[illegible]

8, 54. H, 18

NAZIONALE
R. BIBLIOTECA
CENTRALE V. E. II
ROMA
8
3·1H
18

Doppi-D, 54 2

H.VIII.17.

Doppi. 9, 54²

f.54.H.18

PRIMA SECVNDAE OPERVM SANCTI THOMAE AQVINATIS.

ANGELICI Doctoris, diui Thomæ Aquinatis Summę Theologię Prima Secũdę, Reuerendiſs. Do. Thomę de Vio, titulo ſancti *XISTI*, Presbyteri, Cardinalis Caietani Commentarijs illuſtrata. Cui acceſſerunt Additiones & Poſtillæ ſuis locis luculenter adpoſitæ: Rerúmq;, ac ſingularium Locorum copioſiſsimus Index.

Ex eleemosynis factis Quintino Rincaglia

LVGDVNI,

APVD HAEREDES IACOBI GIVNTAE.

1554.

In campis

BIBLIOTECA ...

AD REVERENDISSIMVM IN CHRISTO Patrem, & D.D.Nicolaum de Fliſco, S.R.Eccleſiæ Epiſcopum, Card.Sabineñ. Thomæ de Vio, Caietani, tunc Prædic.ordinis generalis Magiſtri, nunc ſancti Xiſti, Presbyteri, Cardinalis, In Primæ Secundæ Diui Thomæ Aquinatis Commentarios, Præfatio.

QVi orthodoxam Eccleſiam, Reuerendiſſime in Chriſto Pater, pomarium eſſe cultiſſimum, fœcundiſque arboribus conſitum dixerint, non modò eos non aberrare uſpiam, ſed rectiſſimè etiam ſentire contenderim: quippè qui à principe illo uatum Moyſe, in ipſis propè hiſtoriæ ſuæ foribus aſſertum hoc propalim fore, ac procul ab ænigmatibus eſſe non ambigant. Neque enim aliud paradiſus ille à Deo plantatus, aquis irriguus, plantis pomiferis conſitus, in quo & primus eſt homo poſitus, quàm Chriſti refert Eccleſiam: baptiſmi fonte uitæque arbore (quæ Chriſtus eſt) tum diuorum hominum diſciplinis, illuſtrium plantarijs exornatam. In hunc cùm multi ad eximendam famem, capiendáque pocula paſſim adcurrant, acceſſi & ego: & mea ſponte cupidus, tum maximè ab Aquinate Salomone (ita enim appellare libet) accitus (quis enim tam mentis inops, ac ſtolidus, ut aduocantem ad concluſum hortum dilectos ſuos, ut comedant fructus pomorum ſuorum, non libenter audiat, non gradu concito ſequatur?) acceſſi. Neque nuper ſolùm, ſed quamprimùm mihi per ætatem licuit, ac ſub opacis proceræ illius ac feracis arboris ramis, procul à ſeculi curis, procul à paſſionum æſtibus recreatus, ad radices diu admirans potius arboris celſitudinem, pomorúmque copiam ac ſuauitatem, quam delibans admodum, ſeſſitaui: ubi uerò auctis uiribus, illam conſcendi, pomáque ad libitum colligens, deguſtaui: tantus me ſubitò illorum amor inceſſit, ut non diebus, non noctibus, à legendis illis ac uorandis abſtineam. Sed qui me uoluptate ac affectum mœror inuaſerit, neſcio: dum exceptis paucis, reliquos uel in mandendis ſiliquis, uel effringendis glandibus occupatos à noſtræ procul arboris dulcedine uideo conſtitiſſe. Quam ego rem non aliunde puto, quàm ex infirmis uiribus, neque ad adcenſum commodis prouenire, cùm ſimile ueri nullo pacto fiat, ut ubertatem tantam negligerent. Hos itaque, Pater ampliſſime, miſeratus, cùm nobiſipſis tantùm nati non ſimus, curaui, collectis pomis ac præbitis, ne ieiuni ac fameſcentes interirent. Quod cùm aliâs in lucubrationibus meis effeciſſem, idem nunc in commentarijs in Secundæ Primam, ea potiſſimum ratione feci, quod præter illius præſtantiã, tum in Theologia; tum in ea Philoſophiæ parte, quæ de moribus agit, hic mihi Liber ita uidebatur eſſe omnibus neceſſarius, ut abſque illo fieri, uel ingenti cum iactura, uel nullo modo poſſet. Complectitur enim prima illa rerum capita, ſine quibus aut caliges in cæteris, opus eſt, aut cæcutias. Adde et utilitatem: quæ tanta in illo eſt, ut à cunctis ſimul ordinibus ad hunc ſit quaſi ad perẽnem fontẽ ac lympidum adcurrendum. Quis etenim doctorũ, ſine Thoma non aridus uideri poterit ac ieiunus? Quis ſacerdotum non baculo Aquinatis innixus, in expiandis peccatis populorum, non ſæpe cæſpitabit? Eneruati proculdubiò erunt, ac ſine uiribus abſque hoc, de pulpitis declamantes: in tantáque legum affluentia, periti Cæſarei Pontificijque iuris inopes & egentes. Sicuti uerò Aquinatis Thomæ inter Prædicatores principis, fructus decerpere nullus debuit priùs, quàm Caietanus Thomas in prædicatorij gregis ſpecula conſtitutus: ita profectò à nullo melius accipiendi ſunt, atque audiùs comedendi, quàm ab eo, qui Prædicatores tanta eſt charitate complexus, ut nunc bonos in illis mores confirmans, nunc reſtituens collabentes, in fouendis protegendiſque illis, & omnibus præſtet, & à nemine ſuperetur. Accedit, quòd nobiliſſimi uiri, ac ſupra fidem doctiſſimi (qualis eſt Aquinas noſter) nobiliſſimo in primis & inter eruditos quotidie uictitanti, Commentaria iure quodam debita uidentur. Quæ duo quàm pari nexu in te unum conuenerint, non hominibus iam, ſed ipſis etiam (ſi licet) brutis ac lapidibus colliqueſcit. Poſſémque ego ſtolidior aliquantò forſitan uideri, ſi amorem tuum ac ſtudium in eruditos uiros, ſi etiam familiæ tuæ, tum Pontificibus ſummis, tum longo Senatorum agmine (quanto ſcilicet nullam in toto chriſtiano orbe reperias) exornatæ, recenſere laudes parauero. Supereſt, Reuerendiſſime Pater, ac domine, ut quando neque aurum neque argentum mihi eſt, ac ſi maximè adeſſet (ea tua eſt integritas, quæ ad collucentia ſolùm iſta & fluxa non inhiet) ut hæc mea munera, ea qua dantur fronte, recipias: & calathi tenuitatem, ipſorũ fructuum, quos tibi nunc damus, & ampliores in poſterũ pollicemur, dulcore ac pinguedine metiaris. Vale feliciter.

Queſtionum et Articulorum Index.

¶ Prime ſecunde Summe diui tho. aquinatis queſtionum et articulorum Index.

Queſtio prima de fine vltimo hominis in communi. Et primo vtrum homini conueniat agere propter finem.
2 Utrum agere propter finem ſit proprium rationalis nature.
3 Utrum actus hominis recipiant ſpeciem ex fine.
4 Utrum ſit aliquis finis vltimus humane vite.
5 Utrum vnius hominis poſſint eſſe plures vltimi fines.
6 Utrum homo ordinet omnia in vltimum finem.
7 Utrum idem ſit vltimus finis omnium hominum.
8 Utrum in illo vltimo fine alie creature conueniāt.
¶ Queſtio ſcda. De beatitudine hominis in quibus conſiſtat. Et primo vtrum beatitudo hominis conſiſtat in diuitijs.
2 Utrum conſiſtat in honoribus.
3 Utrum in fama ſiue gloria.
4 Utrum in poteſtate.
5 Utrum in aliquo corporis bono.
6 Utrum in voluptate.
7 Utrum in aliquo bono anime.
8 Utrum in aliquo bono creato.
¶ Queſtio tertia. De beatitudine quid ſit. Et primo vtrum beatitudo ſit aliquid increatum.
2 Utrum ſi eſt aliquid creatum ſit operatio.
3 Utrum ſit operatio ſenſitiue partis aut intellectiue tantum.
4 Utrum ſi eſt intellectiue partis ſit operatio intellectus an voluntatis.
5 Utrum ſi eſt operatio intellectus ſit operatio intellectus ſpeculatiui aut practici.
6 Si eſt operatio intellectus ſpeculatiui vtrum conſiſtat in ſpeculatione ſcientiarum ſpeculatiuarum.
7 Utrum ſit in ſpeculatione ſubſtantiarum ſeparatarum ſ. angelorum.
8 Utrum ſit in ſola ſpeculatione dei q̄ per eſſentiā vr.
¶ Queſtio quarta. De his que exiguntur ad beatitudinem. Et primo vtrum delectatio requiratur ad beatitudinem.
2 Utrū in beatitudine ſit principalius viſio quam delectatio.
3 Utrum ad beatitudinem requiratur comprehenſio.
4 Utrum requiratur rectitudo voluntatis.
5 Utrum ad beatitudinē hominis requiratur corpus.
6 Utrum requiratur ad eam perfectio corporis.
7 Utrum requirantur ad eam aliqua exteriora bona.
8 Utrum requiratur ad eam ſocietas amicorum.
¶ Queſtio quinta. De adeptione beatitudinis. Et primo vtrū homo poſſit conſequi beatitudinem.
2 Utrum vnus homo poſſit eſſe beatior alio.
3 Utrum aliquis poſſit eſſe in hac vita beatus.
4 Utrum beatitudo habita poſſit amitti.
5 Utrū homo per ſua naturalia poſſit acquirere beatitudinem.
6 Utrum homo conſequatur beatitudinem per actionem alicuius ſuperioris creature.
7 Utrum requirantur aliqua opera hominis ad hoc quod homo beatitudinem conſequatur a deo.
8 Utrum omnis homo appetat beatitudinem.
¶ Queſtio ſexta. De voluntario et inuoluntario. Et primo vtrum in humanis actibus inueniatur voluntarium.
2 Utrum inueniatur in animalibus brutis.
3 Utrum voluntarium poſſit eſſe abſq; omni actu.
4 Utrum violentia voluntati poſſit inferri.
5 Utrum violentia cauſet inuoluntarium.
6 Utrum metus cauſet inuoluntarium ſimpliciter.
7 Utrum concupiſcentia cauſet inuoluntarium.
8 Utrum ignorantia cauſet inuoluntarium.
¶ Queſtio ſeptima. De circunſtantijs humanorum actuum: in quibus voluntarium et inuoluntarium inuenitur. Et primo vtrum circunſtantia ſit accidens actus humani vel quid ſit.
2 Utrum circūſtātie humanorum actuum ſint conſiderande a theologo.
3 Utrum conuenienter enumerentur circunſtantie in tertio ethicorum.
4 Utrum ſint principales circunſtantie propter quid et ea in quibus eſt operatio: vt dicitur in .3. ethicorū.
¶ Queſtio octaua. De voluntate quorum ſit vt volitorum. Et primo vtrum voluntas ſit tantum boni.
2 Utrum voluntas ſit tantum finis: an eorum que ſunt ad finem.
3 Utrum voluntas ſi eſt eorum que ſunt ad finem: vno actu moueatur in finem, et in ea que ſunt ad finem.
¶ Queſtio nona. De motiuo voluntatis. Et primo vtrum voluntas moueatur ab intellectu.
2 Utrum ab appetitu ſenſitiuo.
3 Utrum moueat ſeipſam.
4 Utrum moueatur ab aliquo exteriori principio.
5 Utrum moueatur a corpore celeſti.
6 Utrum moueatur a deo ſolo ſicut ab exteriori principio.
¶ Queſtio decima. De modo quo voluntas mouetur. Et primo vtrum voluntas ad aliquid naturaliter moueatur.
2 Utrum moueatur de neceſſitate a ſuo obiecto.
3 Utrum moueatur de neceſſitate ab inferiori appetitu.
4 Utrum moueatur de neceſſitate ab exteriori motiuo quod eſt deus.
¶ Queſtio vndecima. De fruitione que eſt actus voluntatis. Et primo vtrum frui ſit actus appetitiue potentie.
2 Utrum frui conueniat tantum rationali creature: an etiam animalibus.
3 Utrum fruitio ſit tantum vltimi finis.
4 Utrum ſit ſolum finis habiti.
¶ Queſtio duodecima de intentione que eſt actus voluntatis. Et primo vtrum intentio ſit actus intellectus vel voluntatis.
2 Utrum ſit tantum vltimi finis.
3 Utrum aliquis poſſit ſimul duo intendere.
4 Utrum intentio finis ſit idem actus cum voluntate eius quod eſt ad finem.
5 Utrum intentio conueniat brutis animalibus.
¶ Queſtio decimatertia. De electione que eſt actus voluntatis in comparatione ad ea que ſunt ad finē. Et primo vtrum electio ſit actus voluntatis vel rationis.
2 Utrum electio conueniat brutis animalibus.
3 Utrum electio ſit ſolum eorum que ſunt ad finem vel etiam quandoq; ipſius finis.
4 Utrum electio ſit tm̄ eorum que per nos aguntur.
5 Utrum electio ſit ſolum poſſibilium.
6 Utrum homo ex neceſſitate eligat vel libere.
¶ Queſtio decimaquarta. De conſilio quod precedit electionem. Et primo vtrum conſilium ſit inquiſitio.
2 Utrum conſilium ſit de fine vel ſolum de his que ſunt ad finem.
3 Utrū conſiliū ſit ſolum de his que a nobis aguntur.
4 Utrum conſilium ſit de omnibus que a nobis aguntur.
5 Utrum procedat ordine reſolutorio.
6 Utrum conſilium procedat in infinitum.
¶ Queſtio decimaquinta. De conſenſu qui eſt actus voluntatis in comparatione eorum que ſunt ad finem. Et primo vtrum conſenſus ſit actus appetitiue vel apprehenſiue virtutis.
2 Utrum conueniat brutis animalibus.
3 Utrum cōſenſus ſit de fine vel de his que ſunt ad finem.
4 Utrum conſenſus in actum pertineat ſolū ad ſuperiorem anime partem.
¶ Queſtio decimaſexta. De vſu qui eſt actus voluntatis in comparatione ad ea que ſunt ad finem. Et primo vtrum vti ſit actus voluntatis.
2 Utrum conueniat brutis animalibus.
3 Utrum ſit tantum eorum que ſunt ad finē vel etiā finis.
4 Utrum vſus precedat vel ſequatur electionem.
¶ Queſtio decimaſeptima. De actibus imperatis a voluntate. Et primo vtrum imperare ſit actus rationis vel voluntatis.
2 Utrum imperare pertineat ad bruta animalia.
3 Utrum imperium precedat vſum: vel econuerſo.
4 Utrum imperium et actus imperatus ſit actus vnus vel diuerſi.
5 Utrum actus voluntatis imperetur.
6 Utrum actus rationis imperetur.
7 Utrum actus appetitus ſenſitiui imperetur.
8 Utrum actus anime vegetabilis imperetur.
9 Utrum actus exteriorum membrorum imperetur.
¶ Queſtio decimaoctaua. De bonitate et malitia humanorum actuum in generali. Et primo vtrum omnis humana actio ſit bona, vel aliqua ſit mala.
2 Utrum actio hominis habeat bonitatem vel malitiam ex obiecto.
3 Utrum hoc habeat ex circunſtantia.
4 Utrum hoc habeat ex fine.
5 Utrum aliqua actio hominis ſit bona vel mala in ſua ſpecie.
6 Utrū actus habeat ſpeciem boni vel mali ex fine.
7 Utrū ſpecies que eſt ex fine contineatur ſub ſpecie que eſt ex obiecto ſicut ſub genere vel econuerſo.
8 Utrum aliquis actus ſit indifferens ſecundum ſuam ſpeciem.
9 Utrum aliquis actus ſit indifferens ſecundum indiuiduum.
10 Utrum aliqua circunſtantia conſtituat actū moralem in ſpecie boni vel mali.
11 Utrum omnis circunſtantia augens bonitatem vel malitiam conſtituat actum moralem in ſpecie boni vel mali.
¶ Queſtio decimanona. De bonitate et malitia humanorum actuum interiorum voluntatis. Et primo vtrum bonitas voluntatis dependeat ex obiecto.
2 Utrum dependeat ex ſolo obiecto.
3 Utrum dependeat ex ratione.
4 Utrum dependeat ex lege eterna.
5 Utrum ratio errans obliget.
6 Utrum voluntas contra legem dei ſequens rationem errantem ſit mala.
7 Utrum bonitas voluntatis in his que ſunt ad finem dependeat ex intentione finis.
8 Utrū quantitas bonitatis vel malitie in voluntate ſequatur quantitatē boni vel mali in intentione.
9 Utrum bonitas voluntatis dependeat ex conformitate ad voluntatem diuinam.
10 Utrum neceſſarium ſit voluntatem humanam conformari voluntati diuine in volito ad hoc quod ſit bona.
¶ Queſtio vigeſima. De bonitate et malitia exteriorum actuum humanorum. Et primo vtrum bonitas vel malitia per prius ſit in actu voluntatis vel in actu exteriori.
2 Utrum tota bonitas et malitia exterioris actus dependeat ex bonitate voluntatis.
3 Utrum bonitas et malitia ſit eadem interioris et exterioris actus.
4 Utrum actus exterior aliquid addat de bonitate et malitia ſupra actum interiorem.
5 Utrum euentus ſequens aliquid addat de bonitate vel malitia ad exteriorem actum.
6 Utrum idem actus exterior poſſit eſſe bonus et malus.
¶ Queſtio vigeſimaprima. De his que conſequuntur actus humanos ratione bonitatis et malitie. Et primo vtrum actus humanus inquantum eſt bonus vel malus habeat rationem rectitudinis vel peccati.
2 Utrū habeat rationem laudabilis vel culpabilis.
3 Utrum habeat rationem meriti vel demeriti.
4 Utrū habeat rationem meriti vel demeriti apud deum.
¶ Queſtio vigeſimaſecunda. De paſſionibus anime in generali. Et primo de ſubiecto earum ſcilicet vtrum aliqua paſſio ſit in anima.
2 Utrum magis ſit in parte appetitiua quam in apprehenſiua.
3 Utrum magis ſit in appetitu ſenſitiuo quam in intellectiuo qui dicitur voluntas.
¶ Queſtio vigeſimatertia. De differentia paſſionū ab inuicem. Et primo vtrū paſſiones que ſunt in concupiſcibili ſint diuerſe ab his que ſunt in iraſcibili.
2 Utrum contrarietas paſſionum iraſcibilis ſit ſecundum contrarietatem boni et mali.
3 Utrum ſit aliqua paſſio anime nō habens cōtrarium.
4 Utrum ſint alique paſſiones differentes ſpecie in eadem potentia non contrarie adinuicem.
¶ Queſtio vigeſimaquarta. De bono et malo circa paſſiones anime. Et primo vtrum bonum et malū morale poſſint in paſſionibus anime inueniri.
2 Utrum omnis paſſio anime ſit mala moraliter.
3 Utrum paſſio addat vel diminuat ad bonitatem vel malitiam actus.
4 Utrum aliqua paſſio ſit bona vel mala ex ſua ſpecie.
¶ Queſtio vigeſimaquinta. De ordine paſſionum adinuicem. Et primo vtrum paſſiones iraſcibilis ſint priores paſſionibus concupiſcibilis vel econuerſo.
2 Utrum amor ſit prima paſſionum cōcupiſcibilis.
3 Utrum ſpes ſit prima inter paſſiones iraſcibilis.
4 Utrum iſte quatuor ſ. gaudium, triſticia, ſpes et timor ſint principales paſſiones.
¶ Queſtio vigeſimaſexta. De paſſionibus anime in ſpeciali. Et primo de amore.
1 Utrum amor ſit in concupiſcibili.
2 Utrum amor ſit paſſio.
3 Utrum amor ſit idem quod dilectio.
4 Utrum amor conuenienter diuidatur in amorem amicitie, et amorem concupiſcentie.
¶ Queſtio vigeſimaſeptima. De cauſa amoris. Et primo vtrum bonum ſit ſola cauſa amoris.
2 Utrum cognitio ſit cauſa amoris.
3 Utrum ſimilitudo ſit cauſa amoris.
4 Utrum aliqua alia paſſionum anime ſit cauſa amoris.
¶ Queſtio vigeſimaoctaua. De effectibus amoris. Et primo vtrum vnio ſit effectus amoris.

2 Utrum mutua inheſio ſit eius effectus.
3 Utrum extaſis ſit eius effectus.
4 Utrum zelus ſit eius effectus.
5 Utrum amor ſit paſſio leſiua amantis.
6 Utrum amor ſit cauſa omnium que amans agit.

¶ Qō. 29. De odio. Et primo vtrum cauſa et obiectum odii ſit malum.
2 Utrum odium cauſetur ex amore.
3 Utrum odium ſit fortius quam amor.
4 Utrum aliquis poſſit habere odio ſeipſum.
5 Utrum aliquis poſſit habere odio veritatem.
6 Utrum aliquid poſſit haberi odio in vniuerſali.

¶ Qō. 30. De concupiſcentia. Et primo vtrum concupiſcentia ſit tantum in appetitu ſenſitiuo.
2 Utrum concupiſcentia ſit paſſio ſpecialis.
3 Utrum ſint alique concupiſcentie naturales et alie que non naturales.
4 Utrum concupiſcentia ſit infinita.

¶ Qō. 31. De delectatione ſecundum ſe. Et primo vtrum delectatio ſit paſſio.
2 Utrum delectatio ſit in tempore.
3 Utrum differat a gaudio.
4 Utrum delectatio ſit in appetitu intellectiuo.
5 Utrum delectationes corporales et ſenſibiles ſint maiores delectationibus ſpiritualibus et intelligibilibus.
6 Utrum delectationes tactus ſint maiores delectationibus que ſunt ſecundum alios ſenſus.
7 Utrum aliqua delectatio ſit non naturalis.
8 Utrum delectatio poſſit eſſe delectationi contraria.

¶ Queſtio 32. De cauſa delectationis. Et primo vtrum operatio ſit cauſa propria delectationis.
2 Utrum motus ſit cauſa delectationis.
3 Utrum ſpes et memoria ſint cauſa delectationis.
4 Utrum triſtitia ſit cauſa delectationis.
5 Utrum actiones aliorum ſint nobis cauſa delectationis.
6 Utrum benefacere alteri ſit cauſa delectationis.
7 Utrum ſimilitudo ſit cauſa delectationis.
8 ¶ Utrum admiratio ſit cauſa delectationis.

¶ Queſtio trigeſimatertia. De effectibus delectationis. Et primo vtrum delectationis ſit dilatare.
2 Utrum delectatio cauſet ſitim vel deſiderium.
3 Utrum delectatio impediat vſum rationis.
4 Utrum delectatio perficiat operationem.

¶ Queſtio trigeſimaquarta. De bonitate et malitia delectationum. Et primo vtrum omnis delectatio ſit mala.
2 Utrum omnis delectatio ſit bona.
3 Utrum aliqua delectatio ſit optima.
4 Utrum delectatio ſit menſura vel regula ſecundum quam iudicatur bonum vel malum in moralibus.

¶ Qō trigeſimaquinta. De triſtitia ſeu dolore. Et primo vtrum dolor ſit paſſio anime.
2 Utrum triſtitia ſit idem quod dolor.
3 Utrum triſtitia ſeu dolor ſit contraria delectationi.
4 Utrum omnis triſtitia omni delectationi contrarietur.
5 Utrum delectationi contemplationis ſit aliqua triſtitia contraria.
6 Utrum magis ſit fugienda triſtitia quam delectatio appetenda.
7 Utrum dolor exterior ſit maior quam interior.
8 Utrum ſint tantum quatuor ſpecies triſtitie.

¶ Queſtio trigeſimaſexta. De cauſis triſtitie ſeu doloris. Et primo vtrum cauſa doloris ſit bonum amiſſum vel malum coniunctum.
2 Utrum concupiſcentia ſit cauſa doloris.
3 Utrum appetitus vnitatis ſit cauſa doloris.
4 Utrum poteſtas cui non poteſt reſiſti ſit cauſa doloris.

¶ Queſtio trigeſimaſeptima. De effectibus doloris ſeu triſtitie. Et primo vtrum dolor auferat facultatem addiſcendi.
2 Utrum aggrauatio animi ſit effectus triſtitie vel doloris.
3 Utrum triſtitia vel dolor debilitet omnem operationem.
4 Utrum triſtitia magis noceat corpori quam alie anime paſſiones.

¶ Qō trigeſimaoctaua. De remediis triſtitie ſeu doloris. Et primo vtrum dolor et triſtitia mitigetur per quamlibet delectationem.
2 Utrum mitigetur per fletum.
3 Utrum per compaſſionem amicorum [illegible].
4 Utrum per contemplationem veritatis.
5 Utrum per ſomnum et balnea.

¶ Qō. 39. De bonitate et malitia triſtitie ſeu doloris. Et primo vtrum omnis triſtitia ſit mala.
Utrum triſtitia poſſit eſſe bonum honeſtum.
3 Utrum dolor corporis ſit ſummum malum.
4 Utrum dolor corporis ſit ſummum malum.

¶ Qō. 40. De paſſionibus iraſcibilis. Et primo de ſpe et deſperatione. Scilicet vtrum ſpes ſit idem quod deſiderium vel cupiditas.
2 Utrum ſpes ſit in vi apprehenſiua vel in vi appetitiua.
3 Utrum ſpes ſit in brutis animalibus.
4 Utrum ſpei contrarietur deſperatio.
5 Utrum cauſa ſpei ſit experientia.
6 Utrum in iuuenibus et in ebrioſis abundet ſpes.
7 Utrum ſpes ſit cauſa amoris.
8 Utrum ſpes conferat ad operationem vel magis impediat.

¶ Qō. 41. De timore ſecundum ſe. Et primo vtrum timor ſit paſſio anime.
2 Utrum ſit ſpecialis paſſio.
3 Utrum ſit aliquis timor naturalis.
4 De ſpeciebus timoris.

¶ Qō. 42. De obiecto timoris. Et primo vtrum obiectum timoris ſit bonum vel malum.
2 Utrum malum nature ſit obiectum timoris.
3 Utrum timor ſit de malo culpe.
4 Utrum ipſe timor timeri poſſit.
5 Utrum repentina magis timeantur.
6 Utrum ea contra que non eſt remedium, magis timeantur.

¶ Qō. 43. De cauſa timoris. Et primo vtrum cauſa timoris ſit amor.
2 Utrum cauſa timoris ſit defectus.

¶ Qō. 44. De effectibus timoris. Et primo vtrum timor faciat contractionem.
2 Utrum faciat conſiliatiuos.
3 Utrum faciat tremorem.
4 Utrum impediat operationem.

¶ Qō. 45. De audacia. Et primo vtrum audacia ſit contraria timori.
2 Utrum audacia ſequatur ſpem.
3 De cauſa audacie.
4 De effectu audacie.

¶ Qō. 46. De ira ſecundum ſe. Et primo vtrum ira ſit ſpecialis paſſio.
2 Utrum obiectum ire ſit bonum an malum.
3 Utrum ira ſit in concupiſcibili.
4 Utrum ira ſit cum ratione.
5 Utrum ira ſit naturalior quam concupiſcentia.
6 Utrum ira ſit grauior quam odium.
7 Utrum ira ſit ad illos ſolum ad quos eſt iuſtitia.
8 Utrum ſpecies ire conuenienter aſſignentur.

¶ Qō. 47. De cauſa effectiua ire et de remediis eius. Et primo vtrum ſemper motiuum ire ſit aliquid factum contra eum qui iraſcitur.
2 Utrum ſola paruipenſio vel deſpectio ſit motiuum ire.
3 Utrum excellentia iraſcentis ſit cauſa ire.
4 Utrum defectus hominis ſit cauſa quod contra eum aliquis iraſcatur.

¶ Qō. 48. De effectibus ire. Et primo vtrum ira cauſet delectationem.
2 Utrum maxime cauſet feruorem in corde.
3 Utrum maxime impediat rationis vſum.
4 Utrum cauſet taciturnitatem.

¶ Qō. 49. De habitibus in generali quantum ad ſubſtantiam eorum. Et primo vtrum habitus ſit qualitas.
2 Utrum habitus ſit determinata ſpecies qualitatis.
3 Utrum habitus importet ordinem ad actum.
4 De neceſſitate habituum: vtrum ſcilicet ſit neceſſarium eſſe habitus.

¶ Qō. 50. De ſubiecto habituum. Et primo vtrum in corpore ſit aliquis habitus.
2 Utrum anima ſit ſubiectum habitus ſecundum ſuam eſſentiam, vel ſecundum ſuam potentiam.
3 Utrum in potentiis ſenſitiue partis poſſit eſſe aliquis habitus.
4 Utrum in ipſo intellectu ſit aliquis habitus.
5 Utrum in voluntate ſit aliquis habitus.
6 Utrum in ſubſtantiis ſeparatis ſit aliquis habitus.

¶ Qō. 51. De cauſa habituum quantum ad generationem ipſorum. Et primo vtrum aliquis habitus ſit a natura.
2 Utrum aliquis habitus cauſetur ex actibus.
3 Utrum per vnum actum poſſit generari habitus.
4 Utrum aliqui habitus ſint hominibus infuſi a deo.

¶ Qō. 52. De cauſa habituum quantum ad augmentum. Et primo vtrum habitus augeantur.
2 Utrum habitus augeantur per additionem.
3 Utrum quilibet actus augeat habitum.

¶ Qō. 53. De corruptione et diminutione habituum. Et primo vtrum habitus corrumpi poſſit.
2 Utrum poſſit diminui.
3 Utrum habitus corrumpatur vel diminuatur per ſolam ceſſationem ab opere.

¶ Queſtio 54. De diſtinctione habituum. Et primo vtrum multi habitus poſſint eſſe in vna potentia.
2 Utrum habitus diſtinguantur ſecundum ſua obiecta.
3 Utrum habitus diſtinguantur ſecundum bonum et malum.
4 Utrum vnus habitus ex multis habitibus conſtituatur.

¶ Queſtio 55. De virtutibus quantum ad ſuas eſſentias. Et primo vtrum virtus humana ſit habitus.
2 Utrum ſit habitus operatiuus.
3 Utrum ſit habitus bonus.
4 De diffinitione virtutis.

¶ Qō. 56. De ſubiecto virtutis. Et primo vtrum virtus ſit in potentia anime ſicut in ſubiecto.
2 Utrum vna virtus poſſit eſſe in pluribus potentiis.
3 Utrum intellectus poſſit eſſe ſubiectum virtutis.
4 Utrum iraſcibilis et concupiſcibilis poſſint eſſe ſubiectum virtutis.
5 Utrum vires apprehenſiue ſenſitiue ſint ſubiectum virtutis.
6 Utrum voluntas poſſit eſſe ſubiectum virtutis.

¶ Qō. 57. De diſtinctione virtutum intellectualium. Et primo vtrum habitus intellectuales ſpeculatiui ſint virtutes.
2 Utrum ſint tantum tres ſcilicet ſapientia, ſcientia et intellectus.
3 Utrum habitus intellectualis qui eſt ars ſit virtus.
4 Utrum prudentia ſit virtus diſtincta ab arte.
5 Utrum prudentia ſit virtus neceſſaria homini.
6 Utrum eubulia, ſyneſis et gnome ſint virtutes adiuncte prudentie.

¶ Qō. 58. De diſtinctione virtutum moralium ab intellectualibus. Et primo vtrum omnis virtus ſit virtus moralis.
2 Utrum virtus moralis diſtinguatur ab intellectuali.
3 Utrum ſufficienter diuidatur virtus per moralem et intellectualem.
4 Utrum moralis virtus poſſit eſſe ſine intellectuali.
5 Utrum e conuerſo intellectualis poſſit eſſe ſine morali.

¶ Qō. 59. De diſtinctione virtutum moralium ſecundum comparationem ad paſſiones. Et primo vtrum virtus moralis ſit paſſio.
2 Utrum virtus moralis poſſit eſſe cum paſſione.
3 Utrum virtus moralis poſſit eſſe cum triſtitia.
4 Utrum omnis virtus moralis ſit circa paſſiones.
5 Utrum aliqua virtus moralis poſſit eſſe ſine paſſione.

¶ Qō. 60. De diſtinctione virtutum moralium adinuicem. Et primo vtrum ſit vna tantum virtus moralis.
2 Utrum virtutes morales que ſunt circa operationes diſtinguantur ab his que ſunt circa paſſiones.
3 Utrum circa operationes ſit vna tantum virtus moralis.
4 Utrum circa diuerſas paſſiones ſint diuerſe virtutes morales.
5 Utrum virtutes morales diſtinguantur ſecundum diuerſa obiecta paſſionum.

¶ Qō. 61. De virtutibus cardinalibus. Et primo vtrum virtutes morales debeant dici cardinales vel principales.
2 De numero earum: vtrum ſint tantum quatuor ſcilicet prudentia, iuſtitia, temperantia et fortitudo.
3 Que ſint virtutes huiuſmodi.
4 Utrum differant abinuicem.
5 Utrum diuidantur conuenienter in virtutes politicas, purgatorias, purgati animi, et exemplares.

¶ Qō. 62. De virtutibus theologicis. Et primo vtrum ſint alique virtutes theologice.
2 Utrum virtutes theologice diſtinguantur ab intellectualibus et moralibus.
3 Quot et que ſint huiuſmodi.

[illegible]

¶ Qō. 63. De causa virtutum. Et primo vtrum virtus sit in nobis a natura.

2 Utrum aliqua virtus causetur in nobis ex assuetudine operum.

3 Utrum alique virtutes morales sint in nobis per infusionem.

4 Utrū virtus quā acqrim⁹ ex assuetudine operū, sit eiusdem speciei cum virtute infusa.

¶ Qō. 64. De modo virtutum. Et primo vtrum virtutes morales sint in medio.

2 Utrum medium virtutis moralis sit medium rei vel rationis.

3 Utrū virtutes intellectuales consistant in medio.

4 Utrum virtutes theologice consistant in medio.

¶ Qō. 65. De connexione virtutum. Et primo vtrum virtutes morales sint adinuicem connexe.

[illegible]

¶ Qō. 66. De equalitate virtutum. Et primo vtrum virtus possit esse maior vel minor.

[illegible]

4 Utrum secundum eos in quos peccatur, scilicet in deum proximum, et seipsum.

5 Utrum veniale et mortale differant specie.

6 Utrum secundum omissionem et commissionem.

7 Utrum secundum diuersam peccati processum.

8 Utrum secundum abundantiam et defectum.

9 Utrum secundum diuersas circumstantias.

¶ Questio. 73. De comparatione peccatorum adinuicem. Et primo vtrum omnia peccata et vitia sint connexa.

2 Utrum omnia sint paria.

3 Utrum grauitas peccatorum attendatur secundum obiecta.

4 Utrum secūdum dignitatem virtutum quibus pec

[illegible]

7 Utrum secundum circumstantias.

8 Utrum secundum quantitatem nocumenti.

9 Utrum secūdum conditionem persone in quā peccatur.

10 Utrum propter magnitudinem persone peccantis aggrauetur peccatum.

¶ Questio. 74. De subiecto peccatorum siue vitiorum. Et primo verum voluntas possit esse subiectum peccati.

[illegible]

2 Utrum diabolus inducat ad peccandum interius persuadendo.

3 Utrum diabolus possit necessitatem peccandi inducere.

4 Utrum omnia peccata ex diaboli suggestione proueniant.

¶ Questio. 81. De causa peccati ex parte hominis, et de traductione peccati originalis, cuius homo est causa per originem. Et primo vtrum primum peccatum primi hominis in posteros deriuetur per originem.

2 Utrum omnia alia peccata primi parentis vel etiam aliorum parentum, per originem in posteros deriuentur.

[illegible]

duceretur peccatum originale.

¶ Qō. 82. De peccato originali quantum ad suam essentiam. Et primo vtrum originale peccatum sit habitus.

2 Utrum sit tantum vnum in vno homine.

3 Utrum sit concupiscentia.

4 Utrum sit equaliter in omnibus.

[illegible]

4 Utrum angelus bonus vel malus possit peccare venialiter.

5 Utrum primi motus sensualitatis infidelium sint peccata venialia.

6 Utrum peccatum veniale possit esse simul in aliquo cum solo peccato originali.

¶ Qō. 90. De exteriori principio actuum mouente ad bonum scilicet de lege in communi quantum ad eius essentiam. Et primo vtrum lex sit aliquid rationis.

2 De fine eius: vtrum scilicet lex ordinetur semper ad bonum commune sicut ad finem.

3 De causa eius: vtrum rex cuiuslibet sit facere leges.

Queſtionum et Articulorum Index.

4 De promulgatione ipſius: vtrum ſcilicet promulgatio ſit de ratione legis.
¶ Qō. 91ª. De legibus quantum ad earum dīuam. Et primo vtrum ſit aliqua lex eterna.
2 Utrum ſit aliqua lex naturalis.
3 Utrum ſit aliqua lex humana.
4 Utrum ſit aliqua lex diuina.
5 Utrum ſit vna tantum vel plures.
6 Utrum ſit aliqua lex peccati ſeu fomitis.
¶ Qō. 92ª. De lege quantum ad ſuos effectus. Et p° vtrum effectus legis ſit hoīes facere bonos.
2 Utrum effectus ſeu actus legis ſint imperare, vetare, permittere ꝛ punire: vt legiſperitus dīc.
¶ Qō. 93ª. De legibus in ſpeciali quantum ad leges ſingulares: ꝛ de ipſa lege eterna primo quid ſit lex eterna.
2 Utrum ſit omnibus nota.
3 Utrum omnis lex ab ea deriuetur.
4 Utrū neceſſaria ꝛ eterna ſubȷ̃ciant̄ legi eterne.
5 Utrū contingentia nālia ſubȷ̃ciantur legi eterne.
6 Utrum oēs res humane ſubȷ̃ciantur legi eterne.
¶ Qō. 94ª. De lege naturali. Et primo quid ſit lex naturalis.
2 Que ſunt precepta legis naturalis.
3 Utrum omnes actus virtutū ſint de lege naturali.
4 Utrum lex naturalis ſit vna apud omnes.
5 Utrum ſit mutabilis.
6 Utrum poſſit a mente hominis deleri.
¶ Qō. 95ª. De lege humana ſecundū ſe. Et primo de vtilitate legis humane.
2 De eius origine: vtrum. ſ. deriuet̄ a lege naturali.
3 De qualitate eius.
4 De diuiſione eiuſdem.
¶ Qō. 96ª. De lege humana quantum ad eius poteſtatem. Et primo vtrum lex humana debeat poni in communi.
2 Utrum lex humana debeat oīa vitia cohibere.
3 Utrum omniū virtutum actus habeat ordinare.
4 Utrum imponat homini neceſſitatem quantum ad forum conſcientie.
5 Utrū omnes homines legi humane ſubdantur.
6 Utrum his qui ſunt ſub lege liceat agere preter verba legis.
¶ Qō. 97ª. De lege humana quantū ad eius mutationem. Et p° vtrum lex humana ſit mutabilis.
2 Utrum lex humana debeat ſemper mutari, quando aliquid melius occurrit.
3 Utrum lex humana per conſuetudinem aboleatur: ꝛ vtrum conſuetudo obtineat vim legis.
4 Utrum vſus legis humane per diſpenſationem rectorum debeat immutari.
¶ Qō. 98ª. De veteri lege ſecundum ſe. Et primo vtrum lex vetus ſit bona.
2 Utrum ſit a deo.
3 Utrum ſit a deo mediantibus angelis.
4 Utrum data ſit omnibus.
5 Utrum omnes obliget.
6 Utrum congruo tempore fuerit data.
¶ Qō. 99ª. De lege veteri q̄tū ad ꝑcepta eius. ſcilꝫ de preceptorū eius diſtinctione. Et p° vtrum veteris legis ſint plura precepta vel vnum tantum.
2 Utrū lex vetus cōtineat aliqua precepta moralia.
3 Utrum preter moralia precepta contineat aliqua cerimonialia.
4 Utrū preter hec ꝯtineat aliq̄ iudicialia precepta.
5 Utrum preter precepta moralia, cerimonialia et iudicialia contineat aliqua alia.
6 De mō q̄ lex inducebat ad obſeruantiā ꝑdictorū.
¶ Qō 100ª. De preceptis veteris legis: ꝛ de moralibus. Primo vtrum omnia precepta moralia veteris legis ſint de lege nature.
2 Utrum ſint de actibus omnium virtutum.
3 Utrum omnia precepta moralia veteris legis reducantur ad decem precepta decalogi.
4 De diſtinctione preceptorum decalogi.
5 De numero preceptorum decalogi.
6 De ordine eorundem.
7 De modo tradendi ipſa.
8 Utrum ſint diſpenſabilia.
9 Utrū modus obſeruandi virtutem cadat ſub precepto.
10 Utrum modus charitatis cadat ſub precepto.
11 De diſtinctione aliorum preceptorum moraliū.
12 Utrū precepta moralia veteris legis iuſtificent.
¶ Qō. 101ª. De preceptis cerimonialibus veteris legis ſecundum ſe. Et primo que ſit ratio preceptorum cerimonialium.
2 Utrum ſint figuralia.
3 Utrum debuerint eſſe multa.
4 De diſtinctione ipſorum.
¶ Qō. 102ª. De preceptis cerimonialibus quantū ad ſuas cauſas. Et primo vtrum precepta cerimonialia habeant cauſam.
2 Utrum habeant cām lr̄alem vel ſolum figuralem.
3 De cauſis ſacrificiorum.
4 De cauſis ſacramentorum.
5 De cauſis ſacrorum.
6 De cauſis obſeruantiarum.
¶ Qō. 103ª. De preceptis cerimonialibus quantū ad eorum durationem. Primo vtrum precepta cerimonialia fuerint ante legem.
2 Utrū in lege aliquā virtutē habuerint iuſtificandi.
3 Utrum ceſſauerint chriſto veniente.
4 Utrum ſit peccatum mortale ea obſeruare poſt chriſtum.
¶ Qō. 104ª. De preceptis iudicialibus in communi. Et primo que ſint iudicialia precepta.
2 Utrum ſint figuralia.
3 De duratione eorum: ſcilicet vtrum obligent in perpetuum.
4 De diſtinctione ipſorum.
¶ Qō. 105ª. De preceptis iudicialibus quantū ad ipſorum rationem. Et primo de ratione preceptorum iudicialium que pertinent ad principes.
2 De his que pertinent ad conuictum hominum ad inuicem.
3 De his que pertinent ad extraneos.
4 De his que pertineat ad domeſticam conuerſationem.
¶ Qō. 106ª. De lege noua ſcilicet euangelij ſm ſe. Et primo vtrum lex noua ſit ſcripta vel indita.
2 De virtute eius vtrum iuſtificet.
3 Utrum debuerit dari a principio mundi.
4 Utrum ſit duratura vſq̄ ad finem mundi, an debeat et alia lex ſuccedere.
¶ Qō. 107ª. De comparatione legis noue ad veterem. Et primo vtrum lex noua ſit alia lex a lege veteri.
2 Utrum lex noua impleat veterem.
3 Utrum contineatur in veteri.
4 Que ſit grauior vtrum lex noua vel vetus.
¶ Qō. 108ª. De his que continentur in lege noua. Et primo vtrum lex noua debeat aliqua opera exteriora precipere vel prohibere.
2 Utrum ſufficienter exteriores actus ordinauerit.
3 Utrum conuenienter inſtituat homines quantū ad actus exteriores.
4 Utrū conuenienter ſuperaddat conſilia preceptis.
¶ Qō. 109ª. De principio exteriori humanorū actuū per qd̄ iuuamur ad recte agēdum. ſ. de grā q̄tum ad eius neceſſitatem. Et primo vtrum abſque gratia poſſit homo aliquod verum cognoſcere.
2 Utrum abſq̄ gratia dei poſſit homo aliquod bonum facere vel velle.
3 Utrum homo abſq̄ gratia poſſit deum ſuper oīa diligere.
4 Utrum homo abſq̄ gratia per ſua naturalia poſſit precepta legis obſeruare.
5 Utrum homo abſque gratia poſſit mereri vitam eternam.
6 Utrū hō poſſit ſe ad grām preparare ſine gratia.
7 Utrū abſq̄ gratia poſſit homo reſurgere a pctō.
8 Utrum abſq̄ gratia poſſit homo vitare peccatū.
9 Utrum homo grām conſecutus poſſit abſq̄ alio diuino auxilio bonum facere ꝛ vitare peccatum.
10 Utrum poſſit perſeuerare in bono per ſeipſum.
¶ Qō. 110ª. De gratia dei quantum ad eius eſſentiam. Et p° vtrum gratia ponat aliquid in anima.
2 Utrum gratia ſit qualitas.
3 Utrum gratia differat a virtute infuſa.
4 De ſubiecto gratie: vtrum ſcilicet gratia ſit in eſſentia anime ſicut in ſubiecto.
¶ Qō. 111ª. De diuiſiōe gratie. Et primo vtrum gratia conuenienter diuidatur per gratiam gratis datam ꝛ gratum facientem.
2 De diuiſione gratie gratum facientis per operantem ꝛ cooperantem.
3 De diuiſione gratie per gratiam preuenientem et ſubſequentem.
4 De diuiſione gratie gratis date.
5 De comparatione gratie gratum facientis ꝛ gratie date.
¶ Qō. 112ª. De gratia quantum ad eius cauſaꝫ. Et primo vtrum ſolus deus ſit cauſa efficiens gratie.
2 Utrum requiratur aliqua diſpoſitio ad gratiam ex parte recipientis ipſam per actum liberi arbitrij.
3 Utrum ex neceſſitate detur gratia ſe preparanti ad gratiam.
4 Utrum gratia ſit equalis in omnibus.
5 Utrum aliquis poſſit ſcire ſe habere gratiam.
¶ Qō. 113ª. De grā quantum ad eius effectus. Et primo de iuſtificatione impij que eſt effectus gratie operantis. Primo quid ſit iuſtificatio impij.
2 Utrum ad eam requiratur gratie infuſio.
3 Utrum ad eam requiratur aliquis motus liberi arbitrij.
4 Utrum ad eam requiratur motus fidei.
5 Utrum ad eam requiratur motus liberi arbitrij in peccatum.
6 Utrum premiſſis ſit connumeranda remiſſio peccatorum.
7 Utrum in iuſtificatione impij ſit ordo temporis, aut fiat ſubito.
8 De naturali ordine eorum que ad iuſtificationem concurrunt.
9 Utrum iuſtificatio impij ſit maximum opus dei.
10 Utrum iuſtificatio impij ſit miraculoſa.
¶ Qō. 114ª. De merito quod eſt effectus gratie cooperantis. Et primo vtrum homo poſſit aliquid mereri a deo.
2 Utrum aliquis ſine gratia poſſit mereri vitam eternam.
3 Utrum aliquis per gratiam poſſit mereri vitam eternam ex condigno.
4 Utrum gratia ſit principium merendi mediante charitate principaliter.
5 Utrum homo poſſit ſibi mereri primam gratiam.
6 Utrum homo poſſit eam mereri alij.
7 Utrum aliquis poſſit ſibi mereri reparationem poſt lapſum.
8 Utrum poſſit aliquis ſibi mereri augmentum gratie vel charitatis.
9 Utrum poſſit aliquis ſibi mereri finalem perſeuerantiam.
10 Utrum bona temporalia cadant ſub merito.

¶ Finis.

¶ Textus prime ſecunde diui Tho. aquinatis index locupletiſſimus.

Abdicatio. Expeditiꝰ homo perueniet ad beatitudinem totaliter bona huius mundi abdicando q.106.4.c.fol.158.

Abdicatio. ṽ. Diuitie.

Abdicantur omnie per paupertatem delitie carnis per perpetuam caſtitatem, ſuperbia vite per obedientie ſeruitutem. q.106 4.c.fol.158.

¶ Abraam fuit primus qui ſe ab infidelibus ſeparauit: ideo ipſe primus circunciſionem accepit. qõ. 102.5.1.fo.147.

Abraam cum per mandatum dei conſenſit occidere filium, non conſenſit in homicidium. q.64.5.2.fo. 153.⁊.q.100.8.3.fol.142.

Abraam in opere illo quod fecerat, cognoſcere potuit experimentaliter ſe dei timorem habere. vel poteſt hoc etiam ad reuelationem referri. q.112.5.5. fol.166.

Abraam. ver. Circunciſio. Maſcl. Chriſtus.

Abrae facta fuit promiſſio de xp̃o non propter meritum ipſius, ſed ex gratia dei. q.96.4 c.fol.138.

Abrae verbũ illud dictũ, vel nũc cognoui q̄ timeas dñm. põt referri ad notitiã experimentalem, que eſt per exhibitionem operis. q.112.5.5.fo.166.

¶ Abſolutũ. Id qd̃ eſt per eſſentiã relatũ, poſterius eſt abſoluto: ſed id cui attribuuntur relationes, non opꝫ q̄ ſit poſterius. q.16.4.2 fol.24.

¶ Acceptio perſonarum locum hꝫ in his que ex debito dantur: non autẽ in his que ex gratuita voluntate conferuntur. q.97.4.2.fol.137.⁊.qõ.98.4.2. fo.136.⁊.q.106.3.1.fo.154.

Acceptio. ṽ. Diſpenſatio.

¶ Accedere eſt prius in intentione ⁊ poſterius in executione, quam recedere. q.2.2.3.fol.44.

¶ Acceſſus per ſe reſpicit id quod eſt conueniens nature: receſſus autem id quod eſt contrariũ. q.36.1. c.fol.53.

Acceſſus ⁊ receſſus dupliciter conſiderant. ſ. ex parte mobilis, ⁊ ex parte agentis. primo modo receſſus precedit acceſſuꝫ. ſcḋo mõ eſt econuerſo. q.113. 6.1.fol.163.

¶ Acerbitas pene reſpondet grauitati culpe. q.67. 4.3.fo.113.

¶ Accidens magis dicitur entis quã ens. q.55.4.1. fo.74.⁊.q.110.2.3.fo.163.

Accidens hꝫ dependentiã ad ſubiectũ, ⁊ in abſtracto diffinitur per ſubiectuꝫ loco differentie: ſꝫ in cõcreto loco generis. q.53.1.3.fo.71.

Accidẽs eſt dignius ſubã ſm quid: ſed ſuba eſt ſimpliciter dignior accñte. queſ.66.4.c.fo.91.⁊.q.110. 2.2.fo.163.

Accidens dĩ eſſe in alio accñte ſicut in ſubõ, qꝛ inheret ſubẽ mediãte alio accñte. q.7.1.3.fo.13.⁊.q.50. 2.6.fo.65.⁊.q.56.1.3.fol.74.

Accidẽs non agit effectiue in ſubm ſed formaliter q.85.1 4 fol.120.⁊.110.2.1.fo.163.⁊.q.111.1.1.⁊. 2.1.fol.164.

Accidens dicitur alterius dupl'r. ſ. qꝛ ineſt ei: ⁊ qꝛ eſt ſimul cum ea in eodem ſubiecto. q.7.1.2.fol.13.

Accidens dicitur accidenti accidere dupliciter. primo quia duo accidentia comparantur ad vnuꝫ ſubiectum abſq; ordine: ſcḋo cum aliquo ordine. qõ. 7. 1.3.fo.13.

Acciñs neq; fit neq; corrũpitur: ſed dĩ fieri vel corrũpi ſm q̄ ſubm incipit vel deſinit eſſe in actu ſecundum ipſum. q.110.2.3.fo.163.

Acciñs. ṽ. Proprium.

Accidenti conueniens ex parte ſubiecti, ⁊ nõ ex ipſa ratione accidentis non attribuitur accidenti in abſtracto ſed in concreto. qõ.53.2.3.fol.71.

Accidentia ⁊ forme nõ ſubſiſtentes ſicut dicũ entia, non quia habeãt eſſe, ſed quia eis aliquid eſt: ita dicuntur bona vel vna, non alia bonitate vel vnitate: ſed quia eſt eis aliquid bonum vel vnum. q.55. 4.1.fol.74.

Accidentia ⁊ virtus non habent naturã ex qua ſed in qua ⁊ circa quam. queſt.55.4 c.fol.74.

Accidentia per ſe, cadunt ſub arte: non autem accidentia omnino per acciñs. q.7.2.2.fo.13.⁊.q.18.3. 2.fo.27.

Accidentia aliqua indiuidualia pertinentia ad diſpoſitionem nature, a parentibus propagantur in filios: non autem ea que ſunt pure perſonalia. qõ. 81.2.c.fol.116.

Accidentia. ṽ. Propria.

Accidentalis forma ſcḋm ſeipſam ⁊ in abſtracto non dicitur ſcḋm magis ⁊ minꝰ. q.52.1.2.c.fol.69.⁊.q. 53.2.3m.fol.71.

¶ Accidia eſt ſpecies triſtitie. q.35.8.c.fol.53.

¶ Accipiter ſignificat eos qui miniſtrant potentibꝰ ad depredandum pauperes. q.102 6.1m.fol 149.

¶ Actio ⁊ operatio dei eſt ſua ſubſtantia. q.47.4.c. fo.66.⁊.q.55.2.3m.fol.74.

Actio ⁊ quilꝫ motus creature eſt a deo. q.6.1 3m.fo. 12.⁊.q.69.2.c.fo.114.⁊.q.109.1.fol.156.

Actio intellectus ⁊ cuiuſcunq; entis create dependet a deo q̄tũ ad formam, ⁊ inq̄tũ mouetur ad agendum. q.109.1.c.fo.158.

Actio eſt manẽs in agẽte: factio hõ ẽ actus trãſiens in exteriorẽ mãm q.57.4.c fo.77.⁊.5.1m.fol.78.

Actio eſt duplex. ſ. manens in agente: ⁊ tranſiens in exteriorem materiam. q.3.2.3m.fol.5.⁊.q.31.5.c. fol.47.⁊.q.74 1.c.fol.105.

Actio manẽs in agẽte eſt actꝰ ⁊ pfectio agẽtis: tranſiẽs vero patiẽtis. q.3.2.3m.fo.5.⁊.q.31.5.c.f.47.

Actio humana, ſpeciem a fine proximo ſortitur q.1. 3.c.3m.fol.2.

Actꝰ dĩ voluntaria dupl'r. ſ. qꝛ imperatur, ⁊ qꝛ elicitur a voluntate. q.1.1.2.fol.1.⁊.q.6.4.c fol.12.⁊.q. 71 6.c.fo.99.

Actio nature eſt determinata ad vnum. q.10.1.1.folio.18.

Actio ſortitur ſpẽꝫ ab actu q̄ eſt pricipiũ agẽdi: paſſio vero ab actu q̄ ẽ terminus motus. nñ. q.1 3.c.fo.2.

Actio proprie non attribuitur inſtrõ: ſed principali agenti. q.16.1.c.fol.24.

Actio aliq̃ eſt finis vltimꝰ, alıq̃ ẽ pp̄ finẽ. q.1.1.2.f.1.

Actio inq̃tũ hꝫ aliquid de eſſe, intantũ eſt bona: inq̃tum vero deficit ei aliquid de plenitudine eſſendi antñ eſt mala. q.18.1.c.fol.26.

Actio hoĩs eſt bona vel mala ex genere, fine, ⁊ circunſtantijs. q.18.c fo.26.⁊.q.20.1.2.c.fo.32.

Actionis moralis primum malum eſt qd̃ eſt ex obiecto. q.16.2.c.fol.27.

Actione ſua vniq̃dq; tẽdit ad finẽ dupl'r. ſ. vt ſeipſm ad finẽ mouẽs: vt hõ. ⁊ vt ab alio motum ad finem: vt ſagitta ⁊ que ratione carent. q.1.2.c.fol.1.

Actiones ille pp̄ie dĩr hũane q̄ ſunt hoĩs inq̃tum eſt hõ, que a voluntate deliberata pcedunt, ⁊ quarũ hõ dñs eſt. q.1.1.c fo.1.⁊.ar.3.c.3.fol.2.

Actiones que procedunt ab aliqua potẽtia, cauſantur ab ea ſm rõnem obiecti. q.1.1.c.fo.1.

Actiones hoĩs alique inerunt, nõ ſunt proprie humane: qꝛ nõ pcedunt ex deliberatione rõnis, q̄ eſt principium humanorum actuum. ideo habent quaſi finẽ imaginatũ, ⁊ non p rõnẽ prestitutũ. q.1.1.3.fol.1.

Actiones. ver. homo. Ludus.

¶ Actus apl̃orum nõ recipiũt mõrani, priſcillianiſte nec manichei. q.106.4.2.fo.156.

Actꝰ eſt duplex. ſ. primꝰ ⁊ ſcḋs. q.3.⁊.c.fo.5.⁊.q.111. ⁊.c.fol.165.

Actus in nobis duplex. interior ⁊ exterior. q.16.6.c. fo.28.⁊.q.111.2.c.fol.165.

Actꝰ primꝰ ẽ eſſe: actꝰ ſcḋs ẽ operatio. q.111.2.c.f.165.

Actus voluntatis duplex. ſ. elicitus ⁊ imperatus. q.6. 4.c.fol.12.⁊.q.74 2.c.fol.105.

Actꝰ q̄ ſũt idẽ ſm ſpẽm nãe pñt eſſe diuerſi ſm ſpẽm moris ⁊ econuerſo. q.1.3.3.fo.2.⁊.q.20.8.c.fo.35.

Actus vnus ſm genus nature põt eſſe plures ſecũdũ genus moris. q.20.6.c.fol.35.

Actus humani hñt rõnem meriti vel demeriti per cõparationem ad deum. q.21.4.c.fol.38.

Actus moralis prima bonitas vel malitia eſt ex obõ, ſicut in naturalibus ex forma. q.16.2.c.fol.27.

Actꝰ moral' habet ſpẽm ex obõ ⁊ fine. q.1.3.c.fo.2.⁊ qõ.7.4.c.fo.14.⁊.q.16.2.3.c.fo.27.⁊.qõ.72.1.6. c.fol.100.

Actus moralis eſt bonus vel malus ſm ſpeciem ex obõ ⁊ fine: ſed ſm circunſtantias quaſi ſm accidentia. q.16.2.3.4.c.⁊.6.c.fo.26.

Actus denominatus a potẽtia, nominat ſimplicem actum illius potentie. q.6.2.c.fol.16.

Actus ſpẽ diuerſi: ſunt diuerſorũ obõrum ſm ſpeciem ⁊ diuerſarum potẽtiarũ. q.54.1.1.fol.71.

Actus idem non põt equal'r ⁊ eodem ordine ptinere ad diuerſas potentias, ſed ſm diuerſas rõnes ⁊ diuerſo ordine. q.56.2.1.fol.74.

Actus plures vnius potentie non pñt eſſe ſimul niſi vnus ſub alio comprehendatur. q.54.1 3.fo.71.

Aliqua dña obĩ facit dñam ſpẽi in actibꝰ ſm q̄ referũt ad vnũ pricipiũ actiuũ, q̄ nõ fac̄ dñã i actibꝰ ſecundum quod referuntur ad aliud principium actiuum. q.18.5.c.fol.27.

Actus naturaliter eſt prior potentia: quãuis ipſa ſit prior ordine generationis ⁊ temporis. qõ.50.2. 3m.fo.68.

Actus idem cadit ſuper obiectum ⁊ ſuper rationem obiecti. q.6.1.c.fo.15.⁊.q 12.4.c.fo.20.

Actus aliqui ſunt aliquibus virtuoſi, tanquam eis proportionati ⁊ conuenientes: qui tamen ſunt aliis vitioſi, tanq̃ eis non proportionati. qõ.94.3. 3m.fo.132.

Actus in bono ⁊ malo preeminet potentie. qõ.71.3. c.fol.98.

Actus anime qui eſt eſſentialiter vnius potentie vel habitus recipit formam ⁊ ſpeciem a ſuperiori potentia vel habitu, ſecundum quod ordinatur inferius a ſuperiori. q.13.1.c.fo.2.⁊.q.17.4.c.fo.25.

Actus intenſio ſi proportionaliter equetur intenſioni habitus, ipſum auget vel ad hoc diſponit non autem ſi proportionaliter deficiat. q 52.3 c.fo.70.

Actus qui procedunt ex habitibus ſunt ſimiles ſecundum ſpeciem actibus ex quibus generantur: dñt tamen ab eis ſicut perfectum ab imperfecto. q.78.2.2m.fol.113.

Actus eſt cã habitus in gñe cã finalis. habitus vero eſt cauſa actꝰ in gñe cã efficientis. q.71.3 3m.fo.98.

Actus eoſdẽ neceſſariũ eſt pluries reiterari quãtum ad vires inferiores apprehenſiuas, vt aliquid firmiter memorie imprimatur q.51.3 c.fol.69.

Actus potior eſt in bonitate vel malitia quam habitus. q.71.3.fol.96.

Actꝰ dĩ moral' ⁊ hũanꝰ a volũtate deliberata q.1.1. c.3.c.fo.1.⁊.qõ 16.5.8.c.fo.27.⁊.q.71.6.c.fo.99.

Actꝰ moral' hꝫ ſpẽꝫ a fine vl'io ſꝫ a finibꝰ primis, qui ſunt finis ſpẽ. q.3.3m.fol.2.⁊.q.60.1.3m.fol.61.

Actꝰ morales manẽt in appẽte ⁊ in voluntate ſicut in ſuo ſubiecto ⁊ principio effectiuo q 74.1.9 fo.105.

Actꝰ hũan eſt interior eſt 2x. ſ. immediata q̄ ẽ rõ ⁊ voluntas, ⁊ mediata que eſt apprehẽſio ſenſitiue partis, ⁊ etiam appetitus ſenſitiue. queſtio.75.2.c.f.107.

Actus quilꝫ voluntatis procedit ab aliquo actu intellectus. aliquis tamen actus voluntatis eſt prior quam aliquis actus intellectus. q.4.4.2m.fo.8.

Actus idem hũanus eſt actio ⁊ paſſio. q.1.3.c.fol.2.

Actus humanus inq̃tũ eſt bonus vel malus, habet rationem rectitudinis vel peccati. q.21.1.c.fol.35.

Actus aliquis eſt indifferẽs ſm ſpẽm: ſed nullus indiuidualis actus eſt indifferẽs. q 16.8.9.c.fol.26.

Actꝰ hũanus ex hoc q̄ eſt bonus vel malus, hꝫ rõnem laudabilis vel culpabilis. q.21.2.c.fol.37.

Et hꝫ rationem meriti vel demeriti q.21.3 c.fol.35.

Actꝰ oĩs hoĩs deliberatꝰ in indiuiduo conſideratꝰ, eſt bonus vel malus moraliter q.18.9.c.fo.29.

Actus a duabꝰ potẽtijs ſubordinatis pcedens, non põt eſſe pfectꝰ niſi vtraq; potẽtia pficiat p debitum habitum. q.56.4 c.fo.75.⁊.q.65 3.2m.fol 79.

Actꝰ humanꝰ dĩ bonꝰ vl' malꝰ p cõparatione ad rẽ. ⁊c. q.18.5 c.1m ⁊.8.c.2m.fo.27.⁊.q.24.2.3.c fo.33.

Actus morales ⁊ humani idem ſunt. q.1.3.c.fo.7.

Actus hũani ſpẽ formal'r cõſiderat ſm finem: materialiter autem ſm obm exterioris actus. q.18.6.c.fol.26.

Actus humani bonitas eſt quadruplex ſcilicet ſcḋm genꝰ, ſpẽm, circũſtantias, ⁊ finem q.18.4.c fol.27.

Actus morales dñt ſpecie per bonum ⁊ malum q. 18.5.6.c.fo.27.⁊.q 19.1 c.fo 29.

Actus exteriores non habent rationem moralitatis niſi inquantum ſunt voluntarij q.18.6.c.fo.26.

Actꝰ. ṽ. Donũ. Dña. Morꝰ. Obm. Pctm. Species.

Actus perſonales ⁊ que ad eos ⁊ indiuiduum pertinent non traducuntur a parentibus in filios: ſed bene ea que ptinent ad naturã ſpẽi. q.91.2.c.fol.116.

Actu ſuo vnũquodq; ordinat ad finẽ. q.21.1.3m.fo.35.

Actuũ voluntatis reflexe. ſ. ſuper ſeipſam multiplicatio per accidẽs ſe habet ad ordinem finiũ q.1.4 3m.fol.2.

¶ Ex actibus multis rõnis, cauſatur habitum opinatiuum ẽt ex pte intellectus paſſibilis. qõ.51.3.c fol.69.

¶ Adã in ſtatu nature integre indigebat auxilio dei, vt moueret ad bñ agendũ: ⁊ ſimiliter gratuita ad hoc q̄ mereret. q.109.2.3.c.f.159.⁊.q.114.2.c.f.171.

Adã non potuit peccare venialiter antequã peccaret mortaliter. q.89.3.c.3m.fol.127.

Adã in ſtatu nature integre ſine gratia poterat non peccare nec mortaliter nec venialiter: nõ tñ ſine auxilio dei. q.109.6.c.fol.162.

Ade primum pctm fuit elatio. q.69.3.2m.fol.127.

Ade peti pliũs deformitates. q.82.2.1m.fol.117.

Ade primum peccatum tantum ad poſteros traducitur. q.81.1.2.fol.115.

Adam nõ peccãte ſi eua peccaſſet, filij originale pecc

catum non contraherent: econuerſo autem eſſet ſi adam peccaſſet ⁊ eua non.q.81.4.0.fol.116.
¶ Adeps in veteri lege prohibetur comedi.qō.102.3.8m.6.1m.fo.145.
Adeps adurebatur igne.ſanguis vero effundebatur ad crepitudinem altaris in honorez dei.q.101.5.8m.fo.145.
¶ Additum. Que abſolute dicuntur quolibet addito remanēt talia:non aūt que relatiue.qō.6.6.2m.fol.13.
¶ Addiſcendi actum impediunt dolor,triſtitia ⁊ delectatio intenſe.que tamen moderate adiuuant.q.37.1.0.fo.54.
¶ Admiratio que eſt cum aliquis conſiderat magnum malum cuius exitum conſiderare non ſufficit, eſt ſpecies timoris ⁊ principium philoſophandi.q.41.4.0.fol.58.
Admiratio eſt deſiderium ſciendi contingens in homine ex hoc quod videt effectum ⁊ ignorat cauſaz.q.32.8.c.fol.47.
Admiratio eſt cauſa delectationis,inquantum habet adiunctam ſpēm conſequendi cognitionem eius quod homo ſcire deſiderat.q.32.8.c.fo.47.
Admiratio.ꝟ.Stupor.
¶ Adoratio ad occidentez fuit introducta a lege ad excludendam idolatriam,⁊ ad ſignificandam mortem chriſti.q.102.4.3m.fo.145.
Adorabant gentiles in reuerentiam ſolis ad orientem.q.102.4.3m.fo.146.
¶ Adulterium eſt grauius peccatum ꝙ for.1m.qō.73.7.c.fol.104.
Adulteriuz nō ſolū ptīet ad pcm̄ luxu. ſꝫ et auaritie ⁊ iuſti.q.72.2.4m.f.100.⁊.73.5.1m.7.c.f.103.
Adulterium.ꝟ.Mulier.Oſee.
¶ Affirmatio. Ad affirmationem ſꝫ ſequit̄ negatio oppoſita,non autem ecōuerſo.q.100.7.1m.fo.141.
¶ Agens eſt duplex. vnum cuius forma recipitur in materia patienti ſm eandē rōnem. aliud cuius forma nō recipit̄ ſecūdū eādē rōnē.q.60.1.c.fo.81.
Agens duplex ſcilicet a quo quedā ſiunt naturalr,⁊ a quo quedam fiunt voluntarie.q.10.1.1m.fol.17.
Agēs vlr̄ale nō agit actionē agētis ꝑncipal' ꝑ p̄pria virtute,ſed virtute ꝑncipal' agētis.q.112.1.1.fo.165.
Agens nāle duplicē effectū īducit in patiēte. ꝑmo dat formā:2o motū cōſequētē formā.qō.26.2.c.fo.41.
Agens cuius actio tranſit in exteriorem materiam nec mouet ſe ſed alia,non coincidit actum mā.cuius contrarium eſt in voluntate.q.74.1.3.fol.105.
Agēs infinite virtutis nō exigit mām: vel diſpoſitionē māe ex alterius cāe actione: ſed ſm ſm condōnē rei cāde,in ipſa re cauſat ⁊ mām ⁊ diſpōnē debitam ad formam.q.112.2.3.fo.156.⁊.q.113.7.c.fo.169.
Agens agit ſecundum ꝙ eſt actu.q.7?.2.c.fo.114.
Agēn necē ē agē ꝑ finē.q.1.2.0.fo.1.⁊.12.3.0.f.20.
Agenn ſua actione tendit ad finem 2r. ſcilicet ſicut ſeipſum mouens ad finem.⁊ ſicut ab alio motū.qō.1.2.0.fo.1.⁊.qō.12.5.c.3.fo.20.⁊.q.17.2.3 fn.25.
Agens quandocunq₃ aliquid appetit vel opat̄,non oportet ſemper actu cogitare de vltimo fine,ſed virtus prime intentionis manet.q.1.6.3.fo.5.
Agēs qcqd faciat verū eſt dicere ꝙ agit ꝑꝑ finē.etiā agendo actionē q̄ eſt vltimus finis.q.1.1.2 fo.1.
Agens creatum non poteſt agere vltra ſuam ſpeciez niſi ei ſuperaddatur aliqd ſupnāle bonum.q.109.1.c.fo.158.⁊.q.112.1.c.fn.165.⁊.q.114.2.c.fo.171.
Agēs i bom vl malū pſone vl cōitatis vl ſui,meret̄ vel demeret̄ retributionē ab vtroq₃ q.21.3.4 f.35.
Agentia drū: dupliciter ſecundum nām ipſorū ⁊ ſecundum virtutem actiuam.q.23.4.c.fol.38.
¶ Agnus in veteri lege conuenienter offerebat̄ deo in ſacrificium. ⁊ nos agnum offerimus,cum irrationales motus corrigimus.q.102.3.3.fn.145.
Agnus.ꝟ.hircus.Iuge.paſcha.Sacramenta.
¶ Agonia eſt timor mali extrinſeci ⁊ cui prouideri non poteſt.q 41.4 c.fol.58.
¶ Aggrauatio ⁊ ieſt affect triſti.q.37.2.0.fo.54.
¶ Agricultura ab egyptiis inter res ſacras habebatur.q.102 3.2.ſol 145.
¶ Alitius paſcit minutis auibus.⁊ ſignat illos qui ſunt pauperibus moleſti.q.102.6.1.fol.149.
¶ Altare ſignificat Chriſtum.qō.102.4.6.fol.146.
Altare in veteri lege conſtrui a domino precipitur ad ſacrificia ⁊ munera offerenda in honorem dei ⁊ ſuſtentationem miniſtrorum,⁊ ratio omnium ad altare pertinentium.q.102.fo.6.7.fol.146.
Altare.ꝟ.Gradus Chriſtus.
¶ Alteratio in quibus qualitatibus conſiſtat.queſt.50.1.1.fo.66.⁊.q.52.1.3 fo.69.
Alteratio fit circa qualitates paſſibiles: ⁊ ꝓō eſt habitus ⁊ diſpoſitio primo ⁊ per ſe,ſed ex conſequenti.q.50.1.3.fo.68.⁊.q.52.1.3.fo.69.
¶ Amans omnia agit ex amore.q.28.6.n.fo.43.
Amantis ad amatum vnio duplex ſcilicet realis et affectiua.q.25.2.2.fo.40.⁊.q.28.1.c.fo.42.
Amando naturaliter deum ſuper omnia homo in ſtatu nature integre non indigebat dono gratie ſuperaddite,ſed bū auxilio dei. In ſtatu autem nature corrupte indiget etiam ad hoc auxilio gratie naturam ſanantis.qō.109.2.0.fol.160.
Amatur aliquid pluſquam cognoſcatur:quia poteſt perfecte amari etiam ſi non perfecte cognoſcatur.q.27.2.1.fo.41.
Et nihil amatur niſi cognitum.qō.3 4 4.fol.6.⁊.q.27 2.c.4.1.fo.41.
¶ Amens.ꝟ.Baptiſmus.
¶ Amici requiruntur ad beatitudinem preſentis vite non autem ad perfectam beatitudinem.qō.4.8.n.fol.9.
Amicitia ſuper amorem addit mutuam redamationem cum quadam communicatione mutua.q.65.5.c.fo.90.
Amicitia vtilis ⁊ delectabilis inquantum trahitur ad amorem concupiſcentie,deficit a ratione vere amicitie.q.28.4 5.fol.41.
Amicitia.ꝟ.Charitas.
Amictio.ꝟ.Ira.
¶ Amor dei eſt congregatiuus:ſed amor ſui diſgregat effectum hominis in diuerſa.queſtio.73.1.3 f.103.
Amor naturalis eſt connaturalitas appetentis ad in quod tendit.26.1.c.fol.40.
Amor duplex ſcilicet ſenſitiuus qui eſt in appetitu ſenſitiuo,⁊ intellectiuus qui eſt in intellectiuo appetitu.q.26.1.c.fo.40.
Amor eſt in concupiſcibili.q.26.1.0.fol.40.
Amor naturalis eſt in viribus anime vegetatiue in oibus potentiis aīe,in oibus partibus corꝑis,⁊ vniuerſaliter in omnibus rebus.q.25.1.3.fo.40.
Amor ſui ordinat ē debit ⁊ nāle.q.77.4.1.fol.116.
Amor ſui inordiat ē cā oīs pctī qō.77.4 0.fol.111.
Amor triplex. naturalis.ſenſitiuus ⁊ intellectiuus.q 25.1.c.fn.40.⁊.q.28.6.1.fo.43.
Amor duplex ſcilicet amicitie ⁊ concupiſcentie.qō.26.4 n.fo.41.⁊.q.28.1.c.fo.42.
Amor dilectio charitas ⁊ amicitia ad idem quodāmodo pertinent.tamen drūt.q.26.3.0.fo.41.
Nam amor ⁊ dilectio ſignificantur per modū actus amicitia vt habitus,charitas vero vtroq₃ modo.q.26.3.c.fo.41.
Amor inter ea q̄ ſignt̄ p modū act eſt cōmūs.dilectio ho eſt in voluntate tm̄.q̄ ſup amorē addit electionez: charitas ho quandā perfectionem.q.26.3.c.f.41.
Amor eſt in abſentia ⁊ preſentia amati: deſiderium in reali abſentia.q.28.1.1.fo.42.
Amor eſt vnio ⁊ nexus amantis ad amatum.qō.25.2.2.fol.40.⁊.q.28.1.0.fo.82.
Amor non eſt ipſa relatio vnionis,ſed vnio eſt conſequens amorem.q.26.2.2.fo.41.
Amor nolat motū appetitus qui immutatur ab appetibili vt ei complaceat: nō aūt nolat motum appetitus tendentē in appetibile.q.26.2.3 fo.41.
Amor eſt paſſio proprie quidem vt eſt in concupiſcibili,communiter autem vt eſt in voluntate.qō.26.2.0.3.2.4.fo.41.⁊.28.6.1.fo.43.
Amor eſt complacentia boni appetibilis ſeu amantis in amatum qō.25.2.c.fol.40.⁊.q.26.1.2.c.fol.40.⁊.q.27.1.c.fo.41.
Amor importat quandam inclinationem,aptitudinem ſeu connaturalitatem ad bonum amatum.qō.23.4.c.fo.38.⁊.q.27.1.c.fo.41.
Amor eſt prima omnium paſſionum.q.25.2.0.3.c.fo.40.⁊.q.27.4.c.fo.42.⁊.q.58.3.1.fo.75.⁊.qō.70.3.c.fol.97.
Amor eſt paſſio ꝑfectiua ⁊ nō leſiua niſi rōe bōī inēd neruētis.⁊ immutationis corpalis.q.28.5.0.f.43.
Amor realiter eſt prior odio ſed ſunt ſimul ſecunduz rationem ideo amor eſt cā odij.q.27.2.0.fo.45.
Amor ſimplr̄ loquendo eſt fortior odio: ſed tn̄ aliqñ odiū vr̄ fortius amore ꝑꝑ duo.q.29.5.0.fo.44.
Amor magis ſentit̄ i abſētia amati.q.29 3.c.fo.44.
Amor ⁊ odiū accepta circa idē,ſunt contraria:ſꝫ qñ ſunt de diuerſis nō ſunt cōtraria:q.29.2.2.fol.44.
Amor in ordine conſecutionis precedit deſiderium, ⁊ hoc delectationem: ſed in ordine intentionis eſt econuerſo.q.25.2 c.fo.40.
Amor cāur ex ſpe inquātū in ipſo reſpicit illū p quem fit nobis aliqd poſſibile:ſed inquantū reſpicit bonum ſperatum,ſpes cauſatur ex amore.q.40.7.0.f.57.
Amor cauſatur ⁊ augetur ex ſpe ratione delectationis quam cauſat. ⁊ etiam deſiderij quod fortificat.q.27.4 3.fol.42.
Amor dicitur eſſe timor,gaudium,cupiditas,⁊ triſtitia non eſſentialiter:ſed cauſaliter.queſt.26.1.2.fol.40.
Amor eſt prima cauſa ⁊ radix omnium paſſionum ⁊ affectionum.q.27.4.c.fo.42.⁊.q.28.6.2.fol.43.⁊.q.45.1.c.fo.61.⁊.q.70.2.c.fo.87.
Amor facit quod amans ſit in amato ⁊ econuerſo.q.28.2.n.fo.42.⁊.q.66.6.c.fo.92.
Amor cauſat extaſim ſecundum vim apprehenſiuā diſpoſitiue,⁊ ſecundum vim appetitiuam directe.q.28.3 0.fo.42.
Amor cauſat feruorem.q.37.2 c.fol.54.
Amor eſt cauſa odij.q.28.6 3 fo.45.⁊.q.29.2.0.3.c.fo.45.
Amor eſt nobilior cognitione in his que ſunt ſupra hominem: econuerſo autem eſt in his que ſunt infra hominem.q.66.6.1.fo.92.
Amor preeminet cognitioni in mouendo,ſed cognitio preuia eſt amori in attingendo.queſt.3 4.4.folio.6.
Amor conglutinat animam rei amate: ⁊ perficitur ſecundum quod amans trahitur ad rem amatam, cognitio vero ſecundum quod cognita ſunt in cognoſcente.q.22.2.c.fol.36.⁊.q.40.2.c.fol.56.⁊.q.66.6.1.fo.92.⁊.q.86.1.2.fol.121.
Amor ſenſitiuus eſt in concupiſcibili ſeu in appetitu ſenſitiuo ſicut amor intellectiuus in intellectiuo appetitu.q.23.1.2.c.fol.39.⁊.q.26.1.0.fo.40.
Amor.ver.Donum.Creator.Dilectio.Odium.Unio.
Amoris vnio quadruplex ſcilicet ſubſtantialis,ſimilitudinis,affectus ⁊ effectus ſeu realis.qō.28.1.2.fo.42.
Amoris motus in duo tendit ſcilicet in bonum quod quis vult alteri,⁊ in illud cui vult bonum.q.26.4.c.fo.41.
Amoris propria cauſa eſt bonum vt proprium eius obiectum.q.27.1.0.2.c.fo.41.⁊.q.29.1.0.fol.43.
Amoris obiectum eſt bonum,ideo augmentatum ſimpliciter auget amorem.q.43.4.2.fol.61.
Amoris cauſa poteſt eſſe odium per accidens:prout aliqui diligunt ſe inquantum conueniunt in odio vnius.q.32.4.3 fo.48.
Amoris cauſa eſt apprehenſio vnitatis. Nam ſi aliquis apprehendit alium quaſi pertinens ad ſuū bene eſſe cauſat amorem concupiſcentie: ſi vero vt alterum ſe cauſat amorem amicitie.queſtio.28.1.c.fo.42.
Amoris cauſa proprie loquendo eſt ſimilitudo.qō.27.3 0.fo.41.⁊.q.99.2.c.fol.139.
Amoris effectus eſt mutua inheſio triplex ſcilicet quantum ad vim apprehenſiuam,appetitiuam,⁊ redamationem.q.28.2.6 fol.42.
Amoris effectus eſt zelus.q.28.4.0.fol.43.
Amoris cauſa eſt cognitio ea ratione qua ⁊ bonum quod non poteſt amari niſi cognitum.qō.27.2.0.fo.41.
Amori attribuuntur quatuor effectus proximi ſcilicet liquefactio,fruitio,languor ⁊ feruor.q.28.5.ad obiecta in contrarium.fo.43.
Amore naturali vnaqueq₃ res particularis amat bonum ſuum proprium propter bonum commune totius vniuerſi quod eſt deus.q.19.10.c.fol.32.⁊.q.109.3.c.fn.160.
Ex amore quo aliquis habet alium gratum,procedit ꝙ aliquid ei gratis impendit q.110.1.c.fol.68.
¶ Analogata ſunt tantum vnum numero quando ſcilicet aliquid deriuatur ab vno in alterum ſm proportionem: ſed quando aliquid ex vno deriuatur in alterum ſicut ex cauſa agente vniuoca;tūc aliud eſt qō eſt in vtroq₃.q.20.3 3.fol.34.
¶ Angelus. In angelis non ſunt partes eſſentie ſed in eis ſunt partes ſm potentiā.q.50.6.3 fo.68.
Angel hꝫ actū cū ꝑmixtiōe alicui po ⁊ tāto mino hꝫ de potētialitate ꝙto eſt ſupior.q.50.8.c.fo 67.
Angel illuminat tanꝙ miniſter.vn̄ adiuuat hoiem vt ad btitudinē ꝑueniat: nō aūt eſt hūane btitudinis obiectum.q.3.7.2.fo.7.⁊.q.5.6.6.1.fol.11.
Angelus non eſt corpus,⁊ non eſt circūſcriptiue in loco.q.94.2.c.fol.132.
Angelus mouere poteſt intellectū hominis ex parte obiecti quod ſibi proponit.q.9.6.2.fol.17.
Angelus purgat. illuminat ⁊ perficit angelum vel hominem per modum inſtructionis,non autem iuſtificando per gratiam.q.112.1.3.fol.166.
Angelus bīūs illuminat intellectuz hoīs vel etiam

inferioris angeli quantum ad aliquas rationes diui notum operum, non autem quantum ad viſionem diuine eſſentie.q.5.6.5.fol.11.
Angelus moyſi apparens modo angelus, modo dominus memoratur. angelus vero qui exterius loquendo ſeruiebat: dominus quia interius preſidens loquendi efficaciam miniſtrabat.q.98.4.1.fol.157.
Angelus bonus vel malus non poteſt peccare veniali ter.q.87.4.0.fol.127.
Angelus eſt unica et ſempiterna operatione: homo in preſenti vita multis operationibus. deus vero naturaliter per ſuam eſſentiam.q.5.2.4.fo.5.et.q.5.7.c.fo.11.
Angelus.h. Anime. Cognitio. Deſiderium. Eſſe. Habitus. Juſtificari. Lex. Moyſes. Neſcientia.
Angeli intellectus inquantum eſt in potentia indiget perfici habitualiter per aliquas ſpecies intelligibiles, ſed inquantum eſt actu per eſſentiam ſuam poteſt aliqua intelligere.q.50.6.c.fol.67.
Angeli mens non fertur in ea que ſunt ad finem niſi ſecundum quod ſtant ſub ordine finis.q.89.4.c.fo.127.
Angeli intellectus non eſt diſcurſiuus ſicut in nobis contingit.q.89.4.c.fol.127.
Angeli etiam infimi habent omnem perfectionem beatitudinis quam ſunt habituri, non autem anime ſeparate ſanctorum.q.4.5.6.fo.9.
Angeli conſequuti ſunt beatitudinem ſtatim poſt principium ſue cognitionis: homines autem per tempus ad hunc finem perueniunt.q.5.1.2.fo.8.
Angeli habent ſpecies intelligibiles naturaliter inditas quod non competit humane nature.q.51.2.c.2.fo.68.
Angeli ex quo ſua habet quod non poſſit in eis eſſe deordinatio circa ea que ſunt ad finem niſi ſimul ſit deordinatio circa finem.q.89.4.c.fol.127.
Angeli boni non mouentur in ea que ſunt ad finem niſi in ordine ad finem debitum, et ſic in eis non poteſt eſſe peccatum. Angeli vero mali in nihil mouentur niſi in ordine ad finem peccati ſuperbie ipſorum: ideo in omnibus peccant mortaliter, que propria voluntate aguut.q.89.4.c.fo.127.
Angelorum ſucceſſio ſecundum eorum affectus et conceptiones intellectuales non menſuratur tempore continuo ſed diſcreto.q.115.7.5.fol.169.
Angelorum potentia intellectiua non eſt per ſe cognoſcitiua omnium, ideo oportet quod ei ſuperaddantur ſpecies intelligibiles.q.51.1.2.fo.68.
Angelos gradu nature homo non poteſt tranſcendere: poteſt tamen eos tranſcendere per operationem intellectus, dum intelligit aliquid ſuper angelos eſſe.q.5.1.3.fo.8.
Angelos creare animas eſt erroneum.q.5.7.2.fo.7.
¶ Anima ſecundum ſe eſt ſupra tempus, ſed per accidens ſubditur tempori.q.53.3.5.fo.71.et.q.115.7.5.fo.169.
Anima intellectiua cum ſit infima in ordine intellectualium eſt in potentia reſpectu omnium intelligibilium.q.50.6.c.fo.67.
Anima rationalis ſola inter formas rei corruptibilis oſtenditur perpetuum eſſe.q.85.6.c.fo.121.
Anima rationalis ſecundum ſuam incorruptibilitatem proportionata eſt ſuo fini qui eſt beatitudo perpetua.q.85.6.ad ſolutionem rationum.12c.
Anima ſubſiſtit in ſuo eſſe: vnde poſt ſeparationem a corpore perfectum eſſe habet, et perfectam operationem, licet non habeat perfectam naturam. queſtio.4.5.2.folio.8.
Anima rationalis non traducitur per originem.queſtio.81.1.c.2.fo.115.et.q.83.1.3.fo.116.
Anima huius hominis non fuit ſecundum ſeminalem rationem in adam peccante ſicut in principio effectiuo, ſed ſicut in principio diſpoſitiuo.queſtio.83.1.3.fol.118.
Anima rationalis a ſolo deo cauſatur per creationem.q.9.6.c.fol.17.
Anima ex ſua creatione non inquinatur neque per ſuam infuſionem maculatur, habito reſpectu ad deum infundentem, ſed ſolum habito reſpectu ad corpus cui infunditur.q.83.1.4.fol.118.
Anima comparatur ad corpus vt forma ad materiam, ad potentias vero ſicut ſubiectum ad accidentia.queſtio.83.2.3.fo.118.
Anime ſeparate cum naturale ſit vniri corpori, non poteſt eſſe quod beatitudo eius perfecta naturalem ipſius perfectionem excludat.q.4.5.6.c.fo.8.
Anima appetit ſic frui deo quod etiam ipſa fruitio deriuetur ad corpus per redundantiam ſicut eſt poſſibile.q.4.5.4.fo.8.
Anima quamdiu fruitur deo ſine corpore, appetitus eius ſic quieſcit in eo quod tamen adhuc ad participationem eius vellet ſuum corpus pertingere.q.4.5.4.fo.8.
Anima ſeparata poſt mortem habet alium modum connaturalem intelligendi quam per conuerſionem ad fantaſmata, et ſic ſcientia manet, non tamen ſecundum eundem modum operandi.queſtio.5.1.2.fo.9.et.q.67.2.c.1.3.fol.92.
Anima intellectiua per ſenſibilia non poteſt deuenire in cognitionem ſubſtantiarum ſeparatarum.q.15.6.c.fo.6.
Anima non poteſt eſſe ſine potentiis: dato autem hoc, adhuc tamen diceretur ſecundum ſpeciem ſuam intellectualis vel rationalis.q.110.4.4.fol.164.
Anima.h. Conceptio. Contrarium. Habitus. Finis. Intentio iudicium. Potentia. Operatio. Paſſio. Status virtus.
Anime beatitudo redundat ad corpus, vt et ipſum ſua perfectione potiatur.q.4.6.c.fo.9.
Anime a corpore ſeparatio dicitur animam retardare ne tota intentione tendat in viſionem diuine eſſentie.q.4.5.4.fol.8.
Anime vires irrationales poſt reſurrectionem erunt in organo corporis ſicut et nunc: ſed ante reſurrectionem non erunt actu in anima, ſed ſolum radicaliter.q.67.1.3.fol.92.
Anime ſecundum ſtatum preſentis vite eſt connaturalis modus intelligendi per fantaſmata.q.5.1.2.fo.9.
Anime pars ſuperior cum intenſe mouetur in aliquid ſequitur motum eius etiam pars inferior per redundantiam.q.24.3.1.fo.39.et.q.30.1.1.fo.44.et.q.31.5.6.c.fol.48.et.q.38.4.3.fol.5.
Anime vires ſunt in potentia ad diuerſa dupliciter. ſcilicet quantum ad agere et non agere, et quantum ad agere hoc vel illud. ideo indigent mouente quantum ad exercitium actus, et quantum ad eius determinationem.q.8.1.c.fol.15.
Anime potentie in vna eſſentia anime radicantur.q.37.1.c.fo.54.et.q.77.1.c.fo.110.
Anime intentio quando vehementer trahitur ad operationem vnius potentie, neceſſe eſt quod trahatur ab operatione alterius.q.37.1.0.fo.54.et.q.77.1.c.fol.110.
Anime potentie ſunt accidentia et naturales proprietates ſpeciem anime conſequentes.queſtio.83.1.2.3.fo.118 fo.q.104.4.3.fo.164.
Anime potentie mutuo ſe impediunt.q.33.3.3.fo.50.et.q.37.1.0.fo.54.et.q.77.1.c fo.110.
Anime vegetatiue actus non ſubduntur imperio rationis.q.17.8.8.0.fol.26.et.q.50.3.1.fol.67.
Anime ſic in eius infuſione melius eſt ſecundum naturam ſic eſſe infectam originali culpa, quam nullo modo eſſe.q.83.1.5.fol 118.
Anime naturale eſt corpori vniri.q.4.6.c.fo.9.
Anime humane remanet eſſe compoſiti poſt corporis deſtructionem.q.4.5.2.fo.8.
Animas ſanctorum a corporibus ſeparatas non peruenire ad beatitudinem perfectam vſque ad diem iudicii eſt falſum.q.4.5.c.fo.8.
Anime aliquorum beatorum ſunt aſſumpte ad ordines angelorum, clarius videntes deum quam inferiores angeli.q.4.5.6.fo.9.
¶ Animal dicitur quod habet naturam ſenſitiuam, rationale quod intellectiuam, homo vero quod habet vtrumque.queſtio.67.5.c.fol.93.
Animal timore doloris et aliorum que contrariantur conſiſtentie corporis dimittit delectationes ciborum et venereorum.q.29.3.1.folio.44.et.q.35.6.c.1.folio.52.
Animal brutum non appetit honorem. appetit tamen naturalem excellentiam, et iraſcitur contra ea que illi excellentie derogant.q.47.2.2.fo.65.
Animal quadrupes offerre non valens propter paupertatem lex precipit vt offerret aues. ſi non, panes vel farinam vel ſpicas, et horum cauſa figuralis.queſtio.102.3.12.fol.146.
Animal in ſacrificium tanto vilius offerebatur, quanto grauius erat peccatum.q.102.3.11.fol.145.
Animal.h. Occidere.
Animalis motus quo mouetur contra naturalem inclinationem corporis, etſi non ſit naturalis corpori, eſt tamen naturalis animali.q.6.5.3.fol.12.
Animalis motus non eſt perfectus ab exteriori mouente, quantum ad ſenſus, et quantum ad corpus.queſtio.6.1.2.fol.11.
Animalia bruta per inſtinctum nature mouentur ad ea que apprehendunt, non autem imperantes libere.queſtio.12.2.c.fo.19.et.q.16.2.2.fol.24.et.q.17.2.3.fo.25.
Animalia bruta aliter habent impetum ad opus et aliter homines.q.17.2.3.fol.25.
Animalia quedam bruta dicuntur prudentia et ſagacia, non quia in eis ſit ratio vel electio, ſed quia habent inclinationem naturalem ad quoſdam effectus a ſumma arte ordinatos. queſtio.13.2.3.folio.21.
Animalis de quinque generibus tantum offerebantur in veteri lege.q.102.3.2.fo.145.
Animalia quedam munda ſecundum legem ſpecialiter offerebantur deo in ſacrificium triplici ratione.q.102.3.2.fol.145.
Animalia immunda ſecundum legem prohibentur comedi (et non redduntur) munda ſed coacte dentur.q.102.6.1.2.fol.149.
Animalia maculoſa et ante ſeptimum diem prohibebantur efferri deo in ſacrificium.q.102.3.7.fo.145.
Animalia in ſacrificium oblata occidebantur et igni cremabantur multiplici ratione.q.102.3.5.fol.145.
Animalium brutorum appetitus non eſt liber.q.11.5.c.fo.19.et.q.13.2.2.3.fo.21.
Animalium brutorum appetitus ſenſitiuus non obedit rationi, et tamen eſt in eis quedam ſimilitudo moralis boni, quantum ad anime paſſiones.q.24.4.3.fo.39.
Animalium mundorum et immundorum diſtinctio non fuit ante legem quantum ad eſum, niſi per abominationem vel conſuetudinem. ſed dumtaxat quantum ad ſacrificiorum oblationem q.103.1.4.fo 150.
¶ Annihilatio.h. Creatora redigi.
¶ Apoſtaſia vt eſt auerſio ab incommutabili bono non eſt ſpeciale peccatum, ſed quedam conditio generalis omnis peccati.q.84.2.2.fol.119.
Apoſtatare a deo dicitur eſſe initium ſuperbie ex parte auerſionis, vel quod eſt primum ſuperbie ſpecies.queſtio.84.1.2.fo.119.
¶ Apoſtoli primitias ſpiritus acceperunt et tempore prius, et ceteris abundantius q.106.4.c.fo.156.
Apoſtolos docuit ſpiritus ſanctus omnem veritatem de his que pertinent ad neceſſitatem ſalutis, non tamen de omnibus futuris euentibus.q.106.4.2.fol.156.
Apoſtolis deus dedit ſcientiam ſcripturarum et omnium linguarum, quam homines per ſtudium vel conſuetudinem acquirere poſſunt, licet non ita perfecte.q.51.4.c.fol 69.
¶ Appetere perfectum bonum appetitu naturali competit vnicuique potentie anime. ſed appetere bonum appetitu animali pertinet ſolum ad eius appetitiuam: appetere autem ſub ratione boni delectabilis ad eius concupiſcibilem.q.30.1.3.f.44.
Appetere.h. Beatitudo.
Appetitus eſt potentia paſſiua.q.27.1.c.fo.41.et.queſtio.50.5.2.fo.67.
Appetitus eſt inclinatio appetentis in aliquid ſibi ſimile et conueniens.q.8.1.c.fo.14.et.q.28.1.c fo.43.
Appetitus eſt inclinatio conſequens formam. ſi naturalis naturalem ſenſitiuus et intellectiuus apprehenſam.q.8.1.c.fo.14.et.q.17.8.c.fo.25.et.q.16.1.c.fol 40.
Appetitus quilibet ſequitur apprehenſionem intellectus coniuncti vel ſeparati.q.40.3.c.fol.56.
Appetitus habet ordinem ad res: apprehenſiua recipit a rebus.q.22.2.c.fo.36.et.q.40.2.0.fo.56.et.q.66.6.1.fol.92.
Appetitus triplex. naturalis, ſenſitiuus et intellectiuus.q.26.1.c.fol.40.
Appetitus non eſt niſi boni.q.8.1.c.fol.14.et.q.23.2.c.fo.37.et.q.27.1.1.f 41.
Appetitus eſt non entis et mali inquantum apprehenduntur ſub ratione boni queſtio.8.1.3.fo 14.et.q.29.4.c.fo.44.et.q.73.8.2.fo.104.
Appetitus naturalis ſequitur formam in re exiſtentem: animalis vero formam apprehenſam.q.8.1.c.fol.14.
Appetitus naturalis tendit in bonum exiſtens in re, animalis ſiue voluntarius in bonum apprehenſum q.8.1.c.fol.14.
Appetitus ſenſitiuus poteſt a ratione vel moueri mediante imaginatione particulari.q.30.3.3.fo 45.
Appetitus naturalis et motus membrorum conſequentes vires naturales non ſubduntur imperio rationis.q.17.8.9.0.fol.26.
Appetitus ſenſitiuus et apprehenſio ſenſitiue partis ſunt cauſa remota humani actus.q.75.2.c.fol.108.
Appetitus ſenſitiuus ex apprehenſione ſenſus in aliquid inclinatur.q.75.2.c.fol.108.
Appetitus ſenſitiuus rationi obedit non immediate ſed mediante ratione.q.46.4.1.fol.62.
Appetitus ſenſitiuus in nobis preter alia animalibus habet quandam excellentiam. ſcilicet quod natus eſt obedire rationi q.74.3.1.f.105.
Appetitus ſenſitiuus non mouetur ad imaginationem forme ſine eſtimatione per quam ſit vel nocui.q.9.1.2.f.16.
Appetitus ſenſitiuus vt impetus a ratione poteſt eſſe ſubiectum virtutis et vitii.q.50.3.3.fol.67.et.q.56.4.0.fo.75.et.q.74.3.0.fo.105.
Appetitus ſenſitiuus et voluntas ſunt rationales per participationem.q.56.6.2.fo.76.et.q.59.4.2.fol.81.et q.61.2.c.fo.83.
Appetitus ſenſitiui partes ſunt iraſcibilis et concupiſcibilis: que inquantum participant rationem obediunt ipſi rationi.q.17.7.c.fo.26.et.q.50.3.c.fo.87.et.q.58.4.0.f.75.
Appetitus ſenſitiui actus ſubiacet ipſi rationi ex parte potentie, non autem ex parte diſpoſitionis corporis.q.17.7.0.fo.25.
Appetitus ſenſitiui obiectum eſt bonum particulare: voluntatis vero bonum vniuerſale.q.1.2.3.fo.2.et.q.19.3.c.fol.30.
Appetitus ſenſitiui actus eſt cum tranſmutatione corporis et maxime circa cor.queſtio.10.3.c.fo.18.et.queſtio.22.23 fol.66.
Appetitus.h. Aia. aial. Fruitio. Futura paſſio. pote

Appetitiue virtutis motus poteſt eſſe cum ratione dupliciter. ſ. precipiente, vt voluntas: ⁊ denuntiantem, vt ira q. 46. 4. 1. fol. 62.
Apprehenſio. ſ. Appetitus.
Aqua calefacta magis ⁊ latius congelatur. qõ. 57. c. c. fol. 54. ⁊. q. 48. 2. c. fol. 84.
Aqla alte volat ſignat ſupbiã. q. 102. 6. c. fol. 147.
Arbor. Aliter hʒ ↄ̃ c̃ fructificationis arboris cũ vireſcit frondibus ⁊ aliter cũ iam primordia fructuũ incipiunt apparere. q. 63. 2. c. fol. 96.
Arca teſtamẽti. De ſpõ interiori ⁊ exteriori, ⁊ expoſitio literalis ⁊ figuralis omnium que pertinent ad eam ponitur. q. 102. 4. 6. fol. 146.
Argumentatio. ſ. Oratio.
Aries. ſ. Diuus.
Ariſtoteles ſectam peripateticorum inſtituit. qõ. 59. 2. c. fo. 80.
Ariſtoteles. ſ. Ethica.
Armus dexter ⁊ pectuſculum de hoſtiis cedebant in vſum ſacerdotis ad excludendã quãdã diuinationis ſpẽm: ⁊ ad ſignãdã ſapientiã cordis ⁊ fortitudinem, que erant ſacerdoti neceſſ. q. 102. 3. 8. fo. 141.
ℭ Ars eſt recta ratio rerum ſiendarum per artem. q. 57. 3. c. fo. 77. ⁊. q. 93. 1. c. fol. 13c.
Ars hʒ rõnẽ virtutis ſicut hñt virtus ſpeculatiui. ſcʒ. ſ. ad facultatem bñ agẽdi. nõ aũt ſimpl’r eſt virtus, quia non perficit vſum nec appetitũ. q. 57. 3. 4. 8. fo. 77.
Ars ſ. mg eſt ad bonum ſicut ⁊ ſcia. q. 57. 3. 1. fo. 77.
Ars magis conuenit cũ habitib’ ſpeculatiuis q̃ cũ prudentie ratione virtutis: ſed magis conuenit cũ prudentia q̃ cũ ipſis habitibus ratione ſubiecti et materie. q. 57. 4. 2. fo. 77.
Ars eſt diſtincta a prudentia. q. 57. 4. c. ⁊. 5. 1. f. 77.
Ars nõ reqrit ſtutẽ pficiẽtem appetitũ ſicut requirit prudentia. q. 57. 4. c. fo. 77. ⁊. q. 58. 5. 2. fol. 80.
Ars operatiua conſiderat ⁊ finem, ⁊ id quod eſt ad finem. q. 8. 2. 3. fol. 15.
Ars vel potentia ad quam pertinet finis vlis monet ad agendum artẽ vel potẽtiã ad quã pertinet finis particularis ſub illo vniuerſali comprehenſus. q. 9. 1. c. fo. 16. ⁊. q. 55. 3. 1. fo. 83.
Artis eſt vtiʳ, inq̃tũ ad bonũ vſum eius aliqua virtus moralis requiritur. q. 57. 3. 2. fo. 77.
Artis bonũ conſideratur non in ipſo artifice ſed magis in artificiato. prudentie ſo bonum attenditur in agente. q. 57. 4. c. ⁊. 5. 1. fol. 77.
Artis act’ ſi hʒ pctm̃ dupl’r. ſ. p deuiationem a fine particulari intẽto ab artifice, ⁊ a fine cõi hũane vĩe. pmũ eſt pctm̃ artis. ſcd̃m eſt pctm̃ artifici non inq̃tum artifex ſed inquantum homo. q. 21. 2. 2. fol. 35.
Artis nature contrariatur quicquid eſt contra rationem artificiati. q. 71. 2. 4. fol. 98.
Artem habẽs cũ operatur malum artificiatum, hoc non eſt opus artis. q. 57. 3. 1. fo. 77.
Artes q̃ ordinantur ad opus rõnis dicunt liberales, que vero ordinant ad opus corporis dicuntur ſeruiles. q. 57. 3. 3. fo. 77.
Artes ordinate ad opa habit’ ſpeculatiui ſunt ſpeculatiue. q. 57. 3. 3. fo. 77.
Ars. ſ. Scientia. Scriptor. Ideo.
Artifex q̃ peccat volens magis laudaf q̃ qui peccat nolens, ſed in prudentia ſicut in virtutibus moralibus minus laudatur qui peccat volens quã nolens. q. 21. 2. 2. fo. 35. ⁊. q. 57. 4. c. fol. 77.
Artifex. ſ. ars.
Artificiale. In artificialibus rõ ordinatur ad finem particularẽ in moralibus autem ad finem cõem totius humane vite. q. 21. 2. 2. fol. 35.
Artificiatum ſ. Ars.
ℭ Aſſenſus ſi ſit circa nãle apprehenſum vel circa prima principia. tunc aſſenſus vel diſſenſus nõ eſt in poſtãte noſtra. ſi ſo ſit circa apprehenſa q̃ nõ conuincunt intellectum. tunc aſſenſus vel diſſenſus eſt in poteſtate noſtra. q. 17. 6. c. fo. 25.
Aſſentire eſt quaſi ad aliud ſentire: ⁊ ſic ĩportat diſtantiam ad id cui aſſentitur, ſed conſentire eſt ſimul ſentire: ⁊ ſic importat coniunctionem ad id cui conſentitur. q. 15. 1. 3. fol. 23.
Aſſentire pprie conuenit intellectui ⁊ conſentire voluntati. quãuis vnum pro alio poni ſoleat. qõ. 15. 1. 3. fol. 23.
Aſſentit intellectus inquantum mouetur a voluntate. q. 15. 1. 3. fo. 23.
Aſſiduitas. ſ. frequentia.
Aſſimilari deo quantum ad poteſtatem non ſufficit homini beato niſi aſſimiletur ei quantum ad bonitatem. q. 3. 4. 1. fo. 4.
Aſſimilatio intellꝰ practici eſt ſm proportionalitatem ſed ſpeculatiui eſt ſm vnionem ⁊ informationem que eſt multo maior. q. 3. 5. 1. fol. 6.
Aſſimulatio ſumma hoĩs ad deũ eſt ſm aliq̃ operationẽ. vñ btĩtudo p quã hõ deo maxime conformatur conſiſtit in operatione. qõ. 55. 2. 3. fol. 74.
ℭ Aſtrologia ⁊ perſpectiua dicũt ſpẽs mathematice nõ p ſe, ſed inquantũ pn’ mathematice applicantur ad materiam naturalem. q. 35. 8. c. fol. 53.
Aſtrologi q̃dã vera de futuris que ſunt a voluntate inſtinctu q̃dã occultiſſimo dicũt. qõ ad decipiendum hoĩes ſpũum ſeductorum opatio eſt. q. 9. 5. 3. fo. 17.
Et in pluribus verificant q̃ ab eis pronunciantur de actibus hoĩm ſm cõſiderationẽ celeſtiũ corporum: quia plures hominũ ſequuntur paſſiones, quibus ſoli ſapientes reſiſtunt. q. 9. 5. 3. fol. c7.
ℭ Auaritia quantũ ad rẽ corporalẽ in qua delectatur auaritia cõnumeraf pctĩs carnalibus, ſed quantum ad delectationem que pertinet ad ſpiritum eſt ſpirituale peccatum. q. 72. 2. 4. fol. 100.
Auaritia dĩ radix oĩm malorũ. non quin interdũ aliquod aliud malum ſit radix eius. ſed q̃ex ipſa frequentius alia mala oriuntur. q. 64. 1. 3. fol. 119.
Auaritia odioſos facit aliq̃s nõ autem ſibĩpſi: quintmo cauſatur ex inordinato ſui amore. queſtio. 29. 4. 3. fol. 44.
Auaritia vt eſt inordinatus appetitus diuitiarum radix eſt omnium peccatorum. q. 84. 2. c. fol. 119.
ℭ Audacia includit in ſe ſecuritatem, ſicut contrarium priuationem. q. 45. 1. 3. fol. 60.
Audacia reſpicit malum, bonum vero ei adiunctũ reſpicit ſpes: ⁊ ſimiliter deſperatio reſpicit bonum directe, malum vero adiunctum reſpicit timor. qõ. 45. 2. 3. fo. 61.
Audacia proprie loquẽdo nõ eſt pars ſpei, ſed eius effectus: ſicut nec deſperatio eſt pars timoris, ſed eius effectus. q. 45. 2. 3. fol. 61.
Audacia principalis paſſio eſſe non poteſt. q. 25. 4. 2. ⁊ fo. 40. ⁊. q. 45. 2. 3. fol. 6c.
Audacia contrariatur timori, ⁊ deſperatio ſpei ſcd̃m oppoſitionem acceſſus ⁊ receſſus. ſpes vero timori ſm oppoſitionem boni ⁊ mali. q. 23. 2. c. fol. 37. ⁊ q. 45. 1. 0. fol. 60.
Audacia prior eſt ſpe, ſicut deſperatione prior eſt timor. q. 45. 2. 2. fol. 5c.
Audacia nõ ſemper ſequif ex ſpe ſed q̃ñ fuerit vehemens. ſicut deſperatio non ſemper ſequif ex timore ſed quando fuerit intenſus. q. 45. 2. 2. fol. 61.
Audacia augetur ex ira mediante ſpe. q. 45. 4. 3. folio. 61.
Audacia eſt in iraſcibili. q. 23. 1. 2. c. fol. 37.
Audacie cauſa ſunt oĩa que faciunt ſpem victorie ⁊ caliditatẽ cordis. non autem defectus aliquis. q. 25. 3. c. fo. 40. ⁊. q. 45. 3. 0. fo. 61.
Audacie cauſa ſunt oĩa q̃ nata ſunt cauſare ſpẽ, vel excludere timorem ex parte anime vel corporis. qõ. 45. 3. c. fo. 61.
Audacie obiectũ eſt cõpoſitũ ex bono ⁊ malo, ⁊ motus audacie in malum preſupponit motum ſpei in bonum. q. 45. 4. 2. fol. 61.
Audaciam conſequitur ira: q: nullus iraſcitur vindictam appetens, niſi audeat vindicare. qõ. 25. 3. c. 4. 2. 3. fo. 40.
Audaces ſunt promptiores in prin⁹ q̃ in ipſis periculis, ſed fortes ſunt magis remiſſi in principio quã quando ſunt in ipſis periculis. q. 45. 4. 0. fo. 61.
Audacib’ accidit tremor ppter reuocationem caloris ab exterioribus ad interiora. ſ. ad cor. timentibus autem ad inferiora. q. 45. 4. 1. fo. 61.
Audaciores ſunt q̃ ſe bene hñt ad diuina, qui paſſi iniuſte, hñtes cor paruum, expti hñtes pulmonem ſanguineũ, ⁊ amatores vini. q. 45. 3. 0. fol. 61.
Audaces. ſ. Iraſci. Ira.
ℭ Auerſio qua aĩa deordinaf per pctm̃ a deo eſt peccatum mortale: q̃ñ ſo deordinaf circa auerſionem a deo. tunc eſt pctm̃ veniale. q. 72. 5. c. fo. 101.
Auerſio ⁊ conuerſio ſunt in omni peccato mortali. q. 87. 4. 0. fo. 125.
Auerſio in peccato eſt duplex. ſ. a regula rationis, ⁊ a deo. q. 73. 7. 3. fo. 104.
Auerſio a deo in peccato eſt preter intentionem. qõ. 77. 8. 1. 8. 2. fol. 1c3.
Auerſio. ſ. Peccatum.
Auerti põt rõ inferior a rõnib’ eternis. q: intẽdit eis vt ſecundum ca’ reguletur. q. 74. 8. 1. fo. 107.
ℭ Augens habitũ ſemp aliq̃d facit in ſubiecto non autem nouam formam, ſed facit q ſubm perfecti’ participet formam preexiſtentem, vel qõ amplius ſe extendat. q. 52. 2. 2. 3. fo. 70.
Augmẽtũ animalis non fit actu per qõlibet alimẽtũ aſſumptum. q. 52. 3. c. fo. 70.
Augmentũ in formis que ſm ſe vel aliquid ſui ſortiuntur rõnẽ ſpẽi, eſſe non poteſt ex parte ipſius forme, ſed in quibuſdam earum ex diuerſa participatione ſubiecti. q. 52. 1. c. 2. c. fo. 69.
Augmentũ eſſe non põt in forma per quã participãs habet ſpẽm, vt eſt forma ſubalis. qõ. 52. 1. c. fol. 69.
Augmentũ ſm magis ⁊ minus eſſe non poteſt in forma de cuius ratione eſt indiuiſibilitas: vt ſunt ſpecies numeri. q. 52. 1. c. fo. 69.
Augmentum in formis q̃ recipiunt ſpẽm ex aliq̃ ad qõ ordinantur, eſſe põt rõne ſui ⁊ ſubti: vt in motu ſanitate ⁊ habitibus: quarũ alique non oẽs augentur per additionem. q. 52. 1. c. ⁊. 2. 0. fo. 69.
Augmentum in formis quomodo ſit, eſt quadruplex opinio. q. 52. 1. c. fol. 69.
Augmentũ in magnitudine corpali ↄ̃tingit dupl’r. ſ. per additionẽ ⁊ per intenſionem. qõ. 52. 2. 1. fo. 70.
Augmentũ motus manẽte eadẽ ſpẽ cõtingit tripl’r. ſcilicet per additionẽ temporis, vel vie per quã eſt, vel participatione ſubiecti. q. 52. 2. c. fol. 70.
Augmentũ q̃litatũ ſimpliciũ nõ eſt niſi ſm intenſionẽ ex parte ſubiecti participantis. q. 52. 2. c. fo. 70.
Augmentũ a quãtitatibus corporalibus ad res ſpirituales transfertur. q. 52. 1. c. fol. 69.
Augmẽtũ in virtute eiuſdẽ ſpẽi ſm ſeipſam eſſe non põt. ſed ſm participationẽ ſubi. q. 68. 1. 2. 0 fo. 90.
Augmentũ ſcĩe eſſe poteſt ⁊ ſm ſeipſam per additionem ⁊ ſcd̃m participationem ſubiecti per intenſionem. q. 52. 2. 1. c. 2. c. 2. fo. 76.
Augmentum. vet. Charitas. Habitus. Meritum. Scientia.
ℭ Aues. Aues quedã ſpeciales in lege veteri offerebantur deo in ſacrificium: vt turtur, pulli columbarum, ⁊ paſſer. q. 102. 3. 2. 4. fol. c45.
Aues quedã ſm legem prohibentur comedi, quedam vero conceduntur. qõ. 102. 6. 1. fol. 149.
Aues quedam quid ſpiritualiter ſignificent. q. 102. 3. 2. 6. 1 fo. c45.
Aues. ſ. Auctus. Animal.
Auxiliũ. Nobilioris cõditionis eſt nã que indiget exteriori auxilio ad cõſequendũ perfectũ bonũ, quam nã que nõ indiget exteriori auxilio ad ↄ̃ſidũ qõdaʒ bonum imperfectum. q. 5. 5. 2. fo. 10.
Auxilio quocunque vti naturale eſt cuilibet dolenti ad repellendum nociuum preſens quod infert dolorem. q. 4. . 1. 2. fo. 60.

B

Baptiſmus

Nullus põt renaſci aut ↄ̃ꝫ iuſtificari ↄ̃ſeq̃ ſine baptiſmo i actu vel i pposito. q. 113. 3. 1. fol. 167.
Baptiſmus qui eſt ſacramentum fidei habuit in veteri lege circuncilionem pro ſacramento figurali ſibi correſpondentem. q. 102. 5. 3. fol. 148.
Baptiſmo pctm̃ originale aufert reatu, ſed remanet actu quãtũ ad fomitẽ: iõ baptizati traducunt pctm̃ originale. q. 6c. 3. 2. fo. 1c6. ⁊. q. 87. 7. 1. fol. 124.
Baptizandi ſunt pueri furioſi ⁊ amentes qui nunq̃ vſum liberi arbitrii habuerant. q. c13. 3. 1. fol. 167.
Baptizatis pueris ſubuenit meritum xp̃i ad btĩtudinem ↄ̃ſeq̃dã: l; deſint eis merita propria ⁊ motus liberi arbitrii, eo q p baptiſmũ ſunt membra xp̃i effecti. q. 5. 7. 2. fol. 11. ⁊. q. c13. 3. 1. fol. c67.
Balneum mitigat triſtitiam. q. 38. 5. 0. fol. 55.
Beata virgo. ſ. Mater. Nomen. Purgatio.
ℭ Btĩtudo eſt opatio ⁊ vltima pfectio. q. 3. 2. 0. fo. 5.
Beatitudo eſt vita eterna, non vt vita dr̃ eſſe viuentis: ſed vt dr̃ operatio viuentis. qõ. 3. 2. 1. fol. 5.
Beatitudo eſſentialiter nõ põt eſſe in actu voluntatis. ſed in actu intellectus conſiſtit. q. 3. 4. 8. 0 fo. 5.
Beatitudo eſt ſummum bonum. quia eſt adeptio vel fruitio ſummi boni. q. 3. c. 2. fo. 5. ⁊. q. 5. 2. 1. fol. 10.
Beatitudo eſt premiuʒ virtutis. q. 2. 2. 1. fo. 3. ⁊. q. 5. 7. c. fo. c1.
Beatitudo eſt vltimus finis humane vite. q. 55. 2. 3. fo. 74. ⁊. q. 69. 1. c fol. 96.
Beatitudo vt finis qui eſt res eſt aliquid increatum, ſed vt finis qui eſt vſus rei eſt aliquid creatum. qõ. 3. 1. 0. fo. 5.
Beatitudo eſt vltima hominis perfectio. q. 3. 2. c. 4. 6 c. fol. 5.
Beatitudo eſt perfectum ⁊ proprium hominis bonũ. q. 2. 2. 4. c. fo. 3. ⁊. qõ. 6. principio. fol. 11.
Beatitudo eſt bonum perfectum. q. 3. 1. 2. fo. 5.
Beatitudo eſt ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus. q. 3. 2. 2. 3. 2. fo. 3. ⁊. q. 4. 7. 2. fo. 9.
Beatitudo eſt gaudium de veritate. q. 3. 4. c. fo. 6.
Beatitudo duo requirit. vnum quod eſt eſſe beatitudinis: aliud quaſi per ſe actio eius. primum eſt cognitio dei. ſecundum eſt delectatio. q. 3. 4. c. fo. 5.

Beatitudo conſiſtit in operatione optima reſpectu potentie ⁊ obiecti.q.3.5.c.fol.8.
Beatitudo conſiſtit in coniunctione ad deum.q.3.5.c.7.2^{m}.⁊.8.c.fol.5.
Et ad ipſam poteſt aliquid pertinere tripliciter ſciz eſſentialiter ⁊ antecedenter ⁊ ꝯſe.q.3.4.c.fo.5.
Et ad ipſam rectitudo voluntatis requiritur.qō.4.4.o.fol.8.
Beatitudo perfecta ⁊ vera non poteſt haberi in hac vita.q.5.3.o fol.10.
Beatitudo non conſiſtit in diuitijs.q.2.1.o.fol.5.
Neqꝫ in honoribus.q.2.2.o.fo.5.
Neqꝫ in fama ſeu gloria humana.q.2.3.o.fol.5.
Neqꝫ in poteſtate.neqꝫ in bono vſu poteſtatis, neqꝫ in aliquo premiſſorum exteriorum bonorum.qō.2.2.4.o.fo.4.
Neqꝫ in bonis corporis eſſentialiter, ſed bene antecedenter ⁊ conſequenter.qō.2.5.o.fol.4.⁊.q.3.3.c.fo.5.⁊.q.4.6.1^{m}.fol.9.
Neqꝫ in voluptate.q.2.6.o.fol.4.
Neqꝫ in anima, neqꝫ in aliquo ſibi inherenti.qō.2.7.o.fo.4.
Neqꝫ in operatione ſenſus niſi antecedenter in beatitudine imperfecta, ⁊ conſequenter in beatitudine perfecta.q.3.3.o.fol.5.
Neqꝫ in operatione procedente ab operante in exteriorem materiam.q.3.2.3^{m}.fol.5.
Neqꝫ in operatione intellectus practici: ſed bene in operatione ſpeculatiua.q.3.5.o fo.6.
Neqꝫ in conſideratione ſcientiarum ſpeculatiuarum eſſentialiter: ſed participatiue.q.3.6.o.fol.6.
Neqꝫ in cognitione angelorum.q.3.7.o.fo.7.
Neqꝫ in cognitione eſſentie alicuius effectus creati.q.3.8.c.fol.7.
Beatitudo anime redundabit in corpus ⁊ in ſenſus corporeos.q.3.3.c.3^{m}.fol.5.⁊.q.4.6.c.fol.9.
Beatitudo vna non poteſt eſſe altera maior ex parte obiecti: ſed ex parte ſubiecti melius diſpoſiti vnus poteſt eſſe beatior alio.queſtio.5.2.4^{m}.fol.5.⁊.qō.5.2.o.fo.10.⁊.q.112.4.c.ſecundum.fol.166.
Beatitudo creſcit corpore reſumpto, non intenſiue, ſed extenſiue.q.4.5.5^{m}.fol.9.
Beatitudo perfecta a nulla creatura per ſua naturalia poteſt acquiri: ſed bene beatitudo imperfecta.q.5.5.o.fo.10.⁊.q.62.1.2.3.c.fo.84.
Beatitudo imperfecta poteſt amitti, nō autem perfecta.q.5.4.o.fo.10.
Beatitudo eſt propter quam homo vult quecunque vult.q.1.6.o.fol.3.
Beatitudo ita implet totum hominis appetitum, quod nihil extra ipſam relinquitur appetendum.q.1.5.c.fo.2.⁊.q.4.5.5m.f.9.⁊.q.5.3.4.c.8.c.3m.fo.10.⁊.q.87.4.5m.fol.95.
Beatitudo perfecta omne malum excludit, ⁊ omne deſiderium implet.q.5.3.4.c.fol.10.
Beatitudo in communi ex neceſſitate appetitur: non autem ſi conſiderentur ſecundum ſpeciales rationes.q.5.8.c.ſm.fo.11.
Beatitudo pertinet ad voluntatem tanquam primum obiectum eius.qō.3.4.ſm.fo.6.⁊.q.11.1.1^{m}.folio.19.
Beatitudo maxime amatur, tanquam bonum concupitum: amicus autem tanquā id cui concupiſcitur bonum q.2.7.ſm fol.5.
Btitudo ſoli⁹ dei ē ſuū eē.q.3.1.⁊.1^{m}.2.1^{m}.4m.f.5.
Btitudo ſm aliquos eſt 3ᵖ ſcꝫ voluptuoſa, actiua ⁊ contemplatiua.q.3.2.1.fo.5.⁊.q.87.3.4.c.fol.96.
Beatitudo duplex.perfecta ⁊ imperfecta.qō.3.2.4.fo.5.⁊.q.4.5.6.7.8.c.fo 8 ⁊.q.5.3.o.fol.10.
Beatitudo pōt eſſe imperfecta tripl'r.ſ.ex parte obti, qđ nō vꝫ: ⁊ talis tollit rōnem vere btitudinis. Et ex parte participantis, obiectum quidē btitudinis attingentis, ſed imperfecte per reſpectum ad deū. et talis non tollit veraꝫ beatitudinē.q.5.3.ſm.fo.10.
Beatitudo. ſ. Abdicatio. Angelus. Anima aſſimilatio. Fides. Manſio. Sufficiens.
Beatitudinis rō, minus eſt in vita actiua quā in contemplatiua.q.3.2.4^{m}.5.c.fo.5.⁊.q.4.7.c.fo.9.
Btitudini: ipſecte deſeruiūt bona exteriora inſtr'aliter nullo autem mō btitudini perfecte.q.4.7.o fol.9.
Beatitudinem conſequuntur homines multis motibus operationū que merita dicuntur.q.5.7.c.fo.12.
Beatitudinem non auget additio aliorum bonorꝫ.q.5.2.3^{m}.fol.16.
Beatitudinē hō cōſeq̄ nō pōt p actionē alicui⁹ ſupioris creature, ſed ſolo deo agente.q.5.6.o.fo.10.
Beatitudinem homo poteſt adipiſci: quia boni perfecti eſt capax.q.5.1.o.fol.90.
Beatitudinem voluntas nāliter ⁊ ex neceſſitate appetit.q.5.4.2^{m}.8.2^{m}.fo.8.⁊.q.10.1.2.o.fo.17.
Beatitudinē omnes homines appetunt naturaliter.q.5.6.2.fo.7.⁊ q.5.6 o.fo.11.⁊.q.10.1.o.fo.17.
Beatitudine adepta, homo remanet pacatus deſideriis quietatis.q.5 4.1.⁊.8.c fo.8.
Beatitudinem habere naturaliter, eſt ſolius dei.qō.5.7.c.fo.11.
Beatitudines ſunt operationes virtutum ⁊ donorum q.69.1.o.fo.96.⁊ q.70.1.c.fol.97.
Beatitudines ſunt fructus, ad quos addunt perfectionem ⁊ excellentiam.q 70.2.o fo.97.
Beatitudines conuenientiſſime enumerantur.q.69.3.o fo.96.
Beatitudines a virtutibus ⁊ donis diſtinguuntur ſicut actus ab habitibus.q.69.1.o.fo 96.
Beatitudines omnes que in ſacra ſcriptura ponuntur, neceſſe eſt ad.8.enumerari ſaltem, reducit: quia omnes pertinent ad vitam actiuam vel cōtemplatiuam.q.69.3.4.fo.97.
Beatitudines correſpondent ſeptem donis. non quidem ſingulariter ſingulis, ſed plures vni, ⁊ vna pluribus.q.69.5.c.o.98.
Beatitudinū merita ſunt quedā diſpōnes ad btitudinem perfectam vel inchoatam.q.69.2.c fol.96.
Ea que ponuntur in btitudinibus tanq̄ premia pñt eſſe vel ipſa btitudo pfecta ⁊ ſic pertinent ad futuram vitā. vel aliqua inchoatio btitudinis, ⁊ ſic ptinent ad preſentem vitam.q.69.2.c.fo.96.
Beatitudinum merita exprimuntur actus donorum pertinentium ad vitam actiuam: ſed actus donorum pertinentium ad vitam contemplatiuam exprimuntur in premiis.q.69.3 c.1.fo 96.
Beatitudinum premia vnum ſunt in re: ſed diuerſa deſcriptione.q.69.4.1.fol.9.
Beatitudinum premia conuenientiſſime enumerantur.q.69.3.o fol.96.
Beatus aliquis dr propter ſpem q.69.1.c.fo.96.
Beati dicuntur aliqui in hac vita propter ſpem vel participationem beatitudinis.q.5.3.1.fo.10.
Beati ex neceſſitate habent rectam voluntatem, nec poſſunt peccare.q.4.4.c.fo.8.⁊.q.5.4.c.fo.10.
Beati non ſolum formaliter ſed materialiter voluntatem ſuā in oībus deo cōformabūt.q.19.10.⁊.fo.32.
Beati ſ. Triſtitia.
Bellum. ſ. Iudeus.
Beneficia dei precipua ſunt creatio, quies mentis in deum, vel in preſenti per gratiam vel in futuro per gloriam.q.100.5.2.fol.141.
Et oēs ſolemnitates ⁊ ſacrificia veteris legis ſunt inſtituta in commemorationē alicuius diuini beneficij preteriti vel futuri.q.100.5.2.fol.141.
Benignus dr quē bonus ignis amoris feruere facit ad benefaciendum proximis q.70.3.c.fol.97.
Blaſphemie phibitio ſuperadditur ſecundo precepto decalogi.q.100.11.c.fol.145.
Bonitas diuinarum perſonarum non eſt dependens ex fine q.18.4.c.fol.27.
Bonitas rei dependet a fine ſicut eſſe ab agente et forma.q.18.4.c.fol.27.
Bonitas actionū humanarum ⁊ aliorum eſt ex fine a quo dependet: preter bonitatem abſolutam, que in eis exiſtit.q.18 4.c.fo.27.
Bonitas actionis humane quadruplex: ſcilicet ſecundum genus ſpeciem, circunſtantias, ⁊ finem.q.18.4.c.fol.27.
Bonitas vel malitia moralis principaliter in voluntate conſiſtit.queſtio.34.4.c.folio.51.⁊.qō.88.4.c.folio.125.
Bonitas actus exterioris quam habet ex fine. nihil addit ad bonitatem vel malitiam actus voluntatis: niſi contingat ipſam voluntatem fieri meliorem vel peiorem ſecundum numerum, extenſiue aut intenſiue. queſtio.20.4.c.folio.34.⁊.queſtio.24.3.c.fol.37.
Bonitas actus exterioris quam habet ſecundum materiā ⁊ debitas circūſtantias, addit ad bonitatē vel malitiam voluntatis.q.20.4.c.fo.34.⁊.q.24 3.c.folio.39.
Bonitas vel malitia actus exterioris ⁊ voluntatis ex fine eſt eadem, non autem ſi ſit ſecundum materiaꝫ vel circunſtantias.queſtio.20.3.o.fo.33.
Bonitas actus exterioris ſecundum ordinem ad finem tota dependet ex voluntate: illa autem que eſt ex debita materia vel circunſtantijs, dependet ex ratione.queſtio.20.2.o fol.33.
Bonitas vel malitia ex ordine ad finem, per prius inuenitur in actu voluntatis quam exteriori: ſed illa que eſt ſecundum debitam materiam ⁊ circunſtantias in ordine ⁊ apprehenſione rationis, prior eſt in actu exteriori quam voluntatis, in executione vero eſt econuerſo.q.20.1.o.fo.32.
Bonus vel malus iudicatur homo ſecundum delectationes voluntatis, non autem ſecundum delectationes appetitus ſenſitiui.queſtio.34.4.c.fol.51.
Bonus ſimpliciter dicitur homo ſm habitus morales, ⁊ non ſm intellectuales.qō.56.3 c.fo.75.⁊.qō.86.3.2 fo.91.
Bonus habitus ⁊ malus diſtinguūtur ſm cōuenientiam ad naturam. vel diſconuenientiam ab ipſa.q.54.3.c.fo.72.
Bonus hō eſſe non pōt, niſi ſit bene proportionatus bono communi q.92.1.3.fol.130.
Bona non poteſt dici voluntas ſi ſit intentio mala, cauſa volendi: ſed ſi intentio ſit conſequens, tunc voluntas poteſt eſſe bona.q.19.7.2.3.fol 31.⁊.q.78.1.2.fol.112.
Bonū qđlibet creatum ex additione alterius fit melius.q.74.1.2.fol.51.
Bonum quodlibet creatum eſt bonum particulare ⁊ participatum: ⁊ ſolus deus bonum vniuerſale.qō.2.7.8.c.fo.4.⁊.q.9.8.c.fo.17.
Bonum vt conformat ſibi appetitum cauſat amorem. vt abſens concupiſcentiam, vt preſens gaudium ⁊ delectationem.q.23.4.c.fo.38.⁊.q.28.2.c.fo.42.⁊.q.30.2.c.fo.45.
Bonum duplex.ſ.ſimplr ⁊ ſm quid.q.26.4.c.fo.41.
Bonum duplr.ſ ſimplr ⁊ ſm ſe, ⁊ ex ſuppoſitione.q.37 1.c.fol.55.
Bonum triplex.ſ. vtile, delectabile, ⁊ honeſtū.q.99.5.c.fo.153.
Bonum duplex.ſ.propter ſe, ⁊ ex ordine ad finem.q.2 3.c.fo.15.
Bonum ſicut eſt obiectum amoris, ita malū odij.qō.29.1.c fo.43.
Bonum habet rationem perfecti.q 52.1.c fo.89.
Bonū cuiuſlibet menſurati ⁊ regulati cōſiſtit in hoc q conformetur ſue regule.q.19.9.c.fol.32.⁊.q.54.1.3 c.fo.71.⁊.q.71.8.c.fo.99.
Bonū attribuit̄ alicui ⁊ ſm eſſe ſuū eſſentiale, ⁊ ſcđm eſſe accñtale.q.18.3.1.fo.27.
Bonū vnūqđq; tantū dr quantū habet de eſſe.q.18.1.2.3.4.c fol 28.
Bonū ſm qđ dr cui deeſt debita eſſendi plenitudo non aūt dr bonū ſimplr.q.18.1.c.fol.26.
Bonū verum ⁊ ens conuertunt̄, ⁊ ſunt idē ſm rē ſed differunt rōne.q.18.c.3.3 fol.26 ⁊.q.29.5.c.fo.44.
Bonū rei in quadam vnitate cōſiſtit.q 36.3.c.fo.52.
Bonum ⁊ verū mutuo ſe includunt q.9.1.c 3 fol.18.
Bonū eſt primū qđ cadit in apprehenſione practice rationis.q.94.2.c.fo 132.
Bonum intellectus eſt verum: malum autem eius eſt falſum.q.57.2.3.fol.77.
Bonum fortius eſt ad mouendum q̄ malum.q.60.5.4 fo.82.
Bonum cāuſr ex integra cā ſed malū ex quolibet defectu ſingulari.q.18.4.3.fo.27.⁊.q.19.6.1.7.5.fo.31.⁊.q.20 2.c.fo.33.
Bonū ⁊ virt⁹ metaphorice dr̄r etiā in per ſe malis vt bonus latro.q 55.3.1.fo.74.q.92.1.c.fol.130.
Bonū ⁊ malum ex gñe ſunt reſpectu obiecti.q.18.2.o.fol.27.
Bonum naturaliter prius malo.q.25.2.c.fo.40.
Bonum deficiens eſt cauſa mali.q.18.1.1.fo.28.
Bonū nāe humane dr tripl'r.1.principia ⁊ proprietates nature, inclinatio ad virtutē, ⁊ bonum originalis iuſtitie.q.85.1.c fo.120.
Bonū primū nāe nec tollit̄ nec diminuitur per pctm. ſm diminuit̄. tertiū vero eſt totaliter ablatū.q.85.1.2.o.4.c.fo.120.
Bonū nāe diminuit̄ per pctm, nō effectiue ſed formaliter.q.85.1.4.fol.120.
Bonū vle nō inuenit̄ in aliq̄ creato.q.2.8.c.fo.5.
Bonum omne aliud a deo eſt bonum p participationem.q.2.8.c.fol.5.⁊.q.9.8.c.fol.17.
Bonum qđlꝫ creatum conſequunt̄ ſpecies, modus ⁊ ordo.q.85.4.c.fo.121.
Bonū hoīs eſt ſm rōnē eſſe: ⁊ malum hoīs eſt preter rationem eſſe q.71.2.c.fol.98.
Bonū hoīs tanto efficit̄ melioris cōditionis, quanto homo deo magis coniungitur.q.98 5 2.fo.148.
Bonum ordinatum ad finem dicit̄ vtile.q.7.2 fo.13.
Bonū cōpletiſſimū eſſe opꝫ.qđ hō tanq̄ vltimū finem appetit habens affectū hō diſpoſitū.q.1.7.o.fol.3.
Bonū partis conſiderat̄ in pportione ad ſuū totum q.92.1.2.fol.150.
Bonum creatum non eſt minus quam bonum cuius eſt homo capax vt rei intrinſece ⁊ inherentis: eſt tamen minus quam bonum cuius eſt capax vt obiecti.q.2.8.3.fol.5.
Bonuꝫ qđ participatur ab angelo ⁊ a toto vniuerſo eſt bonum finitum ⁊ contractum.q.2.8.3 fol.5.

Bonum hominis triplex ſcilz anime.corporis ⁊ exte- rius.q.84.4.c.fo.120.
Bonū vniuerſi eſt maius ꝙ bonū particulare vnius in eodem genere.q.113.9.2.fol.170.
Bonū hoīs duplex.ſ.ſimplr.i.vltimum finis eius:⁊ ſe- cundum quid.i.bonum vt nunc vel quod eſt et bo- num ſecundum quid.q.114.10.c.fo.173.
Bonum conueniens corpori non eſt perfectū bonum hoīs:ſed eſt minimum quid in comparatione ad bonum anime.q.2.6.c.fol.4.
Bonum ſpirituale eſt maius ⁊ magis dilectum quā corporale q.31.5.c.fo.47.
Bonū ſummum ꝙto pfectius poſſidet tanto magis amat ⁊ alia pſēnunt.ſed in appetitu bonorū tpaliū eſt econuerſo.q.2.1.3 fo.3.⁊ q.33.2.c.fo.47.
Bonum honeſtū ⁊ vtile dhi ſm rōnē,ideo ſunt bono moralr.delectabile aūt dr ſm appetitū.ꝗ qńqꝫ ten- dit in id qđ nō eſt cōueniēs rōni.iō nō eſt bonū bo- nitate morali ꝗ attendit ſm rōnē.q.34.2.1.fol.50.
Bonum non ꝯtrariatur bono in moralibus in aliꝗ an- tem nihil prohibet duo bona eſſe adinuicem cōtra- ria.q.31.8.1.fo.47.
Bonum gratie vnius maius eſt ꝙ bonum nature to- tius vniuerſi.q.113.9.2.fo.170.
Bonum quod ponitur in diffinitione virtutis non eſt bonum commune quod conuertitur cum ente,ſed rationis.q.54.3.2.fo.72.⁊.q.55.4 2.fo.74.
Boni ratio inuenitur in fine,⁊ in his que ſunt ad fi- nem q.8.2.c.fol.13.
Boni ſpecies.ſ.vtile ⁊ honeſtum non ſunt ex equo di- uiſe.q.8.1.⁊.3 4 fo.13.
Boni aliquid eſt in omni malo.q.18.1.c.1.fo.26.⁊.q. 73.2.c.fo.103.
Boni mores dicuntur qui rōni congruunt:mali autē qui a ratione diſcordant.q.100.1.c fol.140.
Bona corporis ordinantur ad bona anime ſicut ad finem.q.2.5 c.fol.4.
Bona tpalia vt ſunt vtilia ad opera virtutis quibus pducimur ad vitam eternā ſunt bona ſimplr.⁊ ca- dunt ſub merito:ſed ſcdm ſe ſunt bona ſm qđ,nec cadunt ſub merito.q.114.10.c.fo.173.
Bona corporalia ſunt quedam bona hominis,non tamen maxima:licet ſecundum ſtoicos nulla bona hominis ſint.q 59.3 c.fol.80.
Bona tpalia ⁊ corporalia ſunt parua hoīs bona:ſpi- ritualia vero magna.q.87.7.2.fo.124.
Bona ſpiritualia dantur virtuoſis ſecundum diuinā iuſtitiam.ſed de temporalibus bonis vel malis tan- tum quantum ſufficit ad virtutem.qđ 87.7.2.fol. 124 ⁊.q.108.3.4 fol.158.⁊.q.114 0.c.fo.173.
Bona tpalia ꝗ a diuina iuſtitia malis dant,in malū ſpiritualium cedunt.q.87.7.2.fol.124.
Bona tpalia eq̄ eueniunt malis ⁊ bonis quantū ad ſubam.ſed nō ꝙtū ad finē.q.114.10.4 fo.173.
Bona parua.ſ.tpalia non pñt integre ſimul poſſide- ri a multis,alia vero vt ſpiritualia integre poſſunt a multis poſſideri.q.28.4.2.fol.43.
Bonorū tpalium pmiſſiones in lege veteri figure fue runt ſpiritualium in nobis.q.114.10.1 fol.173.
Bonum.ſ.Appetitus.Beatitudo.Concupiſcentia. Malum.Medium.
Bos habet quinqꝫ vtilitates:quia immolatur,arat, paſcit carnibus,lac dat ⁊ corium,⁊ diuerſis actib⁹ miniſtrat.ideo pro vno boue quinqꝫ reddebantur. q.105.2.9 fol.154.
Brutū aial ꝗuis nō cognoſcat futura:tñ ex inſtinctu nālı ei indito ab intellectu diuino preuidente futu- ra,mouetur ad aliqđ futurū ac ſi illud preuideret. q.40.3.1.fo.57.⁊.q.41.1.3.fo.58.
Brutū ſ.Animal.Electio.Intellectus.Ira.Spes.
Bubone qui in nocte victum querit in die autē latet: ſignificantur luxurioſi qui occultari querunt in no- cturnis operibus que agunt.q.102.6.1.fo.148.

C

Candelabrū In exteriori taberna- culo erat ad honorifi- centiam tabernaculi.Et habebat ſeptem calamos, ad ſignificandū ſeptē planetas qb⁹ totus mūdus il- luminatur,ideo ponebat ex parte auſtrali,ex qua eſt planetarum curſus q.102.4.6.fo.140.
Cādelabro deſignabat ſicut in ſigno ſenſibili ſapien tia que intelligibilibus verbis exprimebatur in ta- bulis.q.101.4.6 fol.145.
Cantor bonus ſi bonum amet ſcriptorē,attendit ibi ſimilitudo pportionis ſm ꝙ vterqꝫ hꝫ qđ conuenit ei ſecundum ſuam artem.q.27.3.2.fo.47.
Capitale vitium dicitur vel a capite proprie dicto, quia pena capitis punitur:vel a capite metaphori- ce,quia ex eo alia vitia oriuntur,precipue ſm originem cauſe finalis.q.84.3.4 c.fo.119.
Capitalia vitia ſunt ſeptem.q.84.4 c.fo.119.
Caput pprie eſt quoddā membrum animalis qđ eſt pncipiū ⁊ directiuū totius animalis:vñ metaphori- ce omne principium dr caput.q.84.3.c.fol.119.
Caladrion que eſt auis garrula ſignificat loquaces. q.102.6.1.fol.150.
Carbo.ſ.Delectatio.Ignis.
Charitas ſiḡt amorem amicitie,⁊ ſup amorē addit mutuam redamationem cum quadam cōmunica- tione mutua.q.65.5.c.fol.90.⁊.qđ.66.6.2.fo.92.
Charitas eſt mr̄ oīm virtutū ⁊ radix,inqꝫtū eſt oīum virtutū forma.q.62.4.c.fo.85.⁊.qđ.65.5.2 fo.90.
Charitas non eſt qualiſcunque amor dei,ſed amor dei quo diligitur vt beatitudinis obiectum.qđ.65. 5.1 fo.90.⁊.q.109.3.1.fo.160.
Charitas vie per augmētū non poteſt peruenire ad equalitatem charitatis patrie.q.67.6.3.fo.94.
Charitas eſt maxima inter virtutes theologicas.qđ. 66.6.c.fo.92.
Charitas haberi non poteſt ſine aliis virtutibus.q. 65.3.c.fol.89.
Charitas imperat omni virtuti.qđ.114.4.c.fo.171.
Charitas ponit in diffōne cuiuſlibet virtutis,non qꝛ quelibet alia virtus ſit charitas,ſed qꝛ omnes alie a charitate dependent.q.62.2.3.fol.85.
Charitas eſt in voluntate ſicut in ſubiecto.q.56.6. c.fol.76.
Charitas nō excluditur per pctm̄ veniale.q.71.4.c. fo.99.⁊.q.78.2.1.fo.113.⁊.q.88.1.2.fo.124.
Charitas quolibet peccato mortali excluditur.qđ. 71.4 c.fo.99.
Charitas non euacuatur per glorie perfectionem, ſed eadem numero manet.qđ.67.6.c.fo.94.⁊.qđ. 111.32.fo.165.
Charitas non hꝫ pro obo ipſam cognitionem,ſed ipſam rem cognitam.ſ.deum.q.67.5.2.fo.94.
Charitas per fidem ⁊ ſpem facit familiarem conuer ſationem hominis cum deo.q.65.5.c.fol.90.
Charitatis actus per ſe conſideratus cadit ſub pre- cepto legis.q.100.10.c.fo.145.
Charitatis perfectio eſt eſſentialis beatitudini quan tum ad dilectionem dei,non quantum ad dilectio- nem proximi.q.4.8.5.fol.9.
Charitati non ꝯtrariatur pctm̄ veniale.q.71.4 c.fol.99.
Per charitatem virtutes morales infuſe habent con nexionem.q.65 3.c.fo.89.
Charitate excluſa per pctm̄,excluduntur omnes vir tutes inquantū ſunt perfecte virtutes.q.65.2 4.0. fo.89.⁊.q 71.4.c.fol.99.
Charitas.ſ.Fides.Gratia.Motus.
Caro.ſ.Eſus.
Cā ad quam de neceſſitate ſequit aliud,intelligit de cauſa ſufficienti ⁊ non impedita.q.75 1.2.fo.107.
Cauſa pctī duplex:ſcilꝫ cōplens ſufficienter pctm̄,⁊ perſuadens vel proponens.q.75.3.c.fo.108.
Cā duplex.ſ.p ſe ꝗ ppria virtute mouet:⁊ p accidens, ſicut remouens phibens.q.75.1.c.fo.106.⁊.q.85. 5.c.fo.121.⁊.q.88.5.c.fol.125.
Cauſe equalitas per ſe cauſat equalem effectum:au- gmentata enim vel diminuta cā per ſe augmenta- tur vel diminuitur effectus:non autē ſi ſit cauſa per accidens.q.85.5.1.fo.121.
Nec oportet quod aliquid ſit principalius in cauſa inſtrumentali quam in effectu,ſed ſolum in cauſa principali.q.83.1.2.fo.118.
Cauſa duo ſibi īuicem eſſe pñt.q.33.2.2.fol.50.
Cauſa ſecunda non agit niſi in virtute prime cauſe. q.19.4.c.fol.30.
Cauſa finalis eſt prima inter omnes cāas q.1.2.c.f.1.
Cauſa perficiens eſt prior ſuo effectu:non autem cā diſponens.q.66.6.3.fol.92.
Cauſa ſemper eſt potior effectu.qđ.66.2.c.fol.90.⁊ q.112.1.c.fo.165.
Cauſe per ſe ſunt determinate:ſꝫ cauſe p accñs ſunt indeterminate.q.1.4.c.fol.2.
Cauſe habent ordinē adinuicē:qꝛ finis eſt rō agen- tis,agens forme,⁊ forma materie.q.1.2.c.fol.1.
Cauſarum adinuicem ordinatarum,ſi prima ſub- trahatur,neceſſe eſt alias ſubtrahi.qđ.1.2.4.c.fo- lio.1.
In omnibus cauſis ordinatis,effectus plus depen- det a cauſa prima quam a ſecunda.q.19.4.c.fo.30.
Cauſa.ſ.Effectus.
Cecus habet virtutem greſſiuam per quam ambula re poteſt:ſed inquantum caret viſu qui dirigit in ambulando,patitur defectum in ambulando,dum ambulat ceſpitando.q.10.1.2.fo.16.
Cecus.ſ.Oblatio.Oculus.
Celum eſt cōpoſitū ex mā ⁊ forma.q.49.4.c fo.66.
Celum non eſt in potentia niſi ad vnum motum de- terminatum:nec in eo diſpoſitio ⁊ habitus habent locum.q.49.4.c.fo.66.
Celū in gñe alterabiliū eſt primū alterans:non tñ eſt primū mouēs ſimplr.ſꝫ mouet motu locali a ſupio- ri mouente.q.6.1.1 fo.11.⁊.q.109.1.c.fo.158.
Celum impoſſibile eſt ꝙ imprimat directe in intelle- ctum vel voluntatem.q.9.5.c.fol.17.
Celum per accidens mouet vires ſenſitiuas:ſed in- directe ⁊ per redundantiam mouet voluntatem.q. 9.5.c.fo.19.
Celi motus dr naturalis propter aptitudinem natu- ralem celeſtis corporis ad talem motum:licet mo- uens ſit voluntarium.q.6.5.2.fo.12.
Cere vocabatur oppidum iuxta romam.qđ.98.3.c. fol.139.
Ceres dicebatur dea frugum q.89.3.c.fol.138.
Cerimonia dicit quaſi munus idēſt bona cereris,vel a cere oppido iuxta romam.q.98.3.c.fol.139.
Cerimonie ſunt quedā proteſtationes fidei.queſtio. 103.4.c.fo.151.
Cerimonie ſunt quedam opera exteriora ad cultum dei pertinētia.q.99.3.c.fo.138.⁊.q.101.2.c.fo.144. ⁊.q.103.1.c.fo.150.⁊.q.104.3.c.fo.152.
Cerimonie veteris legis conuenienter diuiduntur in ſacrificia,ſacramenta,ſacra,⁊ obſeruantias.qđ. 101.4.c.fo.144.
Cerimonie in veteri lege fuerunt multe ad reprimen dum idolatriam,⁊ ad ſignificationem multorum. q.101.3.c.fol.144.
Cerimonie ꝗ aū fuerūt ante legem.nō ex auctē legis determinate.ſed voluntate ⁊ deuotione hominū in ſtinctu diuino deum colentium.q 103 1.c.fol.150.
Cerimoniarum veteris legis multe determinatio- nes particulares hñt cauſam ſolum figuralem,non autem literalē niſi in cōmuni q.102.2.c.3.fo.145.
Cerimoniale.ſ.Preceptum.
Cerimonialia veteris legis diſtinguuntur a morali- bus.⁊ ſunt quedā determinationes iuris natura- lis,cultus diuini,⁊ preceptorum moralium.qđ.99. 3.2.⁊.4.5.c.fo.139.⁊.q.103.1.c.fo.150.
Cerimonialium ratio non eſt manifeſta,ſed eſt quo- dammodo probabilis.q.101.1.4.fol.144.
Cenus i.feſtū collecte,eſt in quo colligebantur a po- pulo are̅a ad expenſas cultus diuini,⁊ ſignifica- batur adunatio populi ⁊ poſt preſſum in terra pro- miſſionis:⁊ figurabatur congregatio fidelium in re gno celorum.q 102.4.10.fo.147.
Cenus feſto ſuccedit feſtum angelorum,vel etiam omnium ſanctorum.q.103.3.4.fol.151.
Cherubin inter quos erat arca teſtamenti,ſe mu- tuis vultibus reſpiciebant.q.102.4.6.fo.146.
Certitudo attribuitur motui appetitus ſenſitiui na- turalis propter infallibilitatem quam habet ex cer titudine cognitionis precedentis vtrumqꝫ motum. q.40.2.3.fol.56.
Certitudo non poteſt haberi de aliquo niſi poſſit di- iudicari per proprium principiū.q.112.5.c.fo.166.
Cibus.Vſus ſecundum ſuam naturam non eſt pec- catum:ſed per accidens.inquantum ſcilicet contra obedientiam vel votum comeditur:vel ex nimia concupiſcentia,aut ad fomentum luxurie.qđ.102. 6.1.fo.149.
Ciborum mundorum ⁊ immūdorū ratio multiplex ſm legem veterem.q.102.6.1.2.fo.149.
Ciconia que eſt idem quod ibis eſt auis aphrica et immūda:⁊ ſignificat mundos.q.102.6.1.fol.149.
Cignus eſt auis immunda:⁊ ſignificat homines qui per exteriorem iuſtitie candorem,lucra terrena que runt q.102.6.1.fo.149.
Circunciſio fuit proteſtatio vnius dei,ſeparans ab infidelibus,⁊ figurans ablationem corruptionis ſendam per chriſtum.q.102.5.1.fol.147.
Circunciſio fiebat octaua die,nec tardabatur:⁊ fie- bat ad debilitationem concupiſcentie in tali mem- bro.q.102.5.1.fol.147.
Circunciſio fuit inſtituta ante legem.ideo non po- teſt dici ſacramentum legis quaſi in lege inſtitu- tum,ſed ſolum quaſi in lege obſeruatum.queſtio. 103.1.3.fo.150.
In circunciſione proteſtabatur ſemen futurum in quo benedicerentur omnes gentes,ideo hoc perfe- cto oportet circunciſionē ceſſare,⁊ idem baptiſmo declarari.q.103.3.4.fo.151.
Circunciſione,homines inſtituebantur in ſtatu co- lendi deum:⁊ ſine ea nullus admittebatur ad ali- quid legalium nec ad eſum paſchalis conuiuij.qđ. 102.5.c.fo.147.

Circunciſionis ratio literalis triplex. ꝛ figuralis vna. q.102.5.1m.fo.147.
Circunciſioni reſpondet baptiſmus.qõ.102.5.3.fo. 148.ꝛ.q.103.3 4m.fo.151.
Circunciſionem abraam primus accepit.qõ.102.5. 1m.fo.147.
Circunciſio.ꝟ.Abraam.Baptiſmus.
Circulos. Appetitiuus motus circulo agitur.q.26. 2.c.fo.41.
Circunſcriptus.ꝟ.Angelus.
Circunſtantia eſt accidens actus humani.attingẽs eum extrinſece.q.7.1.o.fo.13.ꝛ.q.18.30.fo.27.
Circunſtantia non dicitur illa conditio cauſe ex qua ſubſtantia actus dependet,ſed aliqua conditio ad iuncta.q.7.3.2m.fo.14.
Circunſtantia principaliſſime eſt que attingit actũ ex parte finis. ſecundario que attingit ſubſtantiam actus ſcilicet quid. alie vero ſecundum quod magis vel minus ad has appropinquant. queſtio. 7. 4.fol.14.
Circunſtantia non poteſt de peccato veniali facere mortale manens circunſtantia:ſed ſolũ tunc quando transfert in aliam ſpeciem.q.88.5.o.fo.126.
Circunſtantia poteſt conſtituere aliquam ſpeciem boni vel mali actus.q.17.10.o.fo.23.
Circunſtantia que reſpicit ſpẽlem ordinem rationis pro vel contra dat ſpeciẽ actui morali.q.17.5.4m. 10.o.11.c.fo.29.ꝛ.q.63.7.c.1m.fo.104.
Circunſtantia addens in bonitate vel malitia non ſemper variat ſpeciem actus.q.18.11.fol.29.
Circunſtantia tripliciter aggrauat peccatum ſcilicet transferẽdo in aliud genus peccati:multiplicando rationem peccati. ꝛ augendo priorem deformitatem.q.73.7.o.fol.104.
Circunſtantia.ꝟ.Nomen.
Circunſtantie actus moralis ſunt ſeptem.qõ.7.3.o. fol.14.
Circunſtantie non reſpicientes ordinem rationis in bono vel malo niſi perſuppoſita alia circunſtantia a qua actus moralis habet ſpeciem boni vel mali, non variant ſpeciem.queſtio.18.11.o.fol.29.ꝛ qõ. 73.7.c.fo.104.
Circunſtantie humanorum actuũ pertinent ad conſiderationem theologi triplici rõne.q.7.2.o.fo.13.
¶ Ciuis dr̃ dupl'r.ſ.ſimpl'r.i.q̃ põt agere ea que ſunt ciuium:puta dare cõſilium vel iudicia in populo:ꝛ ſʒ q̃d.i.ciuitatis inhabitator.q.104.3.2m.fo.154.
Ciuis.ꝟ.Eunuchus.Mulier.Spurius.
Ciuitas eſt communitas perfecta.q.90.2.c.fo.128.
Ciuitas tota cum eos leſerit,computatur tota ciuitas ſicut vnum ſingulare.q.46.7.3m.fo.62.
Ciuitatis bonum commune non poteſt bene ſe habere niſi ciues ſint virtuoſi.q.92.1.3m.fol.130.
Ciuitas.ꝟ.Seruus.
Clamor. Animal dolens clamat:q: multiplicatis ſpiritibus interius ꝛ calore neceſſe eſt quod emittantur per vocem q.44.1.2m.fo.60.
Coactio eſt que eſt ab exteriori [illegible].q.6.4.o.fol.1[illegible]
Coactio eſt contra rõnẽ actus voluntatis:ſicut ferri ſurſum eſt contra rõnẽ nãlis inclinationis, vel motus lapidis.q.6.4.c.fo.12.ꝛ.q.94.2m.fo.17.
Coactio legis eſt per metũ pene.q.100.9.c.fol.142.
Cogitatio.ꝟ.Vis.
Cogitatiua ꝛ reminiſcentia in nobis pre aliis animalibus habent quandam excellentiam ex hoc quod rationi coniunguntur.q.70.3.1m.fo.103.
Cognitio matutina ꝛ veſpertina in angelis differt ſm perfectũ ꝛ imperfectũ ex parte obi.q.67.3.c.fo.95.
Cognitio eſt 3x.ſ.ꝑ ſpeculationẽ ꝗ ſeipſa certitudinaliter,ꝛ cõiecturalr̃ per aliq̃ ſigna.q.112.5.c.fo.188.
Cognitio eſt imperfecta tripliciter ſcilicet ratione obiecti:medij ꝛ ſubiecti.prima ꝛ ſecunda poſſunt eſſe ſimul cum perfecta nõ autem 3a.q.67.2.o.fo.83.
Per rectũ cognoſcitur obliquũ.q.100.6.2m.fo.141.
Cognitio cõiecturalis eſt imperfecta.q.112.5.c.f.166.
Cognitio.ꝟ.Amor.
Cognitione carentia habent potentiam que pertingit ad finem per modum exequentis, non autem per modum imperantis.q.11.2.c.fol.19.
Cognitione priorũ ſit ꝓ cognitio poſteriorũ.q.100.6.2m.fo.141.
Cognoſci poteſt aliquid dupliciter.ſ.in ſe ꝛ in ſuo effectu.q.93.2.c.fo.131.
Coitus impedit rationis vſum propter tranſmutationem corporalem adiunctam: intantum vt nihil aliud cogitare liceat.q.33.3.1m.3m.fo.50.ꝛ.q.37. 1.ſm.fo.54.ꝛ.q.72.2.4m.fo.109.
Coitus.ꝟ.Delectatio.
Colera inter alios humores citius mouetur:ideo colericus magis eſt in promptu ad iram quã diſpoſitus ex naturali complexione ad concupiſcendum, ad concupiſcentiam.q.46.5.c.fo.82.
Collecta.ꝟ.Cetus.
Colere deum eſt actus virtutis,ideo pertinet ad preceptum morale. ſed determinatio eius ad cerimoniale q.99.3.2.fol.139.
Color eſt obiectum viſus.q.1.1.2.fo.1.ꝛ.q.8.2.c.fol. 15.ꝛ.q.10.2.c.fol.18.
Color ſi proponatur viſui ex neceſſitate mouet ipſm, niſi aliquis viſum auertat.q.10.2.c.fo.18.
Comeſtio.ꝟ.Delectatio.
Comprehenſio non eſt aliqua operatio preter viſionem, ſed eſt q̃dã habitudo ad finem iam habitum cuius obiectum eſt viſio vel res viſa.q.4.3.fo.8.
Comprehenſio dr̃ dupl'r.ſ.incluſio cõprehẽſi in comprehendẽte,ꝛ tentio rei q̃ iam pñnaliter habet̃ primo deus cõprehendi non poteſt ab intellectu creato.ſecũda requiritur ad beatitudinẽ.q.4.3.1.fol.8.
Comprehenſio que importat preſentiam finis requiritur neceſſario ad beatitudinem.q.4.3.o.fo.8.
Comprehendit deus ſuam eſſentiam quam nec homo nec angeli comprehendunt.q.3.8.2.fo.7.ꝛ.qõ. 4.3.1.fo.6.ꝛ.q.93.2.1.fo.131.
Commune bonũ dicitur finis cõis.q.90.2.2.fo.128.
Ad cõe bonũ cõitate finis ꝛ nõ gñis vel ſpeciei referri põt operationes particulares.q.90.2.2.fo.128.
Communicatio hominum adinuicem iuſtis preceptis legis ordinatur q.105.2.c.fol.153.
Communicatio hominum adinuicem duplex.ſ.auctoritate principum. vt iudicia ꝛ pene,ꝛ propria voluntate priuatarum perſonarum:vt emptio donatio.q.105.2.c.fol.153.
Conceptio. Anima Chriſti in primo inſtanti ſue conceptionis abſq; aliqua operatione meritoria precedente fuit beata.q.5.7.2.fo.11.
Concertatio.ꝟ.Ludus.
Concluſio ſyllogiſmi operatiui ad rationem pertinet,ꝛ dr̃ ſententia vel iudicium quam ſequitur electio.q.13.1.2.3.c.fo.21.ꝛ.q.76.1.c.fo.108.
Concluſio tunc ſolũ ex principijs ꝓcedit qñ pñs non põt eſſe verũ ſi concluſio non ſit vera.q.13.6.1.fol.22.
Concluſio ſyllogiſmi operatiui eſt ſingularis que non concluditur ex vniuerſali niſi mediãte propoſitione ſingulari.q.76.1.c.fo.108.
Concupiſcẽtia ꝓprie eſt appetit⁹ delectationis ſenſibilis:ꝛ eſt in appetitu ſenſitiuo ꝛ in concupiſcibili que ab eo denominatur.qõ.30.1.o.fol.44.
Concupiſcentia eſt paſſio ſpecialis potentie concupiſcibilis differens ſpecie ab amore ꝛ delectatione. q.30.1.o.fol.44.
Concupiſcẽtia duplex. nãlis ꝛ non nãlis. pª que eſt de bono conuenienti nãe alalis conuenit hoĩ ꝛ alijs alalibus. ſcda vero que eſt de bono conuenienti ſcdm apprehenſionẽ eſt ꝓpria homini.q.30.3.o.fo.45.ꝛ q.31.3.c.fol.46.
Concupiſcentia naturalis eſt finita in actu ꝛ infinita in potentia per ſucceſſionẽ.ſed nõ naturalis eſt omnino infinita.q.30.4.o.fo.45.
Concupiſcentia duplex.ſ.finis que eſt infinita:ꝛ eius quod eſt ad finem que eſt finita.q.30.4.c.fo.45.
Cõcupia ex pte obti eſt nãlior quã ira,ꝛ ex pte ſubi ſm naturam gñis ꝛ corporis: ſed econuerſo eſt ſm nãm ſpeciei ꝛ indiuidui.q.48.5.o.fo.62.
Cõcupiſcẽtia ſm ꝓpriam rõnem eſt interdum cauſa doloris ꝛ ꝑ pñs triſtitie.q.36.2.o.fol.53.
Concupiſcẽtia vel cupiditas eſt primus effect⁹ amoris,ideo frequenter Aug.vtrunq; pro amore ponit. q.36.2.c.fo.53.
Cõcupiſcentia ſi includat motũ voluntatis.ſic vbi eſt maior concupia eſt maius peccm.q.93.8 2.fo.104.
Cõcupia eſt inordinata cõuerſio alicuiꝰ virium a voluntate ad bonũ commutabile.q.82.3.c.fol.118.
Cõcupia accepta vt paſſio,ſic maior concupia precedens iudicium rõnis ꝛ motum voluntatis diminuit peccatum,ſequens vero auget.q.73.8.2.fol.104.
Concupiſcentia carnis ꝯ ſpm qñ id ei actualiter reſiſtit non eſt peccm,ſed materia exercende virtutis. q.80.3.3.fol.115.
Concupiſc nomen interdũ ſe extendit ad appetitũ ſapie vel aliorum ſpũaliũ bonorum q.30.1.1.fo.44.
Concupiſcentiarum quedam bone ꝛ quedam male q.34.1.c.fo.50.
Concupiſcentia.ꝟ.Cibus. Inuoluntarium. Ira. Latens.
Concupiſcibilis eſt de bono vel malo ſimpl'r. Iraſcibilis vero ſub ratione ardui.q.23.1,2.c.fol.37.ꝛ q.25.1.c.1.fo.39.
Cõcupiſcibilis denotat a ꝯcupia:qr inter oẽs paſſiones eius eſt notior ꝛ ſenſibilior,nõ autẽ prior.q.25. 2.1.fo.40.ꝛ.q.82.5.2.fol.118.
Concupiſcibilis intantũ eſt nãlis in q̃tũ regit̃ a rõe q̃ aũt excedat limites rõnis hoc eſt hoĩ ꝯtũ.q.82. 3.1.fo.118.ꝛ.q.83.3.5.fo.120.
Concupiſcibilis.ꝟ.Iraſcibilis.Ira.Lex.
Cõfirmatio eſt ſacrm plenitudinis gr̃e,ideo non ei correſpondet in veteri lege aliqd ſacrm:qr nondũ aderat tps plenitudinis.q.102.5.3.fo.148.
Coniecturalr̃ cognoſcitur aliqd per aliqua ſigna.q. 112.5.c.fo.166.
Coniecturaliter.ꝟ.Cognitio.
Conſcia eſt quodãmõ dictamen rõnis ꝛ eſt eẽm applicatio ſcientie ad actum.q.19.5.c.fol.30.
Conſcientia errans obligat.q.19.5.6.c.fo.30.
Conſcientia errans errore voluntario vel directe per negligentiam non excuſat.q.19.8.c.fol.31.
Conſcientia errans errore inuoluntario proueniente ex ignorantia alicuius circunſtantie abſq; omni negligentia excuſat.q 19.6.c.fol.31.
Conſcie remorſus eſt pena peccati.q.78.1.c.fo.122.
Cõſecratio vel purificatio vel inſtitutio miniſtrorũ veteris legis quo ꝛ q̃ ordine fiebat.q.102.5.8.f.146.
Conſecratio miniſtrorũ veteris legis fiebat vt eſſent eos hr̃e quãdã prerogatiuã puritatis ꝛ veritatis ꝛ dignitatis pre alijs.q.102.5.8.fo.148.
Conſecratione vel purificatione ſpeciali inſtruebantur ꝛ deputabantur miniſtri veteris legis ad cultũ dei.q.102.5 8.fol.148.
Cõſenſus importat iudiciũ de eo i q̃ ꝯſentit.q.74.7.c.fo.106.
Conſenſus poteſt attribui ꝛ voluntati ꝛ rationi.q 74.7.3 fo.106.
Conſenſus eſt actus voluntatis:ſcilicet complacentia ꝛ applicatio eius ad aliquid exñs in poteſtate eius.q.15.o.fol.23.ꝛ.q.74.7.1.fol.106.
Cõſenſus in actũ pertinet ad rõnẽ ſuperiorẽ ſm q̃ i rõne volũtas includit.q.15.4.o.f.23.ꝛ.q.74 7.10.106.
Conſenſus ꝓprie nõ ẽ in brutis alalib⁹.q.15.o.f.23.
Conſenſus importat determinationẽ appetit⁹ nõ ſolum paſſiuam,ſed magis actiuam q.15 2.1.fo.23.
Cõſenſus ꝓprie nõ ẽ niſi de his q̃ ſunt ad finẽ.qõ.15. 3.o.fo.23.
Cõſenſus deliberatꝰ in peccm nõ ſemper pertinet ad contemptum legis diuine,ſed ſolum qñ peccm legi diuine contrariatur.qõ.74.9.3.fol.107.
Conſenſus rõnis in delectationem cogitationis prauz rõne obiecti eſt peccm mortale,ſed rõne cogitationis tantum eſt veniale vel nullum.q.74.8.o fol.106.
Conſenſus ꝛ electio differt rõne:qr ſi ex multis conſiliatis inueniat̃ vnũ ſolũ qđ placeat in q̃ cõſentitur ꝛ pferatur his que non placent.q.15.3.3.fo.23.
Conſenſus.ꝟ.Electio.Peccatum.
Conſentire importat applicationem ſenſus ad aliquid.Conſentire.ꝟ.Aſſentire. q.15.1.c.fo.23.
Conſeruatio. Conſeruari indiget vnaqueq; creatura ſum a deo q.109.2.3.8.c.9.1.fo.159.
Conſeruatio.ꝟ.Annihilatio.
Conſiliũ attribuit̃ deo quantũ ad certitudinem ſnie vel iudicij.nõ aũt vt eſt inquiſitio.q.14.1.2 fol.22.
Conſilium eſt inquiſitio rationis.q.14.1.o.fo.22.
Et eſt de his que ſunt ad finem tm̃.q.14.2.o.fo.22.
Et non eſt de reb⁹ paruis nec de his que ſunt determinata qualiter fieri debent.q.14.4.c fo.22.
Et eſt ꝓprie circa ea q̃ agunt̃ a nobis q.14.3.o fo.22.
Conſiliũ eſt inquiſitio reſolutiua ab eo q̃ in futuro intẽdit̃ ad id qđ ſtatim agẽdũ eſt.q.14.5.o fol.22.
Conſiliũ non eſt de his de qb⁹ q̃s deſperat, ſicut nec de impoſſib⁹:eſt tñ de difficilib⁹.q.44.2.4.fol.60.
Conſiliũ ſm qđ eſt cũ obſeruat̃ vnũqđq; conſiliorum euangelicorũ in aliq̃ ſpẽali caſu.q.108.4.c.fol.158.
Cõſiliũ dr̃t a ꝑcepto:qr ꝑceptũ importat neceſſitatẽ conſiliũ aũt i optiõe ei⁹ ponit̃ cui dat̃.108.4.c.fo.156.
Cõſilij inquiſitio ẽ infinita i pc⁹ ſʒ finita i actu ꝛ ex parte [illegible] ꝛ ex pte ꝓpriũ principiũ q̃ eſt finis,ꝛ ex alio ꝓte ſumpti.ſ.ſenſus vlẽcie.q.14 6.o.fo.22.
Conſilia euangelica ſimpl'r ꝓpoſita ſunt paupertas, caſtitas,obedientia.q.108.4.c.fo.158.
Conſilia opʒ eẽ de his per q̃ expeditius põt conſequi beatitudinem.q.108.4.c.fo.158.
Cõſilia q̃dã deteri⁹ꝯuenit̃ i lege noua ſunt ꝑꝰ.
Cõſilia tria euãgelica generalia;q.108.4 o.fo.158. de ſe ſunt oĩbus expeditiua:ſed alicui ex eius indiſpoſitione experientia non ſunt.q.108.2.1.fo.158.
Conſilia multa chriſti ſunt de precepto quo ad preparationem animi.q.108.3.2.4.4.fo.158.
Conſilia.ꝟ.Prudentia.Virtus.
Conſiliatiuos facit ſpes ꝛ magis timor quo ad ſollicitudinem, non quo ad facultatem conſiliandi. qõ. 44.2.fol.60.
Conſueſcere vel diſſueſcere res naturales nõ põt.q. 61.2.c.fol.88.

Index Tertius

Conſuetudo hʒ vim legis, abolet legem, ⁊ eſt legum interpretatrix. q.97.3.c.fo.136.
Conſuetudo vim legis obtinere non põt ↄ legẽ diuinam vel naturalem. q.97.3.1.fo.138.
Cõſuetudo ſi maneat eadẽ rõ legis nõ vincit legem, ſed lex conſuetudinẽ, niſi forte lex nõ ſit poſita ſcõm conſuetudinem patrie. q.97.3.2.fo.136.
Conſuetudo. ꝟ. prouí.
Cõſuetũ efficiꝭ delectabile ad operãdũ, inquantum efficiꝭ connaturale. q.32.2.3.⁊.8.3.fo.48.
Contemplatio diuinorũ ẽ opatio maxime ꝓpria hoĩs ⁊ maxime delectabilis. q.3.5.c.fo.6.
Contẽplatio maxime qrꝭ pp ſeipſam. q.3.5.c.fo.6.
Contemplatio ſm ſe non hʒ rõnem mali: ſed per accidens tantum. q.35.5.3 fo.52.
Cõtinẽtia ⁊ pſeuerãtia nõ ſunt pfectiões appetitiue virtutis ſenſitiue, ſʒ rõnalꝭ ptis. q.58.3.2 fo.79.
Cõtinẽtia a delectatiõib⁹, ⁊ pſeuerãtia a triſtitijs, non ſunt ꝟtutes, ſed aliqd min⁹ ꝟtute. q.58.3.2.fo.79.
Contingens. ꝟ. futurum.
Contrarian plura vni nõ ſm idem ſed ſm diuerſa, nihil prohibet. q.45.1.2.fo.60.
Sicut quieti nãli ↄuaꝭ ⁊ quies violenta eiuſdẽ corporis ⁊ quies nãlis alterius corporis, ita in affectibus aĩe, delectationi opponiꝭ ⁊ delectatio ⁊ triſtitia. q.31.8.2.fo.47.
Contrarias delectationes in affectibus anime eſſe contingit. q.31.8.c.fol.47.
Cõtrarietas mutationũ eſt ſm acceſſum ⁊ receſſum ab eodem termino. motuum vero ſm contrarietatem terminorum. q.23.2.c.fo.37.
Contrarietas ꝗ̃ᵈ tñ inuenitur in paſſionibus cõcupiſcibilis vtraq; vero in paſſionibus iraſcibilis. qõ, 23 2.c.fo.37.
Contrarium. Ab his que ſunt ſcõm locum, proceſſit nomen diſtantie ad omnia ↄria. q.7.1.c.fo.13.
Contrarium quandoq; per accidens eſt cũ contrarij. q.32.4.1.fo.48.
Contrarium proprie, paſſio ĩre habere non poteſt. q.23.3.a.fo.37.
Contraria in re, non ſunt contraria in anima. q.35.5.c.fo.52.⁊.q.53.1.c.fo.71.⁊.q.54.2.1.fo.72.⁊.q.84.3.3.fo.87.
Cõtraria aliqua contingit eſſe ſm formam generis, ⁊ ſm formam ſpeciei. q.35.4.c.fo.51.
Contrariorum idem eſſe cauſam ſm diuerſa, nihil prohibet. q.32.3.2.fol.48.
Contrariorũ ſpẽ a ſpecificate per comparationem ad aliqd extra poſſunt hẽre cõuenietiã inter ſe, non autem ſpecies abſolute. q.35 4.c.fo.51.
Contrariorum terminorum quietes ſunt contrarie. q.31.8.c.fo.47.
Contrariorũ põt eſſe vnus habit⁹ inqʒtũ cõueniunt in vna rõne cõi. q.54.2.1.3.1.fol.72.
Contritio. In tpe precedẽte iuſtificationẽ opʒ ꝙ hõ ſingula pctã cõmiſſa deteſtetꝭ, q̃rũ memoriam hʒ, ex cuius cõſideratione ſequiꝭ in aĩa qdã motus deteſtantis vlr aĩa pctã, cõmiſſa ⁊ oblita: quia hõ ſic diſpoſitus de his que nõ meminit cõtereretur ſi memorie adeſſent. q.113.5.3.fol.168.
Conuerſio. ꝟ. Auerſio. Concupiſcentia. Miraculoſum. Peccatum.
Cooperari dicitꝭ aliquis alicui non ſolum ſicut ſcõm agens, principali agenti ſed ſicut adiuuans ad propoſitum finem. q.111.2.3.fo.185.
Cor. Motus cordis ſcõm naturam eſt, ⁊ non ſm voluntatem. q.17.8.2.fo.28.
Cordis motus eſt principium corporalis motus. qõ. 17.9.2.fo.26.
Cordis motus ⁊ genitalium non obedit rationi. qõ. 17.9.2.3.fo.26.
Cordis eſt duplex infirmitas, vna in ſubã eius, que immutat nãlẽ cõplexionẽ ipſius ⁊ ſemp eſt mortalis, alia eſt propter inordinationem motus eius, vel alicuius eorum que circunſtant cor: que non ſemp eſt mortalis. q.74.9.2.fo.107.
Cor paruũ habentes ſm q̃ritatẽ, ſunt magis audaces: ⁊ animalia illud magnũ habẽtes, ſunt magis timida. q.45 3.c.fo.61.
Cor. ꝟ. Audacia.
Corporalia bona vel mala p ſe loquendo q̃tio magis cõſiderantꝭ, minora apparẽt. q.42.5.c.3.fo.58.
Corpus ⁊ perfectio eius requiritꝭ ad beatitudinem vie: ⁊ ad beatitudinem perfectam requiritur antecedenter ⁊ conſequenter. q.4.5.0.c.fo.8.
Corpus humanũ eſt mã electa, q̃tum ad hoc qd eſt temperate complexionis, vt poſſit eſſe organum tactus, ⁊ aliarum virtutum ſenſitiuarum ⁊ motiuarum. q.85.6.ß.fo.121.
Corpus eſt corruptibile ex conditione materie, ⁊ non non ex electione nature. q.95.8.ß.fo.121.
Corpus in his in quibus natũ eſt ab aĩa moueri regitur ab aĩa deſpotico principatu, ſicut a dño ſeruus: iraſcibilis vero ⁊ concupiſcibilis principatu politico, quo. ſ. reguntur liberi. q.9.2.3.fo.36.⁊.q.17.7.c.fo.25.⁊.q.56.4.3 fol.75.
Corporis fruitio deriuatur in ipſum ab anima per redundantiam. q.4.5.4.fo.8.
Corpus. ꝟ. Celum.
Correctio eſt vtilis, vt ex dolore eius voluntas regenerationis cuatur, non tamen eſt ſufficiens ſine dei auxilio. q.109.8.2 fol.162.
Corruptio. Aliquid dr corrumpi dupliciter. ſ. per ſe ⁊ per accidens. q.53.1.c.fo.71.
Corruptio, mors ⁊ oĩs defectus eſt cõtra nãm particularem, non autem contra naturam vniuerſalem. q.42.2.3.fo.58.⁊.q.85.6.c.fo.121.
Corruptio. ꝟ. Sacrificium. Sal.
Creatura poteſt per ſe deficere a bono, ⁊ in noneſſe, niſi diuinitus conſeruetur. q.109.2.2.fol.158.⁊.q.112.3.2.fo.188.
Creatura ſicut eſſe habet ab alio, ⁊ in ſe conſiderata nihil eſt, ita indiget conſeruari ab alio. q.109.2.2.fo.159.
Creaturas primas ſtatim deus perfecte produxit abſque alia diſpoſitione vel operatione creature precedente. q.5.7.2.fo.11.
Credenda nobis proponuntur non ſolum ea ad que ratio attingere non poteſt, ſed etiam aliqua ad que ratio recta pertingere poteſt. q.89.2.2.fol.159.
Culpa peccatum ⁊ malum idem ſunt in actibus voluntarijs. q.21.2.c.fo.35.
Cultus dei eſt duplex. ſ. interior ⁊ exterior. q.101.2.c.fo.144.
Cultus interior conſiſtit in hoc ꝙ aĩa coniungaꝭ deo per intellectum ⁊ affectum. qõ.101.2.c.fo.144.
Cultus exterior proportionari debet cultui interiori: qui conſiſtit in fide ſpe ⁊ charitate. q.101.2.c.fo.144.⁊.q.103.3.c.fo.151.
Cultus exterior diuerſificatur ſcõm diuerſitatem interioris cultus. queſtio.101.2.c.fo.144.⁊.q.103.3.c.folio.151.
Cultus dei interior conſiſtit in cõiunctione ad deum per intellectũ ⁊ affectũ. Cultus ꝟo exterior in ſacrificijs oblationibus ⁊ hmõi. qõ.85.3.c.fo.138.⁊.qõ.102.5.4.fo.148.
Cultus interior impeditꝭ p pctã exterior ꝟo p q̃ſdam immunditias corporales. q.102.5.4.fo.148.
Cult⁹ dei exterior ad hoc ꝓcipue ordinaꝭ vt homines deum in reuerentia habeant. q.102.4.c.fo.146.
Cultus interioris triplex ſtatus diſtinguiꝭ. ſ. veteris legis nove legis, ⁊ beatorum. q.101.2.c.fol.144.⁊.q.103.3.c.fol.151.
Cultui dei anima ⁊ corpus applicari debent. q.101.2.c.fo.144.
Cupiditas vt eſt ſpãle pctm eſt radix oĩum pctõrum ad ſimilitudinem radicis arboris; que alimentum preſtat toti arbori. q.84.1.a fo.118.
Cura diuina cõſideratꝭ dupl̃r. ſ. q̃ntũ ad ipſum diuinum actum: ⁊ ex parte eorũ q̃ in creaturis a ex diuina cura proueniunt. prima eſt equalis. ſcõa inequalis. q.112.4.1.fol.166.

D

Dãnati. In dãnatis manet nãlis inclinatio ad virtutem: ſed non reduciꝭ in actum. q̃ deeſt gratia. q.85.2 3.fo.120.
Et in eis magis eſſe põt timor pene, quã in ꝟris ſpes glorie: q̃ in damnatis erit ſucceſſio penarũ, nec tñ in eis eſt ꝓprie timor. q.67.4.2.fo.94.
Debitor ſimpliciter deus nobis non eſt. qõ.114.1.3.fo.171.
Debitũ filij ad patrem adeo eſt manifeſtum ꝙ nulla tergiuerſatione põt negari. q.100.5.4.fo.146.
Debitũ duplex. ſ. ex merito proueniens, ⁊ ſm conditionem nature. q.111.1.2.fol.164.
Debitũ duplex. ſ. ſm regulã rõnis, ⁊ ſm regulam legis: ſiue morale ⁊ legale. q.99.5.c.fol.139.
Debitum dei eſt vt ſua ordinatio impleatur. q.114.1.3.fo.171.
Debitũ alteri reddere ad iuſtitiam pertinet, ⁊ nõ eſt vnius rationis in oĩbus virtutibus moralibus que ſunt circa operationes. q.60.3.c.fol.82.
Debitum. ꝟ. Donum. Gratitudo.
Defectus principij eſt peſſimus. q.78.4.c.fo.113.
Defectus. ꝟ. Corruptio. Mors.
Defectũ ſequẽs actionis nõ ſemp reduciꝭ ſicut in cãm in agens ex eo ꝙ non agit: ſed ſolum tunc cum poteſt ⁊ debet agere. q.6.3.c.fo.12.
Deformitas. ꝟ. Adam.
Delectabiliter opari quodãmõ cadit ſub ꝓcepto. ſ. ſm ꝙ ſequitur delectatio ex dilectione dei ⁊ proximi: ⁊ quodammodo non ſcõm quod dilectio ſequitur habitum. q.100.8.3.fol.142.
Delectabile eſt omne inq̃tũ ſimile ⁊ vnũ: ſed eſt contriſtans per accñs, inquantũ corrumpit menſuram proprij boni per quedam exceſſum, aut per diſtantiã contrarietatẽ ad ꝓprium bonũ q.32.7.c.fo 48.
Delectabilis eſt emiſſio ꝓprij boni, inquantũ eſt indicatiua ipſi⁹: ſʒ inq̃tũ cuacuat ipſum eſt cõtriſtabilis ſicut qñ eſt immoderata. q.32.6.1.fol.48.
Delectabiles ſunt oparationes inq̃tũ ſunt proportionate ⁊ connaturales operanti. q.32.1.3 fo.48.
Delectabilia ſunt otium ludus ⁊ alia que ad requiẽ pertinent, inquantum auferunt triſtitiam, que eſt ex labore. q.32.1.3.fo.48.
Delectari ꝓpter ſe intelligitur dupl̃r. ſ. vt ly propter ſe dicit cauſam finalẽ: ⁊ vt dicit cauſam formalem. primum eſt in vltimo fine. ſcõm in omni delectabili ſm ſuam formam. q.70.1.2.fo.87.
Delectari debet homo in deo propter ſe ſicut propter vltimum finem: in actibus autem virtuoſis propter honeſtatem quam continet delectabile in virtuoſis. q.70.1.2.fo.87.
Delectantur aliqui propter corruptionem nature in eis exiſtent: in an comeſtione terre, carbonum, vel hominum, aliqui in coitu beſtiarum, aut maſculorum. q.31.7.c.fol.47.
Delectatus in re conſtringit ipſam dum ei fortiter inheret: ſed cor amplians, vt perfecte delectabili fruatur. q.33.1.3.fo.49.
Delectatio eſt quidam motus anime ⁊ conſtitutio ſimul tota ⁊ ſenſibilis in naturam exiſtentem. qõ.31.1.c.fo.48.
Delectatio non eſt generatio vt plato poſuit: ſed magis conſiſtit in factum eſſe. q.31.1.c.fol.48.
Delectatio eſt paſſio anime. q.31.1.c.⁊.4.2.fol.48.
Delectatio non eſt motus imperfecti ſed perfecti. ſ. exiſtentis in actu. q.31.2.1.fol.46.
Delectatio ſcõm ſe non eſt in tempore ſed ſolum per accidens. q.31.2.c.fo.46.
Delectatio eſt motus in appetitu animali cõſequẽs apprehenſionem ſenſus. q.11.1.3.fo.19.⁊ q.31.1.c.fo.48.
Delectatio eſt operatio non per eſſentiam ſed p cauſam. q.31.1.1.fol.46.
Delectatio ſequens bonum perfectum non eſt ipſa eſſentia beatitudinis, ſed eſt conſequens ipſam ſicut per ſe accidens. q.2.6.c.fol.4.
Delectatio aliqua hominis poteſt dici optimum inter bona humana. q.34.3.c.fo.50.
Delectatio vt delectatio non hʒ ꝙ ſit optima, ſed ex hoc ꝙ eſt pfecta quies eſt optima. q.34.3.3.fol.51.
Delectatio eſt complacentia ⁊ quietatio percepta in re conuenienti amata. q.11.1.3.fo.18.⁊.q.34.1.c.2.2.4.2.fol.30.
Delectatio eſt in habentibus cognitionem. q.31.1.c.fo.48.⁊.q.32.1.c.fo.47.⁊.q.35.1.c.fo.51.
Delectatio ſm ſimpliciꝭ actum eſt in appetitu intellectiuo in deo ⁊ in angelis. q.31.4.2.fo.46.
Delectatio eſt in appetitu ſenſitiuo ⁊ intellectiuo. q.30.1.c.fo.44.⁊.q.31.3.c.4.c.fol.46.
Delectatio aliquam operationem conſequitur. qõ.32.1.c.fo.47.
Delectatio non eſt principalius in beatitudine, cum ſit propter operationem in qua voluntas quietatur. q.4.2.c.fo.7.
Delectatio duo requirit ſcʒ adeptionem boni conuenientis ⁊ cognitionem huiuſmodi boni adepti. qõ.32.c.fo.47.
Delectatio maxima eſt que ſit per ſenſum: ſecundum gradum tenet que ſit per ſpem. tertium que ſit per memoriam. q.32.3.c.fo.48.
Delectatio perficit operationem dupl̃r ſcʒ vt finis ⁊ ad augendo. q.4.1.3.fo.7.⁊.q.33.4.a.fo.50.
Delectatio quelibet ex parte ſui eſt medicina contra quamlibet triſtitiam. qõ.35.4.2.3.fo.52.et.qõ.38.1.c.fo.54.⁊.q.48.1.c.fo.84.
Delectatio contemplationis adiuuat vſum rationis: ſed corporales impediunt triplici ratione ſcilicet diſtractionis, contrarietatis ⁊ ligationis. q.4.1.3.folio.7.⁊ queſtio.33.3.c.4.1 folio.50.et.q.34.1.1.fo.50.
Delectatio poteſt eſſe integra ⁊ perfecta, triſtitia autem eſt ſemper ſecundum partem. q.35.6.c.fol.52.
Delectatio per ſe loquendo eſt magis appetenda quam ſit triſtitia fugienda, ſed per accidens econuerſo contingit. q.35.6.c.fo.52.

Delectatio ⁊ triſtitia de eodem hñt oppõnẽ ſm ſpẽm ſed de diuerſis diſparatis, ſunt diſparate: ſi vero illa diuerſa ſint ꝯ̃ria, tunc non ſolũ nõ hñt ꝯ̃rietatem ſm rõnẽ ſpẽi ſꝫ etiã hñt conuenientiã. q. 35. 4. o. f. 51.
Delectatio de bono, facit vt bonum auidius queratur, ⁊ triſtitia de malo facit vt malum vehementius fugiatur. q. 39. 3. c. fo. 55.
Delectatio eſt in pluſ ꝙ̃ gaudiũ. qõ. 31. 3. o. fol. 46.
Delectatio que ex interiori apprehenſione cauſatur, gaudium nominatur: non autem que ex exteriori. q. 31. 3. c. fo. 46. ⁊. q. 35. 2. c. fo. 51.
Delectatio appetitur propter ſe, ſi propter dicat cauſam finalem: ſi vero dicit cauſam formalem vel motiuam ſic appetitur ꝓpter aliud. q. 2. 6. 1. fo. 4.
Delectatio poteſt eſſe mã triſtitie vel econuerſo, non per ſe, ſed per accidens. q. 35. 3. 2. 3. fol. 51.
Delectatio per accñs tñ poteſt eſſe in doloribus qui ſunt in ſpectaculis. q. 35. 3. 2. fo. 51.
Delectatio dicitur moroſa non ex mora tpis, ſed ex eo quod ratio deliberans circa eam immoratur. q. 74. 6. 3. fo. 106. ⁊. q. 88. 5. 2. fol. 126.
Delectatio in actu coniugali, de ſe non eſt mortale nec veniale. q. 34. 1. 1. fo. 50.
Delectatio in ꝯcubitu ꝯiugali īpedit vſum rõnis ꝓp corpalẽ tranſmutationẽ adiunctã. q. 34. 1. 1. fo. 50.
Delectatio ſecũdum ſe nõ eſt in tẽpore, ſed ſi bonum adeptũ ſubiaceat trãſmutationi, erit p accñs in tẽpore. ſi aũt ſit oĩno intrãſmutabile, non erit in tempore nec per ſe nec per accñs. q. 31. 2. o. fo. 46.
Delectatio ſm actum eſt maior ꝙ̃ ſm aliũ ſenſum vtilitate ſimplr̃ ⁊ nãlr̃: ſed rõnẽ cognitionis delectatio ſm viſum eſt maior. q. 31. 6. o. fol. 47.
Delectatio voluntatis humane eſt regula bonitatis vel malitie moralis: non autem delectatio appetitus ſenſitiui. q. 34. 4. o fo. 51.
Delectatio eſt prior amore, ⁊ amor deſiderio ordĩe intentionis: ſed ordine executionis eſt econuerſo. qõ. 25. 6. c. 3 fo. 40. ⁊. q. 34. 4 1. fol. 51.
Delectatio contrariatur delectationi de obiecto contrario. q. 31. 8. o. fol. 47.
Delectatio non reſpondet charitati vt finis, ſed magis viſio. q. 4. 2. 3. ful. 7.
Delectatio requiritur ad beatitudinẽ ꝯſr tamẽ vel concomitanter. q. 3. 4. c. fo. 5. ⁊. q. 4. 1. 2. o. fol. 7.
Delectatio attribuitur animalibus brutis, ⁊ nõ gaudium. q. 31. 3. c. fo. 46.
Delectatio aliorũ brutorũ nõ eſt niſi in ordine ad ſenſibilia ſm tactũ. q. 31. 6. c. fo. 46. ⁊. qõ. 35. 2. 5. fo. 51.
Delectatio. ſ. Addiſcendi. Animal beatitudo. Comprehenſio. Contrarium. Jra. Judiciũ. Ludus. Maleſacere. Operatio. Rara. Spes.
Delectationis obiectum eſt bonum apparens conueniens coniunctum. q. 43. 1. c. fo. 59.
Delectationis propria ⁊ prima cauſa eſt operatio. q. 32. 1. o. fo. 47.
Delectationis cauſa operatio alterius eſſe poteſt tripliciter. q. 32. 5. o. fo. 48.
Delectationis cauſe ſunt operatio, motus, memoria, ſpes, triſtitia, aliorum operationes, alteri benefacere, ſimilitudo, admiratio. q. 32. o. fo. 47.
Delectationis cauſe ſunt amor ⁊ concupiſcentia, ſed magis ſpes. q. 32. 3. 3. fo. 48. ⁊. q. 35. 3. 2. fo. 51. ⁊. q. 100. 9. 3. fol. 142.
Delectationis cauſa poſſunt eſſe ludi, vincere ⁊ oẽs concertationes. q. 32. 6. 3. fo. 49.
Delectatiõis cã põt eſſe redarguere ⁊ increpare dupliciter ſcilicet inquantum facit homini eſtimationem proprie ſapientie ⁊ excellentie, ⁊ inquantum alteri benefacit. q. 32. 6. 3. fol 49.
Delectationis triſtitia eſt cauſa per accidens inquantum facit vehementius querere delectationem, ⁊ inquantum quis non recuſat triſtitias perferre vt ad delectationem perueniat. q. 35. 5. 1. fol. 51.
Delectationis triſtitie eſt cauſa ſm ꝙ eſt in actu, ⁊ ſecundum ꝙ eſt in memoria. q. 32. 4. o. fo. 48.
Delectationis, amoris ⁊ deſiderij effectus, eſt dilatatio metaphorice ſumpta. q. 33. 1. o. fo. 49.
Delectationi contrariatur dolor. q. 35. 3. o. fo. 51.
Delectationi cuilibet contrariatur triſtitia ſecundũ genus, non autem ſecundum ſpeciem. q. 35. 4. o. fo. 51. ⁊. q. 38. 1. fu. 54.
Delectationi contemplationis per ſe loquendo non poteſt eſſe aliqua triſtitia contraria: ſed nec habet triſtitiam annexam, niſi per accidens ſcilicet ex parte organi, aut ex impedimento apprehenſionis. qõ. 35. 5. o. fo. 52.
Delectationes ſpirituales faciunt ſitim vel deſiderium ſui ſine faſtidio: niſi forte per accidẽs, inquantum contẽplationi adiungũtur alique oꝑationes virtutum corporalium. q. 33. 2. c. fo. 49.
Delectationes corporales rõne rei habite ſuperexcellentis faciunt faſtidium: ſed ratione rei non habite faciunt deſiderium. q. 33. 2 2. c. fo. 49.
Delectationes corporales ſunt medicine contra triſtitiam. q. 31. 5. c. 1. fo. 47. ⁊. q. 48. 1. c. fo. 64.
Delectationes appetuntur ab his qui ſunt in triſtitia, ab omnibus animalibus, a iuuenibus, a melancholicis. q. 32. 7. 2. fo. 49.
Delectationes ſpirituales intelligibiles in ſe maiores ſunt ſenſibilibus delectationibus: ſed que ad nos ſenſibiles ſunt magis vehemẽtes propter tria. q. 2. 6. c. 2. fo. 4. ⁊. q. 31. 5. o. fol. 46.
Delectationes corporales qꝛ pluribus note ſunt, aſſumpſerunt ſibi nomen voluptatum. q. 2. 6. c. fo. 4.
Delectationes corporales indigent temperari ⁊ refrenari per rationem: ſed ſpirituales ſunt ſcõm ſe ipſas ſobrie ⁊ moderate. q. 31. 5. 3. fo. 47.
Delectationes dupliciter ſunt nãles. ſ. q̃ ſunt ſm rationem, ⁊ ſm naturã cõdiuiſam rationi, que natura eſt cõis homini ⁊ aliĩs. q. 31. 7. c. fol. 47.
Delectationes duplr̃ ſunt innãles. ſ. que ſunt ꝯ̃ rationem, ⁊ que ſunt ꝯ̃ nãm cõem. q. 31. 7. c. fo. 47.
Delectationũ aliqua eſt bõa, ⁊ aliq̃ mala: nec omnis eſt bona, nec omnis malu. q. 34. 1. 2. o. fol. 50.
Delectationum quedam ſunt naturales, quedam innaturales. q. 31. 3. c. fo. 46.
Delectationum quedam ſunt corporales, quedam animales. q. 31. 3. c. fo. 46.
¶ Demon dicitur maxime gaudere de peccato luxurie, quia eſt maxime adherentie ⁊ difficile ab eo homo poteſt erui: inſatiabilis eſt enim delectabilis appetitus. q. 73. 5. 2. fo. 103.
Demon occaſionaliter ⁊ indirecte eſt cauſa omnium peccatorum, non autem directe. q. 80. 4. o. fol. 115.
Demon non eſt cauſa peccatoꝝ nr̃oꝝ directe: ſed indirecte. ſ. perſuadendo ⁊ proponẽdo aliquod obiectum. q. 75. 3. o. fo. 108. ⁊. q. 80. 1. o. fo. 114.
Demon niſi refrenet̃ a deo, põt impedire vſum rationis: ideo poteſt inducere ad faciẽdum ex neceſſitate actum peccati, non autem poteſt inducere neceſſitatem peccandi. q. 80. 3. o. fo. 115.
Demon poteſt inducere ad pctũ interius mouendo fantaſiam ⁊ appetitũ ſenſitiuũ. q. 80. 2. o. fol. 115.
Demon omnia cauſare põt que ex motu locali corporum inferiorum prouenire poſſunt, niſi virtute diuina reprimatur. q. 80. 2. c. fol. 115.
Demonis ⁊ angeli boni mens non fertur in ea que ſunt ad finẽ, niſi vt ſtant ſub ordine finis: ꝗ nõ poteſt eſſe in eis deordinatio circa ea q̃ ſunt ad finem, niſi ſimul ſit circa finẽ. q. 89. 4. c. fol. 127.
Demones in nihil mouent̃ niſi in ordine ad finẽ pctĩ ſuꝑbie ipſoꝝ: ꝗ in oĩbus peccãt mortalr̃ quecunqꝫ ꝓpria volũtate agunt. q. 89. 4. o. fo. 127.
Demones oĩa illa que videnẽ eſſe venialia (ſicut riſum, ⁊ alias leuitates) procurant: vt hões ad ſui familiaritatem attrahant, ⁊ ad peccatum mortale deducant. q. 89. 4. 3 fo. 127.
Demon. ſ. Diabolus. Ouis.
¶ Denominatio. Trãſcendentia denominãt ſeipſa: non autem hoc habet locum in ſpecialibus formis. q. 55. 4. 1. fo. 74.
Denominat̃ aliqd in his quend aliquid dicuntur. non ſolum ab eo qꝺ ineſt ſed etiam ab eo qꝺ extrinſecus adiacet. q. 7. 2. 1. fo. 13.
¶ Depoſitũ tradit̃ in vtilitatẽ deponentis: mutuum vero in vtilitatẽ eius cui tradit̃. q. 105. 2. 5. fol. 153.
Depoſitum perdi poteſt dupliciter. ſ. ex cã euitabili, ⁊ ex cauſa ineuitabili, vel naturali vel extrinſeca. q. 105. 2. 5. fo. 153.
Depoſitũ amittens p negligẽtiã cuſtodie, reddere tenetur: non autem ſi depoſitum ſecundo modo amittatur. q. 105. 2. 5. fol. 153.
¶ Deſerere gregem ſibi commiſſum poteſt procedere ex amore, ⁊ ax alio principio actiuo. queſtio. 72. 3 c. fo. 100.
¶ Deſiderium importat ſimplicem motum in rẽ deſideratam. q. 30. 1. 2. fo. 44.
Deſiderium poteſt dupliciter accipi. ſ. proprie. vt importat appetitum rei non habite: ⁊ communiter, vt importat excluſionem faſtidij. q. 33. 1. c. fo. 47.
Deſiderium, ſpes, timor ⁊ odium poſſunt quodammodo dici in rebus cognitione carentibus: non autem delectatio, nec dolor, nec timor, nec deſperatio. q. 41. 3. c. fol. 58.
Deſiderium proprie pertinet ad inferiorem appetitum ⁊ ad ſuperiorem. q. 30. 1. 1. fol. 44.
Deſiderium eſt paſſio concupiſcibilis. queſtio. 23. 2. c. folio. 37.
Deſiderium eſt in angelis. q. 67. 4. 3. fo. 93.
Deſiderium anime ſeparate. ſ. beate, totaliter quieſcit ex parte appetibilis: ſed non ex parte appetentis. q. 4. 5. 5. fo. 9. ⁊. q. 67 4. fol. 93.
Deſiderium. ſ. Amor. Deſperatio. Fames. Jra.
¶ Deſperatio non importat ſolam priuationẽ ſpei: ſed receſſum a re deſiderata propter eſtimatam impoſſibilitatem adipiſcendi. q. 40. 4 3. fol. 57.
Deſperatio perſupponit deſiderium, ſicut ⁊ ſpes. qõ. 40. 4. 3. fo. 57.
Deſperatio cõtrariatur ſpeĩ ſolum ſm contrarietatẽ acceſſus ⁊ receſſus. q 40. 4. o. fo. 57.
Deſperatio eſt prius timore, quia eſt iõ ⁊ cã eius: nã timor conſequitur deſperationem vincendi. q. 25. 3. c. fol. 40.
Deſperatio. ſ. Audacia. Deſiderium. Spes.
¶ Deus eſt cuius natura non eſt compoſita ex potentia ⁊ actu: ⁊ cuius ſubſtantia eſt ſua operatio. ⁊ eſt ꝓpter ſeipſum. ideo habitus ⁊ diſpoſitio in eo locum non hñt. q. 49. 4. c. fol. 66.
Deus reſpectu principalis cogniti qꝺ eſt ſua eſſentia, non habet practicam cognitionem, ſed ſpeculatiuam tantum. q. 3. 5. 1. fo. 6.
Deus ſolus ⁊ beati cognoſcunt legem eternam ſcõm ꝙ in ſeipſa eſt. q. 93. 2. c. fol. 131.
Deꝰ ẽ finis p eẽntiã. q. 3. 7. c. f. 17. ⁊. q. 83. 1. 3. f. 131.
Deus in ſeipſo a nobis cognoſci non poteſt: ſed tamẽ in ſuis effectibus manifeſtatur. q. 93. 2. a. fo. 131.
Deus omnia mouet ſm eorũ conditionem: ita ꝙ ex cãis neceſſis ſequunt̃ effectus de neceſſitate, ⁊ ex cauſis contingentibꝰ, effectꝰ contingentes. q. 10. 4. c. fo. 19.
Deus ſic mouet voluntatem ꝙ remanet motus eius contingens, ⁊ non neceſſariꝰ: niſi in his ad q̃ naturaliter mouetur. q. 10. 4. o. fol. 19.
Deus quicqd vult, vult ſub rõe boni cõis qꝺ eſt ſua bonitas, q̃ eſt bonũ totius vniuerſi. qõ. 19. 10. c. fo. 32.
Deus nõ vult ſed ꝑmittit pctã: vult tñ mala penalia. q. 39. 2. 3. fo. 55. ⁊. q. 79. 4. 2. fol. 114.
Deus ſolus poteſt voluntatem noſtram interius mouere. q. 6. 4. 1. fo. 12. ⁊. q. 9. 6. o. fol. 17. ⁊. qõ. 75. 3. c. fol. 108.
Deꝰ eſt a quo ꝓcedit oĩs motꝰ tã voluntatis quã nãe ſicut a primo mouente. q. 6. c. 3 fo. 12. ⁊. q. 9. 4. c. 6. c. 3. fo. 17. ⁊. q. 55. 4. 6. fo. 74. ⁊. q. 80. c. 3. fo. 115.
Deus mouet hoĩem ꝓponẽdo ſenſui appetibile immutando corpꝰ, ⁊ mouendo volũtatẽ. q. 6. c. 3. f. 12.
Deus vti ſua ptãte non põt niſi bene. q. 1. 4. 1. fol. 4.
Deus diſpenſare nõ põt vt homini liceat non ordinate ſe habere ad deũ, vel non ſubdi ordini iuſtitie eiꝰ etiam in his ſm que homines adinuicem ordinantur. q. 100. 8. 2. fo. 142.
Deus poteſt producere effectus ſcḋarum cauſarum etiam ſine ipſis. q. 5. 1. 4. c. fol. 69.
Deus quãtum ad ſuam naturam equaliter ſe habet ad omnes: ſed nõ quo ad bonorum diſtributionem. q. 51. 4. 1. fo. 69.
Deus eſt primum principiũ omnis motus corporalis ⁊ ſpiritualis: ⁊ primum actus a quo eſt omnis formalis ⁊ finalis pfectio. q. 79. 2. c. fo. 114. ⁊. q. 109. 1. c. fol. 158.
Deus in omnibus operatur ſm modum eorum: nec per hoc excluditur quin operetur que natura operari non poteſt. q. 51. 4. 2. fol. 69.
Deꝰ nõ ẽ cã pctĩ directe nec idirecte. q. 79. c. o. f. c14.
Deus eſt cã pctĩ quo ad actum ⁊ entitatẽ, nõ aũt quo ad defectum. q. 79. 2. o. fo. 114.
Deus poteſt infligere penam. q. 87. 2. fol. c22.
Deus eſt cã excecationis ⁊ obdurationis ſubtrahendo gratiam. q. 79. 3. o. fo 114.
Deus inclinat voluntatẽ in bonum directe. in malũ autẽ inquantũ nõ prohibet. q. 79. 1. 1 fol. 114.
Deus nõ opat̃ i creaturis ſm neceſſitatẽ rõe, ſꝫ ſm ordinẽ ſue ſapie. q. 66. 1. 2. f. 90. ⁊. q. 109. 1. c. fo. 158.
Dei ſolius ſuũ eſſe eſt ſua eſſentia. q. 3. 7. c. fo. 7.
Dei cognitio ⁊ volũtas eſt cã rerũ creaturarũ: ſꝫ humana cognitio a rebus cognitis cauſat̃. q. 2. 3. c. ful. 4.
Dei cognitio duplex. ſ. p certitudinẽ. ⁊ experientiaꝫ. ꝓma in nobis nõ eſt. ſed ſcḋa. qõ. 112. 5. c. 1. fo. 166.
Dei eſſentia a beatis videtur per illuminationẽ immediatam a deo. q. 5. 6. 3. fol. 11.
Deum videre p eſſentiã eſt ſupra facultatem omnis creature. q. 5. 5. c. fo. 10.
Deus. ſ. Jra.
¶ Dextra pars mundi eſt auſtralis, ſiniſtra vero aquilonaris. q. 102. 4. 6. fo. 146.
Dextera. ſ. Siniſtra.
¶ Diabolus põt mouere voluntatẽ hoĩs non ex neceſſitate, ſed perſuadendo vel proponendo obiectum. q. 75. 3. o. fo. 108. ⁊. q. 80. 1. o. fo. 114.

Diabolus oīa cāre pōt que ex motu locali corporum inferiorum prouenire poſſunt, niſi virtute diuina reprimatur.q.80.2.c.fol.115.
Diabolus non intendit illuminare intellm hoīs: ſed magis obtenebrat rōnē eius.q.80.2.c.fol.115.
Diabolus pōt operari ad hoc ꝙ imaginatiōi aliq̄ forme imaginatiue pñtent̄ ⁊ facere ꝙ appetit᷒ ſenſitiuis cōcitet̄ ad aliq̄s paſſiōes.q.80.2.c.fo.115.
Diabolus.ꝟ.Demon.
Dialectica in ſpeculatiuis eſt vna: demonſtratiue vero ſunt diuerſe de diuerſis.q.57.6.3.fol.78.
Dialectica.ꝟ.Scientia.
¶ Differentia alicuius ſpeciei remota non remanet ſubſtātia generis.q.67.5.c.fol.97.
Differentia ſigt̄ totū.i.cōpoſitū ex mā ⁊ forma in rebus materialibus.q.67.5.c.fo.93.
Differentia genus ⁊ ſpecies idē ſunt ſed non eodem modo illud denominant.q.67.5.c.fol.93.
Differentie accidentales frequenter accipiunt̄ loco ſubſtantialium.q.49.2.3.fol.65.
Differētie diuidētes genus, ⁊ cōſtituētes ſpēm eius, ꝑ ſe diuidūt illud: ſi aūt ꝑ accñs nō recte ꝓcedit diuiſio.q.18.7.c.fo.28.⁊.q.35.8.c.fol.53.
Dñe cōſtituentes diuerſitatē ſpērū nunq̄ inueniunt̄ niſi in diuerſis ſpēb᷒: q̄ ꝟo cōſequunt̄ diuerſitatem ſpērū ꝓñt inueniri in alia ſpecie.q.72.5.c.fol.101.
Differentie per ſe actuum moralium.ſunt bonum ⁊ malum.q.18.5.c.fol.27.⁊.q.19.1.c.fo.29.
Differentia.ꝟ.Sacramenta.
Differētie ſpē inueniunt̄ aliqñ dupl̄r.ſ.qr vtrūq; hȝ ſpeciem completam: ⁊ qr ſub diuerſis gradibus in aliqua gñatione vel motu accipiuntur diuerſe ſpecies.q.72.7.c.fo.101.
¶ Difficile mobile diuerſificat hītū a diſpōne, ⁊ non ab aliīs ſpēb᷒ qualitatis.q.49.2.3.fo.65.
Difficile eſt exercere opus ꝟtutis prompte ⁊ delectabiliter non habenti virtutem: ſed habenti eſt valde facile.q.107.4.c.fo.157.
Difficultas circa opera virtutis duplex. vna ex pte exteriorum operum, alia ex parte interiori.q.107.4.c.fol.157.
Difficile.ꝟ.Ira.
Diffinitio perfecta rei colligitur ex omnibus cauſis eius q.55.4.c.fo.74.
¶ Dignitas ſigt̄ diſcretionem.q.102.5.5.fol.148.
¶ Dilatatio eſt mot᷒ ad latitudinē.q.33.1.c.fo.49.
Dilatatio.ꝟ.Delectatio.
¶ Dilectio dei ad creaturas eſt duplex.ſ.cōis ⁊ ſpecialis.q.110.1.c.fo.163.
Dilectio dei includit̄ in dilectione primi, qñ proximus diligitur ꝑpter deum.q.89.1.2.fol.138.
Dilectio dei eſt prior dilectione primi ordine pfectionis ⁊ dignitatis: ſed ordine gñationis ⁊ diſpoſitionis eſt poſterior.q.68.8.2.fol.98.
Dilectio.ꝟ.Gra. Effect᷒. Peth. Preceptum.
Dilectione dei q̄ vult creature bonum. ꝓfluit aliqd̄ bonū in creatura cauſatū. dilectio ꝟo hoīs nō cauſat totalr̄ rei bonitatem.q.110.1.n.fo.163.
Diligere deum ſuper omnia eſt connaturale cuilibet creature.q.109.3.c.fo.160.
Diligēdum eſt minus corpus ꝓpriū ſm ordinē charitatis q̄ deus ⁊ proximus.q.73.5.c.fo.103.
Diluuium.ꝟ.Caro.
Diſcere.ꝟ.Addiſcendi.
Diſciplina requirit̄ ad ſcientiam.q.4.1.c.fo.7.
Diſcretio. Cū hō vſum rōnis hr̄e incipit. niſi ordinet ſeipſum in debitū finem. peccabit mortalr̄, non faciens qd̄ in ſe eſt.q.89.6.c.fol.127.
¶ Diſcurſus ꝟ.Angelus.
¶ Diſparate.ꝟ.Delectatio.
Diſpenſare non pōt in lege hūana publica niſi ille a quo lex autoritatem hȝ vel is cui ipſe cōmiſerit.qō.97.4.3 fo.157 ⁊ q.100.8.3.fo.142.
Diſpenſare pñt rectores multitudinis in legib᷒ humanis, qñ deficiunt in perſonis vel caſibus, vel qñ neceſſitas imminet.q.97.4.c.fo.136.⁊.q.97.4.c.fo.137.⁊.q.100.8.c.fo.142.
Diſpenſatio ꝓprie importat cōmenſurationem alicuius cōis ad ſingulare.q.97.4.c fol.157.
Diſpenſatio dȝ fieri qñ occurrit aliq̄s pticularis caſus in quo ſi ꝟbū legis obſeruaret̄. ꝯtraretur intentioni legiſlatoris.q.100.8.c.fo.142.
Diſpenſatio non debet fieri in preiudicium boni cōmunis.q.97.4.1.fo.137.
Diſpēſatio nō pōt fieri etiā a deo in ꝓceptis q̄ cōtinent conſeruationē boni cōis.vel ordinē iuſtitie ⁊ virtutis.q.100.8 c.2.fo.141.
Diſpenſatio fieri poſſet in preceptis ordinatis ad iſta quantum ad aliquam determinationē ꝑ applicationem ad ſingulares actus.q.97.4.3.fo.137.⁊.q.100.8.c.3.fo.142.
Diſpenſatio in quibuſdam fit qñq; ſola autoritate dei: qñq; etiam autoritate humana in his que ſunt commiſſa hominum iuriſdictioni.q.97.4.3.folio 137.⁊.q.100.8.3.fo.142.
Diſpenſatio ſi alicui ſpāli pſone rōnabiliter fiat non erit ibi perſonarum acceptio.q.97.4 2.fo.137.
Diſpēſationē nō recipit lex nālis inq̄tū cōtinet precepta cōia: ſed in aliīs que ſunt quaſi concluſiones preceptorū cōmuniū qñq; per hoies diſpenſatur.q.97.3.1.4.3.fo.138.⁊.q.100.8.c.fo.141.
Diſpenſatio.ꝟ.Deus. Lex.
Diſponere ad finē ⁊ ad finē perducere. eſt eiuſdem, per ſe vel per ſuos ſubditos.q.98.2.3.c.fo.137.
¶ Diſpoſitio ſemper importat ordinem habentis partes.q.49.1.3.2.1.fo.85.
Diſpoſitio accipitur dupliciter.ſ.ſm ꝙ eſt genus habitus ⁊ ſm ꝙ eſt aliqd̄ ꝯ habitū diuiſuȝ.⁊ hoc dupliciter: q: vel ſicut perfectū ⁊ imperfectū in eadem ſpecie, vel ſicut diuerſe ſpecies vnius generis ſubalterni.q.49.2.3.fol.85.
Diſpoſitio triplex.ſ.ſm locum, ſm potentiam, ⁊ ſm ſpeciem.q.49.1.3.4.c.fo.85.
Diſpoſitio diuiſa ꝯ habitum vt imperfectū ꝯ perfectum fit habitus: nō autem que eſt diuiſa vt diuerſa ſpecies.q.49.2.3.fo.65.
Diſpoſitio tripliciter ſe hȝ ad id ad qd̄ diſponit: qr quandoque eſt idem ⁊ in eodem, qñq; eſt in eodem ſed non idem, quandoq; nec eſt idem nec in eodem.q.74.4.3.fo.106.
Diſpoſitio duplex.ſ.directe ſeu perficiens, ⁊ remotiue prohibens.q.88 3.c.fo.125.
Diſpō ad operationes que ſunt ab aīa per corpus, ſunt ꝑncipalr̄ in aīa. in corpe ꝟo ſcðario: ſed diſpō ſubi: ad formā, poteſt eſſe in corpore. nō tamē perfecte hȝ rationem habitus.q.50.1.n fol.68.
Diſpoſitio vel habitus non eſt in deo nec in corpore celeſti nec in qualitatibus ſimplicibus elementorum.q.49.4.c.fo.85.
Diſpoſitio eorum que ſunt ad finem ſumitur ſm rationem finis: vt diſpoſitio ferre ex ſectione.qō.95.3.c.fo.134.⁊.q.102.1.c.fo.144.
Diſpō mãe non ex neceſſitate conſequitur formam, niſi per virtutem agentis.q.112.3.3.fol 168.
Diſpoſitio ſubiecti precedit ſuſceptionem forme ordine nature: ſequitur tamen actionem agentis.qō.113.8.2.fo.170.
Diſpō inordinata vnitatē ſpēi hȝ ex pte cāe, numeralem vero ex parte ſubi.q.82.2.c.fol.117.
Diſpōnis nomē nō importat diuturnitatē, ſed bene nomen habitus.q.49.2.3.fol.65.
Diſpōnis ſubm tria requirit.ſ.ꝙ ſit alterū ab eo ad qd̄ diſponit̄ ⁊ in potentia ad ipſum: ⁊ ꝙ poſſit pluribus modis determinari.⁊ ꝙ plura cōcurrant ad diſponendū ipſum ad vnū eorum ad que eſt in potentia.q.49.4.c.fo.86.
Diſpoſitiones ſunt in brutis aīalibus in ordine ad naturā, ⁊ in ordine ad operationes, ſm q᷒ a ratione hoīs diſponuntur: habitus th̄ proprie in eis eſſe non poteſt.q.50.3.2.fol.87.
Diſpoſitio.ꝟ.Elementum.
¶ Diſtīo eorū q̄ dñr ſm ordinem ad aliqd̄, eſt ſm diſtinctionē eorū ad q̄ dicunt̄.q.54.2.c.fol.72.
Diſtinctio non eſt in communibus principiis, ſed in propriis q.57.6.3.fol.78.
¶ Diuerſitas ſpecierū eſt ſm diuerſitatē forme: diuerſitas aūt gñis eſt ſm diuerſitatē materie.q.25.1.c.fo.37.⁊ q.54.1.fol.71.
¶ Diuiſio. Unūqdq; pōt ꝑ ſe diuidi ſm id qd̄ in eius rōne non continetur, non autem per alia.qō.85.4.c.fol.134.
Diuiſorū ex oppoſito q̄dā ſunt ſimul ſm rem ⁊ rōnē: q̄dā ſm rōnē.ſȝ vnū realr̄ eſt prius altero: q̄dam nec ſm rem nec ſm rationē.q.29.2.1.fol.44.
¶ Diuitie ſunt duplices ſcilȝ naturales ⁊ artificiales. prime ſunt finite in actu, ⁊ infinite in potentia: ſecūde ſunt omnino infinite.q.2.1.c.3.fo.3.⁊.q.30.4.o.fol.45.
Diuitie ꝑ cōſilia euāgelica abdicant̄ ꝑ paupertatē, delitie carnis ꝑ perpetuā caſtitatē, ſuperbia vite ꝑ obedientie ſeruitutem.q.108.4.c.fo.158.
¶ Diuturnum.ꝟ.Diſpō. Dolor. Frequētia. Ira.
¶ Doctor ad hoc vt alius inſtruat in rebus diuinis tria requiruntur.ſ.plenitudo cognitionis, probatio eorum que dicit, ⁊ conueniens probatio eorum que concipit.q.111.4.c.fo.165.
Doctrina ſicut oſtenditur eſſe vera ex hoc ꝙ cōſonat rōni recte, ita etiam ⁊ lex.q.98.1.c.fo.137.
¶ Dolor eſt paſſio anime in appetitu ſenſitiuo, vel intellectiuo.q.35.1.n.fol.51.
Dolor interior ſimpliciter eſt maior dolore exteriori.q.35.7.a.fo.52.⁊.q.37.1.3.fo.54.
Dolor magis fugitur quā ametur voluptas.qō.29.3.1.fo.44.
Dolor preſentis mali propter diuturnitatem mitigatur, ⁊ timor futuri mali minuitur ex premeditatione.q.42.5.c.fo.59.
Dolor q̄ ex apprehenſione interiori cauſat̄, nominat̄ triſtitia: qui aūt ex apprehenſione exteriori, nō triſtitia ſed dolor nominatur.q.35.2.c.fo.51.
Dolor ⁊ triſtitia ſm ſe ſunt mala: ſed ſuppoſita preſentia mali, ad bonitatem pertinet vt ſequatur dolor vel triſtitia.q.39.1.c.fol.55.
Dolor requirit duo: coniunctionē mali, ⁊ perceptionem huiuſmodi coniunctionis q.35.1.c.fo.51.
Doloris timor qui prouenit ex flagellis vel aliīs contrariis bone conſiſtentie corporis diminuitur delectationem ciborum vel aliorum.q.35.8.c.fo.52.
Doloris ⁊ triſtitie magis eſt cauſa malum coniunctum, quam bonum amiſſum.q.36.1.c.fo.55.
Doloris ⁊ triſtitie cā vt ſuus eſt malū coniunctū: ſed amor vt vñ eſt ꝑncipiū primū talis mot᷒, ⁊ interdū cōcupiſcētia ſm ꝓpriā rōnē conſiderata, odiū vero vt vnde principiū ſecundū.q.36.2.c.fo.55.
Doloris cā eſt appetit᷒ vnitatis, nō cuiuſlȝ, ſed eius in qua conſiſtit perfectio rei.q.36.3.a.fo.55.
Doloris vel triſtitie cauſa eſt ptās maior nō tollens inclinationem appetitus in contrarium, inquantum infert malum.q.36.4.a.fo.55.
¶ Dominium ſui actus habet homo per voluntatem.q.21.2.c.fo.35.
¶ Dñs. Hō eſt dñs ſuorū actuū ꝑ rōnē ⁊ volūtatē.q.1.1.c.fo.1.⁊.q.6.2.2.fo.12.⁊.q.109.2.1.fo.150.
¶ Donū hō in ſtatu innocētie accepit quo perſeuerare poſſet, non vt perſeueraret: nunc multi accipiunt donum gratie Chriſti quo perſeuerare poſſunt ⁊ vt perſeuerent, ⁊ ſic donum Chriſti eſt maius quam delictum ade.q.109.10.3.fo.163.
Donū gr̄e impiū iuſtificātis eſt maius quãntitate proportionis q̄ donū glīe biſificantis iuſtū: ſed q̄titate abſoluta eſt econuerſo q.113.9.c.fol.170.
Donū q̄ aliq̄s ꝑpter reuerentiam dei bonū operat̄ ad oēs, pficiens vim appetitiuā in his q̄ ſunt ad alterum, pietas nominatur.q.68.4 c.2.fo.95.
Donum.ꝟ.Sapientia. Scientia virtutes.
Dono gr̄e facili᷒ hō pſeuerare poterat in ſtatu innocentie q̄ nunc poſſumus.q.109.10.3.fo.163.
Dona ſpirituſſ. ſunt ſeptem.q.68.4.n fo.95.
Dona perficiunt hominē circa oīa circa q̄ perficiunt virtutes.q.68.n.fo.94.⁊.q.69.1.3.fol.98.
Dona perficiunt hominē vt ſequatur inſtinctum ſpiritus.ſ. virtutes vt ſequatur motum rationis.q.68.o.fo.94.⁊.q.69.1.c.fo.98.
Dona ordine dignitatis ⁊ perfectionis ſunt priora virtutibus intellectualibus ⁊ moralibus, poſteriora vero virtutibus theologicis: ſed ordine generationis virtutes morales ⁊ intellectuales precedunt dona.q.68.8.2.fol.98.
Et ſunt dona ſpūs.ſ.ſm ꝙ charitate informantur, ideo eis nullus male vtitur.q.68.8.3.fo.98.
Dona preferuntur virtutibus intellectualibus ⁊ moralibus: ſed theologice preferuntur donis.queſtio.68.8.o.fo.96.
Dona preſupponunt tres virtutes theologicas ſicut quaſdam radices ipſorum.q.68.4 3.fo.95.
Dona omnia connectuntur in charitate.qō.68.5.o.folio.95.
Dona ſunt in oīb᷒ virib᷒ hoīs in q̄b᷒ ſunt ꝟtutes.ſ. in rōne ⁊ in vi appetitiua q.68.4.5.7.c.fo.95.
Dona quorum vnum eſt directiuum alterius, ſibi inuicem adiunguntur.q.68.7.4.fo.98.
Dona ſunt habitus quibus homo perficitur ad prōpte obediendum ſpiritui.ſ.q.68.3.o.fol.95.
Dona ſunt neceſſaria homini ad finem ſupernaturalem q.68.2.o.3.1.3.fol.94.
Dona ſingula ſpūſ.ſ.afficiunt aliquid quod tranſit cum ſtatu preſenti, ⁊ aliquid quod permanet in futuro.q.68.6.2.fo.95.
Dona remanent in patria quātum ad eſſentiam, nō aūt quantum ad aliquam materiam circa quam operantur in preſenti vita.q.68.6.o.fol.95.
Dona in patria non habent actus ſuos circa opera vite actiue: ſed circa ea que pertinent ad vitam contemplatiuam.q.68.6.3 fo.95.
Dona ſupernaturalia carent debito meriti ⁊ nature: ſed dona naturalia carent debito meriti tantū.q.111.1.2.fo.164.

Donorũ dignitas ordini enumerationis rñdet. partim ſimplr partim ſm ordinẽ mãe.q.66.7.c.fo.95.
Donorũ oĩum q̃ deus humano gñi dedit precipuum eſt q̃ dedit filium ſuum.q.102.3.c.fo.145.
Duratio pene rñdet durationi culpe, non ex parte auerſionis ſed ex parte macule.q.87.4.3.fo.125.
Duratio pene in diuino iudicio adequatur durationi culpe.q.87.3.1.fol.125.

E

Ebrietas Secundum ſuam rationem eſt peccatum mortale: veniale vero propter ignorantiam vel infirmitatem.q.76.4.4.fol.110.⁊.q.88.5.1.fol.126.
Ebrietas qñ eſt frequens vt voluntas hoĩs eligere magis pati ebrietatẽ, q̃ abſtinere a vino ſuperfluo: vñ redit peccatũ ad ſuã nãm.q.88.5.1 fol.128.
Ebrietas plus diminuit de rõne ſequentis pcti, quã ſit ſua grauitas.q.78.4.2.4.fo.110.
Ebriũ multũ qui nihil hñt de iudicio rõnis nõ iraſcuntur: ſed parũ ebrii iraſcunt. qui hñt iudiciũ rõnis ſed impeditum.q.48.4.3.fo.82.
Ebrius meretur duplices maledictiones pp̃ter duo pctã.ſ. ebrietatem, ⁊ aliud pctm qđ ex ea ſequit.qõ.78.4.4.fol.110.
Eorum.ꝟ.Spes.
Effectus in cauſis ordinatis plus dependet a cã prima, quam a cauſa ſecunda.q.19.4.c.fol.30.
¶ Effectꝰ tanto eſt potior quãto eſt cauſe p̃pinquior.q.88.1.c.fo.90.
Effectus p̃cedens a cã media vt ſubdit ordini cauſe prime, reducit etiã in cãm primam: non aũt ſi exit ordinem cauſe prime.q.79.1.3.fol.114.
Effectus forme duplex quorũ primus eſt eſſe, ſecundus operatio.q.113.2.c.fol.165.
Effectus diuine dilectionis in nobis qui per peccatũ tollitur eſt gratia.q.113.2.c.fol.167.
Effectus.ꝟ.Cauſa.Ens.Excecatio.
¶ Egritudo corporalis hz aliqđ de priuatione inq̃ntũ tollit equalitas ſanitatis: ⁊ aliqđ poſitiue.ſ.ipſos humores inordinate diſpoſitos.q.62.1.1.fo.117.
Egritudo corporalis non hz in oibꝰ equalẽ cauſam etiã ſi ſit eiuſdẽ ſpeciei.q.72.4.2.fo.118.
¶ Elatio.ꝟ.Adam.Mulier.
¶ Electio eſt ſubalter actus volũtatis in ordine ad intellectum.q.13.1.c.fo.20.
Electio importat aliqđ p̃tinẽs ad intellectum, ⁊ aliquid p̃tinẽs ad voluntatẽ.q.13.1.c.fo.21.
Electio ad hoc vt ſit bona duo requiruntur.ſ.debita intẽtio finis, ⁊ vt hõ recte accipiat ea que ſunt ad finem.q.56.4.c.fol.79.
Electio nominat actũ voluntatis iam determinatũ ad id qđ eſt hic ⁊ nunc agendum.q.13.5.1.fol.21.
Electio non eſt niſi poſſibiliũ.q.13.5.c.fol.21.
Electio non eſt de fine inquantũ hmõi, ſed eſt de his que ſunt ad finẽ.q.13.3.c.fo.21.
Electio ſp̃ ẽ reſpectu hũanoꝝ actuũ.q.13.4.c.fo.21.
Electio eſt eorũ que ſunt ad finẽ, intentio vero finis.q.13.4.c.fol.21.
Electio brutis animalibꝰ nõ conuenit.q.13.2.c.fo.21.
Electio addit ſuper conſenſum quandã relationem reſpectu eiꝰ cui aliquid p̃eligitur.q.15.3.3.fo.23.
Electio.ꝟ.Finis.
Electionẽ rectã agit ſola virtus que eſt in appetitiua parte anime.q.56.1.2.fo.76.
Eligit hõ nõ ex neceſſitate ſed libere.q.13.6.c.fo.21.
¶ Elemẽtorũ q̃litates nõ dicimꝰ diſpõnes vel habitus, ſed ſimplices qualitates.q.49.4.c.fo.88.
¶ Ens. Negationes, priuatiões futura apprehenſa, ⁊ nõ ens in rerum nã dicũtur entia rõnis.q.6.1.3.fo.14.
Ens primo cadit in apprehẽſionẽ: ⁊ includit in omnibus quecunq̃ quis apprehẽdit.qõ.94.2.c.fo.132.
Ens omne deriuat a primo ente.qõ.79.2.c.fol.114.
Ens cõe eſt proprius effectus dei.qõ.66.5.4.fol.92.
¶ Equale dicitur dupl̃r.ſ.in actu, ⁊ in virtute.q.114.3.3.fo.171.
Equitas p̃portionis eſt in ope meritorio hoĩs cõſiderato ſm q̃ p̃cedit ex libero arbitrio.q.114.3.c.f.171.
¶ Error ſcribarũ ⁊ phariſeorũ circa p̃cepta iudicialia eſt multiplex.q.108.3.2.4.fo.37.
Error.ꝟ.Preceptum.
¶ Erubeſcentia eſt timor de turpi actu cõmittendo, verecundia eſt timor de turpi iam facto: ſegnities eſt timor excedentis laboris.q.41.c.fo.58.
¶ Eſſe ab aliquo dr dupl̃r.ſ.directe q̃t agit, ⁊ indirecte ex hoc q̃ non agit.q.6.3.c.fol.12.
Eſſe dei eſt ſua eſſentia.q.3.7.c.fo.7.
Eſſe angeli eſt participatum.q.3.7.c.fo.7.
Eſſe hoĩs conſiſtit in ala eius corpore ⁊ q̃uis eſſe corporis dependeat ab ala: eſſe tñ aie humane nõ dependet a corpore.q.2.5.c.fo.4.
Eſſe totius nõ eſt alicuiꝰ ſuarũ partiũ.q.4.5.2.fo.8.
Eſſe forme, mãe ⁊ compoſiti eſt idem.q.4.5.2.fo.8.
Eſſe.ꝟ.Effectus.Jo.
¶ Eſuries.ꝟ.fames.
¶ Eſus carniũ vr̃ eſſe poſt diluuiũ introductum: ſed eſus plantarũ ⁊ aliorũ terrenaſcentium fuit apud homines etiam ante diluuium.q.102.6.2.fo.150.
Eſus carnium pertinet ad delitias ⁊ curioſitatem viuendi: ſed eſus terrenaſcentium pertinet ad ſimplicitatem vite.q.102.6.2.fo.150.
Eſus adipum in ſacrificiis ⁊ aliis prohibebatur iudeis ad vitandam laſciuiam.qõ.102.3.8.fol.145.
¶ Etas octaua eſt etas reſurgentium. queſt.102.5.1.fo.147.
¶ Ethica. Neceſſe eſt vt in primũ motũ voluntatis voluntas p̃cedat ex inſtinctu alicuius mouentis exterioris: vt ariſtoteles concludit in quodam capitulo ethice eudimice.q.9.4.c.fo.16.
Ethos in greco per e breue ſcriptũ ſigt morẽ.i.inclinationẽ. Ethos autẽ ſcriptum per i grecũ qđ eſt longum ſigt morem.i.conſuetudinem.q.58.1.c.f.78.
¶ Euangelium diuulgatum fuit ⁊ predicatum in vniuerſo orbe etiam tempore apoſtolorum: ſed non cum pleno effectu.q.106.4.4.fo.156.
¶ Et in ipſo nõ continentur niſi ea que pertinent ad gratiam ſpũſſancti, vel ſicut diſpoſitiua vel ordinatiua ad vſum eius.q.106.1.1.fo.155.
¶ Eubulia eſt virtus bene conſiliatiua adiuncta prudentie.q.57.6.c.fo.76.
¶ Eucharistia eſt ſacrm̃ ⁊ ſacrificiũ: ⁊ continet x̃pm, qui eſt ſanctificationis actor.q.101.4.2.fo.144.
Eucharistia habuit multas figuras in veteri lege, ⁊ reſpondet comeſtioni agni paſchalis.q.102.5.2.3.fol.147.
¶ Eudimica.ꝟ.Ethica.
¶ Euẽtus ſequẽs precogitatus, ⁊ nõ p̃ſt p̃cogitatꝰ ſi per ſe ⁊ vt in pluribus ſequit, addit ad bonitatem ⁊ malitiã actus: nõ aũt ſi p̃ accñs vt in paucioribus.q.20.5.c.fo.34.⁊.q.73.6.c.fo.104.
¶ Eunuchi excludebantur a collegio populi vſq̃ ad decimam generationem, nec eis poterat competere honor qui patribus debebatur precipue in populo iudeorum: tñ quantũ ad ea que ad grãm dei pertinent ab aliis non ſeparabantur.q.105.3.2.fo.154.
¶ Eutropelia eſt virtꝰ circa delectationes ludorum.q.60.5.c.fol.82.
¶ Excandeſcentia magis videt pertinere ad primã ſpẽm ire que perficitur per velocitatem ire, quã ad furorem.q.46.8.2.fol.63.
¶ Excecare diabolus dicitur inquantum inducit ad culpam.q.79.3.3.fol.114.
Excecatio ⁊ obduratio duo importãt.ſ. motum animi humani inherentis malo ⁊ auerſi a diuino lumine: ⁊ ſubtractionem gratie.q.79.3.c.fo.114.
Excecatio, aggrauatio ⁊ obduratio diſtiguuntur ſecundum effectus gratie.ſ.in viſu, auditu ⁊ affectu.q.79.3.c.fo.114.
Excecatio ⁊ obduratio ex parte ſubtractionis gratie ſunt pene, nec eis homo fit deterior: ſed deterior factus per culpam.ſ.inherendo malo ⁊ auertendo ſe a deo, hec incurrit ſicut ⁊ ceteras penas.qõ.79.3.1.fol.114.
Excecatio q̃tũ ad p̃deſtinatos ordinat ad ſalutem, quantũ ad alios ad dãnationẽ.q.79.4.c.fo.114.
Excecatio eſt quoddã preambulũ ad pctm̃, ⁊ reprobationis effectus.q.79.4.c.fo.114.
Excecatio ex ſui nã ordinat ad dãnationẽ, ſed ex diuina miſericordia ordinatur ad ſalutem predeſtinatorum.q.79.4.c.fol.114.
Excecationis cã meritoria eſt malitia, ſicut culpa eſt cauſa pene.q.79.3.3.fo.114.
¶ Excellens.ꝟ.Jra.
¶ Exemplar.ꝟ.Jdea.Uirtus.
Exemplum. Jn operationibus ⁊ paſſionibus humanis in quibus experientia plurimum valet, magis mouẽt exempla q̃ verba.q.34.1.c.fo.50.
Exempla multa phs inducit in libris logicalibꝰ non ſm opinionem propriam, ſed ſm opinionẽ aliorũ.q.59.2.1.fol.60.
¶ Exilium vr̃ lex vetus non ſtatuit, ne daret occaſio idolatrie: erat tñ quodam p̃iculare exiliũ.q.105.2.10.fo.154.
¶ Expectare p̃prie dr quis qđ ſperat ex auxilio virtutis aliene.q.40.2.1.fo.56.
Expectatio dr motus ſpei p̃pter inſpectionem virtutis cognitiue precedentem reſpectu auxilii alieni.q.40.2.1.fol.65.
¶ Experientia eſt cauſa ſpeciei.q.40.5.c.fo.57.
Experientia in operabilibus non ſolum cauſat ſcientiam ſed etiam habitũ: qui facit operationem faciliorem, propter conſuetudinem.q.40.5.1.fo.57.
Experientia eſt cauſa ſpei duobus modis.ſ.quia facit homini aliquid eſſe poſſibile, ⁊ cum eſtimare aliqđ eſſe poſſibile: ſed hoc ſecundo modo eſt etiam cauſa defectus ſpei.q.40.5.c.fol.57.
Experientiam quandam dulcedinis nouit ille qui accipit gratiam quam non experitur ille qui non accipit.q.112.5.c.fol.186.
Experientia experimentali cognoſcuntur illa que per ſui eſſentiam ſunt in anima: inquantum homo experitur per actus principia intrinſeca, ſicut voluntatem percipimus volendo ⁊ vitam in operibus vite.q.112.5.1.fol.166.
Experientia.ꝟ.Abraam exemplum.
¶ Expiatio.ꝟ.Sacramenta.Sacrificium.
¶ Extaſis Effectus amoris.q.28.3.c.fol.42.
Extaſim pati aliquis dr cum extra ſe ponitur ſecũdũ cognitionem vel appetitum.q.28.3.fo.43.
¶ Exultatio dicitur ab exterioribus ſignis delectationis interioris que apparent exterius.qõ.31.3.3.folio.48.

F

Fames Siue eſuries, ſitis ⁊ deſiderium in beatis dicuntur per remotionem faſtidii: reſpectu tamen glorie corporis in animabus ſanctorum poteſt eſſe deſiderium non autem ſpes.q.67.4.3.fol.93.
¶ Fantaſia.ꝟ.Demon.
¶ Faſtidium.ꝟ.Fames.
¶ Fatue, racha, iraſci, ſunt gradus ire, ⁊ diſtinguũtur ſm effectum ire: non autem ſm diuerſas perfectionem motus ire.q.46.8.3.fo.63.
¶ Febris ethice calor quamuis ſit maior non tamẽ ita ſentitur ſicut calor tertiane: quia verſus eſt quaſi in naturam.q.29.3.c.fo.44.
¶ Felicitas.ꝟ.Beatitudo.
¶ Femina eſt animal imperfectum: ideo in veteri lege non offerebatur in holocauſtum, quod erat perfectiſſimum inter ſacrificia.q.102.3.9.fol.145.
Feminalia. Sacerdotibus veteris legis indictus eſt feminalium vſus ad tegimen pudendorũ.qõ.102.4.7.fo.147.
¶ Fermentũ non offerebatur ad excludendam corruptionem: ⁊ forte etiam in ſacrificiis idolorum ſolitum erat offerri.q.102.3.14.fol.146.
¶ Feruor.ꝟ.amor.Jra.
¶ Feſtum omne veteris legis habet aliquod feſtum ſibi ſuccedens in noua lege. queſtio.103.3.4.folio.151.
Feſtum.ꝟ.Cetus.Scenophegia.
Feſto phaſe ſuccedit feſtum paſſionis ⁊ reſurrectionis chriſti.q.103.3.4.fo.151.
Feſto neomenie ſuccedit feſtum beate virginis: in qua primo apparuit illuminatio ſolis idest Chriſti per copiam gratie. queſtio.103.3.4.folio.151.
Feſta temporalia in veteri lege, erant octo. queſtio.102.4.10.fol.147.
Feſtorum omnium veteris legis ratio, expoſitio ⁊ figura.queſtio.102.4.10.folio.147.⁊.queſt.103.3.4.folio.152.
¶ Fides importat aſſenſum intellectus ad ea que ſunt fidei ex imperio voluntatis.queſtio.56.3.c.folio.75.
Fides eſt de his que non videntur: et imperfectionem quandam importat.queſtio.83.5.3.fol.90.et q.67.3.c.fol.93.
Fides poteſt eſſe ſine charitate, ſed non perfecta virtus.q.85.4.c.5.2.fo.69.
Fides ⁊ ſpes defuerũt Chriſto: ſed loco fidei habuit opertam viſionem, ⁊ loco ſpei plenam comprehenſionem.queſtio.65.5.3.fol.90.
Fides dicitur quandoque obiectum quod creditur quandoque ipſum credere quandoq̃ ipſe habitus quo creditur.q.55.1.1.fol.73.
Fides eſt certitudo de rebus inuiſibilibus que ſupponuntur vt principia in catholica doctrina.q.112.4.c.fo.165.
Fides non manet cum beatitudine poſt hanc vitam.q.67.3.5.c.fo.93.
Fides eſt fundamentum quantum ad id quod habet de cognitione ideo quando perficietur cognitio erit perfectius fundamentum.q.67.3.2.fo.93.
Fides, opinio ⁊ ſcientia ex parte ſubiecti differunt ſicut perfectum ⁊ imperfectum.q.87.3.c.fo.93.
Fides eſt nobilior ſcientia quo ad obiectum non autem quo ad modum cognoſcendi.q.67.3.1 fol.93.

Prima ſcde.S.Thome. ✠✠

Fides formata charitate, eſt fundamentum ſpiritualis edificij, non autem fides informis. qõ. 67. 2. fo 126.
Fides ordine generationis precedit ſpem & charitatem: ſed ordine perfectionis charitas precedit fidez & ſpem q. 62. 4 o. fo. 85.
Fidei vnitas virtuſq; teſtamenti atteſtatur vnitati finis. fides tamen habet alium ſtatum in veteri & in noua lege: nam quod illi credebant futurum nos credimus factum. queſtio. 103. 4. c. fo. 151. & q. 107. 1. 1. fo. 156.
Fidei ſubiectum eſt intellectus ſpeculatiuus vel ratio. q. 56. 3 c. fol. 75.
Fidei actus per dilectionem operantis, eſt primus actus in quo gratia gratum faciens manifeſtatur. q. 110 3. 1. fo. 164.
Fidei obiectum eſt veritas prima. queſtio. 57. 3. 1. folio. 93.
Fidem habenti credere in deum, eſt primum & per ſe notum q. 100. 4. 1 fol. 140.
Fide chriſti homo pertinet ad nouum teſtamentum. q. 106 1. 3. fo 155. & q. 107. 1. 3 fol. 156.
Et nullus vnquam habuit gratiam ſpiritusſancti, niſi per fidem chriſti explicitam vel implicitam. qõ. 105 1 3 fo. 155. & q. 107 1. 3 fo. 156.
¶ Figura. Ad deſignandam imperfectionem legalium figurarum, diuerſe figure fuerunt inſtitute in templo ad ſignificandum chriſtum. queſtio. 102. 4. 6. fo. 145.
¶ Filius eſt aliquid patris, & patres amant filios vt aliquid ipſorum. q. 100. 5. 4 fol. 141.
¶ Finis rei eſt duplex ſcilicet operatio, & operatum ad quod quis peruenit per operationem. q. 13. 4. c. fo. 2?. & q. 43. 3 c fo. 65. & q. 56. 1. c. fo. 74.
Finis etſi ſit poſtremus in executione, eſt tamen primus in intentione agentis: & hoc modo habet rationem cauſe. q. 1. 1. 4 c. fo. 1. & q. 18. 7. 2. fo. 28. & q. 20. 1 2 fo. 33.
Finis vltimus omnium hominum ſicut naturaliter eſt vnus. ita vniuſcuiuſque hominis voluntas in vno vltimo fine ſtatuitur. q. 1. 5. o fo. 3.
Finis dicitur dupliciter. ſ. id propter quod aliquid eſt: & bonum completiue ſuperueniens. vt delectatio. q. 33. 4 c. 50.
Finis duplex ſcilicet proximus & remotus. qõ. 1. 3. 3. folio. 2.
Finis duplex vltimus & propinquus. q. 12. 2. c. folio 20. & q. 21. 1. 2. fol. 35.
Finis duplex. ſ. connaturalis, & altior ſcilicet ſupernaturalis. q. 109. 5. 3. fol. 160.
Finis duplex. ſ. imaginarius, & ratione preſtitutus. q. 1. 1. 3 fo. 1.
Finis duplex. ſ. cuius. i. ipſa res in qua rõ boni inuenitur: & quo. i. vſus vel adeptio rei. qõ. 6. c. fo. 3 & q. 2. 7. c. fo. 4. & q. 3. 1. c. 8. 2. fo. 5. & q. 11. 3. 3. fo. 19.
Finis vltimus habetur dupliciter ſcilicet perfecte idest in intentione & in re: & imperfecte idest in intentione tantum q. 11. 4. c. fol. 19. & qõ. 16. 4. c. fol. 24.
Finis vltimus hominis vt res eſt, non poteſt eſſe ipſa anima vel aliquid eius. q. 2. 7. c fol. 4.
Finis vltimus dupliciter dicitur ſcilicet ratio vltimi finis: & id in quo finis vltimi ratio inuenitur. primo eſt vnus omnium hominum non autem 2°. q. 1. 5. c. 7. o. fol. 3.
Finis accipitur dupliciter ſcilicet quantum ad rem & ipſam ad conſecutionem huius rei. primo modo idem eſt finis omnium rerum. 2° diuerſus eſt finis ſuperioris et inferioris nature in hoc fine homines non communicant creature irrationales. q. 1. 8. o. fo. 3. & q. 3. 8. 2. fol. 7.
Finis vltimus & ea que ordinantur ad hunc finem ſine quibus finis haberi non poteſt, ex neceſſitate mouent voluntatem. qõ. 3. 6. 2 fo. 7. & q. 10. 2. 3. fo. 18. & q. 13. 6. 2. fo. 22.
Finis vt eſt in intentione agentis habet rationem cauſe. q. 1. 1. 1. fo. 1.
Finis eſt principium totius ordinis in rebus agendis. q. 102. 1. c. fo. 144.
Finis virtutis moralis eſt attingere medium in propria materia: quod medium determinatur ſecundum rectam rationem prudentie. q. 65. 3 3. fo. 91.
Finis eſt ex quo ſumitur rõ eorum que ſunt ad finez. li. phi°. fo. 1. 1. q. 1. 3. c. fo. 2. & q. 102. 1. c. fo. 144.
Finis & ea que ſunt ad finem debent eſſe proportionata. q. 76, 1. c. fo. 134. & q. 102. 1. c. fo. 144
Finis comparatur ad ea que ſunt ad finem ſicut forma ad materiam. q. 4 4 c. fo. 8. & q. 5. 7. 2. fo. 11.
Finis & id quod eſt ad finem, vel eſt actio, vel res eſt actione. q. 13 4 c fol. 21.
Finis particularis ordinatur ad finem communem. q. 9. 1. c. fo. 16. & q. 19. 10. c. fo. 32 & q. 21. 2. 2. fo 35.
Finis eſt ſecundum ſe volitus, id autem quod eſt ad finem inquantum huiuſmodi non eſt volitum niſi propter finem. q. 8. 2. c. 3 3. c. fo. 15.
Qualis vnuſquiſq; eſt, talis finis videtur ei. q. 9. 2. c. 2. fo. 16. & q. 10. 3. 3. c. 2. fol. 17.
Finis a voluntate reſpicitur tripliciter. ſ. abſolute, & vt in eo quieſcitur, & vt eſt terminus alicuius quod in ipſum ordinatur. primo modo velle reſpicit finem: ſecundo fruitio: tertio intentio. q. 8. principio. fo. 14. & q. 12. 1. 4 2. c. 3. 5. 2. fo. 20.
Finis cognitio duplex ſcilicet perfecta & imperfecta. prima conuenit ſoli rationali nature. ſecunda etiam brutis animalibus. q. 6. 2. c. fo. 12. & q. 11. 2. c. fo. 19.
Finis vltimi rationem habere non poteſt actio a voluntate elicitus. q. 1. 1. 2. fo. 1. & q. 19. 1. 2. fol. 30.
Finis intentio in electione pertinet ad virtutem moralem: ſed preacceptio eius quod eſt ad finem pertinet ad prudentiam. q. 56. 4. 4. fo. 75.
Finem vltimum & ſupernaturalem conſequi poteſt natura humana ſaltem auxilio gratie, ad quem inferiores nature pertingere non poſſunt. q. 55. 2. fol. 10. & q. 7. 4. c. 3. fo. 129. & q. 109. 5. 3. fo. 160.
Finem vltimum adipiſcuntur creature inquantum participant aliquam ſimilitudinem dei, ſecundum quod ſunt vel viuunt vel etiam cognoſcunt. q. 1. 8. c. fo. 3. & q. 3. 8. 2. fol. 7.
Ad vnum finem ordinatur tantum vnum medium, ſi ſit ſufficiens: ſi vero non ſit ſufficiens, oportet media multiplicari. q. 101. 3. 1. fol. 144.
Fine adueniente non omne quod ordinatur ad finez ceſſat, ſed id tantum quod ſe habet in ratione imperfectionis. q. 4. 4. 2. fo. 8.
Finea moralea accidunt rei naturali, & econuerſo ratio naturalis finis accidit morali. queſtio. 1. 3 3. folio. 2.
In finibus non itur in infinitum. queſtio. 1. 4. o. folio. 2.
Finis. ſe. Actio. Actus. Comprehenſio. Homo. Idem Intellectus. Intentio. Ura voluntas.
Finitum ſe. Magnitudo.
¶ Flamma. ſe. Ignis.
¶ Fomes eſt inclinatio ſenſualitatis ad peccatum q. 91. 6. o. fo. 130.
Fomes in animalibus ſimpliciter habet rationem legis, non autem in homine inquantum inclinat ad peccatum: ſed ſolum inquantum eſt pena conſequens diuinam iuſtitiam. q 91. 6. c. fo. 130. & queſ. 93 3. 1. fo. 13c.
¶ Forma actu exiſtens in aliquo ſecundum eſſe perfectum & naturale poteſt eſſe principium actionis in alterum: non autem ſi exiſtat ſecundum eſſe imperfectum & non naturale. q. 5. 6. 2. fo. 11.
Forma ſecundum ſe dicitur corrumpi per contrarium ſuum per accidens autem per corruptionem ſui ſubiecti. q. 51. 1. c. fo 71.
Forma naturalis ex neceſſitate producit operationem ſibi conuenientem: vnde non poteſt eſſe ſimul cum forma naturali actus forme contrarie. q. 71. 4 c. fo. 99.
Forma vt eſt recepta in materia eſt poſterior via generationis quam materia licet ſit prior natura: ſed vt eſt in cauſa agente eſt omnibus modis prior. qõ. 20. 1. 3 fo. 33. & q. 62. 4. c. fo. 65.
Etiam in formis dicimus aliquid magnum ex hoc quod eſt perfectum q. 52. 1. c. fo. 69.
Forma ſubſtantialis non participatur ſecundum magis & minus. q. 52. 1. c. fo. 69.
Forma determinata ad vnam tantum operationez, non requirit diſpoſitionem q. 49. 4. c. fol. 66.
Forme perfectio dupliciter conſideratur. ſ. ſecundum ſeipſam, & ſecundum quod ſubiectum participat formam. primo non dicitur parua vel magna, 2° dicitur magis & minus. q. 52. 1. c. fol. 69.
Forme diſtinguuntur abinuicem ſecundum diuerſa principia actiua. q. 54. 2. c. fol. 72.
Formas corporales aliqui poſuerunt totaliter ab intrinſeco, aliqui totaliter ab extrinſeco, aliqui vero partim ab intrinſeco, & partim ab extrinſeco. q. 63. 1. c fo. 85.
Forma. ſe. Appetitus. Augmentum. Celum. Materia. Operari.
¶ Fornicatio conſiſtit in hoc, quod homo accedit ad non ſuam. q. 73. 7. c. fo. 104.
Fornicatio ab apoſtolis ſpecialiter prohibetur tanquam per ſe malum, & quia gentiles non reputabant eam peccatum. q. 103. 4 3. fo. 151.
¶ Fortis eſt patiens, ſed non patiens. q. 66. 4. 2. fo. 92.
Fortis. ſe. Audacia.
Fortitudo eſt virtus ſpecialis ſecundum quod eſt circa pericula mortis: ſed eſt conditio generalis omnis virtutis vt eſt animi firmitas ne a contrario moueatur. q. 61. 3. 4. o. fol. 83.
Fortitudo ordinatur circa timores & audacias. q. 60. 4. c. fo. 82.
Fortitudo ſuſtinet moleſtias abſque perturbatione: & ingerit ſe eis cum opus fuerit. q. 66. 4. 2. fol. 92.
Fortitudo eſt in iraſcibili. q. 61. 2. c. fo. 83. & q. 66. 1. c. fo. 90. & q 63. 3. c. fol. 120.
Frequentia, aſſiduitas & diuturnitas non ſunt circunſtantie trahentes in aliam ſpeciem, niſi per accidens ex aliquo ſuperueniente. queſtio. 68. 5. 1. folio. 126.
¶ Fricare. ſe. Actiones.
¶ Fructus nomen a corporalibus ad ſpiritualia eſt tranſlatum. q. 11. 1. c. fo. 19. & q. 70. 1. c. fo. 67.
Fructus ſenſibilis eſt id quod vltimum ex arbore expectatur, & cum quadam ſuauitate percipitur. qõ. 11. 1. c. fo. 19. & q. 70. 1. c. fo. 97.
Fructus proprie dicitur quod eſt ſimpliciter vltimum in quo aliquis delectatur, & eo proprie aliquis dicitur frui: quod autem in ſeipſo non eſt delectabile, ſed tantum appetitur in ordine ad aliud, fructus dici non poteſt: quod autem in ſe habet quandam delectationem, ad quam quedam precedentia referuntur, poteſt dici fructus ſed non proprie & ſecundum completam rationem fructus eo dicimur frui. q. 11. 3 c. fo. 16.
Fructus ad arborem producentem comparatur vt effectus ad cauſam, ad hominem vero fruentem vt vltimum expectatum & delectans. queſtio. 11. 32. folio. 19.
Fructus in ſpiritualibus dicitur dupliciter ſcilicet id quod ab homine producitur, vt operatio & vltimus delectationem habens quod homo adipiſcitur. qõ. 70. 1. c. fol. 97.
Fructus vite eterne eſt ſimpliciter vltimus & perfectus, non autem fructus vite preſentis. qõ. 70. 2. 2. folio. 97.
Fructus & fruitio ad idem pertinere videntur, & vnum ab alio deriuari. q. 11. 1. c. fol. 19.
Fructus non diuerſificantur ſecundum diuerſas ſpecies virtuoſorum actuum, ſed ſecundum diuerſos perfectionis gradus etiam vnius virtutis. q. 70. 3. 2. fo. 68.
Fructus duodecim conuenienter enumerantur ab apoſtolo. q. 70. 3. o. fo. 67.
Fructus ſpiritus dicuntur ea que enumerat apoſtolus ad galathas. 5. qui ſunt effectus ſpiritusſancti in nobis, non quod eis fruamur tanquam vltimo fine. q. 11. 3. 2. fol. 19.
Fructus dicuntur opera virtutum, non autem opera vitiorum. q. 70 4. 1 fo 68.
Fructus ſpiritusſancti quos apoſtolus nominat ad galathas. 5. ſunt actus. q. 70. 1. o. fo. 97.
Fructus ſpiritusſancti in contrarium ſe habent operibus carnis: non autem ſinguli fructus ſingulis operibus carnis ſecundum proprias rationes, niſi ſecundum adaptationem q. 70. 2. o. fol. 97.
Fructus differunt a beatitudinibus: omnia enim beatitudines poſſunt dici fructus, ſed non conuertitur. q. 70. 2. fol. 97.
Fructus. ſe. operatio. Virtus.
¶ Frui non eſt actus potentie exequentis, ſed potentie imperantis executionem ſui. q. 11. 2. c. fol. 19.
Frui eſt actus appetitiue potentie. q. 11. 1. o. fo. 19.
Frui. ſe. Anima.
Fruitio eſt actus appetitiue potentie. q. 11. 1. o. 3. c. fol. 19. Et eſt actus voluntatis q. 11. 1. 1. 2. fol. 19.
¶ Fruitio duplex. ſ. perfecta, & imperfecta. q. 11. 4. c. fo. 19.
Fruitio perfecta eſt iam habiti finis in intentione et realiter: ſed imperfecta eſt etiam non habiti finis realiter ſed in intentione tantum q. 11. 4 o. fol. 18.
Fruitio eius quod non eſt vltimus finis eſt impropria: fruitio autem finis vltimi non habiti eſt propria ſed imperfecta. q. 11. 4. 2. fol. 19.
Fruitio importat quietem in vltimo fine. q. 12. 2. 4 f. 20.
Fruitio non oportet quod ſit vltimi finis ſimpliciter: ſed eius quod habetur pro vltimo fine. q. 11. 2. 2. fol. 17.
Fruitio conuenit rationali nature ſecundum rationem perfectam brutis animalibus ſecundum rationem imperfectam, aliis autem creaturis nullo modo. q. 11. 2. o. fol. 19.
¶ Fruendum eſt fratre non tanquam termino ſed tanquam medio & in domino. q. 11. 3. 1. fol. 19.
¶ Furioſus. ſe. Baptiſmus.
¶ Futurum. Solius dei eſt ſcire futura contingentia. q. 111. 4. c. fol. 165.
Futurum non cadit ſub viſu: tamen ex his que videt animal in preſenti, mouetur eius appetitus in aliquid futurum, vel proſequendum vel vitandum. q. 40. 3. 3. fo. 57. & q. 41. 2. 3. fo. 58.
Futurum. ſe. Brutum.

G

Generatio

Et corruptio in rebus naturalibus differunt, quia generatio vnius eſt corruptio alterius. q. 113. 6. 2. fo. 168.
Generat homo ſibi ſimile in ſpecie, non autem ſecundum indiuiduum, neque ſecundum ea que pertinent ad indiuiduum. q. 81. 2. c. fo. 116.

¶ Genitalia. v. Gradus.
Gentiles. v. Adoratio. Gradus.
¶ Genus. In omni genere quanto aliquid eſt prius, tanto eſt ſimplicius. q. 13. 2. c. fol. 30.
Genus aliqñ accipit pro ſpẽ: vt mõ loquendi quo dicimus humanum genus totã humanã ſpeciem. q. 18. 2. c. fo. 27.
Geometer modico ſtudio acquirit ſcientiam alicuius concluſionis quam nunquam conſiderauit. q. 63. 1. 1. fo. 89.
¶ Geometricam ſciam hñs nõ põt q̃ errat circa hoc pñm, q̃ totũ eſt maiꝰ ſua pte. q. 85. 1. 4. fo. 89.
¶ Gloria eſt clara notitia cum laude. q. 2. 3. c. fo. 3.
Gloria ſctõꝝ eſt abſq; ſucceſſione ſm quãdã eternitatis participationem. q. 67. 4. 2. fo. 93.
Gloria que eſt eſſentialis beatitudini eſt quã habet homo non apud hominẽ, ſꝫ apud deũ. q. 2. 3. 1. fo. 4 et. q. 4. 6. 1. fo. 9.
¶ Gnomi eſt virtus bñ iudicatiua ſm ipſam rõnem naturalem in his in quibus deficit lex communis. q. 57. 6. c. 3. fo. 76.
¶ Gradus altaris in lege veteri prohibet ne reuelaretur turpitudo: ꝗ ad excludendã idolatriã. Nam in ſacris priapi ſua pudenda gentiles populo denudabant. q. 102. 4. 7. fo. 147.
Gradus. v. Angelus. Ira. Luxuria. Manſio. Modus.
¶ Grammaticus non traducit in filiũ p ꝓpagationem originis ſciam grãmatice. q. 81. 2. c. fo. 116
¶ Gratia eſt qualitas ſupernalis ſeu forma accidentalis anime. q. 110. 2. 0. fo. 163.
Grã reducit ad primã ſpẽm q̃litatis: nec eſt idem qđ virtus: ſꝫ hitudo q̃dã q̃ ſupponitur virtutibꝰ infuſis, ſicut earum pñm ꝛ radix. q. 110. 3. 3. fo. 164.
Gratia differt a virtutibus ſecundum eſſentiam. q. 110. 3. 0. fo. 164.
Grã ſm q̃ gratis datur excludit rõnẽ debiti ex merito ꝛ ſm cõdõnẽ nãe puenientis: bona aũt nãlia carent pro debito tñ: bona vo ſupnãlia vtroq; iõ ſpãliꝰ ſibi nomẽ grẽ vẽdicant. q. 111. 1. 2. fo. 164.
Gratia excedit facultatẽ nãe create. q. 112. 1. c. f. 165. et. q. 114. 2. c. fo. 171.
Gratia eſt quedã participatio diuine nãe ꝛ qđdam donum ſupnãle. q. 110. 3. c. fo. 164. et. q. 112. 1. c. fo. 165. et. q. 114. 2. 3. c. fo. 171.
Grã ſm rõnẽ gratuiti doni cõſiderata, nõ cadit ſub merito: ſm rõnẽ rei q̃ donaẽ conſiderata: nullꝰ põt ſibi mereri primã grãm. q. 114. 5. 0. fo. 172.
Grã accipit tripl̃r. ſ. pro dilectione, pro dono gratis dato, ꝛ pro recõpenſatione eius. q. 110. 1. c. fo. 163.
Grã dei dĩ dupl̃r. ſ. auxiliũ dei mouens nos ꝛ habituale donũ. q. 109. 3. 6. 8. 9. 10. c. fo. 160. et. q. 110. 2. c. f. 163. et. q. 113. 2. c. fo. 164. et. q. 112. 2. c. f. 166.
Gratia duplex. ſcilicet gratum faciens, ꝛ gratis data. q. 111. 0. fo. 164.
Gratia gratis data conuenienter diſtinguit. q. 111. 4. 0. fo. 165.
Grã duplex. ſ. pueniẽs ꝛ ſubſequẽs. q. 111. 3. fo. 165.
Grã ſigt effectũ tpalẽ iõ põt dici pueniens ꝛ ſubſequẽs. ſed dilectio dei nolat aliqđ eternũ, iõ non põt dici niſi preueniens. q. 111. 3. 1. fo. 165.
Grã duplex. ſ. opãs ꝛ coopãs. q. 111. 2. 0. 6. c. fo. 164.
Grã operãs ꝛ grã cooperãs ſunt idem ſm eſſentiã, ꝛ dñt ſm effectum: ꝛ ſilr grã preueniens ꝛ ſubſequens. q. 111. 2. c. 4. 3. 0. fo. 164.
Grã vie non eſt alia numero a grã pñe: ſicut charitas vie non euacuatur ſed perficitur in patria. qõ. 1. 1 3. 2. fo. 165.
Grã eſt maior in vno q̃ in alio ex pte ſubiecti: nõ aũt ex pte obi, nec finis. q. 66. 2. 1. fo. 90. et. q. 112. 4. 0. fo. 166.
Grã dĩ creari ex eo quod hões ſm eam creantur. ſ. in nouo eſſe conſtituunt ex nihilo. ſ. non ex meritis. q. 110. 2. 3. fo. 163.
Grã qua homo fit dignus vita eterna per petm tollitur. q. 113. 2. c. fo. 167.
Grã principalr eſt a deo: ab humanitate aũt chriſti ꝛ a ſacris inſtrũalr. q. 112. 1. 1. 2. fo. 166.
Grã agit in aiam nõ p modũ cãe efficientis, ſed per modũ cãe formalis. q. 110. 2. 1. fo. 163.
Grã habitualis inq̃ntum aiam ſanat vel iuſtificat ſiue gratã deo facit: dĩ grã opans: inq̃ntũ vo ẽ pñm opis meritorij dĩ coopãs. q. 111. 2. c. fo 164.
Et ab eã deriuant virtutes ꝛ effluũt in potẽtias aie p quas poẽ mouent ad actꝰ. q. 110. 3. c. 4. 1. fo. 164.
Et eſt pñm meritorij opis mediantibus virtutibus q. 110. 4. 2. fo. 4. 2. fo. 164.
Et cõparat ad voluntatẽ vt mouẽs ad motũ, que eſt comparatio ſeſſoris ad equũ: non autem ſicut accidens ad ſubm. q. 110. 4. 1. fo. 164.

Gratia gratum faciens ordinat hominem immediate ad coniunctionem vltimi finis, grẽ autem gratis date ordinant hominem ad quedam preparatoria vltimi finis. ideo prima eſt multo excellentior ſecunda. q. 111. 5. 0. fol. 165.
Grã gratũ faciens eſt p quã ipſe hõ deo cõiungitur: ſed grã gratis data eſt per quã vnus cooperat alteri ad hoc q̃ reducatur in deum. q. 111. 1. 0. fol. 164.
Gratia gratis data vocaẽ, q: ſupra facultatem nãe ꝛ meritũ pſone cõcedit: ſed q: nõ daẽ hõi p ſe, ſed pro aliis ideo non vocatur gratia gratum faciens. qõ. 111. 1. c. 4. 2. fol. 164.
Gratia dei ſignificat quiddam ſupernaturale in homine a deo prouenieus: quandoque tamen dicitur ipſa eterna dei dilectio. q. 110. 1. c. fo. 163.
Gratia in preſenti non eſt equalis glorie in actu: ſed in virtute. q. 114. 3 3. fo. 171.
Gratia facit habentem dignum vita eterna. q. 113. 9. c. fo. 170. ꝛ. q. 114. 3. 0. fol. 171.
Gratia adiuuat hominem ad non peccandum: non tamen ita confirmat in bono vt peccare non poſſit. q. 106 2. 2. fo. 155.
Gratia eſt nobilior quam anima inquantum eſt participatio diuine bonitatis, non autem quantum ad modum eſſendi. q. 110. 2. 2. fo. 163.
Grã eſt in eſſentia aie ſicut in ſubo, non aũt in potentiis eius. q. 50. 2. c. fo. 66. ꝛ. q. 110. 4. 0. fol. 164.
Gratia ponit aliquid creatum in eo qui eam accipit. q. 110. 1. 0. fo. 163.
Gratia agit in animam non effectiue ſed formaliter q. 110. 1. 1. fo. 163. ꝛ. q. 111. 1. 1. fo. 164.
Gratie vnius bonum, maius eſt quam bonum nature totius vniuerſi. q. 113. 9. 2. fo. 170.
Gratie infuſio fit in inſtanti abſq; ſucceſſione. q. 113. 7. c. fo. 169.
Et ad habitum gratie requiritur preparatio ſubiecti: que principaliter eſt a deo mouente liberum arbitrium. q. 112. 2. 0. 3. c. 2. 14. c. fo. 166. ꝛ. q. 113. 3. 7. c. folio. 167.
Gratie preparatio perfecta eſt ſubito, non autem imperfecta. q. 112. 2. 1. fo. 166.
Et preparatio perfecta ſimul eſt cum infuſione gratie ꝛ non eſt meritoria gratie ſed glorie non autem imperfecta. q. 112. 1. 1. fol. 166.
Grẽ pparatio vt eſt a libero arbitrio, nullã hꝫ neceſſitatẽ ad grẽ cõſequutionẽ: ſed vt eſt a deo mouente nõ coactiõis ſed infallibilitatis. q. 112. 3. 0. fo. 66.
Grẽ collationis prima cã eſt a deo: ſed defectus grẽ prima cã eſt a nobis. q. 112. 3 2. fol. 166.
Grẽ effectus ſunt quinq;. ſ. vt aia ſanet, vt bonũ velit vt efficaciter operetur, vt in bono perſeueret, quintus vt ad gloriã perueniat. q. 111. 3. c. fo. 165.
Gratie effectus duplex. ſ. eſſe ꝛ operatio. q. 111. 2. c. folio. 165.
Gratiã cõſecutus ad recte agendum indiget auxilio dei mouente, non autem alia gratia habituali. qõ. 109. 9. 0. fo. 162.
Gratiã deus non dat niſi dignis quos per gratiã facit dignos. q. 114. 5. 2. fo. 172.
Gratiã ſe hñe hõ ſcire põt p reuelationem ꝛ coniecturaliter per aliqua ſigna non aũt per ſeipſum ꝛ certitudinaliter. q. 112. 5. 0. fo. 166.
Gratiam conſecutus põt opari bonũ, vitare petm ꝛ pſeuerare ſine alia gratia habituali: non autem ſine auxilio dei. q. 109 9. 10. fo. 162.
Gratiã cauſare eſt impoſſibile omni creature. q. 76. 2. 2. fo. 108. ꝛ. q. 112. 1. 0. 3. 2. fol. 155.
Gratiam habere deꝰ q̃nq; reuelat aliquibus ex ſpeciali priuilegio. q. 112. 5. c. fol. 166.
Gratie habituali non exñte in hoie in ſtatu nature integre non poterat hõ nõ peccare nec mortaliter nec venialiter. q. 109. 6. c. fo. 162.
Gratia habituali poteſt hõ in ſtatu nãe corrupte abſtinere ab omni mortali ꝛ a ſingulis venialibus ſed non ab omnibus q. 109. 8. c. fol. 162.
Et ſine gratia poteſt ſingula mortalia vitare ꝛ ſcḋm aliquod tempus ſed non diu abſq; mortali eſſe poteſt. q. 109. 6. c fo. 162.
Gratia habituali hõ indiget ad cognoſcendũ ea que excedunt cognitionẽ naturalem: non aũt ad cognitionem cuiuſcunq; veri, ad quam tñ indiget auxilio diuino. q. 109. 1. 0. fo. 128.
Gratiam accipiens quandam experientiam dulcedinis nouit: quam non experitur ille qui non accipit. q. 112. 5. c. fol. 166.
Gratie habituali ꝛ auxilio dei indiget homo ad hoc vt reſurgat a petõ. q. 109. 7. 0. fol. 161. ꝛ. q. 113. 2. 0. fo. 167. ꝛ. q. 114 2. c. fol. 171.
Gratie gratis date non ſunt cões oĩbus nec equales in vno ꝛ eodem. q. 66. 2. 1. fol. 90.

Gratia. v. Debitum. Homo. Habitus.
Gratitudo. i. grã eſt virtus per quã reddit debitũ bñfactoribus. q. 60. 3. c. fo. 82. ꝛ. q. 110. 1. c. fol. 163.
Graue. Deſcenſionis corporis grauis cauſa ſicut finis eſt locus deorſum: pñm aũt motꝰ eſt inclinatio naturalis que eſt ex grauitate. q. 36. 1. c. fol. 53.
Gregorius propter triſtitiam intermiſit ezechielis expoſitionem q. 37. 1. 3 fo. 54.
¶ Gryphus qui equus ꝛ hominibus infeſtus eſt, crudelitatem ſignificat. q. 102. 6. 1. fol. 149.
Gubernatio. Que gubernationi diuine ſubduntur ꝛ etiam legi eterne ſubijciuntur. q. 93 4. c. fol. 131.
Et que ſunt ſubdita. v. Lex. Eterna. Prouidentia.
Gula. In diuerſis ſpeciebus gule diuerſa ſunt motiua. q. 72. 9. c. 3. fol. 102.
Guſtus. Guſtu delectabile eſt dulce: ſed quibuſdam dulcedo vini quibuſdam mellis aut alicuius alterius. q. 1. 7. c. fol. 5.
Guſtum habens optimum maxime delectatur in delectabili quod eſt ſimpliciter melius. q. 1. 7. c. fol. 5. ꝛ. q. 2. 1. 1. fol. 5.

H

Habere Dicitur dupliciter. ſ. ſcḋm q̃ res queclibet dĩ aliquid hñe. ꝛ ſm qđ res aliquo modo habet ſe in ſeipſa vel ad aliqđ aliud. q. 49. 1. 3. fo. 64.
Habere primo modo ſm q̃ dicit reſpectu cuiuſcunq; quod habetur, commune eſt ad diuerſa genera. qõ. 49. 1. c. fo. 64.
Habere ſecundo modo eſt ſm aliquam qualitatem. q. 49. 1. c. fo. 64.
Habens ꝛ id quod habetur q̃nq; nullum habent medium, q̃nq; medium eſt ſola relatio, q̃nq; modus actionis ꝛ paſſionis. q. 49. 1. c. fo. 64.
Habitus eſt qualitas ſeu diſpoſitio ſm quam bene vel male aliquid diſponitur ſm ſe aut ad aliud. q. 49. c. 0. fo. 64.
Habitus eſt qualitas de difficili mobilis. q. 49. 2 3. folio. 65.
Habitus eſt ſm quem ad aliquid nos habemus bene vel male. q. 49. 2. c. 1 fol. 65.
Habitus idẽ non ſe hꝫ ad bonũ ꝛ malũ: eadẽ autem potentia ſe hꝫ ad bonũ ꝛ malũ. q. 49. 4. 3. fo. 66.
Habitus de ſui ratione non reſpicit potentiam ſed naturam. q. 49. 2. c. 3. 3. 2. fo. 65.
Habitus de ſui ratione ſeu primo ꝛ per ſe importat habitudinem ad naturam ſm q̃ conuenit vel non conuenit q. 49. 2. c. 1. 3. 0. fol. 65.
Habitus ſumit q̃nq; p actu eius. q. 70. 1. 3. fo. 97.
Habitus vt predicamentũ importat habitudinẽ indumenti ad indutum. q. 49. 1. c. fol. 64.
Habitus vt eſt pdicamẽtũ dĩ ſm q̃ hõ vel quecunq; alia res dĩ aliquid habere. q. 49. 1. c. fo. 64.
Habitus ſumit tripl̃r. ſ. pro poſt predicamento, pro predicamento, ꝛ pro qualitate. ſ. prime ſpeciei. qõ. 49. 1. 0. fol. 64.
Habitus qualitas dĩ dupliciter. ſ. diſpoſitio potentie ad actum ꝛ diſpoſitio ad naturã. qõ. 49. 3. 4 c. fol. 65. ꝛ. q. 50. 1. c. 1. 2. c. 3. 3. 3. fo. 66. ꝛ. q. 51. 1. c. fo. 68. ꝛ. qõ. 82. 1. c. fol. 117.
Habitus aliqđ dĩ dupl̃r. ſ. proprie ꝛ eſſentialiter, ꝛ id quod habitu tenetur. q. 94. 1. c. fo. 132.
Habitus duplex. ſ. naturalis ꝛ infuſus. qõ. 51. 1. 4. 0. folio. 68.
Habitus homini a deo infunditur duplici rõne. ſ. ad diſponendũ eũ ad finẽ ſupernaturalem, ꝛ ad oſtendendam virtutem dei q. 51. 4. 0. fol. 69.
Habitus non hꝫ locum in deo. q. 49. 4. 0. fol. 66.
Habitus cuius potentia eſt ſubm non importat ordinem ad naturã ſed ad operationem ideo eſt poſterior potentiã. ſed prior eſt ea ſicut cõpletũ incõpleto ꝛ actus potentia. q. 50. 2 3. fo 66.
Habitꝰ cuius ſubm eſt corruptibile ꝛ cuiꝰ cõ hꝫ ꝯtrariũ corrũpitur per ſe ꝛ per accñs. q. 53. 1. 3. c. fo. 71.
Habitus poteſt habere ordinem ad actum ꝛ ſm rationem habitus ꝛ ſm rationem ſubiecti in quo eſt habitus. q. 49. 3. 0. fo. 65.
Habitus qui eſt alicuius potentie vt ſubiecti. primo ꝛ principaliter ordinatur ad actum: alij vero ꝯñr ordinantur. q. 49. 3. c. fo. 65.
Habitus ſcḋm ſe eſt forma ſimplex ꝛ ſecundum hoc non accidit ei diminutio: ſed ſecũdũ diuerſum modum participandi prouenientẽ ex indeterminatione potentie ipſius participantis. q. 53. 2. 2. fo. 71.
Habitus ſcientie põt corrũpi per accñs ex parte interiorum virium ſenſitiuarum: ꝛ per ſe. ſ. a cõtraria ppoſitione ꝛ a cõtrario pceſſu rõnis. q. 53. 1. c. fo. 71.
Habitus virtus vel vitiũ corrumpitur per iudicium rationis in contrarium mouentis quocunq; modo. q. 53. 1. c. fo. 71.

Habitus premittitur potentie ſecundū quod importat diſpoſitionem ad naturam: ſed habitus qui eſt principium operationis, eſt poſterior potentia. q. 50. 2. 3. fol. 66.
Habitus acceptus in ordine ad operationem eſt in anima per ſuas potentias. q. 50. 2. o. fo. 66.
Habitus dicitur actus primus e operatio actus ſecundus. q. 49. 3. 1. fol. 86.
Habitus ſicut non generatur ita nec corrumpitur per vnum actum tantum. niſi per actum excludatur cauſa habitus. q. 71. 4. c. fo. 98.
Habitus ſubiectum non eſt potentia actiua tantum. q. 54. 1. c. fo. 72.
Habitus moralis habet rationem virtutis humane inquantum rationi conformatur q. 58. 2. c. fol. 77.
Habitum aliquem. l. gratiam eſſe in anima ſecundum ſuam eſſentiam nihil prohibet, ſi loquamur de aliqua ſuperiori natura cuius homo poteſt eſſe particeps. q. 50. 2. c. fo. 66.
Habitum acquiſitum non cauſant actus qui producuntur ex habitu infuſo: ſed confirmant preexiſtentem. q. 51. 4. 3. fo. 69.
Habitum virtutis vel vitij bis poteſt non ſiti cor entre in actū ſ: ſiū. q. 52. 3. c. fo. 70. e. q. 53. 2. 2. fo. 66. e. q. 71. 4. o. fo. 98. e. q. 78. 2. c. 3. fol. 118.
Habitum ſcientie e fidei habens certus eſt ſe habere illos, ſed non ſic eſt de habitibus perficientibus vim appetitiuam q. 112. 5. 2. fo. 186.
Habitu quandoqz aliquis vti non poteſt propter aliquod impedimentum. q. 34. 1. 4. fol. 132.
Habitus diſtinguuntur ſecundum differentiam boni z mali q. 54. 3. o. fo. 72.
Habitus tamen aliqui qui ſe hñt ad bonū e malum vt opinio ſz hz ad verū z falſum. q. 54. 4. c. fol. 74.
Habitus diſtinguuntur ſpecie ſm tria ſcz ſm principia actiua, ſm naturam, z ſcōm obiecta ſpē differentia. qō. 54. 2. o. fol. 72.
Habitus diſtinguuntur ſpecie in ordine ad naturam dupliciter ſcilicet vel ſm conuenientiam ad naturā vel diſconuenientiam ab ipſa: vel ex eo qz habitus vnus diſponit ad actum conuenientem nāe inferio. et alius per habitus diſponit ad actum conuenientem nature ſuperiori. q. 54. 3. o. fol. 72.
Habitibus ſiat neceſſe vt per qz vniuerſa media ꝑmiſſurari pñt. determinentur ad vnū. q. 49. 4. o. fo. 58.
Habitus ſpecie differentes poſſunt eſſe in eadem potentia. q. 54. 1. o. fo. 71.
Habitus intellectuales ſunt principaliter in intellectu poſſibili. ſcōdario aūt in virib' interiorib' apprehenſiuis. q. 53. 4. o. fol. 87. z. qō. 51. 3. c. fo. 88. z. q. 53. 1. c. fo. 61. z. q. 58. 3. o. fo. 78. z. q. 87. c. fol. 92.
Habitus non conſtituuntur e multis: ſed quilibet ſecundum ſe eſt qualitas ſimplex relata ad multa ſm vnum. q. 53. 1. 2. fo. 71. z. q. 54. 4. o. fol. 72.
Habitus quorum ſubiectum eſt incorruptibile non poſſunt corrumpi per accidens. q. 53. 1. c. fol. 71.
Habitus quorum ſubiectum principale eſt incorruptibile. ſecundarium vero corruptibile. nō poſſunt corrumpi per accidens ex parte ſubiecti principalis. ſed bene ex parte ſecundarij. q. 53. 1. c. fol. 71.
Habitus qui ſunt diſpoſitiones ad naturā poſſunt plures eſſe in eodem ſubiecto ſecundum diuerſas eius partes: qz ſm humores eſt ſanitas. ſcōm partes ſimiles eſt fortitudo vel macies, ſcōm membra vero eſt pulchritudo q. 54. 1. c. fo. 71.
Habitus qui ſunt diſpoſitiones ad opera plures poſſunt eſſe vnius potentie. q. 54. 1. c fo. 72.
Habitus ſicut nō ſunt in membris corporis. nec in potentijs naturalibus, ita nec in potentijs ſenſitiuis ſm qz ex inſtinctu nāe operantur. q. 50. 3. c. fol. 67.
Habit' ex eadē cā augent ex q̄ generant: qz generatio habitus eſt fundamentū augmenti ipſius. q. 53. 2. c. fol. 71.
Habit' ex eadē cā diminuunt ex q̄ corrūpunt: qz corum diminutio eſt via ad corruptionem q. 53. 2. c. fo. 71.
Habit' primorū ꝓncipiorū tā ſpeculatiuorū q̄ practicorū nec p ſe nec p accidēs corrūpi pñt. q. 53. 1. c. fo. 71.
Habitus ſcientie e virtutis diminuuntur e corrumpuntur per ſolam ceſſationem actus, non quidem per ſe ſed per accidens. q. 53. 3. o. fol. 71.
Habitus aliqui ſunt in intellectu e voluntate. queſt. 50. 4. 5. o. fol. 67.
Habitus ſunt in angelis. qō. 50. 6. o. fo. 67. e. q. 51. 1. c. 2. fo. 68.
Habit' nō ſunt in potētijs ſenſitiuis vt operant ex inſtinctu nāe ſz vt operant ex imperio rōnis. q. 50. 3. o. f. 87.
Habitus in bruſtis quodammodo poni poſſunt: ſed non proprie q. 50. 3. 2. fo. 67.
Habitus aliqui ponunt in virib' ſenſitiuis apprehenſiuis interioribus, non aūt in viribus apprehenſiuis exterioribus. q. 50. 3. 3. fol. 67. e. q. 56. 5. o. fol. 78.
Habitus non ſunt in viribus nutritiue partis. q. 50. 3. 1. fo. 87.
Habitus corporales non multiplicari videntur augeri per additionem, ſed ſecundum tranſmutationem ſimplicium qualitatum. q. 52. 2. c. fo. 70.
Habitus ex quibuſdam actibus cauſantur in agentibus habentibus in ſe etiam principium paſſiuū. non autem in alijs. q. 51. 2. o. fo. 6.
Habitus corporales poſſibile eſt cauſari ex vno actu forti, e etiam habitum ſcientie in intellectu poſſibili: ſed quantum ad inferiores vires apprehenſiuas. neceſſarium eſt eoſdem actus pluries reiterari, vt aliquid firmiter memorie imprimatur. queſtio 51. 3 c. fo. 68.
Habitus virtutum moralium cauſantur in appetitiuis potentijs ſecundum quod mouentur a ratione. q. 51. 2. c. 3 3 c. fo. 78 z. q. 53 1. c. fol. 71.
Habitus. ſ. Alteratio. Augmentum. Donum. Cela. Contrarium. Diſpenſatio.
¶ Halycetus. ſ. Alycius.
¶ Hereſis origenis fuit quod poſt vltimam beatitudinem homo poteſt fieri miſer. q. 5. 4. c. fo. 10.
Hereſis montani e priſcille quod promiſſio ſpiritus ſancti non fuit completa in apoſtolis, ſed in eis. Et ſimiliter manichei poſuerunt quod fuit completa in manicheo. q. 106. 4. 2. fo. 156.
Hereſis pelagij quod homo poteſt implere precepta legis ſine gratia. q. 100. 10. 3 fo. 143.
Et quod pueri non deferuntur ad baptiſmum tanquam ab aliqua infectione culpe abluendi. qō. 81. 1. c. fo. 115.
¶ Hereticum eſt ponere animas ab angelis creatas. q. 5. 7. 2. fol. 7.
¶ Herodius qui vulgariter falco dicitur, ſignificat illos quorum pedes ſunt veloces ad effundendum ſanguinem q. 102. 6. fo. 149.
¶ Heroica vel diuina virtus addit ſuper rationem communem virtutis perfectionem. ſecundū quam dicuntur aliqui viri diuini. q. 68. 1. c. fo. 94.
Heroica. ſ. Virtus.
Hircus. ſ. Onus.
¶ Holocauſtum in lege veteri totum comburebatur e offerebatur ſpecialiter deo ad reuerentiā maieſtatis z amorem bonitatis eius. q 102. 3 8. 10. fol. 145.
Holocauſtum inter omnia ſacrificia erat precipuū. q 102. 3. 10. fo. 145.
Holocauſtorum ordo numerus z ratio. q. 102 3. 10. fol. 145.
¶ Homicidium prohibetur in decalogo ſecundum quod habet rationem indebiti: ideo lex humana cōcedere non poteſt quod licite homo bonus occidatur. q. 100. 8. 3. fo. 142.
Homicidium inter peccatā opis in primū eſt grauius q̄ adulteriū, e hoc q̄ furtum. q. 100. 8. c fo. 141.
¶ Homo in ſpecie conſtituitur ſecundū naturam intellectuā e rationalem. q. 31. 7. c. fo. 47.
Homo eſt minor mundus. quia ſic ala eſt in corpore ſicut deus in mundo. hec ſilitudo attendit q̄tū ad aliquid nō aūt q̄tū ad oia. q. 17. 8. 2. fol 26.
Homo apprehendit veritatē per inquiſitionem rationis. angelus vero ſtatim: ideo hō p tempus ad beatitudinē peruenit. angelus vo conſequutus eſt eam ſtatim poſt p̄m ſue cognitionis. q. 5. 1. 1. fo. 9.
Homo immutatur a paſſione. aut ſic qz ſola paſſio dominatur z totaliter ratio ligat: e de tali homine eadē eſt ratio z de alalibus brutis. aut ſic qō ratio non totaliter abſorbetur a rōne: e ſic non ex neceſſitate ſequitur paſſionem. q. 10. 3. c. fo. 18.
Hō q̄cūqz vult, vult ꝑp vltimum finem q. 1. 6. o. fo. 3.
Homo agit propter finem, quia actiones humane ſunt propter finem. q. 1. 1. o fol. 1.
Homo quicquid facit agit ꝑpter finem etiam agendo actionē q̄ eſt vltimus finis. q. 1. 1. 2. fol. 1.
Homo ex parte complexionis corporalis ſecundum ſuam ſpeciem non hz ſuperexcellentiam alicuius paſſionis alia vero alalia ſm qz recedūt ab hac equalitate complexionis ſm hec nāliter diſponunt ad exceſſum alicuius paſſionis. q. 45. 5. 1. fo. 52.
Homo abſqz grā habituali pōt velle facere bonum, non aūt mereri, ſed neutrū pōt ſine auxilio dei. qō. 108. 2. 5. o. fo. 153. e. q. 114. 2 o. fo. 171.
Homo pōt ſe ad gratiam preparare ſine alia gratia habituali. non autē abſqz exteriori auxilio dei gratuito. q. 109. 6. o fol. 160.
Homo in ſtatu nature corrupte indiget grā habituali quantum ad duo. ſ. vt ſanet: e vt meritorie operetur. q. 109. 2. 3. 4. c. fo. 159. e. q. 114. 2. c. fol. 171.
Homo. ſ. Actio. Finis.
¶ Honeſtum bonum procedit ex rectitudine rationis e voluntatis. q. 33 2. c. fol. 55
Honeſti boni regula rōnis ē radix. q. 37. 2. 1. fo. 55.
¶ Honor exhibet alicui ꝑpter aliquā eius excellentiam: z eſt ſignum e teſtimonium excellentie que eſt in honorato. q. 2. 2. c. fol. 3.
Honor pōt conſequi beatitudinem que in eo principaliter conſiſtere non poteſt. q. 2. 2. c. fol. 3.
Honor nō eſt premiū virtus ꝑpter qō virtuoſi operantur: ſed accipiunt honorē loco p̄mij ab hoībus non habentib' ad dandū maius. q. 2. 2. 1. fol. 3.
De honore parentū eſt quartū preceptum decalogi cui ſuperaddit p̄ceptū de honoratione ſenum. e viroi z p̄cepta inducentia ad reuerentiam exhibēdam maioribus vel ad beneficia exhibenda equalibus vel minoribus q. 100. 11. c. fo. 143.
Homo. ſ. Animal.
¶ Humanitas. ſ. Status.
Humanus ſ. Actus. Actio.
¶ Hircus figurabat chriſtū ꝑp ſilitudinem carnis pcti. vitulus ꝑp virtutē crucis. agnus ꝑpter innocentiā, aries ꝑpter principatū q. 102. 3. 2. fol 145.
¶ Humiliari. Deus permittit aliquos cadere in peccatum, vt exinde humilientur. q. 79. 4. c. fol. 114. e q. 87. 2. 1. fo. 22.

Ibis

ſ. Ciconia.

¶ Idea. In rōnibus idealib' que reſpiciūt proprias naturas ſingularū rerum inuenit q̄dam pluralitas ſm diuerſos reſpectus ad res. q. 93 1. 1. fo. 131.
Et ratio diuine ſapiētie inquātū p eam cuncta ſunt creata, hz rōnē artis. exēplaris e idee: e inquantū mouet oia ad debitū finē obtinet rōnē legis. qō. 93. 1. c. fo. 131.
Idem actus voluntatis eſt quo fertur in finem vt eſt ratio volendi ea que ſunt ad finem, z in ipſa q̄ ſunt ad finem q. 8. 3. c. fo. 15.
Idem moueri a ſeipſo ſm diuerſa nihil ꝓhibet: non autē ſm idem. q. 9. 3. o. fo. 18. e. q. 51. 2. 2 fo. 68.
¶ Idolatria eſt grauiſſimū peccatum. q. 102. 3. c. fo. 145.
Idolatria ſ. Adoratio.
¶ Ignis ſpēs dr eē carbo z flāma ꝑp applicationē nature ignis ad mām alienā. q. 35. 8. c. fo 53.
Ignis quātūcūqz hēat calorē perfectū non alteraret niſi per motionē corpis celeſtis q. 109. 1. c fo. 158.
¶ Ignorantia eſt priuatio ſciētie perficiētis rōnem. q̄ ꝓhibet actū peccati inquantum dirigit actus humanos. q. 76. 1. c. fol. 108.
Ignorātia cōiter eſt neſcia eorū q̄ de natura eſt ſcire. ꝓprie vo eſt priuatio eorū q̄ ſcire opus eſt e dz ſcire. q. 74. 5 c. 1. fo. 106. e. q. 76. 2. c. fol. 108.
Ignorātia duplex. ſ. inuincibilis e vincibilis. prima non eſt pctm: qz ſtudio ſuperari nō pōt. nec eſt in ptāte noſtra eā repellere. ſcōa ē pctm ſi ſit eorū q̄ qs ſcire tenet. q. 74. 1. 2. fo. 105. e. q. 76 2. o. 3. c fo. 108.
Ignorātia tripl' ſe hz ad actū. ſ. cōcomitāter. conſequēter. e anter. prima nō facit inuolūtariū, ſed facit nō voluntariū. ſcōa cāt inuolūtariū ſm qd. nō autem ſimplr. tertia cāt inuolūtariū ſimplr. q. 6. 8. o fo. 13.
Ignorātia prima nec excuſat nec minuit pctm. ſcōa ſi ſit directe voluntaria circa ea que quis ſcire tenetur auget peccatum: ſi vero ſit indirecte voluntaria minuit pctm. tertia omnino excuſat a peccato. q. 19. 6. c. fo. 31. e. q. 76 3. 4. o. fo. 109.
Ignorātia duplex. ſ. legis e facti. prima ſi per negligentiā puenit circa ea q̄ qs ſcire dz nō excuſat: ſecunda vo excuſat. q. 6. 8. c. fo. 13 e. q. 19. 6. c. fol. 31.
Ignorātia eſt voluntaria dupl'r. ſ. directe e indirecte. prima eſt in quam actus voluntatis fertur. ſecūda eſt cum propter negligentiam aliquis non vult ſcire qō ſcire tenetur. q. 6. 8. fol. 13. e. q. 19. 6. c. fo. 31. e. q. 76 3 4 c. fo. 109.
Ignorantia prima auget peccatum ſcōa minuit. q. 19. 6. c. fo 31. e. q. 76. 4. c. fol. 109.
Ignorātia volūta īdirecte ē ignorātia male electiōis, ex paſſione vel ex hītu puenies. q. 6. 8. c. fo. 13.
Ignorātia de ſe eſt pena. e nō pctm: ſed ex negligentia. aut ex effectu ſequēte eſt pctm. q. 76. 2. 4 q. fol. 108. e. q. 84. 4. 5. fo. 120. e. q. 105. 2. 9. fo. 154.
Ignorantia dr eſſe electionis, nō qz electio ſit ſcia: ſed qz ignorat qd ſit eligendū. q. 13. 1. 3. fol. 21.
Ignorantia priuationis. ſ. eorū q̄ aliqs ſcire tenetur eſt pctm non aūt aliorū q. 76. 2. o. fol. 108.
Ignorātia infidelitatis fundamentū ſpūalis edificij ſubuertit. q. 76. 4. 3. fol. 110.
Ignorantia alicuius particularis circunſtantie quā q̄s nō pōt ſcire debita diligentia adhibita. totalr excuſat a pctō: nō aūt ignorātia quā cāt habitus vel

paſſio impediens applicationē ſcientie communis ad particularē actū.q.6.8.c.fo.13.t.q.19.6.c.fo.31.t.q.77.7.2.fo.112.
Ignorantia nō excuſat nec minuit peccatū niſi ſm ꝙ cauſat inuoluntariū.q.19.6.c.fo.31.t.q.75.6.c.fo.105.t.q.75.3.4.o.fo.103.c.q.105.2.9.f.154.
Ignorantia electionis neq; excuſat neq; diminuit pctm̄:neq; eſt cā pctī:ſed aliquid conſequēs ad cām ſcȝ ad paſſionem vel habitū inclinantem ad peccatum.q.76.4.1.fo.110.t.q.78.4.1.fo.113.
Ignorantia nō eſt cauſa peccati niſi ꝑ accidēs.ſ.illa q̄ tollit ſciam vlēm vel particularem prohibentem actum peccati.q.76.1.o.fo.108.
Ignorantia.ſ.Peccatum.
¶ Ignorans nō cōttinue actu peccat:ſed ſolum qū eſt tempus acquirendi ſcientiam quam habere tenetur.q.76.2.5.fo.112.
Ignorans ignorātia affectata ingratitudinis ꝛ infidelitatis grauiſſime peccat.q.76.4.5.fo.110.
Ignorans peccat,ꝛ nō propter ignorantiam ſi ignorantia non eſt cauſa pctī.ſed concomitanter ſe hȝ ad peccatum.q.76.1.c.fo.108.
¶ Illuminatio. Diaphanum ſm ſe diſpoſitum ad lumen,ſubito illuminatur a corpore lucido.q.113.7.c.fo.163.
¶ Imago dei in hoīe ſignificat intellectuale,arbitrio liberum.ꝛ per ſe poteſtatiuum.prolo.
¶ Immūditia in veteri lege erat duplex.ſ.ſpūalis.i.pctī.ꝛ corporalis.q.102.5.4.5.6.fo.148.
Immunditia corporalis triplex.ſ.ꝑ corruptionem factam vel in fieri,per contactum.ꝛ per miniſterium comburentium ꝛ colligētiū cineres ꝛ aſpergentium aquas in ſacrificio qḋ offerebatur pro peccato idolatrie.q.102.5.4.5.6.fo.148.
Immūditie ſpūales ꝛ prime corporales expiabātur per aliqua ſacrificia vel cōmuniter oblata pro tota multitudine,vel etiā ꝑ pctis ſingulorū:ſcḋe corporales ꝑ ſolā aſperſionē aque:tertie ꝑ ſolam veſtimentorum ablationē.q.102.5.4.5.6.fo.148.
Immunditiarum ratio literalis ꝛ figuralis.q.103.5.4.fo.148.
¶ Impedimentum duplex.ſ.per modū contrarietatis ꝛ per modum defectus.q.4.5.4.fo.8.
¶ Impedire non tenetur defectum qui non poteſt,ꝛ cui non eſt commiſſum.q.8.5.c.fo.12.
¶ Imperare eſt actus rōnis.preſuppoſito actu voluntatis.q.17.1.o.fo.24.t.q.60.1.c.fo.81.
Imperare eſt ordinare eum cui imperatur ad aliquid agendum intimādo vel denuntiando,non abſolute,ſed mouendo.q.17.1.o.2.5.c.fo.24.
Virtutes appetitiue brutorum non ſunt imperantes libere ſed ſm naturalem inſtinctum ad ea que apprehendunt mouentur.q.11.2.c.fo.19.
¶ Imperari ſemper pōt actus rōnis quo ad exercitium ꝛ quo ad aſſenſum preter actū naturalē q̄ nature imperio ſubiacet.ſed non quo ad veritatem circa aliquid apprehenſam.q.17.6.o.fo.25.
Imperari poteſt actus voluntatis:quia a ratione ordinari poteſt.q.17.5.o.fo.25.
Imperari non pōt a ratione primus actus voluntatis.qꝛ ex rationis ordinatione non eſt,ſed ex inſtinctu nature.aut ſuperioris cauſe.q.1.2.5.fo.2.et.q.9.4.c.fo.16.t.q.17.5.5.fo.25.
Imperari poſſunt a ratione actus procedentes ab appetitu intellectiuo vel animali:nō aūt procedentes ab appetitu naturalī,vt ſunt actus vegetabilis anime.q.17.8.o.fo.16.
Voluntas imperat omnes actus voluntarios.q.71.6.2.fo.99.
Imperiū ꝛ actus imperatus ſunt vnus actus humanus ſicut quoddā totū,ſȝ ſm partes multa.q.17.4.a.fo.25.t.q.20.1.c.1.fo.33.
Imperiū eſt prius ꝙ vſus rei vt ipſe ſubdiē potentie exequitiue:ſed vſus rei vt eſt in rōne referente ipſum in finem precedit electionē.ꝛ multo magis imperiū quod electio precedit.q.17.5.o.fo.25.
Imperium.ſ.Iuſtitia.Lex.
Imperium eſſe in brutis eſt impoſſibile.q.17.2.o.folio.25.
Imperio alterius agens,non eſt neceſſarium qḋ cognoſcat finem.q.1.2.5.fo.2.
Imperio rationis ſubiacet quilibet actus prout eſt in poteſtate noſtra.q.17.6.7.c.fo.25.
Imperio rōnis ſubiacet actus appetitus ſenſitiui ex parte potentie anime,ꝛ vt regulatur ab apprehenſione rationis.q.17.7.o.fo.25.
Imperio rectoris ciuitatis qui intendit bonum commune,mouentur omnia ſua particularia officia ciuitatis.q.1.2.5.fo.2.
Imperatiuus.ſ.Appetitus.Charitas.
¶ Implere perfecte volūtatem hominis ſolus deus poteſt.q.2.8.c.fo.4.t.q.5.1.c.fo.5.
Impoſſibile.ſ.Celum.Poſſibile.
¶ Impoſſibilitas duplex.ſ.vera ꝛ eſtimata.q.4.4.5.fo.57.
¶ In Eſſe in aliquo poteſt eſſe dupliciter.ſ.vt in cauſa principali vel inſtrumentali,ꝛ vt in ſubiecto.qō.83.1.c.fo.118.
Et aliquid eſſe in duobus vel pluribus contingit dupliciter ſcilicet ex equo,ꝛ ordine quodam.qō.56.2.c.fo.74.
Et in deo tota plenitudo ſui eſſe eſt ſm aliquid vnū ꝛ ſimplex:in rebus autem aliis vnumquodq; habet plenitudinem eſſendi ſibi conuenientem ſm diuerſa.q.18.1.c.fo.26.
¶ Inclinatio nō eſt niſi in aliquid ſibi ꝛ conueniens ideo ois inclinatio eſt in bonum.q.8.1.c.fo.14.
Inclinatio ois cōſequit aliqꝫ formā.q.8.1.c.fo.14.
¶ Inclinationem vniuerſalē non dat cauſa particularis:ſȝ vniuerſale bonū qḋ eſt de⁹.q.8.6.c.fo.15.
Incontinens qui peccat ex paſſione comparatur ei qui laborat ītterpollare:intēperat⁹ vero q̄ peccat ex malitia,ei qui continue laborat.qō.78.4.c.fo.113.
Incontinens comparatur paralytico:cuius partes mouentur in contrarium eius quod ipſe diſponit.q.77.3.c.fo.111.
Incontinentis ſyllogiſmus habet quattuor propoſitiones.q.77.2.4.fo.111.
¶ Inditum homini dupliciter.ſ.pertinens ad naturam humanam, vt lex naturalis:ꝛ per gratie donum,vt lex noua.q.166.1.2.fo.155.
¶ Indiuiduum. Vnūquodq; indiuiduat ſm materiam:ideo qḋ eſt alicui naturale ſm determinatam corporis complexionem,eſt ei naturale ſm naturam indiuidui.q.63.1.c.fo.85.
Indiuidua prima ſpecierum deus abſq; alia operatione creature precedente inſtituit,vt per ea natura propagaretur ad poſteros.q.5.7.2.fo.11.
¶ Infidelis qui nihil audiuit de penis inferni grauiorem penā in inferno patietur pro peccato homicidii quam pro peccato furti.q.73.8.c.fo.104.
Infidelis primi motus ſenſualitatis,non ſunt peccata mortalia.q.89.5.o.fo.127.
Infidelis peccatū eſt multo minus ꝙ pctm̄ fidelis.q.73.8.c.fo.104.t.q.89.5.c.fo.127.
¶ Infinitum eſſe proceſſum in cauſis finalibus ex quacunq; parte per ſe loquendo eſt impoſſibile,ſed in cauſis per accidens non.q.1.4.o.fo.2.
Infinitum eſſe proceſſum in cauſis mouentibus non eſt poſſibile.q.1.4.c.fo.2.
Infinitum rō pōt conſiderare ideo quodāmodo eſt virtutis infinite.q.50.4.2.fo.45.
Infinitū.ſ.Magnitudo.Mutatio.Vniuerſale.
¶ Infirmitas in malis volūtarie ſubiacet poteſtati hoīs:ideo nec tollit nec diminuit rationem culpe.q.21.2.5.fo.35.
Infirmitas anime.ſ.pctm̄ ex infirmitate eſt qū impeditur anima in exequutione ꝑprie operationis propter inordinationem partiū ipſius:qꝛ.ſ.partes eius ex aliqua paſſione nō ſubdantur ordini rationis.q.77.3.o.fo.111.t.q.85.3.4.fo.120.
Infirmitas que diminuit volūtarium diminuit peccatum.q.73.6.c.fo.103.t.q.77.6.7.o.fo.112.t.q.88.2.c.fo.125.
Infirmitas corporis eſt qū corpus debilitaē vel impeditur in exequutione proprie operationis ꝑpter inordinationē partium ipſius:qꝛ.ſ.nō ſequuntur ordinem nature.q.77.3.c.fo.111.
¶ Infirmum membrum dicitur quando non poteſt perficere operationem membri ſani.q.77.3.c.folio.112.
¶ Infuſio gratie requiritur ad iuſtificationē.q.113.2.o.fo.167.
Infuſio.ſ.Gratia.
¶ Ingeniū.Velocitas ingeniī pertinet ad perfectionem hominis quo ad bene eſſe eius.q.4.5.fo.8.
Innaturale.ſ.Delectatio.
¶ Innocentia.In ſtatu innocentie non erat ligamentum rationis ex delectatione in actu coniugali.q.54.1.1.fo.50.
Inquiſitio.ſ.Conſilium.
¶ Inſtans vltimum in quo forma prior ſubſiſteſt in his que ſubiacent tempori non eſt dare:eſt autem dare vltimum tempus et primum inſtans in quo forma ſubſequens ineſt ſubiecto.q.113.7.5.fol.169.
Inſtans.ſ.Conceptio.Gratia.Liberum arbitrium.Mutatio.Operatio.
Inſtitutio.ſ.Conſecratio.
¶ Inſtructio tria requirit in doctore.ſ.plenitudinem cognitionis principiorum concluſionum ꝛ effectuum,probationem eorum que dicit per argumentum vel per ea que ſunt diuine virtutis propria,et conceptorum conuenientem auditoribus prolationem quantum ad idioma vel ſenſum.queſtio.111.4.c.fo.165.
¶ Inſtrumentum quod agit ꝛ agitur indiget habitu.non autem quod ſolum agitur.q.68.3.5.fo.95.
Inſtrumentum.ſ.Actio.Agens.
¶ Intelligere actu aliquid eſt actu cogitare.q.109.1.5.fo.159.
¶ Intellectualis natura excedit rationalem quo ad modum cognoſcendi:rationalis vero excedit ſenſitiuam quo ad cognitionis obiectum.queſtio.5.1.1.fo.9.
¶ Intellectiuus habitus ſecūdario poteſt eſſe in viribus interioribus ſenſitiuis,principaliter autem eſt in intellectu poſſibili.q.50.4.3.fo.67.
¶ Intellectus paſſiuus eſt intellectus poſſibilis,et ratio particularis.i.vis cogitatiua cum memoratiua ꝛ imaginatiua.q.51.3.c.fo.68.
Intellectus poſſibilis eſt in quo eſt habitus ſcientie.q.50.4.o.fo.67.
Intellectus ſimul intelligit ſubiectum ꝛ predicatum inquātum vniuntur in ordine affirmationis vnius q.113.7.2.fo.169.
Intellectus ſi abſolute principium ꝛ concluſionem conſideret.diuerſa eſt conſideratio:ſi vero concluſioni propter principia aſſentit eſt vnus actus tantum.q.8.3.c.fo.15.t.q.12.4.c.fo.20.
Intellectus mouet ſe:quia per hoc ꝙ cognoſcit principium reducit ſeipſum de potentia in actum quo ad cognitionem concluſionum.qō.9.3.c.fo.16.t.q.51.2.c.fo.68.
Intellectus humanus ſcḋm ſe eſt ſupra tempus,ſed per accidens ſubditur tempori.q.113.7.5.fol.169.
Intellectus penetrat vſq; ad rei eſſentiam:ſenſus vero ſiſtit circa exteriora accidentia rei.queſt.51.5.c.fol.47.
Intellectus non perficitur per formam lapidis inquantum eſt talis forma,ſed inquantum in ea participatur aliquid ſimile alicui quod eſt ſupra intellectum humanum.ſ.lumen intelligibile vel aliquid huiuſmodi.q.3.6.c.fol.6.
Intellectus poſſibilis dicitur locus ſpecierum,quaſi ſpecies intelligibiles conſeruans.queſt.67.2.c.folio.92.
Intellectus cognoſcit vniuerſale,ſenſus vero non.q.5.1.1.fol.8.
Intellectus ꝛ voluntas ſunt diuerſe ptes,ſed vnius anime.q.55.3.2.fo.50.
Intellectus ꝛ voluntas ſunt naturales proprietates anime,ſpeciem conſequentes,ſine quibus anima non poteſt eſſe.q.110.4.4.fo.164.
Intellectus eſt ſuperior voluntate ſm rationem ordinis.q.13.1.c.fol.20.
Intellectus precedit voluntatem inquantum proponit ei ſuum obiectum:ſed voluntas precedit intellectum ſecundum ordinem motionis.queſtio.93.folio.119.
Intellectus poteſt ordinare imperando quod homo velit.q.17.5.o.fol.25.
Intellectus mouet voluntatem quo ad determinationem actus ex parte obiecti:ſed voluntas mouet intellectum quo ad exercitium actus,cuius principium eſt ex fine.qō.9.1.o.fol.15.t.q.17.1.c.fol.24.t.q.18.3.5.fol.30.
Intellectus prius apprehendit ꝛ attingit finem quā voluntas,tamen motus ad finem incipit a voluntate.q.3.4.3.4.fo.6.
Intellectus poſſibilis eſt in potentia ad eſſe intelligibile:ideo nihil prohibet in ipſo eſſe habitum,qui eſt medius inter puram potentiam ꝛ actum perfectum.q.50.4.2.fo.67.
Intellectus practicus ſumitur ab opere exteriori,ſpeculatiuus vero ab opere interiori.q.3.5.2.fol.6.t.q.57.1.1.fol.76.
Intellectus.ſ.Actus.Obiectum practicum.Verum.Voluntas.
Intellectus actio ꝛ cuiuſcunq; creati dependet a deo quā ad duo primo inquantum ab ipſo habet perfectionem qua agit:ſcilicet intelligibile lumen.ſecundo inquantum ab ipſo mouetur ad agendum.qō.109.1.c.fol.158.
Intellectus vſus ꝛ iudicium impeditur impedito actu virtutis imaginatiue ꝛ aliarum virium ſenſitiuarum.queſt.55.3.5.fo.50.t.q.48.3.c.fo.64.t.q.

Index

53.1.3.fol.71.

Intellectus ⁊ voluntatis actus ſupra ſeinuicem poſſunt ferri.q.17.1.c.fo.24.

Intellectus practici ⁊ vite actiue finis non eſt cognitio que queritur propter ſeipſam ſed eſt operatio exterior: ſpeculatiui vero ⁊ vite contemplatiue, finis eſt cognitio que queritur propter ſeipſam.qõ.3.5.c.2.fo.6.⁊.q.64.3.c.fo.87.

Intellectus ſpeculatiui accipitur per veram conformitatem intellectus ad rem: ſed verum intellectus practici accipitur per conformitatem ad appetitum rectum.q.57.5.3.fo.76.⁊.q.64.3.c.folio.87.

Intellectus actio perficitur ſecundum quod res intelligibiles ſunt in ipſo: ſed voluntatis motus conſiſtit in motu ad res.qõ.66.6.1.fo.92.⁊.q.86.1.2.folio.121.

Intemperatus.ꝟ.Incontinens.

¶ Intendere eſt in aliud tendere: quod eſt mouentis ⁊ moti.q.12.5.c.fo.20.

Intendere finem proprie quod eſt mouentis, non conuenit brutis: ſed ſolum vt eſt moti ab alio.q.12.5.o.fo.20.

¶ Intentio proprie eſt actus voluntatis preſuppoſita ordinatione rationis ordinantis aliquid in finem q.12.1.o.fo.20.

Intentio nominatur oculus, quia cognitionem preſupponit.q.12.1.1.fo.20.

Intentia dicitur lumen, quia manifeſta eſt intendenti.q.12.1.2.fo.20.

Intentio dicitur clamor ad deum, quia deus eſt intentionis cognitor: vel quia cum oramus, intentionem ad deum dirigimus.q.12.2.1.fo.20.

Intentio finis ⁊ voluntas eius quod eſt ad finem propter finem ſunt vnus ⁊ idem motus: non autem ſi ferantur in vtrunque abſolute.q.8.3.o.fo.15.⁊.q.12.4.o.fo.20.

Intentio etſi ſemper ſit finis, non tamen ſemper eſt vltimi finis.q.12.4.2.o.fo.20.

Intentio poteſt eſſe ſimul ad plura ordinata adinuicem, ⁊ etiam ad non ordinata adinuicem.qõ.12.3.o.fo.20.

Intentio poteſt eſſe bona, ⁊ voluntas mala, non autem econuerſo: ſed quantum eſt mala intentio tantum eſt mala voluntas.q.19.9.2.3.18.3.fo.31.

Intentio dupliciter ſe poteſt habere ad voluntatem ſcilicet vt precedens ſiue cauſaliter, ⁊ vt concomitans. primo modo bonitas voluntatis ex intentione finis dependet, non autem ſecundo modo niſi reiteretur.q.19.7.o.fo.31.

Intentio nõ eſt per ſe ad malum, ſed per accidẽs ad vitandum ſ. aliud malum vel ad conſequendum aliud bonum.q.72.1.c.fo.100.⁊.q.78.1.2.fo.112.

Intentio peccantis dat ſpeciem peccato.qõ.72.1.8.c.fo.100.⁊.102.

Intẽtio vnius aie nõ põt eſſe niſi vna. idõ ſi aliqd ad ſe trahit totã intẽtionẽ aie vel magnã partem eius non cõpatit ſecũ aliqd aliud qd magnam attentionem requirat.q.37.1.c.fo.54.⁊.q.77.1.c.fo.110.

Intentio.ꝟ. Anima. Electio. Voluntas.

Intentionis ⁊ voluntatis quantitas eſt duplex ſcilicet ex parte obiecti ⁊ ex intentione actus. ſecundo modo coequantur in bonitate ⁊ malitia formaliter ⁊ nõ materialiter, nõ aũt primo modo ꝓpter diſproportionẽ ⁊ propter impedimenta actus exterioris.q.19.8.a fo.31.

¶ Interpretatio. Nulla ratio iuris patitur, vt q̃ pro ſalute hominum introducuntur, ea nos duriori interpretatione contra ipſorum commodum perducamus ad ſeueritatem q.96.6.c.fo.136.

Inuicem.ꝟ. Intentio.

Inuoluntarium ſecundum quid eſt quod fit per metum, ſed voluntariũ eſt ſimpliciter.q.6.6.o fol.12.

Inuoluntarium nõ cãt cõcupiſcentiã.q.6.7.o.fo.13.

Inuoluntarium cauſatur per violentiam in rebus cognoſcentibus, ſed in carentibus cognitione ipſa violentia cauſat innaturale.q.6.5.o.fo.12.

Inuoluntarium non cauſatur per violentiam quantum ad actum voluntatis elicitum, ſed ſolũ quantum ad actum imperatum.q.6.4.c.⁊.5.1.fo.12.

Inuoluntariũ opponitur voluntario.q.6.5.1.fo.12.

Inuoluntarium.ver. Ignorantia. Nolo. Non velle. Violentia. Voluntarium.

¶ Iocunditas dicitur a quibuſdam ſpecialibus letitie ſignis vel effectibus.q.31.3.3.fol.46.

¶ Ira eſt paſſio quodammodo compoſita ex contrariis paſſionibus.q.46.2.c.fo.61.

Ira non eſt paſſio generalis per predicationem, neque per cauſam. ſed per concurſum multarũ paſſionum ex quibus cauſatur.q.46.1.c.fo.61.

Ira eſt quodammodo cum ratione.q.46.4.o.⁊.5.c.fo.62.

Ira audit aliqualiter rationem ſicut nuntiantem quod iniuriatum eſt ſed non perfecte, quia non obſeruat regulam rationis in rependenda vindictam q.46.4.3.5.1.6.c.fo.62.

Ira componitur ex triſtitia ⁊ deſiderio non ſicut ex partibus ſed ſicut ex cauſis.q.46.3.3.fo.62.

Ira quo ad ſuum formale habet principium a ratione: ſed quo ad ſuum materiale impedit iudicium rationis.q.48.3.1.3.4.c.fo.64.

Ira ſi eius motus tendat in proximi nocumentum quod ex genere ſuo eſt mortale erit ex genere ſuo peccatum mortale, niſi propter perfectionem actus: ſi vero nocumentum illud eſſet veniale ex genere ſuo non erit peccatum mortale quantumcunque ſit diuturna niſi per accidens.q.88.5.1.fo.126.

Ira non eſt concupiſcibilis: ſed in iraſcibili.q.46.3.a.fol.61.

Ira eſt in animalibus brutis inquantum naturali inſtinctu per imaginationem mouentur ad aliquid ſimile operibus rationis.q.46.4.2.7.1.fo.62.

Ira non eſt in deo ſecundum paſſionem animi, ſed ſecundum iudicium iuſtitie: prout vult vindictam facere de peccatis.q.47.1.1.fo.63.

Ira cauſatur ex malo difficili tam iniacente.q.23.3.c.fo.38.

Ira ſemper eſt propter aliquid contra ſe factum.q.47.1.o.fo.63.

Et eius cauſa eſt duplex. ſ. ſm habitudinem ad motiuum ire: ex parte diſpoſitionis. primo cauſa ire eſt excellentia. ſecunda eſt defectus.q.47.3.o.fol.63.

Ira conſequitur audaciam: ⁊ eſt quidam effectus eius.q.25.3.c.2.5.fo.40.

Ira inſurgit ex triſtitia illata.qõ.46.1.c.fo.61.⁊.q.47.3.c.fo.63.⁊.q.48.1.c.fo.64.

Et eius motiuum eſt ſola paruipenſio vel deſpectio.q.47.2.o.fo.62.

Et iram iniuriãtis prouocat qui tacet: qũ videt ex pretiũ tacere quaſi paruipendens.q.47.1.4.fo.63.

Et eã cauſant rõe paruipenſionis oblitio. exultatio in infortuniis, denuntiatio triſtium, ⁊ impediens aliquẽ a ſui propoſiti aſſequutione.q.47.2.3.f.63.

Et eã ẽt prouocant ludus, riſus, feſtũ, proſperitas, conſummatio operum, delectatio nõ turpis, ⁊ ſpes inquantum faciunt hominem deſpici. non autẽ inquantum impediunt triſtitiam.q.47.3.3.fo.63.

Ira per tempus diminuitur ſicut ⁊ cauſa eius. ſ. memoria iniurie illate.q.48.2.2.fo.64.

Ira nõ ſequitur, ſed ſolum triſtitia, ſi fuerit multum excellens perſona que leſerit: q: ira preſupponit triſtitiã, deſideriũ ſpem ⁊ audaciam puniendi.q.25.3.c.fo.40.⁊.q.45.4.3.fo.61.⁊.q.46.1.c.fo.61.

Ira eſt magis ad amicos ⁊ ad minores deſpicientes: quia magis indigna videtur eorum deſpectio.q.47.4.c.3.fo.64.

Ira eſt tantum ad eos ad quos eſt iuſtitia ⁊ iniuſtitia.q.46.7.o.fo.62.

Ira in homine eſt ad res irrationales ⁊ inanimatas ex ſola imaginatione nunciante leſionem non autẽ ex ratione.q.46.7.1.fo.62.

Ira ceſſat ad grauiter leſos rõne eius qd in ira deſideratur: q: malũ eorũ excedit menſuram iuſte retributionis nõ aũt ceſſat quantũ ad intenſionem deſiderij.q.46.7.1.fo.62.⁊.q.47.4.2.fo.64.

Ira ceſſat ad mortuos, q: non poſſunt dolere q̃ maxime querunt irati, ⁊ videntur ad vltimũ malorũ peruenisse.q.46.7.1.fo.62.⁊.q.47.4.2.fo.64.

Ira maxime facit perturbationem corporalem circa cor: ita vt etiã a d exteriora mẽbra deriuetur.q.48.2.3.c.⁊.4.o.fo.64.

Ira multa ſigna ⁊ effectus oſtendit: qui ſunt cordis palpitatio, corporis tremor, lingue impeditio, faciei ignitio, oculorũ exaſperatio, notorum irrecognitio, ⁊ irrationabilis clamor.q.48.2.4.c.fo.64.

Ira cauſat ferborẽ ſanguinis ⁊ ſpiritus circa cor: qz non fit per modũ retractionis cui ꝓportionatur frigus: ſed per modũ inſequutionis cui ꝓportionatur calor.q.48.2.o.fo.64.

Et eius feruor ẽ cũ amaritudine: qz tendit ad punitionem ꝯtrarij. ⁊ aſſimilatur calori ignis ⁊ colere: ſed feruor amoris eſt cũ dulcedine ⁊ lenitate. ⁊ aſſimilatur calori aeris ⁊ ſanguinis.q.48.2.1.fo.64.

Ira auget audaciam: q: irati redduntur prompti ⁊ audaces ad inuadendum.q.44.1.3.fo.60.⁊.q.45.4.3.fo.61.

Ira vt eſt in ſpe aut cogitatione vindicte cauſat delectationem: ſed delectatio perfecta de vindicta realiter preſenti totaliter excludit triſtitiam, ⁊ motum ire quietat.q.48.1.o.fo.64.

Ira inter ceteras paſſiones manifeſtius impedit iudicium rationis.q.48.3.o.fo.64.

Ira cauſat taciturnitatem ex parte rationis: ⁊ ex perturbatione rationis.q.48.4.a.fo.64.

Ira primũ diminuitur ſi iratus alicui iraſcitur poſtmodũ alteri: ⁊ precipue ſi ad ſecundum fuerit maior.q.48.2.3.fo.64.

Ira que totaliter aufert vſum rationis ſi a principio fuerit voluntaria imputatur actus ad peccatum: quia eſt voluntarius in ſua cauſa.q.77.7.c.fo.112.

Ira non eſt grauior odio ratione eius quod deſideratur: ſed ratione intentionis deſiderij.q.46.6.o.fo.62.

Ira ſemper reſpicit duo obiecta ſcilicet vindictam et nocentem: ſed amor et odium quandoque reſpiciunt vnum obiectum tantum.q.45.2.a.et.3.c.folio.61.

Ira reſpicit vindictam ſub ratione boni, ⁊ nocentem ſub ratione mali: ſed vtrumque obiectum amoris eſt bonum, odiũ autem malum q.45.2.3.6.⁊.fo.61.

Ira creſcit in odium: non quod eadẽ ira numero fiat odium per inueterationem, ſed quia per diuturnitatem cauſat odium.q.46.3.2.fo.61.

Ira eſt ad particulare: odium vt eſt in parte ſenſitiua poteſt eſſe ad naturam vniuerſaliter, non autem ad vniuerſale: ſed vt eſt in parte intellectiua poteſt eſſe ad vniuerſale ⁊ ad naturam cui intentio vniuerſalitatis attribuitur.q.29.6.o.fo.44.et.q.46.7.3.fo.62.

Ira cauſatur ex commotione animi propter leſionẽ illatam odium vero ex hominis diſpoſitione. ideo eſt permanentius ⁊ inſanabilius.q.46.6.3.⁊.7.3.fol.62.

Ira magis agit ſine miſericordia quam odiũ quantum ad intentionẽ deſiderij: ſed econuerſo eſt quantum ad id qd deſideratur.q.46.6.1.fo.62.

Ira eſt cum ratione nuntiante iniuriam: non autem precipiente vindictam.q.46.4.1.3.fol.62.

Ira cauſatur ex ꝯtrarijs paſſionibus. ſ. a ſpe ⁊ triſtitia. ideo includit in ſe contrarietatem.q.46.1.1.fol.61.

Ira non poteſt habere contrarium.q.23.3.o.et.4.c.fo.38.⁊.q.46.2.2.fol.61.

Ira magis traducitur a parentibus in filios q̃ concupiſcentia.q.45.3.c.fol.62.

Ira eſt minus naturalis q̃ concupiſcentia ex parte obiecti ⁊ ſilr ex parte ſubiecti conſiderati ſm naturam generis: ſed eſt econuerſo ſi conſideretur ſubiectum ſm naturam ſpeciei aut indiuidui.q.46.3.o.fo.62.

Ira.ꝟ. Audacia. Fames.

¶ Ire gradus ſunt tres: qui diſtinguuntur ſecundum effectum ire.q.46.8.3.fol.63.

Ire ⁊ odij obiectum eſt idẽ ſubiecto ſz nõ rõne: qz ira appetit malum alicuius ſub rõne boni, odiũ vero ſub rõne mali.q.46.6.7.c.fo.62.⁊.q.47.1.2.c.fo.63.

Ire opponitur mañeſcere negatiue vel priuatiue non autem contrarie.q.23.3.c.fo.38.

¶ Iracundus ex appetitu vindicte primo turbatur in corde, ſecundo in verba cõtumelioſa prorumpit: tertio procedit ad facta iniurioſa.q.72.7.c.fo.102.

¶ Iraſci ſibiipſi ꝓprie ⁊ ꝑ ſe non cõtingit, ſed metaphorice: ſicut nec iuſtitiam nec iniuſtitiã ſibiipſi quis facit niſi metaphorice.q.46.7.2.fol.62.

Iraſcibile datũ ẽ aĩalibus vt tollat ipedimẽta q̃ concupiſcibile i ſuũ obiectum tendere prohibent.q.23.1.c.f.37.

Iraſcibilis.ꝟ. Lex.

¶ Irati redduntur prompti ⁊ audaces ad vindictam, quia in eis congregantur ſpiritus ⁊ calor circa cor.q.44.1.1.fol.60.

Irrationale.ꝟ. Ira. Lex.

¶ Irregularitas non ſequitur culpam: ſed factũ propter aliquem defectum ſacramenti.q.20.5.4.fo.35.

Irregularitas in veteri lege erat quedam corporalis immũditia.q.103.2.c.fo.150.⁊.q.107.2.3.f.c.56.

Iudeus.ꝟ. Eunuchus. Lex vetus.

¶ Iudei nõ intelligebant precepta decalogi.q.102.6.7.f.150.⁊.q.107.2.c.2.4.⁊.3.2.f.156.⁊.q.108.2.4.⁊.3.2.2.4.fol.157.

Iudei quando precepta dei tulerunt egyptiorũ ſpolia nõ fuit furtum: qz hec eis debebantur ex ſententia dei.q.94.5.2.fo.133.⁊.q.100.6.3.fo.142.

Iudei erant proni ad idolatriam propter generalem conſuetudinem gentium.q.100.7.4.fo.141.

Iudei crudeles erant ⁊ ad auaritiã proni.q.105.c.2.fol.152.

¶ Iudeorũ ꝓplus electus erat vt ex eo xp̃s naſceretur, ideo oportuit totum eorum ſtatum eſſe propheticum ⁊ figuralem.q.100.12.c.fol.143.⁊.q.

104.2.2.fo.152.⁊.q.114.10.1.fo.178.
Judeorū bella ⁊ geſta exponunt̄ myſtice: nō autem aſſyrioꝝ vel romanoꝝ, q̄uis longe clariora ſcdm̄ hoīes fuerunt.q.104.2.2.fol.152.
Judeoꝝ cōis ſtatus ſemper ſub lege in proſperitate fuit q̄diu legem obſeruabant: ⁊ ſtatim declinantes a p̄ceptis legis, in multas aduerſitates incidebāt. q.99.6.3.fol.140.
Sed aliq̄ pſone iuſtitiā legis obſeruātes in aliquas aduerſitates incidebant, vel qꝛ tā erant ſpūales eſ= fecti: vel qꝛ opa legis exterius implētes, cor habebāt in temporalibus defixum.q.99.6.3.fol.140.
Judicare de aliquo intelligitur dupl'r.ſ. de ꝓprio ob= iecto: ⁊ de inferiori. primo vnuſquiſq; iudicat q̄ co= gnoſcit. ſecundo ſuperior iudicat de inferiori.q.85. 2.3 fol.131.
¶ Judiciale. ſ. Preceptum.
Judiciū rōnis ſpeculatiue eſt de reb⁹ intelligibilib⁹: practice vero de agendis.q.74 7.c.fo.106.
Judicium ſ. Anima. Intellectus.
Judiciū vltima ſententia pertinet ad ſupremum iu= dicatorium.q.74.7.c.fo.106.
Judicio inferioris ſubditus, etiā iudicio ſuperioris ſubditur: ſed nō conuertit̄.q.74.7.c.fo.106.
¶ Juge ſacrificiū agni qḋ quotidie mane ⁊ veſpere fiebat, repſentabat perpetuitatē diuine beatudīs: ⁊ figurabat ꝑpetuitatē xp̄i.q.102.4.10.fol.147.
¶ Jurām nō eſt appetendū tanq̄ bonū: ſed meli⁹ eſt abſq; iuramēto loq̄ niſi neceſſitas cogat.q.107.2. c.2.fo.156.⁊.q.108.3.1.fo.158.
Juramentum ſ. Proni.
¶ Jus nature quid ſit.q.94.4.1.fol.132.
¶ Jus cōe diſtinguit̄ a iure priuato.q.68.3.2.fo.82.
¶ Jus gentium quid ſit.q.85.4.1.fo.134.
Jus poſitiuum diſtinguitur in ius gentium, ⁊ ciuile. q.85.4.c.fo.134.
Jus gentium deriuat̄ ex lege nāe ſicut concluſiones ex principijs: ſed ius ciuile per modum particularis de terminationis.q.95.4.1.1.fo.134.
Juris nālis aliqḋ dr̄ eſſe dupl'r.ſ. qꝛ ad hoc nā incli= nat: ⁊ qꝛ natura nō inducit ꝯtrariū.q.84.5.3.f.135.
¶ Juris nālis eſt ꝙ hō ſit nud⁹: ⁊ ꝙ ſit cōis omnium poſſeſſio, ⁊ omnium vna libertas.q.84.5.2.fo.133.
Juris legalis.i. poſitiui, tres ſunt ſpecies.qō.96.1.1. fo.134.
¶ Juſtitia de ſui ratione importat quandā rectitudī nem ordinis.q.113.1.c.fol.167.
Juſtitia dr̄ dupl'r.ſ. ꝓprie.i. vt⁹ q̄ eſt rectitudo act⁹, ⁊ attēdit debitū vni⁹ hoīs ad aliū: ⁊ metaphorice, que eſt rectitudo ordinis in partibus hoīs.q.46.7.2.fo. 62.⁊.q.55.4.4.fol.74.⁊.q.100.2.2.fol.140.⁊.q. 113.2.c.fo.167.
Juſtitia duplex.ſ. gnālis que ordinat ad bonū cōe: ⁊ particularis, q̄ ordinat ad ſingularē hoīem.q.60. 3.c.fo.82.⁊.q.113.1.c.fol.167.
Juſtitia duplex.ſ. acq̄ſita, q̄ cāmr ex opibus: ⁊ infuſa que cauſatur a deo per grām̄.q.100.12.c.fo.143.
Juſtitia eq̄litas q̄dā eſt, ideo ſimpl'r eſt iuſtitia inter eos quoꝝ ſimpl'r eſt equalitas.q.114.1.c.fol.170.
Juſtitia attenditur ſm̄ debitum ad alterum.qō.60. 3.c.fo.82.
Juſtitia ſola inter alias virtutes importat rationem debiti: adeo moralia intantum ſunt lege determina= bilia inquantum pertinent ad iuſtitiam.q.60.3.c. fo.82.⁊.q.89 3.1 fo.139.
Juſtitia q̄ eſt ꝓprie directiua cōicationis humane h3 obiectum ſiue materiam ſpecialem.ſ. operationes exteriores.q.61.3.c.fo.83.⁊.qō.66.4.c.fol.91.⁊.q. 100.2.c.fo.140.
Juſtitia eſt in volūtate ſicut in ſubiecto.q.56.6.c.fo. 77.⁊.q.63.2.c.fo.83.⁊.q.66.1.4.c.fo.80.
Juſtitia legalis directe reſpicit bonū cōe: ſed ꝑ impe= rium oēs alias virtutes ad bonū cōe trahit.q.60. 3.2.fo.82.⁊.q.61.5.4.fol.84.
Juſtitia proprie dicta attendit ordinē vnius hoīs ad alterū: ſed in oib⁹ alijs ꝟtutib⁹ attendit̄ debitū in= feriorum virtutum ad rōnē.q.100.2.2.fo.140.
Juſtitia poſt prudentiam preferetur fortitudini: ⁊ hec temperantie.q.66.1.c.4.c.fol.80.
Juſtitia originalis erat ꝑ quā corpus ſubdebat̄ aīe. ⁊ potentie inferiores rōi, ⁊ rō deo.q.81.5.2.fo.117. ⁊.q.82.3.c.fo.118.⁊.q.85.3.3.c.fo.120.
Juſtitia originalis erat donū gratie toti humane na ture diuinitus collatum: ⁊ traducta fuiſſet in poſte= ros ſimul cum natura, ſi adam per peccatum eam non amiſiſſet.q.81.2.c.fo.116.
Juſtitia originalis ptinet principaliter ad eſſentiam anime, quia erat bonum diuinitus datum nature quam per prius reſpicit eſſentia anime quam po= tentie.q.83.2.2.fo.118.
Juſtitia originalis.ſ. ſubiectio voluntatis ad deum primo ⁊ p̄ncipalr erat ꝑ voluntatē.q.82.3.fol.117.
Juſtitia hoīs ad deum, filij ad patrem, ſerui ad dn̄m non eſt iuſtitia ſimpliciter, ⁊ ſm̄ equalitatem: ſed ſe cundum quid ⁊ proportionem.q.117.1.c.fo.170.
Juſtitia in hoīe pōt fieri dupl'r.ſ. ꝑ modum ſimplicis gnationis q̄ eſt ex priuatione ad formā: ⁊ ſm̄ rōnem mot⁹ qui eſt de contrario in ꝯtrariū.q.113.1.c.fol.167.
Juſtitie quā de⁹ ſtatuit eſſet ꝯtrariū, ſi ipſe non reciperet confugientē ad eum per actū meritoriū liberi arbi= triū per gratiam informati.q.112.3.1.fol.166.
Juſtitie ſpecialis ſpecies ſunt due.ſ. iuſtitia commu= tatiua, ⁊ diſtributiua.q.60.3.3.fo.82.
¶ Juſtificatio paſſiue accepta importat motum ad iuſtitiam, vt dicit rectitudinē ordinis hominis ad deum, ⁊ inferioꝝ virium anime ad rōnem.q.100. 2.1.fo.140.⁊.q.113.1.c.fol.166.
Juſtificatio pōt cōpetere ei qui nō eſt in peccato ſicut adē: ⁊ ei qui eſt in peccato.q.113.1.c.fo.167.
Juſtificatio eius q̄ eſt in pctō eſt mutatio de ſtatu in= iuſtitie ad ſtatum iuſtitie predicte.q.113.1.c.f.167.
Juſtificatio magis denominat̄ a iuſtitia que impor= tat generaliter totam rectitudinē ordinis, q̄ a cha= ritate vel fide que dicunt ordinē ſpecialem mentis ad deum.q.113.1.2.fo.167.
Juſtificatio primo ⁊ principalr dr̄ ipſa factio iuſtitie quo ad habitum, vel eſt exequutio actus iuſtitie: ſed improprie eſt ſignificatio vel diſpoſitio iuſti= tie.q.100.12.c.fol.143.
Juſtificatio impij eſt motus quo mēs mouet̄ a deo, a ſtatu pctī ad ſtatum iuſtitie.q.113.1.5,6.c.fol.167.
Juſtificatio impij fit in inſtanti.q.113.7.c.fo.169.
Juſtificatio impij originaliter conſiſtit in infuſione gratie: qꝛ per eam, ⁊ liberum arbitrium mouetur, ⁊ culpa remittitur.q.113.7.c.fo.169.
Juſtifi⁹ impij q̄ eq̄ḋ dicat̄.q.113.1.c.⁊.6.1.fo.164.
Et in ipſa infuſio gratie, ⁊ remiſſio culpe ſecundum ſubam actus ſunt idem: ſed differunt ex parte ob= iectorum.q.113.6.2.fol.168.
Juſtificatio impij eſt maior quam creatio celi ⁊ terre ex parte eius quod fit ſiue termini: non ex parte mo di agendi.q.113.9.c.fol.170.
Juſtificatio impij eſt maior ſm̄ q̄titatē proportionis quā glorificatio iuſtoꝝ: ſed abſolute eſt econuerſo, ſicut gloria maior eſt q̄ gratia.qō.113.9.c.fo.170.
Juſtificatio impij non eſt ſucceſſiua, lꝫ illa q̄ ad ipſam requirunt̄ ſunt ſiīr pe: ſꝫ remiſſio pctōꝝ nāl'r p̄cedit infuſionem gr̄e ex pte mobilis, ex pte vero agentis eſt econuerſo.q.113.8.c.fol.169.
Et in ea motus fidei eſt primus.qō.113.4.c.fol.168.
Et in ea naturali ordine primum eſt gr̄e infuſio: ſe= cundū motus liberi arbitrij in deū: tertiū eſt motus liberi arbitrij in peccatum: quartum vero eſt remiſ ſio culpe.q.113.8.c.fol.169.
Et ad eam requiritur infuſio gr̄e.q.113.2.c.fo.167.
Et ad eam requirunt̄ quatuor.ſ. gr̄e infuſio, motus liberi arbi. in deum, motus in pctm̄, ⁊ remiſſio cul= pe.q.113.6.c.fol.168.
Et ad eam requirit̄ in habentibus vſum rōnis mo= tus liberi arbi. acceptantis.q.113.3.c.fo.167.
Et requirit̄ duplex motus liberi arbitrij.ſ. deteſtatio peccati: ⁊ deſiderium iuſtitie dei.q.113.5.c.fo.168.
Et requirit̄ et mot⁹ fidei: ⁊ cōcurrit mot⁹ charitatis. timoris ⁊ humilitatis.q.113.4.c.fo.168.
Sed in pueris q̄ non ſunt capaces mot⁹ liberi arbi= trij, eſt motio a deo ad iuſtitiam per ſolā informatio nem anime ipſorum.q.113.3.1.fol.167.
Juſtificatio. ſ. Baptiſmus. Contritio. Miſericordia. Sacramenta. Vocatio.
Juſtificabant p̄cepta legis diſponendo ad gr̄am xp̄i iuſtificantem, quā et ſignificabāt: nō aūt cāndo ha= bitum iuſtitie, ſed actum.q.100.12.c.fo.143.
Juſtificare non poterant precepta veteris legis iuſti= tiam cauſando: ſed exequendo, aliter tn̄ ⁊ aliter.q. 100.12.c fo.143.
Juſtificare non poterant cerimonialia, niſi ex deuo= tione ⁊ obedientia facientium.q.100.12.c.fo.143. ⁊.q.103.2.c.fo.150.
Juſtificare impios ⁊ iuſtos angelos creare equalis eſt potētie: ſed illud maioris eſt miſericordie.q.113. 9.c.fo.170.
Juſtificat lex noua q̄tū ad gr̄am quā p̄ncipalr cō= tinet: non aūt q̄tū ad documenta fidei, ⁊ precepta ſecundario contenta.q.106.2.c.fo.155.
Juuenis. Juuentus. ſ. Spes.

L

Laborioſum

Opus ⁊ difficile dr̄ du= pl'r.ſ. ex magnitudi= ne operis: ⁊ ex defectu operātis.q.114.4.2.fol.172.
Larus q̄ ⁊ volat in aere ⁊ natat in aq̄ ſignat eos qui ⁊ circunciſionē ⁊ baptiſmū venerant̄: vel ſignat eos q̄ per contemplationem volare volunt, ⁊ tn̄ viuunt in aquis voluptatum.q.102.6.1.fol.149.
Laruē eſt cōcupiſcēna ⁊ inſidioſa: qꝛ q̄ cōcupiſcuntur habent turpitudinē ⁊ mollitiem: ira vero eſt manis feſta, qꝛ manifeſte operatur.q.48.5.2.fo.64.
¶ Latitudo eſt dimenſio magnitudinis corporalis. q.35.1.c.fol.47.
¶ Latria eſt quedam proteſtatio fidei. queſtio.100. 4.1.fo.140.
Latro perfectus ⁊ bonus dicitur metaphorice: quia operatur accommode ad finem.qō.55.3.1.fo.74.⁊ q.92.1.c.fo.130.
¶ Latrociniū apud germanos olim non reputaba= tur iniquum.q.94.4.c.fol.132.
¶ Laudatur vn⁹ ſcūs ſcriptis de vna ꝟtute, ⁊ alius de alia ꝑpter excellentiorē promptitudinē ad actum vni⁹ virtutis q̄ ad actū alterius.q.66.2.2.fol.91.
¶ Laudari. ſ. Paſſio.
¶ Legiſlator humane non h3 iudicare niſi de exte= rioribus actibus.q.100.9.c.fo.149.
Legiſlator intēdit bonū cōe: iō quodcūq; aliud p̄ce= ptū de particulari opere nō h3 rōnē legis niſi ſcdm̄ ordinem ad bonum cōe.qō.90.1.c.fo.128.⁊.q.98. 6.2.3.fo.138.⁊.q.100.2.8.c.fo.40.
Legiſlator qꝛ nō pōt oēs caſus intueri ꝓponit legem ſm̄ ea q̄ vt in pluribus accidūt. ferens intentionem ſuam ad communem vtilitatem.q.96.6.c.fol.136.
Legiſlatoris vel principis voluntas vt regulata ra= tione habet vigorem legis: alioquin eſſet magis iniquitas quam lex.qō.90.1.3.fo.128.⁊.q.92.1.4. fo.130.⁊.q.93.3.2.fol.131.
Legiſlatoris ſapientis eſt minores trāſgreſſiones ꝑ= mittere, vt maiores caueant̄.q.10.5.2.fol.144.
Legiſlatoris intentio ordinat̄ primo ⁊ principalr ad bonū cōe. ſecundo aūt ad ordinē iuſtitie ⁊ virtutis, quo bonum cōmune conſeruatur ⁊ ad ipſum per= tenitur.q.100.8.c.fol.142.
Legiſlatoris intētio eſt de duob⁹.q.100.8.2.f.142.
Legiſlatoris intētio quid ſit.q.92.1.c.f.130.⁊.q.86. 2.2.fol.134.
¶ Lepra pilos torrodit, veſtimenta coinquinat ⁊ fe= tida reddit, ⁊ plerunq; inducitur pro peccato. queſ. 102.5.7.fo.148.
¶ Lepra non emundabatur per ritum et cerimo= nias legis, niſi quandoq; miraculoſe: quando ſcilꝫ ſacerdos decipiebat̄ in iudicio.q.102.5.7.fo.148. ⁊.q.103.2.3.fo.151.
Lepre purificatio dupl'r fiebat.ſ. per iudiciū, ⁊ reſtō= nem in conſortium hominum.q.102.5.7.fol.148.
Lepre literalis ⁊ figuralis expoſitio.qō.102.5.4.7. fo.147.⁊.q.107.2.3.fo.156.
¶ Letitia imponitur a dilatatione cordis, ac ſi dice= retur letitia.q.31.3.3.fo.46.
¶ Lex vnde dicatur.q.90.1.c.⁊.4.3.fo.128.
Lex eſt rl'a ⁊ menſura actiuū: qua inducit̄ aliquis ad agēdū. vel ab agēdo retrahetur.q.90.1.c.fol.128.
Lex participatiue ⁊ nō eſſentialiter poteſt dici que= libet inclinatio prouentiens ex aliqua lege.q.90.1. 1.fo.128.⁊.q.91.6.c.fol.130.
Lex eſt ordinatio rōnis ad bonū cōe, ab eo qui curam communitatis h3 promulgatā.q.90.4.c.fol.128.
Lex de ſui rōne h3 ꝙ ſit rl'a humanoꝝ actuum: ⁊ h3 vim coactiuā.q.90.1.c.fo.128.⁊.q.96 5.c.fo.135.
Lex eſt aliqḋ p̄tinēs ad rōnē.ſ. ꝓpōnes vniuerſales rationis practice, conſiderate actu vel habitu.qō. 90.1.c.fo.128.⁊.q.94.1.c.fo.132.
Lex nihil eſt aliud q̄ dictamen practice rationis in principe.q.91.1.⁊.c.fol.129.⁊.q.92.1.c.4 fol.130.
Lex maxime reſpicit ordinem qui eſt ad beatitudi= nem: ⁊ propterea ad felicitatem communem.q.90.2. c.fol.128.
Lex ordinatur ſemper ad bonum commune ſicut ad finem: ideo quodcunq; preceptum non habet ratio= nem legis niſi ſecundum ordinem ad bonum com= mune.queſtio.90.2.c.3.fol.128.⁊ queſtio.91.5.c. folio.129.
Lex importat ordinem ad finem actiue: non autem paſſiue niſi per accidens.q.91.1.3.fo.129.
Lex eſt quintuplex.q.91.c.fol.129.
Lex dupliciter dicitur eſſe in aliquo.q.90.1.1.⁊.3.2. fo.128.⁊.q.91.2.6.c.fo.129.
Lex inducit ad ſui obedientiam perfectos per amo= rem virtutis: ⁊ imperfectos per timorem pene.qō. 92.1.2 fo.130.⁊.q.98.6.c.fo.138.⁊.q.107.1.2.fo= lio.156.
Lex inducit ad obſeruantiam preceptorum per pe=

nas et premia donda per deum ut lex divina vel per homines, ut lex humana.q. 99.6.o.fo.139.
Omnis lex tendit ad hoc ut amiciciã constituat: vel hominum adinvicem, vel hominis ad deum.quest. 99.1.2.et.2.c.fol.139.
¶ Lex naturalis est participatio legis eterne et impressio divini luminis in creatura rationali: qua inclinatur ad debitum actum et finem.qõ.91.2.o.fol. 129.et.q.95.1.3.fol.134.et.q.97.1.1.fo.135.
Lex naturalis non est habitus proprie et essentialiter.q.94.1.o.fo.132.
Et omnes inclinationes partium humane nature ut concupiscibilis et irascibilis ſm q̃ regulentur rõne pertinent ad legem nãlem.q.94.2.2.et.4.3.fo.132.
Lex naturalis continet plura precepta que reducuntur ad unum primũ scilicet bonum esse faciendum et malum esse vitandum.q.94.2.o.fo.132.
Lex nalis est in creatura rationali.q.91.2.o.fo.129.
Et secundũ ordinẽ inclinationũ nãliũ est ordo preceptorũ legis nãe.s.p° ſm nãm subc.2.ſm nãm alalis.3.secundũ naturã hominis.qõ.94.2.c.fol.132.
Lex nãlis quantum ad prima principia communia est eadem apud oẽs ſm rectitudinẽ et notitiã: non aũt quantum ad propria.q.94.4.o.fol.132.
Lex naturalis est una oim, qr eius precepta sunt cõmunia in quibus conveniunt tam perfecti quã imperfecti sed lex divina non est una, quia eius precepta sunt particularia.q.91.5.3.fo.130.
Lex naturalis non potest dici in irrationalibus nisi per similitudinem.q.91.2.3.fol.129.
Lex humana derivatur a lege nature dupliciter scz per modum conclusionis, et determinationis.quest. 95.2.o.fol.133 et.q.99.3.2.fo.139.
Lex nãlis põt mutari addendo et subtrahẽdo in aliquo particulari, et in paucioribus: nõ aũt q̃tũ ad p² p̃n².q.94.4.c.2.et.5.o.fo.132.et.q.97.1.1.fol.136.
Lex scripta dr esse data ad correctionẽ legis nãe: qr p eã suppletũ est q̃ legi nãe deerat: vel qr lex nature in aliquorũ cordib⁹ corrupta erat.q.94.5.1.fo.133.
Lex naturalis propter consuetudinem peccandi obscurata erat in particularibus agendis.qõ.94.4.c.et.5.1.fo.132.et.q.98.6.c.1.fo.139.et.q.99.2.2.fo. 139.et.q.100.5.1.fo.141.
Lex naturalis non põt deleri a corde alicuius quo ad prima principia et in universali: sed bñ in particulari, vel quo ad conclusiones.q.94.6.o.fol.133.
Lex nature sic corrupta fuit apud germanos quod latrociniũ nõ reputabat peccã.q.94.4.c.fol.132.
¶ Lex eterna est ratio gubernationis rerũ in deo.q. 91.1.o fo.129.et.q.93.1.o.et.3.4 c.et.5.3.fo.131.
Lex eterna in se est nota deo et beatis tantum: sed in suo effectu est nota omni creature rationali.qõ.19. 4.3.fol.30.et.q.93.2.o.fo.131.
Lex eterna comparatur ad ordinem rationis humane, sicut ars ad artificiatum: ideo eiusdem rationis est quod aliquid sit contra virũq3.q.71.2.4.fo.99.
Lex omnis inquantum iusta, derivatur a lege eterna.q.93 3.o.fo.131.
¶ Lex divina est necessaria preter legem naturalem et humanam.q.91.4.c.fo.129.
Lex divina est participatio legis eterne in ordine ad finem supernaturalem: sicut lex naturalis ad finem naturalem.q.91.4.1.fo.129.
Lex divina presupponit legem naturalem sicut gratia presupponit naturam.q.99.2.1.fo.139.
Lex divina principaliter ordinat homines ad deum: adinvicem autem ut conveniat ordini ad deum: humana vero econverso.q.99.3.4.c.fo.139.et.q.100. 2.5.c.fo.140.
Lex divina proponit precepta de actibus omnium virtutum obligando vel consulendo: sed lex humana non proponit precepta nisi de actibus iustitie, vel aliarũ virtutũ sub rõne iustitie.q.100.2.o.f.140.
Lex divina se extendit ad actus exteriores et interiores: humana vero tantum ad exteriores.qõ.91.4 c. fo.129.et.q.98.1.c.fol.137.et.q.100.2.9.c.fo.140.
Lex divina prohibet et punit omnia peccata: non autem lex humana.q.91.4.c.fol.129.et.q.93.3.3.fol. 131.et.q.95.2.o.et.3.1.fo.134.et.q.98.1.c.fol.137.
¶ Lex divina distinguitur in legem veterem et novam: non sicut in species omnino diversas sed sicut in imperfectum et perfectum in eadem specie.quest. 91.5.o.fol.129.et.q.107.1.o.fol.156.
Lex vetus dicitur esse in eternum secundum moralia simpliciter et absolute: secundum cerimonialia vero quantum ad veritatem per eam figuratam.q. 103 3.1.fo.151.
Lex vetus cõvenienter data fuit tpe Moysi et nõ prius propter superbiam hominũ convincendam: nec posterius propter auxilium.q.98.6.o.fo.138.
Lex vetus distinguitur a lege nãe nõ tanq̃ ab ea oĩno aliena: sed tãq̃ ei aliqd superaddẽs.q.99.2.c.f.139.
Lex vetus fuit bona: et consonabat rõni reprimendo concupiscentias.q.98.1.c.et.2.1.c.fo.137.
Lex vetus prohibebat oĩa peccã.q.98.1.c.fo.137.
Lex vetus non conferebat gratiam: quia hoc christo reservabatur.q.98.1.c fo.137.et.qõ.99.2.3.fo. 139.et.q.100 12.o.fo 143.
Lex vetus promittebat temporalia in quibus figure fuerunt futurorum spiritualium que implentur in nobis.q.114.10.1.fo.174.
Lex vetus occidebat non effective sed occasionaliter, non data occasione, sed sumpta ab hominibus q.98.1.2.fo.137.et.q.99 2.3.fo.139.
Lex vetus penam servitutis induxit in duobus casibus.q.105.2.10.fol.154.
Lex vetus sufficienter ordinavit de loco iudicii, de iudicibus et testibus.q.105 2.c.7.9.fol.153.
Lex vetus data fuit soli populo iudeorum: non propter merita eorum, sed propter promissiones dei de christo.q.98.4.o.et.5.c.fol.139.
Lex vetus data fuit ad coercendum pronos ad malum: et instruendum et promovendum pronos ad bonos.q.101.3.c.fo.144.
Lex vetus homines nullius gentis exclusit a cultu dei, et ab his que pertinent ad anime salutem.qõ. 105.3.1.2.fo.154.
Lex vetus dabatur populo imperfecto in cõparatione ad perfectionẽ futurã p christũ.q.99.6.c.fol.139.
Lex vetus cũ alio dei auxilio.s.fide mediatoris sufficiebat ad salvandum homines.q.98.2.4.fo.137.
¶ Lex nova continetur in veteri virtute ut perfectũ in imperfecto: et implicite, non autem explicite et in actu.q.107.3.o.fol.156.
Lex nova assimilatur viro, ut perfecta: vetus autem puero, ut imperfecta.q.91.5.c.et.fol.129.et.q.98.1. c.et.2.1.2.fo.137.et.q.107 1.c.1.et.2.3.c.fo.156.
Lex nova implet legem veterem exhibendo quod lex vetus promittebat, et complendo quod figurabat: sed evacuat eam quo ad cerimonialia.q.107. 2.o.fol.156.
Lex nova est lex libertatis.q.108.1.c.2.fol.157.
Lex nova et vetus sunt ab uno deo: sed aliter quia lex nova data est per deum hominem factum, et scripta in tabulis cordis: sed lex vetus per angelos et scripta in tabulis lapideis.questio.98.2.3.o.fol.137. et.q.106.2.3.et.4.3.fo.155.
Lex nova dicitur lex amoris, et animũ cohibere: sed lex vetus dicitur lex timoris et cohibere manum.q. 107.1.2.fo.156.
Lex nova promittit spiritualia, ordinat actus etiam interiores, et ex amore, ideo perfectior est lege veteri q̃ hz opposita.qõ.91.5.o.fo.129.et.q.99.6.c.fol. 139.et.q.108.1.o.fo.157.
Lex nova est gravior quam lex vetus quo ad opera virtutum in interioribus actibus: sed est econverso quo ad opera exteriora.q.107.4.o.fo.157.
Lex nova que est lex libertatis supra precepta addit consilia: non autem lex vetus que est lex servitutis.qõ. 108.4.o fo.158.
Lex nova dicitur lex veritatis: lex autẽ vetus umbre et figure.q.107.2.c.fol.156.
Lex nova nihil determinat precipiẽdo circa cerimonialia et iudicialia: nec addit alia moralia super legem veterem.q.108.2.o.fol.157.
Lex nova principaliter est gra spũssancti. secundario aũt hz q̃dã dispositiva ad gram spũssan. et ad usum eius, ideo principalr est indita. secundario scripta, q.106.1.o.et.2.3 c fo.155.et.q.107.1.2.3.fo.156.et q.108.1.c.o.fo.157.
Lex nova nihil ptinet nisi ptinens ad grãm spũssan. vel disponens intellectum per fidem et affectum, vel ad usum gratie.q.106.1.1.fol.155.
Lex nova est lex gratie.q.106.3.c,fo.155.
Lex nova p̃cipit et p̃hibet.qõ.108,1.2.o.et.4.c.157.
Lex nova est lex libertatis quia non precipit vel prohibet opera exteriora non habentia convenientiaz vel contrarietatem ad fidem per gratiam operantem: sed relicta sunt a christo unicuique secundum quod alicuius curam gerere debet.qõ.108.1.c.folio.157.
Lex nova bene ordinat omnes actus interiores hominis ad seipsum, ad proximum, et ad deũ.q.108. 3.o.fol.157.
Lex nova non debuit dari a principio mundi.q.91. 5.2.fo.130.et.q.106 3 o.fo.155.
Lex nova ꝓponit oĩbus locis nõ aũt oĩb⁹ tẽporibus: qr locus non variat statum, qui variatur per tempus. q.106.3.2.fo.155.
Lex nova est duratura usq3 ad finem mundi.q.106. 4.o.fol.155.
¶ Lex hũana inq̃tũ habet vim legis inquantũ ad legem nature derivatur q.95.2.o.fo.133.
Lex humana dividit ſm quatuor q̃ sunt de ratione eius q.95 4 o.fol.134.
Lex hũana dz dari in cõi ſm pṡonas, negocia et tpa. q.96 1 o.fo.134.et.q.98.6.2 fo.139.
Lex humana respicit ea que in pluribus accidũt.q. 96.1.3.et.6.c.3.fo.134.et.q.102.6.5.fol.150.
Lex humana nõ diiudicat nec punit intentionem sz actum exteriorem: lex autẽ divina utrũq3 diiudicat et punit.q.100.9.c.fol.142.
Lex humana religioni congruit, discipline cõvenit, et saluti proficit.q.95.3.o.fo.135.
Lex humana que et qualis debet esse.q.95.3.o.folio.133.
Lex humana et iusta vel iniusta tripli. s. ex fine ex auctore, et ex forma.q.96.4 c.fo.135.
Lex humana non prohibet oĩa vitia, sed graviora: nec precipit de omnibus actibus oim virtutum, sed de illis qui sunt ordinabiles ad bonũ commune.q. 93.3 3.fo.131.et.q.96.2.3.o.fo.135.et qõ.100.2.c. fo.140.
Lex humana non est observãda si in casu sit damnosa: sed recurrẽdum est ad superiorẽ qui in hmõi casibus habet auctoritatem dispensandi, nisi sit subitum periculum non patiens moram morã.q.96.6. o.fol.136.
Lex hũana iusta obligat in foro conscientie autẽ lex iniusta, nisi pp vitandum scandalum in his q̃ non sunt contra deum.q.96.4 o.fo.135.
Lex humana potest iuste mutari dupliciter.q.96.5. 9.et.6.o.fol.135.et.q.97.1.o.fol.136.et.q.104.3.2. fo.152.
Lex hũana nũq̃ mutari dz, nisi sit evidẽtissima utilitas, vel maxima necessitas.q.97.2.o.fo.136.
Lex.vet. Doctrina. Iudicium. Preceptum. Promulgatio. Sacerdotes. Sacramenta. Sacrificium.
¶ Legis actus est quadruplex.q.92.2.o.fo.130.
Legis proprius effectus est inducere subditos ad propriam eorum virtutem, et ꝯ̃ñr facere bonos simplr vel secundum quid q.92.1.o.et.2.4.fol.130.
Legis nature sunt oẽs act⁹ virtutũ inq̃tũ sunt virtuosi: nõ aũt ſm ꝓprias spẽs ꝯsiderati.q.90.3.o.fo.132.
Legis dive finis est felicitas eterna: humane vo est temporalis tranquillitas civitatis.q.98.1.c.fol.137.et.q. 100.2.3.c.fol.140.
Legis divine intentio principalis est ut ꝯstituat amicitiã hoim ad deũ: humane vo hoim adinvicem.q. 99.1.3.c.fo.139.et.q.100.2.c.fo.140.
Legis veteris finis erat iustificatio hoim: quã q̃dem efficere nõ poterat, sed figurabat factis cerimonialibus et promittebat verbis.q.107.2.c.fol.156.
Ad legis veteris observantias tenebanť oẽs quo ad precepta legis nature, nõ qr erãt de lege veteri sed qr erãt de lege nature: sz q̃ ad p̃cepta ꝓpria superaddita solus pplũs iudeorũ tenebat.q.98 5.o.fol.139.
Legis veteris status institutus erat ad figurandum mysterium xpi.q.102.4.c.fo.146.
Legis veteris status nõ fuit innovatus ꝗ̃tũ ad p̃m q̃ ad impletionẽ: sz q̃ ad ꝯditionẽ ppli.qõ.102.4.2.f.146.
Legis nove status est figuralis et imperfectus respectu status patrie sicut legis veteris status respectu nove. q.101.2.c.fo.144.et.q.106.4.1.fol.156.
Legis nove status est perfectior ab alio statu patris vi te.qr immediate in ultimum finẽ introducit.q.106. 4.c.fo.155.et.q.108.4.c.fo.159.
Legi iustus non est subiectus dupliciter.qõ.93.6.2. fo.132.et.q.96.5.c.fo.135.
Legi alicuius aliquis non est subiectus tripli.q.96. 5.o.fol.135.
Legi subduntur ut regulatum regule oẽs q̃ subduntur potestati ferenti legem.q.94.5.o.fo.135.
Legi eterne aliquid subditur dupli.q.91.2.c.3.fol. 129.et.q.93.5.6.c.fol.131.
Legi eterne subduntur omnia creata.q.93.4.o.folio.131.
Legi eterne non subdit voluntas dei ſm se, neq3 gubernationi divine ſm tantũ quantũ ad ea que vult circa creaturas.q.93.4.1.fol.131.
Legi eterne subditur filius dei ſm humanitatẽ: sed ſm deitatẽ est ipsa lex eterna ꝑ appropriationẽ.qõ. 93.1.2.et.4.2.fol.131.
Legi eterne subsunt beati et damnati: ſm quã meruerunt, et conservantur in beatitudine, vel miseria.q. 93.6.3.fol.132.
Legi eterne perfectius subduntur boni quam mali.

quãtũ ad cognitionem ⁊ inclinationem ad bonum: ſed ſcđm paſſionem eſt econuerſo.q.93.6.c.fo.132.
Legi eterne ſubijcit prudentia carnis ex parte paſſionis: ſed non ex parte actionis.q.93.6.2.fol.132.
Legi eterne ſubduntᷣ irrõnalia motᵉ ,actiões,⁊ defectus qui accidũt in rebᵉ nãlibus.q.93.5.o.fo.131.
Legi ſubduntur oĩs ſubditi alicuius pt̃atis, vel coacte vt mali: vel ſponte vt boni.q.96.5.o.fol.135.
Legi ſue princeps ſubdiť quo ad iudicium dei,⁊ propria voluntate quã ad vim directiuam legis: non autem quo ad vim coactiuam.q.94.5.3.fo.135.
Eſt tamen ſupra legem inquantum ſi expediẽs fuerit, poteſt eam mutare ⁊ in ea diſpenſare: pro loco ⁊ tempore.q.96.6.c.fol.135.
Legi inferioꝛis nullus ſubditur in his ſecundum que regitur ſuperiori lege.q.96.5.c.2.fol.135.
Legẽ veterem chriſtus impleuit opere ſeruando legalia: ⁊ doctrina rephẽ ſcilꝫ intellectum legis exprimendo,ordinando quõ melius obſeruaretᷣ,⁊ ſuperaddendo conſilia.q.107.2.o.⁊.4.3.fo.156.
Lege determinare quid iudicandum ſit, ⁊ pauciſſima arbitria hominum committere neceſſarium fuit: quia iuſtitia animata iudicis non inuenitur in multis,⁊ eſt flexibilis.q.95.1.2.fol.133.
Legẽ ꝑdẽ vᷣ ꝑtĩet ad totam multitudinẽ: vel ad perſonã publicã gerẽtẽ vicẽ totiᵉ multitudis.q.90.3.o.fo.128.⁊.q.97.3.3.fo.135.⁊.q.98.3.3.fo.137.
Lege eterna oĩa regulantur,⁊ participant eã inquantum ex ea habent inclinationes in proprios actus ⁊ fines.q.91.2.c.fol.129.
Lege oĩa ordinari melius eſt ſm phm,quã dimittere iudicium arbitrio.q.95.1.2.fo.133.
Lege comprehendi nõ pñt q̃dã ſingularia,iõ neceſſe eſt ea committere iudicibus.q.95.1.3.fo,133.
Leges diuerſe,diuerſis imponuntur.q.91.5.1.6.c.fo.22.⁊.q.95.1.c.f.134.⁊.q.100.2.c.fol.140.⁊.q.107.2.c.fo.154.
Leges oportet mutari, ſi ciuitas vel gens ad aliud regimen deueniat.q.104.3.2.fo.152.
Leges hũane mĩta ꝑmiſerũt circa res diuinas vt pꝫ in iure gentium,nõ aũt lex diuina.q.99.3.c.fol.139.
Leges humane ſunt ꝑticul. res diſpões ex quibuſdã cõibus ⁊ indemõſtrabilibᵉ pꝛincipijs legis nãe, adinuente ſm rõnem humanam.q.91.3.c.fol.129.
Leges hũane ſunt viles: ⁊ nẽcie ad pacem hoĩum ⁊ ad virtutes ꝑpter malos qbᵉ non ſufficit pr̃na monitio.q.91.3.o fo.129.⁊.q.95.3.o.fo.133.
Leges hũane in vñ hñt rõnẽ nõ aũt q̃ ad ꝑticulares condĩões ſed hec ſunt ex arbitrio inſtitutium q.95.2.4.fo.133.⁊.q.102.2.3 fol.145.
Leges humane nõ pñt illã infallibilitatem hẽre quã hñt concluſiones demõſtratiue ſciarũ.q.91.3.3.fol.129.⁊ q.95.1.3.fo 134.⁊.q.105.2.8.fo.153.
¶ Libellus repudij dabaᵗ in lege veteri.qꝺ eſt cõtra ſacrã rationem.q.102.5.3.fo.148.
Liberalitas eſt circa bonũ pecunie abſolute ſumptũ ſecundum q̃ eſt obiectũ concupiſcentie vel delectationis aut amoꝛis.q.60.5.c.fo.83.
Liberalitas vᷣ eẽ in concupiſcibili.q.60.5.c.f.83.
Libertas. Radix libertatis eſt voluntas ſicut ſubiectum.ſed ſicut cã eſt ratio.q.17.1.2.fo.23.
Libere hõ eligit,⁊ non ex neceſſitate.q.13.6.o.fol.21.
Liberum arbitrium eſſe dicitur facultas voluntatis ⁊ rationis.q.1.1.c.2.c.fo.2.
Liberum arbitrium.ꝟ.Iuſtificatio.
Liberi arbitrij motᵉ q̇ eſt velle eſt inſtãtaneus.q.113.(7.4.fo.163.
¶ Litera.ꝟ.Scriptor.
Literalis.ꝟ.Lex.Senſus.
¶ Longanimitas eſt q̃a mens non perturbatur in dilatione bonorum q.70.3.c.fo.97.
¶ Ludicre actiones ordinantur ad bonũ ipſius ludentis,prout ſunt delectantes vel requiem preſtantes.q.1.6.1.fo.3.
Ludus in q̃ eſt ꝯcertatio ⁊ põt eẽ victoria,⁊ vt̃ oẽs concertationes ſunt maxime delectabiles ſecundum q̃ habent victoꝛie.q.32.6.3.fo.43.
¶ Ludus.ꝟ.Delectatio.
¶ Lumẽ. Eadẽ viſio eſt coloꝛis ⁊ luminis vt rõ videndi nõ aũt vt obiectũ.q.8.3.2.f.15.⁊.q.12.4 c f.19.
¶ Luxuria ⁊ q̃libet pctm̃ diuiditur in pctm̃ coꝛdis, oris,⁊ operis ſicut in diuerſos gradus pertinentes ad vnam perfectam pcti ſpeciem.q.72.7.c.fo.101.
Luxuria.ꝟ.Demon.

M

Macula ꝓprie eſt qñ coꝛpᵉ pdit ſuũ nitoꝛem ex contactu alterius coꝛpoꝛis.q.85.1.c.fo.121.
Macula anime metaphorice eſt defectus nitoꝛis anime.ſ.luminis rationis,diuini ⁊ gratie:ex contactu ⁊ inherentia ad res ꝑoꝛes per inordinatũ amoꝛem.q.86.o.fo.121.⁊.q.89.1.o.f.126.
Macula non eſt aliquid poſitiuũ in aĩa,nec ſignificat puationẽ ſolum,ſed in ordine ad ſuam cauſam que eſt pctm̃.ideo diuerſa peccata diuerſas maculas inducunt.q.86.1.3 fol.122.
Macula ſequitur diſtantiã a deo,quem facit actus peccati.q.86.2.3.fo.122.⁊.q.87.6.c.fo.125.
Macula culpe remota põt remanere reatus:non pene ſimpľr ſed ſatiſfactionis.q.87.6.o fo.125.
Macula cauſatur in aĩa ꝑ pctm̃.q.86.1.o.fo.121.
Macula peccati remanet,ceſſante actu pcti.q.86.2.o.fo.122.⁊.q.87.6.c.1.fo.124.
Maculã pcti ab hoĩe tolli non poteſt,niſi voluntas hoĩs oꝛdinem iuſtitie acceptet.q.87.6.c.fo.125.
Maculã hõ incurrit inq̃tum puatur decoꝛe gr̃e,ex defoꝛmitate peccati.q.109.7.c.fol.161.
Magis ⁊ minus non inueniuntur in ſubã ſm foꝛmam ſubalem.ſed ſm malas diſpões.q.52.1.c.fol.69.
Magis ⁊ minᵉ.ꝟ.Augmẽtũ.Circũſtantia.Relatio.
¶ Magnanimitas eſt circa ſpem ⁊ deſperationem.q.60.4.1.fo.82.
Magnanimitas eſt circa bonum qꝺ eſt honoꝛ cum arduitate:⁊ eſt in iraſcibili.q.60.5.c.fol.82.
Magnanimitas non poteſt eẽ niſi alijs virtutibus preexiſtentibus:ideo comparatur ad alias ſicut oꝛnatus earum.q.66.4.3.fo.91.
Magnanimitas ⁊ magnificentia perficiunt hominẽ ſm aliquem eminentiem ſtatum.q.63.1.1.fo.89.
Magnanimitas ⁊ magnificentia hñt id in quod tendunt vt extremũ,ſi conſideretᷣ ſm quantitatẽ abſolutam: ⁊ vt medium per comparationem ad regulam rationis.q.64.1.2.3 fo.87.
Magnificentia eſt in iraſcibili.q.60.5.c.fo.82.
Magnificentia eſt circa bonum cum arduitate ſumptum.q.60.5.c.fo.82.
Magnificentia.ꝟ.Magnanimitas.
Magnitudo finita ſi ab ea continue auferatur aliqͥd ſm eandem quantitatẽ,tandem cõſumetur: ſi vero ſm eandem proportionem,poterit in infinitũ ſubtrahi.q.85.2.c.fol.120.
Magnitudo.ꝟ.Augmentum.Laborioſum.Latitudo.Meritum.Paſſio.
¶ Malus dr̃ dupliciter.ſ.abſolute ⁊ ſcđm quantitatem proportionis.q.113.9.c.fo.170.
Malus.ꝟ.Malum.Virtus.
¶ Maledictio.ꝟ.Ebrietas.
¶ Male facere alteri nõ eſt delectabile,niſi inq̃tum vᷣ pertinere ad propꝛium bonum.q.32.6.3.fo.45.
Malefacere.ꝟ.Delectatio.
¶ Malitia ex qua dr̃ aliquis peccare eſt triplex.ſ.habitum vitiũ,electio mali,⁊ precedens culpa.qꝺ.78.1.3 fo.1.2.
Ex malitia certa peccat.q̇ ex habitu peccat;ſed non econuerſo.q.78.2.3.o.fo.112.
Ex malitia certa ⁊ induſtria peccare eſt quaſi ſcienter malum eligere.q.78.1.c.fol.112.
Ex malitia certa peccare grauius eſt q̃ ex paſſione peccare.q.47.2.c.fo.63.⁊.q.78.4.o.fol.113.
Malitia.ꝟ.Matrimonium.Peccatum.
¶ Malum eſt priuatio boni.q.18.8.1.fo.28.
Malum dr̃ quia nocet,ideo malus eſt malum omne q̃ coꝛpoꝛis q 53.4 3.fo.56.
Malũ nõ eſt ſimplex negatio,ſed priuatio boni quod quis natus eſt ⁊ dꝫ habere.q.25.2.c.fol.40.⁊.qꝺ.36.1.c.fo.53.⁊.q.75.1.c.fo.107.
Malum hꝫ cãm agentẽ ꝑ accidẽs.q.75.1.c.fo.107.
Malum aſt in plus q̃ peccatum:⁊ hoc quã culpa.q.21.1.2.c.fol.35.
Malũm,pctm̃,⁊ culpa,in actibus voluntarijs ſunt idem q.21.2.c.fo.35.
Malũ duplex.ſ.ꝯtriſtatiuũ qꝺ ꝯriaᵗ voluntati,⁊ coꝛruptiuum qꝺ ꝯriatur nãe.q.42.2.c.fol.58.
Malũ nãe duplex.ſ.a cã nãli,vt mors nãlis:⁊ a cauſa non nãli,vt mors violenta.q.42.2.c.fol.58.
Malũ qꝺ eſt dr̃ia cõſtitutiua habitus non eſt priuatio:ſed aliqͥd determinatũ repugnans determinato nature.q.18.5.2.fo.27.⁊.q.54.3.2.fo.72.
Malũ hoĩs eſt ꝑter rationẽ eẽ.q.71.2.c.6.c.fo.98.
Malum primum in moꝛalibus dicitur ex genere.qꝺ.18.2.c.fo.27.
Malum non impediens non peccat,niſi debeat ⁊ poſſit impedire.q.6.3 c.fo.12.
¶ Mãdatũ eſt de eo qꝺ melius eſt:q̃ quandã inductionẽ hꝫ ⁊ pſuaſionem:⁊ eſt qꝺ de per alios mandat.pꝛeceptum vero eſt de neceſſarijs ⁊ quod quis per ſeipſum iubet.q.99.5.c.fo.139.
¶ Mandata pꝛecepta teſtimonia,⁊ iuſtificationes diſtinguuntur.q.99.5.c.fo.139.
¶ Manichei dicebant manifeſtum eſſe ſpiritum paracletum.q.106.4.2.fo.156.
¶ Manſio. Diuerſitas manſionum ſignat diuerſitatem beatitudinis ſm diuerſum gradum fruitionis.q.5.2.3.fol.10.
¶ Manſuetudo eſt circa iram.q.60.5.4.fo.83.
¶ Manſuetũ eẽ eſt natura ⁊ hominis ſm q̃ manſuetudo ſedat iram:ſed iraſci eẽ et naturale ſm qꝺ ratio inuitiat cauſam ire.q.46.5.1.fo.62.
¶ Maſculus.ꝟ.Natura.
¶ Mater dei debuit maxima puritate nitere.q.81.5.3.fol.117.
Mater.ꝟ.Charitas.Purgatio.
¶ Materia eſt propter foꝛmam.q.2.5.c.fol.4.
Materia triplex.ſ.ex qua,circa quã,⁊ in qua.q.55.4.c.fo.74.
Materia.ꝟ.Celum.Mutatio.
Materie ꝯdõ duplex.ſ.quã agens eligit,⁊ que ſequitur conditionẽ naturalẽ materie.q.85.6.c.fol.121.
¶ Mr̃imonium fuit in veteri lege pꝛout erat in officiũ nature.nõ aũt put eſt ſacrm̃ cõiunctionis xp̃i ⁊ eccleſie que nondũ erat facta.q.102.5.3.fo.148.
Mr̃imonij actus ex delectatiõe impedit rõnis vſum: ſed ex hoc non conſequitur malitiam moꝛalem qꝛ non eſt pctm̃,prouenit tñ ex quadam malitia moꝛali.ſ.ex pctõ primi parentis.q.34.1.1.fo.50.
Matrimonium ꝯhere cum alienigenis,⁊ ſpecialiter cum gentibus in vicino habitantibᵉ deus pꝛohibuit iudeis ne inducerentur in idolatriam: non autem cum illis qui cultum idolatrie dimittere vellent.q.105.4.6 fo.155.
¶ Medicina. Opꝫ humane nature medicinas penales exhibere.q.87.7.c.fo.124.
Medicina pfecte bona eſt que hoĩem ſanat,imperfecta autem eſt que hominem adiuuat,ſed tamẽ ſanare non poteſt.q.98.1.c.fol.137.
¶ Medicus auſteras potiones pꝛopinat infirmis:vt conferat ſanitatem.q.87.7.c.fo.124.
¶ Medium inter habens ⁊ quod habetur aliquando nullum eſt,aliquando eſt ſola relatio,aliquando eſt aliquid,non quidem actio ⁊ paſſio,ſed per modum actionis ⁊ paſſionis:⁊ in his conſtituitur pꝛedicamentum habitus.q.49.1.c.2.fol.64.
Medium circa propꝛium ſuſceptibile non poteſt eẽ inter habitum ⁊ priuationẽ que conſiſt in priuato eẽ: ſed bene inter habitum ⁊ priuationem que conſiſtit in priuari,vt inter bonum ⁊ malum.q.18,8,1 fo.28.
Medium inter paſſiones virtus ſm ſuam eſſentiam eẽ non poteſt: ſed ſm ſuum effectum quia.ſ.inter paſſiones medium conſtituit.q.59.1.1.fo.80.
Medium in virtute theologica poteſt eẽ per accidens.i.ex parte noſtra:non autem per ſe.i.ex parte dei.q.64.4.o.fol.87.
Mediũ cuiuſlibet virtutis intellectualis eſt per conformitatẽ intellectus ad rem.ſ.in vero cuius exceſſus eſt affirmatio falſa,defectus autem eſt negatio falſa.q.64.3.o.4.1.2 fo.87.
Medium virtutis moꝛalis attenditur ſcđm regulã rationis in omni circumſtantia: non autem ſecundum quantitatem abſolutam.q.64.1.2.3 fol.87.
Medium inter exceſſum ⁊ defectũ menſure rationis eſt in quo virtus moꝛalis conſiſtit.q 64.1.o.4.1.3.fol.86.
Medium duplex.ſ.rationis,⁊ rei.q.64.2.c.fo.87.
Medium rationis 2ᵗ poteſt intelligi.ſ.ſm q̃ mediũ in ipſo actu rationis exiſtit,⁊ q̃ ſi ipſe actus rationis ad medium reducantur id q̃ aliquis ponitur in aliqua materia.q.64.2.c.fo.87.
Medium virtutis eſt medium rationis ſi dõ modus ſed ſolius iuſtitie medium eſt rei ⁊ rationis.qꝺ.64.2.o.fol.87.
Medium rationis in iuſtitia eſt ſimpliciter ⁊ ſibi ſꝫ in alijs autem virtutibus eſt per reſpectũ ad nos.q.64.2.c.fol.87.
Medium põt eẽ inter bonum ⁊ malum.qꝺ.18.8.1.fol.28.
¶ Mel nõ offerebatur in ſacrificio dei:qꝛ offerebatur idolis:⁊ ad excludendã oẽm carnalem dulcedinem ⁊ voluptatem ab his qui deo ſacrificare intendunt.q.102.3.14.fo.146.
¶ Membrum omne,⁊ quelibet potentia aĩe operatur toti,⁊ non ſibi ſoli.q.17.5.2.fol.25.
Membra hoĩs non applicantur operi niſi per conſenſum rõnis.q.74.7.o.fo.106.⁊.q.77.7.c.fo.112.
¶ Memoꝛia. Ea que magna eſtimamus magis memorie infigimus.q.47.2.3 fo.63.
Memoꝛiam meditatio confirmat ſcđm phm.q.51.3.c.fol.68.

Et conſuetudo multū operatur ad bene memorandum.q.50.3.3.fo.67.

¶ Menſtruus. Tēporibus menſtruis mulieres reputabantur immunde.q.102.5.4.fol.148.

¶ Menſura cuiuſlibet generis eſt id qđ eſt primum principium in illo genere.q.90.2.c.fo.128.

Menſura actuum humanorū eſt rō q̄ eſt primū principium actuum humanorum.q.90.2.c.fo.128.

Menſura proxima eſt homogenea menſurato: non autem menſura remota.q.19.4.2.fol.30.

Menſure & regula ꝑſalis omniū ꝑ hoīem agendorū, ſunt ratio naturalis & principia ei naturaliter indita: licet non ſunt menſura eorum que ſunt a natura.q.91.3.2.fo.129.

Menſura.ꝟ. Lex.

Menſuratus eſt a rebus intellectus humanus: intellectus vero diuinus eſt menſura rerum.qō.64.3.c.fo.87.& q.93.1.3.fol.131.

¶ Merc. & eſt terminus opīs.q.114.5.c.& 1.fo.172.

Merces ōr id q̄ alicui recōpēſat pro retributiōe ſui laboris. ꝗſi quodā pretium ipſius.q.114.1.c.fo.170.

Mercedem operis vel laboris recōpenſare eſt actus iuſtitie, ſicut reddere iuſtum pretiū pro re accepta.q.21.3.c.fol.35.& q.114.1.c.fol.170.

¶ Mergulus cuius nā eſt vt ſub vndis diutius immoretur ſigt volo ſos: qui in aquis delitiarū ſe immergunt.q.102.6.1.fo.149.

¶ Mereri aliq̄ dicuntur dupl'r.ſ.ipſo merito.ſ.actibus: & vt p̄n° merendi habitibus.q.55.1.3.fol.75.

Mereri ſibi p̄mā gr̄am hō nō p̄t.q.114.5.c.fol.172.

Mereri nō pōt aliq̄s id q̄ iam h3.q.114.5.c.fo.172.

Mereri pōt aliquis ſibi perſeuerantiam glorie, non autem vie: ſed vtrunq3 aliquis petendo impetrare, vel ſibi vel alii.q.114.9.c.fo.175.

Mereri pōt hō aliquid a deo ſm quid preſuppoſita dei ordinatione: non aūt ſimpl'r.q.114.1.c.fo.170.

Mereri.ꝟ. Adam.

¶ Meritorius actus cuiuſcūq3 virtutis eſſe non pōt niſi q̄ ipſum ex charitate operetur.q.114.4.3.fo.172.

Meritum duplex.ſ.congrui & condigni.q.114.3.c.&.c.fol.171.

Et aliquid cadit ſub merito dupl'r.ſ.ſimpl'r, vt vltimus finis & que ad ipſum ducūt: & ſm quid, vt bona temporalia.q.114.10.c.fo.173.

Meritū nō pōt eſſe niſi aliq̄s faciat voluntarie qđ dz, ideo meritū non pōt eſſe ſine actu.q.71.5.1.fol.99.

Meritū augetur ex magnitudine operis laborioſi: ſed minuitur ex defectu operantis.q.114.4.2.fol.172.

Meritū vite eterne primo pertinet ad charitatē: ad alias aūt virtutes ſecundario ſm q̄ eorum actus ab ea imperantur.q.114.4.c.fol.171.

Meritū vt procedit ex libero arbitrio eſt equale vite eterne equalitate ꝓportiōis: ſed vt eſt ex gratia dei & virtute ſpūſſancti eſt equale equalitate quantitatis: q̄ gr̄a ſpūſ.ſ.quā in p̄nti habemus eſt equalis glorie, non in actu, ſed in virtute.q.114.3.c.3.fol.171.

Meritum.ꝟ. Agens. Baptiſmus. Beatitudines. Cōceptio. Bona temporalia.

Meriti rōnem h̄nt actus humani ex duobus, primo & principal'r ex dei ordinatione: ſcđo autē ex libero arbitrio.q.114.4.c.fo.171.

Merito condigni nullus pōt alteri mereri primam gratiam niſi ſolus xp̄s: ſed merito congrui poteſt.q.114.6.c.fo.172.

Merito condigni exiſtens in gr̄a meretur vitam eternam ratione gr̄e: ſed tantū ex congruo ratione liberi arbitrii.q.114.3.c.fo.171.

Et quolibet actu meritorio hō meretur augmentum gr̄e, ſed nō ſtatim augetur, ſed ſuo tpe cū diſpoſitus fuerit ad gr̄e augmentum.q.114.8.c.fol.173.

Merito condigni vel congrui nullus pōt ſibi mereri reparationem poſt lapſum.q.114.7.c.fo.172.

¶ Metaphora. Nihil prohibet in his que dicuntur metaphorice idem diuerſis attribui ſcđm diuerſas ſimilitudines.q.35.1.1.fol.99.

Metaphora.ꝟ. Bonum. Capitalis. Caput. Delectatio. Jraſci. Juſtus. Latro. Macula. Senſus. Perfectum.

¶ Metus.ꝟ. Violentia. Preceptum.

¶ Miles in exercitu debet primo ſubdi duci, & huius contrarium eſt grauiſſimum peccatū: ſcđo debet aliis coordinari.q.100.6.c.fo.141.

¶ Miluus qui maxime inſidiis vult, deſignat fraudulentos.q.102.6.1.fo.149.

¶ Miniſter.ꝟ. Angelus.

¶ Minus.ꝟ. Augmentum.

¶ Miraculoſum. Jn operibus miraculoſis tria inueniuntur. primum ex parte agentis, ſm ex parte forme introducte. tertiū ex parte modi cauſandi effectum.q.113.10.c.fol.170.

¶ Miraculoſum primo mō pōt dici iuſtificatio impii, creatio mundi, & vniuerſaliter oē opus qđ a ſolo deo fieri poteſt.q.113.10.c.fo.170.

Sed ſcđo mō iuſtificatio impii nō eſt miraculoſa. tertio aūt modo quādoq3 eſt miraculoſa, quādoq3 non.q.113.10.c.fol.170.

Miraculoſum.ver. Mulier. Paulus. Scientia. Virtutes.

Miraculoſa commemorant in eccleſia conuerſio pauli.q.113.10.c.fol.170.

Miraculoſa dicunt que ſola diuina virtute fieri p̄nt, ideo dicunt ſimpl'r mira, quaſi habentia cauſaz occultam.q.113.10.c.fol.170.

Miraculoſa opera ſolus deus facere pōt.q.111.4.c.fo.105.& q.113.10.c.fo.170.

¶ Miſericordia eſt actus virtutis ſm q̄ motus ille animi rōni ſeruit: & eſt virtus q̄ ea hō perficitur ad rōnabil'r miſerendū.q.59.1.3.fo.80.

Miſericordia pōt precedere & ſeq iuſtificationem: vel etiam ad eam concurrere.q.113.4.1.fol.168.

Miſericordia.ꝟ. Jra. Juſtificare.

¶ Mobile. Jſte dr̄ facile & difficile mobile, quādo per accn̄s videant ſe h̄re ad qualitatem: deſignant tn̄ proprias & per ſe dr̄ias eius.q.49.2.7.fo.65.

¶ Modus importat quādam determinationem ſm aliquam menſuram.q.49.2.c.fo.65.

Modus duplex.ſ.ſm eſſe ſubale, & ſm eſſe accn̄tale. primus dr̄ differentia ſube. ſcđs vero dr̄ qualitas accidentalis.q.49.2.1.fo.65.

Modus ſiue determinatio ſubiecti ſm eſſe accn̄tale pōt accipi tripl'r.ſ.vel in ordie ad nām ſubiecti: vl ſz actionē & paſſionē: vel ſm q̄ntitatē.q.49.2.c.fo.65.

Modus cōueniens nature rei h3 rationem boni: q̄ñ vero non conuenit h3 rōnem mali.q.49.2.c.fo.65.

Modus ſpēs & ordo conſequuntur vnūquodq3 bonum creatum in q̄ntū hmōi, & enā vnūquodq3 ens: & ſm diuerſos gradus bonorum ſunt diuerſi gradus modi ſpeciei & ordinis.q.85.4.c.fol.121.

Modus ſpēs & ordo ſe conſequunt, ad ſimul priuantur & diminuuntur.q.85.4.3.fo.121.

Modus ſpēs & ordo boni virtutis & gr̄e ꝑ peccm̄ mortale totaliter tolluntur: boni vero nālis inclinationis diminuunt. ſed boni pertinētis ad ſubam nāe nec priuantur nec diminuuntur.q.85.4.c.fo.121.

Modus.ꝟ. Virtus.

Modi ſpēi & ordinis boni actus ordinati per peccatum mortale priuatio eſt eſſentialiter: ſm peccatū.q.85.4.c.fol.121.

¶ Monſtra dicūtur eſſe peccā in inſtrum productis ſunt ex peccō in actu oīe a fine vltimo, nō autē a fine proximo.q.21.1.1.2.fol.35.

¶ Mora.ꝟ. Periculum.

¶ Moroſa.ꝟ. Delectatio. Peccm̄.

¶ Mors.ꝟ. Corruptio. Deus.

Mors & oēs defectus corpales ſunt pene originalis peccati cōſequētes penā principalē: q̄ē ſubtractio originalis iuſtitie.q.85.5.c.f.121.& q.87.7.c.1.f.124.

Mors & pena eſt a deo.q.85.5.c.fol.121.& q.94.5.2.fo.133.& q.100.8.1.fo.142.

Mors & alii defectus nō ſunt equal'r in oībus, ꝓpter diuerſitatē nobis complexionis.q.85.5.1.fol.121.& q.87.7.1.fol.124.

Mors & alii defectus nāe cūm dolorez & timorem: q̄ licet proueniant a nā vlt, eis tñ repugnat nā particularis.q.42.2.3.fo.58.

Mortē homo naturaliter refugit.q.5.3.c.fol.10.

Morient oēs illi q̄ in aduentu dn̄i reperient: & poſt modicū reſurgent.q.81.3.1.fol.116.

Mortuus.ꝟ. Jra.

Mortale.ꝟ. Natura. Preceptum.

¶ Mortale peccm̄.ꝟ. Peccm̄.

¶ Mors ſignificat conſuetudinem, vel inclinationē naturalem, vel quaſi naturalem ad aliquid agendum.q.58.1.c.fol.78.

¶ Mores dicūtur in brutis aīalibus ſm ſimilitudinem.q.24.4.3.fo.39.& q.58.1.c.fol.78.

¶ Motus duplex.ſ.qui eſt actus imperfecti: & qui eſt actus perfecti. primus eſt ſucceſſiuus & in tēpore: ſecundus vero non eſt ſucceſſiu° nec per ſe in tpe.qō.31.2.1.fo.45.& q.109.1.c.fo.158.

Motus duplex.ſ.naturalis, & voluntarius: de quorū ratione eſt quod ſint a principio intrinſeco.q.6.1.5.4.5.c.fo.12.

Mot° dicit naturalis dupl'r.ſ.a principio actiuo, & a principio paſſiuo q.6.5.2.fo.12.

Mot° pōt accipi vt terminus dupl'r. primo ſpē terminus vltimus in quo quieſcit: ſcđo medium quis eſt principium vnius partis motus, & finis alterius.q.11.3.c.fol.19.

Motus oīs, cognitiue & appetitiue virtutis reducitur in nām ſicut in p̄m principium.q.10.1.c.fol.17.

Motus voluntatis nō reducit in motum celi ſicut in cauſam.q.9.5.1.fo.17.

Motus hūane mentis ad fruitionem diuini boni eſt proprius actus charitatis.q.114.4.c.fo.171.

Motus oīs appetitiue potentie reducitur ad proſecutionem boni per ſe, mali ꝑ accn̄s: vel ad fugam mali ꝑ ſe, boni ꝑ accn̄s.q.45.2.c.fol.60.

Motus nālis intenſior eſt in fine q̄ in principio: motus ſo violentus econuerſo.q.35.6.c.fol.52.

Motus vnius, nō p̄nt ex eadē parte eſſe plures termini, niſi ſubordinati.q.12.3.2.fol.20.

Mot° mīlt qñ ex vno cū p̄ueniūt. ſm primus reſpicit neceſſario illō p̄ncipali° qđ reſpicit cā: gl'ſ vero p̄ncipalius reſpiciunt illud q̄ eſt vnicuiq3 conueniens ſm propriā rōnem.q.40.1.3.fo.53.

Motus multiformes voluntatis humane reducuntur in aliqod cām vniformē q̄ eſt intellectus & voluntate ſuperioris.q.9.5.1.fol.17.

Motus.ꝟ. Aial. Augmentum. Celum. Contrarium Cor. Jdem. Violentus. Virtus.

¶ Motorū a principio intrinſeco q̄dā mouent ſe.ſ.q̄ cognoſcūt finē: quedā ſo nō.q.6.1.c.fol.11.

¶ Mouētiū ordinatorū ſcđm nō mouet niſi inq̄ntum mouet a primo.q.109.1.c.fo.158.

Motuū quorūdā p̄n̄m ē in eo qđ mouet: quorundam vero principiū eſt extra.q.6.1.c.fol.11.

¶ Mouens omne trahit ad ſe patiens, vel a ſe pellit.q.23.4.c.fo.38.

Mouens oē trahendo ad ſe patiēs tria facit io ipſo. primo dat ei inclinationē, ſcđo mouet ad locū, 3° deſcere in loco.q.23.4.c.fol.38.& q.26.2.c.fol.41.

Moueri ab aliquo intm aliqđ indiget inquātum eſt in potentia ad plā quo ad exercitiū act° vel quo ad determinationē actus: quorū primū eſt ex p̄te ſubi, aliud ex p̄te obi.q.9.1.c.fol.15.

¶ Moyſes.ꝟ. Angelus. Lex. Superbia.

Moyſi loquebat dn̄s facie ad faciē. ſm opinionem populi: qui putabat Moyſen ore ad os loqui cum deo, cum per angelos & nubem ei loqueretur & appareret.q.98.3.2.fo.137.

¶ Mulier ex deliberatione que eſt elationē ſubſequuta in quādā elatam elationē prorupit. q̄ p̄cepti mentionez a ſerpente audiuit, quaſi nollet ſub precepto contineri.q.93.3.2.fo.127.

Mulier.ꝟ. Ruth.

Mulieres adultere miraculoſe computreſcebat femur. bibitis aquis in quibus ſacerdos maledicta congeſſerat.q.103.2.3.fo.151.

¶ Mundana quelibet reducunt ad tria.ſ.ad honores, diuitias, & delitias.q.108.34.4.c.fo.158.

Mundus diuina prudentia regit.q.91.1.c.fol.129.

Mundus.ꝟ. homo.

Mutatio cum materia eſt diſpoſita per alterationez precedentē, vel agens eſt infinite virtutis, eſt ſubita.q.113.7.c.fo.169.

Mutatio.ꝟ. Contrarium.

Mutuum.ꝟ. Depoſitum.

N

Naſci voluit xp̄s de ppl'o iudeor: q̄ debebat eum naſci de populo qui ſpeciali ſanctificatione polleret.q.98.4.c.2.c.fo.138.

Naſci voluit xp̄s ex ſemie abrahe: nō pp abrahe merituū ſed ex gratuita dei electione.q.98.4.c.fo.138.

¶ Nā tota comparat ad deū ſicut inſtrm ad agens principale.q.1.2.c.fo.1.2 c.fo.1.& q.6 1.c.fo.12.

Nā dr̄ dupl'r.ſ.q̄ creauit oēs nāas q̄ eſt inſtrm eius.q.1.2.c.fo.1.& q.6.1.3.f.12.& q.67.1.c.fo.92.

Nā dr̄ dupl'r.ſ. p̄n̄m intrinſecū in rebus mobilibus, & quelibet ſubſtantia vel ens.q.10.1.1 fo.17.

Nā pōt dici vel que eſt propria hoīs, & ſic omnia peccā ſunt cōtra nām: vel q̄ eſt cōis hoī & aliis aīalibus, & ſic concubitus maſculorum ſpecialiter dicitur cōtra naturam.q.94.3.2.fo.132.

Nāe tribuit vnū et proportionatū.ſ.nāe in gn̄e vnum genere, nature in ſpē vnum ſpē, nature indiuiduale vnum indiuiduale.q.10.1.3.fo.18.

Nāe ꝯtra.i.q̄ ſit ꝯ nāz dr̄ ſz q̄ eē ꝯ nām oppōnit ei qđ eſt eē a nā: vel ei qđ eſt ſē ſz nāz.q.71.2.2.f.89.

Nāle rei dr̄ q̄ cōuenit ei ſm ſuā ſubſtantiā: & hoc eſt quod per ſe ineſt rei.q.10.1.c.fo.17.

Naturale dicitur quod eſt ſecundum inclinationem nature.q.6.5.3.fo.12.

Naturale dupliciter.ſ. quia eſt a nã ſicut a principio actiuo: vel qr eſt ſm pñ^m paſſiuũ. qõ. 8.5.2 fol. 12.

Naturale aliquid poteſt eſſe dupl̃r.ſ. ſ̃z nãm ſpẽi, ⁊ ſ̃z nãm indiuidui. qõ. 51.1.c. fo. 68. ⁊ q. 83 1.c fol. 85.

Naturale ſm vtrãq̧ nãm ðr dupl̃r.ſ. qr totũ ẽ a nã vel qr eſt a nã ⁊ qr a pñ° extrinſeco. q. 51.1.c. fol. 68.

Naĩe licet ꝯ̃ho formã ſit ſp actu leſt: ſ̃z ꝯ̃ho materiã nõ ſp actu leſt. ſ̃z qñq̧ ſ̃z po^a in eã. q. 10.1.2. fo. 18.

Naturale eſt ad qõ inclinat natura. quod contingit vel quia totum perficit a natura abſq̧ aliqua ap: prehẽſione. vel per apprehẽſionem. q. 41.5.c. fo. 58.

Nã lic in hõie ſumit dupl̃r.ſ. ſm rõnẽ: ⁊ ſm q ꝯdiui: dit rationali. qõ eſt cõe hoi ⁊ alijs. q. 51.7.0 fol. 47.

Naturale erit ⁊ non violentum ſi poteſtas ſortior in: cantum inualeſcat quod mutet contrariam inclina tionẽ in inclinationem propriam. q 56.4.c. fol. 53.

Naturalis inclinatio hominis triplex ſcilicet com munis cum omnibus ſubſtantijs, cõis hoi ⁊ ceteris animalibus. ⁊ propria hoi. q. 94.2.c. 5.2. fo. 132.

Naturali morte moriuntur omnes, tam nocentes quam innocentes q. 94.5.2. fol. 133.

In naturalibus ⁊ moralibus non queritur quid ſem per fiat. ſed quid in pluribus accidat. queſtio. 84.1. 3. fol. 113. ⁊ queſtio. 96.1.3. 8.c. 3 fol. 134. q. 102.6. 6 fol. 150.

¶ Neceſſaria quedam hñt cãm ſue neceſſitatis. qõ. 93.4.4.0. fo. 131.

Neceſſitas non ſubditur legi. q. 98.5.c. fo. 136.

Negatio ꝓpřie non eſt in ſpẽ: conſtituit tñ in ſpẽ per reductionem ad affirmationem. qõ. 71.6.1. fol. 93. q. 72.8 3. fol. 101.

Negatio in reb° ſp fundaĩ ſup aliqua affirmatione: que eſt quodãmõ cauſa eius. q. 72.8.c. fo. 101.

Negationis cã eſt duplex ſcꝫ defectus ſiue remotio cauſe: ⁊ cauſa affirmationis. q. 75.1.c. fo. 107.

Negatio. ſ. Ens.

¶ Neomenia celebrabaĩ ĝlz mẽſe ad cõmemorandũ op° diuine gubernationis: celebrabaĩ autem in nouitate lune ⁊ non in plenitudine ad euitandum idolatrarum cultum, ⁊ figurabat illuminationem eccleſie per chriſtum. q. 102.4.10. fo. 147.

Neomenie feſto ſuccedit feſtũ beate virginis: in qua primo apparuit illuminatio ſolis idest chriſti per co piam gratie. q. 103.2.4 fol. 151.

Neſcientia eſt ſimplex carẽtia ſciẽtie: ⁊ aliqua neſcien tia eſt in angelis. q. 76.2.c. fol. 108.

Neſciẽtia eoꝝ q̃ q̃s ſcire non põt, nõ imputaĩ hoi ad pctm: ſed tñ eoꝝ que poteſt ⁊ tenetur ſcire. q. 76.2. c. 5.4 3. fol. 108.

Nycticorax que in nocte acuti eſt viſus in die autem nõ videt ſigt eos qui in temporalibus ſunt aſtuti ⁊ in ſpiritualibus hebetes q. 102.8.1. fol. 143.

Nitor eſt duplex.ſ. ex refulgentia luminis nãlis rõ: nis ⁊ ex refulgentia diuini luminis.ſ. ſapiẽtie ⁊ grẽ. q. 86.1.c. fo. 121.

Nitor aĩe. 2x.ſ. hñtualis ⁊ actualis. ſicut in corpore eſt duplex nitor.ſ. extrinſeca diſpõne membrorum ⁊ coloris: ⁊ ex exteriori claritate ſuperueniente. queſt. 89.1.c. fol. 118.

Nitor. ſ. Macula.

¶ Nobilior ẽ nã q̃ ꝯſequitur bonũ pfectũ cum exterio: ri auxilio: quã nã q̃ ꝯſequitur quoddã bonũ imperfe: ctũ ſine exteriori auxilio. q. 5.5.2. fo. 10.

Nocere. peius eſt qõ nocet meliori quam quod no: cet peiori. q. 39.4.5. fo. 58.

¶ Nolo. Si eius infinitiuũ ſit nõ velle. ſic ſicut cum dicit, nolo legere: ſenſus eſt volo non legere. ita hoc qõ eſt nõ velle legere. ſigt velle non legere. ⁊ ſic non velle cauſat inuoluntarium. q. 6.3.2. fo. 12.

¶ Nomen circũſtantie ab his que in loco ſunt deri: uatur ad actus humanos. q. 7.1.c. fo. 13.

Nomen. ſ. Contrarium.

Nomina ſunt ſigna intellectuum ideo neceſſe eſt qõ ſm proceſſum cognitionis ſit nominationis proceſ ſus. q. 7.1.c. fol. 13.

Noibus pertinentibus ad motũ localem vtimur ad ſignificandos alios motus. q. 7.1.c. fo. 13.

Non ens non poteſt eſſe cã per ſe: poteſt tñ eſſe cauſa per accidens. q. 76.1.1. fol. 108.

Non entia in ſeipſis apud deum exiſtũt inquantum ſunt cognita ⁊ preordinata. q. 91.1.1. fol. 129.

Non velle ſumitur dupl̃r.ſ. vel in vi vnius dictionis, vel in vi orationis. primum eſt infinitiuum verbi nolo. ⁊ cauſat inuoluntarium: non autem ſecundũ. q 6.3.2. fo. 12.

Non velle. ſ. Nolo.

Notum dupl̃r.ſ. ſecundum ſe. vt eſt omnis propoſi: tio cuius predicatum eſt de ratione ſubiecti: ⁊ quo ad nos. q. 94.2.c. fol. 132.

Notum per ſe dupl̃r.ſ. cõiter omnibus: vel ſolis ſa: pientibus. q. 94.2.c. fol. 132.

¶ Numerum pluralis ſcd̃m morem diuine ſcripture frequenter ponitur pro ſingulari. q. 82.2.1. fo. 117.

O

Obduratio. ſ. Deus.

¶ Obediẽtia. ſ. Abdi: catio. Appetitus.

¶ Obiectũ nõ eſt materia ex qua ſed materia circa quã: ⁊ habet rationem forme inquantũ dat ſpeciẽ. q. 18.2.2. fol. 27. ⁊ q. 72.3.1. fol. 103.

Obiectum materiale non eſt conſiderandum in di: ſtinctione potentiarũ vel habituũ: ſed ratio obiecti differens ſpecie vel etiam genere. q. 54 2.1. fo. 72. ⁊ q. 57.2.2. fol. 77.

Obiectũ actionis humane non ſemper eſt obiectũ actiue potẽtie ſed paſſiue potentie qñq̧. neq̧ potentiarum actiuarũ obiecta ſemꝑ ſunt effect° earum ſed qñq̧ ſunt materia earum circa quam q. 18.2.3 fol. 27.

Obiectũ ex hoc qõ eſt aliquo mõ effect° potentie acti ue ſequitur qõ ſit terminus actiõis eius, ⁊ ꝑ conſe: quens qõ det ei formã ⁊ ſpeciẽ. q. 18.2.3. fo. 27.

Obiectũ operaĩ ad actũ interiorẽ vt finis: ad exterio: rem vero vt materia circa quam. q. 18.6.c. fol. 28.

Obiectum intellectus eſt ens ⁊ verum vniuerſale. q. 9.1.c. fo. 18.

Obiectum intellectus eſt quod quid eſt. q. 3.8.c. fol. 7. ⁊ q. 31.5.c. fo. 47.

Obiectum intellectus poſſibilis eſt fantaſma. q. 50. 4.1. fol. 87.

Obiectum optimum intellectus non practici ſed ſpe culatiui eſt bonum diuinum. q. 3.5.c. fol. 8.

Obiectum intellectus mouet vt primum principium formale: ſed obiectum voluntatis mouet vt primum in finibus. q. 9.1.c. fo. 18.

Obiectum. ſ. Actus. Bonum. Appetitus. Audacia. Charitas. Color. Comprehenſio. Demon. Ira.

Obĩ diuerſitas duplex.ſ. ſm nãm ipſius: vel ſecũdũ virtutem agẽdi prima facit mãlẽ dĩam paſſionũ: ſcd̃a facit formalem ⁊ ſpecificam differentiam paſ ſionum. q. 23.4.c. fo. 38. ⁊ q. 30.2.c. fo. 45.

Obiecti ratio ⁊ obiectum materiale. qñ ſub vno acto referuntur ad potentiam ⁊ habitum. tunc non di: ſtinguuntur habitus ⁊ potentia penes vtrunq̧ qõ. 57.2.2. fol. 77.

Obiecta que ſunt diuerſa ĝñe ex equo ſunt diuerſa: rum potentiarum: non autem que non ex equo ſe habent. q. 8.2.2. fol. 15.

¶ Oblatio animalis maculoſi. ſ. claudi ⁊ ceci ⁊ ani: malis ante ſeptimam diem, prohibita fuit in vete: ri lege q. 10c. 3 7 fol. 145.

Oblatio mercedis ꝓſtibuli ꝓhibita erat in lege ve: teri ꝓpter immũditiam. q. 102.3. 7. fol. 145.

Obligatio. Illi coꝝ q° lex nõ ꝓmulgatur obligan: tur legi inq̃tum in coꝝ notitiã deuenit, vel deueni: re poteſt. q. 90.4.2.3. fo. 128.

¶ Obſtetrices hebreoꝝ lꝫ habuerint bonam volun: tatẽ q̃tũ ad liberationẽ pueroꝝ: non tñ quãtum ad hoc qr mẽdaciũ ꝯfixerũt. q. 114.10.2. fol. 173.

¶ Occidere. Animalia bruta mandabãtur occidi in detẽ ro penam dñoꝝ, in deteſtationẽ peccati, ⁊ ne ex eorum aſpectu aliquis horror hominibus incutere: tur. q 105.2.11. fo. 154.

Occidere malefactores vel hoſtes reipublice non eſt indebitum: nec contrariatur precepto decalogi. qõ. 100.8.5. fol. 142.

Occidere hoĩem nocentem vel innocentem de mãda to dei, poteſt fieri abſq̧ iniuſtitia. q. 94.5.2. fo. 133. ⁊ q. 100.8 4. fo. 142.

Occidere iniuſte hoĩez corporaliter eſt grauius pctõ q̃ occidere eũ ſpũaliter. q. 73.9.3 fol. 104.

Occidere. ſ. Abraham. Animal.

Occidebantur animalia in ſacrificijs oblata: ⁊ igni cremabantur. q. 102.3.5. fol. 143.

Ocioſum verbum qõ plerunq̧ eſt veniale: poteſt eſſe mortale. q. 72.5.1. fol. 101.

¶ Oculus ceci nati factus eſt a deo ad eundẽ actum ad quem formantur alij oculi ſcd̃m naturam, ideo fuit eiuſdem ſpeciei. q. 63.4.3. fo. 86.

¶ Octaua. ſ. Circunciſio. Eras.

Odium eſt diſſonantia appetitus alãlis vel rõnalis ad apprehenſum vt diſconueniens: ſicut amor eſt conſonantia eius ad ꝯueniens. q. 29.1.2.c. fol. 43.

Odiũ eſt in concupiſcibili. qõ. 23.1.c. 2.2.4.c. fo. 37.

Odium ex amore cauſatur. q. 29.2.c. fo. 43.

Odium dei quod apponitur directe charitati eſt gra uiſſimum peccatorum. q. 73.43. fol. 103.

Odium. ſ. Amor. Angelus. Ira.

Odij obiectum eſt malum: ſicut amoris obiectum eſt bonum. q. 29.1.c. fo. 43.

Odio haberi non põt bonum ſm rationẽ boni nec in vniuerſali nec in particulari: ens autem ⁊ verum o: dio haberi non põt in vniuerſali ſed in particulari nihil prohibet. q. 29.5.0. fol. 44.

Odio haberi verũ aliqõ in particulari contingit tri: pliciter.ſ. vt veritas eſt cauſalis ⁊ originalis in ipſis rebus: vel vt eſt in cognitione ipſius hois: vel vt eſt in intellectu alterius. q. 29.5.c. fo. 44.

Odiu hẽre ſeipſum eſt impoſſibile per ſe loquendo: ſed per accñs eſt poſſibile dupliciter.ſ. ex parte obie cti. ⁊ ex parte ſubiecti. q. 29.4.0. fo. 44.

¶ Oleum ſignat gratiam ſpũs q. 102.5.13. fol. 146.

¶ Omiſſio ſm illud qõ per ſe pertinet ad rationem pcti qñq̧ eſt cũ actu interiori ſolũ: qñq̧ abſq̧ omni actu interiori vel exteriori. q. 71.5.0. fo. 99.

Omiſſio eſt voluntaria, qr eſt in poteſtate noſtra: non autẽ qr ſup ipſam cadat act° voluntatis. q. 71.5.2. fo. 99.

Omiſſio ꝯ̃trariaĩ precepto affirmatiuo, ĩo ſolũ pro tẽpe illo aliquis ceſſando ab actu peccat pro quo preceptum affirmatiuum obligat. q. 71.5.3. fo. 99.

Omiſſionis ⁊ commiſſionis pctã differunt ſpẽ mate rialiter: non autem formaliter. q. 72.6.0. fo. 101.

¶ Onocrotalus eſt auis in partib° orientis lõgo ro: ſtro, q̃ in faucib° hꝫ quoſdã folliculos in q̃bus pri mo cibum reponit. ⁊ poſt horam in ventrem mittit: ⁊ ſigt auaros qui immoderata ſolicitudine neceſſa ria vite congregant. q. 102 6 1 fol. 150.

Opera virtutũ ſunt cõnaturalia rõni. vitioꝝ vero ꝯ̃ rõnẽ: ideo opa virtutũ fructus dicunĩ nõ autẽ opa vitiorũ ſicut nec procedẽs ab arbore ꝯ̃ naturam ar: boris dĩ fructus eius. q. 70.4.1. fol. 98.

Opera nr̃a inq̃tum ſunt effectus ſpũſſancti in nobis habent rationẽ fructus: ſed inq̃tum ordinantur ad beatitudinem habent rationem florum. qõ. 70.1.8. fol. 97.

Opera carnis ponuntur plura q̃ fructus: quia bo: num cõtingit vno modo, malum vero omnifariam. q. 70.4.2. fo. 98.

Opera virtutum non ſunt facienda propter huma: nam gloriam ⁊ tria ſunt opera ad que omnia alia reducuntur.ſ. ieiuniũ, eleemoſyna, ⁊ oratio. q. 108. 3.4. fol. 158.

Cooperari nõ poteſt homo alteri hoi interius moue n do: ſed ſolum exterius docendo, vel perſuadendo. q. 111. 4.c fol. 185.

Operari incipit res ſm formam in eodem inſtanti in quo forma acquiritur. q. 113. 7.4 fo. 189.

Operari ſine triſtitia ⁊ delectabiliter propter finem cadit ſub precepto legis dei: non autẽ propter habẽ: tum. q. 96.3.2. fo. 135 ⁊ q. 100.9.c. 3 fo. 142.

Operatio eſt vltimus actus operãtis. ideo actus ſe: cundus a philoſopho nominatur. q. 3.2.c. fo. 5. ⁊ q. 70.1.c. fol. 97.

Operatio non attribuitur mobili ſed mouenti. q. 110. 2.c. fol. 184.

Operatio caloris eſt facere calidum, ⁊ exterior cale factio. q. 111 2.c fo. 185.

Operatio eſt propter quam res eſt: ⁊ ad quam ipſa res habet ordinem. q. 3.2.c. fol. 5. ⁊ q. 49.3.c. 3.4. 1. fo. 65.

Operatio corporis aut eſt a naturali qualitate cor: poris: aut ab animo mouente corpus. q. 50.1.c. fo: lio 66.

Operatio hois ſm facultatem ſue rõnis dĩ fructus rationis: ſm vero qr procedit ſm virtutem ſpũſſancti dicitur fructus ſpiritusſancti. q. 70.1.c. fo. 97.

Operatio. ſ. Actio. Actus. Comprehenſio. Delecta: tio. Deus. Forma.

¶ Opus. ſ. Laborioſum.

¶ Opinio ⁊ ſuſpicio poſſunt eſſe veri ⁊ falſi, ideo nõ ſunt intellectuales virtutes que ſunt tantu; veri. q. 55.4.c. fol. 74. ⁊ q. 57.2.3. fol. 77.

Opiniões ꝯ̃dictorioꝝ nõ ſunt ꝯ̃dictorie: ſ̃z ꝯ̃trie. q. 55. 1.c. fo. 71. ⁊ q. 64.3 3. fol. 87. ⁊ q. 77 2 3. fol. 111.

Optimũ ſimpl̃r ex nullius additione fit melius: ſed ta aliq̃s bonis vniuerſaliter verũ eſt qr qõlibet bo: nũ ex additione alteri° fit melius q. 44.3 2. fol. 5[illegible]

Oratio dñica non ſolum cõtra venialia dicenda eſt ſed etiam contra mortalia. q. 74 9.8. fo. 107.

Oratio dat firmamentum argumentationi primo ex ſubſtantia actus: ſecundario ex his que circunſtant actum q. 7.1.1. fo. 13.

¶ Ordinare eſt ſapientis. ideo q̃ ex diuina ſapientia procedunt opꝫ eſſe ordinata. q. 102.1.c. fo. 144.

Ordinãdũ eſt ad deum totum qõ homo eſt, põt, ⁊ hꝫ: ſed non ad cõitatẽ politicã. q. 21.4.3. fo. 36.

Ordinata duo requirunt. pñũ eſt qr aliq̃ ordinenĩ ad debitũ finem: ſm eſt qr ordinatũ ad finẽ proportio:

netur fini.q.101.1.c.fo.144.
¶ Ordo apparet in his q̃ mouentur ſm naturam ſi=cut ⁊ in his que mouent̃ ſm artẽ.q.13.2 3.fo.21.
Ordo finiũ eſt ſm ordinẽ agentiũ.qr cauſa conuertit ſuos effectus ad ſuũ finẽ.q.109.6.c.fo.181.
Ordo multitudinis duplex.ſ.rerum que ſunt multi=tudinis adinuicem: ⁊ totius multitudinis ad deũ.q.111 3.1.fo.185.
Ordo duplex.ſ generationis,⁊ perfectionis.qõ.62.4.c.fo.85.⁊.q.83.3 2.fol.119.
Ordo in populo quadruplex.ſ.principum ad ſub=ditos.ſubditorum adinuicem.ad extraneos.⁊ ad domeſticos.q.104 4 c.fol.152.
Ordo.ṽ.Diſtinctio.Modus.
Ordini triplici homo ſubditur.ſ.ordini propter ra=tionis.hoīs gubernãtis ſpiritualr vel tpalr,⁊ dei.q.72.4.c.fo.101.⁊.q.87.1.c.3.fol.122.
Et iſtorũ ordinũ primus continet ſm ⁊ excedit ſcdm: ⁊ tertius vtrunq;.q.72.4 c.fo.101.
¶ Origenes poſuit(quorundã platonicorũ errorem ſequens)q̃ poſt vltimam beatitudinem homo po=teſt fieri miſer.q.5.4.c.fo.10.
Origenes.ṽ.Hereſis.
Originale peccatum oẽs hoies (preter chriſtum)ex adam deriuati contrahunt.q.81.3.c.fol.116.
Originale pctm ṽ.Peccatum Pena.
¶ Ornatus.ṽ.Magnanimitas.
Ornatus octuplicis, pontificis legalis.⁊ ornatus quadruplicis ſacerdotum,expoſitio literalis figu=ralis ⁊ moralis.q.102.5.9.fol.143.
¶ Oſee propheta accedens ad vxorem fornicariam vel mulierem adulteram ex mandato dei,non eſt mechatus nec fornicat⁹.q.94.5.2.f.133.⁊.q.100.8.3.fo.142.
Ouis hʒ quatuor vtilitates:qr immolat̃,paſcit,lac dat,⁊ lanã.ideo ſarat⁹ oue quaſi reddebat vel etiã qr non de facili pñt cuſtodiri.q.105 2.9 fo 154.
Oues egyptij colebant,⁊ hircos venerabãtur,qr in eorũ figura demones apparebãt.q.102.3.2.f.145.

P

Phariſei.

ṽ.Error.Judei.Preceptum.
¶ Parẽtes nõ vñr eſſe debi=tores filiis propter aliqua beneficia ſuſcepta:ſed po=tius econuerſo.q.100.5.4.fol.141.
¶ Pars ordinatur ad totum ſicut imperfectum ad perfectum.q.90.2.c.fo.128.
Pars vel deſinit eſſe omnino deſtructo toto,vel ſi re=manet habet aliud eſſe in actu qr eſſe totius non eſt eſſe alicuius ſuarum partium)preter eſſe anime ra=tionalis.q.4.5.2.fol.8.
Pars triplex.ſ.integralis,ſubiectiua ⁊ potentialis.q.54 4 2 fo 75.
Partis bonitas conſideratur in proportione ad ſuũ totum: nec totum poteſt bene exiſtere niſi ex parti=bus ſibi proportionatis.q.92.1.3.fol.130.
Partes que ſingulis virtutibus cardinalibus aſſi=gnantur non ſunt partes integrales ſed ſubiectiue vel potentiales.q.54 4.2.fol.75.
¶ Participari. Forma non participatur ſm magis ⁊ minus dupliciter.ſ.quia participans habet ſpe=ciem ſm ipſam: ⁊ qr indiuiſibilitas eſt de ratione forme.q.52 1.c.fo.89.
¶ Paruipenſio habet tres ſpecies ſcʒ defectum im=pedimentum voluntatis implende,⁊ contumelia=tionem.q.47.2.c.fol.65.
Paruipenſio.ṽ.Ira.
Paruipenſionis ſigna ſunt quatuor ſcilʒ obliuio,de=nunciatio triſtium,gaudium de malo,⁊ impedi=mentum propoſiti.q 47.2.3.fol.65.
¶ Paſcha celebrabatur mẽſe primo ad cõmemoran=dum bñficium liberatiõis ex egypto,⁊ ſignificabat paſſionem ⁊ reſurrectionem chriſti.q.100.5.2.fol.141.⁊.q.102 4.10.5.2.fo.147.
Paſchalis agni expoſitio quãtum ad omnia que cir=ca ipſum fiebant.q.102.5.2.fo.148.
Paſchalis agni conuiuio,ſuccedit in noua lege ſacra=mentum eucharistie.q.102.5.3.fo.148.
¶ Paſſio dr dupl̃r.ſ.cõiter ſm q̃ omne recipere eſt pati:⁊ proprie.ſ.qñ aliquid recipit̃ cum abiectione alterius.q.22.1.c.fo.36.⁊.q.41.1.c.fo.58.
Paſſio proprie eſt tranſmutatio corporalis qua vna qualitate abiecta alia recipitur.q.22.1.c.fol.34.et q.41.1.c fol.58.
Paſſio q̃ fit in deterius magis proprie hʒ rationem paſſionis q̃ illa que fit in melius.q.22.1.c.fol.36.⁊.q.41 1.c.fol.58.
Paſſio ſumit ſpeciem ab actu qui eſt terminus mo=tus.q.1 3.c.fol 2.
Paſſio proprie non cõpetit anime niſi per accidens.q.22.1.0.fo.38.
Paſſio magis proprie inuenitur in actu appetitus ſenſitiui q̃ intellectiui.q.22.3 0.fol.37.
Paſſio dr ois motus appetit⁹ ſenſitiui,⁊ pcipue ille q̃ in defectu ſonat.q.35.1.c.fo.51.⁊.q.41.1.c.fo.58.
Paſſio non ſemper declinat ab ordine naturalis rõ=nis: ⁊ tñ in oī paſſione aie additur aliqd vel dimi=nuitur a naturali motu cordis.q.24.2.2 fo.37.
Paſſio aie ſuperat rationem tripliciter.ſ.per diſtra=ctionẽ,per inclinationẽ ad ↄ̃riũ.⁊ per immutatio=nem corporalem q 87.2.0.6.c.fol.110.
Paſſio appetitus ſenſitiui non poteſt directe trahere aut mouere volũtatẽ:ſed indirecte põt dupl̃r.ſ.per abſtractionẽ,⁊ ex pte obi impediẽdo iudiciũ rõnis pp vehemẽtẽ imaginationem.q.77.1.0.fo.110.
Paſſio ois aie ſm ſtoicos eſt mala.non autẽ ſm pe=ripatheticos.q 24 2.0 fo.39.⁊.q 59.3.0.fo 80.
Paſſio ois anime ſm ſtoicos.ſ.inordinata tollit vel diminuit bonitatẽ act⁹.ſed ſm peripatheticos aliq̃.ſ.ſequens rationẽ ⁊ ab ipſa moderata auget eam.ſi=cut actus exteriorum membrorũ.q 24.3.0.fol.39.
Paſſio ois aie antecedens iudicium rõnis diminuit actus bonitatẽ:ſed paſſio ↄ̃ñs p redũdantiã eſt ſi=gnũ melioris actus,per electionem autẽ addit ad bonitatem actus.q.24.3.1.fol.38.⁊.q.59.2.3.fol.80.⁊.q.77.6.2.fo.112.
Paſſio precedens iudicium rationis diminuit pecca=tum:ſed ſequens auget peccatum vel eſt ſignuʒ ma=gnitudinis eius.q.24.3.1.fol.38.⁊.qõ.47.2.c.fol.65.⁊.q.77 6.0 fol.112.
Paſſio totalr tollens vſum rationis,totalr excuſat a pctõ,niſi fuerit voluntaria.q.77.7.0.8.3 fo.112.
Paſſio non poteſt eſſe tanta q̃ ratio non poſſit occur=rere eam excludendo aut impediendo ſi remaneat vſus rationis.q.10.3 0.fo.18.⁊.q.77.7.8.c.f.112.⁊.q.80.3.0.fol.115.
Paſſio.ṽ.Actio.Appropinquatio.Contrarium Jra.Qualitas.
Paſſionis magnitudo non ſolum dependet ex virtu=te agentis: ſed etiam ex paſſibilitate patientis.qõ.22.3 2.fol.37.
Paſſiones aie oẽs ſpẽ dr̃ntes ſunt vndecim:ſex in cõ=cupiſcibili ⁊ quinq; in iraſcibili:ſub quib⁹ oẽs alie cõtinentur.q.23.4 0.fo.38.⁊.q.25.3.4.c.fo.40.
Paſſiones anime principales ſunt quatuor:quarum due.ſ.gaudiũ ⁊ triſtitia ſunt finales ſimplr,timor autem ⁊ ſpes ſunt finales in genere.qõ.25.4.0.fol.40.⁊ q.84 4.2 fol.120.
Paſſiones oẽs aie ad has quatuor principales com=pletiue reducuntur.q.25.4 c.fo 40.
Paſſiones cum multum intenduntur,aliqñ homo amittit vſum rationis.q.77.2.c.fol 110.
Paſſiones quarum obiectũ eſt bonum ſunt natura=liter priores paſſionibus eis oppoſitis quarum ob=iectum eſt malum.q.25.2.3.c.fo.40.
Paſſiones quarũ obiecta ſunt bonũ vel malũ abſo=lute,ſunt in concupiſcibili:quarũ autem ſunt obia ſub rõne ardui ⁊ difficilis,ſunt in iraſcibili.q.23.1.c.fo.37.⁊.q.25.1 c.fo.39.⁊.q.46.3.c.fol.61.
Paſſiões iraſcibilis ordine executiõis ſunt priores paſſionib⁹ cõcupiſcibilis q̃ ſignant quietẽ,ſed ſunt poſteriores illis que ſignant motuʒ.q.25.1.0.fo.39.
Paſſiones omnes iraſcibilis principium habent a paſſionibus concupiſcibilis ⁊ in eas terminantur.q.23.1.c.fo.37.⁊.q.25.1 0.3.c fo.39.
Paſſiones aie ⁊ motus mẽbrorũ vt ſubiacẽt imperio rationis ⁊ voluntatis,ſunt bone vel male moralr,nõ autem ſm ſe.q.24.1.0.fo.38.⁊.q.59.1.2.f 80.
Paſſiones ſm q̃ ordinant̃ ⁊ moderant̃ a rõne,ſũt lau=dabiles vel vituperabiles:nõ aũt abſolute q.24.1,3.2.0.fol.38.⁊.q.45.1.1.fo.80.⁊.q.50.1.c.fol.66.
Paſſiones cõcupiſcibilis cõſequũt̃ ſe ⁊ ordinant̃ ad idẽ:nõ aũt paſſiones iraſcibilis.q.60.4.c.fol.82.
Paſſionũ oim aie tranſmutatio corporalis q̃ eſt in eis materialis,eſt proportionata motui appetitus qui eſt formalis.q 37.4.c fo.54.⁊.q.44 1 c.fo 60.
Paſſionũ noia cũ attribuunt̃ deo angelis ⁊ hoibus ſm appetitum intellectiuum ſignificant ſimplicem actum voluntatis abſq; paſſione.q.22 3.3.fol.37.
Paſſionum anime obiecta ſe habent ad eas tanq̃ʒ forme a quibus ſpeciem recipiunt adeo quicquid eſt cauſa obiecti eſt cã paſſionis.q.43.1.c.fo 59.
Paſſionũ aie cã dupl̃r accipi põt.ſ.ex parte efficien=tis ſeu obi,⁊ ex pte diſpõnis mãlis ſeu ſubi q.43.1.2.c.fo.59.⁊.q.45.3.c.fo.81.⁊.q.48.3.c.fol.82.
Paſſionũ anime eſt duplex ↄ̃rietas.ſ.ſm ↄ̃rietatẽ ob=iectorum ſcʒ boni ⁊ mali:⁊ ſm acceſſum ⁊ receſſum ab eodẽ termino.prima eſt in paſſionib⁹ cõcupiſci=bilis in paſſionibus aũt iraſcibilis eſt vtraq;.queſt.25.2.0.f.37.⁊.q.40.4.c.fo.57.⁊.q.45.1.2.fo.60.
Paſſionũ oium aie nola dupl̃r accipi pñt.ſ.abſolute: ⁊ vt recedunt ab ordine rõnis.primo mõ ſunt paſ=ſiones.ſcdo vitia.q.45.1.1.fo.60.⁊.q.58.1.2.f.80.
Paſſionũ oim aie ordo.q.25.0.fol.39.
Paſſionum aie quedã ſunt bone ⁊ quedã male ſcdm ſpeciem ſuam vt pertinent ad genus moris.non au=tem vt ſunt in genere nature.q.24.4.0.fol.39.
Paſſionum concupiſcibilis quedam habent aliquid pertinens ad motũ,⁊ quedã aliqd pertinẽs ad q̃e=tẽ.ſed in paſſionib⁹ iraſcibilis inuenit̃ aliqd ſolum ptinẽs ad motũ.q.25.1.c.fol.39.
Paſſionibus xp̃i primo conformari oportet q̃ ad im=mortalitatẽ glie in ipſo inchoatã ⁊ per ipſm nobis acquiſitam perueniamus.q.85.5 2.fol.121.
¶ Pati proprie contingit dupl̃r.ſ.qñ abſcedit id quod nõ eſt cõueniẽs rei,⁊ qñ recipit̃ id qd eſt nocumen=tum rei vt infirmitas.⁊ hoc eſt propriiſſime pati.q.22.1.c.fo.35.⁊.q.41 1.c.fol.58.
Pati cũ abiectiõe ⁊ trãſmutatiõe ꝓpriũ eſt materie,idõ nõ inuenit̃ niſi in cõpoſitis ex mã ⁊ forma:ſed po=ti vt importat receptionẽ ſolũ põt eſſe vniuſcuiuſq; exiſtẽtis in potẽtia.q.22.1.1.fo.35.
¶ Pater eſt principium generationis,eſſe educatio=nis ⁊ doctrine filii q.100.5.4.fo.141.
¶ Patia eſt pe fortitudinis ⁊ ẽ pfectior ⁊ maior aliis virtutib⁹ nõ ſimplr.ſed in hoc q̃ extirpat triſtitiã in=ordinatã,q̃ eſt radix oim pctõrum.q.66.4.2.fo.92.
¶ Paul⁹ cũ eẽt in ↄ̃greſſa pcti pñtẽ motũ eſt corruus ã deo ⁊ ſbiis eſt grãm ↄ̃ſequut⁹ adhibita ẽt exterio miraculoſa pſtatiõe:idõ eius ↄ̃uſio ſicq; miraculoſa in ecciã celebrat̃.q.112.2.2.fo.166.⁊.q.113.10.c.170.
Paul⁹ ſe ⁊ ſimulatõis repĩhẽdit petrũ,qr peccabat in hõ q̃ circa legaliũ obſuãtiã nimiã diligentiã adhi=bebat ne ſcãdalizaret iudeos.q.103.4.2.fo.151.
¶ Pax eſt pfectio gaudii quãtũ ad duo.ſ.quantum ad q̃etẽ ab exterioribus cõturbãtib⁹.⁊ quãtũ ad ſe=dationẽ deſiderii fluctuãtis.q.70.3.c.fo.97.
¶ Peccandi neceſſitate diabolus non poteſt induce=re: poteſt tñ inducere ex neceſſitate actum qui de ſuo genere eſt peccatum q.80.3.0.fo.115.
Peccans venialiter inheret bono temporali,non vt fruens ſed vt vtens.q 88.1.2.fo 124.
Peccare nihil aliud ẽ q̃ʒ recedere a bono qd cõuenit alicui ſm ſuã nãm.q.109.2.2.8.c.fo.159.
Pctm ẽ act⁹ obliquus,receſſio ſeu diuerſio ab ordie d̃biti finis ↄ̃ rõem nãe,idõ vł legis eterne.q.21.1.0.2.2.f.35.⁊.q.71.8.c.1.3.f.99.⁊.q.72.1.c.2.f.100.
Peccatum non eſt pura priuatio.q.72.1.2.fol.100.⁊.q.75.1.c.1.fol.107.
Peccatum eſt dictum vel factũ vel cõcupitũ ↄ̃ legem eternam.q.71.6.0.fo.99.⁊.q.76.2.1.fo.108.
Et omne peccatum eſt malum quia prohibitum iu=re nãli,nõ aũt iure poſitiuo.q.61.8.4.fol.99.
Peccatum eſt contra naturaʒ.q.6.4.3.f.12.⁊.q.71.2.0.fo.98.⁊.q.94.3.2.fo.132.
Peccatum eſt cõtra tres ordines,idõ triplici pena pu=nit̃.q.72.4.0.fo.101.⁊.q.87.1.c.3.3.c.fol.122.
Peccatum eſt voluntarium q.71.5.c.6.c.2.fol.99.⁊.q.76.3 c.2.fo.109.⁊.q.80.1.c.fo.115.
Peccatum triplex ſcilicet contra deum,proximum,⁊ ſeipſum.q.72.4.0.fo.101.
Peccatum duplex.ſ.ſpũale qd pficit̃ in delectatione aialis:⁊ carnale qd pficit̃ in delectatiõe nãli.ſ.in ipſo tactu corpali.q.72.2.0.fo.100.⁊.q.73.5.c.fo.103.
Peccatum habet ſubſtantiam actus quaſi materia=le,⁊ rationem mali idẽ eſt inordinationem eius quaſi formale.q.71.6 c.fol.99.⁊.q.72.1.8.c.fo.100.
Peccatum duo continet ſcilicet actum culpe,⁊ ma=culam ſequentem.q.87.6.c.fol.123.
Peccatum mortale ⁊ veniale dr̃nt in infinitum ex par=te auerſionis,non autem ex parte conuerſionis.qõ.72.5 1.fo.101.⁊.q.87.5.1.fo.123.
Pctm eſt in voluntate ſicut in ſubiecto.q.74.1.0.fo.103.
Pctm eſt in voluntate vt i cã.q.72.1.2.fo.100.⁊.q.75.7.c.fo.105.⁊.q.75.3.c.fo.108.⁊.q.80.1.c.fol.115.
Peccatum non eſt in voluntate niſi cum ignorantia rationis.q.58.2.c.fo.78.⁊.q.77.2.c.fo.110.
Peccatum eſſentialiter conſiſtit in actu liberi arbi=trii.q.77 6 c.fol.112.
Peccatũ ẽ in rõne dupl̃r.ſ.qñ errat circa id qd põt ⁊ hʒ ſcire:⁊ qñ inordinatos actus inferiorũ virium vł imperat,vł ẽt poſt deliberationẽ nõ coercet.q.74.5.6.0.fo.106.⁊.q.90.4.2.3.fo.129.
Pctm mortale ⁊ veniale põt eẽ in rõe dupl̃r.ſ.ſʒ ſe ⁊ ſʒ q̃ dirigit vires inferiores.q.74.9.10.0.fo.107.
Peccatum moroſe delectationis eſt in ratione dupli=citer ſcilicet imperando illicitas paſſiones inicias=re:⁊ non reprimendo eas.q.74.6.0.fol.106.

Peccatum conſenſus in actū eſt tm̄ in rōne ſuperiori: ſed conſenſus in delectationem in rōne inferiori, ⁊ poteſt eſſe in ſuperiori. q. 74. 7. o. 8. 1. fol. 106.
Pctm̄ pōt eē in ſenſualitate ſubiecte. q. 74. 3. o. f. 105.
Peccatum veniale pōt eſſe in ſenſualitate non autē mortale. q. 74. 3. 5. 4. o. fo. 105. ⁊ q. 89. 5. c. fo. 127.
Peccatum non o. betur actui nutritiue vel generatiue potētie ſed actibus ſenſitiue ordinans ad actus generatiue ⁊ nutritiue. q. 17. 8. 3. fol. 28.
Pctm̄ actuale nō pōt eſſe in nutritiua vel aliis interioribus membris que non ſunt nata moueri a voluntate: ſʒ bñ infectio nature. q. 83. 1. c. 4. 2. fo. 118.
Peccatum ex parte actus habet cauſam per ſe, ſed ex parte inordinationis habet cauſam per accidēs. q. 75. 1. o. 2. 4. c. fo. 107. ⁊ q. 77. 4. c. fo. 111.
Peccatum quodlibet mortale ⁊ veniale homo ſecundum ſtatum nature integre vitare poterat: ſed ſecundum ſtatum nature corrupte ſingula venialia, non autē omnia, ⁊ exiſtēs in mortali ſingula mortalia, ſed non diu vitare pōt. q. 109. 8. o. fo. 161.
Peccatum originale nō pōt inclinare per ſe ad ↄtraria petī ſed indirecte ⁊ p accñs. q. 82. 1. 3. 2. 2. fol. 117.
Peccatum contingit ex defectu ſcie in vli vel particulari in habitu vel in actu ex intentione vel occupatiōe vel infirmitate vel paſſiōe. q. 77. 2. c. f. 110.
Pctm̄ per ſe loquendo non eſt pena pctī: ſed tm̄ per accidens, ⁊ hoc tripl̄r. q. 87. 2. o. fol. 122.
Peccatum facit hominem eſſe reum pene, qđ eſt malum. q. 87. 1. 2. fo. 122.
Pctm̄ vnum eſt cā alterius pctī ſm quatuor genera cauſarum. q. 75. 4. o. fo. 108. ⁊ q. 84. o. fo. 119.
Pctm̄ qñq3 ordinatur ad bonum hominis, quia homo fit humilior ⁊ cautior ex peccato ſuo ⁊ aliorum. q. 87. 2. 2. fol. 122.
Peccatū non poteſt effectiue nocere deo quo ad eius ſubſtantiam: ſed bene quo ad ea q̄ dei ſunt. q. 47. 1. 1. fo. 63 ⁊ q. 73. 8. 2. fo. 104.
Peccatum tranſit actu, ⁊ remanet reatu. q. 109. 7. c. fo. 161. ⁊ q. 113. 2. 3. fol. 167.
Pctm̄ natum eſt aggrauari per circunſtantiam tripliciter. q. 73. 7. o. fo. 104.
Pctm̄ contra deū eſt grauiſſimū. q. 73. 8. 2. fol. 104.
Pctm̄ maximū principalr̄ ⁊ directe opponitur maxime virtuti: cui extenſiue ex parte effectus opponitur minimum pctm̄. q. 73. 4. o. fo. 105.
Pctm̄ eſt tanto grauius quanto voluntas eſt maior, vel finis peior: in aliis autem cauſis peccati eſt oppoſitum. q. 73. 6. o. fo. 103.
Pctm̄ ↄtra perſonas quibus hō eſt magis debitor eſt grauius. q. 100. 6. c. fol. 141.
Pctm̄ operis eſt grauius quā oris ⁊ oris q̄ cordis. q. 100. 6. c. fol. 141.
Pctm̄ eſt grauius, nocumētū ſibi inferre q̄ alteri in his que nō ſubdunſ volūtati ſicut ſunt naturalia et ſpūalia bona: ſed in his que ſubduntur voluntati habet minus de pctō. q. 73. 8. 2. fo. 104.
Pctm̄ directe aggrauat nocumentum intentum vel preuiſum vel per ſe ↄñs pctm̄: non autem ſi per accidens conſequatur ſed imputatur hoī ad penam ſi dabat operam rei illicite propter negligentiam conſiderandi. q. 73. 8. o. fol. 104.
Pctm̄ aggrauatur ex conditione perſone in quam peccatur. q. 73. 9. o. fo. 104.
Pctm̄ ex ſurreptione proueniēs minus imputatur ei qui eſt maior in virtute: ſed pctm̄ ex deliberatione magis imputatur. q. 73. 10. o. fol. 104. ⁊ q. 89. 5. 5. c. fo. 127. ⁊ q. 102. 3. 11. fol. 145.
Peccatum fuit grauius poſt legis veteris prohibitionem. q. 98. 1. 2. fo. 137.
Peccatum poſt acceptam gratiam noui teſtamenti maiori pena eſt dignum. q. 108. 2. 2. fol. 155.
Peccatum originale eſt habitus. ſ. languor nature. ſ. inordinata diſpoſitio ex diſſolutiōe harmonie originalis iuſtitie. q. 82. 1. o. fo. 117.
Peccatum originale nō eſt priuatio pura: ſed eſt habitus corruptus: quia habet priuationem originalis iuſtitie, ⁊ inordinatam diſpoſitionem partium anime. q. 82. 1. 1. fo. 117.
Peccatum originale poteſt eſſe habitus, non autem peccatum actuale. q. 82. 1. 2. fo. 117.
Peccatum originale vocatur peccatum nature: ſed peccatum actuale vocatur peccatum humanum. q. 81. 1. c. fo. 115.
Peccatum originale materialiter eſt concupiſcētia, formaliter vero eſt priuatio originalis iuſtitie. qō. 82. 3. o. fol. 117.
Peccatum originale eſt multiplex virtute. q. 82. 2. 1. fol. 117.
Et in vno hoīe eſt vnum numero, in diuerſis autē eſt vnum ſpecie ⁊ proportione. q. 82. 2. o. fo. 117.
Et eſt equaliter in omnibus. q. 82. 4. o. fol. 118.
Et prius eſt in eſſentia anime q̄ in potentiis. qō. 83. 2. o. 3. c. fo. 118.
Et fuit in adam vt in cā principali: in ſemine vt in cā inſtrumentali: in anima vt in ſubo, ⁊ in carne non vt culpa ſed vt pena. q. 83. 1. o. fo. 118.
Et prius eſt ordine nāe in aīa q̄ in carne: ſed ordine generationis eſt econuerſo. q. 83. 2. 2. 3. 2. fo. 118.
Et contrahitur p infuſionē anime. q. 83. 1. 4. fo. 118.
Et primo inficit voluntatem q̄ alias potētias. q. 83. 3. o. 4. 1. fo. 118.
Et per ipſum oēs potentie anime ſunt infecte: ſed ſpecialiter generatiua, concupiſcibilis, ⁊ ſenſus tact⁹. q. 83. 4. o. fo. 119.
Et traducit ad oēs hoīes ex adā ſm ſeminalem rōnē deſcendētes. q. 81. o. fo. 115. ⁊ q. 83. 3. 4. o. f. 118.
Pctm̄ primi hoīs originalr̄ tranſire in poſteros tenendum eſt ſm fidē catholicā: cōtrariū autē eſt hereſis pelagiane. q. 81. 1. c. fo. 115.
Et ſm fidē catholicā firmiter eſt tenēdum q̄ oēs homines preter xp̄m ex adam deriuati pctm̄ originale ↄtraxerunt: alioquin non oēs indigerent redēptione que eſt per xp̄m, qđ eſt erroneū. q. 81. 3. c. fo. 116.
Pctm̄ originale nō poteſt eſſe in aliquo cum veniali abſq3 mortali. q. 89. 6. o. fo. 127.
Et eius infectio nullo modo cauſatur a deo, ſed ex ſolo peccato primi parentis per carnalem generationem. q. 83. 1. 4. fo. 118.
Et eius cauſa eſt tantum vna. ſ. priuatio originalis iuſtitie. q. 82. 2. c. fo. 117.
Et libido habitualis que in omnibus eſt equalis eſt cauſa peccati originalis, non autē libido actualis. q. 82. 4. 3. fo. 118.
Pctm̄ originale corrumpit naturā q̄tū ad id qđ eſt nature: ſed pctm̄ actuale ade vel alioꝝ ſolū quantū ad id qđ perſone eſt. q. 81. 2. c. 3. fo. 116.
Pctm̄ originale per gratiam baptiſmi tranſit reatu, ſed remanet actu quantum ad fomitem. q. 74. 3. 2. fo. 105. ⁊ q. 81. 3. 2. fo. 116.
Pctm̄ originale. ſ. Baptiſmus.
Pctm̄ veniale dr̄ tripl̄r. ſ. ex cā, ex euentu ⁊ ex gn̄e. q. 77. 8. 1. fo. 112. ⁊ q. 88. 2. o. fo. 125.
Pctm̄ dr̄ veniale ex cā qͥ diminuit culpam: vt cum fit ex infirmitate vel ignorantia. qō. 77. 8. 1. folio 112 ⁊ q. 88. 2. c. fol. 125.
Pctm̄ veniale dr̄ pctm̄ ſm rōnē imperfectā: nec eſt ↄ legem ſed preter legem. q. 88. 1. 1. fo. 124.
Et in nobis ↄtingit vel ꝓpter imperfectionem actꝰ, vel ꝓpter inordinationem circa ea q̄ ſunt ad finem: vtrūq3 aūt ꝓpter defectū ordinis. q. 72. 5. c. fol. 101. ⁊ q. 87. 5. o. fo. 123. ⁊ q. 88. 2. c. fol. 125.
Pctm̄ veniale ꝓprie nō cauſat maculā in aīa, ſed impedit actus virtutū. q. 83. 1. o. fo. 126.
Et in ſtatu nature corrupte non poteſt homo abſtinere ab omni veniali. q. 109. 8. c. fol. 162.
Pctm̄ veniale comparatur egritudini, mortale vero morti. q. 72. 5. fo. 101.
Pctm̄ veniale ex genere non diſponit primo ⁊ per ſe ad mortale, ſed per quandam ↄñam ⁊ ſicut remouens prohibens. q. 74. 4. 3. fol. 106. ⁊ q. 88. 3. o. 4. c. fo. 125.
Pctm̄ veniale nō ↄriaſ rōnib⁹ eternis ſicut ↄriatur actus peccati mortalis. q. 74. 7. o. fol. 107.
Peccatum veniale ⁊ mortale differunt genere. q. 88. 2. o. fol. 125.
Et tñ ex parte agētis ꝓpter imꝑfectionē actus nihil ꝓhibet in eadem ſpecie inueniri mortale ⁊ veniale. q. 72. 5. 1. fo. 101. ⁊ q. 88. 2. c. fol. 125.
Pctm̄ veniale ex gn̄e pōt fieri mortale ex intentione: non idē numero, nec multa venialia ſimul. qō. 88. 4. o. 6. c. 1. fol. 125.
Et conſenſus in veniale ex gn̄e, eſt veniale: ſed conſenſus deliberatus in veniale ꝓpter imperfectionē actus, facit mortale. qō. 74. 8. 2. 9. c. 3. fo. 107. ⁊ q. 88. 5. 1. fo. 126.
Pctm̄ veniale p additionē deformitatis mortalis efficitur mortale: ſed non econuerſo: poteſt tñ mortale ex gn̄e ſuo eſſe veniale per ſubtractionem deliberate rationis. q. 88. 8. o. fol. 126.
Pctm̄ veniale ⁊ mortale differunt ſicut reparabile ⁊ irreparabile p principiū intern⁹. q. 73. 5. c. fol. 101. ⁊ q. 87. 3. 5. o. fo. 123. ⁊ q. 88. 1. o fo. 124.
Pctm̄ veniale in ſtatu innocentie non potuit eſſe ante mortale. q. 89. 3. o. fo. 127.
Pctm̄ veniale non poteſt eſſe in aliquo cum originali abſq3 mortali. q. 89. 6. o. fol. 127.
Pctm̄ veniale pōt eē in rōne ſupiore dupl̄r. ſ. qñ conſentit in veniale ex gn̄e, vel qñ h3 ſubitum motum infidelitatis ſine conſenſu. q. 74. 9. 10. o. fo. 107.
Et circa ꝓpriū obiectum ⁊ ſi ſit pctm̄ mortale ex genere, pōt rō ſuperior peccare venialiter in ſubitis motibus, vel etiam mortaliter per deliberatum conſenſum. q. 74. 9. 10. c. fo. 107.
Pctm̄ veniale nō excludit habitualem ordinationem act⁹ in gl̄iam dei ſʒ ſolū actualē. q. 88. 1. 2. fol. 124.
Pctm̄ veniale ex gn̄e pōt fieri mortale, inq̄tum conſtituitur in eo finis, vel inq̄tum refertur ad mortale ſicut ad finem. q. 88. 2. 4. c. fo. 125.
Pctm̄ mortale eſt omne qđ fit ꝓpter mortale. qō. 88. 2. 4. 6. c. fol. 125.
Peccatum mortale non eſt niſi contra legem dei. qō. 74. 10. c. fo. 107.
Nec eſt aliud q̄ cōſulatur vel cōſuli poſſit ratio eterna. ſ. lex dei. q. 74. 10. c. fol. 107.
Pctm̄ mortale contrariatur charitati, non autē ſpei vel fidei. q. 71. 4. c. fo. 99.
Pctm̄ qđ auertit a deo auferens charitatem, eſt mortale. q. 87. 3. c. fo. 123. ⁊ q. 88. 2. c. fo. 125.
Pctm̄ mortale ↄriaſ charitati, ideo p vnū mortale excluſa charitate excluduntur per ↄñs oēs virtutes inquātū virtutes ſed non inq̄tum habitus. q. 63. 2. 2. fo. 86. ⁊ q. 65. 3. c. fol. 89. ⁊ q. 71. 4. o. folio. 99. ⁊ q. 73. 1. 2. fol. 103.
Pctm̄ caret ordine ex parte auerſionis ſed non ex parte conuerſionis. q. 84. 3. 2. fol. 118.
Pctm̄ carnale plus h3 de cōuerſione: ſʒ pctm̄ ſpūale plus h3 de auerſione. q. 73. 5. c. fo. 103.
Pctm̄ ex ignorantia proueniens pōt reduci ad acciđiam: ſed pctm̄ ex bona intentione commiſſum vr̄ ad ignorātiā ptinere. q. 84. 4. 5. fol. 120.
Pctm̄ ex ignorātia vel paſſione vel infirmitate, totaliter tollitur vel in parte. q. 47. 2. c. fol. 63. ⁊ qō. 88. 2. c. fo. 125.
Pctm̄ ex certa malitia vel induſtria eſt ex inordinatione voluntatis plus amantis minus bonum. qō. 78. 1. o. fol. 112.
Pctm̄ ex paſſione eſt mortale cum procedit ad actū peccati vel ad conſenſum deliberatum ſi ratio non excludat paſſionem diuertendo vel impediendo. q. 77. 7. 8. n. fol. 112.
Pctm̄. ſ. Adam. Baptiſmus. Charitas. Deus. Effectus. Gratia. Malitia. Pena.
Pctī diuiſio in veniale ⁊ mortale non eſt generis in ſpēs, ſed analogi in ea de quib⁹ predicaſ ſecūdum prius ⁊ poſterius. q. 88. 1. 1. 3. 1. fol. 124.
Pctī diſtinctio in pctm̄ contra deum, proximum, ⁊ ſeipſum eſt ſm diuerſas peccatorum ſpecies, que eſt ſecundum obiecta. q. 72. 4. o. fo. 101.
Pctī differentia ſm veniale ⁊ mortale vel ſm alios reatus non conſtituit diuerſitatem ſpeciei. qō. 72. 5. o. fo. 101. ⁊ q. 88. 1. 2. o. fo. 124.
Pctī ſubm pōt eſſe oīs potētia que poteſt moueri ad ſuos actus vel ab eis reprimi per voluntatem, pri⁹ tñ eſt in voluntate. q. 74. 2. o. 3. c. fo. 105. ⁊ q. 83. c. c. fo. 118.
Pctī cā eſt voluntas p ſe q̄đā ex parte actus, ſed per accñs ex pte inordinationis. q. 75. 1. o. fo. 107.
Pctī prima cā non eſt malū ſed bonū. ſ. volūtas cum abſentia alterius boni. ſ. regule rationis vel legis diuine. q. 85. 1. c. 3. fo. 107.
Pctī ꝓpria ⁊ p ſe cā eſt voluntas: alie vero cāe concurrunt q̄ſi extrinſece ⁊ remote. q. 75. 6. c. fol. 103.
Pctī nihil exteri⁹ eſt cā ſufficiens: ſed tm̄ inducēs vel mouēs appetitū ſenſitiuū. q. 73. 8. 5. fol. 104. ⁊ qō. 75. 3. o. fo. 108. ⁊ q. 80. 1. 3. o fo. 114.
Peccati cā interior duplex. ſ. ꝓxima. ſ. ratio ⁊ voluntas. ⁊ remota. ſ. imaginatio ⁊ appetitus ſenſitiuus. q. 75. 2. o. 3. fo. 107.
Peccati cauſa triplex. ſ. motiuum quod eſt bonū apparens, defectus regule: ⁊ perficiens. qō. 75. 2. 3. c. fol. 107.
Peccati cauſa eſt inordinatus amor ſui. qō. 77. 4. o. fol. 111.
Peccati cā duplex: amor boni tpalis, ⁊ timor mali. q. 77. 4. c. 3. fo. 111.
Pctī cā p ſe eſt ex parte cōuerſionis ad commutabile bonū q. 75. 1. c. fo. 107. ⁊ q. 77. 4. c. 6. 1. 8. 2. f. 111. ⁊ q. 84. 1. 1. fo. 119.
Peccati effectus ſunt priuatio modi ſpeciei ⁊ ordinis vt ſunt in bono virtutis ⁊ gratie, nō autem in aliis. q. 85. 4. o. fo. 121.
Pctī grauitas principalr̄ eſt ex eā ſeu ſine. q. 72. 5. 8. 4. 3. c. fo. 103. ⁊ q. 74. 9. c. fol. 107.
Pctī grauitas magis attenditur ex parte auerſionis ab incommutabili bono, ex quo procedit ⁊ in qua perficitur ratio culpe. qō. 73. 3. 2. fo. 103. ⁊ queſtio. 77. 6. 1. fo. 112.

Pcti grauitas hꝫ quatuor gradus.ſ. per paſſionem ignorātiā, maliciā, ⁊ ꝑtinaciā.q.105.2.9.fol.154.
Pctm̄ nō trāſfert in aliam ſpēm dignitas pſone, niſi rōne inobie vel voti.q.89.3.c.fo.127.
Pctm̄ originale nō ꝯtraheret aliqs ſi formaret virtute diuina ex carne hūana.q.81.4.o.fo.116.
Pctō ſic priuat debita cōmenſuratio rōnis vt nō totaliter ordo rōnis tollat.q.73.2.c.fo.103.
Pctō magis eſt nā corrupta q̄ ad appetitū boni quā quo ad cognitionē veri.q.103.2.3.fo.159.
Pctō primi parētis quatuor ſunt vulnera inflicta toti hūane nāe. ignorantia, malitia, infirmitas ꝯcupiſcētia: que etiā ſunt ex aliis peccatis conſequentia.q.63.3.o.3.c.fo.120.
Pctō hō incurrit triplex detrimentū. ſ. maculam, corruptionem nālis boni, ⁊ reatum pene.qō.109.7.c.folio.161.
Pctō veniali debet pena eterna ſi cū mortali inueniatur in damnato.q.87.5.3.fol.125.
Pctō mortali ex pte auerſionis rñdet pena dāni que eſt infinita: ex parte aūt cōuerſionis rñdet pena ſenſus que eſt finita.q.87.4.o.fo.125.
Pctā ꝓprie diſtinguuntur ſpē ſecundum obiecta, nō autem ex parte inordinationis.q.72.1.o.2.c.3.4.o.5.1.8.c.fo.100.⁊.q.73.3.c.1.4.c.f.103.⁊.q.78.2.3.fol.114.
Peccata non differunt ſpecie ſm diuerſas cauſas efficientes vel motiuas, ſed ſolū ſm diuerſitatem cauſe finalis.q.72.3.o.fo.100.
Pctā ſunt alia ſpecie vbi occurrit aliud motiuum ad peccandum, quod motiuum eſt finis ⁊ obiectum.q.72.8.3.c.fol.102.
Peccata differre ſm obiecta vel ſm fines in idem redit.q.72.1.1.fol.100.
Et in pctis eſt duplex drīa.ſ. mālis que attendit ſm nālem ſpēm actuū pcti, ⁊ formalis q̄ eſt ſm ordinem ad vnū finē propriū.q.72.6.c.fo.101.
Et qd̄ in eis eſt p accñs.i. preter intentionē peccantis nō dat ſpēm pctō.q.72.1.6.c.fo.110.
Pctā cordis oris ⁊ opis nō diſtinguunt ſm diuerſas ſpēs cōpletas, ſed ſm diuerſos gradus eiuſdē ſpēi.q.72.7.o.fo.101.⁊.q.100.5.6.c.fo.141.
Pctā nō diuerſificant ſpē ſm diuerſa ꝓcepta legis: qr nō hñt ſpēm ex pte auerſionis ſꝫ ex pte cōuerſionis.q.72.6.2.9.1.fo.101.⁊.q.73.1.c.fo.103.
Pctā ſm ſupabundantiā ⁊ defectum differūt ſpecie, ⁊ ſunt adinuicē cōtraria ꝓpter diuerſa motiua cōtrarie.q.72.8.9.fol.102.
Peccata ⁊ vitia ex hoc in hominibus proueniunt ꝙ ſequuntur inclinationē nature ſenſitiue contra ordinē rōnis.q.7.2.3.fo.38.
Pctā non ſunt paria in grauitate.q.73.2.o.fo.103.
Pctā ſpūalia inquantū huiuſmodi ſunt maioris culpe ꝙ carnalia.q.73.5.o.fo.103.
Pctā ſm illud qd̄ perficit ſpēm eorꝫ nullam adinuicem hñt cōnexionē.q.73.o.fo.102.
Pctā ex pte ꝯuerſionis diſtinguunt: ſꝫ ex pte auerſionis offendens in vno factus eſt oīum reus.i. incurrit omnium pctōꝝ reatū.q.73.1.1.fo.103.
Peccata ex concupiſcentia ſunt turpiora ꝙ peccata ire.q.73.5.3.fol.103.
Peccata intemperantie ſunt maxime exprobabilia.q.73.5.3.fol.103.
Peccatorum contrarietas eſt ex parte conuerſionis, ſed eorum conuenientia ⁊ pene reatus eſt ex parte auerſionis.queſtio.73.1.o.folio.102.queſtio.113.2.3.fo.167.
Peccantes auertuntur ab eo in quo vere inuenit ratio vltimi finis: non aūt ab ipſa vltimi finis intentione quam querunt falſo in aliis rebus.q.1.7.1.f.3.⁊.q.83.1.3.fol.126.
¶ Pena duplex.ſ. dāni ⁊ ſenſus. prima eſt infinita, ſecunda vero finita.q.87.4.c.fol.125.
Pena ſenſus rñdet peccato ex parte inordinate conuerſionis: ſed pena damni que eſt amiſſio infiniti boni ſcilicet dei reſpōdet peccato ex parte auerſionis.q.87.4.c.fol.125.
Pena conſequitur peccatū per ſe, ⁊ per accidens.qō.73.8.c.fol.104.
Pena non ſemper eſt medicinalis ei qui punitur ſed ſolum aliis.q.87.2.1.3.o.fol.122.
Pena reſpicit perſonam peccantē, ſed ratio peccati proprie conſiſtit in actu.q.21.1.3.fol.35.
Pena de ratione ſua eſt contra voluntatem.qō.87.2.8.c.fol.122.
Pena de rōne ſua hꝫ ꝙ ſit ꝯtra voluntatē, afflictiua, ⁊ ꝙ ꝓ aliq̄ culpa inferat.q.46.6.2.fo.62.
Pena ſatiſfactoria ſimplr̄ eſt volūtaria, ſm quid autem inuoluntaria.q.87.6.c.fo.124.
Pena iuſta eſſe poteſt a deo ⁊ ab homine inflicta: ſꝫ non eſt effectus peccati directe ſed diſpoſitiue.q.87.1.2.fol.122.
Pena proportionatur pctō.q.87.4.c.3.fol.123.
Pena ſm rationem pene ſemper habet ordinem ad culpam.q.87.7.o.fo.124.
Pena inquantum habet rationem pene infligitur vnicuiqꝫ pro peccato ſuo: ſed vt ſatiſfactoria ⁊ vt medicina infligitur etiam pro peccato alterius.q.87.7.8.o.fo.124.
Pena ſimplr̄ ſemꝑ hꝫ ordinem ad culpam propriam actualem vel originalem.q.67.7.o.fol.124.
Pena grauior imponitur quadrupl̄r.ſ. propter grauius peccatum, conſuetudinē, cōcupiſcentiā, ⁊ facilitatem peccandi.q.105.2.9.fo.154.
Pena eterna debetur peccato originali non ratione ſue grauitatis: ſed ratione ſubiecti, ſine gratia inuenti.q.87.5.2.fo.123.
Pena eterna debetur peccato veniali ſi cum mortali inueniatur in dānato.q.87.5.3.fol.123.
Pena temporalis debetur peccato veniali, eterna vero mortali.q.72.5.c.fo.101.⁊.q.87.5.o.fol.123.et q.109.7.c.fol.161.
Pena non ſimpliciter ſed ſatiſfactoria pōt remanere culpa remota.q.87.6.o.fo.123.
Pena. ꝟ. Duratio. Infidelis.
Penam mortis lex vetus inflixit in criminibus contra deum, in homicidio, in irreuerentiam ad parentes, in adulterio in inceſtu, ⁊ furto hominum: in furto autem aliarum rerum penam dāni.q.105.2.10.fol.154.
Et penam talionis induxit in percuſſuris, mutilationibus ⁊ falſo teſtimonio; in aliis autem penam flagellationis vel ignominie.q.105.2.10.fol.154.
Et penam ſeruitutis induxit duobus caſibus.ſ. qñ ſeruus anno remiſſionis nolebat liber exire: vel quando nō habebat quod poſſet reſtituere.q.105.2.10.fol.154.
Et penam exilii particularis ſtatuit, ſed non vniuerſalis.q.105.2.10.fo.154.
Pene ſpūali ſeu bonorum aīe nullus ponitur ꝓ alio ſed tantum pro culpa propria.q.87.8.o.fo.124.
Pena ſpūali nō puniunt filii pro parentib⁹ niſi cōicent in culpa per originē vel imitationem: ſed pena corporali interdum a deo vel ab hoīe puniunt filii pro parentibus ⁊ ſubditi pro dñis.q.81.1.1.2.1.fo.116.⁊.q.87.8.o.fo.124.
Penarum omnium veteris legis ratio redditur.qō.109.2.8.10.11.12.fo.153.
¶ Penitentie ſacramentum in noua lege reſpondet omnibus purificationibus veteris legis.q.102.5.3.fo.148.
Perfectio duplex.ſ. conſtituens eſſentiam rei, ⁊ concomitans eſſe rei.q.4.2.1.3.c.fol.7.
Perfectio rei precipue conſideratur in ordine ad ſuū finem.q.55.1.c.fo.73.
Perfectio ⁊ imperfectio vt opponitur, nō pñt ſimul eſſe ſm idē q.67.3.c.5.2.fo.93.
Perfectio hoīs eſt vt contēptis tēpalibus, ſpūalibus inhereat.q.30.6.c.fo.133.
Perfectionis gradus triplex.ſ. qui habetur ſine motu, vno motu, ⁊ pluribus motibus.q.3.2.4.fol.5.⁊ q.5.7.c.fol.111.
Perfectum ⁊ bonum dīr metaphorice in malis: vt perfectus ſeu bonus latro.q.55.3.1.fo.74.⁊.q.82.1.c.fol.130.
Perfectum dicit̄ dupliciter.ſ. ſimpliciter, ⁊ ſm tēps.q.98.2.1.fol.137.
Perfectum vnūquodqꝫ eſt inquantum eſt actu.q.5.2.c.fo.5.
Perfectum pōt eſſe qd̄ prius idē numero fuit imperfectum, qñ imperfectio non eſt de ratiōe ſpeciei.qō.67.3.6.c.fo.93.
Perfectio adueniēte nō manet imperfectum, qñ imꝑfectio eſt de rōne eius.q.67.3.c.fol.93.
Perfectio bonitas eſt in his q̄ ad finem ordināt̄ ſi per ſe ſufficiāt inducere ad finem imperfecte aūt ſi tñ cooperari pñt ad finē, ſed nō ſufficiūt ad finē ꝑducere.q.98.1.c.fo.159.
¶ Periculū eſt in mora qñqꝫ.q.96.6.c.fo.156.
¶ Periculū ſi ſit ſubitū non patiens tantā morā vt ad ſuperiorem recurri poſſit: ipſa neceſſitas diſpenſationem hꝫ annexam: qr neceſſitas non ſubijcitur legi.q.96.6.c.fo.155.
¶ Permiſſio. Lex humana dicitur aliqua ꝑmittere quaſi ea approbans, ſed quaſi ea corrigere non potens.q.95.3.3.fo.151.
¶ Perplexus. Suppoſito errore rōnis vel ꝯſcīe, ex neceſſitate ſequitur malū in voluntate: nec tñ eſt homo ꝑplexus qr pōt ab errore recedere.q.19.6.3.fo.31.
Per ſe. In omnibus ea que nō per ſe inſunt reducuntur ad aliquid quod per ſe ineſt.q.10.1.c.fol.17.
Perſeuerātia dicitur tripliciter ſcilicet habitus mentis quo homo firmiter ſtat contra triſtitias, habitus quo homo habet propoſitum perſeuerandi in bono vſque ad finem, ⁊ continuatio boni vſqꝫ ad finem vite primo ⁊ ſecundo modo eſt virtus infuſa, non autem tertio modo.q.109.10.c.fol.163.
Perſeuerantia non eſt perfectio appetitiue virtutis ſenſitiue ſed rationalis partis.q.58.3.2.fo.79.
Perſeuerantia ⁊ triſtitia non eſt virtus.qō.58.3.2.fol.79.
Perſeuerantia. ꝟ. Continentia. Donum.
Perſpectiua. ꝟ. Aſtrologia.
Pertinentia. ꝟ. Peccatum.
¶ Phaſe celebrabatur primo menſe propter beneficium preterite liberationis in egypto ⁊ propter futuram paſſionem chriſti.q.100.5.2.fol.141.⁊.qō.102.4.10.5.2.fo.147.
¶ Philotimia.i. amor honoris eſt virtus circa honores abſolute, ⁊ eſt in concupiſcibili.qō.60.5.c.folio.83.
¶ Pietas importat reuerentiam quam habemus ad patrem ⁊ ad patriam: ⁊ etiam cultus dei pietas nominatur.q.66.4.2.fo.65.
Pietas. ꝟ. Donum.
¶ Piſces qui in aqua viuunt, magis ſunt alieni ab homine quam alia animalia que viuunt in aere: ⁊ ex aqua extracti ſtatim moriuntur, ideo non poterant in templo offerri ſicut alia animalia.q.102.3.5.fol.145.
¶ Planeta. ꝟ. Candelabrum.
Poetica ſicut non capiuntur a ratione humana propter defectum veritatis ita nec diuina propter excedentem veritatem: ideo vtrobiqꝫ opus eſt repreſentatione per ſenſibiles figuras.queſtio.101.2.2.folio.144.
Porphyrio hꝫ vnū pedē latū ad natandū, aliū fiſſum ad ambulandū, ⁊ ſolo morſu bibit, ⁊ cībum aqua tingens: ⁊ ſignat eos qui ſolum facere volūt ꝙ fuerit vnctū aqua ꝓprie voluntatis.q.102.6.1.fo.150.
¶ Poſſeſſio olim cōis, ⁊ libertas omniū vna, dr̄ eſſe de iure nāli: qr diſtinctio poſſeſſionū ⁊ ſeruitus non ſunt inducte a nā ſꝫ ꝑ hoīum rōnē.q.94.5.3.f.135.
Poſſeſſiones iudeorum non poterant vendi, ne forte confunderentur: preter domos vrbanas quia nō erant ſorte diſtincte.q.105.2.c.3.fo.154.
Poſſeſſiones eſſe diſtinctas optimum eſt, ⁊ qd̄ vſus partim ſit communis ⁊ partim per voluntatē poſſeſſorum communicetur: que tria fuerunt in lege veteri ſtatuta.q.105.2.c.fo.155.
Poſſeſſionū irregularitate ciuitates plures deſtruuntur: ideo ad poſſeſſiones regulandas triplex remedium lex vetus adhibuit.q.105.2.c.3.fo.153.
Poſſibile ⁊ impoſſibile non omnino per accñs ſe hñt ad obiectum appetitiue virtutis.q.40.1.3.fol.56.
¶ Poſtpredicamentum eſt quod diuerſa rerum genera conſequitur.q.49.1.c.fo.64.
Potentia duplex ſcilicet ad eſſe que ſe tenet ex parte materie: ⁊ ad agere, que ſe tenet ex parte forme.q.55.2.c.fo.94.
Potentia rationalis tantum ſe habet ad oppoſita que ſub ſuo obiecto cōueniēter ꝯtinent.qō.8.1.2.fo.14.
Potentia eadem eſt oppoſitorum, ſed non eodem modo ſe habet ad vtrunqꝫ.q.8.1.1.fol.14.
Potentia, habitus vel ars ad quam pertinet finis vniuerſalis, mouet ſuo imperio potentiam habitū vel artem ad quam pertinet finis ſub illo vniuerſali comprehenſus.q.9.1.c.fo.6.⁊.q.65.5.1.fol.88.⁊ q.114.4.1.fo.171.
Potentie natura ⁊ ratio eſt, vt ſit principium actus.q.49.3.c.fo.66.
Po⁹ oīe ꝑfectio hꝫ rōnē virtutis.q.110.4.c.fo.164.
Potentie vegetatiue actus non ſubduntur imperio rationis.q.17.8.9.o.fo.26.⁊.q.50.3.1.fol.67.
Potentia vna anime intenſa in ſuo actu, neceſſe eſt quod altera in ſuo actu remittatur, vel totaliter impediatur.q.77.1.c.fo.110.
Potentie naturales non agunt nec diſponuntur per aliquos habitus, quia ſcđm ſeipſas ſunt determinate ad vnum.q.49.4.2.f.66.⁊.q.50.1.3.c.f.66.
Potentie diuerſe ordinantur ad ea que ſunt diuerſa genere ex equo. ⁊ non aliter.q.8.2.2.fo.15.
Potentie apprehenſiue interiores preparant intellectui poſſibili proprium obiectum: ideo ex bona diſpoſitione harum virium, ad quam cooperatur bona diſpoſitio corporis, redditur homo habilis ad intelligendum.q.50.4.3.fo.67.

Potentie ſenſitiue in nobis pre aliis animalibus habent quandam excellentiam.q.74.3.1m.fol.105.
Potentiarum actiuarum ⁊ artium ordinatarum vltima perfectio pertinet ad ſupremam potentiam vel artem .inferiores vero coadiuuant vel diſponunt.q.5.6.1m.fol.11.⁊.qõ.57.6.c.fo.78.⁊.q.74.7.c.fo.106.⁊.q.98.3.c.fol.137.
Ubicũq; eſt diuerſitas potẽtiarũ.eſt diuerſitas habitũ, ſed nõ ↄuertit.q.8.2.3m.fo.13.⁊.q.56.2.c.fo.74.
Potentia.ṽ.Angelus.Anima.Ars.Appetitus.
Appropinquatio.Habitus.
¶ Poteſtas habet rationem principii: ⁊ ſe habet et ad bonum ⁊ ad malum.q.2.4.c.2m.fo.4.
Ptãs dei eſt ſua bonitas.iõ vti nõ pt̃ ſua bonitate niſi bñ ſed hoc in hoibus nõ inuenit.q.2.4.1m.fo.4.
Poteſtate bene vti in regimine multorum eſt optimum:⁊ male vti eſt peſſimum.q 2.4.2m.fol.4.
Poteſtas.ṽ.Seruitus.
¶ Practicũ ſumit ab ope exteriori:ſpeculatiuũ vero ab ope interiori.q.3.5.2m.f.6.⁊.q.57.1.1m.f.78.
Practicum.ṽ.Habitus.Intellectus.Ratio.
¶ Preceptum importat applicationem legis ad ea que ex lege regulantur.q.90.2.1m.fo.128.
Preceptũ de ſui rõne ĩportat ordinẽ ad finẽ inq̃tum quod precipitur.eſt neceſſarium vel expediens ad finem.q.99.1.c.fo.138.
Preceptũ hʒ rõnẽ debiti ⁊ eſt obligatoriũ.q.99.1.5.c.fo.138.⁊.q.100.5.1.fol.141.
Preceptum a ſit poſſibile,ſubditus nõ debet iudicio ſuo d̾ſ̃minare:ſed iudicio ſuperioris ſtare.qõ.13.3.3.fo.21.
Preceptũ legis hʒ vim coactiuam q̃ eſt per metũ pene: iõ illud ꝓprie cadit ſub p̃cepto legis,ꝓ quo pena legis infligitur.q.100.9.c.fol.142.
Preceptũ affirmatiuũ obligat ſemper ſed nõ ad ſemper.q.71.5.3.fo.97.⁊.q.88.1.2.fo.124.⁊.qõ.100.10.2.fol.143.
Preceptũ tertiũ de ſabbato ponit̃ vt commemoratiuũ beneficii preteriti:ideo ſpẽaliter in eo ſit mẽtio de memoria.q.100 6.5.fo.141.
Preceptũ tertiũ eſt ſ̃m aliqd morale,⁊ ſ̃m aliqd cerimoniale.q.100.3 2.7.⁊.5 fo.140.
Preceptũ nõ fuit dandũ de dilectiõe ſui:qr q̃ ad hoc lex vigebat ,⁊ dilectio ſui includitur in dilectione dei ⁊ proximi.q.100.5.14.fo.141.
Preceptũ in lege diuina non datur de fide:qr preceptum fidei preſupponitur ad precepta decalogi ,ſicut p̃ceptũ dilectionis.q.100.4.1.fo 141.
Et moralia inter ſunt lege determinabilia inq̃tum pertinent ad iuſtitiã.q.99.5.1.fol.139.
Preceptum iudiciale quadruplex.ſ.pertinẽs ad principes,conciues,extraneos ⁊ domeſticos.q.104.4.c.fo.151.
Preceptũ finis ⁊ id de quo datur preceptum non ſunt idem.q.100.9.2.fo.142.
Precepta affirmatiua diſtinguuntur a negatiuis qñ vnũ nõ includit in alio:ſed ſi vnũ includatur in alio nõ diſtinguũtur.q.100.4.2.fo.140.
Precepta noue legis ſunt maiora q̃ veteris quo ad explicitam manifeſtationẽ,ſed non quoad ſubſtantiam.q.107.3.2 fo.157.
Precepta decalogi ſunt prima legis elemẽta.q.100.3 3.5 c.fo.140.
Precepta decalogi ſunt que ſtatim ex principiis communibus primis vel ex fide innoteſcunt hoibus.q.100.3.c.5.1.6.11.c.fol.140.
Precepta decalogi ſunt immediate a deo: alia vero ꝑ moyſez vel ꝑ alios.q.100.3.c.⁊.5.1.11.c.fo.140.
Precepta decalogi diuerſimode diſtinguuntur a diuerſis ⁊ enumeranẽ.q.100.5.c.fol.141.
Precepta decalogi conuenienter ordinantur.q.100.6.c.fo.141.
Precepta prima ⁊ cõmuniſſima legis nãe ⁊ ea q̃ ſolũ ſapientibus ſunt manifeſta:non enumeranẽ inter precepta decalogi.q.100.3.c.2.11.c.fo.140.
Precepta oĩa moralia veteris legis reducunẽ ad precepta decalogi.q.100.3 11.c.fol.140.
Precepta legis nature ⁊ ea que indigent inquiſitione ſapiẽtum,continẽtur in preceptis decalogi .prima quidẽ vt principia in concluſionibus,alia vero econuerſo.q.100.3.c.fo.140.
Precepta affirmatiua decalogi duo tantũ ponũtur.ſ.tertium ⁊ quartum , alia vero ſunt negatiua.qõ.100.7.1.fol.141.
Precepta q̃ prohibent concupiſcentias ſunt diuerſa ſ̃m ſpẽales rõnes: vnũ tñ vtroq; cõcupiſcẽtiis cõuenit in vna rõne cõi.q.100.4.3 fo.141.
Precepta moralia ptinẽt ad legẽ nature,ſed diuerſimode.queſtio.99.3.2.4.c.fo.139.⁊.q.100.1.c.fo.140.⁊.q.104.1.c.fol.152.
Precepta legis nature tenebantur omnes obſeruare q.98.5.c.fol.138.
Precepta legis cuiuſlibet dantur de actib᷒ virtutũ.q.107.1.2.fol.156.
Precepta moralia.i.de actibus virtutum lex vetus continet.q.98.5.c.fol.138.⁊.q.99.2.c.3.2.4.c.folio.138.
Precepta oĩa legis veteris ſunt vnum ſ̃m ordinem ad vnum finẽ ,ſunt tñ multa ſ̃m diuerſitatẽ eorum que ordinantur ad illum finem.q.99.1.c.fol.138.
Precepta dilectionis dei ⁊ ꝓximi ſunt prima ⁊ cõia precepta legis nature ⁊ per ſe nota rõni humane : iõ oĩa p̃cepta decalogi ad illa duo referunẽ ſicut concluſiones ad p̃nª cõia.q.100.1.1.3.1.fo.140.
Et in precepto dilectionis proximi ſicut in fine mandatorum omnium,tota lex impletur.q.99.1.2.fol.138.⁊.q.105.2.1.fo.153.
Precepta de dilectione dei ⁊ proximi ſunt duo ,et ſunt vnum vt vnum eorũ includitur in alio.q.99.1.2.fol.138.⁊.q.100.3.1.fo.140.
Precepta legis ad hoc tendunt vt amicitiam conſtituant vel hoim adinuicem vel hominis ad deum.q.99.1.2.3.fo.138.
Precepta legis homo in ſtatu nature integre potuit ſine gratia implere quo ad ſubam operis ,non autem quo ad modum agendi vt.ſ.ex charitate fiant: ſed poſt peccatum neutro modo.qõ.109.4.c.⁊.5.2.fo.160.
Precepta legis nõ ſunt de actib᷒ virtutũ niſi inquantũ aſſumũt rõnẽ iuſtitie:qr ipſa ſola importat rõnẽ debiti.q.99.5.1.fo.139.⁊.q.100.2.c.3.3.fol 140.
Precepta dantur in lege de actu fortitudinis ⁊ de actu gule.q.100.11.3.fo.143.
Precepta decalogi ⁊ ſuperaddita directe dantur de virtute caſtitatis:⁊ de virtutibus pertinentibus ad bonum cõe.q.100.11.3.fol.143.
Precepta cerimonialia.ſ.que ſpẽaliter ad cultum dei pertinent,lex vet᷒ cõtinet.q.99.3.c.4.5.c.fol.139.⁊.q.101.1 2.4.c.fol.144.⁊.q.103.1.c.fo.150.⁊.q.180.2.c.fo.157.
Precepta cerimonialia hñt cauſam literalem ⁊ figuralem.q.102.c.fo.144.
Precepta cerimonialia erant figura chr̃i ,eccleſie et pãe celeſtis:ſed lex noua eſt tantũ figura patrie.q.101.2.c.fo.144.⁊.q.103.1 c.fo.150.
Precepta cerimonialia ſunt figuralia primo et per ſe,iudicialia vero ex conſequenti.q.104.2.c.3.c.folio.152.
Precepta cerimonialia legis neque mortifera neq; mortua fuerunt vſq; ad paſſionem Chriſti:poſt cuius paſſionem fuerunt mortua ,ſed non mortifera vſq; ad euangelii diuulgationem:poſt quam mortua ⁊ mortifera ſunt.q.103.3.4.c.fo.152.⁊.q.104.3.fo.152.
Precepta cerimonialia in lege veteri ſunt plura q̃ iudicialia,⁊ plura ſunt moralia in ordine ad proximum q̃ ad deum.q.104.1.3.fo.152.
Precepta cerimonialia ⁊ iudicialia ſunt determinatiua preceptoꝶ decalogi ex vi inſtitutionis:non autem ex vi naturalis inſtinctus ſicut precepta moralia.q.100.11.2.fol.143.
Precepta oĩa legis continentur ſub moralibus ,cerimonialibus ⁊ iudicialibus:alia vero nõ ſunt precepta ,ſed ad eorum obſeruantiam ordinata.qõ.99.5.c.fo.139.
Precepta cerimonialia diſtinguũtur a preceptis moralibus.q.99.3.2.fol.139.
Precepta cerimonialia ⁊ iudicialia habent vim obligandi ex ſola inſtitutione diuina vel humana,moralia vero ex dictamine naturalis rationis.queſtio.100.11.c.2.folio.143.⁊.queſtio.104.1.c.4.2.folio.152.
Precepta iudicialia ſunt determinationes iuſtitie inter homines obſeruande:⁊ ea lex vetus continet.queſtio.99.4.c.5.c.folio.139.⁊ queſtio.101.1.c.folio.144.⁊.queſtio.104.1.c.fo.151.⁊.queſtio.108.2.c.fol.157.
Precepta iudicialia veteris legis conuenienter ordinata ſunt circa principes ⁊ reges iudeorum.qõ.105.1.c.fo.152.
Et circa domeſticas perſonas.ſ.ſeruos , vxores ⁊ filios.q.105 4.c fo.154.
Et circa populariũ ↄuictũ ⁊ poſſeſſiones iudeorũ ſtatuendo iudices,ordinem iudicii,numerum teſtium ⁊ penas.q.105.2.c.fo.153.
Et circa extraneos.ſ.peregrinos ⁊ aduenas,vicinos ⁊ hoſtes.q.105.3.c.fol.154.
Precepta ordinantia hoiem in ſeipſo non ſunt iudicialia ſed moralia.q.104.1.3.fo.152.
Et circa iudicialia precepta dupliciter ſcribe ⁊ phariſei errabant.ſ.permiſſa eſtimantes per ſe iuſta et facienda propter iuſtitiam credentes vindictã,cupiditate,vel odio eſſe exequenda.queſtio.108.3.2.folio.185.
Precepta iudicialia poſt chriſtum non obligant:nec ſeruans aut mandans ea ſeruari peccat,niſi ſeruarentur aut ſeruari mãdarent quaſi vim obligandi habentia ex veteris legis inſtitutione.q.104.2.c.fo.152.⁊.q.108.1.c.2.c.4.fo.157.
Precepta.ṽ.Conſilium.Mandatum.Promulgatio.
Precepto primo ⁊ tertio decalogi additur cerimoniale determinatiuum moralis precepti cõmunis: ideo vtrobiq; oportuit rõnem aſſignari ,in aliis vero non.qr ſunt pure moralia.q.100.7.c.fol.141.
Precepto primo ⁊ quarto decalogi opponitur premium qr videbantur inutilia.ſed primo ⁊ ſcdo additur comminatio penarum propter pronitatẽ ad malum.q.100.7.3.4 fol.141.
Precepto ſecundo decalogi prohibetur falſitas doctrine.q.100.5.3.7.c.fo.141.
Precepto tertio ſecundũ q̃ eſt morale,precipit̃ quies cordis in deo.q.100.5.c.fo.141.
Precepto iſto.ſ.oĩa quecunq; vultis vt faciant vobis homines ⁊ vos facite illis,explicatur quod implicite continetur in hoc qõ dr̃ diliges proximum tuum ſicut teipſum.q.69.1.3.fo.138.
Preceptorum iudicialium multi errores fuere phariſeorum.q.108.3.2.4 fo.158.
Preceptorũ decalogi ſufficientia.q.100.5.c.fo.141.
Preceptorum multitudo a prelatis moderanda eſt ne couerſatio fidelium onerosa reddatur.q.107.4.c.fo.157.
In preceptis decalogi non erat memoria facienda de paſſionibus iraſcibilis ſed concupiſcibilis tantum.q.100.5.6.fo.141.
¶ Premium.ṽ.Beatitudines.
¶ Preparare ſe ad gratiam cum ſit a deo . non refert vtrum ſubito vel paulatim aliquis ad perfectã preparationem perueniat ⁊ gratiã recipiat.q.112.2.2 fol.166.
¶ Preueniens.ṽ.Gratia.Purgatio.
¶ Priapus.ṽ.Sacerdotes.
¶ Primogenitus.ṽ.Sacerdotium.
Primum dicitur dupliciter.ſ.in genere ⁊ ſimpliciter.q.6.2.1.fo.11.
Primum ṽ.Principium.
¶ Princeps . Eadem eſt virtus principis ⁊ boni viri.non autem eadem eſt virtus cuiuſcunque ciuis ⁊ boni viri.q.92.1.3.fo.130.
Et impoſſibile eſt q̃ bonum cõe ciuitatis bene ſe habeat niſi ciues ſint virtuoſi , ad minus illi quibus conuenit principari.q.92.1.3.fo.130.
Et ad bñ commorandũ in aliqua ciuitate duo requiruntur.ſ.habere ſe bñ ad principẽ.ſ.cũ fidelitate , reuerentia ⁊ famulatu : ad conſocios aũt reddendo cuilibet debitũ.⁊ nulli nocẽdo.q.100.5.c.fo.141.
Princeps.ṽ.Defectus.Lex.
Principis ſummi . ⁊ regis iudeorum inſtitutionem deus ſibi reſeruauit.q.105.2.1.fol.152.
Principes ex cupiditate in tyrannidem declinant , ⁊ iuſtitiam derelinquunt.q.105.1.2.fo.152.
Principes iudeorum aſſumebantur ex toto populo. poſſeſſiones proprias habebant , ⁊ eis prohibebatur a domino ne ſuperabundarent diuitiis aut magnifico apparatu.q.105.1.4.fo.153.
¶ Principatus eſt multiplex ſcilicet regimen regale.i.quando vnus regit:ariſtocratia, democratia .oligarchia,⁊ tyrannis.q.95.4.c.fo.134.⁊.q.105.1.c.fol.152.
Principatus regum eſt optimus ſi non corrumpatur.q.105.1.2.fo.152.
Principium primum in ſpeculatiuis eſt , non eſt . ſimul affirmare ⁊ negare . In practicis vero eſt Bonum eſt proſequendum ⁊ malum vitandum.q.94.2.c.fo.132.
Nec omne principium eſt primum principium.q.6.2.1.fo.11.⁊.q.9.4.1.fo.17.
Principium duplex.ſ.extrinſecum ⁊ intrinſecum.q.9.4.1.fo.17.
Principium.ṽ.Defectus.Geometer.
Principia intellectualis cognitionis ⁊ motuum voluntariorum ſunt naturaliter nota.q.10.1.c.fo.17.
Principia actiua naturalia ſunt determinata ſemꝑ ad eoſdem actus:ideo diuerſe ſpẽs in actibus naturalibus attenduntur ſ̃m obiecta ⁊ ſcdm principia actiua.q.72.3.c.fol.100.

¶ Priuatio duplex. ſ. in corrūpi. & in corruptū eſſe. prima ſuſcipit magis & minus, non aūt ſcōa. q. 73. 2. c. fo. 103. & q. 82. 4. c. fo. 119.
Priuatio prima recipit magis & minus ex parte eius qđ rem inct de habitu contrario. q. 72. 1. c. fo. 103.
Priuatio boni in quocunq̃ conſtituit rationem mali. q. 21. 1. c. fol. 35.
Priuatio. ver. Ens.
¶ Priuilegiū eſt lex priuata. qr reſpicit ſingulares perſonas: ſed eſt commune, vt ſe extendit ad multa negocia. q. 96. 1. 1 fol. 134.
Priuilegio ſpeciali poteſt aliq̃s ſcire ſe habere gratiam. q. 112. 5. c. fol. 166.
Priuilegium. ver. Gratia.
¶ Prius dicitur dupl̄r. ſ. ordine perfectionis & dignitatis, & ordine generationis ſeu diſpoſitionis. qō. 69. 8. 2. fol. 96.
Prius eſt ſemper qđ naturalius eſt. q. 49. 2. c. fo. 65.
Prius eſt ordine generationis imperfectum perfecto in eodem: ſed ordine perfectionis eſt econuerſo. q. 62. 4. c. fo. 85.
Priori remoto remouetur poſterius quod proprie ex eo tantum ſequitur: non autem ſi ex pluribus ſequi poſſit. q. 15. 2. 2. fo. 25.
¶ Proceſſus rationis duplex. ſ. compoſitiuus, & reſolutorius. q. 14. 5. o. fol. 22.
¶ Prodigalitas dicitur eſſe contra naturam: qr habet immoderatam emiſſionem, que repugnat nature. q. 32. 6. 2. fo. 49.
¶ Prodigus & liberalis poteſt eſſe aliquis ſcđm diuerſa. q. 72. 8. 3. fo. 102.
¶ Prohibitio incitat concupiſcentiam: qr magis concupiſcimus qđ nobis prohibetur. q. 98. 1. 2. fo. 137.
Prohibitum. ſ. Peccatum.
¶ Promiſſio. ſ. Abraam.
¶ Promulgatio legis eterne eſt ex hoc q̄ deus eam mentibus hominū inſeruit naturaliter cognoſcendam. q. 90. 4. 1. fol. 129.
Promulgatio fit & verbo & ſcripto: & vtroq̃ modo lex eterna habet promulgationem ex parte dei, ſꝫ non ex parte creature. q. 91. 1. 2. fol. 129.
Promulgatio legis neceſſaria eſt ad hoc q̄ lex habeat vim obligandi. q. 90. 4. o. fol. 128.
Promulgatio preſens in futurum extenditur per firmitatem ſcripture, que quodammodo ſemper eam promulgat. q. 90. 4. 3 fol. 129.
Promulgatione legis facta obligantur ad illam illi coram quibus non promulgatur, inq̄tum in eorum notitiam deuenit per alios vel deuenire poteſt. q. 90. 2. fo. 128.
Promulgatione non indigent precepta communia legis nature nec hoc quod eſt credere in deum. qō. 100. 4. 1. fol. 140.
¶ Proni erant homines ad idolatriam propter generalem conſuetudinem gentilium: & ad periurium propter frequentiam iuramenti. queſtio. 100. 7. 4. folio. 141.
Proni. ſ. Iudeus.
¶ Prophetia eſt de donis que ſunt ad manifeſtationem ſpiritus: non autem ad neceſſitatem ſalutis. q. 68. 3. 3. fo. 95.
Prophetia. ſ. Salomon.
¶ Propitiatorium erat tabula lapidea ſup alas cherubin. qr exinde deus populo propitiabatur. qō. 102. 4. 6. fol. 146.
¶ Propoſitio dicitur per ſe nota cuius predicatum eſt de ratione ſubiecti. q. 94. 2. c. fol. 132.
Proprium accidens in vnaquaq̃ re eſt aliud ab eſſentia. q. 2. 6. c. fo. 4.
Propria accidentia ſunt poſteriora ſubſtantiis ordine generationis & perfectionis. q. 83. 2. 3. fo. 119.
¶ Prorumpere. Irō facile prorumpit ad manifeſtationem cordis. q. 71. 7. c. fo. 102.
Prorumpit. ſ. Iracundus.
¶ Proſtibulum. ſ. Oblatio.
¶ Prouidentia diuina non corrumpit naturam rerum ſed ſeruat, & omnia mouet ſm eorum conditionem. q. 10. 4. c. fol. 19.
Prouidentie diuine omnia ſubduntur. q. 91. 2. c. fol. 129. & q. 93. 5. c. fol. 131.
Prouidentie diuine non ſubditur filius dei vt eſt naturaliter ab ipſo genitus: ſed ratione humane nature. q. 93. 4. 2. fol. 131.
Prouidentie diuine inter cetera, rationalis creatura excellentiori modo ſubiacet. q. 91. 2. c. fol. 129. et q. 93. 5. c. fo. 131.
¶ Prudētia eſt recta ratio agibiliū. q. 65. 1. c. fol. 88.
¶ Prudentia eſt virtus moralis circa agibilia, qō. 57. 5. 3. fo. 78. & q. 61. 1. c. fo. 83.
Prudentia ſm eſſentiam ſuam eſt intellectualis virtus ſed ſm materiam moralis. qō. 58. 3. 1. fol. 79. et q. 61. 1. c. fo. 83.
Prudentia eſt bene cōſiliatiua de his que pertinent ad totam vitam hoīs, & ad vltimum finem vite humane. q. 57. 4. 3. fol. 77.
Prudētia realiter eſt in rōne ſicut in ſubō. q. 56. 2. 3. 3. c. fo. 64. & q. 61. 2. c. fo. 95. & q. 65. 3. c. fo. 220.
Prudentia non eſt ſolū in intellectu ſicut ſciētia & ars ſed preſupponit rectitudinē voluntatis. q. 56. 2. 3. 3. c. fo. 74. & q. 57. 4. c. fo. 77.
Prudētia eſt in intellectu practico ſubiectiue. q. 56. 3. c. fo. 75.
Prudentia & ars ſunt in opinatiua parte aīe, & circa contingentia aliter ſe habere. q. 57. 4. 2. 5. 3. fo. 77.
Prudentia imperat de his que ordinant ad ſapiam ideo eſt miniſtra eius. q. 66. 5. 1. fol. 92.
Prudentia imperfecte inuenitur in brutis animalibus: in quibus apparent quedam ſagacitates, inq̄tū habent inclinationem naturalem ad quoſdā particulares proceſſus ſimiles operibus prudentie. q. 3. 6. c. fol. 6. & q. 13. 2. 3. fol. 21.
Prudentia eſt conſiliatiua & iudicatiua & preceptiua eorum que ſunt ad finem, cuius tamen principalis actus eſt precipere. q. 57. 6. c. fo. 78. & q. 58. 5. 3. fo. 80. & q. 65. 1. c. fo. 88.
Prudentia eſt bñ conſiliatiua nō immediate: ſed mediante eubulia. q. 57. 6. 1. fo. 79.
Prudentia non perditur per obliuionem. qō. 53. 1. c. fol. 71.
Prudentia duplex. ſ. perfecta & imperfecta. qō. 3. 6. c. fol. 6.
Prudentia eſt virtus neceſſaria ad bene viuendum. q. 57. 5. 6. fol. 77.
Et nulla virtus moralis poteſt eſſe ſine prudentia. q. 58. 4. o. fol. 79. & q. 65. 1. 2. c. 4. c. 1. fol. 89. & q. 73. 1. 2. fol. 103.
Et in omnibus moralibus eſt vna ſola virtus dirigens. ſ. prudentia: quia eadem eſt ratio veri in eis. q. 60. 1. 1. fol. 81.
Prudentia non poteſt eſſe in aliquo ſine virtute morali. q. 57. 4. c. fo. 77. & q. 58. 5. o. fol. 80.
Prudentia eſt principalior & perfectior aliis virtutibus moralibus. queſtio. 61. 2. 1. fo. 83. & qō. 66. 1. 2. c. fo. 90.
Prudentia dirigit virtutes morales in eligendo ea que ſunt ad finem, preſtituendo finē, & determinando eis medium. q. 66. 3. 3. fo. 91.
Prudentia & ſineſis preferuntur eubulie. qō. 68. 7. c. fol. 96.
Prudētia eſt virtꝰ diſtincta ab arte. q. 57. 4. o. fo. 77.
Prudens ſm quid, eſt qui eſt bene conſiliatiuus ad finem alicuius artis: ſimpliciter autem qui ad totam vitam. q. 57. 4. 3. fo. 77.
Prudentie partes quaſi integrales ſunt memoria, intelligentia, prouidentia, cautio & docilitas: partes vero ſubiectiue ſunt iconomica, regulatiua & huiuſmodi: ſed quaſi partes potentiales eius ſunt eubulia, ſineſis & gnomi. qō. 56. 5. 3. fo. 76. & q. 57. 6. 4. fol. 78.
Prudentie & virtutis moralis idem eſt medium, ſed prudentie vt regulantis, virtutis moralis vt regulate. q. 64. 3. c. fol. 87.
Prudentie conuenienter adiunguntur eubulia, ſineſis & gnomi. q. 57. 6. o. fo. 78.
Pueri. ſ. Baptiſmus. Iuſtificatio.
Pulchrū eſt idē bono, ſola rōne differens: qr bonum eſt qđ ſimpliciter placet: pulchrum vero eſt cuius apprehenſio placet. q. 27. 1. 3 fol. 41.
Pulchrum precipue reſpiciunt ſenſus viſus & auditus: quia ſunt maxime cognoſcitiui: non autem alij ſenſus. q. 27. 1. 3. fol. 41.
¶ Pulmo. Magnum pulmonē & ſanguineum habētes ſunt audaciores. q. 45. 3. c. fol. 61.
Puniri non eſt malum, ſed fieri pena dignum. queſt. 87. 1. 2. fol. 122.
Purgatio figura & ratio literalis oīs immunditie & purgationis in lege veteri. q. 102. 5. 4. 5. 6. 7. 6. 1. fo. 148. & q. 103. 2. o. fol. 150.
Purgatio preueniens in beata origine non requirebatur ad auferendam tranſfuſionē originalis peccati: ſed quia oportebat vt mater dei maxima puritate niteret. q. 81. 3. 3. fol. 117.
¶ Purificatio veteris legis ordinabatur ad remouendum impedimentum cultus diuini. q. 102. 5. 4. folio. 148.
Purificatio. ſ. Conſecratio. Sacramenta.
¶ Qualitas vt conſeratur in paſſiuo: oportet q̄ actiuū totaliter vincat paſſiuum. q. 52. 3. c. fol. 68.
Qualitas proprie importat modum. i. determinationem ſubſtantie, vel ſecundum q̄ potentia materie determinatur ad eſſe ſubſtantiale, & ſic eſt differentia ſubſtantie vel ad eſſe accidentale, & ſic eſt differentia accidentalis. q. 49. 2. c. fo. 65.
Qualitas anime vel corporis duplex ſcilꝫ naturalis, vel ex aliqua precedenti motione adueniens. q. 17. 7. 2 fo. 26. & q. 49. 2. c. fol. 65.
Qualitas. ſ. Alteratio. Augmentum.
Qualitatis ſpecierum diſtinctio & ordo. q. 49. 2. c. fo. 65. & q. 50. 1. 3. fo. 66.
Qualitatis ſpecies ſingule declarantur. q. 49. 2. c. 1. 3. 3. fo. 65 & q. 50. 1. 3. 2. 3. fo. 66.
¶ Qualitas eſt propinqua ſubſtantie. queſtio. 52. 1. c. fol. 69.
¶ Quies cum ſit finis motus eſt prior in intentione & poſterior in executione. q. 25. 1. c. fo. 39.
Quies. ſ. Contrarium.
¶ Racha. ſ. Fatue.
¶ Radix. Aliquid dīr ad ſimilitudinem radicis arboris: que ex terra trahit alimentum vel que alimentum preſtat toti arbori. q. 94. 1. c. fo. 129.
Radix. ſ. Charitas. Cupiditas.
¶ Rara poſſunt eſſe delectabilia vel ratione cognitionis, vel ratione operationis q. 32. 8. 3. fo. 49.
¶ Rationale. ſ. Anima. Animal. Appetitus.
Ratio hominis eſt perfecta dupliciter. ſ. perfectione naturali & lumine rationis: & perfectione ſupernaturali. i. virtutibus theologicis. quarum ſecunda eſt maior, ſed prima perfectiori modo habetur. qō. 68. 2. c. fol. 94.
Rationem hominis contingit bene ordinari per actus omnium virtutum: nam virtutes intellectuales ordinant bene actus rationis in ſeipſis: virtutes autem morales ordinant bene actus rationis circa interiores paſſiones & exteriores operationes. q. 100. 2. c fol. 140.
Ratio practica eſt circa operabilia ſingularia & contingentia, non autem circa neceſſaria ſicut ratio ſpeculatiua. q. 81. 3. 3 fo. 129.
Ratio ſuperior intendit rationibus eternis, inferior vero rationibus creatis. q. 74. 7. 9. c. fo. 106.
Ratio ſuperior inheret rōnibus eternis conſpiciendis. i. ſpeculando eas in ſe, & conſulendis. i. ſm eas de aliis iudicando. q. 74. 9. c. fo. 107.
In opibꝰ rōnis eſt conſiderare ipm actū rōnis, qui eſt intelligere & rōcinari: & aliquid per hmōi actum conſtitutū, quod in ſpeculatiua rōne eſt diffinitio, enūtiatio & ſyllogiſmus. in practica vero ſunt propoſitiones vniuerſales ordinate ad operatiōes actualiter vel habitualiter. q. 90. 1. 2. fo. 128.
Ratio hꝫ vim mouendi a voluntate: qr ex hoc qđ aliquis vult finem, imperat de his q̄ ſunt ad finem. q. 17. 1. c. fo. 24. & q. 90. 1. 3. fol. 128.
Ratio eſt nobiliꝰ principiū q̄ ſit habitus ſcientie moralis. q. 51. 2. 3. fo. 68. & q. 63. 2. 3. fol. 86.
Rō vlis q̄ pertinet ad partē intellectiuā, & ratio particularis que pertinet ad partē ſenſitiuam, ſunt in homine. q. 30. 5. 3. fol. 45.
Rationis & voluntatis eis operatio deriuatur in nobis ab eo qđ eſt ſm nām: ex q̄ diuerſimode procedi poteſt ad iudicandum de diuerſis. q. 91. 2. 2. folio 129. & q. 100. 1. c. fol. 140.
Rōne ſpeculatiua nihil conſtat firmiter niſi per reſolutionem ad prima principia indemonſtrabilia nec ratione practica niſi per ordinationem ad vltimum finem qui eſt bonum commune. q. 90. 2. 3. fo. 129.
¶ Reatus pene eſt effectus peccati per accidens. q. 87. 1. o. fo. 122.
Reatus pene non ſimpliciter ſed ſatiſfactorie, remanet remota culpa. q. 87. 6. o. fo. 123.
Rebellis & contumax occidendus erat in veteri lege. q. 105. 2. o. fo. 154.
¶ Recompenſare nullus ſufficienter poteſt beneficia dei & patris. q. 100. 7. 1. fol. 141.
¶ Rectitudo eſt duplex. ſ. ppria iuſtitie, & cōis omnī virtuti: prima eſt circa exteriora, ſcđa importat ordinē debitum ad finem. q. 55. 4. 4. fol. 74.
¶ Redigi in nihilum eum qui peccat non conuenit diuine iuſtitie. q. 87. 4. 1. fo. 123.
Redigi in nihilum dicitur qui ſpiritualibus bonis priuatur. q. 87. 4. 1. fo. 123.
¶ Redundantia fiet in corpus & in ſenſus corporeos poſt reſurrectionem ex ipſa perfecta beatitudine anime. q. 3. 3. c. fo. 5. & q. 4. 6. c. fol. 9.
Redundātia. ſ. Aīa. Btitudo. Celū. Corpus. Uiſio.

Regnum dei in interioribus actibus conſiſtit principaliter: ſed conſequenter in his ſine quibus illi eſſe non poſſunt.q.19.1.1.fol.157.
Regula actuū humanorū duplex.ſ.humana rō ⁊ lex eterna.i.rō dei.q.19.4.c.fo.30.⁊.q.21.2.c.fo.35.⁊.q.63.2.c.fo.86.⁊.q.71.6.c.fo.99.
Regula.ṽ.Lex.Voluntas.
Relatio nō recipit magis ⁊ minus.q.52.4.c.fo.119.
Relatio.ṽ.Abſolutio.
Religio eſt virtus per quam reddit debitum patrie vel parentibus.q.60.3.c.fo.92.
Religio que ſtatū perfectiōis ꝯſtitꝫ fundat in paupertate, caſtitate ⁊ obedientia.q.108.7.c.fo.159.
Et ad religionem tranſeūt ſeculares ⁊ laici ad clericatū vt perfectius ſecurius ſalutē conſequantur.q.99.ar.3.3.fo.138.
Religioſi ſunt melioris conditionis quā ſeculares, ⁊ clerici ꝙ laici: quia ſunt magis aſtricti ad cultum dei.q.99.3.2.fol.139.
Remedium mali duplex.ſ.impediēs malū futurum, ⁊ remouens pñs.q.42.6.1.fo.59.
Reminiſcentia excellentior eſt in nobis ꝙ in brutis.q.74.3.1.fol.105.
Reminiſcentia.ṽ.Cogitatiua.
Remorſus.ṽ.Conſcientia.
Renaſci.ṽ.Baptiſmus.
Requiri id aliud contingit ꝗdrupliciter.ſ.vt preparans, ꝑficiēs, coadiuuās ⁊ ꝯcomitās.q.4.1.c.fo.7.
Reſolutiua.ṽ.Conſilium.
Reſurrectio.ver.etiā.Redundantia.
Reuelatio. Per reuelationem pōt aliqs ſcire ſe habere grām.q.112.5.c.fol.166.
Reuelat deus hoc aliqñ aliqbus ex ſpeciali priuilegio, multis rōnibus: ſicut paulo.q.112.5.c.fo.166.
Reuerētia. Que cōia ſunt ⁊ nō diſtincta ab aliis minꝰ reuerent̄ holēs: ꝙ ꝰo hñt aliquā excellētie diſcretionē ab aliꝭ magis reuerent̄.q.102.4.c.fol.146.
Reuerentia.ver.Rex.
Rex deus in principio iudeis regem nō inſtituit ſed modum inſtituendi ⁊ eligendi tñ.ſ.ſcōm iudicium dei, ⁊ de gente ſua ⁊ modū ſe hñdi quo ad ſeipſum, deum, ⁊ ſubditos.q.105.1.2.fol.152.
Rex.ver.principatus.
Reges ⁊ principes quos opꝫ in reuerētia hri a ſubditis precioſioribus veſtibus ornant: ⁊ ampliores ⁊ pulchriores hitatiōes poſſidēt.q.102.4.c.fo.146.
Regū multitudo ⁊ diuiſio regni iſrael magis eſt illis data in penam ꝙ ad eoꝝ ꝓfectū.q.105.1.5.fo.153.
Ruth moabitis que mulier virtutis erat diſpenſatiue admittitur in collegium populi iudeorum.queſ.105.1m.fo.154.

S

Sabbatū celebratur quaſi ſeptimana in memoriā creationis ⁊ figurā q̄etis mentis in deū ꝑ grām in pñti ⁊ gloriam in futuro.q.100.5.c.2.f.141.⁊.q.102.4.10.f.147.⁊.q.103.2.9.fol.154.
Sabbatū nō violat q̄ facit opꝰ necriū ad ſalutē hūanā.q.100.8.4.fol.142.⁊.q.107.2.3.fo.156.
Sabbatū per ea que xp̄s fecit in eo non ſoluit ſm rei veritatem.q.107.2.3.fol.156.
Sabbato ſpicas colligere apl̄is licuit.q.107.2.3.folio.156.
¶ Sacerdotes in veteri lege per ſucceſſionē originis ſacris deputabant.q.105.1.4.fo.153.
Sacerdotiū erat añ legem apud colētes deū tñ ſm determinationē humanam.q.103.1.3.fol.150.
Sacerdotibus veteris teſtamenti indictus eſt feminaliū vſus ad regimē pudendorū ad excludendum idolatriam in ſacris ꝓuapi.q.102.4.7.fo.147.
Sacerdotibꝰ veteris legis multa ꝓhibent: cuiꝰ phibitiōis rō lr̄alis ⁊ ſpūalis reddit.q.102.6.10.f.150.
Sacra.ver.Sacramenta.
Sacra ꝓprie dicūt que adhibentur dei cultoribus ad quādā cōſecrationem ꝑ quā ſolꝫ deputant ad dei cultum.q.101.4.c.144.⁊.q.102.5.c.fo.147.
Sacrā noue legis in q̄bus dat grā xp̄s inſtituit ꝑ ſeipſm ſed ſacr̄a alia q̄ ſm ſeipſa non ptinent ad neceſſitatem interioris grē xp̄s fidelibus inſtituēda reliquit pro arbitrio ſuo.ſ.108.2.c.2.fol.157.
Sacrā ⁊ ſacra veteris legis figurabat ſacrā ⁊ ſacra noue legis, ⁊ obſeruantie veteris legis conuerſationem populi noue legis, que omnis ad Chriſtum pertinens.q.101.4.1.4 fo.144.
Sacrā veteris legis quo ad oēs erant tria.ſ.circūciſio, eſus agni paſchalis, ⁊ purificatio a quibuſdam exterioribus immunditiis ⁊ etiam expiationes a peccatis.q.102.5.c.fol.147.
Sed quo ad miniſtros etiam erant alia tria.ſ.conſecratio ſacerdotum, oblatio victimarū, eſus panum ꝓpoſitionis ⁊ huiuſmodi ⁊ ablutio manuum ⁊ pedum ⁊ raſio pilorum.q.102.5.fo.147.
Sacrā veteris legis non purgabant a culpa ſed ab immunditia.i.ab irregularitatibꝰ ⁊ impedimentis q̄ multiplicabantur a lege ꝑp timorē ⁊ reuerētiam dei.q.102.5.4.5.6.fo.148.⁊.q.103.3.c.fo.150.
Sacrā veteris legis nō iuſtificabant ſed ſignificabant fidem qua ſignificabantur pr̄es antiqui.qō.98.2.4.fo.137.⁊.q.103.c.2.fo.150.⁊.q.107.1.3.fo.156.
Sacrā noue legis habuerunt in veteri lege ſacrꝯ figuralia ſibi correſpondentia.q.102.5.3 f.148.
Sacramentum.ver.libellus.Matrimonium.
Sacramentorum veteris legis, conueniens cauſa fuit.q.102.5.c.fo.147.
Et eorum ratio literalis ⁊ figuralis exponitur.queſt.102.5.c.fo.147.
Sacrōꝝ ſacrificioꝝ, ſacroꝝ ⁊ obſeruantiarū veteris legis differentia.q.101.4.c.fo.144.
Sacrificium prohibebatur in lege efferri alicui niſi ſoli deo.q.102.3.c.fo.145.
Sacrificium in lege veteri triplex ſcꝫ holocauſtum, oblatio pro pctō, ⁊ hoſtia.q.102.3.8.9.fo.145.
Et primū.ſ.holocauſtū ꝯuenit ꝑfectis.ſcōm penitentibus tertiū vero ꝑficiētibꝰ.q.102.3.8.fo.145.
Et ſcōm erat ex neceſſitate remiſſionis pctī: ideo incendebatur vna pars, ⁊ alia erat ſacerdotis quia expiatio fit a deo per miniſterium ſacerdotum.qō.102.3.8.fo.145.
Et tertiū erat ex debito bñficij accepti vel accipiendi, ꝓ grārum actione vel ꝓ ſalute ⁊ ꝓſperitate offerentium. quoꝝ tertia pars erat, ſcōa ſacerdotum ⁊ prima incendebatur deo.q.102.3.8.fol.145.
Sacrificium pro pctō totius populi vel ſacerdotis totum comburebatur: ne aliquid peccati in eis remaneret.q.102.3.8.fo.145.
Sacrificium potiſſimum eſt quo xp̄s ſe obtulit deo: ideo per oīa ſacrificia veteris legis hoc ſingulare ſacrificium figurabatur tanquam perfectum per imperfecta.q.102.3.c.fol.145.
Et de his que veniunt in vſum hoīs de terrenaſcentibus offerebantur in ſacrificium panis vinū oleum ſal ⁊ thus: que figurabant Chriſtum.qō.102.3.13.14.fol.146.
Et non offerebatur mel ad excludendum carnalem dulcedinem neq̄ fermentum ad excludendum corruptionē: ⁊ quia vtrunq̄ offerebatur idolis.q.102.3.14.fol.146.
Sacrificium.ver. Animal.Beneficia. Euchariſtia.
Sacrificia inſtituta ſunt vt hō ſe ⁊ ſua oīa referat in deū vt in principiū ⁊ finem olm.q.102.3.c.fol.145.
Sacrificia, ſacra, oblationes ⁊ holocauſta offerebāt antiqui ante legem non autoritate alicuius legis determinate ſed ex quadam deuotione proprie voluntatis.q.102.1.c.fol.150.
Et credēdū eſt ꝙ ex inſtinctu diuino qñ ex quadam priuata lege inducerentur ad certū modū colendi deum cōuenientē interiori cultui ⁊ ad ſignificandū chriſti myſteria.q.103.1.c.fo.150.
Sacrificia veteris legis non erāt deo accepta ſcōm ſe: ſed q: figurabant paſſionem chriſti, ⁊ ſacrificiū interius.ſ.deuotionem ⁊ ne offerrent ea idolis.qō.102.3.4.3.5.4 fo.145.
Sacrificiis debens eē incorrupta iō ſal offerebat qui impedit corruptionem.q.102.3.14.fo.146.
Sacrificiorum precepta non fuerunt data iudeis niſi poſt idolatriam vituli cōflatilis.q.102.3.c.fo.145.
Sacrificiorum omnium veteris legis ratio literalis ⁊ figuralis exponitur.q.102.3.c.fo.145.
Sacrificiorum veteris legis ordo dignitas ⁊ ſanctitas.q.102.3.10.fo.145.
Sacrificiis veteris legis ſignabatur xp̄s: ſacris vero et ſacris ſacrā ⁊ ſacra noue legis: oblationibus autem conuerſatio populi noue legis.q.101.4.1.fol.144.
¶ Sal impedit corruptionem putredinis.q.102.3.14.fol.146.
Sal.ver.Sacrificium.
Sale ſignificatur diſcretio ſapientie, ⁊ mortificatio carnis.q.102.3.14.fol.146.
Salomon dormiēdo nō meruit nec accepit ſapiētiā ſed in ſomno declaratū eſt ei ꝙ ꝓp precedēs deſiderium ei a deo infunderet.q.113.5.2.fol.167.
Vel poteſt dici ꝙ ille ſomnus non fuit naturalis, ſed ſomnus prophetie.q.113.5.2.fo.167.
Salomon.ver. Templum.
Saluandus.ver.Lex.Actus.
Salus.Deus non deficit dare hoībus ſalutis auxilia.q.98.ar.2.4 fo.137.
Sctificatio tabernaculi ⁊ vaſorū eiꝰ hēbat oīm lr̄alem, vt in maiori reuerentia haberet ⁊ figurabatur ſpūalis ſanctificatio fidelium.q.102.4.9.fol.147.
¶ Sctūs vnus laudat ꝓcipue de vna virtute ⁊ alius de alia propter excellentiorē ꝓmptitudinē ad actum vnius virtutis quam alterius.q.66.2.2.fol.92.
Sanguis in lege veteri nō veniebat in vſu ſacerdotū nec offerentiū ſed effundebat ad crepidinē altaris quadruplici rōne.q.102.3.8.6.1.fo.145.
Sanguinei ſunt magis amatiui: ⁊ ꝺꝫ ꝙ cogit amore ſecum in ꝗ fit q̄dā ꝯfiatio ſanguinis.q.48.2.1.fol.64.
Sanitas eſt de prima ſpecie qualitatis.qō.49.2.1.3.⁊.4.c.fol.65.⁊.q.50.1.c.fol.66.
Sanitas medicine ⁊ vrine non eſt alia numero quam ſanitas animalis quam medicina facit ⁊ vrina ſignificat.q.20.3.3.fol.34.
Sapientia cōſiderat altiſſimas cauſas per quas iudicat ⁊ ordinat de omnibus.q.57.2.c.1.fo.77.⁊.q.67.5.c.1.fol.92.
Sapia nō ſolū vtit principiis ꝯcludendo ex eis ſicut alie ſcie ſed etiā iudicādo de eis ⁊ diſputando ꝯ negantes ea.q.57.2.1.2.fol.77.⁊.q.66.5.4.fol.92.
Sapia ꝯtinet ſub ſe ſciam ⁊ intellm.q.57.2.2.f.77.
Sapia nō ē niſi vna.ſꝫ ſcie ſūt mlte.q.45.2.c.f.77.
Sapia ē maxia inter ỽtutes intellualeſ ꝯiudicās ⁊ ordinans eas.q.57.2.2.fo.77.⁊.q.66.5.c.fol.92.
Sapientia ſcientia intellectus ars ⁊ prudentia diſtinguuntur abinuicem.q.57.2.3.4.c.fo.77.
Sapientia eſt maior virtus ꝙ prudentia cui etiā imperat.q.66.5.1.fo.92.
Sapia ē de obꝫ felicitatis prudētia vero de his qbꝰ peruenit ad felicitatē iō ſapia ꝓpinquius ſe hꝫ ad felicitatem quam prudentia.q.66.5.2.fo.92.
Sapia ⁊ ſcia vt ſūt dōa.ſ.ſ.ſūt ꝑfcōnes hūane mētis ꝑ q̄s diſponit ad ſeqnēdū inſtinctū ſpūſ.ſ.in cognitione diuinorum vel humanoꝝ.q.68.5.1.fo.94.
Sapiēs abi intellectualis virtus ſm qꝺ procedit ex iudicio rationis, donum autem ſm qꝺ operatur ex inſtinctu diuino.q.68.1.4 fol.94.
Sapientia.ver.Sol.Salomon.
Sapientie donum prefertur omnibus.7.donis ſpiritus.ſ.q.68.7.c.fol.96.
Sapie donū dirigit hoīs intellm ⁊ affectꝰ: iō ei tanꝗ directiuo correſpondet ex parte intellm donum intellm ⁊ ex parte affectus donum timoris.q.68.4.5.fol.95.
Scenophegia erat feſtū tabernaculoꝝ ꝑ dies ſeptem ad cōmemorandū bñficiū protectionis ⁊ deductionis per deſertū, cui nunc ſuccedit feſtū cōſecrationis eccleſie.q.102.4.10.fo.147.⁊.q.103.3.4.fo.151.
Scia pōt augeri ſm ſeipſam ꝑ additionē ⁊ augetur in aliquo ſm participationem ſubti per intenſionē.q.52.1.2.c.fo.69.⁊.q.54.4.3.fo.73.
Scia ꝯtinet ỽtualiter in pncipiis ſcie: iō ſcie conſideratio nō ſe extēdit vltra ỽtutē illius ſcie.q.3.6.c.fo.6.
Scientia practica in particulari conſideratione perficitur.q.6.in principio.fol.11.
Scia dicta de deo ſignat certitudinē de olbꝰ effectibꝰ in prima cauſa abſq; ol diſcurſu.q.14.1.2.fo.22.
Scientia vna prefert alteri rōne nobilioris ſubiecti aut propter certitudinem.q.66.5.3.fo.92.
Scia ꝯclonū intellm q̄ eſt hitꝰ pncip oꝝ eſt nobilior.q.51.2.3.f.68.⁊.q.57.2.2.fo.77.⁊.q.65.2.3.f.86.
Scientia.ver.Augmentum.Grammaticus.
Scientiam ſcripturarum ⁊ omnium linguaꝝ deus apoſtolis dedit.q.51.4.c.fo.69.
Sciētiā ⁊ ſapiētiā hō notꝰ eſt acq̄rere a deo per propoſitū ingeniū ⁊ ſtudiū: ideo qñ preter huc modum hō ſapiēs vel ſciēs efficitur eſt miraculoſum.q.51.4.c.fo.69.⁊.q.113.10.3.fo.170.
Sciam ꝯclonis vnius ꝑ demōſtrationē acquirēs hꝫ ſcie habitum imperfecte.q.54.4.3.fol.73.
Scientiarum habitus diuiſificantur ſcōm diuerſa principia actiua ⁊ media.q.54.2.2.fo.72.
Scientiarum habitus ſunt diuerſi ſm diuerſa genera ſcibilium.q.57.2.fol.77.
Scientiarū ſpeculatiuarū via eſt dialectice inquiſitiua de olbus demōſtratiue ꝓo que ſunt iudicatiue ſunt diuerſe de diuerſis.q.57.2.3.fo.78.
Scie hitus eſt in intellm poſi nō aūt in interioribꝰ viribus ſenſitiuis.q.50.4.c.fo.67.⁊.q.51.3.c.fo.69.
Scie donū eſt in olbꝰ hñtibus charitatē, non autem vt eſt gratia gratis data.q.68.5.1.2.fo.95.
In ſcientia ꝯtrariū eadē eſt rō cognoſcendi virtuoꝝ, quia vnum per aliud cognoſcitur.q.54.2.1.fol.73.
Scie q̄ ordinant ad operationes hitus ſpeculatiui dr̄ artes liberales. q̄ vero ad nullū hmōi opus ordinātur ſimpliciter ſcientie dicuntur.q.57.3.3.fol.77.
Scire contingit tripl̄r.ſ.per reuelationē certitudinaliter, ⁊ per coniecturas ſignorū.qō.112.5.c.fo.166.
Scire tenent̄ oēs ea q̄ ſunt fidei ⁊ vl̄ia iuris ꝓcepta:

ſinguli autem ea que ad eorum ſtatum vel officium ſpectant.q.76.2.c.fo.108.
Scire.ꝟ.Futurum.
Scriba ꝟ Error.Iudeus.
Scriptor non conſiliatur quomodo habet trahere litteras:hoc enim determinatum eſt per artem.q.14.4.c.fo.22.
Scriptura.ꝟ.Apoſtoli.Moyſes.Scientia.Senſus
Senex.ꝟ.Spes.
Segnities.ꝟ.Erubeſcentia.
Senſualitas in nobis nata eſt obedire rationi et eſſe ſubiectum peccati,non autem in brutis.queſt.74.3.1.fol.105.
Senſualitatis ſingulos motus homo poteſt vitare, ſed non omnes.q.74.3 2.ſol.105.
Senſualitatis perpetua corruptio intelligenda eſt quantum ad fomitem,qui non tollitur totaliter in hac vita.q.74.3.2.fo.105.
Senſus viſus eſt excellentior inter omnes alios ſenſus et ad plura ſe extendit.ideo nomen eius transfertur ad omnes alios ſenſus et etiam ad omnes interiores apprehenſiones.q.77.5.3.fo.116.
Senſus ſiſtit circa exteriora rei intellectus vero penetrat vſque ad rei eſſentiam.q.31.5.c.fo.47.
Senſus nõ poteſt cognoſcere vniuerſale.q.5.1.1.fo.9.et.q.13.3.c.fo.20.et.q.29.6.o.fo.44.
Senſus exterior non percipit niſi rem preſentem interior autem rẽ pteritã preteritam et futuram q.15.1.c.fo.23.et.q.17.7.3 fo.25.et.q.35.2,2.fo.51.
Senſus ſacre ſcripture 2ꝫ.ſ.litteralis et myſtic⁹:et h 3ꝫ ſ.allegoric⁹.moral’et anagogicus q.102.2.c.fo.143.
Senſus metaphorice locutionis in ſcriptur͡ eſt litteralis:quia verba ad hoc proferuntur vt hoc ſignificent.q.102.2.1.fo.143.
Sentire intelligere velle et huiuſmodi ſunt actus et perfectiones operantis.q.31.5.c.fo.47.
Sententia que pro lege habetur eſt applicatio legũ cõmunium ad particularia facta.q.96.1.1.fo.134.
Separatio eſt delectabilis vel inquantum remouetur contrarium perfectioni rei vel inquantum habet aliquam vnionem adiunctam.q.35 3.2.3.fo.53.
September ſiue menſis ſeptimus quaſi totus apud iudeos erat ſolennis ſicut et ſeptimus dies.q.102.4.10.fo.147.
Septenarius numerus vniuerſitatem ſignificat.qõ.102.5.5.fo.146.
¶ Seruitus eſt impedimentum boni vſus poteſtatis:ideo naturalr̃ homines eã fugiunt.q.2.4.3 fol.4.
Seruitus non fuit inducta a natura ſed per hominũ rõnẽ ad vtilitatẽ humane vite.q.94.5.3 fo.135.
Seruitus poteſt dici eſſe de iure naturali:q2 nã non inducit contrarium.q.94.5.3.fo.135.
Seruus.ꝟ.Lex.
Seru⁹ nõ eſt ꝑs ppłi vel ciuitatis.q.98.6.2.fo.138.
Signum.ver.Scire.
Syllogiſmus incontinentis habet quatuor propõnes duas vſꝫ quarum p̃ᵃ eſt rõnis:alia vero paſſionis ſub qua aſſumit⁹ et cõcludit.q.77.2,4.f.111.
Syllogiſmus.ꝟ.Concluſio Incontinens.
Similitudo et diſſimilitudo duplex ſcilicet ſecundũ qualitatẽ eandem vel diuerſam.et ſecundũ eandem vel diuerſum participationis mo^{m}.q.52.3.c.f.70.
Similitudo.ꝟ Amor.
Sinagoga fiebat in diuerſis locis ad doctrinam,templum autem tantum in vno loco ad ſacrificium:et vtrique ſuccedit eccleſia nr̃a.vtrumque etiã tã litteraliter et figuraliter exponitur.q.102.4.3.fol.146.
Sineſis et gnome diſtinguunt:q2 prima eſt virtus iudicatiua de agendis ſecundum cõem legẽ:2ᵃ vero ſecundum rationem naturalem.q.57.6.co fo.78.
Siniſtra ſignificat bona temporalia,dextera vero bona ſpiritualia.q.102.4.6.fo.145.
Siniſtra.ꝟ.Dextera.
Sodomia.propter prauas conſuetudines et habitus corruptos,apud quoſdam vita contra naturã non reputabantur peccata.q.94.6.c.fo.135.
Sodomia.ꝟ.Natura.
Sollicitudo inordinata vitanda circa temporalia eſt quadruplex.q.108.3.5.158.
Somn⁹ et balneũ mitigant triſtitiã.q 38.5.o.fo.55.
Spẽm ſortitur vnũquodque ſm actũ et nõ ſm potẽtiam:ideo compoſita ex mã et forma conſtituuntur in ſuis ſpeciebus propriis formis.q.1.3.c.fol.2.
Spẽm recipiunt aliqua ſm ſe vel aliqd ſuũ,alia vero ex aliquo ad qd ordinant̃ p̃ᵃ ſm ſe non diuerſificantur in plus vel minus,alia ſꝫo ſic.52.1.c.f.63.
Spẽs intelligibilis recipitur in intellectu poſſibili immobiliter.q.67.2 c.fo.92.
Spẽs bonitatis et maliti⁊ actuũ ex obo ꝑ ſe ordinatio ad finem continetur ſub ſpecie ex fine.ſi autem per accidens ſunt ſpẽs diſparate q.18.7.o.fol.28.
Species numeri et quantitatis continue non dicuntur ſecundum magis et minus,quia conſtituuntur per indiuiſibilem vnitatem.q.52.1.c.fo.69.
Species.ꝟ.Augmentum.
Spes eſt motus appetitiue virtutis ɔſẽs apprehẽſionẽ boni futuri ardui poſſis adipiſci.q.40 2.fo.56.
Spes eſt virtus theologica.q.62.3.o.fo.82.
Spes poteſt eſſe ſine charitate,ſed non vt eſt virtus q 65.4.o.5.2.fol.89.
Spes duo reſpicit ſcilicet bonum ſperatum.et id per quod ſpat bonum conſequi.q.40.7.c.fo.57.et.qõ.42.1.c.fo.58.et.q.62.4.3.fo.85.
Spes poteſt eſſe de actu virtutis,qui eſt in poteſtate noſtra conſtitutus.q.42.3.3.fo.59.
Spes eſt de beatitudine vt de vltimo fine ſed eſt de grã ſicut de eo quod ducit ad finẽ.q.89.2,1.fo.96.
Spes non manet poſt mortẽ in ſtatu glie.q.67.4.5.o.fol.93.
Spes eſt in potentia appetitiua.q.40.2.o.fo.56.
Spes eſt in iraſcibili.qõ.23.1.2.c.fo.37.et qõ.40.1.3.fo.56.
Spes vt paſſio et deſpatio ſũt i brutis.q.40.3.o.f.56.
Spes expectare beatitudinis põt eſſe anteq̃ quis hẽat charitatẽ nõ ex meritis q̃ iam hꝫ.ſed que ſperat ſe habiturum.q.62.4.2 fo.85 et.q.65.4.c fo 89.
Spes ꝑ ſe adiuuat opationem ex duobus.ſ.rõne ſui obi et rõne ſui effect⁹.ſ.delectationis q.40.8.o.f.57.
Spes ſupra deſiderium addit quendam conatum et quandam eleuationem aĩ ad conſequendum bonũ arduum.q.25.1.c.fo.39.et.q.45.1 fo.61.
Spes precedit gaudiũ et cauſat ipſum.q.25.3 c fo.39.
Spes et fides de ſubiectis humane ptãti deficiunt a ratione virtutis.ſed de his que ſunt ſupra facultatem nature humane excedunt omnem virtutem homini proportionatam.q.62.3.2.fo.82.
Spes proprie eſt de bono timor vero tantum de malo q 40.c.c.et.4.1.fol.56.et.qõ.42.5.1.fol.30.et.q.67.4 2.fol.93.
Spes eſt de futuro,gaudium vero de preſenti.queſt.40.1.n fo.56.
Spes eſt de poſſibili:deſperatio autem de impoſſibili q.32.2.c.fo.57.et.q.40.1.c.3.4.c.fo.56.
Spes eſt de arduo,deſiderium vero et concupiſcentia de bono abſolute q.40.1.o.fo.56.
Spes et deſperatio preſupponunt deſiderium.q.40.1.c.et.4 3.fo.56.et.q.41.1.3.fol.58.
Spes eſt media inter preſumptionem et deſperationem.q.64 4 2.fo.88.
Spes eſt p̃ᵃ paſſio iraſci^{lis}.2.deſpatio.3.timor.4.audacia 5.et vltia ira q.23.4.c.36.et.q.25.3 o.f.40.
Spes eſt nobilior ſemtib⁹ moralib⁹ q̃ ad obm qd eſt de⁹.nõ ãt q̃ ad mem q̃ ſemte pficiũt appet^{m}.q.67.4 1.fo.93.
Spes et fides eadẽ ꝑ rõnẽ ſcedũt chari tatẽ in eodẽ ſꝫ o:^{ne} pfectõis eſt ꝑ^{o}.q.62.4 o fo.85.
Spes et memoria cãnt delectationẽ.q.32.3.o.fo.48.
Spes eſt magis cauſa delectationis q̃ʒ amor concupiſcentia et memoria:quia importat certitudinem preſentie delectabilis que ille nõ important.memoria etiaʒ eſt de eo quod iam tranſijt q.32 3.3 fo.48.
Spes m ꝫ^{m} hꝫ eſtãtiõeʒ pñte bei dlecta^{me} m cãtis ꝫ^{m} ãt carẽt phᵒ eiᵒ cãt afflictiõeʒ.q.32.3.2.fo.48.
Spes.ꝟ.Audacia Fidꝫ.Damnati.Delectatio.Ira.
Spei obiectum quatuor hꝫ conditiones ſ.bonũ futurũ arduum poſſibile.q.40.1.e.t.2.3.6.8.c.fo.56.
Spei obiectũ nõ eſt poſſibile prout eſt diffa veri.ſed vt poſſe di ſm aliquam potẽtiam.q 40 3.2.fol.57.
Spei cã dr̃.2.ſ qd facit aliqd eẽ poſſe vl fac eſtimare aliqd eſſe poſſe.q.40.5 o fo.57.et.q.42 5.1 fo.59.
Spei cã p̃ᵒ ſunt diuitie et ſor^{do},2do ſi doctrina et perſuaſio.ſꝫ vtroque mõ eſt expiẽtia q.40.6.o.fo.57.q.
Spei cã ẽ iuuẽt⁹ pp.3 q.40.6.o.f.57.(42.1 f.58.
Spei cã eſt in ebriis propter duo.qõ.40.6.o.fo.57.
Spei cauſe per accidens poſſunt eſſe ſtultitia et inexperientia.q.10.5 3.fo.57.
Spei bone ſunt et omnia ſentiunt ſtulti,et deliberatione non vtentes.q.40.6.c.fo.57.
Spei defectus eſt in ſenibus pp expientiam que facit extimationem impoſſibilis q.40.5.2.fol.57.
Spei contrariatur deſperatio ſm acceſſum et receſſum a bono timor autem ſecundum 3rietatem boni et mali.q.40.4.o.fo.57 et.q.45 1.2.fo.60.
Spe fides abſolute eſt prior q.62.4.c fo.85.
Spurii in lege veteri excludebantur quo ad honores ciuiles a collegio populi vſque ad decimam generationem,non autem quo ad deũ.q.105.3.2.fo.154.
Suſpitio.ꝟ.Opinio.
Stat⁹ nãe hũane duplex.ſ.nãe integre,et nãe corrupte.q.109.2.c.fo.159.
Status hominum triplex ſcilicet veteris legis noue legis et patrie.q.101.2.c.fol.144 et.q.103.3 c.fol.151.et.q.106.1.fol.156.
Status poſt hanc vitam duplex ſcilicet ante reſurrectionem et poſt q.67.c.3.fol.92.
Status glorie nihil habet figurale ad dei cultum pertinens.ſed ſolum erit ibi gratiarum actio et vox laudis.q.101.2.c.fo.144 et.q.103.3.c.fo.151.
Status mundi poteſt variari dupliciter.ſcilicet ſecundum diuerſitatem legis et ſm diuerſos gradus perfectionis ſub eadem lege.qõ.106.4.c.fol.156.
Stat⁹ noue et veteris legis ſm diuerſos grad⁹ pfectionis ſub eadẽ lege diuerſificari pt.q.106.4 c.f.156.
Status.ver.Adam.Amando.Damn.Beatitudo.Dona innocentie.Lex.Magnanimitas.Spes.Tabernaculum.
Struthio qui cum ſit auis volare non poteſt ſed ſꝑ eſt circa terram ſignificat militantes deo et ſe negotiis ſecularibus implicantes.q.101.6.1.fo.149.
Stupor cauſatur ex inſolita imaginatione.q.41.4.c.fo.58.
Stupor eſt phice ɔſiderationis impedimẽtũ:admiratio vero eſt p̃n^{m} philoſophandi.q.41.4.3.fo.58.
Stupens timet in preſenti iudicare et in futuro inquirere admirans autem timet in preſenti iudicare ſed in futurum inquirit.q.41.4.5.fol.58.
Subdi.ver.lex.
Subditi virtus eſt vt bene ſubdatur ei a quo gubernatur q.92.1.c.fol.130.
Subditio.ꝟ.Lex.Paulus.Periculum.
Succeſſio penarum erit in damnatis.ſed gloria ſanctorum eſt abſque ſucceſſione.q.67.1.fo.93.
Sufficiens.In hac beatitudine imperfecta requiritur congregatio omnium bonorum ſufficientium ad perfectiſſimam opationem huius vite.q.3.3.2.fol.5.
Supſiſti duo.ſ.directe.ã.et iuxta.q 89.2.1.fol.126.
¶ Superbia dicitur.3.ſ.inordinatus appetit⁹ ppie excellentie actualis,cõtẽptus dei:et inclinatio ad hmõi ɔtẽptũ ex corruptione nãe.q.84.2.c.fol.119.
Superbia vt eſt ſpeciale peccatum rõne intentionis finis eſt initiũ oĩs peccati.q.84.5.o.4.et.4.fol.119.
Supbia non quaſi vitiũ vñt ɔnumeraſ aliis ſed magis ponit regina omniũ vitiorum.q.64.4.4 fo.120.
Superbia eſt cum quis nõ vult ſubiici ſuperiori maxime deo.q 64.2.2.fol.119.
Superbie initium ex parte auerſionis dicitur eſſe apoſtatare a deo.q.89.2.2.fo 119.
Supbia et diuina lex ver⁹ tpe Moyſi impoſita ẽ ad compeſcendã et ɔuĩcendã homiũ ſupbiã.q.98.6.c.fo.138.
Superbiebat homo de ſcientia et de potentia.ideo cõuicta eſt eius ignorãtia p lapſum idolatrie et vitiorum turpiſſimorũ et eius infirmitas vel impotentia dum implere legem nõ poterat q.98.ar.6.c.f.118.
Superficies eſt ſubiectum coloris ſicut potentia anime eſt ſubiectum virtutis.q.56.1.3 fo.74.
Supficies ɔtinua eſt vna ſm q ɔſideraſ i gñe qũtitatis:ſꝫ eſt multiplex ſm q refertur ad genus coloris ſi partim ſit alba et partim nigra.q.20.6.c.fol.35.

T

Tabernaculũ

Significabat ſtatũ pñtis vel tꝑis tẽplũ ſꝫo ſtatum future vite.q.10.4.2 fol.146.
Tabernaculi veteris legis rõ litteral’et figural’et diſtinctio partium eius et templi declaraſ.q.102.4.o.fo.146.
Totus ſtatus prioris tabernaculi ordinabaſ ad ſignificandum mortem chri.q.102.4.5.fol.146.
Tabernaculum.ꝟ.Templum.
¶ Tabula lapidea q̃ dicebaſ ꝓpitiatorium erat ſuper arcam teſtamẽti in q̃ erãt tabule in quibus erãt ſcripta decẽ precepta legis et eorum ſignificata q.102.4.8.fo.146.
Taciturnitas.ꝟ.Ira.
¶ Temperantia eſt virtus cardinalis.q.61.o fo.85.et.q 7ᵃ.1.4.c.fo.80.
Temperantia eſt circa omnes paſſiones ɔcupiſcibiles.q.64.c.fo.64.
Temperantia eſt in concupiſcibili.q.61.2.c.fol.85.et.q.66.1.c.fo.90.et.q.85.3.c.fo.120.
Tẽpãtia infuſa et acqſita differũt ſpẽ.q.63.4.c.f.85.
Temperantie obiectum eſt bonũ delectabile in concupiſcentiis tact⁹ ſm modũ rõnis vel legis diuine.q.35.6 3.fo.52.et.q.63.4.c.fol.86.
Temperantie materia ſunt concupiſcentie delectationum tactus.q.60.5 c.fol.82.et.q.61.3.c.fol.85.
Temperatus magis laudatur quia non proſequitur delectationes tactus quam quia non fugit triſtitias contrarias.q.35.6.3.fo.52.
¶ Templum vel tabernaculum ſpeciale non oportuit fieri ꝑꝑ deum ſed ꝑꝑ homines.q.102.4.1.fo.145.

Tēplū fuit edificatū a ſalomone in loco quem deſi:gnauerat Abrahā ex diuina reuelatione,nō autem ante propter tres rationes.q.102.4.2.fo.146.
Templum quid ſignificet.q.102.4.2.fol.146.
Templū vel tabernaculū in veteri lege erat tm̄ vnū ad excluſionem idolatrie,⁊ vt firmaret fides vnitatis dei,⁊ oſtenderet corporalis cultus non propter ſe eſſe acceptus deo ſicut ſpiritualis,ideo multiplicatio altarium ⁊ templorum acceptatur in noua lege.q.102.4.3.fo.146.
Tēpli vel tabernaculi vnitate ſicut repreſentabatur vnitas eccl'ie militantis vel triumphātis ita eorum diſtinctione repreſentabatur diſtinctio eorum q̄ deo ſunt ſubiecta.q.102.4 3.4.fo.146.
Tēpli vel tabernaculi pars orientalis ſignat mūdum corporalē vel vet' teſtm̄ ſed ps occidētalis.i.ſancta ſanctoꝝ ſignat ſubſtātias ſpūales vel patriā celeſtem vel ſtatum hunc.q.102.4.4.5.6.fol.145.
Templum.ṽ.Tabernaculum.
Tp̄alia bona vt ſunt vtilia ad opera virtutum quibus perducimur ad vitam eternam ſimplr̄ cadunt ſub merito:ſed ſm ſe tantum,ſm quid cadunt ſub merito.q.114.10.c.fo.175.
Tp̄alia mala infliguntur in penam impijs,iuſtis autem ſunt medicine.q.114.10.3.fo.175.
Tentatio.Qui maiori cōcupiſcentie ſtimulatus peccat,cadit ex grauiori tentatione,ideo minus ei imputatur.q.73.5.c.⁊.6.2 fo.105.
Tps eſt numerus ſucceſſiuoꝝ:nō illa ſcđm ſe ſunt in tpe de quoꝝ rōne eſt ſucceſſio vel aliqđ ad ſucceſſionē pertinens,non p ſe autē ſunt in tpe quoꝝ rō non eſt ſucceſſio ſed tm̄ alicui ſucceſſiuo ſubiacent.q.31.2.fo.48.⁊.q.113.7.5.fo.189.
Tempus.ṽ.Angelus.Anima.Ira.
Tpi ſubiacet ps ſenſitiua ideo p tpis curſum tranſmutatur ſed pars intellectiua ale ſm ſe eſt ſupra tps per accñs vero ſubiacet tpi.qō.31.2.0.fol.48.⁊.q.55.3.3.fo.71.⁊.q.113.7.5.fo.189.
Terciana.ṽ.Febris.
¶ Terra q̄ ſit rotunda per aliud mediū demonſtrat naturalis ⁊ per aliud aſtrologus.q.54.2.2.fo.72.
Terrenaſcentia.ṽ.Sacrificium.
Teſtm̄.Omni tēpore fuerunt aliqui ad nouum teſtm̄ pertinentes.q.106.3 2.fo.155.
Et ea quib' data fuit lex gr̄e ad nouum teſtm̄ pertinent.q.106.1.3.fo.155.⁊.q.107.1.2.3.fol.156.
Teſtimonia.ṽ.Mandatum.
Thymos grece latine furor:quid importet.q.48.8.2.fo.63.
Thus qđ eſt aromaticum ⁊ conſolidatiuum offerebatur in ſacrificiis deo ad ſignificandam orationeꝫ.q.102.5.13.fol.148.
Thus qđ eſt pingue ⁊ odoriferum offerebatur ad deſignandam mentis deuotionem ⁊ bonam famam.q.102.3.14.fo.145.
Th' nō offerebat in ſacrificio zelotipie qr nō ꝓcedebat ex deuotiōe ſꝫ ex ſuſpitiōe.q.102.3.14.fo.146.
Timor īter ceteras ale mot' poſt triſticiā mag' obtinet rōnē paſſiōis ⁊ eſt ſpālis paſſio.q.41.1.2 0.fol.58.
Timor eſt triſticia inqn̄tum obm̄ timoris eſt contriſtans ſi preſens fuerit.q.41.2.3.fol.58.
Timor ꝑtinet ad appetitū ſenſitiuū.q.41.1.c.fo.58.
Timor nullo' eſt i ꝯcupiſcibili ſꝫ i iraſcibili.q.23.1.c.fo.57.⁊.q.41.2.3.fo.58.⁊.q.41.9.2.fo.59.
Timor ſeruilis.i.pene non eſt in gloria nec timor filialis quo ad actū timendi ſepari a deo,ſed bñ quo ad actum qui eſt reuereri deum.q.67.4.2.fol.93.
Timor eſt in dānatis qr in eis eſt ſucceſſio penarum non tm̄ proprie qr ſunt ſine ſpe.q.67.4 2.fo 93.
Timor primo ⁊ per ſe reſpicit malum vt propoſitum obiectum bonum aūt vt hꝫ habitudinē ad malum duplex.ſ.priuās bonum vel inflictum a bono.q.42.1.n.fo.58.⁊.q.43.1.1.fo.59.
Timor ad duo reſpicit.ſ.ad malum qđ refugit,⁊ ad bonum qđ ſua virtute poteſt infligere malū.q.42.1.c.fo.58.⁊.q.43.1.1.fol.59.
Timor eſt de malo nature,non aūt proprie de malo culpe niſi ratione cauſe extrinſece.ſ.ſeductionis.qō.42.2.3.0.fol.58.
Timor vt ē acū extrinſeca pōt fieri.q.42.4.0.fo.59.
Timor per ſe naſcitur ex amore,ſed per accidēs cauſat amorem.q.43.1.1.fo.59.
Timor ꝯſequit deſperationē vincēdi.q.25.3.c.fo.40.
Timor ſupra fugā ⁊ abominationē addit depreſſionē animi propter difficultatē mali.q.25.1.c.fo.59.
Timor cāt ꝯtrinem caloris ⁊ ſpūs ab exterioribus ad interiora,ſed ꝑpter frigiditatē cauſatā ex imaginatione refugiunt a corde ⁊ a ſuperioribus ad inferiora.q.44 1.0.fo.59.⁊.q.45.4.1.9.fo.61.
Timor cauſat tremorem.q.44.3.0.fol.60.
Timor impedit operationē exteriorē ex pte mēbroꝝ propter defectū caloris ſed confert ei ex pte ale ſi ſit moderatus p ſolicitudinē non aūt ſi tm̄ increſcat q̄ rationem perturbet.q.44.4.n.fo.60.
Timor tacentes facit ⁊ contrariatur fornicationi vocis.q.44.1.2.fo.60. (1.3.fo.60.
Timor facit pallere verecundia vero rubere.q.44.
Timor cauſat ſitim,ſolutionem ventris,emiſſionem vrine ⁊ ſeminis propter contractionem ventris ⁊ teſticulorum.q.44.3.1.fo.60.
Timor duplex eſt.q.41.3.0.fol.58.
Timor duplex.ſ.filialis ⁊ ſeruilis.qō.87.4.2.fo.95.
Timor ⁊ triſticia ꝯueniunt qr vtrūq; eſt de malo differunt aūt qr primum eſt de futuro ⁊ arduo ſm ſo de pñti ⁊ abſolute.q.42.2.2.fol.59.
Timor magis reſpicit rationē difficilis quam ſpes.q.44.2.3.fo.80.
Timor filialis habet duos actus.ſ.reuereri deum,⁊ timere ſeparationem.q.87.4.2.fol.95.
Timor non eſt nomen virtutis theologice,ſed doni quod eminentius retrahit a malis quam virt' moralis.q.68.44.fol.95.
Timor.ṽ.Audacia.Damnati.
Timoris obm̄ eſt malum futurum difficile cui reſiſti nō pōt.q.41.1.2.4.c.f.58.⁊.q.42.2.3.5.c.fol.58.⁊ q.43.1.c.fo.59.
Timoris cā effectiua eſt illatiuū mali,ſꝫ cā eius per mo^m diſpōnis mālis eſt amor q.43.1.0.2.c.fo.59.
Timoris cā per ſe p modum mālis diſpōnis eſt defectus ex parte timentis,ſed ex parte ei' q̄ timet virtus ⁊ robur eſt cā per ſe,⁊ ex iſta parte etiam defectus eſt cauſa per accidens.q.43.2.0.fol.59.
Timoris ſpecies ſunt ſex.q.41.4.0.fo.58.
Timoris doni actus in gloria beatorum eſt habere reuerentiam ad deum.q.67.4.2.fol.95.
Timoris dono perficitur vis appetitiua ꝯ concupiſcentias delectabilium:ideo donum timoris correſpondet temperantie.q.88.4.c.1.fo.95.
Timorē diminuunt que ſpē augent.q.42.5.1.fo.59.
Timentib' maxime tremit cor ⁊ q̄ hñt connexionē ad pect' vbi ē cor.vt vox,labiū inferi',mādibula inferior,dentes,brachia,⁊ manus.q.44.3.3.fo.60.
Timet alr̄ vel ſperat nāli inſtinctu futurum ex eo q̄ ſenſus ⁊ apprehendit preſens.q.41.1.3.fo.58.
Timent decertātes nō ꝑpter potētiā decertandi ſed propter defectum potentie.q.43.2.3.fo.59.
Sed nō timēt q̄ decapitant vidētes nc̄itatē mortis imminere.q.41.2.c.fo.58.⁊.q.43.2.2.fo.59.
Timetur deus inqn̄tum poteſt infligere penam ſpiritualem vel corporalem.q.42.1.c.fo.58.
Timetur poteſtas alicuius maxime quando eſt leſiua vel iniuſta.q.42.c.fo.58.
Timet ꝯſcius ſcelis ne crim̄ reuelet.qō.42.1.c.fo.58.
Timent maxime inſolita ⁊ repentina quia videntur eſſe maiora mala ⁊ minus remediabilia.q.42.5.0.fo.59.⁊.q.48.3.3.fo.64.
Timentur magis mites aſtuti,occultantes iram q̄ iram acutam habentes eam non occultantes.queſ.42.5.2.fol.59.
Tyrānus.Regimē regiū ꝑpter magnā ptātē que regi conceditur de facili degenerat in tyrannidem niſi ſit perfecta virtus eius.queſtio.105.1.2.fol.152.
Tyrannus.ṽ.Princeps. (ra.q.57.2.2.fo.77.
Totū.In totis potētialibus vna ps eſt ꝑfectior altera.
Totum.ṽ.Eſſe.Geometer.Virtus.
Traducunt a parētib' in filios ea q̄ ptinent ad nām ſpēi niſi ſit defectus nāe,⁊ ſi nā ſit fortis ēt aliq̄ accidētia īdiuidualia ꝓpagant ptinētia ad diſpōnes nāe,nullo aūt mō ea q̄ ſunt pure perſonalia.qō.81.
Traduci.ṽ.Actus.Ira. (2.c.fol.116.
¶ Trāſmutatio organi ſenſus duplex eſt.q.22.2.3.3 c.fo.36.
Tranſmutatio corpalis q̄ eſt in paſſionibus ale proportionatur motui appetitus.q.48.2.c.fol.84.
Tranſmutatio.ṽ.Paſſio.
Tremor eſt effect' timoris propter debilitatē virtutis ex defectu caloris.q.44.1.1.2.3.n.fol.60.
Tremor.ṽ.Audacia.
¶ Triſtitia eſt ſpecies doloris ꝑ̄o apprehenſionem interiorem tantum,ſed dolor corporalis conſequitur apprehenſionem exteriorem.cōtet autem ſumptus eſt grauis triſtitie.q.35.2.3.n.fo.51.
Triſtitia ea rōne q̄ ē bonū.ſ.rōne recuſationis mali poteſt eſſe bonū honeſtū ⁊ vtile.q 39.2.3.0.fol.55.
Triſtitia q̄libet eſt impeditiua cuiuſlibet delectationis ꝓcipue quando delectatio triſtitie contrariatur etiam ſecundum ſpeciem q.35.4.2.3.fo.52.
Triſtitia eſt media inter duas paſſiones iraſcibilis quia ſequitur timorem ⁊ precedit iram quam etiaꝫ cauſat.q.25.1.c.fol.39.
Triſtitia eſt in concupiſcibili.q.23.1.2.c.fo.37.
Triſtitia inter omnes anime paſſiones magis corpori nocet.q.37.4.0.fo.54.⁊.q.41.1.c.fo.58.
Triſtitia aggrauat ⁊ impedit oēm operationē de q̄ eſt,ſed auget illā operationē cui' eſt ꝓn^m ⁊ cā.q.37.2.3.n.fo.54.⁊.q.33.3.3.fo.38.⁊.q.39.3.2.fo.80.
Triſtitia non habet locū in beatis.qō.59.3.1.fo.81.
Triſtitia.ṽ.Dolor.Ira.
Triſtitie ſpēs per applicationem ad extraneum ſunt quatuor.q.35.8.0.fo.52.⁊.q.41.4.1.fo.58.
Triſtitiam vel dolorem eſſe ſummum malum eſt impoſſibile.q.39.4 0.fo.56.
Triſtitiā vel dolorē ēt in cruciatib' mitigat cōtēplatio veritatis ratione delectationis.q.38.4.0.fo.55.
Triſtitiā mitigāt amici ꝯdolētes,qr vident ſibi onus ferre ⁊ triſtes amare.q.38.3.0.fo.55.
Triſtitiā mitigant ſomnus balneum ⁊ alia que reformāt nām corpalē in priſtinū ſtatū.q.58.5.0.fol.55.
Turtur eſt melior pullis eius,in columbis autem eſt econuerſo.q.102.3.4.fol.145.
Turt ⁊ colūba erāt ſacrificia paupeꝝ.in holocauſtis ꝑp volat' altitudinē,⁊ in hoſtiis ꝓ pctō:nō autē in pacificis.qr nō erant nc̄itatis.q.102.3.9.fol.145.
Turt ⁊ colūba ſpālr offerebant qr hñt m copia i terra pmiſſiōis,⁊ ſignant ꝯiūctionē duaꝝ nāꝝ in xp̄o et caſtitatem ⁊ charitatem.q.102.fo.145.

V

Velleitas q̄ eſt volūtas icōpleta eſt de impoſſi.qr.ſ.aliqs vellet illud ſi eſſet poſſ.q.13.5.1.fo.21.
Velū quoddā erat in tēplo,q̄tuor coloribus diſtinctū quo ſctā a ſctis ſctōꝝ diſtinguebat,cuius rō līalis ⁊ figuralis ponitur.q.102.4.4 8.fol.146.
Veniale.ṽ.Peccatum.
¶ Verbum vocale duplex eſt.q.93.1.2.fo.131.
Verbum mentale quid ſit.q.93.1.2.fol.131.
Verbū in diuis qđ eſt ꝯceptio pr̄is intellis perſonaliter de oīa ſo alia q̄ ſunt in ſcientia pr̄is hoc verbo exprimuntur.q.93.1.2.fo.131.
Verecundia nō eſt timor de ipſo actu pcti ſed de turpitudine ignominia conuitio vel opprobrio.queſtio.41.4.x.fo.58.⁊.q.42.3.4.fol.59.
Verecundia.ṽ.Erubeſcentia.
Veritas ⁊ rectitudo cōium ꝓn'ꝑ eſt eadē apđ oēs ⁊ eq̄lr nota:ſed in rōne ſpeculatiua eadē eſt in ꝯcluſionibus non autē eq̄lr nota.in practica ſo rōne nec eſt eadem in ꝯclonib',nec eq̄lr nota.q.94.4.c.fo.132.
Veritas ſm ſe ⁊ in vli eſt amabilis,ſed p accñs ⁊ in particulari eſt tripliciter odibilis.q.29.5.0.fo.44.
Veritatis cognitio ē q̄dā irradiatio ⁊ participatio legis eterne q̄ ē vitas incōmutabil'.q.93.2.c.fol.131.
Veritatem hꝫ vnaqueq; res inquantum imitatur intellectum diuinum.q.93.1.3.fol.131.
Veritatē oēs aliqualr̄ cognoſcunt quo ad cōia principia legis naturalis,in aliis vero quidam plus et quidam minus.q.93.2.c.fo.131.
Veꝝ ⁊ ens in vli odio hñi nō pñt,ſed in p̄ticulari nihil ꝓhibet,bonum ſo neutro mō.q.29.5.n.fo.44.
Verū intellectus noſtri abſolute conſideratum eſt ſicut menſuratum a re.q.64.3.0.fol.87.
Verum virtutis intellectualis practice comparatum ad rem habet rationē menſurati.q.64 3.⁊.fo.87.
Veſpilio q̄ circa terraꝫ volitat ſignat illos qui ſcītiā ſcla ꝓditi ſola terrena ſapiunt.q.102.6.1.fo.150.
Veſtis ex lana ⁊ lino cōtexta in lege veteri ꝓhibet ⁊ ſilr ne mlier indueret veſte virili aut cō' ad declinādam idolatriam ⁊ luxuriam.q.102.6.6 fo.150.
Via.Nō opꝫ q̄ q̄ vadit p viam in q̄libet paſſu cogitet de fine.nec q̄ qui aliquid operatur ſemper actu cogitet de vltimo fine.q.1.6.3.fo.30.
Vicē dei gerūt hoies in ꝯmiſſio eoꝝ iuriſdictiōi,non aūt q̄ ad oia.ſ.q̄ ſunt a ſolo deo inſtituta.q.100.8.
Victoria.ṽ.Ludus. (3.fo.141.
Vigilare.cū aliqs vult diu vigilare de ſero ex q̄ ſeqt̄ q̄ nō vadat hora matutinali ad eccl'iā tunc act' ille interior vel exterior p accñs ſe hꝫ ad omiſſionē.qō.
Vincere eſt delectabile inq̄tū p hoc (71.5.c.f.99.
ſit eſtimatio proprie excellentie.q.32.6.3.fo.49.
Vinum.ver.Sacrificium. (6.1.fo.12.
¶ Violētia cāt inuolūtariū nō tm̄ met'.q.6.4.c.5.0.
Violētia nō pōt inferri volūtati q̄ ad act' ei' elicitos ſed ſolū q̄ ad actus imperatos.q.6.4 n.5.⁊.fo.12.
Violentia cauſat inuoluntarium.q.6.5.0.fol.12.
Violētia ſicut in rebus q̄ cognitione carent aliqđ facit ꝯ naturam ita in rebus cognoſcētibus facit aliqđ ꝯ volūtatē.q.6.5.c.fo.12. (q 6.5.c f.12.
Violentia directe opponit voluntario ſicut etiā nāli

Violentie rationi repugnat quod homo ex ſua vo-
luntate trahatur per violentiam.q.6.4.c.fo.12.
Et ſi deus moueret voluntatem ꝑ violentiā tam non
eſſet cum actu voluntatis, nec ipſa voluntas moue
retur, ſed aliqd ↄtra voluntatem.q.6.4.1.fo.12.
Violentium duplex.ſ.ſimplr̄ ⁊ ſm qd.q.6.5.2.fo.12.
Violentum eſt cuius principium eſt extra nil ↄferēte
vim paſſo.q.6.5.c.6.1.fo.12.⁊.q.9.4.2.fo.17.
Violentum.ſ. Voluntas.
Violētus mot⁹ eſt qn̄ paſſiuū immutat̄ a ſuo actiuo
contra interiorē inclinatiōnē paſſiui.q.6.4.2.f.12.
Virga aaron que erat in arca teſti ſignificat pr̄tatem
regiminis ⁊ potentiam dei q.102.4.6.fo.146.
Virginitas abſtinet ab omnibus venereis ſecūdum
mandatum dei ⁊ ꝓꝓ vitā eternam.q.84.1.3.f.87.
Virtus nominat potentie perfectionem.q.55.1.2.3.
c.fo.73.⁊.q.56.1.c.fol.74.⁊.q.66.3.c.fo.91.
Virtus ſignificat principium motus vel actionis.q.
26.2.1.fo.41.⁊.q.41.1.1.fo.58.
Virt⁹ īportat directe diſpōnē alicui⁹ ↄuenientē ſe hn̄-
tis ſʒ mo͞m ſue nāe ſʒ ex ↄn̄ī īportat bōitatē.q.71.
Virt⁹ ē diſpō pfc̄i.ſ.ꝑexiſtēs ſʒ q ↄgruit (1.c.f.88.
ſue nature.q.71.1.c.fol.98.⁊ qō.110.3.c.fol.164.
Virtus humana potentie rōnalis ē hitus, ſed potētia
nālis ē ſʒ ſe virt⁹.q.55.1.o.fo.73.⁊.q.58.3.c.f.75.
Virtus quandoqʒ dicitur id ad quod eſt virtuoſa ſcili-
cet vel obiectum vel actus eius.q.55.1.1.fol.73.
Virt⁹ hūana ē hit⁹ opatiu⁹ ⁊ bon⁹.q.55.2.3.o.f.73.
Virt⁹ dr̄ bōa nō a bōitate ſʒ qr ad aliqd ē bo͞m.q.55.
Virt⁹ ſimplr̄ dcā eſt amor ſm aug͞m qr (4.1.fol.74.
dependet a voltate c⁹ pma affectio eſt amor.qō.56.3.1.
Virt⁹ eſt ordo vel ordinatio amoris ſic id ad (fo.75.
quod eſt ſrmō.q.55.1.4.fol.73.⁊.q.62.2.4.fo.82.
Virtus eſt bonus vſus liberi arbitrij quia eſt id ad q
ordinat̄ virtus ſicut ad ꝓꝓ͞m actū.q.55.1.2.fo.73.
Virt⁹ ē qlitas mētis q̄ recte viuit̄, q̄ nullꝰ male vti-
tur, quā de⁹ in nob ſine nob opat̄.q.55.4.o.fo.74.
Virtus vt eſt in concupiſcibili ⁊ iraſcibili nihil aliud
eſt quā quedā hitualꝭ ↄformitas iſtaꝝ potētiarum
ad rationem.q.56.4.c.fo.75.⁊.qō.92.1.c.fo.130.
Virtus eſt vltimum potentie.ſ.obm̄.q.55.1.1.fo.73.
Virt⁹ nō ē in vc̄te re⁹ bōi ſibi ꝓportiōati ſed tm̄ re⁹
dei vel proximi.q.52.3.c.fo.70.⁊.q.56.6.o.fo.78.
Virtus eadem poteſt eſſe in diuerſis potētiis ſed non
ex equo.q.58.1.o.fo.74.
Virtus non eſt in corpore ſed in anima.q.55.2.c.fo.
74.⁊.q.56.4.3.fo.75.
Virt⁹ moral ↄpata ad rōnē hʒ rōnē extremi ſed ↄſi-
derata ſm ſuā māʒ rōnē hʒ mediū.q.64.1.1.fo.87.
Virt⁹ ordinata ad bo͞m ſʒ regulā rōnis hūane pt cā-
ri in nob ex actib⁹ ſi vō ſʒ q ſʒ rlāʒ diuīā.q.55.4.
c.6.fo.74.⁊.q.83.2.3.o.fo.85.⁊.q.82.1.1.fo.130.
Virt⁹ infuſa cāt̄ in nobis a deo ſine nob agētibus
non tn̄ ſine nobis ↄſentientibus.q.55.4.6.fol.74
Virtus tanto excellentior eſt quanto ad maius bonū
ordinatur.q.111.5.c.fo.185.⁊.q.112.4.c.fo.186.
Virtus vt eſt habitus poteſt eſſe cum actu peccati et
econuerſo niſi actus pcti excludat cām virtutis.qō.
63.2.2.fo.86.⁊.q.71.4.o.f.98.⁊.q.73.1.2.fo.103.
Virtus infuſa eſt alterius ſpeciei a virtute acquiſita
ratione regule ⁊ diuerſi finis.q.83.4.o.fol.86.
Virt⁹ ſumit̄ ꝓ obo, ꝓ hitu ⁊ ꝓ actu ei⁹.q.55.1.1.f.78.
Virt⁹ diuidit̄ in diuiſa ſcd̄a ſuꝝ analogice, qr bo͞m
rōis ſi ſʒ eūdē ordinē inuenit̄ i olb⁹.q.61.1.1.fol.83.
Virt⁹ dicit̄ dupliciter.ſ.ſimplr̄, i. q̄ facit recte opera-
ri, ⁊ ſm qd. i. q̄ facit facultatē recte operandi.q.58.
3.o.f.75.⁊.q.57.1.o.3.4.c.fo.76.⁊.q.81.1.c.f.83.
Virt⁹ dr̄ eſſe aliqūe 1ꝯ.ſ. vt obo ꝓ vt actuū.q.57.o
Virtus moral nō eſt paſſio.q.59.1.o.fo.80.2.fo.7a.
Virtus moralis eſt ſolum illa que eſt in vi appetiti-
ua.q.58.1.c.fo.78.⁊.q.68.8.c.fo.98.
Virt⁹ moral ē ↄ̄ delectatiōes ⁊ triſticias, nō ſic ꝓ p-
pa māʒ ſed ſic circa aliqd ↄ̄ſo ꝓꝓ͞m actū.c.?4.
Virtus moralis producit ↄpationes ⁊ paſ- (1.fo.81.
ſiōes, tn̄ oportet alias virtutes eſſe circa opatiōes ⁊
alias circa paſſiōes.q.58.4.o.fo.81.q.60.2.o.fo.81.
Virtus moralis poteſt eſſe cum paſſione ⁊ triſtitia
moderatis a ratione.q.59.2.3.5.o.fo.80.
Virtus moral ē eadē ↄuaꝝ paſſionū.qō.60.4.c.2.
Virtus vna ordinatur ad bn̄ conſiliandum: (fo.82.
alia autem ad bene iudicandum.q.57.8.3.fo.78.
Virtus iraſcibilis ⁊ concupiſcibilis in hoc conſiſtit
quod ſint bene obedientes rōni.q.92.1.c.fo.130.
Virtus.ſ. Augmentum. Charitas Conſilium. Iraſcibil.
Virtutis cuiuſlibet obm eſt bonū cōſideratū in pro-
pria materia.q.73.4.c.fol.86.
Virtutis ſim̄r dcē ſbʒ ſi pt eē niſi ſpa vol ſit vel aliq
po vt ē mota a vol.q.55.4.3 fol.74.⁊.q.56.3.
Virtutis ſcd̄m intellectus eē nō pt niſi vel (o.fo.75.
ſecundum quid.ſ.virtutum intellectualium vel ſiue
plr̄ inquātū mouetur a voluntate.q.56.3.o.fo.75.
Virtut ſbʒ ē iraſcibil ⁊ ↄcupiſcibil nō vt ↄſiderant̄ ſm
ſe ſʒ inq̄tum participāt rōnē.q.58.4.o.4.1.fo.75.
Virtutis ⁊ vitij habitus corrūpunt̄ per iudicium ra-
tionis in contrarium mouentis vel ex ignorantia
vel ex paſſione vel electione q.53.1.c.fo.71.
Virtutis intellectualis bo͞m eſt verū: ſpeculatiue qui
dem abſolute practice vero ꝑ ↄformitatē ad appe-
titum rectum.q.57.2.3.fo.77.⁊.q.74.3.c.fol.87.
Virtut moral finꝭ ē attingē medi͞m i pt͞m mā q de-
terminat̄ ſm rectā rōnē prudētie.q.66.3.3.fol.91.
Virtutis infuſe ⁊ acqſite oba, ⁊ fines differunt.q.63.
Virtut mod⁹ 3ꝰ.ſ. vt aliqs opet̄ ſciens, (4.c.fo.86.
volens ⁊ ex habitu. primus cadit ſub precepto le-
gis diuine ⁊ humane, ſecūdus ſub ꝑcepto diuine tn̄,
3⁹ nullius.q.96.3.2.fol.135.⁊.q.100.9.o.fo.142.
Virtutis charitatis mod⁹ q ad actū ei⁹ ꝑ ſe conſide-
ratū cadit ſub precepto legis non autem ſm q eius
act⁹ eſt modus aliarū virtutū.q.100.10.o.fo.143.
Virtuti rōe ei⁹ ad q ordinat̄ opponit̄ pctm̄ rōe boni
tatꝭ maliciꝭ, ſʒ rōe ſeruiꝭ oppōit̄ ei viciū.q.71.1.o.fo.
Virtute morali hō drr̄ ſimplr̄ bonus, nō aūt virtu-(98.
te intellectuali, ſed ſolum ſm quid.q.56.3.c.fo.75.
Virtutes morales diſtinguunt̄ ſm oba paſſionuʒ.q.
Virtutes morales circa paſſiōes ſunt (8 n.5.n.f.82.
in iraſcibili ⁊ concupiſcibili.q.58.4.4.fo.75.
Virtutes exemplares ſunt in deo, non autem vt ſunt
circa res humanas.q.61.5.c.1.fo.84.
Virtutes in nobis ſunt a nā ſm aptitudinē ⁊ inchoa-
tionē, nō aūt ſm pfectionē, preter virtutes theologi-
cas que ſunt totalr̄ ab extrinſeco.qō.51.1.o.fol.68.
⁊.q.63.1.o.2.3.4.o.fo.85.⁊.q.71.2.1.fo.98.
Virtutes ſumunt̄ qnqʒ pro actibus eaꝝ: ⁊ hoc mō ſu-
muntur in enumeratione fructuū.q.70.1.3 fo.97.
Virtutes quedam preter theologicas cauſantur in
nobis a deo immediate ad finem ſupernaturalem.
q.51.4.o.fo.65.⁊.q.63.3.o.fo.86.
Virtutes nō ſunt eqles ſʒ vna ē maior alia in diuer-
ſis ſpēbus virtutū ⁊ in eadē ſpē nō ſm ſe ſed ex pte
eiuſdē hoīs i diuerſo tpe vl ex pte diuerſoꝝ homi-
nū ꝓꝓ maiorē aſſuetudinē vel meliorē diſpōnē na-
ture vel rōis vel ꝓꝓ maius donū gr̄e.q.66.1.o.2.
c.fo.90.⁊.q.73.2.3.fo.103.⁊.q.112.4.c.fo.186.
Virtutes in eodem ſunt equales ſecundum propor-
tionem.q.68.1.1.2.c.fo.90.⁊.q.73.2.3.fo.103.
Virtutes theologice preferuntur donis.ſ.ſ.a regulā-
ea.q.88.8.a.fol.96.
Virtutes theologice non ſunt virtutes humane ſed
ſuperhumane ⁊ diuine: ⁊ conueniunt homini put ꝑ
gratiam participat nām diuinā.qō.58.3.3.fol.73.
⁊.q.61.1.2.fo.83.⁊.q.62.1.c.1.2.3.o.fo.84.
Virtutes theologice ſpecie diſtinguuntur a morali-
bus ⁊ intellectualibus.q.82.2.o.fol.84.
Virtutes theologice ſunt tres quarum fides ordine
generationis p̄cedit ſpē ⁊ charitatē ſed ordine pfe-
ctionis charitas vtrāqʒ p̄cedit.q.62.3.4.o.fol.85.
Virtutes nāles q ſunt q̄dā ſemina ſeu pn̄a ſm ordinē
ſunt priores virtutibus acquiſitis.q.63.2.3.fo.86.
Virtutes intellectuales ſunt ſimpliciter nobiliores
virtutibus moralibus propter nobilius obm ſed eſt
ꝯ⁹ reſpectu actuū ⁊ vt virtutes ſunt.q.81.1.3.fol.
83.⁊.q.66.o.fo.91.⁊.q.88.7.8.c.fo.85.
Virtutes morales ⁊ intellectuales perficiunt intelle-
ctum ⁊ appetitū in ordine ad menſuram ⁊ regulaʒ
creatā theologice vero in ordine ad menſuram in-
creatam.q.62.2.1.fo.85.⁊.q.84.4.2.fo.88.
Virtutes morales ſunt permanentiores diſciplinis
non ex parte ſubiecti vel cauſe ſed ex parte actus.q.
53.1.3.fol.71.⁊.q.66.3.1.fo.91.
Virtutes morales quantum ad earum eſſe formale
excluduntur ſi in tantum multiplicentur actus pec-
cati quod generet̄ habitum contrarius permanent
tn̄ inclinationes ad actus virtutū.q.73.1.2.fol.103.
Virtutes diſtinguunt̄ ex diuerſitate finiū.qō.54.2.3.
Virtutes morales drūt a intellualib⁹ ſʒ theo-(f.72.
logice ab vtriſqʒ.q.58.2.o.f.78.⁊.q.62.2.o.f.84.
Virtutes in tria genera diuidunt̄ ſcilicet in theologi-
cas intellectuales ⁊ morales.q.88.8.c.fo.86.
Virtutes humane ſufficienter diuiduntur in mora-
les ⁊ intellectuales.q.58.3.o.fo.79.
Virtutes aliq̄s ops eē theologicas qb⁹ hō ordinetur
ad beatitudinē ſupnālem.qō.62.1.o.2.3.c.fol.84.
Virtutes theologice ſi totalr̄ ab extrinſeco.q.63.1.c.fo.85.
Virtutes theologice ſunt quib⁹ mens humana con-
iungitur deo.q.48.8.c.fol.86.
Virtutes theologice habent deum pro obiecto ⁊ fi-
ne.q.62.1.2.c.fo.84.⁊.q.107.1.1.fo.156.
Virtutes theologice non dicuntur diuine ſicut qui-
bus deus ſit virtuoſus, ſed ſicut quibus nos effici-
mur virtuoſi a deo ⁊ in ordine ad deum. ideo non
ſunt exemplares ſed exemplate.q.62.1.2.fol.84.
Virtutes theologice ſunt tantum tres.q.82 3.o.fo-
lio.85.
Virtutes theologice ſecundum habitus ſunt ſimul,
non autem ſecundum actus.q.82.4.o.fo.85.
Virtutes intellectuales ſunt tantum quinque: tres
ſcilicet ſpeculatiue ⁊ due practice.qō.57.2.3.4.o.
fo.77.
Virtutes intellectuales ſpeculatiue ſunt tantum cir-
ca neceſſaria: practice vero tantum circa contingen
tia q.57.5.3.fo.78.⁊.q.66.3.1.fo.91.
Virtutes intellectuales ſunt circa diuerſas materias
ad inuicem nō ordinatas ideo in eis non inuenitur
connexio.q.65.1.3.fo.87.
Virtutes intellectuales ſpeculatiue preferunt̄ acti-
uis.q.88.7.c.fo.80.
Virtutes intellectuales ſpeculatiue non ex equo di-
ſtinguuntur abinuicem, ſed ordine quodam ſicut
accidit in totis potentialibus.q.57.2.2.fol.77.
Virtutes morales poſſunt eſſe ſine virtutibus intel-
lectualibus preter prudentiam ⁊ intellectū, ⁊ econ-
uerſo preter prudentiam.q.56.4.5.o fol.78.
Virtutes morales ſunt diuerſe ſecundum ſpeciem ⁊
non vna tantum.q.60.1.o.fol.81.
Virtutes morales que ſunt circa operationes habēt
rationem iuſtitie: ſed debitum non eſt vnius ratio-
nis in omnibus.q.80.3.n.fo.82.
Virtutes morales ſunt connexe.qō.85.1.o.2.c.folio
88.⁊.q.68.2.c.fo.90.⁊.q.88.5.3.fo.95.⁊.q.73.1.
o.fo.102.
Virtutes morales diuerſe ſunt circa paſſiones, ⁊ ta-
men eandem virtutem oportet eſſe circa diuerſas
paſſiones.q.80.4.o.5.c.fol.82.
Virtutes morales circa paſſiones ſecundum ariſto-
telem ſunt decem que diſtinguuntur ſecundum di-
uerſas materias vel paſſiones vel obiecta: ſed ſunt
vndecim cum iuſtitia que eſt circa operationes.qō.
80.5.c.fol.82.
Virtutes morales ⁊ intellectuales ⁊ dona ſpiritus
ſancti manent in beatis quo ad ſuum formale, ſed
non quo ad ſuū materiale.q.67.1.2.c.4.1.fol.92.
⁊.q.68.8.n.fol.95.
Virtutes morales ſote ⁊ prud͞a dicūtur principales
ſeu cardinales.q.81.o.fo.83.⁊.q.66.4.c.fo.91.
Virtutes cardinales ſunt tantum quatuor.q.61.2.
3.o.fo.83.⁊.q.66.1.4.c.fo.90.
Virtutes cardinales accipiūt̄ duplr̄.ſ. vt ſunt ↄdōnes
gnāles inuente in olbus virtutibus, ⁊ vt determinā-
tur ad proprias materias.q.81.3.4.o.fol.83.
Virtutes cardinales diuidunt̄ in virtutes exēplares,
polit͞cas, purgatorias ⁊ purgati aī.q.61.5.o.f.84.
Virtutes q̄ acquirunt̄ ex actib⁹ ſi de⁹ vellet miracu-
loſe cāre in hoīe, eēnt eiuſdē ſpēi.q.63.4.3.fol.86.
Virtutes acqſite diſponūt ad nām hūanā, infuſe ſcd̄m
altiorē mō ⁊ ad altiorem finem.q.110.3.c.fol.164.
Et ad vtrāqʒ opat̄ opeꝝ aſſuetudo ſed diuerſimode
qr acquiſitā cāt ad infuſam ſo diſponit ⁊ habitam
conſeruat ⁊ promouet.q.92.1.fo.130.
Et vtraqʒ perficit hoīeʒ ad ambulādū, ſed acquiſita
ſm q congruit lumini nāli rōnis, infuſa vero ſcd̄m
qō congruit lumini gratie.q.110.3.c.fo.164.
Virtutes infuſe perfecte ⁊ vere hn̄t rōnem virtutis ⁊
ſine charitate eſſe non poſſunt.q.65.2.c fo.89.
Virtutes infuſe nō tollūt ↄ̄ias diſpōnes ſicut acqui-
ſite: ideo pariunt difficultatem in operādo non aūt
acquiſite.q.85.3.2.3.fo.89.
Virtutes infuſe auferuntur ꝑ quēlʒ actum pctī mor-
talis non aūt acquiſite.q.63.2.2.fol.86.⁊.q.85.3.
c.fo.89.⁊.q.71.4.c.fo.99.⁊.q.73.1.2.fo.103.
Virtutes nāles ſunt determinate ad vnum. rōnales
vero ſe habent ad multa.q.48.4.2.fo.66.⁊.q.50.
1.c.fo.66.⁊.q.55.1.c.3.fol.73.
Virtutes naturales agūt ex neceſſitate nature ideo
integra exiſtente virtute nunq̄ perdi poteſt ipſius
actus inueniri ſed virtutes anime non agunt ex ne-
ceſſitate.q.71.4.c.3.fol.99.
Virtutes heroice ſunt dona ſpūs.ſ.q.88.1.1.fol.94.
Virtutum ſpecies diſtinguuntur ſm obiecta.qō.96.
3.c.fol.134.
Virtutum diuerſitatem cāne oba paſſionū diuerſaꝝ
potentiaꝝ cōpata ad rōnē ↄpata ſo ad appetitum
cauſant diuerſitatem paſſionum.q.60.5.c.fol.82.
Virtutū moralium ſpēs diuerſe ſp cauſantur ex obis
paſſionum diuerſaꝝ potentiarū.q.60.5.c.fol.82.
Virtutum nomina ſumuntur qnqʒ pro actibus ea-
rum.q.70.1.3.fo.87.
Virtutum vna eſt prior alia ſcd̄m actus: tn̄ ſm habi-

tus ſimul infunduntur.q.62.4.c.fol.85.
Uirtutum et vitiorum non eſt eadem ratio originis, ideo non oportet qd principalia vitia opponantur principalibus virtutibus.q.84.4.1.fo.120.
Uirtutū moraliū et intellectualiū aliquod eſt proportionatū nāe humane:non aūt obiectū virtutū theologicarum,ſed eſt ſupra rationē et nām hoīs.q.58.3.3.fo.78.et.q.62.1.c.2.3.0.fo.84.et.q.63.3.0.fo.86.
Uirtutibus maxime conueniunt actus interiores.q.54.2.3.fo.72.
Uirtutibus nō aſſignant ptes integrales ſed obiectiue vel potētiales.q.54.4.2.fo.72. (q.63.3.0.fo.86.
Uirtutibus theologicis ordinamur ad finē ſupnālē.
¶ Uiſio diuine eſſentie non poteſt homini prouenire in hac vita.q.5.3.c.fol.10.
Uiſio diuine eſſentie eſt ſupra naturam nō ſolum hominis ſed omnis creature.q.5.5.7.c.fo.10.
Uiſiōe dei imperfecta beatitudine pficit totus hō ſz in inferiori parte per redūdantiam a ſuperiori.q.3.3.3.fo.5.
Uiſus.ſ.Color.
Uiſu corporali quilibet magis carere vellet, quam viſu intellectuali.q.31.5.c.fol.47.
¶ Uita dicitur dupl'r.q.3.2.1.fo.5.et.q.56.1.1.f.74.
Uita anime effectiue et mediante gra eſt deus:corporis āo formalr et immediate ē aīa.q.110.1.2.f.165.
Uita actiua pertinet ad intellectum practicum.q.3.5.c.fol.6.
Uita triplex ſcilicet actiua, contemplatiua, et voluptuoſa.q.3.2.1.fo.5.
In vita cōtēplatiua hō cōicat cū deo et angel': ſed in vita actiua cū aliis alalibus lz imperfecte.q.3.5.c.f.6.
Uita.ſ.Beatitudo.Uirtus.
Uite actiue opa nō erūt inā donoꝝ.q.68.6.3.fo.95.
¶ Uitium vniuſcuiuſqȝ rei eſſe videtur qd nō ſit diſpoſita ſm qd conuenit ſue nature, et contrariatur virtuti.q.71.1.2.c.fol.98.
Uitium corporis eſt cum partes corporis inter ſe diſſidens.q.71.1.5.fo.98.
Uitiū ol eſt habitus aut affectio ol in tota vita inconſtans et a ſeipſo diſſentiens.q.71.1.3.fo.98.
Uitium in tantum eſt cōtra naturam hoīs inquātum eſt contra ordinem rationis.q.71.2.c.fo.98.
Uitium in plus ſe hȝ ꝙ egrotatio vel morbus ſicut virtus in plus ſe hȝ ꝙ ſanitas,ideo virtuti conuenientius opponitur vitium quam egrotatio vel morbus.q.71.1.3.fo.98.
Et a vitio nomen vituperationis detractum creditur.q.71.2.c.fo.98.
Uitulus.ſ.Hircus.
Uituperatio.ſ.Uitium.
Uituperari.ſ.Paſſio.
Uiuere ſumit dupl'r.ſ.pro eſſe viuentis:et pro operatione eius.q.56.1.1.fol.74.
Uiuimus ſine duplex.ſ.inherens, et extrinſecus.qd.2.7.3.fo.4.et.q.3.5.3.fol.6.
Unctio extrema eſt quedā immediata preparatio ad introitum glorie cuius aditus nondum patebat in veteri lege precio nondū ſoluto:ideo ſibi non rñdet aliqd ſacrm in veteri lege.q.102.5.3.fo.148.
Unio eſt effectus amoris.q.28.1.0.fo.42.
Unio prima hoīs ad deū eſt per fidem ſpem et charitatem.q.68.4.3.4.fo.95.
Unio.ſ.Amor.
Uniuerſale dr dr.ſ.ſm ꝙ ſubeſt intentiōi vlitatis, et nā cui talis intētio attribuitur.q.29.6.0.fo.44.
Uniuerſale eſt quodammō infinitum inqtū in potentia continet infinita.q.30.4.2.fo.45.
Uniuerſale.ſ.Intellectus.Ira.Senſus.Uoluntas.
Unum et multa phe cōueniunt eidē ſed diuerſimode.q.17.4.c.fo.25.
Unū ſimplr aliqd dr,et multa ſm qd et econuerſo.q.17.4.c.fo.25.
Uocatio refertur ad auxiliū dei interius mouentis et excitantis mētem ad deſerendum pctm: que motio dei non eſt remiſſio peccatorum nec iuſtificatio ſz cauſa eius.q.113.1.3.fo.167.
Uolitum eſt naturaliter bonum in cōi.vltimus finis et omne naturale volenti.q.10.1.0.fo.17.
Uoluntariū importat ꝙ motus et actus ſit a ppria inclinatione.ſ.ꝙ agere ſit a principio intrinſeco et pro per finem,cuius aliqua notitia habeat.q.6.1.0.2.c.3.3.7.3.8.c.fo.11.et.q.71.5.2.fo.99.
Uoluntariū dr qd procedit a voluntate vel directe.ſ.agente vel indirecte.ſ.non agente.q.6.3.0.7.8.fol.12.et.q.77.7.c.fo.112.
Uoluntarium dicitur qd eſt ſm voluntatis inclinationem,et hoc dupliciter.ſ.ſm actionem vel paſſionem.q.6.5.2.fol.12.
Uoluntarium dicitur dupliciter.ſ.ſm ſe vel ſm cauſam ſuam.q.77.7.c.fol.112.
Uoluntarium poteſt eſſe abſqȝ actu exteriori et interiori: et aliqñ cum actu interiori abſqȝ actu exteriori.q.6.3.0.fo.12.et.q.71.5.2.fo.93.
Uoluntarium et inuoluntarium non ſunt in his que vſum rationis non habent.q.6.7.3.fol.13.
Uoluntariū ſm rōnē pfectā eſt in nā rōnali,in brutis aūt ſm rationem imperfectā.q.6.2.0.fol.12.
Uoluntariū maxime eſt in actibus hoīs:qr maxime cognoſcit finem ſui operis et mouet ſe.q.6.1.0.fo.11.
Uoluntarium.ſ.Inuoluntarium.
Uoluntarij actus pn intrinſecū qd eſt vis cognoſcitiua et appetitiua eſt ſm pn in gñe appetitus motus,qūuis moueatur a pno exteriori ſcdm alias ſpēs motus.q.6.1.1.2.fo.11.et.q.9.4.2.fo.17.
Uoluntas eſt appetitus rōnalis qd eſt pprius hoīs.q.6.prin.2.1.fo.1.et.q.8.1.c.fol.14.et.q.26.1.c.fo.40.
Uoluntas eſt rōnalis p participationē.q.56.6.2.fo.76.et.q.53.4.2.fo.81.et.q.61.2.c.fo.83.
Uoluntas mouet ad ſuū obiectum nālr.q.10.1.0.fo.17.
Uoluntas vt potētia eſt finis et eorū q̄ ſunt ad finem, ſed vt actus etiam tm̄ ipſius finis.q.8.2.0.fo.14.
Uoluntas eodem actu fertur in finem et quomodo.q.8.3.0.fo.15.
Uoluntas ſe hȝ ad bonū proſequendū et ad malū fugiendum.q.8.1.0.fo.14.et.q.74.2.2.fo.105.
Uoluntas nō poteſt dici bona ſi ſit intentio mala cauſa volendi.q.16.7.2.3.fo.51.
Uoluntas ad hoc qd ſit bona oportet quod ſit boni ſub ratione boni.q.19.7.3.fo.91.
Uoluntas tendit tantum in bonum exiſtens vel in bonum apparens.q.8.1.0.fol.14.et.q.19.1.1.fol.90.et.q.23.4.c.3.fo.44.
Uoluntas humana tenet pformari diuine voluntati in volito formalr,ſed non materialiter.q.19.10.c.fol.3.
Sed tñ quantum ad vtrūqȝ aliquo mō voluntati diuine conformatur in fine vltimo et ſm rationem cauſe efficientis.q.19.10.c.fo.52.
Uoluntas a duobus moueri poteſt.qd.9.3.4.0.fol.16.et.q.80.1.c.fo.115.
Uoluntas mouetur ab appetitu ſenſitiuo et quo.qd.9.2.0.fo.16.et.q.10.3.0.fo.19.
Uoluntas mouetur neceſſario ab vltimo fine.q.10.0.fo.17.
Uoluntas p hoc qd vult finē mouet ſe ad volendum ea que ſunt ad finē:ſed inquantum vult finem eſt in actu,reſpectu autem eorum que ſunt ad finē eſt in potentia.q.8.3.0.4.c.fo.16.et.q.17.6.1.fo.25.et.q.74.1.3.fol.103.
Uoluntas diuidit ꝫ nām ſicut vna cā ꝫ aliam: et vt fundat in nā motus pprius nāe ꝓtū ad aliqd principatur ad ea.q.10.1.1.fo.18.et.q.51.1.1.fo.69.
Uoluntas cū ſit immālitr rñdet bonum cōe:ſub quo multa bona cōtinent ad quoꝝ nulli ipſa determinatur.q.10.1.3.fo.18.et.q.50.5.8.fol.67.
Uoluntas poteſt violentari ꝙtum ad actus imperatos non aūt quantum ad elicitos.q.6.4.0.fo.12.
Uolūtas,ſciētia et actio hoīs conformari pōt voluntati,ſcientie et actioni diuine p imitationem,non autem per equiparantiam.q.19.9.1.fo.32.
Uoluntas hoīs ad hoc ꝙ ſit bona opz ꝙ conformetur voluntati diuine.q.19.9.0.fo.52.
Uoluntas eſt ad oppoſita reſpectu eoꝝ que ſunt ad finem,non aūt reſpectu vltimi finis.q.5.4.2.fo.10.
Uoluntas fertur in finem dupliciter.q.8.3.c.fol.15.
Uoluntas vnius hoīs non pōt ſimul ferri in plures vltimos fines.q.1.5.0.fol.2.et.q.11.3.2.fo.20.
Uoluntas et rō ad nām hoīs ptinēt.q.51.1.1.fol.68.
Uoluntas non poteſt eſſe in his que carent ratione et intellectu.q.1.2.3.fo.2.et.q.6.2.1.fo.12.
Uoluntas mouet imperando intellectum et alias potentias anime.q.9.1.c.fo.15.et.qd.11.1.2.fo.19.et.q.18.7.c.fo.28.et.q.56.3.c.fol.75.
Uoluntas completa non eſt niſi de poſſibili quod eſt bonum volenti.q.13.5.1.fo.21.
Uoluntas.ſ.Bona.Celum.Ethica.Finis.Idem.
Uoluntatis rīa prima eſt rō hūana rīa aūt ſuprema eſt lex eterna.q.21.1.c.fo.53.et.q.71.6.c.fo.89.
Uoluntatis obiectum eſt bonum.q.8.1.c.fo.14.et.q.60.1.1.fo.91.
Uoluntatis obiectum eſt bonum vniuerſale.queſtio.2.2.3.fo.2.et.q.28.c.fo.3.et.q.9.1.c.5.ſ.15.et.q.10.1.c.3.fo.17.
Uoluntatis obūm eſt bonum apphēſum.q.8.1.0.fo.14.et.q.13.5.2.fo.21.et.q.19.1.3.3.0.fo.30.
Uoluntatis obiectum eſt bonum et finis.q.1.1.2.3.3.c.fo.1.et q.5.4.3.fol.10.
Uoluntatis obiectum eſt finis.q.1.1.2.fo.1.et.q.7.4.c.fo.14.et.q.19.2.1.fo.30.
Uoluntatis actus elicitus.ſ.velle ex inclinatio procedēs ab interiori pn cognoſcētis.q.6.4.c.fo.12.
Uoluntatis actus, bonitas et malitia dependet ſolum ex obiecto ex ratione,et ex lege eterna.queſtio.19.1.2.3.4.0.fo.29.et.q.21.1.0.fo.53.
Uoluntatis actus diſcordans cum ratione recta vel a ratione errante, vel concordans cum ratione errante eſt malus.q.19.5.6.0.fo.30.
Uoluntatis actus ꝙtitas in bonitate,qño dependet ex ꝙtitate bonitatis in intentione.q.19.8.0.fol.31.
Uoluntatis bonitas depēdet ex intētiōe finis,et ex cōformitate voluntatis diuine.q.19.7.9.0.fo.31.
Uoluntatē aliqd mouet ex parte obiecti tripl'r.ſ.ipſum obiectum,proponens vel oſtendens obiectum voluntati,et perſuadens rationi.q.80.1.c.fo.115.
Uoluntatem ſuam beati in oībus deo cōformant formaliter et materialiter.q.19.10.1.fo.32.
Uoluntate ſimpl'r deficiente ab opatione non tollitur premium vel pena.q.20.4.c.fo.34.
Upupa q̄ nidificat in ſtercoribus et fetēti paſcitur ſimo et gemitum in cantu ſimulat ſignificat triſtitiā ſeculi.q.102.6.1.fol.150.
Uſura. Accipere vſuras ab alienis non erat ex intentione legis,ſed ex quadam permiſſione.q.105.3.3.fo.154.et.q.108.3.2.fo.258.
Uſus vt eſt in ꝯſideratione rōis referentis tm̄ in finē eſt prior electiōe: ſed vt volūtas vult exequutiōe potentias mouendo ipſum eſt econuerſo.q.16.4.0.fo.24.
Uſus rōnis qñqȝ totalr aufertur ex nimia paſſione qñqȝ nō primo mō actus non imputat ad pctm niſi paſſio a principio fuerit voluntaria:ſcdo non totaliter excuſat a peccato.q.77.1.2.7.c.fo.110.
Uſus.ſ.Diſcretio.Intellectus.Paſſio.Utilia.
Utentem dupliciter.q.98.1.2.fo.137.
Uti importat applicationem ad aliquā operationem qoe etiam dicitur vſus eius.q.16.2.2.3.c.fo.23.
Uti primo et principalr eſt actus voluntatis aliqñ primū mouētis rōnis aūt tanqȝ dirigētis ſed aliarum potentiarum tanquam exequentium.q.16.1.0.fo.25.
Uti pprie attribuitur voluntati aliis autem potentiis inſtrumentaliter.q.16.1.c.fo.24.
Uti poteſt aliquis virtute tanqȝ obiecto,et tanquam principio vſus.q.55.4.5.fo.74.
Uti ſp eſt eius qd eſt ad finē nō aūt ipſius finis,niſi vt importat ordinem ad fruitionē eius.q.16.3.0.fo.24.
Uti non ꝯuenit brutis,ſed tm̄ rationalibus.qd.11.2.4.fo.19.et.q.16.2.0.fo.24.
Uti eſt nobilius ꝙ frui quo ad vim apphēſiuā ꝓcedētem,ſed eſt econuerſo quo ad oīa.q.16.2.1.fol.24.
Utilia dicitur accōmoda ad finem et ipſa vtilitas interdum vſus nominatur.q.16.9.c.fo.24.
Uulnus nāe eſt deſtitutio potētiaꝝ aie a ppria ordine quo nālr ordinantur ad virtutem.q.85.3.c.fo.120.
Uultur qui ſedē exercitū expectans comedere cadauera mortuoꝝ ſignificat illos q̄ mortes et ſeditiōes hoīm affectant vt inde lucrenf.q.102.6.1.fol.149.
Uxor. Lex pmiſit repudiū vxoris, non qr ſimpl'r iuſtū eſſet,ſed ppter duritiā iudeoꝝ.q.105.4.8.fol.155.et.q.107.2.2.fol.150.et.q.108.3.2.fo.158.

X.

Xps Naſciturus erat ex ſemine abrae nō propter meritū ipſius ſed ex grā dei,electione et volūtate.q.98.4.c.fo.138.
Xps naſciturus erat ex populo qui ſpeciali ſanctificatione polleret.q.98.4.c.fo.138.
Xps figurabat per ppitiatoriū,arcam,cādelabrum, menſam et duplex altare.q.102.4.6.fol.146.
Xps erat ſicut in ſpica,in farina, ſicut panis coctus igne,in clibano,in ſartagine,in craticula.q.102.5.12.fol.140.
Xps.ſ.Adoratio.Baptiſmus.Cōceptio Conſilium.Euchariſtia.Spiritus.Iudeus.Iuſtificatio.Lex.Meritum.Naſci.Oleum.Sacramenta.Sacrificiū.
Xpi humanitas eſt organum diuinitatis.q.112.1.1.fo.165.

Z.

Zelotipia ſ.Thus.
Zelotipia ſciare ꝓ deo vel amico eſt repellere que dicuntur vel ſunt contra bonum dei vel amici.q.28.4.c.fo.43.
Zelus ex intentiōe amoris prouenit.queſtio.28.4.c.folio.43.
Zelus eſt effectus amoris.q.28.4.0.fo.43.
Zelus triplex.ſ.vxoris,mundi et amicitie.qd.28.4.c.fo.43.
Zelus.ſ.Amor.

¶ Finit Index tertius.

¶ Cōmentariorū prime ſecunde diui Thome Aquinatis Index.

A

Actio dicitur humana quecunque virtuoſa continetur ſub genere actionis humane.q.18.art.4.fo.27.
Actiua dupliciter inueniuntur: ſcilicet in eſſe nature,et in eſſe apprehenſo.q.25.ar.4.fo.38.
Per actiuorum obiectū ſecundum naturā et ſecundum virtutē, ſic volumus q̄ paſſiones nō diſtinguuntur penes diſtinctionē naturā a genere ſed virtutē q̄ ad diuerſas apprehenſiōis ſpectantur: obiectum nā q̄ appetitus ſunt res, ſed res apprehenſe.q.23.ar.4.f.48.
Commune eſt omni actiuo ſi agit,proximum eſſe paſſo.q.30.ar.2.fo.44.
Actiuum quantum reſpondeat effectui et per hoc reſpondeat et patienti,qui agit in eo ſuū effectū,nō eſt intelligibile q̄ extrema proportionis actiui ad paſſiuum adequentur et actiui et effectus nō.q.54.ar.4.fo.72.
Actus omnis qui actualiter a ſola eſt imaginatione,quamuis poſſit ſubeſſe imperio rationis non eſt in genere moris.q.18.art.9.fol.28.
Aliud eſt loqui de actibus abſolute,aliud vt ſunt obiecta,aliud vt ſunt in rerum natura,aliud vt ſunt in execuutione.q.20.ar.1.fo.32.
Actus ſimpliciter eſt nobilior et melior habitu,ſicut actus ſimpliciter actu primo poſterior ſecundum quid autem habitum actui eſſe nobiliorem nō inconuenit.q.71.ar.3.fo.98.
Actus voluntatis ſumitur dupliciter.vno modo ſecundum ſe.alio modo vt eſt forma ſeu conditio actuum exteriorum humanorum.q.20.art.1.fo.32.
Actus interior voluntatis q̄ comparatur ad exteriorem ſicut formale ad materiale q̄ eſt actus imperans nō accidit ordinari in alium finē.q.18.ar.6.ad.2.fo.28.
Actus exterior ſumitur tripliciter.primo ſecundum id preciſe quod habet a potentia execuutiua,et re,ſpe,loco,ſecluſa obiecta voluntatis.2° vt eſt compoſitū ex ſupradictis et actu voluntatis.3 ſecundum id q̄ habet ex ſe,et q̄ participat ex actu voluntatis.Ibidem.
Actus imperans et imperatus,ſiue interior et exterior,licet ſint vnus numero actus non vt ſimplex,ſed vt compoſitus,nō fruſtra nec per accidens queritur quid ex quo procedat: ſicut nec in naturalibus q̄ vnū numero conſtat ex pluribus nō per accidens nec fruſtra queritur quid ex quo in alterum redundet.q.20.art.3.fol.34.
Quum actus humani dicuntur iuxta diuerſitatem motiuorum ſpecificari: intelligendum eſt de motiuis in genere cauſe finalis,et nō effectiue.i.de his que mouent vt fines (i.de intentionis finibus) et non de his que mouent pure actiue.q.72.ar.3.et.8.fo.100.et.102.
Actus omnes morales ſunt immanentes,formaliter loquendo: cum enim ſubiectum moralitatis ſit actus voluntatis oportet actū inquātū voluntarius ſumi quum ſumitur inquātū moralis.q.74.ar.1.fo.105.
Actus omnis debet habere finem:quia omne agens agit propter finem.q.18.ar.9 fo.28.
Actus appetitus ſenſitiui ſortiti ſunt pre aliis nomen paſſionis,eo quod paſſionem corporalem habent annexam:alii vero hoc non exigentes,in communi remanſerunt operationis vocabulo.q.60.ar.1.f.82.
Actus nō ſolū eſt moraliter bonus ex obiecto,ſed etiam bonitatē primā et ſpecificā habet ab eo.q.17.ar.2.fo.28.
Actus humani quadrifariam dicuntur quo ad bonitatem et maliciam:quidam enim ſunt per ſe mali:quidam per ſe boni,quidam indifferentes quidā ſolitarie ſumpti ſonantes malū,qui tamen poſſunt ex aduenientibus honeſtari vt ſint boni.q.39.ar.2.fo.55.Triſtitia.
Preter.17.actus appetitus in littera tractatos,ſex pertinentes rationalibus (ſcilicet velle,frui,intendere,eligere,conſentire,et vti,et.11.cōcu qui paſſiones vocantur:ſunt duo alii actus diſtincti ſpecie in eſſe nature ab iſtis.ſ. nolle et triſtari,nec tamen littera eſt diminuta,quia ſub ſuis oppoſitis tractati ſunt.q.47 fo.65.
Actus qui paſſiones dicuntur in voluntate poſiti,nō diſtinguuntur ſpecifice in eſſe nature:ſed omnes preter triſtitiam,ad.7.actus prenominatos ſcilicet velle nolle,frui,intendere,eligere conſentire,et vti reducuntur.Ibidem.
Idem numero actus pōt eſſe ſucceſſiue bonus et malus,ſed non idem numero actus in genere moris:actus enim voluntatis ſecundum ſe eſt in genere nature,et ſecundum ſuas conditiones in genere moris.q.20.art.6.fo.35.
Prius conuenit bonitas moralis actui exteriori ſecundum ſe,ac per hoc in rerum natura: ſecundo ipſimet obiectiue:3° actui voluntatis cui obijcitur: 4° ipſimet in execuutione.q.20.ar.1.fol.32.
Actus exterior voluntatis qui claudit in ſe dependentiā a voluntate,ſtat q̄ bonitas prius ſecundum naturam inſit ipſi actui humano exteriori q̄ voluntati,et adhuc reſtet ambiguum an etiam illa bonitas que prius ei conuenit dependeat a voluntate.licet enim prius nō dependeat a poſteriori,quod tamen prius ineſt alicui poteſt dependere ab eo cui poſterius ineſt.q.20.ar.2.fo.33.
Actus exterior in execuutione licet habeat bonitatē ex fine et materiali circumſtantiis ex voluntate,et voluntas ab obiectis,diſſimiliter tamen hoc fit: quia bonitas ex fine,deſcendit in actum interiorē voluntatis per ſe et formaliter,in actum vero exteriorem execuutione denominatiue tantum: bonitas vero ex genere et circumſtantiis ex obiecto deriuatur in actum interiorem denominatiue tantū,et per ſe in actū exteriorē formaliter.ibidem.
Actus exterioris bonitas ex materia et circumſtantiis,primo conuenit ipſi q̄ voluntati:p° quia conuenit ipſi per ſe,et conſequenter voluntati per ipſum:2° quia hec bonitas pendet a ratione.et non a voluntate.q.20.art.1.fo.32.
Bonitas ex fine inter actus,primo ſoluatur in voluntatis actu,cuius finis eſt proprium obiectum:bonitas autem ex materia et circumſtantiis,primo ſaluatur ipſo actu exteriori.q.20.art.2.fo.33.
Quia bonitas inuenta in actu exteriori ex fine,pendet non ſolum ex ratione ſed etiam per ſe ex voluntate interiori,bonitas autem ex genere et circumſtantiis ex ratione ſolum:ideo illa in voluntatē vt proximam et per ſe cām,hec in rōnē reducitur.q.20.ar.2.f.33.
Quum actus exterioris bonitas ex fine,comparatur ad bonitatem eiuſdem ex genere et circumſtantiis,poteſt eſſe ſermo de actu exteriori ſimpliciter et vt eſt in execuutione.ibidem.
Et eſt dicta comparatio intelligenda de circumſtantiis manentibus pure circumſtantiis: qualis nō eſt circumſtantia finis,qui tranſit in ſpecificans,et conſequenter ſubſtantiale.ibidem.
Actum interiorē voluntatis,finis formaliter qualificat,actus autem exterior denominatiue tantum,formaliter intelligēdo.i.inquantū finis et inquantū actus.cū quo tamen ſtat,q̄ actus exterior vt finis qualificet voluntatis actum interiorem formaliter,ſiue actus exterior habeat rationē finis principalis ſiue ſecundarii.ibidē.
Actus exterioris bonitas ſufficienter comparatur in iſta ad bonitatē actus interioris per hec duo membra ſcilicet vt habeat aliquam eandem bonitatē.et vt habeat aliquam aliam ſecundum ſe.ita q̄ quecunque actus exterior eſt ſecundū ſe bonus ſub 2° membro comprehēditur.q.20.ar.3.fo.34.
Actus interioris et exterioris bonitas vel malitia quandoque eſt eadem.q.20.ar.3.fo.34.
Actus interioris bonitas eſt cā bonitatis actus exterioris.i.proportionis ſeu attributionis actus exterioris ad bonitatē interiorē et econuerſo:et ſic de aliis attributionibus ſecundum quas deriuatur denominatio.ibidem.
Deriuatio bonitatis et malitie et talis bonitatis et talis malitie in actu ob actu,vt ſic non eſt formalis.ſed denominatiua,ſeu non per modum vniuocationis ſed attributionis:quia quando aliquid dicitur tale ex ordine ad aliud,dicitur nominatiue,et non oportet dici formaliter:q̄.o.habet aliquid in ſe formaliter,dicitur tale ſecundū ſeipſum.q.20.ar.5.f.34.
Actus humanus ex ſua bonitate vel malitia,vt ſic habet rationem recti,laudabilis,meritorii etiam apud deum:et ſimiliter peccati:culpabilis,demeritorii et apud deū.et hoc intēditur et determinatur in iſta q. tota.q.21 ita ſcilicet q̄ in aliis illius queſtio,reduplicationis nota determinat bonitatē vel malitiam propriam ſeu 3eram ad actū humanū.fol.35.
Actus exteriores dicuntur boni vel mali moraliter,vt ſubſunt alicui actui immanenti,et non aliter.qō.74.ar.1.fo.105.
Actus voluntatis eſt primo malus formaliter:actus autem aliarum virium formaliter,ſed non primo ſed ſecundario.74.art.2.fo.105.
Actus exterior nō addit in bonitate et malitia ex fine actui interiori.bene tamen finis conſequutus addit in bonitate et malitia voluntati bene vel male ex fine.q.20.art.4.fo.34.Intentio.
Actus malus et ex circumſtantia omnis finis licet nō poſſit ordinari in bonū finem,actus tamen malus etiam ex circumſtantia finis,poteſt ordinari in bonum finem.q.18.ar.4.ad.3.fo.27.
Quum dicitur quod actus bonus ex genere et circumſtantiis,poteſt ordinari in malum finem:intelligitur de circumſtantiis non tranſeuntibus in eiuſdem actus in ſpecificas.Et ſimiliter de malo.ibidem.
Actus a deliberatiua ratione procedens ſi non ſit ordinatus ad debitum finem ex hoc ipſo repugnat rationi,et habet rationem mali.ibidem.
Actus iuſti ex quibus fit iuſtitia: ſunt moraliter boni,licet non ſint totaliter perfecti.q.18.art.8.fo.28.
Actus neuter.vide.Voluntas.
¶ Addere preſupponit id cui additur,et ad argumentum ſpectat.q.20.ar.3.fo.34.
¶ Admirans in ipſo admirationis actu videtur habere tria ſcilicet noue,rare vel ardue rei intuitum deſideratum,collationem ipſius cum occultis cauſis.et naturalem quandam concupiſcentiam cognoſcendi cauſam.q.32.art.8.fo.49.
Admiratio cur ab ariſt.ponatur concupiſcentie,a damaſceno autem timor.q.41.fol.57.
¶ Agens non intendit priuationem boni,niſi quia intendit aliud bonum incompoſſibile illi priori: ac per hoc habens annexam priuationem alterius.q.18.art.8.fo.28.
In agentibus quia apprehenſa,diſtinctio naturarum patet quum cibus talis dicitur ob illo alio ſecundum ſpeciem.apprehenſus mouet appetitum.diſtinctio autem ſecundum virtutem eſt ſecundum diuerſam rationem apprehenſionis: ita quod ex ipſa diuerſa ratione qua apprehenditur eadem res habet diuerſam virtutem mouendi appetitum.q.23.ar.4.fo.38.
In agentibus naturalibus eſt conſiderare duo ſcilicet inquantum agunt,et inquantum attrahunt: in agentibus vero quatenus apprehenſa ſunt agere et attrahere ſimul concurrunt.Ibidem.
¶ Agere.Quomodo intelligatur in ſolis cognoſcitiuis eſſe principium agendi propter finem.q.6.ar.1.cor.fo.21.
¶ Amare proprie eſt appetitus ſenſitiui:quum enim amor ſit prima paſſio appetitus ſenſitiui,ſi amare non conueniret proprie appetitui ſenſitiuo,nec delectari nec timere proprie eidem conueniret.qō.25.ar.2.fo.40.
Amans quomodo ſit in amato,et econuerſo.q.28.ar.2.fo.42.
Amor non diſtinguitur in amorem amicitie et concupiſcentie,tanquam in diuerſos amores ſed tanquam in diuerſos modos amandi:vnus enim et idē amor eſt amicitie reſpectu amici,et concupiſcentie reſpectu boni illi voliti.q.26.art.4.fo.41.
Amor poteſt eſſe perfectus cognitione exiſtente imperfecta: quia perfectio cognitionis attenditur ſecundum modum quo perficitur ratio,qui eſt diſtinguere etiam que ſunt ſimplicia,ac per hoc ad perfectam cognitionem boni exigitur,et quod bonum ſecundum ſe apprehendatur,et quod diſtincte cognoſcatur ſecundum partes,proprietates etc.perfectio autem appetitus amoris non exigit tot cognitionis boni,ſed prima ſufficit ei ſcilicet quod bonum ſecundum ſe apprehendatur.queſtio.27.artic.2.folio.41.
Amoris perfectio ex duplici capite oritur: ſcilicet ex parte amantis,et ex parte amati:cognitio autem eſt cauſa amoris tantum ex parte amati.ibidem.
Amor eſt fortior odio loquendo non de quocunque odio relato ad quemcunque amorem et econuerſo,ſed de coniugatis.q.29.ar.5.fo.44.
Amor et odium non formaliter ſed virtualiter congenerantur,coaleſcunt,et condeſtinant.queſ.23.ar.4 fo.38.
Si conſiderentur omnes vnitotes ad amorem concurrētes,ſic amor magis vnit quam intellectio:quoniam cauſatiuus eſt vnionis realis.ſed ſi comparetur amor et intellectio ſecundum illam ſolam vnionem quā facit formaliter,ſic intellectio magis vnit quam amor:quia intellectus in actu eſt intellectum in actu,amans autem non eſt amatum in actu.q.28.art.2.fo.42.
¶ Angeli eſſentiam per ſeipſam eſſe ſimilitudinem omnium,et per adiunctas ſpecies tantum diſtat vt primum ponat perfectionem altiſſimam ſecundum diminutam.quia primum ponit eſſentiam illā vnite habere ſpecies rerum,ſecundum vero diuiſim.q.51.ar.1.fo.68.
Sicut eſſentie et potentie angelice ſunt alterius rationis a noſtris,ita et habitus.q.50.ar.6.fo.67.
Angelus per nullum habitum intelligit deum naturaliter,ſed propria ſubſtantia vtitur vt ſpecie intelligibili ad intelligendum deum.queſt.50.art.6.folio.67.
¶ Anxietas.Quum effectus triſtitie conſiſtat in appetitu fugitiuo,quando contingit deeſſe refugium aliquod,conſtituitur anxietas et anguſtia quando vero intantum triſtatio eſt quod nec appetibile aliquod ex illa relinquitur ſed ſolum contrarium contriſtans,conſtituitur accidia.q.35.ar.8.fo.52.
¶ Appetibilis ſeu finis rō vt tendat in ipſum et quis

ſtatur in eo. eſt eadem ſm nām ꝛ diuerſa ſm virtutem: qꝛ eſt eſſe eandē maliter ꝛ diuerſam formaliter reſpectu paſſionum. q. 23 ar. 4. fo. 38.
Appetitiua non cōceduntur in lſa ſimplr magis actiua ꝙ̄ apprehēſiua. ſed quo ad principiādū actū exteriorē: apprehēſiua. n. quū moueat appetitiuam, eſt magis in actu ſimpliciter ꝛ magis actiua quodam mō, appetitiua aūt efficacior eſt ad actum exteriorē, qꝛ ei obediunt vires exequutiue, ꝛ qꝛ primum mouēs eſt ad exercitiū act⁹. q. 22. ar. 2. ad. 1 fo. 36.
In hiis que ad appetitum ſpectant, nihil differt eſſe aut apparere. q. 32. art. 1 fo. 48.
Appetit⁹ ſenſitiuus diſtī. i⁹ ꝑ iraſcibilē ꝛ cōcupiſcibilē eſt ſubm ktāne moralis propter tēperantie. ſ. ꝛ fortitudinis: nō inꝙ̄tum cōis eſt nobis ꝛ brutis ſed vt obedibilis rationi. q. 56 art. 4. fol. 75.
In oīa que homo appetit . appetat propter beatitudinem. q. 1. ar. 6. fo. 3. ꝟ. Beatitudo.
Appetit⁹ intellectiui ꝛ ſenſitiui dr̄ia in hoc qꝛ appetitus ſenſitiuus tēdit in operationes ꝑꝑ delectationes, intellectiu⁹ aūt ecōuerſo appetit delectationes propter operationes. q. 4. ar. 2. fo. 7 ꝟ. Delectatio.
Quō conſonet qꝛ nālis ordo appetibiliū ab appetitu ſenſitiuo ſit: ꝫ: iuxta ordinē ſtatutū ab inſtitutore nāe ꝫ hoc qꝛ nāe iſtitutor delectationēs ſenſibiles inſtituit ꝑꝑ operationes vt ſinē: ꝛ appetitus ſenſitiuus appetit operationes propter delectationes. Ibidem.
Quō ex hoc qꝛ apprehenſio ſenſitiua non attingit ad cōem rationem boni ſed particularia boni qđ eſt delectabile: ſequatur ſicut effectus ex cauſa quod appetitus ſenſitiuus feratur in operationem propter delectationem. Ibidem.
¶ Aīa. Quō ſtēt hec ſil'. aīa inficitur ex carne que eſt ꝓn^m genitū: ꝛ caro non inficit aīam niſi inꝙ̄tum eſt ꝓn^m actiuū in generatione. q. 81. ar. 4 fo. 116.
¶ Arduū cōparatū ad bonū eſt rō receſſus, comparatum vero ad malū rō acceſſus. ꝛ qꝛ obm iraſcibilis eſt totum contractū. ſ. bonū arduum ꝛ malū arduum, ideo in litera non ſimpliciter ſed comparatiue interpretandum eſt qđ arduum non eſt ratio acceſſus. q. 25. art. 3. fo. 40.
¶ Artis ꝓprie veritas ꝯſiſtit in ꝯformitate ad appetitū rectū. nō in moralibus ſed in artificialibus qui tunc eſt quū finem hꝫ a quo obliquando artificiale malum eſt: qꝛ veritas intellectus practici conſiſtit in adequate dirigere. q. 57. art. 5. fo. 77.
Quamuis vſus ꝛ directio in arte coincidant, diſtinguuntur tñ ſaltem rōne, ꝛ arti conuenit directionis veritas non ratione vſus ſed rōne proprie nature, que nata eſt dirigere non niſi determinata ad directionem ab appetitu recto. In virtutibus autē ſpeculatiuis ſolus vſus inuenitur pendens ab appetitu. Ibidem.
¶ Aīd ſcie obiectum quomodo ſit malum, per ſe an per accidens. q. 45. fo. 60.

B

Beatitudo

An eſſentialiter ſit actus intellectus an voluntatis q. 3. ar. 4 fol. 5.
Licet ſimplr beatius ſit dare ꝙ̄ accipere: in hoīe tñ beſtitudinē qꝛ beatitudine indiget, ſua beatitudinia conſiſtit in accipiendo ſeu retinendo, ꝛ ex ipſa emanat erogatio vt conſequens. q. 2. art. 1. fo. 3.
Btitudo conſtituit excellentiam: ac ꝑ hoc angeli appetendo beatitudinem, appetierunt excellentiam, que eſt ſuperbie obiectum. q. 2. ar. 2 fo. 3.
Beatitudo noſtra dependet a cognoſci a deo, quia ſcientia dei eſt cauſa rerum. q. 2. ar. 3. fo. 5.
Quum đr qꝛ beatitudo eſt ſtatus oīum bonorum aggregatione perfectus: non eſt predicatio eſſentialis, ſed cauſalis. q. 3. ar. 2. fo. 5.
An beātudo anime reſumpto corpore augeatur intenſiue. q. 4. ar. 5. ad. 5 fol. 8.
Quō intelligatur beatitudo eſſe quietatiua omnis deſiderij q. 5. ar. 4 fo. 10.
Quō litere proceſſus, qui digredi videtur a perfecta beatitudine ſimplr ad perfectam beatitudinē hominis teneat. q. 5. ar. 6. fo. 6.
Beatus. An ab extrinſeco tantum beatus ſit impeccabilis. q. 4. ar 4. fo. 8.
Beatus non pōt peccare nō ſolū in ſenſu compoſito, ꝛ propter cauſam extrinſecam. i. deū perpetuo reſuſcitaturum volūtatē beati; ſed propter intrinſecā cauſam, ipſam ſcilꝫ voluntatis intimam approximatio ſibi per actualem viſionem tali obiecto. ſ. bonitate per eſſentiam. Ibidem.
¶ Bonitas rei eſt duplex: ſcilicet ſpectans ad ipſam rei ſubſtantiam, ꝛ circūſtans eam. qđ. 42. artic. 6. fol. 53.
Duobus modis (ꝛ ꝑ accñs) differt bonitas obi a bonitate finis in actu voluntatis: ſcilꝫ qꝛ finis pendet ex fine, ꝛ qꝛ voluntas ex volūtate. q. 19. ar. 2. fo. 30.
Bonitas finis ꝛ eius qđ eſt ad finē vt ſic, eſt vnum: licꝫ finis ꝛ id qđ eſt ad finem diſtinguant. Ibidem.
Bonitas ex fine vt ſpecifica, diſtinguit ꝫ bonitatem ex circuſtantia etiam finis. q. 18. ar. 4. fol. 27.
Ad bonitatem voluntatis humane requirit qđ ordinetur ad ſummū bonū nō apparenter ſed qđ in veritate eſt ſummum, confuſe vel diſtincte naturaliter vel ſupernaturaliter ſecundum ſtatum perſone. q. 19. art. 9. fo. 32.
Bonitas eadē eſt quā eſt bon⁹ actus abſtracte cōceptus, ꝛ actus in rerū natura poſitus. ſicut eadem eſt humanitas qua homo abſtracte conceptus eſt homo, ꝛ qua hō in rerum natura poſitus eſt homo licet ſit alius eſſendi modus: quia in rerum natura ꝛ in abſtractione. q. 20. art. 1. fo. 32.
Cōis bonitas que ad omnē actum virtutis perfecte exigitur, conſiſtit in quatuor ꝑalibus conditionibus inſinuatis per quatuor virtutes cardinales: ſcilꝫ rectitudine firmitate moderatione ꝛ diſcretione. q. 60. ar. 2. fol. 82. Uirtus.
Bonitatē rōnis in qualibet virtute participari, dupliciter pōt intelligi. primo in ſeipſa rōne vt res cuius pars capitur. ſecūdo in ipſis participantibus vt eſt pars capta. q. 20. 3. ad. 2. fo. 24.
¶ Bonū apprehēſum mouet volūtatē effectiue, cauſando ipſm actum appetitus, ꝛ finaliter: qꝛ ipſe actus in appetitu cauſatus, tendit in bonum apprehenſum vt finem. q. 10. art. 4. fo. 34.
Bonū difficile ꝛ bonum abſolute. agere diuerſis potentiis. ꝓtꝫ ex hoc qꝛ bonum difficile hꝫ vnde repugnet concupiſcentie. q. 23. ar. 1. fo. 37.
Bonum effectiue cauſat amorem. q. 27. art. 1. fol. 4 c. eſſe de ratione boni aliquid ab ipſo effluere, quomodo intelligatur. q. 1. ar. 4. fo. 2.
Omne bonum vtile eſt bonum bonitate morali. ſeu ſecundum ſe rationi conſonans. q. 34. ar. 2. fol. 50.
Bonum ꝛ malū moraliter ſunt per ſe differētie actus voluntatis in genere moris. q. 19. ar. 1. fo. 30.
An bonum ꝛ malum eodem mō ſumantur in diffīōe quum đr bonū ꝛ malū ſunt per ſe differentie actus voluntatis: ꝛ in eius ſubiuncta ratione. ſ. nam bonum ꝛ malum per ſe ad voluntatem pertinent ſicut verum ꝛ falſum ad rationem. Ibidem.
Bonū ꝛ malum in operationibus ſic attendītur ſcđꝫ ſeipſas, vt nihil referat (quoad propriam bonitatem vel malitiam, qualitercunꝙ̄ homo operāo afficiatur ad ipſas. q. 60. ar. 2. ſol. 81. Uirtus.
¶ Brutū. Nulla arte fieri poteſt vt aliqđ brutum eligat: qꝛ ars nō poteſt dare nature ſuꝫam actus ſed modum: electio autē non ſignat modum actus, ſed ipſum actum ſubſtantialiter. q. 13. ar. 3. fo. 21.
Ratio multorum que in brutis videntur ex electione procedere. Ibidem.
Bruta non cognoſcunt futura: qꝛ non apprehendunt ipſa vt qꝛ erunt vel non erunt, quod eſt proprie cognoſcere futura: quum enim tēpus non aliter percipiatur ſenſu niſi per immutationem: ꝛ futurum non ſit nec fuerit: ac per hoc non immutet nec immutauerit ſenſum: futurum repugnat cognitioni ſenſitiue. q. 40. art. 3 fo. 57.
Spes ꝛ timor vniuerſaliter quelibet paſſio iraſcibilis in brutis eſt motus animalis appetitus ſecundū ſubſtantiam (qꝛ eſt actus ſcđo elicitus ex cognitione ſeu obiecto ab appetente cauſatus) ſed eſt ſcđm quid naturalis: pro quanto natura ſupplet. non obiectum cognitum. Ibidem.
Bruta percipere poſſunt preteritionem ꝛ futuritionem: ꝛ poſſibile vel impoſſibile vt ſunt differentie potentiarum. Ibidem.
Quō concedi debeat animalia bruta mouere ſe propter finem. q. 6. art. 2. co. 2. fo. 12.

C

Charitatis

Obm negaſ eſſe deū cognitū: ꝛ đr eſſe ipm deū abſolute: nō qꝛ poſſit dici nō cognit⁹: ſꝫ qꝛ cognitio ꝛ ſe re^b iſti^s habit^s đ ē charitas: nō ex ꝑte obi: ſꝫ ſubiecti. q. 67. ar. 6. f. 84.
Charitas vie nunꝙ̄ pōt peruenire ad equalitatem charitatis patrie. q. 67. art. 6. ad. 3 fo. 84.
¶ Cauſe ſunt ſubinuicem cauſe. q. 67. ar. 3. fo. 85.
Cauſa deficiens ꝛ cā per accñs: ſunt idem ſubiecto ꝛ diſtincte formaliter in vno ſenſu: ꝛ ſunt idē ſubiecto ꝛ formaliter in alio ſenſu. q. 75. art. 1. fo. 107.
Hec litere propoſitio eſſe cauſam directe alicuius actus non contingit niſi per hoc: qꝛ proprium principium illius actus mouet ad agendum: ſic intelligitur: preſuppoſito quod actus ſit alicuius principiū principaliter ipſum exequutiue: ad hoc quod aliquid ſit vt idem ſiue diuerſum ſit cauſa illius vltra illud primum: non abſolute ſed inquantum eſt cauſa exequutiua: oportet quod moueat principium illud exequens ad agendum. q. 80. ar. 1. fo. 114.
Quia cauſalitas que appetibile mouet appetitum: non eſt nec poteſt eſſe pure effectiua: ſed eſt effectiua ꝛ finalis: connumeratur eſt contra finalem a. e. tho. in. 3. parte ꝛ alibiqꝫ autē in veritate interuenit cauſalitas effectiua: ideo hic ꝛ alibi qꝛque exprimitur quod bonum apprehenſum eſt actiuum: ꝛ appetitus eſt paſſiuus. q. 22 ar. 3. fol. 36.
¶ Cerimonialia abſolute ꝛ ſimpliciter nō potuerūt poſt chriſtum ſine peccato mortali ſeruari. queſtio. 103. ar. 4. fol. 151.
¶ Circūſtantia tpis ſacri aggrauat peccm: nō tamen apponit ſpeciem ſacrilegij: niſi fiat in contemptum temporis ſacri. q. 7. fo. 13.
Circunſtantia loci ſacri quamuis eius peccm aggrauet per accñs: illa tñ ſola ad ſpeciem ſacrilegij trahit: que ſanctitati loci directe opponitur aut annexe immunitati. Ibidem.
Circunſtantia perſone non transfert in aliam ſpeciem: niſi peccatum voto vel ſtatui eius aduerſetur. Ibidem.
Quid, i. effectus) qđ eſt premiſſum ꝛ volitum: trahit in ipſius ſpeciem. Ibidem.
Circa quid. i. conditiones obiecti (vt paruum ꝛ magnum in re ablata ꝛ ꝗ̄le) quis actus multum aggrauent in aliam tamen ſpeciem actus non transferunt. Ibidem.
Cur manifeſte dat aliam ſpeciem Ibidem.
Quomodo non cōputat inter circūſtātias quis circunſtantie circa eundē ſunt actū: numerus aūt operationum non circunſtat vnā ꝛ eandē operationem: ſed addit aliā ꝛ aliā operationem. Ibidem.
Circunſtantie neceſſario cognoſcende a ſpirituali iudice: ſunt transferētes in aliam ſpeciem. ꝛ aggrauantes in infinitum. i. addentes ſcđm ſe rationem peccati mortalis. Ibidem.
Sicut in naturalibus ꝗdam accñtia ſunt ſm ſe forme: quedā aūt ſolummodo conditiones preſuppoſitarū formarum: ita in moralibus quedā circūſtātie ſunt ſm ſe bonitates vel malitie; quedam conditiones tantum ſuppoſitarum virtutum vel malitiarum: prime faciunt actum bonum vel malum: ſcđe aūt non. item prime ſunt ſcđm ſe ſpecies quedam moralium habentes propria obiecta: ſecunde autem non. q. 18. ar. 10. fol. 23.
Circūſtantia quēcunꝙ̄ facit actū de bono aut non bono malum dat ſpeciem q. 18. ar. 10. ꝛ. 11. fo. 23.
Circunſtantia quēcunꝙ̄ reſpicit ſpāle m. i. ſm ſe proprium ordinē rōnis. dat ſpeciem. Ibidem.
Circunſtantia vt ſic: nunꝙ̄ dat ſpeciem: ſed oportet eam tranſire in differentiam ſeu conditionem obiecti. q. 72. ar. 9. fo. 102.
Nulla circūſtantia mutat ſpeciē: niſi habeat rationem alterius motiui: vt finis: non ita qꝛ ſi aut apprehendatur vt finis per accñs peccm. ſed ſufficit qꝛ ſit conſinis. Ibidem.
Circūſtātia ſpecificans: eo ipſo qꝛ ingrediſ latitudinem ſpecificantiū: opꝫ obiectiuum ordinē intrare: ꝛ differentiā ſeu ꝯditionē obiectiuam ponere formaliter ꝛ directe intentam. Ibidem.
Circunſtātie faciēs actū de nō malo malum: dat ſpeciem. q. 72. ar. 9. fo. 102. ꝛ. q. 76. ar. 4. fo. 110.
¶ Conceptio. Quid de conceptione beate virginis tenendum. q 81. ar. 3. fo. 116.
¶ Cogitatio. Quō diſtinctio de cogitatione vt eſt actio quedam: ꝛ vt eſt ad aliam actionē ordinata: ſit ad ꝓpoſitū litere: volentis qꝛ inquantum primo mō conſideraſ: i de ipſa habeat iudicium ſuperior ratio: inꝙ̄tum vero ſcđo mō accipitur: ad inferiorem rationem pertineat q. 15. art. 4. fo. 13.
¶ Concluſio ꝛ operatio ſequuntur debiliorem partem. q. 62. ar. 1. fo. 84. ꝛ. q. 65. ar. 3. fo. 86.
¶ Cōcupiſcētia inter paſſiones ꝯcupiſcibilis vt ſe tenent ex parte anime: eſt maxime ſenſibilis: abſque namque coniunctione experimur concupiſcere magis ſenſibiliter ꝙ̄ amare: odiſſe ꝛc. ꝛ quia quod ſe tenet ex parte anime: eſt formale in paſſionibus: ideo de paſſionibus iſtis formaliter loquendo dicitur quod concupiſcentia eſt magis ſenſibilis. qđ. 25. articulo. 2. ad primum.
Concupiſcentiam eſſe infinitam: poteſt intelligi dupliciter: ſcilicet obiectiue ꝛ ſubiectiue: ſiue ex parte obiecti ꝛ ex parte actus. queſtio. 30. articu. 4. folio. 45.

Concupiſcentia duplex ſcilicet naturalis et rationalis. Que abſolute apprehenſa delectant naturaliter concupiſcuntur: alia autem que rōcinatione apphēſa dlectāt, rōnaliter ꝯcupiſcūt.q.30.ā.3.fo.45.

Concupiſcentia naturalis non eſt infinita.q.30.arti.4.fo.45.

Concupiſcentie rationalis obiectum e eſt finis, et habet totaliter rationem finis. concupiſcentie vero nāle obiectū e ſi eſt finis, nō tñ hȝ totalē rōnē finis: tum q2 hȝ rōnē modificati ad nām: tū qr ordinat ad aliū finem indiuiduū.ſ.naturā.q.30 art.4 fol.45.

Concupiſcibilis obiectum comparari ad obiectum iraſcibilis vt commune ad proprium, et ad plura ſe extendere ec. non eſt ipſa ſe habere ſicut vniuerſale et particulare ſed ſicut motus ſimpliciter et motus ad vbi.q.23.art.1.fo.39.

¶ Conſcie erronee depō fit non ſolū per oppoſitā rōnem aut ſiliatis diſpōnem, ſed ēt per excluſionē ab applicatione ad opus.q.19.ar.5.et.6.fo.30.

¶ Conſenſus vterque ſcilicet in delectationem et in actum, ſecundum rem quando fit ſecundum rationes temporales, eſt rationis inferioris, quando vero fit ſecundum rationes eternas, eſt rationis ſuperioris in hoc tamen eſt differentia, quod quando eſt rationis inferioris, eſt etiam ſuperioris ſaltem negatiue, ſed non econuerſo ſecundum appropriationem autem deliberatio, iudicium ac conſenſus vnius ſ. ilicet delectationis, ad inferiorem, alterius vero ideſt actus ad ſuperiorem ſpectat.q.74.ar.7. fol.106.

Cū ro hec duo ſtent ſimul. q̄diu incertū eſt an ſm rōnes diuinas reſiſtat vel non, nullū iudiciū rōnis hȝ rōnē finalis ſnie: et ꝯſenſus in delectationē cogitationis ptinet ad rōnē inferioel.q.15.ar.4.fo.25.

¶ Conſilium ſignificat inquiſitionem completam.ſ. vſqȝ ad iudicium incluſiue.q.14.ar.1.fol.22.

Conſiliū lȝ ad⁹ ſit prius electiōe et ei⁹ cā: ordo tamē doctrine hȝ, vt prius de ipſa electione ſm ſe, et deinde de ꝯſilio eius cā tractet. et hoc vt prius tractetur q̄d eſt. i. deinde cā extrinſeca ali⁹.q.13.prin⁹.fo.20.

Conſiliū proceſſus eſt ſimplr reſolutiuus: qr. e ꝯſiliū. fine: ad finē in mā agenda tñ et pp agēdum et quē agēdum a poſterioribus ſm eſſe in priora ꝯſiderat, reſoluere ſimpliciter dr.q.15.ar.3.fo.23.

¶ Conſuetudinem legi derogantē non opȝ ab actu illicito inchoari: ſi tamē ab illicitis tunc actibus inchoaſſet, ex quo inualuit, etiam conſuetudinis vim habet legi ſcripte derogat.q.87.ar.3.fo.136.

¶ Cordis varius motus ex apprehenſione et appetitu aīali naſcens, corpus mouet et alterat ſecundum diuerſas q̄litates querarū aīe corpus varie etiam afficit imaginationē et appetitum: et varie diſponitur ipſum corpus ex hoc ad ſanitatem, et ad habilitatem hanc vel illam.q.17.ar.7.ad.2.fo.25.

Diſpoſitio requiſita ad motum cordis membri pudendi non eſt qualitas ſequens paſſionem appetitus inchoat[illegible] motu cordis. ſed eſt qualitas naturalis ſolū nāe [illegible]biecta, p quā mot⁹ iſte non voluntarius ſed nālis eſt.q.17.ar.9.ad.3 fol.26.

Cor et pudēda hñt propriū motū nālē: qr qbȝ corum eſt q̄ſi ſeparatum aīal. et qr qbȝ corp eſt pn^m. Jbidem.

¶ Credere. Lȝ q̄ cito credit, leuis ſit corde nō tñ qui cito credit deo: leuis eſt corde.q.64 ar.4.fo.68.

¶ Cōtinētia deficit a rōe ſimul.q.58.ā.3 ad.2.ſ.72.

¶ Contrarietas boni et mali difficiliū. ſpectat ad iraſcib. lȝ, vt totū hoc bo^m arduū vel malū arduū per ſe concurrit: ſunt. n. q̄dam boni et mali ſpecies, bonū difficile, et malum difficile.q.23.ar.1.fo.37.

Contraria ſm ſe formaliter inuicē a. io quocunqȝ ſint gradu contraria ſunt et incompoſſibilia in eodē, et alterum contra alterum pugnat.q.52.ar.2.fo.70.

Eadem rōne non formaliter ſed virtualiter, vnū ꝯtra riorū appetit et reliquū refutat.q.23.ar.4.fo.38.

¶ Contumelie pctū lȝ perficiat in ore, vt cōuer vī in vſu: ſi ꝯtumelie tñ noie intelligat dehonoratiōis pctū, certū eſt ꝙ nō cōſummat in ore: q̄uis multa in pcca°o oris dehonoratio ſit.q.72.ar.7.fo.101.

¶ Cupiditas eſt radix omnium malorum. Ad ducan.q.84.ar.1.fo.133.

Dānatus Quilȝ deſcēdit ad inferos cū armis ſuis. i. cū aliq̄ mala voluntate q̄ obſtat⁹ pſeuerat, et nō ſolū cū auerſiōe ab vitio ſi. ſo.q.109.ā.8.ſ.162.

¶ Defectiua vt ſic quia penes maiorem elongationem a perfectione magis defectiua ſunt, cōſequēs eſt quod maior defectus non ſit a minore defectu vt a propria cauſa. ſed ex ipſa elongatione interueniēt. q.22.ar.2 ad.1.fo.56.

Jo defectus cauſa defectiua nō eſt ppria cā effect⁹ defectui q̄ ad defectū: ſȝ ex hoc ipſo ꝙ magis elongat a perfectioni magis defectiuus eſt. ib. dem.

Quia menſura debet eſſe certiſſima, nihil prohibet quo ad nos defectus menſurari penes acceſſum ad aliquod poſitiuum ſumme deficiens: ſicut infirmitates maiores et minores dicimus per acceſſum ad mortem, et ſimiliter potentialia per acceſſum ad materiam primam: quam in rei veritate ille per receſſum a vita, et iſte per receſſum ab actu maiores vel minores ſint. Jbidem.

¶ Defectus in voluntate vnde voluntas eſt cauſa deficiens, eſt idem ſubiecto et formaliter cauſa per accidens ex parte cauſe, quia eſt ipſa mer, et eſt idem ſubo tantum cāe per accñs ex pte effectus tñ: qr eſt idem ſubo voluntati: et dat volūtati eſſe cauſam deficientem non dando cāūitatem, ſed deficiētiam.q. 75 ar.1.fol.107.

¶ Diffinitionis delectationis explanatio. queſtio.31. ar 1.fo 45.

¶ Delectatio quandoque exigit ſubiectum et obiectum et tres actus: ſcilicet coniunctionis eorum cognitionis tam obiecti quam coniunctionis immatationis appetitus: que eſt formalis delectatio. Jbidem.

Delectatio ſecundum ſe eſt tota ſimul et abſque tempore: per accidens autem (ſcilicet ratione motus ad iunctū) aliqua eſt non tota ſimul et in tempore. queſ. 31 ar.4.fo.46.

¶ Delectatio eſt ſolum paſſio concupiſcibilis et quare.q.23.art.4.fo.38.

Delectatio et triſtitia in voluntate non ſunt vere paſſiones.q.31.ar.4 fo.45.

¶ Delectabile conuenienter diſtinguitur in delectabile naturale et rationale: ſeu inconueniens ſecundum naturam et ſecundum apprehenſionem vbi lȝ ſecundum denotat cauſam conuenientie ex pte ſubiecti, et non ex parte obiecti.q.30.ar.3 fo.45.

Delectatio in ratione ſubiue tanq̄ in imperante, in appetitu ſt tanq̄ in eliciente.q.74 ar.6 fo.106.

An operatio ſit ꝓpria cā delectationis vt ꝯſūō in cōnaturale bonum, an indiſtincte.q.32.ar.1.fo.47.

Delectationē ſeq̄ opationē, accidit et inꝑfū eſt paſſio: nō. n. ois paſſio ſeq̄ ſic opanōēȝ.q.22.ā.3.f.57.

¶ Quomodo ſaluet ſitas ſrc. dicēns ꝙ delectatio cātur ex h̃ ꝙ appetit⁹ requieſcit in bono adepto quum apō. a. oo. delectatio ſit q̄es appetit⁹ q.4.ar.1.fo.7.

Relatio conuenientie vel diſconueniētie in actu exercito, cōcurrit ad cauſandam delectationem vel triſtitiam vt ratio agendi.q.32.ar.1.fo.47.

Delectatio et opatio q̄ ſūt eadē numero bonitate morali bone ſunt: ac p hoc optimā opationē ſequēs delectatio, optima eſt non minore bonitate, et nō magis nec minus bona moraliter.q.34.ar.3.fo.50.

Delectationis bonitas eſt cū bonitatis in operatione cāūitate ſeu redundātia analoga: in qua ſaluatur idētitas numeralis i cā et cāto.q.24.at.4.ſ.51.

Delectationes proprie in indiuiduis ſunt duplices: q̄dā conſone nāe indiuiduali, et q̄dā eſtimationi ſeu ꝯſuetudini ex eſtimatione p̃e ſpectant ad concupiſcētias nāles, alterē ad rōnales.q.30.ar.3.f.45.

Delectationes et concupiſcentie naturales dr̃, quecunqȝ ſunt nō per eſtimare aliq̄d.q.31.ar.3.ſol.47.

Delectationes tactus eſſe ad quas ordinatur concupiſcentie nāles, triplr pōt intelligi q.31.fo.47.

Delectationes ab appetitu intellectiuo appetuntur pp operationes. e? autē appetitus ſenſitiuus tendit in operationes pp delectatiōes.q.4.ar.2 fol.7.

Quomodo ſtent hec ſimul. Delectatio propter ſe et nō pp aliud appetit ſi lȝ pp dicat cām finalē et delectationes ſunt pp operatiōes.q.4 ar.2.fol.7.

Delectari in aliquo propter ſe formaliter diſtinguitur in litera non contra delectari propter ſe finaliter q̄bȝ ſed finaliter vltimate.q.70.fol.96.

Delectatio moroſa coniugati de actu m̃rimonū cogitato, non eſt pctm mortale.q.74 ar.7.fo.107.

¶ Deliberatio. An per ſubtractionem deliberationis ſoluatur ſpēs act⁹ moralis.q.88.ar.6.fol.126.

Nō iſȝ cit⁹ pōt deliberat, q̄ inter dliberādū ad aliud diuertit: ac per hoc qui ad aliud aſpicit vane, non q̄ cito poteſt de ſeipſo deliberat. et ſic eſt reus omiſſionis precepti diuertendo non q̄ cito poteſt deliberando.q.63.art.8.fo.126.

¶ Denoiatiuum extrinſecum nihil formale addit ſuper denominatiuum formale.q.20.ar.4.fo.34.

¶ Deriuatio. Actus.

¶ Deſiderium. Jntelm dliand nō cognita p̃a cā niſi an eſt, habere nāle deſideriū ad cognoſcendam primam cauſam q̄d eſt: q̄ā intelligat.q.3.art.8.fo.7.

¶ Deſperatio ex parte obi eſt puoz timore et illius cā timor vero ex parte modi attingendi obiectum eſt deſperationis cauſa.q.45.art.2.fo.61.

¶ Dialectica. Tam dialectica quam demonſtratiua docens eſt vna. ſed in vſu eſt differentia. qr dialectica etiā vtens eſt vna, demonſtratiua vero multiplex q.57.ar.8.fo.76.

¶ Diſpenſationi rectoris ſubiacet defectus in perſona vel caſu.q.97.ar.4.fo.137.

Secluſa conſuetudine, ex hoc ipſo quod aliquis conſtitutus eſt rector multitudinis, commiſſa quoqȝ eſt ſibi authoritas diſpenſandi in lege ſuperioris: ſcilicet quo ad leuia, quo ad frequentia, et quo ad propria. Jbidem.

¶ Diſperſa inferius eſſe vnita ſuperius verum eſt ceteris paribus.q.25.ar.4.fo.38.

Diſpoſitio. Hec verba litere in omni inordinata diſpoſitione ſpecifica ſumitur ex parte cauſe extrinſece, vel intrinſece efficientis vel formalis: de intrinſeca vel quaſi intrinſeca cauſa propria verificantur. non materiali vt ſic: quoniam nulla res ponitur in eſſe per materiam. ſed ex qua ponitur in eſſe: que eſt vt formalis et actiua, et non ſolum materie rationem habens diuerſimode. queſtio.81. articu.2. folio.117.

¶ Diſtinctiua ſpecifice. per ſe ſunt diuerſificatiua rationis formalis eius quod diſtinguitur. queſt. 72. ar.1.fol.100.

¶ Doctrina tanto certior eſt, quanto vniuerſalior et remotior ab opinionibus.q.67.ar.2.fo.92.

¶ Dona ſunt neceſſaria et a virtutib⁹ diſtincta. Ad ſco.q.68.ar.1.fo.94.

Dona ſpectantia ad intellectum non diſtinguuntur penes ſpeculatiuum et practicum. Ad authorem.q. 68.ar.4.fo.95.

Dona omnia licet ſe habeant vt exequentia in ordine ad inſtinctum ſpiritusſancti, ſicut morales virtutes in ordine ad rationem: ſi comparentur tamen dona inter ſe, aliqua dicuntur dirigentia, et aliqua exequentia.q.69.fo.96.

Ebrius. Jn ebrio eſſe duo peccata ſcilicet ebrietatē et peccatū ſequens: intelligendū eſt ſecundū ſubiectā materiā. i. ſecundum ſe duo peccata: non quod in hoc retineant dualitatem ſed alterum tranſit in circumſtantiam primi.q.76.ar.4.fo.110.

¶ Electio non conuenit brutis animalibus: qr quum appetitus electiuus ſit liber ad eligendum et non eligendum, et ad hoc vel illud eligendum, appetitus ſenſitiuus eſt ad vtrunque naturaliter determinatus.q.13.at.2.fo.21.

Electio que eſt actus inter volūtatis, in electionibus prelati vel principis, eſt electio: nominationis talis perſone ec. quia electio eſt eorū que ſunt in poteſtate eligentis.q.15.ar.4 fo.21.

Electio ſemper eſt quo ad ſpecificationem et exercitium actus libera: ſimplex autem actus voluntatis, non eſt vniuerſaliter quo ad ſpecificationem actus, liber.q.13.ar.6.fo.21.

Suppoſito quod volūtas velit eligere, duobus equalibus propoſitis ſecundum aliquam conditionem, voluntas non arcetur ad neutralitatem. ſed poteſt ad conſiderandam aliquam eminentiam in altero mouere, et inuenta vel appoſita, eligere alterum.q. 13.ar.6.ad.3.fol.21.

Electio licet ſit partis ſuperioris et principaliter eligentis: eſt tamen partium obſequentiū vt exequētium.q.56.ar.4.fol.75.

Electio includit intentionem finis quoniam electio eſt eorum que ſunt ad finem propter finem.q̄ō.58. or.4.et.5.fol.79. Jntentio.

¶ Eſſe ens in ratione contingit dupliciter.q.8.ar.1. fo.14.

Eſſe immateriale rerum licet ſit earum eſſe ſecundū quid: eſt tamen in ſe et in ordine vniuerſi eſſe ſimpliciter et nobilius.q.56.ar.4.fol.91.

¶ Etatis defectus excuſans a mortali, multo magis excuſat a veniali.q.83.ar.7.fo.127.

¶ Euāgeliū dr̃ tpe aplop ſm veritatē i vniuerſo oes be p̄dicatū ſm reputationē: de orbe. n. ſm notitiam habitato hoc et ſimilia intelligunt.q.106.fo.155.

¶ Euēt⁹ eode vocabulū ad effe^m p ſe et p accñs, ſiḡt id q̄ō q̄bȝ ex actione puenit.q.20.art.5.fol.34.

Euēt⁹ quicūqȝ ſeq̄ns ſiue p ſe ſiue p accñs ſiue frequenter ſiue raro, mō ſit puiſus et volitus ſiue directe ſiue indirecte, addit ad bonitatem vel malitiam actus: qr hoc ſpectat ad voluntatem magis deordinatam in malis, et magis affectatā in bonis. ibidē.

¶ Excluſio non ſit a concomitantibus et preſuppoſitis.q.22.ar.3.ſi.fo.37.et.q.83.ar.2.fo.119.

¶ Excommunicatus. Sciens forte ſibi notum eſſe nominatim excommunicatum, et tamen communicans cum eo in diuinis ex hoc quod nõ actualiter ſibi occurrit hunc eſſe excommunicatum, excuſatur a mortali. q. 6. ar. 8. fo. 13. Ignorantia.

¶ Extaſis. Plurie accidit contingentia patientibus extaſim et huiuſmõi cauſantur ex ſua apprehenſione originaliter: quamuis forte conſuetudo mutata in naturam, etiam inuitos poſtmodum afficiat. q. 27. art. 7. ad. 2. fo. 15. ¶. Cordis.

¶ Extremo non ſolum extremum, ſed medium opponitur. q. 22. ar. 1. fo. 36.

F

Fides Et ſpes acquiſite tam reſpectu naturalium quam ſupernaturalium nõ ſunt virtutes: quia non ſunt obiis proportionate. q. 62. ar. 3. f. 85.

Fidei virtutis ſubiectum eſt intellectus a voluntate bene motus ſpei autem ſubiectum eſt voluntas affecta merito. Ad ſeo. queſtio. 65. articu. 4. fol. 89. et. 90.

Fidei obiectum eſſe non viſum vel non apparens intelligitur de obiecto non ex parte rei, ſed ex parte noſtri. Et in hoc ſenſu ſolet etiam obiectum fidei dici imperfectum. q. 67. ar. 5. ad. 3. fol. 94.

Fides infuſa licet inquantum virtus non poſſit eſſe ſine charitate fides tamen inquantum fides poteſt eſſe ſine illa: quia poteſt habere ſine illa opus ſuum. Sermo autem eſt de prudentia. q. 86. ar. 4. fo. 90.

Fides opinio et ſcientia de eodem ſunt incompoſſibiles in eodem. q. 67. ar. 3. fo. 95.

Fides dicitur imperfecta ex parte ſubiecti: quia conſtituit ſubiectum abſolute in eſſe imperfecto, ſeu exigit ſubim abſolute et priuatiue imperfectum. Ibidem.

Fides ex parte noſtri eſt in medio, non autem ſecundum ſe: quia ſecundum ſe eſt de deo, cuius nõ ſunt extrema: ex parte autem noſtri eſt de deo per modum compõnis et diuiſionis. q. 64. ar. 4. fol. 88.

Certitudine ſcientie nemo ſcit ſe habere fidem ex actu fidei: certitudinem autem fidei quilibet ſcit certe ſe hre donum infuſam fidei. q. 112. ar. 5. fo. 166.

Fides et ſpes euacuantur in patria rõne ſuperfluitatis et incompoſſibilitatis. Spei fidei habitus euacuatur ex ſucceſſione oppoſite forme. ſ. luminis glorie per modum habitus: et ex efficacia oppoſiti actus. ſ. videre deum non per modum tranſeuntis, et ex incompoſſibili ſtatu ſuppoſiti. Spei autem habitus euacuatur et ex efficacia oppoſiti actus. ſ. hre deum: et ex incompoſſibili ſtatu ſuppoſiti. q. 87. ar. 3. fo. 93.

¶ Finis. An res ſit finis ſm quod eſt in intentione, an ſecundum quod eſt in rerum natura. q. 1. ar. 1. ad pm. fo. 1.

An quum dicitur quod actus voluntatis nõ põt eſſe vltimus finis: ſit ſermo de fine vltimo vt res dicitur finis, vel vt adeptio rei dicitur finis. q. 1. ar. 1. ad. 2. fol. 1.

Quid interſit inter apprehendere finem, et apprehendere rationem finis. q. 1. artic. 2. fo. 1. co. 2. ſi. et q. 6. ar. 2 fo. 12.

Finis tripliciter conſideratur, et triplici actu voluntas fertur in finem vt ſic. ſ. volitione, fruitione et intentione. q. 12. ar. 1. fol. 20.

Finis eſt obiectum formale omnis actus voluntatis 18. ar. 6. fo. 27.

Finis adiunctus relatus ad actum interiorem, non eſt circunſtantia, ſed ad ſubſtantiam actus ſpecificatiue concurrit: relatus autem ad actum exteriorem, habet rationem circunſtantie. q. 18. ar. 4. fol. 27.

Finis vt finis id adiunctus quod eſt circunſtantia actus exterioris moralis, et finis vt finis eſt obiectum volitionis, ideo voluntas ex fine ſine circunſtante ſiue ſpecificante, media voliturus ad exteriorem actum pertinet. q. 20. ar. 2 fo. 3.

¶ Fomes eſt inclinatio partis ſenſitiue exorbitans a rationis ordine. q. 91. ar. 5. fo. 129.

Forme profectus et augmentum non oritur ex ipſa natura ſpecifica forme, aut ex participatione eius in ſubiecto: ſed quod vtraque perfectio et vtrumque augmentum vbi inuenitur, commune eſt forme et ſubiecto vt habet formam: differentia autem eſt in cauſa originis. q. 52. ar. 1. fo. 69.

Formarum quedam habent ſuam differentiam ſine ordine ad aliquod extraneum: quedam vero habent ſuas differentias cum ordine ad aliquod extraneum, ita quod non ſunt abſolubiles ab illo extraneo. Ibidem.

Licet in veriſque ſpecificans vt ſic conſiſtat in indiuiſibili, nec habeat latitudinem, et propterea commune eſt vtriuſque quod ſpecifice nihil poteſt addi aut ſubtrahi quo varietur ſpecies: habentibus tamen differentiam mendicantem ab extraneo ſpecificante, ex hoc ipſo reſpectu conuenienti forme ſm ſuam naturam ſpecificas pure ſumptas, annexus eſt motus acceſſus ad aliud maior et minor: ſm quem huiuſmõi forme ſecundum ſe dicuntur augeri vel minui. Talis autem acceſſus non poteſt poni in aliis formis: quia nihil extra reſpiciunt ſpecificans eas diuiſibilis hic acceſſus annecti poſſit. Ibidem.

Forme quedam vt reſpiciunt ſubiectum, non recipiunt magis et minus ſeu non habent latitudinem: vel quia forma indiuiſibiliter et ſpecificatiue ſe habet ad ſubiectum: vel quia de ratione forme eſt indiuiſibilitas, non in partes quantitatiuas, ſed in plura quorum aliquo adiecto vel odempto perfectior vel minus perfecta ſit. Ibidem.

Quantitates continue quo ad hoc propter earum propinquitatem ad ſubſtantiam, et naturales potentie que conſequuntur immutabiliter ſubſtantias, computate ſunt in litera cum formis ſpecificantibus. Ibidem.

Jn formis ſi intentio intelligitur per additionem, hoc non poteſt eſſe niſi vel ex parte ipſius forme, vel ex parte ſubiecti. Ibidem.

Forme accidentales intenſibiles et remiſſibiles, quia non diſtinguuntur niſi aut formaliter aut materialiter, et diſtinctio ſpecifica ex forma eſt, materialis autem ex ſubiecto: ideo litera per hanc diſtinctionem, in formis ſi intenſio intelligitur per additionem. hoc non poteſt eſſe niſi vel ex parte ipſius forme: vel ex parte ſubiecti: non intendit aliam quam conſuetam ſcilicet aut additio eſt ſpecifice differentis aut numeraliter. Nec datur alius modus, quoniam additio gradus ad gradum intelligitur gradus numeraliter diſtincti: ideo dicta diſtinctio eſt ſufficiens. Ibidem.

Formarum intenſionem non fieri per additionem gradus ad gradum (ſeu magis ad minus, vel forme ad formam in eadem ſpecie) de additione formaliter loquendo, bene et efficaciter in litera oſtenditur. Ibidem.

Tribus modis tantum poteſt quis imaginari additionem gradus ad gradum in qualitatibus. primo vt gradus aliquis preexiſtens ſm rem in actu aliquo, adiungatur forme exiſtenti in aliquo gradu, non in ſummo. ſecundo vt gradus aliquis preexiſtens non ſecundum rem, ſed ſcdm intellectum potentiam activam, de nouo apponatur forme non in ſummo tertio vt gradus aliquis preexiſtens in potentia ſubiecti educatur de eius potentia, et addatur preexiſtenti. Sed primus modus eſt impoſſibilis: in ſcdo autem et tertio additionis ratio non vere ſeruatur. Ibidem.

Forme proprie intenduntur et remittuntur tantum ſm habitudinem ad ſubiectum. q. 52. ar. 2. fo. 70.

Iſta maxima, in quecunque actum poteſt forma aliqua, poteſt quelibet eiuſdem ſpeciei licet non eque perfecte: non eſt vera niſi in formis ſimplicibus ſecundum eſſentiam et potentias. queſt. 54. artic. 4. folio. 73.

¶ Fruitionis vocabulum apud thomiſtas et ſcotiſtas equiuocatur, apud primos ſiquidem ſignificat formaliter delectationem: amorem autem connotatiue et cauſaliter: apud alios vero ſignificat formaliter amorem amicitie. q. 11. ar. 1. fo. 19.

¶ Futurum. Aliud eſt dicere: a eſt futurum, et a erit quam cum veritate primi ſtat falſitas ſecundi. q. 40. ar. 3. fo. 57.

G

Gratia Tam dei quam hominis ponit aliquid in grato, licet differenter. q. 110. ar. 1. fo. 163.

Gratia quum homo perdit eam, non annihilatur: quia (quum non ſit res ſubſiſtens) nec fit, nec corrumpitur, nec creatur, nec annihilatur, ſed ſm eam homo creatur in tali eſſe. Dicitur autem creari quia non educitur de potentia ſubiecti, nec datur ex meritis. queſtio. 110. articu. 1. fol. 163. et q. 112. arti. 1. fol. 185.

An gratia ſit idem quod virtus. q. 110. ar. 3. fol. 163.

An gratia ſit in eſſentia anime ſicut in ſubiecto. q. 110. ar. 4 fo. 164.

An differentia inter gratiam operantem et cooperantem pro gratuita dei motione ſumptam, in litera poſita ſit conueniens. q. 111. ar. 2. fol. 164.

Gratia cooperans dicitur tam confirmans voluntatem ad exterius opus facultatemque exterioris operis prebens, quam vt eſt principium interioris operis meritorii ſecundum habituale donum iam datum facultati liberi arbi. ad vtendum quum vult. Gratia autem operans dicitur tam gratuita dei motio ad actum interiorem meritorium qui non procedit ex habitu vel actu altero meritorio, quam gratia ipſa habitualis vt dat eſſe. Ibidem.

An actus idem interior poſſit eſſe a gratia operante et cooperante. Ibidem.

An gratie donum habituale exigat in ſubiecto preparationem. q. 112. ar. 2. fo. 166.

Effectus diuine dilectionis in nobis qui per peccatum tollitur, eſt gratia, qua homo fit dignus vita eterna: quam enim omne peccatum mortale includat in ſe contrarietatem ad charitatem (quia eſt tranſgreſſio illius precepti charitatis negatiui ſcilicet nihil eſt preferendum amicitie diuine) ideo omne peccatum mortale preter nõis rectitudine naturali, priuat etiam rectitudine gratie. q. 113. art. 2. fol. 167.

Gratia et culpa licet abſolute et reſpectu hominis nõ ſint oppoſita immediata, reſpectu tamen hominis lapſi ſunt oppoſita immediata ex habitudine extremorum ad tale obiectum: quia homo lapſus ſe habet ad hec vt ad priuationem et habitum. q. 113. ar. 2. ad. 1 fo. 167.

An gratia gratum faciens ita exigatur ad iuſtificationem impii, quod impoſſibile ſit per quacunque potentiam aliter iuſtificari impium. q. 113. art. 2. fo. 167.

An gratia et culpa ſint formaliter oppoſita priuatiue ſicut tenebra et lumen. q. 113. ar. 5. fo. 168.

An in litera bene probetur quod diſpoſitio liberi arbitrii ſequitur gratie infuſionem: quia diſpoſitio ſubiecti ſequitur diſpoſitionem agentis. per quam etiam ipſum ſubiectum diſponitur. q. 113. arti. 8. ad ſecundum. fol. 169.

An anima ſit naturaliter capax gratie. q. 113. ar. 10. fo. 170.

Gratiam non eſſe ſupernaturalem potentiam impii ſicut vita ſupra potentiam in corpore mortuo, quo intelligatur. Ibidem.

Cur non ſit ſimile de illuminatione ceci et iuſtificatione impii. Ibidem.

An gratie augmentum ſit ſupra quantitatem, et non ſupra virtutem preexiſtentis gratie. q. 114 ar. 8 fo. 172.

Bonum gratie vnius eſt maius quam bonum nature totius vniuerſi. q. 113. ar. 9. fo. 170.

H

Habitus Eſt diſpoſitio qua bene vel male diſponitur diſpoſitum ſm ſe vel ad alterum q. 49. ar. 1. fo. 84.

Habitus ſumitur dupliciter. primo proprie: et ſic nõ inuenitur extra animam rõnalem. ſcdo commu. pro habituali diſpoſitione ſiue ad naturam ſiue ad opus ex pluribus cõſiſtente: et ſic inuenitur etiam in inanimatis. q. 49. art. 4. fol. 66.

Habitus eſt inclinatio ad propria et adequata obiecta. ſed hoc conuenire nõ põt habitui in appetitu, quia hoc conuenit ipſi appetitui, quum eius eſſentia imo natura eſt inclinatio ad obiectum proprium: nihil enim aliud eſt appetitus quam inclinatio. In appetitu tamen ponere habitum propter inchoationem ad propria, et ſpecialia obiecta ſub rõne obiecti conuenit inclinationem ad illa, prompte faciliter et neceſſarium eſt. q. 51. art. 1. fol. 88.

Habitus id primo ſunt qualitates bene vel male diſponentes animam, ſecundario tamen etiam diſponentes ſic corpus habitus nomen obtinuerunt. q. 50. ar. 1. fo. 67.

Ubi non inuenitur conſuetudo aut aliquid maius, ibi non inuenitur proprie habitus. Ibidem.

In membris corporis et parte vegetatiua, et animalibus brutis pro quanto ſunt rationis imperio obedientia habitus ſunt ſecundario. Ibidem.

Habitus in intellectu eſt ſimpliciter neceſſarius in voluntate vero ſolum ad bene eſſe. q. 50. ar. 5. ſi. f. 67. et q. 51. ar. 1. fo. 68.

Habitus quidam ſunt naturaliter in intellectu preſentibus ab extra terminis principiorum: in voluntate autem non: ſed ſola promptitudo ipſius ad principia. ſ. bonum proſequendum, et malum fugiendum, et huiuſmodi ineſt a natura. q. 51. ar. 1. fo. 68.

Habitus determinat potentiam nõ ad producendum actum talis ſpeciei: ſed hoc vt ipſa habitu perfecta ſit proprium principium perfecti operis: in quo ſua conſummatur perfectio. q. 49. art. 3. fo. 68.

Habitus eſt tamen actiuus per ſe ſuſſe et modi activo triplicis. ſ. perfectionis, determinationis in eſſe nãe, et determinationis in eſſe morali: quãuis facilitatem ex parte operantis tamen prebere videatur. Ibidem.

Habitus perficiens potentiam vt eius propria perfectio ſm id quod habet de actu, perficit et cõplet actiuitatem potentie: ſm id autem quod eſt in potentia appropriat potentiam ad ſuſceptionem vltime perfectionis ideſt operationis perfecte. Ibidem.

Habitus et potentia concurrunt ad effectiue cauſandum actum, non ſicut cauſe partiales et vniuoce, neque ſicut intenſum et remiſſum: ſed ſicut imperfectum differt a ſeipſo perfecto. Ibidem.

Habitus quia et habitus et forme ſunt, vtraque ſortiri

poſſunt diſtinctiua .ſ. ppus formarum, et propria habituum. Et hoc intendit infra q. 54. art. 2. et nō q̃ cū diſpoſitione harum fiet indiſpoſitio horum. fo. 72.

Idem habitus poteſt tranſire de bono in malum aut econuerſo. Sed q̃ idem ſit bonus et malus eſt impoſſibile. q. 54. ar. 3. fol. 72.

Idem numero habitus in ſe immutatus non poteſt fieri de non virtute virtus. q. 55. ar. 2. fo. 73.

Habitus moralis hz rōnē virtutis humane inquantum rōni conformat: non conformitate ſuperaddite relonis ſz cōformitate eſſentiali. q. 58. ar. 2. fo. 78.

Habitus proprius alicuius operis non eſt virtus ſi non ſit in conſummatiua potentia operis. q. 58. ar. 3. ad. 2. fo. 79.

Habituum quorundam officere non ſe extendit ad vſu ipſo habitu ideſt quidam habitus ſunt perfectiui et inclinatiui potentiarum abſolute in ordine ad ſua opera, ſed non perficiunt eaſdem potentias vt ſtant ſub voluntate vtente. et iſti ſunt artes et ſcientie. Quidam vero perficiunt et inclinant potentias non ſolum abſolute, ſed etiam vt vſuales ſiue imperante ſiue exequutiue. et hi ſunt habitus morales, que ex propria ratione inclinant voluntatem ad rectum ſui vſum q. 56. ar. 3. fo. 75.

Habitus dans ſolaz facultatem bene operandi, dat bonitatē operationis in potentia. habitus autē dans etiam rectū vſum eius, dat bonitatē operationis in actu: qr vſus conſtituit operationem in actu, qr eſt applicatio potentie ad ipſam. Ibidem.

Per mihi et tibi ideſt in me et extra me variatur ratio formalis et generica habitus. q. 61. artic. 3. ad. 1. fol. 84.

Habitus per ſe infuſi ſunt qui ſola infuſione haberi poſſunt. illi autem qui poſſunt ex noſtris actibus aut natura acquiri ſunt per accidens infuſi: accidit enim eis infundi. q. 51. art. 4. fo. 67. et q. 63. art. 4. fo. 86.

Habitus infuſi, ex vno actu contrario corrūpuntur, non autem acquiſiti. q. 67. ar. 6. fo. 93.

¶ Homicidium quantum ad maliciam actus exterioris ſm ſe et quantum ad actium intentionum, eſt grauius peccatum fornicatiōe. q. 73. ar. 8. fo. 104.

¶ Homo. An homo in ſtatu innocentie potuerit peccare venialiter abſq3 peccato mortali. q. 89. artic. 3. fo. 127.

Hec littere verba primum quod homini occurrit cogitandum cum inceperit habere vſum rationis eſt deliberare de ſeipſo. intelliguntur non ſolum de debito, ſed de facto, et de ſeipſo quodammodo vt fine et quodammodo vt ad finem. q. 89. arti. 6. fol. 127.

Bonus homo eſt bonitas ciuis, ſed non econuerſo. q. 92. art. 1. fo. 130. Ciuis.

Homo in nullo ſtatu poteſt ex ſolis naturalibus verum aliquod ſupernaturale cognoſcere. q. 109. ar. 1. fol. 158. Intellectus.

An per hominem in ſtatu nature integre intelligat author hominem preciſe in naturalibus ſecluſo omni gratuito dono et omni peccato precio. an hominem habentem donum iuſtitie originalis. q. 109. ar. 2. 3. 8. 4. fol. 159.

An author intendat quod homo in ſtatu nature corrupte non poſſit moraliter bonum ex propriis naturalibus facere. q. 109. ar. 2. fo. 159.

Et quid tenendum ſit de hac queſtione: ſcz an homo in ſtatu iſto poſſit per ſua naturalia facere actum moraliter bonum. Ibidem.

An homo poſſit diligere deum ſuper omnia ex ſolis naturalibus ſine gratia. q. 109. ar. 3. fo. 159.

Licet homo in ſtatu nature corrupte quantum eſt ex ſufficientia ſua poſſit ex puris naturalibus diligere deum ſuper omnia referibilia in ipſum non tamen poteſt diligere deum ſuper omnia ſua ſimpliciter: quia non poteſt non peccare. ac per hoc non poteſt non ponere impedimentum dilectioni dei ſuper omnia. ſicut poteſt in ſtatu nature corrupte. Ibidem.

Homini eſt naturale opus diligere deum ſuper oīa. ſi naturale ſumatur pro eo quod eſt ſecundum naturam, non autem ſi ſumatur pro eo quod fluit ex natura. Ibidem.

Cum queritur an homo ſine gratia per ſua naturalia, legis precepta implere poſſit: ſermo eſt de omnibus preceptis diuine legis. ſiue noue ſiue veteris. q. 160.

An homo in ſtatu nature integre poſſit omnia diuina mandata implere quantum ad ſubſtantiam operum. q. 109. ar. 4. fo. 160.

An homo poſſit ſe ad dei gratiam per ſeipſum preparare. q. 109. ar. 6. fo. 164.

Et propoſitio qua probatur: ſcilz ſolius primi agentis eſt preparare ad vltimū finem, eſt veriſſima formaliter intellecta de tendentia in illū: quia nulla materia, nullā diſpoſitio, nullum adiutorium tendit in illum finem niſi ex primi agentis motione, cui conuenit primo tendere in illum. Ibidem.

Iſta authoritas Io. 15. ſine me nihil poteſtis facere: non eſt limitanda ad communem influxum tm: ſed eſt vniuerſaliter vt ſonat intelligenda, et proportionaliter diſtribuenda. q. 109. ar. 6. ad. 2. fo. 161.

An homo in ſtatu nāe integre potuerit vitare omnia peccata ex ſuis naturalibus. q. 109. ar. 8. fo. 171.

An homo in peccato mortali exiſtens antequā reparetur per gratiam iuſtificantem, poſſit diu manere abſq3 peccato mortali. Ibidem.

Homo exiſtens in peccato mortali, et non ſe diſponēs ad gratiam, ex hac ſuppoſitione q̃ velit permanere in ſtatu illo, neceſſe habet peccare mortaliter, et impoſſibile eſt ei non peccare mortaliter. Ad ſcd. q. 109. ar. 8. ad. 2. fol. 162.

Homo per ſolum donum gratie non poteſt operari bona operanda et vitare mala vitanda. ſed ad hoc eget ſpeciali auxilio dei vltra gratiam: quia gratia non dat quicquid opus eſt ad hec duo. q. 109. ar. 9. fol. 163.

Quo ſenſu hec duo ſimul homo habet donum gratie quo poteſt perſeuerare, et homo non poteſt ex ſola gratia perſeuerare. q. 109. ar. 10. fo. 165.

Humana na ſola, in hoc iacet miſeria. vt malum habeat vt in pluribus. et bonum vt in paucioribus.

Cuius exorbitātie cauſa eſt dualitas naturarum ſubordinatarum in homine, quarum vna contrariatur alteri. q. 71. ar. 2. fo. 98.

I

Idem Inquantum idem inconueniens multiplicari et non multiplicari. ſed inquantum aliquomodo differens eſt a ſe: ipſo poteſt multiplicari et non multiplicari. q. 103. ar. 6. ad. 2. fo. 169.

Idem realiter et conuertibiliter, impoſſibile eſt ſeparari: ſed q̃ ſunt idē realiter et non cōuertibiliter, poſſunt ſeparari ex parte qua nō eſt conuertibilitas. Ibidem.

¶ Ignis ceſſante motu celi non poſſet comburere ſtipulam: quia ſecundus motus a primo dependet. q. 103. art. 1. fo. 158.

¶ Ignorantia duplex. Una priuans vſu rōnis: altera priuans ſola ſcia eius quod ſcire tenetur. Et hec eſt duplex ſ. iuris et facti. q. 76. art. 4. fol. 107.

Ignorantia ex parte rei ſcite, eſt ſm triplicē ſcientiā triplex. q. 76. art. 4. ad. 1. fo. 110.

Sufficienter enumerant due tantum ignorātie eius qđ quis ſcire tenet. ſ. affectata vt liberius peccet, et per negligentiam q. 76. ar. 2. fol. 108.

Ignorantia ex parte rei ignorate tantū (id eſt non ex parte ignorantis id eſt non culpabilis) excuſat totaliter ab inuoluntario id quod eſt effectus proprius ignorantie: ſiue det operam rei licite ſiue illicite. Ibidem.

Ignorantia cauſans per accidens actum vt remotio prohibens de ſe (id eſt de ſua propria rōne) ſibi vendicat quod actus ille ſit inuoluntarius. ignorātia ſi quidem vt remouens prohibens, eſt cauſa non per ſe ſed per accidens inuoluntarii: ignorantia autem vt abſentia ſcientie, eſt cā per ſe inuoluntarii. q. 76. art. 1. fo. 107.

Ignorantia eſt cā per accidens pctī: nō ens enim non eſt cauſa per ſe entis. et ponitur cauſa vt remouens prohibens, ſeu remotio prohibentis. q. 76. articu. 1. fol. 108.

Quō intelligenda ſint hec iſte verba. Inquantum remanet in ignorante de voluntario intantum remanet de intentione peccati: et ſm hoc non erit per ſe peccatū. q. 76. ar. 3. fol. 109.

Ignorantiam tollentem totaliter vſum rationis excuſare a toto, eſt verum per ſe loquendo: ſed per accidens contingit non excuſari: cum eīn ignorantie tali coniungitur quod eſt voluntarium culpabiliter, tunc ratione iſtius accidentis non excuſat a toto. q. 76. art. 4. fo. 100.

Ignorantia ſemper excuſat a toto inuoluntario vt ſic. Et qđ dr q̃ aliqñ excuſat a tanto ſed non a toto intelligitur de ipſo inquantum habet rationem voluntarii q. 76. ar. 4. fo. 109.

Ignorantia concomitās (ſeu q̃ nō eſt cā actus pctī) q̃ nō eſt inuolūtarii actū, ſ3 nō excuſat a pctō ſpectantibus ad actū illū. Cū quo tn̄ ſtat q̃ excuſet ab eīno per accidens: quia nullus ſit ex illa ignorantia in eo actus volendi illa. Ibidem.

Ignorantia non eſt ſm ſe pctm: quia oē ſm ſe vitium morale opponit̄ ſcdm ſe alicui virtuti morali, ignorantia autem non opponitur alicui virtuti morali ſed ſcientie. Et quia non eſt ſecundum ſe peccatum, oportuit reſpondendo dicere ſecundum quid eſt peccatum. et dictum eſt ſecundum negligentiam. q. 76. ar. 2. fo. 108.

Quō inter ignorātiā male electionis et ignorantiam iuris dr̄ia ſit: q̃ ignorantia electiōis cōſiſtit in ipſa voluntaria actuali incōſideratione, ignorantia vero iuris in voluntaria habituali priuatione ſcientie: quandoque aliquis ex actuali obliuione eius quod ſcit et habitualiter meminit, operat̄. neutrā ignorantiam incurrit: quoniam omnium reminiſci ſupra hominis eſt facultatem. q. 6. ar. 8. fo. 13.

Excommunicatus.

Pctā q̃ ſunt ſm ſe mala et ſiunt ex ignorantia iuris, ſunt eiuſdem ſpēi cuius eſſent ſi fierent a ſciente: qr ſunt voluntaria in ſeipſis per ſe et directe non ſolum materialiter ſed formaliter ſcdm conuerſionem ad obum. Quia ſm contrarietatem ad virtutem indirecte et per accidens ſunt voluntaria. q. 76. art. 4 folio. 107.

Peccata que ſiunt ex culpabili propter negligentiaz ignorantia facti non ſunt eiuſdem ſpēi cuius eſſent facta a ſciente, ſed ſpectant ad ſpēs pctōrū directe volitorū: qr plus redit ad rōnem ſpēi ppue q̃ ratio voluntarii: oportet enim eſſe per ſe intentum id vñ ſpēs ſumitur. q. 76. ar. 4. fo. 110.

Pctā que ſiunt ex ignorantia iuris poſitiui que non ſunt ſm ſe mala, ſed ſolum qr phibita. qr obiectum formale velatur, non ſunt eiuſdem ſpeciei facta ab ignorante eius et a ſciente. Ibidem.

Pctā facta ex ignorātia facti culpabili, ſiue ſint ſcdm ſe mala ſiue non, redeunt ad naturam ſue ſpēi: qm culpa impedit velamen ignorantie a locando actū extra intentum. Ibidem.

Ignorantia adiuncta ſequenti pctō, nō auget ſed diminuit illud: qr plus adimit de grauitate illius quā apponat de grauitate propria. Ibidem.

Quando ignorantia non aufert propriam et perfectā ſpeciem deliberato peccati quod ex ea fit non aufert per conſequens id qđ ex propria ſpecie ſibi vendicat ſcilicet eſſe mortale et eſſe mortale grauioris ordinis. Quando vero ignorantia diſtrahit ſequens peccatum in ſpeciem alterius peccati (puta ebrietatis vel venenationis nō diſcretiſſime) tunc quia peccatum ſequens non ſortitur propriā ſpēz, quantumcunq3 ſecundum ſe eſſet mortale aut grauioris ordinis non facit actum ex veniali mortalem, nec ex mortali leuioris ordinis mortalem grauioris ordinis, quamuis aggrauet vt circunſtantia: quia circunſtantia non habens propriam ſpeciem nunquaz aggrauat in infinitum, nunquam transfert in proprium ordinem. Ibidem.

An maior ſit ignorantia peccantis ex paſſione quaz ex malitia. q. 78. ar. 4. ad. 1. fo. 115.

¶ Ignotum non ſpecificat quo ad repoſita per ſe in ſpecie: ſecus autem eſt de reductiue ad ſpeciem pertinentibus. q. 76. art. 4. fo. 110.

¶ Imaginatio non quomodocunq3 ſed conſiderationum a ratione, ſubeſt imperio rationis. q. 17. ar. 7. ad. 3. fo. 26.

Tam imaginari vel non imaginari quam imaginare hoc vel illud. ſubeſſe intelligitur imperio noſtro, quia etiam pendet ex parte anime. Ibidem.

¶ Imperium. Ad imperiū rōnem tria cōcurrunt: ſcz ordinatio alicuius ad aliquid. intimatio et motio. quorum duo prima pertinent ad rationem, tertium autem ad voluntatem. q. 17. ar. 1. fo. 24.

Actus appetitiui pro quāto pendēt ex parte anime, vniuerſaliter ſubſunt imperio rōnis et voluntatis. q. 17. ar. 7. fo. 25.

Quanto aliquis actus eſt immaterialior tanto eſt nobilior, et magis ſubditur imperio rationis. Appetitus ſiquidem paſſionis licet ex nature nobilitate magis obediant rationi quam corporis motus: propter contrarietatem tamen annexam bono proprio ad rationem, non plene rationi ſubduntur: propter cuius contrarietatis defectum, corporis membra plene ſubduntur rationis imperio ad ſuos animales motus. queſtio. 17. articu. 8. ad primum. folio 26.

¶ Infans. An infans baptizatus teneatur in principio ſue diſcretionis ad conuerſionem in deum ſicut et non baptizatus. queſtio. 89. artica. 4. folio. 128.

Et ſi teneatur, an quilibet baptizatus ſit de hac precepti obſeruatione dubius, et teneatur conſequenter confiteri tanquam de dubio. Ibidem.

¶ Infirmitas corporis voluntaria non excuſat a pec catis ſequentibus, durante illius infirmitatis effectu. q. 77. ar. 7. fo. 112.
¶ Indiuiduum vnū immaterialis ordinis, equiualet non tantum infinitis indiuiduis materialibus ſub vna ſpecie, ſed etiam ſub vno genere etiam ana logo. q. 10. ar. 1. ad. 3. fo. 16.
¶ Intellectus indiget habitu naturali, quoniā quā indiget ſpeciebus intelligibilibus ad hoc q̄ intelligat, non eſt per ſeipſum in actu, ita quod poſſit abſq̄ ſuperaddita qualitate exire in actum intelligendi. In voluntate autem ipſa potentia vicem naturalis habitus optime prebet: quia ex ſeipſa naturaliter inclinatur ad tendendum in finem naturalem: ſecus autem eſt reſpectu ſupernaturalis finis. q. 62. ar. 3. fo. 85. Habitus.
An intellectus humanus ex virtute ſue nature poſſit cognoſcere omne verum non ſupernaturale. qō. 109. art. 1. fo. 158.
Q̄ḋo teneat preſſus latere, probātis q̄ intellectus mouet voluntatē per modum principij formalis, preſentando ei ſuum obiectum. q. 9. ar. 1. fo. 16.
An verum ſit obiectum intellectus practici. q. 3. ar. 5. fo. 6.
Intellectus practici actū nō queri propter ſeipſum, ſz propter actionem: quomodo intelligatur. Ibidem.
Intellectus practici perfectio, veritas ſeu vera directio in agibilibus attenditur penes conformitatem ad appetitum rectum rectitudine finis moralium: que eſt bonitas moralis. In factibilibus autē attenditur penes conformitatem ad appetitum rectum rectitudine finis artificialium: qō non eſt appetitum eſſe bonum moraliter: ſed eſſe rectū .i. tendere in rectum finem. q. 57. ar. 5. fo. 78.
Intellectus practici cognitio ac veritas in actu dirigendi conſiſtitque directio infallibiliter eſt vera ex contingentis ſi cōſona ſit appetitui recto precedenti. Et ſic virtus intellectualis ſemper vera reſpectu contingentiū ſaluatur: nō in quantum cognitorū: ſed inq̄tū attingibiliū ab hūano ope propter conformitatem ad appetitum rectum. Ibidem.
Intellectus practici verū ſm ſe quidem a rebus pendet quo ad cognoſcere ex parte autē nō ob appetitu recto: qui facit nobis apparere finem ſcḋm ipſius appetitus diſpoſitionem. Quo ad dirigere ſo ipſo intellectualis virtus eſt regula, e nō lumine rationis naturaliter appetitui commenſuratur. q. 64. ar. 3. fo. 87. Mouere.
¶ Intendere pōt voluntas multa ſimul, non autem intellectus multa ſimul intelligere: quia intellectus non attingit plura niſi vt vnum, voluntas vero vt plura. q. 12. ar. 3. fo. 20.
Intentio primo attingit terminum, e deinde terminabilia in ipm: electio ſo primo attingit terminabilia, e deinde terminum. q. 12. ar. 4. fo. 20.
Quantum maia eſt intentio, tantū maia eſt volitio formaliter, id eſt vt ſtat ſub intentione. q. 19. artī. 8. folio. 31.
Quantitas bonitatis in intentione nō conſtituit quātitatem bonitatis in actu: quia bonitas intentionis non conſtituit bonitatem in actus. queſtio. 19. artic. 8. ad. 3. fol. 31.
Quanotas ex obiecto e modo intentionis, redondat in actum voluntatis e actū exteriorem vt ſtant ſub intentione. ſeu formaliter .i. vt tendunt in finē quem reſpicit intentio. q. 19. ar. 8. fo. 31.
¶ Intentio in perfectionibus eſt penes acceſſum ad cauſam, quia perfectio effectus eſt ex cauſa in defectibus autem eſt penes elongationem a perfecto. q. 22. ar. 2. fol. 36.
¶ Interpretatione non eſt opus in manifeſtis. q. 86. art. 6. fo. 136.
¶ Ire diffinitionis explanatio. q. 47. fo. 63.
Ira non eſt ad mortuos ſcḋm ſe, nec ad inſenſibilia. Ibidem.
Ira non eſt niſi ad ſingulares perſonas. Ibidem.
Ira non cauſatur ex ſola triſtitia quia requirit etiam ſpes vitionis. q. 23. art. 4. fo. 38.
Ira terminat omnes paſſiones iraſcibilis, q2 in ipſa finiuntur tanquā in vltima paſſione: hoc eſt dicere qō ira eſt vltima paſſio ſeu vltimus motus huius potentie e motiui, e propterea denominat potentiā. q. 46. ar. 1. fo. 62.
Ira in quantum ſubeſt rationi ratiocinanti, eſt ab ea in quantum vero ſubeſt, rationi moderanti, ſedatur ab ea. q. 46. ar. 3. fo. 62.
Ira malum reſpicit induitum ſub vindicatiui rationem: odium autem malum nudum ſcḋm ſe. qō. 46. ar. 8. fo. 62.
Ire proprium obiectum, habet per ſe menſuram: e ſi in aliquo caſu forte non habet, hoc eſt per accidēs, odij autem obiectum nō habet per ſe menſuram: et ſi habet, hoc eſt per accidens. Ibidem.
Ire ſpecies (ſcilz fel, mania e furor) nō ſunt vere ſpecies ex parte obiecti, quomodo ex parte ſubiecti ſpecifice diſtinguantur. q. 46. ar. 8. fo. 62.
¶ Iraſcibilis obiectum ſm ſeo eſt offendens: ex quo ſequitur quod apud ipſum iraſcibiles nunquā eſt reſpectu boni. q. 23. ar. 1. fo. 37.
Iraſcibilis adequatum obiectum eſt difficile ſeu arduum: ſub quo comprehenditur offendens. Ibidem.
¶ Imo iraſcibilis obiectum eſt bonum eſtimatum, concupiſcibilis vero ſenſatum. Illam mouent intentione a elicite, iſtam ſpecies ſenſibilium. Ibidem.
¶ Irregularitas ſequitur factum, e non requirit culpam. q. 76. ar. 3. fo. 109.
Iuris diſpoſitioni ſtandum eſt. queſtio. 72. artica. 9. folio. 102.
¶ Iuſtitia prefertur fortitudini: iuſtitia enim rectificando animum in omnibus operationibus que ſunt ad alterum, rectificat etiam reſpectu vite e mortis, e ſic iuſtitia eſt tanto nobilior quanto vniuerſalior: circa maiora ſcilicet e minora rectificans in his que ſunt ad alterum. queſtio. 66. articu. 4. fo. 92.
¶ Iuſtificatio. Remiſſionē peccatorum eſſe tranſformationem ſiue peruentionem ad terminum huius motus qui eſt iuſtificatio impij: quomodo intelligatur. q. 113. ar. 6. fo. 168.
Iuſtificationem impij eſſe ipſam remiſſionem peccatorum, ſecundum quod omnis motus ſpeciem accipit a termino: quomodo intelligatur. Ibidem.
An amor intendat q̄ gratie infuſio e remiſſio culpe ſint idem ſm ſubſtantiam e diſtinguantur ſm terminos: eo vero intendat quod ſint, contrariant e diſtinguantur ſicut generatio e corruptio, quum generatio vnius eſt corruptio alterius. q. 113. artic. 6. ad. 2. fo. 168.
In iuſtificatione impij ordo naturalis eſt, q̄ primo eſt infuſio gratie, ſecundo motus liberi arbi. in deū, tertio motus liberi arbi. in peccatum, quarto conſecutio iuſtitie, e quinto excluſio culpe. queſtio. 113. ar. 8. fo. 169.
¶ Omne iuſtum ſtatuit ſupiter eſſe piam. queſtio. 94. ar. 6. fo. 132.

L

Letitia

Exultatio e iucunditas proprie nō dicuntur niſi in naturis rationalibus. q. 31. ar. 1. fo. 48.
¶ Legibus tribus eget homo ad ſui rectitudinē moralem, ſecluſa rectitudine requiſita pro celeſti patria. q. 91. ar. 1. 2. e. 3. fo. 129.
¶ Lex diuina non dī diuina a ſubiecto tanq̄ ſit aliquid in deo: ſed dī diuina ab autoritate, a modo e a fine: eſt nanq̄ a deo ſupernaturaliter data ad ducendum in deum ſupernaturalem finem. q. 93. art. 3. fo. 131.
Iſta ꝓpoſitio: rationes inferiorū gubernantium ſunt quecunq̄ alie leges preter eternam. eſt vera. q. 93. ar. 3. fo. 131.
Omnia precepta legis nature radicantur in vno primo, ratione cuius dicitur lex vna. queſtio. 94. ar. 2. fo. 132.
Aliqua deriuari a lege nature per modum determinationis, quo ars formam communem ad ſpecialem determinat: quomodo intelligatur. q. 95. art. 2. fo. 134.
An lex humana ita obliget in foro conſcientie quod homo teneatur mori pro eius obſeruatione. qō. 96. ar. 4. fo. 135.
Quomodo ſtent hec duo ſimul qō princeps obligetur quo ad deum ita q̄ peccat non ſeruando legem: e q̄ lex non habet vim coactiuam ſuper eum. q. 96. ar. 5. fo. 135.
Q̄ḋo ſtent hec ſimul, q̄ princeps poteſt legem tollere, mutare e in ea diſpēſare: e q̄ ipſe in foro cōſcientie ſubditur legi. Ibidem.
Quadrupliciter occurrere poteſt caſus agendi contra legis verba pro ſeruanda eius intentione. q. 96. ar. 6. fo. 137.
Leges humane ſunt ſecundum in id quod vt in pluribus agendum eſt, e non dearticulantur omnia in omni euentu. Et hoc tribus de cauſis. prima eſt ex defectu ingenij humani. ſecunda ex parte confuſionis vitande. tertia ex variabilitate rerum de quibus fit lex humana. queſtio. 96. articu. 6. fo. 136.
An lex diuina e humana differant penes hoc: quod diuina intendit principaliter amicitiam ad deum, humana autē intendit principaliter amicitiam hominum inter ſe. q. 99. ar. 2. e. 3. fo. 138.
An premiare e conſulere ſint actus legis. q. 99. ar. 5. e. 6. fol. 139.
Cur populi veteris legis omnia fuerint figuralia. q. 104. ar. 2. ad. 2. fo. 158.
¶ Libertatis radix formaliter eſt voluntas, cauſaliter vero ratio. q. 17. art. 1. ad ſecundum. fo. 25. e. q. 74. ar. 3. fol. 106.
Libertas e magnificentia, fortitudo e veritas, quia non reſpiciant operationes ſcḋm ſe (vt reſpicit iuſtitia e partes eius) ſed vt aliqualiter ſe habent ad paſſiones: ſunt ſubiectiue in appetitu ſenſitiuo, in voluntate autem e deo non niſi metaphorice e ſm quid. q. 60. ar. 5. fol. 82.
¶ Locus ſacer. ſ. Circunſtantia.
¶ Lumen glorie in patria ponere neceſſarium eſt ad eleuandam animam ad videndum deum, e eo bene fruendum. q. 67. ar. 5. fo. 95.
Et eſt ſubiectiue in intellectu. qō. 67. ar. 5. ad ſecundum. fo. 94.

M

Macula

Non ſit priuatio vel relatio rationis. Ad ſeo. queſtio. 86. folio. 121.
¶ Magis e minus, per ſe non variant ſpeciem. qō. 60. ar. 5. ſi. fo. 83.
¶ Malum abſolute loquendo ſignificat priuationem boni ſm rationem debiti quando, ſicut ec. qō. 18. art. 5. ad ſecundum. fo. 27.
Malum in moralibus quandoque ſignificat priuationem boni ſecundum rationem debiti quando ſicut ei. actui humano vel habitui: quandoq̄ autem ſignificat ens contrarium actui vel habitui humano bono. Ibidem.
Malum ſpecies, genus e differentia in moralibus formaliter eſt ens poſitiuum e bonum in ſe, quātus ſit malum hominis ſecundum rationem. q. 18. ar. 5. folio. 27.
Malum eſt equiuocum ad malum vere e proprie, e ad malum genus differentias e ſpecies moralium. q. 18. ar. 5. ad ſecundum. fo. 27.
Malum equiuoce dicitur de malo abſolute e de malo morali: quoniam malum abſolute eſt formaliter nullius nature, ſed priuatio e nihil: malum autem morale eſt multarum naturarum. queſt. 71. artī. 6. folio. 99.
Mali culpe rō non conſiſtit in malitia contrarie, ſed in malitia priuatiue. q. 18. ar. 9. fo. 28.
Malum mortale tollere totum bonū morale ſibi oppoſitum, poteſt permiſſiue e poſitiue intelligi. q. 18. ar. 8. ad. 1. fo. 28. e. q. 73. ar. 4. fo. 108.
Mali cauſa quum aſſignatur, aut aſſignatur cauſa deficiens, aut aſſignatur cauſa per accidens: quia cauſam efficientem per ſe habere non poteſt, neque poſitiuam neq̄ negatiuam. queſtio. 75. artic. 1. folio. 107.
Malum cauſat depulſiue: q2 quum apprehenſio ad bonum animalis ordinetur, malum apprehenſum non cauſat in animali bonum ad ſe, ſed a ſe: hoc enim eſt cauſare conuenienter animali in proportione ad tale obiectum. q. 23. ar. 4. fo. 38.
Quia malum non eſt obiectum appetitus vt proſequendum ſed vt fugiendum, e eadem ratione qua bonum appetitur malum refutatur: ideo vtrunque verificatur, ſcilz e q̄ vtrunq̄ eſt obiectum diuerſimode. e q̄ bonum communiter aſſignatur e diuulgatur q2 bonum per ſe, malum vero per accidens idem per aliud ſcz bonū, eſt obm. q. 25. ar. 1. fol. 40.
¶ Meritorium preſupponit laudabile, e laudabile rectum, e rectum bonum. q. 21. ar. 1. fo. 40.
Omnis actus humanus dupliciter poteſt habere rationem meritorij vel demeritorij. primo ex ipſa ratione actus ſecundo ex ſtatu perſone agentis. q. 21. ar. 4. fol. 36.
Non omnis actus humanus eſt meritorius vel demeritorius vite eterne ſecundo modo, ſed exiſtentis in ſtatu gratie. primo vero modo omnis actus humanus eſt meritorius vel demeritorius vite eterne. Ibidem.
In communi loquendo, in merito concurrunt quatuor: ſcilicet perſona merens ſeu merita, ipſum meritum, merces, e perſona reddens mercedem. queſ. 114. ar. 1. fo. 170.
Quare hic author querat: an aliquis ſine gratia poſſit mereri vitam eternam. queſtio. 114. articu. 2. fo. 171.
Hominem non poſſe mereri ab alio homine quem primo offendit niſi ei ſatiſfaciens reconcilietur: quo modo intelligatur. q. 114. ar. 2. fo. 171.

An actus elicitus a gratia, ſit meritorius ſimpliciter vite eterne. q. 114. art. 3. fo. 171.
Quo pacto poſſit homo per gratiam mereri ex condigno vitam eternam: quum inter deum & creaturas quacunque multo minus quam inter patrem & filium, poſſit eſſe iuſtum ſimpliciter. q. 114. ar. 3. fo. 172.
An ratio quare nullus poteſt mereri ex condigno ſibi reparationem poſt lapſum (quia ſcilicet motio divine gratie interrumpitur poſt lapſum) ſit valida. q. 114. art. 7. fo. 172.
An ratio quare perſeverantia dicitur non cadere ſub merito (quia ſcilicet dependet ſolum ex motione divina) ſit valida. q. 114. ar. 9. fol. 173.
¶ Motus ab extrinſeco ex parte actionis eſt fortior in principio ex ratione contrarietatis quam utrunque & ſeipſum tripartiente, ex oppoſito contrarium obſiſtere nititur. ex parte autem patientis motus ab extrinſeco debet eſſe minor in principio: quia magis contrariatur in principio. q. 35. ar. 6. ad. 2.
Quo intelligatur hec propoſitio: quod nullam habet notitiam finis, etſi in eo eſt principium actionis vel motus, non tamen eius quod eſt agere vel moveri propter finem eſt principium in ipſo ſed in alio. q. 6. art. 1. fo. 11. agere. finis.
Quo intelligatur hec, quodcunque ſic agit vel movetur a principio intrinſeco quod habet aliquam notitiam finis, habet in ſeipſo principium ſui actus, non ſolum ut agat: ſed etiam ut agat propter finem. Ibidem.
¶ Movere eſt reducere de potentia ad actum. q. 9. principio. fol. 15. Intellectus. Obiectum.
Differentia inter intellectum & voluntatem in movendo, ſtat in hoc: quod voluntas movet effective intellectum & alias ad vires quo ad exercitium actus: intellectus autem movet illam finaliter, & cum hoc effective ad ſpecificationem actus, & illa efficientia que neceſſario coniungitur fini. q. 22. ar. 3. fo. 27.
Non ſolum operando ad motum & operationem ineſt ſubiecto per ſe, ſed motus ipſe & operatio. q. 10. ar. 1. ad. 2. f. 18.

N

Nature

determinationem eſt minus efficax quam determinatio habitus: eſt enim mitius faciens & explicans opus ſubiecti determinatio habitus acquiſiti: quia habitus acquiſitus in ipſa acquiſitione expulit inſurgentia contraria naturalis autem determinatio non: unde aſſimilantur habitus infuſi potius quam acquiſito. q. 56. ar. 6. fo. 78.
In naturalibus (que ſunt determinata ad unum) ſufficit inclinatio ad conveniens ad diffugiendum ab inconveniente. In animalibus autem (quia tendunt in contraria ſecundum ſeipſa) non ſufficit animali amor convenientium pro odio diſconvenientis, ſed utrunque ſeorſum. q. 23. ar. 4. fo. 38.
Nature corrupte appellatione quid intelligendum ſit. q. 109. ar. 2. 3. & 4. fo. 159.
An nature bona reparari non poſſit niſi deo voluntatem hominis ad ſe trahente per gratiam. q. 109. ar. 7. fo. 181.
Quo vulnera humane nature conſiſtant in deſtitutione virium anime a promptitudine naturali ad virtutem, cum peccatum nullum bonum nature tollat. q. 85. ar. 3. fo. 121.
¶ Negligentia eſt nomen equivocum vel quaſi equivocum ad peccatum oppoſitum prudentie, & ad peccatum oppoſitum ſtudioſitati: illa eſt in intellectu & iſta in voluntate. q. 76. ar. 2. fol. 108.
¶ Numerus. Quo poſſit eſſe verum quod inter ſpecies numerorum eſt ordo per accidens & proceſſus in infinitum, quia accidit numero preexiſtenti quod ei addatur unitas. q. 1. ar. 4. ad. 2. fo. 2. co. 2.

O.

Obedientia

oritur ex propinquitate. ſed propinquitas eſt duplex ſcilicet ſimilitudinis & proportionis. Et ſecundum ſimilitudinem quidem quanto actus eſt nobilior, tanto propinquior ſecundum naturam ſuam eſt rationi, & aptior ut ſequatur eam. Secundum proportionem autem quanto bonum proprium eſt quod aliquid infra latitudinem obſequentium ordinatur eſt magis conſonum rationi, tanto magis ſubditur eius imperio. Imperium.
¶ Odium dividitur in odium inimicitie & abominationis, ſicut amor in amorem amicitie & concupiſcentie. q. 29. ar. 1. fol. 43.
Univerſaliter odium eſt diſſonantia a malo obiecto & cauſa: quare oportet malum obiectum eſſe odio habitum. ſed quia diverſum in utroque odio conſtituitur aliud (quia unius perſona alterius res) variatur ut apparet, & non eſt quod utrobique idem quod habet rationem mali obiecti & cauſe odii abſtrahitur ab effectu & diſſonantia. Ibidem.
Odii obiectum & cauſa non eſt malum ſimpliciter, ſed malum hoc. q. 29. ar. 1. fo. 43.
Aliud eſt odio haberi & aliud non amari. q. 29. arti. 4. fo. 44.
Obiectum ut obiectum non dicit cauſam effectivam: & propterea poteſt diſtinguere aliter quam effective. ſcilicet formaliter. q. 54. ar. 2. fol. 71.
Obiectum ad hoc quod ſpecificet actum voluntatis exigitur quod ſit formaliter per ſe & directe intentum: non exigitur autem quod ſit prima intentum. q. 72. ar. 9. fo. 102.
Que ſit differentia inter obiectum potentie, & habitus ſe obiectum potentie. q. 8. ac. 2. cor. fol. 14.
Obiectum potentie paſſive comparatur ad ipſam ut cauſa motus vel actus ipſius. Et ſic quum vis appetitiva ſit paſſiva, utrum obiectum proprium cuiuſque actus appetitivo eſt cauſa actus illius. q. 27. ar. 1. fo. 41.
Per hanc propoſitionem: obiectum movet determinando actum ad modum principii formalis, & quo in rebus naturalibus actio ſpecificatur intendit litera quod obiectum movet in genere cauſe formalis. Non dicit autem abſolute quod movet ut principium formale: ut inſinuaret quod non eſt principium formale intrinſecum, ſed extrinſecum non tamen ſeparatum ut idea ſed coniunctum. q. 9. ar. 1. fol. 16.
¶ Operationis actus nobilitas penſatur ex forma que eſt actionis principium. q. 51. ac. 2. fo. 68.
Operationes diſtincte contra paſſiones, ſunt operationes ad alterum. q. 60. ac. 2. fo. 82.
Unumquodque eſſe propter ſuam operationem, quomodo intelligatur. q. 3. ar. 2. fol. 5.
¶ Optimum ſimpliciter, nullo adiecto ſit melius. q. 34. ar. 3. fol. 50.
¶ Ordinare & conferre rationis proprie opera ſunt. conveniunt autem voluntati ut intellectum participat. q. 17. ar. 1. fo. 25.
¶ Ordinare aliquid in bonum commune eſt totius multitudinis vel alicuius vicem gerentis totius multitudinis. q. 90. ar. 3. fo. 128.
Ordinari in ſummum bonum contingit tripliciter. primo in communi, ſecundo in ſpeciali, confuſe tamen. tertio in ſpeciali & diſtincte. q. 19. ar. 9. fol. 32.

P

Paſſio

Ratio obiecti paſſionis appetitus ſenſitivi integratur ex bonitate vel malitia, preſentia vel abſentia vel indifferentia et apprehenſione. q. 30. ar. 1. fol. 44.
Paſſionum quedam ſunt quarum obiecta conſiſtunt explicite in applicatione huius ad hoc, quedam autem non. q. 46. ar. 2. fo. 61.
Paſſionum genera ſunt quatuor. ſcilicet motus in bonum motus in malum, quies in bono & in quieſcendo in malo. Ultima in primo genere eſt ſpes, in ſecundo timor. In tertio delectatio, in quarto triſtitia. & omnes ſunt per ſe cauſa ſe quam in ſuis cauſis. q. 25. arti. 4. fol. 40.
Paſſiones primarie exigunt duas conditiones. ſcilicet quod ſint per ſe, & nihil per accidens habentes ad invicem, tamen in ſe quam in ſuis cauſis: quod ſint ultime in ſingulis generibus. Ibidem.
Non omnia ſed aliqua nature obiecti diverſitas (illa ſcilicet que redundat in diverſam rationem delectabilis) diverſificat ſpeciem paſſionis. q. 31. act. 7. folio. 47.
Paſſiones ſe habent ad bonum & malum morale ſicut ex te riores actus. q. 24. ar. 2. fo. 39.
Ad delectationem & triſtitiam terminantur omnes alie paſſiones, & ab eis quodammodo regulantur. q. 3. 4. folio 50.
Amor, deſiderium, delectatio & triſtitia & ſi quid eſt huiuſmodi ſi ſumantur pro naturalibus diſſonantiis vel conſonantiis potentiarum vel actuum & huiuſmodi equivoce dicuntur de eiſdem ut ſunt animales paſſiones. q. 23. ar. 4. fo. 38.
Licet omnis paſſio excedat limites naturalis motus non tamen omnis paſſio nocet: nec habet aliquid preter naturam: quia hoc conſonat nature ut quandoque motus cordis varietur. Item licet omnis paſſio ſit cum preter naturalem motu cordis nocet nature, non tamen omnis paſſio eſt mala moraliter quando eſt voluntaria: quia recta ratio dictat quod propter aliquod bonum corporis etiam nocumentum inferatur. q. 24. ar. 2. fo. 39.
Quod in omni paſſione ſit tranſmutatio aliqua preternaturalis in corde, eſt neceſſarium in paſſione eadem actualiter durante perdurante ſine corporali leſione aut corruptione. q. 28. ar. 1. fo. 46.
Paſſio omnis anime abſolute loquendo eſt cum preternaturali tranſmutatione: quia cordis motus aut intenditur aut remittitur a ſuo naturali motu: quia tamen inter preternaturales paſſiones datur latitudo & minus mala reſpectu magis male habet rationem melioris; ideo paſſiones ille que ad peius declinant, magis proprie paſſiones dicuntur. q. 22. ar. 1. fo. 36.
An omnis paſſio ſit cum tranſmutatione in deterius, & nulla ſit in melius. q. 22. ar. 1. fo. 36.
Mutationes que ſunt materia paſſionum conſiſtentium in fuga ſeu retractione, declinant in peius, quam que ſunt materia paſſionum conſiſtentium in extenſione ſeu proſecutione: quia vita humana conſiſtit in vitali extenſione cordis ad totum corpus. Ibidem.
Motus animi qui paſſiones vocantur, habent rationem paſſionis ex adiuncta tranſmutatione corporali: habent autem rationem appetitus motus ex talis (puta ire vel timoris) ſecundum ſe. q. 22. ar. 1. ad. 2. & 4. fo. 38.
Paſſiva communiter dicitur, magis habet rationem pars appetitiva quam apprehenſiva: ſolutio etiam corpore, pati conſiſtit in recipere ab agente & trahi in illud.
Pars enim apprehenſiva trahitur ab agente ad hoc ut ſit ipſum ſecundum eſſe intentionale: pars vero appetitiva trahitur ab agente ut iungatur ſibi ſecundum eſſe eſſentiale corpo. Et eſt ſermo de paſſione vere. & communiter ſive ab agente ſive a fine. q. 22. ar. 2. fo. 36.
Paſſiones in appetitu ſunt vere operationes, cauſatur enim ab appetibili, & habitudo per alia appetibile. Sed in appetitu ſenſitivo ſunt per ſe mixte cum paſſione corporali: in appetitu vero intellectivo non. & per excluſionem huius copiam habet in eo ſimplices actus ſimiles tamen paſſionibus ſenſitivi appetitus. q. 22. ar. 3. fo. 37.
Litera ut diſtinctionem paſſionum in anima doceret, utens ſimilitudine agentis naturalis inquantum attrahit, & in quantum triplex effectus in patiente ſit: non eſt digreſſa. q. 23. ar. 4. fo. 38.
Peccatum eſt actus humanus malus & eſt quid incomplete ſignificabile: ſignificatur namque infinitis nobis incomplexis ut fornicationis, blaſphemie & aliis huiuſmodi nominibus. Ad grege. q. 71. ar. 6. fo. 99.
Peccatum eſt actus malus dupliciter. ſcilicet contrarie et privative. q. 71. ar. 6. fo. 99.
Peccatum non eſt actus nec deordinatio, ſed actus contrarius virtuti. q. 76. art. 1. fo. 108.
Peccatum eſt unum per ſe, & eſt ens ſecundum ſpeciem, & inordinatio privativa & nectio concomitans ipſum ut inſeparabile. & propter doctores peccati nomine ſepe utuntur ad ſignificandum illud: adiacentem privationem: ſicut utuntur communi nomine beatitudinis ad ſignificandum ſummam delectationem. q. 72. ar. c. fol. 100.
Peccatorum divis & ſpecifica diſtinctio eſt ex diverſis obiectis in eſſe morali, non ex privationibus inordinationis & averſionis. Ad ſecundum. Ibidem.
Peccati mortalis actus ſtat cum virtute acquiſita. q. 63. ar. 2. fo. 86.
Peccatum inquantum voluntarium, intimius eſt inordinatio ſive quam privative & converſio quam averſio. inquantum vero malum ſimpliciter intimius inordinatio privative, & averſio quam converſio. Ibidem.
Peccatum ſimpliciter & abſolute loquendo magis eſſentialis & intimior eſt inordinatio ſive ſeu converſio quam inordinatio privative ſeu averſio: quia peccatum eſt magis voluntarium quam malum. ſecundo quia converſio dat peccato veram ſpeciem, averſio autem dat privationem ſpeciei magis autem convenit peccato diſtincte vere ſpecifica quam privatio ſpeciei. Ibidem.
Peccatum in moralibus ex hoc ipſo quod eſt peccatum, eſt offenſivum dei & averſivum a deo: quia iſte due rationes in peccato diſtinguuntur non ut diſparate, ſed ut ſubordinate: idem quod peccatum eſt contra rationem, ſubordinatur ad eſſe contra deum: & illud infert hoc. quaſi ut inferius ſuum ſuperius. Item quum bonum rationis ſit deo fini naturali connexum, oportet ut peccatum quod eſt malum rationis ex eo ipſo quod contrariatur bono rationis, abducat a deo fine naturali: & conſequenter ſupernaturali. q. 71. ar. 6. ad. vi. fol. 100.
Peccatum ex hoc ipſo quod eſt contrarium lumini rationis formaliter, habet quod eſt contrarium deo obiective non effective, ſed obiective. i. non quod deo ipſi aliquid ex tali contrarietate adimatur ſed quantum eſt ex affectu peccantis. Ibidem.
Utrum proceſſus a peccato in ordine ad peccantem ad peccatum ſecundum ſe, eſt bonus. q. 72. ar. 1. folio. 100.
Peccatum in ordine ad peccantem, & ad intentionem peccantis, et ut voluntarium, et ſecundum ſe: ſumitur quia ſecundum ſe ſumptum elicitur in ſua ratione a peccante, ſic quod ex hoc ſortitur peccati rationem: & peccatum eſt a peccante ex hoc quod eius voluntate eſt voluntarium: quod peccatum rationem que eſt reſpectu finis qui eſt proprium obiectum voluntatis exprimitur. Ibidem.

Index

Si pctā diſtinguerent̄ ſm oppoſitas virtutes, in idē rediret. ſ. ꝙ diſtinguerent̄ ſm ob̄a, quia virtutes diſtinguunt̄ ꝑ ob̄a: ſed non idē rediret quo ad hoc ꝙ haberētur diſtinctiua ꝓpria vſq₃ ad ſpēs ſpecialiſſimas vitioꝝ ⁊ pctōꝝ. q. 72. ar. 1. ad. 2 fo. 100.

Id qđ cōcurrit ꝑ accñs q̄uis neceſſario, non dat ſpeciem pctō: ſic eñ cōcurrit inordinatio, auerſio reatus, ⁊ huiuſmodi. Ibidem.

Peccata non diſtinguuntur ſpecie ſm reatus penarum. q. 72. ar. 5. fo. 101.

Pctm̄ veniale ⁊ mortale nō diſtinguunt̄ ex parte conuerſionis, vñ pctā habent ſpeciē: ſed ex parte auerſionis, vñ pctā non hñt ſpēm, ⁊ iuxta duos modos deordinationis auerſiue conſtituunt̄ hec duo pctā. Quā eñ peccando auerſio fit a fine, eſt pctm̄ mortale: quum aūt peccando auerſio non ſimplr̄ ſed quedā fit citra eñ poſtergationē finis, tunc fit peccatum veniale, circa quodcunq₃ obiectum hec accidant. q. 72. ar. 5. fo. 101.

Pctm̄ veniale ⁊ mortale non diſtinguunt̄ penes hoc ꝙ mortale eſt ꝯ ꝑceptū, veniale ꝯ conſilium. vtrūq₃ ſiquidem ſub precepto cadit. Ibi ad ſcō.

Peccati cōmiſſio ⁊ omiſſio ſtatus oppoſite, nō diſtinguuntur ſpecie morali. q. 2. ar. 6. fo. 101.

Pctā non diſtinguunt̄ ſpē ſm diuerſitatē preceptoꝝ: eſſe eñ ꝯ legē ſeu legis preceptū ſpectat ad auerſionem peccati: peccatū autem non hꝫ ſpeciem ex parte auerſionis: ergo. Ibidem.

Pcti diuiſio in pctm̄ cordis, oris ⁊ operis: pōt intelligi duplr̄. primo ꝑ modū diuiſionis in partes ſubiectiuas. ſcđo per modum quaſi totius integralis in ſuas partes ꝯtr ſe habētem, ⁊ hoc modo tractatur. q. 62. ar. 7. fo. 101.

Pctā q̄ ꝑfectionē non hñt niſi in opere, ſe hñt ad pctā cordis, oris ⁊ operis, q̄ſi vt totum integrale ad ſuas partes. quedā ho perficiunt̄ ſolo corde vel ore: ⁊ ſic pctm̄ diuiditur in pctm̄ cordis, oris ⁊ operis vt in veras ⁊ perfectas peccati ſpecies. Ibidem.

Diſtinctio ſm gradus in pctō cordis, oris ⁊ operis, non eſt diſtinctio ſpecifica ſm ſpēs imperfectas: ſiue pctm̄ cordis ⁊ oris ordinentur ad pctm̄ opis vt imperfectum ad perfectū per modum ſimplicis proſequutionis, ſiue per modum cuiuſdā intermedij termini: quia vnicum tantum eſt motiuum obiectiue. q. 72. ar. 7. fo. 101.

Pctā reponenda ſunt in ſolis ſpeciebus ſuoꝝ per ſe obiectoꝝ, formaliter ⁊ directe volitoꝝ. q. 72. art. 9. fo. 108.

Peccati grauitas eſt duplex, q̄dam ſubalis: ⁊ iſta attendit̄ penes ꝑ ſe primo ob̄um, ⁊ q̄dā accidētalis: ⁊ hec eſt multiplex: nam quedam conſequitur directe ad pctm̄, quedam indirecte, quedā ſuperuenit, quedam comitatur ⁊ multis diuerſis modis accidens grauitas variatur, ſicut cetera conſequentia. q. 73. ar. 8. fol. 104.

Stat ꝙ pctm̄ inferat maius nocumentū non ſubſtantialiter, ⁊ ſit minus graue ſubſtantialiter. Ibidem

Omne pctm̄ eſt ſubiectiue in voluntate, qm̄ in omni pctō concurrit actus voluntatis poſitiue vel priuatiue. q. 74. ar. 1. fo. 105.

Idem pctm̄ pōt ſm diuerſa eſſe in pluribus ſubiectiue ſicut poteſt diuerſimode eſſe a pluribus: paria nanq₃ in actionibus immanentibus ſunt eſſe in, ⁊ eſſe ab operante. Ibidem.

In motibus precedentibꝫ actus voluntatis eſt pctm̄ commiſſionis: qꝛ qñ cōmittitur aliq̄s actus inordinatus voluntarie ſiue voluntarius ſit poſitiue ſiue negatiue, eſt pctm̄ cōmiſſionis: vt patet in delectationibus malis non imperatis ſed nec excluſis. qō. 74. ar. 3. fol. 105.

Peccare qꝛ conſiſtit in agere: ⁊ propterea ad hoc qđ aliqua potentia peccet mortaliter non ſufficit ꝙ ſit mota a voluntate, ſed opꝫ vt ſm ſe libere agat: opꝫ ꝙ ſm modum ꝓprie libertatis potentie, attribuamus ei peccare. q. 74. ar. 4. fo. 108.

Peccati cauſe ex parte peccantis ſunt quatuor. ſ. ratio, voluntas, ſenſus ⁊ eius appetitus: ex parte vero obiecti vna iuxta vnitatem completi obiecti. plura th̄ complectentis reſpondentia predictis potentijs. q. 75. art. 2. fo. 107.

Peccati obiectum eſt bonum apparens diſſonum rationi. Ibidem.

Pcti cauſe extranee ex parte obiecti ſunt due. ſ. pſuaſor ⁊ ſenſibilia, ex parte aūt ſubiti nulla eſt: qꝛ ſolus deus hinc eſt extra. q. 75. ar. 5. fo. 108.

Pctā facta ex ignorantia priuante totaliter vſum rōnis non ſunt extra genus moris nec ſcđm ſe peccata: ſed ſunt circunſtantie pctōꝝ, pertinentes ad circunſtantiam quid ſignificantē effectū, ⁊ propterea obſeruande ſunt in iſtis regule date de circunſtantijs ⁊ nocumentis peccatorum datis. q. 20. ar. 5. ⁊ queſt. 163. ar. 8. Ibidem.

Pctōꝝ grauitas attenditur ſm ob̄a cauſalr̄, ſm aūt auerſionē formalr̄: qꝛ grauitas conditio eſt malice, que in auerſione conſiſtit. q. 77. ar. 8. fo. 112.

Augmentata conuerſione ad obiectū non opꝫ augeri auerſionem: quia conuerſio ex intentione menſuratur, que per accidens reſpicit obiectum vt cauſat auerſionem. Ibidem.

Peccata ſequentia amentiam, ebrietatem ⁊ ſimilia, quando fuerunt voluntaria imputantur, nō vt peccata illarum ſpecierum, ſed vt circunſtantie primorum peccatorum. q. 77. ar. 7. fol. 112.

Licet omne peccatum humanum reducatur in hec tria principia, ignorantiam paſſionem ⁊ malitiā: in omni tamen peccato inuenitur mala voluntas ⁊ ignorantia. q. 78. ar. fo. 112.

Peccatum ex certa malitia ⁊ ex paſſione, non ſpecie ſed gradu perfectionis ⁊ imperfectionis differunt. q. 78. ar. 1 fo. 112.

Quomodo ſtent hec ſimul peccare ex malitia nihil aliud eſt q̄ voluntatē ex ſeipſa moueri ad malū: ⁊ peccat ex malitia qui ex egritudinali habitudine ad malum mouetur. q. 78. ar. 3. fo. 113.

Quō poſſint hec ſtare ſimul, actus peccati eſt a deo, ⁊ defectus concomitans nullo modo eſt a deo, ſed a cauſa creata ſola. q. 79. ar. 1. fol. 113.

Deus eſt cauſa actus qui eſt pctm̄ tam ſm eſſe nature q̄ꝫ motus, non tamen eſt cauſa peccati: quia non eſt cauſa ꝙ actus ſit cum defectu idēſt non eſt cauſa concomitantie ſeu coniunctionis defectus cū actu, coniunctio nanque iſta non vndecunq₃ prouenit, ſꝫ ex deficiente libe. arbit. nec conuenit actui quomodolibet ſumpto, ſed vt a deficiente pendet. qō. 79. ar. 2. fo. 114.

Quo pacto ſit declaratio autoris de modo quo originale peccatum traducitur. q. 81. ar. 1. fo. 115.

Peccatum originale dicitur remanere actu ⁊ tranſire reatu: quia vere actu remanet priuatio iuſtitie originalis, non tamen ſub ratione culpe: non enim imputatur amplius ad culpā, nec referuntur puniendā. q. 81. ar. 3. fo. 118.

Neceſſarium eſt ſcđm fidem catholicam credere qđ eis vtriuſq₃ ſexus ab adam ſm rationem ſeminalē prouenientes ex ipſa ſua generatione ſit obnoxius pctō originali: an aūt aliqs actualr̄ nō habuerit ex ſpeciali gratia originale pctm̄ ad fidem tanq̄ neceſſario credendum non ſpectat, q̄uis tamē probabile ſpectare poſſit propter autoritates ſanctorum. q. 81. ar. 3. fol. 116.

Pctm̄ originale quum dicit̄ in littera eſſe inordinata diſpoſitio ⁊c. ſumit̄ inordinatio contrarie ⁊ fundatur ſuper ꝓnitate ad ea que ſunt ꝯ harmoniam conformē nāe noſtre rōnali. q. 82. ar. 1. fo. 117.

Pctm̄ originale eſt habitus in ordine ad naturam ſicut egritudo: non autem in ordine ad opus, niſi indirecte per remotionē ꝓhibentis. Ibidem.

Pctm̄ originale eſt languor nature etiam abſolute: qm̄ conſiſtit in contraria diſpoſitione non ſolum iuſtitie originali ſed naturali ſanitati ipſius hoīs inquantum rationalis. Ibidem.

Pctm̄ originale eſt habitus corruptiuus. i. in corruptione conſiſtens: ſicut enim egritudo eſt habitus conſiſtens in corruptione humorum, ita peccatum originale eſt habitus conſiſtens in corruptione partium anime. q. 82. ar. 2. fo. 117.

Quia priuatio originalis iuſtitie eſt prima intrinſeca radix originalis peccati, cauſa eius ponit̄ non qualitercunq₃ ſed formalis. q. 82. art. 2. fol. 117. Diſpoſitio.

Quō ſe habeat inordinatio voluntatis ad pctm̄ originale materialiter, ⁊ ad priuationem originalis iuſtitie. q. 82. art. 3. fo. 117.

An formale in peccato originali ſit priuatio iuſtitie originalis totius, an in hoc puta in voluntate. Ibidem.

Cur author qui poſuit peccatum originale eſſe habitum ⁊ concupiſcentiam, ⁊ componi ex materiali et formali in corpore arti. 4. q. 82. ſola duo diſtinguit in peccato originali, quorum vtrunque ſpectat ad formale, nullam de alijs faciens mentionem. folio. 118.

Pctm̄ originale fuit in adam priori modo inductum ⁊ prius: quia per actum propriū ⁊ in actu ꝓprio. q. 83. ar. 1. fo. 118.

Pctm̄ originale eſt per prius in eſſentia anime q̄ꝫ in potentijs. Ad ſcō. q. 83. ar. 2. fol. 118.

Peccatum an ſit pena precedentis peccati. Ad ſcō. q. 87. art. 2. fo. 128.

An ratio quare peccato non debeatur pena infinita intenſiue, quia eſt conuerſio ad commutabile bonum, ſit bona. q. 87. art. 4. fo. 121.

Peccatum veniale ⁊ mortale an diſtinguantur ex eo, quod mortale inordinationem circa finem, veniale autem circa ea que ſunt ad finem importat. qō. 88. art. 1. fo. 124.

Peccati diuiſio in veniale ⁊ mortale, an ſit diuiſio analogi in ea de quibus ſm prius ⁊ poſterius predicatur. q. 88. ar. 1. ad primum. fo. 124.

Peccatum veniale ⁊ mortale, quo modo art. 3. ad ſecundum. q. 88. dicatur conuenire in genere. cum in articulo precedenti dictum ſit quod diſtinguuntur genere. fol. 122.

Quomodo veniale per ſe diſponit ad mortale: quum non niſi per quandam ꝯñam vel remouendo prohibens concurrat. q. 88. ar. 3. ad. 3. fo. 125.

Quō dictum ſit ꝙ de veniali ex genere ſit mortale ex parte agentis dum conſtituit in eo finē: quū arti. 5. q. 88. dicatur ꝙ circunſtantia non facit de veniali mortale, niſi mutando ſpeciem. fol. 126.

Pena. An pena peccato veniali reſpondens, in inferno finiatur. q. 87. ar. 5. fol. 123.

An ratio adducta quare pene ſpirituales non ſunt medicinales tantum (ſcilꝫ quia bonum anime non ordinatur in aliud maius bonum) ſit efficax. q. 87. art. 8. fo. 124.

Perſeuerantia. meritum. vl.

Phantaſmata ⁊ ea que ſunt in parte ſenſitiua, non ſunt cauſa: ſed materia cauſe ad ea que ſunt intellectus. q. 85. ar. 1. fo. 71.

¶ Peſſimum optimo cōtrariū eſſe, intelligitur in rebus habentibus contrariū: in carentibus autē contrarietate non habet locum. q. 72. ar. 9. fo. 102.

Potentiarum diuerſitatem conſtituit aliqua ſed nō omnis obiectorum diuerſitas. q. 54. ar. 1. fol. 71.

¶ Prauus ad meliores exercitationes deductus, proficiet. q. 109. ar. 7. fol. 101.

¶ Precipere ⁊ eligere actus intellectus ⁊ voluntatis non ſolum ſimul ſunt: ſed vnus ⁊ idem numero actus eſt actus vtriuſq₃, diuerſimode tamen: precipere enim eſt actus intellectus formaliter: appetitus vero virtualiter. ⁊ ſimiliter electio eſt actus appetitus formaliter: intellectus vero virtualiter. q. 13. ar. 4. ⁊. 5. fo. 79.

Sub precepto cadit aliquid dupliciter. primo ſic ꝙ eius oppoſitum ſit contra preceptū: ⁊ hoc eſt mortale. ſecundo ſic quod eius oppoſita ſit preter preceptum: ⁊ hoc eſt veniale. q. 72. ar. 5. fol. 101.

Non eſt idem finis precepti, ⁊ id de quo preceptum datur: qꝛ illud finis, hoc ad finem: qui finis precepti non cadit ſub precepto vt id quod precipitur, ſed vt intentum a legiſlatore. q. 100. ar. 9. fo. 142.

Quia ſub precepto charitatis cadit dilectio dei ex toto corde quod comprehendit directionem omnium ad deum, ac per hoc modificationem omnium preceptorum a charitate: conſequens eſt quod pro quocunque tempore obligat preceptum charitatis, pro eodem modus charitatis in alijs obſeruandis obliget. non ex vi aliorum preceptorum, ſed ex vi precepto charitatis: ad quā non ſolum ſpectat proprius actus ſecundum ſe, ſed vt modus ceterorum. queſt. 100. ar. 10. fol. 143.

Ad rationem preceptorum decalogi qꝛ ſunt prima elementa legis communia omnibus de populo exigitur communitas idēſt ꝙ ſint de illis que communia ſingulis conueniunt. q. 100. ar. 11. fo. 143.

Precepta ſecunde tabule an ſint de iure nature. Ad ſcō. q. 100. ar. 1. fo. 142.

¶ Preſumptio non eſt vitium quia nimis ſperet in deum: ſed quia ſperat bonum excedens propriam conditionem. q. 94. ar. 4. fo. 88.

¶ Primo alicui conuenit, quod ſibi non propter aliud ⁊ alijs quilq₃ propter ipſum conuenit. queſtio. 109. ar. 8. fo. 161.

¶ Princeps. Eadem eſt virtus boni viri ⁊ boni principis. q. 42. ar. 2. fo. 130.

Principium. Sicut in ſpeculatiuis preter prima principia cōiſſima inueniuntur propria principia per ſe nota, ita in practicis preter cōiſſima precepta prima ſunt propria precepta etiam prima in illo ordine: ita ꝙ ſm vniuſquiſq₃ inclinationis naturalis gradum ſunt aliqua precepta prima, vt principia propria ꝑ ſe nota, ⁊ reliqua precepta ſecunda: vt concluſiones ex eis dependentes. q. 94. ar. 1. fo. 132.

Priuationis ⁊ defectus ratio conſiſtit in receſſu a perfecto. q. 22. art. 2. fo. 30.

Quedam priuatiue oppoſita hñt mediū: qꝛ priuatio

conſiſtit in priuari, ac per hoc non tollit totum oppoſitum.q.18.ar.6.ad primū.ſol.28.
Proprium. Alia eſt diſtinctio proprii a proprio, et proprii a communi: commune enim non diſtinguitur contra proprium per aliquid poſitiuum in ſe quod non ſit in proprio: duo autem diſparata diſtinguuntur abinuicem ſuis poſitiuis diſtinctiuis, quorum alterum vnum, alterum reliquum conſtituit.q.25.art.1.fo.33.
Proſecutio per ſe ſibi vendicat bonum et econuerſo: et ſimiliter fuga per ſe ſibi vendicat malum et econuerſo.q.42.ar.1.fol.58.
Prudentia eſt in intellectu vt ſe extendit ad ſingularia. Ubi intellectus dicit ſeipſum, et connotat cogitatiuam que eſt ratio particularis. Uel prudentia eſt in intellectu principaliter, et in cogitatiua et memoratiua ſecundario.q.57.ar.4.fo.77.
Prudentia eſt recta ratio agibilium, appetitu recto particularis finis facta et firmata.q.58.ar.5.fo.79.
Prudentia eſſentialiter pendet ab appetitu recto qr proprius actus prudentie eſt recte precipere circa agibilia. conuenit enim ei vt diſtinguitur a ſuis partibus, et eſt conſummatio ceterorum actuum. ſicut autem precipere non eſt intellectuale quin dependeat ab appetitu: precepit enim quilibet volens, ita recte precipere ſimpliciter in moralibus non eſt niſi a recto appetitu. Ibidem.
Prudentia quia eſt in rōne vt ſubſtat appetitui, ideo appetitus affectio corrūpit eſtimationē prudentie, redundando in rōnē vt eius ſubiectū: et nō corrūpit eſtimationem artis et geometrie etc.q.58.ar.5.fo.80.
Prudentia directiua in omnibus moralibus virtutum actibus eſt vna ſm ſpēm ſpecialiſſimā: recta ſiquidem ratio agibilium iudicat inter agibilia diuerſarum virtutum moralium: ergo eſt vna reſpectu omnium virtutum moralium.q.60.ar.1.ad primum.fo.81.
Unitas ſpecifica rōnis formalis veri obiecti prudentie: ex parte obiecti attenditur penes vnitatē rōnis formalis quod eſt contingēs agibile: ex parte vero ſubiecti vnitas iſta attendit penes vnitatē modi iudicandi ſcilꝫ penes diſpoſitionē appetitus. Ibidem.
Prudentia infuſa ac etiam inquantum virtus ac etiam inquantum prudentia poteſt eſſe ſine charitate: qr inquantum prudentia dependet magis ab virtute quam a finibus proximis: et propterea ſicut non poteſt eſſe ſine moralibus infuſis a fortiori non poteſt eſſe ſine charitate.q.65.ar.4.fo.90. Fides.
Prudentiā dirigere virtutes morales etiā in preſtituendo finem: quo intelligatur.q.66.ar.3.fo.81.
Pulchrum eſt quedā boni ſpecies.q.27.ar.1.fol.41.

Q

Qualis vnuſquiſqꝫ eſt ſecūdū appetitū, talis et videt finis quo ad proſecutionem: que conſiſtit in precepto.q.58.ar.5.fo.79.et.q.59.ar.5.fo.80.et.q.77.ar.1.fo.110.
Quantitas conuenit eſſe maiorem et minorem in eadem ſpecie, non ex hoc quod eſt participabilis a ſubiecto, ſed ex hoc ipſo quod participat naturam materie.q.52.ar.2.fo.70.
Queſtio an eſt. Rem aliquam eſſe dupliciter queritur. primo vt ſciatur ipſam eſſe et ſic oportet primo poſt quid nominis querere an ſit. Secundo vt ſciatur quare eſt. et hec queſtio eſt poſterior queſtione quid eſt quoniam prius oportet ſcire quidditatem in ſe quam vt cauſam eſſe rei.q.43.ar.4.fo.56.
Quolibet proferente contraria, ſolicitum eſſe ſtultuꝫ eſt q.23.principio.fo.37.
Quotiens. Circunſtantia.7.

R

Ratio In moralibus eſt ſicut imperās et mouens, vis autē appetitiua ſicut imperata et mota.q.60.ar.1.fo.81.
Mouere regulatiue appetitum proprium eſt rationi reſpectu moralium: in ratione enim oportet eſſe legem regulatiuam appetitus, et habet mouere et imperare eo modo quo lex mouet et imperat. in moralibus autem oportet legem principari et appetitum omnem obedire. Ibidem.
Ratio erronea nō hꝫ in ſe vnde liget ſed quatenus accipitur. Unde ex quocunqꝫ cā nō accipitur, vel in ſe vel in applicatione non ligat.q.19.ar.5.et.6.fo.30.
Ratio recta eſt duplex. quedā reſpectu proprii finis ipſius virtutis moralis ſicut medium in cibo et potu eſt finis abſtinentie proprius. quedā vero reſpectu finis extrinſeci: put vita eterna eſt finis ad queꝫ fides formata ordinat abſtinentiam.
Ratio eſt nobilior appetitu: qr ex ſe apprehendit in vli. i. qr ex ſe reſpicit res ſcdm eſſe eleuatum, in quo vniuntur omnia particularia que in re diuiſa ſunt: appetitus vero tendit in res que habent eſſe particulare: vniuerſale autem altioris eſt ordinis etc.q6.66.ar.3.fo.91.
Rationis ſuperioris due ſunt operationes. ſ. intuitus et conſultatio. et ad hāc ſcdam ſpectat deliberatio et conſenſus. et ſm hanc dirigit inferiora, et reflectitur ſuper ſeipſam.q.74.ar.9.et.10.fo.107.
Relationes ſunt in genere formarum actiuarum vt apprehenſe, quamuis non ſint in genere formarum actiuarum vt exiſtentes.q.32.ar.1.fol.48.
Relationem non habere cauſam actiuam propriam intelligitur de cauſalitate propria, ſic qꝫ terminetur ad ipſam ſolam q.35.ar.1.fo.74.
Regimen vnius eſt optimum reſpectu aliorum regiminum ſimplicium, non autem commixtorum etc. q.45.ar.4.fo.134.

S

Sacerdotiū ante legē non diuina ſed humana determinatione dignitas erat primogenitū.q.103.ar.1.fo.150.
Sapientia cōtinet intellectū et ſciam nō vt partes integrales, ſed quaſi partes potentiales: hꝫ enim ſe ſapia ad intellectū et ſciam ſic qꝫ ipſa cōtinet quicquid ille et eminētiori modo.q.57.art.2.fo.77.
Sapientia rationes terminorū maxime vltimum conſiderat qr eſſe eſt proprius effectus prime cauſe. Iudicat autem de principiis quia totum cauſa conſiderat rationes terminorum: iudicium enim rei per illius cauſas fit.q.66.art.5 fo.92.
Scientie habitus in nobis non eſt ſpecies intelligibiles: ille enim et ſingule et omnes carent ſtructura, ſcientia autem non.q.53.ar.2 fol.71.
Scientie habitus eſt ſimplex qualitas extendens ſe ad oēs concluſiones ſpectantes ad eādē rōnē ſpālliſſimam ſub hoc gñe qd eſt ſcibile.q.54.arti.4 fo.72.
Scientie vnitas ſpecifica attēditur penes vnitatem ſpecificam ſcibilis non quantum eſt in hoc vel illo genere ſubſtantie vel qualitatis, ſed inquantum eſt in genere ſcibilis. Ibidem.
Scientie habitus nō eſt eſſentialr plures ſpēs intelligibiles ordinate, ſꝫ ſimplex qualitas: qr habitus ſcientificus eſt eſſentialr in prima ſpecie qualitatis vt vna certa ſpēs ſpecialiſſima: nulla aūt ſpēs qualitatis eſt compoſita ex pluribus qualitatibus diuerſarum ſpecierum quales ſunt ſpēs intelligibiles. Ibidem.
Scientia et virtutes intelligibiles nullo mō (nec formaliter. ſ. nec māliter) remanerēt actu. ſi ſpēs intelligibiles in intellectu poſſibili non conſeruarentur. q.67.ar.2.fol.92.
Secundum qꝫ ſumit dupl̄r. primo vt denotat rem denominatā tm̄. ſcdo vt denotat cauſaꝫ ſeu radicē. q.52.ar.1.fo.69.
Senſualitas qr ſm ſe hꝫ tantū libertatis vt ſufficiat ad pctm̄ veniale, iō pctm̄ veniale ei tribuit: qr vero nō hꝫ tm̄ rōnalitatis vt poſſit in pctm̄ mortale: quia non eſt eius reſpicere bonum rōnis et finem, ideo ei nō attribuit pctm̄ mortale.q.74.art.4.fo.106.
Senſualitatis oēs motus quos volūtas pōt et debet preuenire, ſi nō preuenit qñ, ſicut etc. ſunt peccata.q.74.ar.3.fo.105.
Senſualitatis ſingulos motus voluntas poteſt et dꝫ preuenire. Ibidem.
Senſualitas. i. pars appetitiua ſenſus tripl̄r ſumit primo vt ſenſitiua eſt abſolute et ſic nullū habet in ſe peccatū. ſcdo vt eſt volūtaria et ſic eſt principiū et ſubiectum pctī venialis. tertio vt eſt mota a deliberatione: et ſic eſt principiū et ſubiectū virtutis et vitii, actus virtuoſi et pctī mortalis.q.74.ar.4 fo.105.
Similitudo ex pte ſubiecti eſt propria cā amoris, quicqd ſit ex parte obiecti. Ibidem.
Quinqꝫ modis pōt intelligi qꝫ ſilitudo eſt cauſa amoris. primo vt quoddā ſpāle bonū. ſcdo vt rō determinans formalr boni rōnē ad hoc qꝫ ſit amoris cā. tertio vt determinans formalr bonum ad hoc qꝫ ſit amoris cā in hoc. quarto vt conditio boni ad hoc ſit cauſa amoris. quinto vt diſpoſitio ex parte ſubiecti: ita qꝫ bonum inquātū bonū ſit propria cauſa amoris ex parte obiecti. et ſilitudo ad bonum ſit propria cā amoris vt propria diſpoſitio ex parte ſubiecti.q.27.ar.3 fo.41.
Apprehendi vt ſilis in actu exercito qd ſit. Ibidem.
Sinderesis eſt virtus. qr eſt intellꝰ principiorū: et eſt primo omnium in mente noſtra.q.66.art.3 fol.71.
Et eſt habitus legis naturalis, non lex ipſa proprie loquendo.q.94.ar.1.fo.132.
Specificans inquantum ſpecificans ſtat in indiuiſibili. i. caret latitudine. i. nō habet in ſe aliqua plura.q.52.ar.1.fo.69.
Spes differt a deſperatione primo p ſimplicē acceſſuꝫ et receſſum a bono arduo, per poſſibilitatem autem et impoſſibilitatem ſcdario.q.40.ar.1.fo.58.
Subditus. Quō ſit iſta ppoſitio intelligenda: virtus cuiuſlibet ſubditi eſt vt bn̄ ſubijciat principanti.q.92.ar.1.fo.130.
Superbia dr initiū oīs peccati ſm ordinem intentionis, ex parte. ſ. finis: qr obiectum ſuum eſt finis omnium bonorum communicabilium, ad que alia vitia conuertuntur.q.84.ar.2.fo.129.

T

Tentatio carnis ſi ratio ei reſiſtat, non eſt pctm̄.q.8.ar.3.fo.115.
Tempus ſacrum. Circunſtantia.
Timoris obm̄ includit in ſe tria. ſ. malum, arduū futurū ex quibus reddit rō timendorū et non timendorum, et magis et minus timendi.q.42.fo.58.
In timore ſemꝑ fit motio ad intus: ſed qr non ſemper fit vſqꝫ ad frigus ingroſſans, iō in lr̄a negatur contractio nāe corporee: non qr non fiat, ſed qr non fit conſummata vſqꝫ ad frigus.q.44.ar.1.fo.59.
Triſtitie paſſio eſt in ſola cōcupiſcibili. Ad ſco.q.23.ar.4.fo.38.
Malū coniunctū eſt p ſe prima cā triſtitie, bonum aūt amiſſum p ſe ſcdo ex pte obti.q.36.ar.1.fo.53.
Triſtitia ſolitarie ſumpta eſt mala moralr: quia importat aliqd ſolitarie ſumptū diſſonans rōni. ſ. priuationem boni, inquietudinemqꝫ appetitus.q.39.art.1.fo.56.

U

Ueri ratio nobilior eſt qꝫ rō boni: qr abſolutior eſt.q.66.ar.3.fo.91.
Ueritas intellectus ſpeculatiui conſiſtit in hoc qd cognoſcere adequatur rei cognite: veritas aūt intellectus practici conſiſtit in hoc qꝫ dirigeret adequatur principio directiuo.q.57.ar.5.fo.77.
Uegetabilia an moueant ſeipſa.q6.66.art.1.cor.fo.11. Mouere.
Uires inferiores apprehenſiue dupliciter ſumunt primo ſm nām et ſic a nā, et nō a virtute nec habitu determinant. Alio mō vt ſubſunt rōni et ſic ordinantur ad intellectꝰ pfectionē.q.56.art.5.fo.76.
Uirginitas et paupertas non hn̄t ſpālē rōnē virtutis et ꝯſiter nec ſpālia extrema inter que mediet infra proprias mās in ordine ad regulā tam diuinam quam humanā, ſed ex extrinſeco fine et religionis actu. ſ. voto.q.64.art.1.fo.87.
Uirtus diſtinctio ſm rōnē ſpēi in ordine ad obm̄ et ſm ordinem ad actū, ſeu ſm ſpecificam differentiā et rōnē vt ſic, et ſm hanc cōditionē. ſ. eſſe principium actus recti, eſt bona.q.86.ar.4.fo.91.
Omnia obta virtutum ſumpta ſm actus quibus hō attingit illa. pñt referri ad bonum priuatū alicuius pſone, vl̄ bonū cōe multitudinis.q.96.ar.3.fo.134.
An modū iſtū virtutis. ſ. volens et eligēs. bñ ꝓbet in lr̄a nō cadere ſub lege humana.q.100.ar.9.ſ.142.
Uirtutum cōſummatio nō eſt a nā: qr nā eſt determinata ad vnū: conſummatio aūt ſtutū nō eſt ſm vnū modū actionis: ſed diuerſimode ſm diuerſas materias in quibus virtutes operant, et ſm diuerſas circunſtantias.q.63.art.1.fo.85.
Sicut lumen naturale eſt qddam ꝓſuppoſitū principium vt origo virtutū in nobis naturaliter preexiſtens, ita in eſſe ſupernāli opꝫ ponere lumen ſupernaturale principiū et origineꝫ oim infuſarū.q.100.ar.3.fo.164.
Principia naturaliter cognita ſm naturalē eorū inchoationē in aīa, ſunt ſeminaria omnium ſtutū.q.63.ar.2.fo.85.
Uirtutū intellꝰ et ſcie actꝰ in cōpōne conſiſtit: et cōpoſitio ſm diuerſas mās diuerſimode a recto ſit intellectu, ideo cōſummatio harū ſtutū nō eſt ſm vnum modū actionis: ſed diuerſimode ſm diuerſas materias. Ibidem.
In virtutum oium gñe nobilius ſemꝑ eſt gratia: licet enim actus ꝓcedentes habitū ſtutis ſint ſm ſe imperfecti, vt tñ ex altiori oriuntur principio, gratuiti ſunt ſtutis.q.63.ar.2.fo.86.
Uirtute nullus male vtitur vt principio mali actus: quamuis male vtatur ipſa principiante bonum actum, ordinando ad extraneum malum finem. quod tamen impoſſibile eſt in virtutibus que non poſſunt eſſe informes. queſtio.55. articu.4.folio.75.
Uirtus inquantum huiuſmodi eſt operatiua: facit enim operationem ordinatam ſiue ordinationem in actu, tanquam effectum proprium. nec relationem habere ſic effectiuam per ſe cauſam inconuenit, ſed oportet quandoqꝫ. Ibidem.

Omnis virtus humana non moralis eſt intellectualis.q.8.ar.1.fo.78.

Virtus moralis ſicut quelibet alia eſt eſſentialiter habitus: ſed moralis eſt habituatiua appetitus ad eliciendum actus quando, vbi ſicut, quantum oportet propter bonum rationis. queſtio.55.artic.1.folio.75.

Virtus moralis addit ſuper habitum differentiam ſpecificã ſicut hõ ſuper animal.q.55.ar.1.fol.74.

Virtutis moralis ꝓpriꝰ finis eſt attingere medium. Ibidem.

Virtutis moralis formalis effectus dupliciter intelligitur. primo vt ex ſua eſſentia habitus ille reddat appetitum habituatum ad actum, et non plus. 2° vt reddat appetitum habituatũ ad actũ cum oĩbus eius conditionibus ſue latitudinis. Ibidem.

Virtus moralis dat facultatẽ et rectum vſum per modum inclinationis, et non tantum hac vel illa limitatiõe: quod non facit ars.q.55.ar.3.fo.75.

Virtutes in iraſcibili et cõcupiſcibili.ſ.tẽperãtia et fortitudo rectificant vtẽ quia ſtabiliunt fines prudentie regulatiue ipſius vtẽ ex illius finibus vt principiis, & ſic extẽdũt ſe ad voluntatẽ mediate. Ibidem.

Virtutes morales acquiſite vt imperantur a charitate, nõ ordinantur ad vltimũ finẽ ſupernaturalẽ vt ad proportionatum ſm ſe, ſed ex parte ordinantis tantum: virtutes autem morales infuſe ordinantur vt ſcḋm ſe proportionate ad talem finem ſupernaturalem. Ibidem. Infuſio. Habitus.

Virtutes morales infuſas preter tres theologicas et quatuor cardinales ponere neceſſe eſt. Ad ſecundum q.63.art.3.fo.86.

Virtutes theologice acquiſite non dantur quia improportionata ſunt acquiſita oĩa ad actus infallibiliter rectos et proportionatos ſupnãlibus.q.62.ar.3 fo.85.

Virtutes morales oẽs ſunt circa paſſiones et operationes: ſed alique principaliter operationes aliq̃ principaliter paſſiones bonificant.q.60.ar.2.fo.82.

Virtutes morales circa paſſiones nõ poſſunt poni in angelis vel deo.q.61.ar.5.ad primum.fo.84.

Virtutes cardinales dicuntur principales vel vt gña, vel grãtia precipue materie.q.61.ar.3 fol.83.

Virtutes cardinales dicuntur q̃ virtuoſam vitam ſuſtinent, et ſuper quas vniuerſa ſtudioſa vita fundatur ac opera proprie explet.qõ.61.principio.fo.83.

Virtutum moralium diſtinctio in politicas, purgatorias, et purgati animi non eſt diſtinctio virtutum ſecundum eſſentiam, ſed ſecundum ſtatum et actus perfectionem.q.61.ar.5.fol.84.

Ex concurſu actionis et paſſionis circa idem, plures virtutes politice fiunt.q.60.ar.2.fol.82.

Virtutes morales acquiſite ſi ſm humanas cauſas iudicium fiat, dicuntur et ſunt inter maxima bona hominis, et ſimpliciter virtutes, et hoc ſpectat ad moralem. Si aũt de eiſdem iudicandum ſit ſm ſupernaturales et diuinas cauſas, ſic ſunt et dicuntur virtutes ſecundum quid, et hoc ſpectat ad theologum. Ibidem.

Virtutes morales imperfecte quo ad ſtatum ſicut ſe habent ad prudẽtiã, ita fides et ſpes ad charitatem: vtrobiq; enim cõtingit defectꝰ ſtatus ex ſubtractione principii et indiſpõne ſubti. virtutes enim morales hñt per ſubto appetitũ vt ſubeſt recte rõni perfecte, que eſt prudentia ſimpliciter: et fides et ſpes intellectum motum a voluntate perfecta, et volũtatem affectam meritis preſentibus: quorum vtrunq; ſola charitate habetur.q.65.art.4 fo.90.

Virtutes intellectuales imperfecte ſcḋm ſtatum dicuntur virtutes: morales aũt niſi ſint ſcḋm ſtatuz perfecte, non dicuntur virtutes.q.66.ar.1.fo.90.

Virtutes intellectuales ſunt nobiliores ſimpliciter quã morales: quia habent nobilius obm, morales autem ſunt nobiliores ſm quid.ſ.ſm cõem rationem virtutis quia dant non ſolum facultatẽ actus recti, ſed facultatem recte vtendi ipſa facultate.q.66.arti.3.co.1.et.2.fol.91.

Virtutũ intellectualiũ poſt hanc vitã remanſio concluditur potius ex ſui cauſa (ſcilz ſpeciebus intelligibilibus) q̃ ex ſue eſſentie natura propter maiorem doctrine certitudinem, vel hoc ſit per ſpecies intelligibiles intelligendo ipſas et quicquid ſe tenet ex parte ipſarum.q.68.ar.2.fo.91.

Virtutes in eodem exiſtentes, vt perficiunt ſubiecta vt mota a prudentia vel charitate ſunt equales proportionaliter: vt vero perficiunt eadem vt tendentia in proprias materias, ſunt inequales.q.66.ar.2.fo.90.

Augmentũ intenſiui virtutum quatuor cauſe.ſ.conſuetudo, naturalis inclinatio, iudicium perſpicacius, et gratia.q.66.ar.1.fol.90.

Virtutes morales infuſe perficiunt in ordine ad vltimum finem ſimpliciter: acquiſite vero in ordine ad vltimum finem in genere.i.boni humani, puta felicitatis poſite.10.ethi. Et ideo prime ſunt virtutes ſimpliciter. ſecunde ſm quid.q.65.arti.2.fo 89.

Virtutes omnes morales ſunt connexe: quia virtus moralis exigit prudentiam, et prudẽtia omnes tres virtutes morales.q.65 ar.1.fo.88.

Sole virtutes perfecte ſunt connexe. Ibidem.

Virtus perfecta quid importet, et quid itidem imperfecta. Ibidem.

Virtus intellectualis (puta prudentia) includitur in morali, et econuerſo moralis in intellectuali ſcilicet prudentia: quia enim prudentia proprie attendatur ſecundum ſuum proprium (precipuum actum) qui eſt recte precipere) et ipſe ſit primum recte electionis: virtus moralis cui attribuitur electio pro proprio actu pendet neceſſario ex prudentia, et rurſus quia ipſum recte precipere pendet ab appetitu recto conſequens eſt quod prudentia pendeat ab appetitu recto.q.58.art.4.et.5.fo.79.

Conſiſtere in medio cõputatur inter proprietates virtutis, ponitur aũt in diffĩtione virtutis ſicut ſepe proprietates notiores admittuntur in diffinitionibus, vt latentes differentie inſinuentur.q.64.principio.f 88.

Virtus ſm eſſentiam eſt in medio, que eſt in medio duorum vitiorum. Scḋm effectũ vero dicitur eſſe in medio. quoniam in propria materia citra quam eſt, medium facit inter plus et minus illius, ſeu in illa ad illam illi &c.q.64.ar.1.fo.86.

Virtus moralis non ſm eſſentiam ſed ſcḋm effectum media inter paſſiones & ergo ſcilz inter paſſiones conſtituit medium, eligendo eas in illa quantitate &c.qua in medio ſm rationem conſtituuntur. hoc enim effectus virtutis moralis eſt.q.59.fol.80.

In virtutibus medium rationis conſiſtit in affirmatione propter materie et omnium conditionum ſpectantium ad rationem rectam, medium autem rei conſiſtit in equalitate rei ad rem ſeu perſonam alteram.q.64 ar.2.fo.87.

Virtutum intellectualis ſcḋm ſe menſura nec practice nec ſpeculatiue eſt aliquod virtutis genus: quia procederetur in infinitum.q.64 ar.3.fo.87.

Virtus intellectualis que vocatur intellectus ſiue cognitio principiorum ſecundum ſe eſt in medio duorum contrariorum. Ibidem.

Virtus theologica nõ conſiſtit in medio, nec ex parte obiecti, nec ex parte actus. Ad ſecundum.q.64 arti.4.folio.88.

¶ Virum aliquem animum exiſtentem in potentia ad agere vel non agere, et ad agere hoc vel illud, indigere duobus motoribus: quomodo intelligatur.q.9.art.1.fo.15.

Vniq̃ nẽie ſignificatur habitus vitiũ peccati aũt nomine actus ipſius vitii.q.71.principio.fo.98.

Vbicunq; eſt virtus in medio, contingit et per exceſſum et per defectum peccare: ſiue ſimul ſiue ſeparatim ſiue vno ſiue pluribus vitiis, non eſt cure.queſ.64.ar.4.fo.87.

Vnumquodq; eſt magis et minus tale ſecundum ſui conſtitutionem propriam latitudinem.q.22.arti.2.ad primum.fol.36.

Vnumquodq; ſicut agitur, ita aptum natum eſt agi et econuerſo q.48 ar.3.fo.65.

¶ Volitio omnis exigit quid et cur.q.18.ar.3 fo.28.

Non quicunq; vult premiſſas ſeu aña, vult cõcluſionẽ ſeu ꝯña in ſeipſo: in ſua aũt cauſa quicunq; vult aña, vult ꝯña ſimpliciter vel vt in pluribus.qõ.13.ar.6.ad primum fo.22.

Ad rõnem voluntarii indirecte, non ſufficit priuatio in voluntate et negatio prouiſionis, ſed oportz tria concurrere.ſ.poſſe, debere, et non velle, vel non imperare.q.6 ar.3.fo.12.

Ad rõnem voluntarii indirecte nõ ſufficit priuatio et negatio, ſed adeſſe oportet obligationem et debitum. q.18.art 9.fol.28.

Quum voluntarium dicatur dupliciter (ſcilz vel quia volitum, vel quia in poteſtate voluntatis, quo licuit in litera et hoc quod primus actus volũtatis nõ poteſt eſſe voluntarius primo modo, inferri quod eſt nullo modo eſt voluntarius.q.9.ar.4.fo.16.

Vota et contractus &c. facta ex metu etiã cadente in conſtãtem virum, ſunt volũtaria, licet aliquid habeant inuoluntarii admixtũ: ac per hoc ſi mala ſunt ardua, peccata ſunt mortalia.q.6.ar.3.fo.12.

Voluntatis actuum tres ordines. primus ſm lineã rectam et reſpectu eiuſdem obiecti. ſecundus ſcḋm reflexionem ſuper hunc vel illum. tertius ſm ipſos actus reflexos inter ſe. Ibidem.

Duplex eſt habitudo voluntatis ad volitum tam finem quam id quod eſt ad finem. prima ſm q volitum eſt in voluntate. ſecunda ſcḋm quod voluntas ad volitum in ſe realiter tendit q.18.ar 4.fol.24.

Quamuis primus actus voluntatis ſit ex inſtinctu dato ab exteriori, nec obiecto, ſed ex cauſa efficitiua deo, ipſa tamen iam ex hac ſua volitione ſeipſam mouet ad volendum alia propter finem: quod diuinis non conuenit: quia aõ omnia mouentur ex inſtinctu.q.9.ar.4.fo.17.

Voluntas reſpectu primi actus ſe habet vt mota tantum et deus vt mouens. Et nomine primi actus non intelligitur ſolus ille quem voluntas in principio operationum ſuarum omnium habet, ſed quicunq; primus abſq; conſilio et preuio motus ad bonum. q.c1.ar.2.fol.104.

Voluntas dicitur moueri non ſolum a bono vniuerſali apprehenſo per rationem, ſed etiam a bono apprehenſo per ſenſum: inquantum bonum apprehenſum per ſenſum, permittitur concurrere cum apprehenſo per rationem in idem motiuum, ita quod motiuum voluntatis non ſolum eſt bonum vniuerſale apprehenſum per rationem in ſua puritate, ſed etiam coniunctum cum bono apprehenſo per ſenſum.q.10.ar.3 fol.18.

Ad volendum ſufficit voluntas cum obiecto: ſed ad volendum a ſe (ita q ly a ſe dicat cauſalitatem applicandi ſeipſam ad volendum) non ſufficit voluntas cum obiecto: ſed exigitur voluntas preuoleus finem q.9.art.4.fo.17.

Voluntatis obiectum eſſe vniuerſale bonum, quomodo intelligatur.q 2.ar.7.et.8.fo 4 co.2.

In hac litere propoſitione: voluntatis rõ buz eſt finis: ſermo eſt de primo et formali obiecto voluntatis.q.1.art.1.fo.1.

Quomodo iſta litere conſequentia valeat: voluntatis obiectum formale eſt finis. ergo omnes actiões humane ſunt propter finem.q.1.art.1 fo.1.

Voluntas reducitur ad actum per precedẽtes actus ex parte ſubiecti.q.75.art.2.fo.108.

Quiores immaterialis eſt formalior et vniuerſalioris virtutis quam corpus ſm veritatem non poteſt a corpore moueri, neq; vt ob obiecto, neq; vt a motore ad exercitium. ec meditur tamen in litera et alibi quod voluntas ſeu intellectus mouetur ab exteriori tanquam obiecto, non autem tanquam a motore ad exercitium: quia ad mouendum obiectiue exterioria concurrunt, etſi non ſufficienter tamen inchoatiue mediate, et vt materia obiecti, ad mouendum autem ad exercitium nullo modo concurrunt ex parte motoris ad exercitium: eſt enim ſolus motor ſolus deus cum ipſa voluntate.queſtio.9.articu.5.folio.17.

Aliud eſt voluntatem neceſſario moueri ab obiecto ad exercitium actus. et voluntatem ſic diſpoſitam neceſſario moueri ad exercitium actus primũ enim falſum eſt: et deueniat quod obiectum eſt tale et ſic efficacis nature quod poteſt voluntatem ad exercitium actus neceſſario ducere ſecundum vero verum eſt: et denotat naturam voluntatis que habet quendam motum naturalem non ſemper actu, ſed quando eſt in certa diſpoſitione.queſtio.10.articu.2 fol.18.

Obiectum vndiq; bonum, neceſſario mouet voluntatem ad ſpecificationem actus. Ibidem.

Quum queritur an voluntas moueatur de neceſſitate a ſuo obiecto, ſumitur neceſſarium vere et proprie: quod ſcilicet impoſſibile eſt aliter ſe habere. et eſt ſermo de neceſſitate naturali.queſtio.10.arti.2.folio.18.

Voluntatis determinatio quo ad exercitium, vehementior ac naturalior eſt ſui determinatione ad ſpeciem et obiectum includit enim illam et addit.queſtio.10.ar.2 fol.18.

Eſſe, viuere et huiuſmodi dupliciter ſumi poſſunt primo vt ſunt quedam particularia bona ſecundum ſeipſa. et ſic poſſunt (licet raro) repudiari. eo quod defectum habent alicuius boni quod appetitur. Alio modo vt ſunt neceſſario connexa beatitudini. et ſic quantum eſt ex parte ſui non poſſunt repudiari. Ibidem.

Voluntas quia ad tertium volitorum genus (puta eſſe viuere &c.) determinata eſt naturaliter quo ad ſpecificationem vt in pluribus, et a cauſa vt in pluribus non neceſſario prouenit effectus: ideo quelibet particularia bona (etiam eſſe, viuere, intelligere) non neceſſario mouent voluntatem ad ſpecificationem actus. Ibidem.

Quomodo fiet, q appetitus ſenſitiuus mouet voluntatem ex parte obiecti, ſi ratio quare mouent voluntatem ſit ex parte diſpoſitionis ſubiecti, vt litera dicit. q. 9. ar. 2. fo. 16. Mouere.
Quomodo voluntas moueatur a paſſione. que. 77. ar. 1. fo. 110.
An voluntas quantum ex ſe eſt parata ſed propter impotentiam ceſſans ab opere, ſit perfecta ac ſi operaretur. q. 20. ar. 4. fol. 34.
Voluntas parata quamuis non operans propter impotentiam, nihil de premio vel pena perdit eſſentialis quamuis careat aliqua accidentali remuneratione vel pena, reſpondenti ipſi exercitio actus exterioris. Ibidem.
Voluntas poteſt dici & eſſe cōpleta dupliciter. Uno modo ſcdm illam habitudinem qua volitum eſt in voluntate. alio modo ſm illam qua voluntas tendit in realem aſſequutionem voliti. Ibidem.
Voluntatis completio & incompletio attenditur ſm modum motus voluntatis. q. 13. ar. 5. fo. 21.
Quum queritur, an voluntas ſit tm̄ finis an etiam eorū que ſunt ad finē: ſumit voluntas p volitione, nō pro ipſa potentia volitiua. q. 8. ar. 2. in ti. fo. 14.
Quomodo valeat probatio huius concluſionis: voluntas ſm q nominat actum, proprie loquendo eſt finis tantum. Ibidem.
An in hoc queſito. Utrum voluntas eodem actu feratur in finem & in id quod eſt ad finem: queratur de ipſa volitione, aut vniuerſaliter de actu voluntatis. q. 8 ar. 3. ti. fol. 15.
¶ Quō intelligatur, q voluntas qñ mouet in finem inquātū huiuſmodi moueat quoq neceſſario eodē motu in finem. Ibidem cor.
Voluntas non eget continentia vt inclinetur quantum in ſe eſt in bonum rationis proprium volentis: ſed vt reſiſtat inſurgentibus paſſionibus appetitus ſenſitiui. q. 56. ar. 6. fo. 76.
In voluntate noſtra quantum eſt ex parte voluntatis eſt ſufficiens determinatio ipſius ad proprium bonum, ac per hoc ad bonum ſm rationem ipſius volentis: & cum hoc ex coniunctione ad partem ſenſitiuam ſortitur neceſſitatem habitus ad reſiſtendum contrariis quibus tangitur. Ibidem.
An in voluntate oriur actus neuter. i. qui nec ſit finis, nec eorum que ſunt ad finem. Ad ſcdē. queſt. 8. principio. fo. 14. & q. 47. fol. 63.
Quia naturale vt diſtinguitur contra liberum ſequitur ad naturale. id eſt ſubſtantiale (omne enim naturale eſt ſubſtantiale) ex hoc q author declarauit in voluntate inueniri motū naturalem. i. ſubſtantialem, optime ſatiſfecit queſito, an ſit talis motus naturalis vt diſtinguitur ꝯ liberum. q. 10. ad. 1. fo. 17.
An preter bonum & beatitudinem omne conueniens alicui ſm ſuam naturam, ſit naturaliter ab eo volitum. Ibidem.
An in voluntate ſit aliqua paſſio. q. 22. ar. 3. fol. 37.
Voluntatis actus ſimiles paſſionibus appetitus ſenſitiui, metaphorice conſueuimus vocare paſſiones: vt velle vindictam vocamus iram, & velle malum alicui odium. q. 22. ar. fol. 37.
Voluntas ſimplr. & abſolute, a toto genere eligibiliū libera eſt. q. 13. ar. 6. ad. 3. fo. 22. Eligere.
Voluntas quantum ad propoſitum, poteſt dupliciter conſiderari. ſ. vt res eſt, & vt cauſa eſt. & in rōne cauſe voluntas & natura ſm propriam cauſandi differentias diſtinguunt. Et qr ratio cauſe in natura ad cām ſpectat inquantum res eſt, hinc apparet q voluntas virtuſq cauſe rationem habet.
Quia vlterius natura eſt cauſa eſſentialiter prior eſt voluntaria, apparet q voluntas non ſolum natura quedam eſt: ſed prius habet nature rationem cauſalitatemq propriam. Quia demū in cauſis eſſentialiter ordinatis conueniunt in vnam, ad quod eſt prioris cauſe proprium participatur a poſterioris (vt ſupremum infimi attingat infimum ſupremi) apparet quod voluntatis prima opera oportet eſſe naturalia, & primo ipſam velle aliquid naturaliter quaſi libere. q. 12. ar. 1. ad. 1. fo. 18.
Impoſſibile eſt voluntatem peccare abſq ignorantia vel errore intellectus: qr voluntas eſt ſolum boni vel apparentis boni. Sed ignorantie nomine in propoſito intelligit etiam ipſa actualis inconſideratio. q 77. ar. 2. fo. 111.
Voluntas ſimpliciter diuine voluntatis in volito formaliter conformis, illa ſola eſt que ſub ratione boni non apparentis ſed vi exercet. q. 19. art. 10. fol. 32.
¶ Uulnera hūane nature quomodo ponant effectus peccati: quum ſuperius dictum ſit q concupiſcentia que importat hec vulnera eſt ipſum peccatum originale: nihil enim eſt ſuperfluus effectus. queſ. 85. ar. 3. fo. 121.

Z

Zelus ſumitur dupliciter: ſcilicet cauſaliter pro feruenti dilectione: & formaliter p triſtitia deficientium ſibi vel amicis. q. 28. ar. 3. fo. 24.

Finis.

¶ Reuerendiſſimi in Chriſto patris, ⁊ domini, D. Thome de Vio, tit. ſancti Xiſti, ſancte R. E. preſbyteri, Cardinalis Caietani, inſignis ⁊ Artium, ⁊ ſacre Theologie Doctoris: In Primam Secunde diui Thome Aqui. Commentaria preclariſſima.

Quando propoſui meditaturus ſuper libros de anima accepta perficere: tandem nouum hoc opus aggrederer: magis tamen debitum arbitratus ſum proſequi commentationes ſuper ſummam diui thome. Tum quia hoc eſt directe ea, que ad ſalutis viã ſpectant docere. Tum quia doctrina hec in Italia ſatis dormit: tamẽ opportuna eſt valde. Non intendo autẽ ſingulos articulos in ſequẽtibus formare: ſꝫ iuxta ſubiectam materiam vbi opus fuerit immorari: ita tamẽ ꝙ nullus pretermittetur articulus etiam clariſſimus, cuius memoria non fiet: quatenus diſcuſſa ⁊ obmiſſa induſtrie tribuãtur. Suſcipiantur autem verbum hec ſicut ⁊ cetera noſtra: ſi ⁊ inquãtum rationi conſonant. Neque enim eis fidem dari maiorem poſco: ꝙ ea ſit: que ex ratione gigni nata eſt. Verumtamen memores ſint: ꝙ acribologia mathematica non eſt expetenda in moralibus: vt dicitur in ſecũdo meta. Diui igitur Thome interceſſione fretus ad textum propero.

Angelici Doctoris, diui Thome Aquinatis Prima Secunde: totam materiam moralem in communi complectens.

PROLOGVS.

Quia ſicut Damaſcenus dicit, hõ factus ad imaginem dei dicitur, ſecundũ quod per imaginem ſignificatur intellectuale et arbitrio liberũ et per ſe poteſtatiuũ. Poſtquã predictũ eſt de exẽplari ſcilicet de deo, et de his que proceſſerunt ex diuina poteſtate ſecundum eius voluntatem, reſtat vt conſideremus de eius imagine: id eſt, de homine ſecundum quod ⁊ ipſe eſt ſuorũ operum principium, quaſi liberum arbitrium habens, ⁊ ſuorum operum poteſtatem.

¶ De vltimo fine huius vite, in cõi. Queſtio. 1.

Vbi primo conſiderandũ occurrit de vltimo fine huius vite, et deinde de his per que homo ad hũc finem peruenire põt vel ab eo deuiare, ex fine enĩ oportet accipere rões eorum que ordinant ad finem. Et quia vltimus finis humane vite ponitur eſſe beatitudo, oportet primum conſiderare de vltimo fine in communi, deinde de beatitudine.

¶ Circa primũ querũtur octo. Primo vtrũ hominis ſit agere propter finem. Secundo vtrum hoc ſit proprium rationalis nature. Tertio vtrum actus hominis recipiant ſpeciem a fine. Quarto vtrum ſit aliquis vltimus finis humane vite. Quinto vtrum vnius hominis poſſint eſſe plures vltimi fines. Sexto vtrum homo ordinet omnia in vltimum finem. Septimo vtrum idem ſit finis vltimus omnium hominum. Octauo vtrum in illo vltimo fine omnium alie creature conueniant.

¶ Vtrum homini conueniat agere propter finem. Articulus. 1.

Ad primũ ſic proceditur. Videtur, ꝙ homini non conueniat agere propter finem: cauſa enim naturaliter prior eſt. Sed finis habet rationem vltimi: vt ipſum nomen ſonat, ergo finis non habet rationem cauſe: ſed propter illud agit homo quod eſt cauſa actionis, cum hec prepoſitio propter, deſignet habitudinem cauſe. ergo homini nõ conuenit agere propter finem. ¶ Preterea. Illud quod eſt vltimus finis non eſt propter finẽ: ſed in quibuſdam actiones ſunt vltimus finis, vt patet per phm in primo ethi. ergo non omnia homo agit propter finem. ¶ Preterea. Tunc videtur homo agere propter finem quando deliberat. Sed multa homo agit abſque deliberatione, de quibus etiam quandoque nihil cogitat: ſicut cum aliquis mouet pedem vel manum alijs intentus vel fricat barbam. non ergo homo omnia agit propter finem.

Sed cõtra. Omnia q̃ ſunt in aliquo genere deriuantur a principio illius generis: ſꝫ finis eſt principiũ in operabilibus ab homine: vt patz per philoſophum in ſecundo phy. ergo homini conuenit omnia agere propter finem.

Reſpondeo dicendum, ꝙ actionũ que ab homine aguntur, ille ſole proprie dicũtur humane, que ſunt proprie hominis inquantum eſt homo. Differt autem homo ab alijs irrõnalibus creaturis in hoc ꝙ eſt ſuorũ actuum dñs. Unde ille ſole actiones vocantur proprie humane: quarũ homo eſt dñs. Eſt autẽ homo dñs ſuorũ actuũ per rõnem ⁊ voluntatem: vnde ⁊ liberum arbitriũ eſſe dicitur facultas voluntatis ⁊ rõnis. Ille ergo actiões proprie hũane dicũtur, que ex voluntate deliberata procedunt: ſi que autem alie actiones homini cõueniant, poſſunt dici quidem hominis actiones: ſed nõ proprie hũane: cum non ſint hominis inquãtum eſt homo. Manifeſtũ eſt autem: ꝙ omnes actiones que procedunt ab aliqua potentia, cauſantur ab ea ſecundum rationeꝫ ſui obiecti. Obiectum autem voluntatis eſt finis ⁊ bonũ: vnde oportet ꝙ omnes actiones humane propter finem ſint.

Ad primũ ergo dicendũ, ꝙ finis etſi ſit poſtremus in executione: eſt tamẽ primus in intentione agẽ-

Super q̃. 1. Articulum primum.

In titulo primi articuli queſtionis prime ſcito quod hic non queritur de hoc vel de illo agere ſed vtrũ vtrum agere hominis ſit propter finẽ: hunc. n. ſenſum ⁊ argumenta ⁊ cõcluſio reſponſus manifeſtant.

¶ In corpore eiuſdeꝫ articuli dubium occurrit circa diſcurſum quo ponitur differentia inter actiones hominis ⁊ humanas. Et concluditur ſolas illas eſſe humanas quatenus homo eſt dñs: procedit enĩ littera ab homine inquantum homo ad hominem inquãtũ eſt dñs ſuorũ actuum: ⁊ tñ conſtat ꝙ communius eſt quod conuenit homini inquantum homo ꝙ quod conuenit ei inquantum dominus ſuorum actuũ. Quicquid enĩ habet homo inquantum dñs habet inquantum homo: ſed non econuerſo: vt patet de actu intellectus preueniente actũ voluntatis: hic enim conuenit homini inquantum a ceteris animantibus differt, ⁊ tamen illius non eſt homo dñs: quia preuenit voluntatem. Et ſic totus littere proceſſus ruere videtur. ¶ Ad hoc dicitur ꝙ deciſio que fit in corpore, intelligenda eſt proprie ⁊ formaliter de actione: ⁊ et non extenſo vocabulo actionis ad omnem operationem. Vocatur autem proprie actio hominis: quam exercendo dicitur agere: et non penes quam magis dicitur agi quam agere. Modo cõſtat ꝙ prima operatio intellectus: que facit dubium in propoſito eſt mere naturalis etiam antecedenter: ⁊ propterea non eſt computanda inter actiones: ſecundum ipſam enim homo non dicitur agere, ſed agi potius, vt in ſecundo artic. vniuerſaliter de naturalibus actionibus littera dicit. Negandum eſt ergo ꝙ aliqua actio conueniat homini vt homo que non conueniat ei vt domino: ⁊ econuerſo. Et ꝫ per illaꝫ primã operatione hõ differt a ceteris aĩalibus: neqꝫ illa eſt intellecti aĩe: nõ tñ differt ab eis per illã tanꝗ per actionẽ. Differt enĩ hõ in agẽdo a ceteris animalibus per hoc, ꝙ eſt dñs ſuorum actuum: quãuis in eſſendo ⁊ operando (de quibus non eſt preſens negotium) per aliud differat. Et ſic ſtat ſolidã littera ⁊ quo ad proceſſum ⁊ quo ad diſtinctionem. ¶ In corpore eiuſdẽ art. circa illum propõnẽ obiectũ voluntatis eſt finis dubiũ eſt: quia aut eſt ſermo de formali ac primo obiecto: aut nõ. Si ſic, falſum eſt: nam finis eſt pars obiectiua obiecti voluntatis: quia voluntas extendit ſe ad finẽ: ⁊ ad ea q̃ ſunt ad finẽ. Si nõ, tũc probatio cõcluſionis inualida eſt: nã conſtat ꝙ in ſeliq̃ premiſſa. ſ. actiones oẽs procedentes ab aliq̃ potentia procedunt ſm rõnem ſui obiecti: aperte loquitur de obiecto primo ⁊ formali. ¶ Ad hoc dicit ꝙ lr̃a loquitur de primo ⁊ formali obiecto voluntatis (vt pꝫ in reſolũe ad ſm) ⁊ de fine in actu exercito: ⁊ propterea addidit ſibi bonum: dicendo finis ⁊ bonũ: hoc enĩ exercet finalẽ cãlitatẽ. Nec obſtant ea q̃ ſunt ad finem: q̃m ea q̃ ſunt ad finem vt ſic non appetunt niſi rõne finis: vñ ratio ea de ſemp eſt omniũ volitorũ. ſ. finis diuerſimode tñ. ſ. in ſe vel in alio participata: ⁊ hoc formalr̃ vel virtualr̃ qđ dico ꝓp volita vel nolita nãlr̃ ſeu abſolute: de quibus in primo libro tractatũ eſt. ¶ In calce eiuſdẽ articuli dubiũ nonnullorũ occurrit: quo ex hoc ꝙ voluntatis obiectum formale eſt finis: concluſum eſt ꝙ oẽs actiones humane ſunt propter finẽ: debebat enĩ ꝙ concludi. ergo oẽs actiones hũane tendũt in finẽ: ſicut ex hoc ꝙ color eſt obiectũ viſus cõcludit ergo ois opõ viſus tẽdit in colorẽ. Et in propoſito ex hoc ꝙ bonũ eſt obiectum voluntatis. ergo ois operatio voluntaria tendit in bonum. ¶ Ad hoc dicitur ꝙ qꝛ tendere in aliquid cõe eſt oĩ reſpectiui in terminũ: fieri aũt vel eſſe propter aliquid ſpãliter eſt appropriatum cãlitatis finis expreſſiõi, ⁊ doctrina ex proprijs tradenda eſt: ideo ꝫ permiſſet concludi. ergo oẽs actiones humane tendunt in finem: quãuis ſi ſunt propter finem tendunt in finem oportuit tamen ſpecificare propriũ modum tendendi in cãm finalem: ⁊ dicere. ergo ſunt propter finem. Et ſcito ꝙ id qđ in actu ſignato ſignõ eſſe, fieri, agere propter finẽ: ſignat in actu exercito tendere in bonum vt ſic. qꝛ bonum exercet rationẽ finis. Et propterea idẽ eſt tendere in bonum vt ſic: ⁊ propter finem. Sed author ꝫ propter finẽ viſus eſt ad claritatẽ doctrine de fine in actu ſignato: vocabulis vtens vt cõiter phi faciunt: ſicut enĩ de agere ⁊ tendere ⁊ alijs hmõi eſt ſermo: agere enim ducem belli propter finem: ſignat hoc qđ exercet dirigere aciẽ exercitus ad cõſequendam victoriã ⁊ gloriam. Et ſilr̃ eſſe propter finẽ exercere propter hoc qđ eſt eſſe melius vilius conuenientius ⁊ alis hmõi bonitatem importantia. ¶ In reſponſione ad primum eiuſdẽ articuli circa illa verba finis vt eſt primus in intentione habet rationẽ cãe: dubiũ occurrit. An res ſit finis ſm ꝙ eſt in intentione vel ſm ꝙ eſt in rerum natura. Difficultatem enĩ hoc diuerſe cõditiones finis: dicitur enĩ de fine ꝙ eſt primo cã ꝙ cauſa cauſarũ, ꝙ mouet agens ꝙ mouet non motũ. Et rurſus de eodẽ dr̃ ꝙ eſt vltimũ ꝙ optimũ ꝙ penes defectum aſſecutionis ipſius dr̃ agere agens fruſtra egiſſe. Ex his enĩ videt ꝙ eſſe finẽ conuenit rei ſm eſſe in rerum natura: nam illud eſt vltimũ optimũ, ⁊ qun

I. art. 2. cor. et q. 6. art. 1. col. et q. 28. ā. 6. col. et q. 94. ā. 2. col. et q. 109. art. 6. col. Et 3. 5. c. 2. Et opuſ. 3. c. 100.

tis: & hoc modo habet rationē cause. ¶ Ad 4m dōm, ꝙ si qua actio hūana sit vltim⁹ finis oʒ eā eē volūtariā: alr nō eēt humana: vt dcm ē. Actio āt aliq̄ dupl'r dr volūtaria. Unomō q̄ impaſ a volūtate: ſicut ambulare vl' loq̄: aliomō q̄ eliciſ a voluntate: ſicut ipm velle. Impoſſe aūt ē ꝙ ipſe act⁹ a volūtate elicit⁹ ſit vltim⁹ finis: nā obm volūtatis ē finis, ſicut obm viſus eſt color. Unū ſicut impoſſe ē, ꝙ pmū viſibile ſit ipm videre, q: oē videre ē alicui⁹ obi viſibil': ita eſt impoſſe ꝙ pmū appetibile, ꝙ eſt finis ſit ipʒ velle. Unū relinquiſ: ꝙ ſi qua actio hūana ſit vltim⁹ finis, ꝙ ipſa ſit impata a voluntate: & ita ibi aliq̄ actio hoīs ad minus ipſum velle eſt pp̄ finē. Quicquid ergo hō faciat verū eſt dicere ꝙ hō agat pp̄ finē, et agēdo actionē que eſt vltim⁹ finis. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ hmōi actiōes nō ſunt proprie humane: q: nō procedūt ex deliberatione rōnis: que eſt ꝓpꝛium principium hūanorū actuū. & ideo hn̄t quaſi finē imaginatum: nō aūt per rōnem preſtitutū.

¶ Utrum agere propter finem ſit propꝛiuʒ rationalis nature. Artic. 2.

Ad Scdm videſ ꝙ agere pp̄ finē ſit ꝓpꝛiū rōnalis nāe: hō enī cuius eſt agere pp̄ finē nunq̄ agit pp̄ finē ignotū: ſʒ multa ſunt, que non cognoſcūt finē: vel q: oīno carent cognitione, ſicut creature iſenſibiles: vel non apprehendūt rōnē finis, ſicut bruta aīalia. vr ꝓpꝛium eſſe rōnal' creature agere pp̄ finē. ¶ P̄. Agere pp̄ finē eſt ordinare ſuā actionē ad finē: ſʒ hoc eſt rōnis opus ergo nō conuenit his que rōne carent. ¶ P̄. Bonū & finis eſt obm volūtatis: ſed volūtas in rōne eſt: vt dicitur in. 3. de anima. ergo agere propter finem non eſt niſi rationalis nature.

Sed Cōtra, ꝙ phs probat in. 2. phyſi. ꝙ non ſolū intellectus, ſed etiam natura agit propter finem.

Rn̄deo Dōm, ꝙ oīa agentia neceſſe eſt agere pp̄ finē. Cāꝝ enī adinuicē ordinatarū ſi pⁿ ſubtrahaſ neceſſe eſt alias ſubtrahi: pꝛia āt iter oēs cās ē cā finalis. cui⁹ rō ē: q: mā nō ſequitur formam niſi ſʒ ꝙ mouet ab agēte, nihil enī reducit ſe de po⁴ in actū: agēs aūt nō mouet niſi ex intentione finis: ſi enī agēs nō eſſet determinatū ad aliquē effectū: nō magis ageret hoc q̄ illud. ad hoc ergo qd determinatū effectū ꝓducat, neceſſe ē ꝙ determineſ ad aliqd certū: qd hʒ rōnē finis. hec aūt determinatio ſicut in rōnali nā p rōnalē fit appetitū qui dr volūtas, ita in aliis fit p inclinationē nālē, q̄ dr appetit⁹ nālis. Cā conſiderandum eſt: ꝙ aliqd ſua actiōe vel motu tendit ad finē dupl'r. Uno° ſicut ſeipm ad finē mouēs vt hō. Alio mō ſicut ab alio motū ad finē, ſicut ſagitta tēdit ad determinatū finē ex h̄ quod moueſ a ſagittante: q̄ ſuā actionē dirigit in finē. illa ḡ q̄ rōnē hn̄t ſeipſa mouēt ad finē q: habēt dn̄ium ſuoꝝ actuū p liberū arbitr. qd eſt facultas volūtatis & rōnis. Illa vo, que rōne carēt tendūt in finē pp̄ nālē iclinationē quaſi ab alio mota: nō āt a ſeipſis cū nō cognoſcāt rōnē finis. & iō nihil in finē ordinare pñt: ſed ſolū in finē ab alio ordinantur: nā tota irrōnalis nā cōparaſ ad deū ſicut inſtrm ad agēs pꝛicipale, vt. s. hītū eſt: & ideo ꝓpꝛiū eſt nāe rōnalis vt tēdat in finē, q̄ſi ſe agēs vl' ducēs ad finē. Nāe vo irrōnalis q̄ſi ab alio acta vl' ducta: ſiue i finē apphēſuʒ: ſicut bruta aīalia: ſiue i finē nō apphenſuʒ, ſicut ea que oīno cognitione carent.

Ad Pꝛimū ergo dōm, ꝙ qñ hō per ſeipm agit pp̄ finē cognoſcit finem: ſʒ qñ ab alio agiſ vel duciſ, puta cū agit ad imperiū alterius, vel cū mouetur altero impellente non eſt neceſſariū ꝙ cognoſcat finē & ita eſt in creaturis irrōnalibus. ¶ Ad ſcdm dōm, ꝙ ordinare in finē eſt eius, qd ſeipſum agit

non proueniente de fruſtra. Ex pꝛioꝛib⁹ aūt apparet ꝙ eſſe finem conuenit rei ſm eſſe in intentione: nā ſm illud eſt pꝛi⁹ ,cāt oēm cālitatē ceteroꝝ & eſt mouēs non motū. Uerba quoꝗ ſcti Tho. hic & auer. in. 12. meta. cōmen. 39. nō conſonare vr̄ dū hic dicit ꝙ res ꝓut eſt pꝛior ſm intētionē hʒ rōnem finis ... ꝙ balneū ſm ꝙ eſt in aīa eſt agēs deſideriū: ſm vo eſſe extra eſt finis. Ut igitur res nō remaneat ambigua. pꝛio ponā tres ꝓpōnes declarando illas. deinde pꝛobabo illas. & ſic tertio patebit veritas. Pꝛima ppō ē, ꝙ eē in intentione, nō eſt rō finis: ſʒ ei⁹ ꝯdō. Scda ē: eſſe in executione, nec rō nec cōdō finis eſt: ſed coincidens illi. Tertia eſt: eſſe in rerum natura eſt rō finis. ¶ Ad quarū euidentiā ſcito pꝛimo ꝙ ſicut in cālitate efficiente diſtinguendū eſt de rōe efficiendi & cōdōne efficiētis. Dicimus enī qūʒ medicus medet ꝙ rō medendi eſt ars medicine: cōdō vero medicātis eſt exiſtere eē ſingulare quoddā ſubſiſtens &c. Ita in cālitate finali diſtinguēdū eſt inter rōnē finalizandi & cōdōnē finalizantis. & vt experientia in nobiſipſis teſtatur inter agēs & finē que ad hoc iſt intereſt: ꝙ vt loquendo rō agendi eſt forma: iuxta illud tertiū phy. text. 17. ſēp exiſtimabit ſpēs aliqua mouere. Condō vero agēns ē ſubſiſtere velut ſubſiſtēte eē: iuxta illud pm met. actiones ſunt ſubſiſtentiū. Rō aūt finalizandi eſt eē rei q̄ finis dr. Cōdō vo finalizantis eſt eſſe in intētiōe. Scito ſcdo ꝙ eē in nā ab eſſe in executiōe lʒ nō diſtinguat ſicut vnum eſſe ab alio eſſe: diſtinguit tū adeo ab eo vt eſſe in executiōe vt ſic ſignificet eſſe vt pendens ab agēte eē vo

12.q.50 ar.2.co. v.2.3.c. 46.Et li.3.c.'t na. 16. 24.109 110.ſ.et 111.Et vnio. ar. 3.co.& 2.phyſ. te. 4.co. 2.pa° & lect.10. pun°.

in rerū nā h̄ nō icludit nē ex illis: imo fundare pt cālitatē ex q̄ dependet agēs & eius executio. Et ſic pʒ ſenſus ꝓpōnū poſitarū ꝓbanī aūt ſic. finis bonum & appetibile eiuſdē ſunt rōnis & ꝯdōnis: vt pʒ ex 2° phyſi. & pꝛio eth. ḡ rā appetibilē rō finis. & ꝯdō appetibil' ē ꝯdō finis & ex° . Et ſlr ꝙ nō ē rō vnius nō ē rō alteri⁹. mō ꝯſtat ꝙ rō ꝙ ſanitas appetaſ ē eē nō t aīa: nā nō appetit infirmus ſanitatē i aīa: ſʒ i rerū nā. ḡ eē ſanitatis in reꝝ nā ē rō finalizandi. Et rurſus cōſtat ꝙ ſanitas nūq̄ appeteretur niſi obā & cognita. ḡ eſſe in intentione ē cōdō finalizantis. Et rurſus ꝯſtat ꝙ appetibile mouet non motum ḡ eſſe in executione qd eſt eſſe in dependentia ad agēs nō ē rō nec cōdō finis. ſʒ q: finis generationis & forma geniti coincidunt in idē nūo ex. 2. phy. iō eſſe in executione coincidēs qdā eſt. ¶ Et ſi q̄ras de eē ſanitatis in rerū nā: an ſit rō finalizandi cū ſit q̄n eſt aut q̄n futurū eſt: rñdeo ꝙ vtroꝗ tpe reſpectu diuerſorū actuū appetit⁹: cuius ꝓpꝛiū eſt obm finis & bonū. Nā eſſe in rerū nā ſanitatis futurū, mouet finalr appetitum ſm actū deſiderij. Et idem eſſe poſt modū pñs mouet appetitū ēt finalr ſm actū delectatiōis. Nʒ enī h̄ ſingulare gñs cāe finalis vt cālitatem ſuā actu exerceat ēt qñ nō eē in rerum nā: cū conditionē cāe: nec hec eſt magis mirū q̄ mirabilr̄ diuerſa nā cāndi. Uerum aduerte hic ꝙ ratio delectabilis nō excludit eſſe in intentione vt conditionem: vt pʒ in animalibus. Unde ex hoc ꝙ ratio finalizandi eſt quandoque eſſe in rerū nā pñs nō excludit vlr dictū hui⁹ lre. ſ. ꝙ ſm ꝙ eſt in intentione hʒ rōnem finis. ſemper enī exigiſ iſta cōdīo. Et ſi io pure nālibus illā queris: memento ꝙ opus nāe eſt opus intelligentie: & ceſſabit qō. Ex his autem facile patet cōſonantia ac rō dictoꝝ de fine. De fine enī dicit ꝙ eſt finis ſm ꝙ eſt in intentione. Et verum eſt pꝛout ly ſm ſeu inquantum denotat cōditionē finis. Et ꝙ eſt vltimus optimus & ſm eſſe extra & perfectū &c. et verum eſt pꝛout denotat ratio finis. Sed eſto cautus qd aliud eſt dicere finis ratio eſt vltima optima perfecta eſſe extra &c. Et aliud eſt dicere finis ratio eſt in ſtatu optimo vltimo perfecto extra animum &c. In pꝛimo denotatur ꝙ ratio finalizādi ſit talis ſecundum ſe formaliter. In ſecūdo vero ꝙ habeat talem ſtatum quaſi cōditionē requiſitam ad finalizandum. Unde pꝛimo cōcedatur. ſcda aūt vtpote falſa neganda eſt. Sanitas enim deſideratur ſm eſſe perfectiſſimum quo ad rōnem deſiderabilis: ſed quum deſideratur non

hʒ ſtatū pfectiſſimū: imo ille deſideraſ vt habeaſ. Qd aūt obūcitur de fruſtra nihil officit: nam fruſtra nos dr per pꝛiuationē cauſalitatis finalis. ſed per pꝛiuationem aſſecutionis ex parte efficientis pꝛeſuppoſita cauſalitate finali: qd enī agit ppter finē ſi nō aſſequatur illū fruſtra laboraſſe dr. Et ſi inferatur: q: in ipſa aſſecutione finis cauſalitas eſt finalis. iam patet reſponſio ꝙ eſt tūc cōſummatio finalizandi ſicut & agēdi. Et ſic ex rōne ipſius fruſtra nihil aliud habet niſi ꝙ ratio finalizādi eſt eē in rerū nā: et q eſſe in rerū nā futurū quidē finalizat: non ter autē pñs conſummat finalizationem deſiderii. qd totum ſniaſi & doctrine huic conſonat. auer. queꝗ verba quantum ad pꝛopoſitum ſpectat. ſ. de finis rōne nobis atteſtantur: nam de fine quo ad rōnē finis dicit ꝙ eſt eſſe extra: qd nos documus: quantū vero ad eſſe intra q ſit vel non ſit conditio nihil dicit ꝙ vero dicit ꝙ ſm eſſe intra eſt agens alterius negotii eſt: et tractatum in pꝛimo libro quere &c. ¶ In reſponſione ad 2m circa ratione qua oſtēditur: ꝙ actus voluntatis nō poteſt eſſe vltim⁹ finis: dubiū occurrit an intendat de vltimo fine vt res dr finis aut de vltimo fine vt adeptio eius dicitur finis. ſi litera enim intendit de vltimo fine: pꝛimo modo conſtat ꝙ nō ſolum actus voluntatis: ſed nullum actus cuiuſcunꝗ potentie pōt eſſe finis vltimus: ſic enim ſolus deus eſt finis vltimus. ſi aūt intendit de fine ſcdo mō: tunc maior ſ. finis eſt obm volūtatis hoc mō intellecta eſſet pꝛobanda. Negat enī de facto a ponētibus felicitatē in actu volūtatis: ponunt enī actū amādi deū vltimū finē vt adeptionē. ipſum vero deū vt eſſe adeptū. & ſic ſm iſtos diceretur ad hanc rōneʒ litere: ꝙ finis vt res eſt obm voluntatis: finis vero vt adeptio eſt act⁹ elicitus volūtatis ¶ Ad hoc rñderi pōt ꝙ maior eſt finis vltim⁹ ſimpliciter & nō ſm aliquid eius eſt obm volūtatis: nā nonq̄ in nomerum mittitur ponere finis vt res cōtra finē vt adeptio. Auarus enī pro obo eodem reſpicit hēre pecuniā & infirmus habere corpus ſanū &c. Sub hac aūt ꝓpoſitione non poteſt ſubſumi de actu intellis, ſicut de actu volūtatis: ꝙ non eſt obm pꝛimū voluntatis veriſſimū: de actu vero intellis eſt falſum: q: enī nō ſolū bonum: ſed bonum cognitum eſt obm pꝛimuʒ voluntatis. & ſic ratio litere de fine ſimpl'r intellecta infert intentum. Scdo pt dici ꝙ iſte ſermo pt intelligi de fine eo modo quo res dr finis: ſʒ non eſt ſermo de fine vltimo cōmuniſſimo qualis eſt deus: ſed ꝓpꝛio hoīs. de quo hoc occultū lra pandit: ꝙ ſi eſt aliqua actio hoīs: ꝙ illa non pōt eē act⁹ elicit⁹ volūtatis: nec ē eadē rō de actibus alterius potēne: puta intellis: q: ille ex quo pōt eſſe obm voluntatis non ꝓhibeſ ex h̄ q ſit finis vt res. Et ꝓpꝛea forte lra nō affirmatiue: ſʒ ꝯdōnaliter dicit ſi aliqua actio hoīs eſt vltimus finis. Sat enī eſt huic litere ſaluare: ꝙ etiā ſi hō ageret actionē que eſſet vltim⁹ finis vt res eſt vltimus finis, adhuc verificaret: ꝙ tunc ageret etiā pp̄ finē: q: vellet illā actionē: & ſic ipm velle eēt pp̄ finē. Nec ſubeat h̄ dubitatio: qūo actio illa vltima: in qua conſiſtit felicitas vltima ſit imperata apud doctrinā ſcti tho. qm̄ ponit volūtatem & intellectū ad h̄ motu ferri in deū obiatū cū lumine glorie. Hec enim ſolues intuendo. ꝙ loquiſ de hoīe in ſtatu hūāe non quatenus diuine cōſors eſt natur p gliam & ſi hanc lre rñſionē notaueris pſpicies interpretationē principalis cōcluſionis rñſiue poſite in corpore hui⁹ ar. ſ. oēs actiōes hūane ſunt propter finē: ly enī oēs nō diſtribuit p oībus actionibus ſeorſum ſumptis. ſʒ pꝛo ſingulis pfecte ſeu integrali ſumptis: ſi enī aliqua actio intellis ē vltim⁹ finis illa ſm ſe ſola nō pōt eē pp̄ finē: ſʒ ipſa rōne ei⁹ velle, a q̄ pendet ꝙ in ſe pꝛeciſiue claudit eſt propter finem: & ſic oēs actiones humane ſunt ꝓpter finē.

¶ Super Artic. 2.

In artic. 2. dubium occurrit qd intereſt inter apphendere finem: & apprehendere rōnem finis: hāc enī dñiam ꝯſtituit lra radicem dñie inter rōnalia & irrōnalia ſcilicet in agendo propter finem. Non enim poteſt dici

in finē. Eius vero qđ ab alio agiť in finē eſt ordinari in finē, qđ pōt eē irrōnalis nāe ſꝫ ab aliq̄ rōnē hñte. ¶ Ad tertiū dōꝫ, ꝙ obm volūtatis eſt finis ⁊ bonū in vlī. vñ non pōt eſſe volūtas in his, q̄ carēt rōne ⁊ itellectu: cū nō poſſint apphendere vlē, ſed eſt in eis appetitus nālis vel ſenſitiuus determinat⁹ ad aliqđ bonū pticulare. Manifeſtuꝫ autē eſt ꝙ particulares cāe mouentur a cā vlī, ſicut cum rector ciuitatis, qui intendit bonuꝫ cōe, mouet ſuo imperio oīa ſua particularia officia ciuitatis, ⁊ iō neceſſe eſt ꝙ oīa: q̄ carent rōne moueanť in fines pticulares ab aliqua voluntate rōnali, que ſe extendit in bonum vniuerſale ſcꝫ a volūtate diuina.

¶ Utrum actus hominis recipiant ſpecieꝫ ex fine. Articu. 3.

AD Tertiū ſic pcediť. Uř ꝙ act⁹ hūani nō recipiāt ſpēꝫ a fine. finis. n. ē cā extrinſeca: ſꝫ vnūqđqꝫ hꝫ ſpēm ab aliq̄ pncipio intrinſeco. ergo act⁹ hūani nō recipiūt ſpēm a fine. ¶ P̄. Illud qđ dat ſpeciē oportet eſſe pri⁹, ſꝫ finis eſt poſterior in eē: ergo actus human⁹ nō habet ſpeciē a fine. ¶ P̄. Idē non poteſt eſſe niſi in vna ſpecie, ſed eūdē numero actū cōuenit ordinari ad diuerſos fines: ergo finis non dat ſpeciem actibus humanis.

Sed Cōtra eſt, ꝙ dicit Aug. in lib. de moribus eccl. ⁊ manicheorū. Secūdū ꝙ finis ē culpabilis vľ laudabilis ſm hoc ſunt opa nřa culpabilia vľ laudabilia.

Rñdeo Dicēdū, ꝙ vnūqđqꝫ ſortitur ſpēm ſꝫ actū, ⁊ nō ſm potētiā: vñ ea q̄ ſunt cōpoſita ex mā ⁊ fořa cōſtituunť i ſuis ſpēb⁹ p pprias fořas. ⁊ h̄ ēt cōſiderādū ē in motib⁹ pprijs. Cū. n. mot⁹ q̄dāmō diſtiguať p actionē ⁊ paſſionē, vtrūqꝫ horū ab actu ſpēꝫ ſortiť: actio q̄dē ab actu q̄ eſt pncipiū agēdi: paſſio ab actu q̄ eſt terminus mot⁹ nři. vñ calefactio actio nihil aliđ ē q̄ motio q̄dā a calore pcedēs, calefactio vo paſſio nihil aliud ē q̄ mot⁹ ad calorē. Diffinitio āt manifeſtat rōnē ſpeciei. ⁊ vtroqꝫ mō actus hūani, ſiue cōſiderenť p modū actionū ſiue p modū paſſionū ſpēm a fine ſortiūtur. vtroqꝫ. n. mō pñt cōſiderari act⁹ hūani eo ꝙ hō mouet ſeipꝫ ⁊ moueť a ſeipſo. dcm̄ ē āt ſupra ꝙ act⁹ dñr hūani inq̄tū pcedūt a volūtate deliberata. obm āt volūtatis ē bonū ⁊ finis. ⁊ iō māifeſtū ē, ꝙ pncipiū hūanorū actuū inq̄tū ſunt hūani eſt finis: ⁊ ſilř ē terminus eorundē. nā id ad qđ terminatur actus hūanus eſt id quod volūtas intēdit tanq̄ finē: ſicut in agentib⁹ nālibus forma generi eſt conformis forme gñantis ⁊ qꝛ vt amb. dicit ſup Lucā, Mores pprie dñr humani: actus morales pprie ſpēꝫ ſortiunť ex fine. nā idē ſunt act⁹ morales ⁊ act⁹ hūani.

Ad Primū ergo dicēdū, ꝙ finis non eſt omnino aliquid extrinſecū ab actu: qꝛ cōparatur ad actū, vt pn̄m vel terminus ⁊ hoc idē ipm eſt de rōne actus vt. ſ. ſit ab aliquo q̄tū ad actionē ⁊ vt ſit ad aliqđ q̄tum ad paſſionē. ¶ Ad ſm dōm, ꝙ finis ſm ꝙ ē prior in intētione vt dcm̄ ē, ſꝫ hoc ptinet ad voluntatem: ⁊ hoc mō dat ſpēm actui hūano ſiue morali. ¶ Ad tertiū dōꝫ, ꝙ idē act⁹ numero ſm ꝙ ſemel egrediť ab agente non ordinatur niſi ad vnū finē pximū a quo hꝫ ſpēm, ſed pōt ordinari ad plřes fines remotos, quorū vnus eſt finis alteri⁹: poſſē tñ eſt ꝙ vnus actus ſm ſpēm nāe ordineť ad diuerſos fines volūtatis: ſicut hoc ipm quod eſt occidere hoīem qđ eſt idē ſm ſpēm nāe pōt ordinari ſicut i finē ad cōſeruationē iuſtitie ⁊ ad ſatiſfaciendū ire. ⁊ ex hoc erunt diuerſi actus ſm ſpeciem moris: qꝛ vno mō erit actus virtutis, alio mō erit actus vitij: nō eñ motus recipit ſpēm ab eo qđ eſt terminus per accñs, ſed ſolū ab eo qđ ē terminus per ſe. fines aut morales accidunt rei naturali, ⁊ econuerſo rō naturalis finis accidit morali. ⁊ iō nihil prohibet actus qui ſunt idem ſecundum ſpēm nature eſſe diuerſos ſecundum ſpēm moris: ⁊ econuerſo.

¶ Utrum ſit aliquis vltimus finis humane vite. Articu. 4.

AD Quartum ſic procediť. Uidetur ꝙ nō ſit aliq̄s vltimus finis humane vite, ſꝫ pcedať in īfinitū. Bonū eñ ſm ſuā rōnē eſt diffuſiuum ſui: vt pꝫ per Diony. 7. c. de diui. no. Si ergo qđ procedit ex bono, ipſum etiā eſt bonuꝫ, opꝫ ꝙ illud bonū diffundat aliquid bonū: ⁊ ſic pceſſus boni eſt in infinitū. Sed bonū habet rōnem finis. ergo in finibus eſt pceſſus in infinitū. ¶ P̄. Ea q̄ ſunt rōnis in infinitū multiplicari pñt, vñ ⁊ mathematice q̄titates in īfinitū augenť. Spēs ēt nūerorū pp hoc ſunt īfinite: qꝛ dato quolꝫ nūero aliū maiorē excogitare potes, ſꝫ deſideriuꝫ finis ſeqť apphenſionem rōnis, ergo vř ꝙ in finibus pcedať in infinitū. ¶ P̄. Bonum ⁊ finis eſt obiectum voluntatis, ſed voluntas infinities poteſt reflecti ſupra ſeipſam: poſſum eñ velle aliquid, et velle me velle illud. ⁊ ſic in infinitū. ergo in finib⁹ humane volūtatis proceditur in infinitum. ⁊ non eſt aliquis vltimus finis hūane volūtatis

finis intelligitur q̄ditas finis: q̄ñ mulier pparans cibos: vt comedat homo p̄ciđ quidditatē comeſtionis nec in vlī nec in particulari nouit: ſed ad hūc finem: qui eſt nunc comedere apprehenſum ordinat preparationem ſuam. ¶ Ad hoc dī: ꝙ cū rō finis cōſiſtat in hoc, qđ eſt eſſe cuius cā ſeu propter qđ cognoſcere rōnē finis eſt cognoſcere habitudinē finis ad id qđ eſt ad finem: q̄ eñ pportionē hoīs cognoſcit ad finē ſe mouere pōt: ⁊ qui non nouit: non pōt. Cui⁹ ſignū eſt ꝙ apphenſo aliquo fine puta ſanitate nihil agimus pp ipaꝫ donec cognoſcam⁹ hitudinē eius ad exercitiū, vel dietā: vel potionē ⁊c. In cognitiōe ergo pportionis: ſeu hitudinis rei, q̄ eſt finis ad id qđ eſt ad finē vt ſic cōſiſtit cognoſcere rōnē finis. ⁊ hinc oritur dñia in mouēdo ſe ad finē cognitū ⁊ non mouere ſe: vt in littera dī. ¶ In eo. 2. ar. i. rñ. ad tertiū nō rōnē optimā quare opus nāe eſt opus intelligentie.

¶ Super Articulum tertium.

J. ſ. 4. ⁊ q. 18. ar. 2. ⁊ 3. ⁊ q. 72. ā. n. ⁊ 3. Et. 2. dī. 40. ā. 5. Et mal. q. art. 4.

In tertio ar. dubiū occurrit circa proceſſum litere: nā digredi videť a principio actiuo ad principium finale: dū aſſumit vlr ꝙ actio ſpecificatur ab actu q̄ eſt pncipiū agendi, vt calor calefactionis ⁊ ſubſumit ꝙ finis eſt obm voluntatis: ac per hoc principium actus deliberati a voluntate et ſic concludit finem vt principeꝫ ſpecificare actionē hūanā. Conſtat. n. ꝙ finis nō ē act⁹ q̄ ſit principiū agēdi. ſꝫ ē finis pp quē agēs pncipio agendi agit. malus igiť vř pceſſus iſte. ¶ Ad hoc dī ꝙ finis eſt non ſolum finis: ſed obm voluntatis ac per hoc loco forme que eſt principiū agendi: bonū. n. intellectum. talis eſt agēn deſideriū. Et ſi ꝫ b inſteť qꝛ nō ſaluať iuxta hanc rñſionē ſermo formať. ſ. ꝙ finis ſpēm det actioni hūane ſꝫ rē que eſt finis rñdēdū ē, ꝙ finis: inq̄tum finis hꝫ ꝙ ſit obm voluntatis ⁊ ſit rō agēdi tali po: cui⁹ eſt ppū obm: ⁊ ſic eſt ſermo formalis: ꝙ finis ſpecificat actionē humanā: ⁊ nulla digreſſio in pceſſu cōmiſſa eſt. Sꝫ diuerſus mod⁹ habēdi rōnē agēdi incluſus in minore apparētiā dat dubio: ipm eñ eſſe ppter qđ voluntas agit, eſt eſſe quo volūtas agit nec ſibi debeť alio⁹ q̄ agit: ſeu rō agendi. ¶ In eo. ⁊ rñ. nolo repetere ſcripta ſupra primā partē. ſꝫ in rñſione ad primū nō illo verbo vt hoc ipm eſt de rōne act⁹. Ex his. n. pꝫ q̄ cōformis. S. T. ſit doctrina ſuperi⁹ tradita de diſtinctione intrinſeca quarūdā rerū. ſ. potētiarū actuum motuū ⁊ hmōi per extrinſeca, a qb⁹ rōnes earū abſolui nequeūt. ¶ In eo. 3. ar. in rñſione ad tertiū aduerte: ꝙ autor non negat pluralitatē finiuꝫ etiā primorū abſolute: ſed ſpecificantiū actū: vnius. n. numero actus prout ſemel egrediť ab operāte (qđ dī pp acciñtes intentiones in continuando actum) vn⁹ ſolus eſt finis proprius a quo eſt ſpecies velut ſubſtātialis: a ceteris autem accidentales ſpecies ſunt, vt inferius clarificabitur de circūſtātijs.

¶ Super Arti. 4.

In arti. 4. eiuſdem. 1. qđ. dubium eſt circa rñſionem ad primum quum dicitur ꝙ de ratione boni eſt ꝙ aliquid ab ipſo effluat nam ſi hoc eſt verum ſequitur primo ꝙ de ratione boni quod eſt eſſentia diuina eſt ꝙ aliquid ab ipſa effluat. Et eū illud qđ eſt de rōne alicuius neceſſario conuenit illi ſequitur ꝙ neceſſario ab eſſentia diuina aliquid effluat. Et ſic nō libere ſed neceſſario res effluxerunt in eſſe a deo. Sequitur ſcđo ꝙ intellect⁹ diuinus moderando effluxum bonorum a primo bono auferret a bono id qđ eſt de rōne eius qđ ⁊ impoſſibile eſt, ⁊ non eſt fas tribuere diuine ſapientie que diſponit oīa ſuauiter. Probatur ſequela qꝛ conſtituendo vltimū bonū inferius: cū illud quia bonū ē habeat de rōne ſua ꝙ aliquid ab eo effluat: et qꝛ vltimū nihil ab eo effluit ꝑꝫ q ſit oblatum ab eo id qđ eſt de ratione eius.

¶ Ad hoc dī ꝙ inter finē ⁊ bonum hoc intereſt ꝙ cū finis hēat duo. ſ. eſſe cāꝫ appetitus: hꝫ eñ rōnē appetibilis) ⁊ eſſe cauſaꝫ finalē finis eñ alicuius ē finis. Et ſm hos rū oritur ex pmo. nā finis ex eo ꝙ appetibiľ cāt finalř bonū exercet rōnē finis q̄ ad primā ppeň ⁊ i pmo eth. dī bonū eſt qđ oīa appetūt. Et diuina eſſentia hꝫ rōnē boni re⁹ ſine nālis volūtatis vt pote ppriū obm illius cuius cōſtat nō eſſe finē poſitiue ſicut nec aliā cām. ſm āt expreſſe nāt nolle finis ⁊ ppō bonū exercet finem in ſeipſo: ⁊ in his q̄ ſunt ad finē vtpote appetibilis rōnem hñtn: finis autē diſtinguitur ꝫ ea q̄ ſunt ad finē vt cā ab effectu. Ex his aūt deducitur cū duplex ſit effluxus a bono ſ. in appetitu et in re. Et prim⁹ in lřa vocať ſm ordinē intentionis. 2⁹ executionis ſi ſit ſermo de effluxu in appetitu conſtat ꝙ de rōe boni ē nō ꝙ appetať ſꝫ ꝙ ſit appetibile: ac p b nō ꝙ ab eo aliqđ effluat ſed ꝙ ſit tale a q̄ effluat appetitus ſui. Et ſi ꝫ b opponať pceſſus in infinitū qꝛ ſi q̄dlꝫ bonum pter ſui amorem. ⁊ ille amor cū ſit bonū pter ſui amorē. ⁊ ſic in infinitū facilis eſt rñ⁹ ex rñſione ad tertiū ꝙ b cū ſit p accñs nō incōueniens ſortiri infinitatē: ſicut in actib⁹ reflexis intellꝰ. ſi eñ eodē actu in obm ⁊ actū mēs noſtra ferreť in pmo actu ei ſtar⁹. ſic ē in intent⁹ āgeli. Si vo ſit ſermo de effluxu in re. ſic iſto magis pſtat ꝙ nō ē de rōe bōi diffundere ſe, ſꝫ eē diffuſiuū ſui: q̄ñ bo⁹ ad actualē diffuſionē ſui in re nō precurrit imc⁹ ſꝫ mediāte cā efficiēte. vocc. ſ. c⁹ ē obm a q̄ ſit ꝙ actualr finis alicui⁹ c⁹ erat finē apritudinalr tñ ⁊ p rea pᵃ nō nihil officit. ¶ Ad ſꝫ dī dōꝫ ē ꝙ cū bo⁹ mltiplr dicať. ſic ⁊ ens: nō ē vnicū iudi⁹ de oī bono dādū ſꝫ diſcernēdum eſt ꝙ aliquid dī bo⁹ qꝛ eſt bonū aliqđ qꝛ ē q̄ aliqđ ē bo⁹, aliqđ vt actio boni aliqđ vt terminus pſummās eē bo⁹ ⁊ hmōi. Et dōm ꝙ vnūqđqꝫ eo⁹ q̄ ē bonū ē diffuſiuū ſui in appetitu: ⁊ ſilř vnūqđqꝫ eo⁹ q̄ eſt bonū ē effuſiuū ſui in re. i. cōicatiuū ſui vľ vt pn̄m vel vt terminus vľ vt ſubꝫ vľ vt paſſio ⁊c. Et ſic diuina ſapia ⁊ finē pſtituit pceſſui bonorū a pmo bono dū finite ea cōſtituit in nūero pondere ⁊ mēſura, ⁊ nullum bonū eo qđ eſt de rōe ſua priuauit: ſꝫ vnicuiqꝫ nō eodē mō diſtribuit modos cōionis. vt ſic cōio oīm ⁊ ſtatus cāret bonis. Ab vltimo nāqꝫ bono etſi nō emanet aliquid in re alterius ē tamen hoc bonum qđ eſt terminare effluxum boni ⁊ pficere ac conſummare rem in eſſe perfecte: qđ non parum boni eſt.

3. b. 3. c. 2. ā. 3. c.

¶ Super Artic. 4.

In eodē. 4. ar. dubiū occurrit circa rñſionem ad ſm quo pacto pōt eſſe

Sed contra Eſt, ꝙ ph̄s dicit. 2. meta. ꝙ qui infinitum faciūt auferūt naturam boni: ſed bonū eſt quod habet ratione̅ finis. ergo cōtra ratione̅ finis eſt ꝙ̄ ꝓcedatur in infinitum, neceſſe eſt ergo ponere vnum vltimum finem.

Reſpondeo Dicēdum, ꝙ ꝑ ſe loquendo impoſſibile eſt in finib⁹ ꝓcedere in infinitū ex quacūq̧ ꝑte. in omnibus eñ que per ſe habēt ordine̅ adinuice̅, oportet ꝙ remoto ꝓmo remouea̅tur ea que ſunt ad ꝓmū. Vñ ph̄s ꝓbat in. 8. phy. ꝙ nō eſt poſſibile in cauſis mouētibus procedere in infinitū. q2 non eſſet ꝓmū mouēs: quo ſubtracto alia mouere nō pñt, cū nō moueāt niſi per hoc ꝙ mouent̄ a primo mouēte. In finib⁹ aūt inuenit̄ duplex ordo ſ. ordo intentionis: ⁊ ordo executiōis. ⁊ in vtroq̧ ordine op3 eſſe aliquid primum. id enim quod eſt primum in ordine intentiōis eſt quaſi principiū mouens appetitū: vnde ſubtracto principio appetitus a nullo moueretur. id autem qḋ eſt principiū in executiōe, eſt vnde incipit operatio: vnde iſto ꝓncipio ſubtracto nullus inciperet aliquid operari. principium autē intentionis eſt vltimus finis, principiū autē executionis eſt ꝓmum eorum que ſunt ad finē. ſic ergo ex neutra parte poſſibile eſt in infinitum procedere, q2 ſi non eſſet vltimus finis nihil appeteretur, nec aliqua actio terminaret̄, nec etiā quieſceret intentio agētis. Si autē nō eſſet primū in his q̄ ſunt ad finē, nullus inciperet aliquid operari nec terminaret̄ conſiliū ſed in infinitū procederet. Ea vero que nō habent ordinem per ſe, ſed per accidens ſibiinuicem cōiunguntur, nihil ꝓhibet infinitatē habere: cauſe etiam per accidens indeterminate ſunt: ⁊ hoc etiam modo conuenit eſſe infinitatem per accidēs in finibus, ⁊ his que ſunt ad fines.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ de ratiōe boni eſt ꝙ aliq̄d ab ipſo effluat. nō tamen ꝙ ipſum ab alio procedat. ⁊ ideo cum bonū habeat rationem finis et primū bonū ſit vltimus finis: ratio iſta nō ꝓbat ꝙ nō ſit vltimus finis, ſed ꝙ a fine primo ſuppoſito procedat̄ in infinitū inferius verſus ea que ſunt ad finē. ⁊ hoc quidē conpeteret ſi conſideraretur ſola virtus primi boni que eſt infinita, ſed q2 primū bonū h3 diffuſionē ſm intellectū cuius eſt ſ3 aliquā cauſam certā profluere in cauſata, aliquis certus modus adhibetur bonorū effluxui a primo bono a quo omnia bono participant virtutem diffuſiuam. ⁊ ideo diffuſio bonorū non procedit in infinitum. ſed ſicut dicitur Sap. xi. Deus omnia diſpoſuit in numero pondere ⁊ menſura. ¶ Ad ſcdm dōm, ꝙ in his que ſunt per ſe, ratio incipit a ꝓ̄cipiis naturaliter notis ⁊ ad aliquē terminū progreditur: vnde philoſophus probat in primo poſteriorum, ꝙ in demonſtrationibus non eſt proceſſus in infinitum: q2 in demonſtrationibus attenditur ordo aliquorum ꝑ ſe adinuicem connexorū ⁊ non per accidēs. in his autē que per accidens connectuntur nihil prohibet ratione̅ in infinitū ꝓcedere: accidit autē quantitati aut numero preexiſtenti inquantū huiuſmodi ꝙ ei addat̄ quātitas aut vnitas: vnde in huiuſmodi nihil prohibet rationem procedere in infinitum. ¶ Ad 3m dōm, ꝙ illa multiplicatio actuū volūtatis reflexe ſupra ſeipſam ꝑ accidēs ſe h3 ad ordinē finiū: qḋ patet ex hoc ꝙ circa vnū ⁊ eundē actū indifferēter ſemel vel pluries ſupra ſeipſam voluntas reflectitur.

¶ Utrum vnius hominis poſſint eſſe plures vltimi fines. Artic. 5.

Ad quintū Sic proceditur. Videt̄, quod poſſibile ſit voluntatem vnius hominis in plura ferri ſimul ſicut i vltimos fines. Dicit enim Auguſt. xix. de ciui. dei, ꝙ quidam vltimum hominis finē poſuerūt in quatuor. ſ. voluptate, in quiete, in bonis nature, et in virtute hec autem manifeſte ſunt plura. ergo vnus homo poteſt conſtituere vltimum finem ſue voluntatis in multis.

¶ Preterea. Que non opponūtur adinuicem ſeinuicē non excludunt. ſed multa inueniunt̄ in rebus que ſibiinuicem nō opponūtur. ergo ſi vnum ponatur vltimus finis voluntatis non propter hoc alia excluduntur.

¶ Preterea. Voluntas per hoc quod conſtituit vltimum finem in aliquo ſuam liberam potentiam non amittit: ſed anteq̄ cōſtitueret vltimū finem ſuum in illo puta in voluptate, poterat conſtituere finem ſuum vltimū in alio, puta in diuitiis. ergo etiam poſtq̄ conſtituit aliquis vltimū finem ſue voluntatis in voluptate poteſt ſimul conſtituere vltimū finem in diuitiis. ergo poſſibile eſt vnius hominis voluntatem ſimul ferri in diuerſa, ſicut in vltimos fines.

Sed cōtra Illud in quo quieſcit aliq̄s ſicut in vltimo fine: hominis affectui dominat̄: q2 ex eo totius vite ſue regulas accipit vñ guloſis dicitur Phil. tertio. Quorū deus venter eſt, q2. ſ. cōſtituūt finem in delitiis ventris, ſed ſicut dicitur Math. 7. Nemo pōt duobus dominis ſeruire adinuicem. ſ. nō ordinatis ergo impoſſibile eſt eē plures vltimos fines vnius hominis adinuicem non ordinatos.

Rñdeo Dōm, ꝙ impoſſibile eſt ꝙ voluntas vnius hominis ſimul ſe habeat ad diuerſa ſicut ad vltimos fines. cuius ratio pōt triplex aſſignari. ¶ Prima eſt: q2 cum vnumquodq̧ appetat ſuā perfectionē illud appetit aliquis vt vltimum finem, quod appetit vt bonum perfectū ⁊ cōpletiuū ſuipſius. Unde Auguſt. dicit. 9. de ciui. dei. Finem hominū nunc dicimus non ꝙ conſumitur vt non ſit, ſed ꝙ perficitur vt plene ſit. oportet igitur ꝙ vltimus finis ita impleat totum hominis appetitum ꝙ nihil extra ipſum appetendum relinquatur. qḋ eſſe non poteſt ſi aliquid extraneum ad ipſius perfectionem requiratur. vnde non poteſt eſſe ꝙ in duo ſic tendat appetitus ac ſi vtrunque ſit bonum perfectum ipſius.

¶ Secunda ratio eſt, quia ſicut in proceſſu rationis principium eſt id quod naturaliter cognoſcitur, ita in proceſſu rationalis appetitus qui eſt voluntas oportet eſſe ꝓncipiū id quod naturaliter deſideratur. hoc autem oportet eſſe vnum: quia natura non tendit niſi ad vnum: principium autem in proceſſu rationalis appetitus eſt vltimus finis: vnde oportet id in quod tendit voluntas ſub ratione vltimi finis eſſe vnum.

¶ Tertia ratio eſt: q2 cum actiones volūtarie ex fine ſpeciē ſortiātur, ſicut ſupra habitum eſt: oportet ꝙ a fine vltimo qui eſt communis ſortiantur rationem generis, ſicut et naturalia ponuntur in genere ſm formalē rationē communem: cum igitur omnia appetibilia volūtatis inquantum huiuſmodi ſint vnius generis, oportet vltimū finē eſſe vnū: ⁊ precipue quia in quolibet genere eſt

verū ꝙ inter ſpecies numerorū ſit ordo per accidēs ⁊ proceſſus in infinitum: q2 accidit numero ꝓexiſtenti qḋ et addatur vnitas. vt eſt in primis ꝫ communem animi conceptionē. ſ. ꝙ inter ſpecies eſt ordo ꝑ ſe. ⁊ ꝓbatur ratione: q2 vna ſpēs puta trinitas eſt per ſe prior quaternitate: ⁊ quaternitas eſt per ſe poſterior trinitate. ⁊ ſilr̄ eſt de trigono ⁊ tetragono.

¶ Ad hoc di breuiter: q2 extra moralia eſt materia hic ꝙ aliḋ eſt loqui de ordine entium: ⁊ aliud de ordine eorū vt cauſe ⁊ cauſati: ſermo ph̄s eſt de ordine finiū. i. cauſarū finalium ⁊ propterea de ordine cauſandi loquendo dicitur ꝙ numerus precedens eſt cauſa per accidens numeri ſequentis: q2 accidit numero ꝓexiſtēti: puta 8⁹ vt ſic ꝙ addat̄ vnitas ⁊ fiat nouenarius: obiectio aūt militat de ordine ipſarum ſpecierū abſolute non in ratione cauſe ⁊ cauſati. ſed ſi ſtudioſe inquirit̄ quomodo in ſpeciebus numerorū figurarū ⁊ proportionū dat̄ ꝓceſſus in infinitum: ⁊ tamen cōiter di ꝙ in ꝑ ſe ordinatis entibus non datur ꝓceſſus i infinitum. Dicendū eſt qḋ illud cōe dictum intelligendū eſt de entibus ſimplr̄ nō de entibus ſm quid hmōi autem ſpēs cū non ſint nec eſſe poſſint in actu ſed ſemper ſunt in actu ꝑ mixto potentie: vt p3 in. 9. metap. non ſunt inter entia niſi ſm q̄d vt eſt infinitum: ⁊ ꝓpterea non de eis intelligitur cum di ꝙ in entibus habentibus ꝑ ſe ordinē non eſt proceſſus in infinitum.

¶ Super Articulum quintum.

In artic. 5. eiuſdē prime. q. aduerte primo titulum ꝙ intelligēs ipſum de ſil' ferri iā actu eſ effectu ſeu habitu: vnde vim rōnis in corpore. Procedūt eñ ex diuerſis capitib⁹. nam primū ex eo ꝙ vltimus finis h3 rōnē boni perfecti reſpectu illius. ſecunda ex eo ꝙ habet rōnem primi boni naturalis. tertia ex eo ꝙ h3 rationē primi ſpecificantis. Et l3 primū rō clarius contineat: et ꝓpea illa vtitur auctor in reſponſionibus argumētorum: eodem tñ mō oēs clarificāt. nā ſicut repugnat diuitias (ſibi gratia.) ex vna parte ⁊ voluptatem ex altera parte conſtituere ſimul duo bona completa vnius q2 ſequit̄ ꝙ neutrū ſeorſum eſt ſufficiens nec ꝑ ḃ vtriq̧ aliq̄d deficit ⁊ vtriq̧ eſt incōpletū: ita repugnat hec eadē conſtituere ſil' duo prīa bona naturalia: quia neutrū eēt pri^m quo inciperet motus voluntatis: ⁊ ſimilr̄ repugnat eadem conſtituere duo prima ſpecificātia: q2 neutrū eorū eſſet ſpecificans ꝓ^m vt hec rōnes directe cōcludentes vnitatē ſotalē vltimi finis i vnoquoq̧: q2 h3 rōnē cōpleti vl' ſ ſpecificātis primo ſil' ꝯcludunt ꝙ impoſſibile ē ſil' poni hmōi rōnem ſotalē in diuerſis ⁊ rerum conditiōis: ita vt diſtinguat̄ ipſa rō ſotal' in eis ⁊ ſunt ſil' duo vltimi fines vnius hoīs: ex q̄ tñ ſtat vt in iſta di: ꝙ rō iſta ponat̄ i pſib⁹ iāq̄ pnb⁹ integrānb⁹ vnū ſubm adeq̄ū illius. S3 vnū hic occurrit nobiliorum du^m cōnſtat hec duo ſil' ꝙ q̄b3 petōr conſtituat ſibi vltimum finē in illo ꝯmutabili bono ꝙ in eo dū cū auertit̄ a deo peccādo mortalr̄ ⁊ ꝙ nō hēat ſil' in hīs diuerſis vt vltimos fines cū cōnueat: vnde hoīe3 ſil' eē in diſparatis petis mortalibus puta gula ⁊ iniuſtitia ita ꝙ neutrū ꝑ alterius officit. ſ3 ebrietas cum ſm ſe delectat: ⁊ ſimilr̄ lucri iniuſtitia.

¶ Ad hec breuiter di ꝙ eōs fines proximi petōrū mortaliū vniūtur in vno vltio fine q̄ ē ipſemet peccator q̄ amor ſui vſq̧ in cōtēptū dei cōſtituit ciuitatem babilonis: ſicut amor dei vſq̧ ad cōtēptum ſui hierlm̄. vñ hmōi petōr nec i gule nec in luxurie appetit bono ſeorſum ꝯſtituit vltimū finē. cu^s ſig^m eſt q2 neutrū ſibi ſufficit ſ3 oīa cōmutabilia bona ad q̄ petōr conuertit̄ refernt̄ ad vnū cōem finē qui eſt ſimpliciter vltim⁹ ſibi. ſ. ipſummet: q2 oīa appetit vt conferētia ad bo^m ꝓpriū: ita ꝙ hec bōa nō appetunt̄ vt ſiues vltimi ſimplr̄: ſed vt fines vlt', primi ſcilicet vt. ſ. ꝓtea bōi ꝓprii ꝙ ē ſimplr̄ finis vltim⁹ illi⁹: ⁊ incluſū in oī petō mortali. Ita nūc docet impoſſe eē ꝙ vnius ſit ſimplr̄s fines vltimi ſimpliciter. Et ꝓpterea nulla eſt cōtrarietas inter propoſita

f. q. 12. a.
3. ad. 1. ⁊
q. 13. ā.
3. ad 3m.
El. 2. di.
24. ar. 5
cor. Et
4. di. 31.
qō. ā. 2.
cu. Et
mal. q.
14. ar.
2. cor. R.

vnum primũ principium: vltimus aũt finis hʒ rationem primi principij, vt dictũ eſt: ſicut aũt ſe hʒ vltimus finis ſimpliciter ad totum humanũ genus, ita ſe hʒ vltimus finis huius hoĩs ad hunc hominẽ vñ opʒ ꝙ ſicut oĩm hoĩm eſt nãliter vnꝰ finis vltimus, ita huius hoĩs volũtas in vno vltimo fine ſtatuatur.

Ad primũ Ergo dñm, ꝙ oĩa illa plura accipiebantur in rõne vnius boni perfecti ex his ↄſtituti ab his qui in eis vltimũ finẽ ponebant. ℭ Ad ſcḿ dñm, ꝙ etſi plura accipi poſſunt que ad inuicẽ oppoſitionem non habeãt: tamẽ bono perfecto opponitur ꝙ ſit aliquid de perfectione rei extra ipſam. ℭ Ad tertium dicendum, ꝙ poteſtas voluntatis non habet vt faciat oppoſita eſſe ſimul, quod cõtingeret ſi tenderet in plura diſparata ſicut in vltimos fines: vt ex dictis pʒ.

ℭ Utrum homo omnia que vult, velit propter vltimum finem. Articu. 6.

1.q.60. ar.2.co. c.4.diſ. 47.q.1. art.3.q. 4.&c.1. 5.ca. 100. **AD ſextũ** Sic procedit̃. Uĩ ꝙ nõ oĩa q̃cunqȝ vult hõ pp̃ vltimũ finẽ velit. ea. n. q̃ ad finẽ vltimum ordinant̃ ſerioſa dñr quaſi vtilia: ſed iocoſa a ſerioſis diſtinguunt̃. ergo ea q̃ homo iocoſe agit nõ ordinat ĩ vltimũ finẽ. ℭ P̃. Phs dicit in principio Meta. ꝙ ſcientie ſpeculatiue ꝓpter ſeipſas queruntur: nec tñ põt dici ꝙ queľʒ earũ ſit vltimus finis. ergo nõ oĩa que hõ appetit, appetit pp̃ vltimũ finem. ℭ P̃. Quicq̃d ordinat aliquid in finem cogitat de illo fine: ſed nõ ſemper homo cogitat de vltimo fine in omni eo quod appetit aut facit: nõ ergo omnia homo appetit aut facit propter vltimum finẽ.

Sed contra Eſt, ꝙ dicit Augu. xix. de ci. dei, Illud eſt finis boni noſtri propter quod amantur cetera illud autem propter ſeipſum.

Rñdeo Dicendũ, ꝙ neceſſe eſt ꝙ oĩa q̃ hõ appetit, appetat propter vltimũ finẽ: ⁊ hoc apparet dupliciter ratione. Primo quidẽ: qꝛ quicquid homo appetit ſub ratione boni: quod quidẽ ſi non appetitur vt bonũ pfectũ qđ eſt vltimus finis, neceſſe eſt vt appetatur vt tẽdens in bonum perfectũ: quia ſemper inchoatio alicuius ordinatur ad cõſummationẽ ipſius ſicut pʒ tã in his q̃ fiũt a nã q̃ʒ in his que fiunt ab arte: ⁊ ita oĩs inchoatio perfectionis ordinatur in pfectionem conſummatã q̃ eſt ꝓpter vltimũ finem. Scđo, qꝛ vltimus finis hoc modo ſe habet in mouendo appetitum ſicut ſe habet in alijs motionibus primum mouẽs. Manifeſtũ eſt aũt ꝙ cauſe ſecunde mouentes non mouẽt niſi ſecundum ꝙ mouentur a primo mouente: vnde ſecunda appetibilia non mouent appetitum niſi in ordine ad primũ appetibile quod eſt vltimus finis.

Ad primũ Ergo dicendũ, ꝙ actiones ludicre non ordinãtur ad aliquẽ finem extrinſecum: ſed tñ ordinantur ad bonuʒ ipſius ludentis: prout ſunt delectantes vel requiem preſtantes. bonum autem conſummatum hominis eſt vltimus finis eius. ℭ Et ſimiliter dicendũ ad ſecundum de ſcientia ſpeculatiua que appetitur vt bonum quoddã ſpeculantis. quod cõprehẽditur ſub bono complete ⁊ perfecto, quod eſt vltimus finis. ℭ Ad tertiũ dicẽdum, ꝙ non oportet vt ſemper aliquis cogitet de vltimo fine quandocunqȝ aliquid appetit vel operatur: ſed virtus prime intentionis que eſt reſpectu vltimi finis manet in quolibet appetitu cuiuſcunque rei. etiam ſi de vltimo fine actu non cogitetur: ſicut non oportet ꝙ qui vadit per viam in quolibet paſſu cogitet de fine.

ℭ Utrum ſit vnus vltimus finis omnium hominum. Arti. 7.

8. art. 5. conis. c. 1. eth. lec. 9. co. 3. ſl. **AD ſeptimũ** Sic proceditur. Uidetur ꝙ non omnium hominum ſit vnus finis vltimus: maxime enim videtur vltimus finis eſſe hominis incommutabile bonum: ſed quidam auertuntur ab incommutabili bono peccãdo: non ergo omnium hominum vnus eſt vltimus finis. ℭ P̃. Secundum vltimum finem tota vita hominis regulatur: ſi igitur eſſet vnus vltimus finis omnium hominum, ſequeretur ꝙ in hominibus non eſſent diuerſa ſtudia viuendi: quod patet eſſe falſum. ℭ P̃. Finis eſt actionis terminus: actiones autem ſunt ſingularium: homines autem etſi conueniant in natura ſpeciei: tamen differunt ſecunduʒ ea que ad indiuidua pertinent. non ergo omnium hominum eſt vnus vltimus finis.

Sed contra Eſt, quod Aug. dicit. 13. de trini. quod omnes homines conueniunt in appetendo vltimum finem: qui eſt beatitudo.

Rñdeo Dñm, ꝙ de vltimo fine poſſumus loqui dupliciter. vno mõ ſm rationẽ vltimi finis: alio modo ſm id in quo finis vltimi ratio inuenitur. Quãtũ igitur ad rationem vltimi finis omnes cõueniunt in appetitu finis vltimi: qꝛ oẽs appetunt ſuã perfectionem adimpleri: que eſt ratio vltimi finis, vt dictum eſt. Sed q̃ʒtum ad id in quo iſta rõ inuenitur nõ omnes homines conueniunt in vltimo fine: nam quidam appetunt diuitias tanq̃ʒ conſummatũ bonum: quidã vero voluptatem: quidam vero quodcunqȝ aliud. ſicut ⁊ omni guſtui delectabile eſt dulce: ſed quibuſdam maxime delectabilis eſt dulcedo vini quibuſdam dulcedo mellis. aut alicuius talium: illud tamen dulce oportet ſimpliciter eſſe meliꝰ delectabile, in quo maxime delectatur qui habet optimum guſtum: ⁊ ſimiliter illud bonũ oportet eſſe completiſſimum quod tanquam vltimũ finem appetit habens affectum bene diſpoſitum.

Ad primũ Ergo dicendum, ꝙ illi qui peccant auertuntur ab eo in quo vere inuenit̃ ratio vltimi finis: nõ autem ab ipſa vltimi finis intẽtione: quã querunt falſo in alijs rebus. ℭ Ad ſecundũ dicendum ꝙ diuerſa ſtudia viuendi contingunt in hoĩbus propter diuerſas res, in quibus queritur ratio ſummi boni. ℭ Ad tertiũ dicendum, ꝙ etſi actiones ſint ſingularium, tñ primũ principium agendi in eis eſt natura: que tendit ad vnum: vt dictum eſt.

ℭ Utrum in illo vltimo fine alie creature conueniant. Articu. 8.

AD octauũ Sic ꝓceditur. Uidetur quod in vltimo fine hoĩs etiã omnia alia conueniant. finis enĩ rñdet principio: ſed illud qđ eſt principiũ hominũ ſcilʒ deus: eſt etiã principium omniũ aliorum: ergo in vltimo fine hominis omnia alia cõ̃cant. ℭ P̃. Dio. dicit in li. de diui. no. ꝙ deus conuertit oĩa ad ſeipſum tanquã ad vltimũ finem: ſed ipſe eſt vltimus finis hominis: qꝛ ſolo ipſo fruẽdũ eſt. ergo in fine vltimo hoĩs etiam alia conueniunt. ℭ Preterea. Finis vltimus hominis eſt obiectum voluntatis: ſed bonum voluntatis eſt bonum vniuerſale: quod eſt finis omnium. ergo neceſſe eſt, ꝙ in vltimo fine hominis omnia conueniant.

Sed Cõtra eſt, quod vltimus finis hominum eſt beatitudo: quã oẽs appetunt: vt Aug. dicit ſed non cadit in aliqua alia expertia rationis vt beata ſint: ſicut Auguſtin. dicit in lib. 83. queſtionum: non ergo in vltimo fine hominis alia conueniunt.

Rñdeo Dicendum, ꝙ ſicut Philoſophus dicit in 5. Meta. finis dupliciter dicitur, ſcilicet cuius ⁊ quo, id eſt ipſa res in qua ratio boni inuenitur, ⁊ vſus ſiue adeptio illius rei: ſicut ſi dicamꝰ, quod motus corporis grauis finis eſt vel locus inferior vt res: vel hoc quod eſt eſſe in loco inferiori vt vſus ⁊ finis auari eſt vel pecunia vt res, vel poſſeſſio pecunie vt vſus. Si ergo loquamur de vltimo fine hominis quantum ad ipſam rem que eſt finis, ſicut in vltimo fine hominis omnia cõueniunt: qꝛ deus eſt vltimus finis hominis ⁊ oĩm aliarũ rerũ. Si aũt loquamur de vltimo fine hoĩs q̃ʒtuʒ ad conſecutionem finis: ſic in hoc fine hominis non cõicant creature irrationales: nam homo ⁊ alie rationales creature cõſequuntur vltimum finem cognoſcendo ⁊ amando deum, quod non cõpetit creaturis, que adipiſcuntur vltimum finem, inquantum participant aliquã ſimilitudinẽ dei: ſecundũ ꝙ ſunt vel viuũt: vel etiam cognoſcunt. ℭ Et per hoc patet reſponſio ad obiecta: nã beatitudo nominat adeptionem vltimi finis.

ℭ Super Artic. 6.

IN ſexto articu. vnum oportet pre oculis ſemper habere vt non fallamur. ſ. diſtinctionem inter vltimum finem hoĩs formalr̃ vel materialiter que in ar. 7. exprimuntur vltimus enim finis formaliter nihil aliud eſt q̃ʒ bonũ pfectũ cuiuſqȝ. vt in. 5. hʒ art. Et de vltimo fine formalr̃ hic. 6. ar. verificat̃ primo de vltimo aũt fine mãlr̃ v̓ificatur ſecundario vt. ſ. induit illius rõnem formalẽ: opʒ enim quecunqȝ hõ vult ꝙ velit pp̃ ſuam perfectionem. q̃ñ vt in octauo ẽt Ethi. amabile quidẽ bonum vnicuiqȝ autẽ ꝓpriũ. et ſi hec aduertiſſet Scotus non dixiſſet forte qđ ſcripſit in. 4. diſtin. 49. illa. q. vtrum oĩa q̃ appetit hõ appetat ꝓpter beatitudinẽ. Tenet enim partẽ negatiuam: qꝛ homo põt libero appetitu velle nõ ꝓpter beatitudinẽ rẽʒ negatiue quã contrarie. Negatiue quidem 1.q.105. arti. 2. et 2. di. 38. ar. 1. & 2. cõ. g. 1. 3. c. 75. & 1 & li. 2. c. 17. 25. & 27. & li. & 97. c. 2. & ſi. qđ. 5. art. 6. ad q̃rtũ. tum qꝛ intellr̃ poteſt aliud q̃ʒ btitudinẽ cogitare ⁊ ↄſr̃ voluntas velle. tũ qꝛ intellr̃ põt aliqđ bonũ ↄſiderare vt bonũ in ſe nõ cõſiderando vt bonum ad finẽ. ergo ⁊ volũtas põt velle illud. Contrarie vo qꝛ ſtante certitudine de btitudine in deo ⁊c. ⁊ malitia fornicationis põt hõ velle fornicari. Sed hec faciliime cedũt ſi beatitudo (de qua hic ſermo non eſſet niſi rõ vltimi finis hoĩs ⁊ beatitudinis formaliter eẽt eadem quo ad hanc difficultatem) recte conſideretur. Nos enim loquimur de vltimo fine formaliter: ⁊ dicimus ꝙ nihil põt appeti niſi ipſe aut propter ipſm. Et ꝙ nec negatiue nec ↄ̃rie poteſt alr̃ appeti. Et ad primũ monuit Scotꝰ pʒ ſolo in litera in rñſione ad tertiũ i hʒ ar. vbi hʒ ꝙ intellectu aliud cogitante voluntas vult pp̃ vltimum finẽ virtualiter etſi non actualiter. ⁊ hoc ſufficit. Ad ſcḿ vero pʒ rñſio ex dictis in eo ar. ad primũ ⁊ ad ſecundũ. Inde. n. hʒ ꝙ q̃đcunqȝ partiale bonuʒ appetat̃, appetit̃ ſaltẽ vt bonũ appetentis ⁊ ↄſr̃ ꝓpter vltimũ finẽ. Nã vt i eodẽ corpe ẽt inchoatio alicuiꝰ ordinat̃ ad ↄſũmationẽ eius. ad maiorẽ aũt de ↄ̃rie appetibili manifeſta ẽ rñſio: qꝛ nullus põt appetere ↄ̃rium ſue plene perfe

¶ De beatitudine hominis in quibus conſiſtat. Queſtio. 2.

DEinde Conſiderandum eſt de beatitudine. Primo quidem in quibus ſit. Secundo quid ſit. Tertio qualiter eam conſequi poſſumus. ¶ Circa primum queruntur octo. Primo vtrum beatitudo conſiſtat in diuitijs. Secundo vtruꝫ in honoribus. Tertio vtrum in fama, ſiue in gloria. Quarto vtrum in poteſtate. Quinto vtrum in aliquo corporis bono. Sexto vtrū in voluptate. Septimo vtrum in aliquo bono anime. Octauo vtruꝫ in aliquo bono creature.

¶ Utrum beatitudo hominis conſiſtat in diuitijs. Articu. 1.

AD Primum videtur ꝙ beatitudo hominis in diuitijs conſiſtat. cum enim beatitudo ſit vltimus finis hominis, in eo conſiſtit, quod maxime in hominis affectu dominatur: huiuſmodi autem ſunt precipue diuitie: dicitur enim eccleſiaſtes. x. Pecunie obediunt omnia. ergo in diuitijs beatitudo hominis conſiſtit. ¶ P̄. Scḋm Boetium in. 3. de conſola. Beatitudo eſt ſtatus omniū bonorum congregatione perfectus: ſed in pecunijs oīa poſſideri vīr: quia vt pħs dicit in 5. ethic. Ad hoc nummus eſt inuentus, vt ſit quaſi fideiuſſor habendi pro eo quodcunqꝫ homo voluerit. ergo in diuitijs beatitudo conſiſtit. ¶ P̄. Deſiderium ſummi boni cum nunquā deficiat videtur eſſe infinitum: ſed hoc maxime in diuitijs inuenitur: qꝛ auarus non implebitur pecunia: vt dicitur eccleſiaſtes. 5. ergo in diuitijs beatitudo conſiſtit.

Sed Contra. Bonū hoīs in retinēdo beatitudinē magis conſiſtit quā in emittendo ipſam, ſed ſicut Boet. in. 3. de conſola. dicit, Diuitie effundendo magis ꝙ̄ coaceruando melius nitent. ſiquidem auaritia ſemper odioſos, claros facit largitas. ergo in diuitijs beatitudo non conſiſtit.

Rn̄deo Dōm, ꝙ impoſſibile eſt beatitudineꝫ hominis in diuitijs conſiſtere. Sunt eñ duplices diuitie, vt pħs dicit in. 1. poli. ſ. naturales ⁊ artificiales. Naturales quidem diuitie ſunt quibus homini ſubueniř ad defect⁹ naturales tollēdos: ſicut cib⁹ ⁊ pot⁹, veſtimēta vehicula ⁊ habitacula, ⁊ alia huiuſmodi. Diuitie artificiales ſunt, quib⁹ ſm ſe natura nō iuuař, vt denarij: ſed ars humana eos adinuenit ꝑpter facilitatē cōmutationis: vt ſint quaſi mēſura rerū venaliū. Manifeſtū eſt autē ꝙ in diuitijs naturalibus beatitudo hominis eſſe nō pōt. queruntř enim hmōi diuitie ad ſuſtētandā naturā hoīs: ⁊ iō nō pñt eſſe vltimus finis: ſed magis ordinanř ad hominē ſicut ad finē. vñ in ordine nature oīa huiuſmodi ſunt infra hoīem ⁊ ꝑꝑ hoīem facta: ſm illud pſal. oīa ſubiecisti ſub pedib⁹ eius. Diuitie autē artificiales nō queruntř niſi ꝑpter naꝉles: nō. n. quererenř, niſi qꝛ ꝑ eas emunř res ad vſuꝫ vite neceſſarie: vñ multo minus hñt rationē vltimi finis. impoſſibile eſt igiř beatitudinē q̄ eſt vltim⁹ finis hoīs in diuitijs eē.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ oīa corporalia obediunt pecunie quātū ad multitudinē ſtultorū qui ſola corporalia bona cognoſcūt: q̄ pecunia acquiri pñt. iudiciū aūt de bōis humanis nō debet ſumi a ſtultis, ſed a ſapiētib⁹, ſicut ⁊ iudiciū de ſaporib⁹ ab his q̄ hñt guſtū bñ moderatū. ¶ Ad ſecūdū dōm, ꝙ pecunia pñt haberi omnia venalia nō autem ſpiritualia, que vendi nō poſſunt. vnde dicitur prouerbiorū. 17. Quid ꝓdeſt ſtulto diuitias habere cū ſapientiā emere nō pōt: ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ appetitus naturaliū diuitiarū nō eſt infinitus: qꝛ ſm certā mēſuram ſufficiunt nature: ſed appetit⁹ diuitiarū artificialiū eſt infinitus, qꝛ deſeruit cōcupiſcentie inordinate, que nō modificař: vt pꝫ per pħm in. 1. poli. aliter tñ eſt infinitū deſideriū diuitiaꝝ ⁊ deſideriū ſummi boni: nā ſummū bonū q̄to ꝑfecti⁹ poſſideř, tāto ipſum magis amař ⁊ alia cōtēnunř: qꝛ q̄to magis habetur magis cognoſcitur: ⁊ ideo dicit eccleſia. 14. Qui edunt me adhuc eſurient. ſed in appetitu diuitiarum, ⁊ quorūcunqꝫ tēporaliū bonorū eſt econuerſo: nam quando iam habentur ipſa contēnuntur, ⁊ alia appetuntur: ſm ꝙ ſignificař Jo. 4. cum dñs dicit, Qui bibit ex hac aqua per quam temporalia ſignificantur, ſitiet iterum. ⁊ hoc ideo: qꝛ eorum inſufficientia magis cognoſcitur cum habentur: ⁊ ideo hoc ipſum oſtendit eorū imperfectionē, ⁊ q̄ in eis ſummum bonum non conſiſtit.

¶ Utrum beatitudo hominis conſiſtat in honoribus. Articulus ſecundus.

AD Secūdū videtur ꝙ beatitudo hominis in honoribus conſiſtat. beatitudo enim ſiue felicitas eſt premiū virtutis: vt philoſophus dicit in. 1. ethi. ſed honor maxime videř eſſe id q̄ eſt virtutis premiū: vt philoſophus dicit in. 4. ethi. ergo in honore maxime cōſiſtit beatitudo. ¶ P̄. Illud q̄ cōuenit deo, ⁊ excellentiſſimis maxime, vř eſſe beatitudo, q̄ eſt bonum perfectū: ſed hmōi eſt honor: vt philoſophus dicit in. 8. ethi. ⁊ prime Thimo. dicit apoſtolus. Soli deo honor ⁊ gloria. ergo in honore conſiſtit beatitudo. ¶ P̄. Illud, quod eſt magis deſideratum ab hominibus eſt beatitudo. ſed nihil videtur eſſe magis deſiderabile ab hominibus quam honor: quia omnes patiuntur iacturam in omnibus alijs rebus, ne patiantur aliquod detrimentum ſui honoris. ergo in honore beatitudo conſiſtit.

Sed cōtra Beatitudo eſt in beato, honor auteꝫ non eſt in eo qui honoratur: ſed magis in honorante, qui reuerentiam exhibet honorato: vt philoſophus dicit in. 1. ethic. ergo in honore beatitudo non conſiſtit.

Rn̄deo Dōm, ꝙ impoſſibile eſt beatitudinem conſiſtere in honore: honor eñ exhibeř alicui ꝑpter aliquā eius excellentiam, ⁊ ita eſt ſignū ⁊ teſtimonium quoddam illius excellentie que eſt in honorato. excellentia aūt hominis maxime attēditur circa beatitudinē, que eſt hominis bonum perfectū: ⁊ ſm ꝑtes eius, id eſt ſm illa bona quib⁹ aliquid beatitudinis participatur. ⁊ iō honor pōt quidem conſequi beatitudinem, ſed principaliř in eo beatitudo conſiſtere non poteſt.

Ad primū Ergo dicendū, ꝙ honor eſt premium virtutis ꝑpter q̄ virtuoſi operantur: ſed accipiunt honorem ob hoībus loco premij, quaſi a nō habentibus ad dandum maius. verum autem premium virtutis eſt ipſa beatitudo: propter quam virtuoſi operantur. ſi autem propter honorē operarentur iam non eſſet virtus: ſed magis ambitio. ¶ Ad ſcḋm dōm, ꝙ honor debetur deo ⁊ excellentiſſimis in ſignū vel teſtimonium excellentie preexiſtentis, nō ꝙ ipſe honor faciat eos excellētes. ¶ Ad tertium dicendum, quod ex naturali deſiderio beatitudinis, quam cōſequitur honor vt dictum eſt contingit quod homines maxime honorem deſiderant: vnde querunt homines maxime honorari a ſapientibus: quorum iudicio credunt ſe eſſe excellentes vel felices.

¶ Utrum beatitudo hominis conſiſtat in fama ſiue gloria. Articulus tertius.

AD Tertiū ſic proceditur. Uidetur ꝙ beatitudo hominis conſiſtat in gloria. in eo eñ videtur beatitudo conſiſtere, quod redditur ſanctis pro tribulationibus quas in mundo patiuntur. huiuſmodi autem eſt gloria: dicit enim apoſtolus romano. 8. Non ſunt condigne paſſiones huius temporis ad futuram gloriam, que reuelabitur in nobis. ergo beatitudo conſiſtit in gloria. ¶ Preterea. Bonum eſt diffuſiuū ſui, vt patet per Dionyſium octauo capitulo de diui. no. Sed per gloriam bonum hominis maxime diffunditur in notitiam aliorum: quia gloria, vt Ambro. dicit, nihil aliud eſt quam clara cum laude notitia. ergo beatitudo hominis conſiſtit in gloria. ¶ Preterea. Beatitudo eſt ſtabiliſſimum bonorum. hoc auteꝫ eſſe videtur fama vel gloria: quia per hanc quodammodo homines eternitatem ſortiuntur, vnde Boetius dicit in libro de cōſolatione, Uos immortalitatē vobis propagare videmini, cū futuri famam tpis cogitatis. Ergo btitudo cōſiſtit in fama, ſeu gloria

ctionis quoniam quicquid appetit: appetit vt perfectionē habeat aliquam quantum appetat contra talem reꝫ que eſt vltimus finis vt patet in peccante mortaliter. ⁊ preter illam vt patet in peccāte venialiter. Nec te moneat ꝙ etiā dictus ſpeculatiuus diligim⁹ ꝑpter finem q̄m vt hic ⁊ inferius in q̄ō. 13. artic. 3. ad primū dicere poteſt dīr non propter aliud nō per negōnem vltimi finis ſed per negationē alterius prīmi ⁊ proprīj finis ⁊ ſic dīr fines aliorū nō per affirmationē vltimi ſ̄ negationē in illo ordine ⁊c.

IN artic. 7. ⁊ 8. nihil occurrit ſcribendum.

¶ Super queſtio. 2. Articu. 1.

IN artic. 1. queſt. 2. in argumento in oppoſitum aduerte quod licet beatus ſit dare quā accipere magis domī et ſimiliter ſimpliciter loquēdo: quia dare eſt affluentie accipere indigentie. in hoīe tamen beatitudine: qꝛ beatitudine indiget: ſubſtantia beatitudinis cōſiſtit in accipiendo ſeu retinendo: ⁊ ex ipſa emanat erogatio vt conſequens.

¶ Super Artic. 2.

IN artic. 2. in corpore nota ꝙ ipſa felicitas cōſtituit excellentiā: vt per hoc videas, quod angeli appetendo beatitudinem appetierunt excellentiam: que eſt obiectum ſuperbie.

¶ Super Artic. 3.

IN articu. 3. ad tertiū quod auctor nos affirmat beatitudineꝫ noſtram conſiſtere in gloria etiam apud deum: ſed dicit dependere illam ex cognitione diuina quam habet de nobis in qua conſiſtit gloria noſtra apud deum. ⁊ merito: quia vt patebit beatitudo noſtra non conſiſtit in cognoſci ſed in cognoſcere: quamuis dependeat a cognoſci a deo quia ſcientia dei eſt cauſa rerum ⁊ perficiatur ſeu decoretur per cognoſci ab angelis ⁊ ſanctis.

¶ Super arti. 4. 5. 6.

IN artic. quarto nihil occurrit. ¶ In quinto autem ſpeculabilia in prima parte declarata ſunt. ¶ In ſexto vero in reſponſione ad primum huius queſtionis: que in queſtione quarta artic. 2. tractabitur.

3. ſ. cap. 30. Et opuſ. 3. c. 108. 262. et 264. Et opuſ. 20. li. 1. ca. 8. Et mat. 5. co. 3. 4. 4. 5. Et 1. ethi. lec. 5. ſ.

3. ſ. cap. 28. Et opuſ. 3. co. 108. ⁊ 264. Et mat. 5. co. 5. Et. 1. ethi. lect. 5. co. 3.

3. ſ. cap. 29. Et opuſ. 3. c. 108. ⁊ 264. Et opuſ. 20. li. 1. c. 7. ⁊ 8.

Sed cōtra Beatitudo eſt vera hominis bonū: ſed famam ſeu gloriā cōtingit eſſe falſam: vt.n. dicit Boe. in li.4. de cōſolatione, Plures magnū ſepe nomen falſis vulgi opinionibus abſtulerūt: quo qđ turpiꝰ excogitari pōt? nā qui falſo predicātur ſuis ipſi neceſſe eſt laudibus erubeſcāt, nō ergo beatitudo hominis cōſiſtit in fama ſeu gloria.

Rñdeo Dicēdū, ꝙ impoſſe eſt btitudinē hominis in fama ſeu glia humana cōſiſtere: nā glia nihil aliud eſt ꝙ̄ clara notitia cū laude: vt Amb. dicit. Res aūt cognita alr comparatur ad cognitionē diuinā, ⁊ alr ad cognitionē humanā: hūana eīm cognitio a rebus cognitis cauſat: ſed diuina cognitio eſt cā rerū cognitarū. vñ perfectio humani boni q̄ btitudo dī, nō pōt cauſari a notitia hūana, ſed magis notitia hūana de btitudine alicuiꝰ pcedit. ⁊ quodāmō cauſat ab ipſa humana btitudine, vel inchoata vel pfecta. ⁊ iō in fama vel in glia nō pōt cōſiſtere hoīs btitudo: ſʒ bonū hoīs depēdet ſicut ex cā ex cognitione dei, ⁊ iō ex glia que eſt apud deū depēdet btitudo hoīs, ſicut ex cā ſua: ſm illud pſalmi. Eripiā eū ⁊ glorificabo eū: lōgitudine dierū adimplebo eū: ⁊ oſtēdam illi ſalutare meū. Eſt etiā aliud conſiderādū: ꝙ humana notitia ſepe fallit: ⁊ precipue in ſingularibus cōtingētibꝰ: cuiuſmodi ſunt actus humani: ⁊ ideo frequenter humana gloria fallax eſt: ſed qꝛ deus falli non poteſt, eius gloria vera eſt propter qđ dicitur ſecunde ad Cor. x. Ille probatus eſt quem deus commendat.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ apſus nō loquit ibi de glia que eſt ab hoībus: ſʒ de glia q̄ eſt a deo corā angelis eius. vnde dī Mar. viij. Filiꝰ hominis cōfitebitur eū in glia patris ſui corā angelis eius. ¶ Ad ſm dōm ꝙ bonū alicuius hominis qđ per famā vel gloriā eſt in cognitiōe multorū: ſi cognitio quidē vera ſit oportet ꝙ deriuet a bono exiſtēte in ipſo: ⁊ ſic pſupponit pfectā beatitudinē vel inchoatā. Si autē cognitio falſa ſit: non concordat rei ⁊ ſic bonū non inuenitur in eo cuius fama celebris habetur: vnde patet ꝙ fama nullo mō pōt facere hominē bonū. ¶ Ad tertiū dicendū, ꝙ fama non habet ſtabilitatem: imo falſo rumore de facili perditur, ⁊ ſi ſtabilis aliquando perſeueret: hoc eſt per accidens: ſʒ beatitudo habet per ſe ſtabilitatem ⁊ ſemper.

¶ Utrum beatitudo hominis conſiſtat in poteſtate. Arti. 4.

3.ʒ.c.31 Et opuſ. 3.c.108. 8.264.

AD Quartū ſic pcedit. Uī ꝙ btitudo cōſiſtat in poteſtate. oīa eīm appetūt aſſimilari deo tanꝙ̄ vltimo fini ⁊ primo princip. ſed hoīes q̄ in ptātibꝰ ſunt ꝑpter ſimilitudinē poteſtatis maxime vīr eſſe deo cōformes: vñ in ſcriptura dij vocantur, vt pʒ Exo. 13. Dijs nō detrahes: ergo in poteſtate btitudo cōſiſtit. ¶ P̄. Beatitudo eſt bonū perfectū: ſed perfectiſſimū eſt, ꝙ hō etiā aliquos cōgrue poſſit regere: quod conuenit his qui in poteſtatibus ſunt conſtituti, ergo beatitudo conſiſtit in poteſtate. ¶ P̄. Beatitudo cum ſit maxime appetibilis opponitur ei quod maxime eſt fugiendum. ſed homines maxime fugiunt ſeruitutem: cui contra ponitur poteſtas. ergo in poteſtate beatitudo conſiſtit.

Sed Contra beatitudo eſt perfectū bonum, ſed poteſtas eſt maxime imperfecta, vt enim dicit Boe. 2. de conſolatione. Poteſtas humana ſolicitudinum morſus expellere, formidinum aculeos vitare nequit: ⁊ poſtea potentem cenſes, cui ſatellites latus ambiunt: qui quos terret ipſe plus metuit, non igitur beatitudo conſiſtit in poteſtate.

Rñdeo Dōm, ꝙ impoſſe eſt beatitudinē in ptāte conſiſtere ꝑꝑ duo. Primo qdē: qꝛ ptās hʒ rōnē pncipij, vt pʒ in. 5. Meta. btitudo aūt hʒ rōnē vltimi finis. Scđo qꝛ poteſtas ſe habet ad bonū ⁊ ad malū: btitudo autē eſt ꝑpriū ⁊ pfectū hoīs bonū, vñ magis poſſet cōſiſtere beatitudo aliqua in bono vſu ptātis, qui eſt p virtutem, ꝙ̄ in ipſa poteſtate. pñt aūt quatuor gñales cauſe induci ad oſtēdendū, ꝙ in nullo premiſſorū exteriorū bonoꝝ btitudo ꝯſiſtat quarū prima eſt, ꝙ cū beatitudo ſit ſummū hoīs bonū nō ꝯpatit ſecū aliquod malū, oīa aūt p̄dicta pñt inueniri ⁊ in bonis ⁊ in malis. ¶ Scđa ratio eſt, qꝛ cū de rōne beatitudinis ſit, ꝙ ſit per ſe ſufficiens, vt pʒ in. j. Ethi. hoc neceſſe eſt, ꝙ beatitudine adepta nullū bonū neceſſariū homini deſit: adeptis aūt ſingulis premiſſorum poſſunt adhuc multa bona hoī neceſſaria deeſſe: puta ſapientia: ſanitas corpis, ⁊ huiuſmodi. ¶ Tertia: qꝛ cū beatitudo ſit bonum perfectū ex beatitudine nō poteſt aliquod malum alicui ꝯuenire: quod non conuenit premiſſis: dī eīm Eccl. v. ꝙ diuitie interdū cōſeruantur in malū dñi ſui: ⁊ ſimile pʒ in alijs tribꝰ. ¶ Quarta ratio eſt: qꝛ ad beatitudinē homo ordinat p principia interiora, cū ad ipſam naturaliter ordinetur, premiſſa aūt quatuor bona magis ſunt a cauſis exterioribus, ⁊ vt plurimū a fortuna, vnde ⁊ bona fortune dicuntur. vnde patet, quod in premiſſis nullo modo beatitudo conſiſtit.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ diuina poteſtas eſt ſua bonitas, vñ vti ſua ptāte nō pōt niſi bñ: ſed hoc in hoībus nō inuenit: vñ non ſufficit ad beatitudinē, ꝙ hō aſſimiletur deo ꝙ̄tum ad ptātem: niſi aſſimilet ei quātum ad bonitatē. ¶ Ad ſm dicendū, ꝙ ſicut optimū eſt ꝙ aliquis vtatur bene poteſtate in regimine multorū, ita peſſimū eſt ſi male vtatur, ⁊ ita ptās ſe hʒ ad bonū ⁊ ad malū. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ ſeruitꝰ eſt impedimentū boni vſus ptātis: ⁊ ideo nāliter homines eā fugiunt, ⁊ nō quaſi in ptāte hoīs ſit ſummū bonum.

¶ Utrum beatitudo hominis conſiſtat in aliquo corporis bono. Articu. 5.

AD Quintū ſic procedit. Uidetur ꝙ beatitudo conſiſtat in bonis corporis: dī enim Eccl. 30. Non eſt cenſus ſupra cenſum ſalutis corpis ſed in eo qđ eſt optimū cōſiſtit beatitudo. ergo cōſiſtit in corpis ſalute. ¶ P̄. Dionyſi. dicit. 5. ca. de diui. no. ꝙ eſſe eſt melius ꝙ̄ viuere ⁊ viuere ꝙ̄ alia que conſequuntur: ſed ad eſſe vel viuere hominis requirit ſalus corporis. cū ergo beatitudo ſit ſummū bonū hominis, videtur ꝙ ſalus corporis maxime pertineat ad beatitudinem. ¶ P̄. Quanto aliquid eſt cōmunius, tanto ab altiori principio dependet: quia quāto eſt ſuperius tanto eius virtus ad plura ſe extendit. ſed ſicut cauſalitas cauſe efficientis cōſideratur ſecundum influentiam: ita cauſalitas finis attenditur ſcđm appetitum. ergo ſicut prima cauſa efficiens eſt, que in omnia influit, ita vltimus finis eſt quod ab omnibus deſideratur: ſed ipſum eſſe eſt quod maxime deſideratur ab omnibus. ergo in his que pertinent ad eſſe hominis ſicut eſt ſalus corporis, maxime conſiſtit beatitudo.

1.q.3.ar.5 co. Et.4.d.49.q.1.ar.1.q.1o Et ʒ.ca.32.ʒ.37 pnci. et opuſ.3.c.264. Et pſal.32.co.8. 1.1.ethi. lect.10. col.2.

Sed contra Eſt, quod ſecundum beatitudinem homo excellit omnia alia: ſed ſecundum bona corporis a multis animalibus ſuperatur: ſicut ab elephante, in diuturnitate: a leone in fortitudine: a ceruo in curſu. ergo beatitudo non conſiſtit in bonis corporis.

Reſpōdeo Dōm, ꝙ impoſſibile eſt beatitudinē hoīs in bonis corporis cōſiſtere propter duo. Primo quidē: qꝛ impoſſe eſt, ꝙ illius rei q̄ ordinat ad aliud ſicut ad finē vltimus finis ſit eiuſdē cōſeruatio in eſſe. vñ gubernator nō intendit, ſicut vltimū finem cōſeruationē nauis ſibi commiſſe, eo ꝙ nauis ad aliud ordinat ſicut in finem. ſ. ad nauigandum. ſicut autem nauis committit gubernatori ad dirigendum, ita hō eſt ſue voluntati ⁊ rationi cōmiſſus: ſm illud qđ dicitur Eccleſia. 15. Deus ab initio conſtituit hominem: ⁊ reliqt eum in manu conſilij ſui. Manifeſtum eſt aūt, ꝙ hō ordinatur ad aliquid ſicut ad finē, non eīm eſt ſummū bonū. vnde impoſſibile eſt ꝙ vltimus finis rationis ⁊ voluntatis humane ſit conſeruatio ſui eſſe. Secundo qꝛ dato ꝙ finis rationis ⁊ voluntatis humane eſſet conſeruatio humani eſſe: nō tamen poſſet dici ꝙ finis hominis eſſet aliquod corporis bonuʒ. Eſſe enim hominis cōſiſtit in anima ⁊ in corpore, ⁊ quāuis eſſe corporis dependeat ab aīa: eſſe tamen humane anime non dependet a corpore: vt ſupra oſtenſum eſt: ipſumqꝫ corpus eſt ꝑpter animā ſicut materia ꝑpter formā ⁊ inſtrā ꝑpter motorem, vt per ea ſuas actiones exerceat. vnde omnia bona corporis ordinantur ad bona aīe ſicut ad finem: vnde impoſſe eſt ꝙ in bonis corporis beatitudo conſiſtat que eſt vltimus finis.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ ſicut corpus ordinat ad animā ſicut ad finē, ita bōa exteriora ad ipʒ corpus. ⁊ ideo rōnabiliter bonum corporis prefert bonis exteriorbꝰ q̄ per ſenſum ſignant, ſicut ⁊ bonū anime prefert oībus bonis corpis. ¶ Ad ſecūdū dōm, ꝙ eſſe ſimplr acceptū ſm ꝙ includit in ſe omnē perfectionē eſſendi preeminet vite ⁊ omnibus ſubſequētibus: ſic igit ipſum eſſe prehabet in ſe omnia bona ſubſequentia. ⁊ hoc modo Dio. loquit. ſed ſi cōſideret ꝑut participat in hac re vel in illa que nō capiāt totam pfectionē eſſendi ſʒ hñt eſſe imperfectum ſicut eſt eſſe cuiuſlibet creature, manifeſtū eſt ꝙ ipſum eſſe cū perfectione ſupaddita eſt eminentius: vnde ⁊ Dio. ibidem dicit, ꝙ viuentia ſunt meliora exiſtentibus ⁊ intelligētia viuentibus. ¶ Ad tertiū dicēdū, ꝙ qꝛ finis reſpondet principio: ex illa rōne probatur ꝙ vltimus finis eſt primum principium eſſendi, in quo eſt omnis eſſendi pfectio. cuius ſimilitudinem appetunt ſm ſuam perfectionem, quedam quidē ſecundū eſſe tantum, quedam ſm eſſe viuens, quedā ſm viuens ⁊ intelligens ⁊ beatum: ⁊ hoc paucorum eſt.

¶ Super Art. 7. e. 8.

In artic. 7. e. 8. dubium occurrit de fundamento vtriuſq. l. obiectum voluntatis noſtre eſt vniuerſale bonū: quoniā aut intelligitur per vniuerſale bonum totum ſeu oē bonū aut bonum in vlī. Si ſecundo modo verum eſt: e bn̄ pbaf: q ſicut obm intellect⁹ eſt verū non tamen in hoc particulari: ſed in vniuerſali ita obiectū voluntatis eſt bonum non in hoc particulari ſed in vniuerſali. ſ; et hoc ſenſu nō ſequitur ergo obum voluntatis eſt bonum vniuerſale in eſſendo qđ eſt de⁹. Si primo modo tunc nō probaf per hoc q obiectum intellectus eſt verum vniuerſale: qm̄ hoc verificatur de vero vniuerſali in predicando: e non de omni vero: nec ipſa veritate diuina: que eſt omne verum qm̄ nec hoc verū deus eſt trinus cadit ſub obiecto intellect⁹: nec ea: que non licet homini loqui: e in cor hominis nō aſcendunt: nec aſcendere poſſent.

¶ Ad hoc dicif: q proprie loquendo neutro modo intelligitur fundamentum illud: ſed ſenſus eſt: quod ſicut obm intellectus eſt verum vniuerſale .i. non contractum ad tale vel tale verum: ſed abſolute. ita obiectum voluntatis eſt bonum vniuerſale. i. non contractum ad tale vel tale bonum ſed abſolute e ſi huic fuerit adiuncta ſubintellecta differentia inter bonum e verum ex ſexto metaphy. ſcilicet q verū e falſum ſunt in anima bonum autem e malum in rebus ſequitur q in illa re ſola erit beatitudo noſtra que eſt obiectum voluntatis humane ſ quae eſt bonum abſolute: ac per hoc in ſolo deo eſt: quia in ceteris non eſt bonum aſi contractum e hec eſt manifeſta intentio litere. Que contra obiectum intellectus obijciuntur de limitatione veri faciliter ſoluuntur: dicendo quod ſicut nullum eſt ens ad quod non poſſit actus intellectus terminari aliquo modo: ita nullum eſt verum quod ipſum omnino ſubterfugiat: deum nanq; e omnia attingere poteſt: ſed quia non poteſt noſter intellectus tali modo deum cognoſcere ec.

4. diſtic. 44. q. 1. a. 3. q. 4 ad 3m. e 4m. e. 3. 5. ca. 27. e. 33. 𝔉. 3. Et li. 4. ca. 83 𝔉. 4. Et opuſ. 3. ca. 108. Et mat. 5. co. 3. 4 e. 5. e. 1. ethi. lec. 5. co. 1. e 2. e lect. 10. co. 2

¶ Utrum beatitudo hominis conſiſtat in voluptate. Articu. 6.

AD Sextum videf q beatitudo hominis in voluptate conſiſtat. beatitudo enim cū ſit vltimus finis non appetitur propter aliud, ſed alia pꝑter ipſam. Sed hoc maxime cōuenit delectationi, ridiculū eſt enī ab aliquo q̄rere pꝑter q̄d velit delectari: vt dr̄ in. x. eth. ergo beatitudo maxime in voluptate e delectatione cōſiſtit. ¶ p̄. Cauſa prima vehemētius imprimit quam ſcđa: vt dr̄ in li. de cauſis. influentia autē finis attēditur ſm eius appetitū illud ergo vr̄ hr̄e rōnē finis vltimi qđ maxime mouet appetitū: hoc aūt ē voluptas cuius ſignū eſt q delectatio intātū abſorbet hoīs volūtatē e rōnē q alia bona cōtemnere facit. ergo videtur q vltimus finis hoīs qui eſt beatitudo maxime in voluptate cōſiſtat. ¶ p̄. Cum appetitus ſit boni, illud qđ oīa appetūt videf eſſe bonū optimū ſed delectationē oīa appetunt e ſapientes e inſipientes: e etiam ratione carentia. ergo delectatio eſt optimum. conſiſtit ergo in voluptate beatitudo: que eſt ſummū bonum.

Contra Eſt, q Boetius dicit in tertio de cōſolatione, Triſtes exitus eſſe voluptatū quiſquis reminiſci libidinum ſuarum volet intelliget: que ſi beatos efficere poſſent: nihil cauſe eſſet quin pecudes quoq; beate eſſe dicantur.

Rn̄deo Dōm, q qr delectationes corporales pluribus note ſunt aſſumpſerunt ſibi nomē voluptatū: vt dicitur. 6. ethi. In quib' tn̄ beatitudo principaliter nō ꝯſiſtit: quia in vnaquaq; re aliud eſt qđ ptinet ad eſſentiā eius. aliud eſt ꝓpriū accīs ipſius: ſicut in hoīe: aliud eſt q eſt animal rōnale mortale aliud q eſt riſibile. Eſt igitur cōſiderandū: qđ omnis delectatio eſt quoddā ꝓpriū accidēs: quod cōſequif beatitudinē vel aliquā beatitudinis partem: ex hoc enī aliq̄s delectaf qr hȝ bonū aliqđ ſibi cōueniēs vel in re, vel in ſpe, vel ſaltē in memoria: bonū autē conueniens ſi quidē ſit pfectum eſt ipſa hoīs beatitudo. Si autem ſit impfectum, beatitudo eſt q̄dā pticipata: vel ꝓpinqua: vel remota: vel ſaltem apparēs. vñ manifeſtum eſt q nec ipſa delectatio: que ſequif bonum pfectum eſt ipſa eſſentia btitudinis: ſed qđdā ꝯñs ad ipſam ſicut p ſe accñs. voluptas autē corpalis nō pōt etiā modo p̄dicto ſequi bonū pfectū: nā ſequitur bonum quod apph̄ēdit ſenſus, qui eſt virtus aīe corpe vtēs: bonū aūt quod ptinet ad corpus quod apph̄ēdif ſm ſenſum nō pōt eſſe pfectum hoīs bonū: cum. n. aīa rōnalis excedat ꝓportionē mā̄e corpalis, ps aīe que eſt ab organo corporeo abſoluta quādā hȝ infinitatē reſpectu ipſius corporis e partiū anime corpi cōcreatarum: ſicut inuiſibilia ſunt quodāmodo infinita reſpectu materialium; eo q forma per materiam quodāmodo contrahitur e finitur: vnde forma a materia abſoluta eſt quodāmodo infinita. e iō ſenſus, qui eſt vis corporalis cognoſcit ſingulare q eſt determinatū p materiā: intell's vero qui eſt vis a materia abſoluta cognoſcit vniuerſale, quod eſt abſtractū a mā: e ꝯtinet ſub ſe infinita ſingularia: vñ pȝ, quod bonū cōueniens corpi, quod apph̄ēſionē ſenſus delectationē corpalē cauſat nō eſt perfectū bonū hoīs, ſed eſt minimū quiddam in comparatione ad bonum aīe. vñ Sap̄. 7. dr̄. Quod oē aurū in cōparatione ſapientie arena eſt exigua: ſic igitur neq; voluptas corporalis eſt ipſa beatitudo, nec eſt per ſe accidens beatitudinis.

Ad primū Ergo dōm, q eiuſdē rōnis eſt q appetaf bonū: e q appetaf delectatio: que nihil eſt aliud q̄ꝫ quietatio appetitus in bono: ſicut ex eadē virtute nature eſt q graue feraf deorſum: e q ibi quieſcat. vnde ſicut bonū p ſeipſum appetif: ita e delectatio pp ſe e nō pp aliud petitur, ſi lr̄ pp dicat cām finalē. ſi vero dicat cām formalē: vel potius cauſam motiuā, ſic delectatio eſt appetibilis pp aliud. i. pp bonū qđ eſt delectationis obm: e p cōſequēs eſt principiū eius, e dat ei formam. ex hoc enī delectatio hȝ q appetaf qr eſt quies in bono deſiderato. ¶ Ad ſm dōm, q vehemēs appetitus delectationis ſenſibilis cōtingit ex hoc q opatiōes ſenſuū qr ſunt principia noſtre cognitionis ſunt magis pceptibiles. vñ etiam a pluribus delectatiōes ſenſibiles appetunf. ¶ Ad tertiū dōm, q eo modo oēs appetūt delectatiōes ſicut e appetūt bonū: e tn̄ delectationē appetūt rōne boni, e nō ecōuerſo: vt dictū eſt. vñ non ſequif q delectatio ſit maximū e per ſe bonū: ſed q vnaqueq; delectatio conſequaf aliquod bonū, e aliqua delectatio conſequatur id qđ eſt per ſe, e maximū bonum.

¶ Utrū beatitudo hoīs cōſiſtat in aliquo bono aīe. Artic. 7.

AD Septimū videtur q beatitudo conſiſtat in aliquo bono aīe: btitudo enī eſt qđdā hoīs bonū: hoc aūt p tria diuidif q̄ ſunt bona exteriora, bōa corpis e bona aīe: ſed btitudo nō ꝯſiſtit in bōis exterioribus: neq; in bonis corpis ſicut ſupra oſtenſum eſt, ergo cōſiſtit in bonis aīe. ¶ p̄. Illud cui appetimus aliquod bonū magis amamus q̄ꝫ bonū qđ ei appetim⁹. ſicut magis amam⁹ amicū cui appetimus pecuniā, q̄ꝫ pecuniā. ſed vnuſq̄ſq; quodcūq; bonum ſibi appetit, amat: ergo ſeipſum amat magis q̄ꝫ omnia alia bona ſed beatitudo eſt qđ maxime amaf, qđ pȝ ex hoc q ꝓpter ipſam oīa amanf e deſiderantur. ergo beatitudo conſiſtit in aliquo bono ipſius hominis: ſed non in bonis corporis. ergo in bonis anime. ¶ p̄. Perfectio eſt aliquid eius qđ perficitur: ſed beatitudo eſt quedā perfectio hominis. ergo beatitudo eſt aliq̄d hominis, ſed nō eſt aliquid corpis. vt oſtēſum eſt: ergo beatitudo eſt aliq̄d anime. e ita conſiſtit in bonis anime.

Sed Cōtra eſt, quod ſicut Augu. dicit in lib. de doctrina xp̄iana, Id in quo cōſtituif beata vita pp ſe diligendū eſt, ſed hō nō eſt pp ſeipſum diligēdus. ſed q̄cq̄d eſt in hoīe eſt diligendū pp deū. ergo in nullo bono aīe btitudo conſiſtit.

Rn̄deo Dōm, q ſicut. ſ. dictū eſt: finis duplr̄ dr̄. ſ. ipſa res quā adipiſci deſideramus e vſus ſeu adeptio vel poſſeſſio illius rei. ſi ergo loquamur de vltimo fine hominis q̄ꝫtum ad ipſam rē quā appetim⁹ ſicut vltimū finē, impoſſibile eſt q vltim⁹ finis hoīs ſit ipſa aīa vel aliq̄d ei⁹: ipſa enim aīa in ſe ꝯſiderata eſt vt in potētia exiſtēs. fit enī de potētia ſciente actu ſciēs, e de potētia virtuoſa actu vtuoſa: cū aūt potētia ſit pp actū, ſicut pp cōplemētū: impoſſibile eſt, q id qđ eſt ſcđm ſe in potētia exiſtēs habeat rationē vltimi finis ſuipſius: ſilr̄ ēt neq; aliq̄d eius ſiue ſit potētia ſiue act⁹ ſiue habitus. bonū enī qđ eſt vltim⁹ finis eſt bonū pfectū complēs bōal appetitū: appetitus aūt hūanus qui eſt volūtas eſt boni vlis, qđlȝ bonū aūt inherens ipſi aīe eſt bonū participatum e per ꝯñs particulatū, vñ impoſſ eſt q aliqđ eorū ſit vltimus finis hoīs. Sed ſi loquamur de vltimo fine hoīs q̄ꝫtum ad ipſam adeptionē vel poſſeſſionē ſeu quēcunq; vſum ipſius rei que appetif vt finis, ſic ad vltimū finē pertinet aliquid hoīs ex parte anime: qr hō per animā beatitudinē cōſequif. res ergo ipſa que appetitur vt finis eſt id in quo beatitudo conſiſtit e quod beatum facit, ſed huiuſmodi adeptio vocatur beatitudo, vnde dicendum eſt quod beatitudo eſt aliquid extra animam.

Ad primū Ergo dōm, q ſm q ſub illa diuiſione comprehendunf oīa bona q̄ hoīs ſicut appetibilia. ſic bonū aīe dr̄ nō ſolū poᵃ aut habit⁹ aut act⁹ ſed e obȝ qđ eſt extrinſecū, e hoc mō nihil ꝓhibet dr̄e id in quo btitudo cōſiſtit eſſe qđdā bonū aīe. ¶ Ad ſm dōm, q̄ꝫtū ad ꝓpoſitū ptinet: q btitudo maxime amaf tāq̄ꝫ bonū cōcupitū: amic⁹ aūt amaf tanq̄ꝫ id cui concupiſcif bonū: e ſic ēt hō amat ſeipm. vñ nō eſt eadē rō amoris vtrobiq;. vtrū aūt amore amicitie aliq̄d hō. ſ. ſe amet: erit loc⁹ cōſiderādi cū de charitate agef. ¶ Ad 3m dōm, q btitudo ipſa cū ſit pfectio anime eſt qđdā aīe bonū inherēs ſed id in quo beatitudo cōſiſtit, qđ ſcȝ beatū facit eſt aliq̄d extra aīaȝ: vt dcm̄ eſt.

¶ Utrū btitudo hoīs cōſiſtat in aliquo bono creato. art. 8.

AD Octauū Sic pceditur. Uf, qđ beatitudo hoīs ꝯſiſtat i aliquo bono

1. q. 12. & 1. e. 2. q. 82. ā. 2. corīn. Et 22e. q. 83. ā. 2. coil. Et 4. 𝔉. ca. 7. 𝔉. 17. e ca. 34. co 1. e. 2 Et opuſ. 3. c. 108. e. 264. Et opu. 20. li. 1. c. 8. e. 9. Et pſal. 32. co. 8.

creato. Dicit eñ Dio. 4. c. de di. no. ꝙ diuina ſapiẽtia cõiungit fines p̄moꝝ p̄ncipijs ſecũdoꝝ: ex q̄ põt accipi ꝙ ſummũ infe- rioris nãe ſit attingere infimũ nãe ſupioris: ſ ſummũ hoīs bo nũ eſt beatitudo: cũ ergo angelus nãe ordine ſit ſupra hominẽ (vt in p̄mo habitũ eſt) vr̄ ꝙ btitudo hoīs ↄſiſtat in hoc ꝙ aliq̄ mõ attingit ad angelũ. ¶ P̄. Ultimus finis cuiuſ rei eſt i ſuo ꝑfecto: vñ p̄o eſt ꝑ totũ ſicut ꝑ finẽ: ſ tota vniuerſitas crea- turarũ q̄ di maior mundus ↄparat ad hoīem (qui in. 8. phy. dr minor mundus) ſicut perfectũ ad imperfectũ. ergo beatitudo hoīs cõſiſtit in tota vniuerſitate creaturarũ. ¶ P̄. Per hoc ho- mo efficitur beatus ꝙ eius naturale deſideriũ quietatur: ſed deſideriũ hominis nõ extenditur ad maius bonũ q̄ ipſe cape- re põt: cũ ergo homo non ſit capax boni ꝙ excedit limites totiꝰ creature, videtur ꝙ per aliqđ bonũ creatũ hõ beatus fieri poſ- ſit: ⁊ ita beatitudo hoīs in aliquo bono creato conſiſtit.

Sed ↄtra eſt ꝙ aug. dicit. 19. de ci. dei, Ut vita carnis aīa eſt: ita beata vita hominis deus eſt. de quo dicitur, Beatus populus cuius dominus deus eius eſt.

Rñdeo Dõm, ꝙ impoſſe eſt btitudinẽ hoīs eẽ in aliquo bono creato. btitudo eñ eſt bonũ ꝑfectũ ꝙ tota liter quietat appetitũ: alioquin non eſſet vltimꝰ finis ſi adhuc reſtaret aliqđ appetendũ. obm aũt volũtatis q̄ eſt appetitꝰ hu manus eſt vle bonũ, ſicut obm intellꝰ eſt vle verũ: ex quo ptꝫ ꝙ nihil põt quietare voluntatẽ hoīs niſi bonũ vle qđ nõ inue- nitur in aliquo creato: ſed ſolũ in deo: qr oīs creatura hꝫ boni- tatem participatã. vnde ſolus deus voluntatem hoīs implere põt. ſm ꝙ dicitur in pſal. Qui replet in bonis deſiderium ⁊c. in ſolo igitur deo beatitudo hominis conſiſtit.

Ad primũ ḡ dõm, ꝙ ſuperiꝰ hoīs attingit q̄dẽ infimũ angelice nãe ꝑ q̄dã ſilitudinẽ: nõ tñ ibi ſi- ſtit ſicut in vltimo fine: ſed ꝓcedit vſq ad ipm vlem fontẽ bo- ni: qui eſt vle ſubm btitudinis oīm bonoꝝ tanq̄ infinitũ ⁊ ꝑfe ctũ bonũ exñs. ¶ Ad ſcdm dõm, ꝙ ſi totũ aliqđ nõ ſit vltimus finis, ſed ordinetur ad finẽ vlteriorẽ, vltimus finis partis non eſt ipſum totũ, ſed aliquid aliud: vniuerſitas autẽ creaturarũ ad quã cõparatur homo vt pars ad totum, non eſt vltimus fi- nis, ſed ordinatur in deum ſicut in vltimũ finẽ: vnde bonũ vni uerſi nõ eſt vltimus finis: ſed ipſe deus. ¶ Ad tertiũ dicendũ. ꝙ bonũ creatũ non eſt minus q̄ bonũ cuius eſt homo capax, vt rei intrinſece ⁊ inherentis: eſt tñ minus q̄ bonũ cuius eſt ca pax vt obti, ꝙ eſt infinitũ: bonũ autẽ ꝙ participatur ab angelo ⁊ a toto vniuerſo eſt bonum finitum ⁊ contractum.

De beatitudine quid ſit. Queſtio. 3.

DEinde Conſiderandũ eſt quid ſit beatitudo ⁊ q̄ req̄rant ad ipſam. ¶ Circa p̄mũ q̄runt octo. P̄mo vtrũ btitudo ſit aliqđ increatũ. Scdo ſi eſt aliquid creatũ vtrũ ſit opatio. Tertio vtrũ ſit ope- ratio ſenſitiue partis an intellectiue tñ. Quarto ſi eſt opatio intellectiue partis vtrũ ſit opatio intellꝰ an volũtatis. Quin- to ſi eſt opatio ſpeculatiui intellꝰ aut practici. Sexto ſi ẽ ope- ratio intellꝰ ſpeculatiui: vtrũ ↄſiſtat i ſpeculatõe ſciaꝝ ſpecula tiuarũ. Septio vtrũ ↄſiſtat i ſpeculatiõe ſubarũ ſepatarũ. ſ. an geloꝝ. Octauo vtrũ in ſola ſpeculatiõe dei q̄ ꝑ eſſentiã videt.

¶ Utrum beatitudo ſit aliquid increatum. Art. 1.

1. q. 26. a. 3. ⁊. 4 di. 49. q. 1. a. 2. q. 1. co. **AAd primũ** Sic ꝓcedit. Ur̄ ꝙ btitudo ſit aliqđ increatũ. Dicit. n. Boe. in. 3. de cõſo. eſſe deũ ipſam btitudinẽ neceſſe eſt cõfiteri. ¶ P̄. Btitu- do eſt ſummũ bonũ: ſed eſſe ſummũ bonũ cõuenit deo: cũ ergo nõ ſint plura ſumma bona, videtur ꝙ beatitudo ſit idẽ ꝙ deus ¶ P̄. Btitudo eſt vltimus finis in quẽ naturaliter humana vo luntas tanq̄ in finẽ tendit: ſed in nullũ aliud voluntas tanq̄ in finem tendere debet niſi in deum quo ſolo fruendum eſt: vt Aug. dicit, ergo beatitudo eſt idem ꝙ deus.

Sed ↄ, nullũ factũ eſt increatũ: ſ btitudo hoīs ẽ aliqđ fa ctũ: qr ſm aug. 1. de doct. chriſt. Illis rebus fruendũ eſt q̄ nos beatos faciunt: ergo btitudo nõ eſt aliquid increatũ.

Rñdeo Dõm, ꝙ ſicut ſupra dictũ eſt: finis dr dupliciter. Unoᵒ ipſa res q̄ cupimus adipiſci: ſicut auaro eſt finis pecunia. Alio mõ ipſa adeptio vel poſſeſſio ſeu vſus aut fruitio eiꝰ rei q̄ deſiderat: ſicut ſi dicat ꝙ poſſeſſio pecunie eſt finis auari: ⁊ frui re voluptuoſa eſt finis intẽpati. P̄mo ḡ mõ vltimus hoīs finis eſt bonũ increatũ. ſ. deꝰ q̄ ſolus ſua in- finita bonitate põt voluntatẽ hoīs ꝑfecte implere. Scdo autẽ mõ vltimus finis hoīs eſt creatũ aliqđ in ipſo exñs: ꝙ nihil eſt aliud q̄ adeptio vel fruitio finis vltimi: vltimus autẽ finis vo catur beatitudo. ſi ergo beatitudo hoīs cõſideretur quantũ ad cauſam vel obm: ſic eſt aliquid increatũ: ſi autem cõſideretur q̄tum ad ipſam eſſentiã beatitudinis, ſic eſt aliquid creatum.

Ad primũ Ergo dõm, ꝙ deus eſt btitudo per eſſentiã ſuã nõ. n. ꝑ adeptionẽ aut participationẽ alicu ius alteriꝰ btũs eſt: ſ ꝑ eſſentiã ſuã. Hoīes aũt ſunt beati (ſicut ibidẽ dicit Boetiꝰ) per participationẽ: ſicut ⁊ dij ꝑ participationẽ dñr. ipſa aũt participatio btitudinis ſm q̄ hõ dr beatꝰ aliquid creatũ eſt. ¶ Ad ſm di- cendũ ꝙ btitudo dr eſſe ſummũ hoīs bonũ: qr eſt adeptio vel fruitio ſummi boni. ¶ Ad tertiũ dm, ꝙ beatitudo dr vltimus finis per modum quo adeptio finis dicitur finis.

¶ Utrum beatitudo ſit operatio. Art. 2.

AD ſcďm Sic ꝓcedit. Ur̄ ꝙ beatitudo non ſit opatio. Dicit eñ apl̄s Ro. 6. Ha- betis fructũ veſtrũ in ſctificatione finẽ ꝟo vitã eternã: ſed vita nõ eſt operatio ſed eſt ipſum eſſe viuentiũ. ḡ vltimus finis qui eſt beatitudo nõ eſt operatio. ¶ P̄. Boe- tius dicit in tertio de cõſol. ꝙ beatitudo eſt ſtatus oīm bonorum congregatione perfe- ctus: ſed ſtatus non nominat operationem. ergo beatitudo nõ eſt operatio. ¶ P̄. Beati- tudo ſignificat aliquid in bono exñs, cũ ſit vltima perfectio hoīs: ſed operatio non ſigt̄ vt aliqđ exñs in operante, ſed magis vt ab ipſo ꝓcedens: ḡ btitudo nõ eſt opatio. ¶ P̄. Btitudo permanet in beato: operatio autẽ nõ permanet: ſed tranſit: ergo beatitudo nõ eſt operatio. ¶ P̄. Unius hoīs eſt vna beati- tudo: operationes autẽ ſunt multe: ergo bea titudo non eſt õpatio. ¶ P̄. Beatitudo ineſt beato abſq interruptione: ſed operatio hu- mana frequenter interrũpitur: puta ſomno vel aliqua alia occupatione vel quiete: ergo beatitudo non eſt operatio.

Sed Contra eſt, ꝙ ph̄s dicit in p̄mo ethi. ꝙ felicitas eſt operatio ſecun dum virtutem perfectam.

Rñdeo Dõm, ꝙ ſm ꝙ btitudo hoīs eſt aliqđ creatũ in ipſo exñs, neceſſe eſt dicere ꝙ beatitudo hoīs ſit opera tio: eſt eñ beatitudo vltima hoīs perfectio: vnumquodq enim inq̄tum perfectũ eſt in- quantũ eſt actu. nam potentia ſine actu im- perfecta eſt: opꝫ ergo beatitudinẽ in vltimo actu hominis cõſiſtere: manifeſtũ eſt aũt ꝙ operatio eſt vltimus actus operãtis: vnde ⁊ actus ſecũdus a ph̄o nominatur in ſecũdo de anima: nã hñs formã põt eſſe in potentia operãs ſicut ſciens eſt in potẽtia cõſiderãs. ⁊ inde eſt ꝙ in alijs rebꝰ res vnaqueq dici- tur eſſe propter ſuam operationẽ: vt dicitur in. 2. de celo: neceſſe eſt ergo beatitudinem hominis operationem eſſe.

Ad primũ Ergo dõm, ꝙ vita dicit dupl̄r. Uno mõ ipm eſſe viuentis: ⁊ ſic beatitudo nõ eſt vita: oſtẽſum eſt eñ ꝙ eſſe vnius hominis qualecunq ſit, non eſt hominis beatitudo: ſolius enim dei beatitudo eſt ſuũ eſſe. Alio mõ dicitur vita ipſa operatio viuentis ſm quam principiũ vite in actum reducitur: ⁊ ſic nominamus vi tam actiuã vel contemplatiuã vel voluptuo ſam: ⁊ hoc modo vita eterna dicitur vltimus finis: quod patet per hoc quod dicitur Io. 17. Hec eſt vita eterna: vt cognoſcant te deũ verum ⁊ vnum. ¶ Ad ſecundũ dicendũ, ꝙ Boetius diffiniendo beatitudinem conſide rauit ipſam cõmunem beatitudinis ratio- nem. Eſt enim cõmunis beatitudinis ratio ꝙ ſit bonum commune perfectum: et hoc ſi

ideo committitur fal- lacia figure dictionis mutãdo quid in quo- modo. Ex impotentia ſiquidem modi cogno ſcendi prouenit quod oportet aliquid intelle- re omnem intelle- ctum creatum: et non ex limitatione veri ob iecti intellectus quaſi tale verũ debeat eſſe obiectum. Cuius ſi- gnum infallibile eſt: quia quibuſcunq ve- ris oblatis intellectui adhuc poſſet intelle- ctus aliud nouum ve- rum oblatum cognoſ- ſcere vel credere. In- tellectus enim non fit minor ex cognitione 1. di. 1. q precedentium: vt dici- 1. ar. 1. tur. 3. de anima: quod Et. 3. di. impoſſibile eſſet ſi ve- 34. q. 1. rum limitatum eſſet ar. 3. co. adequatum obiectũ et. 4. di. intellectus. 49. q. 1.

¶ In reſponſione ad a. 2. q. 2 primum in articulo ⁊ qđ. 4. octauo: vide notitie art. 2. autorum intentum de Et q̄l. 8. illa propoſitione: ſu- art. 19. premum infimi attin- co. ⁊ 1. git infimum ſupremi: eth. le. c. ꝙ intelligit de attin- ⁊. 9. me- ctione ſecundum pro- taph. le. ximitatem nature que 9. ſi. in ſimilitudine earũ propinqua conſiſtit, et non deordinat in finem attinctione ad finem vltimum.

¶ Super queſtio. 3. articulum quartum.

IN hac tertia queſtione vſque ad quartum articu- lum nihil occurrit ſcribendum niſi quod in ſecundo articulo tria notanda ſpecia- liter ſunt. P̄mum in corpore: quod cum di- citur vnumquodq eſt propter ſuam opera- tionem poteſt duplici- ter intelligi. p̄mo ſi- cut propter rem que eſt eius finis: ⁊ ſic fal- ſiſſimum eſt. Alio mo do ſicut propter com- plementum: et ſic eſt verum ita quod vnũ- quodq habens ope- rationem eſſe propter ſuam operationem ni hil aliud eſt quaꝫ eſſe propter ſeipſum in actu completo ⁊ per- fecto.

¶ Secundum in re- ſponſione ad ſecun- dum: ſcilicet quod cum dicitur beatitu- do eſt ſtatus omnium bonorum aggrega- tione perfectus non eſt predicatio eſſen- tialis: ſed cauſalis. ita quod intelligatur bea titudo vt cauſa eſt ſta tus talis vt effectus: quoniam ipſa beatitu dinis eſſentia eſt per quam eſt talis ſtatus: vt in litera dicitur.

¶ Tertiũ in rñſione ad tertium ꝙ memor ſio ambiguitatis tam ſimpliciter quã apud auctoré de ſubo actio: ma trãſeuntis: ꝓpter qḋ forte lr̃a appoſuit ly magis: dicendo qḋ eſt magis pfectio pa: tientis: nã ſm verita: tem actio immanens principalr eſt propter pficiẽdum agens ipſm actio ſo trãſiẽs princi palr eſt ꝑ pficiẽdum aliud: vtruʒ autẽ ſicut actio immanẽs redun dat in alterum: ita ꝙ actio tranſiens pficiat agens: nõ eſt mã: alio negotii: ſʒ alibi diſcu: tietur. ſi deus dederit. ¶ In iſto. 4. ã diſpu: tatio illa conſueta oc: currit de beatitudine vtrũ eſſentialr ſit act⁹ intellectus vel volun: tatis. Scotus enim in 4 di. 49. q. 4 rationẽ hic allatam credit ſe ſoluere ac infringere ⁊ multiplicit probat intentum ſuum: ſcili: cet ꝙ conſiſtat in actu voluntatis. Rationeʒ igitur capit in duo: bus. primo in illa pro: poſitione beatitudo eſt conſecutio finis: diſtinguẽdo enim ait ꝙ duplex eſt conſecu: tio finis. Altera pri: ma via generationis altera prima via per: fectionis: ⁊ ꝙ beatitu do conſiſtit eſſentiali: ter in cõſecutione pri: ma ſm ordinem perfe ctiõis: talis aũt nõ eſt viſio finis: ſed amor finis viſi: viſio eñ eſt conſecutio prima via originis. In hoc ergo ſm ipſum primo pec: cat hec ratio: quia aſ: ſumitquod beatitudo conſiſtit in conſecutio ne prima via genera: tionis. ſecundo arguit illam defect⁹ quia ſci: licet non ſufficienter ſcrutatur actus volun tatis circa finem. po: nit enim litera duos tantũ ſcʒ deſideriũ et quietationeʒ. Cum (ſi propriẽ de quiete lo: quimur) detur tertius quoniã quies proprie delectatio eſt: et pre: ter eam eſt amor, iu: xta illḋ Auguſtini ap: petitus inhiantis ſit amor fruentis: et in hoc quietatiuo amo: re qui etiam quies in fine dici poteſt conſi: ſtere dicit beatitudi: nem: nec hoc ratio li: tere excludit ſed quie: tem delectationis tm̃. Intentũ autẽ ſuũ ſcili: cet qḋ beatitudo for: maliter ſit actus vo: luntatis. i. amor vlti: mi finis viſi: probat tripliciter. Primo ſic: beatitudo formalis conſiſtit in actu pro:

3.c.ʒ.c. 33.⁊.37 ꝑn°. Et opuſ. 5. c.264. ⁊.1. eth. lec. 10. co.2.

gnificauit cũ dixit, ꝙ eſt ſtatus oĩm bonoꝝ ɔgregatiõe perfectus: ꝑ ꝙ nihil aliud ſigni ficat, niſi ꝙ beatus eſt in ſtatu boni perfecti. Sed Ariſt. expreſſit ipſam eſſentiaʒ beatitu dinis oſtendens per quid homo ſit in hmõi ſtatu: qꝛ per operationẽ quandam: ⁊ ideo in 1. ethi. ipſe etiã oſtendit ꝙ beatitudo eſt bo: num perfectũ. ¶ Ad tertiũ dõm, ꝙ ſicut di: citur in. 9. metap. duplex eſt actio: vna que procedit ab operante in exteriorem materiã ſicut vrere ⁊ ſecare. ⁊ talis operatio non põt eſſe beatitudo. nã talis opatio non eſt actio ⁊ perfectio agentis: ſed magis patientis: vt ibidem dicitur. Alia eſt actio manẽs in ipſo agente, vt ſentire, intelligere, ⁊ velle, ⁊ hmõi actio eſt perfectio ⁊ actus agentis: ⁊ talis operatio poteſt eſſe beatitudo. ¶ Ad quar: tum dõm, ꝙ cum beatitudo dicat quandam vltimam perfectionẽ ſm ꝙ diuerſe res bea: titudinis capaces ad diuerſos gradus per: fectionis pertingere poſſunt, ſm hoc neceſſe eſt ꝙ diuerſimode beatitudo dicatur: naʒ in deo eſt beatitudo per eſſentiam: quia ipſum eſſe eius eſt operatio eius: qꝛ nõ fruitur alio ſed ſeipſo: in angelis autẽ beatitudo eſt vlti ma perfectio ſm aliquaʒ operationem qua coniungũtur bono increato: ⁊ hec operatio eſt in eis vnica ⁊ ſempiterna: in hominibus autẽ ſm ſtatuʒ preſentis vite eſt vltima per fectio ſm operationem qua homo coniungi tur deo: ſed hec operatio nec cõtinua poteſt eſſe ⁊ per cõſequens nec vnica eſt: qꝛ opera: tio interſciſſione multiplicatur: ⁊ propter hoc in ſtatu preſentis vite perfecta beatitudo ab hoĩe haberi non poteſt. vnde Phs in. 1. ethi. ponens beatitudinẽ hominis in hac vita: di cit eam imperfectã: poſt multa concludens. Beatos autẽ dicimus vt homines: ſed pro: mittitur nobis a deo beatitudo perfecta qñ erimus ſicut angeli in celo: ſicut dr̃ Matth. 23. Quãtum ergo ad illam beatitudinẽ per: fectam ceſſat obiectio: qꝛ vera ⁊ continua et ſempiterna operatione in illo beatitudinis ſtatu mens hominis deo coniungitur: ſed in preſenti vita quantũ deficimus ab vnitate ⁊ continuitate talis operationis, tãtum de: ficimus a beatitudinis perfectione: eſt tamẽ aliqua participatio beatitudinis, ⁊ quanto operatio poteſt eſſe magis continua et vna tanto plus habet rationẽ btitudinis: ⁊ ideo in actiua vita que circa multa occupatur: eſt minus de ratione beatitudinis: ꝙ̃ in vita cõ templatiua que verſatur circa vnum. i. circa veritatis contemplationẽ: et ſi aliqũ homo actu non operetur hmõi operationẽ: tñ qꝛ in promptu habet eã ſemper poteſt operari: ⁊ quia etiam ipſam ceſſationem: puta ſomni vel occupationis alicuius naturalis ad ope rationem predictam ordinat quaſi videtur operatio continua eſſe. ⁊ per hoc patet ſolu: tio ad quintum ⁊ ad ſextum.

¶ Utrũ beatitudo ſit opatio ſenſitiue par: tis aut intellectiue tantum. Artic. 3.

AD Tertiũ ſic proceditur. Videtur ꝙ beatitudo ɔſiſtat etiã in opereratione ſenſus: nulla enim operatio inuenitur in hoĩe no: bilior operatione ſenſitiua niſi intellectiua: ſed opatio intellectiua depẽdet in nobis ab operatione ſenſitiua: qꝛ non poſ ſumus intelligere ſine fantaſmate: vt dicitur in tertio de aĩa: ergo beatitudo conſiſtit etiã in operatione ſenſitiua. ¶ P̃. Boetius dicit in tertio de cõſolatione: ꝙ beatitudo eſt ſta: tus oĩm bonorum congregatione perfectus ſed quedam bona ſunt ſenſitiua que attingi mus per ſenſus operationẽ: ergo videtur ꝙ operatio ſenſus re quiratur ad beatitudinẽ. ¶ P̃. Beatitudo eſt bonum perfectũ: vt probatur in primo ethico. quod non eſſet niſi homo perfice: retur per ipſam ſecundum omnes partes ſuas: ſed per opera: tiones ſenſitiuas quedam partes anime perficiũtur, ergo ope: ratio ſenſitiua requiritur ad beatitudinem.

Sed Cõtra in operatione ſenſitiua cõmunicãt nobis bru ta animalia: non autem in beatitudine. ergo beatitu do non conſiſtit in operatione ſenſitiua.

Rñdeo Dicendũ, ꝙ ad beatitudinẽ põt aliquid pertine re tripliciter. Uno modo eſſentialiter. Alio mo: mo antecedenter. Tertio mõ ɔñr. Eſſentialiter quidẽ non põt pertinere ſenſus ad beatitudinẽ: nam beatitudo hominis cõſi ſtit eſſentialiter in coniunctione ipſius ad bonum increatũ qḋ eſt vltimus finis: vt ſupra oſtẽſum eſt: cui homo ɔiungi nõ põt per ſenſus operationẽ. Similiter etiaʒ qꝛ ſicut oſtenſum eſt in corporalibus bonis beatitudo hoĩs nõ cõſiſtit: que tñ ſola per ſenſus operationem attingimus: poſſunt autem operationes ſenſus pertinere ad beatitudinem antecedenter ⁊ ɔñr: antece: denter quidem ſm beatitudinem imperfectam: qualis in pre: ſenti vita haberi poteſt. nam operatio intellect⁹ preexigit ope: rationem ſenſus. conſequenter autem in illa perfecta beatitu: dine que expectatur in celo: quia poſt reſurrectionẽ ex ipſa bea titudine anime: vt aug. dicit in epiſtola ad dioſcorum: fiet que: dam refluentia in corpus ⁊ in ſenſus corporeos: vt in ſuis ope: rationibus perficiantur: vt infra magis patebit cum de reſur: rectione agetur: non autem operatio qua mens humana deo coniungitur a ſenſu dependebit.

Ad primum Ergo dicendũ, ꝙ obiectio illa probat: ꝙ operatio ſenſus requiritur antecedenter ad beatitudinem imperfectã qualis in hac vita haberi poteſt. ¶ Ad ſcḋm dõm, ꝙ beatitudo perfecta qualẽ angeli habẽt: hʒ congregationem oĩm bonorum per coniunctionẽ ad vniuerſa: lem fontem totius boni: non ꝙ indigeat ſingulis particulari: bus bonis: ſed in hac beatitudine imperfecta requiritur cõgre gatio bonorum ſufficientium ad perfectiſſimam operationem huius vite. ¶ Ad tertium dicendum, quod in perfecta beatitu dine perficitur totus homo: ſed in inferiori parte per redun: dantiam a ſuperiori: in beatitudine autem imperfecta preſen: tis vite econuerſo a perfectione inferioris partis proceditur ad perfectionem ſuperioris.

¶ Utrum ſi beatitudo eſt intellectiue partis ſit opera: tio intellectus an voluntatis. Artic. 4.

AD quartũ Sic proceditur. Videtur, ꝙ beatitu do cõſiſtat in actu voluntatis. Di cit enim Aug. 9. de ciuit. dei: ꝙ beatitudo hominis in pace conſiſtit. vnde in pſal. Qui poſuit fines tuos pa: cem. ſed pax ad voluntatem pertinet: ergo beatitudo hominis in voluntate conſiſtit. ¶ P̃. Beatitudo eſt ſummum bonũ: ſed bonũ eſt obiectũ voluntatis: ergo beatitudo in voluntatis ope ratione conſiſtit. ¶ P̃. Primo mouẽti reſpondet vltimus finis: ſicut vltimus finis totius exercit⁹ eſt victoria que eſt finis du: cis qui omnes mouet: ſed primũ mouens ad operandũ eſt vo: luntas: qꝛ mouet alias vires: vt infra dicetur: ergo beatitudo ad voluntateʒ pertinet. ¶ P̃. Si beatitudo eſt aliqua operatio opʒ ꝙ ſit nobiliſſima operatio hominis: ſed nobilior eſt dei di: lectio que eſt actus voluntatis ꝙ̃ cognitio que eſt operatio in: tellectus: vt patet ꝑ apl̃m. 1. ad Cor. 13. ergo videtur ꝙ btitudo conſiſtat in actu voluntatis. ¶ P̃. Auguſt. dicit in. 13. de trinit. quod beatus eſt qui habet omnia que vult, ⁊ nihil vult male: et poſt pauca ſubdit, Et appropinquat beatitudo que bene vult quodcunqꝫ vult: bona enim beatum faciunt quorum bo: norum iam habet ad ipſam ſcilicet bonam voluntatem: ergo beatitudo in actu voluntatis conſiſtit.

1. q. 26. ã. 2. ⁊. E. 3. co. Et 3. ʒ. c. 25. ⁊ 26. ⁊ 27. ʒ. 2 Et mal. q. 16. E. 2. ad. 6. Et veri. q. 1. ã. 3. ad. 8. Et q̃l. 8. ar. 19. Et op⁹. 3. c. 107

Sed cõtra eſt, ꝙ dñs dicit Joã. 17. Hec eſt vita eterna vt cognoſcant te deum verum vnuʒ: vita autem eterna eſt vltimus finis: vt dictum eſt: ergo beatitudo hominis in co: gnitione dei conſiſtit que eſt actus intellectus.

Rñdeo Dicendũ, ꝙ ad beatitudinẽ, ſicut ſupra dictum eſt duo requiruntur. vnum qḋ eſt eſſe beatitudi: nis: aliud quod eſt quaſi per ſe accidens eius ſcilicet delecta: tio ei adiuncta. Dico ergo ꝙ quantum ad id quod eſt eſſentia: liter ipſa beatitudo: impoſſibile eſt ꝙ conſiſtat in actu volunta tis. Manifeſtũ eſt enim ex premiſſis ꝙ beatitudo eſt cõſecutio finis vltimi: conſecutio autẽ finis non conſiſtit in ipſo actu vo: luntatis: voluntas autẽ fertur in finẽ ⁊ abſentẽ cũ ipſum deſi:

pinquiori vltimo fini extrinſeco q̄ eſt btitudo obи. q̄ cōſiſtit in actu volūtatis. Alio p̃z:q2 q̄to ꝓpinquius ſimplr vlīo fini:tāto magis hꝫ rōnē finis vlte- rioris.ꝯña ↄ̃o ꝓbaṫ:q2 finis vltim⁹ vt ſic eſt ꝓpriū obm̄ actꝰ volūtatis.Ex q̄ pōt ſic argui actꝰ tēdēs ex ſe in finē vt ſic eſt ei ꝓpinquior illo q̄ nō ex ſe vt ſic in ipſum tēdit. Talis eſt actus voluntatis reſpectu actꝰ intellꝰ: probaṫ q2 finis eſt ꝓpriū obm̄ appetit⁹:vt in.1.q.diximꝰ.Scḋo ſic. Amare e intelligere ordina- te ſe hñt aut igiṫ ama re eſt ꝑꝑ intelligere vt finem: e hoc nō q2 ſm Anſel. lib. 2. Cur de⁹ hō:puerſus eſſet ordo amare vt itelligeret q̄ intelligere eſt ꝑꝑ ama re vt finem:q̄ amor eſt finis vltimus formaṫ. tertio ſic. Actꝰ volūta tis inter intrinſeca eſt ſumme volēdus: q̄ in eo ↄ̃ſiſtit beatitudo for malis ſeu intrinſeca: ꝯña nota. e aṅs ꝓbaṫ voluntas plus appetit ꝑfectionē ſuā i vltimo fine q̄ intellꝰ q̄ actus ille ſu⁹ eſt ſumme iter intrinſeca volēd⁹.hoc aṅs probaṫ. voluntas naṫr plus appetit ap- petitu nāli ſui ꝑfectio- nē q̄ intellꝰ q̄ ex appe titu libero recto ē: q2 liber rect⁹ ↄ̃ſonat nāli. Ar. q̄ꝫ ab aliis q̄ vide ſi vis in capreolo. 49. di. 4. ℭ Ad euidentiā obꝫ ↄ̃ rōnes lr̄e ſciēdū q̄ ꝑſpicaciter aduertē tibus nihil qḋ diſtin- guēdū erat ꝑtermiſſum in lr̄a eſt. cōſuetudinē ꝯ prima duplicē eſſe niſi equiuocatio cōce- daṫ fictio ē: qm̄ nolb⁹ volēdo vt pleꝰ conſecu tio non vocaṫ rei cōſe- cutio amor. vñ arguēs: q̄ illā ꝓpōnē btitudo eſt ↄ̃ſecutio finis:contra re non potuit:equiuo- catur cōſecutionis vo cabulū vt ſuā ꝓſeque retur opinionē: q̄ aūt amor nō habeat rōnē cōſecutionis ex eo pro babiṫ : q2 amor eſt rei habite:z amor q̄dē rei nō habite p̃ꝫ q̄ nō eſt ↄ̃ſecutio ex hoc ipſo q̄ ē rei nō habite. Amor autē rei habite ex hoc ipſo nō eſt cōſecutio q̄ cōſecutionē ſupponit. q2 eſt rei habite.vñ pu ma Scoti obio ſuper equiuocatiōe fundaṫ. et iō nihil vꝫ. Quāuis etiam aſſumat falſuꝫ ſcꝫ q̄ amor dei ſit per- fectior eius viſione:vt in litera dicitur. Ex his autem apparet ſolutio alterius obonis. Litera eñ nō pretermiſit amorē: ſed 2ᵉ illū excluſit: pᵒ excludendo delectationē q̄ in ea clauditur amor:nō eñ delectamur ꝑfectꝰ cōiunctis niſi amatis. Scḋo reclu- dendo deſideriū e delectationē. Cum eñ illud ſit non habiti: hoc vero habiti e amor ſit non habiti e habiti. Jnquantū eſt non habiti excluditur eadē rōne qua deſideriū q2.ſ.hoc qḋ amat nō hꝫ pñs. Jnquantū vero eſt habiti exclu- ditur eadē ratione qua delectatio:q2.ſ.amor rei habite aduenit volūtati ex hoc q̄ eſt habita.e non ecōuerſo. Et in nullo diminuta eſt litera. Sed rōne ſoluta intentū concluſit. Ex ↄ̃ opinionē oppoſitā mutuat ſi ſciat ea quis vti ſic. Amor abſtrahit ab habito e nō habito obo: q2 eſt vtriuſq;: vt p̃ꝫ de amore amicitie e concupiſcentie:e de actu charitatis qui eiuſdē eſt ſpeciei in via e in patria: ergo nō eſt cōſecutio obi beatifici.ergo nō eſt beatitudo formalis.e probat hic ratio de quacunq; conſecutione:quia abſtrahens non eſt ex propria ratione vlla conſecutio:z hoc eſt directe iuxtam litere huius. ℭ Ad rationē autē pu- mam Scoti proinuento ſuo rñdeṫ negādo ſequelā:e ad ꝓbationē dī q̄ maior eſt vera ceteris paribus ſicut ceteræ cōparatiue ſunt intelligende. Jn propoſi- to autē cetera nō ſunt paria:qm̄ actus viſionis eſt quaſi pars ipſius finis: e eſt finis nō ponens in numerū cum ſit ſe extrinſece. Deus eñ viſus eſt finis e non ſunt duo fines ſcilicet deus z viſio:ſicut inducitiue patet aliis finibus ec. vnde actus voluntatis eſt propinquior inter actus tēdentes in finem integrum:

derat:z pñtē eū in ipſo reqeſcēs delectaṫ. manifeſtū eſt aūt q̄ ipm̄ deſideriū finis nō ē cōſecutio finis ſꝫ eſt mot⁹ ad finē:delectatio aūt aduenit volūtati ex ħ q̄ finis eſt pñs:nō aūt ecōuerſo ex ħ aliq̄d ſit pñs:q2 voluntas delectaṫ in ipſo: opꝫ igiṫ aliq̄d aliud eſſe q̄ actū volūtatis p̄ q̄ ſit finis ipſe pñs volūta- ti,z hoc manifeſte appet circa fines ſenſibi- les:ſi eñ ↄ̃ſequi pecuniā eſſet p̄ actū volūta tis: ſtatim a principio cupidus ↄ̃ſecut⁹ eſſet pecuniā q̄ vult eā hr̄e: ſꝫ a p̄nᵒ q̄dē ē abſēs ei:ↄ̃ſequiṫ aūt ipſam p̄ ħ q̄ manū ipſam ap- prehēdit vel aliquo hmōi. z tunc iā delectaṫ in pecunia habita:ſic igiṫ z circa intelligibi- lē finē ↄ̃tingit. nā a ꝓncipio volum⁹ ↄ̃ſeq̄ finē intelligibilē: ↄ̃ſequimur aūt ipm̄ p̄ ħ q̄ ſit pñs nobis p̄ actū intellꝰ: z tunc volūtas delectata conquieſcit in fine iam adepto. ſic igitur eſſentia beatitudinis in actu intellꝰ ↄ̃ſiſtit,ſed ad voluntatē pertinet delectatio beatitudinē ↄ̃ñs ſm q̄ augu. dicit.10.cōfeſ. q̄ beatitudo eſt gaudiū de veritate:q2.ſ.ipm̄ gaudium eſt conſummatio beatitudinis.

Ad primū q̄ dōꝫ,q̄ par ꝑtinet ad vltimū hois finē,nō q̄ſi eſſentialr ſit ipa bti- tudo:ſed q2 aūcedēter z ↄ̃ñr hꝫ ſe ad ipſam. aūcedēter quidē inq̄tū iā ſunt remota oia ꝑturbātia z impedientia ab vltimo fine, ↄ̃ñr vo inq̄tū iā hō adepto vltimo fine remanet pacat⁹ deſiderio qetato. ℭ Ad ſm dōm, q̄ primū obm̄ volūtatis nō eſt act⁹ ei⁹: ſicut nec primū obm̄ viſus eſt viſio ſꝫ viſibile.vñ ex ħ ipſo q̄ btitudo ꝑtinet ad volūtatē tāq̄ primū obm̄ ei⁹ ſequiṫ q̄ nō ꝑtineat ad ipſaꝫ tāq̄ act⁹ ipſi⁹. ℭ Ad tertiū dōm,q̄ finē pri- mo apprehēdit intellꝰ q̄ volūtas: tñ mot⁹ ad finē incipit in volūtate z iō volūtati de- beṫ id qḋ vltimo ↄ̃ſequiṫ ↄ̃ſecutionē finis.ſ. delectatio vel fruitio. ℭ Ad quartū dōm,q̄ dilectio preeminet cognitioni in mouēdo:ſꝫ cognitio preuia eſt dilectioni in attingēdo, nō eñ diligiṫ niſi cognitū:vt dicit aug.l. 10. de trini. z iō intelligibilē finē primo attingi mus p̄ actionē intellꝰ,ſicut z finē ſenſibilē primo attingimus p̄ actionē ſenſus. ℭ Ad quintū dōm,q̄ ille q̄ hꝫ oia q̄ vult ex hoc eſt beat⁹ q̄ hꝫ ea q̄ vult. q̄ quidē eſt p̄ aliud q̄ p̄ actū volūtatis:ſꝫ nihil male velle requiriṫ ad btitudinē, ſicut quedā debita diſpoſitio ad ipſam,volūtas aūt bona poniṫ in nume- ro bonoꝝ q̄ btm̄ faciant prout eſt inclina- tio quedā in ipſa : ſicut mot⁹ reduciṫ ad ge nus ſui termini:vt alteratio ad qualitatem.

ℭ Utrum beatitudo ſit operatio intel- lectus ſpeculatiui an practici. Art.5.

Ad quintū ſic ꝓceditur. Uidetur qḋ btitudo cōſiſtat in opa- tione intellꝰ practici finis eñ vlti- mus cuiuſlꝫ creature cōſiſtit in aſſi- milatiōe ad deū. ſꝫ hō magis aſſimilaṫ deo p̄ intellm̄ practicū q̄ eſt cā rerū intellectarū q̄ p̄ intellm̄ ſpeculatiuuꝫ cui⁹ ſcia accipiṫ a reb⁹. q̄ btitudo hois magis ↄ̃ſiſtit in opōne intellꝰ practici q̄ ſpeculatiui. ℭ P̄. Btitudo eſt ꝑfectū bonū hois:ſꝫ intellꝰ practic⁹ ma- gis ordinaṫ ad bonū q̄ ſpeculatiu⁹ q̄ ordiaṫ ad verū.vñ z ſꝫ ꝑfectionē practici intellꝰ di cimur boni:nō aūt ſm ꝑfectionē ſpeculatiui intellꝰ: ſꝫ ſm eā dicimur ſciētes vel intelli- gētes.q̄ btitudo hois magis cōſiſtit in actu intellꝰ practici q̄ ſpeculatiui. ℭ P̄. Beatitu do eſt qḋdā bonū ipſius hois:ſed ſpeculati- uus intellꝰ occupaṫ magis circa ea q̄ ſunt extra hoiem, practicus aūt intellꝰ occupaṫ circa ea que ſunt ipſi⁹ hominis.ſ. circa ope- rationes et paſſiones eius. ergo beatitudo hominis magis cōſiſtit in operatione intel- lectus practici q̄ intellectus ſpeculatiui.

Sed cōtra eſt,q̄ aug. dicit in primo de trin.q̄ contemplatio promittitur nobis, actionum omnium finis atq; eterna perfectio gaudiorum.

Rñdeo dōm,q̄ btitudo magis cōſi ſtit i opōne ſpeculatiui itellꝰ q̄ practici.q̄ p̃ꝫ ex trib⁹. ℭ Pmo quidē ex ħ q̄ ſi btitudo hois eſt opo opꝫ q̄ ſit optima opo hois: optia aūt opō hois eſt q̄ eſt optie po° reſpectu optimi obi. optima aūt po° eſt intellꝰ cui⁹ obm̄ optimū eſt bonū diuinū, q̄ q̄dē nō eſt obm̄ practici intellꝰ:ſꝫ ſpeculati- ui.vñ in tali opōne.ſ.in ↄ̃tēplatiōe diuinoꝝ maxime cōſiſtit btitudo. z quia vnuſq̄ſq; vr̄ eſſe id q̄ eſt optimū in eo,vt dī in.9.z.10. ethi.ideo talis operatio eſt maxime propria homini z maxime delectabilis. ℭ Scḋo ap- paret idem ex hoc q̄ ↄ̃tēplatio maxime que- ritur ꝓpter ſeipſaꝫ,act⁹ aūt intellꝰ practici nō q̄riṫ ꝑꝑ ſeipm̄: ſꝫ ꝓpter actionē,ipſe aūt actiones ordinantur ad aliquē finem: vnde manifeſtū eſt q̄ vltimus finis nō poteſt con ſiſtere in vita actiua que pertinet ad intellꝫ practicū. ℭ Tertio idem apparet ex hoc qḋ in vita contēplatiua homo cōmunicat cū ſu perioribus.ſ.cū deo z angelis quib⁹ p̄ ſimilitudinem aſſimilatur.

ſed propinquior illo eſt q̄ eſt quaſi pars finis. Amamus .n. nō ſolū bonū:ſꝫ bo- num cognitū e ꝑꝑ illud ec. ℭ Ad ſcḋm dī q̄ verbū Anſelmi ſoluitur in vis in qua melior eſt dei dilectio q̄ intellectio ſed in pñs q̄ꝫ deus amatur non amatur ꝓpter videre ipm̄:ſed ꝑꝑ ipm̄ deū amore amicitie: q2 ſi amaṫ viſus, ita q̄ viſio nō concurrit ibi per accñs ſed per ſeipſe amor beatificus ordinaṫ in viſionē vt finē. Amat eñ beatus viſionē illā vt adeptionē finis:q̄ eſt ama re illoꝝ vt finē e amor vt eſt cōcupiſcentie or dinatur in viſionē vt finē:e amore iſt ꝑꝑ vi ſionē: nec in hoc eſt ꝑ- uerſitas aliqua.ſꝫ per uerſitas eſſet de amo- re vt eſt amicitie:q2 ſic deus ordinaret ad vi- ſionem a tali amore. Nunc autē ponit ſum mū cōcupiſcibile ipſa adeptio dei que eſt p̄ viſionē q̄ eſt verum. ℭ Ad tertiū notē dici tur q̄ voluntas cū ſit appetitus nalis q̄ oia tunc ſit a natura nali- bus primo ꝓpter totū ſuppoſitū e non ꝓpter ſeipſum appetitiuꝫ: q2 ad hoc ſufficit appeti- tus nālis: non ſumme vult actu elicito perfe ctionē ſuā.neq; intelle ctus vt ſic:ſed ſuppoſi ti que eſt conſequutio vltimi finis.vñ probatio illa ab appetitu na turali voluntatis ad appetitū qui eſt actus elicitus eiuſdē non va let ꝑꝑ rationeꝫ dictā: q2 ſcꝫ inclinatio nālis eſt primo ꝓpter ipſaꝫ potentiam appetentē: act⁹ autē elicit⁹ nalis eſt primo ꝑꝑ ſuppoſi- tum appetēs: e iō ten- dendo primo in bonū intellꝰ non quatenus intellꝰ ſed quatenus eſt ſuppoſiti : maxime cōſonat nāe ſue poten tie inquantum nalis eſt:q2 vt dictum eſt ꝑꝑ nāl ipſuꝫ data eſt pri mo. Multa queq; ſcri pta ſunt ſuperi⁹ in.q. 82.ar.3. facientia ad materiaꝫ hanc:quare tranſeundum puto.

ℭ Super art.5.

In articulo quin to circa illa ver- ba diuinū bonū nō eſt obm̄ intellectus prac- tici: Scotiſta occurrit dubitans ex prologo primi ſent. vbi vt eo q̄ deus eſt obm̄ recti ca- tiuum intellect⁹ crea- ti ad rectam operationem voluntatis, puta amoris ipſius dei: et ex ipſo ſu- muntur prima principia praxis, vtpote ex vltimo fine: vult deum eſſe obie- ctum intellectus practici : cuius oppoſitum hic dicitur. Sed ad hoc z ſimilia facile patet reſponſio ex dictis in primo libro. Ad obiectum ſiquidem practi- ci intellectus ſeu habitus exigitur quod hoc e ſimilia habeat pure.ſi enim ha bet hec eleuate in re ſuperioris ordinis ſupra practicum eſt. Ridiculum autē puto dicere quod etiam trinitatis myſteria viſa practicam tantum cognitio- nem pariunt:oportet hic ſeruare illud philoſoꝫ hi: quolibet preſerente cete- ra ſolicitum eſſe ſtultum eſt ec.

ℭ Jn eodem quinto articulo. Circa illa verba actus intellectus practici non queritur propter ſeipſum,ſed propter actionem: dubium occurrit: quoniam nobilius non eſt propter ignobilius vt finem:conſtat autem actus intelle- ctus practici eſſe nobiliorem actione.ergo.ec.

ℭ Ad hoc obmiſſis aliorum reſponſionibus quieſcunque ſint reſponde- tur quod actus intellectus practici poteſt dupliciter ſumi. Uno modo vt actus eſt intellectus:e ſic proculdubio nobilior eſt actione. Alio modo vt practicus eſt : et ſic eſt ignobilior actione. Sed contra hoc eſt: quia cauſa actiua non eſt ignobilior effectu : actus autem intellectus practici vt ſic eſt cauſa acti- ua actionis.ergo. Ad hoc e ſimilia dici poteſt quod quicquid ſit de cauſa pu- re actiua:negandum eſt q̄ cauſa quedammodo actiua quodammodo diſpo

c.qō.20 ꝫ.8.c.4 di. 94.q 1.art.1. q.3. Etopuſ. 3.c.264 4.r.eth. lect.10. col.2.

ſitura non ſit imperfectior: quia eſt in nobis incompleta actiua: incompleta tamen diſpoſitiua imperfectior eſt: et ordinatur ad id pro quo diſponit vt finē. Sic autē eſt in propoſito. nā actus intellectus practici eſt in genere cāe efficiētis ſit cā actionis ſeu factionis: eſt nihilominus etiā cā eiuſdē diſpoſitiua: diſponitur enim hō per actū intellectus practici ad recte agendū vel faciēdū: cū enim tā ad recte agēdū q̄ faciēdū pluribus hō indigeat actū practici intellectus ad hoc q̄rimus vt diſpoſiti ſimus ac propinqui ad recte agēdū vel faciēdū: et ſic recte agere vel facere ſumus eſt. Melius tamen iudicio meo dicitur q̄ aliud eſt cōparare eam actiuā effectiui et aliud actiōi. quia ad illā cōparatur vt eque aut magis perfectus ad hāc vt imperfectior. quia actiō cauſa actiua eſt actus et perfectio eius et perfecte cauſa actiua cōparatur ad actionē vt potentia ad actum. ſic aūt eſt in propoſito. quia actus intellectus practici vt ſic reſpicit actionē ſeu factionē: vt actionem ipſius eſt enim propter ipſam vt ſuū complementū. Cū dicit q̄ cā ſit ignobilior effectu etc. dico q̄ eā non eſt ignobilior effectu: eſt tamen ignobilior actione vt potentia eſt ignobilior actu: et q̄ ſua actio quā factio comparatur ad actū intellectus practici vt practicus eſt vt actio et perfectio illius vt etiam ipſum nomen practici teſtatur. ſonat enim operatiuū: conſtat enim q̄ operatiuū actus eſt operi: domificatiui domificare: et medici mederi. vnde q̄ ad actionem: in principio moralium ariſto. dicit hmōi ſermonem ſuſcipimus nō vt ſcientes ſimus ſed operantes: et idē eſt iudiciū de ſcia artiū: nā nō vt ſciētes ſed vt operātes ſcimus artes diſcimus quarū eſt facere.

21e. q6. 187. ar. 1. ad. 1. Et opuſ. 3. c. 104 262. et 288.

intellectu paſſibili perfectiuum ipſius.

Ad primam igitur inſtantiam nos oportet aliter reſpondere: quia homo non niſi ſecundum quid perficitur ab igne et ſimilibus.

Ad ſecundam autē de ſenſu dicitur q̄ res ſenſibiles ſine dubio ſunt inferiores ſenſibus: viuens enim preſtantius eſt non viuente: precipue in tam alto gradu vitali conſtitutis: ſed inquantū ſunt perfectiue ſenſus vt ſic: participāt ſuperiorē naturā qualis ſenſus: quia in eis eſt participatio aliqua ſubſtantiarū immaterialium quas angelos dicimus: ſunt enim productiue ſpecierū ſine materia quarum eſt ſuſceptiuus ſenſus: et in earum ſuſceptione perficitur ſimpliciter. Signum huius eſt modus agendi: cū enim modus agendi corporū vt ſic ſit vt mouerant mora incomparabilē autē ſit mouere nō mora ex hoc ipſo q̄ ſenſibilia in perficiendo ſenſus mouent nō mora inſinuatur q̄ in hoc naturam ſuperiorem natura corporea participāt: et hoc tamen docuit antiquos alibi: ſtat ergo ſolida maxima illa quā ſemper notabis ſi vis recte pbare et videbis voluntarie dici q̄ lapis perficit perficere intellectum ſeparatum alia huiuſmodi extranea a vera ratione philoſophie.

In eodem ſexto articulo dubium occurrit commune. 6. 7 et 8. articulo circa proceſſum litere: quoniam digredi videtur a perfecta beatitudine ſimpliciter ad perfectam beatitudinem hominis: licet enim perfecta beatitudo ſimpliciter conſiſtat in ſuprema coniunctione ad ſummum ſimpliciter perfecta tamen beatitudo talis rei infime qualis eſt homo conſiſtit in coniunctione qualicunque id eſt ſibi proportionata ad ſummum et ſic diceretur q̄ beatitudo hominis conſiſtit in illa cognitione dei quam ex ſenſibilibus habere poteſt: quia iſta eſt ſibi proportionata: nec oportet quod omne per aliud reducatur ad id quod eſt per ſe in eodem: ſed ſufficit q̄ in tota latitudine illa puta beatitudinis: vt ſcz beans per aliud reducatur ad beans per ſe: ſed non oportet q̄ beans per aliud hominem reducatur ad beans per ſe hominem: qr homo eſt talis gradus infimi.

Ad hoc dicitur quod de homine dupliciter poſſumus loqui. primo ſecundum id quod ex natura ſua natus eſt acquirere. Et ſic procul dubio dicendum eſſet quod ſufficit nos eſſe beatos vt homines: non ſimpliciter vt dicitur primo ethi. quod conſiſtit in cognitione dei quam hic et illa quam in anima ſeparata naturaliter habere poſſumus. Alio modo ſecundum id ad quod homo eſt diuinitus inſtitutus: et ſic quia factus eſt vt ſummum bonum intelligeret etc. ordinatus eſt ad beatitudinem ordinatam ſimpliciter: et qr ſic conſiderat hominem theologus: quia in ordine ad deum reuelatum conſiderat omnia. ideo nulla digreſſio eſt in litera: et ratio efficax eſt quod per aliud reducendū eſt ad per ſe etiam reſpectu hominis: quia homo eſt infra latitudinem capacium beatitudinis per ſe et perfecte.

dinē aſſimilatur: ſed in his q̄ pertinēt ad vitā actiuā etiā alia aīalia cū hoīe aliqualiter cōicant: licet imperfecte: et ideo vltima et perfecta btitudo q̄ expectatur in futura vita tota principaliter cōſiſtit in cōtemplatione, ſecūdario in operatione practici intellectus ordinantis actiones et paſſiones humanas: vt dr in .10. ethi.

Ad primū ergo dōm, q̄ ſilitudo predicta intellectus practici ad deū eſt ſm proportionalitatē: qr. ſ. hz ſe ad ſuū cognitū ſicut deus ad ſuū: ſed aſſimilatio intellectus ſpeculatiui ad deū ē ſm vnionē vel informationē: q̄ eſt multo maior aſſimilatio: et tamen dici pōt q̄ reſpectu principalis cogniti q̄ eſt ſua eſſentia non hz deus practicā cognitionē: ſed ſpeculatiuā tantū. Ad ſecūdū dōm, q̄ intellectus practicus hz bonū qd eſt extra ipm: ſed intellectus ſpeculatiuus hz bonū in ſeipſo. ſ. cōtēplationē veritatis: et ſi illud bonū ſit perfectū, ex eo totus hō pficitur et fit bonus. q̄ quidē intellectus practicus nō hz: ſed ad illud ordinat. Ad tertiū dōm, q̄ ratio illa procederet ſi ipſemet hō eſſet vltimus finis tunc enim cōſideratio et ordinatio actuū et paſſionū eius eſſet beatitudo: ſed qr vltimus hois finis eſt aliud bonū extrinſecū. ſ. deus ad quē per operationē intellectus ſpeculatiui attingimus. ideo magis beatitudo hois in perfectione intellectus ſpeculatiui conſiſtit quā in operatione intellectus practici.

Utrum beatitudo conſiſtat in conſideratione ſcientiarum ſpeculatiuarum. Art. 6.

Ad ſextū ſic proceditur. Uidetur q̄ btitudo hois cōſiſtat in cōſideratiōe ſciarū ſpeculatiuarū: phs enim dicit in lib. ethi. q̄ felicitas eſt operatio ſm pfectā virtutē: et diſtinguēs virtutes nō ponit ſpeculatiuas niſi tres, ſcientiā, ſapientiam et intellectum: q̄ oēs pertinēt ad cōſiderationem ſcientiarum ſpeculatiuarū: ergo vltima hois btitudo in cōſideratione ſciētiarū ſpeculatiuarū cōſiſtit. Pręterea. Illud videtur eſſe vltima hois btitudo q̄ naturaliter deſideratur ab oībus propter ſeipm: ſed hmōi eſt cōſideratio ſpeculatiuarū ſciarū: qr vt dr in .1. metaph. Oēs hoies natura ſcire deſiderant. et poſt pauca ſubdit, q̄ ſpeculatiue ſciētie propter ſeipſas queruntur. ergo in cōſideratione ſcientiarū ſpeculatiuarū cōſiſtit btitudo. Pręterea. Btitudo eſt vltima hois pfectio. vnūquodqz autē perficitur ſm q̄ reducitur in actū per cōſiderationē ſcientiarū ſpeculatiuarū. ergo videtur q̄ in hmōi cōſideratione vltima hominis beatitudo conſiſtat.

Sed cōtra eſt q̄ dr Hiere. 9. Nō glorietur ſapiēs in ſapia ſua. et loquitur de ſcia ſpeculatiuarū ſciarū. non ergo cōſiſtit in harū cōſideratione vltima hominis beatitudo.

Reſpondeo dōm, q̄ ſicut. ſ. dictū eſt: duplex ē hois btitudo, vna perfecta, et alia ipfecta. Oportet autem intelligere pfectā btitudinē q̄ attingit ad verā btitudinis rōnē: btitudinē autem ipfectā q̄ nō attigit, ſed participat q̄dā particularē btitudinis ſilitudinē ſicut ē pfecta prudentia in hoie apud quē ē rō rerum agibiliū. impfecta autē prudentia ē in q̄buſdā aīalibus brutis, in q̄bus ſunt quidā particulares inſtinctus ad q̄dā opa ſilia opibus prudentie. Perfecta igitur btitudo in cōſideratiōe ſciarum ſpeculatiuarū eſſentialiter cōſiſtere non pōt. Ad cuius euidētiā cōſiderādū eſt q̄ cōſideratio ſpeculatiuarū ſciarum nō ſe extēdit vltra virtutē principiorū illius ſcie. qr in principiis ſcie virtualiter tota ſcia cōtinetur. Prima aūt principia ſciarū ſpeculatiuarū ſunt per ſenſum accepta: vt pz per phm in principio metaph. et in fine poſter. Unde tota cōſideratio ſciarū ſpeculatiuarū nō pōt vltra extendi: q̄ ſenſibiliū cognitio ducere pōt. In cognitione autē ſenſibilium nō poteſt conſiſtere vltima hois beatitudo, que eſt vltima eius perfectio: nō enim aliquid perficitur ab aliquo inferiori niſi ſecundum q̄ in inferiori eſt aliqua participatio ſuperioris. Manifeſtum eſt autem quod forma lapidis vel cuiuſlibet rei ſenſibilis eſt inferior

Super art. 6.

In articulo ſexto eiuſdē q. 3. nota quare prima principia: ſcilicet de quolibet dicitur eſſe vel non eſſe etc. licet ſm ambitum terminorum extendant ſe ad oīa ſimpliciter: in nobis. ſ. in noſtra cognitione non ſe extendunt vltra id quo ducere poſſunt ſenſibilia: quia. ſ. ſunt accepta a ſenſibus et ab eis depēdent quo ad ſpecies et vſum: ex hoc enim prouenit q̄ niſi quo ſenſibilium ſpecies ducunt cognoſcere nos facere poſſunt.

In eodem articulo dubium occurrit. Circa iſtam propoſitionē: nihil perficitur ab aliquo inferiori. niſi ſm q̄ in inferiori eſt aliqua participatio ſuperioris: hec quam quaſi maximā litera aſſumit, habet manifeſtas inſtantias: vt cū homo perficitur ab igne dum calefit: et q̄ magis viget cū ſenſus perficitur ab extraneo ſenſibili q̄ conſtat eſſe inferioris ordinis: cum ſit in genere inanimatorum: ſenſus autem in ordine anime ſenſitiue.

Ad euidentiā huius dicendum eſt, q̄ propoſitio illa pro maxima habenda eſt: ſed nō eſt intelligēda de perfectione ſm quid: ſed ſimpliciter ita q̄ ſenſus eſt: nihil perficitur ſimpliciter per aliquid inferius niſi etc. Et per hoc excluditur oīs inſtātia de perfectionibus accidentalibus: ſubm enim ſm quid tm perficitur ab hmōi perfectiuis: radix autē huius propoſitionis eſt: quia cū ſemp agens honorabilius ſit patiente: oportet vt eo mō quo aliquid eſt perfectibile ab aliquo agente eodem modo ſit ignobilius illo: ſi eſt perfectibile ab eo ſm quid eſt ignobilius ſm quid: et ſi eſt perfectibile ſimpliciter eſt ignobilius ſimpliciter: et qr omne agens agit ſibi ſimile nec aliter agens perficit patiens niſi ſimilitudinem ſuam ei communicando eiuſdem rationis eſt comparare aliquid perfectibile ad perfectionem formalem et proprium agens illius quo ad hoc quod eſt eſſe nobilius: vel ignobilius ex hoc enim prouenit q̄ nihil perficitur ſimpliciter ab aliquo inferiori niſi quod participat ſuperiorem ſi ſimpliciter perficitur ab ab illo eſt ſimpliciter inferius illo perfectiuo: et ſi illud perfectiuum eſt inferius: nunquam vt ſic perficiet ſimpliciter ſuum ſuperius: quoniam eſſet ſimpliciter ſuperius et inferius reſpectu eiuſdem: q̄d eſt impoſſibile: et quia intellectus non ſm quid, ſed ſimpliciter perficitur ab intelligibili: quoniam eſt perfectio propria velut ſubſtantialis forma nō minus quam quodcunqz naturale perfectiuū materie prime: vt in tertio de aīa ab Auerroy exprimitur: et ab Ariſto. inchoatur. Ideo impoſſibile eſt quod aliquid inferius intellectu perficiat ipſum niſi inquātum participat aliquid ſuperius. Et propter hoc Ariſtote. poſuit intellectum agentem ſuperiorem

In eodem ſexto articulo nota q̄ tanta eſt differentia inter obiectum per ſe et per aliud quod licet deus et ſubſtantie ſeparate per ſenſibilia ſic a nobis intelligantur: vt in huiuſmodi contemplatione felicitas ab Ariſtotele fuerit poſita: quia tamen non ſunt obiecta nec intellecta a nobis hic niſi per aliud ſcilicet per ſpecies ſenſibilium: ideo duo in litera concluduntur: et q̄ cognitio noſtra non traſcendit metas ſenſibilium: et q̄ non poteſt eſſe felicitas que conſiſtit in contemplatione alicuius ſuperioris: ſcilicet vt per ſe obiecti: et hoc manifeſte ſequitur ad primum. Quod ideo verum eſt: quia quicquid cognoſcimus de ſuperioribus cognoſcimus inquantum per ſenſibilia preſentātur per viam dependentie vel ſimilitudinis vel negationis ſeu oppoſitionis et huiuſmodi: quod nihil aliud eſt quam perfecte cognoſcere ſenſibilia perfectiua noſtri intellectus: ſunt enim huiuſmodi cognoſcibilia in noſtris obiectis velut effectus in cauſa in cognoſcendo apud nos: propter quod ſapienter cenſent qui dicunt nos per ſtudium nunquam cognoſcere de ſuperioribus, niſi quia eſt. Cognitio namqz ab effectu et remotorum eſt.

¶ Super art. 7.

In hac artic. ſe pmo nota duo. Pumo nitulum quod appellatione cognitio nis ſubſtantiarum ſeparatarum intelligitur etiā cognitio que habetur de deo cognoſcendo ſubſtantias ſeparatas: ſicut enim in precedenti artic. in cognitione ſenſibilium cointelligebatur cognitio dei ⁊ ſubſtātiarū ſeparatarū per ſenſibilia ꝓportionaliter hic intelligēdum eſt. ſecundo qḋ ſimile accidere poteſt oubiū de perfectione vltima intellect⁹ dubio pcedēti de bītudine. Nā licet perfectio vltima intellectus vt ſic opʒ ꝙ ſit verum per eſſentiam. perfectio tñ vltima intellectus talis puta hominis ſufficit ꝙ ſit verū tale. Et ſiſt ſolutione dōm eſt ꝙ ſi eſſet ſermo de vltima perfectione ad quam nature ſtudia venire pōt: non opʒ ad verū per eſſentiā peruenire: niſi participatū in tali per ſe perfectiua propio intellectus ta lis: quod eſſet verū tale. ſed qi eſt ſermo de vltima perfectione ad quam intellectus noſter inſtitutus ſupponitur ideo opʒ capacitatem eius per verum per eſſentiam perfici. non per aliud mediū obm. ſic enī intelligere debes perfectionem intellā per ipſum verum per eſſentiam in hoc loco: relinquendo diſcuſſioni ſequentis articuli ⁊ alibi an talis perfectio ſit viſio diuine eſſentie ⁊ per ſpēm aut ſine ſpecie.

art. 1. ad 2m. 1. q. 89. ar. 2 ad 3m. Et. 3. 5. ca. 44. Et in. q. 20. ar. 3 ad 3m Et ſpu. 10. ca. 3. Et opuſ. 3. c. 108 ⁊. 264.

¶ Sup art. 6. 7. et. 8.

Circa articulos eoſdem vcʒ. 6. 7. ⁊. 8. Vide tertiū contra gentī. vbi de felicitate diffuſe per multa capitula diſputatur et aduerte in octauo articulo ꝙ illa verba litere: ꝙ intellectus humanus non cognitis prime cauſe niſi an eſt hʒ nāle deſideriū ad cognoſcendam pumā cauſam quid eſt ⁊c. non carēt ambiguitate: propterea qi naturale deſiderium non excedit vim nāe nec eſt ad ſupernaturalem operationem non ſolū ipſius ſed oīs intellectus creati. Sed hec eius ſoluuntur: ſi deſideriū nāle diſtinguit iuxta predicta in primo lib. in ſin. Deſiderium nāle ꝙ pōt dici nāle a nā vt ſubiectio tm: et ſic naturaliter deſidera

hoīe. vñ ꝑ formā lapidis nō perficit intellectus: inqñtum eſt talis forma. ſed inquantū in ea ꝑticipat aliqḋ ſilē alicui, ꝙ eſt ſupra intellectū humanū. ſ. lumē intelligibile, vel aliqḋ hmōi. Oē autē qḋ eſt per aliud reducit ad id quod eſt ꝑ ſe. vñ ptʒ ꝙ vltima perfectio hoīs ſit ꝑ cognitionē alicui⁹ rei q̄ ſit ſupra intellm humanū. Oñſum eſt antē ꝙ ꝑ ſenſibilia nō pōt deueniri in cognitionē ſubarū ſeparatarū, q̄ ſunt. ſ. intellm humanū: vñ relinquit ꝙ hoīs vltima btitudo nō poſſit eſſe in ꝯſideratione ſpeculatiuarū ſciētiarū ſʒ ſicut in formis ſenſibilib⁹ participat aliqua ſilitudo ſubarū ſuperiorū, ita cōſideratio ſcientiarū ſpeculatiuarū eſt quedā participatio vere ⁊ perfecte beatitudinis.

Ad primū ergo dōʒ, ꝙ phs loquit in lib. ethi. de felicitate imperfecta qualr in hac vita haberi pōt: vt ſupra dictū eſt. ¶ Ad ſcōm dōm, ꝙ nāliter deſiderat nō ſolū pfecta beatitudo: ſed etiā qualiſcunqʒ ſilitudo vel participatio ipſi⁹. ¶ Ad tertium dicendū, ꝙ per conſiderationem ſcientiarum ſpeculatiuarū reducitur intellectus noſter aliquo modo in actum: nō autem in vltimum ⁊ completum.

¶ Utrum beatitudo cōſiſtat in cognitione ſubſtantiarū ſeparatarū. ſ. angelorū. Art. 7.

AD Septimū videt ꝙ beatitudo hoīs cōſiſtat in cognitiōe ſubſtātiarū ſeparatarū. ſ. angelorum. Dicit enim Greg. in quadam homel. Nihil ꝓdeſt intereſſe feſtis hominum ſi nō cōtingat intereſſe feſtis angelorū ꝑ qḋ finalē beatitudinē deſignat: ſʒ feſtis angelorum intereſſe poſſumus ꝑ eorū cōtēplationem ergo videt ꝙ in cōtēplatione angelorū vltima hoīs beatitudo cōſiſtat. ¶ P̄. Ultima perfectio vniuſcuiuſqʒ rei eſt vt cōtīgat ſuo principio: vnde ⁊ circulus dr̄ eſſe figura pfecta: qr hʒ idē principiū ⁊ finē: ſed principiū cognitionis humane eſt ab ipſis angelis ꝑ quos hoīes illuminātur: vt dicit Diony. 4. capitulo de celeſti hierar. ergo perfectio humani intellectus eſt in cōtēplatiōe angelorū. ¶ P̄. Unaqueqʒ nā pfecta eſt qñ coniungit ſuperiori nāe. ſicut vltima pfectio corporis eſt vt cōiungat nāe ſpūali: ſʒ ſupra intellectū humanū ordine nāe ſunt angeli. ergo vltima pfectio humani intellectus eſt vt cōiūgatur per contemplationē ipſis angelis.

Sed Cōtra eſt, ꝙ dr̄ Hiero. 9. In hoc glorietur qui gloriat ſcire ⁊ noſſe me. ergo vltima hoīs gloria vl̄ beatitudo non conſiſtit niſi in cognitione dei.

Rñdeo Dicendū: ꝙ ſicut dictum eſt: perfecta hoīs beatitudo nō cōſiſtit in eo qḋ eſt pfectio intellectus ſʒ alicuius participationem ſed in eo quod eſt ꝑ eſſentiam tale. Manifeſtum eſt autem qḋ vnumquodqʒ intantum eſt perfectio alicuius potentie inquantum ad ipſum pertinet ratio propriā obiecti illius potentie. propriū autem obm intellectus eſt verum: quicqḋ ergo hʒ veritatem participatam, contēplatum non facit intellectū perfectum vltima perfectione cum aūt eadem ſit diſpō rerum ineſſe ſicut in veritate: vt dr̄ in. 2. Metaphy. quecunque ſunt eſſentia per participationem: ſunt vera per participationem. Angeli autem hn̄t eſſe participatum. quia ſolius dei ſuum eſſe eſt ſua eſſentia vt in primo oſtēſum eſt: vnde relinquitur ꝙ ſolus deus ſit veritas per eſſentiam ⁊ ꝙ eius cōtēplatio faciat pfecte beatū. Aliqualē autem beatitudinē imperfectam nihil ꝓhibet attendi in cōtēplatione angelorū: ⁊ etiā altiorē quā in cōſideratione ſciētiarum ſpeculatiuarū.

Ad primū Dōm, ꝙ feſtis angelorū intererimus non ſolum contemplantes angelos: ſed ſimul cū ipſis deū. ¶ Ad ſm dōm, ꝙ ſm illos q̄ ponūt animas humanas eſſe ab angelis creatas, ſatis cōueniēs vr̄ ꝙ beatitudo hoīs ſit in cōtēplatione angelorum q̄ſi in cōiunctione ad ſuū pricipiū, ſed hoc eſt erroneū: vt in primo dcm̄ eſt. Uñ vltima pfectio intellectus hūani eſt ꝑ cōiunctionē ad deū q̄ eſt principiū ⁊ creationis aīe ⁊ illuminatiōis ei⁹. Angel⁹ autē illuminat tāqʒ miniſter: vt in primo habitū eſt. vñ ſuo miniſterio adiuuat hoīem vt ad btitudinē ꝑueniat, nō aūt eſt hūane btitudinis obum. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ attingi ſuperiorē nām ab inferiori ꝯtingit dupl'r. Uno° ſm gradū po° ꝑticipantis. ⁊ ſic vltima pfectio hoīs erit in hoc ꝙ hō attinget ad contēplandū ſicut angeli cōtēplantur. Aliomō ſicut obum attingit a potētia: ⁊ hoc mō vltima pfectio cuiuſlibet potētie eſt vt attingat ad id in quo plene inuenit ratio ſui obiecti.

¶ Utrum beatitudo hominis ſit in viſione diuine eſſentie. Articu. 8.

AD Octauum ſic procedit. Ur̄ ꝙ btitudo hoīs non ſit in viſione ipſius diue eſſentie: dic̄ enī Dio. in. 1. c. myſtice theologie. Quod per id quod eſt ſupremū intellectus hō deo cōiūgit ſicut oīno ignoto: ſed id qḋ videt ꝑ eſſentiā nō eſt oīno ignotū: ergo vltima intellectus pfectio ſeu btitudo nō cōſiſtit in hoc ꝙ deus ꝑ eſſentiam videt. ¶ P̄. Altioris nature perfectio altior eſt: ſed hec eſt perfectio diuini intellectus propria vt ſuā eſſentiam videat: ergo vltima perfectio intellectus humani ad hoc non pertingit: ſed infra ſubſiſtit.

Sed Contra eſt, quod dicitur. 1. Joan. 3. Cum apparuerit ſimiles ei erimus ⁊ videbimus eum ſicuti eſt ipſe.

Rñdeo Dōʒ, ꝙ vltima ⁊ pfecta btitudo nō pōt eē niſi in viſiōe diuine eſſentie. Ad cuius euidentiā duo cōſideranda ſunt. primo quidē ꝙ hō nō eſt pfecte btus q̄diu reſtat ſibi aliquid deſiderādū ⁊ querendū. Scōm eſt ꝙ vniuſcuiuſqʒ pfectio attēditur ſcōʒ rationē ſui obiecti. Obm aūt intellectus eſt qḋ quid eſt. ſ. eſſentia rei: vt dr̄ in. 3. de aīa. vñ in tantū ꝓcedit pfectio intellectus inquantū cognoſcit eſſentiā alicuius rei. Si ergo intellectus aliqs cognoſcat eſſentiā alicui⁹ effect⁹ ꝑ quā nō poſſit cognoſci eſſentia cāe, vt. ſ. ſciat de cā q̄d eſt, non dr̄ intellect⁹ attingere ad cām ſimpl'r: q̄uis ꝑ effectū cognoſcere poſſit de cā an ſit ⁊ iō remanet nāl'r hoī deſideriū cū cognoſcit effectū ⁊ ſcit euʒ habere cām: vt etiā ſciat de cā quid eſt: ⁊ illud deſideriū eſt admiratiōis ⁊ cauſat inq̄ſitionē: vt dr̄ in ꝓcipio metaphyſice: puta ſi aliqs cognoſcens eclypſim ſolis cōſiderat ꝙ ex aliqua cā procedit de q̄ qr neſcit q̄d ſit admirat ⁊ admirādo inq̄rit: nec iſta inq̄ſitio q̄eſcit quouſqʒ ꝑueniat ad cognoſcendū eſſentiā cāe. Si igit intellect⁹ hūan⁹ cognoſcēs eſſentiā alicuius effect⁹ creati nō cognoſcat de deo niſi an eſt nondum perfectio eius attingit ſimpl'r ad cām primā: ſed remanet ei adhuc nāle deſiderium inquirēdi cām: vnde nōdū eſt pfecte beatus. ad perfectā igitur beatitudinē requiritur ꝙ intellectus ꝑtingat ad ipſam eſſentiā prime cauſe: ⁊ ſic perfectionē ſuā habebit ꝑ vnionē ad deum ſicut ad obiectum in quo ſolo beatitudo hominis conſiſtit: vt ſupra dictum eſt,

mus viſionem dei. ta natura vt ſubiecto et modo ⁊c. procedunt obiectiones: nec propterea aliquid adimitur efficacie huius rōnis: q̄m perfecta beatitudo neutrum huiuſmodi deſiderium imperfectum relinquit. Poſſet quoque dici ꝙ author tractat de homine vt theologus. Cuius vt in 2° 3 gentī. ca. 4. dr̄ eſt conſiderare creaturas nō ſm proprias naturas: ſed vt ad deum ſunt relate ⁊c. licet homini abſolute non inſit naturale huiuſmodi deſiderium eſt tñ naturale homini ordinato a diuina prouidentia in illam patriam ⁊c. Et he due reſponſiones ſunt generales ad omnem hmōi materiā: ſpecialiter tñ ad hanc hui⁹ articuli materiā deſcendendo dici poteſt ꝙ intellectus humanus ſciens an eſt de deo ⁊ cām deſiderat naturaliter ſcire de deo quid eſt inq̄ntum ſub numero cauſarū comprehenditur ⁊ nō abſolute niſi per quādam conſequentiam: ⁊ hoc eſt verum: quia inditum eſt nāliter vt viſo effectu deſideremus noſſe q̄d eſt cauſa quecquid ſit illa.

¶ Aduerte hinc notitie duo. primo quod idem eſt cognoſcere quod quid eſt dei et videre deū per eſſentiam: hoc enim manifeſte in probatione vltimi huius articuli habes. ſecundo ꝙ perfecta beatitudo conſtituitur ex quidditatiua cognitione dei. Ita ꝙ differentia conſtitutiua cognitionis in hoc ꝙ ſit cognitio quidditatiua dei eſt cōſtitutiua in hoc qḋ eſt dei viſio: ⁊ eſt conſtitutiua beatitudinis vltime in hoc ꝙ ſit perfecta: ⁊ conſequēter ſicut datur latitudo in viſione dei ita in beatitudine perfecta.

3. art. 4. Et. 1. q3. ca. 3. 4. ⁊. q. 26. 3. 2. ⁊. 5. ⁊. 1 di. c. q. 1. ar. c. Et. 2. di. 4 art. 1. Et. 4. d. 49. q. 1. 3. 2. q. 1. Et. q. 4. 3. 5. q. 1. Et. 3. 5, ca. 25. et 37. Et opuſ. 3. c. 104 106. 107. 108. 155 166 167 168. 175. 2. 62. ⁊ 264.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ dio. loquitur de cognitione eoꝝ qui ſunt in via tēdentes ad beatitudinem. ¶ Ad ſcōm dicendū, ꝙ ſicut ſupra dictū eſt finis pōt accipi dupl̄r. Uno mō quantū ad rem ipſam q̄ deſideraṫ: ⁊ hoc mō idē eſt finis et ſuperioris et inferioris nāe: imo olm rerū: vt ſupra dictū eſt. Alio modo quantū ad conſecutionē huius rei: ⁊ ſic diuerſus eſt finis ſupioris ⁊ inferioris nāe ſm diuerſaꝫ habitudinem ad rem talem: ſic igitur altior beatitudo dei ſuam eſſentiam intellectu cōprehendentis quam hominis vel angeli videntis ⁊ non comprehendentis.

¶ De his q̄ exiguntˀ ad btitudinē. Qō. 4.

DEinde Cōſiderandum eſt de his que exiguntˀ ad beatitudinē. ¶ Et circa hoc queruntur octo. Primo vtrum delectatio requiraṫ ad beatitudinem. Secundo quid ſit principalius in beatitudine vtruꝫ delectatio vel viſio. Tertio vtrum requiratur comprehenſio. Quarto vtrum requiratur rectitudo voluntatis. Quinto vtrum ad beatitudinem hominis requiraṫ corpus. Sexto vtrū pfectio corporis. Septimo vtruꝫ aliqua exteriora bona. Octauo vtrū requiraṫ ſocietas amicorum.

¶ Utrum delectatio requiratur ad beatitudinem. Artic. 1.

AD primū ſic proceditˀ. Uideṫ, ꝙ delectatio nō requiratur ad beatitudinē. Dicit eñ aug. in. 1. de tri. ꝙ viſio eſt tota merces fidei: ſꝫ id qđ eſt premiū vel merces virtutis eſt btitudo: vt pꝫ p phm in. 1. ethi. ḡ nihil aliud requiriṫ ad beatitudinem niſi ſola viſio. ¶ P̄. Beatitudo eſt per ſe ſufficientiſſimū bonuꝫ vt phs dicit. 1. ethi. ꝙ autē eget aliquo alio non eſt perfecte ſufficiens cū igitur eſſentia beatitudinis in viſione dei cōſiſtat vt oſtenſum eſt: vꝫ ꝙ ad beatitudinē nō requiratur delectatio. ¶ P̄. Operationē volūtatis ſeu beatitudinis opꝫ eſſe non impeditam: vt dr in. 10. ethi. ſed delectatio impedit actionem intellectus: corrumpit eñ eſtimationē prudentie: vt dicitur in. 6. ethi. ergo delectatio non requiritur ad beatitudinem.

Sed ꝯ eſt ꝙ aug. dicit. 10. ꝯfeſ. ꝙ btitudo eſt gaudium de veritate.

Rñdeo dōm, ꝙ quadrupl̄r aliq̄d requiriṫ ad aliud. Uno mō ſicut preambulū vel prepatoriū ad ipm: ſicut diſciplina requiriṫ ad ſcientiaꝫ. Alio modo ſicut perficiens aliq̄d: ſicut aīa requiriṫ ad vitā corporis. Tertio mō ſicut coadiuuans extrinſecꝰ: ſicut ala req̄riṫ ad aliq̄d agēdū. Quarto mō ſicut aliquid cōcomitans: vt ſi dicamus ꝙ calor requiriṫ ad ignē: ⁊ hoc mō delectatio requiriṫ ad beatitudinē: delectatio eñ cauſaṫ ex hoc ꝙ appetitꝰ requieſcit in bono adepto. vñ cū beatitudo nihil aliud ſit q̄ꝫ adeptio ſummi boni, non pōt eſſe beatitudo ſine delectatione concomitante.

Ad primū ḡ dōm, ꝙ ex hoc ipſo ꝙ merces alicui reddiṫ voluntas merētis quieſcit: qđ eſt delectari. vñ ipſa rōne mercedis reddite delectatio includiṫ. ¶ Ad ſcm dōm, ꝙ ex ipſa viſione dei cauſatur delectatio: vñ ille qui deū videt delectatione indigere nō pōt. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ delectatio cōcomitās operationē intellectus nō impedit ipſam: ſed magis eam cōfortat: vt dr in 10. ethi. Ea eñ que delectabiliter facimus attētius ⁊ perſeuerātius opamur: delectatio autē extranea impedit operationē q̄nq̄ꝫ quidē ex intentionis diſtractiōe: q̄ ſicut dictū eſt, ad ea quibꝰ delectamur magis intēti ſumus: ⁊ dum vni vehementer intendimꝰ neceſſe eſt quod ab alio intētio retrahatur. Quandoq̄ꝫ autem etiam ex cōtrarietate: ſicut delectatio ſenſus contraria rationi impedit eſtimationem ſpeculatiui intellectus.

¶ Utrum in beatitudine ſit principalius viſio quam delectatio. Articu. 2.

AD ſcđm Sic proceditˀ. Uiˀ ꝙ delectatio ſit principalius in beatitudine quam viſio: delectatio enim vt dicitur in 10. Ethi. eſt perfectio operis: ſed perfectio eſt potior perfectibili: ergo delectatio eſt potior operatione intellectus que eſt viſio. ¶ Preterea. Illud propter quod aliquid eſt appetibile eſt potius: ſed opatiōes appetuntur propter delectationē ipſarum. vnde ⁊ natura in operationibus neceſſariis ad conſeruationem indiuidui ⁊ ſpeciei delectationem appoſuit: vt hmōi operatiōes ab animalibus non negligantur. Ergo delectatio eſt potior in beatitudine quam operatio intellectus que eſt viſio. ¶ P̄. Uiſio reſpondet fidei, delectatio autem ſiue fruitio charitati: ſed charitas eſt maior fide: vt dicit Apoſtolus prime ad corin. 13. Ergo delectatio ſiue fruitio eſt potior viſione.

Sed Cōtra cauſa eſt potior effectu: ſed viſio eſt cauſa delectationis. Ergo viſio eſt potior quam delectatio.

Rñdeo Dōm, ꝙ iſtā queſtioneꝫ mouet Phs in. 10. ethi. ⁊ eā inſolutam dimittit: ſed ſiquis diligenter cōſideret ex neceſſitate opꝫ ꝙ opatio intellectus que eſt viſio ſit potior delectatione: delectatio enim cōſiſtit in quadā quietatione volūtatis. ꝙ autem volūtas in aliquo quietetur nō eſt niſi ꝓpter bonitatē eius in quo quietatur: ſi ergo volūtas quietaṫ in aliqua operatione ex bonitate operatiōis ꝓcedit quietatio volūtatis: nec volūtas querit bonū ꝓꝑ quietationē: ſic enim ipſe actus voluntatis eſſet finis: qđ eſt contra pmiſſa. Sed ideo querit ꝙ quietetur in operatione: q̄ opatio eſt bonū eius. vnde manifeſtum eſt ꝙ principalius bonū eſt ipſa operatio in qua quietatur volūtas q̄ꝫ quietatio voluntatis in ipſo.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ ſicut phs ibidem dicit, delectatio perficit operationem ſicut decor iuuentuteꝫ qui eſt ad iuuētutē ꝯſequens vñ delectatio eſt quedam perfectio concomitans viſionē: non ſicut perfectio faciens viſionem in ſua ſpecie perfectam eſſe. ¶ Ad ſecundum dicenduꝫ: ꝙ appꝛehenſio ſenſitiua nō attingit ad cōem rationem boni: ſed ad aliquod bonuꝫ particulare: quod eſt delectabile: ⁊ ideo ſm appetitum ſenſitiuuꝫ qui eſt in animalibus operationes queruntur propter delectationem: ſed intellectus apprehendit vniuerſalem rationē boni: ad cuius conſequutionem ſequitur delectatio. vnde principalius intēdit bonū quā delectationē: ⁊ inde eſt ꝙ diuinus intellectus qui eſt inſtitutor nature delectationes appoſuit propter operationes. non eſt autē aliquid eſtimandum ſimpliciter ſecūduꝫ ordinem ſenſitiui appetitus: ſed magis ſcōm ordineꝫ appetitus intellectiui. ¶ Ad tertium dicendū, quod charitas non querit bonum dilectum propter delectationem: ſed hoc eſt ei conſequens vt delectetur in bono adepto quod amat: ⁊ ſic delectatio non reſpondet ei vt finis: ſed magis viſio per quam primo finis fit ei preſens.

¶ Sup. q. 4. arti. 1.

IN hoc ar. 1. 4. q. nouiſſimū dubiū occurrit quo lr̄a ſaluetur dicens ꝙ delectatio cauſaṫ ex h̄ ꝙ appetitꝰ requieſcit in bono adepto: cū apđ auctorē delectatio ſit ꝗes appetitus: vt hic etiā in riſione ad pᵐ expreſſe dr. ¶ Ad h̄ dr ꝙ cum cōſtat de certa ꝯclone aūctoris q̄ apparētia diſſona pie interpretanda ſunt ⁊ ſic eſt ſenſus lr̄e huiꝰ ꝙ delectatio cauſaṫ ex h̄ qđ appetitꝰ requieſcit in bono adepto .i. delectatio q̄ eſt ipſa actualis quies cauſaṫ ex hoc ꝙ appetitus ſe habet ad bonū adeptū, vt quieſcens ad id in quo eſt quies: ex hoc nanq̄ꝫ ꝙ appetitꝰ peruenit ad talem ſtatū ꝙ bonum adeptuꝫ ſit ſequiṫ q̄es q̄ eſt delectatio: lr̄a aūt circūloquiṫ ly eſſe in tali ſtatu nole requieſcēns en rōe: q̄ quies ſigt̄ eſſe in termino et ex hoc ꝙ appetitus eſt vt in termino ſui motus adepto bono conſtat ſeq̄ delectationē.

Super artic. 2.

IN ar. 2. ar. dr ꝙ nō conſonat quoq̄ ꝙ nālis ordo appetibilium ob appetitu ſenſitiuo ſit cōtrarius ordini ſtatuto ab inſtitutore nāe: nam abſq̄ errore res naturales dirigūtur. Si ergo inſtitutor nāe delectatiōes ſenſibiles inſtituit propter operationes vt fineꝫ: ergo ab appetitu ſenſitiuo nāliter appetenda eſt: ⁊ ꝯſr appetitur delectatio ſenſibilis ꝓpter operationē ⁊ nō ecōuerſo difficile q̄ꝫ eſt videre quo ex hoc ꝙ appꝛehenſio ſenſitiua non attingit ad cōem rationē boni ſed particularis boni ꝙ eſt delectabile ſeq̄ſ ſi ſicut effectꝰ ex cauſa ꝙ appetitus ſenſitiuꝰ feraṫ in opōnē ꝓꝑ delectationē: ⁊ q̄ falſum vꝫ aſſumptūꝫ: q̄m cogſcitiua extendit ſe ad bonum non delectabile ſm ſenſum vt patet cū hirundo colligit paleas ⁊ lutū ꝓ nido: nō q̄ delectet eaꝫ tactus aut viſus palee aut luti: ſed ꝓꝑ vtilitatē. ⁊ q̄ nō ſolū cālitas ſed cōnexio mediū cū ꝯclone nō appet. ¶ Ad euidētiā hoꝝ quatuor dubitationū ſciendū eſt primo ꝙ delectatio ⁊ opō ſeu bonū ꝯiunctū cauſans delectationē de q̄ eſt delectatio dupl̄r poteſt cōſiderari. primo ſm ſe abſolute: ſecūdo in reſpectu adinuicē, et hoc dupl̄r vel ſcꝫ vt vnum appeˡᵉ formalr̄: vel vt multa appetibilia formalr̄ ſi abſolute cōſiderenṫ: vtrunq̄ꝫ eorū eſt ꝓꝑ ſe appetibile ita ꝙ neutrū ꝓꝑ alterū vt finem. ⁊ iđ eſt: q̄ vtrūq̄ꝫ h̄ꝫ in ſe vnde ſtatim ſimpl̄r appetitꝰ motū abſq̄ꝫ ordine ad alterū vt finem: diuiſo eñ bono triſariam in honeſtum: delectabile ⁊ vtile: ſolū vtile ſm ſe non ꝓꝑ aliud vt finē ⁊ h̄ intēdebat author in q. 2. ſupiꝰ: vbi dixit delectationē appeti non ꝓꝑ aliud vt finē: ⁊ ar. in. 10. ethi. decidens q̄ rēlē ꝓꝑ q̄d q̄s delectatur: ſi autē ſumunṫ hec duo vt vnū appetibile formalr̄ ſic non eſt q̄ōn h̄ ꝓꝑ illḋ. aut econuerſo: ſed totū appetitur ſub rōe illiꝰ q̄ formale eſt: ⁊ h̄ (vt patebit) accidit in appetitu ſenſitiuo: ſi ho comparenṫ adinuicem aut ex parte appetibilis: ⁊ tunc delectatio eſt ꝓꝑ opōnem q̄ motꝰ bonū eſt honeſtū q̄ꝫ delectabile ⁊ vt diffuſe ꝓbaṫ in p̄dicto loco ꝯ gēti. ⁊ hic oblīq̄r tāgiṫ nā appoſuit delectationes ꝓꝑ opōnes vt finē. Et hoc intēdit hic author ⁊ in predicto libro: aut ex parte appetentis: ⁊ ſic ſi appetitꝰ ē inordinatꝰ nō eſt ſolicitandū de ordine: ſi aūt ē ordinatꝰ tūc vꝫ ſꝫ lr̄aꝫ ꝙ appetitꝰ ſenſitiuꝰ tendit in opōnes ꝓpter delectationes: intellectiuꝰ aūt econuerſo: appetit delectatiōes ꝓꝑ opōnes: ſꝫ q̄d de hoc ſentiendum ſit in hac diſputatiōe dicetur. Et ex his patet ſolo primi dubii. Sc̄do ſcīo ꝙ de appetitu ſenſitiuo duplex eſt dicendi modꝰ. pōt eñ dici ꝙ appetitꝰ ſenſitiuꝰ appetit bonum ſenſibile vt vnum appetibile: ⁊ delectationē cōſequentē vt aliud appetibile ⁊ poteſt dici ꝙ appetitus ſenſitiuus appetit quidē vtrunq̄ꝫ bonum ſed ſub rōne vniꝰ appetibilis. ſ. boni delectabilis. Et ſi hec ſcōa via ſuſtineṫ facile eſt ſoluere ſm dicᵐ: dēo ꝙ appetitꝰ ſenſitiuus nō appetit opōnes ꝓꝑ delectatiōes vt vnum appeˡᵉ ꝓꝑ aliud finalr̄ ſed opōes ꝓꝑ delectationes formaliter ita quod delectatio eſt ratio formalis quod operatio ſit finis appetitus ſenſitiui: ſicut econuerſo quando aliquis ſm appetitum intellectiuuꝫ recte deſiderat aliquid ſolum vt delectabile querens delectationem: vt medicꝰ

3. q. 5. 8. 4. co. et 2. di. 38 ar. 2. co. 6. 4. di. 46. q. 5. 8. 4. q. 5 Et opuſ. 3. c. 107 166.

8. 8. ret locis ibi notatis.

¶ Utrū ad beatitudinē requiratur cōprehēſio. Art. 3.

AD Tertiū ſic ꝓcedit. Videt ꝙ ad beatitudinē nō requirat cōprehenſio: dicit enī aug. ad Paulinā de videndo deū: attingere mente deū magna eſt beatitudo: cōprehēdere autē eſt impoſſibile: ergo ſine cōprehenſione eſt beatitudo. ¶ P̄. Beatitudo eſt perfectio hoīs ſm intellectiuam partē in qua non ſunt alie potentie ꝙ̄ intellectus ⁊ volūtas: vt in primo dictū eſt: ſed intellectus ſufficiēter perficit p viſionē dei: volūtas autē per delectationē in ipſo: ergo nō requirit cōprehenſio tanꝙ̄ aliqđ tertiū. ¶ P̄. Beatitudo in operatione ꝯſiſtit: operationes autē determinant ſm obiecta: obiecta autē gñalia ſunt duo: verū ⁊ bonū: verū corrñdet viſioni: ⁊ bonū corrñdet dilectioni: ergo nō requirit cōprehenſio quaſi aliqđ tertium.

Sed Cōtra eſt, ꝙ Apl's dicit. 1. ad cor. 9. Sic currite vt comprehendatis: ſed ſpūalis curſus terminat ad beatitudinē vnde ipſe dicit. 2. ad Thi. vlti. Bonū certamē certaui: curſum cōſummaui: fidem ſeruaui, in reliqđ repoſita eſt mihi corona iuſtitie: ergo cōprehenſio requirit ad btitudinē.

Rñdeo Dicēdū, ꝙ cum beatitudo cōſiſtat in conſequutione vltimi finis: ea que requirunt ad beatitudinē ſunt conſideranda ex ipſo ordine ad finē: ad finē aūt intelligibilē ordinat homo, partim quidē p intellectū, partim aūt p volūtatē: p intellectū quidem inꝙ̄tum in intellectu preexiſtit aliqua cognitio finis imperfecta. Per voluntatē aūt primo quidē per amorem q̄ eſt primus motus volūtatis in aliqđ. Secundo aūt per realē habitudinem amantis ad amatum. que quidē pōt eſſe triplex: qñq; enim amatum eſt pñs amanti. ⁊ tunc iam nō queritur: qñq; aūt nō eſt pñs ſed impoſſibile eſt ipſum adipiſci, ⁊ tunc etiā non queritur qñq; autem poſſibile eſt ipſum adipiſci, ſed eſt eleuatum ſupra facultatem adipiſcētis. ita vt ſtatim hrī nō poſſit. ⁊ hec eſt habitudo ſperantis ad ſperatum. que ſola habitudo facit finis inquiſitionē. Et iſtis tribꝰ rñdent aliqua in ipſa beatitudine: nā perfecta cognitio finis rñdet imꝑfecte. Pñtia vero ipſius finis rñdet habitudini ſpei. Sz delectatio in pñtia cōſequit dilectionē: vt ſupra dictū eſt. ⁊ iō neceſſe eſt ad beatitudinē iſta tria cōcurrere. ſ. viſionē q̄ ē cognitio perfecta intelligibilis finis: ꝯprehēſionē q̄ importat pñtiā finis. delectationē vel fruitionē q̄ importat quietationē rei amātis in amato.

Ad primū Ergo dōm: ꝙ cōprehenſio dī dupl'r. Uno mō inclusio cōprehenſi in cōprehēdēte. ⁊ ſic oē ꝙ cōprehēdit a finito eſt finitū: vñ hoc mō deꝰ cōprehendi nō pōt ab aliquo intellectu creato. alio mō cōprehēſio nihil aliud nōiat ꝙ̄ tentionē alicuius rei q̄ iā pñtialr hr̄: ſicut aliquis ꝯſis aliquē dr̄ eū cōprehēdere qñ tz eū: ⁊ hoc mō cōprehēſio requirit ad beatitudinē. ¶ Ad ſm dōm, ꝙ ſicut ad voluntatē pertinet ſpes ⁊ amor: q2 eiuſdē eſt amare aliqđ ⁊ tēdere in illud nō habitū: ita etiā ad volūtatē ꝑtinet cōprehēſio ⁊ delectatio: q2 eiuſdem eſt hr̄e aliqđ ⁊ quieſcere in illo. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ cōprehēſio nō eſt aliqua operatio ꝑter viſionem: ſed quedā hītudo ad finē iam habitū vñ etiā ipſa viſio vel res viſa q̄ pñtialr adeſt obiectum cōprehenſionis eſt.

¶ Utrum ad beatitudinem requiratur rectitudo voluntatis. Arti. 4.

AD Quartū ſic ꝓcedit. Uī ꝙ rectitudo volūtatis nō requirat ad btitudinē. beatitudo enim cōſiſtit in opōne intellectꝰ: vt dctm̄ eſt: ſed ad pfectā intellectꝰ opōnē nō reqrit rectitudo volūtatis: per quā hoīes mūdi dr̄r. dīt enī Aug. in lib. retractationū. Nō approbo, qđ orone dixi: deus q̄ non niſi mūdos verū ſcire voluiſti. rñderi enī pōt multos etiā non mundos multa ſcire vā: ergo rectitudo volūtatis nō requirit ad beatitudinē. ¶ P̄. Prius nō dependet a poſteriori: ſed operatio intellectꝰ eſt prior ꝙ̄ operatio volūtatis: ergo btitudo q̄ eſt pfecta operatio intellectꝰ nō depēdet a rectitudine volūtatis. ¶ P̄. Quod ordinat ad aliqđ tanꝙ̄ ad finē nō eſt neceſſariū adepto iā fine: ſicut nauis poſtꝙ̄ puenit ad portum: ſed rectitudo voluntatis que eſt p virtutē ordinatur ad beatitudinem tanquā ad finem: ergo adepta beatitudine non eſt neceſſaria rectitudo voluntatis.

Sed Cōtra eſt, qđ dī Matth. 5. Beati mūdo corde: qm̄ ipſi deū videbūt ⁊ heb. vlti. Pacē ſequimini cū oībus ⁊ ſanctimoniam ſine qua nemo videbit deum.

Reſpōdeo Dicendū, ꝙ rectitudo voluntatis requirit ad beatitudinē ⁊ antecedenter ⁊ cōcomitāter.

---

nam: ⁊ ſm hoc appetitꝰ ſenſitiuus non tendit in appetibilia ordine ſuo naturali ſeduꝰ: qm̄ eiꝰ natīs ordo diligat delectationes ꝓpter operationes finalr nō phi: hec tñ qn operationes appeti poſſint ſub rōne delectabilis vt vnū appetibile ab eo qui nullū natū eſt appetere finē niſi bonū delectabile. Si vero ſuſtineat pᵃ via: tunc nulla apparet via euadendi: niſi dōo ꝙ lz ſm ſe hec ſint ſic ordinata tñ in ordine ad appetitū ſenſitiuū prepoſtere ſe hñt: ſicut licet ſub a ſit ſm ſe prius cognita accñs tñ in ordine ad cognitionē noſtrā ꝑpoſtere ſe hñt: ſz tūc oꝫ reddere cām hꝰ ꝑpoſteri ordis i appetitu ſenſitiuo ſicē pz cāi exēplo data de cognē nr̄a: ⁊ ſi appet cā niſi dicat ꝙ delectabile eē magꝭ cōueniēs appetitui ſenſitiuo ꝙ̄ cōiunctū bonū q̄ ē delectatio: ſz hoc nihil ē iō nō eſt qđ q̄rit q̄re delectabile ſz primū locū reſpeū appetitꝰ ſenſitiui: ⁊ ſm nāe ordinē nō debet ei priꝰ locꝰ: ⁊ ꝙ̄tū ad iſta hanc primā viā ſonet dum aliū ordinē inter opōnē ⁊ delectationē dicit reⁿ appetitꝰ ſenſitiui ⁊ ſimpl'r. Mihi tñ vr̄ ꝙ 2ᵃ via ſola ſit inuenta in lr̄a. Et mouetur ad iſ ex aſſignata rōne in lr̄a q2. ſ. ſenſitiua cognitio non ſe extēdit ad cōem boni rōnē ſed delectabilis tñ: ita ꝙ licet ſenſitiua ꝓpe appetat appetitꝰ nālī opōnē vt vnū appetibile ⁊ delectationē vt aliud appetibile: q2 ambo ſunt ſm ſe bona illi cōueᵗ: ⁊ nihilominꝰ etiā appetat delectationem ꝓpter operationē: ſicut graue quietē deorſum ꝓpter eē deorſum: appetitꝰ tñ animalis q̄ eſt actꝰ eliciꝰ: ⁊ nō fertur niſi i appꝛhenſum ſenſitiue vt ſic: non appetit operationes ⁊ delectationes vt duo appetibilia: ſed vt vnū formalr. ſ. opōnes vt delectabiles: q2 ſenſitiua cognitio eiꝰ extendat ſe ad operationes: vt pz in ſcđo de aīa: non tñ extendit ſe ad eas ſub rōne boni niſi delectabilis: ⁊ ſic appetere operationes ꝓpter delectationes formalr vocat in lr̄a appetitus operationū ꝓpter delectationes finalr nō q2 operatio ordinet in delectationē. ſed q2 nō appetit niſi ſub rōne illius: quod eſt appeti ꝓpter illā finalr: ⁊ negatiue: q2 nō ꝓpter alium finē: ⁊ poſitiue tanꝙ̄ materia finis: non tanꝙ̄ ordinata mālr ad finē. Et ex his pz ſolo ſcđi dubij. Sed 3ᵒ ꝙ cū bonū diuidat in bonum p ſe ⁊ ꝓpter aliud: ⁊ propter ſe diſtinguitur in delectabile ⁊ honeſtū. Cognoſcere bonū ſm cōem rōnem boni eſt apprehendere bonū ſm omnes ſui differentias: ſenſitiua aūt cognitio vt ſic: q2 nō propter ſe ſed ꝓpter ſalutē data eſt: vt pz in de ſenſu ⁊ ſenſa. ſolum ad bonum ꝓpter aliud. i. vtile: ⁊ ꝓpter ſe vt delectabile ſe extendit: non enim appetunt aīalia aīali appetitu videre propter hoc bonum quod eſt viſio: aut adorare propter bonum qđ eſt adorare: ſed inꝙ̄tum vtilia aut delectabilia ſunt. In cuius ſignum non pugnāt aīalia niſi propter delectabilia: iraſcibili teſtimonium reddente de fine cōcupiſcibilis: ⁊ ex his pz ſolo vltimorum dubiorum. Iā enī pz ⁊ ꝙ ſenſitiua cognitio non ſe extendit niſi ad delectabile vt finem: ad vtile enim tendit ꝓpter delectabile: ⁊ quo ex hoc ipſo manifeſte ſequitur ꝙ operationes appetit vt delectabiles: ⁊ ꝓpter qđ hoc ē: q2. ſ. ſenſitiue cognitiōis gradus primus ex ſe delectabile non tranſcendit bonum vt finem cognitum: quod eſt obiectum appetitus animalis.

1. di. 1. q. 2. arti. 1. cor. ⁊ 4. di. 4 9. q 4. ar. 5. q. 2. cor.

¶ Super Arti. 3.

IN hoc ar. 3. aduerte nouitie pᵒ in corpe articuli ꝙ per realem habitudinem amantis ad amatum non intelligitur hītudo realis vt diſtinguit contra habitudinem rōnis. quoniam quā ad impoſſibile hīi qñq; vt in lr̄a dr: ⁊ ad futurū nō pōt eſſe realis relō ſz ſamit realis vt diſtinguitur ꝯ affectionalē. Eſt nāq; amatū in amante ꝑ amorē. i. ſm affectū: ⁊ deſideratur vt ſit iunctū eidē ſm rem. vñ habitudo (de qua eſt ſermo) dr̄ realis determinata a termino: ita ꝙ habitudo realis nihil aliud ſonat in propoſito ꝙ̄ habitudinē ad coniunctionē ſm rē. 2ᵒ ꝙ ex reſponſione ad vltimū non habetur ꝙ cōprehēſio ſpectat ad intellectū. ſed ꝙ nullam operationē addet ſupra viſionem: ſed ſolam relationē reſultātem in voluntate ex viſione q̄ ē in intellectu: viſio enī ponēs deū ī eſſe pñtiali facit ꝑ hoc alterū extremū huius relationis. eſt enim viſio velut vnio rei tenende cum eo ꝙ tenebit.

¶ Super articu. 4.

IN articu. quarto pro quanto probʳ in corpore quod ad beatitudinem concomitanter neceſſe exigitur rectitudo voluntatis quia vr̄ ipſa eſſentia bōitatis ec. Aduerte triā. pᵒ rōnē ipſam. ſcđo eius efficaciā. 3ᵒ. aliorū defectū q̄ ad ꝓmū rō conſiſtit in hoc. Ipſa eſſentia bonitatis ita ſe hꝫ ad videntem deum: ſicut ratio boni ad creaturam rationalem: ſed creatura rationalis non pōt diuertere a rōne boni: ergo videns deū non poteſt diuertere ab eſſentia bonitatis: ſed hoc eſt habere voluntatem rectā ergo. Prima propoſitio fundatur ſuper hoc ꝙ ipſa bonitatis eſſentia in ſe quidem continet omnem boni rationem longe excellentius ꝙ̄ ratio boni. Ex quo ponitur clare actualiter que viſa ec. oportet vt non minoris ſit efficacie in continendo ac circundando omnem voluntatis motum ꝙ̄ ratio boni. ſecūda vero patet inductiue: q2 quum actus voluntatis ſit velle aut nolle: ⁊ nolle aliquid includat velle ſui oppoſiti ⁊ velle non poſſit eſſe niſi reſpectu boni in re vel in apparentia vt experimur in nobis ꝯſis eſt quod voluntas non poſſit aliqua peccato reſilire a boni ratione: quo ad efficaciam autem rationis ſcito ꝙ ſat eſt huic rationi ad propoſitū quod voluntas neceſſitetur ab eſſentia bonitate viſa quo ad cōem ſpecificationē actus que tamē conſtituit rectitudinē in actibus voluntatis. Et ſicut voluntas omnis libe poteſt velle quodcūq; obiectum ſpecie ſub boni tamen in communi ratione: ita voluntas videntis deū: ſub rōne tamen bonitatis diuine. In hoc autē eſt differentia quod cōis ratio boni ex hoc quod eſt ratio voluntatis non rectificat eā quoniā poteſt voluntas ſub illa etiam apparens bonum appetere: ipſa vero bonitatis eſſentia ex hoc ipſo quod eſt ratio voluntatis eſt rectificatio eius. Recte enim velle nihil aliud eſt quam ſecundum deum velle: ⁊ ſic patet vis rationis. Ex quo tertio habetur: ⁊ ſufficienter, quod beatus non poteſt peccare non ſolum in ſenſu compoſito: ⁊ propter cauſam extrinſecam id eſt deum perpetuo rectificaturum voluntati beati: ſed propter intrinſecam cauſam ipſam ſcilicet voluntatis naturam approximato ſibi ſicut eſt per actualem viſionem tali obiecto ſcilicet bonitate per eſſentiam. Unde vitanda eſt hic Scoti fantaſia in. 4. diſtinc. 49. queſtio. 6. tenentis quod ab extrinſeco tantum beatus eſt impeccabilis: nec tamen reſpondet huic rationi nec arguit: ſed remittit ſe ad primum ſententiarum cuius argumenta in primo li. queſtio. 8. articu. 2. ſoluta ſunt ⁊ ſi ex verbis eius reſpondeatur huic rationi quod quantumcunque videatur bonitas dei adhuc voluntas remanet libera: iam patet quod conceſſio huius conſequentie nihil obſtat propoſito: quoniam vt iam dictum eſt ſat eſt impeccabilitas

1. q. 5. ar. 4. ⁊ 7. cor. Et opuſ. 5-6. 173.

Antecedenter quidē: q: rectitudo volūtatis eſt pp debitū ordinē ad finē vltimū: finis autē ꝯparat̃ ad id ꝙ ordinat̃ ad finē, ſicut forma ad materiā. vñ ſicut mã nõ põt cõſequi formã niſi ſit debito modo diſpoſita ad ipſam: ita nihil ꝯſequit̃ finem, niſi ſit debito modo ordinatū ad ipſum: ⁊ ideo nullus poteſt ad btitudinē ꝑuenire niſi habeat rectitudinē voluntatis. Cõcomitanter autē: q: ſicut dictum eſt, beatitudo vltima cõſiſtit in viſione diuine eſſentie q̃ eſt ipſa eſſentia bonitatis: ⁊ ita volūtas vidētis dei eſſentiā ex neceſſitate amat q̈cquid amat ſub ordine ad deū: ſicut voluntas nõ vidētis dei eētiā ex neceſſitate amat q̈cq̈d amat ſub cõi ratione boni quã nouit: ⁊ hoc ipm eſt qd̾ facit volūtatem rectã. vnde manifeſtum eſt ꝙ beatitudo non poteſt eſſe ſine recta voluntate.

Ad primū ergo dõm, ꝙ Aug. loq̄tur de cognitiõe veri, ꝙ nõ eſt ipſa eētia bonitatis. ¶ Ad ſm dõm ꝙ oĩs actus voluntatis procedit ab aliquo actu intellectus: aliquis tñ actus volūtatis eſt prior q̃ aliquis actus intellꝰ: voluntas eñ tēdit in finalē actū intellꝰ, qui eſt beatitudo: ⁊ ideo recta inclinatio voluntatis p̄exigitur ad beatitudinē: ſicut rectꝰ motus ſagitte ad percuſſionē ſigni. ¶ Ad tertium dõm, ꝙ nõ oē qd̾ ordinat̃ ad finē ceſſat adueniēte fine: ſed id tm̃ qd̾ ſe hʒ in rõne imꝑfectiõis vt motꝰ: vnde inſtrumenta motus nõ ſunt neceſſaria poſtq̃ ꝑuenitur ad finē: ſed debitus ordo ad finem eſt neceſſarius.

¶ Utrum ad beatitudinem hominis requiratur corpus. Articu. 5.

AD quintū Sic proceditur. Uĩ qd̾ ad beatitudinē requirat̃ corpꝰ. perfectio enim virtutis ⁊ gratie preſupponit ꝑfectionē nature: ſed beatitudo eſt perfectio virtutis et gratie anima autem ſine corpore nõ habet perfectionem nature cum ſit pars naturaliter humane nature; omnis autem pars eſt imperfecta a ſuo toto ſeparata: ergo aĩa ſine corpore non poteſt eſſe beata. ¶ p̄. Beatitudo eſt operatio quedã perfecta: vt ſupra dictum eſt: ſed operatio perfecta ſequitur eſſe perfectum: q: nihil operatur niſi ſecundum quod eſt ens in actu: cum ergo anima non habeat eſſe perfectum quando eſt a corpore ſeparata: ſicut nec pars ſeparata a toto. videtur ꝙ anima ſine corpore non poſſit eſſe beata. ¶ p̄. Beatitudo eſt perfectio hominis ſed anima ſine corpore nõ eſt hõ: ergo beatitudo non poteſt eſſe in anima ſine corpore. ¶ p̄. Secundum phm in. 10. Ethic. operatio felicitatis in qua conſiſtit beatitudo eſt non impedita: ſed operatio anime ſeparate eſt impedita: quia vt dicit augu. 12. ſuper geñ. ad literam. Ineſt ei nãlis quidã appetitus corpus adminiſtrandi: quo appetitu retardatur quodãmodo ne tota intentione pergat in illud ſummum celum. i. in viſionem eſſentie diuine: ergo anima ſine corpore non poteſt eſſe beata. ¶ p̄. Beatitudo eſt ſufficiens bonum ⁊ quietat deſideriū: ſed hoc nõ conuenit aĩe ſeparate: q: adhuc appetit corporis vnionē vt Aug. dicit: ergo aĩa ſeparata a corpore non eſt beata. ¶ p̄. Homo in beatitudine eſt angelis equalis: ſed anima ſine corpore nõ equatur angelis: vt aug. dicit: ergo non eſt beata.

Sed cõtra Eſt, ꝙ dicitur Apoc. 14. Beati mortui qui in domino moriuntur.

Reſpondeo Dicendum, quod duplex eſt beatitudo. Una imperfecta que habetur in hac vita. Et alia perfecta que in dei viſione cõſiſtit. Manifeſtum eſt autem ꝙ ad beatitudinem huius vite de neceſſitate requiritur corpus. Eſt enim beatitudo huius vite operatio intellectus vel ſpeculatiui vel practici. operatio autem intellectus in hoc vita non poteſt eſſe ſine fantaſmate. quod non eſt niſi in organo corporeo. vt in primo habitū eſt. ⁊ ſic beatitudo que in hac vita haberi poteſt dependet quodammodo ex corpore. Sed circa beatitudinem perfectam que in dei viſione conſiſtit aliqui poſuerunt ꝙ nõ poteſt anime aduenire ſine corpore exiſtenti: dicentes quod anime ſanctorum a corporibꝰ ſeparate ad illam beatitudinem non perueniunt vſq̃ ad diem iudicij quãdo corpora reſument: quod quidem apparet eſſe falſum, ⁊ autoritate ⁊ rõne. Autoritate quidem: quia apoſtolus dicit ſecunde ad corin. 5. Quamdiu ſumus in corpore peregrinamur a domino. ⁊ que ſit ratio peregrinationis oſtendit ſubdens, Per fidem enim ambulamus ⁊ non per ſpeciem: ex quo apparet ꝙ quandiu aliquis ambulat per fidem, ⁊ non per ſpeciem carens viſione diuine eſſentie, nondum eſt deo preſens. anime autem ſanctorū a corporibus ſeparate ſunt deo preſentes. vnde ſubditur, Audemus autem ⁊ voluntatem habemus bonam peregrinari a corpore ⁊ preſentes eſſe ad deum. vnde manifeſtum eſt ꝙ anime ſanctorū ſeparate a corporibus ambulant per ſpēm dei eſſentiã videntes: in quo eſt vera beatitudo. Hoc etiã per rationē apparet: nam intellectus ad ſuam operationem nõ indiget corpore niſi propter fantaſmata in quibus veritatem intelligibilem contuetur. vt in primo dictum eſt. Manifeſtum eſt autem ꝙ diuina eſſentia per fantaſmata videri non poteſt. vt in primo oſtenſum eſt: vnde cum in viſione diuine eſſentie perfecta hominis beatitudo cõſiſtat, non depēdet beatitudo perfecta hominis a corpore. vñ ſine corpore poteſt anima eſſe beata. ¶ Sed ſciendum ꝙ ad perfectionem alicuius rei dupliciter aliquid pertinet. Uno modo ad conſtituendam eſſentiam rei: ſicut anima requiritur ad perfectionē hominis. Alio modo requiritur ad perfectionem rei, quod pertinet ad bene eſſe eius: ſicut pulchritudo corporis ⁊ vel velocitas ingenij pertinet ad perfectionem hominis. quamuis ergo corpus primo modo ad perfectionem beatitudinis humane non pertineat: pertinet tamen ſecundo modo. cum enim operatio dependeat ex natura rei: quanto anima perfectior erit in ſua natura, tanto perfectius habebit ſuam propriam operationem in qua felicitas conſiſtit. vnde Auguſtinus in. 12. ſuper Gene. ad literam, cum queſiuiſſet vtrum ſpiritibus defunctorum ſine corporibus poſſit ſumma illa beatitudo preberi. Reſpondit quod non ſic poſſunt videre incommutabilem ſubſtantiam vt ſancti angeli vident, ſiue alia latentiore cauſa: ſiue ideo quia eſt in eis naturalis quidam appetitus corpus adminiſtrandi.

Ad primum Ergo dicendum, ꝙ beatitudo eſt perfectio anime ex parte intellectus, ſecundū quem anima tranſcendit corporis organa: nõ autem ſecundum quod eſt forma naturalis corporis. ⁊ ideo illa naturalis perfectio manet ſecundum quam ei beatitudo debetur: lʒ non maneat illa nature perfectio ſecūdū quam eſt corporis forma. ¶ Ad ſecundum dicendum, quod anima aliter ſe habet ad eſſe quam alie partes: nam eſſe totius non eſt alicuius ſuarum partium. vnde vel pars omnino deſinit eſſe deſtructo toto: ſicut partes animalis deſtructo animali. vel ſi remanent, habēt aliud eſſe in actu: ſicut pars linee habet aliud eſſe quam tota linea: ſed anime humane remanet eſſe compoſiti poſt corporis deſtructionem. ⁊ hoc ideo: quia idem eſt eſſe forme ⁊ materie. ⁊ hoc idem eſt eſſe compoſiti. anima autem ſubſiſtit in ſuo eſſe: vt in primo oſtenſum eſt. vnde relinquitur quod poſt ſeparationem a corpore perfectū eſſe habeat: vnde perfectã operationem habere poteſt: licet non habeat perfectam naturã. ¶ Ad tertium dicendum, quod beatitudo eſt hominis ſecundum intellectum: ⁊ ideo remanente intellectu poteſt ineſſe ei beatitudo: ſicut dentes ethiopis poſſunt eſſe albi etiam poſt euulſionem: ſecundum quos ethiops dicitur albus. ¶ Ad quartū dicendū, ꝙ dupliciter aliq̈d impedit̃ ab alio. Uno modo per modum contrarietatis: ſicut frigus impedit actionem caloris: ⁊ tale impedimentum operationis repugnat felicitati. Alio modo per modum cuiuſdam defectus: quia ſcilicet res impedita non habet quicquid ad omnimodam eius perfectionem requiritur: ⁊ tale impedimentum operationis non repugnat felicitati: ſed omnimode perfectioni ipſius: ⁊ ſic ſeparatio anime

a corpore

rigorem voluntas ſi vult (velit autē q̈cq̈d vult) oporteat ꝙ velit rõne bonitatis diuine: ſicut mõ ſi vult opꝰ ꝙ velit rõne boni: huiõi enim neceſſitates nihil obſtant libertati: q: quãuis prima auferat libertatem peccãdi: que tñ non eſt libertas: nec libertatis pars: ſed libertas peccandi.

¶ Super arti. 5.

IN articu. 5. In reſponſione ad quintum occurrit dubium ad hominem: et ſimpliciter. Ad hominem quidē: q: ſanctus Tho. in. 4. ſen. di. 49. q. 1. art. 4 q. 1. expreſſe beatitudinem anime augeri etiam intēſiue reſumpto corpore ſuſtinet. Cuius oppoſitum hic docet ſimpliciter autem quia ratio ad illud ducit ſcʒ anima reſumpto corpore erit perfectior in ſe ſecundum naturam. ergo operatio eius erit perfectior: ergo et beatitudo erit in ſe perfectior: ergo non ſolum extenſiue: et augetur ex hac ratione dubiū quia in corpore huius articuli aſſumitur hec ratio: ⁊ concluditur operatio in qua conſiſtit beatitudo perfectior. ¶ Ad hoc ſimul dicendum eſt ſimpliciter et ſecundum hominem. Sciēdum eſt igitur ex preſenti articulo ꝙ tripliciter intelligi poteſt animam ſeparatam impediri ex appetitu corporis a perfecta beatitudine: primo per modum contrarietatis: ita ꝙ ſicut viſio corporalis impeditur propter dolorem pedis: ita anima ſeparata propter affectum corporis diſtrahat̃ aliqualiter a perfecta viſione dei: ⁊ hoc in litera reprobatur. ſecundo ꝑ modum defectus intenſiui ita qd̾ ex hoc ꝙ aĩa ſeparata deficit in ꝑfectione ſue nature: deficiat etiam in attentione ſue operationis: defectu in eſſendo cãuſante defectum in operando: ⁊ q̃ñ ceteris paribus operatio attentior eſt magis intenſa ⁊ minus hñs in ſentionis eſt remiſſio: vt pʒ in viſu ⁊ auditu ex hoc ſequitur ꝙ anima btã reſumpto corpore eſt beatior intenſiue nõ ex parte obiecti: aut luminis glorie: ſed ex parte attentionis viſionis q̄tiẽ perfectionē aĩe in eēndo. Et hãc viã tanq̃ probabilem ſuſtineri poſſe dicit autor in 4 ſen. vñ ibi inchoãs hmõi

5. q. 7. 3. 4. ad. 2. et qd̾. 5a ã. 10. co. et ad. 2. Et. 4 di ſti. 49. q 4. art. 5. q. 2. co. ⁊ ad. 1. ⁊ 4. 5. co. 47. ſi. et po. q. 5. ã. 10. co. Et opuſ. 3 c. 152. Et Job. 19. fina.

a corpore dicitur animam retardare ne tota intentione tēdat in viſionem diuine eſſentie. appetit enim anima ſic frui deo, ꝙ etiam ipſa fruitio deriuetur ad corpus per redundantiam ſicut eſt poſſibile. & ideo quandiu ipſa fruitur deo ſine corpore appetitus eius ſic quieſcit in eo ꝙ tamen adhuc ad participationem eius vellet ſuum corpus pertingere. ¶ Ad quintum dūm, ꝙ deſiderium anime ſeparate totaliter quieſcit ex parte appetibilis, quia habet id quod ſuo appetitui ſufficit ſed non totaliter requieſcit ex parte appetentis: quia illud bonum non poſſidet ſm omnem modum quo poſſidere vellet. & ideo corpore reſumpto beatitudo creſcit: non intenſiue, ſed extēſiue. ¶ Ad ſextum dūm, quod id quod ibidem dicitur, ꝙ ſpūs defunctorū non ſic vident deum ſicut angeli: non eſt intelligendum ſecundū inequalitatem quantitatis. quia etiam modo alique anime beatorum ſunt aſſumpte ad ſuperiores ordines angelorū, clarius videntes deum quam inferiores angeli: ſed intelligitur ſm inequalitatem proportionis: quia angeli etiam infimi habēt omnem perfectionem beatitudinis quam ſunt habituri, non autem anime ſeparate ſanctorum.

¶ Utrum ad beatitudinem requiratur aliqua perfectio corporis. Articulus. 6.

8. ar. 5. & locis ibi inductis.

AD ſextū Sic proceditur. Uidetur ꝙ perfectio corporis non requiratur ad beatitudinem hominis perfectam. perfectio enī corporis eſt quoddam corporale bonum: ſed ſupra oſtenſum eſt ꝙ beatitudo non conſiſtit in corporalibus bonis. ergo ad beatitudinem hominis non requiritur aliqua pfecta diſpoſitio corporis. ¶ p̄. Beatitudo hominis conſiſtit in viſione diuine eſſentie: vt oſtenſum eſt: ſed ad hanc operationem nihil exhibet corpus vt dictum eſt. ergo nulla diſpō corporis requiritur ad beatitudinem. ¶ p̄. Quanto intellectus eſt magis abſtractus a corpore: tanto perfectius intelligit: ſed beatitudo conſiſtit in perfectiſſima operatione intellꝰ. ergo opꝫ omnibus modis animam eſſe abſtractam a corpore. nullo ergo modo requiritur aliqua diſpoſitio corporis ad beatitudinem.

Sed contra Premiū virtutis eſt beatitudo. vñ dr io. 13. Beati eritis ſi feceritis ea: ſꝫ ſanctis repromittit̃ pro premio nō ſolum viſio dei, & delectatio: ſꝫ etiā corporis bona diſpoſitio. dr enī Iſa. vlti. Uidebitis & gaudebit cor veſtrum & oſſa veſtra quaſi herba germinabūt. ergo bona diſpoſitio corporis requiritur ad beatitudinem.

Rñdeo Dūm, ꝙ ſi loquamur de beatitudine hoīs qlis in hac vita poteſt haberi, manifeſtum eſt ꝙ ad eam ex neceſſitate requiritur bona diſpō corporis conſiſtit enī hec beatitudo ſm phm in operatione virtutis perfecte: manifeſtum eſt aūt ꝙ per inualitudinem corporis in omni operatione virtutis homo impediri poteſt. Sed ſi loquamur de beatitudine perfecta, ſic quidam poſuerunt quod non requiritur ad beatitudinē aliqua corporis diſpoſitio: imo requiritur ad eam, vt oīno anima ſit a corpore ſeparata. vñ Aug. 22. de ciui. dei introducit verba porphyrij dicentis. Quod ad hoc qꝺ ſit beata anima omne corpus fugiendum eſt. ſed hoc eſt inconueniens. cum enim naturale ſit anime corpori vniri: non pōt eſſe quod perfectio anime naturalē eius perfectionē excludat. Et ideo dicendū eſt, ꝙ ad beatitudinē omnibus modis perfectā requiritur pfecta diſpoſitio corporis, & antecedēter & cōſequēter: antecedēter quidē: quia vt aug. dicit. 12. ſup gen̄. ad literā. Si tale ſit corpꝰ: cuius ſit difficilis & grauis adminiſtratio, ſicut caro que corrūpitur & aggrauat animā, auertitur mens ab illa viſione ſummi celi: vnde concludit, ꝙ cum hoc corpus iā nō erit animale, ſeu ſpirituale: tūc angelis adequabit̃, & erit ei ad gloriā, quod ſarcine fuit. Cōſequenter vero: quia ex beatitudine anime fiet redundantia ad corpus vt & ipm ſua perfectiōe potiatur. vnde aug. dicit in epiſto. ad dioſcorum. Tā potēti natura deus fecit animam vt ex eius pleniſſima beatitudine redūdet in inferiorem naturam incorruptionis vigor.

Ad primū Ergo dicendū, ꝙ in corporali bono nō cōſiſtit beatitudo ſicut in obiecto beatitudinis, ſed corporale bonū pōt facere ad aliquē beatitudinis decorem vel perfectionem. ¶ Ad ſecūdum dicendum, quod etſi corpus nihil conferat ad illā operationē intellectꝰ qua dei eſſentia videt̃: tamē poſſet ab hac impediri. & ideo requiritur pfectio corporis, vt nō impediat eleuationē mentis. ¶ Ad tertium dicendū, quod ad perfectam operationem intellectus requiritur quidē abſtractio ab hoc corruptibili corpore quod aggrauat animā: nō autē a ſpirituali corpore quod erit totaliter ſpiritui ſubiectū. de quo in tertia parte huius operis dicetur.

¶ Utrum ad beatitudinem requirantur aliqua exteriora bona. Arti. 7.

AD ſeptimū Sic proceditur. Uidetur ꝙ ad beatitudinem requirantur etiam exteriora bona: ꝙ enim in premium ſanctis promittitur ad beatitudinem pertinet. ſed ſanctis repromittunt̃ exteriora bona, ſicut cibus & potus, diuitie & regnū: dicitur enī luc̃. 22. Ut edatis & bibatis ſuper menſam meā in regno meo. & matth. 6. Theſaurizate vobis theſaurū in celo: & matth. 25. Uenite benedicti patris mei poſ. regnum. ergo ad beatitudinem requiruntur exteriora bona.

¶ p̄. Secundū boetium in. 3. de conſolatione, Beatitudo eſt ſtatus omnium bonorum congregatione perfectus: ſed exteriora ſunt aliqua hominis bona, licet minima vt Auguſt. dicit. ergo ipſa etiam requiruntur ad beatitudinem.

¶ p̄. Dominus matth. 5. dicit, Merces veſtra multa eſt in celis. ſed eſſe in celis ſignificat eſſe in loco: ergo ſaltē locus exterior requiritur ad beatitudinem.

Sed contra Eſt, ꝙ dicit̃ in pſal. Quid enī mihi eſt in ce. & a te. quid vo. ſuper terram. q. d. nihil volo: niſi hoc quod ſequitur: mihi adherere deo bonum eſt. ergo nihil aliud extra deum ad beatitudinem requiritur.

Rñdeo Dicendum, ꝙ ad beatitudinem imperfectam qualis in hac vita poteſt haberi, requiruntur exteriora bona: non quaſi de eſſentia beatitudinis exiſtentia: ſed quaſi inſtrumentaliter deſeruientia beatitudini: que conſiſtit in operatiōe virtutis: vt dicitur in primo ethi. Indiget enim homo in hac vita neceſſarijs corporis tam ad operationem virtutis cōtemplatiue quā etiam ad operationē virtutis actiue ad quam etiam plura alia requiruntur quibus exerceat opera actiue virtutis.

¶ Sed ad beatitudinem perfectam que in viſione dei conſiſtit nullomodo huiuſmodi bona requirūtur. Cuius ratio eſt quia omnia huiuſmodi bona exteriora vel requiruntur ad ſuſtentationem animalis corporis: vel requirūtur ad aliquas operatiōes quas per animale corpus exercemus: que humane vite conueniūt, illa autem perfecta beatitudo que in viſione dei conſiſtit, vel erit in anima ſine corpore, vel erit in anima corpori iūcta, nō iam animali, ſed ſpirituali: & ideo nullo modo huiuſmodi exteriora bona requiruntur ad illam beatitudinem cum ordinentur ad vitam animalē: quia in hac vita magis accedit ad ſimilitudinē illius perfecte beatitudinis, felicitas contēplatiua quam actiua. vtpote etiā deo ſimilior (vt ex dictis patet) ideo minus indiget huiuſmodi bonis corporis, vt dicitur in. x. ethi.

Ad primum Ergo dicendum, ꝙ omnes ille corporales promiſſiones que in ſacra ſcriptura continentur ſunt metaphorice intelligende ſecundum quod in ſcripturis ſolent ſpiritualia per corporalia deſignari vt ex his que nouimus ad deſiderandum incognita conſurgamus. ſicut gregorius dicit in quadam homilia. Sicut per cibum & potum intelligitur delectatio beatitudinis, p diuitias ſufficiētia qua homini ſufficiet deus, per regnū exaltatio hominis vſq; ad coniunctionem

intentionem dicit poteſt. etiā dici ꝙ etiam beatitudo intēſiue &c. verunt hanc opinionem in hoc loco vt falſam negauit: ipſaq; negationē ex ſua officina illam haberi minime voluit: & apertius vt patebit. tertio per modum defectus extenſiui: ita ꝙ ex hoc ꝙ anima ſeparata deficit in perfectione extēſiua ſue nature dum non ſe extēdit ad corpus & integritatem humane nature ad q̄ nata eſt ſe extendere: & pertinet hoc ad perfectionē eius: quā hec ipſius natura requirit deficiat quoq; in perfectione extenſiua ſue operationis qua beatur pertinet enim ad perfectionē operationis beantis animam ꝙ ex ipſa redundet beatitudo in corpus. vt aug. dicit in epiſtola ad dioſcorum: tam potenti natura deus fecit animā &c. vt habes in articulo ſequēti: & hec eſt doctrina tradita in hoc articulo. & rōnabiliter: quoniam defectus perfectionis in anima ſeparata non eſt defectus perfectionis intēſiue: quā hec aīa non ſuſcipit magis & minus ſm ſubam: ſed eſt defectus perfectionis extenſiue: cōſentaneū autem eſt vt defectus anime defectum operationis & extenſiuus extenſiuum cauſet: et nō intenſiuū. Ad rōnem ergo in oppoſitum dr ꝙ eſt ibi ſophiſma ꝯſiſtēs a magis perfecta opatione ad magis intenſam deſcendendo. perfectū enim cōmuniter eſt q̄ intenſum: qm vt pꝫ in quinto met. eſt id cui nihil deeſt de requiſitis ad ipſum: & ꝯſr ꝑtinet neceſſum cuiuſcunq; rei quoniam operatio ſeu res perfectior eſt: intenſior autē non niſi per ſe augmētum intrinſecū &c. et per hec oīa clara remanent. In reliquis autem huius q̄ōnis tribus articulis nihil ſcribendum occurrit: niſi ꝙ in vltimo articulo ad primū gloria eſſentialis beatitudinis non eſt intelligenda intrinſece, tanquam de eſſentia beatitudinis: ſed tanquā cauſa eſſentialis illius qm ex hoc ꝙ deus commendat hunc tali dignum gradu beatus fit & eſt. ſcientia namq; dei cum laude cauſa eſt perfectiua rerum.

2. 2. q̄. 18. ar. 3. ad. 4.

¶ Super queſtio. 5.
In queſtio quin ta aduertēdum eſt. ꝙ licet viſio dei per eſſentiā, ⁊ beatitudo formalis intellectua lis creature coincidāt realiter vt ex ſupradi ctis patet: quia tamen diſtinguuntur forma liter. ideo diuerſa ſunt queſita iſta formali ter a queſitis in pri ma parte. qō. 12. De cuit enim tam perfe ctum doctorem com plere omnis formali ter: nihil igitur eſt ſu perfluum.

¶ Super artic. 1.
In hoc articulo primo. q. 5ᵉ no ta ꝙ author ex duo bus capacitatem ho minis reſpectu per fecti boni oſtendens alterū naturale quod hic experimur ſcilicet cognitionē ipſius dei vniuerſalis ⁊ ſummi boni: quam ex ſtudio acquirimus: dum co gnoſcimus deum eſſe eum qui ſi videretur bearet: ⁊ appetitum qualemcunqꝫ in ipſo deo quieſcendi alterū quodammodo natu rale: quod probamus ſcilicet quod omnis intellectus eſt capax (quātūis remote diui ne viſionis ex hoc ipſo quod intellectus eſt in ſecundo autem ⁊ ter tio nihil occurrit.

cum deo. ¶ Ad ſecundum dicendum, quod bona iſta deſeruientia animali vite nō com petunt vite ſpirituali in qua beatitudo per fecta conſiſtit. Et tamen erit in illa beatitu dine omnium bonorum congregatio: quia quicquid bonum inuenitur in illis, totum habebitur in ſummo fonte bonorum. ¶ Ad tertium dicendum, quod ſecundum Aug. in li. de ſer. do. in monte, Merces ſanctorū non dicitur eſſe in corporeis celis. ſed per celos intelligitur altitudo ſpiritualium bo norum. Nihilominus tamen locus corpo reus ſcilicet celum empyreum aderit bea tis: non propter neceſſitatem beatitudinis, ſed ſecundum quandam congruentiam et decorem.

¶ Utrum ad beatitudinem requiratur ſo cietas amicorum. Artic. 8.

AD octauum Sic p̄ceditur. Uidetur quod amici ſint neceſ ſarij ad beatitudinē. futura enī beatitudo in ſcripturis frequen ter nomine glorie deſignatur: ſed gloria con ſiſtit in hoc quod bonum hominis ad noti tiam multorum deducitur. ergo ad beatitu dinem requiritur ſocietas amicorum. ¶ P̄. Boetius dicit quod nullius boni ſine conſortio iucunda eſt poſſeſſio. ſed ad bea titudinem requiritur delectatio. ergo etiā requiritur ſocietas amicorum. ¶ P̄. Charitas in beatitudine pficitur: ſed charitas extendit ſe ad dilectionem dei ⁊ proximi. ergo videtur quod ad beatitudinē requiratur ſocietas amicorum.

Sed contra Eſt, qḋ dicitur ſa pien. 7. Uenerunt mihi omnia bona pariter cum illa ſcilicet cum diuina ſapientia que conſiſtit in con templatione dei: ⁊ ſic ad beatitudinē nihil aliud requiritur.

Reſpondeo Dicendum, quod ſi loquamur de felici tate preſentis vite ſicut philoſophus dicit in. 9. ethi. Felix indiget amicis: nō quidē p̄ pter vtilitatem, cū ſit ſibi ſufficiēs: nec pro pter delectationem: qꝛ habet in ſeipſo dele ctationem perfectam in operatione v̄tutis: ſed propter bonam operationem: vt ſcilicet eis benefaciat, ⁊ vt eos inſpiciens beneface re delectetur, et vt ab eis in benefaciēdo iu uetur. Indiget enim homo ad bene operan dum auxilio amicorū, tam in operibus vi te actiue, quam in operibus vite contempla tiue. Sꝫ ſi loquamur de perfecta beatitudi ne que erit in patria nō requiritur ſocietas amicorum de neceſſitate ad beatitudinem. quia homo habet totam plenitudinem ſue perfectionis in deo, ſed ad bene eſſe beatitu dinis facit ſocietas amicorum. vnde Aug. dicit. 8. ſuper gen. ad literam, Quod creatu ra ſpiritualis ad hoc quod ſit beata nō niſi intrinſecus adiuuatur eternitate, veritate, charitate creatoris: extrinſecus vero ſi ad iuuari dicenda eſt, fortaſſe hoc ſolo adiuua tur quod inuicem vident, ⁊ de ſua ſocietate gaudent.

Ad primū Ergo dicendum: quod gloria que eſt eſſentia lis beatitudini, eſt quam habet homo non apud hominem, ſed apud deum. ¶ Ad ſe cundum dicendum, quod verbum illud in telligitur quando in eo bono quod habe tur nō eſt plena ſufficientia. quod in propo ſito dici non poteſt, qꝛ omnis boni ſufficien tiam habet homo in deo. ¶ Ad tertium di cendum, quod perfectio charitatis eſt eſſentialis beatitudini quantum ad dilectionem dei: non quantum ad dilectionem proximi. vnde ſi eſſet vna ſola anima fruens deo, beata eſſet non habens proximum quem diligeret: ſed ſuppoſito proximo ſequitur dilectio eius ex perfecta dilectione dei. vnde quaſi cō comitanter ſe habet amicitia ad perfectam beatitudinem.

¶ De adeptione beatitudinis. Queſtio. 5.

DEinde Conſiderandum eſt de ipſa ade ptione beatitudinis. ¶ Et circa hoc queruntur octo. Primo vtrum homo poſſit conſequi beatitudinem.
¶ Secundo vtrum vnus homo poſſit eſſe alio beatior. Tertio vtrum aliquis poſſit eſſe in hac vita beatus. Quarto vtrum beatitudo habita poſſit amitti. Quinto vtrum homo per ſua naturalia poſſit acquirere bea titudinem: Sexto vtrum homo conſequatur beatitudinem per actionem alicuius ſuperioris creature. Septimo vtrum requirantur opera hominis aliqua ad hoc quod homo beati tudinem conſequatur a deo. Octauo vtrum omnis appetat beatitudinem.

¶ Utrum homo poſſit conſequi beatitudinem. Arti. 1.

AD primum Sic proceditur. Uidetur, quod homo beatitudinē adipiſci nō poſſit. ſicut enim natura rationalis eſt ſupra ſenſibilem, ita natura intellectualis eſt ſupra rationalem: vt patet per dionyſium in lib. de di. no. in multis locis. ſed bruta animalia que habent naturam ſenſibilem tantum non poſſunt peruenire ad finem rationalis nature. ergo nec homo qui eſt rationalis na ture poteſt peruenire ad finem intellectualis nature qui eſt beatitudo. ¶ Preterea. Beatitudo vera conſiſtit in viſione dei que eſt veritas pura. ſed homini eſt connaturale vt verita tem intueatur in rebus materialibus. vnde ſpecies intelligibi les in phantaſmatibus intelligit: vt dicitur in tertio de ani ma. ergo non poteſt ad beatitudinem peruenire. ¶ P̄. Beati tudo conſiſtit in adeptione ſummi boni: ſed aliquis nō poteſt peruenire ad ſummum niſi tranſcendat media cum igitur in ter deum ⁊ naturam humanam media ſit natura angelica quam homo tranſcendere non poteſt: videtur quod nō poſſit beatitudinem adipiſci.

Sed contra Eſt, ꝙ dicitur in pſal. Beatus homo quem tu erudieris domine.

Reſpondeo Dicendum, quod beatitudo nominat adeptionem perfecti boni. quicunqꝫ er go eſt capax perfecti boni poteſt ad beatitudinem peruenire. ꝙ aūt homo boni perfecti ſit capax, ex hoc apparet quod eius intellectus poteſt compꝛehendere vniuerſale ⁊ perfectum bo num et eius voluntas appetere illud, et ideo homo poteſt bea titudinē adipiſci. Apparet etiam idem ex hoc quod homo eſt capax viſionis diuine eſſentie ſicut in primo habitum eſt, in qua quidem viſione perfectam hominis beatitudinem conſi ſtere diximus.

Ad primum Ergo dicendum, quod aliter excedit natura rationalis ſenſitiuam, ⁊ aliter intellectualis rationalem natura enim rationalis excedit ſen ſitiuam quantum ad cognitionis obiectum: quia ſenſus nullo modo poteſt cognoſcere vniuerſale, cuius ratio eſt cognoſciti ua: ſed intellectualis natura excedit rationalem quantum ad modum cognoſcendi intelligibilem veritatem: nam intelle ctualis natura ſtatim apprehendit veritatem, ad quam ratio nalis natura per inquiſitionem rationis pertingit: vt patet ex his que primo dicta ſunt. ⁊ ideo ad id quod intellectus appre hendit ratio per quendam motum pertingit: vnde rationalis natura conſequi poteſt beatitudinem, que eſt perfectio intelle ctualis nature: tamen alio modo quam angeli. nam angeli cō ſecuti ſunt eam ſtatim poſt principium ſue cognitionis: homi nes autem per tempus perueniant, ſed natura ſenſitiua ad hunc finem nullo modo pertingere poteſt. ¶ Ad ſecundum dicendum, quod homini ſecundum ſtatum preſentis vite eſt cōnaturalis modus cognoſcendi veritatem intelligibilē per phantaſmata: ſed poſt huius vite ſtatum habet alium modum connaturalē: vt in primo dictū eſt. ¶ Ad tertium dicendum, ꝙ homo nō poteſt trāſcendere angelos gradu nature, vt ſcilicet naturaliter ſit eis ſuperior: poteſt tamē eos tranſcēdere p ope rationē intellectus. vñ intelligit aliquid ſup angelos eſſe, qḋ homines beatificat: ꝙ cū pfecte cōſequetur, pfecte beat⁹ erit.

4.diſt. 49.q.1. arti.4. q.2.

Utrum vnus homo poſſit eſſe beatior altero. Arti.2.

AD ſecu̅dum Sic proceditur, Ui̅r ꝙ vnus hõ alio nõ poſſit eẽ beatior. btitudo em̅ eſt premiũ virtutis: vt phs dicit in p̱mo ethi. ſ3 ꝓ operibus virtutũ oibus equalis merces reddit. dr enim math. 20. ꝙ oẽs qui opati ſunt in vinea acceperunt ſingulos denarios: qr vt dicit greg. equalẽ eterne vite retributionẽ ſortiti ſunt. ergo vnus nõ erit beatior alio. ¶ P̄. Beatitudo eſt ſummũ bonũ: ſ3 ſummo nõ poteſt eſſe aliquid maius ergo beatitudine vnius hominis nõ põt eẽ alia maior beatitudo. ¶ P̄. Beatitudo cũ ſit perfectũ ⁊ ſufficiens bonũ, deſiderium hoīs quietat: ſed nõ quietat̃ deſideriũ ſi aliqͦd bonũ deeſt: ꝙ ſuppleri poſſit: ſi autẽ nihil deeſt qͦd ſuppleri poſſit, non poterit eſſe aliquid aliud maius bonum: ergo vel homo non eſt beatus, vel ſi eſt beatus non poteſt alia maior beatitudo eſſe.

Sed contra Eſt, ꝙ dicit̃ ioan. 14. In domo patris mei mãſiones multe ſunt: per quas vt aug. dicit diuerſe meritorũ dignitates intelligunt̃ in vita eterna: dignitates autez vite eterne que pro merito datur eſt ipſa beatitudo ergo ſunt diuerſi gradus beatitudinis: ⁊ non omnium eſt equalis beatitudo.

Rn̄deo Dĩm, ꝙ ſicut ſupra dictũ eſt, in rõne beatitudinis duo includunt̃. ſ. ipſe finis vltimus qui eſt ſummum bonum: ⁊ adeptio vel fruitio ipſius boni. Quantum igitur ad ipm bonum qͦd eſt beatitudinis obm ⁊ cã non poteſt eſſe vna beatitudo alia maior: qr non eſt niſi vnum ſummum bonum. ſ. deus, cuius fruitione hoĩes ſunt beati. ſed quantum ad adeptionem hmõi boni vel fruitionem poteſt aliquis alio eſſe beatior: qr quanto magis hoc bono fruitur tanto beatior eſt. contingit autem aliquem perfectius frui deo ꝙ̃ alium ex eo quod eſt melius diſpoſitus vel ordinatus ad eius fruitionem: ⁊ ſecundum hoc poteſt aliquis alio beatior eſſe.

Ad primũ Ergo dĩ3, ꝙ vnitas denarij ſignificat vnitatẽ beatitudinis ex pte obiecti: ſed diuerſitas mãſionũ ſignificat diuerſitatẽ beatitudinis ſ3 diuerſuz gradũ fruitionis. ¶ Ad ſcd̃m dĩm, ꝙ beatitudo dr eẽ ſummũ bonũ inquãtum eſt ſummi boni perfecta poſſeſſio ſiue fruitio. ¶ Ad tertiũ dĩm, ꝙ nulli beato deeſt aliquod bonũ deſiderãdum: cũ habeat ipſum bonũ infinitũ qͦd eſt bonũ oĩs boni: vt aug. dicit: ſed dicitur aliquis alio beatior ex diuerſa eius boni participatione: additio autem aliorum bonorum non auget beatitudinem. vnde aug. dicit in. v. confeſ. Qui te ⁊ alia nouit

1.art.5. co.c.qõ. 6.2.art.1. co.Et.3. di.26.q. 1.27.q. 2.art.2. coun.Et 4.di.49 q.1.art. 2.q.2. ad.5. Et bi.q. n4.orti. 2.cor. Et.1.c. thi.lec. 16.ß.

non propter illa beatior: ſed propter te ſolum beatus.

Utrum aliquis in hac vita poſſit eſſe beatus. Arti.3.

AD tertiũ Sic pcedit̃. Ui̅r ꝙ btitudo poſſit in hac vita hri dr. n. in pſal. Beati immaculati in via, qui ambulant in lege dñi. hoc autem in hac vita contingit. ergo aliquis in hac vita poteſt eẽ beatus. ¶ P̄. Impfecta participatio ſummi boni nõ adimit rõnem beatitudinis: alioquin vnus non eſſet beatior alio. ſed in hac vita homines poſſunt participare ſummum bonum cognoſcendo ⁊ amãdo deum, licet imperfecte: ergo homo in hac vita põt eſſe beatus. ¶ P̄. Quod ab omnibus dr nõ poteſt totaliter falſum eſſe. videt̃ em̃ naturale qͦd in pluribꝰ eſt, nã aũt nõ totaliter deficit: ſ3 plures ponũt beatitudinẽ in hac vita. vt p3 per illud pſ. Beatum dixerũt populum cui hec ſunt. ſ. preſentis vite bona ergo aliquis in hac vita poteſt eſſe beatus.

Sed Cõtra eſt, ꝙ dr iob. 14. Hõ natus de muliere breui viuens tẽpore repletur multis miſerijs: ſed beatitudo excludit miſeriã: ergo homo in hac vita nõ põt eẽ beatus.

Rn̄deo Dĩ3, ꝙ aliqualis beatitudinis participatio in hac vita hri põt: perfecta ãt ⁊ vera btitudo nõ põt hri in hac vita. ⁊ hoc quidẽ cõſiderari põt dupl̃r. Primo quidẽ ex ipſa cõmuni beatitudinis rõne: nam beatitudo cum ſit pfectũ ⁊ ſufficiẽs bonũ, oẽ malũ excludit, ⁊ omne deſideriũ implet. in hac aũt vita nõ põt oẽ malũ excludi. multis em̃ malis pñs vita ſubiacet q̃ vitari non poſſunt: ⁊ ignorantie ex pte intellectꝰ, ⁊ inordinate affectioni ex pte appetitus, ⁊ multiplicibꝰ penalitatibꝰ ex pte corporis: vt augu. diligẽter proſequit̃ 10. de ciui. dei. ſimiliter etiam boni deſiderium in hac vita ſatiari nõ põt: naturaliter em̃ homo deſiderat permanẽtiã eius boni quod habet, bona aũt preſentis vite trãſitoria ſunt: cũ et ipſa vita trãſeat quã naturaliter deſideramus, ⁊ eã perpetuo permanere vellemus qr naturaliter homo refugit mortez. vnde impoſſibile ẽ qͦd in hac vita vera beatitudo habeat̃. Scd̃o ſi cõſideretur id in quo ſpecialiter beatitudo cõſiſtit ſcilicet vt ſio diuine eẽntie q̃ nõ põt homini ꝓuenire in hac vita: vt in primo oñſum eſt. ex quibus manifeſte apparet qͦd non põt aliqͦs in hac vita verã ⁊ perfectam beatitudinẽ adipiſci.

Ad primũ Ergo dĩm, ꝙ beati dicuntur aliqui in hac vita vel ꝓpter ſpem beatitudinis adipiſcẽde in futura vita: ſm illud ro. 8. Spe ſalui facti ſumus: vel propter aliquam participationẽ beatitudinis ſm aliqualẽ ſummi boni fruitionẽ. ¶ Ad ſcd̃m ſcd̃m, ꝙ pticipatio beatitudinis põt eſſe imperfecta dupliciter. Uno modo ex parte ipſius obiecti beatitudinis: quod quidẽ ſm ſui eſſentiam non videtur: ⁊ talis imperfectio tollit rõnẽ vere beatitudinis. Alio mõ põt eẽ impfecta ex pte ipſius pticipãtis, q̃ quidẽ ad ipſum obm btitudinis ſcd̃m ſeipſum attingit. ſ. deũ: ſ3 imperfecte p reſpectũ ad modũ quo deꝰ ſeipſo fruit̃: ⁊ talis imperfectio nõ tollit verã rõnẽ beatitudinis: qr cum beatitudo ſit operatio q̃dam (vt ſupra dictum eſt) vera ratio btitudinis conſideratur ex obto. quod dat ſpẽm actui: non autem ex ſubto. ¶ Ad tertium dicendum, ꝙ hoĩes reputant in hac vita eſſe aliquã beatitudinem ꝓpter aliquam ſimilitudinem vere beatitudinis: ⁊ ſic non ex toto in ſua eſtimatione deficiunt.

Utrũ btitudo habita poſſit amitti. ar. 4.

AD Quartum ſic proceditur. Uidetur ꝙ beatitudo poſſit amitti. beatitudo enim eſt pfectio quedam: ſed omnis perfectio ineſt perfectibili ſecundum modum ipſius. cum igitur homo ſm naturã ſuam ſit mutabilis, videtur ꝙ beatitudo ab homine mutabiliter pticipet̃: ⁊ ita videtur ꝙ hõ beatitudinẽ poſſit amittere. ¶ P̄. Beatitudo conſiſtit in actiõe intellectꝰ qui ſubiacet volũtati: ſed voluntas ſe habet ad oppoſita. ergo videt̃ ꝙ poſſit deſiſtere ab operatiõe qua hõ beatificatur: ⁊ ita hõ deſinet eẽ beatus. ¶ P̄. Principio rñdet finis: ſ3 beatitudo habet principiũ: qr homo nõ ſemper fuit beatus. ergo videtur ꝙ habeat finem.

Sed contra Eſt, ꝙ dicit̃ math. 25. de iuſtis ꝙ ibũt in vitam eternã. que vt dictum eſt, eſt beatitudo ſanctorum, ꝙ autem eſt eternũ nõ deficit. ergo beatitudo non poteſt amitti.

Rn̄deo Dĩm, ꝙ ſi loquamur de btitudine imperfecta q̃lis ĩ hac vita poteſt haberi, ſic põt amitti. ⁊ hoc p3 in felicitate contemplatiua que amittitur: vel per obliuionem puta cum corrumpitur ſcientia ex aliqua egritudine: vel per aliquas occupationes quibus totaliter abſtrahitur aliquis a contemplatione. Patet etiã idem in felicitate actiua, voluntas enim hominis tranſmutari poteſt vt vez degeneret a virtute in cuius actu principaliter conſiſtit felicitas, ſi autem virtus remanet integra exteriores tranſmutationes poſſunt q̃dem beatitudinem talẽ perturbare inquãtũ impediũt multas operationes virtutũ. non tñ poſſunt eã totaliter auferre: qr adhuc remanet operatio virtutis, dũ ipſas aduerſitates hõ laudabiliter ſuſtinet, ⁊ qr beatitudo huius vite amitti poteſt quod videt̃ eſſe contra rationẽ beatitudinis. iõ phs dicit in principio eth. aliquos eẽ in hac vita beatos nõ ſimpl̃r: ſ3 ſicut hoĩes: quorũ natura mutationi ſubda eſt. Si vero loquamur de beatitudie pfecta q̃ expectat̃ poſt hãc vitã ſciẽdũ ꝙ origenes poſuit q̃rũdã platonicorũ + errorẽ ſequẽs, ꝙ poſt vltimã beatitudinẽ hõ

¶ Super Articulum quartum.

IN 4° articulo aliquãtiſper morandum eſt. Scito igitur primo in titulo 4ⁱ articuli differentiam inter perpetuitatem ⁊ inamiſſibilitatẽ btitudinis. perpetuitas. n. ſignificat durationem quandã immiſſibilitas aũt ſignificat immutabilitatẽ quãdã. hec ergo eſt ſpẽs immutabilitatis illa durationis: ⁊ qm̃ duratio menſura eſt mobilis vel immutabilis prĩꝰ naturalr ineſt alicui rei ſempiterne immutabilitas ꝙ̃ perpetuitas: imo hec ẽ illiꝰ effectꝰ: vt ex. q. 10. primi libri 2ſidera nõne apparet. Cũ igit̃ hic q̃rit̃ vtrũ btitudo poſſit amitti eſt qõ nõ de ꝑpetuitate ſoꝛalr: ſ3 de inamiſſibilitate q̃ eſt ꝑpetuitatis cã. Scito ſcd̃o in corpore articuli ꝙ prima rõ in litera allata ꝓ cõcluſione: que ⁊ in 4° ſen. diſt. 49. qõ. in arlͦ primo. q. 4. tangit: male vr̃ intelligi a ſco. in. 4°. di. 49. q. 6. Põt ſiquidẽ dupl̃r intelligi ꝙ btitudo ſit q̃etatiua oĩs deſiderij. primo vt ſenſꝰ ſit ꝙ btitudo ſoꝛalis ẽ ſoꝛalis impletio oĩs deſiderij. Et h̄ ſenſus ẽ falſus: ⁊ h̄ illatũ ſco. reprehendit 2° vt ſit ſenſus ꝙ btitudo ſoꝛalis ẽ illa: rẽo ipletionẽ oĩs deſiderij: expulſionẽq; oĩs mali q̃cũq; mõ illud contingat: itaq; rõ btitudinis l cõi exigit ꝙ liberas ſatietatẽ oĩs deſiderij nãlis abſtrahendo n tali vel tali mõ. Et h̄ ſenſus eſt verus ⁊ inſictus: iam dic q̃ in 4° ſen. Ex h̃ em̃ ſequunt̃ manifeſte qͦd btitudo exigit inamiſſibilitatem vt in lr̃a deducit̃. Alioquin dolor vel timor ineſſet btõ. Un dupl̃r ſco. ibidem delecitiſſe vr̃. Primo qr nõ diſtinxit l'ter immobilitatẽ ſeu inamiſſibilitatẽ ⁊ perpetuitatẽ: ⁊ q̃ de immutabilitate dñr ⁊ de ꝑpetuitate 2ſiter de perpetuitate formaliter accipit. Secundo qr eſſe immobilitatem de rõne btitudinis intelligit formalr aut virtualr: qm̃ vt dr 10. met. Corruptibile ⁊ incorruptibile aut ſunt ſubã aut in ſbã: ⁊ tñ ipſe formalr accepit de perpetuitate. Scito 3° ꝙ 2ª rõ lr̃e efficax valde ẽ ꝓpõ ſe phos q̃ nõ in acre loquuntur: ſed volũtatẽ l bonũ tm̃, ⁊ volũtatẽ rectã in vere bonũ tm̃ ferri poſſe nouerunt.

1.q.64. a.2.cor. Et.1.di. 8.q.3.ß. 2.cor.ß. Et.3 ß. capi.62. ⁊.62. Et oꝑuſ. 3.c.169. 262.⁊. 264. Et Jo.r. lec.5.col um.5.

Alij ⁊ q̃rundam philoſophorũ.

¶ In rñſione ad ꝑmū eiuſdē articuli habes duo notanda. Primo ꝙ btitudo ē immutabilis ⁊ ꝯſiter incorruptibilis: ac ꝑ hoc differt pluſq̃ gñe ab aliis actib⁹ corruptibilibus iuxta doctrinā ariſt. 10. meta. Scḋo cauſas immutabilitatis eius formalē. ſ. q: eſt ꝑfectio conſummata: effectiuā vero diuinā virtutē: materialē aūt potēciā eleuatā in participationem eternitatis. Et hoc tertiū pro quanto includit ꝙ btitudo formalis menſuraf eternitate participata ⁊ non euo: impugnaf a ſco. in loco allegato: q: ih' lanſſecimus et in. 1. li. q. 10. non replicādū cenſeo: et his ſi addaf bonitas per eſſentiā cuius adeptio eſt beatitudo: videbif et reliqua cā. ſ. finalis ipſi⁹ btitudinis. Ex primo autem habes ꝙ btitudo hec nō ſe hȝ ad ꝑpetuitatē ſicut albedo ſe hȝ ad eā ſi a deo ꝑpetuo ꝯſeruaretur: q: albedo illa eſſet in ſe corruptibilis: ⁊ ꝑ accñs perpetua: btitudo aūt ꝑfecta de qua loquimur eſt ſm ſe incorruptibilis, ⁊ ꝑ ſe ſibi vēdicat perēnitatē ⁊ propterea ſe hȝ ad perpetuitatem ſicut figura celeſtis. Ex ſcḋo autē hominum habes modū quo btitudo hec cōſtituitur immutabilis. ſ. eleuando ſubiectū ſupra mutabilitatē. Ex hoc enī ꝙ mens humana eleuaf in eternitatis ordinē: opȝ ꝙ ſleuef in ordinem immutabiliū: q: eternitas immutabilitatē requirit, oībus aūt btitudinis cauſis ſupra mutabilitatē exiſtentibus neceſſe eſt beatitudinē ipſam immutabilem eſſe.

¶ Super Articulum quintum.

Iſt ar. 5. defendēda eſſet rō cōcluſionis in litera poſita: niſi diffuſe tractata fuiſſet in. 4. lib. q. 12 ar. 4. vbi rñſum eſt ſco. eam impugnanti in. 4. di. 49. q. 2. quare vide ibi: ⁊c.

¶ Super Articulum ſextum.

Iſt articulis ſexto ſeptimo ⁊ octauo nihil aliud ſcribendum occurrit niſi ꝙ materia octaui articuli tractata ē 1. ſ. li. q. 82. ar. ꝑmo vbi ſolute ſunt rationes ſco. quare vide ibi. Et hic completur tractatus primus huius libri.

poteſt fieri miſer. Sed hoc manifeſte apparet eſſe falſum dupliciter. ¶ Primo quidē ex ipſa communi ratione beatitudinis: cum enim ipſa beatitudo ſit ꝑfectum bonū ⁊ ſufficiens, oportet quod deſiderium hominis quietet, et omne malum excludat: naturaliter aūt homo deſiderat retinere bonum qḋ habet: ⁊ quod eius retinendi ſecuritatē obtineat: alioquin neceſſe eſt ꝙ timore amittēdi vel dolore de certitudine amiſſionis affligatur. Requiritur igitur ad veram beatitudinem quod homo certam habeat opinionem bonum quod habet nunquam ſe amiſſurum: que quidem opinio ſi vera ſit, conſequens eſt quod beatitudinem nunq̃ amittet. ſi autem falſa ſit, hoc ipſum eſt quoddā malum falſam opinionem habere: nam falſum eſt malum intellectus ſicut verum eſt bonū ipſius vt dicitur in. 6. ethi. Nō igitur iā vere erit beatus ſi aliquod malū ei ineſt. ¶ Secūdo idem apparet ſi conſideretur ratio beatitudinis in ſpeciali: oſtenſum eſt enī ſupra quod perfecta beatitudo hominis in viſione diuine eſſentie conſiſtit. eſt aūt impoſſibile quod aliquis videns diuinā eſſentiam velit eam non videre: q: omne bonum habitū quo aliquis carere vult, aut ē inſufficiens: ⁊ queritur aliquid ſufficientius loco eius, aut habet aliquod incōmodū annexū propter quod in faſtidium venit. viſio autē diuine eſſentie replet animā omnibus bonis: cū cōiungat fonti totius bonitatis. vñ dicit in pſal. Satiabor cū apparuerit gloria tua. ⁊ ſapiē. 7. dicitur. Venerūt mihi omnia bona pariter cum illa ſcilicet cum contēplatione ſapientie: ſimiliter etiā non habet aliquod incommodum adiunctum: q: de contemplatione ſapientie dicitur ſap. 8. Nō habet amaritudinem cōuerſatio illius nec tedium conuictus eius: ſic ergo pȝ quod propria voluntate beatus nō poteſt beatitudinem deſerere. ſimiliter etiaȝ non poteſt eam perdere deo ſubtrahēte: q: cum ſubtractio beatitudinis ſit quedam pena: nō poteſt talis ſubtractio a deo iuſto iudice ꝓuenire niſi pro aliqua colpa in quam cadere nō pōt qui dei eſſentiā videt, cum ad hanc viſionē ex neceſſitate ſequatur rectitudo volūtatis: vt ſupra oſtenſuȝ eſt. ſimiliter etiam nec aliquod aliud agēs poteſt eam ſubtrahere. q: mēs deo cōiuncta ſuper omnia alia eleuatur. ⁊ ſic ab huiuſmodi coniunctione nulluȝ aliud agēs poteſt ipſaȝ excludere. vnde inconueniens videtur quod per quaſdā alternationes temporum trāſeat homo de beatitudine ad miſeriā: ⁊ econuerſo: q: huiuſmodi temporales alterationes eſſe nō poſſunt niſi circa ea que ſubiacent tempori ⁊ motui.

Ad primū Ergo dicendum, quod beatitudo eſt perfectio conſummata que omnē defectum excludit a beato. ⁊ ideo abſq; mutabilitate aduenit eam habēti faciente hoc virtute diuina que hominē ſubleuat in participationem eternitatis tranſcendentis omnem mutationem. ¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ volūtas ad oppoſita ſe habet in his que ad finem ordinantur: ſed ad vltimū finē naturali neceſſitate ordinatur. quod pȝ ex hoc ꝙ homo non poteſt non velle eſſe beatus. ¶ Ad tertium dicendum, ꝙ beatitudo habet principium ex conditione participantis: ſed caret fine propter conditionem boni cuius participatio facit beatum. vnde ab alio eſt initium beatitudinis, et ab alio eſt quod caret fine.

¶ Utrū homo ꝑ ſua nālia poſſit acquirere beatitudinē. Ar. 5.

Ad quintū Sic ꝓceditur. Videtur quod hō ꝑ ſua nālia poſſit beatitudinē cōſequi. natura enī non deficit in neceſſariis ſed nihil eſt homini tam neceſſarium quaȝ id quod per finem vltimum conſequitur. ergo hoc nature humane nō deeſt: pōt igitur homo per ſua nālia beatitudinē conſequi. ¶ P̄. Homo cum ſit nobilior irrōnalibus creaturis, videtur eſſe ſufficientior: ſed irrōnales creature ꝑ ſua nālia pñt cōſequi ſuos fines ergo multo magis hō per ſua nālia pōt beatitudinē cōſequi. ¶ P̄. Beatitudo eſt operatio ꝑfecta ſm phm. eiuſdē āt eſt incipere rem ⁊ perficere ipſam. cū igif operatio imꝑfecta q̄ eſt q̄ſi principiū in operationib⁹ humanis ſubdatur naturali hominis poteſtati: q̄ ſuorū actuū eſt dñs. videtur ꝙ ꝑ nālē potētiā poſſit pertingere ad operationē perfectam que eſt beatitudo.

1. q. 62. ar. 5. ⁊ 4. 3.
Et. 1. q. 12. ar. 4 ⁊. q. 94. ar. 1.
Et. 4. d. 49. q. 2. art. 6.
Et. 3. ſ. 52. 147. 157. ⁊ 1. 159. pri°.
Et ro. 5. lec. 6. ſ.

Sed contra Homo eſt ꝓcipiū nāliter actuū ſuorꝫ ꝑ intellectū ⁊ volūtatē. ſz vltima btitudo ſctis ꝓparata excedit intellectū ⁊ volūtatē dicit. n. apls. 1. ad corin. 2. Oculus nō vidit: ⁊ auris non audiuit: ⁊ in cor hominis nō aſcēdit que preparauit deus diligētibus ſe. ergo hō per ſua naturalia non poteſt beatitudinem conſequi.

Rñdeo Dōm, ꝙ beatitudo imꝑfecta que in hac vita haberi pōt: poteſt ab homine acquiri ꝑ ſua nālia eo mō quo ⁊ virtus in cuius operatione cōſiſtit: de quo infra dicetur. ſed beatitudo hominis ꝑfecta: ſicut ſupra dictū eſt, cōſiſtit in viſiōe diuine eſſentie. videre aūt deū ꝑ eſſentiā ē ſupra nām nō ſolū hominis, ſed oīs creature: vt in ꝑmo oſtēſum eſt. naturalis. n. cognitio cuiuſlibet creature eſt ſm modū ſubſtātie eius: ſicut de itelligētia dr in lib. de cauſis ꝙ cognoſcit ea q̄ ſunt ſupra ſe ⁊ ea q̄ ſunt infra ſe ſm modū ſube ſue: omnis aūt cognitio q̄ eſt ſm modū ſube create deficit a viſione diuine eſſentie q̄ in infinitū excedit oēm ſubȝ creatā: vñ nec hō nec aliq̄ creatura poteſt ꝯſequi beatitudinē vltimā per ſua naturalia.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ ſicut nā nō deficit homini in neceſſariis quāuis nō dederit ſibi arma et tegumēta ſicut aliis animalib⁹: q: dedit ei rōnē ⁊ manus qb⁹ poſſit h̄ ſibi acq̄rere: ita nec deficit homini i neceſſariis q̄uis nō daret ſibi aliqḋ ꝓcipiū quo poſſet beatitudinē cōſequi. h̄ enī erat impoſſibile: ſȝ dedit ei liberū arbitriū quo poſſit ꝯuerti ad deū q̄ eū faceret beatū: q̄. n. per amicos poſſumus ꝑ nos aliq̄liter poſſumus. vt dicif in. 3. eth. ¶ Ad ſm dōȝ, ꝙ nobilioris cōditionis eſt nā que pōt cōſequi perfectū bonū licet indigeat exteriori auxilio ad hoc cōſequendū quā natura que non pōt conſequi perfectū bonū, ſed conſequitur quoddā bonum imperfectū, lȝ ad cōſecutionem eius non indigeat exteriori auxilio: vt philoſophus dicit in. 2. de celo: ſicut melius eſt diſpoſitus ad ſanitatē qui poteſt ꝯſequi perfectā ſanitatē, licet hoc ſit per auxilium medicine, quam qui ſolū poteſt conſequi quādā imperfectam ſanitatē ſine medicine auxilio: ⁊ ideo creatura rōnalis que pōt ꝯſequi perfectū beatitudinis bonum indigēs ad hoc diuino auxilio eſt perfectior quam creatura irrationalis que huiuſmodi boni nō eſt capax: ſed quoddā bonū imperfectū conſequitur virtute ſue nature. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ quando imperfectū ⁊ perfectum ſunt eiuſdem ſpeciei ab eadem virtute cauſari poſſunt: nō aūt hoc eſt neceſſe ſi ſunt alterius ſpeciei, non enim quicquid poteſt cauſare diſpoſitionem māe pōt vltimā ꝑfectionem conferre. imperfecta aūt operatio que ſubiacet nāli hoīs poteſtati nō eſt eiuſdē ſpeciei cum operatione illa perfecta que eſt hominis beatitudo, cū opationis ſpecies dependeat ex obiecto. vnde ratio non ſequitur.

¶ Utrum homo conſequatur beatitudinem per actionem alicuius ſuperioris creature. Articulus. 6.

Ad ſextū Sic ꝓceditur. Videtur, ꝙ homo poſſit fieri beat⁹ per actionē alicuius ſuperioris creature ſcilicet angeli. cum enim duplex ordo inueniaf in reb⁹: vnus partiū vniuerſi adinuicē, alius totius vniuerſi ad bonum quod eſt extra vniuerſuȝ: primus ordo ordinatur ad ſecūdū ſicut ad finem vt dicitur. 12. meta. ſicut ordo partiū exercit⁹ adinuicē eſt propter ordinem totius exercitus ad ducē: ſed ordo partiū vniuerſi adinuicē attendif ſecundum quod ſuperiores creature agunt in inferiores: vt in primo dictuȝ eſt. beatitudo autem conſiſtit in ordine hominis ad bonū qḋ eſt extra vniuerſuȝ: ꝙ eſt deus. ergo ꝑ actionē ſuperioris creature. ſ. angeli in hominē hō beatus efficitur. ¶ P̄. Quod eſt in potentia tale pōt reduci in actū ꝑ id ꝙ eſt actu tale. ſicut ꝙ ē potētia calidū fit actu ca-

titudī:ſ3 hō eſt in potentia btūs.ergo pt fieri actu btūs p angeli qui eſt actu btūs.℄ p̄.Beatitudo ꝯſiſtit in operatiōe intellect⁹.vt ſ̄.dictū eſt:ſ3 angel⁹ pōt illuminare itellectū hois. vt in pmo habitum eſt.ergo angelus pōt facere holem beatum.

Sed contra Eſt,quod dicitur in pſ.Gratiam ꝛ gloriam dabit dominus.

Rn̄deo Dōm,ꝙ cū ols creatura nāe legib⁹ ſit ſubiecta (vtpote hn̄s limitatā ꝟtutē ꝛ actionē)illō ꝙ excedit nām creatā nō pt fieri ꝟtute alicuius creature:ꝛ iō ſi qd fieri oporteat ꝙ ſit ſupra nām hoc fit imediate a deo:ſicut ſuſcitatio mortui:illuminatio ceci:ꝛ cetera hmōi.oſſuз ē āt ꝙ btitudo eſt qddā bonū excedēs nām creatā:vn̄ ipoſſe eſt ꝙ p actionē alicui⁹ creature ꝯferaꝛ:ſ3 hō btūs fit ſolo deo agēte ſi loqmur de btitudine pfecta:ſi vero loquamur de btitudine imperfecta,ſic eadē rō eſt de ipſa ꝛ de virtute in cuius actu conſiſtit.

Ad primū Dōm,ꝙ plerūq3 cōtingit in potētijs actiuis ordinatis ꝙ pducere ad vltimū finem pertinet ad ſupremā potentiā inferiores ꝟo potētie coadiuuāt ad cōſecutionē illius vltimi finis diſponēdo: ſicut ad artē gubernatiuā que preeſt nauifactiue pertinet vſus nauis:ppter quē nauis ipſa fit.ſic igiꝛ in ordine vniuerſi homo quidē adiuuatur ab angelis ad cōſequendū vltimū finē ſm aliqua precedētia quib⁹ diſponiꝛ ad eius cōſecutionē: ſ3 ipm vltimū finē cōſequiꝛ p ipſum primū agētē qui eſt deus.℄ Ad ſ3 dō3, ꝙ qn̄ aliqua forma actu exiſtit in aliquo ſm eſſe perfectū ꝛ naturale,pōt eſſe principiū actionis in alterū:ſicut calidū p calorē calefacit:ſed ſi forma exiſtit in aliquo imperfecte ꝛ nō ſm eſſe naturale nō pōt eſſe principiū cōicationis ſui ad alterū: ſicut intētio coloris q̄ eſt in pupilla nō pōt facere albū.neq3 etiā oīa q̄ ſunt illuminata aut calefacta pn̄t alia calefacere ꝛ illuminare:ſic eñ illuminatio ꝛ calefactio eſſent vſq3 ad infinitū. lumē aūt glie p qd de⁹ vr̄:in deo quidē eſt pfecte ſ3 ēe nāle in qualibet aūt creatura eſt imperfecte ꝛ ſm ēē ſſitudinariū vl pticipatū:vn̄ nulla creatura beata pt cōicare ſuā btitudinē alteri.℄ Ad tertiū dōm,ꝙ angel⁹ btūs illuminat intellectū hominis vl etiā inferioris angeli ꝗtū ad aliq̄s rōnes diuinorū operū:nō aūt ꝗtū ad viſionē diuine eſſentie:vt in pmo dictū eſt:ad eam eñ videndam oēs immediate illuminantur a deo.

℄ Utrū requirantur aliqua opera bona ad hoc ꝙ homo beatitudinem conſequatur a deo. Arti.7.

ſ.q.5.in tradu-ctione. Et.1.q. 62.ar.5 ad.1. Et oppuſ. 3.c.175.

AD Septimū ſic proceditur. Uiꝛ ꝙ nō requirantur aliqua opa hoīs ad hoc vt btitudinē conſequatur a deo. deus eñ cū ſit agēs infinite virtutis non preexigit in agēdo materiā aut diſpōnē materie, ſed ſtatim pōt totū pducere:ſed opera hominis cū nō requirātur ad btitudinē eius ſicut cā efficiēs (vt dictū eſt) nō pn̄t requiri ad eā niſi ſicut diſpōnes.ergo deus q̄ diſpōnes nō preexigit in agēdo:btitudinē ſine precedētib⁹ operib⁹ cōfert.℄ p̄. Sicut de⁹ eſt actor btitudinis immediate: ita ꝛ naturā immediate inſtituit:ſed in prima inſtōne nature pduxit creaturas nulla diſpōne pcedēte vel actiōe creature: ſed ſtatim fecit vnūqdq3 pfectū in ſua ſpē.ergo vr̄ ꝙ btitudinē ꝯferat homini ſine aliquibus opationib⁹ precedētibus.℄ p̄.Apl's dicit ro.4.Beatitudinē hoīs ēē cui deus cōfert iuſtitiā ſine operib⁹. non ergo requiruntur aliqua opa hominis ad beatitudinē conſequendam.

Sed Cōtra eſt,ꝙ dr̄ Io.13. Si hec ſcitis, beati eritis ſi feceritis ea,ḡ p actionē ad beatitudinē peruenim⁹.

Rn̄deo Dōm,ꝙ rectitudo volūtatis:vt ſupra dictū eſt, reqriꝛ ad beatitudinē,cū nihil aliud ſit ꝗ debitus ordo volūtatis ad vltimū finē, q̄ ita exigiꝛ ad ꝯſecutionē vltimi finis ſicut debita diſpoſitio mãe ad ꝯſecutionē forme: ſ3 ex hoc nō oſtendiꝛ ꝙ aliqua opatio hoīs debeat pcedere ei⁹ beatitudinē poſſet eñ deus ſimul facere volūtatē recte tēdētem in finē ꝛ finē cōſequentē:ſicut quādoq3 ſimul materiā diſponit ꝛ inducit formā:ſed ordo diuine ſapiētie exigit ne hoc fiat:vt eñ dr̄ in ſcdo de celo,Eorū que nata ſunt hr̄e bonū pfectū aliquid habet ipſu3 ſine motu,aliquid vno motu , aliquid plurib⁹.habere aūt pfectū bonū ſine motu cōuenit ei quod naturaliter h3 illud. habere autē beatitudinē naturaliter eſt ſolius dei:vn̄ ſolius dei ppriū eſt qd ad beatitudinē nō moueatur per aliquā operationē precedentem. cū autē beatitudo excedat omnē naturā creatā,nulla pura creatura conuenienter beatitudinē cōſequitur abſq3 motu operationis per quā tendit in ipſa3:ſ3 angelus qui eſt ſuperior ordine nature quā homo cōſecutus eſt cā ex ordine diuine ſapientie vno motu opationis meritorie:vt in pmo expoſitū eſt holes āt ꝯſequuntꝛ ipā3 multis motib⁹ opationū qui merita dicunꝛ.vnde etiā ſm philoſophum,beatitudo eſt premiū virtuoſarum operationum.

Ad primū Ergo dōm , ꝙ operatio hoīs nō preexigiꝛ ad cōſecutionem beatitudinis ppter inſufficientiam diuine virtutis beatificantis:ſed vt ſeruetur ordo in rebus.℄ Ad ſcdm dōm,ꝙ primas creaturas ſtatim de⁹ perfectas produxit abſq3 alia diſpōne vel operatione creature precedente:qr ſic inſtituit prima indiuidua ſpecierū vt per ea natura propagaretur ad poſteros:ꝛ ſimiliter qr per xp̄m q̄ eſt deus ꝛ homo, beatitudo erat ad alios deriuanda ſm illud apl'i ad heb.2.Qui multos filios in gloriā adduxerat : ſtatim a principio ſue conceptionis abſq3 aliqua operatione meritoria pcedente aīa eius fuit beata:ſed hoc eſt ſingulare in ipſo. nā pueris baptizatis ſubuenit meritum xp̄i ad beatitudinem cōſequendā:l3 deſint in eis merita ppria eo quod p baptiſmū ſunt xp̄i membra effecti.℄ Ad tertiū dō3,ꝙ apl's loquitur de beatitudine ſpei que habetur per gratiam iuſtificantem. que quidem non datur propter opera precedētia,non enim habet rationē termini motus vt beatitudo:ſed magis eſt principiu3 motus quo ad beatitudinem tenditur.

℄ Utrum omnis homo appetat beatitudinem. Arti.8.

AD octauum Sic proceditur. Uidetur, ꝙ non oēs appetant btitudinē:nullus enim poteſt appetere qd ignorat, cu3 bonū apprehenſum ſit obm appetitus : vt dicitur in.3.de aīa.ſed multi neſciunt quid ſit beatitudo. qd ſicut aug.dicit in.13.de tri.patet ex hoc ꝙ quidā in poſuerūt beatitudinem in voluptatibus corporis. quidā in virtute anime quidā in alijs reb⁹. nō ergo oēs beatitudinē appetūt.℄ p̄.Eſſentia beatitudinis ē viſio eſſentie diuine:vt dictū eſt: ſed aliqui opinantur hoc eſſe impoſſibile quod deus per eſſentiam ab hole videatur:vn̄ hoc non appetunt.ergo non omnes homines appetunt beatitudinem.℄ p̄.Aug.dicit in.13.de tri. Quod beatus eſt qui h3 omnia que vult:ꝛ nihil male vult:ſed non oēs hoc volunt:quidā enim male aliqua volunt:ꝛ tamen volunt illa ſe velle:non ergo omnes volunt beatitudinem.

ſ.q.10. ar.1.2. Et.1.q. 19.ar.1.2 q.82.ar. 1.2. co.Et.1. 3.c.88. et li.3.c. 99.co. 3.Et di. q.22.ar. 3.4.6. Et mal. q.6.cet. co.4.et ad.7.9. 4.10. 1.1.eth. co.5.6.

Sed contra Eſt,ꝙ aug.dicit.13. de trini. Si vnus dixiſſet,omnes beati ēē vultis miſeri eſſe non vultis,dixiſſet aliquid quod nullus in ſua nō cognoſceret voluntate.quilibet ergo vult eſſe beatus.

Rn̄deo Dōm,ꝙ beatitudo dupl'r pōt cōſiderari. Uno modo ſm cōem rōnē beatitudinis:ꝛ ſic neceſſe eſt qd oīs homo beatitudine3 velit:ratio aūt beatitudinis cōmunis eſt vt ſit bonū perfectū:ſicut dictū eſt:cum aūt bonum ſit obiectum volūtatis,perfectum bonum eſt alicuius quod totaliter eius volūtati ſatiſfacit:vnde appetere beatitudinē nihil aliud eſt ꝗ appetere vt volūtas ſatieꝛ:quod quilibet vult. Alio modo poſſumus loqui de beatitudine ſm ſpālem rōnem quantū ad id in quo beatitudo conſiſtit. ꝛ ſic non oēs cognoſcunt beatitudinem:qr neſciunt cui rei communis ratio beatitudinis conueniat.ꝛ per conſequens quantum ad hoc non omnes eam volunt:vnde patet reſponſio ad primum.

Ad ſcd'm Dōm,qd cū voluntas ſequatur apprehenſionem intellectus ſeu rōnis : ſicut cōtingit quod aliquid eſt idem ſm rem,qd tn̄ eſt diuerſum ſm rōnis conſiderationem:ita contingit qd aliquid eſt idē ſm rem: ꝛ tn̄ vno modo appetitur,alio modo non appetitur. beatitudo ergo poteſt conſiderari ſub rōne finalis boni ꝛ perfecti que eſt cōis rō btitudinis.ꝛ ſic naturaliter ꝛ ex neceſſitate voluntas in illud tendit.vt dictū eſt.Poteſt etiam conſiderari ſm alias ſpeciales cōſiderationes:vel ex parte ipſius opōnis vel ex parte potentie operatiue vel ex parte obiecti.et ſic non ex neceſſitate volūtas tēdit in ipſam.℄ Ad tertiū dōm,ꝙ iſta diffō beatitudinis,quā quidam poſuerūt. Btūs eſt qui habet oīa que vult:vel cui oīa optata ſuccedunt. quodāmodo intellecta eſt bona ꝛ ſufficiēs:alio vero modo ē imperfecta.Si enim intelligatur ſimpliciter de omnibus que vult homo naturali appetitu : ſic verū eſt qd qui habet omnia que vult eſſe beatus nihil enim ſatiat naturalē hominis appetitū niſi bonum perfectu3 quod eſt beatitudo.Si vero intelligatur de his q̄ hō vult ſm apprehenſionē rōnis ſic habere qdā que hō vult nō pducet ad beatitudinē.ſed magis ad miſeriam inquantū huiuſmodi habita impediūt hominē ne habeat quecūq3 vult naturaliter.ſicut etiā ratio accipit vt vera interdum que impediunt a cognitione veritatis. ꝛ ſecūdū hanc conſiderationem aug. addit ad perfectionē beatitudinis:quod nihil male velit. quāuis pmū

¶ Super queſtionē.6.

Q Uia igitur in diuiſiōe ſeu ꝑtitione.6.qōnis aduerte q̄ author tractā da ola ꝓconcipiens ꝑª diuiſiōe ſepat totū hunc librū a 2ª 2ᵉ: deinde 2ª di.ſeparat tractatū de actib⁹ hūanis ia vlla reliquis libri pte incipiente in qōne.4 ꝛ 3ª aūt diuiſiōne tractatū ipm̄ de actibus diſtinguit ita q̄ pᵒ de ꝓ: prijs homini deinde de cōib⁹ in.q.22.ꝛ ſequētibus tractādū dic̄. Sequentis aūt diuiſiōnes dāt loca

De voluntario ꝛ inuoluntario. Qō.6.

Q Uia Igitur ad btitudinē ꝑ actus aliquos neceſſe ē peruenire: opꝫ ꝯſiderare de humanis actibus cōſiderare: vt ſciamus q̄bus actibus perueniatur ad beatitudinem, vel impediatur beatitudinis via. Sed qz operationes ꝛ actus circa ſingularia ſunt: ideo omnis operatiua ſcia in particulari conſideratione perficitur. moralis igitur conſideratio qꝛ eſt humanoꝝ actuū: pmo quidē tradenda eſt in vniuerſali. Secūdo vero in particulari. ¶ Circa vniuerſalē aūt cōſiderationem humanorum actuū ꝑmo quidem conſiderandum occurrit de ipſis actibus. Secundo de pncipijs eorū. Humanorum autem actuum quidā ſunt hominis ꝓpij. quidā ſunt homini ꝛ alijs aīalibus cōes. ꝛ qꝛ btitudo eſt ꝓpriū hoīs bonū ꝓpinquius ſe habēt ad beatitudinē act⁹ qui ſūt ꝓprie humani q̄ꝫ actus qui ſunt homini ꝛ alijſqꝫ aīalibus cōes. Primo ergo cōſiderandum eſt de actibus qui ſunt ꝓprij hominis: ſcdo de actib⁹ q̄ ſunt homini alijſqꝫ aīalibus cōes: qui dr̄ aīe paſſiones. ¶ Circa primū duo cōſideranda occurrūt. Primo de conſideratione humanorū actuū. Scdo de diſtinctione eorū actuū. cū aūt act⁹ humani ꝓprie dicant̄ q̄ ſunt volūtarij, eo q̄ volūtas eſt rationalis appetit⁹ q̄ eſt ꝓpri⁹ hoīs: opꝫ cōſiderare de actib⁹ inquātū ſunt volūtarij. Prio ḡ cōſiderādū eſt de volūtario ꝛ inuolūtario in cōi. Scdo de actibus qui ſunt voluntarij: quaſi ab ipſa volūtate eliciti, vt immediate ipſius volūtatis exiſtes. Tertio de actibus qui ſunt volūtarij: quaſi a volūtate imperati: qui ſunt ipſius voluntatis mediātib⁹ alijs potentijs. Et qꝛ act⁹ volūtarij hūt quaſdam circunſtātias ſecundū quas dijudicant̄. Primo ꝯſiderādū eſt de volūtario: ꝛ inuolūtario ꝛ ꝯn̄r de circūſtātijs ipoꝝ actuū in quib⁹ voluntariū ꝛ inuolūtariū inuenit̄. ¶ Circa primū querunt̄ octo. Primo vtrū in humanis actibus inueniat̄ voluntariū. Scdo vtrū inueniatur in aīalibus brutis. Tertio vtrū volūtariū eē poſſit abſqꝫ omni actu. Quarto vtrum violentia volūtati poſſit inferri. Quinto vtrum violentia cāet inuoluntarium. Sexto vtrum metus cauſet inuolūtariū. Septimo vtrū cōcupiſcētia inuolūtariū cauſet. Octauo vtrū ignorantia.

¶ Utrum in humanis actibus inueniatur voluntarium. Art.1.

A D Primū ſic ꝓceditur. Uꝫ q̄ in humanis actib⁹ nō inueniat̄ volūtariū. volūtariū.n.eſt cui⁹ ꝑncipiū eſt in ipſo: vt pꝫ ꝑ gre. niceñ. ꝛ dam. ꝛ ariſt. ſꝫ ꝑncipiū humanorꝫ actuū non eſt in ipſo: ſed eſt extra. nam appetitus hominis mouetur ad agendum ab appetibili qd̄ eſt extra: qd̄ eſt ſicut mouēs nō motū: vt dr̄ in.3.de aīa. ergo in hūanis actibus nō inuenit̄ voluntariū. ¶ Pꝫ. Phs in.8. phyſi. ꝓbat q̄ nō inuenitur in aīalibus aliquis act⁹ nouus qui nō ꝑueniat̄ ab alio motu exteriori: ſed oēs act⁹ hominis ſunt noui: nullus.n.act⁹ hoīs eternus eſt. ergo principiū oīm humanorū actuū eſt ab extra: nō igitur in eis inuenit̄ volūtariū. ¶ Pꝫ. Qui voluntarie agit ꝑ ſe agere pt̄: ſꝫ h̄ hoī nō cōuenit: dicit̄.n.io.15. Sine me nihil poteſtis facere. ergo volūtariū in hūanis actib⁹ nō inuenit̄.

Sed Contra eſt, q̄ dic̄ dam. in.2.lib. q̄ voluntariū eſt actus qui eſt opō rōnalis. tales aūt ſunt act⁹ humani: ergo in actib⁹ humanis inuenitur voluntarium.

Rn̄deo Dīcm̄, q̄ opꝫ i actib⁹ hūanis voluntariū eſſe. Ad cuius euidentiam conſiderandū eſt q̄ quorundam actuū principium eſt in agente ſeu in eo qd̄ mouet̄, quorundam autē motuum vel actuū principiū eſt extra: cū.n. lapis mouetur ſurſum: principiū huius motionis eſt extra lapidem: ſed cum mouet̄ deorſum, principium huius motionis eſt in ipſo lapide. Eorū aūt que a principio intrinſeco mouent̄: q̄dā mouent ſeipſa q̄dā autē nō: cū.n.oē agens ſeu motū agat ſeu moueat̄ ꝓpter finē (vt ſupra habitum eſt) illa ꝑfecte mouent̄ a principio intrinſeco in quib⁹ eſt aliqd̄ intrinſecū principium, nō ſolū vt moueātur, ſed vt moueātur in finē. ad hoc aūt q̄ fiat aliqd̄ ꝓpter finē requirit̄ cognitio finis aliqualis. qd̄cūqꝫ igit̄ ſic agit vel mouetur a principio intrinſeco q̄ hꝫ aliq̄ꝫ notitiā finis, hꝫ in ſeipſo ꝑncipiū ſui act⁹ non ſolū vt agat, ſꝫ ēt vt agat ꝓpter finē: qd̄ aūt nullā notitiā finis habet etſi in eo ſit principiū actionis vl̄ motus, nō tñ ei⁹ qd̄ eſt agere vel moueri propter finem eſt ꝑncipiū in ipſo, ſꝫ in alio a quo ei imprimit̄ principiū ſue motionis in finē: vñ hmōi non dr̄ mouere ſeipſa, ſed ab alijs moueri. Que vero hūt notitiā finis dicūt̄ ſeipſa mouere: qꝛ in eis eſt ꝑncipiū nō ſolū vt agāt: ſꝫ ēt vt agāt ꝓpter finē: ꝛ ideo cū vtrūqꝫ ſit ab intrinſeco ꝑncipio. ſ. q̄ agūt ꝛ qd̄ propter finē agūt hoīꝫ motus ꝛ act⁹ dr̄ voluntarij. h̄ aūt importat nomen volūtarij qd̄ motus ꝛ actus ſit a ꝓpria inclinatione: ꝛ inde eſt q̄ volūtariū dr̄ eſſe ſm̄ diffōnē ariſt. ꝛ greg. niceñ ꝛ dam. nō ſolū cuius ꝑncipiū eſt intra: ſed cū additiōe ſcīe. vnde cū homo maxime cognoſcat finē ſui opis: ꝛ moueat ſeipſuꝫ in eius actibus maxime volūtariū inuenitur.

Ad Primū dīcm̄, q̄ nō oē principium eſt principiū primum: licet ergo de rōne volūtarij ſit q̄ principiū eius ſit intra: non tñ eſt cōtra rōnem voluntarij q̄ principium intrinſecū cauſet̄ vel moueatur ab exteriori principio: qꝛ nō eſt de rōne volūtarij quod pnᵐ intrinſecū ſit ꝑnᵐ pᵐ. Sed tñ ſciendū q̄ cōtingit aliqd̄ ꝑnⁿᵗ motus eſſe pᵐ in gñe qd̄ tñ nō eſt pmū ſimplr̄: ſicut in gñe alterabiliū pmū alterans eſt corpus celeſte: qd̄ tñ nō eſt primū mouēs ſimpliciter: ſed mouet̄ motu locali a ſuꝑiori mouente. ſic igit̄ ꝑncipiū intrinſecū volūtarij act⁹ q̄ eſt vis cognoſcitiua ꝛ appetitiua eſt pmū principiū in genere appetitiui motus, quāuis moueat̄ ab aliquo exteriori ſcdm̄ alias ſpecies motus. ¶ Ad ſcdm̄ dīcm̄, q̄ mot⁹ aīalis nouus ꝓuenit̄ quidē ab aliquo exteriori motu q̄tuꝫ ad duo. Uno mō inquātū ꝑ motū exteriorē preſentatur ſenſui animalis aliqd̄ ſenſibile, quod appꝛehēſuꝫ mouet appetitū: ſicut leo videns ceruū per eius motū appropinquātē incipit moueri ad ipſum. Alio modo inquantum per exteriorem motum incipit ali:

cōdōnibus: circunſtātijs, ꝛ actibus ꝓprijs hoī quibuſqꝫ ſua vſqꝫ ad.21.q. incluſiue.

¶ Super Articulum primum.

C Irca pᵐ articu. q.6. dubiūᵐ occurrit de illa ꝓpōne in corpore poſita. ſ. q̄ nullū habet notitiā finis, et ſi in eo ſit ꝑnᵐ actionis vel mot⁹, non tamen eius quod eſt agere vel moueri ꝓp finē eſt ꝑnᵐ in ipſo ſꝫ in alio. Aduerſarij ſiquidē huic ſnie iā autho riꝫ rō: auctoritas qdē ariſt. 2.phy. ꝓbā. ap ex ꝓpoſito q̄ nā agit ꝓpter finē. vñ arguit ſic. Nālia agūt ꝓpter finē: nālia agūt a ꝑnᵒ intrinſeco ſine notitia finis. ergo agētia a ꝑnᵒ intrinſeco ſine finis notitia agūt ꝓpter finē. Cuius oppᵐ falſā dr̄. ꝛ cōfirmat̄ qꝛ ſi in aīalibus rō de carētibus eſt ꝑnᵐ agēdi: ꝛ nō eſt ꝑnᵐ de ſꝫ ꝓpter finē: cū tota diſſēſio ariſ. ab alijs ꝫ q̄ diſputat in 2ᵒ phy. ꝯſiſtat: nō in hoc q̄ nālia agāt (de hoc enī nō diſputat) ſed in hoc qd̄ agant ꝓpter finem vl̄ nō propter finem ꝛ ꝯcludat ꝑ parē affirmatiuā: oportet dicere qd̄ natura que eſt intrinſecum agēdi principium nō ſolū eſt ꝑncipiū agēdi: ſꝫ agēdi ꝓp finē: nālia enim vi ſic agūt ꝓpter finē.

¶ Circa illam aliam propoſitionē in eodē corpore ſcꝫ quodcūqꝫ ſic agit vel mouetur a principio intrinſeco. qd̄ hꝫ aliquā notitiā finis hꝫ in ſeipſo ꝑnᵐ ſui act⁹ nō ſolū vt agat ſed etiā vt agat ꝓpter finē. dubiū occorrit qꝛ ꝯdicit determinatio: ni facte in 2ᵒ ar. q. prime vbi concluſum eſt eſſe ꝓpriū rōnalis nāture agere propter finem, ita vt moueat ſe ad finē. hic.n. expreſſe dr̄ q̄ hmōi vt aīalia mouent ſe ad finē: qꝛ aliq̄ꝫ cognitionē finis hūt q̄ſo ſtant ħ ſimul. ¶ Circa deductum in eodē corpore ꝓpōnē ex predicta. ſ. vñ huiuſmodi dicuntur non mouere ſeipſa ſed ab alijs moueri dubium quoqꝫ occurrit: qꝛ ſi cōſtat q̄ vegetabilia mouent ſeipſa motu augmēti ad oēs differentias pōnere tamē carent notitia finis. fal:

ſum ergo eſt q̄ hmōi. ſ. carētia finis notitia nō dicunt̄ mouere ſeipſa. Et confirmatur qꝛ in ꝑª parte. q.18ª. arᵒ pᵒ in ſolutione ad 2ᵐ expreſſe dixit autho. q̄ hec mouent ſeipſa. ¶ Ad prime dubitationis euidentiā ſcito q̄ hoc quod eſt agere ꝓpter finē pōt habere pnᵐ duplicis ordinis. Alterū. ſ. ꝓprijs ordinis: alterū ſubordinati. ꝓpriū quidē ordinis pnᵐ eſt qd̄ ꝓpria virtute hoc facit. Subordinati vero qd̄ ſuperioris virtutis participatione ſolū hoc facit.

ꝛ qm̄ agere propter finem colliniencia quādam dicit quod eſt ad finem ad ipſum finem manifeſte importat. Conferri autem in finem abſqꝫ cognitione eius fingendi deiur licētia intelligi nequit: oportet vt de ratione principij propria virtute actiui propter finem ſit cognitio: ac ꝑ hoc principium propria virtute agēs propter finem conſtat neceſſario ex grada cognoſcitiuo. Et conſequenter ſiquid non cognoſcitiuum agit propter finē ꝛ ſi habeat principium agēdi ꝓpter finem non habet principium niſi ſubordinati ordinis: quod ſcilicet ex hoc quod eſt impreſſio quedam a cognoſcitiuo ꝑncipiat propter finē. Et hoc modo naturalia agūt propter finem. Ita quod equiuocatio eſt hic inter literam hanc ꝛ ſecundam phyſi. ac rationes. Author ſiquidem loquitur de principio agente propter finē ꝓpria virtute. ꝛ de tali veriſſimum eſt dicere quod in ſolis cognoſcitiuis eſt principium agendi propter finem: quia vt in litera dicitur ad hoc quod aliquid fiat propter finem requiritur aliqualis notitia finis: propter quod a 1 h. ..dr̄ q̄ opus nature eſt opus intelligentie. In ſcdo aūt phyſi. ꝛ alijs eſt ſermo de q̄libet quocūqꝫ principio: ꝛ ſic late loquēdo ꝯcedimus ꝛ q̄ in nālib⁹ eſt principiū agendi ꝛ agendi propter finē: nā.n. ab intelligētia veniēs eſt principiū ſubordinati ordinis agendi ꝓpter finē: ꝛ non eſt ꝑncipiuꝫ propria virtute directiuum in finem. ꝛ ſic omnia conſonant.

¶ Ad 2ᵃᵐ aūt dubitationē dr̄ q̄ qꝛ animalia imperfecte cognoſcunt finē (vt in 2ᵒ articulo huius. q. dicit̄) ideo etiā imperfecte mouent ſe ad finem: et eſt tanta imperfectio iſta vt non niſi participatiōe quadam mouentur ſe ad finē ſicut prudētia ſoat, ꝛ ordinant in finem. propter quod ſimpliciter negari pōt q̄ mouent ſe ad finem ſicut q̄ ordinant aliquid in finē: quamoꝛ concedatur ſimpliciter q̄ mouent

ſe ⁊ poteſt nihilominus cū additione dici ꝙ imperfecte mouent ſe propter finem: ⁊ ſic in propoſitis accidit: nam ſuperius fuit ſermo ſimpliciter: hic autē eſt ſermo ſm quid manifeſtatum in ſcdo articulo. poſſet quoqȝ dici vt dicetur ad tertium dubium ꝙ quia habētia cognitionem ſenſitiuam mediū locum tenent inter naturalia que nullo modo cognoſcunt finem. ⁊ rōnalia que omnino cognoſcunt finem: modo in hoc modo in illud extremum declinant. In prima nāqȝ q. qꝛ de agere propter finem ſimpliciter et per ſe erat ſermo cum naturalibus computata ſunt: hic vero qꝛ de voluntario communiter ſumpto vt etiam ad brutorum participationem ſe extēdit. incohat doctrina. cū rōnalibus connumerata ſunt.

2.di.25. ar.1.ad ſextum. Et 1.p.di. 27.q.1. ar.4.ad tertium. Et hi.q. 24.ar.2 ad pmū. Et 3.ethi.lec. 4.⁊ lect. 5.col.1.

¶ Ad tertiam dubitationem dicitur ꝙ qꝛ medium vtrunqȝ ſapit extremū et mō illud modo alterū ſubinduit: ideo accidit vt vegetabilia que media ſunt inter pure naturalia que non mouent ſe et animalia q̄ mouent ſe mō dicant mouere ſe, ⁊ mō dicāf non mouere ſe: qñ enī diſtinguuntur vegetabilia contra naturalia vt ibi ſit dicitur ꝙ mouent ſe: qñ aūt contra animalia q̄ cognoſcitiua ſunt. vt hic, dicāf quod non mouent ſe.

¶ Super Articulum ſecundum.

In ſecundo articulo aduerte ꝙ id quod ſuperius in prima ſcilȝ qō. articulo ſecundo appellauit auctor vnico vocabulo cognoſcere rōnē finis, ⁊ nos expoſuimus conſiſtere in cognitione proportionis inter finem, ⁊ id quod eſt ad finem: modo explicatur ex parte vtriuſqȝ extremi. ſ. finis ⁊ eius quod eſt ad finem et dicitur ꝙ eſt cognoſcere ex parte finis rationem finis: ex parte vero eius quod eſt ad finem proportionem illius ad finem. ⁊ intendit per rationē finis. non quod quid eſt vt diſtinguitur ꝯ indiuiduum: ſed rōnem formalē ſiue vlr ſiue particulariter. vt diſtinguitur ꝯ rem. i. ꝙ opȝ cognoſcere rem que denominatur finis vt ſtat ſub denominatione finis. v.g. Mulier preparatura pro prā-

qualiter immutari naturali immutatione corpus animalis, puta per frigus vel calorē. corpore autem immutato per motū exteriorem corporis immutatur etiam per accidens appetitus ſenſitiuus qui eſt virtus organi corporei ſicut cū ex aliqua alteratiōe corporis cōmouetur appetitus ad concupiſcentiam alicuius rei: ſed hoc non eſt contra rōnem voluntarij vt dictū eſt) huiuſmodi enī motiones ab exteriori principio ſunt alterius generis. ¶ Ad tertiū dicendū, qꝺ deus mouet hominem ad agendum non ſolū ſicut proponens ſenſui appetibile vel ſicut immutans corpus: ſed etiā ſicut mouens ipſam voluntatem: qꝛ omnis motus tam voluntatis quā nature ab eo procedit ſicut a primo mouente. ⁊ ſicut nō eſt contra rōnem nature ꝙ motus nature ſit a deo ſicut a primo mouente inquantum natura eſt quoddam inſtrumentum dei mouentis: ita non eſt contra rōnē actus voluntarij ꝙ ſit a deo inquantum voluntas a deo mouetur. eſt tamen communiter de ratiōe naturalis ⁊ voluntarij motus quod ſint a principio intrinſeco.

¶ Utrum voluntarium inueniatur in animalibus brutis. Arti. 2.

Ad ſecūdum ſic proceditur. Uidetur ꝙ voluntarium nō ſit in brutis aīalibus: voluntariū enī a voluntate dr voluntas aūt cū ſit in rōne (vt dr in 3. de anima non poteſt eſſe in brutis animalibus. ergo neqȝ voluntariū in eis inuenitur. ¶ Pr̄. Secūdo hoc quod actus humani ſunt volūtarij, homo dicitur eſſe dñs ſuorū actuū. ſed bruta animalia non habēt dominiū ſui actus: nō enī agunt, ſed magis aguntur: vt Damā. dicit. ergo in brutis animalibus nō eſt volūtarium. ¶ Pr̄. Dama. dicit quod actus volūtarios ſequitur laus vel vituperiū, ſed actibus brutorum animalium non debetur neqȝ laus neqȝ vituperium. ergo in eis non eſt voluntarium.

Sed contra Eſt, ꝙ dicit phs in 3. ethic. ꝙ pueri et bruta animalia communicant voluntario, ⁊ idem dicunt greg. nicenus, ⁊ dama.

Rñdeo Dicendū, ꝙ ſicut dictū eſt, ad rōnē volūtarij requiritur ꝙ principium actus ſit intra cū aliqua cognitiōe finis. eſt aūt duplex cognitio finis, perfecta. ſ. ⁊ imperfecta. perfecta quidē finis cognitio eſt qñ nō ſolū apprehēditur res que eſt finis ſȝ etiā cognoſcitur ratio finis, ⁊ proportio eius qꝺ ordinatur ad finē ipſum: ⁊ talis cognitio finis cōpetit ſoli rōnali nature. Imperfecta autem cognitio finis eſt: que in ſola finis apprehēſione cōſiſtit ſine hoc qꝺ cognoſcatur ratio finis, ⁊ proportio actus ad finē. ⁊ talis cognitio finis reperitur in brutis aīalibus per ſenſum ⁊ eſtimationē naturalē. perfectā igitur cognitionē finis ſequitur voluntariū ſȝ rōnem perfectam, prout. ſ. apprehenſo fine aliquis poteſt deliberans de fine ⁊ de his q̄ ſunt ad finem moueri in finem vel non moueri. imperfectam autem rōnem finis ſequitur voluntarium ſm rōnem imperfectam. prout. ſ. apprehendens finem nō deliberat, ſed ſubito mouetur in ipſum. vnde ſoli rōnali nature cōpetit voluntariū ſm rationē perfectam: ſed ſecundum rationem imperfectam competit etiam brutis.

Ad primū Dicendū, ꝙ voluntas nominat rationalem appetitum: ⁊ ideo non poteſt eſſe in his que rōne carent. volūtarium aūt denominatiue dicitur a voluntate, ⁊ poteſt trahi ad ea in quibus eſt aliqua participatio voluntatis ſecundum aliquam conuenientiam ad voluntatem: et hoc modo voluntarium attribuitur animalibus brutis inquantum ſcilicet per cognitionem aliquā mouentur in finē. ¶ Ad ſecūdum dicendū, ꝙ ex hoc contingit ꝙ homo eſt dominus ſui actus ꝙ habet deliberationem de ſuis actibus. ex hoc enim ꝙ ratio deliberans ſe habet ad oppoſita: voluntas in vtrunqȝ poteſt: ſȝ ſm hoc voluntariū non eſt in brutis animalibus, vt dictum eſt. ¶ Ad tertium dicendū, ꝙ laus ⁊ vituperium cōſequuntur actum voluntarium ſecūdum perfectam voluntarij rationem: qualis non inuenitur in brutis.

¶ Utrum voluntarium poſſit eſſe abſqȝ omni actu. Arti. 3.

Ad tertiū ſic proceditur. Uidetur ꝙ voluntarium non poſſit eſſe ſine actu. voluntarium enim dr qꝺ eſt a voluntate: ſed nihil poteſt eſſe a volūtate niſi per aliquem actum ad minus ipſius voluntatis. ergo voluntarium non poteſt eſſe ſine actu. ¶ Pr̄. Sicut per actum voluntatis dicitur aliquis velle: ita ceſſante actu voluntatis dicitur non velle: ſed non velle inuoluntariū cauſat quod opponitur volūtario. ergo voluntarium nō poteſt eſſe actu voluntatis ceſſante. ¶ Pr̄. De ratione voluntarij eſt cognitio (vt dictum eſt) ſed cognitio eſt per aliquem actum. ergo voluntarium non poteſt eſſe abſqȝ aliquo actu.

Sed contra Illud cuius domini ſumus dr eſſe voluntariū, ſed nos dñi ſumus eius quod eſt agere ⁊ non agere, velle ⁊ non velle: ergo ſicut agere ⁊ velle eſt voluntarium, ita ⁊ non agere, ⁊ non velle.

Rñdeo Dicendū, ꝙ volūtariū dr qꝺ eſt a volūtate. ab aliquo aūt dicitur eſſe aliquid dupliciter. Uno mō directe, ꝙ ſcȝ procedit ab aliquo inquantum eſt agēs: ſicut calefactio a calore. Alio mō indirecte ex hoc ipſo quod nō agit: ſicut ſubmerſio nauis dicitur eſſe a gubernatore inquantū deſiſtit a gubernādo. ¶ Sed ſciendum, quod nō ſemper id quod ſequitur ad defectū actionis reducitur ſicut in cām in agens ex eo ꝙ non agit ſed ſolum tunc cum poteſt ⁊ debet agere, ſi enim gubernator nō poſſet nauem dirigere vel nō eſſet ei cōmiſſa gubernatio nauis, nō imputaretur ei nauis ſubmerſio, q̄ per abſentiam gubernatoris cōtingeret: qꝛ igitur voluntas volēdo ⁊ agēdo poteſt impedire hoc qꝺ eſt nō velle ⁊ nō agere, ⁊ aliquando debet, hoc qꝺ eſt non velle ⁊ nō agere imputatur ei. quaſi ab ipſa exiſtens, ⁊ ſic volūtariū poteſt eſſe abſqȝ actu: qñqȝ quidē abſqȝ actu exteriori cum actu interiori: ſicut cum vult nō agere, aliquādo autem ⁊ abſqȝ actu interiori: ſicut cum non vult.

Ad primū Ergo dicendum, ꝙ voluntariū dr non ſolum qꝺ procedit a voluntate directe, ſicut ab agente: ſed etiam quod eſt ab ea indirecte ſicut a nō agente. ¶ Ad ſecundum dicendū, quod non velle dicitur dupliciter. Uno modo prout ſumitur in vi vnius dictionis ſm qꝺ eſt infinitiuum huius verbi nolo. vnde ſicut cum dico nolo legere, ſenſus eſt. volo non legere. ita hoc quod eſt non velle legere, ſignificat velle non legere. ⁊ ſic non velle cauſat inuoluntarium. Alio modo ſumitur in vi orationis, ⁊ tunc non affirmatur actus

dio, non ſolum nouit hoc futurū prādium, ſed nouit ipſum vt ſic. tunc ibi ⁊c. ſue preparationis: alioquin non rōcinaret ex prandio ad preparandum, nec moueret ad preparationē: ⁊ ſimiliter nouit non ſolum has carnes hanc horā ⁊c. ſed vt proportionatas nunc hic ſic ⁊c. ad talem finē: ⁊ hoc eſt perfecte cognoſcere finem ⁊ noſſe rōnem finis.

¶ Super Articulum tertium.

Circa ceteros qō nis articulos vſque ad vltimuȝ excluſiue nihil occurrit ſcribendū. Aduertendum tñ eſt ꝙ tertium articulus fundamentum eſt multarū veritatū quas de peccatis diſputat, ⁊ ſpāliter omiſſionū: vnde ⁊ eo in locis propriis vtemur. Singulariter tñ nunc ex hoc articulo cōmendandū eſt memorie, ꝙ ad rationem volūtarij indirecte non ſufficit poteſtas in voluntate ⁊ negatio prouiſionis: ſed opȝ tria cōcurrere ſcȝ poſſe debere. ⁊ nō velle, aut non imperare. ⁊ propterea non valet argumentum hoc poſuit in voluntate prohibere ⁊ non eſt prohibitum. ergo eſt voluntarium. Et hoc eſt valde notandum propter actus qui ſunt ab aīa ſenſitiua ⁊ generatiua: ⁊ non ex precepto intellectus. opȝ enim diligēter attendere ſi debet ⁊ qñ debet impedire. Quartus vero in ſecundo argumento iuncto ſue ſeſſionis occaſionē dat diſputandi: an obiectum moueat. voluntatem actiue. Sed quia de motiuo volūtatis erit ſpālis qō in ſ̄a illucvſqȝ differt. Sextus regulam tradit in iudicādis votis, contractibus ⁊c. factis ex metu etiam cadente in cōſtantem virum: dum omnia huiuſmodi vere voluntaria docemur: quāuis aliquid habeant inuoluntarij admixtum ac per hoc ſi mala ſunt ardua (vt periuria, infamie ⁊ ſimilia) peccata ſunt mortalia. eſto tamen cautus in materia matrimonij: qꝛ eccleſia vult ꝙ non ſolum ſit voluntarium. ſed plene voluntarium vt in quarto ſententiarum habes. Comparātur quoqȝ humana iura his que metu fiunt liberimem plenam fouendo, non voluntarium in his negando.

1.qō.71 ar.5.ad ſcdm. Et.2.di. 35.ar.3. cor.⁊ ad quintū. Et mal. q.2.ā.1. ad ſcdȝ.

voluntatis.⁊ huiuſmodi non velle nō cauſat inuoluntarium.
¶Ad tertium dicendum, quod eo mō requiritur ad voluntatium actus cognitionis ſicut ⁊ actus voluntatis.vt.ſ.ſit in poteſtate alicuius cōſiderare ⁊ velle ⁊ agere:⁊ tūc ſicut nō velle et nō agere cū tēpus fuerit eſt voluntariū : ita etiā nō cōſiderare.

¶Utrum violentia voluntati poſſit inferri. Arti.4.

1.q̄.82 ā.1.co.⁊ ad. 1ᵐ. Et.4.d. 29.ar.1. Et ve.q. 22.ā. 5. ⁊.8.2.q. 24.ā. 4 Et ro.6. l.4.co.2

AD Quartū Sic proceditur. Uī.ꝙ voluntati poſſit violentia inferri:vnūquodqꝫ enim poteſt cogi a potentiori:ſed aliquid eſt humane voluntati potentius ſcꝫ deus.ergo ſaltem ab eo cogi pōt.¶P̄.Omne paſſiuum cogitur a ſuo actiuo quando immutatur ab eo : ſed voluntas eſt vis paſſiua.eſt enim mouens motum : vt dicitur in.3.de aīa.cum ergo aliquando moueatur a ſuo actiuo , videtur quod aliquādo cogat.¶P̄.Motus violētus eſt qui eſt contra nām ſed motus voluntatis aliquando eſt cōtra naturā.vt pꝫ de motu volūtatis ad peccandum qui eſt cōtra naturam:vt dam.dicit.ergo motus voluntatis poteſt ēē coactus.

Sed contra Eſt,q̄ augu.dicit.in.5.de ciui.dei,ꝙ ſi aliquid fit volūtarie nō fit ex neceſſitate:omne autē coactū fit ex neceſſitate.ergo q̄ fit ex volūtate non poteſt eſſe coactū ergo volūtas nō pōt cogi ad agendūꝫ.

Reſpondeo Dicendū,ꝙ duplex eſt actus voluntatis.Unus quidē qui eſt eius immediate velut ab ipſa elicit⁹ ſcilicet velle.¶Alius qui eſt act⁹ voluntatis a voluntate imperatus ⁊ mediāte alia potētia exercit⁹: vt ambulare ⁊ loqui,qui a volūtate imperātur mediāte potētia motiua.quātum igit̄ ad actus a volūtate imperatos volūtas violentiā pati poteſt inquātum per violentiam exteriora membra impediri poſſunt ne imperium volūtatis exequātur: ſed quantū ad ipſum propriū actum voluntatis nō poteſt ei violentia inferri.⁊ huius eſt ratio:q: actus volūtatis nihil eſt aliud quā inclinatio quedam procedēs ab interiori principio cognoſcēte:ſicut appetitus naturalis eſt quedā inclinatio ab interiori principio ⁊ ſine cognitione.quod aūt eſt coactum vel violentum eſt ab exteriori principio:vnde contra rōnē ipſius actus voluntatis eſt quod ſit actus vel violentus:ſicut etiam eſt contra rōnem naturalis inclinationis vel motus lapidis ꝙ feratur ſurſum , poteſt enim lapis per violentiam ferri ſurſum.: ſed ꝙ iſte motus violentus ſit ex eius nāli inclinatione eſſe non poteſt.ſimiliter etiam poteſt homo p̱ violentiam trahi:ſed ꝙ hoc ſit ex eius volūtate repugnat rationi violentie.

Ad primū Ergo dicēdū,quod deus qui eſt potētior quā voluntas humana,poteſt volūtatem mouere:ſecundum illud prouerbium,prouerb.21.Cor regū in manu dei eſt:⁊ quocunqꝫ voluerit vertet illud,ſꝫ ſi hoc eſſet p̱ violentiā iam non eſſet cū actu voluntatis,nec ipſa voluntas moueret̄:ſed aliqd contra voluntatem.¶Ad ſecundum dōm, quod nō ſemper eſt motus violentus quando paſſiuū immutatur a ſuo actiuo:ſed qū hoc fit cōtra interiorē inclinationē paſſiui:alioquin oēs alterationes ⁊ generationes ſimplicium corporū eſſent innaturales ⁊ violente:ſunt aūt nāles p̱p̱ naturalem aptitudinē interiorē māe vel ſubiecti ad talem diſpoſitionē ⁊ ſimiliter quando voluntas mouetur ab appetibili ſm̄ propriam inclinationem non eſt motus violētus:ſed voluntarius.¶Ad tertium dōm,ꝙ id in q̄ voluntas tēdit peccando etſi ſit malū ⁊ contra rōnalem naturam ſm̄ rei veritatem: apprehenditur tamē vt bonū ⁊ conueniens homini ſm̄ aliquam delectationem ſenſus:vel ſm̄ aliquem habitum corruptum.

¶Utrum violentia cauſet inuoluntarium. Arti.5.

3.ar.4. co.⁊.5. artic.6. ad.1.⁊ q̄.73. ā.6.co. Et.22ᵉ. q.88.ā. 6.ad.1. Et mal. q.6.co.

AD quintū Sic p̄ceditur. Uidetur quod violentia non cauſet inuoluntarium: voluntarium enim ⁊ inuolūtarium ſm̄ voluntatē dicuntur:ſed volūtati violētia inferri nō poteſt:vt oſtenſum eſt.ergo violētia inuolūtarium cauſare nō pōt.¶P̄.Id quod eſt inuoluntariū,eſt cum triſtitia:vt dam.⁊ philoſophus dicūt.ſed aliquando patitur aliqs violentiā,nec tamen inde triſtatur.ergo violētia nō cauſat inuoluntariū.¶P̄.Id quod eſt a voluntate nō poteſt eſſe inuoluntariū:ſꝫ aliqua violenta ſunt a voluntate:ſicut cū aliquis cū corpore graui ſurſum aſcendit:⁊ ſicut cum aliquis inflectit membra cōtra naturalem eorum flexibilitatem.ergo violentia non cauſat inuoluntarium.

Sed contra Eſt,ꝙ philoſoph⁹ ⁊ dam.dicūt,ꝙ aliquid eſt inuoluntariū per violētiam.

Rn̄deo Dicēdum,ꝙ violentia directe opponitur volūtario ſicut etiam ⁊ naturali:commune eſt enim voluntario ⁊ naturali q̄ vtrunque ſit a principio intrinſeco, violentum aūt eſt a principio extrinſeco:⁊ propter hoc ſicut in rebus que cognitione carent violentia aliquid facit contra naturam,ita in rebus cognoſcentibus facit aliquid eſſe cōtra voluntatem:quod autem eſt cōtra naturam dicitur eſſe innaturale.⁊ ſimiliter quod eſt contra volūtatem dicitur eſſe inuoluntarium:vnde violentia inuoluntarium cauſat.

Ad primū Ergo dōm,quod inuoluntarium voluntario opponitur.dictum eſt autem ſupra q̄ voluntarium dicitur non ſoluꝫ actus qui eſt immediate quod ipſius voluntatis ſed etiam actus a voluntate imperat⁹.quātum igitur ad actū qui eſt immediate ipſius volūtatis (vt ſupra dictū eſt) violentia inferri non poteſt.vnde talem actū violentia inuoluntarium facere non poteſt:ſed quantum ad actū imperatū volūtas poteſt pati violentiam:⁊ quantuꝫ ad hunc actum violentia inuoluntarium facit.
¶Ad ſm̄ dicendum quod ſicut naturale dicitur quod eſt ſecundum inclinationē nature ita volūtarium dicitur quod eſt ſecundum inclinationem voluntatis.dicitur aūt aliquid naturale dupliciter.Uno mō q: eſt a natura ſicut a principio actiuo:ſicut calefacere eſt naturale igni.Alio mō ſecundum principium paſſiuum:q: ſcilicet eſt innata inclinatio ad recipiendum actionem a principio extrinſeco:ſicut motus celi dicit̄ eē naturalis propter aptitudinē naturalē celeſtis corporis ad talem motū:licet mouens ſit voluntarium.Et ſimiliter voluntarium pōt aliquid dici dupliciter. Uno modo ſecundum actionem:puta cum aliquis vult aliquid agere.Alio modo ſecūdū paſſionem ſcilicet cum aliquis vult pati ab alio.vnde cū actio infert̄ ab aliquo exteriori manente in eo qui patitur volūtate patiendi,nō eſt ſimpliciter violentum:q: licet ille qui patitur non cōferat agendo,confert tamē volendo pati.vnde non poteſt dici inuoluntariū.¶Ad tertium dicendū,quod ſicut philoſoph⁹ dicit in octauo phiſicorū,Motus animalis quo interdū mouetur animal contra naturalem inclinationē corporis, etſi non ſit naturalis corpori:eſt tamē quodāmodo naturalis animali:cui naturale eſt quod ſm̄ appetitū moueatur.et ideo hoc non eſt violentum ſimpliciter : ſed ſecundū quid. et ſimiliter eſt dicendum cum aliquis inflectit membra contra naturalem diſpoſitionem:hoc enim eſt violentum ſecundum quid ſcilicet quantum ad membrum particulare:non tam ſimpliciter quantum ad ipſum hominem.

¶Utrum metus cauſet inuoluntarium ſimpliciter. Arti.6.

5.ar.7. ad.1.⁊ 2.Et.4. d.29.q. 1.art.2. Et qu.5 ar.10. Et.2.co. 9.co.3. Et.3.eth co.2.⁊. 4 ſi.

AD ſextū Sic p̄ceditur.Uidetur, ꝙ metus cauſet inuoluntariuꝫ ſimpliciter: ſicut enim violentia eſt reſpectu eius quod cōtrariatur p̄ntialiter voluntati:ita metus eſt reſpectu futuri mali quod repugnat voluntati:ſed violētia cauſat inuoluntariū ſimpliciter.ergo ⁊ metus inuoluntarium ſimpliciter cauſat. ¶P̄.Quod eſt ſecundum ſe tale quolibet addito remanet tale:ſicut quod ſecūdū ſe eſt calidū,cuicunqꝫ coniungatur nihilominus eſt calidum ipſo manente:ſed illud quod per metum agitur ſecundum ſe eſt inuoluntarium.ergo etiam adueniente metu eſt inuoluntarium.
¶P̄.Quod ſub conditione tale eſt,ſecundum quid eſt tale:q̄ autem abſqꝫ conditione eſt tale ſimpliciter eſt tale : ſicut ꝙ eſt neceſſarium ex conditione eſt neceſſarium ſm̄ quid, q̄ aūt eſt neceſſarium abſolute eſt neceſſarium ſimpliciter: ſed id quod per metum agitur eſt inuoluntarium abſolute:non eſt aūt voluntarium niſi ſub conditione ſcꝫ vt vitet̄ malū quod timetur. ergo id quod per metū agitur eſt ſimpliciter inuoluntarium.

Sed contra Eſt,ꝙ greg.nice.dicit ⁊ etiam philoſophus:quod huiuſmodi que per metū aguntur ſunt magis voluntaria quam inuoluntaria.

Reſpōdeo Dicendū , quod ſicut philoſophus dicit in.3.ethi.⁊ idē dicit gre.nicenus in li.ſuo de homine , Huiuſmodi que per metū aguntur mixta ſunt ex voluntario ⁊ inuoluntario.id enim quod per metum agitur in ſe conſideratum non eſt voluntarium : ſed fit voluntarium in caſu ſcilicet ad vitandum malum quod timetur: ſed ſi quis recte conſideret magis ſunt huiuſmodi voluntaria q̄ꝫ inuoluntaria:ſunt enim voluntaria ſimpliciter , inuoluntaria autem ſm̄ quid:vnūquodqꝫ enim ſimpliciter eſſe dicitur ſꝫ quod eſt in actu:ſm̄ aūt ꝙ eſt in ſola apprehenſione nō eſt ſimpliciter, ſed ſm̄ quid:hoc autē quod per metū agitur, ſꝫ hoc eſt in actu ſecundum ꝙ fit:cum enim actus in ſingularibus ſint,ſingulare aūt inquātuꝫ huiuſmodi eſt hic ⁊ nunc, ſm̄ hoc id quod fit

eſt in actu ſm ꝙ hic eſt ⁊ nunc,⁊ ſub aliis cõditionibus indiui-dualibus:ſic autẽ hoc qđ fit per metum eſt voluntariũ inquantum ſcꝫ eſt hic ⁊ nunc: prout ſcꝫ in hoc caſu eſt impedimentum maioris mali ꝙ timebatur:ſicut proiectio mercium in mare fit voluntariũ tpe tẽpeſtatis ꝓpter timorẽ periculi:vñ manifeſtũ eſt ꝙ ſimplr voluntariũ eſt. vñ ⁊ cõpetit ei ratio voluntarij:qꝛ principiũ eius eſt intra.ſed ꝙ accipiaꝛ id qđ per metũ fit vt extra hunc caſum exiſtens prout repugnat voluntati,hoc non eſt niſi ſm rationẽ tantũ.⁊ ideo eſt inuoluntariũ ſm quid.i.prout conſideratur extra hunc caſum exiſtens.

Ad primũ Ergo dõm:ꝙ ea que aguntur per metuꝫ ⁊ per vim non ſolum differunt ſm preſens et futurum: ſed etiã ſm hoc ꝙ in eo qđ agitur per vim voluntas nõ conſentit,ſꝫ omnino ẽ cõtra motum volũtatis: ſed id ꝙ per metũ agitur fit voluntariũ:ideo qꝛ motus voluntatis fertur in id licet non propter ſeipſum,ſed propter aliud ſcꝫ ad repellendum maluꝫ qđ timetur:ſufficit eñ ad rationẽ voluntarij, ꝙ ſit propter aliud voluntariũ: voluntarium eñ eſt nõ ſolum ꝙ propter ſeipſum volumus vt finem: ſed etiã ꝙ propter aliud volumus vt propter finẽ. patet ergo ꝙ in eo qđ per vim agitur voluntas interior nihil agit. ⁊ ideo vt Greg.nice. dicit:ad excludendũ ea que per metum aguntur in diffinitione violẽti nõ ſolum dicitur ꝙ violentũ eſt cuius principiũ eſt extra, ſed additur nihil cõferente vim paſſo:qꝛ ad id quod agitur per metum voluntas timentis aliquid cõfert. ¶ Ad ſcðm dõm,ꝙ ea que abſolute dicuntur quolibet addito remanẽt talia: ſicut calidũ ⁊ albũ:ſed ea q̄ relatiue dicunꝛ variãꝛ ſm cõparationem ad diuerſa:qđ eñ eſt magnũ comparatum huic eſt paruum cõparatum alteri. Voluntariũ aũt dr aliqđ nõ ſolũ pp ſe quaſi abſolute:ſed etiã ꝓpter aliud quaſi relatiue,⁊ ideo nihil ꝓhibet aliquid qđ de ſe nõ eſſet voluntariũ alteri cõparatum fieri volũtariũ ꝑ cõparationẽ ad aliud. ¶ Ad tertiũ dõm,ꝙ illud qđ per metũ agitur abſqꝫ cõditione eſt voluntariũ.i.ſm qđ actu agiꝛ:ſed inuolũtariũ eſt ſub cõditione.i.ſi talis metus nõ immineret:vñ ſm illam rationeꝫ magis poteſt ꝯcludi oppoſitũ.

¶ Vtrum cõcupiſcentia cauſet inuoluntarium. Arti.7.

22.q6. 141.ar. 2.co1.et 3.ethi.1. 3.co.5.⁊ lec.4.

AD ſeptimũ Sic proceditur. Videꝛ, ꝙ concupiſcentia cauſet inuoluntarium. ſicut eñ metus eſt quedã paſſio, ita ⁊ concupiſcentia:ſed metus cauſat quodãmodo inuoluntariũ. ergo etiam concupiſcentia. ¶ P̄. Sicut per timorem timidus agit contra id qđ ꝓponebat,ita incontinẽs ꝓpter cõcupiſcentiam:ſed timor aliquo mõ cauſat inuolũtariũ.ergo ⁊ concupiſcentia. ¶ P. Ad voluntarium requiritur cognitio: ſed cõcupiſcentia corrũpit cognitionẽ.dicit eñ phs in.6.ethi.ꝙ delectatio ſiue concupiſcentia delectationis corrumpit eſtimationem prudentie.ergo concupiſcentia cauſat inuoluntarium.

Sed cõtra Eſt,ꝙ dama.dicit. Inuoluntariũ eſt miſericordia vel indulgẽtia dignũ ⁊ cũ triſtitia agitur:ſed neutrũ horũ cõpetit ei qđ per cõcupiſcentiaꝫ agitur.ergo concupiſcentia non cauſat inuoluntarium.

Reſpondeo Dõm,ꝙ cõcupiſcentia nõ cauſat inuoluntariũ:ſꝫ magis facit aliqđ voluntarium,dr enim aliquid voluntariũ ex eo ꝙ volũtas in id ferꝛ:ꝑ concupiſcentiam aũt voluntas inclinatur ad volendum id ꝙ concupiſcit:⁊ ideo concupiſcentia magis facit ad hoc ꝙ aliqđ ſit voluntarium quam quod ſit inuoluntarium.

Ad primũ Ergo dõm,ꝙ timor eſt de malo,cõcupiſcẽtia aũt reſpicit bonũ:malũ aũt ſm ſe cõtrariatur voluntati:ſed bonũ eſt voluntati conſonũ.vnde magis ſe habet timor ad cauſandum inuoluntarium q̄ꝫ concupiſcentia. ¶ Ad ſecundum dõm,ꝙ in eo qui per metũ aliquid agit, manet repugnantia volũtatis ad id qđ agitur ſm qđ in ſe cõſideratur:ſed in eo qui agit aliquid per concupiſcentiã (ſicut eſt incõtinẽs)nõ manet prior voluntas qua repudiabat illud qđ concupiſcitur:ſed mutatur ad volendum id quod prius repudiabat,⁊ ideo qđ per metum agitur quãmodo eſt inuoluntarium:ſed qđ per cõcupiſcentiã agiꝛ,nullo mõ:nã incõtinẽs cõcupiſcentie agit cõtra id qđ prius ꝓponebat : nõ aũt cõtra qđ nũc vult,ſed timidus agit contra id qđ etiã nũc ꝑꝫ ſe vult. ¶ Ad tertium dõm, ꝙ ſi concupiſcentia totalr cognitionem aufert (ſicut contingit in illis qui ꝓpter concupiſcentiã fiunt amentes ſequeretur qđ concupiſcentia voluntariuꝫ tolleret, nec tñ ꝓprie eſſet ibi inuoluntarium:qꝛ in his que vſuꝫ rõnis non habent, neqꝫ voluntariũ eſt,neqꝫ inuolũtariũ,ſed qñqꝫ in his que per concupiſcentiam aguntur , non totaliter tollitur cognitio,quia non tollitur poteſtas cognoſcendi:ſed ſolum cõſideratio actualis in particulari agibili,⁊ tamen hoc ipſum eſt voluntarium:ſecundum ꝙ volũtarium dicitur qđ eſt in ptãte voluntatis,vt non agere , ⁊ non velle,ſimiliter autem ⁊ non conſiderare:põt eñ volũtas paſſioni reſiſtere.vt infra diceꝛ.

¶ Vtrum ignorantia cauſet inuoluntarium. Articu.8.

AD Octauum ſic ꝓceditur. Videtur,quod ignorantia nõ cauſet inuolũtariũ,inuoluntariũ enim veniam meretur:vt dam.dicit:ſed interdum quod per ignorantiam agitur veniam non meretur:ſm illud.1.ad cor.14. Si quis ignorat ignorabitur . ergo ignorantia non cauſat inuoluntarium. ¶ P̄. Omne peccatũ eſt cũ ignorãtia:ſcðm illud prouer.14. Errãt qui operantur malũ.ſi igitur ignorãtia inuoluntarium cauſet,ſequereꝛ ꝙ omne peccatũ eſſet inuoluntariũ:quod eſt contra Aug.dicentẽ,ꝙ omne pctm̃ eſt voluntariũ. ¶ P̄. Inuoluntariuꝫ cũ triſtitia eſt:vt dam. dicit,ſed quedam ignoranter aguntur ⁊ ſine triſtitia:puta ſi aliqs occidit hoſtẽ quẽ querit occidere , putans occidere ceruum:ergo ignorantia non cauſat inuoluntarium.

Sed Cõtra eſt,quod damaſc.⁊ philoſophus dicunt:quod inuoluntarium quoddam eſt per ignorantiam.

Rñdeo Dõm , qđ ignorantia habet cauſare inuolũtarium ea ratione,qua priuat cognitionẽ q̄ preexigiꝛ ad voluntarium.vt ſupra dictũ eſt:non tñ quelibet ignorantia hmõi cognitionem priuat, ⁊ ideo ſciendum qđ ignorantia triplr ſe hꝫ ad actum volũtatis.vno modo ꝯcomitãter, alio modo ꝯñr . tertio modo antecedenter. Concomitanter quidẽ qñ ignorantia eſt de eo qđ agiꝛ,tñ etiã ſi ſciretur nihilominus ageretur:tunc eñ ignorantia non inducit ad volendũ vt hoc fiat:ſed accidit,ſimul eſſe aliqđ factũ ⁊ ignoratum:ſicut in exemplo poſito.ſ.cum aliquis vellet quidẽ occidere hoſtem:ſed ignorans occidit cum putans occidere ceruum,⁊ talis ignorantia non facit inuoluntarium:vt phs dicit:quia non cauſat aliquid quod ſit repugnans voluntati : ſed facit non voluntarium:quia non poteſt eſſe actu volitum quod ignoratum eſt. Cõſequẽter autem ſe habet ignorantia ad voluntatem inquantum ipſa ignorantia eſt voluntaria,⁊ hoc contingit dupliciter ſcðm duos modos voluntarij ſupra poſitos . Vno modo,quia actus voluntatis fertur in ignorantiam:ſicut cum aliquis ignorare vult vel vt excuſationem peccati habeat,vel vt non retrahatur a peccãdo:ſm illud Joãnnis.22. Scientiã viarũ tuarũ nolumus:⁊ hec diciꝛ ignorãtia affectata. Alio modo diciꝛ ignorãtia voluntaria eiꝰ qđ qs põt ſcire ⁊ debet: ſic eñ non agere ⁊ non velle volũtarium dr: vt ſupra dictum eſt.hoc igitur modo dicitur ignorantia ſiue cum aliquis actu non conſiderat qđ cõſiderare poteſt : ⁊ debet:que eſt ignorãtia male electionis vel ex paſſione vł ex habitu prouenieñs.ſiue cum aliquis notitiam quam debet habere non curat acquirere:⁊ ſm hunc modum ignorantia vniuerſalium iuris que quis ſcire tenetur volũtaria dicitur:quaſi per negligẽtiam ꝓueniẽs.cũ autem ipſa ignorãtia ſit voluntaria aliquo iſtorum modorũ nõ poteſt cauſare ſimpliciter inuoluntarium:cauſat tamẽ ſecundũ qđ inuoluntariũ inquantum precedit motũ voluntatis ad aliquid agendum qui non eſſet

¶ Super Artic.8.

In octauo autem articulo diligenter aduertendum eſt quod cum ignorantie conſequentes voluntatem triplicitet ponatur ſcilicet affectata: male electionis,⁊ iuris: ⁊ prima differt ab aliis in hoc quod ipſa eſt obiectum actus voluntatis:eſt enim volita. Alie vero ſunt quaſi obiectum voluntatis potentis ⁊ debentis ipſas alſcere. Sunt enim idee voluntarie,quia voluntas poteſt ⁊ debet actualiter conſiderare ⁊ applicare ad opus: ⁊ ſic excludere ignorantiam male electionis:⁊ ſimiliter velle acquirere ſcientiam ſibi neceſſariam temporis debuit: ſic excludere ignorantiam iuris. Inter has autem duas eum differentia ſi: qđ ignorantia electionis conſiſtit in ipſa voluntaria actuali inconſideratione: ignorantia vero iuris in voluntaria habituali priuatione ſcientie.quãdocunque abſque ex actuali oblivione eius quod ſcit ⁊ habitualiter meminit operatur necitam ignorantiam incurrit : quoniam animum reminiſci ſupto hominis eſt facultatem quocirca ſi quis certa in ennione perſcutiẽs nullo modo peccandi mortaliter.⁊ ſciens cõtractum talem ſapere vſuram: ⁊ nihilominus non recolens actualiter eiꝰ quod habitualiter ſcit facit talem contractum non peccauit mortaliter. Et ſimiliter ſciens ſortem ſibi notum eſſe nominatim excommunicatum ⁊ tamen communicans cum eo in diuinis : ex hoc quod non actualiter ſibi occurrit hunc eſſe excommunicatum excuſatur a mortali : quilibet enim in ſeipſo experitur non eſſe in poteſtate ſua quod recordetur eorum que habitualiter meminit. propter quod inconſideratio hec quaꝫ non ſit concomitans nec conſequens : quia non eſt omnino in poteſtate noſtra locanda eſt ſub antecedente:cauſat enim inuoluntarium ſimpliciter:⁊ ipſa nullo modo eſt voluntaria per hoc excuſat non ſolum a peccato:ſed a cenſuria conſequentibus culpam . Et hec pro conſolatione bonarũ mentiũ ibi culpã nuiceniã vbi nõ regẽ

ſ cõ.19. 3.6.ſec. ⁊ q.76. 3.3.⁊.4. Et.2.dĩ. 39.qõ.1. art.1.ad 4.⁊ diſt. 43.ar.2. ad.3. Et mal. q.3.arti. 8.ſec.

ſcientia preſente. Antecedenter autem ſe habet ad voluntatem ignorantia quando non eſt voluntaria ⁊ tamē eſt cauſa volendi qđ alias nō vellet: ſicut cū aliquis homo ignorat aliquā circunſtantiā actus quā non tenebatur ſcire, ⁊ ex hoc aliquid agit qđ nō faceret ſi ſciret: puta cum aliquis diligentia adhibita neſciens aliquē tranſire per viam proijcit ſagittam qua interficit trāſeuntem: ⁊ talis ignorantia cauſat inuoluntariū ſimpliciter. ¶ Et per hoc patꝫ rñſio ad obiecta. Nam prima ratio procedit de ignorātia eorū que quis tenetur ſcire: ſcđa autē de ignorātia electionis que quodāmodo eſt voluntaria, vt dictum eſt: tertia vero de ignorātia que cōcomitanter ſe habet ad voluntatem.

¶ De circunſtantijs humanorum actuum. Queſtio. vij.

Deinde Conſiderādum eſt de circunſtātijs humanorum actuum. ¶ Et circa hoc queruntur quatuor. Primo, quid ſit circunſtantia. Secundo, vtrum circunſtantie ſint circa humanos actus attendende a theologo. Tertio, quot ſunt circunſtantie. Quarto, que ſunt in eis principaliores.

¶ Utrum circunſtantia ſit accidens actus humani. Arti. i.

Ad primū Sic proceditur. Videtur, q̄ circunſtantia non ſit accidens act⁹ humani. Dicit enim tullius in rhetoricis: qđ circunſtātia eſt per quam argumentationi authoritatem ⁊ firmamentum adiungit oratio, ſed oratio dat firmamentū argumētationi precipue ab his q̄ ſunt ſubiecta rei: vt diffinitio, genus, ⁊ ſpecies, ⁊ alia huiuſmodi, a quibus etiā tulli⁹ oratorē argumētari docet. ergo circunſtātia nō eſt accidens humani act⁹. ¶ Pꝫ. Accidētis proprium eſt ineſſe: qđ autem circūſtat nō ineſt. ſed magis eſt extra. ergo circunſtantie non ſunt accidentia humanorum actuum. ¶ Pꝫ. Accidentis nō eſt accidēs: ſed ipſi humani actus ſunt quedam accidentia: nō ergo circunſtantie ſunt accidentia actuum.

Sed contra. Particulares conditiones cuiuſlibet rei ſingularis dicuntur accidentia indiuiduantia ipſam: ſed phs in. 3. ethi. circunſtātias nominat particularia id eſt particulares ſingulorum actuum conditiones. ergo circunſtantie ſunt accidentia indiuidualia humanorum actuum.

Rñdeo Dicendum, q̄ quia noīa ſcđm phm ſunt ſigna intellectuū, neceſſe eſt q̄ ſcđm proceſſum intellectiue cognitionis ſit etiā nominationis proceſſus: procedit autē noſtra cognitio intellectualis a notiorib⁹ ad minus nota: ⁊ ideo apud nos a notioribus nomina transferuntur ad ſignificādum res minus notas. ⁊ inde eſt qđ ſicut dr̄ in. 10. meta. ab his que ſunt ſcđm locum proceſſit nomen diſtātie ad oīa cōtraria, ⁊ ſimiliter nominibus pertinētibus ad motū localem vtimur ad ſignificandum alios motus: eo qđ corpora que loco circūſcribūtur ſunt maxime nobis nota. ⁊ inde eſt q̄ nomen circunſtātie ab his que in loco ſunt deriuatur ad actus humanos: dr̄ aūt in localibus aliquid circūſtare qđ eſt quidē extrinſecū a re, tamē attingit ipſaꝫ vel appropinquat ei ſcđꝫ locū: ⁊ ideo quecūꝗ cōditiones ſunt extra ſubſtantiam actus, ⁊ tñ attingūt aliquo modo actū humanū circunſtātie dicūtur, qđ aūt eſt extra ſubſtantiā rei ad rem ipſam pertinens accñs eius dr̄: vnde circunſtantie actuum humanorū accidentia eorum dicenda ſunt.

Ad primū Ergo dicendū, qđ orō quidē dat firmamētum argumētationi primo ex ſubā actus, ſecundario vero ex his que circunſtant actum: ſicut primo accuſabilis redditur aliqs ex hoc q̄ homicidiū fecit, ſecundario vero ex hoc qđ dolo fecit vel propter lucrum vel in tpe vel in loco ſacro, aut aliqđ aliud hmōi: ⁊ ideo ſignāter dicit, qđ per circūſtantiam oratio argumentationi firmamentum adiungit quaſi ſecūdario. ¶ Ad ſcđm dicēdum, q̄ aliqđ dr̄ accidens alicuius dupliciter. Uno modo quia ineſt ei: ſicut albū dr̄ accidēs ſortis. Alio mō quia eſt ſimul cum eo in eodē ſubiecto: ſicut dr̄ q̄ albū accidit muſico inquātū cōueniunt ⁊ quodāmodo ſe cōtingunt in vno ſubiecto: ⁊ per hūc modū dicuntur circūſtantie accñtia actuū. ¶ Ad tertiū dicēdum, q̄ ſicut dictū eſt, accidens dr̄ accidenti accidere propter conuenientiā in ſubiecto: ſed hoc cōtingit dupliciter. Uno modo ſcđm q̄ duo accidētia cōparantur ad vnuꝫ ſubiectū abſꝗ aliquo ordine: ſicut albū ⁊ muſicū ad ſortē. Alio modo cum aliquo ordine: puta quia ſubiectum recipit vnū accidēs alio mediāte: ſicut corpus recipit colorem mediante ſuperficie, ⁊ ſic vnum accidens dr̄ etiā alteri ineſſe: dicimus enī colorem eſſe in ſuperficie. Utroꝗ autem modo circunſtantie ſe habent ad actus: nam alique circunſtantie ordinate ad actum, pertinent ad agentem non mediante actu, puta locus ⁊ conditio perſone: alique vero mediante ipſo actu, ſicut modus agendi.

¶ Utrum circunſtantie humanorum actuum ſint conſiderande a theologo. Articu. 2.

Ad Secundū ſic proceditur. Videtur q̄ circūſtantie humanorū actuum non ſint conſiderande a theologo. non enī conſiderantur a theologo actus humani niſi ſcđm qđ ſunt aliquales id eſt boni vel mali: ſed circūſtantie nō videntur poſſe facere actus aliquales, quia nihil qualificatur formaliter loquendo ab eo qđ eſt extra ipſum: ſed ab eo qđ in ipſo eſt. ergo circūſtantie actuū non ſunt a theologo conſiderande. ¶ Pꝫ. Circūſtantie ſunt accidentia actuū: ſed vni infinita accidūt. ⁊ ideo vt dicitur in. 6. metap. nulla ars vel ſcientia eſt circa ens per accidens: niſi ſola ſophiſtica. ergo theologus non habet conſiderare circūſtantias humanorū actuū. ¶ Preterea. Circūſtantiarū conſideratio pertinet ad rhetorem. rhetorica aūt nō eſt pars theologie. ergo conſideratio circūſtantiarū non pertinet ad theologum. 4. d. 16. q. 3. ar. 1. qo. 1. ad 1. ⁊ q. 2. co.

Sed Cōtra. Ignorantia circūſtantiarum cauſat inuoluntariū. vt dama. ⁊ Grego. nicenus dicūt: ſed inuoluntariū excuſat a culpa. cui⁹ conſideratio pertinet ad theologū. ergo ⁊ conſideratio circunſtantiarū ad theologum pertinet.

Rñdeo Dicendū, q̄ circūſtantie pertinent ad conſiderationem theologi triplici ratione. Primo quidem, quia theologus conſiderat act⁹ humanos ſecūdum qđ per eos homo ad beatitudinē ordinatur: omne autē qđ ordinatur ad finē oportet eſſe proportionatū fini: actus aūt proportionātur fini ſecūdū commenſurationē quandam que fit per debitas circūſtantias vnde conſideratio circūſtantiarū ad theologū pertinet. Secūdo quia theologus conſiderat actus humanos ſecūdū qđ in eis inuenitur bonū ⁊ malū, melius ⁊ peius, ⁊ hoc diuerſificatur ſecundū circunſtantias: vt infra patebit. Tertio quia theologus cōſiderat actus humanos ſecūdū qđ ſunt meritorij vel demeritorij, quod conuenit actibus humanis: ad quod requiritur qđ ſint voluntarij. actus autem humanus iudicatur voluntarius vel inuoluntarius ſecundum cognitionem vel ignorantiam circunſtantiarum, vt dictum eſt. ⁊ ideo conſideratio circunſtantiarum pertinet ad theologum.

Ad primū Ergo dicendū, q̄ bonū ordinatū ad finem dicitur vtile qđ importat relationē quandā. vnde philoſoph⁹ dicit in. 1. ethi. qđ in ad aliquid bonū eſt vtile. in his autem q̄ ad aliquid dicūtur denominatur aliquid non ſolū ab eo qđ ineſt ſed etiam ab eo quod extrinſecus adiacet. vt patet in dextro ⁊ ſiniſtro: equali ⁊ inequali: ⁊ ſimilibus. ⁊ ideo cum bonitas actuum ſit inquantū ſunt vtiles ad finem, nihil prohibet eos bonos vel malos dici ſecundum proportionem ad aliqua que exterius adiacent. ¶ Ad ſecundum dicendum, q̄ accidentia que omnino per accidens ſe habent, relinquuntur ab omni arte propter eorum incertitudinem ⁊ infinitatem: ſed talia accidentia non habent rationem circunſtantie: quia vt dictum eſt, ſic circūſtantie ſunt extra actū, quod tamen actum aliquo modo contingūt ordinate ad ipſum: accidentia autem per ſe cadūt ſub arte. ¶ Ad tertium dicendum,

notanda applicandaꝗ ſunt occurrentibus caſibus.

¶ Super articulum ſeptimum.

Circa totam ſeptimam queſtionem de circunſtantijs nihil occurrit hoc in loco dubitādum: quoniam diſcuſſio harum circunſtantiarum in ſpeciali: puta de perſona modo tempore et loco ſacris ad poſteriores ſpectat tractatus: ſummarie tamen ſcito quod circunſtantia temporis ſacri eſt aggrauans peccatum non tñ apponens ſpeciem ſacrilegij: niſi fiat in contemptū ipſius ſacri: circūſtātia vero ſacri loci q̄uis oīa aggrauet peccatū per accidēs: illa tamē ſola ad ſacrilegij ſpeciem trahit: que ſanctitati loci directe opponuntur aut annexe immunitati: vt effuſionis ſanguinis vel ſeminis humani q̄ ſpeditur exhibendū ibidē diuinū cultū ad quē directe ſanctificatur locus: ⁊ violente extractiones q̄ immunitati derogant: ⁊ his ſimilia. Perſone aūt circunſtantia nō transfert in aliā ſpeciē: niſi peccatū voto vel ſtatui eius directe aduerſetur: vt ſi religioſus fornicetur in ſacrilegiū tranſit. ſi aūt blaſphemat ſolus blaſphemie reus eſt: ſicut alius blaſphemās: qđ autē id eſt effect⁹ qui eſt preuiſus ⁊ volitū trahit in ipſius ſpēm: vt ſi mulier pergens ad eccleſiam ſcit ſe ibi deꝫ adamandam: ⁊ hoc vult quāuis nō propterea vadat: ſed propter audiendam miſſam actus ille ex illo effectu mali ſpeciē trahit. Circa quid id eſt cōditiones obiecti vt magnum ⁊ paruum in re oblata ⁊ quō. . . nis actus malitiam aggrauēt in aliā tñ ſpeciē trāſferre act⁹ nō video. Cur demū manifeſte dat aliā actui ſpeciē: ⁊ ſi ſuperadictis adiungeris q̄ circūſtātie neceſſario cognoſcēde a ſpūali iudice ſunt trāſferentes in aliam ſpeciem. Et cum hoc aggrauantes in infinitū id eſt addentes ſcđm ſe rationē pecti mortalis. Scito q̄ ſunt circunſtātie neceſſarie ⁊ que nō. Sed caue ne illas que multum grauāt totaliter ſilentio pretereas: ⁊ maxime circunſtantiam quid que inter principales in quarto articulo computatur: magni enim refert abſtuliſſe centum

1. art. 3. co. ⁊ q. 18. ar. 5. ⁊. 4. diſ. 16. qo. 3. ā. 1. q. 1. Et mal. q. 2. ar. 4. ad. 5. ⁊ art. 5. co. phs ⁊. 3. eth. lec. 3. co. 2. ſi.

ꝙ conſideratio circunſtantiarū pertinet ad moralē ⁊ politicū, ⁊ ad rhetorē. Ad moralē quidem prout ſm eas inuenit̄ vel pretermittitur mediū virtutis in humanis actibus ⁊ paſſionibus ad politicū autē ⁊ rhetorē ſm ꝙ ex circunſtātijs actus redduntur laudabiles vel vituperabiles excuſabiles vel accuſabiles, diuerſimode tñ. nam qḋ rhetor perſuadet politicus ↄ̄hudicat. Ad theologum autem cui oēs alie artes deſeruiunt pertinent oibus modis predictis: nam ipſe debet cōſiderationes de actibus virtuoſis ⁊ vitioſis cū morali: ⁊ cōſiderat actus ſm ꝙ merētur penam vel premium cum rhetore ⁊ politico.

Utrū cōuenienter enumerent̄ circūſtātie in .3. ethi. Art. 3.

4.di. 15 q.3. ar.1. q.2. a.3 Et mal. q.2.ar.6 cot.co.2 a.3.eth. le.3.co. 2.ſn.

AD tertiū Sic pcedit̄. Videt̄ ꝙ incōuenienter circunſtantie numerent̄ in .3. ethi. Circunſtātia eñ actus dr̄ ꝙ exterius ſe habet ad actum: hmōi autē ſunt tēpus ⁊ locus: ergo ſole due ſunt circunſtantie. ſ. quando ⁊ vbi. ¶ P̄. Ex circunſtantijs accipitur quid bene vel male fiat: ſed hoc pertinet ad modum actus. ergo oēs circunſtantie includuntur ſub vna que eſt modus agendi. ¶ P̄. Circunſtantie nō ſunt de ſubſtantia actus: ſed ad ſubſtantiam actus pertinere videntur cauſe ipſius actus: ergo nulla circunſtantia debet ſumi ex ſubſtātia ipſius actus: ſic ergo neqꝫ quis, neqꝫ ꝓpter quid: neqꝫ circa qḋ ſunt circunſtantie: nam quis pertinet ad cauſam efficientē, propter quid ad finalem, circa quid ad materialem.

Sed contra Eſt authoritas philoſophi in tertio ethicorum.

Rn̄deo Dicendū, ꝙ tullius in ſua rethorica aſſignat ſeptem circūſtantias: que hoc verſu cōtinentur. Quis: quid: vbi: quibus auxilijs: cur: quomodo: quando. ¶ Conſiderandū eſt enim in actibus quis fecit: quibus auxilijs vel iſtrumētis fecerit: qḋ fecerit: vbi fecerit: cur fecerit: quō fecerit ⁊ quādo fecerit. Sed ari. in .3. ethi. addit aliā ſcilicet circa quid: que a tullio compcehēditur ſub quid. Et rō huius anumerationis ſic accipi poteſt nā circunſtantia dicitur quaſi extra ſubſtantiam actꝰ exiſtens, ita tamen quod aliquo modo attingit ipſum: contingit aūt hoc fieri tripliciter. Uno modo inquantū attingit ipſum actum. Alio modo inquantū attingit cauſam actus. Tertio modo inquantum attingit effectuꝫ. Ipſum aūt actū attingit, vel per modum menſure, ſicut tempus ⁊ locꝰ: vel per modum qualitatis actus ſicut modus agēdi ex parte aūt effectus: vt cum conſideratur quid aliquis fecerit: ex parte vero cauſe actus quantū ad cauſaꝫ finalem accipitur propter quid. ex parte autē cauſe materialis ſiue obiecti accipitur circa quid ex parte vero cauſe agentis principalis accipitur quis egerit: ex parte vero cauſe agentis inſtrumentalis accipitur quibus auxilijs.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ tempus ⁊ locus circunſtant actū per modū mēſure: ſꝫ alia circunſtant actum inquantum attingunt ipſum quocūqꝫ alio modo extra ſubſtantiam eius exiſtentes. ¶ Ad ſecundum dicēdum, ꝙ iſte modus qui eſt bene vel male nō ponit̄ circunſtantia, ſed ↄ̄ſis ad oēs circunſtantias: ſed ſpecialis circunſtantia ponitur modus qui pertinet ad qualitatem actus puta quod aliquis ambulet velociter vel tarde ⁊ ꝙ aliquis percutit fortiter vel remiſſe: ⁊ ſic de alijs. ¶ Ad tertium dōm, ꝙ illa conditio cauſe ex qua ſubſtātia actus depēdet, non dr̄ circunſtantia ſed aliqua conditio adiuncta: ſicut in obiecto non dr̄ circunſtantia furti ꝙ ſit alienum: hoc enim pertinet ad ſubām furti: ſed ꝙ ſit magnum vel paruum. ⁊ ſilr̄ eſt de alijs circunſtātijs que accipiuntur ex parte aliarum cārum: nō eñ finis qui dat ſpeciem actus eſt circunſtantia, ſed aliquis finis adiunctus: ſicut ꝙ fortis fortiter agat propter bonū fortitudinis non eſt circunſtantia, ſꝫ ſi fortiter agat propter liberationē ciuitatis vel populi chriſtiani vel aliqḋ hmōi intelligitur etiam ex parte eius quod eſt qḋ: naꝫ ꝙ aliquis perfundens aliquem aqua abluat ipſum nō eſt circunſtantia ablutionis: ſed quod abluendo infrigidet vel calefaciat ⁊ ſanet vel noceat, hoc eſt circunſtātia.

¶ Utrum ſint principales circunſtantie propter quid ⁊ ea in quibus eſt operatio. Artic. 4.

4.di. 16 q.3 ar.2. q.2.a.6. 33.q.1. ar.3.q.2. ad 4m. a.3. eth. lec.3.ſi.

AD quartū Sic procedit̄. Ut̄ ꝙ nō ſint principales circunſtantie ꝓpter quid ⁊ ea in quibꝰ eſt opatio: vt dr̄ in .3. ethi. ea eñ in quibꝰ eſt opatio videnť eſſe locus ⁊ tpā: que nō videnť eſſe principalia inter circunſtātias. cum ſint maxime extrinſeca ab actu: ea ergo in quibus eſt operatio non ſunt principaliſſime circunſtantiarum. ¶ P̄. Finis eſt extrinſecus rei. non ergo videtur eſſe principaliſſima circunſtantiarum. ¶ P̄. Principaliſſimum in vnoquoque eſt cauſa eius ⁊ forma: ſed cauſa ipſius actꝰ eſt perſona agens: forma autem actus eſt modus ipſius. ergo iſte due circunſtantie videntur eſſe principaliſſime.

Sed Contra eſt, quod Grego. nicenus dicit: quod principaliſſime circunſtantie ſunt cuius gratia agitur, ⁊ quid eſt quod agitur.

Rn̄deo Dicendum, quod actus proprie dicuntur humani (ſicut ſupra dictum eſt) prout ſunt voluntarij: voluntatis autem motiuum ⁊ obiectum eſt finis, ⁊ ideo principaliſſima eſt omnium circunſtantiarū illa que attingit actum ex parte finis ſcilicet cuius gratia: ſecundaria vero que attingit ipſam ſubſtantiam actus. i. quid fecit: alie vero circūſtantie ſunt magis vel minus principales, ſecundum quod magis vel minus ad has appropinquant.

Ad primū Ergo dicendum, quod per ea in quibus eſt operatio philoſophus non intelligit tempus ⁊ locuꝫ: ſed ea que adiunguntur ipſi actui. vnde Greg. nicenus quaſi exponens dictū philoſophi: loco eius quod philoſophus dixit: in quibus eſt operatio, dicit quid agitur. ¶ Ad ſecundum dicendum, quod finis etſi non ſit de ſubſtantia actus: eſt tamen cauſa actus principaliſſima inquantum mouet agentem ad agendum: vnde ⁊ maxime actus moralis ſpeciem habet ex fine. ¶ Ad tertiuꝫ dicendum, quod perſona agens cauſa eſt actus ſecundum quod mouetur a fine: ⁊ ſecundum hoc principaliter ordinatur ad actum. alie vero conditiones perſone non ita principaliter ordinantur ad actum. modus etiam nō eſt ſubſtantialis forma actus (hoc enim attenditur in actu ſecunduꝫ obiectum vel finem ⁊ terminum) ſed eſt quaſi quedam qualitas accidentalis.

¶ De voluntate quorum ſit vt volitorum. Queſtio 8.

DEinde Conſideranduꝫ eſt de ipſis actibus voluntarijs in ſpeciali. Et primo de actibus que ſunt immediate ipſius voluntatis velut a voluntate eliciti. Secundo de actibus imperatis a voluntate: voluntas autem mouetur ⁊ in finem ⁊ in ea que ſunt ad finem. ¶ Primo igitur conſiderandum eſt de actibus voluntatis quibus mouetur in finem: ⁊ deinde de actibus eius quibus mouetur in ea que ſunt ad finem. actus autem voluntatis in finem videntur eſſe tres: ſcilicet velle, frui: ⁊ intendere. Primo ergo conſiderabimus de voluntate. Secundo de fruitione. Tertio de intentione. ¶ Circa primum conſideranda ſunt tria. Primo quidem quorum voluntas ſit. Secundo a quo moueatur. Tertio quomodo moueatur. ¶ Circa primum queruntur tria. Primo, vtrum voluntas ſit tantum boni. Secundo, vtrum ſit tantum finis: an etiam eorum que ſunt ad finem. Tertio ſi eſt aliquo modo eorum que ſunt ad finem, vtrum vno motu mo:

⁊ abſtuliſſe centum cum damno inde pauperis ⁊ pupillorum puellarum nobilium: ⁊ hmōiqꝫ que ſpectant ad circūſtāntiā qḋ. Illud aūt hic notato ꝙ inter circūſtantias nec Ariſto. nec tullius nec diuus tho. cōputauit quo. ies. Et rō eſt quia circunſtantie vt in primo dr̄ articulo circa eādē ſunt actū. numerꝰ autē operationum nō circūſtat vnā ⁊ eandē operationē: ſed addit aliā ⁊ aliā operationem. Nō eñ ſcdm furtū eſt circunſtātia primi: aut ecōuerſo: nec tertium ſcdi: ⁊ ſic deinceps. Ex quo ſequitur qḋ quia non minus tenetur quis confiteri de ſecūdo peccato quam de primo: ⁊ non minus de centeſimo quam de quocumque alio: quod non ſuf ficit dicere quod plures furatus eſt: ſed oportet explicare quoties furatus eſt: ſi numeri meminerit, et ſi non meminit exprimere debet quam frequēter ſic vt veriſimilis numerus habeatur. Scio quoque demum qḋ id quod de fine ſpecificante ⁊ adiuncto diſtinguitur in reſponſione ad tertium in articulo tertio explanabitur inferius in queſtione. 18. artic. 4. vbi inchoare videtur oppoſita doctrina.

¶ Super queſtio. 8.

CIrca introductionem queſtio. 8. quoniam ibi diſtinguitur actus voluntatis in eos qui ſunt finis: ⁊ in eos qui ſunt eorum que ſunt ad fineꝫ. Dubium occurrit an detur in voluntate actus neuter. Scotus enim in primo ſent. diſt. prima. q. 3. in primo articulo tenet dari actum in voluntate tendentem in aliquid nec vt finem. nec vt ad fineꝫ. ⁊ probat ſic. voluntati poteſt oſtendi aliquod bonum abſolute non ſub ratione propter ſe nec propter aliud bonum. Et voluntas poteſt habere aliquem actuꝫ circa tale obiectū non inordinatum intellectu oſtendēte qualiter illud volendum eſt. ergo non poteſt voluntas aſſentire illi: nec propter ſe nec propter aliud: ſꝫ abſolute. Gregorius autem de arimini in primo ſententiarum, diſt. prima. q. prima articulo primo tenens oppoſitum ſoluit hanc ſcoti ratonē, Conceſſo aſſumpto, negando ſequelam: licet inquit poſſit oſtendi voluntati bonum neutraliter. ⁊ voluntas poſſit circa illud habere actum: non poterit tamen habere actum neutralem: ſed neceſſario aut propter ſe aut propter aliud. Mihi autem videtur quod ſecundum rem non datur actus neuter: ſic tamen interpretando ſuſtineri poſſet. Ad cuius euidentiam

ucatur in finem ⁊ in ea que ſunt ad finem.

¶ Utrū voluntas ſit tantū boni. Art. 1.

Ad Primū ſic ꝓcedit. Ur ꝙ voluntas nō tm̄ ſit boni. eadē enim eſt poᵃ oppoſitorū: ſicut viſus albi ⁊ nigri: ſed bonū ⁊ malū ſunt oppoſita. ergo volūtas nō ſolū eſt boni, ſʒ etiā mali. ¶ P̄. Potētie rōnales ſe hñt ad oppoſita ꝓſequēda ſm pħm: ſʒ volūtas eſt poᵃ rōnalis: eſt enim in rōne: vt dr̄ in. 3. de anima. ergo voluntas ſe hʒ ad oppoſita: non ḡ tm̄ ad volendū bonū: ſed etiā ad volendū malum. ¶ P̄. Bonū ⁊ ens cōuertuntur, ſed voluntas nō ſolum eſt entium, ſed etiam non entium: volumus enim quandoqʒ non ambulare ⁊ non loqui: volumus etiā interdū quedam futura que nō ſunt entia in actu. ergo voluntas non tantum eſt boni.

Sed cōtra Eſt, ꝙ dio. dicit. 4. c. de diui. no. Qꝺ maluʒ eſt p̄ter voluntatē: ⁊ qꝺ oīa bonū appetunt.

Rñdeo Dd̄ʒ, ꝙ volūtas eſt appetitꝰ quidā rōnalis. oīs aūt appetitus nō eſt niſi boni. cuius rō eſt: qꝛ appetitus nihil aliud eſt ꝗ̄ qdā inclinatio appetētis in aliquid nihil autē inclinaꝛ niſi in aliquid ſile ⁊ cōueniēs: cū igitur oīs res inq̄ʒtum eſt ens ⁊ ſubā ſit quoddā bonū, neceſſe eſt vt oīs inclinatio ſit in bonū: ⁊ inde eſt ꝙ pħs dicit in. 1. ethic. ꝙ bonum eſt qꝺ oīa appetunt. ¶ Sed conſiderandū eſt ꝙ cum oīs inclinatio cōſequatur aliquā formā appetitus nālis conſequiꝛ formā in nā exñtē: appetitus aūt ſenſitiuus vel ēt intellectiuus ſeu rōnalis: qui dr̄ volūtas, ſequiꝛ formam apprehenſam: ſicut igiꝛ id in quo tēdit appetitus nālis eſt bonū exñs in re: ita id in quo tēdit appetitꝰ aīalis vel voluntarius eſt bonū apprehenſum. Ad hoc igitur ꝙ volūtas in aliqd tēdat nō requiriꝛ qꝺ ſit bonū in rei veritate: ſed ꝙ apprehendaꝛ in rōne boni, ⁊ propter hoc pħs dicit in. 2. phy. ꝙ finis eſt bonum vel apparens bonum.

Ad primū Ergo dd̄m, ꝙ eadē poᵃ eſt oppoſitorū: ſʒ nō eodem mō ſe hʒ ad vtrūqʒ: volūtas igiꝛ ſe hʒ ⁊ ad bonū ⁊ ad malū: ſed ad bonū appetendo ipſum, ad malū ꝟo fugiēdo illud. Ipſe ergo actualis appetitꝰ boni vocaꝛ volūtas ſm ꝙ nominat actū volūtatis. ſic enim nūc loqmur de volūtate: fuga aūt mali magis dr̄ noluntas: vñ ſicut voluntas eſt boni, ita nolūtas eſt mali. ¶ Ad ſcðm dd̄m, ꝙ potētia rōnalis nō ſe hʒ ad q̄lʒ oppoſita ꝓſequenda: ſed ad ea q̄ ſub ſuo obiecto cōuenienti cōtinenꝛ, nā nulla potētia ꝓſequiꝛ niſi ſuū cōueniēs obūm: obūm aūt volūtatis eſt bonum: vnde ad illa oppoſita ꝓſequēda ſe hʒ volūtas q̄ ſub bono comprehenduntꝛ: ſicut moueri ⁊ qeſcere loq ⁊ tacere, ⁊ alia hmōi: in vtrūqʒ enim bonū ferꝛ voluntas ſub rōne boni. ¶ Ad tertiū dd̄m, ꝙ illud qꝺ nō eſt ens in rerū natura, accipiꝛ vt ens in rōne: vñ negationes ⁊ priuationes entia dicuntur rationis ꝑ quē etiā modū futura prout apprehendunꝛ ſunt entia: inq̄ʒtū igiꝛ ſunt huiuſmodi entia apprehendunꝛ ſub ratione boni: ⁊ ſic volūtas in ea tendit: vnde philoſophus dicit in. 5. ethi. quod carere malo habet rationem boni.

¶ Utrum voluntas ſit tantum finis, an etiam eorum que ſunt ad finem. Articu. 2.

Ad Secundum videꝛ ꝙ volūtas non ſit eorū que ſunt ad finē: ſed tantū finis. dicit enim philoſophus in. 3 ethic. ꝙ voluntas eſt finis: electio aūt eorum q̄ ſunt ad finem. ¶ P̄. Ad ea que ſunt diuerſa gñe: diuerſe potētie aīe ordinanꝛ: vt dr̄ in. 6. ethi. ſed finis ⁊ ea q̄ ſunt ad finem ſunt in diuerſo genere boni, nā finis, q̄ eſt bonū honeſtum vel delectabile, eſt in gñe qualitatis vel actionis aut paſſionis. bonū aūt qꝺ dr̄ vtile qꝺ eſt ad finem eſt in ad aliqd: vt dicitur in primo ethi. ergo ſi voluntas eſt finis, nō erit eorum que ſunt ad finē. ¶ P̄. Habitus proportionātur potētijs: cū ſint earū perfectiones: ſed in habiti-

ſcito ꝙ cū inter 3dictoria nō ſit mediū: ⁊ diſtō voliti penes ꝓꝑ ſe ⁊ ꝓꝑ aliud ſit diſtinctio ꝑ 3dictoria. volitū enī ꝓꝑ ſe aut intelligiꝛ poſitiue: ⁊ hoc eſt impoſſibile. qꝛ ſicut nihil eſt a ſe poſitiue, ita nihil eſt ꝓpter ſe poſitiue: aut intelligiꝛ negatiue. i. non ꝓpter aliud: ⁊ ſic habeꝛ diſtinctio 3dictoria. Nec obſtat ſi dicereꝛ ex ſcoto vbi ſupra ad. q penultimā: ꝙ ad rationē finis nō ſufficit eſſe volitum nō ꝓpter aliud negatiue: ſʒ opʒ eſſe volitū nō ꝓpter aliud 3ue hoc enī ſi verū eſt in idem opʒ redire: qꝛ quū aliquid eſt volitū non propter aliud negatiue: tunc

1. q. 17. affirmat ꝙ illd ē volitū: ⁊ negaꝛ relatio ad

8. co1. aliud in illo vt volito.

Et. 1. 01. Quū ꝟo dr̄ ꝙ aliqd ē volitū nō ꝓpter aliud

45. ā. 2. 3ue: affirmaꝛ ꝙ illud

ad. 1. eſt volitū: ⁊ negaꝛ re-

2. dis. 5. latio ad aliud in illo

q. 4. vt volito: ⁊ ponit fun-

2. et. 4. damentū negate rela-

di. 47. q tionis ad aliud aliqd

1. ā. 5. q. repugnans relationi

1. co. ad aliud īportate in ly

3. c. 36. propter aliud. Sicut

4. c. quū dico nō albū 3ue

ki. q. 14 pono fundamentum

8. 2. co. negare albedinis aliqd repugnās albedini: fundamentū autē negare relationis ad aliud i fine volito quū nō ſit ex parte rei nec apphēſiōis apud ſcotū: erit ex ipſo actu volitiōis: ita ꝙ volitū ex hoc ipſo hʒ rōnē voliti non ꝓpter aliud 3ue: qꝛ repugnat ſibi vt ſic volito amari propter aliud. Et ſic ꝟ qdē īelligaꝛ 3riū ad illū actū, b hō otcū eſt: ⁊ in idem redit cū volito nō propter aliud negatiuē: qꝛ qlʒ actꝰ volitionis cadēs ſup bono abſqʒ reſolōne ad aliud ex hoc ipſo ꝙ ferꝛ in illud bonū vt terminū nec tēdit vltra, ponit in illo fundamentū relate negationis: ſicut in motu locali. ex hoc ipſo ꝙ motꝰ vniꝛ aliq loco medio vt termino actualiter terminā te motū illum: ex hoc ipſo hʒ rōnem finis et 3rīū termini reſpectu termini a quo 3riū ad illū motū. Si aūt intelligaꝛ 3rīum ad omnem actum poſſibilē ſupuenire volūtati ſtante illo ſi ſtare pōt: tunc falſiſſimū eſt: qm̄ cū hoc ꝙ aliqd ametur vt finis ſtat ꝙ ametur etiā ꝓꝑ aliū ſuperioris ordinis vt finē: vt pʒ in amore actuū ſpeculatiuorū q amāꝛ ꝓpter ſe vt fines: vt patet 9 meta. ⁊ in 1. ethi. ⁊ amanꝛ propter deū vt ſupremū finem: lʒ igiꝛ negatiue et negatiue cōtrarie plurimū differāt. In hac ſn̄ mā vbi fundamētū poſitiuum idem eſt in ſe inferūt: ⁊ qcunqʒ aliqd amaꝛ ⁊ non propter aliud, aliud ꝓꝑ ſe vt finis: ⁊ ecōuerſo amaꝛ. In hoc enī finē cōſtituīt d cimus in quo vltimꝰ volitionis huius eſt terminus. Conſtat aūt ꝙ qm̄ aliqd amaꝛ actualr̄: ⁊ non ꝓpter aliud negatiue ꝙ vltimus illius volitionis terminus eſt illud volitum: in hoc ergo erit finis illius actus: ⁊ hoc ꝓculdubio eſt verū intendum. Quod aūt decipit oppīn dicentes eſt qꝛ ſunt quedam abſolute volita vel nolita que neutralia videtur ſed non ſunt: patet de hac vita martyrū: ⁊ proiectione mercium in mare. Martyres enī volunt viuere abſolute: ⁊ cū hoc volunt ꝓpter deum priuari vita: ⁊ ſilr̄ negotiatores nolūt proijcere merces: ⁊ cum hoc nolūt perdere vitam ſaluando merces. In iſtis enī videꝛ ꝙ nec ꝓpter ſe nec ꝓpter aliud ſint volita aut nolita. Sʒ ſi quis diligēter inſpiciat: martyr amat hanc vitam ꝓpter ſe: qm̄ amat eam ꝓpter propriam ipſius vite bonitatem abſqʒ relatione ad aliū finē: ſed qꝛ magis amat deum ⁊ dei gloriam ac teſtimoniū ꝗ̄ ꝓpriā vitam: ideo vult oppīn vite ꝓpter aliud. ſ. deū: ⁊ ſilr̄ eſt de aliis iudiciū. Ad rōnē ergo ſcoti dr̄: ꝙ lʒ intellectus poſſit aliquid preſentare vt bonū abſolute abſtrahēdo a ꝓpter ſe ⁊ propter aliud in actu ſignato: impoſſibile tn̄ eſt qꝺ repreſentet aliqd vt bonum abſolute tali abſolutione vt. ſ. abſtrahat ꝓpter ſe ⁊ ꝓpter aliud in actu exercito: qm̄ opʒ oē bonū repreſentatum aut ſm propriā bonitatem aut ſm alienam aut ſm vtrāqʒ repreſentari: ⁊ ſi quidē ſm propriam repreſentatur vt propter ſe in actu exercito: hoc enim exercet ly ꝓpter ſe. Quandocūqʒ enī repreſentaꝛ delectabilē ⁊ appetiꝛ non opʒ qꝺ repreſentetur cū hac additione qꝺ eſt ꝓpter ſe bonum: qꝺ eſſet in actu ſignato ſed ſufficit repreſentari ſm propriam bonitatē delectabilitatis. Et enim repreſentaꝛ appetiꝛ ꝓpter ſe in actu exercito; qcunqʒ ꝟo repreſentatur ſm alienam bonitatem repreſentaꝛ vt ꝓpter aliud in actu exercito. exerceꝛ enim ly ꝓpter aliud ꝑ eſſe vtile aut expediēs ⁊c. ad aliqd: qm̄ aūt ſm vtranqʒ bonitate, vtrūqʒ ſimul iōcurrit. vñ cū repreſentaꝛ aliqd vt bonū abſolute: puta vita: ſaluatio merciū: cōſeruatio mēbri: delectatio ⁊c. dico quod repreſentaꝛ vt bonum ꝓpter ſe in actu exercito. ſi eſt bonū honeſtū aut delectabile: vel ꝓꝑ aliud puta finē minus amatū ſi eſt bonū vtile vt ſaluatio merciū: q abſolute eſt volita qꝛ vtilis ad externa bona. minus tñ amata ꝗ̄ vita: q̄ oīs tēpeſtate eſt in periculo: ⁊ eodē mō appetiꝛ ordinate. ꝓꝑ qꝺ ſi quis ꝟ abſolute volita: q̄ ſʒ eā oppoſita malumus ꝓꝑ finē magis amatum: dicat eſſe volita nec ꝓꝑ ſe: nec ꝓꝑ alia ꝓpter illā īpfectionē: ⁊ ꝓpterea dari actum neutrum in voluntate ſn̄lam teneat ſed linguam cohibeat. Simplr̄ igiꝛ negato dari ī volūtate actū neutrū ⁊ cū diuo thoma in littera diſtinguitur ī actū reſpectu finis aut propter finem.

¶ Super Artic. 1.

Circa primum articu. 8. queſtio. diligenter aduerte duo. primo ꝙ ſermo tituli ⁊ corporis articuli de voluntate eſt de actu voluntatis qui eſt velle: hoc enī eſt inclinatio: hic eſt appetitꝰ actualis quo potētia appetitiua inclinaꝛ in cōueniēs ſibi: hic ſequiꝛ formā apprehēſam vt ſic: hic eſt ſolum reſpectu boni ⁊c. ſcðo nota non minus in rñſiōe ad tertiū ꝙ eſſe ens in rōne cōtingit dupliciter. primo per modū cōditionis. ſecundo per modū obiecti. Accipi vt ens in ratiōe ꝑ primo mō 3uenit oī ei qꝺ intelligiꝛ: qm̄ nihil actu intelligitur niſi habeat hāc cōditionē. ſ. qꝺ eſt in rōne ſeu intellectu: qcqd ſit illud ēē. Accipi autē vt ens in ratiōe ſcðo mō conuenit ei qꝺ ſub aliqua entis rōne quaſi veſtitū cōſideraꝛ: ſicut cū non admiſcere ſe rumoribus conſideratur ſub rōne ſecuri: ⁊ non comedere ſub rōne ſani: ⁊ ſe nō peccaturum ſub rōne ſancti. In hac rñſione hoc ſcðo mō ſumiꝛ eſſe ens in ratione: qm̄ ex eo ꝙ negationes priuatiōes ⁊ futura 3ſideranꝛ ſub aliqua entis ⁊ boni ratione appetuntur. Et ad hoc directe affertꝛ autoritas ariſt. ꝙ carere malo ſub boni rōne eſt. Notāter aūt de priuationibꝰ negationibus ⁊ futuris hoc dictū eſt: qm̄ reliqua bona ſub entis rōne ſunt non ſolum in rōne ſed in rerum natura: ac per hoc non ſunt hac diminutiua denominatione contenta. Iſta vero qꝛ in rerum natura non habent entis rationem ſed in ratione tantum: habente tamen fundamentum in re equiuoci: ideo entia in ratione dicta ſunt: ⁊ boni in eis rationem ſic ſaluari.

¶ Super Articu. 2.

In articulo ſecundo eiuſdē q. dubiū occurrit de titulo quid. ſ. ſignificat in hoc titulo ly voluntas. Si ſumitur pro ipſa potentia volitiua extra propoſitum eſt: vt patet ex principio queſtiōis vbi propoſitum eſt qꝺ de actu voluntatis qui eſt velle tractādum eſt. Si ſumitur pro volitione vt in reſponſione ad primum argumentum in prima art. declarat littera: obſtant ſecundū argumentū ⁊ tertiū ⁊ argumentum in oppoſitū, ⁊ diſtinctio poſita in principio corporis articuli huius. hec enim omnia de potentia qua volumus loquūtur. Si ſumitur vt pro vtraqʒ ſcilicet potentia ⁊ volitione obſtat equiuocatio voluntas enim equiuocum eſt ad potentiam ⁊ operationem. ¶ Ad hoc dicitur quod preſens titulus ſicut ⁊ precedens intelligitur de voluntate pro volitione: ⁊ ꝙ tam argumentū ſcðm ꝗ̄ tertiū arguūt 3 hūc ſenſum: ſed per locum a fortiori. ſi enī finis ⁊ ea que ſunt ad finem exigunt diuerſas potentias ſequitur quod exigunt diuerſos actus: vt patet. Ratio autem in oppoſitum: ⁊ diſtinctio in corpore articuli allate ſunt: ⁊ propter materiam rationabiliter (vt dictum eſt) tactam in predictis duobus argumentis: et propter perfectionem doctrine: ⁊ propter proximitatem inter primum ſimplicemque voluntatis actum, ſcilicet velle ⁊ potentiam volitiuam: propter quod communi nomine vocantur voluntas non equiuoce: ſed per prius ⁊ poſterius

M. q. 2 a art. 3. ad 3.

Et de eadē ꝓpinquitas fuit eadē (iudicio meo) rō ⁊ scdi ⁊ tertij argumētoꝝ. Cōsistit autē cognatio hec in cōtione obi: vt in lrā dicit̄ ⁊ nūcnunc declarabitur.
¶ In corpe articuli eiusdē dubiuꝫ occurrit de assignata cōtone obi respectu potētie ⁊ act⁹ ei⁹ simplicis: q̄.s. est dr̄ia inter obm̄ potētie ⁊ sm se obm potētie: dicit̄ enī in lrā ꝙ ꝓpriū obm simplicis act⁹ potētie est id qḋ est sm se obm potētie: aut enī ly sm se distinguit̄ ꝯ sm accn̄s, aut ꝯ sm aliḋ: quocūqꝫ aūt mō sumat̄ eq̄le: imo idē olo erit ꝓpriū obm po⁰ ⁊ ꝓpriū obm simplicis act⁹ qḋ ē ꝯ lrām volē: tē potētiaꝫ extēdere se ad ꝓpriū obꝫ act⁹ simpliciter a bm act⁹ non simplicis. ꝓbat̄ seq̄la: qꝛ taꝫ obm p accn̄s q̄ obm p aliuḋ extra lo: maliē ratonē p se obiecti potentie est.
¶ Ad hoc breuiter dr̄ ꝙ hic sumit̄ sm se vt distinguit̄ ꝯ p aliḋ nō q̄dolꝫ sꝫ infra latitudinē p̄scitatis: ita ꝙ sm se sumit̄ ꝓpter se p⁰ et opponit̄ ei qḋ est p se s. do. Sicut dicim⁹ ꝙ hře tactū cōuenit aīa: li per se p⁰: homini vero p aliḋ. i. per se scḋo: qꝛ ꝓpter alal. Constat āt ꝙ p se scḋo nō egredit latitudinē p se o: deq̄ an obn. vñ in ꝓposito qꝛ bonū in sua cōitate est obm potentie volūtatis: ⁊ bonū est cōe ad bonū p se p⁰ id est finē: puta honestū vel delectabile. et ad bonū per se. 2⁰. i. id qḋ est ad finē puta vtile obm simplicis actus huī⁹ po⁰ ifert̄ ꝙ ē sm se obm. i. finis. q̄ solus amatur nō pp aliud.
¶ Circa ꝓbōnem exclusiue cōclonis l corpore eiusdem articuli dubium occurrit duplex. Pr̄o qꝛ medium ꝯtrat̄ cōclonī. Est enī mediū: ꝙ ea q̄ sūt ad finē nō sunt bona vel volita nisi pp finem. Ex hoc arguitur sic. Act⁹ q̄ fert̄ i ea q̄ sunt ad finem sm omnem rōnem appetibilitatis eorū nō ē negād⁹ ferri in ea q̄ sunt ad finē: sꝫ volitio est hmōi sm lrām: qꝛ fert̄ in illa rōne finis: ⁊ illa nō sunt appetibilia nisi rōne finis. scḋm dubiuꝫ est: qꝛ si volitio fert̄ in ea q̄ sunt ad finē inq̄ntum in eis finem vult volitio erit idē qḋ electio: qm̄ electio nō est eoruꝫ que sunt ad finē nisi ꝓpter finē. Infirmus enī non eligit potionē amarā nisi sub rōne sani: ⁊ eodem mō vult eandē inq̄tū sani rōnē sapit. ¶ Ad horū euidentiā scito ꝙ sicut (quantū ad ꝓpm̄ spectat) principia dupl'r se hñt ad conclusionē. s. sm habitudinē significatam p ly ꝓpter: ⁊ significatam p ly in. nā ꝓpter p̄ncipia sciuntur cōclones in demonstratione. Et in cōclonibus euidēter resolutis relucēt ac videnī p̄ncipia. Et primū q̄dē ꝯsistit in actu sciētie. scḋm vero in actu intell'ꝰ q̄ est habitus p̄ncipioꝝ. Sic ꝓportionabil'r finis dupl'r. s. sꝫ p̄dictas duas habitudines se hꝫ ad id qḋ est ad finē. Est enim ꝓpter quem appetitur qḋ est ad finem: ⁊ appetit̄ in ipso qḋ est ad finē. Et p̄mū quidem. s. appetere qḋ est ad finē ꝓpter finē ad electionē spectat. scḋm vero. s. appetere in eo qḋ est ad finē ipm̄ finē ad volitionē ptinet. vñ appetere medicinam propter sanitatē electionis est: appetere aūt in oblata medicina sanitatē simplicis volitionis est. Accidit aūt hic actus volitionis qñ in eo qḋ est ad finē clare relucēs desideratus finis offert̄. Et ex hoc p3 rñsio ad dubia. Naꝫ ad primū dr̄: ꝙ recte negat̄ a volitione ꝙ sit circa ea q̄ sunt ad finem: qꝛ non fert̄ in ea ea mō quo sunt ad finem: sed simpl'r: vt est dictū. vñ ꝓpositio illa maior: actus qui fertur sm omnē rationē ⁊c. eget additione. s. ⁊ omni modo quo sunt appetibilia: ⁊ tūc falsa est minor. Ad scḋm vero iam inchoatiue patet responsio. Amplius autem patebit cum de electione tractabitur.

busq̄ dr̄r artes opatiue ad aliḋ ptinet finis ⁊ ad aliḋ qḋ ē ad finē: sicut ad gubernatorē ptinet vsus nauis, q̄ est finis ei⁹: ad nauifactiuā ꝯo ꝯstructio nauis q̄ ē pp finē. q̄ cū voluntas sit finis, nō erit eoꝝ q̄ sunt ad finem.

Sed ꝯ est: qꝛ in reb⁹ nālib⁹ p eandē potentiā aliq̄d ptrāsit media ⁊ pertingit ad terminū. sꝫ ea q̄ sunt ad finē sunt quedaꝫ media per que puenit̄ ad finē sicut ad terminū. Ergo si voluntas est finis, ipsa etiam est eorum que sunt ad finem.

Rñdeo dōm, ꝙ volūtas qñqꝫ dr̄ ipsa po^a q̄ volum⁹: qñqꝫ aūt ipse volūtatis act⁹. Si ḡ loq̄mur ḋ volūtate sꝫ ꝙ nolat potētiā: sic se extēdit ⁊ ad finē ⁊ ad ea q̄ sunt ad finē. ad ea enī se extendit vnaqueqꝫ po^a in quibus inueniri pōt quocunqꝫ mō rō sui obi: sicut visus se extendit ad oīa quecūqꝫ participāt quocunqꝫ modo colorē: ratio aūt boni qḋ est obm potentie voluntatis inuenitur nō solū i fine: sꝫ ēt in his que sunt ad finē. Si aūt loquamur de voluntate sm ꝙ nominat proprie actū, sic ꝓprie loquēdo ē finis tm̄. omnis enī act⁹ denolat⁹ a potentia nominat simplicē actū illi⁹ po^e: sicut intelligere nolat simplicē actū intell'ꝰ. Simplex āt act⁹ potētie est in id qḋ est sm se obꝫ potētie: id āt qḋ est ꝓpter se bonū ⁊ volituꝫ est finis: vñ voluntas ꝓprie est ipsius finis. Ea ꝯo que sunt ad finem non sunt bona vel volita pp seipsa: sꝫ ex ordine ad finem: vñ voluntas in ea nō fert̄ nisi quatenus fertur in finē: vñ hoc ipm qḋ in eis vult ē finis: sic̄ ⁊ itelligere ꝓprie est eoꝝ q̄ sm se cognoscunt̄. s. principioꝝ: eoꝝ āt q̄ cognoscunt̄ p principia nō dr̄ esse intelligētia nisi iquātū in eis ipsa principia considerant̄. Sic enī se habet finis in appetibilibus: sicut se hꝫ principiū in intelligibilibus. vt dicitur in. 5. ethico.

Ad Primū ergo dōꝫ, ꝙ phs loquitur de vol^e sm ꝙ ꝓprie noīat simplicē actū volūtatis: nō autē sm ꝙ noiat potentiam. ¶ Ad scḋm dōꝫ, quod ad ea que sunt diuersa gnē ex equo se hñtia ordinantur diuerse potentie: sicut sonus ⁊ color sunt diuersa gña sensibiliū ad q̄ ordinant̄ audit⁹ ⁊ visus. Sꝫ vtile ⁊ honestum non ex equo se hñt: sꝫ sicut qḋ est sm se, ⁊ sm alterū: hmōi autē semper referūtur ad eandem potentiā: sicut per potentiā visiuā sentitur ⁊ color ⁊ lux per quā color vr̄. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ nō quicquid diuersificat habitū, diuersificat potentiam: habitus enim sunt quedam determinationes potētiaꝝ ad aliq̄s spāles act⁹, ⁊ tñ q̄libꝫ ars opatiua ꝯsiderat, ⁊ finē ⁊ id qḋ est ad finem: nā ars gubernatoris ꝯsiderat quidem finē vt quē opatur: ⁊ id aūt qḋ est ad finē vt qḋ imperat. econtra vero nauificatiua considerat id quod est ad finē vt qḋ operatur id vero qḋ est finis: vt ad quod ordinat id qḋ operatur, ⁊ iterum in vnaquaqꝫ arte opatiua est ⁊ aliq̄d finis proprius, ⁊ aliquid qḋ ē ad finem qḋ ꝓprie ad illam artem pertinet.

¶ Utrum voluntas eodem actu moueatur in finem ⁊ in id quod est ad finem. Arti. 3.

AD Tertiū sic proceditur. Uidetur quod eodē actu volūtas ferat̄ in finē, ⁊ in id qḋ est ad finē: qꝛ sm philosophum, vbi est vnū ꝓpter alterū, ibi est vnū tantū: sed volūtas nō vult id qḋ est ad finē, nisi pp finē. ergo eodē actu mouetur in vtrūqꝫ. ¶ P̄. Finis est rō volendi ea q̄ sunt ad finē: sicut lumē est rō visionis coloꝝ: sꝫ eodē actu vr̄ lumen ⁊ color. ergo idem est motus volūtatis, quo vult finē. ⁊ ea q̄ sunt ad finē. ¶ P̄. Idem numero motus naturalis est q̄ per media tēdit ad vltimuꝫ: sed ea que sunt ad finem cōparantur ad finem sicut media ad vltimū. ergo idē mot⁹ volūtatis est quo volūtas fert̄ in finē, ⁊ in ea q̄ sunt ad finem.

Sed Cōtra. Actus diuersificant̄ scḋm obiecta: sꝫ diuerse spēs boni sunt finis, ⁊ id qḋ est ad finem, qḋ dr̄ vtile: ergo nō eodem actu voluntas fertur in vtrunqꝫ.

Rñdeo Dōm, ꝙ cū finis sit sm se volitus: id aūt qḋ est ad finē inquātū hmōi nō sit volitū nisi pp finē: manifestū est ꝙ volūtas pōt ferri in finē, inquantū hmōi sine hoc ꝙ ferat̄ in ea q̄ sunt ad finē sed in ea que sunt ad finē inquātū hmōi nō pōt ferri nisi feratur in ipsum finē: sic ergo volūtas in ipsum finē dupl'r fert̄. s. vno modo absolute sm se: alio mō sicut in rōne volēdi ea q̄ sunt ad finē. Manifestū est ḡ ꝙ vn⁹ ⁊ idē mot⁹ volūtatis est q̄ fert̄ i finē sm qḋ ē rō volēdi ea q̄ sūt ad finē: ⁊ i ipa q̄ sunt ad finē. Sꝫ ali⁹ act⁹ ē q̄ fert̄ i ipꝫ finē absolute: ⁊ qñqꝫ p̄cedit tpe. sic cū aliq̄s p⁰ vult sanitatē ⁊ postea deliberās quo mō possit sanari, vult cōducere medicū vt sanet̄, sic ēt ⁊ circa intell'^m accidit. nā primo aliq̄s itelligit ipa p̄n^a sm se: postmodū autem intelligit ea in ipsis cōclusionibus sm qḋ assentit cōclusio

¶ Super Articu. 3.

CIrca titulum tertij articuli eiusdem. 8. q. dubium occurrit. An s. queratur hic de ipsa volitione: aut vniuersaliter de actu volūtatis. Si de voluntate sola. vana est questio. Nam in precedenti articulo determinauit auctor quod volitio est finis tantum. Si enim volitio non est eorum que sunt ad finem frustra q̄rit̄ de ipsa an sit vna vel plures respectu eorum que sunt ad finem ⁊ in finem. Si de omni actu volūtatis: extra limites ꝓpositi est: quia hoc de volitione questio est: ⁊ hoc quesitum articulus huius questionis esse debet.
¶ Ad hoc breuiter dicitur dupl'r. Primo ꝙ volitio ⁊ hꝫ rationem volitionis ⁊ hꝫ rationem motus voluntatis in finē. Et lꝫ inquātum volitio est exclusa sit ab his que sunt ad finem: inquantū tñ est motus volūtatis in finem non excludit̄ ab his que sunt ad finem: ⁊ ꝓpterea quesitū est hic, vtrum motus voluntatis in finem ⁊ in id quod est ad finem sit vnus numero vel non: ⁊ licet esse motuꝫ voluntatis in finēꝫ sit commune volitioni ⁊ pluribus alijs actibus voluntatis: quia tamen volitio est primus motus voluntatis in finem idcirco questio de eodem vel diuerso in motu voluntatis in finem ad questionem de primo motu spectat. scḋo et quasi in idem redit dicitur ꝙ qꝛ presens articulus non est de aliquo vno actu sed de vnitate vel pluralitate actuū respectu horū obiectorū scilꝫ finis ⁊ eius quod est ad finem: merito locutus est in q̄stione de primo actu. Cuius propriū obm est finis: ⁊ potentia pelo ducit ad finē.
¶ Circa doctrinā huius tertij articuli primo quanto dicitur quod quando voluntas mouetur in id quod est ad finem inquantum huiusmodi mouetur quoque necessario eodem motu in finem: occurrit dubium ex Gregorio de Arimino in primo sententiarum distinc. prima. qō. prima art. 2. Ex triplici siquidem capite arguit: ⁊ dicit oppositum. Primo ex eo ꝙ volitio finis est causa volitionis eius quod est ad finem. Idem enim nō est causa suipsius. Et confirmatur quia cum dicitur ꝙ volo medicinam propter sanitatem: designatur ꝙ volo medicinam ꝓpter volitam sanitatem. Et cōfirmatur quia sicut conclusio nota est propter principia: ita id qḋ est ad finem est volitum propter finem: sed ibi notitia est causa notitie: vt patet primo posteriorum. Ergo hec volitio fit a volitione. secundo ducendo ad inconueniens: quia sequeretur quod appetens propter finem semper actu appeteret finem: quod patet esse falsum: tum quando sunt multi fines subordinati de quibus actualiter appetens non cogitat: tum quando actualis de fine cogitatio desinit: vt in orante deum in principio in ipsum moto. deinde continuante orationem absqꝫ actuali cogitatione de deo. tertio ducendo quoque ad inconueniens: quia sequeretur quod idem actus volūtatis esset simul volitio ⁊ nolitio. vt patet quum quis odit peccatū ꝓpter deum. si enī est vnus actus erit simul velle deum vt finem ⁊ nolle peccatum vt repugnans fini.
¶ Ad horum euidentiam. Scito primo quod finis ⁊ id quod est ad finem, ⁊ similiter conclusio ⁊ principium dupliciter accipi possunt primo sm se: et sic non sunt ad phi propositū. nihil enī refert ad ꝓpositū an inter se hec se habeant vt causa ⁊ cātum aut econuerso. Alio ergo mō sumunt̄ vt volita vel co

1.qō.12. ar.4.co. 4.3.dist. 14.ar.2. q.4.co. Et in.q. 2.ar.24. et ad.3.

gnita a nobis. Et ſic de eis eſt pñs ſermo: ⁊ vertit in dubiũ an quum volitum eſt aliqd ꝑ aliud vt finẽ, eadẽ numero volitio ſit circa vtrũq; an ſint due ſimul volitiones, quarũ vna eſt rõ alterius, ⁊ ſilr eſt quũ cognoſcit ↄcluſio propter pñᵃ. an. ſ. ſint due cognitiones quarũ vna eſt cã alterius: an vna circa vtraq;. Scito ſcḋo q iudiciũ de hac qõne oĩno ↄ̃uũ proferi ab his qui hec ↄſiderãt per modum rerũ naturalium aliis cẽſeõ ob⁹ eẽ oĩno vnũ motũ: aliis oĩno diſtinctos. Qui eñi examinãt rẽ hanc ꝑ modũ nãlis mot⁹: et vident q mot⁹ volũtatis in eo q eſt ad finez vt ſic hz pro vno ⁊ eodẽ termino vtrũq; oĩuerſimode: quia id q eſt ad finez vt mãle: et finem vt formale: indicant ↄ̃ſr q̃ h mot⁹ eſt oĩno vnus ſicut viſus coloris et luminis: et ſilr eſt i ↄcluſione ⁊ pñ⁹. Qui ꝟo rẽ hanc ꝑ modũ nãliũ cauſarũ examinãt: ⁊ vidẽt q ↄcluſio nõ alr cognoſcitur ꝑ pñᵐ niſi qr cognoſcit per pñᵐ cognitũ. Oĩs enim doctrina ⁊ diſciplina ex preexiſtẽte fit cognitione. Et ſilr qḋ id qḋ eſt ad finem non amat alr ↄpter finez: niſi qr amat ↄpter finẽ volitũ. Cõcludunt quẽ ta diſtinctione cãe ⁊ cãti oĩmodam eoiũ diſtinctionem. Diuus autẽ thomas media via inceſſit: et poſuit motũ volũtatis in eo q eſt ad finẽ ↄpter finẽ eſſe vnum qdẽ numero. pluralitatẽ ꝟo formalem in eo vidit eẽ q ala nr̃a tripli ſe hz ad obã. ſ. habitualiter. actualr ⁊ virtualiter. Et q inter motũ volũtatis in aliqd habitualr ⁊ actualr medius eſt motus voluntatis in illud ꝟtualr: ⁊ ſilr eſt in intellectu. Cum eñi habẽs charitatẽ peccat veniãliter habitualr qdẽ diligit deũ: ſed nõ actualr vt pz. nec virtualr: quia pctm̃ nõ eſt ordinabile in deum. Cũ aũt hñs charitatẽ ambulat vel predicat et qcqd aliud non mali facit: quis de deo non cogitet actualr: actos tñ ille non ſolũ talis ꝟtuna eſt ſed charitatis: ⁊ volũtas tunc virtualr fertur in deũ: ⁊ non ſolũ habitualr qḋ conuenit dormienti ⁊ peccãti venialr. Et ſic vnico actu numero voluntas fert in ↄpter finẽ ⁊ in ipſum finẽ: ⁊ ſic ſaluatur identitas numeralis motus ⁊ diſtinctio cauſarũ quodãmõ: dum vnus eſt actus nũero ſitate ſubi: ⁊ plures numeroſitate forme. Et ex his facile reſpõdetur ad obã. Ad primom qdẽ dr q finis ⁊ id qḋ eſt ad finẽ vt volita dupli ſe hñt. Primo formalr ⁊ ſeorſum ſm ſe: ⁊ ſic diuerſis volitionibus amant: ⁊ vna eſt cã alterius. Scḋo vt vnũ virtualiter claudit in alio: ⁊ ſic vnica volitione ſubo amãtur, ⁊ eodẽ mõ dr ad ↄfirmationes. Eſt eñi hoc volitũ ↄpter illud volitum virtualiter participatim in hoc. Et concl̃o nota ↄpter principia virtualiter participata in ↄ̃cl̃one. Sic enim ad min⁹ occurrũt vero videndi ↄ̃cl̃onem: et ſilr vt rõ amandi qḋ eſt ad finẽ. Dico aũt ad minus: qr nihil ↄhibet etiam actualr vnico actu tendere in eleemoſynã propter deũ. in illã vt mãm in hoc vt formã: ſicut vnica viſio corporalis tẽdit in colorẽ ⁊ lumẽ. ea nãq; que ſunt ad finẽ cõparantur ad finem vt mã ad formam: vt pz ex ſupradictis in qõne quinta. Et ſcito q in hmõi que vnico actu ad vtrunq; terminant ly propter non dicit cauſam volitionis ſed voliti: dicit eñi cãm quare illud mãle terminat actũ volendi: ⁊ non dicit aliã volitionẽ cauſantẽ iſtã niſi ꝟtualr, ⁊ ſilr ẽ in intellectu. Ad ſcḋm quoq; pz quid dñm. q. ſ. ſemp appetẽs eſt ad finem appetit finez nõ habitualr ſz actualr. vt extẽdit ſe ad actualr ⁊ virtualr. Eſt eñi virtualiter vel aliquo infra latitudinem actualis vſus: alioquin nunq̃ impleret illud ꝓceptũ. oĩa in gloriam dei facite ⁊c. facere eñi actualr operari importat. Ad tertiũ dr q nolle in hoc differt a non velle q h ẽ negatio act⁹. Illud vero eſt actus negatiuus. i. velle nõ oĩs aũt actus negatiu⁹ appetitus claudit in ſe ꝟtualr ſeu participatiue actum poſitiuum ſui pñᵐ ⁊ radicem. Odiũ eñi, fuga, ⁊ triſtitia amorem claudũt in ſe oppoſitorũ: vt de ſe pz. vnde nullũ incõueniẽs eſt vnũ actum numero numeroſitate ſobti eſſe velle ⁊ nolle reſpectu diuerſorum: odium eñi peti ↄpter deũ eſt: ⁊ actus charitatis reſpectu dei ⁊ refutationis reſpectu peti. At ſi quis dixerit q aduerſarij hec oĩa cõcederent. Sed ipſi impugnãt quo ad actualem volitionem vtriuſq; ⁊c. dr eis q diſcant ſcribere cum impugnant opiniones: ⁊ cognoſcant ſe errare: qr nõ diſtinxerunt niſi actualr ⁊ habitualiter omittẽtes ꝟtualr: ⁊ non videntes qḋ actu fertur in aliquid qui actum facit virtualiter in illud. Et hec ſint hic dicta pro luce motus voluntatis in eo quod ad finem propter finem: quamuis magis forte ſpectent ad. q. 12. art. 4. vbi de intentione diſputabitur.

Super qõ. 9.

nibus propter principia.

Ad Primũ ergo dñm, q rõ illa procedit ſm q voluntas fert in finẽ, vt eſt rõ volẽdi ea q̃ ſunt ad finẽ. Ad ſcḋm dñm, q q̃ñcunq; vr̃ color eodẽ actu videt lumen: põt tñ videri lumẽ ſine hoc q videat color, ⁊ ſilr q̃ñcñq; qs vult ea q̃ ſũt ad finẽ vult eodẽ actu finẽ: nõ tñ ↄ̃cõuerſo. Ad. 3ᵐ. dñm q in executione opis ea q̃ ſunt ad finẽ hñt ſe vt media: ⁊ finis vt termin⁹. vñ ſicut motus nãlis interdũ ſiſtit in medio, ⁊ nõ ptingit ad terminũ: ita q̃ñq; opatur aliqs id q eſt ad finẽ, ⁊ tñ nõ ↄ̃ſequit finẽ, ſed in volendo eſt ↄ̃cõuerſo: nã voluntas ꝑ finẽ deuenit ad volẽdũ ea q̃ ſunt ad finẽ. ſicut ⁊ intellect⁹ deuenit in ↄcluſiones ꝑ principia q̃ media dñr. vñ intell̃s aliqñ intelligit medium ⁊ ex eo nõ ↄcedit ad cõcluſionẽ: ⁊ ſilr voluntas aliquando vult finẽ, ⁊ tñ nõ procedit ad volendum id qḋ eſt ad finem. Ad illud vero qḋ in cõtrariũ obijcitur pz ſolutio ꝑ ea q̃ ſupra dicta ſunt. nã vtile ⁊ honeſtũ nõ ſunt ſpecies boni ex equo diuiſe: ſed ſe habent ſicut ↄpter ſe ⁊ propter alterũ. vnde actus voluntatis in vnũ poteſt ferri ſine hoc quod feratur in alterum: ſed non econuerſo.

De motiuo voluntatis. Qõ. 9.

Deinde conſiderandũ eſt de motiuo voluntatis.

Et circa hoc queruntur ſex. Primo, vtrum voluntas moueat ab intellectu. Scḋo, vtrũ moueat ab appetitu ſenſitiuo. Tertio, vtrum volũtas moueat ſeipſam. Quarto, vtrũ moueat ab aliq̃ exteriori pñᵒ. Quinto, vtrũ moueat a corpe celeſti. Sexto, vtrũ volũtas moueat a ſolo deo, ſicẽ ab exteriori pñᵒ.

Vtrũ volũtas moueat ab intell̃u. Ar. 1.

Ad Primum ſic pceditur. Ur̃, q voluntas non moueat ab intell̃u. dicit eñi Augu. ſuper illud pſal. Cõcupiuit anima mea deſiderare iuſtificationes tuas. preuolat intellect⁹: ſequit tardus aut null⁹ effectus: ſcimus bonum, nec delectat agere. hoc aũt non eſſet ſi voluntas ab intellectu moueret: quia motus mobilis ſequit motionem mouẽtis. ergo intell̃s nõ mouet voluntatem. Pr̃. Intell̃s ſe hz ad voluntatem vt demonſtrans appetibile, ſicut imaginatio demonſtrat appetibile appetitui ſenſitiuo, ſed imaginatio demonſtrans appetibile nõ mouet appetitum ſenſitiuum: imo q̃ñq; ita nos habemus ad ea que imaginamur, ſicut ad ea que in pictura nobis oñdunt: ex quibus non mouemur: vt dr in lib. de anima: ergo neq; etiã intellectus mouet voluntatem. Pr̃. Idẽ reſpectu eiuſdem nõ eſt mouens ⁊ motum: ſed voluntas mouet intellectum. intelligimus enim quando volumus. ergo intellectus non mouet voluntatem.

Sed contra eſt, qḋ phõs dicit in 3. de anima: q appetibile intellectum eſt mouens non motum: voluntas autem eſt mouens motum.

Reſpõdeo dñm, q intñ aliqd indiget moueri ab aliq̃, inq̃ñtũ eſt in potẽtia ad plura. opz.n. vt id qḋ ẽ i potẽtia reducat in actũ ꝑ aliquid qḋ eſt actu. ⁊ hoc

Circa titulum. 9. q. aduerte nouitie quod quia idem eſt actus potentie ⁊ id in quod potentia reducitur a ſuo motiuo: cum mouere nihil aliud ſit quam reducere de potentia ad actum. Ideo ad preſentem tractatum de actibus voluntatis ſpectat diſſerere de motiuo voluntatis. i. potentie volitiue. hoc enim nihil aliud eſt quã diſſerere de cã actus ipſius voluntatis. Rurſus quia nunc tractatur de primo actu voluntatis ſcilicet de volitione: ideo nunc inueſtigãda eſt cauſa actuum voluntatis: qḋ ſit q̃rẽdo a quo potentia volitiua moueat. i. reducatur ad actum.

Super Articu. 1.

Circa articuli primi. q. 9. ↄ̃corpus primã partẽ: dubiũ occurrit nõ diſſimulãdũ: vbi author diſtinctionem ponit quod dupliciter aliqua vis ale eſt in po⁴ ad diuerſa. vno mõ q̃ñtũ ad agere vel nõ agere. alio mõ quãtũ ad agere hoc vel illud. Et ſubdit q eget motore q̃ñtũ ad duo: ⁊ q alterum horũ. ſ. primum ſe tenet ex parte ſubi. ſcḋm ꝟo ex parte obi. Eſt nãq; hic dubium: qr lz verũ ſit: ⁊ ex ↄceſſa lr̃e ↄbit: q id quod eſt in potẽtia ad illa duo egeat motore quo ad duo: non tñ eſt ↄbatũ nec veri q egeat duob⁹ motoribus. Altero ex parte ſubiecti: altero ex parte obiecti: ſiquidẽ experientia: autoritate ⁊ canone hoc conuincitur. Experimur eniz quod aqua que eſt in potentia ad pati ⁊ nõ pati. ⁊ ad pati hoc vel illud: puta raritatem vel denſitatem eget motore a quo ⁊ patiatur: ⁊ patiatur hoc puta raritatem. Ab eodẽ tamen agẽte rarefactiuo: ſcz vtrũq; habet: ⁊ ſimile eſt in aliis naturalibus. Ariſto. quoq; in 2ᵒ de anima: manifeſte vult q ſenſitiuã 2ᵃ motatio fit ab obõ. Et conſtat quod ſecunda mutatio ſenſitiui eſt qñ viſus reducitur de po⁴ ad actũ ſecundum. In qua reductiõe viſus ⁊ fit videns, ⁊ fit vidẽs hoc: puta albũ obiectũ: nõ ergo viſus eget duplici motore. Altero ad h q videat ⁊ altero ad hoc q videat albũ. Suffragari deñ. ũ rõnẽ pz ex eo q potẽtia vnica vnicũ adequatũ actum reſpondentẽ vnico adeq̃to motori exigit alioq̃n nõ eſſet inter hec tria adeq̃tio: nõ ergo eget vna potẽtia duobus motoribus e regione diuerſis quales ſunt ex parte ſubi: ⁊ ex pte ſubiecti. Ad hoc breuiter dñm eſt. q huiuſmodi dubium ↄcedit ex malo intell̃u diſtinctionis facte in litera. Ad cui⁹ euidẽtiã ſcito q potentie ſunt duplicis ordinis. Quedã ſunt q̃ ſolo ↄprio actu exercent: q̃dã ꝟo in qb⁹ exercitium proprii actus diſtinguit ab actu ipſo. In primo ordine ſunt oẽs potẽtie materiales ⁊ aiales q̃ren⁹ ſupiori ipſo nõ ſubſunt. In ſcḋo ordine ſunt oẽs potẽtie qb⁹ vtimur cũ volum⁹. Potẽtie primi ordinis ab eodẽ motore hñt opari ⁊ opari h. potẽtie ꝟo ſcḋi ordinis ab alio motore hñt vſum, ⁊ ab alio hñt actũ ſpecificũ: qr vſus aliud eſt ab actu ſpecificato. vñ diſtĩõ poſita in lr̃a per ly exercitiũ act⁹ intelligit vſum ↄprie dcm̃ q ẽ eſt act⁹ volũtatis vt pncipũ primi. aliarũ ꝟo potentiarũ vt exequẽtiũ: ita q lr̃a ꝑcẽ in potẽtia ad agere nõ intendit potentiam ad ipſum ſuũ agere ⁊ nõ agere ſm ſeipſa: ſed potentiam ad agere ⁊ nõ agere ſm q ſubſunt vſui. Potentia eñi viſiua: vt ab vno exemplo diſcas oẽs. ſi referat ad videre ⁊ non videre vt ſic: ⁊ videre h puta albũ vel nigrum ab eodẽ motore puta albo reducit ⁊ in actũ videndi, ⁊ in actũ videndi album. Et h eſt cõpare potentiã ad ſuũ actũ ⁊ obum ſm ſe. Si aũt referat ad videre ⁊ videre albũ vt ſubſunt vſui: ſic cũ vſus ſit actus potẽtie viſiue nõ ſm ſe, ſed vt exequẽtis volũtatẽ principiantẽ vſum: ſic alio eget motore ad hoc qḋ reducat in actum vſus: ⁊ alio ad hoc vt reducat in actũ ſue ↄprie ſpẽi. ⁊ hic eſt ſenſus verus huius diſtĩõis ⁊ lr̃e ⁊ intẽtio. ver⁹ qdẽ, qr vt inferi⁹ patebit: vti eſt act⁹ volũtatis vt imperãtis, ⁊ reliquarũ vt exequẽtiũ. Et cõſtat q oẽs potentie aie applicant a volũtate ad ſuos act⁹: qḋ nihil aliud eſt quam exercitiũ actus, ⁊ vſus ſeu vſus illarũ. Conſonant oĩa huic ꝟo qñ obiones in oppoſitum nihil militant contra iſtũ ſenſum. Prima eñi obiectio loquit de potẽtiis primi ordinis. Scḋa de potẽtiis relatis ad ſuos act⁹ ſm ſe non ſm qḋ ſubſunt vſui. Tertia quoq; de potentiis ⁊ actibus ⁊ actibus ſecundum ſe loquitur. Stat enim quod vnica potentia ſecundum ſe egeat vno motore: ⁊ vt ſubeſt alteri egeat alio vt patet. Quod autem hoc ſit intentum in litera patet etiam ex verbo litere: vbi dicitur quãtum ad exercitium vel vſum actus. Et inferius in queſtione de vti apertiſſime exprimitur, quod vti nihil aliud eſt quam applicatio potentiarum ad ſua opera. Cõſtat eñi q per exercitium actus h nihil aliud itelligit niſi explicatio po⁴ ad ſuã opationẽ: agere. ſ. vel nõ

1. qõ. 17. ã. 1. et. 2. q. 82. ã. 4. Et ſñ. q. 14. ã. 1. ⁊. 2. ⁊ q. 22. ã. 11. Et mal. qõ. 4. ã. 2. cor. ⁊ ad 13. ⁊. q. 6 cor. ⁊ ad 10. ⁊. 12

agere. Et ſic manifeſte ſaluat̃ ꝙ ꝟ eſt ex ꝑte ſubi ⁊ illud obi ꝛc. Et ſi ſcotus eſſ cæteris quos refert in. 2. ſniaꝝ. di. 42. q. 1. tractando modū q̃ cogitatio ſubeſt volūtati aduertiſſet ad hoc. ſ. ꝙ nõ ſubeſt. niſi vt ſubeſt actus voluntatisqui eſt vſus: vidiſſet p̃mo ꝙ idẽ eſt iudiciū de applicatione intell's ad ſ. bac cogitationes ⁊ oculi ad videndū. manꝰ ad operandum ꝛc. Dixeruiſſet ſecundo a ſe extraneis ph̃taſija. Cõcluſiſſet tertio ꝙ hoc ſpectat ad tractatū de vſu: q̃ꝛo. ſ. vel ſit actus volitatis de q̃ infra tractabit. ſ. dixerim ne aliq̃s rem facilem in difficilem verſam legens nodū in ſcirpo timeat.

¶ Circa vltimã partẽ eiuſdẽ art. duᵐ p̃ᵒ occurrit de illa ꝓpõe aſſumpta l'ra. Obꝫ mouet determinãdo actũ ad moᵐ p̃ncipij ſoꝛal' a q̃ i rebꝰ n'alibꝰ actus ſpecificantur vt calefactio a calore. Cum autor intendit ꝙ obm mouet ad motũ p̃ncipij ſm rẽ. i. ſm illud genus cãe q̃ mouet p̃ ıᵐ q̃ aſcubo. in n'libꝰ: aut ꝙ obm moueat i gñe cãe ſoꝛal' ⁊ exẽplaris cæteris aſſerunt. Si eñ ioẽ dit p̃ᵐ obſtat ſtatim ſubſũpta ꝓpõ. ſ. p̃ıᵐ ãt ſoꝛale p̃nᵐ ẽ ens et verũ vle. Qm̃ iẽ p̃ a ꝑ põ aſſumeret de p̃nᵒ effectiuo q̃. ẽ eñ calor q̃ calidũ calef. ⁊ calefactionis p̃nᵐ in gñe cãe efficiẽtis q̃nus i ordine ad calefaciẽs ſe hẽat vt p̃nᵐ ſoꝛale. 2ᵒ ãt ꝓpõ ſubſumeret de p̃nᵒ ſoꝛali: ⁊ ſic p̃ceſſꝰ nihil cõcludẽt. Et ꝯfirmat̃: iſta rõ tendit ad ꝟ: qꝛ obꝫ hꝫ rõnẽ p̃ncipij ſoꝛal: ⁊ obꝫ itell's ẽ p̃ᵐ p̃nᵐ ſoꝛale. q̃ vbi appꝫ ꝙ ſi p̃. ma ꝓpõ ſi ſaluat̃ d' p̃n cipio ſoꝛali nihil fit. Si aũt iõdit 2ᵐ. Tũc obſtãt p̃ᵒ dcã ſua ıᵖᵃ. p. q. vbi d', ꝙ obm iſ poᵉ actiue q̃ paſſiue ſpecificat: qꝛ obm poᵉ actiue ẽ ſinꝫ: p̃aᵉ ſco ẽ ogẽ ꝛc ob vtroq̃ ꝯ: põ ſpecificat̃. n ſ obm mouet in genere cauſe formalis ſed q̃ſq̃ finalis q̃ſq̃ effectiue. Deinde obſtãt multa philoſophoꝝ dicta puta ꝙ appetibile qd eſt obm volũtatis mouet vt ſinis ⁊ vt agens.

¶ Ad hoc d'. ꝙ p̃cul dubio authoꝛ intendit ꝙ obm mouet in gñe cauſe formalis: alioquin nihil cõcluderet: ſꝫ non dixit abſolute ꝙ mouet vt p̃nᵐ formale: vt inſinuaret ꝙ non eſt p̃nᵐ formale intrinſecũ ſed extrinſecum. nõ ſi ſeparatũ vt idea: ſꝫ cõiunctũ. Calor eñ non ſolũ eſt p̃ıᵐ formale calefaciẽdi: ſꝫ etiam calefactionis quodãmõ, dico autẽ quodãmodo: qꝛ calor inq̃tum eſt p̃nᵐ effectiuũ calefactionis eſt eius p̃nᵐ in gñe cauſe efficientis: inq̃ntum vero eſt p̃nᵐ determinatiuũ illius ad ſpeciem eſt p̃nᵐ eiꝰ in gñe cauſe formalis extrinſece coniuncte tamẽ. Nec obſtãt huic ſenſui allata in oppm̃. qm̃ aliud eſt loqui de motione talis vel talis obi, et aliud eſt loqui de motione obi abſolute. Conceditur nãq̃ ꝙ tale obm mouet finalr̃ ⁊ tale effectiue ꝛc. et hoc d' in locis allegatis. Sed non conceditur ꝙ motio conueniens obꝫo abſolute ſit effectiua aut finalis: ſed formalis ſimo extrinſece. Obm eñ eſt velut extrinſeca forma actus. vñ authoꝛ qn̄ poſuiſſet ꝙ determinatio actꝰ ad ꝟ vel illud ſe tenet ex ꝑte obi n'ãm obi non vt tale vel tal: eſt. ſꝫ abſolute vt obm eſt cõtẽplatus in ordine ad determinationem actus: vidit ꝙ non determinabat actũ vt efficiens, nec vt finis: quia nihil hoꝝ omni obio determinanti actum cõuenit: ſed ad genus cauſe formalis recurrẽdũ eſſet: hoc eñ ⁊ oi vere obiecto cõuenit ⁊ per ſe cõuenit illi. Dixi autem vere obo ꝑpter multoꝝ in loquendi vſum terminos ob'a ſecundaria vocantium. hec eñ non mouent: qꝛ vere obiecta non ſunt: ſed termini potius operationum. Sicut natura leonis terminus eſt intellectionis diuine: ⁊ ſecuritas ruſtici regalis ꝓuidentie. ¶ Circa efficaciam proceſſus p̃ſenti poſiti in litera dubium occurrit: qm̃ aut non concludit ꝙ intellectus mouet voluntatem, qd eſt intentum: aut cõcludit ꝙ intellectus mouet oẽs vires anime ex parte obi. qd eſt falſum. Cum eñ ex hac rõne nihil aliud explicite habeat̃: niſi ꝙ obm intell's ex eo ꝙ p̃mũ p̃nᵐ formale eſt p̃m̃. ſ. determinatiuum actuũ ad ſpẽm. Ex hoc aũt aut ſequit̃ ꝙ itell's mouet cæteras potentias iuxta illam maximã. Primum in vnoquoq̃ gñe eſt cauſa oĩm eoꝝ que ſunt. poſt aut niſi non ſubintelligat̃ hec maxima voluntatis ⁊ abſq̃ nexu aliquo inferat̃ intell's. ex hoc ꝙ eiꝰ obm eſt p̃mũ p̃nᵐ formale h̃ꝫ quod moueat voluntatem q̃uis enim hoc. ſ. intellm mouere voluntatem ex parte obi ſit verũ ⁊ notum: quia p̃ſentat ei obm non tñ eſt actus quod hoc hꝫ ex hoc ꝙ eius. ſ. intellectus obum eſt primũ formale in quo ſi conſiſtit tota vis rationis litere.

¶ Ad euidentiã huiꝰ dubitationis, Scito ꝙ author primas radices attingẽs virtuſq̃ ꝙ motionis propoſite in litera ſcilicet ex parte ſubi: ⁊ ex ꝑte obi q̃ẽadmodũ p̃m agens in tota aĩa. ac ꝑ hoc mouẽs ad vſum actus intulit eſſe voluntatẽ: qꝛ ad eã ſpectat p̃m p̃ncipium finale (vt clare pꝫ l'ra) ita modo p̃ᵐ, mouẽs inter ꝑtes aĩe ad ſpecificationem actꝰ infert eſſe intellm ex eo ꝙ ad ipſum ſpectat p̃m p̃nᵐ formale: ⁊ ſi q̃dẽ ex ꝑte obiectoꝝ tm̃ diſcuſſio eſſet: par eſſet vtrobiq̃ iudicium. ſ. ꝙ quẽadmodũ p̃m p̃nᵐ finale eſt rõ reliquoꝝ ſiniũ, ita p̃ᵐ p̃nᵐ formale: qd eſt obm intell's eſt rõ in ſuo tamẽ ordine. i. in gñe cauſe formalis reliquoꝝ oboꝝ: oĩa eñ oba vt ſic ſub ente ⁊ vero vt particularia q̃dã cõtinent̃: ſꝫ ex parte potentiaꝝ aĩe loquẽdo eſt quodãmõ par ⁊ quodãmõ nõ par vtrobiq̃ rõ. quo ad primitatem eñ par eſt rõ. qꝛ quẽadmodũ (vt dictũ eſt) qꝛ volũtas eſt p̃m finale principiũ: ipſa inter ꝑtes aĩe eſt p̃mũ mouẽs ad exercitium. Ita quia intellectus eſt primum formale primum ipſe inter partes anime eſt primum mouens ad ſpecificationem: formalis enim principij opus hoc eſt. Quo ad extenſionem autem non eſt par ratio: quia voluntatis motio extendit ſe ad omnes anime vires ſubditas ꝛc. Motio autẽ intellectus non extendit ſe directe niſi ad voluntatem: ⁊ ratio diuerſitatis huius eſt modus cauſandi diuerſus. Motio enim voluntatis, quia eſt per modum imperij extenſiua et ſuaratione eſt. Motio autem intellectus, quia eſt per modum preſentantis, ad id tantum directe ſe extendit cui preſentat. vnde author in litera poſtquam poſuit vnde inferebatur quod intellectus eſt primum mouens qꝛ ſcilicet eius eſt primum principium formale ſtatim ſubdidit vnde haberetur quod motio eius ad voluntatem extenditur ponens modum quo intellectus motionem hanc facit ſcilicet per preſentationem obiecti: ⁊ dixit ⁊ iſto modo motionis intellectus mouet voluntatem ſicut preſentans ei obiectum ſuum. Hec enim verba non ſolum explanatiua ſunt veritatis in ſe. ſed connexiua ⁊ deductiua intenti. vt explanauimus: ⁊ per hec patet clare reſpõſio ad obſa.

eſt mouere: dupl'r autẽ aliq̃ vis aĩe inuenit̃ eſſe in poᵃ ad diuerſa. Vnoꝰ quãtũ ad agere vel nõ agere. Alioꝰ q̃tuꝫ ad agere ꝟ vel illũ. ſicut viſus q̃nq̃ videt actu, ⁊ q̃nq̃ non videt: ⁊ q̃nq̃ videt albũ, ⁊ q̃nq̃ videt nigrũ. Indiget igit̃ mouẽte q̃tũ ad duo. ſ. q̃tum ad exercitiũ vel vſum actus: ⁊ q̃tũ ad determinationẽ actus. q̃ꝝ p̃nᵐ eſt ex ꝑte ſubi: ꝙ q̃nq̃ inuenit̃ agẽs q̃nq̃ nõ agẽs. aliũ aũt ẽ ex ꝑte obi ſm ꝙ ſpecificat̃ actꝰ: motio autẽ ipſius ſubi eſt ex agente aliq̃. ⁊ cũ oẽ agens agat ꝑꝑ finẽ (vt. ſ. oñſum eſt) p̃nᵐ huiꝰ motionis eſt ex fine: ⁊ îde eſt ꝙ ars ad quã pertinet finis mouet ſuo imperio artẽ ad quã pertinet id quod eſt ad finẽ. ſicut gubernatoria ars imperat nauifactiue: vt in. 2. phy. dicit̃. bonũ autẽ in cõmuni qd habet rationem finis eſt obiectũ voluntatis. ⁊ iõ ex hac parte volũtas mouet alias potẽtias anime ad ſuos actꝰ: vtimur eñ aliis potẽtijs cum volumus: nã fines ⁊ ꝑfectiones oĩm aliarũ potẽtiarũ cõprehendunt̃ ſub obo voluntatis ſicut q̃dã ꝑticularia bona: ſemꝑ aũt ars vl' potẽtia ad quã pertinet finis vl'is mouet ad agendum artem vel potẽtiã ad quã pertinet finis particularis ſub illo vl'i cõprehẽſus. ſicut dux exercitꝰ q̃ intẽdit bonũ cõe. ſ. ordinẽ totius exercitus, mouet ſuo imperio aliquem ex tribunis qui intẽdit ordinẽ vniꝰ aciei: ſꝫ obm mouet determinando actũ ad modũ principij formalis a quo in rebꝰ n'alibꝰ actio ſpecificat̃: ſicut calefactio a calore. Primum autem principium formale eſt ens ⁊ verum vl'e qd eſt obm intell's: ⁊ ideo iſto mõ motionis intellectus mouet voluntatem ſicut preſentans ei obiectum ſuum.

Ad Primũ ergo dõm, ꝙ ex illa authoritate nõ hꝫ ꝙ intellectꝰ nõ moueat: ſed ꝙ nõ moueat ex neceſſitate. ¶ Ad 2ᵐ dõm, ꝙ ſicut imaginatio forme ſine eſtimatiõe cõuenientis vel nociui non mouet appetitum ſenſitiuum: ita nec apprehenſio veri ſine rõne boni ⁊ appetibilis. vñ itell's ſpeculatiuꝰ nõ mouet: ſed intellectus practicus: vt dicitur in. 3. de anima. ¶ Ad tertiũ dõm, ꝙ voluntas mouet intellectũ q̃tũ ad exercitium actus, qꝛ ⁊ ipm verũ qd eſt ꝑfectio intell's cõtinet̃ ſub vl'i bono, vt q̃dã bonũ ꝑticulare: ſed quantũ ad determinationẽ actus q̃ eſt ex ꝑte obi intell's mouet volũtatẽ: qꝛ ⁊ ipm bonũ apprehẽdit̃ ſm q̃dã ſpãlẽ rõne cõprehẽſam ſub vniuerſali ratiõe veri, ⁊ ſic patet ꝙ nõ eſt idem mouẽs ⁊ motum ſm idẽ.

¶ Utrum voluntas moueatur ab appetitu ſenſitiuo. Articu. 2.

AD Secũdũ ſic ꝓceditur. Vr̃, ꝙ volũtas ab appetitu ſenſitiuo moueri nõ poſſit, mouens eñ ⁊ agẽs eſt p̃ſtantiꝰ patiẽte: vt Aug. dicit. 12. ſuper geñ. ad literã. Sed appetitus ſenſitiuꝰ eſt inferior volũtate q̃ ẽ appetitꝰ intellectiuꝰ: ſicut ſenſus eſt inferior intellectu. ergo appetitus ſenſitiuus nõ mouet intellectũ. ¶ P̃. Nulla virtus particularis põt facere effectũ vniuerſale: ſꝫ appetitꝰ ſenſitiuus eſt virtus particularis: cõſequit̃ enim particularem ſenſus apprehẽſionẽ: ergo nõ põt cauſare motũ voluntatis qui eſt vl'is velut ꝯñs apprehẽſionem vniuerſalem intell's. ¶ P̃. Ut ꝓbat̃ in. 8. phyſi. Mouens nõ mouetur ab eo ꝙ mouet: vt ſit motio reciproca. ſed voluntas mouet appetitum ſenſitiuum inquantum appetitus ſenſitiuus obedit rationi. ergo appetitus ſenſitiuus non mouet voluntatem.

Sed Cõtra eſt, qd d' Jacobi. 1. Unuſquiſq̃ tentat̃ a cõcupiſcentia ſua abſtractꝰ ⁊ illectꝰ. nõ autẽ abſtraheret̃ q̃s a ꝯcupiſcẽtia, niſi volũtas eiꝰ moueret̃ ab appetitu ſenſitiuo: in quo appetitu eſt cõcupiſcẽtia ergo appetitꝰ ſẽſitiuꝰ mouet volũtatẽ.

Rñdeo Dõm, ꝙ ſicut ſupradictũ eſt, id qd apprehenditur ſub ratione boni ⁊ cõuenientis mouet voluntatem per modũ obiecti. Quod aũt aliquid videatur bonum ⁊ cõueniẽs ex duobus cõtingit. ſcilꝫ ex cõditiõe eius qd ꝓponit̃, ⁊ eius cui ꝓponit̃: cõueniẽs eñ ſm relationem d'. vñ ex vtroq̃ extremoꝝ dependet. ⁊ inde eſt ꝙ guſtus diuerſimode diſpoſitꝰ non eodẽ mõ accipit aliquid vt cõueniẽs ⁊ vt nõ conueniens. vñ philoſophus d' in. 3. ethi. Qualis vnuſq̃ſq̃ eſt talis finis videt̃ ei. Manifeſtũ eſt autẽ quod ſm paſſionẽ appetitus ſenſitiui immutat̃ homo ad aliquã diſpoſitionem. vnde ſm ꝙ hõ eſt in paſſione aliqua videt̃ ſibi aliq̃d cõueniẽs, qd non videt̃ extra paſſionẽ exiſti: ſicut irato videtur bonũ qd non videtur quieto: ⁊ per hũc modũ ex ꝑte obiecti appetitus ſenſitiuus mouet voluntatẽ.

Ad primũ Ergo dõm, ꝙ nihil prohibet id quod eſt ſimpliciter

¶ Super Articu. 2.

Circa corpus ſecundi articuli eiuſdem queſtionis dubium occurrit pro nonnullis quia ratio quare appetitus ſenſitiuus mouet voluntatem aſſignatur ex parte diſpoſitionis ſubiecti appetentis. Et tamen in calce concluditur quod appetitus ſenſitiuus mouet voluntatem ex parte obiecti: quomodo hec concluſio ſequitur ex illis premiſſis.

art. 5. co: ſi. et q. 10. ar. 3. ⁊ q. 77. a. 1. Et ſi. q. 5. a. 10. co. ⁊ q. 12. a. 3. ad. 2 et 6.

¶ Ad hoc dr q ꝯcluſio dicta ex premiſſis illis habet ſi ſane lr̃a intelligat. dupli'r eñ intelligi pōt q diſpō appetit' ſenſitiui moueat voluntatē: vno mō directe ⁊ immediate ⁊ ſic ea ꝯ [illegible] ipſaʒ ſiue q̄ ad exercitiu act' ſiue q̄ ad ſpecificatione act'. et h̄ eſt falſū. Alr̄ occaſionalr̄ ⁊ mediate: ⁊ h̄ mō ſimulat ex pte obi: i. q̄ ad ſpecificatione act' nō quo ad exercitiū. ⁊ h̄ fit ſic: quēadmodum eñ frigeſcēn corpi ꝯueniēs fit calefactiuū eius: ⁊ ex h̄ occaſional in tali hoie ap-
ꝑhenſio calefacti ut ꝯuenientis: ⁊ phātaſī voluntati deſiderat ⁊c. Ita iraſo appetitui ꝯueniēs fit vindicta. et ex h̄ occaſional qd in tellā practic' apꝑhendit repcuſſionē vt ꝯuenientē huic nūc ⁊c. Et ſic ꝑcuſſio apꝑhēſa vt ꝯueniēs nunc ⁊c. mouet volūtatem obiue. Et ſic ptʒ q diſpō appetit' ꝯtinua ſe teneat ex pte ſubi. nō mouet eñ volūtatē niſi ex pte obi: qr nō manet ipſaʒ niſi ꝓ ꝗto redūdat in talē apprehēſionē obi volūtatis. Conſtat eñ volūtatē ab obo apꝑhēſo vt ſic moueri. vñ notet in lr̃a duplicem poſuit radicem tal' vel talis apprehenſionis obi: alterā ex pte ipſi' obi: p̄ut q eſt bonum vl malū ſm ſe: alteraʒ ex pte appetēus. vtria que eñ ꝯueniētia vel diſconueniētia oritur: vt in litera dicitur.

t ſm ſe preſtāti' quo ad aliqd eſſe debilius: volūtas igit ſimpl'r p̄ſtātior eſt q̄ appetit' ſenſitiu', ſed quo ad iſtuʒ in quo paſſio dominat inquātū ſubiacet paſſioni preeminet appetitus ſenſitiuus. ¶ Ad ſcđm dicēdū, q act' ⁊ electiones hoim ſunt circa ſingularia. vñ ex hoc ipſo q appetit' ſenſitiu' ē vir' pticularis, hʒ magnā v̄tutē ad hoc q p ipʒ ſic diſponat hō vt ei aliqd videat ſic vel alr circa ſingularia. ¶ Ad tertiū dōm, q ſicut phs dicit in .i. polit. Ratio in q̄ eſt volūtas mouet ſuo imperio iraſcibilē ⁊ ꝯcupiſcibilē nō quidē deſpotico principatu: ſicut mouet ſeruus a dn̄o: ſʒ principatu regali ſeu politico: ſicut liberi hoīes reguntur a gubernāte: qui tñ poſſunt ꝯtramouere. vnde ⁊ iraſcibilis ⁊ ꝯcupiſcibilis poſſunt in contrariuʒ mouere ad voluntatem, ⁊ ſic nihil prohibet voluntatem aliquando ab eis moueri.

¶ Utrū volūtas moueat ſeipſam. Artic. 3.

Ad tertiū ſic proceditur. Uidetur q volūtas non moueat ſeipſam: oē eñ mouens inquātum hmōi eſt in actu, qd autē mouetur eſt in potētia: nā motus eſt actus exiſtentis in potentia inquātū hmōi: ſʒ nō eſt idē in potētia ⁊ in actu reſpectu eiuſdē. ergo nihil mouet ſeipſum: neqʒ ergo volūtas ſeipſam mouere pt. ¶ P̄. Mobile mouetur ad pn̄tiā mouētis: ſed volūtas ſemp ſibi eſt preſens: ſi ergo ſeipſam moueret ſemp moueret: qd p̄ʒ eſſe falſum. ¶ P̄. Uolūtas mouet ab itellectu vt dictū ē ſi igit volūtas mouet ſeipſaʒ: ſequit q idē ſimul moueat a duob' motoribus immediate: qd videtur inconueniens. non ergo voluntas mouet ſeipſam.

Sed Cōtra eſt, q voluntas dña eſt ſui actus: ⁊ in ipſa eſt velle ⁊ nō velle: qd nō eſſet, ſi nō hr̃et in ptāte mouere ſeipſam ad volēdū. ergo ipſa mouet ſeipſam.

Rñdeo Dōʒ, q ſicut ſupra dictū eſt: ad voluntatē ptinet mouere alias potētias ex rōne finis q̄ eſt volūtatis obm, ſʒ ſicut dictū eſt, hoc modo ſe hʒ finis in appetibilib', ſicut pncipiū in intelligibilib'. Manifeſtū eſt aūt q intellect' per hoc qd cognoſcit pn̄m reducit ſeipſum de potentia in actum quantū ad cognitionē ꝯcluſionū: ⁊ hoc modo mouet ſeipſuʒ, ⁊ ſimiliter voluntas per hoc qd vult finē mouet ſeipſam ad volendum ea que ſunt ad finem.

Ad primū Ergo dōm, q voluntas non ſm idem mouet et mouet. vñ nec ſm idem eſt in actu ⁊ in potētia: ſed in ꝗtū actu vult finē reducit ſe de potētia in actum reſpectu eoꝝ q̄ ſunt ad finē: vt. ſ. actu ea velit. ¶ Ad ſcđm dōm, q potentia voluntatis ſemp actu eſt ſibi preſens: ſʒ actus voluntatis quo vult finem aliqñ non ſemper eſt in ipſa volūtate: per hunc autem modū mouet ſeipſam. vñ nō ſequit qd ſemp ſeipſam moueat. ¶ Ad tertium dōm, quod nō eodem modo volūtas mouet ab intellectu, ⁊ a ſeipſa: ſed ab intellectu quidē mouet ſm rationem obiecti: a ſeipſa vero quantuʒ ad exercitium actus ſecūdum rationē finis.

¶ Utrum voluntas moueatur ab aliquo exteriori principio. Articu. 4.

Ad Quartū ſic ꝓceditur. Uideť, q voluntas nō moueať ab aliquo exteriori: motus eñ volūtatis eſt volūtarius: ſed de rōne voluntarij eſt q ſit a principio intrinſeco, ſicut ⁊ de ratione naturalis, ergo motus voluntatis eſt ab aliquo extrinſeco. ¶ P̄. Uoluntas violentiam pati non poteſt: vt ſupra oſtenſum eſt: ſed violentum eſt cuius principium eſt extra. ergo voluntas non poteſt ab aliquo exteriori moueri. ¶ P̄. Quod ſufficienter mouetur ab vno motore, non indiget moueri ab alio: ſed voluntas ſufficienter mouet ſeipſam: non ergo mouetur ab aliquo exteriori.

Sed Contra. Uoluntas mouetur ab obiecto: vt dictum eſt: ſed obiectū volūtatis poteſt eſſe aliqua exterior res ſenſui ꝓpoſita. ergo voluntas poteſt ab aliquo exteriori moueri.

Rñdeo Dōm, q ſm q voluntas mouet ab obiecto, manifeſtum eſt q moueri pōt ab aliquo exteriori, ſed eo mō quo mouet quātū ad exercitiū act', adhuc neceſſe eſt ponere volūtatem ab aliquo principio exteriori moueri: omne enim quod qñqʒ eſt agēs in actu: ⁊ qñqʒ in potētia, indiget moueri ab aliquo mouente. Manifeſtū eſt autē qd volūtas incipit velle aliqd cum hoc prius nō vellet: neceſſe eſt ergo q ab aliquo moueať ad volēdum, ⁊ q̄dē ſicut dictū eſt, ipſa mouet ſeipſam inquantū per hoc q vult finē reducit ſeipſam ad volēdū ea que ſunt ad finē. hoc autem nō poteſt facere niſi conſilio mediante: cum enim aliquis vult ſanari, incipit cogitare quomodo hoc conſequi poſſit: ⁊ per talem cogitationem peruenit ad hoc quod poteſt ſanari per me-

naturali moto, voluntas naturalr̄ moueret: ⁊ ſic hō eſſet vnū alal brutum. ¶ Ad euidētiā huius difficultatis ſcito tria. Primū eſt fundamentū huius rōnis ⁊ eſt id qd dictum eſt. ſ. q volūtas mouet ſe nō alio mō q̄ ex volūtate finis: ſed radix huius fundamēti non eſt pretermiſſa ab authore ſed in primo articulo huius qōnis poſita. ſ. q' pn̄m motionis ad exercitium actus eſt ex fine: qr oē agēs agit ꝓpter finē. Et in articu. 3. repetita ⁊ applicata quū dr qd ad voluntatē pertinet mouere alias potentias ex rōne finis. Eſt ergo via rōnis huius hec. oē agēs agit propter finē appetitū vel appetitu naturali vel animali. ſeu intellectuali: ſed voluntas mouēdo ſe alſo potentias q̄ ſe eſt agens. ergo aut ab ea ex appetitu finis vel naturali vl' animali ⁊c. Sed non ex appetitu nāli: qr ſic non moueret ſe. Sed [illegible] moueret illā eo mō q̄ grauia ⁊ leuia mouentur a gñante: nec eſſet volūtariū iſtud agere: vt patet: cuius oppm ſigñ voluntatē mouere ſe. ergo eſt ex appetitu alali ſeu intellectuali ideſt ex volitione finis: qd eſt intentum. Agere enim ex preuolitione finis ⁊ mediāte conſilio idē ſunt: ſicut cognoſcere ex principijs ⁊ mediante ſyllogiſmo idem eſt: hec aūt rōnis ꝓcedit ex per ſe notis cōmunibus animi ꝯceptionibus: vt de ſe patet. vnde nullam habet calumniam: ⁊ vtranqʒ expoſitionem il[l]ius excluſiue probatam complectitur euidentem. Et per hoc patet rñſio ad vltimam obiectionē ꝯ rationeʒ. Scito ſcđo q vt inferius. q. 16. arti. vlti. ad 3. ⁊ q. 17. ar. 5. ad tertium patet: volūtarij actus voluntatis ſic ſupra ſeipſos reflectuntur vt quilibet eorum implicite vel explicite formaliter vel virtualiter habeat rationem voliti obiectiue: ⁊ non ſolum per modum actus: dum enim eliga vitam contemplatiuā conſentio in talem electionem: ⁊ vtor voluntate mea ad actum eligendi applicando illam. Et ſic electio ipſa eſt actus ⁊ eſt volita vt obiectum ⁊ conſenſus

f. q. 17. art. 5. ad 2. ⁊ 80. ſi. cor. ⁊. 1. qō. 105. arti. 4. ⁊ qō. 106. ar. 2. cor. et. q. 111. ar. 2. cor. ⁊. 3. 5. c. aa. ⁊ 89.

ſi. q. 22 ar. 3. cō. ⁊ ad. 1. Et mal. q. 3. ar. 3 cor. et. q. 6. cor. et ad. 4. et 10.

¶ Super Arti. 3.

In titulo articuli tertij eiuſdem. q aduerte q aliud eſt querere. vtrum voluntas moueat ſeipſaʒ tanquaʒ ſuo actu: et aliud querere vtrum voluntas moueat ſeipſam. Stat eñ ꝑo affirmatiua iſti' q̄ſiti cū negatiua illi', ſtat eñ q volūtas moueat ſeipſam q̄ ad aliquē ſuū actū: ⁊ ꝯhr vez. ſit dicere q mouet ſeipſaʒ: ⁊ tñ non moueat ſeipſam q̄ ad oēm ſuū actū, ad pñtē q̄ qōnē nō ptinet niſi an voluntas reducat ſeipſam de po[tentia] ad actum: ſiue hoc ſit quo ad aliquem ſiue quo ad omnem ſui actum: ſufficit.

¶ Super Artic. 4.

Circa rōnē et ꝯcluſionē in corpore 4. art. eiuſdem. q. dubium occurrit circa rōnē q̄dē: qr ad actū volēdi ſufficit obm apꝑ-
hēſum p̄ns ⁊ volūtas inq̄t Sco. in q̄libe. q. 31. nō q̄ reqrit exteri' agēs: nec q ꝓ volēdo ſeipſum velle: vt rō lr̃e vult p'a. argr̄ qd rō lr̃e ꝯmittit ſophiſma ꝯñtis eñ eñ volūtariū (vt ſuperi' pʒ) dupl'r dicat. ſ. vel qr volitū: vel qr in ptāte volūtatis lr̃a ex hoc q primus act' voluntatis nō pōt eſſe volūtari'. pmo mō inferri q nullo mō eſt volūtari'. q̄ ⁊c. vbi pʒ manifeſtus error. Et ꝯfirmatur qr alio mō eſt volūtarium ipm volui: alio mō ipſa volitio nā illud vt obm hoc vt act': ac p hoc illud mediāte actu: hoc abſqʒ medio: cū eñ volo legere non ſolū legere eſt voluntariū. ſed etiā illud velle quo volo legere q̄uis diſſimilr: qr legere mediante velle: ipm aūt velle ſeipſo. Et tñ rō litere: qr primum velle nō pōt eſſe volitū vt obm: ꝯcludit q nō ē in ptāte volūtatis: ſed ex inſtātia ſuperiori: quātū dici poſſet. q iʒ primū velle nō poſſit eſſe volitum vt obm: eſt tñ volitū vt act': ⁊ ſic nō opʒ qd ſit volitus ꝯſilio mediāte. Preterea. Tota vis rōnis litere ꝯſiſtit in hac ꝯcluſione: voluntas mouet ſe mediante conſilio: ſeu ex aliqua voluntate ꝑſuppoſita tantum. Et tñ neqʒ hic neqʒ in precedenti artic. ꝓbata eſt quo ad vtrāqʒ expoſitionē. Probatuʒ eſt eñ q volūtas mouet ſe hoc modo: ſʒ non eſt ꝓbatū q non alio modo: ſup qua tñ negatiua fundať tota vis rōnis in lr̃a: vt ptʒ intuean. q̄ ⁊c. Cōtra ꝯcluſionē ho ſcot' vbi ſupra arguit: qr ſi volūtas in primo actu, nāli inſtinctu moueret ab intellectu

viſus: ⁊ econtra dum vtor voluntate mea applicando illam ad amandum deum conſentio in talem viſum ⁊ eligo illum: ⁊ ſic viſus habet rationem actus: ⁊ cum hoc eſt volitus vt obiectum conſenſus ⁊ electionis. ⁊ ſimiliter dum conſentio in amicitiam diuinam vtor voluntate applicando ad conſenſum ⁊ eligo eundē: ⁊ ſimiliter conſenſus eſt actus ⁊ volitus vt obiectum electionis ⁊ viſus: quia igitur non quandoque ſed ſemper quum voluntas mouet ſe vtitur ſeipſa applicando ſe ad volendum vel nolendum ⁊c. Et omnia huiuſmodi actus eſt implicite vel explicite formaliter vel virtualiter volitus vt obiectum. Licitum fuit authori ex negatione voluntarij obiectiue in huiuſmodi actibus inferre negationem voluntarij ſimpliciter ⁊ hoc non ſolum quaſi gratia materie: ſcilicet actuum huiuſmodi in quibus voluntarium vt actus non inuenitur ſine voluntario vt obiectum: vt dictum eſt: ſed etiam gratia forme: quia ſi ſubtiliter perſpiciatur diſtinctio voluntarij in voluntarium vt volitum ⁊ voluntarium: quia in poteſtate voluntatis, non eſt diſtinctio in diſparata genera voluntarij: ſed eſt diſtinctio diſtinctorum modorum generis directe vel indirecte: voluntarium enim vt volitum eſt directe voluntarium: vt voluntarium vero quia in poteſtate voluntatis eſt indirecte: ea indirectione quia ſcilicet ſubeſt poteſtati voluntatis

tatis

tatis vt ſit obīm eius volentis aut nolentis: hac eſt ſola rōne voluntariū inducit. vñ quum voluntarium ſcdo mō in idē redeat cū voluntario pmo modo: ſicut ex oīmoda negōne voluntarij primo mō inferre ſeqˀr negōnem voluntarij ſimplr. vt eſt iam pꝫ voluntarium q: in poteſtate voluntatis ad voluntariū ſimplr vt obīm reducit: ſicut obīm indirecte ad obīm directe: ⁊ ꝓꝫ ſub oīmoda negōne obīi vtriuſq; modi negatio cōprehendit. Et per hoc patet rñſio ad alias noſtras obiones ꝯ rōnem. Scito tertio qđ aliud eſt loqui de volitiōe: ⁊ aliud de volūtate vt a volūtate applicante ſeipſam ad volēdū. volitio enī nil aliud dr niſi opatio nē voluntatis q̄ vult: et certū eſt ꝙ ad volendum ſufficit voluntas cū obo: ſed ad volēdū a ſe: ita qđ ly a ſe dicat cāitatē applicantē ſeipſam ad volēdū nō ſufficit voluntas cū obo: ſed exigit voluntas ꝓuolens finē. ⁊ rō huius eſt q: velle a ſe nō ſolū importat velle ſed agere ſeu mouere: qđ q: opꝫ fieri pp̄ finē ꝑagit nā vel ipe appetitum finis: vt dictum eſt. Et nō aduertere hoc cauſa eſt loquentū ⁊ q: actio ipſa eſt magis pp̄ finem ꝙ obīm ⁊ volitio ꝙ volitū: vt pꝫ quum amo deū: diuus Thomas ꝗ ſupra hoc ꝙ agens agit pp̄ finem edificabat applicationem voluntatis ad volendū in rōne volui pp̄ finem cōtēplanus maxi: ē: et ex ea ſic accepta ſrītā: tē inuenit atq; docuit vnde ꝯuis volitū vt obiectū hēat directiuā rōnem volīti ꝙ volitum vt actus volūtarū tñ vt actus: hꝫ magis rōnē eius qđ eſt eſſe pp̄ finē ꝙ obīm actus: ⁊ propterea hoc in loco vbi tota vis cōſiſtit in hoc qđ eſt eſſe volitū pp̄ finē actio ipſa per modū actionis exercita primum tꝫ locū. Et p hec pꝫ reſponſio ad rationem Scoti.

¶ Ad id vero qđ ꝯtra concluſionem obiicit faciliime reſpōdet negando ſequelā. Quāuis enī primus actus voluntatis ſit ex inſtīctu dato ab exteriori nō obiecto: ſed cā effectiua deo: ipſa tñ iā ex hac finis volitione ſeipſam mouet ad volendum alia propter finē: quod brutis non cōuenit: q̄ñ ad omnia mouenť ab inſtinctu. Eſt igitur autoris ſententia qđ ſicut ꝓhans graue dat graui naturalem appetitum motus et loci deorſum: et propterea ceſſante impedimento graue ex rñ. appetitu accepto mouetur deorſum et quieſcit ibi: ita genitor voluntatis dat ei naturalem inclinationem in bonum, ita ꝙ propoſito per intellectum bono abſq; impedimento voluntas tēdit in illud actu elicito qui eſt volitio. Et hic actus dicitur eſſe ab exteriori agente ea ratione qua motus grauis a generante dicitur. Et merito: quia ad hunc actum voluntas non concurrit vt propter finem agens. ſed vt ad finem tendens ex directione ſuperioris agentis ordinantis ipſam in hoc: et

propterea hic actus licet ſit velle ⁊ voluntatis ⁊ a voluntate vt eliciente actum: non tamen eſt voluntarius: quia non eſt a voluntate vt applicante ſe ad volendum ſed naturalis: quia dator nature applicat ipſam mediante inclinatione data ad volendum: oportet enim vt in litera dicitur dari proceſſum in infinitum in voluntarijs niſi deueniatur ad vnum non voluntarium ſed naturalem actum voluntatis in quo ſit ſtatus.

1.qđ.15. ā.3.⁊.4 Et.22ᵉ. q.95. ā. 3.6.⁊.7 et.2.dī. 15.qđ.1. ar.2.⁊.3 ⁊.3.ꝯ c. ā 4. vſq; 93. Et ři.q. 3.ā.9.⁊ 10. et opuſ. 3.c.129. 236.et 261. et opuſ. 10.ā.19 et opuſ. 25.c.5. et opuſ. 26.

dicā: ⁊ hoc vult: ſed q: nō ſemper ſanitatē actu voluit: neceſſe eſt ꝙ incipet velle ſanari ab aliquo mouente. ⁊ ſi quidē ipſa moueret ſeipſam ad volēdū: oportuiſſet ꝙ mediāte cōſilio hoc ageret ex aliq̄ volūtate preſuppoſita: hoc aūt nō eſt procedere in infinitū. vnde neceſſe eſt ponere ꝙ in primum motum voluntatis volūtas ꝓdeat ex inſtinctu alicuius exterioris mouentis: vt ariſto. cōcludit in quodam caplo ethice eudimice.

Ad Primum ergo dōm, qđ de rōne voluntarij eſt qđ principium eius ſit intra: ſed nō opꝫ ꝙ hoc pncipiū intrinſecū ſit primū pncipiū nō motū ab alio. vnde motꝰ voluntariꝰ etſi hēat pncipiū ꝓximū intrinſecū tñ pncipiū pmū eſt ab extra: ſicut ⁊ pmū pncipiū motꝰ nālis eſt ab extra, ꝙ. ſ. mouet nāz. ¶ Ad ſcꝫ dōm, ꝙ hoc nō ſufficit ad rōnē violēti ꝙ pncipiū ſit extra: ſꝫ oꝫ addere: ꝙ nullā cōferat vim patiēs qđ nō cōtingit dū volūtas ab exteriori mouetur. nā ipſa eſt q̄ vult ab alio tñ mota. Eſſet aūt motus iſte violētꝰ ſi eēt ꝯtrꝰ motui volūtatis, ꝙ in ꝓpoſito eē nō pōt: q: ſic idē vellet ⁊ nō vellet. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ volūtas q̄ntū ad aliqd ſufficienter ſe mouet ⁊ in ſuo ordine. ſ. ſicut agēs ꝓximū: ſed nō pōt ſeipſam mouere q̄ntū ad oīa: vt oſtenſum eſt: vnde indiget moueri ab alio ſicut a primo mouente.

¶ Utrum voluntas moueatur a corpore celeſti. Articu. 5.

AD Quintum videť qđ volūtas hūana a corpe celeſti moueatur. oēs eñ motus varij ⁊ multiformes reducuntur ſicut in cām in motū vniformē q̄ eſt motus celi: vt ꝓbať in octauo Phyſi. ſed motꝰ humani ſunt varij ⁊ multiformes incipiētes poſtq̄ priꝰ nō fuerāt ergo reducunť in motū celi ſicut in cām q̄ eſt vniformis ſm nām. ¶ P̄. Scđm aug. in 3. de tri. corpa inferiora mouenť p corpa ſuperiora: ſed motus hūani corpis q̄ cauſať a voluntate nō poſſet reduci in motū celi: ſicut in cām, niſi ēt voluntas a celo moueref. ergo celū mouet voluntatē humanā. ¶ P̄. Per obſeruationē celeſtiū corporū aſtrologi quidam ꝟa pnuntiant de humanis actibus futuris qui ſunt a voluntate. qđ nō eſſet ſi corpora celeſtia voluntatem hominis mouere non poſſent mouetur ergo volūtas humana a celeſti corpore.

Sed cōtra Eſt, ꝙ Dama. dicit in 2. lib. ꝙ corpa celeſtia nō ſunt cauſe nrōꝝ actuum, eſſent aūt ſi volūtas q̄ eſt humanorū actuum principiū, a corporibus celeſtibus moueref. non ergo mouetur volūtas a corporibus celeſtibus.

Rñdeo Dōm, ꝙ eo mō q̄ volūtas mouetť ab exteriori obo manifeſtū eſt ꝙ volūtas pōt moueri a corpibꝰ celeſtibꝰ: inq̄ntū. ſ. corpa exteriora q̄ ſenſui ꝓpoſita mouēt volūtatē, ⁊ ēt ipſa organa potētiaꝝ ſenſitiuarū ſubiacent motibꝰ celeſtiū corporū. Sꝫ eo mō quo volūtas mouef q̄ntum ad exercitiū actꝰ ab aliquo exteriori agēte adhuc quidā poſuerūt corpora celeſtia directe imprimere in volūtatē humanā: ſed hoc eſt impoſſe. volūtas eñ vt dr̄ in tertio de aīa, ē in rōne. Rō āt ē potētia aīe nō alligata organo corpali. vñ relinqť ꝙ volūtas ſit potētia oīno imaterialis ⁊ incorpea. Manifeſtū eſt aūt ꝙ nullū corpus agere pōt in rem incorporeā, ſꝫ potiꝰ ecōuerſo, eo ꝙ res incorporee ⁊ imateriales ſunt formalioris ⁊ vlioris ꝟtutis, q̄ quecūq; res corpales. vñ ipoſſe ē ꝙ corpus celeſte impmat directe in intellm aut volūtatē, ⁊ pp̄ hoc Ariſt. in li. de aīa recitās opinionē dicētiū, ꝙ talis ē volūtas in holbꝰ, qualē in die inducit pr̄ deoꝝ, viroꝝq;. ſ. Jupiter, ꝑ quē totū celū itelligūt, attribuitur eis q̄ ponebāt itellꝫ nō differre a ſenſu. oēs enim vires ſenſitiue cū ſint actus organorū corporaliū ꝑ accñs moueri pñt a celeſtibus corpibꝰ motis. ſ. corpibꝰ quorū ſunt actꝰ, ſed q: dcm̄ eſt ꝙ appetitꝰ intellectiuꝰ quodāmō mouef ab appetitu ſenſitiuo indirecte redūdāt motus celeſtium corporū in voluntatē: inq̄ntum ſcꝫ per paſſiones appetitus ſenſitiui voluntatem moueri contingit.

Ad Primum ergo dōm, qđ multiformes motus voluntatis humane reducūtur in aliquā cām vniformem, que eſt in intellu ⁊ voluntate ſuperiorū. qđ nō pōt dici de aliquo corpe: ſed de aliqua ſuperiori ſubā immāli. vñ non opꝫ ꝙ motꝰ volūtatis in motū celi reducať ſicut in cām. ¶ Ad ſcđm dōm, qđ motus corporales hūani reducunť in motū celeſtis corporis ſicut in cām, inq̄ntū ipſa diſpoſitio organorū cōgrua eſt ad motum aliqualiter ex impreſſione celeſtiū corporum: ⁊ inq̄ntum etiā appetitꝰ ſenſitiuꝰ cōmouetur ex impreſſiōe celeſtiū corporū: ⁊ vlteriꝰ inq̄ntum corpa exteriora mouenť ſm motū celeſtiū corporū: ex quorū cōcurſu voluntas incipit aliqđ velle ⁊ nō velle. ſicut adueniēte frigore incipit aliquis velle facere ignē. ſed iſta motio volūtatis eſt ex parte obi exteriꝰ pñtati non ex parte interioris inſtinctus.

¶ Ad tertiū dōm, qđ ſicut dcm̄ eſt, appetitus ſenſitiuus eſt actus organi corporalis: vnde nihil ꝓhibet ex impreſſione corporum celeſtiū aliquos eſſe habiles ad iraſcendum vel cōcupiſcēdū, vel aliquā hmōi paſſionē. ſicut ⁊ ex complexione nāli plures hoīm ſequunť paſſiōes q̄bus ſoli ſapiētes reſiſtunt et ideo vt in pl̄ibus verificanť que pronuntiantur de actibus hoīm ſm cōſiderationē celeſtiū corporū. Sed tñ vt Ptolemeus dicit in centilogio. Sapiēs dñabiť aſtris. ſ. q: reſiſtens paſſionibus impedit per voluntatem liberam ⁊ nequaq̄ motui celeſti ſubiectam, hmōi celeſtiū corporum affectus, vel vt Auguſt. dicit. 2. ſuper Gene. ad literam. Fatendum eſt quando ab aſtrologis vera dicuntur inſtinctu quodam occultiſſimo dici: quem neſcimus humane mentes patiuntur. quod cum ad decipiēdum homines fit, ſpirituum ſeductorum operatio eſt.

¶ Super Articulum quintum.

IN corpore quinti articuli dubium occurrit quare res immaterialis formalioris ⁊ vniuerſalioris nature, et virtutis quam ſit corpus poteſt directe moueri a corpore vt ab obiecto: ⁊ non poteſt moueri ab eo vt a motore ad exercitium. ſicut enim ad primam motionem ſufficit in mouente maior nobilitas ſecundum quid vt in hac queſtione articulo ſecundo ad primum dicitur. Ita in ſecunda: vt patet ex hoc quod voluntas mouet intellectum ad exercitium: et tamen apud diuum Tho. eſt ſecundum quid tantum nobilior intellectu. Et rurſus ratio aſſignata in litera non minus excludit primam motionem quam ſecundam. Ex hoc enim qđ mēs eſt formalioris ⁊ vniuerſalioris virtutis quam corpus excluditur paſſio a corpore non ſolum vt effectiuo ſed etiam vt a formali principio qđ eſt excludere motionem ab eo per modū obiecti: vt in primo articulo huius queſtionis dictum eſt.

¶ Ad hoc breuiter dicitur quod ſecundum veritatem neutro modo corpus poteſt agere in rē immaterialem propter rationem allatam: et plures alias quas vide ſi vis in tertio contra Gent. capitulis. 84. ⁊. 85. vnde ⁊ in prima parte dictum eſt et declaratū: quod phantaſmata non niſi facta in actu lumine intellectus agentis poſſunt mouere intellectum. Et vſq; adeo diuus Tho. in queſtio. 84. articulo. 6. hec ponderauit: vt concluderet qđ tota cognitio ſenſibilis vſq; ſcilicet ad cogitatiuā incluſiue non eſt cauſa intellectualis notitie: ſed eſt materia cauſe ſcilicet intellectus agentis. Ratio autem quare conceditur et hic et alibi: quod voluntas ſiue intellectus mouetur ab exteriori tanquam obiecto, et non tanquam a motore ad exercitium: eſt quia ad mouendum obiectiue exteriora concurrunt: et ſi non ſufficienter tamen inchoatiue mediate et vt materia obiecti. Ad mouendum autem ad exercitium nullo modo concurrunt ex parte motoris ad exercitium. Eſt enim talis motor ſolus deus cum ipſa voluntate: vt in queſtione patet.

¶ Utrū voluntas moueat̃ a deo ſolo ſicut ab exteriori principio. Articu. 6.

AD Sextū videt̃ ꝙ volūtas nō a ſolo deo moueat̃, ſicut ab exteriori ꝑncipio. inferi° cū natū eſt moueri a ſuo ſuperiori ſicut corpora inferiora a corporibus celeſtibus, ſed volūtas hoīs hȝ aliquid ſuperius poſt deū .ſ. angelū. ergo volūtas pōt moueri, ſicut ab exteriori principio etiā ab angelo. ¶ P̄. Actus volūtatis ſequit̃ actū intellectus: ſed intellectus hoīs reducit̃ in ſuū actū nō ſolū a deo, ſed ēt ab angelo ꝑ illuminationes vt Diony. dicit ergo eadē rōne ⁊ voluntas. ¶ P̄. Deus nō eſt cauſa niſi bonorū: ſcḋm illud Geñ. 1. Uidit deus cuncta que fecerat ⁊ erāt valde bona. ſi ergo a ſolo deo voluntas hoīs moueret̃ nunꝙ moueretur ad malum, cū tn̄ voluntas ſit qua peccatur ⁊ recte viuitur: vt aug. dicit.

Sed cōtra Eſt, qḋ ap̄ls dicit ad Phil. 2. deus eſt qui operatur in nobis velle ⁊ perficere.

Rn̄deo Dōm, ꝙ motus volūtatis eſt ab intrinſeco, ſicut ⁊ motus nālis: ꝙuis aūt rē naturalē poſſit aliquid mouere qḋ nō eſt cā nāe rei mote, tn̄ motuȝ naturalē cauſare nō pōt, niſi qḋ eſt aliqualiter cā nāe. Mouetur em̄ lapis ſurſum ab hoīe qui nām lapidis nō cauſat, ſed hic motus nō eſt lapidis nālis: naturalis āt mot⁹ eius nō cauſatur niſi ab eo qḋ cauſat nām. vn̄ dicit̃ in. 8. phyſi. ꝙ gñans mouet ſcḋm locū grauia ⁊ leuia. ſic ergo hoīem volūtateȝ hn̄tē cōtingit moueri ab aliquo qui non eſt cā eius, ſed ꝙ mot⁹ volūtarius eius ſit ab aliquo principio extrinſeco qḋ nō eſt cā volūtatis, eſt impoſſe. volūtatis aūt cā nihil aliud eſſe pōt ꝙ̄ deus. Et hoc pȝ dupl'r, primo quidem ex hoc ꝙ voluntas eſt potentia aīe rōnalis, que a ſolo deo cauſat̃ ꝑ creationeȝ vt in primo dictū eſt. Scḋo ṽo ex hoc, ꝙ volūtas hȝ ordinē ad vniuerſale bonū. vn̄ nihil aliud pōt eſſe voluntatis cauſa niſi ipſe deus qui eſt vniuerſale bonū. omne aūt aliud bonū per participationē dr̄. ⁊ eſt quoddam perticulare bonū. particularis aūt cā nō dat inclinationē vlēm. vn̄ nec mā prima que eſt in potētia ad omnes formas poteſt cauſari ab aliquo particulari agente.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ angelus nō ſic eſt ſupra hoīeȝ ꝙ ſit cā volūtatis ei⁹, ſicut corpa celeſtia ſunt cā formarū nāliū ad quas cōſequunt̃ nāles mot⁹ corporū nāliū. ¶ Ad 2m dōm, ꝙ intellect⁹ hoīs mouet̃ ab angelo ex pte obi, qḋ ſibi ꝓponit̃ ṽtute āgelici luminis ad cognoſcendū. ⁊ ſic ēt volūtas ab exteriori creatura pōt moueri: vt dictum eſt. ¶ Ad tertium dicendum, ꝙ deus mouet voluntateȝ hoīs ſicut vniuerſalis motor ad vle obiectū voluntatis qḋ eſt bonū: ⁊ ſine hac vniuerſali motiōe hō non pōt aliquid velle. ſed homo per rōnem determinat ſe ad volendum hoc vel illud, qḋ eſt vere bonū vel apparēs bonū. ſȝ tn̄ interdū ſpāl'r deus mouet aliquos ad aliquid determinate volēdū qḋ eſt bonū: ſicut in his quos mouet per gratiam, vt infra dicetur.

¶ De modo quo voluntas mouet̃. Qō. 10.

DEinde Conſiderādum eſt de mō quo volūtas mouetur. ¶ Et circa hoc querūtur quatuor. Primo vtrū voluntas ad aliquid naturaliter moueatur. Secūdo vtrū de neceſſitate moueatur a ſuo obiecto. Tertio vtrū de neceſſitate moueatur ab appetitu inferiori. Quarto vtrum de neceſſitate moueatur ab exteriori motiuo, ꝙ eſt deus.

¶ Utrum volūtas ad aliquid naturaliter moueatur. Articu. 1.

AD primū Uidet̃ ꝙ voluntas non moueat̃ ad aliquid naturaliter. Agens em̄ naturale diuidit̃ contra voluntariū: vt pȝ in principio ſecundi phyſi. non ergo voluntas ad aliquid naturaliter mouetur. ¶ P̄. Id ꝙ eſt naturale ineſt alicui ſemper, ſicut igni eſſe calidū, ſed nullus motus ineſt voluntati ſemper. ergo nullus motus eſt nālis volūtati. ¶ P̄. Natura eſt determinata ad vnum. ſed volūtas ſe hȝ ad oppoſita ergo voluntas nihil naturaliter vult.

Sȝ Cōtra eſt, ꝙ mot⁹ volūtatis ſequit̃ actū intell'c, ſed intell'c aliqua intelligit nāliter ergo ⁊ volūtas aliq̄ vult nāl'r.

Rn̄deo Dōm ꝙ ſicut Boeti⁹ dicit in lib. de duab⁹ naturis, ⁊ ph̄s in. 5. meta. natura dr̄ multipliciter, qnq̄ em̄ dr̄ principium intrinſecum in rebus mobilibus, ⁊ talis natura eſt vel materia vel forma mālis, vt pȝ in. 2. phyſi. Alio mō dr̄ nā queliȝ ſubſtātia vel quodlibet ens. ⁊ ſcḋm hoc illud dr̄ eſſe nāle rei qḋ cōuenit ei ſcḋm ſuam ſubſtantiā, ⁊ hoc eſt qḋ per ſe ineſt rei. in oībus aūt ea q̄ nō ꝑ ſe inſunt reducunt̃ in aliquid ꝙ ꝑ ſe ineſt, ſicut in ꝑmū. et iō nec̄e eſt ꝙ h' mō accipiēdo nām ſemꝑ ꝑncipiū i his q̄ cōueniūt rei ſit nāle. ⁊ hoc manifeſte apparet in intellectu, nā principia intellectualis cognitiōis ſunt nāliter nota. ſil'r ēt principiū motiuū volūtarioꝝ opȝ eſſe aliqḋ nāliter volitū. hoc aūt eſt bonū in cōi, in ꝙ vo

¶ Super arti. 6.

IN ar. 6. eiuſdē qōnis aduerte duo. Primo ꝙ quia in titulo exprimitur ly ſicut ab exteriori prin°: non oportet in corpore articuli cum de cauſa motus naturalis vel voluntarii agitur facere vel ſubintelligere diſiunctiuā: puta ꝙ non poteſt cauſari niſi a dante naturam ſeu voluntatem. vel a ſeipſo hoc em̄ licet verum ſit abſolute: in genere tamen exterioris princi[illegible] non cōprehenditur ſpiritner:

1.q.80. qui eſt pm̄ intrinſecū:
art.1. Et ſed ſolummodo dator
1.q.105 nature aut volūtatis.
arti.4 ⁊ Secundo ꝙ in reſ[illegible]one
q.111. ā. ad tertiū habet̃ quod
2. Et 3. deus non ſolum potē-
c̄ō.c.88. tiam voluntatis dat:
⁊ 89.91. ⁊ ſed actū volēdi clau-
93. p[illegible]°. ſum in omni actu vo-
Et mal. lendi ipſam. ſ. volitio-
q.3. ar.3 nē boni. In omni em̄
cor. ⁊ q. volitione hec volitio
16. arti. clauditur vt principiū
5. cor. et in cōcluſione. Et ꝓpte-
ad 13m. rea in litera dicitur ꝙ

ex hac volitione volūtas propter rōnem determinat ſe ad hoc vel illud bonū vere vel apparēter: ⁊ ſine illa preſuppoſita, a volitiōe nihil olo velle pōt: ſicut nec ſine principiorum cognitione intell'c aliquid noſſe pōt. Et hec volitio eſt illa ad quā dictū eſt oportere voluntatem moueri ab alio etiā quo ad exercitium actus: ſcḋm hanc enim fertur actus in finem: ⁊ ex hac vult q̄cquid vult.

¶ Super. q. 10. Articulum primum.

IN queſtionis decime articu. primo. Scito quod ly naturaliter in titulo poſitum ſumitur vt diſtinguitur cōtra ly libere. ¶ In corpore eiuſdeȝ primi articuli dubium occurrit ex eo ꝙ autor diuertere vr̄ a propoſito. dum queſtio eſt de naturali vt diſtinguitur contra liberū: ⁊ ſolutio q̄ſtionis eſt de naturali vt diſtinguit̃ cōtra accidētale: vt pȝ in litera. ¶ Ad hoc breuiter dicitur ꝙ qȝ nāle vt diſtinguit̃ contra liberū ſequitur ad nāle .ſ. ſubſtantiale. omne em̄ ſubſtātiale eſt nāle. ex hoc ꝙ author declarauit in volūtate inueniri motū nālē .ſ. ſubſtālem optime ſatiſfecit q̄ſtioni an ſit talis motus nālis vt diſtinguit̃ cōtra liberū. Ea aūt fuit ratio proceſſus: quia videlicet ratio ſignificata per nomen naturalis aperienda erat. vnde ſi hominis ſubſtantia natura eſt: quicquid ſcḋm ſubſtantiam ineſt ſcḋm naturā ineſt: ac per hoc ⁊ ſubſtantiale ⁊ naturale eſt: ſcḋm ſubſtantiam autē ineſt quicquid ꝑ ſe ineſt. ergo iuxta hanc nature ſignificationē qua ⁊ volūtas natura eſt: per ſe ineſſe ⁊ ſcḋm ſubſtantiā ⁊ naturaliter idem ſunt. hec autē equiualere naturali vt diſtinguitur contra liberum patet ex eo: quia liberū habet ꝓ cauſa velle: naturale aūt eſſe. Id enim ſolum libere fit: qḋ fit quia vult: ⁊ id ſolum naturaliter ineſt quia eſt: vt in prima parte dictum eſt: quicquid aūt ſcḋm ſubſtantiam ſeu per ſe ineſt clare patet ꝙ ineſt: quia talis eſſe ſubſtantialis eſt: ⁊ non quia ſic vult. Nulla ergo diuerſio hic fuit: ſed alia perſcrutatio naturalis ex qua doceremur naturalitatem in omnibus inuenire: ſicut author fecit. Ex hac enim ratione naturalis: adiuncta altera propoſitione communi ſcȝ qḋ per ſe prius eſt his que non ſunt per ſe: intulit vniuerſalem rationem ſcilicet ꝙ principium conuenientium alicui ineſt naturaliter id eſt per ſe ⁊ ſcḋm ſubſtantiam: ⁊ quia eſt talis nature: ⁊ nō quia vult. Ex hac enim rōne ſubintellecta minore ſcilicet quod motus conuenientes voluntati ſunt ordinati ſecundū rationem principii ⁊ principiati: quod eſt per ſe notum ſtatim habetur intentū ſcilicet ꝙ aliquis motus ineſt voluntati ſecundum ſubſtantiam per ſe naturaliter quia eſt talis ⁊ non quia vult. ¶ In eiuſdem articuli corpore nota tripliciter poni naturaliter volitum. primo bonum. ſecundo beatitudineȝ. tertio omne conueniens volenti ſecundum ſuam naturam: ⁊ de primis quidem duobus euidens ratio in litera redditur. de tertio autē non. vnde et dubitatur et de ipſo ⁊ de eius ratione. De ipſa quidē, quia experimur oppoſitum dum eligimus nō cōuenientia ſecundū naturam vt neſcire non viuere: nec euaditur dicendo ꝙ hoc appetimus per accidens: quoniam oppoſita eorū que naturaliter volumus: nec per ſe nec per accidens velle poſſumus: vt patet de primo ⁊ ſecundo. De ratione vero ſcilicet quia per voluntatem appetimus etiam pertinentia ad alias potentias ⁊ totum hominē: quandoquidem nulla apparet connexio huiuſmodi ad illam cōcluſionem. vnde enim ſequitur per voluntatē appetimus etiam pertinentia ad alias potentias ⁊ totum hominem. ergo naturaliter volumus omnia conuenientia volentibus ſcḋm ſuam naturam. ¶ Ad primum horuȝ breuiter dicitur qḋ ſicut in rebus exterioribus naturale inuenitur dupliciter. ſcilicet ſemper vel frequenter. Motus enim celeſtes naturales ſunt vt vniuerſaliter et ſemꝑ indeficientes a naturali curſu: motus aūt inferiores naturales ſunt vt in pluribus et frequenter indeficientes: ita et in voluntatis motibus naturalibus inuenitur naturalitas vtroꝗ modo. ad quedam voluntas ſic naturaliter eſt determinata vt non poſſit aliquo pacto velle oppoſituȝ. Ad quedā ſic naturaliter determinata eſt vt poſſit ꝑ accidens oppoſitum velle. In primo ordine ſunt due prime volita in litera numerata. In ſecundo vero eſt tertium volitorum genus vnde ad hoc tertium volitum volūtas non plus videtur naturaliter inclinata ꝙ̄ voluntas affecta habitu virtutis acquiſite ad opus illius virtutis: niſi pro q̄to inclinatio ex natura potior eſt ꝙ̄ ex acquiſito habitu: ⁊ ſicut voluntas in iuſtitia habituata poteſt iniuſte facere: ita voluntas naturaliter inclinata in bonum conueniens volenti ſecundum ſuam naturam poteſt eius oppoſitum velle.

1. q. 41. ar. 2. co. Et hi. q. 22. ar. 3. ⁊ q. 9. Et mal. qō. 16. ā. 4. ad 3m.

¶ Ad ſecundum vero dicitur quod licet verba illa litere ſi ſola ſumantur non inferant niſi extenſionem voluntatis vt eius obiecti ad hoc tertium. Si tamen intelligantur coniuncta precedentibus inferunt naturalitatem motus voluntatis in hoc tertium. Ad cuius euidentiam ſcito quod voluntas tripliciter ſumitur: ſcilicet vt quedam potentia. ſecundo vt elicitus ex quodam in quiddam tertio vt appetitus ipſius totius volentis. Et quidem quia voluntas potentia quedam eſt ideo naturaliter fertur in bonum quod eſt volitum primo poſitum in litera. Quelibet enim potentia naturaliter determinata eſt ad ſuum obiectum, ita ꝙ non poteſt in oppoſitum: quia

vero eſt volitiua cuiuſdam ex quodã ſm rõnẽ3 cãe ⁊ cãti. iõ naturaliter vult beatitudinẽ que finale pn^m eſt, qđ volitũ eſt ſcđo poſitum: qꝛ aũt eſt a natura data volenti non ſolum vt velit ſibi ipſi voluntas, ſed etiam vt velit ipſi volẽti ſm ſeipſum ⁊ ſuas partes ideo naturaliter vult bonum conueniens volẽti ſcđm ſuam naturam qđ eſt volitum tertio loco in litera poſitum: quodlibet enim horũ triũ habet rõnem primi ꝑ ſe ⁊ ſcđm ſubam: obiectũ eñ ⁊ ꝓmo reſpectum principiũ, eſt cauſa ceterorũ: ꝓpriũ vero infra principiũ rationẽ clauditur. Amicabilia enim que ſunt ad alios veniunt ex amicabilibus ad ſe. Et ſi hoc longius repetendũ eſſet dicendũ eſſet ꝙ qꝛ volitio pẽdet ex volito ⁊ volẽte: vtrinqꝫ initid voluntariorũ motuũ inditũ eẽ opꝫ. Et ex volito quidẽ inditũ eſt volũtati motus in beatitudinẽ: q̃ vtpote motus in finẽ primarium cõplectentem in ſe totũ obi perfectionẽ: ꝓ principium ex ea parte eſt reliquorũ motuũ ex ꝑte vero volẽtis inditus eſt voluntati motus in ꝓpriũ bonũ: vtriũqꝫ eñ tradidit Ariſt. cum dixit amabile quidem bonum, vnicuiqꝫ aũt proprium. Quum igitur authoꝛ ex hoc ꝙ volũtate volumus non ſolum ad ipſam ſpectantia ſꝫ etiã ad volentẽ, intulit qđ nãlr volumus conuenientia ſm naturã: verũ cãm reddidit intendens ꝓ medio aſſumere ꝙ voluntatẽ ſortiti ſumus pro nobis ac ꝑ hoc ad ꝓpriũ bonũ determinatam: vñ ⁊ in. q. de virtu. q. 50. et inferius in q. 50. et. 56. nulla virtus in voluntate ponitur ad ꝓprium volẽtis bonum: qꝛ ad hoc nãliter determinata eſt.

lũtas nãlr tẽdit ſicut ẽt q̃libet potẽtia ĩ ſuũ obm, ⁊ ẽt ipſe finis vltim⁹: q̃ h̃ mõ ſe hꝫ ĩ appetibilib⁹ ſicut pꝛĩa ꝓncipia demõſtrationũ in ĩtelligibilib⁹, ⁊ vlr oĩa illa q̃ cõueniũt volẽti ſm ſuã nãm: nõ. n. ꝑ volũtatẽ appetim⁹ ſolũ ea q̃ ꝑtinẽt ad potentiã volũtatis ſꝫ ẽt ea q̃ ꝑtinẽt ad ſingulas potẽtias ⁊ ad totũ hominẽ. vñ nãlr hõ vult nõ ſolũ obm volũtatis, ſꝫ ẽt alia q̃ ꝯueniũt aliĵs potẽtĵs: vt cognitionẽ ꝟi q̃ cõuenit ĩtellectui, ⁊ eẽ ⁊ viuere ⁊ hmõi alia, q̃ reſpiciũt cõſiſtẽtiã nãlẽ. que oĩa compꝛehẽduntur ſub obiecto volũtatis, ſicut quedam particularia bona.

Ad Primũ ergo dõm, ꝙ voluntas diſtĩguitur ꝯ nãm, ſicut vna cã cõtra aliã. q̃dã eñ fiũt nãlr: ⁊ q̃dã fiũt voluntarie. Eſt aũt alios modus cãndi ꝓpri⁹ volũtati q̃ eſt dña ſui act⁹. pꝛeter modũ q̃ cõuenit nature q̃ eſt determinata ad vnũ: ſꝫ qꝛ voluntas in aliqua nã fundaẛ, neceſſe eſt ꝙ modus pꝛopꝛius nãe ꝗtum ad aliqđ ꝑticipeẛ a volũtate, ſicut qđ eſt prioris cãe participaẛ a poſteriori. eſt eñ prius in vnaquaqꝫ re ipm eẽ qđ eſt ꝑ nãm, q̃ velle qđ eſt ꝑ volũtatẽ. ⁊ inde eſt ꝙ voluntas nãlr aliqđ vult. ¶ Ad ſm dõm, ꝙ in rebus nãlibus id qđ eſt naturale q̃ſi ꝯñs formã tm̃: ſemꝑ actu ineſt: ſicut calidũ igni. Quod aũt eſt nãle ſicut ꝯñs mãm nõ ſemꝑ actu ineſt: ſed q̃nqꝫ ſm potẽtiã tm̃. nã forma eſt act⁹, mã vero potẽtia. mot⁹ aũt eſt actus exñtis in potẽtia: ⁊ iõ illa q̃ ꝑtinẽt ad motũ, vel q̃ ſequunẛ motũ in reb⁹ nãlib⁹, nõ ſemꝑ inſunt: ſicut ignis nõ ſemꝑ moueẛ ſurſum: ſꝫ qñ eſt extra locũ ſuũ. ⁊ ſilr nõ opꝫ ꝙ volũtas q̃ de potẽtia in actũ reduciẛ, dũ aliqđ vult ſemꝑ actu velit: ſed ſolũ qñ eſt in aliq̃ diſpõne determinata. volũtas aũt dei q̃ eſt actus purus ſemper eſt in actu volẽdi. ¶ Ad tertiũ dõm, ꝙ ſemꝑ nãe rñdet vnum

¶ In reſponſione ad primũ eiuſdem articuli aduerte diſtinctionẽ de voluntate. Conſideraẛ eñ multiplr. Sed ꝗtum ad propoſitũ litera inſinuat duplr ſcꝫ vt res ⁊ vt cã. eſt eñ ⁊ in gñe rei: res talis puta apta nata velle: ⁊ in genere cauſe cauſa talis puta libera. Quũ aũt volũtas diſtinguiẛ cõtra naturam: nõ diſtinguitur vt res talis ꝯ talẽ rẽ: ſed vt cã talis ꝯ cauſam talem: eſt eñ res talis ſcꝫ apta nata velle. nã quedam hꝫ ſibi cõnaturalia ſicut ⁊ cetere nature: ſed talis cauſa. ſ. libera vt ſic nõ eſt talis cauſa qualis eſt natura: hec eñ ẽ cauſa quia eſt: ac per hoc eſt cauſa determinata ad vnum. Illa vero cauſat quia vult: ac per hoc eſt cauſa libera ad vtrũlibet. vnde diſtinguuntur volũtas ⁊ natura in rõne cãe ſcđm proprias cauſandi differentias propter qđ ⁊ in ſcđo phyſic. in nono Meta. nõ niſi in ordine earum vel ꝓncipiorũ diſtinguunẛ. Et ſi in his perſpexeris ꝙ rõ cauſe in natura ſpectat ad eam inquantũ res eſt: vidẽbis pariter ꝙ volũtas vtriuſqꝫ cauſe rõnem habet. Nam quatenus res talis eſt ꝑ modũ nature cauſalitatẽ habet: quicqđ enim cauſat aliquid qꝛ talis res eſt naturaliter cauſat illud. Quatenus vero electiua eſt per modũ ꝓprium. i. libere a propoſito ad vtrũlibet ⁊c. cauſalitatẽ habet: ⁊ non nãlr: quicquid enim cauſat qꝛ vult libere cauſat. Et ſi vlterius perſpexeris ꝙ natura: vt in litera dicitur: eſt cauſa eſſentialiter prior cauſa voluntaria: qꝛ eſſe in vtroqꝫ eſt prius q̃ operari ⁊c. videbis quoqꝫ ꝙ voluntas non ſolum natura quedam eſt: ſed prius habet nature rõnem et cauſalitatem: q̃ propriam. Et ſi poſtremo penetraueris ꝙ in cauſis eſſentialiter ordinatis coniunctis in vnã rem id qđ eſt prioris cauſe propriũ participaẛ a poſteriori, vt ſupremũ infimi attingat infimũ ſupremi: videbis ꝙ voluntas prima opera oportet eſſe naturalia ⁊ prius ipſam velle aliquid naturaliter q̃ libere. Et hanc ſubtilitatẽ ſi perſpicacẽ ſectatus fueris habebis claram ſolutionẽ ſcotice argumẽtationis in materia de proceſſione ſpiritus ſancti: ⁊ de naturalitate volũtatis: que omnia in prima parte tractata ſunt. Diſtinxit enim voluntatem contra naturam non ſolum in genere cauſe: ſed in genere rei. Et ideo intulit omnimodam diſparationem: quum tamen ſint cauſe eſſentialiter ſubordinate: vt hic ⁊ in. q. ꝓcedente articulo. 4. de eorũ actibus pꝫ volũtas eñ nõ ſolũ prius hꝫ nature rõnẽ vt in lr̃a dr̃ q̃ cauſalitatis ꝓprie: ſed velle naturale oportet eſſe principium volendi libere.

¶ In reſponſione ad ſecundum diligentiſſime notato doctrinam ibi traditam circa diſtinctionem conuenientium alicui naturaliter id eſt per ſe ⁊ ſecundum ſubſtantiam: in conſequentia formam vel actum, ⁊ conſequentia materiam vel potentiam ⁊ conditionem eorundem: ꝙ ſcilicet perfectas in illis infert coeuitatẽ abſolute: in iſtis vero non abſolute: ſꝫ ꝙ in certis diſpõne. Et cã eſt dr̃ia inter potentiam ⁊ actũ: vt in litera dr̃. Ex hac etiam doctrina habes vir docte ꝙ non ſolũ aptitudo ad motũ ⁊ operationem ineſt ſubiecto ꝑ ſe: vt grauitas ⁊ riſibilitas ſꝫ mot⁹ ipſe ⁊ operatio: vt deſcẽſus ⁊ riſus ⁊c.

¶ In reſponſione ad tertium eleuata mentẽ in celſitudinẽ doctrine huius: et intuere ꝙ vnum indiuiduum immateriale ordinis equiualet non tm̃ infinitis indiuiduis materialibus ſub vna ſpecie: ſꝫ etiã ſub vno genere etiam analogo. Habes eñ hic ꝙ quum ordo vniuerſi habeat ꝙ natura determinata ſit ad vnũ ꝓportionalr. ſ. generice ſpecifice vel indiuidualr: ac ꝑ hoc bono abſolute quum ſit vnum genere analogo debuiſſet reſponderer natura aliqua vna genetice ⁊ ſilr volũtati quia eſt vna ſm ſpeciem debuiſſet reſpondere vnũ ſm ſpeciem: ſubiunctũ tñ eſt ꝙ qꝛ voluntas eſt immaterialis ordinis determinata eſt ad vnum in genere analogo. bonũ ſcilꝫ quaſi natura immaterialis eminẽtius prehabeat q̃cq̃d genꝰ ſpeciei ſue haberet. Et vere ſic eſt. In cuius ſignum hic intellectus noſter equalet toti vniuerſitati corporee nature. Eſt autẽ ratio huius quia que ſunt diſperſa in inferioribus ſunt vnita in ſuperiori. Eadẽ enim ratione tãta eſt amplitudo immaterialis potẽtie vt vniuerſi ſimpliciter capax ſit. ¶ In eadem reſponſione caueto ne niſi ne indefinita pro vniuerſali ſe tibi offerat. Et cõtrarietas inter reſponſionis huius calcem ⁊ corporis articuli inſurgat dum ibi dictum eſt quedam eſſe particularia bona ſub obiecto voluntatis contenta ad que voluntas naturaliter tendit: ac per hoc determinata eſt naturaliter vt eſſe viuere ⁊c. hic autem dicitur ſub bono communi: vtrobiqꝫ enim indefinitis ſeu particularis eſt loquutio: ⁊ propterea neutra alteri repugnat. hic enim expreſſe dicitur ſub bono communi multa comprehenduntur ad quorum nullum determinatur voluntas multa dixit non omnia. Ibi quoqꝫ manifeſte de quibuſdam ſcilicet conuenientibus volenti ſecundũ naturã loquitur.

proportionatũ nature. nãe eñ in gñe rñdet aliqđ vnũ in gñe, ⁊ nãe in ſpẽ accepte rñdet vnũ in ſpẽ, nãe aũt ĩdiuiduate rñdet aliqđ vnũ indiuiduale, cũ igiẛ volũtas ſit q̃dã vis immaterialis, ſicut ⁊ intellꝰ rñdet ſibi nãlr aliquod vnum cõe ſcilicet bonũ, ſicut etiam intellectui aliqđ bonũ cõe. ſ. verũ vel ens vel quicquid eſt hmõi. Sub bono autẽ cõi multa ꝑticularia bona continentur, ad quorum nullum voluntas determinatur.

¶ Utrum volũtas moueatur de neceſſitate a ſuo obiecto. Arti. 2.

Ad Secũdũ ſic ꝓcediẛ. Uiẛ ꝙ volũtas de neceſſitate moueaẛ a ſuo obiecto. obiectũ eñ volũtatis cõparaẛ ad ipſam ſicut motiuum ad mobile: vt pꝫ in tertio de aĩa. ſed motiuũ ſi ſit ſufficiens ex neceſſitate mouet mobile ergo volũtas ex neceſſitate pt moueri a ſuo obiecto. ¶ P̃. Sicut volũtas eſt vis immãlis, ita ⁊ intellect⁹ ⁊ vtraqꝫ potẽtia ad obm vlẽ ordinaẛ, vt dictũ eſt, ſꝫ intellꝰ ex neceſſitate moueẛ a ſuo obiecto. ḡ ⁊ volũtas a ſuo. ¶ P̃. Omne qđ q̃s vult, aut eſt finis aut aliqđ ordinatũ ad finẽ. ſed finẽ aliquis ex neceſſitate vult vt videẛ: qꝛ eſt ſicut ꝓncipiũ in ſpeculatiuis cui ex nec̃itate aſſentim⁹ finis aũt eſt rõ volẽdi ea q̃ ſunt ad finem. ⁊ ſic vr̃ ẽt ꝙ ea q̃ ſunt ad finẽ ex neceſſitate velim⁹. volũtas ergo ex nec̃itate moueẛ a ſuo obto.

Sed Contra eſt, ꝙ potentie rõnales ſm phm ſunt ad oppoſita: ſed voluntas eſt potentia rõnalis: eſt enim in rõne vt dr̃ in tertio de anima. ergo voluntas ſe hꝫ ad oppoſita: nõ ergo ex neceſſitate mouetur ad alterum oppoſitorum.

Rñdeo Dõꝫ, ꝙ volũtas moueẛ duplr. Uno⁰ ꝗtũ ad exercitiũ act⁹. alio mõ ꝗtũ ad ſpecificationẽ act⁹ que eſt

1. q. 80. ar. 1. c. ſi. Et. 1. q. 82. art. 1. et. 2. Et veri. q. 22. ar. 5. ⁊. 6. Et mal. q. 6. co. et ad. 7. et. 10.

¶ Super articulum ſecundum.

In titulo articuli ſecundi eiuſdem queſtionis neceſſarium ſumitur vere ⁊ proprie: qđ ſcilicet impoſſibile eſt aliter ſe habere: ⁊ eſt ſermo de neceſſitate naturali qua ſcilicet agentia et patiẽtia in vniuerſo connectuntur: vt calefactibile calefactiuo ⁊ viſus viſibili ⁊c.

¶ In principio corporis eiuſdem ſecundi articuli dubium occurrit de concluſione ⁊ de eius ratione. De concluſione quidem qua dicitur quod voluntas a nullo obiecto de neceſſitate mouetur ad exercitium actus: quoniam voluntas a deo clare viſo neceſſario mouetur ad exercitium actus: non enim poteſt non amare ac frui illo: vt in prima parte dictum eſt. De ratione qua dicitur. Poteſt enim aliquis de quocunqꝫ obiecto non cogitare: et per conſequens actu non velle illud. quia voluntas non habet in poteſtate ſua cogitationem preſentatiuam primi obiecti: nec refutationẽ illius. Et ſimiliter viſionis dei clare preſentati. Iam enim dictum eſt quod primus actus non eſt in poteſtate voluntatis: falſum eſt ergo quod poteſt aliquis de quocunqꝫ obiecto non cogitare.

¶ Ad hec dicitur quod verba litere intellecta formaliter: omnes ſoluunt obiectiones. Doctrina ſiquidem prius tradita non aduerſatur preſenti. Ad quorum euidentiam opus eſt diſtinctione ſcilicet quod aliud eſt dicere volũtas neceſſario mouetur ab obiecto ad exercitium actus: ⁊ dicere voluntas ſic diſpoſita neceſſario mouetur ad exercitiũ actus. primum eñ denotat efficaciam obiecti ſupra voluntatem: ꝙ ſcilicet talis ⁊ ſic efficacia eſt nature quod poteſt voluntatem ad exercitium actus neceſſario ducere. Et hoc negatur in preſenti concluſione: dum aſſeritur ꝙ nullum obiectum vt ſic, et quantũ eſt ex ſua efficacia põt naturali neceſſitate cõpellere voluntatem ad exercitiũ actus. Sm vero denotat naturã volũtatis de qua dictum eſt, ꝙ habet quẽdã motũ naturalẽ ⁊ ꝙ non habet ſemper illũ actũ. ſed qñ eſt in certa

diſpoſitione ẽ vͤ p̄dictā eſt ⁊ verẽt ex vͤ p̄uenit ꝙ voluntas deū clare viſum neceſſario amat. Eſt eñ ſic in diſpõne tali ꝙ ex natura ſua actu prouenit amor ⁊ delectatio talis obiecti. ⁊ ſi ſit in pmo actu voluntatis quē hēm⁹ nālr velle illud non habet neceſſitatē exerciti ad obiectũ: ſed a nā exiſte in tali diſpoſitione, ꝙ ad cā nālr neceſſitate ſequit velle. vñ qñcunq̄ voluntas neceſſario mouet ad exercitiũ: neceſſitas illa nunꝙ̄ eſt ab obiecto ſed a natura ⁊ nature datore.

ex obiecto primo ergo modo volũtas a nullo obiecto ex neceſſitate mouet. pōt enim aliquis de quocũꝗ obiecto nõ cogitare: ⁊ per cõſequēs actu velle illud. Sed q̄tũ ad ſcdm motionis modũ volũtas ab aliquo obiecto ex neceſſitate mouet, ab aliq̄ aũt nõ. in motu eñ cuiuſlibet potẽtie a ſuo obiecto ꝯſiderãda eſt ratio per quã obiectũ mouet potentiã: viſibile enim mouet viſum ſub ratione coloris actu viſibilis. vñ ſi color proponat viſui, ex neceſſitate mouet ipũ3, niſi aliquis viſum auertat, qđ ptinet ad exercitiũ act⁹, ſi aũt pponeret aliquid viſui, qđ nõ oĩbus modis eſſet color in actu, ſ3 ſcdm aliquid eēt tale, ſcdm aũt aliquid nõ tale, nõ ex neceſſitate viſus tale obm videret. poſſet eñ intẽdere in ipſum ex ea parte qua non eſt coloratũ in actu, ⁊ ſic ipm non videret. ſicut aũt coloratũ in actu eſt obiectũ viſus, ita bonũ eſt obiectũ volũtatis. vnde ſi proponat aliquod obiectũ volũtati qđ ſit vniuerſaliter bonũ ⁊ ſcdm oēm conſiderationẽ, ex neceſſitate volũtas in illud tendit ſi aliquid velit. nõ eñ poterit velle oppoſitũ. Si aũt proponatur ſibi aliquod obiectũ, ꝙ nõ ſcdm quamlibet conſiderationẽ ſit bonũ, non ex neceſſitate voluntas fertur in illud. ⁊ q2 defectus cuiuſcunꝗ boni h3 rõnem non boni, ideo illud ſolũ bonũ qđ eſt perfectum ⁊ cui nihil deficit, eſt tale bonũ qđ volũtas non poteſt nõ velle, qđ eſt beatitudo, alia aũt quelibet pticularia bona inquãtũ deficiunt ab aliquo bono pñt accipi vt non bona: ⁊ ſcdm hanc conſiderationem poſſunt repudiari vel approbari a voluntate, que poteſt in idem ferri ſecundum diuerſas conſiderationes.

Ad primũ Ergo dicẽdũ, ꝙ ſufficiens motiuum alicuius potẽtie nõ eſt niſi obiectũ qđ totaliter h3 rationẽ motiui. ſi aũt in aliquo deficiat, nõ ex neceſſitate mouebit: vt dictũ eſt. ¶ Ad ſcdm dicendũ, ꝙ intellectus ex neceſſitate mouet a tali obiecto, qđ ẽ ſemp ⁊ ex neceſſitate, verũ, nõ aũt ab eo qđ pōt eſſe verũ ⁊ falſum. ſ. a cõtingenti, ſicut ⁊ de bono dictũ eſt. ¶ Ad tertiũ dicendũ, ꝙ finis vltimus ex neceſſitate mouet voluntatẽ: q2 eſt bonũ perfectũ, et ſimiliter illa que ordinant ad hunc finẽ, ſine quib⁹ finis haberi nõ pōt ſicut eſſe ⁊ viuere et hmōi, alia vero ſine quib⁹ finis haberi pt nõ ex neceſſitate vult qui vult finẽ: ſicut cõcluſiones, ſine quibus pncipia pñt eē vera, nõ ex neceſſitate credit, qui principia credit.

¶ Utrum volũtas moueatur de neceſſitate ab inferiori appetitu. Arti. 3.

Ad tertiũ Sic proceditur. Uidetur ꝙ volũtas ex neceſſitate moueatur a paſſiõe appetitus inferioris. dicit enim apoſtolus Ro. 7. Non enim quod volo bonum, hoc ago: ſed quod odi malum, illud facio, quod dicitur propter cõcupiſcentiam que eſt paſſio quedam. ergo voluntas ex neceſſitate mouetur a paſſione. ¶ Preterea. Sicut dicitur in tertio ethico. Qualis vnuſquiſꝗ eſt talis finis videtur ei: ſed non eſt in poteſtate voluntatis quod ſtatim paſſionem abiiciat. ergo nõ eſt in poteſtate voluntatis ꝙ nõ velit illud ad quod paſſio ſe inclinat. ¶ Preterea. Cauſa vniuerſalis non applicatur ad effectum particularem niſi mediante cauſa particulari, vnde ratio vniuerſalis non mouet niſi mediante eſtimatione particulari. vt dicit in tertio de anima: ſ3 ſicut ſe habet ratio vniuerſalis ad eſtimationem particularem, ita ſe habet voluntas ad appetitum ſenſitiuũ. ergo ad aliquod particulare volendum nõ mouetur volũtas niſi mediãte appetitu ſenſitiuo. ergo ſi appetitus ſenſitiuus ſit p aliquam paſſionem ad aliquid diſpoſitus, voluntas nõ poterit in contrarium moueri.

Sed cõtra Eſt, qđ dicitur Gene. 4. Subter te erit appetitus tuus, ⁊ tu dominaberis illius. nõ ergo voluntas hominis ex neceſſitate mouetur ab appetitu inferiori.

Rñdeo Dicendum, qđ ſicut ſupra dictum eſt, paſſio appetitus ſenſitiui mouet voluntatẽ ex ea parte qua voluntas mouetur ab obiecto inquantũ ſcilicet homo aliqualiter diſpoſitus p paſſionẽ iudicat aliquid eſſe conueniẽs ⁊ bonum qđ extra paſſionem exiſtens non iudicaret. huiuſmodi autẽ immutatio hominis per paſſionem duobus modis contingit. Uno modo ſic ꝙ totaliter rõ ligatur ita qđ homo vſum rationis nõ h3: ſicut contingit in his qui propter vehementem iram vel concupiſcentiam furioſi vel amẽtes fiũt, ſicut ⁊ propter aliquã aliam perturbationem corporalem huiuſmodi eñ paſſiones non ſine corporali trãſmutatione accidunt ⁊ de talibus eadẽ eſt ratio ſicut ⁊ de animalibus brutis que ex neceſſitate ſequũtur impetũ paſſionis: in his enim nõ eſt aliquis rationis motus: ⁊ per cõſequẽs nec volũtatis. aliquãdo autẽ ratio nõ totaliter abſorbetur a paſſione, ſed remanet q̄tum ad aliquid iudicium rationis liberu3: ⁊ ſcdm hoc remanet aliquid de motu voluntatis. inquantum ergo ratio manet libera ⁊ paſſioni nõ ſubiecta, intãtũ volũtatis motus qui manet nõ ex neceſſitate tẽdit ad hoc ad qđ paſſio iclinat. ⁊ ſic aut motus volũtatis non eſt in homine: ſ3 ſola paſſio dominatur, aut ſi motus voluntatis ſit, non ex neceſſitate ſequitur paſſionem.

Ad primũ Ergo dicendum, ꝙ etſi voluntas non poſſit facere quin motus cõcupiſcentie inſurgat, de

Et p hoc p3 iñſio ad vtrunꝗ obiectũ. Et ad pmum q̄dẽ explicate. Ad ſcdm vero quo ad mĩm et ad formã dicuo ꝙ veriſſimũ eſt qđ voluntas pōt de quocunꝗ obiecto non cogitare: q̄uis eſt ex pte obiecti. Sic eñ autor loquit ſed ſophiſma figure dictionis eſt inferre. ꝙ volũtas in tali diſpõe exñs pōt nõ cogitare: mutat eñ q̄d in q̄le. Oportet ergo diligenter in hoc ar. aduertere qđ formalis eſt ſermo de efficacia obiecti vt ſic: obiones autem aliunde q̄ ex obio ro: bur hñt: et ideo nihil obſtant. Et ſi hoꝝ vltimam reſolutionẽ cupis recoliſo ſupradictorũ. ſ. ꝙ volũtas quo ad exercitium tres ſ h3 motores. ſ. ſeipſam ſuam naturã ⁊ deũ vt agentẽ nõ vt obm. Ex hoc eñ p3 ꝙ modus exercitij non aliunde eſt. vnde ſiue libere ſiue neceſſario voluntas exerceat ſuum actum nunꝗ ex pte obiecti requirenda eſt ſed agentis (vt dictũ eſt) triplicis. ⁊ in hoc quieſcat intellectus tuus. ¶ In eiuſdem corpore articuli concluſione ſcda ſc3 qđ obm vndiꝗ bonum neceſſario mouet: nec deficit ab hoc niſi pp defectum alicuius boni: dubium occurrit ex Scoto in. 4°. di. 49. q. 11. dicẽtis ꝙ iſta rõ non concludit neceſſitatem motionem ſimpliciter: ſed qđ ſi volũtas d3 habere actũ circa tale obm oportet ꝙ habeat actum volitionis: cum quo tñ ſtat ꝙ ipſa pōt ſuſpendere actum ſuum: ſed q2 ex his ⁊ proceſſu ſuo manifeſte p3 qđ non impugnat ſenſus formalis litere: ſed quem ipſe accepit ideo ſubſpſi curam ſui relinquo. Diuus eñ Thomas loquitur de motione ex parte obiecti. que eſt ad ſpecificationem actus et vult qđ neceſſario mouet obiectũ vndiꝗ bonum: qđ eſt veriſſimũ ſimpliciter et formalr: ita enim neceſſario ſpecificat quod eſt obiectiue mouere ꝙ impoſſibile eſt aliter ſe habere quoniam non poteſt non ſpecificari actus voluntatis ab eo: vt patet q̄uis poſſit actus voluntatis non fieri. vnde cum in litera dicitur ꝙ voluntas non poteſt non velle beatitudinem: ly non velle, non ſumitur negatiue ſed contrarie. ſ. pro nolle: vt manifeſtant ſubiuncta verba in alia ſententia. ſ. repudiari vel approbari. Sed quod fallit aliquos hec ẽ indiſtinctio inter motionem ad ſpecificationem ⁊ exercitium actus. ¶ Circa doctrinam traditã in hoc arti. ⁊ precedentibus aduerte ꝙ ſcdm ꝙ voluntas reſpicit duos motores: alterum ad exercitium, alterum ad ſpecificationem: dupliciter inuenit in ea nālitas. ſ. ſcdm determinationẽ ad exercitium ⁊ ſecundũ

determinationẽ ad ſpeciẽ. Eſt eñ volũtas naturaliter determinata ad eliciendu3 actũ aliquẽ: puta primũ ⁊c. Et ẽ rurſus naturaliter determinata ad obiectum aliquod: puta bonum ⁊c. Et he determinationes ita ſe hñt quod prima infert ſcdam ⁊ non econuerſo. Si enim voluntas determinata nālr eſt ad eliciendũ actum: hoc non eſt niſi reſpectu obiecti ad qđ nālr determinata eſt. ſed ſi determinata eſt naturaliter ad ob3 nõ propterea determinata eſt ad exercitiũ actus reſpectu illi⁹ vt patet in litera. vnde determinatio quo ad exercitiũ vehementior ac naturalior eſt. includit eñ alteram ⁊ addit. ¶ Circa calcẽ eiuſdem corporis articuli aduerte ꝙ q2 vt prediximus voluntas ad 3ᵐ volitorum genus: puta eſſe viuere ⁊c. determinata eſt naturaliter quo ad ſpecificationẽ vt in pluribus: et a eſt vt in pluribus non neceſſario prouenit effectus poteſt enim impediri: idcirco i litera dicitur ꝙ q̄3 particularia bona etiã eẽ viuere intelligere non neceſſario mouent volũtatem ad ſpecificationem actus: pñt eñ repudiari: ſic tñ ꝙ predicta vt in pluribus non repudiãtur: ſ3 ſi volũtas in ea fertur volitionis actu in illa tendit: et raro nolitionis vt contingit in deſperantibus ⁊ ſimilibus. ¶ In reſpõne ad vltimũ eiuſdem ar. notato qđ eſſe viuere ⁊ huiuſmodi dupl'r ſumũ pñt: pmo vt ſunt quedam pticularia bona ſcdm ſeipſa. et ſic pñt, l3 raro, repudiari: eo qđ defectũ hñt annexum alicuius boni qđ appetitur: vt p3 in occidentib⁹ ſe. Appetit eñ q̄ddam bonũ puta libertatẽ: cuius oppoſitum coniungitur ſue vite ⁊c. Aliomodo vt ſunt neceſſaria cõnexa btitudini. ⁊ ſic q̄tum eſt ex pte ſui non pñt repudiari; ſed ſi voluntas hẽat actũ in ea vt ſic op3 ꝙ hẽat circa ea actum volitionis ſicut circa btitudinem pp rõnes in litera aſſignatã. Dixi aũt q̄tũ eſt ex parte ſui. quia l3 hec ſic connexa hẽant ſic tantam efficaciã vt neceſſitẽt ad ſpecificationem. Si tñ connexio illa incognita, vel incõſiderata, vel non ſufficienter viſa ſit: ab hmõi efficacia impedit. qđ tñ nõ oportuit hic autorem exprimere tum q2 de obi efficacia ex parte ſui eſt ſermo: q2 ſemper ſubintelligitur debita approximatio. Ex cuius defectu prouenit hoc.

¶ Super arti. 3.

Circa tertiũ articu. doctrinam aduerte ꝙ inde habes quam liberum ſit etiam in delectabilibus q̄ in contrariis ſcdm actum velle ⁊ nolle: paſſiones enim huiuſmodi aut totalr abſorbent rõnẽ: ⁊ ſic nihil voluntatis reſtat: aut aliquid eius relinquunt ⁊ ſic libertatis iſſidem dimittunt. ⁊ q̄uis tunc propter diſpõnẽ ſubitam voluntas maxime inclinetur ad actũ cõſonũ appetitui ſenſitiuo: q2 tñ libera reſtat miraculo non eſt opus ad nõ eliciendum huiuſmodi actũ: vt Greg. de Arimino in pmo ſniarum. di. pma. q. 2. art. 2. putauit. ¶ Circa illa ſcda. ſ. volũtas nõ ſolum mouet a bono vniuerſali apprehẽ

ſe per rationem: ſed a bono apprehẽſo p ſen: ſum: dicta in articulo tertio eiuſdẽ. 10ᵉ qõis. Aduerte ꝙ dupl'r in telligi pñt. primo vt bonum apprehenſum per ſenſum ⁊ bonũ ap prehenſum per rõnem ſint duo motiua volũ tatis ſic ꝙ vnũqdq volũ tas ab vnoqhqꝫ ab al tero mouet: ⁊ hic ſen ſus repugnat ſupradi ctis ⁊ eſt falſus. Repu gnat quidẽ. qr iam di ctum probatũqꝫ eſt ꝙ nullũ corporeum poteſt mouere directe volun tatem: falſus vero eſt qꝛ ſi ſenſus ſolus poſ ſit mouere voluntatẽ, tunc homo poſſet vel le abſqꝫ rationis vſu: ⁊ ꝯñr poſſet peccare ⁊ bñfacere qḋ nõ eſt in telligibile: implicat. n. eſſe actum liberi arbi trij abſqꝫ rõnis vſu. ſe cũdo igit intelligi pñt vt bonũ apprehenſum per ſenſum permittat ꝯcurrere cũ apprehẽ ſo per rationẽ in idem motiuũ: ita ꝙ motiuũ volũtatis nõ ſolum eſt bonum vniuerſale ap prehẽſum p rõnem in ſua puritate: ſed etiã coniunctũ cũ bono ap prehenſo per ſenſum. et hic eſt ſenſus verus et intentus. verus qui dem qꝛ ſicut intellect' mouet a phãtaſmate non ſm ſe: ſꝫ ſꝫ ꝙ ſtat ſub lumine intellectus agẽtis q̃ eſt ver' eius motor: ita bonũ parti culare apprehenſum nõ ſm ſe ſed ſm quod ſubſtat vniuerſali ap prehenſo per rõnẽ. qḋ eſt verũ volũtatis mo tiuum mouet volũta tem. Intentus autẽ qꝛ ex hoc intelligit ſimi litudo in argumento obiecta: inter volunta tem appetitũqꝫ ſenſiti uũ ⁊ rõnem vniuerſa lẽ ac pticularẽ. nã vo lũtas ab vtraqꝫ ſimul rõne mouet ac per hoc non indiget appetitu particulari. Ratio ve ro vniuerſalis indiget ḋ hmõi: ſic eñ diſtin guit cõtra rõnem par ticularẽ nũqꝫ particu lare attingit: ⁊ propte rea pticulari eget rõ ne vt ad particulare deſcendat.

¶ Super. q. 11. Arti culum primum.

In primo articu lo qõis. 11ᵉ. Ad uerte ꝙ author in cor pore articuli ex ra tione fructus intulit ſolum quod fruitio ad appetitiuã partẽ per tinet: nec determinauit an amorẽ an delecta tionem ſignificet: quia ſat erat ſue queſtioni ꝙ ad appetitiuũ ſpecta ret. Equiuocari tamẽ ſcito vocabulum hoc

quo apl's dicit, Qḋ odi malũ illud facio. i. concupiſco: tñ põt voluntas nõ velle cõcupi ſcere aut cõcupiſcentie nõ cõſentire. ⁊ ſic nõ ex neceſſitate ſequitur cõcupiſcentie motũ. ¶ Ad ſcõm dõꝫ, ꝙ cũ in hoie due ſint natu re intellectualis. ſ. ⁊ ſenſitiua, qñqꝫ quidẽ eſt hõ aliqualis vniformiter ſm totam alam: qꝛ. ſ. vel pars ſenſitiua totaliter ſubijcit rõ ni. ſicut contingit in virtuoſis, vel ecõuerſo rõ totalr abſorbet a paſſiõe, ſicut accidit in amentibus, ſed aliqñ etſi ratio obnubiletur a paſſione, remanet tñ aliqḋ rõnis liberũ. ⁊ ſm hoc põt aliquis vel totalr paſſionẽ re pellere: vel ſaltẽ ſe tenere ne paſſionẽ ſequa tur, in tali enim diſpoſitione, qꝛ homo ſm diuerſas pres aie diuerſimode diſponitur, aliud ei videt ſm rõnem, ⁊ aliud ſm paſſio nẽ. ¶ Ad tertiũ dicẽdũ, ꝙ volũtas nõ ſolũ mouet a bono vniuerſali apprehẽſo p rõnẽ: ſed etiã a bono apprehenſo per ſenſum. ⁊ iõ põt moueri ad aliqḋ pticulare bonuꝫ abſqꝫ paſſione appetitus ſenſitiui: multa eniꝫ vo lumus et operamur abſqꝫ paſſione per ſolã appetitus electionem: vt ptꝫ in his in qui bus ratio renititur paſſioni.

¶ Utrũ volũtas moueat de neceſſitate ab exteriori motiuo quod eſt deus. Arti. 4.

Ad Quartũ ſic pcedit. Uit ꝙ vo luntas ex neceſſitate moueat a deo. oẽ eñ agẽs cui reſiſti nõ pt ex neceſſitate mouet: ſꝫ deo cum ſit infinite virtutis reſiſti nõ poteſt vñ dicitur Ro. 9. Uolũtati ei' qs reſiſtit. ergo deus ex neceſſitate mouet voluntatẽ. ¶ P̄. Uolun tas ex neceſſitate mouetur in illa q̃ nãliter vult, vt dictũ eſt: ſed hoc eſt vnicuiqꝫ rei nã le qḋ deus in eo opatur: vt aug. dicit. 25. cõ tra Fauſtũ. ergo volũtas ex neceſſitate vult omne illud ad qḋ a deo mouet. ¶ P̄. Poſſi bile eſt quo poſito nõ ſequit impõle. ſequit autẽ impoſſibile ſi ponat ꝙ volũtas nõ ve lit hoc ad qḋ deus eã mouet: qꝛ ſm hoc ope ratio dei eſſet inefficax: nõ ergo eſt põle vo luntatem nõ velle hoc ad ꝙ deus eam mo uet. ergo neceſſe eſt eam hoc velle.

Sed cõtra Eſt, ꝙ dr eccl'. 15. De' ab initio cõſtituit ho minẽ ⁊ reliqt eũ in manu cõſilij ſui: nõ ergo ex neceſſitate mouet voluntatem eius.

Rñdeo Dõm, ꝙ ſicut Dyo. dt. 4. ca. de di. no. Ad puidẽtiã diui nã nõ ptinet naturã rerũ corrũpere: ſed ſer uare. vñ oĩa mouet ſꝫ eoꝝ cõdõnẽ, ita ꝙ ex cauſis neceſſarijs p motionẽ diuinã ꝯſequũ tur effectus ex neceſſitate, ex cauſis aũt con tingentib' ſequunt effectus cõtingẽter. Qꝛ igitur volũtas eſt actiuũ principiũ non de terminatũ ad vnũ, ſꝫ indifferẽter ſe habens ad multa, ſic deus ipſam mouet ꝙ nõ ex ne ceſſitate ad vnũ determinat: ſꝫ remanet mo tus eius contingens ⁊ non neceſſarius, niſi in his ad que naturaliter mouetur.

Ad Primũ ergo dicendũ, ꝙ voluntas di uina nõ ſolũ ſe extendit vt aliquid fiat per rẽ quam mouet ſꝫ vt etiã eo mõ fiat quo congruit nature ipſius. ⁊ iõ magis re pugnaret diuine motioni ſi voluntas ex ne ceſſitate moueret, qḋ ſue nature nõ compe tit, q̃ ſi moueretur libere put competit ſue nature. ¶ Ad ſm dõm, ꝙ naturale eſt vni cuiqꝫ qḋ de' opatur in ipſo vt ſit ei natura le. ſic eñ vnicuiqꝫ cõuenit aliqḋ ſm qḋ de' vult ꝙ ei cõueniat. nõ aũt vult ꝙ qcqd opat in reb' ſit eis naturale, puta qḋ mortui re ſurgãt: ſꝫ hoc vult vnicuiqꝫ eſſe naturale qḋ poteſtati diuine ſubdat. ¶ Ad tertiũ dõm, ꝙ ſi deus mouet volũtatem ad aliquid, im poſſibile eſt huic põni ꝙ voluntas ad illud non moueatur: non tamen eſt impoſſibile ſimpliciter. vnde nõ ſequitur qḋ voluntas a deo ex neceſſitate moueatur.

¶ De fruitiõe q̃ eſt actus volũtatis. Qõ. 11.

Deinde Conſiderãdum eſt de fruitione. ¶ Et circa hoc queruntur quatuor. Primo vtrum frui ſit actus ap petitiue potentie. Secũdo vtrũ ſoli rationali creature conueniat: an etiam animalibus brutis. Tertio vtrum fruitio ſit tantum vltimi finis. Quarto vtrum ſit ſolum finis habiti.

¶ Utrum frui ſit actus appetitiue poten tie. Articu. 1.

Ad Primum ſic procedit. Uit qḋ frui nõ ſit ſolum appetitiue potẽtie. frui eñ nihil aliud eſſe vr q̃ fructũ capere: ſed fructũ huma ne vite q̃ eſt beatitudo accipit intellectus in cuius actu beatitudo conſiſtit: vt ſupra oñ ſum eſt: ergo frui nõ eſt appetitiue potẽtie, ſed intellectus. ¶ Preterea. Quelibet po tentia habet proprium finem qui eſt eius p fectio: ſicut viſus finis eſt cognoſcere viſibi le, auditus percipere ſonos, ⁊ ſic de alijs: ſꝫ finis rei eſt fructus eius: ergo frui eſt poten tie cuiuſlibet, et non ſolũ appetitiue. ¶ Pre terea. Fruitio delectationẽ quãdam impor tat: ſed delectatio ſenſibilis ptinet ad ſen ſum qui delectatur in ſuo obiecto ⁊ eadem ratione delectatio intellectualis ad intelle ctum, ergo fruitio pertinet ad apprehenſi uam potentiam, ⁊ non ad appetitiuam.

Sed contra Eſt, qḋ augu. dicit in primo de doctri na chriſtiana. ⁊ in. 10. de tri. Frui eſt amore inherere alicui rei ppter ſeipſam, ſed amor pertinet ad appetitiuam potentiam. ergo ⁊ frui eſt actus appetitiue potentie.

Rñdeo Dicendũ, ꝙ fruitio ⁊ fruct' ad idẽ pertinere vñr ⁊ vnuꝫ ex altero deriuari. Quid ãt a quo, nihil ad ppoſitũ refert, niſi ꝙ hoc pbabile videt ꝙ id qḋ magis eſt manifeſtũ prius etiã fuerit nominatũ. Sũt aũt nobis primo manifeſta que ſunt ſenſibilia magis. vñ a ſenſibilibus fructibus nomẽ fruitionis deriuatũ videt. Fructus aũt ſenſibilis ẽ id qḋ vltimũ ex ar bore expectat: ⁊ cũ quadã ſuauitate percipi tur. vnde fruitio ptinere videt ad amorẽ vl delectationẽ quã aliqs habet de vltimo ex pectato, ꝙ ẽ finis: finis aũt ⁊ bonũ ẽ obiectũ appetitiue potentie, vnde manifeſtum eſt ꝙ fruitio eſt actus appetitiue potentie.

Ad pmũ Ergo dõm, ꝙ nihil prohi bet vnum ⁊ idẽ ſm diuer ſas rationes ad diuerſas potentias pertine re. ipſa igitur viſio dei inquantũ eſt viſio eſt actus intellectus, inquantuꝫ autẽ eſt bonũ ⁊ finis eſt voluntatis obiectũ. ⁊ hoc modo eſt eius fruitio. ⁊ finem hunc intellectus cõ ſequitur tanq̃ potentia agẽs, voluntas au tem tanq̃ potẽtia mouẽs ad finem, ⁊ fruẽs fine iam adepto. ¶ Ad ſecundũ dicendũ, ꝙ perfectio ⁊ finis cuiuſlibet alterius poten tie continetur ſub obiecto appetitiue, ſicut proprium ſub cõmuni: vt dictum eſt ſupra. vnde perfectio ⁊ finis cuiuſlibet potẽtie in quantum eſt quoddam bonum, pertinet ad appetitiuam. propter quod appetitiua po tentia mouet alias ad ſuos fines. ⁊ ipſa cõ ſequitur finem quando quelibet alıarũ per tingit ad finem.

¶ Ad tertium dicendum, quod in delecta tione duo ſunt, ſcilicet pceptio cõuenientis:

apud thomiſtas ⁊ ſco tiſtas. Non enim frui tionis nomine ſignifi camus delectationem formaliter loquendo: amorem autẽ cõnota tiue ⁊ cauſaliter. illi ve ro ſignificant forma liter amorem amicitie vnde oportet quum di ſputant ſe inuicem pre declarare ne de ſe in uicem ridean quoli bet priuãte alterum ex tra propoſitum loqui. Suaſio autẽ Scoti in primo ſen. diſt. prima. q. 3. ex conſtructione ſcꝫ quia fruor conſtruitur cum ablatiuo ſignifi cante obiectum ex vi tranſitiente. ergo ſi gnificat actum pure amorem et nõ paſſio nem pura delectatio nem: dicitur eñ fruor deo ſicut amo deum: ⁊ non ſicut delector de deo. hec inquam ſua ſio nihil habet ſuaſio nis: quoniam conſtru ctio hic tranſitiua nõ eſt niſi poſſeſſiue grã matice loquendo. con ſtruitur eñ cum abla tiuo vel genitiuo: ex eo qḋ eſt deponens poſ ſeſſiuum vnde ex hoc non habetur ꝙ ſigni ficat actum ſed ſiat qḋ ſignificet paſſionem per modum poſſeſſio nis: ⁊ vere ſic eſt. frui enim importando de lectationẽ denotat id qua fruimur a nobis poſſideri: lẽge autem perſpicuũ magis erat a grammaticis ⁊ ora toribus perſuaderi qḋ nos dicimus nemini bus enim vtẽdum eſt vt plures. Conſtat au tem frequẽtiſſimo grã maticorum vſu non niſi ad delectationẽ ſpe ctare vnde ⁊ dñt ꝙ ſi gnificat cum gaudio vti: non enim dicimus fruor cantu. i. amo cã tum: ſed. i. delectatio nem percipio de can tu. Neqꝫ enim dicitur vere fruamur cupitis amplexibus: prouer biorum capitulo. 1. in uitamur ad amandũ. ſed ad delectationem percipiendam: ⁊ paus las quum ſermone di cit: ego te fruar in do mino: non ego te ama bo: ſed ego de te dele ctabor in domino ſo nat. Abuſiue igit frui pro amore formaliter ſumi poteſt pp̄ue aus tem non niſi equiuoca tio ad placitum.

¶ In reſponſione ad ſecunduꝫ eiuſdem pri mi articuli diſce ꝙ qꝛ bonum eſt commune ad omnia genera ſi cut et ens: ſicut queli bet perfectio quelibet finis quodlibet obie ctum ſecundum ſuam ſpecialem ratiõẽ ha bet rationem entis ita

I. Ẽ. 2. e. Et. 1. di. 1. q. 1. ar. 1.

et boni: videre enim e viſibile vi ſic ſunt entia et bona. et notificatio huius eſt quia quelibet potentia appetit naturaliter ſuam perfectionem ſcdm ſuū finē ſuum obiectum vt ſic. vnde verum inquantum verū: quia eſt naturale appetitū appetitum ab intellectu eſt ſpecificatus boni: et ſimiliter viſibile et intelligere et videre et reliqua: quia ergo iſta ſunt boni ſpecies et continentur ſub bono in communi quod eſt obiectum volūtatis vt proprie ſub communi duplicr appetunt. primo appetitu naturali ab his quorū ſunt bona propria. ſecūdo appetitu alali a volūtate ſub cuius obiecto cōtinentur: et propterea ſequuntur illa duo que in litera exprimuntur.

q.2.ar.3.ad.2. et.1 diſ. q.4.ar ticu.1.

¶ Super articu. 11m. In reliquis q̄ſtionis .11. articulis nihil ſcribendum occurrit.

que pertinet ad apprehenſiuā potētiā: et cōplacentia eius qḋ offert vt cōueniens. et hoc pertinet ad appetitiuā potentiā: in quo ratio delectationis completur.

¶ Utrum frui cōueniat tātū rationali creature an etiā animalibus brutis. Articu. 2.

Ad ſcdm videt q frui ſolummodo ſit hominū. dicit enim aug. in primo de doctrina xp̄iana, quod nos homines ſumus qui fruimur et vtimur: non ergo alia animalia frui pñt. ¶ P̄. Frui eſt vltimi finis: ſed ad vltimū finē nō poſſunt pertingere bruta animalia. ergo eoꝝ nō eſt frui. ¶ P̄. Sicut appetitus ſenſitiuus eſt ſub intellectiuo, ita appetitus naturalis eſt ſub ſenſitiuo: ſi igit frui pertinet ad appetitū ſenſitiuum, videt q pari rōne poſſit ad naturalem pertinere. quod patet eſſe falſum. quia eius nō eſt delectari. ergo appetitus ſenſitiui nō eſt frui: et ita non conuenit brutis animalibus.

Sed cōtra Eſt qḋ aug. dicit in li. 83. q. Frui quidem cibo et qualibet corporali voluptate nō abſurde exiſtimantur et beſtie.

Rñdeo Dōm, q ſicut ex p̄dictis habetur, frui nō eſt act⁹ potētie peruenientis ad finē ſicut exequētis: ſꝫ potētie imperātis executionē dictū eſt enim qḋ eſt appetitiue potētie. In rebus aūt cognitione carētibus inuenit quidē potētia pertingēs ad finē per modū exequētis. ſicut graue tēdit deorſum, et leue ſurſum. Sed potentia ad quā pertinet finis per modū imperātis nō inuenit in eis: ſed in aliqua ſuperiori natura que ſic mouet totā nām per imperiū ſicut in habētibus cognitionē appetit⁹ mouet alias potētias ad ſuos actus. vnde manifeſtū eſt q in his que cognitiōe carēt, q̄uis pertingāt ad finē nō inuenit fruitio finis: ſꝫ solū in his que cognitionē habēt. ſꝫ cognitio finis eſt duplex. pfecta et imperfecta. Perfecta quidē qua nō solū cognoſcit id qḋ eſt finis et bonū: ſed, rō vlis finis et boni. et talis cognitio eſt ſolius rōnalis nature. Imperfecta aūt cognitio eſt qua cognoſcit particulariter finis et bonum. et talis cognitio eſt in brutis animalib⁹, quoꝝ et virtutes appetitiue nō ſunt imperātes libere: ſꝫ ſm nālem inſtinctū ad ea que apprehēdūt, mouent. vñ rōnali nature cōuenit fruitio ſm rationē pfectā, brutis aūt animalibus ſm rōnem imperfectā alijs autē creaturis nullo modo.

Ad p̄mū Ergo dōꝫ q aug. loquit de fruitiōe pfecta. ¶ Ad ſcdꝫ dōm, q nō oportet q fruitio ſit vltimi finis ſimplr. ſed eius qḋ habet ab vnoquoq; pro vltimo fine. ¶ Ad tertiū dōm, q appetitus ſenſitiuus cōſequit aliq̄ cognitionē, nō aūt appetitus nālis, precipue prout eſt in his q̄ cognitiōe carēt. ¶ Ad quartū dōm, q aug. ibi loquit de fruitione impfecta qḋ ex ipſo mō loquendi apparet. dicit enim qḋ frui non adeo abſurde exiſtimantur et beſtie ſcꝫ ſicut vti abſurdiſſime dicerentur.

¶ Utrum fruitio ſit tm̄ vltimi finis. Arti. 3.

qō.12. art.2.ad 3m.

Ad tertiū Uī q frui non ſit tātū vltimi finis. dicit enim apoſtol⁹ ad Philemonem. Itaq; frī ego te fruar in dño: ſed manifeſtū eſt: q paulus nō poſuerat vltimū ſuū finē in hoīe. ergo frui nō tm̄ eſt vltimi finis. ¶ P̄. Fruct⁹ eſt quo aliq̄d fruit: ſed aplus dicit ad Gal. 5. Fructus ſpūs eſt charitas, gaudium, pax, et hmōi, q̄ nō habēt rōnē vltimi finis, nō ergo fruitio, eſt tantū vltimi finis. ¶ Preterea. Actus volūtatis ſupra ſeipſos reflectunt. volo enim me velle, et amo me amare: ſꝫ frui eſt actus volūtatis, volūtas enim eſt per q̄ fruimur vt aug. dicit. 10. de tri. ergo aliquis fruit ſua fruitione: ſed fruitio non eſt vltimus finis hominis: ſed ſolum bonum increatum qḋ eſt deus non ergo fruitio eſt ſolum vltimi finis.

Sed cōtra Eſt, q augu. dicit. 10. de tri. q nō fruitur ſiquis id q in facultatē voluntatis aſſumit propter aliud appetit: ſed ſolum vltimus finis eſt qui non propter aliud appetitur: ergo ſolius vltimi finis eſt fruitio.

Rñdeo Dicendū, q ſicut dictū eſt: ad rōnē fructus duo ptinēt: ſcilicet q ſit vltimū. et q appetitū q̄etet quadā dulcedine vel delectatiōe. vltimū aūt eſt ſimpliciter: et ſm quid. ſimpliciter quidē qḋ ad aliud nō refert: ſed ſm quid qḋ eſt aliquorū vltimū. q ergo eſt ſimplr vltimū in quo aliq̄d delectat, ſicut in vltimo fine, hoc quippe ꝓprie dicit fructus, et eo ꝓprie dī aliquis frui, qḋ aūt in ſeipſo non eſt delectabile: ſꝫ tantū appetitur in ordine ad aliud, ſicut potio amara ad ſanitatē, nullo modo fructus dici pōt, qḋ aūt in ſe hꝫ quandā delectationē ad q̄ quedā p̄cedētia referunt pōt quidē aliquo modo dici fructus: ſꝫ nō ꝓprie et ſm cōpletā rōnē fructus eo dicimur frui. Unde augu. in. 10. de tri. dicit, q fruimur cognitis in quib⁹ volūtas delectata cōquieſcit. nō aūt quieſcit ſimpliciter niſi in vltimo: qꝛ quādiu aliquid expectat motus volūtatis remanet in ſuſpenſo: licet iam ad aliquid peruenerit. ſicut in motu locali: lꝫ illud q eſt mediū in magnitudine ſit principiū et finis, nō tn̄ accipitur vt finis in actu, niſi qn̄ in eo quieſcitur.

Ad p̄mū Ergo dōm, qḋ ſicut aug. dicit in primo de doctrina xp̄iana Si dixiſſet te fruar: et non addidiſſet in dño, videret finē delectationis in eo poſuiſſe. ſed qꝛ addidit in dño, in dño ſe poſuiſſe finē atq; in eo ſe frui ſignificauit: vt ſic fratre ſe frui dixerit, nō tanq̄ termino. ſed tāquā medio. ¶ Ad ſcdm dōm, q fructus aliter cōparat ad arborem ꝓducentē, et aliter ad hoīem fruentē. ad arborē quidē ꝓducētē cōparat vt effectus ad cauſam. ad fruentē aūt ſicut vltimū expectatū et delectās. dicūt igitur ea que enumerat ibi apl̄s. fructus: qꝛ ſunt effectus quidā ſpūſſancti in nobis vñ et fructus ſpūs dicūt, non aūt ita qḋ eis fruamur tanq̄ vltimo fine. Uel aliter dōm, q dicūt fructus ſm ambro. qꝛ ꝓpter ſe petēda ſunt. nō quidē ita q ad beatitudinē nō referant: ſed qꝛ in ſeipſis habēt vñ nobis placere debeant. ¶ Ad tertiū dōm, q ſicut ſupra dictū eſt, finis dī duplr. Uno mō ip̄a res. alio mō adeptio rei. que quidē nō ſunt duo fines: ſed vnus finis in ſe cōſideratus et alteri applicatus. deus igit eſt vltimus finis ſicut res que vltimo querit, fruitio aūt ſicut adeptio huius vltimi finis. ſicut igit nō eſt aliud finis deus et fruitio dei, ita eadē ratio fruitionis eſt qua fruimur deo, et qua fruimur diuina fruitione. et eadem ratio eſt de beatitudine creata, que in fruitione conſiſtit.

¶ Utrum fruitio ſit ſolum finis habiti. Arti. 4.

Ad quartū Uidet q fruitio non ſit niſi finis habiti. Dicit enim augu. 10. de trini. q frui eſt cū gaudio vti nō adhuc ſpei, ſed iam rei: ſꝫ q̄diu nō habet nō eſt gaudiū rei, ſꝫ ſpei ergo fruitio nō eſt niſi finis habiti ¶ P̄. Sicut dictū eſt: fruitio nō eſt ꝓprie niſi vltimi finis. qꝛ ſolus vltimus finis quietat appetitū: ſed appetitus nō quietat niſi in fine iaꝫ habito. ergo fruitio proprie loquendo nō eſt niſi finis habiti. ¶ P̄. Frui eſt capere fructum: ſed nō capitur fructus niſi quando iam finis habetur. ergo fruitio non eſt niſi finis habiti.

Sed cōtra Frui eſt amore inherere alicui rei ꝓpter ſeipſaꝫ: vt aug. dicit: ſꝫ hoc pōt fieri etiā de re non habita. ergo frui poteſt eſſe etiam finis non habiti.

Rñdeo Dōm, q frui importat operationē quādā volūtatis ad vltimū finē, ſm q volūtas hꝫ aliq̄d ꝓ vltimo fine. Habet aūt vltimus finis duplr. vno mō pfecte, et alio modo imperfecte. Perfecte quidē qn̄ habet nō ſolū in intētione, ſꝫ etiā in re: impfecte aūt qn̄ habet in intētione tātū. Eſt ergo perfecta fruitio iam habiti finis realiter ſꝫ imperfecta eſt etiam finis non habiti realiter, ſed in intentione tantum.

Ad p̄mū Ergo dōm q aug. loquit de fruitiōe perfecta. ¶ Ad ſm dōm, q quies volūtatis duplr impedit. Uno mō ex parte obiecti. qꝛ. ſ. nō eſt vltimus finis: ſꝫ ad aliud ordinat. Alio mō ex parte appetētis finē q̄ nōdū adipiſcat finē. obm aūt eſt qḋ dat ſpēm actui: ſed ab agente depēdet modus agēdi: vt ſit pfect⁹ vel imperfect⁹ ſꝫ cōditionē agētis. et ideo eius qḋ nō eſt vltimus finis fruitio eſt impropria quaſi

deficiens a ſpecie fruitionis. Finis aũt vltimi nõ hitĩ eſt fruitio ppria quidẽ, ſed impfecta pp imperfectũ modũ hñdi vltimũ finẽ. ¶ Ad tertiũ dõm, q̃ finẽ accipere vl' habere dicit aliquis non ſolũ ſecũdum rem, ſed etiam ſm intentionem: vt dictũ eſt.

¶ De intentione. Queſtio. 12.

DEinde Cõſiderandũ eſt de intentione. ¶ Et circa hoc queruntur quinq̃. Primo vtrum intentio ſit actus intellectus vel volũtatis. Secundo vtrum ſit tantum finis vltimi. Tertio vtrum aliquis poſſit ſimul duo intendere. Quarto vtrum intentio finis ſit idem actus cum voluntate eius quod eſt ad finem. Quinto vtrum intentio conueniat brutis animalibus.

¶ Utrum intentio ſit actus intellectus vel volũtatis. Arti. 1.

22^e. q. 180. ar. 1. cor. Et. 2. di. 38. ar. 3. Et ʃ̃i. q. 23. ã. 13. Et mal. q. 16. ar. 11. ad. 3.

AD primũ Sic pcedit. Uidetur q̃ intẽtio ſit actus intellectus ꝛ nõ volũtatis. Dicit enim Matth. 6. Si oculus tuus fuerit ſimplex totũ corpus tuũ lucidũ erit: vbi per oculum ſignificatur intẽtio, vt dicit aug. in lib. de ſer. do. in mon. ſed oculus cũ ſit inſtrumẽtũ viſus ſignificat apprehenſiuã potentiã. ergo intẽtio nõ eſt actus appetitiue potẽtie: ſed apprehenſiue. ¶ Preterea. Ibidẽ augu. dicit, q̃ intentio lumen vocatur a dño, vbi dicit, Si lumẽ qd̃ in te eſt tenebre ſunt ꝛc. ſed lumen ad cognitionẽ pertinet. ergo ꝛ intẽtio. ¶ Preterea. Intẽtio deſignat ordinationẽ quãdam in finem: ſed ordinare eſt rationis. ergo intentio nõ pertinet ad voluntatẽ, ſed ad rationẽ. ¶ Preterea. Actus volũtatis nõ eſt niſi finis vel eorũ que ſunt ad finẽ. ſed actus voluntatis reſpectu finis vocat volũtas ſeu fruitio. reſpectu autem eorum que ſunt ad finẽ eſt electio, a quibus differt intentio. ergo intentio non eſt actus voluntatis.

Sed contra Eſt, q̃ aug. dicit in. 10. de trini. q̃ volũtatis intentio copulat corpus viſu ꝛ viſui ꝛ ſimiliter ſpeciem in memoria exiſtentem ad aciem animi interius cogitantis. eſt igitur intentio actus voluntatis.

Rñdeo Dicendũ, q̃ intentio ſicut ipſum nomẽ ſonat ſignificat in aliud tendere, in aliquid autẽ tẽdit ꝛ actio mouentis ꝛ motus mobilis: ſed hoc q̃ motus mobilis in aliquid tendit, ab actione mouẽtis pcedit. vnde intẽtio primo ꝛ principaliter pertinet ad id qd̃ mouet ad finẽ. vnde dicimus architectorẽ ꝛ omnẽ pcipiẽtẽ mouere ſuo imperio alios ad id ad qd̃ ipſe tendit. voluntas autem mouet omnes alias vires anime ad finem, vt. ſ. habitũ eſt. vnde manifeſtum eſt q̃ intentio proprie eſt actus voluntatis.

Ad primum Ergo dicendũ, q̃ intẽtio nominat oculus metaphorice, nõ q2 ad cognitionẽ pertinet: ſed q2 cognitionẽ preſupponit per quã pponitur voluntati finis ad quem mouet, ſicut oculo preuidemus quo tendere corporaliter debeamus. ¶ Ad ſm dicendũ, q̃ intentio dicitur lumen, q2 manifeſta eſt intendenti. vnde ꝛ opera dñr tenebre: quia homo ſcit quid intendit, ſed neſcit quid ex opere ſequatur: ſicut aug. ibidẽ exponit. ¶ Ad tertiũ dicẽdũ, q̃ volũtas quidem non ordinat: ſed tamen in aliquid tendit ſm ordinem rationis. vnde hoc nomen intentio nominat actũ volũtatis preſuppoſita ordinatione rationis ordinantis aliquid in finem. ¶ Ad quartum dicendum, q̃ intentio eſt actus voluntatis reſpectu finis: ſed voluntas reſpicit finem tripliciter. Uno modo abſolute. ꝛ ſic dicitur volũtas prout abſolute volumus vel ſanitatẽ vel ſiquid aliud eſt hmõi. Alio modo cõſideratur finis ſꝫ q̃ in eo quieſcit. ꝛ hoc mõ fruitio reſpicit finem. Tertio modo cõſideratur finis ſm q̃ eſt terminus alicuius quod in ipſum ordinatur. ꝛ ſic intentio reſpicit finẽ non enim ſolum ex hoc intendere dicimur ſanitatem quia volumus: ſed q2 volumus ad eam per aliquid aliud peruenire.

22^e. q̃. 180. ar. 1. coun. Et. 2. di. 38. ar. 3. Et ʃ̃i. q. 22. ar. 13. c.

¶ Utrum intentio ſit tantum vltimi finis. Arti. 2.

AD ſcd'm Sic procedit. Uidetur qd̃ intẽtio ſit tñ vltimi finis. Dicitur enim in lib. ſentẽtiarũ Proſperi, Clamor ad deũ eſt intentio cordis. ſed deus eſt vltimus finis humani cordis ergo intentio ſemper reſpicit vltimũ finem. ¶ Preterea. Intẽtio reſpicit ſꝫ q̃ eſt termin⁹: vt dictũ eſt: ſꝫ terminus habet rationẽ vltimi finis: ergo intentio ſemper reſpicit vltimum finẽ. ¶ Preterea. Sicut intentio reſpicit finẽ, ita ꝛ fruitio: ſed fruitio ſemper eſt vltimi finis, ergo ꝛ intentio.

Sed cõtra Ultimus finis humanarũ voluntatũ eſt vnus. ſ. beatitudo vt ſupra dictũ eſt: ſi igitur intentio eſſet tantũ vltimi finis, nõ eſſent diuerſe hominũ intentiones. quod patet eſſe falſum.

Rñdeo Dicẽdum, q̃ ſicut dictum eſt intentio reſpicit finem ſm q̃ eſt terminus motus volũtatis. In motu autem poteſt accipi terminus dupliciter. Uno modo ipſe terminus vltimus in quo quieſcitur: qui eſt terminus totius mot⁹. Alio modo aliquod medium quod eſt principium vnius partis motus ꝛ finis vel terminus alterius. ſicut in motu quo itur de. a. in. c. p. b. c. eſt terminus vltimus. b. autem terminus, ſed non vltimus: ꝛ vtriuſq̃ poteſt eſſe intentio. vnde et ſi ſemper ſit finis: non tamẽ oportet q̃ ſemper ſit vltimi finis.

Ad primũ Ergo dicendum, qd̃ intẽtio cordis dicitur clamor ad deum, non qd̃ deus ſit obiectum intẽtionis ſemper ſed quia eſt intentionis cognitor: vel quia cum oramus intentionẽ noſtrã ad deum dirigimus que quidem intentio vim clamoris habet. ¶ Ad ſm dicendũ qd̃ terminus habet rationem vltimi finis: ſed non ſemper vltimi reſpectu totius, ſed quãq̃ reſpectu alicuius partis. ¶ Ad tertiũ dicendũ, q̃ fruitio importat quidẽ quietem que eſt in fine quod pertinet ſolum ad vltimum finem: ſed intentio importat motũ in finem, non autem in quietem. vnde non eſt ſimilis ratio.

¶ Utr̃ aliqs̃ poſſit ſimul duo itẽdere. ar. 3.

AD Tertium ſic pcedit. Uidetur quod non poſſit aliqs ſimul intẽdere plura. Dicit enim augu. in li. de ſer. domini in mõte, qd̃ non poteſt homo ſimul intendere deum ꝛ commodum corporale. ergo pari ratione neq̃ aliqua alia duo. ¶ Preterea. Intentio nominat motum voluntatis ad terminum: ſed vnius motus nõ poſſunt eſſe plures termini ex vna parte. ergo volũtas non poteſt ſimul multa intẽdere. ¶ Preterea. Intentio preſupponit actũ rationis ſiue intellectus: ſed nõ contingit ſimul plura intelligere ſꝫ philoſophũ. ergo etiã neq̃ contingit ſimul plura intendere.

Sed contra Ars imitat naturã ſꝫ natura ex vno inſtrumẽto intendit duas vtilitates, ſicut lingua ordinatur ad guſtum ꝛ ad locutionem: vt dicitur in tertio de anima. ergo pari ratione ars vel ratio põt ſimul aliquid vnum ad duos fines ordinare: ꝛ ita poteſt aliquis ſimul plura intendere.

Rñdeo Dicẽdũ q̃ aliqua duo põt accipi dupl'r vel ordinata ad inuicẽ vel nõ ordinata. ꝛ ſi quidẽ ad inuicẽ fuerint ordinata, manifeſtũ eſt ex premiſſis qd̃ homo põt ſimul multa intẽdere. Eſt em̃ intẽtio nõ ſolũ finis vltimi vt dictũ eſt: ſed etiam finis mediũ. ſimul aũt intẽdit aliqs ꝛ finẽ proximũ ꝛ vltimũ. ſicut cõfectionẽ medicine ꝛ ſanitatẽ. Si aũt accipiantur duo ad inuicem nõ ordinata ſic etiam ſimul homo põt plura intẽdere. qd̃ patet ex hoc q̃ homo vnũ alteri pẽligit: q2 meli⁹ eſt altero. inter alias aũt cõditiones q̃bus aliquid eſt melius altero vna eſt q̃ ad plura valet. vnde põt aliqd̃ preeligi alteri ex hoc q̃ ad plura valet. ꝛ ſic manifeſte homo ſimul plura intendit.

Ad pmũ Ergo dicendũ q̃ aug. intelligit hoiem nõ poſſe ſimul deũ ꝛ cõmodũ tpale intẽdere, ſicut vltimos fines: q2 vt ſupra oſſum eſt, nõ poſſunt eſſe plures fines vltimi vni⁹ hois. ¶ Ad ſecundũ dõm, q̃ vnius motus põt ex vna pte eſſe plures termini, ſi vnus ad aliũ ordinet: ſed

¶ Super. q. 12.

CIrca iſtionẽ ad quartũ in articulo primo qõnis. 12. aduerte diligentiſſime diſtinctionem in litera poſitã: qm̃ multa hinc documenta habes. finis in primis inquantum finis vt hinc habes cõſideratur tripliciter: ita qd̃ licet id qd̃ eſt ad finem vt ſic non niſi vno modo conſideretur et ametur: ipſe tñ finis vt ſic tripliciter cõſideratur ꝛ triplici actu volũtas fertur in finem vt ſic. ſ. volitione fruitione et intẽtione. Rõ aũt huius eſt quia ad finis rõnem integrãdã tria exiguntur bonitas ipa pp̃ter ſe amabilis: ꝛ negatio vlterioris ordinis et terminatio aliorũ ad ipſum: oꝫ. n. finem vt ſic pp ſe ꝛ non pp aliũ finem, et alia pp ipſum amari. Et finis qdem inquantum pp ſe amabilis eſt ad actũ volitionis ſpectat: inquantum vero nõ vltra ducit ad fruitionẽ ſpectat: quatenus vero in termino ſignificat: inquantum aũt ad ipſum alia ordinãda ſunt intẽtionẽ terminat. Habes et hinc q̃ cũ id qd̃ eſt ad finem abſolute amat finis rõnem induit: et ſi ſtetur in eo ſiſtitur: et eodẽ mõ cũ appetit vt ꝓ precedentia aſſequẽdũ. Quõ autem diſtinguuntur plures voluntatis actus reſpectu eius quod eſt ad finem inferius dicetur.

ʃ̃i. qõne 13. ar. 3. cor.

¶ Super articu. 3.

CIrca deciſionem tertiũ articuli eiuſdem queſtionis. 12. omiſſo ſecundo articulo eiuſdem: dubium occurrit: propter quid cum voluntas non feratur niſi in cognita: ꝛ nõ feratur ſic niſi in ſimul cognita. De intellectu negatur q̃ cõtingit multa ſimul intelligere. et de voluntate conceditur q̃ contingit multa ſimul intendere.

¶ Ad hoc dr̃ qd̃ ratio eſt q2 intellectus attingit plura non niſi vt vnũ: voluntas vero vt plura. Exiſtẽtibus ſiquidem tribus tam in intellectu q̃ in voluntate puta loquutiõe. guſtatione et lingua: intellectus loquutionem et guſtum ſimul intelligit vt in vno vnũtur organo lingue voluntas vero econtra vnum lingue organũ vult propter duo opera loquutionem ſcilicet ꝛ guſtationem: ita q̃ cum finis in operabilibus ſit vt principium in ſpeculabilib⁹

duo termini adinuicē non ordinati ex vna parte vnius motus eē nō poſſunt. ¶ Sed tñ cōſiderandū eſt ꝙ id qđ nō eſt vnū ſm rem pōt accipi vt vnū ſm rationē. Intētio āt eſt motus volūtatis in aliqđ ꝓordinatū in ratiōe: ſicut dictū eſt. ⁊ ideo ea que ſunt plura ſm rē pñt accipi vt vnus terminus intētionis, prout ſunt vnū ſm rationē. vl' qꝛ aliqua duo cōcurrūt ad integrādū aliquid vnum: ſicut ad ſanitatē cōcurrūt calor ⁊ frigus cōmēſurata. vel qꝛ aliqua duo ſub vno cōi cōtinent. qđ pōt eſſe intentū, puta acquiſitio vini ⁊ veſtis cōtinetur ſub lucro ſicut ſub quodā cōmuni. vnde nihil ꝓhibet quin ille qui intēdit lucrum ſimul hec duo intendat. ¶ Ad tertium dōm, ꝙ ſicut in primo dictuꝫ eſt contingit ſimul plura intelligere inquātum ſunt aliquo modo vnum.

¶ Utrum intētio finis ſit idem actus cum volūtate eius quod eſt ad finem. Arti. 4.

AD quartū Uidetur ꝙ nō ſit vnus ⁊ idem motus intētio finis, ⁊ voluntas eius qđ eſt ad finem. Dicit eñi aug. in. 10. de trini. qđ voluntas vidēdi feneſtrā ad finē hꝫ feneſtre viſionem. ⁊ altera eſt volūtas per feneſtrā vidēndi trāſeuntes. ſed hoc pertinet ad intentionē ꝙ velim videre tranſeuntes per feneſtrā, hoc aūt ad voluntatē eius qđ eſt ad finē ꝙ velim videre feneſtrā. ergo alius eſt motus voluntatis intētio, ⁊ alius volūtas eius qđ eſt ad finem. ¶ P̄. Actus diſtinguūtur ſm obā: ſed finis ⁊ id qđ eſt ad finē ſunt diuerſa obiecta. ergo alius motus voluntatis eſt intentio finis ⁊ voluntas eius quod eſt ad finem. ¶ P̄. Uoluntas eius quod eſt ad finem dicitur electio: ſed non eſt idem electio ⁊ intentio. ergo non eſt idem motus intentio finis cum voluntate eius quod eſt ad finem.

Sed contra Eſt, ꝙ id quod eſt ad finē ſe habet ad finē vt medium ad terminum: ſed idem motus eſt qui per medium tranſit ad terminū in rebus naturalibus. ergo ⁊ in rebus volūtariꝭ idem motus eſt intentio finis, et volūtas eius quod eſt ad finem.

R̄ñdeo Dōm, ꝙ motus volūtatis in finem, ⁊ in id qđ eſt ad finem poteſt conſiderari dupliciter. Uno mō ſm qđ volūtas in vtrūqꝫ fertur abſolute et ſm ſe. ⁊ ſic ſunt ſimpliciter duo mot⁹ volūtatis in vtrunqꝫ. Alio modo pōt conſiderari ſꝫ ꝙ volūtas fertur in id qđ eſt ad finem ꝓpter finē. ⁊ ſic vnus ⁊ idem ſubo motus voluntatis eſt tendens ad finē ⁊ in id qđ eſt ad finē. Cum enim dico, volo medicinam ꝓpter ſanitatem, nō deſigno niſi vnum motum volūtatis. cuius ratio eſt: qꝛ finis ratio eſt volēdi ea que ſunt ad finem, idem autem actus cadit ſuper obiectū ⁊ ſuper rationē obiecti, ſicut eadem viſio eſt coloris ⁊ luminis, vt ſupra dictū eſt. ⁊ eſt ſimile de intellectu, qui ſi abſolute principiū ⁊ concluſionem conſideret, diuerſa eſt ꝯſideratio vtriuſqꝫ. in hoc autē ꝙ concluſioni propter principia aſſentit eſt vnus actus intellectus tantum.

Ad primū Ergo dōꝫ, ꝙ aug. loquitur de viſione feneſtre, et viſione trāſeuntiū per feneſtrā ſꝫ ꝙ volūtas in vtrunqꝫ abſolute fertur. ¶ Ad ſcōm dōm, ꝙ finis inquātū eſt res quedā eſt aliud volūtatis obiectū ꝙ̄ id qđ eſt ad finē: ſꝫ inquantū eſt ratio volēdi id qđ eſt ad finē, eſt vnum ⁊ idem obiectū. ¶ Ad tertium dicendum, ꝙ motus qui eſt vnus ſubiecto poteſt ratiōe differre ſm principiū ⁊ finē: vt aſcēſio ⁊ deſcenſio. ſicut dicitur in. 3. phyſi. ſic igit inquātuꝫ motus volūtatis fertur in id quod eſt ad finē, prout ordinatur ad finē, eſt electio. motus aūt voluntatis qui fertur in finē ſꝫ ꝙ acquiritur per ea que ſunt ad finē, vocatur intentio. cuius ſignū eſt ꝙ intentio finis eſſe poteſt etiaꝫ nondum determinatis his que ſunt ad finem quorum eſt electio.

¶ Utrum intentio conueniat brutis animalibus. Arti. 5.

AD quintū Uidetur ꝙ bruta animalia intendant finem. natura enim in his que cognitiōe carent, magis diſtat a rationali natura ꝙ̄ natura ſenſitiua que ē in animalib⁹ brutis: ſed natura intēdit finē etiam in his que cognitione carēt: vt probatur in. 2. phyſic. ergo multo magis bruta animalia intendunt finem. ¶ P̄. Sicut intentio eſt finis ita et fruitio: ſed fruitio cōuenit brutis animalibus: vt dictū eſt: ergo ⁊ intētio. ¶ P̄. Eius eſt intendere finē cuius eſt agere propter finem, cum intendere nihil ſit niſi in aliud tendere: ſed bruta animalia agunt propter finē, mouetur enim animal vel ad cibum querendum, vel ad aliquid huiuſmodi. ergo bruta animalia intendunt finem. 22ᵉ. qō. 110. ā. 1. cor. et. 2. diſt. 38. ā. 1. cor. ⁊ ad 2ᵐ.

Sed cōtra Intētio finis importat ordinationē alicuius in finē qđ eſt rationis: cum igitur bruta animalia nō habeant ratione, videtur ꝙ nō intendant finē.

R̄ñdeo Dicendū, ꝙ ſicut ſupra dictū eſt, intendere eſt in aliud tēdere, qđ quidē eſt ⁊ mouētis ⁊ moti, ſꝫ quidē igitur ꝙ dicitur intendere finē id qđ mouet ad finē ab alio, ſic natura dicit intendere finē, quaſi mota ad ſuum fineꝫ a deo, ſicut ſagitta a ſagittante. ⁊ hoc mō etiā bruta animalia intendūt finē inquantū mouētur a b inſtinctu naturali ad aliquid. Alio mō intendere finē eſt mouentis: prout ſcilicet ordinat motum alicuius, vel ſui, vl' alterius in finē: quod eſt rōnis tantum. vnde per hunc modum bruta non intendunt finem quod eſt proprie ⁊ principaliter intendere: vt dictum eſt.

Ad ṗmū Ergo dicendū, ꝙ rō illa procedit ſm qđ intēdere eſt eius quod mouetur ad finē. ¶ Ad ſꝫ dicendū, ꝙ fruitio non importat ordinationem alicuius in aliquid ſicut intentio: ſed abſolutam quietem in fine. ¶ Ad tertium dicendū, ꝙ bruta animalia mouentur ad finem, nō quaſi conſiderantia, ꝙ per motum ſuum poſſint conſequi finem, qđ eſt proprie intendētis ſed quaſi concupiſcentia finem naturali inſtinctu mouentur ad finem quaſi ab alio mota, ſicut ⁊ cetera que mouentur naturaliter.

¶ De electione que eſt actus voluntatis in comparatione ad ea que ſunt ad finem. Queſtio. 13.

COnſequēter Conſiderandum eſt de actibus voluntatis, qui ſunt in comparatione ad ea que ſunt ad finē. et ſunt tres eligere, conſentire, ⁊ vti. electionē autē precedit conſilium. Primo ergo conſiderandum eſt de electione. Secundo de conſilio. Tertio de conſenſu. Quarto de vſu. ¶ Circa electionem queruntur ſex. Primo cuius potentie ſit actus: vtrum voluntatis vel rationis. Secundo vtrum electio conueniat brutis animalibus. Tertio vtruꝫ electio ſit ſolum eorum que ſunt ad finē, vel etiā quandoqꝫ finis. Quarto vtrum electio ſit tantum eorum que per nos aguntur. Quinto vtrum electio ſit ſolum poſſibiliuꝫ. 1. qō. 83 ā. 3. cor.
Sexto vtrum homo ex neceſſitate eligat vel libere. Et. 2. di.

¶ Utrum electio ſit actus voluntatis vel rationis. Arti. 1. 24. q. 1.

AD ṗmū Uidetur ꝙ electio non ſit actus voluntatis, ſed rōnis: electio eñi collationē quandā importat qua vnū alteri prefertur: ſed cōferre eſt rōnis. ergo electio ē rōnis. ¶ P̄. Eiuſdem eſt ſyllogizare ⁊ concludere. ſyllogizare autem in operabilibus eſt rationis. cum igitur electio ſit quaſi concluſio in operabilibus: vt dicitur in 7. ethic. videtur ꝙ ſit actus rationis. ¶ P̄. Ignorātia non pertinet ad volūtatē, ſed ad vim cognitiuam: eſt autem quedam ignorantia electionis: vt dī in. 3. ethi. ergo videtur ꝙ electio non pertineat ad voluntatem ſed ad rationem. ar. 2. Et veri. qō. 22. ā. 15 et. 3. a ꝺ. lect. 6. et c. 2. di. 6. lec. 2. ñ.

Sed cōtra Eſt, ꝙ pħs dicit in. 3. ethi. ꝙ electio ē deſiderium eorum que ſunt in nobis. deſiderium autem eſt actus voluntatis. ergo ⁊ electio.

R̄ñdeo Dōm, ꝙ in noīe electiōis importaꝛ aliquid ꝑtinēs ad rōnem ſiue ad intellectū: et aliqđ pertinēs ad volūtatē. Dicit eñi Pħs in. 6. Ethico. ꝙ electio eſt ap-

medii ſeu principium in intellectu pluriū eſt vnum: medium vero ſeu principium in intētione non oportet eſſe vnum ſed cōtingit eſſe plura. Et ꝓpterea de intentione conceditur pluralitas ſimul, que negaꝛ de intellectiōe.

¶ Super articu. 4. 1. q. 8. ā.
CIrca quarti articuli deciſionem 3. Et. 2.
reuideto ꝙ ſcripſi ſuperius in. qō. 8. arti. 3. diſt. 38. ar. 4. Et 3. di. 14. ar. 1. qō. 4. col. Et ſi. q. 22. arti. 14.
¶ Circa rñſionem ad tertium nota reſponſionem datam vt exca habeas ꝙ actus volūtatis in finem intētionis nomine ſignificatus importat motum in finem vt terminum aliorum: ita ꝙ motus iſte primo attingit terminum: et deinde terminabilia in iſtum: electio vero econtra ꝓmo attingit terminabilia et deinde terminum. Et ſic ſe habent ſicut deſcenſus ⁊ aſcenſus. Intentio enim deſcendit a principio ad ea que ſunt ad iſtum. Electio vero ab his aſcendit ad finem omnium principium: ⁊ ſignum affertur in litera: quia quandoqꝫ intēdimus non electis adhuc mediis ad intentum: vt pꝫ in quotidiana experientia.
¶ De quinto articulo nihil ſcribēdum occurrit.

¶ Super. q. 13.
CIrca qō. 13ᵉ ordinem ⁊ actum innumeratorum numeruꝫ at ordinem plura ſunt dicenda: ſed locis proprijs reſeruanda. ſꝫ hic illud tantum dicendū eſt: quare primo de electione quam de conſilio tractanduꝫ ſit quā conſiliū precedat electionem.
¶ Ad hoc breuiter dicitur qđ licet abſolute conſilium ſit prius electione ⁊ eius cauſa ac per hoc prius de conſilio vtpote cauſa quā de electione tractandum videatur. Ordo tñ doctrine habet qđ prius de ipſa electione ſecundum ſe ⁊ deinde de eius cauſa tractet. ⁊ merito vt primo tractet quid eſt: et deinde cauſa extrinſeca illius. vnde in ſequentibus pri⁹ authores tractat de actibus ſeu paſſionibus: ⁊ de rebus: ⁊ deinde de cauſis eiꝰ.

¶ Super articulum primum.

Circa rationem, omiſſo primo articulo poſitam in ſecundo art. dubium occurrit de illius efficacia: fundatur enim ratio ſup differẽtia inter appetitũ intellectiuũ et ſenſitiuũ in hoc q appetitus ſenſitiuus naturaliter eſt determinatus ad vnũ particulare. Intellectiuus vero ad bonũ in communi. hec aũt differentia aut aſſumit falſum aut eſt inefficax. Nam ſi intendit quod appetitus ſenſitiuus eſt determinatus ad vnũ particulare, i. vnũ numero falſum aſſumit. Conſtat enim q appetitus ſenſitiuus ouis nõ eſt determinatus ad hanc numero herbã, alioquin nõ poſſet comedere aliam. Si aũt intẽdit q ẽ determinatus ad vnũ particulare. i. ſpãle (puta delectabile ſecũdũ tactũ) tũc inefficax eſt proceſſus qm ſicut ſtãte determinatione naturali appetitus intellectiui ad bonũ i cõi ſtat q electiuus ſit particularium bonorũ cõtentorũ ſub bonum cõi: ita ſtante determinatione nãli appetitus ſenſitiui ad tale bonum in gñe vel in ſpẽ ſtat quod ſit electiuus particularũ bonorũ cõtentorũ ſub illo cõi. Sicut. n. appetitus intellectiuus indeterminatus ẽ ad particularia ſui obi: ita appetitus ſenſitiuus indeterminatus eſt ad particularia ſui nãli. vñ ex maiori vilitate obi illius appetitus q̃ iſti⁹ non põt inferri niſi q electio illius ad multo plura ſe extendit q̃ electio iſtius et tñ inferri nõ q ille eligit et iſte non. ¶ Ad euidẽtiã huius difficultatis ſciẽdũ eſt q duplr aliquis po[ten]t determinata inuenitur ad obm primo ſm ſe ipſam. ſcdo ſm ſuum actũ exercitũ. et determinatio quidẽ po[tentie] ſm ſeipſam attẽditur penes habitudinẽ po[tentie] ad obm formale adequatum. Oĩs enim po[tentia] ad obm aliqd eſt ſic determinata. Determinatio vero ſm actum exercitũ attẽditur penes habitudinẽ act⁹ poſiti i rerũ nã ad obm. Eſt nãq, vt a nõnullis doctrina ſtatuitur, ita et ſenſus et via ſecundũ q intellectus nec ſm ſe nec ſcdm ſuum exercitũ actũ determinatus eſt niſi ad ens in cõi: ita q nõ ſolum intellectus ſed intelligere in actu exercito ita indeterminationẽ retinet q terminari ſit ad ens i cõi: ſenſus vero licz ſm ſe ſit determinat⁹ non ad hoc ſenſibile ſz tale genus ſenſibile puta viſibile ſentire tñ puta videre in actu exercito nunq̃ ẽ ad obz in cõi aut cõiter, puta coloratũ vt ẽ aut coloratum vage: ſed ſemper eſt ad hoc coloratum determinatum. vñ ad pñtem appetitiuã deſcendendo dicitur q inter appe[titu]m intellectiuũ et ſenſitiuũ tãta eſt drĩa q ille nec ſcdm ſe nec ſcdm ſuum actum exercitũ determinatus eſt niſi ad bonũ in cõi. Iſte vero ſm ſe quidem determinat⁹ eſt ad ſpãle bonũ puta ꝯueniẽs nature ſenſitiue, ſm actum vero ſuũ exercitum determinatus eſt ad hoc ſingulare bonũ nunc hic ſic et c. oblatum: licet enim appetitus ſenſitiue nõ adequet hoc ſingulare ſz tale genus boni: ipſi tamen in ſingulis ſuis actibus ſe exercentis adequantur ſigillatim ſingularia hic nunc ſic: quibus non accidũt he circunſtantie: ſz eis quaſi conſtituunt. Ouis enim vt in riſione ad ſm in litera de refutando illam herbam et hanc accependo facit hoc: quia determinatus eſt appetitus ei⁹, vt in actu exercito hanc nũc hic ſic oblatã proſequatur et hec manifeſte eſt intentio litere: vt pdicta rõ clarificat. et ex ea hr in lrã: qm ex vtraqz determinatione infertur negatio virtutis libertatis inuẽte in electione. Appetit⁹ ſiquidem electiuus et eſt liber ad eligẽdũ et non eligendũ et ad hoc vel illud eligendũ. Ex hoc aũt q appetitus ſenſitiuus determinat⁹ eſt ſecundum ſeipſum ad ſpãle bonũ hr negatio prime libertatis: qm non eligere non continetur ſub illo ſpãli bono q eſt eius adequatũ obiectum ac per hoc non poteſt appeti tali appetitu. Ex eo aũt quod appetitus ſenſitiuus ſecundũ ſuum actum exercitum neceſſitatur naturaliter ad hoc determinatum particulare oblatum nunc hic ſic et c. habetur negatio ſecunde libertatis. Quod enim ad hoc determinatum eſt nõ poteſt in aliud declinare. Et p hec patet reſponſio ad obiectã et quam efficax ſit litere ratio.

¶ In reſponſione nd ſm et tertium eiuſdem 2. ar. aduerte q quãq ars nõ poſſit dare nature ſubam actus ſed modum: et electio non ſignificet modũ actus ſed ipſum actũ ſubaliter: nulla arte fieri poteſt vt aliquod brutum eligat: ſed quod apparet diſcretionis et electionis in operibus ſimiarũ, canum, et ſimilium mire diſciplinatorum: ſit illo eodez modo quo a naturali inſtinctu reguntur: ſicut enim naturalẽ inſtinctum ſic ordinata ſortiti ſunt animalia quedam vt in litera dicitur: ita habitus acquiſitus in illis ex frequentia actuum inclinat illos per modum inſtinctus: et hoc ipſum quod inclinabilia ſunt animalia ſecundũ huiuſmodi mores ex natura habent inchoatiue completiue vero ab aſſuefactione.

Marginal references: 2.di.25 art.1.ad 6.et 7m. et.5.me tec.15.ar. — ſ.art.4. t.6.cor. Et.3.q. 18.ã.4. cor.et li. 4.3ca. 95.ſina. Et opu. 2.c.177 c.3.eth. lect.1. Et.1.pi her.lect. 14.ſina.

petitiua intelleꝯ, vel appetitus intellectiu⁹ q̃cũq aũt duo ꝯcurrũt ad aliqd vnũ ꝯſtituendũ, vnũ eorũ eſt vt formale reſpectu alterius. vñ Greg. nice. dicit, q electio neq eſt appetitus ſm ſeipſam neq conſiliũ ſolũ ſed ex his aliqd ꝯpoſitũ: ſicut enim dicimus animal ex anima et corpore ꝯpoſitũ eſſe neq vero corpus eſſe ſm ſeipſum, neq animã ſolam: ſed vtrunq, ita et electionem. Eſt autẽ cõſiderandũ in actibus anime, q actus qui eſt eſſentialiter vnius potentie vel habitus recipit formã et ſpeciem a ſuperiori po[tentia] vel habitu, ſm q ordinatur inferi⁹ a ſuperiori. ſi enim aliquis actũ fortitudinis exerceat ꝓpter dei amorẽ, actus quidẽ ille materialiter eſt fortitudinis: formaliter vero charitatis. Manifeſtũ eſt autẽ q ratio quodãmodo voluntatẽ precedit et ordinat actũ ei⁹ inq̃ãtũ ſ. voluntas in ſuũ obm tẽdit ſz ordinẽ rõnis eo quod vis apprehenſiua appetitiue ſuum obm repreſentat. ſic igitur ille actus quo voluntas tendit in aliquid qd proponitur vt bonũ: ex eo q per rõnẽ eſt ordinatum ad finẽ, materialiter quidẽ eſt voluntatis, formaliter aũt rõnis: in hmõi autem ſuba actus materialiter ſe hz ad ordinẽ q imponitur a ſuperiori potẽtia. et iõ electio ſubaliter nõ eſt actus rõnis, ſed voluntatis. perficitur enim electio in motu quodã aie ad bonum qd eligitur, vñ manifeſte actus eſt appetitiue potentie.

Ad primũ Ergo dõm, q electio importat collationez quãdam precedentẽ: nõ q eſſentialiter ſit ipſa collatio. ¶ Ad ſcdm dõm, q concluſio ſyllogiſmi que ſit in operabilib⁹ ad rationem pertinet, et dicitur ſnĩa vel iudiciũ, quã ſequitur electio: et ob hoc ipſa cõcluſio pertinere videtur ad electionem tanq̃ ad conſequens.

¶ Ad tertiũ dicendum, q ignorantia dicitur eſſe electionis, non q ipſa electio ſit ſciẽtia: ſed quia ignoratur quid ſit eligendum.

¶ Utrum electio conueniat brutis animalibus. Articu.2.

Ad ſcd'm Uidetur, qd electio brutis animalibus conueniat. electio enim eſt appetitus aliquorum pp finem: vt dicitur in.3.ethic. ſed bruta animalia appetunt aliqd ꝓpter finẽ. agũt. n. pp finem. et ex appetitu. ergo in brutis aialibus eſt electio. ¶ P̃. Ipſum nomen electionis ſignificare videtur q aliquid pre aliis accipiatur: ſed bruta animalia accipiũt aliquid pre aliis: ſicut manifeſte appet q ouis vnam herbã comedit, aliã refutat. ergo i brutis aialib⁹ eſt electio. ¶ P̃. Ut di in.6.ethi. Ad prudẽtiã ptinet q aliqs bene eligat ea que ſunt ad finẽ: ſed prudẽtia conuenit brutis animalib⁹. vñ dicitur in ꝑncipio meta. qd prudẽtia ſunt ſine diſciplina quecũq ſonos audire nõ potẽtia ſunt, vt apes. et hoc etiã ſenſui manifeſtũ videtur: apparẽt. n. mirabiles ſagacitates in operibus aialiũ, vt apum et aranearũ, et caniũ. canis enim inſequẽs ceruuz ſi ad triuiũ venerit, odoratu quidẽ explorat an ceruus primam vel ſecundã viã tranſierit: q ſi inuenerit nõ trãſiſſe iam ſecurus per tertiã viaz incedit vt explorãdo quaſi vtens ſyllo diuiſiuo, quo cõcludi poſſet ceruum per illam viam incedere, ex quo nõ incedit per alias duas: cum non ſint plures. ergo videtur q electio brutis animalibus conueniat.

Sed Contra eſt, q Grego. nice. dicit q pueri et irrationalia voluntarie quidem faciunt, non tamen eligentia. ergo in brutis animalibus non eſt electio.

Rñdeo Dicendũ, q cũ electõ ſit preacceptio vnius reſpectu alterius neceſſe eſt q electio ſit reſpectu pluriuz que eligi poſſunt et ideo in his q̃ ſunt penitus determinata ad vnũ, electio locum nõ hz. Eſt autẽ differẽtia inter appetitũ ſenſitiuũ et voluntatem, qr vt ex predictis patet appetitus ſenſitiuus eſt determinatus ad vnũ particulare ſm ordinẽ nature, voluntas aũt eſt quidẽ ſm nature ordinẽ determinata ad vnũ cõe qd eſt bonũ: ſz indeterminate ſe hz reſpectu particularium bonorũ. et ideo ꝓprie voluntatis eſt eligere, nõ aũt appetitus ſenſitiui: qui ſolus eſt in brutis animalibus. et propter hoc brutis animalibus electio non conuenit.

Ad pmũ Ergo dõm, q non omnis appetitus alicuius ꝓpter finẽ vocatur electio: ſed cũ quadã diſcretione vnius ab altero: q̃ locũ hr̃e nõ põt niſi vbi appetit⁹ põt ferri ad plura. ¶ Ad ſm dõm: q brutum aial accipit vnũ pre alio: qr appetit⁹ ei⁹ eſt naturaliter determinat⁹ ad ipſuz: vnde ſtatim qñ p ſenſum vel p imaginationẽ repreſentatur ſibi aliqd ad qd nãliter inclinatur, eius appetit⁹ abſq electione mouetur ad ipſum: ſicut etiã abſq electiõe ignis mouetur ſurſum et nõ deorſum. ¶ Ad 3m dõz, q ſicut dr in.3.phy. Motus eſt act⁹ mobilis a mouẽte: et iõ virt⁹ mouentis apparet in motu mobilis: et ꝓpter hoc in oibus que mouentur a rõne apparet ordo rõnis mouentis: licet ipſa q̃ a rõne mouẽtur rationẽ non habeant: ſic enim ſagitta directe tendit ad ſignũ ex motione ſagittantis, ac ſi ipſa rationẽ haberet dirigentẽ et idem apparet in motibus horologiorũ, et omnium ingeniorum humanorũ que arte ſiunt. Sicut autẽ comparantur artificialia ad artẽ humanam ita comparantur oĩa naturalia ad artem diuinam: et ideo ordo apparet in his que mouentur ſcdm naturam. ſicut et in his que mouentur ſcdm artem: vt dicitur in 2.phy. et ex hoc contingit q in operib⁹ brutorum aialiũ apparent quedam ſagacitates inquantum habent inclinationẽ naturalem ad quoſdam ordinatiſſimos proceſſus: vtpote a ſumma arte ordinatos. et propter hoc etiã quedam animalia dicuntur prudentia vel ſagacia: non quod in eis ſit aliqua ratio vel electio. quod ex hoc apparet: quod omnia que ſunt vnius nature ſimiliter operantur.

¶ Utrũ electio ſit ſolũ eorũ q̃ ſunt ad finem vel etiam quandoq ipſius finis. Arti.3.

Ad Tertiũ ſic ꝓceditur. Uidetur q electio nõ ſit tãtũ eorũ que ſunt ad finem: dicit enim phs in.6.ethi. q electionẽ rectã facit virt⁹ quecunq autẽ illius gratia nata ſunt fieri non ſunt virtutis: ſed alterius potẽtie: illud autẽ cuius gratia ſit aliquid eſt finis: ergo electio eſt finis. ¶ P̃. Electio importat preacceptionem vnius reſpectu alteri⁹: ſed ſicut eorũ q̃ ſunt ad finez, vnũ põt preaccipi alteri: ita etiã diuerſorũ

[library stamp]

¶ Super art. 4.
Tertio articulo omiſſa eius reſponſione ad tertium. 4. artic. aduerte aliquos minus perſpicaces: nec diſcernentes terminos moralium et legum hinc differentie ꝙ in electionibus predictorum ſinguli non eligunt, ſed nominant eligendum cum hoc nec ſo...nerit hic liter 3: ſed dicit qđ electio que eſt actus interior voluntatis in huiuſmodi electionibus eſt electio nominationis talis perſone etc. que electio eſt eorum que ſunt in poteſtate eligentis: et idem eſt quo ad hoc iudicium de ſingulis eligentibus et de toto collegio ſeu perſona formante decretum electionis nomine collegii: h. n. dicat. eligo talem ſubintelligitur eligo ius dare vel nominare vel aliquid ſimile: quod eſt in poteſtate eligentis.

¶ Super Articulum quintum.
In reſponſione ad. 1. 5. arti. aduerte ꝙ diſtinctio ibi facta de voluntate completa et incompleta non ſic eſt accipienda quaſi voluntas incompleta ſit velle non deliberatum qui non capax meriti et demeriti: quia ſenſus iſte eſt falſus: poteſt enim quis deliberate velle expellere deum de regno ſuo ſi poſſet et ſimilia vbi conſtat inueniri peccatum mortale ſed completio et incompletio voluntatis attenditur ſecundum modum motus voluntatis vt in lra dicitur: eo enim ꝙ voluntatis motus eſt ad rem media operatione exteriori aſſequendam diſponendam etc. perfectus non eſt perfectione apta nata inueniri in genere motus voluntatis niſi terminetur ad bonum agibile: quis perfectus ſit quo ad conſenſum deliberationem et huiuſmodi.
(marg.: 1. art. 5. co.)

¶ Super Articulum ſextum.
Circa corpus. 6. art. eiuſdem. 13. qđ. aduerte ꝙ author vtramque libertatem ſcilicet quo ad exercitium actus et quo ad ſpecificationem tribuit electioni: vt patet in lra: intendens ex hoc differentiam manifeſtare inter actum ſimplicem voluntatis et electionem. Simplex namque actus voluntatis ſcilicet volitio ſeu voluntas de quo ſupra tractatum eſt: non eſt vniuerſaliter liber quo ad ſpecificationem actus: quoniam ad aliquod obiectum neceſſario terminatur

finium: ergo electio poteſt eſſe finis ſicut et illorum que ſunt ad finem.

Sed Contra eſt ꝙ philoſophus dicit in 3. ethi. ꝙ voluntas eſt finis: electio autem eorum que ſunt ad finem.

Reſpondeo Dicendum ꝙ ſicut iam dictum eſt, electio conſequitur ſententiam vel iudicium, ꝙ eſt ſicut concluſio ſyllogiſmi operatiui. vnde illud cadit ſub electione ꝙ ſe habet vt concluſio in ſyllogiſmo operabilium: finis autem in operabilibus ſe habet vt principium, et non vt concluſio: vt philoſophus dicit l. 2. phy. vnde finis inquantum eſt huiuſmodi non cadit ſub electione: ſed ſicut in ſpeculatiuis nihil prohibet id quod eſt vnius demonſtrationis vel ſcientie principium eſſe concluſionem alterius demonſtrationis vel ſcientie, principium tamen primum indemonſtrabile non poteſt eſſe concluſio alicuius demonſtrationis vel ſcientie: ita etiam contingit id ꝙ eſt in vna operatione vt finis ordinari ad aliquid vt ad finem: et hoc modo ſub electione cadit: ſicut in operatione medici ſanitas ſe habet vt finis: vnde hoc non cadit ſub electione medici: ſed hoc ſupponitur tanquam principium: ſed ſanitas corporis ordinatur ad bonum anime: vnde apud eum qui habet curam de anime ſalute poteſt ſub electione cadere eſſe ſanum vel eſſe infirmum: nam apoſtolus dicit. 2. ad cor. 12. Cum autem infirmor tunc fortior ſum et potens: ſed vltimus finis nullo modo ſub electione cadit.

Ad Primum ergo dicendum, ꝙ fines proprii virtutum ordinantur ad beatitudinem ſicut ad vltimum finem: et hoc modo poteſt eſſe eorum electio. ¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ ſicut ſupra habitum eſt, vltimus finis eſt vnus tantum: vnde vbicunque occurrant plures fines inter eos poteſt eſſe electio ſecundum ꝙ ordinantur ad vltimum finem.

¶ Utrum electio ſit tantum eorum que per nos aguntur. Articu. 4.

Ad Quartum ſic proceditur. Uidetur ꝙ electio non ſit ſolum reſpectu humanorum actuum. electio enim eſt eorum que ſunt ad finem: ſed ea que ſunt ad finem non ſolum ſunt actus ſed etiam organa: vt dicitur in. 2. phy. ergo electiones non ſunt tantum humanorum actuum. ¶ Preterea. Actio a contemplatione diſtinguitur ſed electio etiam in contemplatione locum habet: prout ſcilicet vna opinio alteri preeligitur, ergo electio non eſt ſolum humanorum actuum. ¶ Preterea. Eliguntur homines ad aliqua officia vel ſecularia vel eccleſiaſtica ab his qui nihil erga eos agunt: ergo electio non ſolum eſt humanorum actuum.

Sed Contra eſt ꝙ philoſophus dicit in. 3. ethic. ꝙ nullus eligit niſi ea que exiſtimat fieri per ipſum.

Reſpondeo Dicendum, ꝙ ſicut intentio eſt finis: ita electio eſt eorum que ſunt ad finem: finis autem vel eſt actio vel res aliqua: et cum res aliqua fuerit finis, neceſſe eſt ꝙ aliqua humana actio interueniat, vel inquantum homo facit rem illam que eſt finis ſicut medicus facit ſanitatem que eſt finis eius: vnde et facere ſanitatem dicitur finis medici: vel inquantum homo aliquo modo vtitur vel fruitur re que eſt finis: ſicut auaro eſt finis pecunia vel poſſeſſio pecunie. Et eodem modo dicendum eſt de eo quod eſt ad finem: quia neceſſe eſt vt id quod eſt ad finem vel ſit actio vel res aliqua interueniente aliqua actione per quam facit id quod eſt ad finem vel vtitur eo. Et per hunc modum electio ſemper eſt humanorum actuum.

Ad Primum ergo dicendum, ꝙ organa ordinantur ad finem inquantum homo vtitur eis propter finem. ¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ in ipſa contemplatione eſt aliquis actus intellectus aſſentientis huic opinioni vel illi: actio vero exterior eſt que contra contemplationem diuiditur. ¶ Ad tertium dicendum, ꝙ homo qui eligit epiſcopum vel principem ciuitatis: eligit nominare ipſum in talem dignitatem: alioquin ſi nulla eſſet eius actio ad conſtitutionem epiſcopi vel principis, non competeret ei electio. Et ſimiliter dicendum eſt ꝙ quandocunque dicitur aliqua res preeligi alteri: adiungitur ibi aliqua operatio eligentis.

¶ Utrum electio ſit ſolum poſſibilium. Arti. 5.

Ad Quintum ſic proceditur. Uidetur ꝙ electio non ſit ſolum poſſibilium: electio enim eſt actus voluntatis: vt dictum eſt: ſed voluntas eſt poſſibilium et impoſſibilium: vt dicitur in. 3. ethi. ergo et electio. ¶ Preterea. Electio eſt eorum que per nos aguntur: ſicut dictum eſt: nihil ergo refert quantum ad electionem vt eligatur id quod eſt impoſſibile ſimpliciter: vel id quod eſt impoſſibile eligenti: ſed frequenter ea que eligimus perficere non poſſumus: et ſic ſunt impoſſibilia nobis: ergo electio eſt impoſſibilium. ¶ Preterea. Nihil homo tentat agere niſi eligendo. Sed diuus benedictus dicit: ꝙ ſi prelatus aliquid impoſſibile preceperit, tentandum eſt: ergo electio poteſt eſſe impoſſibilium. (marg.: Ri. q. 22. ar. 13. ad 12. Et 3. ethi. lec. 5. fin.)

Sed contra Eſt, quod philoſophus dicit in. 3. ethic. Quod electio non eſt impoſſibilium.

Reſpondeo Dicendum, ꝙ ſicut dictum eſt: electiones noſtre referuntur ſemper ad noſtras actiones: ea autem que per nos aguntur ſunt nobis poſſibilia. vnde neceſſe eſt dicere ꝙ electio non ſit niſi poſſibilium. Similiter etiam ratio eligendi aliquid eſt vt ex hoc poſſimus conſequi finem: vel ex hoc quod ducit ad finem: per id autem quod eſt impoſſibile non poteſt aliquis conſequi finem: cuius ſignum eſt: quia enim in conſiliando perueniunt homines ad id quod eſt eis impoſſibile, diſcedunt quaſi non valentes vlterius procedere: apparet etiam hoc manifeſte ex proceſſu rationis precedentis: ſic enim ſe habet id quod eſt ad finem de quo electio eſt ad finem, ſicut concluſio ad principium. Manifeſtum eſt autem ꝙ concluſio impoſſibilis non ſequitur ex principio poſſibili: vnde non poteſt eſſe ꝙ finis ſit poſſibilis, niſi id quod eſt ad finem fuerit poſſibile: ad id autem quod eſt impoſſibile nullus mouetur. vnde nullus tenderet in finem niſi per hoc quod apparet id quod eſt ad finem eſſe poſſibile. vnde id quod eſt impoſſibile ſub electione non cadit.

Ad primum Ergo dicendum, ꝙ voluntas media eſt inter intellectum et exteriorem operationem. nam intellectus proponit voluntati ſuum obiectum: et ipſa voluntas cauſat exteriorem actionem: ſic igitur principium motus voluntatis conſideratur ex parte intellectus qui apprehendit aliquid vt bonum in vniuerſali: ſed terminatio ſeu perfectio actus voluntatis attenditur ſecundum ordinem ad operationem per quam aliquis tendit ad conſecutionem rei: nam motus voluntatis eſt ab anima ad rem. et ideo perfectio actus voluntatis attenditur ſecundum hoc ꝙ eſt aliquid bonum alicui ad agendum: hoc autem eſt poſſibile: et ideo voluntas completa non eſt niſi de poſſibili quod eſt bonum volenti ſed voluntas incompleta eſt de impoſſibili: que ſecundum quoſdam velleitas dicitur: quia ſcilicet aliquis vellet illud ſi eſſet poſſibile: electio autem nominat actum voluntatis iam determinatum ad id quod eſt huic agendum: et ideo nullo modo eſt niſi poſſibilium. ¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ cum obiectum voluntatis ſit bonum apprehenſum: hoc modo iudicandum eſt de obiecto voluntatis ſecundum ꝙ cadit ſub apprehenſione: et ideo ſicut quandoque voluntas eſt alicuius quod apprehenditur vt bonum, et tamen non eſt vere bonum, ita quandoque eſt electio eius quod apprehenditur vt poſſibile eligenti: quod tamen non eſt ei poſſibile. ¶ Ad tertium dicendum, ꝙ hoc ideo dicitur: quia an aliquid ſit poſſibile ſubditus non debet ſuo iudicio diffinire: ſed in vnoquoque iudicio ſuperioris ſtare.

¶ Utrum homo ex neceſſitate eligat vel libere. Arti. 6.

Ad Sextum ſic proceditur. Uidetur ꝙ homo ex neceſſitate eligat: ſic enim ſe habet finis ad eligibilia: vt principia ad ea que ex principiis conſequuntur vt patet in. 3. ethi. ſed ex principiis ex neceſſitate deducuntur concluſiones: ergo ex fine de neceſſitate mouetur aliquis ad eligendum. ¶ Preterea. Sicut dictum eſt, electio conſequitur iudicium rationis de agendis: ſed ratio ex neceſſitate iudicat de aliquibus propter neceſſitatem premiſſarum: ergo videtur ꝙ etiam electio ex neceſſitate ſequatur. ¶ Preterea. Si aliqua duo ſunt penitus equalia, non magis mouetur homo ad vnum quam ad aliud: ſicut famelicus ſi habet cibum equaliter appetibilem in diuerſis partibus et ſecundum equalem diſtantiam non magis mouetur ab vno quam ad alterum: vt Plato dixit aſſignans rationem quietis terre in medio: ſicut dicitur in. 3. de celo. Sed multo minus poteſt eligi quod accipitur vt minus quam quod accipitur vt equale: ergo ſi proponantur duo vel tria vel plura inter que vnum maius appareat: impoſſibile eſt aliquod aliorum eligere: ergo ex neceſſitate eligitur illud quod eminentius apparet: ſed omnis electio eſt de omni eo quod videtur aliquo modo melius: ergo omnis electio eſt ex neceſſitate. (marg.: 1. q. 115. ar. 4. co. Et 22e. q. 104. art. 1. Et in q. 22. ar. 6. et q. 24. art. 1. Et mal. q. 6. ar. 1. peri her. lec. 14. fin.)

Sed Contra eſt, quod electio eſt actus potentie rationalis que ſe habet ad oppoſita ſecundum philoſophum.

Reſpondeo Dicendum, ꝙ homo non ex neceſſitate eligit: et hoc ideo: quia quod poſſibile eſt non eſſe, non neceſſe eſt eſſe. Quod autem poſſibile ſit non eligere vel eligere, huius ratio ex duplici hominis poteſtate accipi poteſt: poteſt enim homo velle et non velle, agere et non agere: poteſt etiam velle hoc aut illud. cuius ratio ex ipſa virtute rationis accipitur: quicquid enim ratio poteſt apprehende

re vt bonū, in hoc voluntas tendere pōt. poteſt aūt ratio apprehendere vt bonū non ſolū hoc qḋ eſt velle aut agere, ſꝫ hoc etiā ꝙ eſt non velle ⁊ nō agere: ⁊ rurſum in oībus particularib⁹ bonis pōt cōſiderare rationē boni alicui⁹ ⁊ defectū alicui⁹ boni ꝙ hꝫ rationē mali, ⁊ ſm hoc pōt vnūqḋqꝫ hmōi bonorū apprehendere vt eligibile vel fugibile. Solū aūt perfectū bonū ꝙ eſt beatitudo nō pōt ratio apprehendere ſub rōne mali aut alicuius defectus: ⁊ ideo ex neceſſitate beatitudinē homo vult, nec pōt velle non eſſe beatus aut miſer: electio aūt cū nō ſit de fine ſed de his que ſunt ad finē (vt iam dictū eſt) nō eſt perfecti boni qḋ eſt beatitudo, ſed aliorū particularium bonorum: ⁊ ideo homo non ex neceſſitate, ſed libere eligit.

Ad primū ḋ dōm, ꝙ nō ſemp ex principijs ex neceſſitate procedit ꝯcl'o: ſed tunc ſolū qn̄ principia nō pn̄t eſſe vera ſi cōcluſio nō ſit vera. ⁊ ſilr nō opꝫ ꝙ ſemp ex fine inſit homini neceſſitas ad eligendū ea que ſunt ad finē. qr nō omne quod eſt ad finē tale eſt ꝙ ſine eo finis haberi nō poſſit, aut ſi tale ſit nō ſemper ſub tali ratione cōſideratur. ¶ Ad ſcōm dicendū, ꝙ ſentētia ſiue iudicium rationis non de rebus agendis eſt circa cōtingentia que a nobis fieri poſſunt, in quibus cōcluſiones non ex neceſſitate ſequuntur ex principijs neceſſarijs abſoluta neceſſitate, ſed neceſſarijs ſolum ex conditione: vt ſi currit mouetur. ¶ Ad tertiū dicendū, ꝙ nihil prohibet ſi aliqua duo equalia proponantur ſm vnam conſiderationē, quin circa alterū conſideretur aliqua conditio per quam emineat ⁊ magis flectatur voluntas in ipſum ꝙ̄ in aliud.

¶ De conſilio quod precedit electionem. Queſtio. 14.

Deinde Cōſiderandū eſt de ꝯſilio. ¶ Et circa hoc queruntur ſex. Primo vtrū cōſilium ſit inquiſitio. Scḋo vtrū cōſiliū ſit de fine vel ſolū de his q̄ ſunt ad finē. Tertio vtrū ꝯſiliū ſit ſolū de his que a nobis agunt̄. Quarto vtrū cōſiliū ſit de omnibus que a nobis agunt̄. Quinto vtrū cōſiliū procedat ordine reſolutorio. Sexto vtrū conſilium procedat in infinitum.

¶ Utrum conſilium ſit inquiſitio. Arti. 1.

22e. qō. 47. art. 5 co. Et 3. diſ. 35 q. 2. q. 1. co.

Ad primū Uidet̄ ꝙ ꝯſiliū nō ſit inquiſitio. dicit eñ Dama. ꝙ cōſiliū eſt appetitus: ſed ad appetitū nō pertinet inquirere. ergo cōſiliū nō eſt inquiſitio. ¶ P̄. Inquirere intellectus diſcurrētis eſt, ⁊ ſic deo nō ꝯuenit: cui⁹ cognitio nō eſt diſcurſiua, vt in primo habitū eſt ſꝫ cōſiliū deo attribuit̄. dicit̄ eñ ad Ephe. 1. ꝙ operat̄ omnia ſm cōſiliū voluntatis ſue. ergo cōſiliū nō eſt inquiſitio. ¶ P̄. Inquiſitio eſt de rebus dubijs: ſed conſiliū datur de his que ſunt circa bona certa: ſm illud Apoſtoli. 1. ad co. 7. De virginibus autem preceptum domini non habeo, conſilium autem do. ergo conſilium non eſt inquiſitio.

Sed Cōtra eſt, ꝙ Greg. niſſenus dicit, Omne qdē cōſiliū queſtio eſt. non autem omnis queſtio conſilium.

Rn̄deo Dōm, ꝙ electio ſicut dictū eſt, cōſequit̄ iudiciū rōnis de rebus agēdis. in rebus autem agēdis multa incertitudo inuenit̄: qr actiones ſunt circa ſingularia cōtingētia, q̄ ꝓpter ſui variabilitatē incerta ſunt. In reb⁹ aūt dubijs ⁊ incertis ratio nō profert iudiciū abſqꝫ inquiſitiōe precedēte ⁊ iō neceſſaria eſt inquiſitio ratiōis ante iudiciū de eligendis. ⁊ hec inquiſitio conſiliū vocatur: propter qḋ philoſophus dicit in. 3. eth. ꝙ electio eſt appetitus preconſiliati.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ qn̄ actus duarū potētiarū ad inuicē ordinant̄ in vtroqꝫ eſt aliquid qḋ eſt alterius potētie. ⁊ ideo vterqꝫ act⁹ ab vtraqꝫ potentia denominari pōt. Manifeſtū eſt aūt ꝙ actus rationis dirigentis in his que ſunt ad finē, ⁊ actus volūtatis ſm regimē rationis in ea tēdētis ad ſeinuicem ordinant̄. vnde ⁊ in actu volūtatis q̄ eſt electio apparet aliquid rationis. ſ. ordo ⁊ in cōſilio qḋ eſt act⁹ rationis apparet aliquid volūtatis ſicut materia. qr cōſilium eſt de his que homo vult facere ⁊ eſt ſicut motiuū: qr ex hoc ꝙ homo vult finē mouet̄ ad ꝯſiliādū de his q̄ ſunt ad finē. ⁊ ideo phs dicit in. 6. ethi. ꝙ electio eſt intellectus appetitiuus. vt ad electionē vtrūqꝫ cōcurrere oſtendat. ita Dam. dicit ꝙ conſiliū eſt appetitus inq̄ſitiuus, vt ꝯſiliū aliquo modo ꝑtinere oñdat ⁊ ad volūtatē circa quā ⁊ ex qua fit inquiſitio: ⁊ ad rationē inq̄rentē. ¶ Ad ſm dicēdum, ꝙ ea que dr̄ de deo accipiēda ſunt abſqꝫ omni defectu qui inuenitur in nobis: ſicut in nobis ſcientia eſt cōcluſionū per diſcurſum a cauſis in effectus. Sed ſciētia dicta de deo ſignificat certitudinem de omnibus effectibus in prima cauſa abſque omni diſcurſu. Et ſimiliter conſilium attribuit̄ deo q̄tuꝫ ad certitudinē ſnie vel iudicij q̄ in nobis ꝓuenit ex inquiſitiōe conſilij. ſꝫ huiuſmodi inquiſitio in deo locū nō habet. ⁊ ideo conſiliū ſm hoc deo non attribuit̄. ⁊ ſcōm hoc Dam. dicit, ꝙ deus non conſiliatur. ignorantis enim eſt conſiliari.

¶ Ad tertiū dōm, ꝙ nihil prohibet aliqua eſſe certiſſima bona ſm ſentētiam ſapientū ⁊ ſpūaliū virorum, que tñ non ſunt certa bona ſm ſententiam plurimū vel carnalium hominum. ⁊ ideo de talibus conſilia dantur.

¶ Utrum conſilium ſit de fine, vel ſolum de his que ſunt ad finem. Articu. 2.

Ad Secūdū ſic procedit̄. Uidetur ꝙ cōſiliū non ſolum ſit de his q̄ ſunt ad finē, ſed etiā de fine. quecūqꝫ enim dubitationē habēt de his pōt inquiri. ſed circa operabilia humana cōtingit eſſe dubitationē de fine, ⁊ non ſolum de his q̄ ſunt ad finem: cum igitur inquiſitio circa operabilia ſit conſilium, videtur ꝙ conſilium poſſit eſſe de fine. ¶ P̄. Materia cōſilij ſunt operationes humane: ſed quedam operationes humane ſunt fines: vt dicitur in primo ethi. ergo conſilium poteſt eſſe de fine.

Sed Contra eſt, ꝙ Grego. niſſenus dicit: quod nō de fine: ſed de his que ſunt ad finem eſt conſilium.

Rn̄deo Dōm, ꝙ finis in operabilib⁹ habet rationem principij: eo ꝙ rationes eorum que ſunt ad finem ex fine ſumuntur, principium autem non cadit ſub queſtione: ſed principia oportet ſupponere in omni inquiſitione: vnde cum conſilium ſit queſtio de fine nō eſt conſilium: ſed ſolum de his que ſunt ad finem: tamen contingit id quod eſt finis reſpectu quorundā ordinari ad alium finē: ſicut etiam id quod eſt principium vnius demonſtrationis eſt concluſio alterius: ⁊ ideo id quod accipitur vt finis in vna inquiſitione poteſt accipi vt ad finem in alia inquiſitione: ⁊ ſic de eo erit conſilium.

Ad pmū Ergo dōm, ꝙ id qḋ accipitur vt finis eſt iā determinatum: vnde quandiu habetur vt dubiū nō habetur vt finis: ⁊ ideo ſi de eo cōſilium habetur nō erit conſilium de fine: ſed de eo qḋ eſt ad finem. ¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ de operationibus eſt conſilium inquantum ordinantur ad aliquem finem. vnde ſi aliqua operatio humana ſit finis, de ea inquātum huiuſmodi non eſt conſilium.

¶ Utrum conſilium ſit ſolum de his que a nobis aguntur. Arti. 3.

Ad tertiū Sic procedit̄. Uidetur quod conſilium non ſit ſolum de his que aguntur a nobis: conſilium enim collationem quandam importat: ſed collatio inter multos poteſt fieri etiam de rebus immobilibus que non fiunt a nobis: puta de naturis rerum: ergo conſilium non ſolum eſt de his que aguntur a nobis. ¶ Preterea. Homines interdum conſilia querunt de his que ſunt lege ſtatuta. vnde ⁊ iuriſconſulti dicuntur: ⁊ tamen eorum qui querunt huiuſmodi conſilium non eſt leges facere: ergo conſilium non ſolum eſt de his que a nobis aguntur. ¶ Preterea. Dicuntur etiam quidam conſultationes facere de futuris euentibus, qui tamen nō ſunt in poteſtate noſtra: ergo conſilium non ſolum eſt de his que a nobis fiunt. ¶ Preterea. Si conſilium eſſet ſolum de his que a

ita ꝙ nō pōt ad oppoſitū terminari: vt patꝫ ex ſupradictis. Electio autem ⁊ quo ad exercitium actus: ⁊ quo ad ſpecificationem ſemper eſt libera. vt hic dicitur.

¶ In reſponſione ad primum eiuſdem articuli. 6. habes ꝙ non quicunqꝫ vult premiſſas ſeu añs vult concluſionem ſeu ꝯñs in ſeipſo: vel qr nō ſp ꝯñs eſt neceſſariū ad veritatem ſeu volūtatē añcedentis vel qr dato ꝙ ſic ſit ſm rē non tñ ſꝫ actualiter apparet ⁊ iudicatur: differt. n. nihil eſſe vel apparere q̄d ad appetitū in ſuis oīb' cauſis quecūqꝫ vult añs vult cōſequens ſimpliciter vel vt in pluribus.

22e. qō. 55 ar. 1. ad. 2. et q. 47. ar. 1. ad. 2. 4. 3. diſ. 35. q. 2. art. 4. q. 1. co. 4. 5. eth. lec. 8.

¶ In rñ. ad tertiū aduerte diligēter ꝙ rñſio formaliter ſatiſfacit prime radici arg. ſ. de eq̄lib⁹ ⁊ inſinuat ſatiſfactionē oīb⁹ tactis in argto. Intendit. n. ꝙ duobus eq̄lib⁹ ꝓpoſitis ſm aliquā cōdōnē voluntas nō artatur ad neutralitatē ſꝫ poteſt ad cōſiderandū aliquid eminēns in altero mouere ⁊ inuitata vel appoſita eligere alterum: ⁊ eadē rōne ꝓpoſito voluntati aliquo eligibili eminentiori alijs non neceſſitat̄ voluntas ad eligendū illud qr pōt mouere ad conſiderādū in altero aliquid aliud quo preficet. ⁊ ſic illud eligere. Et hoc intellige ſuppoſito ꝙ voluntas velit eligere: ſimplr namque ⁊ abſolute voluntas a toto genere eligibilium libera eſt: ad nullumqꝫ neceſſario inclinatur: ſed ſicut author primis duobus argumentis libertatem eligendi quo ad exercitiū actus impugnauit: ita hoc tertio argumento libertatem quo ad ſpecificationem actus impugnauit: ⁊ ꝓpterea ex parte obiecti eligibilis ſolutionē formaliter dedit vt ſui moris eſt.

¶ Super queſtio 14. Articu. 1.

In queſtio 14 nihil occurrit ſcribendum vſqꝫ ad 3m arti. niſi reddere attentos lectores vt in primo articulo meminerint ꝙ conſilium ſignificat inquiſitionē completam id eſt vſque ad iudicium incluſiue: nō enim ipſa inquiſitio abſqꝫ iudicio conſiliū eſt niſi inchoatiue: vt manifeſte patet ex reſponſione ad ſecundum ⁊ tertiū ⁊ ex vſu loquendi.

22e. qō. 47. arti. 2. co. Et. 3. di. 35. q. 2. ar. 4. q. 1. co. 4. 3. eth. lec. 7.

¶ Super artic. quintum.

In quinto autem articulo dubium eſt quia litera contra dicere ſibiipſi videtur. Dicit enim q̄ qđ proceſſus a cauſis ad effectus eſt compoſitiuus. Et q̄ proceſſus cōſilij eſt a fine ad id qđ eſt ad finem: ⁊ tamen concludit q̄ proceſſus cōſilij nō eſt cōpoſitiuus ſed reſolutiuus: ac ſi finis non eſſet cauſa: ⁊ id quod eſt ad finem non eſſet effectus: ſed econuerſo.

¶ Ad hoc dicitur, qđ cū inter finem acquiſibilem ⁊ id qđ eſt ad finē ſit duplex ſimplex habitudo: ⁊ vna modificetur in litera poteſt tripliciter procedi ratiocinādo a fine ad ea que ſūt ad finē. primo ſecundum ſimplicem habitudinē cauſe finalis ad ſuū effectū vt ſic. Et hic eſt proceſſus a fine vt ſic ad id qđ eſt ad finē vt ſic: et hic eſt cōpoſitiuus: et ſuus oppoſitus eſt reſolutiuus. ſicut vl'r verificat̄ de proceſſu a cauſa ad effectū ⁊ ecōuerſo. ſecundo ſm̄ ſimplicem habitudinē effectus efficiēdi ad cauſas a qua efficiēdus: ⁊ hic ē proceſſus ab effectu ad cauſam: ⁊ eſt reſolutiuus ⁊ ſuus oppoſitus eſt cōpoſitiuus quia a cā ad effectum: ⁊ utcr

Et.3.di. aūt horū eſt proceſſus 33.q.2. conſilij. Non primus ar.4 q. quia conſilium eſt de 3.02. efficiendis a nobis: vt Et pſal. patet in artic. tertio et 2.40.5. quarto. In proceſſu Et.3.e autem primo nihil dithi.lec 7 citur de agendo ſed tantum de fine et ad finem vt ſic. Nec ſecūdus quia conſiliū eſt de his que ſunt ad finem: vt patet in articulo ſecundo. Et adeo hoc in reſponſione ad tertium huius quinti articuli ponderauit auth or vt agenda a nobis non cadere ſub conſilio voluit an ſint poſſibilia niſi vt congrua et precongrua ſint. In ſecundo autem proceſſu nihil dicitur de fine et ad finem vt ſic: ſed tantum de agenda re et cauſa illius. Tertio igitur poteſt procedi ſecundum quod tam finis quam id quod eſt ad finem inuenit̄ in agendis ita quod non procedatur nec a fine puro nec ab agēdo puro: ſed a fine aſſequendo ad id qđ eſt ad agendum finem. Et ſic deinceps retrocedendo ⁊ hic proceſſus eſt proceſſus cōſilij quod

nobis fiūt: nullus cōſiliaret̄ de his q̄ fiunt p̄ aliū agēda: ſed hoc p3 eſſe falſum: q̄ cōſiliū non ſolū eſt de his que a nobis fiunt.

Sed cōtra eſt q̄ Grego. nicenus dicit, Conſiliamur de his que fiunt in nobis: ⁊ per nos fieri poſſunt.

Rñdeo Dicēdū, q̄ ɔſiliū p̄prie importat collationē iter pl'es habitam q̄ ⁊ ipſum nomē deſignat: dr̄ em̄ ɔſiliū quaſi ɔſidiu3: eo q̄ multi cōſident ad ſimal cōferendum. Eſt aūt cōſiderandū q̄ in particularibus ɔtingentibus ad hoc q̄ aliquid certū cognoſcat̄, plures cōditiones ſeu circūſtantias ɔſiderare op3: quas ab vno non facile eſt cōſiderari: ſed a pluribꝰ certiꝰ percipiuntur dū qđ vnus cōſiderat, alij nō occurrit. In neceſſarijs aūt ⁊ vniuerſalibꝰ eſt abſolutior ⁊ ſimplicior ɔſideratio, ita q̄ magis ad huiuſmodi conſiderationē vnus per ſe ſufficere poteſt. ⁊ ideo inquiſitio conſilij p̄prie pertinet ad cōtingentia ſingularia, cognitio autē veritatis in talibus non habet aliquid magnū, vt per ſe ſit appetibilis: ſicut cognitio vniuerſaliū ⁊ neceſſarioꝝ: ſed appetitur ſm̄ q̄ eſt vtilis ad operationem: q2 actiones ſunt circa contingentia ſingularia. ⁊ ideo dicendū eſt q̄ p̄prie conſiliū eſt circa ea que agantur a nobis.

Ad Primū ergo dicendum, q̄ conſilium importat collationem: non quācūq3: ſed collationē de rebus agendis ratione iā dicta. ¶ Ad ſm̄ dicēdū, q̄ id quod eſt lege poſitum, quamuis nō ſit ex operatione querētis cōſilium: tñ eſt directiuū eius ad operandū: quia iſta eſt vna rō aliquid operādi mādatum legis. ¶ Ad tertiū dicēdū, q̄ cōſilium non ſolum eſt de his que aguntur: ſed de his que ordinātur ad opationes: ⁊ propter hoc conſultatio dr̄ fieri de futuris euentibꝰ inquantum homo per futuros euentus cognitos dirigitur ad aliquid faciendam vel vitādum. ¶ Ad quartum dicēdū, q̄ de alioꝝ factis ɔſiliū q̄rimus inq̄ʒtū ſunt quodā mō vnū nobiſcū: vl' p̄ vnionē affectꝰ: ſicut amicus ſolicitus eſt de his q̄ ad amicū ſpectant ſicut de ſuis: vl' per modū inſtrūtī: nā agēs p̄ncipale ⁊ inſtr̄ale ſunt quaſi vna cā: cū vnum agat per alterum: ⁊ ſic dominus conſiliatur de his que ſunt agenda per ſeruum.

¶ Utrum conſiliū ſit de omnibus que a nobis aguntur. Arti.4.

Ad quartū Sic p̄ceditur. Uī̄ q̄ conſiliū ſit de oībus que ſunt per nos agēda: electio enim eſt appetitus preconſiliati: vt dictum eſt: ſ3 electio eſt de oībꝰ q̄ per nos agunt̄: ergo ⁊ cōſiliū. ¶ P̄. Conſiliū importat inquiſitionē rōnis: ſed in oībꝰ que nō per impetū paſſionis agimus, p̄cedimus ex inquiſitiōe rationis. ergo de oībꝰ que agunt̄ a nobis eſt conſiliū. ¶ P̄. Philoſophus dicit in.3.ethic. q̄ ſi per plura aliq̄d fieri poteſt: cōſilio inquiritur p̄ q̄ facillime ⁊ optime fiat. ſi aūt per vnū qualiter per illud fiat: ſ3 omne q̄ fit: fit p̄ vnū vel p̄ multa. ergo de oībus que fiunt a nobis eſt cōſiliū.

Sed Contra eſt quod Grego. nicenus dicit, quod de his que ſecundum diſciplinam vel artem ſunt operibus non eſt conſilium.

Rñdeo Dicēdū q̄ cōſiliū eſt inquiſitio q̄dā vt dictū eſt: de illis aūt inquirere ſolemꝰ q̄ in dubiū veniūt. vñ ⁊ rō inq̄ſitiua que dr̄: argumentū eſt rei dubie faciēs fidē. q̄ aūt aliq̄d in operabilibꝰ hūanis nō ſit dubitabile ex duobꝰ ɔtingit. Uno mō quia p̄ determinatas vias p̄cedit̄ ad determinatos fines: ſicut cōtingit in artibus q̄ hñt certas vias operādi: ſicut ſcriptor nō conſiderat quo mō d3 trahere lr̄as: hoc.n. determinatū eſt per artē. Alio mō q2 nō multū refert vtrū ſic vel ſic fiat: ⁊ iſta ſunt minima q̄ parū adiuuāt vel impediūt reſpectu finis cōſequendi: qđ aūt parū eſt quaſi nihil accipit rō: ⁊ iō de duobꝰ nō cōſiliamur: quāuis ordinētur ad finē: vt philoſophus dr̄.ſ. de rebꝰ p̄uis: ⁊ de his q̄ ſunt determinata qualiter fieri debēt: ſicut eſt in operationibꝰ artiū preter quaſdam cōiecturales vt Grego. nicenus dicit: vtpute medicinalis: negociatiua: ⁊ huiuſmodi.

Ad primū Ergo dicendu3, quod electio preſupponit conſilium ratione iudicij vel ſententie: vnde quando iudiciū vel ſententia manifeſta eſt abſq3 inquiſitione nō requiritur cōſilij inquiſitio. ¶ Ad ſecundū dicēdum, q̄ ratio in rebus manifeſtis non inquirit: ſed ſtatim iudicat: ⁊ ideo non oportet in omnibus q̄ ratione aguntur eſſe inquiſitionem conſilij. ¶ Ad tertiū dicēdū, q̄ quando aliq̄d per vnum poteſt fieri ſed diuerſis modis: poteſt dubitationem habere ſicut ⁊ qñ fit per plura ⁊ ideo opus eſt conſilio: ſed quādo determinatur non ſolum res ſed modus, tunc non eſt opus cōſilio.

¶ Utrum conſilium procedat ordine reſolutorio. Artic.5.

Ad Quintū ſic proceditur. Uidet̄ q̄ conſilium non procedat modo reſolutorio: conſilium enim eſt de his que a nobis aguntur: ſed operationes noſtre non procedunt modo reſolutorio: ſed magis modo compoſitiuo ſcilicet de ſimplicibus ad compoſita: ergo conpoſiti conſilium nō ſemper procedit modo reſolutorio. ¶ P̄. Conſilium eſt inquiſitio rationis: ſed ratio a prioribus incipit, ⁊ ad poſteriora deuenit ſecundum cōuenientiorem ordinem: cū igitur preterita ſint priora preſentibus: ⁊ preſentia priora futuris in conſiliando videtur eſſe procedendum a preſentibus ⁊ preteritis in futura: quod non pertinet ad ordinem reſolutorium: ergo in conſilijs non ſeruatur ordo reſolutorius. ¶ Preterea conſilium non eſt niſi de his que ſunt nobis poſſibilia: vt dicitur in.3.ethic. ſed an ſit nobis aliquid poſſibile perpenditur ex eo quod poſſumus facere vel non poſſumus facere: vt perueniamus in illud. ergo in inquiſitione conſilij a preſentibus incipere oportet.

Sed Contra eſt, q̄ philoſophus dicit in.3.ethi. quod ille qui conſiliatur videt̄ querere ⁊ reſoluere.

Rñdeo Dicēdū, q̄ in omni inquiſitione oportet incipere ab aliquo principio: qđ quidē ſi ſicut eſt prius in cognitione: ita etiam ſit prius in eſſe: non eſt proceſſus reſolutorius: ſed magis compoſitiuus. Procedere enim a cauſis in effectus eſt proceſſus compoſitiuus. nam cauſe ſunt ſimpliciores effectibus. ſi autem id quod eſt prius in cognitione ſit poſterius in eſſe, eſt proceſſus reſolutorius: vtpote cum de effectibus manifeſtis iudicamus reſoluendo in cauſas ſimplices, principium autem in inquiſitione conſilij eſt finis: qui quide3 eſt prior in intentione poſterior tamen in eſſe: ⁊ ſecundum hoc oportet quod inquiſitio conſilij ſit reſolutiua, incipiendo ſcilicet ab eo quod in futuro intenditur quouſq3 perueniatur ad id quod ſtatim agendum eſt.

Ad primū Ergo dicēdū, q̄ conſilium eſt de operationibus: ſed ratio operationum accipitur ex fine. ⁊ ideo ordo rōcinandi de operationibus eſt contrarius ordini operādi. ¶ Ad ſm̄ dicendum, q̄ ratio incipit ab eo qđ eſt prius ſecundum rationem, non aūt ſemper ab eo qđ eſt prius tp̄e. ¶ Ad tertium dicendum, quod de eo quod eſt agendum propter finem nō quereremus ſcire an ſit poſſibile ſi non eſſet congruum fini: ⁊ ideo prius oportet inquirere an conueniat ad ducendum in finem quam conſideretur an ſit poſſibile.

¶ Utrum conſilium procedat in infinitum. Arti.6.

Ad Sextum ſic procedit̄. Uī̄ q̄ inquiſitio conſilij p̄cedat in infinitū: cōſiliū enim inquiſitio eſt de particularibꝰ in quibꝰ eſt operatio: ſed ſingularia ſunt infinita: ergo inquiſitio cōſilij eſt infinita. ¶ P̄. Sub inquiſitione cōſilij cadit conſiderare nō ſolū quid agendū ſit: ſed etiā quo mō impedimēta tollant̄: ſed quelibet humana actio pōt impediri: ⁊ impedimētū tolli pōt p̄ aliquā rōnē hūanā: ergo in infinitū remanet q̄rere de impedimentis tollendis. ¶ P̄. Inquiſitio ſcientie demonſtratiue non procedit in infinitum: q2 eſt deuenire in aliqua principia per ſe nota: q̄ omnimodā certitudinem hñt: ſed talis certitudo poteſt inueniri in ſingularibus contingentibus que ſunt variabilia ⁊ incerta: ergo inquiſitio conſilij procedit in infinitum.

Sed Cōtra, nullus mouet ad id ad qđ impoſſibile eſt ꝙ perueniat. vt đ in primo de celo. ſꝫ infinitū impoſſibile eſt tranſire. ſi igitur inquiſitio conſilij ſit infinita, nullus conſiliari inciperet: quod patet eſſe falſum.

Rñdeo dicēdum, ꝙ inquiſitio ꝯſilij eſt infinita in actu ex duplici parte. ſ. ex parte ṗncipij ⁊ ex parte termini: accipiꝰ eñ in inquiſitiōe cōſilij duplex principiū. vnū ꝓpriū ex ipſo gñe operabiliū: ⁊ hoc eſt finis de quo nō eſt ꝯſiliū, ſed ſupponit in ꝯſilio vt ṗncipiū: vt dictū eſt. Aliud quaſi ex alio gñe aſſumptū. ſicut ⁊ in ſciētijs demonſtratiuis vna ſcia ſupponit aliqua ab alia, de quibꝰ nō inquirit. hmōi aūt ṗnª q̄ in inquiſitione cōſilij ſupponunt ſunt quecunqꝫ ſunt ꝑ ſenſum accepta, vtpote ꝙ hoc ſit panis vel ferrū: ⁊ quecunqꝫ ſunt ꝑ aliquā ſciētiā ſpeculatiuā vel practicā in vlī cognita: ſicut ꝙ mechari eſt a deo prohibitū: ⁊ ꝙ homo nō pōt viuere niſi nutriat nutrimēto ꝯueniēti: ⁊ de iſtis nō inquirit ꝯſiliator. Terminꝰ aūt inquiſitionis eſt id qđ ſtatim eſt in ptāte noſtra vt faciamus. Sicut eñ finis hꝫ ratione principij, ita id qđ agiꝰ propter finē hꝫ ratione cōcluſionis. vñ id qđ primo agendū occurrit, hꝫ rationē vltime cōcluſionis ad quā inquiſitio terminatur: nihil aūt ꝓhibet conſilium potentia infinitum eſſe ſm ꝙ in infinitum poſſunt aliqua occurrere conſilio inquirenda.

Ad primū Ergo dicēdum, ꝙ ſingularia non ſunt infinita actu, ſed in poᵃ. ¶ Ad ſcđm dicēdum, ꝙ lꝫ humana actio poſſit impediri: nō tñ ſemꝑ habet impedimētū paratū. ⁊ ideo nō ſemꝑ oportet cōſiliari de impedimēto tollēdo. ¶ Ad tertiū dicēdum, ꝙ in ſingularibꝰ cōtingētibus pōt aliqđ accipi certū. etſi nō ſimpliciter, tñ vt nūc, put aſſumiꝰ in oꝑatione. Sorte eñ ſedere nō eſt neceſſariū: ſed eū ſedere dum ſedet eſt neceſſarium: ⁊ hoc per certitudinem accipi poteſt.

[Left margin: 1.2.q.14. ar.7.ad 2m. Et.4.d. 29.q.2.1. co.]

¶ De conſenſu qui eſt actus voluntatis in comparatione eorum que ſunt ad finem. Queſtio.15.

Deinde Cōſiderandū eſt de cōſenſu. ¶ Et circa hoc q̄runtur q̄tuor. ¶ Primo vtruꝫ conſenſus ſit actꝰ appetitiue vł apphēſiue ꝟtutis. ¶ Scđo vtrū cōueniat brutis aīalibus. ¶ Tertio vtrū ſit de fine: vł de his q̄ ſunt ad finē. ¶ Quarto vtrū cōſenſus in actū ꝑtineat ſolū ad ſuperiorē anime partē.

¶ Utrum conſenſus ſit actus appetitiue vel apprehenſiue virtutis. Articu.1.

Ad Primū videꝰ ꝙ conſentire pertineat ſolum ad ꝑtē aīe apphēſiuā. Aug. enim. 12. de tri. cōſenſum attribuit ſuperiori rōni. ſed rō nominat apprehēſiuā virtutē. ergo cōſentire ꝑtinet ad apprehenſiuam virtutem. ¶ P̄. Conſentire eſt ſimul ſentire. ſed ſentire eſt apprehenſiue potentie. ergo ⁊ conſentire. ¶ P̄. Sicut aſſentire dicit applicationē intellectus ad aliquid, ita ⁊ cōſentire. ſed aſſentire pertinet ad intellectum qui eſt vis apprehenſiua. ergo ⁊ conſentire ad vim apprehenſiuam pertinet.

Sed Cōtra eſt, ꝙ Dam. dicit in. 2. li. Quod ſi aliq̇s iudicet, et non diligat, non eſt ſententia. i. cōſenſus: ſed diligere ad appetitiuam virtutem pertinet. ergo ⁊ cōſenſus.

Rñdeo Dicēdum, ꝙ conſentire importat applicationē ſenſus ad aliquid. Eſt aūt ꝓpriū ſenſus ꝙ cognoſcitiuus eſt rerū p̄ſentiū: vis. n. imaginatiua eſt apprehenſiua ſimilitudinū corporalium etiam rebus abſentibus quarū ſunt ſilitudines. intellectus autē apprehenſiuus eſt vniuerſaliū rōnū, q̄s pōt apprehendere indifferenter, ⁊ preſentibus ⁊ abſentibus ſingularibus. ⁊ q̄ actus appetitiue virtutis eſt q̄dam inclinatio ad rē ipſam ſm q̄dā ſilitudinē, hinc eſt ꝙ ipſa applicatio appetitiue virtutis ad rē ſm quā ei inheret, accipit nomē ſenſus: q̄ſi experiētiā q̄dā ſumēs de re cui inheret: inq̄tū cōplacet ſibi in ea. vnde Sap. 1. dicitur, Sentite de dño in bonitate: ⁊ ſm hoc conſentire eſt actus appetitiue virtutis.

Ad primū Ergo dicēdum, ꝙ ſicut đ in. 3. de aīa, volūtas in rōne cōſiſtit. vnde cū Aug. attribuit conſenſum rationi, accipit rōnē ſꝫ ꝙ in ea cōcludiꝰ volūtas. ¶ Ad ſꝫ dicēdum, ꝙ ſentire ꝓprie dictū ad apprehenſiuā potētiā ꝑtinet: ſꝫ ſꝫ ſilitudinē cuiuſdā experiētie ꝑtinet ad appetitiuā: vt dictū eſt. ¶ Ad tertiū dicēdum, ꝙ aſſentire ē quaſi ad aliud ſentire. ⁊ ſic importat q̄dā diſtātiā ad id cui aſſentiꝰ: ſꝫ cōſentire eſt ſimul ſentire, ⁊ ſic importat q̄dā cōiūctionē ad id cui cōſentiꝰ. ⁊ ideo volūtas cuius eſt tēdere ad ipſam rē, magis ꝓprie dicitur cōſentire. Intellectus aūt cuius oꝑatio nō eſt ſm motū ad rē: ſed potius ecōuerſo: vt in primo dictū eſt: magis ꝓprie dicitur aſſentire: q̄uis vnū pro alio poni ſoleat. Pōt etiā dici ꝙ itellectꝰ aſſentit inquantum a voluntate mouetur.

¶ Utrum conſenſus conueniat brutis animalibus. Articu.2.

Ad Secundum ſic proceditur. Videꝰ ꝙ ꝯſenſus cōueniat brutis aīalibꝰ: ꝯſenſus eñ importat determinationē appetitꝰ ad vnū: ſꝫ appetitus brutoꝝ aīaliū ſunt determinati ad vnuꝫ. ergo cōſenſus in brutis aīalibꝰ inuenitur. ¶ P̄. Remoto priori remouetur poſterius. ſed cōſenſus precedit operis executionem: ſi ergo in brutis nō eſſet cōſenſus, non eſſet in eis operis executio: quod patet eſſe falſum. ¶ P̄. Homines interdum conſentire dicuntur in aliquid agendum ex aliqua paſſione puta concupiſcentia vel ira: ſed bruta animalia ex paſſione agunt. ergo in eis eſt conſenſus.

Sed Cōtra eſt, ꝙ Dam. dicit, ꝙ poſt iudicium homo diſponit ⁊ amat ꝙ ex conſilio iudicatum eſt quod vocatur ſententia ideſt cōſenſus. ſed cōſilium non eſt in brutis animalibus: ergo nec conſenſus.

Rñdeo Dicēdū, ꝙ cōſenſus ꝓprie loquēdo nō eſt in brutis aīalibus: cuius rō eſt: q̄ conſenſus importat applicationē appetitiui motꝰ ad aliqđ agēdū: eius aūt eſt applicare appetitiuum motum ad aliqđ agēdū: in cuius ptāte eſt appetitiuus motus: ſicut tāgere lapidē cōuenit q̄dē baculo: ſed applicare baculū ad tactū lapidis eſt eius qui hꝫ in ptāte mouere baculū: bruta aūt aīalia nō hñt in ſui ptāte appetitiuū motuꝫ: ſed talis motus in eis eſt ex inſtinctu nāe: vñ brutū aīal appetit quidē: ſed nō applicat appetitiuū motū ad aliquid: ⁊ ꝓpter hoc nō proprie dicitur cōſentire: ſed ſolū rōnalis natura que hꝫ in ptāte ſua appetitiuum motum: ⁊ poteſt ipſum applicare vel nō applicare ad hoc vel ad illud.

Ad primū Ergo dicēdum, ꝙ in brutis aīalibus inueniꝰ determinatio appetitus in aliqđ paſſiue tñ: cōſenſus vero importat determinationē appetitꝰ nō ſolum paſſiuā: ſed magis actiuā. ¶ Ad ſcđm dicēdum, ꝙ remoto priori remouetꝰ poſteriꝰ qđ ꝓprie ex eo tantū ſequiꝰ: ſi autē aliqđ ex pluribꝰ ſequi poſſit non ꝓpter hoc poſterius remouetꝰ vno priori remoto: ſicut ſi induratio poſſit fieri ⁊ a calido ⁊ frigido (nam lateres indurantꝰ ab igne: ⁊ aqua cōgelata induraꝰ ex frigore) non oportet ꝙ remoto calore remoueatur induratio: executio aūt oꝑis non ſolum ſequiꝰ ex conſenſu ſed etiam ex impetuoſo appetitu: qualis eſt in brutis aīalibꝰ. ¶ Ad tertium dicēdum, ꝙ homines qui ex paſſione agūt, pñt paſſionem nō ſequi: non autem bruta animalia: vñ nō eſt ſimilis ratio.

¶ Utrum cōſenſus ſit de fine vel de his que ſunt ad finem. Articu.3.

Ad Tertium ſic ꝓcediꝰ. Uiꝰ ꝙ cōſenſus ſit de fine: q̄ propter qđ vnūqđqꝫ ⁊ illud magis: ſed his que ſunt ad finē cōſentimꝰ ꝓpter finem: ergo fini cōſentimus magis. ¶ P̄. Actio intemperati eſt finis eius, ſicut ⁊ actio virtuoſi eſt finis eius: ſed intēperatus conſentit in propriū actū: ergo cōſenſus pōt eſſe de fine. ¶ P̄. Appetitꝰ eorū q̄ ſunt ad finē eſt electio: vt ſupra dictū eſt. ſi igitur cōſenſus eſſet ſolum de his que ſunt ad finem: in nullo ab electione differre videretur: qđ patet eſſe falſum per Damaſc. qui dicit ꝙ poſt diſputationem quam vocauerat ſententiaꝫ fit electio: non ergo conſenſus eſt ſolum de his que ſunt ad finem.

[Right margin: 1.q.16. ar.2.co.]

eſt de agendis et ad finē ⁊ de his que ſunt ad finē vt agenda reſolutorie. Et licet proceſſus iſte mixtus videatur ⁊ non niſi ſecūdum partes indicandus compoſitiuus et reſolutiuus: dicitur tamen ſimpliciter reſolutiuus: quoniam de fine ⁊ eo quod eſt ad finem ratiocinaꝰ tantum in materia agenda ⁊ propter agendum reſolutorie ideſt a poſterioribus ſecundum eſſe. Ita ꝙ ſicut muſica licet conſideret numerum vt in ſonis et econuerſo ſonos vt proportionales ſecundum numerum: et propter hoc media poniꝰ ſcientia: quia tamen de numero non niſi in materia ſoni ⁊ propter ſonum tractat ſimpliciter dici poteſt ſcientia phyſica ⁊ ſub ea comprehenditur eo ꝙ non abſtrahit a mā ſenſibili. Ita in propoſito conſilium quia v. dictum eſt de fine ⁊ ad finem in materia agenda tantum ⁊ propter agendum: ⁊ quomodo agendum a poſterioribus ſecūdum eſſe in priora conſiderat reſoluere ſimpliciter dicitur.

¶ Super q. 15. art. 1.

Circa. 15. queſtionis primos tres articulos quod eſſet dicendum in ſequenti queſtione conſulto dicetur.

Sed ꝯ eſt ꝙ Dam. ibidē dicit, ꝙ ſenſus ſiue ſnīa eſt qū hō diſponit ⁊ amat ꝙ ex ꝯſilio iudicatū eſt: ſed ꝯſiliū nō eſt niſi de his que ſunt ad finē. ergo nec cōſenſus.

Rñdeo Dīcē, ꝙ ꝯſenſus noīat applicationē appetitiui motus ad aliqd preexñs in ptāte applicātio: in ordine āt agibiliū pīo qdē oꝫ ſumere appħēſionē finis. deīde appetitū finis, deīde ꝯſiliū d his q̄ ſunt ad finē, deīde appetitū eoꝝ q̄ ſunt ad finē: appetit⁹ āt ī vltimū finē tēdit nālr. vñ ⁊ applicatio mot⁹ appetitiui ī finē appꝛehēſum nō hꝫ rōnē ꝯſenſus, ſꝫ ſimplicis volūtatis. d his aūt q̄ ſunt poſt vltimū finē, inq̄tū ſunt ad finē ſub cōſilio cadūt: ⁊ ſic pōt eē de eis cōſenſus inq̄tū mot⁹ appetitiu⁹ applicatur ad id ꝙ ex ꝯſilio iudicatū eſt. mot⁹ ꝟo appetitiuus in finē nō applicaẗ cōſilio: ſed magis cōſiliū ipſi. q2 cōſilium pꝛeſupponit appetitū finis: ſed appetitus eoꝝ que ſunt ad finē pꝛeſupponit determinationē conſilij. Et ideo applicatio appetitiui motus ad determinationē cōſilij pꝛopꝛie eſt cōſenſus. vnde cū conſiliū nō ſit niſi de his que ſunt ad finem, conſenſus pꝛopꝛie loquendo non eſt niſi de his que ſunt ad finem.

Ad Primū ergo dīm, ꝙ ſicut cōcluſionē ſcimus p̱ pꝛincipia hoꝝ tñ nō eſt ſcia: ſed qd maius eſt. ſ. intelľs ita cōſentimus his que ſunt ad finē ꝓpter finē: cui⁹ tñ nō eſt cōſenſus ſꝫ qd maius ē. ſ. volūtas. ¶ Ad ſcḋm dīm, ꝙ intēperatus hꝫ p̱ fine delectationē opis ꝓpter quā conſentit in op⁹ magis quā in ipſam operationē. ¶ Ad tertium dīm, ꝙ electio addit. ſ. cōſenſum quādā relationē reſpectu eius cui aliquid pꝛeeligitur: ⁊ ideo poſt conſenſum adhuc remanet electio. poteſt enim contingere ꝙ per cōſiliū inueniātur plura ducētia ad finē quorum dum qdlibet placet in qdlibet eorum conſentitur: ſed ex multis que placēt pꝛeacipimus vnū eligēdo: ſed ſi inuenitur vnū ſolū qd placeat: nō differunt cōſenſus ⁊ electio: ſed rōne tantū: vt conſenſus dicatur ſꝫ ꝙ placet ad agendum: electio autem ſm ꝙ pꝛefertur his que non placent.

¶ Utrū cōſenſus in actum pertineat ſolum ad ſuperiorem anime partem. Arti. 4.

AD quartū Sic procediẗ. Uī, ꝙ conſenſus ad agendū nō ſemper ptineat ad ſuperiorē rōnē: delectatio eñ cōſequiẗ opationē, et perficit eam ſicut decor iuuētutē: ſicut dr in. x. ethi. ſed cōſenſus in delectationē pertinet ad inferiorē rōnē: vt dicit aug. in. 12. de tri. ergo conſenſus in actū nō ptinet ad ſolā ſuperiorem rōnem. ¶ P̄. Actio in quā conſentimus diciẗ eſſe voluntaria: ſꝫ multarū potentiarum eſt ꝓducere actiones volūtarias: ergo non ſola ſuperior rō cōſentit ī actū. ¶ P̄. Supior rō intendit eternis inſpiciēdis, ⁊ cōſulendis: vt Aug. dicit in. 12. de tri. ſed multotiēs hō cōſentit in actū nō ꝓpter rōnes eternas ſꝫ ꝓpter aliquas rōnes tpales: vł etiā ꝓpter aliquas anime paſſiones: non ergo conſentire in actū pertinet ad ſolā ſuperiorē rationē.

Sed Cōtra eſt, ꝙ aug. dicit. 12. de tri. Nō poteſt peccatū efficaciter perpetrandū mēte decerni niſi illa mētis intētio penes quam ſumma poteſtas eſt mēbra in opus mouendi: vel ab opere cohibēdi: male actioni cedat ⁊ ſeruiat.

Rñdeo Dīm, ꝙ finalis ſnīa ſemper pertinet ad eū q̄ ſuperior eſt ad quē ptinet de alijs iudicare: quādiu eñ iudicādum reſtat qd proponitur: nondum datur finalis ſententia. Manifeſtū eſt autē ꝙ ſupior ratio eſt q̄ hꝫ de oībus iudicare: q2 de ſenſibilibus per rationē iudicam⁹: de his vero q̄ ad rationes humanas pertinēt iudicamus ſm rationes diuinas q̄ pertinent ad rationē ſuperiorē: ⁊ ideo quandiu incertum eſt an ſm rationes diuinas reſiſtaẗ: vel non nullū iudiciū rationis hꝫ rationē finalis ſententie. Finalis aūt ſentētia de agēdis eſt cōſenſus in actū: ⁊ ideo cōſenſus in actū pertinet ad rōnem ſuperiorē: ſm tñ ꝙ in ratione voluntas includitur ſicut ſupꝛa dictum eſt.

Ad pmū Ergo dīm, ꝙ conſenſus in delectationē operis pertinet ad ſuperiorē rationē: ſicut ⁊ conſenſus in opus: ſed cōſenſus in delectationē cogitationis ptinet ad rationē inferiorē: ſicut ad ipſam pertinet cogitare: ⁊ tñ de hoc ipſo: qd eſt cogitare: vel nō cogitare, inquātū cōſideratur vt actio q̄dam, habet iudiciū ſuperior rō: ⁊ ſimiliter de delectatione cōſequēte: ſed inq̄tum accipitur vt ad actionē aliā ordinatum: ſic pertinet ad inferiorē rōnē: qd enim ad aliud ordinatur: ad inferiorē artem vel potentiam pertinet quā finis ad quem ordinatur: vñ ars q̄ eſt de fine architectonica ſeu pꝛincipalis vocatur. ¶ Ad ſecundū dīm, ꝙ quia actiones dicunẗ voluntarie, ex hoc ꝙ eis conſentimus: non opꝫ ꝙ cōſenſus ſit cuiuſlibet potētie: ſed voluntatis a qua dr voluntariū que eſt in rōne: ſicut dictū eſt. ¶ Ad tertium dicendum, ꝙ ratio ſuperior dicitur conſentire nō ſolum q2 ſcḋm rationes eternas ſemper moueat ad agēdum: ſed etiam q2 ſecundum rationes eternas nō diſſentit.

¶ De vſu qui eſt actus voluntatis in cōparatione ad ea que ſunt ad finem. Qō. 16.

DEinde Conſiderandū eſt de vſu. ¶ Et circa hoc queruntur quatuor. Primo vtrum vti ſit actus voluntatis. Secundo vtrum conueniat brutis animalibus. Tertio vtrum ſit tantum eorum que ſunt ad finem: vel etiam finis. Quarto de ordine vſus ad electionem.

¶ Utrum vti ſit actus voluntatis. Arti. 1.

AD Primū ſic pꝛocediẗ. vī, ꝙ vti nō ſit actus volūtatis: dicit enim Augu. in. 1. de doc. xp̄ia. quod vti eſt id quod in vſum venit ad aliud obtinendum referre: ſed referre aliqd ad aliud eſt rōnis: cui⁹ eſt conferre, ⁊ ordinare: ergo vti eſt actus rationis: nō ergo voluntatis. ¶ P̄. Damaſ. dicit, ꝙ homo impetum facit ad operationem ⁊ dicitur impetus: deinde vtitur: ⁊ dicitur vſus: ſed operatio pertinet ad potētiā executiuam: actus autem voluntatis nō ſequitur actum executiue potentie: ſed executio eſt vltimum: ergo vſus non eſt actus voluntatis. ¶ P̄. Augu. dicit in lib. 83. qō. Omnia que facta ſunt, in vſum hominis facta ſunt: quia omnibus vtitur ratio iudicando ea que hominibus data ſunt: ſed iudicare de rebus a deo creatis pertinet ad rationē ſpeculatiuam que omnino ſeparata videtur a voluntate que eſt pꝛincipium humanorum actuum: ergo vti non eſt actus voluntatis.

Sed cōtra Eſt, ꝙ Augu. dicit in x. de tri. Uti eſt aſſumere aliquid in facultatem voluntatis.

Rñdeo Dicendum, ꝙ vſus rei alicuius impoꝛtat applicationem rei illius ad aliquā operationem: vñ ⁊ operatio ad quā applicamus rem aliquā diciẗ

¶ Super articulum quartum.

CIrca quartū vero articulum plura occurrunt dubia. Primum eſt quia auctor contradicit ſibi in corpore et in reſpōſione ad primum. Repugnant enī hec duo. ſcꝫ q̄diu incertum eſt an ſm rationes diuinas reſiſtat vel nō: nullum iudicium rōnis habet rōnem finalis ſententie. Et cōſenſus in delectationē cogitationis pertinet ad rōnem inferiorē. Et patet repugnantia: q2 conſenſus in delectationē cogitationis eſt quādoq; peccatū mortale: ⁊ cōſequenter finalis ſnīa ⁊ cōtra rationes diuinas quodāmodo: ergo ſtat ꝙ ſit rationis inferioris ⁊ ꝯ rationes diuinas ꝙ ſit mortale pcīm ⁊ nō finalis ſnīa ⁊ ſi ē finalis ſententia ⁊ ꝯ rōes diuinas qūo ad rōnē inferiorē ſpectat. Et augeẗ dubitatio: q2 augu. 12. de tri. cap. 12. vñ queſtio hec manat expꝛeſſe dicit ꝙ talis cōſenſus ſpectat ad rationem inferiorem ſolam ſic inquit habendū puto quaſi ſola mulier comederit. Secundum eſt de diſtinctione que fit in rñſione ad pꝛimam de cogitatiōe vt eſt actio quedā: ⁊ vt eſt ad aliā actionem ordinata: q2 non videẗ ad propoſitū ſed potius ad oppoſitam. Non ad pꝛopoſitum quidem: quia cogitatio delectabilis in quam conſentire dicitur ratio inferior non ordinatur ad actionē. Eſt eñ cogitatio delectationis moroſe abſq; voluntate operis: vt patet per aug. ibidē. Ad oppoſitū vero q2 cogitatio vt eſt actio quedam delectabilis: eſt ipſa cogitatio moroſe delectationis: et ſi ipſa ſm literam pꝛeſentem ſpectat ad rōnem ſuperiorem ergo oppoſitum habetur eius quod intēditur ab auguſti. et ipſo ſcilicet ꝙ conſenſus in delectationem moroſam ſpectat ad rationem inferiorem.

¶ Ad euidentiam hoꝝ ſciendum pꝛimo quod cogitatio quādoq; ſecundum ſe habet rationem ordinari in aliquam aliam operationem: quādoq; vero ſecundum ſe hꝫ rationē ipſius vltimi operis: dico autem ſecundum ſe ad excludēdum ordinem ex parte intentionis cogitantis. Tūc cogitatio habet rationem vltimi operis quando ipſa vt cogitatio eſt aſſumitur: pꝛout ſcilicet eſt inquiſitio vel cognitio veri ⁊ huiuſmodi. Tunc autem habet cogitatio rationem ordinati in aliud opus quando ipſa ratione operis cogitati ſumitur: quia tantum ratione cogitati operis ſumitur pꝛopter ipſum ap⁹ ſecundum ſe eſt. Et quādo ab hoc cogitante non exerceaẗ pꝛopter opus perpetrandum: exercetur tamen pꝛopter opus operabile. Tanta autem eſt differentia inter cogitationem hoc vel illo modo ſumptam vt cogitatio pꝛopter opus cogitatum ſit in coordinatione eorum que ſunt pꝛopter aliud. Et pꝛopterea vt in litera dicitur ſpectat ad inferiorem rationem. Cogitatio vero ſecundum ſeipſam ſit in coordinatione operum: ⁊ pꝛopterea ſpectet ad ſuperiorem rationem ſicut cetera vltima opera. Scḋa ſecundo quod ratio inferior conſideratur dupliciter: vno modo ſecundum ſe. Alio modo vt participat ſuperiorem rationem cui ⁊ ſuppoſitaliter ⁊ identice coniuncta. eſt et quod licet ratio inferior ſecundum ſe non habeat finalem ſententiam: vt participat tamen ſuperiorem iudicat finaliter et mortaliter. Unde ad pꝛimum dubium dicitur quod conſenſus in delectationem cogitati operis mortalis puta fornicationis vel vindicte habet in ſe duo. Pꝛimum eſt quod caret conſummatione quaꝫ apta nata eſt habere talis delectatio ſecundum ſuum genus quam enim delectatio cogitati operis ſit eiuſdem rationis cum delectatione perpetrati operis ⁊ differant tantum ſicut imperfectum ⁊ perfectum: ⁊ ſecundum ſe ſit pꝛopter illam: ſi habet conſenſum in cogitationem ⁊ operationem habet conſummatum conſenſum. Si autem in cogitationē tñm hꝫ imperfectum conſenſum eo modo quo talis pa eſt imperfectio ī genere animalis: ⁊ ſecundum hoc dicitur deficere a finali ſententia quam ſcilicet ſecundam ſe apta nata eſt habere. Et ad rationem inferiorem ſpectare vtpote ſecundam ſe vts ad aliud: ⁊ ꝙ ad ſolam mulierem. ſ. in=

l. di. r. q.
l. arti. 2.

ſerioꝛē rationē ſpectat quēcꝫ decet conſenſus ſiue ordinatio ad opus qui ſpectat ad virum ſupioꝛē vltimus in gñe agibilium. Sc̃dm eſt, ꝙ ſit abſqꝫ ꝯdictione ſuperioꝛis rōnis. Et ex hoc hꝫ rōnem finalis ſnīe vt pꝫ el moralis ſe. vt patet in. q. de ſuia: ſe. q. 15. arti. 4. ad. 6. ⁊. 11. ita qꝺ conſenſus iſte in delectationem hmōi ⁊ eſt rationis inferioꝛis ſc̄dm ſe: quia eſt in id qꝺ ſc̄dm ſe eſt propter aliud opus: ⁊ deficit a ſuperiori ratione: quia non eſt in opus. ⁊ eſt ratiōis inferioꝛis vt participat ſuperioꝛem: qꝛ ſic ꝯ re gulas eternas illas nō contradicente: ⁊ vt in viſione ad vltimuꝫ in lr̃a dicit: eſt rōnis ſuperioꝛis: qꝛ ſm rationes eternas nō diſſen tit. Et hoc intendit etiam Augu. circa finē illius capituli: vbi propter cōiūctionē virtuſ. ꝙ rō. ſio in vno hoīe totū hoīem ex huiuſmodi cōſenſu dānandum concludit. Et eſt finalis ſnīa circa cogitati operis ſolam delectationem: ⁊ non eſt finalis ſnīa de agendis: qꝛ reſtat vlterioꝛ ſnīa q̄ apta nata eſt habere huiuſmodi delectans cogitatio. ſ. de ordine ad exercenduꝫ opus: ꝓpter quas duas finales ſentētias in litera p̄mo notatur in allegans obiiciendo verbis finalis ſentētia abſolute: deinde ſequitur ad finalem ſnīam de agendis: et dicitur ꝙ eſt cōſenſus in opus: ⁊ ſic patet ꝙ dicta litere conſonant. Ad ſecundū vero dubiū dōm eſt ꝙ procedit ex malo intellectu litere: ꝑ cogitare enim vt eſt actio q̄dā intendit authoꝛ cogitatio. nem ſm ſe: ꝑ illud vero vt in aliud ordinatur intendit cogitationem ꝓpter cogitatuꝫ opus: vt expoſuimus. ⁊ vult ꝙ conſenſus in cogitationem ſm ſe ſpectet ad rationem ſuperioꝛem qꝛ eſt opus vltimum vt pꝫ de contemplatione. Conſenſus vero in cogitationem propter opus cogitatū ſpectet ad inferioꝛem: qꝛ eſt ſc̄dm ſe via ad aliū. Ita quod non ponit authoꝛ in litera tres: ſed duos ſtatus oꝛdines ſcilꝫ operum ⁊ cogitationum. Et declarat ꝙ cogitationes ſecūdū ſe claudunt ſub ordine operum ita ꝙ contra opera non diſtinguuntur: niſi cogitationes ra:

5. q5. ſ. ar. 3. ad 4[m].

vſus ei⁹, ſicut equitare eſt vſus equi: ⁊ percutere eſt vſus baculi. ad operationē aūt applicamus ⁊ p̄n᷑ interioꝛa agēdi. ſ. ipſas potentias aīe, vel mēbra coꝛpoꝛis: vt intellm ad intelligendū, ⁊ oculū ad videndū: ⁊ res exterioꝛes, ſicut baculū ad ꝑcutiēdū: ſꝫ manifeſtū eſt ꝙ res exterioꝛes nō applicamus ad aliquā oꝑationē niſi ꝑ pꝛincipia intrinſeca q̄ ſunt potētie aīe aut habit⁹ potētiaꝝ, aut oꝛgana q̄ ſunt coꝛpoꝛis mēbra. Oſtenſum eſt aūt. ſ. ꝙ volūtas eſt q̄ mouet potentias aīe ad ſuos act⁹. ⁊ hoc ē applicare eas ad operationē. vñ manifeſtū eſt ꝙ vti p̄mo ⁊ p̄ncipalr̃ eſt volūtatis tāq̄ p̄mi mouētis, rationis aūt tanq̄ dirigētis ſꝫ aliarū potētiarū tanq̄ exequētiū que cōparant̄ ad voluntatē a qua applicātur ad agendū, ſicut inſtr̃a ad p̄ncipale agēs: actio aūt ꝓpꝛie nō attribuit̄ inſtr̃o, ſꝫ pꝛincipali agēti ſicut edificatio edificatoꝛi: nō autē inſtr̃is. vñ manifeſtū eſt ꝙ vti ꝓpꝛie eſt actus voluntatis.

Ad pꝛimum ergo dōm, ꝙ ratio quidē in aliud refert, ſed voluntas tendit in id quod eſt in aliud relatum per rationem: ⁊ ſm hoc dicitur ꝙ vti eſt referre aliquid in alterū. ¶ Ad ſecundū dicendū, ꝙ Dama. loquit̄ de vſu ſm ꝙ ꝑtinet ad executiuas potentias. ¶ Ad tertium dicendum, ꝙ etiam ipā ratio ſpeculatiua applicatur ad op⁹ intelligēdi, vel iudicādi a volūtate. ⁊ ideo intellectus ſpeculatiuus vti dicitur tāq̄ a voluntate motus, ſicut alie executiue potētie.

¶ Utrū vti cōueniat brutis aīalib⁹. Art. 2.

AD Secundū videtur ꝙ vti cōueniat brutis animalibus. frui enim eſt nobilius q̄ vti. qꝛ vt aug. dicit in. x. de tri. Utimur eis que ad aliud referimus quo fruendum eſt. ſed frui conuenit brutis aīalibus vt. ſ. dictū eſt. ergo multomagis conuenit eis vti. ¶ P̄. Applicare mēbra ad agēdum eſt vti membris: ſed bruta aīalia applicant mēbra ad aliquid agendū: ſicut pedes ad ambulandum, coꝛnu ad percutiendum. ergo brutis animalibus conuenit vti.

Sed Cōtra eſt, ꝙ Aug. dicit in li. 83. q. vti aliquid non pōt niſi animal, quod rationis eſt particeps.

Rn̄deo Dōm, ꝙ ſicut dictum eſt, vti eſt applicare aliqꝺ p̄n[m] actionis ad actioneꝫ, ſicut conſentire eſt applicare motum appetitiuum ad aliquid appetendū: vt dictū eſt. applicare aūt aliquid ad alterū non eſt niſi eius qꝺ hꝫ ſuper illud arbitrium: qꝺ non eſt niſi eius qui ſcit referre aliquid in alterū. qꝺ ad rationē ꝑtinet. ⁊ iō ſolū animal rōnale ⁊ conſentit ⁊ vtitur.

Ad Pꝛimum ergo dicendū, ꝙ frui impoꝛtat abſolutū motum appetitus in appetibile. ſed vti impoꝛtat motū appetitus ad aliquid in oꝛdine ad alterum. Si ergo cōparentur vti ⁊ frui q̄tum ad obiecta, ſic frui eſt nobilius q̄ vti. qꝛ id qꝺ eſt abſolute appetibile eſt melius q̄ id qꝺ eſt appetibile ſolum in oꝛdine ad aliud. ſed ſi comparentur q̄tum ad vim appꝛehenſiuam precedētem maioꝛ nobilitas requiritur ex pꝛeviſus: quia oꝛdinare aliquid in alterum eſt rationis. abſolute autem aliquid appꝛehendere poteſt etiam ſenſus. ¶ Ad ſecundum dōm, ꝙ aīalia per ſua membra aliquid agunt inſtinctu nature: non per hoc ꝙ cognoſcant oꝛdinem membroꝛum ad illas operationes. vnde non dr̄ ꝓpꝛie applicare mēbra ad agendum, nec vti membris.

¶ Utrū vſus poſſit eē ēt vltimi finis. Ar. 3.

AD Tertiū vr̄ qꝺ vſus poſſit eē etiā vltimi finis. Dicit n. aug. in. x. de triñ. Oīs qui fruitur vtitur. ſꝫ vltimo fine fruit̄ aliqs. ergo vltimo fine aliqs vtitur. ¶ P̄. Uti eſt aſſumere aliqꝺ in facultatē volūtatis. vt ibidē dī. ſed nihil magis aſſumit̄ a volūtate q̄ vltimus finis. ḡ vſus pōt eſſe vltimi finis. ¶ P̄. Hylarius dicit in. 2. de tri. ꝙ eternitas eſt in patre. ſpēs in imagine. i. in filio, ⁊ vſus in munere. i. in ſpūſctō: ſed ſpūſctūs cum ſit deus eſt vltimus finis.

Sed Cōtra eſt, quod dicit Aug. in lib. 83. qō. Deo nullus recte vtitur: ſꝫ fruitur ſed ſolus deus deus eſt vltimus finis. ergo vltimo fine non eſt vtendum.

Rn̄deo Dicendū, ꝙ vti ſicut dictum eſt, īpoꝛtat applicationē alicuius ad aliqꝺ. qꝺ autē applicat̄ ad aliud ſe hꝫ in rōne eius qꝺ eſt ad finē. ⁊ ideo vti ſemp eſt eius qꝺ eſt ad finem: ꝓpter qꝺ ⁊ ea que ſunt ad finē accōmoda ⁊ vtilia dr̄. ⁊ ipſa vtilitas īterdū vſus noīat̄. Sꝫ cōſiderādū ē ꝙ vltimus finis dī dupl'r. Uno mō ſimpl'r, ⁊ alio mō quo ad aliquē: cū eñ finis: vt. ſ. dictū eſt: dicat̄ qñqꝫ q̄dē res: qñqꝫ aūt adeptio rei vel poſſeſſio eius: ſicut auaro finis eſt, vel pecunia, vel poſſeſſio pecunie: manifeſtū eſt ꝙ ſimpl'r loquēdo vltimus finis eſt ipſa res: nō eñ poſſeſſio pecunie eſt bona niſi ꝑ bonū pecunie ſed quo ad hunc adeptio pecunie eſt finis vltimus: nō eñ quereret pecuniā auar⁹ niſi vt haberet eam: ergo ſimpliciter loq̄ndo ⁊ ꝓpꝛie pecunia homo aliqs fruit̄. qꝛ in ea vltimū finē cōſtituit ſed inquātū refert eam ad poſſeſſionē dicitur vti ea.

Ad p̄mū Ergo dōm, ꝙ aug. loq̄t̄ de vſu cōīter ſm ꝙ īpoꝛtat oꝛdinē finis ad ipſam fruitioneꝫ, quā aliquis q̄rit de fine. ¶ Ad ſm dōm, ꝙ finis aſſumitur in facultatē volūtatis: vt volūtas in illo quieſcat: vnde ipſa reqes in fine q̄ fruitio eſt, dī hoc mō vſus finis: ſed id qꝺ eſt ad finē aſſumit̄ in facultatē volūtatis nō ſolum in oꝛdine ad vſum eius qꝺ eſt ad finē: ſed in oꝛdine ad aliā rem: in qua volūtas quieſcit. ¶ Ad tertiū dōm ꝙ vſus accipit̄ in verbis Hylarij pro quiete in vltimo fine: eo modo quo aliqs cōīter loquendo dicit̄ vti fine ad obtinendū ipſum: ſicut dictum eſt. vnde augu. in. 6. de tri. dicit: ꝙ illa delectatio felicitas vel beatitudo vſus ab eo appellatur.

¶ Utrum vſus precedat electionē. Arti. 4.

AD Quartū ſic ꝓcedit̄. Ur̄ qꝺ vſus precedat electionem. poſt electionē enim nihil ſequit̄ niſi executio: ſed vſus cū ꝑtineat ad volūtatem precedit executionē. ergo p̄cedit etiā electionē. ¶ P̄. Abſolutum eſt ante relatuꝫ. ergo minus relatū eſt ante magis relatum: ſed electio impoꝛtat duas relationes. vnam eius quod eligit̄ ad finem, aliam vō ad id cui precligit̄, vſus autē impoꝛtat ſolam relationē ad finem. ergo vſus eſt pꝛioꝛ electione. ¶ P̄. Voluntas vtitur aliis potentiis inq̄tum mouet eas. ſed voluntas mouet etiam ſeipſam: vt dictū eſt. ergo etiā vtitur ſeipſa applicando ſe ad agendū: ſed hoc facit cum conſentit: ergo in ipſo conſenſu eſt vſus. ſed conſenſus precedit electionem: vt dictum eſt. ergo ⁊ vſus.

Sed Cōtra eſt, ꝙ dam̄. dicit, ꝙ poſt electionem impetuꝫ facit ad oꝑationē ⁊ poſtea vtit̄. ergo vſus ſequit̄ electionē.

Rn̄deo Dicendum, ꝙ voluntas duplicem habitudinem habet

tiōe operis cogitati vt vie a terminis. ⁊ de his vide in q. de veritate queſtione ⁊ articulo p̄ductis.

¶ Super queſtio. 16. Articulum. 4.

CIrca queſtionis 16. quartum articulum emiſſis pꝛimis tribus aduertere et memorie commendaro diſtinctionem duplicis habitudinis voluntatis ad volitum iam finem quem id quod eſt ad finem. Eſt enim duplex hec habitudo diuerſarum rationum ⁊ tripliciter: vt in litera dicitur differunt: pꝛimo quia pꝛima eſt ſecūdum quod volitum eſt in voluntate. Secunda vero ſecundum quod voluntas ad ipſum volitum inſeꝛealiter tēdit. Secundo quia pꝛima cōparatur ad ſecundam vt imperfectū ad perfectum. Et pꝛopterea ex pꝛima itur ad ſecundam. Tertio quia in pꝛima perfectio attenditur ſecundum quod perfectio cadit ſupra velle: tunc enim voluntas eſt perfecta in pꝛima habitudine reſpectu finis quando complete vult finem: ⁊ reſpectu eius quod eſt ad finem quando complete vult illud. In ſecunda vero perfectio attēditur ſecundum ꝙ perfectio determinat habere. Tūc enim voluntas eſt perfecta in ſecunda habitudine reſpectu eius quod eſt ad finē quādo habet illud realiter: ⁊ reſpectu finis quando realiter obtinet illum. vnde aliud eſt voluntatem perfecte intendere eligere velle conſentire ⁊c. et aliud eſt ipſam perfecte habere voluntꝫ intentum electum ⁊c. Et quia hec ſunt diuerſarum rationum ideo quantumcunqꝫ creſcat pꝛime voluntatis perfectio ſemper remanet in ſua imperfectione reſpectu ſecūde: ⁊ nunquam peruenit ad ſecundam.

¶ Circa eiuſdeꝫ queſtionis decimeſexte eūdem quartum articulum notandum occurrit: quod ex litera hac ⁊ ſuperioꝛibus tres oꝛdines actuum voluntatis colliguntur. Pꝛimus eſt ſecundum lineam rectam ⁊ reſpectu eiuſdem obiecti. Secundus ſecundum reflexionem ſuper hunc vel illū. Tertius ſecundum ipſos

reflexos inter ſe. Iuxta primum ordinem duodecim motus ſic ordinantur. primo apprehenditur finis: verbi gratia diuina gloria. ſecundo eſt voluntas illius. tertio imperfecta eius fruitio. quarto intentio eiuſdem: et hic finitur prima voluntatis habitudo ad finem: quum enim predicta inſunt perfecte habet in ſeipſa finem. i. perfecte vult finem. Et hinc inchoat prima quoque voluntatis habitudo ad id quod eſt ad finem: intentio enim ad id deſcenſum prebet. quinto igitur eſt conſilium de his que ſunt ad finem. Sed quia conſilium voluntarium eſt et a voluntate mouetur ratio ad conſiliandum et hec motio vſus vere eſt: ideo quinto loco vtitur ratione ad conſilium locatur a ſancto Tho. in litera dum in corpore articuli dicit: ſed quia voluntas etiam quodammodo mouet rationem et vtitur ea etc. Et ſic ſexto loco eſt conſilium de his que ſunt ad finem. verbi gratia de ſtudio theologie bonitate morum et ſimilium. Septimo eſt conſenſus adherens conclusioni: puta quod iſta placent. octauo eſt electio preferens alterum conclusorum: puta bonitatem morum et theologiam aliis ſcientiis etc. Et hic vt in litera dicitur finitur prima habitudo voluntatis ad id quod eſt ad finem: habetur enim iam ea perfecte id quod eſt ad finem. i. perfecte vult id quod eſt ad finem. Nono eſt preceptum ſeu imperium de quo eſt ſequens queſtio: quo precipit electa executioni mandari. Et inchoat ſecunda habitudo voluntatis ad id quod eſt ad finem: quoniam iam incipit deſcendere ad hoc vt habeat ipſum realiter. Decimo eſt vſus quo vt in reſponſione ad primum litera dicit voluntas mouet potentias executiuas applicans eas ad executionem: puta pedes ad eundum ad ſtudium et intellectum ad ſtudendum etc. Undecimo eſt executio ipſa aſſecutiua eius id quod eſt ad finem ipſum finem: puta per iter et ſtudium etc. deſ gloriſicationem videre: et ſic duodecimo conſummatur totus progreſſus fruitione perfecta ſuperueniente: que vt dictum fuit de fine habito realiter eſt. Iuxta ſecundum vero ordinem quo locantur actus voluntatis vt reflectuntur ſupra ſeipſos: vt in reſponſione ad tertium dicitur tres voluntarie actus ad minus inueniuntur in quolibet actu libero et prioritas et poſterioritas in hoc ordine attenditur iuxta prioritatem et poſterioritatem illius actus liberi ſupra quem cadunt: ita quod vt in calce litere dicitur: iſti actus ordinati ad id quod eſt prius. i. cadentes ſupra priorem actum ſunt priores ſeipſis cadentibus ſupra poſteriorem actum: verbi gratia: quum aliquis conſentit acquirendis moribus ſunt ibi implicite tres alii actus cadentes ſupra illum conſenſum. ſ. vſus conſenſus et electio. Nam voluntas vtitur ſe ad conſentiendum et conſentit ſe conſentire et eligit conſentire. Et ſimiliter quum exigit bonos mores: ſunt iterum implicite tres idem actus nam voluntas vtitur ſe ad eligendum: conſentit electioni et eligit illam. Et ſimiliter accidit cum vtitur ratione ad conſilium: vel executiuis potentiis ad opus: nam voluntas conſentit vſui: eligit vſum: et vtitur ſe ad vti. Et quia conſenſus eſt actus naturaliter prior electione. Ideo iſti actus cadentes ſupra conſenſum ſunt priores ſeipſis cadentibus ſupra electionem. Et ſic ordinantur iſti actus reſpectu diuerſorum ſupra que cadunt in hoc ſecundo ordine iuxta illorum ſupra que cadunt ordinem. Et inueniuntur implicite et reflexe. In primo autem ordine ordinantur reſpectu eiuſdem et explicite et ſecundum lineam rectam. Iuxta tertium autem ordinem ſcito quod licet in litera iuxta ſecundum ordinem comparentur iſti actus reflexi cadentes ſupra vnum actum ad ſeipſos cadentes ſupra alium: non tamen comparantur ſinguli reflexi inter ſe quis quo ſit prior: an ſcilicet quum iſti actus reflectuntur ſupra conſenſum vſus precedat conſenſum reflexum vel econtra: et ſimiliter de electione: et quanuis poſſit dici quod author tradens eorum ordinem ſecundum lineam rectam in qua attenditur ordo eorum reſpectu eiuſdem inſinuauit eundem ordinem ſm reflexiones ſupra eundem actum: ita quod idem eſt ordo hic et ibi: quia vtrobique ſunt reſpectu eiuſdem: et ſic videretur quod primo conſenſus: deinde electio et vltimo vſus locari debet: mihi tamen ex authore videtur dicendum quod vſus tenet primum locum. Conſenſus ſecundum et electio tertium. Et ratio eſt duplex. prima quia eſt vniuerſalius ceteris: conſenſus quoque abſolutior eſt quam electio. Nam vſus eſt actiua libera applicatio: tam voluntatis quam cuiuſcunque alterius ad quodcunque opus. Conſenſus vero eſt actiua libera applicatio ſolius appetitus acceptantis ſeu adherentis alicui quod conſtat ſub ſe minus comprehendere: conſenſus quoque acceptationem electio vero acceptationem preferendo aliis importat quod conſtat poſterius eſſe. Secunda eſt quia etiam in ordine primo iam dicto ſecundum lineam rectam quamuis vſus executiuis potentiis ad acquirendum ſecundum eſſe reale ſit poſterius electione et conſenſu ſimpliciter tamen et abſolute vſus precedit conſenſum et electionem: quia vſus preuenit conſilium vt dictum eſt abſque reflexione. Tractauit tamen author primo de electione quam de conſenſu et vſu vt a notioribus fieret diſciplina.

1.q.60. ã.1.co. ft. Et.22e. q.83.ã. 1.2.10. co.Ethi. q.22.ã. 12.ad 4m.Et que.9. ar.12.

ad volitum. vnam quidem ſecundum quod eſt quodammodo in volente per quandam proportionem vel ordinem ad volitum. vnde et res que naturaliter ſunt proportionate ad aliquem finem dicuntur appetere illum naturaliter. ſed ſic habere finem eſt imperfecte habere ipſum. omne autem imperfectum tendit in perfectionem. et ideo tam appetitus naturalis quam voluntarius tendit vt habeat ipſum finem realiter, quod eſt perfecte habere ipſum. et hec eſt ſecunda habitudo voluntatis ad volitum. volitum autem non ſolum eſt finis. ſed id quod eſt ad finem: vltimum autem quod pertinet ad primam habitudinem voluntatis reſpectu eius quod eſt ad finem: eſt electio. ibi enim completur proportio voluntatis vt complete velit id quod eſt ad finem. ſed vſus iam pertinet ad ſecundam habitudinem voluntatis qua tendit ad conſequendum rem volitam: vnde manifeſtum eſt quod vſus ſequitur electionem. ſi tamen accipiatur vſus ſecundum quod voluntas vtitur executiua potentia mouendo ipſam. ſed quia voluntas etiam quodammodo rationem mouet et vtitur ea, poteſt intelligi vſus eius quod eſt ad finem: ſecundum quod eſt in conſideratione rationis referentis ipſum in finem. et hoc modo vſus precedit electionem.

Ad primum Ergo dicendum, quod ipſam executionem operis precedit motio qua voluntas mouet ad exequendum, ſequitur autem electionem. et ſic cum vſus pertineat ad predictam motionem voluntatis medium eſt inter electionem et executionem. ¶ Ad ſecundum dicendum, quod id quod eſt per eſſentiam ſuam relatum poſterius eſt abſoluto. ſed id cui attribuuntur relationes non oportet quod ſit poſterius imo quanto cauſa eſt prior, tanto habet relationes ad plures effectus. ¶ Ad tertium dicendum, quod electio precedit vſum ſi referantur ad idem. nihil autem prohibet quod vſus vnius precedat electionem alterius. et quia actus voluntatis reflectuntur ſupra ſeipſos, in quolibet actu voluntatis poteſt accipi conſenſus et electio et vſus: vt ſi dicatur quod voluntas conſentit ſe eligere et conſentire, et vtitur ſe ad conſentiendum et eligendum, et ſemper iſti actus ordinati ad id quod eſt prius ſunt priores.

¶ De actibus imperatis a voluntate. Queſtio .17.

DEinde Conſiderandum eſt de actibus imperatis a voluntate. ¶ Et circa hoc queruntur nouem. Primo vtrum imperare ſit actus voluntatis vel rationis. Secundo vtrum imperare pertineat ad bruta animalia. Tertio de ordine imperii ad vſum. Quarto vtrum imperium et actus imperatus ſint vnus actus vel diuerſi. Quinto vtrum actus voluntatis imperetur. Sexto vtrum actus rationis. Septimo vtrum actus appetitus ſenſitiui. Octauo vtrum actus anime vegetabilis. Nono vtrum actus exteriorum membrorum.

¶ Utrum imperare ſit actus rationis vel voluntatis. Articu. 1.

AD Primum ſic proceditur. Uidetur quod imperare non ſit actus rationis, ſed voluntatis. imperare enim eſt mouere quoddam. dicit enim Aui. quod quadruplex eſt mouens. ſ. perficiens: diſponens, imperans, et conſilians ſed ad voluntatem pertinet mouere omnes alias vires anime. vt dictum eſt ſupra. ergo imperare eſt actus voluntatis. ¶ Preterea. Sicut imperari pertinet ad id quod eſt ſubiectum, ita imperare pertinere videtur ad id quod eſt maxime liberum, ſed radix libertatis eſt maxime in voluntate. ergo voluntatis eſt imperare. ¶ Preterea. Ad imperium ſtatim ſequitur actus: ſed ad actum rationis non ſtatim ſequitur actus: non enim qui iudicat aliquid eſſe faciendum ſtatim illud operatur: ergo imperare non eſt actus rationis ſed voluntatis.

Sed Contra eſt, quod Grego. niceenus dicit, et etiam philoſophus, quod appetitus obedit rationi: ergo rationis eſt imperare.

Reſpondeo Dicendum, quod imperare eſt actus rationis preſuppoſito tamen actu voluntatis. ¶ Ad cuius euidentiam conſiderandum eſt quod quia actus voluntatis et rationis ſupra ſeinuicem poſſunt ferri. puta ſcilicet ratio ratiocinatur de volendo, et voluntas vult ratiocinari: contingit actum voluntatis preueniri ab actu rationis et econuerſo. et quia virtus prioris actus remanet in actu ſequenti, contingit quandoque quod eſt aliquis actus voluntatis ſecundum quod manet virtute in ipſo aliquid de actu rationis, vt dictum eſt de vſu et de electione: et econuerſo, aliquis eſt actus rationis ſecundum quod virtute manet in ipſo aliquid de actu voluntatis. Imperare autem eſt quidem eſſentialiter actus rationis: imperans enim ordinat eum cui imperat ad aliquid agendum intimando vel denunciando. ſic autem ordinare per modum cuiuſdam intimationis eſt rationis. ſed ratio poteſt aliquid intimare vel denunciare dupliciter. Uno modo abſolute: que quidem intimatio exprimitur per verbum indicatiui modi, ſicut ſi aliquis alicui dicat, hoc eſt tibi faciendum. Aliquando autem ratio intimat aliquid alicui mouendo ipſum ad hoc. et talis intimatio exprimitur per verbum imperatiui

¶ Super queſtio. 17. Articu. 1.

CIrca primum articu. queſtio. 17. aduerte quod ad imperium rationem tria concurrunt. Ordinatio alicuius ad aliquid intimatio et motio: quum enim precipitur: dilige deum: ordinatur aliquis ad amandum deum: et intimatur hoc ei: et mouetur ad hoc ab imperante: ordinatio autem et intimatio ad rationem ſpectant: motio autem ad voluntatem: vnde actus imperii componitur ex eo quod eſt intellectus: et ex eo quod eſt voluntatis: et quia iuxta doctrinam habitam ſuperius in q. 13. arti. 1. actus compoſitus ex duobus ſpectantibus ad diuerſas potentias illius eſt potentie eſſentialiter et elicitiue cuius eſt formaliter: ſeu quantum ad ſubſtantiam actus: vt patet in actibus habituum. (Mori enim propter chriſtum licet ſit a charitate et fortitudine elicitiue eſt fortitudinis: quia ipſius eſt quo ad materialiter cum in imperando voluntas concurrat vt ſuprema potentia: quia vt primum mouens ad exercitium: et quod eſt a ſuperiori potentia in actu compoſito ſe habet vt formale: quod vero ab inferiori vt materiale et ſubſtantia actus: conſequens eſt vt ordinatio intimatiua in imperio ſe habeat vt materiale: et motio vt forma ac per hoc imperium eſt elicitiue et eſſentialiter actus rationis: voluntatis vero primordialiter quoad formam: teſtatur autem hoc actus proprius prudentie: quem conſtat oportere eſſe actum rationis et eſt recte precipere: prudens enim poſt intentionem et iudicium que ſpectant ad eubuliam gnomin et ſineſim, habet proprium actum qui eſt recte precipere. eſt igitur preceptum ſeu imperium

modi:puta cũ alicui dr̃,fac hoc ꝓmũ aũt mo uẽs in virib⁹ aĩe ad exercitiũ act⁹ est volũtas:vt ſupra dictũ eſt.cũ ꝗ ſcḋm mouens non moueat niſi in ꝟtute ꝓmi mouẽtis,ſequit ꝙ hoc ipſm ꝙ rõ mouet iperãdo ſit ei ex ꝟtute volũtatis.vñ relinquit ꝙ ĩpare ſit act⁹ rõnis preſuppoſito actu volũtatis,in cuius ꝟtute ratio mouet per imperiũ ad exercitiũ act⁹.

Ad primũ Ergo dḋm,ꝙ imperare non eſt mouere ꝗcũqȝ mõ:ſȝ cũ quadã intimatiõe denũciatiua ad alterũ qḋ eſt rõnis. ¶ Ad ſcḋm dḋm,ꝙ radix libertatis eſt voluntas ſicut ſubm̃ : ſȝ ſicut cã eſt rõ.ex hoc eñ voluntas libere põt ad diuerſa ferri:qr rõ ꝑt hr̃e diuerſas cõceptiones boni. ⁊ ideo pħi diffiniunt lib. arb. ꝙ eſt liberum de rõne iudicium,quaſi ratio ſit cauſa libertatis. ¶ Ad tertium dicendũ, ꝙ ratio illa concludit ꝙ imperium non ſit actus rationis abſolute : ſed cum quadam motione,vt dictum eſt.

¶ Utrũ ĩpare ꝑtineat ad aĩalia bruta. ar. 2.

Ad ſcḋm Sic proceditur. Ui. ꝙ imperare cõueniat brutis aĩalib⁹:qr ſȝ auicẽ. Uirtuo imperãs motũ eſt appetitiua, ⁊ virtus exequẽs motum eſt in muſculis ⁊ in neruis:ſed vtraqȝ virt⁹ eſt in brutis aĩalibus:ergo imperium inueniẗ in brutis aĩalibus. ¶ P̃. De rõne ſerui eſt ꝙ ei imperetur: ſȝ corp⁹ cõpaẗ ad aĩaȝ ſicut ſeruus ad dñm. ſicut dicit pħs in primo pol.ergo corpi imperatur ab aĩa etiã in brutis que ſunt ꝯpoſita ex anima ⁊ corpe. ¶ P̃. Per imperium hõ facit impetũ ad opus:ſed impetus in opus inuenitur in brutis aĩalibus vt dam. dicit. ergo in brutis animalib⁹ inueniẗ imperiuȝ.

Sed contra Imperium eſt act⁹ rõnis : vt dictũ eſt: ſȝ in brutis nõ eſt ratio:ergo neqȝ imperiũ.

Rñdeo Dr̃ȝ,ꝙ imparare nihil aliḋ eſt ꝗ̃ ordinare aliquẽ ad aliqḋ agẽdũ cũ quadã intimatiua motiõe.ordinare aũt eſt ꝓprius act⁹ rõnis. vñ impoſſibile eſt ꝙ in brutis animalibus in quibus nõ eſt ratio ſit aliquo modo imperium.

Ad primũ Ergo dr̃ȝ,ꝙ vis appetitiua dr̃ imperare motuȝ inquantũ mouet rõnem imperãtem:ſed hoc eſt ſolũ in hoibus.in brutis aũt aĩalibus ꝟtus appetitiua nõ eſt ꝓprie imperatiua,niſi imperatiuum ſumaẗ large ꝓ motiuo. ¶ Ad ſecundũ dicendũ ,ꝙ in brutis aĩalib⁹ corpus qḋẽ hȝ vñ obediat , ſȝ aĩa nõ hȝ vñ imperet:qr non hȝ vñ ordinet:⁊ ideo nõ eſt ibi rõ imperantis ⁊ imperati:ſed ſolũ mouẽtis ⁊ moti. ¶ Ad tertium dḋm,ꝙ alr̃ inuenitur impetus ad opus in brutis animalibus:⁊ alr̃ in hoibus. homines eñ faciunt impetũ ad op⁹ per ordinationẽ rõnis , vñ hȝ in eis impetus rõnẽ imperij.in brutis ãt fit impetus ad opus ꝑ inſtinctũ nature:qr.ſ.appetitus eorũ ſtatim appꝛehẽſo conuenienti vel inconuenienti naturaliter moueẗ ad ꝓſecutionem vel fugam.vnde ordinantur ab alio ad agendum , non autem ipſa ſeipſa ordinant ad actionem.⁊ ideo in eis eſt impetus ſed non imperium.

¶ Utrũ vſus precedat imperium. Art. 3.

Ad tertiũ Sic proceditur. Uidetur , quod vſus precedat iperiũ. Imperiũ eñ ẽ act⁹ rationis preſuppoñẽs actũ voluntatis : vt ſupra dictũ eſt:ſed vſus eſt act⁹ voluntatis: vt ſupra dictũ eſt:ergo vſus precedit imperium. ¶ P̃. Imperiũ eſt aliquid eorũ que ad finẽ ordinanẗ. eorũ aũt q̃ ſunt ad finẽ eſt vſus.ꝗ vr̃ ꝙ vſus ſit pri⁹ ꝗ̃ ipiũ. ¶ P̃. Oĩs act⁹ potẽtie mote a volũtate vſus dr̃:qr volũtas vtiẗ alijs potẽtijs , vt.ſ̃. dictũ ẽ:ſȝ ipiũ eſt act⁹ rõnis,ꝓut mota eſt a volũtate:ſicut dictũ eſt ꝗ impiũ eſt quidã vſus cõe aũt eſt prius ꝓprio:ergo vſus eſt prius ꝗ̃ imperiũ.

Sed Cõtra eſt,ꝙ dam. dr̃ ꝙ ipetus ad operatione ꝓcedit vſum : ſȝ ipetus ad operationẽ fit ꝑ iperiũ: ꝗ impiũ ꝓcedit vſum.

Rñdeo Dr̃ȝ,ꝙ vſus ei⁹ qḋ eſt ad finem ſcḋm ꝙ eſt in rõne referẽte ipſm in finẽ precedit electionẽ:vt ſupra dictũ eſt,vñ multo magis ꝓcedit imperiũ . ſed vſus ei⁹ qḋ eſt ad finẽ,ſcḋm ꝙ ſubdiẗ potẽtie executiue ſequitur impiũ:eo ꝙ vſus vtẽtis cõiunctus eſt cũ actu ei⁹ quo ꝗs vtiẗ.nõ eñ vtiẗ aliquis baculo anteꝗ̃ aliquo mõ per baculũ opeẗ.impiũ aũt nõ eſt ſimul cũ actu ei⁹ cui impatur:ſȝ nãlr̃ pri⁹ eſt imperium ꝗ̃ imperio obediatur:⁊ aliqñ ẽ ⁊ eſt pri⁹ tpe.vñ manifeſtum eſt,ꝙ impiũ eſt prius ꝗ̃ vſus.

Ad Primũ ergo dḋm , ꝙ non oĩs actus voluntatis precedit hũc actum rõnis q̃ eſt impiũ:ſȝ aliqs precedit.ſ.electio,⁊ aliqs ſeqẗur.ſ.vſus.qr poſt determinationẽ cõſilij q̃ eſt iudiciũ rõnis,voluntas eligit:⁊ poſt electionẽ rõ ĩpat ei ꝑ ꝙ agẽdũ eſt ꝙ eligiẗ:⁊ tũc demum volũtas alicui⁹ incipit vti exequẽdo iperiũ rõnis.qñqȝ qḋem volũtas alteri⁹ cũ aliquis imperat alteri. qñqȝ aũt volũtas ipſius iperãtis cũ aliquis imperat ſibiipſi. ¶ Ad ſȝ dḋm,ꝙ ſicut act⁹ ſunt ꝑuiꝯ potẽtijs,ita obꝗa actibus.obm̃ aũt vſus eſt id qḋ eſt ad finẽ ex hoc ergo ꝙ ipſm imperiũ ẽ ad finẽ magis põt ꝯcludi ꝙ iperiũ ſit pri⁹ vſu ꝗ̃ ꝙ ſit poſteri⁹. ¶ Ad tertiũ dḋm,ꝙ ſicut actus voluntatis vtentis rõne ad imperandũ ꝓcedit ipſm impiũ,ita etiã põt dici ꝙ ⁊ iſtũ vſum voluntatis ꝓcedit aliqḋ imperiũ rõnis:eo ꝙ actus harum potentiarum ſupra ſeipſos inuicem reflectuntur.

¶ Utrum imperium ⁊ actus imperat⁹ ſint actus vnus vel diuerſi. Arti. 4.

Ad Quartũ ſic ꝓcediẗ. Uĩ,ꝙ act⁹ impat⁹ nõ ſit vnus actus cũ imperio. diuerſarũ eñ potentiarũ diuerſi ſunt actus:ſȝ alteri⁹ potentie eſt act⁹ imperatus,alteri⁹ ipſm imperiũ:qr alia eſt potentia q̃ imperat : ⁊ alia cui imperaẗ. ergo non eſt idem act⁹ impat⁹ cũ imperio. ¶ P̃. Quecũqȝ põt inuicem ſeparari,ſunt diuerſa.nihil eñ ſepatur a ſeipſo:ſȝ aliqñ act⁹ ipatus ſeparatur ab impio ꝓcedit eñ qñqȝ imperiũ , ⁊ nõ ſequitur actus imperatus : ergo alius act⁹ eſt imperium ab actu imperato. ¶ P̃. Quecũqȝ ſe hñt ſcḋm prius ⁊ poſteri⁹ ſunt diuerſa:ſed imperium naturaliter precedit actũ imperatum ergo ſunt diuerſa.

Sed Cõtra eſt,ꝙ pħs dicit , ꝙ vbi eſt vnũ ꝓp alteꝝ,ibi ẽ vnũ tm̃:ſȝ act⁹ imperat⁹ nõ eſt niſi ꝓp impiũ.ꝗ ſunt vnum.

Rñdeo Dicendum,quod nihil ꝓhibet aliqua eſſe ſecundum qḋ multa,⁊ ſcḋm quid vnũ. quinimo omnia multa ſunt ſcḋm aliquid vnũ: vt dionyſ. dicit vlti. ca. de di. no. Eſt tamẽ differẽtia attendẽda in hoc quod quedã ſunt ſimplr̃ multa,⁊ ſcḋm quid vnũ,quedã vero econuerſo. vnum aũt hoc mõ dicitur ſicut ⁊ ens:ens autẽ ſimpliciter eſt ſubã,ſed ens ſcḋm qḋ ẽ accñs,vel etiã ens rationis.⁊ iõ quecũqȝ ſunt vnũ ſȝ ſubãȝ, ſunt vnũ ſimpliciter:⁊ multa ſcḋm quid. ſicut totum in genere ſubſtantie compoſitum ex ſuis partib⁹ vl̃ integralib⁹ vl̃ eſſentialibus

imperiũ actus rõnis participantis voluntatẽ vt primũ mouẽs. Et hoc i ſ loco diligenter attendito ꝙ nõ ꝯſiderare participationem voluntatis ab intellectu ⁊ intellectus a voluntate , nec diſcernere qḋ his potẽtijs cõuenit ex ſeipſis , ⁊ qḋ ex alterius participatione, eſt eſt ex ordine . . . duobus nimis cõceptionibus. Et quãuis quolibet ꝓferente ȝris ſolitũ eſſe ſtultum cẽſentorque tñ ab illuſtribus viris de quorum numero fuit ſcotꝰ contraria aſſeruntur non poſſum preterire. Putat ipſe voluntatẽ eſſe collatiuã ⁊ ordinatiuã ſicut ſapit intellectũ ſȝ hoc potius conuenire intellectui ⁊ voluntati ſcḋm aliquã eis cõem naturã:puta immaterialitatẽ : vt patet in. 2 ſen diſ. 8 q. 1. ⁊ in ꝗl.q. 17. Hoc aũt eſſe falſum ex cõi ꝯceptione ꝗ̃ tenem⁹ ꝙ ordinare intellectꝰ ſeu rõnis ẽ:ptꝫ. Qḋ eñ ordinandi act⁹ ſapie : prudentie artis.⁊c. conuenit liquet:ꝙ ꝗ ſolius intellectꝰ ordiet ex coptꝫ ꝙ qcqḋ ordis in nãlibus ⁊ voluntarijs eſt a rõne ꝓfciſciẗ ⁊ in illã reſoluiẗ. Opus enim nature ẽ opus intelligentie:⁊ electiones in qb⁹ maxime appet ordo:qr ſunt eorũ q̃ ſunt ad finem ꝓp finẽ ⁊ cõſilio ꝓficiſcũẗ ordinãte hoc in libro : voluntas eñ eligens ⁊ vtẽs tendit in res ſcḋm ordinẽ ratiocinationis vere vel falſe implicite formalr̃ vel virtualr̃ . . . hec in illa. vñ quũ pluralitas ſine neceſſitate admittenda nõ ſit:⁊ in ꝓncipijs natura ſtudeat parcitati:⁊ omnis ordo q̃ apparet in voluntate ſaluẽ optime in reſoluendo in intellectum:⁊ communi animi conceptione (vt dictum eſt) hibeatur quod conferre ⁊ ordinare rõcinis propriũ opus eſt. obijciendo eſt ſcotica hic phantaſia procedẽs ex indiſcretione eius quod voluntati conuenit ſcḋm ſe vel vt participat intellectum.

¶ In reſponſione ad ſecundum notato diſtinctionem de radice libertatis formaliter vel cauſaliter : et quod radix libertatis formaliter eſt voluntas , cauſaliter eſt ratio nec hoc dicitur ſed ꝓbatur : qr ex hoc voluntas eſt formaliter libera : quia ra:

. . . tio eſt oppoſitorum:qr enim voluntas a bono cognito cauſatur , libera volumus ob oppoſitis bonis cognitis obſqȝ determinatione ad alterũ naſcitur. Ex hoc enim liber eſt medic⁹ ad prebendam potionem ſanatiuam vel egrotatiuam , qr medicina eſt ſani ⁊ egri oſtenſiua abſqȝ determinatione voluntatis ad alterã partem ſequendam.

Preteri miſſis articulis ſecundo tertio quarto quinto ⁊ ſexto. Circa duos ſequentes articulos ſimul dubium occurrit an in iſtis queſitis intendatur vniuerſaliter an indefinite ſeu particulariter. Et cõtrario dubij:quia ſi intendatur vniuerſaliter falſa videtur deciſio tam ſeptimi ꝗ̃ octaui articuli. Septimi quidem quia quandoqȝ vult quis triſtari ⁊ condolere amico ⁊c . et tamen non triſtatur. Octaui vero : qr ſepiſſime volens ſeminare ſin ꝙ non ſolũ concupiſcentia ſeminis , ſed ipſa ſeminatio voluntaria eſt. Et conſtat ꝙ ſeminatio pars eſt vegetatiue.

¶ Ad hoc dr̃ qḋ intentio authoris eſt loqui vlr̃ : ⁊ qḋ actus appetitiua ſenſitiui prꝗuãto pendeant ex pte aĩe vniuerſaliter ſubſunt imperio rationis ⁊ voluntatis: nec eſt veruȝ qḋ velit quin perfecto imperio triſtari ⁊ non triſtet : ⁊ quãuis plures cõtingit ꝙ vellet quis triſtari ⁊ non triſtatur qr non perfecte hoc vult. Et hoc dico ſi non hȝ diſpõnem exigentem repugnantẽ : ſicut cum contingit totalr̃ impediri vſum ex parte organi : ⁊ dicente ariſt. ꝙ ſi ſenex acciperet oculũ iuuenis videbit vt iuuenis: ita actum triſtitie,quãuis in hoc caſu puteni qḋ qr triſtitia pendet ex diſpoſitione organi quod qñqȝ eſt indiſpoſitum ad hoc propterea iã modica eſt triſtitia vt appareat non triſtem. inter actus autem appetitiue ſenſitiue et partis vegetatiue hoc intereſt ꝙ actus appetitiue ſenſitiui ſubſunt imperio ingreſſive ad propria principia elicitiua ⁊ propria obiecta : actus vero pñs vegetatiue neutro modo ſubſunt imperio:ſed concupiſcentia ⁊ applicatio eorũ ſicut aliorum actuũ ⁊ paſſionũ ne:

eſt vnum ſimpliciter. nam totū eſt ens ⁊ ſubſtātia ſimpliciter: partes vero ſunt entia et ſubſtātie in toto. que vero ſunt diuerſa ſecū dum ſubſtantiam ⁊ vnum ſecundū accidēs, ſunt diuerſa ſimplr, ⁊ vnū ſm qd: ſicut multi hoīes ſūt vnꝰ populꝰ, ⁊ multi lapides ſūt vnus aceruꝰ: q̄ eſt vnitas cōpōnis aut ordinis. Similiter etiā multa īdiuidua que ſūt vnū genere vl̄ ſpecie ſunt ſimpliciter multa, ⁊ ſecundum quid vnū. nam eſſe vnum genere vel ſpecie eſt eſſe vnum ſecundū rationē. Sicut aūt in genere rerum naturalium aliquod totū cōponit̄ ex mā ⁊ forma: vt hō ex aīa ⁊ corpore: q̄ ē vnū ens nāle, l3 hēat multitudinē partiū: ita etiā in actibꝰ humanis actꝰ inferioris potētie māliter ſe h3 ad actū ſuperioris, inquātū inferior potētia agit in vtute ſupioris mouētis ipſā. ſic em̄ et actꝰ mouentis primi formalr ſe habet ad actum inſtrumēti. vnde patet ꝙ imperiū ⁊ actꝰ imperatꝰ ſunt vnus actꝰ humanꝰ ſicut quoddam totū: ſed eſt ſecundum partes multus.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ ſi eſſent potētie diuerſe adinuicē nō ordinate, actꝰ earum eſſent ſimplr diuerſi: ſed quando vna potentia eſt mouens alterā, tunc actus earum ſunt quodammodo vnus. nam idem eſt actus mouentis ⁊ moti, vt dicitur in .3. phyſi. ❡ Ad ſecundum dōm, ꝙ ex hoc ꝙ imperium ⁊ actus imperatus pñt abinuicem ſeparari: hr̄ quod ſunt multa partibꝰ. nā partes hominis poſſunt abinuicē ſeparari, que tamē ſunt vnū toto. ❡ Ad tertium dōm, ꝙ nihil prohibet in his que ſunt multa partibus ⁊ vnū toto, vnum eſſe prius alio: ſicut aīa quodammodo eſt prius corpore. ⁊ cor eſt prius alijs membris.

❡ Utrū actus volūtatis imperetur. Ar. 5.

Ad quintū Sic proceditur. Ur̄, ꝙ actus voluntatis nō ſit imperatus. dicit em̄ Augu. in. 8. confeſ. Imperat aius vt velit aius, nec tñ facit. velle aūt eſt actus voluntatis. ergo actꝰ voluntatis nō impat̄. ❡ P̄. Et cōuenit īperi, cui ꝯuenit ipiū itelligere. ſ3 volūtatis nō ē intelligere ipiū. differt em̄ volūtas ab intellectu cuiꝰ eſt intelligere. ḡ actus volūtatis non impat̄. ❡ P̄. Si aliq̄s actꝰ voluntatis imperat̄: pari rōne oēs ipant̄: ſed ſi oēs actus volūtatis imperant̄, neceſſe eſt in infinitum ꝓcedere: q: actꝰ volūtatis precedit actū īperātis rōnis: vt dictū eſt. q̄ voluntatis actꝰ ſi iterū imperatur: illud iterum imperiū ꝑcedet aliq̄s rōnis actꝰ: ⁊ ſic in infinitū. hoc aūt ē incōueniēs qȝ ꝓcedatur in infinitū. nō ergo actus volūtatis imperatur.

Sed cōtra. Omne ꝙ eſt ī poteſtate noſtra ſubiacet imperio noſtro: ſ3 actus voluntatis ſunt maxime in ptāte nr̄a: nā ſ3 oēs actus nr̄i intātū dr̄r in ptāte nr̄a eſſe inquantum voluntarij ſunt. ḡ actꝰ volūtātis imperantur a nobis.

R̄ñdeo Dicendum, ꝙ ſicut dictū eſt imperiū nihil aliud eſt quā actus rōnis ordināſtis cū quadam motiōe aliquid ad agendū. Manifeſtū eſt aūt ꝙ rō poteſt ordinare de actu volūtatis: ſicut em̄ poteſt iudicare ꝙ bonum ſit aliq̄d velle, ita pōt ordinare imperando qȝ homo velit. ex quo pȝ quod actꝰ volūtatis pōt eē imperatꝰ.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ ſicut aug. ibidē dicit: animꝰ qñ perfecte impat ſibi vt velit, tūc iā vult: ſ3 ꝙ aliqñ impet ⁊ nō velit, hoc cōtingit ex hoc qȝ nō pfecte imperat. Imperfectū aūt imperiū contingit ex hoc ꝙ rō ex diuerſis partibus mouet̄ ad imperādum vel ad non imperandū: vñ fluctuat inter duo, ⁊ non pfecte imperat. ❡ Ad ſecundum dōm, ꝙ ſicut in membris corporalibus qōlibet mēbrū operatur non ſibi ſoli, ſed toti corpori: vt oculus videt toti corpi: ita ēt eſt in potētijs aīe. nā intellectus intelligit nō ſolū ſibi, ſ3 oibus potentijs: ⁊ voluntas vult non ſolum ſibi, ſ3 oibus potentijs: ⁊ ideo hō imperat ſibiipſi actū voluntatis inquātū eſt intelligēs ⁊ volēs. ❡ Ad tertiū dōm, ꝙ cum imperium ſit actus rōnis, ille actus imperatur qui rationi ſubditur, primus aūt voluntatis actus ex rationis ordinatione nō eſt: ſ3 ex inſtinctu nature, aut ſuperioris cauſe: vt ſupra dictū eſt. ⁊ ideo non oportet quod in infinitum ꝓcedatur.

❡ Utrum actus rationis imperetur. Artic. 6.

Ad ſextū Sic ꝓceditur. Uidet̄, ꝙ actus rōnis non poſſit eſſe imperatus: inconueniens enim vr̄ quod aliquid imperet ſibiipſi ſed ratio eſt que imperat: vt ſupra dictū eſt. ergo rationis actus non imperatur. 1.q.112. ar.1.ad 1m. ❡ P̄. Id quod eſt per eſſentiam diuerſum eſt ab eo quod eſt per participationem: ſed potētia cuius actus imperatur a ratione, eſt ratio per participationē: vt dr̄ in primo ethi. ergo illius potētie actus non imperatur que eſt ratio per eſſentiam. ❡ P̄. Ille actus imperat̄ qui eſt in poteſtate noſtra. ſed cognoſcere ⁊ iudicare verum quod eſt actus rationis: nō eſt ſemꝑ in ptāte nr̄a: nō ergo actꝰ rōnis pōt eē ipatꝰ.

Sed cōtra. Id ꝙ libero arbitrio agimꝰ nr̄o imperio agi pōt: ſ3 actus rōnis exercent̄ ꝑ liberū arbitriū. dicit em̄ dama. ꝙ libero arbitrio hō exquirit ⁊ ſcrutat̄ ⁊ iudicat ⁊ diſponit. ergo actus ratiōis poſſunt eſſe imperari.

Reſpondeo Dōm, ꝙ q: rō ſupra ſeipſā reflectit̄: ſicut ordinat de actibꝰ aliaꝝ potētiarū, ita etiā poteſt ordinare de ſuo actu. vñ ēt actus ſuus pōt eē imperatus. ❡ Sed attendendum eſt ꝙ actus rōnis pōt conſiderari dupl̄r. Uno modo quantum ad exercitiū actus. ⁊ ſic actꝰ rōnis ſemper imperari poteſt: ſicut cū indicitur alicui ꝙ attēdat, ⁊ rōne vtatur. Alio modo quātū ad obm̄: reſpectu cuius duo actus rationis attenduntur. primo quidē vt veritatē circa aliq̄d apprehendat: ⁊ hoc non eſt in poteſtate nr̄a: hoc enim contingit ꝑ virtutē alicuius luminis vel naturalis vel ſupernālis: ⁊ ideo quātū ad hoc actus rationis non eſt in poteſtate nr̄a, nec imperari pōt. Alius aūt actus rōnis eſt dum his que apprehendit aſſentit: ſi igit̄ fuerint talia apprehenſa quibus naturaliter intellectus aſſentiat ſicut prima principia) aſſenſus taliū: vl̄ diſſenſus nō eſt in ptāte nr̄a: ſ3 in ordine nature. ⁊ ideo ꝓprie loquēdo nāe imperio ſubiacet. Sut aūt q̄dam apprehenſa que nō adeo conuincunt intellectū quin poſſit aſſentire vel diſſentire, vel ſaltem aſſenſum vel diſſenſum ſuſpendere propter aliquam cauſam. ⁊ in talibus aſſenſus ipſe vel diſſenſus in poteſtate noſtra eſt, ⁊ ſub imperio cadit.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ rō hoc mō impat ſibiipſi, ſicut ⁊ voluntas mouet ſeipſā. vt ſupra dictū eſt. inquantū. ſ. vtraq; potētia reflectitur ſupra ſuū actum: et ex vno in aliud tendit. ❡ Ad ſm dōm, ꝙ propter diuerſitatē obiectoꝝ q̄ actui rōnis ſubdunt̄ nihil ꝓhibet rōnē ſeipſam participare: ſicut in cognitione concluſionū ꝑticipatur cognitio principiorum. ❡ Ad tertium patet reſponſio ex dictis.

❡ Utrum actus appetitus ſenſitiui imperetur. Arti. 7.

Ad ſeptimū Sic procedit̄. Ur̄, ꝙ actus ſenſitiui appetitus nō ſit imperatus. dicit em̄ apoſtolus ro. 7. Non em̄ qȝ volo bonū hoc ago. ⁊ glo. exponit: ꝙ homo vult nō concupiſcere, ⁊ tamen concupiſcit. ſed concupiſcere eſt actus appetitus ſenſitiui. ergo actus appetitus ſenſitiui non ſubditur imperio noſtro. 1.q.50. ar.5.q. 36.ar.4. Et 16.q. 25.ar.4. ❡ P̄. Materia corporalis ſoli deo obedit quantū ad trāſmutationē formalē: vt in primo habitū eſt: ſ3 actus appetitus ſenſitiui habet quandā formalē tranſmutationē corporis ſcilicet calorē vel frigus. ergo actus appetitꝰ ſenſitiui nō ſubditur imperio hūano. ❡ P̄. Propriū motiuū appetitꝰ ſenſitiui eſt apprehenſum ſm ſenſum vel imaginationē: ſ3 nō eſt in ptāte noſtra ſemꝑ ꝙ aliquid apphendamus ſenſu vel imaginatiōe. ergo actus appetitus ſenſitiui non ſubiacet imperio noſtro.

Sed contra Eſt, qȝ gregorius nicenus dicit: quod obediēs rationi diuidit̄ in duo: in deſideratiuū ⁊ iraſcitiuū: que pertinēt ad appetitum ſenſitiuum. ergo actus appetitus ſenſitiui ſubiacet imperio rationis.

R̄ñdeo Dicendū, ꝙ ſm hoc aliquis actus imperio noſtro ſubiacet, ꝓut eſt in poteſtate nr̄a: vt ſupra

---

[margin commentary]

turalium. Cadit enim ſub imperio rationis concupiſcere hoc pulchrum: ita quod et in poteſtate hominis eſt concupiſcere ⁊ non concupiſcere: ⁊ concupiſcere hoc et non hoc. Sed non cadit ſub rationis imperio qȝ virtus generatiua emittat vel non emittat ſemen, aut quod generet aut non, aut hoc vel illud: quamuis cadat ſub imperio applicatio virtutis generatiue cum ſua actione: ſi habet: ſicut nō cadit ſub imperio quod ignis excitatur ex lapide ſed hoc pēdet ex virtute lapidis percuſſi ⁊c. quamuis applicatio lapidis ⁊ ferri cum ſuis efficacijs ad excitandum ſub imperio cadat. vnde non quandoq; ſic et quandoq; non paro generatiua imperio ſubditur: ſed nunquam actum eius vſie imperio ſubditur. quamuis ipſius cum ſua efficacia ⁊ actione que naturam ſequitur applicabilitas imperio ſub ſit rationis, ⁊ propterea inter voluntaria computatur.

❡ Super Articulum ſeptimum.

In reſpōſione ad ſecundum articulum ſeptimi. Colle- 2.d.24. q.1.ar.1 col. Et mal.q.3 ar.3.ad 3m. ctio ex litera ordine apprehenſionis, appetitus, motꝰ cordis ⁊ qualitatis ſequētis aſpice quod varius motus cordis ex apprehenſione ⁊ appetitu animalis naſcens corpus mouet ⁊ alterat ſecundum diuerſas qualitates: alterarum autem corpus varie etiā afficit imaginationem ⁊ appetitum vt ſuperius habitum eſt. ⁊ varie diſponitur ipſum corpus et hoc ad ſanitatem ad cor ad habilitatem hanc vel illam. Et cum hec aſpexeris, videbis qȝ plures accidentis contingentia perſonis pacientibus extaſim et huiuſmodi cauſantur ex ſua apprehenſio ne vl̄ alia aliter: quando forte conſiderando mutata in naturam eo ſim ſimilitas poſt [illegible] afficit. Et [illegible] eſt quod ſi [illegible] ad oppoſitos mentis actum ſe toto conatu tranſferunt ⁊ ab huiuſmodi accidentibus defenduntur. vt experientia ſe docuit dicitur: quia [illegible] motus

...endis manifeſte apparens in his ſufficiens teſtimonium afferat quod ſecundum naturalem cauſarum ordinem hec fiant ſecundum quas materia corporalis, nec proprio intellectui, nec angelico, ſed diuino tantum obedit ad alterationem niſi mediante motu locali, propter quod ſoluendum hec ſunt dicta.

¶ In reſponſione ad tertium eiuſdem ſeptimi articuli aduerte duo. Primum eſt quod imaginatio non quomodocunque, ſed conſideratorum a ratione ſubeſt imperio rationis. Et tamen imaginabilia ſunt: quoniam imaginatio nata eſt ad imperium rationis formare noua phantaſmata infra latitudinem intellectorum: quod dicimus propter cecum natum: cuius imaginatio nunquam formabit phantaſma coloris qui nec a ratione eius intelligitur. Secundum eſt quod tam imaginari vel non imaginari quam imaginari hoc vel illud ſubeſſe intelligit noſtro imperio: quatenus pendet ex parte anime. ſicut de appetitu ſenſitiuo dictum eſt. Contingit enim ex corporis diſpoſitione vel repentino motu improbas pati imaginationes nullo imperante. Et in hoc eſt magna latitudo in tantum vt aliqui patiantur huiuſmodi imaginationes ſic vt vigilantibus appareant: ſicut aliis apparent dormientibus. Et hinc plerique vt ſi dicant ſe vidiſſe vel audiuiſſe, quod tamen non fuit in veritate: ſed ſicut in ſomniis: vt patet non ſolum in phreneticis ſed melancholicis: vnde ſublatis impedimentis ex parte corporis in poteſtate noſtra eſt has imaginationes excludere. et alias aſſumere ſecundum imperium rationis perfectum: ſed contingit negligentibus propter imperfectum imperium perſeuerare. et plerunque malas imaginationes quas dicunt ſe pati contra voluntatem et non eſt ſic: quia ex imperfecto patiuntur imperio.

¶ Super Articulum octauum.

In reſponſione ad primum octaui articuli dubium occurrit de ratione aſſignata ibidem ſcilicet, quod quanto aliquis eſt actus immaterialior tanto eſt nobilior: et magis ſubditur imperio rationis. Contradicit enim hoc ariſto. primo politicorum: et au...

dictū eſt. ⁊ ideo ad intelligendum qualiter actus appetit⁹ ſenſitiui ſubdat̃ imperio rõnis: op3 conſiderare qualiter ſit in poteſtate noſtra. ¶ Eſt autē ſciendū ꝙ appetitus ſenſitiuus in hoc differt ab appetitu intellectiuo: qui dicitur voluntas, ꝙ appetitus ſenſitiuus eſt virtus organi corporalis, non autem voluntas. omnis autem actus virtutis vtentis organo corporali dependet nō ſolū ex potentia anime, ſed etiā ex corporalis organi diſpoſitione: ſicut viſio ex potentia viſiua ⁊ qualitate oculi per quam iuuatur vel impeditur. vnde ⁊ act⁹ appetitus ſenſitiui, non ſolū depēdet ex vi appetitiua: ſed etiā ex diſpoſitione corporis. illud aūt quod eſt ex parte potentie anime ſequitur apprehenſionem. apprehenſio autem imaginationis, cum ſit particularis, regulat̃ ab apprehenſione rationis que eſt vlis: ſicut virtus actiua particularis a virtute actiua vli. ⁊ ideo ex iſta parte actus appetitus ſenſitiui ſubiacet imperio rationis, qualitas aūt ⁊ diſpoſitio corporis non ſubiacet imperio rationis. et ideo ex hac parte impeditur quin mot⁹ ſenſitiui appetitus totaliter ſubdatur imperio rationis. Cōtingit autem etiam quandoque ꝙ motus appetitus ſenſitiui ſubito cōcitatur ad apprehenſionem imaginationis vel ſenſus: ⁊ tunc ille motus eſt preter imperium rationis. quāuis potuiſſet impediri a rõne ſi preuidiſſet. vnde phūs dicit in primo politicorum, ꝙ ratio preeſt iraſcibili ⁊ concupiſcibili: non principatu deſpotico qui eſt domini ad ſeruum, ſed principatu politico aut regali: qui eſt ad liberos, qui nō totaliter ſubduntur imperio.

Ad primū Ergo dicendum, ꝙ hoc ꝙ homo vult nō concupiſcere, ⁊ tñ concupiſcit, contingit ex diſpoſitione corporis per quā impedit̃ appetitus ſenſitiuus ne totaliter ſequatur imperiū rationis. vnde ⁊ apoſtolus ibidem ſubdit. Uideo aliā legē in membris meis repugnantē legi mentis mee. hoc etiam cōtingit propter ſubitum motū cōcupiſcentie: vt dictum eſt. ¶ Ad ſecundum dicēdum, quod qualitas corporalis dupliciter ſe habet ad actū appetitus ſenſitiui. Uno modo vt precedens, prout aliquis eſt aliqualiter diſpoſitus ſm corpus ad hanc vel illā paſſionē. Alio modo vt cōſequens: ſicut cum ex ira aliquis incaleſcit. qualitas igitur precedēs non ſubiacet imperio rationis: quia vel eſt ex natura vel ex aliqua precedenti motiōe que nō ſtatim quieſcere poteſt. ſed qualitas cōſequēs ſequitur imperiū rationis quia ſequitur motum localem cordis quod diuerſimode mouetur ſecundum diuerſos act⁹ ſenſitiui appetitus. ¶ Ad tertiū dicendum, qd quia ad apprehenſionē ſenſus requiritur ſenſibile exterius nō eſt in poteſtate noſtra apprehendere aliqd ſenſu niſi ſenſibili preſente, cui⁹ preſentia nō ſemper eſt in poteſtate noſtra. tūc enim homo poteſt vti ſenſu cū voluerit, niſi ſit impedimentum ex parte organi. Apprehenſio autē imaginationis ſubiacet ordinationi rationis ſecūdū modum virtutis vel debilitatis imaginatiue potētie. Quod enī homo non poſſit imaginari que ratio conſiderat contingit, vel ex hoc qd nō ſunt imaginabilia ſicut incorporalia vel propter debilitatem virtutis imaginatiue: que eſt ex aliqua indiſpoſitione organi.

¶ Utrum actus anime vegetabilis imperetur. Articu. 8.

AD octauū Sic proceditur. Uidetur, ꝙ actus vegetabilis anime imperio rationis ſubdātur. vires enim ſenſitiue nobiliores ſunt viribus anime vegetabilis, ſed vires anime ſenſitiue ſubduntur imperio rationis. ergo multo magis vires anime vegetabilis. ¶ Pr. Homo dicitur minor mundus: quia ſic eſt anima in corpore ſicut deus in mundo. ſed deus ſic eſt in mundo quod omnia que ſunt in mundo obediūt eius imperio. ergo ⁊ omnia q̄ ſunt in homine obediunt imperio rationis etiam vires vegetabilis anime. ¶ Pr. Laus ⁊ vituperiū non contingit niſi in actibus qui ſubduntur imperio rationis. ſed in actibus nutritiue ⁊ generatiue potentie contingit eſſe laudem ⁊ vituperium ⁊ virtutē ⁊ vitium, ſicut patet in gula ⁊ luxuria ⁊ virtutibus oppoſitis. ergo actus harum potentiarum ſubduntur imperio rationis.

Sed contra Eſt, ꝙ gre. niſſenus dicit, ꝙ id qd nō perſuadet̃ a ratiōe eſt nutritiuū ⁊ generatiuū.

Rñdeo Dicendum, quod actuū quidam procedunt ex appetitu naturali, quidam autem ex appetitu animali vel intellectuali. omne enī agēs aliquo mō appetit finem. appetitus autem naturalis non conſequitur aliquam apprehēſionē, ſicut ſequit̃ appetitus animalis ⁊ intellectualis. ratio autem imperat per modum apprehenſiue virtutis. ⁊ ideo actus illi qui procedunt ab appetitu intellectiuo vel aīali poſſūt a ratione imperari, nō aūt actus illi qui procedūt ex appetitu naturali. huiuſmodi enī actus ſunt vegetabilis anime. vñ vt Grego. niſſenus dicit. Quod vocatur naturale, qd generatiuū ⁊ nutritiuū. ⁊ propter hoc act⁹ vegetabilis anime nō ſubdūt̃ imperio rõnis.

Ad primū Ergo dicendū, ꝙ quanto aliquis actus eſt immaterialior tāto eſt nobilior ⁊ magis ſubditus imperio rõnis. vñ ex hoc ipſo ꝙ vires anime vegetabilis non obediunt rationi, apparet has vires infimas eē. ¶ Ad ſecundū dicendum, ꝙ ſimilitudo attenditur quātū ad aliquid: quia ſ. ſicut deus mouet mundū, ita aīa mouet corpus: nō autē quantum ad oīa. nō enī aīa creauit corp⁹ ex nihilo ſicut de⁹ mūdū propter qd totaliter ſubdit̃ eius imperio. ¶ Ad tertiū dicendum, ꝙ virtus ⁊ vitium, laus ⁊ vituperiū non debentur ipſis actib⁹ nutritiue vel generatiue potentie, que ſunt digeſtio ⁊ formatio corporis humani: ſed actib⁹ ſenſitiue partis ordinatis ad act⁹ generatiue vel nutritiue, puta in concupiſcendo delectationem cibi ⁊ venereorum, ⁊ vtēdo ſm ꝙ oportet, vel non ſm ꝙ oportet.

¶ Utrum actus exteriorum membrorum imperentur. Articu. 9.

AD nonum Sic procedit̃. Uidetur, quod mēbra corporis non obediant rõni quātū ad actus ſuos. conſtat enī ꝙ mēbra corporis magis

...tori in articulo precedenti ⁊ experientie. Experimur enim ꝙ corporis membra magis obediunt rationi ꝙ paſſiones appetitus ſenſitiui. Et dictū eſt ꝙ ratio preeſt appetitui ſenſitiuo non totaliter. Corpori autem ſic: ⁊c. Et tamen ſm hanc rationem paſſiones appetitus ſenſitiui cum ſint actus ſpiritualiores deberent magis imperio rõnis ſubdi ꝙ motus manus ⁊ pedis.

¶ Ad hoc dr ꝙ obedientia oritur ex propinquitate: ſed propinquitas eſt duplex ſimilitudinis. ſ. ⁊ proportionis: ⁊ ſecūdū ſimilitudinem quidem quanto actus eſt nobilior tanto propinquior ſm naturā ſuā eſt rõni, ⁊ aptior vt ſequat̃ eā ſm proportionem vero ꝙ bonum proprium ad quod aliquid inſtinctu naturali obſequentium ordinat̃ eſt magis conſonū rõni tanto magis ſubdit̃ eius imperio. Conſtat autē ꝙ appetitus ſenſitiuus ⁊ corpus aptum natū obſequi rõni ſic ſe habent ad propria bona, ꝙ ille ex nā propria inclinatur ad bonum quandoque contrarium rõni. Caro enī concupiſcit aduerſus ſpiritum ⁊ ſpiritus aduerſus carnem. Iſtud aūt ex nā ſua nō inclinat̃ ad bonū diſſonū rõni imo a natura fabricatum eſt habile ad motū conſonum rõni. Cuius duo ſigna ſunt. Primum qd corpora celeſtia ad ſolū rõnalem motum habilia ſunt nihil omnino habentia impedimenti ad obediendum rõni motrici. Secūdū quod in nobis nullus nouus motus alius noſtrorū mēbrorū ſubducit ab obedientia rõnis niſi procedens que ad maxime delectabile ſm ſenſum qd eſt obm appetitus ſenſitiui ordinant̃: de quo ſcriptū eſt, video aliā legē in mēbris meis repugnantem legi mentis mee: appetitus ergo paſſiones licz ex nature nobilitate magis obedirent rationi quā corporis motus, propter cōtrarietatē in inclinatione bono proprio ad rõnem non plene rõni ſubdit̃: propter cuius oppoſitis defectū corporis mēbra plene ſubduntur rõnis imperio ad ſuos aīales motus. ⁊ hoc intellige nouiter qn inſita ſunt naturali diſpoſitione. ſi enim infirmitate aut laſſitudine indiſpoſita ſint hoc ex materie neceſſitate contingit: appetitiuus autem ſenſitiuus ex ſua inclinatione naturali tendit in bonum diſſonans rationi vt dictum eſt.

¶ In reſponſione ad vltimum octaui articuli nota duo. Primum eſt quod diſpoſitio requiſita ad motum horum membrorum non eſt illa qualitas de qua ſuperius

1.q.58. ar.3.ad.1. Et.22 q.148. artic.1. ad.3. Et 3.q.15.ar. 2.ad.1. Et.q.19. ar.2.coe. Et.2.di. 20.q.1. arti.2. ad.3. Et 1.q.13. ar.4.cor. co.2. Et qli.4.ar. 2c. cor. Et.1.eth. 1.ſl.

1.q.81.ar. 3.ad.2. Et.22. q.168. ar.1.cor. Et.2.di. 20.q.1. ar.2.ad. 3. Et 1i. q.15.ar. 4 ad.5. et ar.5. ad.14. Et mal. q.7.ar.8 ad.13.

g'ſ diſtātia rōne ꝙ̄ vires aīe vegetabilis, ſ3 vires aīe vegetabilis nō obediūt rōni: vt dictum eſt ergo multo minus mēbra corporis. ¶ P̄. Cor eſt principium mot' aīalis: ſ3 motus cordis nō ſubdit' imperio rōis. dicit eñ grē. niſſe. quod pulſatiuum nō eſt pſuaſibile ratione. ergo motus membrorū corporaliū nō ſubiacet imperio rationis. ¶ P̄. Aug. dicit. 14. de ci. dei. Quod motus membrorum genitalium aliquādo importunus eſt nullo poſcente, aliqñ aūt deſtituit inhiātē: ⁊ cū in animo cōcupiſcenti ferueat, friget in corpe ergo motus mēbrorum nō obediunt rōni.

Sed contra Eſt, quod augu. dicit. 8. confeſ. Imperat animus vt moueatur manus, ⁊ tāta eſt facultas vt vix a ſeruitio diſcernat' imperiū.

Rñdeo Dicendum, ꝙ mēbra corporis ſunt organa qdā3 potētiarū anime: vñ eo mō quo potētie aīe ſe hñt ad h̄ qđ obediāt rōi, h̄ mō ſe hñt ēt corporis membra. qz igitur vires ſenſitiue ſubdunt' impio rationis, nō aūt vires nāles: iđ oēs motus mēbrorū q̄ mouent' a potētijs ſenſitiuis ſubdunt' ipio rōnis, mot' āt mēbrorū q̄ ꝯſequūtur vires nāles nō ſubdunt' imperio rōnis.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ mēbra nō mouēt ſeipſa: ſ3 mouentur ꝑ potētias aīe, quarū qdā ſunt rōni viciniores quam vires aīe vegetabilis. ¶ Ad ſm dōm, ꝙ in his q̄ ad intell'm ⁊ voluntatē pertinēt primū inuenit' id ꝙ eſt ſm nām ex quo alia deriuant': vt a cognitiōe principiorū naturaliter notorū cognitio ꝯcluſionū. ⁊ a volūtate finis nāl'r deſiderati deriuat' electio eorū q̄ ſūt ad finē. ita ēt in corporalib' motib' principiū eſt ſm nām. principiū aūt corporalis mot' ē a motu cordis. vñ mot' cordis ſm nām eſt ⁊ nō ſm volūtatē. ꝯſequitur eñ ſicut ꝑ ſe accñs vitā q̄ eſt ex vnione corporis ⁊ aīe: ſicut mot' grauiū ⁊ leuiū ꝯſequit' formā ſubalē ipſorū. vñ ⁊ a gñante moueri dicunt' ſm phm in. 8. phy. ⁊ pp hoc motus iſte vitalis dr̄. vñ greg. niſſē. dicit, ꝙ ſicut generatiuū ⁊ nutritiuū nō obedit rōni, ita nec pulſatiuū qđ ē vitale, pulſatiuū aūt appellat motū cordis: q̄ manifeſtatur ꝑ venas pulſatiles. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ ſicut augu. dicit in. 14. de ci. dei. Hoc ꝙ mot' genitaliū mēbrorū rōni nō obedit, eſt ex pena peccati: vt. ſ. aīa ſue inobediētie ad deū i illo pcipue mēbro penā inobediētie patiat', per ꝙ pctm̄ originale ad poſteros traducitur. Sed qr ꝑ pctm̄ primi parentis, vt infra dicet', natura eſt ſibi relicta ſubtracto ſupnāli dono quod hoī diuinitus erat collatū, iđ cōſiderāda eſt rō nālis, q̄re mot' huiuſmodi mēbrorū ſpāliter rōni nō obedit. cuius cā3 aſſignat ari. in li. de cāis mot' aīaliū: dicēs inuolūtarios eē mot' cordis ⁊ mēbri pudēdi. ſ. qr ex aliq̄ apprehēſione hmōi mēbra ꝯmouent': inıuſſu. ſ. intell'ᵒ ⁊ phantaſia repñtant aliq̄ ex quibus cōſequuntur paſſiones aīe, ad q̄s cōſequit' mot' horū mēbrorū. non tñ mouent' ſm iuſſum rōnis aūt intell'ᵒ: qr. ſ. ad motū horum mēbrorū requirit' aliq̄ alteratio nālis. ſ. calefactio ⁊ frī. que qdē alteratio nō ſubiacet impio rōnis. ſpālr aūtē hoc accidit in his duob' mēbris: qr vtrūq3 iſtorū mēbrorū3 eſt q̄ſi qđdā aīal ſeparatū inq̄tū eſt p̄ncipiū vite. p̄ncipiū āt eſt ṽtute totū cor. n. p̄ncipiū ē ſenſuū: ⁊ ex mēbro genitali ṽt' exit ſeminalis. q̄ ē virtute totū aīal. ⁊ iđ hñt ꝓprios mot' nālr: qr principia oportet eē naturalia: vt dictū eſt.

¶ De bonitate ⁊ malitia humanorū actuū in generali. Queſtio. 18.

Poſt hoc conſiderandū eſt de bonitate ⁊ malitia hūanorum actuū. Et primo q̄m actio humana ſit bona vel mala. Scđo de his q̄ cōſequunt' ad bonitatē vel malitiā hūanorū actuū, puta meritū vel demeritū: pctm̄ ⁊ culpa. ¶ Circa primū occurrit triplex cōſideratio. Prima eſt de bonitate ⁊ malitia humanorū actuū in gñali. Secunda de bonitate ⁊ malitia interiorū actuū. Tertia de bonitate ⁊ malitia exteriorum actuum. ¶ Circa primum querunt'. xj. Primo, vtrum oīs actio ſit actio bona, vel aliqua ſit mala. Scđo, vtrum actio hoīs hēat ꝙ ſit bona vel mala ex obiecto. Tertio, vtrū hoc hēat ex circunſtantia. Quarto, vtrū hoc habeat ex fine. Quinto, vtrū aliq̄ actio hoīs ſit bona vel mala in ſua ſpecie. Sexto, vtrum actus hēat ſpēm boni vel mali ex fine. Septimo, vtrū ſpēs que eſt ex fine cōtineat' ſb ſpē q̄ ē ex obō ſic ſub gñe: aut ecōuerſo. Octauo, vtrū ſit aliquis act' indifferens ſm ſuam ſpeciem. Nono, vtrū aliquis actus ſit indifferens ſecundū3 indiuiduum. Decimo, vtrū aliqua circunſtantia cōſtituat actū moralem in ſpē boni vel mali. Undecimo, vtrū oīs circunſtantia augēs bonitatem vel malitiam conſtituat actū moralem in ſpecie boni vel mali.

¶ Utrum omnis hūana actio ſit bona vel aliqua mala. Ar. 1.

Ad primū Sic ꝓcedit'. Ur̄, ꝙ oīs actio hominis ſit bona, ⁊ nulla ſit mala. dicit enim dio. 4. c. de di. no. Quod malum non agit niſi virtute boni: ſed ṽtute boni non āt malū. ergo nulla actio eſt mala. ¶ P̄. Nihil agit niſi ſcđs3 ꝙ eſt actu, non eſt aūt aliquid malū ſm ꝙ eſt actu: ſ3 ſm ꝙ potētia priuat' actu. inq̄tū aūt potētia perficit' per actū eſt bonū. vt dr̄ in. 9. meta. Nihil ergo agit, inquātū eſt malū: ſed ſolū inquantū eſt bonum. omnis ergo actio ē bona ⁊ nulla mala. ¶ P̄. Malū nō p̄t eē cā niſi ꝑ accidēs: vt pz ꝑ dio. 4. c. de di. no. ſ3 oīs actiōis ē aliq̄s ꝑ ſe effectus: nulla ergo actio eſt mala: ſ3 oīs actio eſt bona. 1. ar. 2. co. ⁊ q. 73. ar. 7 ad. 1. Et mal. q. 2. ar. 1. 2. et. 3. et 5. co.

Sed Cōtra eſt, ꝙ dñs dicit Jo. 3. Oīs q̄ male agit odit lucem eſt ergo aliqua actio hominis mala.

Rñdeo Dōm, ꝙ de bono ⁊ malo in actionib' op3 loqui ſicut de bono ⁊ malo i reb', eo ꝙ vnaq̄q3 res talē actionē ꝓducit qualis eſt ipſa. In reb' aūt vnaq̄q3 tm̄ h3 de bono, quantū h3 de eē: bonū eñ ⁊ ens conuertuntur: vt in primo dctm̄ ē. ſolus aūt deus h3 totā plenitudinē ſui eē ſm aliqđ vnū ⁊ ſimplex: vnaq̄q3 res ṽo h3 plenitudinē eſſendi ſibi cōuenientē ſ3 diuerſa. Un̄ in aliquib' ꝯtingit ꝙ quantū ad aliqđ hñt eē, ⁊ tñ eis aliqđ deficit ad plenitudinē eſſendi eis debitā: ſicē ad plenitudinē eē humani requirit' ꝙ ſit qđdā cōpoſitū ex aīa ⁊ corpe hñs oēs potentias ⁊ inſtrumenta cognitionis ⁊ motus, vñ ſi aliqđ horū deficiat alicui homini deficit ei aliqđ de plenitudine ſui eē. quātū igit' h3 de eſſe, tm̄ h3 de bonitate. inquantū ṽo aliqđ ei deficit de plenitudine eſſendi intm̄ deficit a bonitate ⁊ dr̄ malū: ſicē hō cecus h3 de bonitate qđ viuit, ⁊ malū eſt ei ꝙ caret viſu: ſi ṽo nihil hēret de entitate vel bonitate, neq3 malū neq3 bonū dici poſſet: ſ3 qr de rōne boni eſt ipſa plenitudo eſſendi: ſi qđē alicui aliqđ defuerit de debita eſſendi plenitudine, nō dicet' ſimpliciter bonū: ſ3 ſ3 qđ inq̄tū eſt ens. poterit tñ dici ſimpl'r ens ⁊ ſm qđ nō ens: vt in p̄mo dctm̄ ē. Sic igit' dō3 ē, ꝙ oīs actio inquātū h3 aliqđ de eē, intm̄ h3 de bonitate. inq̄tū ṽo deficit ei aliqđ de plenitudie eēndi q̄ debet' actiōi hūane, intm̄ deficit a bōitate, ⁊ ſic dr̄ mala: puta ſi dficiat ei, vl' dtermiata q̄ntitas ſ3 rōnē vl' debit' loc' vl' aliqđ hmōi.

Ad primū Ergo dō3, ꝙ malū agit in virtute boni deficientis. ſi eñ nihil eſſet ibi de bono, neq3 eſſet ens neq3 agere poſſet: ſi aūt nō eēt deficiens, non eſſet malū. vñ ⁊ actio cāta eſt qđdā bonū deficiens: qr ſm quid eſt bonū, ſimpl'r āt malū. ¶ Ad ſecundū dōm, ꝙ nihil ꝓhibet aliqđ eſſe ſm qđ in actu vñ agere poſſit, ⁊ ſm aliud priuari actu vñ cauſet deficiētē actionē: ſicut hō cecus actu h3 ṽtutē greſſiuā per quā ambulare poteſt: ſed inquātum caret viſu qui dirigit in ambulando, patitur defectum in ambulādo dum ambulat ceſpitando. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ actio mala poteſt hēre aliquē effectu3 ꝑ ſe ſm id qđ habet de bonitate ⁊ entitate: ſicut adulterium eſt cauſa generationis humane inquantū h3 cōmixtionem maris ⁊ femine, nō autē inquantū caret ordine rationis. 1. q. 19. ar. 1. ⁊. 2. co

¶ Utrum actio hominis habeat bonitatem vel malitiam ex obiecto. Articu. 2. 2. q. 2c. ar. 1. co. et 2. di. 36. ar. 5. co.

Ad ſecundum Sic procedit'. Uidet', quod actio nō habeat bonitatem vel malitiam ex obiecto. obiectū eñ actionis eſt res. in rebus aūt non eſt malum, ſed in vſu peccantium.

dictum eſt quod ſequitur paſſionem appetitus mediante motu cordis: ſed eſt qualitas naturalis ſoli nature ſubiecta per quā motus iſte non volūtarius ſed naturalis eſt. Secundum eſt qđ in litera due cauſe ex Ariſto. tangūtur: quare membra hec habēt motum proprium naturalem. prima eſt qr quodlibet eorum eſt quaſi ſeparatum animal. ſecunda eſt quia quodlibet eorum eſt principium. Ex prima enim habetur quod motus iſte non ſubditur imperio ſuperioris partis: ex quo enim eſt quaſi ſeparatum animal ſecundum ſe ipſum habet motum non imperatum ab alio. Ex ſecunda vero quod motus iſte eſt naturalis. quia principia oportet eſſe naturalia.

¶ Super Queſtionem 18.

CIrca. qđ. 18. intētum recolito ex ſupradictis qđ nomīnis actionis humane e mali moralis. Primum enim ſonat act' voluntarios. Secundum priuationem boni debiti actioni voluntarie.

¶ Super Articulum ſecundum.

CIrca articu. 2. q. eiuſdem omiſſo primo. aduerte ꝑ hoc ꝙ authorem quaſi plus determinantis quam queſierit non ſolum dicit quod actus eſt bonus moraliter ex obiecto ſed quod habet bonitatem primā ⁊ ſpecificam ab eo. Cui3. n. oīs qđ ſit qđ medii: vt pz ⁊ poſteriorum: optime reddet ſimul qr eſt ⁊ ꝓpter qđ eſt act' bonus moraliter ex obiecto: quia ſcilicet eſt ſpecificans primum. Aduerte ſecundo quod licet in primo horum ſcz ꝙ p̄a bonitas moralis in actu ſit ex obō ſequat' ſcot' authoris doctrinā. In. 2. tamen hoc diſſentit in. qđ. q. 18. ar. ꝓ no putans ꝙ determinatio ex obō ita cōſtituat bonitatē act' moralis ꝙ nullā ſpecificā bonitatē det illi ſed capacitatē oīs bonitatis ſpecifice in gñe moris. hec qđem dicit ſ3 non ꝓbat: ⁊ ſi cōſtat ꝙ amare deū, ⁊ odiū eſt act' intrinſecus, adulteriū. ⁊ ſimilia bonitatem ⁊ ma

vt aug. dicit in li. 3. de doc. chriſtia. ergo actio humana non hꝫ bonitatē vel malitiam ex obiecto. ¶ P̄. Obiectū comparatur ad actionem vt materia. bonitas aūt rei nō eſt ex materia, ſed magis ex forma que eſt actus. ergo bonū ⁊ malum non eſt in actibus ex obiecto. ¶ P̄. Obiectum potētie actiue comparatur ad actionem ſicut effectus ad cauſam: ſed bonitas cauſe non dependet ex effectu: ſed magis econuerſo. ergo actio humana non habet bonitatem vel malitiam ex obiecto.

Sed contra Eſt, ꝙ dicit̄ oſee nono, Facti ſunt abominabiles ſicut ea que dilexerūt. fit autem hō deo abominabilis propter malitiam ſue operationis: ergo malitia operationis eſt ſm obiecta mala que homo diligit: et eadem ratio eſt de bonitate actionis.

Rn̄deo Dicendum, ꝙ ſicut dictū eſt: bonum ⁊ malum actionis ſicut ⁊ ceterarum rerum attenditur ex plenitudine eſſendi vel defectu ipſius. primū aūt qḋ ad plenitudinem eſſendi pertinere videtur, eſt id quod dat rei ſpeciē. ſicut autem res naturalis habet ſpeciē ex ſua forma, ita actio habet ſpeciem ex obiecto, ſicut ⁊ mot⁹ ex termino. ⁊ ideo ſicut prima bonitas rei naturalis attenditur ex ſua forma que dat ſpeciē ei, ita ⁊ prima bonitas actus moralis attēdit̄ ex obiecto conuenienti, vnde ⁊ a quibuſdam vocatur bonū ex genere, puta vti re ſua. et ſicut in rebus naturalib⁹ primū malū eſt ſi res generata non conſequitur formā ſpecificam, puta ſi non generetur homo, ſed aliquid loco hominis: ita primū malū in actionibus moralib⁹ eſt quod eſt ex obiecto: ſicut accipere aliena. ⁊ dicitur malū ex genere, genere pro ſpecie accepto: eo modo loquendi quo dicimus humanū genus totam humanam ſpēm.

Ad primū Ergo dicendum, ꝙl3 res exteriores ſint in ſeipſis bone, tamen nō ſemper habent debitam proportionem ad hanc vel illā actionem: ⁊ ideo inquantum conſiderantur vt obiecta talium actionum, non habent rationem boni. ¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ obm̄ non eſt materia ex qua, ſed materia circa quam: ⁊ habet quodammodo rationem forme inquantum dat ſpēm. ¶ Ad tertiū dicendū, ꝙ non ſemper obiectum actionis humane eſt obm̄ actiue potentie. nam appetitiua potentia eſt quodammodo paſſiua inquantum mouetur ab appetibili: ⁊ tamen eſt principium humanorum actuum. neq̄ etiam potentiarum actiuarum obiecta ſemper habent rationē effectus, ſed quando iā ſunt trāſmutata: ſicut alimentum tranſmutatum eſt effectus nutritiue potentie, ſed alimentum nondum tranſmutatum comparatur ad potentiam nutritiuam, ſicut materia circa quā operatur. ex hoc autem ꝙ obm̄ eſt aliquo modo effectus potentie actiue ſequitur qḋ ſit terminus actionis eius, ⁊ per conſequēs ꝙ det ei formam et ſpeciem. motus enim habet ſpeciem a terminis. ⁊ quamuis etiam bonitas actionis non cauſetur ex bonitate effectus, tñ ex hoc dicitur actio bona ꝙ bonum effectū inducere pōt. ⁊ ita ipſa ꝓportio actiōis ad effectū ē rō bonitatis ipſius.

¶ Utrum actio hoīs ſit bona vel mala ex circūſtantia. Art. 3.

1. q. 42. a. 6. co. Et mal. q. 2. ā. 5. co. et q. 7. ar. 4. co. Et di. 4. ar. 16. co. Et 2. di. 36. ar. 5 co.

AD tertiū Sic proceditur. Ur̄, ꝙ actio non ſit bona vel mala ex circunſtantia. circunſtantie enim circūſtāt actum ſicut extra ipſum exiſtentes: vt dictum eſt: ſed bonum ⁊ malū ſunt in ipſis reb⁹: vt dicitur in 6. meta. ergo actio non habet bonitatem vel malitiā ex circunſtantia. ¶ P̄. Bonitas vel malitia actus maxime conſideratur in doctrina morū ſed circunſtantie cum ſint quedā accñtia actuū vidēt eſſe preter conſiderationem artis: qꝛ nulla ars cōſiderat id quod eſt per accñs: vt dicitur in 6. meta. ergo bonitas vel malitia actionis non eſt ex circunſtantia. ¶ P̄. Id quod cōuenit alicui ſm ſuam ſubſtantiam non attribuitur ei vt aliquod accñs: ſed bonum ⁊ malum conuenit actioni ſm ſuam ſubſtantiam: quia actio ex ſuo genere poteſt eſſe bona vel mala: vt dictum eſt. ergo non conuenit actioni ex circunſtantia quod ſit bona vel mala.

Sed cōtra Eſt, ꝙ phs dicit in li. ethi. ꝙ virtuoſus operat̄ ſm ꝙ oportet, ⁊ quando oportet, et ſecūdum alias circunſtantias. ergo ex contrario vitioſus ſm vnūquodq̄ vitiū operatur quando non oportet. vbi non oportet: ⁊ ſic de alijs circunſtantijs. ergo actiones humane ſecundum circunſtantias ſunt bone vel male.

Rn̄deo Dōm, ꝙ in reb⁹ naturalib⁹ nō inuenit̄ tota plenitudo ꝑfectiōis q̄ debet̄ ei ex forma ſubſtantiali q̄ dat ſpēm, ſed multū ſuperaddit̄ ex ſuperuenientib⁹ accidētib⁹: ſicut in homine ex figura, ex colore, ⁊ ſic de alijs, quorū ſi aliquod deſit ad decētem beatitudinem conſequitur malum. ita etiam eſt in actione. nam plenitudo bonitatis eius nō tota cōſiſtit in ſua ſpecie: ſꝫ aliquid additur ex his q̄ ꝯueniūt tāquam accidētia quedā: ⁊ huiuſmodi ſunt circūſtātie debite. vnde ſi aliq̄d deſit qḋ requiratur ad debitas circunſtantias, erit actio mala.

Ad primū Ergo dicendū, ꝙ circunſtātie ſunt extra actionē inq̄ſtum nō ſunt de eſſentia actiōis, ſunt tamen in ipſa actione velut q̄dā accñtia eius: ſicut ⁊ accidentia que ſunt in ſubſtantijs naturalibus ſunt extra eſſentias earū. ¶ Ad ſcd̄m dōm, ꝙ nō oīa accidētia ꝑ accidēs ſe habent ad ſuam ſubſtantiam: ſed quedam ſunt per ſe accidentia, que in vnaquaq̄ arte conſiderantur: ⁊ per hunc modum conſiderantur circunſtantie actuū in doctrina morali. ¶ Ad tertium dōm, ꝙ cū bonū conuertatur cū ente: ſicut ens dicitur ſcd̄m ſubām ⁊ ſecundum accñs: ita ⁊ bonum attribuitur alicui ⁊ ſm eſſe ſuum eſſentiale ⁊ ſm eſſe accidentale tam in rebus naturalibus quam in actionibus moralibus.

¶ Utrum actio humana ſit bona vel mala ex fine. Arti. 4.

AD quartū Sic ꝓceditur. Videt̄, quod bonū ⁊ malum in actibus humanis non ſint ex fine: dicit eñ diony. 4. ca. de di. no. ꝙ nihil reſpiciens ad malum operatur. ſi igitur ex fine deriuatur operatio bona vel mala, nulla actio eſſet mala, quod patet eſſe falſum. ¶ P̄. Bonitas actus eſt aliq̄d in ipſo exiſtēs, finis autem eſt cauſa extrinſeca. non ergo ſm finem dicitur actio bona vel mala. ¶ P̄. Contingit aliquam bonam operationem ad malum finem ordinari: ſicut cum aliquis dat eleemoſynam propter inanem gloriam: ⁊ econuerſo aliquam malam operationem ordinari ad bonum finem. ſicut cū quis furatur vt det pauperi. non ergo ex fine actio bona vel mala.

Sed cōtra Eſt, ꝙ boeti⁹ dicit in topicis, ꝙ cuius finis bonus eſt, ipſum quoq̄ bonū eſt: ⁊ cuius finis malus eſt, ipſum quoq̄ malum eſt.

Rn̄deo Dōm, ꝙ eadem eſt diſpoſitio rerū in bonitate ⁊ in eē. ſunt enim quedā quorum eſſe ex alio non dependet: ⁊ in his ſufficit conſiderare ipſum eorū eſſe abſolute. Quedam vero ſunt quorū eſſe depēdet ab alio. vnde opꝫ qḋ conſiderētur ꝑ cōſiderationē ad cām a qua dependēt. ſicut autem eſſe rei dependet ab agente ⁊ forma, ſic bonitas rei dependet a fine vnde in perſonis diuinis que non habent bonitatē dependentem ab alio, nō conſideratur aliqua ratio bonitatis ex fine. actiones autem humane ⁊ alia quorum bonitas depēdet ab alio, hñt rōnē bonitatis ex fine, a quo dependent p̄ter bonitatem abſolutā que in eis exiſtit. Sic igitur in actione humana, bonitas quadruplex cōſiderari pōt. Una quidē ſm gen⁹, put. ſ. eſt actio: qꝛ quātū hꝫ de actiōe ⁊ entitate, tātū hꝫ de bonitate, vt dictum eſt. Alia vo ſm ſpēm, q̄ accipit̄ ſm obm̄ conueniens. Tertia ſm circunſtantias quaſi ſm accidētia quedā. Quarta uūt ſm finē quaſi ſm habitudinem ad bonitatis cauſam.

Ad primū Ergo dicendum, ꝙ bonum ad qḋ aliq̄s reſpiciēs operatur, nō ſemper eſt verum bonū: ſed qñq̄ verū bonū ⁊ qñq̄ apparens: ⁊ ſm hoc ex fine ſequitur actio mala. ¶ Ad ſcd̄m dōꝫ qḋ quāuis finis ſit cā extrinſeca. tñ debita proportio ad finē ⁊ relatio in ipſum inheret

litiā hñt ſpecificam ex obiecto: ita ꝙ non ſolum bonitatē vel malitiam genericam ſeu cōmunē dat obiectum vtputa re ſua aut aliena ſed etiā ſpecialiſſimā generare ex propria aut ex aliena vxore.

¶ Super Articulum quartum.

CIrca quartum articulū eiuſdē 18. obmiſſo tertio aduerte quadruplicē bonitatē in lr̄a poſitam actionis humane ſic vt omnē bonitatē conuenire illi intelligas inquantū eſt actio humana ois eñ humana actio intellect̄ viſioſa cōtinet ſub ſpe actiōis humane: cū eſt actus a rōne ⁊ voluntate ec. et ſic hꝫ bonitatem et charitatem actionis humane: ⁊ ſcd̄m hmōi entitatis hꝫ tantū bonitatem: et ſm hoc (vt. ſ. dicetur) cle nr̄a quātum malū, nemo eſt a deo. 1. q. 72. artic. 1. ad. 2.

¶ Circa diſtīctionē huius q̄druplicis bonitatis in lr̄a dubiū occurrit: qꝛ ſuperi⁹ in. q. 7. bonitas finis poſita eſt inter circunſtantias hic aūt diuidit̄ ꝯ bonitatē circunſtātialē. ¶ Ad hoc dr̄ ꝙ finis et aduertas pōt referri et ad actū interiorem voluntatis ⁊ ad actum exteriorē. Si referatur ad actū interiorē non eſt circūſtantia ſꝫ ad ſubſtātiā act⁹ ſpecificatiue concurrens. Si aūt referatur ad actuꝫ exteriorē finis aduenientis hꝫ rōnē circūſtantie. Et ſic quum aliq̄s mechatur vt furetur furtum eſt circunſtantia fornicationis exterioris et ſpecificatio interioris velle: propter qḋ in ſexto articulo huius q. dr̄ ꝙ huiuſmodi finis puta furtū ſpecificat etiam fornicationē exteriorē formaliter ⁊ non materialr. i. vt ſtat ſub illa interiori velle ⁊ nō ſm ſe. Idem ergo finis eſt circūſtātia ⁊ ſpecificatio relat⁹ ad eundē ſꝫ actū exteriorē humanū diuerſimode. ſ. formaliter ⁊ materialr: ⁊ quoniam ſermones in ſciētia ſunt formales merito bonitas ex fine vt ſpecifica diſtinguit̄ ꝯ bonitatē ex circunſtantia etiā finis.

¶ In reſponſione ad tertium eiuſdē quarti articuli dubiū occurrit quō ſit poſſibile actū bonū ex genere ⁊ circunſtantijs ordinari ad malū finem aut econuerſo: quātū eſt

malus vel bonus ex fine adiuncto, ergo non variatur ex fine. ⁊ tenet ſequela: quia quilibet finis adiunctus hʒ rationē circunſtantie reſpectu actus exterioris ſm ſe vt dictū eſt. videtur ergo implicatio in adiectio quum dicitur actus malus ex genere ex circunſtantijs ad bonum finem, aut econuerſo actꝰ bonꝰ ex genere ⁊ circunſtantijs ad malū finē: qualis enim eſt ex circunſtātijs talis ad talē ex finem adiunctū, ⁊ econuerſo. Cōſtat autem ꝙ totus hic ſermo. ſ. de fine vt circunſtātia ⁊ fine malo ad quem actus bonus: ⁊ bono ad quē actus malus ordinatur de fine adiuncto intelligitur: vt patet ex ſupradictis. ¶ Ad hoc poteſt dupliciter dici, primo ꝙ licet actus malus etiā ex circunſtātijs omnis finis non poſſit ordinari in bonum finem, actus tamen malus etiam ex circunſtantijs finis poteſt ordinari in finem bonum. v. g. fornicari propter furari propter prodigum eſſe, propter vſurpationem ſtatus propter vindictā exercendam: ⁊ ſic deinceps, addendo finem fini ſemper malum impoſſibile eſt ordinari in bonum. eſſet enim malus ex circunſtantia omnis finis: ⁊ ſic eſſet implicatio in adiecto. ſed fornicari ꝓpter furari quamuis ſit actus malus ex genere ⁊ circunſtantia ſimꝰ, poteſt tamen ordinari in bonum propter eleemoſynam dādam. Sed quia circunſtantia finis non arctatur magis ad vnum finem quam plures, aut plures ꝙ omnes poſſibiles adiungi: ideo dicitur ſecundo quod in hoc et ſimilibus ſermonibus intelligendum eſt de circūſtantijs manentibus pure circunſtantijs: ⁊ non de circunſtantijs tranſeuntibus in ſpecificantia actum vnde quū circunſtantia finis tranſeat in ſpecificans actum (vt in ſexto articulo author docet inferius, conſequens eſt ꝙ quum dr ꝙ actus bonus ex gñe ⁊ circunſtantijs poteſt ordinari in malum finem, intelligitur de circunſtantijs nō tranſeuntibus reſpectu eiuſdem actus in ſpecificans: ⁊ ſimiliter de malo. Et ſic ceſſat obiectio: quia finis qui eſt circunſtātia actꝰ exterioris ſecundū ſe trāſit in ſpecificās: ⁊ ſic nō excipit finis ab alijs qꝫ circūſtātijs: ſʒ qꝫ non manet in ſua puritate ſed trāſit in ſpecificans. Et hoc oportet bene notare: ⁊ recolere in ſequentibus vbi de duabus bonitatibꝰ moralibus. ſ. ex fine ⁊ genere ac circunſtantijs erit ſermo.

mal.q.2 ar.4.ad 5.et.ar. 5.col.

actioni. ¶ Ad tertiū dīc3, ꝙ nihil ꝓhibet actioni habenti vnā ꝓdictarū bonitatū deeſſe aliam, ⁊ ſecundum hoc contingit actionē que eſt bona ſecundum ſpeciem ſuā3 vel ſm circunſtantias ordinari ad finē malum, vel econuerſo. non tamen eſt actio bonū ſimplr niſi oēs bonitates cōcurrant: quia quilibet ſingularis defectus cauſat malum, bonum autem cauſatur ex integra cauſa: vt dio. dicit. 4. c. de di. no.

¶ Utrū3 aliqua actio humana ſit bona vel mala in ſua ſpecie. Arti. 5.

AD quintū Sic procedi tur. Videt, quod actus morales non differant ſpecie ſecundum bonum ⁊ malum. bonū enim et malum in actibus inuenit conformiter rebus, vt dictū eſt: ſed in rebus bonum ⁊ malum non diuerſificant ſpeciem. idem enim ſpecie eſt homo bonus ⁊ malus. ergo neqꝫ etiā bonū et malum in actibus diuerſificant ſpeciem.

¶ P̄. Malū cū ſit priuatio eſt quoddam nō ens: ſed nō ens non poteſt eſſe differētia ſʒ philoſophum in. 3. meta. cū3 ergo differētia cōſtituat ſpeciē, videt quod aliquis actus ex hoc quod eſt malus nō cōſtituat in aliqua ſpecie. ⁊ ita bonum ⁊ malum non diuerſificant ſpeciem humanorum actuum.

¶ P̄. Diuerſorum actuum ſecundum ſpeciē diuerſi ſunt effectꝰ: ſed idem ſpē effectus pt cōſeqꝫ ex actu bono ⁊ malo: ſicut hō gñatur ex adulterio ⁊ ex matrimoniali cōcubitu. ergo actus bonꝰ ⁊ malus nō differunt ſpecie.

¶ P̄. Bonum ⁊ malū dicitur in actibꝰ qñqꝫ ſecundum circunſtantiam: vt dictum eſt: ſed circunſtantia cū ſit accidens non dat ſpēm actui. ergo actus humani non differunt ſpecie propter bonitatem ⁊ malitiam.

Sed contra Scdm phm in. 2. ethi. Similes habitus, ſimiles actus reddūt. ſed habitus bonꝰ ⁊ malꝰ differūt ſpē: vt liberalitas ⁊ ꝓdigalitas. ergo ⁊ actꝰ bonus ⁊ malus differūt ſpē.

Rn̄deo Dicēdū, quod omnis actus ſpeciem habet ex ſuo obiecto ſicut ſupra dictū eſt. vnde oportet quod aliqua differentia obiecti faciat diuerſitatem ſpeciei in actibus. Eſt autem cōſiderandu3 quod aliqua differētia obiecti facit differētiam ſpeciei in actibus ſm ꝙ referuntur ad vnum principium actiuum, quod non facit differentiam in actibus ſm ꝙ referūtur ad aliud principium actiuum: quia nihil quod eſt per accñs conſtituit ſpēm: ſed ſolū quod eſt per ſe. pōt aūt aliqua differentia obiecti eſſe per ſe in cōparatiōe ad vnū principiū, ⁊ per accidēs in cōparatione ad aliud. ſicut cognoſcere colorem ⁊ ſonum per ſe differūt per comparationē ad ſenſum, non autem per comparationem ad intellectū. In actibus autem bonum ⁊ malum dicitur per cōparationem ad rationem: qꝛ vt diony. dicit 4. ca. de di. no. Bonum hominis eſt ſecūdū rationem eſſe, malum autē quod eſt preter rationem: vnicuiqꝫ enim rei eſt bonum ꝙ cōuenit ei ſecundum ſuam formam, et malum quod eſt ei preter ordinem ſue forme. pʒ ergo ꝙ differentia boni ⁊ mali circa obiectū cōſiderata comparatur per ſe ad rationem ſcilicet ſm ꝙ obiectū eſt ei cōueniēs vel non cōueniēs. dicūt aūt aliqui actꝰ hūani vel morales ſm ꝙ ſunt a ratiōe. vnde manifeſtum eſt ꝙ bonū ⁊ malū diuerſificāt ſpēm in actibꝰ moralibꝰ. differētie enī per ſe diuerſificāt ſpē3.

Ad primū Ergo dicendum, quod etiam in rebus naturalibus bonum ⁊ malum quod eſt ſecundū naturam ⁊ cōtra naturam diuerſificant ſpeciē nature. corpus enim mortuum ⁊ corpus viuum nō ſunt eiuſdem ſpeciei. ⁊ ſimiliter bonum inquantum eſt ſm rationem, ⁊ malum inquantū eſt preter rōnē diuerſificant ſpēm moris. ¶ Ad ſcdʒ dīc, ꝙ malum importat priuationē non abſolutam ſed conſequentē talē potētiam. dr enī malus actus ſm ſuum ſpēm non ex eo ꝙ nullū hēat obm, ſed qꝛ hʒ obm nō cōueniēs rōni: ſicut tollere alienū. vnde inquantum obm eſt aliquid poſitiue, poteſt conſtituere ſpēm mali actꝰ. ¶ Ad 3ᵐ dīc, ꝙ actus coniugalis ⁊ adulteriū ſm ꝙ comparantur ad rationem differunt ſpecie ⁊ habent effectus ſpecie differentes: qꝛ vnū eorum meretur laudem ⁊ premium, aliud vituperium ⁊ penam. ſed ſecūdum quod cōparantur ad potentiam generatiuā nō differunt ſpecie. ⁊ ſic hñt vnū effectū ſʒ ſpeciē. ¶ Ad quartum dicendū, quod circunſtantia quandoqꝫ ſumitur vt differētia eſſentialis obiecti ſecundum quod ad rationem comparatur: ⁊ tunc poteſt dare ſpeciem actui morali. ⁊ hoc opʒ eſſe quandocunqꝫ circunſtantia trāſmutat actum de bonitate in malitiam. non enī circunſtātia faceret actū malum niſi per hoc ꝙ rationi repugnat.

¶ Utrum actus habeat ſpeciem boni vel mali ex fine. Artic. 6.

AD ſextū Sic ꝓceditur. Videtur, quod bonū ⁊ malum quod eſt ex fine non diuerſificēt ſpecie3 in actibus. actus enim habent ſpeciem ex obiecto: ſed finis eſt preter rationem obiecti. ergo bonum ⁊ malum quod eſt ex fine non diuerſificant ſpēm actus. ¶ P̄. Id quod eſt per accidens non conſtituit ſpeciem vt dictum eſt: ſed accidens

1.q.19.3 1.2.2.d. 40.ar.1.

¶ Super Arti. 5.

CIrca quintum articulum huius. 18. queſtionis: ⁊ ſpecialiter in reſponſione ad ſcdm dubium magnum dilucidandum eſt quomodo ſtant hec duo ſimul. ſ. differentie ſecundum bonum ⁊ malum conſtituunt diſtinctas ⁊ contrarias ſpecies actuum moralium: ⁊ malum non eſt natura aliqua ſʒ nihil: vt aug. ⁊ diony. dicūt. Si enī actus moralis malus puta intemperantia ſpecies eſt aliqua inter entia cōtraria ſpēi temperantie ſicut nigredo albedini: ſeqtur ꝙ dr in mali eſt nā aliqua ⁊ nō ꝓuatio. Cōſtat. n. ꝙ priuatio nullā pōt cōſtituere ſpēm actꝰ aut habitꝰ aut cuiuſqꝫ rei. Si aūt malū ſm totā ſuā formalē latitudinē priuatio nihilqꝫ eſt, nulla erit in moralibꝰ mali ſpēs poſitiua: de hac enī loquimur at per hoc nulla vere ⁊ ꝓprie ꝯtrietas inter actꝰ habituſqꝫ iuſtitie ⁊ iniuſtitie tēperantie ⁊ intēperantie qḋ eſt ꝯ cōe3 doctrinā. oʒ enī vtrūqꝫ contrariorū vt ſic eſſe ens poſitiuum formaliter ⁊ nō tm̄ ſubiectiue. ¶ Ad claritatē huiꝰ obſcure difficultatꝫ ſcito ꝙ dicere nō auderē niſi expſſa diui tho. ſnīa in pa pte. q. 48. ar. 1. ad. 2. et 3 ꝯ gen. c. 9. explicaret qḋ hic tangitur. ſ. ꝙ malū genꝰ ⁊ drīa in moralibꝰ formalr eſt ens poſitiuū ⁊ bonū in ſe quāuis ſit malū hoi ſm rōnē: ſicut fornicatio eſt qḋdam ens ⁊ bonū in ſe quāuis ſit malū3 viro. Eſt ita que iniuſtitie actus ⁊ habitus ſecundū ſuā ſpēm moralē formaliter ens poſitiuū ⁊ ꝯtrarium iuſtitie. nec ex hoc ſequitur ꝙ malū ſit nā aliqua aut ens. Sed equiuocatio accīs hic obſcuritatē parit. malum enim equiuocum eſt ad malū ſic ⁊ ꝓprie, ⁊ ad malū genus drīas. ⁊ ſpēs moraliū. ꝓ quo nota ꝙ malum abſolute loquendo ſignificat priuationem boni debiti qḋ ſit ⁊c. Malū aūt in moralibus quādoqꝫ ſignificat ꝓuationē boni ſm rōnē debiti qḋ ſicut ⁊c. actui humano vel habitui. qñqꝫ aūt ſignificat ens ꝯꝫ actui vel habitui hūano bono, ita ꝙ inter ſignificatione mali in moralibus ⁊ abſolute hoc intereſt. ꝙ malū abſolute ſonatꝫ ē nihil: denominatiue nōt eſt ens. In moralibus autem malū qḋ eſt ꝑs ſubiectiua mali in cōi eodē mō ſe hʒ. ſ. ꝙ formalr ē nihil, denoīatiue ſo ē ens: ſʒ prer h̄ in moralibus ē ipſum ens formaliter contrarium actui vel habitui bono moraliter vocatur malū ſm ſuā ſpeciē. vbi manifeſte patet equiuocatio. Eſt igitur in moralibus malum duplicter ſ. priuatiue: et hoc eſt ſimpliciter ⁊ formaliter malum qḋ eſt nihil, cuius deus non eſt author. ⁊ contrarie. ⁊ hoc ē in ſe bonū: ⁊ eſt a deo quāuis priuatio ſibi annexa, a nullo forte ſit ſicut nec poꝰ peccādi quo ad priuatiuum. Sed de hoc alias. Ad ꝓpoſitū ſufficit hec intellexiſſe, ⁊ cū his cōpꝫ ſcdm. ſ. ꝙ qꝛ nullus operat aſpiciēs ad malum: opʒ in malo actu voluntatis inueniri bonum aliqḋ verum vel apparens cum priuatione bonitatis alicuius ſpectantis ad rectā rōnē. Et pro quāto actꝰ ille ad bonū fertur ſpēm ſortit poſitiuā, ex qua dr malus ꝯtrie pro quāto vero priuationē bonitatis debite habet annexam eſt malus priuatiue. In eodē art. nota reſponſionem ad. 4. vt coniungas eam doctrine penultimi ⁊ vlti. ar.

¶ Super Articu. 6.

IN. 6. ar eiuſdem. q. 18. dubiū eſt circa illud dictū in corpe articuli. finis ꝓprie eſt obm interioris actus voluntarꝫ. vt enim dr eſſe falſum. Nā obʒ electionis manifeſte eſt id qḋ eſt ad finē. immo in hoc diſtinguitur a volitiōe ⁊ intentione: vt ſuperius pʒ: ⁊ in. 3. ethi. Et eadem difficultas eſt de cōſenſu ⁊ vſu de qbꝰ dictū eſt ꝙ ſunt reꝝ eiꝰ qḋ eſt ad finē. ¶ Ad hoc dr ꝙ obʒ formale omnis actus voluntatis eſt finis: eo qḋ eſt etiam ratio eorum que ſunt ad finem. vnde author ad inſinuandum hanc formalitatem obiecti appoſuit ly ꝓprie: dicens. finis aūt ꝓprie: ⁊ hoc in ſequentibus pre oculis hñdum eſt.

dit alicui actui ꝙ ordinet ad aliquẽ finẽ: ſicut ꝙ aliqs det elee moſynã ꝑpter inanẽ gloriam. ergo ſm bonum ⁊ malum qđ eſt ex fine nõ diuerſificant act⁹ ſm ſpẽm. ¶ P̃. Diuerſi actus ſm ſpẽm ad vnũ finẽ ordinari pñt: ſicut ad finẽ inanis glorie ordinari pñt actus diuerſarũ virtutũ ⁊ diuerſorũ vitiorũ. nõ ergo bonũ ⁊ malum qđ accipit ſm finẽ diuerſificat ſpẽm actuum.

Sed cõtra Eſt, ꝙ ſupra oſtẽſum eſt, ꝙ actus humani hñt ſpẽm a fine. ergo bonum ⁊ malum quod accipitur ſecundum finem diuerſificat ſpeciem actuum.

Rñdeo Dđm, ꝙ aliqui actus humani inquantum ſunt voluntarij: ſicut ſupra dictũ eſt. in actu autẽ voluntario inuenit duplex actus. ſ. actus interior volũtatis, ⁊ act⁹ exterior: ⁊ vterqȝ horũ actuũ hȝ ſuũ obm. finis aũt ꝓprie ẽ obȝ interioris act⁹ volũtarij. id aũt circa qđ eſt actio exterior ẽ obiectũ eius. ſicut igit actus exterior accipit ſpẽm ab obiecto circa quod eſt, ita act⁹ interior volũtatis accipit ſpẽm a fine ſicut a ꝓprio obiecto. id aũt quod eſt ex pte voluntatis ſe habet vt formale ad id qđ eſt ex pte exterioris actus qꝛ voluntas vtit mẽbris ad agendũ ſicut inſtrumentis. neqȝ act⁹ exteriores habent rõnẽ moralitatis niſi inquãtũ ſunt volũtarij. ⁊ ideo act⁹ humani ſpẽs formaliter conſiderat ſm finẽ. materialiter aũt ſm obm exterioris act⁹. vñ phs dicit in. 5. ethi. Qđ ille q furat vt cõmittat adulteriũ eſt ꝑ ſe loquẽdo magis adulter ꝙ̃ fur.

Ad primũ Ergo dđm, ꝙ finis habet rõnẽ obiecti: vt dictum eſt. ¶ Ad ſcđȝ dđm, ꝙ ordinari ad talem finem etſi accidat exteriori actui: non tamẽ accidit actui interiori voluntatis: qui comparatur ad exteriorem, ſicut formale ad materiale. ¶ Ad tertium dicendum, ꝙ quando multi actus ſpecie differentes ordinantur ad vnum finẽ, eſt quidẽ diuerſitas ſpeciei ex pte exteriorum actuuȝ: ſed vnitas ſpeciei ex parte actus interioris.

¶ Utrum ſpecies que eſt ex fine contineatur ſub ſpẽ que eſt ex obiecto ſicut ſub genere vel econuerſo. Arti. 7.

21. q. 18. ar. 1. ad 2.

AD ſeptimũ Sic ꝓcedit. Ur, qđ ſpẽs bonitatis que eſt ex fine cõtineatur ſub ſpecie bonitatis que eſt ex obo, ſicut ſpecies ſub genere: puta cum aliquis vult furari vt det eleemoſynam. Actus enim hȝ ſpẽm ex obiecto: vt dictũ eſt: ſed impoſſibile eſt quod aliquid contineatur in aliqua alia ſpẽ que ſub ꝓpria ſpecie non continetur: qꝛ idem non poteſt eſſe in diuerſis ſpẽbus non ſubalternis. ergo ſpẽs que eſt ex fine continet ſub ſpẽ que eſt ex obto. ¶ P̃. Semper vltima dr̃ia conſtituit ſpeciẽ ſpecialiſſimã: ſed differẽtia que eſt ex fine videtur eẽ poſterior ꝙ̃ dr̃ia que eſt ex obiecto: qꝛ finis hȝ rõnẽ vltimi ergo ſpẽs q̃ ẽ ex fine cõtinet ſub ſpẽ q̃ eſt ex obo, ſicut ſpẽs ſpãliſſima. ¶ P̃. Quanto aliqua differentia ẽ magis formalis tanto magis eſt ſpãlis: qꝛ dr̃ia cõparatur ad genus vt forma ad materiam: ſed ſpecies q̃ eſt ex fine eſt formalior ea q̃ eſt ex obiecto: vt dictum eſt. ergo ſpẽs que eſt ex fine continetur ſub ſpecie que eſt ex obiecto ſicut ſpecies ſpecialiſſima ſub genere ſubalterno.

Sed cõtra. Cuiuſlibet gñis ſũt determinate dr̃ie: ſȝ act⁹ eiuſdẽ ſpẽi ex pte obi pñt ad īfinitos fines ordinari: puta furtũ ad īfinita bona vel mala. ergo ſpẽs q̃ eſt ex fine nõ cõtinet ſub ſpecie q̃ eſt ex obiecto ſicut ſub gñe.

Rñdeo Dđm, ꝙ obm exterioris actus dupłr põt ſe hñe ad finẽ voluntatis. Uno mõ ſicut per ſe ordinatũ ad ipſum ſicut bene pugnare per ſe ordinatur ad victoriã. Alio modo per accñs: ſicut accipere rem alienã per accidens ordinatur ad dandum eleemoſynam. Oportet autem vt phs dicit in. 7. meta. ꝙ dr̃ie, diuidentes aliquod genus: ⁊ conſtituẽtes ſpeciem illius gñis per ſe diuidant illud. ſi aũt ꝑ accñs, nõ recte ꝓcedit diuiſio: puta ſiqs dicat, aĩaliũ aliud rõnale, aliud irrõnale: ⁊ aĩaliũ irrõnaliũ, aliud alatũ, aliud nõ alatũ. alatũ eñ ⁊ nõ alatũ nõ ſũt per ſe determinatiua ei⁹ qđ eſt irrõnale. Opȝ autem ſic diuidere, aĩalium aliud hñs pedes: aliud non habens pedes: ⁊ habentium pedes aliud hȝ duos, aliud quatuor, aliud multos. hec enim per ſe determinant priorem differentiam. Sic igitur quando obiectũ non eſt per ſe ordinatum ad finem, differẽtia ſpecifica que eſt ex obiecto non per ſe determinatiua eius quod eſt ex fine, nec ecõuerſo. vnde vna iſtarum ſpecierum non eſt ſub alia: ſed tunc actus moralis eſt ſub duabus ſpeciebus quaſi diſparatis. vnde dicimus quod ille qui furatur vt mechetur cõmittit duas malitias in vno actu. Si vero obiectum per ſe ordinetur ad finem, vna dictarũ differẽtiarum eſt per ſe determinatiua alterius. vnde vna iſtarũ ſpecierum continebitur ſub altera. conſiderandum aũt reſtat que ſub qua. ¶ Ad cuius euidentiam primo conſiderandum eſt qđ quanto aliqua differentia ſumitur a forma magis particulari, tanto magis eſt ſpecifica. Scđo quod quanto agens eſt magis vniuerſale, tãto ex eo eſt forma magis vniuerſalis. Tertio qđ quãto aliquis finis eſt poſterior, tanto reſpondet agenti vniuerſaliori. ſicut victoria que eſt vltimus finis exercitus, eſt finis intentus a ſummo duce: ordinatio autẽ huius aciei vel illius eſt finis intentus ab aliquo inferiorũ ducũ. Et ex iſtis ſequit ꝙ differentia ſpecifica q̃ eſt ex fine, eſt magis generalis: ⁊ dr̃ia q̃ eſt ex obiecto ꝑ ſe ad talẽ finẽ ordinato, ẽ ſpecifica reſpectu eius. volũtas enim cuius ꝓpriũ obm eſt finis eſt vlẽ motiuum reſpectu oim potẽtiarũ anime, quarũ ꝓpria obiecta ſunt obiecta particularium actuum.

Ad primũ Ergo dđȝ, ꝙ ſm ſubſtãtiam ſuã non poteſt aliquid eſſe in duabus ſpeciebus, quaruȝ vna ſub altera non ordinetur. ſed ſm ea que rei adueniunt poteſt aliquid ſub diuerſis ſpeciebus contineri: ſicut hoc pomum ſm colorem continetur ſub hac ſpecie. ſ. albi. ⁊ ſm odorem ſub ſpecie bene redolentis, ⁊ ſimiliter actus qui ſecundum ſubam ſuam eſt in vna ſpẽ nature, ſm conditiones morales ſuperuenientes ad duas ſpecies referri poteſt. vt ſupra dictum eſt. ¶ Ad ſecũdum dđm, ꝙ finis eſt poſtremũ in executione, ſed eſt primum in intentione rõnis: ſm quam accipiũtur moraliũ actuũ ſpẽs. ¶ Ad tertiũ dđȝ, ꝙ differentia comparatur ad genus vt forma ad materiam inquantuȝ facit eſſe genus in actu: ſed etiam genus conſideratur vt formalius ſpecie, ſm ꝙ differẽtia comparatur ad genus vt forma ad materiam) inquantũ facit eſſe abſolutius ⁊ minus contractũ. vnde ⁊ partes diffinitionis reducuntur ad genus cauſe formalis: vt dicitur in lib. phy. ⁊ ſecundũ hoc genus eſt cauſa formalis ſpẽi, ⁊ tanto erit formalius quãto communius.

¶ Utrum aliquis actus ſit indifferens ſm ſuam ſpeciem. Arti. 8.

AD octanũ Sic procedi tur. Videt, quod non ſit aliquis actus indifferens ſecundum ſuam ſpeciem. malum enim eſt priuatio boni ſecundum aug. ſed priuatio ⁊ habitus ſunt oppoſita immediata ſm phm. ergo nõ eſt aliquis actus qui ſm ſpeciẽ ſuam ſit indifferẽs quaſi medium exiſtẽs inter bonum ⁊ malum. ¶ P̃. Actus humani habent ſpeciem a fine vel obiecto vt dictũ eſt: ſed omne obiectum ⁊ omnis finis habet rationem boni vel mali. ergo omnis actus humanus ſecundum ſuã ſpeciem eſt bonus vel malus. nullus ergo eſt indifferẽs ſecundũ ſpeciem. ¶ P̃. Sicut dictum eſt, act⁹ dicitur bonus qui habet debitam perfectionem bonitatis, malus cui aliquid de hoc deficit: ſed neceſſe eſt quod omnis actus vel habeat totam plenitudinem ſue bonitatis vel aliquid ei deficiat. ergo neceſſe eſt qđ omnis actus ſecundum ſpeciem ſuam ſit bonus vel malus ⁊ nullus indifferens.

Sed cõtra Eſt, ꝙ aug. dicit in li. de ſer. do. in mõ. Qđ ſunt quedam facta media que poſſunt bono vel malo animo fieri: de quibus eſt temerarium iudicare. ſunt ergo aliqui actus ſecundum ſpẽm ſuam indifferentes.

Rñdeo Dđȝ, ꝙ ſicẽ dcm̃ ẽ, act⁹ oĩs hȝ ſpẽm ab obo: ⁊ act⁹ human⁹

¶ In reſponſione ad ſecundum eiuſdem articuli congreges diligenter verba litere vt euadas difficultates. Non enim dr in litera qđ ſoli actui exteriori accidit ordinari in talem finem. hoc enim eſſet falſum: poteſt nanqȝ etiam interiori voluntatis actui accidere ordo in talem finem: vt patet in odiente deum ꝑꝑ cõſequendum regnum vel aliquid hmõi. ſed dr in litera qđ talis ordo non accidit interiori actui voluntatis qui comparatur ad exteriorem vt formale ad materiale. ita ꝙ non omni actui interiori dẽnegant hanc accidẽtalitatem: ſed illi q̃ hȝ ſe ad exteriorẽ vt formale. Ille actus autẽ qui ſe hȝ vt formalis (vt iã determinat eſt ſuperius) eſt act⁹ imperans. qñ autem ipſe actus interior voluntatis ordinat ad aliquẽ finem, tunc ſe habet vt actus imperatus: ⁊ in eundem incidit ordinem cum actu exteriori. habeto igitur ⁊ hoc pre oculis vt intelligas in hoc tractatu actus interioris voluntatis nomine ipſum non vt imperatum ſȝ vel ſm ſe vel imperantem ſic enim contra exteriorem diſtinguitur.

¶ Super Articulum 8 et. 9.

Circa octauum et nonum precipue articulum dubium occurrit de illa conditionali. Si actus a ratione deliberatiua ꝓcedens non ſit ad debitum finem ordinatus ex hoc ipſo repugnat rationi et habet rationẽ mali. Super hac nanqȝ propoſitione fundatur doctrina authoris negãtis dari in indiuiduo actum humanum indifferentem ſeu medium inter bonum ⁊ malum moraliter. Et quidem ſcotus in ſcđo ſententia. diſt. 41. ſuſtinere conatur oppoſitũ tripliciter. Primo qꝛ nõ omnis actus humanus debet habere huiuſmodi bonitatem vel malitiam. ſcđo qꝛ actus ex quibus fit habitus virtutis moralis non eſt malus vt patet. nec bon⁹ moraliter quia non eſt ex virtute morali ergo. tertio qꝛ habens virtutem non ſemper tenetur illa vti, ac per hoc poteſt quandoqȝ operari non male non vtendo virtute.

1. dĩ. 1. q. 3. ad 5. Et. 2. dĩ. 40. ꝗ. 5. Et mal. q. 2. ꝗ. 4 ꝑ to. c. 5. cor. Et ꝗl. 9. ꝗ. 15. co.

qui di moralis, hꝫ ſpeciẽ ab obo relato ad ꝓncipiũ actuũ hũanorũ, qḋ eſt ratio. vnde ſi obiectũ actus includat aliq̃d qḋ cõueniat ordini rõnis erit actus bonus ſm ſuã ſpeciem: ſicut dare eleemoſynam indigenti. Si autem includat aliq̃d qḋ repugnet ordini rõnis erit mal⁹ act⁹ ſm ſpẽ: ſicut furari, ꝙ eſt tollere aliena. cõtingit aũt ꝙ obꝫ act⁹ nõ includit aliquid ptinẽs ad ordinẽ rõnis: ſicut leuare feſtucã de terra, ire ad cãpuꝫ, ⁊ hmõi. ⁊ tales act⁹ ſꝫ ſpẽm ſuã ſunt idr̃ntes.

Ad primũ Ergo dõm, ꝙ duplex eſt priuatio. quedã que cõſiſtit in priuato eſſe: ⁊ hec nihil relinquit ſed totum aufert: vt cecitas totaliter aufert viſum, ⁊ tenebra lucem, ⁊ mors vitã, ⁊ inter hanc priuationem ⁊ habitum oppoſitum non poteſt eſſe aliquod medium circa proprium ſuſceptibile. Eſt autem alia priuatio que cõſiſtit in priuari: ſicut egritudo ẽ priuatio ſanitatis non ꝙ tota ſanitas ſit ſblata, ſed ꝙ eſt quaſi quedam via ad totalem ablationem ſanitatis que fit per mortem. ⁊ iõ talis priuatio cuꝫ aliquid relinquat non ſemper eſt immediata cum oppoſito habitu. ⁊ hoc modo malum eſt priuatio boni: vt ſimplici⁹ dicit in commento ſuper lib. predicamentorum, quia nõ totũ bonum aufert, ſed aliq̃d relinquit. vnde poteſt eſſe aliquod medium inter bonum ⁊ malum. ❡ Ad ſecundum dicendum, quod omne obiectum vel finis hꝫ aliquam bonitatem vel malitiam ſaltẽ naturalẽ: non tamen ſemper importat bonitatẽ vl̃ malitiam moralẽ, que conſideratur per cõparationẽ ad rõnẽ vt dictũ eſt: ⁊ de hac nũc agit̃. ❡ Ad tertiũ dõm, ꝙ nõ q̃cquid habet act⁹ ptinet ad ſpeciem eius. vnde etſi in ratione ſue ſpeciei nõ contineatur quicq̃d ptinet ad plenitudinem bonitatis ipſius, non propter hoc eſt ex ſpecie ſua malus, nec etiã bonus: ſicut homo ſecundum ſuam ſpeciem neq̃ virtuoſus neq̃ vitioſus eſt.

Nec ponit ſolũ actuꝫ indifferẽtẽ: ſꝫ etiã habituũ indifferentem ꝗ̃tatũ ex hmõi actibus. In quolt. quoq̃ q. 18. ar. p⁹ directe ẽt ꝯ hanc conditionalẽ ſommat ſimplicẽ actũ ⁊ habituũ. ſ. bonũ ⁊ malũ priuatiue ⁊ malũ cõtrarie: fundatq̃ ſe ſup dicta boetij ſup ꝑdicamentis in ꝑa ꝓprietate q̃litatis volentis iniuſtitiã nõ priuationẽ ſꝫ ꝯriũ iuſtitie ſignificare: ⁊ ſup rõe diſtõnis liter priuatiue ⁊ contrarie oppo^m. Et expſſe dic̃ ꝙ ſi q̃o actũ non ordinet ad finẽ debitũ talis eſt malus priuatiue non ꝯtrarie: ſed ſi ordinetur ad finẽ indebitũ, ſic ẽ malus ꝯrie. vnũq̃ dionyſius. c. 4. de di. no. Malũ contingit ex ſingularibus defectibus intelligi de malo priuatiue non contrarie. In 2⁹ quoq̃ ſen. diſt. 7. q. 1. contradicit tota liter phi doctrine volens ꝙ bonũ ⁊ malum moraliter ex pte obiecti careant medio, ex parte ho circumſtantie habeant medium. Et ꝓpterea nõ dat̃ humanus actus indr̃ns ad bonũ ⁊ malũ moraliter ex obo: ſed bñ datur talis act⁹ indr̃ns ex pte circumſtãtiarũ. ⁊ rõ primi aſſignat̃ qꝛ opꝫ actum hr̃e obm: obm aũt opꝫ eẽ vel cõueniens actui ſm rectã rõnẽ vel diſcõueniẽs. Rõ ho ſcdi nõ alia aſſignat̃: niſi qꝛ ſi quis det eleemoſynam pauperi nõ ꝑꝑ finẽ de quo nõ cogitat nec ſm alias circumſtãtias, talis actus non eſt bonus moraliter: qꝛ nõ debite circũſtãtionat⁹. nec malus, qꝛ non ꝓpter indebitũ finẽ. puta vanã gloriã. ergo indr̃ns ⁊ priuatiue tñ malus non ꝯrie. Sed hec nõ ſolũ ho nõ cõſonãt: ſed ſibiipſis forte aduerſantur. Si eni actus ⁊ habitus indifferẽs ⁊ malus priuatiue coincidũt apud ipm: vt ex predictis. d. 7. accipi põt: quũ malũ priuatiue ⁊ ꝯrie vt ſco. accipit io actu morali ſint idẽ (vt ꝓbabit̃) ſequeret̃ ꝙ actus indr̃ns ⁊ malus ꝯrie coincidãt qḋ implicat. Si autem quattuor quos dixeris ꝗ̃a actuum ⁊ habituũ moraliũ ſm bonũ. ⁊ bonũ ⁊ malum moralr̃. gratias agamus illi qui ea adinuenit in noſtris moribus: q̃ nec ipſe nec alius in moribus proprijs aut alienis potuit experiri. Proponant queſo in ſpeciebus ⁊ ſuis indiuiduis actus iſtos deliberatos: ⁊ aduertent errorem ſuũ. Quattuor ergo agenda hic ſunt. Nam primo obis. 2⁹ fundamentis ſatiſfaciendum eſt. 3⁹ de indifferentia actus ſm obm ſeu ſpẽm. Et 4⁹ ꝙ non datur actus indifferens in particulari oſtendendum eſt. Procedemus aũt ordine retrogrado monſtrantes primo ꝙ ois actus humanus in actu exercito eſt bonus aut malus moraliter. Arguitur ergo ſic primo. Omnis actus ocioſus eſt malus contrarie: ſed omnis actus deliberatus priuatus debito fine eſt ocioſus. ergo malus ꝯrie. Maior ẽ ieſu chr̃i matthei 12. de verbo ocioſo. Idem enim eſt iudicium de reliquis actibus ocioſis. Minor eſt nota ex terminis. ocioſum enim ex priuatione finis debiti dr̃ ⁊ eſt. Obm aũt ad finẽ debitũ nõ ordinat̃, nõ ſolũ illũ nõ aſſequit̃: ſꝫ ẽt ſine ſpe hmõi aſſequutionis fit. ❡ Preterea. Si priuatio debiti finis in actu hũano nõ ꝯſtituit actum malum ꝯrie. pari rõne ima maiore nullu⁹ alteri⁹ circumſtantie priuatio ꝯſtituet actũ hũanũ malũ ꝯrie: pꝫ ſequela qꝛ circũſtã^a finis ẽ p^a ⁊ mag; lis. falſitas ho ꝯñtis pꝫ ex eo ꝙ ẽt act⁹ boni ex gñe ſuo ſi fiãt qñ ñ debẽt ⁊ vbi non debẽt ſũt moralr̃ mali: vt pꝫ de actu ꝯiugali: ⁊ cc. õ. dcis authoribus de circũſtantijs Ariſto. Tullio ⁊c. ❡ Preterea. Et ẽ rõ lr̃e. Ra deliberatius qñ agit dꝫ agẽ ꝑꝑ debitũ finẽ: qꝛ dꝫ agẽ ex rõne recta. recta aũt rõ dictat ꝙ vnicuiq̃ detur qḋ ſibi debet̃. ac ꝑ ꝯñs ꝙ actio ordinet̃ i finẽ debitũ. Si ḡ agit ⁊ nõ ꝑꝑ debitũ finem. ḡ priuat actionẽ fine debito qñ oꝫ. ꝺ aũt ẽ manifeſte malũ ꝯrie. ſic̃ priuare hoiẽ de bono ſibi debito. hec de p⁹ cõcedẽdo cũ ſco. ſ vocabulis. Qḋ ãc aliq̃s act⁹ ſit ſm obm idr̃ñs ꝓbõnc nõ exercit: ſꝫ inductiõe. leuare ſiq̃dẽ feſtucã de terra, ire ad agꝛ. ⁊ ſilia deliberate act⁹ hũani ſũt ſm obm relata ad rõnẽ nec cõuenientiã nec diſcõuenientiã iportãt. volitio. n. terminata ad ꝺ volitũ. puta ire ad agꝛ, nihil hꝫ ex ea tali volito boni vel mali: qm̃ tale volitũ nec cõſonat nec diſſonat volũtati ſm rectã rõeꝫ: vt de ſe pꝫ. vñ ſꝫ ⁊ bñ ⁊ male indr̃nter fieri. hec de 2⁹. Fundamentũ aũt ſcoti eſt diſtõ inter priuationẽ ⁊ ꝯrietatẽ quã plurics repetit. Et in ꝺ q̃dẽ decept⁹ ẽ 2^e. p⁹ qꝛ aliud ẽ loq̃ de iſtis i cõi. ⁊ aliud de iſtis in tali mã. lꝫ. n. in cõi priuatio nõ inferat ꝯriũ. In aliq̃ tñ mã cõuertũt priuatio ⁊ ꝯriũ vt ipſe ſco. fatet̃. ꝺ aũt maxime accidit in mã morali ſꝫ bonũ ⁊ malũ: q̃m ſicut in nãlibus priuatio forme ſubalis nũq̃ inuenit̃ niſi adiũcta oppoſite forme ſubali, ita in moralib⁹ priuatio ſubal̃ bonitat; moral; nũq̃ inuenit̃ niſi adiuncta oppoſite bonitati. nũq̃. n. voluntas deliberata actũ ſuũ debita ſibi bonitate ſm rõnẽ priuat niſi tendendo in aliqḋ aliud bono vere vel apparenter oppoſitũ illi bono ſi eni declinat in bonũ nõ oppoſitum. quũ nõ oppoſita poſſint eẽ ſil̃ nõ declinabit priuationẽ illi⁹. Et olꝫ horũ radix eſt qꝛ agẽs non intendit io priuationeꝫ boni. niſi qꝛ intẽdit aliud bonũ incõpoſſe illi boni. ac ꝑ ꝯñs hr̃e annexã priuationẽ alteri⁹. Secũdo qꝛ rõ mali culpe ꝺ q̃ eſt ſmo, cui⁹ de⁹ nõ eſt author. nõ ꝯſiſtit in malitia cõtrarie ſꝫ in malitia priuatiue: vt ex ſupradictis pꝫ. Etſi act⁹ hũan⁹ nõ eſſet malus ꝯrarie ſꝫ priuatiue tantũ, act⁹ ipſe eſſet malus moraliter ⁊ peccatũ ⁊c. ho. 4. pro nouitijs. Cecitas que eſt malum nature in oculo inſinuat tria: puta oculm, diſpoſitionem contrariam viſui, ⁊ priuationem viſus debiti. Si in oculo eſſet priuatio viſus debiti abſq̃ ulla diſpoſitione contraria cecitas eſſet malum oculi: diſpoſitio nãq̃ illa quũ poſitiuũ ens ſit, non cõſtituit rationẽ mali ſed boni. ſꝫ priuatio viſus debiti in oculo apto natoq̃ ⁊c. conſtituit rõnẽ mali. Si igit̃ act⁹ hũanus q̃ eſt capax boni ⁊ mali moralr̃ declinat a bono morali dato ꝙ ñ proueniat ad bo^m ꝯriũ ꝙ vocat̃ ſm phiã moralẽ malũ ꝯrie. ex hoc ipo ꝙ eſt priuat⁹ bo^{ite} ſibi debita q̃ hec. mali moralr̃ ⁊ ꝓpe rõnẽ hꝫ: ꝙ eſt eẽ malũ priuatiue. hr̃t eni ſe in actu hũano malo ꝺ tria. ſ. priuatio bonitatis debite malũ ꝯrie ⁊ act⁹ hũan⁹ ſicut cecitas dispõ ꝯria viſui ⁊ ocul⁹. Ex diſtõne igit̃ priuatiõis ⁊ ꝯrii oppo^m potẽ ſcotus ſequi ei⁹ ꝙ ſtedit ſcot⁹. hec de 3⁹. Quoad 4^m opꝫ ſtrabiliſre in hoc ſicut ⁊ in ceteris diſputationib⁹ q̃d mali nomine in moralib⁹ intelligit̃: ⁊ certũ ẽ ꝙ quiꝫ malũ moralr̃ cõtinet̃ ſub malo abſolute ꝙ ſicut malũ eſt priuatio boni debiti ſubo qñ ſic ut ⁊c. ita malũ ⁊ moraliter ẽ priuatio bonitat; debite ſm rõnẽ qñ ſicut ⁊c. io actu hũano ⁊ ſiue act⁹ hũan⁹ habeat ſm ſoã ſpẽm ꝯrietatẽ bono ſiue non, rõ peti culpe ⁊ mali moralr̃ in illa priuatione conſiſtit formaliter. Ignorantia igit̃ proprie vocis eſt dicere ꝙ act⁹ humanus nõ ꝑꝑ finẽ debitũ factus eſt indifferens: ex eo eni ꝙ priuat⁹ eſt fine debito qñ opꝫ ⁊c. mali moralis rõnẽ hꝫ. nec op⁹ eſt ꝯrietate ad hoc ꝙ mali rõnẽ habeat. Quia op⁹ ſit ea ad hoc ꝙ ſpẽm hr̃at poſitiuam in moralibus malicie vt patet ex ſupradictis. Ex quo eni ois actus deliberat⁹ dꝫ habere finem: qꝛ omne agens agit ꝑꝑ finẽ ⁊ ſm anſel. allegatũ a ſco. in ol volitione eſt inuenire quid ⁊ cur, opꝫ ꝙ omnis humanus act⁹ debeat hr̃e bonitatẽ vel malitiam in ſuo exercitio. ſi eni ad debitũ finẽ ordinat̃ cũ ſuis circunſtantijs eſt bonus, ſi non ipſo facto eſt malus: quia priuatus debita ſibi tunc ⁊c bonitate. ❡ Ad ſecundum ho di ꝙ actus iuſti ex quibus fit iuſtitia ſunt boni moralr̃ q̃uis non ſint totaliter pfecti: qꝛ nõ fiunt ꝓmpte facilr̃ delectabilr̃, ⁊ breuiter, vt fiunt ab habituatis. vñ ſophiſma ꝯñs eſt. actus nõ fiunt ex virtute iuſtitie habituatis ergo nõ ſunt iuſti. ❡ Ad tertium aũt di, qꝛ lꝫ hñs virtutem nõ teneatur ad ſemp vti illa: tenetur tñ q̃cunq̃ opat̃ vti forma virtutũ. i. recta rõne, ac ꝑ hoc nunq̃ põt indr̃nter opari. ❡ Ad primum autẽ inductorũ ex q̃li. iam patet reſpõſio. lꝫ eni ſm hoc. ⁊ ſcuatẽ aliud ſit priuatio iuſtitie ⁊ aliud iniuſtitie habitus: ratio tñ mali conſiſtit in ipſa priuatione iuſtitie qñ ſicut ⁊c. vñ ⁊ iniuſtitia ipſa actualis ⁊ habitualis ꝯria iuſtitie nõ hꝫ rationem mali niſi rõne priuationis: ipſa igit̃ priuatio eſt primo malũ: ⁊ cuicunque conuenit malũ ꝑ ipſam conuenit ⁊ non rõne contrarietatis. Mirũ eſt autẽ de iſto homine exponente quod illa dioniſij authoritas quarto cap. de di. no. Malum ex ſingularibus defectibus, intelligitur de malo priuatiue: ⁊ ex alia parte dicente ꝙ malũ priuatiue eſt indifferens. ſequitur enim ex his quod dio. tractans ibi de malo tractat de indifferente: ⁊ quod bonum conſurgit ex cauſa integra. indifferens autem ex ſingularibus defectibus. Iſtos autem habitus indifferentes quos ſcotus fingit experientia teſtari vt̃ chimericos eſſe: eo qḋ nemo apparet habituatus ad indifferentia. Ad ea demum que ex ſeptima diſt. 2. inducta ſunt reſpõdendo di quod rõ ꝓmi nihil penitus valet a neceſſitate obi ad immediationem boni ⁊ mali moralis in eodẽ ꝓcedens. ſtat enim ꝙ obm eſt neceſſariũ ⁊ tñ ꝯcurrũ: vt pꝫ ex dcis. Exẽplũ ho ꝑ rõne ſcdi iplicat: qꝛ ſi quis det eleemoſynam pauperi, ⁊ non propter malum finem, ⁊ nihil cogitet de fine actualiter: nõ ꝓpter hoc agit nõ ꝓpter finem: quia aut agit propter finem virtualiter aut agit ꝓpter finem quod eſt obiectum ipſum. iam eni dictũ eſt quod obiectum voluntatis eſt finis. dat enim eleemoſynam pauperi, vt det eleemoſynam pauperi. hoc aũt cõſtat eſſe bonũ. Implicat ergo: dicere actum hũanũ abſq̃ fine: quod ſi alie circunſtantie ad actum bonum neceſſarie obmittant̃ ꝯſtat actũ eẽ malũ ⁊ nõ indifferẽtẽ. Si eni m 2^m ꝯſiſteret in poſitione oppoſit; circunſtantijs, malũ ꝯ deo oẽt, ſic̃ cetera poſitiua: ſꝫ de his hacten⁹. ❡ In reſponſione ad primum octaui articuli dubium duplex occurrit. Primum eſt quia equiuocari videtur de medio: nam ratio litere loquitur de medio per participationem: actio autem indifferens eſt medium per abnegationem tantum. 2^m eſt: quia falſum eſt ꝙ malum morale non tollat totum bonum morale ſibi oppoſitum. Actus nãq̃ intẽperantie vndiq̃ malus tollit totum bonum temperantie ab illo actu quamuis non tollat bonum actionis humane, vtpote ſubiectum: ſicut nec vlla priuatio tollit ſubiectum. ❡ Ad primũ horum di ꝙ qꝛ rõ lr̃e inducitur ad ſatiſfaciendũ motiuo argumenti ſcilicet priuatio ⁊ habitus ſunt oppoſita immediata nõ eſt deſcẽdẽdũ ad tale vel tale mediũ: ſꝫ ſtandũ eſt in formali. ſ. hr̃e vel nõ hr̃e mediũ. ⁊ ꝺ ſolũ intendit litera ſcilicet quod quedam priuatiue oppoſita habent medium: quia priuatio conſiſtit in priuari: ac per hoc non tollit totũ oppoſitum. ❡ Ad ſecũdũ di ꝙ malũ morale dupliciter intelli põt nõ tollere totum oppoſitũ primo permiſſiue. i. nõ eſt neceſſe ꝙ tollat totũ bonũ oppoſitũ: ⁊ hoc ẽ manifeſte verũ: dare nãq̃ eleemoſynam indigẽti propter inanẽ gl̃iam eſt malũ morale: nõ tamen tollit totã bonitatẽ moralẽ ab actu illo: qꝛ act⁹ eſt bonus moralr̃ ſm ſubſtantiã: malus autẽ ſm circunſtantiã finis. ⁊ hunc ſenſum non eſſe alienum ab authore illa ṽba lr̃e innuũt. ſ. talis priuatio nõ ſemper eſt immediata cũ oppoſito habitu: q̃ſi inſinuet ꝙ ſicut in cõi ſufficit priuatiõi in priuari ꝙ non opꝫ eẽ immediatã oppoſito habitu: ita in ſpãli ſufficit malo ꝙ nõ opꝫ ipm priua

re toto bono opposito. ſcdo pōt intelligi poſi tiue ſeu p ſe. Et ſic iu ſtificat ꝑ chro oīa actus 2.d.40 ꝗcunq; mal⁹ opꝫ ꝙ 1.5.co. habeat hanc bonitatē 3.4.di. moralē ꝙ.ſ. ordinetur 16.q.2. ad btitudinē: ⁊ ſit bo a.4.co. nus bonitate finis cō Et mal. muniſſimi formalr: vt q.2.ā.5 ptꝫ ex ſupradictis. Et ſic maluꝫ morale non poteſt tollere totā bo nitatem moralē: ſicut nec egritudo totā ſa nitatē in corpore pſe uerāte in vita ⁊ hec in tellige de malo et bo no morali nō ſm hāc vel illā rationē puta ſm ſpeciem vel obm. Sic nāq; aliquis act⁹ nullā hꝫ bonitateꝫ vt in ifa ōr: ſed ſimplr ſm ꝙ inueniunt in re rū nā in actu exercito ſic em̄ opꝫ btitudinem actū omnē reſpicere.

¶ Super articu lum nonum.

Circa calcē. 9. ar. eſt dubiū motū a durando in. 2. ſen̄. di. 40. q2 non vr̄ verū ꝙ actus ex imaginatiōe procedētes vt fricatio barbe motio bacli ⁊c. ſint extra gen⁹ moris q2 actus hoīs qui ſub eſt libero arb. quo ad hoc quod eſt impediri vel nō ipediri, non eſt extra gen⁹ moris: ſed act⁹ illi ſunt hmōi vt patet ergo. Maior ptꝫ ex eo qꝫ aliter inſen ſualitate nō eſſet malū moralr: ppterea q2 li berū arb. potuit impe dire ⁊ non impedire. ¶ Ad hoc ōi ꝙ ſctūs thomas intendit de a. ctibus illis qui nō pñe. n libero arb. impediri: vtpote prouenietes ex qualitatibus nālibus: vel ex apprehenſione alicuius occurrentis terribilis vel delecta bilis. ſed hoc verbis iſte ꝫdicit expreſſe ſpe cificantis tales actus qui vere ſunt ex ima ginatiōe cauſaliter: ⁊ ſunt motus locales exteriores mēbrorum nſecū ſubditū totaliter imperio rōnis: vt mo tus manus ad barbaꝫ ⁊ motus baculi a ma nu ⁊c. quos cōſtat po tuiſſe impediri a lib. arb. Aliter ergo dōm eſt, ꝙ q2 vnūquodq; tale nō ſm ꝙ eſt in po tētia. ſed ſm quod eſt actu: nec aliquid re ponit in genere per id ꝙ poteſt eſſe, ſed ꝑ id qꝫ eſt. nō enim ſuper ficies ſpectat ad gen⁹ coloris. q2 pōt eſſe al ba aut nigra. iō actus oīs qui actualiter a ſo la eſt imaginatione ꝗ̄s ma poſſit ſubeſſe im perio rōnis, nō eſt in genere moris. Et ſi ꝫ

¶ Utrum aliquis actus ſit indifferens ſe cundum indiuiduum. Artic. 9.

Ad nonū Sic pcedit. Ur̄ qꝫ aliquis actus ſm indiuiduū ſit indifferēs: nulla em̄ ſpe cies eſt q̄ ſub ſe nō ꝯtineat vel ꝯtinere poſſit aliqꝫ indiuiduū, ſꝫ aliqs act⁹ eſt indifferēs ſm ſuā ſpeciē: vt dictū eſt: ergo videt ꝙ ali quis actus indiuidualis pōt eſſe indifferēs. ¶ P̄. Ex indiuidualib⁹ actib⁹ cauſant habi tus cōformes ipſis: vt ōr in. 3. ethi. ſed aliqs habitus eſt indifferens. dicit em̄ phs in. 4. ethi. de quibuſdā, ſicut de placidis ⁊ prodi gis. ꝙ nō ſunt mali: ⁊ tamen conſtat ꝙ non ſunt boni: cum recedant a virtute: ⁊ ſic ſunt indifferētes ſm habitum. ergo aliqui actus indiuiduales ſunt indifferentes. ¶ P̄. Bo num morale pertinet ad virtutē: malū autē morale pertinet ad vitium: ſed ꝯtingit qñq; ꝙ homo actum qui ex ſpecie ſua eſt indiffe rens nō ordinat ad aliquem finem vitij vel virtutis. ergo cōtingit aliquem actum indi uidualem eſſe indifferentem.

Sed cōtra Eſt, ꝙ Gregor. dicit in quadā hom. Otioſum verbuꝫ eſt qꝫ vtilitate rectitudinis, aut rō ne iuſte neceſſitatis aut pie vtilitatis caret, ſed verbum otioſum eſt malum: quia de eo reddent hoīes rationē in die iudicij: vt dici tur Mat. 12. Si aūt nō caret ratione iuſte neceſſitatis aut pie vtilitatis, eſt bonuꝫ aut malum. pari ergo ratione ⁊ quilibet alius actus vel eſt bonus vel malus: nullus ergo indiuidualis actus eſt indifferens.

Rñdeo Dicendū, ꝙ contingit qñq; a liquem actum eſſe indifferen tem ſecundum ſpēm qui tamen eſt bonus vel malus in indiuiduo conſideratus. ⁊ hoc ideo, q2 actus moralis ſicut dcm̄ eſt non ſo lum habet bonitatem ex obiecto a quo hꝫ ſpēm, ſed etiā ex circunſtantijs que ſunt q̄ſi q̄dam accn̄tia: ſicut aliquid conuenit indiui duo hoīs ſm accn̄tia indiuidualia quod nō cōuenit hoī ſꝫ rōnē ſpēi. et opꝫ quod q̄lꝫ in diuidualis actus hēat aliq̄s circunſtantiaꝫ ꝑ quā trahatur ad bonū vel malū ad min⁹ ex pte intentionis finis. cū .n. rōnis ſit ordina re, actus a rōne deliberatiua pcedēs ſi non ſit ad debitū finē ordinat⁹, ex hoc ipſo repu gnat rōni vt hꝫ rōnē mali. Si vo ordinetur ad debitū finē conuenit cū ordine rōnis, vñ hꝫ rōnem boni. necē eſt aūt ꝙ vel ordinetur, vel non ordinetur, ad debitū finē. vñ neceſſe eſt oēm actū hoīs a deliberatiua rōne pce dētem in indiuiduo conſideratum bonum eſſe vel malū. Si aūt nō pcedit a rōe delibe ratiua, ſed ex quadā imaginatione, (ſicut cum aliqs fricat barbā, vel mouet manuꝫ aut la pidē) talis act⁹ nō eſt ꝓprie loq̄ndo moralis vl̄ hūan⁹ cū nō hēat act⁹ a rōne: ⁊ ſic erit in dñs q̄ſi extra genus moraliū actuū exñs.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ aliquem actū eſſe indifferentem ſm ſuā ſpēm pōt eſſe multiplr. Uno mō ſic qꝫ ex ſua ſpē debeatur ei ꝙ ſit indifferēs: ⁊ ſic procedit rō. ſed tamen iſto modo nullus actus ex ſua ſpē eſt indifferēs. nō em̄ eſt ali quod obm hūani actus qꝫ non poſſit ordina ri vel ad malū vel ad bonū ꝑ finē vel circū ſtantiam. Aliomodo poteſt dici indñs ex ſua ſpē: q2 nō hꝫ ex ſua ſpē qꝫ ſit bonus vel malus: vnde per aliquid aliud pōt fieri bo nus vel malus: ſicut hō non hꝫ ex ſua ſpe cie quod ſit albus vel niger. nec tamen hꝫ ex ſua ſpecie qꝫ non ſit albus aut niger. poteſt em̄ albedo vel nigredo ſuperuenire homini aliunde q̄ a principijs ſpēi. ¶ Ad ſm dōm, qꝫ phs dicit illū eſſe malū ꝓprie q̄ eſt alijs hoībus nociuus: ⁊ ſcdm̄ hoc dicit prodigum nō malū, q2 nulli alteri nocet niſi ſibiipſi: ⁊ ſi militer de omnib⁹ alijs qui nō ſunt proximis nociui. Nos autē hoc dicimus malū cōiter omne ꝙ eſt rōni recte repugnās, ⁊ ſecundū hoc oīs indiuidualis actus eſt bon⁹ vel ma lus: vt dictū eſt. ¶ Ad tertium dōm, ꝙ oīs finis a rōne deliberatiua intentus ptinet ad bonū alicui⁹ virtutis, vel ad malū alicuius vitij. nā hoc ipſuꝫ qꝫ aliqs agit ordinate ad ſuſtētationē vel quietem ſui corporis, ad bo nū virtutis ordinatur in eo qui corpus ſuū ordinat ad bonū v̄tutis. ⁊ idē patet in alijs.

¶ Utrū aliqua circunſtantia cōſtituat actū moralem in ſpecie boni vel mali. Arti. 10.

Ad Decimū ſic pcedit. Uide tur quod circunſtantia nō poſſit cōſtituere aliquā ſpeciem boni vel mali actus ſpecies em̄ act⁹ eſt ex obiecto: ſꝫ circūſtātie differunt ab obiecto. ergo circunſtantie non dant ſpecieꝫ actus. ¶ P̄. Circunſtantie com parantur ad actum moralem ſicut acciden tia eius vt dictum eſt: ſed accidens non con ſtituit [illegible]ciem. ergo circunſtantia non con ſtituit aliquam ſpeciem boni vel mali. ¶ P̄. Unius rei non ſunt plures ſpecies: vnius autem actus ſunt plures circunſtantie. ergo circunſtantia non conſtituit actum moraleꝫ in aliqua ſpecie boni vel mali.

Sed Cōtra locus eſt circunſtātia que dā: ſed locus cōſtituit actū mora lē in quadā ſpē mali. furari. n. aliqd de loco ſacro eſt ſacrilegiū. ergo circūſtantia conſti tuit actū moralē in aliq̄ ſpē boni vel mali.

Rñdeo Dōm, ꝙ ſicut ſpecies rerum naturaliū conſtituunt ex na turalibus formis, ita ſpecies moraliū actuū cōſtituūtur ex formis prout ſunt a rōne con cepte: ſicut ex ſupradictis patet. quia vero natura determinata eſt ad vnum: nec poteſt eſſe proceſſus nature in infinitū, neceſſe eſt peruenire ad aliq̄s vltimā formā, ex qua ſu matur differētia ſpecifica, poſtquā alia dif ferentia ſpecifica eſſe nō poſſit. ⁊ inde eſt qꝫ in rebus naturalibus quod eſt accidens ali cui rei, non poteſt accipi vt differentia cōſti tuens ſpeciē. Sed pceſſus rationis non eſt determinatus ad aliqd vnū ſed quolibet da to poteſt vlteri⁹ procedere. ⁊ ideo ꝙ in actu vno accipitur vt circunſtantia ſuperaddita obiecto quod determinat ſpeciem actus po teſt iterum accipi ratione ordinante vt prin cipalis cōditio obiecti determinantis ſpēm actus: ſicut tollere alienum habet ſpeciem ex ratione alieni. ex hoc enim cōſtituitur in ſpecie furti, ⁊ ſi cōſideretur ſuper hoc ratio loci vel temporis, ſe habebit in rōne circun ſtantie, ſed q2 ratio etiā de loco vel tēpore ⁊ de alijs hmōi ordinare poteſt cōtingit con ditionē loci circa obm accipi vt contrariam ordini ratiōis: puta ꝙ ratio ordinat iniuriā non eſſe faciendam loco ſacro. vnde tollere aliquid alienum de loco ſacro addit ſpecia lem repugnantiam ad ordinem rationis: et ideo locus qui prius conſiderabatur vt cir cūſtantia nunc conſideratur vt principalis conditio obiecti rationi repugnans. ⁊ per hunc modū quandocūq; aliqua circunſtan tia reſpicit ſpecialem ordinem rationis vel pro vel contra: opꝫ quod circunſtantia det ſpeciem actui morali vel bono vel malo.

Ad primū Ergo dōm, qꝫ circunſtantia ſm ꝙ dat ſpēm actui cō

hoc obijciatur: q2 act⁹ ſenſualitatis ſunt in gñe moris ex hoc ſolo quod potuerunt impe diri. negatur hoc: q2 actꝰ ſenſuales qui di cūtur volūtarij q2 non impediti a voluntate potente puenire ſin gulos non ſolū potens tia ſed actu ſubiunctivo luntarij non poſitiue ſed priuatiue ſtricte. ſ. non per actum elicitū aut imperatum a vo luntate ſed per ſtrictā priuationem actus eli citi ⁊ imperati ſunt ex tūm abſq; preuentio ne voluntatis poten tia ⁊ debentis preueni re. Notanter autem di xi priuatiue ſtricte ⁊ non negatiue: q2 vt ex q. 6. ar. 3. ſuperius pa tet ad rōnem volunta riū indirecte non ſuffi ciunt poteſtas ⁊ nega tio: ſed adeſſe oportet obligationem ſeu de bitum. vnde nō redu cuntur in voluntatem vt cauſam priuatiue actio quelibet ab ima ginatione ⁊ quibuſcun q; alijs inferioribus vi cibus, ex hoc qꝫ volū tas poteſt eos impedi re ⁊ non impedit: ⁊ cō ſequenter non ſunt ex hoc in genere volun tarij: ⁊ conſequenter nec moris, ſed ex hoc quod voluntas poteſt ⁊ debet impedire ⁊ nō impedit: tunc enim eſt vera priuatio in ſubie cto apto nato ſub ra tione debiti ⁊ non ſo lum poſſibilis. vnde tunc ⁊ inquantū actus ſenſuales ſunt volun tarij quando ⁊ inquantū potuit ⁊ debuit vo luntas impedire. Con ſtat autē ex hoc quod impedire eſt poſitiuuꝫ quoddam ꝙ non obli gatur ſemp ⁊ ad ſemꝑ per voluntas ad im pediendūz: ac per hoc quando imaginatio actus cauſat illo tem pore quo voluntas nō debet ꝗ̄tus poſſit: tūc act⁹ illi ſunt extra ge nus voluntarij ⁊ mo ris: act⁹ autē hi precis ſiue eſſe poſſunt qui in differentes ſunt ſecun dum ſuam ſpeciem vt mouere baculum ⁊c.

1.art.5. ad. 4. et 1 art. 11. co. ⁊. q. 73. ā. 7. cō. ⁊ ad 1. ⁊. 2. d. 36. ar. 5. co. ⁊. 4. di. 16. q. 3. ā. 2. q. 3. co. Et di. 41. ā. 4. qō. 1. co. Et mal. q. 2. ā. 6 ꝑ to. ⁊ ā. 7. cō. ⁊. q. 7. art. 4. co.

¶ Super ar. 10. ⁊. 11.

Circa decimum ⁊ vndecimum ar ticulos vna cuꝫ iſſio ne ad quartū in quin to articulo huius que ſtionis. 18. aduerte et diligenter conſidera quod ſicut in natura libus quedā accidentia ſunt ſecundū ſe for me vt albedo ⁊ dulce do quedā aūt ſunt for liumodo ꝯditiones ſꝫ ſuppoſitarū formarūq;

ſideratur vt quedam conditio obiecti (ſicut dictũ eſt) ⁊ quaſi quedã ſpecifica dr̃ia eius. ¶ Ad ſecundũ dõm, ꝙ circũſtantia manẽs in ratione circunſtãtie cũ habeat rationem accñtis non dat ſpeciẽ: ſed inquantũ mutat̃ in pncipalẽ cõditionẽ obiecti, ſm hoc dat ſpeciem. ¶ Ad tertiũ dõm, ꝙ nõ oĩs circunſtantia conſtituit actum moꝛalem in aliqua ſpecie boni vel mali: cũ non quelibet circunſtantia importet aliquã ↄſonantiã vel diſſonantiam ad rationem. vnde non opoꝛtet licet ſint multe circunſtantie vnius actus ꝙ vnus actus ſit in pluribus ſpeciebus, licet etiam non ſit inconueniens ꝙ vnus actus moꝛalis ſit in pluribus ſpeciebus moꝛis etiam diſparatis: vt dictum eſt.

¶ Utrum omnia circunſtantia augens bonitatẽ vel malitiam cõſtituat actum moꝛalem in ſpecie boni vel mali. Art. xi.

AD Undecimũ ſic pcedit̃. Uidetur ꝙ oĩs circunſtantia pertinens ad bonitatẽ vel malitiam det ſpeciẽ actui. bonũ em̃ ⁊ malum ſunt dr̃e ſpecifice moꝛalium actuũ. ꝙ ergo facit dr̃iam in bonitate vel malitia moꝛalis actus facit differre ſm differentiam ſpecificam, quod eſt differre ſcd̃m ſpeciem, ſed id qđ addit in bonitate vel malitia actus facit differre ſm bonitatẽ ⁊ malitiam: ergo facit differre ſm ſpẽm. ergo oĩs circunſtantia addens in bonitate vł malitia actus conſtituit ſpẽm. ¶ P̃. Aut circunſtantia adueniens hꝫ in ſe aliquã rõnẽ bonitatis vel malitie aut non. Si non, non poteſt addere in bonitate vel malitia act⁹: quia quod non eſt bonum, non poteſt facere maius bonum: ⁊ quod non eſt malum nõ poteſt facere maius malum. Si aũt habet in ſe rationem bonitatis vel malitie, ex hoc ipſo habet quandam ſpẽm boni vel mali. ergo omnis circunſtantia augẽs bonitatẽ vel malitiam conſtituit nouam ſpeciem boni vel mali. ¶ P̃. Secundum dio. 4. c. de di. no. Malum cauſatur ex ſingularibus defectibus, quelibet autem circunſtantia aggrauans malitiam habet ſpecialem defectum: ergo quelibet circunſtantia habet nouam ſpeciem peccati: ⁊ eadem rõne quelibet augens bonitatẽ videtur addere nouam ſpeciem boni. ſicut q̃libet vnitas addita numero facit nouam ſpeciem numeri. bonũ enim conſiſtit in numero pondere ⁊ menſura.

Sed contra Magis et minus non diuerſificãt ſpeciem ſed magis ⁊ minus eſt circunſtantia addens in bonitate ⁊ malitia. ergo non oĩs circunſtãtia addẽs in bonitate vel malitia conſtituit actũ moꝛalẽ in ſpẽ boni vel mali.

Rñdeo Dõm, ꝙ ſicut dictũ eſt circunſtãtia dat ſpẽm boni vel mali actui moꝛali inq̃tũ reſpicit ſpecialem oꝛdinẽ rõnis. cõtingit aũt qñꝗ ꝙ circunſtantia nõ reſpicit oꝛdinẽ rõnis ł bono vł malo niſi preſuppoſita alia circũſtãtia a qua act⁹ moꝛalis hꝫ ſpeciẽ boni vel mali. ſicut tollere aliquid in magna quantitate vel parua nõ reſpicit oꝛdinẽ rationis in bono vel malo, niſi preſuppoſita aliqua alia conditiõe per quã actus habeat malitiam vel bonitatem: puta hoc qđ eſt eſſe alienũ, quod repugnat rõni. vnde tollere alienum in magna vel parua quantitate nõ diuerſificat ſpeciẽ peccati, tamẽ poteſt aggrauare vel diminuere peccatum. ⁊ ſimiliter eſt in alijs malis vel bonis. vñ non oĩs circunſtantia addẽs in bonitate vel malitia variat ſpeciem moꝛalis actus.

vt magis, minus, maius, foꝛtius, velocius ⁊ alia hmõi: ita in moralibus circunſtantie duplices quedam ſm ſe bonitatis vel malitie: vt ſunt omnes act⁹ virtutum et vitioꝛum quedam conditiones tantum ſuppoſitarũ virtutum vel malitiarum: vt maius et minus, magis et minus, ⁊ his ſimilia. Differẽtia inter iſtas circunſtantias manifeſta eſt: qꝛ iſte due nunquam faciunt actum bonũ vel malum, quas augeant vel minuant bonitatem vel malitiã. Prime autem faciunt actum bonum vel malum, et rõ eſt in promptu: quia prime opponunt ex ſe bonitatem vel malitiam ſecunde non, differẽtia rurſus inter eas eſt ꝙ prime ſm ſe ſunt ſpecies quedam moꝛaliũ habentes propria obiecta cõuenientia vel diſconuenientia rõni: vt patet de furto facto in loco ſacro. actus namꝗ furti adiungitur iniuria loci ſacri q̃ hꝫ propriam ſpeciem ex loco ſacro obo rationi et iniuriam patiente: eſt namꝗ obm̃ hoc ſm ſe rõni diſſonãs. ſecũde autem non ſunt ſm ſe ſpecies moꝛalium nec habẽt ppria oba: ⁊ ex hoc ſequitur ꝙ prime dant ſpẽs actui quem circũſtant q̃ actus eſt circa illud circunſtantie obm̃ ita quod ſunt quaſi duo act⁹, vnus circa obm̃ actus, ⁊ alter circa obm̃ circunſtantie: vt in furto ex loco ſacro apparet. ſ. acceptio alieni ⁊ iniuria loco ſacro irrogata: ⁊ propterea in littera di ꝙ circunſtantie mutantes ſeu dantes ſpeciem tranſeunt in conditiones principales ſeu differentias obiectiuam enim ſtabilitum eſt ex obiecto haberi ſpẽm bonitatis ⁊ malitie moꝛalis actus. Et ex eadem radice dictũ fuit in littera quinti articuli in reſponſiõe ad quartũ ꝙ quãdocunꝗ circunſtantia tranſmutat actum de bonitate in malitiã dat actui ſpeciem: qꝛ repugnat rationi. Ex hoc nãꝗ ꝙ ſm ſe rõni repugnat habet vtrunꝗ ſcilicet ⁊ qđ malitiam ſm ſe importet et ꝙ ſit vel habeat propriũ obiectum rationi repugnans: ac per hoc in propria ſpecie reponat actum quem conſtituit malum. Conſtitutio enim actus in

1. q. 75. ar. 7. cõ. 4. diſ. 15. q. 3. 2. q. 3 cor. Et mal. q. 1. a. 7.

Ad primũ Ergo dõm, ꝙ in his q̃ intendunt̃ ⁊ remittunt̃, differentia intẽtionis ⁊ remiſſionis nõ diuerſificat ſpeciẽ: ſicut qđ differt in albedine ſm magis ⁊ minus nõ differt ſcd̃m ſpeciem coloꝛis. ⁊ ſimilr̃ qđ facit diuerſitatem in bono vel malo ſm intenſionem ⁊ remiſſionem nõ facit differentiam moꝛalis act⁹ ſm ſpeciem. ¶ Ad ſm dõꝫ quod circũſtantia aggrauãs peccatũ vel augens bonitatem actus qñꝗ non habet bonitatem vel malitiam ſm ſe, ſꝫ per oꝛdinem ad aliam cõditionem actus vt dictũ eſt. ⁊ ideo non dat nouam ſpeciem: ſed auget bonitatem vel malitiam q̃ eſt ex alia conditione actus. ¶ Ad tertiũ dõm, ꝙ non q̃libet circũſtãtia inducit ſingularem defectum ſm ſe ipaꝫ: ſed ſolũ ſm oꝛdinem ad aliquid aliud. ⁊ ſilr̃ non ſupaddit nouam pfectionem niſi ꝑ cõparationẽ ad aliqđ aliud. ⁊ ꝑ tanto lꝫ augeat bonitatem vel malitiã, non tñ ſemper variat ſpeciem boni vel mali.

¶ De bonitate ⁊ malitia actus interioꝛis voluntatis. Queſtio. 19.

DEinde Conſiderandũ eſt de bonitate actus interioꝛis voluntatis. ¶ Et circa hoc q̃runtur decem. Primo vtrum bonitas voluntatis dependeat ex obiecto. Secundo, vtrum ex ſolo obiecto dependeat. Tertio, vtrũ dependeat ex ratione. Quarto vtrum dependeat ex lege eterna. Quinto, vtruꝫ ratio errans obliget. Sexto, vtrum voluntas cõtra legem deſequẽs rationem errãtem ſit mala. Septimo, vtrum bonitas volũtatis in his q̃ ſunt ad finem depẽdeat ex intentione finis. Octauo, vtrum quãtitas bonitatis vel malitie in voluntate ſequatur quantitatẽ boni vel mali in intentione. Nono, an voluntatis bonitas dependeat ex confoꝛmitate ad voluntatem diuinam. Decimo, vtrum neceſſe ſit voluntatem humanam confoꝛmari diuine voluntati in volito ad hoc quod ſit bona.

¶ An bonitas voluntatis dependeat ex obiecto. Articu. 1.

AD Primum Sic proceditur. Uidetur, quod bonitas voluntatis nõ dependeat ex obiecto. volũtas enim non poteſt eſſe niſi boni: qꝛ malum eſt preter voluntatem: vt dio. dicit. 4. ca. de di. no. Si igitur bonitas voluntatis iudicaretur ex obiecto, ſequeretur ꝙ omnis voluntas eſſet bona ⁊ nulla eſſet mala. ¶ P̃. Bonum per prius inuenitur in fine. vñ bonitas finis inquantum huiuſmodi non dependet ab aliquo alio: ſed ſcd̃m phm̃ in. 6. eth. Bona actio eſt finis, licet factio nũquã ſit finis. oꝛdinatur em̃ ſemꝑ ſicut ad finem ad aliquid factum, ergo bonitas actus voluntatis nõ dependet ex aliquo obiecto. ¶ P̃. Unũquodꝗ quale eſt tale alterũ facit: ſꝫ obm̃ volũtatis eſt bonũ bõitate nãe. nõ ḡ ꝑt pſtare volũtati bonitatẽ moꝛalẽ. moꝛalis ergo bonitas volũtatis non dependet ex obo.

Sed contra Eſt, quod philoſophus dicit in. 5. eth. quod iuſtitia eſt ſecundum quam aliqui volunt iuſta, ⁊ eadẽ rõne virtus eſt ſecundum quã aliqui volunt bona: ſed bona voluntas eſt que eſt ſecũdum virtutem. ergo bonitas voluntatis eſt ex hoc ꝙ aliq̃s vult bonum.

Rñdeo Dõm, ꝙ bonũ ⁊ malũ ſunt ꝑ ſe dr̃e actus volũtatis. nam bonũ ⁊ malum ꝑ ſe ad volũtatẽ ptinẽt, ſicut verũ ⁊ falſuꝫ ad rõnẽ cui⁹ act⁹ ꝑ ſe diſtiguit̃ dr̃ia veri ⁊ falſi: put dicim⁹ opinionẽ eẽ verã

eſſe mali ex obiecto eſt. Conſtat aũt tranſmutationem actus de bonitate in malitiam conſtitutionẽ eſſe ipſius eſſe mali. Aduerte ſecũdo quod in littera ex his locis habes duas regulas generales de circunſtantijs dantibus ſpecies moꝛalib⁹ actib⁹. Prima eſt nũc dicta qđ quandocũꝗ circũſtantia facit actũ de bono aut non bono malum, dat ſpeciem. Scd̃a eſt hic in articulo. 10. ꝙ q̃cũꝗ circũſtantia reſpicit ſpecialem. i. ſm ſe pꝛoprium oꝛdinẽ rõnis dat ſpeciem: vtrunꝗ eſt expoſita: ⁊ vtrũꝗ opꝫ notare et recolere in. qõ. 72. vbi de ſpecificatione peccatoꝛum agitur.

¶ Super queſtio. 19. articu. 1.

CIrca primum articulum queſtio. 19. dubium occurrit de illa propoſitione, bonum ⁊ malum ſunt per ſe differẽtie actus voluntatis, aut enim intendit de actibus voluntatis ſimpliciter aut in genere moris. ſi de actu voluntatis ſimpliciter tunc ſequeretur quod vnus numero actus voluntatis ſubſtantialiter eſſet in duabus ſpeciebus diſparatis quod non eſt intelligibile. patet ſequela de conſenſu in adulterium propter furtum. Si de actu voluntatis vt eſt in genere moris, quum eſſe in genere moris accidat voluntatis actibus: ſequitur quod nõ ſint eoꝛum per ſe differentie ille que ſunt moꝛalium per ſe differentie vt bonum ⁊ malum.

¶ Ad hoc dicitur qđ quum bonum et malum vt a ſancto tho. in prima parte queſtione. 48. articulo primo ad ſecundum diximus an ſolis moꝛalibus conſtituant ſpecies: ⁊ actus voluntatis ſimpliciter ſint in genere naturalium, oportet dicere quod bonum ⁊ malum non ſunt per ſe differentie actus voluntatis. ita quod actus voluntatis non differunt ſpecie ſecundum ſe. ſecundum per ſe, differentias boni ⁊ mali, ſeu quod idem eſt ſecundum ſpecies moꝛalium. Quod autem actus voluntatis ſint in genere naturalium etiam ſpecifice, patet ex tribus ſupradictis. Primo ex diſtinctione actuum voluntatis obſꝗ

admixtione moralium ſuperius facta, triuz circa finē ⁊ triū circa ea que ſunt ad finē. ſecundo ex eo ꝙ vnus numero actus voluntatis eſt in diuerſis ſpeciebꝰ moraliū diſparatis eo ꝙ ſunt eius accñtia: ſicut idem pomū in ſpeciebus albi ⁊ dulcis. Tertio ex eo ꝙ aliqͣ actus volūtatis hꝫ obm̄ indifferens ad bonū ⁊ malū morale extra: p ſe aūt dñas alicuiꝰ non inuenit̄ ſpēm. Qͦd aūt huiꝰ oppoſitū nō intēdeat hic autoꝛ nō ſolū ex predictis ſꝫ ex pñti habet̄ litera volente actum volun‑ tatis ſic ſecundum boni ⁊ mali differentias diſtingui ſicut actus rationis ſcḋm̄ differētias veri ⁊ falſi. Cōſtat enim ꝙ vnꝰ numero rōnis actus puta opinio actualis ꝙ ſortes ſedet eſt ſucceſſiue verꝰ ⁊ falſus abſqꝫ ſui mutatione qͦd eſſet impoſſibile ſi differentia ſm̄ veruꝫ ⁊ falſum eſſet per ſe diuiſiua ac conſtitutiua actus rōnis. neqꝫ eſt aliquod vnum indiuiduū coloris eſt modo album, mō nigrū. Sicut igit̄ actus rōnis ſuam habet abſolute ſpeciem differentijſqꝫ conſtitutiuā ſuſceptiuam veri ⁊ falſitatis actus voluntatis propꝛium hꝫ genus differentias ac ſpecies in genere nature preueniētia genus ⁊ ſpēs moralium. Qͦ autem hec litere verba accipiēda ſunt vidēdum reſtat. diffi cultatē habent nō ſolum ex perſeitate: ſed ex perſeitate tali, ſcilꝫ differentiarum. Plus eſt exigit̄ ad hoc qͦ bonū ⁊ malū ſint per ſe differentie actuū ꝙ qͦ ſint per ſe ſpectantia ad actum. facile ſi quidem pꝫ ꝙ in diffinitione boni ⁊ mali moralis ponitur volūtarie actus qͥ ſunt circa voluntarium, ac per hoc ad perſeitatem ſecundi modi ſpectāt: ſed ad hoc quod ſint per ſe differentie perſeitas primi modi requiritur, que qͥ non ſit dupl̄r dici poteſt: aut qͦ hic ſumit̄ per ſe vt diſtinguitur contra per aliud, et aīus voluntatis in ḡne actuū: vt ſit ſenſus ꝙ bonum ⁊ malum ſunt actꝰ volūtatis dr̄e p ſe .i. nō p aliud in ḡne actuū. ⁊ ſm̄ hec ponit̄ drīa inter actus humanos voluntatis ⁊ aliarū potētiarū: in hoc qͦ bonū ⁊ malū diſtinguunt actus aliaruꝫ viriū mediātibus actibus volūtatis: qͥ non niſi quatenus volūtarij ſunt. Actus aūt volūtarie diſtinguunt per ſe. i. nō per aliquid aliud. Inſinuatur quoqꝫ ꝙ licet bonū ⁊ malum ſint per ſe differētie conſtitutiue cōditionū ſuperuenientiū actibus voluntarijs, ⁊ nō ipſorū actuū ſm̄ ſe: applicando theas ad actus ipſos reſpiciunt actus voluntatis per ſe, alios per aliud. aut ꝙ hic ſumitur per ſe ꝓpꝛie vt diſtinguitur cōtra per accidēs: et actus voluntatis non in genere nature, ſed vt eſt in genere moris: vt ſit ſenſus ꝙ bonum ⁊ malū moraliter ſunt per ſe differentie actus voluntatis in genere moris. Et ſm̄ hoc fundatur hic explicanda ⁊ hinc deducenda in ſequenti articulo differentia inter bonitatem ac malitiam actus voluntatis ⁊ aliorum actuum humanorum, in hoc ꝙ bonum ⁊ malum moralia ad alios actus vt ſunt in genere moris ſe habent vt differentie per ſe. ⁊ vt ordinate inter ſe per accñs. vt ⁊ circunſtantie. Ad actum vero voluntatis in genere moris ſe habent vt per ſe differentie: ⁊ non aliter: vt in ſequenti articulo plenius patebit. Et hic procul dubio ſenſus eſt intentus ab authoꝛe et ſubtilis valde eſt: ſed difficultates eius in ſequenti ſunt clare articulo.

¶ Circa coꝛpus eiuſdem articuli dubium eſt an eodem modo ſumantur bonum ⁊ malum in reſponſione: quū dr̄ bonū ⁊ malū ſunt per ſe differentie actꝰ voluntatis: ⁊ in eius ſubiuncta ratione: quum ſubditur: nam bonū ⁊ malum per ſe ad voluntatem pertinent ſicut verū ⁊ falſum ad rationem. Quod eſt eodem modo ſumantur ſcꝫ de bono ⁊ malo morali, tractatus ipſe moralis

vel falſaꝫ, vnde voluntas bona ⁊ mala ſunt actus differentes ſm̄ ſpeciem. differētia aūt ſpeciei in actibus eſt ſm̄ obiecta: vt dictum eſt. ⁊ ideo bonū ⁊ malum in actibus voluntatis propꝛie attenditur ſm̄ obiecta.

Ad primum Ergo dōm, ꝙ voluntas non ſemper eſt veri boni, ſed quādoqꝫ eſt apparentis boni, quod quidem habet rationem aliquam boni, non tamē ſimpliciter cōuenientis ad appetendū, ⁊ propter hoc actus volūtatis nō eſt bonus ſemper ſed aliquando malus.

¶ Ad ſcḋm dōꝫ, ꝙ q̄uis aliquis actus poſſit eſſe vltimus finis hominis ſm̄ aliquem modū, non tamē talis actus eſt actus volūtatis: vt ſupꝛa dictū eſt. ¶ Ad tertium dōm ꝙ bonum per rationem repꝛeſentat̄ voluntati vt obm̄, ⁊ inquantum cadit ſub oꝛdine rationis pertinet ad genus moris, ⁊ cauſat bonitatem moꝛalem in actu voluntatis, rō enim principium eſt humanoꝛum ⁊ moꝛalium actuum: vt ſupꝛa dictum eſt.

¶ Utrum bonitas voluntatis dependeat ex ſolo obiecto. Arti. 2.

Ad ſcḋm Sic proceditur. Uidetur, ꝙ bonitas voluntatis non dependeat ſolum ex obiecto. finis enim affinioꝛ eſt volūtati quam alteri potentie: ſed actus aliarum potentiarum recipiunt bonitatem non ſolum ex obiecto, ſed etiam ex fine vt ex ſupꝛadictis patet. ergo etiam actus voluntatis recipit bonitatem non ſolum ex obiecto, ſed etiam ex fine. ¶ Pͬ. Bonitas actus nō ſolum eſt ex obiecto, ſed etiam ex circunſtantijs: vt ſupꝛa dictum eſt: ſed ſm̄ diuerſitatem circunſtantiarum contingit eſſe diuerſitatem bonitatis ⁊ malitie in actu voluntatis: puta ꝙ aliquis velit quando debet, ⁊ vbi debet, ⁊ quantum debet, ⁊ quomodo debet vel ꝓut debet. ergo bonitas voluntatis non ſolum dependet ex obiecto, ſed etiam ex circunſtantijs. ¶ Pͬ. Ignoꝛantia circunſtantiarum excuſat malitiam voluntatis: vt ſupꝛa habitum eſt: ſed hoc non eſſet niſi bonitas ⁊ malitia voluntatis a circunſtantijs dependeret. ergo bonitas ⁊ malitia voluntatis dependet ex circunſtantijs et nō a ſolo obiecto.

Sed Cōtra ex circunſtantijs inq̄ntum hmōi actꝰ nō hꝫ ſpēm vt ſupꝛa dictū eſt: ſed bonū ⁊ malum ſunt ſpecifice differētie actus volūtatis: vt dictum eſt. ergo bonitas ⁊ malitia voluntatis non dependent ex circunſtantijs: ſed ex ſolo obiecto.

Rn̄deo Dōm, ꝙ in quolibet genere quāto aliqͥd eſt pꝛiꝰ tāto eſt ſimplicius. ⁊ in paucioꝛibꝰ cōſiſtēs: ſicut pꝛima coꝛpa ſunt ſimplicia: ⁊ ideo inuenimus quod ea que ſunt pꝛima in quolibet genere ſunt aliquo modo ſimplicia ⁊ in vno conſiſtunt. pꝛincipiū aūt bonitatis ⁊ malitie humanoꝛū actuū eſt ex actu volūtatis. ⁊ iō bonitas ⁊ malitia volūtatis ſm̄ aliqͥd vnū attēditur, alioꝛū ꝟo actuū bonitas ⁊ malitia pōt ſm̄ diuerſa attendi. illud aūt vnū qͦd eſt pꝛincipiū in quolibet genere, nō eſt per accidens, ſed per ſe: qꝛ omne ꝙ eſt per accidens reducitur ad id quod eſt per ſe ſicut ad pꝛincipium. ⁊ ideo bonitas voluntatis ex ſolo vno illo dependet quod per ſe facit bonitatem in actu, ſ. ex obiecto ⁊ non ex circunſtantijs que ſunt quedam accidentia actus.

Ad pꝛmū Ergo dicendum, quod finis eſt obiectū voluntatis, nō aūt aliarū viriū. vñ quantū ad actū voluntatis nō differt bonitas q̄ eſt ex obiecto a bonitate que eſt ex fine: ſicut in actibꝰ aliarum viriū. niſi foꝛte per accidēs, pꝛout finis dependet ex fine: ⁊ voluntas ex voluntate.

¶ Ad ſm̄ dōm, ꝙ ſuppoſito ꝙ voluntas ſit bona, nulla circūſtātia pōt eā facere malā. Qͦ ergo dr̄ ꝙ aliqͥs vult aliqͦ bonū qñ nō debet, poteſt intelligi 2ͬ. Uno mō ita ꝙ iſta circūſtantia referat̄ ad volitū. ⁊ ſic volūtas non eſt boni: qꝛ velle facere aliqͥd qñ non dꝫ fieri, non eſt velle bonū. Alio mō ita ꝙ referat̄ ad actum volēdi. ⁊ ſic impoſſibile eſt ꝙ aliqͥs velit bonū qñ non dꝫ: qꝛ ſp̄ hō dꝫ velle bonū, niſi foꝛte p accñs inq̄ntū aliqͥs volēdo hoc bonū impedit̄, ne tūc velit aliqͦ bonuꝫ debitū: ⁊ tunc nō incidit malū ex eo ꝙ aliqͥs vult illud bonū, ſed ex eo ꝙ nō vult aliud bonū. ⁊ ſimiliter dōm eſt de alijs circūſtātijs.

¶ Ad tertiū dōm, quod circūſtantiaꝝ ignorātia excuſat malitiam voluntatis ſcḋm qͦ circunſtantie ſe tenent ex parte voliti, inq̄ntum. ſ. ignoꝛat circūſtātias actus quē vult.

⁊ conuerſificatio teſtantur: malum enim in communi non conſtituit aliquam ſpeciem: vt predictum eſt. Quod autem diuerſimode ſumantur ſcilꝫ in reſponſione pꝛo moralibus: ⁊ in ratione pꝛo tranſcendentibus ex pꝛopoꝛtionalitate adiuncta veri ⁊ falſi inſinuatur. verum enim ⁊ falſum ad noſtram rationem ſicut bonum ⁊ malum in communi ad noſtram voluntatem ſe habent.

¶ Ad hoc dicitur, quod licet in reſponſione, bonum ⁊ malum non niſi pꝛo bono ⁊ malo morali ſumi poſſint: quoniam in ſolis moralibus bonum ⁊ malum ſunt per ſe differentie conſtitutiue. in ratione tamen vtroqꝫ modo ſumi poſſunt ⁊ pꝛo moralibus ⁊ pꝛo trāſcendentibus. pꝛo moralibus quidem: quia ex hoc quod hec per ſe ſpectant ad voluntatem ſequitur quod eorum differentie per ſe diſtinguāt actus eius modo expoſito. Pꝛo tranſcendentibus vero: quia ex hoc quod voluntas per ſe in pꝛimo modo perſeitatis reſpicit bonum tanquam pꝛopꝛium obiectum. ⁊ conſequenter malum: ex hoc tanquam ex pꝛima radice procedit vt ad bonum in moralibus voluntarie actus per ſe vt pꝛopꝛium ſuſceptiuum concurrat: ⁊ non per alios actus illoꝝ differentijs diſtinguatur ſed per ſe vt expoſuimus. Et hic ſenſus eſt pꝛofundioꝛ ⁊ magis dignus tanto authoꝛe: vt in tertio contra Gēti. capitulo nono videre poteris.

¶ Reſponſionem ad tertium eiuſdem pꝛimi articuli ſic intellige. quod licet obiectū voluntatis ſit bonum bonitate nature: idem tamen bonum vt conueniens ſecundum rationis oꝛdinem eſt bonum moris obiectiue: et ſic dat bonitatem moralem formaliter actui.

¶ Super ar. 2.

In articulo ſecundo eiuſdem queſtionis in reſponſione ad pꝛimum: aduerte vltima verba. Et ſcito quod tria inſinuant. Pꝛimo quod differt tunc bonitas obiecti a bonitate finis in actu voluntatis quando finis pendet ex fine. Secundo quod tunc etiam differt quando voluntas pendet ex voluntate. Tertio quod vtrunque hoꝛum eſt per accidens. Pꝛimum ſignificat quod quando ſunt plures fines per ſe ſubordinati ⁊ voliti ſimul: vt cum quis vult medicinam ſanatiuam propter adeundam militiam propter victoꝛiam, formalis bonitas obiecti puta eſſe ſanum differt a bonitate alterius finis puta militie. Secundum vero quod quando voluntas vnius finis puta adulterij dependet ex voluntate alterius per accidens: finis pꝛioꝛis puta furti: vt quum quis vult adulterari vt furetur malitia quoque obiecti puta adulterij differt a malitia finis puta furti. Tertium autem ſcilicet quod vtrunque hoꝛum eſt per accidens ſignificat quod accidit actui voluntatis differentia hec bonitatis vtroque modo: quia accidit fini ſubordinari alteri fini: et accidit voluntati dependere ex alia voluntate: ſicut accidit mouenti quod moueatur: niſi enim accideret omni fini ⁊ omni volitioni conueniret. De differentia autem vtriuſque bonitatis in actibus aliarum virium hic tacta in ſequenti queſtione ex pꝛopoſito erit ſermo diffuſus.

¶ Circa pꝛedicta verba dubium occurrit: quia differentia finis ⁊ eius quod eſt ad finem non per accidens ſpectat ad voluntatem. nec voluntas per accidens intendit ⁊ eligit ergo non ſoluꝫ per accidens ſed per ſe differt que ad voluntatem bonitas ex fine, ⁊ ex obiecto. Illa enim ad intentionem hec ad electionem ſpectat.

¶ Utrum bonitas voluntatis dependeat ex ratione. Artic.3.

Ad tertiū Sic procedit. Videtur ꝙ bonitas voluntatis nō dependeat a ratione. prius enī non dependet a poſteriori: ſed bonum per prius pertinet ad voluntatem, quam ad rationem: vt ex ſupra dictis patet. ergo bonum voluntatis non depēdet a ratione. ¶ Preterea. Philoſophus dicit in.6. ethicorū, Quod bonitas intellectus practici eſt verum cōforme appetitui recto: appetitus autem rectus eſt voluntas bona: ergo bonitas rationis practice magis dependet a bonitate voluntatis, quam econuerſo. ¶ Preterea. Mouens non dependet ab eo quod mouetur, ſed econuerſo: voluntas autem mouet rationem ⁊ alias vires, vt ſupra dictum eſt. ergo bonitas voluntatis nō dependet a ratione.

Sed Contra eſt quod Hilarius dicit in decimo de trinitate, Immoderata eſt omnis ſuſceptarum voluntatū pertinacia vbi non rationi voluntas ſubiicitur ſed bonitas voluntatis cōſiſtit in hoc ꝙ nō ſit immoderata. ergo bonitas volūtatis dependet ex hoc ꝙ ſit ſubiecta rationi.

Reſpondeo Dicendum, quod ſicut dictum eſt, bonitas voluntatis proprie ex obiecto depēdet. obiectum autem voluntatis proponitur ei per rationem: nam bonum intellectum eſt obiectum voluntatis proportionatum ei. bonum autem ſenſibile vel imaginarium non eſt proportionatum volūtati, ſed appetitui ſenſitiuo: quia volūtas poteſt tendere in bonum vniuerſale, quod ratio apprehēdit. appetitus autem ſenſitiuus non tendit niſi in bonū particulare qđ apprehēdit vis ſenſitiua. ⁊ ideo bonitas voluntatis dependet a ratione eo modo quo dependet ab obiecto.

Ad primū Ergo dicendum, quod bonum ſub ratiōe boni idest appetibilis per prius pertinet ad volūtatem quam ad rationem: ſ ʒ tamē per prius pertinet ad rationem ſub ratione veri quaʒ ad volūtatem ſub ratione appetibilis: quia appetitus voluntatis non poteſt eſſe de bono niſi prius a ratione apprehendatur.

¶ Ad ſecundum dicendum, quod philoſophus ibi loquitur de intellectu practico ſecundum quod eſt conſiliatiuus ⁊ ratiocinatiuus eorum que ſunt ad finem, ſic enim perficitur per prudentiam. In his autem que ſūt ad finē rectitudo rationis cōſiſtit in conformitate ad appetitum finis debiti: ſed tamen ⁊ ipſe appetitus finis debiti preſupponit rectam apprehenſionem de fine qui eſt per rationem.

¶ Ad tertium dicendum, quod voluntas quodammodo mouet rationem: ⁊ ratio aliomodo mouet voluntateʒ ex parte ſcilicet obiecti: vt ſupra dictum eſt.

¶ Utrum bonitas voluntatis dependeat ex lege eterna. Arti.4.

Ad quartum Sic proceditur. Videt, quod bonitas voluntatis humane non depēdeat a lege eterna. vnius enīʒ vna eſt regula ⁊ menſura ſed regula humane voluntatis eſt ex qua eius bonitas dependet ratio recta. ergo non dependet bonitas voluntatis a lege eterna.

¶ P̄. Menſura eſt homogenea menſurato: vt dicitur.10.met. Sed lex eterna non eſt homogenea voluntati humane. ergo lex eterna non poteſt eſſe menſura voluntatis humane vt ab eo bonitas eius depēdeat. ¶ Preterea. Menſura debet eſſe certiſſima: ſed lex eterna eſt nobis ignota. ergo non poteſt eſſe noſtre voluntatis menſura, vt ab ea bonitas voluntatis noſtre dependeat.

Sed contra Eſt, quod Auguſt. dicit. 22. lib. contra fauſtum, Quod peccatum eſt factum vel concupitum aliquid contra eternam legem: ſed malitia voluntatis eſt radix peccati: ergo cum malitia bonitati opponatur, bonitas voluntatis dependet a lege eterna.

Reſpōdeo Dicendum, quod in omnibus cauſis ordinatis effectus plus dependet a cauſa prima quā a cauſa ſecunda: quia cauſa ſecunda non agit niſi in virtute prime cauſe. Quod aūt ratio humana ſit regula voluntatis humane ex qua eius bonitas menſuret, hʒ ex lege eterna que eſt ratio diuina vnde in pſal. dicitur. Multi dicunt, quis oſtendit nobis bona: ſignatū eſt ſup nos lumen vultus tui domine quaſi diceret lumen rationis quod in nobis eſt, intātum poteſt nobis oſtendere bona, ⁊ noſtram voluntatem regulare, inquantum eſt lumen vultus tui idest a vultu tuo deriuatum. vnde manifeſtum eſt quod multomagis dependet bonitas volūtatis humane a lege eterna quā a ratione humana. ⁊ vbi deficit humana ratio, oportet ad rationem eternam recurrere.

Ad primum Ergo dicendum, ꝙ vnius rei non ſunt plures menſure proxime: poſſunt tamē eſſe plures menſure, quarum vna ſub alia ordinetur. ¶ Ad ſecundum dicendū, quod menſura proxima eſt homogenea menſurato, non autem menſura remota. ¶ Ad tertium dicendum, quod licet lex eterna ſit nobis ignota ſecundum quod eſt in mente diuina: innoteſcit tamen nobis aliqualiter, vel per rationem naturalem que ab ea deriuatur vt propria eius imago, vel per aliqualem reuelationem ſuperadditam.

¶ Utrū voluntas diſcordans a ratione errāte, ſit mala. Ar.5.

2.di.38. q.3.ã.2. co.⁊ ar. 3.p̃ 10.et 4 diſ.9. ã.3.q.2. ad 2. Et in.q. 17.ã.4. Et mal. q.2.ã.2. ad.8 Et qli.3. ar.27. Et qͤ.8. ar.13.et 15.⁊ qli. 9.ar.15. co. ⁊ ro.14. lec.2 co. 2.⁊ le.3. co ſ. Et gala. 5.co.3.

Ad quintū Sic proceditur. Videtur, quod voluntas diſcordans a ratione errante non ſit mala. ratio enim eſt regula voluntatis humane, inquantuʒ deriuatur a lege eterna, vt dictum eſt: ſed ratio errans non deriuatur a lege eterna. ergo rō errans non eſt regula volūtatis humane: nō eſt ergo volūtas mala ſi diſcordat a ratione errante. ¶ P̄. Secundum augu. inferioris poteſtatis preceptum non obligat ſi contrarietur precepto poteſtatis ſuperioris, ſicut ſi proconſul iubeat aliquid quod imperator ꝓhibet: ſed ratio errans quandoꝗ proponit aliquid quod eſt contra preceptum ſuperioris ſcilicet dei cuius eſt ſumma poteſtas. ergo dictamen rationis errantis non obligat. non eſt ergo voluntas mala ſi diſcordet a ratione errante. ¶ P̄. Omnis voluntas mala reducitur ad aliquam ſpeciem malitie: ſed volūtas diſcordans a ratione errante nō pōt reduci ad aliq̄ ſpeciem malitie: puta ſi ratio errans errat in hoc quod dicat eſſe fornicandum, voluntas eius qui fornicari non vult ad nullam malitiam reduci poteſt. ergo voluntas diſcordans a ratione errante non eſt mala.

Sed Cōtra ſicut in primo dictū eſt, Cōſciētia nihil aliud eſt ꝗ̄ applicatio ſciētie ad aliquem actū: ſciētia aūt in ratione eſt voluntas. ergo diſcordans a ratione errante eſt contra conſcientiā: ſed ōis talis volūtas eſt mala: dī enī ro.14. Omne quod non eſt ex fide, pctm̄ eſt. i. omne quod eſt cōtra conſcientiam. ergo voluntas diſcordās a ratione errāte eſt mala.

Rn̄deo Dicendū, quod cū conſcientia ſit quodāmodo dictamē rōnis, eſt enim quedā applicatio ſcientie ad actum: vt in primo dictū eſt: idē eſt ꝗrere vtrū voluntas diſcordās a rōne errante ſit mala: quod querere vtrū conſcia errās obliget. ¶ Circa qđ aliq̄ diſtinxerūt tria genera actuū: quidā enim ſunt boni ex genere, quidā ſunt indifferētes: quidā ſunt mali ex genere. Dicunt ergo quod ſi rō vel conſcientia dicat aliquid eſſe faciendum qđ ſit bonū ex ſuo genere: non eſt ibi error. Similiter ſi dicat aliquid nō eſſe faciendū qđ eſt malū ex ſuo genere eadē enī rōne precipiuntur bona, qua ꝓhibētur mala. ſed ſi rō vel cōſciētia dicat alicui qđ illa que ſunt ſecundū ſe mala homo teneatur facere ex precepto, vel quod illa que ſunt ſcđm ſe bona ſint prohibita, erit ratio vel cōſcia errans: ⁊ ſimilr ſi ratio vel cōſcia dicat alicui ꝙ id qđ eſt ſm ſe indifferēs (vt leuare feſtucam de terra) ſit prohibitum vel preceptum, erit ratio vel conſcientia errans. Dicūt ergo ꝙ ratio vel cōſciētia errans circa indifferentia ſiue ꝑcipiēdo ſiue prohibēdo obligat, ita ꝙ volūtas diſcordās a tali rōne errāte, erit ma

¶ Ad hoc dicitur qđ licet nihil illorum aſſumptorum concurrat per accidens ad voluntatem, neganda tamē eſt ſequela: quia bonitas finis et eius quod eſt ad finem vt ſic, eſt vna tamen: licet finis ⁊ id quod eſt ad finem diſtinguantur. Unde id quod eſt ad finem dupliciter comparari poteſt ad voluntatem. Uno modo vt ſic: ⁊ nō habet aliā bonitatem: ſed finis eſt eius ratio formalis. Alio modo ſecunduʒ aliquam aliam propriam bonitatem: ⁊ ſic nō eſt vt ad finem: ſed vt ſeorſum volitum. Et tunc differt bonitas obiecti a fine: ſed per accidens: vt in litera dicitur.

1.q̃.21. ã.1.co.

¶ Super articulum.5.⁊.6.

Circa materiam quinti ⁊ ſexti articuli obmiſſo tertio ⁊ quarto. aduerte conſeſſor quod diſpoſitio erronee rationis fit non ſolum per oppoſitam rationem aut veritatis cognitionem ſed etiam per exclusionem ad applicationem ad opus. verbi gratia mulier audiēs a predicatore quod vti alieno capillis eſt peccatum mortale, quia eſt ſimulatio: cōcipiēſ que ex ratione audita ⁊ authoritate predicatoris talem vſum eſſe peccatum mortale: et ex alia parte vellet vti huiuſmodi capillis: ⁊ inde ratione. hinc appetitu mouente neſcit ſoluere motiua rationis erronee contrarie appetitui ſuo: tamen patens abſꝗ ſolutione rationis id ſibi licere: vtitur talibus capillis. In hoc ⁊ ſimilibus non eſt proprie loquendo voluntas diſcordans a ratione errante: quia non fit contra conſcientiam: ⁊ ratio eſt quia licet maneat ratio errans in ſe non manet tamen applicata ad hoc velle nec actualiter nec virtualiter: ſed deponitur applicatio illa: ac per hoc erronea cōſcientia que in applicatione conſiſtit. licite autem hoc abſꝗ vlla alia ratione ſit etiam ſi ex impetu vel libito fiat: quia ratio erronea non habet in ſe vnde liget: ſed quatenus acceptatur. vnde ex quacunꝗ cauſa non acceptetur vel in ſe vel in applicatione non ligat.

1.q̃.21. ã.1.co.

la ⁊ peccatũ: ſed ratio vel cõſcientia errãs precipiendo ea que ſunt per ſe mala, vel prohibendo ea que ſunt per ſe bona ⁊ neceſſaria ad ſalutem, nõ obligat. vñ in talibus voluntas diſcordãs a ratione vel cõſcientia errante non eſt mala. Sed hoc irrationabiliter dicitur. in indifferentibus enĩ voluntas diſcordãs a ratione vel cõſcientia errãte eſt mala aliquo modo propter obiectum, a quo bonitas vel malitia bonitatis dependet, nõ autem propter obiectum ſecundum ſui naturã: ſed ſecũdum quod per accidens a ratione apprehendit̃ vt malũ ad faciendum vel ad vitandum: ⁊ qr obiectum voluntatis eſt id, quod proponitur a ratione vt dictũ eſt, ex quo aliquid proponitur a ratione vt malum, voluntas dum in illud fertur accipit rationem mali. hoc autem cõtingit non ſolum in indifferentibus: ſed etiã in per ſe bonis vel malis, nõ ſolum enim id quod eſt indifferens poteſt accipere rationẽ boni vel mali per accidens, ſed etiã id quod eſt bonũ poteſt accipere rationem mali: vel illud quod eſt malum rationẽ boni propter apprehenſionem rationis: puta abſtinere a fornicatione bonum quoddam eſt: tñ in hoc bonum non fertur voluntas, niſi ſecundũ ꝙ a ratione proponitur. Si ergo proponat̃ vt malũ a ratione errante: fertur in hoc ſub ratione mali. vnde voluntas erit mala: qr vult malũ: nõ quidem id qđ eſt malum per ſe: ſed id qđ eſt malum per accidens propter apprehenſionem rationis: ⁊ ſimiliter credere in Chriſtũ eſt per ſe bonum ⁊ neceſſariũ ad ſalutem: ſed voluntas nõ fertur in hoc niſi ſm ꝙ a ratione proponitur. vnde ſi a ratione proponatur vt malum voluntas fertur in hoc vt malum, non quia illud ſit malum ſm ſe: ſed quia eſt malum per accidens ex apprehẽſione rationis. ⁊ ideo philoſophus dicit in. 7. ethi. Quod per ſe loquendo incontinens eſt qui non ſequitur etiam rõnem rectam: per accidens autem qui non ſequitur rationem falſam. Unde dicendum quod ſimpliciter omnis voluntas diſcordãs a ratione, ſiue recta ſiue errante ſemper eſt mala.

Ad primũ Ergo dđm, quod iudiciũ rationis errantis licet non deriuetur a deo: tamen ratio errãs iudicium ſuum proponit vt verum: ⁊ per conſequens vt a deo deriuatum a quo eſt omnis veritas. ¶ Ad ſecundum dicendum, quod verbum Aug. habet locũ quando cognoſcitur quod inferior poteſtas precipit aliquid contra preceptum ſuperioris poteſtatis. Sed ſi aliquis crederet quod preceptum proconſulis eſſet preceptum imperatoris contemnendo preceptum proconſulis contemneret preceptum imperatoris. Et ſimiliter ſi aliquis homo cognoſceret ꝙ ratio humana dictaret aliquid contra preceptum dei non teneretur rationem ſequi: ſed tunc ratio non totaliter eſſet errans, ſed quando ratio errans proponit aliquid vt preceptum dei, tunc idem eſt cõtemnere dictamen rationis ⁊ dei preceptum. ¶ Ad tertiũ dđm, ꝙ rõ quãdo apprehẽdit aliquid vt malum ſemper apprehẽdit illud ſub aliqua ratiõe mali: puta qr cõtrariat̃ diuino ꝑcepto vel qr eſt ſcãdalum, vel propter aliquod huiuſmodi: ⁊ tunc ad talem ſpeciem malitie reducitur talis mala voluntas.

¶ Utrũ voluntas concordans rationi errãti ſit bona. Art. 6.

§ ar. 5. ⁊ locis ibi inductis.

AD ſextũ Sic proceditur. Uidetur, qđ voluntas concordans rationi erranti ſit bona. Sicut enim volũtas diſcordãs a rõne tendit in id quod ratio iudicat malum, ita voluntas concordãs rationi tendit in id qđ ratio iudicat bonũ: ſed voluntas diſcordans a ratione etiam errante eſt mala, ergo voluntas concordans rationi etiam erranti eſt bona. ¶ P. Uoluntas concordans precepto dei ⁊ legi eterne ſemper eſt bona: ſed lex eterna ⁊ preceptũ dei proponitur nobis per apprehenſionem rationis etiam errãtis ergo voluntas concordans etiam rationi errãti eſt bona. ¶ P. Uoluntas diſcordãs a ratione errãte eſt mala. ſi ergo voluntas concordans rationi erranti ſit etiam mala, videtur quod omnis voluntas habentis rationem errantem ſit mala, ⁊ ſic talis homo erit perplexus, ⁊ ex neceſſitate peccabit: quod eſt inconueniens. ergo voluntas concordans rationi erranti eſt bona.

Sed contra Uoluntas occidentiũ apl'os erat mala: ſed tñ concordabat rationi erranti ipſorum: ſm illud Ioan. 16. Uenit hora vt omnis qui interficit vos arbitretur obſequium ſe preſtare deo. ergo voluntas concordans rationi erranti poteſt eſſe mala.

Reſpondeo Dđm, ꝙ ſicut ꝑmiſſa queſtio eadẽ ẽ cũ queſtione qua q̃ritur vtrũ cõſciẽtia erronea liget, ita iſta queſtio eadẽ eſt cũ illa qua q̃ritur vtrũ cõſcientia erronea excuſet. Hec aũt queſtio depẽdet ab eo quod ſupra de ignorantia dictum eſt. dictum eſt enim ſupra quod ignorantia quandoqꝫ cauſat inuoluntarium quandoque autem non. Et quia bonum ⁊ malum morale conſiſtit in actu inquantum eſt voluntarius (vt ex premiſſis patet) manifeſtum eſt quod illa ignorantia que cauſat inuoluntarium tollit rationem boni ⁊ mali moralis, non autem illa que inuoluntarium non cauſat. Dictum eſt etiam ſupra quod ignorantia que eſt aliquo modo volita ſiue directe, ſiue indirecte, non cauſat inuoluntarium, ⁊ dico ignorantiam directe voluntariam in quam actus voluntatis fertur. Indirecte autem propter negligentiã ex eo qđ aliqs nõ vult illud ſcire qđ ſcire tenetur. vt ſupra dictũ eſt. Si igitur ratio vel conſcientia erret errore voluntario vel directe, vel propter negligentiam, quia eſt error circa id quod quis ſcire tenetur: tunc talis error rationis vel conſcientie non excuſat, quin voluntas concordans rationi vel conſcientie ſic erranti ſit mala. Si autẽ ſit error qui cauſat inuoluntarium proueniens ex ignorantia alicuius circunſtantie abſqꝫ omni negligentia: tunc talis error rationis vel conſcientie excuſat vt voluntas concordans rationi errante non ſit mala. puta ſi ratio errans dicat quod homo teneatur ad vxorem alterius accedere, voluntas concordans huic rationi erranti eſt mala: eo quod error iſte prouenit ex ignorantia legis dei quam ſcire tenetur. Si autem ratio erret in hoc quod credat aliquam mulierem ſubmiſſam eſſe ſuam vxorem, ⁊ ea petente debitum velit eam cognoſcere excuſatur voluntas eius vt non ſit mala: quia error iſte ex ignorantia circunſtantie prouenit que excuſat ⁊ inuoluntarium cauſat.

Ad primum Ergo dicendum, ꝙ ſicut diony. dicit in 4. cap. de di. nomi. Bonum cauſatur ex integra cauſa, malum autem ex ſingularibus defectibus, ⁊ ideo ad hoc quod dicatur malũ id in quo fertur voluntas ſufficit, ſiue quod ſecundum ſuam naturam ſit malum, ſiue ꝙ apprehendatur vt malum: ſed ad hoc quod ſit bonum requiritur quod vtroqꝫ modo ſit bonum. ¶ Ad ſecundum dicendum, quod lex eterna errare non poteſt: ſed ratio humana poteſt errare: ⁊ ideo voluntas concordãs rationi humane non ſemper eſt recta, nec ſemper eſt concordans legi eterne. ¶ Ad tertium dicendum, quod ſicut in ſyllogiſticis vno inconuenienti dato neceſſe eſt alia ſequi, ita in moralibus vno inconuenienti poſito ex neceſſitate alia ſequuntur: ſicut ſuppoſito quod aliquis querat inanem gloriã, ſiue propter inanem gloriam faciat quod facere tenetur ſiue dimittat, ſemper peccabit. Nec tamen eſt perplexus: quia poteſt intentionem malam dimittere. ⁊ ſimiliter ſuppoſito errore rationis vel conſcientie qui procedit ex ignorantia non excuſante neceſſe eſt quod ſequatur malum in voluntate. nec tamen eſt homo perplexus: quia poteſt ab errore recedere cum ignorantia ſit vincibilis ⁊ voluntaria.

2. d. 38. ar. 4. ad 4. ⁊ 4. ſ. 5 cor. ⁊ d. 40. ã. 2. ⁊ in expo. lit.

¶ Utrum voluntatis bonitas in his que ſunt ad finẽ dependeat ex intentione finis. Articu. 7.

AD ſeptimũ Sic proceditur. Uidetur quod bonitas voluntatis non dependeat ex intentione finis. Dictum eſt enim ſupra, quod bonitas voluntatis dependet ex ſolo

¶ Super ar. 7.

Circa titulum articuli ſeptimi: aduerte quod licet hactenus de voluntate id eſt de actu interiori voluntatis in hac queſtione tractatum ſit in hoc articulo queſtio eſt de voluntate id eſt de actu interiori voluntatis vt diſtinguitur contra intentionem. Ea autem neceſſitas queſtionis huius fuit: quia voluntas ab intentione ſepe diſtingui ſolet: ⁊ plurimum intentio indicari in continuis moium frequentia voluntaſqꝫ ex intentione accuſari vel excuſari.

¶ Super articulum octauum.

In titulo articuli octaui voluntas ſumitur vt in precedenti articulo.
¶ In corpore euſdē articuli: aduerte primo quod auto: plus determinat quā queſiuit: queſiuit enim de quantitate voluntatis et intentionis, determinat autem de quantitate predictorum ⁊ actus etiam exterioris ⁊ hoc ad perfectionem doctrine: et propter identitatem rationis quo ad hoc in voluntate et actu exteriori ſublatis impedimentis. Aduerte ſecundo quod in litera diſtinguitur tam voluntas quam actus exterior reſpectu ſcilicet ſecundum ſe ⁊ vt ſtat ſub intentione: et dicitur qđ nec quantitas ex obiecto nec quantitas ex modo intentionis deſcendit neceſſario in actum volitionis: aut actus exterioris ſecundum ſe ſeu materialiter id eſt vt tendunt in ſua obiecta propria: ſed quantitas vtraq; ſcilicet ex obiecto et modo intentionis redundat in vtrunq; actum ſcilicet voluntatis et exterioris vt ſtant ſub intentione ſeu formaliter id eſt vt tendunt in finem quem reſpicit intentio.
¶ In reſponſione ad tertium euſdem articuli dubium occurrit quomodo verificetur quod quantum mala eſt intentio tantum mala eſt volūtas: an ſcilicet verificatur de voluntate materialiter ⁊ ſecundū ſe: aut formaliter ⁊ vt ſtat ſub intentione. Si ſecundo modo nulla eſt differentia inter quantitatem bonitatis ⁊ malicie in hoc quoniam vt in corpore articuli patet quantitas intentionis bone redundat in voluntatem ⁊ actū formaliter. Si primo modo ſic committitur falſum manifeſte: quoniam neutra malitia neceſſario deſcēdit ex intentione in voluntatem materialiter.

I. art. 7. ad. 2. Et mal. q. 2. ā. 2. ad. 8. ¶ Ad hoc dicitur qđ ea que dicta ſunt in corpore articuli verificantur de quantitate bonitatis et malitie. Et de bonitate quidem in litera patet: de malitia aūt eiſdem rationibus probatur: ꝙ enim quantitas mala intentionis ex obiecto non neceſſario deſcen

obiecto: ſed in his que ſunt ad finem aliud eſt obiectum voluntatis, ⁊ aliud finis intentus. ergo in talibus bonitas voluntatis nō dependet ab intētione finis. ¶ P̄. Velle ſeruare mandatū dei pertinet ad voluntatem bonam: ſed hoc poteſt referri ad malum finem ſcilicet ad finem inanis glorie vel cupiditatis dum aliquis vult obedire deo propter temporalia cōſequenda. ergo bonitas voluntatis non dependet ab intentione finis. ¶ Preterea. Bonum ⁊ malum ſicut diuerſificant voluntatē ita diuerſificant finē. ſed malitia volūtatis nō depēdet a malitia finis intēti: q̄ enī vult furari vt det eleemoſynam voluntatē malam habet, licet intendat finem bonū. ergo etiam bonitas voluntatis non dependet a bonitate finis intenti.

Sed Contra eſt, ꝙ aug. dicit. 9. confeſſionum, ꝙ intentio remuneratur a deo: ſed ex eo aliquid remoneratur a deo, q̄ eſt bonum. ergo bonitas voluntatis ex intentione finis dependet.

Rn̄deo Dōm, ꝙ intētio dupl'r ſe pōt habere ad volontatem, vno modo vt precedens, alio mō vt concomitās. Precedit quidem cauſaliter intentio voluntatem, quādo aliquid volumus propter intentionem alicuius finis: ⁊ tunc ordo ad finem conſideratur vt ratio quedam bonitatis ipſius voliti, puta cum aliquis vult ieiunare propter deum, habet enim ieiuniū rationem boni ex hoc ipſo quod fit ꝓpter deū. vnde cum bonitas voluntatis dependeat a bonitate voliti, vt ſupra dictū eſt, neceſſe eſt quod dependeat ex intentione finis: conſequitur autem intentio voluntatem quando accedit voluntati preexiſtenti, puta ſi aliqs vellet aliquid facere, ⁊ poſtea referat illud in deum, ⁊ tunc prime voluntatis bonitas non dependet ex intentione ſequenti, niſi quatenus reiteratur actus voluntatis cum ſequenti intentione.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ qñ intentio ē cauſa volēdi, ordo ad finē accipitur vt quedā rō bonitatis in obiecto: vt dictū eſt. ¶ Ad ſecundum dicendum quod voluntas nō poteſt dici bona ſi ſit intētio mala cauſa volēdi. qui enim vult dare eleemoſynam propter inanem gloriā conſequēdā: vult id quod de ſe eſt bonū ſub ratione mali. ⁊ ideo prout eſt volitū ab ipſo eſt malum. vnde volūtas eius eſt mala. Sꝫ ſi intētio ſit cōſequēs: tunc volūtas potuit eſſe bona, ⁊ per intentionem ſequentē non depr auatur ille actus volūtatis q̄ preceſſit ſed actus voluntatis qui iteratur. ¶ Ad tertium dicendum, quod ſicut iam dictum eſt, malum contingit ex ſingularibus defectib⁹, bonum autem ex tota ⁊ integra cauſa. vnde ſiue voluntas ſit eius quod eſt ſecūdum ſe malum ⁊ ſub ratione boni, ſiue ſit boni ſub rōne mali, ſemper volūtas erit mala: ſed ad hoc quod ſit volūtas bona: requiritur quod ſit bona ſub ratiōe boni, id eſt, ꝙ velit bonū et propter bonum.

¶ Utrū quantitas bonitatis vel malitie in voluntate ſequatur quantitatem boni vel mali in intentione. Arti. 8.

Ad octauū Sic proceditur. Uf, ꝙ quātitas bonitatis in volūtate dependeat ex quātitate bonitatis in intentione. q̄ ſuper illud Matth. 12. Bon⁹ hō de theſauro bono cordis ſui ꝓfert bona: dicit glo. Tātū boni quis facit, quātū intēdit: ſed intentio nō ſolū dat bonitatē actui exteriori: ſed etiā volūtati, vt dictū eſt. ergo tm̄ aliquis hꝫ bonā volūtatē quātū intēdit. ¶ P̄. Augmētata cā augmētatur effectus: ſed intētionis bōitas eſt cauſa bone volūtatis. ergo quātū quis intēdit de bono tm̄ volūtas eſt bona. ¶ P̄. In malis quantū aliquis intendit: tantū peccat. ſi enim aliquis proiiciens lapidem intenderet facere homicidium: reus eſſet homicidij. ergo pari ratione in bonis tm̄ eſt bona voluntas, quantum aliquis bonum intendit.

Sed contra Poteſt eſſe intentio bona ⁊ volūtas mala. ergo pari ratione poteſt eſſe intentio magis bona, ⁊ voluntas minus bona.

Reſpōdeo Dōm, ꝙ circa actum ⁊ intentionem finis duplex quātitas pōt cōſiderari. Una ex parte obiecti: q̄ vult maius bonum vel agit. Alia ex intentione actus, q̄ intenſe vult vel agit qđ eſt maius ex parte agentis. Si igitur loquamur de quātitate vtriuſq; quantum ad obiectum: manifeſtum eſt quod quantitas actus non ſequitur quantitatem intentionis. quod quidem ex parte actus exterioris contingere poteſt dupliciter. Uno modo, q̄ obiectum quod ordinatur ad finem intentum non eſt proportionatum fini illi: ſicut ſi quis daret decem libras: non poſſet conſequi ſuam intentionem ſi intenderet emere rem valentem cētum libras. Alio modo propter impedimenta que ſuperuenire poſſunt circa exteriorem actum que non eſt in poteſtate noſtra remouere: puta aliquis intendit ire vſq; Romam, ⁊ occurrunt ei impedimenta quod nō poteſt hoc facere. ſed ex parte interioris actus voluntatis non eſt niſi vno modo q̄ interiores actus volūtatis ſunt in poteſtate noſtra: non autem exteriores actus: ſed voluntas poteſt velle aliquod obiectum non proportionatū fini intēto: ⁊ ſic voluntas que fertur in illud obiectum abſolute cōſideratum non eſt tantum bona quantum eſt intentio. ſed quia etiam ipſa intentio quodammodo pertinet ad actum voluntatis inquantum ſcilicet eſt ratio eius, propter hoc redundat quantitas bone intentionis in voluntatem inquantum ſcilicet voluntas vult aliquod bonum magnum vt finem: licet illud per quod vult conſequi tantum bonum non ſit dignum illo bono. Si vero conſideretur quantitas intentionis ⁊ actus ſecundum intentionem vtriuſq;, ſic intenſio intentionis redondat in actum interiorem ⁊ exteriorem voluntatis, q̄ ipſa intētio quodāmodo ſe habet formaliter ad vtrūque, vt ex ſupradictis pꝫ, licet materialiter intentione recta exiſtente intenſa poſſit eſſe actus interior vel exterior non ita intenſus materialiter loquendo, puta cū aliquis nō ita intēſe vult medicinam ſumere, ſicut vult ſanitatem, tamen hoc ipſum quod eſt intenſe intendere ſanitatem redondat formaliter in hoc qđ eſt intenſe velle medicari. ¶ Sed tamen hoc eſt cōſiderādū qđ intētio actus interioris vel exterioris pōt referri ad intētionē vt obūm, puta cū aliquis intēdit intēſe velle, vel aliquid intenſe operari, ⁊ tm̄ non propter hoc intenſe vult vel operatur: quia quantitatē intenti boni non ſequitur bonitas actus interioris vel exterioris, vt dictū eſt. Et inde eſt ꝙ non quantum aliquis intendit mereri meretur q̄ quantitas meriti cōſiſtit in intentione actus vt infra dicetur.

Ad primum Ergo dicendum, ꝙ gloſſa illa loquitur

dat in voluntatem ſecundum ſe, patet ex hoc ꝙ intendens aliquod magnum malū poteſt velle vt aliquo medio non ſufficiēter conſono tanto malo: ſicut ſi quis vellet emere epiſcopatum ⁊ offerret ſolas preces. Quod etiam quantitas male intentionis ex modo non deſcendat in quantitatē act⁹ ſecundum ſe: patet ex hoc quod cōtingat intenſe intendentē adulterium, minus libenter frangere murum per quem ingrediatur ad iniuriam habendum. Quā igitur non oporteat eſſe verum quod quantum mala eſt intentio tantū mala ſit voluntas materialiter: relinquitur vt verificetur hoc dictū de voluntate formaliter id eſt vt ſtat ſub intentione. Et ad obiectionem contra hoc dicitur qđ ſtante hoc ſaluatur differētia inter quantitatem bonitatis ⁊ malitie, in hoc quod quantitas malitie intētionis eſt ſemper quantitas malitie voluntatis formaliter, ſicut quod abſolute cōſtituit eam tantum malam: quantitas vero bonitatis intentionis non oportet quod ſit quantitas bonitatis voluntatis. Et ratio differentie eſt: quia ſicut ſimpliciter ad ſimpliciter: ita magis ad magis. Conſtat autem quod malitia in intentione ſufficit ad conſtituendam voluntatem malam, bonitas autem non: quia bonum conſtat ex cauſa integra, malum autem ex particularibus defectib⁹. vnde dando eleemoſynam propter inanem gloriam non ſolum intentio eſt mala ſed ⁊ actus formaliter: et conſequenter quanto peior eſt intentio tanto peior erit actus formaliter: ſicut abſolute conceditur quod actus dantis eleemoſynam propter inanem gloriā eſt malus: ita abſolute concedendum eſt quod actus dantis eleemoſynam propter maximā affectionem inanis glorie eſt peior. Et ſimiliter ſi fiat propter maius malum: puta ſubuerſionem fidei. ſed furando diuitem propter ſubueniendum pauperibus bonitas intentionis non conſtituit bonitatem actus: ⁊ conſequenter quātitas bonitatis in

quantum ad reputationẽ dei qui precipue conſiderat intentionem finis. Unde alia gloſſa dicit ibidem quod theſaurus cordis intẽtio eſt: ex qua deus iudicat opera, bonitas enim intentionis (vt dictum eſt) redundat quodammodo in bonitatẽ voluntatis que facit etiam exteriorem actum apud deum meritorium. ¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ ſola bonitas intentionis non eſt tota cauſa bone voluntatis. vnde ratio non ſequitur. ¶ Ad tertium dicendum, quod ſola malitia intentionis ſufficit ad malitiam voluntatis. et ideo etiam quantum mala eſt intentio, tantum etiam mala eſt voluntas: ſed non eſt eadem ratio de bonitate: vt dictum eſt.

¶ Utrum bonitas voluntatis dependeat ex conformitate ad voluntatem diuinam. Arti. 9.

1.di.48 art.1. Et hi.q. 23.ar.7. co. AD nonum Sic proceditur. Uidetur quod bonitas volũtatis humane nõ dependeat ex conformitate voluntatis diuine. Impoſſibile eſt enim voluntatem hominis conformari voluntati diuine: vt patet per id quod dicitur Eſa. 55. Sicut exaltãtur celi a terra, ita exaltate ſunt vie mee a vijs veſtris, et cogitationes mee a cogitationibus veſtris. Si ergo ad bonitatem voluntatis requireretur conformitas ad diuinam voluntatem ſequeretur quod impoſſibile eſſet hominis voluntatem eſſe bonam, quod eſt inconueniens. ¶ P̄. Sicut voluntas noſtra deriuatur a voluntate diuina, ita ſcientia noſtra deriuatur a ſcientia diuina: ſed non requiritur ad ſcientiam noſtram quod ſit conformis ſcientie diuine. multa enim deus ſcit que nos ignoramus. ergo non requiritur quod volũtas noſtra ſit conformis voluntati diuine. ¶ P̄. Voluntas eſt actionis principium: ſed actio noſtra non poteſt conformari actioni diuine. ergo nec voluntas.

Sed contra Eſt, quod dicitur Mat. 26. Nõ ſicut ego volo, ſʒ ſicut tu vis. qđ dicit qꝛ rectum vult eſſe hominẽ, et ad deum dirigi vt aug. dicit in enchi. Rectitudo aũt volũtatis eſt bonitas eius. ergo bonitas volũtatis dependet ex conformitate ad voluntatem diuinam.

Reſpondeo Dicendum, quod ſicut dictum eſt, bonitas voluntatis dependet ex intentione finis: finis autem vltimus voluntatis humane eſt ſummũ bonũ quod eſt deus vt ſupra dictum eſt. Requiritur ergo ad bonitatẽ humane voluntatis quod ordinetur ad ſummum bonum: hoc autẽ bonum primo quidem et per ſe comparatur ad voluntatẽ diuinam, vt obiectum proprium eius: illud autem quod eſt primũ in quolibet genere eſt menſura et ratio omniũ que ſunt illius generis. vnumquodqꝫ autem rectum et bonum eſt inquantum attingit ad propriam menſuram. ergo ad hoc quod voluntas hominis ſit bona, requiritur quod conformetur voluntati diuine.

Ad primum Ergo dicendum, quod voluntas hominis non poteſt conformari voluntati diuine per equiparantiam: ſed per imitationem, et ſimiliter conformatur ſcientia hominis ſcientie diuine inquantum cognoſcit verum, et actio hominis actioni diuine inquantum eſt agenti conueniens, et hoc per imitationem, non autẽ per equiparantiam. ¶ Unde patet ſolutio ad ſecundum et ad tertium argumentum.

¶ Utrum neceſſarium ſit voluntatem humanam conformari voluntati diuine in volito ad hoc ꝙ ſit bona. Arti. 10.

1.q.19 ar.2.ad 3.et 22. q.104. ar.4.ad 3.e.1.di. 48.ar.3 et.4. Et hi.q. 23.ar.7 et.8. Et opuſ. q.87. AD decimum Sic proceditur. Uidetur, quod voluntas hominis non debeat ſemper conformari diuine volũtati in volito. Nõ enim poſſumus velle quod ignoramus, bonum enim apprehenſum eſt obiectum voluntatis: ſʒ quid deus velit ignoramus in plurimis. ergo nõ poteſt humana voluntas diuine voluntati conformari in volito. ¶ P̄. Deus vult damnare aliquem quẽ preſcit in mortali peccato moriturum. ſi ergo homo teneretur conformare voluntatem ſuam diuine volũtati in volito, ſequeretur quod homo teneretur velle ſuam damnationem: quod eſt inconueniens. ¶ P̄. Nullus tenetur velle aliquid quod eſt cõtra pietatẽ, ſed ſi hõ vellet illud quod deus vult hoc eſſet quandoqꝫ contra pietatem: puta cum deus vult mori patrem alicuius. ſi filius hoc idem vellet contra pietatem eſſet. ergo non tenetur conformare voluntatem ſuam voluntati diuine in volito.

Sed contra Eſt, quia ſuper illud pſal. Rectos decet collaudatio. dicit glo. Rectum cor habet qui vult quod deus vult, ſʒ quilibet tenetᷣ habere. rectũ cor. ergo quilibet tenetur velle quod deus vult. ¶ Preterea. Forma voluntatis eſt ex obiecto ſicut et cuiuſlibet actus. ſi ergo teneretur homo conformare voluntatem ſuam voluntati diuine requiritur quod teneatur conformare in volito.

¶ Preterea. Repugnantia voluntatum conſiſtit in hoc quod homines diuerſa volunt: ſed quicunqꝫ habet voluntatem repugnantem diuine voluntati habet malam voluntatem. ergo quicunqꝫ non conformat voluntatem ſuam voluntati diuine in volito habet malam voluntatem.

Rñdeo Dicendum, quod ſicut ex predictis patet, voluntas fertur in ſuum obiectum ſecundum quod a ratione proponitur. contingit autem aliquid a ratione conſiderari diuerſimode: ita quod ſub vna ratione eſt bonum, et ſecundum aliam rationem non bonum. et ideo ſi voluntas alicuius velit illud eſſe ſecundum quod habet rationem boni eſt bona. et voluntas alterius ſi velit illud idem non eſſe, ſecundum quod habet rationem mali erit voluntas etiam bona. ſicut iudex habet bonam voluntatem dum vult occiſionem latronis, quia iuſta eſt. voluntas autem alterius puta vxoris vel filij, qui vult non occidi ipſum inquantum eſt ſecundum naturam mala occiſio eſt etiam bona. cum autem voluntas ſequatur apprehenſionem rationis vel intellectus, ſecũdũ qđ ratio boni apprehẽſi fuerit cõmunior, ſm hoc et voluntas fertur in bonũ communius: ſicut patet in exemplo propoſito. nam iudex habet curam boni communis quod eſt iuſtitia: et ideo vult occiſionem latronis que habet rationem boni ſecundum relationem ad ſtatum communem. vxor autem latronis conſiderare habet bonum priuatum familie: et ſecundum hoc vult maritum latronem non occidi. bonum autem totius vniuerſi eſt id quod eſt apprehenſum a deo qui eſt vniuerſi factor et gubernator. vnde quicquid vult: vult ſub ratione boni communis quod eſt ſua bonitas que eſt bonum totius vniuerſi. Apprehenſio autem creature ſecundũ ſuam naturam eſt alicuius boni particularis proportionati ſue nature. contingit autem aliquid eſſe bonum ſecundum rationeʒ particularem quod non eſt bonum ſecundum rationem vniuerſalem: aut econuerſo: vt dictuʒ eſt. Et ideo contingit quod aliqua voluntas eſt bona volens aliquid ſecũdum rationeʒ particularem conſideratum, quod tamen deus non vult ſecundum rationem vniuerſalem: aut econuerſo. Et inde eſt etiã quod poſſunt diuerſe voluntates diuerſorum hominũ circa oppoſita eſſe bone: prout ſub diuerſis rationibus particularibus volunt hoc eſſe vel non eſſe. Non eſt autem recta voluntas alicuius hominis volentis aliquod bonum particulare: niſi referat illud in bonum commune ſicut in finem: cum etiam naturalis appetitus cuiuſlibet partis ordinetur in bonum commune totius. ex fine autem ſumitur quaſi formalis ratio volendi illud quod ad finem ordinatur: vnde ad hoc quod aliquis recta voluntate velit aliquod particulare bonum; oportet quod illud particulare bonum ſit volitum materialiter, bonum autem commune diuinum ſit volitum formaliter. Uoluntas igitur humana tenetur conformari diuine voluntati in volito formaliter: tenetᷣ enim velle bonũ diuinum et commune. ſed non materialiter ratione iam dicta. Sed tamen quantum ad

intentione non conſiſtit quoadmatem bonitatis actu. Ja vno enim non ponitur bonitas. in eo nec quantitas illius cogitari poteſt. et hec eſt intentio litere.

¶ Super ar. 9.

IN articu. 9. Circa illa verba ad bonitatem voluntatis humane requiritur qđ ordinetur in ſummum bonum. memento quod ordinari in ſummum bonum contingit triplicitér. Uno modo in communi et hoc commune eſt bonis et malis quilibet enim propter aliquid operatur apparens ſibi ſummum bonuʒ. Alio modo in ſpeciali confuſe tamen ſicut ſi quis ſciret in quo conſiſtat ſummum bonum puta in viſione dei vel in deo. operetur propter ſummum bonum quod in veritate eſt ſummũ bonum: et hoc poteſt conuenire bonis. Tertio modo in ſpeciali et diſtincte: vt ſi quis operaretur propter deum cognoſcendum, amandum etc. Et hoc etiam contingit dupliciter: puta propter cognitionem amoremqꝫ etc. ad que natura poteſt: et ad que gratia dei eleuat. In propoſito igitur ad bonitateʒ voluntatis humane requiritur quod ordinetur ad ſummum bonum non apparenter ſed quod in veritate eſt ſummum confuſe vel diſtincte naturaliter vel ſupernaturaliter ſecundum ſtatum perſone. Quod dico propter pueros et ignorantes. Si enim ſecundum proportioneʒ conceſſi ſibi luminis in verum ſummum bonum ordinẽt actiones ſuas bone moraliter erunt. Et ſi non, non.

¶ Super ar. 10.

IN artic. 10. intelligito verba in reſponſione ad primum verbis in corpore articuli et memor ſupradictorum in artic. 6. que ſtio. prime aduerte qđ quia velle aliquid ſub ratione boni eſt velle illud propter ſummum bonum. Ideo dicitur quod voluntas volens aliquid ſub ratione boni eſt conformis diuine voluntati in volito formaliter quod eſt velle propter diuinum et commune

mune bonū. Sed caue ne pptrea dicas oēm voluntatē ſemp cōformari diui ne in volito formalr: qꝛ nullus opaꝫ aſpiciēs ad malū: ſꝫ ad aliquā boni ratio nē. Et ꝯſr voluntas mala cōformatur diuine voluntati in volito formalr. hoc enī falſum eſt. ſꝫ enī volūtas ꝗ̄cunqꝫ mala inquantū habet aliquid boni ſit cōformis diuine volūtati: ac per hoc poſſit ſm quid dici cōformis diuine vo luntati in volito formalr: ſicut pōt ſm quid dici bona: ſimplr tñ illa ſola volū tas eſt conformis di uine voluntati in vo lito formalr que ſub rōne boni nō apparē tis ſed veri exercetur. Ad hanc enim confor mitatem tenemur cū illa que eſt ſm boni rō nem ſiue veri ſiue ap parentis nati ſumus. In hac perſiſtere vir tutis opus eſt.

¶ Super queſt. 20. articulum. 1.

Circa queſtionis 20. articulum primū diligenter nota ſo terminos titulī ſcꝫ actū voluntatis actūꝫ exteriorem ꝛ prioritatem bonitatis moralis. Actus voluntatis ſumit pōt dupl'r. Uno mō ſm ſe. Alio mō vt eſt forma ſeu pditio ē ciuſ exterioris humanorū̄ ꝗc ſumitur ꝑmo mō. Itē actus exterior ſumit tripl'r. ꝑmo ſm id preciſe qd̄ hꝫ a po" exeqūtiua a re ipe la: co ſeclūſa obedientia volūtarīā. Et ſic cum non ſit capax bonitatis vel malitie moralis: qꝛ hec circa voluntaria ꝯſiſtit: non ſumit. Alio mō ſumitur. vt eſt cōpoſitū ex ſupradictis ꝛ actu voluntario ita ꝙ ex ipſo ꝛ voluntatio actū fit vnꝰ numero actus: et ſicꝫ nō ſimiliter hic eſt ſed eſt ꝯparatio prius ad volū ꝛ econuerſo. Tertio mō ſumit ſm' id ꝙ hꝫ ex ſe ꝛ qd̄ prīcipat ex actu voluntario ita ꝙ diſtinguatur actus exterior volūtarius ꝯ ipſm actū volūtatis in ſe. qd̄ ſit illud quod ſignificat hꝫ volūtarius, ꝛ hoc mō ſumitur l ppoſito vbi comparaſ actus exterior humanus actui interiori voluntario in ſe cui primo conueniat bonitas moralis, et eſt ſermo de prioritate nature, ꝛ exterior a voluntate ꝛ actus eius intellectus hoc in loco ex actus exterior ꝯ: cauſaretur enim eius fit alienum a volūtate. ¶ In corpore eiuſdeꝫ articuli: aduerte pri mo diligenter quod ſicut de ceteris rebus tractando decebꝰ doctrinam facimus exi ſtentibus tempore ſuo in verum natura. Et tamen eaſdem ra abſtractione concepta dī ſcutimus ꝛ examinamus, ꝛ ea que de illis quantum abſtracte cō cepta ſm ſe vera deprehendimꝰ, in eiſdē

vtrunqꝫ, aliquo modo voluntas humana cō formatur voluntati diuine: qꝛ ſecundū ꝙ cō formatur voluntati diuine in cōmuni ratio ne voliti, conformatur ei in fine vltimo: ſm autem ꝙ nō conformatur ei in volito mate rialiter, conformatur ei ſm rationem cauſe efficientis: qꝛ hanc propriā inclinationē con ſequentem naturā vel apprehenſionē par ticularem huius rei habet res a deo ſicut a cauſa effectiua. vnde conſueuit dici ꝙ confor matur quantum ad hoc voluntas hominis voluntati diuine: quia vult hoc quod deus vult eum velle. Eſt ꝛ alius modus cōformi tatis ſecundum rationem cauſe formalis vt ſcilicet homo velit aliquid ex charitate ſi cut deus vult: ꝛ iſta etiam conformitas re ducitur ad conformitatem formalem que at tenditur ex ordine ad vltimum finem, quod eſt proprium obiectum charitatis.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ volitum diuinum, ſcōm rationeꝫ cōem quale ſit ſcire poſſumus. Scimus. n. ꝙ deus quicquid vult, vult ſub rōne boni. ꝛ ideo, quicunqꝫ vult aliquid ſub quacūqꝫ rō ne boni hꝫ voluntatem cōformē volūtati di uine quantū ad rōnem voliti: ſꝫ in particu lari neſcimus qd̄ deus velit: et quantum ad hoc non tenemur cōformare voluntateꝫ no ſtrā diuine voluntati in ſtatu tñ glorie oēs videbunt in ſingulis que volēt ordineꝫ eoꝝ ad id quod deus circa hoc vult: ꝛ ideo non ſolum formaliter, ſed materialiter in oībus ſuam voluntatem deo conformabūt. ¶ Ad ſcōm dōm, quod deus nō vult damnationē alicuius ſub rōne damnationis: nec morteꝫ alicuius inquantum eſt mors: qꝛ ipſe vult omnes homines ſaluos fieri: ſed vult iſta ra tione iuſtitie. vnde ſufficit circa talia ꝙ ho mo velit iuſtitiam dei ꝛ ordinem nature ſer uari. ¶ Unde patet ſolutio ad tertium.

Ad primum Uero qd̄ in cōtrariū obijciebat dōm, qd̄ magis vult qd̄ deus vult qui conformat vo luntatē ſuā voluntati diuine quantū ad rō nem voliti, quā qui cōformat quantum ad ipſam rem volitaꝫ: qꝛ volūtas principalius fertur in finem quam in id qd̄ eſt ad finem. ¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ ſpēs ꝛ forma actus magis attenditur ſcōm rationē obie cti quā ſecundum id quod eſt materiale in obiecto. ¶ Ad 3ᵐ dōm, ꝙ nō eſt repugnan tia voluntatū quando aliqui diuerſa volūt non ſm eandē rōnem: ſed ſi ſub vna ratione eſſet aliquid ab vno volitū qd̄ alius nollet, hoc induceret repugnantiam voluntatum. quod tamen non eſt in propoſito.

¶ De bonitate ꝛ malitia exteriorum actuū humanorum. Queſtio. 20.

Deinde Conſiderandū eſt de bonitate ꝛ malitia quantum ad exterio res actus. ¶ Et circa hoc q̄runt ſex. ¶ Primo vtrū boni tas ꝛ malitia ꝑ prius ſit in actu voluntatis, vel in actu exteriori. Secun do, vtrum tota bonitas vel malitia actus exterioris depēdeat ex bonitate volūtatis. Tertio, vtrum ſit eadem bonitas et mali tia interioris ꝛ exterioris actus. Quarto, vtrum actus exterior addat de bonitate vel malitia ſupra actum interiorem. Quinto, vtrum euentus ſequens aliquid addat de bo nitate vel malitia ad actum exteriorem. Se xto, vtrum idem actus exterior poſſit eſſe bo nus ꝛ malus.

in rerū na inuentis verificamus: vt patet inductiue: ita de actibus hūanis ex terioribꝰ loquēdo intellige, ꝙ acꝰ talis. puta vti re ſua qñ opꝫ ꝛ vbi opꝫ ꝛc. eſt ſm ſe actus formalr bonus moralr ex ghe ꝛ circunſtantijs. ſicut ſapere vide re ꝛc. ſunt quedam ſm ſe formalr bona traſcēdēter: ꝛ ꝙ poſiti in rerū natura hmōi actus ſunt etiam formalr boni: nec eſt alia bonitas qua eſt bonus acꝰ abſtracte ꝯceptus, ꝛ actus in rerum nā ꝑoſitꝰ: ſicut nō eſt alia hūanitas qua hō abſtracte ꝯceptꝰ eſt hō: ꝛ qua hō poſitꝰ in rerū nā eſt hō: ſꝫ bene eſt aliꝰ eſſendi modus qꝛ in rerū nā ꝛ in abſtractione. Scito ſibe quod aliud eſt loqui de actibus abſolute aliud vt ſunt obta: aliud vt ſunt in rerū natura aliud vt ſunt in exequtione. Que. n. ꝯueniūt alicui abſolute conueniunt in rerum nā niſi cōueniūt nō repugnāter: vt alibi dictum eſt. que aūt conueniunt vt obta ſunt ꝛ q̄ vt in exe cutione ſunt habitudines important ad ea q̄ ſunt obta: ꝛ a qbꝰ hñt ꝛc. predibata autē volunt hec eē vt intelli gas ꝑmo ꝙ acꝰ exte rior ꝛbi ꝯta vti re ſua abſolute eſt formaliter bonꝰ moralr: ac p hoc poſitꝰ in rerū nā eſt ꝯ formalr bonꝰ moralr ꝛ poſitus in eſſe obtus voluntatis ꝛ ſic eſt bonꝰ etiam obtiue: ꝛ poſitus in executione eſt effe ctiue bonus. Secundo ꝙ quidem eſt loqui de conditionibꝰ ſm ſe rei abſolute ꝛ in rerū natura non diſtat vna inter bonitatem mora lem actus exterioris ſm ſe ꝛ vt in rerū na tura: ſed p eadem cō paratis: ac per hoc quaꝫ dē ꝙ bonitas ex mā ꝛ circūſtantijs priꝰ con uenit actui extra ſcōm ſe ꝙ voluntati intelli gas ꝙ prius conuenit huiuſmodi bōitas a ctui exteriori in rerum natura quā voluntati. Et cum hic intelligas tertio quod prius con uenit bonitas iſta a ctui exteriori obiectiue quam in exequutione: ꝛ ſic prius cōuenit hec bonitas actui exterior ri ſecundū ſe ac p hoc in rerum nā abſolute. ſecūdo ipſimet obtiue. tertio actui volunta tis cui obijcitur quar to ipſimet in executio ne: ſicut ſanitas primo conuenit animali ſiue abſtracte ꝯceptꝰ, ſiue in rerū nā deinde con uenit medicine et quī buſcunqꝫ alijs. Scito quarto ꝙ ſi queras rō nem q̄re bonitas acꝰ exterioris ex mā ꝛ cir cūſtantijs prius cōue nit ipſi quā voluntati in litera tangitur du plex ratio. Prima eſt quia conuenit ipſi per ſe, ꝛ conſequenter vo luntati per ipſam: non eſt ideo tollere ſſc̄a eſt malus dꝰ moralr qꝛ velle hoc eſt malum ſed

¶ Utrum bonitas vel malitia per prius ſit in actu voluntatis vel in actu exteriori. Articu. 1.

Ad primū Sic proceditur. Uidetur, quod bonum ꝛ malum per prius conſiſtat in actu exteriori quam in actu voluntatis. Uoluntas e nim habet bonitatem ex obiecto: vt ſupra di ctum eſt: ſed actus exterior eſt obiectum in terioris actus voluntatis: dicimur enim vel le furtum, vel velle dare eleemoſynam. ergo malum ꝛ bonum per prius eſt in actu exte riori quam in actu voluntatis. ¶ Preterea. Bonum per prius conuenit fini: quia ea que ſunt ad finem habent rationem boni ex ordi ne ad finem: actus autem voluntatis non poteſt eſſe finis: vt ſupra dictum eſt: actus autem alterius potentie poteſt eſſe finis. er go per prius conſiſtit bonum in actu poten tie alterius, quaꝫ in actu voluntatis. ¶ Pre terea. Actus voluntatis formaliter ſe habet ad actum exteriorem, vt ſupra dictum eſt: ſed id quod eſt formale eſt poſterius: nam forma aduenit materie: ergo per prius eſt bonum ꝛ malum in actu exteriori, quam in actu voluntatis.

Sed contra Eſt, quod Augu. di cit in libr. retracta tionum: quod voluntas eſt qua peccatur ꝛ recte viuitur. ergo bonum ꝛ malum morale per prius conſiſtit in voluntate.

Rñdeo Dicendum, quod aliqui a ctus exteriores poſſunt dici boni vel mali dupliciter. Uno modo ſecun dum genus ſuum ꝛ ſecundum circunſtan tias in ipſis conſideratas. ſicut dare eleemo ſynam ſeruatis debitis circunſtantijs dici tur eſſe bonum. Alio modo dicitur aliquid eſſe bonum vel malum ex ordine ad finem: ſicut dare eleemoſynaꝫ propter inanem glo riam dicitur eſſe malum. cum autem finis ſit proprium obiectum voluntatis, manife ſtum eſt quod iſta ratio boni vel mali quam habet actus exterior ex ordine ad finem per prius inuenitur in actu voluntatis: ꝛ ex eo deriuatur ad actum exteriorem. bonitas au tem vel malitia quam habet actus exterior ſecundum ſe propter debitam materiam ꝛ debitas circunſtantias, non deriuatur a vo luntate: ſed magis a ratione. vnde ſi conſi deretur bonitas exterioris actus ſecundum quod eſt in ordinatione ꝛ apprehenſione ra tionis, prior eſt quam bonitas actus volun tatis: ſed ſi conſideretur ſecundum quod eſt in executione operis ſequitur bonitatem vo luntatis que eſt principium eius.

Ad primum Ergo dicendum, ꝙ actus exterior eſt ob iectum voluntatis inquantum proponitur voluntati a ratione vt quoddam bonum ap prehenſum ꝛ ordinatum per rationem ꝛ ſic eſt prius quam bonum actus voluntatis: inquantum vero conſiſtit in executione o peris eſt effectus voluntatis: ꝛ ſequitur vo

ſed econuerſo: q2 hoc eſt malum moraliter .ideo voluntas eius eſt mala. Se- cunda eſt: quia hec bonitas pendet a ratione ⁊ non a voluntate: ſed quo hoc verum ſit in ſequenti tractabitur arti. Et qd reliquũ eſt .ſ. quo bonitas actus propria exterioris in executione ſit a voluntate in. 3. art. tractabitur.

nitas inuenta in exteriori actu ex fine pendet nõ ſolum ex ratione: ſed etiam per ſe ex voluntate interiori, ex gñe autẽ ⁊ circunſtantijs ex rõne ſolum: ideo illa in voluntatem vt proximam per ſe cauſam: hec in rationem deducta eſt. ℭ Ad ſm dicitur: ꝙ lʒ hic ſermo ſit de actu exteriori ſimplr ⁊ non reſtricto ad executionem: tñ iungendo ipſum cum dictis in articulo precedenti poteſt dici ꝙ hic eſt ſermo de actu exteriori vtroqȝ modo: vt in litera patet. Et quia contra primum membrum obiicit: rñdet primo ꝙ nõ eſt idẽ loqui de actu exteriori abſolute ⁊ vt obiectum eſt voluntatis: ⁊ ꝯñr non eſt idem dicere actus exterior eſt ſm ſe bonus vel malus, ⁊ non ex voluntate: ⁊ dicere ꝙ obiectũ voluntatis eſt bonum ſm ſe ⁊ non ex voluntate. Actus enim exterior ſm ſe abſtrahit ab obiecto ⁊ non obiecto voluntatis. Dicitur ſecundo ꝙ hic etiam incidit error ſicut in priori dubio quia non fit cõparatio obiecti ad obiectũ: puta act⁹ exterioris ad finẽ: ſed bonitatis actus ex fine ad bonitatẽ eiuſdẽ ex genere ⁊ circũſtantijs: vnde dato ꝙ idem ſit iudiciũ de bonitate actus ⁊ finis ꝙ .ſ. neutra pẽdet ex voluntate: non tamen eſt idem iudicium de bonitate ex fine participata in actu ⁊ bonitate eiuſdẽ ſecũdum genus ⁊ circunſtantias quia illa ex voluntate hec non pendet: vt hoc ſit in litera.

ℭ Tertio dicitur ꝙ ſi compareretur obiectum ad obiectũ adhuc aliqd ſingulare inſinuaretur in actu qd nõ in fine: dicẽdo ꝙ bonitas actus extrinſeci obi non eſt ex voluntate: q2 hoc obum differt a fine dupliciter. Primo q2 eſt actio quedã. Scdo q2 eſt depẽdens a voluntate: eſt enĩ actus human⁹: finis autẽ nec dependẽs aliquid a voluntate nec actionem aliquam exprimit. vñ dicere de actione a voluntate dependente: ꝙ nec dependet in ꝓpria bonitate ab actu interiori voluntatis aliquid annotatione dignum eſt: nõ ſic de fine: quoniam liquidum eſt. Ad id vero qd ꝯ ſcðm membrũ obiicit dr: ꝙ licet actus exterior in executione habeat bonitatem vtrãqȝ ex voluntate. Et voluntas ab obiectis: diſſimiliter tñ hoc fit: q2 bonitas ex fine deſcẽdit in actum interiorẽ voluntatis per ſe ⁊ formaliter. In actũ vo exteriorem in executiõe denominatiue tñ: bonitas vero ex gñe ⁊ circũſtantia ex obo deriuatur in actum interiorem denominatiue tñ: ⁊ per eum in actũ exteriorem formaliter: ſicut ex ſano in animali: denominat medicina ſana quia animal fit ſanum formaliter. vñ non eſt de vtraqȝ bonitate eadem ratio etiam in executiõe. Et ad hoc inſinuãdũ in lr̃a de ſcða bonitate dicit ꝙ voluntas ſm ꝙ in rõnẽ fert hʒ hãc bonitatem: quaſi non habeat ipſam ſimpliciter: ſed in ordine ad aliud: ſicut cãter accidit in hmõi denominationibus. Sed tũc inſurgit queſtio mota in 4⁰ dubio: quare bonitas vocata ex fine ineſt voluntas formaliter: ⁊ vocata ex obiecto nõ: precipue quum obiectũ etiã ſit finis voluntatis: ⁊ hec queſtio ſoluet in ſolutione quarti dubij. ℭ Ad tertium ergo dubiũ dicitur: ꝙ ſi poſſet ſeparari bonitas alicuius finis vt circũſtantie eſt a bonitate eiuſdem vt ſpecificans reſpectu eiuſdem actus. facile dici poſſet diſtinguẽdo ꝙ finis vt circũſtãtia ſpectat ad bonitatem actus exterioris ex gñe ⁊ circũſtantijs: finis autem vt ſpecificans ſpectat ad voluntatem: ⁊ ſic nõ eſſet implicatio dicere ꝙ bonitas ex fine in actu exteriori pẽdet ex voluntate: ⁊ ꝙ bonitas ex genere ⁊ circunſtantijs etiam finis non pendet ex voluntate: quia in prima ꝓpoſitione eſſet ſermo de bonitate ex fine ſpecificãte actum exteriorem formaliter ſumptũ. In ſcðo vero de bonitate ex fine ⁊ circũſtãtia eiuſdẽ materialiter ſumpti. Sed quia intelligi non põt ꝙ idẽ numero actus exterior moralis ſit talis materialiter ſumptus ex aliquo fine vt circunſtantia ⁊ nõ ſit talis formaliter ſumptus ex eodem fine vt ſpecificante: non eĩ ſi quis orat vt furet intelligi põt ꝙ oratio ſit mala ex furto circunſtante: ⁊ oratio vt volita ſit non mala ex furto ſpecificante. Et rurſus q2 finis vt finis licet adiunctus eſt circunſtantia actus exterioris moralis vt ex ſupradictis patet: ⁊ finis vt finis eſt obiectum proprium voluntatis: ideo dicendum eſt ꝙ bonitas ex fine ſiue circunſtante: ſiue ſpecificante media voluntate ad exteriorem actum pertinet: ita quod actus exterior non habet bonitatem ex fine circunſtante niſi dependente a voluntate: ⁊ bonitas ex fine deriuatur in actum interiorem voluntatis ſpecificatiue ⁊ formaliter: in actum vero exteriorem formaliter ſumptum idest vt ſtat ſub interiori: ſpecificatiue quoqȝ ſed ſecundario: in eundem autem materialiter ſumptum vt adiacẽs circunſtantia. Quum ergo comparatur bonitas actus exterioris ex fine ad bonitatem eiuſdem ex genere ⁊ circunſtantijs: intellige ex circunſtantijs manentibus pure circunſtantijs qualis non eſt circunſtantia finis. q2 vt ſuperius eſt dictũ tranſit in ſpecificãs: ⁊ conſequenter ſubſtãtiale.

luntatem. ℭ Ad ſcðm dicendum, ꝙ finis eſt prior in intentione, ſed eſt poſterior in executiõe. ℭ Ad tertiũ dðm, ꝙ forma ſm ꝙ eſt recepta in mãa eſt poſterior via gñationis ꝗ mãa lʒ ſit prior nã: ſʒ hʒ ꝙ eſt in cã agẽte eſt oib⁹ modis prior: voluntas aũt comparatur ad actũ exteriorem, ſicut cauſa efficiens: vñ de bonitas actus voluntatis eſt forma exterioris actus ſicut in cauſa agente exiſtens.

ℭ Utrum tota bonitas ⁊ malitia exterioris actus dependeat ex bonitate voluntatis. Articu. 2.

AD Secundum ſic procedit. Uidet ꝙ tota bonitas ⁊ malitia actus exterioris dependeat ex voluntate. dicitur enim Mat. 7. Non põt arbor bona malos fructus facere, nec arbor mala facere fructus bonos: per arborem autem intelligitur voluntas, ⁊ per fructum opus, ſm glo. ergo non põt eſſe ꝙ voluntas interior ſit bona. ⁊ actus exterior ſit malus, aut econuerſo. ℭ P̄. Augu. dicit in lib. retractationũ ꝙ non niſi voluntate peccatur. ſi ergo nõ ſit peccatum in voluntate, non erit peccatum in exteriori actu ⁊ ideo tota bonitas vel malitia exterioris actus ex voluntate dependet. ℭ P̄. Bonũ ⁊ malum de quo nunc loquimur ſunt differentie moralis actus. Differentie autem per ſe diuidunt genus ſm p̄hm in. 8. meta. cum igitur actus ſit moralis ex eo ꝙ eſt voluntarius, videtur ꝙ bonũ ⁊ malum accipit in actu ſolũ ex parte voluntatis.

Sed ꝯ eſt, ꝙ Aug. dt in li. ꝯ mediaciũ, ꝙ quedam ſunt q̃ nullo quaſi bono fine aut bona voluntate poſſunt bñ fieri.

Rñdeo Dðm, ꝙ ſicut iã dictũ eſt in exteriori actu põt conſiderari duplex bonitas vel malitia. Una ſm debitã mãm ⁊ circũſtãtias. Alia ſm ordinẽ ad finẽ. Et illa quidẽ q̃ eſt ſm ordinẽ ad finẽ tota dependet ex voluntate: illa autẽ q̃ eſt ex debita mãa vel circũſtãtijs depẽdet ex ratione. ⁊ ex hac depẽdet bonitas voluntatis ſm ꝙ in ipſam fertur. ℭ Eſt aũt cõſiderandum ꝙ ſicut. ſ. dictũ eſt, ad hoc ꝙ aliqd ſit malũ ſufficit vnus ſingularis defect⁹: ad hoc aũt ꝙ ſit ſimpliciter bonum non ſufficit vnũ ſingulare bonũ, ſʒ requiritur integritas bonitatis: ſi igitur voluntas ſit bona ⁊ ex obiecto ꝓprio: ⁊ ex fine, ꝯñs eſt actum exteriorem eſſe bonũ, ſed non ſufficit ad hoc ꝙ actus exterior ſit bon⁹, bonitas voluntatis que eſt ex intẽtione finis: ſed ſi voluntas ſit mala ſiue ex intẽtione finis, ſiue ex actu volito, conſequens eſt actum exteriorem eſſe malum.

Ad primũ Ergo dðm, ꝙ voluntas bona: prout ſignificat̃ p arborem bonam eſt accipienda ſm ꝙ habet bonitatem ex actu volito, ⁊ ex fine intento. ℭ Ad ſm dðm, ꝙ non ſolum aliquis volun

ℭ Super Arti. 2.

In titulo. 2. artic. ſtatim dubium occurrit quomodo poſt determinationem quod bonitas aliqua prius cõuenit actui exteriori quam voluntati: dubitari rite poteſt, an tota eius bonitas pendeat ex voluntate. Si enim prius actus conuenit ꝗ voluntati aliqua bonitas liquet ꝙ illa nõ pendet a voluntate. prius enim nõ dependet a poſteriori: ac per h̃ cõſtat ꝙ nõ tota bonitas actus exterioris pendet ex voluntate. Nulla ergo eſt hic rationabilis queſtio. ℭ Ad hoc dr ꝙ quia act⁹ exterior voluntarius claudit in ſe dependentiam a voluntate. Ideo ſtat ꝙ bonitas prius ſm naturã inſit ipſi actui humano exteriori quam voluntati: adhuc reſtat ambiguũ an etiã illa bonitas q̃ prius ei conuenit depẽdeat a voluntate: lʒ. n. prius non dependeat a poſteriori: qd tñ prius ineſt alicui põt dependere ab eo cui poſterius ineſt. Et eſt ſile ſi concluſo ꝙ ſanũ prius ineſt animali quã medicine quereretur an ſanitas animalis dependeat a medicina. ℭ Circa doctrinam in corpore eiuſdem ſecundi articuli traditam dubiũ occurrit quadruplex. Primo quia ſicut bonitas ex materia ⁊ circunſtantijs eſt ex rõne ita bonitas finis: neqȝ enim finis neqȝ actus quicunqȝ pertinet ad genus moris niſi vt ſtat ſub ordine rationis. Ratio ergo eſt cauſa ois bonitatis: vtraqȝ ergo bonitas debuit in rõnem reduci: ⁊ nõ altera in voluntatem ⁊ altera in rõnem vt in litera fit. ℭ Secundum dubium eſt: q2 aut hic ſermo eſt de actu exteriori abſolute aut vt eſt in exequutione. Si abſolute: quũ ſic preueniat voluntatem vt obiectum, nihil aliud eſt dicere ꝙ bonitas actus exterioris non eſt a voluntate ꝗ dicere ꝙ bonitas obiecti voluntatis nõ eſt a voluntate: ⁊ quum hoc commune ſit vtriqȝ voluntatis obo. ſ. fini ⁊ actui extrinſeco: debuit de vtroqȝ dici ꝙ nõ dependet a voluntate: ⁊ nõ diſpar iudiciũ proferri: vt in litera fit. Si autẽ vt eſt effectus voluntatis: quũ bonitas vtraqȝ ex obis ad actũ voluntatis, et ex actu voluntatis in actũ exteriorem imperatũ ⁊ factum deuenerit: par quoqȝ debuit proferri ſnĩa ꝙ vtraqȝ .ſ. eſt a voluntate dependente ab obiecto ſub ratione: ⁊ non ſicut in litera fit, altera tantum bonitas in voluntatem reduci. ℭ Tertiũ dubium eſt: q2 quũ vna circũſtãtia actũ actus exterioris ſit finis: oportʒ ꝙ bonitas actus exterioris ex gñe ⁊ circũſtantijs dependeat a voluntate: quia ab ea dependet bonitas ex fine vt in lr̃a dr. Eſt ergo implicatio dicere ꝙ bonitas actus exterioris ex fine dependet a voluntate: ⁊ ꝙ bonitas ei⁹ ex genere ⁊ circunſtantijs non dependet ex ea. Clauditur enim in hac bonitas ex fine. ℭ Quartũ dubium eſt directe ꝯ bonitatẽ actus exterioris in executiõe: quia quum reſpectu voluntatis obm ⁊ finis coincidãt: vt dictum eſt actus exterior obm voluntati oportet ꝙ ſit eius finis: ac p h̃ volũtas ſit bona ex eo ſicut ex fine. Et tunc ſic: bonitas ex fine in actu exteriori pẽdet tota ex volũtate: quia finis eſt obiectum ꝓpriũ volũtatis. Sed bonitas actus exterioris eſt bonitas ex fine: quia actus exterior obiectum ⁊ finis eſt voluntatis: ergo tota bonitas actus exterioris pẽdet ex voluntate: ⁊ idem eſt iudicium de vtraqȝ bonitate. ℭ Ad primũ horũ dicitur ꝙ hic non comparat̃ finis actui exteriori: vt argumentum credit. Sed comparat̃ bonitas vel malitia ex fine in actu exteriori inuenta, bonitati vel malitie ex genere ⁊ circunſtantijs in eodẽ exiſtenti. verbi grã in hoc actu vti re ſua qñ oportet ⁊c. ꝓpter bonũ patrie inuenit̃ duplex bonitas .ſ. ex fine: q2 ꝓpter bonum patrie ex gñe ⁊ circunſtantijs: q2 re ſua qñ opʒ ⁊c. ⁊ fit hic cõparatio earũ: ⁊ dicit̃ primo ꝙ bonitas ex fine in h̃mõi actu inuẽta pendet p ſe ex interiori actu voluntatis: q2 finis ex hoc ꝙ eſt ꝓprium voluntatis ſolius obum confert inter actus actui voluntatis primo bonitatem ſuã ita ꝙ voluntatis act⁹ eſt primo bonus tali bonitate: ⁊ p h̃ ſm talis bonitas conuenit cuicunqȝ cõuenit: ⁊ conſequẽter actus humanus exterior prefatus hʒ ꝙ ſit tali bonitate bonus ex actu interiori voluntatis. Dicitur ſcðo ꝙ bonitas ex genere ⁊ circunſtantijs in eodẽ actu inuẽta nõ pendet ex voluntate: q2 non ideo hic actus eſt ſic bonus quia velle ipſum eſt bonum: ſed econuerſo: ſed pendet ex rõne: inter potentias enim anime principia moralis bonitatis vel malitie ſunt ratio vel volũtas. Si ergo volũtas non eſt p ſe cauſa huius: relinquitur ꝙ rõ ſit. Et reuera rõ eſt principium nõ ſolũ humane ſʒ etiã omnis bonitatis ⁊ malitie moralis: q2 eſt principiũ totius eſſe moralis: ſed quia bo-

¶ Utrum bonitas ⁊ malitia ſit eadem exterioris ⁊ interioris actus. Articu. 3.

AD tertium ſic proceditur. Videtur ꝙ non eadem ſit bōitas vel malitia actus interioris voluntatis ⁊ exterioris actus. Actus enim interioris principium eſt vis anime interior apprehenſiua vel appetitiua. actus autem exterioris principium eſt potētia exequēs motum: vbi autem ſunt diuerſa principia actionis, ibi ſunt diuerſi actus: actus autem eſt ſubiectū bonitatis, vel malitie. non poteſt autem eſſe idem accñs in diuerſis ſubiectis. ergo non poteſt eſſe eadē bonitas interioris ⁊ exterioris actus. ¶ 2. Virtus eſt que bonum facit habentem, ⁊ opus eius bonum reddit: vt dicitur in. 2. ethi. ſed alia eſt virtus intellectualis in potentia imperante, ⁊ alia virtus intellectualis in potentia imperata. vt patet in principio ethi. ergo alia eſt bonitas actus interioris que eſt potentie imperātis. ⁊ alia eſt bonitas actus exterioris que eſt potentie imperate. ¶ 3. Cauſa ⁊ effectus idem eſſe non poſſunt: nihil enim eſt cauſa ſuipſius. ſed bonitas actus interioris eſt cauſa bonitatis actus exterioris, aut econuerſo: vt dictum eſt. ergo non poteſt eſſe eadem bonitas vtriuſqȝ.

Sed contra eſt, quod ſupra oſtenſum eſt quod actus voluntatis ſe habet vt formale ad actum exteriorem: ex formali autem ⁊ materiali fit vnum. ergo eſt vna bonitas actus interioris ⁊ exterioris.

Reſpondeo Dicēdū, ꝙ ſicut ſupra dictū eſt act' interior voluntatis ⁊ actus exterior, prout conſiderant in genere moris, ſunt vnus actus: cōtingit aūt qñqȝ actum qui eſt vnus ſubiecto hr̄e plures rationes bonitatis vel malitie, ⁊ qñqȝ vnā tantū. Sic ergo dicendum ꝙ quandoqȝ eſt eadem

¶ Ad quartum dubium: anteq̄ reſpōdeatur aduertendū eſt ꝙ qui querit de diuerſitate bonitatis in ipſo actu voluntatis ex fine ⁊ ex actu volito ſeu obiecto: ⁊ ꝯ hanc diuerſitatem arguit. Et hec diuerſitas dicitur conſiſtere in hoc ꝙ bonitas ex fine ineſt voluntati formaliter: bonitas autem ex actu volito ineſt ipſi voluntati denoīatiue ꝓpter rōnem ſupradictā. ſ. quia inter act' bonitas ex fine primo ſaluatur in volūtatis actu cui' finis eſt proprium obm̄. bonitas autē ex materia ⁊ circunſtantiis primo ſaluaꝛ in ipſo actu exteriori. Quia ergo hec ſunt connexa. pmo videndū quare finis bonificat volūtatem formaliter: ⁊ act' volitus qui eſt etiā finis: quia obm̄ ⁊ finis reſpectu volūtatis eſt idem nō bonificat ipſam formaliter ſed denoīatiue. Et ſic deinde ſoluetur ſatiſfiet q̄ſito. Di ꝙ qui vt in arti. 2. q. p̄cedentis dictū ē: bōna bonitas actus interioris volūtatis ex obō ⁊ fine ꝑ accñs inuenitur in eodē: ideo bonitas ex fine q̄ concurrit ꝑ ſe ineſt formaliter bonitas aūt ex obiecto denominatiue. Sed hec rñſio peccat ſm̄ nō cauſam vt cauſam: ex hoc enim ꝙ differentie duarū bonitatū in actu interiori volūtatis eſt ꝑ accñs: non ſequitur ꝙ vtraqȝ ſm̄ ſe aut altero inſit denominatiue eidē: ſtat enim ꝙ diſtinctio earū concurrat per accñs in eodē: ⁊ tamen vtraqȝ ſecundū ſe inſit: ſicut ſtat cōcurſum creditoris ⁊ debitoris in eandem plateā eſſe per accñs et tamē iter vtriuſqȝ ſm̄ ſe ad illum locū eſſe. Dicitur aūt ꝙ qꝛ actus exterior in caſu propoſito nō concurrit ſub rōne finis, ſed obi. licet ſit finis: vno diſtinguitur ꝯ finem: quā dicitur bonitas ex fine: ⁊ bonitas ex obō: ⁊ ſola bonitas ex fine ſit formaliter in volūtate qꝛ ſola eſt ex ꝓprio obō vt ſic. ideo bonitas in actu interiori voluntatis ex fine eſt formaliter ⁊ ex obō eſt denominatiue. Et ſecundum hoc oportet dicere ꝙ qñ actus exterior eſt finis dat bonitatē actui interiori formaliter: qñ vero eſt obm̄ tantū dat bonitatē interiori actui denominatiue. Vbi. g. ſi q̄s vult fornicari non propter aliū adiunctū finem, actus interior voluntatis erit in ſpē fornicationis formaliter: qꝛ fornicari eſt finis. Si q̄s vero vult fornicari ꝓpter furari: tūc actus interior volūtatis erit in duabus ſpeciebus. ſ. in ſpē furti formaliter: in ſpē vero fornicationis denominatiue: ſed qꝛ ſuperius dictū eſt ꝙ volūtas in qḋcūqȝ fert: aut fertur ſub rōne finis aut ꝓpter finem: ⁊ quando fert in ꝓpter finem fertur formaliter in finem: ideo non cōſonat dicere ꝙ actus exterior in caſu poſito nō eſt volitus vt finis ſed vt obm̄ tñ: oportet eni vt ſit finē vel propter finē eſſe volitum: ſed nō propter finē tm̄ quia etiā ſcḋm ſe propter ꝓpriā bonitatē eſt volitus vnde ⁊ in propria reponit ſpē actum interiorē volūtatis. licet denoīatiue. Ergo. Et confirmatur qꝛ in. 2. ar. p̄cedentis q̄ōnis vbi dī ꝙ non differt in volūtate bonū ex obō ⁊ ex fine ⁊ obō: ex pꝛeſſe obm̄ ipſum vocatur finis: quā ſubditur niſi ſicut finis dependet ex fine. Aliter ergo diſtinguendo de fine ⁊ ſubfine: ⁊ quod quando quis vult fornicari vt furet, furtū eſt finis, fornicatio vero ſubfinis: ⁊ ꝙ finis facit actum interiorem formaliter talē: ſubfinis aūt denoīatiue. Sed hec rñſio non ſatiſfacit: quoniam ex diſtōne ſubfinis a fine nihil aliud apparet ſequi niſi ꝙ finis principalem locū tenet, ⁊ ſubfinis ſecundarium: ac per hoc ſi finis bonificat formaliter actum interiorē voluntatis: quum ſubfinis claudat infra latitudinem finis: etiam ipſe bonificabit eundē formaliter licet ſecundario. Aliter ergo occurrit dicendum. Ad cuius euidentiam nota tria. Primum eſt ꝙ ſicut ſunt duo genera humanorum actuum. ſcȝ actus interior voluntatis: ⁊ actus voluntatis exterioris ita dantur duo ꝓpria bonificatiua actuum formaliter. ſ. finis ⁊ mr̄ia cū circūſtantiis. Et finis quidē vt ſic bonificatiuus eſt interioris actus volūtatis: ita ꝙ ipſe primo eſt formaliter bonus ex fine: materia autē cum circunſtantiis bonificatiua eſt actus exterioris volūtarii: ita ꝙ ipſe primo eſt formaliter bonus ex materia ⁊ circunſtantiis. Scḋm eſt ꝙ licet multipliciter contingat bonitatē deriuari ex vno in aliud putā ſicut ex fine vel obō ſeu mr̄ia circa quam, vel circūſtantia vel actiōe. In ꝓpoſito dupl'r cōtingit bonitatem actus deriuari in aliū actum: vno mō vt ſic: ita ꝙ qꝛ talis actus inquantū actus eſt bonus, ideo ille ali' actus inquantū actus eſt bonus. Alio modo vt alter eorum vel vterqȝ induit rationem finis vel obiecti cuiuſuis alterius. Differentia autem inter has duas deriuatiōes eſt: ꝙ prima deriuatio vt dño Thome placet in calce ſequentis articuli eſt ſm̄ denominationem tantū: ita ꝙ nec act' exterior ab interiori: nec interior ab exteriori ſit bonus formaliter ſed denoīatur iō bonus, qꝛ eſt ab illo aut ad illum. Scḋa autē deriuatio q̄ eſt a fine (qꝛ de alijs nō eſt cura p̄ñs) ſcḋm formalem eſt inheſionē bonitatis. vñ quā quis vult fornicari vt furet. l. ȝ furtum ſit actus exterior: quia tn̄ cōcurrit ad actū interiorem voluntatis vt finis qualificat eum formaliter ⁊ reponit in ſpē furti formaliter. Tertiū eſt ꝙ ratio finis boni vel mali, ⁊ actus boni vel mali inueniuntur ſeparate ⁊ coniuncte. Separate quidem: ꝙ. ſ. eſt finis ⁊ nō actus: vt quā quis vult deū eſſe ⁊ econuerſo ꝙ eſt actus ⁊ non finis. vt quum quis vult actū indifferentē: puta leuare feſtucam de terra: vel volitū niſi ꝓpter finē: vt proiectionē mercium in mare. Coniuncte vero ita ꝙ fini coniungit actus: ſicut quum quis vult fornicari propter furari. furari eīt tunc habet primo rōnem finis cui ſubſeruit actus fornicandi: vel actus coniungitur finis ſicut in exēplo poſito fornicari tenet primo rationem actus cui coniungitur rō finis. Dum non ſolum ille vult incurrere malum furti. ſed etiam malum fornicationis qui ꝓpter furtum nō incurreret malum inceſtus interius: hoc eſt ſignum eſt ꝙ vult vel horret etiā malitiā act' ſolus ſecūdi ſ. ergo eſt velle illum vt finē. Ex his aūt dī ad motū dubiū ꝙ ſermo dicens ꝙ finis qualificat formaliter actū interiorē volūtatis actus aūt exterior denominatiue tm̄ intelligendus eſt formaliter. inquātū finis. ⁊ inquantum actus. cū quo tamen ſtat ꝙ actus exterior vt finis qualificet voluntatis actum interiorem formaliter ſicut act' exterior rationem habent finis principalis ſiue ſecūdarii. vnde ſtat nō inconueniens ꝙ in exemplo poſito ſcȝ quum quis vult fornicari vt furet ꝙ furti malitia ex fine ⁊ circūſtantiis deriuetur formaliter in actū interiorem volūtatis inquantum habet rōnē finis. ⁊ nō deriuet in eundē niſi denoīatiue inquantū habet rationem actus: ita non inconueniens ꝙ fornicationis malitia ex genere ⁊ circūſtantiis: inquantum habet rationē actus non deriuetur in actum interiorem voluntatis niſi denominatiue: inquantum habet quandam finis rationem deriuetur in eundem formaliter. Et ſic quum idem eſt actus ⁊ finis omnino vt cum vult quis fornicari non propter aliū finem ⁊c. actus interior voluntatis ex fornicatione vt habet rationem finis eſt malus formaliter. Et ex eadem vt habet rationem actus eſt malus denominatiue. Stat ergo ſolutio in formali quod actus volitus inquantum actus. ⁊ inquantum finis diſtinguendus eſt: ⁊ quod de ipſo inquantum actus verificatur quod aliter bonificat. ⁊ aliter ⁊ aliunde eſt bonus. Et ſecundum hoc patet quod non eodem modo tota bonitas actus exterioris in executione cōparatur ad voluntatem: ſed ſola illa que ex fine eſt a voluntate pendet: reliqua enim a ſeipſo per voluntatem deſcendit in ſeipſum in executione. ⁊ ſic omnia conſonantiſſimo vt in ſequentibus huius queſtionis patebit non videtur poſſibile ſaluare doctrinam autoris de identitate ⁊ diuerſitate ⁊ de additione bonitatis ⁊ malitie actus exterioris ad interiorem niſi ſic eam intelligendo.

¶ Super Artico. 3.

IN titulo articuli tertii eiuſdem vigeſime queſtionis: queſtio eſt de identitate numerali ⁊c. ¶ In corpore eiuſdem articuli aduerte duo. Primum eſt dupliciter aliqua accidentia diſtinguuntur numero ſcilicet vel propter numerationem ſubiecti: vt albedo in ſorte ⁊ platone. vel propter numerationem eſſentie: vt albedo ⁊ dulcedo in eodem pomo. Et propterea littera intendens quod vtraqȝ bonitas eſt vnius ⁊ vtriuſqȝ extra: ⁊ ponens quod vterque actus eſt vnus actus in genere moris: vult ꝙ qñqȝ ſit vna numeroſitate ſubiecti ⁊ eſſentie: qñqȝ due numeroſitate eſſentie: nō ſubiecti: qꝛ vterqȝ actus eſt vnum ſubiectū numero ſm̄ eſt ꝙ hinc expreſſe, vt reſpōſio ad tertiū manifeſtat habes quod deriuatio bonitatis vel malitie ex actu in actū nō eſt formalis ſed denominatiua tantum. Sed ſunt hic plura dubitatiōe digna. Primū eſt: ſi actus exterior ⁊ interior ſunt vnus actus ⁊ vnū ſubiectū numero in genere moris: quorſum tanta q̄ſtio de pluralitate dependentia ⁊ cauſalitate bonitatis ⁊ malitie moralis vnius ab altero: hec enī quum diuerſitatē ſupponant ꝗ accidens ad moralem doctrinā ſpectare videtur. Secundum eſt: qꝛ authoꝛ diminutus videtur: bonitas enim actus exterioris tripliciter ſe habet ad bonitatem actus interioris. Primo vt habens eandē bonitatē: vt potio amara. Secūdo vt habens aliam ſcḋm ſe: vt bene epulari propter ſanitatem. Tertio vt habēs ex ſe ⁊ non ex alio fine: vt quum actus exterior propter ſe eſt volitus puta contēplatio vel adulteriū. hic enim tertius modus in littera nō ponitur ⁊ tamē frequentiſſimus eſt dum volumus actus virtutū vel vitioꝛū non propter aliū finem. Tertiū eſt: qꝛ voluntaria videtur doctrina autoris quo ad hoc quod deriuatio bonitatis vel malitie actus ab actu nō eſt ſecundū formam vt calidum deriuatur et calido: ſed ſm̄ denominationē vt ſanū denominatur in alio a ſano in animali. Quartū eſt circa ipſam concluſionem contra quā arguit Scotus in quol. q. 18. tripliciter ꝓbando quod non eſt eadem bonitas vel malitia actus interioris ⁊ exterioris. Primo autoritate Augu. 13. de tri. dicētis: quod male volēdo miſer eſt magis quam eſſet ſi nihil eorū que perperam voluit habere potuiſſet. Secundo ratione: quia alia eſt integritas requiſitorum ſm̄ rationem rectam ad bonitatē actus interioris: ⁊ alia requiſitorum ad bonitatem actus exterioris. ergo. Tertio eadē ratione: quia nihil eſt cauſa, mediū, ⁊ ratio ſuipſius: ſed actus interior bonus ⁊ exterior bonus ſe habent in bonitate vt cauſa ⁊ cauſatum: vt immediatum ⁊ mediatum ⁊ huiuſmodi. ergo. Quarto arguit contra idem Grego. de Arimino in lib. ſententiarum. Actus exterior eſt malus ⁊ non eſt illud malum quod eſt actus interior. ergo ſunt duo mala. probatur minor: quia adulterium non eſt velle adulte

terori: nec homicidium eſt velle hoīem occidere: ⁊ ſic de aliis ſunt etiã apud Capreolũ in. 42. di. 1. multa q̃ vide ibi: ex his eſt ſolutio ſatiſfactũ credim⁹.
¶ Ad primũ horum dr: ꝙ ſicut in naturalibus qđ vnum numero conſtat ex pluribus nõ per accñs nec fruſtra querit qđ ex quo in alterũ redundat: vt pʒ in compoſitis ex mã ⁊ forma: ita in moralibus: lʒ actus imperãs ⁊ imperatus ſint vnus numero actus non vt ſimplex ſed vt cõpoſitus non fruſtra nec per accidens queritur quid ex quo procedat.
¶ Ad ſcđm dicit ꝙ hec obiectio teſtat illã eſſe autoris mentem quã in ꝑcedẽn articulo diximus ſcʒ ꝙ diſtinctio bonitatis ex fine ⁊ aliena intelligitur formaliter. i. in ꝓpria finis ⁊ in ꝓprium actus: ꝓpter eã enim non oportuit tertiũ membrũ in litera poni, ſʒ ſub ſecũdo membro cõprehenditur: qñ eñ actus exterior eſt ſm ſe bonus vl̃ qñ qs vult fornicari nõ propter aliũ finẽ: malitia actus interioris et exterioris eſt alia ⁊ alia nõ ſpecie ſʒ numero, ita qđ act⁹ interior voluntatis eſt malus formaliter ꝓpria malitia fornicationis quã habet ex fornicatione vt finis ⁊ actus exterior eſt malus etiã formaliter ꝓpria malitia fornicationis quã hʒ vt actus ex genere ſuo.
¶ Ad tertiũ dr ꝙ doctrina hec non eſt voluntaria: ſed in litera tangitur eius fundamentum: qr. ſ. qñ aliqđ dicit tale ex ordine ad aliud dicit denominatiue: ⁊ non opʒ dici formaliter. Qđ eñ habet aliqđ in ſe formaliter dicitur tale ſecũdũ ſe ipſum vt patet inductiue. Cõſtat autem ꝙ actus interior voluntatis dicit bonus ex actu exteriori in ordine ad ipſum. Dicitur enim velle furari malum: qr eſt ad malum. Et ſimiliter actus exterior dicitur ex actu interiori malus in ordine ad ipſum: dicitur eñ actio manus qua furatur mala, quia ordinatur a mala voluntate. vnde quum multiplicare entia ſine neceſſitate non ſit rationabile: ⁊ ordo ſit manifeſtus adinuicem: ⁊ ſufficiat ad ſaluandũ eorum bonitates ⁊ malitias ſuperfluum eſt ponere quod etiam ſit deriuatio formalis vt caloris a calore. Et confirmatur qr ſi in deriuatione cõditionum huiuſmodi actus ab actu ponat deriuatio formalis oportebit eadem ratione poſtmodum dicere: cum actus vnius virtutis imperatur ab alia puta fortitudinis a charitate vt in martyribus: qđ a charitate in voluntate deriuatur charitas in aliã in actum exteriorem: ⁊ ſimilia que abſurda ſunt. Iace ergo fundamentum hoc ꝙ deriuatio bonitatis ⁊ malitie, ⁊ talis bonitatis ⁊ talis malitie in actu ab actu, vt ſic eſt non formalis ſed denominatiua, ſeu non per modum vniuocationis, ſed attributionis: ⁊ ex eo illuceſcent tibi multa moralia: ⁊ hoc bene nota.
¶ Ad quartum vero dubium rñdendo dicitur ꝙ ex autoritate illa Aug. nihil aliud dicitur niſi forte ꝙ exterior actus addit ⁊ facit hominem peiorem: qđ qn aliter verum ſit in ſequẽti patebit articulo. Primo vero rõ non concludit vẽr: quod omnis bonitas exterioris actus ſit alia ab omni bonitate interioris actus ſed ꝙ aliqua: quod gratis concedimus ꝙ ſi de omni eſt intentio opʒ probare. Conſtat eñ ꝙ eadem eſt integritas requiſitoꝝ ad bonitatem ex fine actus voluntatis interioris ⁊ exterioris: licet diſſimiliter ad vtrunque ſe habeat integritas illa vt patet quum aliquis vult propter finem aliqđ nullo alia ratione moraliter bonum niſi propter finem. Et hec loquendo de his actibus in genere moris: licet forte impoſſibile ſit in genere nature eadem vtriqʒ conuenire: quod forte Scotum decepit. Secunda autẽ ratio eiuſdem ex malo intellectu poſitionis noſtre ꝓcedit: non eñ dicimus ꝙ eadem numero bonitas ſit cauſa ⁊ cauſata ſed dicimus ꝙ ſicut ſanitas vna numero non diuerſificatur in animali medicina ⁊ vrina. Et cum hec a ſanitate animalis denominatur ſanitas in vrina ⁊ medicina: ita dicimus quod eadem numero eſt bonitas vtriuſqʒ actus: ⁊ quod ex altero in alterum deriuatur ſecundũ denominationem. vnde concedendo ꝙ idem non eſt cauſa nec ratio mediandi ſuis

bonitas vel malitia interioris actus ⁊ exterioris: quãdoqʒ alia ⁊ alia. Sicut enim dictũ eſt predicte due bonitates vel malitie. ſ. interioris ⁊ exterioris actus adinuicẽ ordinantur. contingit autem in his que ad aliud ordinantur, quod aliquid eſt bonum ex hoc ſolum ꝙ ad aliud ordinatur: ſicut potio amara ex hoc ſolo eſt bona qđ eſt ſanatiua vnde nõ eſt alia bonitas ſanitatis ⁊ potionis, ſed vna ⁊ eadem. Quãdoqʒ vero illud quod ad aliud ordinatur habet in ſe aliq̃ rõnem boni etiam preter ordinem ad aliud bonũ ſicut medicina ſaporoſa habet rationem boni delectabilis preter hoc qđ eſt ſanatiua. ¶ Sic ergo dicendum, quod quando actus exterior eſt bonus vel malus ſolum ex ordine ad finem: tunc eſt omnino eadem bonitas ⁊ malitia actus voluntatis que per ſe reſpicit finem ⁊ actus exterioris, qui reſpicit finẽ mediante actu voluntatis. cum autem actus exterior habet bonitatem vel malitiam ſcđm ſe. ſ. ſecundum materiam vel circũſtantiam: tunc bonitas exterioris actus eſt vna ⁊ bonitas volũtatis q̃ eſt ex fine eſt alia, ita tñ ꝙ bonitas finis ex volũtate redũdat in actum exteriorẽ, ⁊ bõitas malitie ⁊ circũſtãtiaꝝ redũdat in actũ voluntatis ſicut iã dictũ eſt.

Ad primũ Ergo dicẽdũ, ꝙ rõ illa ꝓbat ꝙ act⁹ interior ⁊ exterior ſunt diuerſi ſm genus nature. ſʒ tñ ex eis ſic diuerſis conſtituitur vnum in genere moris, vt ſupra dictũ eſt. ¶ Ad ſcđm dicẽdum, qđ ſicut dicit in. 6. ethi. Uirtutes morales ordinãtur ad ipſos actus virtutũ qui ſunt quaſi fines. prudẽtia autem que eſt in ratione ad ea que ſunt ad finem, ⁊ ꝓpter hoc requiruntur diuerſe virtutes: ſed ratio recta de ipſo fine virtutum nõ habet aliã bonitatem quã bonitatẽ virtutis ſm quod bonitas rationis participatur in qualibet ꝟtute. ¶ Ad tertiũ dicẽdũ, ꝙ quando aliquid de vno deriuatur in alterũ ſicut ex cauſa agente vniuoca: tũc aliud eſt quod eſt in vtroqʒ: ſicut cũ calidũ calefacit, alius numero eſt calor calefacientis ⁊ calor calefacti: lʒ idem ſpẽ. Sed qñ aliquid deriuatur ab vno in alterũ ſm analogiam vel ꝓportionem, ⁊ tunc eſt tãtũ vnũ numero: ſicut a ſano qđ eſt in corpore animalis deriuat ſanũ ad medicinã ⁊ vrinam, nec alia ſanitas eſt medicine ⁊ vrine q̃ ſanitas aĩalis quã medicina facit ⁊ vrina ſignificat. ⁊ hoc modo a bonitate volũtatis deriuatur bonitas actus exterioris: ⁊ ecõuerſo ſcilicet ſecundum ordinem vnius ad alterum.

¶ Utrũ actus exterior aliq̇d addat de bonitate ⁊ malitia ſupra actũ interiorẽ. Arti. 4.

Ad Quartũ ſic ꝓceditur. Uidetur ꝙ exterior actus nõ addat in bonitate vel malitia ſupra actum interiorem dicit enim Chryſo. ſuper Mat. Uoluntas eſt que aut remuneratur pro bono, aut condemnatur pro malo. opera autem teſtimonia ſunt voluntatis. non ergo querit deus opera propter ſe, vt ſciat quomodo iudicet, ſed propter alios: vt omnes intelligãt quia iuſtus eſt deus: ſed malum vel bonum magis eſt eſtimandum ſecundum iudicium dei quam ſecundum iudicium hominum. ergo actus exterior nihil addit ad bonitatem vel malitiam ſuper actum interiorem. ¶ Preterea. Una ⁊ eadem eſt bonitas interioris ⁊ exterioris actus vt dictum eſt: ſed augmentũ fit per additionem vnius ad alterum. ergo actus exterior non addit in bonitate vel malitia ſuper actum interiorem. ¶ P̃. Tota bonitas creature nihil addit ſupra bonitatem diuinam: quia tota deriuatur a bonitate diuina: ſed bonitas actus exterioris quandoque tota deriuatur ex bonitate actus interioris: quandoque autem econuerſo vt dictum eſt: non ergo vnum eorum addit in bonitate vel malitia ſuper alterum.

Sed cõtra Omne agens intẽdit conſequi bonũ ⁊ vitare malũ. ſi ergo per actuʒ exteriorẽ nihil ad

ipſius negatur ſequela. ergo alterius bonitati: qr eſt ſophiſma conſequentis: oportet dicere, ergo alterius bonitate vel proportionis vel attributionis ad ſe. vnde bonitas actus interioris eſt cauſa bonitatis exterioris. i. proportionis actus exterioris ad bonitatem interiorem ⁊ econuerſo: ⁊ ſic de aliis attributionibus ſm quas deriuatur denominatio. Ad id qđ affertur ex Greg. ſi non ſtat vis in verbis negatur ſequela. non enim vʒ vrina eſt ſana ⁊ animal eſt ſanum, ⁊ vrina ſana non eſt aial ſanũ neqʒ econuerſo: ergo ſunt due ſanitates: quia ſtat numerus habẽtiũ diuerſimode cũ vnitate numerali: rei habite. dixi autem ſi non ſtat vis in verbis qr poteſt formari argumentum in adiectiuis ⁊ ſubſtãtiuis: ⁊ ſi in his ſtat vis iam ſcis ex prima parte ꝙ nomina ſubſtãtiua nõ plurificantur ſine plurificatiõe forme ſed de rebus nunc eſt queſtio. Poteſt quoqʒ diſtingui minor ⁊ dici ꝙ quum dicitur ⁊ hoc malũ nõ eſt illud materialiter qđ eſt verũ: formaliter autem falſum: qr licet act⁹ exterior malus nõ ſit interior malus: nec econuerſo. Malius tamen vnus eſt malitia alterius: ſicut ſanitas alalis eſt ſanitas vrine.

ſ. q. 24. arti. 3. c. Et 21ᵉ. q. 76. ã. 4. ad. 2. Et. 2. di. 40. ã. 3. Et mal. q. 2. ã. 2. ad. 8.

¶ In reſponſione ad ſecũdum eiuſdem tertii articuli aduerte ꝙ quia argumẽtũ tendebat ad hoc: vt qr due virtutes exiguntur ad bonificandũ hos duos actus ſingula ſingulis referendo: idea due eſſent eorum bonitates. Quelibet enim virtus bonificat actum ſuum. Reſponſio primo percutit radicem: ⁊ intendit qđ non propter diuerſitatem inter actum interiorem ⁊ exteriorẽ opus eſt diuerſa virtute. ſ. moralẽ ⁊ intellectuali: ſed propter diuerſitatem finis ⁊ eius qđ eſt ad finem. nam moralis in fine: intellectualis vero in his que ſunt ad finem perficit. Deinde qr ad quẽlibet actum virtutis concurrit bona ratio ⁊ bonus appetitus: quoaʒ primum ſpectat ad virtutem intellectualem: ſecundum ad moralem: ⁊ hoc erat materia argumenti. Ideo ſubdit ꝙ bonitas moralis recte rationis de ipſo fine virtutum idest de eodem de quo eſt virtus moralis nõ eſt alia a bonitate morali ipſius virtutis moralis: ac per hoc actus pendens ex recta ratione ⁊ recto appetitu non propterea habet duas bonitates morales: quomodo autem et quare hoc ſit ſubiungitur dicendo: ſecundum quod bonitas rationis participatur in qualibet virtute idest ideo nõ eſt diſtincta bõitas moralis vtriuſqʒ quia in qualibet virtute participatur bonitas rationis. Et ſcito quod lʒ bonitas determinans rationem quum dicitur bonitas rationis participatur dupliciter intelligi poteſt. Primo in ſeipſa ratione vt eſt res cuius pars capitur. Et ſic non ſignificat bonitatem moralem formaliter: ſed bonitatem intellectualẽ formaliter. Rectitudo enim rationis que eius eſt bonitas non moralis ſed intellectuale bonum eſt formaliter: primordialiter autem ⁊ cauſaliter bonitas eſt moralis. ſecundo in ipſis participantibus vt eſt pars capta. Et ſic eſt bonitas moralis: imo pars omnis bõitas moralis ⁊ cauſa in omnibus virtutibus moralibus: quocunque modo intelligatur hec litera non refert. Semper enim verum eſt quod non eſt alia bonitas moralis: ⁊ quod ratione participationis ipſius in quamlibet coincidit virtutem moralem.

¶ Super Artic. 4.

In titulo articuli quarti eiuſdem queſtionis aduerte: quod hic directe queritur de actu exteriori vt eſt in rerum natura.
¶ In artic. 4. eiuſdem 20ᵉ. queſtio. tripliciter dubitatur. primo circa primum membrum. ſcilicet quod actus exterior nihil addat bonitatis ſ. actum interiorem quo ad bonitatem que eſt ex fine. Manifeſte enim contradicit veritati: ⁊ ſecundo membro: quoniam ſi quis fornicari vult vt furetur: ⁊ deinde per fornicationem peruenit ad furtum intentum, certum eſt quod ſicut iſte peior eſt factus fornicando, ita peior factus eſt furando: furtum autem eſt

dicitur de bonitate vel malitia: fruſtra qui habet bonam voluntatem vel malã facit opus bonum, aut deſiſtit a malo opere, quod eſt inconueniens.

Rñdeo Dicendum, quod ſi loquamur de bonitate exterioris actus quam habet ex bonitate finis, tũc actus exterior nihil addit ad bonitatem: niſi cõtingat ipſam voluntatem ſecundum ſe fieri meliorem in bonis, vel peiorem in malis. quod quidem videtur poſſe cõtingere tripliciter. Uno modo ſcḋm numerũ: puta cum aliquis vult aliquid facere bono fine vel malo, ⁊ tũc quidem non facit, poſtmodum autem vult ⁊ facit, duplicatur actus volũtatis. ⁊ ſic fit duplex bonum vel duplex malum. Alio modo quãtum ad extenſionẽ: puta cum aliquis vult facere aliquid bono fine vel malo, ⁊ propter aliquod impedimentũ deſiſtit, alius autẽ continuat motum voluntatis quouſque opus perficiat, manifeſtũ eſt quod huiuſmodi voluntas eſt diuturnior in bono vel malo. ⁊ ſcḋm hoc eſt peior vel melior. Tertio ſcḋm intentionem. ſunt enim quidam actus exteriores qui inquantũ ſunt delectabiles vel penoſi nati ſunt intendere voluntatẽ vel remittere. cõſtat autem quod quanto voluntas intentius tendit in bonum vel malum, tanto eſt melior vel peior. ¶ Si autẽ loquamur de bonitate actus exterioris quam habet ſcḋm materiam ⁊ debitas circũſtantias, ſic comparatur ad voluntatem vt terminus ⁊ finis: ⁊ hoc modo addit ad bonitatem vel malitiam volũtatis: quia omnis inclinatio vel motus perficitur in hoc quod conſequitur finem vel attingit terminum. vnde non eſt perfecta voluntas niſi ſit talis que opportunitate data operetur. Si vero poſſibilitas deſit voluntate exiſtente perfecta vt operaretur ſi poſſet: defectus perfectionis que eſt ex actu exteriori eſt ſimpliciter inuoluntarium. Inuoluntarium autem ſicut non meretur penam vel premium in operando bonum aut malum, ita non tollit aliquid de premio vel de pena ſi homo inuoluntarie ſimpliciter deficiat ad faciendum bonum vel malum.

Ad primũ Ergo dicendum, quod Chryſo. loquitur quãdo voluntas hominis eſt cõſummata, ⁊ nõ ceſſat ab actu niſi propter impotentiã faciendi. ¶ Ad ſecundũ dicendum, quod ratio illa procedit de bonitate actus exterioris quã habet a bonitate finis. ſed bonitas actus exterioris quam habet ex materia ⁊ circũſtantijs eſt alia a bonitate voluntatis que eſt ex fine, nõ autẽ alia a bonitate voluntatis quã habet ex ipſo actu volito ſed cõparatur ad ipſam, vt ratio ⁊ cauſa eius ſicut ſupra dictũ eſt. ¶ Et per hoc etiã patet ſolutio ad tertiũ.

¶ Utrũ euẽtus ſequẽs aliquid addat de bonitate vel malitia ad exteriorẽ actũ. Art. 5.

Ad Quintũ videtur quod euentus ſequens addat ad bonitatem vel malitiã actus. Effectus enim virtute preexiſtit in cauſa, ſed euẽtus conſequuntur actus ſicut effectus cauſas. ergo virtute preexiſtũt in actibus. ſed vnũquodque ſcḋm ſuã virtutẽ iudicatur bonũ vel malum: nam virtus eſt que bonũ facit habentem: vt dicitur in 2. ethic. ergo euentus addunt ad bonitatẽ vel malitiã actus. ¶ P. Bona que faciunt auditores ſunt effectus quidã conſequentes ex predicatione doctoris. ſed huiuſmodi bona redundant ad meritum predicatoris, vt patet per id quod dicitur Phil. 4. Fratres mei chariſſimi ⁊ deſideratiſſimi, gaudium meũ, ⁊ corona mea: ergo euẽtus ſequens addit ad bonitatem vel malitiã actus. ¶ P. Pena nõ additur niſi creſcente culpa: vñ dicitur Deutero. 25. pro menſura peccati erit ⁊ plagarũ modus. ſed ex euẽtu ſequente additur ad penam: dicitur enim Exo. 21. quod ſi bos fuerit cornupeta ab heri ⁊ nudiuſtertius, ⁊ conteſtati ſunt dominum eius, nec recluſit eum, occideritque virum aut mulierem: ⁊ bos lapidibus obruetur, ⁊ dominum illius occidant. nõ autẽ occideretur ſi bos nõ occidiſſet hominem etiam nõ recluſus. ergo euentus ſequẽs addit ad bonitatem vel malitiam actus. ¶ P. Si aliquis ingerat cauſam mortis percutiẽdo vel ſententiã dando, ⁊ mors nõ ſequatur, non contrahitur irregularitas. contraheretur autẽ ſi mors ſequeretur. ergo euentus ſequens addit ad bonitatem vel malitiam actus.

Sed Cõtra. Euẽtus ſequẽs nõ facit actũ malũ qui erat bonus nec bonũ qui erat malus: puta ſi aliquis det eleemoſynam pauperi, quo ille abutatur ad peccatũ, nihil deperit ei qui eleemoſynam facit: ⁊ ſimiliter ſi aliquis patienter ferat iniuriã ſibi factã, nõ propter hoc excuſatur ille qui fecit. ergo euentus ſequens non addit ad bonitatẽ vel malitiam actus.

Rñdeo Dicendum, quod euentus ſequens aut eſt precogitatus, aut nõ. Si eſt precogitatus, manifeſtũ eſt quod addit ad bonitatẽ vel malitiam: cũ enim aliquis cogitans quod ex opere ſuo multa mala poſſunt

---

actus exterior: ⁊ actus interior voluntatis eſt ex eo malus malitia que eſt ex fine. ergo quo ad malitiam que eſt ex fine actus exterior addit in malitia ſupra malitiã actus interioris. ¶ Secundum dubiũ eſt circa ſecundũ membrũ ſcilicet voluntas quantum ex ſe eſt parata. ſed propter impotentiam ceſſans ab opere ſit perfecta ac ſi operaretur. Et eſt ratio dubij: quia author vocat eam perfectam ⁊ conſummatam. Et rurſus ponit in ea defectum perfectionis que eſt ex actu exteriori.

¶ Tertium dubium eſt circa illud quod dicitur ſcilicet quod inuoluntarius defectus a faciẽdo nõ tollit aliquid de premio vel pena. hoc eñ patet eſſe falſum tam apud diuinũ quam apud humanum iudicium. martyr enim ſola voluntate ſubbundans propter defectũ exterioris martyrij perdit aliquid de premio: quia caret aureola: ⁊ ſimiliter qui ſimiliter voluit percutere clericũ caret pena excommunicationis: ⁊ qui voluit occidere: caret pena mortis. Quarto loco eſſent forte alterius iudicio adducende obiectiones recitate a capreolo in 4 2. diſt. 1. Sed quoniam ſolutis his apparebit aut ſolutio aut impertinentia earum omitto.

¶ Ad euidentiam horum recolito primo quod ſicut ſanum in vrina non addit aliquid ſanitatis ſupra ſanitatem animalis: ita bonum ex fine in actu exteriori nihil bonitatis addit ſupra bonum actum interiorẽ voluntatis. ⁊ ratio vtrobique eſt eadem: quia denominatiuum extrinſecum nihil de nouo addit ſupra denominatiuũ formale. vñ ex hoc quod author poſuit quod bonitas ex fine eſt formaliter in ſolo actu interiori: oportet conſequenter dicere quod actus exterior nihil bonitatis illius addit: quoniam tali bonitate bonus eſt quaſi extrinſeca denominatione. Et quia ſi affirmatio eſt cauſa affirmationis negatio erit cauſa negationis, ⁊ econuerſo. Ideo ſcḋm bonitatem quã habet actus interior voluntatis ex actu exteriori volito actus exterior in rerum natura, qui eſt formaliter bonus tali bonitate addit ad bonitatem actus interioris non aliam bonitatem aut alium bonitatis gradum. ſed ipſam eandem bonitatem apponit in ſuo perfectiſſimo eſſendi mõ. ſ. formaliter: ac per hoc terminat, perficit, ⁊ conſummat motũ voluntatis in ipſum ex propria forma quã in ſe ⁊ ex ſe habet. Uñ melior eſt volens ⁊ faciens actum bonum quam volens facere ⁊ non faciens. Recolito ſcḋo quod doctrina hec de bonitate ex fine ⁊ actu intelligitur formaliter, id eſt inquantum huiuſmodi: ⁊ videbis quod quando actus ⁊ finis coincidunt: tunc actus exterior addit ⁊ nõ addit ſupra actum interiorem in bonitate ⁊ malitia: quia inquantum bonus ex fine, vt ſic non addit: vt autem bonus ſecundum ſe ſic addit. Et ſcḋm hoc ad primum dubium dicitur quod ille furando fit proculdubio peior: nõ quia malitie ex fine in voluntate actus exterior vt malus ex illa aliquid addat. Sed quia illi male voluntati additur actus exterior ſecundum ſe malus formaliter. Uerumtamen aduerte hic quod aliud eſt dicere quod actus exterior non addit in bonitate ⁊ malitia ex fine actui interiori: ⁊ aliud eſt dicere quod finis conſequutus non addit in bonitate ⁊ malitia voluntati bone vel male ex fine. Primũ enim docemur in litera. Secundũ autem minime: quin potius ex litera habetur oppoſitum huius ſecundi, in rõne ſecundi membri: vbi dicit quod inclinatio perficitur in hoc quod conſequitur finem. Et poſt confirmat: quia finis eſt per ſe primo bonus. Et propterea ſi actus exterior inquãtũ per ſe bonus addit in bonitate opus quod finis inquantum per ſe primo bonus addat etiã in bonitate: ⁊ hoc eſt verũ abſque dubio. vñ quum factum habeat rationẽ finis actus conſequutio etiã ſi non eſſet actus adderet in bonitate vel malitia. ¶ Ad ſcḋm dubiũ dicitur quod vt ex art. 4 q. 16. ſuperius patet: voluntas poteſt dici eſſe cõpleta dupliciter. Uno modo ſecundum illã habitudinem qua voluntas eſt in volũtate. Alio modo ſcḋm illã qua voluntas tendit in realem aſſequutionem voliti. iuxta primum modũ ſignificatur perfectio voluntatis per hoc quod eſt velle perfecte: iuxta ſcḋm vero per hoc quod eſt habere perfecte: vt ibidẽ dictum eſt. vñ voluntas parata operari ſi poſſet eſt perfecta voluntas: quia perfecte vult: ⁊ hoc ſpectat ad primam habitudinem perfectionẽ. ⁊ eſt imperfecta ſimpliciter: quia nõ peruenit ad hoc quod realiter habeat id quod vult: ⁊ vera eſt habere. Cũ eñ motus deficiẽs a termino ſit imperfectus per priuationem perfectionis in aſſequutione termini cõſiſtentis. Et quia hec perfectio ſit alterius rõnis a ſcḋa, ⁊ tota latitudo prime cõparetur ad ſcḋam vt imperfectũ ad perfectum vt ſuperius patet: propterea eſt quod quantũcunque creſcat ⁊ intenſiſſimus ſit interior actus voluntatis ſolus nunquam perueniet ad hoc quod ſit perfectus ſimpliciter ſine aſſequutione exterioris: propter quod ſaluator dixit Ioã. Maiorem charitatem nemo habet quam vt animam ſuã ponat quis pro amicis ſuis. ponat dixit, non velit ponere. [1. q. 75. ar. 8. Et mal. q. 1. arti. 3. ad. 15. q. 3. arti. 10. ad. 5]

¶ Ad tertium dubiũ dicitur quod ſicut ſermo philoſophi eſt de bono ⁊ malo moraliter ⁊ nõ ſcḋm hanc vel illã legem: ita etiã in de premio ⁊ pena ſcḋm exigentiam actus boni vel mali, ⁊ non ſecundũ hanc vel illã legẽ: niſi forte diuinam. igitur diſtinguendũ eſt de premio et pena eſſentiali vel accidentali: ⁊ dicendum quod voluntas parata quis non operans propter impotentiã nihil de premio vel pena perdit eſſentiali: quia hoc rñdet prime proportioni voluntatis quamuis careat aliqua accidentali remuneratione vel pena reſpondenti ipſi exercitio actus exterioris.

¶ Super Articu. 5.

In titulo artic. 5. nota duos terminos. Euentus enim commune vocabulum ad effectum per ſe ⁊ per accidẽs ſignificat id quod quomodolibet ex actione prouenit. Addere vero preſupponit id cui additur. ⁊ ad augmentum ſpectat: vnde addere ad malitiam preſupponit malitiam in actu: ⁊ addere ad bonitatem preſupponit bonitatem in eodem. vnde non queritur hic, an actus ex euentu reddatur malus vel bonus: ſed an actus malus ex malo euentu reddatur peior: ⁊ bonus ex bono euentu melior. Prima enim queſtio iam ſoluta eſt quum determinatum eſt vnde actus moralis, ⁊ vnde actus voluntatis ſit bonus vel malus. ſ. ex fine obiecto ⁊c. ¶ In corpore arti. dubium magnum occurrit: quia duriſſima ⁊ falſa doctrina videtur hic tradita: diſtinguitur ſiquidem quod euentus poteſt dupliciter ſe habere: aut vt precogitatus, aut non. Si vt precogitatus addit ad bonitatem vel malitiam. Si non: tunc dupliciter: aut per ſe ſequitur ⁊ vt in pluribus, ⁊ tunc etiã addit: aut per accidens ⁊ in paucioribus, ⁊ ſic non addit. Ex hac. n. doctrina habetur in primo membro diuiſionis quod euentus ſequens ſiue per ſe ſiue per accidens,

ſiue frequenter ſiue rariſſime, dū modo ſit preuiſus, addit ad bonitatem vel maliciam. Hoc aūt eſſe durīſſimum verbū et eo pȝ ꝙ ſiquis cōmittens actum peccati venialis preco gnoſcens eo ſine alia culpa ſua alios peccare mortaliter peccaret mortaliter. Et ſic mulier pulchra ⁊ adamata ab aliquibus et ſciens ꝙ quum egreditur illos in eam apperendam exarſuros nō poſſet cauſa alicuius venialis ſolatij ire ad proprium hortum abſq; peccato mortali: ⁊ inſtancia ſimilia videntur ſequi: que homo fore non ſuſtinet audire. Fateſſum autem eſſe concluſionem ex ratione ſic. Actus nō recipit additionem in bono vel in malo ſecundum idqȝ eſt per accidens et in paucioribus: ſed euentus per accidens ⁊ in paucioribus ex hoc eſt preuiſus nō tranſit ex per accidens ⁊ raro in per ſe aut frequenter. ergo euentus talis ex hoc ꝙ eſt preuiſus nō addit in bonitate vel malicia. Maior habetur in calce corporis huius articuli. Minor eſt per ſe nota: quia preuiſio ſola nihil confert voluntati: non enim ex hoc ꝙ aliquis preuidet aliquid eſt bonus vel malus: nec ex hoc ꝙ aliquis preuidet aliquid per accidens futurū ex ſuo actu pro pterea maleficit. aliqui chriſto preuidēte ex manifeſtatione ſui futura eſſe ſcelera iudeorum maleficiſſet manifeſtando ſe, ⁊ occidens ſuū inuaſorē preuidendo eius mortē ⁊ defendendo ſe peccaret. Uñ ſup eadem radice formaſ alia rō ſic: preuiſio euentus mali per accñs nō facit actum malū. ergo preuiſio euētus mali per accñs futuri non facit actum peiorem ſi erat malus: iuxta illā regulam: ſicut ſimpliciter ad ſimpliciter ita magis ad magis ⁊c. Et confirmaſ quia faciens actū bonū puta vadēs ad eccleſiam: ⁊ preuidens ꝙ ex conſequentur alia bona per accidens ⁊ non acceptās illa nec odio habēs ſȝ ſtās in ſola preuiſiōe non ꝓpterea facit actum melioꝛē: ⁊ tñ expſſe in litera primi mēbri dicitur ꝙ preuiſus effectus addit ad bonitatem. Quid ergo dicemus? Dicendum eſt ſi litera non eſt defectiua qȝ author intendit de euentu quocumq; precogitato ſic quod deſcēdat a voluntatem. ita ꝙ voluntas feraſ in ipſum directe vel indirecte. ita ꝙ non intendit niſi de euentu preuiſo et volito ſiue directe ſiue indirecte. Et hic ſenſus poteſt ſumi vt expoſitus ab ipſomet inferius in. q. 73. arti. 8. ad primum vbi dicit: quod euentus ſequens ſi ſit preuiſus ⁊ intētus addit ad bonitatem vel maliciam actus: ſicut .ſ. dictum eſt: quum de bonitate ⁊ malitia humanorum actuum ageretur. ⁊ quia in corpore illius articuli poſuit ſub non intento volitum indirecte. Ideo conſulto dixi quod intentio authoris eſt loqui de preuiſo ⁊ volito ſiue directe ſiue indirecte. Et poteſt quoque hicmet ſenſus ex hac litera ſumi dum dicitur voluntas magis inordinata: quum enim voluntas non reddatur inordinata ex actu exteriori niſi inquantum volito: conſequens eſt quod nec eius euentu deordinetur niſi volitoꝛ. conſequenter ex eodem non magis deordinatur niſi volito. Intendit ergo in primo membro ſiue per ſe ſiue per accidens ſiue frequenter ſiue raro: ⁊ breuiter euentus quomodolibet actionis proprie ſit preuiſus ⁊ volitus addit ad bonitatem vel maliciam actus ⁊ hoc eſt manifeſtum: quia hoc ſpectat ad voluntatem magis deordinatam in malis: ⁊ magis affectam in bonis.

ſequi, nec propter hoc dimittit, ex hoc apparet voluntas eius eſſe magis inordinata. Si autē euentus ſequens non ſit precogitatus, tunc diſtinguendū eſt: quia ſi per ſe ſequitur ex tali actu et vt in pluribus, ſm hoc euētus ſequēs addit ad bonitatē vel malitiā actus: manifeſtū eſt enim melioꝛē actum eſſe ex ſuo genere, ex quo pñt plura bōa ſeq;: ⁊ peioꝛē ex quo nata ſunt plura mala ſeq;. Si vero per accidens, ⁊ vt in paucioribus, tūc euētus ſequens nō addit ad bonitatē vel ad malitiā actus. nō enim daſ iudiciū de re aliqua ſm illud quod eſt per accidens, ſed ſolū ſm illud qȝ eſt per ſe.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ vt' cauſe exiſtimaſ ſm effect' per ſe, nō autē ſm effect' per accñs. ¶ Ad ſecūdū dōm, ꝙ bona q̄ auditores faciūt cōſequunſ ex predicatiōe doctoris ſicut effect' per ſe, vñ redūdāt ad premiū predicatoris. ⁊ precipue qñ ſunt ꝑintēta. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ euētus ille pro quo illi pena infligenda mandaſ ⁊ per ſe ſeqꝛ ex tali cā, ⁊ iterū poniſ vt precogitatus. ⁊ ideo imputaſ ad penā. ¶ Ad quartū dōm, ꝙ ratio illa procederet ſi irregularitas ſequeretur culpam, non autem ſequitur culpam, ſed factū propter aliquē defectū ſacramēti.

¶ Utrum idē actus exterior poſſit eſſe bonus ⁊ malus. Arti. 6.

AD ſextū ſic ꝓcediſ. Uidetur ꝙ vnus act' poſſit eſſe bonus ⁊ malus. Motus .n. eſt vn' qui eſt cōtinuus vt dicitur in. 5. phy. ſed vnus motus cōtinuus pōt eſſe bonus ⁊ malus puta ſi aliqs continue ad eccleſiā vadēs, primo quidē intēdat inanem gloriā, poſtea intendat deo ſeruire. ergo vnus actus poteſt eſſe bonus ⁊ malus. ¶ Pr̄. Scōm philoſophum in. 3. phy. actio ⁊ paſſio ſunt vnus act'. ſed poteſt eſſe paſſio bona ſicut chriſti, ⁊ actio mala ſicut iudeoꝝ: ergo vnus act' poteſt eſſe bonus ⁊ malus. ¶ Pr̄. Cū ſeruus ſit quaſi inſtrumentū domini: actio ſerui eſt actio dñi, ſicut actio inſtrumenti eſt actio artificis. ſed pōt cōtingere ꝙ actio ſerui procedat ex bona volūtate domini ⁊ ſic ſit bona ⁊ ex voluntate mala ſerui, ⁊ ſit mala. ergo idem actus pōt eſſe bonus ⁊ malus.

Sȝ Cōtra. Cōtraria nō poſſunt eſſe in eodē. ſed bonum ⁊ malum ſunt contraria. ergo vn' actus nō poteſt eſſe bon' ⁊ malus.

Rñdeo Dōm, ꝙ nihil prohibet aliqd eſſe vnū ſm ꝙ eſt in vno genere, ⁊ eſſe multiplex ſm ꝙ referſ ad aliud genus. ſicut ſuperficies cōtinua eſt vna ſm ꝙ cōſideraſ in gñe quātitatis, tñ eſt multiplex ſm ꝙ referſ ad genus coloris ſi partim ſit alba ⁊ partim nigra. ⁊ ſm hoc nihil prohibet aliquē actū eſſe vnū ſm ꝙ refertur ad genus nature q̄ tñ nō eſt vnus ſm ꝙ referſ ad gen' moris. ſicut ⁊ econuerſo. vt dictū eſt. Ambulatio .n. cōtinua eſt vn' actus ſm gen' nature: pōt tñ cōtingere ꝙ ſint plures ſm gen' moris ſi mutetur ambulātis volūtas q̄ eſt principiū actuū moraliū. ſi ergo accipiatur vnus act' prout eſt in gñe moris impoſſibile eſt ꝙ ſit bonus ⁊ malus bonitate ⁊ malitia morali: ſi tamen ſit vnus vnitate nature, ⁊ non vnitate moris: poteſt eſſe bonus ⁊ malus.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ ille mot' cōtinu' q̄ procedit ex diuerſa intētiōe: licet ſit vnus vnitate nature, nō eſt tñ vn' vnitate moris. ¶ Ad ſm dicendū, ꝙ actio ⁊ paſſio ptinēt ad gen' moris inquantum hñt rōnē voluntarij, ⁊ ideo ſm ꝙ diuerſa volūtate dicūr voluntaria ſm hoc ſunt duo moraliter, ⁊ pōt ex vna pte eē bonū, ⁊ ex alia malū. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ act' ſerui inquātū procedit ex volūtate ſerui nō eſt actus domini, ſed ſolū inquātū procedit ex mādato dñi. vñ ſic nō facit ipſū malū mala volūtas ſerui.

¶ De his que conſequuntur actus humanos ratione bonitatis ⁊ malitie. Queſt. 21.

DEinde Cōſiderandū eſt de his q̄ conſequūtur actus humanos rōne bonitatis vel malitie. ¶ Et circa hoc queruntur quatuor. Primo vtrū actus humanus inquantum eſt bonus vel malus habeat rationem rectitudinis vel peccati. Secūdo vtrū habeat rōnem laudabilis vel culpabilis. Tertio vtrum habeat rationem meriti vel demeriti. Quarto vtrū habeat rationem meriti vel demeriti apud deum.

¶ Utrum actus humanus inquantum eſt bonus vel malus habeat rationem rectitudinis vel peccati. Articu. 1.

AD Primū ſic procediſ. Uiꝛ ꝙ actus human' inquātum eſt bonus vel malus nō habeat rōnē rectitudinis vel peccati. Peccatā .n. ſunt mōſtra in natura vt dicit in. 2. phy. mōſtra autē nō ſunt act', ſed ſunt quedā res generate preter ordinē nature, ea autē que ſunt ſm artē ⁊ rationē imitanſ ea q̄ ſunt ſm naturā. vt ibidē dicit. ergo actus ex hoc ꝙ eſt inordinat' ⁊ malus nō hȝ rōnē pcti. ¶ Pr̄. Pctm vt dicit in. 2. phy. accidit in nā ⁊ arte cū nō pueniſ ad finē intētū a natura vel arte. ſed bonitas vel malitia act' hūani maxīe cōſiſtit in intētiōe finis ⁊ eius proſecutiōe. ergo vr ꝙ malitia act' nō inducat rōnē pcti. ¶ Pr̄. Si malitia act' induceret rōnē pcti, ſeqꝛeſ ꝙ vbicūq; eſſet malū, ibi eſſet pctm: hoc aūt eſt falſū. nā pena licȝ habeat rōnē mali, nō tñ hȝ rōnē pcti. nō ergo ex hoc ꝙ aliqs act' eſt malus hȝ rōnē pcti.

Sed Cōtra. Bonitas actus hūani, vt ſ. oñſum eſt, principaliter dependet a lege eterna. ⁊ per ꝯñs malitia ei' in hoc ꝯſiſtit ꝙ diſcoꝛdat a lege eterna. ſȝ hoc facit rōnem peccati. Dicit .n. aug. 22. ꝯ fauſtum, ꝙ peccatū eſt dictum vel factū vel concupitū ꝯ legem eternā. ergo actus humanus ex hoc ꝙ eſt malus habet rationem peccati.

Rñdeo Dicēdū, ꝙ malū in plus ē q̄ peccatū ſicut ⁊ bonū in plus

¶ Super Art. 6.

IN articu. 6. eiuſdem. 10. queſt. nihil occurrit ſcribendum niſi reddere lectorem attentum quod non dicit author eundem numero actum voluntaris non poſſe eſſe ſucceſſiue bonum ⁊ malum. Sed dicit eundem numero actū in genere moris: actus enim voluntatis ſecundum ſe eſt in genere nature, ⁊ ſecundum ſuas cōditiones in genere moris ⁊ hec diximus propter durandum in. 2. diſtinc. 40. queſtione. 2. ne quis putet contra hanc doctrinam militare.

¶ Super queſtio. 21. Articulum. 1.

IN titulo omnium arti. queſtio. 21. aduerte quod quum queritur vtrum actus humanus inquantum bonus vel malus habeat hoc vel illud: poteſt intelligi illa reduplicationis nota. Primo vt determinat bonitatem vel maliciam abſolute: ⁊ ſic non ſumitur hic quia hoc eſſet idem quod querere de conuenientibus bono vel malo abſolute: quod non ſpectat ad moralem: ſed metaphyſicum. et eſſent falſe reſponſiones. Alio modo vt determinat bonitatem vel maliciam propriam ſeu contractam ad actum humanum. Et hic eſt intentus ſenſus queſtionum ⁊ reſponſionum, ita quod intendit author querere an actus humanus ex ſua bonitate vel malitia, vt ſic habeat rationem recti. laudabilis meritorij etiam apud deum: ⁊ ſimiliter peccati culpabilis demeritorij etiam apud deum. Et vt patet in litera determinat partem affirmatiuam. ita quod actus humanus conſtituitur in eſſe boni vel mali quaſi ex cauſa formali: ⁊ ſuper hoc fundatur quod ex ordine ad finem recti vel peccati. ex ordine ad efficiens: laudabilis vel culpabilis: ex ordine ad alterum meritorij vel demeritorij rationem habet. Et non ſunt hec ſumenda vt diſparata: ſed vt ex additione ſe habentia: meritorium nanque ſupponit et preexigit laudabile: ⁊ laudabile rectum: ⁊ rectum bonum moraliter.

Infra q. 71. arti. 6. c. Et 22. q. 99. ar. 2. ad. 2. ⁊ arti. 3. ad. 2. Et. 2. di. 40. ar. 4. Et mal. q. 2. ar. 4. Et 3. q. 1. arti. 4. c. 1. q. 2. arti. 3. c.

mal. q. 2. arti. 2. ad. 3.

eſt, ꝙ rectū: quelibet eñ priuatio boni in quocunqȝ ↄſtituit rōnē mali, ſed peccatū ꝓprie ↄſiſtit in actu q agit̄ ꝓp finē aliquē cū nō hȝ debitum ordinē ad finē illum. debitus aūt ordo ad finem ſm aliquam regulā menſuratur: que quidē regula in his que ſm naturam agūt eſt ipſa virtus nature q̄ inclinat in talem finem. qñ ergo actus ꝓcedit a virtute naturali ſm naturalē inclinationē in finem, tunc ſeruatur rectitudo in actu, qr medium non exit ab extremis: ſcilicet actus ab ordine actiui principij ad finem: quando autē a rectitudine tali actus aliquis recedit, tunc incidit ratio peccati. In his vero que ↄguntur per voluntatem regula proxima eſt ratio humana, regula autem ſuprema eſt lex eterna quandocunqȝ ergo actus hominis procedit in finem ſcdm ordinem rationis ⁊ legis eterne tūc actus eſt rectus. quādo aūt ab hac rectitudine obliquatur, tunc dicitur peccatū. Manifeſtum eſt autem ex premiſſis, ꝙ omnis actus volūtarius eſt malus per hoc quod recedit ab ordine rationis ⁊ legis eterne, ⁊ omnis actus bonus concordat rationi ⁊ legi eterne. vnde ſequitur quod act⁹ humanus ex hoc quod eſt bonus vel malus habeat rationē rectitudinis vel peccati.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ monſtra dicūtur eſſe peccata inquantū ꝓducta ſunt ex peccato in actu nature exiſtente. ℂ Ad ſecūdū dōm, ꝙ duplex eſt finis. ſ. vltimus ⁊ propinquus. In peccato autē nature deficit quidem actus a fine vltimo qui eſt ꝑfectio generati. non autē deficit a quocunqȝ fine ꝓximo: operatur enim natura aliquid formando. Similiter in peccato voluntatis, ſemꝑ eſt defectus ab vltimo fine intento qr nullus actus volūtatis malus eſt ordinabilis ad beatitudinē que eſt vltimus finis: licet nō deficiat ab aliquo fine proximo quem voluntas intendit ⁊ conſequit̄. vnde etiam cum ipſa intentio huius finis ordinetur ad finem vltimū in ipſa intētione huiuſmodi finis poteſt inueniri ratio rectitudinis ⁊ peccati. ℂ Ad tertiū dicendū, quod vnumquodqȝ ordinatur ad finē per actū ſuum: ⁊ ideo ratio peccati que conſiſtit in deuiatione ab ordine ad finem, ꝓprie conſiſtit in actu, ſed pena reſpicit perſonam peccātem: vt in primo dictum eſt.

ℂ Utrum actus humanus inquantum eſt bonus vel malus habeat rationem laudabilis vel culpabilis. Artic. 2.

3.d.24. ar.3.q.2 corp. Et 4.d.16. q.3.ā.1. qō.1.ad 1ᵐ. ⁊ q. 6.art.2. ad 3ᵐ. ⁊ mal.qō. 2.art.2. ad 3ᵐ.

AD Secundū videtur ꝙ act⁹ humanus ex hoc ꝙ eſt bonus vel malus non habet rationem laudabilis vel culpabilis. peccatū enim contingit in his que aguntur a natura: vt dr̄ in .2. phyſi. ſed tñ ea que ſunt naturalia non ſunt laudabilia nec culpabilia: vt dr̄ in .3. ethi. ergo actus humanus ex hoc ꝙ eſt malus vel peccatū nō hȝ rationē culpe: ⁊ per cōſequens, nec ex hoc ꝙ eſt bonus hȝ rationē laudabilis. ℂ P̄. Sicut contingit peccatum in actibus moralibus ita ⁊ in actibus artis: qr vt dicitur in .2. phyſi. peccat grammaticus nō recte ſcribens, ⁊ medicus non recte dans potionem. ſed nō culpatur artifex ex hoc ꝙ aliquid malū facit qr ad induſtriam artificis pertinet ꝙ poſſit ⁊ bonum opus facere ⁊ malum cum voluerit. ergo videtur ꝙ etiam actus moralis ex hoc ꝙ eſt malus nō habeat rōnem culpabilis. ℂ P̄. Dyo. dicit in .4. ca. de di. no. ꝙ malum eſt infirmum ⁊ impotēs. ſed infirmitas vel impotentia vel tollit vel diminuit rōnē culpe. nō ergo actus humanus eſt culpabilis ex hoc quod eſt malus.

Sed Cōtra eſt, ꝙ pħs dicit, ꝙ laudabilia ſunt virtutum opera: vituperabilia autem vel culpabilia opa ↄtria. ſed actus boni ſunt actus virtutis, qr virtus eſt que bonū facit habentem ⁊ opus eius bonū reddit, vt dicitur in .2. ethi. vñ actus oppoſiti ſunt actus mali. ergo actus human⁹ ex hoc ꝙ eſt bon⁹ vel malus habet rationem laudabilis vel culpabilis.

Rñdeo Dōm, ꝙ ſicut malū eſt in plus q̄ peccatum, ita peccatū eſt in plus q̄ culpa: ex hoc eñ dr̄ actus culpabilis vel laudabilis ꝙ imputat̄ agenti: nihil eñ eſt aliud laudari vel culpari q̄ imputari alicui malitiā vel bonitatē ſui actus. tunc. n. actus imputatur agenti: quando eſt in poteſtate ipſius: ita ꝙ habeat dominium ſui actus. hoc aūt eſt in omnibus actibus voluntarijs: qr per voluntatem homo dñiū ſui actus habet vt ex ſupradictis patet. vnde relinquitur ꝙ bonū vel malum in ſolis actibus voluntarijs conſtituit rationem laudis vel culpe: in quibus idem eſt malum peccatū ⁊ culpa.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ actus nālēs nō ſunt in poteſtate nālis agētis: cū natura ſit determinata ad vnū. ⁊ idō lȝ in actib⁹ nālib⁹ ſit peccatū, nō tñ eſt ibi culpa. ℂ Ad ſm dōm, ꝙ rō aliter ſe hȝ in artificialib⁹ ⁊ alr̄ in moralibus. In artificialib⁹. n. rō ordinat̄ ad finē ꝑticularē, qd̄ eſt aliqd ꝑ rōnē excogitatū. In moralib⁹ autē ordinat̄ ad finē cōem totius humane vite: finis aūt ꝑticularis ordinat̄ ad finē communē. Cum eñ peccatū ſit per deuiationē ab ordine ad finē, vt dictū eſt, in actu artis cōtingit dupl'r eſſe peccatū. Uno modo ꝑ deuiationem a fine particulari intento ab artifice, ⁊ hoc peccatum erit proprium arti: puta ſi artifex intendens facere bonū opus, faciat malum: vel intendens malū faciat bonum. Alio modo per deuiationem a fine cōi humane vite. ⁊ hoc modo dicet̄ peccare, etiam ſi intēdat facere malum opus, ⁊ faciat per hoc vt alius decipiat̄. ſed hoc peccatū nō eſt propriū artificis inquantū artifex ſed inquantum homo eſt. vnde ex primo peccato culpatur artifex inquantum artifex, ſed ex ſcdo culpatur homo inquantū homo. Sed in moralibus vbi attenditur ordo rationis ad finē communē humane vite ſemper peccatū ⁊ malū attenditur per deuiationem ab ordine rationis ad finem cōem humane vite. ⁊ ideo culpatur ex tali peccato homo ⁊ inquantū eſt homo, ⁊ inquantū moralis eſt. vñ philoſophus dicit in .6. eth. ꝙ in arte volēs peccans eſt eligibilior: circa prudentiam autem minus, ſicut ⁊ in virtutibus moralibus: quarum prudentia eſt directiua. ℂ Ad tertium dicendum, quod illa infirmitas que eſt in malis voluntarijs ſubiacet poteſtati hominis. ⁊ ideo nec tollit nec diminuit rationem culpe.

ℂ Utrum actus humanus inquantum eſt bonus vel malus habeat rationem meriti vel demeriti. Articu. 3.

AD Tertiū videt̄ ꝙ actus humanus non habeat rōnem meriti ⁊ demeriti propter ſuam bonitatem vel malitiam. meritū enim ⁊ demeritum dicitur ꝑ ordinē ad retributionē que locū ſolum habet in his que ad alterū ſunt. ſed nō omnes actus humani boni vel mali ſunt ad alterum, ſed quidā ſunt ad ſeipſum: ergo non omnis actus humanus bonus vel malus, habet rōnem meriti vel demeriti. ℂ P̄. Nullus meretur penā vel premiū ex hoc quod diſponit vt vult de eo cuius eſt dominus: ſicut ſi homo deſtruat rem ſuā non punitur ſicut ſi deſtrueret rem alterius. ſed homo eſt domin⁹ ſuorum actuū. ergo ex hoc ꝙ bene vel male diſponit de ſuo actu nō meretur penā vel premium. ℂ P̄. Ex hoc ꝙ aliquis ſibipſi acquirit bonum non meretur vt ei bene fiat ab alio. ⁊ eadē ratio eſt de malis. ſed ipſe actus bonus eſt quoddam malū ipſius. nō ergo ex hoc ꝙ homo facit malum actum vel bonum meretur vel demeretur.

2.d.40 ar.5. Et 4.d.16 q.3.ā.1 qō.1.ad 1ᵐ. Et mal. q.2 ar.2. ad 5ᵐ.

Sed Contra eſt, ꝙ dr̄ Eſaie. 3. dicite iuſto qm̄ bene: quoniam fructum adinuentionum ſuarum comedet: vel impio in malum, retributio enim manuum eius fiet ei.

Rñdeo Dicendum, ꝙ meritū ⁊ demeritū dicūtur in ordine ad retributionē que fit ſȝ iuſtitiā: retributio aūt ſm iuſtitiam fit alicui ex eo ꝙ agit in profectū vel nocumētum alterius. ℂ Eſt aūt cōſiderandū ꝙ vnuſquiſqȝ in aliqua ſocietate viuens eſt aliquo mō pars ⁊ membrū totius ſocietatis. quicūqȝ ergo agit aliqd in bonū vel malum alicuius in ſocietate exiſtētis hoc redundat in totā ſocietatē: ſicut qui ledit manū ꝑ cōſequens ledit hoīem. Cū ergo aliquis agit in bonū vel malū alterius ſingularis ꝑſone: cadit ibi dupl'r ratio meriti vel demeriti. Uno mō ſm ꝙ debet̄ ei retributio a ſingulari perſona, quā iuuat vel offendit. alio modo ſm ꝙ debetur ei retributio a toto collegio. Quando vero aliquis ordinat actum ſuum directe in bonū vel malū totius collegij, debet̄ ei retributio primo quidem ⁊ principaliter a toto collegio: ſcdario vero ab oībus collegij partib⁹. cum vero aliquis agit qd̄ in bonum propriū vel malum vergit etiā debetur ei retributio, inquantum etiam hoc vergit in cōe ſm ꝙ ipſe eſt pars collegij: lȝ non debeatur ei retributio inquātū eſt bonū vel malum ſingularis perſone que eſt eadem agenti, niſi forte a ſeipſo ſm quandā ſimilitudinem, prout eſt iuſtitia hominis ad ſeipſum. Sic igitur patet ꝙ actus bonus vel malus hȝ rōnem laudabilis vel culpabilis ſm ꝙ eſt in poteſtate voluntatis: rōnem vero rectitudinis ⁊ peccati ſecūdum ordinem ad finem: rationem vero meriti ⁊ demeriti ſecundum retributionem iuſtitie ad alterum.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ qñqȝ actus hoīs boni vl' mali etſi nō ordināτur ad bonū vel malū alterius ſingularis ꝑſone: tñ ordinant̄ ad bonū vel ad malū alterius qd̄ eſt ipſa cōitas. ℂ Ad ſcdm dōm, ꝙ homo qui hȝ dominiū ſui actus, ipſe etiam inquātū eſt alterius. ſ. communitatis cuius eſt pars, meretur aliquid vel demeretur, inquātū actus ſuos bene vel male diſponit. ſicut etiam ſi alia ſua de quibus cōitati ſeruire debet, vel bene vel male diſpenſat. ℂ Ad tertiū dicēdum, ꝙ hoc ipſum bonum vel malum qd̄ aliquis ſibi facit per ſuum actum, redundat in communitatem: vt dictum eſt.

¶ Utrum actus humanus inquantum eſt bonus vel malus habeat rationem meriti vel demeriti apud deum. Arti. 4.

AD Quartũ ſic ꝓceditur. Videt ꝙ act⁹ hominis bonus vel malus non habeat rõnẽ meriti vel demeriti per cõparationẽ ad deũ. q2 vt dictũ eſt meritũ ⁊ demeritũ importat ordinẽ ad recõpenſationẽ ꝓfectus vel damni ad alterũ illati. ſʒ bonus actus hoīs vel malus non cedit in aliquem ꝓfectũ vel damnũ ipſius dei, dicitur eñi Job. 35. Si peccaueris qd ei nocebis: porro ſi iuſte egeris quid donabis ei: ergo actus hoīs bonus vel malus nõ hʒ rõnem meriti vel demeriti apud deum. ¶ ꝓ. Inſtrumentũ nihil meret vel demeret apud eũ ꝗ vtitur inſtrumẽto. q2 tota actio inſtrumẽti eſt vtentis ipſo. ſed homo in agẽdo eſt inſtr̃m diuine virtutis principaliter ipſum mouentis: vñ dicit Eſa. x. Nunquid gloriabit ſecuris cõtra eũ ꝗ ſecat in ea: aut exaltabit ſerra cõtra eũ a quo trahitur: vbi manifeſte hominẽ agẽtẽ cõparat inſtrumento. ergo hõ bñ agẽdo vel male non meret vel demeretur apud deum. ¶ ꝓ. Act⁹ humanus habet rõnem meriti vel demeriti inquantum ordinatur ad alterũ. ſed non omnis actus humanus ordinatur ad deum. ergo non oẽs actus boni vel mali habent rationem meriti vel demeriti apud deum.

Sed Cõtra eſt, ꝙ dr̃ eccl. vlt. Cuncta ꝗ fiunt adducet deus in iudicium ſiue bonũ, ſiue malũ. ſʒ iudiciũ importat retributionẽ reſpectu cui⁹ meritũ vel demeritũ dicit. ergo oĩs act⁹ hoīs bon⁹ vel malus habet rationẽ meriti vel demeriti apud deum.

Rñdeo Dicẽdũ, ꝙ ſicut dictũ ẽ, act⁹ alicuius hoīs hʒ rõnem meriti vel demeriti ſm ꝙ ordinat ad alterũ, vel rõne eius, vel rõne cõĩs: vtroqʒ autẽ modo actus noſtri boni vel mali habẽt rõnẽ meriti vel demeriti apud deũ. ratione ꝗdẽ ipſius inq̃ntum eſt vltimus hoīs finis. eſt autẽ debitũ, vt ad finẽ vltimũ oẽs actus referãtur, vt ſupra habitũ eſt. vnde ꝗ facit actũ malũ nõ referibilem in deũ non ſeruat honorẽ dei qui vltimo fini debetur. Ex parte vero toti⁹ cõitatis vniuerſi: q2 in qualibet cõicatione ille qui regit cõitatem precipue hʒ curã boni cõĩs: vnde ad eum pertinet retribuere ꝓ his que bene vel male fiũt in cõitate. Eſt autem deus gubernator ⁊ rector totius vniuerſi, ſicut in primo hitũ eſt, ⁊ ſpecialiter rõnaliũ creaturarũ. vñ manifeſtũ eſt ꝙ actus humani hñt rõnẽ meriti vel demeriti ꝑ cõparationem ad ipſum. alioqñ ſequeret quod deus nõ haberet curã de actibus humanis.

Ad pmũ Ergo dicẽdũ, ꝙ per actum hominis deo ſecundũ ſe nihil põt accreſcere vel deperire: ſed tamẽ homo quãtum in ſe eſt, aliquid ſubtrahit deo vel ei exhibet, cum ſeruat vel non ſeruat ordinẽ quem deus inſtituit. ¶ Ad ſm dõm, ꝙ homo ſic mouet a deo vt inſtrumentũ, ꝙ tamen non excludit quin moueat ſeipſum per liberũ arbi. vt ex ſupradictis patet. ⁊ ideo ꝑ ſuum actũ meretur, vel demeret apud deũ. ¶ Ad tertiũ dicẽdũ, ꝙ homo nõ ordinatur ad cõitatẽ politicã ſm ſe totũ, ⁊ ſm oĩa ſua. ⁊ ideo nõ oportet ꝙ quilibet actus eius ſit meritori⁹ vel demeritorius per ordinem ad cõitatẽ politicã. ſed totum ꝙ homo eſt ⁊ qđ poteſt ⁊ habet, ordinandum eſt ad deum. ⁊ ideo omnis actus hominis bonus vel malus habet rationẽ meriti vel demeriti apud deum quantum eſt ex ipſa ratione actus.

¶ De ſubiecto paſſionum anime. Qõ. 22.

POſt hoc cõſiderãdum eſt de paſſionib⁹ anime. ¶ Et primo in gñali. Scdo in ſpeciali. ¶ In generali aũt quatuor occurrũt circa eas ꝯſiderãda. Primo quidẽ de ſubiecto earũ. Scdo de differẽtia earũ. Tertio de cõparatione earũ adinuicẽ. Quarto de malitia ⁊ bonitate ipſarũ. ¶ Circa primũ querunt tria. Primo vtrum aliqua paſſio ſit in aĩa. Secundo vtrum magis in parte appetitiua: ꝗ̃ in appꝛehẽſiua. Tertio vtrum magis ſit in appetitu ſenſitiuo quam intellectiuo: qui dicitur voluntas.

¶ Utrum aliqua paſſio ſit in anima. Ar. 1.

AD Primũ ſic proceditur. Videt ꝙ nulla paſſio ſit in anima. pati eñi eſt propriũ materie. ſed aĩa nõ eſt cõpoſita ex materia ⁊ forma, vt in primo habitum eſt. ergo nulla paſſio eſt in anima. ¶ ꝓ. Paſſio eſt motus, vt dicitur in. 3. phy. ſed anima non mouetur, vt probatur in primo de anima. ergo paſſio non eſt in anima. ¶ ꝓ. Paſſio eſt via in corruptionem. nam omnis paſſio magis facta abijcit a ſubſtantia: vt dicitur in lib. topicorum. ſed anima eſt incorruptibilis. ergo nulla paſſio eſt in anima.

Sed Contra eſt, ꝙ apoſtolus dicit ad ro. 7. Cũ eſſemus in carne paſſiones peccatorum que per legem erant, operabantur in membris noſtris. peccata autem ſunt proprie in anima. ergo ⁊ paſſiones que dicuntur peccatorum ſunt in anima.

Rñdeo Dicendũ, ꝙ pati dicit tripl̃r. Uno mõ cõĩter ſm ꝙ omne recipere eſt pati etiã ſi nihil abijciatur a re, ſicut ſi dicatur aerem pati qñ illuminatur, hoc autẽ magis eſt perfici ꝗ̃ pati. Alio modo dicitur ꝓprie pati qñ aliqđ recipit cũ alterꝰ abiectiõe. ſed hoc cõtingit dupl̃r. qñqʒ n. abijcitur id qđ non eſt conueniens rei. ſicut cũ corpus animalis ſanatur, dicitur pati: q2 recipit ſanitatem, egritudine abiecta. Alio mõ quando econuerſo contingit, ſicut egrotare dicit pati: q2 recipit infirmitas ſanitate abiecta: ⁊ hic eſt propriiſſimus mod⁹ paſſionis. nã pati dicitur ex eo ꝙ aliqđ trahitur ad agẽtẽ: qđ aũt recedit ab eo qđ eſt ſibi cõuenientẽ, maxime videt ad aliud trahi. ⁊ ſil̃r in primo de generatione dicit, ꝙ qñ ex ignobiliori gñat nobilius eſt gñatio ſimpl̃r ⁊ corruptio ſm qđ, ecõuerſo aũt qñ ex nobiliori ignobilius gñatur. ⁊ his tribus modis cõtingit eſſe in aĩa paſſionẽ. nã ſm receptionẽ tm̃ dicit ꝙ ſentire ⁊ intelligere eſt quoddam pati, paſſio autem cum abiectione non eſt niſi ſm tranſmutationem corporalẽ. vnde paſſio proprie dicta non põt cõpetere aĩe niſi per accidens: inq̃ntũ. ſ. cõpoſitũ patit, ſʒ in hoc eſt diuerſitas. nam qñ hmõi trãſmutatio ſit in deterius, magis proprie habet rationem paſſionis, ꝗ̃ qñ ſit in melius. vnde triſtitia magis proprie eſt paſſio ꝗ̃ letitia.

Ad pmũ Igitur dõm, ꝙ pati ſecundũ ꝙ eſt cum abiectione ⁊ tranſmutatione propriũ eſt materie. vnde non inuenitur niſi in cõpoſitis ex materia ⁊ forma. ſed pati prout importat receptionem ſolã non eſt neceſſariũ ꝙ ſit materie. ſed poteſt eſſe cuiuſcũqʒ exiſtis in potẽtia. Anima autẽ etſi nõ ſit cõpoſita ex materia ⁊ forma, habet tamen aliquid potẽtialitatis ſecũdũ quam conuenit ſibi recipere ⁊ pati: ſcdm ꝙ intelligere pati eſt, vt dicitur in. 3. de anima. ¶ Ad ſcdm dicendum, ꝙ pati ⁊ moueri, etſi

Et hec. 6. lec. 3. ¶ Super Art. 3. IN calce vltimi articu. eiuſdem queſtio. aduerte illa vltima verba quãtum eſt ex ipſa rõne actus: dupl̃r eñi oĩs alicuius act⁹ humanus poteſt habere rationem meritorij vel demeritorij. Primo ex ipſa ratione actus. Secũdo ex ſtatu perſone agentis. Et hoc quidem ſecundo modo nõ omnis actus humanus eſt meritorius vel demeritorius: ſed exiſtentis in ſtatu gratie. primo vero modo omnis actus hũanus eſt meritorius vel demeritorius: ⁊ vt preſeruaret ſe author addidit q̃tũ ẽ ex ipſa rõne actus. Et hoc intellige loquẽdo de merito vite eterne ſeu ſimpliciter apd deũ: latiſſime eñi loquendo de merito omnis act⁹ bonus retributionem et malus punitionem exposcat. ⁊ quoniã difficultas illa in oĩs actus exñtis in gratia ſit meritorius vel demeritorius reſpectu vite eterne: ex precepto charitatis pẽdet. Et inferius de his erit ſermo in queſtione cẽteſima: iccirco illucuſqʒ differantur ſoluenda argumenta Scoti in quol. qõ. 17. ⁊ in. 2. ſentẽ. diſtin. 41. ⁊ durandi in 40ª. diſtin. 2.

¶ In reliquis huius queſtionis nihil occurrit ſcribendum.

¶ Super queſtio. 22. Articu. 1.

CIrca rationem paſſionis magis proprie aſſignandam in primo articu. 22. q. dubiũ occurrit: quia quum omnis paſſio anime, de qua eſt ſermo. ſit cum aliqua diſconuenienti trãſmutatiõe corporali, quã ſ. opʒ motum cordis a naturali ſuo motu aliqualiter recedere: ſequitur quod omnis paſſio eſt cum trãſmutatione in deterius: ⁊ nulla ſit in melius.

¶ Ad hoc dicitur: qđ abſolute loquẽdo concedendum eſt qđ oĩs paſſio anime eſt cum aliqua preternaturali mutatiõe: quia cordis motus intenditur aut remittitur a ſuo naturali motu ⁊ ex hoc illa opera anime que vocamus eius paſſiones hñt rationem ⁊ nomẽ paſſionis: verum quia inter preternaturales mutationes daſ latitudo ⁊ min⁹ mala reſpectu magis male hʒ rõnem melioris. Ideo paſſiones ille que ad peius declinant magis proprie paſſiones dñr: declinant autem in peius mutationes ille que ſunt materia paſſionũ cõſiſtentium in fuga ſeu retractione: vt timor ⁊ triſtitia ꝗ̃ ille, que ſunt materia paſſionũ conſiſtentium in extenſione ſeu ꝓſecutione vt amor et letitia: q2 vita humana conſiſtit in vitali extenſione cordis ad totum corpus. Et propterea i litera dicitur: ꝙ triſtitia habet magis rationem paſſiõis ꝗ̃ letitia: iſta eñi preternaturalitatẽ ſolam intẽſionis motus hʒ: illa vltra preternaturalitatẽ remiſſionis motus habet motum contrarium vitali extenſioni cordis ad corporis partes. Ex eadem ꝗ̃ radice. ſcʒ maioris receſſus a naturali: paſſione quacũqʒ intenſe habent magis rationem paſſionis quã remiſſe: motus enim corporalis maior ibi interuenit. hec autẽ que dicimus notanter dicimus abſolute dici: quoniam ſi eſſet ſermo non abſolute ſed in ordine ad hũc melancholicũ: vel ſic quomodo licet diſpoſitum nihil prohibere videt ꝙ tranſmutatio oppoſite paſſionis: puta letitie ſit naturalis ſimpliciter etiã illi: preternaturalis autem huic ſic nunc intento. Alteri enim extremo nõ ſolũ extremum ſed mediũ opponitur: vt dicitur in. 5. phy. ⁊ motus cordis qui huic, nunc, ſic ⁊c. eſt intenſior: ſimpliciter etiam ipſi bone diſpoſito põt eſſe naturalis: vt infirmis videt contingere quum ad aliqualem letitiã exercitati a cordis preſſura leuantur. Signũ autẽ ꝙ in omni paſſiõe aĩe ſit tranſmutatio aliqua preternaturalis in corde eſt neminem in paſſione eadem actualiter diutius perdurare ſine corporali leſiõe aut curatione.

¶ In reſponſione ad primum et ſecundum aduerte ꝙ quia motus animi qui vocant anime paſſiones: ſcilicet amor, timor, ira ⁊ alia huiuſmodi habent rationem paſſionis proprie ſm ꝙ interueniunt in eis aliqua tranſmutatio corporalis ⁊ huiuſmodi tranſmutatio ẽ annexa motui anime. Ideo huiuſmodi actus appetitiue animalis habẽt quidem rationeʒ paſſionis ratione annexi

3. diſt. 15. q. 2. ar. 1. Et hi. q. 26. ar. 1. ⁊ 2. co.

habent ad rationem appetitiui motus: et talis patitur ire vel timoris ſecũdum ſe. propter qđ in litera dicitur ꝙ anime conuenit huiuſmodi pati per accidẽs & alibi. s. in. 26. qõ. de veritate dicitur qđ iraſci, timere &c. conueniunt anime per ſe: & reuera hoc hʒ compoſitum ratione anime. illud ratione corporis

bus triſtitiam: & a delectabilibus coniunctis delectationem etiam ſi nõ […]mus: ſicut a ſenſibilibus ſenſationes.

¶ Super Artic. 2.

I. qõ. 41. ar. 1. co. Et 3. qõ. 25. ã. 4. cor. Et ſcđ. q. 26. ã. 3. cor. & ad 18m. Et Dio. 2. lec. 5. co. 1. Et 2. ethi. lec. 5. co. 1. & Et 1. pi. lec. 2. co. 3.

In corpore articu. 2. aduerte quod quum determinatum fuerit in. 1. arti. quod motus animi habet rationem paſſionis ex adiuncta tranſmutatione corporali: putaret quiſpiam quod ex maiori propinquitate ad huiuſmodi tranſmutationem debuiſſet definiri an appetitiua vel apprehenſiua pars ſapiat paſſionem. Et licet hoc licitum fuiſſet: et eadem concluſio ab autore habita ex hac radice habebatur: eo ꝙ nulla vis apprehenſiua cauſat tranſmutationem corporalem niſi mediãte appetitiua: ac per hoc appetitiua propinquior paſſioni magis eam participat: ita ꝙ infallibiliter cadat in eius ratione vt in reſpõſione ad tertiũ in litera dicitur. Attamen exorſus autor ex propriis rationibus motuũ apprehenſiue & appetitiue intentum venatus eſt. ita ꝙ ſecluſa tranſmutatione corporali inuenit appetitiuum motum habere magis rõnẽ paſſionis: quum enim ſecluſo corpore pati conſiſtat in recipere ab agente & trahi in illud quod eſt agẽs aſſimilando ſibi patiens trahit illud ad ſe: & pars apprehenſiua minus trahatur ad agens q̃ pars appetitiua: cõſequens eſt ꝙ paſſionis cõiter dicte magis habeat rõnem pars appetitiua q̃ apprehẽſiua. & probatur minor in litera: quia pars apprehẽſiua trahitur ab agẽte ad hoc vt ſit ipſum ſecundum eſſe intentionale: pars vero appetitiua trahitur ab agente ad hoc vt iungat ſibi ſm eſſe naturale. Sed accidit dubitatio: quia aut hic eſt ſermo de paſſione vt eſt ab agente aut communiter vt eſt ſiue ab agente ſiue a fine. Si primo modo: tunc ambigua videt ratio: quũ de appetibili an moueat effectiue appetitum magna queſtio eſt. Si ſcđo modo: tunc nihil valet ratio: qr magis patit qui proprie patit q̃ qui metaphorice. finis autẽ metaphorice agit. Et hoc igitur ꝙ appetitiua magis trahitur ad ſuũ obiectũ q̃ pars apprehenſiua ad ſuum: nõ ſequitur ꝙ magis patiatur: quũ apprehenſiua patitur vere idest a vere agente: appetitiua autem non patitur vere. ¶ Ad hoc dicitur ꝙ ſumitur paſſio vere & nõ metaphorice. & quod appetibile vt dicit auer. in ſecundo metaphy. 36 ſecundum quod eſt in anima eſt agens deſiderium & trahit ad ſe finem: vt eſt in re: ita quod differentia aſſignata in litera conſiſtit in hoc ꝙ agens in partem apprehenſiuam trahit ipſum ad ſe in eſſe intentionale: & hic ſiſtit: ad hoc enim actio hec & paſſio ordinatur. Appetibile autem agens in partem appetitiuam trahit ipſam effectiue ad hoc vt iungatur ſibi realiter: quomodo contingat iſta coniunctio realis: ſufficit enim quod paſſio illa per ſe ordinatur ad realem coniunctionem. Quod autem a multis vertatur in dubium an appetibile agat in appetitum: eis relinquatur hec dubitatio: nos enim experimur inferri nobis a malis futuris apprehenſis timorem: a preſentibus

non cõueniat anime per ſe, cõuenit tñ et per accidẽs: vt i primo de anima dr. ¶ Ad tertiũ dicendũ, ꝙ rõ illa procedit de paſſione que eſt cũ trãſmutatione ad deterius. & huiuſmodi paſſio aĩe cõuenire nõ põt niſi p accñs: p ſe aũt conuenit compoſito quod eſt corruptibile.

¶ Utrum paſſio magis ſit in parte appetitiua quam in apprehenſiua. Articu. 2.

Ad Secundum videt ꝙ paſſio magis ſit in parte anime apprehenſiua quam in parte appetitiua. qđ enim eſt primum in quolibet genere videt eſſe maximũ illorum que ſunt in genere illo, & cauſa aliorum: vt dicit in. 2. metaphyſice. ſed paſſio prius inuenit in parte apprehenſiua quã in parte appetitiua. nõ enim patit pars appetitiua niſi paſſione precedẽte in parte apprehenſiua. ergo paſſio eſt magis in parte apprehenſiua quã in parte appetitiua. ¶ P̃. Quod eſt magis actiuum, videt eſſe minus paſſiuum: actio enĩ paſſioni opponit. ſed pars appetitiua eſt magis actiua q̃ pars apprehenſiua: ergo videtur quod in parte apprehenſiua magis ſit paſſio. ¶ P̃. Sicut appetitiua ſenſitiuus eſt virtus in organo corporali, ita & vis apprehenſiua ſenſitiua. ſed paſſio anime fit proprie loquẽdo ſecundũ tranſmutationem corporalem. ergo non magis eſt paſſio in parte appetitiua ſenſitiua quã in apprehenſiua ſenſitiua.

Sed Cõtra eſt, ꝙ aug. dt in. ix. de ciui. dei, ꝙ mot⁹ animi greci pathos: noſtri autem ſicut Cicero perturbationes, quidã affectiones vel affectus, quidam vero ſicut in greco habetur expreſſius paſſiones vocãt: ex quo patet qđ paſſiones anime ſunt idem quod affectiones. ſed affectiones manifeſte pertinẽt ad partẽ appetitiuam, & nõ apprehenſiuam. ergo & paſſiones magis ſunt in appetitiua quam in apprehenſiua.

Rñdeo Dõm, ꝙ ſicut iam dictuʒ eſt, nomine paſſiõis importatur quod patiens trahatur ad id qđ eſt agẽtis. Magis autẽ trahitur anima ad rẽ per vim appetitiuã q̃ per vim apprehenſiuam, nã per vim appetitiuam anima habet ordinem ad ipſas res, prout in ſeipſis ſunt. vñ philoſophus dicit in. 7. meta. ꝙ bonũ & malum que ſunt obiecta appetitiue potẽtie ſunt in ipſis rebus: vis autẽ apprehẽſiua nõ trahitur ad rẽ ſm ꝙ in ſeipſa eſt, ſed cognoſcit eam ſm intentionem rei quã in ſe hʒ vel recipit ſcđm proprium modum: vnde & ibidem dicitur qđ verum & falſum que ad cognitionem pertinẽt, non ſunt in rebus, ſed in mente. vnde patet ꝙ ratio paſſiõis magis inuenitur in parte appetitiua quam in parte apprehenſiua.

Ad primũ Ergo dicendũ, ꝙ econuerſo ſe hʒ in his q̃ pertinent ad perfectionem & in his que pertinẽt ad defectũ. nam in his que ad perfectionem pertinẽt attendit intẽſio per acceſſum ad vnũ primum principiũ: cui quãto eſt aliquid propinquius tãto eſt magis intẽſum: ſicut intẽſio lucidi attendit per acceſſum ad aliquid ſumme lucidum, cui quãto aliquid magis appropinquat tanto eſt magis lucidũ. ſed in his que ad defectũ pertinẽt, attendit intẽſio non per acceſſum ad aliqđ ſummũ, ſed per receſſum a perfecto. qr in hoc ratio priuationis & defectus cõſiſtit: & ideo quãto minus recedit a primo, tãto eſt minus intẽſum. & pp hoc in principio ſemper inuenit paruus defect⁹ qui poſtea procedendo magis multiplicat. paſſio aũt ad defectũ pertinet: qr eſt alicuius ſecundum ꝙ eſt in potentia. vnde in his que appropinquant primo perfecto. s. deo inuenitur parum de ratione potẽtie & paſſionis. in aliis aũt cõſequẽter plus: & ſic etiam in priori vi aĩe ſcʒ apprehẽſiua inuenit minus de ratiõe paſſionis. ¶ Ad ſcđʒ dõm, ꝙ vis appetitiua dicit eſſe magis actiua: qr eſt magis principiũ exterioris actus. & hoc habet ex hoc ipſo ex quo habet ꝙ ſit magis paſſiua. s. ex hoc ꝙ habet ordinem ad rem prout eſt in ſeipſa per actionẽ enim exteriorem venimus ad conſequendas res. ¶ Ad tertium dicẽdum, ꝙ ſicut in primo dictũ eſt, dupliciter organũ anime poteſt trãſmutari. Uno modo trãſmutatione ſpirituali ſm ꝙ recipit intentionẽ rei. & hoc per ſe inuenitur in actu apprehenſiue virtutis ſenſitiue. ſicut oculus immutatur a viſibili, non ita ꝙ coloretur, ſed ita ꝙ recipiat intentionẽ coloris. Eſt aũt & alia naturalis trãſmutatio organi prout organum trãſmutatur q̃tum ad ſuam naturalem diſpoſitionẽ: puta qđ calefit aut infrigidatur, vel alio modo ſimili tranſmutat. & huiuſmodi trãſmutatio per accidens ſe habet ad actũ apprehenſiue virtutis ſenſitiue: puta cũ oculus fatigatur ex forti intuitu. vel diſſoluitur ex vehementia viſibilis, ſed ad actum appetitus ſenſitiui p ſe ordinat huiuſmodi tranſmutatio: vnde in diffinitione motuuʒ appetitiue partis materialiter ponit aliqua naturalis tranſmutatio organi: ſicut dr ꝙ ira eſt accẽſio ſanguinis circa cor. vñ patet ꝙ ratio paſſionis magis inuenit in actu ſenſitiue appetitiue, q̃ in actu ſenſitiue virtutis apprehenſiue: licet vtraque ſit actus organi corporalis.

¶ In reſponſione ad primum: dubium occurrit quia ſi in his que pertinent ad defectum intenſio non attenditur penes acceſſum ad aliqđ maius: oportet falſam reddere aut excipere iam a doctrina tradita in ſecũdo meta. allegata in argumentis quã in primo poſteriorũ. s. propter quod vnũquodq; tale illud magis: deinde quia videmus ꝙ potentia maior eſt penes acceſſum ad materiam primam. Cõſtat autẽ potentiam defectũ ſonare. ¶ Ad hoc dr ꝙ doctrina hic tradita non ſolũ dicta ſed probata rõne eſt: qr. s. ratio priuationis & defectus cõſiſtit in hoc ſcilicet in receſſu a perfecto. Regulare quippe eſt quod vnũquodq; eſt magis et minus tale ſecundum ſui cõſtitutiui propriam latitudinem: vt patet inductiue: defectiua igitur quum cõſtituantur per hoc qđ eſt deficere ab aliquo: quãto magis ab illo deficiũt tanto magis erunt defectiua hec enim eſt propria latitudo deficientis vt ſic. Ex hoc autẽ quod defectiua vt ſic penes maiorem elongationem a perfectione magis defectiua ſunt: conſequens eſt ꝙ maior defectus non ſit a minori defectu vt propria cauſa ſed ex ipſa elongatione interueniente: ſicut enim in perfectionibus intenſio eſt penes acceſſum ad cauſam quia perfectio effectus eſt ex cauſa: ita ſi in malis defectiuis cõſequens eſſet ex precedente in ſua cauſa vt propria cauſa defectus effectus intenderetur ſecundum acceſſum ad cauſam. Et ex hoc patet ſolutio prime obiectionis: in defectiuis enim cauſa defectiua non eſt propria cauſa effectus defectiui quo ad defectũ ſed ex hoc ipſo quod magis elongatur a perfectione magis defectiuũ eſt. Unde licet pars apprehenſiua ſit cauſa appetitiue: & potentialitas in apprehenſiua cauſa & potentialitatem in appetitiua: maior tamen potẽtialitas inuenitur in appetitiua ex hoc ipſo ꝙ magis recedit ab actu q̃ apprehenſiua quod eſt dictũ ꝙ potentialitas ſua non tota eſt a potẽtialitate apprehẽſiue ſed ex neceſſitate adueniẽs. Ad ſcđam autem obiectionem dicitur ꝙ qr vt dicitur. x. met. menſura debet eſſe certiſſima nihil prohibet quo ad nos defectus menſurari penes acceſſum ad aliquod poſitiuum ſumme deficiens ſicut infirmitates maiores & minores dicimus per acceſſum ad mortem. & ſimiliter potentialis apud nos per acceſſum ad materiam primam: quum in rei veritate ille per receſſum a vita & iſte per acceſſum ab actu maiores vel minores ſunt. ¶ In reſponſione ad ſecundum aduerte quod nõ concedit autor ꝙ vis appetitiua ſit magis actiua ſimpliciter: ſed quo ad principiandum actum exteriorem: vis enim apprehenſiua quum mouet appetitiuam eſt magis in actu ſimpliciter, & magis actiua quodammodo. appetitiua autem efficacior eſt ad actum exteriorem: quia ei obediunt vires executiue: & quia primum mouens eſt ad exercitium actus: quod tamen totum: vt in literis dicitur, habet ex eodem ex quo habet quod ſit magis paſſiua: ex natura nanq; appetitiua eſt & quod tendat in bonum in finem in rem ſecundum ſeipſam.

Conſtat nanq; ꝙ ex hoc quod finis eſt obiectum appetitus, ſupremus appetitus habet ꝙ ſit motiuus ſimpliciter ad exercitium, ⁊ vniuerſaliter ꝙ appetitus mouet membra: vt patet ex tertio de anima.

¶ Super articulum tertium.

In articulo tertio dubium hic ſoluendum occurrit, quod in pluribus locis moueri poteſt, ⁊ eſt dubium ad hominem: ſcilicet ſanctum Thomã: ſcilicet quo pacto ipſe in prima parte queſt. 82 articu. quarto ponit differentiam inter motionem intellectus ⁊ voluntate ex conuerſo: in hoc quod intellectus finaliter, voluntas vero effectiue mouet. Et hic vult quod bonum intellectum eſt actiuũ in voluntatem.

¶ Ad hoc dicitur ꝙ bonum apprehenſum mouet appetitum dupliciter: effectiue ſcilicet ⁊ finaliter. Effectiue quidem cauſando ipſum actum appetitus. finaliter vero quoniam ipſe actus in appetitu cauſatus tendit in bonum apprehenſum vt finem. differenter tamen apprehenſum bonũ cauſat vtroq; modo: quia ad cauſandum effectiue vtitur eſſe vt forma. Ad cauſandum vero finaliter, vtitur eſſe vt eſſe: appetibile enim puta ſanitas apprehenſa ratione ſui eſſe quaſi forma facit in appetitu deſiderium ſui vt ſic in eſſe reali iuxta illud Auerroys in. 12. metaphyſice cõmento. 36. Balneum in anima agit deſiderium ⁊c. Unde inter ceteras cauſalitates effectiuas ⁊ hanc qua appetibile mouet appetitum duplex eſt differentia. Prima licet occulta eſt: quia reliquis forma eſt ratio agendi, vnde et paſſum aſſimilatur agenti. In hac vero vt bonũ inuenitur omnifariam, obiectum formale appetitus eſſe induit rationem forme. vnde appetitus nõ ſuſcipit ſimilitudinem agentis: ſed conuenientis ſibi in ordine ad tale appetibile. Secunda eſt manifeſta: quia in ceteris cauſa effectiua non per ſe eſt niſi effectiua. In hac vero neceſſario ipſa effectiua eſt finalis non per accidens, ſed per ſe: quoniam per ſe effectus eius eſt actus per ſe tendens in cauſam illam vt finem. propter quod Auerroys in de ſubſtantia orbis, reprehendit dicentes finem non eſſe agens dicendo quod finis ſignificat agens ſignificatione neceſſaria. Quia vero cauſalitas iſta non eſt nec poteſt eſſe pure effectiua: ſed eſt effectiua ⁊ finalis: connumerata eſt contra finalem a ſancto Thoma in prima parte ⁊ alibi: quia autem in veritate interuenit cauſalitas effectiua, ideo hic ⁊ alibi quandoq; exprimitur quod bonum apprehenſum eſt actiuum et appetitus eſt paſſiuus ⁊c. Eſt ergo differentia inter intellectum ⁊ voluntatem in mouendo in hoc quod voluntas mouet effectiue intellectum et alias anime vires quo ad exercitium actus. intellectus autem mouet illam finaliter, et cum hoc effectiue ad ſpecificationem actus ex illa efficientia que neceſſario iungitur fini: propter quod vt dictum eſt finalis tantum cauſalitas expreſſa eſt. Quod autem hec ſit autoris mens non ſolum ex dictis nunc haberi põt: ſed ex ſuperius dictis: ſcilicet quod intellectus ratione obiecti mouet appetitum in genere cauſe formalis, de quo tamen nullo in prima parte loco allegato fit mentio.

¶ Ex hoc enim habes quod ſi etiam cum dictione excluſiua autor dixiſſet intellectum mouere voluntatem finaliter ſolum adhuc ſtarent que diximus eo quod excluſio non fit a concomitantibus. Et vt dictum eſt ad eſſe finalem concomitatur efficiens ſupradicto modo, ⁊ formalis reſpectu actuum: vt ſuperius explanatum fuit.

¶ Utrũ paſſio ſit magis in appetitu ſenſitiuo ꝙ intellectiuo q̄ dr̄ voluntas. Art. 3.

Ad Tertiũ ſic proced. Uidet ꝙ paſſio nõ magis ſit in appetitu ſenſitiuo ꝙ in appetitu intellectiuo. Dicit enĩ Dion. 2. ca. de diui. no. ꝙ Ierotheus ex quadã eſt doct⁹ diuiniore inſpiratione non ſolũ diſcens, ſed etiã patiẽs diuina: ſ; paſſio diuinoꝝ nõ põt pertinere ad appetitũ ſenſitiuũ, cuius obm eſt bonũ ſenſibile. ergo paſſio eſt in appetitu intellectiuo, ſicut ⁊ in ſenſitiuo. ¶ P̃. Quanto actiuũ eſt potẽtius, tãto paſſio eſt fortior: ſed obm appetitus intellectiui ꝙ eſt bonum vle, eſt potẽtius actiuũ ꝙ obm appetit⁹ ſenſitiui, ꝙ eſt particulare bonũ. ergo ratio paſſionis magis inuenitur in appetitu intellectiuo ꝙ in appetitu ſenſitiuo. ¶ P̃. Gaudiũ ⁊ amor paſſiones quedam eſſe dicuntur: ſed hec inueniuntur in appetitu intellectiuo, et non ſolum in ſenſitiuo: alioquin non attribuerentur in ſcripturis deo ⁊ angelis. ergo paſſiones non magis ſunt in appetitu ſenſitiuo quam in intellectiuo.

Sed 3 eſt ꝙ dicit Dam. in. 2. lib. deſcribens aĩales paſſiones. Paſſio eſt motus appetitiue virtutis ſenſibilis in imaginatione boni vel mali. Et alr̃. Paſſio ẽ motus irrõnalis aĩe p ſuſceptionẽ boni ⁊ mali.

Rñdeo Dcm̃ ꝙ ſicut iã dictũ eſt paſſio ꝓprie inuenit̃ vbi eſt trãſmutatio corꝑalis, q̄ quidẽ inuenit̃ in actib⁹ appetit⁹ ſenſitiui. ⁊ nõ ſolũ ſpũalis ſicut eſt in apprehenſione ſenſitiua: ſ; etiã nãlis. In actu autẽ appetit⁹ intellectiui non requirit̃ aliqua trãſmutatio corꝑalis. q: hmõi appetitus nõ eſt ꝟtus alicuius organi. vñ p; ꝙ rõ paſſionis magis ꝓprie inuenit̃ in actu appetitus ſenſitiui ꝙ intellectiui: vt etiã patet per diffinitiones Dama. inductas.

Ad Primũ ḡ dcm̃, ꝙ paſſio diuinoꝝ ibi dr̄ affectio ad diuina, ⁊ cõiunctio ad ipſa per amorẽ, ꝙ tñ fit ſine tranſmutatione corporali. ¶ Ad ſcm̃ dcm̃, ꝙ magnitudo paſſionis nõ ſolũ dependet ex ꝟtute agentis, ſ; etiã ex paſſibilitate patiẽtis, q: q̄ ſunt bene paſſibilia, multũ patiunt̃ ẽt a paruis actiuis. Licet ḡ obm appetit⁹ intellectiui, ſit magis actiuũ ꝙ obm appetit⁹ ſenſitiui, tñ appetit⁹ ſenſitiuus eſt magis paſſiuus. ¶ Ad tertiũ dcm̃, ꝙ amor ⁊ gaudiũ ⁊ alia hmõi cũ attribuunt̃ deo vel angelis aut hoib⁹ ſcm̃ appetitum intellectiuũ, ſignt ſimplicẽ actũ volũtatis cũ ſ. ſitudine effectus abſq; paſſione. Ut dicit aug. 9. de ciui. dei. Sancti angeli ⁊ ſine ira puniunt, ⁊ ſine miſerie compaſſione ſubueniunt. ⁊ tamẽ iſtarũ nomina paſſionũ cõſuetudine locutionis humane etiam in eos vſurpant̃ propter quandã operũ ſiſitudinẽ non propter affectionũ infirmitatem.

¶ De drĩa paſſionũ adinuicem. Qõ. 23.

Deinde Conſiderandũ eſt de paſſionũ drĩa adinuicẽ. ¶ Et circa hoc querant̃ quatuor. Primo vtrũ paſſiones que ſunt in concupiſcibili ſunt diuerſe ab his que ſunt in iraſcibili. Secundo vtrum cõtrarietates paſſionũ iraſcibilis ſint ſcm̃ contrarietatem boni ⁊ mali. Tertio vtrum ſit aliqua paſſio non habens contrarium. Quarto vtrum ſint alique paſſiones differentes ſpecie in eadem potentia non contrarie adinuicem.

¶ Utrũ paſſiones q̄ ſunt in ↄcupiſcibili ſint diuerſe ab his q̄ ſunt in iraſcibili. Art. 1.

Ad Primũ Sic proceditur. Uĩ ꝙ paſſiones eedẽ ſint in iraſcibili ⁊ in concupiſcibili. Dicit eñ phs in. 2. ethic. ꝙ paſſiones aĩe ſunt quas ſequitur gaudium ⁊ triſtitia: ſed gaudiũ ⁊ triſtitia ſunt in concupiſcibili: ergo oẽs paſſiones ſunt in concupiſcibili: non ergo ſunt alie in iraſcibili et alie in concupiſcibili. ¶ P̃. Math. 13. ſuper illud, Simile eſt regnum celorum fermento ⁊c. Dicit gloſſ. Hiero. In ratione poſſideamus prudẽtiam, in iraſcibili odium vitioꝝ, in concupiſcibili deſiderium virtutum. Sed odium eſt in concupiſcibili, ſicut ⁊ amor cui contrariatur: vt dicitur in. 2. topi. ergo eadẽ paſſio eſt in concupiſcibili et iraſcibili. ¶ Preterea. Paſſiones ⁊ actus differunt ſpecie ſecundum obiecta: ſed paſſionum iraſcibilis et concupiſcibilis eadem obiecta ſunt ſc; bonum et malum: ergo eedem paſſiones ſunt iraſcibilis ⁊ concupiſcibilis.

Sed Contra diuerſarum potentiarũ actus ſunt ſpecie diuerſi: ſicut videre ⁊ audire: ſed iraſcibilis ⁊ concupiſcibilis ſunt due potentie diuidentes appetitũ ſenſitiuum: vt in primo dictum eſt: ergo cũ paſſiones ſint motus appetitus ſenſitiui: vt ſupra dictum eſt: paſſiones que ſunt in iraſcibili erunt alie ſecundum ſpeciem a paſſionibus que ſunt in concupiſcibili.

Rñdeo Dicendum ꝙ paſſiones que ſunt in iraſcibili a cõcupiſcibili differunt ſpecie. Cum enim diuerſe po:

¶ Super articulum tertium.

In articulo tertio dubium occurrit de hoc quod etiam in primo articulo dictum eſt: ſcilicet ꝙ in ſola anima ⁊ appetitu intellectiuo nulla eſt ꝓprie paſſio. Eſt autem ratio dubij: quia Scotus in primo ſen. diſtin. primu. q. 3. ⁊ in 4. ſen. diſtinc. 49. q. 7. ponit in voluntate nõ ſolũ operationes ſed paſſiones ſpũales. Et quantũ ipſe inſinuare videt̃, intẽdit ꝙ voluntas tunc operat̃ qñ cõtingit obm. Tunc aũt patitur qñ recipit ab obiecto. ita ꝙ operatio cõiungit potentiã obo, paſſio autẽ nõ: ſed ab obiecto eſt vt eã efficiente tñ. Nulla autẽ hec rõne ꝓbat in ꝓ̃pſa li. ſed ſoluc ſuper ipſis paſſionis nomẽ innixus: ⁊ auctoritatẽ. vñ ꝙ delectatio ſequitur operationẽ q̄ſi per ſe natũ accepit, qd̃ falſum credimus. Paſſionis eñ nomẽ in primis in inanimatis vel ad ſolã receptionẽ vt in intellectu, vel ad receptionẽ p modũ rei que trahit in aliud: vt in appetitu intellectiuo cõſtat inuenire ex. 5. de aĩa. ⁊. 5. meta. Et hec ꝓprie loquẽdo. Metaphorice eñ ↄſueuim⁹ actus voluntatis ſilẽs paſſiõib⁹ appetit⁹ ſenſitiui vocare paſſiões vt velle vindictã vocamus irã: ⁊ velle malũ alicui vocamus odiũ. Et hec loquutio multos iudicio meo fefellit, qd̃ autẽ delectatio ſequat̃ opõnẽ ꝟ accidit et indiſtũ eſt paſſio nõ eñ eis paſſio ſequat̃ opõnẽ: imo ſtat qd̃ paſſio ſit p⁹ opo appetitiua: vt p; de amore. Et tu potes ſic inſpicere qd̃ dicim⁹ amor eſt paſſio: imo prima eſt paſſionũ ⁊ tñ amor eſt operatio tã in appetitu ſenſitiuo ꝙ intellectiuo: ergo diſtinctio inter paſſionẽ et operationẽ appetit⁹ nulla eſt. Minor patet: quia amor maxime cõiungit obm ⁊ apud Scotum eſt ipſa eſſentia beatitudinis. ¶ Preterea delectatio eſt paſſio ⁊ habet pro obiecto ⁊ non ſolum pro cauſa delectabile: ergo delectatio eſt coniungens obiecto: probatur aſſumptum: q: videns deum delectatur de deo tanq; obiecto ſummo delectabili: ⁊ qui habet delectationẽ moroſam delectatur de re cogitata turpi vt obiecto delectabili ac ſi eſſet in re: ⁊ non ſolum vt cauſa efficiente. Dicito ergo ꝙ paſſiones in appetitu ſenſitiuo ſunt vere operationes cauſate tamen ab appetibili: ⁊ habentes pro obiecto appetibile: ſed differentia cõſiſtit in hoc ꝙ in appetitu ſenſitiuo ſunt permixte cum paſſione corporali. In appetitu vero intellectiuo non: ⁊ per excluſionẽ huius compoſitionis dicuntur in eo ſimplices actus ſimiles tamen paſſionibus ſenſitiui appetitus. Hec nunc ſufficiant in communi. In ſpeciali autem inferius quum de delectatione ⁊ triſtitia tractabitur, ſermo erit.

¶ Super queſtionem 23.

Circa. 1. artic. q. 23. quia hic inchoat diſtinctio paſſionum, aduerte quod oportet in toto hoc tractatu ſeruare illud, quolibet proferente contraria ſolicitum eſſe ſtultum eſt: dico autem hoc: quia non omnibus conceſſum apparet vt diſtincte et proprie de huiuſmodi paſſionibus locuti fuerint.

Ri. q. 26 artic. 4.

tentie habeãt diuerſa obá: vt in primo dictũ eſt, neceſſe eſt ꝙ paſſiones diuerſarũ potentiarũ ad diuerſa obá referant. vñ multo magis paſſiones diuerſarũ potentiaruꝫ ſpecie differũt. Maior em̃ dñia obiecti requirit ad diuerſificandã ſpeciẽ potẽtiarũ, ꝙ̃ ad diuerſificandã ſpeciẽ paſſionũ vel actuum. Sicut em̃ in nãlibus diuerſitas gñis conſequit diuerſitatẽ poᵉ mãe, diuerſitas autẽ ſpeciei diuerſitatẽ forme in eadẽ mã: ita in actibꝰ aie actus ad diuerſas potẽtias pertinẽtes ſunt nõ ſolũ ſpecie: ſꝫ etiã gñe diuerſi: actus aũt vel paſſiones reſpicientes diuerſa obã ſpecialia ↄ̄prehẽſa ſub vno cõi obo vnius potẽtie differũt ſicut ſpẽs illius gñis: ad cognoſcendũ ergo que paſſiones ſunt in iraſcibili ꝛ q̃ in ↄcupiſcibili: oꝫ aſſumere obm vtriuſqꝫ potentie: dictũ eſt autẽ in primo ꝙ obm poᵉ cõcupiſcibilis eſt bonũ vel malum ſenſibile ſimplr acceptũ ꝙ eſt delectabile vel doloroſum: ſed qꝛ neceſſe eſt ꝙ interdũ aĩa difficultatẽ vel pugnã patiat adipiſcendo aliquod hmõi bonũ, vel fugiendo aliqđ hmõi malũ, inquantũ hoc eſt quodãmõ eleuatum ſupra facilẽ ptãtẽ aĩalis: ideo ipſum bonũ vel malum ſm ꝙ hꝫ rationẽ ardui vel difficilis eſt obm iraſcibilis. Quecunqꝫ ergo paſſiones reſpiciunt abſolute bonũ vel malum pertinent ad concupiſcibilem: vt gaudium, triſtitia, amor, odium ꝛ ſimilia. Quecunqꝫ vero paſſiones reſpiciũt bonũ vel malũ ſub rõne ardui, prout eſt aliqđ adipiſcibile vel fugibile cũ aliqua difficultate, pertinẽt ad iraſcibilem: vt audacia, ꝛ timor, ſpes ꝛ huiuſmodi.

Ad primũ Ergo dõm, ꝙ ſicut pmo dictũ eſt, ad hoc vis iraſcibilis data eſt aĩalibꝰ: vt tollant ĩpedimẽta quibꝰ concupiſcibilis in ſuũ obm tendere ꝓhibet: vel pp difficultatẽ boni adipiſcẽdi: vel pp difficultatẽ mali ſuperandi. ꝛ iõ paſſiones iraſcibilis oẽs terminant ad paſſiones cõcupiſcibilis: ꝛ ſm hoc etiã paſſiones q̃ ſunt in iraſcibili cõſequunt gaudium ꝛ triſtitiã q̃ ſunt in cõcupiſcibili. ¶ Ad ſm dõm ꝙ odiũ vitiorũ attribuit Hier. iraſcibili nõ ppter rationẽ odij q̃ ꝓprie cõpetit ↄcupiſcibili: ſed ꝓpter impugnationẽ q̃ pertinet ad iraſcibilẽ. ¶ Ad tertiũ dõm, ꝙ bonũ inq̃ntũ eſt delectabile mouet cõcupiſcibilẽ: ſed ſi bonum habeat qnandã difficultatẽ ad adipiſcendũ: ex hoc ipſo hꝫ aliquid repugnãs cõcupiſcibili: ꝛ ideo neceſſarium fuit eſſe aliaꝫ potentiam que in id tenderet: ꝛ ratio eſt eadem de malis: ꝛ hec potentia eſt iraſcibilis. vnde ex conſequenti ſpecies concupiſcibilis ꝛ iraſcibilis ſpecie differunt.

¶ Utrũ cõtrarietas paſſionũ iraſcibilis ſit ſm contrarietatem boni ꝛ mali. Arti. 2.

AD Secundũ ſic procedit. Uĩ ꝙ cõtrarietas paſſionũ iraſcibilis nõ ſit niſi ſm cõtrarietatem boni ꝛ mali. Paſſiones em̃ iraſcibilis ordinantur ad paſſiones cõcupiſcibilis vt dictũ eſt, ſed paſſiones cõcupiſcibilis nõ contrariantur niſi ſm contrarietatem boni ꝛ mali, ſicut amor ꝛ odiũ, ꝛ gaudiũ ꝛ triſtitia: ergo nec paſſiones iraſcibilis. ¶ P̃. Paſſiones differũt ſm obiecta ſicut ꝛ motus ſm terminos: ſed cõtrarietas nõ eſt in motibꝰ niſi ſm cõtrarietatẽ terminorum: vt pꝫ in. 5. phy. ergo neqꝫ in paſſionibus eſt cõtrarietas paſſionũ niſi ſm ↄtrarietatem oboꝝ: obm aũt appetitus eſt bonũ vel malum: ergo nulla potentia appetitiua poteſt eſſe cõtrarietas paſſionũ: niſi ſm contrarietatem boni et mali. ¶ P̃. Omnis paſſio anime attenditur ſm acceſſum ꝛ receſſum: vt Auicen. dicit in. 6. de naturalibus: ſed acceſſus cauſatur ex ratione boni, receſſus autem ex ratione mali: qꝛ ſicut bonũ eſt ꝙ omnia appetunt: vt dicitur in. 1. ethic. ita malum eſt quod omnia fugiunt: ergo cõtrarietas in paſſionibus anime non poteſt eſſe niſi ſecundum bonum ꝛ malum.

Sed Contra, timor ꝛ audacia ſunt contraria vt patet in. 3. ethi. ſed timor ꝛ audacia non differunt ſm bonũ ꝛ malũ: qꝛ vtrunqꝫ eſt reſpectu aliquorum maloꝝ. ergo nõ omnis contrarietas paſſionũ iraſcibilis eſt ſm contrarietatem boni ꝛ mali.

Rñdeo Dõm, ꝙ paſſio quidã motus eſt vt dr in. 3. phy. Uñ opꝫ cõtrarietatẽ paſſionũ accipere ſm ↄtrarietatẽ motuũ vel mutationuꝫ. Eſt aũt duplex contrarietas in mutationibus ꝛ motibus: vt dr in. 6. phy. vna quidẽ ſm acceſſuꝫ ꝛ receſſum ab eodẽ termino: q̃ quidem contrarietas eſt ꝓprie mutationum id eſt generationis q̃ eſt mutatio ad eſſe, ꝛ corruptionis q̃ eſt mutatio ab eſſe: alia autẽ ſm ↄtrarietatem terminorũ que proprie eſt contrarietas motuum: ſicut dealbatio q̃ eſt motus a nigro in albũ opponit denigrationi q̃ eſt motus ab albo in nigrum. Sic igitur in paſſionibus anime duplex contrarietas inuenitur. Una quidẽ ſm ↄtrarietatẽ oboꝝ. ſ. boni ꝛ mali. Alia ſo ſm acceſſum ꝛ receſſum ab eodem termino. In paſſionibꝰ quideꝫ ↄcupiſcibilis, inuenit prima contrarietas tm̃, q̃ ſcꝫ eſt ſm obiecta. In paſſionibꝰ aũt iraſcibilis inuenit vtraqꝫ cuius ratio eſt, qꝛ obm cõcupiſcibilis: vt ſupra dictũ eſt, eſt bonũ vel malũ ſenſibile abſolute. Bonũ aũt inq̃ntum bonũ nõ põt eſſe terminus vt a quo: ſed ſolum vt ad quem: qꝛ nihil refugit bonũ inq̃ntũ bonuꝫ: ſed oĩa appetunt ipm. Siłr nihil appetit malũ inquãtum hmõi: ſꝫ oĩa fugiũt ipſum ꝛ ꝓpter hoc malũ nõ hꝫ rõnẽ termini ad quẽ ſed ſolum termini a quo. Sic igitur oĩs paſſio concupiſcibilis reſpectu boni eſt vt in ipſum ſicut amor, deſiderium, ꝛ gaudium. Omnis vero paſſio reſpectu mali eſt ab ipſa: ſicut odiuꝫ, fuga, ſeu abominatio ꝛ triſtitia. Uñ in paſſionibus concupiſcibilis non poteſt eſſe contrarietas ſm acceſſum ꝛ receſſum ab eodem obiecto: ſed obiectum iraſcibilis eſt ſenſibile bonũ vel malũ, nõ quidem abſolute: ſed ſub ratione difficultatis vel arduitatis: vt ſupra dictum eſt. Bonũ autem arduum ſiue difficile habet rõnem vt in ipm tendatur inq̃ntũ eſt bonũ, ꝙ pertinet ad paſſionem ſpei: ꝛ vt ab ipſo recedatur inquantum eſt arduum ꝛ difficile ꝙ pertinet ad paſſionem deſperationis. Siłr malum arduum habet rationem vt vitetur inquantum eſt malum: ꝛ hoc pertinet ad paſſionem timoris: habet etiam rationem vt in ipſum tendatur, ſicut in quoddam arduum per qđ. ſ. aliquid euadit ſubiectionem mali. ꝛ ſic tendit in ipſum audacia. Inuenit ergo in paſſionibus iraſcibilis contrarietas ſm contrarietatem boni vel mali, ſicut inter ſpem ꝛ timorem. Et iterum ſm acceſſum ꝛ receſſum ab eodem termino ſicut inter audaciam ꝛ timorem. ¶ Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

¶ Utrum ſit aliqua paſſio anime non habens contrarium. Artic. 3.

AD tertiũ Sic proceditur. Uidet ꝙ omnis paſſio anime habeat aliquod contrarium. Oĩs em̃ paſſio aĩe vel eſt in iraſcibili vel in concupiſcibili ſicut ſupra dictum eſt: ſed vtreqꝫ paſſiones habent contrarietatem ſuo modo: ergo omnis paſſio

Scotus in primis: vt in. 3. ſen. di. 34. apparet, reprehendi⁹ docentes obiectum iraſcibilis eſſe arduum ꝛ volens eos obiectũ eſſe offendens. dicit ꝙ ſemper quando iraſcibilis habet actũ ſuum eſt ibi nolle non ſolum cõcupiſcibilis ſed iraſcibilis. Ex quibus manifeſte apparet qđ apud ipſum iraſcibilis nunqꝫ eſt reſpectu boni: ſed mali tantum reſpuendi, ſuſtinendi, puniendi, et ſiquid aliud eſt hoiuſmodi ac per hoc in ianuis iraſcibilis errauit. Spes em̃ que eſt prima paſſio iraſcibilis oportet quod negetur ab ea, nec vllam rationem inuenio niſi forte ex 26. diſt. eiuſdem tertij quia aſſumat iſtã ſcilicet quia arduuꝫ aut ſignificat abſtra aut ex cedens facultatem potentie cui dicitur arduum aut excedẽs omnia mala ſibi cõtraria: ſed nihil horum eſt: ergo ꝛc. hec autem petitio aut diſtinctio nihil obſtat. quoniam arduum nihil horum formaliter ſignificat: ſed difficultatẽ in bono vel malo: arduas enim res dicimus que difficultatẽ ac ꝓpterea celſitudinem quandam habent, difficilia enim aggredi nõ parnum reputatur: et difficilibus ſuccumbere vel ea fugere non multum vituperamꝰ. Qđ autem bonum difficile et bonum abſolute egeant diuerſis potentiis: in prima parte dictum eſt: et in reſponſione ad tertium hic oſtenditur ex eo quod bonum difficile habet vnde repugnet concupiſcenti. Offendens ergo eſt vnum contentum ſub obiecto iraſcibilis pro quanto ſpectat ad aliquam eius paſſionem: puta iram. Adequatum notẽ obiectum eſt difficile ſiue arduum. Et ſcito quod cum ponitur differentia inter obiectũ concupiſcibilis et iraſcibilis quia illius bonum abſolute, iſtius bonum arduum: perinde eſt ac ſi diceretur quod concupiſcibilis obiectum eſt bonũ ſenſibile, nullo additamento: iraſcibilis vero bonum determinatũ ad rationẽ ardui ſeu difficilis: ita quod illud eſt ſimplex hoc eſt quaſi cõpoſitum. Unde non fallaris putãs quod concupiſcibilis feratur in bonum, et iraſcibilis in illius difficultatem. Sed ſcito

f.q.45. art.4.et q.45.ã. 1.ad.2. ꝗ.3.diſt. 26.q.1. ã 5.cor. Et ki.q. 26.ã.4

et quod concupiſcibilis fertur in bonum: et quod iraſcibilis fertur in bonum arduum, omnis namqꝫ appetitus obiectum eſt bonum: et ita vt dicitur in ſecundo rhetoricorum capitulo primo eſt appetitus apparentis potionis, qđ bonum eſt in re vel apparẽs manifeſte nec refert an idem aut diuerſum ſit bonũ a bono arduo, ſat eſt enim quod diſtinguunt formaliter. Si tamen dicis authoris in queſtione de veritate, queſtione vigeſima quinta, et in tertio ſententiarum diſtinctione vigeſima ſexta ſeruatus fueris, inuenies quod obiectum concupiſcibilis eſt bonum ſenſatum: iraſcibilis vero eſtimanũ. Illam mouẽt ſpecies ſenſibilium, iſtam intentiones elicite.

¶ Super articulum ſecundum.

In ſecundo articulo multa eſſent dubitanda: ſi ſecretas paſſionum nominatarum examinãdi eſſent ſigillatim. Sed quoniam hec ſuis propriis locis reſeruatur, vnum tãtum eſt diſcutiendum, quomodo ſcilicet cõtrarietas inter bonum et malum ſpectet ad iraſcibilem aut enim intelligitur de bono et malo abſolute, et ſic ſpectat ad concupiſcibilem: aut de bono ꝛ malo vt ſub ſunt arduitati: ꝛ ſic nõ conſiderantur ſub rationibus boni et mali: ſed ſub ratione ardui, ſicut ſi loqueremur de ligno ꝛ lapide vt ſubſunt albedini. ¶ Ad hoc dicitur qđ ſicut bonum abſolute contrariatur malo abſolute, ita bonum arduum malo arduo. et ſicut hec ſunt altera ab illis: ita contrarietas eſt alia a contrarietate: licet cõmunicẽt in nomine: quia vtraqꝫ dicit ſecunduꝫ bonũ ꝛ malum. Unde quãꝫ queritur aut ꝛc. reſpõdetur ꝙ neutro modo proprie loquendo: quoniam vt predictum eſt bonum ꝛ malum non concurrunt per accidens, vt ſubſunt. ſ. difficultati: ſed totum hoc bonum arduum, vel malum arduum per ſe cõcurrit, ita ꝙ contrarietas boni ꝛ mali difficiliũ ſpectat ad iraſcibilem: ſunt enim quedã boni ꝛ mali ſpẽs bonum difficile ꝛ malum dif=

anime h3 ꝯtrarium. ¶ Pꝛ. Ois paſſio aie habet bonū vel malum pro obo, que ſunt oba vtriuſque appetitiue partis: ſed paſſioni cui⁹ obm eſt bonum opponitur paſſio: cuius obiectum eſt malum: ergo ois paſſio h3 cōtrarium. ¶ 3. Ois paſſio anime eſt ſm acceſſum vel ſm receſſum, vt dictum eſt: ſed cuilibet acceſſui cōtrariatur receſſus, τ econuerſo. ergo omnis paſſio anime habet contrarium.

Sed cōtra Ira eſt quedā paſſio aie. ſed nulla paſſio cōtraria ponitur ire: vt p3 in. 4. ethi. ergo nō omnis paſſio habet contrarium.

Rñdeo Dīm, ꝙ ſingulare eſt in paſſione ire ꝙ nō pōt hre ꝯtrium neqꝫ ſm acceſſum τ receſſum, neqꝫ ſm ꝯtrarietatem boni τ mali. Cauſat enī ira ex malo difficili iam iacente, ad cuius preſentiā neceſſe eſt ꝙ aut appetitus ſuccūbat: τ ſic nō exit terminos triſtitie qui eſt paſſio cōcupiſcibilis. aut h3 motū ad inuadendū malū leſiuū ꝙ pertinet ad iram. motū autē ad fugiendū hre non poteſt: qꝛ iam malum ponit pñs vel preteritū. τ ſic motui ire non ꝯtriatur aliqua paſſio ſm ꝯtrietatem acceſſus τ receſſus. Sſr etiā nec ſm ꝯtrarietatē boni τ mali. qꝛ malo iacenti opponit bonū iam adeptū qđ iam non pōt habere rationē ardui vel difficilis. nec poſt adeptionē boni remanet alius motus niſi quietatio appetit⁹ in bono adepto, que pertinet ad gaudiū ꝙ eſt paſſio cōcupiſcibilis. vnde motus ire non pōt hre aliquē motū anime contrariū: ſed ſolūmodo opponitur ei ceſſatio a motu: ſicut phs dicit i ſua rhetorica, ꝙ miteſcere opponitur ei quod eſt iraſci, quod non eſt oppoſitum contrarie: ſed negatiue vel priuatiue. ¶ Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

¶ Utrū ſint aliq̄ paſſiões differētes ſpecie in eadē po⁹ nō cōtrarie adinuicē. Art. 4.

AD quartū Uidetur ꝙ nō poſſint in aliqua po³ eſſe paſſiones ſpecie differentes, τ nō ꝯtrie adinuicē. paſſiones enī aie differūt ſm obiecta. obiecta aūt paſſionū aie ſunt bonū τ malum, ſm quorū differentiam paſſiones habent ꝯtrarietatē. ergo nulle paſſiones eiuſdem potentie non habentes cōtrarietatē adinuicem differunt ſpecie. ¶ 2. Differentia ſpeciei eſt differētia ſm formam: ſed omnis differentia ſm formā eſt ſm aliquā cōtrarietatē, vt dr in. 10. metaphy. ergo paſſiones eiuſdē potētie que non ſunt cōtrarie nō differūt ſpecie. ¶ 3. Cū ois paſſio aie conſiſtat in acceſſu vel receſſu ad bonū vel ad malū, neceſſe vr ꝙ ois differentia paſſionum aie ſit vel ſm differentiā boni vel mali, vel ſm differentiam acceſſus vel receſſus, vel ſm maiorem vel minorem acceſſum vel receſſum. Sed prime due differētie inducunt contrarietatē in paſſionib⁹ aie, vt dictum eſt. tertia autē differētia nō diuerſificat ſpeciem. quia ſic eſſent infinite ſpecies paſſionū anime: ergo nō poteſt eſſe ꝙ paſſiones eiuſdem potentie anime differant ſpecie, τ non ſint contrarie.

Sed Cōtra amor τ gaudiū differūt ſpecie τ ſunt in concupiſcibili, nec tñ ꝯtriant adinuicē quin potius vnū eſt cauſa alterius. ergo ſunt aliq̄ paſſiones eiuſdē potētie que differunt ſpecie, nec ſunt ꝯtrie.

Rñdeo Dīm, ꝙ paſſiones differunt ſm actiua q̄ ſunt oba paſſionū aie. Dria aūt actiuoꝝ pōt attendi dupliciter. Uno mō ſm ſpeciē vel nām ipſoꝝ actiuorū, ſicut ignis differt ab aqua. Alio mō ſm diuerſam virtutē actiuā: diuerſitas aūt actiui vel motiui q̄tū ad virtutē mouendi pōt accipi in paſſionib⁹ aie ſm ſilitudinē agentiū naturaliū. Oē enī mouēs trahit quodāmō ad ſe patiēs: vel a ſe repellit. Trahēdo qdē ad ſe tria facit in ipſo. Nā primo quidē dat ei inclinationē vel aptitudinē: vt in ipm tendat: ſicut cū corpus leue qđ eſt ſurſum dat leuitatē corpi gñato ꝑ q̄ h3 inclinationē vl aptitudinē ad hoc ꝙ ſit ſurſum. Scđo ſi corpus gñatū eſt extra locū propriū dat ei moueri ad locū. Tertio dat ei quieſcere in locū cū peruenerit: qꝛ ex eadē cauſa aliquid quieſcit in loco ꝑ q̄ mouebat ad locū τ ſſr intelligendū eſt de cauſa repulſionis. In motib⁹ aūt appetitiue ptis bonū h3 quaſi ꝟtutē attractiuā malū aūt ꝟtutē repulſiuā. Bonū ḡ primo in po³ appetitiua cauſat quandā inclinationē ſeu aptitudinē ſeu ꝯnaturalitatē ad bonū ꝙ ptinet ad paſſionē amoris: cui ꝑ cōtrariū rñdet odiū ex pte mali. Scđo ſi bonū ſit nōdū habitū dat ei motū ad aſſequendū bonū amatum: τ hoc pertinet ad paſſionem deſiderij vel concupiſcentie τ ex oppoſito ex parte mali eſt fuga vel abominatio. Tertio cum adeptum fuerit bonum dat appetitui

ficile. Et quā in litera diſtinguitur bonū arduum in ly bonū τ in ly arduum non eſt diſtinctio in ſubiectum τ accidens: ſed varie fundamēti in plures particulares ſeu inadequatas rationes. ſicut diſtingueretur ingredo in id quod habet luminis τ id ꝙ habet obumbrationis. τ intendit litera ꝙ qꝛ bonū arduum habet ratione τ vnde attrahat τ vnde a ſe repellat: ideo τc. Atteſtatur autem huic ſenſui ꝙ arduū in litera ponitur depulſiuum τ attractiuū: ꝙ non fieret ſi ſm ſe ſumeret nunc ad: ſic qꝛ τ aliqđ bonū arduū eſt depulſiuum vt obiectum deſperatiōis, et aliquod malum arduum eſt attractiuum, vt obiectum audacie.

¶ Super art. 4.

Articulo tertio omiſſo, circa quartū dubium occurrit quadruplex. primū eſt quid intendat autor per illā diſtinctionem factā in litera de differentia actiuorū. dupliciter. primo ſm naturam. ſecundo ſm virtutem. virtus enim nature effect⁹ eſt. Secundum eſt qđ autor digreditur ꝓponit eſt differētiam ocauſ ſm virtutē. τ tñ nō declarat niſi differentiā effectus prout. ſ. dat comparatio motus τ quietis poſt⁹ declarat eſt differētia effect⁹ identitatē actiue virtutis, quum dicit: quia ex eadem cauſa aliqđ quieſcit in loco ꝑ quā mouebatur ad locū. Tertiū eſt cū in naturalib⁹ ſufficiat inclinatio ad cōueniens ad diſſonandū ab incōuenienti: vt patet in grauib⁹ et leuibus leuitas enī ignis eſt ei ratio τ ōſonandi loco ſurſum et diſſonādi ad deorſū: τ ſic motus ſurſum eſt petitio ſurſū τ fuga a deorſū, τ ſic deorſum ſufficiat ei ad ponēdā quietē deorſum violētā. Cur inquā in naturalib⁹ ſufficit vnitas, τ in aialib⁹ requiritur pluralitas τ cum ecōuerſo deberet eſſe qꝛ que diſperſa ſunt in inferiorib⁹ vnita ſunt in ſuperiori. vnde non videt ꝙ amor τ odiū ſint due paſſiones: ſed vnamet paſſio eſt amor reſpectu boni et odium reſpectu ſui contrarij: differens ſecundum reſpectum ad diuerſa: ſicut in naturalibus leuitas eſt amor ſurſum τ odium deorſum et ſic de alijs. Et hoc videtur rationabile: quia eadem ratione aliquis appetit vnum contrariorum et odit aliud: τ quanto alterum intenditur: tanto etiam alterum creſcit. ita quod congeneratio τ coaugmentatio τ corruptio identitati atteſtantur. Quartum eſt quomodo malum cauſet depulſiue: cum omne agens producat ſibi ſimile ac per hoc trahat patiens ad ſui participationem: vnde ſicut bonum cauſat ad ſe ita malum.

1. q. 25. arti. 5. τ 4. cor. et 2. ethic. le. 5. co. 2°.

¶ Ad primum dubium dicitur quod actiua poſſunt diſtingui dupliciter, primo ſecundum differentias ipſarum naturarum agentium et hec diſtinctio eſt clara. Alio modo ſecundum differentias virtutum actiuarum: et hec eſt obſcura. Ad cuius euidentiam ſcito quod actiua dupliciter inueniuntur, ſcilicet in eſſe nature, τ in eſſe apprehenſo. In agentibus in eſſe nature manifeſtum eſt quod diſtinctio eorum ſecundum naturas eſt alia a diſtinctione eorum ſecundum virtutes: elementa enim et animalia alia diſtinctione diſtinguuntur ſecundum naturas eorum: et alia ſecundum virtutes eorum: licet iſte oriantur ex illis. In agentibus autem quia apprehenſis: diſtinctio naturarum patet cum cuius talis differens ab illo alio ſecundum ſpeciem apprehenſus mouet appetitum: diſtinctio autem ſecundum virtutem eſt ſecundum diuerſam rationem apprehenſionis: ita quod eadem res ſecundum naturam diuerſimode apprehenſa non qualicunque diuerſitate: ſed diuerſitate bonitatis vel malitie preſentis vel future vel abſolute: vt inferius in diſtinctione τ tractatu paſſionum patebit. Alia enim ratione mouet malum preſens apprehenſum τ alia futurum: illud enim mouet ad triſtitiam hoc ad timorem: vnde oſtenditur ꝙ illud habet virtutem actiuam ad inferendam illam paſſionem: hoc ad inferendam illam: ita ꝙ ex ipſa diuerſa ratione qua apprehenditur eadem res habet diuerſam virtutem mouendi appetitum. τ hoc intendit litera volens ꝙ paſſiones nō diſtinguuntur penes diſtinctionē naturarum agentiū, ſed virtutum que ad differentias apprehenſionis ſpectant: obiectum namque appetitus non eſt res: ſed res apprehenſa. Et propterea differentia formalis paſſionum non ſolum ex diſtinctione rei: ſed diſtinctione rei vt apprehenſa conſtat. Et hinc habes qđ paſſio odij et ire et ſimilium non diuerſificantur ſpecie ex diuerſitate malorū puta mortis: verberis: carceris τc. differentia enim naturarū materialiter τ non formaliter concurrit. virtutum autem diuerſitas naturarum diuerſificet habitus naturam paſſionum: ſeu ipſas in genere mouis inferius examinabitur.

¶ Ad ſecundum dubium dicitur, quod in agentibus naturalibus eſt conſiderare duo: ſcilicet inquantum agunt, τ inquantum attrahunt. Et ſi quidem cōſideremus inquantum agunt ſic patet quod idem generatiuū corporis leuis eodē modo ſe habens τ vnica actione dat omnia: dando ſiquidem ei naturā dat conſequenter leuitatem τ motum ad locum abſentem τ quietem in preſenti. Sed ſi cōſideremus inquātum attrahunt ſic vis generatiua naturalis ter que eſt ſurſum aliter τ aliter ſe habens ad corpus trahit: nā abſolute trahit per modum comparantis: vt abſens vero per motum: vt preſens vero per quietem: in agentibus vero in alia quatenus apprehenſa ſunt agere et attrahere ſimul concurrunt. ſm quod bonum apprehenſum abſolute infert paſſionem amoris τ ſic trahit per amorem. Et apprehenſum vt futurum infert paſſionem deſiderij, qui eſt motus ad ſe, τ ſic trahit per motum τ apprehenſum vt preſens infert paſſionem delectationis, τ ſic trahit per quietem. vnde ſi vis generatiua ſurſum manens diuerſis diſpoſitionibus ſe habens ad corpus mobile actionibus diſtincta illa tria daret: curreret plene ſimilitudo. Nunc autem qꝛ non ſic eſt. Autor non eſt digreſſus: ſed vſus eſt ſimilitudine agentis naturalis inquātum attrahit: vt in litera manifeſte dicitur, τ inquātū triplex effectus in patiente fit: vt ſic diſtinctionē paſſionū in anima diceremus. Et ſi horum duorum dubiorum ſolutiones diligenter notaueris, videbis quomodo eſt eadem, τ quomodo diuerſa ratio appetibilis ſeu finis vt tendatur in ipſum τ quieſcatur in eo: eſt enim eadem ſecundum naturam τ diuerſa ſecundum virtutem: quod eſt eſſe eandem materialiter, τ diuerſam formaliter reſpectu paſſionum. Amor enim deſiderium τ gaudium reſpectu eiuſdem non materialiter: ſed formaliter diſtinguuntur: quod eſſe non poſſet ex obiecti natura neque ex obiecti conditionibus, puta preſentia vel abſentia τ huiuſmodi. Si ſe haberent in animalibus approximatio perfectior vel imperfectior in naturalibus actiuis: hec enim non variant effectum ſpecifice: vt patet. vnde ſi hec perſpicaciter conſideraſſet Scotus in tertio, diſtinctione vigeſimaſexta hanc improbatam nunc phantaſiam non dixiſſet. ¶ Ad tertium dubium dicitur, quod ſicut anima eſt ſupra naturam, ita modus tendendi in contraria in animalibus eſt ſupra modum quo natura ſe habet. Eſt autem modus

quietationē quandā in ipſo bono adepto: ⁊ hoc pertinet ad delectationē vel gaudiū, cui opponit̄ ex parte mali dolor vel triſtitia. In paſſionib⁹ aūt iraſcibilis p̄ſupponit̄ q̄dē aptitudo vel īclinatio ad ꝓſequēdū bonū vel fugiēdū malū ex ꝯcupiſcibili q̄ abſolute reſpicit bonū vel malū: ⁊ reſpectu boni nōdū adepti eſt ſpes ⁊ deſperatio: reſpectu aūt mali nōdū iniacētis ē timor ⁊ audacia: reſpectu aūt boni adepti nō eſt aliqua paſſio in iraſcibili: q2 iā non h3 ratione ardui: vt ſupra dictū eſt: ſ3 ex malo iam iniacēti ſequit̄ paſſio ire. Sic igitur patet quod in cōcupiſcibili ſunt tres coniugationes paſſionum, ſcilicet amor ⁊ odium, deſiderium ⁊ fuga, gaudium ⁊ triſtitia. Siſr in iraſcibili ſunt tres ſcil3 ſpes ⁊ deſperatio, timor ⁊ audacia: ⁊ ira cui nulla paſſio opponitur. Sunt ergo oēs paſſiones ſpecie differētes vndecim: ſex quidē in concupiſcibili: ⁊ quinq3 in iraſcibili ſub quibus oēs anime paſſiones continentur. ¶ Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

¶ De bono et malo circa paſſiones anime. Queſt. 24.

DEinde Cōſiderandū eſt de bono et malo circa paſſiones anime. ¶ Et circa hoc q̄runt̄ quatuor. Primo vtrū boni ⁊ mali morale poſſit ī paſſionibus aīe inueniri. Scdo vtrum ois paſſio aīe ſit mala moraliter. Tertio vtrum omnis paſſio addat vel diminuat ad bonitatē vel malitia3 actus. Quarto vtrum aliqua paſſio ſit bona vel mala ex ſua ſpecie.

¶ Utrum bonum ⁊ malum morale poſſit in paſſionibus anime inueniri. Art. 1.

AD primū Sic procedit̄. Uidet̄ ꝙ nulla paſſio anime ſit bona vel mala moralr. Bonū enim ⁊ malū morale eſt proprium hoīs: mores enī proprie dicuntur humani vt Amb. dicit ſuper Lucā: ſed paſſiones non ſunt proprie hominum: ſed ſunt etiā alijs animalibus cōes: ergo nulla paſſio anime eſt bona vl' mala moraliter. ¶ Preterea. Bonum vel malū hominis eſt ſm rationem eſſe, vel preter rationem eſſe: vt Diony. dicit 4. cap. de diui. no. ſed paſſiones anime non ſunt in ratione: ſed in appetitu ſenſitiuo: vt ſupra dictum eſt: ergo nō pertinet ad bonu3 vel malum hominis quod eſt bonum morale. ¶ P. Philoſophus dicit in. 2. ethi. ꝙ paſſionibus neq3 laudamur neq3 vituperamur: ſed ſecundum bona ⁊ mala moralia laudamur vel vituperamur: ergo paſſiones non ſunt bone vel male moraliter.

Sed cōtra Eſt ꝙ Auguſt. dicit in 14. de ciui. dei, de paſſionibus anime loquens. Mala ſunt iſta ſi malus eſt amor: bona ſi bonus.

Rñdeo Dōm, ꝙ paſſiones aīe dupliciter poſſunt ꝯſiderari. Uno modo ſm ſe. Alio modo ſecundum ꝙ ſubiacent imperio rationis ⁊ voluntatis. Si igitur ſm ſe cōſiderentur: prout. ſ. ſunt motus quidam irrationalis appetitus, ſic non eſt in eis bonū vel malum morale ꝙ dependet a ratione: vt ſupra dictū eſt. Si aute3 cōſiderentur ſm ꝙ ſubiacent imperio rationis et voluntatis, ſic eſt in eis bonū vel malum morale: propinquior enī eſt appetit⁹ ſenſitiuus ipſi rationi ⁊ voluntati q̄3 membra exteriora quorum tamen motus ⁊ actus ſunt boni vel mali moraliter ſm ꝙ ſunt voluntarij: vñ multo magis ⁊ ipſe paſſiones ſecundum qđ ſunt voluntarie poſſunt dici bone vel male moraliter. Dicuntur autem voluntarie vel ex eo ꝙ a voluntate imperantur: vel ex eo ꝙ a voluntate non prohibentur.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ iſte paſſiones ſm ſe conſiderate ſunt communes hominibus et animalibus alijs: ſed ſm quod a ratione imperant̄ ſunt proprie hominibus. ¶ Ad ſcdm dōm, ꝙ etiā inferiores vires appetitiue dicuntur rationales ſm ꝙ participāt aliqualiter rationē: vt dicitur in. 1. ethi. ¶ Ad tertiū dicēdum, ꝙ phs dicit ꝙ nō laudamur aut vituperamur ſm paſſiones abſolute conſideratas: ſed nō remouet quin poſſint fieri laudabiles vel vituperabiles ſm ꝙ a rōne ordinantur. Unde ſubdit. Nō enim laudatur aut vituperatur qui timet aut iraſcitur: ſ3 qui aliqualiter id eſt ſecundu3 rationem vel preter rationem.

1. q. 59. ar. 1. cor. et ad. 2. Et. 22e q. 35. ar. 1. ad. 1. et. 2. di. 36. ar. 2. Et mal. q. 10. ar. 2. ad. 1. ⁊ q. 12. ar. 2. ad. 1. ⁊ art. 3. cor.

nature vt non niſi ſequendo conueniens diſſonet ab inconuenienti, ita quod non reſpicit cōueniens ⁊ inconueniens ſm ſe ipſa: ſed tm̄ proſequendo conueniens. Ignis enī proſequendo ſuam calefactionem deſtruit frigus. Et motus ſurſum relinquit deorſum, ⁊ trahit ſecū violente aliquid minus graue. Et ratio huius eſt: q2 natura eſt determinata ad vnum: q2 inclinat ⁊ operatur q2 eſt: vt alibi declarauimus. Anima autē ſenſitiua q̄ operatur q2 apprehendit, nō ad vnū determinata eſt: ſed iuxta diuerſam varietatem apprehenſorū ipſa ſm ſe recipit, ac per hoc nō ſufficit animali amor conuenientis pro odio diſconuenientis ſed vtrūq3 ſeorſum ordinate tamē exigit: vt animaliter appetitus eius ſe habeat ad contraria. Sicut enim oportuit ad hoc ꝙ animaliter appeterentur etia3 naturalia vt alimenta, ineſſe animali vna appetitiua [illegible] qui ſit actus elicitus: puta deſiderium ⁊ delectatio animalis cōſequēs. Ita oportuit ad hoc ꝙ animaliter animal ſe habeat appetendo ad cōtraria: vt in ipſa ſm ſe ipſa tendat. Neq3 hoc eſt degenerare a natura: ſ3 eleuari ſupra illa3. Et quā dicitur ꝙ diſperſa inferius ſunt vnita ſuperius, verum eſt ceteris paribus non ſic autem eſt in propoſito tendere in cōtraria ſecundum ſe et tēdere in ea ſolu3 proſequendo ſibi cōueniens non ſunt paria. Sed primum eſt longe maius q2 per ſe adequat ipſa cōtraria. Secundum vero alterum per accidens reſpicit. Et ideo non eſt mirum ſi plura exigit: tam enim ex parabola diſpoſiti ad ſanitatem in ſcdo de celo ⁊ mūdo, quod in nobiliori gradu cōſiſtit egens pluribus auxilijs ad minus q̄ paucis ad min⁹. Nec eſt verū quod amor et odium cōgenerentur et coaleſcant ⁊ condenſentur formaliter. Cū enim amor cauſetur ex bono apprehenſo ſtat bonum aliquod ſepius apprehendi ⁊ multū amari abſq3 conſideratione contrarij: vnde fit ⁊ creſcat amor formaliter: ⁊ non fiet nec creſcet odium formaliter: ſed virtualiter tantum ſcz in ſui radice ſcilicet in amore oppoſiti. Manifeſtum autem hoc videtur in delectabili cōtemplationis carente cōtrario, ⁊ in aſſuetis delectabilibus nunq̄ de contrarijs cogitantibus. Eadem autem ratione non formaliter ſed virtualiter vnum contrariorum appetitur ⁊ reliquum refutatur: quoniam alteri formalis ratio eſt bonum, alteri malum: ⁊ amatum bonum eſt radix repellendi mali contrarij. ¶ Ad quartum dubium dicitur ꝙ differentia inter actiua q2 ſunt, ⁊ actiua quia apprehenſa ſoluit queſtionem. Actiua enim quia ſunt, cū ſint determinata ex natura propria ad producendum illi ſimile non poſſunt niſi ad ſe trahendo per viā aſſimilationis agere ſiue bona ſiue mala ſint illis in que agunt. Actiua vero quia apprehenſa: quia apprehenſio ad bonum animalis ordinatur (datur enī vis tam apprehēſiua q̄ appetitiua animali propter bonū ipſius animalis) actiua ſunt nō ad ſe ſed ad animal ipſum trahendo: vnde cauſant in animali id ꝙ conuenit aīali in ordine ad tale obiectū: et non id qđ cōuenit tali obiecto. vnde malū apprehenſum non cauſat in aīali motū ad ſe ſed a ſe: hoc enī eſt cauſare cōueniens aīali in proportione ad tale obiectū: propter qđ ſicut bonū apprehenſum diuerſimode agit in aīal attrahendo per conſonantiā: vel motū, vel quietem: ita malū apprehenſum depellendo diſſonātiā, fugam ⁊ inquietudinē. ¶ Circa ſegregationē paſſionu3 in eodem 4. ar. factam dubium occurrit. primo ad [illegible]: quia ipſemet autor in. 3. ſen. diſt. 26 q. 1. art. 2. ad. 3. ⁊ 5 ponit delectationem eſſe etiam paſſionem iraſcibilis. Scotus quoq3 in. 3. ſen. di. 34. ponit triſtitiā eſſe etiā paſſionē iraſcibilis aſſignans differentiā inter triſtitiā iraſcibilis ⁊ concupiſcibilis: q2 iſta cu3 reſtrictione organi, illa cū acceſſione ſanguinis. Et probat diuerſitatē earum

quia ſi offendens offeratur vt impoſſibile repelli cauſatur maior triſtitia in cōcupiſcibili, a q̄ non cauſatur proprie ira, a ꝑtr nec triſtitia iraſcibilis cū qua eſt ira appetendo vindictam. Et poſtmodū cū delectatione propria exercens illam. ¶ Ad hoc breuiter dōm eſt: ꝙ niſi equiuoce loquamur, ſegregatio in litera facta ſeruanda eſt. Amor enī ⁊ deſiderium ⁊ delectatio ⁊ triſtitia, ⁊ ſi qđ eſt huiuſmodi ſi ſumant̄ p̄ nōibus diſſonantijs vel conſonantijs potentiarum vel actuū, ⁊ huiuſmodi equiuoce dicuntur de eiſdē vt ſunt paſſiones animales, et primo quidem modo cōmunes ſunt oibus potētijs. Et forte hoc modo intellectu3 eſt in locis allegatis in oppoſitum. Secundo autē modo proprie ſunt cōcupiſcibilis que in litera hac enumerātur ⁊ proprie iraſcibilis q̄ ei tribuuntur. Quod ſi quis dicat authores hos de animalib⁹ paſſionibus in predictis locis loqui, ſolo contendere: quia rationabiliter loqui videtur. Sed dicam qđ diuus Thomas mutauit in melius ſententiā ſuā: in hoc libro oppoſitu3 docuit vt inferius in queſtione trigeſimaſecūda articulo ſexto ad tertiū patet: delectatio aūt de ipſo vincere quā olim tribuit iraſcibili, ponitur cum alijs delectationibus concupiſcibilis. Et vere ſic nō poſuit vt ſicut vis quelibet anime [illegible] ſeruit: ita vis delectabilis et deſideratiua: neq3 enim conueniēs ſecundum tactum cauſat delectationē in cōcupiſcibili: ⁊ cōueniēs ſecundum auditu3 nō omne eſt delectabile ſecundū quēcunq3 ſenſum ſimiliter etiam ſecundum eſtimationem et quamcunq3 ſenſitiuam virtutem cauſat delectationem in concupiſcibili, qua ſola animal aptum eſt formaliter delectari animaliter de quocunq3 ſibi coniuncto bono, ſicut ſola iraſcibili natum eſt vindicare de quocunq3 coniuncto malo. Ad Scotum autez dico quod quum paſſio anime in actu ſuo et in motu materiali ſit conformis, ita quod ſi paſſio conſiſtit in acceſſu, motus quoque illius corporalis eſt acceſſorius, ⁊ ſi conſiſtit in receſſu, motus quoque illius conſiſtit in retractione. Et conſtet quod triſtitia conſiſtit in retractione: conſequens eſt quod motus corporalis triſtitie conſiſtat in retractione. Unde et contra phyloſophiam eſt duplex triſtitie organum: et quod triſtitia ex accenſione quam conſtat in acceſſu conſiſtere cauſetur materialiter. Et Scotus videtur deceptus a ſeipſo, quia voluit verba Ariſtotelis in ſecundo rhetorice intelligere dicentis quod ira eſt cū triſtitia, et quod ira veri quaſi mel. Paſſiones enim iraſcibilis incipiunt a paſſionibus concupiſcibilis et in eas terminantur. Et propterea ira incipit a triſtitia: et terminatur in delectationem. Si ratio autem probans diſtinctionem dolorum riſu digna videtur; vt enim patet ab Ariſtotele ibidem et Auicenna in ſexto naturalium quando nocetur alicui, ita quod impoſſibile apparet vltio: triſtitia magna quidem eſt ⁊ ſola id eſt non cauſans iram: quia non cauſatur ira ſine ſpe puniendi. ex hoc autem arguere, ergo quando cauſatur ira eſt alia triſtitia cum qua eſt ira puerile videtur: hoc enim nihil aliud infert niſi, ergo ſola triſtitia non cauſat iram. Et hoc eſt verum: quia requiritur etiam ſpes vltionis. Eſt enim ira, vt inferius patebit, et ex diffinitione Ariſtotelis ibidem patet, ex multis reſultans paſſionibus.

¶ Super titulum queſtionis. 24.

CIrca ti. q. 24. aduerte ꝙ q2 ſuperius tractatum fuit de actibus ꝓprijs hoīs: modo vero de cōibus. Ideo duos tractatus de bonitate ⁊ malitia morali actuum extra voluntatem oportuit facere. Et ſuperius quidem quo ad actus proprios hominis, nunc vero quo ad actus communes homi

¶ Utrum oīs paſſio anime ſit mala moraliter. Art. 2.

AD ſcd'm Uidet ꝙ oēs paſſiones aīe ſint male moralr. Dicit eīm aug. 9. de ciui. dei, ꝙ paſſiones aīe quidā vocant morbos vel perturbationes aīe: ſed oīs morbus vel ꝑturbatio aīe eſt aliqd malum moralr. ergo oīs paſſio aīe moralr mala eſt. ¶ P̄. Dam. dicit ꝙ operatio quidē que ſm naturā motus eſt, paſſio vero que preter naturā: ſed quod eſt preter naturā in motib' aīe habet rationē peccati ꝛ mali moralis. vnde ipſe alibi dicit ꝙ diabolus verſus eſt ex eo qđ eſt ſm naturā in id qđ eſt preter naturam. ergo hmōi paſſiones ſunt male moraliter. ¶ P̄. Oīne qđ inducit ad peccatum habet rationem mali: ſed huiuſmodi paſſiones inducunt ad peccatum. vnde Ro. 8. dicuntur paſſiones peccatorum. ergo videtur ꝙ ſint male moraliter.

Sed Contra eſt ꝙ Auguſt. dicit in. 14. de trinitate, quod rectus amor omnes iſtas affectiones rectas habet. metuunt enim peccare, cupiunt perſeuerare, dolent in peccatis gaudent in operibus bonis.

Rn̄deo Dōm, ꝙ circa hanc queſtionē diuerſa fuit ſnīa ſtoicorum ꝛ peripateticoꝝ. Nam ſtoici dixerunt oēs paſſiones eſſe malas: peripatetici vero dixerūt paſſiones moderatas eſſe bonas, que quidē differētia lȝ mala videat ſm vocē, tn̄ ſm rem vel nulla eſt vel parua ſi quis vtrorūq; intentiones cōſideret. Stoici eīm non diſcernebāt inter ſenſum ꝛ intellectū, ꝛ ꝑ ꝯñs nec inter intellectiuū appetitū ꝛ ſenſitiuū. vñ nec diſcernebāt paſſiones aīe a motib' volūtatis, ſm ꝙ paſſiones aīe ſunt in appetitu ſenſitiuo, ſimplices autē mot' voluntatis ſunt in intellectiuo: ſed oēm rationabilē motū appetitiue partis vocabāt voluntatē, paſſiones autē dicebāt motū ꝑgredientē extra limites rōnis. Et ideo eoꝝ ſententiā ſequēs Tullius in. 3. lib. de tuſculanis queſt. oēs paſſiones vocat aīe morbos. ex quo argumētat ꝙ qui morboſi ſunt, ſani nō ſunt. ꝛ qui ſani nō ſunt inſipientes ſunt, vñ inſipientes inſanos dicimus. Peripatetici vo oēs motus appetit' ſenſitiui paſſiones vocāt. vñ eas bonas eſtimāt, cū ſunt a rōne moderate, malas autē cū ſunt preter moderationē rōnis. ex quo pȝ ꝙ Tullius in eodeȝ lib. peripateticoꝝ ſententiā qui approbabāt mediocritatē paſſionū incōuenienter improbat, dicēs ꝙ oē malū etiā mediocre vitandū eſt: nā ſicut corpus etiā mediocriter egrū ſanū nō eſt. ſic iſta mediocritas morboꝝ vel paſſionum aīe ſana nō eſt. Nō eīm paſſiones dicuntur morbi vel perturbationes aīe, niſi cum carēt moderatione rationis. vnde patet rñſio ad primum.

Ad ſcd'm Dōm, ꝙ in omni paſſione aīe addit aliquid vel diminuit a nāli motu cordis: inqn̄tuȝ cor intēſius vel remiſſius mouet, ſȝ ſyſtolē aut dyaſtolē. ꝛ ſm hoc hȝ paſſionis rationē. tn̄ nō opȝ ꝙ paſſio ſemꝑ declinet ab ordine nālis rationis. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ paſſiones anime inquātum ſunt preter ordinē rationis inclināt ad peccatū, inquantū autē ſunt ordinate a ratione pertinent ad virtutem.

¶ Utrum paſſio addat vel diminuat ad bonitatem vel malitiam actus. Articulus. 3.

AD tertiū Sic ꝓcedit, Uidet, ꝙ paſſio quecunq; ſemꝑ diminuat de bonitate actus moralis. Oē eīm qđ impedit iudiciū rōnis ex quo depēdet bonitas act' moralis diminuit per ꝯñs bonitatem actus moralis: ſed oīs paſſio impedit iudiciū rationis. Dicit eīm Salluſtius in Catilinario, Oēs hoīes qui de reb' dubijs cōſultant ab odio ira ꝛ amicitia atq; miā vacuos eſſe decet. ergo oīs paſſio diminuit bonitatē moralis actus. ¶ P̄. Actus hoīs quāto eſt deo ſimilior tanto eſt melior. vñ dicit apl's eph. 5. Eſtote imitatores dei ſicut filij chariſſimi, ſed deus ꝛ ſancti angeli puniūt ſine ira, ſine miſerie ꝯpaſſione ſubueniunt: vt aug. dicit in. 9. de ciui. dei: ergo eſt melius hmōi opa agere ſine paſſione aīe ꝗ̄ cū paſſione. ¶ P̄. Sicut malum morale attēdit per ordinē ad rationē, ita ꝛ bonū morale: ſed malū morale diminuitur ꝑ paſſionē: min' eīm peccat ꝗ peccat ex paſſione ꝗ̄ qui peccat ex induſtria. ḡ minus bonū operatur qui operatur ſine paſſione ꝗ̄ qui operatur cū paſſione.

Sed Cōtra eſt ꝙ aug. dicit. 9. de ciui. dei, ꝙ paſſio miſericordie rationi deſeruit qn̄ ita prebetur miſericordia vt iuſtitia cōſeruetur, ſiue cū indigenti tribuitur, ſiue cū ignoſcitur penitenti: ſed nihil ꝙ deſeruit rationi diminuit bonum morale. ergo paſſio anime non diminuit bonum moris.

Rn̄deo Dōm, ꝙ ſtoici ſicut ponebant oēm paſſionē aīe eē malā, ita ponebāt ꝯñr omnē paſſionē aīe diminuere actus bonitatē. omne eīm bonum ex permixtione mali vel totalr tollitur vel fit minus bonū, ꝛ hoc quidē verū eſt ſi dicamus paſſiones aīe ſolū inordinatos motus ſenſitiui appetit' prout ſunt perturbationes ſeu egritudines: ſed ſi paſſiones ſimplr noīemus oēs motus appetitus ſenſitiui, ſic ad perfectionē humani boni pertinet ꝙ etiā ipſe paſſiones ſint moderate ꝑ rationē, cū eīm bonū hoīs conſiſtat in rōne ſicut in radice, tāto iſtud bonū erit perfectius ꝗ̄to ad plura ꝗ hoī cōueniunt deriuari pōt. vñ nullus dubitat quin ad pfectionē moralis boni ꝑtineat ꝙ actus exteriorū mēbroꝝ ꝑ rationis regulā dirigāt. vnde cū appetitus ſenſitiuus poſſit obedire rōni vt ſupra dictuȝ eſt, ad perfectionē moralis ſiue humani boni pertinet ꝙ etiā ipſe paſſiones anime ſint regulate per rationem. Sicut igitur melius eſt ꝙ homo ꝛ velit bonū ꝛ faciat exteriori actu, ita etiam ad perfectionem boni moralis pertinet ꝙ homo ad bonum moueatur, non ſolum ſm voluntatem, ſed etiaȝ ſm appetitum ſenſitiuum: ſm illud quod in pſal. dicitur, Cor meum ꝛ caro mea exultauerunt in deum viuum, vt cor accipiamus pro appetitu intellectiuo, carneȝ autem pro appetitu ſenſitiuo.

Ad primū Ergo dicendum, ꝙ paſſiones anime dupliciter ſe poſſunt habere ad iudiciū rationis. Uno modo antecedenter: et ſic cum obnubilent iudicium rationis, ex quo dependet bonitas moralis actus, diminuunt actus bonitatem: laudabilius eīm eſt ꝙ ex iudicio rationis aliquis faciat opus charitatis quam ex ſola paſſione miſericordie. Alio modo ſe habent conſequenter: et hoc dupliciter. Uno modo per moduȝ redundantie: quia ſcilicet cum ſuperior pars anime intenſe mouetur in aliquid, ſequitur motum eius etiam pars inferior: ꝛ ſic paſſio exiſtēs conſequenter in appetitu ſenſitiuo eſt ſignum intētionis voluntatis: et ſic indicat bonitatem moralem maiorem. Alio modo per modum electionis quādo ſcilicet homo ex iudicio rationis eligit affici aliqua paſſione vt promptius operetur cooperāte appetitu ſenſitiuo: ꝛ ſic paſſio anime addit ad bonitatem actionis.

¶ Ad ſecundum dicendum ꝙ in deo ꝛ in angelis nō eſt appetitus ſenſitiuus neq; etiam membra corporea: ꝛ ideo bonum in eis non attenditur ſm ordinationem paſſionuȝ aut corporeorum actuum ſicut in nobis.

¶ Ad tertium dicendum quod paſſio tendens in malum precedens iudicium rationis diminuit peccatum: ſed conſequens aliquo predictorum modorum auget ipſum vel ſignat augmentum eius.

¶ Utrum aliqua paſſio ſit bona vel mala ex ſua ſpecie. Art. 4.

AD quartū Sic ꝓcedit. Uidetur qđ nulla paſſio aīe ſm ſpeciem ſuā ſit bona vel mala moraliter. Bonum enim ꝛ malum morale attēditur ſm rationem: ſed paſſiones ſunt in appetitu ſenſitiuo, ꝛ ita id quod eſt ſecundum rationē accidit eis: cum ergo nihil ꝙ per accidens pertineat ad ſpeciē rei, videt ꝙ nulla paſſio ſm ſuam ſpeciē ſit bona vel mala. ¶ P̄. Actus ꝛ paſſiones habent ſpeciem ex obiecto: ſi ergo aliqua paſſio ſm aliquam ſuam ſpeciem eſſet bona vel mala, oporteret qđ paſſiones quarum obiectum eſt bonum bone eſſent ſecunduȝ ſuam ſpeciem vt amor deſiderium ꝛ gaudium: ꝛ paſſiones quaruȝ obiectum eſt malum, eſſent male ſecundum

ni et aliis quales ſunt paſſiones que voluntarie dupliciter ſunt ſicut alij exteriores actus: vt in calce corporis primi articuli dicitur, quod intellige ſecundum doctrinā ſuperius datā. q. ſ. tunc imputatur qñ poteſt ꝛ debet eam prohibere ꝛ non prohibet.

¶ Super articulum ſecundum.

IN reſponſione ad ſecundum ſecundi articuli, reſtat adhuc dubiū quoniaȝ ſi omnis paſſ. eſt cum preternaturalitate aliqua motus cordis. ergo omnis paſſio nocet nature ac per hoc ex genere ſuo eſt mala moraliter quando eſt voluntaria.

¶ Ad hoc dicitur dupliciter. Primo ex parte corporee nature quod licet oīs paſſio exeat limites naturalis motus nō tamen oīs paſſio nocet aut habet aliquid preter naturam: quia hoc conſonat nature: vt quandoq; motus cordis varietur. Sȝ quia hoc videtur eſſe per accidens propter incidētia ſeȝ ideo melius dicit ex parte rōnis aīe: qr ſcilȝ recta ratio dictat ꝙ propter aliquod bonum corporis eiuȝ documentū inferatur. ꝛ ꝑpterea ſicut abſq; malitia moralis actus exteriores puta ambulatio motus manuū ꝛ corporis in bello ꝛ variis exercitiis fiunt cū ampliori motu quam eſſet naturalis et cum leſione corporis, ita abſq; morali malitia eligitur preter naturalis mot' cordis per actus appetitus ſenſitiui pro aliquo opportuno exercendo puta pro vindicta pro compaſſione ꝛc.

¶ Super articulum quartum.

OBmiſſo tertio articulo in quarto notanda ſunt duo preambula. Primum eſt ꝙ ſicut nomina exteriorum actuum ſunt diſtincta ſic quod aliqua ſignificant actuȝ exteriorem vt terminatur ad aliquid diſſonum rationi: vt furtū ꝛ adulterium: ꝛ aliqua vt terminatur ad aliquid conſonum rationi: vt orare deū ꝛ ſubuenire pauperi. Et aliqua neutraliter vt ambulare ꝛ loqui: ita cōtingit in paſſionibus. Quedam enim ſignificant paſſiones vt rationi conſonant: vt miſericordia. Quedam vt diſſonant: vt

Margin notes (left): 1. q. 59. ā. 2. ꝛ. 4. Et. 22e q. 123. ā. 10. cor. Et mal. q. 12. ā. 1. cor. et 7. ethic. lect. 15. cor. 2. ſi. Et lib. 2 le. 5. co. finali. et 7. phyſ. le. 6. co. 2. ſin.

1. q. 77. ar. 6. Et tri. q. 26 ar. 7. Et mal. qđ. 3. ar. 12.

Margin notes (right): 22e. qđ. 158. ā. 2 cor. ꝛ. 4. Di. 15. q. 2. art. 1. q. 1. ad 4. et diſ. 50. q. 2. art. 4. q. 3. ad. 3. ꝛ mal. q 10. ar. 1.

ſuam ſpeciem vt odium, timor & triſtitia, ſed hoc patet eſſe falſum: nõ ergo aliqua paſſio eſt bona vel mala ex ſua ſpecie. ¶ P̃. Nulla ſpecies paſſionum eſt que nõ inueniatur in alijs animalibus: ſed bonum morale non inuenitur niſi i homine: ergo nulla paſſio anime bona eſt vel mala ex ſpecie.

Sed Cõtra eſt q augu. dicit. 9. de ciuit. dei, qđ miã pertinet ad virtutem. phs etiã dicit 81. 2. ethi. q verecũdia eſt paſſio laudabilis: ergo alique paſſiões ſunt bone vel male ſm ſuam ſpeciem.

Rñdeo Dđm, q ſicut de actib' dictũ eſt, ita & de paſſionibus dđm vr, q. ſ. ſpẽs act' vel paſſionis dupl'r ꝯſiderari põt. Uno modo ſm q eſt i gñe nãe: & ſic bonũ vel malũ morale nõ pertinẽt ad ſpẽm actus vel paſſionis. Alio mõ ſm q pertinẽt ad genus moris prout. ſ. participãt aliqđ de voluntario & iudicio rationis: & hoc mõ bonum & malũ morale põt pertinere ad ſpeciẽ paſſionis ſm q accipitur vt obiectuz paſſionis aliquid de ſe ꝯueniens rationi vel diſſonum a ratione: ſicut patet de verecundia, que eſt timor turpis: & de inuidia que eſt triſtitia de bono alterius: ſic enim pertinet ad ſpeciem exterioris actus.

Ad primũ ergo dđm, q ratio illa ꝓcedit de paſſionibus ſm q pertinẽt ad ſpeciẽ nãe: put. ſ. appetit' ſenſitiuus in ſe conſideratr: ſm vero q appetitus ſenſitiuus obedit rõni iam bonũ & malũ rõnis nõ eſt ex paſſionibus eius ꝑ actõis ſed ꝑ ſe. ¶ Ad ſm dđm, q paſſiones que in bonũ tendunt ſi ſit verũ bonũ ſunt bone, & ſil'r q a vero malo recedunt: ecõuerſo ꝟo paſſiones que ſunt per receſſum a bono & per acceſſuz ad malum ſunt male. ¶ Ad tertiuz dđm, q in brutis aĩalibus appetitus ſenſitiuus nõ obedit rõni: & tñ inquantũ ducitr quadã eſtimatiua naturali q̃ ſubijcitr rationi ſuperiori ſcʒ diuine eſt in eis quedã ſimilitudo moralis boni quantum ad anime paſſiones.

¶ De ordine paſſionum adinuicẽ. Q̃ő. 25.

Deinde Conſiderandũ eſt de ordine paſſionũ adinuicem. ¶ Et circa hoc queruntur quatuor. Primo de ordine paſſionum iraſcibilis ad paſſiones concupiſcibilis. Secundo de ordine paſſionũ ꝯcupiſcibilis adinuicẽ. Tertio de ordine paſſionũ iraſcibilis adinuicẽ. Quarto de quatuor principalibus paſſionibus.

¶ Utrũ paſſiões iraſcibilis ſint ꝑores paſſionibus cõcupiſcibilis vel ecõuerſo. Art. 1.

Ad primũ Sic ꝓceditr. Ur q paſſiones iraſcibilis ſint priores paſſionibus cõcupiſcibilis. Ordo eñ paſſionũ eſt ſm ordinem obõrum: ſed obm iraſcibilis eſt bonum arduum, qđ videtur eſſe ſupremum inter alia bona: ergo paſſiones iraſcibilis videntur preceſſe paſſionib' concupiſcibilis. ¶ P̃. Mouẽs eſt prius moto: ſed iraſcibilis cõparatur ad concupiſcibilez ſicut mouens ad motũ: ad hoc eñ datur aĩalibus vt tollãtur impedimẽta quibus cõcupiſcibilis ꝓhibetur frui ſuo obo: vt. ſ. dictũ eſt. Remouẽs aũtẽ ꝓhibens hʒ rationẽ mouentis: vt dr in 8. phyſi. ergo paſſiones iraſcibilis ſunt priores paſſionibus concupiſcibilis. ¶ P̃. Gaudium & triſtitia ſunt paſſiones concupiſcibilis: ſed gaudium & triſtitia cõſequuntur ad paſſiones iraſcibilis. Dicit eñ philoſophus in. 4. ethic. q punitio quietat impetum ire delectationem loco triſtitie faciens. ergo paſſiones concupiſcibilis ſunt poſteriores paſſionibus iraſcibilis.

Sed ꝯ paſſiones concupiſcibilis reſpiciunt bonum abſolutũ, paſſiones aũt iraſcibilis reſpiciũt bonũ ꝯtrũ. ſ. arduũ cum igitr bonũ ſimpl'r ſit prius q̃ bonũ contractum, vr q paſſiones concupiſcibilis ad plura ſe habeant q̃ paſſiones iraſcibilis.

Rñdeo Dđm, q paſſiones cõcupiſcibilis ad plura ſe hñt q̃ paſſiones iraſcibilis. Nam in paſſionibus cõcupiſcibilis inuenitr aliqđ pertinẽs ad motũ, ſicut deſideriũ, & aliquid ptinens ad quietẽ ſicut gaudium & triſtitia: ſed in paſſionibus iraſcibilis nõ inuenitr aliquid pertinens ad quietẽ: ſed ſolũ pertinens ad motũ, cuius ratio eſt: qꝛ id in quo iam quieſcitur nõ habet rationẽ difficilis ſeu ardui q eſt obiectũ iraſcibilis: quies aũtẽ cum ſit finis motus eſt prior in intentione, ſed poſterior in executione. Si ergo comparentur paſſiones iraſcibilis ad paſſiones concupiſcibilis que ſignificant quietem in bono, manifeſte paſſiones iraſcibilis procedunt ordine executionis huiuſmodi paſſiones cõcupiſcibilis ſicut ſpes precedit gaudium, vnde cauſat ipſum: ſecundum illud apoſtoli Rom. 12. Spe gaudentes. Sed paſſio concupiſcibilis importans quietem in malo ſcilicet triſtitia, media eſt inter duas paſſiones iraſcibilis: ſequitur enim timorem, cum enim occurrerit malum quod timebatur, cauſatur triſtitia: precedit autem motum ire, quia cũ ex triſtitia precedente aliquis inſurgit in vindictaʒ hoc pertinet ad motum ire: & quia rependere vicem malis apprehenditur vt bonuʒ: cum iratus hoc conſecutus fuerit gaudet: & ſic manifeſtum eſt q omnis paſſio iraſcibilis terminatur ad paſſionẽ concupiſcibilis pertinẽtem ad quietẽ ſcʒ vel ad gaudiũ: vel ad triſtitiã: ſed ſi ꝯparẽtur paſſiones iraſcibilis ad paſſiones cõcupiſcibilis que importãt motum, ſic manifeſte paſſiones concupiſcibilis ſunt priores: eo q paſſiones iraſcibilis addũt ſupra paſſiones cõcupiſcibilis: ſicut & obiectũ iraſcibilis addit ſupra obiectum concupiſcibilis arduitatem ſiue difficultatem: ſpes eñ ſupra deſiderium addit quendam conatum & quandam eleuationẽ animi ad conſequendum bonum arduũ & ſimiliter timor addit ſupra fugam ſeu abominationem quandaʒ depreſſionem animi propter difficultatem mali. Sic ergo paſſiones iraſcibilis medie ſunt inter paſſiones concupiſcibilis que important motum in bonum vel in malum: et inter paſſiones concupiſcibilis q̃ important quietẽ in bono vel in malo. Et ſic ptʒ q paſſiones iraſcibilis & principium habẽt a paſſionibus concupiſcibilis, et in paſſionibus concupiſcibilis terminantur.

Ad primũ Ergo dicendum, q illa ratio procederet, ſi de ratione obiecti concupiſcibilis eſſet aliquid oppoſitum arduo, ſicut de ratione obiecti iraſcibilis eſt q ſit arduum: ſed qꝛ obiectuʒ concupiſcibilis eſt bonum abſolute, prius naturaliter eſt quam obiectum iraſcibilis ſicut commune proprio. ¶ Ad ſcđm dicendum, q remouens prohibẽs non eſt mouẽs per ſe: ſed per accidens: nunc autem loquimur de ordine paſſionũ per ſe. ¶ Et preterea iraſcibilis remouet prohibens quietem cõcupiſcibilis in ſuo obiecto. vnde ex hoc nõ ſequitr niſi q paſſiones iraſcibilis precedũt paſſiones concupiſcibilis ad quietem pertinẽtes de quibus etiã tertia ratio procedit.

inuidia q̃dã naturaliter vt triſtitia, & ſicut de exterioribus actib' dictum eſt q ſunt ſm ſe boni vel mali ex obiecto: ita eodem modo intellige de paſſioib'. Et quod diſtinctũ ſuperius eſt de bonitate ex obiecto: ex fine, ita applicare memẽto ꝓpoſito. Paſſiones eñ ipſe ad ipſum morale bonum & malũ ſe habent ſicut exteriores actus. vnde & in litera & eſt ſm propoſitum in principio corporis articuli proponitur q ſicut de actibus ita de paſſionibus: & in calce dr: ſic enim pertinẽt ad ſpeciem exterioris actus ſcʒ bonum & malum moraliter ſic. i. vt obiecta ita q ly pertinent non reſpicit paſſiones vt ſubm loquutionis: ſed bonũ et malum moraliter & directe cõpiet ꝓportionalem doctrinã de actibus & paſſionibus.

¶ Super. q. 25.

Circa titulũ queſtionis. 25. aduerte q preſens queſtio eſt in ordine nature non hoc vel iſto modo, ſed ſimpl'r: et qñ in ordine nature applicatio ad generabilis inuenitur dupliciter aliquid prius vel poſterius ſcʒ ſm intentionem vel ſm executionem, ideo in litera vtrunqʒ traditur.

¶ Super art. 1.

In reſpõſione ad primũ primi articuli aduerte q alia eſt diſtinctio proprij a proprio & proprij a cõmuni. Cõe eñ non diſtinguitur contra proprium per aliquod poſitiuum in ſe, q nõ ſit in proprio: duo autem diſparata diſtinguuntur abinuicẽ ſuis poſitiuis diſtinctiuis quorum alteruʒ vnũ alterũ reliquũ cõſtituit. vñ quia bonũ & bonũ arduum ſe habent ſicut cõmune & proprium & nõ ſicut duo propria. Ideo in litera dr q ratio in oppoſitũ allata ſcilicet bonum arduũ & ſupremũ bonum haberet locũ ſi bonũ qđ obiectum eſt concupiſcibilis aliquid oppoſitũ diceret. i. ſi diſtinguẽretur contra bonũ arduum et quoddam aliud particulare ſeu proprium bonum: ſic enim diceret aliquid bono arduo oppoſitũ ſuum ſcilicet proprium diſtinctiuum. Tũc eñ haberent ſe ſicut duo particularia bona quorũ ſuperius procul dubio eſſet naturaliter prius ſicut vniuerſaliter ap paret in ceteris: ſed qr ſe habent ſicut cõmune et proprium: ideo quãuis bonum arduũ ſit quid excellẽtius bono abſolute, eſt tamẽ poſterius qr illud cõmune: hoc proprium. Illud abſolute, hoc cõtractum. Illud enim dicit bonũ cõmune ad bonum in motu & bonũ in quiete, hoc tantummodo bonum in motu: vt in corpore articuli oſtenditur. Cuʒ autem audis obiectũ concupiſcibilis cõparari ad obiectum iraſcibilis vt cõmune ad propriũ & ad plura ſe extendere &c. nõ intelligas ſe habere ſicut vniuerſale & particulare vt animal & homo: hoc enim falſum eſt. Sed ſcito ſe habere ſicut motus ſimpliciter de quo eſt habitus libri phyſicorum: & motus ad vbi de quo eſt habitus libri de celo et mundo bonum eñ ſenſibile ſimpl'r ſpectat ad cõcupiſcibilẽ, bonum autem ſenſibile determinatũ ad arduitatẽ ſpectat ad iraſcibilem. & ſic oĩa conſonant ſcilicet & diſtinctio obiectorum ac potentiaruʒ & habitudo cõmunis ad ꝓpriũ, et maior ambitus illius q̃ huius vt patet in ſimili adducto.

I. q. 40. ã. 1. cor. Et. 22e qõ. 141. ã. 3. ad 1. & 3. Di. 26. q. 1. ã. 3. q. 1. cor. Et veri. qõ. 25. ã. 2. cor. Et mal. qõ. 4. ar. 2. ad. 12.

1.q.20. a.1.co. Et 3.di. ſtin.27. q.1.a.3. Et. 4. gētil.ca. 19. Et verſ. qōe.26. art.4.c. Et gal. 5.lec.6. co.2.ſ. Et.1.me taphy. le.5.ſ.

¶ Super art. 2.

In ſecundo articulo aduertē ꝙ incongrue paſſionum ordinē tradiderit ſcotus dicens in primo di. Amor prima queſt.4. qd appetitus ſenſitiui proprie non eſt amare: quoniam ēm amor ſit prima paſſio appetiꝰ ſenſitiui ſi amare non cōuenit ſibi proprie appetitui ſenſitiuo. ergo nec delectari, nec timere proprie cōuenit. a primo ēm reliqua pendeat, ꝛ amorē ipſum reliquas paſſiones includūt. Nam delectamur oratio. ꝛ timemus malū amoris deſperamus ab amato. viciſcimur contiūbans amatū. vnde ſi amatū eſt improprie, reliquē erūt paſſiones improprie, ſicut in rebus naturalibus. Et tunc vltra, ſi paſſiões ſunt improprie in appetitu ſenſitiuo ꝛ ſm veritatem ſunt minꝰ proprie in appetitu intellectiuo, nullibi erunt proprie.

¶ In corpe ſcdi artic. eiuſdē qōnis nouitarum dubium occurrit qd̄a vulgatū eſt inter phos qd actus appetitus eſt bonū: ꝛ ꝙ nullꝰ oppoſitū reſpiciens ad malū. Et nūc in lr̄a dr̄, qd obiecta cōcupiſcibilꝰ ſunt bonum ꝛ malū. ¶ Ad hoc breuiter dr̄ ꝙ q̄ malum nō eſt obm appetitꝰ vt proſequendū ſed vt fugiendū, ꝛ eadē ratione qua bonū appetit, malū refutatur. Ideo vtrunqꝫ verificatur ſcꝫ ꝛ ꝙ vtrumqꝫ eſt obm diuerſimode ꝛ ꝙ bonuꝫ cōiter aſſignatur ꝛ diuulgatur: q̄ bonū per ſe malum ſo p accn̄s. i. p aliud. ſ. bonū eſt obm. Veritatem eſto cautus in re hac. 2r. a. inuenit accidētalitas iſtius. ſ. referēdo potētiā ad obiectū. ꝛ referēdo actum ad obiectū. Si cōſideret aūqꝫ poꝰ in ordine ad ſuū p ſe primo obm. ſic bonuꝫ eſt p ſe obm ois appetitꝰ malū ſo p accn̄s. Et hoc eſt ꝙ reſonat cōmuniter in ore phorū. ꝛ rō aſſignat in arti. ſcḋm in tit̄ulo ad 3m. Si ſo cōſideret aliqs ſpālis actus appetitꝰ in ordine ad ſuū ꝓpriū obm ſic et reſpectu boni. et reſpectu mali inuenit p ſe ꝛ p accn̄s. Vtꝰ ēm tēdē p ſe in bonuꝫ eſt per modū pſequētis ꝛ tēdēs p ſe in malū eſt per modū recedentis bonum ēm eſt qd oia appetunt. Malū vero qd oīa fugiunt. Vñ docet in hoc tractatu aūtor ꝙ deſperatio eſt actus appetitꝰ p accn̄s

¶ Utrum amor ſit prima paſſionum concupiſcibilis. Artic. 2.

Ad ſecūdum ſic proceditur. Videtꝰ ꝙ amor nō ſit prima paſſionū concupiſcibilis. Vis enim cōcupiſcibilis a concupiſcentia denominatur, q̄ eſt eadē paſſio cū deſiderio: ſꝫ denominatio fit a potiori vt dicit in. 2. de anima. ergo concupiſcentia eſt potior amore. ¶ P̄. Amor vnionē quandam importat. eſt enim vis vnitiua ꝛ concretiua: vt Dion. dicit in 4. ca. de diui. nomi. ſed concupiſcentia vel deſideriū eſt motus ad vnionem rei concupite vel deſiderate. ergo cōcupiſcētia eſt prior amore. ¶ P̄. Cauſa eſt prior effectu: ſꝫ delectatio eſt quādoqꝫ cauſa amoris, quidam ēm propter delectationē amāt: vt dicitur in. 8. ethi. ergo delectatio eſt prior amore. non ergo prima inter paſſiones concupiſcibilis eſt amor.

Sed Contra eſt, ꝙ Augu. dicit in. 14. de ciuita. dei. quod omnes paſſiones ex amore cauſantur. amor ēm inhians habere quod amatur cupiditas eſt, id autē habens eoqꝫ fruens leticia eſt amor. ergo eſt prima paſſionum concupiſcibilis.

Rn̄deo Dōm, ꝙ obiecta cōcupiſcibilis ſunt bonū ꝛ malū. naturaliter autē eſt prius bonū malo eo ꝙ malum eſt priuatio boni. vñ ꝛ oēs paſſiones quarū obm eſt bonū naturalr̄ ſunt priores paſſionibus quarū obm eſt malum. vnaqueqꝫ ſcilicet ſua paſſione oppoſita. Quia enim bonum querit: ideo refutat oppoſitū malū. bonuꝫ aūt hꝫ rationē finis. qui quidē eſt prior in intētione: ſed eſt poſterior in executione. Poteſt ergo ordo paſſionuꝫ concupiſcibilis attendi vel ſm intentionē, vel ſm cōſecutionem. ſm quidē conſecutionē illud eſt prius ꝙ primo fit in eo quod tendit ad finē. manifeſtū eſt autē, ꝙ omne qd tendit ad finē aliquem primo quidē hꝫ aptitudinē ſeu ꝓportionem ad finē. nihil ēm tendit in finem nō proportionatū. ſcḋo mouetur ad finē. tertio quieſcit in fine poſt eius conſecutioneꝫ ipſa aūt aptitudo ſiue ꝓportio appetitus ad bonum eſt amor, qui nihil aliud eſt q̄ cōplacētia boni. motus aūt ad bonū eſt deſiderium vel concupiſcentia, quies autem in bono eſt gaudiuꝫ vel delectatio. ꝛ iō ſm hunc ordinē amor precedit deſideriū: ꝛ deſiderium precedit delectationē, ſed ſm ordinē intentionis eſt ecōuerſo. nam delectatio intenta cauſat deſideriū ꝛ amoreꝫ. delectatio ēm eſt fruitio que quodammodo eſt finis, ſicut ꝛ ipſuꝫ bonum, vt ſupra dictum eſt.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ hoc modo nominatur aliquid ſm ꝙ nobis innoteſcit. voces ēm ſunt ſigna intellectuum ſm philoſophū. nos autē vt plurimum per effectum cognoſcimus cauſam, effectus autem amoris: qn̄ quidem habetur ipſum amatum eſt delectatio. qn̄ vero non habetur eſt deſiderium vel concupiſcentia: vt autē augu. dicit in. 10. de trin. Amor magis ſentitur cum eū prodit indigētia. Unde inter oēs paſſiones concupiſcibilis magis eſt ſenſibilis concupiſcentia. ꝛ propter hoc ab ea denominatur potentia. ¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ duplex eſt vnio amati ad amantē. Una quidē realis ſecundū coniunctionem ad rem ipſam. ꝛ talis vnio pertinet ad gaudium vel delectationē que ſequitur deſiderium. Alia autem eſt vnio actiua: ſecundum ſcilicet quod aliquid habet aptitudinem vel proportionē, prout ſcilicet ex hoc quod aliquid hꝫ aptitudinem ad alterum, ꝛ inclinationē iam participat aliquid eius. ꝛ ſic amor vnionem importat. que quidem vnio precedit motum deſiderij. ¶ Ad tertium dicendum, ꝙ delectatio cauſat amoreꝫ ſecundum ꝙ eſt prior in intentione.

¶ Utrum ſpes ſit prima inter paſſiones iraſcibilis. Art. 3.

Ad tertiū Sic proceditur. Videtur, ꝙ ſpes non ſit prima inter paſſiones iraſcibilis. Vis enim iraſcibilis ab ira denominatur: cum ergo denominatio fiat a potiori, videtur ꝙ ira ſit potior ꝛ prior quam ſpes. ¶ Preterea. Arduum eſt obiectum iraſcibilis: ſed magis videtur eſſe arduum qd aliquis conetur ſuperare malum contrarium quod imminet vt futurum quod pertinet ad audaciam, vel quod iniacet iam vt preſens quod pertinet ad iram, quam quod conetur acquirere ſimpliciter aliquod bonū. ꝛ ſimiliter magis videtur eſſe arduuꝫ quod conetur vincere malum preſens quam malum futuruꝫ. ergo ira videtur eſſe potior paſſio quam audacia, ꝛ audacia quam ſpes ꝛ ſic ſpes non videtur eſſe prior.

¶ Preterea. Prius occurrit in motu ad finē receſſus a termino quam acceſſus ad terminum: ſed timor ꝛ deſperatio importāt receſſum ab aliquo: audacia autem ꝛ ſpes important acceſſuꝫ ad aliquid: ergo timor ꝛ deſperatio precedunt ſpem ꝛ audaciam.

Sed contra Quāto aliquid eſt propinquius primo tāto eſt prius: ſed ſpes eſt propinquior amori qui eſt prima paſſionū: ergo ſpes eſt prior inter omnes paſſiones iraſcibilis.

Reſpondeo Dicendum, quod ſicut iam dictum eſt, omnes paſſiones iraſcibilis important motum in aliquid: motus autem ad aliquid in iraſcibili poteſt cauſari ex duobus: vno modo ex ſola aptitudine ſeu proportione ad finem: que pertinet ad amorem vel odium. Alio modo ex preſentia ipſius boni vel mali: que pertinet ad triſtitiam vel gaudium: ꝛ quidem ex preſentia boni non cauſatur aliqua paſſio in iraſcibili: vt dictum eſt: ſed ex preſentia mali cauſatur paſſio ire. Quia igitur in via generationis ſeu ꝯſecutionis proportio vel aptitudo ad finem precedit conſecutionē finis, inde eſt quod ira inter omnes paſſiones iraſcibilis eſt vltima ordine generationis: inter alias autem paſſiones iraſcibilis que important motum conſequentem amorem vel odium boni vel mali, oportet ꝙ paſſiones quarum obiectum eſt bonum ſcilicet ſpes ꝛ deſperatio, ſint naturalr̄ priores paſſionibus quarum obiectū eſt malum ſcilicet audacia ꝛ timore: ita tamen quod ſpes eſt prior deſperatione: quia ſpes eſt motus in bonū ſm rationem boni quod de ſua ratione eſt attractiuuꝫ: ꝛ ideo eſt motus in bonum per ſe: deſperatio aūt eſt receſſus a bono qui non cōpetit bono ſm ꝙ eſt bonum: ſed ſm aliquid aliud: vnde eſt quaſi per accidens: ꝛ eadem ratione timor cum ſit receſſus a malo eſt prior q̄ audacia, ꝙ autem ſpes ꝛ deſperatio ſint naturaliter priores q̄ timor ꝛ audacia, ex hoc manifeſtū eſt: ꝙ ſicut appetitus boni eſt rō quare vitetur malum: ita etiā ſpes ꝛ deſperatio ſunt rō timoris ꝛ audacie. Nam audacia cōſequit ſpem victorie: ꝛ timor conſequit deſperationē vincendi: ira autē conſequitur audaciā, nullus enim iraſcitur vindictam appetens niſi au-

reſpectu boni, q̄ recedit a bono: ꝛ audacia eſt actꝰ p accn̄s reſpectu mali: q̄ accedit ad malum. Timor vero eſt actus per ſe reſpectu mali: quia fugit ipſuꝫ. Iſtet ſꝫ aliqs ergo actus differētis eſt ꝙ aliū per ſe, aliū p accidens reſpectu boni vel mali ſunt. Potētia autē ipſa per ſe ſolum bonum reſpicit. Et adḋ eſt hic ſermo de ly per accidens vt diſtinguit cōtra per ſe ſicut dicimus ꝙ albuꝫ edificat non per ſe: ſed per accidens. Sed vt diſtinguit ꝯ p aliud. qd ſtat eſſe p ſe ſcḋo: vt patet. 1.q.25. a.4.co.

¶ In iſtione ad primū eiuſdē ſcḋi articuli dubium occurrit circa illa verba inter oēs paſſiones cōcupiſcibilis, magis eſt ſenſibilis concupiſcentia: falſum enim hoc vr̄ experiētia teſte. nam triſticia manifeſte magis ſentitur: vt patet te[illegible] ciantibus corpis: ꝛ delectationes inciū conſequētia vehemētiꝰ ſentiuntur. Cōſtat autem has eſſe paſſiōes concupiſcibilis. ergo. ¶ Ad hoc dr̄ ꝙ paſſiones eſſe magis ſenſibiles cōtingit 2r. Primo vt ſe tenēt ex parte ois. Scḋo vt ſe tenent ex pte corporis: ꝛ ꝙ lꝫ 2o mō ꝯcupiſcētia nō ſit magis ſenſibilis ſꝫ dolor et forte delectatio. primo tamen modo ꝯcupiſcētia inter paſſiões ꝯcupiſcibilis eſt magis ſenſibilis: abſqꝫ corporali nēqꝫ cōiunctione experimur concupiſcere magis ſenſibiliter q̄ amare: edifſſe ec. Et q̄ qd ſe tenet ex parte anime eſt formale in paſſionibus: ideo de paſſiōibꝰ iſtis formalr̄ loquendo dicti eſt ꝙ cōcupiſcētia eſt magis ſenſibilis.

¶ Super art. 3.

In articulo tertio eiuſdem queſtionis reſponſione ad ſcḋm dubiuꝫ occurrit ad hominem. quia ipſe aūtor ſuperius in qō. 23. ā. 2. ex ſe ſe vult ꝙ arduū hꝫ rationem vt in ipſum tēditur: et ſic audacia tendit in ipſam: hic vero docet oppm̄ dicēs quod arduū nō eſt rō accedendi vel appetendi. Et ideo ſpes eſt prior.

¶ Ad hoc dr̄ ꝙ q̄ obiectum iraſcibilis eſt totum ꝯctum ſcꝫ bonuꝫ arduum ꝛ malum arduum: ꝛ harum duarum rationū ſcꝫ bonitatis ꝛ arduitatis magis habet rōnem tractiui bonitas q̄ arduitas vt de ſe patꝫ. Ideo in lr̄a non ſimplr̄: ſed

comparatiue interpretandum eſt ꝙ arduū non eſt ratio accedendi. ⁊ hoc ſubiūcta verba inſinuāt: ſcilicet: ſ3 potius bonū: in cuius ſignum, in nulla paſſione aſſignaſ arduū pro ratione accedēdi niſi in audacia: in qua oportuit hoc fieri, q2 obiecto eius exiſtente malo arduo, ⁊ maluꝫ eſt magis repulſiuum ꝙ arduum cōſequēs fuit, ꝙ arduum ratio poneretur acceſſus. Eſt igitur, ſi recte conſideretur arduum comparatum ad bonum ratio receſſus: ⁊ comparatum ad malum ratio acceſſus. Et ppter ea non eſt mirū, ſi modo affirmaſ, aut negatur hoc modo illud.

¶ Super articulum quartum.

Infra q. 84. art. 4. ad. 2. Et queſt. 123. ar. 11. ad. 1. Et queſt. 41. ar. 7. ad. 5. Et veri. qſt. 26. artic. 5.

IN articulo quarto eiuſdē queſt. vt reſolute ſcias, ⁊ proferas primatum illarum quatuor paſſionum. Colligito, ꝙ paſſiones ꝓmarie exigūt duas cōditiones. Prima eſt ꝙ ſint per ſe id eſt nihil per accidens habentes admixtum tam in ſe ꝙ̄ in ſuis cauſis. Secūda eſt ꝙ ſint vltime in ſingulis generibus. Sunt autem ſi bene diſtinguiſ, quatuor genera paſſionū, ſcilicet motus in bonū motus a malo, quies in bono, ⁊ inquietudo in malo. Ultima in primo genere eſt ſpes: in ſecundo timor: in tertio delectatio: in quarto triſtitia. ⁊ oēs ſunt per ſe, tam in ſe, ꝙ̄ in ſuis cauſis. Et ſic ceſſant oēs obiectiones ſpāliter de ira. que eſt vlterior motus in bonum ꝙ̄ ſpes: eſt enim poſt ſpem. quia tamē conſurgit et per accidens, ſcꝫ ex audacia, vt in littera dicif. ideo primatu priuatur.

deat vindicare: ſ3 ꝙ Auic. dicit in. 6. de nālibus. Sic ḡ ptꝫ ꝙ ſpes eſt prima inter oēs paſſiones traſcibilis. Et ſi ordine oim paſſionū ſm viam gnationis ſcire velimus: primo occurrunt amor ⁊ odiū, ſecundo deſideriuꝫ ⁊ fuga. tertio ſpes ⁊ deſperatio. quarto timor ⁊ audacia. qnto ira. ſexto ⁊ vltimo gaudium ⁊ triſtitia: que conſequunſ ad omnes paſſiones: vt dicitur in. 2. ethi. ita tñ ꝙ amor eſt prior odio: ⁊ deſiderium fuga: ⁊ ſpes deſperatione: ⁊ timor audacia: ⁊ gaudiuꝫ quā triſtitia: vt ex predictis colligi poteſt.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ q2 ira cauſatur ex aliis paſſionib⁹ ſicut effectus a cauſis precedētibus: ideo ab tanꝙ̄ a manifeſtatiori denominaſ potētia. ¶ Ad ſm dōm, ꝙ arduū non eſt ratio accedendi vel appetēdi: ſed potius bonū: ⁊ ideo ſpes que directius reſpicit bonum eſt prior, ꝗuis audacia aliqñ ſit in magis arduū vel etiā ira. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ appetitus primo ⁊ per ſe moueſ in bonū ſicut in propriuꝫ obm: ⁊ ex hoc cauſaſ ꝙ recedat a malo: proportionatur eñ mot⁹ appetitiue partis, nō quidē motui nāli: ſed intentioni nāe, que ꝑ prius intendit finē ꝙ̄ remotionē cōtrarii: q̄ nō queritur niſi propter adeptionē finis.

¶ Utrū iſte ſint quatuor ꝑncipales paſſiones gaudiū. triſtitia, ſpes ⁊ timor. Art. 4.

AD quartū Sic ꝓceditur, vr̄, ꝙ non ſint iſte quatuor principales paſſiones gaudiū ⁊ triſtitia, ſpes ⁊ timor. Auguſt. in. 4. de ciui. dei nō ponit ſpem: ſed cupiditatē loco eius. ¶ P̄. In paſſionib⁹ anime eſt duplex ordo, ſcꝫ intentiōis ⁊ conſecutionis ſeu generationis: aut ergo principales paſſiones accipiuntur ſm ordinē intentionis: ⁊ ſic tantum gaudium ⁊ triſtitia que ſunt finales erūt principales paſſiones: aut ſm ordinem conſecutionis ſeu generationis: ⁊ ſic erit amor principalis paſſio. nullo ergo modo debent dici quatuor paſſiones iſte principales gaudium ⁊ triſtitia, ſpes ⁊ timor. ¶ P̄. Sicut audacia cauſatur ex ſpe, ita timor ex deſperatiōe. aut ergo ſpes ⁊ deſperatio debent poni principales paſſiones tanquam cauſe aut ſpes et audacia tanquā ſibiipſis affines.

Sed Cōtra eſt illud ꝙ Boet. in lib. de cōſol. enumerās quatuor principales paſſiones dicit, Gaudia pelle, pelle timorē ſpemq; fugato nec dolor adſit.

Rñdeo Dōm. ꝙ he quatuor paſſiōes cōiter principales eſſe dicunſ quarū due. ſ. gaudiū ⁊ triſtitia principales dicūtur, quia ſunt completiue ⁊ finales ſimpliciter reſpectu oim paſſionū vnde ad oēs paſſiones cōſequunſ vt dr in. 2. ethi. Timor autem ⁊ ſpes ſunt principales non quidem quaſi completiue ſimpliciter: ſed quia ſunt ꝯpletiue in genere motuū appetitiui ad aliquid. Nam reſpectu boni incipit motus in amore: ⁊ procedit in deſideriū: ⁊ terminatur in ſpe: reſpectu vero mali incipit in odio et procedit ad fugam: ⁊ terminatur in timore: ⁊ ideo ſolet harum quatuor paſſionum numerus accipi ſm differētiam preſentis ⁊ futuri: motus enim reſpicit futuruꝫ: ſed quies eſt in aliquo preſenti. De bono igiſ preſenti eſt gaudiū, de malo pñti eſt triſtitia, de bono futuro eſt ſpes: de malo futuro eſt timor: oēs autem alie paſſiones q̄ ſunt de bono vel de malo preſenti vel futuro ad has cōpletiue reducuntur. Unꝺ etiā a quibuſdā dicūtur principales he predicte quatuor paſſiones: quia ſunt generales: quod quidem verum eſt ſi ſpes et timor deſignant motum appetitus cōmuniter tendentem in aliquid appetendum vel fugiendum.

Ad primū ergo dōm, ꝙ aug. ponit deſideriū vel cupiditatē loco ſpei inquantū ad idē pertinere videtur. i. ad bonū futurū. ¶ Ad ſm dōm, ꝙ paſſiones iſte dicūr principales ſm ordinē intētionis ⁊ cōplemēti, ⁊ quāuis timor ⁊ ſpes non ſint vltime paſſiones ſimplr, tñ ſunt vltime in gñe paſſionū tendentiū in aliud quaſi in futurū: nec pōt eſſe inſtantia niſi de ira, que tñ non poteſt poni principalis paſſio: q2 eſt quidam effectus audacie, que non pōt eſſe paſſio principalis: vt infra dicetur. ¶ Ad tertium dōm, ꝙ deſperatio importat receſſum a bono, ꝙ eſt quaſi per accidens. Et audacia importat acceſſum ad malum, ꝙ etiā eſt per accidens: ideo he paſſiones non poſſunt eſſe principales: q2 quod eſt per accidens non pōt dici principale: ⁊ ſic etiam nec ira poteſt dici paſſio principalis que conſequitur audaciam.

¶ De paſſionibus aie in ſpeciali ⁊ primo de amore. Qō. 26.

COnſequēter Conſiderandū eſt de paſſionibus anime in ſpeciali. Et primo de paſſionibus cōcupiſcibilis. Secundo de paſſionibus iraſcibilis. ¶ Prima conſideratio erit tripartita. Nam primo cōſiderabimus de amore ⁊ odio. Scđo de cōcupiſcentia ⁊ fuga. Tertio de delectatione et triſtitia. ¶ Circa amorē conſideranda ſunt tria. Primo de ipſo amore. Scđo de cauſa amoris. Tertio de effectib⁹ eius. ¶ Circa primum queruntur quatuor. Primo vtrum amor ſit in cōcupiſcibili. Scđo vtrum amor ſit paſſio. Tertio vtrum amor ſit idē quod dilectio. Quarto vtrum amor cōuenienter diuidatur in amorem amicitie ⁊ in amorem concupiſcentie.

1. art. 2. ad. 2. Et 3. diſtin. 26. q. 1. art. 2. col. fi. Et diſt. 27. q. 1. art. 1. Et mal. q. 8. art. 5. ad. 6. Et 3. de ala. lect. 4. col. 2. fin.

¶ Utrum amor ſit in concupiſcibili. Art. 1.

AAd primū Sic procediſ. Uſ ꝙ amor non ſit in cōcupiſcibili. Diciſ eñ ſap. 8. Hanc ſcꝫ ſapientiā amaui ⁊ exquiſiui a iuuentute mea: ſed cōcupiſcibilis cū ſit pars appetitus ſenſitiui non pōt tendere in ſapientiam que non cōprehenditur ſenſu: ergo amor non eſt in concupiſcibili. ¶ P̄. Amor videtur eſſe idem cuilibet paſſioni. Dicit eñ Aug. in 14. de ciu. dei, Amor inhians habere ꝙ amatur cupiditas eſt, id autē habens eoq; fruens letitia: ⁊ fugiens ꝙ ei aduerſatur timor eſt, idq; ſi acciderit ſentiens, triſtitia eſt: ſed non oīs paſſio eſt in concupiſcibili: ſed timor etiā hic enumeratus eſt in traſcibili: ergo non eſt ſimpliciter dicendum, ꝙ amor ſit in concupiſcibili. ¶ P̄. Diony. in. 3. c. de diui. no. ponit quendam amorem naturalem: ſed amor naturalis magis videtur pertinere ad vires naturales que ſunt anime vegetabilis: ergo amor non ſimpliciter eſt in concupiſcibili.

Sed contra Eſt, ꝙ philoſophus dicit in. 2. topico. ꝙ amor eſt in concupiſcibili.

Rñdeo Dōm, ꝙ amor eſt aliqd ad appetitū ꝑtinens cū vtriuſq; obm ſit bonū. vñ ſm differētiā appetit⁹ eſt dñia amoris, eſt eñ qdā appetit⁹ nō ꝯñs apprehēſionē ipſi⁹ appetētis, ſed alteri⁹, hmōi dr appetitus. Et hmōi dr appetit⁹ nālis res eñ nāles appetunt qđ eis cōuenit ſm ſuā nām, nō ꝑ apprehenſionē propriā: ſed per apprehenſionē inſtituētis nām vt in. 1. lib. dictū eſt. Alius autē eſt appetitus ꝯñs apprehenſionē ipſius appetētis: ſꝫ ex neceſſitate non iudicio libero, ⁊ talis eſt appetitus ſenſitiuus in brutis, q̄ tñ in hoībus aliqd libertatis participat inq̄tū obedit rōni. Alius aūt eſt appetitus ꝯñs apprehenſionē appetentis ſm liberū iudiciū, ⁊ talis eſt appetitus rōnalis ſiue intellectiuus q̄ dr volūtas. In vnoquoq; autē horū appetitū amor dr illud qđ eſt principiū motus tendentis in finē amatum, in appetitu aūt naturali ꝑnm hmōi motus eſt cōnaturalitas appetētis ad id ꝙ tendit q̄ dici pōt amor nālis: ſicut ipſa cōnaturalitas corporis grauis ad locum mediū eſt ꝑ grauitatē, ⁊ pōt dici amor naturalis: ⁊ ſilr aptatio appetitus ſenſitiui vel voluntatis ad aliquod bonū id eſt ipſa cōplacentia boni, dicitur amor ſenſitiuus vel intellectiuus ſeu rationalis. Amor igitur ſenſitiuus eſt in appetitu ſenſitiuo ſicut amor intellectiuus in intellectiuo appetitu: ⁊ ꝑtinet ad cōcupiſcibilē q2 dicitur per reſpectum ad bonum abſolute nō per reſpectum ad arduum quod eſt obiectum traſcibilis.

Ad primum Ergo dicendum, quod autoritas illa loquiſ de amore intellectiuo vel rationali. ¶ Ad ſecundum dicendum, quod amor dicitur eſſe timor, gaudium, cupiditas, ⁊ triſtitia, nō quidē eſſentialiter ſed cauſaliter. ¶ Ad tertium dōm, ꝙ amor naturalis non ſolum eſt in viribus,

viribus aīe vegetatiue:ſed in oībus potentijs aīe,ꝛ ēt in oībꝰ
ptibus corporis,ꝛ vlr in oībus rebus:qꝛ vt dio.dī.4.ca.de di.
no. Oībꝰ eſt pulchꝛū ꝛ bonū amabile cū vnaqueqꝫ res habeat
connālitatem ad id quod eſt ſibi conueniēs ſm ſuam naturā.

¶ Utrum amor ſit paſſio. Articu.2.

Ad Scdm ſic pceditur. Uꝛ ꝙ amor nō ſit paſſio. Nulla.n.virtꝰ paſſio eſt ſed oīs amor eſt virtus quedam:vt dicit dio.4.ca.de di.no.ergo amor non eſt paſſio. ¶ P̄. Amor eſt vnio quedam vel nexus ſecundum aug.in lib.de tri.ſed vnio vel nexus nō eſt paſſio:ſed magis relatio.ergo amor non eſt paſſio. ¶ P̄. Damaſce.dicit in lib.2.quod paſſio eſt motus quidam: amor autem non importat motum appetitus qui eſt deſiderium:ſed principium huiuſmodi motus.ergo amor non eſt paſſio.

J.ā.3.ad 3.ꝛ.4. ꝛ.q.28. ar.6.ad 1.

Sed contra Eſt,quod philoſophus dicit in.8.eth. quod amor eſt paſſio.

Rñdeo Dōm,ꝙ paſſio eſt effectus agentis in patiente: agens aūt nāle duplicem effectū inducit in patiens. Nam primo quidem dat formā,ſcdo dat motū conſequētem formā:ſicut generans dat corpori grauitatem ꝛ motū conſequentem ſeipſam ꝛ ipſa grauitas que eſt principiū motus ad locū connaturalē pp grauitatem pōt quodāmodo dici amor naturalis,ſic etiā ipſum appetibile dat appetitui primo quidem quandam coaptationē ad ipſum q̄ eſt q̄dam cōplacentia appetibilis:ex qua ſequitur motus ad appetibile:nā appetitiuus motus circulo agitur:vt dicitur in.3.de aīa:appetibile.n. mouet appetitū faciens quodammodo in eius intentionem:ꝛ appetitus tendit in appetibile realr conſequendū:vt ſit ibi finis motus vbi fuit principiū. Prima ergo immutatio appetitus ab appetibili vocat amor q̄ nihil eſt aliud q̄ cōplacētia appetibilis.ꝛ ex hac cōplacentia ſequitur motus in appetibile:q̄ eſt deſideriū:ꝛ vltimo quies q̄ eſt gaudiū. Sic ergo cum amor conſiſtat in quadā immutatione appetitus ab appetibili,manifeſtū eſt ꝙ amor eſt paſſio:pprie quidem ſm ꝙ eſt in concupiſcibili,cōiter aūt ꝛ extenſo nomine ſcdm ꝙ eſt in voluntate.

Ad pmū Ergo dōm,ꝙ qꝛ virtus ſignificat principium motus vel actionis:ideo amor inq̄tū eſt principium appetitui motus a dio.vocatur virtus. ¶ Ad ſecūdū dōm,ꝙ vnio pertinet ad amorem inq̄tū p cōplacentiā appetitus amans ſe hꝫ ad id qđ amat ſicut ad ſeipſum vel ad aliquid ſui:ꝛ ſic patet,ꝙ amor nō eſt ipſa relatio vniōis:ſed vnio eſt ꝯñs amorem vnde ꝛ dio.dicit,quod amor eſt virtus vnitiua. Et philoſophus dicit in.2.politice,ꝙ vnio eſt opus amoris. ¶ Ad tertium dicendum,ꝙ amor etſi nō nominet motum appetitus tendentem in appetibile:nominat tū motū appetitus quo immutatur ab appetibili,vt ei appetibile cōplaceat.

¶ Utrum amor ſit idem quod dilectio. Arti.3.

Ad Tertiū ſic procedit. Uꝛ qđ amor ſit idem qđ dilectio. Dio.enim.10.c.de diui.nom.dicit ꝙ hoc mō ſe hñt amor ꝛ dilectio ſicut quatuor ꝛ bis duo rectilineum ꝛ rectas habens lineas: ſed iſta ſignificant idem. ergo amor ꝛ dilectio ſignificant idem. ¶ P̄. Appetitui motus ſcdm obā differunt.ſed idem eſt obiectum dilectionis ꝛ amoris. ergo ſunt idem. ¶ P̄. Si dilectio ꝛ amor in aliquo differunt:maxime in hoc differre videntur quod dilectio ſit in bono accipienda:amor autem in malo vt quidam dixerunt:ſecundum quod aug.narrat in.14.de ciui.dei.ſed hoc modo non differunt:quia vt ibidem augu.dicit in ſacris ſcripturis vtrunqꝫ accipitur in bono ꝛ in malo:ergo amor ꝛ dilectio non differunt:ſicut ipſe aug.ibidem cōcludit, quod non eſt aliud amorem dicere:ꝛ aliud dilectionem dicere.

a.di.co. expo.lit. Et.3.di. 27.q.2. artic.1. Et di.4. le.9.co. 2.et.3. Et pſal. 17.co.1. Et ioan. 21.lec.3. ca.3.principio.

Sed contra Eſt,quod dio.dicit.4.ca.de diui.no. quod quibuſdam ſanctorum viſum eſt diuinius eſſe nomen amoris quam nomen dilectionis.

Rñdeo Dōꝫ,ꝙ quatuor nomina inueniunt ad idē quodāmodo ptinētia.ſ.amor,dilectio,charitas ꝛ amicitia.differūt tū in hoc ꝙ amicitia ſm phm in.8.eth.eſt quaſi habitus amor aūt ꝛ dilectio ſignāt per modū actus vel paſſionis:charitas aūt vtroqꝫ mō accipi pōt differenter tū ſignat actus per iſta tria. Nā amor cōīa inter ea eſt.oīs enim amor dilectio eſt vel charitas:ſed nō econuerſo:addit enim dilectio ſupra amorem electionem precedētem,vt ipſum nomen ſonat, vnde dilectio non eſt in concupiſcibili : ſed in voluntate tantum:ꝛ eſt in ſola rationali natura.charitas autem addit ſupra amorem perfectionem quandam amoris inquantum id quod amatur magni pretij eſtimatur:vt ipſum nomen deſignat.

Ad Primū ḡ dōm,ꝙ dio.loqꝛ de amore ꝛ dilectiōe ſm ꝙ ſunt in appetitu intellectiuo:ſic em̄ amor idē eſt qđ dilectio. ¶ Ad ſcdm dōm,ꝙ obm amoris eſt cōius q̄ obm dilectionis:qꝛ ad plura ſe extendit amor q̄ dilectio:ſicut dictū eſt. ¶ Ad tertiū dōꝫ,ꝙ nō dr̄nt amor ꝛ dilectio ſm dr̄iam boni ꝛ mali: ſꝫ ſicut dctm̄ eſt,in pte tñ intelletiua idē eſt amor ꝛ dilectio:ꝛ ſic loquiꝛ ibi aug.de amore. vñ parū poſt ſubdit ꝙ recta volūtas ē amor bonus:ꝛ ꝙ pueſa volūtas eſt malus amor. Qꝛ tñ amor q̄ eſt paſſio cōcupiſcibilis plurimos inclinat ad malū:inde habuerunt occaſionē q̄ predictā dr̄iam aſſignauerūt. ¶ Ad quartū dōm,ꝙ rō aliqui poſuerūt etiā in ipſa volūtate nomē amoris eſſe diuiniꝰ noīe dilectionis:qꝛ amor īportat quādam paſſionē precipue ſm ꝙ eſt in appetitu ſenſitiuo, dilectio aūt pſupponit iudicium rōnis:magis aūt in deū hō pōt tēdere p amorē paſſiue quodāmodo ab ipſo deo attractus q̄ ad hoc eū propria rō poſſit ducere, ꝙ pertinet ad rationem dilectionis:vt dictum eſt.ꝛ propter hoc diuinius eſt amor quam dilectio.

¶ Utrū amor cōuenienter diuidaꝛ in amorem amicitie ꝛ amorē cōcupiſcentie. Art.4.

Ad Quartū ſic pceditur. Uideꝛ quod amor inconuenienter diuidatur in amorem amicitie ꝛ concupiſcentie. Amor em̄ eſt paſſio:amicitia vō eſt habitus:vt dicit phs in.8.eth. ſed habitus non pōt eſſe pars diuiſiua paſſionis:ergo amor nō cōuenienter diuiditur p amorem concupiſcentie ꝛ amorē amicitie. ¶ P̄. Nihil diuidiꝛ per id qđ ei cōnumeraꝛ: nō em̄ hō cōnumeratur animali:ſed cōcupiſcentia cōnumeratur amori ſicut alia paſſio ab amore:ergo amor nō pōt diuidi per concupiſcentiam. ¶ P̄. Scdm phm in.3.eth.triplex eſt amicitia,vtilis,delectabilis,ꝛ honeſta : ſed amicitia vtilis ꝛ delectabilis habet concupiſcentiam : ergo concupiſcentia non debet diuidi contra amicitiam.

Sed Contra quedā dicimur amare qꝛ ea concupiſcimꝰ:ſicut dr̄ aliq̄s amare vinū pp dulce qđ in eo concupiſcit:vt dicitur in.3.topi.ſed ad vinū ꝛ ad hmōi nō habemꝰ amicitiā:vt dr̄ in.8.ethi.ergo aliꝰ eſt amor concupiſcētie ꝛ aliꝰ eſt amor amicitie.

Rñdeo Dōm,ꝙ ſicut phs dr̄ i.2.rhetoꝛ. Amare eſt velle alicui bonum. Sic ergo motus amoris in duo tēdit. ſ.in bonū qđ q̄s vult alicui,vel ſibi vel alij: ꝛ in illud cui vult bonū.ad illud ergo bonū ꝙ q̄s vult alteri hꝛ amor concupiſcentie:ad illud aūt cui aliq̄s vult bonū hꝛ amor amicitie.hec aūt diuiſio eſt ſm prius ꝛ poſteriꝰ. Nā id qđ amatur amore amicitie ſimplr ꝛ p ſe amaꝛ:ꝙ autē amaꝛ amore concupiſcentie nō ſimplr ꝛ ſm ſe amaꝛ:ſed amaꝛ alteri. Sicut.n.ens p ſe ſimplr eſt ꝙ hꝫ eſſe:ens autē ſm q̄d ꝙ eſt in alio:ita ꝛ bonū qđ conuertiꝛ cū ente,ſimplr q̄dē eſt,qđ ipſam hꝫ bonitatē: qđ aūt eſt bonū alteriꝰ eſt bonū ſm q̄d:ꝛ per ꝯñs amor quo amaꝛ aliquid vt ei ſit bonū, eſt amor ſimpliciter:amor aūt quo amaꝛ aliquid vt ſit bonū alterius,eſt amor ſm quid.

Ad primū Ergo dicēdum,ꝙ amor non diuiditur per amicitiam ꝛ concupiſcentiā:ſed per amorem amicitie ꝛ concupiſcentie:nam ille proprie dicitur amicus cui aliqđ bonū volumus : illud autē dicimur concupiſcere ꝙ volumus nobis. Et per hoc patet ſolutio ad ſecundum. ¶ Ad tertium dicendum,quod in amicitia vtilis et delectabilis vult quidem aliquis

¶ Super queſtio.26. articu.4.

In queſtiōe.26. obmiſſis primis trībꝰ articulis in quarto hoc ſolum aducrte quod diuiſio amoris in amorem amicitie ꝛ concupiſcentie non eſt tam diuiſio amoris quam amatorum:ſeu(ꝛ in idem redit) non eſt diuiſio amoris ſecundū ſe ſed ſecundum diuerſimode amata. Quū enim omne concupitum alicui concupiſcatur:nullus amor concupiſcentie eſt ſine amore amicitie illius cui concupiſcitur. Et rurſus cum omni amico aliquod bonum velimus : nullus amor amicitie eſt ſine amore cōcupiſcentie boni cōcupiti amato:non ergo diſtinguitur amor in amorem amicitie ꝛ concupiſcentie tanquam in diuerſos amores:ſed tanq̄ in diuerſos modos amandi:vnus enim ꝛ idē amor eſt amicitie reſpectu amici,ꝛ concupiſcentie reſpectu boni illi voliti. Et ſi quandoqꝫ inuenias diuerſos eſſe amores,ſane interpretare:ꝛ denominari amorem quando que a concupiſcentia, quandoque ab amicitia ſcito propter obiectum de quo eſt ſermo: vt putꝫ quum eſt ſermo de amore ad irrationabilia vel delectabilia vel vtilia:in his enīꝫ a concupiſcentia amor denominatur:qui tamen non eſt ſine amore amicitie ad ſe vel alium. Quum vero de amore parentum ad filiorum ab amicitia denominatio fit amoris:qui tamen eis concupiſcit bonum vite ꝛc.

1.q.60. ar.3.co. ꝛ.art.4. ad.3. Et mal. q.1.artic. 5.co. Et hi.q. 4.co. Et dio. 4.lec.9. cal.1.ꝛ li.10.co. 1.Et io. 15.le.4. co.1.ſ.

aliquod bonum amico: ⁊ quantum ad hoc ſaluatur ibi ratio amicitie. Sed quia illud bonum refert vlterius ad ſuam delectationem ⁊ vtilitatem: inde eſt ꝙ amicitia vtilis ⁊ delectabilis inquantum trahit ad amorem ꝯcupiſcētie deficit a rōne vere amicitie.

¶ De cauſa amoris. Queſtio. 27.

Deinde Conſiderādum eſt de cā amoris. ¶ Et circa hoc queruntur quatuor. ¶ Primo, vtrum bonum ſit ſola cauſa amoris. Secundo, vtrum cognitio ſit cauſa amoris. Tertio vtrum ſimilitudo. Quarto, vtrum aliqua alia animę paſſionum.

¶ Utrum bonū ſit ſola cauſa amoris. Ar. 1.

Ad Primū ſic procedit. Uidetur, ꝙ nō ſolū bonū ſit cauſa amoris. Bonū eñ nō eſt cauſa amoris niſi quia amat: ſed contingit etiā malū amari: ſm illud pſal. Qui diligit iniquitatem odit animam ſuā: alioquin omnis amor eſſet bonus. ergo nō ſolū bonū eſt cauſa amoris. ¶ P̄. Philoſophus dicit in. 2. rhetor. quod eos qui mala ſua dicunt amamus. ergo videtur quod malum ſit cauſa amoris. ¶ P̄. Dio. dicit. 4. ca. de diui. no. Quod non ſolum bonum ſed etiam pulchrum eſt omnibus amabile.

Sed Contra eſt, quod augu. dicit. 8. de trini. Non amatur certe niſi bonū ſolum. ergo bonum eſt cauſa amoris.

Rūdeo Dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictū eſt, amor ad appetitiuam potētiam pertinet q̄ eſt vis paſſiua: vñ obiectū eius ꝯparat ad ipſam ſicꝫ cā mot⁹ vel actus ipſius. opꝫ igitur illud ſit proprie cā amoris qḋ eſt amoris obiectū. amoris aūt ꝓprium obiectū eſt bonū: quia vt dictū eſt, amor importat quādā ꝯnaturalitatē vel cōplacētiā amātis ad amatū: vnicuiqꝫ aūt eſt bonū id quod eſt ſibi connaturale ⁊ proportionatum: vnde relinquitur qḋ bonum ſit propria cauſa amoris.

Ad primū Ergo dicendū, ꝙ malū nunquā amatur niſi ſub rōne boni. ſ. inquantū eſt ſm quid bonū, ⁊ apprehenditur vt ſimplr bonū: ⁊ ſic aliquis amor eſt malus inquātum tendit in id quod nō eſt ſimpliciter verum bonū. ⁊ per hūc modū homo diligit iniquitatem inquantum per iniquitatē adipiſcitur aliqḋ bonum: puta delectationē vel pecuniam vel aliquid hmōi. ¶ Ad ſcdm dicēdū, ꝙ illi qui mala ſua dicūt nō ꝓpter mala amantur: ſed ꝓpter hoc ꝙ dicūt mala. hoc eñ ꝙ eſt dicere mala ſua habet rationem boni inquātū excludit fictionem ſeu ſimulationem. ¶ Ad tertiū dicendū, ꝙ pulchrū eſt idē bono ſola ratione differēs cum enim bonum ſit ꝙ omnia appetunt, de rōne boni eſt ꝙ in eo quietetur appetit⁹: ſed ad rōnem pulchri ꝑtinet ꝙ in eius aſpectu ſeu cognitione quietetur appetitus: vñ ⁊ illi ſenſus p̄cipue reſpiciūt pulchrū qui maxime cognoſcitiui ſunt. ſ. viſus ⁊ auditus rōni deſeruiētes: dicim⁹ eñ pulchra viſibilia, ⁊ pulchros ſonos in ſenſibilibus aūt aliorū ſenſuū nō vtimur nomine pulchritudinis: nō eñ dicimus pulchros ſapores aut odores. Et ſic patet quod pulchrū addit ſupra bonū quēdā ordinē ad vim cognoſcitiuā ita ꝙ bonū dicatur id qḋ ſimpliciter cōplaceat appetitui: pulchrū autē dicatur id cuius ipſa apprehenſio placet.

¶ Utrum cognitio ſit cauſa amoris. Ar. 2.

Ad ſecūdū Sic proceditur. Uidetur ꝙ cognitio non ſit cauſa amoris. quod eñ aliquid queratur hoc cōtingit ex amore: ſꝫ aliq̄ q̄runtur q̄ neſciuntur: ſicut ſciētie. n. in his idē ſit eas hr̄e qḋ eas noſcere: vt aug. dt in lib. 83. q. Si cognoſcerent haberent ⁊ non q̄rerent. ḡ cognō non eſt cauſa amoris. ¶ P̄. Eiuſdem rōnis videtur eē ſic ꝙ aliqḋ incognitū ametur, ⁊ qḋ aliqḋ amet plus q̄ȝ cognoſcat: ſed aliq̄ amātur plus q̄ȝ cognoſcātur: ſicut de⁹ q̄ ī hac vita poteſt ꝑ ſeipſum amari, nō aūt per ſeipſum cognoſci: ergo cognō non eſt cauſa amoris. ¶ P̄. Si cognō eſſet cauſa amoris nō poſſet inueniri amor vbi nō eſt cognitio: ſꝫ in oīb⁹ rebus inuenit amor: vt dicit dio. in. 4. c. de diui. no. nō autē in omnibus inuenitur cognitio. ergo cognitio non eſt cauſa amoris.

Sed Contra eſt, quod auguſt. probat in. 10. de tri. quod nullus poteſt amare aliquid incognitum.

Rūdeo Dicēdum, ꝙ ſicut dictū eſt, bonū eſt cā amoris ꝑ modū obiecti: bonū aūt nō eſt obiectū appetit⁹, niſi ꝓut eſt apprehēſum: ⁊ idō amor req̄rit aliquā apprehēſionē boni qḋ amat: ⁊ ꝓꝑ hoc phs dicit. 8. eth. ꝙ viſio corꝑalis eſt principiū amoris ſenſitiui: ⁊ ſimilr cōtēplatio ſpūalis pulchritudinis vl̄ bonitatis eſt pricipiū amoris ſpūalis. ſic igitur cognitio eſt cauſa amoris ea rōne qua ⁊ bonum: qḋ non poteſt amari niſi cognitum.

Ad Primū ergo dicendum, ꝙ ille qui querit ſciam non oīno ignorat eā: ſed ſm aliquid eā precognoſcit vel in vl'i vel in aliquo eius effectu: vel ꝑ hoc ꝙ audit eā laudari: vt aug. dicit. 10. de tri. Sic aūt eam cognoſcere nō eſt eā hr̄e ſed cognoſcere eā pfecte. ¶ Ad ſcdm dicendum ꝙ aliqḋ req̄rit ad perfectionē cognitionis qḋ nō req̄rit ad perfectionē amoris. Cognitio eñ ad rōnē ꝑtinet cui⁹ eſt diſtinguere inter ea q̄ ſm rē ſunt cōiūcta, ⁊ cōponere quodāmō ea que ſunt diuerſa vnū alteri cōparādo: ⁊ ideo ad perfectionē cognitionis requiritur ꝙ hō cognoſcat ſigillatim q̄cq̄d eſt in re: ſicut ptes ⁊ virtutes ⁊ ꝓprietates: ſed amor eſt in vi appetitiua q̄ reſpicit rem ſm ꝙ in ſe eſt. Unde ad ꝑfectionē amoris ſufficit qḋ res ꝓut in ſe apphēdit amet. ob hoc ergo ꝯtingit qḋ aliqḋ plus amat q̄ȝ cognoſcat: quia pōt ꝑfecte amari, etiā ſi non perfecte cognoſcatur: ſicut maxime pꝫ in ſciētijs q̄s aliq̄ amāt ꝓꝑ aliquā ſummariā cognōnē quam de eis hñt: puta ꝙ ſciūt rhetoricā eſſe ſciam ꝑ quā hō pōt ꝑſuadere: ⁊ hoc in rhetorica amant. Et ſilr eſt dicendū circa amorē dei. ¶ Ad tertiū dicēdū, ꝙ etiā amor nālis q̄ eſt in oībus reb⁹ cauſat ex aliq̄ cognitione: nō quidē in ipſis rebus naturalib⁹ exiſtente: ſed in eo qui naturā inſtituit: vt ſupra dictum eſt.

¶ Utrum ſimilitudo ſit cā amoris. Arti. 3.

Ad Tertiū ſic proceditur. Uidetur quod ſimilitudo nō ſit cauſa amoris: idē eñ nō eſt cauſa contrariorū. ſed ſilitudo eſt cā odij: dicitur eñ ꝓuer. 8. ꝙ inter ſuperbos ſemper ſunt iurgia. Et philoſophus dicit in. 8. ethi. ꝙ figuli contrariantur adinuicem: ergo ſimilitudo non eſt cauſa amoris. ¶ P̄. Aug. dicit in. 4. cōfeſ. qḋ aliquis amat in alio qḋ eſſe nō vellet ſicut homo amat hiſtrionē qui non vellet eſſe hiſtrio. hoc aūt nō contingeret ſi ſilitudo eſſet ꝓpria cauſa amoris: ſic. n. hō amaret in altero quod ipſe hr̄et vel vellet hr̄e: ergo ſimilitudo non eſt cauſa amoris. ¶ P̄. Quilꝫ hō amat id quo indiget, etiā ſi illud nō habeat: ſicut infirmus amat ſanitatē, ⁊ pauper diuitias: ſed inq̄ntū indiget ⁊ caret eis hꝫ diſſilitudinē ad ipſa. ḡ nō ſolum ſilitudo ſed diſſilitudo eſt cā amoris

¶ Super queſtio. 27. articu. 1.

In corpore primi articuli queſtionis. 27. notato. quod quia ratio conſiſtit in hoc bonū eſt proprium obiectum amoris. ergo eſt propria cauſa amoris. ⁊ ꝓbat ſequela: quia obiectum potentie paſſiue comparatur ad ipſam vt cauſa motus vel actus ipſius: ac per hoc obiectum proprium talis actus huiuſmodi potentie eſt propria cauſa illius actus: amor autem eſt actus potentie appetitiue que eſt paſſiua. Et his habes de mente diui thome quatuor ſcilicet quod vis appetitiua eſt paſſiua: ⁊ quod obiectum eius eſt cauſa actiua ⁊ quod bonum efficacīter cauſat amorem: et qḋ vniuerſaliter obiectum proprium cuiuſqꝫ actus appetitus eſt cauſa actiua illi⁹ que multum memorie cōmendanda ſunt.

1. q. 26. art. 1. Et dio. 4. lec. 12. co. 2.

¶ In reſponſione ad 3. ſcito notitie formalē reſponſionē cōſiſtere in h' ꝙ pulchrū ē q̄dā boni ſpēs: ⁊ ꝓpterea nō obſtat aduentitie cauſalitati boni re⁹ amoris ꝙ pulchrū ſit amabile vtpote non extra bonū ab illo. Cōnumerat eñ bono pulchrū in amabilitate: quia addit ſup. ipſꝫ: ſicꝫ ſꝫ qḋ ad ſimplr: bonum eſt eñ qḋ ſimplr cōplacet. Pulchrū aūt qḋ ſꝫ apphēſionem: vt in litera dr.

¶ Super articu. 2.

In articulo. 2. eiuſdem queſtio. aduerte quod in litera non negatur quod maior cognitio cauſat maiorem amorem ſed ꝙ maior amor neceſſario exigat maiorem cognitionem. Et multis ſubtilitatib' de hoc redditur ex illa radicali dr̄ia inter apprehenſiuā ⁊ appetitiuā potētiā in hoc ꝙ apphēſio trahitur res ad animaꝫ, appetit⁹ ho aiam ad rem: ex h' liqꝫ liqꝫ ꝙ ꝑfectio cognōnis attendit ſm mom q̄ ꝑficit rō: q̄ ē diſtinguē ēt q̄ ſūt ſimplicia: ac ꝑ h' ad ꝑfectā cognōnē boni exigit, ⁊ ꝙ bo᷑ ſꝫ ſe apphēdatur ⁊ ꝙ diſtincte cognoſcat ſm ptes ꝓprietates ⁊c. ꝑfcō autē appetit⁹ amoris non exigit tot cognōnes boni: ſꝫ ſm ꝙ ſufficit ei. ſ. ꝙ bonū ſm ſe apprehēdat: quia appetit⁹ ad bonū vt eſt tēdit et intendit dicere ꝙ quia bonū ꝑficit appetitū ſcḋꝫ ꝙ inuenit in rerū nā: apprehenſionē aūt ſm negotiationē intellꝫ.

22. q. 26. ā. 2. ad 1. Et. 1. di. 15. q. 4. art. 1. ad. 3.

Ideo amor poteſt eſſe perfectus cognitione exiſtente imperfecta. Sat enim appetitui repreſentatio illi⁹ boni q̄ non ſufficit intellectui. Sed oportet diſtinguere vt perficiatur. Et ſi inferꝫ quia cognitio eſt ꝓpria cauſa amoris: ac per hoc minus cognitione infert min⁹ amoris. Memento qḋ perfectio amoris duplex ex capite oriſ. ſ. ex parte amātis ⁊ ex parte amati: ⁊ quod cognō eſt cauſa amoris ex parte amatis. Et eadem quippe rōne cognitio eſt cā amoris qua bo᷑ eſt cauſa amoris: vt in litera dicitur: quia bo᷑ cognitū eſt obiectū appetitus: magis aūt ⁊ minus in amore ex parte vtriuſqꝫ ſcꝫ amati ⁊ amātis prouenire poteſt: ⁊ ſic perſpicies quod abſqꝫ augmento obiecti ac per hoc cognitiōis poteſt augeri amor ex parte amantis: neque igitur bonum, neque bonum cognitum eſt propria cauſa amoris niſi ex parte obiecti preter quod alia cauſa eiuſdem ex altera parte exigitur: ideo minus non infert minus ſimpliciter.

¶ Super articu. 3.

In articulo tertio dubium eſt de modo quo ſimilitudo eſt ꝓpria cauſa amoris: ſi enim ponit cā ex parte obiecti ſequitur cōtra primū articulū ꝙ bonū abſolute nō eſt propria cā amoris ſed bonū cōtractū ad ſimile. Si vero non ponit cā ex parte obiecti tunc totus proceſſus in corpore articuli aſſignās obiectum vtriuſque amoris aliquid ſilr: ⁊ in reſponſione ad 2. expreſſe dicitur qḋ amans in altero qḋ in ſe nō amat inuenit bonū ſimilitudinis ⁊c. q̄ſi author conatus fuerit ad ſaluādū ꝙ ſꝫ bonum ſit obiectum amoris. ¶ Ad euidentiā hui⁹ dubij ſcito ꝙ quinque modis intelligi pōt ꝙ ſimilitudo eſt cā amoris p̄° vt ſpecioſe quędam boni ſicut certa bona ſpecialia: ſicut qḋ aliquis vult aſſimilari alteri vel alterum ſibi. Et ſic ſimilitudo eſt cauſa actiua amoris ſicut quodlibet aliud bonum: ⁊ ſic non eſt ad propoſitum vbi de propria ⁊ adequata cauſa amoris eſt qḋ. 2° vt ratia determinans formaliter boni rationem ad hoc quod ſit amoris cauſa: ⁊ hoc contradicere

1. q. 99. ā. 2. co. Et ſ' heb do. le. 2. ſi. Et. 4. ethi. co. 1. ſi. Et li. 8. co. 3.

re vꝫ articulo pmo:ꝛ ari.in nono eth.ꝛ octauo ethi. Et breuiter cũ dicto phor ſonãtibus ꝙ bonũ vt ſic eſt amabile:ꝛ irronabilr hoc ſuſtineri vꝫ ꝗꝛ ſilitudo ſpãle qdã bonũ eſt:nec p ħ inadeq̃ta rõ obi amoris extẽdẽtis ſe ad alia bona tertio vt determinãs ſoſ alr bonũ ad hoc ꝙ ſit cã amoris in hoc.ita ꝙ bonum inquantum bonũ ſit amabile: ſed inquantũ bonũ ſilr ſit amabile huic:iuxta illud noni ethi. amabile bonum vnicuiqꝫ autem propriũ:ſicut bonũ non eſt amabile niſi cognitũ: ita bonum huic nõ eſt amabile niſi cognitũ vt bonũ huic. Idẽ autem videtur importare bonũ huic ꝛ bonũ ſilr extenſo ſilitudis noĩe: vt in lra ſit. Qõ.n.eſt actu ſilr ẽ huic bonum q̃ſi idẽ ſibi:qõ ãt ſcõs inclinationẽ vel potentiã eſt huic bonũ quaſi ꝓportionatũ: ꝛ rõnem q̃z importat vtrunqꝫ ad ſubiectũ ſcꝫ bonũ ꝓprium ſeu huic, ꝛ bonum ſilr. ꝛ ſm ħ ſolueret obiectio in oppoſitũ ex ħ ꝙ in primo articulo tradita eſt rõ ſoſ alia obiectiua amabilis abſolute. in hoc ãt tertio articulo tradit rõ ſoſalis obiectiua amabilis huic. Sꝫ huic ſenſui obſtat qõ tractat᷑ iſte in primo ꝛ tertio articulo vt lra ſonat eque vlr ac abſtracte eſt:ac ꝑ hoc ſiꝫ ibi de amore abſolute, ita hic accipiẽdũ eſt:ꝛ non ibi de cã amoris abſolute,ꝛ hic de cauſa amoris ꝗ ħ incipit: dũ ẽ ãtm vt ꝯdõ boni ad hoc ꝙ ſit cã amoris:ita ꝙ boũ inquãtũ bonũ ſit cã amoris obiua ſimplr ꝛ huic: ſilitudo ãt ſit cã vt conditio cãe ſiꝫ ſingularitas eſt ꝯdõ ois cauſe nãlis. Sed ꝗꝛ ꝙ cãt vt apphenſum magis eſt q̃ cã cãntis vt apphẽſio:q̃uis bonũ eſt cauſa amoris:ꝙ ꝯſtat cã rei:ħꝫ ħ ꝑ modũ nãe ſꝫ vt appheñſuꝫ. Incognita.n.diligere nequimus q̃ cõdõ ſic cãntis ꝛ ſilitudo vlr ꝯcurrens cũ bono ad cãndũ amorẽ cãt vt apphenſa in actu exercito: vt in cõciuib᷒ ꝛ conſanguineis ſibi obuiãtib᷒ qui non ſe diligunt donec (vt pꝫ) ꝯſanguinei vel cõciues apphendant. ꝙ ẽ apphẽdi vt ſilẽs i actu exercito. Iõ ſilitudo magis vt ratio appropians iuxta tertiũ modũ: q̃ vt condõ iuxta hunc q̃rtũ cã vꝫ amoris. Quanto vt diſpõ ex pte ſubi: ita qõ bonũ inquantũ bonuꝫ ſit propria cã amoris ex pte obꝛ: ꝛ ſilitudo ad bonũ ſit propria cã amoris vt propria diſpõ ex pte ſubi: ꝑꝑ qõ obm idẽ cãt mõ amorẽ:mõ odiuꝫ in eodem diuerſimode diſpoſito: vt pꝫ de thamar reſpectu amonis ſecũdo reguꝫ. Et huic ſenſui fauet litera in ſolutioni primi argumenti: vbi figulo propter

C Pꝫ. Phs dicit in.2.rhetor.ꝙ bñficos in pecunias ꝛ ſalutẽ amamus:ꝛ ſilr eos qui circa mortuos ſeruãt amicitiã oẽs diligũt nõ ãnt oẽs ſunt tales.ꝗ ſilitudo non eſt cã amoris.

Sed Contra eſt,quod dicitur eccle.iij. Omne animal diligit ſimile ſibi.

Rñdeo Dõm,ꝙ ſimilitudo ꝓprie loquẽdo eſt cã amoris ſꝫ conſiderãdũ eſt ꝙ ſilitudo inter aliq̃ põt attẽdi dupłr. Uno mõ ex hoc ꝙ vtrunqꝫ hꝫ idem in actu:ſicut duo hñtes albedinẽ dñr ſimiles. Alio mõ ex hoc qõ vnũ habet in potẽtia ꝛ in quadã inclinatione illud qõ aliud hꝫ in actu:ſicut ſi dicamus ꝙ corpus graue exñs extra ſuũ locũ hꝫ ſilitudinẽ cũ corpe graui in ſuo loco exñti:vel ẽt ſm ꝙ potẽtia hꝫ ſilitudinẽ ad actũ ipm:nã in ipſa potẽtia quodã mõ eſt act᷒. Pum᷒ ergo ſilitudinis modus cauſat amorẽ amicitie ſeu bñuolẽtie: ex hoc em̃ ꝙ aliq̃ duo ſunt ſimiles quaſi hñtes vnã formã, ſunt quodãmodo vnũ in forma illa: ſicut duo hoies ſunt vnũ in ſpẽ hũanitatis, ꝛ duo albi in albedine ꝛ iõ affect᷒ vni᷒ tẽdit in alterũ ſicut in vnum ſibi,ꝛ vult ei bonũ ſicut ꝛ ſibi.ſed ſcõs modus ſilitudinis cãt amorẽ cõcupiſcẽtie vel amicitiam vtilis ſeu delectabilis:ꝗꝛ vnicuiqꝫ exñti in potẽtia inquantũ hmõi ineſt appetitus ſui actus:ꝛ in eius cõſecutione delectaꝛ ſi ſit ſentiens ꝛ cognoſcẽs. Dictũ eſt aũt ſupra ꝙ in amore cõcupiſcẽtie amãs proprie amat ſeipſꝫ cũ vult illud bonũ qõ cõcupiſcit:magis autẽ vnuſquiſqꝫ ſeipm amat q̃ aliũ.ꝗꝛ ſibi vnus eſt in ſubſtantia,alteri vero in ſilitudine alicuius forme:ꝛ iõ ſi ex eo q̃ eſt ſibi ſilis i ꝑticipatiõe forme impediaꝛ ipſemet a cõſecutione boni qõ amat efficiꝛ ei odioſus:nõ inquãtũ eſt ſimilis,ſꝫ inquãtũ eſt ꝓprij boni impeditiu᷒: ꝛ ꝑꝑ hoc figuli cotrixanꝛ adinuicẽ:ꝗꝛ ſeinuicẽ impediũt in ꝓprio lucro.ꝛ inter ſupbos ſunt iurgia:ꝗꝛ ſeinuicẽ impediũt in ꝓpria excellẽtia quã cõcupiſcunt. Et per hoc pꝫ rñſio ad primũ. C Ad ſm dõm:ꝙ in hoc etiã ꝙ aliq̃s in altero amat qõ in ſe amat,inueniꝛ bonũ ſilitudinis ſm ꝓportionalitatẽ:nã ſicut ſe hꝫ alius ad hoc qõ in alio amatur,ita ipſe ſe hꝫ ad hoc qõ in ſe amat puta ſi bon᷒ cãtor bonũ amet ſcriptorẽ.attẽditur ibi ſilitudo ꝓportionis:ſm ꝙ vterqꝫ hꝫ qõ cõuenit ei ſm ſuã artẽ. C Ad tertiũ dõm,ꝙ ille q̃ amat hoc quo indiget hꝫ ſilitudinẽ ad id qõ amat,ſicut qõ eſt potẽtia ad actũ:vt dictum eſt. C Ad quartũ dõm,ꝙ ſm eandem ſilitudinẽ potentie ad actũ ille q̃ nõ eſt liberalis amat eum qui eſt liberalis inquantũ expectat ab eo aliq̃d qõ deſiderat ꝛ eadem rõ eſt de perſeuerante in amicitia ad eũ qui nõ ꝑſeuerat:vtrobiqꝫ em̃ vꝫ eſſe amicitia ꝑꝑ vtilitateꝫ. Uel dõm qõ lꝫ nõ oẽs hoies habeãt hmõi virtutes ſm habitũ completũ:hñt tamen eas ſm quedam ſeminalia rõnis:ſcõm que qui non habet virtutem diligit virtuoſum tanq̃ ſue naturali rationi conformem.

C Utrum aliqua alia paſſionum anime ſit cauſa amoris. Articu.4.

AD Quartum ſic proceditur. Uidetur ꝙ aliqua alia paſſio poſſit eſſe cauſa amoris. dicit enim philoſophus in.viij.eth.ꝙ aliqui amanꝛ ꝑꝑ delectationeꝫ: ſed delectatio eſt paſſio q̃dã.ergo aliq̃ alia paſſio eſt cauſa amoris. C Pꝫ. Deſideriũ quedã paſſio eſt:ſed aliquos amam᷒ ꝓpter deſideriũ qõ ab eis expectamus:ſicut apparet in oi amicitia q̃ eſt ꝑꝑ vtilitatem.ergo aliq̃ alia paſſio eſt cã amoris. C Pꝫ. Augu.de in.x. de tri. Cui᷒ rei adipiſcẽde ſpẽ q̃ſqꝫ nõ gerit aut tepide amat,aut oĩno nõ amat:q̃uis q̃ pulchra ſit videaꝛ:ergo ſpes ẽ ẽt cã amoris.

Sed Contra hoc eſt:quod omnes alie affectiones anime ex amore cauſantur:vt Augu.dicit.xiiij.de ciui.dei.

Rñdeo Dõm,ꝙ nulla alia paſſio eſt que nõ ſuppõat aliquẽ amorem cuius rõ eſt:ꝗꝛ omnis alia paſſio anime importat motũ ad aliq̃d vel quietem in aliquo:omnis aũt motus in aliq̃d vel quies in aliquo ex aliqua cõnaturalitate vel coaptatione ꝓcedit:q̃ ꝑtinet ad rationem amoris. vñ impoſſe eſt ꝙ aliqua alia paſſio anime ſit cã vlr ois amoris : contingit tñ aliq̃ aliam paſſionem eſſe cauſam amoris alicuius : ſicut etiam vnum bonum eſt cauſa alterius.

Ad primũ Ergo dõm,ꝙ cũ aliquis amat aliq̃d ꝑꝑ delectationem amor quidẽ ille cãtur ex delectatione:ſed delectatio illa iterũ cauſatur ex alio amore precedẽte:null᷒ em̃ delectaꝛ niſi in re aliquo modo amata. C Ad ſcõm dõm,ꝙ deſideriũ rei alicuius ſemꝑ preſupponit amorem illius rei:ſed deſideriũ alicuius rei põt eſſe cauſa vt res alia ameꝛ:ſicut qui deſiderat pecuniã amat ꝑꝑ hoc eum , a quo pecuniam recipit. C Ad tertium dõm ꝙ ſpes cauſat vel auget amorẽ:ꝛ hoc ratione delectationis:ꝗꝛ delectationẽ cauſat.ꝛ etiã rõne deſiderij:ꝗꝛ ſpes deſideriũ fortificat:nõ enim ita intenſe deſideramus que nõ ſperamus :ſed tamen ꝛ ipſa ſpes eſt alicuius boni amati.

C De effectibus amoris. Queſtio.28.

DEinde Conſiderandum eſt de effectibus amoris.
C Et circa hoc queruntur ſex.
C Primo vtrum vnio ſit effectus amoris.ſecundo vtrum mutua inheſio . tertio,vtrum extaſis ſit effectus amoris.quarto,vtrum zelus.quinto,vtrum amor ſit paſſio leſiua amantis.ſexto,vtrum amor ſit cauſa omnium que amans agit.

C Utrum vnio ſit effectus amoris. Art.1.

AD Primum ſic proceditur . Uidetur quod vnio non ſit effectus amoris. Abſentia enim vnioni repugnat:ſed amor compatitur ſecum abſentiã. Dicit enim apoſtolus ad gal.iiij. Bonum emulamini in bono ſemper loquẽs de ſeipſo. vt gloſ.dicit:ꝛ nõ tantum cum preſens ſum apud vos :ergo vnio non eſt effectus amoris. C Pꝫ. Omnis vnio aut eſt per eſſentiam: ſicut forma vnitur materie ꝛ accidens ſubiecto ꝛ pars toti vel alteri parti ad conſtitutionem totius:aut eſt per ſimilitudinem vel generis vel ſpeciei vel accidentis : ſed amor non cauſat vnionem eſſentie:alioquin nunquam haberetur amor ad ea que ſunt per eſſentiam diuiſa:vnionem autem que eſt per ſimilitudinem amor non cauſat,ſed magis ab ea cauſatur:vt dictum eſt:ergo vnio non eſt effectus amoris . C Preterea. Senſus in actu ſit ſenſibile in actu,ꝛ intellectus in actu ſit intellectum in actu:non autem amans in actu ſit amatum in actu:ergo vnio magis eſt effectus cognitionis quam amoris.

Sed contra Eſt quod dicit dio. iiij.cap . de diui.no. quod amor quilibet eſt virtus vnitiua.

diſpõnem ad lucrum alter reddiꝛ odioſus. Et in ſolutione ſecundi nõ dixit quod amat bonum ſimilitudinis ſed qõ inuenitur bonũ ſimilitudinis intẽdens per hoc ſaluare diſpõnem ex pte ſubiecti ad amorẽ:nec eſt verũ ꝙ in lra proceſſus laboreꝛ ad oñdẽdũ ſimilitudinem ſe tenere ex pte obi ſed inueniri in obo. Silitudo.n. cum ſit rela equiparãtie in vtroqꝫ opꝫ quod ſaluetur in extremo. vñ ex hoc ipſo ꝙ ſilitudo ſubiecti ad bonum eſt ꝓpria cauſa amoris ex parte ſubi ſequitur neceſſario qõ omne amabile ſit ſilẽ qõ i lra monſtratur. Et hic quãt᷒ modus proculdubio amplectendus eſt ſine ſꝫ tertiũ preiudicio. i. ꝙ ex pte ſubi ſilitudo eſt propria cã amoris , q̃q̃d ſit ex parte obi:ꝛ hoc lre ſufficere nõ dubito. Saluatꝛ qꝫ ſenſus iſte vlitatem ꝛ abſtractionẽ tractatus equalẽ in primo ꝛ tertio articulo ordinatqꝫ articulos huius q. vt tracteꝛ in primis articulis de cã ex pte obti ſcꝫ bonitate ꝛ cognitione. In tertio de cã ex pte ſubi. In q̃rto ex parte cõcomitantiũ paſſionũ. Iuxta tertiũ autẽ modum primo de rõnibus obiuis ex pte rei: ꝛ deinde de cõdõne cõi vtriqꝫ rõni formali.ſ. bonitas ꝛ ſilitudinis fuiſſet tractandum. Et ſic tertius articulus debuit eſſe ſecundus:cuius oppoſitum factũ fauet quinto qõ ſit ſenſus intentus ab authore.

C Circa quartum articulum nihil occurrit pro nunc ſcribendum.

C Super queſtio.28. articu.1.

IN reſponſione ad tertium primi articu.q.28. Scito quod ſi conſideretur ola vnitates concurrentes ad amorem ſic amor magis vnit quã intellectio:q̃ñ cauſatiuus eſt vnionis realis ſed ſi ꝯpareꝛ amor ꝛ intellectio ſm illã ſolam vnionẽ quam facit ſoſalr ſic itellectio magis vnit quã amor iuxta illud auer.in tertio de ala:magis fit vnum ex intellu ꝛ itellecto q̃ ex mã ꝛ forma. Et rõ eſt illa q̃ argumẽto in lra tangiꝛ:ꝗꝛ intellus in᷒ actu eſt itellm in actu. Amans autem non eſt amatũ in actu. Tanto nãqꝫ maior eſt formalis vnio cognitionis quam amoris quãto maius eſt ſe eſſe

1.q.20. art.1.ad 3.2.q6. 60.ar.5 ad.2.2. 3.di.27. q.1.ar.1. Et dio. 4 le.10. co.1.

aliq̃ ꝙ̃ ſpēc ſe ad illud vt ſe. Intellectio. n. facit formalr intellm eſſe rē intellaz in actu. amor vero nõ facit formalr amātē eſſe amatū: ſʒ vt amatū ⁊ ecõuerſo. ſ. amatum vt amātē. Et hoc quo ad amorē amicitie. In amore vero cõcupiſcentie amat vnit amato vt alicui ſui. ſ. amāti. intellectio vero facit formaliter intellectā rē in actu eſſe aliquid intelligētis. vñ cognō vī magis vnitiua formalr: amor aūt effectiue: ſed qr vnio nota cõiter non eſt niſi realis. dicit ꝙ amor eſt vis vnitiua.

Rñdeo Dõm, qꝺ duplex eſt vnio amātis ad amatū. Una quidē ſm rē: puta cū amatū pſentialr adeſt amāti. Alia ꝟo ſm affectū: q̃ q̃dē vnio cõſiderāda eſt ex apphēſione pcedēte: nā motus appetitiuus ſequitur apphēſionē. cū aūt ſit duplex amor. ſ. cõcupiſcentie ⁊ amicitie, vterqꝫ procedit ex q̃dā apprehenſione vnitatis amati ad amantem: cum eñ aliqs amat aliqd quaſi ꝯcupiſcens illud, apprehēdit illud quaſi pertinens ad ſuū bene eſſe. Silr cū aliquis amat aliquem amore amicitie vult ei bonū ſicut ⁊ ſibi vult bonū. vñ apprehendit eū vt alterū ſe. inq̃tum ſcilicet vult ei bonū ſicut ⁊ ſibiipſi, ⁊ inde eſt ꝙ amicus dr eſſe alter ipſe. ⁊ aug. dicit in. 4. cõfeſ. Bene q̃dā dixit de amico ſuo dimidiū aīe ſue. Primā ergo vnionē amor facit effectiue: qr mouet ad deſiderādū, ⁊ querēdū pñtiam amati q̃ſi ſibi ꝯuenientis ⁊ ad ſe ptinētis. Secūdā autē vnionē facit formalr: qr ipſe amor eſt talis vnio vel nexus: vñ aug. dicit in. 8. de tri. ꝙ amor eſt q̃ſi iunctura q̃dā duo aliq̃ copulās vel copulare appetēs: amantē. ſ. quod amatur. ꝙ. n. dr copulās refert ad vnionē affect⁹ ſine qua non eſt amor. quod vero dicit copulare intendens ptinet ad vnionem realem.

Ad Primū ergo dõm, ꝙ obīo illa procedit de vnione reali quā quidem req̃rit dilectio ſicut cām: deſiderium vero eſt in reali abſentia amati: amor ꝟo ⁊ in abſentia ⁊ in pñtia. ¶ Ad ſecundum dõm, quod vnio tripl̄r ſe hʒ ad amorē. Quedā. n. vnio eſt cā amoris ⁊ hec q̃dem eſt vnio ſubalis q̃tū ad amorē quo q̄s amat ſeipſum. quātū vero ad amorem quo q̄s amat alia, eſt vnio ſilitudinis vt dictū eſt. Quedam vero vnio eſt eſſentialr ipſe amor: ⁊ hec eſt vnio ſecūdū coaptationem affectus: q̄ quidem aſſimilaꝛ vnioni ſubali in q̃tū amās ſe hʒ ad amatū, in amore q̃dem amicitie vt ad ſeipm: in amore aūt cõcupiſcentie vt ad aliquid ſui. Quedā vero vnio eſt effect⁹ amoris: ⁊ hec eſt vnio realis q̄ amās q̃rit de re amata. ⁊ hec quidem vnio eſt ſm conuenientiā amoris: vt. n. pħs dicit. 2. politico. Ariſtophanes dixit, quod amātes deſiderarent ex ambobus fieri vnū: ſed qr ex hoc accideret aut ambos aut alterum corrūpi q̄rūt vnionem que cõuenit: ⁊ decet: vt ſcʒ ſimul cõuerſentur ⁊ ſimul colloquātur, ⁊ in alijs huiuſmodi coniungantur. ¶ Ad tertiū dõm, ꝙ cognitio perficitur per hoc ꝙ cognitū vnitur cognoſcenti ſm ſuā ſimilitudinē: ſʒ amor facit ꝙ ipſa res q̄ amaꝛ amāti aliquo modo vniaꝛ, vt dictū eſt: vnde amor eſt magis vnitiuus quam cognitio.

¶ Utrum mutua inheſio ſit effectus amoris. Articu. 2.

AD Scdm ſic procedit. Uꝛ quod amor nõ cauſet mutuā inheſionem ſcilicet vt amās ſit in amato ⁊ ecõuerſo. quod enim eſt in altero cõtinetur in eo: ſed nõ poteſt idem eſſe cõtinēs ⁊ cõtētū. ergo per amorem non pōt cauſari mutua inheſio vt amatū in amāte, ⁊ ecõuerſo. ¶ P̄. Nihil pōt penetrare in interiora alicui⁹ integri niſi per aliquā diuiſionem ſʒ diuidere q̄ ſunt ſm rē coniuncta non ptinet ad appetitū in quo eſt amor, ſʒ ad rõnē: ergo mutua inheſio nõ eſt effectus amoris. ¶ P̄. Si p amorē amās eſt in amato ⁊ ecõuerſo ſequetur qꝺ hoc modo amatū vniatur amāti ſicut amās amato: ſed ipſa vnio eſt amor, vt dictū eſt: ergo ſequiꝛ ꝙ ſemp amans amēꝛ ab amato: qꝺ patet eſſe falſum. nõ ergo mutua inheſio eſt effectus amoris.

Sed Cõtra eſt, quod dr. 1. ioā. 4. Qui manet in charitate in deo manet ⁊ de⁹ in eo: charitas aūt eſt amor dei: ergo eadē rõne quilʒ amor facit amatū eſſe in amante.

Rñdeo Dicendū, ꝙ iſte effectus mutue inheſionis pōt intelligi ⁊ quantū ad vim apprehenſiuā: ⁊ q̃tū ad vim appetitiuā. Nā quantū ad vim apphēſiuā amatū dr eſſe in amāte, inquantū amatum immoraꝛ in apprehēſione amātis: ſm illud phil. 1. Eo qꝺ habeā vos in corde. Amās vero dicitur eſſe in amato ſm apphēſionē: quātū amās nõ eſt cõtentus ſuperficiali apprehēſione amati, ſed nitiꝛ ſingula q̄ ad amatū ptinēt intrinſec⁹ diſquirere: ⁊ ſic ad interiora eius ingrediꝛ: ſicut de ſpūſctō q̄ eſt amor dei dr. 1. ad cor. 2. qꝺ ſcrutatur etiā pfunda dei. Sed q̃tū ad vim appetitiuā amatū dr eſſe in amāte, put eſt per quādam cõplacentiam in eius affectu: vt vel delectetur in eo, aut in bõis eius apud pñtiā, vel in abſentia p deſideriū tendat in ipm amatū p amorem cõcupiſcētie: vel in bona q̄ vult amato eius p amorē amicitie: nõ q̃dē ex aliq̄ extrinſeca cauſa: ſicut cū aliqs deſiderat aliqd ppter alterū: vel cum aliqs vult bonū alteri pp aliqd aliud: ſed ppter cõplacētiā amati interius radicatā. vnde ⁊ amor dr intim⁹: ⁊ dr̄ viſcera charitatis. Ecõuerſo autē amās eſt in amato: alr quidē per amorē cõcupiſcētie: alr p amorē amicitie. Amor nāqꝫ cõcupiſcētie non requieſcit in quacūqꝫ extrinſeca aut ſuperficiali adeptione vel fruitiõe amati: ſʒ q̄rit amatū pfecte habere, q̃ſi ad intima illius puenientes. in amore vero amicitie amās eſt in amato inquātū reputat bona vel mala amici ſicut ſua, ⁊ volūtatē amici ſicut ſuā: vt q̃ſi ipſe in ſuo amico videaꝛ bona vel mala pati ⁊ affici: ⁊ pp hoc ppriū eſt amicorum eadē velle ⁊ in eodē triſtari ⁊ gaudere ſecūdū pħm in. 9. ethi. ⁊ in. 2. rheto. vt ſic inq̃tū que ſunt amici eſtimat ſua, amās videaꝛ eſſe in amato: q̃ſi idē factus amato. inquantū aūt ecõuerſo vult ⁊ agit pp amicū ſicut pp ſeipm: q̃ſi reputās amicū idē ſibi: ſic amatū eſt i amāte. Pōt aūt ⁊ tertio mõ mutua inheſio intelligi in amore amicitie ſm viam redamationis inquantū mutuo ſe amāt amici: ⁊ ſibiīnuicem bona volunt ⁊ operantur.

Ad Primū ergo dicēdum, ꝙ amatum cõtinetur in amāte inquantū eſt impreſſum in affectu ei⁹ per q̃dam complacentiā: ecõuerſo ꝟo amans cõtinetur in amato inquātum amās ſequiꝛ aliquo modo illud qꝺ eſt intimū amati. nihil eñ prohibet diuerſo modo eſſe aliqd cõtinēs ⁊ contentū: ſicut genus cõtinetur in ſpē, ⁊ ecõuerſo. ¶ Ad ſm dõm, ꝙ rõnis apprehenſio pcedit affectū amoris: ⁊ iō ſicut rõ diſq̄rit ita effect⁹ amoris ſubintrat in amatuʒ: vt ex dictis ptʒ. ¶ Ad tertiū dõm, ꝙ illa rō pcedit de tertio modo mutue inheſiōis q̄ nõ inueniꝛ in q̄lʒ amore.

¶ Utrum extaſis ſit effectus amoris. Ar. 3.

AD Tertiū ſic proceditur. Uidetur, ꝙ extaſis non ſit effectus amoris. Extaſis enim quādam alienationem importare videtur: ſed amor non ſemper facit alienationem: ſunt enim amantes interim ſui compotes: ergo amor non facit extaſim.

ꝙ eſt magis vnitiu⁹ quam cognō. que ola ſunt vera referendo ad vnionē realem. Et ſunt vera referēdo ad effect⁹ ſeparatos a cauſis. Effectus enim formales a cauſis non ſecernūtur: vnde in litera non rñdetur argumento ſm vnionē que eſt effectus formalis: ſed preponitur amor ſm vnionē finalem et effectibilē que eſt realis. quaſi diceret: qꝺ licet formalis vnio cognitionis ſit maior ſecundū ſe formali amoris vnione. qr eñ ſiſtit infra vnionē ſilitudinis minor eſt ſimplr vnione amoris clauden te in ſue latitudine vnionem realem.

¶ Super arti. 2.

IN articulo. 2. eiuſdem. 28. queſtio. aduerte tria. primo quod quia amor in modo eſſendi p apprehenſionem addit moram in amante, et perſcrutationē amati: ita ꝙ non quecunque apprehēſio eſt effectus amoris. ſed apphenſio quaſi cõtinua ⁊ pſcrutans. Et ex prima conditione poniꝛ amatuʒ in amante: ex ſecunda ex⁹ ſm apprehenſionē. Scdo ꝙ in affectu cõe eſt amori amicitie ⁊ concupiſcentie quod amatū conſtituiꝛ in amante p cõplacētiā interius radicatā ipſius amati. In eo eñ ꝙ cõplacet ſibi interius: manus de cõcupitis vel amico in eo ſunt: ⁊ hoc etiā rñdet more in apprehenſione. Diuerſimode aūt amans cõſtituitur in amata ſcdm vtrunqꝫ amorem vt talia. Nā vbiqꝫ in cõcupiſcentia conſtituiꝛ in eo per affectū pfecte poſſeſſionis illius. In amicitia vero p affectū ad amicū ſuū vt ipſemet amicus: ⁊ ambo rñdent pſcrutationi in apphenſione. Tertio ꝙ ſi hi modi mutue inheſionis in affectu diligenter cõſiderenꝛ videbiꝛ ꝙ pportionales ſunt. ⁊ ꝙ ſicē in apphēſionis mõ vnicus apprehenſionis ſm duas eius ꝯdiões vtrūqꝫ cõſtituiꝛ. vt declarauim⁹ ita in amore: amans ēppe aliqd amore cõcupiſcētie amat illud alteri: ſiue ille alter ſit ipſemet amans: ſiue alter. In b aūt ſunt duo. ſ. cõplacētia illius cõcupiti alio

ꝙ ſi amaret: ⁊ affectio habendi: vtrūqꝫ illo: ⁊ ex complacentia amatū in amante conſtituitur. ex affectu perfecte habendi ⁊c. ecõuerſo. Egreditur enī amans ad ipſum tali affectu amans quoqꝫ amicitie amor amat amicum vt ſeipſum. In hoc autem includuntur duo primo qꝺ amans tranſit in perſonam amati. Secūdo qꝺ amicus tranſit in perſonam amantis. Ex hoc enim quod amat amicum propter ipſum amicum vult etiam ſeipſum prebere quomodo poteſt: ac per hoc ipſe tranſit in amicum volūtate effectu ac paſſione: ita vt bene vel male afficiatur, ſentiatqꝫ cum amico ſentiente. Ex hoc vero quod amat amicum vt ſeipſum ponitur amicus vt ipſe ⁊ ſic amicus tranſit in perſonā amantis. Et hoc pertinet ad complacentiā. Cõplacet enim vt ipſe met: ⁊ ſic is vterqꝫ amore egreſſus affect⁹ in amatū conſtituit in eo. Ingreſſus autem amati per complacentiam in amantem vt ipſe in amicitia vel aliquid ſui in concupiſcentia: conſtituit ecõuerſo amatū i amāte.

¶ Super Art 3.

ARticulo tertio omiſſo in quarto: ſcito qꝺ quia zelus ſumatur dupl̄r. ſ. cauſaliter pro feruēti dilectione ⁊ formalr pro triſtitia deficiētiū ſibi vel amicis: vt in. 2. rhetorice. capi. 18. ⁊ infeſtiue plurico pʒ hic ſtatim propter. Ad hmōi namqꝫ triſtitiā ſpectat ⁊ zelus ꝯcupiſcentie et amicitie. Ille enim triſtaꝛ de defectu ſingularitatis vel excellentie vel q̃ete fruitionis. Iſte de defectu alicuius boni amico. Et vtriuſqꝫ triſtitia ex amore oppoſiti boni pcedit: ⁊ contra ingerentes huiuſmodi mala ſolicitat.

¶ Super artic. 5. ⁊. 6.

IN 5° autem ⁊ 6. arti. nihil ſcribendum occurrit niſi ꝙ notentur ea que authoꝛ dicit cõuenire huiuſmodi paſſionib⁹ referendo appetitū apprehibili ſeu formaliter. Cū hec cõia videtur hmōi paſſionib⁹ ⁊ actib⁹ volūtatis ſimilē bus his paſſionibus. Noteꝛ quoqꝫ reſpõſio ad primum in ſexto articulo: quoniam in fine totius tractatus de actibus humanis ſeruiet propoſito.

1. q. 66. ar. 6. co. Et. 3. di. 27. q. 1. art. 1. ad 4m.

22e. q. 175. ar. 2. Et. 3. di. 27. q. 1. art. 1. ad 4. Et. ſi. q. 13. ar. 2. ad. 9. Et 1. co. 12. co. 3. ſi.

¶ Pꝛ. Amans deſiderat amatũ ſibi vniri: magis ergo amatum trahit ad ſe quam etiã pergat in amatum extra ſe exiens. ¶ Pꝛ. Amoꝛ vnit amatum amãti: ſicut dictũ eſt: ſi ergo amans extra ſe tẽdit vt in amatũ ꝑgat, ſequitur ꝙ ſemper plus diligat amatũ ꝙ̃ ſeipſum: qḋ pꝫ e̾e falſuꝫ: nõ ergo extaſis eſt effect⁹ amoꝛis.

Sed Contra eſt, ꝙ dio. dicit. 4. ca. de diui. no. ꝙ diuinus amoꝛ extaſiꝫ facit, ⁊ quod ipſe deus ꝑꝑ amoꝛẽ eſt extaſim paſſus: cũ ergo quilꝫ amoꝛ ſit qdã ſimilitudo ꝑticipata diuini amoꝛis: vt ibidẽ dr: vr̃ ꝙ quilibet amoꝛ cauſet extaſim.

Rñdeo Dõm, ꝙ extaſim pati aliqḋ dr cũ extra ſe ponit̃. qḋ qdẽ ↄtingit ⁊ ſm vim apꝓhẽſiuã, ⁊ ſm vim appetitiuã. Scḋm qdẽ vim apꝓhẽſiuã aliqs dr extra ſe poni, qñ ponit̃ extra cõgnõnẽ ſibi ꝓpꝛiã. vel qꝛ ad ſupeꝛioꝛẽ ſublimatur: ſicut hõ dum eleuatur ad cõpꝛehendẽda aliqua q̃ ſunt ſupꝛa ſenſum ⁊ rõnem dicit̃ extaſim pati inquantum ponit̃ extra ↄnaturalẽ apprehenſionem rõnis ⁊ ſenſus. vel qꝛ ad infeꝛioꝛa depꝛimit̃: puta cũ aliquis in furiã vel amẽtiã cadit dr extaſim paſſus. ſm appetitiuã vero partẽ dicit̃ aliqs extaſim pati qñ appetit⁹ alicui⁹ in alterũ fert̃ exiens quodãmodo extra ſeipſm. pꝛimã quidẽ extaſim facit amoꝛ diſpoſitiue: inquãtũ. ſ. facit meditari de amato: vt dictũ eſt. Jntẽſa aũt meditatio vnius abſtrahit ab aliis. ſed ſecũdam extaſim facit amoꝛ directe: ſimplr̃ quidẽ amoꝛ amicitie: amoꝛ aũt cõcupiſcentie non ſimplr̃ ſꝫ ſm quid. Nam in amoꝛe cõcupiſcentie quodãmodo fertur amans extra ſeipſum: inquantũ. ſ. nõ cõtentus gaudere de bono quod hꝫ, querit frui aliquo extra ſe: ſed qꝛ illud extrinſecum bonum querit ſibi hr̃e, non exit ſimplr̃ extra ſe: ſꝫ talis affectio in fine infra ipſam cõcludit̃. ſed in amoꝛe amicitie affectus alicui⁹ ſimpliciter exit extra ſe: qꝛ vult amico bonũ ⁊ operatur bonũ: quaſi gerens curã ⁊ pꝛouidentiam ipſius pꝛopter ipſum amicum.

Ad Pꝛimũ ergo dicendum, ꝙ illa rõ procedit de pꝛima extaſi. ¶ Ad ſm dõm, ꝙ illa ratio pꝛocedit de amoꝛe cõcupiſcẽtie: qui nõ facit ſimpliciter extaſim: vt dictũ eſt. ¶ Ad tertiũ dõm, ꝙ ille qui amat intm̃ extra ſe exit inquãtum vult bona amici ⁊ operatur non tamen vult bona amici magis quam ſua. vnde non ſequitur quod alterum pluſquam ſe diligat.

¶ Utrum zelus ſit effectus amoꝛis. Articu. 4.

AD Quartum ſic pꝛocedit̃. Uĩ ꝙ zelus non ſit effectus amoꝛis. zelus. n. eſt cõtentionis pꝛincipiũ. Unñ dr. 1. ad coꝛ. 3. Cum ſit inter vos zelus ⁊ contentio: ⁊c. ſed contentio repugnat amoꝛi: ergo zelus non eſt effectus amoꝛis. ¶ Pꝛ. Obiectum amoꝛis eſt bonũ quod eſt communicatiuũ ſui: ſed zelus repugnat cõmunicationi. ad zelum eñi pertinere vr̃ ꝙ quis nõ patiatur conſoꝛtium in amato: ſicut viri dñr zelare vxoꝛes, quas nolũt hr̃e cões cum ceteris: ergo zelus non eſt effectus amoꝛis. ¶ Pꝛ. Zelus non eſt ſine odio: ſicut nec ſine amoꝛe. Dicitur enim in pſ. Zelaui ſuper iniquos. non ergo debet dici magis effectus amoꝛis quam odiĳ.

2a. 2e q. 10. ar. 1. ad. 3. **Sed** Contra eſt, quod dio. dicit. 4. cap. de diui. no. quod deus appellatur zelotes pꝛopter multum amoꝛem quem habet ad exiſtentia.

Rñdeo Dõm, ꝙ zelus quocũꝗ mõ ſumatur ex intentione amoꝛis ꝓuenit: manifeſtũ eſt enim, qḋ quãto aliqua virtus intẽſius tẽdit in aliqḋ, foꝛtius repellit omne cõtrariũ vel repugnãs. Cũ igit̃ amoꝛ ſit quidã motus in amatũ: vt aug. dicit in lib. 83. q. Jntẽſus amoꝛ q̃rit excludere omne id qḋ ſibi repugnat. aliter tñ hoc cõtingit in amoꝛe concupiſcentie, ⁊ aliter in amoꝛe amicitie. Nã in amoꝛe concupiſcentie qui intẽſe aliqḋ concupiſcit, mouetur cõtra oẽ illud qḋ repugnat conſecutioni vel fruitioni quiete eius qḋ amat̃. ⁊ hoc mõ viri dicuntur zelare vxoꝛes: ne per cõſoꝛtiũ alioꝛũ impediat̃ ſingularitas, quã in vxoꝛe querũt. ſimiliter etiã q querũt excellentiã mouent̃ cõtra eos qui excellere videt̃ quaſi impedientes excellentiã eoꝛũ. ⁊ iſte eſt zelus inuidie: de quo dr in pſ. Noli emulari in malignãtib⁹: neq; zelaueris facientes iniq̃tatẽ. Amoꝛ aũt amicitie q̃rit bonũ amici: vñ qñ eſt intẽſus facit hoĩem moueri cõtra oẽ illud qḋ repugnat bono amici. ⁊ ſm hoc aliquis dr zelare pꝛo amico, qñ ſi qua dñr vel ſiũt cõtra bonũ amici homo repellere ſtudet. Et per hunc etiã modum aliquis dicitur zelare pꝛo deo qñ ea que ſunt contra honoꝛẽ vel voluntatem dei repellere ſecũdũ poſſe conatur: ſm illud. 3. reg. 19. zelatus ſum ꝓ domino exercituum. ⁊ ioan. 2. ſuper illud zelus domus tue comedit me. dicit gloſ. quod bono zelo comeditur qui quelibet praua que viderit coꝛrigere ſatagit: ſi nequit tolerat ⁊ gemit.

Ad pꝛimũ Ergo dõm, ꝙ apl̃s ibi loq̃t̃ de zelo inuidie: qui qdẽ eſt cã cõtẽtionis: nõ cõtra rẽ amatã: ſed ꝓ re amata ↄtra impedimẽta ipſius. ¶ Ad ſm dõm, qḋ bonum amat̃ inquantũ eſt cõicabile amanti. vñ omne illud qḋ ꝑfectionẽ huius cõicationis impedit, efficitur odioſum: ⁊ ſic ex amoꝛe boni zelus cauſat̃. ex defectu aũt bonitatis contingit ꝙ quedã ꝑua bona nõ pñt integre ſimul poſſideri a multis: ⁊ ex amoꝛe taliũ cãtur zelus inuidie. nõ aũt ꝓpꝛie ex hiis que integre pñt a multis poſſideri. Nullus eñi inuidet alteri de cognitione ꝟitatis que a multis integre cognoſci poteſt: ſed foꝛte de excellẽtia circa cognitionẽ huius. ¶ Ad tertiũ dõm, ꝙ hoc ipꝫ ꝙ aliquis odio habet ea que repugnãt amato ex amoꝛe pꝛocedit: vnde zelus pꝛopꝛie ponitur effect⁹ amoꝛis magis ꝙ̃ odiĳ.

¶ Utrum amoꝛ ſit paſſio leſiua amantis. Articu. V.

AD Quintũ ſic ꝓcedit̃. Uĩ ꝙ amoꝛ ſit paſſio leſiua. Languoꝛ. n. ſignĩat leſionẽ quãdã languentis. ſed amoꝛ cauſat lãguoꝛẽ: dicitur enim canti. 2. Fulcite me floꝛibus: ſtipate me malis qꝛ amoꝛe langueo: ergo amoꝛ eſt paſſio leſiua. ¶ Pꝛ. Liquefactio eſt quedam reſolutio: ſed amoꝛ eſt liquefactiuus. Dicitur eñi cant. Anima mea liquefacta eſt vt dilectus meus locutus eſt ergo amoꝛ eſt reſolutiuus: eſt ergo coꝛruptiuus ⁊ leſiuus. ¶ Pꝛ. Feruoꝛ deſignat quendam exceſſum in caliditate: qui quidem exceſſus coꝛruptiuus eſt: ſed feruoꝛ cauſatur ex amoꝛe. Dion. enim. 7. ca. cel. hier. inter ceteras pꝛopꝛietates ad amoꝛem ſeraphin pertinentes ponit calidum ⁊ acutum ⁊ ſuperferuens. Et cantici. 8. dicitur de amoꝛe: quod lampades eius ſunt lampades ignis atque flammarum: ergo amoꝛ eſt paſſio leſiua ⁊ coꝛruptiua.

Sed Cõtra eſt, ꝙ dicit dio. 4. ca. de diui. no. Qḋ ſingula ſeipſa amãt continue idest conſeruatiue: ergo amoꝛ non eſt paſſio leſiua, ſed magis conſeruatiua ⁊ perfectiua.

Rñdeo Dõm, ꝙ ſicut ſupꝛa dictum eſt: amoꝛ ſignificat coaptationẽ quandã appetitiue virtutis ad aliquod bonum: nihil autẽ quod coaptatur ad aliquid quod eſt ſibi conueniens ex hoc ipſo leditur, ſed magis ſi ſit poſſibile pꝛoficit ⁊ melioꝛatur: quod vero coaptatur ad aliquid quod non eſt ſibi conueniens ex hoc leditur ⁊ deterioꝛatur. Amoꝛ ergo boni cõuenientis eſt perfectiuus ⁊ melioꝛatiuus amantis: amoꝛ aũt boni qḋ nõ eſt conueniens amanti eſt leſiuus ⁊ deterioꝛatiuus amantis. Unde maxime homo perficitur ⁊ melioꝛatur per amoꝛem dei leditur autem ⁊ deterioꝛatur per amoꝛem peccati: ſꝫ illud Oſee. 9. Facti ſunt abominabiles ſicut ea que dilexerunt. Et hoc quidem ſic dictum eſt de amoꝛe quantum ad id qḋ eſt foꝛmale in ipſo, quod eſt ſcilicet ex ꝑte appetitus: quantum vero ad id quod eſt materiale in paſſione amoꝛis quod eſt immutatio aliqua coꝛpoꝛalis, accidit quod amoꝛ ſit leſiuus pꝛopter exceſſum immutationis: ſicut accidit in ſenſu ⁊ in omni actu virtutis anime qui exercetur per aliquam immutationem oꝛgani coꝛpoꝛalis. ¶ Ad ea vero que in contrarium obĳciuntur dicendum, quod amoꝛi attribui poſſunt quatuoꝛ effectus pꝛoximi ſcilicet liquefactio, fruitio, languoꝛ ⁊ feruoꝛ: inter que pꝛimum eſt liquefactio que opponitur congelationi. Ea enim que ſunt congelata in ſeipſis cõſtricta ſunt, vt non poſſint de facili ſubintrationem alterius pati. ad amoꝛem autem pertinet quod appetitus coaptetur ad receptionem boni amati pꝛout amatum eſt in amante: ſicut iam ſupꝛa dictum eſt. Unde coꝛdis congelatio vel duritia eſt diſpoſitio repugnans amoꝛi: ſed liquefactio impoꝛtat quandam mollificationem coꝛdis, qua exhibet ſe coꝛ habile vt amatum in ipſum ſubintret. Si ergo amatum fuerit pꝛeſens ⁊ habitum cauſatur delectatio ſiue fruitio: ſi autem fuerit abſens conſequuntur due paſſiones ſcilicet triſtitia de abſentia que ſignificatur per languoꝛem. Unde ⁊ tullius in. 3. de tuſculanis queſtionibus maxime triſtitiam egritudinem nominat: ⁊ intenſum deſideriuꝫ de cõſecutione amati: quod ſignificatur per feruoꝛem. Et iſti quidem ſunt effectus amoꝛis foꝛmaliter accepti ſm habitudinem appetitiue virtutis ad obiectum: ſed in paſſione amoꝛis conſequuntur aliqui affectus his pꝛopoꝛtionati ſm immutationẽ.

¶ Utrum amoꝛ ſit cauſa omnium que amans agit. Articu. 6.

AD ſextũ Sic pꝛoceditur. Uidetur quod amans non agat omnia ex amoꝛe. Amoꝛ enim quedam paſſio eſt, vt ſupꝛa dictum eſt: ſed non omnia que agit homo agit ex paſſione: ſed quedam agit ex electione, ⁊ quedam ex ignoꝛantia vt dicitur in. 5. ethico. ergo non omnia que homo agit, agit ex amoꝛe. ¶ Pꝛeterea, Appetitus eſt pꝛincipium motus et actionis in omnibus animalibus: vt patet in. 3. de anima. Si igitur omnia que quis agit, agit ex amoꝛe, alie paſſiones appe 3. di. 27. q. 1. ar. 2. co.

¶ Super .q.29. artic.1.

malū. Et ſi diligēter pſcrutatus fueris videbis ꝙ diſſimilitudo iſta non variat diſſonātiā odij a malo obō ... odiū abnegatur ab affectu ... diſſonātia ... Et in odio abominationis nō pſona ſed res mala ... obi ... cauſe ſicut in amore amicitie obm amatū eſt amicus ... Ut igit odiū eſt diſſonātia ī malo ...

titiue partis erūt ſupflue. ¶ Pꝰ. Nihil cauſatur ſimul a cōtrarijs cauſis: ſed quedā fiunt ex odio: non ergo omnia ſunt ex amore.

Sed Contra eſt, quod Dio. dicit .4. ca. de diui. no. quod propter amorem boni omnia agunt quecunqꝫ agunt.

Rñdeo Dicendum, quod omnis agens agit propter finem aliquem: vt ſupra dictum eſt: finis autem eſt bonum deſideratum ꝛ amatum vnicuiqꝫ. Unde manifeſtum eſt quod omne agens quodcunque ſit, agit quamcunqꝫ actionem ex aliquo amore.

Ad primū Ergo dicendum, ꝙ obiectio illa procedit de amore qui eſt paſſio in appetitu ſenſitiuo exiſtens: nos autem loquimur nunc de amore communiter accepto prout cōprehendit ſub ſe amorem intellectualem, rationalem, animalem naturalem. ſic enim Dio. loquitur de amore in .4. ca. de diui. no. ¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ ex amore ſicut iam dictum eſt, cauſatur ꝛ deſiderium, ꝛ triſtitia, ꝛ delectatio: ꝛ per conſequens omnes alie paſſiones. vnde omnis actio que procedit ex quacunqꝫ paſſione, procedit etiā ex amore ſicut ex prima cauſa: vnde non ſuperfluunt alie paſſiones que ſunt cauſe proxime. ¶ Ad tertium dicendum, quod odium etiam ex amore cauſatur: ſicut infra dicetur.

¶ De odio. Queſtio. 29.

Deinde Conſiderandum eſt de odio. ¶ Et circa hoc queruntur ſex. primo, vtrum cauſa ꝛ obiectum odij ſit malum. Secundo vtrum odium cauſetur ex amore. Tertio, vtrum odium ſit fortius quam amor. Quarto, vtrum aliquis poſſit habere odio ſeipſum. Quinto, vtrum aliquis poſſit habere odio veritatem. 6º. vtrū aliquid poſſit haberi odio in vniuerſali.

¶ Utrum cauſa ꝛ obiectum odij ſit malum. Articu. 1.

Ad Primum ſic proceditur. Uidetur, quod obiectū ꝛ cauſa odij nō ſit malum: omne enim quod eſt inquantum huiuſmodi bonum eſt: ſi igitur obiectum odij ſit malum, ſequitur quod nulla res odio habeatur: ſed ſolum defectus alicuius rei. quod patet eſſe falſum. ¶ Preterea. Odire malum eſt laudabile. Unde in laudem quorundam dicitur .2. macha. 3. quod leges optime cuſtodiebantur propter onie pontificis pietatem ꝛ animos odio habentes mala. ſi igitur nihil odiatur niſi malum, ſequitur quod omne odium ſit laudabile: quod patet eſſe falſum. ¶ Preterea. Idem non eſt ſimul bonum ꝛ malum ſed idem diuerſis eſt odibile ꝛ amabile. ergo odium non ſolum eſt mali, ſed etiam boni.

Sed contra Odium contrariatur amori: ſed obiectum amoris eſt bonum: vt ſupra dictum eſt. ergo obiectum odij eſt malum.

Rñdeo Dōm, ꝙ cum appetitus naturalis deriuet ab aliqua apprehenſione lꝫ nō coniuncta, eadem ratio videtur eſſe de inclinatione appetitus naturalis, ꝛ appetitꝰ animalis qui ſequitur apprehenſionem coniunctam: ſicut ſupra dictū eſt in appetitu autē naturali hoc manifeſte apparet: quod ſicut vnumquodqꝫ habet naturalem conſonantiam vel aptitudinem ad id quod ſibi conuenit que eſt amor naturalis, ita ad id quod eſt repugnans ꝛ corruptiuū habet diſſonantiam naturalem que eſt odium naturale. Sic igitur ꝛ in appetitu animali ſeu in intellectiuo amor eſt conſonantia quedam appetitus in id quod apprehenditur vt conueniens: odium vero eſt diſſonantia quedam appetitus ad id quod apprehenditur vt repugnans ꝛ nociuum. ſicut autem omne conueniens inquantum huiuſmodi habet rationem boni: ita omne repugnans inquantum huiuſmodi habet rationem mali. ꝛ ideo ſicut bonum eſt obiectum amoris: ita malum eſt obiectum odij.

Ad Primum ergo dicendum, quod ens inquantum ens non habet rationem repugnantis: ſed magis conuenientis quia omnia conueniunt in ente: ſed ens inquantum eſt hoc ens determinatam habet rationem repugnantis in aliquod ens determinatum. ꝛ ſecundum hoc vnum ens eſt odibile alteri, ꝛ eſt malum. ꝛ ſi nō in ſe: tamen per comparationem ad alterum. ¶ Ad ſecundum dicendum, quod ſicut aliquid apprehenditur vt bonum quod non eſt vere bonum, ita aliquid apprehenditur vt malum quod non eſt vere malum: vnde contingit quandoqꝫ nec odium mali nec amorem boni eſſe bonum. ¶ Ad tertium dicendum, quod contingit idem eſſe amabile ꝛ odibile diuerſis. ſecundum appetitum quidem naturalem, ex hoc quod vnum ꝛ idem eſt conueniens vni ſecundum ſuam naturam: ꝛ repugnans alteri: ſicut calor conuenit igni, ꝛ repugnat aque ſecundum appetitum vero animalem ex hoc quod vnum ꝛ idem apprehenditur ab vno ſub ratione boni: ꝛ ab alio ſub ratione mali.

¶ Utrum odium cauſetur ex amore. Ar. 2.

Ad Secundum ſic proceditur. Uidetur quod amor non ſit cauſa odij. Ea enim que ex oppoſito diuiduntur naturaliter ſunt ſimul, vt dicitur in predicamentis: ſed amor ꝛ odium cum ſint contraria ex oppoſito diuiduntur. ergo naturaliter ſunt ſimul. non ergo amor eſt cauſa odij. ¶ Preterea. Unum contrariorum non eſt cauſa alterius: ſed amor ꝛ odium ſunt contraria. ergo ꝛc. ¶ Preterea. Poſterius non eſt cauſa prioris: ſed odium eſt prius amore: vt videtur. nam odium importat receſſum a malo: amor vero acceſſum ad bonum. ergo amor non eſt cauſa odij.

Sed Cōtra eſt, quod dicit augu. 14. de ci. dei, quod omnes affectiōes cauſantur ex amore. ergo ꝛ odium cum ſit quedam affectio anime, cauſatur ex amore.

Rñdeo Dōm, ꝙ ſicut dictū eſt, amor conſiſtit in quadā conuenientia amantis ad amatum. odium vero conſiſtit in quadā repugnātia vel diſſonātia: opꝫ autem in quolibet prius cōſiderare quid ei conueniat, quam quid ei repugnet. Per hoc enim aliquid eſt repugnans alteri, quia eſt corruptiuū vel impeditiuum eius, quod eſt

Mal. q. 12. ar. 4. coi.

¶ Super arti. 2. Articulo ſecundo ...

Pri. 2. q. 28. ar. 6. ad 1. 3. co. Et 4. 5. ca. 1. 19. co. 10.

conueniens.vnde neceſſe eſt ꝙ amor ſit prior odio:⁊ ꝙ nihil o-
dio habeatur niſi per hoc quod,contrariatur cõuenienti quod
amatur.⁊ ſecundum hoc omne odium ex amore cauſatur.

Ad Primũ ergo dõm,ꝙ in his que ex oppoſito diuiduntur
quedam inueniũtur que ſunt nãlr ſimul ⁊ ſm rem ⁊ ſm
rõnẽ:ſicut due ſpẽs animalis,vel due ſpẽs coloris.quedam ve-
ro ſunt ſimul ſm rõnẽ:ſed vnũ realiter eſt prius altero ⁊ cau-
ſa eius:ſicut patet in ſpecieb⁹ numerorũ,figurarũ ⁊ motuum:
quedã vero non ſunt ſimul nec ſm rẽ nec ſm rõnẽ:ſicut ſuba ⁊
accidens.nã ſuba realiter eſt cauſa accñtis.⁊ ens ſm rationez
prius attribuitur ſube ꝗ accñti.qꝛ accidẽti nõ attribuitur ni-
ſi inquantũ eſt in ſuba:amor autẽ ⁊ odiũ nãliter quidẽ ſunt ſi-
mul ſm rationẽ:ſʒ non realiter.vñ nihil prohibet amorem eſſe
cãm odij.❡ Ad ſm dõm,quod amor ⁊ odium ſunt contraria,
quando accipiuntur circa idem:ſed quando ſunt de cõtrarijs
non ſunt contraria:ſed ſeinuicem ꝯſña:eiuſdem.n.rationis eſt
ꝙ ametur aliquid ⁊ odiatur eius contrarium.⁊ſic amor vnius
rei eſt cã ꝙ eius contrarium odiatur.❡ Ad tertium dõm,ꝙ in
executione prius eſt recedere ab vno termino quã accedere ad
alterũ terminũ:ſed in intẽtione eſt ecõuerſo:ꝓpter hoc.n.rece-
ditur ab vno termino,vt accedatur ad alterum:motus autem
appetitiuus magis pertinet ad intẽtionẽ quã ad executionẽ.
⁊ ideo amor eſt prior odio:cũ vtrunqꝫ ſit motus appetitiuus.

❡ Utrum odium ſit fortius quam amor. Articu.3.

AD Tertium ſic proceditur. Uidetur ꝙ odium ſit
fortius amore.dicit enim augu.in lib.83.q.Ne-
mo eſt qui non magis dolorem fugiat ꝗ appetat vo-
luptatem:ſed fugere dolorem pertinet ad odium:ap-
petitus autem voluptatis pertinet ad amorem.ergo odium eſt
fortius amore.❡ P̄.Debilius vincitur a fortiori:ſʒ amor vinci-
tur ab odio : quando ſcilicet amor conuertitur in odium.ergo
odium eſt fortius amore.❡ P̄.Affectio anime per effectum ma
nifeſtatur:ſed fortius inſiſtit homo ad repellendum odioſum
quam ad proſequendum amatum.ſicut etiam beſtie abſtinent
a delectabilibus propter verbera.vt aug.introducit in lib.83.
q.ergo odium eſt fortius amore.

Sed Contra bonum eſt fortius quam malum : quia ma-
lum non agit niſi virtute boni.vt dio.dicit capi.4.
de diui.no.ſed odium ⁊ amor differunt ſecundum differentiam
boni ⁊ mali.ergo amor eſt fortior odio.

Rñdeo Dõm,ꝙ impoſſe eſt effectũ ſua cã eſſe fortiorem
oẽ aũt odiũ ꝓcedit ex aliquo amore ſicut ex cã:
vt.ſ.dictũ eſt:vnde impoſſe eſt ꝙ odiũ ſit forti⁹ amore ſimplr:
ſed opʒ vlterius ꝙ amor ſimplr loquẽdo ſit odio fortior.forti⁹
enim mouetur aliqd in finẽ quam in ea q̄ ſunt ad finẽ:receſſus
aũt a malo ordinatur ad conſecutionẽ boni ſicut ad finẽ.vnde
ſimplr loquendo fortior eſt motus anime in bonum ꝗ in ma-
lũ:ſed tñ aliqñ videtur odiũ forti⁹ amore ꝓpter duo.Primo qͥ-
dẽ qꝛ odiũ eſt magis ſenſibile ꝗ amor:cũ.n.ſenſus ꝑceptio ſit
in quadam immutatione,ex quo aliqd iam immutatũ eſt,non
ita ſentitur:ſicut qñ eſt in potẽtia immutari:vnde calor febris
ethice ꝗuis ſit maior,nõ tñ ita ſentit ſicut calor tertiane.qꝛ ca
lor ethice iam verſus eſt quaſi in habitum ⁊ naturã:⁊ pp hoc
etiã amor magis ſentit in abſentia amati.ſicut aug.dicit in.10.
de trini.ꝙ amor non ita ſentitur cũ non ꝓdit eum indigẽtia:⁊
pp hoc etiã repugnantia eius qđ oditur ſenſibilius ꝑcipitur
ꝗ conuenientia eius qđ amat.Scđo qꝛ non comparat odium
ad amorẽ ſibi correſpondentẽ ſm.n.diuerſitatem bonorũ eſt di
uerſitas amorũ in magnitudine ⁊ paruitate:quib⁹ proportio-
nãtur oppoſita odia:vñ odiũ qđ corrñdet maiori amori magis
mouet ꝗ minor amor.Et ꝑ hoc pʒ rñſio ad primũ.nã amor vo-
luptatis eſt minor quã amor conſeruationis ſuipſi⁹,cui rñdet
fuga doloris:⁊ ideo magis fugitur dolor ꝗ ametur voluptas.

Ad Scđm dõm,ꝙ odiũ nunꝗ vinceret amorem niſi ꝓpter
maiorem amorem cui odiũ corrñdet:ſic homo magis di
ligit ſe ꝗ amicũ:⁊ pp hoc ꝙ diligit ſe hʒ odio etiã amicum ſi ſi
bi contrariet.❡ Ad tertiũ dõm,ꝙ ideo intenſius aliquid ope
ratur ad repellendum odioſa quia odium eſt magis ſenſibile.

22.q.25 artic.7. ❡ Utrum aliquis poſſit habere odio ſeipſum. Articu.4.

Et.2.di. 42.q.2. ar.2.q8. 2.ad.2. Et pſ.10 co.4. Et ephe. 5.lec.6.

AD Quartuʒ ſic proceditur.Uidetur quod aliquis
poſſit ſeipſuʒ odio habere.Dicitur enim in pſal.
Qui diligit iniquitatem odit animam ſuam:ſed mul
ti diligunt iniquitatem . ergo multi oderunt ſeipſos.
❡ P̄.Illum odimus cui volumus ⁊ operamur malũ:ſed quan
doque aliquis vult ⁊ operatur ſibiipſi malum:puta qui inter-
imunt ſeipſos.ergo aliqui ſeipſos habent odio.❡ P̄.Boetius
dicit in.2.de conſola.quod auaritia facit ho
mines odioſos.ex quo poteſt accipi quod o-
mnis homo odit auarum:ſed aliqui ſunt a-
uari.ergo illi oderunt ſeipſos.

Sed Contra eſt,quod apoſtolus dicit
ad ephe.5.quod nemo vnquam
carnem ſuam odio habuit.

Rñdeo Dõm,ꝙ impoſſibile eſt ꝙ ali
quis per ſe loquẽdo odiat ſe
ipſum.naturaliter eñ vnũquodqꝫ appetit bo-
nũ nec põt aliqd ſibi appetere niſi ſub rõne
boni:nam malum eſt preter voluntatem:vt
dio.dicit.4.ca.de diui.no.amare aũt aliquẽ
eſt velle ei bonum:vt.ſ.dictũ eſt.vnde neceſ
ſe eſt qđ aliquis amet ſeipſum:⁊ impoſſibi-
le eſt ꝙ aliquis odiat ſeipſum per ſe loquen-
do per accidens tñ contingit ꝙ aliquis ſe-
ipſum odio habeat:⁊ hoc dupl'r.Uno modo
ex parte boni qđ ſibi aliquis vult:accidit.n.
qñqꝫ illud quod appetitur vt ſm quid bonũ
eſſe ſimplr malũ:⁊ ſm hoc aliquis per acci-
dens vult ſibi malum:qđ eſt odire.Alio mo-
do ex parte ſuppoſiti cui vult bonũ.vnũqđ-
que eñ maxime eſt id qđ eſt principalius in
ipſo:vnde ciuitas dicitur facere id ꝙ rex fa
cit:quaſi rex ſit tota ciuitas.Manifeſtũ eſt
ergo qđ homo maxime eſt mens hõis.con-
tingit aũt ꝙ aliqui eſtimãt ſe maxime illud
qđ ſunt ſm naturã corporalem ⁊ ſenſitiuã:
vnde amant ſe ſm id quod eſtimant ſe eſſe:
ſed odiũt id qđ vere ſunt:dũ volunt contra
ria rationi.⁊ vtroqꝫ modo ille qui diligit ini
quitatem odit non ſolũ aĩam ſuam:ſed etiã
ſeipſum.Et per hoc patet rñſio ad primum.

Ad Scđm dõm,ꝙ nullus ſibi vult ⁊ fa-
cit malũ,niſi inquãtum apprehendit
illud ſub rõne boni:nam ⁊ illi qui interimũt
ſeipſos,hoc ipſum qđ eſt mori apprehendũt
ſub rõne boni inquantũ eſt terminatiuũ ali
cuius miſerie vel doloris.❡ Ad tertiũ dõm,
ꝙ auarus odit aliquod accidens ſuũ : nõ tñ
ꝓpter hoc odit ſeipſum.ſicut eger odit ſuaʒ
egritudinem ex hoc ipſo quod ſe amat.Uel
dõm,ꝙ auaritia odioſos facit alijs non au-
tẽ ſibiipſi : quinimo cauſatur ex inordinato
ſui amore:ſecundum quem de bonis tempo-
ralibus plus ſibi aliquis vult quam debeat.

❡ Utrum aliquis poſſit odio habere veri-
tatem. Articu.5.

AD Quintũ ſic proceditur.Uf
qđ aliquis nõ poſſit,habe-
re odio veritatem.Bonum eñ ⁊
ens ⁊ verum conuertuntur : ſed
aliquis non poteſt habere odio
bonitatem,ergo nec veritatẽ.❡ P̄.Oẽs ho-
mines naturalr ſcire deſiderãt:vt dicitur in
principio metaphyſi.ſed ſcientia non eſt niſi
verorum.ergo veritas naturaliter deſidera
tur ⁊ amatur : ſed quod naturaliter ineſt,
ſemper ineſt:nullus ergo poteſt habere odio
veritatem.❡ P̄.Philoſophus dicit in.2.rhe
to.quod homines amant non fictos:ſed nõ
niſi propter veritatez.ergo homo naturali-
ter amat veritatem.non ergo eam odio hʒ.

Sed Contra eſt,quod apoſtolus dicit
ad Gal.4.Factus ſum vobis ini
micus:verum dicens vobis.

Rñdeo Dõm,quod bonũ,⁊ verum ⁊
ens ſunt idem ſecundũ rem,
ſed differunt ratione:bonũ eniʒ habet ratio
nem appetibilis:non autem ens vel verũ,qꝛ
bonum eſt quod omnia appetunt:⁊ ideo bo
num ſecundum rationem boni non poteſt o-
dio haberi nec in vniuerſali nec in particula
ri:ens aũt ⁊ veruʒ in vniuerſali quidẽ odio
haberi non poſſunt:qꝛ diſſonantia eſt cauſa

poſt predicamenta.

❡ Super arti.3.

IN tertio articu-
lo aduerte pri-
mo quod prima ratio
quare odiũ videt for-
tius mouere:cõſiſtit in
hoc ꝙ odiũ magis con
ſiſtit in immutatione
ꝗ amor.Quod decla-
rat ex parte obiecti:qꝛ
ſcilicet in amore tam
actus ꝗ obm cõſonat
diſpõni amantis:ac ꝑ
ꝑ hoc nihil eſt ex parte
obiecti alteritatis.In
odio vero lʒ actus di-
ſpoſitioni odientis cõ-
ſonet:obm vero repo-
te malũ vt malũ diſſo-
nat:ac per hoc ex par-
te obi alteritas que-
dã inuenitur:⁊ cũ mu-
tatio in alteritate cõſi-
ſtat magis ad muta-
tionis naturã accedet
odiũ ꝗ amor .Et hec
rõ ponitur in lr̃a : cum
dr qđ repugnãtia eius
quod odit magis ꝑce-
pitur ꝗ conuenientia
amati . Aduerte ſcđo:
ꝙ ſecunda ratio e ma
nifeſtat ſenſum cõclu-
ſionis principalis hu-
ius articuli.ſ.qđ odiũ
nõ eſt fortius amore,
ſed econuerſo:quod in
telligitur non de quo-
cunque odio relato ad
quẽcũqꝫ amorẽ ⁊ ecõ-
uerſo,ſed de coniuga-
tis . Quiʒ enim amor
habet vinctum odium
ſibi oppoſitũ ⁊ ecõuer-
ſo.Et de his eſt ſermo
cõparatiu⁹ . Et mani-
feſtat fortitudinẽ odij
ſuper amorẽ extraneũ
eſſe non ex ſe:ſed ex a-
more eius cauſa ſupe-
rante illũ alterũ amo-
rẽ:vt in rñſione ad pri-
muʒ e ſm exprimitur.
Et ſic ex prima ratiõe
odiũ magis quodam-
mõ incitat ꝗ coniuga
tus amat quia magis
ſentitur:⁊ ex ſcđa ma-
gis ꝗ extrane⁹ amor
quia agit virtute ama
ris maioris.

❡ Super arti.4.

ARticulo quarto
obmiſſo quia in 22.q.34 ar.1.co.
fine tractatus ptermit
in articulo quinto:ad-
uerte quod aliud eſt
odio haberi : ⁊ aliud
non amari:⁊ quod a-
liud eſt per ſe ⁊ aliud
per accidens . Nihil
eñ quãtũcunqꝫ fuerit
particulariſſimũ ⁊ mini-
mũ bonũ ſub rõne ſue
bonitatis reptum
odio hr̃ per ſe loquen
do:qꝛ abo odij ſtatur
tota latitudo boni.nõ
amari tamen poteſt qꝛ
nõ hʒ vñ adequet ap-
petitũ ec.ꝑ accñs autẽ
põt partialiter bonuʒ
odio haberi:per adiũ-
ctam.ſ.rõnem maio-
ris mali : vt quotidie
experimur . In cõmu-
ni aũt impoſſibile eſt:
quia quilibet odiens

aliquid amat: ac per hoc non omne bonum odit. Et idem eſt iudicium de ente et vero in communi: dicimus enim quodcunque ens aut quodcunque verum: licet ab alio diſſonet, alicui tamen vero et enti remanet conſonans: ac per hoc non abſolute ratione entis aut veri latitudinem a ſuo affectu: ſed communis ratio entis et veri ſemper ſaluatur conſonans etc.

¶ In vltimo articulo nihil occurrit ſcribendum: niſi quod diligenter notetur differentia inter rem: puta calorē vniuerſalem vniuerſaliter et ſingularem.

¶ Super queſtio 30. Articu. 1.

In queſtione 30 omiſſo primo articulo. In ſecundo aduerte quatuor. Primo ꝙ diſtinctio in littera facta ſuperius declarata eſt: et in ſequenti articulo amplius patefiet. Secūdo quod author propter annexam
ſ. art. 5. cal. cauſalitatem actiuam finali ſuperius declaratam incipit a virtute actiua: et deſcendit ad virtutem motiuam ſiue. Et quia finis determinat actionem ſibi virtutem et finem conſtat aliter finaliſare preſentem aliter abſentem. Ideo etiam aliter agit preſens et abſens: et non ſe habent abſens et preſens vt approximatio et elongatio ſe habent in agentibus naturalibus. ſ. vt conditiones ſine quibus actio non fit. Sed ſe habent vt virtutes actiue. Vbi ſcito noueris commune eſſe omni actiuo, ſi agit proximum eſſe paſſo nec ab hoc exorbitat actiuum in appetitum ſenſitiuum quam intellectiuum: et approximationem ipſam quicquid ſit non eſſe rationem aut virtutem actiuam. Sed conditionem ſine qua non: et de hac vtpote ad communiſſimum artificem ſpectante: non eſt ſermo hic: ſed de preſentia et abſentia reali dicitur quod concurrunt ad actiuum in appetitum vt in rationes partiales agendi. Ita ꝙ diſtinguunt ſpecie paſſiones. Integratur enim ratio obiecti paſſionis appetitus ſenſitiui ex bonitate vel malitia preſentia vel abſentia vel indifferentia et apprehenſione. Et bonitas quidem et malitia ex natura appetitus exigitur. Omnis enim appetitus per ſe appetit bonum et fugit malum: abſentia vero

odii, et conuenientia cum amoris. Ens aūt et verum ſunt cōmunia oībus: ſed in particulari nihil prohibet quoddā ens, et quoddam verū odio haberi inquantū hꝫ rōnē mali et repugnantis: ꝯtrarietas enim et repugnantia nō aduerſatur rōni entis et veri, ſicut aduerſat rōni boni. Contingit aūt verū aliqđ particulare tripl'r repugnare vel contrariari bono amato. Vno modo ſm qđ veritas eſt cauſal'r et original'r in ipſis rebus. et ſic homo qnqꝫ odit aliquā veritatē: dū vellet non eſſe verū qđ eſt verum. Alio modo ſm ꝙ veritas eſt in cognitione ipſius hoīs q̄ impedit ipm a proſecutione amati. ſicut ſi aliq̄ vellent non cognoſcere veritatē fidei, vt libere peccarent ex quorū perſona dr̄ iob. 22. Scientiā viarum tuarū nolumus. Tertio modo hr̄ odio veritas particularis tanq̄ repugnans, put eſt intellectu alterius. puta cū aliq̄s vult latere in pctō odit qđ aliq̄s veritatē circa pctm̄ ſuū cognoſcat. et ſecundū hoc dicit augu. in. 10. cōfeſ. qđ homines amāt veritatē lucētem: odiunt eā redarguentem. Et per hoc pꝫ rñſio ad primū.

Ad Secūdum dicendū, ꝙ cognoſcere veritatem ſm ſe eſt amabile: propter qđ dicit aug. quod amāt eam lucentem: ſed per accidens cognitio veritatis poteſt eſſe odibilis inquantum impedit ab aliquo deſiderato ¶ Ad tertium dicendum, ꝙ ex hoc procedit quod non ficti amantur quod homo amat ſecundum ſe cognoſcere veritatē quā homines non ficti manifeſtant.

¶ Vtrum aliquid poſſit haberi odio in vniuerſali. Articu. 6.

Ad Sextū ſic procedit. Videtur qđ odiū nō poſſit eſſe alicuius in vniuerſali. Odiū enim eſt paſſio appetitus ſenſitiui qui mouet ex ſenſibili apprehenſione: ſed ſenſus nō pōt apprehendere vniuerſale. ergo odium non poteſt eſſe alicuius in vli. ¶ P̄. Odium cauſatur ex aliqua diſſonantia que cōmunitati repugnat: ſed cōmunitas eſt de ratione vniuerſalis. ergo odium nō poteſt eſſe alicuius in vli. ¶ P̄. Obm̄ odij eſt malum: malū autē eſt in rebus, et non in mente. vt dicitur in. 6. metaphyſi. com ergo vle ſit ſolum in mente (que abſtrahit vle a particulari) videtur qđ odium non poſſit eſſe alicuius vniuerſalis.

Sed Contra eſt, quod philoſophus dicit in. 2. rhet. ꝙ ira ſemper fit inter ſingularia. odiū autem etiam ad genera: furem enim odit et calumniatorē vnuſquiſqꝫ.

Rñdeo Dōm, ꝙ de vli dupliciter cōtingit loqui vno modo ſm ꝙ ſubeſt intētioni vniuerſalitatis. alio autem modo dr̄ de nā, cui tal' intētio attribuit. alia eſt enim conſideratio hoīs vlis: et alia hoīs in eo qđ eſt hō. Si igit̄ vle accipiatur primo modo: ſic nulla potētia ſenſitiue partis neqꝫ apprehenſiua, neqꝫ appetitiua poteſt in vniuerſale. q̄r vle fit per abſtractionē a materia indiuiduali: in qua radicat oīs virtus ſenſitiua poteſt tm̄ aliqua potētia ſenſitiua, et apprehēſiua, et appetitiua ferri in aliqđ vle: ſicut dicimus ꝙ obm̄ viſus eſt color ſm genus: non q̄r viſus cognoſcat colorem vniuerſalē. ſed quia qđ color ſit cognoſcibilis a viſu: nō cōuenit colori inquātū eſt hic color, ſed inq̄ntū eſt color ſimpl'r. Sic ergo odiū etiā ſenſitiue ptīa pōt reſpicere aliqđ in vniuerſali: q̄r ex natura cōi aliquid aduerſat alali: et nō ſolum ex eo ꝙ eſt particularis. ſicut lupus oui: vnde ouis odit lupum generaliter. Sed ira ſemper cauſatur ex aliquo particulari, q̄r ex aliquo actu ledētis: actus aūt pticularium ſunt: et ꝓpter hoc philoſophus dr̄ quod ira ſemper eſt ad aliquid particulare: odium vō poteſt eſſe ad aliquid in genere. ſed odium ſm ꝙ eſt in pte intellectiua cum ꝯſequatur apprehenſionē vniuerſalem intellectus poteſt vtroqꝫ modo eſſe reſpectu vniuerſalis.

Ad Primū ergo dicendum, ꝙ ſenſus non apprehendit vniuerſale prout eſt vniuerſale apprehendit tñ aliquid cui p abſtractionem accidit vniuerſalitas. ¶ Ad ſecundum dicendū, ꝙ id qđ cōmune eſt omnibus non poteſt eſſe rō odij. ſed nihil prohibet aliquid eſſe commune multis quod tñ diſſonat ab alijs. et ſic eſt eis odioſum. ¶ Ad tertium dōm, ꝙ illa obiectio procedit de vniuerſali ſm ꝙ ſubſtat intētioni vniuerſalitatis: ſic enim non cadit ſub apprehenſione vel appetitu ſenſitiuo.

¶ De concupiſcentia. Queſtio. 30.

Deinde Conſiderandum eſt de cōcupiſcentia. ¶ Et circa hoc querūtur quatuor. Primo, vtrum concupiſcentia ſit in appetitu ſenſitiuo tantum. Secundo, vtrum concupiſcentia ſit paſſio ſpecialis. Tertio, vtrum ſint alique concupiſcentie naturales, et alique non naturales. Quarto, vtrum concupiſcentia ſit infinita.

¶ Vtrum concupiſcentia ſit tantū in appetitu ſenſitiuo. Ar. 1.

Ad Primū ſic proceditur. Videtur quod concupiſcētia nō ſolū ſit i appetitu ſenſitiuo. eſt. n. 1. q̄. 32.
quedā concupiſcentia ſapiētie. vt dr̄ ſap. 9. cōcupiſcentia ſapientie perducit ad regnum perpetuum: ſed appetitus ſenſitiuus nō pōt ferri in ſapientiā. ergo cōcupiſcentia non eſt in ſolo appetitu ſenſitiuo. ¶ P̄. Deſiderium mandatorū dei non eſt in appetitu ſenſitiuo. imo apoſtolus dicit ro. 7. Nō habitat in me, hoc eſt in carne mea bonum: ſed deſideriū mādatorū dei ſub cōcupiſcentia cadit: ſꝫ illud pſal. Cōcupiuit anima mea deſi. iuſtific. tuas. ergo concupiſcentia non eſt ſolū in appetitu ſenſitiuo. ¶ P̄. Cuilibet potentie eſt concupiſcibile proprium bonum. ergo cōcupiſcentia eſt in qualibet potentia anime: et nō ſolū in appetitu ſenſitiuo.

a. 1. ad. 3. Et. 3. di. 26. q. 1. ar. 2. co. ſ.

Sed Contra eſt, ꝙ dam. dicit: ꝙ irrationale obediens et perſuaſibile rationi diuiditur in concupiſcentiam et iram, hec autem eſt irrationalis anime pars paſſiua, et appetitiua. ergo concupiſcentia eſt in appetitu ſenſitiuo.

Rñdeo Dōm, ꝙ ſicut phs dicit in. 1. rhe. Concupiſcētia eſt appetitus delectabilis, eſt aūt duplex delectatio: vt infra dicetur: vna q̄ eſt in bono intelligibili, qđ eſt bonum rōnis: alia q̄ eſt in bono ſm ſenſum. Prima quidē delectatio vr̄ eſſe anime tm̄. Scđa aūt eſt anime et corporis, q̄r ſenſus eſt virtus in organo corporeo: vnde et bonū ſm ſenſum eſt bonū totius coniuncti, talis aūt delectationis appetitus videt eſſe cōcupiſcētia q̄ ſimul ptineat et ad animā et ad corpus: vt ipſum nomē cōcupiſcentie ſonat. vñ cōcupiſcentia ꝓprie loquēdo eſt in appetitu ſenſitiuo: et in vi cōcupiſcibili q̄ ab ea denominat.

Ad Primum ergo dōm, ꝙ appetitus ſapientie, vel aliorū ſpiritualiū bonorū interdum concupiſcentia nominatur: vel ꝓpter ſimilitudinē quandā: vel ꝓpter intēſionem appetitus ſuperioris partis: ex quo fit redūdantia in inferiorem appetitum vt ſimul etiā ipſe inferior appetitus ſuo modo tendat in ſpūale bonū ꝯſeq appetitū ſuperiorem, et etiā ipſum corpus ſpūalibus deſeruiat: ſicut in pſal. dr̄, Cor meū: et caro mea exultauerunt in deum viuum. ¶ Ad ſcđm dōm, ꝙ deſiderium magis pertinere poteſt proprie loquendo non ſolum ad inferiorem appetitum, ſed etiam ad ſuperiorem: non enim importat aliquā conſociationē in cupiendo ſicut concupiſcentia: ſed ſimplicem motum in rem deſideratam. ¶ Ad tertium dicendum, quod vnicuique potentie anime appetere competit proprium bonum appetitu naturali: qui non ſequitur apprehenſionem: ſed appetere bonum appetitu animali qui ſequitur apprehenſionem pertinet ſolum ad vim appetitiuam. appetere autem aliquid ſub ratione boni delectabilis ſecundum ſenſum quod proprie eſt concupiſcere pertinet ad vim concupiſcibilē.

¶ Vtrum concupiſcentia ſit paſſio ſpecialis. Articu. 2.

Ad Secundum ſic proceditur. Videtur quod cōcupiſcentia 3. di. 26.
non ſit paſſio ſpecialis potentie concupiſcibilis. q. 1. ar. 3.
Paſſiones enim diſtinguuntur ſecundum obiecta: co.
ſed obiectum cōcupiſcibilis eſt delectabile ſcđm ſenſum: qđ etiā eſt obiectum concupiſcentie ſecundū philoſophum in. 2. rheto. ergo concupiſcētia nō eſt paſſio ſpecialis in cōcupiſcibili. ¶ P̄. Aug. dicit in lib. 83. q. ꝙ cupiditas eſt amor rerū trāſeuntiū. et ſic ab amore nō diſtinguit: oēs autē paſſio-

vel pñia: vt in rñſione ad 2m lr̃a dicit, pticularitati potẽtie rñdet, apprehẽſio vero aiali ait eiuſdẽ. 3. q̄ ſermo phĩ eſt de diſtõne paſſionũ in gñe nãe tm̃: ꝯcupiſcere em̃ delectabile in ꝓpria vel aliena vtote in gñe nãe diſtinguunt ſolo nũero ſub eadẽ nãe ſpecie exñtes: ſʒ in gñe mo9 ſunt diuerſarũ ſpeciez: imo diuerſoꝝ generũ virtutis et viti. Quarto q̄ ex rñſione ad. 2. mirandũ eſt de gre. de arimino in primo ſentens. diſt. 1. q. 2. ar. 2. dicente: q̄ nullus doctoꝝ bis reputãtibus illa eſſe bona, et prima quidem concupiſcentia eſt naturalis ſecunda rationalis: quia in prima delectabile qđ eſt obiectum concupiſcentie conſonat nature: in ſecunda rationi. vnde cum in litera diſtinguitur delectabile inconueniens ſm naturã et ſm apprehenſionem ly ſm denotat cauſam conuenientie ex parte ſubiecti et non ex parte obiecti. Cõmune enim eſt omni delectabili vt dictum eſt eſſe conueniens ſecundum apprehenſionem ex parte obiecti, ſi enim nõ apprehenditur vt conueniens non delectat vt experientia teſtatur. vnde in concupiſcentia rationali apprehenſio cõcurrit dupliciter ſcilicet obiectiue vt concurrit in alijs: et diſpoſitiue ex parte ſubiecti: propter quod ariſto. in primo rheto. capit. 13. ponit eſtimationem vel perſuaſionem eſſe cauſam huius concupiſcentie illius vero naturam.

quos vidi tenet cupiditatem ſeu deſideriũ diſtingui eſſentialiter ab amore: pʒ em̃ ex pñte hic et ſuperi9. ſed forte excuſari põt in voluntate in quo tñ manifeſte errat, ponens etiaʒ delectationẽ eſſe amorẽ: vt ſuperi9 deñ eſt.

¶ Super Articu. 3.

In articulo. 3. dubium occurrit: quia male videtur aſſignari diſtinctio concupiſcentie. omne em̃ delectabile aialiter eſt cõueniens apprehenſum. Cibus em̃ et pot9 ſi non apprehendant nõ concupiſcunt aialiter quãuis appetantur a nã vt pʒ in melancolicis nolentib9 comedere. valde .n. egẽt cibo et tñ non concupiſcunt illum apprehendẽtes vel ſe mortuos vel nõ egentes etc.

¶ Ad hoc dicitur qđ obiectio procedit ex malo intellectu diſtinctionis, non enim diſtinguitur delectabile naturale a delectabili rationali, propter ea quod illud eſt cõueniens non apprehẽſum, et hoc eſt conueniens apprehenſum: commune enim eſt omni delectabili delectatione que eſt paſſio appetitus eſſe delectabile apprehenſuʒ, nec in hoc ponitur differentia in litera: ſʒ hac communi conditione delectabilis ꝓſuppoſita diſtinctio in lr̃a fit. Ad cuius intellectum recolito doctrinam de amore ſuperius traditã. ſ. q̄ ſimilitudo ſeu proportio eſt ꝓpria cauſa ex parte ſubiecti diſponens ad amorem: et dicto quod cuʒ nec concupiſcatur nec delectet niſi amatum ſicut dupl'r aliqs diſponitur ad amanduʒ ita ad concupiſcendũ et delectandum. Eſt ſi quidem aliquis diſpoſitus et ex natura et ex eſtimatione ad amandum aliquid: ex natura quidem ad amandum conſonum nature vt cibum, ex eſtimatione vero ad amandum conſonum eſtimanti vt adorari. Et ſimiliter aliqua cõcupiſcentia ineſt nobis ex natura qua. ſ. concupiſcimus conſona nature noſtre apprehenſa tamen: et aliqua ineſt nobis ex eſtimatione qua. ſ. conſona concupiſcimus no

ſ. qõ. 31. ã. 3. et. q. 41. ã. 3. co. et. q. 77. ã. 5 co. et. 22. q. 117. ã. 3. ad. 2.

nes ſpẽles abinuicẽ diſtinguunt: ergo cõcupiſcẽtia nõ eſt paſſio ſpẽlis in ꝯcupiſcibili.

¶ P. Cuilibet paſſioni cõcupiſcibilis opponit aliqua paſſio ſpẽlis in ꝯcupiſcibili: vt ſupra dictũ eſt. Sed ꝯcupiſcentie nõ opponit aliqua paſſio ſpẽlis in ꝯcupiſcibili. dicit .n. dam. q̄ expectatũ bonũ cõcupiſcentiã cõſtituit pñs vero letitiã. ſilr expectatũ malũ timorẽ, pñs ꝟo triſtitiã, ex q̃ vr̃ q̄ ſicẽ triſtitia cõtrariatur letitie. ita timor cõtrariatur cõcupiſcentie. timor autẽ non eſt in concupiſcibili, ſed in iraſcibili. non ergo cõcupiſcentia eſt ſpecialis paſſio in concupiſcibili.

Sed ꝯ eſt. q̄ cõcupiſcentia cauſatur ab amore: et tẽdit in delectationẽ: que ſunt paſſiones concupiſcibilis: et ſic diſtinguitur ab alijs paſſionibus concupiſcibilis tanquam paſſio ſpecialis.

Rñdeo Dõm, q̄ ſicut dictũ eſt, bonũ delectabile ſm ſenſuʒ eſt cõter obm cõcupiſcibilis. vñ ſm eius differentias diuerſe paſſiones cõcupiſcibilis diſtinguunt. Diuerſitas autẽ obi põt attendi vel ſm nãm ipſius obi: vel ſm diuerſitatẽ in virtute agẽdi. diuerſitas q̃dẽ obi actiui q̃ eſt ſʒ rei nãm facit mãlem differẽtiã paſſionũ. ſed diuerſitas q̃ eſt ſm virtutẽ actiuã, facit formalẽ dr̃iam paſſionũ: ſm quã paſſiones ſpecie dr̃nt. eſt aũt alia rõ ꝟtutis motiue ipſi9 finis vel boni ſm q̄ eſt realr̃ pñs et ſm q̄ eſt abſens. nã ſm q̄ eſt pñs facit in ſeipſo q̄eſcere. ſm aũt q̄ eſt abſens facit ad ſeipm mouerí. vñ ipm delectabile ſm ſenſum inq̃ſtũ appetitum ſibi adaptat quodãmõ et cõformat cauſat amorẽ. inq̃ſtũ ꝟo abſens attrahit ad ſeipm cauſat cõcupiſcẽtiã. inquãtũ ꝟo pñs quietat in ſeipſo cauſat delectationem. Sic ergo ꝯcupiſcẽtia eſt paſſio differẽs ſpecie, et ab amore et a delectatione: ſed concupiſcere hoc delectabile vel illud facit concupiſcentias diuerſas numero.

Ad Primũ ergo dõm, q̄ bonũ delectabile nõ eſt abſolute obm cõcupiſcentie, ſed ſub ratione abſentia: ſicut et ſenſibile ſub ratione preteriti eſt obiectũ memorie. hmõi em̃ particulares cõditiones diuerſificãt ſpeciẽ paſſionũ: vel etiã potẽtiarũ ſenſitiue partis q̃ reſpicit particularia. ¶ Ad ſcðm dõm q̄ illa predicatio eſt ꝑ cauſam nõ ꝑ eſſentiã nõ em̃ cupiditas eſt ꝑ ſe amor, ſʒ amoris effectus. Uel alr̃ dõm q̄ aug. accipit cupiditatẽ large pro quolibet motu appetitus qui põt eſſe reſpectu boni futuri. vnde comprehẽdit ſub ſe et amorẽ et ſpem. ¶ Ad tertiuʒ dõm, q̄ paſſio q̃ directe opponit cõcupiſcentie innominata eſt: q̃ ita ſe hʒ ad malũ ſicut cõcupiſcentia ad bonũ, ſed quia eſt mali abſentis ſicut et timor, q̃nq̄ loco eius ponitur timor ſicut et q̃nq̄ cupiditas loco ſpei: quod enĩ eſt paruum bonum vel malũ quaſi nõ reputat, et ideo pro omni motu appetitus in bonum vel in malum ponitur ſpes et timor: que reſpiciunt bonum vel malum arduum.

¶ Utrum ſint alique cõcupiſcentie naturales et alique non naturales. Artic. 3.

Ad tertiũ ſic proceditur. Ui detur q̄ concupiſcentiarũ nõ ſint quedã naturales, et quedam non naturales. Concupiſcentia em̃ pertinet ad appetitũ animalẽ: vt dictũ eſt: ſed appetitus naturalis diuidit ꝯ aialem. ergo nulla cõcupiſcẽtia eſt nãlis.

¶ P. Diuerſitas mãlis nõ facit diuerſitatẽ ſm ſpeciẽ, ſed ſoluʒ ſm numerũ q̃ quidẽ ſub arte non cadit: ſed ſi que ſint concupiſcentie nãles et nõ nãles nõ differũt niſi ſm diuerſa oba cõcupiſcibilia. qđ facit materialẽ differentiã et ſm numerũ tñ. non ergo diuidẽde ſunt ꝯcupiſcentie ꝑ nãles et non naturales.

¶ P. Rõ ꝯ naturã diuidit: vt pʒ in. 2. phy. ſi igitur in hoie eſt aliqua cõcupiſcentia nõ naturalis, oportet q̄ ſit rationalis: ſed hoc eſſe non poteſt: quia concupiſcentia cum ſit paſſio quedam pertinet ad appetitum ſenſitiuum, non autem ad voluntatem que eſt appetitus rationis. non ergo ſunt concupiſcentie alique non naturales.

Sed ꝯ eſt, q̄ phs in. 4. ethi. et in. 1. rheto. ponit quaſdã concupiſcentias naturales et quaſdam non naturales.

Rñdeo Dõm, q̄ ſicut dictũ eſt, cõcupiſcentia eſt appetitus boni delectabilis. dupl'r autẽ aliq̃d eſt delectabile. Uno mõ q2 eſt ꝯueniens nãe aialis: ſicut cibus et pot9, et alia hmõi. et hmõi ꝯcupiſcentia delectabilis dr̃ naturalis. Alio mõ dicit aliquid eſſe delectabile, quia eſt cõueniens animali ſm apprehenſionẽ. ſicut cũ aliquis apprehendit aliquid vt bonuʒ et cõueniens, per pñs delectatur in ipſo. et hmõi delectabilis cõcupiſcentia dicitur non naturalis: et ſolet magis dici cupiditas. Prime ergo concupiſcentie naturales cões ſunt hominibus et alijs animalibus: q2 vtriſq̄ eſt aliquid conueniẽs et delectabile ſm naturã: et in his oẽs hoies conueniunt. vñ et phs in. 3. ethi. vocat eas cões et neceſſarias, ſed ſcðe ꝯcupiſcẽtie ſunt ꝓprie hoim, quoꝝ ꝓprium eſt excogitare aliquid vt bonum et conueniens preter id quod natura requirit: vnde et i primo rheto. phs dicit primas concupiſcẽtias eſſe irrationales: ſecũdas vero cum ratione. Et quia diuerſi diuerſimode ratiocinant: ideo etiam ſecunde dicuntur in. 4. ethi. ꝓprie et appoſite ſcilicet ſupranaturales.

Ad primũ Ergo dõm, q̄ illud ideʒ quod appetit appetitu naturali põt appeti appetitu aiali cũ fuerit apprehẽſum: et ſm hoc cibi et potus et huiuſmodi que appetũtur naturaliter poteſt eſſe concupiſcentia naturalis. ¶ Ad ſecundũ dicendũ, q̄ diuerſitas concupiſcentiarũ naturalium a non naturalibus nõ eſt materialis tñ: ſed etiã quodãmodo formalis inq̃ſtum ꝓcedit ex diuerſitate obiecti actiui: obm autem appetitus eſt bonũ apprehenſum. vnde ad diuerſitatẽ actiui pertinet diuerſitas apprehenſionis prout. ſ. apprehẽditur aliquid vt cõueniens abſoluta apprehẽſione ex qua cauſant concupiſcẽtie naturales quas phs in rhet. vocat irrationales: et prout apprehẽditur aliquid cũ deliberatione, ex qua cauſantur concupiſcentie non naturales q̃ propter hoc in rheto. dr̃ cũ ratione. ¶ Ad tertium dicẽdum, q̄ in homine nõ ſolum eſt ratio vniuerſalis que pertinet ad partẽ intellectiuã, ſed etiã ratio particularis que pertinet ad partẽ ſenſitiuã, vt in. 1. lib. dictum eſt: et ſm hoc etiã cõcupiſcentia que eſt cum ratione põt ad appetitum ſenſitiuũ pertine

¶ Circa differentiam poſitam in litera inter vtranq̄ concupiſcentiam ſm communitatem et ꝓprietatem dubium occurrit quia concupiſcentie ꝓprie ſunt etiam naturales ſm naturam indiuidualem: vt patet in his quos naturaliter delectat comedere talem vel talem cibum qui alijs abominabilis eſt.

¶ Ad hoc dicitur qđ delectationes ꝓprie in indiuiduo ſunt duplices, quedam conſone nature indiuiduali: et quedam eſtimationi: ſeu quod idem eſt conſuetudini et eſtimatione. prime ad naturales concupiſcẽtias ſpectant: vt ipſemet ariſtoteł. videtur eas locaſſe in primo rheto. capitu. 13. dum concupiſcentiam alimenti ſm vnãquanq̄ ſpeciem naturalẽ poſuit: et in tertio ethico. dixit q̄ aliquid naturalitatis habent quia alia alijs ſunt delectabilia: altere vero ad rationales cõcupiſcentias ſpectant: iuxta illud qđ in hac litera dr̃ in calce corporis articuli. ſ. q2 diuerſi diuerſimode ratiocinãtur. ideo huiuſmodi delectationes ꝓprie et appoſite dicuntur.

¶ In reſponſione ad ſecundum aduerte q̄ autor indeſiſſe diſpoſitionẽ ſpecificam ex obis ſequens: q2 in obiecto appetitus duo ſunt res et apprehenſio. Et ex doctrina precedenti conſtat qđ diſtinctio rei materialis concurrens ad diſtinctionẽ apprehenſionis confugit: apprehenſio autẽ prima diſtinctione diuiditur in abſolutam et diſcurſiuam. Intellect9 enĩ et ratio primo diſtinguunt apprehenſionem intelle

etiã ꝫm .⁊ his ꝓportionalr̃ rñdẽt a diſtinguũt apprehẽſionẽ. Igr̃ autor illa q̃ abſolute apphẽſa delectãt nãlr̃ cõcupiſci, ⁊ illa q̃ rõcinatione apprehenſa delectãt non nãlr̃ cõcupiſci, ac ꝑ hoc ſpecie diſtingui inſerit vt pꝫ in lrã: abſoluta autẽ apprehẽſio hoc in loco excludit nõ ſolũ actualẽ diſcurſum: ſed oẽm collationem a formalr̃ q̃ virtualr̃ cõiter receptã. Duo aũt ꝫ ꝓpter ꝑſuaſões ex ↄſuetudine vel leuitate q̃ eti abſoluta apprehẽſiões formalr̃ ad ↄcupiſcentiã rõnalem moueãt: vt ſi ſibi eſſe apphẽſio diſcurſiua virtualr̃ vl̃ ex p̃cedẽtiũ eẽ oacta vel ex diſpone ſubiecti. Ex hac aũt cõſtone manifeſte liquet: q̃ apphẽſio reſpectu oĩm appetitus nõ ſe hꝫat vt approximatio actiui vel paſſiui, ſed vt rõ obiecti. Et ꝫ hinc dubio opꝫ cõfateri ex eo quod nihil diff. rõ bonũ vel apparens bonũ, ⁊ ex eo q̃ appetit⁹ eſt malus tendens in hec bonũ apprehenſum vt malum. Et hec hꝫ notabis ſcõ. ⁊ quoſcunq̃ ponentes apprehẽſionẽ vt p̃mum qđ ad appetitũ quaſi approximatõnẽ actiui ad paſſiuũ, et appetitũ ad cognitionem q̃l ſolo ordine preſuppoſitionis cõſequi, qđ longe eſt a phõ.

¶ Super articulum quartum.

IN articulo. 4. titulo aduerte q̃ concupiſcentiam eſſe infinitam poteſt intelligi dupliciter. ſ. obiectiue et ſubiectiue ſeu ex parte obiec, et ex parte act⁹, ⁊ ex parte quidẽ actus eſſet infinita vel intẽſiue vel ſm ſucceſſionẽ ⁊ neutro mõ hic directe q̃rit. Cõia nã q̃ hec ſit naturalib⁹. Ex pte aũt obiecti infinita eẽ ſi hꝫet obm̃ infinitũ: vel ſm perfectionẽ vel ſm numerum, vel ſm quãtitatẽ cõtinuam manentẽ vel ſucceſſiuã. Et in hoc ſenſu hic querit an ↄcupiſcẽtia ſit infinita. ¶ In corpore articuli eiuſdẽ aduerte q̃ duplex rõ infinitatis cõcupiſcẽtie in litera aſſignata duplicẽ non ſolũ cauſam ſed modũ infinitatis in obiecto concupiſcibilis inſinuat eſt in primis duplex cauſa altera ſe tenẽs ex parte cõcupiſcentis: altera ex parte cõcupiti. Ex parte ſiquidẽ concupiſcentis duplex aſſignata eſt cauſa cõcupiſcendi. ſ. diſpoſitio naturalis ⁊ rationalis: et ex differẽtia inter nam ⁊ rõnẽ reddit rõ infinitatis ↄcupiſcẽtie rationalis: q2 nã determinata eſt ad certũ ratio vero nõ: ſed in infinitum procedit ⁊ ſic ex eo q̃ obm̃ cõcupiſcentie rationalis ↄſonat rõni infinitatẽ cõparatur: ſicut etiã ratio apprehendens infinitas diuitias, infinitũ honorẽ, infinitum tps ⁊c. vt quedã bona. Ex parte autem concupiti duplex aſſignatur eſt obm̃. ſ. finis ⁊ id qđ eſt ad finẽ: ⁊ ex horũ differẽtia reddit ratio infinitatis concupiſcentie rationalis. Ex eo enĩ q̃ id qđ eſt ad finẽ cõmenſuratũ nẽꝫ eſſe fini. oẽ concupitum ꝓpter finem eſt finitũ: ac per hoc oẽ naturalr̃ concupitũ eſt finitũ: q2 propter naturam vt finẽ. Ex eo aũt q̃ finis ſine menſura appetitur ⁊ ratio de eo q̃ ſm ſe eſt ad finẽ facit finẽ, ↄſeꝗ̃s eſt vt rationalis ↄcupiſcentia ſit q̃q̃ infinita. Non eſt autẽ vtrobiq̃ idem infinitatis modus ſcꝫ in honore infinito concupito: ⁊ in honore vt fine concupito. In primo enim infinitas eſt quaſi pars rei appetite. In ſecundo vero eſt modus quo res appetita terminat appetitũ. In primo namq̃ reputante aliquo fore ſibi bonum habere infinitas diuitias, concupiſcit hoc totũ. ſ. diuitias infinitas. In ſecundo vero reputante aliquo ſummũ bonũ in voluptate vel diuitijs ⁊c. concupiſcit talia vt finem qđ eſt concupiſcere abſq̃ determinatione alicuius quantitatis: ⁊ eſt talis abſq̃ menſura aliqua terminare appetitum: ⁊ hec infinitas attenditur penes negationem termini in obiecto. Illa vero quaſi penes poſitionem infinitatis in eodem.

¶ Circa ſecundam rationem dubium occurrit: quia ſm illam cõcupiſcentia naturalis eſt infinita: probatur cõcupiſcentia naturalis aut tendit in aliquid vt finẽ aut non. ſi tendit in aliquid vt finem, ergo eſt infinita: q2 finis infinite appetitur: ſi in nihil tendit vt finem ſequitur primo q̃ eſt infinita: quia omnis actus tendens ad aliquid ſine fine eſt infinitus: ſequitur ſecundo q̃ nullum delectabile appetitur naturali concupiſcentia: quia delectabile per ſe appetitur: vt patet in. 10. ethi. ⁊ finis rationem habet.

¶ Ad hoc dr̃ q̃ concupiſcentia naturalis ⁊ rationalis conueniunt in hoc: q̃ vtraq̃ eſt paſſio animalis: ⁊ tendit in bonum ſm vtranq̃ rationẽ boni. ſ. finis ⁊ propter finem, ſeu per ſe ⁊ per aliud: vt patet in operibus animaliũ, hirundo enim appetit apprehenſam paleam: vt bonum vtile ad nidum ⁊c. appetit vero apprehenſum delectabile in cibo ⁊ generatione propter ſe, differũt autẽ in hoc, q̃ illa a natura dirigitur, hec a ratione. Directio autẽ appetitus a natura manifeſte patet in appetitu naturali in quo liquet ad nullam rem eſſe inclinationem, niſi commenſuratam nature: non enim materia appetit formam, niſi proportionatam ſibi: neq̃ grauitas inclinat ad locum, niſi proportionatum ſibi: nec corpus animalis inclinatur in calidum ⁊ frigidũ niſi proportionatum ſibi. vnde oĩm appetitus naturalis eſt commenſuratũ ſeu ꝓportionatum nãe: ⁊ non eſt res ſm ſe. niſi forte ꝑ accidens res aliq̃ ꝑ ſe ſit ꝓportionata illi nature: vt eſſe deorſum per ſe commẽſurat̃ graui ac ꝑ hoc magis ⁊ maxime appetit. Concupiſcentia autẽ nãlis nõ differt ab appetitu naturali quo ad obm̃ ſꝫ quo ad modũ: nãlr̃ ſiquidẽ ⁊ animaliter appetere cibũ neceſſariũ in modo differũt: q2 animaliter appetere eſt appetere illum apprehẽdendo ꝑ actum ꝓpriũ nãliter, hoc eſt abſq̃ cognitione ⁊ ꝓprio actu inclinationẽ hꝫe in illũ: quatẽ⁹ igr̃ cõcupiſcẽtia nãlis in obm̃ tendit apprehẽſum, in finẽ ⁊ ꝑ finẽ tẽdit. Atn̄ quia hoc a nã dirigitur, finis ille modificatur cõmẽſuratiõe ad nãm, q2 qđ eſt ordinari ad naturã vt ad finẽ nõ apprehẽſũ ſed inditũ: et propterea repugnat obo cõcupiſcẽtie naturalis appeti vt finis ſimplr̃: ſicut repugnat ei appeti abſq̃ cõmenſuratione ad naturã. Concupiſcentia autẽ rationalis: q2 ad obiectum apprehẽſum ſm ſe tendere permittitur reputante aliquo id ſibi pro bono ex ipſa commenſuratione obiecti ad rationem infinitate modificatum ſortitur effectum. Ex eo enim quod in voluptate conſtituit quis finem voluptas non commenſuratur illius rationi vt appetibile, niſi vt infinite appetibile: vt patet. Eſt ergo differentia inter rationalis ⁊ naturalis concupiſcentie obiectum: non q̃ alterius finis, alterius id quod eſt ad finem obiectum eſt ſcꝫ q̃ alterius ſcꝫ rationalis obiectum ⁊ eſt finis ⁊ habet totaliter rationem finis, alterius vero ſcꝫ naturalis obiectum eſt ſit finis non tñ habet totalr̃ rationem finis. Tum q2 habet rationem modificati ad naturam. Tum quia ordinatur ad alium finem inditum ſcilicet naturã. Ad obiectionem ergo primam patet quid dicendum eſt: formaliter tamen dicito q̃ concupiſcentia naturalis tendit in aliquid duplr̃, ſcꝫ vt apprehenſum ⁊ vt inditum: ⁊ concedito q̃ ſtando in apprehenſis tendit in aliquid vt finem: ſed non vt totaliter exercentem rationem finis: q2 tota latitudo ſuorũ obiectorum apprehenſorum ſubordinatur nature vt fini. Et propterea nõ eſt infinita: ſed terminata ad obiectum apprehenſum terminum ⁊ finem: vt dictum eſt. Ad ſecundam vero dicitur eodem modo q̃ delectabile eſt ſm ſe formaliter obiectum ⁊ finis naturalis concupiſcentie, modificatum tamẽ commenſuratione ad naturam: ⁊ ſubordinatum fini indito: qui eſt natura propter q̃ concupiſcẽtia naturalis ipſius delectabilis ſatiatur: rationabilis autem concupiſcentia delectabilis inſatiabilis eſt: vt patet in perſonis deditis venereis.

¶ Circa reſponſionem ad primum in eodem articulo aduerte quod illa verba litere prout concupiſcitur ſemel in actu replicãda ſunt ſuper ſecundo mẽbro: ita q̃ ſenſus eſt: q̃ concupiſcibile prout cõcupiſcitur ſemel in actu eſt finitum: vel q2 eſt finitum ſm rem, vel q2 eſt finitum ſm apprehenſionem poteſt enim concupiſci ſemel in actu tam finitum quam infinitum ſecundum rem: vt patet in concupiſcente ſimul infinitam pecuniam: apponit autem has duas conditiones, ſcilicet vnitatis ⁊ actualitatis: quia plurium cõcupiſcentiarum nihil prohibet infinitum concupiſcibile eſſe obiectum: ⁊ ſimiliter concupitum in potentia poteſt infiniti rationem: ſed ſemel ⁊ in actu concupitum non niſi finitum vel vt finitum eſt. Appoſuit autem autor verba illa inter primum ⁊ ſecundum membrum in litera: cum tamen vtriq̃ membro prepoſita clariorem effeciſſent ſenſum predictum vt merita ipſius finiti ſecundum rem a finito ſecundum rationem diſcerneret: finitum enim ſm rem ex parte ſui habet quod ſemel in actu concupiſcatur. Infinitum autem non ex parte ſui ſed rationis apprehendentis vt finitum habet vt ſemel in actu concupiſcatur.

re: ⁊ propter hoc appetitus ſenſitiuus poteſt etiam a ratione vniuerſali moueri mediãte imagine particulari.

¶ Utrũ cõcupiſcentia ſit infinita. Art. 4.

AD quartũ ſic proceditur. Uidetur q̃ concupiſcentia non ſit infinita. Obiectum enim concupiſcentie eſt bonum q̃ habet rationẽ finis: qui autẽ ponit infinitũ excludit finẽ: vt dr̃ in. 2. meta. ergo concupiſcẽtia non poteſt eſſe infinita. ¶ P̃. Concupiſcẽtia eſt boni conuenientis cum procedat ex amore: ſed infinitum cum ſit improportionatum non poteſt eſſe conueniens. ergo concupiſcentia nõ poteſt eſſe infinita. ¶ P̃. Infinita nõ eſt tranſire. ⁊ ſic in eis non eſt peruenire ad vltimum: ſed concupiſcenti fit delectatio per hoc q̃ attingit ad vltimum finẽ. ergo ſi concupiſcentia eſſet infinita: ſequeretur q̃ nunquam fieret delectatio.

Sed contra eſt, q̃ phs dicit in. 1. polit. q̃ infinito ↄcupiſcentie exiſtente homines infinita deſiderant.

Reſpondeo dicendum, q̃ ſicut dictum eſt: duplex eſt concupiſcentia. vna naturalis ⁊ alia nõ naturalis. Naturalis quidẽ cõcupiſcentia nõ põt eſſe infinita in actu, eſt enim eius q̃ natura requirit, natura vero ſemꝑ intendit in aliquid finitum ⁊ certũ: vnde nunq̃ homo concupiſcit infinitũ cibũ, vel infinitũ potũ. ſed ſicut in natura contingit eſſe infinitum in potentia per ſucceſſionem, ita huiuſmodi concupiſcentia contingit infinitam eſſe per ſucceſſionem: vt. ſ. poſt adeptum cibum, iterum alia vice deſideret cibum: vel q̃dcunq̃ aliud quod natura requirit. q2 hmõi corporalia bona cum adueniunt non perpetuo manent ſed deficiunt. Unde dixit dñs Samaritane, Joan. 4. Qui biberit ex hac aqua ſitiet iterum. Sed ↄcupiſcentia non naturalis oĩno eſt infinita. ſequitur enim rationẽ: vt dcm̃ eſt: rationi autẽ cõpetit in infinitum procedere: vnde qui concupiſcit diuitias poteſt eas concupiſcere non ad aliquem certum terminum: ſed ſimplr̃ ſe diuitẽ eſſe quantũcunq̃ poteſt. Poteſt ⁊ alia ratio aſſignari ſꝫ phm̃ in. 1. politic. quare quedam concupiſcẽtia ſit finita, ⁊ quedam infinita, ſemper enim concupiſcentia finis eſt infinita. finis enim per ſe concupiſcit: vt ſanitas. vnde maior ſanitas magis concupiſcitur, ⁊ ſic in infinitum: ſicut ſi album per ſe diſgregat magis albũ magis diſgregat. concupiſcẽtia vero eius q̃ eſt ad finẽ non eſt infinita ſi ſm illã menſurã appetitur q̃ cõuenit fini. vñ q̃ finẽ ponunt in diuitijs, hñt ↄcupiſcentiã diuitiarũ in infinitũ: qui aũt diuitias appetũt ꝓpter neceſſitatẽ vite, cõcupiſcunt diuitias finitas ſufficiẽtes ad neceſſitatẽ vite: vt philoſophus dicit ibidem. Et eadem eſt ratio de concupiſcentia quarumcunq̃ aliarum rerum.

Ad primũ ergo dicendũ, q̃ omne qđ concupiſcitur, accipitur vt quoddam finitum, vel quia eſt finitũ ſm rem prout concupiſcitur ſemel ✱ in actu vel quia eſt finitum ſm qđ cadit ſub apprehenſione. non enim poteſt ſub ratione infiniti apprehendi: q2 infinitũ eſt cuius quãtitatem accipientibus ſemper eſt aliquid extra ſumere: vt dicit in. 3. phy. ¶ Ad ſcdm̃ dicendũ, q̃ ratio quodãmodo eſt virtutis infinite inquantũ põt in infinitũ aliquid conſiderare: vt apparet in additione numerorũ ⁊ linearũ vnde infinitum aliquo modo ſumptum eſt proportionatũ rationi. Nam vniuerſale qđ rõ apprehẽdit eſt quodãmõ infinitũ inquãtum in potẽtia continet infinita ſingularia. ¶ Ad tertium dicendũ, q̃ ad hoc q̃ aliquis de-

✱ Aſ ſimul.

lectetur, non requiritur ꝙ oīa conſequatur que cōcupiſcit: ſed in quolibet concupito quod conſequitur delectatur.

¶ De delectatione ſm ſe. Queſtio. 31.

Deinde Conſiderandū eſt de delectatione ⁊ triſtitia. ¶ Circa delectationē vero conſiderāda ſunt quatuor. Primo de ipſa delectatione ſm ſe. Scd̄o de cauſis delectationis. Tertio de effectibus eius. Quarto de bonitate ⁊ malitia ipſius. ¶ Circa primū querunt̄ octo. Primo vtrū delectatio ſit paſſio. Scd̄o vtrū ſit in tēpore. Tertio vtrū differat a gaudio. Quarto vtrū ſit in appetitu intellectiuo. Quinto de cōparatione delectationum ſuperioris appetitus ad delectationē inferioris. Sexto de cōparatione delectationū ſenſitiuarū adinuicē. Septimo, vtrū ſit aliqua delectatio nō naturalis. Octauo vtrum delectatio poſſit eſſe contraria delectationi.

¶ Utrum delectatio ſit paſſio. Articulus. 1.

ſ. art. 4. ad. 2. et ā. 5. cor. ſ. ad. 2 ⁊c. 4. d. 49. q. 3. ā. 1. q. 1.

Ad primū Sic pcedit̄. Uf ꝙ delectatio nō ſit paſſio. dam̄. eñ in. 2. lib. diſtinguit opationē a paſſione: dicēs ꝙ opatio eſt mot᷑ q̄ eſt ſm nām, paſſio vero eſt mot᷑ contra nām: ſʒ delectatio eſt opatio: vt pħs dicit in. 7. ⁊. 10. ethi. ergo delectatio non eſt paſſio. ¶ p̄. Pati eſt moueri: vt đr in. 3. phy. ſʒ delectatio non cōſiſtit in moueri, ſed in motū eſſe: cauſatur eñ delectatio ex bono iam adepto. ergo delectatio non eſt paſſio. ¶ p̄. Delectatio conſiſtit in quadam perfectione delectati: perficit eñ operationeʒ vt dicitur in. 10. ethi. ſed perfici nō eſt pati vel alterari, vt dicit̄ in. 7. phyſi. ⁊ in. 2. de anima. ergo delectatio non eſt paſſio.

Sed contra Eſt, ꝙ Aug. in. 10. ⁊. 14. de ciui. dei, poſuit delectationem ſiue gaudium vel letitiam inter alias paſſiones anime.

Rñdeo Dōm, ꝙ motus appetitus ſenſitiui ꝓprie paſſio nominatur ſicut ſupra dictuʒ eſt. affectio autem quecunqʒ ex appꝛehenſione ſenſitiua procedēs eſt motus appetitus ſenſitiui. hoc autem neceſſe eſt cōpetere delectationi. nam ſicut pħs dicit in. 1. rheto. delectatio eſt quidā motus anime, ⁊ cōſtitutio ſimul tota ⁊ ſenſibilis in naturā exiſtentē. Ad cui᷑ intellm̄ ꝯſiderādū eſt ꝙ ſicut ꝯtingit in reb᷑ nālib᷑ aliqua cōſequi ſuas pfectiones naturales, ita hoc ꝯtingit in animalib᷑: ⁊ q̄uis moueri ad perfectionē non ſit totū ſimul: tñ ꝯſequi naturalē perfectionē eſt totū ſimul. Hec autē eſt differētia inter animalia ⁊ alias res naturales, ꝙ alie res naturales qñ cōſtituuntur in id ꝙ cōuenit eis ſm naturā, hoc nō ſentiunt: ſed animalia hoc ſentiunt. ⁊ ex iſto ſenſu cauſat̄ quidā motus anime in appetitu ſenſitiuo. ⁊ iſte motus eſt delectatio. Per hoc ergo ꝙ dicit̄ ꝙ delectatio eſt motus anime, ponit̄ in gñe: per hoc aūt ꝙ đr cōſtitutio in exiſtentē naturā, id eſt in id qđ exiſtit in natura rei, ponitur cauſa delectationis. ſ. preſentia connaturalis boni. Per hoc autem ꝙ dicitur ſimul tota, oſtendit ꝙ conſtitutio nō debet accipi prout eſt in cōſtitui: ſed ꝓut eſt in cōſtitutū eſſe quaſi in termino motus: nō eñ delectatio eſt gñatio, prout plato poſuit, ſed magis cōſiſtit in factū eſſe. vt dicit̄ in. 7. ethi. Per hoc autem ꝙ dicitur ſenſibilis, excluduntur perfectiones rerum inſenſibiliū in quibus nō eſt delectatio. Sic ergo patet ꝙ cum delectatio ſit motus in appetitu animali cōſequens apprehenſionem ſenſus, delectatio eſt paſſio anime.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ opatio cōnaturalis nō impedita eſt pfectio ſcd̄a: vt hr̄ in. 2. de aīa. ⁊ idō qñ cōſtituit̄ res in ꝓpria opatione ꝯnaturali ⁊ nō impedita, ſequitur delectatio q̄ cōſiſtit in perfectū eſſe: vt dictū eſt. ſic ergo cū đr ꝙ delectatio eſt opatio, nō eſt predicatio ꝑ eſſentiā ſed ꝑ cauſam. ¶ Ad ſcd̄m dōm, ꝙ in animali duplex motus ꝯſiderari pōt vnus ſm intentionē finis, qui pertinet ad appetitū. ali᷑ ſm executionē qui ꝑtinet ad exteriorē operationē. Licet ergo in eo qui iam conſecutus eſt bonū in quo delectatur, ceſſet motus executionis, quo tendit ad finē: non tñ ceſſat motus appetitiue partis: que ſicut prius deſiderabat nō habitū, ita poſtea delectatur in habito. licet eñ delectatio ſit quies quedā appetitus conſiderata preſentia boni delectantis ꝙ appetitui ſatiſfacit: tamē adhuc remanet immutatio appetitus ab appetibili ratione cuius delectatio motus quidā eſt. ¶ Ad tertium dōm, ꝙ quāuis nomen paſſionis magis ꝓprie conueniat paſſionibus corruptiuis ⁊ in malum tendentibus. ſicut ſunt egritudines corporales, ⁊ triſtitia, ⁊ timor in anima. tamen etiam in bonum ordinantur alique paſſiones: vt ſupra dictum eſt. ⁊ ſecundum hoc delectatio dicitur paſſio.

¶ Utrum delectatio ſit in tempore. Artic. 2.

Ad ſcd̄m Sic procedit̄. Uf, ꝙ delectatio ſit in tpe. delectatio eñ eſt motus quidā vt in. 1. rheto. pħs dicit, ſed motus oīs eſt in tpe. ergo delectatio eſt in tpe. ¶ p̄. Diuturnū vel moroſum đr aliquid ſm tpꝰ: ſʒ alique delectationes dñr moroſe. ergo delectatio eſt in tpe. ¶ p̄. Paſſiōes anime ſunt vnius generis, ſed alique paſſiones anime ſunt in tempore ergo ⁊ delectatio.

Sed cōtra eſt, ꝙ pħs dicit in. 10. ethi. ꝙ ſm nulluʒ tempus accipiet quis delectationem.

Rñdeo Dōm, ꝙ aliquid ꝯtingit eſſe in tpe dupl̄r. vno mō ſm ſe, alio mō per aliud, ⁊ quaſi per accñs. Quia eñ tpꝰ eſt numer᷑ ſucceſſiuorū, illa ſm ſe dicunt̄ eſſe in tpe, de quorū rōne eſt ſucceſſio, vel aliquid ad ſucceſſionē ꝑtinens: ſicut motus, quies, locutio, ⁊ alia hmōi. ſm aliud vero ⁊ nō per ſe dicitur eſſe in tpe, illa de quorum ratione non eſt aliqua ſucceſſio, ſed tñ alicui ſucceſſiuo ſubiacent: ſicut eſſe hoīem de ſui ratione nō habet ſucceſſionē, non eñ eſt motus, ſed terminus motus vel mutationis. ſ. gñationis ipſius: ſed qꝛ humanuʒ eſſe ſubiacet cauſis tranſmutabilib᷑, ſm hoc hominē eſſe eſt in tpe. Sic igit̄ dōm eſt ꝙ delectatio ſm ſe quidē nō eſt in tēpore: ſi eſt eñ delectatio bono iam adepto, ꝙ eſt quaſi terminus motus: ſed ſi illud bonum adeptum trāſmutationi ſubiaceat, erit delectatio per accidens in tempore. ſi autem ſit omnino intranſmutabile delectatio non erit in tempore, nec per ſe, nec per accidens.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ ſicut đr in. 3. de anima, mot᷑ dupl̄r dicit̄. Uno mō, qui eſt actus imperfecti, ſcʒ exñtis in potētia inq̄ꝺum hmōi: ⁊ talis motus eſt ſucceſſiuus ⁊ in tpe. Alius aūt mot᷑ eſt actus pfecti. i. exñtis in actu: ſicut intelligere, ſentire, ⁊ velle, ⁊ hmōi, ⁊ etiā delectari, ⁊ hmōi mot᷑ nō eſt ſucceſſiuus: nec per ſe in tpe. ¶ Ad ſecundū dōm, ꝙ delectatio dicit̄ moroſa vel diuturna ſm ꝙ per accidens eſt in tēpore. ¶ Ad tertium dōm, ꝙ alie paſſiones non habent pro obiecto bonum adeptū ſicut delectatio. vnde plus habent de ratione motus imperfecti quam delectatio, ⁊ per conſequens magis delectationi conuenit non eſſe in tempore.

¶ Utrū delectō differat a gaudio. Art. 3.

ſ. q. 55. art. 2. et 7. cor. et q. 41. ā. 3. co. ⁊. 3. di. 27. q. 1. art. 2. ad. 3. et 4. d. 49. q. 3. ā. 3. q. 1. ad 5

Ad tertiū Sic pcedit̄. Uf, ꝙ gaudium ſit omnino idē ꝙ delectatio. Paſſiōes eñ anime differunt ſm obiecta: ſed idem eſt obm̄ gaudij ⁊ delectationis. ſ. bonū adeptum. ergo gaudium eſt omnino idem quod delectatio. ¶ p̄. Unus motus non terminatur ad duos terminos: ſed idem eſt motus qui terminatur ad gaudium ⁊ delectationem ſcilicet concupiſcentia. ergo delectatio ⁊ gaudium ſunt omnino idem. ¶ Preterea. Si gaudium eſt aliud a delectatione: videtur ꝙ pari ratione ⁊ letitia ⁊ exultatio ⁊ iocūditas ſignificent aliquid aliud a delectatione. ⁊ ſic erūt omnes diuerſe paſſiones quod videtur eſſe falſum. nō ergo gaudium differt a delectatione.

Sed contra Eſt, ꝙ in brutis aīalibus non dicimus gaudiū, ſed in eis dicimus delectationē. nō ergo eſt idem gaudium ⁊ delectatio.

Rñdeo Dōm, quod gaudiuʒ vt Auicenna dicit in lib. ſuo de anima, eſt quedaʒ ſpecies delectationis. ¶ Eſt

¶ Super. q. 31. Ar. 1. In. 1. artic. q. 31. colligʒ requiſita ad delectationē: et videlicet q̄ exigit ſubiectū obm̄ ⁊ tres actus. ſ. cōiunctionis eorum: que diuerſimode ſit (vt inferius pʒ) q̄uā ſignificat ly cōſtitutio cognitionis tñ obiecti cōiunctionis: ⁊ hāc ſignificat ly ſenſibilis ⁊ immutationis appetitus q̄ eſt formalis delectatio: ⁊ hanc ſignificat ly mot᷑ animi. obm̄ exigit cōnaturalitatē q̄ ſignificat ly naturā exiſtentē. cōiunctio vero exigit ſimultatē quā ſignificat ly tota ſimul. Et ſic diffinitio adaptat oīa que inferius ſigillatim diſcuſſa ſunt. ¶ Scd̄o vero nota ꝙ illa verba ſi bonuʒ adeptū ſit oīno intranſmutabile delectatio nec ꝑ ſe nec ꝑ accñs erit in tpe intelligit̄ de bono adepto vt adepto: ita qđ non ſolum ipſum ſm ſe, ſed vt adeptū ſit oīno intranſmutabile, quale erit bonuʒ beati in patria. ¶ In tertio art. aduerte ꝙ illa verba in calce textus articuli. ſ. ꝙ illis nominibus ſcʒ letitie exultationis ⁊ iocunditatis non vtimur, niſi in naturis rationalibus. intelligenda ſunt ſm ꝓprietatē ꝙ ſcʒ non vtimur eis proprie. niſi in rationalibus. Dico autem hoc propter exultationē que etiā pecoribus attribuitur: vt Augu. dicit in epla ad dardanum: ⁊ in pſal. Montes exultauerunt vt arietes: ⁊ colles ſicut agni ouium.

ſ. art. 5. cor. ⁊. 4. diſt. 49. q. 3. ā. 1. q. 3. ⁊ ſi. q. 6. art. 14. ad 12.

eſt ↄſiderandū ꝙ ſicut ſunt quedā ↄcupiſcētie naturales, quedā aūt non naturales: ſed ↄſequunt rationē: vt ſupra dictū eſt: ita et iā delectationū quedā ſunt naturales: ꝛ quedam nō naturales que ſunt cū ratione. Uel ſicut Dam. ꝛ greg. niſſe. dicūt: quedā ſunt corporales, quedā aiales ꝙ in idem redit. Delectamur eñ ꝛ in his que naturaliter concupiſcimus ea adipiſcentes: ꝛ in his q̄ concupiſcimus ſm̄ rationē. ſed nomen gaudij non hꝫ locū niſi in delectatione q̄ conſequit rōnem vñ gaudiū non attribuimus brutis aialibꝰ: ſed ſolū nomen delectationis. omne autē ꝙ cōcupiſcimus ſm̄ naturā poſſumus etiā cū delectatione rōnis cōcupiſcere: ſꝫ nō ecōuerſo. vñ de oībus de quibus eſt delectatio pōt eſſe gaudiū in habentibus rationē: quāuis non ſemꝑ de oībus ſit gaudiū: quiꝗ3 eñ aliquis ſentit aliquam delectationem ſm̄ corpus, de qua tamen nō gaudet ſecundum rationem. Et ſecundum hoc patet quod delectatio eſt in his plus quam gaudium.

Ad primū ergo dōm, ꝙ cū obm̄ appetitus aialis ſit bonū apprehēſum, diuerſitas apprehēſionis ꝑtinet quodammō ad diuerſitatē obiecti. ꝛ ſic delectationes aiales q̄ dicūtur etiā gaudia, diſtinguunt a delectationibꝰ corporalibus: q̄ dicūt ſolū delectationes ſicut ꝛ de concupiſcētijs ſupra dcm̄ eſt. ¶ Ad ſcōm dōm, ꝙ ſimilis dr̄ia inuenit etiā in cōcupiſcentijs: ita ꝙ delectatio rn̄deat cōcupiſcentie, ꝛ gaudiū reſpondeat deſiderio, quod magis videtur pertinere ad cōcupiſcētiā animalē. ꝛ ſic ſm̄ differentiam motus eſt etiam dr̄ia quietis. ¶ Ad tertium dōm, ꝙ alia nomina ad delectationem pertinentia ſunt impoſita ab effectibus delectationis: nā letitia imponit a dilatatione cordis, ac ſi diceret latitia: exultatio vero dr̄ ab exterioribus ſignis delectationis interioris q̄ apparēt exterius, inquantū ſcꝫ interius gaudiū ꝓſilit ad exteriora: iocūditas vero dr̄ a quibuſdā ſpecialibus letitie ſignis vel effectibus. ꝛ tñ oīa iſta noīa videntur pertinere ad gaudiū: non enim vtimur eis niſi in naturis rationabilibus.

¶ Utrum delectatio ſit in appetitu intellectiuo. Artic. 4.

AD quartū ſic ꝓceditur. Uidetur ꝙ delectatio nō ſit in appetitu intellectiuo. Dicit enim phs in primo rheto. ꝙ delectatio eſt motus quidā ſenſibilis qui nō eſt in parte intellectiua. ergo delectatio nō eſt in parte intellectiua. ¶ P̄. Delectatio eſt paſſio quedam, ſed omnis paſſio eſt in appetitu ſenſitiuo. ergo delectatio nō eſt niſi in appetitu ſenſitiuo. ¶ P̄. Delectatio eſt cōmunis nobis ꝛ brutis. ergo non eſt niſi in parte que nobis ꝛ brutis communis eſt.

Sed contra Eſt, ꝙ in pſal. dicit, Delectare in dño, ſꝫ ad deum non pōt extendi appetitus ſenſitiuus: ſed ſolū intellectiuus, ergo delectatio poteſt eſſe in appetitu intellectiuo.

Rn̄deo Dōm, ꝙ ſicut dictū eſt, delectatio quedā ſequit apprehēſionē rōnis, ad apprehēſionē autē rōnis nō ſolū ↄmouet appetitus ſenſitiuus per applicationē ad aliquid particulare. ſed etiā appetitus intellectiuus qui dicit voluntas. et ſm̄ hoc in appetitu intellectiuo, ſiue in volūtate eſt delectatio q̄ dr̄ gaudiū, nō autē delectatio corpalis. hoc tñ intereſt inter delectationē vtriuſꝗ3 appetitꝰ: ꝙ delectatio appetitus ſenſibilis eſt cū aliq̄ trāſmutatione corporali. delectatio autē appetitus intellectiui nihil aliud eſt q̄ ſimplr̄ motus volūtatis ꝛ ſm̄ hoc aug. dicit in. 4. de ci. dei: ꝙ cupiditas et letitia nihil eſt aliud q̄ voluntas in eorum conſecutione que volumus.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ i illa diffinitione phi ſenſibile ponitur cōiter ꝑ quacūꝗ3 apprehenſione dicit eñ phs in. 10. ethi. ꝙ ſm̄ oēm ſenſum eſt delectatio: ſimilr autē ꝛ intelſm̄, ꝛ ſpeculationē. Uel pōt dici ꝙ ipſe diffinit delectationē appetitus ſenſitiui. ¶ Ad ſecundū dōm, ꝙ delectatio habet rationē paſſionis ꝓprie loquēdo, inq̄ſtū eſt cū aliqua trāſmutatione corpali. ꝛ ſic non eſt in appetitu intellectiuo ſed ſm̄ ſimplicē motū: ſic eñ etiā eſt in deo ꝛ in angelis: vnde dicit phs in. 7. ethi. ꝙ deus vna ſimplici operatione gaudet. Et diony. dicit in fin. cele. hierar. ꝙ angeli non ſunt ſuſceptibiles noſtre paſſibilis delectatiōis, ſꝫ cōgaudent deo ſm̄ incorruptionis letitiam. ¶ Ad tertiū dōm eſt, ꝙ in nobis nō ſolū eſt delectatio in qua cōicamus cum brutis: ſed etiā in qua cōicamus cū angelis. vñ ibidem diony. dicit, ꝙ ſancti hoies multotiens fiunt in participatione delectationū angelicarū. ꝛ ita in nobis eſt delectatio non ſolum in appetitu ſenſitiuo in quo cōicamus cum brutis: ſed etiā in appetitu intellectiuo in quo communicamus cum angelis.

¶ Utrū delectationes corporales ꝛ ſenſibiles ſint maiores delectationibus ſpiritualibus ꝛ intelligibilibus. Artic. 5.

AD quintū Sic ꝓcedit. Uidetur, ꝙ delectationes corporales ꝛ ſenſibiles ſint maiores delectationibus ſpiritualibus intelligibilibus. Omnes enim aliquam delectationem ſequuntur ſm̄ phm̄ in. 10. ethi. ſed plures ſequuntur delectationes ſenſibiles q̄ delectationes ſpirituales intelligibiles. ergo delectationes corporales ſunt maiores. ¶ Preterea. Magnitudo cauſe ex effectu cognoſcitur: ſed delectationes corporales habēt fortiores effectus: tranſmutāt eñ corpus ꝛ in quibuſdā inſanias faciūt: vt dicit in. 7. ethi. ergo delectationes corporales ſunt fortiores. ¶ Preterea. Delectationes corporales oportet temperare et refrenare ꝓpter eas:

¶ Super Articulum quartum.

CIrca dicta in. 4. articulo ſcotica ſubtilitas diſcutienda occurrit. Ipſe i. 3. a. q. vt ſuperius allegatū eſt: ponit in volūtate non ſolū operationes, ſed paſſiones illas liberas, iſtas naturales. Illas a voluntate in voluntate, iſtas in volūtate ab obo. vñ in. 3. ſen. di. 15. ex ꝓpoſito probare nititur triſtitiā in voluntate non eſſe operationē eius, ſed paſſionē quadrupl. primo quiā eſt opatio autē velle aut nolle: ſꝫ nō eſt velle vt pꝫ: nec nolle, vt probatur, qꝛ deus ꝛ bti pñt nolle: ꝛ tñ non pñt triſtari. ſcdo. qꝛ ſumme nolente ſorte aliquid euenire ſi illō euenit triſtabit: ꝛ tñ in eo nō fiet aliqua opatio ſm̄ pſt nec ſm̄ aliquē gradū: qꝛ iā ponit ꝙ ſūm. nie noluit, tertio qꝛ operatio ē imediate in ꝑtāte volūtatis vt pꝫ de velle et nolle. Triſtari aūt nō eſt i ꝑtāte volūtatis, cum nolitū aduenit. q̄rto qꝛ opō eſt ꝛ a volūtate ꝛ i volūtate: triſtitia āt eſt q̄dē in volūtate. ſꝫ nō a volūtate. Eſt eñ d̄ his q̄ nobis nolētibꝰ accidunt. ¶ Ad euidentiā huiꝰ difficultatis moueb in tractatu. ſ. de delectatiōe, qꝛ oppoſitorū eadē eſt diſciplina nec inſeriꝰ ſpālr q̄rerē de triſtitia an ſit in volūtate. Scito ꝙ ſi ſolē delectatio et triſtitia eſſent paſſiones: cū ipſe cōſequant alios motꝰ appetitus amorē et odiū formalr vel fruialiter: nihil eñ delectat niſi amatū: ꝛ nihil cōtriſtat niſi odio habitū ſeu nolitū: dōm viderēt ꝙ paſſiones differūt ab opōibꝰ i volūtate: qꝛ ille imediate ſunt illi. he aūt mediātibus illis. ſed qm̄ vt ex dictis pꝫ, amor eſt pura paſſio, q̄ tñ in volūtate manifeſte eſt opatio. Id nō pōt talis ↄditio vr̄ aſſignari paſſionibꝰ trāſlatis in volūtatē. ꝓpter qd ad tales paſſiones deſcēdendo, dico q̄tuor. primo ꝙ tā delectatio q̄ triſtitia eſt a voluntate ꝛ in volūtate ꝓbatur oīs motꝰ voluntatis eſt a duobus motoribꝰ, altero quo ad ſpecificationē. altero quo ad exercitiū: ꝛ motor q ad primū eſt obm̄. q ad ſcōm vo eſt triplex ſ. deus, nā, ꝛ libertas, vt ex ſupradictis pꝫ: ꝛ quecūꝗ3 horū cauſante voluntas ipſa cauſat: vt ex ſupradictis pꝫ. Igit oīs motus volūtatis cauſat a voluntate q̄ ad exercitiū actꝰ, ab obiecto autem quo ad ſpecificam determinationē. Delectatio igitur et triſtitia cum ſint animi motus ſecundum appetitum intellectiuum: vt modo loquimur a voluntate ſunt ꝛ in voluntate: quia immanentes actus ſunt. ſecundo quod delectatio ꝓprie loquendo non eſt velle, nec triſtitia nolle, ꝓbatur. quia ſuperius fruitio actus ſpecie diſtinctus eſt contra velle ꝛ intendere: conſtat autē ꝙ delectatio in volūtate aut eſt fruitio aut eius ſpecies. Et pari ratione triſtitia vt ibi inuenitur diſtinguēda videt a nolle: ꝛ hoc loquendo ꝓprie de velle ꝛ nolle, et ſi largo vocabulo per velle omnis acceptatio voluntatis, ꝛ per nolle omnis refutatio ſignificetur: vt Auguſtini autoritas in littera allata ſonat, dicens quod letitia eſt voluntas: ſic delectatio eſt velle, ꝛ triſtitia nolle. tertio ꝙ tam delectatio q̄ triſtitia eſt a volūtate vt natura ſeu naturalr declarat ex antedictis: ꝛ ꝙ aliqua opatio eſt a volūtate nālr: ꝛ ꝙ fruitio dei clare viſi eſt nālis, ꝛ ꝓbatur: qꝛ nō in ꝑtāte nr̄a eſſe vr̄ triſtari vel delectari apprehēſis delectabilibus ꝛ triſtabilibus ipſi volūtati. i. volitis aut nolitis a nobis. Quarto qd delectatio ꝛ triſtitia habēt magis rōnē paſſionis in voluntate q̄ amor ꝛ odiū: ꝓ quanto ille ſunt vr̄ a volūtate vt nā. hec non. Et id voluntas ad h̄ ſe hꝫ magis actiue q̄ ad illas: imediate: qm̄ ad hoc cū obto, ad illas non. Et propterea putate ſunt vere paſſiones. i. cāte ſolummō ab obto immediate cū tñ ſint opationes nāles ipſius voluntatis ↄtite ab ipſa ꝛ in ipſa ex obtis apprehenſis ꝛ volitis aut nolitis formalr vel fruitialr. Et qm̄ hoc media eſt inter eſſe oīno paſſiones, vt ſcot. poſuit: ꝛ eē oīno opationes voluntarias, ideo abs vtrāꝗ3 veritatem participāt. ſolutiōdā eñ ſimplr ſunt: ꝛ dōm ad pm̄ ꝙ triſtitia ꝓprie loquēdo nec eſt velle: nec nolle. Sed opō ſ3a ria fruitiui: cōiter tñ loquēdo eſt nolle: nō tñ ſecūdū q̄ ſit ex in deo vel btis qꝛ non eſt oē nolle nō eñ ſe hꝫ cōuerſibilr ſꝫ ſic alal ꝛ hō. Ad ſm̄ ꝙ ſumme nolēte ſorte aliqd euenire: eı tñ euenīēte triſtabitur reſultante ex cātu apprehēſo i volūtate nouo motu triſtitie: nec inconuenit ↄcēdēdo cū iſtis i abuſiōe vocabulorū: ꝙ cū ſumma nolitiōe obi abſolute vt futuri adueniat alia nolitio eiuſdē iā pñtis. Sic eñ cū triſtitiam: aliter eñ mouet pñs, ꝛ aliter abſens obm̄: vt dictū eſt. Ad tertiū negatur ꝙ oīs opatio ſit immediate in ꝑtāte volūtatis. imo aliqua nunꝗ3 vt pꝫ: aliq̄ mediate: vt delectatio mediāte. ſ. apprehēſione vel amore obi. Ad q̄rtum dr̄ ꝙ cū hoc ꝙ triſtitia eſt de his que nobis nolentibꝰ accidūt ſtat qd ſit a voluntate vt natura immediate.

I. q. 53. ā. 1. co. ꝛ. 1. diſt. 45. ā. 1. co. ꝛ. 4. diſt. 43. q. 3. ā. 1. q. 6. ꝛ. 2.

I. q. 38. ā. 4. 10. ꝛ. 4. diſt. 49. q. 3. ā. 5. q. 1. ꝛ. 1. eth. l. 13. co. 1. et. 12. me. l. 7. co. 5. ā.

¶ Super articulum quintum.

IN articulo quinto nota illa verba vnde delectationes ſenſibiles nō ſunt tote ſimul. Ex hoc eñ patet quod cū de ratione delectationis dicitur quod eſt tota ſimul intelligitur de ea per ſe: licet per accidens contingat oppoſitum. Connexio enim in qua delectatio conſiſtit: non eſt ſucceſſiua niſi ratione motus adiuncti, vt hic dicitur: ꝛ ex hoc ipſa deficit a perfectione delectationis illa que hoc accidens habet annexum ex quo nō eſt tota ſimul. Delectatio igitur ſecundū ſe eſt tota ſimul, ꝛ abſꝗ3 tēpore vt in articulo ſecundo diſcuſſum eſt: per accidens autem

rum vehementiam: ſed delectationes ſpirituales non oportet refrenare. ergo delectationes corporales ſunt maiores.

Sed Contra eſt, ꝙ dicitur in pſal. Quam dulcia faucibus meis eloquia tua ſuper mel ori meo. Et phūs dicit in .x. ethi. ꝙ maxima delectatio eſt que eſt ſcḋm operationem ſapientie.

Reſpondeo Dicendum, ꝙ ſicut iam dictum eſt, delectatio prouenit ex coniunctione conuenientis cum ſentitur ⁊ cognoſcitur. In operibus autem anime precipue ſenſitiue ⁊ intellectiue eſt hoc conſiderandum ꝙ cum non tranſeant in materiam exteriorem, ſunt actus vel perfectiones operantis. ſ. intelligere, ſentire, velle ⁊ huiuſmodi: nam actiones que tranſeunt in exteriorem materiam, magis ſunt actiones ⁊ perfectiones materie tranſmutate: motus enim eſt actus mobilis a mouente. Sic igitur predicte actiones anime ſenſitiue ⁊ intellectiue, ⁊ ipſe ſunt quoddam bonum operantis: ⁊ ſunt etiam cognite per ſenſum vel intellectum: vnde etiam ex ipſis conſurgit delectatio, ⁊ non ſolum ex eorum obiectis. Si igitur comparentur delectationes intelligibiles delectationibus ſenſibilibus ſcḋm ꝙ delectamur in ipſis actionibus (puta in cognitione ſenſus: ⁊ in cognitione intellectus) non eſt dubium ꝙ multo ſunt maiores delectationes intelligibiles quam ſenſibiles: multo enim magis delectatur homo de hoc ꝙ cognoſcit aliquid intelligendo quam de hoc ꝙ cognoſcit aliquid ſentiendo: quia intellectualis cognitio ⁊ perfectior eſt, ⁊ etiam magis cognoſcitur: quia intellectus magis reflectitur ſupra actum ſuum quam ſenſus: eſt etiam cognitio intellectiua magis dilecta. nullus enim eſt qui non vellet magis carere viſu corporali quam viſu intellectuali eo modo quo beſtie vel ſtulti carent: ſicut aug. dicit in lib. de ci. dei. Sed ſi comparentur delectationes intelligibiles ſpirituales delectationibus ſenſibilibus corporalibus, ſic ſcḋm ſe ⁊ ſimpliciter loquendo delectationes ſpirituales ſunt maiores: ⁊ hoc apparet ſcḋm tria que requiruntur ad delectationem. ſ. bonum coniunctum, ⁊ id cui coniungitur, ⁊ ipſa coniunctio. Nam ipſum bonum ſpirituale eſt maius quam corporale bonum: ⁊ eſt magis dilectum. cuius ſignum eſt ꝙ homines etiam a maximis corporalibus voluptatibus abſtinent, vt non perdant honorem qui eſt bonum intelligibile. ſimiliter etiam ipſa pars intellectiua eſt multo nobilior, ⁊ magis cognoſcitiua quam pars ſenſitiua. Coniunctio etiam vtriuſque eſt ⁊ magis intima ⁊ magis perfecta: ⁊ magis firma. Intimior quidem eſt: quia ſenſus ſiſtit circa exteriora accidentia rei, intellectus vero penetrat vſque ad rei eſſentiam. obiectum enim intellectus eſt ꝙ quid eſt: perfectior autem eſt quia coniunctioni ſenſibilis ad ſenſum adiungitur motus qui eſt actus imperfectus: vnde ⁊ delectationes ſenſibiles non ſunt tote ſimul, ſed in eis aliquid pertranſit ⁊ aliquid expectatur conſummandum: vt patet in delectatione ciborum ⁊ venereorum: ſed intelligibilia ſunt abſque motu: vnde delectationes tales ſunt tote ſimul. Eſt etiam firmior: quia delectabilia corporalia ſunt corruptibilia ⁊ cito deficiunt, bona vero ſpiritualia ſunt incorruptibilia. ¶ Sed quo ad nos delectationes corporales ſunt magis vehementes propter tria. Primo quia ſenſibilia ſunt magis nota quo ad nos quam intelligibilia. Secundo etiam quia delectationes ſenſibiles cum ſint paſſiones ſenſitiui appetitus ſunt cum aliqua tranſmutatione corporali: quod non contingit in delectationibus ſpiritualibus niſi per quandam redundantiam a ſuperiori appetitu ad inferiorem. Tertio quia delectationes corporales appetuntur vt medicine quedam contra corporales defectus vel moleſtias ex quibus triſtitie quedam ſequuntur. vnde delectationes corporales triſtitiis huiuſmodi ſuperuenientes magis ſentiuntur. ⁊ per conſequens magis acceptantur quam delectationes ſpirituales que non habent triſtitias contrarias: vt infra dicetur.

Ad primum Ergo dicendum, ꝙ ideo plures ſequuntur delectationes corporales: quia bona ſenſibilia ſunt magis ⁊ pluribus nota, ⁊ etiam quia homines indigent delectationibus vt medicinis contra multiplices dolores ⁊ triſtitias: ⁊ cum plures hominum non poſſint attingere ad delectationes ſpirituales que ſunt proprie virtuoſorum: conſequens eſt ꝙ declinent ad corporales. ¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ tranſmutatio corporis magis contingit ex delectationibus corporalibus inquantum ſunt paſſiones appetitus ſenſitiui. ¶ Ad tertium dicendum, ꝙ delectationes corporales ſunt ſecundum partem ſenſitiuam, que regulatur ratione: ⁊ ideo indigent temperari ⁊ refrenari per rationem. ſed delectationes ſpirituales ſunt ſcḋm mentem, que eſt ipſa regula: vnde ſunt ſcḋm ſeipſas ſobrie ⁊ moderate.

22.q.15 a.5.co. 2.q.141 a.4.co. e ad.3.e a.7.co. e.4 dis. 49.q.3. a.5.q.2 Et mal. q.14.a. q.14.a. 4.co.et ad.1.

¶ Utrum delectationes tactus ſint maiores delectationibus que ſunt ſcḋm alios ſenſus. Arti. 6.

AD ſextum Sic proceditur. Uidetur ꝙ delectationes que ſunt ſcḋm tactum non ſint maiores delectationibus que ſunt ſcḋm alios ſenſus. Illa enim delectatio videtur eſſe maxima qua excluſa gaudium omne ceſſat, ſed talis eſt delectatio que eſt ſcḋm viſum. Dicitur enim tobie. 5. Quale gaudium erit mihi qui in tenebris ſedeo ⁊ lumen celi non video. ergo delectatio que eſt per viſum eſt maxima inter ſenſibiles delectationes. ¶ Preterea. Unicuique fit delectabile illud quod amat, vt phūs dicit in .1. rheto. ſed inter alios ſenſus maxime diligitur viſus. ergo delectatio que eſt ſcḋm viſum eſt maxima. ¶ Preterea. Principium amicitie delectabilis maxime eſt viſio: ſed cauſa talis amicitie eſt delectatio. ergo ſcḋm viſum videtur eſſe maxime delectatio.

Sed contra Eſt ꝙ phūs dicit .3. ethi. ꝙ maxime delectationes ſunt ſcḋm tactum.

Reſpondeo Dicendum, ꝙ ſicut iam dictum eſt: vnumquodque inquantum amatur efficitur delectabile: ſenſus autem vt dicitur in .1. meta. propter duo diliguntur. ſ. propter cognitionem ⁊ propter vtilitatem: vnde ⁊ vtroque modo contingit eſſe delectationem ſcḋm ſenſum. Sed quia apprehendere ipſam cognitionem tanquam bonum quoddam proprium eſt hominis, ideo prime delectationes ſenſuum. q. ſ. ſunt ſcḋm cognitionem ſunt proprie hominum: delectationes autem ſenſuum inquantum diliguntur propter vtilitatem, ſunt communes omnibus animalibus. Si igitur loquamur de delectatione ſenſus que eſt ratione cognitionis, manifeſtum eſt ꝙ ſcḋm viſum eſt maior delectatio quam ſcḋm aliquem alium ſenſum. Si autem loquamur de delectatione ſenſus que eſt ratione vtilitatis: ſic maxima delectatio eſt ſcḋm tactum. vtilitas enim ſenſibilium attenditur ſcḋm ordinem ad conſeruationem nature animalis, ad hanc autem vtilitatem propinquius ſe habent ſenſibilia tactus. Eſt enim tactus cognoſcitiuus eorum ex quibus conſiſtit animal. ſ. calidi ⁊ frigidi, ⁊ humidi ⁊ ſicci: ⁊ huiuſmodi: vnde ſcḋm hoc delectationes que ſunt ſecundum tactum ſunt maiores: quaſi fini propinquiores, ⁊ propter hoc etiam animalia alia que non habent delectationem ſcḋm ſenſum niſi ratione vtilitatis non delectantur ſcḋm alios ſenſus niſi in ordine ad ſenſibilia tactus. Neque enim odoribus leporum canes gaudent, ſed cibatione: neque leo voce bouis, ſed comeſtione: vt dicitur in .3. ethic. Cum igitur delectatio tactus ſit maxima ratione vtilitatis: delectatio autem viſus ratione cognitionis. ſi quis vtranque comparare velit: inueniet ſimpliciter delectationem tactus eſſe maiorem delectatione viſus ſecundum quod conſiſtit infra limites ſenſibilis delectationis: quia manifeſtum eſt ꝙ id quod eſt naturale, in vnoquoque eſt potentiſſimum. Huiuſmodi autem delectationes tactus ſunt ad quas ordinantur concupiſcentie naturales: ſicut cibi, et venerea, et huiuſmodi. Sed ſi conſideremus delectationes viſus ſecundum quod viſus deſeruit intellectui; ſic delectationes viſus erunt potiores ea ratione qua et intelligibiles delectationes ſunt potiores ſenſibilibus.

Ad primum Ergo dicendum, ꝙ gaudium: ſicut ſupra dictum eſt: ſignificat animalem delectationem. ⁊ hec maxime pertinet ad viſum: ſed delectatio naturalis magis pertinet ad tactum.

¶ Ad ſecundum dicendum, quod viſus maxime diligitur propter cognitionem: eo quod multas rerum differentias nobis oſtendit: vt ibidem dicitur. ¶ Ad tertium dicendum, ꝙ alio modo delectatio eſt cauſa amoris carnalis: ⁊ alio modo viſio: nam delectatio ⁊ maxime que eſt ſecundum tactum eſt cauſa amicitie delectabilis per modum finis. viſio autem eſt cauſa ſicut vnde eſt principium motus inquantum per viſum amabilis imprimitur ſpecies rei que allicit ad amandum, ⁊ ad concupiſcendam eius delectationem.

aliqua eſt non tota ſimul ⁊ in tempore.

¶ Super articulum ſextum.

IN articulo ſexto aduerte, quod cum dicitur quod delectationes tactus ſunt ad quas ordinantur concupiſcentie naturales: poteſt tripliciter intelligi. Primo, cum preciſione: vt ſcilicet ad ſolas delectationes ſenſuum inquantum vtiles, que appellantur in littera delectationes tactus, ordinentur concupiſcentie naturales: ⁊ hunc ſenſum inſinuat diſtinctio harum delectationum contra delectationes ſenſuum inquantum faciunt cognoſcere: cum ille ſint naturales. iſte non: ⁊ ideo ille potiores. Sed contra hunc ſenſum occurrit auctoritas Ariſtot. in primo rhetorice capitulo decimotertio ponens concupiſcentias ⁊ delectationes naturales, quecunque ſunt non per eſtimare aliquid: ⁊ ſubdit quod tales ſunt quecunque dicuntur eſſe natura: et ſubiungit de ſenſibus omnibus. Et confirmatur ratione: quia pulchra delectant viſum: et ſimiliter ſuaues cantus et etiam ſoni abſque omni vtilitate, et abſque exiſtimatione, ſola naturali conuenientia: vt experientia teſtatur. Secundo igitur poſſunt intelligi ſecundum excellentiam vt ſcilicet ad primas delectationes maxime ordinentur concupiſcentie naturales. Et ex hoc habet intentum auctor, ex naturalitate: quia ex hoc quod naturale eſt potentiſſimum in vnoquoque, magis naturale eſt potentius: ac per hoc delectationes ille ad quas precipue ordinantur concupiſcentie naturales ſunt maiores. Poteſt etiam tertio dici: quod licet ambe delectationes ſcilicet tactus et viſus ſint ſecundum ſe naturales cum ſuis concupiſcentiis: comparate tamen adinuicem delectatio viſus habet rationem animalis, ⁊ delectatio tactus naturalis quia tactus fundamentum eſt et neceſſarium na

ture: viſus autem ad bene eſſe poſterios adueniit. Et quia littera comparabat delectationem hoīs duorum ſenſuum Jdeo etiam que tactus eſt diſtinxit contra iſtam vt naturalem contra animalem: ⁊ huic ſenſui ſaporis: comparatiua aduerbia in reſponſione ad primum in littera poſita.

℄ Super Articulum octauum.

Articulo ſeptimo omiſſo circa octauum in reſponſione ad tertium dubium occurrit: quia ſuperius in q°. 30. arti. ſecundo dictum eſt ꝙ differentia obiecti ſm naturam facit materialem diuerſitatem paſſionum hic vero dr ꝙ obiecta delectationum diuerſificant non ſolum materialiter, ſꝫ formaliter delectationem.

℄ Ad hoc dr breuiter ꝙ doctrine ſuperioris nō repugnat preſens: quã ibi didicimus qđ diuerſitas obiecti ſm virtutē cauſat diuerſitatē paſſionum: non autem diuerſitas ſm naturam. Et vtrūq; eſt verum vt intelligitur: non enim oīs diuerſitas nature obiecti diuerſificat ſpeciem paſſionis: nunc vero dicimus ꝙ aliqua diuerſitas nature obiecti: illa. ſ. que redūdat in diuerſam rationem delectabilis diuerſificat ſpēm paſſionis: cõſtat autē hec ſibi inuicē non aduerſari, nec hoc eſt ſingulare in delectatione, nã idē eſt de concupiſcentia iudiciū. Quãꝫ enim concupiſcentia ſit appetitus delectabilis ad delectationē, ꝗ ſe habeat vt motus ad quietem ipſum terminantē ↄ̃ſa eſt. ꝙ de delectabilibus exiſtētib⁹ ↄ̃rariis ac per hoc diſtinctis ſpecie: neceſſe ſit et delectationes et cõcupiſcentias eſſe ↄ̃trarias. ac per hoc ſpecifice diſtinctas.

℄ Super queſtionem 32.

Circa primum articulū queſt. 32. dubium occurrit: an operatio ſit ꝓpria cã delectationis: vt conſtitutio in connaturale bonum an indiſtincte, ⁊ vt clarior ſit qõ: recolito ꝙ in diffinitione delectationis poſiti ſunt dua actus pro cã delectationis. ſ. cognitio ⁊ conſtitutio: et quia nulli dubium eſt ꝙ cognitio eſt operatio ſi ea rõne operatio eſt cã propria delectationis

℄ Utrū aliq̃ delectatio ſit nō nãlis. Art. 7.

Ad Septimū ſic ꝓcedit. Videtur ꝙ nulla delectatio ſit innaturalis. Delectatio enim in affectibus ale ꝓportionaẜ quieti in corporibus: ſed appetitus corporis nãlis nõ quieſcit niſi in loco ↄnaturali. ergo nec quies appetitus alalis q̃ eſt delectatio põt eſſe niſi in aliquo cõnaturali. nulla ergo delectatio eſt nõ naturalis. ℄ P̃. Illud quod eſt contra naturã eſt violentū: ſed omne violentū eſt ↄ̃triſtãs, vt dr in. 5. meta. ergo nihil ꝙ eſt ↄ̃tra naturã eſt delectabile. ℄ P̃. Cõſtitui in ꝓpriã naturã cū ſentiẜ cauſat delectationē: vt pꝫ in diffinitione phī ſupra poſita: ſed conſtitui in naturã vnicuiq; eſt naturale: quia motus naturalis eſt qui eſt ad terminum naturalem. ergo omnis delectatio eſt naturalis.

Sed Contra eſt, ꝙ phs dicit in. 7. ethi. ꝙ quedã delectationes ſunt egritudinales ⁊ contra naturam.

Rñdeo Dōm ꝙ nãle dr ꝙ eſt ſꝫ nãꝫ: vt dr in. 2. phy. natura aūt in hoīe dupl̃r ſumi põt. Uno modo prout intellectus ⁊ rõ eſt potiſſime hoīs natura: qꝛ ſm eã hõ in ſpecie conſtituiẜ, ⁊ ſm hoc nãles delectationes hoīm dici poſſunt: qꝛ ſunt in eo ꝙ cõuenit ei ſꝫ rationē. ſicut delectari in cõtēplatione veritatis: ⁊ in actibus virtutū eſt naturale hoīm. Alio modo põt ſumi natura in hoīe ſm ꝙ cõdiuidiẜ rationi. ſ. id ꝙ eſt cõmune homini ⁊ aliꝭ, precipue ꝙ rationi nõ obedit ⁊ ſm hoc ea q̃ ꝑtinēt ad cõſeruationem corꝑis: vel ſm indiuiduū: vt cibus, potus, lectus ⁊ hmōi: vel ſm ſpeciē ſicut venereorū vſus dicuntur homini delectabilia naturaliter. ſm vtraſq; autē delectationes cõtingit aliquas eſſe innãles ſimpl̃r loquēdo ſꝫ connãles ſm quid. Cõtingit enī in aliquo indiuiduo corrūpi aliqđ principiorū nãlium ſpeciei: ⁊ ſic id ꝙ eſt cõtra naturã ſpeciei fieri per accñs nãle huic indiuiduo. ſicut huic aque calefacte eſt nãle ꝙ calefaciat. Jta igitur cõtingit ꝙ id qđ eſt contra naturã hoīs vel quãtū ad rationē vel q̃tum ad corꝑis conſeruationē fiat huic homini connãle ꝓꝑ aliquã corruptionē nature in eo exiſtētem. quequidē corruptio põt eſſe vel ex parte corporis ſicut ex egritudine: ſicut febricitantibus dulcia videnẜ amara: ⁊ econuerſo: ſiue propter malam complexionē ſicut aliqui delectantur in comeſtione terre vel carbonum vel aliquorū hmōi: vel etiã ex parte aīe, ſicut propter conſuetudinē aliqui delectantur in comedendo hominẽs: vel in coitu beſtiarū: aut maſculorum, aut aliorum hmōi: que nõ ſunt ſecundum naturam humanam. ℄ Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

℄ Utrum delectatio poſſit eſſe delectationi contraria. Artic. 8.

Ad Octauū ſic ꝓcediẜ. Videẜ ꝙ delectationi nõ ſit delectatio contraria. Paſſiones enī anime ſpeciem ⁊ contrarietatē recipiunt ſm obiectū, obiectū aūt delectationis eſt bonū, cū igitur bonū non ſit contrarium bono: ſed bonum malo contrarieẜ: ⁊ malū bono: vt dicitur in predicamētis: videtur ꝙ delectatio nõ ſit cõtraria delectationi. ℄ P̃. Uni eſt cõtrarium vnū vt ꝓbaẜ in. 10. meta. ſed delectationi cõtraria eſt triſtitia. nõ ꝗ delectationi cõtraria eſt delectatio. ℄ P̃. Si delectationi ↄ̃ria eſt delectatio, hoc nõ eſt niſi ꝓꝑ ↄ̃rietatem eorū in quib⁹ aliꝗs delectaẜ. ſꝫ hec dr̃ia eſt materialis: cõtrarietas autē eſt dr̃ia ſm formã: vt dꝫ in. 10. meta. ergo ↄ̃rarietas nõ eſt delectationis ad delectationem.

Sed ↄ̃ra ea q̃ ſe impediunt in eodeꝫ gñe exñtia ſm phm ſunt ↄ̃ria: ſꝫ q̃dam delectatiões ſeinuicē impediūt: vt dr in. 10. ethi. ergo alique delectationes ſunt ↄ̃rie.

Rñdeo Dōm ꝙ delectatio i affectiõib⁹ aīe: ſicut dictū eſt: ꝓportionaẜ quieti i corꝑib⁹ nãlib⁹, dñr aūt due quietes eſſe ↄ̃rie que ſunt in ↄ̃riis terminis: ſicut quies q̃ eſt ſurſum et q̃ eſt deorſum vt dr in 5. phyſi. vnde ⁊ cõtingit in affectibus anime duas delectationes eſſe contrarias.

Ad Primū ꝗ dōm, ꝙ verbū illud phī eſt intelligendū ſm ꝙ bonū ⁊ malū accipitur in virtutib⁹ ⁊ vitiis. nã inueniunẜ duo ↄ̃ria vitia: nõ autē inueniẜ virtus contraria virtuti. Jn aliis aūt nil ꝓhibet duo bona eē adinuicē ↄ̃ria: ſicut calidū ⁊ frigidū, quorū vnū eſt bonū igni, alterū aque. Et per hunc modū delectatio põt eſſe delectationi ↄ̃ria. ſed hoc in bono ↄ̃trarietas eſſe nõ põt: qꝛ bonū virtutis non accipitur niſi per cõuenientiã ad aliquid vnū. ſ. rationē. ℄ Ad ſcdm dōm, ꝙ delectatio ſe habet in affectibus aīe ſicut quies naturalis in corporibus. eſt enī in aliquo cõuenienti, ⁊ quaſi ↄnãli. triſtitia autē ſe habet ſicut quies violēta. triſtabile enī repugnat appetitui aiali, ſicut locus quietis violente appetitui naturali. quieti autē nãli opponiẜ ⁊ quies violēta eiuſdē corꝑis, ⁊ quies naturalis alterius. vt dr l. 6. phy. vñ delectationi opponiẜ ⁊ delectatio ⁊ triſtitia. ℄ Ad tertiū dōm, ꝙ ea in quibus delectamur cuꝫ ſint obiecta delectationis non ſolum faciunt differentiam materialem, ſed etiam formalem, ſi ſit diuerſa ratio delectabilitatis. diuerſa enī ratio obiecti diuerſificat ſpeciem actus vel paſſionis vt ex ſupradictis patet.

℄ De cauſa delectationis. Queſtio. 32.

Deinde Cõſiderandū eſt de cauſis delectatiõis.

℄ Et circa hoc queruntur octo. Primo, vtrum operatio ſit cauſa propria delectationis. Secundo vtrū motus ſit cauſa delectationis. Tertio vtrū ſpes ⁊ memoria. Quarto vtrū triſtitia. Quinto vtrum actiones aliorū ſint nobis delectationis cauſa. Sexto vtrum benefacere alteri ſit cauſa delectationis. Septimo vtrū ſimilitudo ſit cauſa delectationis. Octauo vtrum admiratio ſit cauſa delectationis.

℄ Utrū opõ ſit cã ꝓpria delect. Arti. 1.

Ad primū Sic ꝓcediẜ. Uĩ ꝙ operatio non ſit ꝓpria ⁊ prima cã delectationis. vt enī phs dicit in. 1. rheto. Delectari conſiſtit in hoc ꝙ ſenſus aliquid patiatur: requiriẜ enī ad delectationē cognitio: ſicut dictū eſt: ſed ꝑ prius ſunt cognoſcibilia obiecta operationū q̃ ipſe operationes: ergo operatio nõ eſt ꝓpria cauſa delectatiõis. ℄ P̃. Delectatio potiſſime cõſiſtit in fine adepto. hoc enī eſt ꝙ precipue cõcupiſcitur: ſed non ſemper operatio eſt finis, ſed q̃nq; ipſuꝫ opatū: nõ ergo opatio eſt ꝓpria ⁊ per ſe cauſa delectationis. ℄ P̃. Ocium ⁊ requies dñr ꝑ ceſſationē operationis. hec autem ſunt delectabilia: vt dicitur in. 1. rheto. non ergo operatio eſt propria cauſa delectationis.

Sed Cõtra eſt, ꝙ phs dicit in. 7. ⁊. 10. ethic. ꝙ delectatio eſt operatio cõnaturalis: ⁊ non impedita.

Rñdeo Dōm, ꝙ ſicut ſupra dictū eſt: ad delectationē duo requirūtur. ſ. conſecutio boni conuenientis, ⁊ cogni-

tionis: quia opꝫ cognitionem interuenire vt cãm q̃nia ſolo clara eſt. qꝛ vero ſatis ambiguū eſt an conſtitutio ſit neceſſario opatio. Jdeo ſi ea rõne opatio eſt cã propria delectationis dr: qꝛ oīs itaq; conſtitutio talis in connaturale bonuꝫ cauſans delectationē eſt operatio ſingulare dictū et diſputabile eſt. Et eſt later hos duos ſenſus tñta dr̃ia: ꝙ in primo indiſtincte ⁊ ſine ↄ̃tractione aliqua opatio ponitur cã delectationis. in ſcdo hõ opatio ponẜ prima eē cauſa dē ⁊ vt cõſtitutio in cõnãli ⁊ ꝓ pte affirmatiua huius ſcdi ſenſus ſunt verba autoris in iſta reſponſio ꝙ ↄſequtio boni ↄuenientis conſiſtat in operatione. Et in reſponſione ad primum dr ꝙ q̃ habem⁹ nõ delectãt niſi apprehēſa vt habita. et hẽc nihil aliud eſt q̃ ꝗs vnũ vel poſſe vti: qđ eſt per aliquã operationē: ꝑ parte ſcda negatiua eſt: qꝛ ꝑ primum eſſe ⁊ viuere et alia hmōi delectant: ⁊ tñ conſtitutio aſa in eis nõ eſt ꝑ operari: ſed ꝑ eſſe: delectant quoq; nos multa in q̃b⁹ conſtituimur non per operari ſed ꝑ recipere ſeu pati: vt per cū calefieri vel refrigerari delectamur delectat et conueniens locus in quo per eſſe in loco non per operari conſtituimur.

℄ Ad euidētiã huius dubij ſcito ꝙ qꝛ delectatio q̃ ex rationē hꝫ conſequutio boni connaturalis exigitur ad cauſandã delectationē ꝓpter conſequutū eſſe ꝙ eſt totū ſimul ⁊ ↄſecutū eē exigere ꝑ eē. qđ eſt magis a motu elongatū: ⁊ ꝓpterea magna cã eſt delectationis conſequutū eſſe q̃ conſequutio: et magis eē q̃ cõſequutū eē: ꝗ cau⁹ ſignum ſcientie ⁊ virtutes aliꝫ acq̃ſite vel indite mõ vt in exiſtentes apprehēſe delectãt: ⁊ non ſolum qñ acquiſite ſunt aut ſcdꝫ acquiſitionis memoriam. Et omnia conſequuta ⁊ omne conſequutum eſſe delectat inquantum ponit in aliquo eſſe conſone. Unde cum in diffinitione delectationis dicitur quod delectatio eſt conſtitutio tota ſimul in naturam ⁊c. Nomine conſtitutionis intelligẽ non ſolum conſequutum eſſe, ſed eſſe: ſiue ſit tale eſſe per cõſtitutionē, ſiue non.

4. d. 49 q. 3. a. 5 q. 4. co.

Cōſtituit eſt deus glorioſus in eſſe ſine ꝯſumatiōe: ⁊ delectationē tñ ſummā ap-
phēſuꝫ (eo facit⁊ noon nſm eſſe apphēſuꝫ delectat: nō qꝛ ānā ꝯſtituā. ſꝫ qꝛ
facit nobis: in hꝯl. n. meri⁹ dilectaret, ſi nō aliūde hēremꝰ. ꝑ intellis iſ iſte cxpōſſe
dicēns vtrūqꝫ requiſitū ad delectationē cām in opatiōe ꝯſiſtere diſtingue ⁊ di
cito ꝙ delectabilia ſunt duplicia: quedā cōgenita: ⁊ qdā ſuperuenientia. Et ꝙ
autor de ſuperuenientibꝰ ſolicitꝰ in iſta cōſequutionis nole intentionē ſuā ſigni
ficauit ⁊ voluit conſe-
cutionem in operatio-
ne conſiſtere: extenſo
operationis vocabu-
lo ad omnem actionē
paſſionē motūqꝫ. De-
lectabilia quippe oīa
que ſuperueniunt iun
guntur nobis motu
aliquo: vel vt obiecta
operationū immanen
tium: vel ſaltē vt mā
vſus vt tranſitōe ad pu
mū ce. 2. dī. Nec tñ ta-
cuit oīno autor de con
ſiſtendo cāuſe delecta
tionē in ꝯgenitis. Nā
in art. 7. expreſſe dixit
ꝙ ſilr: inquantū vnuꝫ
eſt delectabile. Cōſtat
eñ ꝙ vnitas ſimiliuꝫ
eſt vnitas in eſſendo: ⁊
qꝛ vt dī in. 1. rhet. ori-
ſto. ſilr delectat vt ip-
ſummet ꝯſuetū eſt ꝙ con
ſimilitudo in delectatiōe
ꝯgenitorū ſicut ⁊ in de
lectatione ſimiliūꝫ ſit
ſm eē: ēt ſi nulla inde
opatio pueniret. Et ꝑ
hec patet ſolutio obie
ctorum ⁊ queſtionis.
¶ Circa cām delecta-
tionis ex parte obiecti
ſ. boni cōuenientis du-
biū occurrit: an ſit con
ueniēs formaliter: an
denolatiue. i. an obm
cāns delectationeꝫ ſit
res denolata a relatio
ne cōuenientie: an ſit
ipſa ꝯuenientia. qꝺ eñ
res ſit abſoluta q̄ de-
nolat cōueniēs: ꝑbat
ex cōi cōditiōe actiuo
4.d.49 rū: ratio eñ agendi in
q.3.a.2. qliꝫ actiuo res abſolu
ad.3. ta eſt. relō autē actiui
aut approximationis
ꝯditio eſt ſine qua nō.
Cōſtat aūt ꝙ bonum
cōueniēs actiuum eſt
delectationis. Qꝺ aūt
ſit ipſa cōuenientia ꝑ
bat ex eo ꝙ niſi appre
hendat aliqꝺ vt cōue
niēs non cauſat dele
ctatio. ¶ In hac dubi
tatiōe inuenio ſcotū in
3. ſen. diſt. 15. tenuiſſe
ꝙ cōueniēs ⁊ diſcōue-
niens ſm ſola abſolu-
ta dicunt rōnes cāndi
delectationem ⁊ triſti-
tiā ſm relōnes ſo di-
cere cās ſine qꝛbꝰ nō
vt relationes actiui ⁊
approximationis: nec
alibi inuenio eiꝰ funda
mentū. Mihi: ſo vt ꝙ
relatio cōuenientie vel diſconuenientie in actu exercito cōcurrat ad cauſan-
dam delectationē vel triſtitiā is vt ratio agendi: ⁊ moueor ex eo ꝙ delectatio
⁊ triſtitia de eodem differunt ſpecie vtpote contrarie. ergo delectabile ⁊ triſta
bile earum obiecta ⁊ propria per ſe paſſiue actiua differunt ſpecie ſm ratio-
nes agēdi illas: ſed nō ſm rationes abſolutas. ergo ſm rationes reſpectiuas
conuenientie ⁊ diſcōuenientie. prima ſequela patet notans terminis appoſi-
tis in conſequente ad excludendas cauſas excedentes: aut per accidens aut
negatiue; vt nam a preſens vel abſens cauſat contraria: ⁊ differentiam actiuo
rum ſm impertinentia ad ſubtracta: ⁊ alia huiuſmodi: oportet enim contra-
rias actiones a contrariis rationibus agendi proficiſci in naturaliter agen-
tibus propriꝫ: qualia ſunt delectabile vel triſtabile. deſtructio vero conſe-
quentia patet ad ſenſum: experimur enim quidem abſolutum: puta calor: mo
do cauſat delectationem, modo triſtitiam apprehenſus vel ſenſatus, vt con-

tio hmōi adeptionis. vtranqꝫ autē bonū in quadā opatione ꝯſiſtit. Nā actualis cognitio opatio eſt qdā: ſilr bonū ꝯueniēs adipiſcimur aliq̄ opōne. ipſa ēt opō ꝑpria, ē qꝺdā bonū cōueniēs: vnde opꝫ ꝙ oīs delectatio aliquam operationem conſequatur.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ ipſa obā opationū non ſunt delectabilia niſi inqūtū ꝯiungunt nobis. vel per cognitionē ſolā: ſicut cū delectamur in ꝯſideratione: vel inſpectiōe aliquoꝝ, vel quocūqꝫ alio mō ſimul cum cognitione: ſicut cū aliqs delectat in hoc ꝙ cognoſcit ſe hr̄e qꝺcunqꝫ bonū: puta diuitias vel honorē vel aliquid hmōi. q̄ qdē nō eſſent delectabilia niſi inquātum apprehendunt vt habita: vt eñ phs dicit in. 2. polit. Magnaꝫ delectationē habet putare aliqꝺ ſibi ꝑpriū: q̄ procedit ex nāli amore alicuiꝰ ad ſeipm̄, hr̄e autē hmōi nihil eſt aliud q̄ꝫ vti eis, vel poſſe vti, ⁊ hoc eſt per aliquā opōneꝫ. vñ manifeſtū eſt ꝙ oīs delectatio in opationē reducit ſicut in cauſam. ¶ Ad ſm dōm. ꝙ etiā in illis in qbꝰ opationes nō ſunt fines ſed operata ipſa, operata ſunt delectabilia inqūtū ſunt habita vel fctā qꝺ refert ad aliquē vſum vel operationem. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ operationes ſunt delectabiles inquantū ſunt proportionate ⁊ cōnaturales operāti, cū autē virtus humana ſit finita ſm aliquā mēſurā operatio eſt ſibi proportionata. vñ ſi excedat illam menſurā, iam non erit ſibi proportionata nec delectabilis: ſed magis laborioſa ⁊ accidians, ⁊ ſm hoc ocium et ludus ⁊ alia que ad requiem pertinent delectabilia ſunt inquantum auferunt triſtitiam que eſt ex labore.

¶ Utrū motus ſit cā delectationis. Art. 2.

Ad ſecundū ſic ꝑcedit. Uidetur, ꝙ motus nō ſit cauſa delectationis: ſicut ſupra dictū eſt: bonum preſentialr̄ adeptum eſt cauſa delectationis: vnde phs in. 7. ethi. dicit, ꝙ delectatio non cōparatur generationi, ſed operationi rei iam exiſtentis. id autē qꝺ mouetur ad aliud nondū habet illud: ſed quodāmodo eſt in via generationis reſpectu illius ſm ꝙ omni motui adiungit gñatio ⁊ corruptio: vt dī in. 8. phy. ergo motꝰ nō eſt cauſa delectationis. ¶ P̄. Motus precipue laborē ⁊ laſſitudinē inducit in operibus: ſed operationes ex hoc quod ſunt laborioſe et laſſantes non ſunt delectabiles, ſed magis afflictiue. ergo motus non eſt cauſa delectationis. ¶ P̄. Motus importat innouationem quandā que opponitat conſuetudini: ſed ea que ſunt conſueta ſunt nobis delectabilia: vt philoſophus dicit in primo rheto. ergo motus non eſt cauſa delectationis.

Sed ꝯ eſt, ꝙ aug. dicit in. 8. conf. Quid eſt hoc dñe deus meus, cum tu in eternū tibiipſi ſis gaudiū: ⁊ quedā de te circa te ſemꝑ gaudeāt. ꝙ hec rerū pars alterno defectu ⁊ profectu offenſionibus ⁊ conciliationibꝰ gaudet. Ex qꝺ accipit ꝙ hoīes gaudent ⁊ delectant in qbuſdā alternationibꝰ. ⁊ ſic motus videt eſſe cauſa delectationis.

Rñdeo Dōm, ꝙ ad delectationē tria requirunt. ſ. bonū delectans. ꝯiunctio delectabilis: ⁊ tertiū ꝙ eſt cognitio huius coniunctionis, ⁊ ſm hec tria motus efficit delectabilis. vt phs dicit in. 7. ethic. ⁊ in. 1. rheto. Nā ex parte nr̄a qꝛ delectamur, tranſmutatio efficit nobis delectabilis, ꝑꝑ hoc ꝙ nā nr̄a trāſmutabilis eſt: ⁊ ꝑpter hoc ꝙ eſt nobis cōueniens nunc: non erit conueniens poſtea: ſicut calefieri ad ignē eſt cōueniens homini in hieme, nō autem in eſtate. Ex parte vero boni delectātis ꝙ nobis coniungit: fit etiā tranſmutatio delectabilis, qꝛ actio ꝯtinuata alicuiꝰ agētis auget effectū: ſicut quanto aliquis diutius appropinqāt igni magis calefit ⁊ deſiccat. nālis aūt habitudo in quadā mēſura conſiſtit: ⁊ iō qñ continuata preſentia delectabilis ſuperexcedit menſurā nālis habitudinis efficit remotio eiꝰ delectabilis. Ex pte vero ipſiꝰ cognitionis, qꝛ hō deſiderat cognoſcere aliqꝺ totuꝫ ⁊ pfectū: cū ḡ aliqua nō poterūt apprehēdi tota ſimꝉ: delectat i his trāſmutatio: vt vnū trāſeat, ⁊ alterū ſuccedat, ⁊ ſic totū ſentiat. vñ aug. dicit in. 8. confeſ. Nō vis vtiqꝫ ſtare ſyllabā, ſꝫ trāſuolare vt alie veniāt: vt totū audias. Ita ſuꝑ oīa ex quibus vnū aliqꝺ cōſtat: ⁊ nō ſunt oīa ſimul: plus delectāt oīa quā ſingula ſi poſſint ſentiri oīa. Si ergo ſit aliqua res cuiꝰ nā ſit intrāſmutabilis: ⁊ nō poſſit in ea fieri exceſſus naturalis habitudinis per continuationē delectabilis: ⁊ q̄ poſſit totum ſuum delectabile ſimul intueri, nō erit ei tranſmutatio delectabilis: ⁊ quantuꝫ alique delectationes plꝰ ad hoc accedūt, tanto plus continuari poſſunt.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ id ꝙ mouetur, etſi nōduꝫ habeat perfecte id ad ꝙ moueꝉ, incipit tñ iam aliqꝺ habere eius ad ꝙ moueꝉ. ⁊ ſm hoc ipſe motus habet aliquid delectationis. deficit tñ a delectationis pfectione, nā pfectiores delectationes ſunt in rebus immobilibus. motus etiā efficitur delectabilis inquantū per ipſum fit aliquid cōueniens ꝙ prius conueniens non erat: vel deſinit eſſe: vt ſupra dictum eſt. ¶ Ad ſecundam dōm, ꝙ motus laborem ⁊ laſſitudinē inducit ſm ꝙ trāſcēdit habitudinē naturalē: ſic autem motus non eſt delectabilis, ſed ſcdm quod remouentur

nemens vel diſconueniens. Exiſtente igitur forma abſoluta eadem, et facto
tranſitu de delectabili in triſtabile ꝑpter variationē de conuenientia in diſcōn
uenientiam ⁊ per ſe cauſaris contrarias actionibus ac paſſionibus ſꝫ delecta
tione ⁊ triſtitia manifeſtū ſit ꝙ ꝯuenientia ⁊ diſcōuenientia vt rationes agendi
concurrunt. Et confirmatur hoc qꝛ illud quod concurrit ad cauſandam dele-
ctationē vel triſtitiam vt apprehenſum nō ſe hꝫ vt cōditio approximationis,
ſed vt ratio agēdi: qꝛ ſi
apprehēſum niſi quod
mouet appetituꝫ vt rō
agendi. ſed cōueniens
tia vel diſconuenientia
cōcurrit ad hec vt ap-
prehenſa: qꝛ ſi quantūcunqꝫ aliqꝺ frigidū ca-
leficeret cōuenientem niſi
perciperet illud vt cō-
ueniēs in actu exercito, vt exercet cōuenientiam non delectaret: ⁊
hoc manifeſtius appa
ret in delectatione vel
triſtitia imaginationē
vel rōnem cōſequētes
eius eñ nunqꝫ fugeret ſupū niſi apprehen
deret ipſuꝫ vt diſconuenientē eliciendo ex
ipſo latentē inimici. Et continue experimur ꝑpter varias relationes importantes
ꝯuenientiā vel diſcōuenientiā apprehenſas de
aliq̄ varie immutari
a delectatione in triſtitiā ⁊ econuerſo terminantes certas paſſiones: et qꝺ forte fallit
pertinentes ex po... eſt qꝛ
nō aduerterunt qꝺ relōnes ſunt in gn̄e formarū actiuarū vt apphēnſe: quia nō ſunt in gn̄e
actiuarū formaruꝫ vt
exiſtentes: ⁊ qui negat hꝫ,
neget q̄ꝫ eſtimatiuaꝫ:
cuiꝰ obm ſunt beniuolentes
inſenſate eliciēte ex ſeo
ſatis vt vtile amicum
inimicum ⁊c. ex quibꝰ
cāuſ paſſiōes naturales: ꝑōt q̄ꝫ eē cā dece
ptiōis nō diſtinguere
inter apprehēdere relōnē alicuiꝰ l actu ſigno
vel exercito. ſ. ꝑ. omnes aunt agnū vt terminū lactationis. nō ꝙ oꝫ
eā apprehendere ipſam
relōnē termini ꝙ eēt
apprehēdere l actu ſigno. ſed qꝛ apprehēdit agnū vt exercēte relōnē termini lactationis
⁊ ſiſt ē in aliis. Ex ialibus. n. apprehēſiōibꝰ relationū cāuſ paſſiōes
ꝙ forte ſco. ſi negaret.
et ſic diſcuſſe ſunt due
delectationis cāe. ſ. cōſiſtentia ⁊ bonū cōnāle
relicꝫ aūt. ſ. apprehenſio
ſingiꝰ dilucidata ē. ad
hec eñ tria reducunt
oīa cāntia delectationē q̄ ꝑ totā hanc ingeniſſimam ſcdam diſputantur. ⁊ in. 1. rheto. tanguntur: operatio eñ delectat: ⁊ vt
conſtitutio. ⁊ vt bonum conueniens. motus vt afferens bonum cōueniens vel
auferens diſconueniens memoria ⁊ ſpes vt ſupplentes conſtitutionē: triſtitia
per accidens ratione oblōnis vel memorie. aliene actiones vt in ꝑpria nos
bono facaunt cōſtitui paſſione vel eſtimatis poſſeſſione vel identitate benefacere quoqꝫ ⁊ ſimile ⁊ adminiſtrari ad eadem ſpecificare exercitatis non eſt
difficile deducere. vnum tamen in his aduerte ꝙ qꝛ in his que ad appetitum
ſpectāt nihil differunt eſſe aut apparere: propterea delectatio cauſatur ex eſtimato habere: ex eſtimato poſſidere. ex repreſentatis abundare ⁊ ſimilibus: et
non ſolum ex habere poſſidere. abundare, ⁊ ſimilibus, in huiuſmodi enim
ipſa imaginatio bonum delectans ſic conſtituit ie connotorale bonum vt ſupplens vicem ipſius habere ⁊ non ſolum vt apprehenſio: talis autem eſt diſpoſitio eorum qui delectantur principatu honore ⁊ ſimilibus.

contraria habitudinis nãlis. ¶ Ad tertiũ dõm, ꝙ id quod eſt cõſuetũ efficit delectabile inquãtũ efficit nãle. nã ꝯſuetudo eſt quaſi altera natura: motus añt eſt delectabilis nõ quidẽ quo receditur a cõſuetudine, ſed magis ſm ꝙ per ipſum impeditur corruptio naturaliũ habitudinũ que poſſet prouenire ex aſſiduitate alicuius operationis. Et ſic ex eadem cauſa connaturalitatis efficitur conſuetudo delectabilis ꝛ motus.

¶ Utrum ſpes ꝛ memoria ſint cauſe delectationis. Art. 3.

1.q.40. art.8.et 22.q.30 ar.1.ad 3.et.12. me. k. 6 to.5.

Ad Tertiũ ſic ꝓcedit. Uꝛ ꝙ memoria ꝛ ſpes nõ ſint cauſe delectationis. Delectatio enim eſt de bono pñti vt Dam. dicit: ſed memoria ꝛ ſpes ſunt de abſenti eſt em̃ memoria preteritoꝝ, ſpes vero futurorũ. ergo memoria ꝛ ſpes non ſunt cauſa delectationis. ¶ P̃. Idem non cauſa contrariorum: ſed ſpes eſt cauſa afflictionis. Dicitur em̃ ꝓuerb. 14. Spes que differtur affligit animã. ergo ſpes nõ eſt cauſa delectationis. ¶ P̃. Sicut ſpes conuenit cũ delectatione in eo ꝙ eſt de bono, ita etiã ꝛ cõcupiſcẽtia ꝛ amor: nõ ḡ magis dꝫ aſſignari ſpes cauſa delectatiõis q̃ ꝯcupiſcẽtia vel amor.

Sed Cõtra eſt, ꝙ dicitur ro. 12. ſpe gaudẽtes. Et in pſal. Memor fui dei ꝛ delectatus ſum.

Rñdeo Dõm ꝙ delectatio cauſat ex preſentia boni conuenientis ſm ꝙ ſentitur vel qualitercunq̃ percipitur. Eſt autẽ aliquid pñs nobis dupl'r. Uno modo ſm cognitionẽ: prout ſcꝫ cognitum eſt in cognoſcente ſm ſuã ſĩlitudinẽ. Alio modo ſm rem: prout ſcꝫ vnum alteri real'r coniungit vel actu vel potentia ſm quẽcunq̃ cõiunctionis modũ. Et q2 maior eſt cõiunctio ſm rem q̃ ſm ſĩlitudinẽ que eſt cõiunctio cognitionis, itẽ maior eſt cõiunctio rei in actu q̃ in potẽtia. ideo maxima eſt delectatio q̃ fit per ſenſum, qui requirit preſentiã rei ſenſibilis, ſm autẽ gradum tenet delectatio ſpei: in qua nõ ſolum eſt delectabilis coniunctio ſm apprehenſionem: ſed etiã ſm facultatem vel poſſibilitatem adipiſcendi bonum quod delectat, tertium autẽ gradum tenet delectatio memorie que habet ſolam coniunctionem apprehenſionis.

Ad primũ Ergo dõm, ꝙ ſpes ꝛ memoria ſunt quidem eoꝝ q̃ ſunt ſimpl'r abſentia: q̃ tñ ſm qd ſunt preſentia. ſ. vel ſm apprehenſionẽ ſolã, vel ſm apprehenſionẽ ꝛ facultatẽ ad minus eſtimatã. ¶ Ad ſcõm dõm, ꝙ nihil prohibet idẽ ſm diuerſa eſſe cauſã ꝯ̃uoꝝ. ſic igit inq̃tũ hꝫ pñtẽ eſtimationẽ boni futuri delectationẽ cauſat: inq̃tũ autẽ caret preſentia eius cauſat afflictionẽ. ¶ Ad tertiũ dõm, ꝙ amor ꝛ concupiſcentia delectationẽ cauſant: omne em̃ amatũ fit delectabile amanti: eo ꝙ amor eſt quedã vnio vel connaturalitas amantis ad amatum. ſil'r etiã omne concupitũ eſt delectabile cõcupiſcenti: cũ concupiſcentia ſit precipue appetitus delectationis: ſed tamen ſpes inquantũ importat quandã certitudinem realis preſentie boni delectantis quam nõ importat nec amor nec concupiſcẽtia: magis ponitur cauſa delectationis q̃ illa, ꝛ ſil'r magis q̃ memoria que eſt de eo quod iam tranſijt.

¶ Utrum triſtitia ſit cauſa delectationis. Artic. 4.

1.qõ.35 ar.5.ad 1.et qõ. 48. art. 1.col.

Ad quartũ Sic ꝓcedit. Uꝛ ꝙ triſtitia nõ ſit cauſa delectatiõis. Cõtrariũ em̃ nõ eſt cauſa ꝯtrarij: ſed triſtitia ꝯ̃ratur delectationi. ergo nõ eſt cauſa delectationis. ¶ P̃. Cõtrarioꝝ ꝯtrarij ſunt effectus: ſed delectabilia memorata ſunt cauſa delectationis. ergo triſtia memorata ſunt cauſa doloris ꝛ non delectationis. ¶ P̃. Sicut ſe habet triſtitia ad delectationẽ, ita odium ad amorẽ: ſed odium nõ eſt cauſa amoris: ſed magis ecõuerſo: vt ſupra dictum: ergo triſtitia non eſt cauſa delectationis.

Sed Contra eſt, ꝙ in pſal. dicitur. Fuerunt mihi lachryme mee panes die ac nocte. Per panem autem refectio delectationis intelligitur. ergo lachryme que ex triſtitia oriuntur poſſunt eſſe delectationis cauſa.

Rñdeo Dõm, ꝙ triſtitia põt dupl'r cõſiderari. Uno mõ ſm ꝙ eſt in actu. Alio mõ ſm ꝙ eſt in memoria: ꝛ vtroq̃ mõ triſtitia põt eſſe delectatiõis cauſa. Triſtitia quidẽ in actu exñs eſt cauſa delectationis, inquantum facit memoriã rei dilecte, de cuius abſentia aliquis triſtatur: ꝛ tñ de ſola eius apprehenſione delectatur. memoria autẽ triſtitie fit cauſa delectationis propter ſubſequentẽ euaſionẽ: nam carere malo accipitur in ratione boni. vnde ſm ꝙ homo apprehendit ſe euaſiſſe ab aliquib' triſtib' ꝛ doloroſis accreſcit ei gaudij materia: ſm ꝙ augu. dicit. 22. de ciui. dei. Quod ſepe leti triſtium meminimus: ꝛ ſani dolorum ſine dolore: ꝛ inde amplius leti ꝛ grati ſumus. Et in. 8. confeſſio. dicit. Quod quanto maius fuit periculum in prelio, tanto maius erit gaudium in triumpho.

Ad primũ Ergo dõm, ꝙ ꝯtrariũ q̃nq̃ ꝑ accñs eſt cauſa ꝯ̃rij: ſicut frigidũ q̃nq̃ calefacit: vt dr̃ in 8. phyſi. ꝛ ſil'r triſtitia per accñs eſt delectationis cauſa inq̃tũ fit per eam apprehẽſio alicuius delectabilis. ¶ Ad ſcõm dõm, q̃ triſtia memorata inquantum ſunt triſtia et delectabilibus cõtraria non cauſant delectationẽ: ſed inquãtũ ab eis homo liberatur: ꝛ ſimiliter memoria delectabilium ex eo ꝙ ſunt amiſſa poteſt cauſare triſtitiam. ¶ Ad tertium dicẽdum, ꝙ odium etiã per accñs poteſt eſſe cauſa amoris: prout ſcꝫ aliqui diligunt ſe inquantum conueniunt in odio vnius ꝛ eiuſdem.

¶ Utrũ actiones alioꝝ ſint nobis cauſa delectationis. Ar. 5.

Ad Quintũ ſic ꝓcedit. Uꝛ ꝙ actiones alioꝝ nõ ſint nobis delectationis cauſa. Cauſa em̃ delectationis eſt ꝓpriũ bonum coniunctũ: ſed alioꝝ operationes non ſunt nobis coniuncte. ergo nõ ſunt nobis cauſa delectationis. ¶ P̃. Operatio eſt ꝓprium bonũ operantis. ſi igitur operationes alioꝝ ſint nobis cauſa delectationis, pari ratione oĩa alia bona alioꝝ erunt nobis delectationis cauſa q̃ patet eſſe falſum. ¶ P̃. Operatio eſt delectabilis inquantum procedit ex habitu nobis innato: vnde dicitur in. 2. ethic. quod ſignum generati habitus oportet accipere fientem in opere delectationem: ſed operationes aliorum non procedunt ex habitibus qui in nobis ſunt, ſed interdum ex habitibus qui ſunt in operantibus: non ergo operationes aliorum ſunt nobis delectabiles: ſed ipſis operantibus.

Sed contra Eſt, ꝙ dicitur in ſecũda canonica Joannis, Gauiſus ſum valde: quia inueni vnum de filijs tuis ambulantem in veritate.

Rñdeo Dõm, ꝙ ſicut iã dcm̃ ẽ, ad delectationẽ duo requirunt. ſ. ꝯſecutio ꝓprij boni, ꝛ cognitio ꝓprij boni ꝯſecuti. Tripl'r ḡ opatio alteri' põt eſſe delectationis cã. Uno mõ inq̃tũ ꝑ opationẽ alicui' ꝯſequimur aliq̃ bonũ ꝛ ſm hoc opationes illoꝝ q̃ nobis aliq̃ bonũ faciũt ſunt nobis delectabiles: q2 bñ pati ab alio eſt delectabile. Alio mõ ſm ꝙ per opationes alioꝝ efficit nobis aliqua cognitio, vel aliqua eſtimatio ꝓprij boni: ꝛ propter hoc hoĩes delectant in hoc ꝙ laudantur, vel honorantur ab alijs: q2 ſcilicet per hoc accipiunt eſtimationem in ſeipſis aliq̃ bonum eſſe: ꝛ q2 iſta eſtimatio fortius generatur ex teſtimonio bonorum ꝛ ſapientium, ideo in hoĩ laudibus ꝛ honoribus homines magis delectantur. Et q2 adulator eſt apparens laudator: propter hoc etiã adulationes quibuſdã ſunt delectabiles. Et q2 amor eſt alicuius boni ꝛ admiratio eſt alicuius magni, idcirco amari ab alijs ꝛ in admiratione haberi eſt delectabile inquantũ per hoc fit homini eſtimatio ꝓprie bonitatis vel magnitudinis in quibus aliquis delectat. Tertio modo inquantũ ipſe operationes alioꝝ ſi ſint bone eſtimãtur vt bonum proprium propter vim amoris qui facit eſtimare amicũ quaſi eundẽ ſibi: ꝛ propter odiũ ꝙ facit eſtimare bonũ alterius eſſe ſibi cõtrarium, efficitur mala operatio inimici delectabilis. vnde dicitur. 1. ad corint. 13. ꝙ charitas non gaudet ſuper iniquitate: congaudet autem veritati.

Ad primũ Ergo dõꝫ, ꝙ operatio alteri' põt eſſe mihi cõiuncta vel ꝑ effectũ ſicut in primo mõ vel ꝑ apprehenſionẽ, ſicut in ſcdo mõ: vel ꝑ affectionẽ, ſicut in tertio mõ. ¶ Ad ſcõm dõm, ꝙ rõ illa ꝓcedit q̃tũ ad tertium modum: nõ autẽ quantũ ad duos primos. ¶ Ad tertium dõm, ꝙ operationes alioꝝ etſi nõ procedãt ex habitib' qui in me ſunt: cauſant tamẽ in me aliquid delectabile: vel faciũt mihi eſtimationem ſiue apprehenſionem ꝓprij habitus: vel procedunt ex habitu illius qui eſt vnum mecum per amorem.

¶ Utrũ benefacere alteri ſit cauſa delectationis. Art. 6.

Ad ſextũ Sic ꝓcedit. Uꝛ ꝙ benefacere alteri non ſit delectationis cauſa. Delectatio em̃ cauſat ex cõſecutione ꝓprij boni: ſicut ſupra dictũ eſt: ſed benefacere nõ pertinet ad cõſecutionẽ ꝓprij boni, ſed magis ad amiſſionẽ: ergo magis videtur eſſe cauſa triſtitie q̃ delectationis. ¶ P̃. Phs dicit in. 4. ethic. ꝙ illiberalitas connaturalior eſt hominibus quam prodigalitas: ſed ad prodigalitatem pertinet benefacere alijs: ad illiberalitatem autem pertinet deſiſtere a benefaciẽdo: cum ergo operatio connaturalis ſit delectabilis vnicuiq̃: vt dicitur in. 7. ꝛ. 10. ethi. videtur ꝙ benefacere alijs non ſit cauſa delectationis. ¶ P̃. Contrarij effectus ex contrarijs cauſis procedunt ſed quedam que pertinent ad malefacere ſunt naturaliter homini delectabilia: ſicut vincere, redarguere vel increpare alios ꝛ etiã punire q̃tum ad iratos: vt dicit philoſophus in. 1. rheto.

ergo

ergo benefacere magis eſt cauſa triſtitie ꝙ̄ delectationis.

Sed Cõtra eſt, ꝙ phs dicit in. 2. politicorum, ꝙ largiri ⁊ auxiliari amicis aut extraneis eſt delectabiliſſimū.

Rñdeo Dicendū, ꝙ hoc ipſum qḋ eſt benefacere alteri põt tripl'r eē delectationis cā. Uno mō ꝑ cõparatõnē ad effectū qḋ eſt bonū in altero conſtitutū. ⁊ ſm hoc inqꝫtū bonū alterius reputamꝰ quaſi noſtrū bonū ꝑpter vnionem amoris delectamur in bono qḋ per nos fit alijs ꝑcipue amicis, ſicut in bono ꝓprio. Alio modo ꝑ cõparationē ad finē: ſicut cū aliquis per hoc ꝙ alteri benefacit ſperat conſeq̄ aliqḋ bonum ſibipſi, vel a deo vel ab hoīe: ſpes aūt delectatiõis eſt cā. Tertio modo per comparationē ad principiū. ⁊ ſic hoc qḋ eſt benefacere alteri põt eſſe delectabile per comparationem ad triplex principium. Quorū vnum eſt facultas bñfaciendi. ⁊ ſm hoc benefacere alteri fit delectabile inqꝫtū per hoc fit hoī q̄dā imaginatio abūdãtis boni in ſeipſo exiſtētis, ex quo poſſit alijs cõicare, ⁊ ideo hoīes delectātur in filijs ⁊ operibus ꝓprijs ſicut q̄bus cõicant ꝓpriū bonum. Aliud principiū eſt habitus inclinans, ſm quē benefacere fit alicui cõnāle. vñ liberales delectabiliter dãt alijs. Tertiū principiū eſt motiuum: puta cū aliq̄s mouet̄ ab aliquo quē diligit ad benefaciēdū alicui: oīa enim que facimus vel patimur propter amicum delectabilia ſunt quia amor precipua cauſa delectationis eſt.

Ad primū Ergo dōm eſt, ꝙ emiſſio inqꝫtū eſt indicatiua ꝓprij boni eſt delectabilis: ſed inqꝫtū euacuat ꝓpriū bonū põt eē cõtriſtãs: ſicut qñ eſt immoderata. Ad ſm dōm, ꝙ ꝓdigalitas hꝫ immoderatā emiſſionē, que repugnat nature. ⁊ ideo ꝓdigalitas dicit̄ eſſe cõtra naturam. Ad tertiū dicendū, ꝙ vincere, redarguere ⁊ punire non eſt delectabile inqꝫtum eſt in malū alterius, ſed inquantū pertinet ad ꝓpriū bonū, qḋ plus homo amat ꝙ̄ odiat malum alterius: vincere eñ eſt delectabile naturaliter inquantū ꝑ hoc fit eſtimatio ꝓprie excellētie. ⁊ propter hoc oēs ludi in q̄bus eſt concertatio, ⁊ in q̄bus poteſt eſſe victoria ſunt maxime delectabiles. ⁊ vľr oēs cõcertationes ſm qḋ habent ſpem victorie. Redarguere aūt ⁊ increpare põt eſſe dupliciter delectationis cauſa. Uno mō inqꝫtum facit homini imaginationē proprie ſapientie ⁊ excellētie: increpare eñ ⁊ corripere eſt ſapientū ⁊ maiorū. Alio modo ſm ꝙ aliquis increpando et reprehēdēdo alteri benefacit, ꝙ eſt delectabile vt dictū eſt. irato autē eſt delectabile punire inquantū videt̄ remouere apparētē minorationē, q̄ videt̄ eē ex ꝑcedēti leſione: cū enim aliquis eſt ab alio leſus, videt̄ per hoc ab alio minoratus eē, ⁊ ideo appetit ab hac minoratione liberari ꝑ retributionē leſionis. Et ſic pꝫ qḋ benefacere alteri ꝑ ſe põt eē delectabile: ſꝫ malefacere alteri nõ eſt delectabile niſi inquãtū videtur pertinere ad propriū bonū.

Utrum ſimilitudo ſit cauſa delectationis. Articu. 7.

AD ſeptimū Sic procedit̄. Videt̄ ꝙ ſimilitudo nõ ſit cā delectationis. Principari enim ⁊ precelle quandā diſſimilitudinē importat: ſꝫ principari ⁊ precelle naturaliter ē delectabile: vt dicit̄ in primo rheto. ergo diſſimilitudo magis eſt cauſa delectationis quā ſimilitudo. ¶ p̄. Nihil magis eſt diſſimile delectationi quā triſtitia: ſed illi qui patiūtur triſtitiā maxime ſequūtur delectationes: vt dicit̄ in. 8. ethi. ergo diſſimitudo eſt magis cauſa delectationis ꝙ̄ ſimilitudo. ¶ p̄. Illi qui ſunt repleti aliquibus delectationibus non delectantur in eis, ſed magis faſtidiunt eas: ſicut patet in repletione ciborum. non ergo ſimilitudo eſt delectationis cauſa.

Sed contra Eſt. qḋ ſimilitudo ē cauſa amoris: vt dictum eſt. ſ. amor autē eſt cauſa delectationis. ergo ſimilitudo eſt cauſa delectationis.

Rñdeo Dōm, ꝙ ſimilitudo eſt quedā vnitas. vñ id qḋ eſt ſimile inquãtū eſt vnū eſt delectabile ſicut ⁊ amabile: vt. ſ. dictū ē. ⁊ ſi quidē id qḋ ē ſimile ꝓpriū bonū nõ corrumpat ſed augeat, eſt ſimpliciter delectabile: puta hō homini, ⁊ iuuenis iuueni. ſi vero ſit corruptiuū proprij boni. ſic ꝑ accidēs efficitur faſtidioſum vľ cõtriſtãs nõ q̄ďe inqꝫtū eſt ſimile ⁊ vnū: ſꝫ inqꝫtū corrūpit id qḋ eſt magis vnū ꝙ aūt aliq̄d ſimile corrūpat ꝓpriū bonū cõtingit dupliciter. Uno modo qꝛ corrūpit menſurā proprij boni per quendam exceſſum: bonum enim precipue corporale, vt ſanitas in quadā cõmenſuratione cõſiſtit, ⁊ ꝑꝑ hoc ſuperabūdãtes cibi vel q̄libet delectationes corporales faſtidiuntur. Alio modo per directā contrarietatē ad ꝓpriū bonū: ſicut figuli abominantur alios figulos, non inqꝫtū ſunt figuli: ſed inqꝫtum per eos amittūt excellentiā propriā, ſiue propriū lucrū que appetunt ſicut proprium bonum.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ cum ſit q̄dam cõicatio principantis ad ſubiectū, eſt ibi quedā ſimilitudo, tñ ſm quādam excellentiā: eo qḋ principari et precelle pertinēt ad excellentiā proprij boni. ſapientum enim et meliorum eſt principari et precelle. vnde per hoc fit homini ꝓprie bonitatis imaginatio. vel qꝛ ꝑ hoc ꝙ hō principatur ⁊ preeſt alijs benefacit, qḋ eſt delectabile. ¶ Ad ſm dōm, ꝙ id in quo delectat̄ triſtatꝰ ei ſi nõ ſit ſimile triſtitie, eſt tamē ſimile homini cõtriſtato: quia triſtitie cõtrariātur ꝓprio bono eius q̄ triſtat̄. ⁊ ideo appetitur delectatio ab his qui in triſtitia ſūt: vt cõferēs ꝓpriū bonū inqꝫtū eſt medicatiua contrarij. ⁊ iſta eſt cā quare delectatiões corporales q̄bus ſunt cõtrarie quedā triſtitie magis appetūtur ꝙ̄ delectationes intellectuales q̄ nõ hñt contrarietatē triſtitie: vt infra dicet̄. Exinde etiā eſt ꝙ oīa aīalia naturaliter appetunt delectationē quia ſemꝑ animal laborat per ſenſum ⁊ motū. ⁊ ꝑpter hoc etiā iuuenes maxime delectationes appetūt ꝑpter multas tranſmutatiões in eis exiſtētes, dū ſūt in ſtatu augmēti. ⁊ etiā melancholici vehemēter appetūt delectatiões ad expellendā triſtitiā: qꝛ corpus eoꝝ quaſi prauo humore corrodit̄: vt dicitur in. 7. eth. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ bona corporalia in quadam mēſura conſiſtunt. et ideo ſuperexceſſus ſimiliū corrumpit ꝓpriū bonum. ⁊ ꝓpter hoc efficitur faſtidioſum et contriſtans inquantū contrariatur bono proprio hominis.

¶ Super articu. 8.

CIrca octauū eiuſdem. 32ᵉ q̄nis articulū reliquis non aliter diſcuſſis ſcito ꝙ admirans in ipſo admirationis actu videtur habere tria. Primo noue, rare vel ardue rei intuitum deſideratum. Secūdo collationem illius cū occulta cauſa. Tertio naturalem quandam cõcupiſcentiam cognoſcendi cauſam: ſicut vniuerſaliter imperfecta appetunt perfici. Et propterea admirari conſtituit habentem in id qḋ eſt ſm naturā. Noſſe eñ ⁊ conferre, ⁊ appetere ſcire connaturalia ſunt, ⁊ nāliter in his gaudet anima. Preter hec autem tria q̄ omni mirāti cõmunia vſr ineſt ſcrutationibus cauſarū rõnalis concupiſcentia ſciēdi cauſam que eſt cā delectationis, ſicut cetera deſideria: vt in articulo tertio ad tertium habes.

Utrum admiratio ſit cauſa delectationis. Articu. 8.

AD octauū Sic ꝓceditur. Vr̄, ꝙ admiratio non ſit cauſa delectatiõis. Admirari eñ eſt ignorantie nature: vt Dam. dicit ſed ignorãtia nõ eſt delectabilis, ſꝫ magis ſciētia. ergo admiratio non eſt cā delectationis. ¶ p̄. Admiratio eſt principium ſapiētie quaſi via ad inquirendum veritatē: vt dicitur in principio meta. Sed delectabilius eſt cõtēplari iā cognita ꝙ̄ inquirere ignota: vt phs dicit in. 10. ethi. cū hoc habeat difficultatē ⁊ ipedimētū, illud aūt nõ habeat, delectatio autem cauſatur ex operatione non impedita: vt dicit̄ in 8. ethi. ergo admiratio nõ eſt cauſa delectatiõis: ſꝫ magis delectationem impedit. ¶ p̄. Unuſquiſq; in conſuetis delectatur vñ operationes habituū ꝑ cõſuetudinē acq̄ſitorum ſunt delectabiles, ſed cõſueta non ſunt admirabilia: vt dicit Aug. ſuper Joan. ergo admiratio contrariatur cauſe delectationis.

Sed Cõtra eſt. ꝙ philoſophus dicit in ꝑmo rheto. quod admiratio eſt delectationis cauſa.

Rñdeo Dicēdum, ꝙ adipiſci deſiderata eſt delectabile vt. ſ. dictū eſt. ⁊ ideo ꝙ̄to alicuiꝰ rei amate magis accreſcit deſideriū, tanto magis per adeptionem accreſcit delectatio. ⁊ etiam in ipſo augmento deſiderij fit augmentum delectationis ſm ꝙ fit etiam ſpes rei amate: ſicut. ſ. dictū eſt, ꝙ ipſum deſiderium ex ſpe eſt delectabile. Eſt autē admiratio deſiderium quoddam ſciendi: qḋ in homine cõtingit ex hoc ꝙ videt effectū, ⁊ ignorat cauſā vľ ex hoc ꝙ cauſa talis effectus excedit cognitionem aut facultatem ipſius. ⁊ ideo admiratio eſt cauſa delectationis inqꝫtum habet adiunctam ſpem cõſequēdi cognitionē eius qḋ ſcire deſiderat. ⁊ propter hec oīa admirabilia ſūt delectabilia: ſicut q̄ ſūt rara ⁊ oēs repñtatiões rerū etiā q̄ in ſe non ſunt delectabiles. Gaudet eñ anima in collatiõe vnius ad alterū: qꝛ cõferre vnū alteri eſt proprius ⁊ cõnaturalis actus rationis: vt phs dicit in ſua poetria. et ꝓpter hoc etiā liberari a magnis periculis magis eſt delectabile: qꝛ eſt admirabile: vt dicitur in primo rhetori.

Ad primū Ergo dicendū, ꝙ admiratio nõ eſt delectabilis inqꝫtum habet ignorantiam, ſed inqꝫtum habet deſiderium addiſcēdi cauſam. ⁊ inqꝫtū admirãs aliquid nouum addiſcit. ſ. talem eſſe quem non eſtimabat. ¶ Ad ſecundum dicēdum, quod delectatio duo habet ſcilicet quietem in bono, ⁊ hmōi quietis perceptionem. Quantum igitur ad primum cum ſit perfectius contemplari veritatē cognitam ꝙ̄ inquirere ignotā, contemplationes rerum ſcitarū per ſe loquendo ſunt magis delectabiles ꝙ̄ inquiſitiones rerum

ignotarum. Ūn̄ per accidēs q̄ntum ad ſcđm cōtingit q̄ inquiſitiōes ſunt quandoq̄ delectabiliores ſm q̄ ex maiori deſiderio procedūt. Deſideriū aūt maius excitatur ex perceptione ignorantie. vn̄ maxime homo delectat̄ in his, que de nouo inuenit aut addiſcit. ¶ Ad tertium dđm, q̄ ea que ſunt conſueta ſunt delectabilia ad operandū inquantū ſunt quaſi cōnaturalia: ſʒ tamē ea q̄ ſūt rara poſſunt eē delectabilia. vl̄ rōne cognitiōis: q2 deſideratur eorum ſcientia inquantū ſunt mira. vel ratiōe operationis: q2 ex deſiderio magis inclinatur mens ad hoc q̄ intenſe in nouitate operetur: vt dicitur in.10. ethic. perfectior enim operatio cauſat perfectiorem delectationem.

¶ De effectibus delectationis. Queſtio.33.

DEinde Conſiderandum eſt de effectibus delectationis. ¶ Et circa hoc queruntur quatuor. Primo vtrum delectationis ſit dilatare. Scđo vtrū delectatio cauſet ſui ſitim vl̄ deſideriū. Tertio vtrum delectatio impediat vſum rationis. Quarto vtrum delectatio perficiat operationem.

¶ Utrum delectationis ſit dilatare. Articu.1.

1.q.37. ar.2.co. AD primū Uidetur q̄đ dilatatio nō ſit effectus delectationis. Dilatatio em̄ videtur ad amorē magis ptinere: ſm q̄ dicit apoſtolus.2.ad cor.6. Cor noſtrū dilatatum eſt. Ūn̄ et de p̄cepto charitatis in pſal. dicit̄, Latū mandatū tuū nimis. ſed delectatio eſt alia paſſio ab amore. ergo dilatatio nō eſt effectus delectatiōis. ¶ P̄. Ex hoc q̄ aliq̄d dilatatur efficitur capacius ad recipiēdum. ſed receptio pertinet ad deſideriū quod eſt rei nondum habite. ergo dilatatio magis videtur pertinere ad deſiderium q̄ȝ ad delectationem. ¶ P̄. Cōſtrictio dilatationi opponitur, ſed conſtrictio videtur ad delectationem pertinere: nam illud conſtringimus quod firmiter volumus retinere. ꝛ talis eſt affectio appetitus circa rem delectantem. ergo dilatatio ad delectationem non pertinet.

Sed cōtra Eſt, q̄ ad expꝛſſionē gaudij dr̄ Eſaie. 60. Uidebis ꝛ afflues, ꝛ mirabit̄ ꝛ dilatabitur cor tuum. Ipſa etiam delectatio ex dilatatione nomen accepit vt letitia nominetur: ſicut ſupra dictum eſt.

Rn̄deo Dđm, q̄ latitudo ē quedā dimēſio magnitudinis corpalis. vn̄ in affectionib⁹ aīe nō niſi ſcđm metaphorā dr̄. dilatatio aūt dr̄ quaſi motus ad latitudinem: ꝛ competit delectationi ſm duo que ad delectationem requirūtur. Quorum vnum eſt ex parte apprehenſiue virtutis, que apprehendit coniunctionem alicuius boni cōuenientis: ex hac autem apprehenſione apprehendit ſe homo pfectionem quandam adeptū, q̄ eſt ſpūalis magnitudo. ꝛ ſm hoc animus hoīs dr̄ per delectationem magnificari ſeu dilatari. Aliud aūt eſt ex parte appetitiue virtutis que aſſentit rei delectabili. ꝛ in ea quieſcit quodammodo ſe prebens ei ad eam interius capiendam. ꝛ ſic dilatatur affectus hoīs per delectationem quaſi ſe tradens ad continendum interius rem delectantem.

Ad primū Ergo dđm, q̄ nihil phibet in his que dicūtur metaphorice idē diuerſis attribui ſm diuerſas ſimilitudines. ꝛ ſm hoc dilatatio ptinet ad amorē ratione cuiuſdam extenſionis, inquantū affectus amantis ad alios extendit̄: vt curet nō ſolū que ſua ſunt, ſʒ q̄ aliorū. ad delectationē vero pertinet dilatatio inquantū aliq̄d in ſeipſo ampliatur vt quaſi capacius reddatur. ¶ Ad ſcđm dđʒ, q̄ deſiderū habet quidē aliquā ampliationē ex imaginatiōe rei deſiderate, ſed multo magis ex p̄ntia rei iā delectātis: q2 magis prebet ſe animus rei iam delectāti q̄ȝ rei nō habite deſiderate, cū delectatio ſit finis deſiderij. ¶ Ad tertium dđʒ, q̄ ille qui delectatur conſtringit quidem rem delectantem dum ei fortiter inheret, ſed cor ſuum ampliat vt perfecte delectabili fruatur.

¶ Utrum delectatio cauſet ſui ſitim vel deſiderium. Art.2.

4 diſt. 49.q.3. art.2. ad.3m. AD ſcđm Uidetur q̄đ delectatio nō cauſet deſiderium ſuipſius. Omnis em̄ motus ceſſat cū puenerit ad q̄etē, ſʒ delectatio eſt quaſi quedā quies motus deſiderij: vt ſupra dictū eſt: ceſſat ergo motus deſiderij cū ad delectationē peruenerit. nō ergo delectatio cauſat deſideriū. ¶ P̄. Oppoſitū nō eſt cauſa ſui oppoſiti. ſed delectatio quodāmodo deſiderio opponitur ex pte obiecti: nā deſideriū eſt boni non habiti, delectatio vero boni iam habiti. ergo delectatio nō cauſat deſiderium ſuipſius. ¶ P̄. Faſtidium deſiderio repugnat ſʒ delectatio plerūq̄ȝ cauſat faſtidium, non ergo facit ſui deſiderium.

Sed cōtra Eſt, q̄ dn̄s dicit Joan.4. Qui biberit ex hac aqua, ſitiet iterū. Per aquam autem ſignificatur ſecundum Aug. delectatio corporalis.

Rn̄deo Dđm, q̄ delectatio dupl̄r poteſt conſiderari. Uno modo ſm q̄ eſt in actu. alio mō ſm q̄ eſt in memoria. Item ſitis vel deſiderium pōt dupliciter accipi. vno mō proprie ſm q̄ importat appetitū rei non habite. alio modo communiter ſecundum q̄ importat excluſionē faſtidij. ſm igitur q̄ eſt in actu delectatio non cauſat ſitim vel deſiderium ſuipſius per ſe loquendo, ſed ſolum per accidens. Si tn̄ ſitis vel deſiderium dicatur rei non habite appetitus, tūc delectatio nō cauſat ſimpl̄r ſitim vel deſiderium, nam delectatio eſt affectio appetit⁹ circa rem p̄ntem, ſed cōtingit rem p̄ntem non perfecte haberi: ꝛ hoc pōt eſſe vl̄ ex parte rei habite vel ex parte hn̄tis. ex pte quidem rei habite, eo q̄ res habita non eſt tota ſimul: vnde ſucceſſiue recipitur. ꝛ dūʒ aliquis delectatur in eo q̄đ habet, deſiderat potiri eo quod reſtat: ſicut qui audit primam partem verſus, ꝛ in hoc delectatur, deſiderat alteram partem verſus audire: vt aug. dicit.4. confeſ. Et hoc mō oēs fere delectationes corporales faciunt ſuipſarū ſitim quouſq̄ȝ conſummētur, eo q̄ tales delectationes conſequuntur aliquē motum: ſicut pʒ in delectatiōibus ciborū. ex parte aūt ipſius hn̄tis: ſicut cū aliquis aliquā rē in ſe pfectam exiſtentem non ſtatim pfecte hʒ, ſed paulatim acquirit: ſicut in mundo iſto pcipientes aliquid imperfecte de diuina cognitiōe delectamur. ꝛ ipſa delectatio excitat ſitim vel deſiderium perfecte cognitionis. ſm q̄đ pōt intelligi, q̄đ hr̄ Eccle. 24. Qui bibunt me adhuc ſitient. Si vero per ſitim vel deſiderium intelligat̄ ſola intētio affectus tollens faſtidiū: ſic delectationes ſpūales maxime faciunt ſitim vel deſiderium ſuipſarum. delectationes enim corporales, q2 augmētate vel continuate faciunt ſuperexcreſcētiā nālis habitudinis efficiūtur faſtidioſe: vt pʒ in delectatione ciborum. ꝛ pp̄ hoc quando aliquis iam peruenit ad perfectū in delectationib⁹ corporalib⁹ faſtidit eas. et q̄nq̄ȝ appetit aliquas alias. ſʒ delectatiōes ſpūales non ſupercreſcūt naturalē habitudinem, ſed pficiunt naturā. vnde cū peruenit̄ ad conſummationem in ipſis, tunc ſunt magis delectabiles. niſi forte per accidens, inquantum operationi contemplatiue adiunguntur alique operationes virtutum corporalium, que per aſſiduitatem operandi laſſantur. Et per hunc modū etiā pōt intelligi q̄đ dr̄ Eccle.24. Qui bibit me adhuc ſitiet. Quia ēt de angelis qui perfecte deū cognoſcunt ꝛ delectant̄ in ipſo, dr̄.1. Petri.1. q̄ deſiderant in eum conſpicere. Si vero cōſideretur delectatio prout eſt in memoria, ꝛ nō in actu: ſic per ſe nata eſt cāre ſuipſius ſitim ꝛ deſideriū. qn̄. ſ. homo redit ad illā diſpōnē in qua erat ſibi delectabile q̄đ preterijt: ſi vero immutatus ſit ab illa diſpōne memoria delectationis nō cauſat in eo delectationē, ſed faſtidium: ſicut pleno exiſtēti, memoria cibi.

Ad primū Ergo dđm, q̄ qn̄ delectatio eſt pfecta, tūc habet omnimodā q̄etē ꝛ ceſſat mot⁹ deſiderij tendentis in nō habitū. ſʒ quādo imperfecte habet̄, tunc nō omnino ceſſat motus deſiderij tēdētis in nō habitū. ¶ Ad ſcđm dđm, q̄ id imperfecte habet̄ ſm quid habet̄ ꝛ ſecundū quid nō habet̄. ꝛ ideo ſimul de eo pt̄ eſſe ꝛ deſideriū ꝛ delectatio. ¶ Ad tertium dicendum, q̄ delectationes alio modo cauſant faſtidium ꝛ alio modo deſiderium: vt dictum eſt.

¶ Utrum delectatio impediat vſum rationis. Arti.3. 1.q8.34 art.1.ad 1m.

AD tertiū Uidetur quod delectatio nō impediat vſum rationis. quies enim maxime confert ad debitum rationis vſum. vnde dicitur in.7. phyſi. q̄ in ſedendo ꝛ quieſcendo fit anima ſciēs ꝛ prudens. Et Sap̄.8. Intrans in domum meam conquieſcā cum illa. ſ. ſapientia. ſed delectatio eſt quedam quies. ergo nō impedit, ſed magis iuuat rationis vſum. ¶ P̄. Ea que nō ſunt in eodem, etiam ſi ſint contraria, non ſe impediunt, ſed delectatio eſt in parte appetitiua, vſus aūt ratiōis in parte apprehenſiua. ergo delectatio non impedit rationis vſum. ¶ P̄. Qđ impedit̄ ab alio videtur quodāmodo tranſmutari ab ipſo. ſed vſus apprehēſiue v̄tutis magis mouet delectationē q̄ȝ a delectatiōe moueatur, eſt enim cauſa delectatiōis. ergo delectatio non impedit vſum rationis.

Et 22e. q.15.ar.3.&.q.35 ar.6.Et 4.diſt. 40.q.3. a.2.q.5 ad 3m.et ar.5.q.2 ad 4m. Et mal. q.10.a.1.ad.7.

Sed cōtra Eſt, q̄ philoſoph⁹ dicit in.6. ethi. q̄ delectatio corrūpit exiſtimationē prudētie.

Rn̄deo Dđm, q̄ ſicut dr̄ in.10. ethi. Delectatiōes pprie adaugēt operatiōes, extranee vero impediūt. Eſt ergo q̄dā delectatio que habet̄ de ipſo actu rōnis: ſicut cū aliquis delectat̄ in cōtemplādo vel ratiocinādo. ꝛ talis delectatio nō impedit vſum ratiōis, ſed adiuuat: q2 illud attētius operamur in quo delectamur: attētio āt adiuuat operationē,

ſed delectationes corporales impediũt vſum rõnis triplici rõne. Primo quidẽ rõne diſtractionis: q2 ſicut iã dictũ eſt, ad ea in quibus delectamur multũ attẽdimus, cũ aũt intẽtio fortiter inheſerit alicui rei, debilitat circa alias res vel totaliter ab eis reuocat. ⁊ ſm hoc ſi delectatio corporalis fuerit magna vel totaliter impediet vſum rõnis ad ſe intentionem animi attrahẽdo, vel multum impediet. Scđo ratiõe contrarietatis. quedã eñ delectatiões maxime ſuperexcedẽtes ſunt ↄtra ordinẽ rõnis, ⁊ per hũc modũ phs dicit in. 6. ethi. q delectatiões corporales corrũpũt exiſtimationẽ prudẽtie. nõ aũt exiſtimationẽ ſpeculatiuã: cui delectatio nõ contrariatur: puta q triangulus habet tres angulos equales duobus rectis. ſm autem primum modũ vtrãque impedit. Tertio modo ſecundum quandam ligationẽ: inquantum. ſ. ad delectationem corporalem ſequitur quedam tranſmutatio corporalis maior etiam quam in aliis paſſionibus quanto vehementius afficitur appetitus ad rem preſentẽ q̃ ad rem abſentẽ: huiuſmõi autẽ corporales perturbationes impediunt vſum rationis: ſicut patet in vinolentis, qui habent vſum rationis ligatum vel impeditum.

Ad primũ Ergo dicendũ, q delectatio corporalis habet quidẽ quietem appetitus in delectabili: que quies interdũ contrariatur rõni, ſed ex parte corporis ſemper h3 trãſmutationẽ. ⁊ q̃tũ ad vtrũq3 impedit rõnis vſu3. ¶ Ad ſcđm dicendũ, q vis appetitiua ⁊ apprehẽſiua ſunt quidẽ diuerſe partes, ſed vnius aĩe: ⁊ ideo cu3 intẽtio aĩe vehemẽter applicat ad actũ vnius impeditur ab actu cõtrario alterius. ¶ Ad tertiũ dicendũ, q vſus rationis requirit debitũ vſu3 imaginationis ⁊ aliarum virtutũ ſenſitiuarum que vtuntur organo corporali. ⁊ ideo ex tranſmutatione corporali vſus rationis impeditur impedito actu virtutis imaginatiue ⁊ aliarum ſenſitiuarum.

¶ Utrum delectatio perficiat operationem. Arti. 4.

AD quartũ Sic proceditur. Videtur q delectatio non perficiat operationẽ. Omnis enim humana operatio ab vſu rationis depẽdet: ſ3 delectatio impedit vſum rõnis: vt dictũ eſt. ergo delectatio nõ perficit, ſed debilitat operationẽ humanam. ¶ Preterea. Nihil eſt perfectiuum ſuipſius vel ſue cauſe. ſed delectatio eſt operatio: vt dicitur in. 7. ⁊. 10. ethi. q oportet vt intelligatur vel eſſentialiter vel cauſaliter. ergo delectatio non perficit operationem. ¶ Preterea. Si delectatio perficit operationẽ: aut perficit ipſam ſicut finis, aut ſicut forma, aut ſicut agens: ſed non ſicut finis: q2 operationes non queruntur propter delectationẽ, ſed magis econuerſo: vt ſupra dictũ eſt. nec iterum per modum efficientis: q2 magis operatio eſt cauſa efficiens delectationis. nec iterum ſicut forma: non enim perficit delectatio operationem vt habitus quidam ſecundũ philoſophum in. 10. ethic. delectatio ergo non perficit operationem.

ſ. q. 34. ar. 4. ad tertiũ. et q. 40. ã. 8. cotin. et. 4. di. 27. q. 2. artic. 3. q̃one. 1. ad. 3. Et veri. q̃oe. 26. arti. 10. c. ⁊ ad. 2.

Sed contra Eſt, q dicitur ibidem, q delectatio operationem perficit.

Reſpondeo Dicẽdum, quod delectatio dupliciter operationẽ perficit. Uno mõ per modum finis. non quidem ſecundum quod finis dicitur id propter quod aliquid eſt: ſed ſecũdũ q omne bonum cõpletiue ſuperuenientẽs põt dici finis. ⁊ ſm hoc dicit philoſophus in. 10. ethic. q delectatio perficit operationem. ſicut quidam ſuperueniẽs finis: inquãtum ſcilicet ſuper hoc bonum qđ eſt operatio ſuperuenit aliud bonum quod eſt delectatio, que importat quietationem appetitus in bono preſuppoſito. Secundo modo ex parte cauſe agentis. non quidem directe: quia philoſophus dicit in. 10. ethic. quod perficit operationem delectatio: nõ ſicut medicus ſanum: ſed ſicut ſanitas. indirecte autem inquantu3 ſcilicet agẽs, quia delectatur in ſua actione vehementius attendit ad ipſam, ⁊ diligentius eam operatur. ⁊ ſecundum hoc dicitur in. 10. ethico. quod delectationes adaugent proprias operationes ⁊ impediunt extraneas.

Ad primum Ergo dicendum, quod non omnis delectatio impedit actum rationis: ſ3 delectatio corporalis que non conſequitur actũ rationis, ſed actũ concupiſcibilis, qui per delectationem augetur: delectatio autẽ que conſequitur actum rationis, fortificat rationis vſum. ¶ Ad ſecundũ dicendũ, quod ſicut dicitur in. 2. phyſicorũ. Cõtingit quod duo ſibiinuicem ſunt cauſa, ita q vnũ ſit cauſa efficiens, ⁊ aliud cauſa finalis alterius. ⁊ per hũc modũ operatio cauſat delectationem ſicut cauſa efficiẽs. delectatio autem perficit operationem per modum finis: vt dictum eſt. ¶ Ad tertium patet reſponſio ex dictis.

¶ De bõitate ⁊ malitia delectõnũ. Qõ. 34.

DEinde Conſiderandu3 eſt de bonitate ⁊ malitia delectationum.

¶ Et circa hoc queruntur quatuor. Primo vtru3 omnis delectatio ſit mala. Secũdo dato q non vtrum omnis delectatio ſit bona. Tertio vtrum aliqua delectatio ſit optima. Quarto vtrum delectatio ſit menſura vel regula ſecundum quam iudicetur bonũ vel malum in moralibus.

¶ Super. q. 34. Omiſſa queſtione. 33. circa queſtionem. 34. aduerte q author poſt tractatum de bonitate ⁊ malitia paſſionum in cõi examinare volens bonitatẽ et malitiam paſſionũ in ſpeciali. circa duas tantum paſſiones: ſc3 delectationem et triſtitiã q̃ſtiões mouet ſigillatim de bonitate et malitia. ⁊ ratio eſt: q2 ad iſtas terminantur oẽs alie paſſiones, et ab eis quodãmodo regulantur: vt infra habetur.

¶ Utrum omnis delectatio ſit mala. Ar. 1.

AD primũ Sic proceditur. Videtur, q oĩs delectatio ſit mala. Illud enim qđ corrũpit prudẽtiã ⁊ impedit rationis vſum, videtur eſſe ſm ſe malum: q2 bonũ hominis eſt ſm rationem eſſe: vt Dio. dicit in. 4. ca. de diui. no. ſed delectatio corrumpit prudentiam ⁊ impedit rationis vſum. ⁊ tanto magis quanto delectatiões ſunt maiores. vnde in delectationibus venereis que ſunt maxime, impoſſibile eſt aliquid intelligere: vt dicitur in. 7. eth. Et Hiero. etiam dicit ſuper Math. q illo tẽpore quo coniugales actus geruntur preſentia ſancti ſpiritus non dabitur, etiam ſi propheta videatur eſſe qui officio generationis obſequitur. ergo delectatio eſt ſm ſe malum ergo omnis delectatio mala. ¶ Preterea. Illud qđ fugit virtuoſus ⁊ proſequitur aliquis deficiens a virtute videtur eſſe ſecundum ſe malum ⁊ fugiendum: q2 vt dicit in. 10. ethi. virtuoſus eſt quaſi menſura ⁊ regula humanorum actuum. Et apoſtolus dicit. 1. ad Cor. 2. Spiritualis iudicat omnia: ſed pueri ⁊ beſtie in quibus non eſt virtus proſequuntur delectationes, fugit aute3 eas temperatus. ergo delectatiões ſm ſe ſunt male ⁊ fugiende. ¶ Preterea. Uirtus ⁊ ars ſunt circa difficile ⁊ bonum: vt dicitur in. 2. ethico. ſed nulla ars ordinata eſt ad delectationem. ergo delectatio non eſt aliquid bonum.

4. diſt. 39. q. 3. ar. 4. q. 3. cor. Et veri. qõ. 15. artic. 4. Et. 10. ethico. lec. 1. 2. 3. ⁊. 4.

Sed contra Eſt, q in pſal. dicitur. Delectare in domino. cũ igitur ad nihil mali authoritas diuina inducat: videtur q non omnis delectatio ſit mala.

Rñdeo Dõm, q ſicut dicitur in. 10. eth. aliqui poſuerunt oẽs delectationes eẽ malas. cuius ratio videtur fuiſſe: q2 intẽtionẽ ſuã referebant ad ſolas delectationes ſenſibiles ⁊ corporales q̃ ſunt magis manifeſte. nã ⁊ in ceteris intelligibilia a ſenſibilib9 antiq̃ philoſophi nõ diſtinguebãt, nec intellectũ a ſenſu: vt dicit in li. de aĩa. delectationes aũt corporales arbitrabantur dicendũ oẽs eẽ malas: vt ſic hoĩes q̃ ad delectationes immoderatas ſunt proni, a delectationib9 ſe retrahentes ad mediũ virtutis perueniant. S3 hec exiſtimatio non fuit conueniens. cum enim nullus poſſit viuere ſine aliq̃ ſenſibili et corporali delectatiõe, ſi illi qui docent oẽs delectatiões eſſe malas apphẽdantur aliquas delectatiões ſuſcipere magis hoĩes ad delectationes erũt procliues exẽplo operum verborũ doctrina pretermiſſa. In operationibus enim ⁊ paſſionib9 humanis in quibus experientia plurimũ valet magis mouẽt exempla quã verba. Dicendum eſt ergo aliquas delectatiões eſſe bonas ⁊ aliquas eſſe malas. Eſt eñ delectatio quies appetitiue virtutis in aliquo bono amato, ⁊ cõſequẽs aliquã operationẽ. Unde huius ratio duplex accipi põt. Una quidẽ ex parte boni in quo aliquis quieſcẽs delectatur: bonũ eñ ⁊ malum in moralib9 dicit ſcđm q conuenit rationi vel diſcordat ab ea: vt ſ. dictũ eſt. Sicut in rebus naturalib9 aliquid dicit naturale ex eo q nature cõuenit: innaturale vero ex eo q eſt a natura diſcordans. Sicut igitur in naturalib9 eſt quedã quies naturalis: que. ſ. eſt ex eo q cõuenit nature: vt cũ graue quieſcit deorſu3. ⁊ quedã innaturalis, q̃ eſt in eo qđ repugnat nature: ſicut cũ graue quieſcit ſurſum. Ita ⁊ in moralib9 ẽ delectatio bona ſm q appetitus ſuperior aut inferior requieſcit in eo qđ cõuenit ratiõi ⁊ quedã mala ex eo q quieſcit in eo qđ a rõne diſcordat ⁊ a lege dei. Alia ratio accipi põt ex parte operationum: quarũ quedã ſũt male ⁊ quedã bone. operationibus autem magis ſunt affines delectationes que ſunt eis cõiuncte q̃ concupiſcentie q̃ tempore eas precedunt. vnde cũ concupiſcentie bonarum operationum ſint bone, malarũ vero male, multo magis delectatiões bonarum operationum ſunt bone. malarum vero male.

Ad primũ Ergo dõm, q ſicut. ſ. dictũ eſt: delectationes q̃ ſunt de actu rõnis nõ impediũt rõnẽ

¶ Super Articulū. 2.
Ia. 2. articu. 34. queſtionis ob: mulio primo dubium oc: currit circa reſponſio nem ad primum. pro quanto dicit qꝺ nihil eſt vtile quod non ſit bonum. q2 aut eſt ſer: mo de bonitate natu: re, aut de bonitate mo ris. Si de bonitate na ture, nulla eſt differen tia inter vtile et dele: ctabile: quia vtrunq3 eſt bonum tali bonita te. ſi de bonitate mora li, tunc falſa quoq3 eſt differentia: quia mul- ta vtilia bona ſunt ma la moraliter: vtpote ad malum ducentia ſi cut multa delectabilia mala ſunt, moraliter mala opera conſequē tia. ¶ Ad hoc dicitur quod hic eſt ſermo de bonitate morali: et qꝺ bonum vtile eſt ſecun dum ſe rationi conſo: nans. Cum enim di: cis bonum vtile, dicis aliquid conſonum ra: tioni: ſicut cū dicis pa: ſcere eſurientem. et in hoc differt vtile a dele ctabili, vt in litera di: citur: quia vtile ſigni- ficat aliquid conſonū rationi. Delectabile ve ro conſonum appeti tui. Bonum autem et (4. diſtin. 49. q. 3. ar. 3. q. 3 ad. 2. et art. 4 q. 2. tor. t 3. cot. Et 10. ethi. co. lec. 1. 2. 3. 4.) malum morale conſti: tuitur ex cōſonantia t diſſonantia ad ratio- nem t non ad appeti: tum. Et ideo vtile non abſtrahit a bono t ma lo morali. ſicut dele: ctabile: ſed eſt bonum morale nec per hoc ſe quitur nullum bonum vtile eſſe malū morali ter. quoniam ſicut pa ſcere eſurientem po: teſt eſſe malum mora: liter: vtſi fiat propter adulteriū te. Ita mul: ta bona vtilia ꝓſit ma: la fieri dum ordina: rentur ad malum.

¶ Super Articulū. 3.
In ar. 3. dubium homi'his mole: ſtum occurrit propter illa verba aliqua dele ctatio hoīs poteſt dici optimum inter bona humana. Repugnat ſiquidem hoc doctri: ne authoris tenentis operationem precedē tem, puta viſionē dei: eſſe optimum inter bo na humana.
¶ Ad hoc licet diuer: ſimode dici poſſit: pu: ta, ꝙ delectatio eſt o- ptimum vt accidens. operatio autē vt ſub ſtantia iuxta dicta in qꝺ. 2. arti. 6. vel quod delectatio eſt optimū in genere motuum ap petitiuorum vel quod eſt optimum ſecundū ſe, q2 hz in ſe vñ vlti mo quietet appetitū: l3 habeat aliud opti:

neq3 corrumpūt prudētiam, ſed delectatio- nes extranee cuiuſmodi ſunt delectationes corporales. que quidē rōnis vſum impediūt (ſicut ſupra dictū ē) t ꝑ cōtrarietatē appeti tus qui ꝗeſcit in eo qꝺ repugnat rōni. t ex hoc hz delectatio ꝙ ſit moralr mala. vl' ſcꝺ3 quādā ligationē rōnis: ſicut in cōcubitu cō: iugali delectatio ꝗuis ſit in eo qꝺ conuenit rōni, tñ īpedit rōnis vſum ꝑpter corporalē trāſmutationē adiunctā. ſed ex hoc nō cōſe: quit maliciā moralē: ſicut nec ſomnus quo ligat vſus rōnis moralr eſt malus ſi ſit ſm rōnem receptus. nā t ipſa rō hoc hz vt q̄nq3 rōnis vſus intercipiat. Dicimus tñ ꝙ hmōi ligamētū rōnis ex delectatiōe in actu cōiu: gali, etſi nō habeat maliciā moralē. q2 nō eſt peccatum mortale nec veniale: ꝓuenit tñ ex quadā morali malitia. ſ. ex peccato ꝑmi pa rentis. nam hoc in ſtatu inocētie nō erat: vt pz ex his que in primo dicta ſunt. ¶ Ad ſm dōm, ꝙ temperatus non fugit oēs delecta: tiones, ſed immoderatas t rōni non conue: nientes. ꝙ aūt pueri t beſtie delectationes proſequant, nō oñdit eas vniuerſalr eē ma las: q2 in eis eſt nālis appetit' a deo q̄ mo: uet in id qꝺ eſt eis cōueniens. ¶ Ad tertium dōm, ꝙ nō oīs boni eſt ars, ſ3 exteriorꝫ facti biliū vt infra dicet. circa operationes autē et paſſiōes q ue ſunt in nobis magis eſt pru dentia t virtus q̄ ars. t tamen aliqua ars eſt factiua delectationis. ſ. pulmētaria t pi: gmentaria: vt dicitur in. 7. ethico.

¶ Utrum omnis delectatio ſit bona. Ar. 2.

Ad ſcd'm Uidet, ꝙ omnis delectatio ſit bo: na. Sicut enim in primo dictū eſt: bonū3 in tria diuiditur, ſcilicet ho: neſtum, vtile t delectabile: ſed honeſtum o: mne eſt bonum, t ſimiliter omne vtile. ergo t omnis delectatio eſt bona. ¶ P̄. Illud ſm ſe eſt bonum quod nō queritur ꝑpter aliud vt dī in primo ethic. ſed delectatio non que: ritur propter aliud ridiculum eñ videtur ab aliquo ꝗrere quare vult delectari. ergo delectatio eſt per ſe bona. ſed qꝺ per ſe pre: dicat de aliquo, vl' predicat de eo. ergo o: mnis delectatio eſt bona. ¶ P̄. Id quod ab omnib' deſiderat videt eſſe ꝑ ſe bonū. nam bonū eſt qꝺ oia appetūt: vt dī in primo eth. ſed oēs appetūt aliquā delectationē, etiam pueri t beſtie. igitur delectatio eſt ſecūdum ſe bonum. omnis ergo delectatio eſt bona.

Sed cōtra Eſt, ꝙ dī Prouerb. 2. Qui letantur cū male fecerint t exultant in rebus peſſimis.

Rñdeo Dōm, ꝙ ſicut aliqui ſtoicorū poſuerūt oēs delectationes eſſe malas. ita epicurei poſuerunt delecta: tionē ſm ſe eſſe bonā, t ꝑ cōſequens delecta tiones oēs eē bonas. qui ex hoc decepti eſſe videntur, ꝙ nō diſtinguebāt inter id qꝺ ē bo nū ſimplr, t inter id ꝙ eſt bonū quoad hūc. Simpliciter quidē bonū eſt qꝺ ſm ſe bonū eſt. Cōtingit āt qꝺ nō eſt ſm ſe bonū eē huic bonū dupliciter. Uno modo q2 eſt ei conue: niens ſm diſpoſitionē in qua nūc eſt, que tñ non eſt nālis: ſicut leproſo bonū eſt q̄nq3 co: medere aliqua venenoſa, que nō ſūt ſimplr conuenientia cōplexioni humane. Alio mō q2 id qꝺ nō eſt cōueniens eſtimat vt cōueniēs: Et q2 delectatio eſt quies appetit' in bono ſi ſit bonū ſimplr illud in quo quieſcit appe titus erit ſimplr delectatio, t ſimplr bona. ſi aūt non ſit bonū ſimplr, ſed quo ad hūc, tūc nec delectatio eſt ſimplr, ſ3 huic. nec ſimplr eſt bona, ſ3 bona ſm q̄d, vel apparēs bona.

Ad primū Ergo dōm, qꝺ honeſtū t vtile dīr ſm rōnem. et ideo nihil eſt honeſtum vel vtile quod non ſit bonum. Delectabile autem dī ſm appeti tum qui quādoq3 in illud tēdit qꝺ nō eſt cō ueniens rōni. et ideo non omne delectabile eſt bonum bonitate morali que attenditur ſecundū rationem. ¶ Ad ſcꝺm dōm, ꝙ ideo delectatio nō ꝗrit ꝑpter aliud q2 eſt ꝗes in fine. finem autem contingit eſſe bonū t ma: lum, ꝗuis nunq̄ ſit finis niſi ſecundum ꝙ eſt bonum quo ad hunc. ita etiā eſt de dele: ctatione. ¶ Ad tertiū dōm, quod hoc modo omnia appetūt delectationem ſicut t bonū, cū delectatio ſit quies appetitus in bono. ſ3 ſicut contingit non omne bonū quod appe: titur eſſe per ſe t vere bonum, ita nō omnis delectatio eſt per ſe t vere bona.

¶ Utrū aliqua delectatio ſit optimū. Ar. 3.

Ad tertiū Uidetur, ꝙ nul: la delectatio ſit optimum. Nulla eñ gñatio eſt opti mū. nam generatio nō pōt eſſe vl: timus finis: ſed delectatio cōſequitur gña: tionē. nam ex eo ꝙ aliquid conſtituit in ſuā naturā delectat: vt ſupra dictū eſt. ergo nul la delectatio pōt eē optimū. ¶ P̄. Illud qꝺ eſt optimū nullo addito pōt fieri melius. ſ3 delectatio aliquo addito fit melior. eſt enim melior delectatio cum virtute q̄ ſine virtute. ergo delectatio non eſt optimum. ¶ P̄. Id qꝺ eſt optimum eſt vniuerſaliter bonū: ſicut per ſe bonū exiſtens, nam quod eſt per ſe eſt prius t potius eo qꝺ eſt per accidēs. ſ3 de lectatio non eſt vniuerſaliter bonū: vt dictū eſt: ergo delectatio non eſt optimum.

Sed cōtra Beatitudo eſt opti: mum. cum ſit finis hu mane vite: ſ3 beatitudo non eſt ſine delecta: tione. dī enim in pſal. Adimplebis me leti: tia cum vultu tuo. delectationes in dextera tua vſq3 in finem.

Rñdeo Dō3 ꝙ Plato nō poſuit oēs delectationes eſſe malas, ſi: cut ſtoici. neq3 oēs eē bonas. ſicut epicurei: ſed quaſdam eſſe bonas t quaſdam eſſe ma las. ita tamē ꝙ nulla ſit ſummum bonū vel optimum. ſed quantum ex eis rationibus datur intelligi in duobus deficit. In vno q̄: dem: q2 cum videret delectatiōes ſenſibiles t corporales in quodā motu t generatione conſiſtere: ſicut patet in repletione ciborum t hmōi. eſtimauit oēs delectationes conſeq generationem t motum. vnde cum genera: tio t motus ſint actus imperfecti, ſequeret ꝙ delectatio non haberet rationem vltime perfectionis: ſed hoc manifeſte apparet fal: ſum in delectationibus intellectualibus. a: liquis enim nō ſolum delectatur in gñatio: ne ſcientie puta cū addiſcit aut miraf: ſicut ſupra dictū eſt, ſed etiam in cōtemplādo ſm ſciētiam iam acquiſitā. Alio vero modo q2 dicebat optimum illud ꝙ eſt ſimplr ſummū bonum qꝺ. ſ. eſt ipſum bonū quaſi abſtractū et nō ꝑticipatū: ſicut ipſe deus eſt ſummum bonū. nos aūt loquimur de optimo in reb' humanis. optimū aūt in vnaquaq3 re eſt vl: timus finis. Finis aūt vt ſupra dictū eſt du pliciter dicit. ſ. ipa res et vſus rei: ſicē finis auari eſt vl' pecunia, vel poſſeſſio pecunie. t ſm hoc vltimus finis hominis dici pōt vel ipſe deus: qui eſt ſummū bonum ſimpliciter vel fruitio ipſius q̄ importat delectationem quādam in vltimo fine. et per hunc modum aliqua delectatio hominis poteſt dici opti: mum inter bona humana.

mum melius ipſo. non vt bono magis bonū ſed vt optimo in vno ordine optimum alte: rius ordinis. honeſtū eñ t delectabile duo: rum bonorum ordi: nes conſtituunt. Ad literam tamen loquen do diſtinguo: quia aut eſt ſermo de bonitate nature aut moris. ſi quis enim inſpexerit quod tractatus iſte de bonitate et malitia eſt moralis, videbit qꝺ queſtio eſt de optimo moraliter id eſt ſum: me conſonante ratio: ni. omittendumq3 cen ſebit contradictionem aliis dictis ſcil Tho: me. puta qꝺ viſio eſt nobilior qꝺ eſt finis etiam delectationis. Hec eñ oia ad maio: rem bonitatem natu: re ſpectant: delectatio ſiquidē et opatio con: ſequens eadem nu: mero bonitate morali bone ſunt. Eadē quip: pe conſonantia vel diſ ſonantia cōſonant vel diſſonant rationi. ac per hoc optimā ope: rationem ſequens de: lectatio optima eſt nō minore bonitate t non magis nec minus bo: na moraliter. nec ob: ſtat huic ſenſui qꝺ in reſponſione ad ſecun: dum in prima reſpon ſione autor videt vel: le qꝺ delectatio eſt me lior actu virtutis quē ſequitur. hoc enim au tor non dicit nec in: tendit dicere: ſed pri: ma rñſio ibi data re: ſpondet maiori ꝑpo: ſitioni argumenti que eſt communiſſima ꝑ: poſitio. ſ. optimū nul: lo adiecto fit melius. et dicit qꝺ eſt vera de optimo ſimplr et non de optimo in genere quale eſt delectatio: et ideo data etiā ꝙ ex actu ſtudii eſſet me: lior adhuc ſtat qꝺ ſit optimum in genere. ſcꝺa vero rñſio reſpon det minori ſcilicet de: lectatio addita opera tioni eſt melior. t dicit ꝙ operatio nō eſt ade: iecta delectationi: ſed intranea eidem. t hec rñſio nullā patitur in ſe calumniam, t nihil extorquens omnis ſal uat: ſic eñ t ē optima moraliter inter bona humana ſumme con ſonans rōni: q2 nihil eſt melius moraliter ipſa, et tñ minus bo: na nāliter operatione quā ſequit que eſt o: ptima t in genere mo ris t nature in vtroq3 ordine vltimus finis eſſe. quāuis diuerſi: mode: q2 in illo cōi ſibi t delectationi bo: nitate in iſto propria

(4. diſt. 49. q. 3. ar. 4. q. 3. et. 3. cap. 26. ad. 3. Et 10. ethi. lectu. 4. cot.)

Ad primũ Ergo dicendũ, ꝙ ⁊ non oĩs delectatio conſequitur gñationẽ, ſ; alique delectationes conſequuntur operationes perfectas: vt dictũ eſt. ⁊ ideo nihil ꝓhibet aliquã delectationem eſſe optimã: etſi nõ oĩs ſit talis. ¶ Ad ſm dõm, ꝙ ratio illa ꝓcedit de optimo ſimpliciter, per cuius participationem omnia ſunt bona: vnde ex nullius additione ſit melius: ſed in alijs bonis vl̃r verum eſt ꝙ quodlibet bonũ ex additione alterius ſit melius. Quãuis poſſet dici ꝙ delectatio nõ eſt aliquid extraneum ab operatiõe virtutis: ſed concomitans ipſam: vt in primo ethi. dicitur. ¶ Ad tertiũ dicendum, ꝙ delectatio non habet ꝙ ſit optimum ex hoc ꝙ eſt delectatio, ſed ex hoc ꝙ eſt perfecta quies in optimo. vñ non oportet ꝙ omnis delectatio ſit optima aut etiam bona: ſicut aliqua ſcientia eſt optima non tamen omnis.

¶ Utrum delectatio ſit menſura vel regula ſm quã iudicetur bonum vel malum in moralibus. Articu. 4.

4. diſt. 49. q. 3. ã. 4. q. 3. ad 3. **AD quartũ** Sic ꝓceditur. Uidetur ꝙ delectatio nõ ſit mẽſura vel regula boni ⁊ mali moralis. Oĩa eñ mẽſurant̃ primo ſui generis: vt dicitur in. 10. metaphy. ſ; delectatio nõ eſt primũ in genere moraliũ: ſ; ꝑcedũt ipſam amor ⁊ deſideriũ. non ergo eſt regula bonitatis ⁊ malitie in moralibus. ¶ P̃. Menſurã ⁊ regulam oportet eſſe vniformem. ⁊ ideo motus qui eſt maxime vniformis eſt menſura ⁊ regula omniũ motuũ. vt dicit̃ in. 10. metaphy. ſ; delectatio eſt varia et multiformis: cũ quedã earũ ſint bone ⁊ quedã male. ergo delectatio non eſt menſura ⁊ regula moraliũ. ¶ P̃. Certius iudiciũ ſumitur de effectu per cauſam ꝙ̃ econuerſo: ſed bonitas vel malitia operationis eſt cã bonitatis vel malitie delectationis: qꝛ bone delectationes ſunt que conſequunt̃ bonas operationes, male aũt que malas: vt dicitur in. 10. ethi. ergo delectatiões nõ ſunt regula ⁊ menſura bonitatis ⁊ malitie in moralibus.

Sed contra Eſt, ꝙ aug. dicit ſup illud pſal. Scrutans corda ⁊ renes deus. Finis cure ⁊ cognitionis eſt delectatio ad quã qs nititur ꝑuenire. Et Philoſophus dicit in. 6. ethicoꝝ ꝙ delectatio ẽ finis architectoniũ. i. principalis: ad quam reſpiciẽtes vnumquodq; hoc quidẽ malum, hoc autem malum ſimpliciter dicimus.

Rñdeo Dicendũ, ꝙ bonitas vel malitia moralis ꝑncipaliter in volũtate ↄſiſtit: vt ſupra dictũ ẽ. vtrũ aũt volũtas ſit bona vel mala precipue ex fine cognoſcitur, id aũt habet̃ pro fine in quo volũtas quieſcit: quies aũt volũtatis ⁊ cuiuſlibet appetit⁹ in bono ẽ delectatio, ⁊ ideo ſ; delectatiõnẽ voluntatis humane precipue iudicatur hõ bonus vel malus. Eſt eñ bonus ⁊ virtuoſus q̃ gaudet in operib⁹ virtutum: malus aũt qui in operibus malis. delectationes autem appetitus ſenſitiui nõ ſunt regula bonitatis vl̃ malitie moralis. nã cibus cõmuniter delectabilis eſt ſm appetitũ ſenſitiuũ bonis et malis: ſed voluntas bonorum delectatur in eis ſm conuenientiam rationis: quam non curat voluntas malorum.

Ad pmũ Ergo dicendum, ꝙ amor et deſiderium ſunt priora delectatione in via generationis: ſed delectatio eſt prior ſm rationẽ finis: q̃ in operabilib⁹ h; rõnem principij, a quo maxime ſumit̃ iudiciũ, ſicut a regula vl̃ mẽſura. ¶ Ad ſm dõm, ꝙ oĩs delectatio in hoc eſt vniformis quod eſt q̃es aliquo modo. ⁊ ſm hoc põt eſſe regula vel mẽſura: nã ille bonus eſt cuius volũtas q̃eſcit in vero bono: malus aũt cuius voluntas quieſcit in malo. ¶ Ad tertium dõm, ꝙ cũ delectatio perficiat operationẽ per modũ finis (vt. ſ. dictũ eſt) non põt eẽ operatio ꝑfecte bona niſi etiã adſit delectatio in bono: nam bonitas rei pendet ex fine. ⁊ ſic quodãmodo bonitas delectationis eſt cauſa bonitatis in operatione.

¶ De dolore ſeu triſtitia ſecundum ſe. Queſtio. 35.

DEinde Cõſiderandũ eſt de dolore ⁊ triſtitia. ¶ Et circa hoc primo conſiderandũ eſt de triſtitia ſeu dolore ſm ſe. Secũdo de cauſis eius. Tertio de effectib⁹ ipſius. Quarto de remedijs. Quinto de bonitate vel malitia eius. ¶ Circa primum queruntur octo. Primo vtrum dolor ſit paſſio anime. Secundo vtrum triſtitia ſit idẽ quod dolor. Tertio vtrum triſtitia ſeu dolor ſit contraria delectationi. Quarto vtrum omnis triſtitia omni delectationi contrarietur. Quinto vtrum delectationi contemplationis ſit aliqua triſtitia contraria. Sexto vtrũ magis fugienda ſit triſtitia ꝙ̃ delectatio appetenda. Septimo vtrum dolor exterior ſit maior ꝙ̃ dolor interior. Octauo de ſpeciebus triſtitie.

¶ Utrum dolor ſit paſſio anime. Arti. 1.

AD primũ Sic procedit̃. Uidetur, ꝙ dolor non ſit paſſio anime. Nulla enim paſſio anime eſt in corpore: ſed dolor poteſt eſſe in corpore. Dicit eñ aug. in lib. de vera reli. qđ dolor qui dicit̃ corporis eſt corruptio repentina ſalutis eius rei: quam male vtendo anima corruptioni obnoxiauit. ergo dolor non eſt paſſio anime. ¶ Preterea. Omnis paſſio anime pertinet ad vim appetitiuam: ſed dolor non pertinet ad vim appetitiuam: ſ; magis apprehenſiuã. Dicit eñ augu. in lib. de natura boni, ꝙ dolorem in corpore facit ſenſus reſiſtens corpori potentiori. ergo dolor non eſt paſſio anime. ¶ P̃. Omnis paſſio anime pertinet ad appetitum animalem: ſed dolor nõ pertinet ad appetitum animalem, ſed magis ad appetitum naturalem. Dicit enim aug. 8. ſuper Geñ. ad literam. Niſi aliquod bonum remanſiſſet in natura, nullius boni amiſſi eſſet dolor in pena. ergo dolor non eſt paſſio anime.

Sed Contra eſt, ꝙ aug. 14. de ciuita. dei ponit dolorẽ inter paſſiones anime: inducens illud Uirgilij, Hinc metuunt cupiunt gaudentq; dolentq;.

Rñdeo Dicendum, ꝙ ſicut ad delectationem duo requirunt̃. ſ. coniunctio boni, ⁊ perceptio huiuſmodi cõiunctionis. ita etiam ad dolorem duo requiruntur ſcilicet coniunctio alicuius mali qđ ea ratione eſt malum quia priuat aliquod bonũ, ⁊ perceptio hmõi cõiunctionis. Quicquid autẽ coniungitur, ſi non habeat reſpectu eius cui coniungitur rationem boni vel mali, non poteſt cauſare delectationem vel dolorem: ex quo patet ꝙ aliquid ſub ratiõe boni vel mali eſt obiectum delectationis et doloris. bonũ autem ⁊ malum inq̃ñtũ huiuſmodi ſunt obiecta appetitus. vnde patet ꝙ delectatio ⁊ dolor ad appetitũ pertinẽt. omnis aũt motus appetitiu⁹ ſeu inclinatio cõſequẽs apprehenſionẽ pertinet ad appetitũ intellectiuũ vel ſenſitiuũ. na; inclinatio appetitus naturalis nõ ↄſequitur apprehẽſionẽ ipſius appetẽtis ſ; alterius: vt in primo dictũ eſt. Cũ igitur delectatio ⁊ dolor preſupponant in eodem ſubiecto ſenſum vl̃ apprehenſionem aliquam, manifeſtum eſt qđ dolor ſicut ⁊ delectatio eſt in appetitu intellectiuo vel ſenſitiuo. omnis autẽ motus appetitus ſenſitiui dicitur paſſio: vt. ſ. dictu; eſt. ⁊ precipue illi qui in defectum ſonãt. vnde dolor ſm ꝙ eſt in appetitu ſenſitiuo propriiſſime dicitur paſſio anime. ſicut moleſtie corporales ꝓprie paſſiones corporis dicuntur. vnde ⁊ Auguſt. 14. de ciuitate dei. dolorem ſpecialiter egritudinem nominat.

Ad primũ Ergo dicendum, qđ dolor dicitur eſſe corporis quia cauſa doloris eſt in corpore. puta cum patimur aliquod nociuum corpori: ſed motus doloris ſemper eſt in anima: nã corpus nõ poteſt dolere niſi dolente anima: vt auguſ. dicit. ¶ Ad ſecundũ dicendum, qđ dolor dicitur eſſe ſenſus, nõ qꝛ ſit actus ſenſitiue virtutis: ſed quia requiritur ad dolorem corporalem ſicut ad delectationem. ¶ Ad tertium dicendũ, qđ dolor de amiſſione boni demonſtrat bonitatem nature: non quia dolor ſit actus naturalis appetitus: ſ; quia natura aliquid appetit vt bonum, quod cũ remoueri ſentitur, ſequitur doloris paſſio in appetitu ſenſitiuo.

¶ Super arti. 4. In titulo articuli quarti aduerte quod quia menſure eſt certificatiua quãtitatis mẽſurabilium et regula certificatiua diſpoſitionis, ⁊ vtrũq; horum exigit primitatem in cognoſcendo et quodammodo in eſſendo ſcḋm aliqđ genus cãe, idcirco auctor proponendo hũc articulum in enumeratione omniũ articulorum in ꝑncipio. q. querit vtrũ delectatio ſit menſura ſecundũ quã iudicetur: hic vero abſolute vtrum ſit menſura quaſi ibi primitatem in cognoſcendo hic in eſſendo inſinuãs. Et in corpore articuli menſuram ſcḋm cognitionẽ ⁊ iudiciũ determinat: in rñſionib⁹ vero ad primũ et vltimum cãlitatẽ finalem quodammõ et tribuit. Et ſcito, ꝙ qꝛ ad rõnẽ mẽſure ⁊ regule nõ ſufficit primitas in eſſendo ſed exigitur ꝙ ſit nobis certiſſima, ideo licet bonum honeſtũ ſit ſm ſe prius ⁊ certius ꝙ̃ delectabile, qꝛ cõſequit̃ ad illud et põt eſſe bona et mala delectatio: qꝛ tñ delectatio eſt nobis magis certa, ideo ipſi attribuitur ratio menſure, ⁊ operatio ipſa mẽſurari dicitur quo ad hoc a delectatione, propter qđ author ſtuduit in corpore articuli ad ꝓbandum rationẽ menſure in delectatione ex cognitione ⁊ iudicio. Et ſat fuit ſaluare vtrũq; prioritatẽ in eſſendo: vt patet in rñſione ad tertium. vbi finis ratione ſatis large ꝓpter hoc ſalitãdum vititur. ¶ Circa calcem rñſionis ad tertiũ in eodẽ quarto articulo dubiũ occurrit noui̇ꝰ quia videtur aduerſari ſuis predictis: ſi eñ bonitas delectationis eſt cã quodãmodo bonitatis in operatione aut econuerſo, ſequitur nõ eſſe eãdẽ nũero bonitatẽ vtriuſq; cuius oppoſitum dictum fuit. ¶ Ad hoc breuiter dicitur ꝙ vt ex ſupius dictis apparet in analoga cauſalitate ſeu redundantia ſaluat̃ idẽtitas numeralis in cã et cauſato. vnde hoc nihil obſtat propoſito: ſicut nec bonitatibus actus exterioris et interioris.

g. q. 34. ã. 6. q. 3. et. q. 8. 3. ã. 1. c.

¶ Super.q.35.

1.qō.15. 1.6.col. Et.3.de. 15.qō.2 ar.3.q.1 et.2. Et veri.qōe 27.ar.3 ad.9.et artic.4. ad 4m.

Omiſſis primis tribus articulis queſtionis.35. circa quartum duo occurrunt aduertenda. Primum eſt ꝙ author nō loquitur hic de abſolutis vt diſtinguuntur ꝯ relatiua: ſed determinat ſeipſum de qualificatione intendit ſcʒ ſpecificatione ab extrinſeco. Quod qualiter intelligatur in prima pte dictum diffuſe eſt. Secundum eſt ꝙ author poſuit intēperantiam et iuſtitiam ſub abſolutis: nō quia non ipſe ſpecificentur ab extrinſeco cum ſint actus aut habitus: ſʒ vel exemplariter, vel accipiendo eas vt qualitates. ſicut enim potentie anime ſumūtur vt potentie, ⁊ vt proprietates nature: ita actus et habitꝰ, vt ſic, et vt qualitates ſecundum ſe.

¶ Utrum triſtitia ſit idem qd dolor. Art.2.

Ad ſecūdum Uidetur ꝙ triſtitia nō ſit dolor. dicit.n. aug.14. de ciui.dei, qd dolor in corporibus dicitur, triſtitia aūt dicit magis in aīa: ergo triſtitia nō eſt dolor. ¶ P̄. Dolor nō eſt niſi de preſenti malo: ſed triſtitia pōt eſſe de preterito et de futuro: ſicut penitētia eſt triſtitia de preterito ⁊ anxietas de futuro. ergo triſtitia omnino a dolore differt. ¶ P̄. Dolor non videtur conſequi niſi ſenſum tactus: ſed triſtitia poteſt conſequi ex oibus ſenſibus. ergo triſtitia non eſt dolor: ſed ſe habet in pluribus.

Sed cōtra Eſt, qd apls dicit ad Roma.9. Triſtitia eſt mihi magna ⁊ continuus dolor cordi meo, pro eodem vtens triſtitia ⁊ dolore.

Rñdeo Dōʒ, ꝙ delectatio ⁊ dolor ex duplici apphenſione cauſari poſſunt. vel ex apphēſiōe exterioris ſenſus, vel ex apphēſione interiori, ſiue intellectus ſiue imaginationis. Interior aūt apphēſio ad plura ſe extendit ꝙ̄ exterior: eo qd quecunqȝ cadunt ſub exteriori apphēſione, cadunt ſub interiori: ſed nō ecōuerſo. Sola igit illa delectatio que ex interiori apphenſione cauſatur, gaudium nominatur: vt ſup a dictū eſt. ⁊ ſimiliter ille ſolus dolor qui ex apphenſione interiori cauſatur nominatur triſtitia. Et ſicut illa delectatio que ex exteriori apphenſione cauſat, delectatio quidē nominat nō aūt gaudium: ita ille dolor qui ex exteriori apphēſione cauſatur, nominatur quidem dolor non aūt triſtitia. Sic igitur triſtitia eſt quedam ſpecies doloris ſicut gaudium delectationis.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ aug. loquit ibi quantum ad vſum vocabuli: qr dolor magis vſitatur in corporalibꝰ doloribus, qui ſunt magis noti, ꝙ̄ in doloribꝰ ſpiritualibus. ¶ Ad ſm dōm, ꝙ ſenſus exterior nō percipit niſi preſens: vis aūt cognitiua interior pōt pcipere preſens, pteritum ⁊ futurū. ⁊ ideo triſtitia pōt eē de preſenti preterito ⁊ futuro: dolor aūt corporalis qui ſequit apphenſionē ſenſus exterioris nō pōt eſſe niſi de preſenti. ¶ Ad tertium dōm, ꝙ ſenſibilia tactus ſunt doloroſa nō ſolū inꝙ̄tū ſunt improportionata virtuti apphēſiue, ſed etiā inquantū cōtrariātur nature: aliorū vero ſenſuū ſenſibilia poſſunt quidē eſſe improportionata virtuti apphenſiue, non tñ cōtrariant nature niſi in ordine ad ſenſibilia tactꝰ. vñ ſolus homo qui eſt animal pfectū in cognitione delectat in ſenſibilibus aliorum ſenſuum ſecundum ſeipſa: alia vero animalia non delectantur in eis niſi ſecundūʒ ꝙ referuntur ad ſenſibilia tactus: vt dicit in .3. ethi. ⁊ ideo de ſenſibilibus aliorum ſenſuum nō dicit eſſe dolor ſm ꝙ contrariatur delectationi nāli: ſed magis triſtitia que contrariat gaudio animali. Sic igit ſi dolor accipiat pro corporali dolore qd vſitatius eſt dolor ex oppoſito diuiditur cōtra triſtitiā ſm diſtinctionē apphenſionis interioris ⁊ exterioris: lʒ quantū ad obiecta delectatio ad plura ſe extēdat ꝙ̄ dolor corpalis. Si vero dolor accipiatur cōiter: ſic eſt genus triſtitie: vt dictū eſt.

4.diſt. 49.q.3. ar.3.q.1

¶ Utrum triſtitia ſeu dolor ſit contraria delectationi. Ar.3.

Ad tertiū Uidetur ꝙ dolor delectationi non cōtrarietur. Unū eñ ꝯtrariorū nō eſt cauſa alterius: ſed triſtitia poteſt eſſe cā delectationis. Dicitur eñ Matth.5. Beati qui lugent: qm̄ ipſi conſolabunt. ergo nō ſunt contraria. ¶ P̄. Unū cōtrariorū nō denolat aliud: ſed in quibuſdā ipſe dolor vel triſtitia eſt delectabilis: ſicut aug. dicit in.3. ꝯfeſ. ꝙ dolor in ſpectaculis delectat. Et.4. confeſ. dicit, ꝙ fletus amara res eſt, ⁊ tamen quandoqȝ delectat. ergo dolor nō cōtrariat delectationi. ¶ P̄. Unū cōtrariorū non eſt materia alterius: qr cōtraria ſimul eſſe non pñt: ſed dolor pōt eſſe materia delectationis. dicit eñ Aug. in lib. de penitentia, Semp penitēs doleat, ⁊ de dolore gaudeat. Et pħo dicit in.9. ethic. ꝙ econuerſo malus dolet de eo ꝙ delectatus eſt. ergo delectatio ⁊ dolor non ſunt contraria.

Sed cōtra Eſt, ꝙ augu. dicit.14. de ciui.dei, qd letitia eſt voluntas in eorum cōſenſione que volumus: triſtitia autē eſt voluntas in diſſenſione ab his que volumus: ſed conſentire ⁊ diſſentire ſunt contraria. ergo letitia ⁊ triſtitia ſunt contraria.

Rñdeo Dōm, ꝙ ſicut pħs dicit.10. meta. Cōtrarietas eſt dñia ſm formā: forma aūt ſeu ſpecies paſſiōis et motꝰ ſumit ex obiecto vl termino: vñ cum obiecta delectationis ⁊ triſtitie ſeu doloris ſint contraria. ſ. bonū pñs ⁊ malum pñs: ſequitur ꝙ dolor ⁊ delectatio ſint contraria.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ nihil phibet vnū ꝯtrariorūʒ eē cauſam alterius p accidēs: ſic aūt triſtitia pōt eſſe cauſa delectatiōis. Uno quidē mō inquantū triſtitia de abſentia alicuiꝰ rei, vl de pñtia cōtrarii vehementius querit id in quo delectet. ſicut ſitiēs vehemētius q̄rit delectationem potus: vt remediū cōtra triſtitiam quam patit. Alio mō inquantū ex magno deſiderio delectationis alicuius nō recuſat aliqs triſtitias pferre, vt ad illā delectationē perueniat. et vtroqȝ mō luctꝰ pñs ad cōſolationē future vite perducit. qr ex hoc ipſo ꝙ hō luget pro peccatis vl pro dilatione glorie meretur cōſolationē eternā. Similiter meret etiā cū aliqs ex hoc ꝙ ad ipſāʒ ꝯſequendā nō refugit labores ⁊ anguſtias pp ipſam ſuſtinere. ¶ Ad ſm dōm, ꝙ dolor ipſe pōt eē delectabilis per accidēs, inquātū. ſ. hʒ adiūctā admirationē: vt in ſpectaculis. vl inquātū facit recordationē rei amate, ⁊ facit pcipere amorē eius de cuius abſentia dolet. vnde cū amor ſit delectabilis, et dolor ⁊ omnia que ex amore conſequunt, inquantū in eis ſentitur amor ſunt delectabilia. ⁊ pp hoc etiā dolores in ſpectaculis poſſunt eē delectabiles, inquantum in eis ſentitur aliquis amor cōceptus ad illos qui in ſpectaculis commemorantur. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ voluntas ⁊ ⁊ ratio ſupra ſuos actus reflectuntur: inquantum ipſi actus volūtatis ⁊ rationis accipiuntur ſub rōne boni vel mali. ⁊ hoc modo triſtitia poteſt eſſe materia delectationis vel ecōuerſo: nō per ſe ſed per accidens inquantum ſcilicet vtrunqȝ accipitur in ratione boni vel mali.

¶ Utrum ois triſtitia omni delectationi contrarietur. Ar.4. 1.art.6. col.ſi.et q.38.a. 1.ad.1m. Et.3.qō 1.ad.2. Et.4.d. 14.qō.1 art.4.q. 2.col.

Ad quartū Uidetur ꝙ omnis triſtitia delectationi cōtrarietur. Sicut enim albedo ⁊ nigredo ſunt contrarie ſpecies coloris, ita delectatio ⁊ triſtitia ſunt contrarie ſpecies aīe paſſionum: ſed albedo ⁊ nigredo vniuerſaliter ſibi opponūtur. ergo etiā delectatio ⁊ triſtitia. ¶ P̄. Medicine per cōtraria fiūt: ſed quelibet delectatio eſt medicina cōtra quālibet triſtitiāʒ: vt pʒ per pħm in.7. eth. ergo quelibet delectatio cuilibet triſtitie cōtrariatur. ¶ P̄. Contraria ſunt que ſe inuicem impediunt: ſed quelibet triſtitia impedit quamlibet delectationem: vt patet per illud quod dicitur in.10. ethi. ergo quelibet triſtitia cuilibet delectationi contrariatur.

Sed cōtra Contrariorum nō eſt eadē cauſa: ſed ab eodēʒ habitu pcedit ꝙ aliquis gaudeat de vno ⁊ triſtetur de oppoſito: ex charitate eñ cōtingit gaudere cum gaudentibus, ⁊ flere cum flentibus: vt dicitur Ro.12. ergo non omnis triſtitia omni delectationi contrariatur.

Rñdeo Dōm. ꝙ ſicut dr in.10. metaphy. Contrarietas eſt differētia ſm formā: forma aūt eſt ⁊ generalis ⁊ ſpecialis. vñ cōtingit eſſe aliqua ꝯtraria ſm formā generis ſicut virtus ⁊ vitiū: ⁊ ſm formā ſpeciei: ſicut iuſtitia ⁊ iniuſtitia. Eſt aūt cōſiderandū ꝙ quedā ſpecificant ſm formas abſolutas: ſicut ſubſtantie ⁊ qualitates. quedā vero ſpecificantur per comparationem ad aliquid extra: ſicut paſſiones ⁊ motus recipiunt ſpeciem ex terminis ſiue ex obiectis. In his ergo quorum ſpecies conſiderantur ſecundum formas abſolutas: contingit quidem ſpecies que continentur ſub cōtrariis generibus nō eſſe contrarias ſcdm rationem ſpeciei, non tamen contingit ꝙ habeant aliquam affinitatem vel conuenientiam adinuicem. Intēperantia enim ⁊ iuſtitia que ſūt in cōtrariis generibus (virtute ſcʒ ⁊ vitio) nō cōtrariant adinuicē ſm rōnem ppie ſpeciei: nec habēt aliquā affinitatē vl cōuenientiā adinuicē. Sʒ in illis quorū ſpecies ſumunt ſcdm habitudinē ad aliqd extrinſecū, cōtingit ꝙ ſpecies cōtrariorum generū nō ſolū nō ſunt cōtrarie adinuicem, ſed etiam habent quandā cōuenientiā ⁊ affinitatem: eo qd eodem modo ſe habere ad cōtraria cōtrarietatē inducit. ſicut accedere ad albūʒ ⁊ accedere ad nigrū habēt rationē cōtrarietatis: ſʒ contrario modo ſe habere ad cōtraria habet rationē ſimilitudinis: ſicut recedere ab albo et accedere ad nigrū. et hoc maxime apparet in contradictione que eſt principium oppoſitionis. nā in affirmatione et negatione eiuſdē conſiſtit oppoſitio: ſicut album et nō albū in affirmatione autem vnius oppoſitorum ⁊ nega-

tione alterius attendit̃ conuenientia et ſimilitudo: vt ſi dicam nigrũ ⁊ non album. triſtitia aũt ⁊ delectatio cũ ſint paſſiones ſpecificant̃ ex obiectis. ⁊ quidẽ ſm genus ſuũ cõtrarietatẽ habẽt: nã vnũ pertinet ad ꝓſecutionẽ, aliud vero ad fugã: q̃ ſe habẽt in appetitu ſicut affirmatio et negatio in rõne: vt dicit̃ in 6. ethi. Et ideo triſtitia ⁊ delectatio q̃ ſũt de eodẽ, habẽt oppoſitionẽ adinuicẽ ſm ſpẽm: triſtitia ꝟo ⁊ delectatio de diuerſis, ſi q̃dẽ illa diuerſa nõ ſint diuerſa oppoſita ſꝫ diſparata nõ hñt oppoſitionẽ adinuicẽ ſꝫ rõnẽ ſpẽi, ſꝫ ſunt etiã diſparata: ſicut triſtari de morte amici. ⁊ delectari ĩ cõtẽplatiõe. Si ꝟo illa diuerſa ſint cõtraria. tũc delectatio ⁊ triſtitia nõ solũ nõ habent cõtrarietatẽ ſm rationẽ ſpeciei, ſed etiã habent conuenientiã et affinitatem: ſicut gaudere de bono ⁊ triſtari de malo.

Ad pmũ Ergo dicẽdũ, ꝙ albedo ⁊ nigredo nõ habent ſpẽm ex habitudine ad aliquid exteri⁹: ſicut delectatio ⁊ triſtitia. vnde nõ eſt eadẽ rõ. ¶ Ad ſm dõm, ꝙ genus ſumit̃ ex materia: vt pꝫ in. 8. metaphy. in accidẽtibus autẽ loco mãe eſt ſubiectũ. dictũ eſt ãt ꝙ delectatio ⁊ triſtitia cõtrariãt̃ ſm genus. ⁊ iõ in qualibet triſtitia eſt ɔ̃ria diſpõ ſubiecti diſpõni q̃ eſt in qualibet delectatiõe. nã in qualibet delectatiõe appetit⁹ ſꝫ hꝫ vt acceptãs id qḋ hꝫ: in q̃libet aũt triſtitia ſe hꝫ vt fugiẽs. ⁊ iõ ex parte ſubiecti quelibet delectatio eſt me‑
1ª. q. 9 dicina ɔ̃tra quãlibet triſtitiã. et q̃libet triſtitia eſt impeditiua
ar. 4. ad cuiuſlibet delectationis: ꝓcipue tñ qñ delectatio triſtitie ɔ̃tra‑
2. 2. q. riat̃ etiã ſm ſpeciẽ. ¶ Vñ pꝫ ſolutio ad tertiũ. Vel aliter di‑
180. ar. cendũ, ꝙ etſi nõ ois triſtitia cõtrarietur omni delectationi ſm
8 cor. ſpeciẽ: tñ q̃ntum ad effectũ cõtrariatur. nam ex vno cõfortatur
Q. 3. q. natura animalis: ex alio vero quodammodo moleſtatur.
46. art. ¶ Utrũ delectatiõi cõtẽplationis ſit aliq̃ triſtitia ɔ̃ria. Ar. 5.
7. ad. 4.
Et. 4. ar.
49. q. 3.
⁊. 3 q. 2.
Et opuſ.
3. c. 168.
Et phyl.
7. lec. 6.
co. 3. fin.

AD quintũ Sic procedit̃. Videt̃ ꝙ delectationi cõtẽplationis ſit aliq̃ triſtitia ɔ̃traria. Dicit eñ apl's. 2. ad Cor. 7. Que ſm deũ eſt triſtitia, pniam in ſalutẽ ſtabilẽ opatur: ſꝫ reſpicere ad deũ ꝑtinet ad ſuperiorẽ rõnem cuius eſt cõtẽplationi vacare ſm aug. in. 12. de tri. ergo delectationi cõtẽplationis opponit̃ triſtitia. ¶ P̃. Cõtrariorum ɔ̃rij ſunt effectus: ſi ergo vnũ ɔ̃trariorũ cõtẽplatũ eſt cauſa delectatiõis, aliud erit cauſa triſtitie. ⁊ ſic delectationi contẽplationis erit triſtitia cõtraria. ¶ P̃. Sicut obiectũ delectationis eſt bonuꝫ, ita obiectum triſtitie eſt malum: ſed contemplatio põt habere mali rõnẽ. Dicit eñ phs in. 2. met. ꝙ quedã incõuenientẽs eſt meditari. ḡ cõtẽplationis delectationi põt eſſe cõtraria triſtitia. ¶ P̃. Operatio quelibet ſm ꝙ non eſt impedita eſt cauſa delectationis: vt dicitur in. 7. ⁊. 10. ethi. ſed operatio cõtẽplatiõis põt multipl'r ipediri. vl' vt totalr̃ nõ ſit, vel vt cũ difficultate ſit. ergo in cõtemplatione põt eſſe triſtitia delectationi cõtraria. ¶ P̃. Carnis afflictio eſt cauſa triſtitie: ſed ſicut dicitur Eccle. vltimo, Frequẽs meditatio carnis eſt afflictio. ergo cõtẽplatio habet triſtitiam delectationi contrariam.

Sed Cõtra ẽ, ꝙ dĩ ſap. 8. Nõ hꝫ amaritudinẽ ɔuerſatio illius (ſcꝫ ſapiẽtie) nec tediũ cõuictus eius: ſꝫ letitiã et gaudiũ: cõuerſatio aũt ⁊ cõuictus ſapiẽtie eſt ꝑ cõtẽplationẽ. ḡ nulla triſtitia eſt q̃ ſit ɔ̃traria delectatiõi cõtẽplationis.

Rñdeo Dõm, ꝙ delectatio cõtẽplationis põt intelligi dupl'r. Vno mõ ita ꝙ cõtẽplatio ſit delectationis cã ⁊ nõ obiectũ, ⁊ tũc delectatio nõ eſt de ipſa cõtẽplatione: ſꝫ de re ɔ̃tẽplata. cõtingit aũt cõtẽplari aliqḋ nociuũ cõtriſtãs: ſicut ⁊ aliqḋ cõueniẽs ⁊ delectãs. vñ ſi ſic delectatio cõtẽplationis accipiat̃: nihil ꝓhibet delectatiõi cõtẽplatiõis eſſe triſtitiã ɔ̃riã. Alio mõ põt dici delectatio ɔ̃tẽplationis, qꝛ cõtẽplatio eſt ei⁹ obiectũ ⁊ cã: puta cũ aliq̃s delectat̃ de hoc ipo ꝙ cõtẽplat̃. ⁊ ſic vt dicit Greg. nice. ei delectatiõi q̃ eſt ſꝫ ɔ̃tẽplationẽ nõ opponit̃ aliq̃ triſtitia ⁊ hoc idẽ phs dicit in pmo topico. et in. 10. ethi. ſꝫ hoc eſt intelligẽdũ ꝑ ſe loquẽdo: cuius rõ eſt: qꝛ triſtitia ꝑ ſe ɔ̃riat̃ delectationi que eſt de cõtrario obiecto: ſicut delectationi q̃ eſt de calore cõtrariat̃ triſtitia q̃ eſt de frigore. Obiecto aũt cõtẽplationis nihil eſt ɔ̃riũ: ɔ̃trariorũ eñ rõnes ſm ꝙ ſunt apphẽſe nõ ſunt cõtrarie: ſꝫ vnũ ɔ̃trariũ eſt rõ cognoſcẽdi aliud. vnde delectationi q̃ eſt in cõtẽplãdo per ſe loquẽdo nõ põt eẽ aliqua triſtitia cõtraria, ſꝫ nec etiam habet triſtitiã annexã: ſicut corporales delectationes q̃ ſunt vt medicine quedã cõtra aliquas moleſtias, ſicut aliq̃s delectat̃ in potu ex hoc ꝙ anxiat̃ ſiti: qñ aũt iã tota ſitis eſt repulſa, etiã ceſſat delectatio potus. delectatio eñ cõtẽplationis nõ cauſatur ex hoc ꝙ excluditur aliqua moleſtia, ſed ex hoc ꝙ eſt ſm ſeipſam delectabilis: nõ eſt enim generatio vt dictũ eſt, ſed operatio quedam perfecta. Per accidens aũt admiſcetur triſtitia delectationi apphenſionis. ⁊ hoc dupl'r. Vno modo ex parte organi. Alio modo ex impedimẽto apphenſionis. Ex parte quidem organi admiſcetur triſtitia vel dolor apphẽſioni, directe q̃dẽ in viribus apphẽſiuis ſenſitiue partis: q̃ habent organũ corporale. vl' ex ſenſibili qḋ eſt contrariũ debite cõtẽplexioni organi: ſicut guſtus rei amare, ⁊ olfactus rei fetide, vel ex continuitate ſenſibilis conuenientis: quod per aſſiduitatẽ facit ſuperexcreſcẽtiã naturalis habitus: vt. S. dictũ eſt. ⁊ ſic redditur apphenſio ſenſibilis que prius erat delectabilis tedioſa. ſed hec duo directe in contemplatione mentis locum non habent: qꝛ mẽs nõ habet organũ corporale. vnde dictum eſt in authoritate inducta ꝙ nõ hꝫ contẽplatio mentis nec amaritudinem nec tediũ: ſꝫ qꝛ mẽs humana vtitur in cõtẽplãdo viribus apphenſiuis ſenſitiuis (in quaruꝫ actib⁹ accidit laſſitudo) ideo indirecte admiſcetur aliqua afflictio vel dolor contemplationi: ſed neutro modo triſtitia contẽplationi adiuncta per accidẽs, cõtrariatur delectationi eius. Nã triſtitia que eſt de impedimento contemplationis non cõtrariat̃ delectationi cõtẽplationis: ſꝫ magis habet affinitatẽ ⁊ cõuenientiã cũ ipſa: vt ex ſupradictis pꝫ. Triſtitia vero vel afflictio que eſt de laſſitudine corporali nõ ad idẽ genus refertur: vnde eſt penitus diſparata. ⁊ ſic manifeſtũ eſt, ꝙ delectationi que eſt de ipſa contemplatione nulla triſtitia cõtrariatur: nec adiungitur ei aliqua triſtitia niſi per accidens.

Ad primũ Ergo dõm, ꝙ illa triſtitia que eſt ſecundũ deum non eſt de ipſa contemplatione mentis: ſed eſt de aliquo quod mens contemplatur. ſ. de peccato quod mens conſiderat vt cõtrariũ delectationi diuine. ¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ eã que ſunt contraria in rerum natura ſm ꝙ ſunt in mente non habent contrarietatem: non enim rationes contrariorum ſunt contrarie: ſed magis vnum contrariorum eſt ratio cognoſcendi aliud. propter quod eſt vna ſcientia contrariorum. ¶ Ad tertium dicendum, ꝙ cõtemplatio ſm ſe nunq̃ habet rationem mali cum contemplatio nihil aliud ſit q̃ conſideratio veri, quod eſt bonum intellectus. ſed per accidens tantum: inq̃ntum. ſ. contemplatio vilioris impedit contemplationẽ melioris. vel ex parte rei contemplate: ad quam inordinate appetitus afficitur. ¶ Ad quartũ dicendũ, ꝙ triſtitia que eſt de impedimento contemplationis non contrariatur delectationi contemplationis: ſed eſt ei affinis, vt dictũ eſt. ¶ Ad quintũ dõm. ꝙ afflictio carnis per accidẽs et indirecte ſe habet ad contemplationem mentis: vt dictum eſt.

¶ Utꝝ magis ſit fugiẽda triſtitia q̃ delectatio appetẽda. ã. 6.

AD ſextũ Sic pceditur. Videtur ꝙ magis ſit fugienda triſtitia q̃ delectatio appetenda. Dicit enim aug. in lib. 83. q. Nemo eſt qui nõ magis dolorem fugiat q̃ appetat voluptatem. Illud autẽ in quod cõmuniter oĩa cõſentiũt. videt̃ eſſe naturale ergo naturale eſt ⁊ conueniens ꝙ plus triſtitia fugiatur q̃ delectatio appetatur. ¶ P̃. Actio contrarij facit ad velocitatem et intentionem motus: aqua enim calida citius ⁊ fortius congelat̃: vt dicit philoſophus in li. metheo. ſꝫ fuga triſtitie eſt ex contrarietate contriſtantis: appetitus aũt delectationis nõ eſt ex aliqua contrarietate, ſꝫ magis pcedit ex cõuenientia delectãtis. ergo maior eſt fuga triſtitie q̃ appetitus delectationis. ¶ P̃. Quanto aliquis ſecundum rationẽ fortiori paſſioni repugnat, tanto laudabilior eſt ⁊ virtuoſior quia virtus eſt circa difficile et bonum: vt dicitur in. 2. eth. ſed fortis qui reſiſtit motui quo fugitur dolor eſt virtuoſior quam temperatus qui reſiſtit motui quo appetitur delectatio. Dicit eñ philoſophus in primo rhetori. quod fortes et iuſti maxime honorãtur. ḡ vehementior eſt motus quo fugitur triſtitia, q̃ motus quo appetitur delectatio.

Sed contra. Bonum eſt fortius q̃ malum: vt pꝫ per Dyo. 4. ca. de diui. nomi. ſꝫ delectatio eſt appetibilis propter bonũ quod eſt eius obiectũ, fuga autem triſtitie eſt propter maluꝫ. ergo fortior eſt appetitus delectationis q̃ fuga triſtitie.

Marginal notes beside the sixth article: 22ª. q. 138. ar. 1. cor. Et. 3. di. 27. q. 1. ar. 3. ad. 5 Et. 4. di. ſtin. 49. q. 3. ar. 5 q. 3.

¶ Super Articulũ. 6. Articulo quinto obmiſſo: circa textum eiuſdem queſtionis aduerte ꝙ ſuperius in. q. 29. articulo tertio vbi odium comparatũ eſt amori in fortitudine due tantũ rationes dicte ſunt quare ꝑ accidẽs odiũ eſt fortius amore ſcilicet ex ſenſu ⁊ mala cõiugatione. hic autẽ cũ cõparat̃ delectatiõi triſtitia tres rõnes aſſeruntur. ſcꝫ ex ſenſu, ex mala coniugatione et ex effectu. vt pꝫ in litera: qm̃ non experimur odiuꝫ ita impedire amorẽ ocm ſicut triſtitia delectationẽ: qm̃ nec amor ita cõfortat naturam ſicut delectatio nec odiũ debilitat illam ſicut triſtitia.

¶ In reſponſione ad ſecūdum aduerte q̄ motus ab extrinſeco ex pte actius eſt fortior in pncipio ex ratiõe contrarietatis qua vnumquodq; ſeipſum imprimere ꝛ oppoſito contrarianti obſiſtere nititur. et hoc intendit litera. Et ex hoc ſeqꝛtur ꝙ triſte coniunctū fortius agit vtpote cõtrariũ: ꝛ conſequenter magis ſentitur priuatio delectabilis, q̄ ſentiebatur ipſius coniunctio. ꝛ ſic per accidens vehementius fugitur triſtitia quã accepta batur delectatio, ratione tamen cuius hec fugitur. ex parte autem patientis motus ab extrinſeco debet eſſe minor in principio: quia magis cõtrariatur in principio.

¶ Super Articulum octauum.

Omiſſo 7° articulo circa octauũ eiuſdẽ queſtionis aduerte ꝙ id quod de vi nimis ſpeciebus triſtitie dr̃ ſic intelligo ꝙ cũ effectus triſtitie conſiſtat in appetitu fugitiuo quando contingit deeſſe refugium aliquod conſtituitur anxietas vel anguſtia: vbi deeſt hꝫ fugitiuus quando vero inanitas triſtitia eſt qꝺ nec appetibile aliquod ex illa relinquitur, ſed ſolum contrarium contriſtans tunc conſtituitur accedia. vbi etiam deeſt hꝫ appetere vel appetitus .i. actus appetendi, non tamẽ triſtandi actus.

Rñdeo Dõm, ꝙ ꝑ ſe loquẽdo appetitus delectationis eſt fortior q̄ fuga triſtitie. cui⁹ ratio eſt: qꝛ cauſa delectationis eſt cõueniens bonũ: cauſa aũt doloris ſiue triſtitie eſt aliquod malum repugnans. Contingit aũt aliqđ bonum eſſe conueniens abſq; omni diſſonãtia: non aũt põt eſſe aliquod malum totaliter abſq; omni conuenientia repugnans. vnde delectatio põt eſſe integra ꝛ perfecta: triſtitia ãt eſt ſemper ẜm partem. vnde naturaliter maior eſt appetitus delectationis q̄ fuga triſtitie. Alia vero rõ eſt: qꝛ bonum qđ eſt obiectum delectationis ꝑ ſeipſuꝫ appetitur, malum aũt qđ eſt obiectum triſtitie eſt fugiendum inquãtũ eſt priuatio boni: qđ aũt eſt ꝑ ſe potius eſt illo ꝙ eſt ꝑ accidẽs. cuius etiã ſignum apparet in motib⁹ naturalibus. nã omnis motus naturalis intenſior eſt in fine cũ appropinquat ad terminũ ſue nãe cõuenientem, q̄ in principio cũ recedit a termino ſue nature nõ conuenienti: quaſi nã magis tendat in id qđ eſt ſibi conueniens, q̄ fugiat id quod eſt ſibi repugnans. vnde ꝛ inclinatio appetitiue virtutis per ſe loquẽdo vehemẽtius tẽdit in delectationẽ q̄ fugiat triſtitiam. ¶ Sed per accidens contingit ꝙ triſtitiam aliquis magis fugit q̄ delectationẽ appetat. ꝛ hoc tripliciter. Primo quidem ex parte apprehenſionis: qꝛ vt aug. dicit. 10. de trinita. amor magis ſentit cũ eũ ꝓdit indigentia. ex indigentia autẽ amati procedit triſtitia: que eſt ex amiſſione alicuius boni amati, vel ex incurſu alicuius mali cõtrarij: delectatio aũt nõ hꝫ indigentiã boni amati, ſed quieſcit in eo iam adepto. Cũ igitur amor ſit cauſa delectationis et triſtitie: in tãto magis fugit triſtitia quanto magis ſentitur amor ex eo ꝙ cõtrariatur amori. Scđo ex parte cauſe cõtriſtantis vel dolorem inferẽtis: que repugnat bono magis amato q̄ ſit bonũ illud in quo delectamur. magis enim amamus ꝯſiſtentiam corporis naturalem q̄ delectationẽ cibi: ꝛ ideo timore doloris qui ꝓuenit ex flagellis vel alijs huiuſmodi que cõtrariantur bone conſiſtentie corporis, dimittimus delectationẽ ciborum vel aliorũ huiuſmodi. Tertio ex parte effectus. ſ. inquantum triſtitia impedit non vnam tantum delectationem: ſed omnes.

Ad primũ Ergo dicẽdũ, ꝙ illud ꝙ aug. dicit ꝙ dolor magis fugitur quã voluptas appetatᷓ: eſt verũ per accidẽs et non per ſe. et hoc patet ex eo quod ſubdit. Quãdoq; quidem etiã videmus immaniſſimas beſtias a maximis voluptatibus abſtinere dolorũ metu, qui cõtrariantᷓ vite que maxime amatur. ¶ Ad ẜm dicendum, qđ aliter eſt in motu q̄ eſt ab interiori, ꝛ aliter in motu qui eſt ab exteriori: mot⁹ enim qui eſt ab interiori: magis tẽdit in id qđ eſt conueniẽs q̄ recedat a cõtrario: ſicut ſupra dictũ eſt de motu naturali. ſed motus q̄ eſt ab extrinſeco intẽditᷓ ex ipſa cõtrarietate: qꝛ vnũquodq; ſuo mõ nititur ad reſiſtendum cõtrario ſicut ad cõſeruationẽ ſuipſius. vnde motus violẽtus intenditᷓ in principio et remittitur in fine. motus aũt appetitiue partis eſt ab intrinſeco: cũ ſit ab anima ad res. ꝛ ideo per ſe loquẽdo magis appetitur delectatio q̄ fugiatᷓ triſtitia. ſed motus ſenſitiue partis eſt ab exteriori: quaſi a reb⁹ ad animã. vnde magis ſentitᷓ qđ eſt magis contrarium. et ſic etiã per accidẽs inquantũ ſenſus requiritur ad delectationẽ et triſtitiã magis fugitᷓ triſtitia q̄ delectatio appetitᷓ. ¶ Ad tertium dõm, ꝙ fortis non laudatᷓ ex eo ꝙ ẜm rationẽ nõ vincitur a dolore vel triſtitia quacũq;: ſed ex ea que conſiſtit in periculis mortis, que quidẽ triſtitia magis fugitur quã appetatur delectatio ciborum vel venereorum, circa quã eſt temperantia: ſicut vita magis amatur q̄ cibus vel coitus, ſꝫ tẽperatus magis laudatᷓ ex hoc ꝙ nõ proſequitur delectationes tactus, q̄ ex hoc ꝙ non fugit triſtitias contrarias: vt patet in tertio ethicorum.

¶ Utrum dolor exterior ſit maior q̄ interior. Arti. 7.

AD ſeptimũ Uidetur ꝙ dolor exterior ſit maior q̄ dolor cordis interior. Dolor enim cordis exterior cauſatᷓ ex cã repugnãte bone cõſiſtentie corporis in quo eſt vita, dolor aũt interior cauſatᷓ ex aliqua imaginatiõe mali: cũ ergo vita magis ametur q̄ imaginatum bonum videtur ſecundum predicta ꝙ dolor exterior ſit maior q̄ dolor interior. J. q. 37 artic. 1. ad. 3ᵐ.
¶ P̃. Res magis mouet quã rei ſimilitudo: ſed dolor exterior prouenitᷓ ex reali coniunctione alicuius contrarij, dolor autẽ interior ex ſimilitudine contrarij apprehenſa. ergo maior eſt dolor exterior quam dolor interior. ¶ P̃. Cauſa ex effectu cognoſcitur: ſed dolor exterior habet fortiores effectus: facilius enim homo moritur propter dolores exteriores q̄ propter dolorem interiorem. ergo exterior dolor eſt maior et magis fugitur quam dolor interior.

Sꝫ cõtra Eſt, ꝙ dr̃ Eccl. 25. Õis plaga triſtitia cordis eſt, ꝛ oĩs malitia nequitia mulieris. ergo ſicut nequitia mulieris alias nequitias ſuperat. vt ibi intẽditur, ita triſtitia cordis omnem plagam exteriorem excedit.

Rñdeo Dõm, ꝙ dolor exterior ꝛ interior in vno conueniũt et in duobus differunt. Conueniunt quidẽ in hoc qđ vterq; eſt motus appetitiue virtutis: vt ſupradictũ eſt. ſꝫ differunt ẜm illa duo que ad triſtitiã et delectationẽ requirantur. ſ. ſcđm cauſam que eſt bonum vel maluꝫ cõiunctũ, ꝛ ẜm apprehenſionem. Cauſa enĩ doloris exterioris eſt malũ coniunctũ ꝙ repugnat corpori: cã aũt interioris doloris eſt malum coniunctum qđ repugnat appetitui. dolor etiam exterior ſequitur apprehenſionem ſenſus et ſpecialiter tactus: dolor aũt interior ſequitur apprehenſionẽ interiorem, vel imaginationis. ſ. vel etiam rationis. Si ergo comparetur cauſa interioris doloris ad cãm exterioris: vna per ſe pertinet ad appetitum cuius eſt vterque dolor: alia vero per aliud. Nam dolor interior eſt ex hoc ꝙ aliqđ repugnat ipſi appetitui: exterior aũt dolor ex eo ꝙ repugnat appetitui, qꝛ repugnat corpori. ſemper aũt ꝙ eſt per ſe prius eſt eo qđ eſt per aliud. vnde ex parte iſta dolor interior preeminet dolori exteriori. Similiter etiam ex parte apprehẽſionis. nã apprehenſio rationis ꝛ imaginationis altior eſt q̄ apprehẽſio ſenſus tactus. vñ ſimpliciter ꝛ ꝑ ſe loquẽdo dolor interior potior eſt q̄ dolor exterior. cuius ſignum eſt, ꝙ etiam dolores exteriores aliquis voluntarie ſuſcipit. vt euitet interiorẽ, ꝛ inquantum non repugnat dolor exterior interiori appetitui fit quodammodo delectabilis et iucundus interiori gaudio. quandoque tamen dolor exterior eſt cum interiori dolore. et tunc dolor augetur: non ſolum enim interior eſt maior quam exterior, ſed etiam vniuerſalior. Quicquid enim eſt repugnans corpori, poteſt eſſe repugnans interiori appetitui. ꝛ quicquid apprehenditur ſenſu, põt apprehendi imaginatione ꝛ ratione: ſed nõ conuertitur. Et ideo ſignanter in auctoritate adducta dicitur, Omnis plaga triſtitia cordis eſt. quia etiam dolores exteriorum plagarũ ſub interiori cordis triſtitia comprehenduntur.

Ad primũ Ergo dicendũ, ꝙ dolor interior põt etiã eẽ de his que cõtrariantur vite. ꝛ ſic comparatio doloris interioris ad exteriorem nõ eſt accipienda ẜm diuerſa mala que ſunt cauſa doloris, ſed ẜm diuerſam comparationem huius cauſe doloris ad appetitum. ¶ Ad ſcđm dõm, ꝙ triſtitia interior nõ procedit ex ſimilitudine rei apprehenſa ſicut eſt cauſa: nõ enim homo triſtatur interius de ipſa ſimilitudine apprehenſa, ſed de re cuius eſt ſimilitudo: que quidem res tãto perfectius apprehenditur per aliquã ſimilitudinẽ quãto ſimilitudo eſt magis immaterialis et abſtracta. ꝛ ideo dolor interior per ſe loquendo eſt maior tanq̄ de maiori malo exiſtens: propter hoc ꝙ interiori apprehenſione magis cognoſcitᷓ malum. ¶ Ad tertiũ dõꝫ, ꝙ immutationes corporales magis cauſãtur ex dolore exteriori: tum quia cauſa doloris exterioris eſt corrumpens coniunctum corporaliter: quod exigit apprehẽſio tactus. tum etiam quia ſenſus exterior eſt magis corporalis q̄ ſenſus interior: ſicut ꝛ appetitus ſenſitiuus q̄ intellectiuus. ꝛ propter hoc vt ſupra dictum eſt, ex motu appetitus ſenſitiui magis corpus immutatur. et ſimiliter ex dolore exteriori magis quam ex dolore interiori. J. q. 4 ar. 4. ad 1ᵐ. Et 22ᵉ. q. 33. ar. 4 ad 3ᵐ. ꝛ 4. di. 26 q. 1. ar. 3 coꝛ. ſi.

¶ Utrum ſint tantum quatuor ſpecies triſtitie. Arti. 8. Et verſ. q. 26. ſi. 4. ad. 6.

AD octauũ Sic proceditᷓ. Uidetᷓ ꝙ Damaſ. incõuenienter quatuor triſtitie ſpecies aſſignet: q̄ ſunt accidia, achos vel anxietas: ſecundum

reg.nice.miſericordia ꝛ inuidia. Triſtitia enim delectationi opponitur, ſed delectationis non aſſignantur alique ſpecies: ergo nec triſtitie ſpecies debent aſſignari.
¶ P. Penitentia eſt quedā ſpecies triſtitie, ſilr etiā nemeſis et zelus: vt dicit phs.2.rheto.que quidē ſub his ſpeciebus nō cō prehenduntur.ergo inſufficiens eſt eius predicta diuiſio. ¶ P. Dis diuiſio debet eſſe per oppoſita.ſed predicta non habēt oppoſitionē adinuicem. Nam ſm greg.accidia eſt triſtitia vocem amputans:anxietas vero eſt triſtitia aggrauans:inuidia vero eſt triſtitia in alienis bonis: miſericordia autem eſt triſtitia in alienis malis.cōtingit autē aliquē triſtari,ꝛ de alienis malis, ꝛ de alienis bonis,ꝛ ſimul cū hoc interi⁹ aggrauari,ꝛ exterius vocem amittere.ergo predicta diuiſio non eſt conueniens.

Sed contra Eſt autoritas vtriuſqꝫ ſcilicet Gregorij niſſe.ꝛ Damaſceni.

Reſpondeo Dicēdū, ꝙ ad rationē ſpeciei ptinet ꝙ ſe hēat ex additione ad genus.ſꝫ gnl pōt aliquid addi du pliciter. Uno mō ꝙ per ſe ad ipſum pertinet ꝛ virtute cōtinet in ipſo. ſicut rationale addit aiali: ꝛ talis additio facit veras ſpecies alicuius generis: vt per phm patet in.7.ꝛ.8.meta. aliquid vero additur generi quaſi aliquid extraneum a ratione ipſius,ſicut ſi albū animali addat vel aliquid hmōi.ꝛ talis additio nō facit veras ſpecies generis, ſm ꝙ cōiter loquimur de generib⁹ ꝛ ſpeciebus. Interdum tn̄ dicit aliqd eſſe ſpecies alicuius generis propter hoc ꝙ hꝫ aliquid extraneum ad qḋ applicatur generis ratio:ſicut carbo ꝛ flamma dicuntur eſſe ſpecies ignis propter applicationem nature ignis ad materiam alienā.ꝛ ſimili modo loquendi dicuntur aſtrologia ꝛ perſpectiua ſpecies mathematice inquantum principia mathematica applicant ad materiam naturalem. Et hoc modo loquēdi aſſignātur hic ſpecies triſtitie per applicationem rationis triſtitie ad aliquid extraneum. quod quidem extraneum accipi poteſt vel ex parte cauſe obiecti vel ex parte effectus: proprium enim obiectum triſtitie eſt ꝓprium malū.vnde extraneum obiectum triſtitie accipi poteſt vel ſm alterum tantum: qꝛ ſcꝫ eſt malum,ſed non proprium,et ſic eſt miſericordia que eſt triſtitia de alieno malo,inquantum tamen eſtimatur vt proprium, vel quantum ad vtrunqꝫ: qꝛ neqꝫ eſt de proprio,neqꝫ de malo, ſed de bono alieno:inquantū tamen bonum alienū eſtimat vt ꝓpriū malum.ꝛ ſic eſt inuidia.Proprius autem effectus triſtitie cōſiſtit in quadam fuga appetitus.vnde extraneum circa effectuꝫ triſtitie poteſt accipi quantum ad alterum tātū: qꝛ ſcꝫ tollitur fuga. ꝛ ſic eſt anxietas que ſic aggrauat animum, vt non appareat aliquod refugium.vnde alio nomine dicitur anguſtia. Si vero intantum procedit talis aggrauatio: vt etiam exteriora membra immobiliter abopere,quod pertinet ad accidiam,ſic erit extraneum quantum ad vtrunqꝫ. qꝛ nec eſt fuga nec eſt in appetitu. Ideo autem ſpecialiter accidia dicitur vocem amputare: qꝛ vox inter omnes exteriores motus magis exprimit interiorem conceptum ꝛ affectum non ſolum in hominibus, ſed etiam in alijs animalibus:vt dicitur in.1. politicorum.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ delectatio cauſatur ex bono quod vno mō dicitur.ꝛ ideo delectationis non aſſignātur tot ſpecies ſicut triſtitie:que cauſatur ex malo ꝙ multifariam contingit,vt dicit Diony.4.ca.de diui.no.
¶ Ad ſecundū dōm, ꝙ penitentia eſt de malo proprio quod per ſe eſt obiectum triſtitie.vnde nō pertinet ad has ſpecies.zelus vero ꝛ nemeſis ſub inuidia continentur vt infra patebit.
¶ Ad tertium dicendum, ꝙ diuiſio iſta non ſumitur ſecundū oppoſitiones ſpecierum,ſed ſecundum diuerſitateꝫ extraneorum ad que trahitur ratio triſtitie.vt dictum eſt.

¶ De cauſis triſtitie ſeu doloris. Qō.36.

DEinde Conſiderandū eſt de cauſis triſtitie. ¶ Et circa hoc querunt quatuor. Primo vtrum cauſa doloris ſit bonū amiſſum, vel magis malum coniunctum. Secundo vtrum cōcupiſcentia ſit cauſa doloris. Tertio vtrum appetitus vnitatis ſit cauſa doloris. Quarto vtrum poteſtas cui reſiſti non poteſt ſit cauſa doloris.

¶ Utrum cauſa doloris ſit bonum amiſſum, vel malum coniunctum. Articu.1.

AD primū Sic proceditur. Uidet ꝙ bonum amiſſum ſit magis cauſa doloris q̄ malum coniunctū.dicit enim Aug.in lib.83.q. dulciſſimum dolorem eſſe de amiſſione bonorum temporalium.eadem ergo ratione quilibet dolor ex amiſſione alicuius boni contingit. ¶ P. Supra dictum eſt, ꝙ dolor qui delectationi contrariatur eſt de eodem de quo eſt delectatio:ſed delectatio eſt de bono,ſicut ſupra dictum eſt:ergo dolor eſt principaliter de amiſſione boni. ¶ P. Secundum Augu.14.de ci ui. dei, Amor eſt cauſa triſtitie,ſicut ꝛ aliarum affectionum anime:ſed obiectum amoris eſt bonum. ergo dolor vel triſtitia magis reſpicit bonum amiſſum quam malum coniunctum.

Sed Cōtra eſt,quod Dama.dicit in.2. lib.quod expectatum malum timorem conſtituit:preſens vero triſtitiam.

Reſpondeo Dicēdū, ꝙ ſi hoc modo ſe haberēt priuatiōes in apprehēſione anime ſicut ſe habent in ipſis reb⁹,iſta queſtio nullius momēti eſſe videretur. malum enī vt in.1.lib.habitum eſt,eſt priuatio boni,priuatio aūt in rerum natura nihil eſt aliud q̄ carentia oppoſiti habitus:ſcḋꝫ hoc ergo idem eſſet triſtari de bono amiſſo,ꝛ de malo habito,ſed triſtitia eſt motus appetitus apprehenſionem ſequentis:in apprehenſione autē ipſa priuatio habet rationem cuiuſdam entis.vnde dicitur ens rationis: et ſic malum cum ſit priuatio ſe habet per modū ↄtrarij. Et ideo quantum ad motum appetitiuum differt vtrum reſpiciat principalius malum cōiunctum,vel bonū amiſſum. Et quia mot⁹ appetitus aīalis hoc modo ſe habet in operibus aīe ſicut motus nālis in rebus naturalibus:ex conſideratione naturalium motuuꝫ veritas accipi pōt. Si enim accipiamus in motibus nālibus acceſſum ꝛ receſſum,acceſſus per ſe reſpicit id quod eſt conueniens nāe,receſſus aūt per ſe reſpicit id qḋ eſt ↄtrium:ſicut graue per ſe recedit a loco ſuperiori: accedit autem naturaliter ad locum inferiorem. Sed ſi accipiamus cauſam vtriuſqꝫ mot⁹ ſcilicet grauitatem: ipſa grauitas per prius inclinat ad locum deorſum quam retrahat a loco ſurſum a quo recedit vt deorſum tendat. Si igitur cum triſtitia in motibus appetitiuis ſe habeat per modum fuge vel receſſus,delectatio autem per modum proſecutionis vel acceſſus: ſicut delectatio per prius reſpicit bonum adeptum quaſi proprium obiectum,ita triſtitia reſpicit malum coniunctum:ſed cauſa delectationis ꝛ triſtitie ſcilicet amor per prius reſpicit bonum quam malum. Sic ergo eo modo quo obiectum eſt cauſa paſſionis,magis proprie eſt cauſa triſtitie vel doloris malum coniunctum quam bonum amiſſum.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ ipſa amiſſio boni apprehenditur ſub ratione mali ſicut ꝛ amiſſio mali apprehenditur ſub ratione boni.ꝛ ideo Aug.dicit dolorem prouenire ex amiſſione tēporalium bonorum. ¶ Ad ſm dōm, ꝙ delectatio ꝛ dolor ei contrarius reſpiciunt idem: ſed ſub contraria ratione: nam ſi delectatio eſt de preſentia alicuius:triſtitia eſt de abſentia eiuſdem. In vno autem contrariorum includitur priuatio alterius vt patet in.x.meta.ꝛ inde eſt ꝙ triſtitia que eſt de contrario eſt quodammodo de eodem ſub contraria ratione. ¶ Ad tertium dicendum, ꝙ quando ex vna cauſa prouenuint multi motus, non oportet ꝙ omnes principalius reſpiciant illud quod principalius reſpicit eam:ſed primus tantum. vnuſquiſque autem aliorum principalius reſpicit illud quod eſt ei conueniens ſecundum propriam rationem.

¶ Super queſtionis 36. Articulum.1.

IN primo articu. queſtio. 36. memento doctrine ſuperius date in primo articu. queſtio. 8. quomodo priuationes capiuntur vt entia ꝛ bona in ratione. eodem enim indicium ſumunt rationem contrarij mali: ſicut enim mulierem nō tangere ſumitur vt bonum, ita etiam ſumitur vt malum.
¶ Sed occurrit vnuꝫ dubium non diſſimulandum ſi bonū amiſſum ꝛ malum coniunctum in re coincidunt: quia malum in priuatione boni conſiſtit: et propterea in motu naturali nullo quodammodo eſſet hec queſtio vt in litera dicitur cum in ratione vtrūqꝫ induat rationem entis:que reſtat inter ea differentia: ob quam malum cōiunctum ſortiatur rationem contrarij potius quam bonum amiſſum: ꝛ ob q̄ triſtitia reſpicit bonuꝫ amiſſum ſub ratione mali coniuncti ꝛ non econuerſo.
¶ Ad hoc dicitur: ꝙ licet tam amiſſio boni quam malum poſſit habere rationem contrarij apprehendi ſiquidem pōteſt ꝛ amiſſio vite ꝛ malum mortis ſub ratione ſacrificij diuini ꝛc. Inter ipſa tamen in re ꝛ in ratione hoc intereſt: quod in re vtriuſqꝫ ratio conſiſtit in priuatione boni: vt in litera deducitur: in ratione autem ratio boni amiſſi conſiſtit in priuatione: ratio vero mali conſiſtit in poſitione. Amiſſio ſiquidem boni preſentatur in ratione priuationis conuenientis: vt patet. malum vero coniunctum preſentatur induens rationeꝫ diſconuenientis:quod conſtat habere rationem entis contrarij bono amiſſo:quod habet rationem conuenientis: ita quod illamet priuatio que in re eſt priuatio boni ꝛ maluꝫ apprehenſa vt priuatio boni affertur vt priuatio: ꝛ quantum eſt ex ſe moueret appetitum vt priuatio conuenientis. Apprehenſa vero vt malum offertur ꝛ mouet appetituꝫ vt diſconueniens: ac per hoc vt ens contrarium: et hoc experimur in nobis dum priuari rebus amico vel quocunque re: ꝛ priuationem conuenientis: et appoſitionem diſconuenientis di-

uerſimode ſiemꝰ. Illud referendo ad ea que habebamus vel ſperabamus: ⁊ hoc ad ea que patimur aut inuenimus: vſq; tamen adeo malum vendicat ſibi mouere ad triſtitiam: vt etiam ipſa priuatio boni non cauſet eam niſi vt ſapit rationem mali: quia nõ niſi vt ſapit diſconuenientiam: vt in reſponſione ad primum in litera habetur: niſi enim vt diſconuenientiam participans haberetur non deploraretur: malum ergo coniunctum eſt per ſe primo cauſans triſtitiam: bonum autem amiſſum per ſe ſecundo ex parte obiecti.

I. art. 4. col.

℄ Super articulum ſecundum.

In articulo ſecũdo nota nouiter: quod malum quod eſt obiectũ triſtitie ponitur finis appetitiui motus non vt proſequendus: ſed vt fugiendus. ſic enim eſt triſtitie finis.

℄ Super Arti. 3.

In tertio et quarto articulis eiuſdem. q. 36. nil occurrit ſcribendũ, ſꝫ tu colliges cauſas triſtitie: et ex parte obiecti habes p ſe primo malum coniunctum; et per ſe ſecundo bonum amiſſum; et poteſtatẽ maiorem vt auferentem hoc. Ex parte vero ſubiecti habes amorẽ boni ⁊ appetitum vnitatis ⁊c.

3. diſt. 15 q. 2. ar. 4. q. 1. col.

℄ Utrũ cõcupiſcẽtia ſit cã doloris. Art. 2.

Ad Secũdum ſic pcedit. Ui. ꝙ cõcupiſcẽtia non ſit cauſa doloris ſeu triſtitie. Triſtitia enĩ per ſe reſpicit malũ: vt dictũ eſt: cõcupiſcentia aũt eſt motus quidã appetitus in bonũ: motus autẽ qui eſt in vnũ contrariũ nõ eſt cauſa motus q̃ reſpicit aliud cõtrariũ: ergo ꝯcupiſcẽtia nõ eſt cauſa doloris. ℄ P. Dolor ſm damaſ. eſt de pñti cõcupiſcentia autẽ eſt de futuro: ergo cõcupiſcentia non eſt cauſa doloris. ℄ P. Id quod per ſe eſt delectabile non eſt cauſa doloris: ſed concupiſcentia eſt ſm ſeipſam delectabilis: vt philoſophus dicit in. 1. rhetorice. ergo concupiſcentia non eſt cauſa doloris ſeu triſtitie.

Sed ꝯ eſt, ꝙ aug. dicit in ench. Subintrãtibꝰ ignorãtia agẽdarũ rerũ, ⁊ ꝯcupiſcẽtia noxiarũ: comites ſubinferuntur error ⁊ dolor: ſed ignorãtia eſt cauſa erroris: ergo concupiſcentia eſt cauſa doloris.

Rñdeo Dõm ꝙ triſtitia eſt motꝰ quidã appetitꝰ alalis: motꝰ aũt appetitiuus hꝫ: ſicut dictũ eſt: ſimilitudinẽ appetitus nãlis: cuius duplex cauſa aſſignari põt: vna per modũ finis: alia ſicut vñ eſt principiũ motus: ſicut deſcenſionis corporis grauis, cã ſicut finis ẽ locus deorſum pncipiũ aũt motus eſt inclinatio nãlis que eſt ex grauitate. Cã aũt motus appetitiui p modũ finis eſt eius obꝫ: ⁊ ſic. ũ. dictũ eſt qꝺ cauſa doloris ſeu triſtitie eſt malũ cõiũctũ: cã aũt ſicut vnde eſt pncipiũ talis motus ẽ interior inclinatio appetitus: qui quidẽ p prius inclinatur ad bonum ⁊ ex conſequenti ad repudiandũ malũ cõtrariũ. ⁊ ideo hmõi motꝰ appetitiui primũ pncipiũ eſt amor qui eſt prima inclinatio appetitus ad bonũ conſequendũ: Scõm autem principiũ eſt odiũ, quod eſt inclinatio prima appetitus ad malum fugiendum: ſed qꝛ concupiſcentia vel cupiditas eſt primus effectus amoris quo maxime delectamur vt. ſ. dictũ eſt: iõ frequẽter Aug. cupiditatẽ vel concupiſcentiam p amore ponit: vt. ſ. dictũ eſt. ⁊ hoc modo cõcupiſcẽtiam dicit eſſe vlem cauſam doloris: ſed ipſa concupiſcentia ſm ppriam rõnem conſiderata eſt interdum cã doloris: omne enĩ qꝺ impedit motum ne pueniat ad terminum, eſt contrarium motui: illud aũt qꝺ eſt cõtrarium motui appetitus eſt cõtriſtatiuũ: ⁊ ſic p ꝯñs cõcupiſcẽtia fit cã triſtitie inq̃ꝫtum de retardatione boni cõcupiti vel totali ablatione triſtamur. vlis aũt cã doloris eſſe non: qꝛ magis dolemus de ſubtractiõe bonorũ pñtiũ in quibus iam delectamur quã futurorum que concupiſcimus.

Ad primũ Ergo dõꝫ, ꝙ inclinatio appetitus ad bonũ conſequendũ eſt cã inclinationis appetitus ad malũ fugiendum ſicut dictũ ẽ ⁊ ex hoc cõtingit ꝙ motus appetitus q̃ reſpiciunt bonũ, ponunt cã motuũ appetitus qui reſpiciunt malũ. ℄ Ad ſm dõꝫ, ꝙ illud qꝺ cõcupiſcit, etſi realiter ſit futurũ: eſt tñ quodãmõ pñs inq̃ꝫtũ ſperatur. Uel põt dici, ꝙ licet bonũ cõcupitũ ſit futurum: tñ impedimentum pñſentialiter apponit qꝺ dolorẽ cauſat. ℄ Ad tertiũ dõm, ꝙ concupiſcentia eſt delectabilis quandiu manet ſpes adipiſcẽdi qꝺ concupiſcit: ſꝫ ſubtracta ſpe per impedimentũ appoſitum concupiſcentia dolorem cauſat.

℄ Utrũ appetitꝰ vnitatis ſit cã doloris. ã. 3.

Ad tertium Sic proceditur. Uidet, ꝙ appetitus vnitatis nõ ſit cã doloris. Dicit. n. phs in. x. eth. ꝙ hec opinio q̃ poſuit repletionẽ eſſe cãꝫ delectationis: ⁊ inciſionẽ cãꝫ triſtitie, vr̃ eſſe facta ex delectationibus ⁊ triſtitijs: q̃ ſunt circa cibũ: ſed nõ ois delectatio vel triſtitia eſt hmõi: ergo appetitus vnitatis nõ eſt cã vniuerſalis doloris: cũ repletio ad vnitatẽ ptineat, inciſio vero multitudinem inducat. ℄ P. Quelibet ſeparatio vnitati opponitur: ſi ergo dolor cauſaret ex appetitu vnitatis, nulla ſeparatio eſſet delectabilis: qꝺ pꝫ eſſe falſum in ſeparatione oium ſuperfluor. ℄ P. Eadẽ ratione appetimus coniunctionẽ boni ⁊ remotionẽ mali: ſed ſicut coniunctio pertinet ad vnitatem cum ſit vnio quedã: ita ſeparatio eſt contrarium vnitati. ergo appetitus vnitatis nõ magis debet poni cauſa doloris quam appetitus ſeparationis.

Sed Cõtra eſt, ꝙ Aug. dicit in. 3. de li. ar. ꝙ ex dolore quẽ beſtie ſentiũt ſatis appet in regẽdis amandiſq; ſuis corporibus q̃ꝫ ſint aie appetentes vnitatis: qđ enim eſt aliud dolor niſi quidam ſenſus diuiſionis vel corruptionis impatiẽs?

Rñdeo Dõm, ꝙ eo mõ quo ꝯcupiſcentia vel cupiditas boni eſt cã doloris, etiã appetitus vnitatis vel amor cã doloris ponẽdus eſt: bonũ. n. vniuſcuiuſq; rei in quadam vnitate conſiſtit: prout. ſ. vnaqueq; res hꝫ in ſe vnita illa ex quibus conſiſtit eius perfectio. vnde ⁊ platonici poſuerunt vnum eſſe principium ſicut ⁊ bonũ: vnde nãlr vnũquodq; appetit vnitatẽ ſicut ⁊ bonitatẽ: ⁊ pp hoc ſicut amor vel appetitus boni eſt cã doloris: ita etiã amor vel appetitus vnitatis.

Ad Primũ ergo dõm, ꝙ nõ ois vnio pficit rõnem boni: ſed ſolũ illa a q̃ dependet eſſe perfectum rei: ⁊ propter hoc etiã non cuiuſlibet appetitus vnitatis eſt cã doloris vel triſtitie, vt quidam opinabantur: quorũ opinionẽ ibi philoſophus excludit per hoc ꝙ quedam repletiones nõ ſunt delectabiles: ſicut repleti cibis nõ delectantur in ciborum ſumptione: talis enim repletio ſiue vnio magis repugnaret ad perfectionem eſſe quam ipſum conſtitueret. vñ dolor nõ cauſatur ex appetitu cuiuſlibet vnitatis: ſed eius in qua conſiſtit perfectio nature. ℄ Ad ſecundum dõm, ꝙ ſeparatio poteſt eſſe delectabilis vel inquantũ remouetur illud qꝺ eſt contrarium perfectioni rei: vel inquantum ſeparatio hꝫ aliquam vnionem adiunctam, puta ſenſibilis ad ſenſum. ℄ Ad tertium dicendum, ꝙ ſeparatio nociuorum ⁊ corrumpẽtium appetitur inquantum tollunt debitam vnitatem. vnde appetitus huiuſmodi ſeparationis nõ eſt prima cauſa doloris: ſed magis appetitus vnitatis.

℄ Utrũ poteſtas cui nõ poteſt reſiſti ſit cauſa doloris. Ar. 4.

Ad Quartum ſic proceditur. Uidetur quod poteſtas maior non debet poni cauſa doloris: quod enim eſt in poteſtate agentis nondum eſt preſens ſed futurum, dolor autem eſt de malo preſenti: ergo poteſtas maior nõ eſt cauſa doloris. ℄ Preterea. Nocumentum illatum eſt cauſa doloris: ſed nocumentum poteſt inferri etiam a poteſtate minore: ergo poteſtas maior non debet poni cauſa doloris. ℄ Preterea. Cauſe appetitiuorum motuum ſunt interiores inclinationes anime: poteſtas autem maior eſt aliquid exterius: ergo non debet poni cauſa doloris.

Sed Contra eſt, ꝙ Aug. dicit in li. de natura boni, In animo dolorem facit voluntas reſiſtens poteſtati maiori, in corpe dolorem facit ſenſus reſiſtens corpori potentiori.

Rñdeo Dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictuꝫ eſt: malum coniunctum eſt cauſa doloris vel triſtitie per modum obiecti. Id ergo quod eſt cauſa coniunctionis mali debet poni cauſa doloris vel triſtitie: manifeſtum eſt autem hoc eſſe contra inclinationem appetitus: vt malo preſentialiter inhereat: qꝺ autem eſt contra inclinationẽ alicuius nunquã aduenit ei niſi per actionem alicuius fortioris: ⁊ ideo poteſtas maior ponitur eſſe cã doloris ab Aug. Sed ſciendũ eſt ꝙ ſi poteſtas fortior intantũ inualeſcat ꝙ mutet contrariã inclinationẽ in inclinationẽ propriã: iam non erit aliqua repugnantia vel violentia: ſicut qñ agens fortius corrumpendo corpus graue aufert ei inclinationem qua tendit deorſum ⁊ tunc ferri ſurſuꝫ non eſt ei violentũ: ſed naturale. Sic igitur ſi aliqua poteſtas maior intantũ inualeſcat ꝙ auferat inclinationem voluntatis vel appetitus ſenſitiui: ex ea nõ ſequitur dolor vel triſtitia: ſed tunc ſolum ſequitur quando remanet inclinatio appetitus in contrarium: ⁊ inde eſt quod Augu. dicit quod voluntas reſiſtens poteſtati fortiori cauſat dolorem: ſi enim non reſiſteret: ſꝫ cederet conſentiendo: non ſequeretur dolor: ſed delectatio.

Ad primũ Ergo dicendum, ꝙ maior poteſtas dolorem cauſat: nõ ſecundum ꝙ eſt agẽs in po

tentia:ſed ſm ꝙ eſt agens actu,dum.ſ.facit coniunctionē mali corruptiui. ❡ Ad ſcdm dōm,ꝙ nihil prohibet aliquā poteſtatē que non eſt maior ſimplr eſſe maiorē quantū ad aliquid, ⁊ ſm hoc aliquod nocumentū inferre pōt. Si autē nullo modo maior eſſet nullo modo poſſet nocere. vnde nō poſſet cauſam doloris inferre. ❡ Ad tertiuꝫ dicendū,ꝙ exteriora agentia poſſunt eſſe cauſa motuū appetitiuoꝝ inquantū cauſant pñtiā obi: ⁊ hoc modo poteſtas maior ponitur cauſa doloris.

❡ De effectibus doloris ſeu triſtitie. Queſtio.37.

DEinde Cōſiderandū eſt de effectibus doloris vel triſtitie. ❡ Et circa hoc queruntur quatuor. Primo vtrū dolor auferat facultatē addiſcendi. Secūdo vtrū aggrauatio animi ſit effectus triſtitie vel doloris. Tertio vtrū triſtitia vel dolor debilitet omnē operationem. ❡ Quarto vtrum triſtitia noceat corpori magis quam alie paſſiones anime.

❡ Utrum dolor auferat facultatem addiſcendi. Artic. 1.

AD Primū ergo ſic pcedit. Uꝫ ꝙ dolor non auferat facultatē addiſcendi. Dicit.n.Eſa. 26. Cum feceris iudicia tua in terra, iuſtitiā diſcent oēs habitatores orbis: ⁊ infra, In tribulatione murmuris doctrina tua eis:ſed ex iudicijs dei ⁊ tribulatione ſequitur dolor ſeu triſtitia in cordibus hominum:ergo dolor vel triſtitia nō tollit:ſed magis auget facultatem addiſcēdi. ❡ P̄.Eſa. 28. dicit, Quem docebit ſcientiā: ⁊ quē intelligere faciet auditū. Ablactatos a lacte,auulſos ab vberibus.i.a delectationibus, ſꝫ dolor ⁊ triſtitia maxime tollūt delectatiōes: impedit eñ triſtitia oēm delectationē: vt dı in.7.eth. Et eccl.xi. dı ꝙ malitia vnius hore obliuionē facit luxurie maxime: ḡ dolor ñ tollit:ſꝫ magis prebet facultatē addiſcendi. ❡ P̄. Triſtitia interior preeminet dolori exteriori: vt ſupra dictū eſt:ſed ſimul cū triſtitia pōt hō addiſcere:ergo multo magis ſimul cum dolore corporali.

Sed Cōtra eſt,ꝙ Aug. dicit in.1. ſoliloqoꝝ. Quāquā acerrimo dolore dētiū his diebus torquerer: nō qdē ſinebar ais voluere niſi ea q̄ iā forte addiſcerā, addiſcēdo añt penitꝰ impediebar:ad qḋ mihi tota intētione animi opꝰ erat.

Rñdeo Dōꝫ,ꝙ qı oēs potētie aīe in vna eſſentia aīe radicantur:neceſſe eſt ꝙ qñ intētio aīe vehemēter trahitur ad operationem vnius potentie retrahatur ab operatione alterius. vnius enim aīe non poteſt eſſe niſi vna intētio: ⁊ propter hoc ſi aliquid ad ſe trahat totā intētionē anime vel magnam partem ipſius:non cōpatitur ſecū aliquid aliud qḋ magnā attentionē requirat:manifeſtum eſt autē ꝙ dolor ſenſibilis maxime trahit ad ſe intētionē aīe:qr nālr vnūquodque tota intentione tendit ad repellendū contrariū: ſicut etiā in rebus nālibus apparet. Silr etiā manifeſtū eſt ꝙ ad addiſcendū aliqḋ de nouo requiritur ſtudiū: ⁊ conatus cū magna intentione: vt pꝫ per illud qḋ dicit prouer.2. Si queſieris ſapientiā quaſi pecuniā: ⁊ ſicut theſauros effoderis eā: tūc intelliges diſciplinā. Et ideo ſi ſit dolor intenſus impeditur homo ne tunc aliqḋ addiſcere poſſit: ⁊ tantū pōt intendi ꝙ nec etiaꝫ inſtante dolore pōt hō aliqḋ cōſiderare etiā qḋ prius ſciuit: in hoc tñ attēdit diuerſitas ſꝫ diuerſitatē amoris quē homo habet ad addiſcendū vel cōſiderandum:qı quanto maior fuerit, magis retinet intentionem animi,ne oīno feratur ad doloreꝫ.

Ad primū Ergo dōm,ꝙ triſtitia moderata q̄ excludit euagationē animi,pt cōferre ad diſciplinā ſuſcipiendā. ⁊ pcipue eorū p que hō ſperat ſe poſſe a triſtitia liberari. ⁊ hoc mō in tribulatione murmuris hoies doctrinā dei magis recipiūt. ❡ Ad ſm dōꝫ,ꝙ tā delectatio q̄ꝫ dolor inq̄ꝫtū ad ſe trahunt aīe intentionē, impediūt conſiderationē rōnis: vnde in.7.eth. dı ꝙ impoſſibile eſt in ipſa delectatiōe venereorū aliqḋ intelligere. ſed tñ magis trahit ad ſe intētionē aīe dolor q̄ꝫ delectatio. ſicut etiā videmus in rebus nālibus ꝙ actio corporis nālis magis intēdit in ꝯtrariū: ſicut aq̄ calefacta magis patit a frigido vt fortiꝰ cōgelet. ſi ḡ dolor ſeu triſtitia fuerit moderata p accñs pt ꝯferre ad addiſcēdū ſ̄ꝫtū aufert ſupabūdātiā delectationū, ſꝫ p ſe īpedit, ⁊ ſi ītēdat, totalr aufert. ❡ Ad tertiū dōm,ꝙ dolor exterior accidit ex leſiōe corpali. ⁊ ita magis hꝫ traſmutationē corpalē adiūctā q̄ꝫ dolor īterior: q̄ tñ ē maior ſꝫ illud qḋ eſt formale in dolore ꝙ eſt ex pte aīe. ⁊ iō dolor corpalis magis impedit cōtēplationē q̄ requirit omnimodā quietē q̄ꝫ dolor interior: ⁊ tñ etiā dolor īterior ſi multū intēdat ita trahit īētionē vt ñ poſſit hō de nouo aliqḋ addiſcere: vñ ⁊ Greg. propter triſtitiā īermiſit Ezechielis expoſitionē.

❡ Utrum aggrauatio animi ſit effectus triſtitie vel doloris. Arti.2.

AD Scōm ſic pcedit. Videt ꝙ aggrauatio animi nō ſit effectꝰ triſtitie. Dicit.n.apls.2.ad Cor.7. Ecce hoc ipſum cōtriſtari vos ſm deū q̄ꝫtā in vobis operatur ſolicitudinē,ſed defenſionē in dignationē ⁊c. ſꝫ ſolicitudo ⁊ indignatio ad quādā erectionē animi pertinēt, q̄ ad aggrauationem opponitur:non ergo aggrauatio eſt effectꝰ triſtitie. ❡ Preterea. Triſtitia delectationi opponitur, ſꝫ effectus delectationis eſt dilatatio:cui nō opponitur aggrauatio,ſed cōſtrictio. ergo effectus triſtitie non dꝫ poni aggrauatio. ❡ P̄. Ad triſtitiam ptinet abſorbere: vt pꝫ per illud qḋ apoſtolus dı.2.ad Cor. Ne forte abundātiori triſtitia abſorbeatur qui eſt eiuſmodi. ſed quod aggrauat non abſorbetur, quinimo ſub aliquo ponderoſo deprimitur, qḋ autem abſorbetur infra abſorbens includitur. ergo aggrauatio non debet poni effectus triſtitie.

❡ Super.q.37. Circa qḋ. trigeſimamtertiam nihil occurrit ſcribendū niſi vt qui volunt videre naturas paſſionum aduertant ad regulaꝫ in quarto articulo traditam ſcilicet quod duplici exiſtente motu in qualibet paſſione ſcilicet appetitus, ⁊ corporis. motus corporis ſimilis eſt motui animi in hoc quod eſt ſe habere per modum proſecutionis vel fuge. Et ſi hiis attenderis: videbis nō dari illas duas triſtitias quas ſuperius reprobauimus.

Sed Contra eſt, quod Grego.niſſe. ⁊ dam.ponunt triſtitiam aggrauantem.

Rñdeo Dicendum,ꝙ effectus paſſionū anime quādoque metaphorice nominantur ſm ſſlitudinem ſenſibiliū corporū. eo ꝙ motus appetitus animalis ſunt ſimiles inclinationibus appetitus naturalis. ⁊ per hunc modum feruor attribuitur amori, dilatatio delectationi: ⁊ aggrauatio triſtitie. Dicitur enim homo aggrauari ex eo ꝙ aliquo pondere impeditur a proprio motu:manifeſtū eſt autem ex predictis ꝙ triſtitia contingit ex aliquo malo preſenti. quod quidem ex hoc ipſo ꝙ repugnat motui voluntatis aggrauat animum inquantum impedit ipſum ne fruatur eo quod vult. Et ſiquidē non ſit tanta vis mali contriſtantis vt auferat ſpem euadendi,licet animus aggrauetur quantum ad hoc quod in preſenti nō potitur eo quod vult, remanet tamen motus ad repellendum nociuum contriſtans. Si vero ſuperexcreſcat vis mali in tantum, vt ſpem euaſionis excludat, tunc ſimpliciter impeditur etiam interior motus animi anguſtiati, vt neqꝫ hac neque illac diuertere valeat: ⁊ quandoque etiam impeditur exterior motus corporis, ita quod remaneat homo ſtupidus in ſeipſo.

Ad Primum ergo dicendum,ꝙ illa erectio animi prouenis ex triſtitia que eſt ſecundum deum propter ſpem adiunctam de remiſſione peccati. ❡ Ad ſecundum dicendum,quod quantum ad motum appetitiuum pertinet, ad idem refertur conſtrictio ⁊ aggrauatio. ex hoc enim ꝙ aggrauatur animus, vt ad exteriora libere progredi non poſſit, ad ſeipſum retrahitur quaſi in ſeipſo conſtrictus. ❡ Ad tertium dicendum,quod triſtitia abſorbere hominem dicitur quando ſic totaliter vis contriſtantis mali afficit animum vt omnem ſpem euaſionis excludat. ⁊ ſic etiā eodem modo aggrauat ⁊ abſorbet:quedam enim ſe conſequuntur in his que metaphorice dicuntur:que ſibi repugnare videntur ſi ſecundum proprietateꝫ accipiantur.

❡ Utrum triſtitia vel dolor debilitet omnē operationeꝫ. Ar.3.

AD Tertium ſic proceditur. Uidetur ꝙ triſtitia non impediat omnem operationem. Solicitudo enim ex triſtitia cauſatur: vt patet per autoritatem apoſtoli inductaꝫ:ſed ſolicitudo adiuuat ad bene operandum. Unde apoſtolus dicit.2.ad Timo.2. Solicite cura teipſum exhibere operarium inconfuſibilem. ergo triſtitia non impedit operationem: ſed magis adiuuat ad bene operandum. ❡ P̄. Triſtitia cauſat in multis concupiſcentiam: vt dicitur in.7.ethi. ſed concupiſcentia facit ad intenſionem operationis:ergo ⁊ triſtitia. ❡ P̄. Sicut quedam operationes proprie ſunt gaudentium: ita etiam quedam operationes his qui contriſtantur: ſicut lugere: ſed vnumquodqꝫ augetur ex ſibi conuenienti: ergo alique operationes non impediuntur: ſed meliorantur propter triſtitiam. ſ.q8.38. art.3.ad 3.2.q.35 art.3.ad 2m.

Sed Cōtra eſt,quod philoſophus dicit in.x.ethi. qḋ delectatio perficit opationē: ⁊ ecōuerſo triſtitia impedit.

Rñdeo Dōm,ꝙ ſicut iam dictū eſt: triſtitia qñqꝫ nō ita aggrauat vel abſorbet animū: vt omnem motū interiorem ⁊ exteriorem excludat: ſed aliqui motus qñqꝫ ex ipſa triſtitia cauſantur. Sic ergo operatio ad triſtitiam dupliciter poteſt comparari. Uno modo ſicut ad id de quo eſt triſtitia: ⁊

¶ Super q.38. Articulum. 1.

In queſtione trigeſima octaua duo tantum occurrunt notanda. Primum eſt in ſecundo articulo in reſponſionibus ad primum et tertium: quod in flende ſunt tria. ipſe triſtatus, obiectum contriſtans, et effectus triſtis: puta flere: et ſunt due contrarie habitudines inter triſtatum et contriſtans: et inter triſtatum et effectum. Nam inter illa eſt habitudo diſconuenientie: inter iſta conuenientie: et propterea effectus ipſe: puta fletus habens in ſe vtrunque quia et eſt effectus conſonus triſti, et preſentat obiectum contriſtans vt cauſam: licet ratione obiecti triſtitiam augeat: propter quod et fletus connotatur receptione tamen ſui delectat et triſtitiam mitigat: et quia rea magis ratione ſui quam alterius iudicatur: ideo ſimpliciter conceditur ꝙ fletus mitigat triſtitiam. Secundum eſt in articulo quarto ad ſecundum quomodo intellectus ſpeculatiuus mouet appetitum etiam inferiorem: ſunt enim in contemplatione duo: obiectum et contemplatio eius: et ex ſupradictis patet: ꝙ contemplatio habet ſe vt conſuetudo intellectus in obiectum connaturale. Et propterea licet contemplans triangulum habere tres angulos ex parte rei contemplate nihil dicat, vnde appetitus moueat: quia tamen ipſa contemplatio coniungit connaturali bono intellectus quod eſt verum ex hac parte habet vnde moueat appetitum ſicut quelibet alia coniunctio in connaturale bonum. Et inde eſt ꝙ in quocunque genere quis apprehendat ſe cognoſcere delectatur magis et minus ſecundum quod effectus eſt ſcientie: et hac doctrina vtere ſuperius cum de delectatione contemplationis diſputas: quomodo autem appetitus inferior poſſit moueatur planum eſt ex litera ꝙ ex redundantia fit: vt in reſponſione ad tertium dicitur.

ſic triſtitia qualibet operationem impedit: nunquam enim illud ꝙ cum triſtitia facimus, ita bene facimus, ſicut illud ꝙ facimus cum delectatione vel ſine triſtitia: cuius ratio eſt quia voluntas eſt cauſa operationis humane vnde quando operatio eſt: de qua aliquis contriſtatur: neceſſe eſt ꝙ actio debilitetur. Alio modo comparatur operatio ad triſtitiam ſicut ad principium et ad cauſam: et ſic neceſſe eſt ꝙ operatio talis ex triſtitia augeatur: ſicut quanto aliquis magis triſtatur de re aliqua, tanto magis conatur ad expellendam triſtitiam, dummodo remaneat ſpes expellendi: alioquin nullus motus vel operatio ex triſtitia cauſaretur. ¶ Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

¶ Vtrum triſtitia magis noceat corpori quam alie anime paſſiones. Artic. 4.

Ad quartum ſic proceditur. Videtur ꝙ triſtitia non inferat maxime corpori nocumentum: triſtitia enim habet eſſe ſpirituale in anima: ſed ea que habent tantum eſſe ſpirituale non cauſant tranſmutationem corporalem: ſicut patet de intentionibus colorum que ſunt in aere a quibus nullum corpus coloratur: ergo triſtitia non facit aliquod corporale nocumentum. ¶ Præterea. Si facit aliquod corporale nocumentum hoc non eſt niſi inquantum habet corporalem tranſmutationem adiunctam: ſed corporalis tranſmutatio inuenitur in omnibus anime paſſionibus: vt ſupra dictum eſt: ergo non magis triſtitia quam alie anime paſſiones corpori nocet. ¶ Præterea. Philoſophus dicit in .7. ethi. ꝙ ire et concupiſcentie quibuſdam inſanias faciunt: quod videtur eſſe maximum nocumentum cum ratio ſit excellentiſſimum eorum que ſunt in homine: deſperatio etiam videtur eſſe magis nociua quam triſtitia cum ſit cauſa triſtitie: ergo triſtitia non magis nocet corpori quam alie anime paſſiones.

Sed contra eſt, ꝙ dicitur puer. 17. Animus gaudens etatem floridam facit, ſpiritus triſtis exſiccat oſſa. Et puer. 12. Sicut tinea veſtimento, et vermis ligno, ita triſtitia viri nocet cordi. Et eccle. 38. A triſtitia feſtinat mors.

Reſpondeo dicendum, ꝙ triſtitia inter omnes anime paſſiones magis corpori nocet. cuius ratio eſt: quia triſtitia repugnat humane vite quantum ad ſpeciem motus ſui, et non ſolum quantum ad menſuram ſeu quantitatem: ſicut alie anime paſſiones. Conſiſtit enim humana vita in quadam motione que a corde in cetera membra diffunditur: que quidem motio conuenit nature humane ſecundum aliquam determinatam menſuram. Si ergo iſta motio procedat vltra menſuram debitam: repugnabit humane vite ſecundum quantitatis menſuram: non autem ſecundum ſimilitudinem ſpeciei. Si autem impediatur proceſſus huius motionis repugnabit vite ſecundum ſuam ſpeciem. Eſt autem attendendum in omnibus anime paſſionibus ꝙ tranſmutatio corporis que eſt in eis materialis, eſt conformis et proportionata motui appetitus qui eſt formalis: ſicut in omnibus materia proportionatur forme. Ille ergo anime paſſiones que important motum appetitus ad proſequendum aliquid non repugnant vitali motioni ſecundum ſpeciem, ſed poſſunt repugnare ſecundum quantitatem: vt amor, gaudium, deſiderium, et huiuſmodi. et ideo iſta ſecundum ſpeciem ſuam iuuant naturam corporis: ſed propter exceſſum poſſunt nocere: paſſiones autem que important motum appetitus cum fuga vel retractione quadam repugnant vitali motioni non ſolum ſecundum quantitatem: ſed etiam ſecundum ſpeciem motus. et ideo ſimpliciter nocent: ſicut timor et deſperatio: et pre omnibus triſtitia que aggrauat animum ex malo preſenti: cuius eſt fortior impreſſio quam futuri.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ quia anima naturaliter mouet corpus ſpiritualis motus anime naturaliter eſt cauſa tranſmutationis corporalis nec eſt ſimile de ſpiritualibus intentionibus que non habent naturaliter ordinem mouendi alia corpora que non ſunt nata moueri ab anima. ¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ alie paſſiones habent tranſmutationem corporalem conformem ſecundum ſuam ſpeciem motioni vitali: ſed triſtitia contrariam: vt dictum eſt. ¶ Ad tertium dicendum, ꝙ ex leuiori cauſa impeditur vſus rationis quam corrumpatur vita: cum videamus multas egritudines vſum rationis tollere que nondum adimunt vitam: et tamen timor et ira maxime nocumentum corporale afferunt ex permixtione triſtitie propter abſentiam eius quod cupitur. Ipſa etiam triſtitia quandoque rationem aufert: ſicut patet in his qui propter dolorem in melancholiam vel in maniam incidunt.

¶ De remediis triſtitie ſeu doloris. Queſtio 38.

Deinde conſiderandum eſt de remediis doloris: ſeu triſtitie. ¶ Et circa hoc queruntur quinque. Primo vtrum dolor vel triſtitia mitigetur per quamlibet delectationem. Secundo vtrum mitigetur per fletum. Tertio vtrum per compaſſionem amicorum. Quarto vtrum per contemplationem veritatis. Quinto vtrum per ſomnum et balnea.

¶ Vtrum dolor vel triſtitia mitigetur per quamlibet delectationem. Articu. 1.

Ad primum ſic proceditur. Videtur ꝙ non quelibet delectatio mitiget quemlibet dolorem ſeu triſtitiam: non enim delectatio triſtitiam mitigat niſi inquantum ei contrariatur: 1.q.35. ar.4.ad medicine enim ſunt per contraria: vt dicitur in ſecundo ethi. ſed non 2.et 3.et quelibet delectatio contrariatur cuilibet triſtitie: vt ſu- 1.art.4. pra dictum eſt: ergo non quelibet delectatio mitigat quamlibet cor. et 8. triſtitiam. ¶ Præterea. Illud quod cauſat triſtitiam non mitigat triſtitiam: 3.p.40.et ſed alique delectationes cauſant triſtitiam: quia vt dicitur in .9. q.48.8. eth. Malus triſtatur quia delectatus eſt: non ergo omnis dele- 1.et 3.q. ctatio mitigat triſtitiam. ¶ Præterea. Aug. dicit in .4. confeſ. ꝙ ipſe fu- 46.8.8. git de patria, in qua conuerſari ſolitus erat cum amico ſuo iam ad.2.et mortuo nimis eum querebant oculi eius vbi eum videre ſole- 2.cor.7. bant, ex quo accipi poteſt quod illa in quibus nobis amici mor- co.3. tui vel abſentes communicauerunt efficiuntur nobis de eorum morte vel abſentia dolentibus onerosa: ſed maxime communicauerunt nobis in delectationibus: ergo ipſe delectationes efficiuntur nobis dolentibus onerose: non ergo quelibet delectatio mitigat quamlibet triſtitiam.

Sed contra eſt, ꝙ philoſophus dicit .7. eth. ꝙ expellit delectatio triſtitiam, et que contraria, et que contingens ſi ſit fortis.

Reſpondeo dicendum, ꝙ ſicut ex predictis patet, delectatio eſt quedam quies appetitus in bono conuenienti. triſtitia autem eſt ex eo quod repugnat appetitui. vnde ſicut ſe habet delectatio ad triſtitiam in motibus appetitiuis, ſic ſe habet in corporibus quies ad fatigationem que accidit ex aliqua tranſmutatione innaturali: nam et ipſa triſtitia fatigationem quandam, ſeu egritudinem appetitiue virtutis importat. Sicut igitur quelibet quies corporis remedium affert contra quamlibet fatigationem ex quacunque cauſa innaturali prouenientem, ita quelibet delectatio remedium affert ad mitigandam quamlibet triſtitiam ex quocunque procedat.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ licet non omnis delectatio contrarietur omni triſtitie ſecundum ſpeciem: contrariatur tamen ſecundum genus vt ſupra dictum eſt. et ideo ex parte diſpoſitionis ſubiecti quelibet triſtitia per quamlibet delectationem mitigari poteſt. ¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ delectationes malorum non cauſant triſtitiam in preſenti, ſed in futuro: inquantum ſcilicet mali penitent de malis de quibus letitiam habuerunt. et huic triſtitie ſubuenitur per contrarias delectationes. ¶ Ad tertium dicendum, ꝙ quando ſunt due cauſe ad contrarios motus inclinantes: vtraque alteram impedit, et tamen illa finaliter vincit que fortior eſt et diuturnior. In eo autem qui triſtatur de his in quibus ſimul cum amico mortuo vel abſente delectari conſueuit, due cauſe in contrarium inducentes inueniuntur. Nam mors vel abſentia amici recogitata inclinat ad dolorem: bonum autem preſens inclinat ad delectationem. vnde vtrunque per alterum minuitur ſed tamen quia fortius mouet ſenſus preſentis quam memoria preteriti, et amor ſuiipſius quam amor alterius diuturnius mouet: inde eſt ꝙ finaliter delectatio triſtitiam expellit. Unde poſt pauca ſubdit idem aug. ꝙ priſtinis generibus delectationum cedebat dolor eius.

¶ Vtrum dolor vel triſtitia mitigetur per fletum. Articu. 2.

Ad ſecundum ſic proceditur. Videtur ꝙ fletus non mitiget triſtitiam. Nullus enim effectus diminuit ſuam cauſam: ſed fletus vel gemitus eſt effectus triſtitie. ergo non minuit triſtitiam. ¶ Præterea. Sicut fletus vel gemitus eſt effectus triſtitie, ita riſus eſt effectus letitie. ſed riſus pſal. 41. co.3.

non minuit letitiã. ergo fletus nõ mitigat triſtitiã. ¶ P̃. In fle tu repreſentatur nobis malũ cõtriſtans: ſed imaginatio rei cõtriſtantis auget triſtitiã, ſicut imaginatio rei delectantis auget letitiam. ergo videtur ꝙ fletus non mitiget triſtitiam.

Sed Contra eſt, ꝙ auguſt. dicit in. 4. confeſſ. ꝙ quando dolebat de morte amici in ſolis gemitibus ⁊ lachrymis erat ei aliquantula requies.

Rñdeo Dñm, ꝙ lachryme ⁊ gemit⁹ nãliter mitigãt triſtitiaʒ: ⁊ hoc duplici rõne. Primo quidẽ qꝛ omne nocivũ interius clauſum magis affligit: qꝛ magis multiplicatur intentio anime circa ipſm. ſed qñ ad exteriora diffunditur, tunc sic intentio ad exteriora quodãmõ diſgregatur: ⁊ ſic interior dolor minuitur. ⁊ propter hoc qñ hoĩes qui ſunt in triſtitijs exterius ſuam triſtitiã manifeſtant, vel fletu aut gemitu, vel etiam verbo mitigatur triſtitia. Scđo qꝛ ſemꝑ operatio ꝯveniẽs homini ſm diſpoſitionẽ in qua eſt ſibi eſt delectabilis: fletus autẽ ⁊ gemit⁹ ſunt quedã operationes cõuenientes triſtato vel dolenti. ⁊ ideo efficiũtur eis delectabiles. Cum igitur oĩs delectatio aliqualiter mitiget triſtitiam vel dolorẽ: vt dictuʒ eſt: ſequitur ꝙ per planctum ⁊ gemitum triſtitia mitigetur.

Ad primũ ḡ dñm, ꝙ ipſa habitudo cauſe ad effectum ꝯtraꝛ habitudini cõtriſtantis ad ꝯtriſtatũ: nam oĩs effectus eſt conueniens ſue cauſe, ⁊ ꝑ ꝯñs eſt ei delectabilis: cõtriſtans aũt ꝯtrariatur ꝯtriſtato. ⁊ ideo effect⁹ triſtitie habet contrariam habitudinem ad contriſtatum ꝗ̃ cõtriſtãs ad ipſum: ⁊ ꝑꝑ hoc mitigatur triſtitia per effectũ triſtitie rõne contrarietatis predicte. ¶ Ad ſcđm dñm, ꝙ habitudo effectus ad cauſam eſt ſimilis habitudini delectantis ad delectatum: qꝛ vtrobiqꝫ conuenientia inuenitur. omne aũt ſimile auget ſuum ſimile. ⁊ ideo per riſum ⁊ alios effectus letitie augetur letitia: niſi forte per accidens propter exceſſum. ¶ Ad tertium dñm, ꝙ imaginatio rei contriſtantis quantum eſt de ſe nata eſt augere triſtitiaʒ: ſed ex hoc ipſo qđ homo imaginatur ꝙ facit illud qđ conuenit ſibi ſm talem ſtatũ conſurgit inde quedam delectatio. ⁊ eadẽ rõne ſi alicui ſubrepat riſus in ſtatu in quo videtur ſibi eẽ lugendũ, ex hoc ipſo dolet tãꝗ̃ faciat id quod nõ cõuenit: vt Tullius dicit in tertio de tuſculanis queſtionib⁹.

¶ Utrum dolor et triſtitia mitigẽtur per compaſſionem amicorum. Articulus. 3.

Job. 2. & 4 cap. 26. co. 1. & Extra. 23. lec. 3. co. 3.

AD tertiũ Videtur, ꝙ dolor amici cõpatientis non mitiget triſtitiã. Cõtrariorũ eñ cõtrarij ſunt effectus: ſʒ ſicut Aug. dicit viij. cõfeſ. Qñ cũ multis gaudetur in ſingulis vberi⁹ eſt gaudiũ: qꝛ feruere faciũt ſe ⁊ inflammantur ex alterutro. ergo pari rõne qñ multi ſimul triſtantur, videtur ꝙ ſit maior triſtitia. ¶ P̃. Hoc requirit amicitia, vt amoris vicẽ quis rependat: vt aug. dicit. iiij. cõfeſ. ſʒ amicus cõdolẽs dolet de dolore amici dolẽtis. ergo ipſe dolor amici cõdolẽtis eſt cã amico priꝰ dolẽti de ꝓprio malo alteri⁹ doloris: ⁊ ſic duplicato dolore videtur triſtitia creſcere. ¶ P̃. Oẽ malũ amici eſt cõtriſtans ſicut ⁊ malũ ꝓpriũ: nã amic⁹ ẽ alter ipſe, ſʒ dolor ẽ qđdã malũ. ergo dolor amici cõdolẽtis auget triſtitiã amico cui cõdoletur.

Sed Contra eſt, ꝙ phs dicit in. ix. ethico. ꝙ in triſtitijs amicus condolens conſolatur.

Rñdeo Dñm, ꝙ naturaliter amicus cõdolẽs in triſtitijs eſt conſolatiuus: cuius duplicẽ rationem tangit phs in 9. ethi. Quarum prima eſt. qꝛ cum ad triſtitiam pertineat aggrauare, habet rationem cuiuſdam oneris: a quo aliquis aggrauatus alleuiari conatur: cũ ergo aliqs videt de ſua triſtitia alios contriſtatos fit ei quaſi quedam imaginatio ꝙ illud onus alij cum ipſo ferant, quaſi conantes ad ipſum ab onere alleuiandum: et ideo leuius fert triſtitie onus, ſicut etiam in portandis oneribus corporalibus cõtingit. Secũda ratio ⁊ melior eſt: qꝛ per hoc ꝙ amici contriſtantur ei, percipit ſe ab eis amari: quod eſt delectabile: vt. ſ. dictũ eſt. vnde cum omnis delectatio mitiget triſtitiam (ſicut. ã. dictum eſt) ſequitur ꝙ amicus condolens triſtitiam mitiget.

Ad Primũ ergo dñm, ꝙ in vtroqꝫ amicitia manifeſtatur ſcʒ ⁊ ꝙ congaudet gaudenti: ⁊ ꝙ condolet dolenti. ⁊ ideo vtriũqꝫ rõne cauſe redditur delectabile. ¶ Ad ſcđm dñm, ꝙ ipſe dolor amici ſm ſe cõtriſtaret: ſed conſideratio cãe eius que eſt amor magis delectat. ¶ Et per hoc patet reſponſio ad tertiũ.

A Utrum per contemplationem veritatis dolor et triſtitia mitigentur. Articu. 4.

D Quartum ſic proceditur. Videtur, quod contemplatio veritatis non mitiget dolorem, dicitur. n. eccleſ. 2. Qui addit ſciẽtiam addit ⁊ dolorẽ, ſed ſcientia ad cõtemplationẽ veritatis ꝑtinet. nõ ergo cõtemplatio veritatis mitigat dolorẽ. ¶ P̃. Contẽplatio veritatis ad intellectũ ſpeculatiuũ ꝑtinet. ſed intellect⁹ ſpeculatiuus nõ mouet: vt dicitur in. 3. de aĩa. cũ igitur gaudium ⁊ dolor ſint quidam motus animi: videtur ꝙ contemplatio veritatis nihil faciat ad mitigationẽ doloris. ¶ P̃. Remedium egritudinis apponendum eſt vbi eſt egritudo: ſed cõtemplatio veritatis eſt in intellectu non ergo mitigat dolorem corporalem qui eſt in ſenſu.

Sed Contra eſt, quod Auguſ. dicit in primo ſoliloquiorum. Videbatur mihi, ſi ille mentibus noſtris veritatis fulgor aperiret, aut non me ſenſurum fuiſſe illum dolorem, aut certe pro nihilo toleraturum.

Rñdeo Dicendum, ſicut ſupra dictuʒ eſt, ꝙ in contẽplatione veritatis maxima delectatio conſiſtit: omnis autem delectatio dolorem mitigat, vt ſupra dictum eſt. ⁊ ideo contemplatio veritatis mitigat triſtitiam vel dolorem. ⁊ tanto magis quanto perfectius aliquis eſt amator ſapientie. ⁊ ideo homines ex contemplatione diuina: ⁊ future beatitudinis in tribulationibus gaudent: ſecundum illud Jac. 1. Omne gaudium exiſtimate fratres mei cum in tentationes varias incideritis. ⁊ quod eſt amplius etiam inter corporis cruciatus huiuſmodi gaudiuʒ inuenitur: ſicut tyburtius martyr cum nudatis plantis ſuper ardentes prunas incederet dixit. Videtur mihi quod ſuper roſeos flores incedaʒ in nomine Jeſu chriſti.

Ad pmũ Ergo dicendum, quod qui addit ſcientiam addit dolorem: vel propter difficultatem ⁊ defectum inueniende veritatis: vel propter hoc quod per ſcientiã homo cognoſcit multa que voluntati contrariantur: ⁊ ſic ex parte rerum cognitarum ſcientia dolorem cauſat: ex parte autem contemplationis veritatis delectationem. ¶ Ad ſecundum dicendum, quod intellectus ſpeculatiuus non mouet animum ex parte rei ſpeculate: mouet tamen animum ex parte ipſius contemplationis, que eſt quoddam bonum hominis ⁊ naturaliter delectabilis. ¶ Ad tertium dicendum, quod in viribus anime fit redundantia a ſuperiori ad inferius ⁊ ſecundum hoc delectatio contemplationis que eſt in ſuperiori parte redundat ad mitigandum etiam dolorem qui eſt in ſenſu.

¶ Utrum dolor ⁊ triſtitia mitigentur per ſomnum ⁊ balnea. Articu. 5.

AD Quintuʒ ſic proceditur. Videtur, quod ſomnus ⁊ balneum non mitigent triſtitiam. Triſtitia enim in anima conſiſtit: ſed ſomnus ⁊ balneum ad corpus pertinent non ergo aliquid faciunt ad mitigationem triſtitie. ¶ P̃. Idem effectus non videtur cauſari ex contrarijs cauſis: ſed huiuſmodi cum ſint corporalia repugnant contemplationi veritatis, que eſt cauſa mitigationis triſtitie: vt dictum eſt: non ergo per huiuſmodi triſtitia mitigatur. pſal. 29. co. 5.

¶ Preterea. Triſtitia ⁊ dolor ſecundum quod pertinent ad corpus in quadam tranſmutatione cordis conſiſtunt: ſed huiuſmodi remedia magis videntur pertinere ad exteriores ſenſus ⁊ membra quam ad interiorem cordis diſpoſitionem. non ergo per huiuſmodi triſtitia mitigatur.

Sed Contra eſt, ꝙ Auguſ. dicit. 9. confeſ. Audieram balnei nomen inde dictum quod anxietatem pellat ex animo. Et infra: Dormiui ⁊ euigilaui: ⁊ non parua ex parte mitigatum inueni dolorem meuʒ. Et inducit quod in hymno ambroſij dicitur, quod quies artus ſolutos reddit laboris vſui: menteſque feſſas alleuat: luctuſqꝫ ſoluit anxios.

Rñdeo Dñm, ꝙ ſicut dictum eſt, triſtitia ſm ſuam ſpeciem repugnat vitali motioni corporis. ⁊ ideo illa que reformant naturam corporalem in debitum ſtatum vitalis motionis repugnant triſtitie ⁊ ipſam mitigant. Per hoc etiam ꝙ huiuſmodi remedijs reducitur natura ad debitum ſtatum: cauſatur ex his delectatio: hoc. n. eſt quod delectationem facit vt ſupra dictum eſt. vnde cũ omnis delectatio triſtitiam mitiget, per huiuſmodi remedia corꝑalia triſtitia mitigatur.

Ad primũ Ergo dicendum, ꝙ ipſa debita corporis diſpoſitio inquantum ſentitur delectationeʒ cauſat: ⁊ per conſequens triſtitiam mitigat. ¶ Ad ſm dñm, ꝙ delectationũ vna aliam impedit: vt ſupra dictum eſt: ⁊ tamen omnis delectatio triſtitiam mitigat: vnde nõ eſt incõueniens ꝙ ex cauſis ſeinuicem impedientib⁹ triſtitia mitigetur. ¶ Ad tertium dicendum ꝙ omnis bona diſpoſitio corporis redundat quodammodo ad cor ſicut ad principium ⁊ finem corporalium motionum vt dicitur in lib. de cauſa motus animalium.

¶ Super q̄ō.39. Articulum 1.

In .1.artic.q.39. dubium occurrit de qua bonitate vel malitia ſit preſens q̄ſtio ſi de nālī ſit inepte in fine corporis articuli dicitur: ſed quia ſermones morales: ad moralem enim moralis malitia ſpectat ſi de morali falſa videt̃ doctrina. Tū quia ſi triſtitia eēt ſimpliciter mala moraliter nulla poſſet ratione fieri bona moralis: cuius oppoſitū in ſecūdo ⁊ tertio art. habet̃. Tum quia ratio inducta in l̄ra in efficax eſt ad hoc: nā recta rō habet ꝙ appetitus quandoq̄ pri uetur quiete in bono ⁊ anxiet̃ de p̄ñti malo vt patet in voluntariū aſſumentibus luctum propter deum.

¶ Ad hoc dī ꝙ hic eſt ſermo de bonitate et malitia morali: ſicut in ſuperioribus tractatū eſt. Ad cuius euidentiam ſcito p̄mo ex l̄ra ꝙ triſtitia pōt dupl̄r conſiderari. Primo ex parte contriſtantis. Secundo ex parte ſentientis ⁊ repudiantis ip̄m malum cōtriſtās: appetere triſtitiam ex parte contriſtantis eſt appetere ipſum contriſtans vt ſic: appetere autem triſtitiam ex parte ſentientis et repudiantis malum eſt appetere ſenſationem ſeu cognitionem ⁊ refutationē mali. Clare autem patet ꝙ primo modo triſtitia non eſt appetibilis: q̄m contriſtans vt ſic mali rōnem habet. Secundo vero modo triſtitia eſt appetibilis ex ſuppoſitione. Suppoſito eñ ꝙ cōtriſtās adſit: bonū eſt cognoſcere et refutare illud: et quia triſtitia includit hec omnia ſimul: ideo nō hʒ locū in deo nec in beatis: ⁊ inter habentes nullus appetit triſtitiam quo ad omnia ad illam requiſita: quia nullus appetit preſentiā cōtriſtantis. Quis multi appetant triſtari ſuppoſita preſentia cōtriſtantis abſentie boni amati vel offenſe diuine ⁊c. Quia igit̃ triſtitia ſecundum ſe tota nō eſt appetibilis, conſequens eſt vt non ſit de genere bonorum, cum bonum ſit qđ oīa appetunt: verū ad moralē bo^m deſcendendo ſcito ſecundo ex ſancto Tho. in quoli. ꝙ actꝰ humani quadrifariā dicuntur quo ad bonitatem et malitiam:

¶ De bonitate et malitia triſtitie ſeu doloris. Queſtio.39.

DEinde cōſiderandū eſt de bonitate et malitia doloris vel triſtitie. ¶ Et circa hoc q̄runtur q̄tuor. Primo vtrū omis triſtitia ſit malum. Scđo vtrum poſſit eſſe bonum honeſtum. Tertio vtrum poſſit eſſe bonum vtile. Quarto vtrū dolor corporis ſit ſummum malum.

¶ Utrum omnis triſtitia ſit mala. Art. 1.

AD primū ſic ꝓcedit̃. Uī ꝙ oīs triſtitia ſit mala. Dicit eñ greg. nice. Oīs triſtitia malū eſt ſuapſiuo natura. ſed ꝙ natural̄r eſt malū ſemper ⁊ vbiq̄ eſt malū. ergo omnis triſtitia eſt mala. ¶ P̄. Illud quod omnes fugiunt etiam virtuoſi eſt malum. ſed triſtitiam omnes fugiunt etiam virtuoſi. quia vt dicitur in .7. ethi. Etſi prudens non intendat delectari: tamē intendit non triſtari, ergo triſtitia eſt malum. ¶ P̄. Sicut malum corporale eſt obiectum ⁊ cauſa doloris corporalis, ita malum ſpirituale eſt obiectum ⁊ cauſa triſtitie ſpiritualis. ſʒ omnis dolor corporalis eſt maluʒ corporis. ergo oīs triſtitia ſpūalis eſt malum anime.

SEd cōtra. Triſtitia de malo ꝯtrariatur delectatiōi de malo: ſʒ delectatio de malo eſt mala, vñ in deteſtationem quorundā dī Prouer. 2. ꝙ letantur cū malefecerint. ergo triſtitia de malo eſt bona.

RĩDEO dōm, ꝙ aliqđ eſſe bonum vel malum pōt dici dupl̄r. Uno modo ſimpl̄r ⁊ ſm ſe: et ſic omnis triſtitia eſt quoddam malum: hoc enim ip̄m qđ eſt appetitum hominis anxiari de malo p̄ñti rationem mali hʒ: impeditur enim per hoc quieſ appetitus in bono. Alio modo dī aliquid bonum vel malum ex ſuppoſitione alterius: ſicut verecundia dicit̃ eſſe bonum ex ſuppoſitione alicuius turpis cōmiſſi. vt dicitur in .4. ethi. Sic igitur ſuppoſito aliquo cōtriſtabili vel doloroſo ad bonitatē ꝑtinet ꝙ aliqs de malo preſenti triſtetur vel doleat ꝙ eñ nō triſtaret̃ vel non doleret non poſſet eſſe niſi q̄ vel nō ſentiret: vel q̄ nō reputaret ſibi repugnans: ⁊ vtrūq̄ iſtorū eſt malum manifeſte. ⁊ ideo ad bonitatē pertinet vt ſuppoſita preſentia mali ſequat̃ triſtitia vel dolor: ⁊ hoc ē qđ aug. dicit. 8. ſuper Geñ. ad literā. Adhuc ē bonū qđ dolet amiſſum bonū: nā niſi aliqđ bonū remanſiſſet in nā, nullius boni amiſſi dolor eſſet in pena: ſʒ q̄ ſermones morales ſunt in ſingularibꝰ: quorum ſunt operationes: illud qđ eſt ex ſuppoſitione bonū dʒ bonū iudicari: ſicut qđ ē ex ſuppoſitiōe voluntariū iudicat̃ voluntariū: vt dicitur in .3. ethi. ⁊ ſupra habitum eſt.

AD p̄mū ergo dōm, ꝙ Gre. nice. loquitur de triſtitia ex parte mali triſtātis. non autem ex parte ſentiētis ⁊ repudiantis malum. Et ex hac etiam pte oēs fugiūt triſtitiā inq̄ātū fugiūt malū: ſʒ ſenſum ⁊ refutationē mali ñ fugiūt. Et ſic dōm ēt eſt de dolore corporali nā ſenſus ⁊ recuſatio mali corporalis atteſtat̃ nāe bone. ¶ Unde patet reſponſio ad ſm ⁊ ad tertium.

¶ Utrum triſtitia poſſit eſſe bonum honeſtum. Articu. 2.

AD ſcđm ſic ꝓceditur. Uidetur, ꝙ triſtitia non habeat rationeʒ boni honeſti. Quod enim ad inferos deducit cōtrariatur honeſto: ſʒ ſicut dicit Augu. 17. ſuper Geñ. ad literam. Jacob hoc timuiſſe videtur, ne nimia triſtitia ſic perturbaretur: vt non ad requiem beatorum iret: ſed ad inferos peccatorū: ergo triſtitia non hʒ rationē boni honeſti. ¶ P̄. Bonum honeſtum habet rōnē laudabilis ⁊ meritorij: ſed triſtitia diminuit rationē laudis ⁊ meriti. Dicit. n. Apoſtolus. 2. ad Cor. ix. Unuſq̄ſq̄ ꝓut deſtinauit in corde ſuo nō ex triſtitia aut ex neceſſitate: ergo triſtitia nō eſt bonuʒ honeſtū. ¶ P̄. Sicut Aug. dicit. 14. de ci. dei. Triſtitia eſt de hīs q̄ nobis nolentibꝰ accidunt: ſed non velle ea q̄ p̄ſentialiter fiunt eſt habere voluntatē repugnātem ordinationi diuine cuius ꝓuidentie ſubiacent oīa que agunt̃: ergo cum conformitas humane volūtatis ad diuinā pertineat rectitudinem voluntatis: vt. s. dictū eſt: videtur ꝙ triſtitia ꝯtrariet̃ rectitudini voluntatis, ⁊ ſic non habeat rationem honeſti.

SEd contra. Omne quod meretur p̄mium vite eterne habet rationem honeſti: ſed triſtitia eſt huiuſmodi: vt patet per id quod dicitur Matth. 5. beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur: ergo triſtitia eſt bonum honeſtum.

RĩDEO dōm, ꝙ ſm illā rōnē, qua triſtitia eſt bonū pōt eſſe bonū honeſtū. Dictū eſt. n. ꝙ triſtitia eſt bonum ſm cognitionē ⁊ recuſationē mali, q̄ quidem duo in dolore corporali atteſtantur bonitati nature: ex qua ꝓuenit ꝙ ſenſus ſentit, ⁊ natura refugit leſiuum qđ cāt doloreʒ. In interiori ꝟo triſtitia cognitio mali quandoq̄ quidē eſt ꝑ rectum iudiciū rationis, ⁊ recuſatio mali eſt per voluntatem bene diſpoſitam deteſtantem malum: omne autem bonum honeſtū ex his duobus procedit. ſ. ex rectitudine rationis ⁊ voluntatis: vnde manifeſtum eſt ꝙ triſtitia poteſt habere rationē boni honeſti.

AD primū ergo dōm, ꝙ oēs paſſiones anime regulari debent ſm regulam rationis que eſt radix boni honeſti quam tranſcendit immoderata triſtitia de qua loquit̃ Augu. ⁊ iō recedit a rōne honeſti. ¶ Ad 2^m dōm, ꝙ ſicut triſtitia de malo ꝓcedit ex voluntate ⁊ rōne recta que deteſtat̃ malū, ita triſtitia de bono ꝓcedit ex rōne ⁊ voluntate peruerſa q̄ deteſtatur bonū: ⁊ ideo talis triſtitia impedit laudē vel meritū boni honeſti: ſicut cū quis facit cum triſtitia eleemoſinā. ¶ Ad 3^m dōm, ꝙ aliqua preſentialiter eueniunt que non fiunt deo volente: ſed deo permittente, ſicut peccata. vnde voluntas repugnans peccato exiſtenti vel in ſe vel in alio non diſcordat a voluntate dei: mala vero penalia preſentialiter contingunt etiam deo volente: non tamen exigitur ad rectitudinem voluntatis ꝙ ea ſecundum ſe homo velit: ſed ſolum quod non contranitatur ordini diuine iuſtitie: vt ſupra dictum eſt.

¶ Utrum triſtitia poſſit eſſe bonum vtile. Articu. 3.

AD Tertium ſic proceditur. Uidetur ꝙ triſtitia nō poſſit eſſe bonum vtile. Dicitur enim eccle. xxx. Multos occidit triſtitia, ⁊ non eſt vtilitas in illa. ¶ P̄. Electio eſt de eo quod eſt vtile ad finem aliquē: ſed triſtitia non eſt eligibilis: quinimo idem ſine triſtitia quā cum triſtitia eſt magis eligendum: vt dicitur in .3. topic. ergo triſtitia non eſt bonum vtile. ¶ Preterea. Omnis res eſt propter ſuam operationem: vt dicitur in ſecundo de celo: ſed triſtitia impedit operationem: vt dicitur in .x. ethi. ergo triſtitia nō habet rationem boni vtilis.

SEd contra. Sapiens non querit niſi vtilia: ſed ſicut dicitur eccle. 7. Cor ſapientum vbi triſtitia: ⁊ cor ſtultorum vbi letitia: ergo triſtitia eſt vtilis.

RĩDEO dōm, ꝙ ex malo p̄ñti inſurgit duplex appetitiuus motus: vnus quidē eſt quo appetitꝰ ꝯtrariat̃ malo p̄ñti: ⁊ ex iſta parte triſtitia non hʒ vtilitatē: q̄ id qđ eſt p̄ñs nō poteſt non eſſe p̄ñs. Scđs motus cōſurgit in appetitu ad fugiendum ⁊ repellendū malum contriſtans: ⁊ quantū ad hoc triſtitia hʒ vtilitatem: ſi ſit de aliquo qđ eſt fugiēdum. Eſt enim aliquid fugiendum dupliciter. Uno modo propter ſeipſum ex cōtrarietate quā hʒ ad bonū ſicut pctm̄: ⁊ ideo triſtitia de pctō vtilis eſt ad hoc ꝙ hō fugiat peccatū: ſicut Apl's dicit. 2. ad cor. 7. Gaudeo nō quia contriſtati eſtis: ſed quia contriſtati eſtis ad penitentiā. Alio modo eſt aliquid fugiendum: nō quia ſit ſm ſe malū: ſed q̄ eſt occaſio mali: dū vel hō nimis inheret ei per amorē: vel etiā ex hoc qđ precipitat̃ in aliqđ malū: ſicut pʒ in bonis tēpalibus: ⁊ ſm hoc triſtitia de bonis tēporalibus, poteſt eſſe vtilis. ſicut dicitur Eccle. 7. Melius eſt ire ad domū luctus, quam ad domū cōuiuij: in illa enim finis cunctorum admonetur hominum. Ideo autē triſtitia in omni fugiendo eſt vtilis: quia geminatur fugiēdi cauſa. nā ipſum malum ſm ſe fugiendū eſt: ipſam aūt triſtitiā ſm ſe oēs fugiunt, ſicut ēt bonum omnes appetūt ⁊ delectatiōnē de bono. Sicut

[Marginal references, left margin:] 1.q8.59 artic. 3. Et. 3. q. 15. ā. 3. ⁊. 6. ⁊. 3. di. 15. q. 2. art. 2. qō. 1. ad 3. ⁊ ā. 3. q. 2. col. fin. ⁊. 4. diſt. 49. q. 3. art. 4. q. 2.

[Marginal references, lower left:] 3. qō. 65. 6. ad 2. 3. et q. 44. ā. ad. 2.

[Marginal references, right margin:] 3. qō. 15. ar. 6. ad 2. ⁊. 3. et qō. 49. ar. 6. ad 2^m.

ergo delectatio de bono facit vt bonum auidius queratur, ita triſtitia de malo facit: vt malum vehementius fugiatur.

Ad Primum ergo dōm, ꝙ autoritas illa intelligitur de immoderata triſtitia q̃ animū abſorbet: hmōi em̄ triſtitia immobilitat animū: ⁊ impedit fugā mali: vt.ſ̃.dictū eſt. ¶ Ad ſm dōm, ſicut qдlibet eligibile fit minus eligibile ꝑpter triſtitiā, ita qdlibet fugiendū redditur magis fugiendū ꝑpter triſtitiā: ⁊ quantū ad hoc triſtitia eſt vtilis. ¶ Ad tertium dōm, ꝙ triſtitia de operatione aliqua impedit operationē: ſed triſtitia de ceſſatione operationis facit auidius operari.

¶ Utrū dolor corporis ſit ſūmū malū. ar.4.

AD Quartū ſic ꝓcedit. Uidetur ꝙ triſtitia ſit ſummū malum. Optimo em̄ opponitur peſſimū: vt dicit in.8.ethic. ſed quedā delectatio eſt optimū que.ſ. pertinet ad felicitatem: ergo aliqua triſtitia eſt ſummū malū. ¶ P̄. Beatitudo eſt ſummū bonū hominis: q̄ eſt vltimus hominis finis: ſed beatitudo conſiſtit in hoc ꝙ homo habeat quicquid velit: et nihil mali velit: vt ſupra dictū eſt: ergo ſummū bonū hoīs ē impletio volūtatis ipſi⁹: ſꝫ triſtitia ꝯſiſtit in hoc ꝙ accidit aliqd̄ ꝯ volūtatē: vt pꝫ per aug.14.de ciui.dei.ꝗ triſtitia eſt ſummū malū hoīs. ¶ P̄. Augu. ſic argumētat in p̄mo ſoliloquiorū. Ex duabus ꝑtib⁹ cōpoſiti ſum⁹, ex aīa.ſ. ⁊ corpe: q̄rū pars deterior ē corp⁹: ſummū aūt bonū eſt melioris ꝑtis optimū: ſummū aūt malū peſſimū deterioris. eſt aūt optimū in aīo ſapiētia in corpore peſſimū dolor: ſummū igit bonū hominis eſt ſapere, ſummum malum dolere.

Sed Cōtra. Culpa eſt magis malum q̄ pena: vt in p̄mo habitū eſt: ſꝫ triſtitia ſeu dolor ꝑtinet ad penam peccati: ſicut frui rebus mutabilibus eſt malum culpe. Dicit enim aug. in lib. de vera religione. Quis eſt dolor qui dicitur animi, niſi carere mutabilibus rebus q̄bus fruebatur, aut frui ſe poſſe ſperauerat: ⁊ hoc eſt totū qd̄ dr̄ malum.i. pctm̄ ⁊ pena pcti: ergo triſtitia ſeu dolor non eſt ſummum malum hominis.

Rn̄deo Dōm, ꝙ ipoſſe eſt aliq̄ triſtitiā ſeu dolorē eſſe ſūmū hoīs malū. Oīs ē triſtitia ſeu dolor aut ē de hoc qd̄ eſt vere malū, aut ē de aliquo apparenti malo qd̄ eſt vere bonū: dolor autē ſeu triſtitia que eſt de vere malo nō pōt eſſe ſummū malum, eſt enim aliquid eo peius. ſ. vel nō iudicare eſſe malum illud quod vere eſt malum vel etiam nō refutare illud. triſtitia aūt vel dolor qui eſt de apparenti malo qd̄ eſt vere bonū, non poteſt eſſe ſummum malum, q̄ peius eſſet omnino alienari a vō bono, vnde impoſſibile eſt ꝙ aliqua triſtitia vel dolor ſit ſummum hominis malum.

Ad primū Ergo dicendum, ꝙ duo bona ſunt cōmunia ⁊ delectatiōi ⁊ triſtitie.ſ. iudiciū verū de bono ⁊ malo, ⁊ ordo debitus voluntatis approbantis bonum ⁊ recuſantis malum. Et ſic patet quod in dolore vel triſtitia eſt aliquod bonum per cuius priuationem poteſt fieri deterius. ſed non in omni delectatione eſt aliquod malum, per cuius remotionem poſſit fieri melius. vnde delectatio aliqua poteſt eſſe ſummū hoīs bonū, eo modo quo.ſ̃.dictū eſt. triſtitia aūt nō pōt eſſe ſummū hoīs malum. ¶ Ad ſm dōm, ꝙ hoc ipm̄ qd̄ ē voluntatē repugnare malo: eſt qddā bonū ⁊ ꝑꝑ hoc triſtitia vel dolor nō pōt eē ſummū malum: q̄ hꝫ aliq̄ ꝯmixtionē boni. ¶ Ad 3m

dicēdum, ꝙ peius eſt quod nocet meliori q̄ quod nocet peiori. malum aūt dicitur q̄ nocet, vt dicit aug. in ench. vū maius malū eſt qd̄ eſt malum anime q̄ qd̄ eſt malum corporis. vnde non eſt efficax ratio q̄ Aug. inducit non ex ſenſu ſuo, ſed ex ſenſu alterius.

¶ De paſſionibus iraſcibilis. ⁊ p̄mo de ſpe ⁊ deſperatione. Queſtio 40.

COnſequēter Conſiderandum eſt de paſſionibus iraſcibilis. ¶ Et p̄mo de ſpe ⁊ deſperatione. Secundo de timore ⁊ audacia. Tertio de ira. ¶ Circa primam querūtur octo. Primo vtrum ſpes ſit idem quod deſiderium vel cupiditas. Secundo vtrum ſpes ſit in vi apprehenſiua vel in vi appetitiua. Tertio vtrum ſpes ſit in brutis animalibus. Quarto vtrum ſpei contrarietur deſperatio. Quinto vtrum cauſa ſpei ſit experientia. Sexto vtrum in iuuenibus ⁊ ebrioſis ſpes abundet. Septimo de ordine ſpei ad amorem. Octauo vtrum ſpes conferat ad operationem.

¶ Utrum ſpes ſit idē quod deſiderium vel cupiditas. Articu.1.

AD Primū ſic ꝓceditur. Uidet ꝙ ſpes ſit idē qd̄ deſiderium ſiue cupiditas. ſpes.n. ponitur vna quatuor principaliū paſſionum: ſꝫ aug. enumerans quatuor p̄ncipales paſſiones ponit cupiditatē loco ſpei: vt pꝫ in.14. de ci. dei. ergo ſpes eſt idem qd̄ cupiditas ſiue deſiderium. ¶ P̄. Paſſiones differunt ſm obīa: ſed idem eſt obūm ſpei ⁊ cupiditatis ſiue deſiderij.ſ. bonū futurū: ergo ſpes eſt idē qd̄ cupiditas ſiue deſiderium. ⁊ Si dicat ꝙ ſpes addit.ſ̃. deſiderium poſſibilitatem adipiſcēdi bonum futurum. Cōtra. Jd qd̄ per accidens ſe hꝫ ad obūm non variat ſpeciem paſſionis: ſed poſſibile ſe hꝫ ꝑ accn̄s ad bonum futurum: qd̄ eſt obūm cupiditatis, vel deſiderij, ⁊ ſpei: ergo ſpes non eſt paſſio ſpecie differens a deſiderio vel cupiditate.

Sed Cōtra. Diuerſarum potentiarum ſunt diuerſe paſſiōes ſpecie differentes ſed ſpes eſt in iraſcibili: deſiderium autem ⁊ cupiditas in concupiſcibili: ergo ſpes differt ſpecie a deſiderio ⁊ cupiditate.

Rn̄deo Dōm, ꝙ ſpecies paſſionis ex obiecto cōſideratur. circa obiectum autem ſpei quatuor conditiones attenduntur. Primo quidem ꝙ ſit bonum, nō enim proprie loquendo eſt ſpes niſi de bono. ⁊ per hoc differt ſpes a timore qui eſt de malo. Secundo vt ſit futurū: non.n. ſpes eſt de preſenti iam habito. ⁊ per hoc differt ſpes a gaudio quod eſt de bono preſenti. Tertio requiritur ꝙ ſit aliquid arduum cum difficultate adipiſcibile: non.n. aliquis dicitur aliquid ſperare minimum quod ſtatim eſt in ſua poteſtate vt habeat: ⁊ ꝑ hoc differt ſpes a deſiderio vel cupiditate que eſt de bono futuro abſolute: vnde pertinet ad concupiſcibilem: ſpes autem ad iraſcibilem. Quarto ꝙ illud arduū ſit poſſibile adipiſci: non enim aliquis ſperat id quod omnino adipiſci non poteſt, ⁊ ſecundum hoc differt ſpes a deſperatione. Sic ergo patet ꝙ ſpes differt a deſiderio, ſicut differunt paſſiones iraſcibilis a paſſionibus concupiſcibilis: ⁊ propter hoc preſupponit deſiderium: ſicut ⁊ omnes paſſiones iraſcibilis preſupponunt paſſiones concupiſcibilis, vt.ſ̃. dictum eſt.

Ad p̄mū Ergo dōꝫ, ꝙ aug. ponit cupiditatē loco ſpei ꝑꝑ h̄ qd̄

quidā ſunt per ſe mala: vt mentiri: quidam per ſe boni: vt colere deum: quidam indifferentes, vt leuare feſtucā de terra: quidā ſolitarie ſumpti ſonātes malum: qui tamē poſſunt ex aduentitijs honeſtari vt ſint boni: vt occidere hominem hoc enim ſolitarie ſumptum importat aliqd̄ inconſonās rationi: violenta enim priuatio vite humane rationi diſſonat: ſed ſi addatur propter maius bonum ab habente autoritatē ⁊c. efficit conſonans rationi nec propterea actus malus moraliter ſit bonus moraliter: ſed actus qui ſi ſm ſe.i. ſolitarie fieret: eſſet malus moraliter quādo fit. circumdatus honeſtanis conditionib⁹ eſt bonus moraliter. Jn hoc quarto genere locatam intelligit triſtitiam que in litera dicitur ſimpliciter et ſecundum ſe.i. ſolitarie mala malitia morali: quia ſi appeteretur et haberetur ſola mala moraliter eſſet: vt patet ex dictis: ⁊ tamen ſi appetatur ⁊ habeatur ſuppoſito malo ⁊c. bona moraliter eſſe poteſt: vt in ſcda ⁊ tertio articulo patet.

s.q.73. ar.4. Et mal.q.ō. 2.ā.10.

¶ Ad primū igitur in oppoſitum dr̄ ꝙ equiuocatur de ly per ſe vt opponitur ad per accidens, et vt opponitur ad cum alio: quod enim eſt moraliter malum per ſe.i. cōtra per accidens habet malitiam in aliquo modo dicendi per ſe: ⁊ conſequenter nunq̄ perdit illam: quod autem eſt malum moraliter ꝑ ſe.i. non cum alio habet ſolitarie malitiā: quam ex coniunctione cum alio perdit. et hoc modo triſtitia dicitur ſecundum ſe mala moraliter.

¶ Ad ſecundum dicitur ꝙ ratio illa non concludit triſtitiam eē per ſe malum moraliter: vt dictum eſt. nec ad hoc affertur ab authore. ſed concludit ꝙ triſtitia eſt mala moraliter, ſi ſolitarie ſumatur: quia importat aliquid ſolitarie ſumptū diſſonans rationi. ſcꝫ priuationem boni ⁊ inquietudinemq̄ appetitiuus.

¶ Super Articulum quartum.

OBmiſſis.2.et.3. artic. eiuſdē qō. 3 7. Jn quarto articulo in rn̄. ad primum aduerte ꝙ dupl̄r intelli

gi pōt, quod illa duo bona.ſ. veritas iudicij ⁊ rectitudo ordis ſint communis delectationi ⁊ triſtitie.ſ. vniuerſaliter vel indefinite ſi intelligitur vniuerſaliter gloſandum eſt deductis impedimentis: cum enim malum ex particularib⁹ defectibus cōtingat, ⁊ falſum ſit malum intellectus ⁊ indebitus ordo mali voluntatis ex defectu aliquo neceſſe eſt accidere: ⁊ in itellectu falſum iudiciū de bono aut malo: ⁊ in voluntate indebit⁹ appetendi ordo. ſi vero intelligit indefinite: tunc proceſſus lr̄e ad inferendam vlem̄.ſ. ꝙ in omni triſtitia eſt aliqd̄ bonum per cui⁹ remotionem poteſt fieri deterius: interpretādus eſt ſm locum a maiori: maiores enim triſtitie ⁊ delectatiōes ſunt que ex vere coniunctis malis aut bonis ⁊ vere apprehenſis conſurgunt quam que ex apparētibus conſurgūt: apparentis enim immitatur veritatem: quaſi diceret: ꝙ quia maximis triſtitijs ⁊ delectationibus communia ſunt hic duo bona conſequens eſt vt omni triſtitia poſſit eſſe deterius per priuationem alicuius illorum duorum bonorum.

s.q.25. ar.1.co. & Et.3. d.26.q. 1.ā.1.co. Et ki.q. 4.art.1. cor. Et opu.3.c. 262.

¶ Super queſtionis 40. Ar.1.

IN articulo primo.q.40. in reſponſione ad tertium aduerte ꝙ differentia ſcdm̄ poſſibile vel impoſſibile dicitur non omnino per accidens ſe habere ad appetitum ⁊ quod ſecundū hanc differt ſpes a deſperatione: dedit ſiquidem author paruꝫ perfectatis huic differentie reſpectu appetitus: quoniam eſt de ſecundarijs differentijs nullaꝫ conſtituentibus paſſionem: ſpes enim differt a deſperatione: primo per ſimplicem acceſſum ⁊ receſſum a bono arduo et per poſſibilitatem ⁊ impoſſibilitatē ſecundario. vnde ſi de ſperatio paſſia cauſatur non cauſetur niſi a bono arduo eſtimato impoſſibili: deſperatio tamen in voluntate cauſatur quandoq̄ ex bono arduo futuro eſtimato: quod non erit quanuis credatur poſſibile: vt preſſe ferunt credentes deum omnipotentem ad ſuperādum omnia

vtrũq; reſpicit bonũ futurũ. Et quia bonum quod nõ eſt arduũ quaſi nihil reputatur: vt ſic cupiditas maxime videatur tẽdere in bonũ arduũ in quod etiã tẽdit ſpes. ¶ Ad ſecundum dicendum quod obiectum ſpei nõ eſt bonũ futurũ abſolute: ſed cũ arduitate ⁊ difficultate adipiſcẽdi: vt dictũ eſt. ¶ Ad tertiũ dicendum quod obiectum ſpei nõ tantum addit poſſibilitatẽ ſuper obiectum deſiderij: ſed etiam arduitatẽ: quę ad aliã potẽtiã facit ſpẽ pertinere. ſ. ad iraſcibilẽ quę reſpicit arduũ vt in primo dictũ eſt: poſſibile autẽ ⁊ impoſſibile nõ omnino per accidens ſe habent ad obiectum appetitiue virtutis. Nã appetitus eſt principiũ motionis, nihil autẽ mouetur ad aliquid niſi ſub ratione poſſibilis: nullus enim mouetur ad id quod eſtimat impoſſibile adipiſci: et propter hoc ſpes differt a deſperatione ſecundum differentiam poſſibilis ⁊ impoſſibilis.

¶ Utrum ſpes ſit in vi apprehenſiua: an in vi appetitiua. Artic. 2.

AD ſecundum ſic proceditur. Uidetur quod ſpes pertineat ad vim cognitiuã. Spes enim videtur eſſe expectatio quedam: dicit enim apoſtolus Ro. 8. Si autem quod non videmus ſperamus: per patiẽtiã expectamus: ſed expectatio videtur ad vim cognitiuam pertinere cuius eſt expectare: ergo ſpes ad cognitiuã pertinet. ¶ Pręterea. Idem eſt vt videtur ſpes quod fiducia: vnde ⁊ ſperãtes confidentes vocamus: quaſi pro eodem vtentes eo quod eſt confidere ⁊ ſperare: ſed fiducia ſicut ⁊ fides videtur ad vim cognitiuam pertinere: ergo ⁊ ſpes. ¶ Pręterea. Certitudo eſt proprietas cognitiue virtutis: ſed certitudo attribuitur ſpei: ergo ſpes ad vim cognitiuam pertinet.

Sed Cõtra. Spes eſt de bono: ſicut dictũ eſt: bonum autem inquantum huiuſmodi nõ eſt obiectum cognitiue: ſed appetitiue virtutis: ergo ſpes non pertinet ad cognitiuam: ſed ad appetitiuam virtutem.

Reſpondeo dicendum quod cũ ſpes importet extenſionẽ quandã appetitus in bonũ manifeſte pertinet ad appetitiuã virtutẽ: motus enim ad res pertinet proprie ad appetitũ: actio vero virtutis cognitiue perficitur non ſecundum motum cognoſcentis ad res: ſed potius ſecundum quod res cognite ſunt in cognoſcente. Sed quia vis cognitiua mouet appetitiuam repreſentando ei ſuum obiectum: ſecundum diuerſas rationes obiecti apprehenſi ſubſequuntur diuerſi motus in vi appetitiua. Alius enim motus ſequitur in appetitu ex apprehenſione boni: ⁊ alius ex apprehenſione mali, ⁊ ſimiliter alius motus ex apprehenſione pręſentis ⁊ futuri, abſoluti ⁊ ardui, poſſibilis ⁊ impoſſibilis: ⁊ ſecundum hoc ſpes eſt motus appetitiue virtutis cõſequens apprehenſionẽ boni futuri ardui poſſibilis adipiſci ſcilicet extẽſio appetitus in huiuſmodi obiectum.

Ad primũ Ergo dicendum quod quia ſpes reſpicit ad bonum poſſibile inſurgit dupliciter homini motus ſpei: ſicut dupliciter eſt ei aliquid poſſibile. ſ. ſecundum propriam virtutem ⁊ ſecundum virtutem alterius. Quod ergo aliquis ſperat per propriam virtutem adipiſci non dicitur expectare: ſed ſperare tantum: ſed proprie dicitur expectare quod ſperat ex auxilio virtutis alienę: vt dicatur expectare quaſi ex alio ſpectare: inquantum. ſ. vis apprehenſiua pręcedens non ſolum reſpicit ad bonum quod intendit adipiſci: ſed etiam ad illud cuius virtute adipiſci ſperat: ſecundum illud Eccleſiaſtici. 51. Reſpiciens eram ad adiutorium hominum. Motus ergo ſpei quandoque dicitur expectatio propter inſpectionem virtutis cognitiue precedentem. ¶ Ad ſecundum dicendum, quod illud quod homo deſiderat ⁊ eſtimat ſe poſſe adipiſci credit ſe adepturum ⁊ ex tali fide in cognitiua precedente, motus ſequens in appetitu fiducia nominatur: denominatur enim motus appetitiuus a cognitione precedente: ſicut effectus ex cauſa magis nota: magis enim cognoſcit vis apprehenſiua ſuum actum quam actum appetitiue. ¶ Ad tertium dicendum, quod certitudo attribuitur motui non ſolum appetitus ſenſitiui: ſed etiam appetitus naturalis: ſicut dicitur quod lapis certitudinaliter tẽdit deorſum: ⁊ hoc propter infallibilitatem quam habet ex certitudine cognitionis que precedit motum appetitus ſenſitiui vel etiam naturalis.

¶ Utrum ſpes ſit in brutis animalibus. Art. 3.

AD Tertium ſic proceditur. videtur quod in brutis animalibus non ſit ſpes: ſpes enim eſt de futuro bono: vt Damaſce. dicit: ſed cognoſcere futura non pertinet ad animalia bruta que habent ſolum cognitionem ſenſitiuam: que nõ eſt futurorum: ergo ſpes non eſt in brutis animalibus. ¶ Pręterea. Obiectum ſpei eſt bonum poſſibile adipiſci: ſed poſſibile ⁊ impoſſibile ſunt quędam differentię veri ⁊ falſi, que ſolum ſunt in mente: vt philoſophus dicit in. 6. met. ergo ſpes nõ eſt in brutis animalibus: in quibus nõ eſt mens. ¶ Pręterea. Aug. dicit ſuper Gen. ad literã, quod animalia mouentur viſis: ſed ſpes nõ eſt de eo quod videtur. nam quod videt quis quid ſperat: vt dicitur Ro. 8. ergo ſpes non eſt in brutis animalibus.

Sed Contra. Spes eſt paſſio iraſcibilis: ſed in brutis animalibus eſt iraſcibilis: ergo ⁊ ſpes.

Reſpondeo dicendum, quod interiores paſſiones animalium ex exterioribus motibus deprehendi poſſunt: ex quibus apparet quod in animalibus brutis eſt ſpes. Si enim canis videat leporem aut accipiter auem nimis diſtantem nõ mouetur ad ipſam quaſi nõ ſperans ſe eam poſſe adipiſci: ſi autem ſit in propinquo, mouetur quaſi ſub ſpe adipiſcendi. Ut enim ſupra dictum eſt, appetitus ſenſitiuus brutorum animalium, ⁊ etiã appetitus naturalis rerum inſenſibilium ſequuntur apprehenſionem alicuius intellectus: ſicut ⁊ appetitus nature intellectiue qui dicitur voluntas: ſed in hoc eſt differentia quod voluntas mouetur ex apprehenſione intellectus coniuncti: ſed motus appetitus naturalis ſequi-

---

peccata mundi; ⁊ qui eſtimantes ſunt ſibi nunquam dandam veniam deſperant de vita eterna: aliquid tamen perſcitatis habere in litera manifeſtatur ex hoc quod terminus motus cauſati ab appetitu eſt obiectum appetitiui: ad idem enim conſequendum mouet quod appetit. ⁊ ex differentia inter deſiderium ⁊ ſpem poteſt facile patere: multi enim deſiderant principatum qui tamen nõ ſperant illum: ⁊ multa difficilia bona concupiſcuntur que nõ ſperantur: propterea quia nõ eſtimantur ab appetentibus vt poſſibilia eis euenire: vnde ⁊ fatentur ſe concupiſcere vel deſiderare et non ſperare.

¶ Super arti. 3.

In art. 3. eiuſdem q. 1. dubium occurrit de eo quod dicitur quod bruta non cognoſcunt futura: videtur enim hoc ⁊ contra ſenſum ⁊ contra rationem. contra ſenſum quidem quia mouentur ad futura ⁊ appetunt illa: timent futura ⁊ cauent ab illis. contra rationem vero quia ad perfectionem animalis perfecti exigitur quod cognoſcat quod ſibi conueniens aut diſconueniens eſt infra latitudinem cognoſcibilium per animam ſenſitiuã: alioquin natura defeciſſet: ſed pars ſenſitiua extendit ſe ad temporis perceptionem: vt patet in memoria ⁊ diſtantia que ſecundum tempus ſunt cõuenientia ⁊ nociua animalibus vt patet in his que timentur et ſperantur. ergo animal perfectum debet percipere futura: que ſunt abſentia ſecundum ipſa: ſicut cognoſcit diſtantia ſecundum locum. ¶ Ad euidentiã huius ambiguitatis ſciendum eſt quod ex exterioribus motibus manifeſte apparet in animalibus irrationabilibus eſſe appetitiuum motus reſpectu futuri et boni vt patet de ſpe et deſperatione, ⁊ mali: vt patet de timore. hec autem apparentia ducit neceſſario intellectum ad alteram duarum cauſarum. ſ. vel apprehenſionem futuri: oportet enim vel ex inſtinctu ad hec moueri: vel ex ipſo obiecto cognito. Et ſi quidem ponitur quod animalia timent ⁊ ſperant nõ ex cognito futuro: ſed ex nature inſtinctu minus nobiliter ponuntur animalia. Manifeſtum eſt enim quod nobilius eſt appetere per apprehenſionem quam per naturam: ⁊ quod proprium motiuum animalis eſt appetibile cognitum: vt patet in tertio de anima: vnde appetere nõ ex obiecto cognito ex defectu cognitionis prouenit: et ad ignobilitatem appetentis ſpectat. Si vero creditur quod animalia timent ⁊ ſperant ex obiecto futuro cognito tunc animalia ponuntur nobiliter appetere: vtpote ex propria cauſa appetitus animalis. Et ſeruatur vniformitas paſſionum eorum. quoniam ſicut amant et odiunt: delectantur ⁊ triſtantur animaliter ex proprijs obiectis illarum paſſionum cognitis mota: ita timent ⁊c. Et licet de nobilitate non ſit dubium. de veritate tamen queſtio eſt. Cum enim ex poſſibilibus faciat natura melius: nec vllam perfectionem poſſibilem inueniri in aliquo genere deneget: ⁊ appetere futura cognita ſi poneretur: eſſet non parue perfectionis in natura ſenſitiua: ad hoc tota queſtio deuenit: an ſit poſſibile cognoſcere futura notitia pure ſenſitiua. ſi enim poſſibile eſt. negandum nulla parte eſt inueniri in animalibus: ſi autem impoſſibile: non defecit natura ſed ſuppleuit inſtinctu: quod impoſſibile erat fieri ab obiecto vt animalia ſaluarentur. Ad perſpiciendum autem hoc: oportet cauere ne fallamur: intuendo cognitionem ſenſitiuam in nobis: quoniam in nobis ex cõiunctione ad partem intellectiuam plus aliquid ſortita eſt ipſa ſua parte ſe extendit: vt patet de reminiſcentia quę eſt actus partis ſenſitiue vt dicitur in lib. de memoria ⁊ reminiſcentia: ⁊ tamen ſoli homini conuenit propter cauſam iam dictam. Ex actibus quoque ipſorum animalium falli poſſumus facile: quia cum ex duabus ſupradictis poſſint procedere cauſis: ſi vna illarum determinate inferatur: erit ſophiſma conſequentis: nec eſt voluntarium aut temerarium affirmare appetitum animale futuri. ⁊ dubitare de cauſa eius an ſit cognitio futuri in appetente ex parte: an in datore nature: quia manifeſte videmus in animalibus quoſdam actus ex ſyllogiſmo procedentes: vt patet ex ſupradictis: ⁊ tamen cauſam eorum non dicimus diſcurſum in eis: ſed inſtinctum nature ab arte diuina impreſſum ordinate mouentem ſicut in horologijs artificialiter relucet ⁊ ordinate ſonat. ſublata ergo via ex experientia in nobis: ⁊ ex actibus poſterioribus in animalibus ex ipſa natura cognitionis ſenſitiue ⁊ futuri. inueſtigandum hoc reſtat: ⁊ futurum cum ſit ipſis differentia cõſtat quod perceptibile eſt ſenſitiua cognitione quatenus ipſum eſt: quia memoria ipſum preteritum cognoſcit determinate vt heri indeterminate vt olim. memoramur enim ⁊ quod heri vidimus ⁊ quod olim non certo nobis die audiuimus hoc. vnde ſi futurum perceptioni ſenſus repreſentat ex ſe: ne propria qua futurum eſt: oporteret quod hoc haberet: vt non ſecundum id in quo conuenit cum preterito: ⁊ ex hoc apparet quod futurum ex hoc quod non eſt in ſeipſo non repugnat perceptioni ſenſitiue in hoc enim conuenit cum preterito neutrum enim eſt in ſeipſo: ⁊ tamen illud percipitur memorando: proprium autem futuro vt diſtinguitur contra preteritum ⁊ preſens eſt. non eſſe nec fuiſſe: ac per hoc non immutare nec immutaſſe ſenſum: ⁊ quia nõ aliter percipitur tempus a parte ſenſitiua niſi per immutationem: ideo futurum repugnat perceptioni ſenſitiue. Cum enim ipſum ſit numerus motus ſecundum prius ⁊ poſterius nõ aliter percipitur ſenſu tempus niſi percipiendo quandam diſtantiam ſucceſſiuam ab illa mutatione vſque ad illam: ⁊ ſic depicta in parte ſenſitiua hac ⁊ illa mutatione percipitur ipſum: propter quod illius tantum temporis preteriti meminimus: cuius immutatio aliqua depicta retinetur

2 2e q. 5. a 8. ar. 1. cor. Et 3 diſt. 26. q. 1. ã. 1. cor. ⁊ q. 2. art. 2. cor. Et ſit. q. 4. ã. 2. cor.

3. di. 26. q. 1. art. 3. cor.

tur apprehẽſionẽ intellect⁹ ſeparati qui naturã inſtituit. Et ſiſr appetit⁹ ſenſitiu⁹ brutorũ aīalium, q̄ etiã quodã inſtinctu naturali agũt. vñ in operib⁹ brutorũ aīalium ꝛ aliarũ rerũ naturalium appet ſimilis proceſſus: ſicut ꝛ in artis operibus. ꝛ per hunc modũ in animalibus brutis eſt ſpes ꝛ deſperatio.

Ad primũ Ergo dicẽdũ, ꝙ quãuis bruta animalia non cognoſcãt futurũ: tñ ex inſtinctu naturali mouetur aīal ad aliq̄d in futurũ, ac ſi futurum ꝓuideret. hmõi.n. inſtinctus eſt eis inditus ab intellectu diuino ꝓuidẽte futura. ¶ Ad ſcðm dõʒ, ꝙ obiectũ ſpei nõ eſt poſſe ꝓut eſt quedam differẽtia veri: ſic.n. cõſequit̃ habitudinẽ ꝑdicati ad ſubiectũ. ſʒ obiectũ ſpei eſt poſſe, qð dr̃ ſecundũ aliquã potentiã: ſic eñ diſtinguit̃ poſſe in.5.met. ſ. in duo poſſibilia predicta. ¶ Ad tertium dicendũ, ꝙ licʒ id qð eſt futurum non cadat ſub viſu: tamẽ ex his quę videt animal in preſenti: mouetur eius appetitus in aliquod futurũ vel proſequendum vel vitandum.

¶ Utrũ ſpei cõtrariet̃ deſperatio. Art.4.

AD Quartũ ſic ꝓcedit̃. Uĩ, ꝙ deſperatio nõ ſit cõtraria ſpei. Uni.n. vnũ eſt cõtrariũ: vt dicitur in.10.met, ſed ſpei cõtrariat̃ timor. nõ ergo ꝯtriat̃ ei deſperatio. ¶ P̃. Cõtraria videnť eſſe circa idem. ſʒ ſpes ꝛ deſperatio nõ ſunt circa idem: naʒ ſpes reſpicit bonũ, deſperatio autẽ eſt propter aliqð malũ impeditiuũ adeptionis boni. ergo ſpes nõ contrariatur deſperationi. ¶ P̃. Motui non cõtrariatur motus: quies vero opponitur motui vt priuatio: ſed deſperatio magis videtur importare immobilitatẽ q̄ motũ. ergo non contrariatur ſpei que importat motũ extẽſionis in bonũ ſperatũ.

Sed cõtra Eſt, ꝙ deſperatio nominat̃ per ꝯtrarium ſpei.

R̃ndeo Dicendũ, ꝙ ſicut ſupra dictũ eſt, in mutationib⁹ inuenitur duplex contrarietas. Una ſm acceſſum ad contrarios terminos ꝛ talis cõtrarietas ſola inuenitur in paſſionibus cõcupiſcibilis: ſicut amor ꝛ odium contrariant̃. Alio modo per acceſſum ꝛ per receſſum reſpectu eiuſdẽ termini. ꝛ talis contrarietas inuenitur in paſſionib⁹ iraſcibilis: ſicut ſupra dictũ eſt. Obiectũ aũt ſpei qð eſt bonũ arduũ habet quidem rõnẽ attractiui, ꝓut cõſideratur cũ poſſibilitate adipiſcẽdi, ꝛ ſic tẽdit in ipſum ſpes que importat quendam acceſſum. ſed ſecundum ꝙ conſideratur cum impoſſibilitate obtinendi hʒ rõnẽ repulſiui: q: vt dr̃ in 3.ethi. cum ventũ fuerit ad aliquid impoſſibile tunc hoies diſcedunt: ꝛ ſic reſpicit hoc obiectum deſperatio. vnde importat motuʒ cuiuſdam receſſus: ꝛ ꝑpter hoc contrariat̃ ſpei, ſicut receſſus acceſſui.

Ad primũ Ergo dicẽdũ, ꝙ timor cõtrariat̃ ſpei ſcðm ꝯtrarietatẽ obiectoꝝ. ſ. boni ꝛ mali. hec.n. ꝯtrarietas inuenit̃ in paſſionib⁹ iraſcibilis ſm ꝙ deriuant̃ a paſſionib⁹ cõcupiſcibilis. ſʒ deſperatio cõtrariat̃ ei ſolũ ſm ꝯtrarietatẽ acceſſus et receſſus. ¶ Ad ſm dõm, ꝙ deſperatio nõ reſpicit malũ ſub rõne mali: ſʒ ꝑ accidẽs quãq3 reſpicit malũ inquãtũ facit impoſſibilitatẽ adipiſcendi. poteſt aũt eſſe deſperatio ex ſolo ſuperexceſſu boni. ¶ Ad tertiũ dõm, qð deſperatio non importat ſolã priuationem ſpei: ſed importat quendã receſſum a re deſiderata ꝑp eſtimatioẽʒ impoſſibilitatẽ adipiſcendi. vnde deſperatio preſupponit deſiderium ſicut ꝛ ſpes: de eo enim qð ſub deſiderio noſtro non cadit neq3 ſpem neq3 deſperationẽ habemus: ꝛ ꝑp hoc ẽt vtraq3 eoruʒ eſt de bono qð ſub deſiderio cadit.

¶ Utrũ cauſa ſpei ſit experientia. Art.5.

AD Quintum ſic proceditur. Uidetur ꝙ experientia nõ ſit cauſa ſpei. Experientia enim ad vim cognitiuam pertinet: vnde philoſophus dicit in.2.ethi. ꝙ virtus intellectualis indiget experimẽto ꝛ tempore: ſpes autem non eſt in vi cognitiua. ſed in appetitiua vt dictuʒ eſt. ergo experientia nõ eſt cauſa ſpei. ¶ P̃. Philoſophus dicit in.2.rheto. ꝙ ſenes ſunt difficilis ſpei propter experientiã: ex quo videtur ꝙ experientia ſit cauſa defectus ſpei: ſed non eſt idem cauſa oppoſitorum. ergo experientia non eſt cauſa ſpei. ¶ P̃. Philoſophus dicit in ſcðo de celo, ꝙ de oibus enunciare aliq̄d ꝛ nihil pretermittere quandoq3 eſt ſignum ſtultitie: ſʒ ꝙ homo tẽtet oia ad magnitudinem ſpei ꝑtinere videt̃, ſtultitia aũt prouenit ex inexperientia: ergo inexperiẽtia videtur eſſe magis cauſa ſpei q̄ experientia.

Sed cõtra Eſt, qð philoſophus dicit in.3.ethi. ꝙ aliq̄ ſunt bone ſpei propter multotiẽs ꝛ multos viciſſe: quod ad experientiaʒ pertinet: ergo experientia eſt cauſa ſpei.

Reſpondeo Dicendũ, ꝙ ſicut ſupra dictũ eſt, ſpei obiectum eſt bonum futurũ arduum poſſibile adipiſci: põt ergo aliquid eſſe cauſa ſpei: vel q: facit homini aliquid eſſe poſſibile: vel q: facit eũ exiſtimare aliq̄d eſſe poſſibile. Primo modo eſt cauſa ſpei omne illud qð auget poteſtatẽ hominis: ſicut diuitie ꝛ fortitudo ꝛ inter cetera etiã experiẽtia: nam per experientiam homo acquirit facultatem aliquid de facili faciẽdi: ꝛ ex hoc ſequitur ſpes vnde vegetius dicit in lib. de re militari. Nemo facere metuit quod ſe bene didiciſſe confidit. Alio modo ẽ cauſa ſpei omne illud qð facit alicui exiſtimationẽ ꝙ aliquid ſit ſibi poſſibile: ꝛ hoc modo ꝛ doctrina ꝛ perſuaſio quelibet poteſt eſſe cauſa ſpei. ꝛ ſic etiam experientia eſt cauſa ſpei: inquantum ſcilicet per experientiam ſit homini exiſtimatio qð aliquid ſit ſibi poſſibile. quod impoſſibile ante experientiam reputabat. Sed per hũc modum experientia poteſt eſſe cauſa defectus ſpei: quia ſicut per experientiam ſit homini exiſtimatio ꝙ aliquid ſibi ſit poſſibile quod reputabat impoſſibile: ita econuerſo per experientiam ſit homini exiſtimatio ꝙ aliquid non ſit ſibi poſſibile quod poſſibile exiſtimabat. Sic ergo experientia eſt cauſa ſpei duobus modis, cauſa autem defectus ſpei vno modo, ꝛ propter hoc magis dicere poſſumus eam eſſe cauſam ſpei.

Ad primũ Ergo dicendum, ꝙ experientia in operabilibus nõ ſolum cauſat ſcientiam: ſed etiam cauſat quendam habitum ꝑpter conſuetudinem qui facit operationẽ faciliorem. ſʒ ꝛ ipſa virtus intellectualis facit ad poteſtatẽ facile operandi: demõſtrat etiam aliquid eſſe poſſibile, ꝛ ſic cauſat ſpem. ¶ Ad ſecũdũ dõm, ꝙ in ſenib⁹ eſt defectus ſpei ꝑpter experien-

uidetur vnde cum futuri immutationes nõ ſint in aīa picte quãdiu futurum eſt imperceptibile erit in ſenſitiua parte futurum vt ſic. Et propter ea in litera dicatur ꝙ bruta non percipiunt futura: ſed ſpes ꝛ ſimiliter timor, ꝛ vniuerſaliter quelibet paſſio iraſcibilis in eis mouens animalis appetitus ſm ſubſtantiam: quia eſt actus ſecundus elicitus ex cognitione ſeu obiecto cognito ab appetente cauſatus: ſed eſt naturalis ſecundum quid pro quanto natura ſupplet, non obiectum cognitum: quia vt in litera dicitur ex preſenti cognito ſperant ſed propter eius q: ſperant futurum ꝛ nõ ex futuro ab eis cognito mouentur. Scio tamen cum his ꝙ ſicut magna eſt differentia in dicendo, A. eſt futurum ꝛ dicendo, A. erit quoniam cũ veritate prime ſtat falſitas ſecunde vt dicit in de ſomno ꝛ vig. ita in eſſendo qm̃ ab eo ꝙ res eſt vel non eſt oratio dicit̃ vera vel falſa: ꝛ ſimiliter in repreſentando immutando ꝛ cognoſcendo: primum eſt ad id qð in preſenti de futuro precurrit. i. cauſas futuri ſpectat: ſecundũ ad ipſum qð futurum eſt cũ.n. dicimus pluuiam futuram cauſas pluuie ſignificamus adeſſe preparatas ad eã: cum aũt dicimus pluuia erit, ipſam pluuiã ponẽdã in eſſe dicimus. vbi manifeſte liquet: ꝙ ſi cauſe ille impediunt̃ ſm dictuʒ nõ fuit verum ſed primũ tñ: ꝛ ꝯtr aliud et aliud eſſe ſignificabatur vt dictũ eſt. Quis igitur aliud eſt noſſe ꝙ. A. eſt futurũ ꝛ aliud ꝙ. A. erit: ꝛ differunt penes differentiã preſentis ꝛ futuri: q: dum cognoſcitur ꝙ. A. eſt futurum, cognoſcitur ipſa preparatio futuri: dum cognoſcitur vero ꝙ. A. erit cognoſcitur ipſum futurum. ꝛ ſenſitiue cognitiue non ipſa ſed futurã repugnas cõſequẽs eſt qð licʒ ſenſitiua pars non poſſit percipere, quod quã timet percuſſio cõminata erit, aut quod captio ꝑde ſeparate erit: non ꝓhibetur tamen percipere ꝙ futura eſt ſicut enim ouis videns lupum ex ſenſatis ſpẽbus elicit ꝛ percipit inimicum: ita canis videns leporem ſic diſtantẽ elicit ꝛ percipit predã futuram. Nihil video huic obſtare. futuritio eñ ſicut ꝛ ꝑſentio inter intentiones elicitas ex ſpeciebus ſenſatis numeranda videtur: ꝑp qð non eſt extra genus perceptibiliũ ſenſu, ꝛ eſt ꝑſe: propter qð immutare põt ſenſitiuaʒ partem ꝛ latet ſub ſpeciebus ſenſatis in reſpectu ad talia animalia. Sicut.n. inſtincta deſeritur cũ ſpeciebus ſenſatis ex lupo ab oue ꝛ nõ cũ eiſdem ſenſatis ab alio lupo. ita iſtructa futuri pluuie, prede, leſionis, vindicte ꝛ defertur animalibus iſtis ꝛ non aliis. Niſi forte quis dicat ꝙ q: intentio futuri refert non ens: dicit eñ habitudinẽ preparationis ad id quod futurũ eſt qð cõſtat non eſſe ꝛ niſi cognoſcatur preparatio illa vt ſic non percipitur intentio futuri. Sed hoc non obſtare videtur q: ſicut animalia non negantur percipere poſſibile vel impoſſibile vt ſunt differentie potentiarum vt in litera dicitur in rñſ ad ſcðm: ita nec huiuſmodi intentiones futurorum. ꝙ aũt aīalia cognoſcant poſſibile eis vel impoſſibile ex eo apparet ꝙ canis motus ad capiendam coturnicem in aliquanto diſtantia eandem coturnicẽ magis ſibi appropinquantẽ at ſuper arborẽ ſe locante miratur ꝛ deſiſtit a motu appetens illam. hec eñ diuerſitas nõ ex parte appetitus ſed cognitionis prouenit: permanet ſiquidem in appetitu ſed apprehendit impoſſibilem ſibi perſecutionem vſq3 ad illam illic quam prius alibi apprehendebat poſſibilẽ. neutrũ tamen cognoſcit comparando potentiã ad actũ, aut ꝑſens futuro, aut id qð eſt et qð erit: ſic eñ cognoſcere rõnis proprium eſt. ſʒ ſimplici ꝑſentatione ſimul effertur vt qðdam factibile, aut quoddam imminens. itaq3 ſimul extrema quaſi cõfundũtur oblata: intellectus eñ natus eſt ꝯdimata diuidere ꝛ eſt natus ꝑficere vis autẽ ſenſitiua interior rñus ꝙ dã nobilis intellectus nata eſt etiam diſtincta quaſi vnire ſimplici tamen indiſtinctione: propter quod animalia nõ percipiunt ſenſu futuro neq3 poſſibilis niſi que imminent nũc. quaſi perceptio eorum non tam ſe extendat ad futurum q̄ ad quoddam ꝑſens confuſum: ſimili modo quo apud grammaticos tempus ꝑſens ponitur. Et ſic ſimul ſaluatur litera. ꝙ animalia nõ cognoſcunt futura: q: non apprehendunt ipſa vt quia erunt aut nõ erunt qð eſt proprie cognoſce-

ſ.q.25. artĩ.2.c. ſ. ꝛ phři. q.ſ̃.1.c. ꝛ ad.3. Et.3.Di. 26.q.1. ar.1.co. Et tri.q. 4.ã.1.c.

ſ.q.42. ar.5.ad 1. et q. 45. art. 3.co.

reſ futura, ⁊ quia etiā ipſa eſſe futura non apprehēdunt niſi im-minentia ꝙ eſt appre-hendere intentionem futuri ſub quodā pre-ſenti confuſo: ⁊ eſtiſti-tur ꝙ animalia mo-uentur ab obiecto pro-prio ſcilicet futuro ap-prehenſo ad timendū, ſperandum vindican-dum ⁊c. Apprehende-re enim ſic intentionē futuri ſufficit ad hec: quod ſi aliqui hec non faciunt ſane, melior ſimulatur rationi.

1.q.45. a.3.cor.

¶ Super queſt. 41.

In tota q̄ſtione q̄dragesima prima nihil michi occurrit ſcri-bēdū niſi ꝙ aduertas admirationem ab ari-ſtotele in primo rheto-ricorū poni cōcupiſcē-tiam: a damaſceno ve-ro timorē: aut qr com-muni⁹ ea vſus eſt ari-ſto: iſte vo ſpecialr vt eſt reſpectu difficilis mali. aut quia vtraq; paſſio in admiratione claudit ſcʒ cōcupiſcen-tia ⁊ timor: ⁊ ratione illius, delectat: rōne iſtius nō. Ex qn expe-rimur admirātes nos delectari vt ſuperius dictum eſt: admiratio magis concupiſcentie q̄ timoris habet vide tur th aliquid timoris ſemper habere dum timet malum difficul-tatis vt in reſpōſione ad quartum: vel po-tius indicij. vt in reſpō ſiōe ad vltimum dicit: vtrunq; enim malum preſſo eſt admirātiʒ la-boris ſcʒ et erroris: ſed hoc communius vide tur.

minentia tio ſit experientia facit exiſtima-tionem impoſſibilis. Unde ibidē ſubdit: ꝙ eis multa euenerunt in deterius. ¶ Ad ter tium dicendum, ꝙ ſtultitia ⁊ inexperientia poſſunt eſſe cauſa ſpei quaſi per accidens: remouēdo ſcʒ ſcientiam ꝓpter quam vere exiſtimatur aliquid eē nō poſſibile, vnde ea ratione inexperiētia eſt cauſa ſpei qua expe rientia eſt cauſa defectus ſpei.

¶ Utrum in iuuenibus ⁊ in ebrioſis abun-det ſpes. Art.6.

Ad ſextū Uidetur ꝙ iuuē-tus ⁊ ebrietas nō ſint cauſa ſpei. Spes enim impor tat quandam certitudinem et fir-mitatem. vnde ad heb. 6. ſpes cō-paratur anchore: ſed iuuenes ⁊ ebrij deficiūt a firmitate: habent enim animum de facili mutabilem: ergo iuuentus ⁊ ebrietas nō eſt cauſa ſpei. ¶ P̄. Ea que augent poteſtatem maxime ſunt cauſa ſpei: vt ſupra dictū eſt: ſʒ iuuentus ⁊ ebrietas quandā infirmitatem habent adiunctam: ergo nō ſunt cauſa ſpei. ¶ P̄. Experientia eſt cauſa ſpei: vt dictū eſt: ſed iuuenibus experientia deficit: ergo iuuē tus non eſt cauſa ſpei.

Sed contra Eſt, ꝙ Phūs dicit in 3. ethic. ꝙ inebriati ſunt bene ſperātes. ⁊ in. 2. rhetoricorum di-citur; ꝙ iuuenes ſunt bone ſpei.

Rn̄deo Dōm, ꝙ iuuentus eſt cā ſpei ꝓpter tria: vt phūs dicit in. 2. rhetoricorū. ⁊ hec tria poſſūt accipi ſm̄ tres cōditiones boni ꝙ eſt obiectū ſpei: ꝙ eſt fu-turum ⁊ arduū ⁊ poſſibile: vt dictū eſt. Iu-uenes enim multū habēt de futuro ⁊ parū de preterito: ⁊ ideo qr memoria eſt preteriti, ſpes autē futuri, parū habēt de memoria, ſed multū viuūt in ſpe. Iuuenes etiā ꝓpter caliditatē nature habēt multos ſpiritus, et ita in eis cor amplia: ex amplitudine āt cor dis eſt ꝙ aliquis ad ardua tēdat: ⁊ ideo iu-uenes ſunt animoſi ⁊ bone ſpei. Similiter ēt illi qui nō ſunt paſſi repulſam, nec exper-ti impedimenta in ſuis conatib⁹, de facili re putant aliquid ſibi poſſibile. vn̄ ⁊ iuuenes ꝓpter inexperientiam impedimentorum et defectuum de facili reputāt aliqd ſibi poſſi-bile: ⁊ ideo ſunt bone ſpei. Duo etiam iſtorū ſunt in ebrijs. ſ. caliditas ⁊ multiplicatio ſpi rituū ꝓpter vinū. Et iterū incōſideratio pe riculorum vel defectuū. Et ꝓpter eandem rōnem etiam oēs ſtulti ⁊ deliberatione non vtentes omnia tentant ⁊ ſunt bone ſpei.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ in iuuenī bus ⁊ in ebrijs lʒ non ſit firmitas ſm̄ rei veritatem: eſt tn̄ in eis ſm̄ eorū eſtimationem. reputant enim ſe firmi-ter aſſecuturos illud qđ ſperant. ¶ Et ſimi-liter dōm ad ſcđm ꝙ iuuenes ⁊ ebrij habent quidem infirmitatem ſm̄ rei veritatem: ſed ſm̄ eorum exiſtimationem habēt poteſtatē: quia ſuos defectus non cognoſcunt. ¶ Ad tertium dōm, ꝙ non ſolum experientia, ſed etiam inexperiētia eſt quodammodo cauſa ſpei: vt dictum eſt.

ſ.q.27. ar.4.ad 3m.et.ſ. q.62.ſ. 4.ad.3. Et.22e. q.17 ar. 8.cor.et q.66.ſ. 6.ad.2. Et virt. q.4.art. 3.cor.

¶ Utrum ſpes ſit cauſa amoris. Art.7.

Ad ſeptimū Uidet ꝙ ſpes non ſit cauſa amoris: qr ſm̄ aug. 14. de ci. dei, prima affectionū ani-me eſt amor: ſed ſpes eſt quedā affectio anime: amor ergo precedit ſpem: nō ergo ſpes cauſat amorem. ¶ P̄. Deſiderium precedit ſpem: ſʒ deſiderium cauſat ex amo-re vt dictū eſt: ergo etiā ſpes ſequit amorē: non ergo cauſat ipſum. ¶ P̄. Spes cauſat delectationē: vt ſu-pra dictum eſt: ſed delectatio non eſt niſi de amato: ergo amor precedit ſpem.

Sed cōtra Eſt, ꝙ dicitur matt. 1. ſup illud, abraam genuit Iſaac, Iſaac aūt genuit Iacob: dicit gloſ. i. fides ſpem, ſpes charitatem. charitas autem eſt a-mor: ergo amor cauſatur a ſpe.

Rn̄deo Dōm, ꝙ ſpes duo reſpicere pōt. Reſpicit eīm ſi-cut obiectum bonū ſperatum: ſed qr bonū ſpera tum eſt arduum poſſibile, aliqñ aūt fit aliquod arduum poſſi bile nobis, non per nos ſed per alios, ideo ſpes etiam reſpicit illud per qđ fit nobis aliquid poſſibile. Inquātū igitur ſpes reſpicit bonū ſperatū, ſpes ex amore cauſatur: nō enim eſt ſpes niſi de bono deſiderato et amato. inquantum vero ſpes re-ſpicit illum per quem fit aliquid nobis poſſibile, ſic amor cau-ſatur ex ſpe: ⁊ non econuerſo. Ex hoc enim ꝙ per aliquem ſpe-ramus nobis poſſe prouenire bona, mouemur in ipſum ſicut in bonum noſtrū: ⁊ ſic incipimus ipſum amare, ex hoc autē ꝙ amamus aliquem non ſperamus de eo niſi per accidens, in-quantum. ſ. credimus nos reamari ab ipſo. vnde amari ab ali-quo facit nos ſperare de eo; ſʒ amor eius cauſatur ex ſpe, quā de eo habemus. ¶ Et per hec patet reſponſio ad obiecta.

¶ Utrū ſpes conferat ad operationem vel magis impediat.

¶ Articulus. 8.

Ad octauū Uidetur ꝙ ſpes non adiuuet ope-rationem ſed magis impediat. Ad ſpem enim ſecuritas pertinet: ſed ſecuritas parit negli gentiam que impedit operationem: ergo ſpes impedit opera-tionem. ¶ P̄. Triſtitia impedit operationem (vt ſupra dictum eſt) ſed ſpes quandoq; cauſat triſtitiam. Dicitur enim prouer. 14. Spes que differtur, affligit animam. ergo ſpes impedit o-perationem. ¶ P̄. Deſperatio contrariatur ſpei: vt dictum eſt. ſed deſperatio maxime in rebus bellicis adiuuat operationē: dicitur eīm. 2. Reg. 12. ꝙ periculoſa res eſt deſperatio. ergo ſpes fa-cit contrarium effectum, impediendo. ſ. operationem.

Sed Cōtra eſt, ꝙ dicitur. 1. ad corin. 8. Quod qui arat de-bet arare in ſpe fructus percipiendi: ⁊ eadem ratio eſt in omnibus alijs.

Rn̄deo Dōʒ ꝙ ſpes per ſe hʒ ꝙ adiuuet operationē in-tēdendo ipſam: ⁊ hoc ex duobus. Primo quidē ex ratione ſui obiecti: qđ eſt bonū arduū poſſibile. exiſtimatio enim ardui excitat attentionē: exiſtimatio vo poſſibilis nō re-tardat conatū: vnde ſequit ꝙ homo intēte operet ꝓpter ſpē. Scđo vero ex ratione ſui effectus. ſpes enim vt ſupra dictum eſt, cauſat delectationē, que adiuuat operationem, vt ſupra di ctum eſt. vnde ſpes operationem adiuuat.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ ſpes reſpicit bonū conſequē dum, ſecuritas aūt reſpicit malum vitan-dum: vnde ſecuritas magis videtur opponi timori q̄ ad ſpem pertinere. Et tamen ſecuritas non cauſat negligentiam niſi inquantum diminuit exiſtimationem ardui: in quo etiam di-minuitur ratio ſpei. Illa enim in quibus homo nullum impe-dimentum timet: quaſi iam nō reputantur ardua. ¶ Ad ſcđm dōm, ꝙ ſpes per ſe cauſat delectationem: ſed per accidens eſt vt cauſet triſtitiam, vt ſupra dictum eſt. ¶ Ad tertium di-cendum, ꝙ deſperatio in bello ſit periculoſa propter aliquam ſpem adiunctam. Illi enim qui deſperant de fuga, debilitant in fugiendo: ſed ſperant mortem ſuam vindicare: ⁊ ideo ex hac ſpe acrius pugnant. vnde periculoſi hoſtibus fiunt.

¶ De timore ſecundum ſe. Queſtio. 41.

Conſequenter Conſiderādū eſt pri-mo de timore: ⁊ ſecū-do de audacia. ¶ Circa timorem conſideranda ſunt quatuor. ¶ Primo de ipſo timore. ¶ Secun-do de obiecto eius. ¶ Tertio de cauſa ipſius. ¶ Quarto de effectu. ¶ Circa primum, querun-tur quatuor. ¶ Primo vtrū timor ſit paſſio anime. ¶ Secundo vtrum ſit ſpecialis paſſio. ¶ Tertio vtrū ſit aliquis timor na turalis. ¶ Quarto de ſpeciebus timoris.

¶ Utrum timor ſit paſſio anime. Artic. 1.

Ad primū Uidetur, ꝙ timor nō ſit paſſio ani-me. Dicit eīm dam. in lib. 3. ꝙ timor eſt virtus ſm̄ ſiſtolē. i. contractionem eſſentie deſide-rativa: ſed nulla virtus eſt paſſio: vt probat in. 2. eth. ergo timor non eſt paſſio. ſ.artic. 2.cor.

¶ Preterea. Omnis paſſio eſt effect⁹ ex pñtia agentis proue-

niſo:ſed timoꝛ non eſt de aliquo preſenti ſꝫ de futuro:vt dam. dicit in.2.lib.ergo timoꝛ non eſt paſſio. ¶ Pꝛ. Ois paſſio anime eſt motus appetitus ſenſitiui qui ſequitur appꝛehẽſionẽ ſenſus:ſenſus aũt nõ eſt appꝛehẽſiuus futuri,ſꝫ preſentis:cum ergo timoꝛ ſit de malo futuro,videtur ꝙ nõ ſit paſſio anime.

Sed cõtra Eſt,ꝙ aug.in.14. de ci. dei enumerat timoꝛem inter alias anime paſſiones.

Rñdeo Dicendũ,ꝙ inter ceteros aie motus poſt triſticiã timoꝛ magis rõnẽ obtinet paſſionis. Ut em̃ ſupꝛa dictũ eſt:ad rõnẽ paſſionis pꝛimo qdẽ pertinet ꝙ ſit motus paſſiue virtutis ad quã.ſ.cõparet ſuũ obm̃ per modũ actiui moucẽtis,eo ꝙ paſſio eſt effectus agẽtis : ꝛ ꝑ hunc modum etiã ſentire ꝛ intelligere dñr pati. Scdo magis pꝛopꝛie dicitur paſſio motus appetitiue virtutis habentis oꝛganũ coꝛpoꝛale: qui fit cum aliqua trãſmutatione coꝛpoꝛali. Et adhuc ꝓpꝛiiſſime illi motus paſſiones dñr qui impoꝛtant aliqđ nocumentũ. Manifeſtũ eſt aũt ꝙ timoꝛ cũ ſit de malo ad appetitiuã potentiã pertinet,que per ſe reſpicit bonũ ꝛ malum:pertinet aũt ad appetitũ ſenſitiuũ.fit em̃ cũ quadã trãſmutatione.ſ.cũ contractiõe:vt dam.dicit ꝛ impoꝛtat etiã habitudinẽ ad malũ:ſm ꝙ malũ hꝫ quodãmodo victoꝛiã ſup aliqđ bonũ. vnde veriſſime ſibi cõpetit rõ paſſionis:tñ poſt triſtitiã que eſt de pꝛſenti malo nã timoꝛ eſt de malo futuro:qđ nõ ita mouet ſicut pñs.

Ad pꝛimũ Ergo dđꝫ,ꝙ virtus nominat quoddã pꝛincipium actionis:ꝛ ideo inquãtũ interioꝛes mot⁹ appetitiue virtutis ſunt pꝛincipia exterioꝛũ actuũ dicunt virtutes.philoſophus aũt negat paſſionẽ eẽ ꝟtutẽ que eſt habitus. ¶ Ad ſm dicendũ,ꝙ ſicut paſſio coꝛpoꝛis naturalis ꝓuenit ex coꝛpꝛali pꝛſentia agẽtis, ita paſſio aie ꝓuenit ex aiali pꝛſentia agẽtis abſqꝫ preſentia coꝛpꝛali vel reali:inqꝫtũ.ſ.malum qđ eſt futurũ realiter eſt pñs ſm appꝛehenſionem anime. ¶ Ad tertium dđm,ꝙ ſenſus non appꝛehendit futurũ : ſed ex eo ꝙ appꝛehẽdit preſens animal naturali inſtinctu mouet ad ſperandum futurum bonum,vel timendum futurum malum.

¶ Utrum timoꝛ ſit ſpecialis paſſio. Articu.2.

AD ſcd'm Sic pꝛocedit. Uidet ꝙ timoꝛ non ſit ſpãlis paſſio. Dicit.n.augu.in li.83.q.ꝙ quẽ non examinat met⁹: neqꝫ cupiditas eũ vaſtat.nec egritudo.i.triſtitia eũ macerat : nec ventilat geſtiẽs ꝛ vana letitia.ex q̃ videt ꝙ remoto timoꝛe oẽs alie paſſiones remouent : nõ ergo paſſio eſt ſpãlis ſꝫ gñalis. ¶ Pꝛ. Philoſophus dicit in.6.eth.ꝙ ita ſe hꝫ in appetitu pꝛſecutio ꝛ fuga ſicut in intellectu affirmatio ꝛ negatio : ſꝫ negatio nõ ẽ aliqđ ſpeciale in itellectu,ſicut nec affirmatio:ſꝫ aliquid cõmune ad multa:ergo nec fuga in appetitu:ſed nihil eſt aliũ timoꝛ q̃ꝫ fuga qđã mali.ḡ timoꝛ nõ eſt paſſio ſpecialis. ¶ Pꝛ. Si timoꝛ eẽt paſſio ſpecialis pꝛcipue in iraſcibili eſſet : eſt aũt timoꝛ etiã in cõcupiſcibili. Dicit em̃ philoſoph⁹ in.2.rhet. ꝙ timoꝛ eſt triſtitia qđã. Et dam.dicit ꝙ timoꝛ eſt ꝟtus deſideratiua.triſtitia aũt ꝛ deſideriũ ſunt in cõcupiſcibili:vt.ſ.dictũ eſt.nõ ẽ ergo paſſio ſpecialis:cũ ꝑtineat ad diuerſas potẽtias.

Sed cõtra Eſt, ꝙ cõdiuidit aliis paſſionib⁹ anime vt patet per dam.in ſecundo libꝛo.

Rñdeo Dđm,ꝙ paſſiones aie recipiũt ſpẽꝫ ex obiectis vñ ſpãlis paſſio eſt,que hꝫ ſpãle obiectũ. timoꝛ aũt hꝫ ſpale obm̃ ſicut ꝛ ſpes. Sicut.n.obm̃ ſpei eſt bonũ futurũ arduũ poſſibile adipiſci,ita obm̃ timoꝛis eſt malũ futurum difficile cui reſiſti nõ põt:vñ timoꝛ eſt ſpecialis paſſio anime.

Ad pꝛimũ Ergo dđm,ꝙ oẽs paſſiones aie deriuant ex vno pꝛincipio. ſ. ex amoꝛe: in quo hñt adinuicẽ cõnexionẽ:ꝛ ratione huius cõnexionis remoto timoꝛe remouẽtur alie paſſiones anime,nõ ideo qꝛ ſit paſſio generalis. ¶ Ad ſm dđm,ꝙ nõ omnis fuga appetit⁹ eſt timoꝛ ſꝫ fuga ab aliquo ſpeciali obiecto,vt dictũ eſt:ꝛ iđ licet fuga ſit qđdã gñale,tñ timoꝛ eſt paſſio ſpecialis. ¶ Ad tertiũ dđm,ꝙ timoꝛ nullo mõ eſt in cõcupiſcibili:nõ em̃ reſpicit malũ abſolute:ſꝫ cũ quadã difficultate vel arduitate,vt ei reſiſti vix poſſit. Sed qꝛ paſſiones iraſcibilis deriuantur a paſſionibus cõcupiſcibilis ꝛ ad eas terminant (vt ſupꝛa dictũ eſt) ideo timoꝛi attribuunt ea que ſunt cõcupiſcibilis:dicitur em̃ timoꝛ eſſe triſtitia inquãtũ obiectũ timoꝛis ẽ cõtriſtãs ſi pꝛſens fuerit : vñ ꝛ philoſophus dicit ibidẽ ꝙ timoꝛ pꝛocedit ex phantaſia futuri mali coꝛruptiui vł ꝯtriſtatiui. Similiter ꝛ deſideriũ attribuit a dam.timoꝛi:qꝛ ſicut ſpes cauſat vel oꝛitur a deſiderio boni, ita timoꝛ eſt ex fuga mali:fuga autẽ mali oꝛit ex deſiderio boni:vt ex ſupꝛadictis patet.

¶ Utrum ſit aliquis timoꝛ naturalis. Arti.3.

AD tertiũ Sic pꝛocditur. Uidetur ꝙ timoꝛ aliqđ ſit nãlis. Dicit.n. dam.in 3.li.ꝙ eſt quidã timoꝛ naturalis nolente anima diuidi a coꝛpoꝛe. ¶ Pꝛ. Timoꝛ ex amoꝛe oꝛit: vt dictũ eſt. ſed eſt aliquis amoꝛ naturalis : vt diony.dicit. 4.ca.de di.no.ergo etiã eſt aliquis timoꝛ naturalis. ¶ Pꝛ. Timoꝛ opponit ſpei:vt ſupꝛa dictũ ẽ:ſꝫ ẽ de aliqua ſpes nature: vt pꝫ per id qđ dicit ro. 4. de abꝛaam ꝙ contra ſpem nature in ſpem gratie credidit:ergo etiaꝫ eſt aliquis timoꝛ nature.

Sed Cõtra. Ea que ſunt nãlia cõiter inueniũtur in reb⁹ animatis ꝛ inanimatis : ſed timoꝛ non inuenitur in rebus inanimatis:ergo timoꝛ nõ eſt naturalis.

Rñdeo Dicẽdũ,ꝙ aliquis motus dicitur naturalis: qꝛ ad ipſum inclinat natura ſed hoc contingit dupliciter. Uno modo ꝙ totũ perficitur a natura abſqꝫ aliqua operatione appꝛehenſiue virtutis:ſicut moueri ſurſum eſt motus naturalis ignis ꝛ augeri eſt motus naturalis animalium ꝛ plantarum. Alio modo dicitur motus naturalis ad quẽ natura inclinat,lꝫ nõ ꝑficiatur niſi per appꝛehenſionem: qꝛ ſicut ſupꝛa dictum eſt,motus cognitiue ꝛ appetitiue virtutis reducunt in naturam ſicut in pꝛincipium pꝛimum. Et ꝑ hunc modum etiã ipſi actus appꝛehenſiue virtutis(vt intelligere, ſentire,ꝛ memoꝛari,ꝛ etiã motus appetitus aialis quandoqꝫ dñr naturales:ꝛ per hunc modum põt dici timoꝛ naturalis : ꝛ diſtinguitur a timoꝛe non naturali ſecũdum diuerſitatẽ obiecti. Eſt enim vt phs dicit in ſecundo rheto. timoꝛ de malo coꝛruptiuo,ꝙ nã refugit pꝛopter naturale deſiderium eſſendi: ꝛ talis timoꝛ di eſſe naturalis. Et iterum de malo contriſtatiuo ꝙ non repugnat nature,ſed deſiderio appetitus : ꝛ talis timoꝛ non eſt naturalis:ſicut etiam ſupꝛa amoꝛ,cõcupiſcẽtia, et delectatio diſtincta ſunt ꝑ nãle ꝛ nõ naturale. Sꝫ ſm pꝛimam acceptionem nãlis ſciẽdum eſt ꝙ qđdã de paſſionibus aie quandoque dñr nãles,vt amoꝛ,deſideriũ ꝛ ſpes alie ꝟo naturales dici nõ poſſunt:ꝛ hoc ideo,qꝛ amoꝛ ꝛ odiũ,deſideriũ ꝛ fuga impoꝛtant inclinationẽ quandã ad pꝛoſequendum bonũ ꝛ fugiẽdum malum:q̃ quidem inclinatio ꝑtinet etiã ad appetitũ nãlem.ꝛ iđ eſt amoꝛ qđã nãlis:ꝛ deſideriũ vel ſpes põt quodãmodo dici etiã in reb⁹ naturalib⁹ cognitione carentibus. ſed alie paſſiones anime impoꝛtant quoſdã motus, ad quos nullo mõ ſufficit inclinatio naturalis:vel qꝛ de rõne harũ paſſionũ eſt ſenſus ſeu cognitio:ſicut dictũ eſt ꝙ appꝛehenſio requiritur ad rõnẽ delectationis ꝛ doloꝛis:vñ q̃ caret cognitiõe nõ põt dici delectari vel doleꝛe.aut qꝛ huiuſmodi mot⁹ ſunt contra rationẽ inclinationis nãlis:puta ꝙ deſperatio refugit bonũ ꝑꝑ aliquã difficultatẽ:ꝛ timoꝛ refugit impugnationẽ mali ꝯrii,ad qđ eſt inclinatio nãlis:ꝛ iđ hmõi paſſiones nullo mõ attribuunt reb⁹ inanimatis. ¶ Et ꝑ hoc pꝫ rñſio ad obiecta.

¶ Utrũ conuenienter aſſignentur ſpẽs timoꝛis. Art.4. 22ᵉ.q. 19.ar.2. ad.1. Et.3.di. 26.q.1. ar.3.c.ſi. ꝛ di.34. q.2.ar.1. q.2.ad ꝛ.Et hic. q.26.ar. 4.ad.7.

AD quartũ Sic pꝛcedit. Uidetur ꝙ incõuenienter dam.aſſignet ſex ſpecies timoꝛis.ſ.ſegniciẽ,erubeſcẽtiã,verecundiã,admirationẽ,ſtupoꝛẽ,agoniã. Ut em̃ phs dicit in.2.rheto.timoꝛ ẽ de malo cõtriſtatiuo,ergo ſpẽs timoꝛis dñr rñdere ſpẽbus triſtitie.ſunt aũt q̃tuoꝛ ſpẽs triſtitie(vt ſupꝛa dictũ eſt)ergo ſolũ debẽt eẽ quatuoꝛ ſpẽs timoꝛis eis coꝛrñdẽtes. ¶ Pꝛ. Illud qđ in actu noſtro cõſiſtit,noſtre ptãti ſubiicit:ſed timoꝛ eſt de malo qđ excedit ptãtẽ noſtrã:vt dictuꝫ eſt: non ergo ſegniciẽs ꝛ erubeſcẽtia ꝛ verecũdia q̃ reſpiciũt opationẽ noſtrã debẽt poni ſpẽs timoꝛis. ¶ Pꝛ. Timoꝛ eſt de futuro:vt dictũ eſt; ſꝫ verecũdia ẽ de turpi actu iã cõmiſſo:vt greg.nice.dicit:ergo verecũdia nõ ẽ ſpẽs timoꝛis. ¶ Pꝛ. Timoꝛ nõ ẽ niſi de malo : ſꝫ admiratio ꝛ ſtupoꝛ ſũt de magno ꝛ inſolito, ſiue bono ſiue malo.ḡ admiratio ꝛ ſtupoꝛ nõ ſũt ſpẽs timoꝛis. ¶ Pꝛ. Philoſophi ex admiratione ſunt moti ad inquirendã veritatem,vt dicitur in pꝛincipio meta.timoꝛ aũt nõ mouet ad inquirendũ:ſed magis ad fugiendum:ergo admiratio non eſt ſpecies timoꝛis.

Sed in contrariũ Sufficiat auctoꝛitas dam. ꝛ grego.niſſen.

Rñdeo Dicendũ , ꝙ ſicut dictũ eſt, timoꝛ eſt de futuro malo ꝙ excedit poteſtatẽ timẽtis,vt.ſ. ei reſiſti non poſſit:ſicut aũt bonũ hominis ita ꝛ malũ poteſt conſiderari,vel in operatione ipſius vel in exterioꝛib⁹ reb⁹. In operatione aũt ipſius hominis põt duplex malũ timeri. Pꝛimo quidẽ laboꝛ grauãs naturã.ꝛ ſic cauſat ſegnicies:cum ſcꝫ aliqs refugit opari ꝓpter timoꝛem excedẽtis laboꝛis. Secũdo tur-

pitudo ledēs opinionē. ⁊ ſic ſi turpitudo timeatur in actu cōmittendo, ē erubeſcētia: ſi aūt ſit de turpi iam facto, eſt verecūdia. malū aūt qđ in exterioribus reb⁹ cōſiſtit, tripl'r pōt excedere hoīs facultatē ad reſiſtēdum. Primo quidē rōne ſue magnitudinis, cum aliqs. ſ. cōſiderat aliqđ magnū malū, cuius exitū cōſiderare nō ſufficit: ⁊ ſic eſt admiratio. Scđo rōne diſſuetudinis: qꝛ. ſ. aliqđ malū inconſuetū noſtre cōſiderationi offerꝫ: et ſic eſt magnū noſtra reputatione. ⁊ hoc modo eſt ſtupor q̄ cauſaꝫ ex inſolita imaginatione. Tertio modo ratione improuiſionis: qꝛ. ſ. prouideri nō poteſt: ſicut futura infortunia timētur. ⁊ talis timor dicitur agonia.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ ille ſpēs triſtitie que ſupra poſite ſunt nō accipiunꝫ ſm diuerſitatē obiecti: ſꝫ ſm effectus, ⁊ ſm quaſdā ſpeciales ratiōes: ⁊ ideo non oportet ꝙ ille ſpecies triſtitie reſpōdeant iſtis ſpeciebus timoris que accipiūtur ſm diuiſionē ꝓpriam obiecti ipſius timoris. ¶ Ad ſm dōm, ꝙ operatio ſm qđ iam fit ſubditur poteſtati operātis: ſꝫ aliqd circa operationē cōſiderari pōt facultatem operātis excedens: propter qđ aliqs refugit actionem: ⁊ ſm hoc segnities, erubeſcētia, ⁊ verecūdia ponūtur ſpecies timoris. ¶ Ad tertium dōm, ꝙ de actu preterito pōt timeri cōuitium vel opprobrium futurum: ⁊ ſꝫ hoc verecūdia eſt ſpecies timoris. ¶ Ad quartū dicendū, ꝙ nō quelibet admiratio ⁊ ſtupor ſunt ſpecies timoris: ſꝫ admiratio que eſt de magno malo ⁊ ſtupor qui eſt de malo inſolito. vel pt dici ꝙ ſicut ſegnicies refugit laborem exterioris operationis. ita admiratio ⁊ ſtupor refugiūt difficultatē cōſiderationis rei magne ⁊ inſolite, ſiue ſit bona ſiue mala: et hoc modo ſe habeat admiratio et ſtupor ad actū intellect⁹, ſicut ſegnicies ad exteriorem actuꝫ. ¶ Ad quintū dōm, ꝙ admirans refugit in p̄ñti dare iudiciū de eo qđ miraꝫ timēs defectū, ſed in futurū inquirit: ſtupēs autē timet ⁊ in p̄ñti iudicare ⁊ in futuro inquirere. vnde admiratio eſt principium ꝑhiloſophandi: ſed ſtupor eſt philoſophice conſiderationis impedimentum.

¶ De obiecto timoris. Qō. 42.

Deinde Conſiderandū eſt de obiecto timoris. ¶ Et circa hoc queruntur ſex. ¶ Primo vtrū bonū ſit obiectū timoris vel malū. ¶ Secundo vtrum malum nature ſit obiectum timoris. ¶ Tertio vtrum timor ſit de malo culpe. ¶ Quarto vtrum ipſe timor timeri poſſit. ¶ Quinto vtrum repētina magis timeanꝫ. ¶ Sexto vtrum ea contra que non eſt remedium magis timeantur.

¶ Utrum obiectum timoris ſit bonum vel malum. Artic. 1.

Ad primum Sic proceditur. Uidetur, ꝙ bonū ſit obiectum timoris. Dicit enim aug. in li. 83. q. ꝙ nihil timemus niſi ne id ꝙ amamus, aut adeptum amittamus aut nō adipiſcamur ſperatum: ſed id quod amamus eſt bonum: ergo timor reſpicit bonum ſicut propriū obiectum. ¶ P̄. Philoſophus dicit in. 2. rheto. ꝙ poteſtas ⁊ ſuper aliū eſſe eſt terribile: ſed huiuſmodi eſt quoddaꝫ bonū: ergo bonum eſt obiectum timoris. ¶ P̄. In deo nihil malum eē pōt: ſed mandaꝫ nobis, vt deū timeamus: ſꝫ illud pſaꝫ. Timete deū oēs ſancti ei⁹. ergo etiā timor eſt de bono.

Sed contra Eſt, ꝙ Damaſ. dicit in. 2. lib. ꝙ timor eſt de malo futuro.

Rñdeo Dōm, ꝙ timor eſt quidā motus appetitiue ꝟtutis. ad virtutē aūt appetitiuā pertinet proſecutio ⁊ fuga: vt dr̄ in. 6. ethi. Eſt aūt proſecutio boni, fuga autem mali: vnde quicunqꝫ motus appetitiue virtutis importat ꝓſecutionē habet aliqđ bonū pro obiecto: quicūqꝫ aūt importat fugā hꝫ malum pro obiecto. vñ cū timor fugā quandam importet: primo ⁊ ꝑ ſe reſpicit malū ſicut ꝓpriū obiectū. pōt aūt reſpicere etiā bonū ſm ꝙ habet habitudinē ad malū. qđ quidē pōt eſſe dupl'r. Uno q̄dem modo inquantum ꝑ malum priuaꝫ bonū, et hoc aūt ipſo eſt aliquid malū ꝙ ē priuatiuū boni: vñ cū fugiaꝫ malū qꝛ malum eſt ſequitur vt fugiatur qꝛ priuat bonū qđ quis amādo ꝓſequiꝫ: ⁊ ſm hoc dicit aug. ꝙ nulla eſt cauſa timendi niſi ne amittaꝫ bonū amatū. Alio mō cōparaꝫ bonū ad malum vt cauſa ipſius: inquantū. ſ. aliqđ bonum ſua virtute pōt inducere aliqđ nocumentū in bono amato: ⁊ ideo ſicut ſpes (vt ſupra dictū ē) ad duo reſpicit. ſ. ad bonū in qđ tēdit, ⁊ ad id ꝑ qđ ſperat ſe bonū cōcupitū adipiſci: ita etiam timor ad duo reſpicit. ſ. ad malum qđ refugit: ⁊ ad illud bonum qđ ſua virtute pōt infligere malū: ⁊ per hunc modū deus timetur ab homine: inquātū pōt infligere penā vel ſpūalē, vel corporalē: ⁊ per hūc etiam modum timeꝫ ptās alicuius hoīs: maxime qñ eſt leſiua, vel qñ eſt iniuſta: qꝛ ſic in promptu hꝫ nocumentū inferre, ita ēt timeꝫ ſuper alium eſſe. i. iniuſtialꝫ: vt. ſ. in eius poteſtate ſit cōſtitutum nobis nocumentum inferre. ſicut ille qui eſt conſcius criminis timet ne crimen reueletur. ¶ Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

¶ Utrum malum nature ſit obiectum timoris. Arti. 2.

Ad ſecundum Uidetur, ꝙ timor non ſit de malo nāe. Dicit eñ pħs in. 2. rheto. ꝙ timor cōſiliatiuos facit. nō autem cōſiliamur de his que a natura eueniunt: vt dr̄ in. 3. ethi. ergo timor nō eſt de malo nāe. ¶ P̄. Defectus nāles ſemper homini imminent: vt mors ⁊ alia hmōi: ſi igiꝫ de hmōi malis eſſet timor oporteret ꝙ homo ſemꝑ eſſet in timore. ¶ P̄. Natura nō mouet ad cōtraria: ſed malū nature ꝓuenit ex natura: ergo ꝙ timendo aliqs refugiat hmōi malū nō eſt a natura. timor ergo nālis non eſt de malo nature, ad quē tñ hoc malum pertinere videtur.

Sed cōtra Eſt, ꝙ pħs dicit in. 3. eth. ꝙ inter oīa terribiliſſimū eſt mors q̄ eſt malum nature.

Rñdeo Dōm, ꝙ ſicut pħs dicit in. 2. rhet. timor ꝓuenit ex phantaſia futuri mali corruptiui vel contriſtatiui: ſicut aūt contriſtatiuū malū eſt qđ contrariatur voluntati, ita corruptiuum maluꝫ eſt qđ cōtrariaꝫ nāe: ⁊ hoc eſt malum nāe. vñ de malo nature pōt eſſe timor. Sed cōſiderandūꝫ eſt ꝙ malum nāe, qñqꝫ eſt a cauſa nāli: ⁊ tūc dr̄ malum nāe, nō ſolū qꝛ priuaꝫ nāe bonū: ſed etiā qꝛ eſt effectus nāe: ſicut mors nālis. ⁊ aliꝫ hmōi defect⁹. aliqñ vero malū nāe ꝓuenit ex cauſa nō nāli: ſicut mors que violenter inferꝫ a ꝑſecutore: ⁊ vtroqꝫ mō malum nāe quodāmodo timeꝫ, ⁊ quodammodo nō timeꝫ. Cū eñ timor ꝓueniat ex phātaſia futuri mali: vt dicit pħs: illud qđ remouet futuri mali phantaſiam, excludit etiam timorem: ꝙ aūt nō appareat aliqđ malum futurū pōt ex duob⁹ cōtingere. Uno quidem mō ex hoc ꝙ eſt remotū ⁊ diſtans, hoc enim ꝓpter diſtantiā imaginamur vt non futurum: ⁊ ideo vel non timemus, vel parū timemus. Ut eñ pħs dicit in. 2. rheto. Que valde longe ſunt nō timenꝫ: ſciūt eñ oēs ꝙ morientur, ſꝫ qꝛ nō ꝓpe eſt nihil curāt. Alio mō eſtimaꝫ aliqđ malum qđ eſt futurū vt nō futurū ꝓꝑ neceſſitatē que facit ipſum eſtimare vt pñs. vñ pħs dicit in. 5. rhe. ꝙ illi qui iā decapitantur nō timēt videntes ſibi neceſſitatē mortis imminere. Sed ad hoc ꝙ aliquis timeat: oꝫ adeſſe aliquā ſpē ſalutis: ſic igitur malū nature nō timeꝫ: qꝛ non apprehenditur vt futurū. Si vero malū nāe qđ eſt corruptiuum apprehendatur vt propinquum, et tamen cum aliqua ſpe euaſionis: tunc timebitur.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ malū nāe qñqꝫ nō ꝓuenit a natura: vt dictū eſt: ſm tñ ꝙ a nā ꝓuenit etſi nō ex toto vitari poſſit, pt tñ differri: ⁊ ſub hac ſpe pōt eſſe conſilium de vitatione ipſius. ¶ Ad ſecundum dōꝫ, ꝙ malum nature etſi ſemper immineat non tamen ſemper imminet de ꝓpinquo: ⁊ ideo nō ſemꝑ timetur. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ mors ⁊ aliꝫ defectus nature prouenit a natura vniuerſali: quibus tamen repugnat natura particularis quantum poteſt. ⁊ ſic ex inclinatione ꝑticularis nature eſt dolor ⁊ triſtitia de huiuſmodi malis cū ſunt preſentia: ⁊ timor ſi immineant in futurum.

¶ Super q. 42. ar. 1. In primo articu. q. 42. dubitationes faciunt ille due vniuerſales affirmatiue in littera poſite. ſ. omnis motus appetitiue virtutis importans proſecutionem habet bonum pro obiecto: ⁊ omnis motus appetitiue virtutis importans fugam habet malum pro obiecto habēt eñ inſtātias manifeſtas. prime quidem obſtat audacia que importat proſecutionem ⁊ tamē obiectum eius eſt malum. ſecunde vero obſtat deſperatio que importat fugam: ⁊ obiectum eius eſt bonum. ¶ Ad hoc dr̄: ꝙ ſermo preſens intelligiꝫ de omnib⁹ ꝑ ſe: inſtantie autem allate ſunt de omnibus ꝑ accidens. Proſequutio enim per ſe ſibi vendicat bonum ⁊ econuerſo. Et ſilr fuga ꝑ ſe ſibi vendicat malum: ⁊ econuerſo. vñ nulla proſequutio eſt mali niſi ꝑ accidens. ſ. ꝑ coniunctum bonum. Et hoc modo audacia eſt motus proſequutiuus mali: vt infra. 45° patet: ⁊ similiter nulla fuga eſt boni niſi per accidens ſcꝫ propter coniunctū malum. Et hoc modo deſperatio eſt fuga boni. Et hic eſt tertius modus accidētalitatis inuētus in paſſionibus anime reſpectu boni ⁊ mali: de quo infra erit ſermo.

¶ In toto reſiduo. q. eiuſdem aduerte: ꝙ qꝛ obiectū timoris includit in ſe tria. ſ. maluꝫ, arduuꝫ futurū: ex his redditur ratio timendorū ⁊ non timēdorū: ⁊ magis ⁊ minus timendorum. Ex ratione nāqꝫ futuri excluduntur multum diſtātia ſm tempus: ⁊ preſentia: ⁊ inevaſibilia que eñ apprehēduntur aliquo horū modorum vt minus futura hñr: vt patet in ſecundo articulo. Ex ratione vero ardui ſeu difficilis ad euadendum vel reſiſtendum excluduntur mala culpe. Et timor ipſe quodammodo, ⁊ inſolita ac repētina magis timentur: ⁊ vt in tertio quarto ⁊ quinto articulis patꝫ. Ex ratione vero mali nō timetur per ſe niſi malum: et magis timetur interminabile: vt in primo ⁊ vltimo articulo patet. Et ſic habes obiectum timoris: ⁊ ex ipſo rationes timendorum vnitas: quod potes in aliis facere.

ſ. ar. 5. ⁊ 4. cor. et q. 42. ā. 2. 3. et. 5 cor. ⁊ q. 43. arti. 2. cor. Et 22e. q. 19. ar. ꝗ. cor. ſi. Et. 3. di. 26. q. 1. ar. 2. co.

ſ. art. 6. ad 2m. Et 22e. q. 144. ā. 1. cor.

¶ Utrum timor ſit de malo culpe. Articu.3.

22^e.q. 144 ar. 1.ad1. Ad tertiũ ſic pcedit. Uĩ ꝙ timor poſſit eſſe de malo culpe. Dicit enĩ aug. ſup ca nonicã ioã. ꝙ timore caſto timet hõ ſepationẽ a deo: ſ; nihil ſeparat nos a deo niſi culpa: ſm illud eſa.59. Peccã veſtra diuiſerũt inter vos ⁊ deũ veſtrũ. ergo timor põt eſſe de malo culpe. ¶ P̃. Tullius dicit in. 4. de tuſculanis q̃ſtionib⁹: ꝙ de illis timemus cũ futura ſunt, de quoꝝ preſentia triſtamur: ſed de malo culpe põt aliq̃s dolere vel triſtari: ergo etiã maliũ culpe aliq̃s põt timere. ¶ P̃. Spes timori opponitur: ſ; ſpes põt eſſe de bono virtutis: vt p; per phm in.9.eth. ⁊ apoſtol⁹ dicit ad gal.6. Cõfido de vobis in dño ꝙ nihil aliud ſapietis. ergo etiã timor poteſt eſſe de malo culpe. ¶ P̃. Uerecundia eſt q̃dam ſpẽs timoris (vt ſupra dictũ eſt) ſ; verecũdia eſt de turpi facto: qđ eſt malum culpe: ergo ⁊ timor.

Sed cõtra eſt, ꝙ philoſoph⁹ dicit in.2. rheto. ꝙ nõ oĩa mala timentur: puta ſi aliquis erit iniuſtus aut tard⁹.

Rñdeo dĩcm, ꝙ ſicut ſupra dictũ eſt, ſicut obm ſpei eſt bonũ futurũ arduũ ꝙ q̃s põt adipiſci, ita timor eſt de malo futuro arduo qđ nõ põt de facili vitari. Ex quo põt accipi ꝙ id qđ oio ſubiacet ptãti ⁊ volũtati noſtre nõ h; rõnẽ terribilis: ſed illđ ſolũ eſt terribile qđ h; cãm extrinſecã, malũ aũt culpe ppriã cauſam h; volũtatẽ humanã, ⁊ ideo ppue nõ h; rõnẽ terribilis: ſ; q: volũtas ab aliquo exteriori põt inclinari ad peccãdũ, ſi illđ inclinãs habeat magnã vim ad iclinãdũ, ſm h̃ poterit eſſe timor de malo culpe inquãtũ eſt ab exteriori cã: puta cũ aliq̃s timet cõmorari in ſocietate maloꝝ ne ab eis ad peccandũ inducat̃. ſed ppue loquendo in tali diſpoſitiõe magis timet homo ſeductionẽ, q̃ȝ culpam ſm ppriam rationẽ id eſt inquantũ eſt voluntaria: ſic enim nõ habet vt timeatur.

Ad primũ ergo dĩcm, qđ ſepatio a deo eſt q̃da pena cõſequẽs peccatũ: ⁊ oĩs pena aliquo mõ ẽ ab exteriori cã. ¶ Ad ſm dĩcm. ꝙ triſtitia ⁊ timor in vno cõueniũt: q: vtrũq; eſt de malo: differũt aũt in duobus. In vno q̃dẽ, q: triſtitia eſt de malo pñti, timor de malo futuro. In alio vero q: triſtitia cu; ſit in cõcupiſcibili reſpicit malũ abſolute: vñ põt eſſe de quocunq; malo, ſiue pũo ſiue magno. timor ãt cũ ſit in iraſcibili, reſpicit malũ cũ quadã arduitate ſeu difficultate. que tollitur inquantũ aliquid ſubiacet voluntati. ⁊ iõ nõ oĩa timemus q̃ ſunt futura. de quibus triſtamur cum ſunt pñtia: ſ; aliq̃ q̃ ſc; ſunt ardua. ¶ Ad tertiũ dĩcm, ꝙ ſpes eſt de bono ꝙ q̃s põt adipiſci. Põt aũt aliq̃s adipiſci bonũ vł p ſe, vł p aliũ: ⁊ iõ ſpes põt eẽ de actu virtutis q̃ eſt in ptãte noſtra cõſtitut⁹: ſ; timor ẽ de malo ꝙ nõ ſubiacet noſtre ptãti. ⁊ iõ ſemp malũ qđ timet̃ eſt a cã extrinſeca, bonũ aũt qđ ſperat̃ põt eẽ ⁊ a cã intrinſeca, ⁊ a cã extrinſeca. ¶ Ad q̃rtũ dĩcm, ꝙ ſicut. ſ̃. dcm̃ eſt, verecundia nõ eſt timor de actu ipſo peccti: ſ; de turpitudine vel ignominia q̃ conſequitur ipſum: que eſt a cauſa extrinſeca.

¶ Utrum timor ipſe timeri poſſit. Arti.4.

Ad quartũ ſic procedit̃. Uidet̃ ꝙ timor timeri non poſſit. Omne enim quod timetur timẽdo cuſtoditur ne amittat̃: ſicut ille q̃ timet amittere ſanitatẽ, timẽdo cuſtodit eã: ſi igit̃ timor timeat̃, timẽdo ſe cuſtodiet hõ ne timeat. qđ videt̃ eẽ incõueniẽs. ¶ P̃. Timor eſt q̃dã fuga: ſed nihil fugit ſeipſum: ḡ timor nõ timet timorẽ. ¶ P̃. Timor eſt de futuro: ſed ille q̃ timet iã h; timorẽ, nõ ergo põ timere timorẽ.

Sed cõtra eſt, ꝙ hõ põt amare amorem ⁊ dolere de dolore: ḡ ẽt pari rõne põt timere timorẽ.

Rñdeo dĩcm, ꝙ ſicut dictũ eſt: illud ſolũ h; rõnem terribilis qđ ex cã extrinſeca puenit, nõ aũt qđ puenit ex volũtate nr̃a: timor aũt ptim puenit ex cã extrinſeca, ⁊ ptim ſubiacet voluntati. puenit q̃dẽ ex cã extrinſeca, inq̃tũ eſt paſſio quedã cõñs phantaſiã imminẽtis mali: ⁊ ſm hoc põt aliq̃s timere timorẽ, ne. ſ. immineat ei neceſſitas timendi pp ingruentiã alicui⁹ excellentis mali. ſubiacet aũt voluntati inquãtũ appetitus inferior obedit rõni: vñ hõ põt timorẽ repellere, ⁊ ſm hoc timor nõ põt timeri: vt dr aug. in li. 83. q. Sed q: rõnibus, quas inducit aliquis poſſet vti ad oſtẽdendum ꝙ timor nullo modo timeatur: ideo ad eas reſpondendum eſt.

Ad primũ ergo dĩc;, ꝙ nõ oĩs timor eſt vn⁹ timor, ſ; ſm diuerſa q̃ timet̃ ſunt diuerſi timores: nihil ḡ phibet qñ i vno timore aliq̃s pſeruet ſe ab alio timore: et ſic cuſtodiat ſe ñ timere tũc illo timore. ¶ Ad ſm dĩc;, ꝙ cũ ſit ali⁹ timor q̃ timet̃ malũ iminẽs, ⁊ ali⁹ timor q̃ timet̃ ipſe timor mali iminẽtis: nõ ſeq̃t̃ ꝙ idẽ fugiat ſeipſ;, vł ꝙ ſit idẽ fuga ſui ipſius. ¶ Ad 3^m dĩc;, ꝙ pp diuerſitatẽ timorum iam dictam: timore preſenti poteſt homo timere futurum timorem.

¶ Utrũ repẽtina magis timeant̃. Art.5.

Ad quintũ ſic pcedit̃. Uĩ, ꝙ inſolita ⁊ repẽtina nõ ſint magis terribilia. Sicut. n. ſpes ẽ de bono, timor eſt de malo: ſ; experientia facit ad augmẽtũ ſpei in bonis. ḡ ẽt facit ad augmentũ timoris in malis. ¶ P̃. Phs dicit in ſcđo rheto. ꝙ magis timentur nõ q̃ acute ſunt ire, ſ; mites ⁊ aſtuti. cõſtat ãt ꝙ illi q̃ acute ire ſunt, magis hñt ſubitos motus. ḡ ea q̃ ſũt ſubita ſũt min⁹ terribilia. ¶ P̃. Que ſunt ſubita minus cõſiderari pñt ſ; tãto aliq̃ magis timẽt̃ q̃to magis cõſiderant̃. vñ phs dicit in.3. eth. ꝙ aliq̃ vident̃ fortes pp ignorantiã, q̃ ſi cognouerint ꝙ aliud ſit q̃ȝ ſuſpicantur, fugiũt. ergo repẽtina min⁹ timent̃.

Sed cõtra eſt, ꝙ aug. dicit l.2. cõfeſ. timor inſolita ⁊ repẽtina exhorreſcit reb⁹ q̃ amãt aduerſari, dũ pcauet ſecuritati.

Rñdeo dĩcm, ꝙ ſicut. ſ̃. dictũ eſt: obiectũ timoris eſt malũ imminẽs qđ nõ de facili repelli poteſt. hoc aũt ex duobus cõtingit. ſ. ex magnitudine mali, et ex debilitate timẽtis: ad vtrũq; aut hoc cooperat̃ ꝙ aliq̃d ſit inſolitũ ⁊ repẽtinũ. Pmo q̃dẽ facit ad hoc ꝙ malũ imminẽs maius appareat, oĩa enim corpalia ⁊ bona ⁊ mala quãto magis cõſiderantur minora apparẽt: ⁊ ideo ſicut ppter diuturnitatem dolor pñtis mali mitigat̃: vt p; p tulliũ l.3. de tuſcu. q̃ſtionibus: ita etiam ex p̃meditatione minuit̃ timor futuri mali. Scđo aliq̃d eẽ inſolitũ ⁊ repẽtinũ facit ad debilitatẽ timẽtis: inq̃tum ſubtrahit remedia que homo põt preparare ad repellẽdũ futurum malum, q̃ eſſe nõ poſſunt quãdo ex improuiſo malum occurrit.

Ad primũ ergo dĩcm, ꝙ obm ſpei eſt bonũ qđ q̃s põt adipiſci. ⁊ iõ ea q̃ augmẽtant ptãtẽ hoĩs, nata ſũt augere ſpẽ: ⁊ eadẽ rõne diminuere timorẽ, q: timor ẽ de malo, cui nõ de facili põt reſiſti. Quia igit̃ experiẽtia facit hoĩem magis potentẽ ad operandũ: iõ ſicut auget ſpem ita diminuit timorẽ. ¶ Ad ſm dĩcm, ꝙ illi q̃ hñt irã acutã nõ occultãt eã: ⁊ ideo nocumẽta ab eis illata nõ ita ſunt repẽtina qn̄ pui-deant̃, ſ; homines mites ⁊ aſtuti occultant irã: ⁊ iõ nocumentũ qđ ab eis imminet non põt puideri: ſed ex iprouiſo aduenit: ⁊ ppter hoc phus dicit ꝙ tales magis timẽt̃. ¶ Ad tertiũ dĩcm, ꝙ p ſe loquẽdo bona vel mala corporalia in principio maiora apparẽt: cuius rõ eſt, q: vnũq̃dq; magis apparet c̃trario iuxta ſe poſito. vñ cũ aliq̃s ſtatim a paupertate ad diuitias tranſit, ppter paupertatẽ pexiſtẽtẽ diuitias magis eſtimat: ⁊ ecõtrario diuites ſtati; ad paupertatẽ deueniẽtes eam magis horrẽt. ⁊ ppter hoc malũ repẽtinum magis timet̃: q: magis vr̃ eſſe malũ. ſed põt pp aliqđ accidẽs contingere ꝙ magnitudo alicuius mali lateat, puta cũ hoſtes ſe inſidioſe occultãt: ⁊ tunc verum eſt ꝙ malũ ex diligenti conſideratione fit terribilius.

¶ Utrum ea contra que non eſt remedium magis timeantur. Arti.6.

Ad ſextũ ſic pcedit̃. Uĩ, ꝙ ea que nõ hñt remediũ non ſint magis timenda. Ad timorẽ. n. reqritur ꝙ remaneat aliqua ſpes ſalutis, vt ſupra dictum eſt, ſed in malis que nõ hñt remedium nulla remanet ſpes ſalutis: ergo talia mala nullo modo ti-

¶ In reſponſione ad vltimum vltimi articuli eiuſdem.q. 42^e. breuiter ſcito ꝙ bonitas rei eſt duplex: ſcilꝫ ſpectans ad ipſam rei ſubſtantiam ⁊ circumſtans eam: ſicut bonitas caloris eſt eſſe calorem vt quatuor vel ſex ⁊c. vel eſſe in tali ſubiecto aut loco ⁊c. 1.q.48. a.3.ad 3. Duratio non auget primã bonitatem ſed ſecundam: non enim calor durans triduo eſt ſecũdũ ſe perfectior calore vnius hore. ſed bene eſt perfectior ſecundum circunſtantiã temporis. ⁊ hoc intendit tam ariſtoteles ibi q̃ author hic, q̃ ideo in corpore articuli p̃miſit ꝙ malum augetur dupliciter. ſ. ſcḋm ſuam ſpeciem: ⁊ ſm circunſtantias: preſentia enim propoſita fuit eſt ꝙ malum apprehendatur vt maius ſiue ex hoc ſiue ex illa proueniat cauſa nihil refert.

¶ Super.q.43.Ar.1.
In q̃one. 43.no- ſtra nihil ſcribendum occurrit: niſi ꝙ vtroq; articulo attentum te reddere vi de. ſcas cauſas paſſionũ cognoſcere ⁊ diſcernere ex parte obiecti: ⁊ ſubiecti: ⁊ ꝫ ſingulas conditiones obiecti ꝓpinquas ⁊c. ⁊ diuerſimode conſtituendo eas, ſcire rñdere ad queſita de cauſis paſſionũ.

¶ Sup q.44. Ar.1.
In.1.arti.q.44. dubium occurrit eo ꝙ reſponſio ad tertium contrariat coꝛpori articuli ⁊ vniuerſali doctrine de conſonantia motus corporalis ⁊ motus aĩalis in paſſionibus: nam ſm vlem doctrinam in coꝛpoꝛe traditã ſicut timor conſiſtit in contractiõe animi, ita tranſmutatio illi vnita in ꝯtractione caloris ⁊ ſpirituũ: ⁊ iſti in rñſiõe ad tertiũ di ꝙ in vere cundia eſt ꝯtractio animi ſed nõ nãe coꝛporalis. hoc enim non ſtat cum vniuerſalitate illius doctrine.
¶ Ad hoc dr ꝙ in huiuſmodi paſſionibus inueniunt duo motus coꝛporales: primus ab extra ad intus: ſcdus ab intus ad inferioꝛa vel ſuperioꝛa: ⁊ prim⁹ quidẽ eſt ille motus q vt mã eſt paſſiõis, ſecũdus ꝟo effectus poſtiuus eſt. vnde doloꝛ ⁊ timoꝛ in motu qui eſt vt mã paſſionis conueniũt: vteꝛq; eñ eſt ab extra ad intra: ſed in motu qui conſequitur differunt. nã ad doloꝛẽ ſequit motus ad ſupeꝛioꝛa: vl̃ ꝓut ꝓpꝰ eſt, vt in rñſione ad ſcðm dr in timoꝛe motus ꝯſeq̃ñs eſt ad inferioꝛa: ⁊ hoc euenit quoties timoꝛ ducit ad frigus ingroſſans
ſpũs: qð tũc nõ euenit cũ modicus eſt timoꝛ, qualis vr̃ eſſe verecundia. ꝫcrꝰ ſiqðẽ in ea ſpũs ad intra ⁊ obro timoris nõ repugnante nãe ſꝫ ſoli appetitui nõ ſequitur frigus nature inimicũ: ⁊ ſic anima diffundit in faciem ruboꝛem. ſemper ergo fit in timoꝛe contractio ad intus: ſed quia non ſemper fit vſque ad frigus ingroſſans: ideo in litera negatur contractio nature coꝛpoꝛee nõ q: non fiat ſed quia non fit conſummata vſque ad frigus.
¶ In reliquis tribus articulis eiuſdẽ. 44. queſtionis nihil occurrit ſcribendum.

J.art.2. coꝛn.Et 22ᵉ.qð. 19.ar.9 ad 3ᵐ. Et pſal. 38.co.9.

metur. ¶ P̃. Malo moꝛtis nullum remediũ adhiberi pt: nõ eñ ſm nãꝫ põt eẽ reditus a moꝛte ad vitã, nõ tñ moꝛs maxime timet vt dicit phꝰ in.2.rheto. nõ ergo ea magis timẽtur q̃ remediũ nõ hñt. ¶ P̃. Phs dicit in.1. eth. ꝙ nõ eſt magis bonũ qð eſt diuturnius eo qð eſt vniꝰ diei, neq; qð eſt ꝑpetuũ eo qð nõ eſt ꝑpetuũ: ergo eadẽ rõne neq; malus malum: ſed ea que nõ habẽt remediũ nõ videntur differre ab aliis niſi ꝓpter diuturnitatem vel perpetuitatẽ: ergo ꝓpter hoc nõ ſunt peioꝛa vel magis timenda.

Sed contra Eſt, ꝙ philoſophus dicit in.2.rhe. ꝙ oĩa timẽda ſunt terribilioꝛa, quecunq; ſi peccauerint coꝛrigi non cõtingit, aut quoꝛum auxilia non ſunt, aut non facilia.

Rñdeo Dõm, ꝙ obm timoꝛis eſt malum. vñ illud qð facit ad augmẽtum mali, facit ad augmẽtum timoꝛis: malũ aũt auget nõ ſolũ ſm ſpẽm ipſius mali: ſed etiam ꝫ circunſtãtias: vt ex ſupra dictis appꝫ: inter ceteras aũt circũſtãtias diuturnitas vel etiã perpetuitas magis videt facere ad augmentum mali: ea eñ q̃ ſunt in tẽpoꝛe ſm durationẽ tꝑis quodãmodo mẽſurantur: vñ ſi pati aliquid in tẽpoꝛe tanto eſt malũ, pati idẽ in duplo tꝑe apprehendit vt duplatum. ⁊ ſm hanc rõnẽ pati idẽ in infinito tẽpoꝛe: qð eſt perpetuo pati, hꝫ quodãmodo infinitum augmẽtũ. mala aũt que poſtq̃ aduenerint nõ poſſunt habere remediũ vl̃ nõ de facili, accipiunt vt ꝑpetua vel diuturna: ⁊ ideo maxime reddunt timẽda.

Ad primũ Ergo dõm, ꝙ remediũ mali eſt duplex. Unũ ꝑ qð impeditur futurum maluꝫ ne adueniat: ⁊ tali remedio ſublato aufertur ſpes: ⁊ per conſequens timoꝛ: vnde de tali remedio nũc non loquimur. Aliud remediũ mali eſt quo malum iam pꝛeſens remouet: ⁊ de tali remedio nunc loquimur. ¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ licet moꝛs ſit irremediabile malum, tamen q: non imminet de ꝓpe, nõ timetur: vt ſupra dictum eſt. ¶ Ad tertiũ dicẽdũ, ꝙ phs ibi loquitur de per ſe bono, quod eſt bonum ſm ſpeciem ſuam. ſic autem non fit aliquid magis bonum ꝓpter diuturnitatem vel perpetuitatem: ſed propter naturam ipſius boni.

¶ De cauſa timoꝛis. Queſt.43.

DEinde Conſiderãdum eſt de cauſa timoꝛis.
¶ Et circa hoc queruntur duo. Primo vtrum cauſa timoꝛis ſit amoꝛ. ¶ Secundo vtrũ cauſa timoꝛis ſit defectus.

¶ Utrum cauſa timoꝛis ſit amoꝛ. Art.1.

AD primũ Sic ꝓceditur. Uidetur, ꝙ amoꝛ nõ ſit cã timoꝛis. Illud.n. ꝙ introducit aliqd eſt cã eiꝰ: ſed timoꝛ introducit amoꝛẽ charitatis: vt Aug. dicit ſuper canonicam Joan. ergo timoꝛ eſt cauſa amoꝛis ⁊ nõ econuerſo. ¶ P̃. Phs dicit in.2. rhet. ꝙ illi maxime timent a quibꝰ expectamus imminere nobis aliq̃ mala: ſꝫ ꝑꝑ hoc ꝙ ab aliquo expectamꝰ malũ: magis ꝓuocamur ad odiũ eius q̃ ad amoꝛẽ: ergo timoꝛ magis cauſat ab odio q̃ ab amoꝛe. ¶ Supꝛa dictũ eſt ꝙ ea q̃ ſunt a nobiſipſis nõ hñt rõnẽ terribiliũ: ſꝫ ea q̃ ſũt ex amoꝛe maxime ꝓueniũt ex intimo coꝛdis: ergo timoꝛ ex amoꝛe non cauſatur.

Sed cõtra Eſt, ꝙ aug. dicit in li. 83.qõ. Nulli dubiũ eſt nõ aliã eſſe metuendi cãꝫ niſi ne id ꝙ amamus, aut adeptum amittamꝰ, aut nõ adipiſcamur ſperatũ. oĩs erge timoꝛ cauſatur ex hoc ꝙ aliqd amamus. amoꝛ igitur eſt cã timoꝛis.

Rñdeo Dõꝫ, ꝙ obiecta paſſionũ aĩe ſe hñt ad eas tãq̃ foꝛme ad res nãles vl̃ artificiales: q: paſſiões aĩe ſpẽꝫ recipiũt ab obiectis, ſicut res ꝓdicte a ſuis foꝛmis. Sicut igitur q̃cquid eſt cã foꝛme, eſt cã rei conſtitute ꝑ ipſam: ita etiã q̃cquid ⁊ quocũq; mõ eſt cã obiecti, eſt cã paſſionis. Cõtingit aũt aliqd eſſe cãm obiecti, vel ꝑ modũ cãe efficiẽtis, vl̃ per modũ diſpõnis mãlis. ſicut obiectũ delectatiõis ẽ bonũ apparẽs cõueniẽs cõiunctũ: cuiꝰ cã efficiẽs eſt illud qð facit cõiunctionẽ, vl̃ ꝙ facit cõuenictiã vl̃ bonitatẽ vl̃ apparẽtiã hmõi boni: cã aũt ꝑ modũ diſpõnis mãlis eſt habitꝰ vl̃ q̃cũq; diſpõ, ſm q̃ fit alicui ꝯueniẽs aut apparẽs illud bonũ qð ẽ ei cõiũctũ. Sic igit in ꝓpoſito obiectũ timoꝛis ẽ eſtimatũ malũ futurũ ꝓpinquũ, cui reſiſti de facili nõ pt. ⁊ iõ illud ꝙ pt inferre tale malũ eſt cã effectiua obiecti timoꝛis: ⁊ ꝑ ꝯñs ipſius timoꝛis. Illð aũt ꝑ qð aliqs ita diſponit vt aliqd ſit ei tale, eſt cã timoꝛis ⁊ obiecti eiꝰ ꝑ modũ diſpõnis mãlis. ⁊ hoc mõ amoꝛ ẽ cã timoꝛis: ex hoc eñ ꝙ aliqs amat aliqð bonũ, ſequitur ꝙ priuatiuum talis boni ſit ei malũ: ⁊ ꝑ cõſequẽs ꝙ timeat ipſum tãquã malũ.

Ad primũ Ergo dõm, ꝙ ſicut ſupꝛa dictũ eſt timoꝛ ꝑ ſe ⁊ pꝛio reſpicit ad malũ qð refugit, ꝙ opponit alicui bono amato: ⁊ ſic ꝑ ſe timoꝛ naſcit ex amoꝛe. ſecundario vero reſpicit ad id ꝙ ꝓuenit tale malũ: ⁊ ſic ꝑ accidens q̃nq; timoꝛ inducit amoꝛẽ: inquantũ. ſ. hõ q̃ timet puniri a deo ſeruat mãdata eiꝰ, ⁊ ſic icipit ſperare, ⁊ ſpes itroducit amoꝛẽ: vt ſupꝛa dictũ eſt. ¶ Ad ſcðm dõꝫ, ꝙ ille a quo expectamꝰ mala, ꝑmo quidẽ odio habet: ſꝫ poſtq̃ ab ipſo iam incipiũt ſperari bona, tũc incipit amari. bonũ cui ꝯtrariatur malũ qð timet a pꝛincipio amabat. ¶ Ad tertiũ dõm, ꝙ rõ illa ꝓcedit de eo qð eſt cã mali terribilis per modum efficientis, amoꝛ autẽ eſt cã eius per modum materialis diſpoſitionis: vt dictum eſt.

¶ Utrum cauſa timoꝛis ſit defectus. Arti.2.

AD ſcd'm Uidet ꝙ defectus nõ ſit cauſa timoꝛis. Illi eñ qui potentiã hñt maxime timent: ſed defectus ꝯtrariat potẽtie: ergo defectus nõ eſt cã timoꝛis. ¶ P̃. Illi qui iã decapitantur maxime ſunt in defectu: ſꝫ tales nõ timẽt: vt dr in.2.rhet. ergo defectus non eſt cã timoꝛis. ¶ P̃. Decertare ex foꝛtitudine ꝓuenit nõ ex defectu: ſꝫ decertãtes timẽt eos qui pꝛo eiſdẽ decertant: vt dicitur in.2.rheto. ergo defectus nõ eſt cauſa timoꝛis. pſal.26 co.1.

Sed Cõtra. Cõtrarioꝛũ ꝯtrie ſunt cãe: ſꝫ diuitie ⁊ robur ⁊ multitudo amicoꝛũ ⁊ ptãs excludunt timoꝛẽ: vt dicitur in.2.rhe. ergo ex defectu hoꝛum timoꝛ cauſatur.

Rñdeo Dõm, ꝙ ſicut ſupꝛa dictũ eſt, duplex cã timoꝛis accipi pt. vna quidẽ ꝑ modũ mãlis diſpõnis ex ꝑte eius qui timet, alia ꝑ modũ cauſe efficiẽtis ex ꝑte eius q̃ timet. Quantũ igit ad pꝛimũ defectꝰ ꝑ ſe loquẽdo eſt cã timoꝛis: ex aliquo eñ defectu virtutis cõtingit ꝙ nõ poſſit aliqs de facili repellere imminẽs malũ. ſꝫ tñ ad cauſandũ timoꝛẽ requirtur defectꝰ cũ aliq̃ mẽſura: minoꝛ eñ eſt defectꝰ qui cauſat timoꝛẽ futuri mali q̃ defectꝰ cõſequẽs malũ pñs, de quo eſt triſtitia: ⁊ adhuc eẽt maioꝛ defectꝰ ſi totalr̃ ſenſus mali auferret, vl̃ amoꝛ boni cuiꝰ ꝯtrium timet. Quantũ vero ad ſcðm, virtus et robur ꝑ ſe loquẽdo eſt cã timoꝛis. ex hoc eñ ꝙ aliqd qð appꝛehẽdit vt nociuũ ẽ virtuoſum, ꝯtingit ꝙ eiꝰ effectꝰ repelli nõ põt cõtingit tñ ꝑ accidẽs ꝙ aliqs defectꝰ ex iſta ꝑte cãt timoꝛẽ: inquãtũ ex aliquo defectu cõtingit ꝙ aliqs velit nocumẽtũ inferre, puta ꝓpter iniuſtitiã vl̃ q: ante leſus fuit, vl̃ q: timet ledi.

Ad primũ Ergo dicendũ ꝙ rõ illa ꝓcedit de cã timoꝛis ex ꝑte cauſe efficientis. ¶ Ad ſcðm dõꝫ, ꝙ illi qui iã decapitant ſunt in paſſione pñtis mali ⁊ ideo iſte defectus excedit mẽſurã timoꝛis. ¶ Ad tertiũ dõm, ꝙ certantes timent nõ ꝑꝑ potẽtiã qua decertare pñt: ſed propter defectũ poꝫ ex quo contingit ꝙ ſe ſuperaturos non confidunt.

¶ De effectibus timoꝛis. Queſtio.44.

DEinde Conſiderãdũ eſt de effectibꝰ timoꝛis.
¶ Et circa hoc queruntur quatuoꝛ. Pꝛimo vtrũ timoꝛ faciat ꝯtractionẽ. Scðo vtrũ faciat cõſiliatiuos. Tertio vtrũ faciat tremoꝛẽ. Quarto vtrum impediat operationem. 2.qð.25 ar.1.co. et.q.45 ar.4.ad 1ᵐ.et 3ᵐ.

¶ Utrum timoꝛ faciat contractionem. Arti.1.

AD primũ Uidet ꝙ timoꝛ nõ faciat ꝯtractionẽ. Cõtractione eñ facta, caloꝛ et ſpũs ad interioꝛa reuocant, ſꝫ ex multitudine caloꝛis ⁊ ſpũũ

in interiorib⁹ magnificatur cor ad audacter aliqd aggrediēdū vt pꝫ ī iratis: cui⁹ ꝯtrariū ī timore accidit. ſi ḡ timor facit ꝯtractionē. ¶ p. Multiplicatio ſpiritib⁹ ⁊ calore in interiorib⁹ ꝑ cōtractionē, ſequit̄ ꝙ hō in vocē ꝓrūpat: vt pꝫ ī dolētib⁹, ſꝫ timētes nō emittūt vocē, ſꝫ magis reddunt̄ taciturni: ergo timor non facit cōtractionē. ¶ p. Verecundia eſt q̄dā ſpēs timoris vt. ſ. dictū ē: ſꝫ verecūdati rubeſcūt: vt dicit tulli⁹. 4. de tuſculanis qōnib⁹: ⁊ phūs in. 4. ethi. rubor aūt faciei nō atteſtatur cōtractioni ſed contrario: nō ergo contractio eſt effectus timoris.

Sed cōtra Eſt, ꝙ dama. dicit in. 3. li. ꝙ timor eſt virtus ſm̄ ſiſtolem. i. ſm̄ contractionem.

Rñdeo Dōm, ꝙ ſicut ſupra dictū eſt: in paſſionibus aīe eſt ſicut formale ipē mot⁹ appetitiue potētie, ſicut āt mālē trāſmutatio corꝑalis. quoꝝ vnū alteri ꝓportionatur. vnde ſꝫ ſilitudinē ⁊ rōnē appetitiui mot⁹ ſequit̄ corꝑalis trāſmutatio. quātū āt ad aīalē motū appetit⁹, timor ꝯtractionē quādā īportat. Cui⁹ rō eſt: q: timor ꝓuenit ex phātaſia alicuius mali imminētis, qḋ difficile repelli pt̄ (vt. ſ. dictū eſt) ꝙ aūt aliqd difficile poſſit repelli, ꝓuenit ex debilitate ꝟtutis (vt ſupra dictū eſt) ꝟtuo aūt quanto eſt debilior tāto ad pauciora ſe pt̄ extēdere: ⁊ iō ex ipā imaginatiōe, q̄ cauſat timorē, ſequit̄ q̄dā cōtractio in appetitu, ſicut etiā videm⁹ in morientibus ꝙ natura retrahit̄ ad interiora ꝓpter debilitatē virtutis. ⁊ videmus etiā ī ciuitatib⁹ ꝙ q̄n ciues timēt retrahūt ſe ab exterioribus, ⁊ recurrūt quātū pñt ad interiora. ⁊ ſm̄ ſilitudinē huius cōtractionis q̄ ꝑtinet ad appetitū aīalē, ſequitur etiā in timore ex parte corporis contractio caloris ⁊ ſpirituū ad interiora.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ ſicut phūs dicit in lib. de problematibus: lꝫ in timentibus retrahantur ſpūs ab exteriorib⁹ ad interiora, nō tñ eſt idē motus ſpūuꝫ in iratis ⁊ timētibus. Nā in iratis ꝓpter calorem ⁊ ſubtilitatem ſpūum q̄ ꝓueniūt ex appetitu vindicte interius fit ſpūum motus ab inferioribus ad ſuperiora: ⁊ ideo congregant̄ ſpiritus ⁊ calor circa cor. Ex quo ſequitur ꝙ irati reddunt̄ prompti et audaces ad inuadēdū. ſꝫ in timētibus ꝓpter frigiditatem ingroſſantē ſpūs mouentur a ſuperiorib⁹ ad inferiora: que q̄dē frigiditas cōtingit ex imaginatione defectus virtutis: ⁊ ideo ñ multiplicāt̄ calor ⁊ ſpūs circa cor: ſꝫ magis a corde refugiūt. ⁊ ꝓpter hoc timētes nō prompte inuadūt: ſꝫ magis refugiūt. ¶ Ad ſm̄ dōm, ꝙ nāle eſt cuilibet dolēti, ſiue homini, ſiue animali, ꝙ vtatur quocūq̧ auxilio pōt ad repellendū nociuū preſens qḋ infert dolorē. vñ videmus ꝙ aīalia dolentia ꝑcutiunt vel faucibus, vel cornibus. maximū aūt auxiliū ad oīa in aīalibus eſt calor ⁊ ſpūs: ⁊ iō in dolore nā cōſeruat calorē ⁊ ſpirituꝫ interius, vt hoc vtat̄ ad repellendū nociuū: ⁊ ideo vt phūs dicit in li. de ꝓblematibus, multiplicatis ſpiritib⁹ introrſum ⁊ calore, neceſſe eſt ꝙ emittant̄ ꝑ vocē: ⁊ propter hoc dolētes vix ſe poſſunt continere quin clamēt. Sed in timētibus fit motus interioris caloris ⁊ ſpūum a corde ad inferiora vt dictum eſt: ⁊ ideo timor cōtrariatur formationi vocis: q̄ fit per emiſſionē ſpūum ad ſuperiora ꝑ os: ⁊ ꝓpter hoc timor tacētes facit. ⁊ inde eſt etiam qḋ timor tremētes facit: vt dicit phūs in lib. de ꝓblematib⁹. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ pericula mortis nō ſolum cōtrariant̄ appetitui animali, ſꝫ etiā cōtrariant̄ nature: ⁊ ꝓpter hoc in hmōi timore nō ſolū fit cōtractio ex ꝑte appetit⁹ ſꝫ etiā ex ꝑte nature corporalis. Sic eñ diſponit̄ aīal ex imaginatiōe mortis. cōtrahēs calorē ad interiora, ſicut q̄n nālīter mors imminet. ⁊ inde eſt ꝙ timētes mortē palleſcūt: vt dicit̄ in. 3. ethi. ſed malū quod timet verecūdia nō opponit̄ nature, ſed ſolum appetitui animali: ⁊ ideo fit q̄dā cōtractio ſm̄ appetitū aīalē nō autē ſm̄ naturā corporalē, ſed magis anima quaſi in ſe contracta vacat ad motionē ſpūum ⁊ caloris. vnde fit eoꝝ diffuſio ad exteriora: ⁊ propter hoc verecundati rubeſcunt.

¶ Utrum timor faciat conſiliatiuos. Articu. 2.

22. qō. 47. ā. 9. ad. 3. Et q. 54. ā. 2. ad. 4. Et qō. 129. ar. 7. co. Et pſal. 12. col. 2 ā.

AD ſecundū Sic ꝓceditur. Ui. ꝙ timor non faciat conſiliatiuos. Non enim eſt eiuſdē cōſiliatiuos facere ⁊ ꝯſilium impedire, ſed timor cōſilium impedit: oīs. n. paſſio ꝑturbat q̇etē, q̄ requirit̄ ad bonū vſum rōnis: ergo timor non facit conſiliatiuos. ¶ p. Cōſilium eſt actus rōnis de futurio cogitātis ⁊ deliberātis: ſꝫ aliqs timor eſt excutiēs cogitata ⁊ mentē a ſuo loco remouet: vt tullius dicit in. 4. de tuſculanis q̄ſtionib⁹. ḡ timor nō facit ꝯſiliatiuos, ſꝫ magis īpedit cōſiliū. ¶ p. Sicut cōſiliū adhibet̄ ad vitāda mala, ita etiā adhibet̄ ad ꝯſequēda bona: ſed ſicut timor eſt de malis vitādis, ita ſpes ē de bonis ꝯſequendis. ergo timor non facit magis cōſiliatiuos quam ſpes.

Sed Contra eſt, ꝙ philoſophus dicit in. 2. rheto. ꝙ timor conſiliatiuos facit.

Rñdeo Dōm, ꝙ aliquis poteſt dici cōſiliatiuus dupl̄r. Uno modo a voluntate ſeu ſolicitudine cōſiliādi: ⁊ ſic timor cōſiliatiuos facit: q: vt phūs in. 3. ethi. dicit. Cōſiliamur de magnis in quibus quaſi nobiſipſis diſcredimus. Ea aūt que timorē incutiunt nō ſunt ſimpl̄r mala: ſꝫ hñt quādā magnitudinē, tū ex eo ꝙ apprehenduntur vt que difficiliter repelli poſſunt, tū etiā q: apprehendunt̄ vt de prope exiſtētia: ſicut iam dictuꝫ eſt. vñ hoīes maxime in timoribus querūt conſiliari. Alio mō dicit̄ aliquis cōſiliatiuus a facultate bene cōſiliandi: ⁊ ſic nec timor nec aliqua paſſio conſiliatiuos facit: q: homini affecto ſm̄ aliquā paſſionē videtur aliqd vl̄ maius vel minus q̄ ſit ſm̄ rei veritatē: ſicut amanti videntur ea que amat meliora, ⁊ timenti ea q̄ timet terribiliora. ⁊ ſic ex defectu rectitudinis iudicij quelibet paſſio quantū eſt de ſe impedit facultatē bene conſiliandi. Et per hoc pꝫ reſpōſio ad primum.

Ad ſecundū Dōm, ꝙ quāto aliqua paſſio eſt fortior tanto magis homo ſm̄ ipſam affectus impeditur: ⁊ iō quando timor fuerit fortis vult quidē hō conſiliari: ſed adeo perturbatur in ſuis cogitationibus quod conſilium adinuenire nō pōt. Si aūt ſit paruus timor qui ſolicitudinem conſiliandi inducat nec multū rationē cōturbet: poteſt etiā cōferre ad facultatem bene conſiliandi ratione ſolicitudinis conſequentis. ¶ Ad tertium dōm ꝙ etiā ſpes facit conſiliatiuos: q: vt in. 2. rhet. philoſophus dicit. Nullus cōſiliatur de his de quibus deſperat, ſicut nec de impoſſibilibus: vt dicitur in. 3. ethi. timor tñ facit magis conſiliatiuos quam ſpes: q: ſpes eſt de bono prout poſſumus ipſum cōſequi: timor autem de malo ꝓut vix repelli poteſt: ⁊ ita magis reſpicit rationem difficilis timor q̄ ſpes. in difficilib⁹ autem maxime in quibus nobis non confidimus, conſiliamur: ſicut dictum eſt.

¶ Utrum timor faciat tremorem. Articu. 3.

AD tertiū Uidet̄ ꝙ tremor non ſit effectus timoris. tremor enim ex frigore accidit. videmus eniꝫ infrigidatos tremere. timor aūt nō videt̄ cauſare frigus, ſed magis calorē deſiccātē: cuius ſignū eſt ꝙ timētes ſitiūt: ⁊ precipue in maximis timorib⁹ ſicut pꝫ in illis qui ad mortē ducūtur: ḡ timor nō cauſat tremorem. ¶ p. Emiſſio ſuperfluitatū ex calore accidit. vnde vt plurimuꝫ medicine laxatiue ſunt calide. ſꝫ hmōi emiſſiones ſuperfluitatū ex timore frequēter contingūt. ergo timor videtur cauſare calorem. ⁊ ſic non cauſat tremorē. ¶ p. In timore calor ab exterioribus ad interiora reuocat̄. ſi igitur ꝓpter hmōi reuocationem caloris in exteriorib⁹ homo tremit, videtur ſimiliter ꝙ in omnibus exterioribus membris deberet cauſari tremor ex timore: hoc autem non videtur: non ergo tremor corporis eſt effectus timoris. ſ. arg. 1. ad. 2. ſ. Et ho. 17. co. 7

Sed ꝯ eſt, ꝙ tulli⁹ dicit in quarto de tuſculanis qōnib⁹: ꝙ timorē ſequit̄ tremor, ⁊ pallor, ⁊ dētiū ſtrepitus.

Rñdeo Dōm, ꝙ ſicut ſupra dictū eſt, in timore fit quedā cōtractio ab exteriorib⁹ ad interiora. ⁊ ideo exteriora frigida remanēt: ⁊ propter hoc in eis accidit tremor, qui cauſatur ex debilitate virtutis continentis membra. Ad hmōi aūt debilitateꝫ maxime facit defectus caloris: qui eſt inſtrumentum quo anima mouet: vt dicitur in. 2. de anima.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ calore ab exteriorib⁹ ad interiora reuocato, multiplicat̄ calor interi⁹ et maxime verſus inferiora. i. circa nutritiuam. ⁊ ideo cōſumpto humido conſequitur ſitis: ⁊ etiā interdum ſolutio ventris et vrine emiſſio ⁊ q̄nq̧ etiā ſeminis vel hmōi emiſſio ſupfluitatū accidit propter contractionem ventris ⁊ teſticulorum. vt phūs dicit in li. de problematibus. vnde pꝫ ſolutio ad ſcdōm. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ q: in timore calor deſerit cor a ſuperioribus ad inferiora tendens: ideo timentibus maxime tremit cor ⁊ membra que hñt aliquā connexionē ad pectus, vbi eſt cor, vnde timentes maxime tremunt in voce propter vicinitatem vocalis arterie ad cor tremit etiā labium inferius ⁊ tota inferior mandibula propter continuationē ad cor. vñ ⁊ ſtrepitus dentium ſequitur: ⁊ eadem ratione brachia ⁊ manus tremunt. Uel etiā q: hmōi membra ſunt magis mobilia propter qḋ ⁊ genua tremunt timentibus: ⁊ ſm̄ illud Eſa. 35. Confortate manus diſſolutas ⁊ genua trementia roborate.

¶ Utrum timor impediat operationem. Arti. 4.

AD quartū Uidetur quod timor impediat operationem. Operatio enim maxi-

¶ Super qō. 45. Articulum. 1.

In ſola qō. 45. vnū occurrit dubium q̄ſo ſcilicet malum ſit obiectū audacie. aut enim eſt obm eius p ſe aut p accñs. ſi per ſe ergo motꝰ appetitus pſequutiuus eſt p ſe reſpectu mali: cuius oppm dcm̄ eſt. et cōs fatent dicētes malum eſſe qd oīa fugiunt: ſicut bom̄ qd oīa appetunt. ſi p accñs ergo hʒ aliqd aliud per ſe obm̄ ſicut pʒ in ceteris operationibꝰ ſenſus intellectus ⁊ appetitus: dr̄ enim aliqd a p accñs viſū audiu intellēctū appetitū. qꝛ ppter alia viſa ſentita cognita deſiderata attingūtur ⁊ tunc q̄raf qd eſt obiectū per ſe audacie an bonum an malum. Et augef difficultas: quia autor varie loq vr in arti. 2. ad 3m expreſſe dicens audaciā reſpicere malum ⁊ in arti. 4. ad. 2. dicens obm audacie eſſe cōpoſitum ex bono ⁊ malo. ¶ Ad huiꝰ difficultatis euidentiam ſcito pꝰ. Iſte due paſſiones. ſ. audacia ⁊ deſperatio ſimilem ingerūt difficultatē qꝛ iſta eſt ad malum ⁊ illa a bono ac per hoc cōtra nāe ordinē videtur ſe hēre. ſiquis tn̄ aduertat q in concupiſcibili cuiꝰ obm eſt bom̄ vel malū abſolute nulla eſt h mō paſſio ſed reſpectu boni oēs ſunt pſecutiue: ⁊ reſpectu mali refutatiue vel fugitiue conſiciet q aliqd hʒ tam bom̄ q malū ex hijs arduo p qd ꝯhit bonum ⁊ malū ad obm iraſcibilis hūa. tales paſſiones. ⁊ hc ſic eſt: ⁊ ppa in icōcupiſcibili nulla talis paſſio inuenit. qd aūt ſic ſit non op; in extranea aſic q̄rere qm ſicut edificationes picture ⁊ ſtructure difficiles non reponuntur in aliq̄ alio ꝑte ex difficultate ſed moꝰ quedā ſortiunf illius eiuſdē nāe q̄ difficilis dr. difficultas em̄ edificationis ad artē edificandi: ⁊ difficultas picture ad artē pingēdi ſpectat: ita bom̄ difficile ex difficultate nō intrat latitudinem mali ſʒ infra boni latitudinē ſiſtit ⁊ ſimiliter malū difficile non exit mali latitudinē. qꝛ tn̄ arduū ſeu difficile in reꝰ ſt bonū difficile excedēs mēſurā in maiꝰ, eo ipſo q tam difficile eſt hʒ vnde a ſe auertat illum cui eſt vel vr ſic exceſſiuū: et hoc mō bonum arduū eſt obm deſperatiōis a

8. q. 23. ar. 2. co. fin. Et. J. phiſi. qō. 4. 5. co. Et 22e. q. 129. 8. 3. ad 3m ⁊. q. 129 ar. 6. ad 2m.

me impedit ex perturbatione rationis que dirigit in ope. ſed timor perturbat rationē. vt dictū eſt. ergo timor impedit operatianē. ¶ P̄. Illi qui faciūt aliqd cū timore, facilꝰ in operatiōe deficiunt: ſicut ſi aliqs incedat ſup trabē in alto poſitā, pp timorē de facili cadit: nō aūt caderet ſi incederet ſup candē trabē in imo paſitā ppter defectū timoris. ergo timor impedit operationē. ¶ P̄. Pigritia ſiue ſegnicies eſt quedā ſpēs timoris. ſʒ pigritia impedit operationē: ergo ⁊ timor.

Sed cōtra Eſt, q apſus dicit ad phil. 2. Cū metu ⁊ tremore veſtrā ſalutē operamini. q nō diceret ſi timor bonā operationē impediret. timor ergo non impedit bonam operationem.

Rñdeo Dōm, q operatio holo exterior cauſat quidem ab aīa ſicut a primo mouēte: ſʒ a mēbris corporis ſicut ab inſtrumēto. Cōtingit aūt operationē impediri ⁊ pp defectū inſtrumenti: ⁊ pp defectū pncipalis mouētis. Ex pte igif inſtrumētorū corporaliū timor quātū eſt de ſe ſemper natus eſt impedire exteriorē operationē propter defectū caloris qui ex timore accidit in exterioribus membris. ſed ex pte aīe ſi ſit timor moderatus nō multū rōnē pturbans cōfert ad bñ operandū inquantū cauſat quandā ſolicitudinem ⁊ facit hominem attētius conſiliari ⁊ operari. Si vero timor tm̄ increſcat q rationem perturbet, impedit operationē etiā ex parte anime: ſed de tali timore apoſtolus non loquitur. ¶ Et per hec patet reſponſio ad primum.

Ad ſcd'm Dōm, q ille qui cadit de trabe i alto poſita, patitur perturbationes imaginationis ppter timorē caſus imaginati. ¶ Ad tertiū dōm, q omnis timens refugit id qd timet: ⁊ iō cum pigritia ſit timor de ipſa operatione inquātum eſt laborioſa impedit operationē: qꝛ retrahit voluntatem ab ipſa. ſed timor qui eſt de alijs rebus intantū adiuuat operationē inquantū inclinat volūtatem ad operandū ea per que homo effugit id quod timet.

¶ De audacia. Qō. 45.

DEinde Conſiderādum eſt de audacia. Et circa hoc queruntur quatuor. Primo vtrū audacia ſit ꝯtra timori. Scdo q̄ſo audacia ſe hēat ad ſpem. Tertio de cauſa audacie. Quarto de effectu ipſius.

¶ Utrū audacia ſit cōtraria timori. Ar. 1.

AD primū Videf q audacia non cōtrariet timori. dicit em̄ augu. in li. 83. q. q audacia vitiū eſt. vitiū autem virtuti cōtrariatur. cum ergo timor nō ſit virtus ſed paſſio, videtur q timori nō cōtrarietur audacia. ¶ P̄. Uni vnum eſt contrarium: ſed timori contrariaf ſpes: nō ergo contrariatur ei audacia. ¶ P̄. Unaqueqꝫ paſſio excludit paſſionē oppoſitā: ſed id qd excludif p timorē eſt ſecuritas. dicit enim augu. 2. confeſ. q timor ſecuritati precauet, ergo ſecuritas contrariatur timori. non ergo audacia.

Sed ꝯ eſt, q phs dicit in. 2. rhe. q audacia eſt timori contraria.

Rñdeo Dōm, q de rōne ꝯtrariū eſt q maxime a ſe diſtēt: vt dr i. 10. met. Illud āt qd maxime diſtat a timore eſt audacia. timor em̄ refugit nocumētū futurū pp eiꝰ victoriā ſup ipm timentē. ſʒ audacia aggredif periculū imminēs pp victoriā ſui ſupra ipſum periculum. vnde manifeſte timori contrariatur audacia.

Ad primū Ergo dōm, q ira ⁊ audacia ⁊ omniū paſſionū nomina dupl'r accipi poſſunt. Uno mō ſm q important abſolute motus appetitꝰ ſenſitiui in aliqd obiectū bonū vel malum: ⁊ ſic ſunt nōia paſſionū. Alio modo ſm q ſimul cū huiuſmodi motu important receſſum ab ordine rationis ⁊ ſic ſunt nōia vitiorum: ⁊ hoc modo loquitur aug. de audacia: ſʒ non loquimur nunc de audacia ſʒ primum modum. ¶ Ad ſm dōʒ, q vni ſm idē non ſunt plura cōtraria: ſed ſm diuerſa nihil phibet vni plura ꝯtrariari. ⁊ ſic dictū ē ſupra q paſſiones iraſcibilis hñt duplicē cōtrarietatē. vnā ſm operationē boni et mali: ⁊ ſic timor cōtrariaf ſpei. aliā ſm operationē acceſſus ⁊ receſſus: ⁊ ſic timori cōtrariatur audacia, ſpei vero deſperatio. ¶ Ad tertiū dicēdum, q ſecuritas nō ſignificat aliquid contrariū timori, ſed ſolā timoris excluſionem: ille em̄ dicif eſſe ſecurus qui nō timet. vn̄ ſecuritas opponif timori ſicut priuatio, audacia aūt ſicut contrariū: ⁊ ſicut cōtrariū includit in ſe priuationem, ita audacia ſecuritatem.

¶ Utrū audacia conſequaf ſpem. Art. 2.

AD ſcd'm Videf q audacia non conſequatur ſpem. Audacia em̄ eſt reſpectu malorum ⁊ terribilium. vt dr in. 3. eth. ſpes aūt reſpicit bonū (vt ſupra dictum eſt) ergo habēt diuerſa obiecta, et nō ſunt vniꝰ ordinis. non ergo audacia cōſequitur ſpē. ¶ P̄. Sicut audacia cōtrariatur timori, ita deſperatio ſpei: ſed timor non ſequitur deſperationē, quinimo deſperatio excludit timorē vt phs dicit in. 2. rheto. ergo audacia nō ꝯſequitur ſpem. ¶ P̄. Audacia intendit quoddam bonū. ſ. victoriam. ſed tendere in bonum arduū ptinet ad ſpē. ergo audacia eſt idem ſpei, non ergo conſequitur ſpem.

Sed cōtra Eſt, q phus dicit in. 3. ethi. q illi qui ſunt bone ſpei ſunt audaces. videtur ergo audacia conſequi ſpem.

Rñdeo Dōm, q ſicut iam pluries dictū eſt: oēs hmōi paſſiones anime ad appetitiuā potentiam pertinēt. oīs aūt motus appetitiue potentie reducif ad proſecutionem vel fugā. pſecutio aūt vl' fuga eſt alicuius ⁊ per ſe ⁊ per accidēs. per ſe quidem eſt pſecutio boni, fuga vero mali. per accidēs aūt pōt pſecutio eſſe mali propter aliquod bonū adiunctū: ⁊ fuga boni propter aliqd malū adiunctum. qd autem eſt p accidens ſequitur ad id qd eſt per ſe: ⁊ ideo pſecutio mali ſequitur proſecutionē boni, ſicut ⁊ fuga boni ſequitur fugam mali. Hec autem quatuor pertinēt ad quatuor paſſiones, nam proſecutio boni pertinet ad ſpem fuga mali ad timorē, proſecutio mali terribilis pertinet ad audaciam, fuga vero boni pertinet ad deſperationē. vnde ſequitur qd audacia conſequitur ad ſpem. Ex hoc enim q aliquis ſperat ſuperare terribile imminens ex hoc audacter inſequitur ipſum. ad timorem vero ſequitur deſperatio: ideo em̄ aliquis deſperat, qꝛ timet difficultatem que eſt circa bonum ſperandum.

Ad primū Ergo dōm, q rō ſequeretur, ſi bonum ⁊ malū eſſent obiecta nō habētia ordinē ad inuicē. ſed qꝛ malū hʒ aliquē ordinē ad bonum (eſt em̄ poſteriꝰ bono ſicut priuatio habitu) ideo audacia que inſequif malū eſt poſt ſpē que

⁊ āt malum difficile non excedens mēſurā in maius, ſʒ ex eo q eſt malum habeat vt auertat ex eo tn̄ q eſt velut qddā magnum nō excedēs mēſuram hʒ vt trahat. vn̄ autor ſupius in q. 23. ar. 2. dixit q malum arduū hʒ vt in ſe tendat ſicut in qddā arduū ⁊ ſic modus maliimportatus p iſ arduū menſuratē hʒ attrahere nō cōcupiſcibilem cuius eſt fugere magis maius malum q minus, ſed iraſcibilem cuius eſt iam bona q mala ardua pſequi vt opʒ. Et hoc mō ſaluaf q audacia reſpicit p ſe aliquo mō ſuū proprium obiectū nec video ꝯtrarietatem in ipſa et deſperatione pure ſimpliciter reſpectu ꝯpriorū obiectū. q em̄ obm audacie ſit difficile malū ex eo patet q ſicut nullus deſperat niſi a deſiderato ac p hoc bono ita nullus audet niſi ad timēda ac p hoc mala. q ad ſcdm facile patet q̄ſo ſaluaf hic p ſe et p accñs ⁊ quore. ſaluaf ſiqdē per ſe obm pſequutiōis. ſ. bonū ⁊ p accñs obm eiuſdē. ſ. malum. ex eo qd obʒ audacie vt participāns ſpem, vt in litera dicit̄ pm̄ eſt ex bono ⁊ malo: ita q bonū victorie ſeu repulſe ſubiectiōis imminentis reſpicit. rōne ſpei qd perinde eſt ac dicere q reſpicit ex participata ſpe. malum aūt reſpicit rōne ſui pp illud tn̄ bonū: eſt enim audacie motus ſpei effectus ex parte obi. vn̄ pnida nā cū egerent alala nō ſolū conſonantibꝰ p ſe motibus ad oīa appetitus bonū. ſ. ⁊ malū, ſʒ ēt diſſonantibus ab eiſdeꝫ effecit vt ſaltem reſpectu cōcurrētiū ad motum pſecutus ſaluaref, vt ſic motus oīs appetitiui ſinō ſm ſe conſideratus vt tn̄ exercitus cum requiſitis ad ipſum per ſe obiectum ſortiatur.

§ q. 25. ar. 3. co. et. J. phiſ. q. arti. 3. corrn. Et 22e. qō. 125. art. 2. ad. 3. ⁊. q. 129 ar. 7. co. Et hi. q. 25. ar. 5 ad 2m. ⁊. 3. eth. lect. 14. col. 3.

¶ Super Articulum ſecundum.

CIrca dicta in. 2. ar. eiuſdem. 45. qō. ſpecialiter dubium occurrit qꝛ autor ſibiipſi ꝯtrarius eſt. ſuperius em̄ in q. 25. arti. 3. expreſſe dixit qd deſperatio eſt prior timore: ⁊ q timor ſequif deſperationem victorie ſicut audacia ſpē eiuſdem. hic vero aperte vult q deſperatio ſit effectus timoris ſicut audacia ſpei.

inſequitur bonū. ¶ Ad ſcdm dicendum, ꝙ etſi bonū ſimplr ſit prius ꝙ malū, tn̄ fuga per prius debet malo ꝙ bono: ſicut inſecutio per prius debetur bono ꝙ malo. et ideo ſicut ſpes eſt prior ꝙ audacia, ita timor eſt prior ꝙ deſperatio. ⁊ ſicut ex timore non ſemp ſequit deſperatio, ſ3 qn̄ fuerit intēſus: ita ex ſpe nō ſemp ſequitur audacia, ſed qn̄ fuerit vehemēs. ¶ Ad tertiū dicendum, ꝙ audacia licet ſit circa malū cui coniunctū eſt bonū victorie ſm eſtimationē audacie, tn̄ reſpicit malum, bonum vero adiunctū reſpicit ſpes, ⁊ ſimiliter deſperatio reſpicit bonū directe quod refugit: malum vero adiunctum reſpicit timor. vnde proprie loquendo audacia non eſt pars ſpei, ſed eius effectus: ſicut nec deſperatio eſt pars timoris, ſed eius effectus. et propter hoc etiam audacia principalis paſſio eſſe poteſt.

¶ Utrum defectus aliquis ſit cauſa audacie. Art. 3.

5.q.25. ar.3. cor. AD Tertiu3 ſic procedit. Videt ꝙ defectus aliqs ſit cauſa audacie. Dicit em̄ phs in lib. de problematibus: ꝙ amatores vini ſunt fortes et audaces: ſed ex vino ſequitur defectus ebrietatis. ergo audacia cauſatur ex ebrietatis defectu. ¶ P̄. Phs dicit in. 2. rheto. ꝙ inexperti periculorum ſunt audaces: ſed inexperientia defectus quidā eſt: ergo audacia ex defectu cauſatur. ¶ P̄. Iniuſta paſſi audaciores eſſe ſolent: ſicut etia3 beſtie cum percutiuntur: vt dicitur in. 3. ethi. ſed iniuſtum pati ad defectum pertinet: ergo audacia ex aliquo defectu cauſatur.

Sed contra Eſt, ꝙ philoſophus dicit in. 2. rheto. ꝙ cauſa audacie eſt cum in phantaſia ſpes fuerit ſalutarium vt prope exiſtentium: timēdorum autē aut nō entiū aut longe entiū: ſ3 id quod pertinet ad defectum vel pertinet ad ſalutariū remotionē, vl ad terribiliū ꝓpinquitatē. ergo nihil quod ad defectum pertinet eſt cauſa audacie.

Rn̄deo Dicēdū, ꝙ ſicut ſupra dictū eſt audacia conſequitur ſpem ⁊ contrariat timori. vnde quecūq3 nata ſunt cauſare ſpē, vel excludere timorem, ſunt cauſe audacie. Quia vero timor ⁊ ſpes ⁊ etiā audacia cum ſint paſſiones quedā cōſiſtunt in motu appetitus, ⁊ in quadā tranſmutatiōe corporali dupliciter poteſt accipi cauſa audacie: ſiue quātū ad prouocationē ſpei, ſiue quantū ad excluſionē timoris. vno mō quidē ex parte appetitiui mot9: alio vero mō ex parte trāſmutationis corporalis. Ex parte quidē appetitiui mot9 q̄ ſequit apprehenſionē prouocat ſpes cauſans audaciā per ea que faciūt nos eſtimare ꝙ poſſibile ſit adipiſci victoriā. vel ſm ꝓpriā potentiā: ſicut fortitudo corporis, experiētia in periculis, multitudo pecuniarū: ⁊ alia huiuſmodi ſiue per potētiā aliorum: ſicut multitudo amicorum, vel quorūcunq3 auxiliantiū: ⁊ precipue ſi hō cōfidat de auxilio diuino. vnde illi qui ſe bene habēt ad diuina audaciores ſunt: vt etiā philoſophus dicit in. 2. rhe. Timor autem excluditur ſm iſtum modum per remotionem terribiliū appropinquantiū: puta q2 hō nō habet inimicos, q2 nulli nocuit, q2 nō videt aliqđ periculū imminere: illis em̄ vident maxime pericula imminere qui aliis nocuerūt. Ex parte vero tranſmutationis corporalis cauſatur audacia per prouocationem ſpei, ⁊ excluſionem timoris: vel ex his que faciunt caliditatem circa cor. vnde philoſophus dicit in lib. de partibus animaliū: ꝙ illi qui habent paruum cor ſm quantitatem ſunt magis audaces: ⁊ animalia habētia magnum cor ſm quantitatē ſunt timida: q2 calor nālis non tantum pōt calefacere magnū cor, ſicut paruu3: ſicut ignis non tantū pōt calefacere magnā domū ſicut paruā. ⁊ in lib. de problematib9 dicit: ꝙ habētes magnum pulmonem ſanguineum ſunt audaciores ꝓpter caliditatē cordis exinde cōſequentē. ⁊ ibidē dicit ꝙ vini amatores ſunt magis audaces ꝓpter caliditatem vini. vn̄ ⁊. ſ. dictū ē: ꝙ ebrietas facit ad bōitatē ſpei. caliditas. n. cordis repellit timorē, ⁊ cauſat ſpē pp cordis extenſionē ⁊ amplificationē.

Ad primū Ergo dicendum, ꝙ ebrietas cauſat audaciam non inquantū eſt defectus: ſ3 inquātum facit cordis dilatationē: ⁊ inq̄tum etiam facit eſtimationem cuiuſdam magnitudinis. ¶ Ad ſm dicendum, ꝙ illi qui ſunt inexperti periculorum ſunt audaciores, non propter defectū ſed per accidens: inquantū. ſ. propter inexperientiam neque debilitatē ſuā cognoſcunt, neq3 preſentiam periculorum: ⁊ ita per ſubtractionē cauſe timoris ſequit audacia. ¶ Ad. 3m dicendū, ꝙ ſicut philoſophus dicit in. 2. rhet. Iniuſtum paſſi reddunt audaciores q2 eſtimāt ꝙ deus iniuſtū paſſis auxiliū ferat. ⁊ ſic patet ꝙ nullus defectus cauſat audaciam niſi per accidēs: inquantū ſcilicet habet adiunctā aliquā excellentiā, vel verā vel eſtimatam, vel ex parte alterius, vel ex parte ſui.

¶ Utrum audaces ſint promptiores in principio quam in fine in ipſis periculis. Ar. 4.

AD Quartū ſic proceditur. Videtur quod audaces non ſint promptiores in principio quam in ipſis periculis. Tremor enim ex timore cauſatur qui contrariatur audacie: vt ex dictis patet. ſed audaces quandoque in principio tremunt: vt philoſophus dicit in lib. de problematibus: ergo non ſunt promptiores in principio quam in ipſis periculis exiſtentes. ¶ P̄. Per augmentum obiecti augetur paſſio: ſicut ſi bonum eſt amabile, ⁊ magis bonū eſt magis amabile: ſed arduum eſt obiectum audacie: augmentato ergo arduo augmentatur audacia: ſed magis fit arduum ⁊ difficile periculum quando eſt preſens. ergo debet tunc magis creſcere audacia. ¶ Preterea. Ex vulneribus inflictis prouocatur ira: ſed ira cauſat audaciam. Dicit enim philoſophus in ſecundo rheto. quod ira eſt auſiuum: ergo quando iam ſunt in ipſis periculis ⁊ percutiūtur, videtur quod magis audaces reddantur.

Sed Contra eſt, quod dicitur in. 3. eth. qđ audaces preuolātes ſunt ⁊ volentes ante pericula, in ipſis aūt diſcedunt.

Rn̄deo Dicendū, ꝙ audacia cum ſit quidā motus appetitus ſenſitiui, ſequitur apprehenſionem appetitiue virtutis, virtus autem ſenſitiua nō eſt collatiua. nec inquiſitiua ſingulorum que circunſtant rem: ſed ſubitum habet iudicium. Contingit autem quandoq3 quod ſm ſubitā apprehenſionem non poſſunt cognoſci omnia que difficultatem in aliquo negotio afferūt, vnde ſurgit audacie motus ad aggrediendum periculum. vnde quando iam experiuntur ipſum periculum: ſentiunt maiorem difficultatem quam eſtimauerunt, ⁊ ideo deficiunt. Sed ratio eſt diſcurſiua omnium que afferunt difficultatem negotio. ⁊ ideo fortes qui ex iudicio rationis aggrediuntur pericula, in principio videntur remiſſi, q2 non paſſi ſed cum deliberatione debita aggrediuntur: quando autem ſunt in ipſis periculis non experiuntur aliquid improuiſum: ſed quandoque minora illis que precogitauerunt. ⁊ ideo magis perſiſtunt. Uel etiam quia propter bonum virtutis pericula aggrediuntur: cuius boni voluntas in eis perſeuerat quantacunq3 ſint pericula: audaces autem ꝓpter ſolam eſtimationem facientem ſpe3, ⁊ excludentem timorē ſicut dictum eſt.

Ad Primum ergo dicendum, quod etia3 in audacibus accidit tremor propter reuocationem caloris ab exterioribus ad interiora ſicut etiam in timentibus. ſed in audacibus reuocatur calor ad cor: in timentibus autem ad inferiora. ¶ Ad ſecundum dicendum, quod obiectum amoris eſt ſimpliciter bonum: vnde augmentatum ſimpliciter augmentat amorem. ſed obiectum audacie eſt compoſitum ex bono ⁊ malo: ⁊ motus audacie in malum preſupponit motum ſpei in bonum: ⁊ ideo ſi tantum addatur de arduitate ad periculum quod excedat ſpem, non ſequetur motus audacie, ſed diminuetur. ſi tamen ſit motus audacie quanto maius eſt periculum tanto maior audacia reputatur. ¶ Ad tertium dicendum, quod ex leſione non cauſatur ira niſi ſuppoſita aliqua ſpe: vt infra dicetur. ⁊ ideo ſi fuerit tantum periculum quod excedat ſpem victorie, non ſequetur ira: ſed verum eſt quod ſi ira ſequatur, audacia augebitur.

¶ Ad hoc dicitur qđ deſperatio ⁊ timor poſſunt dupliciter conſiderari. ſ. ex parte obiecti ⁊ ex parte modi attingendi obiectum. ſi conſiderentur ex parte obiecti cum obiectū deſperatiōis ſit bonum timoris vero malum. ⁊ bonum naturaliter ſit prius malo: ſic deſperatio eſt prior timore vt ſuperius in. qō. 25. declaratum fuit: ⁊ ex hac parte timor naſcitur ex deſperatione: q2. ſ. obiectū deſperationis natum eſt parere obiectū timoris. bonum enim arduum eſtimatum impoſſibile natū eſt ꝓponere priuationē ſui vt quoddā malum ſuperexcedens: qđ eſt obiectum timoris non eſt tamen iſta deriuatio timoris ex deſperatione ex parte obiecti ſic accipiēda vt oporteat obm timoris ex penitus obo deſperationis procedere: q2 hoc eſt manifeſte falſum dum ſomnis inter ſpem ⁊ metum: ſed q2 obm timoris ſapit ſem per aliquid de obiecto deſperationis nullum enim malum hꝫ rōnē timendi niſi q2 bonum oppoſitum eſtimatur vel dubitat ſuperexcedens, quod eſt obm deſperationis. Si autem conſiderentur ex parte modi attingendi obm cum vtriuſq3 modus conſiſtat in fugiendo ⁊ timor per ſe deſperationis autē per accñs cōueniat ſuū fugere obum: ⁊ qđ eſt p accidens dependeat ab eo qđ ē p ſe ꝓhs eſt vt timor ſit ex hac parte cauſa deſperationis nō ita ꝙ obum deſperationis ſit compoſitum ex bono ⁊ malo ſicut obiectum audacie: q2 vt ſuperius in qō. 40. ar. 4. ad ſcdm pꝫ deſperatio ex ſolo ſuperexceſſu boni eſſe poteſt: ſed ita ꝙ in ipſum bonu3 ſuperexcedens eſtimatu3 impoſſibile ferat timor ⁊ deſperatio: timor qdē in ſuperexceſſum inqñ impedimentu3 boni: ac per hoc malū: deſperatio vero in iſtm bonū ſuperexcedens fugiendo iſtm: eſt aūt rō motiua ad preponēdū ex hac pte timorē vt habeat per ſe obiectu3 fuge in deſperante ſicut in audace cum eſt bonū ab oibus appetat ⁊ a deſperāte fugiat palam eſt ꝙ nō fugit inquantum bonū: nec inquantum malum bonum: ſed ratione alicuius impedimenti ſaltem eſt exceſſus eſtimatus

3. ethic. lect. 14. co. 3.

impoſſis: et qꝛ ipediēs bonū mali rōnē iduit: ex hac parte timor inchoat deſpanonē. Timoris aūt noīe hoc in loco nō intelligo timorem pꝓprie dictū vt eſt paſſio iraſcibilis diſtincta contra fugam q̄ eſt q̄rta paſſio concupiſcibilis cōtraria deſiderio: ſed vt includit eliaȝ ita ꝙ deſperatio fugit bonum excedēs pp fugam mali impedientis puta ipſius exceſſiue: q̄ includitur in timore: ꝙ nō pꝓprie et pp timorē illius exceſſus difficilis impedientis impoſſis ec. Experimur enim ꝙ cognita impoſſitate cōſequēdi aliqd deſperamus ab illo: nihil timentes: et rō huius eſt qꝛ impoſſitas ſeu difficultas cōſequēdi eſt ex hoc ipſo ꝙ impedit bonū cōſequēdū rationem habeat vnde induat rōnē mali: ac per hoc ſit obm abominationis ſeu fuge incluſe in timore, non tñ hȝ vñ iduat rōnem mali ardui: qꝛ tñ eſt impedimentū boni ardui: ſȝ non ſic malū arduū author timoris noīe vſus eſt. Deſperatio igit ex pte obie cā eſt timoris: timor ꝯo ex pte modi attingendi obm cā eſt deſpanōis q̄ ſic: vt nō eq̄lr ſiāc de ſpatio ꝛ audacia a timore ꝛ ſpe. nam audacia a ſpe ꝛ ex pte obti (bonū.n. eſt ꝓ malo) a ex pte modi: qꝛ proſequutio boni rōne ꝓſequutionis mali oūſ: deſperatio aūt ex pte modi tñ ex timore ſeu abominatione naſcit.

22ª. q8. 17. ār. 6. co. ꝛ. 5 8. q. 2 2. coi.

℗ Super. q. 46. Articulum. 1.

In ar. 1. q. 46. in reſſione ad. 1. aduerte ꝙ illa verba litere ad iram terminant: pſit hȝe duos motꝰ ſenſus. primus ē ꝙ ſingulꝰ motus iraſcibilis ſ. motus ſpei ꝛ motus deſperationis ꝛ relīq terminant ad irā: ſiē dixımus ꝙ amor terminatur ad delectationem. ꝛ hic ſenſus ē falſus: nō enim ſpes terminatur ad iram vt pꝫ. 2ꝰ eſt ꝙ omnes paſſiones iraſcibiles terminātur ad iram. i. finiuntur in ira tanq̄ in vltia paſſiōe: ꝛ hoc eſt dicere ꝙ ira eſt vltima paſſio: ſeu vltimꝰ motꝰ huius poē ꝛ notior. ꝛ ppea denoiauit poām ꝛ hic ſenſus eſt verus: vt pꝫ ex ſuperius dictis.

℗ Super art. 2.

In ar. 2. eiuſdem q8. 46. ſcito ꝙ diſtinctio facta in litera: ꝙ motus appetitiuꝰ fertur in obm per

℗ De ira ſecundum ſe. Queſtio. 46.

DEinde Conſiderandū eſt de ira. Et pꝛīo de ira ſm ſe. Scḋo de cauſa factiua ire ꝛ remedio eiꝰ. Tertio de effectu eius. ℗ Circa pꝛimū querunt. 8. Pꝛimo vtrū ira ſit paſſio ſpālis. Scḋo vtrū obm ire ſit bonū an malū. Tertio vtrum ira ſit in cōcupiſcibili. Quarto vtrū ira ſit cum rōne. Quinto vtrū ira ſit naturalior q̄ ꝯcupiſcētia. Sexto vtrū ira ſit grauior q̄ odiū. Septimo vtrū ira ſolū ſit ad illos ad quos eſt iuſtitia. Octauo de ſpeciebus ire.

℗ Utrū ira ſit ſpecialis paſſio. Art. 1.

AD pꝛimū Sic proceditur. Uidetur qḋ ira non ſit paſſio ſpecialis. Ab ira enī denominatur potentia iraſcibilis: ſed huius potentie non eſt vna tantum paſſio, ſed multe: ergo ira non eſt vna paſſio ſpecialis. ℗ p̄. Cuilibet paſſioni ſpeciali eſt aliquid contrarium vt patet inducenti per ſingula: ſed ire non eſt aliqua paſſio contraria vt ſupra dictum eſt: ergo ira non eſt paſſio ſpecialis. ℗ Preterea. Una ſpecialis paſſio non includit aliam: ſed ira includit multas paſſiones: eſt enim cum triſtitia ꝛ cum ſpe ꝛ cum delectatione: vt patet per phm in. 2. rhet. ergo ira non eſt paſſio ſpecialis.

Sed ꝯtra Eſt, ꝙ dam. ponit iram ſpecialē paſſionem. Et ſilr tulliꝰ quarto de tuſculanis queſtionibꝰ.

Rn̄deo Dōm, ꝙ aliqḋ dr gn̄ale dupliciter. Uno mō ꝑ predicatione ſicut animal eſt gn̄ale ad oīa alalia. Alio modo ꝑ cām ſicut ſol eſt cā gn̄alis omnium que gn̄ant in his inferioribus: ſm diony. in. 4. ca. de di. no. Sicut enim genus continet multas dr̄ias ptāte ſm ſilitudinē mãe, ita cauſa agēs continet multos effectꝰ ſm virtutē actiuā: contingit aūt aliquē effectū ex cōcurſu diuerſarū cārū ꝓduci. Et qꝛ oīs cā aliquo mō i effectu manet, pōt etiam dici tertio mō, ꝙ effectus ex congregatione multarū cārū ꝓductus hȝ quandam gn̄alitatē inquātū cōtinet multas cās quodāmō in actu. Pꝛimo ergo mō ira non eſt paſſio gn̄alis: ſȝ cōdiuiſa aliīs paſſionibꝰ: vt ſupra dictū eſt. Silr aūt nec ſcḋo mō: non eſt enī cā aliarū paſſionū: vt ſupra dictū eſt: ſȝ per hūc modum pōt dici gn̄alis paſſio amor vt pꝫ per aug. in. 4. li. de ciui. dei. Amor enī eſt pꝛima radix omniū paſſionum: vt ſupra dictum eſt. Sȝ tertio mō pōt ira dici paſſio gn̄alis, inquātū ex cōcurſu multarū paſſionū cauſat: nō enī inſurgit motus ire niſi ꝓpter aliquā triſtitiā illatā. ꝛ niſi adſit deſiderū ꝛ ſpes vlciſcēdi qꝛ vt pħs dicit l. 2. rhe. iratus hȝ ſpē puniēdi: appetit enī vindictā vt ſibi poſſ. vñ ſi fuerit multū excellens pſona q̄ nocumētū intulit nō ſequit ira: ſȝ ſolū triſtitia: vt Auicen. dicit in lib. de anima.

Ad pꝛimū Ergo dōm, ꝙ vis iraſcibilis denoīat ab ira, nō qꝛ oīs motꝰ huius potētie ſit ira: ſed qꝛ ad irā terminant oēs motꝰ huiꝰ potētie: ꝛ inter alios eius motus iſte eſt manifeſtior. ℗ Ad ſm dōm, ꝙ ex hoc ipſo ꝙ ira cātur ex ꝯtriis paſſionibꝰ. ſ. a ſpe que eſt boni: ꝛ a triſtitia q̄ eſt mali, includit in ſeipſa cōtrarietatē: ꝛ iō nō hȝ contrariū extra ſe ſicut etiā in mediis coloribus nō inuenit cōtrarietas niſi q̄ eſt ſimplicitū colorū ex quibꝰ cauſantur. ℗ Ad tertiū dicēdū, qḋ ira includit multas paſſiones non quidē ſicut genus ſpecies: ſed magis ſecundū continentiam cauſe ꝛ effectus.

℗ Utrum obiectum ire ſit bonum vel malum. Arti. 2.

AD Secundū ſic ꝓcedit. Uidet ꝙ obiectū ire ſit malū. Dicit enim Greg. nice. ꝙ ira eſt quaſi armigera concupiſcētie inquantū. ſ. impugnat id qḋ concupiſcentiam impedit: ſed omne impedimentum habet rationem mali. ergo ira reſpicit malum tanquam obiectum. ℗ p̄. Ira ꝛ odium conueniunt in effectu. vtriuſq; enim eſt inferre nocumētum alteri: ſed odium reſpicit malum tanquam obiectū vt ſupra dictum eſt: ergo etiam ꝛ ira. ℗ p̄. Ira cauſatur ex triſtitia: vnde philoſophus dicit in. 7. eth. quod ira operatur cuȝ triſtitia: ſed triſtitie obiectum eſt malum, ergo ꝛ ire. 1. ar. 3. & 6. coi.

Sed Contra eſt, qḋ auguſt. dicit in. 4. confeſ. ꝙ ira appetit vindictā: ſed appetitꝰ vindicte eſt appetitꝰ boni cum vindicta ad iuſtitiam pertineat. ergo obiectum ire eſt bonum. ℗ p̄. Ira ſemper eſt cū ſpe: vñ ꝛ delectationē cāt vt dicit pħs in. 2. rhe. ſȝ ſpei ē delectationis obiectū ꝛ bonū ergo ꝛ ire.

Rn̄deo Dicēdū ꝙ motus appetitiue virtutis ſequit actū virtutis apprehenſiue. vis aūt apprehēſiua dupl̄r aliqd apprehēdit. vno modo per modū incōplexi: ſicut cū intelligimus qd eſt homo. alio modo ꝑ modū cōplexi: ſicut cū intelligimus albū ineſſe homini. Uñ vtroq; mō vis appetitiua poteſt tendere in bonū ꝛ malū ꝑ modū quidē ſimplicis ꝛ incōplexi: cū appetitus ſimpl̄r ſequit, vel inheret bono: vel refugit malū. ꝛ tales motus ſunt deſiderium ꝛ ſpes, delectatio ꝛ triſtitia, ꝛ alia hmōi. Per modū aūt cōplexi, ſicut cū appetitus fertur in hoc ꝙ aliqḋ bonū vel malū inſit vel fiat circa alteruȝ vel tendēdo in hoc, vel refugiēdo ab hoc. ſicut manifeſte pꝫ in amore ꝛ odio, amamus enī aliquē inquantū volumus ei ineſſe aliquid bonum, odimus aūt aliquem inquantū volumus ei ineſſe aliquod malū. ꝛ ſilr eſt in ira: quicunq; enī iraſcitur, querit vindicari de aliquo, ꝛ ſic motus ire tendit in duo. ſ. in ipſam vindictā quā appetit ꝛ ſperat ſicut qddā bonū. vnde ꝛ de ipſa delectatur. tendit etiā in illum de quo querit vindictā ſicut in contrariū ꝛ nociuū: qḋ pertinet ad rōnē mali. Eſt autē duplex dr̄ia attendenda circa hoc ire ad odium ꝛ ad amorē. Quarum pꝛima eſt qḋ ira per ſe reſpicit duo obiecta, amor vero ꝛ odiū q̄uis reſpiciunt vnū obiectū tñ: ſicut cū dicitur aliqs amare vinū vel aliquid hmōi, aut etiā odire. Scḋa eſt: qꝛ vtrunq; obiectorū qḋ reſpicit amor eſt bonū: vult enim amans bonū alicui tanq̄ ſibi conuenienti. vtrunq; vero horū q̄ reſpicit odiū hȝ rationē mali: vult enim odiens malū alicui tanq̄ cuidam inconuenienti. Sed ira reſpicit vnū obiectū ſm rōnem boni. ſ. vindictā quam appetit, ꝛ aliud ſm rationem mali. ſ. hominem nociuum de quo vult vindicari: ꝛ ideo eſt paſſio quodā modo compoſita ex contrariis paſſionibus. ℗ Et per hoc patet rn̄ſio ad oba.

℗ Utrum ira ſit in concupiſcibili. Articu. 3.

AD Tertiū ſic ꝓcedit. Uidet ꝙ ira ſit in cōcupiſcibili. Dicit. n. tullius in. 4. de tuſculanis qōnibus, ꝙ ira eſt libido quedam: ſed libido eſt in concupiſcibili. ergo ꝛ ira. ℗ p̄. Aug. dicit in regula qḋ ira creſcit in odiū. Et tullius dicit in eodem libro, ꝙ odium eſt ira inueterata: ſed odium eſt in concupiſcibili ſicut amor: ergo ira eſt in concupiſcibili. ℗ p̄. Dam. ꝛ Grego. nice. dicunt, ꝙ ira componitur ex triſtitia ꝛ deſiderio: ſed vtrunque horum eſt in concupiſcibili. ergo ira eſt in concupiſcabili. 22ª. q8. 162. ā. 5 ꝯtl. ꝛ. 3. di. 26. q. 1. ꝛ. 2. co ꝛt. Et ſen ſu. coi. 3. ſn.

Sed Contra vis concupiſcibilis eſt alia ab iraſcibili ſi igitur ira eſſet in concupiſcibili, non denominaretur ab ea vis iraſcibilis.

Rn̄deo Dōm, ꝙ ſicut ſupra dictū eſt: paſſiones iraſcibilis in hoc differunt a paſſionibꝰ cōcupiſcibilis, qḋ obiecta paſſionū cōcupiſcibilis ſunt bonū ꝛ malū abſolute obiecta autem paſſionum iraſcibilis ſunt bonū ꝛ malum cum quadā eleuatione ꝛ arduitate. dictum eſt aūt quod ira reſpicit duo obiecta ſcȝ vindictā quā appetit: ꝛ eum de quo vindictam querit ꝛ circa vtrūq; quandā arduitatem ira requirit: nō enīȝ inſurgit motus ire niſi aliqua magnitudine circa vtrunq; exiſtente. quecunq; enim nihil ſunt, aut modica valde, nullo modo digna eſtimamus: vt dicit philoſophus in. 2. rhet. vnde manifeſtum eſt, quod ira nō eſt in concupiſcibili: ſed in iraſcibili.

Ad Pꝛimū ergo dōm, ꝙ tullius libidinē nominat appetitum cuiuſcūq; boni futuri nō habita diſcretione ardui vel nō ardui. ꝛ ſm hoc ponit irā ſub libidine: inquantū eſt appetitus vindicte: ſic aūt libido cōīs eſt ad iraſcibilē ꝛ concupiſcibilem. ℗ Ad ſm dōm, quod ira dr creſcere in odium non qḋ eadem numero paſſio que pꝛius fuit ira poſtmodum fiat odiū per quandam inueterationē, ſed per quandā cauſalitatem: ira

eſt per diuturnitatē cauſat odiū. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ ira dr̄ cōponi ex triſtitia ⁊ deſiderio: nō ſicut ex partibus: ſed ſicut ex cauſis. dictum eſt autē ſupra ꝙ paſſiones concupiſcibilis ſunt cauſe paſſionum iraſcibilis.

¶ Utrum ira ſit cum ratione. Art. 4.

AD Quartū, Ur̄ ꝙ ira nō ſit cum rōne. Ira eīm cū ſit paſſio quedā eſt in appetitu ſenſitiuo: ſȝ appetitus ſenſitiuus nō ſequitur rōnis apprehenſionē, ſed ſenſitiue partis. ergo ira nō eſt cū rōne. ¶ P̄. Alalia bruta carēt rōne ⁊ tn̄ in eis inuenitur ira. ḡ ira nō eſt cū rōne. ¶ P̄. Ebrietas ligat rationē, adiuuat autem ad iram. ergo ira non eſt cum ratione.

Sed ꝯ eſt, ꝙ pħs dicit in. 7. ethic. ꝙ ira cōſequitur rationē aliqualiter.

Rńdeo Dōm, ꝙ ſicut ſupra dictū eſt: ira eſt appetit⁹ vindicte. hec autē collationem importat pene infligende ad nocumentū ſibi illatū: vnde in. 7. ethi. dicit pħs ꝙ ſyllogizans conferendo, qm̄ oportet totaliter oppugnare iraſcitur confeſtim conferre autem ⁊ ſyllogizare eſt rationis: et ideo ira eſt quodammodo cum ratione.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ mot⁹ appetitiue ꝟtutis pōt eſſe cū rōne dupl̄r. Uno mō cū rōne ꝑcipiēte. et ſic volūtas eſt cū rōne. vn̄ dr̄ appetit⁹ rōnalis. Alio mō cū rōe denūciāte. ⁊ ſic ira eſt cū rōne. Dicit eīm pħs in lib. de ꝓblematibus, ꝙ ira eſt cū rōe, nō ſicut ꝑcipiēte rōne, ſed vt manifeſtāte iniuriā: appetitus eīm ſenſitiuus immediate rōni nō obedit, ſed mediante voluntate. ¶ Ad ſm dōm, ꝙ bruta aīalia hn̄t inſtinctū nālē ex diuina rōne eis inditū p quē hn̄t motus interiores ⁊ exteriores ſiles motib⁹ rōnis: ſicut ſupra dictū eſt. ¶ Ad tertium dōm, ꝙ ſicut dr̄ in. 7. ethi. ira audit aliqual̄r rōnē ſicut nūciantē ꝙ iniuriatū eſt ei: ſȝ nō ꝑfecte audit: qr nō obſeruat regulā rōnis in rependēdo vindictā ad irā. ergo requirit̄ aliqs actus rōnis ⁊ additur impedimētum rōnis. vn̄ pħs dicit in li. de ꝓblematibus, ꝙ illi q̄ ſunt multum ebrij tāq̄ nihil habētes de iudicio rōnis nō iraſcunt̄, ſȝ qn̄ ſunt parū ebrij iraſcuntur tanq̄ habētes iudicium rationis ſed impeditum.

¶ Utrū ira ſit nālior q̄ cōcupiſcētia. Ar. 5.

AD quintū Sic procedit̄. Ur̄ ꝙ ira non ſit nālior q̄ cōcupiſcētia. ꝓpriū eīm hoīs dr̄ ꝙ ſit aīal manſuetum nā: ſed māſuetudo opponitur ire, vt dicit pħs in. 2. rheto. ergo ira non eſt nālior q̄ cōcupiſcētia: ſed oīno vr̄ eſſe ꝯ hoīs nām. ¶ P̄. Ratio contra nām diuiditur. ea eīm q̄ ſm rōnē agūt nō dicim⁹ ſm nām agere: ſed ira eſt cū rōne, cōcupiſcentia aūt ſine rōne: vt dr̄ in. 7. ethi. ergo cōcupiſcentia eſt nālior q̄ ira. ¶ P̄. Ira eſt appetit⁹ vindicte: cōcupiſcentia aūt maxime eſt appetitus delectabiliū ſȝ tactū. ſ. ciboꝝ ⁊ venereoꝝ. hec aūt ſunt magis nālia hoī q̄ vindicta. ergo concupiſcentia eſt naturalior q̄ ira.

Sed ꝯ eſt. ꝙ pħs dicit in. 7. ethi. ꝙ ira eſt naturalior q̄ concupiſcentia.

Rńdeo Dicēdū, ꝙ naturale dr̄ illud qđ cauſat̄ a nā: vt patet in. 2. phyſi. vn̄ vtrū aliq̄ paſſio ſit magis vl̄ min⁹ nālis, cōſiderari nō pt̄ niſi ex cā ſua: cā aūt paſſionis (vt ſupra dictū eſt) dupliciter accipi pōt. Uno modo ex parte obiecti. Alio mō ex pte ſubiecti. Si ergo cōſiderec̄ cā ire ⁊ cōcupiſcētie ex pte obiecti: ſic concupiſcentia ⁊ maxime ciborum ⁊ venereorum naturalior eſt q̄ ira, inquātū iſta ſunt magis nālia q̄ vindicta. Si aūt cōſiderec̄ cā ire ex parte ſubiecti: ſic quodāmō ira eſt nālior, ⁊ quodāmō cōcupiſcētia. Pōt. n. nā alicui⁹ hoīs cōſiderari vel ſm nām gn̄is, vel ſm nām ſpēi, vl̄ ſm cōplexionē ꝓpriā indiuidui. Si igitur cōſideretur nā gn̄is q̄ eſt nā huius hoīs inquantum eſt aīal: ſic nālius eſt cōcupiſcētia q̄ ira. qr ex ipſa nā cōi hȝ hō quādā inclinationē ad appetendū ea q̄ ſunt conſeruatiua vite: vel ſm ſpēm vel ſm indiuiduū. Si autē cōſideremus nām hoīs ex pte ſpēi. ſ. inquātū eſt rōnalis, ſic ira eſt magis nālis hoī q̄ cōcupiſcētia: inquātū ira eſt cū rōne magis q̄ concupiſcentia. vnde pħs dicit in. 4. eth. ꝙ humani⁹ eſt punire qđ ꝑtinet ad irā, quā manſuetum eſſe, vnūquodq̄. n. nāl̄r inſurgit ꝯ ꝯtraria ⁊ nociua. Si vero cōſiderec̄ nā hui⁹ indiuidui ſm ꝓpriā cōplonē, ſic ira nālior eſt q̄ cōcupiſcētia: qr. ſ. habitudinē nālē ad iraſcēdū q̄ eſt ex cōplone, magis de facili ſequitur ira q̄ cōcupiſcentia vel aliq̄ alia paſſio. Eſt. n. homo diſpoſitus ad iraſcendū ſm ꝙ hȝ cholericā ꝯplexionē: cholera aūt inter alios humores citi⁹ mouet̄. aſſimilat̄. n. igni. ⁊ iō magis eſt in prōptu, vt ille q̄ eſt diſpoſit⁹ ſm nālē ꝯplonē ad irā ꝙ iraſcat̄. q̄ de eo q̄ eſt diſpoſit⁹ ad cōcupiſcēdū ꝙ cōcupiſcat: ⁊ pp̄ hoc pħs dr̄ in. 7. eth. ꝙ ira magis traducitur a parētibus in filios quā ꝯcupiſcētia.

Ad Primū ergo dōm, ꝙ in hoīe ꝯſiderari pōt ⁊ nālis ꝯplo ex parte corporis, q̄ eſt tēperata: ⁊ ipſa rō. Ex parte igit̄ cōplonis corpalis nāl̄r hō ſm ſuā ſpeciē eſt non hn̄s ſupexcellentiā neq̄ ire neq̄ alicuius alterius paſſionis ꝓpter tēperamentū ſue cōplonis: alia vero animalia ſm ꝙ recedūt ab hac qualitate cōplonis ad diſpōnē alicuius cōplonis extreme, ſm hoc etiā nāliter diſponunt̄ ad exceſſum alicuius paſſionis: vt leo ad audaciā, canis ad irā lepus ad timorē: ⁊ ſic de alijs. Ex pte vero rōnis eſt nāle homini ⁊ iraſci, ⁊ manſuetū eſſe: ſm ꝙ rō quodāmō cauſat irā, inquātū nūciat cauſam ire: ⁊ quodāmō ſedat irā, inq̄tū irat⁹ non total̄r audit imperiū rationis: vt ſupra dictum eſt. ¶ Ad ſm dōm, ꝙ ipſa ratio ꝑtinet ad naturā hoīs: vn̄ ex hoc ipſo ꝙ ira eſt cū ratione, ſeq̄tur ꝙ ſm aliquē modū ſit homini naturalis. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ ratio illa procedit de ira ⁊ de concupiſcentia ex parte obiecti.

¶ Utrum ira ſit grauior quaȝ odium. Ar. 6.

AD Sextum ſic procedit̄. Ur̄ ꝙ ira ſit grauior q̄ odiū. Dicit̄ enim prouer. 27. ꝙ ira non hȝ miſam: nec erūpens furor: odium aūt qñq̄ hȝ miaȝ: ergo ira eſt grauior q̄ odiū. ¶ P̄. Maius eſt pati malū, ⁊ de malo dolere quā ſimpliciter pati: ſed illi qui hȝ aliquē odio, ſufficit ꝙ ille quē odit patiatur malū, irato aūt nō ſufficit ſed q̄rit ꝙ cognoſcat illud ⁊ de illo doleat: vt dicit pħs i. 2. rheto. ergo ira eſt grauior quā odiū. ¶ P̄. Quāto ad conſtitutionē alicuius pla concurrūt, tanto vr̄ eſſe ſtabilius ſicut habitus permanētior eſt, q̄ ex plribus actibus cauſatur: ſed ira cauſatur ex ꝯcurſu plurīū paſſionum (vt ſupra dictum eſt) nō aūt odium: ergo ira eſt ſtabilior ⁊ grauior quam odium.

Sed Cōtra eſt, ꝙ aug. in regula: odiū cōparat trabi: iram vero feſtuce.

Rńdeo Dōm, ꝙ ſpēs paſſionis ⁊ rō ipſius ex obō penſat̄: eſt autē obm̄ ire ⁊ odij idē ſubo. nā ſicut odiēs appetit malū ei quē odit, ita iratus ei cōtra quē iraſcitur: ſed nō eadē rōne: ſed odiens appe

modū incōpleti et per modū cōpleti intelligitur formal̄r et explicite: vt pȝ in numeratis paſſionib⁹ per modum incōpleti. Deſideriū eīm ⁊ ſpes ſi conſiderentur obs. ſm implicita ꝯplonem hn̄t: nullus eniȝ deſiderat niſi ſibi vel alteri bonum: ⁊ ſil̄r nullus ſperat bonum nulli. Sed ſi ſm explicita obs cōſiderentur incōpletis inueniuntur: ⁊ ſi eīm deſiderium abſētis boni ⁊ ſpes futuri. Amare autē eſt velle bonū alicui: vt in. 2. rheto. dr̄: vbi explicite patet applicatio huius ad hoc ex parte obiecti. Intēdit ergo autor ꝙ quedam paſſiones ſunt. quarum obiecta conſiſtunt explicite in applicatione hui⁹ ad h̄: quedā autē nō. Et ex hoc ſoluunt̄ due obiones. prima eſt de ſpe ⁊ deſiderio quo computent̄ inter eas que per modū incōpleti ſunt: cū reſpiciant bonum ⁊ perſonam. Scda eſt quo amor cōcupiſcentie quo amatur vinū: reſpicit vnū ſubiectum tm̄: cū ſibi ametur vel alteri vt ſuperius ead dictū fuit. ⁊ ſimil̄r de odio abominationis: pȝ eīm vtriuſq̄ ſolutio: qr. ſ. non explicite important applicationem huius ad hoc in obo: ſicut cū amatur amicus aut iraſcimur alicui. aut odio habemus aliquē odio inimicitie: in his enim tribus ſolis explicita applicatio hui⁹ ad hoc in obiecto apparet ⁊c.

22. q̄. 156. ar. 4. cor.

¶ Super Articulum quintum.

IN arti. 5. obmiſſis. 3. et. 4 in reſponſione ad. 1. dubium notatiuum occurrit: qua pacto ratio ſedat irā inquantū iratus nō totaliter audit imperiū rōnis oppoſitū nēq̄ apparet: dum iratus nō obediēs rōni: magis ꝓſeq̄tur: vt experientia teſtatur. ¶ Ad hoc dr̄ ꝑmo explanando ſalam authoris: deinde verba intendit author qđ qr rō duplici actu refert̄ ad irā. ſ. nunciā ⁊ precepti: nunciante qui dē ſemper ſe exhibet rō: qr ipſam irā reſpicit nunciādo cām vindicte. ꝑcipiēte vero nō ſemper ſe exhibet qr mediocritatem ire precipiendo faceret quod non ſemper accidit id circo ratio eſt cauſa ire inquantū nunciat ⁊ eſt cauſa māſuetudinis inq̄tū ꝑcipit moderandū. ⁊ qr nūciare neceſſario cōcurrit ad iram ⁊ ſemper: precipere autē non. ideo in corpe articuli ex q̄rto ethi. dictum (ꝙ humanius eſt punire q̄ māſuetū eſſe) ex hac radice verificatur. Uerba autē littere accipiēda ſunt ſpecificatiue. Ita ꝙ ly inquātum iratus non totaliter audit imperium rationis determinat conditionem ſecundū quā ira ſubtrahibilis eſt imperio rōnis: qr enim oppoſita habent fieri circa idē ſm eādē cōditionē. ira nata eſt obedire et non obedire, moderamē ſuſcipere ⁊ non ſuſcipere ſub imperio rōnis: ac ſi dixiſſet ꝙ ira inquantū ſubeſt rōni nuncianti eſt ab ea: in quātū vero ſubeſt rōni moderanti ſedatur ab ea. Ita ꝙ rō ex illo actu ſedat iram: qui pōt audiri ⁊ non audiri ab irato: ob cuius non auditionem dicitur iratus non totaliter audire imperium rationis.

¶ Super arti. 6.

IN articulo ſexto in corpore aduerte quod ira ⁊ odiuȝ inimicitie comparantur ⁊ diſcernunt̄: ⁊ nō odiū abominationis: illud eīm eſt qđ vult malum malo nō hoc. infirmus eīm qui odit ſuā egritudinem nulli vult malū: ⁊ iuſt⁹ de ſe dicens: iniquos odio habui: nulli malū volui: ſed iniquitateȝ odio habuit ⁊ abominatus eſt.

¶ In eodē. 6. articulo dubium adhuc reſt quia differentia inter iram ⁊ odium inimicitie falſa videtur: quia ant eſt ſermo de malo illi cui appetitur aut ſimpliciter. Si primo mō non eſt differentia inter irā ⁊ odium: qm̄ vtrobiq̄ appetit̄ malum illi: vindicta eīm eſt malum puniti. Si ſcdo mō ſequit̄ impoſſibile. ſ. ꝙ ad malū vt malum poſſit eſſe ꝓſequutio appetitus. ptȝ enim ꝙ odiens afficiat malum qđ illi qui odio habetur vult. 22ª. q̄. 159. ā. 4 Et mal. q. 12. ar. ti. 4.

¶ Ad hoc dicit̄ quod hic eſt ſermo de malo illi: ſed formaliter ſcilicet ſub ratione mali ⁊ in hoc differt odiū ab ira: quia ira malum reſpicit indutum iuſti vindicatiui rōne: odiū autē malum nudū ſimr̄: ⁊ licet ſit impoſſibile appetitum proſequi per ſe malum apperendi nō tamen eſt impoſſibile appetitum p ſe

tit malū inimici inquantū eſt malū, iratus autē appetit malū ei⁹ cōtra quē iraſcit, non inq̄ſtū eſt malū: ſed inq̄ſtū habet quādā rationē boni. ſ. prout eſtimat illud eſſe iuſtum inquantum eſt vindicatiuū: vnde etiā ſupra dictum eſt, ꝙ odiū eſt per applicationē mali ad malū, ira autē per applicationē boni ad malum. Manifeſtū eſt autē ꝙ appetere malum ſub ratione iuſti min⁹ habet de ratione mali, q̄ꝫ velle malū alicuius ſimpliciter. Velle em̄ malū alicuius ſub ratione iuſti poteſt eſſe etiā ſm̄ virtutē iuſtitie: ſi precepto rationis obtemperetur: ſed ira in hoc ſolū deficit ꝙ nōn obedit rationis precepto in vleiſcendo: vnde manifeſtum eſt ꝙ odium eſt multo deterius ⁊ grauius quam ira.

Ad Primū ḡ dōm, ꝙ in ira ⁊ odio duo pñt cōſiderari. ſ. ipm̄ ꝙ deſiderat ⁊ intenſio deſiderij. Quantū igitur ad id qḋ deſideratur: ira habet magis miſericordiā q̄ꝫ odiū qr em̄ odium appetit malum alterius ſm̄ ſe nulla menſura mali ſatiatur: ea em̄ q̄ ſm̄ ſe appetuntur ſine menſura appetunt, vt ph̄s dicit. 1. polit. ſicut auarus diuitias: vnde dicitur eccl. 12. Inimicus ſi inuenerit tempus nō ſatiabitur ſanguine. Sed ira nō appetit malū niſi ſub rōne iuſti vindicatiui: vnde qñ malū illatum excedit menſuram iuſtitie ſm̄ eſtimationē iraſcentis: tunc miſeretur: vnde ph̄s dicit in. 2. rheto. ꝙ iratus ſi fiāt multa miſerebitur: odiens autem pro nullo. Quātum vero ad intenſionem deſiderij ira magis excludit miſericordiā q̄ꝫ odium: qr motus ire eſt impetuoſior propter colere inflāmationē. Unde ſtatim ſubdit, Impetū cōcitati ſpūs ferre quis poterit? ¶ Ad ſm̄ ergo dōm, ꝙ ſicut dictū eſt: irat⁹ appetit malum alicuius inq̄ātū h̄ꝫ rōnē iuſti vindicatiui: vindicta aūt fit ꝑ illationē pene. Eſt aūt de ratione pene ꝙ ſit cōtraria volūtati ⁊ ꝙ ſit afflictiua, ⁊ ꝙ pro aliqua culpa inferatur: ⁊ ideo iratus hoc appetit: vt ille cui nocumētum infert percipiat ⁊ doleat: ⁊ ꝙ cognoſcat ꝓpter iniuriā illatā ſibi hoc ꝓuenire. Sed odiēs de hoc nihil curat: qr appetit malum alterius inquātū huiuſmodi: nō eſt aūt verū ꝙ id de quo quis triſtatur ſit peius: iniuſtitia enim ⁊ imprudentia cum ſint mala, qr tamen ſunt voluntaria non contriſtant eos quibus inſunt: vt dicit ph̄s in. 2. rheto. ¶ Ad tertium dicendū, ꝙ id quod ex pluribus cauſis cauſat: tūc eſt ſtabilius qñ cauſe accipiunt vnius rōnis: ſed vna cā pōt preualere multis alijs: odium autem prouenit ex permanentiori cauſa quā ira: nā ira ꝓuenit ex aliqua cōmotione animi ꝓpter leſionem illatā: ſed odiū ꝓcedit ex aliqua diſpōne hōis, ſm̄ quā reputat ſibi ꝯ̄triū ⁊ nociuū id ꝙ odit: ⁊ ideo ſicut paſſio citius tranſit quam diſpoſitio vel habitus: ita ira citius trāſit quam odium: quamuis etiam odium ſit paſſio ex tali diſpoſitione proueniens: et propter hoc ph̄s dicit in. 2. rheto. ꝙ odium eſt magis inſanabile quam ira.

¶ Utrum ira ſit ad illos ſolum, ad quos eſt iuſtitia. Articu. 7.

AD ſeptimū Sic proceditur. Uidet quod ira nō ſolū ſit ad illos ad quos eſt iuſtitia: nō enim eſt iuſtitia hōis ad res irrationaleos: ſed tamē homo quandoq̄ iraſcitur rebus irrationalib⁹: puta cum ſcriptor ex ira proijcit pennā: vel eques ꝑcutit equū: ergo ira nō ſolū eſt ad illos ad quos eſt iuſtitia. ¶ P̄. Non eſt iuſtitia hōis ad ſeipſum: nec ad ea que ſuꝑ ſe ſunt: vt d̄r in. 5. ethic. ſed homo quandoq̄ ſibiipſi iraſcit, ſicut penitēs ꝑ peccatum: vñ d̄r in pſal. Iraſcimini ⁊ nolite peccare: ergo ira nō ſolū eſt ad quos eſt iuſtitia. ¶ P̄. Iuſtitia ⁊ iniuſtitia pōt eſſe alicui⁹ ad totū aliqḋ genus vl̄ ad totā aliquā cōītatē puta cū ciuitas aliquē leſit: ſed ira nō eſt ad aliqḋ genus, ſed ſolū ad aliquod ſingularium: vt dicit ph̄s in. 2. rheto. ergo ira nō ꝓprie eſt ad quos eſt iuſtitia ⁊ iniuſtitia.

Sed Contrarium accipi poteſt a philoſopho in. 2. rheto.

Rñdeo Dōm, ꝙ ſicut. ſ. dictū eſt: ira appetit malū inquātū h̄ꝫ rōnē iuſti vindicatiui: ⁊ iō ad eoſdē eſt ira ad quos eſt iuſtitia ⁊ iniuſtitia. Nā inferre vindictā ad iuſtitiā ꝑtinet: ledere aūt aliquē ꝑtinet ad iuſtitiā. vñ tā ex ꝑte cāe q̄ eſt leſio illata ab altero: q̄ꝫ etiā ex parte vindicte eius q̄ꝫ appetit iratus: manifeſtū eſt ꝙ ad eoſdē pertinet ira ad quos iuſtitia ⁊ iniuſtitia.

Ad Primum ergo dōm, ꝙ ſicut ſupra dictū eſt: ira ꝯ̄uis ſit cū rōne pōt tñ etiā eſſe in brutis aīalib⁹ que rōne carent inquantū nāli inſtinctu ꝑ imaginationē mouētur ad aliqḋ ſimile opibus rōnis. Sic igitur cū in hōie ſit ⁊ rō ⁊ imaginatio: dupl'r in hōie pōt mot⁹ ire inſurgere. Uno modo ex ſola imaginatione nunciāte leſionē: ⁊ ſic inſurgit aliquis motus ire etiā ad res irrōnaleos ⁊ inanimatas ſm̄ ſimilitudinem illius motus qui eſt in aīalibus cōtra qḋlibet nociuum. Alio modo ex rōne nunciante leſionē: ⁊ ſic vt ph̄s dicit in. 2. rheto. nullo modo pōt eſſe ira ad res inſenſibiles neq̄ ad mortuos: tum qr non dolent quod maxime querūt irati in eis quibus iraſcuntur. tum etiā qr non eſt ad eos vindicta. cū eorū nō ſit iniuriā facere. ¶ Ad ſm̄ dōm, ꝙ ſicut ph̄s dicit in. 5. ethi. quedā metaphorica iuſtitia ⁊ iniuſtitia eſt hōis ad ſeipſum inq̄ſtū. ſ. rō regit iraſcibilem ⁊ cōcupiſcibilē: ⁊ ſm̄ hoc etiā homo d̄r de ſeipſo vindictā facere: ⁊ per cōſequēs ſibiipſi iraſci: ꝓprie aūt ⁊ ꝑ ſe non cōtingit aliquē ſibiipſi iraſci. ¶ Ad tertium dōm, ꝙ ph̄us in. 2. rheto. aſſignat vnā differentiam inter odium ⁊ iram. ꝙ odium pōt eſſe ad aliquod genus: ſicut habemus odio omne latronum genus: ſed ira nō eſt niſi ad aliqḋ ſingulare. cuius ratio eſt, qr odiū cauſat ex hoc ꝙ qualitas alicuius rei apprehenditur vt diſſonans noſtre diſpoſitioni: ⁊ hoc poteſt eſſe vel in vniuerſali vel in particulari: ſed ira cauſatur ex hoc ꝙ aliquis nos leſit per ſuū actū. actus aūt omnes ſunt ſingularū: ⁊ ideo ira ſemper eſt circa aliquod ſingulare. cū autē tota ciuitas nos leſerit: tota ciuitas computatur ſicut vnum ſingulare.

¶ Utrum conuenienter aſſignentur ſpecies ire. Articu. 8.

AD Octauum videt qḋ dam. incōuenienter aſſignet tres ſpecies ire. ſ. fel, maniam, ⁊ furorē. Nullius eniꝫ generis ſpecies diuerſificatur ſm̄ aliqḋ accidēs: ſed iſta tria diuerſificant ſm̄ aliqḋ accidēs: principiū em̄ motus ire fel vocat: ira aūt ꝑmanēs d̄r mania: furor aūt eſt ira obſeruās tp̄s in vindictā. ergo nō ſunt diuerſe ſpecies ire. ¶ P̄. Tulli⁹ in. 4. de tuſculanis queſtionibus dicit: ꝙ excandeſcentia grece dicitur ſciſmos: ⁊ eſt ira modo naſcens ⁊ modo deſiſtens: ſciſmos autem ſcdm̄ dam. eſt idem quod furor. non ergo furor tempus querit ad vindictam: ſed tempore deficit. ¶ Preterea. Grego. 21. moralium, ponit tres gra-

ꝓſequi malū cōtrario nul⁹ em̄ operat aſpiciēs ad malū ſibi: ſed bene ad malū ꝯ̄rio ſ aūt ſui l odio nō ꝓmū. ¶ In eodem. 6. art. in reſponſione ad primū dubium occurrit circa id qḋ de odio dr̄ qḋ inſanabile eſt. infinitum eſt: vr em̄ hoc falſum. primo qr ꝯ̄tingit odio h̄re aliquē quo ad aliqd: puta ſtationē vel ꝑtātē ſup ſe ⁊ velle ei ſolū hoc malū. ſ. priuationē illi⁹. ſcḋo qr contingit odio habere aliquē ſolum quo ad exceſſuꝫ in aliqua re puta quo ad exceſſiuas diuitias: ⁊ velle ei ſolum hoc malū vt nō ſit tā diues. 3⁰. qr cōtingit odio h̄re aliquem q̄ ad vitā: ita ꝙ velit ei mortē: ⁊ tñ nō velit ei alia mala: puta infirmitates mala gr̄e motus: ⁊ ſimilia. Non ergo odiū eſt inſanabile ⁊ infinitum. Sed menſuratum h̄ꝫ obiectum. Ad hoc pōt duplicit' diſtingui: pmo de odio abominationis ⁊ inimicitie. ſcḋo de odio inimicitie ſimpl'r vel ſ ꝫ quid ⁊ dicit ꝙ odiū inſanabile et infinitū eſt odium inimicitie ſimpl'r quo. ſ. perſona non ſm̄ quid ſed ſimpl'r odio h̄r ⁊ et ꝙ de h̄mōi odio loqt̄ur ſcriptura loquitur art. loquitur author: obiectiones autē ſunt de odio abominationis vel ſm̄ qd: ſed qr ratio in lr̄a adducta militat pro omni odio ſ. ea q̄ ſm̄ ſe appetunt ſine mēſura appetunt vt p3 inductiue in auaro in ſermo ⁊c. ⁊ ex. 1. poli. iō al' dōm vr ꝙ dr̄ia inter iram ⁊ odiū in hoc attenditur ſm̄ ipſum proprium obm̄ ira ꝙ ꝓpriū obm̄ odij non habet per ſe menſuram: ⁊ ſi h̄ꝫ hoc eſt per accñs. Proprium aūt obm̄ ire h̄ꝫ per ſe menſurā: ⁊ ſi in aliquo caſu forte non h̄ꝫ hoc eſſet ꝑ accñs: propriuꝫ obm̄ ire eſt vindicta que cū reſpiciat offenſam receptam manifeſte per ſe includit proportionē ſaltē ſm̄ apparētiā irati ad offenſam: ac per hoc per ſe in menſura conſiſtit. Proprium autē obm̄ odij inimicitie eſt ſola perſona: odij aūt abominationis res: quicquid aūt odio habetur ſiue perſona, ſiue res. ſiue exceſſus ſm̄ ſe refutatur ⁊ abnegatur ab effectu: ac ꝑ hoc non ſm̄ aliquid ſic: ⁊ ſm̄ aliquid non: ⁊ rurſus ac per hoc nō in ordine ad aliud

cui commenſuretur: et propterea infinite inſatiabiliterq̄ refutatur: nec obſtat ꝙ ipſum odio habitū menſuratū quoddam ſit: puta certus gradus potentie certus preſentie ⁊c. hoc enim ſit per accidens: quicquid enim ⁊ quantūcunq̄ ſit illud qḋ odio habetur ſine mēſura refutatur: quāuis in ſe menſuratum ſit: obijcitur enim odio quicquid obijcitur vt quoddam totum ⁊ nō vt certa menſura ab alijs diſcretus propter quod non ſufficiens ſignum diſtinctionis odij ab ira accipiunt cōfeſſores: ex hoc quod penitens dicit ſe nō appetiſſe niſi certum malum his quos odiſſe ſe dicit: ſiet enim ⁊ frequentiſſime cum appetitu certi mali odium abominationis quod redit quandoq̄ in idē cum odio perſone ſecundum quid: cum enim odio habetur perſona ſecundū aliquā bonam conditionem proprie loquendo obiectum odij eſt conditio illa non abſolute ſed in illa perſona: ⁊ propterea ⁊ perſona ſub illa conditione, ⁊ conditio in perſona odio habetur: ⁊ ſic ſaluatur odium abominationis ſimpliciter ⁊ odium inimicitie ſecundum quid aliquo modo pro quanto ſcilicet perſone oppoſituꝫ malum deſideratur.

¶ Super arti. 8.

Omiſſo. 7 articulo in quo diligenter notabis ⁊ memorie mandabis diſtinctionem ire ex imaginatione ⁊ ratione ⁊ aduertes quod cum ſcientificus ſermo de ira eſt intelligitur de ira ex ratione nunitionie.

¶ In octauo in reſpōſione ad primum aduerte quod author nō aperit intentionē ſuā an putauerit has ire ſpecies eſſe veras ſpecies: ⁊ poſſet forte dici quod non ſunt vere ſpecies ex parte obiecti ſecūdum cuius per ſe differentias paſſionum differentie ſumuntur: quamuis ex parte ſubiecti ſpecifice diſtinguantur: obiectum enim omnis ire omnino idem eſt: ſed ex diſpoſitione: varia ſubiecti ſcilicet celeritate colere: memoria vel appetitu ipſo diuerſificatur: propter quod non video niſi accidentales differentias licet non totaliter accidentales vt album et nigrum ad animal.

22ᵉ. q8.
238d.5

dus ire. ſ. irã ſine voce: ⁊ irã cũ voce, ⁊ irã cũ verbo expreſſo: ſm illa tria q̄ dñs ponit matt. 5. Qui iraſcitur fratri ſuo: vbi tangit ira ſine voce. Et poſtea ſubdit; qui dixerit fratri ſuo racha. vbi tangit ira cũ voce: ſed necdũ pleno verbo formata. Et poſtea dicit, Qui autẽ dixerit fratri ſuo fatue. vbi explet vox perfectione ſermonis. ergo inſufficienter diuiſit dam. iram, nihil ponens ex parte vocis.

Sed Contra eſt autoritas Damaſceni ⁊ Gregorij niceni.

Reſpondeo dicendum, ꝙ tres ſpẽs ire q̄s damaſ. ponit: ⁊ etiã Greg. nice. ſumunt ſm ea que dant ire aliquod augmentum: ꝙ quidẽ contingit tripliciter. Uno modo ex facultate ipſius motus. ⁊ talẽ irã vocat fel: q2 cito accendit. Alio modo ex parte triſtitie cauſantis iraz q̄ diu in memoria manet. ⁊ hec ptinet ad maniã q̄ a manendo dr. Tertio ex pte eius quod iratus appetit ſcz vindicte. ⁊ hec ptinet ad furorẽ qui nũq̄ quieſcit donec puniat: vñ phs in. 4. ethi. quoſdã iraſcẽtiũ vocat acutos: q2 cito iraſcunt. quoſdam amaros: quia diu retinent iram. quoſdã difficiles: qui nũq̄ quieſcunt niſi puniãt.

Ad primũ Ergo dicendum, ꝙ oĩa illa p q̄ ira recipit aliq̄ perfectionẽ. nõ oĩno p accñs ſe hñt ſe ad irã: ⁊ ideo nihil prohibet ſecũdũ ea ſpẽs ire aſſignari. Ad ſcdm dicendum, ꝙ excãdeſcẽtia quã tulli⁹ ponit, magis vr ptinere ad primã ſpẽm ire que pficitur ſm velocitatẽ ire q̄ ad furorẽ: nihil aũt prohibet vt ſciſmos grece ꝙ latine furor dr vtrũq̄ importet: ⁊ velocitatẽ ad iraſcendum, ⁊ firmitatem propoſiti ad puniendum. Ad tertium dicendum, ꝙ gradus illi ire diſtinguunt ſm effectũ ire: non autem ſm diuerſam pfectionem ipſius motus ire.

De cauſa effectiua ire ⁊ de remedijs eius. Queſtio. 47.

Deinde Conſiderandũ eſt de cã effectiua ire ⁊ de remedijs eius. Et circa hoc querunt quatuor. Primo, vtrũ ſemper motiuũ ire ſit aliqđ factũ 𝔷 eũ qui iraſcitur. ſcđo, vtrum ſola paruipenſio vel deſpectio ſit motiuum ire. tertio, de cauſa ire ex parte iraſcentis. quarto, de cauſa ire ex parte eius contra quem aliquis iraſcitur.

Utrum ſemper motiuum ire ſit aliquid factum contra eum qui iraſcitur. Arti. 1.

Ad Primũ ſic proceditur. Uidetur ꝙ non ſemp aliquis iraſcat ppter aliqđ 𝔷 ſe factum. Homo enim peccando nihil contra deũ facere põt: dr enim iob 35. ſi multiplicate fuerit iniquitates tue, quid facies contra illum? dicitur tamẽ deus iraſci contra homines propter peccata: ſecundum illud pſal. Iratus eſt furore dominus in populum ſuum, ergo non ſemper aliquis iraſcit propter aliqđ contra ſe factum. Preterea. Ira eſt appetitus vindicte: ſz aliqs appetit vindictã facere etiã de his que contra alios fiũt, ergo nõ ſemper motiuũ ire eſt aliquid cõtra nos factũ. Preterea. Sicut phs dicit in. 2. rhe. hoĩes iraſcũtur precipue cõtra eos qui deſpiciũt ea circa q̄ ipſi maxime ſtudẽt: ſicut q̄ ſtudẽt in phia iraſcunt contra eos q̄ phiam deſpiciũt ⁊ ſilr eſt in alijs: ſed deſpicere phiam nõ eſt nocere ipſi ſtudẽti. nõ ergo ſemp iraſcimur pp id qđ 𝔷 nos fit. Preterea. Ille q̄ tacet 𝔷 cõtumeliãtẽ magis ipz ad irã puocat: vt dicit chryſ. ſed in hoc cõtra ipm nihil agit ꝙ tacet. ergo nõ ſemp ira alicui⁹ prouocatur pp aliquid qđ cõtra ipſum fit.

Super queſt. 46. 47. ⁊ 48. artic. 1.

Circa queſt. 46. 47. ⁊ 48. ſimul nota diffinitionem ire poſitam ab ariſt. in. 2. rheto. Ira eſt appetitus cum triſtitia ac ſpe punitionis apparentis ppter apparentem paruipenſionẽ eorum que in ipſum aut in ipſius aliqua non conuenientẽ. Ex q̄ diffinitione videre potes in primis iram paſſionem cõpoſitam ex triſtitia ⁊ ſpe ⁊ cauſis: ⁊ cõſequenter ex malo ⁊ bono: ac per hoc ex parte triſtitie, mala defectus ⁊ vir conſiſtantia ꝺ ſpondet ad iram ⁊ in quib⁹ triſtitia accepta permanet aut renouatur: ira q̄z facile ſurgit. Ex parte uo ſpei audacia delectanoq; cõſequitur tã in cogitando quam in ſperata phus vindicte. Ex pte autẽ ſucceſſiue ſperate vindicte ad triſtitiã delectatio tanto eſt maior quãto ⁊ medicine 𝔷 poſite hz rõnẽ. Deinde hẽs obiẽm vtrũq; ſ. rẽ ⁊ perſonã. res eſt punitio apparẽs: pſona eſt is q̄ paruipendit. ex parte punitionis appetite ⁊ ſperate vide ꝙ nõ eſt ira ad excellentes pſonas q̄s nõ ſperam⁹ poſſe punire niſi pro quãto cum alieno adiutorio: puta diuino ſperam⁹ punire: ⁊ tũc ſz eſſet excellẽs pſona re⁹ iram ob ſolutionẽ th reſpectu eius cũ adiutorio: que eſt per amicos poſſumus per nos aliq̄ mõ poſſum⁹: vt dr. 3. ethi. Et ꝙ ira nõ eſt niſi ad quos eſt iuſticia: punitio enim ad iuſtitiam ſpectat. ⁊ ꝙ eſt finita ⁊ mẽſurata: punitio eñ punibili commẽſurat: ⁊ hinc multis factis placatur iratus. ex pte uo apparentie vide ꝙ ira nõ eſt ad mortuos ſm ſe: nec ad inſenſibilia: quib⁹ nõ poteſt apparere punitio ⁊ ꝙ iratus appetat punitionem ſic vt ſciat puniẽs quid a quo ⁊ pro quo patitur: vt in. 2. rheto. dr: ex perſona vero habes ꝙ ira non eſt niſi ad ſingulares pſonas: q2 ſingularium tñ eſt paruipendere: habes de incepo cauſaz ire apparentem paruipenſionem vñ vides ex parte irati cãm ire aliq̄ excellentiam quã ledit paruipẽſio: ⁊ ex pte ei⁹ cui iraſcimur defectus quẽ dedecet paruipẽdere excellentẽ. deniq; habes irã nõ ex q̄lz ſed ex 𝔷 ſe vel ſua apparente paruipẽſione cõſurgere: vindicte eñ pro ſe vel ſuis aliquo modo ſic: extraneas eñ oĩno iniurias non curamus, ⁊ demũ incõuenientẽ ſeu iniuſtam oportere apparere paruipenſionem vides ſi ira excitari dz: q̄ eñ iuſte pati credimus non q̄rimus vindicare: vt experientia cõtinua teſtat in iudicijs. Ex quib⁹ nulla mihi vr clarior drĩa qua poſſit odium ab ira diſcerni q̄ ꝙ ira eſt appetit⁹ mali ita ꝙ ſentiat ſe punitũ p tali re: in odio aũt appetit⁹ eſt ſolũ mali. Et ſi neſciãt exprimere affect⁹ ſuos ſaltẽ in hoc diſcernet ſi appetierunt malũ pro vindicta ſeu punitione aut ſimplr vt habeat malũ aliud eñ ad irã hoc ad odiũ ſpectat. Et hec de paſſionibus dicta ſufficiãt: nihil. n. aliud pro nunc ſcribendũ occurrit in pticulari. Reſtãt in calce totius tractatus: de actib⁹ appetit⁹ tã intellectiui q̄ ſenſitiui aliqua dubia ſimplr ⁊ ad hoiem diuinum ſanctũ thomã. Primũ eſt an pter decẽ ⁊ ſeptẽ actus appetit⁹ hic tractatos: ſex pprios rõnalib⁹ ⁊ vndecim cões ſint aliũ actus appetit⁹ diſtincti ſpẽ in eẽ nature ob iſtis an ſint ſoli ſupradicti: ꝙ. n. nõ ſint plures ex hoc ſuadet: q2 diminutus author fuiſſet omittẽdo illos: ꝙ uo ſint plures ex duobus probatur. primo q2 pter oẽs dictos eſt act⁹ nolitiõis ſeu nolle in voluntate de q̄ nõ ẽ tractatũ. Scđo q2 pter oẽs dictos ẽ in volũtate act⁹ neuter q̄ voluntas vult bonũ abſolute nõ pp ſe nec pp aliud: ⁊ ꝙ ſit ponẽd⁹ in volũtate hic act⁹ neuter pbat indirecte ſcot⁹ in 3. ſnia. di. p. q. 3. a. primo. Uolũtati pt oñdi aliqđ obm bonũ abſolute apphẽſum nõ ſub rõne p ſe nec pp aliud boni ⁊ volũtas põt hẽre circa tale obm aliquẽ actũ ⁊ non nẽrio inordinatũ. ergo pt hẽre aliquẽ actũ volendi neutrũ. i. nec pp ſe nec pp aliud: de hoc aũt actu nõ ẽ tractatũ. q̄ aſſumptũ pz cũ q̄ſq; pmo offerat bonũ: ⁊ deinde diſcutiat an ſit bonũ pp ſe an pp aliud. Tertiũ dubiũ ẽ an oẽs vndecim act⁹ appetit⁹ q̄s paſſiões dicim⁹ vt ſunt i volũtate ſint act⁹ volũtatis ſpecifice diſtincti in eẽ nãe, an nulli: an aliq̄ ſic: ⁊ aliq̄ nõ: ⁊ an coincidãt cũ illis ſex in eẽ nãe: an ſint aliũ ſpecifice ab illis. ꝙ. n. diſtinguantur ſpẽ ex diſtĩone obiecti appet ꝙ uo nõ diſtinguãt ex eleuatiõe iferioris in ſupiorẽ nãm vr: diſpoſa. n. in iferiorib⁹ vniunt i ſupioři. ꝙ coincidãt cũ illis ſex inductiue manifeſtari põt. amare. n. deſiderare, ſperare, audere, iraſci, velle quoddã eſt. ꝙ nõ coincidant apparet ex eo ꝙ ſeorſum tractate ſunt: vt eñ pz in. q. 28. ar. 6. ⁊ per totũ immediate hũc tractatũ de paſſionibus. examinate ſunt: ⁊ nõ ſolum vt in appetitu ſenſitiuo ſed etiam in intellectiuo ſunt. Ad primũ dubiũ dicitur ꝙ pter dictos decem ⁊ ſeptem actus nullus eſt alius actus: q̄m nolle non eſt alius a predictis ⁊ actus neuter nõ datur vt patebit nec alius aliquis apparet. De nolle in primis dici poteſt ꝙ nolle ſignificat actũ volendi cum negatione obiecti. ſed q̄ñ bonũ ⁊ malum ſunt obiecta appetitus quãdo malum ſecundũ ... bonum eſt qđ omnia appetunt, malũ vero qđ omnia fugiunt: ⁊ rõnabile eſt vt in primo appetitu quotus eſt rõnalis ſit actus conſonus vtriq; obiecto: pſecutio ſcilz reſpectu boni, ⁊ fuga reſpectu mali: ac per hoc ſicut velle ineſt p pſecutione. ita nolle pro fuga: illius eñ obiectum propriũ eſt bonum illius autem malum. et hoc eſt tenendũ ⁊ ſm rem: ⁊ ſm mentem authoris: vt patet ſuperius in. q. 8. art. primo ad primum: vbi ex pꝛoſito hoc tractat tam quam in proprio loco: nec oppoſitum ſenſit in locis preinductis: ſed tantũmodo expoſuit per velle tãq̄ nolle ſignatum p nolle. Dic ergo ꝙ nolle ſignificat actũ poſitiuũ refutationum obi: ⁊ q2 fuga in appetitu eſt ſicut negatio in intellctu: vt dr in. 6. ethi. ideo hic act⁹ declarat⁹ eſt p velle nõ: non fuit tñ tract⁹ ab authore in hoc tractatu act⁹ iſtius nolitionis: ſz tacitus eſt ppt⁹ voluntati tractatus eſt cũ ſuo 𝔷rio. ſ. velle. oppoſitorũ eñ eadem eſt diſciplina: ⁊ aſſignatũ eſt et obm. ſ. maliũ. Et dictũ qđ eſt. ſ. fuga vt pz in loco allegato: ... tũ horũ hẽ hz eõem eẽ paſſionib⁹ tractat⁹ eſt in tractatu de odio ⁊ appoſito deſiderij deſperatione ac timore: ſunt eñ in voluntate hec. nolitiones: et vt dictum eſt vbi paſſiones tractate ſunt tã p paſſionib⁹ q̄ p actib⁹ volũtatis ſilr. h⁹ paſſionib⁹. De actu aũt neutro ꝙ nõ detur facile manifeſtũ ſit ex hoc. Cũ appetit bonum abſolute: cõcurrũt due cõdĩones in obo. ſ. bonitas terminãs actũ appetit⁹: ⁊ negõ ordinis ad aliud pp qđ appetat. ſcit enim voluntas in bonum abſolute repñtatũ: ſic ꝙ appetit ipm: ⁊ non appetit ipm pp aliud. Ex hoc aũt vlteri⁹ pcedẽdo addicto ꝙ bonũ pp ſe nõ exponit poſitiue: ſed negatiue: q2 ſicut nihil eſt a ſe poſitiue: ſed negatiue. i. nõ ab alio: ita nihil eſt pp ſe poſitiue: ſed negatiue. i. nõ ppter aliud. Uidebis ꝙ cũ bonũ abſolute appetitur verus aſſenſus volũtatis eſt ad bonũ vt finẽ ⁊ pp ſe: ⁊ non eſt actus neuter. Et p hoc pz ſolo rõnis. i. n. pz ꝙ eſt implicatio i adiecto dicẽ ꝙ bom repreſentatur abſolute ⁊ nõ pp ſe nec pp aliud bonum. n. abſolute eſt pp ſe negatiue: et hõ mõ intellr pp ſe vt diſtinguit 𝔷 pp aliud ſic intellr quũ diſtinguit ens a ſe 𝔷 ens ab alio: ſed aduerte nouic⁹ ꝙ ip ſubitellr bonum ſubſtratũ: aliõqñ pp ſe diceret de chimera: qđ enim eſt bonũ nõ ppter aliud eſt bonũ propter ſe. Ad ſcdm dubiũ dico ꝙ nõ video in re nec in authore diſtĩonẽ ſpecificã in eẽ nature actuũ q̄ paſſiones dnr in volũtate poſitiuũ: ſed oẽs preter triſtitiã ad ſupra nominatos ſeptem actus ſcilz velle, nolle, frui, intendere, eligere, conſentire, ⁊ vti reduci puto: author ſiquidem ſuperius in q̄one tertia arti. 2. ad primum particulares conditiones diſtinguere paſſiones partis ſenſitiue aſſumens oppoſitumq; in parte intellctiua inſinuãs amorẽ ⁊ deſiderium in pte ſenſitiua non intellctiua diſtingui ſm ſpẽm innuit: ⁊ ſi de delectatione in volũtate ⁊ alijs paſſionibus idem ſenſiſſet nõ poſuiſſet fruitionẽ ſolã ſpẽ diſtinctã ab alijs actibus volũtatis: ſed tractaſſet de ea in tractatu de delectatione: quũ ſit ei⁹ ſpecies. Ad iram aũt verũ aſpiciendo neſcio irã in volũtate niſi velle vindictã: ⁊ amorem niſi velle bonũ ſibi vel alteri ⁊c. Triſtitiã aũt ideo excepit: q2 𝔷ria eiuſdem generis ſunt: ⁊ eadẽ eſt eorũ diſciplina: ac per hoc cũ delectatio in volũtate diſtinctus ſit ſpecie actus a velle ⁊ alijs actibus: pñs eſt vt triſtitia q̄ ei eſt 𝔷ria ſit et ſpẽ diſtinctus actus a nolle ⁊ ceteris: nec pp ea diminut⁹ eſt author: q̄m ⁊ ponẽdo fruitionẽ ſpẽm per ſe in volũtate inſinuauit triſtitiã: oppoſitorũ enim eadẽ eſt diſciplina: ⁊ tractando de delectatione ⁊ triſtitia: expreſſe tradidit triſtitiam contrariam delectationi in voluntate: vt patet ſuperius in queſtione. 35. ⁊ ſic ſi decem ⁊ ſeptem ſupradictis addantur hi duo actus ſcilicet nolle ⁊ triſtari erunt in vniuerſo actus decem ⁊ nouem appetitus diſtincti ſpecie in eẽ nature comprehendendo ſub fruitione omnem delectationem voluntatis.

Sed Contra eſt, ꝙ phs dicit in.2.rheto. ꝙ ira ſit ſemꝑ ex his que ad ſeipſum, inimicitia autem ⁊ ſine his que ad ipſum: ſi enim putemus talem eſſe, odimus.

Rn̄deo Dōm, ꝙ ſicut ſupra dictū eſt, ita eſt appetit⁹ nocendi alteri ſub rōne iuſti vindicatiui: vindicta aūt locū nō hȝ niſi vbi preceſſit iniuria, nec iniuria oīs ad vindictā ꝓuocat: ſed illa ſola q̄ ad eū pertinet q̄ appetit vindictā, ſicut eñ vnūquodq̄ nāl'r appetit ꝓpriū bonū, ita etiā nāl'r repellit ꝓpriū malū: iniuria aūt ab aliquo facta nō ꝑtinet ad aliquē: niſi aliquid fecerit ꝙ aliquo mō ſit cōtra ipſum: vñ ſequit ꝙ motiuum ire alicuius ſemꝑ ſit aliquid cōtra ipſum factum.

Ad Primum ergo dōm, ꝙ ira nō dr̄ in deo ſcḋm paſſionē animi: ſed ſcḋm iudicium iuſtitie: prout vult vindictam facere de peccato: peccator eñ peccando deo nihil nocere effectiue poteſt: tñ ex parte ſua dupl'r contra deū agit. Primo quidē inquantū eū in ſuis mādatis contēnit. Scḋo inquantū nocumētum aliqḋ infert alicui: vel ſibi vel alteri: qḋ ad deū ꝑtinet: ꝓut ille cui nocumentū infertur ſub dei ꝓuidentia ⁊ tutela cōtinet. ❡Ad ſcḋm dōm, ꝙ iraſcimur ↄtra illos qui alijs nocent ⁊ vindictam appetimus inquantū illi quib⁹ nocetur aliquo modo ad nos pertinent: vel per aliquam affinitatē: vel per amicitiā, vel ſaltē per cōionem nāe. ❡Ad tertiū dōm, ꝙ id in quo maxime ſtudemus, reputamus eſſe bonū noſtrū. ⁊ ideo cum illud deſpicitur reputamus nos quoq̄ deſpici ⁊ arbitramur nos leſos. ❡Ad quartū dōm, ꝙ tūc aliquis tacēs ad irā ꝓuocat iniuriantem quādo videtur ex contemptu tacere: quaſi paruipendat alterius iram: ipſa autem paruipenſio quidam actus eſt.

❡Utrū ſola paruipenſio vel deſpectio ſit motiuum ire. Ar.2.

f.ar.3.& 4.cor.

Ad ſcḋm Sic ꝓcedit. Uř ꝙ non ſola paruipēſio vel deſpectio ſit motiuū ire. Dicit eñ damaſ. ꝙ iniuriā paſſi vel eſtimantes pati iraſcimur: ſed hō pōt iniuriā pati etiam abſq̄ deſpectu vel paruipenſione: ergo non ſola paruipenſio eſt ire motiuū. ❡P̄. Eiuſdē eſt appetere honorem ⁊ contriſtari de paruipenſione: ſed bruta aīalia non appetunt honorem. ergo nō contriſtātur de paruipenſione, ⁊ tamē in eis prouocatur ira propter hoc ꝙ vulnerant: vt dicit phs in.3.eth. ergo non ſola paruipēſio videtur eē motiuū ire. ❡P̄. Phs in.2.rheto. ponit multas alias cauſas ire: puta obliuionē ⁊ exultationē in infortunijs, denūciationē malorum: impedimētum conſequende proprie voluntatis: non ergo ſola paruipenſio eſt prouocatiuum ire.

Sȝ contra Eſt, ꝙ phs dicit in.2.rhet. ꝙ ira ē appetitus cum triſtitia punitionis propter apparentem paruipenſionem non conuenienter factam.

Rn̄deo Dōm, ꝙ omnes cāe ire reducuntur ad paruipēſionem ſunt enim tres ſpecies paruipenſionis: vt dicitur in.2.rheto.ſ. deſpectus. epireaſmus. i. impedimētū voluntatis implende, ⁊ cōtumeliatio. ⁊ ad hec tria oīa motiua ire reducūtur. Cuius ratio poteſt accipi duplex. Prima eſt q2 ira appetit nocumentū alterius inquantum habet rationem iuſti vindicatiui: ⁊ ideo intantum querit vindictam inquantū videtur eſſe iuſta, iuſta aūt vindicta non ſit niſi de eo qḋ eſt iniuſte factum: ⁊ ideo prouocatiuum ad irā ſemper eſt aliquid ſub rōne iniuſti. vñ dicit phs in.2.rheto. ꝙ ſi homines putauerint eos qui leſerunt eſſe iuſte paſſos, nō iraſcuntur: non enim ſit ira ad iuſtum. Contingit autē tripliciter nocumentum alicui inferri. ſ. ex ignorantia, ex paſſione, ⁊ ex electione. Tūc eñ aliquis maxime iniuſtū facit, qñ ex electione vel induſtria, vel ex certa malitia nocumentum infert: vt dr̄ in.5.ethi. ⁊ ideo maxime iraſcimur cōtra illos quos putamus ex induſtria nobis nocuiſſe. Si enim putemus aliquos vel per ignorantiā: vel ex paſſione nobis intuliſſe iniuriam: vel non iraſcimur cōtra eos vel multominus: agere eñ aliquid ex ignorantia vel ex paſſione diminuit rationem iniurie: ⁊ eſt quodammodo prouocatiuum miſericordie ⁊ venie: illi aūt qui ex induſtria nocumentū inferunt ex contemptu peccare videntur. ⁊ ideo cōtra eos maxime iraſcimur, vnde phs dicit in. 2. rheto. ꝙ his qui propter iram aliquid fecerunt aut non iraſcimur aut minus iraſcimur: non enim propter paruipenſionem videntur egiſſe. Scḋa ratio eſt: quia paruipēſio excellētie hominis opponitur: que eñ hoīes nullo modo putant digna eſſe paruipendunt: vt dicitur in.2.rheto. Ex omnibus aūt bonis noſtris aliquā excellentiā querimus. ⁊ ideo quodcunque nocumentum nobis inferat inquantū excellētie derogat: videt ad paruipenſionē pertinere.

Ad primū Ergo dōȝ, ꝙ ex quacunq̄ alia cauſa aliqs iniuriā patiat q̄ꝫ ex cōtēptu: illa cā minuit rōnem iniurie: ſed ſolus contēptus vel paruipenſio rōnem ire auget, ⁊ ideo eſt ꝑ ſe cauſa iraſcendi. ❡Ad ſcḋm dōm, ꝙ licet animal brutum non appetat honorem ſub ratione honoris, appetit tñ naturaliter quandā excellentiā ⁊ iraſcit contra ea que illi excellentie derogant. ❡Ad tertiū dōm, ꝙ oēs ille cauſe ad quandā paruipenſionem reducūtur. obliuio eñ paruipenſionis eſt euidens ſignum, ea eñ que magna eſtimamus, magis memorie infigimus. Similiter ex quadā paruipenſione eſt ꝙ aliquis nō vereatur cōtriſtare aliquem, denunciando ſibi aliqua triſtitia: qui etiā in infortunijs alicuius hilaritatis ſigna oſtendit: videtur parum cura de bono vel malo eius. Similiter etiam qui impedit aliquem a ſui propoſiti aſſecutione non propter aliquam vtilitatem ſibi inde prouenientem: non videtur multum curare de amicitia eius, ⁊ ideo omnia talia inquātum ſunt ſigna contemptus ſunt prouocatiua ire.

❡Utrum excellentia iraſcentis ſit cauſa ire. Articu.3.

Ad Tertiū ſic procedit. Uř ꝙ excellētia alicuius nō ſit cauſa ꝙ facilius iraſcatur. Dicit.n.phs in.2.rhet. ꝙ maxime aliqui iraſcuntur cū triſtant: vt infirmi ⁊ egētes, ⁊ qui nō hñt id qḋ cōcupiſcunt ſed omnia iſta ad defectum pertinere videntur. ergo magis facit ꝓnū ad iram defectus quā excellētia. ❡P̄. Phs dicit ibidem ꝙ tunc aliqui maxime iraſcuntur quādo in eis deſpicitur id de quo pōt eſſe ſuſpicio ꝙ vel non inſit eis, vel ꝙ ſit in eis debiliter: ſed cū putant ſe multū excellere in illis in quibus deſpiciūtur, nō curāt: ſed predicta ſuſpicio ex defectu ꝓuenit. ergo defectus eſt magis cauſa ꝙ aliquis iraſcatur quā excellentia. ❡P̄. Ea que ad excellentiam pertinent maxime faciunt homines iucundos ⁊ bone ſpei eſſe: ſed philoſophus dicit in.2.rheto. ꝙ in ludo, in riſu, in feſto, in proſperitate: in conſummatione operū, in delectatione non turpi ⁊ in ſpe optima homines non iraſcuntur: ergo excellentia non eſt cauſa ire.

Sed Contra eſt, ꝙ philoſophus in eodem libro dicit: ꝙ homines propter excellentiam indignantur.

Rn̄deo Dicendum, ꝙ cauſa ire in eo qui iraſcitur dupliciter accipi poteſt. Uno modo ſcḋm habitudinem ad motiuum ire: ⁊ ſic excellentia eſt cauſa vt aliquis de facili iraſcatur: eſt enim motiuum ire iniuſta paruipenſio: vt dictum eſt: conſtat autem quod quanto aliquis eſt excellentior: iniuſtius paruipenditur in hoc in quo excellit: ⁊ ideo illi qui ſunt in aliqua excellentia, maxime iraſcuntur ſi paruipendantur: puta ſi diues peruipenditur in pecunia: ⁊ rhetor in loquendo: ⁊ ſic de alijs. Alio modo poteſt conſiderari cauſa ire in eo qui iraſcitur ex parte diſpoſitiōis que in eo relinquitur ex tali motiuo: manifeſtum eſt autem quod nihil mouet ad iram niſi nocumentum quod contriſtat: ea autem que ad defectum pertinent maxime ſunt contriſtantia: quia homines defectibus ſubiacentes facilius leduntur. Et iſta eſt cauſa quare homines qui ſunt infirmi vel in alijs defectibus facilius iraſcūtur: quia facilius contriſtantur. ❡Et per hoc patet reſpōſio ad primū.

Ad Secundum dōm, ꝙ ille qui deſpicitur in eo in quo manifeſte multum excellit, non reputat ſe aliquam iacturam pati, ⁊ ideo non contriſtatur: ⁊ ex hac parte minus iraſcitur: ſed ex alia parte inquantum indignius deſpicitur: habet maiorem rationem iraſcendi: niſi forte reputet ſe non inuideri: vel ſubſannari propter deſpectum: ſed propter ignorantiaȝ, vel propter aliud huiuſmodi. ❡Ad tertium dicendum, quod omnia illa impediunt iram inquantum impediunt triſtitiam: ſed ex alia parte nata ſunt prouocare iram ſecundum quod faciunt hominem inconuenientius deſpici.

❡Utrum defectus alicuius ſit cauſa vt contra eum facilius iraſcamur. Articu.4.

Ad Quartū ſic proceditur. Uidetur ꝙ defectus alicuius non ſit cauſa, vt contra ipſum facilius iraſcamur. Dicit.n.philoſophus in.2.rheto. ꝙ his qui cōfitent ⁊ penitent ⁊ humiliantur non iraſcimur: ſed magis ad eos miteſcimus: vñ ⁊ canes nō mordent eos qui reſident, ſed hoc pertinet ad paruitatē ⁊ defectum: ergo paruitas alicuius eſt cā vt minus iraſcamur. ❡P̄. Nullus eſt maior defectus quam mortis: ſed ad mortuos deſinit ira: ergo defectus alicuius non eſt cauſa prouocatiua ire cōtra ipſum. ❡P̄. Nullus eſtimat aliquem paruum: ex hoc quod eſt ſibi amicus: ſed ad amicos ſi nos offenderint, vel ſi non iuuerint magis offendimur. vnde dicitur in pſal. Si inimicus meus maledixiſſet mihi: ſuſtinuiſſem vtiq̄: ergo defectus alicuius nō eſt cauſa vt contra ipſum facilius iraſcamur.

Sed ꝯ eſt, ꝙ phs dicit in.2.rheto. ꝙ diues iraſcit ꝯ pauperem ſi eum deſpiciat: ⁊ principans contra ſubditum.

Rñdeo Dicendum, ꝙ ſicut iam ſupra dictũ eſt indigna deſpectio eſt maxime ꝓuocatiua ire: defectus igit vel paruitas eius contra quẽ iraſcimur facit ad augmẽtum ire inquantum auget indignam deſpectionem. ſicut enim quanto aliquis eſt maior tãto indignius deſpicitur, ita quãto aliquis eſt minor tãto indignius deſpicit. ⁊ ideo nobiles iraſcunt ſi deſpiciantur a ruſticis vel ſapiẽtes ab inſipientib⁹, vel domini a ſeruis. Si ꝟo paruitas vel defect⁹ diminuat deſpectionẽ indignã talis paruitas nõ auget, ſed diminuit irã. ⁊ hoc modo illi qui penitẽt de iniurijs factis ⁊ ꝯfitẽtur ſe male feciſſe, ⁊ humiliantur ⁊ veniam petunt, mitigãt iram: ſm illud prouer.15. Reſponſio mollis frangit irã inquãtum. ſ. tales videntur non deſpicere: ſed magis magni pendere eos quibus ſe humiliant. ¶ Et per hoc patet reſponſio ad primum.

Ad ſcd'm Dicendum, ꝙ duplex eſt cauſa quare ad mortuos ceſſat ira. Una qꝛ non poſſunt dolere ⁊ ſentire: ꝙ maxime querunt irati in his quib⁹ iraſcuntur. Alio modo qꝛ iam videntur ad vltimum malorum perueniſſe. vnde etiam ad quoſcunqꝫ grauiter leſos ceſſat ira inquantũ eorum maluz excẽdit menſurã iuſte retributionis. ¶ Ad tertiũ dicendũ, ꝙ etiam deſpectio que eſt ab amicis videt eſſe magis indigna, ⁊ ideo ex ſimili cauſa magis iraſcimur contra eos ſi deſpiciant vel nocendo vel non iuuando. ſicut ⁊ contra minores.

¶ De effectibus ire. Queſtio 48.

Deinde Conſiderandum eſt de effectibus ire. ¶ Et circa hoc queruntur quatuor. ¶ Primo, vtrum ira cauſet delectationẽ. ſecundo, vtrũ maxime cauſet feruorem in corde. tertio, vtrum maxime impediat rationis vſum. quarto, vtrum cauſet taciturnitatem.

¶ Utrum ira cauſet delectationem. Arti.1.

Ad primũ Uidetur ꝙ ira non cauſet delectationem. Triſtitia enim delectationem excludit: ſed ira eſt ſemper cum triſtitia: qꝛ vt dr in.7.eth. omnis qui facit aliquid ꝓpter irã facit triſtatus. ergo ira non cauſat delectationem. ¶ Preterea. Phs dicit in.3.eth. ꝙ punitio quietat impetũ ire, delectationẽ pro triſtitia faciens ex quo põt accipi ꝙ delectatio irato puenit ex punitione. punitio aũt excludit irã. ergo adueniẽte delectatione ira tollit. nõ eſt ergo effectus delectationi cõiunctus. ¶ Preterea. Nullus effectus impedit cauſam ſuã, cũ ſit ſue cauſe conformis: ſed delectationes impediunt iram. vt dicitur in ſecundo rhetorico. ergo delectatio non eſt effectus ire.

Sed contra Eſt, ꝙ phs in eodẽ libro inducit prouerbiũ ꝙ ira multo dulcior melle diſtillante in pectoribus virorum creſcit.

Rñdeo Dicendum, ꝙ ſicut phs dicit in.7.eth. delectationes maxime ſenſibiles ⁊ corporales ſunt medicine quedam contra triſtitiam: ⁊ ideo quãto per delectationem contra maiorem triſtitiam vel anxietatem remedium preſtatur, tanto delectatio magis percipitur: ſicut pꝫ ꝙ quando aliquis ſitit, delectabilior fit ei potus. Manifeſtum eſt autem ex predictis ꝙ motus ire inſurgit ex aliqua illa iniuria contriſtante: cui quidem triſtitie remedium adhibetur per vindictam. et ideo ad preſentiam vindicte delectatio ſequitur: ⁊ tãto maior quanto maior fuit triſtitia. Si igitur vindicta fuerit preſens realiter fit perfecta delectatio que totaliter excludit triſtitiaꝫ. ⁊ per hoc quietat motum ire. ſed anteqꝫ vindicta ſit preſens realiter fit iraſcenti preſens dupliciter. Uno modo per ſpem: quia nullus iraſcitur niſi ſperans vindictam: vt ſupra dictum eſt. Alio modo ſm continuam cogitationem. vnicuiqꝫ enim concupiſcenti eſt delectabile immorari in cogitatione eorum que concupiſcit: propter quod etiam imaginationes ſomniorum ſunt delectabiles: ⁊ ideo cũ iratus multum in animo ſuo cogitet de vindicta, ex hoc delectatur: tamen delectatio non eſt perfecta que tollat triſtitiam. ⁊ per conſequens iram.

Ad primũ Ergo dicendum, ꝙ nõ de eodẽ iratus triſtatur ⁊ gaudet: ſꝫ triſtat de illata iiuria, delectatur autẽ de vindicta cogitata ⁊ ſperata. vnde triſtitia ſe hꝫ ad iram ſicut principiũ: ſꝫ delectatio ſicut effectus vel terminus. ¶ Ad ſm dicendum, ꝙ obiectio illa ꝓcedit de delectatiõe q̃ cauſat ex reali preſentia vindicte: q̃ totaliter tollit irã. ¶ Ad tertiũ dicendũ, ꝙ delectationes ꝓcedẽtes impediũt ne ſequat triſtitia ⁊ ꝑ cõſequẽs impediũt irã: ſꝫ delectatio de vindicta cõſequit ipſaꝫ.

¶ Utrum ira maxime cauſet feruorem in corde. Arti.2.

Ad Secundum ſic proceditur. Uidetur ꝙ feruor non ſit maxime effectus ire. Feruor enim ſicut ſupra dictum eſt, ꝑtinet ad amorẽ: ſed amor ſicut ſupra dictũ eſt, principiũ eſt ⁊ cauſa omnium paſſionum: cum ergo cauſa ſit potior effectu, videtur ꝙ ira nõ faciat maxime feruorem. ¶ Preterea. Illa que de ſe excitant feruorem, per temporis aſſiduitatem magis augentur: ſicut amor diuturnitate cõualeſcit: ſed ira per tractum temporis debilitatur. Dicit enim philoſophus in.3.rheto. ꝙ tempus quietat irã. ergo ira non ꝓprie cauſat feruorem. ¶ Preterea. Feruor additus feruori augmentat feruorem: ſed maior ira ſuperueniens facit iram miteſcere: vt philoſophus dicit in.2.rheto. ergo ira non cauſat feruorem. Infra q.3 & ar.3.c.ſ.

Sed Contra eſt, ꝙ dam. dicit ꝙ ira eſt feruor eius qui circa cor eſt ſanguinis ex euaporatione fellis fiens.

Rñdeo Dicendum, ꝙ ſicut dictum eſt corporalis tranſmutatio que eſt in paſſionib⁹ aie ꝓportionat motui appetitus. manifeſtũ eſt aũt ꝙ q̃libet appetit⁹ etiã nãlis fortius tendit in id qd eſt ſibi ꝯtrariũ ſi fuerit preſens: vnde videm⁹ ꝙ aqua calefacta magis cõgelat, q̃ſi frigido vehemẽtius in calidũ agẽte. mot⁹ aũt appetitiu⁹ ire cauſat ex aliq̃ iniuria illata, ſicut ex quodã ꝯtrio iniacẽte. ⁊ ideo appetit⁹ potiſſime tẽdit ad repellendũ iniuriã per appetitũ vindicte. ⁊ ex hoc ſequit magna vehementia ⁊ impetuoſitas in motu ire. Et qꝛ motus ire nõ eſt ꝑ modũ retractionis cui ꝓportionat frigus, ſed magis ꝑ modũ inſecutionis cui ꝓportionat calor: ꝯñr fit mot⁹ ire cauſatiu⁹ cuiuſdã feruoris ſanguinis ⁊ ſpũum circa cor qd eſt inſtrumẽtũ paſſionũ aie: ⁊ exinde eſt ꝙ ꝓpter magnã ꝑturbationẽ cordis q̃ eſt in ira maxime apparẽt in iratis indicia q̃dã in exteriorib⁹ mẽbris. vnde Greg. dicit in.5. moraliũ. Ire ſue ſtimulis accẽſum cor palpitat, corpus tremit, lingua ſe prepedit, facies igneſcit, exaſperãtur oculi ⁊ nequaquã recognoſcuntur noti: ore q̃dẽ clamorẽ format ſed ſenſus quid loquat ignorat.

Ad Primũ ergo dicendũ, ꝙ amor ipſe nõ ita ſentit: niſi cũ eum prodit indigẽtia: vt augu. dicit in.10. de tri. Et ideo qñ hõ patitur detrimẽtũ amate excellẽtie ꝓpter iniuriã illatam, magis ſentit amor: ⁊ ideo feruentius cor mutat ad remouendum impedimẽtũ rei amate: vt ſic feruor ipſe amoris per iram creſcat ⁊ magis ſentiat. Et tñ feruor qui conſequit calorẽ alia rõne pertinet ad amorẽ ⁊ ad irã. Nam feruor amoris eſt cũ quadã dulcedine ⁊ lenitate: eſt enim in bonum amatum: ⁊ ideo aſſimilatur calori aeris ⁊ ſanguinis: propter qd ſanguinei ſunt magis amatiui: ⁊ dicitur ꝙ cogit amare iecur in quo fit quedã generatio ſanguinis. Feruor autem ire eſt cũ amaritudine ad cõſumendum quia tendit ad punitionem cõtrarij: vnde aſſimilatur calori ignis ⁊ cholere. ⁊ propter hoc dama. dicit, ꝙ procedit ex vaporatione fellis: ⁊ fellea nominatur. ¶ Ad ſꝫ dicendum, ꝙ omne illud cuius cauſa per tẽpus diminuitur: neceſſe eſt ꝙ tempore debilitetur. Manifeſtum eſt aũt ꝙ memoria tpe diminuitur: q̃ enim antiqua ſunt a memoria de facili excidunt: ira autem cauſat ex memoria iniurie illate, ⁊ ideo cã ire ꝑ tps diminuitur paulatim quouſqꝫ totalr tollat. Maior etiam videt iniuria qñ primo ſentit ⁊ paulatim diminuit ei⁹ eſtimatio: ſꝫ ꝙ magis recedit a pñti ſenſu iniurie. Et ſilr etiã eſt de amore: ſi amoris cã remaneat in ſola memoria: vñ phs dicit in.8.ethi. ꝙ ſi diuturna fiat amici abſentia videtur amicitie obliuionem facere: ſed in pñtia amici ſemp ꝑ tps multiplicat cã amicitie: ⁊ ideo amicitia creſcit. ¶ Et ſilr eſſet de ira ſi cõtinue multiplicaret cã ipſius: Tñ hoc ipſum ꝙ ira cito cõſumit atteſtatur vehementi furori ipſius: ſicut.n. ignis magnus cito extinguitur conſumpta materia: ita etiã ira ꝓpter ſuam vehementiã cito deficit. ¶ Ad tertiũ dicendum, ꝙ ois virtus diuiſa in plures partes diminuit. ⁊ ideo qñ aliqs iratus alicui iraſcit poſtmodũ alteri, ex hoc ipſo diminuitur ira ad primũ ⁊ precipue ſi ad ſm fuerit maior ira: nam iniuria que excitauit irã ad primũ videbitur cõparatione ſecũde iniurie que eſtimatur maior eſſe parua vel nulla.

¶ Utrum ira maxime impediat rationis vſum. Arti.3.

Ad Tertium ſic proceditur. Uidet ꝙ ira non impediat rõnẽ. Illud enim qd eſt cũ rõne nõ vr eſſe rõnis impedimentũ: ſed ira eſt cũ rõne: vt dicitur in.7.ethi. ergo ira nõ impedit rõnẽ. ¶ Preterea. Quãto magis impeditur rõ, tãto diminuit manifeſtatio: ſed philoſophus dicit in.7.ethi. ꝙ iracũdus nõ eſt inſidiator: ſed manifeſtus: ergo ira nõ vr impedire vſuꝫ rõnis ſicut concupiſcẽtia q̃ eſt inſidioſa: vt ibidem dicitur. ¶ Preterea. Iudicium rationis euidentius fit ex adiunctione contrarij: quia contraria iuxta ſe poſita ma- Infra. art. 4. cor. Et 2a2e. qõ. 41. ar. 2. ad. 3. et qõ. 157. ar. 4. cor. Et mal. q. 12. ar. 1

gis elucēſcunt: ſed ex hoc etiā creſcit ira: dicit eīm phs in.2.rheto. q magis hoies iraſcuntur ſi ꝯtia preexiſtit: ſicut honorati ſi dehonorentur: ꝛ ſic de alijs. ergo ex eodē ira creſcit, ꝛ in iudicium rationis adiuuatur: non ergo ira impedit iudicium rationis.

Sed ꝯ eſt. q Greg. dicit in.5. moraliū q ira intelligentie lucem ſubtrahit cum mentem permouendo confundit.

Rñdeo Dcē, q mens vel rō ꝗuis nō vtat organo corpali i ſuo proprio actu: tñ qz indiget ad ſui actū quibuſdā viribus ſenſitiuis: quoꝝ actus impediunt corpe pturbato: neceſſe eſt q pturbationes corpales etiā iudiciū rōnis impediāt: ſicut pꝫ in ebrietate ꝛ ſomno. Dictū eſt aūt q ira maxime facit perturbationē corporalez circa cor: ita vt etiā vſqꝫ ad exteriora mēbra deriuetur: vnde ira inter ceteras paſſiones manifeſtius impedit iudiciū rationis: ſm illud pſal. Conturbatus eſt in ira oculus meus.

Ad Primū ergo dcm, q a ratiōe eſt principium ire quantū ad motū appetitiuum: qui eſt formalis in ira: ſed perfectum iudiciū rationis paſſio ire preoccupat: quaſi non perfecte rationē audiens ꝓpter commotionem caloris velociter impellētis que eſt materialis in ira: ꝛ quātū ad hoc impedit iudiciū rationis. ¶ Ad ſm dcm, q iracūdus dicit eē manifeſtus, nō qz manifeſtū ſit ſibi quid facere debeat: ſed qz manifeſte operat nō querēs aliquā occultationē: q ptim contingit ꝓpter impedimētū rōnis ꝙ nō poteſt diſcernere quid ſit occultādū: ꝛ qd manifeſtandū: nec etiā excogitare occultādi vias: partim vero eſt ex ampliatiōe cordis ꝙ ptinet ad magnanimitatē ꝗ facit ira: vñ ꝛ de magnanimo phs dicit in.4. eth. q eſt manifeſtus oditor ꝛ amator: ꝛ manifeſte dicit ꝛ operatur. cōcupiſcētia aūt dicit eſſe latens ꝛ inſidioſa: qz vt plurimum delectabilia que concupiſcuntur hñt turpitudinē quandam ꝛ mollitiē in quib° hō vult latere: in his aūt que ſunt virilitatis ꝛ excellentie cuiuſmodi ſunt vindicte querit homo manifeſtus eſſe. ¶ Ad tertium dcm, q ſicut dictum eſt: motus ire a rōne incipit: ꝛ ideo ſm idē oppoſitio cōtrarij ad cōtrariū adiuuat iudiciū rationis, ꝛ auget irā: cū eñ aliqͣ hꝫ honorem vel diuitias, ꝛ poſtea incurrit alicuius detrimentū: illud detrimētū apparet maius: tū ꝓꝑ vicinitatē ꝯrij: tū qz erat inopinatū. ꝛ ideo cauſat maiorē triſtitiā: ſicut ēt magna bona ex inopinato veniētia cauſant maiorē delectationē: ꝛ ſm augmentum triſtitie precedentis conſequenter augetur ꝛ ira.

¶ Utꝝ ira maxie cauſet taciturnitatē. ā.4.

AD Quartū ſic ꝓcedit. Uı̄ q ira non cauſet taciturnitatē. Taciturnitas enim locutioni opponitur: ſed per cremētuꝫ ire vſqꝫ ad locutionem ꝑuenit: vt pꝫ ꝑ gradus ire quos dñs aſſignat matt.5. dicēs. Qui iraſcit fratri ſuo: et qui dixerit fratri ſuo racha, ꝛ qui dixerit fratri ſuo: fatue. ergo ira non cauſat taciturnitatē. ¶ ꝑ. Ex hoc q cuſtodia rōnis deficit, contingit q homo prorūpat ad verba inordinata vnde dicitur ꝓuer.25. Sicut vrbs patens ꝛ abſqꝫ murorum ambitu, ita vir qui nō poteſt cohibere in loquendo ſpiritum ſuum: ſed ira maxime impedit iudicium rationis: vt dictū eſt: ergo facit maxime profluere in verba inordinata: non ergo cauſat taciturnitatē. ¶ ꝑ. Matth.12. dr Ex abundantia cordis os loquitur: ſed per iram cor maxime perturbatur: vt dictū eſt. ergo maxime cauſat locutionem: nō ergo cauſat taciturnitatē.

Sed Contra eſt, q Greg. dicit in.5. moralium q ira per ſilentium clauſa intra mentem vehementius eſtuat.

Rñdeo Dcm, q ira ſicut iam dictū eſt, ꝛ cū ratione eſt ꝛ impedit rationē: ꝛ ex vtraqꝫ parte poteſt taciturnitatem cauſare. Ex parte quidē rationis: quando iudiciū rōnis intantum viget q etſi non cohibeat affectū ab inordinato appetitu vindicte: cohibet tamen linguam ab inordinata locutione: vnde Greg. in.5. moraliū dicit. Aliquando ira perturbato animo quaſi ex iudicio ſilentiū inducit. Ex parte vero impedimēti rationis, quia ſicut dictū eſt perturbatio ire vſqꝫ ad exteriora mēbra perducit: ꝛ maxime ad illa mēbra in quibus expreſſius relucet veſtigiū cordis: ſicut in oculis ꝛ in facie ꝛ in lingua: vnde ſicut dictū eſt, lingua ſe prepedit facies igneſcit, exaſperant oculi. Poteſt ergo eſſe tāta pturbatio ire q omnino impediat lingua ab vſu loquēdi: ꝛ tūc ſequit taciturnitas.

Ad Primū ergo dcm, q augmētū ire: qñqꝫ eſt vſqꝫ ad impediendā rationē a cohibitione lingue. qñqꝫ aūt vltra ꝓcedit vſqꝫ ad impediendū motū lingue, ꝛ alioꝝ mēbroꝝ exteriorū. ¶ Et ꝑ hoc etiā pꝫ ſolutio ad ſm. ¶ Ad tertiū dcm, q ꝑturbatio cordis qñqꝫ pōt ſuperabūdare vſqꝫ ad hoc q ꝑ inordinatū motū cordis impediat mot° exteriorū mēbrorū: ꝛ tunc cauſat taciturnitas ꝛ immobilitas exteriorū membroꝝ: ꝛ qñqꝫ etiam mors. Si aūt nō fuerit tāta perturbatio: tūc ex ſuperabundantia perturbationis cordis ſequitur oris loquutio.

¶ De habitibus in gñali quo ad ſubſtantiā eorum. Qō.49.

POST Actus ꝛ paſſiones conſiderādū eſt de principijs humanorū actuū. ¶ Et primo de principijs intrinſecis. Secundo, de principijs extrinſecis. Principium autem intrinſecum eſt potentia ꝛ habitus ſed quia de potentijs in prima parte dictū eſt: nunc reſtat de habitibus conſiderandum. ¶ Et primo quidem in generali. Scdo vero de virtutibus ꝛ vitijs: ꝛ hmōi alijs habitibus ꝙ ſunt hūanorū actuum principia. ¶ Circa ipſos autē habitus in gñali quatuor conſideranda ſunt. ¶ Primo quidem de ipſa ſuba habituū. ¶ Scdo, de ſubo eorū. ¶ Tertio de cauſa generationis augmenti ꝛ corruptionis ipſorum. ¶ Quarto, de diſtinctione ipſorum. ¶ Circa primum queruntur quatuor. ¶ Primo, vtrum habitus ſit qualitas. ¶ Secundo, vtrum ſit determinata ſpecies qualitatis. ¶ Tertio, vtrum habitus importet ordinem ad actum. ¶ Quarto, de neceſſitate habitus. 1.dı.3.q.5.ad.5. Et.2.di.24.ā.2.q.1.co. Et veri. q.20.ā.2.co.

¶ Utrum habitus ſit qualitas. Artic.1.

AD Primū ſic ꝓceditur. Uidet q habitus nō ſit qualitas. Dicit eñ Aug. in lib.83. qōnum, q hoc nomen habitus dictū eſt ab hoc verbo habere: ſed habere non ſolum pertinet ad qualitatem: ſed ad alia genera: dicimur enim habere quantitatē ꝛ pecuniā ꝛ alia huiuſmodi: ergo habitus nō eſt qualitas. ¶ ꝑ. Habitus ponitur vnum predicamentum: vt patet in libro predicamentorum: ſed vnum predicamentum non continetur ſub alio: ergo habitus non eſt qualitas. ¶ ꝑ. Omnis habitus eſt diſpoſitio: vt dicitur in predicamentis: ſed diſpoſitio eſt ordo habentis partes vt dicitur in.5. metaphy. hoc autem pertinet ad predicamentum ſitus: ergo habitus non eſt qualitas.

Sed Contra eſt, q philoſophus dicit in predicamentis, quod habitus eſt qualitas de difficili mobilis.

Rñdeo Dcm, q hoc nomē habitus ab habendo eſt ſumptum: a quo quidē nomen habitus dupliciter deriuatur. Uno quidem modo ſm q hō vel quecūqꝫ alia res dicitur aliquid habere: alio modo ſm q aliqua res aliquo modo habet ſe in ſeipſa: vel ad aliquid aliud. ¶ Circa primum conſiderandum eſt q habere ſecundum q dicitur reſpectu cuiuſcūque quod habetur commune eſt ad diuerſa genera: vnde phs inter poſt predicamenta habere ponit: ꝗ. ſ. diuerſa rerū gña cōſequuntur: ſicut ꝛ ſunt oppoſita: ꝛ prius ꝛ poſterius alia hmōi: ſed inter ea que habentur talis videtur eſſe diſtinctio: q quedā ſunt in quibus nihil eſt medium inter habens ꝛ id quod habetur, ſicut inter ſubiectum ꝛ qualitatem vel quantitatē nihil eſt mediū: quedā eñ ſunt in quibus eſt aliquod mediū inter vtrūqꝫ: ſed ſola relatio: ſicut dicitur aliqͥs habere ſociū vel amicū: quedā vero ſunt inter ꝗ eſt aliqͥd mediū: nō quidem actio vel paſſio, ſed aliqͥd ꝑ modū actionis vel paſſionis: prout ſcilꝫ vnū eſt ornās vel regēs ꝛ aliud ornatū aut rectū: vnde phs dicit in.5. met. q habitus dr tanqͣ actio quedā hñtis ꝛ habiti ſicut eſt in illis ꝗ circa nos habemus: ꝛ ideo in his conſtituitur vnū ſpeciale genus rerū, qđ dr predicamētū habitus: de quo dicit

¶ Super queſt. 49. Articulum.1.

IN corpore ar.1. qō.49. deſcurrēdo eſt: natura habitus predicamenti et poſt predicamenti: qđ quia alterius negotij: ideo vel ad particularem queſtionē vel ad ſcdm meta. ſpectabit: propoſito eñ preſenti ſat eſt habitum diſcutere de quo eſt ſermo: cui° diffinitio ex quinto meta. aſſertur in litera. ſ. q eſt diſpoſitio qua bene vel male diſponitur diſpoſitum ſm ſe vel ad alterum: quam diffinitionem mandabis memorie ꝛ figes in ea aciem intelligentie. quoniam ex ea videbis tot habitus conditiones q natura illius illuceſcet vt patebit.

¶ In reſponſione ad tertium in eodem incipe ex iam dicta diffinitione colligere: ex eo nanqꝫ q habitus eſt diſpoſitio et diſpoſitio eſt ordo habentis partes ꝛc. conſequens eſt q habitus ſit ordo habentis partes: quū autem audis ordinem nō intelligas reſpectum ordinis ſed eius radicem: eſt enim qualitas habens talem ordinem diſpoſitiuus quippe nomen a poſitione ordinata partium deriuatum videtur: et propterea a partibus quantitatiuis quibus primo cōueniat poſitio non ſolum ad partes ſpirituales: ſed ad habentem partes tranſumptum eſt: vnde non videtur q eſt ordo partium: ſed habētis partes: ꝛ quamuis non ſit opus omnes diſpoſitionis modos ſaluare in habitu. ſicut nec omnes animalis ſpecies in homine: vt adductus tamen ad literam ſimplicr dicit oēs ſaluentur in habitu ꝑ quāto oīs habitus vel eſt habentis partes corporales: ſicut pulchritudo ſanitas macies ꝛ huiuſmodi vel partes id eſt partialia requiſita aut in potentia: vt contingit in habentibus ſcientiam vel virtutem imperfectam: aut in actu vt contingit in habentibus perfecte: illi enim in potentia habent ea que requiruntur ad ſcientiam aut prudentiam: iſti vero iam poſſident.

ðꝫ pħs in.5.metaphy.ꝙ inter hñtem indumētū ⁊ indumētam qđ hr̄ eſt habitꝰ mediꝰ. Si aūt ſumat̄ hr̄e, put res aliq̄ đr q̄dā mō ſe hr̄e in ſeipſa, vel ad aliq̄d aliud, cū iſte modꝰ ſe hn̄di ſit ſm aliquā q̄litatē. H mō hītꝰ q̄dā q̄litas eſt. de q̄ pħs in.5.metaphy. đr ꝙ hītꝰ đr diſpoſitio ſm q̄ bn̄ vel male diſponit̄ diſpoſitū, ⁊ aūt ſꝫ ſe aut ad aliud: vt ſanitas hītꝰ q̄dā ē. ⁊ ſic loq̄mur nūc de habitu: vnde dicēdum eſt ꝙ habitus eſt qualitas.

Ad Primū ergo dīm, ꝙ obiectio illa ꝓcedit de habere cōiter ſumpto: ſic.n. eſt cōe ad multa gn̄a: vt dictū ē. ❡ Ad.2. dōm, ꝙ rō illa procedit de hītu ſm ꝙ intelligit̄ aliq̄d mediū inter hn̄s ⁊ id qđ hr̄: ſic.n. eſt quoddā p̄dicamētū: vt dictū eſt. ❡ Ad.3. dōm, ꝙ diſpō q̄dē ſemp̄ importat ordinē alicuiꝰ hn̄tis partes: ſꝫ hoc cōtingit tripl̄r: vt ſtatim ibidē pħs ſubdit. ſ. aut ſm locū: aut ſm potētiā: aut ſm ſpēm. in quo vt ſimpliciꝰ đr in cōmēto predicamētoꝝ: ꝯprehēdit oēs diſpōnes. corꝑales quidē in eo ꝙ dicit ſm locū: ⁊ hoc pertinet ad p̄dicamentū ſitus q̄ eſt ordo partiū in loco: ꝙ aūt dicit ſm potētiā includit illas diſpōnes que ſunt in p̄paratione ⁊ idoneitate nōdū perfecte ſicut ſcientia ⁊ virtus inchoata: ꝙ aūt đr ſm ſpeciē includit ꝑfectas diſpōnes que dn̄r habitus: ſicut ſcīa ⁊ virtus complete.

❡ Utrum habitus ſit determinata ſpecies qualitatis. Arti.2.

AD Secūm ſic ꝓcedit̄. Uīr ꝙ hītꝰ nō ſit determinata ſpēs q̄litatis: q2 vt dictū eſt, hītus ſm ꝙ eſt q̄litas đr diſpō ſm quā bn̄ aut male diſponit̄ diſpoſitū: ſꝫ hoc ꝯtingit ſcōm q̄libet q̄litatē: nā ⁊ ſcōm figurā ꝯtingit aliq̄d bn̄ vel male eſſe diſpoſitū: ⁊ ſilr̄ ſcōm calorē ⁊ frigꝰ ⁊ ſcōm oīa hmōi. ergo habitꝰ nō eſt determinata ſpēs q̄litatis. ❡ P̄. Pħs in p̄dicamētis caliditatē et frigiditatē đr eſſe diſpōnes vel hītus: ſicut egritudinē ⁊ ſanitatē: ſed calor ⁊ frigus ſunt in tertia ſpē qualitatis. ergo habitus vel diſpō nō diſtinguunt̄ ab alijs ſpēbus qualitatis. ❡ P̄. Difficile mobile nō eſt dr̄ia ꝑtinēs ad genꝰ qualitatis: ſꝫ magis pertinet ad motū vel paſſionē: nulliū aūt genus determinat̄ ad ſpēm ꝑ differētiā alteriꝰ gn̄is: ſed opꝫ differētias ꝑ ſe aduenire gn̄i, vt philoſophꝰ dicit in.7.metaphy. Ergo cum habitus dicatur eſſe qualitas difficile mobilis: videt̄ ꝙ nō ſit determinata ſpēs qualitatis.

Sed Contra eſt quod philoſophus dicit in p̄dicamentis ꝙ vna ſpecies qualitatis eſt habitꝰ ⁊ diſpoſitio.

Rñdeo Dicendum, ꝙ pħs in p̄dicamentis ponit inter quatuor ſpēs qualitatis primā diſpōnē ⁊ habitū quarū quidē ſpecierū differētias ſic aſſignat ſimplicius in cōmēto predicamentorū dicēs ꝙ qualitatū quedā ſunt n̄ales que ſcōm n̄am inſunt ⁊ ſemꝑ. quedā aūt ſunt aduentitie q̄ ab extrinſeco efficiant̄: ⁊ pn̄t amitti. ⁊ he quidē que ſunt aduentitie ſunt habitꝰ ⁊ diſpōnes ſcōm facile ⁊ difficile amiſſibile differētes. n̄aliū aūt q̄litatū q̄dā ſunt ſm id ꝙ aliq̄d eſt in poꝰ: ⁊ ſic eſt ſcōa ſpēs q̄litatis: q̄dā þo ſꝫ ꝙ aliq̄d ē in actu, ⁊ h vl̄ in ꝓfundū: vel ſcōm ſupficiē: ſi in ꝓfundū q̄dē ſic eſt tertia ſpēs qualitatis: ſcōm þo ſuperficiem eſt quarta ſpēs q̄litatis ſicut figura ⁊ forma q̄ eſt figura aīati. Sꝫ iſta diſtinctio ſpecierū q̄litatis incōueniēs vr̄. ſunt.n. multe figure ⁊ qualitates paſſibiles nō n̄ales: ſꝫ aduētitie: ⁊ multe diſpōnes nō aduentitie, ſed n̄ales: ſicut ſanitas ⁊ pulchritudo ⁊ hmōi ⁊ ꝓpter hoc nō cōuenit ordini ſpēꝝ. ſemꝑ enīꝫ qđ n̄alias eſt prius eſt. Et ideo alr̄ accipiēda eſt diſtinctio diſpoſitionū ⁊ habituū ab alijs qualitatibꝰ ꝓprie eñ qualitas importat quēdā modū ſubſtātie: modꝰ aūt eſt vt dicit aug. ſuꝑ Gen̄. ad lrām quē mēſura p̄figit: vñ importat quādā determinationē ſcōm aliquā mēſurā. et ideo ſicut id ſcōm qđ determinat̄ potētia mãe ſcōm eſſe ſubſtātiale dr̄ qualitas q̄ eſt dr̄ia ſubſtantie: ita id ſcōm qđ determinat̄ potētia ſubiecti ſm eſſe accn̄tale dr̄ q̄litas accn̄talis: q̄ eſt etiā q̄dā differētia: vt pꝫ ꝑ pħm in.v.metaph. Modꝰ aūt ſiue determinatio ſubiecti ſcōm eſſe accn̄tale pōt accipi vel in ordine ad ipſam nām ſubiecti: vel ſcōm actionē ⁊ paſſionē q̄ conſequant̄ principia nãe. q̄ ſunt mr̄ia ⁊ forma. vel ſm q̄titatē. Si aūt accipiat̄ modꝰ vel determinatio ſubiecti ſcōm q̄titatē: ſic eſt q̄rta ſpēs q̄litatis. Et q2 q̄titas ſcōm ſui rōnē eſt ſine motu ⁊ ſine rōne boni ⁊ mali: iđ ad q̄rtā ſpēm q̄litatis nō ꝑtinet ꝙ aliq̄d ſit bn̄ vel male, cito vl̄ tarde trāſiēs. Modꝰ aūt ſiue determīatio ſubiecti ſm actionē ⁊ paſſionē attēdit̄ i.2.vel.3. ſpē q̄litatis. ⁊ iđ in vtraq ꝯſiderat̄ ꝙ aliq̄d facile vel difficile fiat vel ꝙ ſit cito trāſiēs aut diuturnū. nō autē cōſiderat̄ in his aliq̄d ꝑtinēs ad rōnē boni vel mali: q2 motꝰ ⁊ paſſiones nō hn̄t rōnē finis bonū aūt ⁊ malū đr per reſpectū ad finē: ſꝫ motus ⁊ determinatio ſubiecti in ordine ad nām rei ꝑtinet ad primam ſpēm qualitatis q̄ eſt habitꝰ et diſpō. Dicit.n. pħs in.7.phy. loquēs de habitibꝰ aīe ⁊ corporis: ꝙ ſunt diſpōnes q̄dā perfecti ad optimū: dico aūt ꝑfecti, qđ eſt diſpoſitum ſm nām. Et q2 ipſa forma et nā rei eſt finis: ⁊ cuiꝰ cā fit aliq̄d: vt đr in.2.phyſi. iđ in prima ſpecie cōſideratur ⁊ bonū ⁊ malū: ⁊ etiā facile ⁊ difficile mobile ſm ꝙ aliqua nā eſt finis gn̄ationis ⁊ motus: vñ in.5.metaphy. pħs diffinit habitum, ꝙ eſt diſpoſitio ſm quam aliquis diſponit̄ bene vel male: ⁊ in.2.ethico. dicit ꝙ habitus ſunt ſm quos ad paſſiones nos habemus bene vel male. Qñ enim eſt modus conueniēs nature rei: tūc hꝫ rōnem boni: qñ aūt nō cōuenit: tunc habet rationem mali: ⁊ quia natura eſt id quod primum conſideratur in re: ideo habitus ponitur prima ſpecies qualitatis.

Ad Primū ergo dicendū, ꝙ diſpō ordinē quēdā importat vt dictū eſt: vnde nō dicitur aliq̄s diſponi per qualitatē niſi in ordine ad aliquid. ⁊ ſi addatur bene vel male: quod pertinet ad rationē habitus: oportet ꝙ attēdatur ordo ad naturam que eſt finis: vnde ſm figurā vel ſm calorē vel frigus nō dicitur aliquis diſponi bene vel male: niſi ſm ordinē ad naturā rei ſꝫ ꝙ eſt conueniēs vel nō conueniens: vnde ⁊ ipſe figure ⁊ paſſibiles qualitates ſm ꝙ conſiderantur vt cōuenientes vel non conuenientes nature rei pertinent ad habitus vel diſpoſitiones: naꝫ figura prout cōuenit nature rei: ⁊ color pertinent ad pulchritudinē: calor autē ⁊ frigus ſm ꝙ cōueniant nature rei pertinēt ad ſanitatem: ⁊ hoc modo caliditas ⁊ frigiditas ponuntur a philoſopho in prima ſpecie qualitatis. ❡ Unde patet ſolutio ad ſcōm: licet a quibuſdā aliter ſoluatur: vt ſimplicius dicit in cōmento predicamentorū. ❡ Ad tertiam dicendum, ꝙ iſta differentia difficile mobile non diuerſificat habitum ab alijs ſpeciebus qualitatis, ſed a diſpoſitione: diſpoſitio autē dupliciter accipit̄. Uno modo ſꝫ ꝙ eſt genus habitus: nam in.v.metaphy. diſpoſitio ponitur in diffinitione habitus. Alio modo ſm ꝙ eſt aliquid contra habitum diuiſum: ⁊ poteſt intelligi diſpoſitio proprie dicta cōdiuidi contra habitū dupliciter. Uno modo ſicut perfectū ⁊ imperfectū in eadem ſpecie: vt. ſ. diſpoſitio dicatur retinēs nomē cōmune qñ imperfecte ineſt: ita ꝙ de facili amittatur: habitus autem quādo perfecte ineſt: vt nō de facili amittatur: ⁊ ſic diſpoſitio fit habitus ſicut puer fit vir. ❡ Alio modo pn̄t diſtingui ſicut diuerſe ſpecies vnius generis ſubalterni: vt dicantur diſpoſitiōes ille qualitates prime ſpeciei: quibus conuenit ſcōm propriam rationem vt de facili amittant̄: q2 hn̄t cauſas trāſmutabiles: vt egritudo ⁊ ſanitas. habitꝰ vero dicūtur ille qualitates q̄ ſm ſuā rōnem habent ꝙ nō de facili tranſmutētur: quia habent cauſas immobiles: ſicut ſcientie ⁊ virtutes: ⁊ ſcōm hoc diſpoſitio nō fit habitus: ⁊ hoc videtur magis cōſonū intentioni Ariſt. vnde ad huius diſtinctionis probationē inducit communem loquendi conſuetudinem ſm quam qualitates que ſm rationem ſuam ſunt facile mobiles: ſi ex aliquo accidenti difficile mobiles reddātur: habitus dicunt̄. ⁊ ecōuerſo eſt de qualitatibus que ſm ſuā rationē ſunt difficile mobiles: nā ſi aliquis imperfecte habeat ſciētiā: vt de facili poſſit ipſam amittere: magis dr̄ diſponi ad ſciētiā q̄ ſciētiā habere. Ex quo patet quod nomen habitus diuturnitatem quandā importat: non autem nomē diſpoſitionis. nec impedit̄ quin ſm hoc facile ⁊ difficile mobile ſint ſpecifice differētie: propter

❡ Super Art. 2.

LIn articulo ſecūdo eiuſdem queſtionis aduerte quod illa verba in corpore: modꝰ autem ſiue determinatio ſubiecti ſecundum eſſe accidentale poteſt accipi vel in ordine ad naturam ⁊c. ſi ſumantur vniuerſaliter abſolute inſolubilis apparet queſtio quomodo ſit ſufficiens hec diſtinctio quum quantitas ipſa determinet ſubiectum ſecundum eſſe accidentale: nec minus habet rationem modificantis ⁊ determinantis q̄ ſecunda ſpecies qualitatis: ſi vero non ſumantur vniuerſaliter quidē ſed limitate ſub antedictis verbis ſcilicet quod qualitas importat quendam modum ſubſtantie ⁊ quādam determinationeꝫ ſecundū aliquam mēſuraꝫ, ceſſant obiecta: quoniam ſermo nō eſt niſi de quadam determinatione accidentali: que commune nomen accidentalis differētie qualitatem ſcilicet ſibi vſurpauit.

❡ In reſponſione ad primum in eodem articulo habes quantum operetur ly bene vel male in diffinitiōe habitus poſitum.

hoc q̄ iſta pertinent ad paſſionem ⁊ motuꝫ, ⁊ non ad genus qualitatis: nam iſte differentie quamuis per accidens videant ſe habere ad qualitatē, deſignant tamen proprias ⁊ ꝑ ſe differētias qualitatū: ſicut etiā in genere ſubſtātie frequēter accipiunt differentie accidētales loco ſubſtātialium: inquantum per eas deſignantur principia eſſentialia.

¶ Utrū hīt᷑ importet ordinē ad actū. Ar. 3.

[illegible] art. 4. [illegible] q. [illegible] ac. [illegible] ad 3m.

Ad Tertiū ſic proceditur. Uidet᷑ q̄ habitus nō importet ordinem ad actum. Unumquodqꝫ enim agit ſm q̄ eſt actu: ſed phs dicit in. 3. de aīa, q̄ cū aliquis fit ſciens ſm habitū, eſt etiam tunc in potētia, aliter tñ q̄ ante addiſceret. ergo habitus non importat habitudinē principij ad actū. ¶ P̄. Illud qđ ponit᷑ in diffinitione alicuius per ſe conuenit illi: ſed eſſe principiū actionis ponit᷑ in diffinitione potentie. vt patet in. 5. metaphy. ergo eſſe principium actus ꝑ ſe cōuenit potentie: qđ aūt eſt ꝑ ſe, eſt principium in vnoquoqꝫ gñe, ſi ergo etiā habit᷑ ſit principiū actus ſequit᷑ q̄ ſit poſterior q̄ potentia: ⁊ ſic nō erit prima ſpēs qualitatis habitus vel diſpoſitio. ¶ P̄. Sanitas quoqꝫ eſt habitus, ⁊ ſilr macies ⁊ pulchritudo: ſꝫ iſta nō dr̄ ꝑ ordinē ad actū. nō ergo eſt de rōne habit᷑, q̄ ſit principiū actus.

Sed Cōtra eſt, q̄ aug. dicit in li. de bono cōiugali: q̄ habitus eſt q̄ aliqd agit᷑ cū opus eſt: ⁊ cōmētator dicit in. 3. de anima: q̄ hītus ē quo quis agit cū voluerit.

Rñdeo Dīm, q̄ hr̄e ordinē ad actuꝫ pōt ꝯpetere habitui: ⁊ ſm rōnem habit᷑: ⁊ ſcōm rōnē ſubi in quo eſt habitus. ſcōm quidē rōnē hītus cōuenit oī hītui aliquo mō hr̄e ordinē ad actū. eſt eñ de rōne habit᷑ vt importet hītudinē quādā in ordine ad nām rei. ſcōm q̄ cōuenit vel nō conuenit. Sꝫ nā rei q̄ eſt finis gñatiōis, vlteri᷑ ēt ordinat᷑ ad aliū finem: q̄ vel eſt opatio vel aliqđ operatū ad qđ quis ꝑuenit per operationē. vñ hītus nō ſolum importat ordinem ad ipſam nām rei: ſed etiam ꝯñr ad opationē in q̄ꝫ ea ē finis nāe: vel ꝑducens ad finē. vnde ⁊ in. 5. metaphy. dr̄ in diffinitione habit᷑: q̄ eſt diſpō ſcōm quā bñ vel male diſponitur diſpoſitū: aut ſcōm ſe. i. ſcōm ſuā nām: aut ad aliud. i. in ordine ad finem. Sed ſunt quidā habit᷑: qui etiā ex pte ſubiecti in quo

¶ Super Artic. 3.

In art. 3. eiuſdem. qō 49. in corpe: ⁊ in ſolone ad pm dubiū occurrit ex ſcoto in pmo diſ. 17. q. 2. vbi nitit᷑ oſtendere q̄ habitus nullā habeat rōnē principij actiui ea rōne: q̄ nō eſt neceſſe tribuere ⁊ hoc habitui nec eſt rationabile auferre a potentia cōpletā cāuſatē actiuā reſpectu actus, vt adueniente habitu ad agēdū: q̄ñ omnis que attribuunt hītui ſaluant᷑ ſine hac cauſalitate. ſed hoc ſpiritus ſcotus non niſi ꝓbabiliter ſuſtinentis auctoris: ... vt oñdat q̄ nec ꝓbabiliter ſuſt. teneri poteſt. ¶ Et q̄ñ durandus in 3. ſent. diſ. 23. q. 1. ſimpl᷑ tꝫ q̄ hītus nō facit aliquid ad ſubam aut modū act᷑: tū eiꝯ rōnes primo aſſerende ſunt: deinde veritas declaranda: ⁊ demum ſatiſfiet obiectis. Probare aūt nitit᷑ ipſe quatuor. primo q̄ hītus nō eſt per ſe prīm modi actus q̄ eſt intēſio. ſcđo q̄ non eſt per ſe prīm modi act᷑ q̄ ē determinatio act᷑ in eſſe nature. tertio q̄ nō eſt per ſe principiū modi act᷑: qui eſt determinatio ad bonum ⁊ maluꝫ morale. quarto q̄ nō eſt per ſe prīm modi act᷑ q̄ eſt facilitas. Et primum quidē q̄. ſ. habitus nō cōcurrat vt compīm act᷑ ad hoc vt act᷑ intēſior ſeu pfectior fiat ꝓbat ex hoc: q̄ alterū duorū modorum hoc eſſet. ſ. aut q̄ potētia per habitū eēt intēſior: ⁊ ſic actū intēſiorē ꝓduceret: aut q̄ potētia ⁊ habitus concurrerēt vt duo immediata agētia ꝑtialia. Primū nō pōt dici: q̄ potētia nō ſuſcipit magis ⁊ min᷑. Scđm quoqꝫ teneri non poteſt: aut enim eſſent vtrūqꝫ prīm ſicut trahētes nauem: aut vtrūqꝫ requireret᷑ ſemper ad actū eiuſdē ſpēi: ⁊ tenet ſequela: q̄ prīm ꝑ ſe reqſita ad actū pfectū in aliqua ſpē requirunt᷑ ad oēm ſpēi actū: vt patet inducētie. Scđm vero q̄. ſ. habitus nō ſit prīm act᷑ q̄ ad determinationē in eſſe nāe ꝓbat ꝑ hoc: q̄ nō eſt ꝑ ſe principiū ſingularitatis act᷑: ꝑ eſſe eñ ſingulare determinat᷑ actus ad eſſe in rerū natura. ⁊ q̄ act᷑ nō fiat ſingularis ab hītu ꝓbat: q̄ eſſe ſingulare eſt eſſentiās cōē oīb᷑ actib᷑: ⁊ ꝓueniens hītū. Quod aūt hītus nō ſit ꝑ ſe principium eſſe moralis, ꝓbat: q̄ tale eſſe eſt relatiuū: cuius nulla eſt ꝑ ſe actio niſi rōne fundamēti: cōſtat autem q̄ act᷑ in eſſe nature, qui eſt fundamētū eſſe moralis nō eſt ab habitu: q̄ actus ſimilis ꝓueniens habitū ab habitu nō eſt. Quo ad ſecūdum ſcito: q̄ licet autor in hoc tractatu cōius vtat᷑ habitus noīe quaꝫ poſteriores: q̄ñ appellatione habitūa in hr̄ tractatu cōprehendit᷑ ſpēs intelligibilis tā in hoīe q̄ in angelo: vt patet diligēter cōſideranti. vt tamen cōueniamus in vocabulis cū his qui aduerſant᷑: reſtringēdū eſt habitus nomē in hac diſputatione ad eas q̄litates q̄s cōſtent᷑ eſſe hītus: vt ſunt virtutes morales et intellectuales ⁊ hmōi: ⁊ de his oñdendū eſt quid rei veritas habeat. que melius videbit᷑ ſi attēderimus q̄ cauſa difficultatis hui᷑ eſt: q̄ potētie opatiue quarū ſunt iſti hītus aā iſtos habitus ebuit ſuos act᷑ eiuſdē ſpeciei cū actibus qui ſunt poſt adeptū habitū. intellect᷑ aūt nō aā adeptā ſpēm intelligibilem nihil pōt intelligere. Si q̄ uis igit᷑ ꝑſpexerit q̄ ſubm habitum oportet eſſe aliq̄ mō in actu ⁊ aliquo mō in po᷑: q̄ vtit᷑ ipſo cū vult, ⁊ pficit᷑ ꝑ ipſum: ⁊ ſimiliter q̄ habitū ipm opꝫ eſſe aliq̄ mō in actu ⁊ aliq̄ mō in po᷑: q̄ñ pficit et potētialem ad actū ſcōm cōſtituit: ex his videbit nām habitus nō eſſe extraneam a natura po᷑ opatiue: ſed quē admodū cōueniūt in natura actus ⁊ potētie ꝓportionalr̄ vt pꝫ, ita cōueniunt in nā principij re᷑ actus: quā eñ agere ſequat᷑ actū ⁊ pati po᷑ m: ⁊ po᷑ operatiua ſm id qđ habet de actu prīm eſt actiuū operationis ſue: ſm id vero qđ habet de po᷑ prīm eſt paſſiuū eiuſdem: cōſentaneū eſt vt habitus pficiēs po᷑ m vt eius ꝓpia pfectio ſm id qđ hꝫ de actu pficiat ⁊ compleat actiuitatem po᷑: ⁊ ſm id qđ eſt in potētia appropinquet po᷑ m ad ſuſceptionem vltime pfectiōis. i. operationis pfecte. Putādū ē eñ q̄ ſi po᷑ operatiua eſt in po᷑ ad ſuā cōſummatā pfectionē ordine quodā: eſt nāqꝫ in po᷑ ꝑ opationes imꝑfectas ad habitū ⁊ ꝑ hītū ad opōnē pfectam: in qua cōſummat᷑ pfectio po᷑ opatiue niſi q̄n diceret q̄ po᷑ opatiua aīe eſt per ſe in po᷑ ꝑ actus imꝑfectos ad actū pfectū: ſed per accñs interponit᷑ habitus qđ irrōnabiliter dici pꝫ ex doctrina ſcđi phyſicoꝝ: vnūquodqꝫ eñ ſicut agitur: ita optum natū eſt agi: ⁊ ecōtra: cōſtat aūt po᷑ aīe opatiue pfectionē ſic agi, vt per act᷑ imꝑfectos acquirat habitū: ⁊ ꝑ habitū pfectā opationē aſſequatur. Ex nā igit᷑ hmōi potētiarū eſt: q̄ ipſe tali ordine ⁊ talib᷑ mediis ad ꝯſummatā perfectionē ꝑueniant: ac per hoc habitus ipſi ꝑ ſe mediant inter potentias ⁊ opationes pfectas. vt aūt qđ dicim᷑ de actiuitate habit᷑ re᷑ actus euidenti᷑ mōſtret᷑: in virtutibus intellectualibus q̄s cōſtat eſſe habitus manifeſtatur. Et q̄ñ innata eſt nobis via ex notioribus nobis anchoemus ab arte. Ars eſt habitus: vt patet. 6. ethic. ⁊ eſt factiuus. ⁊ q̄ ſit factiuus in gñe cauſe effectiue: vt oīa cauillatio excludat᷑: ꝓbat᷑ ex. 9. metaph. vbi ars ponitur inter potētias actiuas: ⁊ diſtingui᷑ potentia rōnalis ꝯ potentiam naturalem: q̄ illa eſt actiua vtriuſqꝫ contrariū: ⁊ ꝓpea nō agit niſi determinata a ꝯhereſi: et tunc agit vnū. ¶ Preterea. Dom᷑ q̄ ſit in mā eſt a domo q̄ eſt in aīa effectiue: ⁊ ſanitas a ſanitate ⁊ vniuerſaliter q̄bꝫ artificiale a ſua forma in mente: ſed hoc nihil aliud eſt q̄ eſſe ab arte: nihil eñ aliud eſt ſanitas in mente medici q̄ ars ſanandi: ⁊ ſilr dom᷑ q̄ ars domificādi: vñ ad vtrūqꝫ contrarioꝝ ſe habet. ergo. ¶ Preterea. 5. metaph. ſtatuifica ⁊ breuiter artifex ponitur cauſa efficiēs ꝑ ſe: polycletus aūt ſeu ſubiūm per accidēs. ergo ars ipſa eſt per ſe principiū actiuū actus. Et q̄ñ ꝓbabile eſt qđ ſapiētibus plurib᷑ vr̄: ex rōi holum conſenſu patet homines vidēs ſu: a artiōibꝫ eſſe cauſas operum adeo q̄ carētes artibus carent facultate faciēdi et non ſolū carent expeditione, delectatione, promptitudine ⁊ facilitate. ſunt ergo prīn a ꝑ habilibꝫ phātaſie hec. ⁊ dicitis ingrediendi interiorē hoīs: quod quemadmodū ars cū recta rō ſit factibiliū ita actiua eſt eoꝝ: ita prudentia q̄ recta ratio eſt agibiliū actiua eſt eorū ⁊ ſilr q̄lbet habitus eſſe l aliqua po᷑ aīe vim actiuam hꝫ ſicut potētia cui᷑ ē. vt ſcōꝫ pe articulū dr̄. Nec hr̄ derogare actiuitati potētie: ſꝫ declarare nām potentiarū ſuſceptibilium ipſo: q̄ habituum ad que nāqꝫ nā nō ſufficienter determinauit potentiā ꝑ ſeipſam determinabiles ſecit per habitū: vt determinata illo agat quod ꝑ ſeipſam plene agere nō poterat. Ex his autem pꝫ q̄ opꝫ habitui actiuitatem tribuere: ⁊ q̄ non pñt ea que de habitu aliquo dicunt᷑ ſaluari abſqꝫ actiuitate vt pꝫ de arte. hec de ſcđo. Ad obā autem in oppoſitum a durādo ordinate rñdendo dr̄: q̄ potētia ⁊ habitus cōcurrūt ad effectiue cauſandum actū nō ſicut cauſe ꝑtiales vniuoce: vt trahētes nauem. neqꝫ ſicut remiſſum ⁊ intēſum: vt maius ⁊ min᷑ lumē in eodē medio. neqꝫ ſicut ſuperius ⁊ inferi᷑: vt ſol ⁊ hō generant hominē: ſed ſicut impfectū differt a ſeipſo pfecto. potētia enim aīe operatiua nō eſt ita determinata ad eliciendū opationē talis ſpēi q̄ egeat habitu determināte ipſam: q̄ñ ipſa abſqꝫ habitu cū obō ad actū ꝓueniēte habitū ſufficit: ſed determinatio quam ante habitū hꝫ eſt ita remota ⁊ imperfecta vt egeat habitu ad hoc q̄ ꝓpinqua et perfecta ſit ad opandū pfecte in tali ſpē: hꝫ nāqꝫ ſe potētia ad hūl reſpectu opatiōis ſicut hō in prī᷑ adoleſcētie ad hominē perfectū reſpectu gñationis: quē admodū eñ adoleſcēs pōt quidē gñare ſed imperfecte: cū aūt perfectus vir fuerit gñare pōt pfecte. ita potētia ſine habitu pōt producere q̄ aūt eo in tali ſpē. ſ. imperfectos: pfecta aūt ꝑ habitū ſiliter in ſpecie pfectas pōt elicere. nec queras inter hec ꝓportionalē ſimilitudinē in oībus. ſed ſat eſt ꝓpoſito q̄ dictū eſt: ⁊ q̄ nō opꝫ ꝓpterea potentiā ſuſcipere magis ⁊ min᷑ nec eſt idē dicere operationē perfectā ⁊ imperfectā in eadē ſpē: ⁊ dicere remiſſam ⁊ intēſam: ſicut nō eſt idem dicere hō pfectum ⁊ imperfectus in eadē ſpē ⁊ remiſſus ⁊ intenſus. Et ex hoc patet rñſio ad pm: ꝓpō eñ illa: q̄cūqꝫ prī᷑ exigunt᷑ ad opationem pfectā in aliq̄ ſpē reqrunt᷑ ad q̄lib et illi᷑ ſpeciei. dato q̄ ſit ṽa de his ꝑncipijs: q̄ cōcurrūt vt diuerſa ꝑncipia: vt pr̄ ⁊ mr̄ re᷑ filij: ⁊ ſol ⁊ hō reſpectu hoīs ⁊ hmōi: nō tñ eſt ṽa de his principijs q̄ cōcurrūt vt vnū pfectum principium: in q̄ ambo ſimul non differūt ab vno niſi ſicut imperfectū a pfecto. et ſic: oīno eſſet ſi adoleſcens fieret pfectus vir ꝑ aliqđ diſtinctū ſuperadditum ⁊ cū dr̄ q̄ opationū differentiū ſolū ſm magis ⁊ min᷑ pfectū l eadē ſpecie ꝑncipia nō opꝫ magis differre: dupl᷑ pōt rñderi. primo cōcedendo q̄ potētia ⁊ hīt᷑ lꝫ abſolute diſtinguant᷑ ſpē: vt patet ex ꝑdicamētis: vt iſti ſunt principia talis act᷑ nō dr̄nt niſi ſm magis ⁊ min᷑ pfectū in eadem ſpē: q̄ ſunt eiuſdem ſpēi cum actu ⁊ ꝯñter inter ſe: ſicut eñ potētia viſiua vt ſic reducitur ad gñs obi puta coloris: ita eadē vt videt albū reducit᷑ ad ſpēm albi: vl potētie proportionent᷑ actibus iuxta doctrinā. 12. metaph. 2. pōt dici q̄ illa ꝓpō nō tꝫ in principijs quoꝝ vnū ſubalternat᷑ reliquo: q̄ñ principijs ſic ſe habētibus ſiat ad actū perfectū vtrūqꝫ reqrit᷑: ⁊ ad infectū alterū tm̄: quia talia non ſunt duo diſparata ꝑncipia ſꝫ ſubſequēs eſt pfectio p̄mi. ſic aūt ſe hr̄e conſtat potētiā ⁊ habitū: q̄ñ hīt᷑ ſubalternat᷑ q̄dāmō po᷑ dū potētia ad multarū ſpērū act᷑ ſe extēdēs per habitū determinat᷑ vt ſit in tali ſpē pfecti opis pfectū principiū. Ad obā vero q̄ hītus nō ſit prīm act᷑ q̄ ad determinationē in eſſe nature faciſe dr̄ primo q̄ ē ibi ſophiſma ꝯñtis: q̄ eñ determināt effectū ſm eē nature nō opꝫ q̄ reſpiciat ſingularitatē vt ꝓpriū effectum: ſed ſat eſt q̄ dēt illud in eſſe nature ſm aliqđ. vñ hīt᷑ q̄ pfectionē in opōne cāt in eē nāe determinat opationē ad eē pfectū: ⁊ hr̄ ſufficit. Aliud eſt eñ effici ab a. ⁊ aliud eſſe ꝓpriū effectū a. vñ ſicut hō gñat hominē: ⁊ hic hō hunc hominē: ita hītus facit opationē pfectā: ⁊ hic habitus hanc opōnē pfectā. Ad obīa vero q̄ hītus nō ſit per ſe principiū eſſe moralis in actu: q̄ illud eſt relatiuū 3ᵉ dr̄. primo negādo illud eſſe in actu elicito eſſe relatiuū: q̄uis relatiuū ſit in actu imperato: quoniam quemadmodū inter habitus morales eſt ꝯrietas ſm eſſe abſolutum: vt inter fortitudinem ⁊ timiditatē: liberalitatē ⁊ auaritiā ⁊c. ita inter elicitos actus: que eſt enim maior ratio: ſecūdo dicitur q̄ eſſe relatiuū carere actiua ꝑ ſe ſic intelligitur: q̄ nō habet agēs faciēs ſeorſum nō faciēdo alia: cum quo tñ ſtat q̄ habeat per ſe propriam cauſam actiuā vt experimur: cum ordinē aliquem impoſitādum rebus excogitamus ⁊ imponimus. ⁊ ad id intendimus ⁊ faci

mus ſcipiendo ⁊ exequẽdo per nos vel alios. nec minus hoc nos p ſe intendere ⁊ cauſare experimur ꝙ medicꝰ intẽdat ⁊ faciat ſanitatẽ, ac ſicu ſunt duces exercituu: rectoresq; alioꝝ ac artifices. Et ſiqs negaret ſenſum p rõnem aut autoritatẽ: puta qꝛ ad rõnẽ nõ eſt motꝰ ⁊c. nõ ſolũ ineruditꝰ ſꝫ inerudibilis eſſet. 3º dr ꝙ hñsꝰ cũ ſubam actꝰ pfecti quã conſequiꝰ eẽ relatiuũ: ⁊ ſic põt p ſe cãre eẽ relatiuũ. ⁊ cũ dr qꝛ ſuba actꝰ põt cãri aſi hñs: rñdet ꝙ in hoc vñr iſti errare fundamento quaſi determinatio vnoꝰ tm̃ inueniret. Falluntur [illegible] non eget hitu determinante ad pducendum actũ [illegible]

eſt actus permixtus potentie ad opus ſicut actus primus.

¶ Super. Arti. 4.

In titulo. 4. art dubiũ occurrit quare qõ an eſt precedit ceteras queſtiones doctrine ordine: ⁊ author iſt tres queſiuit antequã q̃rat an eſt habitum eſſe ſi neceſſe. ¶ Ad hoc dr, ꝙ primo oportet ſcire quiditatẽ ⁊ quam vt cauſam eſſe rei: conſtat enim ex ſecundo poſteri. medium ad queſtionem an eſt eſſe quid: [illegible]

ſunt primo ⁊ principaliter important ordinem ad actum: quia vt dictum eſt, habitus primo ⁊ per ſe importat habitudinem ad naturaꝫ rei. Si igitur natura rei, in qua eſt habitus conſiſtat in ipſo ordine ad actum, ſequitur quod habitus principaliter importet ordinem ad actum: manifeſtum eſt autem quod natura ⁊ ratio potentie eſt vt ſit principium actus: vnde omnis habitus qui eſt alicuius potentie vt ſubiecti, principaliter importat ordinem ad actum.

Ad Primum ergo dicendum, quod habitus eſt actus quidam inquantum eſt qualitas: ⁊ ſecundum hoc poteſt eſſe principium operationis: ſed eſt in potentia per reſpectum ad operationem. vnde habitus dicitur actus primus: ⁊ operatio actus ſecundus: vt patet in. 2. de anima.

¶ Ad ſecundum dicendum, quod non eſt de ratione habitus, quod reſpiciat potentiam: ſed quod reſpiciat naturam. ⁊ quia natura precedit actionem quam reſpicit potentia, ideo prior ſpecies qualitatis ponitur habitus quam potentia.

¶ Ad tertium dicendum, quod ſanitas dicitur habitus vel habitualis diſpoſitio in ordine ad naturam: ſicut dictum eſt. inquantum tamen natura eſt principium actus. ex conſequenti importat ordinem ad actum: vnde philoſophus dicit in. x. de hiſtoriis animalium, quod homo dicitur eſſe ſanus vel membrum aliquod quando poteſt facere operationem ſani. Et eſt ſimile in aliis.

¶ Utrum ſit neceſſarium eſſe habitum.

Articulus. 4.

Ad Quartum ſic proceditur. Videtur quod non ſit neceſſarium eſſe habitum. habitus enim ſunt quibus aliquid diſponitur bene vel male ad aliquid: ſicut dictum eſt: ſed per ſuam formam aliquid bene vel male diſponitur: nam ſecundum formam aliquid eſt bonum ſicut et ens. ergo nulla neceſſitas eſt habituum.

¶ Preterea. Habitus importat ordinem ad actum: ſed potentia importat principium actus ſufficienter: nam ⁊ potentie naturales abſq; habitibus ſunt principia actuum. Ergo non fuit neceſſarium habitus eſſe.

¶ Preterea. Sicut potentia ſe habet ad bonum ⁊ ad malum, ita ⁊ habitus. ⁊ ſicut potentia non ſemper agit, ita nec habitus: exiſtentibus igitur potentiis ſuperfluum fuit habitum eſſe.

Sed contra Eſt, quod habitus ſunt perfectiones q̃dam: vt dicitur in. 7. phyſic. ſed perfectio eſt maxime neceſſaria rei cum habeat rationem finis. ergo neceſſarium fuit habitus eſſe.

Reſpondeo Dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt: habitus importat diſpoſitionem quandam in ordine ad naturam rei, ⁊ operationem vel finem eius, ſecundum quem bene vel male aliquid ad hoc diſponitur. Ad hoc autem quod aliquid indigeat diſponi ad alterum tria requiruntur. Primo quideꝫ vt id quod diſponitur ſit alterum ab eo ad quod diſponitur: et ſic ſe habeat ad ipſum vt potentia ad actum. vnde ſi aliquid ſit cuius natura non ſit compoſita ex potentia ⁊ actu: ⁊ cuius ſubſtantia ſit ſua operatio: ⁊ ipſum ſit propter ſeipſum: ibi habitus vel diſpoſitio locum non habet: ſicut patet in deo.

¶ Secundo requiritur quod id quod eſt in potentia ad alterum poſſit pluribus modis determinari ⁊ ad diuerſa. vnde ſi aliquid ſit in potentia ad alterum: ita tamen quod non ſit in potentia niſi ad ipſum. ibi diſpoſitio ⁊ habitus locum non habet: quia tale ſubiectum ex ſua natura habet debitam habitudinem ad talem actum: vnde ſi corpus celeſte ſit compoſitum ex materia ⁊ forma cum illa non ſit in potentia ad aliam formam: vt in primo dictum eſt: non habet locum diſpoſitio vel habitus ad formam, aut etiam ad operationem: quia natura celeſtis corporis non eſt in potentia niſi ad vnum motum determinatum. ¶ Tertio requiritur quod plura concurrant ad diſponendum ſubiectum ad vnum eorum ad que eſt in potentia, que diuerſis modis commenſurari poſſunt, vt ſic diſponatur bene vel male ad formam et ad operationem: vnde qualitates ſimplices elementorum que ſecundum vnum modum determinatum naturis elementorum conueniunt, non dicimus diſpoſitiones vel habitus: ſed ſimplices qualitates. dicimus autem diſpoſitiones vel habitus ſanitateꝫ pulchritudinem, et alia huiuſmodi que important quandam commenſurationem pluriuꝫ que diuerſis modis commenſurari poſſunt. Propter quod philoſophus dicit in quinto metaphyſi. quod habitus eſt diſpoſitio: et diſpoſitio eſt ordo habentis partes: vel ſecundum locum: vel ſecundum potentiam: vel ſecundum ſpeciem: vt ſupra dictum eſt. Quia igitur multa ſunt entium ad quorum naturas et operationes. neceſſe eſt plura concurrere, que diuerſis modis commenſurari poſſunt. ideo neceſſe eſt habitus eſſe.

Ad Primum ergo dicendum, quod per formam perficitur natura rei: ſed oportet quod in ordine ad ipſam formam diſponatur ſubiectum aliqua diſpoſitione. Ipſa tamen forma ordinatur vlterius ad operationem: que eſt vel finis vel via in finem. et ſi quidem habeat forma determinate vnam tantum operationem determinatam, nulla alia diſpoſitio requiritur ad operationem preter ipſam formam: ſi autem ſit talis forma que poſſit diuerſimode operari, ſicut eſt anima: oportet quod diſponatur ad ſuas operationes per aliquos habitus.

¶ Ad ſecundum dicendum, quod potentia quandoque ſe habet ad multa: et ideo oportet quod aliquo alio determinetur. Si vero ſit aliqua potentia que non ſe habet ad multa: non indiget habitu determinante: vt dictum eſt. ⁊ propter hoc vires naturales non agunt operationes ſuas mediantibus aliquibus habitibus: quia ſecundum ſeipſas ſunt determinate ad vnum.

¶ Ad tertium dicendum, quod non idem habitus ſe habet ad bonum ⁊ malum ſicut infra patebit. eadem autem potentia ſe habet ad bonum ⁊ malum. ⁊ ideo neceſſarii ſunt habitus vt potentie determinentur ad bonum.

Ueri. q. 20. ar. 2. con. Gē. li. 4. c. [illegible] ar. 1. coˀ. q. ad. [illegible] q. 1. ar. 2. coˀ.

[Marginal commentary, partly illegible:] ... potentia non eget hitu determinante ad pducendum actũ ... ſufficienter determinata ... Alioꝰ vt via ſua ad talẽ ſpẽm perficiat ... ¶ In riſione ad pmũ in. 3. articu. aduerte ꝙ ſola author eſt ... ¶ In corpore eiuſdem 4. artic. aduerte duo ... ¶ Circa requiſita ad habitũ ... ¶ Ad hoc dr ꝙ vt ex dõne ſequenti colligit habitus ſumit dupl. ...

ribus cōſiſtentē vt in l'ra hac dr̄. ⁊ ſic cū q̄dā latitudine inueniꝰ etiā in mixtis inalatis: vt patet de pulchritudine. ⁊ q2 autor imitatus nām paulatim ab im perfectis ad pfecta ⁊ cōibus ad ꝓpria doctrinam tradit: habitū hic cōiſſime ſumpſit diſtincturus poſtmodū. ⁊ ideo cōcedit ꝙ ille cōditiones ſufficiunt ad h'itū vel diſpōnem primam ſpēm q̄litatis. ſic eñ ſumit hic habitus: ⁊ ideo nulla mentio fit de difficili mobilitate q̄ eſt altera cōdō habitꝰ ꝓpue dicti: et ꝙ nō inuēiuntur habitū.

cōiter dicimus inueniri in aīa: ⁊ q̄bus negabitur habitus ꝓprie ſumptus.

Super queſtio. 50. Articu. 1.

In articu. 1. 2. et 3. q̄onis. 50. circa ſubm habitus aduertēdū ē ꝙ q2 habitꝰ finis eſt habituatiōis ⁊ habituari aſſueſcere quoddam eſt. ideo vbi nō inueniutur conſuetudo aut aliquid maius ibi non inueniꝰ ꝓprie habitꝰ. ꝑꝑ qḋ ex hūbꝰ duobꝰ principijs. ſ. nā ⁊ volūtate vbi ē pure nā nihil eſt h'itꝰ ꝓprie ſi enim infinities lapis ꝓijciaꝰ ſurſuz nō habituabiꝰ ad motum ſurſum. vt dr̄ in. 2. ethico. vbi aūt eſt ipſa voluntas ibi ē pfecte habitꝰ vñ ⁊ de rōne h'itus eſt voluntariū vt in art. 3. autor dicit et in tertio de aīa auerroys dicit, ꝙ habitus eſt quo ꝗs opaꝰ cū vult: in intermedijs autem iſtis aliquo magis participat aliqd rōnis tanto magis ꝑticipat habitū et hic ꝓuenit pꝰ ꝙ habitus ad opationes ſunt ꝑncipalr in aīa id ē in ipſis virtutibus aīe et ſcḋario in organis corporis: q̄ñ ille quidem ꝑncipaliter. hec autez ſcḋario rōnalem motū ſuꝑiū ꝑꝑ h' habitua ti ad delectatiōes veneris vel cibi potus, loq̄citatis, ludi. blaſ femie ⁊ ſilib' volentes ab'ſtinere q̄ſi non pñt corpore iā aſſueto ad talē appetitꝰ ſequelā. ꝓuenit 2ᵒ ꝙ licz in mēbris corporis ⁊ ꝑte vegetatiua abſolute nul lus ſit h'itus: in eiſdez tñ pro quanto et q̄ſo obedientia ſunt rōnis imperio habitꝰ ſūt ſcḋario: ſicut ⁊ aſſueſactiones vt in pñꝰ corporis arti. dicitur: ⁊ patet in muſicis ⁊ alijs artificibꝰ: q̄s nūt obediant ſuꝑius in qḋ. de imperio dictū eſt ꝓuenit 3ᵒ ꝙ in aīalibꝰ brutis pro q̄nto aliqd participant obedientie capacia ſunt habituū. ꝓuenit quarto ꝙ cum duplex ſit habitus ſcz ad nām ⁊ ad opatiōnem: et hic differat a primo in hoc ꝙ iſte eſt in volūtate ille non vt in articulo primo in reſponſione ad primum ſignificatur ꝙ habitꝰ ad operationez primo ſcḋm tempus ⁊ ſecūdū ꝑfectionez vocatus ſit

De ſubiecto habituum. Queſtio. 50.

Deinde Conſiderandū eſt de ſubto habituū. Et circa hoc q̄runt ſex. Primo vtrum in corpore ſit aliq̄s habitus. Scḋo vtrū aīa ſit ſubm habitus ſm ſuam eſſentiā vel ſm ſuam potētiam. tertio vtrū in potentijs ſenſitiue partis poſſit eſſe aliquis habitus. quarto vtrū in ipſo intellectu ſit aliq̄s habitus. quinto vtrū in volūtate ſit aliquis habitus. ſexto vtrū in ſubſtantijs ſeparatis.

Utrum in corpore ſit aliq̄s habitꝰ. Art. 1.

Ad Primuz ſic ꝓceditur. Uideꝰ ꝙ in corpore non ſit aliquis habitꝰ. Ut. n. cōmētator dicit in 3. de aīa, Habitus eſt quo q̄s agit cū voluerit: ſz actiōes corporales nō ſubiacēt volūtati cū ſint nāles. ergo in corpe nō pōt eſſe aliq̄s habitus. Pr̄. Oēs diſpoſitiōes corporales ſunt facile mobiles: ſz habitꝰ eſt q̄litas difficile mobilis. ergo nulla diſpō corpalis pōt eſſe habitꝰ. Pr̄. Oēs diſpōnes corporales ſubiacēt alteratiōi: ſz alteratio nō eſt niſi in tertia ſpecie qualitatis q̄ diuiditur contra habitum. ergo nullus habitus eſt in corpore.

Sed Cōtra eſt, ꝙ philoſophus i p̄dicamentis ſanitatē corporis vel inſirmitatē inſanibilem habituz nominari dicit.

Reſpondeo Dicendū, ꝙ ſicut. ſ. dictū eſt habitus eſt quedā diſpoſitio alicuius ſubiecti exñtis in potentia, vel ad formam vel ad opationē: ſm ergo ꝙ habitꝰ importat diſpoſitionez ad opationē nullus hitus eſt principalr in corpe ſicut in ſubto: oīs enim opatio corpis aut eſt a nāli qualitate corpis aut eſt ab aīa mouente corpus. Quantū igiꝰ ad illas opatiōes q̄ ſunt a nā nō diſponiꝰ corpus per aliquē hitū: q2 virtutes nāles ſunt determinate ad vnū: dictum eſt aūt ꝙ habitualis diſpoſitio requiriꝰ vbi ſubm eſt in potētia ad multa. opatiōes vero q̄ ſunt ab aīa ꝑ corpus principalr quidē ſunt ipſius aīe, ſcḋario vero ipſius corpis. hitꝰ aūt ꝓportionanꝰ opōnibꝰ vñ ex ſilibꝰ actibꝰ ſimiles hitus cāuꝰ: vt dr̄ in. 2. ethi. ⁊ iō diſpōnes ad tales opatiōes principalr ſunt in anima: in corpe vero pñt eſſe ſcḋario inq̄ntū. ſ. corpꝰ diſponiꝰ ⁊ habilitaꝰ ad prompte deſeruiēdū opationibꝰ aīe. Si vero loquamur de diſpōne ſubti ad formā. ſic habitualis diſpoſitio pōt eſſe in corpe, qḋ cōpaꝰ ad aīam ſicut ſubm ad formā: ⁊ h' mō ſanitas ⁊ pulchritudo ⁊ hmōi hituales diſpōnes dñr. nō tñ pfecte hñt rōnē hituū: q2 cāe eorū ex ſua nā de facili trāſmutabiles ſunt. Alexander vero poſuit nullo mō hitū vel diſpōnē prime ſpēi eſſe in corpe vt ſimplicius refert in cōmēto p̄dicamētoꝝ: ſed dicebat primā ſpēm q̄litatis pertinere tm̄ ad aīam. ⁊ qḋ ariſt. inducit in p̄dicamētis de ſanitate ⁊ egritudine: nō inducit q̄ſi pertineāt ad primā ſpēm qualitatis: ſed ꝑ modū exempli. vt ſi ſenſus, ꝙ ſicut egritudo ⁊ ſanitas pñt eſſe facile vel difficile mobiles: ita ēt q̄litates prime ſpēi q̄ dñr hitus ⁊ diſpō. Sz hoc ptz eſſe ꝯ intētionē ariſt. tū q2 eodē mō loquēdi vtiꝰ exēplificando de ſanitate ⁊ egritudine: ⁊ de virtute ⁊ de ſcientia tū q2 in. 7. phyſi. poniꝰ expreſſe inter habitus pulchritudinem ⁊ ſanitatem.

Ad Primū ergo dōm, ꝙ obiō illa ꝓcedit de hitu ſm ꝙ eſt diſpō ad opōnē, ⁊ de actibꝰ corpis q̄ ſunt a nā nō aūt de his q̄ ſunt ab aīa: quoꝝ ꝑncipiū eſt voluntas. Ad ſm dōm, ꝙ diſpōnes corpales nō ſunt ſimplr difficile mobiles ꝑꝑ mutabilitatē corpaliū cāꝝ: pñt tñ eſſe difficile mobiles ꝑ cōpōnē ad tale ſubm q2. ſ. tali ſubo durāte amoueri nō pñt: vel q2 ſunt difficile mobiles ꝑ cōpationē ad alias diſpōnes. ſed q̄litates aīe ſunt ſimplr difficile mobiles ꝑꝑ immobilitatē ſubi: ⁊ iō nō dr̄ ꝙ ſanitas difficile mobilis ſimplr ſit hitus, ſz ꝙ eſt vt hitꝰ: ſicut in greco hr̄. q̄litates aūt dñr ſimplr hitus. Ad tertium dōm, ꝙ diſpōnes corpales q̄ ſunt in prima ſpē q̄litatis, vt q̄dā poſuerūt, differūt a q̄litatibꝰ tertie ſpēi in h': ꝙ q̄litates tertie ſpēi ſunt vt i fieri ⁊ vt i motu. vñ dñr paſſiōes vel paſſibiles q̄litates: q̄ñ aūt iā ꝑuenerint ad pfectū q̄ſi ad ſpēm tūc iā ſunt in prima ſpē q̄litatis. Sed h' improbat ſimplicꝰ i cōmēto p̄dicamētoꝝ: q2 ſm h' calefactio eēt in tertia ſpē q̄litatis, calor aūt i prima. Ariſt. aūt ponit calorem i tertia. vñ porphyrꝰ dicit ſicut ſimplicꝰ ibidē refert ꝙ paſſio vl' paſſibilis q̄litas ⁊ diſpō ⁊ hitus differūt i corpibꝰ ſm itēſionē ⁊ remiſſionē: q̄ñ. n. aliq̄d recipit calíditatē ſm caleſieri tm̄, nō aūt vt calefacere poſſit. tūc eſt paſſio ſi ſit cito trāſiēs, vl' paſſibilis q̄litas ſi ſit manēs. q̄ñ aūt iā ad h' ꝑduciꝰ, ꝙ pt ēt alteꝝ calefacere tūc ē diſpō: ſi aūt vlteriꝰ itm̄ ꝯfirmeꝰ ꝙ ſit difficile mobilis, tūc erit hitus. vt ſic diſpō ſit q̄dā intēſio ſeu pfectio paſſiōis vel paſſibilis q̄litatis: habitus aūt diſpōnis. Sed h' iprobat ſimplicius: q2 talis intēſio ⁊ remiſſio nō importāt diuerſitatez ex parte ipſius forme: ſed ex diuerſa ꝑticipatione ipſius ſubi: ⁊ ita nō diuerſificarentur ꝑ h' ſpēs qualitatis. Et iō alr dōm eſt ꝙ ſicut. ſ. dictum eſt, cōmēſuratio ipſaꝝ qualitatū paſſibiliū ſm cōuenientiā ad naturaz hñt rōnem diſpoſitionis: ⁊ iō facta alteratiōe circa ipſas qualitates paſſibiles (que ſunt calm, frigidū, humidū, ⁊ ſiccum) ſit ex cōſequenti alteratio ſm egritudinē ⁊ ſanitatē: primo aūt ⁊ per ſe nō eſt alteratio ſm huiuſmodi habitus ⁊ diſpoſitiones.

Utrum anima ſit ſubiectum habitus ſecundum ſuam eſſentiam vel ſuam potentiam. Articu. 2.

Ad Scḋm ſic ꝓceditur. Uideꝰ ꝙ habitus ſint in aīa magis ſm eſſentiā q̄ ſm potētiā. Diſpoſitiones. n. ⁊ habitus dñr in ordine ad nām: vt dictuz eſt: ſed nā magis attendiꝰ ſm eſſentiā anime q̄ ſm potētias: q2 anima ſm ſuā eſſentiā eſt natura corporis talis, ⁊ forma eius. Ergo habitꝰ ſunt in anima ſm eius eſſentiā ⁊ nō ſm potentiā. 2. di. 26. art. 3. ad 4. ⁊ 5ᵐ. Pr̄. Accidētis nō eſt accīs: habitꝰ autē eſt quoddā accīs: ſed potentie anime ſunt de gñe accidētium: vt in primo dictū eſt. Ergo habitus nō eſt in anima ratiōe ſue potētie. Pr̄. Subm eſt prius eo qḋ eſt in ſubto: ſed habitꝰ cū ꝑtineat ad primā ſpeciē qualitatis eſt prior quā potentia, que ꝑtinet ad ſecundā ſpeciem: ergo habitus non eſt in potentia anime ſicut in ſubiecto.

Sed Contra, quod philoſophus in primo ethic. ponit diuerſos habitus in diuerſis partibus anime.

Reſpondeo Dōm, ꝙ ſicut. ſ. dictū eſt: habitus importat diſpōnē quādā in ordine ad nām vel ad opōnez. Si ergo accipiaꝰ hitꝰ ſm qḋ hz ordinē ad nām, ſic nō pōt eſſe in aīa, ſi tñ de nā hūana loquamur: q2 ipſa aīa ē forma cōpletiua hūane nāe: vñ ſm hoc magis pōt eſſe aliq̄s habitus vel diſpō in corpe ꝑ ordinem ad aīam: q̄ in aīa ꝑ ordinē ad corpus. Sed ſi loquamur de aliqua ſuperiori natura, cuiꝰ homo pōt eſſe ꝑticeps (ſm illud. 2. Pet. 1. Ut ſimus cōſortes nature diuine) ſic nihil ꝓhibet in aīa ſm ſuā eſſentiā eſſe aliquē habitū. ſ. gratiam: vt infra dicitꝰ. Si vero accipiaꝰ habitus in ordine ad operationē, ſic maxime habitꝰ inueniunꝰ in anima: inquantū anima nō determinaꝰ ad vnā operationē, ſed ſe habet ad multas: quod requiritur ad habitum: vt ſupra dictum eſt. Et quia anima eſt principium operationum per ſuas potentias: ideo ſecūdum hoc habitus ſunt in anima ſecūdum ſuas potentias.

Ad Primū ergo dōm, ꝙ eēntia aīe ꝑtinet ad nām humanā, nō ſicut ſubm diſponendū ad aliq̄d aliud: ſed ſicut forma ⁊ nā ad quā aliq̄s diſponiꝰ. Ad ſm dōm, ꝙ accidēs per ſe nō pōt eſſe ſubm accidētis: ſed q2 etiam in ipſis accidētibus eſt ordo quidā, ſcḋm ſm ꝙ ē ſub vno accñte intelligiꝰ eſſe ſubm alterius. ⁊ ſic dr̄ vnū accidens eſſe ſubm alterius: ⁊ ſuperficies coloris. ⁊ hoc modo pōt potētia eſſe ſubm habitus. Ad tertium dōm, ꝙ habitꝰ premittiꝰ potētie ſm ꝙ importat diſpoſitionē ad nām: potentia aūt ſemper importat ordinē ad opationem q̄ eſt poſterior: cū natura ſit opationis principiū. ſed habitus cuius potentia eſt ſubm, non importat ordinē ad nām. ſed ad opationē: vñ eſt poſterior potētia. Uel pōt dici ꝙ habitus

ꝓponit̃ po ſicut cõpletũ ĩcõpleto ⁊ actꝰ po: actus.n.nãr eſt prior, ꝗuis po ſit ꝑor ordine gñationis ⁊ tp̃is: vt dr̃ in.7.⁊.9.metaph.

¶ Utrum in potentijs ſenſitiue partis poſſit eſſe aliquis habitus. Articu.3.

AD Tertiũ ſic procedit̃. Uidet̃ ꝙ in potẽtijs ſenſitiue partis nõ poſſit eſſe aliꝗs habitus. Sicut.n.potẽtia nutritiua pars eſt irrationalis, ita ⁊ ſenſitiua: ſꝫ in potentijs nutritiue partis non ponit̃ aliquis habitus. ergo nec in potẽtijs ſenſitiue partis aliꝗs habitꝰ dꝫ poni. ¶ P̃. Senſitiue partes ſunt cões nobis ⁊ brutis: ſꝫ in brutis nõ ſunt aliqui habitus: q2 nõ eſt in eis volũtas q̃ in diffinitione habitus ponit̃: vt.s̃.dictũ eſt. ergo in potentijs ſenſitiuis non ſunt aliqui habitus. ¶ P̃. Habitus aĩe ſunt ſcĩe ⁊ virtutes. ⁊ ſicut ſcĩa refertur ad vim apprehenſiuã, ita virtus ad vim appetitiuã: ſed in potẽtijs ſenſitiuis nõ ſunt alique ſcientie: cũ ſcĩa ſit vliũm, que vires ſenſitiue apprehendere non poſſunt. Ergo etiam nec habitus virtutum in partibꝰ ſenſitiuis eſſe poſſunt.

SED Contra eſt, ꝙ pħs dicit in.3.ethi. ꝙ alique virtutes.ſ.tẽperantia ⁊ fortitudo ſunt irrationabilium partium.

RÑDEO Dicendum, ꝙ vires ſenſitiue dupliciter poſſunt conſiderari. vno modo ſcđm ꝙ operantur ex inſtinctu nature: alio modo ſm ꝙ operant̃ ex imperio rõnis. ſcđm igit̃ ꝙ opant̃ ex inſtinctu nature ſic ordinant̃ ad vnum ſicut ⁊ nã: ⁊ iõ ſicut in potẽtijs nãlibus nõ ſunt aliqui habitus, ita etiã nec in potẽtijs ſenſitiuis ſm ꝙ ex inſtinctu nature operantur. ſm vero ꝙ operantur ex impio rõnis, ſic ad diuerſa ordinari pñt: ⁊ ſic pñt in eis eſſe aliqui habitus quibus bene aut male ad aliquid diſponũtur.

AD Primũ ergo dicendũ, ꝙ vires nutritiue partis nõ ſunt nate obedire imperio rõnis: ⁊ iõ nõ ſunt in eis aliꝗ habitꝰ, ſed vires ſenſitiue nate ſunt obedire ĩperio rationis: ⁊ ideo in eis eſſe pñt aliqui habitꝰ: nã ſm ꝙ obediunt rõni quodãmõ rõnales dñr vt in.1.ethi.dr̃. ¶ Ad.2.dicẽdũ, qđ vires ſenſitiue in brutis aĩalibꝰ nõ opant̃ ex imperio rõnis: ſꝫ ſi ſibi relinquant̃ bruta aĩalia, operant̃ ex inſtinctu nãe. ⁊ ſic in brutis aĩalibus nõ ſunt aliꝗ habitꝰ ordinati ad operatiões: ſunt tñ in eis aliq̃ diſpõnes in ordine ad naturam: vt ſanitas ⁊ pulchritudo. Sed q2 bruta aĩalia a rõne hoĩs per quãdã cõſuetudinem diſponunt̃ ad aliq̇d opandũ ſic vel aliter, hoc mõ in brutis aĩalibꝰ hitus quodammodo poni pñt. vñ aug. dicit in lib.83.q. ꝙ videmꝰ immaniſſimas beſtias a maximis voluptatibus abſtinere dolorũ metu: qđ cũ in earũ conſuetudinẽ vertit̃ domite ⁊ mãſuete vocantur. Deficit tñ ratio habitꝰ ꝗtũ ad vſum volũtatis: q2 nõ hñt dñium vtẽdi vel nõ vtendi, qđ videtur ad rõnem hitus pertinere: ⁊ ideo proprie loquendo in eis habitꝰ eſſe nõ pñt. ¶ Ad.3.dicendũ, ꝙ appetitꝰ ſenſitiuus natus eſt moueri ab appetitu rõnali: vt dicit̃ in.3.de aĩa: ſed vires rõnales apprehẽſiue nate ſunt accipere a viribꝰ ſenſitiuis. ⁊ iõ magis cõuenit ꝙ hitus ſint in viribꝰ ſenſitiuis appetitiuis ꝗ̃ in viribus ſenſitiuis apphẽſiuis: cũ in viribus ſenſitiuis appetitiuis nõ ſint habitꝰ niſi ſm ꝙ opant̃ ex impio rõnis. Quãuis etiã in ipſis interioribꝰ viribꝰ ſenſitiuis apphẽſiuis poſſint poni aliꝗ hitꝰ: ſm quos hõ ſit bñ memoratiuꝰ, vel cogitatiuus, vel imaginatiuus. vñ etiã pħs dicit in ca. de memoria: ꝙ cõſuetudo multũ opat̃ ad bñ memorãdũ: q2 etiaꝫ iſte vires mouentur ad opandũ ex impio rõnis. vires autẽ apphẽſiue exteriores: vt viſus ⁊ auditꝰ ⁊ hmõi, nõ ſunt ſuſceptiue aliquorũ habituũ: ſed ſm diſpõnẽ ſue nãe ordinant̃ ad ſuos actꝰ determinatos: ſicut ⁊ mẽbra corpis ĩ qbꝰ nõ ſunt hitꝰ: ſꝫ magis ĩ viribꝰ ĩperãtibꝰ motũ ipſorꝫ.

¶ Utrũ in ipſo intellꝰu ſit aliꝗs hitꝰ. Ar.4.

AD Quartũ ſic proceditur. Uĩr ꝙ in intellectu non ſunt aliqui habitus. habitus enim operationibus conformantur, vt dictũ eſt, ſed operationes hoĩs ſunt cões anime ⁊ corpis: vt dr̃ in primo de aĩa, ergo ⁊ habitus: ſed intellꝰ non eſt actus corpis: vt dr̃ in.3.de aĩa. ergo intellꝰ nõ eſt ſubiectũ alicuius hitus. ¶ P̃. Omne qđ eſt in aliquo eſt in eo ꝑ modum eius in quo eſt: ſed id qđ eſt forma ſine materia, eſt actꝰ tñ: qđ aũt eſt cõpoſitum ex forma ⁊ mã hꝫ potentiã ⁊ actum ſimul. ergo in eo qđ eſt forma tñ nõ põt eſſe aliquid qđ ſit ſimul in potẽtia ⁊ actu: ſꝫ ſolum in eo qđ eſt cõpoſitũ ex mã ⁊ forma: ſed intellꝰ eſt forma ſine mã: ergo habitꝰ q̇ hꝫ potẽtiã ſimul cum actu, ꝗſi mediũ inter vtrũq exiſtẽs nõ põt eſſe in intellectu: ſed ſolũ in cõiũcto: qđ eſt compoſitum ex aĩa ⁊ corpore. ¶ P̃. Habitus eſt diſpõ ſcđm quã aliquis bñ vel male diſponitur ad aliquid: vt dicitur in.5.metaphy. ſed ꝙ aliquis bene vel male ſit diſpoſitus ad actum intellectus ꝓuenit ex aliqua corporis diſpõne: vnde etiam in.2.de aĩa dicit̃, ꝙ molles carne bene aptos mente videmus. ergo habitus cognoſcitiui non ſunt in intellectu q̇ eſt ſeparatus: ſed in aliqua potentia q̇ eſt actus alicuius partis corporis.

SED Contra eſt ꝙ pħs in.6.ethic. põit ſciam ⁊ ſapiẽtiã ⁊ intellectũ: q̇ eſt hitꝰ pricipiorꝫ ĩ ipſa intellectiua pte anime.

RÑDEO Dicendũ, ꝙ circa hitꝰ cognoſcitiuos diuerſimode ſunt aliqui opinati. Quidã.n. ponẽtes ĩtellectũ poſſibilẽ eſſe vnũ in oĩbꝰ hoĩbꝰ, coacti ſunt ponere ꝙ hitꝰ cognoſcitiui nõ ſunt ĩ ipſo ĩtellectu: ſꝫ in viribꝰ interioribꝰ ſenſitiuis. manifeſtũ ẽ eñ ꝙ hoĩes in habitibꝰ diuerſificant̃: vñ non poſſunt habitꝰ cognoſcitiui directe poni in eo qđ vnum numero exñs eſt oĩbus hoĩbꝰ cõe: vñ ſi intellectꝰ poſſibilis ſit vnus numero oĩm hoĩum hitus ſciarũ ſm quos hoĩes diuerſificãtur nõ poterũt eſſe ĩ intellectu poſſibili ſicut ĩ ſubiecto: ſed erunt in viribꝰ interioribꝰ ſenſitiuis: q̇ ſunt diuerſe in diuerſis. Sed iſta poſitio primo q̇dẽ eſt ꝯ intẽtionẽ Ariſt. Manifeſtũ eſt eñ ꝙ vires ſenſitiue non ſunt rõnales per eſſentiã: ſꝫ ſolũ ꝑ participationẽ: vt dicit̃ in.1.ethi. pħs autẽ ponit intellectuales virtutes (que ſunt ſapia, ſcia, ⁊ intellectus) in eo qđ eſt rationale ꝑ eſſentiã: vnde nõ ſunt in viribus ſenſitiuis: ſꝫ in ipſo intellectu. Expreſſe etiã dicit in.3.de aĩa, ꝙ intellectus poſſibilis cum ſic fiat ſingula.i.cum reducatur in actum ſingulorũ ꝑ ſpẽs intelligibiles: tũc fit ſm actũ eo modo quo ſciẽs dicitur eſſe in actu. qđ quidem accidit cũ aliquis poſſit operari per ſeipſum.ſ. cõſiderãdo. Eſt q̇dẽ igitur tũc potẽtia quodammodo: non tñ ſimplr̃, vt ante addiſcere aut inuenire. Ipſe ergo intellectus poſſibilis eſt in quo eſt hitus ſcientie: quo põt cõſiderare etiã cũ nõ conſiderat. Scđo etiã hec poſitio eſt cõtra rei veritatem: ſicut eñ eius eſt potẽtia cuiꝰ eſt opatio, ita ẽt eius eſt habitꝰ cuius eſt opatio: intelligere autẽ ⁊ cõſiderare eſt ꝓprius actꝰ intellectꝰ: ergo ⁊ hitus q̇ ꝯſideraƚ eſt proprie in ipſo intellectu.

habitꝰ: ad hmõi enim habitum habituamur ꝑ quod habitus corporales ad naturam: ⁊ ſanitas pulchritudo ⁊ hmõi: aut negantur ſunt habitus vt dicitur de alex. aut poſitiue imperfecte habitus.i. diſpõnes habituales: vt in lr̃a dicitur in rñſiõe ad.2m. et in arti.3. Cõ his tñ memor rñſionis ad.2.in ar.3. qõnis precedẽtis ꝙ.ſ. non eſt de ratione habitus in cõi reſpicere operationem ſed naturam. Alex. opinionem reprehenſione dignam putato ꝙ habitus naturam in ſupiore modo habitꝰ contemplatur inferiorẽ ordinis habitus ab habitus genere ſubtrahit. ⁊ dicito ꝙ iꝫ primo habitꝰ ſint qualitates bñ vel male diſponẽtes animaꝫ: ſecundario tñ etiam diſponentes ſic corpꝰ hitus nomẽ obtinuerũt ⁊ ad eas non eſſe morum: vt dicit̃.7. phy. et potius inſpice in corpꝰ bus noſtris manifeſte habitus ſeu diſpoſitiones habitua les intuendo quemaꝫ vim in eis habeat conſuetudo quo ad ea q̄ non ſubſunt rationis imperio: cõſuetos enim alicui minutioni ſanguinis medicine ⁊ ſimilibus manifeſte pati corporaliter ſine appetitu videmus ſi contra conſuetudinem faciãt aut patiantur: conſuetudini enim hec tribuuntur: quin etiaꝫ in pure vegetabilibꝰ apparet plantas aſſuetas irrigationi creſcere illa deficiente: ſiliꝗs aũt nõ cõſuetas perſeuerare tanꝗ habitus ſecđario dictus ibi participetur ⁊ oppoſitum enim accidere deberet ſi cõſuetudo nõ obſtaret ꝗuis hoc alterate nature ex cõtinua irrigatione tribui poſſit.

3.diſ.23. q.1.ar.1. c.et diſt. 33.q.2. ar.4. Et veri. q.1.ar.1. col.

¶ Super Arti.3.

IN artic.3.in calce reſponſionis ad 3m aduerte: quod licet habitus diſpoſitiua ꝑ nãm concedatur abſolute in corpe tanꝗ in ꝓprio ⁊ pricipali ſubiecto: vt in.1.ar.dictum eſt: habitus tñ diſponens primo ad operationes principaliter in viribus anime imperantibus ſeu mouentibus ⁊ ſecđario in corpore ponitur vt ibidem dictum ⁊ probatũ eſt: q2 habitus operationibus proportionantur: eiuſdem enim eſt habitus cuius eſt operatio et ex ſimilibus actibus ſimiles habitus generantur: operatio autem corporis ad quã corpus aſſuetudine promptum redditur non eſt naturalis ſed voluntaria et principaliter anime: ſecundario autem corporis: ⁊ ideo habitus principaliter etiam eſt in anima: ſecundario autẽ in corpore: ⁊ propterea in litera nõ ſimpliciter, ſed cum aduerbio comparatiuo magis negatur habitus a membris corporis dum dicitur ꝙ in eis non ſunt habitus: ſed magis in viribus imperantibus motum ipſorum: ⁊ ex hoc habes qđ nimis large locutus eſt Scotus in tertio ſen.diſt.33. concedens abſolute in manu ſcriptoris habitum et virtutem. eſt enim ibi habitus ſecundario tantum propter rationem dictam.

1.q.51. ar.3.c.⁊ q.53.ar. 1.c.⁊ q. 56.ar.5. ⁊ q.67. ar.2.col. Et veri. q.20.ar. 2.col.

¶ Super Art.4.

IN artic.4. quinquageſime queſtionis caue ne diſputatorie confundas rationes habitus qui eſt in intellectu ⁊ habitus ſcientifice: et propterea que ⁊ hic in corpore ⁊ in ſequentibus articulis dicuntur.ſ. ꝙ ſpecies intelligibiles ſunt habitus intellectꝰ precipiti ſententia teneas ſcientie habitum eſſe ſpecies intelligibiles aduniatas, hoc enim hinc non habes niſi ſcđm ſophiſma conſequentis ab habitu ad talem habitum deſcẽdendo: ad hoc enim ꝙ in intellectu et noſtro et angelico ſint habitus, ſat fuit monſtrare, ꝙ ſunt ĩ eis ſpecies intelligibiles quoniaꝫ ſunt vere habitus determinantes potentiã intellectiuã ad ſingula intelligibilia: vtrum autem preter ſpecies ſit alius aliquis habitus nihil dicitur hic: ſed quum de ſingulis tractabitur, determinabitur.

Ad Primū ergo dōm, ꝙ q̄dā dixerunt: vt ſimplicius refert in cōmēto p̄dicamētoꝝ. ꝙ q̄ oīs opatio hominis eſt quodāmodo cōiūcti: vt pħs dicit in .1. de de aīa: iō nullꝰ habitꝰ aīe tm̄, ſed cōiuncti. ⁊ ꝑ hoc ſequit̄ ꝙ nullus habitꝰ ſit ī intellectu cū intellectꝰ ſit ſeparatus: vt rō ꝓpoſita ꝓcedebat. ſed iſta rō nō cogit: habitꝰ eñ nō ē diſpō obi ad potētiā: ſed magis diſpō poᵉ ad obm. vñ hitus opꝫ ꝙ ſit in ipſa potētia, q̄ eſt pnᵐ actus: nō aūt in eo ꝙ ꝯparat̄ ad potētiā ſicut obꝫ. Ipm aūt intelligere nō dī cōe eſſe aīe ⁊ corpoꝛi niſi rōne phātaſmatis: vt dī in .1. de aīa pꝫ aūt ꝙ phātaſma cōparat̄ ad itellectū poſſibilē vt obm: vt dī in .3. de aīa. vñ relinquit̄ ꝙ hitus intellectiuus ſit pncipalr̄ ex pte ipſiꝰ intellectus: nō aūt ex pte phātaſmatis qḋ eſt cōe aīe ⁊ corpi. Et iō dōm eſt, ꝙ itellectꝰ poſſibilis eſt ſubm hitus: illi eñ cōpetit eſſe ſubm hitus qḋ eſt in potētia ad multa: ⁊ hoc maxīe cōpetit intellectui poſſi: vñ intellectus poſſis eſt ſubm hitū intellectualiū. ¶ Ad ſcōm dōm, ꝙ ſicut poᵃ ad eſſe ſenſibile cōuenit mãe corporali ita poᵃ ad eē intelligibile cōuenit intellectui poſſi. vñ nihil ꝓhibet in itelſu poſſi eē hitū: qui eſt mediꝰ inter purā potentiam ⁊ actū perfectū. ¶ Ad tertiū dicendū, ꝙ q̄ vires appꝛehēſiue interius preparant intelſui poſſi ꝓpꝛium obiectū: iō ex bona diſpōne harū viriū ad quam cooperat̄ bona diſpō corporis, reddit̄ homo habilis ad intelligēdū. ⁊ ſic habitus intellectiuus ſecūdario poteſt eſſe in iſtis viribus: principaliter autem in intellectu poſſibili.

¶ Utrū in voluntate ſit aliq̄s habitꝰ. Ar. 5.

Ad Quintū Uidetur qḋ in voluntate nō ſit aliq̄s hitus. Hitus eñ qui in intelſu eſt ſunt ſpēs intelligibiles q̄bꝰ intelligit actu: ſed volūtas nō opat̄ ꝑ aliq̄s ſpēs. ergo volūtas nō eſt ſubiectū alicuius hitus. ¶ P̄. In intelſu agente nō ponit̄ aliq̄s hitus ſicut ī intellectu poſſibili, q̄ eſt potentia actiua: ſꝫ volūtas eſt maxime potētia actiua: q̄ mouet oēs potētias ad ſuos actus vt. ſ. dictū eſt. ergo in ipſa nō eſt aliq̄s habitus. ¶ P̄. In potentijs naturalibus nō eſt aliq̄s hitus: quia ex ſua natura ſunt ad aliquid determinate: ſed volūtas ex ſua natura oꝛdinat̄ ad hoc ꝙ intēdat in bonū oꝛdinatū rōne. ergo ī volūtate nō eſt aliq̄s hitꝰ.

Sed Cōtra eſt, ꝙ iuſtitia eſt hitꝰ q̄dā: ſꝫ iuſtitia ē in volūtate: eſt. n. iuſtitia hitꝰ q̄dā ſm quē aliq̄ volūt ⁊ operant̄ iuſta: vt dī l. 5. eth. g̊ volūtas ē ſbꝫ alicuꝰ hitꝰ.

Rñdeo Dōm, ꝙ oīs poᵃ: que diuerſimode pōt oꝛdiari ad agēdū, indiget habitu quo bñ diſpōat̄ ad ſuū actū: voluntas aūt cū ſit poᵃ rōnalis, diuerſimode pōt ad agēdū oꝛdinari: ⁊ ideo opoꝛtet in voluntate aliquem habitū ponere quo bene diſponat̄ ad ſuū actū. Ex ipſa etiā rōne hitꝰ appꝫ ꝙ habet quēdā pncipalē oꝛdinem ad voluntatem: pꝛout habitus eſt quo quis vtitur cum voluerit: vt ſupꝛa dictum eſt.

Ad Primū ergo dōꝫ, ꝙ ſicut in intellectu eſt aliq̄ ſpēs q̄ ē ſilitudo obīi, ita opꝫ in volūtate ⁊ in q̄libet vi appetitiua eē aliq̄d q̄ inclinet̄ in ſuū obm: cum nihil aliud ſit actus appetitiue virtutis quā inclinatio q̄dā: vt ſupꝛa dictū eſt. Ad ea g̊ ad q̄ ſufficienter iclinat̄ ꝑ nãꝫ ipſiꝰ poᵉ, nō idiget aliq̄ q̄litate iclināte: ſꝫ q̄ neceſſariū ē ad finē humane vite ꝙ vis appetitiua inclinet̄ ad aliq̄d determinatū, ad qḋ nō inclinat̄ ex nã poᵉ, q̄ ſe hꝫ ad multa ⁊ diuerſa, ideo neceē eſt ꝙ ī volontate ⁊ in alijs virībꝰ appetitiuis ſint quedam qualitates inclinantes, que dñr habitus. ¶ Ad ſm dicendum, ꝙ intelſa agens eſt agens tantum ⁊ nullo modo patiens: ſed voluntas ⁊ quelibet vis appetitiua eſt mouens ⁊ motum: vt dicitur in .3. de aīa. ⁊ ideo non eſt ſimilis ratio de vtroq̄: nā eſſe ſuſceptiuū habitus conuenit ei qḋ eſt quodāmodo in potentia. ¶ Ad tertium dicēdū. ꝙ voluntas ex ipſa natura potentie inclinatur in bonū rōnis: ſed q̄ hoc bonū multiplr̄ diuerſificat̄, neceſſariū eſt vt ad aliquod determinatum bonū rōnis volūtas per aliquem habitū inclinetur, ad hoc ꝙ ſequatur promptioꝛ opatio.

¶ Utrum in angelis ſit aliquis habitus. Articu. 6.

Ad Sextū videt̄ ꝙ in angelis nō ſint habitus. Dicit eñ maximus commētatoꝛ dio. in .7. ca. de ce. hierarchia. Non conuenit arbitrari virtutes intellectuales. i. ſpirituales moꝛe accidentium quemadmodum ⁊ in nobis ſunt, in diuinis intellectibus ſcilꝫ angelis eſſe: vt aliud in alio ſit ſicut in ſubiecto: accidens eñ omne illinc repulſum eſt. ſed oīs habitus eſt accidēs. ergo in angelis nō ſunt habitus. ¶ P̄. Sicut dio. dicit in .4. c. de ce. hierar. Sancte celeſtiū eſſentiarum diſpoſitiones ſup oīa alia dei bonitatē participāt: ſed ſemper qḋ eſt per ſe eſt pꝛius ⁊ potius eo qḋ eſt ꝑ aliud: ergo angeloꝝ eſſentie per ſeipſas perficiunt̄ ad conformitatem dei: nō ergo per aliquos habitus: ⁊ hec videt̄ eſſe ratio maximi qui ibidem ſubdit. Si eñ hoc eēt: non vtiq̄ maneret in ſemetipſa harum eſſentia: nec deificari per ſe quantum foret poſſibile valuiſſet. ¶ P̄. Habitus eſt diſpō quedā vt dicit̄ in .5. metaph. ſed diſpō vt ibidem dicit̄, eſt oꝛdo hñtis partes: cū ergo angeli ſint ſimplices ſubē videtur ꝙ in eis non ſint diſpoſitiones ⁊ habitus. 7.52.ar. 1.co.

Sed Cōtra eſt, ꝙ dio. dicit .7. ca. ce hierarc. ꝙ angeli pꝛime hierar. nominantur calefacientes, ⁊ throni, ⁊ effuſio ſapientie manifeſtatio deifoꝛmis ipſoꝛum habituum.

Rñdeo Dicendum, ꝙ q̄dā poſuerunt in angelis non eſſe habitus: ſed q̄cūq̄ dñr de eis, eſſentialr̄ dñr. vnde maximus poſt p̄dicta ꝟba q̄ induximus dicit. Habitudines earū atq̄ ꝟtutes que in eis ſunt eſſentiales ſunt ꝓꝑ immalītatē, ⁊ hoc ēt ſimplicius dicit in cōmento p̄dicamētoꝝ. ſapiā que eſt in aīa habitus eſt, que aūt in intelſu ſubā: oīa, n. q̄ ſunt diuina ⁊ ꝑ ſe ſufficiētia ſunt ⁊ in ſeipſis exñtia. q̄ q̄dem poſitio ꝑtim hꝫ veritatem: ⁊ ꝑtim ꝯtinet falſitatem. Manifeſtum eſt n. ex premiſſis ꝙ ſubꝫ habitus nō eſt niſi ens in potentia. Conſiderātes igit̄ predicti commētatoꝛes ꝙ angeli ſunt immāles: ⁊ ꝙ nō eſt in illis potētia. materie ſm hoc ab eis hitum excluſerunt ⁊ oē accñs. Sed q̄ lꝫ in angelis nō ſit potentia materie, eſt tñ in eis aliqua potentia (eſſe. n. actū purū eſt pꝛopꝛiū dei) iō inquantū inuenitur in eis de potentia: intm̄ in eis pñt habitus inueniri. Sed q̄ potentia materie ⁊ potētia intellectualis ſubſtātie nō eſt vnius rationis: ideo ꝑ ꝯñs nec habitus vnius rationis eſt vtrobiq̄. vnde ſimplicius dicit in commento predicamentoꝝ, ꝙ habitus intellectualis ſubſtātie nō ſunt ſimiles hiis q̄ ſunt hic habitibus: ſed magis ſunt ſimiles ſimplicibꝰ et immaterialibus ſpeciebus quas ꝯtinet in ſeipſa. Circa huiuſmodi tñ habitū aliter ſe hꝫ intellectus angelicus: ⁊ alr̄ intellectus humanus. Intellectus. n. humanus cū ſit infimus in oꝛdine intellectuū eſt in potētia reſpectu omnium intelligibiliū: ſicut materia pꝛima reſpectu omniū formarū ſenſibiliū: ⁊ ideo ad oīa intelligenda indiget aliquo habitu: ſed intellectus angelicus nō ſe hꝫ ſicut pura potētia in gñe intelligibiliū: ſed ſicut actus quidā. non autē ſicut actus purus: hoc. n. ſolius dei eſt, ſed cum ꝑmixtione alicuius potentie, ⁊ tanto minus hꝫ de potentialitate quāto eſt ſupioꝛ. ⁊ ideo vt in pꝛimo dictum eſt, inquantū eſt in potentia indiget ꝑfici habitualiter ꝑ aliquas ſpēs intelligibiles ad operationem pꝛopꝛiam: ſed inquantum eſt actu per eſſentiam ſuā poteſt aliqua intelligere, ad minus ſeipſum, ⁊ alia ſecundum modum ſue ſubſtantie. vt dicitur in lib. de cauſis, ⁊ tanto perfectius quanto eſt perfectioꝛ. Sed quia nullus angelus pertingit ad perfectionem dei, ſed in infinitum diſtat, pꝛopter hoc ad attingendum ad ipſum deum per intellectum ⁊ voluntatem, indigent aliquibus habitibus tanquam in potentia exiſtens reſpectu illius puri actus. vnde dio. dicit, habitus eoꝛum eſſe deifoꝛmes quibus ſcilicet deo conformantur. habitus autem qui ſunt diſpoſitiones ad eſſe naturale non ſunt in angelis, cum ſint immateriales.

Ad primū Ergo dicendum, quod verbum maximi intelligendū eſt de habitibus ⁊ accidentibus materialibus. ¶ Ad ſecundum dicendum, quod quantum

¶ Super Art. 5.

In articu. 5. eiuſdem queſtionis quinquageſime: aduerte ꝙ ex reſponſione ad pꝛimū ⁊ tertium colligitur diuerſa ratione ceſſitatis habitus in intellectu ⁊ in voluntate reſpectu naturalium. nā in intellectu eſt neceſſitas ſimplr̄: quoniam niſi determinetur aliquo ſpē intelligibili nihil intelligere poteſt. in voluntate vero eſt neceſſitas ad bene eſſe: quoniaꝫ nullum eſt bonū infra naturale obiectum volūtatis quod voluntas non poſſit velle: ſꝫ non ita pꝛompte abſq̄ quacūq̄ q̄litate ſupaddita: ⁊ ħ inſinuatur iſta dicens ad ħ ꝙ ſequat̄ pꝛomptioꝛ operatio: de neceſſitate aūt ſupernaturaliū hituū iterū dicet̄ habes quoq̄ hic expꝛeſſe in rñſione ad 3ᵐ ꝙ quilibet appetitus eſt mouens ⁊ motus in genere cāe efficientis: vt patet in lr̄a.

¶ Super Art. 6.

In articu. 6. eiuſdem queſtionis ſcito 1ᵒ quod auerrois in .12. metaphi. conꝰ 25. cōcoꝛdat cū negantibus hitus ⁊ queciq̄ accñtia a ſubſtantijs ſepatis. ⁊ apud ipſos nō inconueniens intelligentias conuentas eſſe cognitione illa inferioꝝ ſolū quā ſm pꝛopꝛias eſſentiam ſoꝛtiuntur. Diuus autē thomas ampliorē cognitione intelligentias donauit in pꝛima parte: preter illā ꝑ eſſentiam appoſitā inditam ꝑ ſpēs q̄ hic hitus vocat. Scito ſcdo ꝙ ſicut eſſentie et potentie angelice ſunt alterius rationis a noſtris ita ⁊ hitus: ⁊ pꝛopterea non q̄rendū in eorum hitibus oēs illas cōdōnes que de nr̄is ſunt enumerate ī q̄ōne precedente: ſed ſicut notitie ſunt magis vnite: ita etiā ⁊ hituū nec opꝫ ꝙ poᵃ in eis ſit diſpōibilis per plura diuerſimode commenſurabilis niſi ratione pluriū ſpecierum quo ad intellectum q̄litatis quo ad voluntatē multiformitas inueniatur ſm bonum ⁊ malum: et concurrentes actus ad bene vel male velle: ⁊ vt in reſponſione ad tertium dicimr ſaluātur ibi partes idest particule. Scito tertio notitie ꝙ angeli participare ab exterioꝛi vt in reſponſione ad ſecūdum dicitur contingit duplr̄. pꝛimo quaſi aduentitiā qualitatē ob extra ſuſcipiendo: ⁊ ħ

6.q.49. artic.4. Et.2.di. 27.q.1. ad.2.et 3.dis.25. q.1.ar.1. co.et di. 27.q.2. art.3.ad 3m. Et veri.q6. 20.ar.2 cotin.Et virt.q.1. ar.1.cot.

mõ neccẽ eſt ponere in angelo habit⁹ ſupnãles. ſcdo qđ ſgeuitã a datore nãe ſicut grauia et leuia hñt motũ a gñante: ĩ bĩ mõ necẽ eſt ponere in angelo habit⁹ nãles ſpẽrũ intelligibiliũ: ſz a ĝ qz in corpe articuli nõ ſolũ reſpcũ aliorũ intelligibiliũ ſz et reſpectu dei neceũ põit hitũ in angelis manifeſte apit exercitatis in doctrina authoris q cõtter eſ de hitu nãli q ſupnãli loqt: qm conſtat apud ipſz angelos p nullũ hitũ intelligẽ deũ nalr ſz ppria ſubã vtĩ vt ſpẽ intelligibili ad intelligendũ deũ: vt in 1 lib. patuit ſed ad ſupnãlẽ cognitionẽ diuino lumĩne ſupaddito egẽt: et ſic eſſẽ ad ſcdm de vtroq p participationis modo ab extraneo intelligi poteſt.

nõ qlit ercheo ſed aduenĩete alimẽto decoctio: ſic notitia pncipiorũ habitualis nãt et incõaſ aduenĩẽtib⁹ ab extra terminis q ad intelligibile pñtam eorũ in q̃ eſt q ab aia in intellectu poſſibili ſub lumine agẽtis ſiuat qualitas illa que eſt habit⁹ principiorũ ſicut mot⁹ grauiũ et leuiũ a nã grauiũ et leuium, et vt ſemel eſſluxit ſemp pſeuerat: puto nõ exeat in actũ impedita phãtaſia, oña igiẽ inter intellectũ et volũtatẽ in hoc eſt q in intellu ſuit nãlr habit⁹ qđã pñtibus ab extra terminis pncipiorũ: in volũtate aũt nõ: ſz ſola promptitudo ipſius ad pncipia .ſ. bonũ pſequendum et malum fugiendum, et hmõi inuenitur a natura.

¶ Super queſtio. 51. Articu. 1.

In corpore articuli primi. q. 51. dupl' occurrit dubiũ. Primum eſt circa differentiam inter inchoationẽ hit⁹ ex pte aie in pte apphẽſiua et appetitiua qre in itellu ponit inchoatio quãtum ad ipſam ſubaz hit⁹ in volũtate nõ: aut enim p ichoationẽ talẽ intẽdit aliqđ actuale ſupponẽs intellcm: aut non. ſi intẽdit aliqđ actuale: ſequit q intellectus poña non eſt a pa⁹ ſicut tabula raſa et pura potentia: qz habet hmõi actũ ſupadditũ: ſi nõ: ſeqt q par ſit rõ de intellectu et appetitu: in vtroq eñ mõ ſunt ſemina virtutũ et ad principia nãlis promptitudo pp quã videt nãlr ineſſe nobis ſm cognitionem et appetitum. ¶ Scdm ẽ de cã hui⁹ aſſignata in lr̃a: vt eñ explicare et in ſe et cũ ſupradictis, in ſe qđẽ qz ponit inclinationez ad ppria obiecta ſpectare ad hitũ: et non ſpectare ad ipſm ſed ad potẽtiã cũ pdictis autẽ qz in articulo quinte qõnis pcedentis dictũ eſt hitũ in volũtate poni pp inclinationẽ ad ppa obiecta: quod hic negatur.

ſ.q5. 63. artic.1.e 22.q5. 47.art. 15 et.3. diſ.33.q. 1.&.2.q. 2.e ver.q. 1.ar.8.e 2.ethi. co.2.

¶ Ad primaz dubitationẽ dr q preſuppoſito q intellus agẽs non eſt habit⁹ principiorũ q̃ ponit vn⁹ ex quinq habitib⁹ intellectualibus. 6. ethi. qđ non eſt difficile pſuadere: duo errores cauendi ſunt hic. alter ne putemus puerilr vnũ pte hitũ q̃ bi intelle fieri ab intra et alterũ ab extra: et ppterea ichoatiõnẽ eius poni a nã pfectionẽ q̃ nũcupaſ ab extra. Alterne putem⁹ totũ illũ qđẽ q̃titatẽ q̃ eſt hitus ſgenitã vt coeuã intellectui: ſz impeditũ propter abſentẽ notitiam terminorũ, ꝓmũ enim repugnat indiuiſibilitati intelligibilis qualitatis: ſcdm vero pure po⁹ qua intelle i pa⁹ eſt ſicut tabula raſa: prudẽdũ aũs magis eſt q ſicut nutrire angeretq nãles ſic act⁹ ale

ad hoc quod conuenit angelis per ſuam eſſentiam non indigent habitu: ſed qz non ita ſunt per ſeipſos entes quin participent ſapientiam et bonitatem diuinam ideo inquantum indigent participare aliquid ab exteriori intantum neceſſe eſt in eis ponere habitus. ¶ Ad tertium dicendum, q in angelis non ſunt partes eſſentie ſed ſunt partes ſecundum potentiam: inquantum intellectus eorum per plures ſpecies perficitur et voluntas eorum ſe habet ad plura.

¶ De cauſa habituum quantum ad generationem ipſorum. Queſtio. 51.

Deinde Conſiderandum eſt de cauſa habituum. ¶ Et primo quantum ad generationem ipſorũ. Secundo quantum ad augmentũ. Tertio quantum ad diminutionẽ et corruptionem. ¶ Circa primum queruntur quatuor. Primo, vtrũ aliquis habitus ſit a natura. Secundo, vtrum aliquis habitus ex actibus cauſetur. Tertio, vtrum per vnum actum poſſit generari habitus. Quarto, vtrum aliqui habitus ſint in hominibus infuſi a deo.

¶ Utrum aliquis habitus ſit a natura. Articu. 1.

Ad Primum ſic proceditur. Uidetur quod nullus habitus ſit a natura. Eorum enim que ſunt a natura vſus non ſubiacet voluntati: ſed habitus eſt quo quis vtitur cum voluerit: vt dicit commen. in. 3. de anima. Ergo habitus non eſt a natura. ¶ Preterea. Natura non facit per duo quod per vnum poteſt facere: ſed potentie anime ſunt a natura: ſi igitur habitus potentiarum a natura eſſent, habitus et potentia eſſent vnum. ¶ Preterea. Natura non deficit in neceſſarijs: ſed habitus ſunt neceſſarij ad bene operandum: vt ſupra dictum eſt: ſi igitur habitus aliqui eſſent a natura, videtur quod natura non deficeret quin omnes habitus neceſſarios cauſaret: patet autem hoc eſſe falſum. Ergo habitus non eſt a natura.

Sed Contra eſt, quod in. 6 ethic. inter alios habitus ponitur intellectus principiorum qui eſt a natura. vnde et principia prima dicuntur naturaliter cognita.

Rñdeo Dicendum, quod aliquid poteſt eſſe naturale alicui dupliciter. Uno modo ſecundum naturam ſpeciei: ſicut naturale eſt homini eſſe riſibile: et igni ferri ſurſum. Alio modo ſecundum naturam indiuidui: ſicut naturale eſt ſorti vel platoni eſſe egrotatiuum vel ſanatiuum ſecundum ppriam complexionem. Rurſus ſecundum vtranque naturam poteſt dici aliquid naturale dupliciter. vno modo quia totum eſt a natura, alio modo quia ſecundum aliquid eſt a natura, et ſecũdũ aliquid eſt ab exteriori principio: ſicut cum aliquis ſanatur per ſeipſum, tota ſanitas eſt a natura: cum autem aliquis ſanatur auxilio medicine ſanitas partim eſt a natura, partim ab exteriori principio. Si igitur loquamur de habitu ſecundum quod eſt diſpoſitio ſubiecti in ordine ad formam vel naturam: quolibet predictorum modorum contingit habitum eſſe naturalem. Eſt enim aliqua diſpoſitio naturalis que debetur humane ſpeciei, extra quam nullus homo inuenitur: et hec eſt naturalis ſecundum naturam ſpeciei, ſed quia talis diſpoſitio quandam latitudinem habet: contingit diuerſos gradus huiuſmodi diſpoſitionis conuenire diuerſis hominibus ſecundum naturam indiuidui, et huiuſmodi diſpoſitio poteſt eſſe vel totaliter a natura vel partim a natura, et partim ab exteriori principio ſicut dictum eſt de his qui ſanantur per artem. Sed habitus qui eſt diſpoſitio ad operationem cuius ſubiectum eſt potentia anime: vt dictum eſt: poteſt quidem eſſe naturalis et ſecundum naturam ſpeciei, et ſecundum naturam indiuidui: ſecundum quidem naturam ſpeciei ſecundum quod ſe tenet ex parte ipſius anime que cum ſit forma corporis eſt principium ſpecificum: ſm autem naturam indiuidui ex parte corporis quod eſt materiale principium, ſed tamen neutro modo contingit in hominibus eſſe habitus naturales: ita quod ſint totaliter a natura. In angelis ſiquidem contingit eo quod habent ſpecies intelligibiles naturaliter inditas: qđ non competit humane nature: vt in primo dictum eſt. Sunt ergo in hominibus aliqui habitus naturales tanq̃ partim a natura exiſtentes, et partim ab exteriori principio: aliter quidem in apprehenſiuis potentijs, et aliter in appetitiuis. In apprehenſiuis enim potentijs poteſt eſſe habitus naturalis ſecundum inchoationem et ſecundum naturam ſpeciei, et ſecundum naturam indiuidui: ſm quidem naturam ſpeciei ex parte ipſius anime: ſicut intellectus principiorum dicitur eſſe habitus naturalis: ex ipſa enim natura anime intellectualis conuenit homini, qđ ſtatim cognito quid eſt totum, et quid eſt pars, cognoſcat q omne totum eſt maius ſua parte: et ſimile eſt in ceteris. Sed quid ſit totũ et quid ſit pars cognoſcere non poteſt niſi per ſpecies intelligibiles a phantaſmatibus acceptas: et propter hoc philoſophus in fine poſteriorum oſtendit quod cognitio principiorum prouenit nobis ex ſenſu. ſecundum vero naturam indiuidui eſt aliquis habit⁹ cognoſcitiuus ſecũdum inchoationem naturalem: inquantum vnus homo ex diſpoſitione organorum eſt magis aptus ad bene intelligendũ quaz alius inquantum ad operationem intellectus indigemus virtutibus ſenſitiuis. In appetitiuis autez potentijs non eſt aliquis habitus naturalis ſecundum inchoationem ex parte ipſius anime quantum ad ipſam ſubſtantiam habitus: ſed ſolum quantuz ad principia quedam ipſius: ſicut principia iuris communis dicuntur eſſe ſeminalia virtutum, et hoc ideo: quia inclinatio ad obiecta propria que videtur eſſe inclinatio habitus, nõ pertinet ad habitum: ſed magis pertinet ad ipſam rationem potentiarum, ſed ex parte corporis ſecundum naturam indiuidui ſunt aliqui habitus appetitiui ſecundum inchoationes naturales: ſunt enĩ quidam diſpoſiti ex propria corporis complexione ad caſtitatem vel manſuetudinem: vel ad aliquid huiuſmodi.

Ad primũ Ergo dĩm, q obiectio illa procedit de natura ſecũdũ

¶ Ad ſcdam dubitationẽ dr dupl' ſcdz q dupl' exponi pñt verba lr̃e. Primo intelligendo p ly ppria obiecta ſpẽlia obiecta cõtẽta ſub cõi obiecto illius potentie qđ in qõne precedenti vocauit aliqđ determinatũ. verbi grã. in volũtate cõe obiectum eſt bonum ſpẽlia ſunt bonũ in paſſionibus timoris et audacie: bonum in delectationibus et triſtitijs bonũ in commutationibus: et hmõi et ſic ratio litere alludit dictis in reſponſione ad tertium in artic. 3. precedentis qõnis .ſ. quod quia in intellectu habitus eſt neceſſari⁹ ſimplr: qz eſt determinatiuus potentie ad obiecta in voluntate aũt eſt neceſſarius ad bene eſſe quare non determinat ad obiecta ſed facit pmptiorẽ et c. ideo ibi eſt habit⁹ naturalis hic nõ. ſed hec ratio non valet: quia intellectus non ſolum ad ſpecialia ſed ad cõmuniſſimum obm eius attingendum determinatur ab habitu: ac p hoc extra propoſitum eſt loqui de ſpecialib⁹ obiectis. dicendum eſt ergo quod ſermo litere eſt formalis et per propria obiecta intendit ipſe vera propria et adequata obiecta potentiarum appetitiuarum de quibus loquitur, et quod ratio conſiſtit in hoc q quia officium naturalis habitus ad operationem in communi loquendo eſt determinare potentiam ad obiectum attingendum et in intellectu op⁹ eſt iſta determinatione: quia niſi aliqua ſpecie determinetur nihil intelligere poteſt: in voluntate autem et vniuerſaliter appetitu non eſt opus iſta determinatione quia preueniuntur ab ipſa appetitiua potentia: qm eius officium imo natura eſt inclinatio in obiectum proprium: nihil enim aliud eſt appetitus q̃ inclinatio: ideo in potentijs appetitiuis non eſt inchoatio naturalis habitus, ac p hoc

nullus eſt in eis naturalis habitus: in apprehenſiua autem ſic. Et ſic omnia cōſonāt: quoniam affirmatio ⁊ negatio nō cadunt ſuper idem: affirmatur enim de habitu naturali abſolute quod ei⁹ eſt inclinare ad propria obiecta: et negatur quod hec conuenire poſſit habitui in appetitiu: quia hoc conuenit ipſi appetitiui: ⁊ ſic a negatione officij ipſius habitus naturalis proceditur ad negationem ipſius habitus naturalis in appetitiu. nec contradicit ſupradictis: quoniam hic comparans potentias appetitiuas ad propria obiecta negat habitus: quod etiam nunc dicit: ibi vero comparans potentiā ad ſpecialia ſeu determinata obiecta ſub obiecto communi poſuit habitus inclinantes ad illa propter faciliter ⁊c. que duo in nullo diſſonant.

1.q.63.a 2. Et mal.q.1 ar.4.ad 4.⁊.6. Et 3t.q. 1.arti.9. co.⁊ ad 10.⁊ ar. 11.ad.13

¶ In reſponſione ad ſecundum aduerte rationem queſtionis mote in prima parte queſtionis: et nota duo. Primo differentē perfectionem. Secundo rationem tantum. in primo diſtat eſſentia ⁊ angeli per ſeipſam eſſe ſimilitudinem omnium ⁊ per adiunctas ſpecies vt primum ponat perfectionem altiſſimam. ſecundū diminutam. et ratio eſt quia primum ponit eſſentiam illā vnice habere ſpecies rerū. Secundum vero diuiſim: conſtat enim ꝙ vnite habere que diuiſa ſunt in aliis altioris perfectionis eſſe: preſertim quia primum ponit ſic vnite habere quod in vna ſubſtantia habeatur. ſecundum quod in ſubſtantia ⁊ in accidente. ratio autem in litera poſita pro affirmatione quare ſcilicet per participationē diuine ſapientie poteſt intellectus angelicus eſſe actu ea que intelligit non ſic interpretanda eſt quaſi intellect⁹ angelicus iam factus diſcat a diuina ſapientia aut ſuſcipiat ſpecies intelligibiles: ſed quia ipſe angelus ſicut eſt ens ita intelligens. i. ſicut eſt perfectus in eſſe ſubſtantiali ita eſt perfectus in habendo intellectū in actu. conſtat autem quod ens eſt per participationē diuine eſſentie ac per hoc cum diuiſione eſſentie ab eſſe eſt: vt vnitum ſu-

ꝙ diuiditur contra rationem ⁊ voluntatem: cum tamen ipſa ratio ⁊ voluntas ad naturam hominis pertineant. ¶ Ad ſecundum dicendū: quod aliquid etiam naturaliter poteſt ſuperaddi potentie, qđ tamen ad ipſaȝ potentiam pertinere non poteſt: ſicut in angelis non poteſt pertinere ad ipſam potentiam intellectiuam quod ſit per ſe cognoſcitiua omniū: quia oporteret quod eſſet actus omnium: qđ ſolius dei eſt. id enim quo aliquid cognoſcitur oportet eſſe actualem ſimilitudinem eius quod cognoſcitur. vnde ſequeretur ſi potentia angeli per ſeipſam cognoſceret omnia qđ eſſet ſimilitudo ⁊ actus omnium. vnde oportet quod ſuperaddātur potētie intellectiue ipſius alique ſpecies intelligibiles que ſint ſimilitudines rerum intellectarum: quia per participationem diuine ſapientie ⁊ non per eſſentiam propriaȝ poſſunt intellectus eorū eſſe actu ea que intelligunt. Et ſic patet ꝙ non omne id quod pertinet ad habitū naturalem poteſt ad potentiam pertinere. ¶ Ad tertium dicendū, ꝙ natura non equaliter ſe habet ad cauſandas oēs diuerſitates habituum: quia quidam poſſunt cauſari a natura, quidā nō: vt ſupra dictum eſt. ⁊ ideo nō ſequit̃ ſi aliqui ſint habitus naturales quod oēs ſint naturales.

¶ Utrum aliquis habitus cauſetur ex actibus. Articu. 2.

AD Secundum ſic procedit. Uidetur quod nullus habitus poſſit ex actu cauſari. Habitus enim eſt qualitas quedam: vt ſupra dictum eſt: omnis autem qualitas cauſatur in aliquo ſubiecto inquantum eſt alicuius receptiuum: cum igitur agens ex hoc quod agit non recipiat aliquid. ſed magis ex ſe emittat, videtur quod non poſſit aliquis habitus in agente ex proprijs actibus generari. ¶ 2. Illud in quo cauſatur aliqua qualitas mouetur ad qualitatem illam (ſicut patet in re calefacta vel infrigidata, quod autem producit actuȝ cauſantem qualitateȝ mouet: vt patet de calefaciente vel infrigidāte. ſi igitur in aliquo cauſaretur habitus per actum ſuiipſius, ſequeretur ꝙ idem eſſet mouens ⁊ motum, agens ⁊ patiens: qđ eſt impoſſibile: vt dr̃ in 6. phyſi. ¶ 3. Effectus non pōt eſſe nobilior ſua cauſa: ſed habitus eſt nobilior ꝙ̃ actus precedens habitum: quod patet ex hoc ꝙ nobiliores actus reddit. Ergo habitus non poteſt cauſari ab actu precedente habitum.

Sed Contra eſt, quod philoſophus in 2. ethicorum docet habitus virtutum ⁊ vitiorum ex actibus cauſari.

Rñdeo Dicendum, quod in agente quãq3 eſt ſolum actiuū principium ſui actus: ſicut in igne eſt ſolum principiū actiuum calefaciendi. ⁊ in tali agēte nō poteſt aliquis habit⁹ cauſari ex ꝓprio actu. ⁊ inde eſt quod res naturales nō poſſunt aliquid conſueſcere vel diſſueſcere: vt dicit̃ in 2. ethi. Inuenitur autem aliquod agens in quo eſt principium actiuum ⁊ paſſiuum ſui actus: ſicut patet in actibus humanis. nam actus appetitiue virtutis procedunt a vi appetitiua ſecundum quod mouetur a vi apprehenſiua repreſentante obiectum. ⁊ vlterius vis intellectiua ſm̃ quod ratiocinatur de cōcluſionibus habet ſicut principiū actiuū ꝓpoſitionē ꝑ ſe notā. Unde ex talib⁹ actib⁹ poſſunt in agētibus aliqui habitus cauſari: nō quidem quãtum ad primum actiuum principium, ſed quãtum ad principiū actus quod mouet motum: nam omne qđ patitur ⁊ mouetur ab alio diſponitur ꝑ actū agētis. Unde ex multiplicatis actib⁹ generat̃ quedā qualitas in potentia paſſiua ⁊ mota q̃ nominat̃ habitus: ſicut habitus virtutū moraliū cãntur in appetitiuis potentijs ſm̃ ꝙ mouētur a rōne: ⁊ habit⁹ ſciarū cauſant̃ in intellectu, ſm̃ qđ mouetur a primis propoſitionibus.

Ad Primū ergo dicendum, ꝙ agēs inquantū eſt agens nō recipit aliqđ: ſed inquãtum agit motum ab alio ſic recipit aliqđ a mouente: ⁊ ſic cauſat̃ habitus. ¶ Ad ſecūdū dicendum, ꝙ idē ſm̃ idē non poteſt eſſe mouēs et motum: nihil autem prohibet idem a ſeipſo moueri ſm̃ diuerſa: vt in. 8. phyſi. probatur. ¶ Ad tertium dicendum, ꝙ actus precedēs habitum inquãtū ꝓcedit a principio actiuo, procedit a nobiliori principio q̃ ſit habitus generatus: ſicut ipſa ratio eſt nobilius principiū quā ſit habitus virtutis moralis in vi appetitiua per actuum conſuetudines generatus: ⁊ intellectus principiorum eſt nobilius principium quam ſcientia concluſionum.

¶ Utrum per vnum actum poſſit generari habitus. Articu. 3.

AD Tertiū ſic procedit. Uidetur ꝙ per vnum actum poſſit habitus generari. Demōſtratio. n. actus rationis eſt: ſed per vnam demonſtrationem cauſat̃ ſciētia: q̃ eſt habitus concluſionis vnius. Ergo habitus poteſt cauſari ex vno actu. ¶ 2. Sicut contingit actus creſcere per multiplicationem: ita contingit actum creſcere per intēſionē. ſed multiplicatis actibus generatur habitus, ergo etiam ſi multum intendatur vnus poterit eſſe cã generatiua habitus. ¶ 3. Sanitas ⁊ egritudo ſunt habitus quidam: ſed ex vno actu contingit hominem vel ſanari vel infirmari. Ergo vnus actus poteſt habitum cauſare.

Sz Cōtra eſt, qđ phs dicit in. 1. ethi. qđ vna hirundo ver non facit, nec vna dies: ita vtique nec beatum nec felicem vna dies, nec paucum tp̃s, ſed beatitudo eſt operatio ſm̃ habitum pfecte virtutis vt dr̃ in. 1. ethi. Ergo habitus virtutis, ⁊ eadē ratione alius habitus nō cauſatur per vnum actum.

Rñdeo Dicendum, ꝙ ſicut iam dictum eſt: habitus per actum generat̃ inquantum potētia paſſiua mouetur ab aliquo principio actiuo. Ad hoc autem quod aliqua qualitas cauſetur in paſſiuo, oportet quod actiuum totaliter vincat paſſiuum: vnde videmus quod quia ignis non poteſt totaliter vincere ſuum combuſtibile, nō ſtatiȝ inflammat ipſum: ſed paulatim abijcit contrarias diſpoſitiones: vt ſic totaliter vincēs ipſum ſimilitudinē ſuā ipſi imprimat. Manifeſtuȝ eſt autē quod principiū actiuū quod eſt ratio non totaliter pōt ſuperuincere appetitiuā potentiā in vno actu: eo qđ appetitiua potētia ſe habet diuerſimode ⁊ ad multa. iudicatur autē per rationem in actu vno aliquid appetēdum ſecundū determinatas rōnes ⁊ circumſtantias: vnde ex hoc nō totaliter vincit̃ appetitiua potentia, vt feratur in idem vt pluribus ꝑ modū nature: quod ptinet ad habitū virtutis. ⁊ ideo habitus virtutis non poteſt cãri ꝑ vnū actū, ſz ꝑ multos. In apprehenſiuis autē potentijs cōſiderādū eſt ꝙ duplex eſt paſſiuum: vnū quidem ipſe intellectus poſſibilis: aliud autem intellectus quem vocat ariſt. paſſiuum: qui eſt ratio particularis. i. vis cogitatiua cum memoratiua ⁊ imaginatiua. Reſpectu igitur primi paſ-

periꝰ diuiduntur inferius. ergo eſt intelligēdo in actu perfectus participando diuinam ſapientiam et conſequenter cum diuiſione ſuſcipit perfectum intellectum in actu eadem ratione. Unde in vltimo articulo precedentis queſtionis ad ſecundum dicitur de angelis: quia non ita ſunt per ſeipſos entes, quin participent ſapiē nam ⁊ bonitatem diuinam: ideoq; inquantum participare indigent ab exteriori inquantum neceſſe eſt in eis ponere habitus. Quia ergo eſſentie angelice participationes quedam ſunt diuine eſſentie ⁊ in eſſe naturali. ⁊ in eſſe intelligibili: et enim per participationem diuiſim ſuſcipit quod in ſuperiori participato vnitum eſt: ſequitur quod quemadmodum ad hoc vt eſſentia complementum eſſendi habeat. indiget eſſe diſtincto a ſe ita ad hoc quod complementum in eſſe forme intelligibilis obtineat vt ſpecies habeat adiunctas rerum aliarum. ⁊ ſicut eſſe ab extrinſeco habet non tamen ſic quaſi eſſentia prefuerit abſq; eſſe: et acciperet eſſe ab alio: ſz quia per hoc eſt ꝙ ab alio eſt. ita ſpecies adiunctas ab extrinſeco habet non ſic quaſi prefuerit ⁊ ſuſcipiat a deo ſpecies: ſed quia per illas habet quia a deo cōgenitas naturali ſequela ad propriam eſſentiam poſſidet. ⁊ eſt ſermo preſens de naturali ſcientia angelorum qua ſciunt alia.

1.q.71.a 4.co.⁊.t 9.17.9. 2.4.3.Et k.4.1.8. 9.ad.12. t.13.

¶ Super Artic. 2.

IN articulo ſecūdo eiuſdem queſtionis quinquageſime prime notato diligenter quod nobilitas operationis actiue pēſatur ex forma que eſt actionis principium: ⁊ propterea vt expreſſe patet, licet actus precedens habitum ſit ſecundum ſe imperfectus, eſt tamen perfectior ſecundum ſuum principium et hoc ſufficit. quod bene notabis.

¶ Super articulum quartum.

IN reſponſione ad. 3. 4. art. obiter. 3. aduerte ꝙ cum duorum ordinum ſint infuſi habitus: quidā. ſ. per accidens, ꝛ quidā per ſe infuſi. illi namqꝫ habitus qui per nos ex noſtris actibus aut nati acquiri, ſunt per accidens infuſi: accidit. n. eis infundi. Et iſti ſunt eiuſdē rōnis ſpecifice, cū infundūtur cū acquiſitis. Geometria. n. infuſa ꝛ acquiſita eiuſdē ſunt ſpēi: ſicut oculi dati ceco nato ꝛ oculi aliorum. ꝛ de iſtis in corpore dr: ꝙ infunduntur. quia deus producit aliqn effectus cauſarum ſecundarū abſqꝫ ipſis. illi vero habitus qui ſola infuſione fieri poſſunt ſunt per ſe infuſi eo quod non accidit actioni eorum perfuſio: imo ipſam per ſe ſibi vendicant. ꝛ iſti ſunt habitus eſſentialiter ſupernaturales vt in principio corporis articuli dicitur. ꝛ de vtriſqꝫ verificatur hec reſpōſio ad 3. quod actus procedentes ex habitu infuſo non cauſant aliquē habitum: ſed confirmant preexiſtentem. Et in promptu cauſa eſt de per ſe infuſis quidem: quia improducibiles ſunt niſi per infuſionē ac per hoc ex actibus noſtris. de per accidens infuſis: quia duo accidentia eiuſdē ſpēi ſūt incompoſſibilia in eodem.

1. di. 17. q. 1. ar. 3. co. ꝛ. 3. d 25. q. 3. artic. 2. ad. 5. Et ibi. q. n2. ar. 1. ad. 7.

¶ Super queſt. 52. Articulum. 1.

IN art. primo. q. 52. multa ſunt dubia diluſcidanda cū dei gratia. eſt in primis dubium circa ſenſum diſtinctionis facte in corpore art. ꝙ perfectio ꝛ augmentum forme dr 2r, ſm ipſam formā ꝛ ſm participationem forme in ſubiecto. aut. n. intēdit de forma in abſtracto vel cōcreto. ꝛ hoc eſt extra propoſitū: quia ſpectat diſtinctio hec ad modos ſignādi: qḋ autem eſt de re aut de forma ſpecifice ꝛ numeralis ꝛ hoc nō: quia hec ſcia eſt parua vel magna ſm ſeipſam. aut de eēntia forme ꝛ participatione eius in ſubiecto vel ſm eſſe in ſubiecto ꝛ implicat ꝯdictionem vt author dicit in. 2. 2. q. 24. articulo. 4. ad. 3. quia ſi participatio forme in ſubiecto intenditur ipſa quoqꝫ ſubſtātia forme intenditur vt ibi dicitur.

¶ Ad hoc dr, ꝙ obſcuritatem in hac re facit ly ſm ꝙ. dupliciter eñ ſumi pōt. ꝓut denotat rem denotatā: vt cū dr ſtatua eſt alba ſm dentes. ꝛ ſic nō ſumitur in propoſito: ſic n. implicat ꝯdictoria formā augeri ſm eē in ſubiecto. ꝛ nō ſm ſeipſam vtrunqꝫ. n. eſt mixtum. Alio modo ſumitur vt denotat cauſam ſeu rationē dicendi: vt cū dr ꝙ homo ſm ꝙ rationalis eſt artifex. ꝛ hoc modo ſumitur in ꝓpoſito: ꝛ eſt ſenſus ꝙ perfectio ꝛ augmē-

ſiui pōt eſſe aliqḋ actiuū ꝙ vno actu totaliter vincit potētiā ſui paſſiui: ſicut vna ꝓpoſitio per ſe nota ꝯuincit intellectū ad aſſentiendū firmiter ꝯcluſioni: ꝙ quidē non facit ꝓpoſitio ꝓbabilis. vñ ex multis actibus rationis opꝫ cauſari habitū opinatiuū etiā ex parte intellectus poſſibilis. Habitū autē ſcientie poſſibile eſt cauſari ex vno rationis actu quantū ad intellectum poſſibilem: ſed quantū ad inferiores vires apprehēſiuas neceſſarium eſt eoſdem actus pluries reiterari, vt aliquid firmiter memorie imprimatur, vnde phs in li. de memoria ꝛ reminiſcentia dicit ꝙ meditatio confirmat memoriam. habitus autē corporales poſſibile eſt cauſari ex vno actu, ſi actiuum fuerit magne virtutis: ſicut quandoqꝫ medicina fortis ſtatim inducit ſanitatē. ¶ Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

¶ Utrum aliqui habitus ſint hominibus infuſi a deo. Artic. 4.

AD quartū Sic ꝓceditur. Uidetur ꝙ nullus habitus hoībus infundatur a deo. Deus enim equaliter ſe habet ad oēs: ſi igitur quibuſdā infundit habitus aliquos oībus eos infundet, ꝙ patet eſſe falſum. ¶ Præterea. Deus operatur in oībus ſm modū qui conuenit nāe ipſorum: quia diuine ꝓuidentie eſt naturā ſaluare, vt dicit Diony. 4. ca. de diui. no. ſed habitus in homine naturaliter cauſantur ex actibus: vt dictū eſt. Nō ergo cauſat deus in hominibus aliquos habitus abſqꝫ actibus. ¶ Præterea. Si aliquis habitus a deo infunditur, per illū habitum homo pōt multos actus ꝓducere: ſed ex illis actibus cauſatur ſimilis habitus: vt in. 2. ethi. dr, ſequitur ergo duos habitus eiuſdē ſpeciei eſſe in eodem: vnum acquiſitū, ꝛ alterum infuſum. quod videtur eſſe impoſſibile, non enim due forme eiuſdem ſpeciei poſſunt eſſe in eodem ſubiecto: non ergo habitus aliquis infunditur homini a deo.

Sed Cōtra eſt, ꝙ dicitur eccl. 15. Impleuit eū dominus ſpiritu ſapientie ꝛ intellectus: ſed ſapientia ꝛ intellectus quidam habitus ſunt. Ergo aliqui habitus homini a deo infunduntur.

Rñdeo Dicendum, ꝙ duplici ratiōe aliqui habitus homini a deo infundūtur. Prima rō eſt, quia aliqui habitus ſunt quibus homo bene diſponitur ad finem excedentē facultatē humane nature: q̄ eſt vltima ꝛ pfecta hoīs beatitudo: vt. s. dictū eſt. Et quia habitus opꝫ eſſe ꝓportionatos ei ad ꝙ homo diſponitur ſm ipſos, ideo neceſſe eſt ꝙ etiā habitus ad huiuſmodi finē diſponentes excedant facultatē humane nature. vñ tales habitus nunquā poſſunt homini ineſſe niſi ex infuſione diuina: ſicut eſt de omnibus gratuitis virtutibus. Alia ratio eſt: quia deus poteſt producere effectus cauſarū ſecundarū abſqꝫ ipſis cauſis ſecūdis: vt in primo dictū eſt. Sicut igitur quādoqꝫ ad oſtenſionē ſue virtutis ꝓducit ſanitatē abſqꝫ nālī cauſa: q̄ tamē per naturā poſſet cauſari, ita etiā quandoqꝫ ad oſtendendam ſuam virtutem infundit homini illos habitus, qui nālī virtute poſſunt cauſari: ſicut apoſtolis dedit ſcientiam ſcripturarū ꝛ omnium linguarū: quam homines per ſtudium vel conſuetudinē acquirere poſſunt: licet non ita perfecte.

Ad primū Ergo dicendum, ꝙ deus quantum ad ſuam naturam equaliter ſe habet ad omnes: ſed ſecundum ordinem ſue ſapiētie certa ratione quedam tribuit aliquibus que non tribuit alijs.

¶ Ad ſcōm dicendum, ꝙ hoc qḋ deus in oībus operatur ſm modū eorū non excludit quin deus quedā operetur q̄ natura operari non poteſt: ſed ex hoc ſequitur ꝙ nihil operatur contra id ꝙ nature cōuenit. ¶ Ad tertiū dicendum, ꝙ actus qui producuntur ex habitu infuſo non cauſant aliquē habitum: ſed confirmāt habitum preexiſtentem: ſicut medicinalia remedia adhibita homini ſano per naturā non cauſant aliquam ſanitatem: ſed ſanitatem prius habitam corroborant.

¶ De [illegible] habituum augmento Qō. 52.

DEinde Conſiderandum eſt de augmento habituum. ¶ Et circa hoc queruntur tria. Primo vtrum habitus augeantur. ſecūndo vtrum augeantur per additionem. Tertio vtrum quilibet actus augeat habitum.

¶ Utrum habitus augeantur. Art. 1.

AD primū Sic ꝓceditur. Uidetur ꝙ habitus augeri non poſſint. Augmentum enim eſt circa quantitatē: vt dr in. 5. phyſi. ſed habitus non ſunt in genere quātitatis, ſed in genere qualitatis. Ergo circa eos augmentum eſſe non poteſt. ¶ Præterea. Habitus eſt perfectio quedam: vt dr in. 7. phyſi. ſed perfectio cum importet finem ꝛ terminū nō videtur poſſe recipere magis ꝛ minus. Ergo habitus augeri non poteſt. ¶ Præterea. In his que recipiunt magis et minus contingit eſſe alterationem: alterari enim dicitur quod de minus calido fit magis calidum: ſed in habitibus non eſt alteratio: vt probatur in. 7. phyſi. Ergo habitus augeri non poſſunt.

Sed contra Eſt, ꝙ fides eſt quidam habitus, ꝛ tamē augetur. vnde diſcipuli domino dicunt, Domine adauge nobis fidem: vt habetur luce 17. Ergo habitus augentur.

Rñdeo Dicendū, ꝙ augmētum ſicut ꝛ alia ad quantitatē pertinētia a quantitatibus corporalibus ad res ſpirituales ꝛ intellectuales trāfferuntur: ꝓpter cōnaturalitatē intellectus noſtri ad res corporales, que ſub imaginatione cadunt. Dicitur autem in quantitatibus corporeis aliquid magnū ſm ꝙ ad debitam perfectionē quātitatis perducitur. vñ aliqua quātitas reputatur magna in homine, que nō reputatur magna in elephante. vnde ꝛ in formis dicimus aliquid magnū ex hoc ꝙ eſt perfectum. Et quia bonū habet rationē perfecti: ꝓpter hoc in his que non mole magna ſunt, idē eſt eſſe maius ꝙ melius: vt aug dicit in. 6. de trini. Perfectio autē forme dupliciter poteſt conſiderari. Uno modo ſm ipſam formam. Alio modo ſm ꝙ ſubiectū participat formā. Inquantū igitur attenditur perfectio forme ſm ipſam formā, ſic nō dicitur ipſa eſſe parua vel magna: puta magna vel parua ſanitas vel ſcientia. Inquantum vero attenditur perfectio forme ſm participationem ſubiecti dicitur magis ꝛ minus: puta magis vel minus albū ꝛ ſanū. Nō autē iſta diſtinctio ꝓcedit ſm hoc ꝙ forma habeat eſſe preter materiam aut ſubiectū: ſed quia alia eſt conſideratio eius ſcōm rationē ſpeciei ſue, ꝛ alia ſecundū quod participatur in ſubiecto. Secundum hoc igitur circa intentionem ꝛ remiſſionem habituum

tum forme aut oritur ex ipſa natura ſpecifica forme aut ex participatione eius in ſubiecto: ita ꝙ vtraqꝫ perfectio et vtrunqꝫ augmentum vbi inuenitur cōe eſt forme ſubiecto vt habet formam. Differentia aūt eſt in cā originis: vt clare habes inferius in. q. 53. arti. 2. ad. 2. de diminutione: de qua idē eſt quod de augmento iudicium.

¶ Circa illam propoſitionem. Illud ſm qḋ ſortitur aliqḋ ſpeciem opꝫ eſſe indiuiſibile: in eodē corpore articuli ſubiſſtens dubium occurrit de qua indiuiſibilitate eſt ſermo. Aut enim eſt ſermo de indiuiſibilitate omnimoda et hoc nō: quia ꝯſtat quamqꝫ eſſe diuiſibilē virtualiter ꝛ materialiter. aut de indiuiſibilitate formali: ꝛ hoc licet ſit verum, nō tamen eſt ad propoſitum, quia loquimur de augmento quod ſtat cū indiuiſibilitate formali. aut de indiuiſibilitate mali vocādo oēs diuiſionē ſiue quātitatiuā ſiue gradualem, ſiue qualē abſqꝫ varietate ſpecifica mālem: ꝛ hoc eſſet ad ꝓpoſitū ſed eſt falſum: quia cū multe ſpēs ſuſcipientes magis et minus ſint ſimplices (vt calor ꝛ albedo) nō pōt intelligi vt calor diuidatur ſm magis ꝛ minus, ꝛ. A. eius diffa nō intendatur ꝛ remittatur ſicut ipſe calor.

¶ Ad hoc dr ꝙ ꝓprie loquendo ſermo ē de indiuiſibilitate latitudinis oppoſito diuiſibilitati: quia aliquid latitudinē hꝫ, ſiue hēat latitudinem vt calor ſiue vt animal, ſiue quia alio ſibi modo: ſed attribuitur in iſta hmōi indiuiſibilitas ſpecificāti vt ſic: ita ꝙ ſenſus eſt ꝙ ſpecificās aliquārū ſpecificās ſtat in indiuiſibili. i. caret latitudine. i. nō hꝫ in ſe aliqḋ plus. Et ideo eſt: quia ſpecificān vt ſic conſtituit ſpeciē vt vltimum ꝛ terminus. vltimo aūt ꝛ termino vt ſic repugnat latitudo: ſi enim diuiſionē aliqḋ hꝫ ſm alterū eorum non determinabit: ꝛ rurſus ſm aliquid ꝯſtituet, ꝛ ſm aliqḋ nō. ꝛ rurſus non ꝯſtituet ſpeciē in certo loco: ſed ſm aliqḋ in vno, ꝛ ſm aliqḋ in altero. ꝛ ſic ſpēs rerū nō hērēt ſixū locū. ſicut numeri: nec conſtitutiue cauſæ eēnt ſicut ꝯſtitutiua numerorum innumerabiliter. cum his iſta ſtat ꝙ res ſpecificātes habeant latitudinem: vt obijciendo de calore ꝓbatur. ſermo eſt noſter formalis eſt.

ſ. q. 66. ar. 1. ꝛ. 2 cor. ꝛ ſe. q. 1. art. 11. ꝛ. q. 5 art. 3. Et. 10. ethi. l. 5.

ꝛ formaꝝ fuerūt ꝗtuor opiniões apō phos: vt ſimplici⁹ narrat in ꝯmēto predicamētoꝝ. Plotin⁹.n.ꝛ alij platonici ponebāt ipſas qualitates ꝛ hit⁹ ſuſcipe magis ꝛ minus, ꝑpter h̄ ꝙ mālēs erant: ꝛ ex h̄ hēbāt indeterminationē quādā ꝑp mãe infinitatē. Alij vero in ꝯtrariū ponebāt ꝙ ipſe qualitates ꝛ habit⁹ ſm ſe nō recipiebāt magis ꝛ min⁹, ſ3 qualia dñr magis ꝛ min⁹ ſm diuerſā ꝑticipationē puta ꝙ iuſtitia nō dicat magis ꝛ min⁹: ſed iuſtū. ꝛ hanc opinionē tangit ariſt. in predicamētis. Tertia fuit opinio ſtoicoꝝ me³ inter has: poſuerūt eñ ꝙ aliq̄ hit⁹ ſm ſe recipiūt magis ꝛ min⁹, ſicuti artes: q̄dā aūt nō: ſicut ꝟtutes. Quarta opinio fuit ꝗnūdā dicētiū ꝙ qualitates ꝛ forme immāles nō recipiunt magis ꝛ minus māles autē recipiūt. Ut igit huius rei veritas manifeſtet: cōſiderandū eſt ꝙ illud ſm ꝙ ſortit aliq̄d ſpeciē, opꝫ eſſe fixum ꝛ ſtans ꝛ quaſi indiuiſibile: q̄cunq ei ad illud attingunt: ſub ſpecie continentur: quecunq autē recedunt ab illo, vel in plus vel in minus pertinēt ad aliā ſpeciē vel perfectiorē vel imperfectiorē. vñ phs dicit in. 8. meta. ꝙ ſpecies reꝝ ſunt ſicut numeri: i qb⁹ additio vel diminutio variat ſpeciē. Si igit aliqua forma vel quecunq res ſm ſeipſam vel ſm aliquid ſui ſortiat rationē ſpeciei: neceſſe eſt ꝙ ſm ſe cōſiderata habeat determinatā rationē: q̄ neq in plus excedere, neq in minus deficere poſſit. ꝛ hmōi ſunt calor ꝛ albedo: ꝛ alie hmōi qualitates q̄ non dñr in ordine ad aliud: ꝛ multo magis ſuba que eſt per ſe ens. Illa ꝟo q̄ recipiunt ſpeciē ex aliquo ad qō ordinant, poſſunt ſ3 ſeipſa diuerſificari in plus vel in minus: ꝛ nihilominus ſunt eadē ſpecie propter vnitatē eius ad qō ordinant, ex quo recipiunt ſpeciē: ſicut motus ſm ſe eſt intenſior ꝛ remiſſior: ꝛ tñ remanet eadē ſpecies ꝑp vnitatē termini ex quo ſpecificat ꝛ idē pōt ꝯſiderari in ſanitate: nã corpus pertingit ad rationē ſanitatis, ſ3 ꝙ habet diſpoſitionē ꝯuenientē nature aīalis cui poſſunt diſpōnes diuerſe cōuenientes eē: vñ pōt variari diſpoſitio in plus vel minus: ꝛ tñ ſemp remanet ſanitatis ratio. vñ phs dicit in. 10. ethi. ꝙ ſanitas ipſa recipit magis ꝛ minus: nō eñ eadē eſt ꝯmenſuratio in oīb⁹: neq in vno ꝛ eodē ſemp: ſ3 remiſſa ꝑmanet ſanitas vſq ad aliq̄d. hmōi aūt diuerſe diſpoſitiones vel ꝯmenſurationes ſanitatis ſe hñt ſm excedēs ꝛ exceſſum. vñ ſi nomē ſanitatis eſſet impoſitū ſoli perfectiſſime cōmenſurationi: tunc ipſa ſanitas nō diceretur maior vel minor. Sic igitur patet qualiter aliqua qualitas vel forma poſſit ſm ſeipſam augeri vel minui: ꝛ qualiter non. ¶ Si vero cōſideremus qualitatē vel formā ſm participationē ſubi: ſic etiā inueniunt quedā qualitates ꝛ forme recipe magis ꝛ minus ꝛ quedam nō. hmōi autē diuerſitatis cauſam ſimplici⁹ aſſignat ex hoc ꝙ ſuba ſm ſeipſam nō pōt recipere magis ꝛ minus: q2 eſt ens ꝑ ſe. ꝛ iō oīs forma q̄ ſubalr participat in ſubo: caret intēſione ꝛ remiſſione. vñ in gñe ſubſt nihil dr ſm magis ꝛ minus. Et q2 quantitas ꝑpinqua eſt ſube, ꝛ figura etiā ꝯſequit quātitatē: inde eſt ꝙ neq etiā in iſtis dr aliquid ſm magis aut minus. Unde phs dicit in. 7. phyſi. ꝙ cū aliquid accipit formã ꝛ figurã nō dr alterari: ſed magis fieri. Alie vero qualitates que ſunt magis diſtātes a ſuba: ꝛ cōiungunt paſſionibus ꝛ actionib⁹ recipiunt magis ꝛ min⁹ ſm participationē ſubi. Pōt autē ꝛ magis explicari hmōi diuerſitatis ratio: vt eñ dictū eſt: id a quo aliquid hꝫ ſpeciem opꝫ manere fixum ꝛ ſtans in indiuiſibili. duobus igit modis pōt cōtingere ꝙ forma nō participatur ſm magis ꝛ min⁹. Uno mō q2 participans hꝫ ſpeciē ſm ipſã: ꝛ inde eſt ꝙ nulla forma ſubalis participat ſm magis ꝛ min⁹: ꝛ ꝑp hoc phs dicit in. 8. meta. ꝙ ſicut numerus nō hꝫ magis neq minus: ſic neq ſuba que eſt ſm ſpeciē. i. quātū ad participationē forme ſpecifice: ſed ſi q̄dē cū materia. i. ſm māles diſpōnes inuenit magis ꝛ minus in ſuba. Alio modo pōt ꝯtingere ex h̄ ꝙ ipa indiuiſibilitas eſt de ratione forme, vñ opꝫ ꝙ ſi aliq̄d ꝑticipet formā illã, ꝙ participet illam ſm rationē indiuiſibilitatis, ꝛ inde eſt ꝙ ſpecies numeri nō dñr ſm magis ꝛ min⁹: q2 vnaqueq ſpecies in eis conſtituit per indiuiſibilē vnitatē. ꝛ eadē ratio eſt de ſpeciebus q̄titatis cōtinue que ſm numeros accipiunt: vt bicubitū ꝛ tricubitū. ꝛ de relationibus: vt duplum ꝛ triplū. ꝛ de figuris, vt trigonum ꝛ tetragonū. ꝛ hãc rōnē ponit ariſt. in predicamētis, vbi aſſignat rationē quare figure non recipiunt magis ꝛ minus dicit, Que quidē recipiunt trigoni rationē ꝛ circuli, ꝛ ſimiliter trigona vel circuli ſunt, quia indiuiſibilitas eſt de ipſa eoꝝ ratione. vnde quecunq participant rationē eoꝝ: oportet ꝙ indiuiſibiliter participent. Sic igitur pꝫ ꝙ cū habitus ꝛ diſpoſitiones dicant ſm ordinem ad aliquid: vt dr in. 7. phyſi. dupliciter

ꝛ nihil aliud intendim⁹ niſi ꝙ res ſpecificās vt ſic ſtat in diſſimili: ꝫ ipſa mēs res nō vt ſpecificās: ſed q̄dlibet nō hēat latitudinē. quō autē hoc ſit ad propoſitū negotiū pertinēs in ſequēti patebit dubio. ¶ Circa diſtōnē ꝛ dñiam formarū in ſe ꝛ ſubiectā: ꝙ q̄dā ſm ſe vel aliq̄d ſui ſortiunt ſpeciē: ꝛ q̄dā ex alio ad ꝙ ordinant: ꝛ ille ſm ſe hñt determinatā rōnē: neq in plus, neq in minus declinabilē. iſte vero pñt ſm ſe diuerſificari in plus ꝛ min⁹ ſalua vnitate ſpecifica ꝑp vnitatē eius ad ꝙ ordināt. dubiū ē ꝛ de ſenſu verboꝝ: ꝛ de efficacia ad ꝑpoſituꝫ. De ſenſu quidē: q2 cū dñia ſit intrinſecū cōſtitutiuum oīs forme: nulla ē forma q̄ ſic ſortiatur ſpeciē ab extraneo: q2 oīs forma ſcḋꝫ ſe vel aliq̄d ſui. puta differētiā ꝓpriā ſortit ſpeciē: ac ꝑ hoc oīs forma claudit ſub primo mēbro: et nulla reſtat ſub ſcḋo. De efficacia ꝟo: q2 reuera oīs forma hꝫ propriã dñiam ſm quam nec in plus nec in minus ſpecifice declinare pōt: ſed ſub illa dñia in plus ꝛ minus aliq̄ forma declinat: vt pꝫ de calore et albedine. nec aliter ē in motu: puta calefactione q̄ in calore: ſicut enim calefactio ſalua ſua ſpecifica vnitate vñcunq illam habeat intendit ꝛ remittitur: ita ꝛ calor: vnde ſpecificatio ſm ſe vel ex alio in formis nihil vr facere ad propoſitum ꝛc. ¶ Ad hoc dr ꝙ non eſt ſenſus ꝙ formarū quedā includūt in ſe dñiam ꝯſtitutiuã ꝛ q̄dā nō: q2 dñia eſt q̄ cōducit ad eſſe ꝛ eius qō eſt eſſe rei pars eſt: vt in predicabilib⁹ dr: ꝛ ſimilr eſt hoc vertere in dubiū: ſed ſenſus eſt. ꝙ q̄dā forme hñt ſuã dñiam ſine ordine ad aliqō extraneū: vt calor, albedo ꝛ hmōi: q̄dā vero habent ſuas dñias cum ordine ad aliquod extraneū: ita ꝙ non ſunt abſolubiles ab illo extraneo: vt motus potentie habitus: ꝛ ſi quid eſt huiuſmodi. De quibus in primo libro diffuſe ſermo eſt habitus. Et hic ſenſus nullam patitur calumniam, nec falſitatem. vt ibi oſtenſum eſt. Efficacia autem ſunt hec ad intentum: q2 forme ex ſua natura ſpecifica tantū nihil habent, niſi ꝙ ſortiūtur ex ſuo ſpecificatiuo quod in indiuiſibili conſiſtere dictum eſt. ille igitur forme que ſuum ſpecificās indiuiſibile ſic intus obtinent, ꝙ ad nihil extra ordinantur, nihil habent ex hoc niſi indiuiſibile: ac per hoc ſm ſe non habent augmentum. ille autem que ſm ſuam propriam differentiã aliquod extraneum licet indiuiſibile reſpiciūt: ex ipſa ſua natura acceſſum ad illud. ac per hoc augmentum in huiuſmodi acceſſum ſortiuntur. Ad quoꝝ maiorē euidentiam, ſcito ꝙ cum augmentū circa quantitatē variabilem in plus aut minus ſit: ſicut forma ſe habet ad quantitatē hmōi ita ſe habet ad augmentuꝫ: forme autē que extraneum aliquod ſpecificatiuū non reſpiciunt, nullā ſm ſuas ſpecificas naturas quantitatem mutabilem ſortiuntur: ſed qualitatem tantum perfectionis ſpecifice vt ſic in indiuiſibili cōſiſtentem: forme autem que aliquod extraneum ſpecificans reſpiciunt preter illam ſpecificam perfectionem ſortiuntur aliam quantitatem mutabilem ſcilicet ſecundum acceſſum maiorem vel minorem ad illud ſpecificans. ꝛ ideo ille ſm ſe non augētur aut minuuntur: iſte ſic. ꝛ conſiſtit tota vis in hoc, quod licet vtrobiq ſpecificans vt ſic conſiſtat in indiuiſibili nec habeat latitudinem: ꝛ propterea commune eſt vtriſq quod ſpecifice nihil poteſt addi aut ſubtrahi quin varietur ſpecies: habentibus tñ differentiã mendicantē ab extraneo ſpecificāte ex hoc ipſo reſpectu cōuenit a

nſ forme ſm ſuã naturã ſpecificã pure ſumptã annexus eſt mot⁹ acceſſus ad illud maior ꝛ minor: ſm quē hmōi forme ſm ſe dicuntur augeri vel minui: tales nunc acceſſus non poſſunt poni in aliis formis: q2 nihil extra reſpiciunt ſpecificans cui diuiſibilis hic acceſſus annecti poſſit. verbi gratia: ſcientia q2 ſm ſuã naturã reſpicit ſcibile ex hoc ipſo ꝙ non abſtrahit a ſcibili ſpecificāte ꝯſequit ꝙ plus ꝛ minus ad ipm ſcibile accedere poſſit plura vel pauciora ipſo attingēdo. Talis autē nihil ꝑter ſpecificaꝫ naturã intrinſecã dicentia, nihil hꝫ vt ſic variabile. Et hec ē intentio autoris de augmēto ꝛ diminutione formarū ſecūdum ſe. ¶ Circa augmentum ꝛ diminutionē formarū ſm participationē in ſubiecto. ſcḋo loco in corpe articuli poſitã aduerte ꝙ q2 ſuſcipere magis et minus latitudinem quandã importat: idcirco autor ex indiuiſibilitate excludente hmōi latitudinem dñiam manifeſtat inter formas ſic augmētabiles ꝛ nō augmētabiles: ꝛ dupliciter hoc ꝯiungit. primo ſi forma indiuiſibilr ſe habeat ad ſubm: tūc eñ conſtat ꝙ particip nō eius latitudinē nō hꝫ. ꝛ h̄ inuenit inter oēm formã ſubalē ꝛ eius ſbm. ꝛ rō in līa ponit. q2 ſcḋo ſpecificat ſubm: ſpecificare eñ actꝰ eſt in indiuiſibili cōſiſtēs: vt dīctū eſt: ꝛ eſt ſermo de ſpecificatione ſubi nō in tali aut tali ſpē, ſed ſimplr. ꝙ ſolū inuenit in forma ſubali: cetere n. ſpecificāt ſm q̄d. ſecūdo cōtingit ſi de rōne forme ſit indiuiſibilitas nō in ꝑtes quantitatiuas: ſicut numerus ꝛ circulus partes hñt: ſꝫ in plura quoꝝ aliquo adiuncto vel adēpto perfectior aut minus perfecta ſit: q2 eſt carere latitudine. et eſt ſermo de forma, nō de ſpecificāte ipſã: ſic eñ dēm eſt ꝙ omne ſpecificās vt ſic, cōſiſtit in diuiſibili: nunc aūt dicimus ꝙ nō niſi forma cōſiſtit in diuiſibili: ſed q̄dam ſicut ſpēs figurarū ꝛ numeroꝝ: ꝛ quedā non: vt multe q̄litates prime ꝛ tertie ſpeciei. calor eñ adēpto aliquo gradu ſue latitudinis remiſſior eſt ꝛ oppoſito intenſior eſt: circulus autem quocunq variato: aut non remanet circulus, aut eque: ꝛ ſic habes ꝛ quare quedam forme ſm ſuas ſpecificas naturas augentur, ꝛ quedā nō: ꝛ hoc propter antiquos. ꝛ quare quedã forme ſuſcipiunt magis ꝛ minus vt reſpiciunt ſubiectum, ꝛ quedam non.

¶ Circa rationem aſſignatam in eodem primo articulo. qō. 52. quare quedã forme vt participabiles in ſubiecto ſuſcipiunt magis ꝛ minus, ꝛ quedam nō: dubium duplex reſtat primo de ſpeciebus quantitatis continue infra latitudinem continui ſcilicet linea, ſuperficie, ꝛ corpore: he enim in litera non tractantur niſi vt indicant diſcreti rationem: puta bicubiti tricubiti ꝛc. Et tamē he neq ſpecificant, neq indiuiſibilitatem de ſui ratione ſortiuntur: ꝛ conſequenter ſuſcipere deberent magis ꝛ minus ſi ratio litere eſſet ſufficiens: conſtat autem quod non ſuſcipiunt magis ꝛ minus. Secundo de naturalibus potentiis que ponuntur in ſecunda ſpecie qualitatis. vt intellectus voluntas concupiſcibilis ꝛc. Que etiam ſunt abſq magis ꝛ minus: ꝛ tamen nec ſpecificant nec indiuiſibilitatem habent.

¶ Ad primum ex duplici capite dici poteſt. Primo quod huiuſmodi quantitates computatē ſunt cum formis ſpecificantibus quo ad hoc propter earū propinquitatē ad ſubſtantiã ſimpliciter: vt patet in litera. Et propterea autem cum dictum ſimplici non refutauerit, ſed explanauerit, a ſimpliciter ds

pōt inteſio ꝛ remiſſio in hītib⁹ ꝛ diſpōnibus ꝯſiderari. Uno mō ſm ſe: prout dr̄ maior vel minor ſanitas, vel maior vel minor ſciētia q̄ ad plura vel pauciora ſe extendit. Alio mō ſm participationē ſubiecti: put. ſ. eq̄lis ſcia vel ſanitas magis recipit in vno q̄ in alio ſm diuerſam aptitudinē, vel ex natura, vel ex conſuetudine: nō eīm habitus ꝛ diſpoſitio dat ſpeciem ſubiecto: neq₃ in ſui ratione includit indiuiſibilitatem. Quomodo autem circa virtutem ſe habeat infra dicetur.

Ad Primū ergo dōm, ꝙ ſicut nomē magnitudinis deriuat a q̄titatibus corporalib⁹ ad intelligibiles ꝑfectiōes formaꝝ: ita ēt ꝛ nomē augmēti: cui⁹ termin⁹ eſt magnū. ¶ Ad ſm dōm, ꝙ hit⁹ q̄dē ꝑfectio ē: nō tū talis ꝑfectio q̄ ſit termin⁹ ſui ſubti: puta dans ei eē ſpecificū. neq₃ ēt in ſui rōne terminū includit ſicut ſpēs numeroꝝ. vñ nihil ꝓhibet q̄n recipiat magis ꝛ min⁹. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ alteratio ꝑmo q̄dē ē in q̄litatib⁹ tertie ſpēi: in q̄litatib⁹ ꝟo p̄me ſpēi pōt eē alteratio p poſteri⁹: facta. n. alteratiōe ſ₃ calidū ꝛ frigidū ſequitur aīal alterari ſm ſanum et egruꝫ, ꝛ ſilr facta alteratione ſm paſſiones appetit⁹ ſenſitiui vel ſ₃ vires ſenſitiuas apprehenſiuas, ſequit̄ alteratio ſecundū ſcientiam ꝛ virtutes: vt dicitur in. 7. phyſi.

¶ Utrū hit⁹ augeant̄ p additionē. Art. 2.

AD Scdm videt̄ ꝙ augmentū habituū fiat per additionē. Nomen eīm augmēti vt dcm̄ eſt, a quātitatib⁹ corporalib⁹ trāſfert̄ ad formas: ſed in quātitatibus corporalib⁹ nō fit augm̄ ſine additione. vñ in. 1. de gn̄atione dr̄ ꝙ augmentū eſt preexn̄ti magnitudini additamentū. Ergo ꝛ in habitib⁹ non fit augmētum niſi per additionem. ¶ P̄. Habitus non augetur niſi aliquo agente. ſed oē agēs aliquid facit in ſubo patiēte: ſicut calefaciens facit calorē in ipſo calefacto. Ergo non poteſt eſſe augmētum niſi aliqua fiat additio. ¶ P̄. Sicut id quod non eſt album, eſt in potentia ad album, ita id quod eſt minus album eſt in potentia ad magis album: ſed illud quod non eſt albū non fit albuꝫ niſi per aduentū albedinis: ergo id quod eſt minus album non fit magis album niſi per aliquā aliam albedinem ſuperuenientem.

Sed Cōtra eſt, ꝙ philoſophus dicit in 4. phyſi. Ex calido fit magis calidum, nullo facto in materia calido, qḋ non eſſet calidum quando erat minus calidum.

Ergo pari ratione nec in aliis formis que augentur eſt aliqua additio.

Rn̄deo Dōꝫ, ꝙ hui⁹ q̄ōnis ſolo depēdet ex premiſſis: dcm̄ eſt eīm. ſ. ꝙ augmentū ꝛ diminutio in formis q̄ intendunt̄ ꝛ remittunt̄: accidit vno mō nō ex parte ipſius forme ſm ſe ꝯſiderate, ſ₃ ex diuerſa ꝑticipatione ſubi. ꝛ io hmōi augmētū habituū ꝛ aliarū formarū nō fit p additionē forme ad formā, ſ₃ fit p h̄ ꝙ ſubm magis vel minus ꝑfecte ꝑticipat vnā ꝛ candē formā: ꝛ ſicut p agens qḋ eſt actu fit aliq̄d actu calidū quaſi de nouo incipiēs ꝑticipare formā, nō ꝙ fiat ipſa forma, vt ꝓbat̄. 7. meta. ita p actionem inteſam ipſius agētis efficit̄ magis calidū: tanq̄ ꝑfecti⁹ participās formā nō tāq̄ forme aliq̄d addat̄: ſi eīm p additionē intelligeret̄ hmōi augmētū in formis hoc nō poſſet eſſe niſi vel ex pte ipſius forme: vel ex parte ſubi. ſi autē ex parte ipſius forme: iam dictū eſt ꝙ talis additio vel ſubtractio ſpeciē variaret, ſicut variat̄ ſpēs coloris q̄n de pallido fit albū. Si ꝟo hmōi additio intelligat̄ ex parte ſubi: hoc nō poſſet eē niſi vel q2 aliqua pars ſubi recipit formā q̄ prius nō habebat: vt ſi dicat̄ frigus creſcere in hoīe qui prius frigebat in vna pte q̄n iam in pluribus partib⁹ friget: vel q2 aliqḋ aliud ſubm addit̄ ꝑticipans candē formā: ſicut ſi calidū addat̄ calido, vel albū albo: ſ₃ ſm vtrunq₃ iſtorum duoꝝ modoꝝ nō dr̄ aliq̄d magis albū, vel calidū: ſed maius: ſed q2 quedā accn̄tia augent̄ ſm ſeipſa: vt ſupra dictū eſt: in quibuſdā eoꝝ fieri pōt augmentū p additionē augetur eīm motus per hoc ꝙ ei aliquid addit̄ vel ſm tēpus in quo eſt, vel ſm viā per quā eſt: ꝛ tn̄ manet cadē ſpecies ꝓp vnitatē termini. auget̄ ēt nihilomin⁹ mot⁹ p intenſionē ſm ꝑticipationē ſubi: in q̄tū. ſ. idē mot⁹ pōt magis vel minus expedite aut ꝓmpte fieri. Silr etiā ꝛ ſcia pōt augeri ſm ſeipſam p additionē: ſicut cū aliq̄s plēs ꝯclōnes geometrie addiſcit: auget̄ in eo habitus eiuſdē ſcie ſm ſpeciē. Auget̄ nihilominus ſciētia in aliquo ſm participationē ſubi per intenſionē: prout. ſ. expediti⁹ ꝛ clari⁹ vnus hō ſe h₃ alio in eiſdē concluſionib⁹ cōſiderādis. In habitibus autē corporalib⁹ nō multū videt̄ fieri augmentū per additionē: q2 nō dicit̄ animal ſanū ſimplr̄ aut pulchrū niſi ſm omnes partes ſuas ſit tale, ꝙ autē ad perfectiorē cōmenſurationē perducat̄, hoc cōtingit ſm tranſmutationē ſimplicium qualitatū que

---

la cōputatione eaſdem… q̄ illic poſuit. ꝛ cū hec conatus eſt ex ſua explicatione de eiſdē ſub alia ratione reddere rationē. Scdo ꝙ ſubiectū pñtis diſcuſſionis eſt forma nō eſſentialiter quanta q̄titate molis: vtin prim⁹ corporis arti. manet: q2 magnitudo formarū de qua eſt queſtio: circa quā eſt augmentū ꝛ diminutio: que vocantur inteſio ꝛ extenſio: diſtinguitur in lr̄a ꝯ magnitudinē quantitatis molis: ꝛ ſic quātitas molis tanq̄ habēs alterius gn̄is magnitudinem ꝛ augmentum ꝛ diminutionē ꝫ extra preſentem diſputationem a prim⁹ ar. remā ſit. Erit ergo ſecundū hoc ratio litere deforma nō cēntialr quantitate quantitate molis: quare q̄dā ſuſcipiūt magis ꝛ minus: ꝛ quedam non. ꝛ merito: q2 de iſtis eſt dubiū. Illas eīm conſtat non ſuſcipere magis et minus: nec obſtat ꝙ auctor etiā ad quātitatis cōtinue ſpēs aliquas ſermonem extenderit: q2 hoc ad ꝑfectionē ſpectat doctrine ꝛc.

¶ Ad ſcdm dr̄: ꝙ nā: ... quia conſequuntur immutabilr̄ ſubſtantiam formis ſpecificantibus connumerātur. Unde hoc nihil obſtat dico autē immutabilr̄ q2 ſi aliquē cōſequerētur mutabilr̄: vt durū ꝛ molle: nihil prohibet eas ſuſcipere magis ꝛ minus. Alteratione enim facta fiet magis molle aut minus: et ſic vniuerſalis regula videtur ſtare in formis abſolutis. reſpectiue enim abſolutarum nāo cōſequūtur. et ſcdm eas ſuſcipiunt vel nō ſuſcipiūt magis et minus: duplum enim nō ſuſcipit magis et minus. ſimile autē ſuſcipit magis ꝛ minus: q2 q̄litas ſuſcipit magis ꝛ minus ꝛc.

ſ. 4. 66.
… 1. 2.
… virt.
… 11
… 5. 3.
… 10
… 3.

¶ Super art. 2.

IN articulo ſecūdo eiuſdem queſtiōis dubia duo ſunt. primum eſt circa diſtinctionem factam in litera. ſ. ꝙ ſi inteſio in formis intelligitur per additionem, hoc non poteſt eſſe niſi duplr̄. ſ. vel ex parte ipſi⁹ forme vel ex pte ſubi ꝛc. Eſt enim diſtō hec ſm ſenſum litere intellecta inſufficiēs: quoniā ſcdm literam additio ex parte forme nihil aliud ſignificat q̄ additionem ſpecificam. Conſtat autem ꝙ preter additionem ſpecificam ꝛ ex parte ſubiecti datur tertius modus additionis ſcilicet gradus ad gradum: qui in litera omittitur, ꝛ in propoſito ponitur a dicentibus ꝙ intenſio ꝛ remiſſio fit per additionem gradus ad gradum: vel remotionem gradus a gradu. Inſufficiens ergo videtur diſtinctio.

¶ Secundum dubium valde arduum, ꝛ non niſi cum diui thome aditorio ſolubile eſt de efficacia huius proceſſus ad excludendum intenſionem formarum non fieri per additionem gradus ad gradum: ratio enim in litera dicere poſita contra additionem non videtur locum habere in iſtis gradibus quoniam nec diſtinguuntur ſpecie nec ſubiecto. Et augetur dubitatio: quia aut autor intendit excludere opinionem dicentem ꝙ intenſio fit per additionem gradus ad gradum: aut non. ſi non: contra quos ergo diſputat? Et rurſus diminute tractat materiam hanc: omittendo hanc principalem difficultatem ſi ſic: cum talis opinio nō ponat additionem ſm ſpeciem nec ſm ſubiectum, ſed ſm generationem noui gradus: quomodo ex his excluditur?

¶ Ad primum dubium facile reſpondetur: dicendo quod diſtinctio eſt ſufficiens: ꝛ quod verum eſt quod per augmentum ex parte forme intendit varietatem ſpecificam: quoniam vtitur hoc termino ſicut in articulo precedente. Sed ſciendum eſt quod quia forme accidentales intenſibiles et remiſſi-

biles nō diſtinguuntur niſi aut formalr̄ aut materialr̄: ꝛ diſtinctio ſpecifica ex forma eſt: numeralis autē ex ſubo. ideo autor per illā diſtinctionē nō intendit aliā q̄ conſuetā. ſ. aut additio eſt ſpecifice differentis, aut numeraliter, nec datur ſcdus modus: q2 additio gradus ad gradum intelligitur gradus numeralr̄ diſtincti: vt tractando ſcdm dubium clarius patebit: quo aūt licuerit additionem numeralem ſolum ſm additionē ſubiecti exercere: in ſcdo dicetur dubio.

¶ Ad euidentiā ſecūde ambiguitatis ſciendum eſt, ꝙ tribus modis pōt quis imaginari additionē gradus ad gradū in q̄litatib⁹. primo, vt grad⁹ aliq̄s preexn̄s ſm rem actu in aliquo adiungatur forme exn̄ti in aliquo gradu non in ſummo: ſicut quātitas alimenti additur aīali qḋ augetur. ſcdo, vt gradus aliquis preexn̄s nō ſm rē, ſed ſm intellectum ꝛ potentiā actuaꝫ de foris apponat̄ forme non in ſummo: ſicut aeri illuminato vna candela additur aliud lumen ex alia candela poſtmodum ꝛ fit magis illuminatus. tertio, vt gradus aliquis preexn̄s in potentia ſubi educat̄ de ei⁹ potentia: ꝛ addat̄ preexn̄ti ſicut cū forma educit̄ de potētia ſubi addit̄ ſubto: preter hos modos neſcio aliū qui ad iſtos nō reducat̄. Sciendum eſt deinde: quod q2 additio non pōt intelligi vt. ſ. tho. 1. 2. 2. qō. 24. dicit: abſq₃ intellectu duoꝝ. ſ. eius cui addit̄: ꝛ eius ꝙ additur: dualitas autē ſine diſtōne fingi neq̄t: oꝫ oēm opinionē ponētē intēſionē fieri p additionē diſtōnem horuꝫ duorum ꝓponere vel in re vel ſm imaginationem: q̄uis additione facta poſſit fieri ex vtroq₃ vnū: vt p₃: nec te lateat ꝙ idē ē iudiciū de additione magis ad minus ꝛ additione gradus ad gradū: ꝛ forme ad formā in eadē ſpecie: vt p₃ in lumine: eſt enim aer prius ex candela lucente vt duo illuminat⁹. ver. gra. vt duo. Et ſi apponatur alia candela eque virtuoſa ꝛc. erit illuminatus vt quatuor: vt p₃ ex hoc quod meli⁹ ibi legimus: ꝛ vniuerſaliter videmus: quod non eſſet: ſi eſſet factum lumen maius extenſiue: puta plura lumina ꝛ non maius extenſiue. Et tamen conſtat ꝙ aliud numero lumen fieret: ſi ſubiectum occupatum non inueniretur. Et propterea autor loquens de additione forme ad formam eiuſdem ſpeciei loquitur etiam de additione gradus ad gradū: gradus enim caloris vt duo calor quidam eſt: ꝛ ſic de aliis. Examinādo igitur modos imaginatos additionis in formis videamus quomodo additionis ratio ꝛ veritas inueniatur. In primo modo additionis ratio vere ſaluatur: ſed nulla veritas: eſt enim impoſſibile ꝙ gradus exiſtens addatur exiſtenti, niſi ſubiectū ſubiecto addatur. Et tunc nō fieret magis ſed maius vel accidēs migraret de ſubiecto in ſubiectū: quod eſt impoſſibile. In ſcdo modo ratio additionis apparenter ſaluatur: eſt enim in eo nō additio ſed additionis modus quidam: vt apparet. tum ex eo ꝙ deforis venit ſm veritatē vt in formarum infuſarū intenſione: vel ſm eſtimationem vt in lumine: tum ex eo ꝙ id qḋ deforis venit intelligitur vt quoddam indiuiduū eiuſdem ſpeciei non ꝙ eſt ſed qḋ eſſet ſi ſeorſum fieret: ꝛ ſic ſaluatur quodammodo diſtinctio numeralis eius quod additur ad id cui additur veritas aūt deficit: tum quoniam nulla forma naturalis intenſibilis venit de foris niſi apud ponentes formas creari: licet quoad formas ſupernaturales charitatem ſcilicet ꝛ huiuſmodi verificetur aduentus deforis, ſed preſtus fer

mo eſt eius. tñ qm nõ eſt etiã hic vera additio niſi ſm extranea: pnoi ſcilicet agens addit agentis: vt autor in. 24. q. 22. art. 5. ad. 2. dicit ⁊ hec etiã additio eſt per accidens: quia plura lucentia aut calefacientia concurrunt in vi vnius totalis agentis. In tertio autem additionis ratio eo ſolo modo apparet quo quicquid noui quomodolibet ad genitum antiquo aduenire dicimus: ſed veritas eſt ꝙ ibi nulla eſt additio nec quo ad fieri nec quo ad factum eſſe. non quo ad fieri: qꝛ nõ additio eſt: ſed eductio. nec quo ad factũ eſſe: quia nõ ſaluat diſtinctio inter additũ ⁊ cui additur ſicut inter formã in facto eſſe ⁊ materiã. Ad cuius clariorem notitiã ſcito quod additio per eductionẽ de potentia ſubiecti gradus ad gradũ per intenſionẽ ip̃ formis dupliciter eſtimari pot. primo ꝙ ſe habeãt gradus ad inuicẽ ſicut vnitas ſuperueniens vnitati in numeris non quo ad diſcretionem: ſed quo ad diſtinctionez. vnde ſecũdo eſtimat ꝙ ipſa ſimplex eſſentia forme perfectior ſit l hoc ipſo ꝙ ſubm ſibi magis ſubijciat formaliter et hoc eſt ipſam intendi: ⁊ quãto magis hoc habet: tanto eſt magis intenſa. Et propterea dicere oportet loquendo de intenſione forme vt corporaliter reſpicit ſubm qd ſemper qñ eſt intẽſior ſit perfectior ſecundũ eſſentiã ⁊ eſſe et ineſſe in ſubio, ⁊ econuerſo. Nec aliqua ibi interuenit corruptio: ſed ſola omnium predictorum augmẽtatio. Diuus ergo thomas de additione formaliter iuxta phyſicum morẽ tractans primum modum qui ſolus additionem formalem per ſe deſtruxit contra alios duos quos ⁊ pro vnico cõputauit: quia quo ad intrinſeca in

4. di. 12 q. 2. ã. 1. q. 1. ad. 1

non augentur niſi ſm intentionẽ ex parte ſubi participantis. Quomodo autem ſe habeat circa virtutes: infra dicetur.

Ad Primũ ḡ dicendũ. ꝙ etiã in magnitudine corporali contingit dupliciter augmẽtũ. Uno modo per additionẽ ſubi ad ſubm, ſicut eſt in augmẽto viuẽtiũ. Alio modo per ſolã intẽtionẽ abſq; omni additione: ſicut eſt in his que rare fiunt. vt dr in. 4. phy. ¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ cauſa augẽs habitũ facit quidẽ ſemper aliquid in ſubo: non autẽ nouã formã: ſed facit ꝙ ſubm perfectius participet formã preexiſtentẽ, aut ꝙ amplius ſe extendat. ¶ Ad tertium dicendum, ꝙ id qd nondũ eſt albũ, eſt in potentia ad formã ipſam tanꝙ nondũ hñs formã: ⁊ ideo agẽs cauſat nouã formã in ſubo: ſed id qd eſt minus calidũ aut album: non eſt in potentia ad formam: cum iam actu formam habeat: ſed eſt in potentia ad perfectum participationis modum: ⁊ hoc conſequitur per actionem agentis.

¶ Utrũ quilꝫ act⁹ augeat habitũ. Art. 3.

AD Tertiũ ſic proceditur. Uidetur ꝙ quilibet actus augeat habitum. Multiplicata eñ cauſa multiplicatur effectus: ſꝫ actus ſunt cauſa habituũ aliquorũ: vt ſupra dictũ eſt. Ergo habitus augetur multiplicatis actibus. ¶ Preterea. De ſimilibus idem eſt iudiciũ ſed oẽs actus ab eodem habitu procedẽtes ſunt ſimiles: vt dr in. 2. ethi. Ergo ſi aliqui actus augeant habitũ, quilibet actus augebit ipſum. ¶ Preterea. Simile augetur ſuo ſimili: ſed quilibet actus eſt ſimilis habitui a quo procedit. Ergo quilibet actus auget habitum.

Sed Contra. Idem non eſt contrariorum cauſa: ſed ſicut dr in. 2. ethic. aliqui actus ab habitu procedentes diminuunt ipſum: vtpote cum negligenter fiunt. Ergo non omnis actus habitum auget.

Rñdeo Dicendũ, ꝙ ſiles act⁹ ſiles habitus cãnt: vt dr i. 2. ethi. Siſitudo autẽ ⁊ diſſimilitudo nõ ſolũ attẽdit ſm qualitatẽ eandẽ vel diuerſam: ſꝫ etiã ſm eundẽ vel diuerſuz participatiõis modũ. Eſt eñ diſſile nõ ſolũ nigrũ albo, ſed etiã minus albũ magis albo: nã etiã mot⁹ fit a minus albo in magis albũ, tanꝙ ex oppoſito in oppõm: vt dr in. 5. phy. Quia vo vſus habituũ in volũtate hoīs ↄſiſtit: vt ex ſupradictis pꝫ, ſicut cõtingit ꝙ aliquis hñs habitũ nõ vtit illo, vel etiã agit actũ ↄtrariũ, ita etiã põt cõtingere ꝙ vtit habitu ſm actũ nõ rñdentẽ proportionaliter intẽſioni habitus. Si igitur intenſio actus proportionaliter equetur intentioni habitus, vel etiã ſuperexcedat: quilibet actus vel auget habitũ vel diſponit ad augmentũ ipſius: vt loquamur de augmento habituũ ad ſimilitudinez augmenti aīalis: non eñ quodlibet alimentum aſſumptũ actu auget aīal ſicut nec quelibet gutta cauat lapidem: ſed multiplicato alimento tandẽ fit augmentũ. Ita etiã multiplicatis actibus creſcit habitus. Si vero intenſio actus proportionaliter deficiat ab intentione habitus: talis actus non diſponit ad augmentum habitus: ſed magis ad diminutionem ipſius. ¶ Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

¶ De corruptione et diminutione habituum. Queſtio. 53.

DEinde Cõſiderandũ eſt de diminutione et corruptiõe habituũ. ¶ Et circa hoc queruntur tria. Primo vtrũ habitus corrũpi poſſit. Secundo vtrum poſſit diminui. Tertio de modo corruptionis et diminutionis.

¶ Utrũ habitus corrumpi poſſit. Art. 1.

AD primũ Sic proceditur. Uidetur ꝙ habitus corrumpi non poſſit. Habit⁹ eñ ineſt ſicut natura quedam: vñ operationes ſm habitum ſunt delectabiles: ſed natura nõ corrũpitur

hoc propoſito non differunt: ⁊ quodammodo diſtinctionis eorum meminit in 2ª. 2ᵉ. in loco allegato ⁊ illum ſemper improbauit: imo in primo ſentent. diſt. 17. dicit ſe non poſſe illum intelligere formaliter: hos autem ſeu hunc ſic manifeſte hinc quidem: quia tractat io communi. primo ex cõmunibus: qꝛ forma non fit, ſed compoſitum: additio enim nonnulla eſſet ſi forma fieret. ſecundo ex proprijs additionis: qꝛ ſcilicet additum diſtinguitur ⁊c. vt patet in litera: ⁊ per hec patet ſolutio ad obiecta. ⁊ in qui graduũ additione veteris diſputando ſi hanc expreſſuris dicis ſententiam a lapſu ſolo lingue cohibendus reſtas ⁊c. ¶ Circa eandem difficultatem de intenſione ⁊ remiſſione formarum in eodem. 2. art. 52. q. Dubium adhuc occurrit ex ſcoto in vltima queſt. 17. diſtinctionis primi ſentent. Ipſe ſiquidẽ non ſolus (vt opinor) ſenſum non intentum a diuo Thoma ſic impugnauit vt in aliquo diſcordat ſecundum rem: duo enim creduntur affirmari. primum eſt ꝙ forme intendantur proprie ⁊ remittantur tantum ſm habitudinem ad ſubiectum. ſecundum eſt, ꝙ res illa que eſt forma qñ intẽditur ⁊ remittitur nihil ſui reale abſolutum acquirit aut perdit: ſed ſolum aliqoid in ordine ad ſubiectum. Et vtrunq; ſcot. impugnat. Secundũ veritatẽ autẽ ſm dictuꝫ non eſt. ſ. tho. ſed contra ipſum vt ex ſupradictis patet. vñ nõ oꝫ rñdere obiectis cõtra illud. Primum vero dictum aſſeritꝫ a diuo thoma eſt, nec eſt mirũ ꝙ impugnetur a ſcoto: qm diſcordauit a principio: diuus eñ tho. poſuit formas habere quicquid habẽt vnitatis ex ratiõe formali. ſ. ſpecifica aut ex ſubiecto ſeu materia: vn ꝙ quicquid mãle. ſ. nõ ſpecificum eſt in eis ex materia poſuit: ille autẽ non. Et propterea autor latitudinem forme ſꝫ magis ⁊ minus: cum infra ſpeciem ſit: materialeq; aliquid ſit in ſpecie: ad ſubiectũ reduxit: ſicut ⁊ ceteru mãlia ⁊ indiuidualia. Scot⁹ autem ſequens ſuas proprietates indiuiduales vult ꝙ ſi per impoſſibile forma ita abſtraheretur a ſubiecto ꝙ nec etiam aptitudinaliter reſpiceret ſubiectũ ſuſciperet magis ⁊ minus: ita ꝙ hoc nec conueniat forme in ordine ad ſubiectum nec oritur quoquo modo ex ſubiecto: ſicut quãtitas molis: ſi per impoſſibile non haberet inclinationem ad ſubiectum adhuc eſſet maior vel minor: probat autem hoc ſi contraria in ſummo ſunt incõpoſſibilia: remiſſa vero compoſſibilia: ergo impoſſibilitas formarũ conſurgit ex gradibus: ergo gradus conueniunt formis priuſꝙ reſpiciant ſubiecta. prima cõſequentia eſt per ſe nota. ſecunda

probatur: qꝛ prior eſt incõpoſſibilitas formarũ in ſe ꝙ in ſubiecto recipiente: qꝛ eñ ſubiectum repugnantiã eo non poſſunt recipi in eodem: ⁊ non econuerſo: ergo ⁊c. ¶ Ad hoc dr primo: ꝙ antecedens eſt falſum loquendo vt loquimur de contrariis formaliter nõ virtualiter inuentis ⁊ in medio: ⁊ ſm ſe non ſm extrinſeca: puta animam vel celum: ⁊ vel formam mixti: contraria eñ cum ex ſpecifica differentia cõtraria ſint: vt patet. 10. meta. per hoc idem ſunt incompoſſibilia in eodem vt patet ibidem. vnde ariſto. oẽs cõditiones cõtrariorũ inter quas eſt incõpoſſibilitas in eadẽ reducit ad perfectã dñtiam vt pꝫ ibi. Iſta ergo in quocunq; ſunt gradu ↄtraria ſunt ⁊ incõpoſſibilia in eodẽ ⁊ vlterũ ↄtrariꝫ pugnat: ꝙ autẽ in mixtis maneãt remiſſa, ſu hoc facit formas mixti continentes: ⁊ nihilominus mutuo ↄ ſe mutuo remiſſa ſicut in ſomno proportionaliter. Dicitur ſcdo qd data aĩte prima ↄña non valet: quia impoſitas ſummarũ ponereĩ ⁊c. vna ex contrarietate: et hec ↄuenit formis ſm ſe ex ſpecifico nãis: et hec nõ cõſurgit ex gradibus ſꝫ abſtrahit ab eis: ſicut ⁊ ipſa forma et hec incõpoſſitas eſt prior in formis ſm ſe ꝙ in ſubio: ꝗ iſt nihil facit ad argumẽtũ: altera ex gradibus: et hec cõuenit formis ex illo reſpectu ad ſubm ex quo conuenit eis latitudo. In litera autem patet ꝙ forme de quarum rõne non eſt indiuiſibilitas participabiles a ſubiectis abſq; ſpeciei cõm hñt latitudinẽ. vñ neq; latitudo neq; grad⁹ neq; incõpoſſitas cõſurgens ex eis eſt prior ꝙ ſit talis participabilitas forme a ſubo: ⁊ cũ dr ꝙ iſta incõpoſſibilitas eſt prior inter formas inter ſe ꝙ in ſubiecto. Reſpondetur ꝙ hic eſt ſophiſma ab vna habitudine ad ſubiectum ad omnes. ſeu a negatione proprietatis in vna: ad negationem proprietatis in omnibus. Aliud eſt enim dicere quod incompoſſibilitas iſta formarum ſit prior in ſe quam incompoſſibilitas in ſubiecto. Aliud eſt dicere quod incompoſſibilitas formarum in ſe ſit prior omni reſpectu ad ſubiectum: quia eſt poſterior participabilitate tali formarum in ſubiecto ex qua conſurgit incompoſſibilitas ſecundum gradus in formis in ſe ⁊ in ſubiecto. ¶ Ad exemplum autem Scoti de quantitate molis dicitur: quod quantitati conuenit eſſe maiorem ⁊ minorem in eadem ſpecie: non ex hoc quod eſt participabilis a ſubiecto: ⁊ ideo non eſt ſimile. ſed ex hoc ipſo quia participat naturam materie. vnde ſi auferatur ab ea id quod habet ex hoc qood participat naturam materie neq; indiuiduum ſecundum ſe nec maius nec minus haberet ⁊c.

1. q. 89. ã. 5. cor.

¶ Super articulum tertium.

In artic. 3. eiuſdem queſt. 52. nihil ſcribendum occurrit, niſi pro nouitijs ꝙ ſicut ante genitũ habitum in anima potuit anima intenſiori actu generare ipſum: ita poſt genituꝫ poteſt intenſiori actu ꝙ ſit ille etiã ad quem ſe extendit preſens habitus augere eundem eodem viens principio actiuo intenſius ꝙ prius vſus fuerit. ex hac nanq; parte habet vim augmẽtatiuam vnde habet generatiuam: quia ad augendum nõ nihil operetur iam inchoatio habitus non ea ratione: qꝛ nihil prohibet augere aliquid ſeipſum: vt patet ex ſecundo de anima: qm hoc de augmento proprie ſumpto dicit: hoc autẽ de quo loquimur augmentum metaphorice dicitur augmentum: proprie vero eſt motus intenſionis: ſed ea potius ratione: quia actus elicitus ab habitu inchoato: ⁊ ſubiectum diſponit preparans ipſum ad perfectius ſuſcipiendum habitum. ⁊ perfectior efficitur ex tota virtute habitus procedit ita vt ad perfectionem maiorem deducere poſſit habitum.

¶ Super queſtionis. 53. artic. 1.

In queſtione quinquageſimatertia aduerte ex primo articulo. ꝙ apud autorem idem eſt iudicium de ſpeciebus intelligibilibus ⁊ habitibus principiorum quo ad corruptibilitatẽ ⁊ incorruptibilitatem: ⁊ nõ eſt idem iudicium de predictis ex habitus ſcientie ⁊ virtutis: ⁊ cauſa eſt vt patet in litera: qꝛ illa ſunt a ſolo intellectu agẽte: iſta vero ab alijs cauſis hñtibus cõtraria.

manente eo cui⁹ eſt nā:ḡ neq̄ habit⁹ corrūpi pōt manēte ſubō. ¶ P̄. Ōis corruptio forme, vel eſt p corruptionē ſubti, vel eſt a ꝯtrario. ſicut egritudo corrūpit corrupto aiali, vel etiā ſupueniēte ſanitate: ſꝫ ſciētia q̄ eſt quidā habit⁹ nō pōt corrūpi p corruptionē ſubti: q2 intellēa qui eſt ſubm eius eſt ſubſtātia quedā ꝛ nō corrūpit: vt dr in .1. de aīa. Et ſilr etiā nō pōt corrūpi a cōtrario: nā ſpēs intelligibiles nō ſunt adinuicē ꝯrie: vt dr in .7. meta. Ergo habit⁹ ſcientie nullo mō corrūpi pōt. ¶ P̄. Ōis corruptio eſt per aliquē motū: ſꝫ habit⁹ ſcientie q̄ eſt in aīa nō pōt corrūpi p motū per ſe ipſius aīe: q2 aīa per ſe nō mouet: mouet autē p accñs per motū corporis: nulla autē trāſmutatio corporalis videtur poſſe corrūpere ſpecies intelligibiles exiſtentes in intellectu: cū intellectus ſit per ſe locus ſpecierū ſine corpore. vnde ponit q nec per ſeniū nec per mortē corrūpuntur habitus: ergo ſcientia corrumpi nō poteſt: ꝛ per ꝯñs nec habitus virtutis, qui etiā eſt in anima rationali: ꝛ ſicut ph̄s dicit in .1. ethic. virtutes ſunt permanentiores diſciplinis.

Sed ꝯ eſt q ph̄s dicit in lib. de longitu. ꝛ breuitate vite: q ſcientie corruptio eſt obliuio ꝛ deceptio: peccādo etiā aliquis habitū virtutis amittit: ꝛ ex contrarijs actib⁹ virtutes generantur ꝛ corrumpuntur: vt dicitur in .2. ethic.

Rñdeo Dm̄, q ſm ſe dr aliqua forma corrūpi per ꝯtrariū ſuū: p accñs autē p corruptionē ſui ſubi. Si igit fuerit aliq̄s habit⁹ cui⁹ ſubm eſt corruptibile, ꝛ cuius cauſa hꝫ cōtrariū, vtroq̄ mō corrūpi poterit: ſicut pꝫ de habitib⁹ corporalibus. ſ. ſanitate ꝛ egritudine. illi vo habitus quorū ſubm eſt incorruptibile, nō pōt corrūpi p accñs. Sunt tñ habit⁹ quidā, qui etſi principalr ſint in ſubō incorruptibili, ſcḋario tñ ſunt in ſubō corruptibili: ſicut habitus ſcientie q̄ principalr eſt quidē in intellēu poſſibili, ſecūdario aūt in virib⁹ apprehenſiuis ſenſitiuis: vt ſupra dictū eſt. ꝛ ideo ex parte intellēs poſſibilis habitus ſciētie nō pōt corrūpi per accñs: ſed ſolū ex parte inferiorū virtū ſenſitiuarū. Eſt igit ꝯſiderandū ſi pōſſit hmōi habit⁹ per ſe corrūpi. Si igit fuerit aliq̄s habit⁹ qui habeat aliq̄d contrariū vel ex parte ſua vel ex parte ſue cauſe: poterit per ſe corrumpi. Si vero nō hꝫ contrariū: nō poterit per ſe corrūpi. Manifeſtū eſt aūt q ſpecies intelligibilis in intellectu poſſibili exiſtēs nō habet aliquid contrariū: neq̄ iterū in intellēu agēte qui eſt cauſa eius pōt aliq̄d eſſe cōtrariū. vnde ſi aliq̄s habit⁹ ſit in intellectu poſſibili immediate ab intellēu agente cauſatus, talis habit⁹ eſt incorruptibilis ꝛ p ſe ꝛ per accñs: hmōi aūt ſunt habit⁹ primoꝝ principioꝝ tam ſpeculabiliū q practicoꝝ: q̄ nulla obliuione vel deceptione corrūpi pñt: ſicut ph̄s dicit .6. ethi. de prudentia q nō perditur p obliuionē. Aliquis vero habitus eſt in intellectu poſſibili ex rōne cauſatus. ſ. habitus cōcluſionū: qui dicit ſcientia: cuius cauſe duplr pōt aliquid ꝯtrariū eſſe. Uno mō ex parte ipſarū ꝓpoſitionū ex quib⁹ rō ꝓcedit: etenim enunciationi q̄ eſt, bonū eſt bonū: contraria eſt ea que eſt, bonū non eſt bonū ſm ph̄m .2. peri er. Alio modo quantū ad ipſum proceſſum rōnis: prout ſyllogiſmus ſophiſticus opponitur ſyllogiſmo dialectico vel demonſtratiuo. Sic igit patet q p falſam rōnē pōt corrūpi habit⁹ vere opinionis aut etiā ſcientie: vnde ph̄s dicit q deceptio eſt occupatio ſcie: ſicut. ō. dictū eſt. Uirtutum vero quedā ſunt intellectuales q̄ ſunt in ipſa rōne: vt dr in .6. ethi. de quibus eſt eadē ratio que eſt de ſciētia vel opinione. Quedam vero ſunt in parte aīe appetitiua, que ſunt virtutes morales. ꝛ eadē rō eſt de vitijs oppoſitis. Habit⁹ autē appetitiue partis cauſant p hoc q rō nata eſt appetitiuā partem mouere. vñ per iudiciū rationis in contrariū mouentis quocunq̄ modo. ſ. ſiue ex ignorantia ſiue ex paſſione, vel etiam ex electione corrumpitur habitus virtutis vel vitij.

Ad Primū ergo dm̄, q ſicut dr in .7. ethi. habit⁹ ſimilitudinē hꝫ nature: deficit tñ ab ipſa. ꝛ ideo cū natura rei nullo modo remoueat ab ipſa: habitus difficile remouet. ¶ Ad ſcḋm dm̄, q etſi ſpeciebus intelligibilibus non ſit aliquid cōtrariū enunciationibus tñ ꝛ proceſſui rationis poteſt aliquid eſſe contrariū: vt dictum eſt. ¶ Ad tertiū dm̄, q ſciētia nō remouet p motū corporalē quātū ad ipſam radicē habitus: ſed ſolū quantum ad impedimentum actus, inquantum intellectus indiget in ſuo actu viribus ſenſitiuis, quibus impedimentum affertur per corporalem tranſmutationē. Sed per intelligibilē motum rationis poteſt corrūpi habitus ſcientie etiā quantū ad ipſam radicē habitus: ꝛ ſimiliter etiā poteſt corrumpi habitus virtutis. tamē q dicitur virtutes eſſe permanentiores diſciplinis, intelligendum eſt non eſt parte ſubiecti vel cauſe: ſed ex parte actus: nam virtutum vſus eſt continuus per totam vitam non autem vſus diſciplinarum.

¶ Utrum habitus poſſit diminui. Art. 2.

Ad ſcḋm ſic procedit. Uidetur, q habitus diminui nō poſſit. Habitus eñ eſt quedā qualitas et forma ſimplex: ſimplex autē aut totum habetur, aut totū amittitur. ergo habitus etſi corrumpi poſſit, diminui nō poteſt. ¶ P̄. Omne q̄ cōuenit accidenti, conuenit eidē ratione ſui ſubiecti: habitus aūt ſm ſe ipſm nō intendit ꝛ remittit: alioquin ſequeretur q aliqua ſpecies de ſuis indiuiduis predicaret ſm magis ꝛ minus: ſi igitur ſm ꝑticipationē ſubiecti diminui poſſit, ſequet q aliquid accidat habitui propriū, q nō ſit cōmune ei ꝛ ſubiecto: cuicunq̄ autem forme ꝯuenit aliquid propriū preter ſuū ſubiectū, illa forma eſt ſeparabilis: vt dicit in primo de anima: ſequitur ergo q habit⁹ ſit forma ſeparabilis: q eſt impoſſibile. ¶ P̄. Ratio et natura habit⁹ ſicut ꝛ cuiuſlibet accñtis cōſiſtit in ꝯcretione ad ſubm. vnde ꝛ quodlibet accñs diffinit p ſuū ſubm: ſi igit habitus ſm ſe ipſm nō intenditur neq̄ remittit, neq̄ etiā ſm concretionē ſui ad ſubiectū diminui poterit: ꝛ ita nullo modo diminuetur.

Sed ꝯ eſt, q ꝯtraria nata ſunt fieri circa idem: augmentū autem ꝛ diminutio ſunt contraria: cū igit habitus poſſit augeri, videtur q etiam poſſit diminui.

Rñdeo Dm̄, q habitus duplr diminuunt ſicut ꝛ augent: vt ex ſupradictis pꝫ. Et ſicut ex eadē cā augent, ex qua generant, ita ex eadē cauſa diminuunt: ex qua corrūpuntur. Nam diminutio habit⁹ eſt quedam via ad corruptionē: ſicut econuerſo generatio habitus eſt quoddam fundamentum augmenti ipſius.

Ad Primum ergo dm̄, q habitus ſm ſe conſideratus eſt forma ſimplex: ꝛ ſm hoc non accidit ei diminutio, ſed ſm diuerſum modum participandi: qui prouenit ex indeterminatione potentie ipſius participantis: que ſcilicet diuerſimode poteſt vnā formā participare: vel que poteſt ad plura vel ad pauciora extendi. ¶ Ad ſcḋm dm̄, q ratio illa procederet ſi ipſa eſſentia habitus nullo modo diminueretur: hoc autem non ponimus ſed quod quedam diminutio eſſentie habitus non habet principium ab habitu: ſed a participante. ¶ Ad tertiū dicendum, q quocunq̄ modo ſignificetur accidens habet depēdentiā ad ſubiectū ſm ſuā rationē: aliter tamē ꝛ aliter. Nam accidens ſignificatū in abſtracto importat habitudinem ad ſubiectū q̄ incipit ab accidente ꝛ terminat ad ſubm: nam albedo dr qua aliquid eſt albū: ꝛ ideo in diffinitione accidentis abſtracti nō ponit ſubm quaſi prima pars diffinitionis q̄ eſt genus: ſed quaſi ſcḋa que eſt differentia: dicimus eñ q ſimitas eſt curuitas naſi: ſed in concretis incipit habitudo a ſubiecto, ꝛ terminatur ad accñs, dr eñ albū q habet albedinē: propter q in diffinitione hmōi accidentis ponitur ſubiectū tanq̄ genus, q eſt prima pars diffinitionis: dicimus eñ q ſimus eſt naſus curuus. Sic igitur id quod cōuenit accidentibus ex parte ſubiecti nō autē ex ipſa ratione accidentis: nō attribuitur accidenti in abſtracto: ſed in cōcreto ꝛ hmōi eſt intenſio ꝛ remiſſio in quibuſdam accidentibus: vnde albedo non dicitur magis ꝛ minus: ſed album. ꝛ eadem ratio eſt in habitibus et alijs qualitatibus: niſi q̄ quidam habit⁹ augentur vel diminuuntur per quādam additionē: vt ex ſupradictis patet.

neq̄ eñ phantaſmata ex parte cauſe corrumpenda cenſuit: qui alias deculit non cauſalem. ſꝫ materialē cauſe eſſe ea que ſunt in parte ſenſitiua, ad ea que ſunt intellectus: propter q etiā hic ex parte ſubiecti poſuit hoc ſcḋariū ſubiectū ipſa vocho: que in celſi ingenij non pertrāſibis leuius. Aduerte quoq̄ q ex eodem articulo q̄ hinc expreſſe plures habeo. vnde habitum ſcie in nobis non eſſe ſpecies intelligibiles accipias: ille eñ ꝛ ſingule ꝛ oēs carent contrarijs: ſciētia autē non: vt in litera dicit. Aduerte. 3. ex. 2. arti. quod omnes vndique affluens ꝓpriis rationibus: non ſolum ad naturam rei reddit rationem intenſionis et remiſſionis: ſꝫ ad res ſic ſignificatas: puta ꝯcrete vl abſtracte ex eadē radice deſcēdit. ¶ In reſponſione ad tertiū poſtremo in art. 3. ſcrupulus occurrēs nouitie remouendus eſt: vt enim ꝯtiori hic tertius articulus primo in reſpōne ad. 3. dr ibi dicit q ſcia ex corporalib⁹ motibus nō corrumpitur in ſe ſed in ſuo actu impeditur vt pꝫ in ebrijs. hic vero confirmat in reſponſione ad vltimū: q ſcientia corrūpit ꝓpter mutationē cui ſubiacēt vires apprehēſiue interiores que ſubſunt ſpeci. Ad hoc eñ dicendum eſt, q diligentius perſpecta verba litere ſibiinuicem nō aduerſant. primū eñ dictum loquitur de motibus partis interioris ſenſitiue tantū. ſecundum aūt de eiſdē vt partis vel nō cōpeſcēt cōtrarias cauſas habitū: ꝛ intendit autoꝛ q impedimenta partis ſenſitiue. ſi non vltra progrediantur: non corrūpunt ſcientiā: ſed actū eius. et ideo remouet poſt motum: ſi autem vel per diuturnā ceſſationem vel peſſimam imaginationē ad hoc progrediantur q propoſitiões cōtrarie aut ſyllogiſmus fiat: quādiu ex parte ſenſitiua in hoc reſtum corruptio hec. Efficaciter tamen corrūpitur ſcientia per hmōi obliuionem vel deceptionē. vt in litera dicitur in primo articulo.

¶ Super. q. 54. ar. 1.
Ar. 1. artĩ q 54. aduerte nõ(n) ĩtte ne fallaris in ſilitudi. 22ᵉ. q6.
ne h ſiuitudinis mate 24. art.
rie ad formam alicꝫ a 10. e. 1.
gentis: ꝛ potẽtie ad ha: di. 17. q.
bitũ atcꝫ obm. Induci 2. art. 5.
tur eñ ꝛ tenet quantũ col.
ad determinationẽ ad vnitatẽ q acꝰ ab vno agente. ſꝫ nõ eſt extendenda ad vnitatẽ materie. nã oppoſitũ inſe ri ſequeret. ſ. q ſicut in vna materia nõ põt ſi mile eſſe niſi vna for. ma: ſic nec in vna potẽ tia plures hitus ſitr nõ eſt extendenda ad pportionẽ forme ꝛ ha bitus quo ad ſimulita tem pp eãdẽ cauſam. vñ eſto caꝰ vt ppor: tionalis ſilitudo quo ad explicata tñ in ſſa telligaẽ ꝛ nõ fallaris. ¶ In rñſione ad pmũ eiuſdẽ pmi articuli: aduerte q lrã nõ di cit: q ols diuerſitas ge nerica obiector cõſti tuat diuerſitatẽ poten tiarũ: qm hoc manife ſte eſt falſũ. nam ma thematica ꝛ metaphy ſica ꝛ nãlis ꝛ moralis manifeſte habent obã diuerſor generum. de theologia ꝙꝫ in princi pio prime partis dicit q diſtinguitur genere a mathematica: ꝛ ve re ſic eſt: qꝛ diſtinguũ tur genere ſcibili: ſed ſal eſt huic litere: q di uerſitas aliqua obie ctorum generica con ſtituat diuerſitatẽ po tentiarũ. Preſens eñ reſpõſio in hoc ſtat q diuerſitas potentiarũ eſt neceſſario generi ca: habituũ vero non eſt neceſſario generi ca ſed ſpecifica. ex hoc eñ pꝫ q multiplica tio hitibꝰ nõ opꝫ mul tiplicare potentias ſi cut nec multiplicatio ſpeciebꝰ generis. Que aũt ſit illa diſtõ gene rica conſtituẽs diuerſi tatẽ potentiarũ ꝛ que nõ diſcutere alterius negotij eſt: ꝛ erit que ſtio ſpecialis.

¶ Utrũ habitus corrũpatur vel diminuat per ſolam ceſſationem ab opere. Art. 3.

Ad tertiũ ſic procedit. Uĩ q habitus non corrũpatur aut diminuatur p ſolã ceſſationẽ ab opere. Habitus enim permanentiores ſunt: qꝫ paſſibiles qualitates: vt ex ſupradictis apparet: ſed paſſibiles qualitates non corrũpuntur neqꝫ diminuunt per ceſſationeꝫ ab actu: nõ eñ albedo diminuit ſi viſum non immutet: neqꝫ calor ſi non calefaciat. Ergo neqꝫ habitus diminuunt vel corrũpunt per ceſſationẽ ab actu. ¶ P̃. Corruptio et diminutio ſunt quedã mutationes: ſed nihil mutatur abſqꝫ aliqua cauſa mouẽte: cũ igit ceſſatio ab actu nõ importet aliquã cauſaꝫ mouentẽ: nõ videt q per ceſſationẽ ab actu poſſit eſſe diminutio vel corruptio habitꝰ. ¶ P̃. Habitꝰ ſcientie ꝛ virtutis ſunt in anima intellectiua, que eſt ſupra tempus: ea vero que ſunt ſupra tempus non corrumpuntur neqꝫ diminuũtur per tẽporis diuturnitatẽ: ergo neqꝫ hmõi habitus corrumpuntur vel diminuuntur per temporis diuturnitateꝫ: ſi diu aliquis abſqꝫ exercitio permaneat.

Sed Cõtra eſt q phs in lib. de longitudine ꝛ breuitate vite dicit, q corruptio ſcientie nõ ſolũ eſt deceptio: ſꝫ etiã obliuio: ꝛ etiã in. 8. ethi. dicitur: q multas amicitias inappellatio diſſoluit: ꝛ eadem ratione alij habitus virtutum per ceſſationem ab actu diminuuntur vel tolluntur.

Rñdeo Dõm, q ſicut dicit in. 8. ethi. aliquid poteſt eſſe mouẽs dupliciter. Uno modo per ſe: q ſcilicet mouet ẽm rationẽ proprie forme: ſicut ignis calefacit. Alio modo p accidens: ſicut id qđ remouet prohibens, ꝛ hoc modo ceſſatio ab actu cauſat corruptionẽ vel diminutionem habituum: inquantũ. ſ. remouetur actus qui prohibebat cauſas corrũpentes vel diminuentes habitum: dictum eſt eñ q habitus per ſe corrũpuntur vel diminuuntur ex contrario agente. vnde quorũcunqꝫ habituum contraria ſubcreſcunt per tẽporis tractũ, que opꝫ ſubtrahi per actum ab habitu procedentem huiuſmodi habitus diminuuntur vel etiam tolluntur totaliter per diuturnam ceſſationem ab actu: vt pꝫ etiã in ſcientia ꝛ in virtute. Manifeſtum eſt eñ q habitus virtutis moralis facit hominẽ promptuꝫ ad eligendum medium in operationibus ꝛ paſſionibus, cũ autẽ aliquis nõ vtitur habitu virtutis ad moderandas paſſiones vel operationes proprias, neceſſe eſt q proueniant multe paſſiones ꝛ operationes preter modũ virtutis ex inclinatione appetitus ſenſitiui et aliorũ que exterius mouẽt. vnde corrũpitur virtus vel diminuitur per ceſſationem ab actu. Similiter etiã eſt ex parte habituũ intellectualiũ ẽm quos eſt homo promptꝰ ad recte iudicandũ de imaginatis: cum igitur homo ceſſat ab vſu intellectualis habitus: inſurgũt imaginatiões extranee, ꝛ quandoqꝫ ad cõtrariũ ducentes: ita q niſi per frequentẽ vſum intellectualis habitus quodammodo ſuccidantur vel comprimantur, redditur homo minus aptus ad recte iudicandum, et qñdoqꝫ totaliter diſponitur ad contrariuꝫ: ꝛ ſic per ceſſationẽ ab actu diminuit, vel etiã corrũpitur intellectualis habitus.

Ad primũ Ergo dõm, q ita etiã calor per ceſſationeꝫ a calefaciendo corrumperetur: ſi per hoc increſceret frigiduꝫ quod eſt calidi corruptiuũ. ¶ Ad ẽm dõm, q ceſſatio ab actu eſt mouens ad corruptionẽ vel diminutionẽ ſicut remouens prohibens: vt dictum eſt. ¶ Ad tertium dõm, q pars intellectiua anime ẽm ſe eſt ſupra tempus: ſed pars ſenſitiua ſubiacet tempori ꝛ ideo per temporis curſum tranſmutatur quantum ad paſſiones appetitiue partis: ꝛ etiam quãtum ad vires apprehenſiuas. vnde philoſophus dicit in. 4. phyſi. quod tempus eſt cauſa obliuionis.

¶ De diſtinctione habituum. Queſtio. 54.

Deinde Conſiderandum eſt de diſtinctione habituum. ¶ Et circa hoc querũtur quatuor. Primo, vtrum multi habitus poſſint eſſe in vna potentia. Secundo. vtrum habitus diſtinguãtur ſecundum obiecta. Tertio. vtrum habitus diſtinguantur ſecundum bonum ꝛ malum. Quarto, vtrum vnus habitus ex multis habitibus conſtituatur.

¶ Utrum multi habitus poſſint eſſe in vna potentia. Art. 1.

Ad primũ Sic procedit. Uĩ q non poſſint eſſe multi habitus in vna potentia. Eorũ eñ que ẽm idem diſtinguuntur multiplicato vno multiplicatur ꝛ aliud: ſed ẽm idẽ potentie ꝛ habitus diſtinguuntur. ſ. ẽm actus ꝛ obiecta: ſilr ergo multiplicantur. non ergo poſſunt eſſe multi habitus in vna potentia. ¶ P̃. Potentia eſt virtus quedam ſimplex ſed in vno ſubiecto ſimplici non põt eſſe diuerſitas accidẽtium: quia ſubiectum eſt cauſa accidentis: ab vno autem ſimplici non videtur procedere niſi vnum. Ergo in vna potentia non poſſunt 22ᵉ. q6.
eſſe multi habitus. ¶ P̃. Sicut corpus formatur per figuram, 47. a. 5
ita potentia formatur per habitum: ſed vnum corpus non po col. e. 3.
teſt ſimul formari diuerſis figuris: ergo neqꝫ vna potentia po di 33. q.
teſt ſimul formari diuerſis habitibus. Non ergo plures habi 1. a. 2. q.
tus poſſunt ſimul eſſe in vna potentia. 1. coe. et di. 35. q.

Sed Contra eſt, q intellectus eſt vna potentia: in qua ta 2. a. 3. q
men ſunt diuerſarum ſciẽtiarum habitus. 2. ad. 3.

Rñdeo Dõm, q ſicut ſupra dictũ eſt: hitꝰ ſunt diſpõnes Et hi. q.
quedã alicuiꝰ in potẽtia exñtis ad aliquid ſiue 15. a. 2.
ad naturã, ſiue ad opõnẽ vel finẽ nãe. Et de illis quidẽ hitibꝰ ad. 11.
q ſunt diſpõnes ad naturã manifeſtũ eſt q pñt plures eſſe i vno Et virt.
ſubõ: eo q vnius ſubi pñt diuerſimode partes accipi: ẽm qua q. 1. art.
rum diſpõnẽ habitꝰ dñr: ſicut ſi accipiant humani corporis par 12. ad
tes humores prout diſponunt ẽm nãm humanã, eſt habitꝰ vel quartũ.
diſpõ ſanitatis. Si vero accipiant ptes ſiles vt nerui, ꝛ oſſa, ꝛ carnes, earũ diſpõ in ordine ad nãm eſt fortitudo, aut macies. Si vero accipiant mẽbra, vt manus ꝛ pes, ꝛ hmõi: earũ diſpõ nãe conueniens eſt pulchritudo: ꝛ ſic ſunt plures habitꝰ vel diſpõnes in eodẽ. Si vero loquamur de habitibus q ſunt diſpoſitiões ad opera: q proprie pertinẽt ad potentias: ſic etiã cõtingit vnius potẽtie eſſe habitꝰ plures: cuiꝰ rõ eſt, qꝛ ſubm habitꝰ eſt potentia paſſiua: vt ſupra dictũ eſt: potentia eñ actiua tñ non eſt alicuius habitus ſubm: vt ex ſupradictis pꝫ: potẽtia autẽ paſſiua cõparat ad actũ determinatũ vnius ſpeciei ſicut materia ad formã: eo q ſicut materia determinat ad vnã formã per vnũ agens, ita etiã potẽtia paſſiua a rõne vnius obiecti actiui determinat ad vnum actum ẽm ſpeciẽ. vñ ſicut plura obiã pñt mouere vnã potentiã paſſiuã, ita vna potentia paſſiua poteſt eſſe ſubiectũ diuerſor actuum vel perfectionũ ẽm ſpeciem: habitus autẽ ſunt quedã qualitates aut forme inherentes potentie: quibus inclinatur potentia ad determinationem actus ẽm ſpeciem: vnde ad vnam potentiã poſſunt plures habitus pertinere, ſicut ꝛ plures actus ſpecie differentes.

Ad primũ Ergo dõm, q ſicut in rebus naturalibꝰ diuerſitas ſpecierũ eſt ẽm formam, diuerſitas autẽ generum eſt ẽm materiã: vt dicitur in. 5. meta. ea eñ ſunt diuerſa genere quorũ eſt materia diuerſa. Ita etiã diuerſitas obiectorum ẽm genus facit diſtinctionẽ potentiarũ. vnde phs dicit in. 6. ethi. q ad ea que ſunt genere altera: ſunt etiã anime particule alie: diuerſitas vero obiector ẽm ſpeciem facit diuerſitatem actuum ẽm ſpeciẽ: ꝛ per ↄñs habituũ. Quecunqꝫ autẽ ſunt diuerſa genere, ſunt etiã ſpecie diuerſa: ſed nõ ↄuertitur, ꝛ ideo diuerſarũ potẽtiarum ſunt diuerſi actus ſpecie ꝛ diuerſi habitus, nõ autẽ opꝫ q diuerſi habitꝰ ſint diuerſarũ potẽtiaꝝ: ſed pñt eſſe plures vnius: ꝛ ſicut ſunt gña generũ: ꝛ ſpẽs ſpẽrum, ita etiã ↄtingit eſſe diuerſas ſpẽs habituũ ꝛ potentiarũ. ¶ Ad ẽm dõm, q potẽtia etſi ſit quidẽ ſimplex ẽm eſſentiã, eſt tñ multiplex virtute: ẽm q ad multos actus ſpecie differentes ſe extendit. ꝛ ideo nihil prohibet in vna potẽtia eſſe multos habitꝰ ſpecie differẽtes. ¶ Ad tertiũ dõꝫ, q corpus format per figurã ſicut p ꝓpriã terminationẽ. habitꝰ aũt nõ eſt terminatio potẽtie: ſꝫ eſt diſpõ ad actũ ſicut ad vltimũ terminũ. ꝛ iõ nõ poſſent eſſe vniꝰ potẽtie ſimul plures actus: niſi forte ẽm q vnus cõprehendit ſub alio, ſicut nec vnius corporis plures figure, niſi ẽm q vna eſt in alia: ſicut trigonũ in tetragono. nõ eñ põt intellꝰ ſimul multa actu intelligere: poteſt tñ ſimul habitu multa ſcire

¶ Super articulum ſecundum.

In articulo ſecundo dubium occurrit ex ſcoto in prima.q.prologi primi ſententiarum.verba huius articuli inducens peruerſe expoſita neſcio a ſe vel ab altero: acceptum eſt enim ex hac litera.quod vbi eſt idem ſcibile puta quod terra eſt rotunda per philoſophiam naturalem et aſtrologiam, quod ibi non ſint diſtincti habitus, ſed ſunt diſtincte forme,quia non diſtinguantur per obiecta, ſed per principia actiua.in corpore nãqȝ dicitur,ꝙ habit⁹ inquantum forme diſtinguntur per obiecta. Et in reſponſione ad ſcḋm dicitur,ꝙ media ſunt principia actiua. contra hanc ſententiã arguit dupliciter. Primo quia impoſſibile eſt aliqua indiſtincta eſſe ſcḋm inferius predicatũ ꝛ diſtincta ſm ſuperius: forma autẽ eſt ſuperius ad habitum vt patet. Scḋo quia hoc ſupponit obiecta diſtinguere habit⁹ in alio genere cauſe ꝙ effectiue.quod falſum eſt.ſi aliquomodo cauſant diſtinctionem habituum.

¶ Ad hec dicit̃ qḋ falſa eſt in primis interpretatio ſcoti:neqȝ enim hoc ſomniauit diuus tho. ſed intendit ꝙ quia habitus ꝛ forme ꝛ habitus ſunt,vtraqȝ ſortiri pṫ diſtinctiua ſcȝ propria formarum et propria habituum: et nõ ꝙ cum diſtinctione illarũ ſit indiſtinctio horũ. vnde in ꝓpoſito vtraqȝ diſtinctiua concurrunt.ſ. actiuorũ ꝛ obiectorũ formalium: terrã enĩ eſſe rotundã ꝛ eſt aliud obiectũ formale ꝛ per aliud medium ſectum eſt reſpectu aſtrologie ꝛ philoſophie naturalis, vt patet:nec opus eſt afferendo vnum afferre ſemper aliud. vnde patet reſponſio ad primum. Ad ſecundũ vera dicit̃ ꝙ obiectũ vt obiectũ non dicit cauſam effectiuã:ꝛ ꝓpterea non prohibet quin diſtinguat aliter quã effectiue:ꝛ reuera poteſt diſtinguere nõ ſolum effectiue ſed formaliter: extrinſece th̃ ꝛ finaliter habit⁹ ſunt de actibus vt alias dictum eſt. Idem enim eſt iudicium.

¶ Utrũ habit⁹ diſtinguãt̃ ſm obiã. Art. 2.

Ad Scḋm videtur ꝙ habitus nõ diſtinguant̃ ſm obiecta. Contraria enĩ ſunt ſpecie differentia. ſȝ idẽ habit⁹ ſcie eſt ꝯtrarioꝝ, ſicut medicina ſani ꝛ egri:nõ ergo ſm obiã ſpecie differẽtia habit⁹ diſtinguunt̃. ¶ P̃. Diuerſe ſcientie ſunt diuerſi habit⁹: ſed idẽ ſcibile ꝑtinet ad diuerſas ſciẽtias: ſicut terrã eſſe rotũdã demõſtrat nãlis ꝛ aſtrolog⁹,vt dr̃ in.2.phy. Ergo habitus nõ diſtinguuntur ſȝ obiecta. ¶ P̃. Eiuſdẽ actus eſt idẽ obiectũ: ſed idem actus põt ꝑtinere ad diuerſos habit⁹ ſtatutũ ſi ad diuerſos fines referat̃:ſicut dare pecuniam alicui, ſi ſit propter deum pertinet ad charitatẽ:ſi vero ſit propter debitum ſoluendum pertinet ad iuſtitiam.ergo etiam idem obiectum poteſt ad diuerſos habitus pertinere.nõ ergo eſt diuerſitas habituum ſecundum diuerſitatem obiectorum.

Sed Contra actus differunt ſpecie ſecundum diuerſitatem obiectorum vt ſupra dictum eſt:ſed habitus ſunt diſpoſitiones quedam ad actus. ergo etiam habitus diſtinguuntur ſm diuerſa obiecta.

Rñdeo Dicẽdũ, ꝙ habitus ꝛ eſt forma ꝗdã,ꝛ eſt habit⁹. põt ergo diſtinctio habituũ ſm ſpeciẽ attendi: aut ſm cõem modũ quo forme ſpecie diſtinguunt̃, aut ſm ꝓpriũ modũ diſtinctionis habituũ. Diſtinguunt̃ ſiquidẽ forme adinuicẽ ſm diuerſa principia actiua, eo ꝙ omnis agens facit ſibi ſimile ſm ſpeciẽ.habit⁹ autẽ importat ordinem ad aliqd:oĩa autẽ que dñr ſm ordinem ad aliqd,diſtinguunt̃ ſm diſtinctionẽ eorũ ad que dñr. Eſt aũt habitus diſpoſitio ꝗdã ad duo ordinata.ſ.ad nãm ꝛ operationẽ cõſequentẽ nãm. Sic igit̃ ſm tria habit⁹ ſpecie diſtinguunt̃. Uno quidem mõ.ſm principia actiua taliũ diſpoſitionũ. Alio vero mõ ſm nãm. Tertio vero modo ſm obiã ſpecie differentia:vt per ſequentia explicabitur.

Ad Primũ ḡ dicẽdũ,ꝙ in diſtinctione potẽtiarũ vel ẽt habituũ nõ eſt ꝯſiderãdũ ipſm obm mãliter,ſed rõ obti differẽs ſpecie vel etiã gñe, Quia autẽ cõtraria ſpecie differant diuerſitate reꝝ,tñ eadẽ rõ eſt cognoſcẽdi vtrunqȝ:qꝛ vnũ per aliũ cognoſcit̃. ꝛ ideo inqȝtũ cõueniunt in vna rõne cognoſcibilis pertinẽt ad vnũ habitũ cognoſcitiuũ. ¶ Ad ſcḋm dicẽdũ,ꝙ terrã eſſe rotundã ꝑ aliud medium demõſtrat nãlis, ꝛ ꝑ aliud aſtrologus. Aſtrologus enĩ hoc demõſtrat ꝑ media mathematica:ſicut ꝑ figuras eclypſiũ, vel per aliud hmõi.nãlis vero hoc demõſtrat ꝑ medium nãle: ſicut ꝑ motũ grauiũ ad mediũ, vel per aliud hmõi. Tota autẽ virt⁹ demonſtrationis q̃ eſt ſylls faciens ſcire,vt dr̃ in.1.poſte.depẽdet ex medio, ꝛ ĩõ diuerſa media ſunt ſicut diuerſa principia actiua ſm que habitus ſciẽtiaꝝ diuerſificant̃. ¶ Ad tertiũ dicẽdũ,ꝙ ſicut pħs dicit in.2.phy.ꝛ in.7.ethi. ita ſe habet finis in opabilibus, ſicut principium in demonſtratiuis. ꝛ ideo diuerſitas finium diuerſificat virtutes, ſicut ꝛ diuerſitas actiuorum principiorum.ſunt etiam ipſi fines obiecta actuum interiorũ:qui maxime ꝑtinẽt ad virtutes, vt ex ſupradictis patet.

¶ Utrum habitus diſtinguantur ſm bonum ꝛ malum. Artic. 3.

¶ Super articulum tertium.

In iſto articulo tertio nota quod apud autorem hic nõ dicitur quod impoſſibile eſt quod idem habitus trãſeat de bono in malum aut ecõuerſo.ſed qḋ impoſſibile eſt ꝙ ſit bonus ꝛ malus eo ꝙ ſunt bonus ꝛ malus diuerſarũ ſpecierũ ꝛ ꝯtrariarũ: impoſſibile eſt enĩ contraria eſſe ſimul vni⁹ indiuidui. Et hoc bene nota pro ſequentibus.

¶ Super articulum quartum.

In iſto articulo quarto dubium primo occurrit ex ſcoto in ꝓlogo primi ſententiarum in aſſignatione primi ſubiecti habitus. vbi conatur ſoluere hanc rationem tactam hic in litera. quod ſicut potentia vna ad multa ſe extendit propter vnitatem obiecti ita habitus:inquit enim ſcotus quod proportiones obiecti ad potentiam ꝛ obiecti ad habitum ſunt diuerſe. nam illa eſt actiui ad paſſiuũ. iſta eſt cauſe ad effectum: modo ita eſt ꝙ in quibuſcũqȝ paſſiuũ põt aliqḋ agens põt et eiuſdem rationis agens prima igit̃ extrema ꝓportionis actiui ad paſſiuũ ſũt cõia ad oĩa ꝑ ſe extrema illi⁹ ꝓportionis. nã inter illa cõiſſima eſt adequatio:qꝛ quodcũqȝ eſt rõ vnius reſpẽctu quodcũqȝ in quo eſt rõ alteri⁹: ſȝ prima extrema cauſe ꝛ effect⁹ non ſunt cõiſſima:qꝛ licet illa nõ eſt adequatio:nõ enĩ ſeqt̃ ſi rõe põt cãre habitũ ꝙ ſpãle poſſit. ¶ Ad hoc dico ꝙ miror valde de hoc viro, ꝯſtat enĩ clariſſime ꝙ proportiones iſte currunt quo ad adequationẽ ꝛ quecunqȝ noſtra parte paſſiui: quia enĩ ratione actiuũ ꝛ paſſiuum ſic ſe habent. eadem ratione cauſa ꝛ effectus:quemcunqȝ nanqȝ effectum poteſt cauſare aliqua cauſa: poteſt eiuſdem rationis cauſa producere, ꝛ econuerſo:ꝛ non niſi nus ſpeciale: in quo ſaluatur ratio communis poteſt producere effectum illius communis. ꝙ poſſit agere in paſſum illius cõmunis. Non video quomodo ſit intelligibile cum actiuum reſpondeat effectui ꝛ patienti:ꝛ per hoc reſpõdeat patienti, quia agit in eo ſuum effectũ quod extrema proportionis actiui ad paſſiuum adequentur: et actiui et effectus non. ſtat ergo ſolida ratio litere, quod quia perfectio proportionatur perfectibili ꝛc.

¶ Utrum habitus diſtinguantur ſm bonum ꝛ malum. Artic. 3.

Ad Tertiũ ſic ꝓcedit̃. Uĩ ꝙ hit⁹ nõ diſtinguãt̃ ſm bonũ ꝛ malũ. Bonũ enĩ ꝛ malũ ſunt ꝯtra. ſed idẽ hitus eſt ꝯtrarioꝝ:vt ſupra habitũ eſt. Ergo hibus nõ diſtinguunt̃ ſm bonũ et malũ. ¶ P̃. Bonũ ꝯuertit̃ cũ ente, ꝛ ſic cũ ſit cõe omnibus nõ põt ſumi,vt dr̃ia alicuius ſpeciei:vt pȝ per pħm in.2.topi.ſilr̃ etiã malũ cũ ſit priuatio ꝛ nõ ens,non põt eſſe alicui⁹ entis differẽtia. Nõ ergo ſm bonũ ꝛ malum põt hit⁹ ſpecie diſtingui. ¶ P̃. Circa idẽ obȝ ꝯtingit eſſe diuerſos habit⁹ malos, ſicut circa cõcupiſcentias intẽperantiã ꝛ inſenſibilitatẽ:ꝛ ſilr̃ etiã plures habit⁹ bonos.ſ. virtutem humanã, ꝛ virtutẽ heroicã ſiue diuinã: vt patet per pħm in.7.ethi. Non ergo diſtinguuntur habitus ſm bonum ꝛ malum.

Sed ꝯ eſt ꝙ hitus bonus ꝯtrariat̃ habitui malo, ſicut virtus vitio: ſed ꝯtra ſunt diuerſa ſm ſpeciem. Ergo habitus differunt ſpecie ſm differentiã boni ꝛ mali.

Rñdeo Dicẽdũ,ꝙ ſicut dictũ eſt: hitus ſpẽ diſtinguũt̃ nõ ſolũ ſȝ obiã ꝛ ꝓnᵃ actiua:ſȝ etiã in ordine ad nãȝ:ꝙ q̃dẽ ꝯtingit dupl̃r. Unoᵒ ſm ꝯuenientiã ad nãȝ vel etiã ſm diſcõuenientiã ab ipſa:ꝛ hoc mõ diſtinguũtur ſpecie hitus bon⁹ ꝛ malus:nã hitus bon⁹ dr̃ q̃ diſponit ad actũ cõuenientẽ nãe agẽtis. habit⁹ aũt malus dr̃ q̃ diſponit ad actũ nõ ꝯuenientẽ nãe:ſicut actus virtutũ nãe humane ꝯueniũt:eo ꝙ ſunt ſm rationẽ act⁹ vo vitioꝝ cũ ſint ꝯ rõnẽ a nã humana diſcordãt: ꝛ ſic manifeſtũ eſt ꝙ ſȝ differẽtiã boni ꝛ mali habit⁹ ſpecie diſtinguunt̃. Alio mõ ſm nãm habit⁹ diſtinguunt̃ ex eo ꝙ habitus vnus diſponit ad actũ cõuenientẽ nãe inferiori,alius aũt habitus diſponit ad actũ cõuenientẽ nature ſuperiori: ꝛ ſic virtus humana que diſponit ad actum conuenientẽ nature humane diſtinguitur a diuina virtute vel heroica que diſponit ad actum conuenientem cuidam ſuperiori nature.

Ad Primũ ergo dicẽdũ, ꝙ cõtrariorũ põt eſſe vnus habit⁹ ſm ꝙ ꝯtra ꝯueniunt in vna rõne:nunqȝ tñ contingit ꝙ hitus ꝯtrarii ſint vni⁹ ſpeciei, ꝯtrietas enĩ habituũ eſt ſm ꝯtrarias rõnes: ꝛ ita ſm bonũ ꝛ malũ habitus diſtinguunt̃, ſed inqȝtũ vnus habit⁹ eſt boni:ꝛ alius malus:nõ aũt ex hoc ꝙ vn⁹ eſt boni:ꝛ ali⁹ mali. ¶ Ad ſcḋm dicẽdũ,ꝙ bonũ cõe omni enti nõ eſt dr̃ia ꝯſtituẽs ſpeciẽ alicui⁹ habit⁹:ſed quoddã bonũ determinatũ ꝙ eſt ſm cõuenientiã ad determinatã naturã ſcȝ humanã:ſilr̃ etiã malũ qḋ eſt dr̃ia cõſtitutiua habit⁹ nõ eſt priuatio pura: ſed eſt aliqd determinatũ repugnãs determinate nature. ¶ Ad tertiũ dicẽdũ, ꝙ plures habitus boni circa idẽ ſpecie diſtinguunt̃ ſm cõuenientiã ad diuerſas naturas:vt dictũ eſt:plures vo habit⁹ mali diſtinguunt̃ circa idẽ agendum ſm diuerſas repugnantias ad id qḋ eſt ſm naturã:ſicut vni virtuti cõtrariantur diuerſa vitia circa eandem materiam.

¶ Utrum vnus habitus ex multis habitibus conſtituatur. Artic.4.

Ad Quartũ ſic ꝓcedit̃. Uidetur ꝙ vnus habitus ex pluribus habitibus conſtituatur:illud enim cuius generatio non ſimul perficitur:ſed ſucceſſiue videtur conſtitui ex pluri-

¶ In eodem quarto articulo dubium tertium occurrit de habitu ſcientie, quod tangitur in reſponſione ad tertium.quomodo ſaluatur quod ſit vna qualitas ſimplex: ꝛ eſt queſtio iſta cc cum extraneis ꝛ cum thomiſtis. Cum thomiſtis quidem: quia quidam eorum attribuunt ſancto Thome quod ſtatuerit habitus ſcientie eſſe ordinatas ſpecies intelligibiles ad vnam formalem rationem obiecti ſcibilis. Quidam autem dicunt ſimplicem qualitatem eſſe habilitatem ad vſum illarum ſpecierum. Cum aliis vero. dum non aſſeuerant habitum

I.q.55. artic.2. ad.1.

bus ptib'. ſʒ gñatio hit' nō eſt ſimul, ſʒ ſucceſſiue ex plurib' actibus: vt. ō. habitū eſt. ḡ vnus habit' cōſtituit ex plurib' habitibus.

¶ p̄. Ex partib' ꝯſtituit totū. ſʒ vni habitui aſſignant multe ptes: ſicut tulli' ponit multas ptes fortitudinis ⁊ tēperantie, ⁊ aliarū virtutū. ḡ vnus habit' ꝯſtituit ex pluribus.

¶ p̄. De vna ſola ꝯcl'one pōt ſciētia haberi actu ⁊ habitu: ſʒ multe ꝯcl'ones ptinēt ad vnā ſciētiā totā: ſicut ad geometriā vel arithmeticā. Ergo vnus habit' cōſtituit ex multis.

Sed ꝯ habitus cū ſit qualitas quedaʒ eſt forma ſimplex. ſʒ nullū ſimplex conſtituitur ex pluribus: ergo vnus habit' non conſtituitur ex pluribus habitibus.

Rn̄deo Dōm, ꝙ habit' ad opationē ordinat' (de quo nunc pncipalr intēdimus) eſt pfectio q̄dā potētie. oīs aūt pfectio ꝓportionat ſuo pfectibili. Unde ſicut potētia cū ſit vna, ad multa ſe extēdit ſm ꝙ cōueniunt in vno aliquo. i. in generali quadā rōne obiecti. ita etiā habit' ad multa ſe extendit ſm ꝙ hʒ ordinē ad aliquod vnū: puta ad vnā ſpecialē rōnē obi vel vnā naturam, vel vnū pncipiū: vt ex ſupra dictis patet. Si igit cōſideremus habitū ſm ea ad q̄ ſe extendit, ſic inueniemus in eo quandam multiplicitateʒ. ſed q2 illa multiplicitas eſt ordinata ad aliquid vnū, ad ꝙ principaliter reſpicit habitus: inde eſt ꝙ habit' eſt quali-

ſcientificū vnū ſm ſpeciē ⁊ ſimplicem extendere ſe ad tot rerum nās, quot in vna ſcientia tractant. Tho' igit tenētes hirū ſciētificū ex ſpēs ordinatas ec. ſup auctōs. ſ. tho ſe fund āt: q̄rū precipue ſunt ex hoc lib. trea. p° eſt ex q. 52. ar. 2. vbi autor vult ꝙ ſciētia augeat ſm ſe p additionē: ex qua arguit ſic: ſciētia ſm ſe augeat per additionē: ergo ipſi ſm ſe aliquid addit; ſed nō niſi noua ſpecies intelligibilis. ergo ſpecies intelligibiles ſpectāt ad habitualem ſcientiam in ſeipſa. ſecūda eſt ex q. 83. artic. 1. ad pⁱmū. vbi vult ꝙ geometer modico ſtudio acquirit ſciētiā cōcluſionis quā nunq̄ cōſiderauit ec. Ex hoc arguitur ꝙ aliqd nouū acquiritur modico ſtudio. tertia eſt ex queſt. 87. arti. 2. vbi vult q̄ ſpecies intelligibiles ſe hñt ad ſcientiam vt ſactales: phantaſmata autē vt mālia. Ex hoc arguit ꝙ ſciā formaliter eſt ipe ſpecies intelligibiles. Ex tertia parte afferunt articulus ſcd'a q°. 12. vbi autor expreſſe vult ſcientiam augeri per ſucceſſiuam gñationē ſpecierum intelligibiliū. Et vocat hoc augmentū ſm eſſentiā ipſius habitus ſcientie ec. ex q. de veritate. q. 8. ar. 15. ad. 4. vbi dicit ꝙ vna tota ſcientia comprehēdit ſub ſe diuerſas ſcientias particulares quibus ꝯcl'ones diuerſe cognoſcuntur: ⁊ in q. 24. arti. 4. ad. 8. vbi dicit: ꝙ ordinatio aliqualis ſpecierum intelligibilium facit habitū. ⁊ in. q. 10. ar. 2. approbat vtā dicentiū: ꝙ ſpecies cōſeruant in intellectu: quarū ordinatio eſt habit' ſcientie: ex. 3. quoq; ſenten. di. 14. ar. 3. q. 4. vbi vult ꝙ ſcientia infuſa anime chriſti ſit vnus habitus: ⁊ tn̄ multe ſpecies. ¶ Aliorum autē occurrit in pⁱmis aureolus: deinde Greg. de arimino in prologo pⁱmi ſent. q. 3. ar. 1. plurib' rōnib'. p° ex pte operationis: q2 ſequeret ꝙ idē habitū ſcientificū pⁱme ꝯcl'onis in geometria poſſet exire in actum ſciendi ceteras geometrie ꝯcl'ones quas nunq̄ conſiderauit: hoc eſt falſum. ergo. pbat ſequela: q2 habit' ſcie pⁱme ꝯcl'onis perte, ⁊ habitus omniū reliquarū ſunt eiuſdē rōnis ſpecialiſſime: licet differāt ſm pfectū ⁊ impfectū. Cōſtat autē ꝙ in quēcunq; actū pōt aliqua forma pōt q̄libet eiuſdē rōnis ſpecialiſſime. nec valet inquit Greg. ſi dicatur ꝙ iſta maxima tenet ſolū in formis eiuſdem rationis ⁊ eque perfectis: q2 dria ſm perfectum ⁊ imperfectū nō tollit aut dat ſubam actionis: ſed variat actionē etiā ſm perfectū ⁊ imperfectū. minimus enim calor poteſt calefacere ⁊ exſiccare: q̄uis nō ita perfecte ſicut intenſus calor. Et cōfirmatur autoritate auerrois pⁱmo celi cōmen. 19. ⁊ in. 2. celi. cōmē. 91. expreſſe dicentis, ꝙ vbi eſt eadē forma eſt eadē actio ſm ſpeciē: lʒ magis vel minus perfecta. 2° ex parte gñatiōis: q2 habit' hñtes diuerſas generationes, corruptiones, intentiones, ⁊ remiſſiones ſunt diuerſi: ſed reſpectu pⁱme cōcluſionis geometrie ⁊ cēteſime habit' ſciētifici ſunt hm̄ōi. ergo. minor quo ad intentionē ⁊ remiſſionē eſt clara: quo ad corruptionē pʒ ex obliuione centeſime demōſtrationis ſeu mediū ſtāte p°: ⁊ tunc pʒ ꝙ oportebit gñationē aliā fieri. tertio ex parte augmētationis: habit' geometrie per vos dupl'r augef. ſ. per actus frequētatos circa eandē ꝯcl'onē: ⁊ p actus circa diuerſas ſucceſſiue ꝯcl'ones: aut ḡ hoc duplici augmētationis mō acquiritur diuerſa ſm ſpeciem entitas abſoluta in illo habitu aut eadē ſi diuerſa: ḡ habit' ille nō eſt ſimplex qualitas: ſi eadē ergo ſiue hoc ſiue illo mō gñetur ad idem inclinabit: ſicut q2 calor eiuſdē rōnis rē ſuſcipit quōcūq; intēdat. ideo ſiue a ſole ſiue ab igne intēdat: in idem pōt intēſuā: ⁊ tūc ſequit: ⁊ ꝙ frequentatio actus circa pⁱmā concluſionē acquirat ſeu formet notitiā centeſime: ⁊ ꝙ demōſtrās centeſimā concluſionē attendat notitiā pⁱme. 4. ex parte oppoſitoꝝ, q2 ſcientia p° ꝯcl'onis nō opponit ignorātie etiā praue diſpoſitionis tam actualis q̄ habitualis centeſime quia ſtant ſimul in eodem: vt patet. ¶ Ad euidentiam huius difficultatis quam thomiſte multi fugere videtur dicentes diuum thomā mō declinare in vnā mō in alterā opinionē cū ī in hac pⁱma ſcd'e: ⁊ magis declinare in opinionē dicentē habitū ſcientie eſſe ordinatas ſpecies. ſcito ꝙ ſentētia diui Tho. eſt ꝙ habitus ſciētie eſt ſimplex qualitas extēdens ſe ad oēs ꝯcl'ones ſpectātes ad eandē rōnē ſpāliſſimam ſub hoc gñe q° eſt ſcibile: vbi quattuor videnda ſunt. pⁱmo ꝙ habitus ſcientie eſt ſimplex qualitas. ſcd'o: quō ſe hʒ ad ſcire diuerſas concluſiones. tertio: quō ſe hʒ ad ſpecies intelligibiles ⁊ diuerſitatē earū. quarto: quid dicendū obiis in oppoſitum. ¶ Quo ad pⁱmum. ſupponēdo ꝓ nūc dari ⁊ cōſeruari ſpecies intelligibiles in intellectu: ⁊ vnitatē ſpecificā ſcientie attēdi penes vnitatē ſpecificam ſcibilis nō inquantū eſt in hoc vel in illo gñe ſubſtantie vel quātitatis: ſed inquantum eſt in gñe ſcibilis quorum vtrunq; in doctrina autoris eſt indubitatum: opʒ cōcedere ꝙ aliquis vna habitualis ſcientia ſm ſpeciem, puta geometria: duas res ponat in intellectu noſtro. pⁱma eſt ſpecies intelligibiles linearū anguloꝝ figurarum ec. ſcd'a eſt habilitas ad prompte, faciliter, delectabiliter cōſiderandū ꝯcl'ones ſcitas in geometria: ꝙ eīm oʒ ponere ſpecies intelligibiles ordinatas ad vnā ⁊ eandem rationē formalem talis ſcibilis: patet ex eo ꝙ plura ſm ſpeciem nō cōcurrunt ad vnū ſm ſpeciē niſi aliquo modo ordinata ad illud vnū: vt patet in pluralitate heterogeneorum tam in naturalibus q̄ artificialibus: q̄ñ eīm ſpēs intelligibiles ſubi: puta lune: ⁊ ſpēs accidentis: puta eclypſis, ⁊ ſpecies cauſe medie: puta interpoſitē terre ec. in vnū ſm ſpeciem actum ſciendi cōueniunt niſi aliquo modo ordinate: ⁊ rurſus quō tot ſpēs tot rerum contentarū ſub vna ſpecie ſcibilis vt ſic conuenient niſi ordinate: vbi enim pluralitas ſine ordine, ibi cōfuſio. Quod autem exigantur habilitas aliqua ad vtendum prompte faciliter ec. ſpeciebus iſtis ſic ordinatis ex hoc ipſo patet. ꝙ intellectus cum ſit ſm ſe ſicut tabula raſa: non eſt ſm ſe ordinatus ad vſum talē tabum ſic ordinateꝝ ad ſcibile vnum: ſed opʒ per aliquā ſibi additam qualitatem reſpicientem per ſe pⁱmo illud ſcibile determinari ad prompte, faciliter ⁊ delectabiliter vtendū quibuſ. nunc ſpēbus ⁊ actibus in ordine ad illud. hanc autē qualitatem habilitatem eſſe conſtat vnaq; iuxta vnitatem ſui obi, ac per hoc vnu' ſpeciei ſpecialiſſime: ⁊ p̄ir qualitatē ſimplicē: cū ſpecies ſit q̄litatis. Ipis autē duobus in intellectu cōcurrentibus ꝓfecto ſm aliquam ſcientiā videndū reſtat quid horum non habitus: ſi d habitus talis ſit ſcientie humane: q̄ eſt habitus per demonſtrationē acquiſitus rōnē eſſentialiter habet. Non tamen autem vtri non habitus: q2 conſtat ꝙ ſpecies intelligibiles apud ſan. Tho. ſunt habit' intellectuales: ex ſūr diui ſcie humane: q2 conſtat in angelis habitus ſciētie nō eſſe niſi ſpēs intelligibiles: et non aduertere ad hec duo fuit forte occaſio erroris aliquibus. Quod autem ſcientia de qua loquimur: non ſit eſſentialiter plures ſpecies intelligibiles ordinate, ſed ſimplex qualitas: manifeſtum eſt ex hoc quod habitus ſciētificus eſt eſſentialiter in pⁱmo ſpecie qualitatis: vt vna eius ſpecies ſpecialiſſima conſtat nonq; quod nulla ſpecies qualitatis eſt compoſita ex pluribus qualitatibus diuerſarum ſpecierū qualis ſunt ſpecies intelligibiles erga vel ſcientie habitū negent eſſe ſpeciem aliquam eſſentialiter in genere qualitatis: ponendo ipſum eſſe vnam ordine ſicut exercitū: ⁊ in genere relationis formalis ⁊ materialis ſolū in gñe qualitatis: q̄ repugnat iam doctrine huius tractatus: vel concedant ipſam nō eſſe formaliter ſpecies ordinatas: ſed qualitatē ſimplicem ad vtēdum illis: putandū eſt igitur ꝙ in vna ſcientia: puta metaphyſica inuenitur intellectus in illa perfectus ſic diſpoſitus ꝙ hʒ ſpecies intelligibiles elementoꝝ, mixtoꝝ, plantarū, animalium, hominū, quanti qualitatis motus ec. bene diſpoſitas quatenus repreſentant gradus metaphyſicales. i. ſpectantes ad ens inquantū ens: ⁊ ꝙ habet qualitatē quandā determinantē ipſum non ſolum ad vtendum: ſed ponendū ⁊ ordinandū ſpecies in tali ordine: ⁊ hec qualitas eſt eſſentialiter habitus ſcientie que dat formaliter intantum facultatem faciendi hm̄ōi diſpoſitionem in ſpeciebus: ⁊ vtēdi illis prompte faciliter ⁊ delectabiliter. ¶ Quo ad ſcd'm. ſcito ꝙ vt patet ex quinta meta. ⁊ ſuperius allegatum eſt de ratione habitus eſt: q° habens ipſum ſit partibile ſm locum potentiā vel ſpeciem: ⁊ vt ſimplicium ſuperius allegatus dixit: ſcientia imperfecta a ſcientia perfecta differt in hoc ꝙ illa eſt habens partes in potentia: iſta eſt habens partes ſm ſpeciem. Et his autem hoc ſolum pro nunc accipito ꝙ habitus ſcientie comparatur ad diuerſa ſcire diuerſarum concluſionum vt ad partes: in potentia quidem quando eſt imperfectus. in actu vero quando eſt perfectus. Et ꝙ habitus ſcientie incipiens perficit intellectum ſecundum pⁱmam potentiam. deinde per ſecundam demonſtrationem extenditur ad perficiendum intellectum ſm ſecundam potentiā ⁊ per tertiam extenditur ad perficiendū ſm tertiam ⁊ ſic deinceps: nec refert ſi omnes iſte potentie ſunt multe partiales potentie, aut ſint vna: q̄ñ ſi ponatur vna ſola potentia ad ſcire omnium concluſionum illa potētia vna formaliter ⁊ multe equiualenter eidem habitui ſubſcitur paulatim ac ſi eſſent multe potētie quibus equiualet; ſi vero ponantur multe partiales: tunc habitus ſcientie habebit ꝓ partib' ſubiecti nō ſolū actus multos ſciendi ſed potētias ad illos: quōlibet ergo ponat referendū eſt ad habit' ſcientie cōparatē ad ſcire diuerſarū concluſionū ⁊ potētias ſiue diſtinctas ſiue nō ad illa ſcire: vt ad partes habētia iſm. Ex hoc eīm ꝙ intellus vt eſt in potētia ad ſcd'am ꝯcl'onē nō remanet interminatus: ſed ſubſcit illi qualitati ſimplici reſpicienti obm pⁱmū extendit habit' ad occupandū nō partē loci: ſed partē potentie quam prius non actuabat: ⁊ hoc bene nota: q̄ñ ex his ſoluent obiecta. Hoc de ſecundo. ¶ Quo ad tertiū: ſcito ꝙ habitus ſcientificus quattuor habitudines habet ad ſpecies intelligibiles ordinatas. pⁱma eſt effectus ad cauſam. ſecūda cauſe ad effectum. tertia cōplementi ad inchoationē. quarta totius ad partes nō eſſentiales nec integrales, ſed poſſibiles. ⁊ pro manifeſtatiōe pⁱmarū duarū recolere oportet ꝙ ſicut in ſciētia eſt duplex ordo pⁱmus eſt partium vnius ⁊ eiuſdē demonſtrationis. ſecundus diuerſarū demonſtrationū inter ſe ita eſt duplex collectio ordinata ſpecierū intelligibiliū. pⁱma eſt ſpecierū facientiū vnā demonſtrationē. ſcd'a eſt ſpecierū facientiū ſecundā demonſtrationē cum ſpeciebus facientib' pⁱmā: ⁊ ſic deinceps pⁱma collectio eſt cauſa habit' ſcientifici: q2 eſt cauſa ipſius actualis ſcire ꝙ eſt effectus demōſtrationis: ꝙ eſt cā ipſius habit' ſciētifici: habit' eīm ſciēdi ex actu ſciendi generat. Et ſcito ꝙ nō ſolū collectio ſpecierū ꝓ pⁱma demonſtratione eſt cā ſcientifici habit': ſʒ ſingule collectiones ꝓ ſingulis ſuccedētibus demōſtrationib' ſunt cauſe ipſius habitus. diuerſimode tñ: q2 pⁱma eſt cauſa generatiua: alie vero ſunt cauſe augmētatiue augmēto extēſiuo: ſicut pⁱma demonſtratio facit habitū: ſubſequentes autē extēdunt illū. ſcd'a autē collectio quo ad vnitatē ordinis eſt effectus ipſius habitus: q2 intellect' adepto iam habitu: ⁊ determinatus iam ad obiectū ſcibile tale efficitur potens ad ordinandū alias ſpecies ad acquiſitā rationē talis obiecti: ⁊ ſicut pⁱma demōſtratio in ſcientia vna eſt principium ſecunde: ita ꝓportionaliter habit' acquiſit' a pⁱma demōſtratione inchoat ſcire actuale ſecunde concluſionis adiuuando ad aduenandum ⁊ ordinandū ſpecies pro ſecunda demonſtratione: ⁊ ſic deinceps: ⁊ hoc vt dictum eſt: quia per ſe pⁱmo reſpicit formale obiectum. tertia autem habitudo patet ex eo ꝙ cum obiectum proprium habitus ſit etiam obiectum licet partiale potentie ⁊

ſcibile

tas ſimplex nõ cõſtituta ex pluribus habitibus etiam ſi ad multa ſe extẽdat: nõ enim vnus habitus ſe extẽdit ad multa, niſi in ordine ad vnum ex quo habet vnitatem.

Ad Primũ ergo dicendum, ꝙ ſucceſſio in gñatione habitus non cõtingit ex hoc ꝙ pars eius gñetur poſt partem ſed ex eo ꝙ ſubiectum non ſtatim conſequitur diſpõnẽ firmã ⁊ difficile mobilem: ⁊ ex eo ꝙ primo imperfecte incipit eſſe in ſubiecto, ⁊ paulatim perficitur. ſicut etiam eſt de alijs qualitatibus.

¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ partes q̃ ſingulis virtutibus cardinalibus aſſignantur, nõ ſunt partes integrales ex quibus cõſtituatur totum, ſed partes ſubiectiue ſiue potẽtiales, vt infra patebit. ¶ Ad tertium dicendum, ꝙ ille qui in aliq̃ ſciẽtia acquirit per demõſtrationẽ ſciẽtiam concluſionis vnius habet quidẽ habitũ, ſed imperfecte. cũ vero acquirit per aliquã demõſtrationẽ ſciam concluſionis alterius, nõ aggeneratur in eo alius habitus: ſed habitus q̃ prius inerat fit perfectior: vtpote ad plura ſe extẽdens: eo ꝙ concluſiones ⁊ demonſtrationes vnius ſciẽtie ordinate ſunt, ⁊ vna deriuatur ex alia.

ſcibile: puta vnitas ſiue numerus in arithmetica obijcitur prius ordine gñationis intellectui primam demonſtrationẽ formanti p ordinatas illius demõſtrationis ſpecies ꝙ habitui qui reqrit in intellectu ex ſcire facto p demõſtrationẽ. ſed potẽtia intellectus ad tale obm vt ſcibile nõ niſi inchoatiue determinatur p hmõi ſpẽs ordinatas: qꝛ nõ niſi vt ordinãtur ad ſciam illius obiecti. vñ completiue determinantur p habitũ quoniã intellectꝰ nõ vt in vis quẽadmodũ p ſpẽs ordinatas ſed vt in termino: nec per modũ paſſionis tranſeũtis quẽadmodũ p actũ ſciendi, ſed firmiter quaſi immobiliter ptꝫ obiectũ illud ſcibile vt ſic. Tertia ſic habitudo ptꝫ ex precedenti, et ex repreſentatione ſpẽrũ: ⁊ ex potẽtie addictio: ⁊ ex actibus ſciendi diuerſas concluſiones: ⁊ retrogrado ordine procedendo, ſi actus diuerſi ſciẽdi diuerſas cõcluſiones in vna ſcia ſunt velut ptes habentis habitus. ⁊ diuerſe ſpẽs ad diuerſos hmõi actus ordinãtur: vt ptꝫ: ꝯñs eſt vt ipſe quoqꝫ ſpẽs in partium coordinationem cadãt. Idẽ quoqꝫ ſeqtur ex eo ꝙ ad pficiẽdũ potẽtiã intellis reſpectu huius concluſionis alie ſpẽs ordinant ab illis q̃ ordinant ad pficiẽdum potentiam reſpectu alterius cõcluſionis eiuſdẽ ſcie ⁊ ſcibilis formalis: cum etiã nr̃a ſcia dua exigat, aſſimilationẽ intellis ad res de quibꝰ eſt ſcia, et determinationem intellis ad cõponẽdũ, diuidendũ, diſcurrẽdũqꝫ inter hmõi res: ⁊ primum fiat p ſpẽs intelligibiles, ſcdm aũt p illã qualitatẽ habilitãtẽ intellectũ ad tale ſcibile: ⁊ conſtet ꝙ primũ ordinatur ad ſm in quo cõſummat ſcia ꝯñs eſt ꝙ ſpẽs intelligibiles repñtãdo ea de qbus eſt ſcia claudant ſub ſcia tanqꝫ ſcdaria ſub pncipali: ac p hoc ſcia per ſeipſam hꝫ actũ cõponendi ⁊c. per ſpẽs ſo hꝫ actũ repñtandi ſicut prudẽtia per ſeipſam pcipit ⁊ p eubolia conſiliat. Cũ igitur determinatio intellis ad ſcibile plura exigat, ⁊ l ſpẽbꝰ intelligibilibus ordinatis inchoatiue ſit, ⁊ in qualitate illa ſimplici conſummẽt ꝯñs eſt ꝙ ſpẽs intelligibiles tanqꝫ ptes potẽtiales ſcie ſint: vigilandũque ſit cũ de attributis tõdõmbꝰ ſeu actibꝰ ſcie eſt ſermo qd ei ꝯueniat immediate, ⁊ qd mediãte pte potẽtiali: qd ſimplr ⁊ qd ſm partem. Hec de tertio.

¶ Quo ad quartũ authoritas. S. Tho. nihil penitus obſtat qꝛ augmẽtum p additionẽ ibi vocat augmẽtũ extenſiuũ: vt expſſe ipſemet ſe declarat inferius in .q. 65. ar. 4. vbi videas. ⁊ qꝛ ſcia mõ ad pauciora, mõ ad plura ſe extẽdit: ideo ſic ſuſcipit augmentũ. virtus aũt moralis, qꝛ ad oĩa opꝫ ꝙ ſe extẽdat, ideo nõ ſic augetur. vñ ex hoc ꝙ author dicit ipſam augeri p additionem nihil aliud hꝫ niſi ꝙ augetur extẽſiue qꝛ ad plura cõtinue ſe extẽdit ex hoc vero ꝙ dicit ſm ſeipſam ſic augeri non hꝫ ꝙ in ipſa ſua eſſentia fiat additio, ſed ꝙ ex ipſa eius ſpecifica rõne hꝫ ꝙ ſic augeatur: vt in illa .q. 52. declaratum eſt. Intendit ergo de acquiſitione nõ terminante gñonẽ ſcie, ſed terminante augmentationẽ eiuſdẽ. vt ꝙ geometria modico ſtudio acquirit demonſtratione augmẽtante ſciam notitiã cõclonis quã nũqꝫ cõſiderauit. hoc enim eſt acquirere ſciam noue cõclonis q̃uis nõ ſit acquirere ſciam illam ſimplr. i. acq̃rit illã inchoatã eſt ſcia illius ꝯclonis quã nunqꝫ ꝯſiderauit q̃uis nõ acqrit illã ſciam ſimplr. tertia quoqꝫ authoritas ex .q. 66. inferiꝰ non obſtat: qꝛ vt ex dictis ptꝫ ſpẽs intelligibiles ſunt principia actuũ ex qbꝰ ſurgũt virtutes intellectuales, ac per hoc dñr formales in virtutibus intellibus: cũ quo ptꝫ ſtare ꝙ nõ ſunt ipſe eſſentie virtutũ intellualiũ. pot ⁊ alr exponi illa autoritas, vt ibi dicetur. ſed hoc hic ſufficiat. Ex his aũt clare liqt ꝙ author in hoc ope non declinat mõ in hãc mõ in illam viã, ſꝫ firmiter tꝫ ꝙ eſt ſimplex q̃litas: ad authoritatẽ ſo ex tertia pte .q. 11. ali dicendum eſt in pmis ꝙ ibi loqr eſt in equoco: qm vt ibi ptꝫ ſcia ſumitur ibi pro notitia intellectus hmõi qua cognoſcunt oĩa q̃ pñt lumine intellis agẽtis cognoſci: tale aũt notitiã acq̃ſitã ꝯſtat eſſe vnũ aggregatione ⁊ nõ ſimplicitate: hic aũt loquimur de aliq̃ vna ſcia ſm ſpẽm. vñ ſi tota geometria in nobis p vnã ſolã ſpẽm naliter ſciret et arithmetica p vnã aliam ⁊ metaphyſica per vnã aliã, ⁊ ſic deinceps nihil deperit illi pceſſui q̃ ſit i illo articulo ex ppõnibus eius. ⁊ tñ nõ verteretur in dubium, ꝙ vna ſcia ſecũdum ſpẽm eſſet ſimplex qualitas. probatur hoc qđ dixi: qꝛ ex hoc ꝙ poſt vnã ſpẽm gñatur alia augeri dr in xpo ſcia acq̃ſita ſm eſſentiã habitꝰ. ⁊ vere author nihil aliud intẽdit: niſi ꝙ in xpo ſit augmentatio habitualis notitie ſm eſſentiã id eſt ꝙ ipſa eſſentia habitualis notitie augebatur: ⁊ hoc pbat, qꝛ p additionẽ forme ad formã. Et ſꝫ hec expõ ſit ſufficiẽs, qꝛ eſt litalis ⁊ ſatiſfacit ppoſito poſſet tñ alr dici, ꝙ qꝛ augmentũ ſcie intenſiuũ occultũ eſt, extẽſiuũ ſo etiã occultũ niſi ſm annexam aggñonẽ ſpẽrũ intelligibiliũ, ⁊ author ſcie pfectum ſꝫ eſſentiã diſtinguebat cõtra pfectũ q̃ ad effectũ: iõ ex vna ⁊ eadẽ pte locãs habitũ ſcie ſm ſe cũ ſpẽbꝰ intelligibilibꝰ: ⁊ ex alio effectum ⁊ notionibꝰ. ſ. ſpẽbus intelligibilibus declarauit pfectũ ſcie in xpo. Et vocauit augmentũ ſm eſſentiam, vt diſtinguatur ꝯ effectũ ⁊ hoc ſufficiebat ppoſito ſuo. primo tñ expõ amplectẽda eius ẽ. Ad authoritatem ſi ex .q. de virtute: ⁊ tertio ſniarũ q̃uis poſſet dici ꝙ author añ cõpoſitã ſummã viꝰ eſt opione illa ꝙ habitus ſcientificus eſſet ordinatio ſpẽrũ. ſꝫ poſtmodũ in ſumma, ppriã ſniam dixerit ſingulare tñ acteus ſane intelligi pñt nã in .q. 8 loqt de pticularibus ſcientie actualibꝰ ſ. diuerſis demonſtrationibus diuerſarũ cõclonũ: ad quas ſm ſpẽs intelligibiles earũ ſe hꝫ habitus ſcie vt totum ad ptes potentiales. Et hoc ſufficit ad verificãdũ illud dictũ quaſi exemplariter. In .q. ſo decima nõ dicit ꝙ ordinatio ſpecierũ ẽ habitꝰ, ſed efficit habitũ qđ cõcedimꝰ, vt ptꝫ ex dcis. In .q. aũt a 4. expſſe ptꝫ ꝙ recitatiue loquitur: ⁊ ꝙ nihil illiꝰ opinionis recitate ibi appbat niſi ꝙ ſpẽs cõſeruentur: et vis conſeruatiua ſit memoria intellectiua. In tertio de vitam ſniarũ di. 14. dcã ⁊ alleta q̃ hic ſunt aẽrto manifeſtat ipſe author in tertia pte .q. 11. ar. vlt. vbi iterũ tractans eãdẽ qõnẽ dr terminat oppoſitũ. vñ tu thomiſta aduerte ex hoc ꝙ intellis hꝫ ſingulas ſpẽs ſm ſingulas nões ſcdẽ ꝙ habeat diuerſos habitus ordinãtes illas ad diuerſa ſcibilia: nõ tñ ꝙ ipſe ſpẽs ſint habitꝰ ſciẽtificꝰ ſꝫ ſunt hitus intellis inchoãtiue hñs ſcie: ⁊ partes eiꝰ potẽtiales vt dcm eſt ſi .n. in intellu nr̃o eſſent vltẽ forme: vt ſunt in angelis: non opoteret iuxta ſcibilium ſpẽs ordinare: ſed vnica ſpecie in totã vnam ſcibilis ſpẽm ſe hẽret vnico ẽt actu ſciendi. Et hec de inſtantibus ſufficiant: ex qbus coniunctis huic doctrine ceteras ſi que ſunt interpretari poſſe facile puto. Nunc ad rõnes dcm eſt aliae tas ⁊ firmatas vt magis veritas clareſcat. Et ad primã dr ꝙ illa maxima ſꝫ quemcũqꝫ actũ poteſt forma alia qua põt q̃libet eiuſdẽ ſpẽi ſꝫ nõ eq̃ pfecte: nõ eſt vera, nec probata, nec aſſumpta ab auct. niſi in formis ſimplicibus ſm eſſentiã ⁊ potẽtias: quales ſunt forme hõgeneorum. In formis aũt heterogeneorũ, q̃ ſunt ſimplices eſſentia ⁊ multiplices aũt ſm potẽtiam falſa eſt: manifeſtũ n ẽ ꝙ aial mõ genitũ ⁊ poſt pfectũ ſunt eiuſdẽ ſpẽi ſpẽaliſſime, ⁊ tñ pfectũ pt lactã gñerare, ⁊ impfectũ nõ. vñ ppõ illa ſic vltẽ ẽ ꝯ ari. 4. metheoro. ponẽtẽ dñiã inter pfectũ ⁊ impfectũ in hoc, ꝙ pfectũ vnũqdqꝫ ẽ, cũ pt gñare ſibi ſile. vñ cũ hitꝰ ſit forma ſimplr in eſſentia, ⁊ multiplex in poa. hꝫ enĩ ⁊ ſpẽs intelligibiles ⁊ potentiã ſubi ad diuerſas cõclones vt ptes illas ⁊ c pte ſui illas ex pte ſbi ſui: ꝯñs eſt vt in ipſo ſciẽtifico hitu locũ nõ hẽat ppõ illa: ſed in aliquid merito ſit pfectꝰ, in ꝙ nõ põt impfectus. Cũ enĩ demrationes ⁊ ꝯclones eiuſdẽ ſcie ſint ordinate: ⁊ vna oriatur ex alia: actꝰ ſciendi ſequẽs includit in ſi pfectionẽ pcedentis, ⁊ addit: nõ enĩ ſcit qui reſoluere neſcit cõclonẽ. ſ. in primã, ⁊ ſic poſſe in ſcire. ſ. cõclonẽ eſt poſſe in maius ſcire q̃ poſſe in ſcire primã cõclonẽ, ac per h̃ imitari ptꝫ qđ ia dictũ, dũ ſub ly in quẽcũqꝫ actum ſubſumitur actus talis. ¶ Ad ſcdam dr ꝙ hẽt diuerſas gñones, corruptiões ⁊ intẽſiones: cõtingit dupliciter primo vt ſic ſit vnius ꝙ nullomõ mittatur alterũ. ⁊ ſic trãſeunt diſtõ realis talis ꝯ. Aliꝰ vt nõ poſſit vnus eſſe niſi in vno, alterũ reſidet. Et ſic non infert diſtõnem realẽ illorum cũ enĩ aial aliqđ augetur, ſic gñatur noua q̃titas, vt antiq̃ nouo mõ ſe hẽat, ⁊ ſilr minuitur. ⁊ ppea nõ ſequitur. ergo ẽ alia realr q̃titas noua ab antiq̃: ⁊ ſile ẽ in motu intẽſiõis ⁊ remiſſiõis. ⁊ ſic accidit in hitu ſciẽtifico: qꝛ cũ gñatur ſcire ſcdẽ ꝯclonis hitꝰ pcedens extẽditur ⁊ ecõuerſo minuitur oblitiõe. ſilr ꝙ intẽſiue augeatur reſpectu pme cõclonis ⁊ nõ ſcdẽ: pinde ẽ ac ſi albedo itẽderetur in vna pte ſbi ⁊ nõ alia vt infra patebit. ¶ Ad tertiã rõnẽ dr ſmittendo duo. primũ eſt ꝙ actꝰ ſciẽdi hitꝰ ſcientifici ſunt duplices qdã ſm vnam ⁊ eãdẽ demõſtrationẽ, qdam ſm aliã demrationẽ ac cõclonẽ ⁊ hi actꝰ ſic ſe hñt ꝙ primi ſunt eiuſdẽ rõnis, vt ptꝫ, ſcdi aũt aliquo mõ ſunt eiuſdẽ rõnis ⁊ aliquo modo diuerſe. ſi enĩ ſumant in ordine ad diuerſas ſpẽs intelligibiles a quibus ſiunt ſic cum ſpẽs tertie demrationis diſtinguantur ſpẽ a ſpeciebꝰ ſecũde: etiã ipſi actus erũt diuerſarũ rõnũ ſi vero ſumantur in ordine ad habitũ ſciẽtificũ ⁊ eius formale obm: ſic ſunt viuꝰ rõnis ſicut ⁊ habitus ⁊ obm ſunt vnius ſpẽi ſpẽaliſſime ⁊ ſꝫ ad habitũ ptineãt iſti actus vtroqꝫ mõ: quia tñ principalr ⁊ immediate ptinẽt ad ipm ſcdo mõ: iõ ſꝫ tolerari poſſit ſermo dicẽs actus iſtos diuerſarũ rõnũ: formalꝰ tñ dñr eiuſdẽ rõnis cum de vnitate habitus eſt ſmo. Sm eſt ꝙ hitus ſcientificus habet duas latitudines diuerſarum rõnum, intenſiuã. ſ. ⁊ extenſiuã rñdẽtes duplicibus ſupradictis actibus ita ꝙ q̃titas intellectiua eiꝰ augetur ex actibus frequẽtibꝰ circa idẽ idẽtitas vero extẽſiue augetur ex aduenientibus actibus demõſtratiuis circa diuerſa: ⁊ ſicut in formis nalibus calor ⁊ latitudines eius intenſiua et extenſiua nõ ſunt tres entitates. ſed vna hñs duas cõdõnes, ita in hitu. vnde ad rõnem dr: ꝙ habitus ſcie augetur per vtroſqꝫ actus. ſ. circa eandem: ⁊ circa diuerſas conclones, ⁊ qđ neutrius augmẽtationis eſt terminꝰ aliqua oino noua entitas: ⁊ ꝯñr nec eiuſdem nec diuerſe rõnis, ſed antiqua nouo modo ſe habẽns ſm latitudines diuerſarũ rõnũ. Nam augmẽtũ p actus circa idem terminat habitus ſm latitudinẽ intenſiuam. Augmẽtũ vero p actus circa aliud terminat idẽ habitus ſm latitudinẽ extenſiuã: quã cõſtat cõdõnẽ eſſe alterius rõnis. Ex hoc aũt ꝙ idẽ habitus hꝫ vtrãqꝫ q̃titatẽ nõ ſequitur ꝙ ſit cõpoſitus ex duobus rebꝰ diuerſarũ rõnũ, ſed ſolum ꝙ habeat duas q̃titates. non malia ſed pfectiões diuerſarũ rõnũ identificatas realiter ſibi. ¶ Ad quartam rõnẽ dr ꝙ qꝛ hitꝰ ſcientificus cõparatur ad potẽtiam intellis reſpectu diuerſarum cõclonũ vt ptes ſubi vt ex. v. met. deductũ eſt ꝯñs ẽ ꝙ hitũ pficiẽti intellectum ſm potẽtiã ad primã ꝯclonẽ nõ ꝯiicitur ei hitꝰ priuatiue diſpõis in eodẽ itinere ſꝫ potẽtiã reſpectu ſcdẽ cõclonis: ſicut albo ſꝫ vnã pte nõ ꝯiungitur nigredo eiuſdem vt ẽ in pte ppinq̃ ſit eqꝫ h̃ manifeſtũ ex iſto motu augmẽti extẽſiui: ⁊ ẽ. a. augmẽtatio extẽſiua ad occupãdũ nouã loci ptẽ terminatur i nalibꝰ formis: ⁊ ſcietifici hitꝰ augmẽtũ extẽſiuũ ad maiorẽ pfectionẽ extenſiuã eiuſdẽ terminatur, ſic ꝙ potẽtia intellis reſpectu ꝯclonis actuare p ipm hitũ q̃ pꝰ non actuabatur ⁊ ecõuerſo diminutio ad minorẽ ſciam terminatur p h̃ ꝙ potẽtia intellectꝰ reſpectu ſcire ꝯclonis ſbdacitur ab eã ſb illo hitu: ꝯñs eſt vt hitꝰ augmẽtatiue quaſi occupet nouã potẽtiã ſeu ptẽ potẽtie ⁊ diminutiõe q̃ſi relinqt, ac p h̃ nõ magis ꝯiicitur hitui, vt pficit vnã potentiam ſeu ptẽ poe ſeu potẽtiã priualr, ꝯtrꝰ hitus vt occupat aliã potẽtiã vl ptẽ vl eãdẽ priualr ꝙ vt dcm ẽ ꝯtra in vna pte ꝯriũ in altera pportionalr, nãqꝫ hc ſe hñt in indiuiſibilibꝰ ſꝫ q̃titatẽ mõr ptes poe ſicut in rebꝰ nalibꝰ q̃ti ſꝫ pꝫ q̃tiuẽ: hãc aũt pportionẽ pniũ poe ſbi hitus ſcie iſtu ad ipm hitũ tanti facio vt affirmẽs hic euenire ꝙ hitꝰ geometrie augeri ſꝫ intẽſiue circa 4am ꝯclonẽ, ⁊ nõ erit itẽſiꝰ circa q̃ntã, ⁊ dẽ ẽ ecõuerſo

ſoſt 5ᵃ nõ depẽderet ex 4ᵃ: puenit tñ hec ex eo q̄ frequẽtat actus circa 4ᵐ demõſtratioñ angeli intẽtiue hitũ, vt pficit illã pte poᵉ intellc̃s q̄ reſpicit hãc cõcluſionẽ ⁊ nõ vt pficit aliã. nec vt dem̃ iã ẽ, referi ã ſit vno. ⁊ eadẽ poᵒ qm̃ ẽ mſc eq̃ualẽter ſeu pꝛalr. nec ſuſpiceris voluntariũ aut chimericũ iſſe hanc pitũ poᵒ ſibi hitᵒ adinuẽtionẽ. ſi ũamq̃ ſcripto ſuperiᵒ ab authore no ⁊ aucto: inuenies inter alia in. q. 50. ã. vi. ad vi. q̄ etiã in angelis ſit pies poᵉ t inde iõ intellc̃ cerĩ per pluren ſpẽs perſicit. et voliſias ...

rõnis ſequeret q̄ hẽs habitũ tẽperantie hȝ oppoſitũ puenĩet ꝯ rõnem ſm circunſtãtias ⁊ ſinẽ ꝓpꝛiũ: qd eſt ꝯ pꝛime veritatem. 7. eth. ⁊ ſequeret q̄ cẽs ſtitutes morales eſſent ſcle viris opĩonẽ ſto. cõis: ⁊ breuiter hoc deſtruit mora lẽ bonitatẽ. ⁊ potes rõcinari ꝯ hanc fantaſiã ſic habitᵒ ille, puta abſtinentie q̄ apud te ꝑhabᵒ eſt ex actibus eliciẽs ſm rõnem erroneã oppoſitã prudẽtie, ⁊ pꝛiſmodũ ſit virtus moralis ...

De virtutibus quantum ad ſuas eſſentias. Queſtio. 55

Conſequẽter Cõſiderãdum eſt de habitibus in ſpeciali. Et qꝛ habitus vt dem̃ eſt diſtinguuntur per bonum et malum pꝛimo dõm eſt de habitibus bonis q̄ ſunt virtutes: ⁊ alia eis adiũcta. ſ. dona, beatitudines ⁊ fructus. Scd̃o de habitibus malis. ſ. de vitijs ⁊ peccatis. ¶ Circa virtutes aũt q̃nq̃ ꝯſiderãda ſunt. Pꝛimo de eſſentia virtutis. Secundo de ſubõ eiᵒ. Tertio de diuiſiõe virtutũ. Quarto de cauſa virtutis. Quinto de quibuſdam pꝛopꝛietatibus virtutis. ¶ Circa pꝛimũ q̄runt q̄tuoꝛ. Pꝛio vtrũ virtᵒ hũana ſit hitᵒ. Scd̃o vtrũ ſit hitᵒ opatiuᵒ. Tertio vtrum ſit habitᵒ bonᵒ. Quarto de diffõne virtutis.

¶ Utrũ virtus humana ſit habitus. Art. 1.

Ad pꝛimũ Sic procedit. Uĩ q̄ virtus humana nõ ſit habitus. Uirtus enim eſt vltimum potentie: vt dicitur in pꝛimo de celo: ſed vltimũ vniuſcuiuſq̄ reducitur ad genus illud cuius eſt vltimum, ſicut punctum ad genus linee. ergo virtus non reducit ad genus habitus. ¶ P̄. Augu. dicit in. 2. de libe. arbit. quod virtus eſt bonus vſus liberi arbitrij: ſed vſus liberi arbitrij eſt actus, ergo virtus non eſt habitus, ſed actus. ¶ P̄. Habitibus non meremur, ſed actibus: alioquin homo mereretur continue etiam doꝛmiendo: ſed virtutibus meremur, ergo virtutes non ſunt habitus ſed actus. ¶ P̄. Aug. dicit in lib. de moꝛibus eccleſie, quod virtus eſt oꝛdo amoꝛis: ⁊ in lib. lxxxiij. q. dicit, quod oꝛdinatio que virtus vocatur eſt fruendis frui ⁊ vtendis vti, oꝛdo autem ſeu oꝛdinatio noiat vel actum, vel relationem, ergo virtus non eſt habitus, ſed actus vel relatio. ¶ P̄. Sicut inueniuntur virtutes humane ita ⁊ virtutes naturales: ſed virtutes naturales non ſunt habitus ſed potentie quedam, ergo etiam neq̄ virtutes humane.

Sed Contra eſt, q̄ philoſophus in lib. pꝛedicamentoꝛum ſcientiam ⁊ virtutem ponit eſſe habitus.

Rñdeo Dõm, q̄ virtus nominat quãdã potẽtie perfectionẽ: vniuſcuiuſq̄. n. pfectio pꝛecipue ꝯſideraĩ i oꝛdine ad ſuũ finẽ: finis aũt potẽtie actᵒ eſt: vñ potentia dĩ eſſe pfecta ſm q̄ determinatur ad ſuũ actum. Sunt autem quedã potẽtie que ſm ſeipſas ſunt determinate ad ſuos actᵒ: ſicut potẽtie nãles actiue: ⁊ ideo huiuſmodi potẽtie nãles ſecũdũ ſeipſas dicunĩ virtutes, potẽtie aũt rationales que ſunt pꝛopꝛie hominis nõ ſunt determinate ad vnum: ſed ſe habẽt indeterminate ad multa: determinantur autẽ ad actᵒ p habitus, ſicut ex ſupradictis pȝ, ⁊ ideo virtutes humane habitᵒ ſunt.

Ad pꝛimũ Ergo dõm, q̄ q̃nq̄ virtus dicit id ad qd̃ eſt virtus: ſcilicet vel obiectum virtutis vel actus eius. ſicut fides dicitur quãdoq̄ id q̄ creditur quandoq̄ vero ipſum credere, quãdoq̄ autem ipſe habitus quo creditur, vnde quãdo dicitur quod virtus eſt vltimum potẽtie ſumitur virtᵒ pꝛo obiecto virtutis, id enim in quod vltimo potẽtia poteſt, eſt id ad qd̃ dicitur virtus rei: ſicut ſi aliquis poteſt ferre centum libꝛas ⁊ non plus, virtus eius cõſideratur ſecundum centum libꝛas: nõ autẽ ſecundum. lx. obiectio autem pꝛocedebat, ac ſi eſſentialiter virtus eſſet vltimum potẽtie. ¶ Ad ſcd̃m dõm, q̄ bonus vſus liberi arbitrij dĩ eſſe virtus ſm eandẽ rationẽ: qꝛ. ſ. eſt id ad quod oꝛdinatur virtus ſicut ad pꝛopꝛium actũ: nihil eſt. n. aliud actus virtutis q̄ bonus vſus liberi arbitrij. ¶ Ad tertium dicendum, q̄ aliquo dicimur mereri dupliciter. Uno modo ſicut ipſo merito, eo modo quo dicimur currere curſu, ⁊ hoc modo meremur actibus. Alio modo dicimur mereri aliquo ſicut pꝛincipio merẽdi, ſicut dicimur currere potentia motiua, ⁊ ſic dicimur mereri virtutibus ⁊ habitibus. ¶ Ad quartũ dicendũ, q̄ virtus dicĩ oꝛdo vel oꝛdinatio amoꝛis, ſicut id ad quod eſt virtus, per virtutẽ enĩ oꝛdinaĩ amoꝛ in nobis. ¶ Ad quintum dõm, q̄ potẽtie naturales ſunt de ſe determinate ad vnum: nõ autem potentie rõnales. ⁊ ideo non eſt ſimile: vt dictum eſt.

¶ Utrum virtus humana ſit habitus operatiuus. Arti. 2.

Ad ſcd̃m Sic pꝛocedit. Uidetur q̄ non ſit de ratiõe virtutis humane q̄ ſit habitus operatiuus: dicit enĩ Tullius in. iiij. de tuſculanis queſtionibus quod ſicut eſt ſanitas ⁊ pulchꝛitudo coꝛpoꝛis, ita eſt virtus anime: ſed ſanitas ⁊ pulchꝛitudo nõ ſunt habitus operatiui, ergo neq̄ etiã virtᵒ. ¶ Preterea. In rebus naturalibus inuenitur virtus non ſolũ ad agere, ſed etiam ad eſſe: vt patet per phȝ in pꝛimo de celo quod quedam habẽt virtutem vt ſint ſemper, quedam vero nõ ad hoc

... li mã determinatam rõe: ſicut mediũ in cibo ⁊ potu eſt finis abſtinẽtie pꝛopꝛius. quedã vero reſpectu finis extrinſeci: put vita eterna eſt finis ad quem fides foꝛmata oꝛdinat abſtinentiam. In pꝛopoſito nõ ẽ ſermo de rõne recta ſcd̃o modo. qꝛ ipſe ſcotus ex pſſe loquitur de pꝛudẽtia ſeu actu eius que eſt recta rõ mediũ virtutis moꝛalis: vt pȝ in ſcd̃o ethi. ex diffõne virtutis cõſtat aũt q̄ attingere medium eſt finis pꝛopꝛius moꝛalis virtutis. ſcd̃m eſt de effectu foꝛmali ipſius habitus qui vocaĩ virtus moꝛalis. Dupliciter eñ intelligiĩ. Pꝛio vt ex ſua eſſentia habitᵒ ille reddat appetitũ habituatum ad actũ, ⁊ nõ plᵒ. verbi. g. abſtinentis ad abſtinendum. Scd̃o vt reddat appetitũ habituatum ad actũ cũ oĩbus eius cõdõnibus ſue latitudinis. ſ. ad abſtinendum qñ, vbi, ſicut, pp qd̃ ⁊c. ... habitus hmõi ... quod hec fantaſia de vitio in virtutem ⁊ ecõuerſo trãſferret habitum eiuſdem. Idem enim eſt iudicium de habitu genito ex actibus elicitis cum rõne erronea oppoſita pꝛudentie ⁊ de vitioſo: nam in vtroq̄ eſt aliquid cõformabile recte rationi, puta actus: ⁊ in neutro totum: quia defectuoſa circunſtantia non eſt confoꝛmabilis recte rationi.

¶ Super articulum ſecundum ⁊ tertium,

In articu. 2. ⁊ 3. euiſdem. 55. q. dubium occurrit ex ſcoto in pꝛimo ſen. diſtin. 17. q. 3. opinante q̄ virtus moꝛalis quatenus virtutis moꝛalis rationem habet, non eſt operatiua, ſed quicquid operatur facit inquantum eſt habitus, ita q̄ nec ex pꝛopꝛia ratione vt virtus, nec vt ſubeſt pꝛudentie eſt operatiua, ſed vt dictum eſt, ex ratione ſubſtrati ſcilicet habitus. In duobus autem contradicere authoꝛi videtur. Pꝛimo in hac mã: qꝛ in pꝛeſenti articulo determinatur q̄ de ratione virtutis inquantũ virtus eſt q̄ ſit habitus operatiuus: ⁊ in ſequẽti q̄ ſit bonus ⁊ boni operatiuus. Scd̃o in communibus: qꝛ cauſa ſecundaria agit apud authoꝛem non ſolũ virtute pꝛopꝛia, ſed

virtute prime: ita ꝙ in aliquid pōt virtute ꝑncipalis in ꝙ nō pōt ꝓpria virtute: ſuper cui⁹ oppoſito fundare vř Scotus dcm̃ ſuũ. ⁊ qꝛ hoc metaphyſica vř negociũ, ad propoſitũ veniendũ eſt. Scito igitur ꝙ qꝛ Scotus moralem virtutem vt ſic reſpectũ ſolũ poſuit addere ſupra habitũ, ideo ꝯñt negauit ipſam eſſe opatiuã. ⁊ rurſus qꝛ bonitatem moralē actus poſuit in ſolis relationib⁹ debite ꝓportionis act⁹ ad potentiam, obm̃, finem, tps, locũ ⁊c. ſm rectã rōnē ſicut pulchritudo non eſt aliqua qualitas: ſ; aggregatio cõuenientium puta figure, magnitudinis, coloris ⁊c. ⁊ relatio non habet ꝓpriũ principiũ actiuũ, ideo virtus moralis non eſt ꝑncipiũ actiuũ bonitatis moralis. Et cõfirmatur quia relatio ꝯñs neceſſario extrema non h; propriam cauſam aliã ab extremis: iſte aũt reſpectus cõſequit extrema poſita ex natura extremorũ. impoſsibile eſt enim aliquẽ actũ ſic conditionatum poni in eſſe, ⁊ rationem rectam nõ poni in eſſe cum ex natura extremorum conſequatur in actu talis conformitas ad rationẽ rectã. nos aũt iam primũ fundamentũ in precedenti articulo remouimus, declarãtes virtutẽ moralẽ addere ſupra habitũ vltra ſpecificam ſicut hominẽ ſupra aial: ⁊ ꝓpter ꝯñs fatemur ꝙ virtus moralis inquantũ eſt virt⁹ moralis eſt principiatiua actus moralis. ⁊ ad ſecũda Scoti fundamenta dicimus ꝙ quicqd de eſſentia bonitatis in actu morali an. ſ. ſit qualitas ⁊ relatio quãtum ad propoſitũ ſpectat non refert: quoniam illud cõmune dictum quod relatio non habet cauſam actiuam propriam, intelligitur de cauſalitate propria ſic ꝙ terminet ad ipſam ſolam: nulla. n. cauſa actiua facit ſolã relationem. cũ quo tñ ſtat ꝙ habeat ꝑ ſe cauſã effectiuã cũ alio: qd ꝓbo. ſummũ bonum in vniuerſo habet cãm actiuã per ſe intendẽtẽ illud: ſed ordo vniuerſi eſt ſummũ bonũ in vniuerſo, vt patet in. 2. meta. ergo habet cauſam actiuam per ſe. conſtat autem ꝙ ordo eſt relatio. preterea effectus proprius artis per ſe fit ab arte, ſed ordo manifeſte fit ab artibus. videmus enim artes dolatiuas ad hoc tendere vt ordinate ⁊ menſurate incidant ⁊c. Et ſic habitus virtutis moralis facit ordinationem in actu. Unde in reſponſione ad primũ in hoc ſecundo artic. littera dicit: quod virtus facit operationem ordinatam. Quo aũt hoc fiat, non eſt difficile videre: ſi quis enim conſideret quod habitus virtutis non cauſat ſeorſum a potentia, ſed eſt perfectio potentie ad cauſandum actum ordinatum videbit quod potentia perfecta habitu cauſabit per ſe, intendendo non ſolum operationem, ſed operationem ordinatam ſic: ⁊ experientia teſte conuincetur, quod eſt ratio illi potentie quod cauſet regulatam operationem. et hoc, vt dictum eſt, manifeſte liquet in artificialibus a quibus concipimus quid interius agitur: vnde fundamentum illud nihil facit pro Scoto ad propoſitum. quod autem addit qd relatio prima conſequitur extrema dignum admiratione videtur: nã per extrema aut intendit abſoluta, aut relationes: hec ſunt que in queſtionẽ veniunt a quibus cauſantur puta relationes ſingule ad tempus ad locum ad potentiam et cetere circonſtantie. ſi abſoluta, falſum videtur apud te ꝙ poſita actu quo ad abſoluta tantum, ⁊ recta ratione in eſſe oporteat ſequi conformitatem: quamuis apud nos poſita recta ratione actu ſecunda ⁊c. vt infra dicetur impoſſibile ſit ſequi actũ difformẽ: ſed hoc non eſt quia relatio conſequitur: ſed quia talis effectus non ſtat cum tali cauſa. Dicitis ergo quod virtus facit operationem ordinatam tanquam effectũ proprium: ⁊ quod relationem habere ſic effectiuam per ſe cauſam non inconuenit, ſed oportet quãdoqꝫ.

1.2.q̃ō. 58.arti. cor. Et 2.d.26. q̃ō.2.ar. 1. corp.

ꝙ ſint ſemꝑ ſ; aliquo tẽpore determinato. ſ; ſicut ſe h; virtus nãlis in rebus nãlibus ita ſe h; virtus humana in ratiõalib⁹. ergo etiã virtus humana non ſolum eſt ad agere, ſ; etiã ad eſſe. ¶ ꝑ. Phs dicit in. 7. phy. ꝙ virtus eſt diſpoſitio perfecti ad optimũ, optimum aũt ad qd hoiem opz diſponi per virtutem eſt ipſe deus, vt probat Aug. in li. 2. de moribus eccleſie: ad quem diſponitur anima ꝑ aſſimilationem ad ipſum. ergo videtur quod virtus dicatur qualitas quedã anime in ordine ad deum tãquam aſſimilatiua ad ipſum, non autẽ in ordine ad operationem, non igitur eſt habitus operatiuus.

Sed contra eſt, ꝙ philoſophus dicit in. 2. ethi. ꝙ virtus vniuſcuiuſqꝫ rei eſt que opus eius bonum reddit.

Reſpondeo dicendum, ꝙ virtus ex ipſa rõne nominis importat quandã perfectionem potẽtie vt ſupra dictũ eſt, vñ cũ duplex ſit potentia. ſ. potẽtia ad eſſe ⁊ potẽtia ad agere, vtriuſqꝫ potẽtie perfectio virtus vocaf. ſed potẽtia ad eſſe ſe tenet ex parte materie, q̃ eſt ens in potẽtia, potẽtia aũt ad agere ſe tenet ex parte forme, que eſt principiũ agẽdi eo ꝙ vnũquodqꝫ agit inquãtũ eſt actu. in cõſtitutiõe aũt hois corp⁹ ſe tenet ſicut mã, aia vero ſicut forma, ⁊ quãtũ quidem ad corpus homo cõicat cũ alijs aialib⁹: ⁊ ſimiliter quãtũ ad vires q̃ ſunt aie ⁊ corpi cões: ſole aũt ille vires q̃ ſũt ꝓprie anime. ſ. rõnales ſũt hois tm̃, ⁊ ideo virt⁹ humana de qua loquimur nõ poteſt pertinere ad corpus, ſ; pertinet tm̃ ad id quod eſt ꝓpriũ aie, vnde virtus humana nõ importat ordinẽ ad eſſe. ſed magis ad agere, ⁊ ideo de rõne virtutis humane eſt ꝙ ſit habitus operatiuus.

Ad Primum ergo dicendum, ꝙ modus actionis ſequitur diſpoſitionẽ agẽtis. vnumquodqꝫ. n. quale eſt talia operatur. ⁊ ideo cũ virtus ſit principium alicuius opatiõis, opz ꝙ in operãte preexiſtat ſm virtutẽ aliquã cõformis diſpõ, facit aũt virt⁹ opatiõnẽ ordinatã, ⁊ iõ ipſa virtus eſt quedam diſpõ ordinata in aia: ſm. ſ. ꝙ proprie potentie anime ordinantur aliqualiter adinuicem, ⁊ ad id ꝙ eſt extra. ⁊ iõ virtus inqñtum eſt cõueniens diſpoſitio aie aſſimilatur ſanitati ⁊ pulchritudini, que ſunt debite diſpõnes corporis: ſed per hoc nõ excluditur quin virtus etiam ſit opatiõis principiũ. ¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ virtus que eſt ad eſſe nõ eſt ꝓpria hois: ſed ſolũ virtus que eſt ad opera rõnis, que ſunt ꝓpria hominis. ¶ Ad tertium dicendum, ꝙ cũ dei ſubſtantia ſit eius actio ſumma aſſimilatio hois ad deum eſt ſm aliquam operationem. vñ ſicut ſupra dictum eſt, felicitas ſiue beatitudo per quã hõ deo maxime conformatur que eſt finis humane vite in operatione conſiſtit.

¶ Utrũ virtus humana ſit habit⁹ bonus. Art. 3.

Ad Tertium ſic proceditur. Uidetur ꝙ nõ ſit de rõne virtutis ꝙ ſit habitus bonus. Peccatum enim in malo ſemper ſumitur. ſ; etiam peccati eſt aliqua virtus: ſm illud. 1. ad cor. 15. Uirtus peccati lex. ergo virtus ſemper eſt habitus bonus. ¶ ꝑ. Uirtus potentie reſpõdet. ſ; potẽtia nõ ſolũ ſe habet ad bonũ, ſed etiã malũ: ſm illud eſa. 5. Ue q̃ potentes eſtis ad bibẽdum vinum, vt viri fortes ad miſcendã ebrietatẽ. ergo etiã virt⁹ ſe habet ⁊ ad bonũ ⁊ ad malũ. ¶ ꝑ. Scdm apl̃m. 2. ad cor. 12. Uirtus in infirmitate ꝑficitur. ſed infirmitas eſt quoddã malũ. ergo virt⁹ nõ ſolũ ſe habet ad bonũ, ſed etiã ad malum.

Sed contra eſt, ꝙ Aug. dicit in lib. de moribus eccleſie, Nemo autem dubitabit ꝙ virtus animam facit optimam. ⁊ philoſophus dicit in. 2. eth. ꝙ virtus eſt que bonum facit habẽtẽ, ⁊ opus eius bonũ reddit.

Reſpondeo dicendum, ꝙ ſicut. ſ. dictũ eſt, virtus importat perfectionẽ potẽtie: vñ virtus cuiuſlibet rei determinaf ad vltimũ in qd res põt: vt dr in primo de celo. Ultimũ aũt in qd vnaqueqꝫ potẽtia põt, op; ꝙ ſit bonũ: nã omne malũ defectũ quedã importat. vñ Dio. dicit in. 4. de di. no. ꝙ oẽ malũ eſt infirmũ, ⁊ ꝓpter hoc op; ꝙ virtus cuiuſlibet rei dicatur in ordine ad bonum. vñ virtus humana que eſt habitus operatiu⁹, eſt bonus habitus ⁊ boni operatiuus.

Ad primũ Ergo dicendum, ꝙ ſicut perfectũ ita etiã ⁊ bonum dr metaphorice in malis. Dicitur enim ⁊ perfectus fur ſiue latro, ⁊ bonus fur ſiue latro: vt p; per phm in. 5. meta. ſm hoc. ergo etiam virtus metaphorice in malis dr. ⁊ ſic virtus peccati dicitur lex: inqñtum. ſ. per legem occaſionalr eſt peccatum augmentatũ, ⁊ quaſi ad maximũ ſuũ poſſe peruenit. ¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ malum ebrietatis ⁊ nimie potationis conſiſtit in defectu ordinis rationis: cõtingit aũt cũ defectu rõnis eſſe aliquã potentiam inferiorem perfectã ad id quod eſt ſui generis etiã cũ repugnantia vel defectu rõnis perfectio autem talis potentie cũ ſit cum defectu rõnis nõ poſſet dici virtus humana. ¶ Ad tertium dicendum, ꝙ tanto rõ perfectior eſſe oſtenditur, quanto infirmitates corporis ⁊ inferiorum partium magis põt vincere ſeu tolerare. ⁊ ideo virtus humana que rationi attribuitur, in infirmitate ꝑfici dicitur non quidẽ rationis: ſed in infirmitate corporis, ⁊ inferiorum partium.

¶ Utrũ virtus cõuenienter diffiniaf. Ar. 4.

Ad Quartum ſic proceditur. Uidetur ꝙ non ſit conueniens diffinitio virtutis q̃ ſolet aſſignari ſcilicet virt⁹ eſt bona qualitas mentis qua recte viuitur, qua nullus male vtitur quam deus in nobis ſine nobis operaf: virtus enim eſt bonitas hominis: ipſa enim eſt que bonum facit habentem, ſed bonitas non videtur eſſe bona. ſicut nec albedo eſt alba: igitur incõuenienter dicitur ꝙ virtus eſt bona qualitas. ¶ ꝑ. Nulla differentia eſt cõmunior ſuo genere: cum ſit generis diuiſiua. ſed bonũ eſt communius quam qualitas: conuertitur. n. cum ente. ergo bonum non debet poni in diffinitiõe virtutis vt differentia qualitatis. ¶ ꝑ. Sicut aug. dicit in 12. de tri. Ubi primo occurrit aliquid ꝙ nõ ſit nobis peccatoribuſqꝫ commune, illud ad mentem pertinet. ſed quedam virtutes ſunt etiam irrationabilium partium: vt philoſophus dicit in. 3. ethico. non ergo omnis virtus eſt bona qualitas mentis.

¶ ꝑ. Rectitudo videtur ad iuſtitiam pertinere: vnde hidem dicuntur recti et iuſti. ſed iuſtitia eſt ſpecies virtutis. incõuenienter ex-

¶ Super Articulum quartum.

In artic. 4. eiuſdem. 55. queſtio. nota quod illa particula in diffinitione virtutis poſita qua nemo male vtitur dupliciter exponi poteſt. primo vt ſonat: et ſic ſoli virtuti formate. aut que non poteſt eſſe informis conuenit: contingit enim virtute intellectuali practica vt arte, ⁊ morali. vt temperantia. et infuſa theologali, vt fide male vti etiam vt principijs applicando ea ad actus ꝓpter malum finẽ extrinſecum. et quoniam nihil horũ habet perfectam rationem virtutis vt infra dicetur. ideo ſic intelligẽdo ſoli virtuti ſimpliciter perfecte hec particula conuenit. Secundo poteſt exponi limitate: vt infra in litera fit ita quod ly male vti, importet actum proprium illius virtutis eſſe ⁊ vt dicitur in reſponſione ad tertium. et ſic vt in corpore articuli dicitur

2.dĩ.27 artic. 2. Et.3.di. 23.q.1.ã 2.q̃ō.3. Et ſi.q. 1.ar.2.q 10.⁊.ã.9 ad. 1. et 10.ad 15.

go ponitur rectū in diffinitione virtutis cum dicit̄. Qua recte viuitur. ¶ P̄. Quicunq̄ ſuperbit de aliquo, male vtitur eo, ſed multi ſuperbiūt de virtute dicit .n. Aug. in regula q̄ ſuperbia etiam bonis operibus inſidiatur vt pereant, falſum eſt ergo q̄ nemo virtute male vtatur. ¶ P̄. Homo p virtutē iuſtificat̄. ſed Augu. dicit ſuper illud Io. Maiora horum faciet: qui creauit te ſine te non iuſtificabit te ſine te, inconuenienter ergo dicitur q̄ virtutem deus in nobis ſine nobis operatur.

Sed Contra eſt authoritas Aug. ex cuius verbis predicta diffinitio colligitur, ꝛ precipue in .2. de li. arb.

Rn̄deo Dōm, q̄ iſta diffinitio pfecte cōplectit̄ totā rōnē virtutis: perfecta .n. rō vniuſcuiuſq̄ rei colligitur ex omnibus cauſis eius. Comprehendit aūt predicta diffinitio oēs cauſas virtutis, cauſa nāq̄ formalis virtutis, ſicut ꝛ cuiuſlibet rei accipitur ex eius genere ꝛ dr̄ia, cū dr̄ bona qualitas: genus eñ virtutis qualitas eſt: dr̄ia aūt bonum. eſſet tñ conuenientior diffinitio, ſi loco qualitatis habit⁹ poneret̄: qui eſt genus propinquū. virtus aūt non h̄z mām ex qua, ſicut nec alia accidentia: ſed h̄z mām circa q̄ꝫ ꝛ mām in qua. ſ. ſb̄m: mā aūt circa quā eſt obiectū virtutis, qḋ nō potuit in predicta diffinitione poni: eo q̄ per ob̄m determinatur virtus ad ſpeciē, hic aūt aſſignat̄ diffō virtutis in cōmuni, vñ ponit̄ ſubm loco cauſe mālis: cum dr̄ q̄ eſt bona qualitas mentis, finis aūt virtutis cū ſit habit⁹ operatiu⁹ eſt ipſa opatio. ¶ Sed notandū q̄ habituū operatiuorū aliq̄ ſunt ſemp ad malū, ſicut habitus vitioſi, aliq̄ vero q̄nq̄ ad bonū, ꝛ q̄nq̄ ad malū: ſicut opinio ſe h̄z ad verū ꝛ ad falſum, virtus aūt eſt habitus ſemp ſe h̄ns ad bonū. ꝛ iō vt diſcernatur virtus ab his q̄ ſp ſe h̄nt ad malū dr̄. Qua recte viuitur. vt āt diſcernatur ab his q̄ ſe habēt q̄nq̄ ad bonū, q̄nq̄ ad malū, dr̄ qua null⁹ male vtit̄. Cauſa aūt efficiēs virtutis infuſe: de qua diffō dat̄, de⁹ eſt, ꝑpter q̄ dr̄. Quā deus in nobis ſine nobis operatur: q̄ quidē particula ſi auferat̄, reliquum diffōnis erit cōe omnib⁹ virtutib⁹ ꝛ acq̄ſitis ꝛ infuſis.

Ad Primū ergo dōm, q̄ id quod pmo cadit in intellectu eſt ens: vnde vnicuiq̄ apprehenſo a nobis attribuim⁹ qḋ ſit ens, ꝛ per conſequēs q̄ ſit vnum ꝛ bonū que cōuertūtur cū ente: vnde dicim⁹ quod eſſentia eſt ens ꝛ vna ꝛ bona, ꝛ q̄ vnitas eſt ens ꝛ vna ꝛ bona: ꝛ ſimiliter de bonitate. nō aūt hoc h̄z locum in ſpecialibus formis, ſicut eſt albedo ꝛ ſanitas. nō eñ omne quod apprehēdim⁹ ſub rōne albi ꝛ ſani apprehēdimus, ſed tñ conſiderandū quod ſicut accidentia ꝛ forme nō ſubſiſtētes dicunt̄ entia, nō qḋ ipſa habeāt eſſe, ſed q2 eis aliquid eſt, ita etiā dicuntur bona vel vna, nō quidē aliqua alia bonitate, vel vnitate, ſed quia eſt eis aliquid bonum vel vnū, ſic igitur ꝛ virtus dicitur bona quia in ea aliquid eſt bonū. ¶ Ad ſecūdum dicendum: quod bonum qḋ ponitur in diffinitione virtutis non eſt bonū commune quod cōuertitur cum ente, ꝛ eſt in plus quam qualitas, ſed eſt bonum rōnis: ſecundū qḋ Diony. dicit in .4. ca. de di. no. quod bonum anime eſt ſecundum rōnē eſſe. ¶ Ad tertium dicendū, q̄ virtus nō pōt eſſe in irrationali parte anime, niſi inquantū participat rōnem: vt dr̄ in pmo ethi. ꝛ ideo ratio ſiue mēs eſt propriū ſubm virtutis humane. ¶ Ad quartū dōm, q̄ iuſtitie eſt propria rectitudo que conſtituit̄ circa res exteriores q̄ in vſum hoīs veniūt que ſunt ꝓpria materia iuſtitie, vt infra patebit: ſed rectitudo q̄ importat ordinem ad finem debitum, ꝛ ad legem diuinā, que eſt regula volūtatis humane (vt ſupra dictū eſt) communis eſt omni virtuti. ¶ Ad quintum dicendum, quod virtute poteſt aliquis male vti tanquam obiecto: puta cum male ſentit de virtute cū odit eam, vel ſuperbit de ea, nō autem tanquam principio vſus, ita ſcilicet quod malus ſit actus virtutis. ¶ Ad ſextum dicendū, quod virtus infuſa cauſatur in nobis a deo ſine nobis agentibus, non tamen ſine nobis conſentientibus, ꝛ ſic eſt intelligendum quod dicitur, Quam deus in nobis ſine nobis operatur, que vero per nos aguntur, deus in nobis cauſat, non ſine nobis agentibus: ipſe enim operatur in omni volūtate ꝛ natura.

¶ De ſubiecto virtutis. Queſtio .56.

Deinde Conſiderandum eſt de ſubiecto virtutis. ¶ Et circa hoc queruntur ſex. Primo vtrum virtus ſit in potētia anime ſicut in ſubiecto. Secūdo vtrum vna virtus poſſit eſſe in pluribus potentijs. Tertio vtrum intellectus poſſit eſſe ſubiectum virtutis. Quarto vtrum iraſcibilis ꝛ concupiſcibilis. Quinto vtrum vires apprehenſiue ſenſitiue. Sexto vtrum voluntas.

¶ Utrum virtus ſit in potentia anime ſicut in ſubiecto. Art. 1

Ad Primū ſic procedit̄. Videt̄ q̄ virt⁹ non ſit in potentia anime ſicut in ſubiecto. Dicit enim Aug. in .2. de li. arb. qḋ virtus eſt qua recte viuit̄, viuere aūt nō eſt p po²ᵐ aīe ſed p eius eſſentiam: ergo virt⁹ nō eſt in potentia aīe, ſed in ei⁹ eſſentia. ¶ P̄. Pħs dicit in .2. ethi. Uirtus eſt que bonū facit habētē ꝛ opus eius bonū reddit, ſed ſicut opus conſtituitur p potētiā, ita habens virtutē conſtituitur per eſſentiam anime. ergo virtus non magis pertinet ad potentiā anime quam ad ei⁹ eſſentiam. ¶ P̄. Potentia eſt in ſecunda ſpecie qualitatis, virt⁹ aūt eſt quedam qualitas, vt ſupra dictū eſt, qualitatis aūt non eſt qualitas. ergo virt⁹ nō eſt in potentia anime ſicut in ſubiecto.

s.4.50. a.1. Et.3 q.7.a.2 co. Et.3. di.33.4. 2.art.4 Et in.q. 14.art. 5.cō. Et veri.q.1 ar.3. Et opuſ.43 c.8.

Sꝫ contra Uirtus eſt vltimum potentie, vt dicit̄ in .1. de celo: ſed vltimum eſt in eo cuius eſt vltimum. ergo virtus eſt in potentia anime.

Rn̄deo Dōm, q̄ virtutē pertinere ad potētiā aīe ex tribus poteſt eſſe manifeſtū. Primo quidē ex ipſa ratione virtutis que importat perfectionē potētie: pfectio aūt eſt in eo cuius eſt perfectio. Secundo ex eo q̄ eſt habitus operatiuus: vt ſupra dictum eſt, omnis autem operatio eſt ab aīa per aliquam potentiam. Tertio ex hoc quod diſponit ad optimum, optimum aūt eſt finis, qui vel eſt operatio rei, vel aliq̄d conſecutum per operationem a potentia egredientē, vnde virtus humana eſt in potentia anime, ſicut in ſubiecto.

Ad Primū ergo dicendū, q̄ viuere dupliciter ſumit̄. Qnq̄ n. dicitur viuere ipſum eſſe viuētis, ꝛ ſic pertinet ad eſſentiam anime que eſt viuenti eſſendi principiū. Alio modo viuere dicitur operatio viuētis, ꝛ ſic virtute recte viuitur inquātum per eam aliquis recte operatur. ¶ Ad 2ᵐ dōm, q̄ bonū vel eſt finis, vel in ordine ad finē dicitur, ꝛ ideo cum bonū operantis cōſiſtat in operatione, hoc etiā ipſum quod virtus operantem bonū facit, refertur ad operationem, ꝛ per conſequēs ad potentiā. ¶ Ad tertium dicendū, q̄ vnū accidens dicit̄ eſſe in alio ſicut in ſubiecto, non quia accidens per ſeipſum poſſit ſuſtentare aliud accidens, ſed quia vnū accidens inheret ſubſtantie mediante alio accidente, vt color corporis mediante ſuperficie, vnde ſuperficies dicitur eſſe ſubiectum coloris, ꝛ eo modo potentia anime dicitur eſſe ſubiectum virtutis.

¶ Utrum vna virtus poſſit eſſe in pluribus potentijs. Art. 2

1.q5.60 artic.5 co.

Ad Secundū ſic proceditur. Vr̄ q̄ vna virt⁹ poſſit eſſe in duabus potētijs: habitus eñ cognoſcūtur per actus, ſed vnus act⁹ progreditur diuerſimode a diuerſis potentijs, ſicut ambulatio procedit a ratione vt dirigente, a voluntate ſicut a mouēte, ꝛ a potentia motiua ſicut ab exequente, ergo etiā vnus habitus virtutis poteſt in pluribus eſſe potētijs. ¶ P̄. Philoſophus dicit in .2. ethi. quod ad virtutem tria requiruntur. ſcilicet ſcire, velle, ꝛ immobiliter operari: ſed ſcire pertinet ad intellectum, velle ad voluntatem, ergo virtus poteſt eſſe in pluribus potentijs. ¶ P̄. Prudentia eſt in ratione: cum ſit recta ratio agibilium vt dicitur in .vi. ethi. eſt etiam in volūtate, quia non poteſt eſſe cum volūtate peruerſa vt in eodem lib. dicitur. ergo vna virtus poteſt eſſe in duabus potentijs.

Sed contra Uirtus eſt in potentia anime ſicut in ſubiecto: ſed idem accidens nō poteſt eſſe in pluribus ſubiectis, ergo vna virtus non poteſt eſſe in pluribus potentijs anime.

Rn̄deo Dicendum, quod aliquid eſſe in duobus, cōtingit dupliciter. Uno modo ſic qḋ ex equo ſit in vtroq̄, ꝛ ſic impoſſibile eſt vnam virtutem eſſe in duab⁹ potentijs: quia diuerſitas potentiarū attēditur ſecundū generales conditiones obiectorum. diuerſitas autem habituū ſecūdum ſpeciales, vnde vbicunq̄ eſt diuerſitas potentiarū: eſt diuerſitas habituū, ſed non conuertitur. Alio modo poteſt eſſe aliq̄d in duobus vel pluribus, non ex equo ſed ordine quodam: ꝛ ſic vna virtus pertinere poteſt ad plures potētias, ita qḋ in vna ſit principaliter, ꝛ ſe extendat ad alias per modum diffuſiōis, vel per modum diſpoſitionis: ſecundum q̄ vna potētia mouetur ab alia: ꝛ ſecundum q̄ vna potentia accipit ab alia.

Ad Primū ergo dōm, q̄ idē actus nō pōt equaliter ꝛ eodē ordine ꝑtinere ad diuerſas potentias, ſed ſm diuerſas rationes ꝛ diuerſo ordine. ¶ Ad ſecundū dōm, q̄ ſcire p̄exigit̄ ad virtutē moralē inq̄ꝫtū virtus moralis operat̄ ſm rōnem rectā. ſed eſſentialiter in appetēdo virtus moralis ꝯſiſtit. ¶ Ad tertiū dōm, q̄ prudētia realr̄ eſt in rōne ſicut in ſubiecto, ſꝫ ſꝑ ſupponit rectitudinē volūtatis ſicut principiū: vt infra dicet̄.

hec particula convenit omni virtuti: ponitur ad differentiam habituum qui ſunt ad bonum ⁊ malum. ⁊ ſic intelligēdo diceretur q vicos arte aut ſi: de ꝓpter malum finē nō facit actum ſidei aut artis malum. ſed actū ordinā tem illas facit malū: ac per hoc virtute nullus male vtit vt principio mali actus quãuis male vtatur ipſa principiãte bonū actum ordinando ad extraneum malum finem. q̄ tñ eſt impoſſibile in virtutibus q̄ nō poſſunt eſſe informes: qr aut ordinãtur in bonū: aut deſinunt eſſe, ſi ordinarētur ad malum.

Utrum intellectus poſſit eſſe ſubiectum virtutis. Arti. 3.

AD tertiū Sic proceditur. Videtur quod intellectus nō ſit ſubiectum virtutis. Dicit enim Aug. in lib. de moribus eccleſie, quod omnis virtus eſt amor. ſubiectum autem amoris non eſt intellectus, ſed ſolum vis appetitiua. ergo nulla virtus eſt in intellectu. ¶ Preterea. Virtus ordinatur ad bonum, ſicut ex ſupradictis patet. bonum autem non eſt obiectum intellectus, ſed appetitiue virtutis. ergo ſubiectum virtutis non eſt intellectus: ſed appetitiua virtus. ¶ Preterea virtus eſt que bonum facit habentem, vt philoſophus dicit: ſed habitus perficiens intellectum non facit bonum habentem: nō enim propter ſcientiam vel artem dicitur homo bonus. ergo intellectus non eſt ſubiectum virtutis.

Sed contra Eſt, q mens maxime dr intellectus: ſubiectum autem virtutis eſt mēs, vt patet ex diffinitione virtutis ſupra inducta. ergo intellectus eſt ſubiectum virtutis.

Rñdeo Dicēdum, q ſicut ſupra dictū eſt virtus eſt habitus quo aliquis bene vtitur. Dupliciter autē habitus aliquis ordinatur ad bonū actū. Unomodo inquãtū per huiuſmodi habitū acquiritur homini facultas ad bonū actū: ſicut p habitū grãmatice hʒ hō facultatē recte loquēdi: nō tñ grãmatica facit: vt homo ſemp recte loquatur, pōt enim grãmaticus barbarizare, aut ſoleſcimū facere ⁊ eadē rō eſt in alijs ſcientijs ⁊ artibus. Aliomodo aliquis habitus non ſolum facit facultatem agendi, ſed etiã facit q aliquis recte facultate vtatur: ſicut iuſticia non ſolum facit q homo ſit promptē voluntatis ad iuſta operandum, ſed etiam facit vt iuſte operetur. Et quia bonum ſicut ⁊ ens non dicitur ſimpliciter aliquid ſm id, qd̄ eſt in potētia, ſed ſʒ id qd̄ eſt in actu: ideo ab huiuſmodi habitibus ſimpliciter dicitur homo bonum operari, ⁊ eſſe bonus: puta quia eſt iuſtus vel temperatus. ⁊ eadem rō eſt de ſimilibꝰ. Et quia vtus eſt que bonum facit habentem ⁊ opus eius bonum reddit, huiuſmodi habitus ſimpliciter dicūtur. virtutes: qr reddunt bonū opus in actu ⁊ ſimpliciter faciunt bonum habentem. Primi vero habitus non ſimpliciter dicuntur virtutes: quia non reddūt bonum opus, niſi in quadam facultate. nec ſimpliciter faciūt bonum habentem: non enim dicitur ſimpliciter aliquis homo bonus ex hoc quod eſt ſciens vel artifex, ſed dicitur bonus ſolum ſecundum quid puta bonus grammaticus, aut bonus faber. ⁊ propter hoc plerunque ſciētia ⁊ ars cōtra virtutem diuiditur. quãq autem virtutes dicuntur: vt patet in. 6. eth. Subiectū igitur habitus qui ſm quid dicitur virtus poteſt eſſe intellectus non ſolum practicus, ſed etiã intellectus ſpeculatiuus, abſq omni ordine ad voluntatem: ſic enim philoſophus in. 6. ethico. ſcientiam, ſapientiam, ⁊ intellectum, ⁊ etiam artem ponit eē intellectuales ꝟtutes. Subiectum vero habitus qui ſimpliciter dicitur virtus nō pōt eſſe niſi volūtas, vel aliqua potentia ſm qd̄ eſt mota a volūtate: cuius ratio eſt quia voluntas mouet omnes potentias que aliqualiter ſunt ratiōales ad ſuos actus vt ſupra habitū eſt. ⁊ ideo quod homo actu bñ agat contingit ex hoc quod homo habet bonam volūtatem: vnde virtus que bene facit agere in actu nō ſolū in facultate, oportet quod vel ſit in ipſa volūtate vel in aliqua potētia ſecundū q eſt a voluntate mota, contingit aūt itellectū a volūtate moueri, ſicut ⁊ alias potētias. conſiderat enim aliquis aliquid actu, eo quod vult. ⁊ ideo intellectꝰ ſm qd̄ habet ordinem ad voluntatē pōt eſſe ſubiectū virtutis ſimpliciter dicte. ⁊ hoc modo intellectꝰ ſpeculatiuus vel ratio eſt ſubiectū fidei, mouetur enī intellectus ad aſſentiendū his que ſunt fidei ex imperio voluntatis: nullus enī credit niſi volens. intellectus vero practicꝰ eſt ſubiectū prudētie. cūʒ enī prudētia ſit recta rō agibiliū, requiritur ad prudētiã q homo ſe bene habeat ad principia huius rationis agendorum, que ſunt fines. ad quos bene ſe habet homo per rectitudinem voluntatis ſicut ad principia ſpeculabilium per naturale lumen intellectus agentis. Et ideo ſicut ſubm ſcientie que eſt ratio recta ſpeculabilium eſt intellectus ſpeculatiuus in ordine ad intellectum agentē, ita ſubm prudētie eſt intellectus practicus in ordine ad voluntatem rectam.

Ad primū Ergo dicēdum, q verbum Aug. intelligendū eſt de virtute ſimpliciter dicta, non quod omnis talis virtus ſit ſimpliciter amor. ſed qr dependet aliqualiter ab amore inquãtum dependet a volūtate: cuius prima affectio eſt amor, vt ſupra dictum eſt. ¶ Ad ſecundum dicēdum, q bonum vniuſcuiuſq eſt finis eius. ⁊ ideo cum verū ſit finis intellectus cognoſcere verum eſt bonus actus intellectus: vnde habitus perficiens intellectum ad verū cognoſcēdū, vel in ſpeculatiuis, vel in practicis dicitur virtus. ¶ Ad tertium dicēdum, q ratio illa ꝓcedit de virtute ſimpliciter dicta.

¶ Super queſt. 56. Articulū 3.

IN art. 3. q̄ſ. 56. obiter iſtis duobꝰ primo dubium occurrit de ſenſu ⁊ veritate differentiam ponit differentiam inter virtutē ſimpliciter et intellectualem. Ex hoc qd̄ aliquis habitus dat facultatē faciendi bonū opus ſʒ nō dat q ſemper operet recte: vt grãmatica ⁊c. aliquis aūt dat facultatem faciendi bonum opus: ⁊ dat q aliqs recte vtatur facultate vt iuſticia. Eſt autē hic multiplex dubiū. primo de qua rectitudine ſeu bonitate eſt ſermo cum dr q aliquis habitus dat q recte vtatur facultate ⁊c. ſ. de bonitate ꝓpria illi habitui an de bonitate morali. Si de bonitate morali obſtat lr̄a obijciens vſum grãmatice non errorē in moribus ſed in grãmatica: barbariſmum ſ. ⁊ ſoleſciſmū: vt pʒ in lr̄a. ſi de bonitate ꝓpria illi habitui: nulla vr̄ inter habitꝰ drīa. qlʒ n. cū q̄s eo vtitur, dat ſuam bonitatem actui apto nato ſuſcipere illam bonitatē. deinde dubiū eſt ꝓpter diuerſitatē vocabulorū qua lr̄a vtitur: quid intēdit cū dicit qd̄ dat q ſemper recte operetur: et ſub alijs verbis q recte vtat facultate, vel ſub alijs verbis q reddit bonum opus in actu: an. ſ. intendat de opere in actu qd̄ informatur habitu puta de loquutione in actu reſpectu grãmatice: concupiſcētia reſpectu tēperãtie ⁊c. an de actu voluntatis qui vocat vti: quo omnibꝰ habitibus vtimur applicando eos ad operandū in actu cū volumus ⁊ rurſus an intendat ſemper an cū vtimur habitu illo ſi nãq intendit ſemper ſiue loquatur de vti ſiue de opere: falſa manifeſte eſt drīa: quia poſſum cōtra ⁊ preter quēcunq habitū acquiſitū ⁊ infuſum vti ⁊ operari: vt patet in peccantibus. ſi vero intendit de ipſo opere quando vtitur habitu par quoq videtur iudicium de arte ⁊ virtute morali: ſicut nãq cōtingit vtentem grammatica, quin non vtitur totaliter ea barbarizare, ita vtentem iuſtitia vel temperantia, qr nō totaliter vtitur ea ſecundū aliquid deficere. ſi autē intendit de vti ipſo actu voluntatis reſpectu operum: ⁊ hoc non qr nulla eſſet differentia. contingit enim vti concupiſcentia cōtra vel preter tēperãtiã quã habeo ſicut loquutione cōtra grãmaticã vel preter eã: aut reſpectu habitus. ⁊ obſtant tria. primum eſt q in lr̄a dr q iſta ſcdā perfectio eſt reſpectu operis in actu. prima autem eſt reſpectu operis in facultate: quod eſt eſſe in potentia: modo opus in actu ab opere in potentia non diſtinguuntur genere: imo ſunt eiuſdem ſpeciei ſpecialiſſime: vti autem ⁊ opus grammatice vel temperãtie diſtinguūtur genere vel ſpecie ſaltem: vt patet. ergo ſcdm eſt q hoc. ſ. rectificare ipſum vti non cōuenit omnibꝰ moralibꝰ virtutibꝰ: qr nec fortitudinis nec tēperantie: qr ſunt infra volūtatē, ⁊ lr̄a vult q cōueniat omnibꝰ moralibus dicendo: qr eſt iuſtus vel tēperatus: ⁊ eadem rō eſt de ſimilibus. Tertium eſt: qr aut dat recte vti habitu: ſic q nō pōt illo vti ⁊ nō recte: ⁊ hoc eſt excloſum, ex eo q prudēs vti poteſt prudētia: ⁊ deficere in aliqua circunſtantia ſicut grãmaticus barbarizare. aut qr dat recte vti quãdo vult, ⁊ hoc etiã inuenitur in artibus, deductis impedimētis organorum ⁊c. ⁊ ſic nulla eſſet drīa aſſignata.

¶ Ad hoc dr q hic eſt ſermo de bonitate ſm illū habitū, ⁊ de vti q̄ eſt actus voluntatis. Nec refert vtrum ad actū vel habitū: vtrūʒ ſp, vel qñ vtit habitu. vel qñ vult interpretaris: nulla. n. harū limitationū opus eſt intelligere, dūmodo autem auctor q drīa inter habitus in propoſito hec eſt: q quidam ſunt, quorū perficere nō ſe extendit ad vti ipſo habitu: quidã vero ſic. verbi. g. ars grãmatice eſt talis q eiꝰ perficere non ſe extēdit ad vti grammatica: qr vti eſt actus voluntatis quē nullo pacto perficit ars grãmatice: et ſi ars grãmatice perficeret ipſum vti tunc hīs grãmaticã ex ipſa habitu inclinaret ⁊ determinaret ad vtēdū recte rectitudine grammaticali ipſa grãmatica: ⁊ ſi non recte vteretur imputaretur defectui grãmatice: modo autē non iuſtitia vero qr rectificatiua ē ipſiꝰ vti ideo voluntas terminatur ad recte. ſ. iuſte vtendum iuſtitia: ⁊ propterea ſi iniuſte facit iuſtitie defectus imputatur. Ex hac igitur differentia innaſcitur q defectus in artibus ⁊ ſcientia ex vſu prouenientes nō imputant ipſis ſed volūtati. in moralibus aūt defectus ipſorum habituū. rurſus vt melius oculis doctrinã hanc imbibant ⁊ quilibet hinc fructū referat agnitiōis ſui ipſius an habeat virtutē aliquã moralem: ſciendū q̄ in actibus potētiarum rōnabiliū (de his enī eſt ſermo) vt habitibus eſt cōſiderare duo: vnum eſt ꝓportio ipſiꝰ actꝰ ad ipſam potentiã ſeu habitum: puta locutionis ad imaginatiuam appetitiuã motiuum organi ⁊c. ⁊ grãmaticam. alterū eſt vſus quo hec principia a voluntate libere applicata ſunt ad hūc actū eliciendū. nūq. n. potētie anime nec habitus poterūt operatiōes proprias in actu niſi voluntas applicaret eas ⁊ eos ad eliciēdas operatiōes: ipſa enim eſt que vtitur omnibus: ⁊ hoc eſt vti vt patet ex ſuperius dictis in queſtione de vti. Dupliciter ergo cōparatur operatio ad potentiam. Primo ſecundum ſe abſolute prout ipſa potentia eſt apta nata elicere talem actum. Secundo ad ipſammet potentiam vt ſtat ſub voluntate vtente ſeu applicante ipſam potentiam ad eliciendam operationem in actu ſecundo. ⁊ ſic differentia in propoſito habituum eſt: q quidam habitus ſunt perfectiui potentiarum abſolute in ordine ad ſua opera, ⁊ hoc vocatur in litera: quod dant facultatem faciendi opus bonum, ſed non perficiunt eaſdem potentias vt ſtant ſub voluntate vtente. ⁊ iſti ſunt artes ⁊ ſcientie quarum non intereſt perficere vſum: neq in voluntate imperante, neq in potentiis exequentibus vt ſic. quidam vero habitus perficiunt potentias non ſolum abſolute: ſed etiam vt vſuales: ſiue operatiue, ſiue executiue. et hi ſunt virtutes morales. ⁊ dicuntur in litera dare non ſolum facultatem bene ope-

[illegible]

¶ Utrum iraſcibilis ⁊ concupiſcibilis ſint ſubiectum virtutis. Arti. 4.

Ad quartū Sic procedi- tur. Uidet͛, ꝙ iraſcibilis ⁊ cōcupiſcibilis nō poſſint eſſe ſubiectum virtutis. Huiuſmodi enim vires ſunt cō- munes nobis et brutis. ſed nūc loquimur de virtute ſecūdum quod eſt propria homini: ſic eni͂ dicitur virtus humana. nō igitur hu- mane virtutis poteſt eſſe ſubiectū iraſcibi- lis ⁊ concupiſcibilis: que ſunt partes appe- titus ſenſitiui: vt in primo dictum eſt.

¶ P̄. Appetitus ſenſitiuus eſt vis vtēs or- gano corporali: ſed bonum virtutis non po- teſt eē in corpore hominis. Dicit enim apo- ſtolus Rom. 7. Scio quod non habitat in carne mea bonū ergo appetitus ſenſitiuus non poteſt eē ſubiectum virtutis. ¶ P̄. Aug. probat in lib. de moribus eccleſie, quod vir- tus nō eſt in corpore, ſed in anima: eo ꝙ per animā corpus regitur. vnde quod aliquis corpore bene vtatur, totum refertur ad ani- mam. ſicut ſi mihi auriga obtēperās equos quibus preeſt recte regit, hoc totū mihi de- betur, ſed ſicut anima regit corpus ita etiā ratio regit appetitū ſenſitiuum. ergo totum rationali parti debet͛ quod iraſcibilis ⁊ cō- cupiſcibilis recte regant͛. ſed virtus eſt qua recte viuitur: vt ſupra dictū eſt virt⁹ igitur nō eſt in iraſcibili ⁊ cōcupiſcibili ſed ſolum in parte rationali. ¶ Preterea. Principalis actus virtutis moralis eſt electio. vt dicitur in. 8. ethi. ſed electio nō eſt actus iraſcibilis ſed rationis: vt ſupradictuȝ eſt. ergo virtus moralis non eſt in iraſcibili ⁊ cōcupiſcibili, ſed in ratione.

Sed Contra eſt, ꝙ fortitudo ponitur eſſe in iraſcibili: temperātia autē in cōcupiſcibili: vnde phūs dicit in. 3. ethic. ꝙ he virtutes ſunt irrationabilium partium.

Rn̄deo Dicendū, ꝙ iraſcibilis ⁊ con cupiſcibilis dupliciter cōſi- derari poſſunt. Uno modo ſ͛m ſe inquantū ſunt partes appetitus ſenſitiui. ⁊ hoc modo non competit eis quod ſint ſubiectum vir- tutis. Alio modo poſſunt conſiderari in- quantum participant͛ rationem: per hoc quod nate ſunt rationi obedire. ⁊ ſic iraſci- bilis vel concupiſcibilis poteſt eſſe ſubie- ctum virtutis humane. ſic enim eſt princi- pium humani actus inquantum participat rationem: ⁊ in his potentijs neceſſe eſt po- nere virtutes. quod enim in iraſcibili ⁊ con cupiſcibili ſint alique virtutes patet. actus enim qui progreditur ab vna potentia ſe- cundum quod eſt ab alia mota, non poteſt eſſe perfectus niſi vtraque potentia ſit be- ne diſpoſita ad actum: ſicut actus artificis non poteſt eſſe congruus niſi etiam artifex ſit bene diſpoſitus ad agendum, et etiam ipſum inſtrumentum. In his igitur circa que operatur iraſcibilis ⁊ concupiſcibilis ſecundum quod ſunt a ratione mote neceſ- ſe eſt vt aliquis habitus perficiens ad bene agendum ſit non ſolum in ratione: ſed etiaȝ in iraſcibili ⁊ concupiſcibili. Et quia bona diſpoſitio potentie mouentis mote attendi- tur ſecundum conformitatē ad potentiam mouentem, ideo virtus que eſt in iraſcibili ⁊ concupiſcibili nihil aliud eſt quam quedā habitualis conformitas iſtarum potentia- rum ad rationem.

Ad primū Ergo dicendum, quod iraſcibilis et concupiſci bilis ſecundū ſe conſiderate, prout ſunt par tes appetit⁹ ſenſitiui cōmunes ſunt nobis et brutis: ſed ſecundū quod ſunt rationales per participationē vt obediētes rationi ſic ſunt proprie hominis: ⁊ hoc mō poſſunt eſſe ſubiectum virtutis humane. ¶ Ad ſecundū dicendum, ꝙ ſicut caro hominis ex ſe qui- dem non habet bonum virtutis: ſit tamen inſtrumentum virtuoſi actus inquantū mo uente ratione mēbra noſtra exhibemus ad ſeruiendum iuſtitie. Ita etiam iraſcibilis et concupiſcibilis ex ſe quidem non habēt bo num virtutis, ſȝ magis infectionē fomitis. inquantū vero conformantur rationi, ſic in eis aggeneratur bonum virtutis moralis. ¶ Ad tertium dicendum quod alia ratione regitur corpus ab anima ⁊ iraſcibilis ⁊ con cupiſcibilis a ratione. corpus enim ad nu- tum obedit anime abſq; contradictione, in his in quibus natum eſt ab anima moueri. vnde philoſophus dicit in primo politi. qꝺ animus regit corpus deſpotico principatu. i. ſicut dominus ſeruum. ⁊ ideo totus motus corporis refertur ad animam. ⁊ propter hoc in corpore nō eſt virtus: ſed ſoluȝ in anima. Sed iraſcibilis ⁊ concupiſcibilis non obe- diunt ad nutū rationi: ſed habent proprios motus ſuos quibus interdum rationi repu- gnant. vnde in eodem li. philoſophus dicit: quod ratio regit iraſcibilem ⁊ concupiſcibi- lē principatu politico: quo ſcilicet reguntur liberi qui habēt in aliquibus propriam vo- luntatem. ⁊ propter hoc etiā oportet in ira- ſcibili ⁊ concupiſcibili eſſe aliquas virtutes quibus bene diſponantur ad actum. ¶ Ad quartum dicendum, quod in electio- ne duo ſunt ſcilicet intentio finis ꝙ pertinet ad virtutē moralem: ⁊ preacceptio eius qꝺ eſt ad finem quod pertinet ad prudentiā: vt dicitur in. 6. ethi. Quod autē habeat rectaȝ intentionē finis circa paſſiones anime, hoc contingit ex bona diſpoſitione iraſcibilis et cōcupiſcibilis. ⁊ ideo virtutes morales cir- ca paſſiones ſunt in iraſcibili ⁊ cōcupiſcibi- li: ſed prudentia eſt in ratione.

¶ Super Articulum quartum.

[illegible]

Ratis ſubſequitur medio diſcurſu prudētie ex ſtabilito fine diſcurrētis cōcluſione electionis. ⁊ hec eſt ſolutio lr̄e. vn̄ ⁊ habitus eſt electiuus id eſt ꝓprie ſubo electionis participatiue: ⁊ eſt inclinans ad bonas electiones dando earum principium qd̄ eſt intentio finis qui in electione clauditur vt pncipiū in cōcluſione.

habendo habitum virtutis puta temperātie nō egeret cōtinentia. ergo inclinata ex propria rōne nō eget cōtinentia: ſed per ſe eget cōtinentia. ergo volūtas nō eſt ex ſe inclinata ad tale bonū. Deinde dubitatur qꝛ ſi voluntas determinata ex propria ratione ad bonum rōnis. ergo nec virtus iuſtitie in ea eſſet: probatur ſequela: qꝛ bonum iuſtitie eſt ſm̄ rōnem: ⁊ eſt proprium exercentis iuſtitiam: iuſtitia enim bonum reddit habentem ⁊ opus eius bonum

¶ Super articulum quintum.

In arti. 5. eiuſdem. 56. q. aduerte notitie ꝓpter rationem que ſit in corpore articu. duo. Primū ꝙ hec duo repugnāt: ꝙ aliqua habitus ſit virtus, et ꝙ ſubiectum eius ſit aliqua potētia ab illo q eſt cōſummatiua operis illius ad qd̄ perficiēdum ponitur illa virtus: ex repugnātia ſunt datur ſuper hoc: ꝙ virtus ſic reddit opus ſuū bonū ꝙ non contingit opus illud virtute habente ſuum perficere malū eſſe: vt in lr̄a dicitur. ex hoc enim ſtatim pꝫ, ꝙ ſi opus aliqd̄ ad qd̄ ponit virtus, ſit conſummandū a potētia. b. ⁊ virtus illa ponatur in potētia. a. ꝙ quātūcūqꝫ virtus illa habeat ſuū pficere in potētia. a. ⁊ actu eius adhuc opus illud malè ꝯſummabit a potentia. b. vt pꝫ ergo ſi virtus illa dꝫ illud opus bonū ſic reddere vt non relinquat ꝙ ſiat malus ꝙ ſit in potentia conſummatiua operis vt in ſubiecto: ſecūdū eſt pro minore ꝙ vires interiores apprehenſiue dupliciter ſumūtur. Primo ſm̄ nām ⁊ ſic a nā et nō a virtute nec habitu determinant. Alio mō vt ſubſunt rōni, et ſic ordinant ad intellectꝰ perfectionē. ꝓpter qd̄ ipſi habitus qui ſunt in his ꝑ ab: ſo ſunt preparatorij ad intellectꝰ actū: ⁊ nō ſunt pfecti ui eas ad ꝓprios actus ſm̄ ſe ⁊ ideo in lr̄a dr̄ ꝙ cognitio veri ad qͥ ordinatur ois virtus bonū cognitiōis faciēs conſummat intellectus: ⁊ ꝓpterea in his viribus nulla eſt virtus.

5.q.59.
5.3.ad.3
Et.3.di.
33.qō.2.
ar.4.q.
2.ad.6.
Et in.q.
1.art.4.
ad.6.

¶ Utrum vires apprehenſiue ſenſitiue ſint ſubiectum virtutis. Arti. 5.

Ad quintū ſic proceditur. Uidetur qd̄ in viribꝰ ſenſitiuis apprehēſiuis interiꝰ poſſit eſſe aliqua virtus. Appetitꝰ enī ſenſitiuꝰ pt̄ eſſe ſubm̄ virtutis inquātū obedit rōni: ſed vires ſenſitiue apprehēſiue interiꝰ rōni obediunt: ad imperiū enī rōnis operant' ⁊ imaginatiua, ⁊ cogitatiua, ⁊ memoratiua. ergo in his viribus poteſt eē virtus. ¶ P̄. Sicut appetitus rōnalis q̄ ē volūtas in ſuo actu poteſt impediri vel etiā adiuuari per appetitū ſenſitiuū, ita etiā intellectus vel rō pōt impediri vel etiā iuuari ꝑ vires p̄dictas ſicut ergo in viribꝰ ſenſitiuis appetitiuis pōt eē virtus, ita etiā in apphēſiuis. ¶ P̄. Prudentia eſt q̄dā virtꝰ: cuius partē ponit tulliꝰ memoriā in ſua rhetorica. ergo etiā in vi memoratiua poteſt eſſe aliqua virtꝰ: ⁊ eadē rōne in alijs interioribus apphēſiuis viribus.

Sed contra eſt, ꝙ oēs virtutes vl' ſunt intellectuales vel morales: vt dr̄ in. 2. eth. morales aūt virtutes oēs ſunt in parte appetitiua: intellectuales aūt ī intellectu vl' rōne: ſicut pꝫ in. 6. eth. nulla ergo virtus eſt in viribus ſenſitiuis apprehenſiuis interiꝰ.

Rn̄deo dicēdum, ꝙ in viribus ſenſitiuis apphēſiuis interius ponūtur aliqui habitꝰ: ꝙ pꝫ ex hoc p̄cipue ꝙ phūs dicit in li. de memoria ꝙ in memorādo vnū poſt aliud operat' ꝯſuetudo q̄ eſt quaſi quedā nā: nihil aūt eſt aliud habitꝰ cōſuetudinalis q̄ habitudo acq̄ſita per conſuetudinē que eſt in modū nāe. Un̄ de virtute dicit tulliꝰ in ſua rhetorica ꝙ eſt habitus in modum nāe rōni conſentaneus. In homine tamen id qd̄ ex conſuetudine acquiritur in memoria ⁊ in alijs viribꝰ ſenſitiuis apphēſiuis nō eſt habitus ꝑ ſe. ſꝫ ad aliquid annexū habitibꝰ intellectiue partis: vt ſupra dictū eſt: ſed tn̄ ſiqui ſunt habitꝰ in talibꝰ viribꝰ virtutes dici nō pn̄t: virtꝰ enī eſt habitꝰ perfectꝰ, quo nō cōtingit niſi bonū operari: vn̄ opꝫ ꝙ virtꝰ ſit in illa potētia q̄ eſt conſummatiua boni operis: cognitio aūt veri nō cōſummatur in viribꝰ ſenſitiuis apphēſiuis. ſꝫ hmōi vires ſunt q̄ſi p̄paratorie ad cognitionē intellectuā: ⁊ iō in hmōi viribꝰ n̄ ſūt virtutes q̄bꝰ cognoſcit' verū: ſꝫ magis in intellꝰ vl' rōne.

Ad primū ergo dicēdū, ꝙ appetitꝰ ſenſitiuꝰ ſe hꝫ ad voluntatē quī ē appetitus rōnis ſicut motꝰ ab eo. ⁊ ideo opus appetitiue virtutis cōſummat' in appetitu ſenſitiuo: ⁊ propter hoc appetitꝰ ſenſitiuꝰ eſt ſubm̄ virtutis. virtutes aūt ſenſitiue apprehēſiue magis ſe hn̄t vt mouētes reſpectu itellectꝰ: eo ꝙ fantaſmata ſe habēt ad animā intellectiuā ſicut colores ad viſuꝫ. vt dicit' in. 3. de aīa. ⁊ ideo opꝰ cognitionis in intellectu terminat' ⁊ propter hoc virtutes cognoſcitiue ſunt in ipſo intellectu vl' rōne. Et per hoc pꝫ ſolutio ad ſꝫ. ¶ Ad tertiū dicendū, ꝙ memoria nō ponit' pars prudētie. ſicut ſpecies eſt pars generis quaſi ipſa memoria ſit quedam virtus per ſe: ſed qꝛ vnū eorum que requiruntur ad prudentiā eſt bonitas memorie: vt ſic quodāmodo ſe habeat per modum partis integralis.

¶ Super Articulum ſextum.

In artic. 6. eiuſdē. 56. q. in quo concluditur quod in voluntate eſt aliqua virtus ſcilicet reſpectu boni diuini ⁊ proximi: ⁊ aliqua non ſcꝫ reſpectu boni proprij.

¶ Utrum voluntas poſſit eſſe ſubiectum virtutis. Articu. 6.

Ad ſextū ſic proceditur. Uidetur ꝙ volūtas nō ſit ſubm̄ alicuius virtutis. Ad id enī ꝙ conuenit potentie ex ipſa ratione potentie non requirit' aliquis habitus ſed de ipſa ratione voluntatis cū ſit in ratiōe ſm̄ phm̄ in. 3. de aīa, eſt ꝙ tēdat in id qd̄ eſt bonū ſꝫ rōnē: ad ꝙ ordinat' ois virtus: qꝛ vnūqꝺꝫ nāl'r appetit propriū bonū. virtus enī eſt habitus per modū nāe cōſentaneꝰ rōni. vt tullius dicit in ſua rhetorica. ergo volūtas nō eſt ſubm̄ virtutis. ¶ P̄. Ois virtꝰ aut eſt intellectualis aut moralis: vt dr̄ in. 1. ⁊ 2. eth. ſꝫ virtꝰ intellectualis eſt ſicut in ſubo intellectu ⁊ rōne, nō aūt in volūtate: virtus aūt moralis eſt ſicut in ſubiecto in iraſcibili ⁊ cōcupiſcibili, que ſunt irrationales ꝑ ꝑticipationem. ergo nulla virtus eſt in voluntate ſicut in ſubiecto. ¶ P̄. Oēs actus humani ad q̄s virtutes ordinantur ſunt voluntarij: ſi igit' reſpectu aliquorum humanorum actuuꝫ ſit aliqua virtꝰ in voluntate, pari ratiōe reſpectu omniū actuū humanorū erit virtus in volūtate. aut ergo in nulla alia potētia erit aliqua virtus, aut ad eundē actū ordinabūtur due virtutes: quod videtur incōueniēs: voluntas ergo nō poteſt eſſe ſubm̄ virtutis.

Sed contra eſt, ꝙ maior perfectio requiritur in mouente q̄ in moto: ſed voluntas mouet iraſcibilem ⁊ concupiſcibilem: mlt̄o ergo magis dꝫ eſſe virtus in volūtate q̄ in iraſcibili ⁊ concupiſcibili.

Rn̄deo dicēdū, ꝙ cū ꝑ habitū ꝑficiat' potētia ad agendū, ibi indi-

Deinde arguit ſcotus: qꝛ cum iuſtitia ſit virtus moralis et in voluntate rōnes que militant de voluntate ⁊ virtute morali nō cōcludunt. preterea voluntas eſt indeterminata nō ſolum ad oppoſita obiecta ſed modos agendi ſcꝫ recte ⁊ non recte. ergo eget inchoatione ad recte agendū. ⁊ hec eſt ſcotꝰ. Preterea volūtas nō magis eſt determinata ad vnū q̄ intellꝰ. ergo ex frequentibus rectis electionibus generatur in ea virtus ſicut intellectus ex frequentibus actibus. preterea volūtas nō facile prompte ⁊ delectabiliter ſe hꝫ ſine virtutis habitu. ergo eget virtute: ſequela patet ⁊ antecedens ꝓbatur in virtuoſo ſuper cōuerſo: qui difficultatē patitur in perſeuerando: qꝛ non habet habitum acquiſitum virtutis.

¶ Ad hoc dicitur qd̄ cum naturaliter amabile ſit bonuꝫ. vniuſcuiuſque nāe propriuꝫ (vt experientia teſtatur) conſequens eſt vt voluntati que appetitus eſt rationalis. amabile ſit naturaliter ⁊ bonum, ⁊ bonū propriū. cum autem apud dionyſium. 4. ca. de diui. nomi. bonum habentis ſit ſm̄ rationem eſſe: ⁊ hoc non conueniat habenti ſecundum appetitum ſenſitiuū, oportet ꝙ conueniat ſcd̄m appetitū rationalem bonum enim appetitus alicuius obiectum conſtat eſſe. Igitur obiectum voluntatis eſt bonum rationis. et ſi huic addatur proprietas, cōcluditur ꝙ proprium bonum ſm̄ rōnem eſt nāle obm̄ voluntatis: ac per hoc voluntas eſt ex propria natura inclinata ad proprium bonum ſecundum rationem. ⁊ quia rationis medium in paſſionibus concupiſcibilis ⁊ iraſcibilis non eſt alienum ſed proprium bonum ſecundum rationem ipſius habentis paſſiones ideo naturaliter voluntas habentis paſſiones qualis eſt volūtas humana: ex ſe determinata eſt ad tale bonum. Sed aduerte ꝙ aliud eſt voluntatem eſſe naturaliter inclinatam inquantum eſt ex ſe ad proprium volentis bonum ſecundum rationem: ⁊ aliud eſt volentem eſſe naturaliter inclinatum ad hoc. primum enim ſonat in voluntate tantum talem determinationem ſecundum ſimpliciter. ⁊ tanta eſt inter hec diſtantia, vt ex hac radice omnia fere ſoluenda ſint vt nunc videbitur: ſi enim volens puta fortis eſſet determinatus ita quod non egeret habitu ad medium rationis in paſſionibꝰ pronꝰ eſſet ad opera tēperātie ⁊ fortitudinis ſicut tēperati ⁊ fortes: ſed qꝛ proni ſunt in malum ab adoleſcētia ſua ſenſus hominū: ⁊ caro concupiſcit aduerſus ſpiritū non ſimpliciter, ſed in volūtate tn̄ inclinatio hec ad tale bonum ponitur. Et qꝛ exercitatio hominis in his mediis non fit ſola voluntate ſed cōcurrente parte ſenſitiua naturaliter ſm̄ ſe inclinata ad concupiſcibile ſine rōnis freno: ideo nō ſequitur ex illa inclinatione in voluntate ꝙ vt in pluribus eligamꝰ talia bona: aut ꝙ prompte faciliter ⁊ delectabiliter. ⁊ ꝙ recte ſemper voluntas ad huiuſmodi ſe habeat-

3.di. 23.
q.1.ar.4.
q.1.cor.
ad.2.⁊
3.⁊ diſt.
42.q.2.
ar.4.q.2
⁊.4.cor.
Et in.q.
1.ar.5.⁊
10.⁊ ar.
12.ad.2
⁊.q.3.ar.
2.corꝰ.

Dubium occurrit ex Scoto in tertio ſniarum diſt. 33. contra ſecundam partem: putat enim quod temperantia ⁊ fortitudo in voluntate ſint, ⁊ ibi proprie virtutes: in concupiſcibili autem ⁊ iraſcibili non ſunt proprie virtutes: ſed de hoc quantum ad concupiſcibilem ⁊ iraſcibilem ſpectat tractauimus. vnde relinquitur quantum ad voluntatem diſcutere rōnes ⁊ concluſiones. ¶ Eſt igitur dubium circa rōnem allatam in litera ad probandū quod in voluntate non ſit aliqua virtus ad proprium volentis bonū. Primo qꝛ falſum videtur, qd̄ voluntas ex propria ratione ſit ſufficienter determinata ad bonum rōnis proprium volentis: qꝛ ſi ſic eſſet voluntas vt in pluribus faltem eligeret tale bonum rōnis: ⁊ rurſus prompte, faciliter ⁊ delectabiliter tale bonū eligeret ⁊ rurſus ad tale bonū eligendum recte eodeꝫ modo determinata eſſet: hec ſunt falſa. ergo ſequela probatur: quia determinatio nature excludens habitum ſupplet quicquid daret habitus in ſubiecto apto nato: ⁊ tanto melius quanto habitus imitatur naturam: ⁊ nō ecōuerſo. falſitas aūt ꝯſeqn̄tis experientia probatur: nam in nobis ipſis hec experimur. Et rōne confirmatur: qꝛ ſi voluntas eſſet ex propria rōne determinata ad tale bonū non opus eſſet continentie habitu in voluntate: ſi enī volūtas ex ſe magis aut eque determinata eſt ad bonum tale ac ſi haberet habitū virtutis. et

ſed bene ſequitur cū hac ſpecificatione ꝙ volūtas quātū ex ſe recte ſe habe-ret ad hmōi vtēs pūcipibus eligeret talia bona ⁊ ꝓmpte, facilr̄, atqꝫ delecta-bilr̄. Ad id ꝙ de cōtinentia obijcit: dr̄ ꝙ cōtinēs nō eget voluntate vt in clinet in qͥtū in ſe eſt in tale bonū: ſed vt reſiſtat inſurgentibus paſſionibus ſenſitiui appetit⁹. Et ſi ꝫ hoc inſertur: qꝛ per eundē habitū po^a aliqua incli natur in vnū oppoſitoꝝ, ⁊ reliquo reſiſtit. ⁊ rurſus naturalis determinatio nō eſt minoris efficacie, [illegible]

partem ſenſitiuā ſortit neceſſitatē habit⁹ ad reſiſtendū [illegible] ⁊ hec intelligit ſuſtinendo ꝯtinētiā eſſe in volūtate, ꝙ inferi⁹ diſcutiet [illegible] in rōne ponit pꝫ ꝙ nulla ē difficultas in ꝓpoſito: ⁊ cū vniē diſputationē hanc [illegible] nō teneat [illegible] ⁊ certa [illegible] tenēdo ſunt. ¶ Ad 2^m [illegible] ꝙ ibi ē equocatio de bono iuſti⁹ nō [illegible] Ad 3^m [illegible] ipſū ſꝫ alteri⁹: iuſt^a [illegible]

[illegible]

get potētia habitu pficiēte ad bn̄ agendum (qui quidē habitus eſt virtus) vbi ad hoc non ſufficit ꝓpria rō potētie. ois autez po^e ꝓpria rō attendit in ordine ad obm. vn̄ cū ſicut dictū eſt, obm voluntatis ſit bonum rōnis voluntati proportionatum quantum ad hoc nō indiget voluntas virtute pficiē-te. ſed ſi qꝺ bonū immineat homini volēdū qꝺ excedat ꝓportionē volētis: ſiue q̄tū ad totā ſpēm hūanā, ſicut bonū diuinū qꝺ trāſcē dit limites humane nāe: ſiue q̄tū ad indiui duū, ſicut bonū ꝓximi, ibi volūtas indiget virtute. ⁊ iō hmōi ꝟtutes q̄ ordināt affectū hoīs in deū vel in ꝓximū, ſunt in voluntate ſicut i ſubiecto: vt charitas, iuſticia: ⁊ hmōi.

Ad Primum ergo dōm, ꝙ rō illa hꝫ locū de ꝟtute q̄ ordinat ad bonum ꝓpriū ipſius volētis, ſicut temperātia ⁊ fortitudo que ſunt circa paſſiones humanas. ⁊ alia huiuſmodi. vt ex dictis pꝫ. ¶ Ad ſm̄ dōm, ꝙ rōnale ꝑ participationem nō ſolū eſt iraſcibilis ⁊ concupiſcibilis, ſed oīno. i. vīr appetitiuā vt dicit in. 1. ethi. ſub appetitiuo āt cōprehēditur voluntas. ⁊ ideo ſi qua virt⁹ eſt in volūtate, erit moralis: niſi ſit theologica, vt infra patebit. ¶ Ad tertium dōm, ꝙ quedā ꝟtutes ordinātur ad bonū paſſionis moderate qꝺ eſt ꝓpriū huius vel illi⁹ hoīs. ⁊ in talib⁹ nō eſt neceſſariū ꝙ ſit aliqua virtus in volūtate cū ad hoc ſufficiat nā po^e vt dictū eſt. ſꝫ hoc ſolū neceſſariū eſt in illis virtutib⁹ q̄ ordinant ad aliqꝺ bonū extrinſecū.

¶ De diſtōne ꝟtutū intellectualiū. Q̄ō. 57.

Deinde Conſiderādum eſt de diſtōne virtutū. Et primo quātū ad virtutes intellectuales. ſecūdo quantū ad morales. tertio q̄tum ad theologicas. Circa primū querūt ſex. Primo vtrū habitus intellectuales ſpeculatiui ſint ꝟtutes. Scdo vtrū ſint tres. ſ. ſapiētia. ſciētia ⁊ intellect⁹. Tertio vtrū habit⁹ intellectualis q̄ eſt ars ſit ꝟt⁹. Quarto vtrū prudentia ſit virtus diſtincta ab arte. Quinto vtrum prudētia ſit virtus neceſſaria homini. Sexto vtrum eubulia, ſineſis, ⁊ gnomi ſint virtutes adiuncte prudentie.

¶ Utrum habitus intellectuales ſpeculatiui ſint virtutes. Arti. 1.

Ad primū Sic proceditur. Uidet qꝺ habitus intellctuales ſpeculatiui nō ſint ꝟtutes. virt⁹ eni eſt habitus operatiuus: vt. s. dictuꝫ eſt. Sꝫ habit⁹ ſpeculatiui nō ſunt operatiui: diſtinguit eni ſpeculatiuū a practico. i. opatiuo. g habit⁹ intellctales ſp^{ui} nō ſunt ꝟtutes. ¶ P̄. Uirt⁹ ē eoꝝ ꝑ q̄ fit hō felix ſiue btūs: eo ꝙ felicitas eſt virtutis premiū: vt dr̄ in. 1. ethi. ſꝫ habit⁹ intellectuales nō cōſiderant actus humanos, aut alia bona humana per que hō beatitudinē adipiſcitur ſed magis res nāles ⁊ diuinas. ergo huiuſmodi habit⁹ ꝟtutes dici nō poſſunt. ¶ P̄. Sciētia eſt habitus ſpeculatiuus: ſed ſciētia ⁊ virt⁹ diſtinguunt ſicut diuerſa genera nō ſubalternatim poſita, vt pꝫ per philoſophum in. 3. topico. g habitus ſpeculatiui nō ſunt ꝟtutes.

Sed ꝫ ſoli habitus ſpeculatiui conſiderant neceſſaria que impoſſibile eſt aliter ſe habere, ſꝫ philoſophus ponit in. 6. ethi. quaſdam virtutes intellectuales in parte anime que cōſiderat neceſſaria que non poſſunt aliter ſe habere, ergo habitus intellectuales ſpeculatiui ſunt virtutes.

Rn̄deo Dōm, ꝙ cum omnis virtus dicatur in ordine ad bonuꝫ: ſicut ſupra dictū eſt, duplici rōne aliquis habitus dicitur virtus vt ſupra dictū eſt. vno modo qꝛ facit facultatē bene operandi. alio modo qꝛ cū facultate facit etiā vſum bonū, ⁊ hoc ſicut ſupra dictum eſt, pertinet ſolum ad illos habitus qui reſpiciunt partem appetitiuā: eo ꝙ vis appetitiua anime eſt que facit vti omnibus potentijs ⁊ habitibus. Cum igitur habitus intellectuales ſpeculatiui nō perficiāt partem appetitiuaꝫ, nec aliquo mō ipſam reſpiciāt, ſꝫ ſolā intellectiuā, pñt quidē dici virtutes inquantū faciūt facultatē bone operationis que eſt conſideratio veri. hoc eni eſt bonū opus intellect⁹: nō tn̄ dr̄ virtutes ſecūdo mō: quaſi facientes bn̄ vti potētia ſeu habitu. Ex hoc eni ꝙ aliquis hꝫ habitū ſcie ſp^{ue} non inclinatur ad vtendum, ſed fit potēs ſpeculari verum in his quorum hꝫ ſciam. ſed ꝙ vtatur ſcia habita, hoc eſt mouente volūtate. ⁊ iō virt⁹ que perficit voluntatem (vt charitas vel iuſtitia) facit etiā bene vti hmōi ſpeculatiuis habitibus. ⁊ ſm̄ h̄ etiā in actibus horum habituū pōt eſſe meritū, ſi ex charitate fiant. ſicut grego. dicit in. 7. moraliū, ꝙ cōtemplatiua eſt maioris meriti quā actiua.

Ad Primum ergo dōm, ꝙ duplex eſt opus. ſ. exterius ⁊ interius practicum ergo vel operatiuum qꝺ diuiditur contra ſpeculatiuuꝫ ſumitur ab opere exteriori ad qꝺ non hꝫ ordinē habitus ſpeculatiuus. ſed tn̄ hꝫ ordinē ad interi⁹ opus intellectus, ꝙ eſt ſpeculari verum: ⁊ ſm̄ hoc eſt habitus operatiu⁹. ¶ Ad ſꝫ dōꝫ ꝙ virtus eſt aliquorum dupliciter. Uno modo ſicut obiectorū. ⁊ ſic huiuſmodi virtutes ſpeculatiue non ſunt eorum per que homo fit beatus: niſi forte ſecundum quod ly per dicit cauſam efficientem vel obiectum complete beatitudi-

[illegible] paſſiones ꝓpius ſit in volūtate habitus [illegible] patet. ⁊ ratio phyſica eſt [illegible] voluntas non eſt determinabilis ex ſe: ſed determinata ad tale bonū quod frequēter eligit: habitus eſt talis virtutis non eſt nat⁹ fieri niſi in ſubo apto [illegible] ſ. determinatio. ¶ Ad q̄rtū [illegible] nuper cōuerſus [illegible] eſt ex parte volūtatis ſm̄ ſe ꝓpter facilr̄ ⁊ delectabilr̄ eligeret bonū in paſſionibus: ſimplr̄ āt ipſe volēs difficile eligit ꝑ̄ hi⁹ priores [illegible] eſt ꝙ inclinatio hec voluntatis intrinſeca [illegible] habitui infuſo: quē experimur nō auferre a nobis difficultatē bn̄ operādi: quo [illegible] eſt ex parte ipſius ꝓmpte, faciliter ⁊ delectabiliter dei operari.

¶ Super. q. 57. ar. 1.

In ar. 1. q. 57. in reſponſione ad primum: habes notitie diſtinctionem de opere interiori intellectus, ⁊ extra eum a quo dicitur operatiuum quod vocatur practicum.

[illegible]

nis ꝙ eſt deus ꝙ eſt ſummū ſpeculabile, alio mō dī eſſe virtus aliquoꝝ ſicut actuū. ⁊ hoc mō virtutes intellectuales ſunt eoꝝ per q̄ homo fit beatus: tum quia actus harū virtutū poſſunt eſſe meritorij ſicut dictū eſt. tū etiā qꝛ ſunt quedā inchoatio perfecte beatitudinis: que in contēplatione veri cōſiſtit ſicut ſupra dictū eſt. ¶ Ad tertiū dīm, ꝙ ſciētia diuidit contra virtutē ſecūdo modo dictam, que pertinet ad vim appetitiuam.

¶ Utrum ſint tm̄ tres habitus intellectuales ſpeculatiui: ſcilicet ſapientia ſcientia ⁊ intellectus. Art. 2.

AD ſcd'm ſic ꝓcedit. Uidetꝰ ꝙ inconuenienter diſtinguant tres virtutes intellectuales ſpeculatiue. ſ. ſapientia, ſciētia, ⁊ intellꝰ. Species enī nō debet cōdiuidi generi: ſed ſapientia eſt quedā ſcientia vt dicit in. 6. ethi. ergo ſapientia non debet condiuidi ſcientie in numero virtutū intellectualiū. ¶ P̄. In diſtinctione potentiarū, habituū ⁊ actuū que attendit ſm̄ obiecta, attēditur principalr̄ diſtinctio que eſt ſm̄ rationē formalē obiectoꝝ. vt ex ſupradictis patet. non ergo diuerſi habitus debēt diſtingui ſm̄ mālē obm̄, ſed ſm̄ rationē formalē ipſius obi: ſꝫ principium demonſtrationis eſt ratio ſciendi cōcluſiones: non ergo intellectus principioꝝ debet poni habitus alius aut alia virtus a ſciētia concluſionū. ¶ P̄. Uirtus intellectualis dicit que eſt in ipſo rōnali per eſſentiā: ſed ratio etiam ſpeculatiua ſicut rōcinat ſyllogizādo demōſtratiue, ita etiā rōcinat ſyllogizando dialectice. ergo ſicut ſciā q̄ cauſat ex ſyllō demonſtratiuo ponitur virtus intellectualis ſpeculatiua, ita etiam ⁊ opinio.

Sed cōtra Eſt, ꝙ philoſophus in. 6. ethi. ponit has ſolum tres virtutes intellectuales ſpeculatiuas: ſcilicet ſapientiam, ſcientiam ⁊ intellectum.

Rñdeo Dīm, ꝙ ſicut ſupra dictū eſt, virtꝰ intellectualis ſpeculatiua eſt per quam intellectus ſpeculatiuus perficitur ad conſiderandum verum. hoc enim eſt bonum opus eius. verum aūt eſt dupliciter conſiderabile. Uno modo ſicut per ſe notum. Alio modo ſicut per aliud notum. Quod autem eſt per ſe notū, ſe habet vt principiū ⁊ percipitur ſtatim ab intellectu. ⁊ ideo habitus perficiens intellectum ad hmōi veri conſiderationem vocatur intellectus, qui eſt habitus principioꝝ. Uerū aūt qđ eſt ꝑ aliud notū nō ſtatim ꝑcipitur ab intellectu: ſed ꝑ inquiſitionem rōnis. ⁊ ſe hꝫ in rōne termini. quod quidē pōt eſſe duplr̄. Uno modo vt ſit vltimū in aliquo genere. Alio modo vt ſit vltimum reſpectu totius cognitiōis humane. Et qꝛ ea que ſunt poſterius nota quoad nos, ſunt prioꝛa: ⁊ magis nota ſecūdū naturā: vt dicitur in. 1. phyſi. ideo id quod eſt vltimū reſpectu totius cognitionis humane, eſt id quod eſt primum ⁊ maxime cognoſcibile ſm̄ naturā. ⁊ circa huiuſmodi eſt ſapiētia. q̄ conſiderat altiſſimas cauſas: vt dicitur in pmo metaphy. vnde conuenienter iudicat ⁊ ordinat de omnibꝰ: qꝛ iudicium perfectuꝫ ⁊ vniuerſale haberi nō pōt niſi ꝑ reſolutionē ad pmas cauſas. Ad id vero quod eſt vltimū in hoc vel in illo genere cognoſcibiliū ꝑficit intellectum ſcientie, ⁊ ideo ſm̄ diuerſa genera ſenſibiliū ſunt diuerſi habitus ſcientiarum, cum tamen ſapientia non ſit niſi vna.

Ad pmū Ergo dīm, qđ ſapientia eſt quedā ſciētia, inquātum hꝫ id qđ eſt cōe oībꝰ ſciētijs. vt ſcꝫ ex principijs cōcluſiones demonſtret, ſed qꝛ hꝫ aliqđ ꝓpriū ſupra alias ſcientias, inq̄tum ſcilꝫ de oībus iudicat, ⁊ non ſolum quantū ad cōcluſiones, ſed etiā quantū ad prima principia, ideo hꝫ rōnē perfectioris virtutis q̄ ſciētia. ¶ Ad ſcdm̄ dīm, qđ quando ratio obiecti ſub vno actu refertur ad potentiam vel habitum, tunc non diſtinguuntur habitus vel potentie penes rationem obiecti ⁊ obiectum materiale: ſicut ad eandem potentiam viſiuā pertinet videre colorem, ⁊ lumen quod eſt ratio videndi colorem. ⁊ ſimul cum ipſo videtur. principia vero demonſtrationis poſſunt ſeorſum conſiderari abſq; hoc, ꝙ conſiderentur concluſiones. Poſſūt etiā conſiderari ſimul cū concluſionibus, prout principia in concluſiones deducuntur. Conſiderare ergo hoc ſcdo modo principia pertinet ad ſcientiam que conſiderat etiā concluſiones: ſed ꝯſiderare principia ſm̄ ſeipſa pertinet ad intellectū. Unū ſi quis recte conſideret, iſte tres virtutes nō ex equo diſtinguunt abinuicē: ſꝫ ordine quodā, ſicut accidit in totis potentialibꝰ, quoꝝ vna pars eſt perfectioꝛ altera: ſicut aīa rationalis eſt ꝑfectioꝛ quam ſenſibilis, ⁊ ſenſibilis q̄ vegetabilis. hoc enī mō ſciētia depēdet ab intellectu ſicut a ꝑncipaliori: ⁊ vtrāq; depēdet a ſapiētiā ſicut a ꝑncipaliſſimo que ſub ſe cōtinet ⁊ intellectū ⁊ ſciētiā, vt de cōcluſionibꝰ ſciētiarū dıiudicās ⁊ de ꝑncipijs earundē. ¶ Ad tertium dīm, ꝙ ſicut. ſ. dictū eſt, habitus virtutis determinate ſe hꝫ ad bonū: nullo aūt modo ad malū. bonū aūt intellectꝰ eſt verū: malū autē eius eſt falſum. vñ ſoli illi habitꝰ virtutes intellectuales dicunt quibꝰ ſemꝑ dr̄ verū ⁊ nunq̄ falſum opinio vero ⁊ ſuſpicio poſſunt eſſe veri ⁊ falſi, ⁊ ideo nō ſunt intellectuales virtutes: vt dicit in. 6. ethicoꝝ.

¶ Utrū habitus intellectualis qui eſt ars ſit virtus. Articu. 3.

AD Tertium ſic proceditur. Uidetur quod ars nō ſit virtus intellectualis. Dicit enim augu. in lib. de lib. arbi. quod virtute nullus male vtitur: ſed arte aliquis male vtitur: poteſt enim aliquis artifex ſecundum ſcientiā artis ſue male operari. ergo ars non eſt virtus. ¶ Preterea. Uirtutis non eſt virtus: artis autem eſt aliqua virtus: vt dicitur in. 6. ethi. ergo ars non eſt virtus. ¶ P̄. Artes liberales ſunt excellentiores quam artes mechanice: ſed ſicut artes mechanice ſunt practice, ita artes liberales ſunt ſpeculatiue. ergo ſi ars eſſet virtus intellectualis, deberet virtutibus ſpeculatiuis annumerari.

Sed Cōtra eſt, ꝙ phūs in. 6. ethic. ponit artem eſſe virtutem. nec tū cōnumerat eam virtutibus ſpeculatiuis: quarū ſubiectum ponit ſciētificam partem anime.

Rñdeo Dīm, ꝙ ars nihil aliud eſt q̄ rō recta aliquoꝝ operum faciendoꝝ: quoꝝ tamē bonū nō conſiſtit in eo qđ appetitus humanus aliquo mō ſe hꝫ: ſꝫ in eo qđ ipſum opus qđ fit in ſe bonū eſt. nō enī pertinet ad laudem artificis inquātum artifex eſt, qua voluntate opus faciat: ſed quale ſit opus qđ facit. Sic igitur ars proprie loquendo habitus operatiuus eſt: ⁊ tū in aliquo ꝯuenit cum habitibus ſpeculatiuis: qꝛ etiā ad ipſos habitus ſpeculatiuos pertinet qualr̄ ſe habeat res quā conſiderāt: non aūt qualr̄ ſe habeat appetitus humanus ad illas: dūmō. n. verum geometra demonſtret non refert qualr̄ ſe hēat ſm̄ appetitiuā partem, vtrū ſit letꝰ vel iratus. ſicut nec in artifice refert: vt dictuꝫ eſt. ⁊ iō eo modo ars hꝫ rōnē virtutis ſicut ⁊ habitus ſpeculatiui. in quantū. ſ. nec ars nec habitus ſpeculatiuus faciunt bonū opus quantū ad vſum qđ eſt proprium virtutis perficientis appetitū: ſed ſolum quātum ad facultatem bene agendi.

Ad Primum ergo dicendum, quod cum aliquis habens artem operatur malum artificium: hoc non eſt opus artis: imo eſt contra arteꝫ: ſicut etiā cum aliquis ſciēs verum mentitur: hoc quod dicit non eſt ſecundum ſciam, ſed contra ſciētiam. vnde ſicut ſcia ſe habet ad bonum ſemper: vt dictū eſt, ita ⁊ ars. ⁊ ſꝫ hoc dicitur virtus. In hoc tamen deficit a perfecta rōne virtutis: quia nō facit ipſum bonum vſum: ſed ad hoc aliquid aliud requirit: q̄uis bonus vſus ſine arte eē nō poſſit. ¶ Ad ſcdꝫ dīm, ꝙ qꝛ ad h̄ vt hō bñ vtat arte quā hꝫ reqrit bona volūtas q̄ ꝑficitur ꝑ virtutē moralē, iō phūs dicit ꝙ artis eſt virtus. ſ. moralis: inq̄tū ad bonū vſum eius aliqua virtus moralis reqritur. Manifeſtū eſt enī ꝙ artifex per iuſtitiā que facit voluntateꝫ rectam, inclinatur vt opus fidele faciat. ¶ Ad tertium dīm, ꝙ etiam in ipſis ſpeculabilibus eſt aliquid per modum cuiuſdam operis: puta conſtructio ſyllogiſmi, aut orationis congrue, aut opus numerandi vel menſurandi. ⁊ ideo quicunque ad huiuſmodi opera rationis habitus ſpeculatiui ordinantur, dicuntur per quandam ſi-

¶ Super Art. 2.

IN artic. 2. ⁊ ſpecialiter in reſponſione ad ſecundum nota quomodo ſapientia continet intellectum ⁊ ſcientiam: ac ſi enim continet vt partes integrales: cum iam dictū ſuperius ſit: quod habitꝰ nō integrat ex pluribus habitibus, ſed continet quaſi partes potentiales: habet enim ſe ſapientia ad intellectum ⁊ ſcientiam ſic ꝙ ipſa continet quicqđ ille ⁊ iminentiori modo: vtitur enim principijs per ſe notis deducendo concluſiones, qđ eſt ſcientie: ⁊ ipſa per ſe nota principia vera eſſe ex terminis indicat, defēdit ⁊ inchoat, que intellectus tātummodo videt abſolute: et vtrūq; habet reſoluendo in altiſſimam cauſam: qđ eſt eminētius continere: ⁊ propterea in ſexto ethicoꝝ, ⁊ in litera dicitur, ꝙ continet ſcientiam ⁊ intellectum: ⁊ in quarto metaphyſice vocat ſcientia ⁊ defendit principia ex terminis.

J. q. 88. 95. a. 1. co. Et. 1. q6. 22. ar. 2. co. Et 22. q6. 47. art. 5. co. Et ſi. q6. 5. ar. 1. co. et. 1. eth. co. 2. ſi. ⁊ poſte. prin°.

¶ Super Art. 3.

IN articulo tertio aduerte nouīter, quod ſupra duplicem bonitatem ſcilicet propriam habitui artis ⁊ moralem duo in litera dicuntur. nam in reſponſione ad primum de bonitate propria artis dicitur quod arte nullus male idest ad malum opus malitia oppoſite bonitati artis vtitur. In reſponſione vero ad ſecundū de bonitate morū dicitur quod ad hoc quod homo bene vtatur arte, requiritur virtus moralis: hoc enim non exigitur ad faciendū opus artis perfectum (quoniam pōt grammatica perfectiſſime blaſphemare deum). ſed ad bene ſecundū morem vtendum arte.

militudinẽ artes.ſ. liberales ad drñam illarum artiũ q̃ ordinant ad opa ꝑ corpus exercita, q̃ ſunt quodãmõ ſeruiles, inquantũ corpus ſeruilr ſubdit aïe, ⁊ homo ſm aĩam eſt liber. ille ṽo ſciẽtie, q̃ ad nullum hmõi opus ordinant ſimplr ſciẽtie dicunt, nõ aũt artes nec opꝫ ſi liberales artes ſunt nobiliores ꝙ magis eis conueniat ratio artis.

¶ Utrũ pruᵃ ſit ṽtꝰ diſtincta ab arte. ã.4.

Ad Quartũ ſic proceditur. Uidet, ꝙ prudẽtia nõ ſit alia virtus ab arte. Ars eñ eſt ratio recta aliquoꝝ operũ: ſed diuerſa gña operũ non faciunt vt aliquid amittat rõnẽ artis: ſunt eñ diuerſe artes circa opera valde diuerſa, cũ igitur etiã prudẽtia ſit quedã ratio recta operũ, videtur ꝙ etiã ipſa debeat dici ars. ¶ P̃. Prudentia magis cõuenit cũ arte, q̃ habitus ſpeculatiui: vtrunqꝫ enim eorum eſt circa cõtingens alr ſe habere: vt dr in.6. eth. quidã habitus ſpeculatiui dñr artes. ergo multo magis prudẽtia dꝫ dici ars. ¶ P̃. Ad prudentiã pertinet bñ cõſiliari. vt dr in 6. ethi. ſed etiã in quibuſdam artibus conſiliari ꝯtingit. vt dr in.3. ethi. ſicut in arte militari ⁊ gubernatiua ⁊ medicinali. ergo prudentia ab arte non diſtinguitur.

Sed ꝯ eſt, ꝙ ph̃s diſtinguit prudentiã ab arte in.6. ethicorum.

Rñdeo Dõm, qđ vbi inuenitur diuerſa ratio virtutis: ibi opꝫ virtutes diſtingui. Dictũ eſt aũt ſupra qđ aliquis habitus hꝫ rõnem virtutis ex hoc ſolum qđ facit facultatẽ boni opis aliqs aũt ex hꝙ facit non ſolũ facultatẽ boni opis: ſꝫ etiam vſum, ars aũtẽ facit ſolũ facultatẽ boni operis: qꝛ nõ reſpicit appetitum. prudẽtia aũt non ſolum facit boni operis facultatem, ſed etiam vſum: reſpicit eñ appetitum tanq̃ p̃ſupponẽs rectitudinẽ appetitꝰ, cuiꝰ differentie rõ eſt: qꝛ ars eſt recta rõ factibiliũ prudẽtia ṽo eſt recta rõ agibiliũ. Differt aũt facere ⁊ agere: qꝛ vt dr in.9. metaphy. factio eſt actus tranſiens in exteriorem mãm ſicut edificare ſecare ⁊ hmõi: agere autẽ eſt actus permanens in ipſo agente: ſicut videre velle, et hmõi. Sicut igitur hoc modo ſe habet prudẽtia ad huiuſmodi actꝰ humanos qui ſunt vſus potentiarum ⁊ habituũ, ſicut ſe habet ars ad exteriores factiões, qꝛ vtraqꝫ eſt perfecta rõ reſpectu illorũ ad que cõparat: pfectio ãt ⁊ rectitudo rõnis in ſpeculatiuis dependet ex principijs ex quibus rõ ſyllogizat: ſicut dictũ eſt qđ ſciẽtia depẽdet ab intellectu q̃ eſt habitꝰ principiorũ, et p̃ſupponit ipm: in humanis aũt actibꝰ ſe habẽt fines ſicut p̃ncipia in ſpeculatiuis: vt dicit in.6. eth. ⁊ iõ ad prudẽtiã q̃ eſt recta rõ agibiliũ reqrit qđ hõ ſit bñ diſpoſitꝰ circa fines: qđ q̃dẽ eſt ꝑ appetitũ rectũ, ⁊ ideo ad prudẽtiã requirit moralis virtꝰ: ꝑ quã fit appetitus rectꝰ, bonum aũt artificialiũ non eſt bonũ appetitꝰ humani: ſed bonũ ipſorũ operũ artificialiũ, ⁊ ideo ars nõ preſupponit appetitũ rectũ, ⁊ inde eſt qđ magis laudat artifex qui volẽs peccat q̃ qui peccat nolẽs, magis aũt cõtra prudẽtiã eſt qđ aliqs peccet volens q̃ nolens: qꝛ rectitudo voluntatis eſt de ratione prudentie: non autem de ratione artis. Sic igitur patet qđ prudẽtia eſt virtus diſtincta ab arte.

Ad primũ Ergo dõm, qđ diuerſa gña artificialium omnia ſunt extra hoĩem, ⁊ ideo nõ diuerſificat rõ virtutis: ſꝫ prudẽtia eſt recta ratio ipſorum actuum humanorũ, vñ diuerſificatur rõ virtutis: vt dictũ eſt. ¶ Ad ſcdm dõm, ꝙ prudẽtia magis cõuenit cũ arte q̃ cum habitibus ſpeculatiuis quantum ad ſubm ⁊ materiam, vtrunqꝫ eñ eſt in opinatiua parte anime, ⁊ circa contingens aliter ſe habere: ſed ars magis cõuenit cũ habitibus ſpeculatiuis in rõne virtutis q̃ cũ prudẽtia: vt ex dictis pꝫ. ¶ Ad tertium dõm, ꝙ prudẽtia eſt bene cõſiliatiua de his q̃ pertinẽt ad totã vitã hois, ⁊ ad vltimũ finẽ vite humane, ſed in artibꝰ aliquibꝰ eſt conſilium de his q̃ pertinent ad fines ꝓprios illarum artium. vñ aliqui inquantũ ſunt bene cõſiliatiui in rebus bellicis vel nauticis, dicuntur prudẽtes duces vel gubernatores, non autẽ prudentes ſimpliciter: ſed illi ſolum qui bene conſiliantur de his que conferunt ad totam vitam.

¶ Utrum prudentia ſit virtus neceſſaria homini. Articu.5.

Ad Quintũ ſic proceditur. Uidetur ꝙ prudentia non ſit virtus neceſſaria ad bene viuendum. Sicut eñ ſe habet ars ad factibilia quorũ eſt ratio recta, ita ſe habet prudentia ad agibilia, ſecundũ que vita hominis cõſideratur: eſt eñ eorum recta ratio prudentia: vt dicitur in.6. ethic. ſed ars non eſt neceſſaria in rebus factibilibus niſi ad hoc qđ fiãt, nõ autem poſtquam ſunt facte. ergo nec prudentia eſt neceſſaria homini ad bene viuendum poſtquam eſt virtuoſus: ſed forte ſolum quantum ad hoc ꝙ virtuoſus fiat. ¶ P̃. Prudentia eſt per quam recte conſiliamur: vt dicitur in. 6. ethico. ſed homo poteſt ex bono conſilio agere, non ſolum proprio, ſed etiam alieno. ergo nõ eſt neceſſarium ad bene viuẽdum quod ipſe homo habeat prudentiam, ſed ſufficit qđ prudentum conſilia ſequatur. ¶ P̃. Uirtus intellectualis eſt ſcdm quam cõtingit ſemper dicere verũ ⁊ nunq̃ falſum: ſed hoc non videtur contingere ſm prudẽtiã: nõ eñ eſt humanũ qđ in cõſiliando de agẽdis nunq̃ erret: cum humana agibilia ſint contingentia aliter ſe habere. Unde dr Sap.9. Cogitationes mortalium timide, ⁊ incerte prouidentie noſtre. ergo videtur quod prudentia non debeat poni intellectualis virtus.

Sed Contra eſt, quod Sap.8. connumerãtur alijs virtutibus neceſſarijs ad vitam humanam cum dicitur de diuina ſapientia. Sobrietatem ⁊ prudentiam docet iuſtitiam ⁊ virtutem quibus vtilius nihil eſt in hac vita hominibus.

Rñdeo Dõm, ꝙ prudentia eſt virtus maxime neceſſaria ad vitam humanam, bene enim viuere cõſiſtit in bene operari. Ad hoc aũt ꝙ aliqs bene operetur non ſoluꝫ requirit q̃d faciat, ſed etiã q̃uo faciat vt ſcꝫ ſm electionẽ rectam operetur, nõ ſolum ex impetu aut paſſione, cum autẽ electio ſit eorum que ſunt ad finẽ, rectitudo electionis duo requirit: ſcilicet debitum finem, ⁊ id quod conuenienter ordinatur ad debitum finem. Ad debitum autem finem homo conuenienter diſponitur per virtutem que perficit partẽ anime appetitiuam, cuius obiectum eſt bonum ⁊ finis: ad id autem quod conuenienter in finem debitũ ordinat, oportet qđ homo directe diſponatur per habitũ rationis: qꝛ conſiliari ⁊ eligere que ſunt eorum que ſunt ad finẽ, ſunt actus rationis, ⁊ ideo neceſſe eſt in ratione eſſe aliquam virtutem intellectualem per quam perficiatur ratio, ad hoc ꝙ cõuenienter ſe habeat ad ea q̃ ſunt ad finẽ, ⁊ hec virtus eſt prudẽtia, vñ pruden

¶ Super art. 4.
In articu. quarto in reſpõſione ad ſecundum dubiũ occurrit eo ꝙ author hic dicit cum Ariſtot. in.6. ethic. quod tam ars q̃ prudẽtia eſt in opinatiua parte anime que ibi ſcilicet in.6. eth. dr diſtingui contra a particula anime ſciẽtifica, ⁊ vt ipſe diuus Thomas ibidẽ affirmat, opinatiuum eſt cogitatiua, ſcientificum autem intellectus: prudentia igitur in cogitatiua ponitur hic, ⁊ tñ in qõne precedente articu. 3. poſita eſt in intellectu.
¶ Ad hoc dr qđ prudẽtia proculdubio eſt in intellectu vt ſe extendit ad ſingularia, propter qđ opꝫ duo hic aduertere. Primo qđ intellectus vt extenſus ad ſingularia dicit ſeipſum ⁊ connotat cogitatiuã que eſt rõ particularis: quia dato qđ intellectus per ſeipſum cognoſcat ſingulare aliquo modo ꝑfecta tñ ⁊ directa notitia actiua q̃lis conuenit prudẽtie de ſingularibꝰ ſingulr non cõuenit intellectui niſi adiũcta ſibi cogitatiua: vt in. 6 dr ethico. ergo opinatiua ps aie hec duo inſinuat. Iõ diuerſa inueniũtur data de ea ſnia etiam a diuo Thoma dum in. 6. ethi. intuẽdo cõnotatam cogitatiuã illi tribuit opinatiui nomen. Et in prima parte. q. 79. ar. 9. ad tertiũ intuendo principalẽ tm intellectum in ipſo ponit opinatiuum: medium enim extremum vtrunqꝫ ſapit. Secũdo qđ vnus habitus eſt quandoque in diuerſis potẽtijs. ſic ꝙ in vna principalr, et in alia ſecũdarie, ⁊ ſic prudẽtia eſt intellectꝰ p̃ncipaliter, et in cogitatiua ⁊ in memoratiua ſecundarie. Et propterea diuerſa de ipſa dñr, que non repugnant dũ nũc principale, nunc ſecundarium ſubm aſſignatur, et de his in ſcda ſecunde. q. 47. amplior erit ſermo: cum prudẽtie ibi diſcutietur, nũc ſufficiant hec communia etiam arti.

¶ Super Art. 5.
In arti. 5. eiuſdem. 57. q. in reſponſione ad tertium dubiũ occurrit: qꝛ author ꝯdicit veritati et ſibi. nã ſm veritatẽ et ipſum in articulo precedente ars nõ p̃ſupponit appetitum rectum neqꝫ ſpectat ad ipſum neqꝫ facit aut inclinat ad ipſum: vt patet ex ſe, ⁊ ex ſupradictis manifeſte. hic vero litera loquens de intellectu practico nõ ſolum quo ad prudentiam, ſed quo ad artem dicit quod veritas intellectus practici accipitur per conformitatem ad appetitum rectum: quod eſt contra predicta, ⁊ quod loquitur de intellectu practico vniuerſaliter vt extendit ſe ad artem patet ex duobus. Primo quia dicit quod hec conformitas ad appetitum rectum habet locum in contingentibus que a nobis fiunt, ſiue ſint agibilia ſiue factibilia. Secundo ex hoc quod ſtatim ex hac radice reddit cauſam obiecti propoſiti intellectus practici extenſi explicite ad artem ⁊ prudentiam.
¶ Ad hoc dicit quod quia intellectus practicus conuenit cum ſpeculatiuo in actu cognitionis, ⁊ differt in actu directionis, differentia practici a ſpeculatiuo non penes cognoſcere ſed penes dirigere attenditur, ideo veritas intellectus ſpeculatiui conſiſtit in cognoſcere: veritas autem intellectus practici in dirigere: et ſic veritas intellectus ſpeculatiui conſiſtit in hoc quod cognoſcere adequatur rei cognite, veritas autem intellectus practici conſiſtit in hoc quod dirigere adequatur principio directiuo, vt autem habetur nono metaphyſice principium determinatiuum ac per hoc directiuum artis ad operandum eſt appetitus. Cum igitur vnumquodque ita ſe habeat ad veritatem ſicut ad entitatem, directionis, actus proprius intellectui practico, ⁊ quo ad eſſe et quo ad veritatem pendet ab appetitu et hoc liquet. Sed quoniam in litera dicitur quod pendet ex appetitu recto, ſcito quod rectitudo iſta non eſt vniformiter accipienda: directio namque vera intellectus practici in agibilibus attenditur penes conformitatem ad appetitum rectum rectitudine finis moralium, que eſt bonitas moralis. Directio autem vera intellectus practici in factibilibus attenditur penes conformitatem ad appetitũ rectum rectitudine finis

artificialiter: quod non eſt appetitum eſſe bonum moraliter: ſed eſſe rectum .i. tendere in rectum finẽ. In nam eſt arte eſt dare finẽ rectum et non rectum. Intẽtionẽ pend: et veritas directionis intellectus practici ab appetitu recto in factibilibus quod ſi ſtatuifica repreſentaret hoiem et per ſtatuã intendat monſtrũ aut improportionata mẽbra volens vel nolens faciat, directio erronea erit, et nõ ab arte: quãuis ipſa vero ſit tñ eſt: quod virtus eſt, ſi autẽ intendat repreſentare monſtrum, vel talem improportionem. directio vera et opus verum erit: propter cõformitatem habens intentionem ſuã cui nata eſt conformari talem rõ, nec te decipiat nomine quoſquam dicens veritatem huiuſmodi non ſpectare ad artem: ſed ad eius vſum. et conſequenter quod vſus etiam intellectus ſpeculatiui ab appetitu pendet ſicut contingit logicum ſillogizare ex quatuor terminis volentẽ. et ex tribus etiã volentem: ac per hoc vere vel non vere logicum vti. ita in arte huiuſmodi. ergo veritas directionis ad vſum ſpectat. nõ ad artem ipſam. Aduerte namque coincidentiam vſus cũ directione in arte, et vide quare appareat quod veritas huiuſmodi ſpectet ad vſum et non ad artem: quãuis enim vſus et directio in arte coincidãt diſtinguuntur tamen ſaltem ratione. et verũ cõuenit directioni veritas, non rõne vſus, ſz rõne proprie naturę quentia eſt dirigere nõ iuſt determinata ad directionem ab appetitu recto. In virtutibus autem ſpeculatiuis ſolus vſus inuenitur pendẽs ab appetitu. Et p hec ſatis patet reſponſio ad obiectionẽ. nã ſuperius dictum eſt, quod ars nec ſupponit appetitũ rectũ moraliter nec inclinat ad ipſum rectũ ſiue moraliter ſiue artificialiter: nunc autem dicitur quod propria veritas eius conſiſtit in conformitate ad appetitũ rectũ non in moralibus, ſed in artificialibus qui tunc eſt cum finem habet a quo obliquando artificiale malum eſt: quia veritas intellectus practici conſiſtit in adequato dirigere: vt exteriora operatis teſtantur hec autem nec veritati, nec authori contradicunt ꝛc.

ſia eſt virtus neceſſaria ad bene viuendum.

Ad Primũ ergo dicendum, quod bonũ artis conſideratur nõ in ipſo artifice, ſed magis in ipſo artificiato: cũ ars ſit ratio recta factibilium: factio enim in exteriorẽ materiã tranſiens nõ eſt perfectio facientis, ſed facti ſicut motus eſt actus mobilis. Ars autẽ circa factibilia eſt: ſz prudẽtie bonũ attenditur in ipſo agente cuius perfectio eſt ipſum agere. eſt enim prudẽtia recta rõ agibiliũ: vt dictũ eſt. et ideo ad artẽ nõ requiritur quod artifex bene operetur: ſz quod bonũ opus faciat. requireretur autẽ magis quod ipſum artificiatum bene operaretur: ſicut quod cultellus bene incideret, vel ſerra bene ſecaret ſi proprie horũ eſſet agere et nõ magis agi: quia nõ habent dominium ſui actus. et ideo ars nõ eſt neceſſaria ad bene viuendũ ipſi artifici: ſed ſolum ad faciendum ipſum artificiatũ bonum. et ad conſeruandum ipſum: prudentia autem eſt neceſſaria homini ad bene viuendum. nõ ſolũ ad hoc quod fiat bonus. ❡ Ad ſecundum dicendum, quod dum homo bonũ operatur nõ ſecundum propriam rõnẽ, ſz motus ex cõſilio alterius: nõdum eſt omnino perfecta operatio ipſius quantum ad rõnẽ dirigentem, et quantum ad appetitum mouentẽ. vñ ſi bonũ operetur, non tamen ſimpliciter bñ quod eſt bñ viuere. ❡ Ad tertium dicendum, quod verũ intellectus practici aliter accipitur quam verũ intellectus ſpeculatiui vt dicitur in. 6. ethi. nã verũ intellectus ſpeculatiui accipitur per conformitatẽ intellectus ad rem. Et quia intellectus nõ põt infallibiliter cõformari rebus in contingentibus ſed ſolum in neceſſariis. ideo nullus habitus ſpeculatiuus contingẽtiũ eſt intellectualis virtus: ſz ſolũ eſt circa neceſſaria. Verũ autẽ intellectus practici accipitur per conformitatẽ ad appetitũ rectũ: que quidẽ cõformitas in neceſſariis locũ nõ habet: que voluntate humana nõ fiunt, ſz ſolũ in contingentibus que poſſunt a nobis fieri: ſiue ſint agibilia interiora, ſiue factibilia exteriora. et ideo circa ſola contingentia ponitur virtus intellectus practici: circa factibilia quidem ars: circa agibilia vero prudentia.

❡ Utrum eubolia ſyneſis et gnomi ſint virtutes adiuncte prudentie. Arti. 6.

Ad ſextũ ſic proceditur. Videtur, quod inconuenienter adiungantur prudentie eubolia, ſyneſis et gnomi. Eubolia enim eſt habitus quo bñ conſiliamur: vt dicitur in. 6. eth. ſz bñ cõſiliari pertinet ad prudẽtiã: vt in eodẽ lib. dicitur. ergo eubolia nõ eſt virtus adiuncta prudẽtie, ſed magis eſt ipſa prudẽtia. ❡ Præterea. Ad ſuperiorẽ pertinet de inferioribus iudicare, illa ergo virtus videtur ſuprema cuius eſt actus iudiciũ: ſed ſyneſis eſt bñ iudicatiua. ergo ſyneſis non eſt virtus adiuncta prudẽtie: ſed magis ipſa eſt principalis. ❡ Præterea. Sicut diuerſa ſunt ea de quibus eſt iudicãdũ ita etiã diuerſa ſunt ea de quibus eſt cõſiliãdũ: ſed circa oĩa cõſiliabilia ponitur virtus vna. ſ. eubolia. ergo ad bene iudicãdum de agẽdis non oportet ponere preter ſyneſim aliã virtutẽ. ſ. gnomin. ❡ Præterea. Tullius ponit in ſua rhetorica tres alias partes prudentie. ſ. memoriam preteritorum, intelligentiã preſentiũ, et prudẽtiã futurorum. Macrobius etiã ponit ſuper ſomnium Scipionis quaſdã alias partes prudentie ſcilicet cautionẽ docilitatem et alia huiuſmodi, non videntur igitur ſole huiuſmodi virtutes prudentie adiungi.

Sed Contra eſt authoritas philoſophi in. 6. ethico. qui has tres virtutes ponit prudentie adiunctas.

Reſpondeo Dicendum, quod in omnibus potentiis ordinatis illa eſt principalior que ad principaliorẽ actum ordinatur. circa agibilia autẽ humana tres actus rationis inueniuntur: quorũ primus eſt cõſiliari, ſecundus iudicare, tertius eſt precipere. primi autẽ duo reſpondent actibus intellectus ſpeculatiui qui ſunt inquirere et iudicare. nã cõſilium inquiſitio quedam eſt. ſed tertius actus eſt proprie practici intellectus inquantum eſt operatiuus. non enim rõ habet precipere ea que per hoiem fieri non poſſunt. Manifeſtum eſt autẽ quod in his que per hominem fiunt principalis actus eſt precipere ad quẽ alii ordinantur, et ideo virtuti que eſt bene preceptiua. ſ. prudẽtie tanquã principaliori adiunguntur tanquã ſecundarie eubolia, que eſt bene conſiliatiua, et ſyneſis et gnomi: que ſunt partes iudicatiue. de quarum diſtinctione dicetur.

Ad Primũ ergo dicendum, quod prudentia eſt bene cõſiliatiua nõ quaſi bñ cõſiliari ſit immediate actus eius: ſz quia hũc actũ perficit mediãte virtute ſibi ſubiecta, que eſt eubolia. ❡ Ad ſecundum dicendum, quod iudiciũ in agẽdis ad aliquid vlterius ordinatur: contingit. n. aliquẽ bñ iudicare de aliquo agẽdo, et tñ nõ recte exequi. ſed vltimũ cõplementũ eſt quando rõ iam bñ precipit de agendis. ❡ Ad tertiũ dicendum, quod iudiciũ de vnaquaque re fit per propria principia eius. inquiſitio autẽ nõdũ eſt per propria principia: quia his habitis nõ eſſet opus inquiſitione, ſed iam res eſſet inuenta. et ideo vna ſola virtus ordinatur ad bene conſiliandũ, due autẽ virtutes ad bene iudicandũ: quia diſtinctio non eſt in communibus principiis, ſed in propriis.

ſic quod appetitui recto non precedenti ſed apto nato ſequi. ita quod intellectus practicus tunc eſt verus, quando talis eſt quod recta electio eſt nata ſibi eſſe conformis, vel in idem redit quando eſt conformatiuus recte electionis ſibi, ſiue ſequatur ſiue non recta electio. Sed quantus ſit hic error manifeſte patet ex allata difficultate. Nam quantumcunque intellectus noſter diſcurrat, nunquam ad hoc peruenire poteſt, vt de particularibus contingentibus habitum per ſe verum ſemper acquirat: quoniam cum ab eo quod res eſt vel non eſt omnino ſit vera vel falſa, et contingentia aliter et aliter ſe habeant, impoſſibile eſt quod intellectus noſtri cognitio conformetur infallibiliter contingentibus, aut ergo nõ eſt virtus prudentia ilia ſcotica: quia virtus intellectualis, vt patet ſexto ethicorum. non eſt niſi verorum, aut ſi eſt virtus non eſt circa contingentia, et ſic non eſt prudentia: ſed ſcientia moralis. Et ſicut errauit in hoc, ita etiam errauit in gloſſa illa et in conſequentibus de quibus infra erit ſermo. tu autem ſectator Ariſtote. et diui Thome cui datum eſt videre quod predicta dum ſi referantur ad perfectionem cognitiuam incompoſſibilia ſunt inſpicias litteram in hac reſponſione. et inuenies quod diuinum authoris ingenium videns dixit quod propter hanc rationem ſcilicet horum incompoſſibilitatem nulla virtus intellectualis ponitur in intellectu ſpeculatiuo cuius perfectio conſiſtit in cognoſcere circa contingentia. vnde vt hec duo coeant, neceſſe eſt ad intellectum digredi cuius perfectio: ac per hoc veritas non conſiſtat in cognoſcere: ſed in alio actu qui perfectum verumque infallibiliter circa contingentia eſſe poſſit. talis eſt autem intellectus practicus vt ſic: quoniam eius perfectio ac veritas in actu dirigendi conſiſtit. que directio infallibiliter eſt vera circa contingentia ſi conſona ſit appetitui recto precedenti. et ſic author virtutem intellectualem ſemper veram reſpectu contingentium ſtatuit non inquantum cognitorum: ſed inquantũ attingibilium ab humano opere propter conformitatem ad appetitum rectum. propterea eſto cautus non ſolum nomine, ſed vi: docte: ne cum de iſtis diſputas in intellectu ſolo ſiſtas ſepe enim intellectui cognoſcenti tantum deerit certa veritas premiſſe particularis: quoniam non eſt cognoſcibilis certitudinaliter: vt patet.

2.q.22. a.1.ad.1 Et.22.q 49.cor. 8.1.q.5? p.10.q. 32.ar.2 cor. Et.3 di.33.q. 3.ar.1.q 3.et.4. Et.ki.q. 5.ar.12. ad.26.q q.5.ar.1 cot.

❡ In eadem reſponſione: ſcilicet ad tertium quinti articuli queſtionis 57. aduerte diligentiſſime vt iungas hec duo ſimul: ſcilicet quod habitus ſit virtus intellectualis, et quod ſit circa contingentia: quoniam ſibiinuicem aduerſantur. ſi enim eſt intellectualis virtus, ergo ſemper verus ac per hoc non contingentium: quia contingentium multa eſt fallitas, et ſi eſt contingentium, ergo non ſemper verus ac per hoc non eſt virtus intellectualis, hanc difficultatem tractat hic author in hoc argumento, hanc difficultatem non poteſt effugere quiſquis perfectionem intellectus practici in ſola cognitione ponit. Ubi ſcito quod Scotus in tertio ſenten. diſtinctio. 36. intellectum practicum in ſola cognitione rectificans adeo vt prudentiam in ſola ratione abſque appetitus bonitate ponat, non poteſt huic difficultati ſatiſfacere. putat autem ipſe quod ſicut in ſpeculatiuis principia ex terminis et concluſio ex recto ſyllogiſmo ſcitur neceſſario, ita in practicis, et ſic perficitur ratio practica, et illud ſexti ethico. quod verum intellectus practici eſt conſeſſe ſe habere appetitui recto, gloſ-

❡ Super Artic. 6.

In articulo ſexto in reſponſione ad tertium memento notare: quod tam dialectica quam demonſtratiua docens eſt vna: ſed in vſu eſt differentia quam ponit litera: quia dialectica etiam virtus eſt vna. demonſtratiua vero multiplex id eſt principia rationum demonſtratiuarum diuerſificantur iuxta diuerſitatem rerum ſcibilium: quia ſunt propria illis: principia vero rationum probabilium non diuerſificantur iuxta diuerſitatem rerum: quia ſunt communia, hoc cuiuſque dialecticam vtentem eſſe vnum, demonſtratiuam multiplicem. Diuerſitas namque vel identitas principiorum ſuorum infert earum diuerſitatem.

¶ Super queſt. 58. Articulum. 1. ⁊ 2.

In articulorum primi ⁊ ſecundi titulis in queſtione 58. aduerte, qd quia formalis eſt doctrina auctoris, ideo licet concluſum ſit qd non omnis virtus eſt moralis, ſpecialiter queſitum eſt an moralis ſit intellectualis. Decet enim doctrinam paulatim ſingula explicare. Quis omnis virtus humana non moralis ſit intellectualis.

¶ Super articulum ſecundum.

In articulo ſecundo eiuſdem. 58. queſtionis aduerte quod vltima verba in corpore articuli, ſcilicet habitus moralis hȝ rationem virtutis humane, inquantum rationi cõformatur non intelliguntur de cõformitate ſuperaddite relationis: ſed de conformitate eſſentiali. iam enim ſuperius dictum eſt, qd virtus moralis eſt eſſentialiter habitus cõformis rationi, et nõ ſit idem habitus de non virtute virtus per ſuperadditam relationem ad rationem rectam. et hec expoſitio ſufficiat pro omnibus ſimilibus verbis authoris tam hic q̃ alibi. ¶ In eodem ſecundo articulo relinquitur difficultas illa in proprio loco diſputanda. an poſſit hõ cõtra actuale iudicium operari. ſat enim eſt propoſito de habitibus loqui, et neceſſitatem habitus in appetitu etiã aſtendere, vt in litera fit.

I.q. 68. ar. 8. co. Et. 3. di. 25. q̄. 1. art. 4. q. 2. col.

vñ ⁊ in ſpeculatiuis vna eſt dialectica inquiſitiua de oibus, ſcientie autẽ demonſtratiue q̃ ſunt iudicatiue ſunt diuerſe de diuerſis. Diſtinguunt aũt ſyneſis ⁊ gnomi ſm diuerſas regulas quibus iudicat, nam ſyneſis eſt iudicatiua de agendis ſm cõmunem legem, gnomi autem ſm ipſam rationẽ naturalem in his in quibus deficit lex communis: ſicut plenius infra patebit. ¶ Ad quartũ dõm, ꝙ memoria intelligẽtia ⁊ prudẽtia, ſicut etiã cautio ⁊ docilitas, ⁊ alia hmõi non ſunt virtutes diuerſe a prudentia: ſed quodãmodo cõparant ad ipſam ſicut partes integrales, inquantũ oia iſta requirunt ad perfectionẽ prudentie, ſunt etiã ⁊ quedã partes ſubiectiue ſeu ſpecies prudẽtie, ſicut economica regnatiua ⁊ huiuſmodi, ſed predicta tria ſunt quaſi partes potentiales prudentie: quia ordinantur ſicut ſecundarium ad principale, ⁊ de his infra dicetur.

¶ De diſtinctione virtutum moralium ab intellectualibus. Queſt. 58.

DEinde Conſiderãdum eſt de virtutibus moralibus. ¶ Et primo, de diſtinctione earum a virtutibus intellectualibus. Secũdo, de diſtinctione earum ab inuicem ſecundum propriam materiam. Tertio, de diſtinctione principalium vel cardinalium ab aliis. Circa primũ queruntur quinq̧. Primo, vtrum omnis virtus ſit virtus moralis. Secundo, vtrum virtus moralis diſtinguatur ab intellectuali. Tertio, vtrum ſufficiẽter diuidatur virtus per intellectualem ⁊ moralẽ. Quarto, vtrũ moralis virtus poſſit eſſe ſine intellectuali. Quinto, vtrum ecõuerſo intellectualis virtus poſſit eſſe ſine morali.

¶ Utrum omnis virtus ſit moralis. Ar. 1.

AD primũ Sic procedit. Uidetur qd oĩs virtus ſit moralis. Uirtus enim moralis dr̃ a more. i. cõſuetudine: ſed oĩm virtutũ act⁹ cõſueſcere poſſumus. ergo oĩs virtus eſt moralis. ¶ Pr̃. Phs dicit in. 2. ethi. ꝙ vt⁹ moralis eſt habitus electiu⁹ in medietate rõnis cõſiſtẽs: ſed oĩs virtus videt eſſe habit⁹ electiu⁹: qr actus cuiuſlibet virtutis poſſumus ex electione facere, omnis etiã virt⁹ aliqualiter in medio rõnis cõſiſtit: vt infra patebit. ergo oĩs virtus eſt moralis. ¶ Pr̃. Tullius dicit in ſua rheto. ꝙ virtus eſt habit⁹ in modum nature rõni cõſentaneus: ſed cum oĩs virt⁹ humana ordinetur ad bonũ hominis, oportet qd ſit conſentanea rationi: cũ bonũ hoĩs ſit ſm rationem eſſe: vt Diony. dicit, ergo omnis virtus eſt moralis.

Sed ꝯ eſt, qd phs dicit in. 1. ethi. Dicentes de moribus non dicimus, qm ſapiẽs vel intelligens, ſed qm mitis vel ſobrius, ſic igitur ſapientia ⁊ intellectus non ſunt morales q̃ tñ ſunt virtutes: ſicut ſupra dictum eſt: non ergo oĩs virtus eſt moralis.

Rñdeo Dõm, qd ad hmõi euidentiã conſiderare oportet quid ſit mos, ſic enim ſcire poterimus quid ſit moralis virtus, mos autem duo ſignificat. Quandoq̧ enim ſignificat conſuetudinem: ſicut dr Act. 15. Niſi circũcidamini ſecundũ morem Moyſi, non poteritis ſalui fieri. Qñq̧ vero ſignificat inclinationẽ quandã naturalem vel quaſi naturalẽ ad aliqd agẽdũ. vñ ⁊ etiã brutorũ animaliũ dicuntur aliqui mores. vñ dr. 2. Mach. 11. qd leonũ more irruentes in hoſtes proſtrauerunt eos, ⁊ ſic accipitur mos in pſ. vbi dr, Qui habitare facit vni⁹ moris in domo. Et he qdẽ due ſignationes in nullo diſtinguunt apud latinos quãtum ad vocem, in greco aũt diſtinguuntur, nã ethos quod apud nos morem ſignat, qñq̧ hȝ primã longam, ⁊ ſcribitur per i grecam literã: qñq̧ aũt hȝ primã correptã, ⁊ ſcribit per e. Dr̃ autẽ virtus moralis a more, ſm qd mos ſignificat quandam inclinationẽ naturalem vel quaſi naturalẽ ad aliqd agendũ, ⁊ huic ſignificationi moris ꝓpinqua eſt alia ſignificatio que ſignificat ꝯſuetudinẽ: nã cõſuetudo quodãmodo vertit in naturã, ⁊ facit inclinationẽ ſimilẽ naturali. Manifeſtũ eſt aũt ꝙ inclinatio ad actũ proprie cõuenit appetitiue virtuti, cuius eſt mouere omnes potẽtias ad agendum: vt ex ſupradictis patet. ⁊ ideo non omnis virtus dr moralis: ſed ſolũ illa que eſt in vi appetitiua.

Ad Primũ ergo dõm, qd obiectio illa procedit de more ſm ꝙ ſignãt cõſuetudinẽ. ¶ Ad ſm dõm, qd oĩs actus virtutis poteſt ex electione agi: ſed electionẽ rectã agit ſola virtus que eſt in appetitiua parte anime. Dictum eſt enim ſupra qd eligere eſt actus appetitiue partis. vñ habitus electiuus qui ſcilicet eſt electionis principiũ, eſt ſolũ ille qui perficit vim appetitiuam, q̃uis etiã aliorũ habituum actus ſub electione cadere poſſint. ¶ Ad tertium dõm, qd natura eſt principium motus, ſicut dicitur in. 2. phy. mouere autẽ ad agendũ proprium eſt appetitiue partis, ⁊ ideo aſſimilari nature in conſentiendo rationi eſt proprium virtutum que ſunt in vi appetitiua.

¶ Utrum virtus moralis diſtinguatur ab intellectuali. Ar. 2.

AD Secundũ ſic procedit. Uidet ꝙ virtus moralis ab intellectuali non diſtinguat. Dicit enĩ Aug. in lib. de ciui. dei, qd virtus eſt ars recte viuẽdi: ſed ars eſt virtus intellectualis. ergo virtus moralis ab intellectuali non differt. ¶ Pr̃. Plerique in diffinitione virtutũ moralium ponũt ſcientiam: ſicut quidam diffiniũt qd perſeuerantia eſt ſciẽtia vel habitus eorũ quibus eſt immanendũ vel nõ immanendũ, ⁊ ſanctitas eſt ſcientia faciens fideles ⁊ ſeruãtes que ad deum iuſta, ſcientia autem eſt virtus intellectualis. ergo virtus moralis non dȝ diſtingui ab intellectuali. ¶ Pr̃. Augu. dicit in primo ſoliloquiorum qd virtus eſt recta ⁊ perfecta ratio: ſed hoc ptinet ad virtutem intellectualem: vt patet in. 6. ethic. ergo virtus moralis non eſt diſtincta ab intellectuali. ¶ Pr̃. Nihil diſtinguitur ab eo quod in eius diffinitione ponit: ſed virtus intellectualis ponitur in diffinitione virtutis moralis. Dicit enim philoſophus in. 2. ethi. quod virtus moralis eſt habitus electiuus exiſtens in medietate determinata ratione prout ſapiens determinabit. huiuſmodi autem recta ratio determinans medium virtutis moralis pertinet ad virtutem intellectualem: vt dicit in ſexto ethico. ergo virtus moralis non diſtinguitur ab intellectuali.

I.q. 62. artic. 2. Et. 3. di. 25. q̄. 1. art. 4. q. 3. ad. 4. Et in. q. 14. ar. 3. ad. 3. Et in. q. 1. ar. 12. co. Et pmo ethi. ſ.

Sed Contra eſt, quod dicitur in primo ethi. Determinatur virtus ſecundum differentiam hanc, dicimus enim harum has quidem intellectuales: has vero morales.

Rñdeo Dõm, ꝙ omniũ humanorũ operũ principiũ primũ rõ eſt, ⁊ quecũq̧ alia principia humanorum operum inueniantur, quodãmodo rõni obediũt diuerſimode tñ: nam quedã rõni obediũt omnino ad nutum abſq̧ omni contradictione: ſicut corporis membra ſi fuerint in ſua natura conſiſtentia: ſtatim enim ad imperium rõnis manus aut pes mouetur ad opus. vñ phs dicit in primo politicorũ qd anima regit corpus deſpotico principatu. i. ſicut dñs ſeruũ: q̃ ius cõtradicẽdi non hȝ. Poſuerunt igit quidã ꝙ oĩs principia actiua q̃ ſunt in hoĩe hoc modo ſe habẽt ad rõnẽ, qd quidẽ ſi verũ eſſet ſufficeret qd ratio eſſet pfecta ad bene agendũ. vñ cũ virtus ſit habitus quo perficimur ad bene agẽdum, ſequeretur qd in ſola ratione eſſet, ⁊ ſic nulla virtus eſſet niſi intellectualis. Et hec fuit opinio Socratis: qui dixit omnes virtutes eſſe prudẽtias: vt dr in. 6. ethi. vnde ponebat qd homo ſcientia in eo exiſtente peccare nõ poterat: ſed quicunq̧ peccabat, peccabat propter ignorantiam. Hoc autem procedit ex ſuppoſitione falſa: pars enim appetitiua obedit rationi non omnino ad nutum: ſed cum aliqua contradictione. vnde philoſophus dicit in primo politicorum quod ratio imperat appetitiue principatu politico quo ſcilicet aliquis preeſt liberis qui habent ius in aliquo contradicendi. vnde Auguſt. dicit ſuper pſal. quod interdum precedit intellectus, ⁊ ſequitur tardus aut nullus affectus: intantum quod quandoq̧ paſſionibus vel habitibus appetitiue partis hoc agitur vt vſus rationis in particulari impediatur, ⁊ ſecundum hoc aliqualiter verum eſt quod Socrates

dixit, qđ ſcientia preſente nō peccat: ſi tñ hec extendatur vſq; ad vſum rōnis in particulari eligibili. Sic igit ad hoc ꝙ homo bñ agat requiritur ꝙ nō ſolū rō ſit bene diſpoſita ꝑ habitū virtutis intellectualis: ſed etiam ꝙ vis appetitiua ſit bene diſpoſita per habitū virtutis moralis. Sicut igitur appetitus diſtinguitur a ratione, ita virtus moralis diſtinguitur ab intellectuali. vnde ſicut appetitus eſt principium humani actus ſm hoc ꝙ participat aliqualiter rationem, ita habitus moralis habet rationem virtutis humane inquantum rationi conformatur.

Ad Primū ḡ dōm, ꝙ aug. cōīter accipit artē ꝑ qualibet recta rōne. ⁊ ſic ſub arte includit etiā prudētia. q̄ ita eſt recta rō agibiliū, ſicut ars eſt recta ratio factibiliū. ⁊ ſm hoc quod dicit ꝙ ꝟtus eſt ars recte viuendi eſſentialiter cōuenit prudentie. participatiue autem aliis ꝟtutibus put ſm prudentiam diriguntur. ¶ Ad ſecundū dōm, ꝙ tales diffinitiones a quibuſcūq; inueniātur date ꝓceſſerūt ex opinione ſocratica, ⁊ ſunt exponēde eo modo quo de arte predictum eſt. ¶ Et ſilr dōm eſt ad tertiū. ¶ Ad quartum dōm, ꝙ recta rō que eſt ſm prudētiam ponitur in diffinitione virtutis moralis. nō tanquam pars eſſentie eius: ſed ſicut quiddam participatum in omnibus virtutibus moralibus inquantum prudentia dirigit omnes virtutes morales.

¶ Utrum ſufficienter virtus diuidatur per moralem ⁊ intellectualem. Arti. 3.

AD tertiū Sic procedit. Uidetur ꝙ ꝟtus humana non ſufficienter diuidatur per virtutem moralem ⁊ intellectualem. Prudentia enim videtur eſſe aliquid medium inter virtutē moralē ⁊ intellectualem: connumeratur eñ ꝟtutib⁹ intellectualibus in. 6. eth. ⁊ etiā ab oībus cōīter cōnumeratur inter quatuor virtutes cardinales, que ſunt morales: vt infra patebit, nō ergo ſufficienter diuiditur ꝟtus per intellectualē ⁊ moralē ſicut per immediata. ¶ Pr̄. Cōtinētia ⁊ pſeuerantia ⁊ etiā patiētia nō cōputant inter virtutes intellectuales, nec etiā ſunt virtutes morales: q: nō tenēt mediū in paſſionibus ſ; abundāt in eis paſſiones, non ergo ſufficiēter diuidit virtus ꝑ intellectuales ⁊ morales. ¶ Pr̄. Fides ſpes ⁊ charitas q̄dā ꝟtutes ſunt, nō tñ ſunt ꝟtutes intellectuales. hec eñ ſolū ſunt q̄nq; ſ. ſciētia, ⁊ ſapiētia itellc̄s prudētia ⁊ ars: vt dictū eſt, nec etiā ſūt ꝟtutes morales: q: nō ſunt circa paſſiones, circa quas maxime eſt moralis virtus, ergo virtus non ſufficiēter diuiditur per intellectuales ⁊ morales.

Sed cōtra Eſt, ꝙ phs dicit in. 2. ethicorum, duplicem eſſe virtutem: hanc quidem intellectualem: illam autem moralem.

Rñdeo Dōm, ꝙ virtus humana eſt q̄dā habit⁹ pficiēs hoīem ad bñ operādū, pn̄m aūt humanorū actuum in hoīe nō eſt niſi duplex. ſ. intellc̄s ſiue rō ⁊ appetitus, hec. n. ſunt duo mouētia in hoīe: vt dr in. 3. de aīa. vñ oīs ꝟt⁹ humana opz ꝙ ſit pfectiua alicui⁹ iſtoꝝ pncipiorū. Si quidē igit ſit pfectiua intellc̄s ſpeculatiui vel practici ad bonū hoīs actū erit ꝟt⁹ intellectualis: ſi aūt ſit pfectiua appetitiue ptis, erit ꝟtus moralis. vñ relinquitur ꝙ oīs virt⁹ humana vel eſt intellectualis, vel moralis.

Ad Primū ergo dōm, ꝙ prudentia ſcdm eſſentiam ſuam eſt intellectualis virtus: ſed ſm mām ꝯuenit cū virtutibus moralibus, eſt enim recta rō agibiliū: vt ſupra dictū eſt, ⁊ ſm hoc virtutibus moralibus cōnumeratur. ¶ Ad ſcdm dōm, ꝙ cōtinētia et perſeuerantia nō ſunt perfectiones appetitiue ꝟtutis ſenſitiue. qđ ex hoc ptz ꝙ in continente ⁊ perſeuerante ſupabundant inordinate paſſiones. qđ nō eſſet, ſi appetit⁹ ſenſitiuus eſſet pfectus aliquo habitu cōformante ipſum rōni. Eſt autem cōtinentia ſeu pſeuerantia perfectio rōnalis partis, q̄ ſe tenet cōtra paſſiōes ne deducat. deficit tñ a rōne ꝟtutis: q: virtus intellectiua q̄ facit rōnē ſe bñ hr̄e circa moralia, ꝓſupponit appetitū rectū finis, vt recte ſe hēat circa principia. i. fines ex quibus rōcinat: qđ cōtinēti ⁊ perſeuerāti deeſt. neq; etiā pōt eſſe pfecta opatio que a duab⁹ potentiis ꝓcedit niſi vtraq; potētia pficiat per debitum habitū ſicut nō ſequit pfecta actio alicui⁹ agentis ꝑ inſtrm ſi inſtrm nō ſit bene diſpoſitū, q̄ntūcūq; principale agēs ſit pfectū. vnde ſi appetit⁹ ſenſitiuus quē mouet rōnalis pars nō ſit pfectus, quantūcūq; rōnalis pars ſit perfecta, actio conſequēs non erit pfecta. vñ nec principiū actionis erit virt⁹. ⁊ ꝑꝑ hoc cōtinētia a delectationibus ⁊ perſeuerantia a triſtitiis non ſunt virtutes, ſed aliqđ minus ꝟtute: vt phs dicit in. 7. ethi. ¶ Ad tertium dōm, ꝙ fides ſpes ⁊ charitas ſunt ſupra virtutes humanas: ſunt enim virtutes hominis prout eſt factus particeps diuine gratie.

¶ Utrum moralis virtus poſſit eſſe ſine intellectuali. Articu. 4.

AD Quartum ſic proceditur. Uidetur ꝙ virtus moralis poſſit eſſe ſine intellectuali. Uirtus enim moralis vt dicit Tullius eſt habitus in modum nature rationi conſentaneus: ſed natura etſi conſentiat alicui ſuperiori rationi mouenti, non tamen opz ꝙ illa rō nature cōiūgat in codē: ſicut pz in rebus naturalibus cognitione carētibus. ergo poteſt eſſe in homine virtus moralis in modū

¶ Super articulum tertium.

In art. 3. eiuſdē. q. 58. in rñſione ad. 2. nota thomiſta ac fallacis ſumēs hic ꝙ cōtinentia ſit ſubiue in rōne ꝓpter illa verba. deficit tñ a rōne ꝟtutis. q: ꝟtus intellectualis cc. phs a. 2ᵉ intelligi. p̄° vt p̄ᵃ facie vſ: vt reddant rōnē q̄re ꝯtinētia nō eſt virt⁹: q: nō eſt ꝟtus intellectualis: q: ec. Et hic ſenſus li forte a plibus ſit acceptus. falſus tñ ⁊ ꝯtra huic lr̄e ⁊ autori eſt vt patebit. Alio ergo mō phs intelligi vt reddat rōnē q̄re ꝯti° nō ē ꝟtus: q: incontinente nō datur virtus intellectualis ſufficiens rōnē bene ſe hr̄e circa mām ꝯtinētie: ꝙ pbatur: q: in eo nō eſt rectus appetitus finis quē precxigit rō recta habituata virtute. q̄ſi diceret, cōtinentia deficit a rōne ꝟtutis: q: ſuppoſitur ꝙ ſit virtus in appetitu ſiue in rōne exigit ꝟ ꝙ in rōne ꝯtinentis ponat virt⁹ intellectual' circa materiā ꝯtinētie nō curādo vtrū illa virt⁹ intellectualis eēt cōtinētia vel nō. Ex q̄ ꝟ exigat lr̄a ſupponit tñ cōiter ꝯfeſſaꝫ, ⁊ lr̄a: ꝓbādū: ſ; l ꝯtinēte nō ē tal' ꝟt⁹ intellectual' ꝓbat: q: l eo nō eſt rect⁹ appetit⁹ fin'. q̄ ē pn̄m intellectual' ꝟtut', ⁊ ſic autor dicens ꝯti° in eē in rōnali ꝑte ale cōprehēdēte in ſe rōnem ⁊ voluntatē (q: appetitus ē rōnalis) ⁊ diſtiñcte reliquit a cuius ſit diffinitur ꝟ in 2° ꝯᵉ in loco ꝓ° duas rōnes reddidit q̄re ꝯti° nō eſt ꝟt°. pmam q̄ nūc dcā ē excludentem ipſa; a nūero ꝟ intellectualiū ꝟtutū ex parte ſupioris ptis aīe. Scdā ſ; ex pte inferiorꝭ ptis. ſ. appetit⁹ ſenſitiui cui⁹ actus ſunt mā ꝯtᵉ q̄ ſupi° diſcuſſa ē iſtius vñ ꝙ. ſ. hic° ꝓ° alicui⁹ opis ſi ē ꝟt°, ſi ſtāt pſumma^{ta} po^{a} opis: vt ꝯtingit ꝯtiᵉ q̄ eſt l appetitu rōnali, ⁊ opus cōſummatur ab appetitu ſenſitiuo.

¶ Sup Arti. 4. ⁊ 5.

In titulo articulorum quarti et quinti eiuſdem. 58. q. aduerte qđ duplici rōne phs hc q̄ones mouerī. pmo rōne ꝯnexionis, ⁊ ſic ſpectarent ad tractatū de ꝯnexiōe ꝟtutū inferi⁹ hñdū in. q. 65. ſcdo rōne incluſionis. Et ſic ſpectant ad hūc tractatū de diſtīctiōne moral' ⁊ itellectual' ꝟtutū: ꝙ eſt eñ inter eas nō pura cōnexio ſed incluſio vni⁹ in alia, ⁊ ꝓpterea ad modū diſtinctionis earum ſpectat hec diſcuſſio pmo, ita vt poſtmodū de earū cōnexione non relinquatur dubitationi locus. ¶ In eiſdē articulis ⁊ precipue in vltimo diligentiſſime aduerto vt docte terminos, ne cōtingat diſputare in equiuoco obſcuros fieri et tato ꝟt admirari vtrinq;. Scito igit ꝙ prudentie noīe q̄uis vnū ſignificetur, duo intelliguntur. Cū eñ ſignificet rectā rōnem agibilium, quidā intelligunt eā ſic infra limites intellectus, vt eā in intellectu abſolute credētes nihil aliud ſignificare dicant niſi rectū dictamen agibilium, ita ꝙ prudētia nil aliud ſit niſi rōnē recte monſtrantē in particulari agibili q̄d. q̄ñ. qualr ec. eligēdū ſit ⁊ in hoꝝ numero eſt Scot⁹ in. 3. ſen. di. 36. ⁊ hi errātes in ſm⁹ moralium quanta poſtmodū deuiēt ⁊ abducant ſequaces facile pꝫ. quidā aūt imo eū recte ſentiētes vt ariſt. diuus Thomas ⁊ ſequaces prudētie noīe intelligunt rectum agibiliū rōnē appetitu recto particularis finis factā ⁊ firmatam vbi duo ſunt declarāda. pmo ꝙ ita ſit. ſcdo quō ſit, qđ eñ prudētia eſſentialiter pendeat ab appetitu recto probat ex. 6. ethi. dupl'r. primo ex effectiua eius. ſcdo ex ꝓprio actu. Oīs igit habitus in rōne ſolū dūmō nō ſit ꝯcretiu⁹ vt habit⁹ ꝑncipiorū eſt obliuio: vt pꝫ. prudentia nō ē obliuio: vt pꝫ ibi. ergo prudētia ā eā eſt habitus in rōne ſolū. ¶ Preterea. Delectatio ⁊ triſtitia ⁊ ſilr mala eſt corruptiua principiū prudētie: vt patet in. 6 ethi. ſed hec ptinent ad appetitū. ergo prudētia pēdet ex appetitu: deinde ꝓbat dr recte. act⁹ ꝓprius prudētie eſt recte ꝑcipere circa agibilia, ergo prudētia pēdet ex appetitu recto. Antecedens quo ad ambas partes probat prima qđ precipere ſit actus prudentie patet ex ſexto ethico. vbi dicitur qđ prudentia eſt preceptiua. 2. ꝙ recte precipere q: aliter nō eſſet virtus preceptiua a iſi determinaret ad recte precipiendum. 3. ꝙ ꝓprius ⁊ ꝑcipuus ipſius ſit actus: q: conuenit ei vt diſtinguit a ſuis partib⁹. ⁊ eſt ꝯſumma tio ceterorū actuū. pꝫ naq; in. 6. ethi. ꝙ ariſto. prio prudētiā i diſtincte a ſuis partibus venal⁹ ponit ipſam eē conſiliatiuam. ⁊ poſtmodū diſtinguens ipſam a ſuis ptib⁹: ⁊ diſtribuens ſingulis ſua officia expreſſe dat eubulie recte conſiliari. gnome autem ⁊ ſineſi recte iudicare prudentie autē recte ꝑcipe. hi eñ actus oēs ſunt prudentis. ⁊ ſm has partes circunueniūt Conſtat quoq; qđ de agendis nō eſt cōſummata ratio ꝑ conſiliū ⁊ iudiciū. ſed opꝫ preceptum rectum ſupueniꝛe qn opꝫ ec. ꝓpter cui⁹ defectum multos videmus nō opari prudenter vt conſulta iudicēt. precipere ergo recte eſt proprius ⁊ ꝑcipuus prudentie act⁹. conſequētia autē ꝓbatione nō eget: q: ſicut precipere non eſt intelligibile ꝙ dependeat ab appetitu precipit eā q; quilibet volens ita recte precipere ſibi ipſi in hmōi moralibus non eſt niſi a recto appetitu. Et hoc eſt abſque dubio tenendum. quomodo aūt hoc ſit manifeſtatur ex ipſo actu ⁊ principio. Cum aliquis prudēter ſe habet ad ea que abſtinentie a cibo ⁊ potu ſunt. non idcirco prudēter ſe hꝫ, quia recte diſcurrit circa qualitatem ⁊ quantitatē ⁊ tps ſumēdi cibi aut potus ec. nec q: recte iudicat in ordine ad conditionem ſuam ec. ſed q: recte inuenta ⁊ iudicata ſibi ipſi precepto imponit. precepto autem dico non quo animus imperfecte imperat ſibi velleitatem quādam: ſicut accidit tepidis in via virtutum: qui vellēt quidem actus virtutum. ſed in veritate nō volunt. Sed quo animus perfecte ſibi imperat non quia vellet: ſed quia vult. vt Auguſtinus diſputat in octauo confeſſionum. Cum autem perfecte ſibi ipſi imperat animus appetes

ſ. arti. 5. co.

re tñ talẽ tali hora ꝑ bonũ rõnis ⁊c. cibũ ⁊ potũ. opʒ ꝙ ꝺ actuale imperium ab actuali appetitu boni rõnis in tali mã nunc hic ⁊c. procedat: niſi eñ vellet nunc hic hoc bonũ ⁊c. nõ pfecte preciperet. ⁊ qm̃ ex ſilib⁹ actib⁹ ſiles habitus gñantur ⁊ ſicut actus ab actu aia habit⁹ ab habitu pendet, iõ ex frequẽtatis hmõi actib⁹ gñat habit⁹ ſiliſ. ſ. recte preceptiu⁹ in hmõi ⁊ depẽdẽs ab habitu recto reddẽte appetitũ ad finẽ ad quẽ prudens imperat, bonũ ſcʒ rationis in tali mã hec nũc mihi ⁊c. Rurſus cũ mihi ſo conſilio ⁊ recto iudicio deſtructum ſale bonũ, puta tẽperãtie vel mãſuetudinis eſſe volendũ ⁊ ſectãdũ nõ ꝑ pterea mihi imponendũ nũc ꝺ efficaciter vi debil, niſi ſic. ſ. ſm appetitu diſpoſitus ſim. Experior eñ ꝙ famelico aut ſitibundo aut irato aliud vĩ efficaciter pſequendũ ꝗ non appetenti, ⁊ non appetens impero mihi abſtinẽtiã aut mãſuetudinẽ appetẽs aũt proſequutionem ⁊ hoc qꝛ qualis vnuſquiſqꝫ eſt talis ei vĩ finis q̃ ad pſequutionẽ q̃ conſiſtit in precepto: vt ex ſupradictis de ordine actuũ voluntatis ptʒ, vñ cũ prudẽtia habituet me ad precipiẽdũ mihipſi cõſonat recto fini moraliʒ actuum meorũ, ⁊ qualis ſum ſm appetitũ meũ, talis mihi vĩ finis. ꝯñs eſt ꝙ finis me⁹ inquãtum apparens mihi pn̄m mee prudentie ex q̃litate mei ſm appetitũ depẽdeat, ⁊ ſic prudẽtia nõ eſt in eõ: ne abſolute: ſed in ordine ad appetitum. et eſſentialr depẽdet ab appetitu a quo pendet ꝓceptũ ei⁹ actus, ⁊ variatur apparẽtis finis ei⁹ pn̄m. Et nota ꝙ licet vtraqꝫ via ex parte. ſ. actus ⁊ ex parte principij prudẽtie habeatur dependentia eius ab appetitu: qꝛ tñ prima via depẽdẽtiam ab appetitu intellectiuo a quo pendet imperium. ſ. ꝺa aũt dependentiã ab appetitu ſimplr ſiue intellectiuo ſiue ſenſitiuo vt eſt perfectus moraliter oſtendit, ideo tñ Ariſt. in. 9. ethi. ꝗ autor hic ſcõa via vſus eſt ad declarãdã dependentiam prudentie ab appetitu ⁊ merito, qꝛ dependentiam a virtutib⁹ moralib⁹ tractãt que non in ſolo intellectiuo appetitu ſunt. Ergo autẽ paululũ forte digreſſus ſum, vt ſubuenirem imbecillitati non penetrantium naturas horum habituum, ne fallantur loquẽtes de tali virtute intellectuali in intellectu tantum ſiſtendo. ¶ Circa concluſiones eorundẽ vltimorũ articulorum eiuſdem. q. 58. aduerte ꝙ incluſio virtutis intellectualis puta prudentie in morali manifeſta valde eſt, ex diffinitione virtutis. 2. ethi. Et quis neminem videatur habere cõtradictorem habet tamen difficultatem: qm̃ vt dictũ eſt ex. 6. ethi. ⁊ hic. virtutis moralis eſt tendere in finem principium prudentie, principiũ aũt nõ dependet a principiato. nec prius a poſteriori: virtus igitur moralis non dependet a virtute intellectuali, que eſt prudẽtia. Incluſio aũt virtutis moralis in intellectuali prudẽtia. ſ. ⁊ hʒ Sco. loco allegato oppoſitum: qꝛ prius non dependet a poſteriori, prudentia aũt eſt prior, tum quia eſt dictamen rectum: vt dictum fuit, tum qꝛ dictat de fine particulari, ⁊ his que ſunt ad finem, tum qꝛ non eſt aſſignari actum quo generẽtur iſte virtutes. ſ. moralis ⁊ ſua prudentia: qꝛ nec intellectus nec voluntatis, ⁊ hʒ difficultatẽ propter hoc qḋ medium virtuti morali prestituitur a prudentia: vt patet ex diffinitione virtutis moralis ⁊ experientia: medium autem eſt finis virtutis moralis, virtus ergo moralis nõ principiat prudentiã, ſed econuerſo prudẽtia dat ei finem principium in moralibus. ¶ Ad euidentiam horũ ſcito ꝙ ſicut in intellectu ſpeculatiuo ſunt duo habit⁹. ſ. intellectus ⁊ ſcientia: ⁊ ſcientia viens ꝓpoſitionibus pertinentibus ad intellectũ demonſtrat ex euidentia illarum ꝓpoſitionum ⁊ diſcurſu ſyllogiſtico, ita eſt in intellectu practico etiã in materia agibiliũ. ſi in puro intellectu ſtatur: ex ſinderesi enim qui eſt habitus principiorum in intellectu practico reſpectu agibilium, ⁊ recta ratione infra limites intellectus ſyllogizando concluditur verum, ſed qm̃ iudicium tale non niſi de vniuerſalibus haberi poſſet ſingularia eñ variabilia ⁊ incerta ſunt, iudiciũqꝫ infallibile nõ ſuſcipiũt, ⁊ prudẽtia circa ſingula ſemper recta eſt rõ, alioquin virtus nõ eſſet: ideo intellectus practicus circa agibilia licet hẽre poſſit ſciẽtiam moralem infra limites intellectus conſiſtens, tamẽ nunquã habebit rectam rationem agibiliũ particulariũ hic nunc ⁊c. qḋ eſt hẽre prudentiã niſi in ordine ad appetitum vt ſuperi⁹ dictum fuit. Eſt aũt ordo talis in hmõi agibilibus. primo eſt ſinderesis in intellectu dictans ⁊ preſtituens virtuti morali ſuum obm̃ qḋ eſt finis: propoſitiões eñ que ſunt principia in agibilibus ex fine qui hʒ rõnem principij in operabi:

ſequitur, ſi et rõ nõ ſit pfecta ꝑ virtutẽ intellectualẽ. Per virtutẽ intellectualẽ hõ cõſequit. Quis illi nãe inclinãs ad cõſentiẽdũ rõni, ꝗuis illi⁹ hoĩs rõ nõ ſit pfecta ꝑ ꝟtutẽ intellectualẽ. ¶ ꝑ̃. Per virtutẽ intellectualẽ hõ cõſequit rõnis vſum pfectũ: ſʒ qñqꝫ ꝯtingit ꝙ aliqui in quib⁹ nõ multũ viget vſus rõnis ſunt virtuoſi ⁊ deo accepti, ꝗ vĩ ꝙ virt⁹ moralis poſſit eſſe ſine virtute intellectuali. ¶ ꝑ̃. Virt⁹ moralis facit inclinationẽ ad bene operãdũ: ſed qdã hñt nãlez inclinationẽ ad bñ operãdũ etiã abſqꝫ rationis iudicio. ergo virtutes morales poſſunt eſſe ſine intellectuali.

Sed ꝯ̃ eſt, ꝙ greg. dicit in. 2. moral. qḋ cetere ꝟtutes niſi ea que appetũt prudenter agant, virtutes eſſe nequaquam pñt: ſed prudẽtia eſt virt⁹ intellectualis: vt ſupra dictuʒ eſt: ergo virtutes morales non poſſunt eſſe ſine intellectualibus.

Rñdeo Dõm, ꝙ virtus moralis põt quidẽ eſſe ſine q̃buſdã intellectualib⁹ virtutib⁹: ſicut ſine ſapiẽtia, ſciẽtia ⁊ arte, nõ aũt põt eẽ ſine intellectu ⁊ prudẽtia. Sine prudentia qdem eſſe nõ põt moralis ꝟt⁹: qꝛ moralis virtus eſt habitus electiuus. i. faciens bonam electionem. Ad hoc autem quod electio ſit bona: duo requiruntur. Primo, vt ſit debita intẽtio finis, ⁊ hoc fit per virtutem moralem: que vim appetitiuam inclinat ad bonum conueniens rõni, qḋ eſt finis debitus. Secundo, vt hõ recte accipiat ea que ſunt ad finem. ⁊ hoc nõ põt eſſe niſi ꝑ rõnem recte conſiliantem iudicãtem ⁊ precipientẽ, qḋ ꝑtinet ad prudentiã ⁊ ad virtutes ſibi annexas: vt ſupra dictũ eſt. vñ virtus moralis ſine prudẽtia eẽ nõ põt, ⁊ ꝑ ꝯñs nec ſine intellectu: ꝑ intellectum. n. cognoſcitur principia naturalr nota tam in ſpeculatiuis qꝫ in opatiuis. vñ ſicut recta rõ in ſpeculatiuis inqꝫtuʒ pcedit ex principijs nãlr cognitis ꝓſupponit intellcm̃ principiorũ, ita etiã prudentia q̃ eſt recta rõ agibilium.

Ad Primũ ergo dõm, ꝙ inclinatio nature in rebus carentibus rõne eſt abſqꝫ electiõe, ⁊ iõ talis inclinatio nõ requirit ex neceſſitate rationem: ſed inclinatio virtutis moralis eſt cum electione, ⁊ ideo ad ſuã perfectionẽ indiget ꝙ ſit rõ pfecta per virtutẽ intellectualẽ. ¶ Ad ſcõm dõm, quod in virtuoſo nõ opʒ ꝙ vigeat vſus rõnis quãtũ ad oĩa: ſed ſoluʒ quãtũ ad ea q̃ ſunt agenda ſm virtuteʒ, ⁊ ſic vſus rõnis viget in oĩbus virtuoſis. vñ etiam qui vident ſimplices eo qḋ carent mũdana aſtutia, pñt eſſe prudentes: ſm illud Matth. 10. Eſtote prudentes ſicut ſerpentes, ⁊ ſimplices ſicut columbe. ¶ Ad tertiũ dõm, ꝙ naturalis inclinatio ad bonũ virtutis eſt quedam inchoatio virtutis, nõ autẽ eſt virtus perfecta: hmõi eñ inclinatio quãto eſt perfectior tanto poteſt eſſe periculoſior niſi recta rõ adiungat ꝑ q̃ fiat recta electio eorũ q̃ conueniunt ad debitũ finẽ: ſicut equus currens ſi ſit cecus tanto fortius impingit ⁊ leditur quanto fortius currit, ⁊ ideo etſi virtus moralis non ſit rõ recta (vt Socrates dicebat) non tamen ſolum eſt ſm rõnem rectã inquãtum inclinat ad id quod eſt ſcõm rationem rectam, vt platonici poſuerunt: ſed etiam oportet qḋ ſit cum ratione recta, vt Ariſtoteles dicit in. 6. ethico.

libus conficiuntur. Et ſic virtus moralis ad quã ſpectat tẽdere in finẽ preceptiuum ad finẽ preſtitutũ ſibi a ſinderesi tendit actu q̃ vocat velle vel intẽtio in voluntate ⁊ in appetitu ſenſitiuo appetitus ꝑ modũ intentionis. ſecũdo loco venit prudentia habens ſe ad ſinderesim ſicut ſciẽtia ad intel'um in ſpeculatiuis. prudẽtia aũt cũ ſit recta rõ cui⁹ eſt diſcurrere, vtit duab⁹ premiſſis, que ſunt pn̄a cõcluſionis. Prima ꝑmiſſa eſt ꝓpoſitio ſpectãs ad ſynderesim, ſbi gẽs bonum rõnis tñ in paſſiõib⁹ ꝗ operationib⁹ eſt pſequẽdũ. Scda ꝟo premiſſa eſt particulariſſima. ſ. bonũ rõnis nunc ꝺ ſeruetur in tali venia ⁊c. audacia vel ira. Et tunc ſcdꝫ ꝯclõ ꝓceptiua non in actu ſignato. ſ. ꝗ ꝺ eſt mihi nõ precipiẽdũ eligẽdũ pſequẽdũ: ſed in actu exercito. ſ. ergo actualr ſum in exercitio iudicũ preceptũ electiones pſequutionis, hoc eñ eſt qḋ multos decipit in hac materia: qm̃ propõnẽs iſtã ſinderesis quã prudentie in actu ſignato diſputant. Et iõ oportet iameri nãʒ ⁊ viʒ earum in actu exercito. a prima autẽ ꝑmiſſa ad ſcdam nõ eſt ordo immediat⁹ in iſtis, ſicut eſt in ſpeculatiuis. ſʒ a ꝓpõne q̃ eſt pma premiſſa pueniͭ in appetitu mor⁹ eius rect⁹ in finẽ. ⁊ ſic ab appetitu ⁊ premiſſa iſta puenit ꝟitas ſcde ꝑmiſſe q̃ eſt particulariſſima: qm̃ ex diſpõne mea ſm appetitũ ꝓuenit ꝙ mihi conſonet talis ſ . . is in particulari, puta tale bonuʒ nunc hic ⁊c. Et de hac ꝑmiſſa intelligitur illud tertij ethi. coꝛum: qualis vnuſquiſqꝫ eſt talis finis ei videtur, ⁊ ſequitur concluſio cõſortis minoris propoſitionis. ſ. conſiſtens in actu intellectus ab appetitu ſcʒ iudicium de his que ſunt ad finẽ, puta tamia ira nũc ꝓcipiens illã: ⁊ deinde actus appetitus in ordine ad intellectũ. ſ. electio. In hoc autem ordine ſiquis inſpiciat ⁊ vnicuiqꝫ ꝓpria tantum tribuere velit, dicet qḋ qꝛ prudentia attenditur ſm ſuũ ꝓprium ⁊ precipuum actũ, qui eſt recte ꝓcipere. ⁊ ipſe eſt principium recte electionis, ideo virtus moralis cui attribuitur electio pro proprio actu, vt patet ex ſua diffinitiõe, pendet neceſſario ex prudentia, ⁊ rurſus qꝛ ipſum recte precipere pendet ab appetitu recto verificante minorẽ ꝓpoſitionẽ q̃ eſt preceptiue cõcluſionis pn̄m proximũ, ꝯñs eſt ꝙ prudentia pendeat ab appetitu recto. Ad prelibandum aũt quo circa obiecta veritas ſe habeat, inſpicito in eodẽ ordine ⁊ aduerte ꝙ tã virtus moralis ꝗ prudentia plures actus hʒ: virtus enim moralis hʒ primo actũ intentionis ſeu ſimplicis appetitus reſpectu ſui obiecti, qḋ eſt finis. ſ. bonum rõnis qḋ eſt pn̄m prudẽtie, hʒ deinde actum electionis circa materiam conſonũ fini. ſ. paſſiones vel operationes tãtas tales ⁊c. ⁊ rõne primi actus precedit prudentiã, imo verificat eius minorem ⁊ cõcluſionẽ, rõne ſcdi depẽdet etiã a cõcluſione prudẽtie. ſ. precepto. Ipſa ſilr prudẽtia hʒ primo actũ iudicij practici in particulari agibili, quod non eſt ſcibile: quia cõtingẽs, ⁊ ſm hunc actũ verificat de ea ꝙ recte iudicat de fine ⁊ ſilia, ⁊ rõ eſt quia vt dictũ eſt etiã minor ꝓpoſitio eſt inter pn̄a prudentie, ⁊ ex fine conficit, hʒ deinde duplicem actũ vt cõcluſionẽ iudiciũ. ſ. de his que ſunt ad finẽ: ⁊ preceptũ eorũdem eligẽdorũ: vtrũqꝫ eñ re fine particulariſſimo concluditur ⁊ claudit in iudicio precipiente. ⁊ ſm hos actus determinat ⁊ dat mediũ virtuti morali, concludẽdo tantã iram nũc hic ⁊c. aſſumendam, ⁊ precipiendo illam, ⁊ ſm hos actus, cũ dependeãt ex minori prudentie ex appetitu manifeſte pendet ex appetitu recto. ⁊ qꝛ ſm hos actus eſt pn̄m electionis recte talis tanteque materie, ideo eſt pn̄m virtutis moralis, ⁊ ſic virtus moralis in ſolo actu electionis pendet a prudentia: prudentia autem pendet ⁊ quo ad actum iudicij de fine particulariſſimo, ⁊ mediante hoc quo ad actum iudicij de his que ſunt ad finem, ⁊ quo ad actum precepti dupliciter ſcilicet mediante dependentia iudicij de fine ⁊ ſecundum ſe: quia de rõne eius eſt qḋ ſit act⁹ intellectus moti ab appetitu. Et ſiquis tibi dixerit quod virtus moralis nõ niſi habitus eſt electiuus in medio conſiſtens ⁊c. ac per hoc intentio finis precedens prudentiam non ſpectat ad virtutem moralem, dicito quod in electione ipſa clauditur intentio finis: quoniam electio eſt eorum que ſunt ad finem propter finem, et bene ſe habere eligendo et appetendo finem ſe habent ſicut motus ad medium ⁊ terminum. Conſtat autem quod propter eandem naturam tendit aliquid in medium ⁊ terminum. vnde eadem eſt virtus qua appetitus tendit in finem recte, et ea que ſunt ad illum: propter quod in diffinitione dum dicitur quod eſt habitus electiuus implicat dictum eſt quod etiam intentiuus finis eſt, et

per hec patet reſponſio ad omnia obiecta duobus duntaxat exceptis ſez quo prudentia det mediū virtuti morali, et non finē: cū medium ſit finis: et quomodo ſimul generentur. Et illud quidē inferius in.q.66.dicetur, ac poſtmodum in.2ª.2ᵉ.q.47. conſummabitur deo duce et diuo Tho. intercedēte: hec autē ſecunda queſtio facile patet, ex eo quod actus iſti intellectus et voluntatis nō ſolum ſimul ſunt: ſed vnus et idem numero actus eſt actus vtriuſqꝫ, diuerſimode tamen: precipere enim eſt actus intellectus formaliter, appetitus autem virtualiter, et ſimiliter electio eſt actus appetitus formaliter intellectus vero virtualiter: vt ex ſupradictis de actibus voluntatis patet: nullum igitur inconueniens eſt ab actibus vim duplicem habentibus duas fieri ſimul virtutes.

¶ Utrum intellectualis virtus poſſit eſſe ſine morali. Artic. 5.

AD Quintū ſic ꝓcedit. Videt, ꝙ virtus intellectualis poſſit eſſe ſine virtute morali ꝑfectio enī prioris nō depēdet a ꝑfectione poſterioris: ſed rō eſt prior appetitu ſenſitiuo et mouens ipm. ergo virtus intellectualis q̄ eſt ꝑfectio rationis nō depēdet a virtute morali. q̄ eſt perfectio appetitiue partis. poteſt ergo eſſe ſine ea. ¶ P̄. Moralia ſunt materia prudentie, ſicut factibilia ſunt materia artis: ſed ars pōt eſſe ſine propria materia: ſicut faber ſine ferro. ergo et prudētia pōt eſſe ſine virtutibus moralibꝰ: q̄ tñ inter oēs intellectuales virtutes maxime moralibus cōiuncta videt. ¶ P̄. Prudentia eſt virtus bene conſiliatiua: vt dr̄ in.6. ethi. ſed multi bene conſiliant quibus tamē virtutes morales deſunt. ergo prudētia poteſt eſſe ſine virtute morali.

Sed cōtra. Velle malum facere opponit directe virtuti morali. nō aūt opponit alicui qd̄ ſine virtute morali eſſe pōt. opponit aūt prudentie ꝙ volens peccet: vt dr̄ in.6. ethi. non ergo prudentia poteſt eſſe ſine virtute morali.

Rñdeo Dōm, qd̄ alie virtutes intellectuales ſine virtute morali eſſe pñt, ſed prudentia ſine virtute morali eſſe non poteſt cuius ratio eſt: quia prudentia eſt recta ratio agibilium: non aūt ſolū in vniuerſali ſed etiam in particulari in quibus ſunt actiones recta aūt ratio prexigit principia ex quibus rō ꝓcedit. opꝫ aūt rōnē circa particularia procedere non ſolum ex principiis vniuerſalibus ſed etiā ex principiis particularibus. Circa principia quidē vlia agibiliū homo recte ſe hꝫ ꝑ naturalem intellectū principiorū, per quē homo cognoſcit ꝙ nullū malū eſt agendū. vel etiam per aliquā ſciam practicam: ſed hoc non ſufficit ad recte ratiocinādum circa particularia: cōtingit enī qñqꝫ qd̄ hmōi vle principiuꝫ cognitū ꝑ intellm vl ſciam corrūpit in ꝑticulari ꝑ aliquā paſſionē: ſicut cōcupiſcēti qñ cōcupiſcētia vincit: vr̄ hoc eē bonū qd̄ cōcupiſcit, lꝫ ſit ꝯ vle iudiciū rōnis, et iō ſicut hō diſponit ad recte ſe habendū circa ꝑncipia vlia per intellectū naturalē vel per habituꝫ ſcie, ita ad hoc ꝙ recte ſe habeat circa ꝑncipia particularia agibiliū que ſunt fines opꝫ ꝙ ꝑficiatur per aliquos habitus ſm quos fiat quodāmodo homini connaturale recte iudicare de fine, et hoc fit ꝑ virtuteꝫ moralē, virtuoſus enī recte iudicat de fine virtutis: qꝛ qualis vnuſquiſqꝫ eſt talis finis vr̄ ei: vt dr̄ in.3. ethi. et ideo ad rectam rationem agibilium que eſt prudentia requiritur ꝙ homo habeat virtutem moralem.

Ad Primū ergo dōm, ꝙ rō ſm ꝙ eſt apprehenſiua finis precedit appetitū finis: ſed appetitꝰ finis precedit rōnem ratiocinātem ad eligendū ea que ſunt ad finē qd̄ ptinet ad prudentiā: ſicut etiā in ſpeculatiuis intellectus principiorū eſt pnᵐ rōnis ſyllogizātis. ¶ Ad ſm dōm, ꝙ prinª artificialiū non dr̄iudicantur a nobis bene vel male ſm diſpoſitionē appetitus nr̄i ſicut fines q̄ ſunt moraliū pnª: ſed ſolū ꝑ ꝯſiderationē rōnis, et ideo ars nō requirit virtutē ꝑficientē appetitū ſicut requirit prudentia. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ prudentia non ſolū eſt bñ cōſiliatiua: ſꝫ etiā bñ iudicatiua et bñ preceptiua, qd̄ eſſe nō pōt niſi remoueat impedimētū paſſionum corrumpentium iudicium et preceptum prudentie, et hoc per virtutē moralem.

¶ De diſtinctione virtutum moraliū ſecundum cōparationē ad paſſionē. Queſtio. 59.

DEinde Conſiderandū eſt de de diſtinctione moraliū virtutū adinuicē. ¶ Et quia virtutes morales que ſunt circa paſſiones diſtinguuntur ſecundum diuerſitatem paſſionum, oportet primo conſiderare in cōi comparationem virtutis ad paſſionem. Secundo diſtōnem moraliū virtutum ſecundum paſſiones. ¶ Circa primum queruntur quinqꝫ. Primo vtrum virtus moralis ſit paſſio. Scdo vtrū virtus moralis poſſit eſſe cum paſſione. Tertio, vtrū poſſit eſſe cum triſtitia. quarto, vtrū omnis virtus moralis ſit circa paſſiones. Quinto vtrum aliqua virtus moralis poſſit eſſe ſine paſſione.

¶ Utrum virtus moralis ſit paſſio. Arti. 1.

AD Primum ſic procedit. Videtur, ꝙ virtus moralis ſit paſſio. mediū enim eſt eiuſdē generis cum extremis: ſed virtus moralis eſt mediū inter paſſiones. ergo virtus moralis eſt paſſio. ¶ Preterea. Virtus et vitium cum ſint contraria ſunt in eodem genere: ſed quedā paſſiones vitia eſſe dr̄: vt inuidia et ira. ergo etiam quedam paſſiones ſunt virtutes. ¶ P̄. Mia quedam paſſio eſt: eſt. n. triſtitia de alienis malis: vt. ſ. dictuꝫ eſt. hanc aūt Cicero locutor egregius non dubitauit appellare virtutē vt aug. dicit in.9. de ciuita. dei. ergo paſſio poteſt eſſe virtus moralis.

Sed Cōtra eſt, ꝙ dr̄ in.2. ethi. ꝙ paſſiones neqꝫ virtutes ſunt neqꝫ malitie.

Rñdeo Dōm, ꝙ virtus moralis nō pōt eſſe paſſio. et hoc patet tripliciter rōne. primo quidē: qꝛ paſſio eſt motus quidā appetitus ſenſitiui: vt. ſ. dcm̄ eſt. virtus aūt moralis nō eſt motus aliqs: ſed magis pnᵐ appetitiui motꝰ hitus qdā exñs. Scdo qꝛ paſſiones ex ſeipſis nō hñt rōneꝫ boni vel mali, bonū. n. vel malū hois eſt ſm rōnē. vnde paſſiones ſcdm ſe cōſiderate ſe habent et

¶ Super articulum quintum.

CIrca dicta in articulo quinto eiuſdem queſtionis 58. vt ſubueniaꝫ magis nouitiis, et in principio non relinquatur obſcuritas ſcribendū occurrit de particularitate, quomodo et qꝛ re appetitus talis facit iudicium tale de fine: qd̄ eſt declarare illam maximam ierū ethicorū qualis vnuſquiſqꝫ eſt, talis ei finis videtur. Sciendū eſt igitur quod appetitus affecto ad aliquid, puta ad vindictam, ex hoc ipſo qd̄ afficit ad illud duo fit ſimul: nam in ipſo fit ipſa affectio ad vindictā, et in vindicta conſurgit relatio cōuenientie ad talem appetitū. ita ꝙ vindicta incipit eſſe et eſt cōuenientia tali appetitui que priꝰ nō erat cōueniēs: nō propter mutationē in vindicta ſed in appetitu, conſonante autē vindicta appetitui intellecta ꝯſurgit, ꝙ ratio iudicet eam cōuenientem ex hoc ꝙ ratio mouetur ab appetitu ſic affecto: qꝛ enim ratio mouetur ab appetitu fit in ratione paſſiua motio, et conſequenter qꝛ ab appetitu ſic affecto mouetur ratio fit in rōne paſſiua motio conſonans illi affectioni, et ſic ab appetitu affecto fit ꝓportionaliter ratio, vt ſubſtat appetitui ratio: q̄ affecta et cōueniens vindicte, et ſic quemadmodum guſtus affectus amaritudine iudicat omnia amara, ita ratio infecta vel bene affecta iudicat ſm illā immutationem qua ab affecto appetitu mouetur ita qꝛ intus exiſtens quod phibet extraneum inuenitur non ſolum in iudicante ſecundum appetitum: ſed etiam ſecundum rationem, vt ſubſtat appetitui. In cuius ſignum ratio a tali affectione aut non mota, vt accidit ſedata paſſione, aut non ſufficienter mota, vt accidit paſſione non preualente: quamuis ſurgente, aut recte iudicat, aut a recto iudicio non omnino declinat: vt experientia teſtatur. Et quia prudentia eſt a ratione vt ſubſtat appetitui: vt ſupra diximus, ideo appetitus affectio corrumpit extimationem prudentie redundando in rationem vt eius ſubiectum, et non corrumpit eſtimationem artis neque geometrie, vt dicitur in ſexto ethicorum. Preſentatur igitur per intellectum nouitie vindicta appetitui: quia rationalis potentia eſt ad vtrumlibet, et determinatur a proheretico appetitus ſua ſe libertate determinat ad vindictam affectando illam: et ex hoc conſurgit iudicium rationis quandoque falſum: quando ſcilicet affectio vindicte eſt contra rationem rectam, et iudicat ratio ab affectu infecta vindictam vt conuenientem: et ſic ſequitur concluſio preceptiua quod fiat. hanc autem cauſaꝫ ex parte rationis, vt eſt ſubiectum prudentie aſſignatam adiuuant due alie cauſe, altera ex parte obiecti, altera ex parte communis inclinationis viriuꝫ animę. ex parte ſiquidem obiecti: quia ex ipſa appetitus inmutatione conſtituitur in eſſe vero dum vindicta eſt vere cōueniens appetitui ſic affecto, conſtat namque intellectum naturaliter inclinari in verum. Et licet ex hoc non fiat obiectum conueniens et verū niſi ſecundū quid, et propterea contingat errare intellectum iudicando vindictam cōuenienteꝫ ſimpliciter, id eſt ſine additione, que tamen non eſt conueniens niſi ſecunduꝫ quid: quia appetitui ſic affecto tantum. nec nullum tamen verum eſt verum ſecundum quid, attractiuamque participat vim intellectus ad ſe: et ſic affectione appetitus ad vindictam conſtituitur ipſa vindicta in eſſe vere conueniens ſecundum quid, et apparenter conſequenter ſimpliciter: quoniam appetitus animalis eſt primo totius ſuppoſiti, ac per hoc conſequens vere appetitui offertur vt conſequens ſimpliciter ipſi appetenti etc. Ex parte vero communis inclinationis virium omnes dum eas experiri videmur promptas ad operandum conſone affectiom predominanti. apparere enim in infirmis ſitientibus quod repreſentantur eis omnes aque quas vnquam viderunt. et concupiſcentibus ſimulachra delectabiliuꝫ etiam ſi ex te tunc occurrunt. tanquam natura induxiſſet vt obſequium prędominantis affectioni preſtēt animę vires inter quas conſtat apprehenſiuam vim eſſe In cuiꝰ ſignuꝫ irato abſqꝫ deliberatione preſentatur ſtatim vindicta ſeu punitio tanquam conueniens. ſic ergo fit vt qualis vnuſquiſque eſt, talis ei videatur finis: et ſic appetitus corrumpit eſtimationem prudentie. 3. diſt. 23. qō 1. ar. 3. qō. 2.

¶ Super. q. 59.

IN tota. q. 59. nihil ſcribendum occurrit, niſi in primo ar. in reſponſione ad 1ᵐ monere ꝙ virtus moralis materiam ſuam, puta paſſiões vel operationes, eligit ſm quoſdā limites ſub q̄bus formam mediū ſuſcipiunt, et propterea in litera dicitur qd̄ virtus moralis nō eſt ſm eſſentiā media inter paſſiones: ſed ſm effectū: qꝛ. ſ. inter paſſiões ꝯſtituit mediū eligēdo eas in illa qūtitate et c. q̄ in medio ſm rōnē ꝯſiſtunt. hoc enim effectꝰ virtutis moralis eſt.

ad bonū ⁊ ad malū: ſm ꝙ pñt cōuenire rōni, vel nō ꝯuenire, nihil autē tale põt eſſe virtus: cū virtus ſolū ad bonū ſe habeat: vt ſupra dictū eſt. Tertio qꝛ dato ꝙ aliquā paſſio ſe habeat ad bonū ſolū, vel ad malū ſolū ſm aliquē modū: tñ motus paſſionis inquantū paſſio eſt, principiū habet in ipſo appetitu ⁊ terminū in ratione in cui⁹ conformitatē appetitus tendit, motus autē virtutis eſt ecōuerſo principiū habēs in ratione, ⁊ terminum in appetitu ſm ꝙ a ratione mouetur: vnde in diffinitione virtutis moralis dr̃ in .2. ethi. ꝙ eſt habit⁹ electiuus in medietate ꝯſiſtēs determinata rōne prout ſapiens determinabit.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ virtus ſm ſuā eſſentiā nō eſt mediū inter paſſiones: ſed ſꝫ ſuū effectū qꝛ ſcꝫ inter paſſiones mediū ꝯſtituit. ¶ Ad ſm dōm, ꝙ ſi viciū dicatur habit⁹ ſm quē qs male operaꝛ, manifeſtū eſt ꝙ nulla paſſio eſt viciū: ſi vero dicatur viciū pctm̄ ꝙ eſt actus vitioſus, ſic nihil prohibet paſſionē eſſe viciū, ⁊ ecōtrario ꝯcurrere ad actū virtutis ſm ꝙ paſſio vel cōtrariaꝛ rōni, vel ſequiꝛ actū rōnis. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ miſericordia dr̃ eſſe virtus .i. virtutis act⁹ ſm ꝙ motus ille animi rōni ſeruit: qñ .ſ. ita prebeꝛ miſericordia vt iuſtitia conſeruetur: ſiue cū indigenti tribuitur: ſiue cū ignoſcitur penitenti: vt Aug. dicit ibidē, ſi tñ miſericordia dicatur aliquis habitus quo homo perficitur ad rationabiliter miſerendum: nihil prohibet miſericordiam ſic dictam eſſe virtutem. Et eadem eſt ratio de ſimilibus paſſionibus.

¶ Utrum virtus moralis poſſit eſſe cum paſſione. Art. 2.

1.q.95. ar.2. ad 2. et .21 q.58 & .9. & 4.d. 14.q.1. ar.1.q.2 ad.3.

AD ſcd'm Sic pceditur. Uꝛ ꝙ virtus moralis cū paſſione eſſe non poſſit. Dicit eñ pħs in .4. topi. ꝙ mitis eſt q̄ nō patitur, patiēs aūt q̄ patiꝛ ⁊ nō deducitur. ⁊ eadem rō eſt de oīb⁹ virtutib⁹ moralib⁹, ergo oīs ꝟtus moralis eſt ſine paſſione. ¶ P̄. Uirtus eſt quedā recta habitudo anime, ſicut ſanitas corporis: vt dr̃ in .7. phyſi. vñ virt⁹ q̄dā ſanitas anime eē videꝛ: vt Tulli⁹ dicit in .4. de Tuſculanis q̄ōnib⁹: paſſiones aūt ale dicuntur morbi q̄dā anime: vt in eodē lib. Tullius dicit. Sanitas aūt nō cōpatiꝛ ſecū morbū, ergo neqꝫ ꝟtus cōpatiꝛ anime paſſionē. ¶ P̄. Uirt⁹ moralis reqrit perfectum vſum rōnis etiā in pticularib⁹ ſed hic etiā impediꝛ per paſſiones, dicit eñ pħs in .6. ethi. qꝺ delectationes corrūpunt extimationē prudētie. ⁊ Saluſti⁹ dicit in catilinario, qꝺ nō facile verum perſpicit animus vbi illa officiūt .ſ. animi paſſiōes. virtus ergo moralis non poteſt eſſe cum paſſione.

Sed ꝯ eſt, ꝙ Aug. dicit in .14. de ciui. dei. Si peruerſa eſt volūtas peruerſos habebit hos motus .ſ. paſſionū, ſi aūt recta eſt, nō ſolū inculpabiles, verum etiam laudabiles erunt: ſꝫ nullū laudabile excludiꝛ per virtutē moralem, virtus ergo moralis non excludit paſſiones: ſed põt eſſe cum ipſis.

Rñdeo Dōm, ꝙ circa hoc fuit diſcordia inter ſtoicos ⁊ peripateticos. ſicut aug. dicit .9. de ciui. dei. ſtoici eñ poſuerūt ꝙ paſſiones anime non poſſunt eſſe in ſapiente ſiue virtuoſo: peripatetici vero quorū ſectam Ariſto. inſtituit, vt aug. dicit in .8. de ciui. dei, poſuerūt qꝺ paſſiones ſimul cum virtute morali eſſe poſſunt: ſed ad medium reducte. Hec autē diuerſitas ſicut Aug. ibidem dicit magis erat ſm verba q̄ ſecundum rerum ſententias. Quia enim ſtoici non diſtinguebāt inter appetitum intellectiuū qui eſt voluntas, ⁊ inter appetitum ſenſitiuum, qui per iraſcibilē et concupiſcibilē diuiditur, non diſtinguebant in hoc paſſiones anime ab aliis affectionibus humanis qꝺ paſſiones anime ſint motus appetitus ſenſitiui alie ꝟo affectiones, que nō ſunt paſſiones anime, ſunt motus appetitus intellectiui, q̄ dr̃ volūtas, ſicut peripatetici diſtinxerunt: ſed ſolū quātū ad hoc ꝙ paſſiōes eſſe dicebāt quaſcunque affectiones rōni repugnantes, que ſi ex deliberatione oriaꝛ in ſapiēte ſeu in virtuoſo eſſe nō poſſunt, ſi autē ſubito oriaꝛ hoc in virtuoſo põt accidere eo qꝺ animi viſa q̄ appellāt fantaſias nō ē in ptāte noſtra, verū aliqñ incidāt animo, et cū veniūt ex terribilibus rebus neceſſe eſt vt ſapientis animū moueant ita vt pauliſper vel pauſcat metu, vel triſtitia cōtrahaꝛ tāqꝫ his paſſionib⁹ preuenientibus rōnis officium, nec tñ approbāt iſta eiſqꝫ cōſentiūt. vt aug. narrat i .9. de ciui. dei, ab Aulo gel. dictū. Si igiꝛ paſſiones dicātur inordinate affectiones nō poſſunt eē in virtuoſo, ita qꝺ poſt deliberationē eis cōſentiaꝛ vt ſtoici poſuerunt. Si vero paſſiones dicātur quicūqꝫ motus appetitus ſenſitiui ſic pñt eſſe in virtuoſo ſm qꝺ ſunt a rōne ordinati. vnde Ariſt. dicit in .2. ethi. qꝺ nō bene quidaꝫ determināt virtutes impaſſibilitates q̄ſdā ⁊ q̄etes qm̄ ſimpliciter dicunt: ſꝫ deberēt dicere qꝺ ſunt q̄etes a paſſionib⁹ que ſunt vt non oportet, ⁊ quando non oportet.

Ad Primū ergo dōm, ꝙ pħs exemplum illud inducit ſicut ⁊ multa alia in libris logicalibus nō ſcðm opinionē ꝓpriā: ſed ſcðm opinionē aliorum: hec aūt fuit opinio ſtoicorum qꝺ virtutes eſſent ſine paſſionib⁹ anime. Quā philoſophus excludit in .2. ethi. dicens virtutes nō eſſe impaſſibilitates. Põt tamen dici ꝙ cū dicitur quod mitis non patitur intelligendū eſt ſecundū paſſionem inordinatā. ¶ Ad ſecundū dicendum, ꝙ rō illa ⁊ oēs ſiles q̄s Tullius ad hoc inducit in lib. de Tuſculanis q̄ōnibus, pcedit de paſſionib⁹ ſecundū quod ſignificant inordinatas affectiones. ¶ Ad tertiū dicēdū quod paſſio preueniēs iudicium rōnis, ſi in animo preualeat vt ei conſentiatur impedit conſiliū ⁊ iudiciū rationis: ſi vero ſequaꝛ quaſi ex ratione imperata adiuuat ad exequendū imperium rōnis.

¶ Utrum virtus moralis poſſit eſſe cum triſtitia. Arti. 3.

22.q. art.3 & 4.d.14. q.1.ar.1. q.2.ad 3.

AD Tertiū ſic pcediꝛ. Uꝛ qꝺ virtus cum triſtitia eſſe nō poſſit. Uirtutes .n. ſunt ſapientie effectus: ſecūdū illud Sap̄. 8. Sobrietatē ⁊ iuſtitiā docet .ſ. diuina ſapiētia: prudentiam ⁊ virtutē, ſed ſapiētie cōuictus nō hꝫ amaritudinē: vt poſtea ſubditur, ergo nec virtutes cum triſtitia eſſe poſſunt. ¶ P̄. Triſtitia eſt impedimentū operationis. vt patet p pħm in .7. ⁊ .10. ethico. ſed impedimentū bone operationis repugnat virtuti, ergo triſtitia repugnat virtuti. ¶ P̄. Triſtitia eſt q̄dā animi egritudo. vt Tullius eam vocat in tertio de Tuſculanis q̄ōnibus: ſed egritudo anime cōtrariatur virtuti que eſt bona anime habitudo, ergo triſtitia cōtrariatur virtuti nec põt ſimul eſſe cū ea.

Sed Cōtra eſt, qꝺ xp̄s fuit perfectus virtute: ſed in eo fuit triſtitia. Dicit eñ vt habeꝛ Matt. 26. Triſtis eſt anima mea vſqꝫ ad mortē, ergo triſtitia poteſt eſſe cum virtute.

Rñdeo Dicendū, ꝙ ſicut dicit Aug. 14. de ciui. dei, ſtoici voluerunt ꝓ trib⁹ perturbationib⁹ in animo ſapientis eſſe tres eupathias .i. tres bonas paſſiones: ꝓ cupiditate, .ſ. voluptatem: ꝓ letitia, gaudiū: ꝓ metu, cautionē, ꝓ triſtitia vero negauerūt poſſe aliqd eſſe in aīo ſapientis duplici rōne. Primo quidē qꝛ triſtitia eſt de malo qꝺ iam accidit, nullū aūt malum eſtimant poſſe accidere ſapienti, crediderunt enim quod ſicut ſolum hoīs bonum eſt virtus: bona aūt corporalia nulla bona hoīs ſunt: ita ſolum inhoneſtū eſt hoīs malum: qꝺ in virtuoſo eſſe nō põt, ſꝫ hoc irrationabiliter dr̃: cū .n. homo ſit ex anima ⁊ corpore cōpoſitus id quod cōfert ad vitā corporis cōſeruādā aliquod bonū hoīs eſt, nō tñ maximū qꝛ eo põt hō male vti, vñ ⁊ malū huic bono contrariū in ſapiente eſſe põt, ⁊ triſtitiā moderatā inducere. ¶ P̄. Etſi ꝟtuoſus ſine graui peccato eſſe poſſit nullus tñ inuenitur qui abſqꝫ leuibus pctis vitā ducat: ſm illud .1. Io. 1. Si dixerimus qꝛ pctm̄ nō habemus noſipſos ſeducimus. Tertio qꝛ virtuoſus etſi pctm̄ nō habeat forte qñqꝫ habuit, ⁊ de hoc laudabiliter dolet: ſcðm illud .2. ad Cor. 7. Que ſcðꝫ deū eſt triſtitia pniam in ſalutē ſtabilē operaꝛ. Quarto qꝛ põt etiā dolere laudabiliꝛ de pctō alteri⁹, vñ eo mō quo ꝟtus moralis ꝯpatiꝛ alias paſſiones rōne moderatas cōpatiꝛ etiā triſtitiā. Scðo mouebanꝛ ex hoc qꝺ triſtitia eſt de p̄ſenti malo timor aūt de malo futuro ſicut delectatio de bono p̄ſenti deſideriū ꝟo de bono futuro, põt aūt hoc ad ꝟtutē pertinere qꝺ aliqs bono habito fruatur vel non habitū hr̄e deſideret vel qꝺ etiā malū futurū caueat, ſed quod malo p̄ſenti animus hoīs ſubſternaꝛ quod fit p triſtitiā oīno vr̄ ꝯtrarium rōni vñ cū ꝟtute eſſe nō põt. Sed hoc irrationabiliꝛ dr̃, eſt .n. aliqꝺ malum qꝺ põt eſſe ꝟtuoſo p̄ſens: vt dictū eſt, quod quidē malum ratio deteſtaꝛ, vñ appetitus ſenſitiu⁹ in hoc ſequitur deteſtationē rationis ꝙ de hmōi malo triſtatur moderate tñ ſꝫ rationis iudiciū. hoc aūt pertinet ad virtutem vt appetitus ſenſitiuus rōni conformeꝛ vt dictū eſt, vñ ad virtutem pertinet qꝺ triſteꝛ moderate in quibus triſtandum eſt, ſicut etiā pħs dicit in .2. ethi. ⁊ hoc etiam vtile eſt ad fugiendum mala: ſicut enim bona ꝓpter delectationē promptius querūtur, ita mala propter triſtitiam fortius fugiunꝛ. Sic igitur dicendum eſt quod triſtitia de his que conueniunt virtuti nō poteſt ſimul eſſe cum virtute: quia virtus in propriis delectatur: ſed de his que quocunque modo repugnant virtuti virtuoſus moderate triſtatur.

Ad Primū ergo dicendū, ꝙ ex illa autoritate habetur quod de ſapientia ſapiens non triſtatur: triſtatur tamen de his que ſunt impeditiua ſapientie, ⁊ ideo in beatis in quibus nullum impedimentū ſapientie eſſe poteſt: triſtitia locū nō hꝫ. ¶ Ad ſecundum dicendum, quod triſtitia impedit operationem de qua triſtamur, ſed adiuuat ad ea promptius exequenda per

¶ Super q. 60. Articulum. 1.

In ſ3 corpore articuli primi queſtionis .60. dubium occurrit quod ſtet qd hic
1.q.60. art.4.c. dicitur q rō eſt ſlens imperans et mouens, appetitiua aūt vis ſicut mota et imperata cū doctrina ſuperius poſita, quod imperiū eſt actus rōnis mote ab appetitu. ſi enim in imperando appetitus eſt primū mouens, non eſt ratio vt imperans et appetitus imperatus a ratiōe ſimplr, ſed vt mota eſt ab appetitu: ac per hoc appetit⁹ imperatur a ſeipſo principalr et 9ſr ruit totus pceſſus litere fundatus ſuper hoc quod ratio eſt veluti agēs equiuocum: et appetitus velut patiens equiuoce ti ratione.

¶ Ad hoc dicitur qd aliud eſt loqui de rōne et appetitu in genere nature: et aliud loq de eis in gñe moris. In genere nāq nature (ſic) diciū fuit qd diſtinguendū eſt de motione vel ad ſpecificationem vel ad exercitium actus. et q primū mouens ad ſpecificationem pertinet ad intellectum, primū vero ad exercitiū pertinet ad appetitū: in genere autē moris qr ſupponitur voluntarium rō mouētis et moti, imperātis et imperati nō qrif in actibus abſolute, ſed in actib⁹ voluntariis. ita q attenditur quis inter actus voluntatis ſiue ſint eſſentialiter intellect⁹, ſiue voluntatis, ſiue appetitus ſenſitiui habet rationem mouentis et moti. Et qm hic ſupponitur rō voluntarii vt cōis oibus nō attenditur differentia mouentis et moti penes depēdentiam a voluntate: ſed quoniam diſtinguitur penes rōnale per eſſentiā et rationale p participationē: et conſtat q rōnale per parti-
1.q.60 art.2.c. cipationem deriuatur a rationali p eſſentiā: et ratio eſt rationalis per eſſentiam et appetitus rationalis eſt per participationem. ideo ratio dicitur mouens et imperans: et appetitiua vis mota et imperata non ſimpliciter ſed in moralibus moralia enim voluntario conſtituuntur vt materia i ratione autem vt forma et in rationali tñ anime parte vt ſic ſunt vt ſubiecto. Sed hec reſponſio non ſatiſfacit: quia nihil ſpeciale dicit in

da p ꝙ triſtitia fugit. ¶ Ad tertiū dicendū, q triſtitia imoderata ē aīe egritudo, triſtitia aūt moderata ad bonā habitudinē aīe pertinet ſecundum ſtatum preſentis vite.

¶ Utrū omnis virtus moralis ſit circa paſſiones. Articu. 4.

Ad Quartum ſic proceditur. Uidetur q omnis virtus moralis ſit circa paſſiōes. Dicit enī phs in .2. ethi. q circa voluptates et triſtitias ē moralis ꝟtus. ſed delectatio et triſtitia ſunt paſſiones: vt. ſ. dictum eſt, ergo ois virtus moralis eſt circa paſſiones. ¶ P̄. Rōnale per participationē eſt ſubiectum moraliū ꝟtutū: vt dicit in .1. eth. ſ3 hmōi pars aīe eſt in q̄ ſunt paſſiones: vt. ſ. dictū eſt, ergo ois virtus moralis eſt circa paſſiones. ¶ P̄. In omni virtute morali eſt inuenire aliquam paſſionē, aut ergo oēs ſunt circa paſſiōes, aut nulla: ſed alique ſunt circa paſſiones, vt fortitudo et temperantia: vt dicitur in .3. eth. ergo oēs virtutes morales ſunt circa paſſiones.

Sed 3 eſt, q iuſtitia que eſt virtus moralis nō eſt circa paſſiones: vt dicitur in quinto ethicorum.

Rñdeo Dicēdū, q virtus moralis pficit appetitiuā partē aīe, ordinādo ipſam i bonū rōnis eſt aūt rōnis bonū id qd ē ſm rōnē moderatū ſeu ordinatū vnde circa oē id qd 9tingit rōne ordinari et moderari cōtingit eē virtutē moralē, rō aūt ordinat nō ſolū paſſiones appetit⁹ ſenſitiui ſ3 etiā ordinat operationes appetit⁹ intellectiui, q̄ eſt volūtas, q̄ nō eſt ſubiectū paſſionis: vt. ſ. dictū eſt. et ideo non omnis virtus moralis eſt circa paſſiones: ſed quedam circa paſſiones, quedam circa operationes.

Ad primū Ergo dicēdū, q non ois virtus moralis eſt circa delectationes et triſtitias ſicut circa pprīā mām, ſed ſicut circa aliqđ 9ñs ppriū actū. ois enim virtuoſus delectat in actu ꝟtutis: et triſtat in cōtrario. vñ phs poſt pmiſſa ꝟba ſubdit q ſi virtutes ſunt circa actus et paſſiones omni aūt paſſioni et oi actui ſeqtur delectatio et triſtitia, et pꝑter hoc virtus erit circa delectationes et triſtitias. ſ. ſicut circa aliquid conſequens. ¶ Ad ſm dōm, q rōnale per participationem nō ſolū eſt appetitus ſenſitiu⁹ q̄ eſt ſubiectum paſſionū: ſed etiā volūtas in qua nō ſunt paſſiōes: vt dictū eſt. ¶ Ad tertiū dicendū, q in quibuſdā virtutibus ſunt paſſiones ſicut propria materia, in quibuſdā aūt non. vnde non eſt eadē ratio de omnibus: vt infra oſtēdetur.

¶ Utrum aliqua virtus moralis poſſit eſſe abſq paſſione. Arti. 5.

Ad quintū Sic proceditur. Uidef, q virtus moralis poſſit eē abſq paſſione. ꝙto enim virtus moralis eſt perfectior. tāto magis ſuperat paſſiones. ergo in ſuo perfectiſſimo eē eſt omnino abſq paſſionibus. ¶ P̄. Tunc vnūqdq eſt perfectū qñ eſt remotū a ſuo cōtrario, et ab his ad 9triū inclinant: ſed paſſiones inclinat ad peccatū qd ꝟtuti 9riaf. vñ ro. 7. noiant paſſiones peccatorū. ergo pfecta ꝟt⁹ eſt oino abſq paſſiōe. ¶ P̄. Scḋ3 ꝟtutē deo cōformamur: vt p3 p aug. i li. de morib⁹ eccle: ſ3 de⁹ oia opaf ſine paſſione. g ꝟt⁹ pfectiſſima eſt abſq oi paſſione.

Sed 3 eſt, q nullus iuſtus eſt qui non gaudet iuſta opatione: vt dī in .1. eth. ſ3 gaudiū eſt paſſio. ergo iuſtitia nō pōt eſſe ſine paſſione: et multo min⁹ alie ꝟtutes.

Rñdeo Dicēdū, q ſi paſſiones dicamus inordinatas affectiōes ſicut ſtoici poſuerūt: ſic manifeſtū eſt q virtus pfecta eſt ſine paſſionib⁹. ſi vero paſſiones dicam⁹ oēs motus appetitus ſenſitiui, ſic planū eſt q ꝟtutes morales q̄ ſunt circa paſſiones ſicut circa pprīā materiā ſine paſſionib⁹ eē nō pñt. cui⁹ rō eſt: qr ſm hoc ſeqreť q virt⁹ moralis faceret appetitū ſenſitiuū oino otioſum: nō aūt ad virtutē ptinet q ea q̄ ſunt ſubiecta rōni a ppriis actibus vacēt: ſ3 q exequanť imperiū rōis ppos act⁹ agēdo: vñ ſicut virt⁹ mēbra corpis ordinat ad act⁹ exteriores debitos, ita appetitū ſenſitiuū ad mot⁹ pprios ordinatos. ꝟtutes vero morales que non ſunt circa paſſiones ſed circa operationes pñt eſſe ſine paſſionibus et hmōi virtus eſt iuſtitia: qr p eas applicať voluntas ad propriū actū qui nō eſt paſſio. ſ3 tñ ad actū iuſtitie ſequiť gaudiū ad min⁹ in volūtate, qd nō eſt paſſio et ſi hoc gaudiū multiplicet p iuſt͡c pfectionē: fiet gaudii redūdātia vſq ad appetitū ſenſitiuū: ſm q vires iferiores ſequiť motū ſuperiorum: vt. ſ. dictū eſt: et ſic p redundātiā hmōi ꝙto magis fuerit pfectior, tāto magis paſſionē cauſat.

Ad Primū ergo dōm q virtus paſſiōes inordinatas ſupat: moderatas aūt producit. ¶ Ad ſm dōm, q paſſiones inordinate inducūt ad peccandū, nō aūt ſi ſunt moderate. ¶ Ad tertiū dōm, q bonū i vnoquoque cōſideraf ſm cōdōnē ſue nāe in deo aūt et angelis nō eſt appetit⁹ ſenſitiu⁹ ſicut in hoīe. et ideo bona opō dei et āgeli eſt oio ſine paſſiōe ſicut et ſine corpe, bona aūt opō hois eſt cū paſſione ſicut et cū corpis miniſterio.

¶ De diſtinctione virtutum moralium adinuicem. Queſt. 60.

Deinde Conſiderādum eſt de diſtinctione virtutum moralium adinuicem.

¶ Et circa queruntur quinq. Primo, vtrum ſit tātū vna ꝟtus moralis. Scḋo vtrū diſtinguātur virtutes morales que ſūt circa opōnes ab his que ſunt circa paſſiones. Tertio, vtrū circa opationes ſit vna tm̄ moralis virtus. Quarto vtrū circa diuerſas paſſiones ſint diuerſe morales virtutes. Quinto vtrum virtutes morales diſtinguātur ſecundu3 diuerſa obiecta paſſionum.

¶ Utrū ſit vna tātū virtus moralis. Art. 1.

Ad Primum ſic p[roced]itur. Uidetur q ſit vna tātum moralis virtus. Sicut enim in actibus moralibus directio pertinet ad rōne3 que eſt ſubiectum intellectualiu3 virtutum, ita inclinatio pertinet ad vim appetitiuā q̄ eſt ſubm moraliū virtutū. ſ3 vna eſt intellectualis ꝟt⁹ dirigēs i oīb⁹ moralib⁹ actib⁹. ſ. prudētia. ergo ēt vna tantū eſt moralis virtus inclinans in oibus moralibus actibus. ¶ P̄. Habit⁹ nō diſtinguunť ſm māľia obā, ſed ſm formales rōnes obor, formalis aūt rō boni ad qd ordinatur virtus moralis eſt vnū. ſ. modus rōnis. ergo videť q ſit vna tātū moralis virt⁹. ¶ P̄. Moralia recipiūt ſpeciē a fine: vt. ſ. dictū eſt: ſ3 finis oīum ꝟtutū moraliū cōis eſt vnus. ſ. felicitas, ppriī aūt et ppinq̄ ſunt infiniti: nō ſunt aūt infinite ꝟtutes morales. ergo videtur q ſit vna tantū.

Sed 3 eſt, q vn⁹ hit⁹ nō pt eē in diuerſis potētiis: vt. ſ. dictū ē. ſed ſub3 ꝟtutū moraliū eſt ps appetitiua aīe, q̄ p diuerſas potētias diſtinguiť vt in primo dcm̄ eſt. ergo non pt eſſe vna tm̄ virtus moralis.

moralib⁹. Qd ſic patet qui ſm literē cum dicat manifeſtū eſſe q in moralibus ratio eſt mouens et imperans appetitiua autem vis mota et imperata eſt de motione ad ſpeciē aut ad exercitium, aut ad vtrūq. ſi de motione ad ſpēm. hoc cōmune eſt tā moralibus ꝙ non moralib⁹. Et rurſus ex hoc non haberetur intentū. nam ex hoc q bonum intellectum mouet appetitū non haberetur pluralitas ſpecifica appetitionum magis ꝙ intellectionū: niſi quia intellectiones ſunt cauſe et appetitiones cāte. Imo potius haberetur forte equa diſtinctio: qr obiecta adeqta appetitionibus diuerſarū ſpērū ſunt diuerſarū rōnū: intellectioni autē cōe pe formalis eſt, qr bonū vt cognitum mouet ſi vero de motione ad exercitium etiam hoc cōe eſt tam moralibus ꝙ non moralibus: quoniam ſemper imperat vt mota a voluntate: vt patet ſuperius in queſtione de imperio. Et rurſus ex hoc non apparet: vnde ſequatur intentum: cū in litera ex motione rationis ſupra appetitū non inferatur: ergo appetitiones: ſed ergo appetibilia ſunt diuerſarum rōnū: que conſtat non ſpecificare ad motionem exercitiū.

¶ Ad hec ergo dicit q qr propoſitio vtitur duabus q̄s cōparat vt diſtinctis: et proportione rōnis ad appetitum author pro medio vtitur: oportet vt vtraq vis ſumat ſm ſibi ppria infra latitudinē tñ moraliū: qm de huius ſcḋm genere ꝙ ſho eſt: ac per hoc cum principium proprium moralis eſſe ſit ratio (eo q vt dico dicit, bonum hominis eſt ſcḋm rōnē eſſe) opz vt idem appetitiua ꝙ cognoſcitiua vis ſumatur inquantū rōnalis: et ſi vtraq vt rōnalis eſt, ſpectemus quid proprium rōnis . et quid appetitiuis: et ſm hoc iudiciū fiat de diſtinctione ſpecierum moralium: et propter hoc 3.di.33. q.1.art. 1.q.1. author in litera proceſſit ex hoc q ratio eſt rōnalis per eſſentiam, appetitus per participationē. Qu[ia] aūt mouere appetitum obiectiue et imperatiue conueniat intellectui, iam reſpectu moraliū ꝙ non moralium: manere tamen appetitus

Reſpondeo dicendum, quod ſicut dictum eſt, virtutes morales ſunt habitus quidam appetitiue partis. habitus autem ſpecie differunt ſecundum ſpeciales differentias obiectorum: vt ſupra dictum eſt. ſpecies autem obiecti appetibilis ſicut et cuiuſlibet rei attenditur ſecundum formam ſpecificam que eſt ab agente. Eſt autem conſiderandum quod materia patientis ſe habet ad agens dupliciter. Quandoque enim recipit formam agentis ſecundum eandem rationem prout eſt in agente: ſicut eſt in omnibus agentibus vniuocis, et ſic neceſſe eſt quod ſi agens eſt vnius ſpecie, quod materia recipiat formam vnius ſpeciei: ſicut ab igne non generatur vniuoce niſi aliquid exiſtens in ſpecie ignis. Aliquando vero materia recipit formam ab agente, non ſecundum eandem rationem prout eſt in agente. ſicut patet in generantibus non vniuocis. vt animal generatur a ſole. et tunc forme recepte in materia ab eodem agente non ſunt vnius ſpeciei: ſed diuerſificantur ſecundum diuerſam proportionem materie ad recipiendum influxum agentis: ſicut videmus quod ab vna actione ſolis generantur per putrefactionem animalia diuerſarum ſpecierum ſecundum diuerſam proportionem materie. Manifeſtum eſt autem quod in moralibus ratio eſt ſicut imperans et mouens, vis autem appetitiua ſicut imperata et mota. non autem appetitus recipit impreſſionem rationis quaſi vniuoce, quia non fit rationale per eſſentiam, ſed per participationem: vt dicitur in .1. ethic. vnde appetibilia ſecundum motionem rationis conſtituuntur in diuerſis ſpeciebus ſecundum quod diuerſimode ſe habent ad rationem, et ita ſequitur quod virtutes morales ſint diuerſe ſecundum ſpeciem et non vna tantum.

Ad primum ergo dicendum, quod obiectum rationis eſt verum. eſt autem eadem ratio veri in omnibus moralibus que ſunt contingentia agibilia. vnde eſt ſola virtus in eis dirigens ſcilicet prudentia. Obiectum autem appetitiue virtutis eſt bonum appetibile, cuius eſt diuerſa ratio ſecundum diuerſam habitudinem ad rationem dirigentem. ¶ Ad ſecundum dicendum, quod illud formale eſt vnum genere propter vnitatem agentis: ſed diuerſificatur ſpecie propter diuerſas habitudines recipientium: vt ſupra dictum eſt. ¶ Ad tertium dicendum, quod moralia non habent ſpeciem a fine vltimo ſed a finibus proximis, qui quidem et ſi infiniti ſint numero, non tamen infiniti ſunt ſpecie.

¶ Utrum virtutes morales que ſunt circa operationes diſtinguantur ab his que ſunt circa paſſiones. Arti. 2.

AD Secundum ſic proceditur. Uidetur, quod virtutes morales non diſtinguantur abinuicem per hoc quod quedam ſunt circa operationes quedam circa paſſiones. Dicit enim philoſophus in .2. eth. quod virtus moralis eſt circa delectationes et triſtitias optimorum operatiua: ſed voluptates et triſtitie ſunt paſſiones quedam: vt ſupra dictum eſt. ergo eadem virtus que eſt circa paſſiones, eſt etiam circa operationes, vtpote operatiua exiſtens. ¶ Preterea. Paſſiones ſunt principia exteriorum operationum. ſi ergo alique virtutes rectificant paſſiones, oportet quod etiam per conſequens rectificent operationes. eedem ergo virtutes morales ſunt circa paſſiones et operationes. ¶ Preterea. Ad omnem operationem exteriorem mouetur appetitus ſenſitiuus bene vel male: ſed motus appetitus ſenſitiui ſunt paſſiones:

regulatiue proprium eſt ei reſpectu moralium. Et de hac motione eſt hic ſermo. in ratione namque oportet eſſe legem regulatiuam appetitus: et habet mouere et imperare eo modo quo lex mouet et imperat: et precepta ſua vtrique actui attribuit. Mouet autem non quo ad exercitium actus (vt patet) ſed quo ad ſpecificationem: non qualitercunque vt cauſa facit: ſed regulatiuam appetitus quod ſolum in moralibus obtinet. Imperat quoque ſpeciem appetitus et exercitium eius et aliorum. quoniam in moralibus oportet legem principari, et ei appetitum omnem obedire: alioquin ſi voluntas principatur alliceret illud. Cum nimium licuit licitum cuique prauia voluntas Ius erat, et ſenſus pro ratione fuit. Et quoniam ratio regulat appetitum mediante appetibili conſonanti ipſi rationi: idcirco huius motio non eſt extra latitudinem motionum ad ſpecificationem. Et rurſus idcirco autor non immediate intulit, ergo virtutes morales ſunt diuerſe: ſed vtitur diſcurſum et gradatim deſcendendo a ratione ad appetibile: et inde ad morales virtutes deuenit. Et merito quia ratio formas dat appetibilibus: quibus morales generis ingrediuntur. Ex hoc namque quod appetibilia conſonant vel diſſonant rationi moralia ſunt: vt ex ſupradictis patet. appetibilia autem rationi conſona adequata obiecta ſunt ſpeciebus moralium operationum et virtutum. Et per hoc patet ſolutio omnium obiectorum: quia non loquuntur de imperio regulatiuo vt ſic: quod ſpectat ad ſpecificationem actus et habitus. Nec de motione et cognitione regulatiua vnitiua ſcilicet: quia eſt ſuperioris ordinis et participata in obiectis moralium in quibus diſtinguitur et implicatur vt pars formalis eorundem: ſed de imperio ad exercitium actus, et de cognitione abſolute. Aliud eſt enim loqui de obiecto cognito, et aliud de obiecto conſono rationi. Cognitio namque et conſonantia licet in hoc conueniant quod multiplicantur ſecundum obiecta: regula tamen cui conſonant conſonantia non multiplicatur et ad hanc dicitur conſonans obiectum, cognitum autem vt ſic regulam non connotat. ¶ Circa reſponſionem ad primum in eodem primo articulo dubium occurrit triplex. Primo de veritate eius quod dicitur ſcilicet quod prudentia directiua in omnibus moralibus virtutum actibus eſt vna ſecundum ſpeciem ſpecialiſſimam. de tali enim vnitate et diuerſitate eſt ſermo. Secundo penes quid attenditur vnitas ſpecifica rationis formalis veri obiecti prudentie. ¶ Contra primum enim eſt Scotus in .3. ſen. di. 36. ar. 2. volens quod ſicut factibilia omnia non ſubſunt arti vni ſecundum ſpeciem: ita nec agibilia vni prudentie: eſt enim prudentia recta agibilium ratio ſicut ars factibilium. Oppoſitum autem cum Ariſt. 6. ethi. diuus Tho. hic tenet: et quod ita ſit probatur efficaciter ſic. Recta ratio agibilium iudicat inter agibilia diuerſarum virtutum moralium. ergo eſt vna reſpectu omnium virtutum moralium, aſſumptum patet in bonis et in malis. nam ad rectam rationem ſpectat diſcernere quid nunc hic etc. magis expediat punitio iuſta accepte iniurie, an tolerare illatas. ſimiliter an magis expediat bellare, an voluptates oblatas proſequi: et ſic de aliis ſpectantibus ad diuerſas virtutes: vt itaque moralis etc. conſequentia patet ex ratione et autoritate ſecundi de anima de ſenſu communi. vnde ſicut nullus ſenſus proprius ſufficit ad iudicandum inter ſenſibilia propria, nec omnes ſimul, ita nulla recta ratio alicuius agibilis nec omnes ſimul ſufficiunt ad iudicandum inter omnia agibilia: que tamen experimur nos iudicare recta ratione. aut ergo numerande ſunt prudentie proprie iuxta ſpecies agibilium et preter has prudentias ponenda eſt communis prudentia iudicans inter omnia: ſicut preter ſenſus proprios ponitur communis: aut ponenda eſt vna ſola prudentia: iudicans propria ſingulariter et inter omnia. primum nullus hactenus poſuit quantum vidi: nec rationabiliter tanta multitudo ponitur: quoniam illa ſola ſufficit. ſicut ſi natura potuiſſet facere ſenſum communem ſine propriis attingere ſenſibilia exteriora: vnicum ipſum ſolum feciſſet. vnde cum nihil prohibeat prudentiam illam vnam iudicantem inter diuerſas agentium ſpecies cognoſcere ſingulas ſpecies cum enim ad ſingularia ſe extendat: vt patet. 6. ethic. rationabile, immo neceſſarium eſt vnam ſolam eſſe prudentiam reſpectu omnium agibilium ponendum eſt ergo quod prudentia eſt virtus altioris ordinis quam ſint virtutes morales: ſicut ratio per eſſentiam eſt altioris ordinis rationalibus per participationem propter quod in litera prudentie cooperatur ad virtutes morales: vt ſol ad ſpecies a ſe productas in materiis inferioribus. et ſimul dum oſtenditur ratio diuerſitatis virtutum moralium quia participationes ſunt: inſinuatur ratio vnitatis prudentie: quia per eſſentiam eſt ratio et participata ab aliis: virtus autem altioris ordinis oportet quod habeat obiectum proprium quoque altioris ordinis. Et propterea ſingule virtutes morales habent pro obiectis ſingula agibilia: quedam enim ſunt obiecta

valius: et quedam alterius: vt patet: ſine autem prudentie obiectum eſt totum agibile: propter quod litera aſſignans prudentie obiectum in reſponſione primum dicit: quod eſt contingens agibile et non tale vel tale agibile. Contingens autem agibile quia primum eſt obiectum prudentie. ſcilicet vt verum et vt obiectum: vt verum dicendo intellectu iudicatur ab ipſa: et hoc ſpectat ad prudentiam ex parte intellectus: vt bonum autem intentum eſt finis ad quem precipit: et hoc ſpectat ad prudentiam ex parte appetitus. omnibus modis vnitatem formalem retinet et prudentie ſpecificam dat. ſicut enim ſenſibile obiectum ſenſus communis: licet in ſe commune obiectum ſit: vnitatem ſpecificam dat ſenſui communi: ita agibile obiectum prudentie. Et rurſus ſicut bonum commune in delectationibus tactus eſt finis vnius temperantie: et in timoribus et audaciis finis vnius fortitudinis: et ſic de aliis: ita bonum rationis in vniuerſo genere agibilium eſt finis vnicus prudentie. oportet namque altioris ordinis virtuti reddere finem altioris ordinis immo ordo mouentium exigit vt altiori motori reſpondeat finis: ad quem ordinentur omnes fines inferiorum: et ſic accidit in propoſito. vnde bonum rationis iſtius et bonum rationis illius paſſionibus ordinantur ad bonum rationis ſimpliciter. i. totaliter et ſic tam ex actu quam ex materia et obiecto vt vero et bono habetur vnitas ſpecifica prudentie.

¶ Nunc ſupereſt iſtud dubium reſoluere ſecundo quaeſito et deinde ſaniſſet argumentioſo. Cum queritur ergo penes quid attenditur iſta vnitas rationis veri obiecti prudentie? Reſponderi poteſt et ex parte obiecti, et ex parte ſubiecti: ſi loquimur ex parte obiecti: vnitas iſta attenditur penes vnitatem rationis formalis quod eſt contingens agibile: vt in ipſa reſponſione ad primum dicitur: contingens enim quod commune eſt factibili et agibili determinatum ad agibile vocatam rationem formalem ſortitur: que eſt obiectum prudentie: ſicut ens mobile phyſice. Ex parte vero ſubiecti vnitas iſta attenditur penes vnitatem modi iudicandi ſcilicet ſecundum diſpoſitionem appetitus: vt author inſinuat in .q. de virtutibus in communi ar. 12. omnia enim agibilia in particulari frequenter iudicamus ſecundum diſpoſitionem appetitus: nec hec vnitas eſt ſic ex parte ſubiecti quin incipiat ab obiecti natura: quia ex hoc quod agibilia conſiſtunt in operationibus et paſſionibus que in nobis ſunt conſurgit quod ſecundum affectum iudicemus ea. vnde factibilia quia ſunt extra nos non ex affectu ſed intellectu iudicamus: quia ergo alia ratione verum decernimus circa agibilia et alia circa factibilia et ſcientifica et hec ſpecialis ratio conſiſtit in hoc quod eſt iudicare ſecundum diſpoſitionem appetitus. Et in hoc omnia agibilia conueniunt: ideo omnia agibilia ſub vna veri ratione ab intellectu conſpiciuntur: et per hoc vna eſt intelligibilis virtus dirigens ea. Nec obſtat quod diſpoſitiones appetitus ſecundum quas fit iudicium ſunt diuerſe: ſicut non obſtat vnitati ſcientie diuerſitas principiorum eius: diſpoſitiones namque iſte cum ſint affectiones ad fines operum: et fines in operabilibus ſint ſicut principia in ſpeculabilibus: ſunt principia non partes recte rationis: que eſt virtus intellectualis vocata prudentia. Agibilia autem et inter ſe et in principiis connexa eſſe oportet ad vnicam rectam eorum rationem. et quod inter ſe quidem adeo concurrant vt hoc exigant, patet ex frequentibus operationibus eorum occurrentibus in humana vita quas oportet recta ratione agibilium iudicari et eligi. quod non contingit in diſparatis artibus: non enim oportet ponere vnam artem diſcernentem inter actus artis ſutorie et nauigationis: quia hic diſcretio non eget regula practica ſed ſcientia: vt patet. Electio autem huius artis magis quam illius ad prudentiam ſpectat: ſicut alie electiones quarumcunque operationum. In principiis autem connexionem exigere manifeſtat quod error in proprio principio recte rationis reſpectu delectabilium redundat in errorem principii et concluſionis in terribilibus: et econuerſo. ſi quis enim recte diſpoſitus ſit ad pericula belli ſubeunda, et male circa venerea, et preualere contigerit diſpoſitionem ad venerea oblato obiecto delectabili: omittet proſequi pericula belli impedientia delectationem: et econuerſo recte diſpoſitus ad abſtinentiam a venereis, et male circa timorem periculorum: imminente periculo ſi timor preualuerit: omittet caſtitatem: ne incidat in formidatum malum: vt de lucretia dicitur, et quotidiana experientia docere poteſt. et hoc quia prudens eſt in ratione vt ſubeſt appetitui.

¶ Super articulum ſecundum.

In ti. ar. ſecundi eiuſdem. 60. q. aduerte quod ſicut diſpoſitio eſt ſupinus ad habitum: et tamen diſpoſitio diſtinguitur contra habitum appropriato communi nomine ſibi: ita operatio generis eſt ad actus appetitus ſenſitiui qui vocantur paſſiones, et alias operationes et tamen operationes alie ab operationibus appe=

ti.q.ar. 13.col.

ergo eedem virtutes que ſunt circa operationes ſunt circa paſſiones.

Sꝫ contra eſt, q[uod] ph[ilosoph]us ponit iuſtitiam circa operationes. tēperātiā aūt ⁊ fortitudinē ⁊ māſuetudinē circa paſſiones quaſdā.

Rn̄deo dicēdum, q[uod] opo ⁊ paſſio dupl[icite]r pōt cōparari ad virtutē. Uno mō ſicut effectus: ⁊ hoc mō oīs moralis virt[us] hꝫ aliquas opatiōes bonas, quarū eſt pductiua: ⁊ delectationē aliquā vel triſtitiā, q̄ ſunt paſſiōes: vt. ſ. dcm̄ ē. Alio mō pōt cōparari opo ad virtutē moralē ſicut mā circa quā ē: ⁊ ſm hoc opꝫ alios eſſe virtutes morales circa opōnes, ⁊ alias circa paſſiones. cuius rō eſt, q[uia] bonū ⁊ malum in quibuſdā opōnib[us] attendit[ur] ſm ſeipſas qualitercūq[ue] homo afficiat[ur] ad eas. in q[ua]ntū. ſ. bonū in eis ⁊ malū accipit[ur] ſm rationem cōmēſurationis ad alterū: ⁊ in talibus opꝫ q[uod] ſit aliq̄ vir[tus] directiua opōnū ſꝫ ſeipſas: ſicut ſūt emptio ⁊ vēditio. ⁊ hmōi opationes in q[ui]b[us] attēdit[ur] rō debiti vel indebiti ad alterū: ⁊ pp̄ h[oc] iuſtitia ⁊ partes ei[us] pprie ſunt circa opōnes ſicut circa ppriā māꝫ. In quibuſdā vero opōnib[us] bo[num] ⁊ malū attendit[ur] ſolū ſm cōmēſurationē ad opantē: ⁊ iō opꝫ in his bonū ⁊ malū cōſiderari ſm q[uod] hō bn̄ vel male afficitur circa hmōi: ⁊ pp̄ hoc opꝫ q[uod] virtutes in talibus ſint pncipalr circa interiores affectiōes que dr̄ aīe paſſiōes: ſicut pꝫ de tēpantia, fortitudine, ⁊ alijs hmōi. Cōtingit aūt q[uod] in opōib[us] q̄ ſūt ad alterū, ptermittatur bonū virtutis pp̄ inordinatā aīmi paſſionē. ⁊ tunc inquantuꝫ corrumpitur commenſuratio exterioris opōnis eſt corruptio iuſtitie. inq[ua]ntū aūt corrūpit[ur] cōmēſuratio interiorꝫ paſſionū ē corruptio alicui[us] alterius virtutis: ſicut cū pp̄ irā aliq[ui]s aliū percutit, in ipſa pcuſſione indebita corrūpit[ur] iuſtitia: in imoderātia vero ire corrūpit[ur] māſuetudo ⁊ idē pꝫ i alijs. Et p[er] h[oc] pꝫ rn̄ſio ad obiecta. Nā pria rō pcedit de opōne ſm q[uod] ē effect[us] virtutis. alie due rōnes pcedūt ex hoc q[uod] ad idē cōcurrūt opatio ⁊ paſſio, ſꝫ in q[ui]buſdam virtus eſt principaliter circa operationē, in quibuſdā circa paſſionem ratione predicta.

¶ Utrum circa operationes ſit tātum vna virtus moralis. Arti. 3.

AD Tertiū ſic pcedit[ur]. Vr̄, q[uod] ſit vna tātū vir[tus] moralis circa opōnes. Rectitudo. n. oīm opationū exteriorꝫ vr̄ ad iuſtitiā ptinere, ſꝫ iuſtitia eſt vna vir[tus], ergo vna ſola vir[tus] ē circa opōnes. ¶ P̄. Opationes maxie differētes eē vident[ur]. q̄ ordināt[ur] ad bonū vni[us], ⁊ q̄ ordinant[ur] ad bonū multitudinis: ſꝫ iſta diuerſitas nō diuerſificat virtutes morales. Dicit. n. ph[ilosoph]us in. 5. ethi. q[uod] iuſtitia legalis q̄ ordinat act[us] hoīum ad cōe bonū, nō eſt aliud a virtute q̄ ordīat act[us] hoīs ad vnū tm̄, niſi ſꝫ rōnē: g[o] diuerſitas opōnū nō cāt diuerſitatē virtutū moraliū. ¶ P̄. Si ſunt diuerſe virtutes morales circa diuerſas opōnes: oporteret q[uod] ſm diuerſitatē opōnū eēt diuerſitas virtutū moraliū: ſꝫ hoc pꝫ eē falſuꝫ. nā ad iuſtitiā ptinet i diuerſis gn̄ib[us] cōmutationū rectitudinē ſtatuere: ⁊ etiā in diſtributiōib[us]: vt pꝫ in. 5. ethi. nō ergo diuerſe virtutes ſunt diuerſarum operationum.

Sed cōtra Quod religio eſt alia virtus a pietate quā tamē vtraq[ue] eſt circa operationes quaſdā.

Rn̄deo Dicēdū, q[uod] oēs virtutes morales q̄ ſūt circa opōnes, cōueniūt in quadā gn̄ali rōe iuſtitie, q̄ attendit[ur] ſm debitū ad alterꝫ, diſtinguūt[ur] aūt ſꝫ diuerſas ſpāles rōnes. cui[us] rō eſt: q[uia] in opōnib[us] exterioribus ordo rationis inſtituit[ur], ſicut dcm̄ eſt) non ſm pportionē ad affectionē hoīs, ſꝫ ſm ipſam cōuenientiā rei in ſeipſa: ſm quā cōuenientiam accipit[ur] rō debiti, ex quo cōſtituit[ur] rō iuſtitie. Ad iuſtitiā. n. pertinere videt[ur] vt quis debitum reddat. vn̄ oēs hmōi virtutes, que ſunt circa operationes, hn̄t aliquo mō rōnē iuſtitie: ſꝫ debitū nō eſt vni[us] rōnis in oibus, aliter eīm debet[ur] aliq[ui]d eq̄li, alr ſuperiori, alr minori, ⁊ alr ex pacto vel ex promiſſo, vel ex bn̄ficio ſuſcepto: ⁊ ſꝫ has diuerſas rōnes debiti ſumuntur diuerſe virtutes. puta religio eſt per quā redditur debitum parentibus vel patrie. grā eſt per quā reddit[ur] debitum benefactoribus: ⁊ ſic de alijs.

Ad Primū ergo dicēdum, q[uod] iuſtitia pprie dictā eſt vna ſpālis virtus que attēdit pfectā rōnē debiti, q[uod] ſm equalentiā pōt reſtitui. dr̄ tn̄ ⁊ ampliato nōie iuſti[ti]a ſm quācūq[ue] debiti redditionē: ⁊ ſic nō eſt vna ſpālis vir[tus]. ¶ Ad 2m dicēdum, q[uod] iuſtitia q̄ intēdit bonū cōe, eſt alia vir[tus] a iuſtitia, q̄ ordinatur ad bonū priuatū alicui[us]. vn̄ ⁊ ius cōe diſtinguit[ur] a iure priuato. Et tulli[us] ponit vnā ſpālē virtutē, pietatē, q̄ ordinat ad bonū p[at]rie, ſꝫ iuſtitia ordināſ hoīem ad bonū cōe eſt gn̄alis p impiū: q[uia] oēs act[us] virtutū ordinat ad finē ſuū. ſ. ad bonū cōe. virtus aūt ſm q[uod] a tali iuſtitia impat[ur], ēt iuſtitie nomē accipit. ⁊ ſic vir[tus] a iuſtitia legali nō dr̄t niſi rōne: ſicut ſola rōne differt virtus opans ſm ſeipſam, et virt[us] opans ad impiū alteri[us]. ¶ Ad tertiū dicēdꝫ, q[uod] in oib[us] opōnibus ad iuſtitiā ſpālem pertinētib[us] ē eadē rō debiti. ⁊ ideo eſt eadē virtus iuſtitie, precipue q[ua]ntū ad cōmutationes. forte eīm diſtributiua eſt alterius ſpēi a commutatiua: ſed de hoc infra queretur.

¶ Utrum circa diuerſas paſſiones diuerſe ſint virtutes morales. Art. 4.

AD quartū Sic proceditur. Videt[ur], q[uod] circa paſſiones nō ſint diuerſe virtutes morales. Eorū enim que conueniunt in principio et fine vnus eſt habitus: ſicut patet maxime in ſcientijs. ſed omnium paſſionum vnum eſt principium. ſcilicet amor, ⁊ omnes ad eun-

appropriauerunt ſibi operationis nomē: ⁊ ꝫ paſſiones diſtinguunt[ur] ſub opōnis vocabulo ea vt puto ratiōe: q[uia] act[us] appetitus ſenſitiui hoc ſpeciale ſortiti ſunt q[uod] paſſionē corporalē annexā hn̄t: alij vero hoc nō exigētes in cōi remāſerūt vocabulo. ſumitur ergo hic operatio nō cōiter. ſed vt ꝫ paſſionē diſtinguitur: ⁊ continet ſub ſe actus exteriores voluntarios: vt clarius patebit.

¶ In corpore articuli nota quatuor. Primo q[uod] author diſtinguēs bonitatis rōnem in paſſionibus ⁊ opōnibus penes hēre bonitatem ſm cōmenſurationē ad effectum opantis: ⁊ hēre bonitatem ſm ſe: appellat primo operationem ſm ſe bonam: ⁊ deinde ſcdm cōmenſurationem ad alterum bonam. vbi v[ide]t[ur] ſibiipſi oppoſitum eē qd a medio in extremū alterum declinat operatio nāq[ue] tripl[icite]r poteſt cōſiderari. Primo ſm cōmenſurationē ad affectū operantis. Secundo ſcdm ſe. Tertio ſm commenſurationē ad alterum ⁊ [illegible] in litera tanguntur. Et cū author ſecundū membrum cōfundit cū tertio ſi eīm hoc licet: quare non licebit confundere etiā ipſum ſcdm cum primo? Sed hoc non te moueat: q[uia] iuxta ſubiectam materiam ſermo ſit. operationes nāq[ue] diſtincte contra paſſiones ſunt operationes ad alterū. In his aūt q̄ ſunt ad alterum idē eſt dicere ſm ſe ⁊ in ordine ad alterum: q[uia] ſm ſe ſunt ad alterum: ⁊ ppterea licuit authori non confundere ſed explanare ſm mēbrū per tertium: vt clarius in ſequenti articulo explicat dicens: q[uod] ſm cōuenientiā operationis in ſeipſa accipitur ratio debiti: quod cōſtat eē ad alterum. vnde nō eſt idē iudicium de coincidētia ſcdi membri cum primo: vt pꝫ. Secūdo nota in calce articuli ly principaliter. In doctrine nāq[ue] in tēperantia fortitudine ⁊ iuſtitia patet paſſiones operationibus et econuerſo coniungi. In temperantia nāq[ue] cōcupiſcentijs iungitur comeſtio, potio, generatio: ⁊ in fortitudine timori et audacie: aggreſſio periculorum. pietas in iuſtitia reſtitutionibus emptionibus ⁊c. iungitur ſaltem amor: quia igitur vt plurimum paſſiones ⁊ operationes noſtre iunguntur inſinuauit author per ly principaliter q[uod] virtutes in virtutibus non ſic diſtinguuntur qd aliq̄ circa ſolas paſſiones alie que circa ſolas operationes: ſed quia principaliter circa paſſiones, vel principaliter circa operationes vt materiam propriam. ſunt tertio nota ex corpore articuli quomodo ex concurſu paſſionis ⁊ operationis circa idem plures virtutes politice fiunt: vt poſtmodum cum de virtutibus tractabitur quomodo ſpecificationes earum fiant melius ipſe diſcutere ſcias. Hinc enim habes quod percuſſor ex ira duabus contrariatur virtutibus: iuſtitie et manſuetudini: ⁊ ſimiliter adulter temperantiam ⁊ iuſtitiam violat: et ſic de alijs. quarto nota quod ex his que dicuntur in hoc articulo, duo habentur. Primum eſt quod bonum ⁊ malum in operationibus ſic attendit[ur] ſecundum ſeipſas, vt nihil referat qualitercunq[ue] homo operans afficiatur ad ipſas. Secundum eſt q[uod] virtutes morales omnes ſunt circa vtraſque paſſiones ſcilicet ⁊ operationes: ſed differentia eſt: quia aliq̄ principaliter operationes: aliq̄ principaliter paſſiones bonificant. hec autem duo etſi prima facie videantur ſibi aduerſari: quia ſi non refert in bono iuſtitie quomodo pars afficiatur: oportet iuſtitiā non principaliter, ſed ſolum operationes reſpicere. Non apparet etiam quomodo verificetur q[uod] iuſtitia ſit ſecundario circa paſſiōes cū reſtitutiones debitū ſit ſatisfaciat iuſtitie, quocūq[ue] id animo fiat. Sed ſi diligentius doctrina authoris inſpiciatur: videbuntur oia conſona ⁊ vera. in operatione nāq[ue] ad alterum: puta emptiōe: reſtitutione ⁊c. eſt duo conſiderare. primo bonitatem propriam ſcdo cōmunē. Cōis bonitas eſt q̄ndo cōnectiue virtutū exigit. Et cōſiſtit in illis quatuor generalibus cōditionibus inſinuatis per quatuor virtutes cardinales requiſitis ad omnem virtutis perfecte actum: vt ponitur in ſecundo ethi. co. ſcilicet rectitudine. firmitate moderamine: ⁊ diſcretione. propria autem bonitas eſt quam ex propria ratione vt contra alios diſtinguitur ſortitur ⁊ ſecundum propriam bonitatem actus iuſtitie nihil refert quo quis animo actum faciat: dummodo commenſuratū alteri faciat. Secundum vero omnem bonitatem ad actum iuſtitie virtutis requiſitam refert quo quis animo reſtituat: emat vendat ⁊c. ⁊ ſic iuſtitia ⁊ vniuerſaliter virtus bonificatiua operationum eſt principaliter circa operationes: ⁊ ſecundario circa paſſiones: quia eſt principaliter circa bonitatem propriam operationi ⁊ ſecundario circa communem. Quomodo autem virtutes circa paſſiones ſint ſecundario circa operationes clarum eſt: temperantia enim ⁊ liberalitas principaliter reſpiciunt affectum ⁊ conſequenter operationes vt prouenientes ab affectibus: propterea in huiuſmodi maxime conſideretur affectus in illis natem opus ipſum.

¶ Super articulum quintum.

OMiſſis ſigillatim articulis tertio ⁊ quarto. q[uia] ille in ſecūdo articu. hic in quinto iāgitur: in articulo quinto dubium primo occurrit ſimpliciter ⁊ ad hominem de ſubiecto numeratarum virtutum: ſed diſcuſſio ſimpliciter ſingularum in proprijs tractatibus in ſecunda ſecunde erit. diſcuſſio vero ad hominem hic occurrit: videtur enim author ſibiipſi contrarius de ſubiecto liberalitatis ⁊ magnificentie. Nam hic vtranque ponit in appetitu ſenſitiuo: illam in concupiſcibili: hanc in iraſcibili: ⁊ circa paſſiones ſicut alias enumeratas virtutes. In. 3. autem ſen. diſtin. 33. articu. 4. et

dem ſuũ terminatur ſcʒ delectationẽ vel triſticiã. vt ſupra habitũ eſt. ergo circa oẽs paſſiones eſt vna tñ moralis virtus. ¶ Pꝛ. Si circa diuerſas paſſiões eſſent diuerſe virtutes morales, ſequeret̃ ꝙ tot eſſent virtutes morales quot paſſiones, ſʒ hoc pʒ eẽ falſuʒ: q2 circa oppoſitas paſſiones eſt vna ⁊ eadẽ virt⁹ moralis: ſicut fortitudo circa timores ⁊ audacias, tẽperantia circa delectationes ⁊ triſticias. nõ ergo opʒ ꝙ circa diuerſas operationes ſint diuerſe virtutes morales. ¶ Pꝛ. Amoꝛ cõcupiſcentia ⁊ delectatio ſunt paſſiones ſpẽ differentes, vt ſupꝛa habitũ eſt, ſʒ circa omnes has eſt vna virtus ſcilicet temperantia. ergo virtutes morales non ſunt diuerſe circa diuerſas paſſiones.

Sed Cõtra eſt, ꝙ fortitudo eſt circa timores ⁊ audacias, temperantia circa concupiſcẽtias, mãſuetudo circa iras: vt dicitur in. 3. ⁊ 4. ethicoꝛum.

Rñdeo Dĩm, ꝙ non põt dici ꝙ circa omnes paſſiones ſit vna ſola virtus moralis. ſunt enim quedaʒ paſſiões ad diuerſas potentias ꝑtinẽtes: alie nãqꝫ ꝑtinẽt ad iraſcibilẽ, alie ad ꝯcupiſcibilẽ. vt. ſ. dictum eſt nec tamẽ opoꝛtet ꝙ omnis diuerſitas paſſionuʒ ſufficiat ad virtutes morales diuerſificandas. Pꝛimo quidem q2 quedam paſſiones ſunt que ſibi opponũtur ſcḋm cõtrarietatẽ ſicut gaudium ⁊ triſticia, timoꝛ ⁊ audacia ⁊ alia huiuſmodi. ⁊ circa huiuſmodi paſſiones ſic oppoſitas opoꝛtet eẽ vnã ⁊ eandem virtutẽ. cum enim virtus moralis in quadam medietate conſiſtat, mediũ in cõtrarijs paſſionib⁹ ſm eandem rõnem inſtituitur. ſicut ⁊ in naturalibus idẽ eſt mediuʒ inter cõtraria: vt inter albũ ⁊ nigrũ. Scḋo q2 diuerſe paſſiones inueniuntur ſm eundẽ modũ rõni repugnãtes: puta ſm impulſum ad id qḋ eſt cõtra rõnẽ, vel ſcḋm retractionem ab eo qḋ eſt ſm rõnẽ: ⁊ iḋ diuerſe paſſiones concupiſcilis nõ ꝑtinẽt ad diuerſas virtutes morales: q2 earũ motus ſʒ quẽdam oꝛdinẽ ſe inuicem conſequuntur: vtpote ad idem oꝛdinati ſcilicet ad conſequendum bonum vel ad fugiendũ maluʒ. ſicut ex amoꝛe procedit concupiſcentia: ⁊ ex concupiſcẽtia peruenitur ad delectationẽ. Et eadem rõ eſt de oppoſitis: q2 ex odio ſequitur fuga vł abominatio: que perducit ad triſticiaʒ. Sed paſſiones iraſcibilis non ſunt vnius oꝛdinis: ſed ad diuerſa oꝛdinantur. nam audacia ⁊ timoꝛ oꝛdinãtur ad aliquod magnum periculum, ſpes ⁊ deſperatio ad aliquod bonũ arduũ: ira aũt ad ſuperandũ aliquod cõtrarium qḋ nocumentum intulit. ⁊ ideo circa has paſſiones diuerſe virtutes oꝛdinantur, vtpote temperantia circa paſſiones cõcupiſcibilis, foꝛtitudo circa timores ⁊ audacias, magnanimitas circa ſpem ⁊ deſperationem: manſuetudo circa iras.

Ad pꝛimũ Ergo dicendũ, qḋ oẽs paſſiones cõueniunt in vno pꝛincipio ⁊ fine cõmuni. nõ autẽ in vno pꝛopꝛio pꝛincipio ſeu fine. vnde hoc nõ ſufficit ad vnitatem virtutis moralis. ¶ Ad ſm dicendum, quod ſicut in naturalibus idem eſt pꝛincipium quo receditur ab vno pꝛincipio ⁊ acceditur ad aliud, ⁊ in rationalibus eſt eadẽ ratio ꝯtrarioꝝ: ita etiã virtus moralis que in modũ nature ratiõi ꝯſentit, eſt eadem cõtrariarum paſſionum. ¶ Ad tertiuʒ dicẽdum, quod ille tres paſſiones ad idem obiectum oꝛdinantur ſecundum quendam oꝛdinem: vt dictum eſt. ⁊ ideo ad eãdem virtutem moralem pertinent.

¶ Utrum virtutes morales diſtinguantur ſecundũ diuerſa obiecta paſſionũ. In. ti. 5.

AD Quintũ ſic ꝓceditur. Uidet̃, qḋ virtutes morales non diſtinguantur ſcḋʒ obiecta paſſionũ. ſicut eñ ſunt obiecta paſſionũ, ita ſunt obiecta operationũ: ſʒ virtutes morales, que ſunt circa operationes, nõ diſtinguũt̃ ſcḋm obiecta operationũ. ad eandẽ eñ virtutẽ iuſtitie ꝑtinet emere vł vẽdere domũ, ⁊ equũ: ergo et nec virtutes morales q̄ ſunt circa paſſiones diuerſificant̃ ꝑ obiecta paſſionum. ¶ Pꝛ. Paſſiones ſunt q̄dã act⁹ vel mot⁹ appetit⁹ ſenſitiui. ſʒ maioꝛ diuerſitas reqrit̃ ad diuerſitatẽ habituũ quã ad diuerſitatẽ actuũ. Diuerſa igit̃ obiecta q̄ nõ diuerſificãt ſpẽm paſſionis non diuerſificabunt ſpẽm virtutis moralis. ita. ſ. ꝙ de oĩbus delectationib⁹ erit vna virtus moralis: ⁊ ſilr̃ eſt de alijs. ¶ Pꝛ. Magis ⁊ minus nõn diuerſificãt ſpẽm. ſʒ diuerſa delectabilia nõ differũt niſi ſm magis ⁊ min⁹: ergo oĩa ꝑtinẽt ad vnã ſpẽm virtutis: ⁊ eadẽ rõne oĩa terribilia. ⁊ ſilr̃ de alijs. nõ ḡ virtus moralis diſtinguit̃ ſcḋm obiecta paſſionũ. ¶ Pꝛ. Sicut virtus ẽ opatiua boni, ita ẽ impeditiua mali: ſʒ circa cõcupiſcẽtias bonoꝝ ſunt diuerſe virtutes. ſicut tẽperãtia circa ꝯcupiſcẽtias delectationũ tact⁹ ⁊ eutropelia circa delectatiões ludi: ergo etiã circa timores maloꝝ debent eſſe diuerſe virtutes.

Sed Cõtra eſt, ꝙ caſtitas eſt circa delectabilia venereoꝛum. abſtinẽtia vero eſt circa delectabilia ciboꝛum, ⁊ eutropelia circa delectabilia ludoꝛum.

Rñdeo Dĩcendum, ꝙ perfectio virtutis ex rõe depẽdet. ꝑfectio aũt paſſionis ex ipſo appetitu ſenſitiuo. vñ opʒ qḋ virtutes diuerſificent̃ ſm oꝛdinẽ ad rõnem: paſſiones aũt ſm oꝛdinẽ ad appetitũ. Obiecta igitur paſſionum ſcḋm ꝙ diuerſimode oꝛdinãt̃ ad appetitum ſenſitiuũ cãnt diuerſas paſſionũ ſpẽs: ſcḋm vero ꝙ cõparantur ad rõnẽ cãnt diuerſas ſpẽs virtutũ. non eſt aũt idẽ mot⁹ rõnis ⁊ appetitus ſenſitiui. vñ nihil pꝛohibet aliquã drĩam obꝛoꝝ cauſare diuerſitatem paſſionũ, q̄ nõ cãt diuerſitatem virtutum. ſicut qñ vna virtus eſt circa multas paſſiones. vt dcm̃ eſt: ⁊ aliquam ẽt drĩã obiectoꝝ cauſare diuerſitatẽ virtutũ q̄ nõ cãt diuerſitatẽ paſſionũ: cũ circa vnam paſſionẽ puta delectationẽ: diuerſe virtutes oꝛdinentur. Et q2 diuerſe paſſiones ad diuerſas potẽtias ꝑtinẽtes ſemꝑ ꝑtinẽt ad diuerſas virtutes (vt dcm̃) iḋ diuerſitas obꝛoꝝ q̄ reſpicit diuerſitatẽ potentiarũ ſemper diuerſificat ſpẽs virtutũ: puta ꝙ aliquid ſit bonũ abſolute, ⁊ aliq̄d bonũ cum aliqua arduitate. ⁊ q2 oꝛdine quodã rõ interioꝛes hoĩs ptes regit: ⁊ ẽt ſe ad exterioꝛa extẽdit, ⁊ ideo ẽt ſcḋm ꝙ vnũ obm̃ paſſionis appꝛehendit̃ ſenſu vel imaginatiõe aut ẽt rõe, ⁊ ſm ẽt ꝙ ꝑtinet ad aĩam coꝛpus vel exterioꝛes res, diuerſam habitudinem hʒ ad rõnem: ⁊ ꝑ conſequens natũ eſt diuerſificare virtutes. bonũ igitur hoĩs quod ẽ obm̃ amoꝛis concupiſcentie ⁊ delectationis põt accipi vel ad ſenſum coꝛpoꝛis pertinens, vel ad interioꝛẽ aĩe appꝛehenſionem. ⁊ hoc ſiue oꝛdinetur ad bonũ hoĩs in ſeipſo vel quantum ad coꝛpus, vel quãtũ ad aĩam, ſiue oꝛdinetur ad bonũ hominis in oꝛdine ad alios: ⁊ omnis talis diuerſitas ꝓpter diuerſum oꝛdinem ad rõnem diuerſificat virtutem. Sic igitur ſi conſideretur aliquod bonũ ſi quidẽ ſit per ſenſum tactus appꝛehenſum, ⁊ ad cõſiſtentiam humane vite pertinens in indiuiduo vel in

in pꝛimo contra gen. cap. 92. ⁊ quod plus vrget ſuperius in pꝛima parte. q. 21. arti. 1. ad pꝛimum expꝛeſſe ponit eas in voluntate: ⁊ non in parte ſenſitiua: ⁊ circa operationes vt diſtinguantur contra paſſiones.

¶ Ad hoc dr̃ ꝙ tñ liberalitas q̄ magnificentia reſpicit paſſionẽ ⁊ operationẽ: illam ꝓpinque hãc remote: ⁊ ꝙ inquantum reſpicit opationem cũ ſua materia pꝛiꝛa ſumpt⁹ pecunie eſt in voluntate: pꝛo quanta reſpicit paſſionẽ eſt in cõcupiſcibili. ⁊ pꝛobatur hanc eſſe merẽ auto ria: q2 vti pecunia qḋ eſt pꝛincipalis actus illaꝝ virtutũ eſt actus voluntatis: q2 vti eſt actus voluntatis: vt pʒ ſuperius. Sed iſta ſolutio nihil vʒ: quia cũ vna virtus non poſſit eſſe in duabus potentiis ſubiectiue equaliter: aut liberalitas erit in concupiſcibili vt ſubeſt voluntati: aut ecõuerſo. nõ ſcḋm vt pʒ. nec pꝛimum niſi rõne electionis participate: qḋ eſt cõe oĩb⁹ virtutibus appetitus ſenſitiui. ergo. pꝛeterea. Autoꝛ in pꝛima parte non ſolum affirmat has eſſe in voluntate: ſed negat eas eſſe in parte ſenſitiua. vnde ponere vtrunqꝫ ſubm contradicit illi. pꝛeterea. Stante iſta ſolutione pari ratione potuiſſet poni foꝛtitudo in voluntate et conſequẽter ꝓpꝛie in deo: qm̃ ipſa reſpicit paſſionem audacie: et operationem, puta debellationẽ hoſtium: ⁊ ſm iſtam operationem conſtat ꝙ põt attribui deo. Et tñ autoꝛ expꝛeſſe negat de foꝛtitudine: q2 eſt circa paſſiones. Dĩm eſt ergo: vt mihi videtur. ꝙ autoꝛ aliena opinione ſuperius in pꝛima parte ⁊ in libro contra gentiles vbi ex pꝛopoſito hec non tractantur: ⁊ ſequens alios in anterioꝛibus ſcriptis antequam ad ſummam ſpeculam huius ſumme aſcenderit illa dixit: nunc vero ſm ꝓpꝛiam ſententiam determinat ſic ꝙ in ſecũda ſcḋe in qua etiã alius pꝛincipalis confirmat hanc determinationem. et ratio eſt (vt ibi dr̃) q2 iſte virtutes non reſpiciunt operationem ſm ſe: vt reſpicit iuſtitia a parte eius: ſed vt aliqualr̃ ſe habent ad paſſiones amoꝛis. ſ.

pecunie ⁊ ſpei in illis. Et pꝛopterea nec iſte virtutes ſunt in deo niſi metaphoꝛice: aut ſecundũ aliquid ⁊ eodem modo dĩm eſt de veritate quam in pꝛimo contra gen. nu̾merat inter virtutes circa actiones ⁊ non paſſiones: oẽs enim hic dicuntur circa paſſiones.

¶ Super Articulum quintum.

IN eodẽ. 5. ar. in ſa deinde duo in litera. Pꝛimum eſt ꝙ cum ibi dicitur ꝙ vnum obiectum paſſionis appꝛehenditur ſenſu vel imaginatione, vel etiam ratione non eſt ſermo de aliis quare obiecta vna ſecundum numerũ aut ſpeciem: ſed de vnitate obiecti paſſionis vt obiectũ eſt illius. ſibi grata, de nimiabili, de concupiſcibili, de delectabili ⁊c. quoꝝum qḋlibet vnum ſpẽ obiectum paſſionis multa rerum genera eſt compꝛehendens. Secundum eſt ꝙ cum in litera concludatur ꝙ virtutes morales diſtinguuntur vel ſecũdum diuerſas materias, vł diuerſas paſſiones vel diuerſa obiecta: tres modos enumerauit non ſuboꝛdinatos ſed diſparatos: coincidentes tamen quandoqꝫ. Diuerſitas namqꝫ materie abſqꝫ diuerſitate paſſionis ⁊ obiecti faciens diuerſitatem virtutum inuenitur in magnificentia ⁊ magnanimitate. quoꝝum vtraqꝫ eſt circa ſpeciẽ: vtraqꝫ circa arduum ſed in diuerſa materia, pecunia ⁊ honoꝛe. Et idem apparet in liberalitate et philotimia. diuerſitas vero paſſionis abſqꝫ diuerſitate materie ⁊ obiecti faciens diuerſas virtutes inuenitur in foꝛtitudine ⁊ manſuetudine, quarum vtraqꝫ circa tale malũ: vtraqꝫ circa arduum ſecundum diuerſam paſſionem, timoꝛem, atque audaciam, ⁊ iram verſatur. Diuerſitas demum obiecti abſque diuerſitate materie et paſſionis diuerſitatem virtutum faciens inuenitur in veritate, amicitia, ⁊ eutropelia, ſeu vrbanitate. omnes enim circa dicta ⁊ facta humana ⁊ delectationem ſeu amoꝛem ſecundum diſtincta ſunt obiecta. ſcilicet manifeſtationem: affabilitatem: ⁊ delectationem. Coꝛꝛ

cidentia aũt manifeſta eſt ĩ ipa nº ꝛ fortitudine: quarum materia ꝛ paſſio ꝛ obiectum diuerſificantur.

¶ In eodẽ articulo i calce corporis articuli aduerte ꝙ litera corrupta eſt. nec i aliquo codice inuenire potui verum textum. Unde qꝛ ariſtotelẽ affert ex ſcdo ethico. corrigẽdã duxi quo ad tres dictiones: quarum due ſunt mutande, ꝛ vna delenda: vbi igiꝰ in litera dr̃ ꝙ ſm ari. ſunt vndecim ꝟtutes morales circa paſſiones: muteſ nuerꝰ vndenarius in nũerũ denariũ, ꝛ legatur ſunt decem. Ubi vero enumerando virtutes vltimo loco dicit ꝛ iuſtitia delẽdum eſt, vt eutropelia ſit vltima. cũ ſcd̃o poſt ſubiungit. ſi igiꝰ addatur iuſtitia que eſt circa operationes erunt oẽs duodecim, mutetur duodenarius in vndenarium, ꝛ legaſ erũt oẽs vndecim. Nõ aũt quare lr̃a ſaluari non põt eſt: tũ qꝛ refert ſe ad ariſtotelẽ ꝗ vt pꝫ in ſcd̃o eth. duodecim medietates ponit, ſꝫ decẽ virtutes ꝛ duas paſſiones: ꝛ vltra has iuſtitiam ꝛ virtutes rõnales. tum qꝛ iuſtitia nõ eſt ꝟtus circa paſſiones ſꝫ operationes: vt pꝫ 5o. ethi. ꝛ hic in articulo tertio. Et ſcito equidẽ ꝙ author cum nota illa tionis cõcludẽs nume rum virtutũ moraliũ. dicẽdo ſic igitur pꝫ qꝺ ſm ariſt. ꝛc. non infert ex hoc articulo ſolo ſed iuncto precedenti in quo fortitudinem ꝛ manſuetudinẽ diſtinxit ex tertio ꝛ quarto ethi. ꝛ ppea enumerãdo virtutes, has conſiderauit, lꝫ earũ in hoc arti. non meminerit.

¶ In rñſionibꝰ ad argumenta eiuſdem articuli diligentius nota to primã tertiã ꝛ vltimam. Primã quidem: qꝛ ex ea habes differẽtiã inter vnicã operationẽ ꝛ vnicã paſſionem in diuerſificando virtutẽ, ex hoc ꝙ paſſio repugnat rõni: operatio aũt nõ. ꝛ ſubtilr̃ dicit: qꝛ quã hitudo ad rõnẽ cõſtituat ꝟtutẽ obꝫ et diuerſa habitudo diuerſum obiectum: paſſio que ſm ſe importat aliquid abducens a ratiõe importat aliquid extra virtute: ꝛ ad cõſonã reddẽdã ipaꝫ rõi: ꝛ ſꝫ diuerſas ꝓpriꝫ obi mãs diuerſimode ad rõem ſe hñt poẽ: ꝛ ſic diuerſa ꝟtutũ obia conſtituet. opõ

ſpecie (ſicut ſunt delectabilia ciborũ ꝛ venereorum) erit pertinens ad virtutem temperantie. delectationes autem aliorũ ſenſuũ, cum non ſint vehementes non preſtant aliquam difficultatem rationi. ꝛ ideo circa eas non ponitur aliqua virtus que eſt circa difficile, ſicut ꝛ ars: vt dicitur in. 2. eth. bonum autem non ſenſu, ſed interiori virtute apprehenſum ad ipſum hominem pertinens ſm ſeipſum, eſt ſicut pecunia ꝛ honor: quorum pecunia ordinabilis eſt de ſe ad bonum corporis, honor autem conſiſtit in apprehenſione anime. ꝛ hec quidem bona conſiderari poſſunt vel abſolute ſecundum ꝙ pertinent ad concupiſcibilem: vel cum arduitate quadam ſm ꝙ pertinẽt ad iraſcibilẽ. Que quidem diſtinctio non habet locum in bonis ꝗ delectant tactũ: qꝛ hmõi ſunt quedam infima, ꝛ competũt homini ſm ꝙ conuenit cũ brutis. Circa bonum igitur pecunie abſolute ſumptum ſm ꝙ eſt obiectum concupiſcentie vel delectationis aut amoris eſt liberalitas: circa bonum autem huiuſmodi cum arduitate ſumptum ſm ꝙ eſt obiectuꝫ ſpei eſt eſt magnificentia. circa bonum vero quod eſt honor ſi quidem ſit abſolute ſumptum ſm ꝙ eſt obiectum amoris, ſic eſt quedã ꝟtus que vocatur philotimia. i. amor honoris. ſi vero cũ arduitate conſideretur ſm qꝺ eſt obiectũ ſpei, ſic eſt magnanimitas. vnde liberalitas ꝛ philotimia videnꝭ eẽ in concupiſcibili, magnificentia vero ꝛ magnanimitas in iraſcibili. Bonũ vero hominis in ordine ad aliũ non videꝭ arduitatem habere: ſed accipitur vt abſolute ſumptuꝫ, prout eſt obiectum paſſionum concupiſcibilis. quod qdẽ bonũ poteſt eſſe alicui delectabile ſm ꝙ prebet ſe alteri, vl̃ in his que ſerio fiũt. i. in actionibꝰ per rationem ordinatis ad debitum finem: vel in his que fiunt ludo id eſt in actionibus ordinatis ad delectationẽ tãtũ: que non eodem modo ſe habent ad rationẽ ſicut prima. In ſerijs aũt ſe exhibet aliquis alteri dupliciter. Uno modo vt delectabilẽ decẽtibus verbis ꝛ factis ꝛ hoc pertinet ad quãdã ꝟtutem quã ariſt. nominat amicitiã ꝛ poteſt dici affabilitas. Alio mõ prebet ſe aliquis alteri vt manifeſtũ per dicta ꝛ facta ꝛ hoc ꝑtinet ad aliã ꝟtutẽ, quã nominat veritatẽ. manifeſtatio eñ ꝓpinquius accedit ad rationẽ ꝗ̃ delectatio, ꝛ ſeria ꝗ̃ iocoſa. vñ ꝛ circa delectationes ludorum eſt virtꝰ, quã philoſophus eutropeliã nominat. Sic igitur patet ꝙ ſm ariſt. ſunt decẽ virtutes morales circa paſſiones. ſ. fortitudo, temperantia, liberalitas, magnificentia, magnanimitas, philotimia, mãſuetudo, amicitia, veritas, ꝛ eutropelia. ꝛ diſtinguũtur ſm diuerſas materias, vel ſm diuerſas paſſiones, vl̃ ſm diuerſa obiecta. Si igitur addatur iuſtitia ꝗ eſt circa opatiões, erũt oẽs vndecim.

Ad primũ Ergo dicendum, ꝙ oĩa obiecta eiuſdem operationis ſm ſpeciem, eandem habitudinem habẽt ad rationem, nõ autẽ omnia obiecta eiuſdem paſſionis ſm ſpeciem: quia operationes nõ repugnant rationi ſicut paſſiões. ¶ Ad ſecundum dicendũ, ꝙ alia ratione diuerſificãtur paſſiones ꝛ alia virtutes: ſicut dictũ eſt. ¶ Ad tertium dicendũ, ꝙ magis ꝛ minus non diuerſificant ſpeciem niſi propter diuerſam habitudinem ad rationem. ¶ Ad quartum dicẽdum, ꝙ bonum fortius eſt ad mouẽdũ ꝗ̃ malũ: qꝛ malũ nõ agit niſi ꝟtute boni: vt dionyſius dicit. 4. ca. de diui. no. vñ malũ nõ facit difficultatẽ rõni, ꝗ requirat virtutem niſi ſit excellens. quod videtur eſſe vnum in vno genere paſſionis. vnde circa iras non ponitur niſi vna virtus ſcilicet manſuetudo: ꝛ ſimiliter circa audacias vna ſola ſcilicet fortitudo. Sed bonum ingerit difficultatem, que requirit virtutem. etiam ſi non ſit excellens in genere talis paſſionis: ꝛ ideo circa concupiſcentias ponuntur diuerſe virtutes morales vt dictum eſt.

¶ De virtutibus cardinalibus. Qõ. 61.

DEinde Conſiderandũ eſt de virtutibus cardinalibus.

¶ Et circa hoc queruntur quinque. Primo vtrum virtutes morales debeant dici cardinales vl̃ principales. Secundo, de numero earum. Tertio, que ſint. Quarto, vtrũ differant abinuicẽ. Quinto, vtrum diuidantur conuenienter in virtutes politicas ꝛ purgatorias, ꝛ purgati animi ꝛ exemplares.

¶ Utrum virtutes morales debeant dici cardinales vel principales. Arti. 1.

AD primũ Sic proceditur. Uidetur, ꝙ virtutes morales nõ debeant dici cardinales ſeu principales. Que enim ex oppoſito diuidun tur ſunt ſimul natura (vt dicitur in predicamẽtis) ꝛ ſic vnũ non eſt altero principalius: ſed omnes virtutes ex oppoſito diuidũt genus virtutis. ergo nulla earum debẽt dici principales. ¶ P̃. Finis principalior eſt his que ſunt ad finem. ſed virtutes theologice ſunt circa finem, virtutes autẽ morales ſunt circa ea que ſunt ad finem: ergo virtutes morales non debent dici principales ſeu cardinales, ſed magis theologice. ¶ P̃. Principalius eſt qꝺ eſt per eſſentiam ꝗ̃ qꝺ eſt per participationem: ſed virtutes intellectuales pertinent ad rationale per eſſentiam: virtutes autem morales pertinent ad rationale per participationem: vt ſupra dictuꝫ eſt. ergo virtutes morales non ſunt principales, ſed magis virtutes intellectuales.

Sꝫ cõtra Eſt, quod ambroſi. dicit ſuper lucam: exponens illud, Beati pauperes ſpiritu. Scimus ꝟtutes eſſe quatuor cardinales: ſcilicet temperantiam, iuſtitiam, prudẽtiam, fortitudinẽ. he autem ſunt virtutes morales. ergo virtutes morales ſunt cardinales.

Rñdeo Dicendum, ꝙ cum ſimpliciter de virtute loquimur, intelligimur loqui de virtute humana. virtus autem humana (vt ſupra dictum eſt) ſecundum perfectam rationem virtutis dicitur, que requirit rectitudinem appetitus. huiuſmodi enim virtus non ſolum facit facultatem bene agẽdi, ſed ipſum etiam vſum boni operis cauſat. ſed ſecundum imperfectã rationem virtutis dicitur virtus que nõ requirit rectitudinem appetitus, qꝛ ſolum facit facultatem bene agendi, non autem cauſat boni operis vſum. conſtat autem ꝙ perfectũ eſt principalius imperfecto. ꝛ ideo virtutes que continent rectitudineꝫ appetitus dicuntur principales. huiuſmodi autem ſũt virtutes morales: ꝛ inter intellectuales ſola prudẽtia, que etiam quodam modo moralis eſt ſm materiam: vt ex ſupra dictis patet vñ cõuenientẽr inter virtutes morales ponũtur ille que dñr principales ſeu cardinales.

Itaqꝫ qꝛ ſꝫ ſe rõni non repugnat ſm omnẽ ſui obi mãm eodẽ mõ ad rõnẽ ſe hꝫ 3ª aũt: quia hic hẽs q̃ũ exceptionẽ ab illa materia magis ꝛ minꝰ nõ variãt ſpẽꝫ dico aũt q̃ũ exceptionẽ qꝛ reuera nõ eſt exceptio ſed per accñs magis ꝛ minꝰ variant ꝟ ſpẽm: qꝛ ꝑ adiunctã eis diuerſam ſpecifice hitudinem ad rõnem: vt in lr̃a dr. Ultima ãt qꝛ aurea ẽ tota ꝛ ſemꝑ memorie mandanda. vnũ tñ reſtat mirandũ in hac mã: quare art. nullã ꝟtutẽ moralẽ poſuit circa paſſionẽ triſtitie ꝓpriam illi, ꝛ tot circa delectationis paſſionem: ſi ſuſcepta eſſet hic prouincia aſſignande ſufficientie ꝟtutũ moraliũ reddẽda eſſet rõ: ſed qꝛ nec author hoc ſuſcepit, nec art. mõ exponitur: alteri loca reſeruetur.

¶ Super. q. 61.

IN iii. q. 61ᵉ aduerte nouitie cardinalis vocabuluꝫ ab ambr. forte primum introductum a cardine ſm grammaticam deriuatum: qꝛ nõ niſi metaphorice virtuti conuenit: ꝛ metaphore a ſcis electe ſunt ab ari. in. 2. po. idcirco author metaphoram explanans io ꝗ ſenſꝫ diſputãm ſit in primi articuli tirꝰ aut cardinales ſeu principales cardines eñ ſuſtinẽtes oſtium prinꝰ ſunt ſuſtinendi ſixeꝗ ꝟſanã di oſtũ. Et inde cardinales ille dñr res ſtu dignitates ꝗ quaſi ſuſtinent ſormamꝗ alis quaſi ſuper eas innixas: i qꝺ eſt principatum tenere. ꝛ inde virtutes ille dicte ſunt cardinales, que virtuoſam vitam ſuſtinent: ꝛ ſuper quas vniuerſa ſtudioſa vita ſirmatur ac opera ꝓpria excipit: i qꝺ eſt eſſe inter virtutes principales ſimplr̃, non reſpectu huius vel illiꝰ. Et no. nouitie ꝙ nõ q̃rit de principaliꝰ habitus: ſed ꝟtutibꝰ. ita ꝙ rõne ꝛ latitꝰ virtutis vt ſic q̃riꝭ an principalitas dẽatur moralibus: ꝙ eſt comparare morales intellectualibus. duo enim tantum poſita ſunt virtutuꝫ gñã humanarum. de quibus tñ autor teſtatur in corpore ſe loqui. Et hoc propter virtutes theologicas.

¶ Super Articulum primum.

IN articu. 1. queſtio. 61. nota vir ſpeculatiue reſponſio-

J. q. 46. art. 4. Et. 3. d. 33. q. 2. ar. 1. q. 1. Et ſit. q. 1. ar. 12. ad. 24. ꝛ. q. 5. ꝟ. 1. ad. 2. 4. ꝛ. 12.

new ad primum. ⁊ inde ſpecies quam bene de analogia nominum alibi ſcripſerimus.

¶ Super Articu. 2.

In articulo ſecundo eiuſdem queſtionis 61. reſeruatur reſponſio ad primum ad articulum tertium 66. queſtionis. vbi et propoſita penes nobilitatem comparatio erit intellectualium ⁊ moralium virtutum.

¶ Super. Articu. 3.

In articulo tertio nō mādabis memorie quod dupliciter iſte quatuor virtutes dicuntur principales: vel vt genera vel gratia precipue materie.

¶ Super Articu. 4.

In articulo quarto mādo memorie redundantiam virtutum ⁊ eius cauſam. ⁊ modum habes in litera q redundat altera in alteram: qꝛ potēs in maiꝰ poteſt in minus. ⁊ ex victoria maioris habilior mēs redditur ad vincendum minora.

1.q.66. a.1.⁊.4. cor. Et 22ᵉ. ple.⁊.q 123.a.11 ⁊.q.141 ar.7. Et.3.di. 33.q.ſecunda ar.1.q.3 Et veri. q.1.ar.2 ad.25. ⁊.26ᵐ. ⁊.q.5. ar.1.

Ad primū

Ergo dōm, q quando genꝰ vniuocū diuidit in ſuas ſpecies, tūc partes diuiſionis ex equo ſe habent ſm rationem gnīs, licet ſm nām rei vna ſpecies ſit principalior ⁊ perfectior alia: ſicut homo alijs animalibus. Sed qñ eſt diuiſio alicuius analogi qđ dr̄ de pluribus ſm prius ⁊ poſterius, tunc nihil phibet vnum eſſe principalius altero etiam ſm cōem ratione: ſicut ſubſtantia principalius dr̄ ens ꝙ̄ accidens. ⁊ talis eſt diuiſio virtutū in diuerſa genera virtutū: eo q bonū rōis nō ſm eūdē ordinē inuenit in oībus. ¶ Ad ſcđm dōm, q virtutes theologice ſunt ſupra hoiem: vt. ſ. dictum eſt. Unde nō proprie dicūtur virtutes humane ſed ſuperhumane vl' diuine. ¶ Ad tertiū dōz, q alie virtutes intellectuales a prudētia etſi ſint principaliores ꝙ̄ morales q̄tū ad ſubiectū: nō tñ ſunt principaliores q̄tum ad rationem virtutis, que reſpicit bonum qđ eſt obiectum appetitus.

¶ Utrū ſint quatuor virtutes cardinales.

Articulus ſecundus.

Ad Secundū ſic pceditur. Uꝫ, q non ſint quatuor virtutes cardinales. Prudētia enī eſt directiua aliarū vtutū moraliū: vt ex ſupradictis pꝫ: ſꝫ id qđ eſt directiuum aliorum principaliꝰ eſt: ergo prudētia ſola ē vtus principalis. ¶ P̄. Uirtutes principales ſunt aliquo modo morales: ſed ad operationes morales ordinamur p rationē practicā ⁊ appetitum rectū: vt dr̄ in. 6. eth. ergo ſole due virtutes cardinales ſunt. ¶ P̄. Inter alias etiā virtutes vna eſt principalior altera: ſed ad hoc q virtus dicatur principalis non requiritur q ſit principalis reſpectu omnium, ſꝫ reſpectu quarundam. ergo videtur q ſint multo plures principales virtutes.

Sed

ꝯ eſt, q greg. dicit in. 2. moralium, In quatuor virtutibꝰ tota boni operis ſtructura conſurgit.

Rñdeo

Dōm, q numerus aliquorū accipi pōt aut ſm principia formalia: aut ſm ſubiecta. ⁊ vtroqꝫ mō inueniūtur quatuor cardinales vtutes: pncipium enī formale vtutis de qua nūc loquimur, eſt rationis bonū. q quidē duplr̄ pōt conſiderari. Uno mō ſm q in ipſa cōſideratione rationis conſiſtit: ⁊ ſic erit vna virtus principalis que dr̄ prudētia. Alio modo ſm q circa aliquid ponitur rōnis ordo. ⁊ hoc vel circa operationes: ⁊ ſic eſt iuſtitia: vel circa paſſiones: ⁊ ſic neceſſe eſt eſſe duas virtutes. ordinem enī rationis neceſſe eſt ponere circa paſſiones, conſiderata repugnantiā ipſarum ad rationē: que quidem poteſt eſſe dupliciter. Uno modo ſm q paſſio impellit ad aliquid contrariū rationi. ⁊ ſic neceſſe eſt q paſſio reprimat: ⁊ ab hoc denominat temperātia. Alio mō ſm q paſſio retrahit ab eo qđ ratio dictat: ſicut timor periculorum vel laborū. ⁊ ſic neceſſe eſt q homo firmetur in eo q eſt rōis ne recedat: ⁊ ab hoc denominat fortitudo. ¶ Et ſilr̄ ſm ſubiecta idē numerus inuenit. Quadruplex enī inuenitur ſubm huius vtutis, de qua nūc loquimur. ſ. rationale per eſſentiam qđ prudētia pficit: ⁊ rationale p participationē: q qđ diuiditur in tria. ſ. in volūtatē q̄ eſt ſubm iuſtitie: ⁊ in cōcupiſcibilē que eſt ſubm temperātie. ⁊ in iraſcibilē que eſt ſubm fortitudinis.

Ad primū

Ergo dōm, q prudētia eſt ſimpliciter pncipalior omnibꝰ, ſed alie ponūtur pncipales vna queqꝫ in ſuo genere. ¶ Ad ſm dōm, q rationale per participationem diuidit in tria: vt dictū eſt. ¶ Ad tertiam dōm, q oēs alie vtutes quarum vna eſt principalior alia, reducuntur ad predictas quatuor, ⁊ quantum ad ſubiectum, ⁊ quantum ad rationes formales.

¶ Utrū alie vtutes magis dēant dici pncipales ꝙ̄ iſte. Ar. 3.

Ad tertiū

Sic proceditur. Uidet, q alie virtutes magis debeāt dici principales ꝙ̄ iſte. Id enī qđ eſt maximū in vnoquoqꝫ gñe videt eſſe principalius: ſed magnanimitas opatur magnū in omnibus virtutibus, vt dr̄ in. 4. ethi. ergo magnanimitas maxime dꝫ dici principalis virtus. ¶ P̄. Illud p quod alie virtutes firmantur, vr̄ eſſe maxime pncipalis vtus: ſed humilitas eſt huiuſmodi. dicit enim Greg. q qui ceteras virtutes ſine humilitate congregat, quaſi paleas in ventum portat. ergo humilitas videtur eſſe maxime principalis. ¶ P̄. Illud videt eſſe maxime principale quod eſt perfectiſſimum. ſed hoc pertinet ad patientiam: ſm illud iacobi. 1. Patientia opus pfectum habet. ergo patientia debet poni principalis.

Ar. prio ⁊ poſterioꝛ ⁊ locis ibi notatis. Et. 3. di. 33. q. 2. ar. 1. q. 4.

Sed cōtra

Eſt, q tullius in ſua rhetorica ad has quatuor omnes alias reducit.

Rñdeo

Dōm, q ſicut. ſ. dictū eſt, hmōi quatuor virtutes cardinales accipiunt ſm quatuor formales rationes vtutis de qua loquimur. Que quidē in aliquibꝰ actibꝰ vel paſſionibꝰ pncipalr̄ inueniant, ſicut bonū ꝯſiſtēs in cōſideratione rōnis, pncipalr̄ inuenit in ipſo rōnis imperio, nō aūt in cōſilio, neqꝫ in iudicio: vt. ſ. dictū eſt. Similiter aūt bonū rōis prout ponit in operationibꝰ ſm rōnem recti ⁊ debiti, principaliter inuenitur in cōmutationibꝰ vel diſtributionibꝰ q̄ ſunt ad alterum cū equalitate. bonū aūt refrenandi paſſiones, pncipaliter inuenit in paſſionibꝰ quas maxime difficile eſt reprimere ſcꝫ in delectationibꝰ tactꝰ. bonū aūt firmitatis ad ſtādū in bono rōnis contra impetū paſſionū, pcipue inuenit in periculis mortis: cōtra que difficillimū eſt ſtare. ¶ Sic igitur predictas quatuor vtutes dupliciter cōſiderare poſſumus. Uno mō ſm cōes ratiōes formales. ⁊ ſm hoc dicant pncipales quaſi generales ad oēs vtutes: vtpote q oīs virtus que facit bonū in conſideratione rōnis dicatur prudētia: ⁊ q oīs virtꝰ que facit bonū debiti ⁊ recti in operationibꝰ dicat iuſtitia: ⁊ omnis vtus que cohibet paſſiones ⁊ deprimit dicat tēperantia: ⁊ oīs vtus q̄ facit firmitatem animi cōtra quaſcūqꝫ paſſiones dicat fortitudo. Et ſic multi loquūt de iſtis vtutibꝰ, tā ſacri doctores ꝙ̄ etiā phi: ⁊ ſic alie vtutes ſub ipſis cōtineāt. Unde ceſſant oēs obiectiōes. ¶ Alio vero mō pñt accipi ſm q iſte vtutes denomināt ab eo q eſt precipuū in vnaquaqꝫ mā. Et ſic ſunt ſpeciales vtutes cōtra alias diuiſe. dicuntur tñ pncipales reſpectu aliarū pp principalitatē māe: puta q prudētia dicat q̄ pceptiua eſt, iuſtitia q̄ eſt circa actiōes debitas inter equales, tēperātia que reprimit cōcupiſcētias delectationū tactus: fortitudo que firmat contra pericula mortis. Et ſic etiā ceſſant obiectiones: qꝛ alie vtutes pñt habere aliquas alias principalitates: ſed iſte dicunt principales ratione materie: vt ſupra dictū eſt.

¶ Utrū quatuor vtutes cardinales differāt abinuicē. Ar. 4.

Ad quartū

Sic pceditur. Uꝫ, q quatuor predicte virtutes non ſint diuerſe vtutes ⁊ abinuicē diſtincte. Dicit enim greg. in. 22. moraliū, Prudentia vera non eſt que iuſta ⁊ tēperās ⁊ fortis nō eſt, nec pfecta tēperātia q̄ fortis iuſta ⁊ prudēs non eſt, nec fortitudo integra, q̄ prudens tēperans ⁊ iuſta non eſt, nec vera iuſtitia, que prudens ⁊ fortis ⁊ temperans non eſt. hoc aūt nō contingeret ſi predicte quatuor vtutes eſſent abinuicem diſtincte: diuerſe enī ſpēs eiuſdē generis non denominant ſe inuicem. ergo pdicte vtutes non ſunt abinuicem diſtincte. ¶ P̄. Eorum que abinuicem ſunt diſtincta, qđ eſt vnius nō attribuit alteri: ſed illud qđ eſt temperātie attribuit fortitudini. Dicit enī amb. in. 1. lib. de offic. Iure ea fortitudo vocat qñ vnuſquiſqꝫ ſeipſum vincit, nulliꝰ illecebris emollitur atqꝫ inflectit. De tēperantia etiā dicit q modum vel ordinē ſeruat oīum que vel agenda vel dicenda arbitramur. ergo videt q hmōi vtutes nō ſunt abinuicem diſtincte. ¶ P̄. Phs dicit in. 2. eth. q ad virtutē hec requirant. Primum quidē ſi ſciēs, deinde ſi eligēs, ⁊ eligēs ppter hoc: tertiū aūt ſi firme ⁊ immobilr̄ habeat ⁊ operet: ſꝫ horū primū vr̄ ad prudētiā ptinere que eſt recta rō agibiliū. Scđm. ſ. eligere ad temperātiā: vt aliqs nō ex paſſiōe, ſꝫ ex delectatione agat, paſſionibꝰ refrenatis. Tertiū vt aliqs pp debitū finē operet, rectitudinē quādā ꝯtinet, q̄ vr̄ ad iuſtitiā ptinere. aliud. ſ. firmitas ⁊ immo-

1.q.66. a.2. cor. Et.22ᵉ. q.123.a. 2.⁊.ſ. cor. 2.q.146 a.1.cor. primꝰ. Et.3.di. 33.q.1.a 1.q.3. Et in. q. 1.ar.12 ad.13.⁊ 26. ⁊.2.eth. lec.8.co. 1.⁊.3.

bilitas pertinet ad fortitudinē. ergo quelibet harū virtutū est generalis ad omnes virtutes. ergo non distinguunt adinuicē.

Sed Contra est, qḋ aug. dicit in lib. de moribus ecclesie, ꝙ quadripertita dicitur virtus ex ipsius amoris va rio affectu: ⁊ subiungit de predictis quatuor virtutibus, predi- cte. ergo quatuor virtutes sunt abinuicem distincte.

Rñdeo Dicēdū, ꝙ sicut supra dictū ē p̄dicte q̄tuor vir tutes dupl̄r a diuersis accipiuntur. quidā. n. ac cipiūt eas prout significant q̄sdā gn̄ales cōditiones hūani al q̄ inueniunt̄ in oībus virtutib⁹. ita. s. ꝙ prudētia nihil sit aliud q̄ q̄dā rectitudo discretionis in q̄buscūq̄ actib⁹ vel materijs: iustitia vero sit q̄dā rectitudo animi, per q̄ hō opat̄ qḋ d; in q̄cūq̄ mā: tēpantia vero sit q̄da dispositio ai, q̄ modū q̄buscūq̄ passionib⁹ vel opōnibus iponit, ne vltra debitū efferant̄: forti tudo vero sit q̄dā dispositio aie. per quā firmet̄ in eo qḋ est s̄m rōnē ꝯ quoscūq̄ impet⁹ passionū vel opōnū labores. Hec aūt q̄tuor sic distincta nō ipoitāt diuersitatē hituū ꝟtuosoꝝ q̄tū ad iustitiā, tēperātiā, ⁊ fortitudinē. cuilibet. n. virtuti morali ex hoc ꝙ est hitus cōuenit quedā firmitas vt a ꝯrio nō moueā tur ꝙ dictū est ad fortitudinē ptinere. ex hoc vero qḋ est virt⁹ h; ꝙ ordinet̄ ad bonū, in q̄ importat̄ rō recti vel debiti, qḋ di cebat̄ ad iustitiā ptinere in hoc ꝟo ꝙ est virtus moralis rōnē ꝑticipās h; ꝙ modū rōis in oīb⁹ seruet, ⁊ vltra se nō extēdat, qḋ dicebat̄ ptinere ad tēperātiā: solū aūt hoc ꝙ ē discretionē habere: qḋ attribuebat̄ prudētie, vr̄ distingui ab alijs trib⁹ in- q̄tū hoc est ipsius rōis p essentiā, alia vero tria importāt q̄- dā ꝑticipationē rōnis p modū applicationis cuiusdā ad pas- siones vel opōnes. Sic igit̄ s̄m p̄dicta prudētia q̄dē eēt virt⁹ distincta ab alijs tribus: sed alie tres non essent ꝟtutes distin cte abinuicē. Manifestū est. n. ꝙ vna ⁊ eadē ꝟtus, ⁊ est hit⁹ et est virtus, ⁊ est moralis. Alij vero ⁊ meli⁹ accipiunt has q̄tuor ꝟtutes s̄m ꝙ determinat̄ ad mās spāles. vnaq̄q̄ q̄dē illaꝝ ad vnā mām, in q̄ p̄ncipalr̄ laudat̄ illa gn̄alis ꝯditio a q̄ nomē ꝟ- tutis accipit̄. vt. s̄. dictū est. ⁊ s̄; hoc manifestū est ꝙ p̄dicte ꝟ- tutes sunt diuersi habitus s̄m diuersitatē obiectoꝝ distincti.

Ad Primum ergo dōm, ꝙ greg. loq̄tur de p̄dictis quatuor ꝟtutib⁹ s̄m primā acceptionē. Uel pōt dici ꝙ, iste q̄tuor virtutes denoiant̄ abinuicē p redūdantiā quādā. id enī qḋ est prudētie redūdat in alias virtutes inq̄tū a prudētia dirigun tur. vnaq̄q̄ vero aliarū redūdat in alias ea rōne ꝙ q̄ pt̄ qḋ est difficili⁹, pōt ⁊ id qḋ min⁹ est difficile vnde q̄ pōt refrenare cō cupiscētias delectabiliū s̄m tactū ne modū excedāt, qḋ est dif- ficillimū, ex hoc ipso redditur habilior vt refrenet audaciā in periculis mortis, ne vltra modū ꝓcedat qḋ est longe facilius. ⁊ s̄m hoc fortitudo dicit̄ tpata. tēperātia ēt dicit̄ fortis ex re- dūdātia fortitudinis in tēperātiā: inq̄tū sc; ille q̄ per fortitu- dinē h; animū firmū cōtra pericula mortis, qḋ est difficillimū est habilior vt retineat animi firmitatē cōtra impetus delecta tionū: q: vt d̄r tullius in. 1. de off. nō est cōsentaneū vt q̄ metu nō frāgit̄ cupiditate frāgat̄, nec q̄ inuictū se a labore p̄stiterit, vinci a voluptate aliq̄n possit. ❡ Et per hoc ēt p; rn̄sio ad s̄m. Sic enī tēperātia in omnibus modū seruat, ⁊ fortitudo cōtra illecebras voluptatū aīum seruat inflexū, vel inq̄tum iste vir tutes denominant quasdā generales cōditiones ꝟtutū vel p redūdātiā p̄dictā. ❡ Ad tertiū dicēdū, ꝙ ille quatuor gn̄ales ꝟtutū cōditiōes q̄s ponit ph̄s nō sunt ꝓprie p̄dictis ꝟtutib⁹ sed possunt eis appropriari secundum modum iam dictum.

❡ Utrū ꝟtutes cardinales cōuenientēr diuidant̄ in virtutes politicas, purgatorias, purgati animi ⁊ exemplares. Art. V.

3. di. 33. q. 1. art. 4 ad. 2. et di. 34. q. 1. ar. 1. argumē 10. 6. et ad eius so. Ethi. q. 26. ā. 8. ad. 2. De vir. q. 5. ā. 4 ad. 7.

AD Quintum sic ꝓcedit̄. Uidet̄, ꝙ incōuenienter hmōi q̄tuor virtutes diuidant̄ in ꝟtutes exē plares, purgati animi, purgatorias ⁊ politicas. Ut. n. macrobius dicit in. 2. super somnium Sci- pionis, virtutes exēplares sunt que in ipsa diuina mēte ꝯsistūt: s; ph̄s in. 10. ethi. dicit, ꝙ ridiculū est deo iustitiā, fortitudinē, tēperātiā, ⁊ prudētiā attribuere. ergo ꝟtutes hu- iusmodi n̄ p̄nt eē exēplares. ❡ P̄. Uirtutes purgati animi d̄r q̄ sunt absq̄ passionib⁹. Dicit enī ibidē macrobi⁹ ꝙ tēperātie purgati animi est terrenas cupiditates nō repmere, s; penit⁹ obliuisci fortitudinis āt passiones ignorare, nō vincere. dictū est āt. s̄. ꝙ hmōi ꝟtutes sine passionib⁹ esse non p̄nt. ergo hu- iusmodi virtutes purgati aī eē nō p̄nt. ❡ P̄. Uirtutes purga- torias dicit esse eoꝝ q̄ q̄dā hūanoꝝ fuga solis se inserunt diui nis: s; hoc videt̄ eē vitiosum. Dicit. n. tulli⁹ in. 1. de offi. ꝙ q̄ de spicere se dicūt ea q̄ plerīq̄ mirant̄. s. imperia ⁊ magistrat⁹, his non mō laudi, verū etiā vitio dandū puto. ergo non sunt aliq̄ virtutes purgatorie. ❡ P̄. Uirtutes politi cas esse dicit, quib⁹ boni viri reipublice con- sulunt, vrbesq̄ tuentur: s; ad bonū cōe sola iustitia legalis ordinatur: vt ph̄s dicit in. 5. eth. ergo alie ꝟtutes nō debēt dici politice.

Sed ꝯ est, ꝙ macrobius ibidem dicit Plotinus inter philosophie ꝓfes- sores cum platone p̄nceps, quatuor sunt in quit quaternarū genera virtutū: ex his pri- me politice vocantur, secūde purgatorie, ter tie autē iam purgati animi q̄rte exēplares.

Rñdeo Dicendū, ꝙ sicut augu. dicit in lib. de moribus ecclesie, Op; ꝙ aīa aliquid sequat̄ ad hoc ꝙ ei possit ꝟtus innasci. ⁊ hoc de⁹ est quē si sequimur b̄n viuimus. p; igit̄ ꝙ exemplar humane ꝟ- tutis in deo p̄existat: sicut ⁊ in eo p̄existūt omniū rerum rōnes. Sic igitur virtus pōt cōsiderari, vel ꝓut est exemplariter in deo. ⁊ sic d̄r virtutes exēplares: ita. s. ꝙ ipsa di- uina mēs in deo dicat̄ prudentia, tēperātia vero cōuersio diuine intētionis ad seipsum sicut in nobis tēperātia dicit̄ per hoc ꝙ cō- cupiscibilis conformatur rationi: fortitudo aūt dei ē eius immutabilitas, iustitia vero dei est obseruatio legis eterne in suis operi bus: sicut plotinus dixit. Et q: homo s̄m suā nām est aīal politicū, virtutes hmōi prout in hoīe existūt, s̄m cōditionē sue nāe, politi- ce vocantur. ꝓut. s. homo s̄m has virtutes recte se h; in rebus hūanis gerēdis: s̄m quē modum hactenus de his virtutibus locuti sumus. Sed q: ad hoīem pertinet vt etiā ad diuina se trahat q̄tū pōt. vt etiā ph̄s dicit in. 10. ethi. ⁊ hoc nobis in sacra scriptura cō mendat̄ multipliciter (vt est illud matth. 5. Estote perfecti sicut ⁊ pater vester celestis perfectus est) necesse est ponere quasdam virtutes medias inter politicas que sunt virtutes humane, ⁊ exemplares que sunt ꝟ- tutes diuine. que quidē virtutes distinguū tur secundum diuersitatē motus ⁊ termini: ita sc; ꝙ quedam sunt virtutes trāseuntiū, ⁊ in diuinam similitudinem tendentium et he vocātur virtutes purgatorie: ita. s. quod prudētia oīa mūdana diuinoꝝ cōtēplatio- ne despiciat, oēmq̄ aīe cogitationē in diui- na sola dirigat, tēperantia ꝟo relinquat in- quantum nā patitur q̄ corporis vsus requi rit: fortitudinis autē est vt aīa nō terreat̄ ꝓ- pter excessum a corpore ⁊ accessum ad sup- na, iustitia vero est vt tota aīa cōsentiat ad hmōi ꝓpositi viā. Quedā vero sunt virtu tes iam assequentiū diuinam similitudinē q̄ vocātur virtutes iam purgati animi: ita sc; ꝙ prudentia sola diuina intueatur, tēpe- rantia terrenas cupiditates nesciat, fortitu do passiōes ignoret, iustitia cū diuina mēte perpetuo federe societur, eam sc; imitando. quas quidē virtutes dicimus esse beatoꝝ: vel aliquoꝝ in hac vita perfectissimorum.

Ad Primū ergo dicendū, ꝙ ph̄s loquit̄ de his virtutibus s̄m ꝙ sūt circa res humanas: puta iustitia circa emptiōes vel venditiones, fortitudo autē circa timores, tēperantia circa concupiscentias: sic enī ri- diculū est eas deo attribuere. ❡ Ad s̄m di- cēdū, ꝙ ꝟtutes hūane sunt circa passiōes. s. virtutes hominū in hoc mūdo conuersan- tium: s; virtutes eoꝝ q̄ plenā btitudinē as- sequunt̄ sunt absq̄ passionib⁹. Un̄ plotinus dicit ꝙ passiones politice ꝟtutes molliūt. i. ad mediū reducūt, scḋe. s. purgatorie aufe rūt, tertie q̄ sunt purgati animi obliuiscunt̄, in quartis. s. exēplarib⁹ nefas est noiari, q̄- uis dici possit ꝙ loquitur hic de passionib⁹

❡ Super Articulum quintum.

IN corpore arti- culi eiusdē que- stio. 61. aduerte ꝙ di- stinctio virtutum mo- raliū i politicas purga torias ⁊ purgati aīmi non est distinctio hu- ius secundum essen- tiam sed secundum sta tum ⁊ actus perfectio- nem: illimet nanque habitus qui moda sūt virtutes politice quia passiones ad me^m re- ducunt: proficiunt in tm̄ vt passiones aufe- rant, ⁊ vsq̄ adeo ascē- dūt vt passionū obli- uiscantur: vt in respon sione ad secundum ex- plosano habes. Potes etiam inspicere hanc esse mentem authoris ex hoc quod virtutes purgati animi dicit es se beatorum. constat enim ex. q. 67. inferi⁹ quedam virtutes mo rales perseuerare in patria differentes se- cundū statum ꝑfectio nē ⁊ actus. Memento tm̄ ꝙ hic nō distinctas has s̄m essentiā a mo ralibus dicimus, cōm ꝑhendendo sub mo- ralibus acq̄sitas ⁊ in- fusas morales: pur- gatorie namq̄ ⁊ pur- gati animi morales infuse sunt s̄m essen- tiam, politice aūt mo- rales acq̄site s̄m veri- tatem: quicq̄d plotī- nus putauerit in ho- mine diuino.

❡ In rn̄sione ad p̄^m eiusdē articuli aduer- te ꝙ sco. in 3° sen. di. 33. somniauit virtutes morales q̄ sunt circa passiones posse poni in angelis ⁊ in deo ta- li ratione. angelus in puris nālibus p̄t velle mihi bonū tēperan- tie. ergo in eo p̄t eē hit⁹ tēperantie. ⁊ eadē rōe in deo sublata oīmp- fectione. aña ꝓbatur: q: volūtas angeli non est ipfecta ita vt opor- teat ipsam carere hac bona volūtate seu ele- ctione. ꝯña ꝓbat̄: quia talis electio ē actus tē- pantie. ꝓbat̄: ego ha- bitu tēperantie eligo mihi tale bonū, ergo eiusdē rōnis hitu pōt mihi q̄libet velle tale bo^m: q: p mihi ⁊ tibi nō variatur cō forma- lis hit⁹. Preterea. An gelus p̄stato sibi p in- tellectū oḃo tēpantie pōt recte eligere quid sibi faciendum esset si cōueniret sibi delecta tiones tact⁹: ergo pōt in eo eē habit⁹ tēperā tie. ꝓbat̄: q: ex freq̄tā tatā hmōi electionib⁹ fit temperantia. ❡ Ad primum horū neganda est sequela: ⁊ ad eius probationē

negandum eſt aſſumptum: q2 act⁹ quo mihi aliquis vult bonū temperantie, non eſt actus tēperantie ſed amicitie. Et quū probatur: q2 ego eligo mihi hoc bonū per tēperantiam: ergo ⁊ quilibet mihi ⁊c. ⁊ aſſūptū poteſt negari: ⁊ ꝯſequētia nihil penitus valet. aſſūptū quidem deficit: q2 aliud eſt velle mihi bonū temperantie: ⁊ aliud velle mihi in actu exercito bonum obiectum temperantie. i. medium in delectationibus tactus. primum enim deſidero mihi etiā intēperatus. 2ᵐ non primū

hʒ actus temperantie pro obiecto. Secūdū exercet ipſū tēperantie actū. vñ poteſt diſtingui vt vel ſic intelligat. moralia velle bonum tēperantie pōt intelligi dupl'r. primo vt eſt actus exercitus tēperantie. ſcđo vt eſt actus voluntatis habens pro obiecto actum tēperantie vt volitū. Si primo mō ſumitur ſic aſſumptū eſt verū ꝙ ego mihi volo hoc bonū ꝑ habitum temperantie. ſed ſequela nihil penitus valet: q2 habitus temperantie non niſi ad habentem ſe extendit. tum quia eſt electiuus ac ꝑ hoc eorū tm̄ q̄ in nr̄a ſunt ꝑtāte. tum q2 bonum reddit habentem ⁊ opus eius bonū nō alteri⁹. tum quia eſt agibilis: quo nos ſumus formaliter boni: ⁊ non eſt ſicut ars bonificatiua factibilis extra nos. Vñ cum dr̄ ꝙ ꝑ mihi ⁊ tibi nō variat rō formalis habitus. Rñdet. ꝙ falſum eſt: quia per mihi ⁊ tibi. i. in me ⁊ extra me variatur rō formalis ⁊ generica habitus. vñ virtutes morales ab artib⁹ diſtinguuntur genere: q2 ille ſunt eius quod in me: ⁊ iſte eius quod extra vt patet in. 6. ethi. et milor imo ſtupeo quō in mentem huius doctori viri cadere potuit iſta ꝓpō: cum conſtet ꝙ integra mater vult ⁊ conatur filiam hr̄e caſtā nō ꝑ habitum tēperantie: vt pʒ. nec ꝑ actū temperantie: q2 ex frequentatis hmōi volitionibus et conatibus erga filiam tm̄ nunq̄ ipſa mater fiet caſta. ſi vero ſcđo⁹ ſumatur tamen ex dictis conſtat ꝙ ſic velle bonum temperantie ſiue in ſe ſiue in alio non eſt actus temperantie ſed amoris naturalis ad ſe ⁊ amicitie ad alterum.

J. ar. 2. ⁊ 3. cor. Et. 3. di. 23. q. 1. ā 4. q. 3. et diſt. 26. q. 2. ar. 3 q. 1. cor. Et in. q. 1. arti. 5. ad. 12. ⁊ arti. 12. cor. ſi.

ſm ꝙ ſignificāt aliquos inordinatos mot⁹. ❡ Ad tertium dōm, ꝙ deſerere res hūanas vbi neceſſitas imponit, vitioſum ē. alias eſt ✝tuoſum. vñ parum ſupra tullius ꝑmittit. his forſitan cōcedendū eſt rempublicā nō capeſcentibus q̄ excellenti ingenio doctrine ſe dederūt: ⁊ his qui aut valetudinis imbecillitate, aut aliqua grauiori cā impediti a republica receſſerunt, cum eius adminiſtrāde poteſtatem alij laudēq3 cōcederēt. qđ cōſonat ei qđ aug. dicit. 19. de ci. dei, Ocium ſanctū querit charitas veritatis: negotium iuſtum ſuſcipit neceſſitas charitatis. quam ſarcinam ſi nullus imponit ꝑcipiende atq3 intuende vacādū eſt veritati: ſi aūt imponitur ſuſcipienda eſt ꝑꝑ charitatis neceſſitatem. ❡ Ad. 4. dōm, ꝙ ſola iuſtitia legalis directe reſpicit bonū cōe: ſʒ per imperiū oēs alias virtutes ad bonū cōe trahit: vt in. 5. eth. dicit phs. Eſt eñ conſiderandum ꝙ ad politicas ✝tutes ſm ꝙ hic dr̄r ꝑtinet nō ſolum bene operari ad cōe: ſed etiā bene operari ad partes cōmunis, ſcʒ ad domum vel aliquam ſingularem perſonam.

❡ De virtutibus theologicis. Qō. 62.

Deinde Conſiderandū eſt de ✝tutibus theologicis. ❡ Et circa hoc queruntur quatuor. Primo, vtrum ſint alique virtutes theologice. Scđo, vtrum virtutes theologice diſtinguantur ab intellectualibus ⁊ moralibus. Tertio, quot ⁊ que ſint. Quarto, de ordine earum.

❡ Utrū ſint aliq̄ ✝tutes theologice. Ar. 1.

Ad Primum ſic proceditur, Uidetur, qđ non ſint aliq̄ virtutes theologice. vt eñ dr̄ in 6. ethi. virtus eſt diſpoſitio perfecti ad optimum. dico autē ꝑfectū qđ eſt diſpoſitū ſm nām: ſed id qđ eſt diuinum eſt ſupra nām hoīs. ergo virtutes theologice nō ſunt virtutes hoīs. ❡ P. Uirtutes theologice dr̄r quaſi ✝tutes dīne: ſed ✝tutes dīne ſunt exēplares: vt dictum eſt. que quidē nō ſunt in nobis, ſed in deo. ergo ✝tutes theologice non ſunt virtutes hoīs. ❡ P. Uirtutes theologice dr̄r qb⁹ ordinamur in deū, q̄ eſt primū ꝑcipiū ⁊ vltimus finis: ſʒ hō ex ipſa nā rōnis ⁊ volūtatis hʒ ordinē ad primū ꝑcipiū ⁊ ad vltimū finē. nō ergo reqͥrunt aliq̄ hit⁹ ✝tutū theologicarū quibus ratio ⁊ volūtas ordinetur in deum.

Sed cōtra Eſt, ꝙ precepta legis ſunt de actib⁹ ✝tutū: ſʒ de actib⁹ fidei, ſpei ⁊ charitatis dant̄ ꝑcepta i lege dīna. Dicit̄ n. eccl. 2. Qui timetis deū credite illi. Itē ſperate i illū. Itē diligite illū. ergo fides, ſpes, ⁊ charitas ſunt ✝tutes in deū ordinātes. ſunt ergo theologice.

Rñdeo Dōm, ꝙ per virtutē ꝑficitur hō ad act⁹ quibus in beatitudinem ordinat̄: vt ex ſupradictis pʒ. eſt aūt duplex hoīs beatitudo ſiue felicitas: vt ſupra dcm̄ eſt. Una quidem ꝓportionata humane nāe, ad quā ſcʒ hō ꝑuenire pōt per principia ſue nāe. Alia aūt eſt beatitudo nām hoīs excedēs: ad quā hō ſola dīna ✝tute ꝑuenire pōt ſm quandā diuinitatis ꝑticipatione: ſm ꝙ dr̄. 2. pe. 1. ꝙ per chriſtum facti ſumus conſortes diuine nāe. Et q2 huiuſmodi beatitudo ꝓportionē humane nāe excedit, ꝑncipia nālia hoīs ex quibus procedit ad bene agendū ſm ſuā ꝓportionē, non ſufficiunt ad ordinandū hoīem in beatitudinē ꝑdictā. vñ opʒ ꝙ ſuperaddant̄ homini diuinitus aliqua principia per que ita ordinetur ad beatitudinē ſupernālē ſicut per principia nālia ordinat̄ ad finē cōnālem, non tñ abſq3 adiutorio diuino. ⁊ hmōi principia virtutes dicunt̄ theologice: tū q2 hñt deum pro obiecto in q̄tum ꝑ eas recte ordinamur in deum, tū q2 a ſolo deo nobis infundūt̄, tum q2 ſola diuina reuelatione in ſacra ſcriptura huiuſmodi virtutes traduntur.

Ad Primū Ergo dōm, ꝙ aliqua nā pōt attribui alicui rei dupl'r. Uno mō eēntialr̄: ⁊ ſic hmōi ✝tutes theologice excedūt hoīs nām. Alio mō ꝑticipatiue: ſicut lignū ignitū ꝑticipat nām ignis, ⁊ quodāmō ſit hō ꝑticeps diuie nāe: vt dictū eſt. ⁊ ſic iſte ✝tutes cōueniūt homini ſm naturam participatā. ❡ Ad ſcđm dōm, ꝙ iſte virtutes nō dr̄r diuine ſicut quib⁹ deus ſit virtuoſus: ſed ſicut quib⁹ nos efficimur virtuoſi a deo, ⁊ i ordine ad deū. vnde nō ſunt exemplares ſed exemplate. ❡ Ad tertium dōm, ꝙ ad deū nāliter ratio ⁊ volūtas ordinatur prout eſt nature principiū ⁊ finis: ſʒ tñ ꝓportionē nāe. Sed ad ipſum ſecundum ꝙ eſt obiectum beatitudinis ſupernaturalis ratio ⁊ voluntas ſecundum ſuam naturam non ordinantur ſufficienter.

❡ Utrum ✝tutes theologice diſtinguātur ab intellectualibus ⁊ moralibus. Art. 2.

Ad ſcđm Sic ꝓceditur. Ui, qđ virtutes theologice nō diſtinguātur a moralibus ⁊ intellectualibus. Uirtutes eñ theologice ſi ſunt in anima hūana, opʒ ꝙ perficiāt ipſam vel ſecūdum partē intellectiuā, vel ſcđm partē

❡ Ad ſcđm dicitur ꝙ velleitas illa qua quis deliberat ſe ſic electurum ⁊ facturum ſi ſibi conueniret: et ſi ſit actus bonus vel malus moral'r ⁊ ad ſpēm illius obiecti pertinens: non eſt tamen actus illius habitus: neq3 ꝑfectus qui elicitur ab habitu neq3 imperfectus qui generat habitum frequentatus: vt patet de habitu magnificentie. Quis enim pauper frequenter deliberet ſe velle magnifica facere ſi poſſet: nunq̄ tamen poſtea erit magnificus niſi in poteſtate quantuis propinqua: vt dr̄ in. 4. ethi. ⁊ ratio aſſignatur ex. 2. ethic. quia fabricando fabri, abſtinendo abſtinentes fortia operando fortes, ⁊ vniuerſaliter ipſos actus virtutum exercēdo: ⁊ nō ſolum volendo virtuoſi efficimur. Cum autem deeſt materia virtutis alicuius non poteſt ſe exercere a actu illius virtutis: licet poſſit appetere exercitium illius. ⁊ propterea ſicut magnificentia non generatur in eo qui magnos ſumptus non exercet quantus vellet ſi poſſet: ita temperantia non generatur in eo qui concupiſcentias delectabilium tactus non moderatur quantus vellet ſi poſſet. Et quantus huius velle ſi poſſet in nobis eſt, eandem ſpeciem reducatur

ad quam ſpectat ipſum exercitium: quia actus exercitus in nobis ſpeciem conſtituens obiectum ſit volitionis ⁊ ad ſuam trahit ſpeciem ⁊ in angelis tamen in quibus hmōi actus exercitii non ꝑ eſſe poſſunt cadere ſecundum effectum nec ſpeciem aliquam conſtituunt nec volitionem ad ſpēm trahunt: ſed ſunt in huiuſmodi volitiones actus iuſtitie qua eorum voluntas eligit in omnibus etiam conditionatis obiectis ſubeſſe diuine legi. Et hec dicta ſufficiant ne ridiculo ſine philoſophia ponendo vniuoce virtutes politicas in ſubſtantiis ſeparatis.

❡ Super. q. 62. art. 1.

In primo arti. q. 62. notanda ſunt duo. Primo qualitas rationis. q. ſ. ratio in littera poſita procedit ex altera propoſitione credita ⁊ altera ſcita credit enim ꝙ ſumus ordinati ad beatitudinem ſupnaturalem. Scitur aūt ꝙ ad proportionatas operationes per totam vitam fini ſupernaturali opʒ ꝓportionata ꝑncipia quoq3 ſupernaturalia adeſſe. ⁊ quia concluſio ſequitur debiliorē partem: ideo concluſio nō eſt ſimpliciter ſcita. ⁊ ꝓpterea autor in littera dicit ꝙ etiā ob hoc iſte virtutes dicunt̄ diuine: quia ex ſola diuina doctrina ſciuntur.

Scđo qualitas harum virtutum: cū eñ finis in operabilibus ſit principiū, ⁊ beatitudo per hoc ꝙ eſt finis vltimus ſit primū principium, opʒ ſupponere ꝙ prima principia proxima bonarum opōnū hñt beatitudinem pro obō. ſicut apparet in nobis r̄ū felicitatis nālis. nā ꝑncipia namq3 apprehenſiua hēmus huiuſmodi felicitatem vt principiū quo indicatū eſt ve beatitudo ſit appetenda, oē bonū ꝓſequendū, oē malū fugiendū. ⁊ ſi q̄ ſunt hmōi beatitudini annexa. In parte aūt appetitiua habemus naturalem inclinationem in bonum ꝓpriū que plus eſt q̄ finis. vnde cōſequēs eſt vt ad beatitudinē ſupernālem proportionalr̄ ordinemur i vtraq3 parte: et ſic prima principia rectarū operationū ad hmōi felicitatem ordinantia vt ⁊ commenſurata de ipſo vltimo fine deo, ſed vt obiecto ſupernaturalis beatitudinis erunt in intellectu ⁊ in appetitu ſic inchoantia per modum habitus deum ſic ſumptum in mente noſtra ſicut principia naturalia ſtabiliunt in ea finem naturalem. Et hoc eſt quod in littera dicitur, quod per iſta principia que vocantur virtutes theologice ita ordinamur ad beatitudinem ſupernaturalem ſicut per principia naturalia ad finem connaturalem. Sūt ergo iſte virtutes de fine tanquam de obiecto ꝓpꝛio. de virtutibus autem que ſunt de his ſunt ad finem ſupernaturalem, q2 nō ꝓportionate infra erit ſermo: ſunt enim virtutes morales infuſe, vt patet.

I. q. 5. ar. 2. Et. 3. di. 23. q. 1. ar. 4. q. 3. ad. 4. Et in. q. 14. ar. 3. ad. 9ᵐ. Et in. q. 1. ar. 12. cor.

❡ Super articulum ſecundum.

In articulo ſecundo eiuſdem qō. 62. recolito eorum que in principio prime partis dicta ſunt de duplici ordine cognoſcibilium de deo: et videbis quod ordo eorum que ratione naturali comprehenduntur ſubeſt ordini eorum que ſupra naturalem ſunt rationem: ⁊ conſequenter deus ipſe vt finis eſt ſupernaturalium induis rationem

ultimi totalr finis. Et ppterea in lrã dr, q ipſe deus eſt vltim⁹ rerũ finis, put noſtre rõnis cognitionẽ excedit. Opoꝛtet igitur te cogitare q totũ vniuerſum ex naturalibus ⁊ ex ſupernaturalibus vnum qddã ſit: ⁊ q deus vt finis naturalium eſt quidẽ vltimus finis nõ ſimplr: ſed reſpectu hoiũ: vt autẽ eſt finis ſupernaturaliũ ſic eſt vltimus totaliter finis rerũ: ⁊ ſic eſt obm noſtre beatitudinis que de ſupnaturaliũ numero eſt. ⁊ ſi non primũ: propter vnionẽ perſonalẽ in verbo: ſcdm tñ locũ obtinere videtur.

¶ Super art. 3.

In arti. 3. euſdẽ q. in reſponſione ad primũ. aduerte q autoꝛ reddit rationẽ indigẽtie habitus naturalis in intellẽ: ex indigẽtia ſpecierũ intelligibiliũ ad intelligendum: nõ q patet habitũ naturalẽ in intellẽ qui vocatur intellect⁹ principioꝛũ eſſe idem qd ſpecies intelligibiles: vt patet ex ſupradictis. Sz qꝛ intellm egere ſpeb⁹ intelligibilibus: ad hoc vt intelligat, eſt intellm nõ eſſe pfectũ in actu: ita q poſſit abſq ſupadditã qualitate exire in actũ intelligendi. Et ex h hr, q p ſuã eẽntiã nõ poteſt vt hit⁹ nãlis hr, ⁊ exprimur i nobis aliquẽ nãlẽ habitũ ad intellmdũ hr, re⁹ s pncipioꝛũ, tã i ſpeculatiuis qz i practicis: optime ſequit q oz i intellectu ponere aliquem hitũ nãlem: qſi diceret reſp⁹ finis nãlis: opz ponere aut hit⁹ nãles aut po⁹ ſupplẽtes vices habituũ: ſz in intellectu non põt poni, q po⁹ ſuppleat vicẽ habitus. Qd ex hoc manifeſtũ ẽ: qꝛ. ſ. ex ſe eſt a deo in po⁹, vt ergat aduẽtaliter ſpẽ intelligẽ qi, ſi oz intelligẽ. ergo opz i eo apponere nãlẽ hitũ. in vo⁹ aũt tñ pa viceã nãlis habitus optie pbet: qꝛ nãliter ex ſeipſa inclinatur ad tẽdendũ in finẽ nãlẽ: ⁊ eſt ẽm ſe appetit⁹ nãlr coaptat⁹ ſeu conformis huoi fini ec. iõ non opz in ea ponere naturales hitus. ſecũdũ aũt eſt re⁹ ſupnãliũ nis vt patet in littera. Quid ſit aũt iſta conformitas appetit⁹ ad finem. cũ de charitate tractabitur patebit: ſi: eſt etiam de actu ſpei. cõtinc. n. in vñ ſermo eſt. Pia nũc tñ cogitamus amicoꝛũ volũtatẽ eſſe hĩtualr conformes per idẽ velle ⁊ idẽ nolle habitualr. i. p hit⁹ ad h inclinãtes q̃s cõſtat eſſe amoꝛis.

¶ In rñſione ad ſcm eiuſdẽ ã. ⁊ qõn⁹ no. q tã fides q̃ ſpes acquiſita eſt 2ᶠ. Una re⁹ coꝛũ q ſub oꝛdie creaturæ ſeu nãli cadũt. Altera eſt re⁹ ſupnãliũ. ſ. q de⁹ eſt trin⁹ ⁊ incarnatus: ⁊ alioꝛũ hmõi. Et iz author in lrã nõ expſſe loqt niſi de fide

22ᵉ pl. q. 17. ã. 6. 3. d. 25. q. c. ã. 5. c di. 2. 6. q. 2. q. 1. Et. ta. q. 2. art. 5. ad. 12. ⁊ 2. c. ⁊ ad 10. Et. ⁊ c. 13. lec. 3. lec. ⁊ in. et lec. 4. ã.

appetitiuã: ſz ꝟtutes q̃ pficiũt partẽ intellectiuã dñr intellẽales, ꝟtutes autẽ q̃ perficiũt partẽ appetitiuã ſunt moꝛales. ergo ꝟtutes theologice nõ diſtinguunt a ꝟtutib⁹ moꝛalibus ⁊ intellẽalib⁹. ¶ P̃. Uirtutes theologice dñr q̃ oꝛdinant nos ad deũ: ſed inter intellectuales ꝟtutes eſt aliqua q̃ oꝛdinat nos ad deũ. ſ. ſapientia q̃ eſt de diuinis, vtpote cauſam altiſſimã cõſiderãs: ergo virtutes theologice ab intellectualib⁹ virtutib⁹ nõ diſtinguunt. ¶ P̃. Aug. in lib. de moꝛib⁹ eccl̃e manifeſtat in q̃tuoꝛ ꝟtutib⁹ cardinalib⁹ q̃ ſunt oꝛdo amoꝛis: ſed amoꝛ eſt charitas que ponitur virtus theologica. ergo virtutes moꝛales non diſtinguuntur a theologicis.

Sed contra id qd eſt ſupra naturã hoĩs diſtinguit ab eo qd eſt ẽm nãz hoĩs: ſed virtutes theologice ſunt ſup nãm hoĩs: cui ẽm naturam conueniunt virtutes intellectuales ⁊ moꝛales: vt ex ſupradictis p3. ergo diſtinguuntur abinuicem.

Rñdeo dicẽdũ, q ſicut. ſ. dictũ ẽ, habitus ſpẽ diſtinguunt ẽm formalez rõnem obiecti. obm aũt theologicarũ virtutũ eſt ipſe deus q̃ eſt vltim⁹ rerũ finis, put nr̃e rõnis cognitionẽ excedit. obm aũt ꝟtutũ intellectualium ⁊ moꝛaliũ eſt aliqd qd hũana rõne comprehẽdi põt. vñ ꝟtutes theologice ſpẽ diſtinguunt a moꝛalib⁹ ⁊ intellectualib⁹.

Ad primũ ergo dicẽdũ, q ꝟtutes intellectuales ⁊ moꝛales pficiũt intellectũ ⁊ appetitũ hoĩs ẽm pportionẽ nãe humane: ſz theologice ſupernaturaliter. ¶ Ad ſcm dicẽdũ, q ſapientia que a phõ ponitur intellectualis virtus conſiderat diuina ẽm qd ſunt inueſtigabilia rõne hũana: ſed theologica ꝟtus eſt circa ea ẽm q rõnem humanã excedunt. ¶ Ad tertium dicẽdũ, q lz charitas ſit amoꝛ, nõ tñ oĩs amoꝛ eſt charitas. Cũ ergo dicitur q oĩs virtus eſt oꝛdo amoꝛis: põt intelligi vel de amoꝛe cõiter dicto, vel de amoꝛe charitatis. ſi de amoꝛe cõiter dicto ſic dr q̃lz virtus eſſe oꝛdo amoꝛis, inquantũ ad q̃lz cardinaliũ virtutũ requirit oꝛdinata affectio. oĩs aũt affectionis radix ⁊ pncipiũ eſt amoꝛ: vt. ſ. dictũ eſt. ſi aũt intelligat de amoꝛe charitatis nõ dat p h intelligi q q̃lz alia vt⁹ eẽntialr ſit charitas: ſz q oẽs alie virtutes aliqualiter a charitate dependeant: vt infra patebit.

¶ Utrum cõuenienter fides ſpes et charitas ponantur virtutes theologice. Art. 3.

Ad tertiũ ſic pꝛocedi tur. Uidetur, q incõuenienter ponant tres virtutes theologice, fides ſpes ⁊ charitas. Uirtutes. n. theologice ſe habẽt in oꝛdine ad beatitudinẽ diuinã ſicut inclinatio nãe ad finẽ cõnaturalẽ: ſed inter virtutes oꝛdinatas ad finẽ cõnaturalem ponitur vna ſola virtus nãlis. ſ. intellẽs principioꝛũ. ergo dz poni vna ſola virtus theologica. ¶ P̃. Theologice virtutes ſunt pfectioꝛes ꝟtutib⁹ intellẽualib⁹ ⁊ moꝛalibus: ſz inter intellẽuales ꝟtutes fides non ponit, ſz eſt aliqd min⁹ virtute, cũ ſit cognitio impfecta. ſilr ẽt inter virtutes moꝛales nõ ponit ſpes, ſz eſt aliqd min⁹ virtute cũ ſit paſſio. q̃ multo min⁹ debẽt poni ꝟtutes theologice. ¶ P̃. Uirtutes theologice oꝛdinãt animam hoĩs ad deũ, ſz ad deũ nõ põt aĩa hoĩs oꝛdinari niſi p itellẽuã ptẽ i q̃ ẽ itellẽs ⁊ volũtas. q̃ nõ debẽt eſſe niſi due ꝟtutes theologice, vna q̃ pficiat intellẽz, alia q̃ pficiat volũtatẽ.

Sed Contra eſt, quod apoſtolus dicit i. ad coꝛinth. 13. Nunc autem manẽt fides, ſpes, charitas, tria hec.

Rñdeo dicẽdũ, q ſicut. ſ. dictũ eſt, virtutes theologice hoc mõ oꝛdinãt hoiem ad beĩtudinẽ ſupnãlẽ, ſicut per nãlẽ iclinationẽ oꝛdinat hõ i finẽ ſibi cõnãlẽ. hoc aũt cõtingit ſecũdũ duo. Pꝛimo q̃dẽ ſecundũ rõnẽ vel intellẽm in q̃tũ ↄtinet pꝛia pn⁹ vl̃ia cognita nobis p nãlẽ lumẽ intellẽs, ex qb⁹ pꝛocedit rõ tã in ſpeculãdis q̃ in agẽdis. Scdo per rectitudinẽ volũtatis nãliter tẽdentis in bonũ rationis. Sz hec duo deficiũt ab oꝛdine beatitudinis ſupnãlis: ſcdm illud. i. ad coꝛin. 2. Oculus nõ vidit, ⁊ auris non audiuit, ⁊ in coꝛ hoĩs nõ aſcẽdit q̃ pparauit de⁹ diligẽtibus ſe: vñ oportuit q q̃tum ad vtrumq aliquid hoĩ ſupnãlr adderet ad oꝛdinãdũ ipm in finẽ ſupnãlẽ. Et pmo q̃dẽ q̃tũ ad intellẽz addũt hoĩ q̃dam pncipia ſupnãlia q̃ diuino lumine capiunt: ⁊ hec ſunt credibilia, de qb⁹ eſt fides. Scdo ꝟo eſt volũtas q̃ oꝛdinat in illũ finẽ: ⁊ q̃tũ ad motũ intẽtiõis in ipſum tẽdentẽ ſicut in id qd eſt poſſe cõſequi, qd ptinet ad ſpem, ⁊ q̃tũ ad vnionẽ q̃dam ſpiritualem p quã quodãmõ trãſfoꝛmat i illũ finẽ: qd fit per charitatem: appetitus eñ vniuſcuiuſq rei nãliter mouetur ⁊ tẽdit in finẽ ſibi ↄnãlẽ: ⁊ iſte mot⁹ pꝛouenit ex quadã cõfoꝛmitate rei ad ſuũ finẽ.

Ad Pꝛimũ ergo dicẽdũ, q intellectus indiget ſpẽbus intelligibilib⁹ p q̃s intelligat: ⁊ ideo opz q in eo ponat aliqs habit⁹ nãlis ſupadditus po⁹. Sed ipſa nã volũtatis ſufficit ad nãlẽ oꝛdinẽ in finẽ: ſiue q̃tũ ad intẽtionẽ finis, ſiue q̃tũ ad ↄfoꝛmitatẽ ad ipſum: ſed in oꝛdine ad ea q̃. ſ. nãm ſunt ad nihil hoĩs ſufficit nã po⁹: ⁊ iõ opz fieri ſuper additionẽ habit⁹ ſupnãlis q̃tũ ad vtrũq. ¶ Ad ſcm dicẽdũ, q fides ⁊ ſpes impfectionẽ q̃dã impoꝛtãt: qꝛ fides eſt de his q̃ nõ vidẽr, ⁊ ſpes de his q̃ nõ hñr: vñ hñe fidem ⁊ ſpẽ de his q̃ ſubdũtur hũane ptãti, deficit a rõne ꝟtutis: ſed hñe fidẽ ⁊ ſpẽ de his q̃ ſunt. ſ. facultatẽ nãe hũane, excedit oẽm ꝟtutẽ hoĩ pportionatã, ſcdm illud. i. ad coꝛ. i. qd infirmũ eſt dei, foꝛtius eſt hominib⁹. ¶ Ad tertiũ dicendum, q ad appetitũ duo pertinẽt. ſ. motus in finẽ, ⁊ cõfoꝛmatio ad finẽ per amoꝛẽ: et ſic opoꝛtet quod in appetitu humano due ꝟtutes theologice ponantur. ſ. ſpes ⁊ charitas.

¶ Utrum fides ſit pꝛioꝛ ſpe ⁊ ſpes charitate. Articu. 4.

Ad Quartũ ſic pcedit. Uĩ, q nõ ſit h oꝛdo theologicarũ virtutũ q fides ſit pꝛioꝛ ſpe, ⁊ ſpes pꝛioꝛ charitate. Radix enim eſt pꝛioꝛ eo qd eſt ex radice: ſed charitas eſt radix oĩum virtutũ ẽm illud ad ephe. 3. In charitate radicati ⁊ fundati: ergo charitas eſt poꝛ aliis. ¶ Pꝛeterea. Augu. dicit in. i. de doctri. chriſtia. Non poteſt aliquis diligere quod eſſe non crediderit: poꝛro ſi credit ⁊ diligit bene agendo efficit vt etiam ſperet: ergo videtur quod fides pꝛecedat charitatem, ⁊ charitas ſpem. ¶ Pꝛeterea. Amoꝛ eſt pꝛincipium oĩs

⁊ ſpe acq̃ſitis re⁹ coꝛũ q̃ ſunt in ptãte hũana, ⁊ eas excludat a numero ꝟtutũ. Si tñ attẽdat rõ videbit q eadẽ rõne nec fides nec ſpes acquiſite re⁹ ſupernãliũ ſunt ꝟtutes. Si. n. aduertas q obm hũũ ⁊ actũ pportionalr ſibũmet cem rñdere opz: ac p h obs ſupnãli: nec act⁹: nec hit⁹ nãlis pportionat⁹ eẽe q ꝟtutes opz eẽe nõ q̃leſ. lbz hit⁹ ſz diſpõnes pfecti ad optim⁹ reddẽtes act⁹ pportionatos abs: ↄſta eẽe videb q fides ⁊ ſpes acquiſite re⁹ ſupernaturaliũ multo min⁹ ſũt ꝟtutes q̃ fides ⁊ ſpes acq̃ſite re⁹ coꝛũ q̃ ſunt in ptãte humana. ſi. n. fides ⁊ ſpes acq̃ſite r⁹ poſſium nr̃oꝛ deficiũt a rõne ꝟtutis (qꝛ non ſunt pportionate obis cuiuſqꝛ ſunt de viſibil⁹ nõ vidẽdo ⁊ de poſſib⁹ hñi non hñdo vt in lrã dr ⁊ hñ) q̃to magis fides ⁊ ſpes acq̃ſita de credibil⁹ ⁊ ſpãdis ſupnãlr deficiũt a rõne ꝟtutis pp impꝛopoꝛtionẽ maioꝛẽ: qꝛ. ſ. ad ſupnãlia oꝛdinãt ẽm vires nãles. Qd. n. h ſit ipꝛopoꝛtio p3. Qd maioꝛ ꝟo declãt ex eo qd pl⁹ dꝛhẽt act⁹ ſz vires nãe a pfic⁹ debita ad pportionẽ tanti obi q̃ act⁹ fidei de hñnis a viſione eoꝛum. hi enĩz ſunt naſtri oꝛdis, ⁊ per virtutẽ creatam poteſt mens nr̃a pfici de his: illi autem ſunt diuerſi oꝛdinis. ſ. nãlis et ſupnãlis, ⁊ nõ niſi per deũ infundentẽ poteſt mẽs pportionate perfici de illis. Unde vera lrã dr fides ⁊ ſpes infuſe hñr q ſint virtutes ex eo q ſunt diuini oꝛdinis eẽntialr ⁊ nõ ſolũ q̃tũ ad mõm ex h eñ hñr q actus pportionatos obis eliciunt efficaces ad cõtingendũ obis, ⁊ hmõi imperfectionẽ euidentie habeãt: niſũ tñ eſt vt qd infirmũ ẽ dei foꝛti⁹ ſit hoibus. Ex h aũt hẽs q ad theologicã virtutem exigit q ſit diuini ſeu ſupernãlis oꝛdinis eẽntialr: ⁊ ſic opz haberi ſola infuſione diuina: vt etiã in p⁹ arti. dictũ eſt. Habes q̃q q aliud ẽ loq de habitu theologico: ⁊ aliud de virtute theologica: nã habitus theologicos in nobis acq̃ſitos dari vt habitum ſcientie imperfecte non negamus: virtutes autem theologicas acquiſitas dari negamus. Et rãtio eſt quia impꝛopoꝛtionata ſunt acquiſita omnia ad act⁹ infallibiliter rectos pꝛopoꝛtionatos ſupernaturalibus vt patet ex dictis.

¶ Super articul 4.

In artic. 4. notãdũ quod habitus virtutum theologicarum ſimul infundi intelligitur dupl̃r. Uno modo ſic q q̃ndocunque infunditur vna infundatur tunc omnes. Et hoc eſt manifeſte falſũ quia quotidie fide

22ᵉ. qõ. 4. ar. 7. e. q. 17. ã. 7. ⁊ 8. Et. 3. di. 23. qõ. 2. ã. 3. q. 1. varti. 5. Et. h. q. 4. art. 5.

libus peniſētibus infundiť: hītus charita·tis nō fidei neq; ſpei. Alio modo vt q̄cūq; infundit vnā, infundat vel infuſa ſit alia: ⁊ hoc non ſaluat veritatem lr̄e: q: nō ſaluat ſilita·tez infuſionum. Nec eſt veru₃: q: ſi baptizetur adul⁹ in peccō fornica·tionis pſeuerās ſuſci·pit fidei ſpeiq; habitū ſuſcipiendo characte·rem, ⁊ eſt vere fidelis: et tñ nec ſuſcepit, nec ſuſcipit charitatē. hoc ergo, modo intelligiť quantū eſt ex parte infundētis ⁊ ratione infuſionis: ꝗuis ex diſpoſitiōe receptiui, vt̄ q: perdidit vnā ⁊ non alias, vel eſt indiſpoſitus ad vnā ⁊ nō alias op⁹ contingat. Et hic ſenſus eſt formalis et verus: formalis quidē q: infuſionē vt infuſio eſt indicat. Ver⁹ aūt: q: q̄tū eſt ex pte infuſionis ſimul oēs infundant: et caſus obſtantes ex parte receptiui, p accñs eueniūt. accidit enī ꝙ hic q̄ baptizatur ſit idiſpoſit⁹ ad charitatē: ⁊ ſilr ꝙ hic baptizat⁹ cadat a charitate, q̄ ſimul cum fide ⁊ ſpe ſuſcepit.

℄ In reſpōſiōe ad 3ᵐ eiuſdē articuli dz̄ ꝙ ſpes p̄cedit ordine generationis charitatez vt act⁹ vtriuſq; reſpicit deum: cui ſpes inniti·tur, ⁊ quem charitas amat: q̄uis ſubſeq̄tur eiuſ hoc ordine charitatē vt actus vtriuſq; reſpicit futurā beatitu·dinē q̄ obiue eſt deus ipſe: quā beatitudinē ſpes reſpicit vt bonū ſperatum, ⁊ charitas vt amatum. Et q: virtutes iſte ordinant ſe₃ ſuos act⁹ vt reſpiciūt deū: iō dictū eſt in corpore articuli ꝙ. ſ. ordine originis ſpes precedit charitatem.

℄ Super.q. 63. ar. 1.

In corpore primi articuli qō. 63. not. quod illud verbū litere, principia naturaliter cognita ſunt ſeminaria virtutum: poteſt dupliciter exponi. ſ. ſimpliciter vel accommode. Si enī interpretentur ſecundū diſtributionem accommodam: clarum eſt ꝙ principia cōſummata vbi ſeminaria cetera rū virtutū ſicut celum dicit continere oīa corpora. Si autem intelligātur ſimpliciter. i. ꝙ ſint ſeminaria omniū ſimplr̄ virtutū: tūc ſumātur p̄ncipia ſm nā lem eorum inchoatiōnem in aīa. Et ſic conſtat ꝙ ſunt ſeminaria omniū virtutū intelle·

8.q.51. art.1.Et 22ᵉ qō. 47.art. 15.E.3. di.33.q. 1.&.2.q. 3.Et in. 4.i.ā.8. 2.gal.5. li.6.co. 5.Et.2. ethi.lec. 1.co.2.

affectionis vt.ſ. dictū eſt: ſ₃ ſpes noīat quādam affectionē: eſt enī q̄dā paſſio: vt.ſ. dcm̄ eſt q̄ charitas q̄ eſt amor eſt prior ſpe.

Sed Cōtra eſt ordo quo apl̄s iſta enumerat dicens, Nunc autem manent fides, ſpes, ⁊ charitas.

Rn̄deo Dōm, ꝙ duplex eſt ordo ſcil₃ generationis et perfectionis Ordine quidem generationis quo materia eſt prior forma ⁊ imperfectū perfecto, in vno ⁊ eodē fides precedit ſpem, ⁊ ſpes charitatē ſm act⁹: nā habit⁹ ſimul infunduntᷣ, non enī pōt in aliquid motus appetitiuus tendere vel ſperādo vel amādo, niſi qḋ eſt apprehenſum ſenſu aut intellectu per fidē autē apprehendit intellectus ea q̄ ſperat ⁊ amat. Unde opz ꝙ ordine gn̄ationis fides precedat ſpem ⁊ charitatē. Similiter autē ex hoc homo aliquid amat ꝙ apprehēdit illud vt bonū ſuū: per hoc autē ꝙ hō ab aliquo ſperat ſe bonū conſequi poſſe, reputat ipm̄ in quo ſpem habet quoddā bonū ſuum: vñ ex hoc ipſo ꝙ hō ſperat de aliquo, procedit ad amandū ipſu₃ ⁊ ſic ordine generationis ſm actus ſpes precedit charitatem. Ordine vero perfectionis charitas precedit fidem ⁊ ſpem: eo ꝙ tam fides quā ſpes per charitatē formatur et perfectionē virtutis acquirit: ſic enim charitas eſt mater omnium virtutum, ⁊ radix inq̄ñtū eſt omnium virtutum forma: vt infra dicet.

℄ Et per hoc patet reſponſio ad primum.

Ad ſcd́m Dōm, ꝙ aug. loquitur de ſpe, qua quis ſperat ex meritis iam habitis ſe ad beatitudinē peruenturum qḋ eſt ſpei formate: que ſequitur charitatem. poteſt autem aliquis ſperare antequam habeat charitatem non ex meritis que iam habet, ſed que ſperat ſe habiturum. ℄ Ad tertium dicendu₃, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt cū de paſſionibus ageretur, ſpes reſpicit duo. Unum quidem ſicut principale obiectum. ſ. bonū quod ſperatur: et reſpectu huius ſemper amor precedit ſpem: nunquam enim ſperatur aliquod bonu₃ niſi deſideratum ⁊ amatum. Reſpicit etiam ſpes illum a quo ſe ſperat poſſe conſequi bonu₃: ⁊ reſpectu huius primo quidem ſpes precedit amorem, quamuis poſtea ex ipſo amore ſpes augeatur; per hoc enim ꝙ aliquis reputat per aliquem ſe poſſe conſequi aliqḋ bonū incipit amare ipſum: et ex hoc ipſo ꝙ ipſum amat, poſtea fortius de eo ſperat.

℄ De cauſa virtutum. Queſtio. 63.

DEinde Conſiderandu₃ eſt de cauſa virtutum. ℄ Et circa hoc querūtur quatuor. Primo, vtrum virtus ſit in nobis a natura. Secundo vtrum aliqua virtus cauſetur in nobis ex aſſuetudine operum. Tertio, vtrum alique virtutes morales ſint in nobis per infuſionē. Quarto, vtrum virtus qua₃ acquirimus ex aſſuetudine operum ſit eiuſdem ſpeciei cu₃ virtute infuſa.

℄ Utrū virtus ſit in nobis a natura. Ar. 1.

AD primū Sic proceditur. Uidetur, ꝙ virtus ſit in nobis a natura. Dicit enim dama. in. 3. lib. Naturales ſunt virtutes ⁊ equaliter inſunt omnib⁹. Et antonius dicit in ſermo. ad monachos: Si nām voluntas mutauerit peruerſitas eſt. Cōditio ſeruetᷣ ⁊ virt⁹ eſt. Et matt. 4. ſup illud, Circuibat Jeſus ⁊c. dicit gloſ. Docet naturales virtutes. ſ. iuſtitiā, caſtitatem, humilitatē, q̄s naturalr̄ h₃ hō. ℄ 3. Bonū virtutis eſt ſm rationē eſſe: vt ex dictis p₃: ſed id qḋ eſt ſm ratione₃ eſt hoi nāle cum rō ſit hoīs nā: ergo virt⁹ ineſt hoi a nā. ℄ p̄. Illud dicitur eſſe nobis nāle qḋ nobis a natiuitate ineſt: ſ₃ virtutes quibuſdā a natiuitate inſunt. Dicitᷣ. n. iob. 31. Ab infantia creuit mecū miſeratio, ⁊ de vtero egreſſa eſt mecum: ergo virtus ineſt homini a natura.

Sed Contra. Id qḋ ineſt homini a nā eſt omnib⁹ hominib⁹ cōe: ⁊ nō tollitur per pctm̄: q: etiā in demonibus bona naturalia manēt, vt dio. dicit in. 4. ca. de di. no. ſed virtus nō ineſt omnib⁹ hoib⁹: ⁊ abijcitur per pctm̄, ergo non ineſt hoi a natura.

Rn̄deo Dōm, ꝙ circa formas corporales aliqui dixerūt ꝙ ſunt totaliter ab intrinſeco: ſicut ponentes latitationem formarū: aliqui vero ꝙ totaliter ſint ab extrinſeco: ſicut ponētes formas corporales eſſe ab aliqua cā ſeparata. alii ꝟo qḋ p̄tim ſint ab intrinſeco inq̄ñtū. ſ. preexiſtūt in materia in potētia: ⁊ ptim ab extrinſeco, inq̄ñtum. ſ. reducuntᷣ ad actū p agēs. Ita etiā circa ſcias ⁊ ꝟtutes alii q̄dē poſuerunt eas totalr̄ eſſe ab intrinſeco, ita. ſ. ꝙ oēs ꝟtutes ⁊ ſcie nālr̄ preexiſtūt in aīa: ſ₃ p diſciplinā ⁊ exercitiū impedimēta ſciētie ⁊ ꝟtutis tollūtur, q̄ adueniūt aīe ex corporis grauitate: ſicut cum ferrū clarificatur per limatione₃, ⁊ hec fuit opinio platonicoꝝ. Alii vero dixerūt ꝙ ſunt totalr̄ ab extrinſeco. i. ex influētia intelligētie agētis: vt ponit aui. Alii ꝟo dixerūt ꝙ ſm aptitudinē ſcie ⁊ virtutes ſunt in nobis a nā, nō aūt ſm pfectionē: vt ph̄s dī in 2. ethi. ⁊ hoc ver⁹ eſt. Ad cui⁹ manifeſtationē opz ꝯſiderare ꝙ aliqḋ dr̄ alicui hoi nāle dupl̄r. Uno mō ex nā ſpēi. Alio mō ex nā individui. Et q: vnūq̄dq; h₃ ſpeciē ſm ſuā formā, indiuiduatᷣ ꝟo ſm mām, forma ꝟo hoīs eſt aīa rōnalis, mā ꝟo corpus, iō id qḋ ꝯuenit hoi ſm animā rōnalē, eſt ei nāle ſm rōnē ſpēi. id ꝟo qḋ eſt ei naturale ſm determinatā corporis cōplexionē, eſt ei nāle ſm naturam indiuidui: qḋ enī eſt nāle hoi ex pte corporis ſ₃ ſpēm quodāmō refertᷣ ad animā inq̄ñtū. ſ. tale corpus eſt tali aīe ꝓportionatū. vtroq; autē mō ꝟt⁹ eſt hoi nālis ſm quādā inchoationē, ſm q̄dē nām ſpēi inq̄ñtū in rōne hoīs inſunt nālr̄ q̄da₃ principia nālr̄ cognita, tā ſcibiliū q̄̄ agēdoꝝ, q̄ ſunt q̄dā ſeminaria intellectualiū ꝟtutū ⁊ moraliū ⁊ inq̄ñtū in voluntate ineſt q̄dā nālis appetit⁹ boni qḋ eſt ſm rōnem. ſm ꝟo nām indiuidui inq̄ñtū ex corporis diſpoſitione aliq̄ ſunt diſpoſiti, vel melius, vel peius ad q̄ſdā virtutes: prout. ſ. vires q̄dā ſenſitiue actus ſunt quarundā partiū corporis: ex quarū q̄dā diſpōne adiuuantᷣ vel impediuntᷣ hmōi vires in ſuis actib⁹, ⁊ p ꝯñs vires rōnales q̄bus hmōi ſenſitiue vires deſeruiūt: ⁊ ſm hoc vnus hō h₃ naturalē aptitudinē ad ſciētiā, alius ad fortitudinē, ali⁹ ad tēperantiā, ⁊ his modis tā virtutes intellectuales q̄̄ morales ſm quādam aptitudinis inchoationē ſunt in nobis a natura nō autem cōſummatio earū: quia naturā determinatur ad vnum, conſummatio autem huiuſmodi virtutum nō eſt ſcd́m vnum modum actionis, ſed diuerſimode ſecundū diuerſas materias in quibus ꝟtutes operātur, et ſm diuerſas circūſtantias. Sic ergo patet qḋ virtutes in nobis ſunt a natura ſm aptitudinē ⁊ inchoationem: non autem ſcd́m perfectionē. preter virtutes theologicas que ſunt totaliter ab extrinſeco.

℄ Et per hoc patet rn̄ſio ad obiecta. Nam

ctualium ⁊ moralium: q̄uis diuerſimode: quia intellectus ſunt inchoationes: ſcientie autē ⁊ reliquarū ſunt actiua principia mediate vel immediate: vt patet: ſemen nāq; ⁊ inchoationis ⁊ principii rationem habet.

℄ In eodem articulo primo eiuſdem q. 63. dubium occurrit de eo redditur in litera quare conſummatio virtutū nō ē a natura. q: natura eſt determinata ad vnū. cōſummatio autē virtutū nō eſt ſm vnū modum actionis: ſed diuerſimode ſm diuerſas materias in quib⁹ virtutes operantᷣ ⁊ ſ₃ diuerſas circunſtantias Dubium inq̄ eſt non de arte et virtutibus moralibus: ſed de intellectu et ſcientia: tam nempe ars q̄ virtus moralis principiū eſt actus diuerſimode ſe habentis ad diuerſam vel mām vel circūſtantias: temperantia enī principium eſt concupiſcendi aliter potum, alr̄ cibū, alr̄ nunc aliter poſt ⁊c. Et h̄ ex parte agentis: nam ex parte paſſi etiam natura aliter ⁊ alr̄ efficit. et propterea in lr̄a notāter dicitur ſm vnū modum actionis: actio. n. ex parte agentis ſe tenet. Sed quo pacto intellectus principioꝝ ⁊ ſilr̄ ſciētia aliqua diuerſimode agit ſm diuerſas materias aut circūſtātias: nō apparet. nā intellectus tā ſpeculatiuus q̄ practicus vno mō operatᷣ ſe₃ cognitio terminis ſolo nāli lumine: quelibet aūt ſcia demōſtrandi ex vno primo mō vna₃ tñ materiā circa quā verſatᷣ h₃: ⁊ rurſus in angelis tā intellectus q̄ ſcia a nā ēt ſ₃ ꝯſummationē ergo manifeſtat ꝙ neutri diſſonat a natura eē. ſ. cōſummationem: natura enī eſt determinata ad vnū non ſolu₃ in nobis: ſed in angelis et in deo. Nō igitur litere deficere videtur. ℄ Ad hoc dicitur ꝙ q: virtutum iſtarum. ſ. intellectus ⁊ ſciētie act⁹ in cōpoſitione conſiſtit: vt patet: et compoſitio ſm diuerſas materias diuerſimode a recto ſit intellectu (alr̄ enī₃ cōponit ſcientia rē aliquā cum mā remota, ⁊ alr̄ cum materia neceſſaria: et ſimiliter intellect⁹ aliter componit ens cum non ente, ⁊ aliter totū cum parte aliter bonū et aliter malum cum proſequutiōe ⁊ fuga) ideo cōſummatio has

rum virtutum non eſt ſm vnum modum actionis:ſed diuerſimode ſm diuer ſas materias. Et ſi vno vel o generaliſſimo modo.ſ.cōponendo:⁊ vna ſm ra tionē formalē materia.i.obiecto vnica meius vtatur: cū vnitate tñ hoīs ſtat diuerſitas ſpecialiū modoꝝ actionis ex parte agentis ſm diuerſas ſpeciales materias: vt patet ex dictis. Et q̄a in angelis eſt nō ita dudēs ⁊ principioꝝ ⁊ concluſionū nō cōponēdo, ſed ſicut nos intelligimus ꝙ quid eſt prima ope ratione intellect⁹: ideo

nerentur: ideo authorſuppoſitis dependentiis actuum ab obiectis, ⁊ ex me menſuris omnibus eorum ab illis: ex hoc quod ſunt ad bonum habentia ⁊ con ſequenter in aliquali numero pondere et menſura ipſius habitus: poſuit principium earum ex parte noſtri habere rationem regule numerantis ponderantis: et commenſurantis: vt ex hoc diſcerneremus que poſſunt ex no ſtris actibus in nobis cauſari virtutes ⁊ que non: virtutes.n. vt ſic rōnē boni

in eis nō eſt habitus nec principiorum nec conclusionū ſuperaddi⁊ ſpeciebus intelligibiliū bus.⁊ q̄ſi ſpēs intelligibiles pñt eſſe a aō. pñs eſt ꝙ in eis habitus intellectualis pñt eſſe nālis: et ſm cōſummationē: in nobis aūt nō.

¶ Super art. 2.

In articulo ſexto eiuſdem queſtionis. 23. aduerte ꝙ licet primo facie autoꝝ videatur deminutus: quia ad concluſionem vniuerſalē.ſ. de omnibus virtutib⁹ particularem rōnem.ſ. ꝑfītez locum in practicis eſt induci. vnz et hoc ꝙ virtutes humane ad bonum modificatū regula rationis humane ordinant, oſtendit eas ab actibus humanis in parte rōnis exiſtentibus cāri. In practicis em̄ virtutibus conſtat bonum earū regulandum humana ratione. In ſpeculatiuis aūt bonū attēdit ſm conformitatem ad rē: qꝛ bonū earū eſt verū qđ cōſtat ab eo quod res eſt vel non eſt pendere: ⁊ ſic medium nō vr̄ adequare cōcluſionem. Licet inq̄ ſic appareat, profundius tñ ſi ſpeculati fuerimus inueniemus medium adeq̄re cōclonē. Nam ſicut actus in quo eius bonitas cōſiſtit examinatur a rōne humana in principiis: et actus intellectꝰ principiorū a pñ⁹ humane rōnis ē: qđ vocaꝶ lumen intellect⁹ agētis.in q̄ ē ſignū. Et ſicut actus cognoſcendi verum dependet a duobus, ſ. a cognoſcente ⁊ cognito ita a non inconueniēs habere duas menſuras: alterā hic: alterā inde. Rurſus quia ratio veri (vt patet i quarto meta.) conſiſtit in ens eſſe ⁊ non ens non eſſe: ⁊ hoc niſi i dicere accipere cognoſcere ⁊c. inuenitur: ⁊ cōſequens eſt at verum ipſum in vnoquoq; dicente accipiente cognoſcente ſecundum propriū luminis facultatem dicatur accipiaꝶ ſeu cognoſcaꝶ. Et ſic ex parte dicentis ſeu ſcientis a propria rōne menſureꝶ. Et quoniā nunc eſt queſtio de cauſa ſubiectum ex parte habentis ipſas quoniam eſt queſtio an ex propriis habentis actibus ge-

ſ. q. 51. a. 2. ⁊. 3. et. ſ. qō. 65. a. 2. cor. ⁊ q. 92. a. 1. ad. 1. et 2. d. 44 q. 2. a. 1. ad. 6. et 3. di. 33. q. 1. a. 2. q. 2. Et virt. q. 1. a. 9.

prime due rōnes ꝓcedūt ſꝫ ꝙ ſeminaria virtutū inſunt nobis a nā in q̄ntum rōnales ſumus. Tertia vero rō ꝓcedit ſm ꝙ ex nāli diſpoſitiōe corporis quā hꝫ ex natiuitate vn⁹ hꝫ aptitudinē ad miſerendū, alius ad tēperate viuendum. alius ad aliam virtutem.

¶ Utrum aliqua virtus cauſetur in nobis ex aſſuetudine operum. Artic. 2.

Ad Scdm ſic ꝓcediꝶ. Ui ꝙ virtutes in nobis cauſari nō poſſint ex aſſuetudine operū: qꝛ ſuper illud Ro. 14. Oē qđ non eſt ex fide pctm̄ eſt. dicit gl. aug. Ois infidelium vita pctm̄ eſt, ⁊ nihil eſt bonū ſine ſummo bono: vbi deeſt cognitio veritatis falſa eſt virtus etiā i optimis morib⁹: ſꝫ fides nō pōt acquiri ex opib⁹, ſꝫ cauſaꝶ in nobis a deo ſm illud ephe. 2. Gratia eſtis ſaluati per fidem. ergo nulla virt⁹ pōt in nobis acquiri ex aſſuetudine operū. ¶ p̄. Peccatum cū cōtrarieꝶ virtuti nō cōpatiꝶ ſecū virtutē. ſꝫ hō nō pōt vitare peccatū niſi ꝑ gratiā dei: ſꝫ illō ſap. 8. Didici ꝙ nō poſſum eſſe aliter cōtinens niſi de⁹ dederit: ergo nec virtutes alique poſſunt in nobis cauſari ex aſſuetudine operꝝ, ſꝫ ſoluꝫ dono dei. ¶ p̄. Act⁹ qui ſunt ſine virtute deficiunt a perfectione virtutis. ſed effect⁹ nō poteſt eē ꝑfectior cauſa: ergo virtus nō pōt cauſari ex actibus precedētibus virtutem.

Sed ꝯ eſt, ꝙ dio. dicit. 4. c. de di. no. ꝙ bonū ē virtuoſi⁹ q̄ malū, ſꝫ ex malis actib⁹ cāꝶ habit⁹ vitioꝝ: ḡ multo magis ex bonis actib⁹ poſſunt cāri habit⁹ virtutū.

Rñdeo Dōm, ꝙ de gñatiōe habituū ex actibus in gñali ſupra dictum eſt. nunc aūt ſpāliter q̄ntū ad virtutē conſiderandum eſt ꝙ ſicut ſupra dictum eſt, virtus hominis ꝑficit ipm̄ ad bonū cū autē ratio boni cōſiſtat in modo ſpē, ⁊ ordine (vt aug. dicit in lib. de nā boni) ſiue in numero, pondere, ⁊ menſura: vt dr̄ ſap. xi. opꝫ ꝙ bonū hoīs ſꝫ aliquā regulā conſideretur. que quidē eſt duplex, vt. ſ. dictū eſt. ſ. rō hūana ⁊ lex diūa. Et qꝛ lex diuina eſt ſuperior regula, idō ad plura ſe extendit. ita ꝙ quicquid regulaꝶ rōne humana, regulaꝶ etiam lege diuina. ſꝫ nō cōuertiꝶ. Uirtus igiꝶ hoīs ordinata ad bonū qđ modificatur ſm regulā rōnis humane, pōt ex actibus humanis cāri inq̄ntū hmōi actus ꝓcedūt a rōne: ſub cuius ptāte ⁊ regula tale bonum conſiſtit. virtus vero ordināſ holem ad bonū ſm ꝙ modificaꝶ per legē diuinā ⁊ nō per rationē humanā, nō pōt cauſari per actus humanos, quorū ꝑncipiū eſt rō: ſꝫ cauſaꝶ ſolū in nobis per operationē diuinam. ⁊ ideo huiuſmodi virtutē diffinieꝰ aug. poſuit in diffinitiōe virtutis, quā de⁹ in nobis ſine nob s opatur. Et de hmōi etiā virtute prima rō ꝓcedit.

Ad Secundū dōm, ꝙ vtus diuīt⁹ infuſa maxime ſi in ſua perfectione conſideretur, non cōpatitur ſecum aliqđ pctm̄ mortale, ſed virtus hūanitus acquiſita pōt ſecū cōpati aliquē actū pctī ēt mortalis: qꝛ vſus habit⁹ i nobis eſt nře volūtati ſubiectus, vt ſupra dcm̄ ē. Nō aūt ꝑ vnum actū pctī corrūpitur hīt⁹ virtutis acquiſite. hītui.n. nō ꝯrīa tur directe act⁹, ſꝫ habit⁹. ⁊ idō lꝫ ſine gr̄a hō nō poſſit pctm̄ mortale vitare: ita ꝙ nunq̄ peccet mortaliꝶ: nō tñ ipediꝶ q̄n poſſit habitū

virtutis acq̄rere, ꝑ quā a malis operib⁹ abſtineat vt in pluri⁹, ⁊ precipue ab his q̄ ſunt valde rōni ꝯria. Sūt etiā q̄dā peccata mortalia q̄ hō ſine gratia nullo mō pōt vitare q̄ ſcꝫ directe opponūꝶ virtutib⁹ theologicis. q̄ ex dono gratie ſunt in nobis. hoc tñ ĩfra manifeſti⁹ fiet. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ ſicut dictū eſt, virtutū acq̄ſitaꝝ ꝓexiſtūt in nobis q̄daꝫ ſemina ſiue ꝑncipia ſm nām. q̄ q̄dē ꝑncipia ſunt nobiliora virtutib⁹ eoꝝ virtute acq̄ſitis: ſicut itellc̄s ꝑncipioꝝ ſpeculabiliū eſt nobilior ſcia ꝯcluſionū: ⁊ naturalis rectitudo rōnis eſt nobilior rectificatione appetitus, q̄ fit ꝑ ꝑticipationeꝫ rationis: q̄ quidē rectificatio ꝑtinet ad virtutē moralē. Sic igitur actus humani inq̄ntū ꝓcedūt ex altioribus principiis pñt cauſare virtutes acq̄ſitas hūanas.

¶ Utrum alique virtutes morales ſint in nobis per infuſionem. Articu. 3.

Ad Tertiū ſic procediꝶ. Ui, ꝙ preter virtutes theologicas nō ſint alie virtutes nobis infuſe a deo. Ea enim que pñt fieri a cauſis ſcdis nō fiunt immediate a deo, niſi forte aliquādo miraculoſe: qꝛ vt dio. dicit, Lex diuinitatis eſt vltima per me⁹ adducere: ſed virtutes intelſuales ⁊ morales pñt in nobis cāri per noſtros act⁹: vt dictū eſt: nō ergo conuenieñter cāꝶ in nobis ꝑ infuſionē. ¶ p̄. In opib⁹ dei multo minus eſt aliq̄d ſuperfluū q̄ in opib⁹ nature: ſed ad ordinandū nos in bonū ſupnaturale ſufficiūt virtutes theologice: ergo nō ſūt alie virtutes ſupnāles quas oporteat in nobis cāri a deo. ¶ p̄. Nā nō facit per duo qđ pōt facere ꝑ vnū: ⁊ multo min⁹ de⁹: ſed de⁹ inſeruit aīe nře ſemina virtutū: vt dr̄ gl. heb. 1. ergo nō opꝫ ꝙ alie virtutes in nobis ꝑ infuſionē cāet.

Sed Contra eſt, quod dicitus ſap. 8. Sobrietatem ⁊ iuſtitiam docet prudentiam ⁊ virtutem.

Rñdeo Dōm, ꝙ opꝫ effect⁹ eſſe ſuis cauſis ⁊ principiis ꝓportionatos: oēs aūt virtutes tam intellectuales q̄ morales q̄ ex nřis actibus acq̄runꝶ: ꝓcedūt ex quibuſdā naturalib⁹ principiis in nobis preexñtib⁹ (vt. ſ. dictū eſt) loco quorū nāliū principiorum conferunꝶ nobis a deo virtutes theologice, quibus ordinamur ad finē ſupernaturalē: ſicut. ſ. dictū eſt: vñ oportet ꝙ his etiā virtutibus theologicis proportionaliter rñdeant aliq̄ habitus diuinit⁹ cauſati in nobis: qui ſic ſe habeāt ad virtutes theologicas ſicut ſe. hñt virtutes morales ⁊ intellectuales ad principia naturalia virtutum.

Ad Primum ergo dicendū, ꝙ aliqui quidem virtutes morales ⁊ intellectuales poſſunt cauſari in nobis ex noſtris actibus. tñ ille non ſunt proportionate virtutibus theologicis: ⁊ ideo opꝫ alias eis ꝓportionatas immediate a deo cauſari. ¶ Ad ſecundum dōm, ꝙ virtutes theologice ſufficiēter nos ordinant in finem ſupnaturalem ſm quandā inchoationem quantū. ſ. ad ipm̄ deum immediate; ſed opꝫ ꝙ per alias virtutes infuſas perficiaꝶ anima circa alias res, in ordine tñ ad deū. ¶ Ad tertium dōm, ꝙ virt⁹ illorū principiorū nāliter inditoꝝ non ſe extēdit vltra proportionē nāe: ⁊ ideo in ordine ad finem ſupernaturalem indiget homo perfici per alia principia ſuperaddita.

rōnalis habent: principium aūt rationalis boni vt ſic regula eſt: ſequens tñ q̄ nē ampliter erit ſ hoc ſermo. ¶ In reſpōſiōe ad ſm eiuſdē articuli ꝓ more iſtius ſ nota. ꝙ 2ᵛ authoꝛ ſaluat cōs ſiant hec duo ſimul hō nō pōt vitare pctm̄ mortale ſine gratia: ⁊ hō pōt eſſe hře virtutes ex aſſuetudine operuꝫ ſuorū primo qꝛ actus pctī mortalis ſtat cū virtute acquiſita: ⁊ hoc quo ad actus virtutum ꝯnomiū virtutibus acq̄ſitis. 2° qꝛ ſunt aliq̄ pctā mortalia alteri⁹ ordinis a vitiis contrariis virtutibus acq̄ſitis: ea ſcꝫ q̄ ꝯrianꝶ preceptis de actibus virtutum theologicarum ex hac enim doctrina iuncta rñſioni ad primum habes quid de virtutibus infidelium ſentiendum ſit: de hoc tamē latior erit ſermo in q. 65. ar. ſcdo.

¶ In reſpōſiōe ad 3ᵐ eiuſdem articuli: not. quomodo author nulli philoſophorum ſcdꝫ optime inuenit i aliūm genere virtutum nihil lius ſemper eſſe generans ita ꝙ licet actus precedentes habitum virtutis fiat ſm ſe imo perfectis: vt tñ ex altioribus oriuntur ſm⁹ generantur ſunt virtutis.

¶ Super Art. 3.

In articulo tertio eiuſdem qō. 63. nũc ex ſcoto in tertio ſentē. diſt. 36 occurrit negante has virtutes morales infuſas: non tamen ſoluit te rationem ſancti thome. Mouetur autem: quia ponere ipſas nec oportet ex parte finis (quoniam finis ſupernaturalis ſufficienter habetur in anima per virtutes theologicas) nec ex parte medii vel mediū: quia fides modū dat operandi inferioribus in ordine ad deū ⁊ charitas ordinat ad ipſuꝫ e minia. Ex parte quoq; obiecti peſſet ex ipſo ſcoto arguit ex. 34. d. eiuſdē in tertio, vbi impugnat dona: quia quatuor virtutes cardinales et tres theologice ſi perfectiſſime habeantur ſufficienter perficiunt animam noſtraꝫ reſpectu oīs aūt pertinentis ad partē practicam agibilium vt facile eſt videre tam de obiecto

ſ. qō. 51. a. 3. ⁊ q. 55. d. 4. ad. 6. et 1. q. 65. ar. 2. Et 3. d. 33. q. 1 a. 2 q. 3. ⁊. 4. d. ſil. 17. q. 1. a. 3. q. 1. cet. Et virt. qō. 1. ar. 10.

¶ Utrū ꝟtꝰ quā acq̄rimꝰ ex operū aſſuetudine ſit eiuſdē ſpēi cū ꝟtute infuſa. Art. 4.

AD Quartū ſic ꝓcedit᷑. Uī ꝙ virtutes infuſe non ſint alterius ſpēi a virtutibꝰ acq̄ſitis. Uirtꝰ eīn acq̄ſita et virtꝰ infuſa ſm̄ predicta nō vīr differre niſi ſꝫ ordinē ad vltimū finē ſed hītus ⁊ actꝰ hūani nō recipiūt ſpeciē ab vltimo fine: ſꝫ a ꝓrio: nō ḡ ꝟtutes morales vel intellctuales īfuſe dr̄nt ſpē ab acquiſitis. ¶ P̄. Habitꝰ ꝑ actꝰ cogſcunt᷑: ſed idē eſt actꝰ tēperantie infuſe ⁊ acquiſite. ſ. moderari cōcupiſcentias tactus: ḡ nō dr̄nt ſpē. ¶ P̄. Uirtus acquiſita ⁊ virtus infuſa dr̄nt ſm̄ illud qđ eſt immediate a deo factuꝫ ⁊ a creatura: ſed idē eſt ſpecie hō quē deꝰ formauit, ⁊ quē generat nā: ⁊ oculus quē ceco nato dedit, et quē virtus formatiua cauſat: ergo videt᷑ ꝙ eſt eadē ſpecie virtus acquiſita ⁊ infuſa.

Sed ꝯ. Queliꝫ dr̄ia in diffōne poſita mutata diuerſificat ſpēꝫ ſꝫ ī diffōne ꝟtutis ponit᷑. Quā deꝰ in nobis ſine nob opat᷑: vt. ſ. dcm̄ eſt: ḡ ꝟtꝰ acq̄ſita cui hoc nō conuenit non eſt eiuſdem ſpēi cum infuſa.

Rñdeo Dꝫ, ꝙ 2ʳ hītꝰ diſtingunt᷑ ſpē. Uno mō ſicut pdictū eſt ſꝫ ſpāles ⁊ formales rōes obōꝝ. obm̄ āt ꝟtutis cuiuſlibet ē bonū ꝯſideratū in mā ꝓpa ſicut tēpātie obm̄ ē bonum delectabiliū ī ꝯcupiſcētijs tactꝰ: cuiꝰ q̄dē obi formalis rō ē a rōne q̄ inſtituit modū in his ꝯcupiſcētijs, māle aūt ē id ꝙ ē ex pte ꝯcupiſcētiarū. Manifeſtū ē aūt ꝙ alterꝰ rōis ē modꝰ q̄ iponit᷑ in hmōi ꝯcupiſcētijs ſꝫ regulā rōnis hūane, ⁊ ſm̄ regulā diuinā, puta ī ſumptiōe ciboꝝ rōne hūana modꝰ ſtatuit᷑: vt nō noceat valetudini corporis nec ipediat rōnis actū: ſm̄ aūt regulam legis diuine requiritur ꝙ hō caſtiget corpꝰ ſuū, ⁊ in ſuitutē redigat ꝑ abſtinētiā cibi ⁊ potus: ⁊ aliorū hꝰ. vñ manifeſtū ꝙ tēpanᵃ infuſa ⁊ acquiſita dr̄nt ſpē: ⁊ eadē rō eſt de alijs ꝟtutibꝰ. Alio mō hītꝰ diſtinguunt᷑ ſpē ſm̄ ea ad q̄ ordinant᷑. Nō. n. ē eadē ſpē ſanitas hōis ⁊ eq̄ ꝓp diuerſas nās ad quas ordinant᷑: ⁊ eodē mō dicit phūs in. 3. poli. ꝙ diuerſe ſunt ꝟtutes ciuiū ſm̄ ꝙ bñ ſe hñt ad diuerſas politicas. Et ꝑ hūc ēt modū dr̄nt ſpē virtutes morales infuſe ꝑ q̄s hoīes bñ ſe hñt in ordine ad h̄ ꝙ ſint ciues ſcōꝝ et domeſtici dei: ⁊ alie virtutes acq̄ſite ſm̄ q̄s hō ſe bñ habet in ordine ad res humanas.

Ad Primū ergo dōm, ꝙ ꝟtꝰ infuſa ⁊ acquiſita nō ſolū dr̄nt ſm̄ ordinem ad vltimū finē, ſꝫ ēt ſꝫ ordinē ad ꝓpria oba: vt dcm̄ eſt. ¶ Ad ſcḋm dōm, ꝙ alia rōne modificat concupiſcentias delectabilium tactus tēperātia acq̄ſita ⁊ tēperātia infuſa vt dcm̄ eſt vnde nō hñt eundē actū. ¶ Ad 3ᵐ dōm qđ oculum ceci nati deus fecit ad eundem actum ad quē formant᷑ alij oculi ſcḋm naturā: ⁊ ideo fuit eiuſdē ſpēi. ⁊ eadē ratio eſſet ſi deus vellet miraculoſe cauſare in homine virtutes quales acquirūtur ex actibus: ſed ita non eſt in propoſito, vt dictum eſt.

¶ De medio virtutum. Queſtio. 64.

DEinde Cōſiderandū eſt de ꝓprietatibus virtutū. Et pmo quidē de medio ꝟtutē. ſecūdo de connexione virtutum. tertio de qualitate earum. quarto de ipſarum duratione. ¶ Circa primum querunt᷑ quatuor. Primo, vtrum virtutes morales ſint in medio. ſecundo, vtrum meᵐ virtutis ſit meᵐ rei vel rōnis. 3ᵒ, vtrū intellectuales virtutes cōſiſtāt in meᵒ. 4ᵒ, vtrum virtutes theologice.

¶ Utrū ꝟtutes morales ſint in medio. ā. 1.

AD Primū ſic proceditur. Uī qđ virtus moralis nō cōſiſtat in medio. Ultimū eīn repugnat medio rōni. ſed de ratione virtutis eſt vltimū: dr eīn in. 1. de celo, ꝙ virtus eſt vltimū potētie, ergo virtꝰ moralis nō conſiſtit in meᵒ. ¶ P̄. Illud qđ eſt maximum non eſt meᵐ: ſed q̄dā virtutes morales tēdūt in aliqđ maximū: ſicut magnanitas eſt circa maximos honores: ⁊ magnifiᵃ circa maximos ſumptꝰ: vt dr in. 4. ethi. ergo nō oīs ꝟtꝰ moralis eſt in medio. ¶ P̄. Si de rōne virtutis moralis ſit in medio eſſe. opꝫ ꝙ virtꝰ moralis nō pficiat᷑, ſꝫ magis corrūpat᷑ ꝑ hoc ꝙ tēdit ad extremū. ſꝫ q̄dā virtutes morales pficiūt᷑ ꝑ hoc ꝙ tēdūt ad extremum: ſicut virginitas q̄ abſtinet ab oī delectabili venereo, ⁊ ſic tenet extremum, ⁊ eſt perfectiſſima caſtitas: ⁊ dare oīa pauperibꝰ eſt pfectiſſima miſericordia vel liberalitas, ergo videt᷑ quod nō ſit de rōne virtutis moralis eē in medio.

Sed Contra eſt, quod philoſophus dicit in. 2. ethi. quod virtus moralis eſt hītus electiuus in medietate exiſtēs.

Rñdeo Dōm, ꝙ ſicut ex ſupradictis pꝫ: virtꝰ de ſui rōne ordinat hoīem ad bonū, moralis aūt virtꝰ ꝓprie eſt pfectiua appetitiue ptis aīe circa aliquā determinatā mām. mēſura aūt ⁊ regula appetitiui motꝰ circa appetibilia eſt ipa rō. bonuꝫ aūt cuiuſlibet mēſurati ⁊ regulati ꝯſiſtit in h ꝙ ꝯformet᷑ ſue regle: ſicut bonū in artificiatis ē vt ſequat᷑ regulā artis. malū aūt ꝑ ꝯñs ī hmōi eſt ꝑ h ꝙ aliq̄d diſcordat a ſua regula vel mēſura. qđ quidē cōtingit vel ꝑ hoc ꝙ

nāli ꝙ ſupernālī: tam de fine vltimo, ꝙ de his que ſunt ad finem: theologice nāq3 virtutes finē ſupnaturalē ſufficiēter reſpiciūt ⁊ ad ipſum ordināt actus ſuos, ⁊ aliarū virtutū. ¶ Sed vt oībus liqueat ꝙ iſtas virtutes morales infuſas opꝫ in aīa ponere preter theologicas ex multis capitibus oſdit᷑. pmo ex ſupnaturalis pfectionis cōplemēto: inchoat᷑ eīn in nobis ſupnālis pfectio per grāꝫ ⁊ virtutes theologᶜᵃˢ: ⁊ niſi ꝯſtr ꝟtutes morales ſupnaturales perfectio ſupnālis incōpleta remaneret: ſicut ſi pfectio nālis hēret tm̄ primas virtutes circa finē. ſ. et nō eas q̄ ſunt ad finē. ſcḋo ex ꝓportione eſſe ꝗ. Et actus ad cāꝫ: opꝫ eīn ꝫ cauſis nālibus effectꝰ nāles ⁊ ſupernaturalibus ſupnāles reſpondere ergo principijs ſupnālibꝰ que ſunt virtutes theologice opꝫ aſſignare effectus ſupnaturales q̄ ſunt morales, ſicut naturalibus naturales. Et hec eſt rō tēr: ⁊ ex hac rōne habes ꝙ huic pnᵒ qđ ē charitas nō ē proportionatꝰ actꝰ tēpātie acquiſite ſꝫ infuſe. tertia ex parte obm̄: q2 modꝰ īpoſitꝰ in paſſionibꝰ ⁊ opationibꝰ ſꝫ diuinā regulā ⁊ impoſitꝰ ſm̄ humanā rōnē ſunt oba formalr diſticta: ⁊ virtūes opꝫ hēre ⁊ pmā ad infuſas ſꝫ ad acq̄ſitas morales ſpectat: ⁊ hec rō tangitur in ſequenti articulo. quarta ex ordine ad finem: q2 infuſe ordināt ad vitā diuinā, acq̄ſite ad hūanā vt in eodē ſequenti articulo pꝫ: ⁊ quia ſcō. nullā iſtarū ſoluit ac ꝓpea non eēt opus amplius fiᵉˢ: vt tn̄ ſcotiſte ex propria ſe cognoſcāt: vīs ꝙ ſi rō ſcō. ex pte obiecti approbaret᷑ ſequeret᷑ in pmis ꝙ nec theologicas virtutes opꝫ ponere infuſas: pbat q2 ad idē obm̄ pficiūt fides ſpes ⁊ charitas acq̄ſite de deo ad qđ pficiunt infuſe: ⁊ nihil credit᷑, nihil ſpat᷑, nihil amatur infuſis qđ nō acquiſitis ⁊ q̄ ūq3 rōne ſoluit hoc ſoluēmus etiam de moralibus infuſis. ſ. ꝗ. ſi dixerint ꝙ non eq̄ pfecte ſi ꝑ acq̄ſitas ſicut per infuſas: ita etiam hic: et ſic de alijs. ¶ Preterea. Si non ponerēt᷑ virtutes morales infuſe ſequeretur ꝙ baptizato puero vel adulto quaſi neutrali ſm̄ virtutē vel vitiū acq̄ſita ſi ſufficienter ꝓuiſum eēt: atq3 pfectus eēt reſpectu finis tn̄: ex quo nullā moralē infuſam aut acq̄ſitam hēret virtutē. Et ſic nō poſſet ſed opō pfecta in appetitu inferiori: q2 ipo exiſte imperfecto opō nō pōt ſed pfecta: ſedꝫ eīn deteriorē pte vt ꝯclō in ſyllo. Dicito ergo ꝙ ſicut ex articulis fidei multa deducimus credēda ex illis ita ex theologicis virtutibꝰ reuelatis ꝟtutes morales deducimꝰ ponendas in aīa: vt pꝫ ex dictis. Ad rōnes ergo in oppoſitum dr ꝙ neceſſitas ponendi has virtutes ē ex fine originalr, nō in ſe: ſꝫ in his que ſunt ꝓp ſe: opꝫ eīn aīam diuine ſe hñtē ad finē diuine q̄q3 ſe hēre ad ea que ſunt ad finē ſi proportionate oīa eē debēt: opꝫ ēt ponere eaſdē ꝓp moᵐ ſeu meᵐ. nā ſicut in virtutibꝰ acq̄ſitis ſinderēſis non ponit meᵐ niſi mediante prudentia ⁊ morales appetitiue medium illud exequuntur: ita in infuſis fides ſinē vltᵐ firmās ⁊ largiēs mediante prudētia infuſa meᵐ moralibus infuſis imponit: ⁊ illas opꝫ meᵐ illud habilitare: fides ḡ meᵐ nō dat niſi remote: prudētia aūt infuſa ꝓxime: opꝫ aūt dei opa pfecta eē: ⁊ vt pma ⁊ proxima habeantur pncipia. Ex pte quoq3 obiti opꝫ eaſdē ponere q2 aliud eſt loqui de

3.di.33.
q.1.ā.1.
q.4.
4.di.14
q.2.ā.1
ad.4.et
di.30.q
1.art.2.
ad.4.et
vir.q.1.
ā.10.ad
7.8.e.9
e.q.5.ā
4.cor.

alio formali ⁊ aliud de materia virtutū: ⁊ lꝫ ꝑ ſeptē illas virtutes pficiamur circa oēm materiam: nō tn̄ circa omne obm̄ formale. ſ. perficiamur circa omne obm̄: ſed nō ſm̄ omnē rōnē formalē: vt patet ex dictis. Ad id aūt qđ addit᷑ ꝙ virtutes morales acq̄ſite vt imperantur a charitate ordinant ad vlᵐ finem ſupernaturalē: rñdet᷑ ꝙ hoc verū eſt ſꝫ nō ſufficit: qđ 2ᵉ pꝫ primo q2 ad ipm̄ nō ordināt᷑ acquiſite vt ad proportionatū ſm̄ ſe. ſed ex pte ordinantis tn̄: virtutes aūt morales infuſe ordinant᷑ ſcḋm ſe proportionate ad talē finē ſupnālē ꝗ: quā eīn vtroq3 mō contingat aliq̄d ordinari ad ſupernālē finē: ille actus ordinat᷑ in illum vt ꝓportionatꝰ ſm̄ ſe: cuius primus finis in illū ordinat᷑: ꝯſtat aūt ꝙ bonū ſm̄ regulā diuinā qđ eſt ꝓprius finis moralis infuſe, ⁊ bonū ſm̄ humanā regulā. qđ eſt primus finis acquiſite: ita ſe habent ꝙ hoc ē humanū: illud diuini ordinis: et ꝯſtr hoc ex alio tendit illud āt ex ſe hꝫ. ꝙ ad deū ſupnaturalē finē3 ordinetur. ſcḋo q2 vt ex ſupradictis pꝫ: virtutes morales ordinant᷑ a charitate ad deum vt res improportionate ipſi charitati ꝗpote inferioris ordinis: oportet autem charitatem media habere ſui ordinis ⁊c. Accedit ad hoc in cle. de ſum. tri. ⁊ fi. cathᵒᶜ caᵒ fi. deniq3 catholice: authoritas decernens virtutes infundi in bapᵐᵒ. ⁊ quis non dicit has vel illas virtutes, omnes quas theologi infundi in bapᵐᵒ vnttes tenent intellige.

1.art.4.
ad.1.4
4.
Et 22ᵉ
q.17.ar.
5.ad.2.
e.q.9.
ar.1.cor.
Et.3.di.
33.qō.1.
ā.3.q.1.
Et hī.4.
1.art.13.
Et 10.
ethi.le.
7.cor.2.
ā.

¶ Super art. 4.

IN artᵒ 4ᵒ nihil addendum occurrit ſupradictis niſi ꝙ ex reſpōſione ad tertiū memor ſis colligere ꝙ infuſio 2ᶜ ſe hꝫ ad virtutes. ſ. per ſe et per accidēs. Nā virtutibus acquiſibilibꝰ per actus noſtros: accidit infundi. q2 ſi infundātur: ordinātur ad actꝰ eundem ſpē ad quem ordinantur acquiſite ſicut oculi miraculoſe dati. Uirtutibus autē non acquiſibilibꝰ quē ordinentur ad actꝰ diſtinctos ſpecie ab his qui nati ſunt fieri ab acquiſitis. non accidit ſed per ſe contingit infundi: ita ꝙ ex natura ſua habent ꝙ vendicent ſibi infuſibilitatē. ⁊ propterea in diffinitione virtutis ſumpta ab auguſtino dictus. quam deus in nobis ſine nobis operatur. Et hoc ſcito applicare quum tractatur an vel quomodo infuſio variet ſpeciem rei infuſe.

¶ Super queſtionem. 64.

IN titulo. q. 64 mox dubium occurrit quomodo conſiſtere in medio inter proprietates virtutis computetur: quum expreſſe in ſecundo ethic. ponatur in diffinitione virtutis moralis: que in litera in argumento ad oppoſitum affertur quamuis non tota. Sed hoc facile ſoluitur a recolentibus ꝙ ſepe proprietates notiores admittuntur in diffinitionibus vt latentes differentie inſinuentur.

¶ Super articulum primum.

IN titulo primi articuli aduerte quod virtutem conſiſtere in medio contingit dupliciter ſcilicet eſſentialiter ⁊ cauſaliter. Secundum eſſentiam virtus eſt in medio: que eſt in medio duorum vitiorum: ſicut temperantia inter luxuriam ⁊ inſenſibilitatem. Et hoc nō cōuenit omni virtuti: q2 nō conuenit

iuſtitie: vt patet in .5. ethi. ⁊ de tali medio non eſt hic q̄ſ. Sm̄ vero effectum dicitur eſſe virt⁹ in medio. q̄ in mā ꝓpria circa quā eſt mediū facit inter plus et minus illius ſeu in illa ad illam ut ⁊c. ſicut iuſtitia in emptione mediū ponit inter plus in emptore ⁊ minus in vēditore: ptē equivalens dando vēditori, vel econuerſo: ⁊ tēperantia mediū ponit inter plus ⁊ minus delectari delectationem capiendo q̄ñ vbi ſicut oportet ⁊c. ⁊ hoc vt patebit cōuenit ōi virtuti exceptis theologicis. et no ſexquitertia aut ſexquiquarta: in q̄ continet totū ⁊ tertia pars vel quarta tm̄. ⁊ q̄m medium rei ad alterum eſt ꝯpo eſt vt ſit medium inter plus vni et minus alteri: vel ita q̄ plus ſit mihi ⁊ minus alteri, vt in commutationibus: vel ita q̄ plus vni parti ⁊ minus alteri: vt in diſtributionibus. medium autē rōnis q̄ continet ſub ſe commenſuratum ſibi ⁊ cōmēſuratū alteri: abſtrahit ⁊ ſibi ⁊ alteri: ſicut aīal ab hōie ⁊ leone. ꝓpter q̄ð mediū rōnis in cōi conſiſtit inter plus ⁊ minus ſcðꝫ

de tali medio eſt que. ſtio omnium articulorū huius queſtionum.
¶ In rñſione ad 3m primi art. nō te conturbet q̄ autor ponat vīginitatē ⁊ paupertatē mediā inter ſuperfluū ⁊ diminutū alteri⁹ ordinis: dū ſit ſuꝑfluū per aliā ſuperſtitionē vel vanā gloriā. ⁊ diminutū in tranſgreſſione voti que conſtat eſſe ſm̄ ſe vitia extrema alterius virtutis: puta religionis et philotimie ſeu magnanimitatis. fecit namq̄ hoc autor: quia nec virginitas nec paupertas hꝫ ſpālē rōnē virtutis: ⁊ ꝯñter ſpālia extrema: inter que media: infra ꝓpria mā in ordine ad regulā rōis humanā ꝙ diuinā. ſꝫ ex extrinſeco fine ⁊ religionis actu. ſ. voto: vt in 2.2e tractabitur plenius. qr igitur ex extrinſeco rōnem ſumūt ſpālis virtutis ꝯño fuit vt extrinſeco extrema adhiberentur.

¶ Super Articulum ſecundum.
In .2. artic. eiuſdem .64. q. nota terminos quibus in virtutibus vtimur ſm̄ medium rōnis ⁊ mediū rei. me[m] rōnis enim ſic modus in māl ulti⁹ virtutis ſm̄ ꝯdōnes regule exigit duo ſm̄ mā ꝫ ⁊ ꝯdōnes rōnis: ita q̄ cōſiſtit me[m] rōnis in affirmatiōe vtriuſq̄. ſ. mē ꝓpe ⁊ oim cōditionū ſpectantiū ad rōnē rectam. v. g. mediū rōnis in tēpāntia ē delectari q̄ñ ſicut q̄re opꝫ ⁊c. extrema aūt ſumūt penes negationē vnius ⁊ affirmatio nē alteri⁹ ita q̄ ſuperfluū affirmat materiā negatis conditionib⁹ diminutū vero negat materiā affirmatis cōditionibus. v. g. vti delectationibus nō q̄ñ ſi q̄re nō vbi opꝫ ⁊c. ſuperfluū eſt: eſt. n. delectationi: bus q̄ ſiūt temperātie materia ꝓtuſq̄ opꝫ vti. nō vti aūt delectationibus q̄ñ oportet, quare opꝫ ⁊c. diminutum: eſt nāq̄ minus delectari q̄ opꝫ. Medium autem rei conſiſtit in equalitate rei ad rem ſeu perſonā alterā. Equalitas autem cum duplex ſit. ſ. duarum quantitatū. ſicut duo pedalia ſunt equalia. ⁊ quinq̄ ⁊ quinq̄ ſunt equalia. ⁊ hec vocatur equalitas arithmetica. Et duarum proportionum. ſicut proportio ſex ad quatuor ⁊ duodecim ad 8. ſunt equales vtrobiq̄: vtrobiq̄. n. eſt ſexquialtera proportio. i. continentia totius ⁊ dimidij vtraq̄ inuenitur in iuſtitia. nam commutatiua iuſtitia obſeruat medium ſm̄ equalitatem q̄titatum. nam q̄tū valet q̄ð accipit, tm̄ valet q̄ð dat: vt pꝫ in emptione: iuſtitia vero diſtributiua obſeruat medium ſm̄ equalitatē proportionū: nam eandem proportionem facit inter bona que diſtribuit quā habent inter ſe perſone quib⁹ diſtribuūtur. Extrema aūt in equalitate q̄titatum ſunt plus ⁊ minus ſm̄ q̄titatē: vt patet. Extrema aūt in equalitate proportionum ſunt plus ⁊ minus ſm̄ proportionem: ita q̄ ſi. v. g. inter perſonas eſt proportio ſexquialtera ſuperfluum erit ſi inter res diſtributas ſit proportio dupla in qua continetur totum bis. diminutū vero ſi inter res diſtributas eſſet propor[tio] ...

ſuperexcedit mēſurā, vel ꝑ h̄ q̄ deficit ab ea: ſicut manifeſte appet in oīb⁹ regulatis ⁊ mēſuratis. ⁊ iō pꝫ q̄ bonū virtutis moralis cōſiſtit i adeq̄tiōe ad mēſurā rōnis. Manifeſtū eſt aūt q̄ inter exceſſum ⁊ defectū mediū eſt equalitas ſiue ꝯformitas vñ manifeſte apparet q̄ virtus moralis in medio conſiſtit.

Ad Primū ḡ dōm: q̄ virt⁹ moralis bonitatē hꝫ ex regula rōnis. ꝓ mā aūt hꝫ paſſiones vel opōnes. Si ḡ ꝯpet virt⁹ moralis ad rōnē, ſic ſm̄ id q̄ rōnis eſt hꝫ rōnē extremi vnī⁹ q̄ eſt ꝯformitas exceſſus vero ⁊ defectus hꝫ rōnē alterius extremi q̄ð eſt diffōimitas. Si vero ꝯſiderēt virt⁹ moralis ſm̄ ſuā materiā, ſic hꝫ rōnē medij inquātū paſſionē reducit ad regulā rōnis. vñ pħs dicit in .2. ethi. q̄ virt⁹ ſm̄ ſubām medietas eſt, inquātum regula virtutis ponit circa ꝓpriā mām: ſm̄ optimū aūt ⁊ bñ, eſt extremitas. ſ. ſm̄ cōformitatē rōis. ¶ Ad ſm̄ dōm, q̄ mediū et extrema cōſiderant in actionib⁹ ⁊ paſſionibus ſm̄ diuerſas circūſtātias, vñ nihil prohibet in aliq̄ virtute eē extremū ſm̄ vnā circūſtātiā q̄ð tñ eſt mediū ſꝫ alīs circūſtātias ꝑ ꝯformitatē ad rōnē: ⁊ ſic eſt in magnificentia ⁊ magnanimitate, nā ſi cōſiderēt q̄titas abſoluta ei⁹ in q̄ð tēdit magnific⁹ ⁊ magnanimus, dicēt extremū ⁊ maximū: ſed ſi conſiderēt hoc ipſuꝫ ꝑ cōparationē ad alīs circūſtātias, ſic hꝫ rōnē medij: q̄ in hoc maxime tēdūt hm̄ōi virtutes: ſm̄ regulā rōnis. ſ. vbi opꝫ: ⁊ q̄ñ opꝫ: ⁊ ꝑꝑ q̄ð opꝫ, exceſſus aūt ſi in h̄ maximō tēdat q̄ñ non opꝫ, vel vbi non opꝫ. vel ꝑꝑ q̄ð nō opꝫ. defectus aūt eſt ſi nō tendatur in hoc maximū vbi oportet, ⁊ q̄ñ opꝫ ⁊ h̄ ē q̄ð pħs dī in .4. ethi. q̄ magnanim⁹ eſt q̄dē magnitudine extremus, eo aūt q̄ vt opꝫ medi⁹. ¶ Ad tertiū dōm, q̄ eadē rō ē de virginitate ⁊ paupertate q̄ eſt de magnanimitate abſtinet. n. virginitas ab oīb⁹ venereis ⁊ paupertas ab oīb⁹ diuitijs ꝑꝑ q̄ð opꝫ, ⁊ ſm̄ q̄ opꝫ. i. ſm̄ mādatū dei, ⁊ ꝑꝑ vitā eternā. ſi aūt hoc fiat ſm̄ q̄ nō opꝫ. i. ſm̄ aliquā ſuperſtitionē illicitā, vel etiā ꝑꝑ inanem gloriam erit ſuperfluum. ſi aūt non fiat q̄ñ opꝫ: vel ſm̄ q̄ opꝫ eſt vitiū ꝑ defectū. vt pꝫ in tranſgredientibus votum virginitatis, vel paupertatis.

¶ Utrum medium virtutis moralis ſit medium rei vel rationis. Art. 2.

AD ſecundum ſic proceditur. Uidetur, q̄ medium virtutis moralis non ſit mediū rōnis, ſed mediū rei. Bonū enim virtutis moralis conſiſtit in hoc q̄ eſt in medio bonū aūt vt dicit in .6. meta. eſt in rebus ipſis: ergo mediū virtutis moralis eſt mediū rei. ¶ P̄. Rō eſt vis apphēſiua: ſed virt⁹ moralis nō cōſiſtit in medio apphēſionū ſed magis in medio opōnum ⁊ paſſionū: ergo mediū virtutis moralis nō eſt mediū rōnis ſed mediū rei. ¶ P̄. Mediū q̄ð accipit ſm̄ ꝓportionē arithmeticā vel geometricā eſt medium rei: ſed tale eſt mediū iuſtitie. vt dicitur in .5. ethi. ergo mediū virtutis moralis nō eſt medium rationis ſed rei.

Sed Cōtra eſt, q̄ð pħs dicit in .2. ethi. q̄ virtus moralis in medio conſiſtit quo ad nos determinata ratione.

Reſpondeo Dicēdum, q̄ mediū rōnis dupliciter pōt intelligi. Uno modo ſm̄ q̄ mediū in ipſo actu rōnis exiſtit, q̄ſi ipſe act⁹ rōnis ad mediū reducat. ⁊ ſic q̄: virtus moralis nō pficit actū rationis, ſed actū virtutis appetitiue, mediū virtutis moralis nō eſt mediū rōnis. Alio mō pōt dici mediū rōnis id q̄ð a rōne ponit in aliq̄ mā. ⁊ ſic oē mediū virtutis moralis eſt mediū rōnis: q̄ ſic̄ dictū eſt, virtus moralis dr̄ cōſiſtere in me⁹, per cōformitatē ad rōnē rectā. Sꝫ q̄ñq̄ ꝯtingit q̄ mediū rōnis ē ēt mediū rei: ⁊ tūc opꝫ q̄ virtutis moralis mediū ſit mediū rei: ſic̄ eſt in iuſtitia. Q̄ñq̄ aūt mediū rōnis nō eſt mediū rei: ſꝫ accipit ꝑ ꝯparationē ad nos: ⁊ ſic ē mediū ī oīb⁹ alījs virtutib⁹ moralib⁹ cuius rō ē: q̄ iuſtitia ē circa opōnes que ꝯſiſtūt in rebus exterioub⁹, ī q̄b⁹ rectū inſtitui dꝫ ſimplr̄ ⁊ ſm̄ ſe: vt. ſ. dcm̄ eſt: ⁊ iō mediū rōnis in iuſtitia eſt idē cū medio rei inq̄tū. ſ. iuſtitia dat vnicuiq̄ q̄ð dꝫ, ⁊ nō plus nec minus. Alie vero virtutes morales cōſiſtūt circa paſſiōes interiores, in quibus nō pōt rectū cōſtitui eodē mō: propter h̄ q̄ homines diuerſimode ſe hñt ad paſſiones ⁊ iō opꝫ q̄ rectitudo rōnis in paſſionibus inſtituat per reſpectum ad nos, q̄ afficimur ſm̄ paſſiones. ¶ Et ꝑ hoc pꝫ rñſio ad obā. Nam prime due rōnes ꝓcedunt de medio rōnis: q̄ð ſcilicet inuenitur in ipſo actu rationis: tertia vero ratio procedit de medio iuſtitie.

¶ Utrum virtutes intellectuales conſiſtant in medio. Articu. 3.

AD Tertium ſic proceditur. Uidetur q̄ virtutes intellectuales nō conſiſtant in medio. Uirtutes enim morales conſiſtūt in medio inq̄tū cōformant regule rationis: ſed virtutes intellectuales ſunt in ipſa rōne, ⁊ ſic non videntur habere ſuperiorem regulā: ergo virtutes intellectuales non conſiſtunt in medio. ¶ Preterea. Mediū virtutis moralis de ...

rōnē. in ſpāli aūt diuerſificatur. nam in virtutibus circa paſſiones mediū rationis conſiſtit inter plus ⁊ minus mihi ipſi exigentia ſicut medium conſiſtit in commenſuratione ad meipſum et propter hoc dicitur in litera q̄ medium in paſſionibus ſumitur quo ad nos. In iuſtitia autem medium rationis conſiſtit inter plus vni et minus alteri. ſicut ⁊ mediū rei: quia non ſolam equalitatem eandem quam rei medium exigit recta ratio non imponit iuſtitie ſed conditiones etiā nullus ei apponit niſi redūdantes in equalitatē vel inequalitatem rei. Reddere nāq̄ debitū rectū iō dictat iuſtitie q̄ñ et vbi opꝫ: ꝗ ro q̄ñta ſoluunt vel tollunt rōnem debiti et propterea eſta conuēt vt diſcernas circunſtātias in materia iuſtitie dupliciter inueniri: primo vt redūdant in equale vel inequale. ſ. vt pertinent ad rōnem debiti: alio modo vt ſunt tm̄ circumſtātie actus virtuoſi. ver. gr. reddere mutuo acceptum die ſtatuto ſpectat ad rationem debiti Reddere autē illo die hora incompetenti puta qua ſumit cibum, impertinens eſt iuſtitie: non enim iniuſta: ſed imprudēs eſt hec electio: ⁊ propterea in litera dicit quod mediū rationis in iuſtitia eſt medium rei: ⁊ ex hoc puenit quod extrema ſcꝫ plus ⁊ minus in iuſtitia neuſ ſumuntur ſcðꝫ affirmationem materie ⁊ negationem conditionū et econtra: vt in alijs moralibus virtutibus: ſed ſcðꝫ plus vni ⁊ minus alteri: ⁊ hinc etiam puenit q̄ iuſtitia non eſt media inter duas malitias: ſicut alie virtutes morales que mediant inter affirmationem materie ⁊ negationem conditionum: vt ſuperfluum: ⁊ negationem materie ⁊ affirmatas conditiones vt diminutum. nam ſi medium rationis ⁊ extrema in iuſtitia ſumerentur ſcðm conditiones vt in alijs ⁊ non preciſe ex redundantia medium rei: contingeret neceſſario extrema vitia vt in alijs: ⁊ hec ſint hic dicta pro intellectu medij ⁊ extremorum in virtutibus pro clarificanda nouitiorum mente.

¶ In eodem ſcðo articulo eiuſdem .64. q. declarandū occurrit nouitijs quod prima rō pro tanto dī in lrā q̄ procedit de medio rōnis ſubiectiue: q̄ concludit q̄ mediū rōnis, q̄ bonū eſt rōnis: eſt in ipſis actibus rōnis tanq̄ in rebus ipſis. ſicut medium rationis cauſaliter q̄ð. ſ. a ratione impreſſū eſt operationibus ⁊ paſſionibus, eſt in paſſionibus ⁊ operationib⁹ tanq̄ in rebus ipſis.

¶ Super articulum tertium.
In articulo .3. eiuſdē .64. q. multa dubia ſimul ſoluēda occurrunt. Primum eſt q̄ virtus intellectualis que vocat intellectus ſit in medio q̄ caret contrario. nō enim contingit oppm̄ primorū ꝓn⁹ ſiue p̄ inaci affirmando, aut ne⁹ ꝯ. ſecundū eſt quomodo ſtant hec duo ſimul q̄ verum intellectus

¶. art. 4. ad. 1. c. a Et. 3. di. 33. q. 1. ā. 3. q. 3. Et in. q̄ð. 1. a. 13. en. c ad. 3. e 3p. et. q. 4 art. 2. ad 7m.

practici ↄſiſtit in cōfeſſe ſe habere appetitū rectū: vt ſuperius ex. 6. ethi. dī ⁊ ꝙ veritas eiuſdē habeat ꝓ mēſura rē: ⁊ ſit mēſura appetitus: ex p° eīm hꝫ ꝙ depēdet ab appetitu: ⁊ ↄ̄ſr mēſurat ab eo. 3m eſt quō hic dī ꝙ virtutis intellectualis mēſura nō eſt aliqđ gen° virtutis: vt pꝫ in rñſione ad 2m: ⁊ tñ ſupius in. q. 63. art. 2. dictū eſt ꝙ 2ª eſt regula boni hoīs ad qđ ordinaꝛ virtus. ſ. humana rō ⁊ lex diuina. ¶ Ad euidentiam horū oīm diſtingue ꝙ virtutes oēs 2 ꝑtes accipiūt. ſm ſe: et ex pte nrī: ⁊ vtroqꝫ mō regulaꝫ hñt.

terminaꝛ a v̄tute intellectuali. Dicit eīm in 2. ethi. ꝙ v̄t° ↄſiſtit in medietate determinata rōne, ꝓut ſapiēs determinabit: ſi igitur virt° intellectualis iterū conſiſtat in medio, opꝫ ꝙ determineꝛ ſibi mediū ꝑ aliquā aliaꝫ virtutē: ⁊ ſic ꝓcedeꝛ in infinitū in virtutib°. ¶ 3. Mediū ꝓprie eſt inter ↄ̄tria: vt pꝫ per pħm in. 10. meta. ſꝫ in intellectu nō vr̄ eē aliqua ↄ̄trietas: cū etiā ipſa ↄ̄tria ſm ꝙ ſunt in intellectu nō ſint ↄ̄tria: ſed ſimul intelligantꝛ: vt albū ⁊ nigrū, ⁊ ſanum ⁊ egrum: ergo in intellectualibus virtutibus non eſt medium.

Sed ↄ̄ eſt, ꝙ ars eſt virtus intellectualis: vt dicitur in. 6. ethi. ⁊ tñ artis eſt aliquod mediū: vt dī in. 2. ethi. ergo etiā virtus intellectualis conſiſtit in medio.

Rñdeo Dōm, ꝙ bonū alicui° rei ↄſiſtit in medio ſm ꝙ cōformaꝛ regule vel mēſure q̄ ↄtingit tranſcēdere, et ab ea deficere: ſicut dcīn eſt. Virt° aūt intellectualis ordinaꝛ ad bonuꝫ ſicut ⁊ moralis: vt. ē. dcīn eſt vñ ſm ꝙ bonū v̄tutis intellectualis ſe hꝫ ad mēſurā. ſic ſe hꝫ ad rōnē medij: bonū aūt virtutis intellectualis eſt verū, ſpeculatiue qđē v̄tutis verū abſolute: vt in. 6. eth. dī. practice aūt v̄tutis verū ſm cōformitatē ad appetitū rectū. verū āt intellcs nrī abſolute ↄſideratū ē ſicē menſuratū a rebus. res eīm eſt menſura intellcs nrī: vt dī in. 10. met. ex eo eīm ꝙ res ē vl nō eſt, veritas eſt in opione ⁊ in oñone. Sic igiꝛ bonū v̄tutis intelltualis ſpeculatiue ↄſiſtit i quodā medio ꝑ cōformitatē ad ipſam rē: ſm ꝙ dicit eē qđ eſt, vel nō eē: qđ nō ē: in quo rō veri ↄſiſtit: exceſſus aūt ē ſm affirmationē falſam per quā dī eē qđ nō ē defect° āt accipiꝛ ſm negationē falſaꝫ ꝑ q̄ dī nō eē qđ ē: verū āt v̄tutis itellectualis practice ↄpatū qđē ad rē hꝫ rōnē mēſurati: ⁊ ſic eodē mō accipiꝛ mediū ꝑ ↄformitatē ad rē i v̄tutib° itelltualib° practicis ſicē i ſpeculatiuis: ſꝫ reſpectu appetit° hꝫ rōnē regule ⁊ mēſure: vñ idē mediū qđ ē v̄tutis moralis, ēt ē ipſi° prudētie. ſ. rectitudo rōnis: ſed prudētie qđē ē iſtud mediū vt regulātis ⁊ mēſurātis, virtutis āt moralis vt mēſurate ⁊ regulate. Similiter exceſſus ⁊ defectus accipitur diuerſimode vtrobiqꝫ.

Ad Pmū ergo dōm, ꝙ ēt virt° intelltualis hꝫ ſuā mēſurā: vt dcīn ē ⁊ ꝑ cōformitatē ad ipam accipitur in ipſa medium. ¶ Ad ſm dōm, ꝙ nō eſt necē i infinitū ꝓcedere in v̄tutib°: qꝛ mēſura ⁊ regla itelltualis v̄tutis nō eſt aliqđ aliud genus virtutis, ſꝫ ipa res. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ ipe res ↄ̄rie nō hñt ↄ̄trietatē in aīa: qꝛ vnū ē rō cognoſcēdi alterū: ⁊ tñ in intellcu ē ↄ̄trietas affirmatiōis ⁊ negatiōis: que ſunt ↄ̄tria: vt dī i fine ꝑihermenias: q̄uis eīm eē ⁊ nō eē, nō ſint ↄ̄tria: ſꝫ ↄ̄dictorie oppoſita, ſi ↄſidereꝛ ipa ſigta put ſunt i reb°: qꝛ alterū ē ens ⁊ alterū eſt pure nō ens: tñ ſi referanꝛ ad actū aīe, vtrūqꝫ ponit aliqđ eē: vñ eē ⁊ non eſſe ſunt ↄdictoria: ſꝫ opio q̄ opinamur ꝙ bonū eſt bonū, ē ↄ̄tia opioni q̄ opinamur ꝙ bonū nō eſt bonū: ⁊ inter hmōi ↄ̄tia mediū eſt v̄tus itellectualis.

¶ Utrum virtutes theologice conſiſtant in medio. Articu. 4.

AD Quartū ſic procediꝛ. Uī ꝙ virt° theologica cōſiſtat in medio. Bonū eīm aliarū v̄tutum cōſiſtit in medio: ſꝫ virt° theologica excedit in bonitate alias virtutes ergo v̄t° theologica multo magis eſt in medio. ¶ 2. Mediū virtutis moralis accipiꝛ qđē ſm ꝙ appetitus regulatur ꝑ rōnē, intellectualis vero ſm ꝙ intellect° nr̄ mēſuraꝛ a re: ſed virt° theologica ⁊ perficit intellectū ⁊ appetitū vt ſupra dictū eſt: ergo etiā virt° theologica ↄſiſtit in medio. ¶ 3. Spes que eſt virtus theologica mediū eſt inter deſperationē ⁊ pſumptionē: ſimiliter etiā fides incedit media inter cōtrarias hereſes: vt boeti° dicit in lib. de duabus naturis: ꝙ eīm confitemur in chr̄o vnā ꝑſonā ⁊ duas naturas, mediuꝫ eſt inter hereſim neſtorij, qui dicit duas ꝑſonas ⁊ duas nās, ⁊ hereſim eutices, qui dicit vnā perſonā ⁊ vnam naturā: ergo virtus theologica conſiſtit in medio.

Sed Contra. In omnibus in quibus conſiſtit virtus in medio cōtingit peccare per exceſſum, ſicut ⁊ per defectum: ſed circa deuꝫ q̄ eſt obm̄ virtutis theologice non contingit peccare per exceſſum: dicitur eīm eccl. 43. Benedicentes deū exaltate illū quātū poteſtis: maior eīm eſt omni laude: ergo v̄tus theologica non conſiſtit in medio.

Rñdeo Dōm, ꝙ ſicut dcīn eſt, mediū virtutis accipiꝛ ꝑ conformitatē ad ſuam regulā vel menſurā ſm ꝙ contingit ipſam tranſcēdere vel ab ea deficere. Uirtutis autem theologice duplex poteſt accipi menſura. Una quidem ſm ipſam rationem virtutis: ⁊ ſic menſura ⁊ regula virtutis theologice eſt ipſe deus: fides enim noſtra regulaꝛ ſm veritatem diuinā, charitas autem ſm bonitatem eius, ſpes aūt ſm magnitudinē omnipotentie ⁊ pietatis eius: et iſta eſt menſura excedens omnē humanam facultatē: vñ nunq̄ poteſt homo tātum diligere deū q̄tū diligi debet, nec tantum credere aut ſperare in ipſum q̄tū dꝫ: vñ multo minus pōt ibi eſſe exceſſus, ⁊ ſic bonū talis virtutis nō ↄſiſtit in medio: ſed tanto eſt meli° q̄to magis accediꝛ ad ſummū. Alia vero regula vel mēſura v̄tutis theologice eſt ex pte nr̄a: qꝛ etſi non poſſumus ferri in deū q̄tuꝫ debem°: debem° tñ ferri in ipſum credendo, ſꝑando, ⁊ amādo ſm mēſurā nr̄e conditionis: vñ ꝑ accñs pōt in virtute theologica cōſiderari medium ⁊ extrema ex parte noſtra.

Ad Pimū ergo dōm, ꝙ bonū v̄tutum intellectualiū ⁊ moralium cōſiſtit in medio ꝑ cōformitatē ad regulam vel mēſuram quā trāſcēdere cōtingit: ꝙ nō eſt in virtuti-

ratione naturalis et appetitui commēſuratur: vt ſuperius declaratū fuit. Eadē etiam ratione virtutū intellectualis ſm ſe menſura, nec practice, nec ſpeculatiue eſt aliqđ virtutū genus: procederetur enim in infinitum. Sed virtutū moralium menſura quia eſt obiectum noſtra vel diuina regula modificatū: ideo aliud virtutum genus ad quod pertinet menſura illa menſura eſt. Aliquarum autem virtutum intellectualium: puta prudentie ⁊ ſcientie que ad principia per ſe nota examinantur: mēſura quoqꝫ aliud virtutum gen° ſm ſe ⁊ ex parte noſtra eſt: primarum autem virtutum intellectualium ſcilicet intellectus ⁊ ſinderesis menſura etiam ex parte noſtra non eſt aliqua virtus ſed ſolum naturale lumen ex parte noſtra: ⁊ res cognita ſm ſe. Et ſic patet reſponſio ad obiecta.

¶ Super Arti. 4.

In articulo. 4 eiuſdem. 64. queſtio. dubium occurrit de illa propoſitione vniuerſali aſſumpta in litera arguendo in oppoſitum ſcilicet in omnibus in quibus virtus conſiſtit in medio cōtingit peccare per exceſſum ſicut ⁊ per defectum: videtur enim hec falſum de iuſtitia: nam conſiſtit in medio ⁊ non contingit peccare niſi vno modo ſcilicet per defectum: quilibet enim iniuſtitiam faciens violat equalitatem ... moda tendat: ⁊ conſequenter fides eſt medio inter leuitatem (iuxta illud, quā cito credit leuis eſt corde) ⁊ pertinaciam violantis rationem: ⁊ ſpes inter preſumptionem ⁊ deſperationem. ¶ Dubium ſecundo occurrit ſpecialiter de medio reſpectu fidei: videtur enim quod ſecundum ſe habeat medium: quia obiectum ſuum quod eſt quid complexum puta deuꝫ eſſe trinum: ⁊ huiuſmodi habet extrema ſcilicet deum non eſſe trinum ⁊ deum eſſe trinum eſſentialiter: hoc enim eſt ſuperfluum, illud diminutum.

¶ Ad primum horum dicitur primo ꝙ poſitio illa Scotica eſt contra diuinam

Thom arte τ veritatē.contra diuinum quidē thomā expreſſe dicentē hic de mo do actus φ non poteſt eſſe exceſſiuus ſcȝ φ non pōt quin nimis credere nimis ſperare,nimis amare,tendēdo in deum,contra veritatē vero:quin cōſtat φ nō poteſt deus amari nimis ſīa φ actus amādi deum ſit exceſſiuus:tamen modus amādi deū ſm bernardū eſt ſine modo amare. nec eſt verū qđ de fide dr. qm̄ licet qui cito credit leuis ſit corde.nō tñ qui cito credit deo leuis eſt corde.

pr virt⁹ ablatis illis defectib⁹. oportet b́ñ ĝ te cautū eſſe,quum de ṽtute im pfecta eſt ſermo:an intelligat ibi de ipfecta rōne ſtat⁹,an qr diſpō tm̄ eſt.τ eo dem opȝ te cautē in quā negat inueneris rōnem proprie vel ſimplr virtutis ſcies adc diſcernere intentionē ſi eſt ſm nūc dicta inſpexeris:an eadem q̄litas q̄ negat ṽt⁹ ſit poſtmodū ṽt⁹ vel nō:qm̄ ſi reperȝ ſi primū:de nō ṽtute ſm ſtatū eſt ſermo.ſi ſȝ de nō ṽtute ſcđm eſſentiā.Et hoc ſi ſuaueris nō vagaberis nd

preſumptio quoq̄: vt pȝ in ſolutione ad tertium: nō eſt vitiū qr nimis ſperet in deū:ſed qr ſperat bonum excedens ppriā ↄđōnem. vn̄ ↄcl's iſta nō ſolum vt falſa.ſȝ vt mala vt. poee ponens modum dilectionis dei penitus obſcuratur. ¶ Ad 2m autē dr φ fides ſm ſe eſt de deo: cuius non ſunt extrema.ex parte autē nr̄i eſt de deo per modum cōpōnis τ diuiſionis:τ vt in 2a 2e dicitur.e propterea ex parte noſtri eſt in medio τ non ſm ſe.

¶ Super queſt. 65. Articulum. 1.

In ditc.1.q.65. termini duo ſūt primo declarandi. qđ ſcilicet importet virtus perfecta ,et quid virtus imperfecta de quibus in litera ſermo fit an differentia hic ſit ſicut inter eniorem remiſſime in ſummo: an ſicut inter diſpoſitionē τ habitum.ac ſicut inter diuerſas formas:puta opinionē τ ſciam.nō.n. parum refert quo hec mō diſtinguantur: τ ſi quis hic erraret male poſſet de connexione virtutum diſputare, Sciendum eſt igit φ cōſtint virtutes pfectas ab imperfectis non p vea diſtinguiqr ille in ſummo ſant gradu iſte non:nā

1. q. 73. ar. 6 ... 2e. q. 1. 46. ... q. 5. ar. 6 ... dl. ... 2. ... virt. ... q. 5. 1. 2. ... quol. 12. q. 23 ... c. 6. et ... ſi.

bus theologicis per ſe loquēdo:vt dictū eſt. ¶ Ad 2m dđm,φ ṽtutes morales τ intellectuales pficiūt itelłm τ appe^tm nr̄ȝ,l ordine ad mēſurā τ regłā creatā,ṽtutes aūt theologice l ordine ad mēſurā τ reglam icreatā. vn̄ n̄ ē ſilis rō.¶ Ad 3m dōȝ.φ ſpēs eſt me^a inter p̄ſumpt^ēm τ deſpationē ex pte nr̄a:inq̄tū.ſ.aliq̄s p̄ſumere dr ex eo φ ſperat a deo bonū φ excedit ſuā ↄđōnē,vel nō ſperat qđ ſm ſuā ↄđōnē ſperare poſſet,nō aūt pōt eſſe ſupabundātia ſpei ex pte dei cuius bonitas eſt infinita. Silr etiā fides eſt media iter cōtrarias hereſes,nō p ↄpationē ad obm φ ē deus,cui nō pōt aliq̄s nimis credere, ſed in q̄tū ipſa opinio humana eſt media inter cōtrarias opiniones vt ex ſupradictis patet.

¶ De connexione virtutum. Queſt. 65.

Deinde Conſiderādum eſt de connexione virtutum. ¶ Et circa hoc querunt quinq̄. Primo, vtr̄ virtutes morales ſint adinuicē connexe. Secundo,vtrum virtutes morales poſſint eſſe ſine charitate. Tertio vtrȝ charitas poſſit eſſe ſine eis.Quarto vtrum fides τ ſpes poſſint eſſe ſine charitate. Quinto,vtrum charitas poſſit eſſe ſine eis.

¶ Utrum virtutes morales ſint adinuicem connexe. Articu.1.

Ad Primum ſic pceditur. Uidetur qđ ṽtutes morales non ſint ex neceſſitate connexe. ṽtutes.n.morales q̄nq̄ cauſant ex exercitio actuū vt pbatur in 2.ethi.ſed hō pōt exercitari in actib⁹ alicuius virtutis ſine hoc φ exercitet in actibus alteri⁹ ṽtutis.ĝ vna ṽtus moralł pōt hri ſine altera. ¶ P̄. Magnificētia τ magnanimitas ſunt q̄dā ṽtutes morales:ſed aliq̄s pōt hre alſ ṽtutes morales ſine h̄ φ hēat magnificētiā τ magnanimitatē.Dicit.n.phs i.4.ethi. φ inops nō pt eē magnific⁹,q̄ tñ pōt hre alſ q̄ſdā virtutes:τ φ ille q̄ pius ē dign⁹,τ his ſe dignificat,tēpat⁹ ē,magnanim⁹ aūt n̄ ē.ĝ ṽtutes morales nō ſūt cōnexe. ¶ P̄. Sicut ṽtutes morales pficiunt ptē appetitiuā aīe, ita ṽtutes itellectuales pficiūt ptē itelłiuā: ſȝ ṽtutes itellectuales nō ſunt cōnexe.pt.n. aliq̄s hre vnā ſciam ſine h̄ φ hēat aliā.ĝ et neq̄ virtutes morales ſunt cōnexe. ¶ P̄. Si ṽtutes morales ſint cōnexe,h̄ nō ē niſi qr cōnectūt l prudētia:ſȝ hoc nō ſufficit ad cōnexionē ṽtutū moraliū.vr̄.n. qđ aliq̄s poſſit eē prudēs circa agibilia,q̄ ptinēt ad vnā ṽtutē ſine h̄ φ ſit prudēs in his q̄ ptinēt ad aliā:ſicut ēt aliq̄s pt hre artē circa aliq̄ factibilia ſine h̄ φ habeat artē circa alia.prudētia autē eſt recta rō agibiliū:ergo nō eſt neceſſarium virtutes morales eſſe connexas.

Sȝ Cōtra eſt.φ amb.dic̄ ſup lucā,ↄnexe ſibi ſunt ↄcatenateq̄ ṽtutes vt q̄ vnā hȝ plres hre videat.Aug.ēt dr l.6.de tri. φ ṽtutes q̄ ſunt in aīo hūano nullo mō ſeparant abinuicē.Et gre.dr.13.moraliū,qđ vna ṽt⁹ ſine aliis aut oīo nulla eſt:aut ipfecta.Et tul.dicit in.2.de tuſcula.q.Si vnā virtutē cōfeſſus es te nō hre nullā nec̄e ē te hiturū.

Rñdeo Dōȝ,φ ṽt⁹ moralł pt accipi vł pfcā,vł ipfecta. Jmpfcā q̄dē moralis ṽt⁹(vt tpātia vł fortitudo)nihil aliud ē q̄ aliq̄ iclinatio i nobis exn̄s ad op⁹ aliqđ de gn̄e bonorū faciēdū:ſiue talis inclinatio ſit in nobis a natura:ſiue ex aſſuetudine:τ hoc mō accipiēdo virtutes morales,nō

q̄rēdū cōſtitutiue virtutū l eē virtutis in genere reſolutis: vt Scotus putauit:ſȝ pfectione ſtatuū pquires aut none virtutis ghatos nē facilē poſt iſtem ac tantam diſpoſitionez.

¶ Super Art.1.

In p̄mo articu. lo.q.65.dubium de connexione virtutū ex Sco.reſurgit.ipſe nā que in tertio ſen.d.36. ſolā connexionem virtutis moralis cum prudentia ſua.i.illius materie τ non cȝ ienens, putat nec prudentiam moralez virtutem,nec moralem virtutē prudentiam ſimpliciter.i. totius agibilis nec vnam moralem virtutē aliam moralē coexigere:ſed ſimul ſtare φ aliquis ſit tēperatus in ſummo:τ tamen auarus:iniuſt⁹ ec.Et vt dē ſunctē nīa pricipiāt p⁹ recitabunt.ſua motiua.2° declabit ſundā^ca ↄtiāne.3° ſatisfiet nbis Argui pro Sco.ꝯ.cōnexionē virtutū ex h̄ φ ſunt perfectiones pnales : qm̄.nō ſunt plres perfectiones pnales eiuſdem pfectibilis pōt pfectū eſſe illud pfectibile ſm vnā τ impfectū ſm aliā:vt pȝ in ſorte re^u viſus τ audit⁹.Cōſtat aūt cardinales ṽtutes eſſe pnales pfectiones mentis nr̄e:ergo.

diſtiguntur vt ſequēs qđ oſtēdit,q̄lo aūt diſtinguantur ex natura hitus τ diſpōnis manifeſtat:habit⁹.n.τ diſpō diſtincta ȝ habituȝ ſm meli⁹ ſententiā ſolam diſtinguuntur non modaliter tm̄:ſed eſſentialiter ita φ qualitas illa que eſt diſpō nunq̄ erit eſſentialr hit⁹:q̄uis forte hit⁹ modū hre poſſit:ſed diſpō eſt q̄litas ſm ſe facile mobilis:hitus vero ē q̄litas ex natura ſua difficile mobilł vcl ē hmōi q̄litas hȝ duplicē ſtatū:eſt n.q̄nq̄ in ſe quidē hitus: ſed p mo^m diſpōnis inheret:qr facile corrūpi pōt:vt pȝ de ſcia p p^am demōſtrationē acquiſita τ nō meditatione firmata:q̄nq̄ aūt τ in ſe eſt habitus τ in ſtatu habit⁹: qr pet modū habit⁹ habet firmiter τc.ſicut aūt in cōmuniſſimis rōnibus prime ſpeciei qualitatis inuenit habitus dupłr:ita in ṽtute vt ſic q̄ eſt ſpēs habit⁹ inuenit qualitas q̄ eſt eſſentialr virtus dupłr.ſ. hn̄s ſtatū virtutis τ non hn̄s ſtatū virtutis:τ preter hec inuenitur ſub ſpē diſpōnis inclinans ſeu diſpō ad virtutē. Ex his aūt tribus.ſ. virtute in ſtatu virtutis virtute nō in ſtatu virtutis:τ diſpōne ad virtutē ſola prima virtus perfecta eſt τ dr:imo vt in quarto articulo dr hec ſola ſimpliciter τ pprie virtus dr.τ rō in promptu eſt:qr virtutē pprie τ ſimplr opȝ eē prin^m opis virtuoſi ſimplr τ nō ſm qd : virt⁹ aūt non in ſtatu virtutis tale opus non facit.qr defectuoſa eſt vtpote priuata proprio ſtatu.ſic ergo virtutis perfecte noīe qualitas q̄ eſt virtus ſtatum virtutis hn̄s intelłr. virtutis aūt imperfecte noīe lȝ ſm proprietatē vocabuli ſola virtus ſm eſſentiam τ deficiens videatur intelligi:qr virtus imperfecta dicit virtutē τ imperfectionē eius:extēſo tn̄ ſeu accōmodato vocabulo virtutis imperfecte noīe intelłr tā virtus deficiēs in ſtatu q̄ diſpō ad virtutem.preſertim ſi eſt firmata.in quo aūt cōſiſtat virtutis eſſentia:ex.q.55.colligere poteris in quo aūt perfectio ſtatus virtutis cōſiſtit:ex lr̄a quidē vnico ṽbo hēs quo ad morale.ſ.φ inclinat ad bonū bn̄.Ex 3° aūt ethi.explicatius habes φ ſciens φ eligens , φ propter hoc,φ immobiliter hn̄s ipſam operet ,τ ↄ̄r imperfecta virtus eſt ſi aliquid horū deficiat:q̄uis.n.bonū tūc fieret nō tn̄ bn̄. Et ſcito notāter φ alicui qualitati inclinanti in bonū aliquid duplr deeſſe pōt aliquam virtutis conditio ,primo de pertinentib⁹ ad ſpēm ſeu eſſentiam virtutis:vt ſi deficeret recta ratio vel electio vel proprius finis in habitu agibiliū:nō eſſet in veritate virtus nec perfecta nec imperfecta:diceretur tamē virtus imperfecta ſicut diſpō ad virtutē.vn̄ ſi q̄s habituat⁹ eſt ad abſtinentie vel caſtitatis materiam non ſm regulā rōnis aut nō electione pp̄ t̄m bonum rōnis , talis habitus nec eſt nec erit vnq̄ virtus:ſed diſpō tm̄ ad virtutē.ſcđo de pertinētibus ad ſtatum tm̄ virtutis:vt ſi deficeret immobilitas aut ex... ſic:nuc debitū diſpō ſubiecti eēt q̄dē imperfecta virtus:ſic φ pōt eadē numero eē pfecta τ ſim

tis nr̄e:ergo.ſcđo ex diffōne virtutis. 2.ethi. quelȝ ṽtus moralis eſt habit⁹ electiuus in medietate ↄſiſtēs determinata rōne ,put ſapiēs determinabit:ablaq̄ determinatione τ electiōe mediȝ in alia mā:ergo eſt ṽt⁹ ſine ↄnectiōe ad alias virtutes:τ aūs pȝ:qr in diffōne virtutis nō ponit niſi cōnexio ad prudentiā ſeu rōnem determinantē mediū in illa materia. Tertio ex exercitio cauſante virtutē:qr pōt aliq̄s optime ſe exercere in mā vni⁹ ṽtutis τ nō in materia alterius.ergo nō ſunt connexe.tenet ſequela:qr virt⁹ gñatur ex actibus.quarto ex diſtantia:qr virtutes eiuſdē generis que ſunt propinquiores nō ſunt connexe:puta virginitas τ caſtitas coniugalis:ergo a fortiori virtutes diſtincte ſm genus:vt cardinales que magis diſtant non ſunt cōnexe.quinto deducit ad tria incōuenientia ex cōnexione primo φ aliquis virtus eſſet vt ante oīm q̄ eſſet virtus.ſcđo φ nulla virtus eſſet prima.tertio φ vnus actus gñaret oēs virtutes:ſequela primi pbat ſic.tēperantia per te non eſt virtus ſine ṽtute fortitudinis.ergo fort^o eſt prius virt⁹:τ ex alia pte fortitudo nō pōt eſſe virt⁹ ſine tēperātie ṽtute:ergo fort^o nō erit ṽt⁹ niſi poſt tēpātiā:ergo ſuit virt⁹ anteq̄ eſſet ṽt⁹ ſeq̄la ſcđi pȝ:qr ex q̄ libet corrigit aliaȝ oēs ſunt ſibi ↄiter nulla prior aut poſterior:ſeq̄la tertij pbat qr impoſſibile eſt ſil hēri tot act⁹ perfectos generatiuos tot virtutū. Qđ autē tertiū ſit incōueniēs probat:qr vnius act⁹ eſt vni⁹ virtutis:τ ſicut eſſet act⁹ vni⁹ ṽtutis ſi eēt gñatiuus:ita eſt gñatiu⁹ vni⁹ τ nō oīum virtutū:hec de primo. ¶ Quo ad ſm ſcito connexionē ṽtutum cardinaliū coniunci ex iſto pceſſu qui in lr̄a fit. virtus moralis exigit prudētiā prudentia aūt exigit oēs tres virtutes morales:ergo oēs virtutes morales ſunt connexe.Sȝ qr propoſitiōes hic aſſumpte diuerſimode intelliguntur oportet eas explanare:τ ſenſum verū cape:τ tunc videre vim rōnis h⁹. prima ĝ ppō non negatur:ſed diſtinguitur:qr aut intelligit de prudētia totali aut partiali:τ vocat prudētia totalis prudētia re^m oīm agibiliū:partialis aūt re^m talis materie delectationis venerie vel periculoſi mortis ec. ſi ia aſſumpta propoſitione τ diffōne virtutis moralis intelligitur de prudentia totali negatur ſi de partiali conceditur:ſed tūc nihil valet proceſſus:qr prudentia partialis non exigit oēs virtutes morales:propter iſtam autem diffōnē opȝ oſtendere aut verificari aſſumptum de prudentia totali ,aut φ prudentia partialis exigat omnes virtutes:τ vtrunq̄ ſimul fiet oſtēdendo quod prudētia partialis aut non eſt prudentia ſufficiens ad materiam illius virtutis:τ conſequenter non eſt prudentia:aut eſt totalis.oſtendit aūt hoc facile ex connexione materiarum virtutum moraliū:τ ipſa diffinitione virtutis ſic:virtus moralis puta temperantia eſt habitus ſm rationem rectā electiuus mediȝ in delectationibus tactus non prout electionē mediȝ in talibus delectationibus contingit

ſunt cõnexe: videm⁹.n. aliquẽ ex nãli cõplone vel ex aliq̃ cõſuetudĩe eẽ pmptũ ad opa libalitatis q̃ tñ nõ ẽ pmpt⁹ ad opa caſt'ꝭ: pfecta aũt virt⁹ moralis ẽ hit⁹ inclinãs ad bonũ op⁹ bñ agẽdũ: ⁊ ſic accipiẽdo virtutes morales, dõz ẽ eas cõnexas eẽ: vt fere ab oib⁹ ponit. Cui⁹ rõ duplex aſſignaf ſm q̃ diuerſimode aliq̃ virtutes cardiales diſtinguũt. Ut.n.dcm̃ eſt: q̃dã diſtinguũt eas ſm q̃ſdã gñales cõdõnes virtutũ: vtpote q̃ diſcretio ptineat ad prudentiã: rectitudo ad iuſtitiã, moderãtia ad tẽperantiam, firmitas animi ad fortitudinem, in quecunq̃ mã iſta conſiderenf: ⁊ ſm hoc manifeſte apparet ratio cõnexionis: nõ enim firmitas habet laudem virtutis ſi ſit ſine moderatione vel rectitudine aut diſcretione: ⁊ eadem ratio eſt de alijs. Et hãc rationem connexionis aſſignat Grego.22.mo ralĩũ dicẽs, q̃ virtutes ſi ſint diſiuncte non pñt eẽ pfecte ſm rõnẽ virtutis, q̄ nec prudẽtia vera ẽ q̃ iuſta temperans, ⁊ fortis nõ eſt: ⁊ idẽ ſubdit de alijs virtutib⁹. Et ſilem rõnẽ aſſignat Aug.in.6.de tri. Alij vo diſtinguũt pdictas virtutes ſz mãs: ⁊ ſz hoc aſſignaf rõ cõnexionis ab Ariſto.in.6.ethic.q̄ ſicut.ſ. dcm̃ ẽ, nulla virtus moralis põt ſine prudentia hñi: eo q̃ proprium virtutis moralis ẽ facere electionẽ rectã cũ ſit hit⁹ electiu⁹. Ad rectã aũt electionẽ non ſolũ ſufficit inclinatio in debitũ finẽ, qd̃ eſt directe p habitũ virtutis moralis: ſz ẽt q̃ aliq̃s directe eligat ea q̃ ſunt ad finẽ qd̃ fit p prudẽtiã q̃ eſt cõſiliatiua, ⁊ iudicatiua ⁊ pceptiua eoꝝ q̃ ſunt ad finẽ. ſilr ẽt prudẽtia nõ põt hñi niſi habeãtur virtutes morales, cũ prudẽtia ſit recta rõ agibilium, que ſicut ex principijs procedit,

corrũpi a tali aut tali paſſione ſz ſimplr vndecũq̃ cõtingat ab electione talis medij in electionẽ extremoꝝ viciꝝ declinare. ergo tẽperãtie virt⁹ neceſſario habituatũ reddit aĩm ad eligendũ tale me^m ſm prudẽtiam totalẽ: aſſumptũ hoc manifeſtaf. 2ª ſiquidẽ credi põt q̃ virtus moralis puta tẽperantia pficit aĩm. primo vt declinatio a tali medio orif ex aliqua certa paſſione: puta vt ex amore cõcupiſcẽtie declinari ſolet a medio i delectatõib⁹ tactus: ita q̃ nõ ſpectat ad tẽperãtiã inclinare ad eligendũ mediũ in delectatõib⁹ tactus niſi p q̃to abducimr a me^o ob amorẽ ſupſtue delectatõis. ſcdo aũt mõ vt tẽperantie ſit inclinare ad tale mediũ contra q̃ſcũq̃ imper⁹ ex q̃cunq̃ paſſione prouenientes ad abducẽdum a tali medio: puta ex auaritia ex tiore mortis ⁊c. Differunt autẽ iſti hĩ duo modi: q̄m vt pz iuxta pm̃ mo^m ñ ẽ habituat⁹ ad me^m in delectatõib⁹ tactus niſi ſm q̃d: q̄ ſm q̃ orior a certo motiuo tm̃ iuxta ſm ſo eſt habituatus ad me^m in delectationib⁹ tact⁹ totalr: q̄ ſm q̃ orianf ex quocũq̃ motiuo: q̃ aũt tẽperantia p̃ mo mõ nõ ſit virt⁹. ſz ſcdo mõ tm̃ manifeſte ex vſu cõuincitur: mulier eñ habituata ad caſtitatẽ q̃tũ eſt ex amore delectationũ ſi inopo ⁊ auara male merendo venereis vacaret proculdubio intẽperata eſſet: ⁊ ſimiliter ſi timore verberũ aut infamie ⁊c. hoc faceret. idẽ ergo eſt dicere q̃ tẽperantia non pficit animum contra amores ⁊ alias paſſiones vt ⁊ iuſtitiã nate ſunt corrũpere electionẽ mediũ in delectationibus tact⁹: ⁊ dicere q̃ q̃ mechaf vt furef non eſt mechus ⁊ meretricẽ ob ſolã auaritiam poſſe ſimul eſſe tẽperatã: ⁊ infinita hmõi falſa: ſpectat igif ad moralẽ virtutẽ inclinare ad me^m i ppria materia nõ ſolũ excludẽdo extrema ſm ſe ſed ſm q̃ cõnexionẽ hñt cũ aliena materia: vt eñ ta lra dr in rõne ad 3^m ⁊ 4^m agibilia q̃ ſunt materie virtutũ moraliũ: ſunt ordinata adinuicẽ: ⁊ ppterea vnũ redũdat in aliud: ⁊ ppea opz virtutẽ moralẽ pficere ſic aĩm in ppria materia: vt nec ex his q̃.ſ. limites ppie mãe ſz ſe ſũt nec ex hiis q̃ intrãt limites ppie materie ex cõnexione illius cũ alijs abducaf a me^o eligẽdo illis mã: ⁊ ſic pz aſſumptum ⁊ reſtat manifeſtãda pña q.ſ. ex hoc ſequaf q̃ virtus moralis coexigat prudẽtiã totalẽ: hoc aũt ſic pbaf: virt⁹ moralis eligit me^m in ppria mã ſimpliciter. i.ſm ſe ⁊ vt in eã redũdãt alie mãe q̃ exigit rectã rõnẽ ſui ſz ſe ⁊ ſz cõparationẽ ad alias: ſz h ẽ prudẽtia totalis q̃ ſeq̄la ẽ manifeſta: ⁊ ex eo q̃ virt⁹ moralẽ eẽ ita ſm rectã rõnẽ: ⁊ ſicut ẽ eiius in ppria mã ⁊ ſm ſe ⁊ ſm cõparationẽ ad alias mãs: ita opz q̃ eõ ſit rectificans illã mãm: ⁊ ſm ſe ⁊ ſm cõpationẽ ad alias: ex ocſcrai maq̃ recte regle in hmõi cõparationib⁹ puenit q̃ hic a^r a ſua in caſtitate ⁊ nõ i paupere liberalitate fortitudine ⁊ iuſtitia pp auaritiam, aut timorẽ, aut odiũ cõ caſtitatẽ facit: cõpaf ſiquidẽ tunc in tali illo bo^m caſtitatis bono pecunie, aut euaſionis a morte, aut explendi app^eti^o odij hmõi: ⁊ dictaf magis eligendũ nunc hoc apparẽs bonũ q̃ illd ſz bonũ pp paſſiones ſeu affectiones nũc h ⁊c. ad h magis q̃ illud: q̃ aũt recta circa vnã materiã iã ſm ſe q̃ ſm id qd̃ ex connexione hz ſit prudẽtia totalis ex illo pn⁹ ſecũdi de aĩa in ca. de ſenſu cõi pz.ſ. q̃ iudicans inter aliq̃ duo opz cognoſcere vtrũq̃: ſi eñ hãc rectã rõnẽ oz cõparare hãc mãm reliq̃s agibilib⁹: opz eã q̃ rõ eſt vtraq̃ cognoſcere: ⁊ q̄ recta ẽ circa vtraque rectã eẽ: cõſtat aũt rectã rõnẽ circa oĩa agibilia prudentiã eſſe totalẽ: pz igif ex dictis q̃ prudẽtia partialis nõ eſt prudentia niſi ſit totalis: ⁊ cõſr vt patebit exigit oẽs virtutes morales pp qd̃ in calce articuli dr q̃ defectus prudentie circa vnã pte agibiliũ induceret defectũ circa alia. Ex his aũt hẽs quomõ intelligenda ſit diffõ virtutis moralis ſecũdi ethi. q̃ ad duos terminos.ſ. electionẽ mediũ: ⁊ rectã rõnẽ: intelligif.n. de electiõe mediũ nõ ſm q̃d: ſz ſimplr ⁊ ſic patet q̃ ex diffõne virtutis ſine glofis appoſitum excludẽdo ſolum ſenſum ſm quid: ⁊ vtẽdo ſenſũ ſimplr (qd̃ reglr in diffõib⁹ intellr) hñs cõnexionẽ prudẽtie totalr ad virtutẽ moralẽ. Explanata aũt ⁊ probata pma ppõne aſſumpta reliquũ eſt vt pbef ⁊ explanetur ſecũda.ſ. q̃ prudẽtia exigit oẽs virtutes morales: hec ppõ lz poſſit pbari ex pte materie: q̄ ſicut tẽperãtia pbaf ex frequẽtib⁹ electiõib⁹ mediũ in delectationib⁹ ita prudẽtiã oz pbari ex frequẽtib⁹ iudicijs ⁊ pceptis circa ſuã mãm q̃ eſt totũ agibile: meli⁹ tñ monſtraf ppo^m ex ipſa rõne prudẽtie ſm ſe vt in lra fit ex pte pn⁹ iũ ipſius prudẽtie ſic: prudentia eſt recta rõ cõſiliatiua iudicatiua, ⁊ pceptiua: ergo rectitudo eius exigit aĩm tã ſm ptẽ apprehẽſiuã q̃ ſm partẽ appetitiuã recte ⁊ bñ ſe hñe circa pn^a recte rõnis: q̃ ſunt fines agibiliũ: ſz ſic ſe hñe ad hmõi fines eſt hñe oẽs virtutes morales pncipales: ergo prudentia coexigit ſm ſe oẽs virtutes hmõi: aña pz: ſeq̄la vo q̃ ad ptẽ apphẽſiuã ẽ p ſe nota: qd̃ hit⁹ cõcloñũ pendet ex hitu pncipioꝝ: q̃ ad ptẽ vo appetitiuã: lz ex ſupradictis de prudentia pateat breuiter tñ q̃ſi repetẽda manifeſtaf ſic: prudẽtia nõ eſt in rõne ſolum: vt dr in.6.ethi.q̄ ẽ in rõne vt mota ab appetitu: ⁊ pp hoc nõ tradif obliuioni vt ibidẽ dr: q̃ dependet ab appetitu pculdubio recto: oĩm aũt appetitus eſt finis ergo depẽdet ab appetitu recte ſe hñte ad finẽ: qd̃ erat intẽtum: qd̃ aũt depẽdeat prudẽtia ab appetitu recto reſpectu oĩm finiũ agibiliũ ⁊ nõ vnius tm̃: lz ex redũdãtia connexionis poſſet hñi in lra tñ pbaf ex hoc q̃ ſicut ſcia depẽdet ex oĩbus ipſius pncipijs ⁊ nõ aliquib⁹ tm̃ ita q̃ geometria errans in vno pncipio nõ ẽ ſcia: ita prudẽtia nõ ẽ prudẽtia: niſi oĩa pn^a recta ſupponat: fines aũt agibiliũ conſtat eſſe pncipia ex q̃b⁹ prudẽtia pcedit: ⁊ ad quos opz oppe^m ſe recte hñe: alio q̃n ⁊ in actu iudicij: q̄ dele^c corrumpit eſti^a^m

prudentie: ⁊ in actu pcepti: q̄ eſt a rõne vt ſubeſt appe^t^u^i errabil. Et ſcito q̃ lz recta rõ agibiliũ pendeat ex vtraq̃ recti^u^e circa fines.ſ. ex recti^n^e pte apprehẽſiue ⁊ appetitiue: q̄ tñ rectitudo apphẽſiue nõ ẽ ppa prudẽtie: ſed cõis ſibi ⁊ ceteris virtutibus intellectualib⁹ circa cõcluſiõẽs. ⁊ authoris diuinũ ingeniũ ex propijs conſueuit doctrinã facere: ideo illã ſilẽtio pteriit: ⁊ rectitudinẽ appetitus que eſt ppa prudẽtie (ſola.n. prudẽtia ſm ſed pẽdet ex appetitu recte moraliter viue) poſuit pm^m pruds dẽtie ⁊ ppea cõparauit q̃ ariſtoteliſm q̃ ẽ hitus pn^a iũ dicens: q̃ ſicue in ſpeculatiuis ſcia pẽdet ex hitu principioꝝ ita in moralib⁹ recta rõ pendet ex recto appetitu finiũ. Eſt eñ habitus principioꝝ ⁊ appetitus: q̄ fines principia ſunt operabiliũ. Qd̃ demũ appetitum recte ſe hñe ad fines operabiliũ ſit hñe virtutes morales: pz ex eo q̃ eadẽ eſt virt⁹ intẽdẽs finẽ ppriũ alicui⁹ mãe: ⁊ eligẽs medium in illa: ac p h eadẽ eſt tẽperantie virt⁹ q̃ de recto appetitu intendit bonũ rõnis in delectationibus tactus: ⁊ qua eligit mediũ in eiſdẽ ſm rectam rõnẽ: ⁊ ſic pz totus pceſſus q̃ tanto verior cõprobaf. Qtoꝝ ſola diffõne virtutis moralis conſiderando q̃ coexigũt prudẽtie diffõnis deducit connexionẽ mutuam virtutũ moralium computata etiam inter eas prudentia: hec de ſcdo. ¶ Quo ad tertiũ rñdendo ordinate obiectis dr q̃ prime rõnis maior eſt falſa ſi.eſt vlis.vt eſſe debet: ſunt eñ multe partiales pfectiones cõnexe: licet nõ oẽs ſint cõnexe: intellẽ.n. ⁊ volũtas connexe ſunt: viſus ⁊ auditus non. vnde ex hoc nihil hñtur. 2ª vero rõ ex diffõne virtutis iã ſoluta eſt, ⁊ cõuictũ eſt q̃ in diffõne virtutis opz cadere rectã rõnem ſimplr ⁊ nõ ſm q̃d vt opponẽs vult concedens q̃ nõ ſpectat ad tẽperãtie virtutẽ firmare animũ ne timore mortis fornicetur: ⁊ ſic incidit in foueam magnã.ſ. q̃ talis nõ faciat cõtra tẽperãtiã: cuius oppoſitum tñ ſentit: ⁊ pterea cõuincif aut talis recedit a me^o temperantie aut nõ. ſi ſic: declinat in vitium extremũ: ergo eſt cõ rectã rõnem ſpectantẽ ad tẽperantiã. ſi nõ ergo fornicationẽ cõmittẽs ex auaritia ſolũ: ⁊ non pp delectationẽ nõ peccat cõ tẽperantiã. ¶ Ad tertiũ rñdef in lra ad primum q̃ materie virtutum ſunt duplices q̃dã ſpectãtes ad cõem vitam: q̃dã ad aliquẽ particularẽ ſtatũ in p̃timijs q̃ ſunt materie virtutũ cardinaliu nõ cõtingit exercere in vna ⁊ non in alia recte ſic vt ſiat virtus aliqua q̃ſ; poſſit incheatio aliqua virtutis gñari: in iſtis autẽ contingit fieri vnã ſine alia actu. ſit tñ oĩs inplr. primo in po^a propinqua vt in lra dr. ſcdo in preparatione aĩ vt alibi dicit author: q̄ connexio virtutũ eñ eſt cõnexio in tertio. i. in prudentia q̃ dictat formale in oĩ virtute.ſ. pparationẽ aĩ ⁊ deficiente mãi: ⁊ per h pz reſſſa ad 4^m tum q̄ formalr tñ ſufficit caſtitatẽ cõiugalẽ ⁊ virginitatẽ eſſe connexas: tum q̄ falſum eſt q̃ ſit maior rõ de cõnexione ſpãliũ q̃ generaliũ virtutũ: q̄ harũ materie magis cõnexe ſunt cõſiderãtione accurſus reſpectu cõuerſationis humane: lz minus cõnexe ſint cõſiderãtione ſubſtãtie. ⁊ ppea illas opz eſſe connexas formalr ⁊ mãliter: alias formalr tñ. ¶ Ad qntũ dr duplr iuxta duos modos q̃b⁹ connexio iſta intelligi põt. Connexio nanq̃ virtutũ claudit in ſe ſimultatem tpis, ita q̃ opz eas in eodẽ tpe eſſe fieri ⁊ corrũpi: ſed hmõi ſimultas tpis intelligitur ſm rigorẽ veritatis vt.ſ. in eodẽ inſtanti tpis quo eſt vna ſit actualiter alia ⁊ in nullo inſtanti ſit vna ſine alia actualiter, ⁊ hic ſenſus vr cõiter accipi ⁊ cõtra eũ procedit argumẽtũ, ⁊ h hũc ſequendo ſenſum cõcedif q̃ nulla cardinaliũ virtutũ eſt prior aut poſterior altera ſz ſe ⁊ ſilr q̃ nulla eſt prima poſitiue ordine tpis: ſed quelibet ſic eſt prima negatiue. negatur autẽ q̃ ſequatur tẽperantiã eſſe priũ virtutẽ q̃ ſit virt⁹: ⁊ probatio aſſumit falſum. ſufficit eñ ad hoc q̃ fortitudo ſit ſimul virt⁹ vt pz. ⁊ cũ dr ille actus eſt vni⁹ virtutis dico q̃ ille act⁹ eſt act⁹ gñatiu⁹ prudentie q̃ agit in virtute hit⁹ pncipioꝝ prudẽtie. quũ eñ vt ex dictis pz hit⁹ pncipiorum prudentie in parte apphẽſiua ſit ſinderesis, in parte appetitiua ſit ad min⁹ triplex hit⁹ triũ virtutũ cardinaliũ: ⁊ pluribus hiab⁹ ſit vti cõtingat in ordine ad vnũ: ⁊ prudẽtia vna exiſtẽs ex oĩbus his pẽdeat ⁊ gñatio prudẽtie ſit pfectio virtutũ. cõſ eſt vt actus gñatiu⁹ prudẽtie pcedat ⁊ a ſinderesi ⁊ hiibus tribus virtutũ cardinaliũ nõ plus pfectarꝝ: ſed ipſo actu gñante prudẽtiã eſſe perfectũ accipiẽtiũ: ⁊ ſic ille actus dato q̃ eſſet vnius tñ virtutis puta ſinderesis q̄ nulla preſupponif alia virt⁹: eſſet tñ multorũ hitũ pricipatiu⁹: ⁊ ſic poſſet multas cõſummare virtutes, ſicut poſt genitã prudẽtiã recte precipe ſilr pluribus mãbs eſt act⁹ vni⁹ virtutis prudẽtie.ſ. elicitiue, multaꝝ aũt virtutũ moraliũ pncipiorũ prudẽtie ẽ act⁹ precipatiue. ſcdo aũt mõ ſimultas tpis intellr ſm ppinq̃tatẽ vt.ſ. q̃ parꝝ diſtet ſm ipſo ſi eſſe dñr, iuxta illd qd̃ parꝝ diſtat nihil diſtare vr: ⁊ ſic virtutes morales pluribus actib⁹ q̃ſi ſimul gñanf, ⁊ dñr cõnexe q̄ opz vnãq̃q̃ ſtatim aliã comitẽ hñe. ⁊ lz hoc videaf prima facie iõſonũ ſi q̃s tñ cõſideret q̃ ſermo phs nõ eſt meta^c^e neq̃ mathe^c^e, ſed moralr in q̃ non ad amuſſim certitudo q̃rif ⁊ attẽdat ad alias proprietates virtutũ q̃ ſilr modo verificanf nõ vſq̃q̃ h ſpnit, pz nãq̃ q̃ attingere mediũ nõ min⁹ contingit virtuti q̃ cõnectio: ⁊ cõſtat q̃ cõtingere mediũ vocaf nõ ſolũ attingere centrũ. ſed prope: idẽ eñ vr in mã cõnexionis taſhis qd̃ in mã de medio pfectũ cẽtrale, ⁊ ſcito hic quod ex vtroque modo ſimultance generationis virtutum ſaluatur quod virtutes quatenus virtutes ſunt qualitates ſunt abſolute, quas diciꝰ habitus iuxta ſuperius determinata contra ſco. nam ſi ſimultas iſta non eſt inſtantanea ſed quaſi, conſtat qd̃ ſicut poſt multos actus ex aliquo in virtu

et aniuũ

te oim ghes hit⁹ tēpā: ne.ita ⁊ hr⁹ tēpanne: ⁊ ſic augeť hit⁹. ſtue augeť:⁊ ſic de aliis. ſi aūt ſimilitas iſta eſt ke inſtātaneā, tunc ſicut vna electio compara: tiua pōt eſſe n multis, imo oib⁹ ſtutib⁹ car: dinalib⁹ poſtquā ſunt genite, ita vna ſiliis ele ctio pōt eē ghatiua ſi̅ oim. ita in propinq̄ di: ſpōne exiſtium vt vnic eo actu ſuguenienti in ſtrate tot precedentiuȝ ghāde eſſent ſm ſuas abſolutam entitatē. hec in h̄ ē dīa iter rō: nē ſtuuť ⁊ hit⁹ vt ptȝ. manifeſte aūt conſtat quā propoſito adulte: rio ppetrādo ſub iſtā: ti pena mortis eligitur pſeuerare in bono ele: ctionem illā eſſe a pru dētia iudicāte ⁊ preci: piēte, a iuſtitia tuo al. teri⁹ cōiugio reſiſtante violare n fortiⁱ⁽ᶜ⁾ timo rē mortis fugāte, a tē: pāria delectationē ve: nereā qſi opȝ re.recu: ſante. vñ ſiq̄s ſit adeo exercitat⁹ in harū oim ſtuuū actib⁹ vt deue: nerit ad hoc q ſi vnico actu adhuc exercereť ſieret l eo ſtr⁹ tēpantie ⁊ ſiltr de iuſti ⁊ aliis, ⁊ ipſe in vnicū poſtmo dū exeat actū cadētez ſup māe oim ſtutum, ac p h̄ equalentē qua: tuor actib⁹, illo vnico actu ghabunť ſiľ qua: tuor hit⁹ ſtuoſi q̄s vir tutes cardinales dici: mus. hoc aūt ɔtinge: ret ſi ſic diſpoſitus ad virtutes propoſito ſibi adulterio cuȝ morte vt dictū eſt eligeret bo̅ⁿ rōnis poſſidere. tunc em̄ rōne iudicij ⁊ p̄ce: pti fieret pru̅ⁿ rōe ele: ctionis ſequentis fie: rēt alie virtutes. ⁊ ſilr ē in ſiiib⁹ ɔparinis. Et ſcias q iſto ſtali⁹ ſi: multaneā ghatione in inſtāti ſaluaſ q̄to ad ſolū ſtatū ſtutis obu: garis ſaluandū q ſiat in inſtanti: qm̄ ſtutes abſq̄ virtutis ſtatu vt pote iperfecte non ſunt connexe. ſed ne videa mur fugere, ⁊ qz vero oia cōſonare abſolute ⁊ ſimplr diſputam⁹. h̄ de tertio. in q̄ pl⁹ deſim eſt q̄ ɔmiſſum fuerit ne cōnexio obduceret ad credēdū hit⁹ virtu tū moralium ex reſpe: ctib⁹ eſſe ſtutes: ⁊ non ex cēntio cui⁹ ɔuā ſu: pra habuimus ꝛc.

℄ In rñſiōe ad primū in eodem art⁹ hēa illa verba ſcȝ q geometra modico ſtudio acqrit ſciam alicui⁹ ɔclōnis quā nūq̄ cōſiderauit ex q̄b⁹ errarūt q̄omi: ſtre aliqui de hiu ſcie vt ſupi⁹ expoſuimus, ⁊ iō trāſeamus. ℄ In

ex finib⁹ agibiliū ad quos aliq̄s recte ſe hȝ p ſtutes morales. vñ ſicut ſcia ſpeculatiua nō pōt hri ſine intellectu principiorū, ita nec prudētia ſine virtutibus moralibus. ex quo manifeſte ſeq̄ť ſtutes morales eſſe ɔnexas.

Ad Primū ergo dōm, q virtutū moraliū quedam pficiunt hoiem ſecundū cō: munē ſtatū. ſ. q̄tuȝ ad ea q̄ cōmuniter in oī vita hoim occurrunt agēda. vnde oportet q hō ſimul exerciteť circa materias oim ſtu: tū moraliū. ⁊ ſi quidē circa oēs exerciteť bñ operando acq̄ret hitus oim virtutum mora: liū: ſi aūt exerciteť bñ operando circa vnam mām, non autē circa aliā, puta bene ſe hñdo circa iras, nō aūt circa concupiſcētias, acq̄: ret q̄dē hitū aliquē ad refrenandū iras, qui tñ nō hēbit rōnē virtutis ɔpter defectū pru dentie, que circa cōcupiſcentias corrūpit̄: cui etiā nāles inclinatiōes nō hñt pfectam rōnem ſtutis ſi prudētia deſit. Quedā vo ſtutes morales ſunt q̄ pficiunt hoiem ſȝ ali quē eminentē ſtatū: ſicut magnificētia ⁊ ma gnanimitas. Et quia exercitium circa mās harū virtutuȝ non occurrit vnicuiq̄ cōiter, pōt aliquis habere ſtutes morales ſine hoc q habitus harū virtutū habeat actu, loquē do de virtutibus acquiſitis: ſȝ tñ acq̄ſitis a: liis virtutibus habet iſtas virtutes in potē tia ɔpinqua. cū enim aliq̄s p exercitiū adē: ptus eſt liberalitatez circa mediocres dona tiōes ⁊ ſumptus, ſi ſuperueniat ei abūdātia pecuniar̄, modico exercitio acquiret magni ficētie habitum: ſicut geometer modico ſtu: dio acquirit ſcientiā alicuius cōcluſionis q̄ nūq̄ ɔſiderauit. illud autez hr̄e dicimur qd̄ in ɔmptu eſt vt habeamus: ſm illud ph̄i in 2. phy. Qd̄ parū deeſt q̄ſi nihil deeſſe videť. ℄ Et per hoc patet rñſio ad ſecundū. ℄ Ad tertiū dōm, q virtutes intellectuales ſunt circa diuerſas materias adinuicē non ordi natas: ſicut patet in diuerſis ſcientiis ⁊ ar: tib⁹. ⁊ iō nō inueniť in eis connexio que in: ueniť in virtutib⁹ moralibus exiſtibus circa paſſiones ⁊ operationes, que manifeſte hñt adinuicem ordinē: nā oēs paſſiones a qui: buſdā primis ɔcedētes, ſcȝ amore ⁊ odio ad quaſdam alias terminanť. ſ. delectationem ⁊ triſtitiā. ⁊ ſilr oēs opationes que ſunt vir: tutis moralis mā, hñt ordinem adinuicē et etiā ad paſſiōes. ⁊ iō tota materia moraliū virtutuȝ ſub vna rōne prudentie cadit. Hñt tñ oia intelligibilia ordinē ad primā princi: pia. ⁊ ſecūdū hoc oēs virtutes intellectua: les dependēt ab intellectu principiorū, ſicut prudētia a virtutibus moralibus: vt dictuȝ eſt. principia autem vlia quorū eſt intellect⁹ principiorum, non dependent a concluſioni bus de quibus ſunt relique intellectuales virtutes: ſicut morales dependent a pruden tia eo q appetitus mouet quodāmodo ra: tionē, ⁊ rō appetitū: vt ſupra dictū eſt. ℄ Ad quartum dōm, q ea ad q̄ inclinant virtutes morales ſe hñt ad prudētiā ſicut principia, non autē facibilia ſe hñt ad artē ſicut prin: cipia, ſed ſolum ſicut mā. manifeſtum eſt aūt q etſi ratio poſſit eſſe recta in vna parte mate rie, ⁊ non in alia: nullo tñ modo pōt dici ra: tio recta ſi ſit defectus cuiuſcūq̄ principii. ſicut ſiq̄s erraret circa hoc principium, om: ne totum eſt maius ſua parte non poſſet ha bere ſciam geometricā: q2 oporteret multum recedere a veritate in ſequentibus. Et pter. ea agibilia ſunt ordinata adinuicem nō aūt facibilia: vt dictū eſt. ⁊ iō defectus pruden: tie circa vnā partē agibiliū induceret defe: ctum etiā circa alia agibilia quod in facibi libus non contingit.

℄ Utrum virtutes morales poſſint eſſe ſine charitate. Articu. 2.

AD Secūdū ſic proceditur. Videť, q virtutes morales poſſint eſſe ſi: ne charitate. Dicit̄ em̄ in li. ſniarum Proſperi, qd̄ omnis virtus preter charitatē poteſt eſſe cōis bonis ⁊ malis: ſed charitas nō poteſt eſſe niſi in bonis. vt dicitur ibidē. ergo alie virtutes pñt haberi ſine charitate. ℄ P̄. Virtutes morales pñt acquiri ex acti: bus humanis. vt dicitur in. 2. ethi. ſed chari tas nō hr̄ niſi ex infuſione: ſm illud Roma. 5. Charitas dei diffuſa eſt in cordibus no: ſtris per ſpiritumſanctum qui datus eſt no bis. ergo alie virtutes pñt haberi ſine chari tate. ℄ Preterea. Virtutes morales conne: ctuntur adinuicē inq̄tū dependēt a prudē: tia: ſed charitas non dependet a prudentia imo prudentiam excedit: ſecundum Eph. 3. Supereminentem ſcientie charitatem chri: ſti. ergo virtutes morales non connectun: tur charitati: ſed ſine ea eſſe poſſunt.

Sed Contra eſt, quod dicitur Joan. 2. Qui non diligit manet in morte: ſed per virtutes perficitur vita ſpiritualis: ipſe enim ſunt quibus recte viuitur vt aug. dicit in. 2. libe. arbi. ergo non poſſunt eſſe ſi: ne dilectione charitatis.

Rñdeo Dōm, q ſicut ſupra dictū eſt, virtutes morales prout ſunt operatiue boni in ordine ad finem qui nō ex cedit facultatem naturalē hominis: pñt per opera humana acquiri. ⁊ ſic acquiſite ſine charitate eſſe poſſunt: ſicut fuerunt in mul: tis gentilibus. ſm autem qd̄ ſunt operatiue boni in ordine ad vltimū finē ſupernatura lē, ſic perfecte ⁊ vere habent rationem virtu tis. ⁊ non pñt humanis actibus acquiri, ſed infunduntur a deo, ⁊ hmōi virtutes morales ſine charitate eſſe non poſſunt dictum eſt. n. ſupra q alie virtutes morales nō pñt eſſe ſi: ne prudētia: prudentia aūt nō poteſt eſſe ſi: ne virtutibus moralibus inquantum virtu: tes morales faciunt bene ſe habere ad quoſ dam fines, ex quibus ɔcedit rō prudentie. Ad rectā aūt rationē prudentie multoma: gis requiritur qd̄ homo bene ſe habeat cir: ca vltimū finē, qd̄ fit p charitatē, quam cir: ca alios fines, q fit per virtutes morales ſi: cut ratio recta in ſpeculatiuis maxime indi get primo principio indemonſtrabili: qd̄ eſt contradictoria non ſimul eſſe vera. vnde ma nifeſtum ſit qd̄ nec prudentia infuſa poteſt eſſe ſine charitate, nec alie virtutes mora: les conſequenter. que ſine prudentia eſſe non poſſunt. Patet igitur ex dictis qd̄ ſole virtutes infuſe ſunt perfecte ⁊ ſimpliciter di cende virtutes: quia bene ordinant hominē ad finē vltimū ſimpliciter. alie vero virtu: tes. ſ. acquiſite ſunt ſecundū quid virtutes, non aūt ſimpliciter: ordinant em̄ hoiem bñ reſpectu finis vltimi in aliquo gñe, non aūt reſpectu finis vltimi ſimplr. Unde ro. 14. ſu per illud, Omne quod non eſt ex fide pecca: tū eſt. dicit gl. Aug. Ubi deeſt agnitio veri: tatis falſa eſt virtus etiā in bonis moribus.

Ad Primū ergo dōm, quod virtutes ibi accipiunť ſm imperfectā rōnē virtu: tis: alioqn ſi virt⁹ moralis ſm pfectā rōnem virtutis accipiať, bonū facit hñtē ⁊ p ɔñs in malis eſſe nō pōt. ℄ Ad ſcōm dōm, q rō il: la ɔcedit de virtutibus moralibus acq̄ſitis. ℄ Ad tertium dōm, q etſi charitas excedat ſciam ⁊ prudētiam, tñ prudētia dependet a charitate: vt dictum eſt. ⁊ per ɔñs omnes

rñſione ad 3m in eodē art⁹ h̄ ſolū reſtat de: clarādū q in calce illi⁹ dr. ſ. q eē dependenter mutue inter pru̅ᵐ et morales ſtutes ē mu: tua motio rōnis ⁊ ap: petit⁹. vbi nota q ſu: perius dū de actibus volūtatis tractareť dis dicim⁹ q ratio eſt q̄m monēs ad ſpēm. ⁊ pro pterea mouet appeti: tū ex parte obi. appeti: tus aūt eſt primū mo: uēs ad exercitiū: ⁊ ideo mouet rōnē ex pte ſub iecti. Et in hoc iā excel ſum ⁊ q̄m q̄mᵐ dedu: cit author quaſi in pri: mā radicē connexionē ſtutū moraliū ⁊ meri: to quia ſtutes mora: les pficiūt appetitum reſpectu finiu: ⁊ ex ſu: pradictis cōſtat q app petitus ex h̄ q ɔpriuȝ ei⁹ obm̄ eſt finis hȝ q ſit q̄m monēs ad exer: citiū. Perfectio igitur ſtutum moraliuȝ ſpe: ctat ad pfectiones ap: petit⁹ vt mouentis ad exercitium. ac p hoc vt mouētis rōnē ac p hoc vt ſchoaſt̄ prudētiā q̄ eſt in rōne vt mota ab appetitu. pru̅ⁿ ho qz forſan dat agibilibus ſub q̄b⁹ formis ambi: tia vtpote rōni cōſona bonos efficiunt habi: tus q̄ ſunt ſtutes pfi: cit illeſim q̄reg⁹ moti: uus eſt ad ſpēȝ ac p h̄ q̄ten⁹ motiu⁹ ē appe: tit⁹ ex pte obi ad ſtu: tes morales: q̄ igitur mutua ē motio rōis et appetit⁹ ⁊ pru̅ⁿ l rōe, ⁊ ſtutes morales l ap pentus ſpectāt ad iſtas mutuas motiōes, hic prīcū vt pru̅ⁿ ⁊ mora: les ſtutes mutua ɔ̄ſq̄ ɔnexiōe ſunt dependē: tes. ⁊ hinc eleuā lectoꝝ men⁹ is oculos in celſi tudinem admirabiles doctrie h⁹ diui docto: ris etiā in hmōi reſolutiōis in prīa prīn: cipia. ℄ In rñſiōe ad 4ᵐ in eodē art⁹, nota noui⁹ q hinc hēť du: plicē differentiā inter artē ⁊ pru̅ᵐ ex qua ſit q artes nō ſunt cō: nexe. pru̅ᵉ ho nō ſoluȝ cōnexe. ſed vna. prima eſt qr ars reſp̄ ē facti bilia vno⁹ tantū. ſ. vt māȝ. pru̅ᵃ vero reſpi cit agibilia duplr. ſ. vt materiā ⁊ vt prīn̅ᵃ. 2ᵃ eſt q etiā ſtando vtro: bique infra rōnē mā facibilia nō ſunt cōne xa vt error in vno re: dūdet in aliud. agibi: lia aūt ſic ſunt ordinata q error in vno erroreȝ induceret in alio vt ex predictis patet.

℄ Super Art. 2.

IN artic. 1. eiuſ: dem. 65. q̄. adu: nerte tria. p⁹ duplicē differentiā ad ɔpoſitū

I. q̄. 78. ā. 4. cor. 22. q. 24. ā. 7. ⁊ q. 51. ar. 2. cor. ⁊ q. 108. ar. 2. ad. 2. Et veri. q. 14. ā. 6. Et ht. q. 2. ā. 3. ad. 1. Et ql. 12. ā. 23. ſu.

virtutes morales infuſe.

¶ Utrum charitas poſſit eſſe ſine virtutibus moralibus. Articu.3.

AD Tertiũ ſic ꝓcedit. Uidetur quod charitas ſine aliis virtutib⁹ moralibus haberi poſſit. Ad id eñ ad qđ ſufficit vnum: indebitum eſt quod plura ordinent: ſed ſola charitas ſufficit ad omnia opa virtutis implenda: vt patet ꝑ id qđ đr prime ad Co.13. Charitas patiens eſt benigna eſt ꝛc. ergo videt qđ habita charitate alie virtutes ſuperflue rẽt. ¶ P̄. Qui habet habitũ virtutis de facili operat ea q̄ ſunt virtutis, ꝛ ei ſecundũ ſe placent. vnde ꝛ ſignũ habit⁹ eſt delectatio q̄ fit in ope vt dicit in.2.ethi. ſed multi habent charitatẽ abſq; peccato mortali exiſtẽtes, q̄ tamen difficultatem in opibus virtutum patiunt: neq; eis ſm ſe placent ſed ſolum ſm q̄ referunt ad charitatem. ergo multi habent charitatẽ qui non hñt alias virtutes. ¶ P̄. Charitas in omnibus ſanctis inuenit: ſed quidam ſunt ſancti qui tñ aliquib⁹ virtutibus carent. Dicit enim Beda qđ ſancti magis humiliantur de virtutibus quas nõ habent q̄ de virtutibus quas habent glorientur. ergo non eſt neceſſarium q̄ qui habet charitatem oẽs virtutes morales habeat.

Sed Contra eſt, q̄ per charitatem tota lex impletur. Dicitur enim Ro.13. quod qui diligit proximum legem impleuit; ſed tota lex impleri non poteſt niſi per omnes virtutes morales: quia lex precipit de omnibus actibus virtutum, vt dicitur in.5.ethic. ergo qui habet charitatem habet omnes virtutes morales. Augu. etiam dicit in quadam epiſtola, quod charitas includit in ſe omnes virtutes cardinales.

Rñdeo Dicendum, q̄ cum charitate ſimul infundunt omnes virtutes morales, cuius ratio eſt: quia deus nõ minus perfecte operatur in operib⁹ gratie quã in operibus nature: ſic aũt videmus in operibus nature quod non inuenit principium aliquorum operũ in aliqua re, qui inueniant in ea que ſunt neceſſaria ad hmõi opera perficienda: ſicut in animalibus inueniuntur organa, quibus perfici pñt opa, ad que peragẽda anima habet poteſtatẽ. Manifeſtum eſt autem q̄ charitas inq̄tũ ordinat hominem ad finem vltimum eſt principium omnium bonorũ operũ que in finẽ vltimum ordinari pñt. vnde oportet q̄ cũ charitate ſimul infundant oẽs virtutes morales, quibus homo perficit ſingula gña bonorũ operum. ꝛ ſic pꝫ q̄ virtutes morales infuſe nõ ſolum habent connexionem propter prudentiã: ſed propter charitatem. ꝛ q̄ qui amittit charitatem per peccatum mortale, amittit omnes virtutes morales infuſas.

Ad Primũ ergo dõm, q̄ ad hoc q̄ actus inferioris potẽtie ſit perfectus: requiritur q̄ non ſolũ adſit pfectio in ſuperiori potentia: ſed etiã in inferiori. Si eniꝫ principale agens debito modo ſe haberet non ſequeretur actio perfecta. ſi inſtrũm non eſſet bñ diſpoſitũ. vnde opꝫ ad hoc q̄ homo bene operetur in his que ſunt ad finẽ, quod non ſolũ habeat virtutem qua bene ſe habeat circa finem: ſed etiam virtutes quibus bene ſe habeat circa ea que ſunt ad finem non virtus que eſt circa finem ſe habet vt principalis et motiua reſpectu earum que ſunt ad finem. ꝛ ĩõ cũ charitate neceſſe eſt etiã habere alias virtutes morales. ¶ Ad ſecundum dõm, qđ quandoq; cõtingit q̄ aliquis habẽs habitũ patit difficultatẽ in opando ꝛ ꝑ ꝯñs nõ ſentit delectationẽ ꝛ cõplacentiam in actu ꝓꝑ aliqđ impedimentum extrinſecus ſuperueniens: ſicut ille q̄ hꝫ habitũ ſcie, patit difficultatem in intelligẽdo ꝓpter ſomnolentiã vel aliquã infirmitatẽ. ꝛ ſilr habit⁹ moraliũ virtutum infuſarũ patiunt interdũ difficultatẽ in opando ꝓpter aliquas diſpões cõtrarias ex precedẽtibus actib⁹ relictas. que quidẽ difficultas nõ ita accidit in virtutib⁹ moralibus acquiſitis: quia per exercitiũ actuum quo acquirunt, tollunt etiã contrarie diſpões. ¶ Ad tertiũ dõm, q̄ aliq̄ ſancti dñt aliquas v̓tutes nõ habere inquãtũ patiunt difficultatẽ in actib⁹ earũ rõne iam dicta: quis habitus oim v̓tutum habeant.

¶ Utrum fides ꝛ ſpes poſſint eſſe ſine charitate. Articu.4.

AD Quartũ ſic ꝓceditur. Uĩ, q̄ fides ꝛ ſpes nũquã ſint ſine charitate. Cũ enim ſint virtutes theologice digniores eſſe vñr virtutibus moralibus etiam infuſis: ſed virtutes morales infuſe nõ poſſunt eſſe ſine charitate. ergo neque fides ꝛ ſpes. ¶ P̄. Nullus credit niſi volens: vt Augu. dicit ſuper Joan. ſed charitas eſt in voluntate ſicut perfectio eius vt ſupra dictum eſt. ergo fides non poteſt eſſe ſine charitate. ¶ P̄. Augu. dicit in Enchiridio qđ ſpes ſine amore eſſe non poteſt. amor autem eſt charitas. de hoc enim amore ibi loquitur. ergo ſpes non poteſt eſſe ſine charitate.

Sed Contra eſt, quod Mathei primo dicitur in gloſa, qđ fides generat ſpem, ſpes vero charitatem: ſed generãs eſt prius generato. ꝛ poteſt eſſe ſine eo. ergo fides poteſt eſſe ſine ſpe ꝛ ſpes ſine charitate.

Rñdeo Dicendũ, qđ fides ꝛ ſpes ſicut ꝛ virtutes morales dupliciter conſiderari poſſunt. Uno modo ſm inchoationem quandam. Alio modo ſm perfectum eſſe virtutis. Cum enim virtus ordinet ad bonum opus agendũ, virtus quidẽ perfecta đr ex hoc q̄ poteſt in opus perfecte boni. q̄ quidẽ eſt dum nõ ſolum bonum eſt qđ fit: ſed etiã bene fit. alioquin ſi bonũ ſit q̄ fit, non autẽ bene fiat, non erit pfecte bonũ. vnde nec habitus q̄ eſt talis opis principiũ habebit pfecte rõnem virtutis: ſicut ſi aliqs operet iuſta, bonũ qdẽ facit, ſed nõ erit op⁹ pfecte virtutis niſi hoc bñ faciat id eſt ſcđm electionem rectam: qđ eſt ꝑ prudẽtiã. ꝛ ideo iuſtitia ſine prudẽtia nõ põt eſſe virtus pfecta. Sic igit fides ꝛ ſpes ſine charitate pñt qdẽ aliqualr eſſe: perfecte aũt v̓tutes rõnẽ ſine charitate non hñt. cũ eñ fidei opus ſit credere deo: credere autem ſit alicui ꝓpria voluntate aſſentire: ſi non debito modo velit, non erit fidei opus perfectum. q̄ autẽ debito modo velit, hoc eſt per charitatem que perficit voluntatẽ. oĩs eñ rect⁹ motus voluntatis ex recto amore procedit: vt augu. dicit in.14. de ciui. dei. Sic igit fides eſt quẽ ſine charitate: ſed nõ pfecta virtus: ſicut temperãtia vel fortitudo ſine prudẽtia. Et ſimiliter dicendũ eſt de ſpe: nam actus ſpei eſt expectare futuram beatitudinem a deo. q̄ quidẽ actus perfectus eſt, ſi fiat ex meritis. que quis habet quod non poteſt eſſe ſine charitate: ſi autẽ hoc expectet ex meritis que non dum habet, ſed proponit in futurum acquirere, erit actus imꝑfectus. ꝛ hoc poteſt eſſe ſine charitate, et ideo fides ꝛ ſpes poſſunt eſſe ſine charitate: ſed ſine charitate proprie

q.1.a.
2.ad
4m.2.q.
2.a.5.ad
3m. Et
q.5.a.2.
2.q.
q.a.23.

inter morales infuſas ꝛ acquiſitas: qꝛ infuſe pficiũ in ordine ad vltimũ finẽ ſimplr. acq̄ſite vero in ordine ad vltimum finem in gñe ſcilꝫ boni hũani puta felicitatis politice. 10. ethico. ꝛ ex hoc ſecũdo differunt: qꝛ morales infuſe ſunt v̓tutes ſimplr, neceſſitate ſed ſm qđ nec ꝓpterea putes authorem hic ꝯtrari pħo morali ac ꝑ ſ ſibiipſi ꝛ et reliqs: quã.n. ſro ve rũ nõ ſit ꝯtrã vt i. e. alex periherminias đr ꝛ vnuſquiſq; verũ dicat ſi ſm cãs ad iþm ſpectãtes recte iudicet, cõtingit q̄ de eodẽ diuerſi iudicia ſic diuerſa profe rant vt videant ꝯria. nõ tñ ſunt: vt pꝫ ſi de infirmiſſimo medicus iudicet futurã mortẽ ex egritudie, de quo qi circũ... ꝓmittit lon. gã vitã aſtrolog⁹ diuinus victurum dixerit: vterq;.n. ſꝫ cãs ꝓpas iudiciũ verũ protulit. ꝛ hoc pacto accidit in ꝓpoſito qñ de v̓tutib⁹ moralib⁹ acquiſitis ſi ſm hũanas cãs iudicium fiat dñr ꝛ ſunt inter maria bõa hois et ſimplr virtutes ꝛ hoc ſpectat ad moralẽ. vñ ſi h mo i hac re errare eius deſpici tãq̄ volũtari⁹ creator virtutũ: attẽde q̄ hiis accincte nãli. ſ. a diuo de his loqt ꝛ in qꝫ venerare ſecreti et abſolute pia tã: qꝛ ſubintelligit idꝫ aret e ſcia q̄ gaudeat ꝓpoſito. ſcđo aduerte q̄ ſic prudentia acq̄ſita pendet a virtutibus moralib⁹ tanq̄ a primis principijs ſtabilietib⁹ primos prudẽtie fines, ꝛ ab appetitu nãli felicitatis tãq̄ a primo principia ſtabiliente vltimũ finẽ humanum. ita prudẽtia ſupernãlis dependet a moralibus infuſis tanq̄ a primis principijs fines primos ſupnãles afferentib⁹ ꝛ a charitate: tãq̄ a pmo principio vltimũ ſupnãliꝫ finẽ in appetitu firmãte. tertio aduerte q̄ hic author ponit virtutes morales acquiſitas in gentilib⁹ multis: et quã inferiuit de neceſſitate gre ad opa moralr pfecta, ꝛ de actionibus infidelium erit ſermo nõ erres putanda q̄ hic ſermo fuerit de v̓tutib⁹ ſꝫ ſe ꝛ nõ in nõ lapſa cõditõ n nõſe ſermo ſit de v̓tutibus ſm ſe qꝛ tñ author iþe ex ſe applicat eas ad gentiles ſine charitate ope hanc ſuſtinere doctrinã etiã in nã in firma ãle fuit in gentilibus huiuſmodi.

¶ Super Art.3.

In articulo tertio eiuſdẽ queſtio. 65 nihil occurrit ſcribendum: niſi quod hic articulus de connexione adiuuat illum de neceſſitate earundem moralium infuſarũ eñ ſequenti: et econuerſo vt in qđ.63. ſuperius patet ꝛc.

¶ Super Art. 4.

In articulo quarto eiuſdem queſtionis. 65. aduerte quod hic eſt ſermo de affirmatione et negatione virtutis ratione ſtatus, ꝛ non ratione eſſentie: quoniam eadem numero qualitas affirmatur ꝛ negatur virtus ſecundũ diuerſa tempora: intendit ergo author q̄ fides ꝛ ſpes ſine charitate non ſunt virtutes, quia non ſunt in ſtatu virtutis: cũ charitate autem ſunt virtutes quia ſunt in ſtatu virtutis: quare autem ꝛ quomodo hoc accidat ſecundum rationẽ in littera poſitam facile apparet recolentibus quo ad fidem de ethe ſubiecto quod eſt intellectus non abſolute ſed a voluntate motus. Ex hoc enim patet quod actus fidei, ſcilicet credere deo: quum non ſit ab intellectu abſolute exigit neceſſario intellectũ motũ a voluntate ad talẽ neceſſitatẽ: aliter non eſſet credere nec fidei act⁹. ſic ꝑ hoc bene credere exigit intellm bñ motũ a voluntate: qđ eſſe non põt niſi voluntas ſit bñ affecta deo q̄ eſt per charitatẽ: ꝛ ſic fides eſt in ſuo perfecto ſtatu ex hoc q̄ habet ſi ſm bñ diſpoſitũ: ꝛ ſic eſt virtus. ſilr que q̄ accidit in ſpe: qñ ſubiectum eius eſt voluntas affecta meritis: ꝛ ꝓpterea actus eius. ſ. expectare beatitudinem a deo exigit in voluntate meritũ: ſine quo nõ eſſet ſperare. ſed hꝫ merita cons. ... ſperet affecta tñ meritis in intentiõe act⁹ quidẽ eſt ſpei ſed imperfectus. ſi vero ſperet affecta meritis in re tunc ſpes eſt in ſuo perfecto ſtatu habens debitam in ꝓprio ſubiecto diſpoſitionem: ꝛ ſic eſt virtus ꝛc. ¶ In eodẽ 4º articulo nota noui'ſe circa illud credere ꝛ ſi aſſentire propria voluntate. q̄ Scotus in 23. diſtinctione tertii ſenten. in queſtione ... neſcio qua ſpiritu ducitur nõ vult intellectũ

q.27.
a.4.co.

moueri a volūtate ad credendū: ſed ſufficit eā nō ꝫ mouere: aſſerit eīn ꝙ aliter ſequeret ꝙ propoſito in intellectu aſtra eſſe paria poſſet volūtas imperare credulitatē. Sꝫ reuera experimur ꝙ credere eſt voluntariū, ꝗuis eſtimationes ⁊ dubitationes ad alterā pte ſint a perſuaſionibus ⁊ apparentijs vt hō obe inſufficiēte ad determinādū itellm ad alterā pte determinare abſqꝫ formidine alterius ptis vt obiectum fidei eſt, opꝫ volūtate ſupplere mouendo intellm ad aſſenſum abſqꝫ formidine aliq̄n fidei actus nunq̄ erit vtpote cārēs ſufficiēti cā. nec in cōuenit ex ſola voluntate credere aſtra eſſe paria: ſicut eīn voluntas terminat potentiā rōnalē ad alterā ꝫtrariorum ad que neutraliter ſe hꝫ: vt dr. 9. metaph. ſic determinat intellm ad alterā pte ꝫdictionis credēdū. ⁊ ſicut medicus ex ſolo odio determinat artē ad occidēdū infirmū, ita ex ſolo amore alicuius ꝗrum cūqꝫ extranei determinat q̄ ad credendum id cuius nullam habet rationem.

¶ In eodē q̄rto articulo dubiū ē de proportionali ſilitudine in lr̄a poſita inter fidem ⁊ ſpem ad charitatē, ⁊ virtutes morales acquiſitas ad prudentiā. et rō dubij eſt: quia vt dictum eſt hic eſt ſermo de pfectiōe ⁊ ipfectiōne virtutū q̄ ad ſtatum: ex h̄ eīn ſequit, aut qꝺ virtutes morales ſine prudentia ſunt virtutes ſm eſſentiam, lꝫ nō q̄ ad ſtatū: ſi ſimilitudo proportionalis tenet. Cuius th̄ oppoſitū dictū eſt vbi dictū eſt qꝺ ſine recta rōne habitus temperantie diſpōni ad virtutē eſſe pōt. aut ꝙ ſimilitudo hic proportionalis nō teneat.

¶ Ad h̄ dr ꝙ dupli̇r intelligi poteſt virtutes morales ſine recta rōne eē. Primo vt ſint q̄litates habituantes vires aīe ad temperata ad iuſta ⁊c. abſqꝫ recta rōe oīo. Et ſi ſic eſſet hmōi habitus nō eēnt virtutes aliquo mō ſed diſpōnes ad virtutes: q̄ deeſſet eis eſſentiale ptīu vt pꝫ ex diffinitiōe virtutis. ⁊ ſi in hoc ſenſu verba lr̄e ſuſcipiant: tunc aut velut exēplariter allata aut ſm ſimilitudinem aliq̄lem (puta in hoc ꝙ non ſunt virtutes ſimplr, ſꝫ ichoatiōes virtutū) exponenda ſunt. Scdo intelligi pōt vt tales hītus ſint ſine recta rōne perfecta q̄ eſt prudentia. ⁊ ſic ſilitudo optime occurrit: q̄n q̄litates habituantes vires aīe ad tēpata recta ad iuſta ⁊c. ſꝫ rectā rōnē ipfectā extenſiue (puta q̄ adhuc nō habituauit ad recte precipiēdū in cōparatiōibꝰ diuerſarum mārum, ſꝫ paulatim ad hoc tēditur) ſunt virtutes ſm

loquendo virtutes non ſunt. nam ad rationem virtutis pertinet vt non ſolum ſecundū ipſam aliquod bonum operemur, ſed etiam bene: vt dicitur in. 2. Ethicorum.

Ad Primū ergo dōm, ꝙ virtutes morales dependent a prudētia: prudentia autē infuſa nec rōnē prudentie habere poteſt abſqꝫ charitate: vtpote deficiēte debita habitudine ad primum principium, qꝺ eſt vltimus finis: fides autem ⁊ ſpes ſecundum proprias rationes nec a prudētia, nec a charitate dependēt. ⁊ iō ſine charitate eſſe pnt: licet nō ſint virtutes ſine charitate: vt dictum eſt. ¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ rō illa procedit de fide, que habet perfectā rōnem virtutis. ¶ Ad tertium dicendum, ꝙ aug. loquitur ibi de ſpe ſecundum quod aliquis expectat futuram beatitudinem per merita que iam habet: quod non eſt ſine charitate.

¶ Utrum charitas poſſit eſſe ſine fide ⁊ ſpe. Articu. 5.

Ad Quintū ſic proceditur. Ur, quod charitas poſſit eſſe ſine fide ⁊ ſpe. Charitas enim eſt amor dei. ſed deus poteſt a nobis amari naturaliter, etiam non preſuppoſita fide vel ſpe future beatitudinis. ergo charitas poteſt eſſe ſine fide ⁊ ſpe. ¶ P̄. Charitas eſt radix omnium virtutum: ſecundum illud Ephe. 3. In charitate radicati ⁊ fundati: ſed radix aliquando eſt ſine ramis ergo charitas poteſt eſſe aliquando ſine fide ⁊ ſpe ⁊ alijs virtutibus. ¶ Preterea. In chriſto fuit perfecta charitas. ⁊ ipſe tamen non habuit fidem ⁊ ſpem: quia fuit perfectus comprehēſor: vt infra dicetur. ergo charitas poteſt eſſe ſine fide ⁊ ſpe.

Sed Contra eſt, ꝙ apl's dicit Hebr. 11. Sine fide impoſſibile eſt placere deo. quod maxime pertinet ad charitatem vt patet ſm illud illud Prouer. 8. Ego diligentes me diligo. ſpes etiam eſt que introducit ad charitatem: vt ſupra dictum eſt. ergo charitas non poteſt haberi ſine fide ⁊ ſpe.

Rn̄deo Dicendum, ꝙ charitas non ſolum ſignificat amorem dei, ſed etiam amicitiam quandā ad ipſum. que quidē ſuper amorē addit mutuā redamationem cū quadam cōicatione mutua: vt dr in 8. ethico. Et quod hoc ad charitatem pertineat, patet p id quod dr. 1. Joan. 4. Qui manet in charitate in deo manet ⁊ deus in eo. Et prime ad Corint. 1. dicit. Fidelis deus p quē vocati eſtis in ſocietatem filij eius. Hec autem ſocietas hominis ad deū que eſt quedam familiaris cōuerſatio cum ipſo, inchoatur quidem hic in pn̄ti per gratiam, perficietur autē in futuro p gloriam: quorum vtrunque fide ⁊ ſpe tenet. vn̄ ſicut aliquis non poſſet cum aliquo amicitiā habere, ſi diſcederet vel deſperaret ſe poſſe habere aliquam ſocietatem vel familiarem conuerſationem cū ipſo, ita aliquis nō pōt habere amicitiā ad deum que eſt charitas, niſi fidem habeat per quam credat huiuſmodi ſocietatem et conuerſationem hominis cum deo ⁊ ſperet ſe ad hanc ſocietatem pertinere. ⁊ ſic charitas ſine fide ⁊ ſpe nullo modo eſſe poteſt.

Ad Primum ergo dicendum, quod charitas non eſt qualiſcunque amor dei: ſed amor dei quo diligitur vt beatitudinis obiectum: ad quod ordinamur per fidem et ſpem. Ad ſecundum dōm, ꝙ charitas eſt radix fidei ⁊ ſpei, inquantū dat eis pfectionē virtutis: ſed fides ⁊ ſpes ſecundum rationem propriam, preſupponuntur ad charitatem: vt ſupra dictum eſt. ⁊ ſic charitas ſine eis eſſe non poteſt. ¶ Ad tertium dicendū, quod Chriſto de fuit fides ⁊ ſpes, propter id quod eſt aliquid imperfectionis in eis: ſed loco fidei, habuit apertam viſionem: et loco ſpei, plenam comprehenſionem: et ſic fuit perfecta charitas in eo.

¶ De equalitate virtutum. Queſtio. 66.

Deinde Conſiderandum eſt de equalitate virtutum. ¶ Et circa hoc queruntur ſex. Primo, vtrum virtus poſſit eſſe maior vel minor. Secundo, vtrum omnes virtutes ſimul in eodem exiſtentes ſint equales. Tertio, de comparatione virtutum moralium, ad intellectuales. Quarto, de comparatione virtutum moralium adinuicem. Quinto de comparatione virtutum intellectualium adinuicem. Sexto, de comparatione virtutum theologicarum adinuicem.

¶ Utrum virtus poſſit eſſe maior vel minor. Articulus. 1.

Ad Primum ſic proceditur Videtur quod virtus non poſſit eſſe maior vel minor. Dicitur enim in apocal. 21. quod latera ciuitatis hieruſalem ſunt equalia: per hec autem ſignificantur virtutes: vt gloſſa dicit ibidem. ergo omnes virtutes ſunt equales. non ergo poteſt eſſe virtus maior virtute. ¶ Preterea. Omne illud cuius ratio conſiſtit in maximo non poteſt eſſe maius vel minus: ſed ratio conſiſtit in maximo: eſt enim virtus vltimum potentie: vt philoſophus dicit in primo de celo. ⁊ Auguſt. in. 2. de liber. arbit. ait, quod virtutes ſunt maxima bona quibus nullus poteſt male vti. ergo videtur quod virtus non poſſit eſſe maior neque minor. ¶ Preterea. Quantitas effectus penſatur ſecundum virtutem agentis: ſed virtutes perfecte que ſunt virtutes infuſe ſunt a deo: cuius virtus eſt vniformis ⁊ infinita. ergo videtur quod virtus nō poſſit eſſe maior virtute.

Sed Contra. Ubicunque poteſt eſſe augmentum ⁊ ſuperabundantia, poteſt eſſe inequalitas: ſed in virtutibus inuenitur ſuperabundantia et augmentum. Dicitur enim Matth. 5. Niſi abundauerit iuſtitia veſtra plus quam ſcribarum ⁊ phariſeorum: non intrabitis in regnum celorū. Et prouerbio. 15. dicitur, In abundanti iuſtitia virtus maxima eſt. ergo videtur quod virtus poſſit eſſe maior vel minor.

Rn̄deo Dicendum, quod cum queritur vtrum virtus vna poſſit eſſe maior alia, dupliciter intelligi poteſt. Uno modo in virtutibus ſpecie differentibus. ⁊ ſic manifeſtum eſt quod vna virtus eſt alia maior: ſemper enim eſt potior cauſa ſuo effectu. et in effectibus tanto aliquid eſt

eſſentiā: ſed nō pfecte: q̄ nō ſunt in ſtatu virtutis pp qꝺ diximꝰ eas non eſſe connexas. ⁊ ſm hoc ſicut hmōi virtutes ſe hn̄t ad prudentiam, ita fides ⁊ ſpes ad charitatē: vtrobiqꝫ eīn cōtingit defectꝰ ſtatꝰ ex ſubtractiōe pncipij ⁊ indiſpōne ſubi: virtutes eīn morales hn̄t p ſubō appetitū vt ſubeſt recte rōni pfecte q̄ eſt prudentia ſimplr. ⁊ fides ⁊ ſpes intellm motū a volūtate pfecta ⁊ voluntatē affectā meritis pn̄tibus quorū vtrūqꝫ ſola charitate hr̄: ⁊ q̄n lr̄a pluries dēnū pluries nolas, iō hic ſenſus eligēdꝰ vr.

¶ In eodē quarto articulo in ſolutiōe ad primum aduerte nouitie quod author diſtiguit virtutes in eas ſm proprias rōnes: puta fidei, prudētie, tēperantie ⁊c. et in eas vt virtutis pfecte rōnē hn̄t ita ꝙ conſiderat fidē inq̄ntū fides: ⁊ rurſum fidē inq̄ntū ē ſimplr virtus: ⁊ ſic de alijs. ⁊ iten dit ꝙ in h̄ ē dīa inter fidē infuſā ⁊ prudētiā infuſā: ꝙ lꝫ neutra inq̄ntū virtus poſſit eſſe ſine charitate: fides th̄ inq̄ntum fides eſſe poteſt ſine illa: quia poteſt hēre ſine illa opus ſuū: ſaluat eīn ſine illa intellus motꝰ a voluntate ad credēdū deo ſm rōnem diuine reuelationis lꝫ nō pfecte. prudentia autē infuſa nec inq̄ntum prudentia pōt eſſe ſine charitate: q̄ inq̄ntum prudētia depēdet magis ab vltio quā a finis bus primis: ſicut ſcīa a primis principijs: et ppea ſicē nō pōt eē ſine moralibꝰ infuſis a fortiori nō pōt eē ſine charitate. Ex pdictis autē pꝫ ꝙ alr ſe hꝫ charitas ad fidem ⁊ ſpē, et alr ad morales acq̄ſitas iſte eīn nō cōſtituūtur in eē virtutis ſꝫ eēntiā nec ſm ſtatū p charitatē aut aliq̄d eiꝰ: ſꝫ dū ipanſ ab ea ad ſuperiorē ordinē referūtur. ille autē ex charitatis pn̄tia ſortiant perfectionē ſtatus: pp ꝙ Scotꝰ in. 36. diſt. tertij tenēs fidem ⁊ ſpem eſſe perfectas virtutes ſicut morales ſine charitate, minus perſpicaciter vidit.

¶ Articu. 5.

In articu. 5. eiuſdem queſtio. nihil ſcribendum occurrit.

¶ Super queſtio. 66. Articu. 1.

In titulo primi articuli queſtio. 66. memento qꝺ quūqꝫ aliqui habitus dicant virtutes ſm quid vt de virtutibus intellectualibus in q. 56. ⁊ theologicis informibus in q. precedente dictū eſt et aliqui ſimplr vt charitas ⁊ virtutes cardinales ac morales omnes infuſe ⁊ acquiſite: ⁊ totus articulus ſmꝰ circa has verſet, ꝙhō eſt vt pn̄s titulus de virtutibꝰ ſimplr accipiat: et pfirmat h̄. q̄ in lr̄a virtꝰ diſtiguit ꝫ ſcīaꝫ ⁊ artē.

J. arti. 2. cor. ⁊ ne. 73. 2. ad. 3 q. 112. 4. co. Et 22. 5. art. Et 3. 36. ar Et m q. 2. ad. 8. Et vir. 5. art.

potius quãto eſt cauſe propinquius. Manifeſtum eſt aũt ex dictis ꝙ cã ꝛ radix humani boni eſt ratio. ꝛ ideo prudentia que perficit rõnẽ, prefert̃ in bonitate alijs virtutibus moralib⁹ perficientibus vim appetitiuã, inquãtũ participat rõnẽ. ꝛ in his etiã tanto eſt vna altera melior quãto magis ad rõnẽ accedit. vñ et iuſtitia q̃ eſt in volũtate prefert̃ alijs virtutibus moralibus. ꝛ fortitudo q̃ eſt in iraſcibili prefert̃ temperãtie q̃ eſt in concupiſcibili, q̃ minus participat rõnẽ: vt pꝫ in 7. ethic. Alio modo põt intelligi queſtio in virtute eiuſdẽ ſpeciei. et ſic ſm ea que dicta ſunt ſupra cum de intentionibus habituum ageret̃: virtus poteſt dupl'r dici maior ꝛ minor. vno modo ſecundũ ſeipſam alio modo ex parte participãtis ſubiecti. Si igitur ſm ſeipſam conſideret̃ magnitudo vel paruitas eius attẽditur ſm ea ad que ſe extendit: quicunq̃ aũt hꝫ aliquã virtutem, puta temperantiam, hꝫ ipſam q̃tũ ad oĩa ad que ſe tẽperantia extẽdit. qđ de ſcia ꝛ arte non cõtingit: nõ.n. quicunq̃ eſt grammaticus ſcit omnia que ad grammaticam ptinent. ꝛ ſm hoc bene dixerunt ſtoici: vt Simplicius dicit in cõmento predicamẽtorum: ꝙ virtus non recipit magis neq̃ minus ſicut ſcia vel ars eo quod ratio virtutis cõſiſtit in maximo. Si vero ꝯſideretur virtus ex parte ſubiecti participantis, ſic contingit virtutem eſſe maiorẽ vel minorem: ſiue ſecundum diuerſa tempora in eodem: ſiue in diuerſis hominibus: qꝛ ad attingendum medium virtutis quod eſt ſecundum rationem rectam vnus eſt melius diſpoſitus quam alius. vel propter maiorem aſſuetudinem vel propter meliorem diſpoſitionem nature vel propter perſpicacius iudicium rationis, aut etiam propter maius gratie donum: quod vnicuiq̃ donatur ſecundum menſuraꝫ donationis chriſti: vt dicitur ad ephe. 4. Et in hoc deficiebant ſtoici eſtimantes nullum eſſe virtuoſum dicendum, niſi qui ſumme fuerit diſpoſitus ad virtutem enim exigitur ad rationem virtutis quod attingat recte rationis medium in indiuiſibili, ſicut ſtoici putabant: ſed ſufficit prope medium eſſe: vt in. 2. ethico. dicitur. Idem etiam indiuiſibile ſignum vnus propinquius ꝛ promptius attingit quaꝫ alius: ſicut etiam patet in ſagittatoribus trahentibus ad certum ſignum.

Ad Primũ ergo dicẽdũ, ꝙ equalitas illa nõ ſolum eſt ſm q̃titatem abſolutaꝫ, ſed eſt etiã ſm proportionẽ intelligenda: qꝛ omnes virtutes proportionaliter creſcunt in homine: vt infra dicet̃. ¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ illud vltimũ quod pertinet ad virtutem põt hr̃e rationẽ magis vel minus boni ſecundum predictos modos: cum non ſit vltimum indiuiſibile: vt dictuꝫ eſt. ¶ Ad tertium dicendum quod deus nõ operatur ſm neceſſitatem nature: ſed ſecundum ordinem ſue ſapiẽtie ſcđm quam diuerſam menſuram virtutes hominibus largitur: ſecũdũ illud ad ephe. 4. Unicuiq̃ veſtrum data eſt gratia ſecũdũ mẽſuram donationis chriſti.

¶ Utrum omnes virtutes ſimul in eodem exiſtentes ſint equales. Articu. 2.

Ad Secũdũ ſic proceditur. Uidetur ꝙ non omnes virtutes in vno ꝛ eodem ſint equaliter intenſe. Dicit enim apoſtolus. 1. ad Cor. 7. Unuſquiſq̃ enim habet propriũ donũ a deo, alius quidẽ ſic, ali⁹ autem ſic. non eſſet autẽ vnum donũ magis propriũ alicui q̃ aliud, ſi oẽs virtutes dono dei infuſas quilibet equal'r hr̃et. ergo vr̃ ꝙ nõ oẽs virtutes ſint equales in vno ꝛ eodẽ. ¶ P̃. Si oẽs virtutes eſſent eque intenſe in vno ꝛ eodẽ, ſequeret̃ ꝙ quicunq̃ excederet aliquẽ in vna virtute, excederet ipſum in oĩbus alijs virtutib⁹: ſed hoc patet eſſe falſuꝫ: qꝛ diuerſi ſancti de diuerſis virtutibus precipue laudant̃: ſicut Abraã de fide, Moyſes de mãſuetudine, Iob de patiẽtia. vñ de quolibet confeſſore cantatur in eccleſia. Non eſt inuentus ſimilis illi qui conſeruaret legem excelſi: eo ꝙ quilibet habuit prerogatiuam alicuius virtutis. nõ ergo omnes virtutes ſunt equales in vno ꝛ eodẽ. ¶ P̃. Quãto habitus eſt intẽſior tãto homo ſm ipſum delectabilius ꝛ promptius operatur: ſed experimento patet quod vnus homo delectabilius ꝛ promptius operatur actum vnius virtutis quam actum alterius. non ergo omnes virtutes ſunt equales in vno ꝛ eodem.

Sed Contra eſt, quod Auguſt. dicit in 6. de trini. quod quicunque ſunt equales in fortitudine, equales ſunt in prudentia ꝛ temperantia: ꝛ ſic de alijs. hoc autem non eſſet niſi omnes virtutes vnius hominis eſſent equales. ergo omnes virtutes vnius hominis ſunt equales.

Rñdeo Dicẽdũ, ꝙ q̃titas virtutum (ſicut ex dictis patet) põt attendi dupl'r. Uno mõ ſm rõnem ſpẽi. ꝛ ſic non eſt dubium ꝙ vna virtus vnius hoĩs ſit maior q̃ alia: ſicut charitas fide ꝛ ſpe. Alio mõ põt attẽdi ſm participationẽ ſubiecti: put ſ. intenditur vel remittitur in ſubiecto. ꝛ ſm hoc oẽs virtutes vni⁹ hoĩs ſunt equales quadã equalitate proportionis: inq̃tũ equaliter creſcunt in hoĩe: ſicut digiti manus ſunt inequales ſm quantitatẽ, ſed ſunt equales ſm proportionẽ: cũ proportionabil'r augeant̃. Hmõi autẽ equalitatis opꝫ eodẽ mõ rõnẽ accipere ſicut ꝛ connexionis: eq̃litas enĩ eſt quedam connexio virtutũ ſm quãtitatẽ. Dictũ eſt aũt ſupra ꝙ rõ cõnexionis virtutũ dupl'r aſſignari põt. Uno mõ ſm intellectũ eorũ q̃ intelligũt p has quatuor virtutes q̃tuor cõdõnes gñales virtutũ. quarũ vna ſimul inuenit̃ cuꝫ alijs in qualibet materia. ꝛ ſic virtus in qualibet materia nõ põt equalis dici: niſi hẽat oẽs iſtas condõnes equales. Et hãc rõnem equalitatis virtutum aſſignat Augu. in. 6. de tri. dicẽs. Si dixeris equales eſſe iſtos fortitudine: ſꝫ illũ p̃ſtare prudentia ſequit̃ ꝙ huius fortitudo minus prudens ſit ac per hoc nec fortitudine equales ſiut: qñ eſt illius fortitudo prudẽtior: atq̃ ita de ceteris virtutibus inuenies, ſi oẽs eadẽ cõſideratione percurras. Alio mõ aſſignata eſt rõ connexionis virtutũ ſm eos qui intelligũt hmõi virtutes hr̃e m'as determinatas. ꝛ ſꝫ hoc rõ cõnexionis virtutũ moraliũ accipit̃ ex pte prudẽtie, ꝛ ex pte charitatis q̃tũ ad virtutes infuſas, nõ aũt ex pte inclinationis q̃ eſt ex pte ſubi vt. ſ. dictũ eſt. Sic igit̃ ꝛ rõne qualitatis virtutũ põt accipi ex pte prudẽtie q̃tũ ad id qđ ẽ formale in oĩb⁹ virtutib⁹ moralib⁹. exiſtẽte enĩ rõne equal'r pfecta in vno ꝛ eodẽ: opꝫ ꝙ proportionaliter ſm rõnẽ rectam mediũ conſtituat̃ in qualꝫ mã virtutũ. q̃tũ vo ad id qđ eſt mãle in virtutib⁹ moralib⁹. ſ. inclinationẽ ipaꝫ ad actũ virtutis põt eſſe vn⁹ homo magis promptus ad actum vnius virtutis quam ad actum alterius: vel ex naturali cõſuetudine, vel etiam ex gratie dono.

Ad Primum ergo dicẽdũ, ꝙ verbũ apoſtoli poteſt intelligi de bonis gratie gratis date: que nõ ſunt cõia oĩbus, nec omnia

¶ In corpore eiuſdẽ articuli nota primo qđ iſte cõparationes in litera poſite inter prudentiam ꝛc. habebunt in hac eadẽ queſtione proprios articulos: et ideo ibi examinandos reliquo. Nota ſecundo quod author loquitur de virtute pfecta ſcđm ſtatum que ſola dr̃ ſimpliciter virtus quum negat eã poſſe intendi ſm ſe qđ eſt intendi p extenſionem ad plura nũc quam prius vt ſuperius declarauimus diffuſe. ꝛ hinc manifeſte habes ꝙ de intentione authoris eſt doctrina dicta de connexione. ſ. ꝙ virtus pficit in ꝓpria mã ꝛ eã cõnexa alijs materijs. Alterum nõ eſſet hoc iã poſſet extendi ad q̃ prius nõ ſe extendebat. Nota tertio ꝙ hinc habes dñiã quãdã inter virtutes intellectuales et morales in hoc ꝙ ille etiã imperfecte ſcđm ſtatum dñr virtutes. Iſte aũt niſi ſint ſm ſtatuꝫ pfecte non dñr virtutes. Ob enim in iſta qđ ſcia ꝛ ars non ſemper extẽdũt ſe ad oĩa ſua: virt⁹ aũt ad oĩa ſua ſe extendit. ꝛ in promptu cauſa hui⁹ eſt: qꝛ ſcilꝫ minus exigit̃ ad cõſtituẽdũ imperfectũ q̃ perfectũ. Uirtutes aũt intellectuales ipfecte dñr rõnẽ virtutis: non enĩ ſunt virtutes niſi ſcđꝫ qđ: morales autẽ dñt perfecte rõnẽ virtutis: vt pꝫ ex ſupradictis. Nota 4⁰ quatuor cãs in lr̃a augmẽti intenſiui virtutũ. ſcꝫ cõſuetudinem naturalẽ inclinationẽ, iudiciũ perſpicacius, ꝛ grãm. Et ſimil' nota duas ꝯ ſtoicos rõnes: alteram ex latitudine mediĩ: alteram ex latitudine vie ad indiuiſibile mediũ ꝓpinquior. n. ẽ ꝗ ſe in diuiſibile iuſtitie me⁹ vir ꝓſpicacioris iudicii, q̃ minus acuti, et ſm opus diſtribuens equal' b⁹ quaſi equalis q̃ multũ diſtantia ab equalitate ꝛ promptior quoq̃ eſt ad indiuiſibile medium inclinatus naliter ad illud q̃ non nal'r: exercitatus q̃ non exercitat⁹.

¶ Super Art. 2.

In titulo articuli. 2. queſtio. 66. ſcito titulum loqui de virtutibus ſicut in precedẽti titulo ſcilicet de virtutibus ſimpliciter: vt patet in proceſſu. ¶ In corpore eiuſdem articuli hoc primum declarandum occurrit nonithque quod ratio equalitatis quam ex Auguſti. litera tra-

S. t. r. ad 1. q. ſ. q. 73. ā. 2. ad 3m. ꝛ 2 d. 42. q. 2. ā. 5. ad 6m. Et 3. di. 36. ā. 4. Et mal. q. 2. ā. 9. ad 8m. Et ſit. q. 5. arti. 3.

trat conſiſtit in hoc. ſi virtutes nõ eſſent equales: oporteret ꝙ aliqua hr̃et iſtas q̃tuor condiciones inequales. dum ad equalitatẽ requiritur eq̃litas oĩum: ſicut ad cõnexionem ſimultas oĩum qꝛ equalitas eſt quedã cõnexio virtutũ ſm q̃titatẽ: vt pꝫ ſꝫ non põt fieri vt vna virt⁹ mĩn⁹ habeat de vna iſtarũ q̃tuor conditionũ q̃ de alijs. ergo. ꝓbatur minor ponẽdo duos in quorum vno ſit fortitudo, minus hñs de cõdõne prudentie: ꝛ in altero fortitudo magis hñs prudentie ꝛ deducẽdo ad incõueniẽs ꝙ ſil'r ſunt equales in fortitudine ꝛ inequales in fortitudine: ꝛ pꝫ ſequela quo ad p̃mã pẽ ex aduerſatio quo ad ſcđam ex ſtate: qꝛ alterius fortitudo eſt prudentior: ac p hoc maior apparet: ꝙ enĩ in vno ꝛ eodem opꝫ equales eſſe has quatuor cõdõnes in qualibet mã cardinaliũ virtutũ. idem eſt enim iudiciũ in vno et eodem, et in duobus. ¶ Declarandũ eſt 2⁰ ꝙ qꝛ virtutes ſm inclinationes ad proprios actus nõ ſunt equales nec q̃titatiue nec proportional'r vt in lr̃a dr̃ iõ in iſſione ad ſm dr̃ vnus ꝛ idẽ hõ promptior eſt ad actũ vnius virtutis q̃ ad actũ alterius. ꝛ ad hũc ſenſum reducenda vr̃ dicta alibi ab authore. ita ꝙ non dicam virtutes equales ſm habitũ, ꝛ nõ ſm actus: vt in. 3. ſ. diſtin tertiũ hos dicentes ſed vt author: ſed dicã ꝙ virtutes ſecũdũ formale in habitu ſunt equales: ſm ro mãle ſunt inequales. qđ eſt dicere habitus virtutum vt pficiunt ſubiecta vt mota a prudentia vel charitate ſunt equales proportionaliter: vt vero perficiunt eadem vt tendentia in ꝓprias materias ſunt inequales.

¶ Super Artic. 3.

In articu. tertio eiuſdem. 56. q. dubiũ occurrit circa diſtõnẽ in litera factam de virtute, q ſumit dupl'r. ſ. ſm rõnem ſpẽi in ordinẽ ad obiectũ, et ſcdm ordinẽ ad actũ. hec nãq; diſtinctio concidẽtia habet mẽbra. naz virtus ſecundum rõnem ſpeciei habet ordinẽ ad actũ, ⁊ econuerſo: q2 potẽtie ⁊ habitus ſpecificantur ex actibus ⁊ actus ex obĩs: vt habetur in ſcdo de anima.

¶ Ad h̃ dr q virt' dupl'r reſpicit actũ. pmo vt ſpecificantez ipſum ſcdo vt effectũ ipſius. ⁊ pmo mõ actus cadit ſub pmo mẽbro ipſius: et vt obĩs pbat. ſecundo aũt mõ ſpectat ad ſcdm mẽbrũ. Intẽdit em̃ author q virt' põt ↄſiderari dupl'r. pmo ſʒ ſpecificaz ↄ̃ũ ſeu rõnẽ vt ſic. ſcdo ſm hanc ↄdõnẽ. ſ. eẽ pn̄m. actus recti. ⁊ vult q pria ↄſideratio indicet virtutẽ ſimpl'r q2 ſm propriũ ↄſtitutiuũ ↄ̃ũale. ſecũda iudicet eã ſm q̃d q2 ſm cõia. ⁊ ↄ̃r vult q ↄtutes intellectuales ſint nobiliores ſimpl'r q̃ morales: q2 h̃nt nobili' obm. morales autem ſunt nobiliores ſm q̃d: q2 dant non ſolũ facultatem actus recti, ſed facultatẽ recte vtendi ipſa facultate: qđ eſt manifeſte eẽ p ſecũ' pn̄m act'. ⁊ h̃ hʒ ↄt' moral' q2 pficis appetitũ: cuius eſt mouere ſeipſum ⁊ ceteras potentias, hec autẽ iõ breuiter tranſeo: quia ſuperius declarata ſunt.

3. q. 61. art. 1. ad 3. ⁊ 1. q. 68. a. 7. ⁊. 8. cor. Et. 22. q. 23. ar. 6. ad. 1. ⁊ q. 161. ar. 5. co. Et. 4. d. 33. q3. 3. ã. 3. cor. Et ↄ̃t. q. 1. ã. 12. cor.

equalis in vno ⁊ eodẽ. Uel põt dici q referatur ad menſurã grẽ gratũ facientis: ſecũdũ quã vnus abundat in omnibus virtutibus plus quam alius pp maiorẽ abundantiam prudentie vel etiã charitatis: in qua connectuntur oẽs virtutes infuſe. ¶ Ad ſm dicẽdum, q vn' ſanctus laudat precipue de vnã virtute ⁊ alius de alia pp excellentiorẽ prõptitudinẽ ad actũ vni' ↄtutis q̃ ad actũ alterius. ⁊ Et ſm hoc etiã pʒ rñſio ad tertiũ.

¶ Utrum virtutes morales preemineant intellectualibus. Artic. 3.

Ad Tertiũ ſic pcedit. Uidet, Uirtutes q morales preemineant intellectualibus. Qđ enĩz magis eſt neceſſariũ ⁊ pmanẽti' eſt meli', ſʒ ↄtutes morales ſunt pmanẽtiores ẽt diſciplinis, q̃ ſũt ↄtutes intellẽuales. ⁊ ſunt ẽt magis neceĩe ad vitã hũanã. q̃ ſunt pferẽde ↄtutibus itellẽualib'. ¶ 2. De rõne ↄtutis eſt q bonũ faciat h̃ñtẽ: ſed ſm ↄtutes morales dr hõ bon' nõ aũt ſm ↄtutes itellẽuales: niſi forte ſm ſolã prudẽtiã. q̃ ↄt' moralis ẽ melior q̃ ↄt' itellectualis. ¶ 3. Finis ẽ nobilior his q̃ ſũt ad finẽ: ſʒ ſicut dr i. 6. ethi. ↄt' moralis facit rectam intẽtionẽ finis, prũ' aũt facit rectã electionẽ eorũ q̃ ſunt ad finẽ. ergo virtus moralis eſt nobilior prudentia, que eſt virtus intellectualis circa moralia.

Sed Cõtra. Uirt' moralis ẽ in rõnali, p pticipationẽ: ↄtus aũt intellectualis in rõnali p eẽntiã: ſicut dr in. 1. eth. ſʒ rõnale p eẽntiã ẽ nobili', q̃ rõale p pticipationẽ. g ↄt' itellẽis ẽ nobilior ↄtute morali.

Rñdeo Dõm, q aliq̃d põt dici mai' vel min' dupl'r. Uno mõ, ſimpl'r. Alio mõ, ſm q̃d. Nihil em̃ prohibet aliq̃d eẽ meli' ſimpl'r: vt phari, q̃ ditari: qđ tñ nõ eſt meli' ſm q̃d. i. neceſſitatẽ patienti. ſimpl'r autẽ cõſideratur vnũquodq;, qñ conſiderat ſm propriam rõnem ſpẽi. habet aũt virtus ſpeciẽ ex obiecto: vt ex dictis patet. Uñ ſimpl'r loquẽdo, illa ↄtus nobilior eſt, q̃ habet nobili' obm. Manifeſtũ eſt aũt q obiectũ rõnis eſt nobilius, q̃ obm appetit'. rõ em̃ apphendit aliq̃d in vli: ſed appetitus tẽdit in res q̃ h̃ñt eẽ particulare. vñ ſimpl'r loquendo, ↄtutes intellectuales, q̃ pficiunt rõnem, ſunt nobiliores, q̃ morales q̃ pficiũt appetitum. Sed ſi cõſiderek ↄtus in ordine ad actũ, ſic ↄtus moralis q̃ pficit appetitũ, cuius eſt mouere alias potẽtias ad actũ (vt ſupra dictum eſt) nobilior eſt. Et q2 virtus dicit ex eo q eſt principiũ alicui' actus cum ſit perfectio potẽtie: ſequit etiã q rõ virtutis ...

ſuã q tẽdit has tres ppoſitiones eẽ veras ⁊ ſtare ſimul. virtutes intellectuales ſunt nobiliores moralib' virtutes intellectuales ſunt nobiliores ſimpl'r q̃ morales, virtutes morales ſunt nobiliores virtutes q̃ intellectuales q̃ñ in pria ſit cõparatio eo ſm hãc vel illã rõnẽ ſʒ ſimpl'r in ſcba in rõne hũ'. in tertia in rõne virtutis ſʒ huic expõni obſtat primo q2 ſermo authoris dʒ eẽ formalis ac p hoc in tracta. de virtutibus nono dicens, q intellectuales ↄtutes ſunt nobiliores moralibus: dʒ verificari formal'r. ſ. de virtutibus inquãtũ virtutes ſunt: obſtat. 2. quia author ipſe in hoc tẽ vult q virtus inſẽtũ ↄtus. hʒ ſpẽm ex obo ⁊ ex hoc indicet nobilior ſimpl'r. ſi. n. a doctrina ſenſus formale tollit oba incertitudinis plena ſunt: vt dicit in quarto metaphiſice. Dõm eſt

ergo quod intentio authoris hec eſt tres tantũ ppõnes conſtruere ſcilʒ primam ſimpliciter: ⁊ tertiam ſcdm q̃d. i. cum determinatiõe vt declarabitur. ſecunda enim incidit cum prima vt declarabitur. in ſenſu enim expoſito impertinens: non enim hic de habitus ratione tractatus eſt.

¶ In eodem tertio articulo dubium eſt de ratione in litera aſſignata quare obiectum rationis nobilius eſt obiecto appetitus. quia. ſ. ratio apprehendit aliquid in vli, appetitus autem tendit in res que habent eſſe particulare tamen quia ⁊ ratio apprehendit particulare ⁊ appetitus tendit in vlia: appetimus enim famam ⁊ gloriam in communi ⁊ odimus latronum genus tum quia res habent nobilius eſſe in particularibus quam in vniuerſali: quia illud eſt reale, hoc rationis, illud ſimpliciter, hoc ſecundum quid.

¶ Ad hoc dr quod q2 de nobilitate intellectus ⁊ volũtatis in prima parte dictum eſt iõ author breuiter pertranſiens hãc rõnẽ affert: in qua duo tanguntur ſcilicet modus opandi virtuſq; ⁊ ↄdõnes obori: vlitas nãq; ⁊ particularitas extra conditiones ſunt oborũ rõnis ⁊ appetitus. tendere aũt ad extra ⁊ habere in ſe modi ſunt operandi: ille appetit' iſte intellect'. ⁊ ille quidẽ in litera exprimitur iſte autem non: ſed inſinuatur, ⁊ ex oppoſito et ex conditione obiecti, quia vle in anima eſt. Eſt igitur nobilior ratio appetitu q2 apprehendit in vli. ſ. q2 reſpicit res ſm eẽ eleuatum in quo vniunt oia particularia que in re diuiſa ſunt: quã em̃ diſpſa in inferiorib' vnita ſunt in ſupiori ⁊ particularia in vli vniant in ſeipſis diſpertiant ↄ̃a. hoc eſt vt vle alioris ſit ordinis. ⁊ hoc directe intẽdit lr̃a que ex abo teſtat ſe pcedere. mod' aũt opãdi q̃ optimam quoq; ↄſtitueret rõnẽ q̃ nõ eſt melior' ſʒ tu vel illo memẽto quã de volũtate et intellẽu reſpectu dei in pria loq̃ris: ibi. n. ſtãte paritate obi ex mõ preeminet intellẽs. Ad obs aũt in oppoſitum dicit q; pria ſermo neq; cõparat rõnẽ appetitui intellectiuo in ſpẽ: ſed appetitui communi volũtati iraſcibili ⁊ cõcupiſcibili ⁊ vt excludatur omnis cauillatio dicito quod vis rõnis conſiſtit in hoc quod ratio tendit ex ſe in vle, ita quod habet ipſum vt propriũ: quod nulli alteri conuenit: quia appetitus ſi tendit in vniuerſale habet hoc ex alio, ⁊ vt communicatum ⁊ participatiue. ñ cuius ſignum appetitus tendit in vle magis ex ea parte qua diſtribuitur in particularia q̃ inquãtum in ſe vnit illa. cui' oppoſitum accidit in intellectu: ⁊ eſt magis de rõne vlis. appetimus enim gloriam in vli, p q̃to vellem' gliã extẽdi ad oẽm gliã: ⁊ ſilr odio habem' latronum genus pro quanto ad omnes latrones odium extendimus: intelligimus hec in vli e conuerſo pro quanto. ſ. ↄ̃ũia ad vnum contemplando tenemus.

¶ Ad ſecundam autem obiectionem dicitur quod eẽ in vniuerſali non ſumitur pro denominatione que dicitur vniuerſalitas ſcilicet pro eſſe in mẽli a quo in anima exiſtẽ res extra denominat extrinſece vniuerſalis. Conſtat autem quod eẽ immateriale eſt reale ⁊ nobilioris ac altioris ordinis: adeo vt vnum indiuiduum immateriale ordine equiualeat infinitis particularibus materialiter. ⁊ licet eẽ immateriale rerum materialium ſit eẽ earum ſecundum quid: eſt tamen in ſe ⁊ in ordine vniuerſi eẽ ſimpliciter ⁊ eminentius: ſicut bos in ſole non eſt bos ſimpliciter tamen eẽ ſolis quod eſt eminenter bos eſt eẽ ſimpliciter nobilius. vnde conſueuit dici quod bos eſt ſimpliciter bos in particulari, ⁊ bos ſecundũ q̃d in aia, eẽ tñ eius nobili' in aia q̃ in particulari. ⁊ hoc ſufficiat propoſito: vbi de nobilitate ſimpl'r obiecti et non reſpectu huius, nec illius ſpecialis predicati, puta bonus equi ⁊c. eſt ſermo.

¶ In eodẽ art' 3' dubiũ ẽ. q2 author vbi in calce articuli q̃ſi retractare ↄclũnẽ hui' articuli. ſ. q ↄtutes intellectuales ſunt ſimpl'r loquẽdo nobiliores q̃ morales dũ dicẽ q rõ ↄtutis magis ↄpetit moralis, ⁊ q ↄtutes intellectuales ſũt nobiliores h̃itus: q̃ſi dicat qđ nõ ſunt nobiliores ↄtutes q̃uis ſint nobiliores h̃itus. Et ↄfirmat h̃ ſnia ex ſupradictis in art. 3' q. 56. vbi dictũ eſt, q virtutes intellectuales ſunt virtutes ſm q̃d, morales aũt ſunt virtutes ſimpl'r pp rõnem dictã ⁊ ibi explicatã: q2. ſ. moralis perficit ad rectitudinẽ actus in ſe ⁊ in eius vſu: intellectualis aũt in ſe tm̃. ex h̃ em̃ arguit facile ſic. qđ eſt tale ſimpl'r eſt nobili' in eẽ tali q̃ qđ eſt tale ſm q̃d: ſed moralis ẽ virt' ſimpl'r, intellectualis ſm quid. ergo moralis eſt nobilior virtus quam intellectualis.

¶ Ad hoc dr cõcedendo q author in calce articuli declarauerit intentionem

tes ſimpl'r. ⁊ nõ in rõne habitus. ſi em̃ eſſent nobiliores in rõne h̃itus tñ eſſent nobiliores ſm q̃d: quũ ſit predicatũ valde cõe. vñ prima ppõ eſt ſimpl'r ſ; ⁊ formalis. ſ. virtutes intellẽuales ſunt nobiliores moralibus: q2 ex proprijs rõnibus ſpecificis vendicant ſibi maiorem nobilitatẽ q̃ morales. tertia aũt ppõ eſt ſ; cũ determinatione. vñ ⁊ in lr̃a nõ h̃r: nec accipiatẽ eam niſi cũ determinatione hoc mõ. virtutes morales ſunt nobiliores virtutes ſm cõem rõnem virtutis, q̃ intellẽuales: ſi ne hac em̃ determinatiõe ↄdictoriã cõcederẽ: nec obſtat doctrina ſupr' h̃ita in. q. 56. ⁊ alibi repperta de ↄtute ſimpl'r ⁊ ſm q̃d: q2 ſm cõem ↄtutis rõnem intelligitur: ⁊ hãc ſenſum memẽto reducere vbi ſilia inuenies. ¶ In corpore eiuſdẽ articuli aduerte primo q Scot' cũ ſequacib': q2 ẽ volũtatẽ nobiliorem intellẽu ↄ̃r ponit virtutem moralẽ nobiliorẽ prudentia q̃ eſt intellectualis. ⁊ nõ ſolũ in hoc principio diſcordat: ſed q2 ponit prudentiã ⁊ ↄtutẽ moralem circa idẽ obiectum: ac per hoc equa eſt apud ipſum nobilitas ex parte obiti. ⁊ aperte errat: q2 lʒ ſit idem obiectum materiale puta agibile: prudentie tamẽ obiectum eſt ſub rõne veri, virtutis aũt moralis ſub rõne boni: verũ aũt rõ nobilior eſt ſimpl'r q2 abſolutior. Aduerte ſecundo ne te decipiat materia intellectualis ↄtutis, puta artis ⁊ ppterea negas eam nobiliorẽ ſimpl'r. Reſpice ad rõnem litere: q2. ſ. eſt de eis in vniuerſali: ⁊ quieſces nõ obſtãte ignobilitatem ſm quid pro quanto ad vltia experiendo deſcendit: vtriq; enim oritur venit: vt in primo metaphiſice dr iudicare. ſ. ⁊ agere. ⁊ ppterea ſic ſuſcipere memẽto q prudẽtia ⁊ ars ſint circa ſingularia, vt primo ⁊ eſſentialius magis tum cognoſciti ne ſint circa vniuerſalia. vnde nobilitatem ſimpliciter trahũt vt in litera dicitur. ¶ In rñſione ad tertium eiuſdẽ articuli dubium ardaum occurrit in via authoris ⁊ ſimpl'r q̃o. ſ. ſit verũ prudẽtiam dirigere morales virtutes etiã in pſtituẽdo finẽ: ⁊ ſimpl'r q̃dẽ in ſcba ſcbe diſcutiendum erit in. q. 47. Ad h̃ntem vero nũc duplici ratione differẽdum puto. primo q2 hoc repugnare vr̃ ſupr' dictis: ⁊ inferi' in ſcba ſcbe loco allegato ſuperiorib' quidem p q̃ſtã dictũ fuit q prudentia principiũ qđ eſt finis hʒ a virtute moralis quia qualis vnuſquiſq; eſt talis ei finis vr̃. inferioribus aũt q2 expreſſe negatur ex propoſito prudentiã pſtituere finẽ moralibus virtutibus. Secundo quia ex hoc pendet principale intentum huius articuli quo ad prudentiam an ſcilʒ nobilior ſit prudentia virtute morali vt vis argumenti tangit.

¶ Ad huius difficultatis rationem ponendus eſt oculos eſſe perueſtiganda metria in ſibo vt ex eo tõne dictorũ lumen & reddãt valeant: & quod ſimplr & qd ſm qd intelligat diſcernamus. In mente nřa p⁹ oĩm ẽ ſinderesis: q̃ nõ ſolũ ad bonũ pſequendũ & malũ fugiendũ leniter apprehendit & miſeria fugiendã, ſed bonũ rõnis pſequendũ & malũ oppoſitũ vitãdo iudicam⁹ nãlr. & hic i appetitu nãli in eſt nõ ſolũ inclinatio ad bonũ pſequendũ & malũ vitãdũ, ad btitudinẽ apprehẽdã & miſeriã fugiendã: ſed

ſpecialiter inclinatio ad viuendũ ſm rectã rõnẽ. Et iſ ſinderesis ſit ſcia q: ẽ intellectus principiorũ inclinatio nãlis ad pꝯ⁹ & nõ ẽ hn⁹ qi ipſe ẽ. rõ ãt q̃re appetitus ẽ pfecta a nãlis inclinatio vt ſit ſufficiens ad ſtutẽ ſicut rõnc ẽ iudicatorũ nãle ſufficiens ad ſtutẽ ẽ: qi apphẽſio trahit rem ad ſe et iudiciũ pficit ſm eſſe q rõ hñt in nob. appetit⁹ ãt tendit ad res in ſe & pficit i adeptione rei. Ex h̃ n. puenit q inclinatio ad bonũ eget habitu rectificãte electionẽ ... [illegible] ... venerio rempublicaꝫ

tis magis cõpetat ẽtutib⁹ moralib⁹ q̃ ẽtutib⁹ intellectualibus, q̃uia virtutes intellectuales ſunt nobiliores habitus ſimpliciter.

Ad Primũ ergo dõm, q ẽtutes morales ſũt magis pmanẽtes q̃ intellectuales pp exercitiũ earũ in his q̃ pertinẽt ad vitã cõemiſ. ʒ manifeſtũ eſt qd obiecta diſciplinarũ q̃ ſunt neccia & ſemp eodẽ modo ſe hñtia ſunt pmanẽtiora q̃ obia ẽtutũ moraliũ, que ſunt q̃dã pticularia agibilia, q aũt ẽtutes morales ſint magis neccie ad vitã hũanã nõ oñdit eas eſſe nobiliores ſimplr, ſʒ quo ad hoc, quinimo ẽtutes intellectuales ſpeculatiue ex hoc ipſo q nõ ordinãt ad aliud (ſicut vtile ordinat ad finẽ) ſunt digniores, hoc. n. ptingit qr ſm eas quodãmõ inchoat in nobis btitudo, q̃ pſiſtit in cognitiõe ẽitatis: ſicut. ſ. dictũ eſt. ¶ Ad 2ᵐ dõꝫ, q ſm ẽtutes morales dr hõ bon⁹ ſimplr. & nõ ſm intellectuales ẽtutes ea rõe: q: appetit⁹ mouet alias potentias ad ſuũ actũ: vt. ſ. dictũ eſt. vñ p hoc ẽt nõ pbatur niſi q virtus moralis ſit melior ſm qd. ¶ Ad 3ᵐ dõm. q prudentia nõ ſolũ dirigit virtutes morales in eligendo ea que ſunt ad finem, ſʒ ẽt in pſtituendo finẽ. eſt autem finis vniuſcuiuſq ẽtutis moralis attingere mediũ in ppria materia. q quidem mediũ determinaẽ ſm rectã rõnem prudentie vt dicitur in. 2. et. 6. ethico.

¶ Utrum iuſticia ſit precipua inter ẽtutes morales. Arti. 4.

AD Quartũ ſic pcedit. Uñ, q iuſticia nõ ſit precipua inter ẽtutes morales. Maius em̃ eſt dare alicui de pprio q̃ reddere alicui qd ei debetur, ſed primũ ptinet ad liberalitatem, ſm autẽ ad iuſticiam. ergo videtur qd liberalitas ſit maior ẽtus q̃ iuſtia. ¶ P. Illud vr eſſe maximũ in vnoquoqꝫ qd eſt pfectiſſimũ in ipſo. ſed ſicut dr Jacobi. 1. Pa opus perfectum habet. ergo vr q pa ſit maior q̃ iuſtitia. ¶ P. Magnanimitas opat magnũ in oĩb⁹ ẽtutib⁹, vt dr in. 4. ethic. ergo magnificat etiã ipſaꝫ iuſtitiã eſt igitur maior q iuſtitia.

Sed Ↄ eſt q pħs dicit in. 5. eth. q iuſtitia eſt preclariſſima virtutum.

Rñdeo Dõm, q virtus aliq̃ ſm ſuã ſpẽm põt dici maior vel minor vel ſimpliciter vel ſm qd. Simpliciter q̃dẽ dr maior ſm q in ea maius bonum rõnis relucet: vt. ſ. dictũ eſt. & ſm hoc iuſtitia inter omnes virtutes morales precellit tãq̃ ppinquior rationi. q patet & ex ſubo et ex obo, ex ſubo q̃dẽ: q: eſt in voluntate ſicut in ſubo: volũtas aũt eſt appetitus rõnalis: vt ex dictis pꝫ. ſm ãt obm ſiue mãam qr eſt circa operationes qb⁹ hõ ordinatur nõ ſolum in ſeipſo, ſed etiã ad alterũ: vñ iuſtitia eſt p̃clariſſima ẽtutũ: vt dr in. 5. ethi. Inter alias aũt ẽtutes morales que ſunt circa paſſiões tãto in vnaquaq magis relucet rõis bonũ quãto circa maiora motus appetitiua ſubdit rõi. maximũ ãt. ĩ his q̃ ad hoĩem ptinẽt eſt vita a q̃ oĩa alia dependẽt; & iõ fortitudo que appetitiuũ motũ ſubdit rõni i his q̃ ad mortẽ & vitã ptinẽt, primũ locũ tꝫ inter ẽtutes morales q̃ ſũt circa paſſiões: tñ ordinat infra iuſtitiã. vñ pħs dr in pmo rhet. q neceſſe ẽ maximas eẽ ẽtutes q̃ ſunt aliis honoratiſſime: ꝗ q̃dẽ eſt ẽt⁹ potẽtia bñfactiua: pp hoc fortes & iuſtos maxie honorãt: hec q̃dẽ in bello. ſ. fortitudo, h̃ ãt. ſ. iuſtitia. & ĩ bello & in pace vtilis ẽ. poſt fortitudinẽ ãt ordinat tẽpãtia: q̃ ſubjicit rõi appetitũ circa ea q̃ immediate ordinãt ad vitã. vl in eodẽ ſm numerũ. vel in eodẽ ſm ſpẽm. ſ. in cibis & venereis. & ſic iſte tres ẽtutes ſil cũ prudẽtia dñr eẽ pncipales ẽt dignitate. ſʒ qd aũt dr aliq̃ ẽtus eſſe maior ſm q adminiculũ vel ornamẽtũ prebet pncipali ẽtuti: ſicut ſubã ẽ ſimpliciter dignior accidẽte, aliquod tamẽ accidens eſt ſm qd dignius ſuba, inquãtum pficit ſubiectum in aliquo eſſe accidentali.

Ad Primũ ergo dõm, q act⁹ libalitatis opꝫ q fundet ſup actum iuſtitie; nõ em̃ eſſet libalis datio ſi nõ de pprio daret, vt in. 2. politicoꝝ dr. vñ libalitas ſine iuſtitia eẽ non poſſet q̃ ſeccrnit ſuũ a nõ ſuo. iuſti-

ſinis eſt pñm pru⁹: & cõſtat q nõ pru⁹ nõ eſt ſtutis moral. 4⁹ q ſtus moral in fieri depẽdet nõ ſolũ a ſinderesi & recta dĩtiõe ſinis nũc dictis ſʒ pro⁴ aff. ſʒ ſine ... medio puto nã q̃ ſequat electio q̃ ſtutis moral. & h̃ clarũ eſt ex ordine dicto & diffĩõe ſtutis moralis. 5⁹ q ↄparando pru⁴ ad ſtutẽ moralẽ in fieri ſic ſimplr verũ eſt q pru⁹ dirigit ſtutem moralem ſtituẽdo illi finem nõ p⁹ & abſolute, ſʒ applicãdo illũ ad ſpãlẽ mãm occurrẽtẽ & ſic ſtificãt ... Hnc ... q dicit medũ pru⁹ preſtituẽ finem dñr. & vñ aũt ſupiorib⁹, nec diſtio in 2⁹ 3⁴ q̃ ... ſtutis ſm̃e ſinis & ... ne abſolute ſtutis moralis loquuntur. ſexto q comparando eas gerunt pndẽtiam & virtutẽ morales vtraq io facto eſſe alteri finem applicite prebet i diuerſimode declarat hoc quo ad ſingula: i prudentiam in primis cõſiat me⁴ mortali virtuti ſemper oſtẽdere & conſeruare ſtutem. de inde moralem conſtat ſinis appetitũ rectum facere ac p hoc prudẽtie pncipiũ firmare. ex hoc autẽ q appetitus ſtute morali rectificatur ad eligendum cõſon a bono rationis: q electio claudit io ſe intentionẽ ↄhs eſt vt eadem ſtute rectificetur ad intendendũ illã ſic et abſolute. ita q intentio ſinis q̃ pru⁹ ex ſinderesi, & inclinatione naturali tantum erat recta ex virtute morali a prudentia genita ſic & eſt recta recte, et ſic virtutum moralis in facto eſſe dat prudentie io facto eſſe finem & abſolute & congruentiam hoc eſt 7m. Des clarat q nõ eſt cũ i q in parte apprehenſiua ſinderesis eſt virtus ſufficiens rectũ ſinis abſolute: & ppter h̃ magis vulgatum & cõtrarium eſt q virtus moralis dat finẽ prudentie q̃ econtra. ex his autẽ patet quomodo

defendendaꝫ, & concluditur modus in delectationibus: & ſic de aliis. hic autem diſcurſus prudẽtie q̃ ſtatuitur eſt, & cõcluſio eius eſt mod⁹ in operationib⁹ ſeu paſſionibus ſeruãdus, q nil aliud eſt q̃ mediũ rõnis in materia morali. principium aũt eius eſt ſinderesis ex parte apprehenſiua. & nãlis inclinatio ad bonum rõnis in concupiſcentiis & delectationibus ex parte appetitiua. ad hunc quoq diſcurſum perfectũ iudicio. ſ. & ſcẽptis ſequitur in appetitu concluſio electiõis qua. ſ. eligim⁹ delectationes in ordine ad modũ illũ, medium illud, bonũ illud rõnis. in hac em̃ electione potes pſpicere ſiltimo ex pte obi ſcꝫ paſſiones ipſas modificatas & modum ipſum: & intueri q modus ſpectat ad finẽ moralis virtutis qi eſt ipſum rõnis bonũ pncipaliũ in materia morali. paſſiones autem ipſe ſpectant ad id qd eſt ad finem: viuunt enim eis virtutes propter bonũ rationis. & ſicut prudẽtia gñatur frequẽti diſcurſu ex fine ſic precriſtẽte & concludente medium: ita virtus moralis gñatur ex frequenti electione ſubſequente ſimul genita aũt em iam vtraq virtus ſic connectitur vt humana ratio non ſolum ſinderesi ſed prudentia rectificata, de fine virtutis illo rectificante eam de fine illo abſolute. illa rectificante eandem ac eodem applicato ad minus vniuerſale q̃ ſit vniuerſale ſinderesis, vel ẽt ad ſingulare (quoniam prudentia eſt etiam ſingularium) & rurſus mota non ſolum ab appetitu naturali talis ſinis ſed perfecta virtute inclinante in talem finem diſcurrit ad vlteriores concluſiones donec perueniatur ad perfectionem ſtatus virtutis. vel ad firmandum eaſdem: & pportionatur ad eligendum mouetur appetitus. hic eſt progreſſus mentis noſtre. Jo quo triplicem aduertere potes diſtinctionem, vnde clarificari ambigua occurrentia poſſunt. prima eſt de fine virtutis moralis ſecunda eſt de virtutibus moralibus & prudẽtia tertia eſt de dare & accipere finem. Ex his namque liquet primo quod finis ille abſolute non primo intenditur a virtute morali q̃ ſit prudentia. & hoc clarũ eſt: q: ſtus moralis non fit ab illo fine niſi mediante prudẽtia. tertio q pru⁴ in fieri non depẽdet a virtute morali ſʒ ex⁹ fine. & appetitu recto illi⁹ nãli inclinatiõe, q̃ nõ ẽ ſtus ſʒ inchoatio ſtutis. & h̃ clarũ ẽ: qi licẽt recta

argumenta faciliꝫ in ppoſito de nobilitate ſʒ veritatem & hanc rationem. conſiſtit enim vis argumenti in hoc. virtus finis eſt nobilior virtute eorum que ſunt ad finem. ſicut habitus principiorum eſt nobilior habitu concluſionum. ſed virtus moralis eſt reſpectu finis, prudentia reſpectu eorum que ſunt ad finem. ergo reſponſio littere eſt ad minorem dicens, quod prudentia eſt eorum que ſunt ad finem & finis: & ideo non ſequitur quod ſit ignobilior ſicut ſequeretur ſi eſſet eorum que ſunt ad finem tantum. & per hoc ſoluitur illa confirmatio de habitu principiorum: quia ſcilicet habitus principiorum eſt nobilior habitu concluſionum tantum: non autem habitu principiorum & concluſionum: ſicut eſt in propoſito. vbi ſecundũ veritatem vtraq eſt principiorum & concluſionum moralis nãq virtus eſt finis & eorum que ſunt ad finem. facit enim rectam intentionem & electionẽ: & ſimiliter prudẽtia eſt finis & eorum que ſunt ad finem dum inquirendo medium, applicat ipſum rationis bonum qd eſt finis ad operationes & paſſiones que ſunt ppter finem. Et nota qd author non ſolum intendit prudentiam eſſe finis, ſed etiam dirigere morales reſpectu finium: inſinuans alteram reſponſionem ſcilicet que ad hoc quod habitus reſpectu finis ſit nobilior requiritur quod ſit perfectus abſq mendicatione ab illo q̃ eſt reſpectu eorum que ſunt ad finem: ſi enim ab illo perficeretur tam ſub illo eſſet, nec eſſet independens i ſicut finis independens eſt ab aliis que ſunt ad finem. Reliqua in ſecunda ſecunde tractanda ſunt: vbi rationes Scoti in tertio ſententia. diſtin. 36. qd prudentia ſit reſpectu finis videbuntur: & quare in ratiõe duob⁹ exiſtentib⁹ virtutibus. ſ. ſinderesi & prudentia: in appetitu vna reſpondeat moralis virtus reſpectu finis & eorum que ſunt ad finem intendẽs & eligens.

¶ Super Artic. 4.

IN articulo 4⁹ eiuſdẽ. 66 q. dubium occurrit: quo fortitudini preferatur iuſtitia: quia fortitudo rectificat circa mortem & vitam, iuſtitia autem circa operationes ad alterum. nulla nãq opõ ẽ maior iſta vi ta ſʒ pellem pro pelle, & cuncta que hꝫ dabit homo pro aia ſua. ſed hoc facile

tia aũt pôt eē ſine liberalitate. vñ iuſti³ ſimplr eſt maior libera litate licʒ ꝗ̃ↄ̃ color ꝛ funda^m ipſi⁹ liberalitas autē ē ſm q̃d maior cū ſit q̃dā ornat⁹ iuſtic̃ ꝛ ſupplm et⁹. ¶ Ad ſm dōʒ, ꝗ patiētia dr hr̃e op⁹ pfectū i tolerātia maloꝝ, i q̃b⁹ nō ſolū excludit iniuſtā vindictā ꝗ̃ etiā excludit iuſti³, neq; ſolū odiū ꝗ facit charitas, neq; ſolū irā ꝗ facit māſuetudo: ſʒ ēt excludit triſtitiā inordinatā: q̃ eſt radix oīʒ ꝓdictoꝝ. ꝛ iō i h̃ ē pfectior ꝛ maior: qꝛ in hac mā extirpat radicē. nō aũt eſt ſimplr pfectior oīb⁹ aliis virtutib⁹: qꝛ fortitudo nō ſolū ſuſtinet moleſtias abſq; ꝑturbatiōe ꝗ eſt patiē: ſʒ ēt ingerit ſe eis cū op⁹ fuerit. vñ q̃cunq; eſt fortis eſt patiēs: ſʒ nō ↄuertit̃ ē āt pati³ q̃dā fortitudis pars. ¶ Ad tertiū dōʒ, ꝗ magnanimitas nō p̃t eſſe niſi aliis ꝟtutib⁹ preexiſtentib⁹: vt dr in. 4. ethi. vnde ↄ̃parat̃ ad alias ſicut ornatus earū: ꝛ ſic ſm q̃d eſt maior oībus aliis: non tamen ſimpliciter.

¶ Utrū ſapiā ſit maxima inter virtutes intellectuales. Ar. 5.

AD quintū Sic pcedit̃. Uī ꝗ ſapiā nō ſit maxima inter ꝟtutes intellectuales. Imperās em̃ mai⁹ eſt eo cui imperat̃: ſʒ prudentia vī imperare ſapie. Dr̃ em̃. 1. ethi. ꝗ quale diſciplinarū debitū eſt eſſe in ciuitatib⁹ ꝛ q̃le vnāquodq; addiſcere, ꝛ vſq; quo hec ꝓordinat. ſ. politica, q̃ ad prudentiā ꝑtinet: vt dr in. 6. ethi. cū igit̃ inter diſciplinas etiā ſapiā ↄtineatur, vī ꝗ prudētia ſit ſit maior ꝗ̃ ſapiā. ¶ P̃. De rōne virtutis eſt ꝗ ordinet hoīeʒ ad felicitatē, eſt em̃ virt⁹ diſpō pfecti ad optimū: vt dr in. 7. phy. ſʒ pruden³ eſt recta rō agibiliū ꝑ q̃ hō ad felicitatē ꝑducit̃: ſapiā aũt nō ↄſiderat humanos act⁹. q̃b⁹ ad b̃titudinē ꝑuenit̃, ꝗ̃ prudētia eſt maior virt⁹ ꝗ̃ ſapiā. ¶ P̃. Quāto cognitio eſt pfectior tanto videt̃ eſſe maior: ſʒ pfectiorē cognitionē hr̃e poſſum⁹ de humanis, de quib⁹ eſt ſcīa, ꝗ̃ de reb⁹ diuinis, de q̃b⁹ eſt ſapiā, vt diſtinguit aug. in. 12. de tri. Qꝛ diuina incōprehēſibilia ſunt ſm illud Job. 16. Ecce deus magnus vincens ſcientiā noſtrā. ergo ſcientia eſt maior virt⁹ ꝗ̃ ſapientia. ¶ P̃. Cognitio principioꝝ eſt dignior ꝗ̃ cognitio ↄ̃cluſionum: ſed ſapiētia ↄ̃cludit ex principiis indemonſtrabilibus, quorum eſt intellectus, ſicut ꝛ alie ſcientie. ergo intellectus eſt maior virtus ꝗ̃ ſapientia.

Sed Contra eſt, ꝗ phs dicit in. 6. ethic. ꝗ ſapientia eſt ſicut caput inter virtutes intellectuales.

Rñdeo Dōm, ꝗ ſicut dictū eſt, magnitudo virtutis ſm ſuā ſpeciē ↄ̃ſiderat̃ ex obo: obm autē ſapientie precellit inter obiecta oīm virtutū intellectualiū: ↄ̃ſiderat em̃ cauſaʒ altiſſimā, que deus eſt, vt dr in principio metaph. Et qꝛ per cauſam iudicatur de effectu, ꝛ per cauſam ſuperiorē de cauſis inferioribus, inde eſt ꝗ ſapientia habet iudicium de omnibus aliis virtutibus intellectualibus. ꝛ eius eſt ordinare oēs, ꝛ ipſa eſt quaſi architectonica reſpectu omnium.

Ad Primū ergo dōm, ꝗ cū prudētia ſit circa res humanas ſapiā ꝟo circa cauſam altiſſimā, impoſſe eſt ꝗ prudētia ſit maior virt⁹ ꝗ̃ ſapiā, niſi vt dr in. 6. ethi. maximū oīū q̃ ſunt in mūdo eſſet hō. Uñ dōʒ eſt ſicut in eo. li. dr ꝗ prudētia nō imperat ipſi ſapie: ſʒ poti⁹ eꝯuerſo: qꝛ ſpūalis iudicat oīa, ꝛ ipſe a nemine iudicat̃ vt dr. 1. ad cor. 2. Nō em̃ prudētia hʒ ſe intromittere de altiſſimis q̃ ↄſiderat ſapiā: ſʒ ipat de his q̃ ordināt̃ ad ſapiētiā. ſ. q̃uo hoīes debeāt ad ſapiētiā ꝑuenire. vñ in hoc eſt prudētia ſeu politica miniſtra ſapie, introducit em̃ ad eam preparās ei viā ſicut oſtiarius ad regē. ¶ Ad ſcōʒ dōm, ꝗ prudētia ↄſiderat ea quib⁹ ꝑuenit̃ ad felicitatē: ſed ſapiā ↄſiderat ip̄m obiectū felicitatis, ꝗ eſt altiſſimū intelligibile, ꝛ ſi q̃dē eēt pfecta ↄſideratio ſapie reſpectu ſui obiecti, eēt pfecta felicitas in actu ſapie: ſed qꝛ act⁹ ſapie in hac vita eſt impfect⁹ reſpectu principalis obiecti, q̃d eſt de⁹, iō actus ſapie eſt q̃dā inchoatio ſeu ꝑticipatio future felicitatis. ꝛ ſic ꝓpinqu⁹ ſe hʒ ad felicitatē ꝗ̃ prudētia. ¶ Ad tertiū dōm, ꝗ ſicut phs dicit in. 1. de aīa, vna notitia prefert̃ alteri, aut ex eo ꝗ eſt nobilior, aut ꝓp certitudiē. Si igit̃ ſubiecta ſint equalia in bonitate ꝛ nobilitate illa q̃ eſt certior erit maior virt⁹: ſʒ illa q̃ eſt minus certa de altiorib⁹ ꝛ maiorib⁹ prefert̃ ei q̃ eſt magis certa de inferiorib⁹ rebus. vñ phs dicit in. 2. de ce. ꝗ magnū eſt de reb⁹ celeſtib⁹ aliq̃d poſſe cognoſcere etiā debili ꝛ topica ratione. Et in primo de partib⁹ aīaliū dicit, ꝗ amabile eſt magis paruū aliquid cognoſcere de rebus nobilioribus ꝗ̃ multa cognoſcere de reb⁹ ignobiliorib⁹. Sapientia igit̃ ad quā pertinet dei cognitio, homini maxime in ſtatu hui⁹ vite nō pōt perfecte aduenire, vt ſit quaſi ei⁹ poſſeſſio: ſed hoc ſolī⁹ dei eſt: vt in. 1. meta. ſed tamē illa modica cognitio que per ſapientiā de deo haberi pōt, omni alii cognitioni prefert̃. ¶ Ad quartū dicendū, ꝗ veritas ꝛ cognitio principiorū indemonſtrabiliū dependet ex rōne terminorūʒ: cognito em̃ quid eſt totū, ꝛ q̃d eſt pars, ſtatim cognoſcitur ꝗ oē totū eſt maius ſua parte. cognoſcere autē rationē entis ꝛ nō entis, ꝛ totius ꝛ partis, ꝛ alioꝝ q̃ ↄ̃ſequunt̃ ad ens ex q̃b⁹ ſicut ex terminis ↄ̃ſtituunt̃ principia indemonſtrabilia ꝑtinet ad ſapientiā: qꝛ ens ↄ̃e eſt ꝓprius effectus cauſe altiſſime. ſ. dei. ꝛ iō ſapiā nō ſolū vtit̃ principiis indemonſtrabilibus quoꝝ eſt intellcͣ ↄ̃cludendo ex eis ſicut etiā alie ſcīe, ſed etiā iudicando de eis: ꝛ diſputādo ↄ̃tra negātes. vñ ſequit̃ ꝗ ſapiā ſit maior virtus quam intellectus.

¶ Utrum charitas ſit maxima inter virtutes theologicas. Artic. 6.

AD Sextū ſic pcedit̃. Uidetur ꝗ charitas nō ſit maxima inter virtutes theologicas. Cū em̃ fides ſit in intellectu, ſpes autem ꝛ charitas in vi appetitiua, vt ſupra dictū eſt, videtur ꝗ fides ↄparet̃ ad ſpem ꝛ charitatē ſicut virtus intellectualis ad moraleʒ: ſed virtus intellcͣualis eſt maior morali: vt ex dictis ptʒ ergo fides eſt maior ſpeꝛ charitate. ¶ P̃. Nō ſe hʒ ex additiōe ad aliud, vī eſſe maius eo: ſʒ ſpes vt vī ſe hʒ ex additione ad charitatē preſupponit em̃ ſpes amorē: vt Aug. dicit in Ench. Addit em̃ quendā motum protenſionis in rem amatā. ergo ſpes eſt maior charitate. ¶ P̃. Cauſa eſt potior effectu: ſed fides ꝛ ſpes ſunt cauſa charitatis. Dicitur enim Math. 1. in glo. quod fides generat ſpem, et ſpes charitatem. ergo fides et ſpes ſunt maiores charitate.

Sed contra Eſt, ꝗ phus dicit. 1. ad cor. 13. Nunc aũt manent ſpes fides charitas tria hec. maior autem horum eſt charitas.

Rñdeo Dicendū, ꝗ ſicut ſupra dictū eſt, magnitudo virtutis ſm ſuam ſpeciē ↄ̃ſideratur ex obiecto. cuʒ autē tres virtutes theologice reſpiciāt deū ſicut proprium obiectum non poteſt vna earum dici maior altera. ex hoc ꝗ ſit circa mai⁹ obiectū. ſʒ ex eo ꝗ vna ſe habet ꝓpinquius ad obiectum quā alia, ꝛ hoc modo charitas eſt maior aliis: nam alie important in ſui rōne quandā diſtantiā ab obiecto, eſt em̃ fides de nō viſis, ſpes autē de non habitis: ſed amor charitatis eſt de eo q̃d iam habetur: eſt em̃ amatū quodāmodo in amante, ꝛ etiā amās per affectum trahitur ad vnionē amati. propter ꝗ dicitur. 1. Joā. 4. Qui manet in charitate in deo manet, ꝛ deus in eo.

Ad primū Ergo dicendū, ꝗ hoc modo non ſe habent fides ꝛ ſpes ad charitatem ſicut prudentia ad virtutem moralem, ꝛ hoc propter duo. Primo quidem quia virtutes theologice habent obiectum ꝗ eſt ſupra animā humanam, ſed ſed prudentia ꝛ virtutes morales ſunt circa ea q̃ ſunt infra hominē: in his aũt que ſunt ſupra hominē nobilior eſt dilectio quam cognitio: perficitur enim cognitio ſm ꝗ cognita ſunt in cognoſcente, dilectio vero ſm ꝗ diligens trahitur ad rem dilectam: id autem quod eſt ſupra hominē nobilius eſt in ſeipſo ꝗ̃ ſit in homine: qꝛ vnumquodq; eſt in altero per modū eius in quo eſt. econuerſo autem in his que ſunt infra hominē. Secundo qꝛ prudentia moderatur motus appetitiuos ad morales virtutes pertinētes: ſed fides nō moderatur motum appetitiuum tendentē in deū qui pertinet ad virtutes theologicas: ſed ſolum oſtendit obiectū. motus autē appetitiuus in obiectum excedit cognitionē humanā: ſm illud ad Ephe. 3. Superueniētē ſcientie charitatē chriſti. ¶ Ad ſcōm dicenduʒ, ꝗ ſpes preſupponit amorē eius quod quis adipiſci ſe ſperat qui eſt amor concupiſcentie: quo quidem amore magis ſe amat qui concupiſcit bonum ꝗ̃ aliquid aliud. charitas autem importat amorem amicitie: ad quam peruenitur ſpe, vt ſupradictum eſt. ¶ Ad tertiū dicendū, ꝗ cauſa perficiens eſt potior ſuo effectu, non autē cauſa diſponēte: ſic em̃ calor ignis eſſet potior ꝗ̃ anima

Soluit̃: ex eo ꝗ iuſtitia rectificando animā in oīb⁹ opatiōib⁹ q̃ ſunt ad alterū, rectificat ēt reſpectu vite ꝛ mortis ad iuſtitiā em̃ ſpectat ponere vitā ꝓ altero: puta ꝓ repub. cui bōs nec inconuenit eundē actū ſpectare ad iuſtitiā ꝛ fortitudinē diuerſimode: vt in ꝓpoſito ponere vitā in q̃uentū hʒ rōnē debiti ſpectat ad iuſtitiā: q̃ ſicut dat alia bona debita ita ꝛ vitā in q̃tū hʒ rōnē terribilis ſpectat ad fortitudinē. Cui⁹ eſt firmare animum ne timeat hoc, ſʒ audeat ꝛc. iuſtitia tanto eſt nobilior q̃to vlior circa a^{re}. ſ. ꝛ b^{ra} rectificās i his que ſunt ad alterum.

¶ Super Art. 5.

IN arti. 5. eiuſdē 66. q. in reſſione ad quartū nota aureā doctrinā quare ſapiētis rōnes terminorum maxime vniuerſaliuʒ ↄſiderat vt ſit in. 5. metaph. qꝛ. ſ. ens eſt proprius effect⁹ prime cauſe ꝗ in prima cā declaratū eſt. ꝛ quare iudicat de principiis: qꝛ. ſ. eoꝝ cauſa conſiderat rōnes terminoꝝ: iudicium em̃ rei per illius cauſas ſit. iudicat aũt ſapiā de principiis ex rōnibus terminoꝝ nō tanq̃ explicās mediū terminum latentē quo ſiat aſſenſus principiis aut reddatur aliqua cauſa veritati eoꝝ: ſʒ tanq̃ dans eis ſuprinſeca ↄ̃ſtitutiua eoꝝ rōnes. ſ. terminoꝝ. et in eadem reſoluēs illa ꝛc. ꝛ ꝓpterea deſcēdit illa ex ſumma arce videõs.

¶ Super Art. 6.

IN arti. 6. eiuſdē 66. q. nihil ſcribendū occurrit niſi q̃d omnia notanda ſunt.

8. q. 57. ar. 2. ad 2. 1. ſ. q. 66. art. 7. cor. ꝛ. 1. eth. ſm. ꝛ li. 6. lec. 6. et. 7.

22. q. 23 ſi. c. ꝛ. q 30. 2. 4. Et. 3. di. 33. q. 2. ſi. 4. q. 2 ad. 1. Et. 4. ꝯ. cap. 55. ad. 15. Et ſit. q. 2. ar. 2. cor. ſi. et ad. 17. ꝛ ſi. 5 cor. ꝛ ad. 4. Et co. 5. lec. 3. co. 1. ſin.

¶ Super queſt. 67. Articulum. 1.

In primo articulo queſtiõis. 67. ſcias nouitie quod diſtinctio litere de formali e materiali non eſt de ipſa eſſentia virtutis (tota enim remanet) ſed de actu eius qui non remanet refrenans aut impellens vel firmans paſſiones que ſunt materia eius: ſed perficiens appetitum ad ſequendam rationem rectam propterea dicitur quod erunt quidem ibi virtutes, ſed alio modo.

J. ſ. 2. c. 2 ad. 1m 2. q. 68. ſ. 6. co. Et. 22e q. 52. ſ. 3. ad. 1. Et. 3. di. 33. q. 1. artic. 4. Et. 4. d. 14. q. 1. ſ. 3. q. 3. Et ſit. q. 3. ar. 4.

¶ Super Articulum ſecundum.

In articulo ſecundo eiuſdem 67. queſt. dubium primo occurrit quo pacto eſt verum quod ſi ſpecies intelligibiles non cõſeruantur in intellectu poſſibili quod ſcientia nullo modo remaneret: cum auctorus eſt iſta poſitio dicat remanere habilitatem intellectus ad recipiendum ab intelligentia agente que prius recepit. et iſta habilitate dicitur aliquis ſciens.

¶ Ad hoc dicitur quod author vt apparet in ſecundo contra Gen. ti. c. 74. puta Auicennam male proſecutus poſitionem ſuam, et quod habilitas illa non eſt niſi ſpẽs ſiue: e propterea hic non ex intentio ne illius opinionis, ſed ex intentione authoris determinatur quod ſcia et virtutes intellectuales nullo mõ nec formaliter. i. nec mãliter remanerent actu.

¶ Dubiũ 2m in eodẽ loco occurrit quare author de virtutũ intellectualiũ duratione tractãs carũ cẽntias tacet: et de principiis earũ q̃ ſunt ſpẽs intelligibiles et fantaſmata tractat: tñ oſtenſum eſt quod virtutes intellectuales eſſentias ſunt ſpecierũ intelligibiliũ et ñ ſpẽs ipſe.

¶ Ad h̃ dr 2m quod qr doctrina tanto certior eſt quãto vlior et remotior ab opioniſb9 idõ author permiſſis opionib9 ĩ ee hĩr9 ad radicẽ acceſſit ſpẽs. ſ. intelligibiles q̃ ſũt q̃s entia intellectus. vt ex illis rẽ añtib9 virtutes intellectuales concluderet rẽanere formalr: ſunt. n. pñ9 formalia ois intellectiua cũ ois intellectio ſit ab intellectu i actu p ſpẽm intelligibilẽ. 2m dr qd author min9 dr et plus trãdit. nã p ſpẽs intelligibiles intelligit ipſas e q̃ qd ſc tz ex pte ipſ

ma ad quã diſponit materiã, quod patet eſſe falſum. ſic autẽ fides generat ſpem et ſpes charitatẽ: ſm. ſ. quod vna diſponit ad alteram.

¶ De duratione virtutum poſt hanc vitam. Queſtio. 67.

Deinde Conſiderandũ eſt de duratione virtutũ poſt hanc vitam. ¶ Et circa hoc queruntur ſex. Primo vtrũ virtutes morales maneant poſt hanc vitã. Secundo vtrũ virtutes intellectuales. Tertio vtrũ fides. Quarto vtrũ ſpes. Quinto vtrum maneat aliquid fidei vel ſpei. Sexto vtrum maneat charitas.

¶ Utrũ virtutes morales maneãt poſt hanc vitam. Artic. 1.

Ad primũ Sic pcedit. Uf, quod virtutes morales non maneant poſt hanc vitam. Homines enim in ſtatu future glorie erunt ſiles angelis, vt dicitur Matth. 22. ſed ridiculõ eſt in angelis ponere virtutes morales: vt dr in. 10. ethi. ergo neq̃ in hoib9 poſt hãc vitum erũt virtutes morales. ¶ P. Uirtutes morales perficiunt hominẽ in vita actiua: ſed vita actiua non manet poſt hanc vitã. dicit enim Grego. in. 6. mora. Actiue vite opera cum corpore tranſeunt. ergo virtutes morales nõ manẽt poſt hãc vitã. ¶ P. Temperantia et fortitudo que ſunt virtutes morales ſunt irrationalium partium: vt philoſophus dicit in. 3. ethic. ſed irrationales partes anime corrumpuntur corrupto corpore. eo quod ſunt actus organorum corporaliũ. ergo videtur quod virtutes morales non maneant poſt hanc vitam.

Sed Cõtra eſt, quod dr Sap. 1. quod iuſtitia perpetua eſt et immortalis.

Rñdeo Dõm, quod ſicut Augu. dicit in 14. de trinit. Tullius poſuit poſt hanc vitã quatuor virtutes cardinales nõ eſſe: ſed in alia vita hoies eſſe beatos ſola cognitione nature (in qua nihil eſt melius, aut amabilius, vt aug. dicit ibidẽ, ea. ſ. natura que creauit oẽs nãs. Ipſe autẽ poſtea determinat hmõi quatuor virtutes in futura vita exiſtere, tñ alio modo. Ad cuius euidentiã ſciendũ eſt, quod in hmõi virtutib9 aliqd eſt formale, et aliqd quaſi mãle. Materiale quidẽ eſt in eis virtutib9 inclinatio quedã ptis appetitiue ad paſſiões vel opões ſm modũ aliquẽ: ſed qr ille mod9 determinat a rõne: idõ formale in oib9 virtutibus eſt ipſe ordo rõnis. Sic igit dõm eſt quod hmõi virtutes morales in futura vita nõ manẽt quãtũ ad id qd eſt mãle in eis: nõ. n. hẽbũt in futura vita locũ concupiſcẽtie et delectatiões ciboꝝ et venereoꝝ, neque ẽt timores et audacie circa picula mortis, neq̃ ẽt diſtributiões et cõicationes rerũ q̃ veniũt in vſum pñtis vite. Sed quãtũ ad id qd eſt formale remanebũt in btis pfectiſſime poſt hãc vitã: inq̃tũ rõ vniuſcuiuſq̃ rectiſſima erit circa ea q̃ ad ipſum ptinẽt ſm ſtatũ illum, et vis appetitiua oio mouebit ſm ordinẽ rõnis in his q̃ ad ſtatũ illũ ptinẽt. vnde aug. ibidẽ dicit, quod prudẽtia ibi erit ſine vllo periculo erroris, fortitudo ſine moleſtia tolerãdorũ malorũ, tẽperãtia ſine repugnatiõe libidinũ: vt prudẽtie ſit nullũ bonũ deo preponere vel equare, fortitudinis ei firmiſſime inherere, tẽpantie nullo defectu noxio delectari. de iuſtitia vero manifeſtũ eſt quẽ actũ ibi hẽbit. ſ. eſſe ſubditũ deo: qr etiã hic vita ad iuſtitiã ptinet eſſe ſubditũ ſuperiori.

Ad Primũ ergo dõz, quod phs loquit ibi de hmõi virtutibus moralib9 quãtũ ad id qd materiale eſt in eis. ſicut de iuſtitia quantũ ad cõmutationes et diſtributiones, de fortitudine quãtũ ad terribilia et picula, de tẽperãtia quantum ad cõcupiſcentias prauas. ¶ Et ſilr dõm eſt ad ſm: ea. n. q̃ ſunt actiue vite mãlr ſe hñt ad virtutes. ¶ Ad tertium dicendum, quod ſtatus poſt hãc vitam eſt duplex. Unus quidẽ ante reſurrectionem qñ anime erunt a corporibus ſeparate. Alr9 añt poſt reſurrectionẽ, qñ aie iterato corpib9 ſuis vniet. In illo ergo reſurrectionis ſtatu erũt vires irrõnales in organis corporis ſicut et nũc ſunt. vñ et poterit in iraſcibili eſſe fortitudo, et in cõcupiſcibili tẽperãtia, inq̃tum vtraq̃ vis pfecte erit diſpoſita ad obediendũ rõni. ſed in ſtatu ante reſurrectionẽ ptes irrõnales nõ erũt actu in aia, ſed ſolũ radicaliter in eſſentia ipſius: vt in pmo dictũ eſt. vñ nec hmõi virtutes erũt in actu niſi in radice. ſ. in rõne et volũtate: in q̃bus ſunt ſeminalia quedã harũ virtutũ, vt dictũ eſt. ſed iuſtitia que eſt in volũtate etiã actu remanebit. vñ ſpãlr de ea dictũ eſt, quod eſt ppetua et immortalis: tũ rõne ſubiecti qr voluntas incorruptibilis eſt: tum etiam propter ſimilitudinem actus: vt prius dictum eſt.

¶ Utrũ virtutes intellectuales maneant poſt hãc vitã. Ar. 2.

Ad Scdm ſic pcedit. Uf quod virtutes intellectuales nõ maneãt poſt hãc vitã. Dicit enim aplus. 1. ad cor. 13. quod ſcia deſtruet. et ratio eſt: qr ex parte cognoſcimus. ſed ſicut cognitio ſcientie eſt ex pte. i. imperfecta, ita etiam cognitio aliarũ virtutũ intellectualiũ quandiu hec vita durat. ergo omnes virtutes intellectuales poſt hanc vitam ceſſabunt. ¶ P. Phs dicit in predicamẽtis, quod ſcientia cum ſit habit9 eſt q̃litas difficile mobilis: nõ enim de facili amittit niſi ex aliqua forti trãſmutatiõe vel egritudine: ſed nulla eſt tãta trãſmutatio corporis humani ſicut p mortẽ. ergo ſcia et alie virtutes intellectuales nõ manẽt poſt hãc vitã. ¶ P. Uirtutes intellectuales pficiunt intellm ad bñ opandũ pprium actũ: ſed act9 intellus nõ videt eſſe poſt hãc vitã, eo quod nihil intelligit aia ſine fantaſmate: vt dr in. 3. de aia. fantaſmata autẽ poſt hanc vitã non manent, cum nõ ſint niſi in organis corporeis. ergo virtutes intellectuales non manent poſt hãc vitam.

J. q. 93. ſ. 6. ad. 2. Et. 2. di. 6. art. 4. ad 3m. Et d. 34. ar. 3. Et. 3. 3. c. 12. Et mal. q. 2. art. 12. Et ſo puſ. 3. c. 218.

Sed ꝯ eſt, quod firmior eſt cognitio vliũ et neceſſarioꝝ q̃ particulariũ et ꝯtingentiũ: ſz in hoie remanet poſt hãc vitã cognitio pticulariũ et cõtingẽtiũ, puta eorũ q̃ q̃s fecit vel paſſus eſt: ſm illud luc. 16. Recordare qr recepiſti bonũ in vita tua et Lazarus ſilr mala. ergo multo magis remanet cognitio vliũ et neceſſarioꝝ, q̃ ptinet ad ſciaz et ad alias virtutes intellectuales.

Rñdeo Dicendum, quod ſicut in primo dictũ eſt, q̃dam poſuerũt quod ſpecies intelligibiles non permanent in intellectu poſſibili niſi quandiu actu intelligit, nec eſt aliqua conſeruatio ſpecierum ceſſante conſideratione actuali niſi in viribus ſenſitiuis, que ſunt actus corporaliũ organorũ. ſ. imaginatiua et memoratiua: huiuſmodi aũt vires corrumpunt corrupto corpore: et idõ ſm hoc ſcientia nullo mõ poſt hanc vitã remanebit corpe corrupto: neq̃ aliqua alia intellectualis virtus. Sed hec opinio eſt contra ſententiam Ariſt. qui in. 3. de anima dicit. quod intellectus poſſibilis eſt in actu cũ ſingula ſicut ſciẽs, cum tñ ſit in potẽtia ad cõſiderãdũ in actu. Eſt etiã contra rõnem: qr ſpẽs intelligibiles recipiũtur in intellu poſſibili immobiliter ſecundum modũ recipientis. vñ et intellus poſſibilis dr locus ſpecierum. quaſi ſpecies intelligibiles cõſeruãs. ſed fantaſmata ad que reſpiciendo homo intelligit in hac vita, applicando ad ipſa ſpecies intelligibiles (vt in primo dictũ eſt) corrupto corpore corrumpunt. vnde quãtũ ad ipſa fantaſmata, que ſunt quaſi materialia in virtutibus intellectualibus, virtutes intellectuales deſtruunt deſtructo corpore. Sed quantum ad ſpecies intelligibiles, que ſunt in intellectu poſſibili virtutes intellectuales manẽt: ſpecies aũt ſe habẽt in virtutibus intellectualibus ſicut formales. vnde intellectuales virtutes manẽt poſt hãc vitã quantũ ad id qd eſt formale in eis, nõ autem quantũ ad id qd eſt materiale: ſicut et de moralibus dictum eſt.

Ad Primũ ergo dõm, quod verbũ aplĩ eſt intelligendũ quãtum ad id qd eſt mãle in ſcia, et quantum ad modum intelligendi: qr. ſ. neq̃ fantaſmata remanebunt deſtructo corpore, neq̃ erit vſus ſcientie per conuerſionem ad fantaſmata. ¶ Ad ſecundum dicendum, quod per egritudinem corrumpitur habitus ſcientie quantum ad id qd eſt materiale in eo: ſcilicet quãtum ad fantaſmata. non autem quantum ad ſpẽs intelligibiles que ſunt in intellectu poſſibili. ¶ Ad tertiũ dõm, quod aia ſeparata poſt mortẽ hz aliũ modũ intelligendi q̃ p conuerſionẽ ad fantaſmata: vt in primo dictũ eſt. et ſic ſcia manet: nõ tñ ſm eũdẽ modũ opandi, ſicut et de virtutibus moralibus dictũ eſt.

ſ.ā.5.Et ſ
22^e.q.
4.ar.4.
ad.1.e
q.18.ar.
2.co.ſ.
Et q.7.
ā.3.ad
3^m. Et
3.ḋi.31.
ar.1.q.
1.e.3.Et
ſti.q.27.
ar.5.ad
6^m. ſi
Et ſti.q.
5.ā.4.
ad.10^m.

ſurum ſinc ſit ordina: no eorum ſine ſit ho: bilitas ad viendū eis e ſine quodcūq3 aliud: toꝛū eſt hoc in virtu: tibus intellectualibus tȝ ſe ex parte formalis e fantaſmata cum per tinentibus ad ea ex parte materiali. ra: tionabile eſt autem ſic exponere hunc locū: q2 oīa queſtio eſt de virtutib⁹ in anima vt ſepatur a corpoꝛe: ac ꝑ hoc ꝗcquid ſe tȝ ex parte aīe cōputet pro vno e formali ꝗcquid aūt ex parte corpoꝛis ꝓ alio vno e mālī. no minauit aūt totū illud formale o ſpēb⁹ itelligi bilibus: vt pote certio rib⁹ pꝛioꝛib⁹ e formalio rib⁹ ſm ſuum genus.

℄ Super art.3.

In.ā. 3. eiuſdem q.67. dubiū eſt an fides e ſcientia de eodem ſtent ſimul in eodem: ſed qm̄ hoc ex ꝓpoſito queretur lo.ſ. q.1.ª.5^e. iō hic per: tranſeo quia tamē hic fundat^a faciunt ꝓ in: tentū terminoꝝ duo notanda ſunt. p^m eſt ꝙ pñs articul⁹ de fide e ſequens de ſpe dire: cte loquuntur de acti: bus fidei e ſpei:ꝛ ñ de habitib⁹.in 5° eaꝝ ar.1 ō ſummās author qōnē ō fidei e ſpei du: ratione de habitibus du ratiōe determinat ꝗd ſentiendū.vt ibi pote: bit:ꝗ igit̄ de fide e ſpe ī̄ his duob⁹ legis ar: ticul̄, ad act⁹ eoꝝ re: fer.2^m eſt ꝙ quū ōꝛ ꝙ fides impoꝛtat impfe ctionē ex pte ſbi pſ ſeebit e male intelligi vel non intelligi:ꝛ ꝯſr errare in principio.ſ quis.o.intelligat com dicere impfectionē ex pte ſubi:q1 ponit actū impfectū:ſeu dimion: tū in ſubo erat, nā co: gnitio ꝑ me^m. ꝓbabi: le alicui⁹ cōclōnis de mīrabil̄ ponit ēt actū impfectū ſeu diminu: tū in ſubo e th̄ nō eſt ſi des,nec icōpolis ſcie: ſtat eñ cū ſcia eiuſdē in eodē ſubto vt io lfa ōt.nō eſt igit̄ ſermo ꝙ habitus fidei inclinat ſubm in actū ipſectū vt mlti vñr intelligere quātus eñ ōveꝝ ſit de actu e habitu fidei nō eñ hoc eſt intentū: hec eñ impfectio eſt cōis ſibi e opinioni e co: gnitioni ꝓbabili:ſmo aūt pſo eſt de impfe: ctione ꝓpꝛia fidei qua diſtinguit̄ ab aliis et ōi ꝙ tȝ ſe ex pte ſubi. Rurſus ſm hoc dico ſm pfectū e impfectū ex pte ſbi eſſet ſm ꝗd e aō ſimplr: qm̄ ex ꝟ nō hȝ ꝙ ſbm abſolute nō videat illud credi.

℄ Utrū fides maneat poſt hāc vitā. Ar.3.

AD tertium Sic procedi: tur. Uī ꝙ ſi des maneat poſt hanc vitam. No bilioꝛ. n. eſt fides quam ſcia. ſed ſcia manet poſt hanc vitā:vt dictū eſt ergo ꝛ fides. ℄ p. Pꝛime ad co.3.dicitur, Funda: mētum aliud nemo poteſt ponere preter id qꝺ poſitū ē.qꝺ ē xp̄s ieſus.i.fides xp̄i Jeſu. ſed ſublato fundamēto nō remanet id ꝙ ſu: peredificat̄.ergo ſi fides remanet poſt hanc vitā nulla alia virtus remaneret. ℄ p. Co: gnitio fidei ꝛ cognitio gloꝛie differūt ſm ꝑ: fectū ꝛ impfectū,ſed cognitio ipfecta pōt eſſe ſimul cū cognitione pfecta:ſicut i ange: lo ſimul poteſt eſſe cognitio veſpertina cum cognitione matutina ꝛ aliquis hō poteſt ſi: mul hr̄e de eadem concluſione ſciam per ſyll'm demr̄atiuū,ꝛ opinionē ꝑ ſyll'm diale: cticū.ergo etiam fides ſimul eſſe poteſt poſt hanc vitam cum cognitione gloꝛie.

Sȝ cōtra Eſt.ꝙ apl's dicit.2.ad co. 5.Quādiu ſumus in coꝛ: poꝛe peregrinamur a dño:ꝑ fidē.n.ambula: mus ꝛ nō ꝑ ſpēm.ſed illi ꝗ ſunt in gloꝛia nō peregrinantur a dño ſed ſunt ei pñtes.ergo fides non manet poſt hanc vitam in gloꝛia.

Rn̄deo Dōm, ꝙ oppoſitio eſt ꝑ ſe et ꝓpꝛia cauſa qꝺ vnū excludat̄ ab alio:inquātū.ſ.in omnib⁹ oppoſitis inclu ditur oppoſitio affirmatiōis ꝛ negationis. Inuenit̄ aūt i ꝗbuſdā oppoſitio ſcōȝ cōtra rias formas:ſicut in coloꝛib⁹ albū ꝛ nigrū, in quibuſdā aūt ſcōm pfectū ꝛ impfectū.vñ in alterationib⁹ magis ꝛ min⁹ accipiunt̄:vt ꝯꝛia:vt cū de minus calido fit magis calm: vt dicit̄ i.5.phy. Et q2 pfectū ꝛ impfectū op ponūtur,impoſſe eſt ꝙ ſimul ſm idē ſit pfe: ctio ꝛ impfectio. Eſt aūt ꝯſide^m ꝙ impfectio ꝗdem q̄nq3 eſt de rōne rei ꝛ ꝑtinet ad ſpēȝ ipſius ſicut defectus rōnis ꝑtinet ad ratio: nem ſpeciei equi vel bouis. Et q2 vnū ꝛ idē numero manēs nō pōt tranſferri de vna ſpē in aliā:inde eſt ꝙ tali impfectione ſublata tollit̄ ſpecies rei:ſicut iam nō eſſet bos vel equus ſi eſſet rōnalis, q̄nq3 vero impfectio nō ꝑtinet ad rōnē ſpeciei,ſed accidit indiui duo ſm aliquid aliud:ſicut alicui hoi q̄nq3 accidit defectus rōnis inquātū impedit̄ in eo rōnis vſus ꝓpter ſomnū vel ebꝛietatē vl̄ aliquid hmōi. Patet aūt qꝺ tali impfectio: ne remota nihilominus ſuba rei remanet. Manifeſtū eſt aūt ꝙ impfectio cognitionis eſt de rōne fidei:ponit̄ eñ in eius diffōne, fi des eñ eſt ſuba ſperādarū rerū argm̄ nō ap parētium,vt ōi ad Hebꝛ.xj. Et Aug.dicit, Quid eſt fides ꝛcredere qꝺ nō vides.qꝺ aūt cognitio ſit ſine appꝛōne vl̄ viſiōe ꝟ ad ipfe ctionē cognitiōis ꝑtinet:ꝛ ſic ipfectio cogni tiōis ē de rōne fidei,vñ manifeſtū ē ꝙ fides nō pōt eē pfecta cognitio eadē numero ma nēs. Sȝ vlteri⁹ cōſiderādū eſt vtrū ſit̄ poſſit eſſe cū cognitiōe pfecta:nihil eñ ꝓhibet aliq̄ cognitionē ipfectā ſit̄ eē aliqñ cū cognitiōe pfecta. Eſt igit̄ ꝯſiderādū ꝙ cognitio ꝑt eē ipfecta tripl'r. Uno mō ex parte obi cogno: ſcibil̄:alio mō ex pte mediȷ:tertio mō ex pte ſubiecti. Ex pte ꝗdē obi cognoſcibil' dr̄nt ſȝ pfectū ꝛ ipfectū cognitio matutina ꝛ veſpti na i angelis:nā cognitio matutina ē d̄ reb⁹ ſm ꝙ hñt eē in verbo,cognitio aūt veſptina eſt de eis ſm ꝙ hñt eē in ꝓpꝛia nā:qꝺ ē imp fectū reſpectu pꝛimi eē. Ex parte vero mediȷ dr̄nt ſm pfectū ꝛ impfectū cognitio ꝗ eſt de aliqua cōcluſiōe ꝑ mediū demōſtratiuū ꝛ ꝑ medium ꝓbabile. Ex pte vero ſubiecti diff:

rūt ſȝ pfectū ꝛ ipfectū opinio,fides ꝛ ſcia: nā de rōne opinionis eſt ꝙ accipiatur vnū cum foꝛtitudine alterius oppoſiti.vnde nō habet firmam inheſionē. de ratione vo ſcie eſt ꝙ habeat firmam inheſionem cum viſio: ne intellectiua habet enim certitudinē ꝓce: dētē ex intellectu pꝛincipioꝝ, fides autem medio modo ſe hȝ.excedit enim opinionem in hoc ꝙ hȝ firmā inheſionē,deficit vo a ſcia in eo qꝺ non habet viſionem. Manifeſtum eſt aūt ꝙ pfectū ꝛ ipfectū nō pñt ſimul eſſe ſm idem,ſed ea ꝗ differūt ſm perfectū ꝛ im perfectum ſm aliquid idē pñt eſſe in aliquo alio eodē. Sic igitur cognitio pfecta ꝛ imp: fecta ex ꝑte obi nullo modo pñt eſſe de eodē ſubiecto: poſſunt tamen cōuenire in eodem medio ꝛ in eodē ſubiecto,nihil eñ ꝓhibet ꝙ vnus hō ſit̄ ꝛ ſemel ꝑ vnū ꝛ idē mediū ha: beat cognitionē de duobus quoꝝ vnū eſt ꝑ fectū ꝛ aliud imperfectū: ſicut de ſanitate ꝛ egritudine,ꝛ bono ꝛ malo. ſil'r etiā ipoſſibi le eſt qꝺ cognitio pfecta ꝛ imperfecta ex par te mediȷ cōueniāt in vno medio. ſed nihil ꝓ hibet quin cōueniāt in vno obiecto,ꝛ in vno ſubiecto:pōt eñ vnus hō cognoſcere eādem cōcluſionē per mediū ꝓbabile ꝛ demonſtra tiuū. Et ſimiliter eſt ipoſſibile qꝺ cognitio perfecta ꝛ imperfecta ex pte ſubi ſint ſimul: in eodē ſubo. fides aūt i ſui rōne hȝ ipfe: ctionem ꝗ eſt ex parte ſubiecti,vt.ſ. credens nō videat id qꝺ credit:btitudo aūt de ſui rō ne hȝ pfectionē ex pte ſubiecti,vt.ſ.btūs vi: deat id ꝗ beatificat̄.vt.ē.dictū eſt. Uñ mani feſtū eſt qꝺ ipoſſibile eſt ꝙ fides maneat ſi: mul cum beatitudine in eodem ſubiecto.

Ad pꝛimū Ergo dōȝ,ꝙ fides ē no: bilioꝛ ꝗ ſcia ex pte obi: q2 ei⁹ obiectū eſt veritas pꝛima:ſȝ ſcia hȝ pfe ctioꝛē modū cognoſcēdi,ꝗ nō repugnat per fectiōi beatitudinis.ſ.viſiōi,ſicut repugnat et modus fidei. ℄ Ad ſm dōm, ꝙ fides eſt fundamentū quātū ad id qꝺ hȝ de cognitio ne.ꝛ iō qñ perficietur cognitio erit perfecti⁹ fundamentum. ℄ Ad tertium patet ſolutio ex his que ſupꝛa dicta ſunt.

℄ Utrum ſpes maneat poſt moꝛtē in ſtatu gloꝛie. Arti. 4.

AD quartū Sic procedit̄ur. Uidetur ꝙ ſpes maneat poſt moꝛtem in ſtatu gl'ie. Spes enim nobilioꝛi modo perficit appetitum humanum ꝗ virtutes moꝛales ſed virtutes moꝛales manent poſt hanc vi: tam:vt patet per aug.in.14.de tri.ergo mul to magis ſpes. ℄ p. Spei opponitur timoꝛ ſed timoꝛ manet poſt hāc vitā:ꝛ in beatis quidē timoꝛ filialis ꝗ manet in ſeculū: ꝛ in dānatis timoꝛ penarū.ergo ſpes pari rōne pt̄ ꝑmanere. ℄ p. Sicut ſpes ē futuri boni, ita ꝛ deſideriū.ſed in btis eſt deſideriū futu ri boni ꝛ quātū ad gloꝛiā coꝛpoꝛis ꝗ aīe bea toꝛum deſiderāt:vt dicit Aug.12.ſup Geñ. ad lram:ꝛ ēt ꝗtū ad gloꝛiā aīe:ſȝ illꝺ Ecc. 24. Qui edunt me adhuc eſurient.ꝛ ꝗ bibūt me adhuc ſitiēt, Et.1.Pet.1.ōi. In quē deſi: derāt angeli ꝓſpicere.ergo videtur ꝙ poſſit eſſe ſpes poſt hanc vitam in beatis.

Sed contra Eſt qꝺ apl's dicit Rom. 8. Quod vi: det quis quid ſperat:ſed beati vidēt id qꝺ eſt obiectum ſpei.ſ.deum:ergo non ſperant.

Rn̄deo Dōm,ꝙ ſicut dictū eſt,id qꝺ de rōne ſui impoꝛtat ipfe: ctionē ſubiecti ñ pōt ſimul ſtare cū ſubiecto oppoſita pfectiōe pfecto:ſicut ptȝ ꝙ motus in ratione ſui impoꝛtat imperfectionē ſubi:

ſi:ſȝ ꝙ ſcōm inſtū eſt ſub illa hītu vel actu nō videt illud credēdū vt ptȝ in lra aūt ōi ꝙ fides opinio e ſcia diſ: ferūt ſm pfectū e im: perfectū ex pte ſubti, ita ꝙ credēs nō videt id qꝺ credit̄:qꝺ idē iſt ac ſi diceret ex pte ſbi ſimplr e abſolute. Ad intelligendū ergo hōc ex parte ſubiecti abſo lute ꝓpꝛio impfectio fidei ſit: ſcito ꝙ fides ōi imperfecta ex pte ſbi qz conſtituit ſubm abſolute ia eſſe impfe: cto ſeu qꝺ io idē redit, exigit ſubiectū abſo: lute imperfectū: e eſt ſermo de ipfecta ꝑuas tiue ita ꝙ ponit ſubm abſolute priuatū viſio ne illius qꝺ credit̄ : et eſt ſimile de iſtis acti: bus e motu : tio quod ſicut mot⁹ ex hoc ipſo qꝺ ineſt alicui ꝯſtituit̄ ipſum ineſſe poten: tiali reſpectu termini ac per hoc in priuatio ne actuali termini:ita credere e ſperare iō: ſtituūt ſuba in priua tione crediti e ſperati. e ſicut motus eſt act⁹ entis in potētia vt ſic, ita fides eſt aſſenſus determinat⁹ nō viden tis : vt ſic, e ſpes eſt appetitus nō habētis vt ſic e ꝓpterea im: poꝛtat imperfectionē ſubi nō ſm quid ſed ſimplr.nō ꝑ accñs,ſed per ſe:e ꝓpterea ſicut motus nō ſtat cū ter: mino excludente pꝛi: uationē eius ita nec ſpes ſtat cū eius ter: mino : ve ia art. 4 ōi nec fides ſtat eam vi: ſione ꝛ q2 vtrobiq3 ex: cluditur pꝛiuatiua im perfectio ſubti quam vtraq3 actus ſubaliter ſibi vendicabat vt io litera ōi. Et huic ſen: ſui oteſtatur litera de perfectione e imper: fectione ex parte obti e ex parte mediȷ ſicut enim perfectio vel im: perfectio ꝓpꝛia obie cti, cōſtituit cognitio nem perfectā vel im: perfectā obieti:e ſimi liter perfectio vel im: perfectio ex parte ꝓ: pꝛia mediȷ conſtituit perfectam vel imper: fectam cognitionem ſm medium. Jta im: perfectio vel perfectio ꝓpꝛia ſubiecti abſo: lute cōſtituit cognitio nem perfectā vel im: perfectā ex parte ſbti. Nec mireris ſi dixi ſub iectum imperfectū cō ſtituere cognitionem imperfectā, cū pꝛius dixerim cognitionem imperfectā hmōi ꝯſti: tuere ſbm ia eſſe imp: fecto. memento ꝙ cāe ſunt ſibiīuicē cauſe:ꝛ ꝙ ſicut mot⁹ cōſtituit

22.q.18
ar.2.
Et.3.ḋi.
31.qō.2.
ā.1.q.2.
Et ſti.q.
4.ar.4.

eſt em̄ act⁹ exiſtentis in potentia inquātum hmōi. vñ q̄n illa potētia reducit̄ ad actum iam ceſſat mot⁹: nō em̄ adhuc albat̄ poſtq̄ iā aliqd factū eſt albū, ſpes aūt ĩportat motū quēdā in id ꝙ nō hꝫ, vt pꝫ ex his q̄ ſupra de paſſione ſpei dixim⁹, ꝛ iō q̄n hꝫ id qđ ſperat̄ ſcilicet diuina fruitio, iā ſpes eē nō poterit.

Ad primū Ergo dōm, qđ ſpes eſt nobilior ꝟtutib⁹ moralibus quātū ad obm qđ eſt de⁹, ſꝫ act⁹ ꝟtutū moraliū nō repugnāt perfectiōi beatitudinis, ſicut actus ſpei, niſi forte rōe mãe: ſm q̄ nō manēt, nō enim virtus moralis perficit appetitū ſolū in id qđ nōdū hꝫ, ſꝫ etiā circa id qđ preſentialiter hꝫ. ¶ Ad ſm dōm, ꝙ timor eſt duplex, ſeruilis ꝛ filialis: vt infra dicetur. Seruilis quidē eſt timor pene, qui nō poterit eſſe in gloria nulla poſſibilitate ad penā remanente. Timor vero filialis habet duos act⁹. ſ. reuereri deū ꝛ quantū ad hunc actum manet, ꝛ timere ſeparationē ab ipſo, ꝛ quantū ad hunc actū non manet: ſeparari em̄ a deo hꝫ rōnē mali, nullum autem malū ibi timebit̄: ſm illud prouer. i. Abundantia perfruet̄ malorū timore ſublato. Timor aūt opponit̄ ſpei per oppoſitionem boni ꝛ mali, vt ſupra dictum eſt. ꝛ ideo timor qui remanet in gl̄ia nō opponitur ſpei, in dānatis aūt magis pōt eē timor pene quam in btis ſpes glorie: qꝛ in dānatis erit ſucceſſio penarum, ꝛ ſic remanet ibi rō futuri quod eſt obm timoris + ſed gl̄ia ſctōꝝ eſt abſqꝫ ſucceſſione ſꝫ quādā eternitatis participationē, in qua nō ē ꝑteritū ꝛ futurū. ſꝫ ſolū pñs. Et tñ nec etiā in dānatis ē ꝓprie timor: nā ſicut ſupra dictum eſt, timor nunquā eſt ſine aliqua ſpe euaſionis, q̄ oino in dānatis nō erit. vñ nec timor niſi cōiter loquēdo ſm ꝙ q̄libet expectatio mali futuri dr̄ timor. ¶ Ad 3^m dōꝫ, ꝙ quātū ad gloriā aie nō pōt eſſe in btis deſiderium ſm ꝙ reſpicit futurū rōne iam dicta, dr̄ aut ibi eē eſuries ꝛ ſitis ꝑ remotionē faſtidij, ꝛ eadē rōe dr̄ eē deſideriū in angelis. Reſpectu aūt glorie corporis in animabus ſctōꝝ pōt qdē eē deſideriū, nō tñ ſpes ꝓprie loquēdo, neqꝫ ſm ꝙ ſpes eſt virt⁹ theologica: ſic. n. ei⁹ obm eſt de⁹, nō aūt aliqđ bonū creatū, neqꝫ ſm ꝙ cōiter ſumit̄ qꝛ obm ſpei eſt arduū: vt ſupra dictū eſt, bonū aūt cuius iā ineuitabilē cām habem⁹, nō cōparat̄ ad nos in rōne ardui. vñ nō ꝓprie dr̄ aliqs qui habet argētū ſperare ſe habiturū aliquid ꝙ ſtatim in ptāte ei⁹ eſt vt emat: ꝛ ſilr illi q̄ habent gloriā anime nō ꝓprie dicuntur ſperare gloriā corporis, ſed ſolum deſiderare.

¶ Utrum aliquid fidei vel ſpei remaneat in gloria. Articu. 5.

AD Quintū vr̄ qđ aliqđ fidei vel ſpei remaneat in gl̄ia. Remoto em̄ qđ eſt propriū remanet id ꝙ eſt cōe: ſicut dr̄ in libro de cauſis, ꝙ remoto rōnali remanet viuū, ꝛ remoto viuo remanet ens, ſꝫ in fide eſt aliquid qđ hꝫ cōe cum btitudine. ſ. ipſa cognitio: aliquid aūt qđ eſt ſibi ꝓpriū. ſ. enigma. eſt em̄ fides cognitio enigmatica. ḡ remoto enigmate fidei adhuc remanet ipſa cognitio fidei. ¶ P̄. Fides eſt quoddā ſpūale lumē aïe: ſm illud Ephe. i. Illuminatos oculos cordis nr̄i in agnitionem dei, ſꝫ hoc lumē eſt imperfectū reſpectu luminis gl̄ie de quo dr̄ in pſ. In lumine tuo videmus lumē. lumen aūt imperfectum remanet ſuperueniente lumine pfecto: nō enim candela extinguitur claritate ſolis ſupueniente. ḡ vr̄ qđ ipſum lumē fidei maneat cū lumine glorie. ¶ P̄. Subā habit⁹ nō tollit̄ per hoc qđ ſubtrahit̄ mã: pōt enim hō habitum liberalitatis retinere etiā amiſſa pecunia, ſed actū habere nō pōt: obm aūt fidei eſt veritas pĩma nō viſa. ergo hoc remoto per hoc ꝙ videtur veritas pĩma, adhuc poteſt remanere ipſe habitus fidei.

Sed Cōtra eſt, ꝙ fides eſt quidā habitus ſimplex. ſimplex aūt vel totū tollitur, vel totū remanet, cū igitur fides nō totaliter maneat, ſed euacuetur (vt dictum eſt) videtur quod totaliter tollatur.

Rñdeo Dōm, ꝙ qdā dixerūt ꝙ ſpes totalr̄ tollit̄: fides aūt pꝛtim tollit̄. ſ. q̄tū ad enigma, ꝛ pꝛtim manet. ſ. q̄tū ad ſubām cognitionis, qđ qdē ſi ſic intelligat̄ qđ maneat non idē numero, ſed idem gñe: veriſſime dictū eſt. fides em̄ cū viſione pr̄ie cōuenit in gñe, ꝙ eſt cognitio: ſpes aūt nō conuenit cū btitudinē in gñe. cōparatur em̄ ſpes ad btitudinis fruitionem ſicut motus ad quietem in termino. Si autē intelligat̄ ꝙ eadē nūero cognitio q̄ eſt fidei maneat in pr̄ia, hoc eſt oino impoſſibile: nō em̄ remota dr̄ia alicui⁹ ſpēi remanet ſubā gñis eadem numero: ſicut remota dr̄ia conſtitutiua albedinis non remanet eadem ſubā coloris numero, vt ſic idē color nūero ſit qñqꝫ albedo qñqꝫ vero nigredo: nō em̄ cōparat̄ genus ad dr̄iam ſicut mã ad formā, vt remaneat ſubā gñis eadē numero dr̄ia remota: ſicͤ remanet eadē numero ſubā mãe remota forma. genus em̄ ꝛ dr̄ia nō ſūt ptes ſpēi: alioquin nō predicarentur de ſpē: ſed ſicut ſpēs ſigt̄ totū. i. cōpoſitū ex mã ꝛ forã in rebus mãlibus, ita dr̄ia ſigt̄ totū, ꝛ ſilr gen⁹: ſꝫ gen⁹ denoïat totū ab eo ꝙ ē ſicut mã, dr̄ia vero ab eo qđ eſt ſicut forma, ſpēs vero ab vtroqꝫ, ſicut in hoīe ſenſitiua nã mãliter ſe hꝫ ad intellectiuā, animal aūt dr̄ qđ hꝫ nãm ſenſitiuam, rōnale qđ hꝫ intellectiuā, homo vero qđ hꝫ vtrūqꝫ: ꝛ ſic idē totū ſignificatur per hec tria ſꝫ nō ab eodē vñ pꝫ qđ cū dr̄ia non ſit niſi deſignatiua gñis, remota dr̄ia nō pōt ſubſtãtia generis eadem remanere, nō em̄ remanet eadē aïalitas ſi ſit alia aïa cōſtituens aïal. vñ nō pōt eſſe quod eadem numero cognitio que pri⁹ fuit enigmatica, poſtea fiat viſio aperta. Et ſic pꝫ qđ nihil

formale ſōm in eſſe ſic actu ꝛ ſic in potentia ꝑ ſe ꝛ econuerſo ſōm ſic actu ꝛ ſic in potentia conſtituit ſubiue ſeu materialiter motū in eſſe imperfecto. ſimile em̄ accidit in propoſito, ꝛ hanc doctrinā bene notato: qm̄ ex ea habes ſolonē ad oia oppoſita: ꝛ quare fides opinio ꝛ ſcia de eodem ſunt impoſſs in eodem ex qđ quid eſt commu. ꝛ hec ſunt pro ar. 3. ꝛ 4. ꝛc. ¶ In rñ. ad 2^m ꝛ 3^m quinti ar. dubiū occurrit ſimplr ꝛ ad hoiem authorē. ſ. an habitus fidei ꝛ ſimiliter ſpei ceſſet in pr̄ia quin ſuperflueret: an quin ſuccedit eis aliq̄ perfectio incōpoſſs, ſimplr quidē occurrit dubiū: qꝛ Sco. i. 3. di. 31. ꝙ ceſſatio ē rōne ſup̄fluita- tis ꝛ nō incōpoſitatis, ꝛ ꝓbat hoc: qꝛ in pr̄ia null⁹ habit⁹ eſt neceſſari⁹, niſi charitas: qꝛ nec ad facilitādū, nec ad habilitādū potentiā, nec ad pſtandum nōm: nec⁹ aūt ſuccedē- te⁹ i pr̄ia nō ꝓprie opponunt̄ hitib⁹, qđ ꝓbat, qꝛ paul⁹ in raptu videbat deū. ꝛ tñ habebat hitū fidei. Ad hoiem ſo: qꝛ author hic in rñſione ad ſm vr̄ dicere, ꝙ eſt incōpoſſibilitas ꝑfectionis gl̄ie ad ꝑfectionē fidei in rōne ſtō ad tertiū dicit ꝙ eſſet ſuperfluitas ſi remaneret habitus fidei non potens exire in actum.
¶ Ad aliud dr̄ ꝙ euacuatio habitus fidei ꝛ ſpei eſt ex vtraqꝫ rōne ſcꝫ ſupfluitatis ꝛ incōpoſſibilitatis ſuccedit em̄ vtriqꝫ habitui aliqđ incōpoſſe: ſꝫ nō vniformiter: qm̄ lumini fidei ſuccedit lumē glorie ei incōpoſſe: hitui vero ſpei ſuccedit nec⁹ talis efficacie ſeu ſtat⁹ vt incōpoſſibilis ſit ei dē. Ad quoꝝ euidentiam ſcito p̄mo qđ falſum eſt in pr̄ia ſolam charitatis habitū eſſe neceſſariū: opꝫ. n. etiā ponere habitū luminis gl̄ie nō ad aliquid eoꝝ q̄ dicta arguēti: ſꝫ ad eleuandā animam ad videdū, ꝛ hoc opꝫ ſcotiſtas fateri: qm̄ determinatū per eccleſiā eſt in clemen. in. c. ad nr̄m. de hereticis vbi inter errores dānat̄ ꝙ aïa nō indigeat lumine gl̄ie eleuāte ipſam ad videndū deū ꝛ eo bte fruendū: ꝓpter qđ in lr̄a dr̄ ꝙ impfectio luminis fidei (qđ ē ipſe habit⁹ fidei) ꝛ pfectio luminis glorie opponuntur: ſicut claritas ꝛ obſcuritas eius. Scito ſcđo qđ lꝫ act⁹ nō directe opponat̄ habitui tñ in ad ſtatu q̄ infuſis habi. bus differentur tamen ſe hñt ad corruptionē q̄ꝫ ꝑ modū ſequele habituum infuſi ꝛ acq̄ſiti: qꝛ acquiſiti ex vno actu ꝯtrario non corrumpuntur, vt pꝫ: infuſi aūt corrumpuntur ex vno actu cōtrario fidei em̄ habit⁹ nō remanet in eo qui vno actu negat trinitatem. Scito tertio ꝙ licet habitus directe non opponatur poſitiue niſi forme habitualis in eodem ſubiecto, pōt tñ ſine tali oppoſita forma ſubīm diſponi ſtatu incōpoſſibili tali habitui: deſinit nanqꝫ forma nō ſolū ꝑ ſucceſſionē cōtrarie, ſed per ſubtractionem eorum quibus conſeruabatur: vt pꝫ de lumine, ex quibus habere potes: quod fidei habitus euacuatur in patria ex ſucceſſione oppoſite forme. ſ. luminis glorie per modum habitus, qđ dico ꝓpter lumen glorie per modū paſſionis in raptu pauli: vt patet in ſecunda ſecunde. q. 175. ar. 3. Nec obſtat obiectio durandi. q. 2. 31. di. tertij ſententiā. ſcꝫ que poſſunt ſimul per inſtans eſſe poſſunt ſimul eſſe abſolute: qꝛ incompoſſibilitatem non impedit longitudo temporis, ſed natura oppoſitionis, dicitur enim ad hoc ꝙ incompoſſibilitas conſurgit ex natura oppoſitionis, ſed oppoſitio aliquarum ſpecierum non eſt in actu exercito niſi in ſtatu earum completo: vt patet in viro māſueto peccante ex paſſione ſeu diſpoſitione modica ire: in hoc enim ſimul ſtant habitus manſuetudinis, ꝛ non ſolum actus ire, ſed habitus ire inchoatiue: qui nihil aliud eſt quam ipſa ira per modum paſſionis: ſic em̄ proportionaliter ꝛ eadem ratione fuit in paulo de habitu fidei ꝛ lumine glorie ꝓpter imperfectū enim modum eſſendi oppoſitio que eſt inter hmōi formas exerceri non potuit impedita ab eſſendi modi perfectione: ꝛ ex efficacia oppoſiti actus. ſ. videre deū non per modū tranſeuntis ꝛ ex incōpoſſibili ſtatu ſuppoſiti. Eſt em̄ beatus in tali ſtatu cui repugnat hmōi imperfectio habitualis. ſpei autem habitus euacuatur ꝛ ex efficacia oppoſiti actus ſcꝫ habere deū ꝛ ex incōpoſſibili ſtatu ſuppoſiti: nō em̄ eſt in ſtatu immobilis: ſcilicet omnino quieſcentis cui repugnat imperfectio habitualis mobilis: eſt enim huiuſmodi mutatio ſtatus ſubtractio quedā ſubiecti ipſius habitus: ſicut enim habitus nō generat̄ niſi in ſubiecto diſpoſito, ita nec conſeruatur ſubtracta illa diſpoſitione a ſbo ꝛ hoc hic cōtingit: intellectus enim immobilis ad credendū, et voluntas immobilis ad ſperandum nō nūc ſed ſimpliciter: ꝛ ſicut nunquā ſuſcipiunt fidei aut ſpei habitum ita nec cōſeruant. Ex oppoſito autē forma habitualis non in eodem ſubiecto. ſ. voluntate ſed in eius cauſa ſcꝫ intellectu excludit̄ lumine. ſ. glorie, ita ꝙ lumen glorie per modū habitus ꝛ immobiliter habitū eſt forma habitualis oppoſita habitui fidei ꝛ ſpei, ſed fidei formaliter ſpei virtualiter: ꝛ hoc ſufficit ad ſucceſſionē forme incōpoſſibilis, et hec vtinam verba ſola ſufficiant pro hac veritate. Reliqua ſunt ad imperfectionē, ꝛ per hoc patet reſponſio ad Scotum, ꝛ deciſionem veritatis. auctoris autem verba nō diſſonant: nam in reſponſione ad ſecundum veritatem abſolute dixit quod ſcilicet eſt oppoſitio faciens incompoſſibilitatem. In reſponſione vero ad tertium ad argumentum reſpondit quod non eſt ſimile in patria de fide ꝛ de liberalitate in paſſis iacturam: quia ibi etiam potētia aufertur. hic actus tantum: ꝛ propterea ſequitur conditionalis iſtius veritatis qđ fruſtra remaneret, ſi remaneret. hanc enim intendebat exprimēdo ſolū ipſius ſequelam.

Alſo + ſpei.

3. di. 31. q. 1. ar. 1 q. 1. ꝛ. 3. Et ſm. q. 27. ar. 5 ad 6. Et ſm. q. 5. ar. 4. ad. 10.

idem numero vel ſpecie, quod eſt in fide, remanet in patria ſed ſolum idem genere.

Ad Primū ergo dōm, ꝙ remoto rōnali, nō remanet vnū idē numero, ſed idē gñe: vt ex dictis pꝫ. ¶ Ad ſcdm dōm, ꝙ imperfectio luminis cādele nō opponitur perfectioni ſolaris luminis: qꝛ nō reſpiciūt idē ſubm. ſꝫ imperfectio fidei ꝛ perfectio glorie opponunt̄ adinuicē, ꝛ reſpiciūt idē obm. vñ nō pñt eſſe ſimul: ſicut nec claritas aeris cū obſcuritate eius. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ ille q̄ amittit pecuniā, nō amittit poſſibilitatē habendi pecuniā. ꝛ iō ꝯuenienter remanet habitus liberalitatis, ſed in ſtatu glorie nō ſolū actu tollit̄ obm fidei ꝙ eſt non viſum, ſꝫ etiā ſm poſitatē ꝓpter btitudinis ſtabilitatē: ꝛ ideo fruſtra talis habitus remaneret.

¶ Utrum remaneat charitas poſt hanc vitam in gloria. Arti. 6.

Ad Sextum ſic ꝓcedit̄. Uidet̄ ꝙ charitas nō maneat poſt hāc vitā in gloria: qꝛ vt dr̄. 1. ad Cor. 13. Cū venerit ꝙ ꝑfectū eſt, euacuabit̄ qđ ex parte eſt. i. qđ eſt impfectū. ſꝫ charitas vie eſt imperfecta: ḡ euacuabit̄ adueniente ꝑfectione glorie. ¶ P̄. habit' ꝛ actus diſtinguunt̄ ſm obiecta. ſed obm amoris eſt bonū apprehenſum. cum ergo alia ſit apprehenſio pñtis vite ꝛ alia apprehenſio future vite, videtur ꝙ nō maneat eadē charitas vtrobiq̄. ¶ P̄. Eorū que ſunt vnius rōnis imperfectū pōt venire ad equalitatem perfectionis per continuū augmentū: ſed charitas vie nunq̄ pōt peruenire ad equalitatē charitatis patrie quantumcunq̄ augeatur. ergo videtur ꝙ charitas vie non remaneat in patria.

Sed Cōtra eſt, ꝙ apſts dicit. 1. ad Cor. 13. Charitas nunq̄ excidit.

Rñdeo Dōm, ꝙ ſicut ſupra dictū eſt, qñ imperfectio alicui' rei nō eſt de ratione ſpeciei ipſius nihil ꝓhibet idē numero ꝙ prius fuit imperfectū poſtea perfectū eſſe. ſicut homo ꝑ augmentū perficitur ꝛ albedo per intenſionē. charitas aūt eſt amor: de cui' rōne nō eſt aliqua imperfectio. pōt em̄ eſſe ꝛ habiti ꝛ non habiti ꝛ viſi ꝛ nō viſi: vñ charitas nō euacuatur ꝑ glorie perfectionem: ſed eadem numero manet.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ imperfectio charitatis ꝑ accñs ſe hꝫ ad ipſam: qꝛ nō eſt de rōne amoris imperfectio. remoto aūt eo ꝙ eſt ꝑ accñs nihilominus remanet ſuba rei. vñ euacuata imperfectione charitatis, nō euacuat̄ ipſa charitas. ¶ Ad ſm dōꝫ, ꝙ charitas nō hꝫ ꝓ obō ipſaꝫ cognitionē: ſic em̄ non eſſet eadē in via ꝛ in patria, ſed hꝫ pro obiecto ipſaꝫ rem cognitā q̄ eſt eadē. ſ. ipm deum. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ charitas vie per augmentū nō poteſt peruenire ad equalitatē charitatis patrie ꝓpter differentiam que eſt ex parte cauſe: viſio em̄ eſt quedam cauſa amoris: vt dicitur in. 9. ethi. deus autem quanto perfectius cognoſcitur, tanto perfectius amatur.

¶ De donis. Queſtio. 68.

Conſequenter Cōſiderandum eſt de donis. ¶ Et circa hoc queruntur octo. Primo vtrū dona differāt a virtutibus. Secundo de neceſſitate donorum. Tertio vtrum dona ſint habitus. Quarto que ꝛ quot ſint. Quinto vtrum dona ſint connexa. Sexto vtrum maneant in patria. Septimo de comparatione eorum adinuicem. Octauo de cōparatione eorum ad virtutes.

¶ Utrū dona differāt a virtutib'. Art. 1.

Ad primū Sic proceditur. Uidetur ꝙ dona nō diſtinguātur a virtutib'. Dicit em̄ Greg. in. 1. moral. exponēs illud Iob, Nati ſunt ei ſeptem filij. ſeptē nobis naſcuntur filij: cū per ꝯceptionem bone cogitationis ſcti ſpūs ſeptē in nobis ꝟtutes oriuntur. Et inducit illō ꝙ hr̄ Eſa. 11. Requieſcet ſuꝑ eum ſpūs intell'ꝰ ꝛc. vbi enumerantur ſeptē ſpūs ſcti dona. ergo ſeptē dona ſpūs ſcti ſunt virtutes. ¶ P̄. Augu. dicit in lib. de q̄ōnib' euāgelij exponēs illud ꝙ hr̄ Matt. 12. Tūc vadit ꝛ aſſumit ſeptē alios ſpūs ꝛc. Septē vitia ſunt ꝯtra ſeptē virtutibus ſpūs ſcti. i. ſeptē donis. ſunt autē ſeptē vitia ꝯtra ꝟtutib' cōiter dictis. ḡ dona nō diſtinguūt̄ a virtutib' cōiter dictis. ¶ P̄. Quoꝝ eſt diffinitio eadē, ipſa quoq̄ ſunt eadē, ſed diffinitio virtutis conuenit donis, vnūquodq̄ em̄ donū eſt bona qualitas mētis qua recte viuitur ꝛc. ſimiliter diffinitio doni cōuenit virtutibus infuſis: eſt em̄ donum datio irreddibilis ſm pħm. ergo virtutes ꝛ dona nō diſtinguuntur. ¶ P̄. Plures eorum que numerantur inter dona ſunt virtutes. nam ſicut ſupra dictū eſt, ſapientia ꝛ intellectus ꝛ ſcientia ſunt virtutes intellectuales, conſilium autem ad prudentiam pertinet, pietas autē ſpecies eſt iuſtitie, fortitudo autem quedam virtus eſt moralis. ergo videtur quod dona ꝛ virtutes non diſtinguantur.

Sed Cōtra eſt ꝙ Greg. in. 1. moral. diſtinguit ſeptē dona: q̄ dicit ſignificari per ſeptem filios Iob, a tribus virtutibus theologicis que dicit ſignificari per tres filias Iob. ꝛ in. 2. moral. diſtinguit eadem ſeptem dona a quatuor virtutibus cardinalibus que dicit ſignificari per quatuor angulos domus.

Rñdeo Dōꝫ, ꝙ ſi loquamur de dono ꝛ virtute ſm nois rationem, ſic nullā oppoſitionē habent adinuicē. nam ratio virtutis ſumit̄ ſm ꝙ perficit hoiem ad bene agendū, vt ſupra dictū eſt. ratio aūt doni ſumit̄ ſm cōparationē ad cauſam a qua eſt: nihil autē ꝓhibet illud qđ eſt ab alio, vt donū eſſe ꝑfectiuū alicui' ad bene operādū preſertim cū ſupra dixerimus ꝙ ꝟtutes q̄dā nobis ſunt infuſe a deo. vñ ſm hoc donum a virtute diſtingui non pōt. Et iō q̄dā poſuerunt ꝙ dona nō eſſent a virtutib' diſtinguēda: ſꝫ eis remanet nō minor difficultas: vt. ſ. rationē aſſignēt quare q̄dā virtutes dicant̄ dona ꝛ nō oēs ꝛ quare alique ꝯputent̄ inter dona q̄ non cōputant̄ inter virtutes: vt pꝫ de timore. Unde alij dixerūt dona a virtutibus eſſe diſtinguenda: ſed nō aſſignauerūt conuenientē diſtinctionis cauſam: que. ſ. ita cōis eſſet virtutibus, ꝙ nullo modo donis, aut econuerſo. Conſiderantes em̄ aliqui ꝙ inter ſeptē dona quatuor pertinēt ad rōneꝫ ſcꝫ ſapiētia, ſcia, intell'ꝰ ꝛ conſiliū, ꝛ tria ad vim appetitiuā. ſ. fortitudo, pietas, ꝛ timor poſuerūt ꝙ dona perficiebāt liberū arbitriū ſm ꝙ eſt facultas rōnis, virtutes vero ſm ꝙ eſt facultas voluntatis, qꝛ inuenerunt duas ſolas virtutes in ratione vel intellectu ſcilꝫ fidem ꝛ prudentiā: alias vero in vi appetitiua vel affectiua. Oporteret autem ſi hec diſtinctio eſſet conueniens ꝙ omnes virtutes eſſent in vi appetitiua, ꝛ oīa dona in rōne. Quidā vero cōſiderantes ꝙ Gre. dicit in. 2. moral. ꝙ donū ſpūs ſancti ꝙ in mente ſubiecta format prudentiam, temperantiā, iuſtitiā, et fortitudinē, eandem mentem munit contra

¶ In reſponſione ad ſecundū eiuſdē qonis articuli nota ꝙ hinc habes lumen glorie eſſe ſubiectiue in intellectu dum dicitur in littera quod imperfectio fidei, et perfectio glorie opponuntur ꝛ reſpiciunt idem ſubiectum. conſtat enim ex argumento quod de lumine fidei ꝛ lumine glorie loquitur. et hec nota propter difficultatem illam an ſit in eſſentia anime lumen glīe an in intellectu.

¶ In reſponſione ad tertium eiuſdem arti. nota diligentiſſime ꝙ vbicunq̄ tam hic quā alibi inuenies quod obiectum fidei eſt non viſum vel non apparens ꝛc. intelligit̄ non de obiecto ex parte rei ſed ex parte noſtri, ita ꝙ non viſum non eſt rō formalis. nec cōdō obiectū fidei ex pte obi: ſꝫ redundat in obm ex parte credētis: ꝛ denominat obm denolatiue extranea ſumpta ex conditione credentis. iam em̄ dictum eſt ꝙ imperfectio fidei eſt ex parte ſubi ꝛ nō obiectiuo ex parte obi excelle ſcienā vt in. 8. 3. in reſſione ad primū lr̄a dicit: qꝛ hꝫ ꝓ obō deū ſicut cetere virtutes theologice: ꝛ ꝓpterea qñ inuenies obm fidei dici imperfectū memēto predicte diſtinctionis: ꝛ gloſſa de obō ex ex parte noſtri. i. ſm id qđ habet ex parte credentis non ſm ſe: ꝛ non errabis.

f. q. 111. ar. 3. ad 2. Et. 3. di. 31. q. 2. art. 2. Et in. q. 27. 8. 3. ad. 6. et 8t. q. 2. a. 12. ad 20m. et 1. co. 13. 8. co. 2.

¶ Super art. 6.

In arti. 6. eiuſdē 67. q. in reſponſione ad ſecundum nota qꝛ ibi negatur charitatis obm eſſe deum cognitū: ꝛ dicitur eſſe ipſum deum abſolute non ꝙ poſſit diligi nō cognitus, ſed quia cognitio tenet ſe reſpectu iſtius habitus qui eſt charitas, nō ex pte obi: ſed ſubiecti, ſi em̄ teneret ſe ex parte obi cum alterius rōnis ſit cognitio vie et patrie charitas eſſet alterius ſpeciei: ꝛ qm̄ imperfecta vel perfecta cognitio tenens ſe ex parte ſubiecti per accñs ſe hꝫ ad charitatē ideo charitas cum vtraq̄ ſtat: ꝛ ex neutrius defectu euacuatur, non ſic aūt eſt de imperfectione ex parte ſubiecti reſpectu fidei ꝛ ſpei qm̄ per ſe ad illas pertinet: vt patet ex dictis.

¶ In eiuſdē ar. reſſione ad tertiū: nota duo primo ꝙ charitas vie nūq̄ poteſt peruenire ad equalitatem chari

tatis patrie ꝯtra multos ꝑfectiſſimus viator nūq̄ in hac vita hꝫ charitatē equalem minimo beatorum: quē iā in patria excedit in charitate minimū. ſcdo ꝙ cā huius eſt: qꝛ viſio eſt quedā cā amoris ꝛ hōc ēut improportionabilis in ſcdā ſcdē. q. 24. ā. 7. ubi autē poſtillando ꝙ quātitas charitatis eſt duplex. ſ. ex pte ſubi ꝛ ex parte obiecti: ꝛ ſunt alterius rōnis adinuicē ꝛ illa q̄ naſcitur ex viſione ex parte ſubiecti ſe tenet, illa vero q̄ ex obō obi ex parte ipſius obi ſe tenet, ꝛ hinc ꝯcluſit ꝙ quantūcunq̄ creſcat hinc charitas nunquam erit equalis illi quante babuit quantitatibus diuerſorum rationum: ſicut quātumcunq̄ creſcat linea nunquam erit equalis ſuperficiei: ſed qm̄ inferi' ex ꝓpoſito materia hec tractanda eſt in loco allegato tranſeamus.

¶ Super. q. 68. Articulum. 1.

In primo articu. queſt. 68. dubiū occurrit de diſtinctione donorum a virtutibus. Sco. in. 3. ſent. di. 34. impugnat conclūſionē: ꝛ eius rōnem volens ſine aſſertione iſta dona nō eſſe alios habitus quam habitus virtutū. Et contra concluſionem quidem arguit: qꝛ illi habitus tantum ponendi ſunt in viatore quibus ꝑficitur circa oē obꝫ quo perfici poteſt in via. tales aūt ſunt ſole virtutes theologice, intellectuales ꝛ morales ergo preter iſtos non ſunt alij habitus neceſſarij in via.

¶ Contra rationem vero triplicier. primo quia falſum ſupponitur ſcilicet ꝙ ratio mouet voluntatem, ita quod virtus non ſit niſi diſpoſitio mobilis a voluntate: ſecunda quia diſtinctio beatitudinum a donis et virtutibus non eſt ſic. Tertio quia per idem aliquid eſt proportionatum moueti primo et ſecundo ac per hoc ſuper habitum virtutis proportionatur potentia ſibi ipſi per eundem ſufficienter proportionatur ſpiritus ſancto ꝛ conſequenter non oportet ponere alios habitus propter motionem a ſpiritu ſancto vt autor aſſumit. aſſumptum manifeſtatur: qꝛ ex quo deo dedit habitum voluntati ſemper aſſiſtit voluntati et habenti ad

ſingula tētamēta per ſeptē dona: dixerūt q̄ ꝟtutes ordinant ad bū operādū, dona vero ad reſiſtēdū tētationib⁹. Sed nec iſta diſtinctio ſufficit, q: etiā virtutes tētationib⁹ reſiſtunt inducētib⁹ ad pctā, q̄ ꝯtrariant virtutib⁹: vnūquodq; eīn reſiſtit nālr ſuo cōtrario, q̄ precipue pz de charitate de q̄ dr̄ Cant. 8. Aque multe non poterunt extinguere charitatem. Alij vero cōſiderantes q̄ iſta dona tradunt in ſcriptura ſm q̄ fuerūt in xp̄o vt pz Eſa. 11. dixerunt q̄ virtutes ordinant ſimplr ad bene operandū, ſed dona ordināttur ad hoc vt p ea ꝯformemur xp̄o, precipue quantū ad ea q̄ paſſus eſt; q: in paſſione eius pcipue hmōi dona reſplenduerūt. Sed hoc etiā nō vr̄ eſſe ſufficiēs: q: ipſe dñs precipue nos inducit ad ſui cōformitatē ſm humilitatem et māſuetudinē Matth. 11. Diſcite a me, q: mitis ſum ⁊ humilis corde. Et ſm charitatem Jo. 15. Diligatis inuicē ſicut dilexi vos. Et he etiā virtutes pcipue in paſſione chriſti reſplenduerūt. Et ideo ad diſtinguendū dona a virtutib⁹ debem⁹ ſequi modū loquēdi ſcripture i qua nobis tradunt nō quidē ſub noīe donoꝝ, ſʒ magis ſub noīe ſpirituū. Sic eīn dr̄ Eſa. 11. Requieſcet ſup eū ſp̄us ſapientie ⁊ intellc̄s ⁊c. Ex quibus verbis manifeſte datur intelligi q̄ iſta ſeptē enumerāt ibi ſʒ q̄ ſunt in nobis ab inſpiratione diuina, inſpiratio autē ſigīt quandā motionē ab exteriori. Eſt eīn cōſiderandum q̄ in hoīe eſt duplex principiū mouēs, vnū quidē interius: q̄ eſt ratio, aliud autē exterius, q̄d eſt deus, vt ſupra dictū eſt. ⁊ etiā ph̄s dicit hoc in ca. de bona fortuna. Manifeſtū eſt aūt q̄ oē q̄d mouetur neceſſe eſt proportionatū eſſe motori: ⁊ hec eſt perfectio mobilis inquantū eſt mobile, diſpoſitio qua diſponitur ad hoc q̄ bene moueatur a ſuo motore. Quāto igitur mouēs eſt altior, tanto neceſſe eſt q̄ mobile perfectiori diſpoſitiōe ei proportionet: ſicut videmus q̄ perfectius opʒ eſſe diſcipulum diſpoſitū ad hoc q̄ altiorē doctrinā capiat a doctore. Manifeſtū eſt aūt q̄ virtutes humane perficiunt hominē ſm q̄ hō natus eſt moueri per rationē in his que interius vel exteri⁹ agit, opʒ igit̄ ineſſe homini altiores pfectiones ſm quas ſit diſpoſitus ad hoc q̄ diuinitus moueat, ⁊ iſte pfectiones vocant dona nō ſolū q: infunduntur a deo, ſed q: ſm ea homo diſponit̄ vt efficiat̄ prompte mobilis ab inſpiratione diuina ſicut dicit̄ Eſa. 5. Dñs aperuit mihi aurē, ego autē nō cōtradico retrorſum nō abij. Et ph̄s etiā dicit in cap. de bona fortuna, q̄ his qui mouent̄ per inſtinctū diuinū nō expedit conſiliari ſm rationē humanā, ſed q̄ ſequāt̄ interiorē inſtinctum: q: mouentur a meliori principio q̄ ſit ratio humana, ⁊ hoc eſt quod quidam dicūt quod dona perficiunt hominem ad altiores actus quam ſint actus virtutum.

Ad Primū ergo dd̄ʒ, q̄ hmōi dona nominantur quoq; virtutes ſm cōmunē rationē virtutis, habent tū aliq̄d ſuperueniēs rōni cōi ꝟtutis, inq̄tū ſunt q̄dā diuine virtutes pficiētes hoīem inq̄tū eſt a deo mot⁹. vn̄ ⁊ ph̄s in. 7. ethi. ſupra ꝟtutē cōem ponit quandā virtutē heroicā vel diuinā, ſm quā dicunt̄ aliqui diuini viri. ¶ Ad ſm dd̄m, q̄ vitia inquātū ſunt ꝯ bonū rōnis cōtrariant̄ virtutibus, inquātū autē ſunt cōtra diuinū inſtinctū cōtrariant̄ donis: idē eīn ꝯtrariat̄ deo ⁊ rōni cuius lumē a deo deriuat̄. ¶ Ad tertiū dd̄m, q̄ diffinitio illa datur de virtute ſm cōem modū virtutis. vn̄ ſi volum⁹ diffinitionē reſtringere ad virtutes prout diſtinguntur a donis, dicemus q̄ hoc q̄d dr̄ qua recte viuitur, intelligendum eſt de rectitudine vite que accipitur ſm regulam rationis. ſimiliter autē donū prout diſtinguitur a virtute infuſa poteſt dici id q̄d datur a deo in ordine ad motionē ipſius: q: ſcʒ facit hominem bene ſequentē ſuos inſtinctus. ¶ Ad quartum dd̄m, q̄ ſapiētia dr̄ intellectualis virtus ſm q̄ procedit ex iudicio rōnis, dicit̄ autē donum ſm q̄ operatur ex inſtinctu diuino. Et ſimiliter dicendum eſt de alijs.

¶ Utrum dona ſint neceſſaria homini ad ſalutem. Artic. 2.

Ad Secūdū ſic procedit̄. Uidet̄, q̄ dona nō ſint neceſſaria homini ad ſalutem. Dona eīn ordināttur ad quandā perfectionē vltra cōem perfectionē virtutis, nō autē eſt homini neceſſarium ad ſalutē, vt hmōi perfectionem conſequatur que eſt vltra communē ſtatum virtutis, q: huiuſmodi perfectio non cadit ſub precepto: ſed ſub conſilio. ergo dona nō ſunt neceſſaria homini ad ſalutem. ¶ p̄. Ad ſalutem. hominēs ſufficit quod homo ſe bene habeat et circa diuina, et circa humana: ſed per virtutes theologicas homo ſe habet bene circa diuina, per virtutes aūt morales circa humana. ergo dona nō ſunt homini neceſſaria ad ſalutē. ¶ p̄. Gre. dicit in. 2. mora. q̄ ſpūs ſctūs dat ſapientiā ꝯ ſtultitiā: intellectū ꝯ hebetudinē: conſiliū cōtra precipitationē: fortitudinē contra timorē: ſcientiā cōtra ignorantiam: pietatem cōtra duritiam: humilitatē contra ſuperbiā, ſed ſufficiēs remedium poteſt adhiberi ad omnia iſta tollēda per virtutes. ergo dona non ſunt neceſſaria homini ad ſalutem.

Sed Contra inter dona ſummū videt̄ eſſe ſapiētia: infimum autē timor: vtrunq; autē homī neceſſariū eſt ad ſalutem q: de ſapiētia dr̄ Sap. 7. Neminē diligit de⁹ niſi eum qui cū ſapientia inhabitat. Et de timore dicitur eccl'. 1. Qui ſine timore eſt non poterit iuſtificari. ergo etiam alia dona media ſunt neceſſaria ad ſalutem.

Rñdeo Dd̄m, q̄ ſicut dictū eſt, dona ſunt quedā hoīs pfectiones, quibus homo diſponit̄ ad hoc q̄ bene ſequatur inſtinctū diuinū. vn̄ in his in quibus nō ſufficit inſtinctus rationis, ſed eſt neceſſari⁹ ſpiritus ſancti inſtinctus: per ꝯñs eſt neceſſarium donum. Ratio autem hoīs eſt perfecta dupl'r a deo. Primo quidē naturali pfectione ſm. ſ. lumen naturale rōnis. Alio aūt modo quadā ſupernaturali perfectione per virtutes theologicas, vt dictū eſt ſupra. Et quamuis hec ſecunda perfectio ſit maior q̄ prima: tū prima perfectio perfectiori modo habet̄ ab hoīe q̄ ſcd̄a: nam prima habet̄ ab hoīe quaſi plena poſſeſſio, ſecunda autē habetur quaſi imperfecta: imperfecte enim diligimus ⁊ cognoſcimus deum. Manifeſtum eſt aūt q̄ vnumquodq; quod perfecte habet naturam vel formam aliquā aut virtutem poteſt per ſe ſm illā operari: nō tamē excluſa operatione dei, qui in omni natura ⁊ voluntate interius operatur, ſed id quod imperfecte habet naturam aliquam vel formā aut virtutē nō poteſt per ſe operari niſi ab altero moueatur ſicut ſol quia eſt perfecte lucidus per ſeipſum poteſt illuminare, luna autem in qua eſt imperfecte nā lucis, non illuminat niſi illuminata: medicus etiā qui perfecte nouit artem medicine, pōt per ſe operari: ſed diſcipulus eius qui nondū eſt plene inſtructus, non poteſt per ſe operari: niſi ab

actus ſibi cōuenientes: ſicut ex quo miraculo ſe illuminauit cecum, ſemper aſſiſtit illuminato, vt poſſit mouere illum potētia: ſed hec facile ſoluuntur ſi dicta autoris in litera perſpiciantur.
¶ Ad primā eīn rōnē quā fecerat. S. Tho. in. 3. 2. d. dicit q̄ maior eſt diminuta: opʒ nanq; dicere circa oīa obiectum ⁊ oēs mō: lʒ enim dona nō ſint circa alia ob aſſumpt. illa alio modo circa illa q̄ ſunt circa illa vt actus oriuntur ex inſtinctu ſpūſcti.
¶ Ad primā aūt ꝯ rōnem dr̄ q̄ veriſſimum eſt rōnē mouere voluntatē ex parte ubi regulādo ac precipiēdo: vt pʒ ex ſupradictis, virtutesq; no alia ſed morales eſſe diſpōnes appetit⁹ vt mobilis a rōne: q: ſunt in eo vero rōnale eſt per participationē: appetit⁹ aūt aūt eſt pure mobilis: ſed motū mouens vt dr̄ in tertio de aīa. ⁊ ppter ea non eſt fidelis interpretatio niſi ad bonū ſenſum dicere virtutes non eſſe niſi diſpōnes mobilis: etenim virtutes ⁊ dona ſic ſunt diſpōnes mobiles a rōne et ſpū ſctō q̄ ſunt perfectiones mouētis: ſunt eīn iuſtitia ſeu patiētia mouētia ſm ſe ipſa vires aīe vicientes virtutibus ⁊ donis. ¶ Ad ſecundā dr̄ q̄ nō eſt ſibi rō de beatitudinib⁹ ⁊ donis vt in. q. ſequēti patebit: q: actus tantū ſunt beatitudines: dona vero habitus. ¶ Ad tertiā dr̄ q̄ rō illa ante aſſumit falſum aut nō concludit ad ꝓpoſitū. nō ꝓpōs dicēs q̄ p idē aliq̄d eſt ꝓportionatū 2⁰ ⁊ pmo mouēti pōt hr̄e duos ſenſus. Primus ē q̄ cadē eſt forā q̄ mediante aliq̄d ſit a ſcd̄o ⁊ primo motore ⁊ hic ſenſus eſt ver⁹ intētus a Scoto: vt pʒ in ꝓpōne de ceco illuminato: ⁊ de habitu ⁊ voluntate: ꝯſtat eīn q̄ p eādē formā viſio ſit a videre ⁊ deo. ſ. p potentiā viſiuā ⁊ libr̄ reſtō p habitū iuſtitie a voluntate mera ⁊ a deo ⁊c. ſed iuxta hunc ſenſum aliq̄d ꝯcludit ꝯ nos: ſed pott⁹ pro nobis nō ꝯ: q: nulla virt⁹ eſt talis forma qua ſm mouēs pura hō ſit in actū qui elicit a dono ſpūs ſcti: ⁊ ſic falſa eſt minor. ſ. q̄ virtutis habit⁹ reddat potētiā proportionatā ſcd̄o mouēti: puta ſibi ipſi potentie vel hoī ad hn̄dā talē pfectionē. ſ. actum talem qualis natus eſt eſſe a

dono ſpūs ſcti. vn̄ in hoc ſenſu maior nō eſt ad ꝓpoſitū: et minor nihilominus eſt falſa. ſcd̄s aūt ſenſus eſt q̄ eadē diſpō eſt aliculus mobilis vt moueatur ab inferiori et ſuperiori motore ⁊ ſic eſt ad ꝓpoſitū directe ſed non eſt vera formalr: q: quemadmodū diuerſis formis opʒ preceſſe diuerſas diſpoſitiōes in pō diuerſis agētibus. forma nanq; ex parte agētis ſe tenet; ⁊ ꝯſequēter formā cōe eas in agente ſit, ⁊ hoc ſeu vero eſſet minor recte ſubſumpta ſcʒ q̄ virtutes ſunt diſpoſitiōes virū aīe, ⁊ ad hoc vt moueantur ab inferiori motore. ſ. ratione humana. Ad q̄d eīn hec plenioreʒ intellectū q̄ imaginamur q̄ in hoīe eſt triplex ſubordinatū mouens ad act⁹ bonos. ſ. mens humana predita lumine n̄ri. et prudentia mēs humana predita lumine gr̄e ⁊ fidei, et mens humana ꝑfuſa in inſtinctu ſpūſcti. ſe ad hoc vt vires anime obediāt primo motori ponunt̄ virtutes morales acquiſite tendētes ad media et fines ab ipſo motore preſtitutos. Ad hoc autem vt eedem vires obediāt ſcd̄o motori ſuperiori ponūtur virtutes morales infuſe tēdentes ad media et fines ab illo motore ꝓſtitutos. Ad hoc aūt q̄ nō ſolū eedē ſed oēs vires aīe obediāt ſupremo motori ponūtur dona tendentia in fines ꝓpoſitos a tali motore oſtēſos. Neceſſitas autem diſtinguendi duos ordines habituum infuſorum ad obediendum in litera aſſignatur ex imperfecta participatione motoris ſupernaturalis per habit⁹ virtutum theologicas tum ſi nanq; motor ſupernaturalis perfecte in nobis per illos habitus haberetur ſicut habetur per lumē naturale et prudentiam motor naturalis ſufficeret forte vnus ordo obſequentium habituum infuſorum ſicut ſufficit vnus ordo naturalium: dixi autem forte: quia diuinorum habitus omnes vires habent, vt obediens rialem: et diceret quiſpiam non indocte: q̄ etiā hinc oporteret ponere dona ſicut modo vt omnes vires obſequerent̄ motori ſupernaturali ſm illā rōnē qua nunc mouet p inſtinctū, virtutes mbea

p.ſ.3.ad 1.2.3.

eo inſtruatur. Sic igitur q̄tū ad ea q̄ ſubſunt humane rōni in ordine .ſ. ad finē cōnalē homini, hō pōt opari p iudiciū rōnis. ſi tñ etiā in hoc hō adiuuet a deo p ſpālē inſtinctū, h̄ erit ſuper abundātis bonitatis, vñ ſm phos nō quicūq; hēbat virtutes morales acquiſitas habebat virtutes heroicas vel diuinas. ſꝫ in ordine ad finē vltimū ſupnaturalē, ad quē rō mouet, ſm ꝙ eſt aliqualr ꝛ imperfecte informata p virtutes theologicas, nō ſufficit ipſa motio rōnis niſi deſup adſit inſtinct⁹ ꝛ motio ſpūs ſcti, ſm illud Ro. 8. Qui ſpū dei agunt, hi filij dei ſunt et heredes. Et in pſal. 142. Spirit⁹ tuus bonus deducet me in terrā rectam. q. ſ. in hereditatē illi⁹ terre beatoꝝ nullus pōt peruenire niſi moueat ꝛ deducatur a ſpū ſctō. Et ideo ad illum finē cōſequendū neceſſarium eſt homini habere donum ſpiritus ſancti.

Ad Primū ḡ dōm, ꝙ dona excedūt cōem pfectionē virtutū nō q̄tū ad gen⁹ operū eo mō quo ꝯſilia precedūt precepta: ſꝫ q̄tū ad modū operandi ſm ꝙ mouet hō ab altiori principio. ¶ Ad ſm dōm, ꝙ p virtutes theologicas ꝛ morales non ita pficit hō in ordine ad vltimū finē, quin ſemp indigeat moueri quodā ſuperiori inſtinctu ſpūs ſcti rōne iā dicta. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ rationi humane nō ſunt oia cognita, neq; oia poſſibilia ſiue accipiat vt pfecta pfectione nāli, ſiue accipiat vt perfecta theologicis virtutib⁹. vnde nō pōt q̄tū ad oia repellere ſtultitiā, ꝛ alia hmōi de quib⁹ fit mētio. ſed ille cuius ſcie ꝛ poteſtati oia ſubſunt, ſua motione ab omni ſtultitia ꝛ ignorantia ꝛ hebetudine ꝛ duritia ꝛ ceteris hmōi nos tutos reddit. ꝛ ideo dona ſpiritus ſancti que faciunt nos bene ſequētes inſtinctū ipſius, dicuntur contra huiuſmodi defectus dari.

¶ Utrum dona ſpiritus ſancti ſint habitus. Art. 3.

AD Tertiū ſic pcedit. Uī ꝙ dona ſpūs ſcti nō ſint habit⁹. Habit⁹ eñ eſt qualitas in hoīe manens: eſt eñ qualitas difficile mobilis, vt dr in pdicamētis. ſed pprium xpi eſt ꝙ dona ſpūs ſcti in eo requieſcāt. vt dr Iſa. 11. Et Jo. 1. dr, Sup quē videris ſpm deſcēdentē ꝛ manentē ſup eū, hic eſt qui baptizat. Quod exponens Greg. in. 2. moral. dicit, In cūctis fidelib⁹ ſpūs ſctūs venit, ſed in ſolo mediatore ſemp ſingulr permanet. ergo dona ſpūs ſcti nō ſunt habitus. ¶ P̄. Dona ſpūs ſcti perficiunt hominē ſm ꝙ agit a ſpū dei, ſicut dcm̄ eſt. ſꝫ inq̄tū hō agit a ſpū dei ſe hꝫ quodā mō vt inſtrm reſpectu eius: nō aūt ꝯuenit vt inſtrm perficiat p habitū ſed principale agēs. ḡ dona ſpūs ſcti nō ſunt habitus. ¶ P̄. Sicut dona ſpūs ſancti ſunt ex inſpiratione diuina, ita donū prophetie. ſed prophetia nō eſt habitus: non eñ habitus pphetie adeſt prophetis ſemper, vt Grego. dicit in. 1. homilia Eze. ergo neq; etiam dona ſpiritus ſancti ſunt habitus.

Sed Cōtra eſt ꝙ dñs dicit diſcipulis de ſpū ſctō loquēs Jo. 14. Apud vos manebit, ꝛ in vobis erit. ſpūs aūt ſanctus nō eſt in hominibus abſq; donis eius, ergo dona eius manent in hominibus, ergo non ſolum ſunt actus vel paſſiones, ſed etiam habitus permanentes.

Rñdeo Dōm, ꝙ ſicut dictū eſt, dona ſunt quedā pfectiones hoīs quib⁹ diſponit ad hoc ꝙ hō bñ ſequat inſtinctū ſpūs ſcti. Manifeſtū eſt autē ex ſupra dictis ꝙ virtutes morales perficiunt vim appetitiuā ſm ꝙ participat aliqualiter rationē inquantū .ſ. nata eſt moueri per imperiū rationis hoc igit mō dona ſpūs ſancti ſe hñt ad hoīa in cōparatiōe ad ſpm ſctm, ſicut virtutes morales ſe hñt ad vim appetitiuam in cōparatione ad rationē, virtutes autē morales habitus quidā ſunt quibus vires appetitiue diſponunt ad prompte obediendum rōni. vñ ꝛ dona ſpūs ſancti ſunt quidam habitus quibus homo perficitur ad prompte obediendum ſpiritui ſancto.

Ad Primū ḡ dōm, ꝙ Greg. ibidē ſoluit dicēs, ꝙ in illis donis ſine quib⁹ ad vitā pueniri nō pōt ſpūs ſctūs in electis oibus ſemp manet. ſꝫ in alijs nō ſemp manet. Septē autē dona ſunt neceſſaria ad ſalutē, vt dictū eſt. vñ q̄tū ad ea ſpūs ſctūs ſemp manet in ſctis. ¶ Ad ſcdm dōm, ꝙ rō illa procedit de inſtro cuius nō eſt agere, ſed ſolū agi, tale aūt inſtrm nō eſt hō, ſed ſic agit a ſpū ſctō, ꝙ etiā agit inquantū eſt liberi arbitrij. vnde indiget habitu. ¶ Ad tertium dicendum, quod prophetia eſt de donis que ſunt ad manifeſtationem ſpiritus: non autem ad neceſſitatem ſalutis. vnde non eſt ſimile.

¶ Utrū cōueniēter ſeptē dona ſpūs ſcti enumerētur. Art. 4.

AD Quartū ſic procedit. Uidet ꝙ incōuenienter ſeptem dona ſpūs ſcti enumerent. In illa eñ enumeratione ponunt quatuor pertinentia ad virtutes intellectuales .ſ. ſapientia, intellectus, ſcientia ꝛ conſilium, ꝙ pertinet ad prudentiā, nihil autē ibi ponitur ꝙ pertineat ad artē q̄ eſt q̄nta virt⁹ intellctualis, ſimilr etiā ponit aliquid pertinēs ad iuſtitiā .ſ. pietas, ꝛ aliqd pertinēs ad fortitudinē .ſ. fortitudinis donū, nihil autē ibi pertinens ad tēperātiā. ergo inſufficiēter enumerant dona. ¶ P̄. Pietas eſt pars iuſtitie: ſed circa fortitudinē non ponit aliqua pars eius, ſed ipſa fortitudo. ergo nō debuit poni pietas, ſꝫ ipſa iuſtitia. ¶ P̄. Uirtutes theologice maxime ordināt nos ad deū. cū ergo dona perficiant hominē ſm ꝙ mouetur a deo, videtur ꝙ debuiſſent poni aliq̄ dona pertinētia ad theologicas virtutes. ¶ P̄. Sicut deus timetur, ita etiā amat: ꝛ in ipm aliquis ſperat, ꝛ de eo delectatur: amor autē ſpes ꝛ delectatio ſunt paſſiones condiuiſe timori. ergo ſicut timor ponitur donū, ita ꝛ alia tria debent poni dona. ¶ P̄. Intellectui adiungit ſapientia que regit ipſum, fortitudini conſiliū, pietati aūt ſcientia. ergo ꝛ timori debuit addi aliquod donum directiuum. inconuenienter ergo ſeptem dona ſpiritus ſancti enumerantur.

Sed in contrarium eſt auctoritas ſcripture Eſa. 11.

Rñdeo Dōm, ꝙ ſicut dictū eſt, dona ſunt quidā habitus perficientes hominē ad hoc ꝙ prompte ſequat inſtinctum ſpūs ſcti, ſicut virtutes morales perficiunt vires appetitiuas ad obediendū rōni. ſicut autē vires appetitiue nate ſunt moueri per imperiū rōnis ita oēs vires humane nate ſunt moueri per inſtinctum dei ſicut a quadā ſuperiori potētia ꝛ ideo in oibus virib⁹ hoīs q̄ poſſunt eſſe principia humanoꝝ actuū ſicut ſunt virtutes, ita etiā ſunt dona ſcꝫ in rōne et in vi appetitiua. ratio autē eſt ſpeculatiua ꝛ practica ꝛ in vtraq; conſideratur apprehenſio veritatis, que pertinet ad inuentionem ꝛ ad iudicium de veritate. Ad apprehēſionē igitur veritatis perficitur ſpeculatiua ratio per intellectum, practica vero per cōſilium: ad recte autem iudicandum ſpeculatiua quidē per ſapientiā, practica vero per ſcientiam perficit. appetitiua autē virtus in his quidē que ſunt ad alterum perficitur per pietatem: in his autem que ſunt ad ſeipſum perficitur per fortitudinē contra timorē periculorum: contra concupiſcentiam vero inordinatam delectabilium per timorē: ſm illud prouer. 16. Per timorē domini declinat omnis a malo. Et in pſal. Confige timore tuo carnes meas a iudicijs enim tuis timui. Et ſic patet ꝙ hec dona extendunt ſe ad omnia ad que ſe extendunt virtutes tam intellectuales q̄ȝ morales.

Ad primum Ergo dōm, ꝙ dona ſpiritus ſancti perficiunt hominem in his que pertinent ad bene viuendum ad que non ordinatur ars, ſed exteriora factibilia: eſt enim ars ratio recta non agibilium, ſed factibilium vt dicitur in ſexto ethicorum. Poteſt tamen etiam dici ꝙ quantum ad infuſionem donorum ars pertinet ad ſpiritum ſanctū, qui eſt principaliter mouens, non autem ad homines qui ſunt quedam organa eius dum ab eo mouetur. Temperantie autē reſpondet quodammodo donum timoris: ſicut enim ad virtutem temperantie pertinet ſm eius propriam rationem vt aliquis recedat a delectationibus prauis propter bonū rationis, ita ad donum timoris pertinet quod aliquis recedat a delectationibus prauis propter dei timorem. ¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ nomē iuſtitie imponitur a rectitudine rationis. ꝛ ideo nomen virtutis eſt conuenientius q̄ȝ nomen doni: ſed nomen pietatis importat reuerentiam, quam habemus ad patrem et ad patriam. Et quia pater omnium deus eſt, etiam cultus dei pietas nominatur. vt Aug. dicit. 10. de ciui. dei, ꝛ ideo ꝯuenienter donū quo aliquis ꝓpter reuerentiā dei bonū operatur ad oēs, pietas nominat. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ animus hoīs nō mouetur a ſpū ſctō, niſi ei ſm aliquē modū vniatur, ſicut inſtrm non mouetur ab artifice, niſi per contactū aut per aliquā aliā vnionē. Prima autē vnio hoīs eſt per fidē, ſpem, ꝛ charitatem. vñ iſte virtutes preſupponunt ad dona ſicut radices quedam

22. q. 8.
3. 6. 4. 3.
di. 34. q.
1. ā. 2. et
di. 35. q.
2. ā. 2. q.
3. ꝛ Iſa.
11. lec. 2
co. 2.

les infuſe eſſent ad obſequendū eidē ſm illā rōnem qua mouet per gratiā ꝛ fidē vt participent in ꝯſilijs rōcinationibus nrīs. quid nāc eſſet. ſi predicta cōditionalis hēs aña impoſſ ponereť ineſſe nō facile diſcerit qm̄ poneretur in aliquo ꝯñtiet ꝙ virtutes theologales ꝛ morales infuſe eēnt alteri⁹ ordinis q̄ nūc ſint: ꝛ ſic vnus ordo infuſoꝝ ad obſequendū valiet ad precipiendū ſufficeret. ſeruata igit vniuocatione virtutū ōnia via: abſolute aūt hec ſcda vera videnſ: ꝛ ꝯñs abſolute eē neceſſaria diſtīctionis duoꝝ ordinū infuſoꝝ obſequentiū reddita ex impfecta participatione motionis ſupnālis abſolute eſt vera. ¶ Et hec ſint p ar. 1. 2, ꝛ. 3.

¶ Super art. 4.

In ar. 4. eiuſdē 68. q. aduerte ꝙ autor h̄ in loco ſequit opinionē quā poſtmodum in. 2. 2. q. 8. ā. 6. relinquit. hic eñ vult ꝙ dona ſpectantia ad intellm diſtinguantur penes practicū et ſpeculatiuū. ibi vero non ſed vult ꝙ intellus ſit oim penetratiuus: ſapiētia oīꝫ iudex p cauſaſ altiſſimā ꝛ ſilr ſcia p cauſas creatas ſeu ꝓprias: ꝛ ſilr cōſilium oim applicatiuum ad opa. ꝛ hoc ſeqre: qꝛ diuiſio ſic eſt ingenij.

donoꝝ. vñ oīa dona ꝑtinent ad has tres virtutes, ſicut quedā deriuationes predictarū virtutū. ¶ Ad quartū dicendū, ꝙ amor, ſpes ꝛ delectatio hñt bonū ꝓ obō, ſummū autē bonū deus eſt. vñ noīa harū paſſionū trāſferunt̄ ad ↄ̄tutes theologicas, q̄bꝰ aīa cōiungit̄ deo: timoris aūt obm̄ eſt malū ꝙ deo nullo mō cōpetit. vñ nō importat cōiunctionē ad deū, ſʒ magis receſſuʒ ab aliquibꝰ rebꝰ ꝓp reuerētiā dei. ꝛ iō nō eſt nomē virtutis theologice, ſed doni ꝙ eminētius retrahit a malis ꝙ̄ virtus moralis. ¶ Ad quintū dicendū, ꝙ ꝑ ſapientiā dirigit̄ ꝛ hoīs intellꝰ ꝛ hoīs affectus, ꝛ iō ponunt̄ duo correſpondentie ſapiētie tanꝗ̄ directiuo: ex parte quidē intellꝰ donū intellectꝰ, ex parte autē affectus donū timoris. ratio eñ timendi deū precipue ſumitur ex cōſideratione excellentie diuine: quam conſiderat ſapientia.

¶ Utrum dona ſpiritus ſancti ſint connexa. Art. 5.

AD Quintū vr̄ ꝙ dona nō ſint cōnexa. dicit eñ apl̄s
1. ad cor. 12. Alij datur ꝑ ſpm̄ ſermo ſapiētie, alij
22. q. 19 a. 9. cor. ſermo ſcie ſm̄ eundē ſpm̄, ſʒ ſapiētia ꝛ ſcia inter dona
Et. 3. q. ſpūs ſcti ↄputant̄. ḡ dona ſpūs ſcti dant̄ diuerſis, ꝛ nō
7. ar. 5. cōnectunt̄ ſibijnuicē in eodē. ¶ p̄. Aug. dicit in. 14. de ciui. dei,
ad. 3. ꝙ ſciētia nō pollent fideles plurimi: ꝗ̄uis polleāt ipſa fide, ſed
Et. 5. di. fidē cōcomitat̄ aliquod de donis, ad minꝰ donū timoris. ḡ vr̄
36. a. 3. ꝙ dona nō ſint de neceſſitate cōnexa in vno ꝛ eodē. ¶ p̄. Greg.
Et ibi. q. in. 1. moral̄. dicit ꝙ minor eſt ſapiētia ſi intellꝰ careat: et valde
5. art. 2. inutilis eſt intellꝰ, ſi ex ſapiētia nō ſubſiſtat: vile eſt cōſiliū cui
ad. 6. opus fortitudinis deeſt, ꝛ valde fortitudo deſtituit̄ niſi per cō-
et. 1. cor. ſilium fulciat̄, nulla eſt ſcientia, ſi vtilitatem pietatis nō habet
13. co. 2. ꝛ valde inutilis eſt pietas ſi ſciētie diſcretione caret: timor ꝗ̄ʒ ipſe ſi non has virtutes habuerit, nullum opus bone actionis ſurgit. ex quibus videtur ꝙ vnum donum poſſit ſine alio haberi: non ergo dona ſpiritus ſancti ſunt connexa.

Sed cōtra Eſt, ꝙ ibidē Gre. premittit dicens, Illud in Job filioꝝ cōuiuio perſcrutandū videtur ꝙ ſemetipſos inuicē paſcunt: per filios autē Job de quibus loquitur, ſignificātur dona ſpiritus ſancti. ergo dona ſpirit̄ꝰ ſancti ſunt connexa per hoc quod ſe inuicem reficiunt.

Rn̄deo Dicendū, ꝙ huiꝰ q̄ōnis veritas de facili ex p̄miſſis pōt haberi: dictū eſt eñ ſupra ꝙ ſicut vires appetitiue diſponunt̄ ꝑ virtutes morales in ↄparatione ad regimen rōnis, ita oēs vires aīe diſponunt̄ ꝑ dona in cōparatione ad ſpm̄ ſcm̄ mouentē. ſpūs autē ſctūs habitat in nobis ꝑ charitatē. ſm̄ illud Ro. 5. Charitas dei diffuſa eſt in cordibus nr̄is per ſpm̄ ſcm̄ q̄ datus eſt nobis: ſicut ꝛ rō nr̄a perficit̄ per prudentiā. vñ ſicut virtutes morales connectunt̄ ſibijnuicē in prudentia, ita dona ſpiritus ſancti connectunt̄ ſibijnuicem in charitate: ita. ſ. ꝙ qui charitatē habet omnia dona ſpiritus ſancti habet quorum nullum ſine charitate haberi poteſt.

Ad Primū ergo dicendū, ꝙ ſapiētia ꝛ ſcia vno mō pñt ↄſiderari ſm̄ ꝙ ſunt grāe gratis date: prout. ſ. aliqs abundat in tm̄ in cognitiōe rerū diuinaꝝ ꝛ humanaꝝ, vt poſſit etiā fideles iſtruere ꝛ aduerſarios ↄfūdere: ꝛ ſic loq̄t̄ ibi apl̄s d̄ ſapia ꝛ ſcia vñ ſignanter fit mētio de ſermone ſapie ꝛ ſcie. alioᵒ pñt accipi ꝓut ſunt dona ſpūs ſcti ꝛ ſic ſapia ꝛ ſcia nihil aliud ſunt ꝙ̄ q̄dā ꝑfectiōes humane mētis ſm̄ q̄s diſponit̄ ad ſequēdū inſtinctū ſpūs ſcti in cognitione diuinoꝝ ꝛ humanoꝝ, ꝛ ſic pʒ ꝙ hmōi dona ſunt in oībus hñtibꝰ charitatē. ¶ Ad ſm̄ dicendū. ꝙ aug. lo-
22. q. 8. quit̄ de ſcia exponēs predictā autoritatē apl̄i, vñ loquit̄ de ſcia
artic. 7. predicto mō accepta ſm̄ ꝙ eſt grā gratis data. ꝙ pʒ ex hoc q̄d
Et. 3. q. ſubdit. aliud eñ eſt ſcire tm̄modo quid hō credere debeat pro-
7. ar. 5. pter adipiſcendā vitā beatā q̄ nō niſi eterna eſt: aliud autē eſt
ad. 3. ſcire quēadmodū hoc ipm̄ ꝛ pijs opitulet̄, ꝛ ↄtra impios defen
Et. 3. di. datur: quā ꝓprio appellare vocabulo ſciētiā videt̄ apl̄s. ¶ Ad
34. q. 1. tertiū dicendū, ꝙ ſicut vno mō cōnexio virtutū cardinaliū proba-
art. 3. et tur per hoc ꝙ vna earū perficit̄ quodāmodo ꝑ aliā: vt ſupra di
di. 35. q. ctū eſt. ita Gre. eodē modo vult ꝓbare cōnexionē donoꝝ ꝑ hoc
2. a. 2. q ꝙ vnū ſine alio nō pōt eſſe perfectū. Vñ premittit dicēs, valde
3. ꝛ. a. 4 ſingula quelibet deſtituit̄: ſi nō vna virtus alij ↄ̄tuti ſuffraget̄,
q. 3. non ergo datur intelligi ꝙ vnum donū poſſit eſſe ſine alio, ſed quod intellectus ſi eſſet ſine ſapientia non poſſet eſſe donum ſicut temperantia ſi eſſet ſine iuſtitia non eſſet virtus.

¶ Utrum dona ſpiritus ſancti remaneant in patria. Art. 6.

AD Sextū Videt̄ ꝙ dona ſpūs ſcti non maneāt in patria. Dicit eñ Greg. in. 2. moral̄. ꝙ ſpiritus ſctūs cōtra ſingula tentamēta ſeptē donis erudit mentem, ſed in patria non erunt aliqua tentamenta: ſm̄ illud Eſa. 2. Non occident, ꝛ non nocebunt in monte ſancto meo. ergo dona ſpūs ſcti nō erunt in patria. ¶ p̄. Dona ſpūs ſcti ſunt habitus quidā vt ſupra dictū eſt. fruſtra autē eſſent habitꝰ vbi actus eſſe nō pñt: actus aūt quorūdā donorū in pr̄ia eſſe nō pñt. Dicit eñ Gre. in. 1. moral̄. ꝙ intellꝰ facit audita penetrare: ꝛ cōſiliū ꝓhibet eſſe precipitē, ꝛ fortitudo facit nō metuere aduerſa: ꝛ pietas replet cordis viſcera operibꝰ miſericordie. hec autē nō cōpetunt ſtatui patrie. ergo hmōi dona non erunt in ſtatu glorie. ¶ p̄. Donoꝝ quedā perficiunt hoīem in vita contēplatiua: vt ſapientia ꝛ intellectus: quedā in vita actiua, vt pietas ꝛ fortitudo. ſed actiua vita cum hac vita terminatur: vt Grego. dicit in. 6. moral̄. ergo in ſtatu glorie non erunt omnia dona ſpiritus ſancti.

Sed Contra eſt, ꝙ Ambro. dicit in libr. de ſpiritu ſancto. Ciuitas dei illa hieruſalem celeſtis non meatu alicuius fluuij terreſtris abluitur, ſed ex vite fonte procedēs ſpiritus ſanctus cuius nos breui ſatiamur hauſtu, in illis celeſtibus ſpiritibus redundantius videtur affluere pleno ſeptem virtutum ſpiritualium feruens meatu.

Rn̄deo Dicendū, ꝙ de donis dupl̄r poſſumus loqui. Uno mō quantū ad eſſentiā donoꝝ, ꝛ ſic ꝑfectiſſime erunt in pr̄ia ſicut pʒ per autoritatē Amb. inductā. Cuius ratio eſt: q2 dona ſpūs ſancti perficiūt mentē humanā ad ſequendam motionē ſpiritus ſancti: ꝙ precipue erit in pr̄ia qn̄ deus erit oīa in oībus vt dr̄. 1. ad Cor. 15. ꝛ qn̄ homo erit totaliter ſubditus deo. alio modo pñt cōſiderari q̄tū ad materiā circa quā operantur, ꝛ ſic in preſenti habent operationem circa aliquam materiam circa quam non habebunt operationem in ſtatu glorie. ꝛ ſecundum hoc non manebunt in patria ſicut ſupra de virtutibus cardinalibus dictum eſt.

Ad Primū ergo dicendū, ꝙ Gre. loquit̄ ibi de donis ſm̄ ꝙ cōpetunt ſtatui preſenti, ſic eñ donis protegimur ↄ̄ tentamēta maloꝝ, ſed in ſtatu glorie ceſſantibꝰ malis ꝑ dona ſpūs ſcti ꝑficiemur in bono. ¶ Ad ſm̄ dicendū, ꝙ Gre. in ſingulis donis ponit aliq̄d ꝙ tranſit cū ſtatu pñti, ꝛ aliq̄d ꝙ ꝑmanet in futuro. Dicit eñ ꝙ ſapiētia mentē de eternoꝝ ſpe ꝛ certitudine reficit quoꝝ duoꝝ ſpes tranſit, ſed certitudo remanet, ꝛ de intellectu dicit ꝙ in eo ꝙ audita penetrat, reficiendo cor tenebras eiꝰ illuſtrat: quarū auditus tranſit, q2 nō docebit vir fratrē ſuū vt dr̄ Hiere. 31. ſed illuſtratio mentis manebit. De cōſilio aūt dicit ꝙ prohibet eſſe precipitē ꝙ eſt neceſſariū in preſenti, ꝛ iterū ꝙ ratione animū replet: ꝙ eſt neceſſariū etiā in futuro. De fortitudine vero dicit ꝙ aduerſa non metuit, ꝙ eſt neceſſariū in preſenti, ꝛ iterum ꝙ cōfidentie cibos apponit, ꝙ permanet etiā in futuro. De ſciētia vero vnum tm̄ ponit. ſ. quod ignorātie ieiuniū ſuperat: ꝙ pertinet ad ſtatum preſentē, ſed q̄d addit in ventre mētis poteſt figuraliter intelligi repletio cognitionis, que pertinet etiā ad ſtatum futurū. De pietate vero dicit ꝙ cordis viſcera miſericordie operibus replet, quod quidem ſm̄ verba pertinet tantū ad ſtatum preſentem, ſed ipſe intimus affectus proximorum per viſcera deſignatus pertinet etiā ad futurū ſtatū in quo pietas nō exhibebit miſericordie opera ſed ↄgratulationis affectū. de timore vero dicit ꝙ premit mentem, ne de preſentibus ſuperbiat, q̄d pertinet ad ſtatum preſentē: ꝛ ꝙ de futuris cibos ſpei ↄfortat: ꝙ etiā pertinet ad ſtatū preſentē quantū ad ſpem, ſed poteſt etiā ad ſtatū futurū pertinere quantū ad ↄfortationē de rebꝰ hic ſperatis ꝛ ibi obtētis. ¶ Ad tertiū dicendū, ꝙ ratio illa procedit de donis quantū ad mām: opera eñ actiue vite nō erūt materia donoꝝ, ſed oīa habebūt actus ſuos circa ea que pertinēt ad vitam contemplatiuam, que eſt vita beata.

¶ Utrum dignitas donorum attendatur ſecundum enumerationem Eſa. 11. Artic. 7.

AD ſeptimū Sic proceditur. Videt̄ ꝙ dignitas donoruʒ non attenditur ſm̄ enumerationem qua enumerantur Eſa. 11. Illud eñ
videtur eſſe potiſſimum in donis, quod maxime deus Eſa. 11.
ab homine requirit: ſed maxime requirit deus ab homine ti- lect. 2.
morem. Dicitur enim Deut. 10. Et nunc Iſrael quid dominus co. 2.
deus tuus petit a te, niſi vt timeas dominum deum tuum: Et Malach. 1. dicitur. Si ego dominus vbi timor meus. ergo videtur quod timor qui enumeratur vltimus non ſit infimum donorum, ſed maximum. ¶ p̄. Pietas videtur eſſe quoddam bonuʒ vniuerſale. Dicit enim apl̄s. 1. ad Timo. 4. quod pietas ad oīa vtilis eſt, ſed bonum vniuerſale preferturt particularibus bonis. ergo pietas q̄ penultimo enumerat̄ videtur eſſe potiſſimū donorum. ¶ p̄. Scientia perficit iudicium hominis: conſilium autē ad inquiſitionē ꝑtinet, ſʒ iudiciū preeminet inquiſitioni. ergo ſciētia eſt potius donū ꝙ̄ conſiliū: cū tñ poſt enumeretur,

¶ ꝙ. Fortitudo pertinet ad vim appetitiuã: ſcia autẽ ad rõnẽ, ſed ratio eſt eminẽtior ꝗ̃ vis appetitiua. ergo ⁊ ſciẽtia eſt eminentius donũ ꝗ̃ fortitudo, que tñ primo enumeratur: non ergo dignitas donoꝝ attenditur ſm ordinem enumerationis eoꝝ.

Sed Cõtra eſt, ꝙ aug. dicit in lib. de ſer. dñi in monte. Uidetur mihi ſeptiformis operatio ſpiritus ſcti: de qua Eſaias loquitur his gradibus ſententijſqꝫ cõgruere, de quib⁹ fit mentio Matth. 5. ſed intereſt ordinis: nam ibi. ſ. in eſaia numeratio ab excellẽtioribus cepit: hic vero ab inferioribus.

Rñdeo Dõz, ꝙ dignitas donoꝝ dupl'r põt attẽdi. Uno mõ ſimpl'r. ſ. p ↄpõnẽ ad ꝓprios act⁹ put ꝓcedunt a ſuis ꝑncipijs, alio⁰ ſm qd. ſ. p ↄpõnẽ ad mãm. Simpl'r añt loqñdo de dignitate donoꝝ, eadẽ eſt rõ ↄpõnis in ipſis, ⁊ in ꝟtutib⁹: qꝛ dona ad oẽs act⁹ potẽtiaꝝ aie ꝑficiũt hoiem ad q̃s ꝑficiũt ꝟtutes. vt. ſ. dcm̃ eſt. vñ ſicẽ ꝟtutes intellᷣales ꝑferũt ꝟtutib⁹ moralib⁹: ⁊ in ipſis ꝟtutib⁹ intellᷣalib⁹ ↄtẽplatiue ꝑferunt actiuis: vt ſapiẽtia intellcũi: ⁊ ſcia prudẽtie ⁊ arti. Ita tñ ꝙ ſapiẽtia ꝑfert intellcũi: ⁊ intellcͤs ſcie ſicut prudẽtia ⁊ ſyneſis eubulie. Ita etiã in donis ſapiẽtia ⁊ intellcͤs, ſcia ⁊ ↄſiliũ preferunt pietati ⁊ fortitudini ⁊ timori: in qb⁹ etiã pietas ꝑfert fortitudini, ⁊ fortitudo timori, ſicut iuſtitia fortitudini, ⁊ fortitudo tẽperãtie, ſꝫ ꝗtñ ad mãm fortitudo ⁊ ↄſiliũ ꝑferunt ſcie ⁊ pietati, qꝛ. ſ. fortitudo ⁊ ↄſiliũ hñt in arduis locũ, pietas añt ⁊ etiã ſciẽtia in cõibus. Sic igit dignitas donoꝝ ordini enumerationis reſpondet partim quidẽ ſimpl'r ſm ꝙ ſapientia ⁊ intellcͤs omnibus preferuntur: partim autẽ ſm ordinẽ materie, ſm qꝺ conſilium ⁊ fortitudo preferuntur ſcientie ⁊ pietati.

Ad Primũ ꝙ dõm, ꝙ timor maxime requirit quaſi primordium qꝺdã perfectionis donoꝝ: qꝛ initiũ ſapiẽtie timor dñi: nõ ꝓpter hoc ꝙ ſit ceteris dignius. prius eñ eſt ſm ordinẽ gñonis vt aliqs recedat a malo ꝙ fit per timorẽ, vt dı̃ puer. 16. ꝗ̃ ꝙ operet bonũ, ꝙ fit p alia dona. ¶ Ad ſcõm dõm, ꝙ pietas nõ comparat in verbis apłi oĩbus donis dei, ſed ſoli corporali exercitationi de q̃ ꝑmittit ꝙ ad modicũ vtilis eſt. ¶ Ad tertiũ dõm, ꝙ ſcia etſi preferat ↄſilio rõne iudicij: tñ ↄſiliũ ꝑfert rõne mãe: nã ↄſiliũ nõ hꝫ locũ niſi i arduis, vt dı̃ in. 3. ethi. ſꝫ iudiciũ ſcie in oĩbus locũ hꝫ. ¶ Ad quartũ dõz, ꝙ dona directiua que pertinẽt ad ratiõnẽ donis exequẽtib⁹ digniora ſunt ſi ↄſiderẽt per cõpãtionẽ ad actus ꝓut egrediunt a potẽtijs. rõ eñ appetitiue preeminet vt regulãs regulato, ſed ratione materie adiungit conſiliũ fortitudini ſicut directiuũ exequẽti: ⁊ ſimiliter ſcientia pietati, qꝛ. ſ. cõſiliũ ⁊ fortitudo in arduis locũ habeat: ſcientia autẽ ⁊ pietas etiã in cõibus, ⁊ ideo conſiliũ ſimul cum fortitudine rõne materie numerãtur ante ſcientiã ⁊ pietatem.

¶ Utrum virtutes ſint preferende donis. Arti. 8.

AD Octauũ ſic ꝓcedit. Uꝛ ꝙ virtutes ſint ꝑferende donis. Dicit eñ aug. in. 15. de tri. de charitate loquẽs. Nulliũ eſt iſto dei dono excellẽti⁹: ſolũ eſt qꝺ diuidit inter filios regni eterni, ⁊ filios ꝑditiõis eterne, dantur ⁊ alia p ſpm̃ ſctm̃ munera, ſed ſine charitate nihil proſunt: ſed charitas eſt virt⁹: ergo virtus eſt potior donis ſpirit⁹ ſcti. ¶ ꝙ. Ea q̃ ſunt priora nãl'r vñr eſſe potiora, ſꝫ ꝟtutes ſunt priores donis ſpũs ſcti. Dicit. n. gre. in. 2. mor. ꝙ donũ ſpũs ſcti in ſubiecta mẽte añ alia iuſtitiã, prudentiã, fortitudinẽ ⁊ tẽperantiã format. ⁊ ſic eandẽ mẽtẽ ſeptẽ moꝝ virtutib⁹. i. donis tẽperat: vt ↄ̃ ſtultitiã ſapientiã, ↄ̃ hebetudinẽ intellcͤm, ↄ̃ precipitationẽ ↄſiliũ, ↄ̃ timorẽ fortitudinẽ, ↄ̃ ignorãtiã ſciẽtiã, ↄ̃ duritiã pietatẽ, ↄ̃ ſuperbiã dei timorẽ, ꝗ virtutes ſunt potiores donis. ¶ ꝙ. Uirtutib⁹ null⁹ male vti põt, vt aug. dicit, donis aũt ꝑt aliquis male vti. Dicit eñ gre. in. 1. moraℓ. ꝙ hoſtiã nr̃e precis immolamus ne ſapiẽtia eleuet, ne intellcͤs dum ſubtil'r currit oberret, ne ↄſiliũ dum ſe multiplicat cõfundat, ne fortitudo dum fiduciã prebet precipitet, ne ſciẽtia dñ nouit ⁊ nõ diligit inflet, ne pietas dũ ſe infra rectitudinẽ inclinat intorqueat: ne timor dum plus iuſto trepidat, in deſperationis foueã mergat. ergo virtutes ſunt digniores donis ſpiritus ſancti.

Sed ↄ̃ eſt, ꝙ dona dant in adiutoriũ virtutũ ↄ̃ defect⁹ vt pꝫ in auctoritate inducta. ⁊ ſic vř ꝙ ꝑficiant ꝙ virtutes perficere non poſſunt. ſunt ergo dona potiora virtutibus.

Rñdeo Dõz, ꝙ ſicut ex ſupradictis pꝫ, ꝟtutes i tria gña diſtinguũt. ſunt eñ qdã ꝟtutes theologice, qdã intellᷣales, qdã morales. Uirtutes qdẽ theologice ſũt qb⁹ mẽs humana deo cõiungit, virtutes aũt intellᷣales ſunt qb⁹ rõ ipſa perficit, virtutes aũt morales ſunt quib⁹ vires appetitiue perficiunt ad obediendũ rõni. Dona autẽ ſpũs ſcti ſunt quib⁹ oẽs vires aie diſponunt ad h̃ ꝙ ſubdant motioni diuine. Sic ergo eadẽ videtur eſſe cõparatio donoꝝ ad virtutes theologicas, per quas homo vnit ſpiritui ſancto mouenti. ſicut virtutũ moraliũ ad virtutes intellᷣales p quas ꝑficit rõ, q̃ eſt virtutuꝫ moraliũ motiua. Uñ ſicut virtutes intellᷣales preferunt virtutib⁹ moralib⁹ ⁊ regulant eas, ita virtutes theologice ꝑferunt donis ſpũs ſcti ⁊ regulãt ea. Uñ gre. dicit in. 1. moraℓ. ꝙ neqꝫ ad denarij perfectionẽ ſeptem filij. i. ſeptẽ dona ꝑueniunt: niſi in fide, ſpe, ⁊ charitate fuerit oẽ qꝺ agunt. Sed ſi cõparemus dona ad alias virtutes intellectuales vel morales, dona preferunt virtutib⁹, qꝛ dona ꝑficiunt vires aie in cõparatione ad ſpm̃ ſctm̃ mouentẽ ꝟtutes añt ꝑficiunt vel ipſaꝫ rõnẽ vel alias vires in ordine ad rõnẽ. Manifeſtũ eſt autẽ ꝙ ad altiorẽ motorẽ opꝫ maiori perfectione mobile eſſe diſpoſitum. Uñ perfectiora ſunt dona virtutibus.

Ad Primũ ergo dõm, ꝙ charitas eſt virtus theologica, de qua cõcedimus ꝙ ſit potior donis. ¶ Ad ſm dõm, ꝙ aliqꝺ eſt prius altero dupl'r. Uno⁰ ordine ꝑfectionis ⁊ dignitatis: ſicut dilectio dei eſt prior dilectione ꝓximi, ⁊ hoc mõ dona ſunt priora virtutibus intellᷣalibus ⁊ moralib⁹: poſteriora vero virtutibus theologicis. alio mõ ordine gñationis ſeu diſpoſitionis: ſicut dilectio ꝓximi precedit dilectionẽ dei quantũ ad actũ ⁊ ſic virtutes morales ⁊ intellectuales precedunt dona: qꝛ per hoc ꝙ homo bene ſe hꝫ circa rationẽ ꝓpriã diſponitur ad hoc qꝺ ſe bene habeat in ordine ad deũ. ¶ Ad tertium dõm, ꝙ ſapiẽtia ⁊ intellcͤs ⁊ alia hmõi ſunt dona ſpũs ſcti ſm ꝙ per charitatẽ informantur: qui nõ agit perperã: vt dı̃. 1. ad cor. 13. ⁊ ideo ſapiẽtia ⁊ intellcͤu ⁊ alijs hmõi nullus male vtitur ſm ꝙ ſunt dona ſpũs ſancti ſed ad hoc ꝙ a charitatis perfectione non recedant vnum ab altero adiuuatur, et hoc eſt quod Grego. intendit dicere.

¶ De beatitudinibus. Queſt. 69.

DEinde Conſiderandum eſt de beatitudinibus. Et circa hoc queritur quatuor. Primo vtrum beatitudines a donis ⁊ virtutibus diſtinguantur. ſecundo de premijs beatitudinũ, vtrum pertineant ad hanc vitã. tertio de numero beatitudinum. quarto de conuenientia premiorum: que eis attribuuntur.

¶ Utrum beatitudines diſtinguantur a virtutibus ⁊ donis. Artic. 1.

AD primũ Sic proceditur. Uidetur quod beatitudines a virtutibus ⁊ donis non diſtinguantur. auguſt. enim in libro de ſermone domini in monte, attribuit beatitudines in Matth. enumeratas donis ſpiritus ſancti. Ambr. autem ſuper Lucam attribuit beatitudines ibi enumeratas quatuor virtutibus cardinalibus. ergo beatitudines non diſtinguuntur a virtutibus ⁊ donis.

¶ ꝙ. Humane voluntatis non eſt niſi duplex regula ſcilicet ratio ⁊ lex eterna: vt ſupra dictum eſt: ſed virtutes perficiunt hominem in ordine ad rationem: dona autem in ordine ad legem eternam ſpiritus ſancti, vt ex dictis patet. ergo non poteſt eſſe aliquid aliud pertinens ad rectitudinem voluntatis humane preter virtutes ⁊ dona. nõ ergo beatitudines ab eis diſtinguũtur. ¶ ꝙ. In enumeratione beatitudinũ ponitur humilitas ⁊ iuſtitia ⁊ miſericordia: que dicũtur eſſe quedam virtutes. ergo beatitudines non diſtinguuntur a donis ⁊ virtutibus.

Sed contra Eſt, ꝙ quedam enumerãtur inter beatitudines que nec ſunt virtutes nec dona ſicut paupertas et luctus ⁊ pax. differunt ergo beatitudines a virtutibus ⁊ a donis.

Rñdeo Dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt: beatitudo eſt vltimus finis humane vite, dicitur enim ali-

¶ Super art. 8.

OMiſſis ar. 5. 6. ⁊. 7. in. 8. aũt de proponẽs hunc rõnem que eſt caput virtutuꝫ ⁊ virtutes intellectuales ⁊ morales ide deſ ⁊ ꝟtutes theologicas ⁊ dona: ⁊ videbis proportionalitatem hanc tenere quomõ ad excellentiã cõiunctionis ad caput qua indigebat vt concluderet theologicas eſſe nobiliores donis: ⁊ nõ quo ad motionẽ moraliũ ab intellectualibus, et donorũ a theologicalibus, iam enim deſignatum eſt quod morales infuſe ſic ſe habẽt ad theologicas: dona autem nõ ſic ad ipſas ſolas: ſed adiuncto inſtinctu ſpiritus ſancti. ¶ Q̃ſ. 69. ⁊. 70. lectione frequenti meditationeqꝫ ingi egent, nõ expoſitione. duo tñ notitiſ quo ad ſpeculationem aduertant. alterum in. 69. ſcꝫ ꝙ lꝫ dona oia ſupradicta ſint ſe habere vt exequentia in ordine ad inſtinctũ ſpũs ſancti ſicut morales virtutes in ordine ad rationem ſi cõparentur tamẽ dona inter ſe aliqua dñr dirigentia: vt ſapientia ſcientia ⁊ cõſiliũ ⁊ aliqua exequentia vt reliqua. Alterũ in qõ. 70. ꝙ delectari in aliquo ꝓpter ſe formaliter non diſtinguitur in litera cõtra delectari propter ſe finaliter quomodolibẽt ſed finaliter vltimate: ⁊ hoc vel ſimpliciter, vel in illo ordine. eſſe enim delectans ꝓpter ſe formaliter eſt etiam ꝓpter ſe finaliter. aliquo modo: poteſt tamen ſubordinari alteri vt finis: vt in eodem primo art. dicitur.

I. q. 69. ſ. 1. ad. 1 Et. 22ᵉ q. 9 ſ. 1. ad. 5. et 3. di. 34 q. 1. ar. 1 ad. 5. et di. 35. q 2. ſ. 3. q 2. ad. 2. Et in. q. 2. art. 2. ad. 17.

q. 69. ſ. 2. co. et 3. di. 34 q. 1. ſ. 4 et. iſa. 1e lec. 1. co. 1. fin. Et mat. 5. co. 4.

quis iam finē habere ꝓpter ſpem finis obtinende, vnde ⁊ ph̄s di in.1.ethi. ꝙ pueri dicūr beati ꝑ ſpē. Et ap̄ls dicit Ro.8. ſpe ſalui facti ſum⁹. Spes aūt de fine cōſequēdo inſurgit ex hoc ꝙ aliqḋ ↄueniēter moueť ad finē, ⁊ appropinquat ad ip̄m: ꝙ quidē fit per aliquā actionē. Ad finē aūt btitudinis moueť aliqs, ⁊ appropinquat per operationes virtutū, ⁊ ꝑcipue per operationes donorū: ſi loquamur de beatitudine eterna, ad quā ratio nō ſufficit ſed in eam inducit ſpiritusſanctus, ad cuius obedientiam ⁊ ſequelaȝ per dona perficimur, ⁊ ideo beatitudines diſtinguuntur quidem a virtutibus ⁊ donis: nō ſicut habitus ab eis diſtincti, ſed ſicut actus diſtinguuntur ab habitibus.

Ad Primū ergo dōm, ꝙ Aug. ⁊ amb. attribuūt btitudines donis ⁊ virtutib⁹ ſicut act⁹ attribuūtur habitib⁹. dona aūt ſunt eminentiora virtutibus cardinalib⁹, vt. ſ. dictū eſt. et ideo Amb. exponēs btitudines turbis ꝓpoſitas attribuit eas virtutib⁹ cardinalib⁹. Aug. aūt exponēs btitudines diſcipulis ꝓpoſitas in monte tanꝗ̄ perfectioribus attribuit eas donis ſpūſſancti. ¶ Ad ſm dōm, qḋ rō illa ꝓbat ꝙ non ſunt alij habitus rectificātes humanā vitam preter virtutes ⁊ dona. ¶ Ad tertiū dōm, qḋ mititas accipiť ꝓ actu māſuetudinis. Et ſimiliter dōm eſt de iuſtitia ⁊ miſericordia, ⁊ ꝗ̄uis hec videantur eſſe virtutes, attribuūtur tū donis: quia etiam dona perficiunt hominem circa oīa circa que perficiunt virtutes, vt dictum eſt.

¶ Utrum premia que attribuuntur beatitudinibus ad hanc vitam pertineant. Articu. 2.

Ad Scōm ſic proceditť. Uť ꝙ premia que attribuuntur btitudinib⁹ nō ꝑtineant ad hāc vitā. Dicuntur em̄ aliq̄ beati ꝓpter ſpem ꝑmiorū, vt dictū eſt. ſed
22.q.6. arti.7. obiectum ſpei btitudo eſt futura. ḡ premia iſta ꝑtinēt ad
Et mat. vitā futurā. ¶ P̄. Luc. 6. ponunť q̄dā pene ꝑ oppm̄ ad btitudi
5.c.o.5. nes cū di, Ue vobis q̄ eſtis ſaturati, q̄ eſurietis. ve vobis qui ridetis nunc, q̄ lugebitis ⁊ flebitis. ſed iſte pene non intelligūtur in hac vita, q̄ frequēter hoīes in hac vita nō puniūtur: ſm̄ illud Job. 21. Ducunt in bonis dies ſuos. ergo nec premia beatitudinū pertinēt ad hāc vitā. ¶ P̄. Regnū celorū qḋ ponit premiū paupertatis eſt btitudo celeſtis: vt Aug. dicit. 19. de ciui. dei, plena etiā ſaturitas nō niſi in futura vita hť: ſm̄ illud pſ. Satiabor dū apparuerit gloria tua. viſio etiā dei ⁊ manifeſtatio filiationis diuine ad vitam futurā pertinēt: ſm̄ illud. 1. Jo. 3. Nunc filij dei ſumus, ⁊ nondū apparuit quid erimus ſcimus quoniā cum apparuerint, ſimiles ei erimus: quoniam videbimus eum ſicuti eſt. ergo premia illa pertinent ad vitā futuraȝ.

Sed Cōtra eſt, ꝙ Aug. dt in lib. de ſermone dn̄i in mōte, Jſta q̄dē in hac vita cōpleri poſſunt ſicut cōpleta in ap̄lis eſſe credim⁹: nā illa oīmoda ⁊ in angelicā formā mutatio q̄ poſt hāc vitam promittitur, nullis verbis exponi poteſt.

Rñdeo Dōm, ꝙ circa iſta premia expoſitores ſacre ſcripture diuerſimode ſunt locuti. Quidā enim omnia iſta ꝑmia ad futurā btitudinē ꝑtinere dicūt. ſicut Amb. ſuper luc. Aug. vo dicit ea ad p̄ſentē vitā ꝑtinere. Chryſo. aūt in ſuis homilijs q̄dā eorū dicit ꝑtinere ad futurā vitā, q̄dam aūt ad preſentem. Ad cui⁹ euidētiā ↄſiderādū eſt ꝙ ſpes future btitudinis pōt eſſe in nobis ꝓpter duo. Primo quidē ꝓpter aliquā preparationē vel diſpōnē ad futurā btitudinē qḋ eſt ꝑ modū meriti. alio modo per quādā inchoationē imꝑfectā future btitudinis in viris ſctis etiam in hac vita, aľr em̄ hť ſpes fructificationis arboris cū vireſcit frondibus: ⁊ aliter cū iam primordia fructuū incipiunt apꝑere. Sic igiť ea q̄ in btitudinib⁹ tangunť tāꝗ̄ merita ſunt q̄dā ꝑparationes vel diſpōnes ad btitudinē vel ꝑfectā vel inchoatā: ea vero q̄ ponunť tanꝗ̄ ꝑmia p̄nt eſſe vel ipſa btitudo ꝑfecta, ⁊ ſic pertinent ad futurā vitam: vel aliqua inchoatio btitudinis, ſicut eſt in viris perfectis: ⁊ ſic premia pertinēt ad preſentē vitā. cū enim aliquis incipit proficere in actibus virtutū ⁊ donoruȝ pōt ſperari de eo quod perueniet ⁊ ad ꝑfectionem vie, ⁊ ad perfectionē patrie.

Ad primū Ergo dōm, qḋ ſpes eſt de futura beatitudine ſicut de vltimo fine. pōt etiā eſſe ⁊ de auxilio gratie, ſicut de eo qḋ ducit ad finem: ſecundū illud pſ. Jn deo ſperauit cor meū ⁊ adiutus ſuȝ. ¶ Ad ſecundū dōm, ꝙ mali etſi interdū in hac vita tēporales penas nō patianť, patiuntur tū ſpirituales. vnde Aug. dicit in. 1. confe. Juſſiſti domine, ⁊ ſic eſt, vt pena ſibi ſit inordinatus animus. Et philoſophus dicit in. 9. ethi. De malis qḋ cōtendit ipſorū anima, ⁊ hoc q̄dē huc trahit illud aūt illuc. Et poſtea cōcludit. Si aūt ſic miſerū eſt malū eſſe, fugiendū eſt malitiā intēſe, et ſimiliter econuerſo boni, etſi in hac vita q̄ꝗ̄ nō habeāt corꝑalia premia, nūꝗ̄ tū deficiūt a ſpūalib⁹ etiā in hac vita: ſm̄ illḋ mat. 9. ⁊ mar. 10. Centuplū accipietis etiā in hoc ſclo. ¶ Ad tertiuȝ dōm, ꝙ oīa illa ꝑmia ꝑfecte q̄dē ↄſummabunť in vita futura, ſȝ interim ēt in hac vita quodāmō inchoanť: nā regnū celorū: vt Aug. dicit: pōt intelligi ꝑfecte ſapie initiū: ſm̄ ꝙ incipit in eis ſpūs regnare. Poſſeſſio etiā terre ſiḡt affectū boni aīe quieſcētis ꝑ deſideriū in ſtabilitate hereditatis ꝑpetue ꝑ terrā ſiḡte. Cōſolanť āt in hac vita ꝑ ſpm̄ ſctm̄, q̄ paracletus. i. ↄſolator di participando. Saturanť etiā in hac vita illo cibo de q̄ dn̄s dicit. Meus cib⁹ eſt vt faciā voluntatē pris mei. Jn hac etiā vita ↄſequunť hoīes miſericordiā dei. Jn hac etiā vita purgato oculo ꝑ donū intellc̄s deus quodāmodo videri pōt. Siľr etiā in hac vita qui motus ſuos pacificant ad ſimilitudinē dei accedentes, filij dei nominantur, tamen hec perfectius erunt in patria.

¶ Utrū conuenienter enumerentur beatitudines. Art. 3.

Ad Tertiū ſic ꝓcediť. Uť ꝙ inconueniēter enumerēť btitudines. attribuunť em̄ beatitudines donis, vt dictū eſt. donoꝝ autē quedā ꝑtinēt ad vitā ↄtēplatiuā. ſ. ſapiētia ⁊ intellc̄s: nulla aūt beatitudo poniť in actu ↄtēplationis, ſed oēs in his q̄ pertinēt ad vitā actiuā. ḡ inſufficiēter btitudines enumeranť. ¶ P̄. Ad vitā actiuā nō ſolū ꝑtinēt dona exequētia, ſed etiā q̄dā dona dirigentia, vt ſciētia ⁊ ↄſiliū: nihil aūt poniť inter btitudines ꝙ directe ad actū ſcie vel ↄſilij pertinere videať. ergo inſufficiēter beatitudines tanguntur. ¶ P̄. Jnter dona exequētia in vita actiua timor poniť ad paupertatē pertinere: pietas autē videť pertinere ad btitudinē miſericordie: nihil autē poniť directe ad fortitudinē pertinens. ergo inſufficienter enumeranť btitudines. ¶ P̄. Jn ſacra ſcriptura tanguť multe alie beatitudines: ſicut iob. 5. di, Beatus homo qui corripitur a deo. Et in pſal. di, Beat⁹ vir qui nō abijt in conſilio impioꝝ. Et prouer. 3. Beatus vir qui inuenit ſapientiā. ergo inſufficienter beatitudines enumerantur. 3.di.34. q.1.ar.4

Sed Cōtra videtur ꝙ ſuperflue enumerentur, ſunt em̄ ſeptē dona ſpiritus ſancti beatitudines autē tanguntur octo. ¶ P̄. Luce. 6. ponuntur quatuor tm̄ beatitudines: ſuperflue ergo enumerantur ſeptem vel octo in matth.

Rñdeo Dōm, ꝙ btitudines iſte ↄuenientiſſime enumeranť. Ad cui⁹ euidētiā eſt cōſiderandū ꝙ triplicem beatitudinē aliqui poſuerunt: quidā em̄ poſuerunt beatitudinē in vita voluptuoſa. quidā in vita actiua, quidā vero in vita contēplatiua. Hę autē tres btitudines diuerſimode ſe habent ad btitudinē futurā cui⁹ ſpe dicimur hic bti. Nā btitudo voluptuoſa q̄ falſa eſt ⁊ rationi ↄ̄ria, impedimentū eſt btitudinis future. Btitudo vero actiue vite diſpoſitiua eſt ad beatitudinē futurā. Btitudo aūt contēplatiua ſi ſit ꝑfecta eſt eſſentialiť ipſa futura btitudo: ſi autē eſt imꝑfecta eſt quedā inchoatio eius, ⁊ iō dn̄s primo quidē poſuit quaſdā btitudines quaſi remouētes impedimētū voluptuoſe btitudinis. Cōſiſtit em̄ voluptuoſa vita in duobus. Primo q̄dē in affluētia exterioꝝ bonorū ſiue ſint diuitie ſiue ſint honores. a q̄bus q̄dē retrahiť hō ꝑ virtutē, ſic vt moderate eis vtať: ꝑ donū aūt excellētiori mō, vt. ſ. hō totaľr ea cōtēnat. Uñ prima btitudo poniť, Bti pauperes ſpū. ꝙ pōt referri vel ad ↄtēptū diuitiaꝝ vel ad cōtēptū honorū: ꝙ fit ꝑ humilitatē. Scdo vo voluptuoſa vita ↄſiſtit in ſequendo ꝓprias paſſiones, ſiue iraſcibilis, ſiue ↄcupiſcibilis. A ſequela aūt paſſionū iraſcibilis retrahit virt⁹, ne homo in eis ſuperfluat: ſm̄ regulā rōnis: donū aūt excellētiori mō, vt. ſ. hō ſm̄ voluntatē diuinā totaľr ab eis tranquill⁹ reddať. Uñ ſcda beatitudo poniť, Beati mites. A ſequela vero paſſionū cōcupiſcibilis retrahit virtus moderate hmōi paſſionibus vtēdo: donum vero eas ſi neceſſe fuerit totaľr abijciendo: quinimo ſi neceſſariū fuerit voluntariū luctū aſſumendo. Uñ tertia beatitudo poniť, Bti q̄ lugēt. ¶ Actiua vo vita in his ↄſiſtit precipue q̄ ꝓximis exhibem⁹, vel ſub rōne debiti, vel ſub rōne ſpontanei bñficij, ⁊ ad primuȝ quidē nos virt⁹ diſpōnit, vt ea q̄ debemus proximis nō recuſemus exhibere: ꝙ pertinet ad iuſtitiā, donū autē ad hoc ipſum abundantiori quodaȝ affectu nos inducit: vt ſcilicet feruenti deſiderio opera iuſtitie impleamus, ſicut feruenti deſiderio eſuriens et ſitiens cupit cibum vel potum. Unde quarta beatitudo ponitur, Beati qui eſuriunt ⁊ ſitiunt iuſtitiam. Circa ſpontanea vero nos perficit virtus, vt illis donemus quibus ratio dictat eſſe donandum, puta amicis: aut alijs nobis coniunctis: ꝙ pertinet ad virtutem liberalitatis, ſed donum propter dei reuerentiam ſolum neceſſitatem cōſiderat in his quibus gratuita beneficia preſtat, vnde dicitur Luce decimoquarto, Cū facis prandium aut cenā noli vocare amicos

amicos aut fratres tuos ⁊c. ſ; voca pauperes ⁊ debiles ⁊c. qḋ ꝓprie eſt miſereri. Et iđo quinta btitudo ponit̃, Beati miſericordes. Ea ṽo q̃ ad ꝯtēplatiuā vitā ꝑtinent: vel ſunt ipſa btitudo finalis: vel aliq̄ inchoatio ei⁹: ⁊ ideo nō ponunt̃ in btitudinib⁹ tanq̄ merita, ſed tanq̄ pręmia: ponunt̃ autē tanq̄ merita effectus actiue vite quib⁹ hō diſponit̃ ad ꝯtēplatiuā vitā: effect⁹ autē actiue vite q̄tum ad virtutes ⁊ dona, quib⁹ hō perficit̃ in ſeipſo eſt mūditia cordis, vt. ſ. mens hoīs paſſionib⁹ nō inquinetur. Unde ſexta beatitudo ponit̃, Beati mūdo corde. Quantum vero ad virtutes ⁊ dona quibus hō perficit̃ in cōparatione ad ꝓximū, effect⁹ actiue vite eſt pax, ſm illud eſa. 32. Opus iuſtitie pax. Et ideo ſeptima beatitudo ponit̃, Beati pacifici.

Ad Primū ḡ dōm, ꝙ actus donoꝝ pertinētiū ad vitā actiuam exprimunt̃ in ipſis meritis: ſed actus donoꝝ pertinentiū ad vitā contēplatiuā exprimunt̃ in pręmijs ratione iā ꝫ dicta: videre em̄ deū rñdet dono intellꝯ, ⁊ ꝯformari deo quadam filiatiōe adoptiua pertinet ad donū ſapie. ¶ Ad ſecundū dōm, ꝙ in his que pertinēt ad actiuā vitā cognitio non querit̃ ꝓpter ſeipſam: ſ; ꝓpter operationē: vt etiā phs dicit in. 2. ethi. Et ideo q: beatitudo aliqd vltimū importat, nō ꝯputant̃ inter btitudines actus donoꝝ dirigentiū in vita actiua, quos. ſ. eliciunt, ſicut ꝯſiliari eſt actus ꝯſilij, ⁊ iudicare eſt actus ſciētie: ſed actus attribuūt eis actus operatiui in quib⁹ dirigunt̃, ſicut ſcientie lugere, ⁊ ꝯſilio miſereri. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ in attributione beatitudinū ad dona pñt duo conſiderari. Quoꝝ vnū eſt ꝯformitas materie: ⁊ ſm hoc prime oēs quinq; btitudines pñt attribui ſcientie ⁊ ꝯſilio tanq̄ dirigentib⁹: ſed inter dona exequētia diſtribuunt̃ ita ꝙ eſuries ⁊ ſitis iuſtitie ⁊ etiā miſericordia pertineāt ad pietatē que perficit hoīem in his q̄ ſunt ad alterū: mititas autē ad fortitudinē. Dicit em̄ Amb. ſuper lucā ꝙ fortitudinis eſt iram vincere, indignationē cohibere: eſt em̄ fortitudo circa paſſiones iraſcibilis: paupertas vero ⁊ luctus ꝑtinēt ad donū timoris: quo hō ſe retrahit a cupiditatib⁹ ⁊ delectationib⁹ mundi. Alio mō poſſumus in his btitudinib⁹ ꝯſiderare motiua ipſarū: ⁊ ſic q̄tū ad aliq̄ coꝝ opꝫ aliť attribuere pręcipue em̄ ad māſuetudinē mouet reuerētia ad deū, q̄ pertinet ad pietatē: ad lugendū autē mouet pręcipue ſcientia ꝑ quā hō cognoſcit defectus ſuos, ⁊ rerū mundanaꝝ: ſm illud eccľ. 1. Qui addit ſciētiā, addit ⁊ dolorē. Ad eſuriēdū aūt iuſtitie opera pręcipue mouet animi fortitudo: ad miſerendū ṽo pręcipue mouet ꝯſiliū dei, ſm illud dañ. 4. Conſiliū meū regi placeat: pctā tua elꝫmōis redime, ⁊ iniquitates tuas miſericordijs pauperū. Et hūc modū attributionis ſequit̃ aug. in lib. de ſermone dñi in mon. ¶ Ad quartū dicendū, ꝙ neceſſe eſt btitudines oēs q̄ in ſacra ſcriptura ponunt̃ ad has reduci: vel quantū ad merita: vel quātū ad pręmia, q: neceſſe eſt ꝙ oēs pertineant aliquo mō ad vitā actiuā: vel ad vitā contēplatiuā: vñ ꝙ đr, Btūs vir qui corripit̃ a dño, pertinet ad beatitudinē luctus: qḋ vero đr, Beat⁹ vir qui nō abijt in ꝯſilio impioꝝ, ꝑtinet ad mūditiā cordis: qḋ vero đr, Btūs vir q̄ inuenit ſapiētiā, ꝑtinet ad pmiū ſeptime btitudinis. Et idē pꝫ de oībus alijs q̄ pñt induci. ¶ Ad quintū dōm, ꝙ octaua btitudo eſt quedā ꝯfirmatio ⁊ manifeſtatio oīm p̄cedētiū, ex hoc em̄ ꝙ aliqs eſt ꝯfirmat⁹ in paupertate ſpūs ⁊ mititate, ⁊ alijs ſequentib⁹, ꝓuenit ꝙ ab his bonis ꝓpter aliquā ꝑſecutionē nō recedit: vñ octaua beatitudo quodāmodo ad ſeptē pręcedētes ꝑtinet. ¶ Ad ſextū dōm, ꝙ lucas narrat ſermonē dñi factū eē ad turbas: vñ btitudines numerāt̃ ab eo ſm capacitatē turbarū, q̄ ſolā voluptuoſam ⁊ tēporalē ⁊ terrenā beatitudinē nouerūt: vñ dñs ꝑ quatuor beatitudines quatuor excludit q̄ ad p̄dictā btitudinē pertinere vīr. Quorū primū eſt abundātia bonoꝝ exterioꝝ, ꝙ excludit ꝑ hoc ꝙ dicit, Bti pauperes. Scđm eſt, ꝙ ſit bñ hoī quātū ad corpus in cibis ⁊ potib⁹, ⁊ alijs hmōi: ⁊ hoc excludit ꝑ ſm ꝙ ponit Bti q̄ eſuritis. Tertiū eſt, ꝙ ſit hoī bñ quantū ad cordis iocūditatē: ⁊ hoc excludit tertio dicens, Beati q̄ nunc fletis. Quartū eſt exterior hoīm fauor: ⁊ hoc excludit quarto dicens. Beati eritis cū vos oderint hoīes. Et ſicut ambr. dicit, paupertas pertinet ad tēperantiā, que illecebroſa non querit: eſuries ad iuſtitiā, q: qui eſurit ꝯpatitur, ⁊ cōpatiendo largitur: fletus ad prudentiā, cuius eſt flere occidua: pati odium hominum ad fortitudinem.

¶ Utrū pręmia beatitudinū cōuenientēr enumerent̃. Art. 4.

3.d.34. q.1.ã.4 AD quartū Sic procedit̃. Videt̃ ꝙ pręmia beatitudinū incōuenienter enumerentur. In regno em̄ celoꝝ ꝙ eſt vita eterna bona oīa continentur: poſito ergo regno celoꝝ, nō oportuit alia pręmia ponere. ¶ P̄. Regnū celoꝝ ponit̃ ꝓ pręmio, ⁊ i prima btitudine, ⁊ in octaua. Ergo eadē rōne debuit poni in oīb⁹. ¶ P̄. In btitudinib⁹ ꝓcedit̃ aſcēdendo: ſicut aug. dicit, in pręmijs autē videt̃ procedi deſcendendo. nam poſſeſſio terre eſt minus q̄ regnum celoꝝ. Ergo incōuenienter hmōi pręmia aſſignantur.

Sed contra Eſt autoritas ipſius dñi, pręmia huiuſmodi proponentis.

Rñdeo Dicendū, ꝙ pręmia iſta ꝯuenientiſſime aſſignant̃ cōſiderata cōditione btitudinū ſm tres btitudines ſupra aſſignatas. tres em̄ prime btitudines accipiunt̃ per retractionē ab his in quib⁹ voluptuoſa btitudo ꝯſiſtit: quā hō deſiderat querēs id ꝙ naturaľr deſiderat̃, nō vbi q̄rere debet, ſc; in deo: ſed in rebus tp̄alibus ⁊ caducis. ⁊ ideo pręmia triū primarū btitudinū accipiunt̃ ſm ea q̄ in btitudine terrena aliq̄ querūt: querūt. n. hoīes in reb⁹ exteriorib⁹. ſ. diuitijs ⁊ honoribus excellentiā quandā ⁊ abundantiā, quoꝝ vtrunq; importat regnū celoꝝ per qḋ homo cōſequit̃ excellentiā ⁊ abūdantiā bonoꝝ in deo. ⁊ ideo regnū celoꝝ dñs pauperib⁹ ſpū repromiſit. Querunt autē hoīes feroces ⁊ immites per litigia ⁊ bella ſecuritatē ſibi acq̄rere inimicos ſuos deſtruendo: vnde dñs repromiſit mitib⁹ ſecurā ⁊ quietā poſſeſſionē terre viuentiū per quā ſignificat̃ ſoliditas eternoꝝ bonoꝝ. Querūt autē hoīes in ꝯcupiſcentijs ⁊ delectationibus mundi habere ꝯſolationē contra p̄ſentis vite labores. ⁊ ideo dñs ꝯſolationē vite lugentib⁹ repromittit. Alie vero due beatitudines pertinēt ad opa actiue beatitudinis q̄ ſunt opa virtutū ordinantiū hoīem ad proximū, a quib⁹ operibus aliqui retrahunt̃ ꝓpter inordinatū amorē proprij boni. ⁊ ideo dñs attribuit illa pręmia his beatitudinib⁹ ꝓpter que hoīes ab eis diſcedunt. Diſcedunt em̄ aliqui ab operibus iuſtitie nō reddētes debitū, ſed poti⁹ aliena rapientes, vt bonis tp̄alib⁹ impleant̃. ⁊ ideo dñs eſurientib⁹ iuſtitiā, ſaturitatē repromiſit. Diſcedunt etiā aliq̄ ab operib⁹ mīe ne ſe immiſceant miſerijs alienis. ⁊ ideo dñs miſericordib⁹ repromittit miſericordiā, per quā ab omni miſeria liberent̃. Alie ṽo due vltime btitudines pertinēt ad ꝯtemplatiuā felicitatē ſeu beatitudinē. ⁊ ideo ſm cōuenientiam diſpoſitionū que ponunt̃ in merito pręmia redduntur. nam mūditia oculi diſponit ad clare videndū. vñ mundis corde diuina viſio repromittit̃. Conſtituere vero pacē, vel in ſeipſo, vel inter alios manifeſtat hominē eſſe dei imitatorē, qui eſt deus vnitatis ⁊ pacis. ⁊ ideo pro pręmijs redditur ei gloria diuine filiationis que eſt in perfecta coniunctione ad deum per ſapientiam conſummatam.

Ad Primum ergo dōm, ꝙ ſicut chryſo. dicit, oīa pręmia iſta vnū ſunt in re. ſ. beatitudo eterna, quā intellect⁹ humanus non capit. ⁊ ideo oportuit ꝙ per diuerſa bona nobis nota deſcriberet̃ obſeruata cōuenientia ad merita quib⁹ pręmia attribuuntur. ¶ Ad ſcđm dōm, ꝙ ſicut octaua btitudo eſt firmitas quedā oīm beatitudinū: ita debentur ſibi oīm beatitudinū pręmia: ⁊ ideo redit ad caput vt intelligantur ſibi ꝯſr oīa pręmia attribui. Uel ſm ambr. pauperib⁹ ſpū repromittit̃ regnū celoꝝ quantū ad gloriā aīe: ſ; paſſis perſecutionē in corpore quantū ad gloriā corporis. ¶ Ad tertiū dōꝫ, ꝙ etiā pręmia ſm additionem ſe hñt adinuicē: nā plus eſt poſſidere terrā regni celorū, q̄ ſimpľr habere: multa em̄ habemus, q̄ nō firmiter ⁊ pacifice poſſidemus. plus eſt etiā cōſolari in regno q̄ habere ⁊ poſſidere: multa em̄ cū dolore poſſidemus. plus eſt etiam ſaturari q̄ ſimpliciter conſolari: nam ſaturitas abundantiā conſolationis importat. miſericordia vero excedit ſaturitatē: vt plus ſc; homo accipiat q̄ meruerit, vel deſiderare potuerit adhuc autem maius eſt deum videre, ſicut maior eſt qui in curia regis nō ſolū prandet, ſed etiam faciem regis videt, ſummam autem dignitatem in domo regia filius regis habet.

¶ De fructibus ſpiritusſancti. Queſtio. 70.

DEinde Conſiderandū eſt de fructibus. ¶ Et circa hoc queruntur quatuor. Primo vtrum fructus ſpiritusſancti ſint actus. Secundo vtrum differant a beatitudinibus. Tertio de eorum numero. Quarto de oppoſitione eorum ad opera carnis.

¶ Utrum fructus ſpiritusſancti (quos apoſtolus nominat ad Gal. 5.) ſint actus. Articulus. 1.

AD primū Sic proceditur. Videtur ꝙ fructus ſpiritusſancti (quos apoſtolus nominat ad Gal. 5.) non ſint actus. Id enim cuius eſt alius fructus non debet dici fructus: ſic em̄ in infinitum iretur: ſed actuum noſtroꝝ eſt aliquis fructus. Dicit̃ em̄ ſap. 3. Bonorū laboꝝ glorioſus eſt fructus. Et Jo. 4. Qui metit mercedem accepit, ⁊ fructū cōgregat in vitam eternā. Ergo Gal. 5. lec. 6. 1.2.2.

ipſi actus noſtri non dñr fructus. ¶ P̄. Sicut aug. dicit in .10. de tri. Fruimur cognitis in quib⁹ voluntas ipſa delectata ꝯquieſcit: ſed voluntas nr̃a nõ debet cõquieſcere in actib⁹ nr̃is ꝑp ſe. Ergo actus nr̃i fruct⁹ dici nõ debet. ¶ P̄. Inter fruct⁹ ſpũſancti enumerãtur ab aplõ alique virtutes .ſ. charitas, manſuetudo, fides, ⁊ caſtitas. virtutes autem non ſunt actus, ſed habitus, vt ſupra dictum eſt. Ergo fructus non ſunt actus.

Sed Cõtra eſt, ꝙ dr̃ matth. 12. Ex fructu arbor cognoſcit, id eſt ex operibus ſuis homo, vt ibi exponitur a ſanctis. Ergo ipſi actus humani dicuntur fructus.

Rñdeo Dõm, ꝙ nomẽ fruct⁹ a corpalib⁹ ad ſpũalia eſt trãſlatũ. Dicit aũt in corpalibus fruct⁹ id qđ ex plãta ꝓducit cũ ad ꝑfectionẽ ꝑuenerit, ⁊ q̃ndã in ſe ſuauitatẽ hʒ. Qui qđẽ fruct⁹ ad duo cõputari põt .ſ. ad arborẽ ꝓducentẽ ipm: ⁊ ad hoiem q̃ fructũ ex arbore adipiſcit: ſm hoc igit nomẽ fruct⁹ in rebus ſpũalib⁹ dupl'r accipere poſſumus. Uno mõ vt dicat fruct⁹ hoīs quaſi arboris id ꝙ ab eo ꝓducit. Alio mõ vt dicat fruct⁹ hoīs id ꝙ hõ adipiſcit: nõ autẽ oẽ id ꝙ adipiſcitur hõ hʒ rõnẽ fruct⁹: ſʒ id ꝙ eſt vltim̃ ĥ delectationẽ hñs: hʒ eñ hõ agrũ ⁊ arborẽ q̃ fruct⁹ nõ dñr: ſed ſolũ id ꝙ eſt vltimũ, qđ .ſ. ex agro ⁊ arbore hõ intẽdit hr̃e, ⁊ ſm hoc fruct⁹ hoīs dr̃ vltimus hoīs finis quo dʒ frui. Si autẽ dicat fruct⁹ hoīs id ꝙ ex hoīe ꝓducitur, ſic ipſi act⁹ humani fruct⁹ dñr. operatio eñ eſt actus ſcđa operãtis: ⁊ delectationẽ hʒ ſi ſit cõueniẽs operãti. Si igit operatio hoīs ꝓcedit ab hoīe ſm facultatẽ ſue rõnis ſic dr̃ eſſe fruct⁹ rõnis: ſi vero ꝓcedat ab hoīe ſm altiorẽ virtutẽ, que eſt virtus ſpũſancti: ſic dr̃ eſſe opatio hoīs fruct⁹ ſpũſancti quaſi cuiuſdã diuini ſeminis. Dicitur in .1. Jo. 3. Omnis qui natus eſt ex deo peccatum non facit, q̃ꝛ ſemẽ ipſius in eo manet.

Ad Primũ ergo dõm, ꝙ cũ fruct⁹ habeat quodãmõ rõnem vltimi ⁊ finis: nihil ꝓhibet alicuius fructus eſſe alium fructũ: ſicut finis ad finẽ ordinat: opera igit nr̃a inquantũ ſunt effectus quidã ſpũſſcti in nobis operãtis hñt rationẽ fructus: ſed inquantũ ordinant ad finẽ vite eterne ſic magis hñt rõnẽ florũ: vñ dicit eccl'. 24. Flores mei fructus honoris ⁊ honeſtatis. ¶ Ad ſcđm dicendũ, ꝙ cũ dr̃ voluntas in aliquo propter ſe delectari, põt intelligi dupl'r. Uno mõ ſm ꝙ ly ꝓpter dicit cauſam finalẽ: ⁊ ſic propter ſe nõ delectat aliqñ niſi in vltimo fine. Alio mõ ſm ꝙ deſignat cauſam formalẽ ⁊ ſic ꝓpter ſe aliquis põt delectari in omni eo ꝙ delectabile eſt ſm ſuam formã: ſicut patet ꝙ infirmus delectat in ſanitate propter ſe ſicut in fine: in medicina autẽ ſuaui nõ ſicut in fine, ſed ſicut in habẽte ſaporẽ delectabilẽ: in medicina autẽ auſtera nullo mõ propter ſe: ſed ſolũ ꝓpter aliud. Sic igit dõm eſt, ꝙ in deo delectari debet hõ ꝓpter ſe ſicut propter vltimũ finẽ: in actib⁹ autẽ virtuoſis nõ ſicut propter finẽ ſed propter honeſtatẽ quã ꝯtinet delectabile in virtuoſis: vnde ambr. dicit ꝙ opera virtutũ dicunt fruct⁹: q̃ꝛ ſuos poſſeſſores ſancta ⁊ ſincera delectatiõe reficiũt. ¶ Ad tertium dicendũ, ꝙ nomina virtutũ ſumunt q̃nq̧ pro actib⁹ earũ ſicut Aug. dicit, ꝙ fides eſt credere ꝙ non vides: ⁊ charitas eſt motus animi ad diligendum deum ⁊ ꝓximum: ⁊ hoc modo ſumuntur nomina virtutum in enumeratione fructuum.

¶ Utrum fructus a beatitudinibus differant. Art. 2.

AD Scđm ſic ꝓcedit. Uĩ ꝙ fructus a btitudinibus nõ differãt: btitudines eñ attribuunt donis, vt ſupra dictũ eſt: ſʒ dona ꝑficiunt hoiem ſm ꝙ mouet a ſpũſcto, ergo btitudines ipſe ſunt fruct⁹ ſpũſcti. ¶ P̄. Sicut ſe hʒ fruct⁹ vite eterne ad btitudinẽ futurã, q̃ eſt rei, ita ſe habent fructus pñtis vite ad btitudinẽ pñtis vite, q̃ eſt ſpei: ſʒ fruct⁹ vite eterne eſt ipſa btitudo futura. Ergo fructus vite preſentis ſunt ipſe btitudines. ¶ P̄. De ratione fructus eſt ꝙ ſit quiddã vltimũ ⁊ delectabile: ſed hoc ꝑtinet ad rationẽ beatitudinis: vt ſupra dictuʒ eſt: ergo eadem ratio eſt fructus ⁊ beatitudinis. Ergo non debent ab inuicem diſtingui. ſa.5.le. 9.co.3.

Sed Contra. Quorũ ſpecies ſunt diuerſe ipſa quoq̧ ſunt diuerſa: ſed in diuerſas partes diuidunt ⁊ fructus ⁊ beatitudines: vt patet per numerationeʒ vtrorumq̧. Ergo fructus differunt a beatitudinibus.

Rñdeo Dõm, ꝙ plus requirit ad rationẽ btitudinis, q̃ ad rõnem fruct⁹: nã ad rõnẽ fruct⁹ ſufficit ꝙ ſit aliquid hñs rõnẽ vltimi ⁊ delectabilis: ſed ad rõnẽ btitudinis vlterius requirit ꝙ ſit aliqđ perfectũ ⁊ excellẽs: vñ õẽs btitudines poſſunt dici fruct⁹: ſʒ nõ cõuertit: ſunt eñ fruct⁹ quecunq̧ virtuoſa opera in quibus hõ delectat: ſed beatitudines dicuntur ſolũ perfecta opera, que etiã ratione ſue ꝑfectionis magis attribuuntur donis q̃ virtutibus vt ſupra dictum eſt.

Ad Primũ ergo dõm, ꝙ rõ illa probat ꝙ beatitudines ſint fruct⁹: nõ aũt ꝙ oẽs fruct⁹ btitudines ſint. ¶ Ad ſcđm dicendũ, ꝙ fruct⁹ vite eterne eſt ſimpl'r vltimus ⁊ perfectus, ⁊ ideo in nullo diſtinguit a btitudine eterna futura. Fruct⁹ autẽ pñtis vite nõ ſunt ſimpl'r vltimi ⁊ ꝑfecti, ⁊ ideo nõ oẽs fructus ſunt btitudines. ¶ Ad tertiũ dicendũ, ꝙ aliquid amplius eſt de ratione beatitudinis q̃ de ratione fructus, vt dictum eſt.

¶ Utrũ fruct⁹ cõuenienter enumerentur ab aplõ. Art. 3.

AD Tertiũ. Uĩ ꝙ aplõs incõuenienter enumeret ad gal'. 5. duodeciʒ fruct⁹. alibi eñ dicit eſſe tm̃ vnũ fructũ pñtis vite: ſm illud rom̃. 6. Habetis fructũ veſtrum in ſctificatione. Et Iſa. 27. dr̃, Hic eſt oĩs fruct⁹ vt auferat pctm̃. Nõ ḡ ponẽdi ſunt duodecim fruct⁹. 3.d.34. q.1.a.5. cor. ¶ P̄. Fructus eſt q̃ ex ſpũali ſemine exoꝛit: vt dictũ eſt, ſʒ dñs Matt. 13. ponit triplicẽ terre bone fructuʒ ex ſpũali ſemine ꝓuenientẽ .ſ. centeſimũ, ſexageſimũ, ⁊ trigeſimũ. Ergo nõ ſunt ponendi duodecim fructus. Et ſt.q. 2.art.2. ad.12. Et gal. 5.lec.6. ¶ P̄. Fructus hʒ in ſui ratiõe ꝙ ſit vltimũ ⁊ delectabile: ſed ratio iſta nõ inuenit in oĩbus fructibus ab aplõ enumeratis: patiẽtia eñ ⁊ lõganimitas videntur in rebus cõtriſtantibus eſſe: fides autẽ nõ hʒ rationẽ vltimi, ſʒ magis rõnẽ primi fundamẽti, ſuperflue igitur hmõi fructus enumerantur.

Sed ꝯ vr̃, ꝙ inſufficiẽter ⁊ diminute enumerent, dictũ eſt eñ ꝙ oẽs btitudines fructus dici pñr: ſʒ nõ oẽs hic enumerant: nihil eñ hic ponit ad actũ ſapĩe ꝑtinẽs, ⁊ multarũ aliarũ virtutũ. Ergo vr̃ ꝙ inſufficienter enumerentur fructus.

Rñdeo Dõʒ, ꝙ numer⁹ duodeciʒ fructuũ ab aplõ enumeratoꝝ ꝯueniẽs eſt, ⁊ pñt ſigñri ꝑ duodeciʒ fruct⁹ de q̃b⁹ dr̃ apoc. vlt. Ex vtraq̧ ꝑte fluminis lignũ vite afferẽs fruct⁹ duodeciʒ. Qꝛ ꝟo fruct⁹ dr̃ ꝙ ex aliquo ꝑncipio ꝓcedit ſicut ex ſemine vel radice attẽdenda eſt diſtĩo hoꝝ fructuũ ſm diuerſum ꝓceſſum ſpũſſcti in nobis. q̃ quidẽ ꝓceſſus attẽdit ſm hoc, vt in pmo mens hoīs in ſeipſa ordinet. ſcđo ꝟo ordinet ad ea q̃ ſunt iuxta. tertio ꝟo ad ea q̃ ſunt infra. Tũc aũt bñ mens hoīs diſponit in ſeipſa: qñ mẽs hoīs bñ ſe hʒ in bonis ⁊ in malis. prima aũt diſpõ mẽtis humane ad bonũ ẽ ꝑ amorẽ: q̃ eſt prima affectio ⁊ oĩm affectionũ radix: vt. ſ. dictũ eſt, ⁊ iõ inter fruct⁹ ſpũs primo ponit charitas: in q̃ ſpãlr ſpũſſctũs dat ſicut in ꝓpria ſimilitudine: cũ ⁊ ipſe ſit amor. Uñ dr̃ Ro. 5. Charitas dei diffuſa eſt in cordib⁹ nr̃is ꝑ ſpmſctm̃ q̃ datus eſt nobis. Ad amorẽ aũt charitatis ex neceſſitate ſequit gaudiuʒ: oĩs eñ amãs gaudet ex cõiunctione amati: charitas autẽ ſemꝑ hʒ pñtẽ deũ quẽ amat: ſm illud .1. Jo. 4. Qui manet in charitate, in deo manet: ⁊ deus in eo. Uñ ſequela charitatis eſt gaudiũ, ꝑfectio autẽ gaudij eſt pax q̃tum ad duo. Primo q̃dẽ q̃tum ad quietẽ ab exterioꝛib⁹ ꝯturbantib⁹: nõ eñ põt ꝑfecte gaudere de bono amato q̃ in ei⁹ fruitione ab alijs ꝑturbatur. Et iterum, q̃ ꝑfecte cor hʒ in vno pacatũ, a nullo alio moleſtari põt: cũ alia q̃ſi nihil reputet. vñ dr̃ in pſal. Pax multa diligẽtib⁹ nomẽ tuuʒ, ⁊ nõ eſt illis ſcãdalũ: q̃ꝛ .ſ. ab exterioꝛib⁹ nõ ꝑturbãtur. quin deo fruant. ſcđo q̃tum ad ſedationẽ deſiderij fluctuãtis: non eñ ꝑfecte gaudet de aliquo cui nõ ſufficit id de quo gaudet. hec autẽ duo importat pax .ſ. vt neq̧ ab exterioꝛib⁹ ꝑturbemur, ⁊ vt deſideria nr̃a cõquieſcãt in vno. vñ poſt charitatẽ ⁊ gaudiũ tertio ponit pax. In malis autẽ bñ ſe hʒ mens q̃tum ad duo. Primo q̃dẽ vt nõ ꝑturbetur mens ꝑ imminentiã maloꝝ: ꝙ pertinet ad patiẽtiã. Scđo vt nõ perturbetur in dilatione bonoꝝ ꝙ pertinet ad longanimitatẽ: nã carere bono hʒ rõnẽ mali: vt dr̃ l. 5. ethi. ¶ Ad id autẽ ꝙ eſt iuxta hoieʒ .ſ. ꝓximum, bene diſponit mens hoīs primo q̃dẽ q̃tum ad voluntatẽ bñ faciẽdi: ⁊ ad hoc ꝑtinet bonitas. ſcđo q̃tum ad beneficiẽtie executionẽ, ⁊ ad hoc ꝑtinet benignitas: dñr eñ benigni quos bonus ignis amoris feruere facit ad benefaciendũ ꝓximis. tertio q̃tum ad hoc ꝙ equanimiter tolerentur mala ab eis illata, ⁊ ad hoc pertinet manſuetudo q̃ cohibet iras. quarto q̃tum ad hoc ꝙ nõ ſolum ꝑ iram ꝓximis nõ noceamus, ſed etiã neq̧ ꝑ fraudẽ vel per dolum. ⁊ ad hoc pertinet fides, ſi pro fidelitate ſumatur, ſed ſi ſumatur pro fide qua creditur in deum, ſic ꝑ hãc ordinatur homo ad id qđ eſt ſupra ſe: vt ſcʒ homo intentum ſuum deo ſubijciat, ⁊ per ꝯñs omnia q̃ ipſius ſunt. ¶ Sed ad id qđ infra eſt, bene diſponitur homo. primo quidẽ quantum ad exteriores actiones per modeſtiam: que in omnibus dictis ⁊ factis modum obſeruat. Quantum ad interiores concupiſcentias per continentiam et caſtitatem, ſiue hec duo diſtinguantur per hoc ꝙ caſtitas refrenat hominem ab illicitis, continẽtia vero a licitis, ſiue per hoc quod continens patitur concupiſcentias, ſed non deducitur, caſtus autem neq̧ patitur, neq̧ deducitur.

Ad Primū ergo dõz, φ ſcṫificatio fit p oēs virtutes p quas etiā pctā tollunt. vñ fruct⁹ ibi ſingulr̃ noiatur pp virtutē gr̃ie: φ in multas ſpēs diuidit, ſm quas dñr multi fructus. ¶ Ad 2ᵐ dõm, φ fruct⁹ centeſim⁹, ſexageſim⁹, ⁊ trigeſim⁹ non diuerſificātur ſm diuerſas ſpēs virtuoſoꝝ actuū, ſed ſm diuerſos pfectiōis gradus etiā vni⁹ virtutis, ſicut ↄtinētia cõiugalis dr̃ ſignif̃ p fructū trigeſimū, ↄtinētia vidualis p ſexageſimū, virginalis autē p centeſimū. Et aliis etiā modis ſcti diſtinguunt tres euāgelicos fruct⁹ ſm tres gradus v̇tutis: ⁊ ponunt tres gradus, qꝛ cuiuſlibet rei pfectio attēditur ſm principiū mediū ⁊ finē. ¶ Ad tertiū dõm, φ hoc ipſum φ eſt in triſtitiis nõ ptur bari rõnē delectabilis hꝫ: ⁊ fides etiā ſi accipiaꝛ put ē fūdm hꝫ q̃dā rõnē vltimi ⁊ delectabilis ſꝫ φ ptinet certitudinē. Unñ glo. exponit, fides. i. de inuiſibilibus certitudo. ¶ Ad quartū dõm, φ ſicut aug. dicit ſup epſam ad gal. apl̃s nõ hoc ita ſuſcepit, vt doceret quot ſunt vel opa carnis, vel fructus ſpūs: ſꝫ vt oſtēderet in quo gn̄e illa vitāda, illa vero ſectanda ſint. Unñ potuiſſent vel plures, vel etiā pauciores fructus enumerari: ⁊ tñ oēs donoꝝ ⁊ virtutū actus pñt ſm quandā ↄuenientiā ad hec reduci: ſm φ oēs virtutes ⁊ dona neceſſe eſt φ ordinēt mentē aliquo predictoꝝ modoꝝ: vñ ⁊ actus ſapientie ⁊ quoꝝcunq̃ donoꝝ ordinantiū ad bonū reducūtur ad charitatē, gaudiū, ⁊ pacē. Ideo tñ potius hec q̃ alia enumerauit: qꝛ hic enumerata magis important vel fruitionē bonoꝝ, vel ſedationem maloꝝ: quod videtur ad rationem fructus pertinere.

¶ Utrū fruct⁹ ſpūſſancti cõtrarienꝛ operib⁹ carnis. Art. 4.

Gal. 5. lec. 6. c. **AD** Quartū ſic pceditur. Uĩ φ fruct⁹ nõ ↄtrariētur operib⁹ carnis, q̃ aplſo enumerat. Contraria eñ ſunt in eodem gn̄e: ſed opera carnis non dñr fructus. Ergo fruct⁹ ſpūs eis non cõtrariātur. ¶ P̃. Unñ vni eſt ↄtrariū. ſꝫ plura enumerat aplſ opa carnis q̃ fruct⁹ ſpūs. Ergo fructus ſpūs ⁊ opera carnis nõ contrariantur. ¶ P̃. Inter fructus ſpiritus primo ponuntur charitas, gaudiū, ⁊ pax: quib⁹ nõ correſpõdent ea q̃ primo enumerantur inter opera carnis q̃ ſunt fornicatio, immunditia, ⁊ impudicitia. Ergo fructus ſpiritus non contrariantur operibus carnis.

Sed Cõtra eſt, φ aplſ dicit ibidē, φ caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, ⁊ ſpiritus aduerſus carnem.

Rñdeo Dõm, φ opera carnis ⁊ fructus ſpūs pñt accipi dupl̃r. Uno mõ ſm ↄmunē rationē: ⁊ hoc mõ in cõi fructus ſpūſſcti cõtrariantur operib⁹ carnis: ſpūs eñ ſcūs mouet humanā mentē ad id φ eſt ſm rõnē, vel potius ad id φ eſt ſupra rõnē: appetit⁹ autē carnis qui eſt appetit⁹ ſenſitiuus, trahit ad bona ſenſibilia q̃ ſunt infra hoiem. vñ ſicut mot⁹ ſurſum ⁊ mot⁹ deorſum ↄtianꝛ in nãlibus, ita in opibus humanis ↄtianꝛ opa carnis fructib⁹ ſpūs. Alio mõ pñt ↄſiderari ſm proprias rõnes ſinguloꝝ fructuū enumeratoꝝ, ⁊ operū carnis, et ſic nõ opꝫ φ ſingla ſingulis ↄponanꝛ: qꝛ ſicut dictū eſt, aplſ nõ intēdit enumerare oia opa ſpūalia, nec oia opa carnalia. Sed tñ ſm quādā adaptationē aug. ſup eplaꝫ ad gal. ↄponit ſingulis operibus carnis ſingulos fruct⁹: ſicut fornicationi que eſt amor explende libidinis a legitimo ↄnubio ſolutus opponitur charitas, per quam anima coniungitur deo, in qua etiā eſt vera caſtitas, immunditie autē ſunt oēs perturbationes de illa fornicatione concepte: quibus gaudium tranquillitatis opponitur. Idoloꝝ autē ſeruitus, per quā belliū eſt geſtū aduerſus euāgelium dei, opponitur paci, cõtra veneficia aũt inimicitias ⁊ contentiones, animoſitates, emulationes, ⁊ diſſenſiones, opponuntur longanimitas ad ſuſtinendū mala hominum inter quos viuimus: ⁊ ad curandum benignitas, ⁊ ad ignoſcendum bonitas. hereſibus autem opponitur fides, inuidie manſuetudo, ebrietatibus ⁊ comeſſationibus continentia.

Ad Primū ergo dõm, φ id qđ pcedit ab arbore ↄ naturam arboris nõ dr̃ eſſe fruct⁹ eius: ſed magis corruptio quedam. Et qꝛ virtutū opera ſunt cõnaturalia rationi, opera vero vitioꝝ ſunt contra rationem, ideo opera virtutum fructus dicuntur. nõ autē opera vitioꝝ. ¶ Ad ſcdm dicendū, φ bonū cõtingit vno modo, maliū vero oiſariā: vt Dio. dicit. 4. c. de di. no. vnde ⁊ vni virtuti plura vitia opponitur: ⁊ propter hoc non eſt mirū ſi plura ponuntur opera carnis q̃ fructus ſpiritus. ¶ Ad tertium patet ſolutio ex dictis.

¶ De vitiis ⁊ peccatis. Queſtio. 71.

CONſequenter Conſiderandum eſt de vitiis ⁊ peccatis. ¶ Circa que ſex conſideranda occurrunt. Primo quidem de ipſis vitiis ⁊ peccatis ſm ſe. Secundo de diſtinctione eoꝝ. Tertio de comparatione eorum adinuicem. Quarto de ſubiecto peccati. Quinto de cauſa eius. Sexto de effectu ipſius. ¶ Circa primū querunꝛ ſex. Primo vtrū vitiū cõtrarieꝛ virtuti. Scdo vtrū vitiū ſit ↄ naturā. Tertio quid ſit peius vtrū vitiū vel actus vitioſus. Quarto vtrū act⁹ vitioſus poſſit eſſe ſimul cū virtute. Quinto vtrū in omni pctõ ſit aliq̃s act⁹. Sexto de diffinitiõe pcti, quā aug. ponit. 22. ↄ fauſtū. Pctm̃ eſt dictū, vel factū vel concupitum contra legem eternam.

¶ Utrū vitium cõtrarietur virtuti. Art. 1.

AD primū Sic pcediꝛ. Uĩ φ vitiū non ↄtrarietur virtuti. Uni eñ vnū eſt cõtrarium: vt pbatur in. 10. meta. ſed virtuti cõtrarianꝛ pctm̃ ⁊ malitia. non ergo cõtrariatur ei vitiū: qꝛ vitiū dr̃ etiā ſi ſit indebita diſpoſitio mēbroꝝ corporalium, vel quarūcunq̃ rerū. ¶ P̃. Uirtus nominat quandā perfectionem potentie: ſed vitium nihil nominat ad potentiā pertinens. Ergo vitium nõ cõtrariaꝛ virtuti. ¶ P̃. Tullius dicit in 4. de tuſcu. queſtionibus, φ virtus eſt quedam ſanitas anime: ſanitati aũt opponitur egritudo vel morbus magis q̃ vitium. ergo virtuti non contrariatur vitium.

Sed Cõtra eſt, φ dicit aug. in li. de perfectione iuſtitie φ vitiū eſt qualitas, ſm quā malus eſt anim⁹: virt⁹ autē eſt qualitas q̃ facit bonū habētē, vt ex ſupradictis ptꝫ. Ergo vitium cõtrariatur virtuti.

Rñdeo Dõz, φ circa virtutē duo poſſumus conſiderare ſcꝫ ipſam eſſentiam virtutis: ⁊ id ad φ eſt virtus. In eſſentia quidē virtutis aliquid ↄſiderari põt directe: ⁊ aliquid ex cõſequenti. Directe quidē virtus importat diſpoſitionē quādam alicuius cõuenienter ſe habentis ſm modum ſue nature. Unde phs dicit in. 7. phyſi. φ virtus eſt diſpoſitio perfecti ad optimū: dico autē perfecti φ eſt diſpoſitum ſm naturā. Ex conſequenti aũt ſequitur φ virtus ſit bonitas quedā: in hoc eñ cõſiſtit vniuſcuiuſq̃ rei bonitas φ conuenienter ſe habet ſm modum ſue nature. Id autē ad φ virtus ordinatur eſt bonum: vt ex ſupradictis ptꝫ: ſm hoc igitur tria inueniuntur opponi virtuti. quorum vnum eſt peccatum: quod opponitur ſibi ex parte eius ad φ virtus ordinatur. nam pctm̃ proprie nominat actum inordinatū, ſicut act⁹ virtutis eſt act⁹ ordinatus ⁊ debitus. ſm autem φ ad rationem virtutis conſequitur φ ſit bonitas quedam, opponitur virtuti malitia: ſed ſm id quod directe eſt de ratione virtutis, opponitur virtuti vitium: vitium enim vniuſcuiuſq̃ rei eſſe videtur φ non ſit diſpoſita ſm quod conuenit ſue nature. Unde augu. dicit in. 3. de libero arbit. Quod perfectioni nature deeſſe perſpexeris, id voca vitium.

Ad primū Ergo dicendum, φ illa tria nõ contrariantur virtuti ſm idem ſed peccatum quidem cõtrariatur ſm φ virtus eſt operatiua boni: malitia autem ſm φ eſt bonitas quedam: vitium autem proprie ſm φ eſt virtus. ¶ Ad ſecundum dicendum, φ virtus non ſolum importat perfectionem potētie que eſt principium agendi: ſed etiā importat debitā diſpoſitionē eius cuius eſt virtus. ⁊ hoc ideo: qꝛ vnumquodq̃ operatur ſm φ actu eſt: requiriꝛ ḡ φ aliqđ ſit in ſe bene diſpoſitum φ debet eſſe boni operatiuum. ⁊ ſm hoc virtuti vitium opponitur. ¶ Ad tertium dõm, φ ſic tullius dicit in. 4. de tuſculanis queſt. morbi ⁊ egrotationes partes ſunt vitioſitatis: in corporibus eñ morbum appellat totius corporis corruptionē: puta febrem vel aliquid huiuſmodi. egrotationem vero morbū cum imbecillitate, vitium autem cum partes corporis inter ſe diſſident. Et quãuis in corpore quãdoq̃ ſit morbus ſine egrotatione: puta cum aliquis eſt interius male diſpoſitus, non tamen exterius prepeditur a ſolitis operationibus. In animo tamen vt ipſe dicit hec duo non poſſunt niſi cogitatione ſecerni. Neceſſe eſt eñ φ qñcunq̃ aliquis interius eſt male diſpoſitus habēs inordinatum affectum φ ex hoc imbecillis reddatur ad debitas operationes exercendas: qꝛ vnaqueq̃ arbor ex ſuo fructu cognoſcitur, id eſt homo ex opere: vt dr̃ matt. 12. ſed vitium animi (vt tullius ibidem dicit) eſt habitus aut

¶ Super queſt. 71. In hac q. 71. ⁊ articulis eius aduertendū: φ licet tractādo de virtutib⁹ nõ fuerit diſtinctiū de virtute habitu ⁊ actu eius in vocabulis: ⁊ ⁊ extremis illis nominib⁹: ſꝫ in h̃ tractatu habemus. ⁊ vitiū quidē nole habitū viti ſignificamus. Peccati autē nomine actū ipſum viti̇ ppter φ autor vt lꝫ proponit in principio queſtionis: ⁊ in articulis diſtincte querit de vit. Aliens ergo cis q̃ h̃ vitio, ⁊ eh̃ de peccato eſt ſermo.

¶ Super arti. 1. In primo ar. memor eſto doctrine poſterioriſtice de p ſe. ⁊ per ſe. ſꝫ ſe et tiam eſſentialiter: ⁊ videre poteris φ ſicut homini conuenit primo rationale: ⁊ ↄſr a tali: ita virtuti ſua differentia conſtitutiua. ⁊ ↄſr cõmune predicatū eſſentiale. ſ. eſſe bonitatem. Manda quoq̃ memorie oppoſitionem ⁊ diſtinctionem hoꝝ triū vitij peccati ⁊ malitie vt poſſis intelligere ſequentia.

2. q. 60. ar. 1. ad. 2. Et in 4. d. 33. q. 1. arti. 1. ad. 4. et 3. c. q. 2 ar. 3. c.

¶ Super art. 2.

In art. 2. eiuſdē 71. q. in rñſione ad. 3. aduerte ꝙ argm̄ eſt arduū ꝛ flebile in genere difficultate de ea quã experimur in nr̄a ſpē ſingulari miſeria. Admirandū quippe eſt ꝙ quū oībus ſpeciebꝰ q̄s videmꝰ tam infra ꝙ ſupra hoīem ſtatutū ſit bonū vt in plꝰ ibus: ſola hūana nã in hac iacet miſeria vt malū habeat vt plurībus ꝛ bonū vt paucioribꝰ ꝛ eſt ſermo de malo ꝫ nãm, ꝛ bono ſm nãz. Et autor ex ariſt. 9. ethic. ſoluit dicens: ꝙ cauſa huius exorbitantie eſt dualitas nãrum ſubordinatarū in hoīe: quarū vna ꝫriat alteri. Ex hoc nãq ꝙ in hoīe eſt ratio ꝛ ſenſus: ꝛ caro concupiſcit aduerſus ſpm̄: ꝛ a bono ſenſus inchoamus aduiuẽdo illo aūo pñꝰ ſꝫ plures ſunt inchoãtes, ꝙ cõſummantes. manifeſte ſequitur, ꝙ plures ſequunt bona ſm naturã ſenſitiuã ꝙ peruenientes ad ſequendū bonū ſm nãz rõnalē. Ex hoc aūt aliq̄s malū ꝫ nãm rõnalem incurrit: q: cōſenſitiue nãe bonis q̄eſcit. Eſt etiã ꝛ alia ex eadē radice ratio: q. ſ. nãe ſenſitiue bona ſunt q̄ ad nos magis cõnaturalia vtpote ab ineunte etate ī vſu: ꝛ magis nota: vtpote euidenti experientia ſenſuū: ꝛ magis urgentia, ꝛ rõne prompte delectatiōis ꝛ rõne imminētis oppoſiti cōtriſtãtis in pro̅pria. rõnis aūt bonū poſt etatē percipitur: ꝛ paruū cognoſcit ꝛ parū mouet cū ipſuz ꝙ oppoſitū malū tam culpe ꝙ pene, vt experimur. oſtendit autem hec humane nãe infelicitas ipſam non eſſe eiuſdē nature cū aliis quas vidimus: ſed altiorem ingredi rerum ordinem: parū tamen de illo participando.

22ᵉ. q̄ō. 154. articu. 12. Et. 4. d. 41. q̄. 3. q. 1. ad 1. Et mal. q. 14. ã. 2. ad. 6. et. q. 15. ar. 1. ad 7. Et ro. 1. lec. 8. co. 1. fin. ꝛ gal. 5. le. 6. co. 2. prinꝰ Ecco. 3. co. 3.

¶ Super art. 3.

In art. 3. in rñſione ad primū nota quid per ſe, ꝛ quid per accñs in habitu ꝛ actu iuxta doctrinam in corpore articuli: vt ſcias diſcernere quãz de nobilitate habitus ꝛ actus eſt diſceptatio, ppter ꝙ rñſio ad. 3. et ſi ſolū loquatur cõparando actuz ꝛ habitū in nobilitate ꝛ malitia non eſt negatum inde putes actū eſſe ſimplr̄ nobiliorē habitu. Ex ratione enim allata in corpore et explanata ad primã ptz ꝙ actus ſimplr̄ eſt nobilior et

affectio animi in tota vita inconſtans, ꝛ a ſe ipſa diſſentiens, ꝙ quidē inuenit etiã abſq̄ morbo vel egrotatione: vtpote cū aliq̄s ex infirmitate vel ex paſſione peccat. vñ in plus ſe hꝫ vitiū ꝙ egrotatio vl̄ morbus: ſicut etiã virtus in plus ſe habet ꝙ ſanitas nam ſanitas etiã quedã virtus ponitur in. 7. phyſic. ꝛ ideo virtuti conuenientius opponitur vitium ꝙ egrotatio vel morbus.

¶ Utrū vitium ſit contra naturã. Art. 2.

AD ſcd'm ſic pcedit. Uī ꝙ vitiū nō ſit cõtra naturã. Uitiū eīn ꝫuatur virtuti: vt dictū eſt: ſed ꝟtutes nō ſunt in nobis a natura: ſed cauſant in nobis per infuſionē, aut ab aſſuetudine: vt dictū eſt. Ergo vitia nō ſunt cõtra nãm. ¶ P̄. Ea que ſunt ꝫ nãm nō pñt aſſuefieri: ſicut lapis nūq̄ aſſueſcit ferri ſurſum: vt ðr in. 2. ethi. ſꝫ aliq̄ aſſueſiūt ad vitia. Ergo vitia nō ſunt ꝫ nãz. ¶ P̄. Nihil ꝙ eſt ꝫ nãm inuenit in habentibꝰ illã naturã, vt in pluribꝰ: ſed vitia inueniuntur in hoībus vt in pluribꝰ: q: ſicut ðr matth. 7. Lata eſt via que ducit ad perditionē ꝛ multi vadunt per eam. Ergo vitium nō eſt ꝫtra naturam. ¶ P̄. Peccatum cõparatur ad vitium ſicut actus ad habitum. vt ex ſupradictis ptꝫ: ſed peccatū diffinitur eſſe dictū vel factū vel concupitū contra legē dei: vt patet per aug. 22. contra fauſtū. lex autē dei eſt ſupra naturã. Magis ergo dīcm eſt ꝙ vitiū ſit contra legem, ꝙ ſit contra naturam.

Sed Cõtra eſt ꝙ aug. dicit in. 3. de libero arbit. Omne vitium eoipſo ꝙ vitium eſt: contra naturam eſt.

Rñdeo Dīcm, ꝙ ſicut dictū eſt, vitiū virtuti ꝫriat: virtꝰ aūt vniuſcuiuſq̄ rei ꝫſiſtit in hoc ꝙ ſit bene diſpoſita ſm cõuenientiã ſue nãe: vt. ſ. dictū eſt. vñ opꝫ ꝙ in q̄libet re vitiū dicat ex hoc ꝙ eſt diſpoſita ꝫ id ꝙ ꝫuenit ſue nãe: vñ ꝛ de hoc vnaq̄q̄ res vituperat. a vitio aūt nomē vituperationis detractū credit: vt aug. dicit in. 6. de lib. arbi. ¶ Sed conſiderandū eſt ꝙ nã vniuſcuiuſq̄ rei potiſſime eſt forma ſm ꝙ res ſpeciē ſortit: hō autē in ſpē cõſtituit p animã rõnalem. ꝛ iō id ꝙ eſt ꝫ ordinē rõnis pprie eſt ꝫ nãm hoīs inq̄tū eſt hō: qō aūt eſt ſm rõnē, eſt ſꝫ nãm hoīs inq̄tū eſt hō. bonū aūt hoīs eſt ſm rõnē eſſe, ꝛ malū hoīs eſt preter rõnē eſſe: vt dion. dicit. 4. c. de diui. no. vñ virtus humana q̄ hominē facit bonū, ꝛ opus ipſius bonum reddit intantū eſt ſm naturã hominis inquantū cõuenit rationi. vitiū autē intantum eſt contra naturã hominis inquantum eſt contra ordinem rationis.

Ad Primū ergo dīcm, ꝙ virtutes etſi nō cauſentur a nã ſm ſuū eſſe perfectū: tñ inclināt ad id ꝙ eſt ſm naturã. i. ſm ordinem rõnis. Dicit eīn tullius in rheto. ſua, ꝙ virtus eſt habitus in modū nãe rõni cõſentaneus. ꝛ hoc mō virtus ðr eſſe ſm naturã ꝛ per cõtrariū intelligit ꝙ vitiū ſit ꝫtra nãm. ¶ Ad ſcðꝫ dicendū, ꝙ phs ibi loquit de his que ſunt ꝫtra naturã ſm ꝙ eſt cõtra naturã opponitur ei ꝙ eſt eſſe a natura: nō autē ſm ꝙ eſſe cõtra naturã opponit ei qō eſt eſſe ſꝫ naturã, eo mō quo virtutes dnr̄ eſſe ſm naturã: inquantū inclināt ad id ꝙ nature conuenit. ¶ Ad tertiū dicendū, ꝙ in hoīe eſt duplex natura. ſ. rationalis ꝛ ſenſitiua. Et q: p operationē ſenſus hō ꝑuenit ad actꝰ rõnis, ideo plures ſequunt inclinationes nãe ſenſitiue, ꝙ ordinē rationis: plures eīn ſunt qui aſſequunt principiū rei ꝙ q̄ ad ꝫſummationem perueniunt: ex hoc autē vitia ꝛ pctã in

hoībus ꝑueniunt ꝙ ſequunt inclinationem nãe ſenſitiue ꝫtra ordinē rõnis. ¶ Ad quartum dicendū, ꝙ q̄cquid eſt ꝫ rõnē artificiati eſt etiã ꝫ naturã artis qua artificiatū pducitur: lex autē eterna cõparatur ad ordinē rationis humane ſicut ars ad artificiatū. vnde eiuſdē rõnis eſt ꝙ vitiū ꝛ pctm̄ ſit cõtra ordinē rõnis humane, ꝛ ꝙ ſit contra legē eternam. Unde augu. dicit in. 3. de libero arbit. quod a deo habent omnes nature quod nature ſunt: ꝛ intantū ſunt vitioſe inquantum ab eius qua facte ſunt arte diſcedunt.

¶ Utrū vitiū ſit peiꝰ ꝙ actꝰ vitioſus. Ar. 3.

AD Tertiū ſic procedit. Uī ꝙ vitium. i. habitꝰ malus ſit peius ꝙ pctm̄. i. actus malus. Sicut eīn bonū qō eſt diuturnius eſt melius, ita malum qō eſt diuturnius eſt peius. ſꝫ habitus vitioſus eſt diuturnior ꝙ actꝰ vitioſi qui ſtatim tranſeunt. Ergo habitꝰ vitioſus eſt peior ꝙ actus vitioſus. ¶ P̄. Plura mala ſunt magis fugienda ꝙ vnū malū: ſꝫ habitus malus virtualr̄ eſt cauſa multoꝝ malorū actuū. Ergo habitus vitioſus eſt peior ꝙ actus vitioſus. ¶ P̄. Cauſa eſt potior ꝙ effectus: ſed habitꝰ perficit actū tam in bonitate ꝙ in malitia. Ergo habitus eſt potior actu, ꝛ in bonitate ꝛ in malitia.

Sed Cõtra. Pro actu vitioſo aliquis iuſte punit: non autē p habitu vitioſo ſi nō procedat ad actū. Ergo actus vitioſus eſt peior ꝙ habitus vitioſus.

Rñdeo Dīcm, ꝙ habitꝰ medio mō ſe habet inter potentiã ꝛ actū. Manifeſtū eſt autē ꝙ actus in bono et malo preeminet potentie vt ðr in. 9. meta. melius eſt eīn bene agere, ꝙ poſſe bene agere: ꝛ ſilr̄ vituperabilius eſt male agere ꝙ poſſe male agere. vñ etiã ſequit ꝙ habitꝰ in bonitate ꝛ in malitia mediū gradū obtineat inter potentiã ꝛ actū: vt. ſ. ſicut habitꝰ bonꝰ vel malus ꝑeminet in bonitate vel malitia potentie, ita etiã ſubdat actui, ꝙ etiã ex hoc apparet ꝙ habitꝰ nō ðr bonꝰ vel malus niſi ex hoc ꝙ inclinat ad actū bonū vel malū. Uñ ppter bonitatē vel malitiã actꝰ ðr habitꝰ bonus vel malus. ꝛ ſic potior eſt actus in bonitate vel malitia ꝙ habitus: q: ppter ꝙ vnūquodq̄ tale, ꝛ illud magis eſt.

Ad Primū ergo dīcm, ꝙ nihil phibet aliq̄d eſſe ſimplr̄ altero potius, ꝙ tñ ſm q̄d ab eo deficit: ſimplr̄ eīn potius iudicat ꝙ preeminet quantū ad id ꝙ per ſe conſiderat in vtroq̄, ſm q̄d autē ꝙ preeminet ſm id ꝙ per accñs ſe habet ad vtrūq̄. oſtenſum eſt autē ex ipſa rõne actus ꝛ habitus ꝙ actus eſt potior in bonitate ꝛ malitia ꝙ habitꝰ: ꝙ autē habitus ſit diuturnior ꝙ actus, accidit ex eo ꝙ vtrunq̄ inuenitur in tali natura, que non pōt ſemper agere, ꝛ cuius actio eſt in motu tranſeunte vnde ſimpliciter actus eſt potior tam in bonitate ꝙ in malitia ſed habitus eſt potior ſm quid. ¶ Ad ſcðm dicendū, ꝙ habitꝰ nō eſt ſimpliciter plures actus: ſed ſm quid. i. virtute. vnde ex hoc nō pōt cõcludi ꝙ habitus ſit ſimplr̄ potior in bonitate vel malitia ꝙ actus. ¶ Ad tertium dicēdum, ꝙ habitus eſt cauſa actus in genere cauſe efficiētis: ſed actus eſt cauſa habitus in genere cauſe finalis, ſm quam conſideratur ratio boni ꝛ mali. ꝛ ideo in bonitate ꝛ malitia actus preeminet habitui.

¶ Utrum pctm̄ ſimul poſſit eſſe cum virtute. Art. 4.

AD Quartū ſic pcedit. Uidet ꝙ actus vitioſus ſiue pctm̄ nō poſſit ſimul eſſe cū ꝟtute. Cõtraria eīn nō poſſunt eſſe ſimul in eodē: ſed pctm̄ quodãmō contrariat virtuti: vt dictū eſt. Ergo pctm̄ non pōt ſimul eſſe cum virtute. ¶ P̄. Pctm̄ eſt peius ꝙ vitium. i. actus malus ꝙ habitus malus: ſed vitiū nō pōt ſimul eſſe in eodē cū virtute. Ergo neq̄ pctm̄. ¶ P̄. Sicut pctm̄ accidit in rebus voluntariis, ita in rebus naturalibus: vt dicit in. 2. phyſi. ſed nunq̄ in rebus naturalibus accidit pctm̄, niſi per aliquam corruptionē virtutis naturalis: ſicut monſtra accidūt corrupto aliquo principio in ſemine: vt dicit in. 2. phyſi. Ergo etiã in rebus voluntariis non accidit pctm̄ niſi corrupta aliqua virtute anime: ꝛ ſic peccatum ꝛ virtus non poſſunt eſſe in eodem.

Sed Cõtra eſt, ꝙ phs dicit in. 2. ethi. ꝙ p cõtraria virtus generatur ꝛ corrūpitur: ſed vnus actus virtuoſus non

melior habitu ſicut actꝰ ſimplr̄ actu permixto potentie et ſicut cognō eſt ad finē ſimplr̄ ſm quid autē inquantum permanet et in ſubo: ꝛ habet in ſe virtualiter actū vt cauſa efficiens non inconueniens excellere. non eīn ppriē eā eſt vniuoca vt loꝛ platonis: ſed potius ſicut ſemen: qō eſt ſ. ſꝑa cauſa infra vniuocaꝫ ad eandē eīn ſpeciem ſpectat ſemen et effectus: ꝛ habitus ꝛ actꝰ: ſed effectꝰ ꝛ actus perfectiores ſunt rebus talibus inſtabilibꝰ cauſis ꝙ ſuis effectibus.

ſ. art. 1. co. Et mal. q. 2. ã. 2 ad. 3 et artic. 3. ad. 8.

¶ Super art. 4.

In ar. 4. in rñſio ne ad. 2. aduerte ꝙ argumēto ꝫſiſtente in hoc ꝙ ſi virtꝰ nō eſt ꝫpoſſibilis minori malo puta vitio: ergo nec maiori puta actui ꝛc. rñdet autor ꝙ incompoſſibilitas nō ꝫſurgit ex maiori vel minori bonitate vl̄ malitia: ſꝫ ex directa oppōne: magis autem opponitur vitium virtuti quam peccatum: ꝛ ideo ꝛc.

ſ. q. 63. ar. 2. ad 2. ꝛ. q. 73. ã. 1. ad. 2. ꝛ q. 77. ã. 2 ad. 3. Et 22ᵉ. q. 24. ã. 12. Et mal. q. 2. ã. 3 ad. 13. Et ſer. q. 1 arti. 1 ad. 3.

causat virtutē: vt supra habitū est. Ergo neq̃ vnus actus pctī tollit virtutem. Possunt ergo simul in eodem esse.

Rñdeo Dicendū, q̄ pctm̄ cōparat̄ ad virtutē sicut actus malus ad habitū bonū, aliter aūt se hȝ hītus in aīa, ⁊ forma in re nālī: forma eīm nālis ex necessitate pducit operationē sibi cōuenientē. vñ nō pōt esse simul cū forma nālī act⁹ forme ɔ̄rie. sicut nō pōt esse cū calore act⁹ infrigidationis: neq̃ simul cū leuitate mot⁹ descēsionis nisi forte ex violētia exteriorio mouētis, sȝ hītus in aīa nō ex necessitate pducit suā operationē: sed hō vtitur eo cū voluerit. vñ simul hītu in hoīe existe pōt nō vti habitu aut agere ɔ̄riū actū: ⁊ sic pōt hñs virtutē pcedere ad actū pctī: act⁹ ṽo pctī si cōparet̄ ad ipsam virtutē put est hītus qdā, nō pōt ipsaȝ corrūpere si sit vnus tm̄: sicut. n. nō gñat̄ hītus p vnū actū, ita nec p vnū actū corrūpit̄: vt. s̄. dictū est. Sȝ si cōparet̄ act⁹ pctī ad cām virtutū, sic pōt eē q̄ p vnū actū pctī alique virtutes corrūpant̄: quodlȝ eīm pctm̄ mortale cōtrariat̄ charitati, q̄ est radix oīm virtutū infusarū inquantū sunt virtutes. ⁊ ideo p vnū actū pctī mortalis exclusa charitate, excludunt̄ p ɔ̄ñs oēs virtutes infuse inquātū sunt virtutes: ⁊ hoc dico pp fidē ⁊ spem, quarū hītus remanēt informes post pctm̄ mortale: ⁊ sic nō sunt virtutes, sed pctm̄ veniale qd̄ non cōtrariat̄ charitati, nec excludit ipsam: per ɔ̄ñs etiā non excludit alias virtutes. virtutes vero acquisite non tolluntur per vnum actum cuiuscunq̃ peccati. Sic igitur pctm̄ mortale non potest simul esse cum virtutibus infusis, potest tamē simul esse cum virtutibus acquisitis: peccatum vero veniale potest simul esse ⁊ cum virtutibus infusis, ⁊ cum acquisitis.

Ad Primū ergo dōm, q̄ pctm̄ nō cōtrariat̄ virtuti ſm se, sȝ ſm suū actuȝ. ⁊ iō pctm̄ nō pōt simul esse cū actu virtutis: pōt tñ simul esse cū hītu. ¶ Ad ſm dōm, q̄ vitiū directe cōtrariat̄ virtuti, sicut ⁊ pctm̄ actui ṽtuoso. ⁊ ideo vitiū excludit ṽtutē, sicut pctm̄ excludit actum virtutis. ¶ Ad tertiuȝ dōm, q̄ ṽtutes naturales agunt ex necessitate. ⁊ ideo integra existēte virtute nunq̃ pctm̄ potest in actu inueniri: sed virtutes anime nō producunt actus ex necessitate. vñ nō est similis ratio.

¶ Utrum in quolibet pctō sit aliquis actus. Artic. 5.

22ᵉ. q5. 34. ā. 2. ad. 2. et q. 73. ā. 3. Et. 2. d. 35. ā. 3. dist. 41. q. 2. artic. 1. ad. 4. et po. q. 1. art. 6. ad. 9. et q. 11. ar. 3. ad. 6. Et mal. q. 8. ā. 1.

AD quintū Sic pcedit̄. Uīr q̄ ī quolibet pctō sit aliquis actus. Sicut eīm meritū cōparat̄ ad virtutē, ita pctm̄ ad vitium ɔ̄paratur: sed merituȝ nō pōt esse absq̃ aliquo actu. Ergo nec pctm̄ pōt esse absq̃ aliquo actu. ¶ P̄. Aug. dicit in lib. de libe. arbi. q̄ omne pctm̄ adeo est voluntariū: q̄ si non sit voluntarium, non est pctm̄: sed non pōt esse aliquid voluntarium nisi p actum voluntatis. Ergo omne peccatum habet aliquē actum. ¶ P̄. Si peccatum esset absq̃ aliquo actu, sequeretur q̄ ex hoc ipso qd̄ aliquis cessat ab actu debito peccaret: sed cōtinue aliquis cessat ab actu debito: ille s. qui nunquā actum debitum operatur ergo sequeretur quod continue peccaret: quod est falsum. Non ergo est aliquod peccatum absq̃ actu.

Sed Cōtra est, q̄ dr̄ Jacobi. 4. Scienti bonū facere ⁊ nō facienti pctm̄ est illi, sed non facere non importat aliquem actum. Ergo peccatum potest esse absq̃ actu.

Rñdeo dōm, q̄ qō ista principalr̄ mouet̄ pp pctm̄ omissionis: de quo aliqui diuersimode opinant̄. Quidam eīm dicunt q̄ in omni pctō omissionis est aliqs actus, vel interior vel exterior. Interior q̄dē sicut cū aliqs vult nō ire ad ecclesiā qñ ire tenet̄. Exterior autē sicut cū aliqs illa hora q̄ ad ecclesiā ire tenet̄ vel etiā ante, occupat se talib⁹ quib⁹ ab eūdo ad ecclesiā impedit̄. Et hoc quodāmō videt̄ in primū redire: q̄ eīm vult aliqd cū quo aliud simul eē nō pōt, ex ɔ̄nti vult illo carere, nisi forte nō ppendat q̄ p hoc q̄ vult facere impedit̄ ab eo q̄ facere tenet̄. in quo casu posset per negligentiam culpabilis iudicari. Alij vero dicunt q̄ in peccato omissionis nō requirit̄ aliqs actus. ipm̄ eīm nō facere q̄ quis facere tenetur pctm̄ est. ¶ Utraq̃ autē opinio ſm aliquid veritatē hȝ. Si. n. intelligat̄ in pctō omissionis illud solū q̄ per se pertinet ad rōnē pctī, sic qñq̃ omissionis pctm̄ est cū actu interiori: vt cū aliquis vult nō ire ad ecclesiā. Qñq̃ vero absq̃ oīmi actu vel interiori vel exteriori: sicut cū aliquis hora qua tenet̄ ire ad ecclesiā, nihil cogitat de eundo vel non eundo ad ecclesiam. Si vero in peccato omissionis intelligantur etiā cause vel occasiones omittendi, sic necesse est in peccato omissionis aliquem actum esse: nō eīm est peccatum omissionis nisi cū aliquis pretermittit qd̄ potest facere ⁊ nō facere. q̄ autē aliquis declinet ad non faciendum illud quod potest facere ⁊ non facere, non est nisi ex aliqua causa vel occasione coniuncta vel precedente: ⁊ siquidē causa illa nō sit in ptāte hoīs, omissio nō hȝ rōnē pctī sicut cū aliqs pp infirmitatē pretermittit ad ecclesiā ire. Si vero causa vel occasio omittendi subiaceat volūtati, omissio hȝ rationē pctī: ⁊ tunc semp opȝ q̄ ista cā inq̃tū est voluntaria hēat aliquē actū ad min⁹ interiorē voluntatis. q̄ quidē act⁹ qñq̃ directe fertur in ipsam omissionē: puta cū aliquis vult nō ire ad ecclesiā vitās laborē. ⁊ tunc talis act⁹ p se ptinet ad omissionē: volūtas eīm cuiuscunq̃ peccati p se pertinet ad pctm̄ illud: eo q̄ voluntariū est de ratione pctī. Qñq̃ autē actus voluntatis directe fertur in aliud per q̄ hō impedit̄ ab actu debito. siue illud in q̄ fertur voluntas sit coniunctū omissioni: puta cū aliquis vult ludere qñ ad ecclesiā deberet ire. siue etiā sit precedēs: puta cū aliquis vult diu vigilare de sero ex quo sequit̄ q̄ nō vadat hora matutinali ad ecclesiam. ⁊ tunc actus iste interior vel exterior per accñs se hȝ ad omissionē: q̄ omissio sequitur preter intētionē: hoc autē dicimus per accñs esse q̄ est preter intentionē: vt pȝ in. 2. physi. vñ manifestū est q̄ tunc pctm̄ omissionis habet quidē aliquē actū coniunctū vł precedentē, qui tñ per accñs se habet ad pctm̄ omissiōis iudiciū autē de rebus dandū est ſm illud q̄ est per se ⁊ non ſm illud quod est per accñs. Uñ verius dici potest q̄ aliquod pctm̄ possit esse absq̃ oīmi actu: alioquin etiā ad essentiam aliorum peccatorum actualium pertinerent actus ⁊ occasiones circunstantes.

Ad Primū ergo dōm, q̄ plura requirunt̄ ad bonū q̄ȝ ad malum: eo q̄ bonū cōtingit ex tota integra causa, malum autē ex singularib⁹ defectib⁹, vt Dion. dicit. 4. ca. de diui. no. ⁊ iō pctm̄ pōt ɔ̄tingere, siue aliquis facit q̄ nō dȝ, siue nō faciendo qd̄ dȝ: sed meritū non pōt esse nisi aliquis faciat voluntarie q̄ dȝ. ⁊ ideo meritū nō pōt esse sine actu, sed pctm̄ pōt esse sine actu. ¶ Ad scdm̄ dōm q̄ aliqd dr̄ voluntariū, nō solū q̄ cadit sup ipm̄ actus volūtatis, sed q̄ in ptāte nr̄a est vt fiat vel non fiat: vt dr̄ in. 3. ethic. vñ etiam ipsum nō velle pōt dici voluntariū: inquantum in ptāte hoīs est velle ⁊ nō velle. ¶ Ad tertium dōm, q̄ pctm̄ omissionis ɔ̄trariatur precepto affirmatiuo qd̄ obligat semper, sed nō ad semper. ⁊ ideo solum pro tp̄e illo aliquis cessando ab actu peccat, pro quo preceptum affirmatiuum obligat.

¶ Utrū cōuenienter diffiniatur pctm̄, esse dictū vel factū, vel concupitū contra legem eternam. Artic. 6.

AD Sextū sic pcedit̄. Uidetur q̄ inconuenienter diffiniatur pctm̄ cum dicit̄, Pctm̄ est dictum vel factū vel cōcupitum cōtra legē eternā. Dictū eīm vel factum vel cōcupitum importat aliquē actuȝ sed nō omne pctm̄ importat aliquē actum. vt dictuȝ est. Ergo hec diffinitio nō includit omne pctm̄. ¶ P̄. Aug. dicit in lib. de duab⁹ animabus. Pctm̄ est voluntas retinēdi vel consequēdi qd̄ iustitia vetat: sed voluntas sub cōcupiscentia cōprehenditur ſm q̄ concupiscentia largo modo sumitur pro omni appetitu. ergo sufficisset dicere, Peccatum est concupitum contra legem eternam. nec oportuit addere dictū vel factum. ¶ P̄. Peccatum proprie consistere videtur in auersione a fine: nam bonum ⁊ malum principaliter considerantur ſm finē: vt ex supradictis patet. vnde ⁊ Augu. in. 1. de libe. arbi. per comparationem ad finem definit pctm̄ dicens q̄ peccare nihil est aliud q̄ȝ neglectis rebus

¶ Super art. 6.

In articulo sexto dubium occurrit ex Greg. de arimino in secundo senten. distinc. 34. volente q̄ peccatum proprie quo quis dicitur formaliter peccans non est actus, nec est aliquid incomplexe significabile. ⁊ hoc probatur dupliciter. primo q̄ peccatum consistit in hoc q̄ aliquis agit contra rectam rationem: sed hoc non est nisi cōplexe significabile. ergo. Et q̄ preceptis affirmatiuis et negatiuis phibentur peccata et affirmant̄ eorū opposita: vt patet: sȝ in his sola cōplexe enunciabilia iubentur aut phibentur: q̄ quū precipitur non mechaberis nec vir nec mulier nec actus prohibetur sed facere actum commixtionis: qd̄ sola oratione est enunciabile formaliter vel equiualenter. Sed hic gregorij phantasia a diuo thoma post Aug. ⁊ aristotelem excluditur dicente hic q̄ peccatum nil aliud est q̄ȝ actus humanus malus: constat nanq̃ q̄ actus humanus malus est qd̄ incōplexe significabile: significatur nanq̃ infinitis noībus incomplexis vt fornicationis blasphemie et aliis huiusmodi nominib⁹ peccatorū nanq̃ quum voluntariū sit in actu secundo cōsistens ſm veritatē aut sumitur materialiter aut formaliter: aut pro toto composito. ⁊ si quidē sumit̄ mālr̄ constat q̄ actus scdꝰ est quicquid sit illud: ⁊ potest ⁊ nolalr̄ et verbaliter significari. verbalr̄ q̄dem per modū actus nolalr̄ aūt per modū subs. si vero sumit̄ formalr̄ constat q̄ est priuatio: q̄ eodē mō est significabilis: et silr̄ totū cōpositū. sed qd̄ fortē decipit est: quia non discernitur inter peccatum in actu exercito ⁊ in actu signato, et peccatuȝ in re. i. ſm se vt fuerit significabilitatē vtranq̃: in actu nanq̃ exercito nō nisi verbo significatur in actu vero signato nomine: sed questio theologorū ⁊ philosophorū de re est, vt abstrahit ab his significādi modis. Et per hec pȝ responsio ad obā: falsuȝ nanq̃ vtrobiq̃ assumit̄: nisi in actu exercito quū dr̄ q̄ agere contra rationem q̄ mechari ⁊c. non sint incōplexe significabilia:

1. q. 76. ar. 2. ad 1. Et. 2. di. 35. ā. 2. co. et ad. 3. Et mal. q. 2. ā. 1. c. ⁊ ad. 2

eternis tēporalia ſectari. Et in lib. 83. q. dicit ꝙ oīs humana perverſitas eſt vti fruendis ⁊ frui vtēdis: ſʒ in ꝑmiſſa diffōne nulla fit mentio de aversione a debito fine. Ergo inſufficiēter diffinitʳ pctm̄. ❡ p. Ex hoc dr̄ aliquid eſſe prohibitū q̄ legi ꝯtrat: ſed non oīa pctā ſunt mala q̄ prohibita: ſed quedā ſunt ꝓhibita q̄ mala. Nō ergo in cōi diffinitiōe pcti debuit poni ꝙ ſit ꝯ legē dei. ❡ p. Pctm̄ ſignificat malū hominis actum, vt ex dictis patet: ſed malū hoīs eſt contra rationē eſſe: vt dio. dicit. 4. cap. de diui. no. Ergo potius debuit dici ꝙ peccatū ſit cōtra rationem, ꝙ̄ ꝙ peccatum ſit contra legem eternam.

In contrariū Sufficit authoritas augu.

Rñdeo Dd̄m, ꝙ ſicut ex dictis patet pctm̄ nihil aliud eſt ꝙ̄ actus hūanᵘ malᵘ, ꝙ aūt aliqͦs actᵘ ſit hūanᵘ hʒ ex h̄ ꝙ ē volūtariᵘ: ſicut ex ſupradictis ptʒ, ſiue ſit volūtariᵘ q̄ſi a volūtate elicitᵘ: vt ipſʒ velle vel eligere, ſiue q̄ſi a voluntate īperatᵘ, vt exteriores actᵘ vel locutiōis vel oꝑationis. Habet aūt actᵘ humanᵘ ꝙ ſit malus ex eo ꝙ caret debita ꝯmenſuratione: oīs aūt cōmenſuratio cuiuſcūqʒ rei attenditʳ per ꝯparationē ad aliquā regulā, a qua ſi diuertat, incōmēſurata erit. Regula aūt volūtatis hūane eſt duplex. Una propinqua ⁊ homogenea. ſ. ipſa hūana rō. Alia vero eſt prima regula. ſ. lex eterna: q̄ eſt q̄ſi rō dei. Et iō au. i diffōne pcti poſuit duo. Unū ꝙ pertinet ad ſubam actus hūani: ꝙ eſt q̄ſi mãle in pctō cū dixit: dictū vel factū vel ꝯcupitū. aliud aūt ꝙ ptinet ad rationē mali: qδ eſt quaſi formale in peccato: cum dixit, Contra legem eternam.

Ad primū Ergo dicendū, ꝙ affirmatio et negatio reducuntur ad idem genus: ſicut in diuinis genitū ⁊ ingenitū ad relationē, vt augu. dicit in. 5. de trini. ⁊ ideo pro eodē eſt accipiendum dictū ⁊ nō dictū, factū ⁊ non factū. ❡ Ad ſcd̄m dicendū, ꝙ prima cauſa pcti eſt in voluntate q̄ imperat oēs actus voluntarios: in quibᵘ ſolum inuenitʳ pctm̄. ⁊ ideo aug. q̄nqʒ ꝑ ſolā voluntatē diffinit pctm̄. ſed q̄ etiā ipſi exteriores actus ꝑtinent ad ſubam pcti, cū ſint ſm̄ ſe mali, vt dictū eſt, neceſſe fuit ꝙ in diffinitione pcti poneretʳ etiā aliquid pertinēs ad exteriores actᵘ. ❡ Ad tertiū dicendū, ꝙ lex eterna primo ⁊ principaliter ordinat hoīem ad finē, ꝯñr autē facit bn̄ ſe habere circa ea que ſunt ad finē. ⁊ ideo in hoc ꝙ dicit, ꝯ legē eternā, tāgit auerſionē a fine, ⁊ oēs alias inordinationes. ❡ Ad quartū dicendū, ꝙ cū dr̄ ꝙ nō oē peccatū ideo eſt malū, q̄ eſt ꝓhibitū: intelligitʳ de ꝓhibitione facta ꝑ ius poſitiuū. ſi autē referatʳ ad ius nãle, qδ cōtinetʳ primo quidē in lege eterna, ſcd̄ario vero in nãli iudicatorio rōnis hūane, tunc oē pctm̄ eſt malū q̄ ꝓhibitū: ex hoc enim ipſo qδ eſt inordinatū iuri nãli repugnat. ❡ Ad quintum dd̄m, ꝙ a theologis ꝯſideratʳ pctm̄ precipue ſm̄ ꝙ eſt offenſa cōtra deū, a pħo autē morali ſm̄ ꝙ cōtrariatʳ rationi. ⁊ ideo augu. conuenientius diffinit peccatū ex hoc ꝙ eſt contra legem eternaʒ ꝙ̄ ex hoc ꝙ eſt contra rationē precipue cum per legem eternam regulemur in multis que excedunt rationem humanam: ſicut in his que ſunt fidei.

ut ſic quoqʒ exponitʳ Aug. in diffinitione iſta: pctm̄ eſt dictū factum vel concupitum, ꝙ pctm̄ eſt dictio, factio, concupiſcentia, volitio contra legem dei. ❡ In eodem arti. pro quanto hic tractatʳ qd̄ eſt pctm̄ in moralibus: ⁊ dr̄ ꝙ eſt actus voluntarius malus: ſcito vir docte ꝙ vt ex ſupradictis in. q. 18. habes malum equiuoce dr̄ de malo abſolute ⁊ de malo morali: q̄m malum abſolute eſt formaliter eſt nullius nature: ſed priuatio ⁊ nihil. malū autē morale eſt nullarū naturarū ſicut color ⁊ alia q̄ſia: vitiū; eīn in tēperantie formaliter eſt vna ſpecies in rerū nã. e ſilr actus intēperantie formaliter eſt operatio in certa ſpē poſitiua: idē enim iudiciuʒ eſt de intemperantia habituali ⁊ actuali. quo ad h̄. ⁊ q̄m illa vitium hec pctm̄ eſt: iō caueto tractatu de vitiis ⁊ peccatis ne erres in principio putans vitium ⁊ pctm̄ habere ſm̄ rōnē mali rationē priuationis. Opʒ nanqʒ dicere ꝙ pctm̄ eſt actus malus dupliciter. ſ. ꝯtrarie ⁊ priuatiue: intemperātia enī eſt actᵘ malᵘ ꝯtrarie ꝓ quanto eſt actus habitus ꝯtrarium obiectum fortiens temperantie. Eſt iō actᵘ malus priuatiue ꝓ quanto eſt actus priuatus rectitudine quam deberet hr̄e. Eſt autem inter has duas mali rōnes tāta dr̄ia: ꝙ prima vt dictū fuit, eſt res quedā poſitiua et a deo ec. ꝙ ſcd̄a eſt priuatio eſt nihil ⁊ nō a deo. prima quoqʒ eſt prior nãlr ſcd̄a: et eſt fundamentū eius ꝙ oē pctm̄ eſt actus contrariᵘ alicui virtuti ⁊ ad hmōi contrarietatem ſequitur priuatio debite rectitudinis. prima rurſus ſpectat ad cōuerſionem: ſecunda autē ad auerſionē inuentam in pctō vtroqʒ ⁊ vocatur inordinatio: ſed prima contrarie: ſcd̄a priuatiue. Quia vſitato vocabulo quum de pctō eſt diſputatio, inordinatio, deformitas malitia ratio mali ⁊ ſi quid eſt hmōi priuatiue ſumantur in litera. ergo quū dicitʳ ꝙ peccatū eſt actus humanus malus: intellige ꝙ malus ⁊ inordinatᵘ vtroqʒ modo: vtraqʒ enī inordinationē habet actus ex incōmenſuratione ad ſuā regulam nam inordinationē cōtrarie habet ex obiecto ꝙ eſt aliquid appetitū diſſonās regule. ⁊ ex hoc comitatur inordinatio priuatiue: quia ex hoc actus priuatur rectitudine regule qua deberet informari. ❡ In eodē artic. q̄m ibi dr̄ ꝙ inordinatio eſt quaſi formale in pctō: ⁊ actus humanus eſt quaſi materiale: dubitari pōt primo de ſenſu lr̄e. ſcd̄o de re, de ſenſu quidē an loquatur de inordinatione vtraqʒ: an de altera tantuʒ. ſ. priuatiua: ⁊ ſilr per ſubam actus an intelligat actū ipſum in genere nature: an etiā ſm̄ ſpeciē moralem: ſed hec qδ q̄ de verbis ⁊ de rebus conſtat nō magni facienda eſt: verificari nāqʒ pōt de inordinatione vtraqʒ ꝙ eſt quaſi formale in pctō: ⁊ ſuba actus voluntarij in gn̄e nãe ve materiale. Et rurſus verificari poteſt ꝙ ſubſtantia actus in genere nãe et moris eſt vt materiale et inordinatio priuatiue eſt vt formale vt ex dicendis clarius patet. ſcd̄a tn̄ expō magis vr̄ literaliter intēta. De re igitʳ ipſa dubium eſt que duarū inordinationum ſit magis de ratione pcti an inordinatio poſitiua an inordinatio priuatiua: ⁊ hoc eſt idem ꝙ querere qd̄ eſt magis de rōne pcti auerſio vel conuerſio. opʒ enim hic vbi quid eſt pctm̄ fundamus peccati quidditatē diligenter inueſtigare: q̄m principiuʒ omnis ſciētie eſt ꝙ quid eſt. Et ſcito ꝙ nō facio difficultatē in peccatoꝝ nominibus propriis: puta intēperantia iniuſtitia: vel cōi. puta culpa pctm̄. q̄m eſſet qδ non de rebus abſolute: ſed vt ſignificantur ſub vocabulis: ⁊ rediret qδ de noībus. dico autem hoc ne quis arguat ex hoc ꝙ ſicut albū purā qualitatē ſignificat ita malū puram malitiā ⁊ pctm̄ puram priuationē. De ipſa ergo re quam peccatū dicimus: quocunqʒ nomine vocetʳ qδ eſt, ⁊ ſcotus in ſcd̄o ſent. diſt. 35. tʒ ꝙ inordinatio priuatiua ſeu auerſio eſt magis de ratione peccati: q̄ eſt ipſa eſſentia aliorum peccatorum, ⁊ hoc manifeſtat per oppoſitum: quia rectitudo oppoſita eſt ipſa eſſentialis ratio virtutis: ⁊ deducit hanc ſuam poſitionē ex illo capite. ſ. ꝙ pctm̄ eſt formaliter priuatio: ad qδ ſunt tot authoritates a diuo Tho. nō habeo explicitē quīn tamen recolo oppoſitum: ſed diſtinguit ipſe ⁊ tandem oppoſitum videtur mihi eſſe verum ſm̄ doctrinam eiuſ vt in ſequenti. q. in primo arti. clare inſinuat. diſtinguo igitur in primis ex ipſo in ſcd̄a ſcd̄e. q. 11. arti. 5 ꝙ peccatum eſt in duobus generibus. ſ. in genere mali ſimplr̄: ⁊ eſt in genere voluntarij ſeu moralis mali. ⁊ in genere quidē mali ſimpliciter reponitʳ formalr̄ per inordinationem priuatiue ſeu auerſionē: in genere autēʒ voluntarij ſeu moralis mali per ſuam differentiam: q̄ tn̄ ex obiecto malo moraliter habet reponitur. et q̄m obiectū tale ⁊ differentiam talem in qua inordinatio cōtrarie cōſiſtit: ſortitur peccatum ex intentione peccantis vnde habet peccatū ꝙ ſit voluntarium. Et ſi queras abſolute ⁊ ſine diſtinctione loquendo quid eſt dicendum. dico ꝙ q̄ peccatum abſolute loquendo eſt in genere ⁊ mali ſimplr̄ ⁊ eſt voluntarium: ideo vtrunqʒ abſolute recte dr̄ ſcʒ ⁊ ꝙ auerſio eſt de ratiōe peccati ⁊ formale in peccato: ⁊ ꝙ conuerſio eſt de ratione peccati ⁊ formans peccatum. Ad comparatiuaʒ autem quid magis abſolute, dico ꝙ cōuerſio ⁊ ratio eſt dupliciter prima q̄ peccatuʒ eſt magis voluntariuʒ ꝙ̄ malum: quia eſt voluntarium ſecundū ſe totum. q̄m a diuerſimode: q̄ conuerſio primᵒ auerſio ſecūdario: nō eſt autē malum ſm̄ ſe totū: ſed ſm̄ ptē tm̄. ſ. priuationem. ſcd̄a eſt. q̄ conuerſio dat pctō veram ſpeciē: auerſio vero dat priuationem ſpēi: intēperātia enim ex cōuerſione ad obm̄ ſortitur differētiā vere ſpeciei in gn̄e q̄litatis: ex auerſione aūt priuatione hʒ ſpēi tēperantie: magis autē conuenit peccato dr̄ia vere ſpecifica quā priuatiua ſpēi. autoritates autē allate a ſcoto. ⁊ ratio inducta nihil aliud ꝓbant niſi ꝙ peccato ve eſt in gn̄e mali ſimplr̄ magis inſit auerſio. ſic enī eſſentialis pcti rō in priuatione conſiſtit: ſed vt dictum eſt magis viget ratio pcti inquantū eſt voluntariū: ſm̄ quā nō ē eſſentialis rō pcti in priuatione: ſʒ in cōtrario ad qδ ſequitʳ priuatio illa. dixi autē pliter malum ſimplr̄ ad dr̄iam mali moralis: qδ non eſt malum ſimplr̄: ſed huic vt diuo thome in locis ſuperius allatis placet. ſicut enim frigus eſt in ſe bonū quoddā ⁊ eſt malū calido: ita tēperantia eſt in ſe bonū quoddam, eſt tn̄ malum rationali vite. ⁊ ſicut ad frigidū qδ eſt cōtrariū calido ſequitur priuatio calidi: nō q̄ frigus nō eſt calor: ſed q̄ frigidum non eſt calidū. ⁊ hec priuatio habet rationē mali in ſubiecto cui debetʳ bonū calidi q̄ſi ſicut ec. vt patet in corporibus infirmis ex frigore. ita ad intēperantiā ſequitur priuatio, non q̄ non eſt tēperantia: hec eſt enī negatio impertinens: ſed q̄ actus voluntarius ſubiectus forme intēperantie non eſt temperatus. ⁊ quoniam debetur tali actui ſubiecto bonum temperantie: ideo huiuſmodi priuatio habet rationē mali ſimpliciter: ⁊ ſic inordinatio hic ⁊ auerſio pertinet ad peccatum inquantum malum ſimpliciter: inordinatio autem contrarie ⁊ cōuerſio pertinet ad peccatum inquantum habet rationem mali moralis ⁊ voluntarij. Et quoniā inordinatio priuatiue eſt vltimum ſuperueniens peccato: ideo forte in litera dicitur ꝙ eſt quaſi formale in peccato: ⁊ non dixit abſolute ꝙ eſt formale: ⁊ eadem ratione actus denominatus ab illa dicitur ꝙ eſt quaſi materiale in peccato. vtrum autem peccatum q̄ includit hec duo ſit vnum per accidens, aut vnum per ſe, ⁊ alteruʒ ſit annexum: quoniam hic eſſet dicendum vbi de quod quid eſt peccati tractatur. in ſequenti tamen articulo vbi de ſpecifica diſtinctione peccatorum tractatur dicetur.

❡ In eodem ſexto articulo: in reſponſione ad vltimum occurrit dubium an peccatum in moralibus ex hoc ipſo quod eſt peccatum ſit offenſiuum dei et ſimiliter auerſiuum a deo: an ex alio habeat quod ſit contra rationem: et ex alio ꝙ ſit offenſiuum dei. in litera enim diſtinguitur peccatum ſecūdum has duas rationes: ⁊ dicitur quod inquantum eſt contra rationem tractatur a philoſopho morali: inquantum eſt offenſiuum dei a theologo. quod enim ex diuerſis hec proueniant ſuadet primo ipſa diſtinctio facta: deinde ratio: quia ratio noſtra eſt quoddam ens participatum: deus autem eſt ipſum eſſe per eſſentiam: conſtat autem quod contrarium vel priuatio entis participati non eſt cōtrarium: nec priuatio entis per eſſentiam. Peccatum igitur ex hoc quod eſt contra rationem humanam non eſt offenſiuum dei. nec ſufficit ad euadendum hoc dicere: quod quia ratio humana deriuatur a diuina: quod eſt contra rationem humanam eſt contra diuinam. tum quia cognitio ſenſitiua deriuatur etiam a diuina cognitione: non tamen contrarium cognitioni ſenſitiue eſt contrarium cognitioni diuine. tum quia ex hoc nihil aliud habetur: niſi quod peccatum eſt contra rationem diuinam inquantum participata eſt in ratione humana: quod nihil aliud eſt quam eſſe contra effectum dei: ⁊ queſtio eſt de eſſe contra ipſum deum vt offenſiuum eius non ſuorum effectuum. ❡ Preterea. Si peccatum vt ſic eſſet offenſiuum dei et auerſiuum ab eo poſſet hoc cognoſci naturali ratione ⁊ a philoſophis deberet tractari quorum neutrum apparet. ❡ In oppoſitum eſt. quia odium dei ⁊ blaſphemia dei ſunt peccata mortalia ſecluſa omni fide et gratia: et naturaliter omni fide et

gratiā: e naturaliter cognoſcibilis nō ſolū q ſunt peccata ſed q ſunt offenſiua dei. Et hoc non, niſi qr cōtra ratonē rectam actus odij hȝ obiectū. ergo. ¶ Ad hoc dicitur q iſte due rationes in pctō diſtinguuntur nō vt diſparate, ſed vt ſubordinate: ita q pctm̄ eſſe contra rōnē ſubordinat ad eſſe ꝯ deum: et illud infert hoc, quaſi vt inferi' ſuū ſuperi'. ¶ Ad cuius euidētiā ſciendū eſt, q finis vltimus creature rationabilis, vt ſic eſt deus dupl'r. primo vt obiectum beatitudinis poſſibilis naturaliter. ſecundo vt obiectum beatitudinis reuelate. Nec deus licet ſic ſeſe habeat vt duo diſparati fines vltimi: ſed quoniā gratia preſupponit et perficit naturas, deus vt finis nālis eſt finis vltim' qdā in gñe: e qñ ſubordinatur ſibiipſi. vt finis eſt beatitudinis reuelate tanq̄ finis vltimus ſimpliciter. Propter qd quicquid cōtrariatur deo vt fini nāli rationalis creature repugnat ꝯſ̄ter eidē vt fini ſupernāli: q̄uis non ē. qd ordinat ad deū vt finē nālem ordinet ad eūdem vt ſupnālē. Et rō diſparitatis eſt: quia bonū ꝯſurgit ex cā integra malū autē ex particulari quocunq defectu. Quā nunc finis moralium virtutū ſit bonū rationis ordinatū ad deū finē nālem: vt mediū neceſſariū ad ꝯſequēdū illū: ita q inter bonū rōnis e deum finē rōnalis creature hoc eſt connexio neceſſaria e in rōcinādo e in exequēdo: nā inchoando a fine et ex eo accipiendo rōnē opis ad bonū rōnis deuenitur tanq̄ a principio ad cōcluſionē neceſſariā: e ſic inchoādo ad exequēdo bono rōnis pcedit ad deum vltimū finē: manifeſte eñ conſtat q ex ſummo bono mētis nō deducit malum rōnis: ſed bonū: e q ad ſummū mētis bonū nō ducit malū rōnis: ſed bonū. Cōuerſo igit bono rōnis cū deo fine nāli, opȝ q peccatū qd eſt malum rōnis ex eo ipſo q contrariatur bono rōnis abducit a deo fine nāli: e ꝯſ̄ter, vt dictū eſt, ſupernāli. Et confirmatur qr peccans: puta intēperatus: cōſtituit ſibi vltimū finē in bono ſenſibili: puta delectatione cōtraria rōni: ac per hoc quū nō poſſit vnus habere ſimul duos vltimos fines (vt in .q. prima determinatum eſt) proponit rem viliſſimam deo bono ei dignitatem diuinam vltimi finis: iuxta illud apoſtoli ad phil. 3. quorū deus venter eſt. e per hoc auertitur manifeſte a deo ſummo bono: e offendit ipſum q̄tum eſt ex parte ſua auferēs illi dignitatem propriam eſſe vltimū finem operum rōnalis creature: e preponens illi aliud: magis diligens illud aliud quam ipſum: quia finis vltimus eſt maxime amatus. Et hoc eſt q ex prima parte .q. 48. habetur. ſ. q malū culpe cōtrariat bono diuino in ſe: qñ ꝯtrariatur amori quo deus amat in ſeipſo nō ſolū charitate infuſa ſed acquiſita. vnde inferius in .q. 73. ar. 7. ad tertiū dr q auerſionē a regula rōnis ſequitur auerſio a deo: cui hō dȝ coniungi per rectā rōnē. Peccatum igitur ſecluſa omni fide: e permnēte ad illā. eſt cōtra bonū rōnis tanq̄ proximum finē, e ꝯtra bonū diuinū tanq̄ vltimū finē. ex hoc ipſo q eſt pctm̄: e inordinatio eius eſt priuatio formalis rectitudinis actus ferēs auerſionem ab incommutabili bono: e offenſam illius. Et qñ beatitudo ſupernaturalis ſupponit naturalē ex ꝯſ̄n quantū eſt ex ſe eſt contra deū vt obiectū beatitudinis ſupernaturalis e auerſiuū ab eo e offenſiuū eius. Suppoſita autē fide peccatum ipſum priuat rectitudine nō ſolū legis nature ſeu rōnis ſed diuine, opponitur etiam ordini charitatis infuſe. e eſt offenſiuū dei vltimi finis ſimpliciter. has eñ cōditiones non haberent actualiter peccata mortalia, ſi deus creaturam rationalē in ſuis puris nālibus preceptis ac finib' reliquiſſet: q̄uis quātum eſt ex ſe vt dictū eſt: repugnarēt etiā ſupernaturalib': vtpote preſupponētibus naturalia. ¶ Ad primā autē obiectionē in oppoſitū patet rñſio: diſtinctio eñ ex hoc q eſt diſtinctio habet magnam latitudinē. Quāuis poſſet dici q auctor intendit de rōne offenſiui inquantū eſt contra deum ſupernaturalem finem: q pure eſt theologie cōſiderare. Sed hoc parū refert: quia theologus etiam conſiderat peccata inquantū ſunt cōtra rationē in ordine ad abductionem a deo ſicut etiā conſiderat de moralibus virtutibus acquiſitis in ordine ad deū. ¶ Ad ſecundū dicitur: q pctm̄ aliter ꝯtrariat rōnali vite e aliter deo nam vite rationali contrariat formaliter: ſicut calidū frigido: vel tenebre lumini. deo autē ꝯtrariat obiectiue nō efficaciter: ſed affectuoſe. ſ. nō q deo ipſi in ſe aliquid ex tali ꝯtrarietate adimat: ſȝ q̄tū eſt ex affectu peccantis explicite. vt in odio dei: implicite, vt in adulterio furto, e hmōi. Unde ex hoc ipſo q pctm̄ eſt contrariū rōni formalr hȝ q eſt ꝯtrū deo obiectiue modo dicto: nō. n. eſt ꝯtrū rōni formalr: niſi qr voluntariū ꝓpter qd argumentū qd de cōtrarietate formali loquit nō obſtat. Ad tertiū dr cōcedendo q hoc poſſit naturaliter cognoſci e dicto a philo, vt manifeſte patet de odio dei: q̄uis negantes diuinā prouidentiā etiā humanos act' de his nō fuerint ſoliciti.

ꝑ.ā.5. et 4.c.q.ā. 5.ad.1. Et 22ᵉ. pl.e.q. 33.ā.2. c. Et.2. di.42.q 2.ā.2.q 1.ad.2. e.q.2.c. Et mal. q.2.ā.6 cor.e.q. 14.ā.3. cor. Et pſal. 50.c.2.

¶ De diſtīone pctoꝝ. Qō. 72.

DEinde Cōſiderandū eſt de diſtīone pctōꝝ vel vitioꝝ. ¶ Et circa hoc queruntur nouē. Primo vtrum pctā diſtinguant ſpē ſm obiecta. Scḋo de diſtīone pctoꝝ ſpūaliū e carnaliū. Tertio vtrum ſm cauſas. Quarto vtrū ſm eos in quos peccat. Quinto vtrum ſm diuerſitatē reatus. Sexto. vtrū ſm omiſſionē e ꝯmiſſionē. Septimo vtrū ſm diuerſum proceſſum pcti. Octauo vtrū ſm abundātiā e defectū. Nono vtrū ſm diuerſas circunſtantias.

¶ Utrū pctā differāt ſpē ſm obā. Art. 1.

AD Primū ſic procedit. Uidet q peccata nō differāt ſpecie ſm obiecta. Act' eñ hūani precipue dicūtur boni vel mali per cōparationē ad finē. vt ſupra oſtēſum eſt: cū igit peccatū nihil aliud ſit q̄ actus hoīs malus (ſicut dictum eſt) videtur q ſm fines pctā debeant diſtingui ſpecie magis q̄ ſecūdum obiecta. ¶ 2. Malū cū ſit priuatio diſtinguit ſpecie ſm diuerſas ſpecies oppoſitoꝝ: ſed pctm̄ eſt qddā malū in gñe humanoꝝ actuum. Ergo peccata magis diſtinguunt ſpecie ſm oppoſita q̄ ſm obiecta. ¶ 3. Si pctā ſpecie differant ſm obā impoſſe eſſet idem pctm̄ ſpē circa diuerſa obā inueniri: ſȝ inueniunt aliqua hmōi pctā: nam ſuperbia eſt in reb' ſpiritualibus, e in corporalibus vt Greg. dicit in lib. 33. moralium. Auaritia etiam eſt circa diuerſa genera rerum. Ergo peccata non diſtinguuntur ſpecie ſecundum obiecta.

Sed Cōtra eſt, q pctm̄ eſt dictū vel factum vel concupitū ꝯtra legē dei: ſed dicta vel facta vel cōcupita diſtinguunt ſpecie ſm diuerſa obiecta: qr actus per oba diſtinguuntur: vt ſupra dictū eſt. Ergo etiā peccata ſm obiecta ſpecie diſtinguuntur.

Rñdeo Dicendū, q ſicut dictū eſt ad rōnē pcti duo concurrunt. ſ. actus voluntarius, e inordinatio ei': que eſt per receſſum a lege dei. Horū aūt duoꝝ vnū p ſe ꝯparat ad peccantē, q̄ intēdit talē actū voluntariū exercere in tali mā. aliud autē. ſ. inordinatio act' p accñs ſe hȝ ad intentionē peccātis. nullus eñ intendēs ad malū operatur: vt dio. dicit. 4. cap. de di. no. Manifeſtum eſt autē q vnūqdq ꝯſequit ſpeciē ſm illud qd eſt p ſe, nō aūt ſm id qd eſt p accñs qr ea q̄ ſunt per accñs ſunt extra rōnē ſpēi. e idō pctā ſpecie diſtinguunt ex parte actuū voluntarioꝝ magis q̄ ex parte inordinationis in pctō exiſtentis: actus aūt voluntarij diſtinguuntur ſpecie ſm oba: vt in ſuperioribus oſtenſum eſt. vnde ſequitur q peccata proprie diſtinguantur ſpecie ſm obiecta.

Ad primū Ergo dicendū, q finis principaliter habet rationē boni: e ideo cōparatur ad actum voluntatis, qui eſt primordialis in omni pctō ſicut obiectum. vñ in idem redit q pctā differant ſm obiecta vel ſm fines. ¶ Ad ſm dm̄, q pctm̄ nō eſt pura priuatio, ſȝ eſt act' debito ordine priuatus e idō pctā magis diſtinguuntur ſpecie ſm obiecta actuū q̄ ſm oppoſita q̄uis etiā ſi diſtinguant ſm oppoſitas virtutes in idē rediret: virtutes eñ diſtinguunt ſpecie ſȝ oba: vt ſupra dictū eſt. ¶ Ad tertiū dm̄, q nihil prohibet in diuerſis rebus ſpē vel gñe differentibus inuenire vnā formalē rationē obiecti a qua pctm̄ ſpeciē recipit: et hoc modo ſuperbia circa diuerſas res excellentiā querit, auaritia vero abūdantiā eoꝝ que vſui humano accommodantur.

¶ Super queſt. 72. Articulum primum.

In articulo primo queſtio. 72. ſunt multa dubia ſimul tractāda. primum eſt de concluſione ipſa ex ſco. in ſecundo ſen. di. 35. volente q peccata diſtinguātur ſpecie ex pte auerſionis. Et ratio ſua eſt: quia auerſio ē ipſa formalis ratio peccati: ꝯuerſio autem ſpectat ad materiale: conſtat tñ quod ſpecificatio eſt ex formali e non ex māli. ¶ 2. Peccatum eſt in duplici genere ſcilicet mali moralis et mali ſimpl'r: et vtroq modo ſpecificat. ergo nō eſt altera tm̄ ſpecificatio aſſerenda reliqua obmiſſa. Et ſi dicitur q vna eſt priuatiua e altera poſitiua: hoc neutrum excluſionem cauſat: qr ſpēm alicui' aſſignant iuxta naturam ei'. vñ ſi pctm̄ eſt duarum naturarum: ambe ſunt aſſignāde. ſi vnī' vna tm̄. ¶ Si dicatur q vna eſt p ſe e altera per accñs (vt ſco ſſa dr) hoc rñdet: ſȝ ꝓbādū e inſurgit ſm dubium de ratiōe in ſco poſita ſcȝ qr cōuerſio ſeu talis actus p ſe intendit a peccante inordinatio aūt per accñs: ideo ſpecificatio eſt ex pte cōuerſionis e c. Peccat. n. hec rō declinādo a p ſe reſpectu intentionis peccātis ad p ſe reſpectu pcti. qd nunq eſt de ſpē pcti e nō de ſpē intentionis peccātis: intētio. n. peccātis eſt act' volūtatis: pctm̄ eſt offenſa dei. vñ ē ſophiſma figure dictionis a ſpē intentionis ad ſpeciē pcti: ſicut ab actu ad actū talē. ¶ Et ꝯfirmat dubium: qr cōſiderat pctm̄ dupl'r. ſ. ſm ſe e in ordine ad hoc vel illud. Et ſm ſe q̄dē ſumit in qōne: e ſic de eo verificant duo. ſ. q eſt voluntariū: e q eſt inordinatū. In ordine aūt ad peccātis intētionē ſortit q vnū hoꝝ. ſ. voluntariū p ſe: e alterū. ſ. inordinatū p accñs habeat. Ergo peſſime primus ad ſm qd ad ſimpl'r eſt: dū ex preeminētia voluntarij in ordine ad intētionē peccātis intulit. ergo pctm̄ ſm ſe ſpeciē hȝ ex illo vno: potuiſſet namq ſubſumi ſȝ alterū hoꝝ. ſ. inordinatio p ſe ꝯuenit pctō vt eſt malū: reliquū vero per accñs ſeu mālr: e ſic cōcludit: ergo ſpēs pcti eſt ex inordinatione. e ſi hic eſt ſophiſma ad ſm quid ad ſimpl'r quare nō ibi: cū vtrobiq procedat ad pctm̄ ſm ſe a pctō vt ab hoc. ſ. peccante: vel in hoc. ſ. genere mali. ¶ Ad euidentiā huius difficultatis nō opȝ alia fundamēta iacere: ſed declarare fundata. De pctō quū plura in ſe claudat: ex quibus nō fit vnū per ſe: vno exiſtēte priuatiuo altero poſitiuo: nunq̄ poterit iudiciū ſimpliciter dari niſi ſupponat ipſum ſimpl'r e abſolute eſſe aliquid per ſe vnum: ſic. n. de ipſo nunc loquimur. Et ſi quidē pctm̄ eſt priuatio (vt ſco. in. 35. diſt. dupl'r tenet) cōſtat q ſpecies eius ſumunt ex parte auerſionis ſeu inordinationis: ſi autē eſt actus cōtrarius virtuti: cōſtat q ſpēs eius ſumunt ex parte ꝯuerſionis ſeu obi. Et ex hoc ſequit q ſi in hac qōne vertit in dubiū res ipſa pȝ rñſio. ſ. q res q̄ vocatur inordinatio priuatiue ſpecificatur ex habitu oppoſito: ſicut cecitas e ſurditas diſtinguunt ſpecie ex viſu e auditu quibus priuant ſubiecta: e res q̄ vocat contrariū virtuti ſpecificat ex obiecto ſeu fine: ſicut virtutes ipſe. Si autē vertit in dubium res ſignificata peccatoꝝ noībus: vt de facto vertit in dubiū: qr putantes inordinationē ſignificari formal'r dicūt q pctm̄ diſtinguit ſpecie ſm oppoſitoꝝ diſtinctionē: putātes aūt cōtrariū ſignificari formal'r dicūt pctm̄ diſtingui ſpē ſm obiecta) non eſt eius clara apud oēs veritas: quū ex vſu doctoꝝ abſolute vocantium pctm̄ nihil e non a deo e ſilis apparentiā oppoſitā patiatur. Dicimus tñ veritatē rōne firmari: e eſt q pctm̄ eſt vnū p ſe: e eſt ens cōtrariū virtuti: e inordinatio priuatiua eſt neceſſario ꝯcomitās ipm̄ et informās illud. Et ꝓpter doctores pcti noīe ſepe vtunt ad ſignificandū illā adiacentē priuationē: ſicut vtunt etiā noīe beatitudinis ad ſignificandū ſummā delectationē. Declaro ſingula. Quod pctm̄ ſit vnū p ſe: ex hoc pȝ q abſolute diffiniri diſtinguiq ſpecifice ꝯſueuit: hec. n. de vno p accñs nō querunt. Qd vero ſit ꝯtrū virtuti: ex hoc

pꝫ ꝙ alr nō ſaluat diſtō ſpecifica pctōꝝ: declarat̄ ſeq̄la in peccatis extremis contrariis inter ſe ⁊ medie virtuti. ſi eñ pctis intemperantie, ⁊ pctm inſenſ. ſunt formalr inordinationes priuatiue: quā priuationes (vt ipſemet ſcotus in propoſita fatetur) diſtinguant̄ ſpecie ſm oppoſitos actus, ꝑꝫ ꝙ pctā iſta ſunt eiuſdē ſpeciei ſpecialiſſime: q̄ oppoſita recti ordo qua priuāt eſt vnius ſpeciei ſpecialiſſime. ſ. rectitudo tēperātie, vel tēperantie tal. Et ſic eſt iudicium de eſt reſpectu finis qui eſt proprium obiectū voluntatis exprimit: ꝯſequens eſt ꝙ peccatum in ordinat ad peccantem ⁊ ad intentionem peccantis ⁊ vt voluntarium ⁊ ſm ſe idem ſint. Et proceſſus lucere ex hoc ꝙ peccatum vt peccatum eſt voluntarium voluntate peccantis inferens, ꝙ ſpecifice diſtingui debet ſm differentias voluntarii per ſe, ⁊ non voluntarii per accidens eſt proceſſus optimus ñ ſimpliciter ad ſimpliciter: ⁊ non a ſm quid ad ſimpliciter. Fuiſſet aūt

vitiis et pctis oppoſitis aliis virtutib⁹ moralibus mediis inter duas malitias. ꝯñs ħ eſt ꝯtrarietatē ⁊ Ariſt. i ethicis ⁊c. ergo pctm nō eſt priuatio tm̄ a. inter: ſed ꝯiūgit ſpe⁹ a diſtō coīa eſt ex ꝯtio obiectis ia eſſe morali: et non ex priuationibus inordinationis ⁊ auerſionis. Et qm̄ hec ratio ſumpta ex parte diſtinctioni ſpecifici peccatorū cōuincit vtrūq̄: ideo ſola pro nunc ſufficiat.

1.q.75. ꝑ.5.co. Et 22°. q.118.ꝑ 4.co. Et.1.co ꝑ.lec.3. co.3.ꝑ. Et.2.co 7.co.1.

¶ Ad rationem autē ſcoti facile reſpondet̄ dicendo ꝙ inſuffcienter reſoluit pctm tribus namq̄ exiſtentibus in ipſo duo tm̄ cōſiderauit. Eſt eñ in peccato intēperantie actus voluntarius qui eſt materia bonitatis ⁊ malitie moralis: eſt ⁊ malitia moralis contraria temperantie prīa intemperātie forma: eſt ⁊ cōſequens priuatio rectitudinis tēperantie debite illi actui voluntario. Et licet primum non ſit formale peccatum: non ſequitur, ergo tertium. ſtat enim ꝙ ſit ſcōm: ſicut in veritate probatum eſt eſſe. Et hec pro precedente articulo ⁊ primo dubio. Et ad ſcōꝫ deſēdamus dicendo ꝙ proceſſum littere nō eſt directe ab intentione ad peccatū: ſed iuxta ſecundū modum tractum in arguendo a peccato in ordine ad peccantem ad peccatum ſm ſe. Nec eſt proceſſus a ſm quid ad ſimpliciter: ſicut eſſet arguere a peccato, vt eſt malum ſimplr ad peccatuꝫ ſm ſe. Et ratio eſt quia peccatum ſm ſe totum ⁊ ambas eius partes. ſ. ꝯtrariā ⁊ priuatiuam intrīſ hꝫ rationem peccati inquantum eſt a peccante: intemperātia enim neq̄ contraria eſt rationi neq̄ priuat rectitudinem rationis niſi vt eſt a peccante non enim eſt peccatum niſi peccātis. Loqui ergo de peccato vt eſt a peccante ⁊ de peccato ſm ſe idē eſt: quia ſm ſe ſumptuꝫ claudit in ſua ratione eſſe a peccante: ſic quod ex hoc ſortitur peccati rationem. et quoniam peccatum eſt a peccāte ex hoc quod eius voluntate eſt voluntariū qđ per intentionem que

¶ Utrum conuenienter diſtinguantur pctā ſpiritualia a carnalibus. Artic. 2.

Ad ſcōm videt̄ ꝙ inconuenienter diſtinguātur pctā ſpūalia a carnalibus. Dicit enim apl's ad Gal. 5. Manifeſta opera carnis q̄ ſunt fornicatio, immūdicia, impudicitia, luxuria, idoloꝝ ſeruit⁹, veneficia ⁊c. ex quo vr̄ ꝙ oīa pctōꝝ gñā ſunt opa carnis: ſꝫ pctā carnalia dnr̄ opa carnis: ergo ñ ſunt diſtinguēda pctā carnalia a ſpūalib⁹. ¶ P̄. Quicunq̄ peccat ſm carnē ambulat: ſm illud ro. 8. Si ſm carnē vixeritis moriemini: ſi autē ſpū facta carnis mortificaueritis, viuetis: ſed viuere vel ambulare ſꝫ carnē vr̄ ꝑtinere ad rōnē pcti carnalis: ḡ oīa pctā ſunt carnalia. Nō ḡ ſunt diſtinguēda pctā carnalia a ſpūalibus. ¶ P̄. Superior pars aīe q̄ eſt mēs vel rō ſpūs noīatur: ſm illud ephe. 4. Renouamini ſpū mētis vr̄e. vbi ſpūs ꝓ rōne ponit̄: vt ibi glo. dicit: ſꝫ oē pctm ꝙ ſꝫ carnē ꝯmittit̄ a rōne deriuat̄ ꝑ ꝯſenſuꝫ: q̄ ſuperioris rōnis eſt ꝯſentire in actuꝫ pcti: vt infra dicet̄. ḡ eadē pctā ſunt carnalia ⁊ ſpūalia: nō ḡ ſunt diſtinguēda adinuicē. ¶ P̄. Si aliq̄ pcā ſpālr ſint carnalia, hoc potiſſime intelligendū vr̄ de illis pctis q̄b⁹ in corp⁹ ſuū peccat aliq̄s: ſed ſicut apl's dicit. 1. ad cor. 6. Oē pctm q̄dcunq̄ fecerit hō extra corpus eſt: q̄ aūt fornicatur in corpus ſuū peccat. ergo ſola fornicatio eſſet peccatū carnale: cum tñ apl's ad ephe. 5. etiā auaritiā carnalibus peccatis annumeret.

Sed Cōtra eſt, ꝙ greg. 31. moral̄. dicit ꝙ ſeptē capitaliū vitioꝝ quinq̄ ſunt ſpiritualia ⁊ duo ſunt carnalia.

Rñdeo Dōm, ꝙ ſicut dictū ē pctā recipiūt ſpēm ex obiō. oē aūt pctm ꝯſiſtit in appetitu alicui⁹ cōmutabilis boni ꝙ inordinate appetit̄: ⁊ ꝑ ꝯñs i eo iam hito inordinate aliq̄s delectat̄. vt aūt ex ſuperiorib⁹ pꝫ 2a eſt delectatio. Una q̄dē aīalis q̄ ꝯſummat̄ i ſola apphēſione alicui⁹ rei ad votū hite, ⁊ hec etiā pōt dici delectō ſpūalis ſicut cū aliq̄s delectat̄ in laude hūana, vel i aliq̄ hmōi. Alia vero delectatio eſt corpalis ſiue nālis, q̄ i ipſo tactu corpali pficit̄ q̄ pōt ēt dici delectatio carnalis. Sic igit̄ illa pctā q̄ pficiunt̄ in delectatiōe ſpūali vocant̄ pctā ſpūalia: illa vero q̄ pficiunt̄ in delectatione carnali vocant̄ pctā carnalia: ſicut gula que pficit̄ in delectatione ciboꝝ, ⁊ luxuria que perficitur in delectatione venereorū. vnde ⁊ apoſtolus dicit. 1. ad cor. 7. Emundem⁹ nos ab omni inquinamento carnis ⁊ ſpiritus.

Ad Primū ḡ dōm, ꝙ ſicut glo. ibidē dicit illa vitia dnr̄ opa carnis: nō q̄ in voluptate carnis pficiant̄: ſꝫ caro ſumit̄ ibi ꝓ hoīe. q̄ dū ſm ſe viuit, ſm carnē viuere dr̄: vt etiā au. dicit. 14. de ci. dei. Et hui⁹ rō eſt ex hoc ꝙ oīs rōnis hūane defect⁹ ex ſenſu carnali aliquo mō initiū hꝫ. ¶ Et per hoc etiā pꝫ rñſio ad ſcōm. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ i pctis etiā carnalib⁹ eſt aliq̄s act⁹ ſpūalis. ſ. actus rōnis: ſed finis hoꝝ pctoꝝ a quo denoīant̄ eſt delectatio carnis. ¶ Ad quartū dōm, ꝙ ſicut gl. ibidē dicit. ſpālr i fornicatiōis pctō ſeruit aīa corpori, intm̄ vt nihil aliud in tpō momento cogitare homini liceat. delectatio autē gule etſi ſit carnalis nō ita abſorbet rōnem. Uel pōt dici ꝙ in ħ pctō ēt q̄dā iniuria ſit corpi dū inordinate maculat̄: ꝓ iō ꝑ ħ ſolū pctm dr̄ ſpālr hō in corp⁹ peccare. auaritia vo q̄ carnalib⁹ pctis ꝯnumerat̄: ꝓ adulterio ponit̄, qđ eſt iniuſta vſurpatio vxoris aliene. Uel pōt dici ꝙ res in qua delectat̄ auar⁹ corpale q̄dā eſt: ⁊ ꝙtū ad ħ cōnumeratur pctis carnalibus. ſed ipſa delectatio non pertinet ad carnem, ſed ad ſpiritum: et ideo greg. dicit ꝙ eſt ſpirituale peccatum.

¶ Utrū pctā diſtinguāt̄ ſpē ſm cās. Ar. 3.

Ad Tertiū vr̄ ꝙ pctā diſtinguāt̄ ſpē ſm cās. Ab eodē enim hꝫ res ſpeciē a quo hꝫ eſſe: ſꝫ pctā hñt eē ex ſuis cauſis: ḡ ab eis ēt ſpeciē ſortiunt̄. Differūt ḡ ſpē ſm diuerſitatē cauſaꝝ. ¶ P̄. Inter alias cauſas minus vr̄ pertinere ad ſpeciē cā mālis: ſed obm in pctō eſt ſicut cauſa mālis: cū ergo ſm oba pctā ſpecie diſtinguantur, vr̄ ꝙ pctā multo magis ſm alias cās diſtinguant̄ ſpē. ¶ P̄. Aug. ſup illō pſal. Incēſa igni ⁊ ſuffoſſa. dicit ꝙ oē pctm eſt ex timore male humiliāte vel ex amore male inflāmante. Dr̄ eñ. 1. Jo. 2. ꝙ oē qđ eſt in mundo, aut eſt ꝯcupīa carnis, aut eſt ꝯcupīa oculoꝝ, aut ſupbia vite. Dr̄ aūt aliqđ eē in mūdo ꝓꝑ pctm ſꝫ ꝙ mūdi noīe amatores mūdi ſigñant̄: vt aug. dicit ſup Jo. greg. ēt. 31. moral̄. diſtinguit oīa pctā ſm ſeptē vitia capitalia. oēs autē hmōi diuiſiones reſpiciunt cauſas pctōrum. ergo videtur ꝙ pctā differant ſpecie ſm diuerſitatem cauſarum.

Sed Cōtra eſt, q̄ ſm ħ oīa pctā eſſent vni⁹ ſpēi cū ex vna cā cauſent̄. Dr̄ eñ eccle. 10. ꝙ initium oīs pcti eſt ſuperbia. Et. 1. ad thim. vlt. ꝙ radix oīm maloꝝ eſt cupiditas. Manifeſtū eſt autē eſſe diuerſas ſpecies peccatoꝝ: nō ergo pctā diſtinguuntur ſpecie ſm diuerſitates cauſarum.

Rñdeo Dōm, ꝙ cū q̄tuor ſint cārum gña, diuerſimode diuerſis attribuunt̄. cā eñ formal̄ ⁊ māl̄ reſpiciūt ꝓꝑe ſubām rei. ⁊ ideo ſube ſm formā ⁊ mām ſpē ⁊ gñe diſtinguūt̄. Agēs aūt ⁊ finis reſpiciūt directe motū ⁊ opōnē: ⁊ iō motus ⁊ opōnes ſm hmōi cās ſpē diſtinguunt̄. diuerſimode tñ: nā principia actiua naturalia ſunt determinata ſp ad eoſdē act⁹: ⁊ iō diuerſe ſpēs in actib⁹ nālibus attendunt̄ nō ſolū ſm oba q̄ ſunt fines vel termini, ſꝫ ēt ſm prīn^a actiua: ſicut calefacere ⁊ infrigidare diſtinguūt̄ ſpē ſm calm̄ ⁊ frigidū. ſed prīn^a actiua in actib⁹ voluntarijs, cuiuſ⁹ ſunt act⁹ pctōꝝ nō ſe hñt ex neceſſitate ad vnū: ⁊ iō ex vno principio actiuo vel motiuo pñt diuerſe ſpecies pctōꝝ procedere, ſicut ex timore male humiliante poteſt procedere ꝙ homo furetur, ⁊ ꝙ occidat, ⁊ ꝙ deſerat gregē ſibi cōmiſſum: ⁊ hec eadē poſſunt procedere ex amore. Unde manifeſtū eſt ꝙ pctā nō differāt ſpecie ſꝫ diuerſas cauſas actiuas vel motiuas: ſꝫ ſolū ſm diuerſitatē cauſe finalis. finis autē eſt obiectum voluntatis. oſtenſum eſt enim ſupra ꝙ actus humani habent ſpeciem ex fine.

Ad Primū ergo dōm, ꝙ principia actiua in actibus voluntarijs, cū nō ſint determinata ad vnū, nō ſufficiunt ad ꝓducendum humanos act⁹, niſi determinet̄ voluntas ad vnuꝫ per intentionē finis vt pꝫ per phm in. 9. meta. ⁊ ideo a fine perficitur eſſe ⁊ ſpecies pcti. ¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ

ñ ſm quid ad ſimpliciter, imo ab accidente ad ſubaꝫ: arguere ab inordinatiōe: quoniā illa eſt peccatū inquātū voluntaria: ⁊ q̄ nō eſt voluntaria niſi per accidens: nō eſt pctm niſi ꝑ accidens ꝑ ordinem ſ. contrariā quā comitatur, vt eſt a peccante. Et ex hoc pꝫ: ꝙ ſi etiā ꝓduceret̄ a ſpecie intentionis peccantis ad ſpeciē peccati non eſſet error. quoniā intentio peccantis vt ſic pctm eſt ⁊ inordinata contrarie ⁊ priuatiue, ſicut cetera peccata.

22°. ꝑl. Et. 2. ꝑo 28. q. 1° ꝑ. 1. co.

¶ In reſponſione ad ſecundum dubium occurrit ex eo ꝙ autor dicit ꝙ ſi peccata diſtinguerentur ſm oppoſitas virtutes in idē rediret. ſ. ꝙ diſtinguerentur ſm obiecta: hoc enim repugnat nunc dicenti. ſ. ꝙ ſi diſtinguerentur ſm oppoſitas virtutes nō poſſet haberi diſtinctio ſpecifica peccatorum. ſed multa peccata diſtincta ſpecie eſſent eiuſdem ſpeciei.

¶ Ad hoc dr̄ ꝙ intentio autoris eſt ꝙ i idē rediret quo ad hoc ꝙ diſtinguerentur ꝑ obiecta: q̄ virtutes diſtinguuntur per obiecta. ſed non in idem rediret, quo ad hoc ꝙ haberentur diſtin^es propria vſq̄ ad ſpēs ſpēcialiſſimas vitioꝝ ⁊ peccatoꝝ: ſicut etiaꝫ non rediret in idem quo ad hoc qđ haberent proprie ſpecies. nam priuationes ſpecifice non ſunt proprie ſpēs ſꝫ priuationes ſpēꝝ. vñ nihil obſtāt verba hic autoris determinationi facte. Et ex hoc articulo nota regulaꝫ ꝙ id qđ concurrit per accidens quamuis neceſſario: non dat ſpeciem peccato.

¶ Super arti. 2.

In ſcōo articulo nihil ſcribēdum occurrit niſi vt notes in principio corporis quod in omni peccato inuenitur appetit⁹ alicuius boni cōmutabilis ⁊ inordinatio: ⁊ ꝯſequēter in oī pctō vera eſt doctrina ſupradicta de ſpecificatiōe ex parte conuerſionis et non auerſionis.

¶ Super arti. 3.

In. 3. articu. hoc ſolum notandū ꝙ cum audire vel legere ſoles ꝙ peccata ⁊

oḃta ſm ꝙ cōparant ad act⁹ exteriores hñt rō nē materie circa quā. ſʒ ſm ꝙ cōparantur ad actū interiorē voluntatis hñt rōnē finiū, ⁊ ex hoc hñt ꝙ dent ſpēm actui. Quāuis etiā ſʒ ꝙ ſunt mā circa quā hēant rōnem terminoꝝ: a quibus motus ſpecificant: vt dr in .5. phy. et in .x. ethi. ſʒ tñ etiā termini motus dāt ſpēm motibus inquantū hñt rōnem finis. ¶ Ad tertiū dicēdū, ꝙ ille diuiſiones peccatoꝝ nō dantur ad diſtinguēdas ſpecies peccatorū: ſed ad manifeſtandas diuerſas cās eorum.

¶ Utrū pctm̄ cōuenienter diſtinguat in pctm̄ in deum in ſeipſum ⁊ in proximum. Arti. 4.

Ad Quartū ſic pceditur. Ur ꝙ nō cōuenienter. pctm̄ diſtinguat p peccatū qḋ eſt in deū, in pximū, ⁊ in ſeipꝫ. Illud. n. qḋ eſt cōe oī pctō nō dʒ poni quaſi pars in diuiſione pcti. ſed cōe eſt oī pctō ꝙ ſit ꝯ deū: ponitur. n. in diffō ne peccati ꝙ ſit ꝯ legem dei, vt .ſ. dictum eſt nō ergo pctm̄ in deū dʒ poni quaſi ps in diuiſione pctōꝝ. ¶ P̄. Omnis diuiſio debet fieri p oppoſita: ſed iſta tria gña peccatorū nō ſunt oppoſita: quicunqꝫ. n. peccat in pximum, peccat in ſeipſum ⁊ in deum. nō ergo peccatū cōuenienter diuiditur ſm hec tria. ¶ P̄. eā q̄ ſunt extrinſec⁹ nō cōferūt ſpēm: ſʒ deus ⁊ pximus ſunt extra nos. Ergo p hec nō diſtinguuntur pctā ſm ſpeciem: incōuenienter igitur ſm hec tria peccatū diuidit.

Sed Cōtra eſt, quod Iſidorus in li. de ſummo bono diſtinguēs peccata dr ꝙ hō dr peccare in ſe, in deū, ⁊ in pximū.

Rñdeo Dicendū, ꝙ ſicut .ſ. dictū eſt: peccatū eſt act⁹ inordinatus triplex aūt ordo in hoīe dʒ eſſe. Un⁹ quidē ſm cōparationem ad regulam rōnis. put .ſ. omnes actiones ⁊ paſſiōes nr̄e dēt ſm regulā rōnis cōmēſurari. Ali⁹ aūt ordo eſt p cōparationem ad regulā diuine legis: p quā homo in oībus dirigi dʒ. Et ſi quidem hō nālr eſſet aīal ſolitariū, hic duplex ordo ſufficeret: ſed qꝛ hō eſt nālr aīal politicū ⁊ ſociale (vt pbatur in .1. politicoꝝ) iō neceē eſt ꝙ ſit terti⁹ ordo, quo hō ordinet ad alios hoīes, quib⁹ cōuiuere dʒ. Hoꝝ aūt ordinū prim⁹ ꝯtinet ſm ⁊ excedit ipſum: quecūqꝫ. n. continent ſub ordine rōnis, cōtinētur ſub ordine ipſi⁹ dei, ſed qdā q̄ continentur ſub ordine ipſi⁹ dei q̄ excedūt rōnē humanā: ſicut ea q̄ ſunt fidei ⁊ q̄ debent ſoli deo. vñ q̄ in talib⁹ peccat dr in deū peccare: ſicut hereticus ⁊ ſacrileg⁹ ⁊ blaſphemus. Siḻr ēt ſcḋs ordo includit tertiū ⁊ excedit ipm̄: qꝛ in oīb⁹ in quib⁹ ordinamur ad pximū opꝫ nos dirigi ſm regulā rōnis: ſʒ in quibuſdā dirigimur ſm rōnem quātū ad nos tm̄ nō autē quātū ad pximū: ⁊ qñ in his peccat, dr hō peccare in ſeipm̄: ſicut patet de guloſo, luxurioſo ⁊ prodigo. qñ vero peccat hō in his quib⁹ ad pximū ordinat, dr peccare in pximum: ſicut patet de fure ⁊ homicida. Sunt autē diuerſa quib⁹ hō ordinat ad deū, ad pximū, ⁊ ad ſeipꝫ. vñ h̄ diſtō pctōꝝ eſt ſcḋm oḃta ſcḋm q̄ diuerſificātur ſpecies pctōꝝ. vñ hec diſtō peccatoꝝ ꝓprie eſt ſm diuerſas pctōꝝ ſpēs: nam ⁊ virtutes quib⁹ pctā opponunt ſm hāc drīam ſpē diſtinguūtur. Manifeſtū eſt. n. ex dictis ꝙ virtutibus theologicis hō ordinat ad deū: tēpantia vero ⁊ fortitudine ad ſeipꝫ, iuſtitia aūt ad pxi^m.

Ad Primū ergo dicendum, ꝙ peccare in deū ſm ꝙ ordo q̄ eſt ad deū includit oēm hūanū ordinē cōe eſt oī pctō: ſed quātū ad id ꝙ ordo dei excedit alios duos ordīes, ſic pctm̄ in deū eſt ſpāle gen⁹ peccati. ¶ Ad ſcḋm dōm, ꝙ qñ aliqua quoꝝ vnum includit alteꝝ abinuicē diſtinguūt, itelligit. fieri diſtō nō ſm illud ꝙ vnū ꝯtinet in altero, ſed ſm illud ꝙ vnū excedit alterū: ſicut patet in diuiſione numeroꝝ ⁊ figuraꝝ. nō. n. triāgulus diuiditur ꝯ quadratū ſcḋm ꝙ cōtinetur in eo, ſed ſcḋʒ qḋ excedit ab eo. ⁊ ſimiliter eſt de ternario ⁊ quaternario. ¶ Ad tertiūʒ dōm, qḋ deus ⁊ proximus quāuis ſint exteriora reſpectu ipſius peccantis non tñ ſunt extranea reſpectu actus pcti, ſed comparātur ad ipſum ſicut propria obiecta ipſius.

¶ Utrum diuiſio peccatorum que eſt ſecundum reatum diuerſificet ſpeciem. Art. 5.

Ad Quintū ſic proceditur. Ur qḋ diuiſio pctōꝝ q̄ eſt ſm reatū diuerſificet ſpēm puta cū diuidit ſʒ veniale ⁊ mortale. Ea. n. q̄ in infinitū drūt non pñt eſſe vni⁹ ſpēi nec etiā vnius gñis: ſed veniale et mortale pctm̄ drūt in infinitū. veniali. n. debet pena tpalis, mortali pena eterna: mēſura aūt pene rñdet quātitati culpe ſʒ illud deuter. 25. ſm mēſurā delicti erit ⁊ plagarū modus. Ergo veniale ⁊ mortale nō ſunt vnius gñis, necdū qḋ ſint vni⁹ ſpēi. ¶ P̄. Quedam pctā ſunt mortalia ex gñe: ſicut homicidiū ⁊ adulteriū: quedā vero ex ſuo gñe ſunt pctā venialia: ſicut vbū otioſum ⁊ riſus ſupflu⁹: ergo peccatū veniale ⁊ mortale ſpē differunt. ¶ P̄. Sicut ſe hʒ act⁹ virtuoſus ad pmium ita ſe hʒ pctm̄ ad penā: ſed premiuʒ eſt finis virtuoſi actus: ergo ⁊ pena eſt finis pcti: ſed pctā diſtinguunt ſpē ſm fines: vt dictū eſt: ergo etiā diſtinguunt ſpē ſm reatum pene.

Sʒ Contra ea que conſtituūt ſpēm ſunt priora: ſicut drīe ſpecifice: ſed pena ſequitur culpā: ſicut effectus eius. Ergo peccata nō differunt ſpecie ſecūdū reatū pene.

Rñdeo Dōm, ꝙ eoꝝ q̄ ſpē drūt duplex drīa inuenit. Una quidēʒ q̄ cōſtituit diuerſitatē ſpecierū: ⁊ talis differentia nūqꝫ inuenit niſi in ſpeciebꝫ diuerſis: ſicut rōnale et irrōnale, animatū et inaīatū. Alia aūt drīa eſt ꝯñs diuerſitatē ſpēi ⁊ talis drīa etſi in aliqb⁹ ꝯſequat diuerſitatē ſpēi: tn̄ in aliqua tñ pōt inueniri in alia ſpē: ſicut albū et nigrū ꝯſequunt diuerſitatē ſpeciei corui et cygni: tñ inuenit hmōi drīa in eadē hoīs ſpē. Dōm eſt ergo ꝙ drīa venialis et mortalis pcti, vel quecūqꝫ alia drīa ſumit penes reatū, nō pt eſſe drīa cōſtituēs diuerſitatē ſpēi: nūqꝫ. n. id qḋ eſt p accñs ꝯſtituit ſpēm: id aūt qḋ eſt pter intētionē agētis ē p accñs: vt pʒ in .2. phy. Manifeſtū eſt autē ꝙ pena eſt pter intētionē peccantis: vñ p accñs ſe hʒ ad pctm̄ ex parte ipſius peccantis. Ordinat tñ ad pctm̄ ab exteriori. ſ. ex iuſtitia iudicātis: q̄ ſm diuerſas cōditiones peccatorum diuerſas penas infligit. vñ drīa q̄ eſt ex reatu pene, pōt conſeq̄ diuerſam ſpeciē peccatoꝝ, nō autē conſtituit diuerſitatē ſpeciei. drīa autē pcti venialis et mortalis conſequit diuerſitatē inordinationis: que cōplet rōnē peccati. Duplex eīm eſt inordinatio: vna per ſubſtractionem pncipij ordinis: alia q̄ etiā ſaluato principio ordinis fit inordinatio circa ea q̄ ſunt poſt pncipiū: ſicut in corpore aīalis qñqꝫ quidē inordinatio cōplexiōis procedit vſqꝫ ad deſtructionē principij vitalis: et hec eſt mors. Qñqꝫ vero ſaluo pncipio vite fit deordinatio quedā in humorib⁹. et tūc eſt egritudo. Principiū autem act⁹ totius ordinis in moralib⁹ eſt finis vltimus: q̄ ita ſe hʒ in opatiuis ſicut pncipiū indemōſtrabile in ſpeculatiuis: vt dr in .7. ethi. vñ qñ aīa deordinat p pctm̄ vſqꝫ ad auerſionem ab vltimo

act⁹ humani ſpecificātur iuxta diuerſitatem motiuorum intelligas de motiuis in gñe cāe finalis ⁊ non efficiētis. de his q̄ mouent vt fines. de inſtrctōis ſiquidē⁹: ⁊ non de his que mouent pure actiue: ꝓp ꝙ pctm̄ adulteriū ex timore vel amore factū nō differt ſpē: et ſic eſt de aliis cāis impulſiuis. Aduerte ꝙ h̄ ꝙ ſermo phī eſt formalis: ⁊ intelligit de cāis actiuis vt ſic. vñ qñ cāe actiue inducerēt aliū finē: ſic nō ex rōne cāe actiue, ſed ex rōe finis pōt diuerſificari ſpēs pcti: cōtingit. n. ꝙ mulier ne perdat dilectū ſacrilegū conſentiat alteri tali. n. ⁊ tunc act⁹ ille ex illo timore erit ēt in ſpē ſacrilegij: ad qḋ conſeruandū ordinat quia abſolute fuiſſet ſimplex fornicatio vel adulteriū. cōtingit ēt ꝙ ne pdat bona ſua conſentiat alicui: ⁊ tunc qꝛ null⁹ redundat ex rōne timore impulſiuo finis malus non datur peccatis inde ſpecies. ⁊ ſimile eſt de amore ſi conſentiat propter habendūʒ vnde viuat vt cōmuniter pauperes faciunt non enim propterea incurrunt in aliam ſpeciem: imo minuitur peccatuʒ ex bonitate finis.

2. diſtin. 4. 2. q. 2. art. 2. q. 2. Et pſal. 35. co. 2.

¶ Super Articu. 4.

In q. 4. vero artic. aduerte quod eo duces multi corrupti ſunt euidenter. prim⁹ enim ordo debet eſſe ordo diuine legis. ſecūdus rōnis. tertius ſocialis: niſi quis dicat qḋ hic prim⁹ ſcḋs ⁊ tertius nō referant ad uberationē ſm nāe ordinē. ⁊ qꝛ qḋ hic nō ē de rebus dicat quiſqꝫ vt vult ⁊ in eodē art. nota regulam vlem datam in rñſiō: ad ſm de intelligendis ac exponendis cōparatiuis⁹ co rū q̄ʒ vnū claudit in reliq̄ ⁊ ſi ſcueris eam applicare multas ſoluet queſtiones.

¶ Super Artic. 5.

In articulo quinto eiuſdem. 72. queſtio. not. in primis regulam generalem ꝙ ſecundum reatus penaꝝ nō diſtinguūt ſpē pctā. Et intelligit etiā hoc de pēis vt ſic. ⁊ ex h̄ ſeqt ꝙ pctā ex hoc ꝙ hñt adiunctas pēnas excōicationis ⁊ hmōi nō mutāt ſpēʒ. vnde p ſumēt ad ſpeciē ipſi⁹ act⁹ ſubſ pene ſi ſit materia: puta furti. vel ſi non ſit ex ſe malus, ad ſpeciē illius vitiū cui ſubſeruitur ex ſtatuto puta gule: ſi precipit abſtinentia: ⁊ ſic de aliis penſata natura penarum que ad culpam. Excommunicatio namque ſi ſupponit precepū irregularitas aūt nō. Et ſic eſt de ſuſpenſione ⁊ interdicto. De penis autē aliis q̄ ad ius poſitiuā ſpectant quequꝫ implicāt ſceptuʒ ⁊ queqꝫ nō. Sufficit hic ꝙ quātū eſt ex rōne pene non variat ſpecies.

¶ Aduerte ſcḋo quod autho: non dicit ꝙ veniale ⁊ mortale diſtinguunt: qꝛ vnū eſt reſpectu finis ⁊ alterum circa qḋ eſt ad finē: imo dicit oppoſitum dū dicit ꝙ in eadē ſpē adulterij inuenitur vtrunqꝫ. Sʒ dicit ꝙ diſtinguuntur ex hoc: ꝙ vnum ſcʒ mortale auertit a fine alterum .ſ. veniale deordinat citra auerſionē a fine. Et intēdit ꝙ veniale ⁊ mortale non diſtinguunt ex parte conuerſionis: vnde hīs peccata ſpeciē ⁊ ꝓpterea cōtingit ꝙ vtrunqꝫ ſit circa finē. Idem enim eſt obm̄ adulterij ⁊ primi motus eius: infidelitatis ⁊ primi motus eius. Sed ex parte auerſionis: vnde pctā nō hñt ſpēm intra duos modos deordinationis auerſiue conſtituūt hec duo pctā: quum enim peccando auerſio fit a fine eſt peccatum mortale: quum autem peccando auerſio nō ſimpliciter, ſed quedaʒ fit citra tamen poſtergationes finis: tunc fit peccatum veniale circa quecunque obiectum hec accidant.

1. q. 88. ā. 1. ⁊ 2. Et. 1. di. 17. q. 2. ā. 1. 5. co. Et. 2. di. Et. 2. di. 42. q. 1. artic. 5. Et. 4. di. ſinc. 16. q. 3. ā. 2. q. 4. q. 5. Et. 3. 5. c. 139. ā. ⁊. 147.

¶ Et hinc patet falſum eſſe quod in .2. diſt. ſecundi ſcotus dicit ꝙ veniale ⁊ mortale diſtinguuntur quia hoc cōtra preceptum. illud cōtra conſilium: iam enim patet vtrūque cadere ſub precepto. Sub precepto namque adulterij cadit adulterij peccatuʒ: ſiue completum quod eſt mortale: ſiue imperfectum: vt primus motus: ⁊ huiuſmodi: ⁊ ſimile eſt de aliis huiuſmodi. Falſiſſimum quoque eſſe: ꝙ agens contra conſilium peccet experientia teſtatur. neminem peccat arguens quia non ingreditur religionem quod eſt de conſilio. Authoritate quoque apoſtoli prime ad corin. 7. conuincitur: vbi quum dixiſſet de virginibus preceptum non habeo. conſilium autem do. ſubiunxit ſi acceperis vxorem non

fine.ſ.deo:cui vnimur p charitatē:tūc ē peccatum mortale: qñ ꝟo fit deordinatio circa auerſionē a deo:tunc eſt pctm̄ veniale:ſicut eñ in corporib⁹ deordinatio mortis q̄ eſt per remotionē pricipij vite eſt irreparabilis ſm nāzm: inordinatio aūt egritudinis reparari pōt pp id qđ ſaluaṫ principiū vite:ſimiṫr eſt in his q̄ ptinēt ad aiam. Nam in ſpeculatiuis q̄ errat circa pricipia impſuabilis eſt:q̄ autē errat ſaluatis ꝑncipijs:p ipſa ꝑncipia reuocari pōt. Et ſiṫr in operatiuis q̄ peccādo auertiṫ ab vltimo fine,qñtū ē ex nā pcī hz lapſum irrepabilē:ꝛ iđ dr̄ peccare mortaliter eternaliṫ puniendus:q̄ ꝟo peccat circa auerſionē a deo:ex ipſa rōne pcī reparabiliṫr deordiaṫ:q: ſaluaṫ ꝑnm̄:ꝛ iđ dr̄ peccare venialr̄: q:.ſ.ñ ita peccat vt mereaṫ īterminabilē penā.

Ad Primū ergo dōm,ꝙ pctm̄ mortale ꝛ veniale dn̄t in infinituʒ ex pte auerſionis:nō aūt ex pte cōuerſionis p quam reſpicit obum:vñ pctm̄ ſpeciem habet:vnde nihil prohibet in eadem ſpē inueniri aliquod pctm̄ mortale ꝛ veniale:ſicut prim⁹ motus in gñe adulterij eſt peccatum veniale:ꝛ verbuʒ otioſum qđ pleruncꝫ eſt veniale poteſt etiā eſſe mortale. ¶ Ad ſcđm dōm,ꝙ ex hoc ꝙ inuenitur aliqđ peccatum mortale ex genere,ꝛ aliqđ peccatū veniale ex genere:ſequiṫ ꝙ talis dr̄ia conſequaṫ diuerſitatem pctōꝝ ſm ſpēm:nō autem ꝙ cauſet eam. Talis autem dr̄ia pōt inueniri etiā in his q̄ ſunt eiuſdem ſpēi:vt dcm̄ eſt. ¶ Ad tertiū dōꝫ.ꝙ pmiū eſt de intētiōe merētis vel virtuoſe agētis:ſed pena nō eſt de intentiōe peccātis:ſed magis eſt ꝯtra volūtatem ipſius:vñ nō eſt ſiṁa rō.

¶ Utrum peccatum commiſſionis ꝛ omiſſionis differant ſpecie. Artic.6.

AD Sextū ſic pceditur. Uiᷣ ꝙ pctm̄ cōmiſſionis ꝛ omiſſionis ſpecie dr̄ant. Delictū.n ꝯtra pctm̄ diuiditur ephe.2. vbi dr̄. Cū eſſetis mortui delictis ꝛ peccatis veſtris. Et exponit ibi gl. Delictis.ideſt dimittēdo q̄ iubētur,ꝛ peccatis.ſ.agēdo ꝓhibita. Ex quo pꝫ ꝙ p delictū intelligitur peccatū omiſſionis:p peccatum pctm̄ cōmiſſionis:differunt ergo ſpē cum ex oppoſito diuidanṫ tāquam diuerſe ſpecies. ¶ ꝑ.Pctō p ſe cōueniṫ ꝙ ſit cōtra legē dei ponit.n.in eius diffōne:vt ex ſupradictis pꝫ ſꝫ ī lege dei alia ſunt ꝑcepta affirmatiua cōtra q̄ eſt pctm̄ omiſſiōis:ꝛ alia ꝑcepta negatiua ꝯ q̄ eſt pctm̄ cōmiſſiōis.ǵ pctm̄ omiſſionis et pcm̄ ꝯmiſſiōis dr̄nt ſpē. ¶ ꝑ.Omiſſio et cōmiſſio dr̄nt ſicꝫ affirmatio et negatio:ſꝫ affirmatio et negatio nō pñt eē vni⁹ ſpēi:q: negatio nō hꝫ ſpēꝫ:nō entis.n.nō ſunt ſpēs, necꝫ dr̄e: vt philoſophus dicit. Ergo omiſſiō et cōmiſſio nō poſſunt eſſe vnius ſpeciei.

Sed ꝯ in eadem ſpē pcti inuenitur,omiſſio et commiſſio: auarus.n.et aliena rapit,qđ eſt pctm̄ cōmiſſionis:et ſua nō dat qb⁹ dare dꝫ,qđ eſt peccatū omiſſionis ǵ.omiſſio et cōmiſſio nō differūt ſpecie.

Rn̄deo Dōm,ꝙ in pctis inueniṫ duplex dr̄ia:vna mālis et alia formalis. Mālis q̄dem attendiṫ ſm nālem ſpēm actuū pcti:formalis aūt ſm ordinē ad vnū finē ꝓpriū,quod eſt obum ꝓpriū. vñ inueniunṫ aliq̄ actus māliṫr ſpē dr̄ntes:q̄ tñ formaliṫr ſunt ī eadē ſpē pcti:q: ad idē ordināṫ: ſicꝫ ad eādē ſpēꝫ homicidij ptinet iugulatio, lapidatio,et pforatio, qꝫuis act⁹ ſint ſpecie dr̄ntes ſm ſpēm nāe. Sic ǵ ſi loq̄mur de ſpē peccati omiſſiōis et cōmiſſionis māliṫr dr̄nt ſpecie:large tñ loquēdo de ſpecie ſꝫ ꝙ negatio vel ꝑuatio ſpēm habere poteſt. Si aūt loquamur de ſpē pcti omiſſionis ꝛ cōmiſſiōis formaliter:ſic nō dr̄nt ſpē:q: ad idē ordināṫur,ꝛ ex eodē motiuo ꝓcedūt:auarus.n.ad congregandum pecuniam ꝛ rapit,ꝛ nō dat ea q̄ dare dꝫ:ꝛ ſiṫr guloſus ad ſatiſfaciendū gule,ꝛ ſupflua comedit.ꝛ ieiunia debita ꝑtermittiṫ:ꝛ idē eſt videre ī ceteris. Sēper.n.in reb⁹ negatio fundaṫ ſup aliq̄ affirmatiōe:q̄ eſt quodāmō cā ei⁹.vñ ꝫ in reb⁹ nālib⁹ eiuſdē rōis ē ꝙ ignis calefaciat ꝛ ꝙ nō īfrigidet.

Ad Primū ergo dōm,ꝙ illa diuiſio q̄ eſt per cōmiſſionē ꝛ omiſſionē nō eſt ſm diuerſas ſpēs formales:ſed materiales tm̄,vt dictum eſt. ¶ Ad ſcđm dicendū, ꝙ neceſſarie fuit in lege proponi diuerſa precepta affirmatiua ꝛ negatiua vt gradatim hoīes introducerētur ad ꝟtutem:pmo q̄dē abſtinēdo a malo ad qđ inducimur p ꝑcepta negatiua:ꝛ poſtmodū faciēdo bonū.ad quod inducimur p precepta affirmatiua. Et ſic precepta affirmatiua ꝛ negatiua nō ptinēt ad diuerſas ꝟtutes:ſed ad diuerſos gradus.ꝟtutis.ꝛ p ꝯñs non opꝫ ꝙ ꝯrieñt diuerſis peccatis ſm ſpēm. Pctm̄ etiā nō hꝫ ſpēm ex pte auerſiōis:q: ſcđm hoc eſt negatio vel ꝑuatio:ſꝫ ex pte cōuerſionis ſm ꝙ eſt act⁹ q̄dā. Unde ſm diuerſa precepta legis nō diuerſificātur pctā ſcđm ſpēm. ¶ Ad tertiū dōm ꝙ obio illa ꝓcedit de māli diuerſitate ſpeciei. Sciendū eſt tñ ꝙ negatio eſſi ꝓprie nō ſit in ſpecie cōſtituitur tñ in ſpē per reductionem ad aliquā affirmationeꝫ quā ſequitur.

¶ Utrum conuenienter diuidatur peccatuꝫ in peccatum cordis oris ꝛ operis. Arti.7.

AD Septimū ſic pcediṫ. Uidetur ꝙ incōuenientēr diuidaṫ peccatum in peccatū cordis,oris ꝛ operis. Augu.n.in.12.de tri. ponit tres grad⁹ peccati quorū prim⁹ eſt cum carnalis ſenſus illecebrā quādā ingerit:qđ eſt peccatuꝫ cogitatiōis. Scđs gradus eſt qñ ſola cogitatiōis delectatione aliq̄s ꝯtent⁹ eſt. Tertius grad⁹ eſt qñ faciendū diſcerniṫ p conſenſum,ſed tria hec ptinent ad peccatū cordis:ergo inconuenienter peccatū cordis ponitur quaſi vnū genus peccati. ¶ ꝑ. Gre. in 4.moraḷ.poſuit quatuor grad⁹ peccati:quorum prim⁹ eſt culpa latēs in corde:ſcđs cum exterius publicatur:tertius eſt cum conſuetudine roboratur.quartus eſt cū vſcꝫ ad preſumptionem diuine miſericordie:vel ad deſperationem homo ꝓcedit:vbi nō diſtinguitur peccatū operis a peccato oris:ꝛ adduntur duo alij peccatorū gradus:ergo incōueniens fuit prima diuiſio. ¶ ꝑ. Nō poteſt eſſe peccatū in ore vel in opere niſi fiat prius in corde:ergo iſta peccata ſpecie non dr̄ūt:non ergo debent contra ſeinuicem diuidi.

Sed Cōtra eſt,ꝙ hyer. dicit ſuper ezechi. Tria ſunt gñalia delicta quibus humanū ſubiacet genus: aut eñ cogitatione, aut ſermone, aut opere peccamus.

Rn̄deo Dōm,ꝙ aliq̄ iueniūṫ differre ſpē dupliṫr. Uno mō ex eo qđ vtrūcꝫ hꝫ ſpēm ꝯpletā,ſicut equ⁹ ꝛ bos differūt ſpecie. Alio mō ſicut ſm diuerſos gradus in aliqua gñone vel motu accipiunṫ diuerſe ſpecies:ſicut edificatio eſt ꝯpleta generatio domus:collatio aūt fundamenti ꝛ erectio parietis ſunt ſpecies incomplete:vt patet per philoſophum in.x.ethic.ꝛ idē etiam poteſt dici in generationibus animaliū. Sic igitur peccatū diuiditur per hec tria ſcilicet peccatum oris, cordis ꝛ operis, non ſicut per diuerſas ſpecies completas: nam con-

peccaſſet:ꝛ ſi nupſerit virgo.non peccauit. Diſtinguendū pori⁹ erat ex hac parte ꝙ cadere ſub precepto cōtingit dupliṫr. primo ſic ꝙ ei⁹ opp^m ſit ꝯ preceptū:ꝛ hoc eſt mortale. ſecūdo ſic ꝙ ei⁹ oppoſitū ſit ꝯ ter preceptum: et hoc eſt veniale. ¶ In arti. eodē in rñſione ad primū hēs ſolonē argumētorū aureoli apud capreolū in.43.diſt. 2.ſen. ꝯ hāc determinationeꝫ. Fundantur eñ oia argumenta ſuper ſpecificatione peccatorū ex pte auerſionis:offenſe diſtāte in infinitum:oppōnis ad charitatē:ꝛ circūſtātiarū: q̄rū oia excepto vltimo ex vno lr̄e verbo ſoluunṫ:q: peccata ex alio ſpecificantur.ſ. ex obō:ꝛ ex alio hec habens ſcꝫ ex auerſione. Quō aūt circunſtantie ſpecificent, aut qđ faciant de veniali mortale: inferius in qō.18. amplius dicet. ¶ In articulo eodem in rñſiōe ad ſm hēs q̄ſi ꝟba authoris: q̄ vñr ex hac rōne(.ſ.q: aliquid eſt mortale ex gñe, et aliq̄d veniale ex gñe) ſonare ꝙ diſtinguanṫ ſpecie:intelligi vel gloſari aut reuadi poſſint:vt in.q.de mal.q. 2 arti.8.habes.

2.d.42. q.2.ā.2.

¶ Super Art.6.

IN articulo.6.eiuſdem.72.qō habes duas regulas: Altera eſt quod commiſſio peccati ꝛ omiſſio virtutis oppoſite non diſtinguuntur ſpē moraliꝫ:de q̄ eſt ſermo. Altera eſt ꝙ pctā non diſtinguuntur ſpē ſm diuerſitatē ꝑceptorum Et hec ſeq̄ṫ ex prima: vt ptꝫ:q: ꝑcepta affirmatiua dant de actibus virtutum;negatiua ꝟo de actibus vitiorū. Cōmittēs aūt actū vitij ſimul agit contra vtrunque preceptum: committendo actum prohibitum,ꝛ omittēdo actum mandatuꝫ: ꝛ in vna tantum peccati ſpecie errat.

¶ In eodem articulo nota rōnem duplicē in rñſiōe ad ſm q̄re peccata non diuerſificanṫ ſm diuerſitatem ꝑceptorū: q:.ſ.peccatū nō hꝫ ſpēm ex pte auerſionis. Et intendit dicere ꝙ q: eē ꝯ legem ſeu legis preceptū, qđ idē eſt ſpectat ad auerſionē pcti (auertiṫ eñ peccans a lege nec per ſe intēdit ꝯ legem facere:ſicut nec inordinate facere:vt ꝑdictū eſt) ꝛ pctm̄ nō hꝫ ſpēm ex parte auerſionis:iđ diuerſitas ꝑceptorū non diuerſificat ſpēm peccatoꝝ. Sicut eñ q: auerſio non dat ſpecieꝫ pctō.diuerſitas auerſionis non ſpecificat: ita q: eē ꝯ ꝑceptū non dat ſpeciē: q: pertinet ad auerſionem:diuerſitas ꝑceptorū non diuerſificat ſpēs pctōꝝ. Et dicit hoc author ſatiſfaciens argu^{to} inducenti ꝙ peccato per ſe conuenit eſſe cōtra legem: vt q: ex prima rōne h̄ aſſignata dicere tamus ꝙ diuerſitas precepti ſm affirmatiuū ꝛ negatiuū non variat ſpēm pcti: ex hac ſecūda rōne dicamus vlṫr ꝙ diuerſitas preceptorū non cāt diuerſitatē ſpecificā pctōꝝ. ꝛ ex hac doctrina hēs ꝙ furtū ex h̄ ꝙ ē ꝓhibitū diuerſis preceptis (puta iure diuino:nālis poſitiui, principis prelati ec.) non acqrit aliam ſpēm. Et ſiṫr eſt de pctō ex iure poſitiuo tātū multiplicatis ꝑceptis a ſubordinatis ꝑlatis. Aſſignata nāq: rō vlia ē.ſ.ꝙ peccātū reſpicit preceptuꝫ ex pte auerſionis. Propterea hic hēs determinatū ī oppom qđ in q.de ma.q.2.art.6.rōnabile iudicatuꝫ eſt.ſ. pctā: q: prohibita diſtingui ſm ꝑcepta:ſꝫ eñ pctm̄ ex pte cōuerſionis diſtinguiṫ ſpecie:vt dictum eſt.

¶ Super Artic.7.

IN articu.7.eiuſdeꝫ.72.queſtio. not.ꝙ diuiſio peccati ī peccatum cordis oris ꝛ operis dupliṫr intelligi poteſt.primo p modum diuiſionis totius vlis in partes ſubiectiuas ſiue.ſ.in ſpēs.ſcđo per modum q̄ſi tot⁹ integralis in ſuas partes ꝯſtiṫr ſe hñtes: ꝛ hoc mō tractaṫ in pñti lr̄a. ¶ Ad cuius euidētiā ſcito ꝙ pctā ſunt in duplici dr̄ia.nā q̄dā ſunt q̄ ꝑfectionē nō hñt niſi in ope: vt ſunt homicidiū: ꝛ adulterium ꝛ hmōi.ꝛ hmōi pctā ſe hñt ad pctā cordis oris ꝛ operis q̄ſi vt totuꝫ integrale ad ſuas ptes ſicut domus ad fundamentum,parietes ad tectum. Et ſic tractat in litera p^a diſtōnē:ꝙ diſtinguunt ſꝫ gradus eiuſdem ſpēi. Quedā aūt ſunt q̄ ꝑficiunṫ ſolo corde,vt heresis:vel ꝑficiuntur in ore: vt detractio. Et ſic pctm̄ diuidiṫ in pctm̄ cordis oris ꝛ opis: vt in ſuas ꝯ ꝑfectas ſpēs pcti: vt in vlt^a.q.3.prioris artic.penu.author docet. ¶ Circa eūdem articulū dubium eſt dupliṫr.pmo ſi diuiſiō

1.q.100. ā.5.ꝛ.6. cor. Et 22^e ꝑl. Et.2.di. 42.q.2. ā.2.q.1.

ſumatio pcti eſt in ope. vñ pctm opis hʒ ſpeciem cõpletã: ſʒ pᵃ inchoatio ei⁹ eſt q̃ſi fundatio in corde. Scđs aũt gradus eius eſt in ore ſm q̃ hõ prũpit facile ad manifeſtãdũ cõceptũ cordis. Terti⁹ aũt gradus iã eſt in cõſummatiõe opis. Et ſic hec tria dñt ſm diuerſos grad⁹ pcti. pʒ tñ q̃ hec tria ptinent ad vnã pfectam pcti ſpẽm: cum ab eodẽ motiuo pcedant iracundus. n. ex hoc q̃ ppetit vindictã primo q̃dem pturbatur in corde: ſecundo in verba contumelioſa prũpit: tertio vo pcedit vſq; ad facta iniurioſa. ⁊ idẽ patet in luxuria ⁊ in quolibet alio peccato.

Ad Primũ ergo dõm, q̃ oẽ peccatum cordis cõuenit in rõne occulti. ⁊ ſm hoc ponit vn⁹ grad⁹ q̃ tñ per tres gradus diſtinguitur. ſ. cogitationis, delectationis, ⁊ cõſenſus. ¶ Ad ſm dõm, q̃ peccatum oris ⁊ opis cõueniunt in manifeſtatiõe: ⁊ pp hoc ea gregorius ſub vno cõputat: Hier. aũt diſtinguit ea: q: in pctõ oris eſt manifeſtatio tm̃ ⁊ pncipalr intenta: in pctõ vero operis eſt pncipalr expletio interioris cõcept⁹ cordis: ſed manifeſtatio eſt ex ↄ̃ſiti. cõſuetudo vo ⁊ deſpatio ſunt grad⁹ ↄ̃ſites poſt ſpẽm perfectã pcti: ſicẽ adoleſcẽtia ⁊ iuuẽtus poſt perfectã hois gñationẽ. ¶ Ad tertiũ dõm, q̃ pctm cordis ⁊ oris non diſtinguunt a pctõ operis qñ ſil cũ eo ↄ̃iũgunt: ſed put q̃libet horũ per ſe inuenit. ſicut ẽt pars motus nõ diſtinguitur a toto motu qñ motus eſt cõtinuus: ſed ſolum quando motus ſiſtit in medio.

¶ Utrum ſuperabundantia ⁊ defectus diuerſificent ſpecies peccatorum. Articu. 8.

AD Octauũ ſic pcedit. Videt q̃ ſuperabũdãtia ⁊ defectus nõ diuerſificẽt ſpecies peccatorũ. Superabundantia. n. ⁊ defectus dñt ſm magis ⁊ minus: ſed magis ⁊ min⁹ nõ diuerſificãt ſpẽm. ergo ſupabũdãtia ⁊ defect⁹ nõ diuerſificant ſpẽm pctõrum. ¶ p̃. Sicut pctm in agibilibus eſt ex hoc q̃ recedit a rectitudine rõnis, ita falſitas in ſpeculatiuis eſt ex hoc q̃ recedit a veritate rei: ſed non diuerſificatur ſpẽs falſitatis ex hoc q̃ aliquis dicit plus vel min⁹ eſſe. q̃ ſit in re. ergo etiã nõ diuerſificatur ſpecies peccati ex hoc q̃ recedit a rectitudine rationis in plus vel minus. ¶ p̃. Ex duabus ſpeciebus nõ cõſtituitur vna ſpẽs. vt porphyrius dicit: ſed ſuperabundantia ⁊ defectus vniuntur in vno peccato: ſunt. n. ſimul q̃dam illiberales ⁊ pdigi: quorũ duorũ illiberalitas eſt pctm ſm defectum: prodigalitas autem ſm ſuperabundantiam. Ergo ſuperabundãtia ⁊ defectus non diuerſificant ſpeciem peccatorum.

Sʒ ↄ̃ contraria differunt ſm ſpẽm: nam contrarietas eſt differentia ſcđm formã: vt dr in. x. metap. ſed vitia q̃ dñt ſcđm ſupabũdãtiam ⁊ defectũ ſunt cõtraria: ſicut illiberalitas pdigalitati. ergo dñt ſʒ ſpẽʒ.

Rñdeo Dõm, q̃ cũ in pctõ ſint duo. ſ. ipſe act⁹, ⁊ inordinatio eius put recedit ab ordine rõnis ⁊ legis diuine ſpecies pcti attendit nõ ex pte inordinatiõis, q̃ eſt pter intẽtionẽ peccãtis: vt. s. dcm̃ eſt: ſed magis ex pte ipſi⁹ actus ſm q̃ terminaſ ad obm in q̃d fert intẽtio peccãtis. ⁊ ideo vbicunq; occurrit diuerſuʒ motiuũ inclinãs intẽtionẽ ad peccãdũ ibi eſt diuerſa ſpẽs pcti. Manifeſtũ eſt aũt q̃ nõ eſt idem motiuũ ad peccandũ in pctis q̃ ſunt ſm ſupabũdãtiã, ⁊ in pctis q̃ ſunt ſm defectum. quinimo ſunt ↄ̃ria motiua: ſicut motiuũ in pctõ intẽpãtie eſt amor delectationum corporaliũ: motiuũ autem in pctõ inſenſibilitatis eſt odiũ earũ. vñ huiuſmodi pctã nõ ſolum differunt ſpecie, ſed etiam ſunt ſibijnuicem contraria.

Ad Primũ ergo dõʒ, q̃ magis ⁊ min⁹ ⁊ ſi nõ ſint cã diuerſitatio ſpẽi ↄ̃ſequunt tñ q̃nq; ſpẽs dñtes put pueniunt ex diuerſis formis: ſicẽ ſi dicaſ q̃ ignis eſt leuior aere: vñ phs dicẽ in. 8. eth. q̃ q̃ poſuerũt nõ eſſe diuerſas ſpẽs amicitiarũ pp hoc q̃ dñt ſm magis ⁊ min⁹: nõ ſufficienti crediderunt ſigno: ⁊ hoc mõ ſuperexcedere rõnẽ deficere ab ea ptinet ad diuerſa pctã ſm ſpẽm inq̃ntum cõſequunſ diuerſa motiua. ¶ Ad ſm dicẽdum, q̃ intẽtio peccantis nõ eſt vt recedat a rõne: ⁊ iõ nõ efficiſ eiuſdẽ rõnis pctm ſuperabundãtie ⁊ defectus pp receſſum ab eadẽ rõnis rectitudine: ſed q̃nq; ille q̃ dicẽ falſuʒ intẽdit veritatẽ occultare, vñ q̃ntũ ad h̃ nõ refert vtrũ dicat vel plus vel min⁹: ſi tñ recedere a veritate nõ ſit p̃ter intentionẽ, tũc manifeſtũ eſt q̃ ex diuerſis cãis aliq̃s moueſ ad dõm plus vel min⁹: ⁊ ſm h̃ diuerſa eſt rõ falſitatis: ſicẽ pʒ de iactatore q̃ ſuperexcedit dĩcẽs falſum querẽs gloriã: ⁊ de deceptore q̃ diminuit euadẽs debiti ſolutionẽ: vñ ⁊ quedã falſe opiniões ſunt ſibijnuicẽ contrarie. ¶ Ad tertium dicendum, q̃ prodigus ⁊ illiberalis poteſt eſſe aliquis ſecundum diuerſa: vt ſcilicet ſit aliquis illiberalis in accipiẽdo que non debet: ⁊ prodigus in dando que non debet, nihil autem prohibet contraria ineſſe eidem ſecundum diuerſa.

¶ Utrum peccata diuerſificentur ſpecie ſecundum diuerſas circunſtantias. Arti. 9.

AD Nonum ſic proceditur. Videtur quod vitia ⁊ peccata diuerſificentur ſpecie ſecundum diuerſas circunſtantias: quia vt dicit dio. 4. capt. de di. no. malum contingit ex ſingularibus defectibus: ſingulares autem defectus ſunt corruptiones ſingularum circunſtantiorum: ergo ex ſingulis circunſtantijs corruptis ſingule

ſm grad⁹ in pctõ cordis oris ⁊ opis ſit ſicut ſit ẽt diſtõ ſpecifica ſm ſpẽs imperfectas. ⁊ ro dubiũ eſt q: lr̃a hic ppõnit in cõtrariũ applicatiõe aũt ad phicam mãm nõ affirmat diſtõnẽ ſm ſpẽs imperfectas: ſed ſolũ negat diſtõnem ſcđm ſpẽm perfectã, ⁊ affirmat diſtõnẽ ſm grad⁹ vt patet intuẽti. non p̃ʒ ẽt refert vtro modo dicaſ. nã ſpẽs impfecta ſpẽs eſt ⁊ diſtincta ſm ſpẽs impfectas diſtincta erunt ſm ſpẽm abſo:ᵉ: ꝗ̃uis in ordine ad aliq̃d ſupueniens ſm. q̃uid eſſent eiuſdẽ ſpẽi. 20. Dubitaſ: q: lr̃a diuertere videſ ⁊ cõfundere pctm oris q̃d hʒ perfectã ſpẽm cũ pctõ oris q̃d importat gradum ſpẽi. Nã ponit contumeliã p pgreſſu vindicte: ⁊ cõſtat q̃ cõtumelia eſt pctm q̃d pficit in ore. vndiq; igit diſſona videſ doctrina hec. ¶ Ad h̃ dr, q̃ 2ʳ cõtingit pctm cordis ⁊ oris ordinari ad pctm opis vt ipfectuʒ ad pfectum. primo per modũ ſimplicis pſequutionis: ſicut q̃ vult fornicari ⁊ inuitat fornicariã. ⁊ de his conſtat q̃ nulla eſt diſtõ ſpecifica ineſſe morali: ſʒ ſolius vnius ſpeciei p greſſus. ſecundo p modũ cuiuſdam intermediũ termini: vt conſenſus in delectationem cogitati adulterij: et ſtb ↄ pncãtia ad hoc. ſm ſe tñ delectabilia: ⁊ in iſtis apparet q̃ ſit aliq̃ ſpeciᵉ ᵃ dña ſm ſpẽs imperfectas ſicut in gñatione alalũ ⁊ edificatiõe. ſed reuera nõ ẽ ẽt ſic aliq̃ diuerſitas ſpẽꝝ ipfectaꝝ. ſed ſimilitudo port⁹ cãꝝ. nõ. n. eſt h̃ diſtõ ptialiũ formaꝝ heterogenearuʒ ſicut in edificatiõe fundare erigere ⁊ cooꝑire diſtinguunſ ſpecie: nec ẽ hic aliq̃ forᵃ meᵃ vt via ſicẽ forᵃ embrionis eſt in via ad formã hominis: ſed tñmõ forᵃ iniuriãtis pptr diuerſi⁹ᵉ in corde in ore atq; ope ſe hñs ſm pfectũ ⁊ imperfectũ ſtᵃ mãe. Et rõ eſt illa q̃ in lr̃a ponit: q: ſ. vnicum ſtũ eſt motiuũ obiue: pp q̃d author in lr̃a nõ affirmauit diſtõnẽ in pfectarũ ſpẽrũ in hac moralium diſtõne vt dubitando tactũ eſt: ꝗ̃uis ẽt iuxta authoris doctrinam in. q. de po^a dei. q. 3. ar. 9ᵒ ad 30. ſi diſtinguerentur ſpẽ ipfecta vt embrio diſtinguiſ a pfecta ſpẽ nõ ppea eẽnt pctã hic diuerſarum ſpẽꝝ: ſed oia cõprehendunſ ſub pctõ vnius ſpẽi. q: huiuſmodi impfecte ſpẽs nec ſunt in gñe nec in ſpecie niſi p reductionem eo modo quo impfectum reducitur ad perfectum: non. n. ſunt q̃dã de p ſe ſpẽs: vt terra ⁊ elemẽta: ſed ſunt quẽdã per ſe ⁊ eſſentialiter ordinate nature ad ſpecies vt motus ad terminum. ita q̃ ſe habent vt quidam motus permanentes ad ipſas ſpecies non habentes aliaſ ſpẽs: ſicut nec motus ſucceſſiui abſque terminorum ſpeciebus. ⁊ per hec patet ſolutio primi dubij. Ad ſm autẽʒ dicitur q̃ licet peccatum cõtumelie perficiatur in ore vt communiter videtur in vſu: ſi contumelie tamen nomine intelligatur dehonoratiua peccatum certum eſt q̃ non conſummatur in ore: ꝗ̃uis multa in peccato oris dehonoratio ſit. Plus namq; dehonorat aliquam vxorem adulteria exponendo: quam dicendo ei q̃ vxor eſt adultera ſtante eadem intentione. vnde in litera comparatur dicere verba contumelioſa ad facere facta contumelioſa: ⁊ ſine dubio ſunt eiuſdem ſpeciei ſecundum illam rationem formalem dehonorationis: ⁊ ſic nulla eſt diuerſitas. ſecus autem eſt quando aliquis contumelia iniuriatur verbo ⁊ facto poſtmodum ad vindictam alterius rei quam honoris intendit vel medio vtitur ſecundum ſe malo ad vindictam honoris: vt in exemplo dato patet. tunc enim plures vindictas intendit ⁊ in pluribus ſpeciebus reponitur eius peccatum.

¶ Super Artic. 8.

In articu. 8. ⁊ 9. eiuſdeʒ. 72. queſtio. not. quod author diſtinguere peccatorũ ſpecies intendens ex parte motiuorum ſignum videtur digredi ad motiua ex parte agentis breuitatis vel pura cauſa volẽs intelligi ex tali diſtinctione diuerſitatem obiectorum. ver. g. cum dicit quod intemperantia ⁊ inſenſibilitas oriuntur ex contrarijs motiuis ſcilicet ex delectationum amore et odio earum: vult intelligi ex delectationibus amabilibus ⁊ ex eiſdẽ exoſis: opʒ enim ſumere motiua eſſentialiter non vt ſic ſed id quod redundat in obiecto q̃ mouet finaliter: ⁊ ſic etiam intelligere nonum articulum. ¶ In reſponſione ad ſecundum predicti. 8. artic. intellige nouiſſe duplicem modũ recedendi a veritate. ſ. per ſe intendendo receſſum ab ea: ⁊ tunc non differt ſpecie magis ⁊ minus ſicut nec in receſſu a ratione vt ſic: ⁊ non per ſe intendendo: ⁊ tunc differt ſpecie: ſicut auerſio in peccatis ex motiuis. ¶ In reſponſione ad tertium eiuſdem articuli ſigna illam: ⁊ intuere illius veritatem in his qui auariſſimi ſunt: ad habendum etiam Jeſu chriſti patrimonium: ⁊ effundunt in meretrices vel nationes ⁊c. ſunt enĩ ſimul auari ⁊ prodigi vt in litera dicitur: ⁊ experientia teſtatur abominabilis quam vix nam neſcire liceret.

¶ Super articulum nonum.

In articulo nono eiuſdem queſtio. 72. aduerte quod author mutat opinionem quam in quarto ſenten. diſtin. 16. queſtiu. 93. tenuit. ſ. quod circunſtantia etiam ſi non ſit finis dat ſpeciem peccato: ⁊ vult hic idem eſſe iudicium de ſpecificatiõe actus humani ex circunſtantia in actu virtutis ⁊ in actu vitij: quia vtrobiq; oportet ſpeciem dari a motiuo vt obiecto: ⁊ nunquam circunſtantiam vt ſic dare ſpeciem ſed oportere eam tranſire in differentiaʒ ſeu conditionem obiecti iuxta ſuperius determinata in. q. 18. ⁊ quoniam ibi voluit peccati ſpecies ſumi ex parte prauitatis hec ſoluit in reſponſione ad primum ⁊ ſecundum nec eſt difficile ſoluere rationes que ibi afferunſ. ſ. de fure qui nollet calicem quem furaſ eſſe ſacrũ ⁊ q̃ ſola circũſtantia cur mutaret ſpẽm: inſufficiẽs namq; ſignum non finis eſt nollicitas h̃ntia voluntatẽ liberã deliberatã ad illud: ſicut ẽt accedẽs ad vxorẽ alteri⁹ mallet ipſaʒ eẽ immunẽ. nec ſeq̃ſ q̃ ſola circũſtãtia cur mutet ſpẽm ſed q̃ nec cur nec aliq̃ circũᶜᵃ mutet ſpẽm niſi hẽat rõnem alteri⁹ motiui vt finis: nõ ita q̃ ſit aut ap̃p̃hẽdat vt finis peccãtis pcti. non

Mal. q. 2. ã. 6. c. ⁊ q. 14. artic. 3.

22ᵉ. qõ. 53. ar. 2. ad. 3. 2ᵃ q. 92. ã. 2. cor. ⁊ q. 148 ar. 4. ad 3. 2. ⁊. 3. Et. 3. di. 36. ar. 5. Et mal. q. 2. ã. 6. ⁊ q. 14. artic. 3.

eſt ſacrilegiū eſt finis furti cū aliqs furat ſacrū: ſꝫ ſufficit ꝙ ſit confinis: furtum eſt ſacrilegiū eſt conuerſio ad bonū ꝯmutabile vt obm ſuū rōis: qꝛ nūe: num ꝛ qꝛ ſacrū. ℂ In ar. eodē. 9. eiuſdē. q. 72. dubm occurrit qūo ſtāt iſta ſꝫ. ſ. circunſtantia nunq̄ dat ſpēm niſi ratione alterius motiui vt nūc ſeu finis pculdubio per ſe. qꝛ ab his que ſunt p accñs nō ſumit ſpēm: ꝛ oīs circunſtantia trāſmutans actum de bono in malum dat petō ſpēm. ſunt eīm hec regula l. q. 18. aſſignata. quū

demū ſcire opꝫ ꝙ aliud eſt loq̄ de voluntario: ꝛ aliud de voluntario ſpecificante. non enim ſufficit ad rationem ſpecificātis in moralibus ꝙ ſit voluntarium ſed plus exigit: nā eīm dictū eſt ꝙ petm nō hꝫ ſpēm ex auerſione: ꝛ cōſtat ꝙ nūc ſic eſt voluntaria qō adēſt aliud plus exigit ex dictis: quū enim actus moralis ex obo ſeu fine ſpēm hēat: ꝛ conſtat ꝙ intelligit de obo formaliter: ſicut vniuerſaliter quum de ſpecificatione actuum ꝛ poteſtatum ex nbs

eſt dedd ſteet intentio nem actui voluntario ꝯiūctū ſit nō p ſe obm ſit ꝛ de incognitū ſteet intētionē ꝯiungat voluntario actui: opꝫ dicere aut ꝙ nullꝰ actus ſit ex bono malus ex circūſtantia ignota q̄ tuncunq̄ mala nūc qō circunſtantia det ſpēꝫ abſq̄ hoc ꝙ eius ebm ſit p ſe motiuū voluntatis vt finis: ſbi gratia ioannes exercēs ſe ad ſagittandū minꝰ ꝓui. de emittēs ſagittā percutit pſema n vꝰ ꝛ inſi mulis ſilib circunſtantia facit actū de bono malum: ꝛ nullum interuenit per ſe obm illius ſpēi cuꝰ eſt illa circunſtantia: puta parricidij vel homicidij: quō ergo ꝯſonāt dicta ꝛ in q̄ ſpecie ſunt iſta peccata non apparet. ℂ Ad hoc dubium eſt multiplex dicendi modus. ſ. ex ꝯſi ex materia ex nmiſſione ex ignorantia ex negligentia.

ℂ Ex ꝯſi dīdē qꝛ ſicut aliqs actus eſt ex ꝯſi voluꝰ ita obm ꝓpriū illiꝰ actꝰ eſt ex ꝯſi intentū. ſbi gratia in exemplo allato ſicut ille volēdo improuide ſagittare ex ꝯſi voluit e: cā percuſſionis ꝯſnis ita ex ꝯſi intendit ꝓ priū percuſſionis obm: ac p hoc actu improuidus ſagittationis trahitur in aliam ſpeciem accñtalem: ſed hec via implicat ꝯtradictionē: qꝛ eo ipſo ꝙ aliquid ſe hꝫ

ſpēs petōꝝ ꝯſequunt. ℂ ꝑ. Peccata ſunt qdā actus humani: ſꝫ actus humani interdū accipiūt ſpēm a circunſtantijs: vt ſupra hītū eſt: ergo petā dñt ſpē ſm ꝙ diuerſe circūſtātie corrumpūtur. ℂ ꝑ. Diuerſe ſpecies gule aſſignant ſm pticulas q̄ in hoc ꝟſiculo ꝯtinentur. Preproꝑe laute nimis ardēter ſtudioſe: hec aūt ptinēt ad diuerſas circūſtantias: nā preproꝑe eſt antequā opꝫ: nimis plus quā opꝫ ꝛ idē pꝫ in alijs: ergo ſpēs pcī diuerſificātur ſm diuerſas circunſtantias.

Sed Contra eſt, ꝙ phs dicit in. 3. ꝛ. 4. ethi. ꝙ ſingula vitia peccāt agēdo pluſq̄ opꝫ ꝛ qū non opꝫ: ꝛ ſilr ſm omnes alias circunſtantias: non ergo ſecundū hoc diuerſificantur peccatorum ſpecies.

Rñdeo Dōm, ꝙ ſicut dcm̄ eſt: vbi occurrit aliud motiuū ad peccandum, ibi eſt alia pcī ſpēs: qꝛ motiuū ad peccandū eſt finis ꝛ obum: ꝯtingit aūt qñq̄ ꝙ in corruptiōibꝰ diuerſarū circūſtātiaꝝ eſt idē motiuum ſicut illiberalis ab eodem mouet ꝙ accipiat qū non opꝫ: ꝛ vbi non opꝫ, ꝛ plus q̄ opꝫ, ꝛ ſilr de alijs circunſtātijs: hoc eīm facit ꝓp inordinatum appetitū pecunie cōgregāde: ꝛ in talibꝰ diuerſarū circūſtātiarum corruptiōes nō diuerſificāt ſpēs petōꝝ: ſed ptinēt ad vnā ꝛ eandē peccati ſpēm. Qñq̄ vero contingit ꝙ corruptiōes diuerſaꝝ circūſtantiarū ꝓueniūt a diuerſis motiuis: puta ꝙ aliqs preproꝑe comedat, pōt ꝓuenire ex hoc ꝙ hō nō pōt ferre dilatationem cibi ꝓp facilem cōſumptionē humiditatis, ꝙ vero appetat immoderatū cibū, pōt cōtingere ꝓp virtutē nature potentē ad cōuertēdū multā cibū: ꝙ aūt aliqs appetat cibos delitioſos, contingit ꝓp appetitū delectatiōis q̄ eſt in cibo: vñ in talibꝰ diuerſaꝝ circūſtantiaꝝ corruptiōes īducūt diuerſas pcī ſpēs.

Ad Primum ergo dōm, ꝙ malū inq̄ſtum huiuſmodi priuatio eſt: ꝛ ideo diuerſificat ſpē ſm ea q̄ priuant: ſicut ꝛ cetere priuatiōes: ſꝫ petm̄ nō ſortit ſpēm ex pte priuatiōis vel auerſionis: vt. ſ. dcm̄ eſt: ſed ex cōuerſione ad obam actus. ℂ Ad ſm dōm, qō circunſtantia nunq̄ trāſfert actum in aliā ſpeciem niſi qū eſt aliud motiuū. ℂ Ad tertium dicendum, quod in diuerſis ſpeciebus gule diuerſa ſunt motiua: ſicut dictum eſt.

ℂ De comparatione peccatorum adinuicem. Queſtio. 73.

Deinde Cōſiderādū eſt de cōparatiōe petōꝝ adinuicē. ℂ Et circa hoc q̄runt decem. Primo vtrū oīa petā ꝛ vitia ſint cōnexa. Scđo vtrū oīa ſint paria. Tertio vtrū grauitas petōꝝ attendat ſm oba. Quarto vtrū ſm dignitatē ꝟtutis qbus petā opponant. Quinto vtrū petā carnalia ſint grauiora q̄ ſpūalia. Sexto vtrū ſm cās petōꝝ attendat grauitas petōꝝ. Septio vtrū ſm circunſtātias. Octauo vtrū ſm q̄titatē nocumenti. Nono vtrū ſm cōdōnē pſone in quā peccat. 10. vtrū propter magnitudinem perſone peccantis aggrauetur peccatum.

ℂ Utrū omnia peccata ſint connexa. Ar. 1.

Ad Primū ſic ꝓceditur. Uidetur quod omnia petā ſint connexa. Dicitur eīm iacobi. 2. Quicunq̄ totā legē ſeruauerit, offendat autē in vno, factus eſt omnium reus: ſed idem eſt eſſe reum omniū mandatorū legis qō habere oīa petā: qꝛ ſicut amb. dicit petm̄ eſt tranſgreſſio legis diuine ꝛ celeſtiū inobediētia mādatorū: ergo q̄cunq̄ peccat in vno petō ſubijcit oībus peccatis. ℂ ꝑ. Q̄libet petm̄ excludit virtutē ſibi oppoſitā: ſed q̄ caret vna ꝟtute caret omnibꝰ: vt patꝫ ex ſupradictis: ergo qui peccat vno petō priuat oībꝰ virtutibus: ſed qui caret virtute habet vitium ſibi oppoſitum. Ergo qui hꝫ vnum peccatū habet omnia peccata. ℂ ꝑ. Uirtutes omnes

lectio dē: ꝛ qꝛ qō eſt ꝑ accñs extra ſpēm eſt: opꝫ etiā ꝙ intelligat de obo p ſe ꝛ qꝛ in ꝑ ſe ꝛ formalr obum actus directe rēdit actus (vt pꝫ inductiue) ꝛ ꝯſe eſt vt de obo directe intelligatur: ꝛ ſic ad hoc ꝙ obiectū ſpecificet actū voluntatis exigit ꝙ ſit formalr per ſe et directe intentū: nō extra qō aūt ꝙ ſit primo intentū: ſtatim ꝙ ſit ꝑ ſe formalr ꝛ directe: ſecūdario tm̄ intentum ſicut quū qs vult mechari vt furetur: volitum ſpecificatur ab vtroq̄ licet a furto principaliꝰ. Circunſtantia igr ſpecificās eo ipſo ꝙ ingredit latitudinem ſpecificantiū opꝫ obiectū ordinem intrare ꝛ vſiaꝫ ſeu ꝯdōnē obiectam ponere formaliter ꝛ directe intētam: quā nullum ex ignorantia incurſum ſit p ſe ꝛ directe volitū: ꝯſe eſt ꝙ nulla hmōi condō ſeu circunſtantia det petō ſpēm. Nec ē vep ꝙ actus fiat de bono malꝰ ex huiuſmodi ignotis cōdōnibꝰ: ſed fit de malo peior: aut plurib modis malus: ſagittans enim ipſum de actum facit moraliter malū et ſimiliū cōtingat ledi: qm ſagittatio ē actꝰ volūtariꝰ piculoſus: ꝛ dꝫ fieri qū et vbi ſicut ꝛc. opꝫ quod nō improuido non ſeruatur. quando autē ledi aliquē contingit leſio talis aggrauat actum iam malum vt in qō. ſequenti de nocumento aggrauante dicitur: ꝛ eodem modo cum quis verba detractoria non detrahendo ſed otioſe dicit: leſio fame proximi non ſpecificat actum ſed aggrauat: obligatq̄ ad reſtōnem ratione leſionis. Sicq̄ ſimilr ex ignorātia abſoluit a qua non pōt nō eſt reus illius actus: ſed improuidi ſeu ignorantis actus quo ad moralem ſpēm: ſecus autem videt quo ad penas poſitiuum iuris: qm iuris diſpōni ſtandum eſt: ſi eīm. ꝛ ꝗ. dicat: ſiqs auſerit vel preſumpſerit abſoluere ſit excōicatus: cōtra facientes ex ignorantia excuſat a pena: quia excuſat nō actu per ſe formalr et directe volito: quod audacie preſumptionis: ꝛ ſimilium nominum ratio inſinuat ſi vere dicatur ſi quis abſoluerit. incidere videt in canonem: eo ꝙ ſicut poteſt iuꝰ poſitiuum penā ponere excōicationis actui etiam de ſe non illicito. vt patet de religioſis inducentibus ad ſepulturas ꝛc. multo magis poteſt excommunicare pro actu illicito: qualis eſt actus voluntarius ex culpabili etiam venialiter ignorantia. Reponenda ſunt igitur peccata in ſolis ſpeciebus ſuorum per ſe obiectorum formaliter ꝛ directe volitorum. annexa autem ꝛ mālr concurrentia aggrauare quidē: ſpecificare aūt non poſſunt: ſed nec hoc ſatiſfacit: qm redit ſere in idem cū dicētibus ꝙ tm̄ eſt hec pcī q̄tū omiſſio ſeu negligētia commerunt: ſolū enim maiori grauitate differentiā cōſtituit nec ſaluatur quod cōiter dr. ſ. ꝙ tales ſunt homicide ꝛ huiuſmodi: qꝛ ergo de ignorantia inferius erit ex propoſito tractatus ꝛ ex illa hic pendet: illuc vſq̄ ſolutio difficultatis huius differatur. hec autem exercebunt ingenium.

ꝯſtet ad actum: ꝛ obm intentū eſt extra latitudinem ſpecificantie nec eſt dare ſpēs accñtales reꝰ actus interioris voluntatis: qm̄ in ſolo obo eſt illius ſpecies qō eſt eius finis licet ſit aliq̄ ſpēs principalior alterā: ſicut finis eſt ſub fine: vt cum furtū fit: vt mechetur: vñ licet circunſtātia ſit accñs ſi dat ſpēm eo ipſo tranſit in ſubam: qꝛ tranſit in obum: vnde eſt ſubalternatiua actus. vt in. q. 18. art. 10. ſupius patet. ℂ Ex mā vero: qꝛ mā ad eādē ſpēm ſpectat nō q̄ formaliter ꝛ ꝓpea qm aliquid eſt mālr volitū: ad eādē ſpēm ſpectat actus ille ad quam ſpectaret ſi eſſet formaliter volitū: ꝛ ideo in exēplo poſito: qꝛ ioan. voluit percuſſionem mālr ad ſpeciem homicidij ꝛ ꝑricidij reductiue ſpectat. Sed hec via falſo innitit fundamento: quia mām ſpectare ad ſpēm forme intelligitur de forma nō ſub qua eſſet: non enim materia aīalis ſpectat ad ſpēm cadaueris: qꝛ eſſet ſub ea ſi nō anima rciungrēt: cōſtat aūt oē pcīm hēre actu aliq̄ formā cū nihil ſit in gñe qō non ſit in aliq̄ ſpē: ac p hoc nihil eſt in ſpē pcīi qꝛ non ſit in aliqua ſpē pcīi: ꝛ nihilominus falſam ꝓferre ſniam: qm̄ quicqd eſt mālr volitū ſub aliqua forma totū ſpectat ad forē ſpēm: vñ hic dr ꝙ oēs circūſtantie ſub vno motiuo ad vnam ſpēm illius. ſ. motiui ſpectāt. Cōſtat quoq̄ ꝙ ꝓcurans a muliere conſenſum ad fornicationem ex ꝯſi ꝛ mālr vult ꝛ intendit ſpūalem mortem illius: ꝛ tñ actus ille nulloꝰ recipit ſpēm a morte ſpūali: ſed a fornicatione p ſe intenta: q̄ ergo ex ꝯſi vel mālr vel p accñs cōiugunt: q̄uis nocumenta ꝛ mala: vt patet exēplo nūc allato: nō trahūt in ſuā ſpeciem q̄uis aggrauent pcīm: traherent autem in ſuas ſpēs ſi intenta eſſent. ℂ Ex nmiſſione aūt ignorātia ꝛ negligētia q̄ ſunt ſpēs omiſſionum: qꝛ in hmōi pcīs interuenit omiſſio vel ſcie vel conſiliū vel ſolicitudinis: omiſſio aūt propriam ſpēm ſortitur nō ex actu cui p accñs annectit: ſed ex ꝓpoſito gñe etiam ſi nullus interueniat actus: qui eīm omittit audire miſſam vacans illa hora ludo non ſpecificatur omiſſio ex actu ludi: qꝛ p accñs iungit omiſſioni petō: ſed ex diuino cultu cui contrariat omiſſio illa. vñ in hmōi pcīs tm̄ mala eſt: q̄tum omiſſionis ſm ſuas ſpecies hēt. preterea. Hoc nō eſt ſoluere: ſed quaſi mutare queſtionē. nā cōe eſt cōmiſſionibꝰ ꝛ nmiſſionibus ꝙ oēs ſub eodē fine motiuo cadentes ad eādē ſpēm ſpectēt. vñ ſicut q̄tumꝰ p ſe oba commiſſionum, ita ꝛ nmiſſionum: niſi ꝙ in nmiſſione nō opꝫ ponere obum poſitiue volitum: ſed negatiue voluntarium ꝛ per ſe ſicut ipſam omiſſionē. ℂ Ad quotum eius

ℂ Super. q. 73.

In. q. 73. vſq̄ ad 7m articu. incluſiue nihil ſcribendum occurrit niſi ꝙ in quarto articulo reſponſio ad tertium non te fallat in. q. de felicitate nā conſiſtat in actu voluntatis eo quod peſſimo quum opponatur optimum ꝛ odium dei ſit peſſimum ꝛ amor charitatis optimum: ꝛ felicitas conſiſtat in optimo: in amore erit felicitas propoſito nanq̄ dicens ꝙ peſſimum optimo contrarium eſt intelligitur in rebus habentibꝰ contrarium: in carentibus autem cōtrarietate nō habet locū: vnde lumē glorie qō eīm ꝯ: io non ꝓpterea deſinit eſſe melius habitꝰ q̄ ſit charitas: īmo hoc ipm qō eſt eſſe talem habitū q̄ ſpineant ad deitatē abſq̄ contrarietate videt ſue excellentie atteſtari quo ſ. propinquiſſime ſe habeat ad deitatem cui non eſt fas cogitare cōtrarium.

ſ. 8. 6. art. 3. Et 3. di. 36. art. 5. Et 4. di. 15. q. 1. cor. q. 1. ar. 2. Et de vir. q. 2. ar. 2. q. 1. cor. ꝛ de. 12. q. 2. ar. 3. q. 3. ad 1.

ſunt connexe ꝗ ꝯueniunt in vno principio:vt.ſ.habitū eſt:ſed ſicut virtutes conueniunt in vno principio,ita ⁊ pctā:qꝛ ſicut amoꝛ dei ꝗ facit ciuitatē dei eſt principiū ⁊ radix oīum ꝟtutū, ita amoꝛ ſui qui facit ciuitatē babylonis eſt radix oīum peccatoꝝ:vt patet per augu.14.de ciui.dei.ergo etiam oīa vitia ⁊ peccata ſunt connexa:ita vt qui vnum habet habeat omnia.

Sꝫ Cōtra quedā vitia ſunt ſibiīuicē ꝯtrā:vt pꝫ per pħm in.2.ethi.ſed impoſſibile eſt cōtraria ſimul ineſſe eidē. Ergo impoſſibile eſt oīa pctā ⁊ vitia ſibi eſſe inuicē connexa.

Rñdeo Dōm,ꝙ aliť ſe hꝫ intentio agētis ſm ꝟtutē ad ſequendū rōnē ⁊ aliť intentio peccātis ad diuertendum a rōne:cuiuſlibet.n.agentis ſm ꝟtutē intentio eſt vt ipſius rōnis regulā ſequať:⁊ iō oīum ꝟtutū intentio in idē tēdit:⁊ pp̄ hoc oēs ꝟtutes hñt cōnexionē adinuicē in rōne recta agibiliū que eſt prudētia:ſicˀ ſupradictū eſt,ſed intētio peccantis nō eſt ad hoc qđ recedat ab eo qđ eſt ſm rōnē ſed potius ꝙ tendat in aliqđ bonum appetibile a quo ſpēm ſortitur. Hmōi aūt bona in ꝗ tendit intētio peccātis a rōne recedēs .ſunt diuerſa,nullā cōnexionē hñtia adinuicē:imo etiam interdū ſunt ꝯtrā. Cū igiť vitia ⁊ pctā ſpēm habeāt ſm illud ad qđ ꝯuertūtur:manifeſtū eſt ꝙ ſm illud ꝙ pficit ſpēm peccatorū nullam ꝯnexionē hñt peccata adinuicē:nō eñ peccatū ꝯmittiť in accedēdo a multitudine ad vnitatē, ſicut accidit in virtutibꝰ que ſunt ꝯnexe:ſed potiꝰ in recedendo ab vnitate ad multitudinē.

Ad Primū ergo dōm,ꝙ iacobꝰ loqtur de pctō nō ex parte cōuerſionis ſm ꝙ pctā diſtinguūtur:ſicut dcm̄ eſt.ſꝫ loquiť de eis ex pte auerſionis:inqꝫtū.ſ.hō peccādo recedit a legis mādato : oīa aūt legis mādata ſunt ab vno ⁊ eodē:vt ipſe ibidem dicit:⁊ iō idē deus cōtēnitur in omni peccato.⁊ ex hac pte dicit ꝙ ꝗ offendit in vno factus eſt oīum reꝰ:qꝛ.ſ.vno pctō peccando incurrit pene reatū ex hoc ꝙ contēnit deū:ex cuius contemptu ꝓuenit oīum pctōꝝ reatus. ¶ Ad ſcdm dōm,ꝙ ſicut.ſ.dictū eſt:nō p quēlibet actū pcti tolliť virtus oppoſita: nam pcm̄ veniale virtutē nō tollit:pcm̄ aūt mortale tollit virtutem infuſam inquantū auertit a deo.ſed vnus actus pcti ēt mortalis nō tollit habitū ꝟtutis acqſite:ſed ſi multiplicentur actus intm̄ ꝙ gñetur ꝯrius hītus,excludiť habitꝰ ꝟtutis acqſite:qua excluſa excludiť prudētia.qꝛ cum hō agit ꝯ quācunqꝫ ꝟtutē agit ꝯtra prudentiam:ſine qua nulla virtꝰ moralis eſſe pōt:vt ſupra habitū eſt.⁊ ideo p ꝯñs excludunť oēs ꝟtutes morales ꝗtū ad pfectū ⁊ formale eſſe virtutis qđ hñt ſm ꝙ participāt prudētiam:remanēt tñ inclinatiōes ad actus ꝟtutū nō hñtes rōnem ꝟtutis. Sed nō ſequiť ꝙ pp̄ hoc homo incurrat oīa vitia vel peccata. Primo quidē qꝛ vni ꝟtuti plura vitia opponūtur:ita ꝙ ꝟtus pōt priuari p vnū eoꝝ,ēt ſi alterū eorum nō adſit. Scdo qꝛ pcm̄ directe opponiť ꝟtuti ꝗtū ad inclinatiōnē ꝟtutis ad actū:vt ſupra dictū eſt.vñ remanētibꝰ aliquibus inclinationibꝰ ꝟtuoſis nō pōt dici ꝙ homo habeat vitia vel pctā oppoſita. ¶ Ad tertiū dōm,ꝙ amoꝛ dei eſt cōgregatiuus inqꝫtum affectū hoīs a multis ducit in vnum:⁊ iō ꝟtutes que ex amoꝛe dei cāntur connexionē hñt.ſed amoꝛ ſui diſgregat affectū hoīs in diuerſa:prout ſcilicet homo ſe amat appetendo ſibi bona tempoꝛalia que ſunt varia ⁊ diuerſa:⁊ ideo vitia ⁊ peccata que cauſantur ex amoꝛe ſui non ſunt connexa.

¶ Utrum omnia peccata ſint paria. Articu.2.

2.d.42. q.2.a.5. Et.3.contra.ca.139. Et mal. q.2.a.9. Et mal. 11.co.2.

AD Scdm ſic ꝓceditur. Videť ꝙ oīa peccata ſint paria. Hoc.n.peccare eſt facere qđ nō lꝫ:ſꝫ facere ꝗ nō lꝫ vno ⁊ eodē modo in omnibus reprehendiť:ergo peccare vno ⁊ eodē mō reprehēdiť:nō ergo vnū peccatū eſt alio grauiꝰ. ¶ P̄. Oē pcm̄ cōſiſtit in hoc ꝙ hō tranſgrediť regulā rōnis:ꝗ ita ſe hꝫ ad actꝰ hūanos ſicut regula linearis in coꝛpalibꝰ rebus. Ergo peccare ſile eſt ei qđ eſt lineas tranſilire:ſꝫ lineas trāſilire eſt eqlr ⁊ vno mō,etiā ſi aliqs lōgiꝰ recedat vel ꝓpinquius ſtet : qꝛ priuatiōes nō recipiūt magis vel minꝰ:ergo oīa pctā ſunt eqlia. ¶ P̄. Pctā ꝟtutibus opponunť:ſꝫ oēs virtutes eqles ſunt: vt tullius dicit in paradoxis. Ergo omnia peccata ſunt paria.

Sed Cōtra eſt,ꝙ dñs dicit ad pilatū Jo.16. Qui tradidit me tibi maius peccatū hꝫ.⁊ tñ cōſtat ꝙ pilatus aliquod peccatum habuit Ergo vnū peccatū eſt maius alio.

Rñdeo Dōm,ꝙ opinio ſtoicoꝝ fuit quā tullius ꝓſequitur in paradoxis,ꝙ oīa pctā ſunt paria.⁊ ex hoc etiā deriuatꝰ eſt quoꝝūdā hereticoꝝ erroꝛ,ꝗ ponentes oīa peccata eſſe paria,dñt ēt oēs penas inferni eſſe pares.⁊ quātū ex ꝟbis tulliꝫ ꝑſpici pōt:ſtoici ducebanť ex hoc ꝙ ꝯſiderabāt peccatū ex pte priuationis tm̄:put.ſ.eſt receſſus a rōne.vnde ſimpliciter eſtimantes ꝙ nulla priuatio ſuſciperet magis ⁊ minꝰ: poſuerūt omnia peccata eſſe paria. Sed ſi qs diligenter conſideret inueniet duplex priuationū genus. Eſt.n.qdā ſimplex ⁊ pura priuatio : ꝗ conſiſtit quaſi incoꝛruptū eſſe:ſicut moꝛs eſt priuatio vite ⁊ tenebra eſt priuatio luminis.⁊ tales priuationes nō recipiūt magis ⁊ minus:qꝛ nihil reſiduum eſt de habitu oppoſito:vnde nō minus eſt moꝛtuꝰ aliquis primo die moꝛtis ⁊ tertio vel quarto ꝗ̄ poſt annū,qñ iam cadauer fuerit reſolutū:⁊ ſiľr nō eſt magis tenebroſa domus ſi lucerna ſit operta pluribus velaminibꝰ quā ſi ſit opta vno ſolo velamine totū lumē intercludēte. Eſt autē alia priuatio nō ſimplex:ſꝫ aliqđ retinens de habitu oppoſito:ꝗ quidē priuatio magis conſiſtit in coꝛrūpi ꝗ̄ in coꝛruptū eſſe : ſicut egritudo ꝗ priuat debitam cōmenſurationē humoꝛū : ita tñ qđ aliqđ eius remaneat alioquin nō remaneret animal viuū:⁊ ſimile eſt de turpitudine,⁊ aliꝭ hmōi. Hmōi aūt priuatiōes recipiunt magis ⁊ minus ex parte eiꝰ quod remanet de habitu cōtrario.multū.n.refert ad egritudinē vel turpitudinē,vtrū plus vel minus a debita cōmenſuratione humoꝝ vel membroꝛum recedatur. Et ſimiliter dicendum eſt de vitiꝭ et peccatis:ſic.n.in eis priuatur debita cōmēſuratio rōnis,vt nō totaliter oꝛdo rōnis tollatur:aliodn malū ſi ſit integrum deſtruit ſeipſum:vt dicit ī.4.ethi.nō.n. poſſet remanere ſubſtantia actus vel affectio agentis niſi aliquid remaneret de oꝛdine rōnis.⁊ ideo multū intereſt ad grauitatē peccati,vtrū plus vel minus recedatur a rectitudine rationis. Et ſm hoc dicendum eſt ꝙ nō omnia pctā ſunt paria.

Ad Primū ergo dōm,ꝙ pctā cōmittere non lꝫ pp̄ aliqꝫ deoꝛdinationē ꝗ̄ hñt:vñ illa ꝗ maioꝛē deoꝛdinatiōē ꝯtinēt ſunt magis illicita:⁊ p ꝯñs grauioꝛa peccata. ¶ Ad ſcdm dōm. ꝙ rō illa ꝓcedit de pctō ac ſi eſſet priuatio pura. ¶ Ad tertiū dōm,ꝙ ꝟtutes ſunt equales ꝓpoꝛtionaľr in vno ⁊ eodē: tñ vna ꝟtꝰ ꝓcedit aliā dignitate ſm ſuā ſpēm:⁊ vnꝰ etiā hō eſt alio virtuoſioꝛ in eadem ſpē virtutis,vt.ſ.habitum eſt. Et tamen ſi virtutes eſſent pares nō ſequeretur vitia eſſe paria : qꝛ virtutes habent connexionem:non autem vitia ſeu peccata.

¶ Utrum grauitas peccatoꝛum varietur ſm obiecta. Artic.3.

1.d.4.5. q.a.col. q.c.74. a.9.col. q.22. q.74.a. 2.ad.1. Et mal. q.2.art. 2.ad.6.

AD Tertiū ſic proceditur. Viť ꝙ pctōꝛum grauitas non variet ſm obiecta. Grauitas.n.pcti pertinet ad modum vel qualitatem ipſius pcti:ſed obm eſt mā ipſius pcti:ergo ſm diuerſa obta pctōꝛum grauitas nō variať. ¶ P̄. Grauitas peccati eſt intenſio malitie ipſius:pcm̄ aūt non hꝫ rōnem malitie ex parte cōuerſionis ad propriū obm,qđ eſt qđdam bonum appetibile:ſꝫ magis ex parte auerſiōis. Ergo grauitas peccatoꝛꝫ non variať ſm diuerſa obta. ¶ P̄. Peccata que habēt diuerſa obta ſunt diuerſoꝛum generum : ſed ea que ſunt diuerſoꝛum generum non ſunt cōparabilia:vt probatur in.7.phy. Ergo vnum peccatū non eſt grauius altero ſecundū diuerſitatē obtoꝛum.

Sed Cōtra peccata recipiūt ſpeciem ex obiectis:vt ex.ſ. dictis patet : ſed aliquoꝛum peccatoꝛum vnum eſt grauius altero ſecundum ſuam ſpeciem:ſicut homicidium furto:ergo grauitas peccatoꝛum differt ſecundum obiecta.

Rñdeo Dōm,ꝙ ſicut ex ſupradictis pꝫ:grauitas pctōꝛum dřt eo mō quo vna egritudo eſt alia grauioꝛ:ſicut.n.bonū ſanitatis cōſiſtit in qdā cōmēſuratione humoꝝ p cōuenientiā ad naturā animalis:ita bonū virtutis cōſiſtit in quadā ꝯmēſuratione humani actꝰ ſm cōuenientiā ad regulā rōnis. Manifeſtū eſt aūt ꝙ tanto eſt grauioꝛ egritudo quanto tolliť debita humoꝛū cōmenſuratio per cōmēſurationē prioꝛis principij:ſicut egritudo ꝗ ꝓuenit in coꝛpe humano ex coꝛde(qđ eſt principiū vite)vel ex aliquo qđ appropinquat coꝛdi periculoſioꝛ eſt:vñ opꝫ ēt ꝙ pcm̄ ſit tanto grauius quāto deoꝛdinatio cōtingit circa aliqđ principium quod eſt prius in oꝛdine rōnis:ratio aūt oꝛdinat omnia in agibilibus ex fine: ⁊ ideo quāto pcm̄ contingit in actibus humanis ex altioꝛi fine,tanto pcm̄ eſt grauius:obiecta aūt actuum ſunt fines eoꝝ: vt ex ſupradictis pꝫ:⁊ ideo ſm diuerſitatem obiectoꝛum attēditur diuerſitas grauitatis in peccatis:ſicut pꝫ ꝙ res exterioꝛes oꝛdinantur ad hominem ſicut ad finem:homo autem oꝛdinatur vlterius in deum ſicut in finem.vnde peccatū quod eſt circa ipſam ſubſtātiam hominis(ſicut homicidiū)eſt grauius peccato quod eſt circa res exterioꝛes,ſicut furtum:⁊ adhuc eſt grauius peccatum quod immediate cōtra deum committitur: ſicut infidelitas,blaſphemia,⁊ huiuſmodi:⁊ in oꝛdine quoꝛūlibet hoꝛum peccatoꝛum vnum peccatum eſt grauius altero ſecundum quod eſt circa aliquid principalius : vel minus prin-

cipale. Et ꝙ pctã hñt ſpẽm ex obiõ, dr̃ia grauitatis ꝗ attenditur penes obĩs, eſt primaꝛ principalis quaſi ↄſequens ſpeciem.

Ad Primũ ergo dõm, ꝙ obm̃ ꝛ ſi ſit mã circa quã terminatur act⁹: hȝ tñ rõnẽ finis ſm ꝙ intentio agentis fertur in ipſum: vt. ſ. dictũ eſt. forma aũt actus moralis dependet ex fine: vt ex ſuꝑioꝛib⁹ pȝ. ¶ Ad ſcõm dõm, ꝙ ex ipſa indebita cõuerſione ad aliqḋ bonũ cõmutabile ſequit̃ auerſio ab incõmutabili bono: in qua ꝑficitur ratio mali: ꝛ ideo opoꝛtet ꝙ ſm diuerſitatem eoꝝ que pertinent ad cõuerſionem ſequat̃ diuerſa grauitas malitie in peccatis. ¶ Ad tertiũ dõm, ꝙ oĩa obiecta humanoꝝ actuum hñt ordinẽ adinuicem: ꝛ ideo oẽs act⁹ humani quodãmõ cõueniunt in vno gñe ſm ꝙ ordinant̃ ad vltimum finem: ꝛ ideo nihil ꝓhibet omnia pctã eſſe cõparabilia.

¶ Utrum grauitas peccatoꝛum differat ſecundum dignitatem virtutum quibus opponuntur. Articu. 4.

22ᵉ q̃. 20. ar. 5. ꝛ q. 116. ar. 2. co. ꝛ q. 119. ar. 3. co. ꝛ mal. q. 2. ar. 10.

AD Quartum ſic ꝓcedit̃. Ur̃ ꝙ grauitas peccatoꝝ nõ differat ſm dignitatem ꝟtutum quibus peccata opponuntur: vt. ſ. maioꝛi ꝟtuti graui⁹ peccatum opponatur: qꝛ vt dr̃ ꝓuer. 15. In abundanti iuſtitia virtus maxima eſt ſicut aũt dicit dñs matt. 5. Abũdans iuſtitia cohibet irã: que eſt minus pctm̃ homicidium qḋ cohibet minoꝛ iuſtitia. Ergo maxime ꝟtuti opponitur minimum peccatum. ¶ p. In. 2. ethi. dr̃ qḋ virtus eſt circa difficile ꝛ bonũ, ex quo vr̃ ꝙ maioꝛ ꝟtus ſit circa magis difficile: ſed minus eſt peccatum ſi homo deficiat in magis difficili ꝗ̃ ſi deficiat in minus difficili. Ergo maioꝛi virtuti minus peccatũ opponitur. ¶ p. Charitas eſt maioꝛ virtus quã fides ꝛ ſpes: vt dicitur. 1. ad coꝛ. 13. Odium autem qḋ opponitur charitati eſt minus peccatum quã infidelitas vel deſperatio, que opponuntur fidei ꝛ ſpei. Ergo maioꝛi virtuti opponitur minus peccatum.

Sed Cõtra eſt. qḋ phs dicit in. 8. ethic. ꝙ peſſimum optimo contrarium eſt: optimum autem in moꝛalib⁹ eſt maxima virtus: peſſimum autem grauiſſimum peccatum. Ergo maxime virtuti opponitur grauiſſimum peccatum.

Rñdeo Dõm, ꝙ ꝟtuti opponitur aliquod peccatũ: vno quidem modo pꝛincipalr̃ ꝛ directe: quod. ſ. eſt circa idem obm̃: nam cõtraria circa idem ſunt. ꝛ hoc mõ opȝ ꝙ maioꝛi ꝟtuti opponatur grauius peccatum: ſicut. n. ex pte obiecti attenditur maioꝛ grauitas peccati: ita etiam maioꝛ dignitas ꝟtutis. vtrunqȝ. n. ex obiecto ſpeciem ſoꝛtitur: vt ex ſupradictis pȝ. vñ opoꝛtet ꝙ maxime ꝟtuti directe cõtrarietur maximum peccatum: q̃ſi maxime ab eo diſtans in eodem gñe. Alio mõ põt ꝯſiderari oppoſitio ꝟtutis ad peccatum ſm quãdã extenſionem ꝟtutis cohibentis peccatum: quãtum. n. fuerit ꝟt⁹ maioꝛ tãto magis elõgat hoiem a peccato ſibi cõtrario ita ꝙ nõ ſolum ipm̃ pctm̃: ſed etiã inducentia ad peccatum cohibet: ꝛ ſic manifeſtum eſt ꝙ ꝗ̃to aliq̃ virt⁹ fuerit maioꝛ: tãto etiam minoꝛa peccata cohibet: ſicut etiã ſanitas ꝗ̃to fuerit maioꝛ tãto etiam minores diſcrepantias excludit: ꝛ per hunc modum maioꝛi virtuti minus peccatum opponitur ex parte effectus.

Ad Primũ ergo dõm, ꝙ rõ illa ꝓcedit de oppoſitione ꝗ attenditur ſm cohibitionẽ peccati: ſic. n. abundans iuſtitia etiã minoꝛa peccata cohibet. ¶ Ad ſm dõm: ꝙ maioꝛi ꝟtuti ꝗ eſt circa bonum magis difficile ↄtrariat̃ directe peccatum qḋ eſt circa malũ magis difficile: vtrobiqȝ. n. inuenitur q̃dã eminentia ex hoc oñdit̃ volũtas ꝓcliuioꝛ in bonũ vel in malũ ex hoc ꝙ difficultate nõ vincit̃. ¶ Ad tertiũ dõm, ꝙ charitas nõ eſt quicũqȝ amoꝛ: ſed amoꝛ dei: vñ nõ opponitur ei quodcunqȝ odiũ directe: ſed odium dei: qḋ eſt grauiſſimum peccatoꝛum.

¶ Utrũ peccata carnalia ſint minoꝛis culpe ꝗ̃ ſpũalia. Ar. 5.

22ᵉ q̃. 154. ar. 3 ꝛ 4. diſ. 9. ar. 5. q. 5. co. ꝛ di. 33. q. 1. ar. 3. q. 2. ad. 3. Et veri. q. 25. ar. 6. ad. 1. Et iſa. 1. lec. 6. ſi.

AD Quintum ſic procedit̃. Ur̃ ꝙ pctã carnalia nõ ſint minoꝛis culpe ꝗ̃ peccata ſpiritualia. Adulterium. n. grauius peccatũ eſt ꝗ̃ furtum. Dicitur. n. ꝓuer. 6. Non grandis eſt culpe cum quis furatus fuerit, qui autem adulter eſt ꝓpter coꝛdis inopiam ꝑdet animam ſuã: ſed furtum ptinet ad auaritiam ꝗ eſt peccatum ſpirituale: adulterium autem ad luxuriam ꝗ eſt peccatum carnale. Ergo peccata carnalia ſunt maioꝛis culpe. ¶ p. Aug. dicit ſuꝑ leuit. ꝙ diabolus maxime gaudet de pctõ luxurie ꝛ idolatrie: ſed de maioꝛi culpa magis gaudet. Ergo cum luxuria ſit peccatum carnale: videtur quod peccata carnalia ſint maxime culpe. ¶ p. Philoſophus pꝛobat in. 7. ethic. ꝙ incontinens concupiſcentie eſt turpioꝛ quam incontinens ire: ſed ira eſt peccatum ſpirituale ſm Grego. 31. moꝛalium: cõcupiſcentia autem pertinet ad pctã carnalia. Ergo peccatum carnale eſt grauius quam peccatum ſpirituale.

Sȝ Contra eſt, ꝙ greg. dicit, ꝙ peccata carnalia ſunt minoꝛis culpe ꝛ maioꝛis infamie quam ſpiritualia.

Rñdeo Dõm: ꝙ peccata ſpũalia ſunt maioꝛis culpe ꝗ̃ peccata carnalia: qḋ nõ eſt ſic intelligendũ q̃ſi quodlibet peccatũ ſpirituale ſit maioꝛis culpe quolibet pctõ carnali: ſed qꝛ cõſiderata hac ſola dr̃ia ſpũalitatis ꝛ carnalitatis grauioꝛa ſunt quã cetera pctã ceteris paribus: cui⁹ rõ triplex põt aſſignari. Pꝛima quidẽ ex pte ſubi: nã pctã ſpũalia ptinẽt ad ſpiritum: cui⁹ eſt cõuerti ad deũ ꝛ ab eo auerti: pctã ꝟo carnalia cõſummantur in delectatione carnalis appetit⁹ ad quẽ pꝛincipalr̃ pertinet ad bonũ coꝛpale cõuerti: ꝛ ideo pctm̃ carnale inquantum hmõi plus de conuerſione hȝ: qḋ etiã eſt maioꝛis adheſionis: ſed pctm̃ ſpũale hȝ plus de auerſione: ex ꝗ ꝓcedit rõ culpe: ꝛ iõ pctm̃ ſpũale inquãtũ hmõi eſt maioꝛis culpe. Scda rõ põt ſumi ex pte eius in quẽ peccat̃: nam pctm̃ carnale inq̃ntum hmõi eſt in coꝛp⁹ pꝛopꝛiũ: qḋ eſt minus diligendũ ſm oꝛdinẽ charitatis ꝗ̃ deus ꝛ pꝛim⁹ in quos peccat̃ ꝑ pctã ſpũalia: ꝛ iõ pctã ſpũalia inquãtũ hmõi ſunt maioꝛis culpe. Tertia rõ põt ſumi ex pte motiui: qꝛ quanto eſt grauius impulſiuum ad peccandũ, tanto hõ min⁹ peccat: vt infra dicet̃: pctã aũt carnalia hñt vehemẽti⁹ impulſiuũ. i. ipſam ↄcupiſcẽtiã carnis nobis innatã: ꝛ iõ pctã ſpũalia inq̃ntũ hmõi ſunt maioꝛis culpe.

Ad Primũ ergo dõm, ꝙ adulteriũ nõ ſolum ptinet ad peccatũ luxurie: ſed etiã ptinet ad pctm̃ iniuſtitie. ꝛ q̃ntũ ad hoc põt ad auaritiam reduci: vt glo. dicit ad ephe. 5. ſuꝑ illud, Omnis foꝛnicatoꝛ aut immundus aut auarus: ꝛ tũc grauius eſt adulteriũ quã furtum, quanto homini charioꝛ eſt vxoꝛ quã res poſſeſſa. ¶ Ad ſm dõm, ꝙ diabolus dr̃ maxime gaudere de peccato luxurie: quia eſt maxime adherẽtie: ꝛ difficile ab eo hõ põt eripi: inſatiabilis eſt. n. delectabilis appetitus: vt phs dicit in. 3. ethic. ¶ Ad tertiũ dõm: ꝙ ſicut phs dicit turpi⁹ eſt eſſe incõtinentem cõcupiſcentie ꝗ̃ incõtinentẽ ire, qꝛ min⁹ participat de rõne: ꝛ ſȝ hoc etiã dicit in. 3. ethi. ꝙ pctã intemꝑantie ſunt maxime exꝓbabilia, qꝛ ſunt circa illas delectationes: ꝗ ſunt cões nobis ꝛ brutis: vnde quodãmõ ꝑ iſta pctã hõ brutalis reddit̃: ꝛ inde eſt ꝙ ſicut greg. dicit ꝙ ſunt maioꝛis infamie.

¶ Utrum grauitas peccatoꝛum attendatur ſecundum cauſaȝ peccati. Articu. 6.

AD Sextum ſic ꝓceditur. Uidetur grauitas peccatoꝛum non attendatur ſm pcti cãm. Quãto eñ peccati cã fuerit maioꝛ, tanto vehementius mouet ad peccandum, ꝛ ita difficilius poteſt ei reſiſti: ſed peccatum diminuitur ex hoc ꝙ ei difficilius reſiſtitur: hoc enim ptinet ad infirmitatem peccantis vt non facile reſiſtat peccato: peccatum autem quod eſt ex infirmitate leuius iudicatur non ergo peccatum habet grauitatem ex parte ſue cauſe. ¶ p. Concupiſcentia eſt generalis quedam cauſa peccati: vnde dicit gl. ſuper illud ro. 7. Nam concupiſcentiam neſciebam ꝛc. Bona eſt lex que dum concupiſcentiam pꝛohibet omne malum pꝛohibet: ſed quanto homo fuerit victus maioꝛi concupiſcentia: tanto eſt minus peccatum: grauitas ergo peccati diminuitur ex magnitudine cauſe. ¶ p. Sicut rectitudo rationis eſt cauſa virtuoſi actus: ita defectus rationis videtur eſſe peccati: ſed defectus rationis quanto fuerit maioꝛ, tanto eſt minus peccatum: intantum quod qui caret vſu rationis omnino excuſetur a peccato ꝛ qui ex ignoꝛantia peccat leuius peccat. Ergo grauitas peccati non augetur ex magnitudine cauſe. 22ᵉ q̃. 148. ar. 3. co. et 2. di. 33. in expo. lr̃e. Et mal. q̃. 2. ar. 10. co.

Sȝ Contra multiplicata cauſa multiplicatur effectus: ergo ſi cauſa peccati maioꝛ fuerit, peccatũ erit grauius.

Rñdeo Dõm, ꝙ in genere peccati ſicut ꝛ in quolibet alio genere põt accipi duplex cauſa. Una ꝗ eſt ꝑ ſe ꝛ ꝓpꝛia cã pcti: ꝗ eſt ipſa volũtas peccãdi: comparat̃ eñ ad actũ peccati ſicut aꝛboꝛ ad fructũ: vt dr̃ in gl. ſuꝑ illud mat. 7. non põt aꝛboꝛ bona fruct⁹ malos facere: ꝛ hmõi cã quãto fuerit maioꝛ, tãto pctm̃ erit graui⁹: quãto eñ voluntas fuerit maioꝛ ad peccãdũ, tãto homo graui⁹ peccat. Alie ꝟo cauſe peccati accipiunt̃ quaſi extrinſece ꝛ remote: ex quib⁹. ſ. volũtas inclinat̃ ad peccãdũ. Et in his cauſis eſt diſtinguẽdum. Quedam enim harum inducunt voluntatem ad peccandum ſm ipſam nãm voluntatis: ſicut finis qḋ eſt ꝓpꝛium obiectum voluntatis: ꝛ ex tali cauſa augetur pctm̃: grauius enim peccat cui⁹ volũtas ex intentiõe peioꝛis finis inclinatur ad peccãdum. Alie vero cauſe ſunt que inclinant voluntatem ad peccandum preter nãm ꝛ oꝛdinem ipſius voluntatis: ꝗ nata eſt moueri libere ex ſeipſa ſm iudicium rõnis: vnde cauſe que diminuunt iudiciũ rõnis, ſicut ignoꝛantia) vel que diminuunt liberũ motũ vo

luntatis (ſicut infirmitas vel violētia aut met⁹ aut aliquid huiuſmodi) diminuūt peccatū ſicut ⁊ diminuūt voluntariū: intm̄ qḋ ſi actus ſit omnino inuolūtarius nō habet ratione peccati.

Ad Primū ergo dr̄m, ꝙ obio illa ꝓcedit de cā mouente extrinſeca q̄ diminuit volūtariū. cu⁹ quidem cāe augmētū diminuit peccatū: vt dctm̄ eſt. ¶ Ad ſm dr̄m, ꝙ ſi ſub cōcupiſcētia icludat̄ et ipſe mot⁹ volūtatis, ſic vbi eſt maior cōcupiſcētia eſt mai⁹ pctm̄. Si ꝟo ꝯcupiſcētia dicat̄ paſſio q̄dā q̄ ē mot⁹ vis ꝯcupiſcibilis, ſic maior ꝯcupiſcētia ꝓcedēs iudiciū rōnis ⁊ motū volūtatis diminuit pctm̄: qꝛ q̄ maiori ꝯcupiſcētia ſtimulat⁹ peccat, cadit ex grauiori tētatiōe: vn̄ min⁹ ei iputat̄. Si ꝟo ꝯcupiſcētia ſic ſumpta ſeq̄t̄ iudiciū rōnis ⁊ motū volūtatis, ſic vbi eſt maior cōcupiſcētia, eſt mai⁹ pctm̄: inſurgit. n. īterdū maior ꝯcupiſcētie mot⁹ ex hoc ꝙ volūtas ineffrenate tēdit in ſuū obm̄. ¶ Ad tertiū dicendū: ꝙ ratio illa procedit de cauſa que cauſat inuoluntarium ⁊ hec diminuit peccatū: vt dictum eſt.

¶ Utrum circunſtantia aggrauet peccatum. Articu. 7.

AD Septimū ſic ꝓcedit̄. Ur̄ ꝙ circūſtātia nō aggrauet pctm̄. Pctm̄. n. hꝫ grauitatē ex ſua ſpē. circūſtātia aūt nō dat ſpēm pctō: cum ſit qdā̄ accn̄s ei⁹. ḡ grauitas pcti nō cōſiderat̄ ex circūſtantia. ¶ P̄. Aut circūſtātia eſt mala aut non. ſi circunſtantia mala eſt, ipſa per ſe cauſat quādā ſpēm mali. ſi ꝟo nō ſit mala, nō hꝫ vn̄ augeat malū: ḡ circūſtantia nullo⁹ auget pcm̄. ¶ P̄. Malitia pcti eſt ex pte auerſiōis: ſed circūſtātie ꝯſequūt̄ pcm̄ ex pte cōuerſiōis. ḡ nō augēt malitiā pcti.

Sed Cōtra eſt, ꝙ ignorātia circūſtātie diminuit pcm̄ qui enī̄ peccat ex ignorantia, circūſtātie meretur veniā: vt dicitur in. 3. ethi. hoc autem non eſſet niſi circunſtantia aggrauaret peccatum. Ergo circunſtantia peccatum aggrauat.

Rn̄deo Dr̄m: ꝙ vnūqḋq; ex eodē natū ē augeri ex quo cauſat̄. ſicut philoſophus dicit de habitu virtutis in. 2. ethi. Manifeſtum eſt autē ꝙ peccatū cātur ex defectu alicui⁹ circunſtantie: ex hoc. n. receditur ab ordine rōnis ꝙ aliquis in opando nō obſeruat debitas circūſtātias. vn̄ manifeſtum eſt ꝙ pctm̄ natum eſt aggrauari ꝑ circūſtātiā. Sꝫ hoc q̄dē cōtingit tripl̄r. Uno q̄dē mō in q̄ntū circunſtātia transfert in aliud gen⁹ peccati: ſicut peccatū fornicatiōis cōſiſtit in h̄ ꝙ hō accedit ad nō ſuā: ſi aūt addat̄ hec circūſtātia vt illa ad q̄ꝫ accedit ſit alteri⁹ vxor, transfertur iam in aliud genus pcti. ſ. in iniuſtitiā inquātum hō vſurpat rem alterius. ⁊ ſm hoc adulterium eſt graui⁹ peccatum quā fornicatio. Aliqn̄ vero circunſtātia nō aggrauat peccatum q̄ſi trahēs in aliud genus pcti, ſed ſolū qꝛ multiplicat rōnē pcti: ſicut ſi ꝓdigus det qn̄ nō dꝫ ⁊ cui nō dꝫ, multiplici⁹ peccat eodē gn̄e pcti q̄ꝫ ſi ſolum det cui nō dꝫ: ⁊ ex h̄ ipſo peccatum ſit graui⁹: ſicut ēt egritudo eſt grauior q̄ plures ꝑtes corpis inficit. Un̄ ⁊ tullius dīc in paradoxis: ꝙ in pr̄is vita violanda multa peccantur: violat̄ enim is qui ꝓcreauit, qui aluit, qui erudiuit, qui in ſede ac domo atq; in rēpublicā collocauit. Tertio mō circunſtātia aggrauat peccatū ex eo ꝙ auget deformitatē ꝓuenientē ex alia circunſtātia ſicē accipe alienū ꝯſtituit peccatū furti: ſi aūt addat̄ hec circunſtātia vt multū accipiat de alieno, erit peccatū graui⁹: q̄uis accipe multum vel paruꝫ de ſe nō dicat ratione boni vel mali.

Ad Primū ergo dr̄m, ꝙ aliq̄ circūſtātia dat ſpēm actui morali: vt. ſ. hītum ē. ⁊ tn̄ circunſtātia q̄ nō dat ſpēm, pōt aggrauare peccatum: qꝛ ſicut bonitas rei nō ſolum penſat̄ ex ſua ſpē, ſꝫ ēt ex aliq̄ accidēte: ita malitia act⁹ nō ſolū pēſat̄ ex ſpē act⁹. ſed ēt ex circunſtātia. ¶ Ad 2ᵐ dr̄m, ꝙ vtroq; mō circunſtātia pōt aggrauare peccatum. ſi. n. ſit mala, nō tn̄ ꝑꝑ. hoc opꝫ ꝙ conſtituat ſpēm pcti, pōt. n. addere rōnē malitie in eadem ſpē: vt dictum eſt. ſi aūt nō ſit mala, pōt aggrauare peccatū ordine ad malitiā alteri⁹ circunſtātie. ¶ Ad 3ᵐ dr̄m, ꝙ rō dꝫ ordiare actum, nō ſolum q̄ſtum ad obm̄, ſꝫ ēt q̄ſtum ad oēs circunſtātias. ⁊ iō auerſio q̄dā a regula rōnis attēdit̄ ſm corruptionē cuiuſlibet circunſtātie, puta ſi aliquis operet̄ qn̄ nō debet, vel vbi nō debet. ⁊ huiuſmodi auerſio ſufficit ad rationem mali. hanc autem auerſionem a regula rationis, ſequitur auerſio a deo. cui debet homo per rectam rationem coniungi.

22ᵉ. q6. 34. ā. 4. & q. 73. ar. 5. co. & q. 74. ā. 2. col. & q. 154 artic. 4. Et mal. q6. 2. ar. 1. col.

¶ An grauitas peccati augeat̄ ſm maius nocumētum. Ar. 8.

AD Octauū ſic ꝓcedit̄. Ur̄, qḋ grauitas peccati nō augeat̄ ſm maius nocumentum. Nocumētum. n. eſt quidā euentus cōſequens actū peccati: ſed euēt⁹ ſequēs nō addit ad bonitatē vel malitiā actus: vt. ſ. dictum eſt. ergo peccatū nō aggrauatur ꝑpter maius nocumētū. ¶ P̄. Nocumētum maxime inuenit̄ in pctis q̄ ſunt ꝯ pximum: qꝛ ſibiipſi nemo vult nocere. deo aūt nemo pōt nocere: ſꝫ illud iob. 35. Si multiplicate fuerit iniq̄tates tue q̄d facies ꝯ illū, hoī q̄ eſt ſimis tibi nocebit impietas tua. ſi ḡ pctm̄ aggrauaret̄ ꝑꝑ mai⁹ nocumentū ſeq̄ret̄ ꝙ pctm̄ q̄ qs peccat in pximū, eſſet graui⁹ peccato, q̄ qs peccat ī deū vel in ſeipm̄. ¶ P̄. Mai⁹ nocumentū infert̄ alicui cū priuat̄ vita gr̄e q̄ꝫ cū priuat̄ vita nāe qꝛ vita gr̄e eſt melior q̄ꝫ vita nāe intm̄ ꝙ hō dꝫ vitā nāe cōtemnere ne amittat vitā gr̄e: ſꝫ hō q̄ inducit aliq̄ꝫ mulierē ad fornicādū, q̄ātū eſt de ſe priuat eā vita gr̄e, inducēs eā ad pctm̄ mortale. ſi ḡ pctm̄ eēt graui⁹ ꝑꝑ maius nocumētū, ſeq̄ret̄ ꝙ ſimplex fornicator grauius peccaret q̄ꝫ homicida. qḋ eſt manifeſte falſum, nō ergo peccatum eſt grauius propter maius nocumentum.

Sꝫ Cōtra eſt, ꝙ aug. dicit in. 3. de lib. ar bi. Quia vitium nature aduerſatur tātū addit̄ malitie vitiorū quātū integritas naturarum minuit̄: ſed diminutio integritatis nature eſt nocumentū. Ergo tanto grauius eſt peccatū quāto mai⁹ eſt nocumētū.

Rn̄deo Dr̄m, ꝙ nocumentū 3ʳ ſe hr̄e pōt ad pctm̄. Qn̄q; n. nocumētū qḋ ꝓuenit ex pctō eſt ꝓuiſum ⁊ intētū: ſicut cū aliq̄s aliq̄d opat̄ aīo nocendi alteri vt homicida vel fur. ⁊ tunc directe quātitas nocumēti adauget grauitatē pcti: qꝛ tūc nocumētū eſt ꝑ ſe obm̄ pcti. Qn̄q; aūt nocumētū eſt ꝓuiſum ſed nō intētū: ſicut cū aliq̄s trāſiēs ꝑ agrū: vt cōpēdioſi⁹ vadat ad fornicādū, īfert nocumētū hiis q̄ ſunt ſeminata ī agro ſciēter: lꝫ nō aīo nocēdi: ⁊ ſic ēt q̄ꝫtitas nocumēti aggrauat peccatū: ſꝫ indirecte: inq̄tū. ſ. ex volūtate multū inclinata ad peccādū ꝓcedit ꝙ aliq̄s nō ꝑtermittat facere dānā ſibi vel aliȷ̄: qḋ ſimpl̄r nō vellet. Qn̄q; autē nocumētū nec eſt ꝓuiſum nec intētū: ⁊ tūc ſi ꝑ accn̄s ſe hēat ad peccatuꝫ, nō aggrauat peccatuꝫ directe: ſꝫ ꝑꝑ negligētiā ꝯſiderādi nocumēta q̄ cōſeq̄ poſſent imputant̄ hoī ad penā mala q̄ eueniunt ꝑter ei⁹ intētionē, ſi dabat operā rei illicite. Si ꝟo nocumētū ꝑ ſe ſequat̄ ex actu pcti lꝫ nō ſit intētū nec ꝓuiſum directe peccatuꝫ aggrauat qꝛ q̄cunq; ꝑ ſe ꝯſequunt̄ ad peccatuꝫ, ꝑtinent quodāmō ad ipaꝫ pcti ſpeciē: puta ſi aliq̄s publice fornicet̄, ſequit̄ ſcādalū plurimorum: qḋ q̄uis ipſe nōītēdat, nec forte ꝓuideat, directe per hoc aggrauat̄ pctm̄: alr̄ tn̄ vr̄ ſe hr̄e circa nocumētū penale qḋ incurrit ipſe qui peccat. huiͦmōi aūt nocumētū ſi per accn̄s ſe hēat ad actū pcti, ⁊ nō ſit ꝓuiſum: nec intentū nō aggrauat peccatū, neq; ſequit̄ maiorē grauitatē pcti: ſicut ſi aliq̄s currēs ad occidēdū impigat ⁊ ledat ſibi pedē. Si ꝟo tale nocumētū per ſe conſequat̄ ad actū peccati: licet forte nec ſit ꝓuiſum nec intentum, tunc ma-

¶ Super Arti. 8.

IN articulo octauo eiuſdem. 73. q. dubium occurrit ex multis inter reſponſionem ad tertium: ⁊ membra diſtinctionis in corpore arti. procurans in primis conſenſum fornicationis: ita intendit nocumentum ſicut fur: quia aut eſt ſermo de per ſe primo intento tantum: aut de ſe primo ⁊ neceſſario conſequente. ſi de per ſe primo tantum: etiam fur non intendit nocumentum: ſed vtilitati ſue conſulere: ſicut ille delectationi ſi de vtroq; manifeſtum eſt quod ſuadens alicui fornicari intendit cōſequenter nocumentum ſpūalis mortis illius. nō pōt deinde negari quin nocumētum tale ſit preuiſū ab huiuſmodi: ſicut nocumentum illis tum ſeminibus a tranſeunte peragrum quod tamen aggrauare dr̄ in ſecundo membro. imo ſicut nocumētū per ſe cōſequens ex actu peccati: quod directe peccatum aggrauat vt in ſecunda pte tertiū mēbri dicit̄. ergo. Eſt preterea ſecunda ratio in eadē r̄ſione aſſignata cōtraria nāe vltimo allato membro diſtīo in corpe vbi dicit̄ ꝙ quecūq; ꝑ ſe ſequuntur ad peccatuꝫ pertinēt quodammodo ad ipſam ſpeciē peccati: ⁊ propterea directe aggrauāt peccatū. ⁊ intēdit author etiā de conſequētibus nō efficaciter ſed ſufficienter quātum eſt ex pte agentis: vt patet in exemplo de ſcādalo: ſi enim eſt verum ſequitur ꝙ procurans fornicationeꝫ aggrauet directe ex morte ſpirituali alterius quoniam ꝑ ſe cōſequitur ad eius peccatum ſufficienter quantū eſt ex parte procurantis quāuis nō efficaciter: ⁊ ſi mors iſta ſpiritualis nō imputat̄ procuratori tali quomodo ſcandalum non preuiſum nec intentum imputabitur fornicanti publice.

¶ Ad euidentiam horum ſciēdū eſt ꝙ vt ex precedentibus articulꝭ patet grauitas peccati eſt duplex quedam ſubſtātialis ⁊ iſta attēditur penes ꝑ ſe primo obiectum: ⁊ quedaꝫ circa ſubſtātiā: ⁊ hec eſt multiplex: nam quedam conſequitur directe ad peccatum: quedam indirecte: quedam ſuperuenit: quedam concomitatur: ⁊ multis breuiter modis accidens grauitas variatur: ſicut cetera accidentia: in propoſito autē quia argumentum tertium inferebat quod ſi nocumentum maius aggrauaret qḋ fornicator procurando grauius peccaret quam homicida. argumētum peccat a grauitate ad grauitatē ſubſtantialē: ſtat. n. quod peccatum inferat maius nocumentum non ſubſtantialiter ſit minus graue ſubſtantialiter: ⁊ ſic eſt in propoſito: qꝛ fornicatio etiam procurata ſubſtantialiter nō reſpicit nocumentū. homicida autē ſic. Unde ad primā obiectionem dicitur qḋ ſermo eſt de per ſe primo intento a peccante vt ſic. quod eſt obiectum vnde conſtituitur in ſpecie ⁊ ſubſtantiali grauitate pctm̄: vnde per ſe primo intentū furis vt ſic nō eſt vtilitas ꝓpria. lꝫ hec ſit primaria intentio hominis qui furat̄: ſed eſt res aliena: ſicut adulterū mulier aliena vbi manifeſte patet damnū vel iniuriā alterius cadere ſub primaria intētione pec-

cantis quãuis directius ꝛ grauius ſub intentione furis caderet nocumẽtum ſi non ob propriam vtilitatẽ. ſed ſolũ vt noceat alteri in bonis hmõi: fureretur. tunc eñ vndiqꝫ nocumẽto plenũ eſt furtũ. nõ ſic aũt eſt de hoc fornicario: quia obiectum eius vñ habet ſpẽm ꝛ ſubalẽ grauitatẽ eſt mulier non ſua trahẽda ad voluptatium coitũ extra matrimoniũ vbi pcꝫ non incidit tñ ob hoc ꝗ̃uenit delectationem. ꝙ̃ a peccãte querente eandẽ in nõ ſua nocumẽtũ ſpũalis mortis. verũ tñ eſt ꝙ ſi ſolis intenderet ideo mulierem ad fornicationem prouocare vt peccaret mortaliter ꝙ grauius peccaret ꝙ̃ homicida qꝛ obm tale eſſet ipſum nocumẽtũ mortis ſpũalis illius. nec hoc eſſet pctm̃ fornicationis: ſed eſſet pctm̃ odij vel ſcãdali actum directe oppm charitati: qua o: mamus vitã ſpiritualẽ primi: ꝛ pcuramus iſtã. ꝛ iſte eſſet ſicut qui fornicatur vt occidat. ¶ Ad 2m̃ ſo dicit. ꝙ nocumentum ſpũalis mortis in pcurãte fornicationẽ eſt preuiſum non m.nᵒ ꝙ̃ nocumentũ ſeminã in caſu poſito. ꝛ concedo ꝙ non minus aggrauat quã illud. ſed ſicut illud nõ pertinet ad ſpẽm peti nec mutat illam. qꝛ eſt ꝑter intentionẽ. ita nec hoc. ꝛ conceditur nihilo minus ꝙ nocumentum ſpũale mortis in hoc caſu per ſe conſequitur ad actũ peti nõ minus ꝙ̃ ſcandalũ ad fornicationẽ publicẽ: ac per hoc ꝙ directe aggrauat tale pctm̃. non tñ dat aut mutat ſpeciem nec hic nec ibi. quia eſt ꝑter intentionẽ ſed eſt effectᵒ ꝑ ſe conſequẽs vtrobiqꝫ. Ad vltimam inſtantiam dr ꝙ peccatũ procurantis eſt grauius directe ex illato nocumẽto quã ſi ſi fornicatus fuiſſet abſque inductione illius nec huius oppoſitum dr in lr̃a. ſed cõparãdo ſm ad homicidam ꝗ̃tum ad nocumentũ illatum aut homo dicit duas differẽtias. prima quo ad actum interiorem ꝛ ſpeciem ac grauitatem ſubſtantialem. ſcda eſt quo ad actum exteriorem: ꝙ actus exterior homicide eſt cauſa ꝑ ſe ſufficiens efficaciter mortis corpalis: actus autem exterior iſtiᵘˢ nõ eſt per ſe ſufficiẽs ſm efficaciam. nec puies hanc ſcdam dnem eẽ per accidẽs: ſꝫ memẽto ſuperioris tractatᵘ de duplici bonitate et malitia actus interioris ꝛ exterioris ſcilꝫ ex fine ꝛ ſcdm ſe ꝛc. ꝛ videbis ꝙ homicidium ꝗ̃tũ ad malitiã actus exterioris ſecũdũ ſe: et ꝗ̃tũ ad actum interiorẽ ꝑbatũ eſt grauius nec in aliq̃ ꝯdictum eſt corpi articuli huius.

¶ In ar. 9ᵒ ꝛ 10ᵒ. eiuſdẽ q. 73. nihil ſcribendum occurrit.

ius nocumentũ non facit grauius pctm̃: ſed econuerſo grauiᵘ pctm̃ inducit grauiᵘ nocumẽtum: ſicut aliquis infidelis ꝙ nihil audiuit de penis inferni, grauiorem penam in inferno patietur pro peccato homicidij quã pro peccato furti: qꝛ enim hoc nec intendit, nec preuidit, non aggrauatur ex hoc pctm̃. ſicut cõtingit circa fidelem ꝙ ex hoc ipſo videtur peccare grauiᵘ ꝙ maiores penas contemnit vt impleat volũtatem peccati ſed grauitas hmõi nocumẽti ſolũ cãſatur ex grauitate peti.

Ad Primũ ergo dõm, ꝙ ſicut etiã ſupra dcm̃ ẽ, cũ de bonitate ꝛ malitia exteriorũ actuũ ageref, euentus ſequẽs ſi ſit preuiſus ꝛ intẽtus addit ad bonitatẽ vel malitiã actᵘ. ¶ Ad ſcdm dõm, qꝺ quãuis nocumẽtũ aggrauet pctm̃, nõ tamen ſequitur ꝙ ex ſolo nocumento pctm̃ aggrauef: quinimo peccatum ꝑ ſe eſt grauiᵘ pp inordinationẽ: vt. ſ. dcm̃ eſt. vñ ꝛ ipm nocumẽtũ aggrauat pctm̃ inquãtũ facit actum eſſe magis inordinatũ: vñ nõ ſeqtur ꝙ ſi nocumentũ maxime habeat locũ in peccatis que ſunt contra proximũ, ꝙ illa pctã ſunt grauiſſima: quia multo maior inordinatio inuenitur in peccatis que ſunt cõtra deũ ꝛ in qbuſdã coꝝ q̃ ſunt contra ipſum. Et tñ põt dici ꝙ etſi deo nullus poſſit nocere quantũ ad eiᵘ ſubam: poteſt tamen nocumentũ attẽtare in his q̃ dei ſunt: ſicut extirpãdo fidẽ, violẽdo ſacra: que ſunt peccata grauiſſima. Sibi ẽt aliqs qñqꝫ ſcienter ꝛ violẽter infert nocumẽtũ. ſicut pꝫ in his qui ſe interimunt. lꝫ finalr̃ hoc referant ad aliqꝺ bonũ apparẽs: puta ad hoc ꝙ liberenf ab aliq̃ anguſtia. ¶ Ad tertiũ dicẽdum, ꝙ illa ratio nõ ſeqtar ꝓpter duo. Prio qdẽ qꝛ homicida intendit directe nocumẽtũ ꝓximi: fornicator aũt q̃ ꝓuocat mulierẽ nõ intẽdit nocumentũ, ſed delectationẽ. Scdo qꝛ homicida eſt ꝑ ſe ꝛ ſufficiẽs cã corporalis mortis: ſpũalis aũt mortis nullᵘ põt eſſe alteri cã per ſe ſufficiens: quia nullᵘ ſpiritualiter moritur niſi propria volũtate peccãdo.

¶ Utrum peccatuꝫ aggrauetur ratione perſone in quam peccatur. Articu. 9.

D Nonum ſic proceditur. Uidef ꝙ ꝓpter conditionem pſone in quã peccatur peccatuꝫ nõ aggrauef. Si. n. hoc eſſet maxime aggrauaretur ex hoc quod aliquis peccat in aliquẽ viruꝫ iuſtum ꝛ ſanctum: ſed ex hoc nõ aggrauatur peccatum: minus enim leditur ex iniuria illata virtuoſus qui equanimiter tolerat quã alij qui ẽt interius ſcãdalizati leduntur. ergo cõditio perſone in quã peccat, non aggrauat pctm̃. ¶ P̃. Si conditio perſone aggrauaret pctm̃ maxime aggrauaref ex propinquitate: quia ſicut tullius dicit in paradoxis, in ſeruo necando ſemel peccatur, in partis vita violanda multa peccãturᵃ: ſꝫ ꝓpinqaitas pſone in quã peccatur non videf aggrauare pctm̃: qꝛ vnuſquiſqꝫ ſibiipſi maxime eſt ꝓpinquus, ꝛ tñ minus peccat qui aliqꝺ damnũ ſibi infert quã ſi inferret alteri: puta ſi occideret equũ ſuũ quã ſi occideret equum alterius. vt pꝫ per pħm in. 5. ethi. ergo ꝓpinqtas pſone nõ aggrauat pctm̃. ¶ P̃. Conditio perſone peccãtis precipue aggrauat peccatũ ratione dignitatis vel ſcie ſm illud ſap. 6. Potentes potẽter tormẽta patiẽf. Et luc. 12. ſeruᵘ ſciẽs volũtatẽ dñi ꝛ nõ faciẽs plagis vapulabit multis. ꝗ pari rõne ex pte pſone i quã peccaf magis aggrauaret pcm̃ dignitas aut ſcia pſone in quã peccaf: ſꝫ nõ vr̃ grauiᵘ peccare q̃ facit iniuriã pſone ditiori vel potentiori quã alicui pauperi: qꝛ non eſt perſonarum acceptio apud deum ſm cuius iudiciũ grauitas peccati penſatur. Ergo cõditio perſone in quam peccatur nõ aggrauat peccatum.

Sed Cõtra eſt, ꝙ in ſacra ſcriptura ſpecialiter vituperatur pctm̃ qꝺ contra ſeruos dei committif: ſicut dicitur. 3. reg. 19. Altaria tua deſtruxerũt ꝛ ꝓphetas tuos occiderunt gladio. Uituperatur etiam maxime peccatũ cõmiſſum in pſonas ꝓpinquas: ſm illud Micheę. 7. Filius cõtumeliã facit patri, filia cõſurgit aduerſus matrem ſuã. Uitupaf etiam ſpãliter pctm̃ qꝺ cõmittif in pſonas in dignitate ꝯſtitutas: vt pꝫ iob. 34. Qui dicit regi apoſtata: qui vocat duces impios. Ergo conditio pſone in quam peccatur, aggrauat peccatum.

Rñdeo Dõm, ꝙ pſona in quã peccatur eſt quodãmodo obiectum peti. Dictum eſt auteꝫ. ſ. ꝙ prima grauitas peti attenditur ex parte obiecti. ex quo quidem tãto attenditur maior grauitas in pctõ quanto obiectum eius eſt principalior finis. fines aũt principales humanorum actuum ſunt deus ipſe homo ꝛ proximus: quicquid. n. facimᵘ propter aliqꝺ horũ facimᵘ: quãuis etiã horũ triũ vnum ſub altero ordinef. Põt igitur ex pte horũ trium ꝯſiderari maior vel minor grauitas in pctõ ſm cõditionẽ pſone in quã peccaf. Prio qdẽ ex pte dei: cai tanto magis aliqs homo cõiungif quãto eſt virtuoſior vel deo ſacratior: ꝛ ideo iniuria tali perſone illata magis redũdat in deum: ſm illud zacha. 2. Qui vos tetigerit tangit papillã oculi mei. Uñ pctm̃ fit grauius ex hoc ꝙ peccaf in pſonã magis deo cõiũctam: vel rõne virtutis, vel rõne officij. Ex pte ẽt ſuiipſius manifeſtũ eſt ꝙ tãto aliquis grauius peccat ꝗ̃to aliqs magis in coniũctam pſonã ſeu nãli neceſſitudine, ſeu bñficijs, ſeu quacũqꝫ cõiunctione peccauerit: qꝛ vr̃ in ſeipſum magis peccare: ꝛ ꝓ tanto grauius peccat: ſm illud eccleſia. 14. Qui ſibi neqꝫ eſt: cui bonus erit? Ex parte ꝺo ꝓximi tãto grauius peccaf quãto pctm̃ plures tangit. ꝛ ideo peccatũ qꝺ fit in perſonã publicam: puta regem vel principẽ, qui gerit perſonam totius multitudinis: eſt grauius quã pctm̃ qꝺ committitur contra vnam perſonam priuatam. vnde ſpecialiter dicitur exo. 22. Principi populi tui non malediceſ. Et ſimiliter iniuria que fit alicui famoſe perſone videf eſſe grauior ex hoc qꝺ in ſcandalum ꝛ in tribulationem plurimorum redundat.

Ad Primum ergo dõm, ꝙ ille qui infert iniuriam virtuoſo quãtum eſt in ſe turbat eũ ꝛ interius ꝛ exterius: ſed ꝙ iſte interius nõ turbetur, contingit ex eius bonitate: q̃ non diminuit peccatũ iniuriantis. ¶ Ad ſm dõm, ꝙ nocumentum ꝙ qꝺ ſibiipſi infert in his q̃ ſubſunt dñio ꝓprie voluntatis ſicut in rebus poſſeſſis hꝫ minus de pctõ ꝙ̃ ſi alteri inferaf. qꝛ propria voluntate hoc agit: ſed in his que non ſubdũtur dominio voluntatis (ſicut ſunt naturalia ꝛ ſpiritualia bona) eſt grauiᵘ peccatum nocumentum ſibiipſi inferre. grauius enim peccat qui occidit ſeipſum quã qui occidit alterũ. Sed qꝛ res propinquorum noſtrorum nõ ſubdũtur voluntatis noſtre dñio, non procedit rõ, quantũ ad nocumenta rebus illorũ illata, ꝙ circa ea minus peccef, niſi forte velint vel ratũ habeant. ¶ Ad tertium dicendum, ꝙ non eſt acceptio perſonarum ſi deus grauius punit peccantem contra excellentiores perſonas: hoc. n. fit propter hoc quod hoc redundat in plurium nocumentum.

¶ Utrum magnitudo perſone peccantis aggrauet peccatum. Articulus decimus.

D Decimũ ſic proceditur. Uidetur ꝙ magnitudo perſone peccantis nõ aggrauet peccatum. Homo. n. maxime redditur magnus ex hoc ꝙ deo adheret: ſm illud eccle. 25. Quã magnus eſt q̃ inuenit ſapientiam ꝛ ſciam: ſed nõ eſt ſuper timentem deum. ſed quanto aliquis magis deo adheret: tanto minus imputatur ei aliquid ad peccatum. Dicif. n. 2. paraƚ. 30. Dominus bonus propitiabif cunctis qui in toto corde requirunt dominum deum patrum ſuorũ: ꝛ non imputabif eis ꝙ minus ſanctificati ſunt. Ergo pctm̃ nõ aggrauatur ex magnitudine perſone peccãtis. ¶ P̃. Non eſt perſonarum acceptio apud deuꝫ. vt dicitur ro. 2. Ergo non magis punit pro vno ꝛ eodẽ peccato vnũ quã aliũ. nõ ergo aggrauaf pctm̃ ex magnitudine pſone peccãtis. ¶ P̃. nullus debet ex bono incommodum reportare: reportaret autem ſi id quod agit magis ei imputaretur ad culpaꝫ. Ergo pp magnitudinem perſone peccantis non aggrauatur peccatuꝫ.

Sed contra

22ᵉ. q5. 61. ar. 2. ad. 3m̃. ꝛ ar. 8. co. ꝛ. q. 65. ar. 4. Et. 3. q5. 80. art. 5. co. Et. 1. di. 20. arti. 2. col. Et opu. 3. c. 238. ſi. Et pſaƚ. 12. co. 1. Et ro. 2. lec. 2. co. 1. Et. 1. co ꝑ lec. 7. co. 2. ſin. 4. 5.

1 q. 8 ꝑ. ar. 3. & 5. col. 4. q. 102. ar. 3. ad. 5. Et 22ᵉ. q. 100. ꝑ. 1. ad. 7. Et mal. q. 7. art. 10. ad. 5 Et pſaƚ. 24. co. 4.

Sed contra eſt, q Iſid. dicit in .2. de ſummo bono. Tanto maius cognoſcitur peccatu eſſe quanto maior q peccat habet.

Rñdeo dicendum, q duplex eſt peccatu. Quoddã enĩ ex ſurreptione puenies ppter infirmitatẽ humane nãe, et tale pctm min⁹ imputatur ei q eſt maior in ꝟtute eo q minus negligit hmõi pctã repri mere: que tamen omnino ſubterfugere infir mitas humana non ſinit, alia vero peccata ſunt ex deliberatione pcedentia, ⁊ iſta pec cata tanto magis alicui imputantur, quãto maior eſt. Et hoc poteſt eſſe ppter quatuor. Primo quidẽ quia facilius pñt reſiſtere pec cato maiores, puta qui excedunt in ſcien tia ⁊ ꝟtute: vñ dñs dicit Luc. 12. q ſeruus ſciens voluntatem domini ſui, ⁊ nõ faciens plagis vapulabit multis. Secundo ppter ingratitudinem: q: omne bonu quo aliqs magnificatur eſt dei bñficiũ, cui hõ fit ingra tus peccãdo, ⁊ quantũ ad hoc quelibet ma ioritas etiã in tpalib⁹ bonis pctm aggrauat: ſm illud ſap. 6. Potentes potẽter tormenta patiẽtur. Tertio propter ſpecialẽ repugnã tiã act⁹ peccati ad magnitudinẽ pſone: ſicut ſi princeps iuſtitiã violet q ponit iuſtitie cu ſtos, et ſi ſacerdos fornicet qui caſtitatẽ vo uit. Quarto pp exẽplum ſiue ſcãdalũ: q: vt greg. dicit in paſtorali, in exẽplũ culpa vehe mẽter extẽdit, qñ p reuerẽtia gradus pctor honorat, ad pluriũ ẽt notitiã puenit pctã magnorũ, ⁊ magis hoies ea indigne ferũt.

Ad Primũ ergo dicendum, q auctoritas illa loquitur de his que per ſurreptionẽ infirmitatis humane negligentẽr aguntur. ¶ Ad ſcdm dicendum, q deus nõ accipit perſo nas ſi maiores plures punit: q: ipſorum ma ioritas facit ad grauitatem peccati, vt dictũ eſt. ¶ Ad tertiũ dicendum, quod homo ma gnus non reportat incommodum ex bono quod habet, ſed ex malo vſu illius.

¶ De ſubiecto peccatorum. Queſt. 74.

Deinde Conſiderandu eſt de ſubo vitiorũ ſiue pec catorũ. ¶ Et circa hoc queruntur decem. Primo, vtrum volũtas poſ ſit eſſe ſubm peccati. Scdo, vtrum volũtas ſola poſſit eſſe peccati ſubm. Tertio, vtrum ſenſualitas poſſit eſſe ſbm peccati. Quarto, vtrũ poſſit eſſe ſub pcti mortalis. Quinto, vtrũ ratio poſſit eſſe ſbm pcti. Sexto, vtru delectatio moroſa vel nõ moroſa ſit in rõne inferiori ſicut in ſubo. Septimo, vtrũ pecca tum conſenſus in actum ſit in ſuperiori rõ ne ſicut in ſubiecto. Octauo, vtrũ rõ inferior poſſit eſſe ſubiectũ peccati mortalis. Nono, vtrum rõ ſuperior poſſit eſſe ſubiectũ pecca ti venialis. Decimo, vtrũ in rõne ſuperiori poſſit eẽ pctm veniale circa propriũ obm.

¶ Utrũ voluntas ſit ſubm peccati. Ar. 1.

Ad Primũ ſic proceditur. Videt q voluntas non poſſit eſſe ſubm peccati. Dicit enĩ dioñ. in 4. ca. de diui. no. q malũ eſt preter voluntatem et intentionẽ, ſed peccatum h rõnem mali. ergo pctm non poteſt eſſe in vo luntate. ¶ P̃. Voluntas eſt boni vel apparẽ tis boni. ex hoc aũt q voluntas vult bonũ non peccat. hoc aũt q vult apparens bonũ q nõ eſt vere bonũ, magis ptinere videtur ad defectũ virtutis appꝛehenſiue q ad defe ctũ voluntatis. ergo peccatum nullo modo eſt in volũtate. ¶ P̃. Non põt eſſe idem ſub peccati ⁊ cã efficiẽs: q: cauſa efficiẽs et ma terialis nõ incidũt in idẽ: vt dr in .2. phy. ſ voluntas eſt cauſa efficiens peccati. Prima enim cauſa peccandi eſt voluntas: vt Aug. dicit in lib. de duabus animabus. ergo non eſt ſubiectum peccati.

Sed Contra eſt, q Aug. dicit in libꝛ. re tractationum, quod voluntas eſt, qua peccatur ⁊ recte viuitur.

Rñdeo dicendum, q pctm qdã act⁹ eſt: ſicut ſupra dictũ eſt: actuum aũt qdã trãſeũt in exteriorẽ materiã, vt vre re ⁊ ſecare, ⁊ hmõi act⁹ hñt p mã ⁊ ſubo id in q tranſit actio, ſicut phs dicit in .3. phy. q motus eſt actus mobilis a mouẽte. Quidam vero actus ſunt nõ trãſeuntes in exte riorem materiã, ſed manentes in agente: ſi cut appetere ⁊ cognoſcere, ⁊ tales actus ſũt oẽs actus morales, ſiue ſint actus virtutũ, ſiue peccatorum. vnde op q propriu ſub iectũ act⁹ peccati ſit potẽtia q eſt pn[m] act⁹. Cũ aũt ppriũ ſit actuũ moraliu q ſint vo luntarij (vt ſupra habitũ eſt) ſequitur q vo luntas que eſt pn[m] actuu volũtariorũ ſiue bonorum, ſiue malorum que ſunt peccata ſit principiũ peccatorũ. ⁊ ideo ſequit q pecca tum ſit in voluntate ſicut in ſubiecto.

Ad Primũ ergo dicendum, q malũ dicitur eſſe preter volũtatẽ. q: voluntas non tẽ dit in ipm ſub rõne mali, ſed q: aliq malũ eſt appatẽs bonũ, ideo voluntas aliqñ ap petit aliq malũ, ⁊ ſm hoc pctm eſt in volũ tate. ¶ Ad ſm dicendum, q ſi defectus appre henſiue ꝟtis nullo mõ ſubiaceret volunta ti, nõ eſſet pctm nec in voluntate nec in ap pꝛehẽſiua virtute: ſicut p in his qui habent ignorãtiã inuicibilẽ, ⁊ iõ relinquit q ẽt defe ctus appꝛehẽſiue virtutis ſubiacẽs volũta ti deputet in pctm. ¶ Ad tertiũ dicendum, q rõ illa procedit in cauſis efficientibus, quaru actiones trãſeũt in materiã exteriorẽ, ⁊ que non mouent ſe, ſed alia. cuius cõtrarium eſt eſt in voluntate. vnde ratio non ſequitur.

¶ Utrum ſola voluntas ſit ſubiectum pec cati. Articulus. 2.

Ad Secũdum ſic pcedit. Uĩ q ſola volũtas ſit ſubiectũ pec cati. Dicit enĩ Aug. in li. de duab⁹ alab⁹, q nõ niſi voluntate peccat: ſed peccatũ eſt ſicut in ſubiecto in potentia qua peccat. g ſola volũtas eſt ſubiectũ pec cati. ¶ P̃. Pctm eſt quoddã malũ cõtra rõ nẽ, ſed bonũ ⁊ malũ ad rõnẽ ptinẽs eſt ob iectũ ſoli⁹ volũtatis. ergo ſola voluntas eſt ſubiectũ pcti. ¶ P̃. Omne pctm eſt actus vo luntarius, q: vt dicit Aug. in lib. de lib. arb. Pctm adeo eſt voluntariũ q ſi nõ ſit volũ tariũ nõ eſt pctm: ſed actus aliarũ virtũ nõ ſunt volũtarij niſi inqñtũ ille vires mouent a volũtate, hoc aũt nõ ſufficit ad hoc q ſint ſubiectũ peccati q: ſm hoc etiã membra ex teriora que mouẽtur a voluntate eſſent ſub iectum peccati, quod patet eſſe falſum. ergo ſola voluntas eſt ſubiectum peccati.

Sed contra peccatũ virtuti cõtrariat. Contraria aũt ſũt circa idẽ, ſ alie etiã vires ale pter volũtatẽ ſunt ſubiecta ꝟtutũ, vt. ſ. dictũ eſt. g nõ ſola volũtas eſt ſubiectũ pcti.

Rñdeo Dicendum, q ſicut ex pꝛedictis p, omne q eſt pn[m] voluntarij act⁹ ẽ ſubiectũ pcti. act⁹ aũt volũtarij dicũ tur nõ ſolũ illi q eliciũtur a volũtate, ſ etiã illi q a volũtate imperant: vt. ſ. dictum eſt, cũ de volũtario ageret. vñ nõ ſolũ volũtas põt eſſe ſubiectũ peccati, ſ oẽs ille potẽtie q poſſunt moueri ad ſuos actus, vel ab eis repꝛimi per voluntatẽ, ⁊ eedem etiã potẽtie ſunt ſuba habituum moraliu bonorum vel malorum: quia eiuſdẽ eſt actus ⁊ habitus.

¶ Super. q. 74. ar. 1.

In ar. 1. dubium eſt de illa ppõne oẽs actus morales ſũt actus immanẽtes. hec enim propoſitio de ſtruere videtur doctri nam ſuperius datam de bonitate ⁊ malitia morali actuũ exterio rum, ⁊ veritatem quã continue ſonamus dũ percuſſiones homici dia, ⁊ alia huiuſmodi actus morales ⁊ ma los dicimus. ¶ Ad h dr q pña ppõ nec ſen tenti nec doctrine au thoris Iuaf: ſed eſt ve ra formalr intellecta. Ad cui⁹ euidẽtiã ſciẽ dũ eſt q cũ ſubm mo ralitatis ſit actus volũ tari⁹: op actũ inqñtũ volũtariũ ſumi cũ ſu m⁹ inqñtũ moral: ac p h ex negõne volun tarij optime infertur negõ formalis actus. cũ aũt volũtari⁹ act⁹ exterior puta mala p cuſſio a pluribus cau ſis pncipijs ſubordi natis: puta volũtate iraſcibili ⁊ manu ſi cõparat ad manũ nõ eſt ab ea vt voluntarius act⁹: q: manus nõ ẽ ſm ſe pn[m] aliq mõ liberũ ſ ſubeſt ipꝛio huiꝛ. ſi cõparat ad iraſcibilẽ ſic eſt ab ea vt volũta rius act⁹ impat⁹: q: ira ſcibilis ſubeſt ipꝛio ci uilr. ſi cõparat ad volũ tatẽ ſic ẽ ab ea vt act⁹ volũtarius quodãmõ elicit⁹ vt patebit. q: g nulli⁹ act⁹ exterior vt eſt a pꝛi⁹ vñ eſt vt a ctus trãſiẽs exit ab eo ſub rõne voluntarij, pñs eſt q nec exeat ab eodẽ ſub rõne mo ralis: ⁊ pñr nulla actio trãſiẽs vt ſic pure ſit volũtaria aut moralis ſ vt ſubſtat actiõi ali cui immanẽti libere, ⁊ ppterea in lra dr q oẽs act⁹ morales ſiue boni ſiue mali ſunt im manẽtes ⁊c. eſſe mani feſtat formal effectus actibus enĩ moralib⁹ bonis ſolis operantes ſunt in ſeipſis boni et mali ſunt i ſeipſis ma li cuius oppm accidit in trãſeũtib⁹: qñ acta bñ vel male diſponun tur bonis vel malis actionib⁹ trãſeũtib⁹: vt p in edificatiõe pi ctura ſcriptura. Ad rões aũt in oppm dr q act⁹ exteriores dñr boni vel mali moralr vt ſubſunt alicui actui immanẽti: nõ alr. q p ex h q nõ niſi inqñ tũ induũt rõnẽ volũta rij boni vel mali mo ralr ſunt ⁊ dñr: cõſtat aũt q volitũ actũ ima nẽte voluntaria afferre cũ h. n. ſtat q hmõi act⁹ volũtarij ſunt ſm ſe mali alr q act⁹ ite-

4. q. 18. q. 1. ſ. 2. q. 2. ad 2. et. 3. ſ c. 189. ſ. Et mal. q. 7. ar. 2 ad. 16. Et mat. 13. co. 4. et. 5.

riores: vt ſuperius di ctũ fuit nihil. n. obſtat magis rõ act⁹ imanẽ tis: q volũtarij. q ſu perius diſcuſſum eſt. ¶ In eodẽ .d. 1. q. 74. diligenter aduerte q ex h artı̃lo vt teſtat iñ ſio ad pm tar. 6. huis q. hẽs nõ ſolum q pctm eſt ſubiue i volũtate ſ q oẽ pctm eſt ſubiue in volũtate. Ex h nãq loco hẽs q oẽ pctm ẽ act⁹ imanẽs ⁊ a volũ tate: ⁊ pñr in volũtate q: oĩs act⁹ immanens eſt i eo a q eſt. Et qñ in. 2. ar. determinat q nõ ſola volũtas ẽ ſub iectũ pcti, ſ plis alie po⁹ ſunt ſube pctis vt in ſequẽtib⁹ p articu lis, noſſe debes q nõ inconueniens idẽ pctm eẽ in plib⁹ ſubiue ſm di uerſa ſicut ſit diuerſi mode eſſe a plib⁹: pa ria nãq in actiõib⁹ im manẽtib⁹ ſunt eſſe i ⁊ eẽ ab operãte, quũ. n. in ei pctõ cõcurrat a ctio volũtatis pꝛincipa lis vel pꝛiuatiue op eẽ pctm rõne h⁹ eẽ i volũ tate: quum etiã pctm qqꝫ ſit actus alicuius po⁹ ſub ipſa volũtate (vt male deligere, ma le iraſci, male cõcupi ſcere) op pctm ſm il lũ actũ eẽ in illa po⁹ elicitiuã illi⁹ act⁹, ⁊ ſi ptingat ad eũdẽ actũ malũ concurrere tres potentias defectuoſe puta volũtatẽ iraſcibilẽ ⁊ pcupiſcibilẽ illõ pctm ſubiue ſ diuerſa erit in trib⁹, ſcdm qq aſſi gnat p ſubo pꝛimum elicitiuũ act⁹ qq 1[m] mouẽs qq pm dirigẽs: iõ diligens lector diſcernat dicẽdi rõnẽ vbi diuerſitatẽ inueni re contingat de ſubo alicuius peccati ⁊ non damnet, ſed exponat.

ſ. ſ. 3. co. ⁊. q. 85. ar. 1. co. Et. 2. d. 44. ex po. lit. ad. 2. Et mal. q. 2. ar. 2. et. 3.

¶ Super Articulum ſecundum.

In art. 2. eiuſdẽ 74. q. aduerte q hinc p apud au thorem act⁹ aliarũ po tentiarũ q ſunt pncipia actuũ volũtariorũ vt ſic eſſe qq pctã for maliter: ita q act⁹ vo litionis ẽ pmo mal⁹ for malr: act⁹ aũt aliarum virtũ formalr mali ſed nõ pmo: ſ ſcdario: et hoc ex rõne lre pbat: q: act⁹ immanẽs vo luntari⁹ inordinat⁹ eſt formalr mal⁹ ⁊ ex ſbo ſimul ⁊ pncipio: quia pn[m] tales act⁹ ẽ ſubm pcti formalr. act⁹ aũt trãſeũtes vt ſic nõ niſi maltr mali ſunt ⁊ ad ſubam pcti ptinent in actu exercito: q: non niſi me[r]s actu imanẽ te q eſt ſbm bonitatis et mali⁹ moralis. vt p ex dcis. vñ ſco. in 2⁰ ſen. di. 42[a]. abſq rõne in

talit peccatum eſſe formalr in ſo^a vo^{te}. hoc eñ nõ min^o eſt ſlm ꝗ actualem iuſtitiã. i. bonitatẽ vc diſtinguitur ꝯ actuale pctm̃ eſſe in ſo^a voluntate: ꝗ vis vtrunqꝫ ſit formaliter in ſola ipſa primo. ℭ Super ar. 3.

I^N articu. 3° eiuſdẽ. 74^e. q. dubium occurrit ex ſco. in. 42. di. 2. ſen q. 3. inferente ꝙ ſi in motibus precedentibus actus voluntatis eſt peccatum qꝛ voluntas non preuenit, ꝙ ſit pctm̃ omiſſionis. quã tñ hꝫ ponat peccatum commiſſionis. ſed hoc facile ſoluitur a perſpicacibus: ꝙ qñ cõmittitur aliquis actus inordinat^o voluntarie, ſiue voluntarie ſit poſitiue ſiue negatiue eſt pctm̃ cõmiſſionis: vt pꝫ in delectationib^o malis ꝗ ceptis ñ impetis ſꝫ nec excluſis, in curia nãqꝫ naute ſubmerſionis pctm̃ cõmittitur õmis negatiue. vñ quñ cõcupiſcentia carnis aduerſus ſpm̃ ſu malis actus ꝛ volũtari^o negatiue, ſequitꝛ ꝙ ſit peccatũ cõmiſſionis qñ peccatum eſt.

ℭ In eodẽ ar^o aduerte ꝙ cẽ mot^o ſenſualitatis eſt aliqd certũ: ꝛ aliqd vꝛ incertũ, certũ eſt ꝙ oẽs motus mali quos voluntas põt ꝛ bꝫ ꝯuenire, ſi non ꝯuenit qñ ſic ꝛc. ſunt peccata, ſed ꝙ voluntas poſſit ꝛ debeat ſup ſingulos mot^o ſenſualitatis aut vanitatẽ ꝯuenire nõ vꝛ ꝯſonũ: ea ꝙ vꝛ ꝙ ſit obl'o ad ipoſſe in reali exequutiõe ſingularũ preuentionũ. Cũ eñ pctm̃ veniale ſit ipſoꝝ qd i ꝯnemotio a pctl: ꝗꝗ ꝙ ꝛ ſine deliberatione cõmittitur: ꝯñs eſt ꝙ ipfecta rõ po^t ꝛ debitũ ſufficiat ad ꝯmiſſionẽ ipſi^o. vñ ꝯcedere ꝙ ẽ i nobis impfecta po^a ad reꝑmẽdũ vel obuiãdũ ſingulis motib^o malis: qꝛ dũ attẽdo vni ꝛ vo operã rei ſcrẽ inſurgit ali^o: attñ talis impfecta po^a cũ aliqñ debito ſufficit ad rõnẽ talis peccati imperfecti.

ℭ Super Articulum quartum.

I^N ar. 4. aduerte ꝙ ſenſualitas ꝯ^r ſumit. pmo vt ſenſitiua eſt ab^{te} et ſic nullũ hꝫ in ſe pctm̃ ſicut nec in brutis. 2° vt ẽ volẽtia: ꝛ ſic ẽ ſbm^m pcti venialis vñ ꝑhs ipam nõ preueniẽ volũtate cõſueta mot^o ei^o inſurgẽtes ꝯ rõnis bo^m. 3° vt ẽ mota a deliberatiõe. ꝛ ſic pncipiũ eſt actuo ꝛ viti) actuo virtuoſi peccati mortalis: vt ex ſuperi^o dcis pꝫ. et ſm ꝑ hẽa vñ videat. ꝙ ſic ſupi^o ſimpliciter ꝯceſſum ẽ i ap'^{lo} ſenſitiuo vt mota a volũtate eẽ virtutẽ, ita nũc ꝯcedit ꝙ i ſenſualitate vt mota a volũtate eſt pctm̃ mortale: ſicut nõ eſt cõceſſum qñ in appetitu ſenſitiuo eſt virtus: ita nunc negatur in eo mortale pec-

Ad Primum ergo dõm, ꝙ nõ peccat niſi voluntate ſic primo mouente, alijs ãt potẽtijs peccat ſicut ab ea motis. ℭ Ad ſm dõm, ꝙ bonũ ꝛ malũ ꝑtinẽt ad voluntatem ſicut ꝑ ſe oba ipſius, ſꝫ alie potẽtie hñt aliqd determinatũ bonũ ꝛ malũ rõne cuius poteſt in eis eſſe ꝛ virtus ꝛ vitiũ ꝛ pctm̃ ſm ꝙ participãt volũtate ꝛ rõne. ℭ Ad tertiũ dõm, ꝙ mẽbra corporis nõ ſunt principia actuum, ſed ſolum organa. vnde ꝛ cõparantꝛ ad aiam mouentẽ ſicut ſeruus: qui agitur ꝛ non agit, potentie ãt appetitiue interiores cõparantꝛ ad rõnẽ quaſi libere qꝛ agũt quodammodo ꝛ aguntꝛ, vt pꝫ per id qđ dꝛ. i. politi. Et preterea actus exteriorũ mẽbrorum ſunt actiones in exteriorem materiam tranſeuntes: ſicut pꝫ de percuſſiõe in pctõ homicidij, ꝛ propter hoc non eſt ſimilis ratio.

ℭ Utrũ in ſenſualitate poſſit eẽ pctm̃. Ar. 3.

AD Tertiuꝫ ſic proceditur. Uidetur, ꝙ in ſenſualitate nõ poſſit eſſe peccatũ. Pctm̃ eñ eſt ꝓpꝛium homini qui ex ſuis actibus laudatur vel vituperatur: ſed ſenſualitas eſt cõis nobis ꝛ brutis. ergo in ſenſualitate nõ poteſt eẽ peccatũ. ℭ P̃. Nullus peccat in eo qđ vitare non põt, ſicut aug. dicit in lib. de lib. arb. ſed homo non poteſt vitare quin actus ſenſualitatis ſit inordinatus. eſt enim ſenſualitas perpetue corruptionis ꝗdiu in hac mortali vita viuimus, vñ per ſerpentẽ ſignificatꝛ, vt aug. dicit. 12. de tri. ꝗ inordinatio mot^o ſenſualitatis nõ eſt pctm̃. ℭ P̃. Illud qđ hõ ipſe non facit non imputatꝛ ei ad peccatum: ſed hoc ſolum videmur nos ipſi facere ꝙ cum deliberatione rationis facimus, vt phs dicit in. 9. eth. ergo motus ſenſualitatis que eſt ſine deliberatione rationis nõ imputatur homini ad peccatum.

Sed ꝯ eſt ꝙ dꝛ ro. 7. Nõ. n. qđ volo bonũ hoc ago, ſed ꝙ odi malũ illud facio, qđ exponit aug. de malo concupiſcẽtie qđ cõſtat eſſe motũ quendã ſenſualitatis. ergo in ſenſualitate eſt aliquod peccatum.

Rñdeo Dõm, ꝙ ſicut ſupra dictũ eſt, peccatũ poteſt inueniri in qlꝫ potẽtia cuius actus põt eẽ voluntarius et inordinatus, in quo cõſiſtit rõ peccati. Manifeſtum eſt aũt ꝙ actus ſenſualitatis põt eẽ volũtarius inꝗtũ ſenſualitas. i. appetitus ſenſitiuus nata eſt a volũtate moueri. vñ relinquitꝛ ꝙ in ſenſualitate poſſit eẽ peccatũ.

Ad Primum ergo dõm, ꝙ alique vires ſenſitiue partis etſi ſint cões nobis ꝛ brutis: tamen in nobis habent aliquã excellentiã ex hoc ꝙ rationi iunguntur: ſicut nos pre alijs animalib^o habem^o in pte ſenſitiua cogitatiuã ꝛ reminiſcẽtiã, vt in. i. dctm̃ eſt: ꝛ per hũc modum etiam appetitus ſenſitiuus in nobis pre alijs animalibus hꝫ quandam excellentiam. ſ. ꝙ natus eſt obedire rationi, ꝛ quantum ad hoc põt eẽ principium actuũ voluntarij, et per conſequẽs ſubiectũ peccati. ℭ Ad ſm dõm: ꝙ ꝑpetua corruptio ſenſualitatis eſt intelligenda quantum ad fomitem ꝗ nunꝗ totalr tollitꝛ in hac vita, tranſit enĩ pctm̃ originale reatu, ꝛ remanet actu: ſꝫ talis corruptio fomitis nõ impedit quin hõ rõnabili voluntate poſſit reprimere ſingulos motus inordinatos ſenſualitatis ſi preſentiat puta diuertendo cogitationẽ ad alia, ſꝫ dũ homo cogitationẽ ad alia diuertit, põt etiã circa illud aliquis inordinatus mot^o inſurgere. ſicut cũ aliquis trãſfert cogitationẽ ſuã a delectationib^o carnis volẽs cõcupiſcentie motus vitare ad ſpeculationẽ ſciẽtie, inſurgit qñqꝫ aliquis motus inanis glorie impremeditat^o. ꝛ id nõ poteſt homo vitare oẽs hmõi motus ꝓpter corruptionẽ predictam: ſed ſolum ſufficit ad rõnem peccati volũtarij ꝙ poſſit vitare ſingulos. ℭ Ad tertiũ dõm, ꝙ illud qđ homo facit ſine deliberatione rõnis nõ perfecte ipſe facit: qꝛ nihil operatur ibi id qđ eſt principale in homine. vnde non eſt perfecte actus human^o. ꝛ ꝑ ꝯñs nõ põt eſſe perfecte actus virtutis vel peccati, ſed aliqd imperfectũ in gñe horũ. vñ talis mot^o ſenſualitatis rõnẽ preueniens eſt peccatũ veniale: qđ eſt quidam imperfectum in genere peccati.

ℭ Utrum in ſenſualitate poſſit eſſe peccatum mortale. Arti. 4.

AD Quartum ſic proceditur. Uidetur ꝙ in ſenſualitate poſſit eſſe peccatũ mortale. actus enĩ ex obđ cognoſcitur: ſed circa obđ ſenſualitatis cõtingit peccare mortaliter: ſicut circa delectabilia carnis. ergo actus ſenſualitatis poteſt eſſe peccatum mortale ꝛ ita in ſenſualitate peccatum mortale inuenitur. ℭ P̃. Peccatum mortale contrariatꝛ virtuti, ſed virtus poteſt eſſe in ſenſualitate, temperantia enim ꝛ fortitudo ſunt virtutes irrõnabiliũ partium vt phs dicit in. 2. ethi. ergo in ſenſualitate poteſt eſſe peccatum mortale, cum contraria ſint nata fieri circa idem. ℭ P̃. Ueniale pctm̃ eſt diſpõ ad mortale: ſꝫ diſpoſitio ꝛ habit^o ſunt in eodẽ, cũ igitur veniale peccatũ ſit in ſenſualitate, vt dictũ eſt: etiã mortale peccatũ eſſe poterit in eodem.

Sed Cõtra eſt, qđ aug. dicit in li. retractationum, ꝛ habetur in glo. ro. 7. inordinatus concupiſcentie motus qui eſt pctm̃ ſenſualitatis põt etiã eẽ in his qui ſũt in gratia, in quibus tamen peccatũ mortale non inuenitur. ergo inordinatus motus ſenſualitatis non eſt peccatum mortale.

Rñdeo Dõꝫ, ꝙ ſicut inordinatio corrũpẽs pncipiũ vite corporalis cãt corpalẽ mortẽ: ita ẽt inordinatio corrũpẽs pncipiũ ſpũalis vite, qđ eſt finis vltimus, cauſat mortẽ ſpũalẽ pcti mortalis, vt ſ. dictũ eſt: ordinare aũt aliqđ in finẽ nõ eſt ſenſualitatis, ſꝫ ſolũ rõnis. inordinatio aũt a fine nõ eſt niſi eius cuius eſt ordinare in finem. vnde peccatũ mortale non poteſt eſſe in ſenſualitate, ſed ſolum in ratione.

Ad Primum ergo dõm, ꝙ actus ſenſualitatis poteſt concurrere ad peccatũ mortale: ſꝫ tamẽ actus peccati mortalis nõ hꝫ qđ ſit peccatũ mortale ex eo qđ eſt ſenſualitatis: ſed ex eo qđ eſt rõnis, cuius eſt ordinare in finem, ꝛ ideo peccatum mortale non attribuitur ſenſualitati, ſed rationi.

ℭ Ad ſm dõm, ꝙ actus virtutis nõ pficitꝛ ꝑ id ꝙ eſt ſenſualitatis tãtum; ſed magis ꝑ id ꝙ eſt rõnis ꝛ volũtatis, cuius eſt eligere: nã actus virtutis moralis nõ eſt ſine electiõe. vnde ſemper cuꝫ actu virtutis moralis qui

catum par. n. eſt rõ vtia lꝛa dꝛ in rñſione ad 2^m: Quia vocabulũ ſenſualitatis: qꝛ notare vꝛ appetitũ ſenſitiuũ ex parte depreſſionis eiuã nõ aliꝗ fauoris negat in ea pctm̃ mortale tribuant. ℭ In hoc eodẽ 4° ar^o eſt dubiũ ꝗ doctrina authoris nõ vꝛ rõni pſona: dũ pctm̃ veniale cõcedit in ſenſualitate: qꝛ omne peccatũ eſt aut in volũtate aut i aliqua potentia vt ſubeſt volũtati quãmuis diuerſimode: qꝛ veniale vt imperfecte mortale vt perfecte.

ℭ Ad hoc dꝛ ꝙ ꝓcul dubio cũ de ſubo peccati eſt ſermo ops vel de volũtate vꝛ de po^a vt ſubeſt volũtati intelligi: ſed qꝛ ſubeſſe voluntati cõtingit 2^r. ſ. vt mouẽti ꝛ vt nõ reꝑmẽti, act^o ꝗ ſit a ſenſualitate vt ſubeſt volũtati mouẽti eſt pctm̃ mortale ꝛ nõ ſibi ꝫ volũtati tribuitꝛ: actus vero q ſit ab ea vt ſubeſt volũtati ñ reprimẽti ẽ ſu^o, ꝛ ẽ pctm̃ veniale ꝛ ſibi tribuitꝛ. ſed ꝑ id nihil vꝫ: qm̃ poſtꝫ paſſiones mẽbrorũ ꝗ rẽ motiones ſunt a rõne peccati ꝗ paſſiones appetit^o ſenſitiui eſſe peccata mortalia qñ ſunt volũtaria volũtate nõ reprimẽte: vt pꝫ in muliere ꝗ ẽt voluntate taceret aliꝗ ipam cognoſcẽte. Rñ ꝗꝫ i pmis pui illi ꝯ hãc ꝯcluſionẽ: qꝛ eiuſdẽ rõnis eſt mouere ꝛ nõ mouere qñ ops, vbi ops ꝛc. Dõm eſt ergo qđ rõ ꝗre veniale attribuitꝛ ſenſualitati, ꝛ mortale nõ niſi cũ ſpecificatione vt ſcꝫ mote ꝛ volũtate ſe eſſe duplex. Prima ꝗ facta ẽ in ꝑcedẽti nota qꝛ. ſ. mortale ẽ a ſenſualitate vt ſubeſt deliberationi, veniale aũt ẽ ab ea vt ſbe quõlꝫ volũtati: hinc. n. ſit, qꝛ deliberatio eſt ꝓpri^o act^o partis ſupioris. vt actus ex ea pedẽtes nõ tribuantꝛ iferiorib^o niſi cũ ſpecificatione pricipalis motionis: act^o aũt ex ea nõ pendẽtes relinquantꝛ inferioribus. 2^a ẽ ꝓfunda ꝛ intẽta ab authore ex natura viriũ aie ꝛ reſolueñs actuũ i ꝓpria pncipia: vires nãqꝫ aie ñſe in pte ſenſitiua ſicut in cognoſcendo ſunt ſecundum ſe excellentes ſuꝑ totam aiam brutorũ: vt patet in cogitatiua et reminiſcẽtia quibus collatiuã vim ꝑticulariũ, ita in appetendo ſunt ſm ſe excellentes ſuꝑ totã aiam brutorũ: per hoc ꝙ appetũt cũ ꝗdã libertate ita qđ nõ ſolum ex hoc qđ actualiter mouentur vel nõ mouentur a volũtate: ſed ſeipſis qꝛ ſunt rõnales (qđ ſuperius vocauimus) qꝛ ſunt volũtarie ſunt quodãmodo libere: dico aũt quodãmodo qꝛ ñ hñt tm̃ libertatẽ vt poſſint in actũ deliberatũ, ſꝫ veſtigiũ ꝗddã libertatis ſortite ſunt ex eleuatione in naturam ratio-

2. d. 24. q. 3. ā. 2. Et di. 31 q. 2. ā. 1. ad. 4^m, Et. hi q. 25. ar. 5. Et mal. q. vij. ā. 6.

ſ. q. ſ. 3. ad 3^m. Et. ſ. q. a 9. ar. 5 co. Et. 2. d. 24. q. 3. ā. 2. ad. 13^m. Et. 6. q. 25. art. quo. Et mal. q. 7 ar. 6. Et ãl. 4. ā. 22. co.

naliſ a qua ſtrumentaliter, ſcilicet vires appetitiue ſenſitiue vt actualiter mote a mo-
tiuis a parte ſuperiori ſm libertate principaliſ vt etiā in deliberato act⁹ poſſunt.
vnde ſic vt actus voluntari⁹ ſenſualitatis, quiuis totus elicitiue ab ipſo appetitu ſenſitiuo reſoluēdus ſit in ſua ꝓpria prīn⁹ ſm illā rōm rōne reſoluet ī ſenſua-
litatē q̄ hʒ ab ea ſm ſe: ſm illā ho quā hʒ ab eadē nō ſm ſeipſam, ſʒ vt mo-
ta ꝓut ab altero reſoluet in illud alterā vel in ipſam vt mota ē ab illo altero, et
qꝛ peccare conſiſtit in agere, et ꝓpea ad hoc, ꝙ aliā potētia peccet mortalr nō ſufficit ꝙ ſit mota a volūtate: ſic eſt maxi⁹ peccaret ꝓcurrēdo ſʒ opʒ vt hʒ ſe libere agatq̄ ꝙ ſm modū ꝓpe libertatis po⁹ attribuamus ei peccare. q̄ ſit vt qꝛ ſenſualitas ſm ſe hʒ tm̄ libertatē vt ſufficiat ad pctm̄ veniale, ideo pec catū veniale ei tribuitur: qꝛ vero non hʒ tm̄ rōnalitatis vt poſſit in pctm̄ mortale: qꝛ non eſt eius reſpicere bonū rōnis vt finē: ideo ei nō attribuitur pctm̄ mortale, et qꝛ ei⁹ vt mote a ſuperiori eſt tēdere et ordinare in bonū rōnis vt finē: ideo etiā ſibi vt mote a rōne pctm̄ mortale et virtutis act⁹ tribuitur vt ꝑu⁹ in ꝯſr vt ſibo vt iā dictū eſt. Ad obā ergo dr ꝙ author loquitur de ſenſualitate nō a ſm id qđ eſt ei ꝓpriū: vt pʒ in rñſiōe ad pꝫm: et propterea negauit ab ea mortale cui p⁹ tribuerat veniale. ideo pʒ nō eē parē rōnē. Ex articulis aūt ſcđo et diligēter inſpectis facile patere pōt hūc eſſe verā mentē authoris.

Ꝗ Rñſio ad 3m eiuſdē q̄rti articuli, ex exēplo caloris diſpoſitiui ad formā ignis clare pʒ.

Ꝗ Super Articulum quintum.

In ar. 5. eiuſdē 74. q. hoc ſolum dōꝫ occurrit ꝙ qꝛ rō hʒ ſe eſt ſubiectiuus et aliorum ordinatiua in finē: et dependenter ab illo libere libertate ꝑfecta radicalr ſi liber tas eſt formalr eſt ꝑ voluntat( ) idcirco act⁹ rōnis inordinatus eſt moralr mal⁹ ſi inordinatio ī ꝓrāte vſa eſt. ꝓpter qđ vtroq̄ mō cōtingit moralē malitiā in rōe inueniri ſubiectiue. ſ. ī cognoſcēdo et ī dirigendo: ſʒ affect⁹ in cognoſcendo tm̄ negatiuus q̄ vocatur ignorantia: q̄ poſitiuus q̄ vocatur error nō ſp hʒ rōnē mali moralr. ſʒ negatiuus ſolū qñ pōt et hʒ qđ ſcire: poſitiuus aūt qñ pōt: non eſt eñ abſq̄ pctō hr̄e ſcilicet opinionē falſaq̄ ī triā q̄le eū pōt hr̄i vera, vel nō falſa ſalē ſuſpēdēdo credulitatē. quū nonnulli mala in ſcilīs ſit falſe opīo de ꝗbꝫq̄. ꝓpter qđ in ſra

perficit vim appetitiuā, eſt etiā act⁹ prudentie q̄ ꝑficit vim rōnalē, et idē ē etiā de pctō mortali: ſicut dictū eſt. Ꝗ Ad tertiū dōm, ꝙ diſpō tripl'r ſe hʒ ad id ad ꝙ diſponit. Quāq̄ eñ eſt idē et in eodē: ſicut ſcientia inchoata dicitur eſſe diſpō ad ſciam ꝑfectā. Quāq̄ aūt eſt in eodem, ſed non idem: ſicut calor eſt diſpō ad formam ignis. Quāq̄ vero nec idem nec in eodem: ſicut in his que habēnt ordinem adinuicē, vt ex vno ꝑueniat in aliud, ſicut bonitas imaginatiōis eſt diſpoſitio ad ſcientiam que eſt in intellectu. et hoc modo veniale peccatum quod eſt in ſenſualitate poteſt eſſe diſpoſitio ad peccatum mortale quod eſt in ratione.

Ꝗ Utrū pctm̄ poſſit eſſe in ratione. Ar. 5.

Ad Quintum ſic proceditur. Uidetur qđ peccatum nō poſſit eſſe in rōne. Cuiuſlibet enim po⁹ pctm̄ eſt aliqs defectus ipſius: ſed defectus rōnis non eſt peccatū, ſed magis excuſat pctm̄: excuſatur enim aliqs a peccato ꝓpter ignorantiā. ergo in rōne non pōt eſſe pctm̄. Ꝗ P̄. Primū ſubm peccati eſt volūtas vt dictū eſt: ſed rō precedit voluntatē: cum ſit directiua ipſius. ergo pctm̄ eſſe non pōt in rōne. Ꝗ P̄. Nō pōt eſſe pctm̄ niſi circa ea que ſunt in nobis: ſed perfectio et defectus rōnis nō eſt eorum que ſunt in nobis: quidā enim ſunt nālr rōne deficiētes, vel rōne ſolertes. ergo in ratione non eſt peccatum.

Sed Contra eſt, quod Augu. dicit in lib. 12. de tri. qđ peccatum eſt in ratione inferiori, et in ratione ſuperiori.

Rñdeo Dōm. ꝙ pctm̄ cuiuſʒ potentie ꝯſiſtit in actu ipſi⁹ ſicut ex dictis pʒ. Hʒ aūt rō duplicē actuʒ. Unū q̄ſiem ſm ſe in cōparatione ad ꝓpriū obm: quod eſt cognoſcere aliqđ verū. Alius aūt act⁹ rōnis eſt inquātum eſt directiua aliaꝝ virtū. Utroq̄ igitur mō cōtingit eſſe pctm̄ in rōne. Et ꝑmo quidē inquātū errat in cognitione veri: quod quidē tūc imputatur ei ad peccatū qñ hʒ ignorātiā vel errorē circa id ꝙ poteſt et debet ſcire. ſcđo qñ inordinatos actus inferiorum virtum vel imperat, vel etiam poſt deliberationem non coercet.

Ad Primum ergo dōm, qđ rō illa procedit de defectu rōnis qui pertinet ad actum proprioꝫ reſpectu ꝓpriꝫ obiecti. et hoc qñ eſt defectus cognitionis eius qđ quis non poteſt ſcire: tunc enim talis defectus rōnis nō eſt pctm̄, ſʒ excuſat a peccato: ſicut patet in his que per furioſos committūtur. Si vero ſit defectus rōnis circa id qđ homo poteſt et debet ſcire, nō oīno homo excuſatur a peccato: ſed ipſe defect⁹ imputatur ei ad peccatum. defectus aūt qui eſt ſolū in dirigēdo alias vires ſemper imputatur ei ad peccatum: qꝛ huic defectui occurrere pōt per ꝓpriū actum. Ꝗ Ad ſcđm dōm, qđ ſicut ſupra dictū, eſt cū de actibus voluntatis et rōnis agerētur, volūtas quodāmodo mouet et precedit rōnē. et ratio quodāmodo voluntatē. vnde et motus voluntatis dici poteſt rationalis, et actus rationis poteſt dici voluntarius, et ſm hoc in ratiōe inuenitur peccatū: vel prout eſt defectus eius voluntarius: vel ꝓut actus rationis eſt principium actus voluntatis. Ꝗ Ad tertiū pʒ reſpōſio ex dictis.

in rñſione ad ſcđm ꝯcludit ꝙ in rōne eſt pctm̄ vt defectus ei⁹ eſt voluntarius: defectus aūt in dirigēdo qꝛ in ipſa ſʒ ſemper eſt malus moralr: qꝛ de rōe ſua claudit volūtariū formaliter. directio eñ imperando ſit: imperium aūt vt ſupra didicimus actus eſt rōnis mote a voluntate. eſt igitur a rōne et in rōne peccatum vt proximo et elicitiuo principio inordinati actus voluntarij multo magis quam in appetitu inferiori qui rationem ſolum participat.

Ꝗ Utrum peccatum moroſe delectationis ſit in ratione. Arti. 6.

Ad Sextum ſic proceditur. Uidetur quod peccatum moroſe delectationis non ſit in ratione. Delectatio enim importat motum appetitiue virtutis: vt ſupra dictum eſt: ſʒ vis appetitiua diſtinguitur a rōe, q̄ eſt vis apprehenſiua. ergo delectatio moroſa non eſt in ratione. Ꝗ P̄. Ex obiectis cognoſci pōt ad quam potentiam actus pertineat per quem potentia ordinatur ad obm, ſed delectatio q̄nq̄ eſt moroſa circa bona ſenſibilia, et non circa bona rōnis. ergo pctm̄ delectatiōis moroſe nō eſt in rōne. Ꝗ P̄. Moroſum dr aliqđ propter diuturnitatem tēporis. ſed diuturnitas tēporis non eſt ratio qđ aliquis act⁹ pertineat ad aliquam potentiam. ergo delectatio moroſa non pertinet ad rationem.

Sed ꝯ eſt, ꝙ Aug. dicit. xij. de tri. quod conſenſus illecebre ſi ſola cogitatione delectationis contentus eſt ſic habendum exiſtimo velut cibū vetitū mulier ſola comederit. per mulierē aūt intelligitur ratio inferior: ſicut ibidē ipſe exponit. ergo peccatum moroſe delectationis eſt in ratione.

Rñdeo Dōm, ꝙ ſicut iam dictū eſt, pctm̄ cōtingit eſſe in ratione: q̄nq̄ quidē inquantū eſt directiua humanorum actuum. Manifeſtum eſt autem qđ ratio non ſolum eſt directiua exteriorū actuū, ſed etiā interiorum paſſionū, et ideo qñ deficit rō in directione interiorū paſſionū, dicitur eſſe pctm̄ in ratione: ſicut etiam qñ deficit in directione exteriorū actuū. Deficit autem in directione paſſionū interiorum dupl'r. Uno modo quando imperat illicitas paſſiones: ſicut quādo homo ex deliberatiōe prouocat ſibi motum ire vel concupiſcētie. alio modo quando non reprimit illicitū paſſionis motum: ſicut cū aliquis poſtq̄ deliberauit qđ motus paſſionis inſurgēs eſt inordinatus, nihilominus circa ipſum immoratur, et ipſum non expellit, et ſecundum hoc dicitur peccatum delectationis moroſe eſſe in ratione.

Ad Primum ergo dicendū, ꝙ delectatio quidem eſt in vi appetitiua ſicut in proximo principio, ſed in ratione eſt ſicut in primo motiuo: ſm hoc qđ ſupra dictum eſt, qđ actiones q̄ non trāſeūt in exteriorē materiā ſunt ſicut in ſubiecto in ſuis principijs. Ꝗ Ad ſcđm dōm, qđ ratio actū ꝓpriū illicitū habet circa proprium obiectū: ſed directionē habet circa omnia obiecta inferiorū virtū, que per rōneʒ dirigi poſſunt, et ſʒ hoc etiā delectatio circa ſenſibilia obiecta pertinet ad rationē. Ꝗ Ad tertiuʒ dōm, quod delectatio dicitur moroſa non ex mora temporis: ſed ex eo qđ ratio deliberans circa eam immoratur, nec tamē eam repellit tenēs et voluēs libenter q̄ ſtatim vt attigerāt animum reſpui debuerunt. vt Aug. dicit. xij. de trini.

Ꝗ Utrum peccatum conſenſus in actum ſit in ratione ſuperiori. Articu. 7.

Ad Septimum ſic proceditur. Uidetur quod peccatū conſenſus in actum non ſit in ratione ſuperiori. Conſentire enim eſt actus appetitiue virtutis: vt ſupra habitum eſt: ſed ratio eſt vis

Ꝗ Super Articulum ſextum.

In ar. 6. eiuſdem 74. q. vr mihi ꝙ autor ob reuerentiam diui Augu. articulum hūc et ſequentem appoſuerit quum enim ex dictis iam cōſtet eē pctm̄ eē in illa po⁹ q̄ eſt ꝓximū eius prinm liberū ſeu rōnale aliq̄ mō, et delectatio moroſa ſit in concupiſcibili ſaltē q̄nq̄ vt mota eſt a ſuperiori, ſi cetera pctā intēperātie. et conſenſus in eiſdē in volūtate et imꝑiū vel nō imꝑiū reprehenſionis q̄libet ſit in rōne: ꝯſʒ eſt ꝙ ſi oportebat ſimpl'r ſolicitari de ſubō hui⁹ pctī magis q̄ aliorū, ſʒ qm̄ beſſim⁹, ac doctiſſim⁹ Aug. attribuerat pctm̄ moroſe delectationis rōnī inferiori: idcirco vt hic ſaluaret hūc docuit articulum ex quo euiclente ſubm pctī dicim⁹ diuerſimode: vt dcm̄ ē.

Ꝗ In rñſiōe ad pꝫm in eodē articulo duo ſcito nouitie. ꝑ⁹ ꝙ delectatio dr eē ī rōne: vt ī ꝑ⁹ motiuo, eo modo q̄ imperium dr primū motiuū. 2⁹ ꝙ qꝛ autor intēdit ſaluare ꝙ hmōi pctm̄ ſit ī rōe vt ī ſubō idō repetit regulā ſuperius habitam. ſ. qđ eē eſt extenſio principij et ſubi in mā pctōꝝ: vt inde diſcas qđ delectatio eſt in rōne ſubiectiue tanq̄ imperante in appetitu autem tanquam in eliciente.

Ꝗ Super art. 7.

In titulo articuli ſeptimi aduerte ꝙ ſenſus queſtionis ē de actu exteriori mortali veniali quam mortaliter: ita ꝙ intendit an pctm̄ conſenſus in actū vt diſtinguit ꝯ cogitationē et delectationē inferi⁹ ſit in rōne ſuꝑiori vt in ſubō.

Ꝗ In eodē. 7. art. dubiū occurrit q̄ voluntaria: imo nulla videtur dr̄ia inter ſubm conſenſus in actū et ſubm conſenſus in delectationem: et ꝯ in litera ex intentione Augu. conſenſus in actū cōuī ſuperiori, ꝯſenſus in delectationē rōni inferiori tribuitur: quū enim ratione per temporales rationes poſſum conſentire delectationi cogitate locutioni, eadem poſſum conſentire cogitato actui: et quia ro-

I. ar. 6. cor. 1. 2. diſ. 24. q. 3. r. ad. q. 17. ſ. 2. cor.

I. q. 88. ar. 5. ad 2. Et 2. di. 24. q 3. art. 4. Et ſu. q. 15. a. 14 cor.

I. q. 15. arti. 4. Et. ſ. p. ci. q. ar. 8. ad. 2. Et. 2. di. 24. q. 3. ar. 1. q. 3. Et ſu. q. 15. ar. 5. et. 5. Et mal. q. 15. ar. 2. ad. 5.

tione vñ deliberat inferior rõ ⁊ cõſentit acτus ſuperior obuiare tenetur: ⁊ ppterea cõſenſus in actū ei imputatur (vt in rñſione ad quartū dr) eadē rõne dū deliberat eadē inferior ratio ⁊ conſentit delectationi tenet̃ ſuperior rõ obuiare, ⁊ pñr eidē ſuperiori rõni attribuēd⁹ eſt eterque cõſenſus: ⁊ vterq; etiā qñq; rationi inferiori: ⁊ non vnus vni, ⁊ alter alteri.

℄ Ad hoc dr qȝ vterque conſenſus ſecundum rē quando fit ſcdm rõnes tēporales eſt rationis inferioris: quando vero fit ſcdm rõnes eternas ſolas (vt ſi quis ex ſolo contemptu eterne legis cõſentit in delectatione vel in actū nō repu tās aliter phibitū) eſt rõnis ſuperioris. in hoc th dña eſt: qr qñ eſt inferioris eſt etiā ſuperioris ſaltē negatiue: qr tenetur obuiare dirigēdo ſm legē eternā ⁊ non obuiat. qñ vero eſt ſuperioris nō oportet q; ſit inferioris: qr nō ſpectat ad inferiorem de ppriis ſuperioris iudicare vt contingit cū quis moroſe delectat̃ de intuitu fidei, ſm appropriationē autē q̃ in lr̃a tangit̃ ſcȝ qñ duo ordinata iudicando occurrūt vltimū ſuperiori ⁊ p̃ambulū inferiori attribuit̃ deliberatio iudiciū ac cõſenſus vni⁹. ſ. delectationis ad inferiorē, alterius vero i. actus ad ſupiorē ſpectat: ⁊ hoc iudicio meo intendit authoꝛ in lr̃a ppter reuerentiā tamē doctoris: vt dictū eſt. ⁊ per hoc ptȝ rñſio ad oīa. nam procedūt de conſenſu vtroq; ſm rem: cuius oppoſitū nō inuenio in lr̃a q̃ loquitur ſm appropriationē, ⁊ ſm eam diſparitatem ponit. nec obſtat q; in rñſione ad 3m in hoc ar⁹ dr q; qñ cõſenſus rõnis inferioris in delectationē: etiā ſ; rõnes eternas pſeuerat ptinet etiā ad rõnē ſupiorē: quaſi velit dicere q; ſi non acceptet̃ ſm eternas rõnes nō ſpectet ad ſuperiorē. hoc eīn verū eſt q; nō ſpectat ad ſupiorē ſm appropriationē: quãuis ſpectaret ad ipſam ſm rē neg^{ue}. ⁊ hūc ſenſuȝ exprimit ipſe auctor in ſequēti ar⁰ in rñſione ad 1m: vt ibi declarabit̃.

℄ Super Articulum octauum.

In articulo octauo in reſponſione ad primum habes

appꝛehēſiua. ergo pctm̄ cõſenſus in actū nō eſt in rõne ſuperiori. ℄ p̃. Rõ ſupior intēdit rõnib⁹ eternis inſpiciēdis ⁊ cõſulēdis: vt aug. dicit. xij. de tri. ſȝ qñq; cõſentit in actū nō cõſulēs rõnib⁹ eternis: nō. n. ſp hō cogitat de reb⁹ diuinis qñ cõſentit in aliquē actū. ḡ pctm̄ cõſenſus in actū nō ſemp eſt in rãtiõe ſuperiori. ℄ p̃. Sicut per rõnes eternas pt homo r̃fare act⁹ exteriores ita etiā interiores delectatiões vl̃ alias paſſiões. ſȝ cõſenſus in delectationē abſq; hoc q; ope ſtatuat̃ implēdū eſt rõnis inferioris: vt dicit Aug. xij. de tri. ergo ⁊ cõſenſus in actū pcti dȝ interdū attribui rõni inferiori. ℄ p̃. Sicut rõ ſuperior excedit inferiorem, ita rõ excedit vim imaginatiuā: ſȝ qñq; pcedit hō in actū p appꝛehēſionē ṽtutis imaginatiue abſq; oī deliberatione rõnis: ſicut cū aliquis ex impremeditato mouet manum aut pedem. ergo etiam quãdoq; poteſt ratio inferior conſentire in actū peccati abſq; ratione ſuperiori.

Sed ȝ eſt, q; aug. dicit. xij. de tri. Si in conſenſione male vtendi rebus q̃ p ſenſum corporis ſentiunt̃, ita decernit̃ quodcũq; pctm̄ vt ſi pt̃ãn ſit etiā corpore cõpleat̃, intelligēda eſt mulier cibū illicitū viro dediſſe: p quē ſupior rõ ſignificat̃. ergo ad rõnē ſuperiorē pertinet cõſentire in actū pcti.

Rñdeo dõm, q; cõſenſus importat iudiciū quoddā de eo in q; conſentit̃. ſicut eīn rõ ſpeculatiua iudicat ⁊ ſententiat de reb⁹ intelligibilib⁹: ita rõ practica iudicat ⁊ ſn̄iat. de agēdis. Eſt ãt cõſiderãdū qȝ in omni iudicio vltima ſn̄ia ptinet ad ſupremū iudicatoriū: ſicut videmus in ſpeculatiuis qȝ vltima ſn̄ia de aliq̃ ppõne dat̃ p reſolutionē ad prima principia, q̃diu eīn remanet aliqȝ principiū alti⁹ adhuc p ipſm pt examinari id de quo queritur: vñ adhuc eſt ſuſpenſum iudiciū. quaſi nōdū data finali ſn̄ia. Manifeſtū eſt aũt q; act⁹ hũani regulari pñt ⁊ regula rõnis hũane que ſumit̃ in reb⁹ creatis, quas nãliter hō cognoſcit: ⁊ vlteri⁹ ex r̃la legis diuine: vt. ſ. dictū eſt. vnde cū r̃la legis diuine ſic ſuperior, pñs eſt vt vltima ſn̄ia p quã iudiciū finaliter terminat̃ ptineat ad rõnē ſuperiorē, q̃ intēdit rõnib⁹ eternis. cū aũt de pluribus occurrit iudicandū, finale iudiciū eſt de eo qȝ vltimo occurrit. In actibus aũt humanis vltimo occurrit ipſe act⁹, pꝛeambulū aũt eſt ipſa delectatio q̃ inducit ad actū, ⁊ iõ ad rõnē ſuperiorē pꝓprie ptinet cõſenſus in actū: ad rõnē vero inferiorē q̃ hȝ inferi⁹ iudiciū pertinet iudiciū p̃ambulū, q; eſt de delectatione, quãuis etiā ⁊ de delectatiõe ſupior rõ iudicare poſſit, qr q̃cq̃d iudicio ſubdit̃ inferioris, ſubdit̃ etiā iudicio ſupioris, ſed nō cõuertitur.

Ad Primū ergo dõm. q; conſentire, eſt actus appetitiue ṽtutis nō abſolute, ſed pñs ad actū rõnis deliberantis ⁊ iudicãtis: vt. ſ. dcm̄ eſt. in hoc eīn terminatur cõſenſus, qr volũtas tēdit in id qȝ eſt iam rõne iudicatū: vñ cõſenſus poteſt attribui ⁊ voluntati ⁊ rationi. ℄ Ad ſecundum dõm, qȝ ex hoc ipſo q; rõ ſupior nō dirigit actus humanos ſecundū legē diuinā impediēs actū peccati dicit̃ ipſa conſentire, ſiue cogitet de lege eterna: ſiue nō. cū. n. cogitat de lege dei actu, eam contemnit: cū vero nō cogitat eã negligit per modum amiſſionis cuiuſdam. vñ oībus modis conſenſus in actū peccati pcedit ex ſuperiori rõne quia vt Aug. dicit xij. de tri. nō poteſt peccatuȝ efficaciter perpetrandū mente decerni, niſi illa mētis intentio penes quam ſumma poteſtas eſt, mē bꝛa in opus mouēdi vel ab opere cohibēdi male actioni cedat aut ſeruiat. ℄ Ad tertiū dõm, ⁊ rõ ſupior p cõſiderationē legis eterne ſic pōt dirigere vel cohibere actū exteriorē. ita etiā delectationē interiorē, ſȝ th̃ añq̃ ad iudiciū ſupioris rõnis perueniat̃, ſtatiȝ vt ſenſualitas pponit delectationē, inferior rõ p rões tēpales deliberãs, qñq; hmõi delectationē acceptat: ⁊ tũc cõſenſus in delectationē ptinet ad inferiorē rõnē. Si vero etiã cõſideratis rõnib⁹ eternis, hō in eodē cõſenſu perſeueret: iam talis cõſenſus ad ſuperiorē rõnē ptinebit. ℄ Ad 4m dõm, q; appꝛehēſio ṽtutis imaginatiue eſt ſubita. ⁊ ſine deliberatiõe. ⁊ ideo poteſt aliquē actū cauſare, anteq; ſuperior vel inferior ratio etiam habeat tēpus deliberãdi: ſȝ iudiciū rationis inferioris eſt cum deliberatione, que indiget tēpoꝛe: in quo etiã rõ ſuperior deliberare pōt. vnde ſi non cohibeat ab actu peccati, per ſuam deliberationem, merito illi imputabitur.

℄ Utrũ cõſenſus in delectationē, ſit peccatū moꝛtale. Art. 8.

Ad Octauum ſic pceditur. Uidetur, q; cõſenſus in delectationē, nō ſit peccatum moꝛtale. Cõſentire eīn in delectationē, ptinet ad rationē inferiorē, cuius nō eſt intēdere rõnibus eternis, vel legi diuine: ⁊ p cõſequēs nec ab eis auerti: ſed omne peccatum moꝛtale eſt per auerſionem a lege diuina: vt ptȝ per diffinitionē Aug. de pctō moꝛtali datã, que ſupra poſita eſt. ergo cõſenſus in delectationē, non eſt pctm̄ moꝛtale. ℄ p̃. Conſentire in aliquid, non eſt malū, niſi qr illud eſt malū. in quod 22ª. q.
cõſentit̃: ſed propter vnũquodq;, ⁊ illud magis, vel ſaltē non 154. ar.
minus: non ergo illud in quod conſentitur, poteſt eſſe minus 4. co. ⁊
malū, quam conſenſus: ſed delectatio ſine opere, non eſt pctm̄ q. 180.
moꝛtale ſed veniale tãtū: ergo nec conſenſus in delectationē, ar. 7. Et
eſt peccatum moꝛtale. ℄ p̃. Delectationes differũt in bonitate 2. d. 24.
⁊ malitia, ſm differentiam operationū: vt dicit phs in. 10. eth. q. 3. ar. 4.
ſed alia operatio eſt interioꝛ cogitatio: ⁊ alia, actus exterioꝛ, Et 3d. q.
puta foꝛnicationis: ergo delectatio pñs actum interioꝛis cogi 15. ar. 4
tationis, tm̄ differt a delectatione foꝛnicationis in bonitate, vl Et mal.
malitia, q̃tũ differt cogitatio interioꝛ ab actu exterioꝛi: ⁊ per q. 15. ar.
conſequēs etiã eodē mō differt cõſentire in vtrunque. ſȝ cogi 2 ad
tatio interioꝛ nō eſt pctm̄ moꝛtale, nec etiã cõſenſus in cogita 16m. et
tionē. ḡ per pñs nec conſenſus in delectationeȝ. ℄ p̃. Exterioꝛ 17m. Et
actus foꝛnicationis vel adulterij non eſt pctm̄ moꝛtale rõne q. 12. ar.
delectationis (que etiã inuenit̃ in actu matrimoniali) ſȝ rõne 54.
inoꝛdinationis ipſius actus: ſȝ ille qui conſentit in delectationē nō pp hoc conſentit in deoꝛdinationē act⁹. ergo non vr̃ moꝛtalr̃ peccare. ℄ p̃. Pctm̄ homicidij eſt grauius q̃ ſimplicis foꝛnicationis: ſȝ cõſentire in delectatione q̃ cõſequit̃ cogitationē de homicidio, non eſt pctm̄ moꝛtale. ergo multo minus conſentire in delectationē que conſequitur cogitationē de foꝛnicatione eſt pctm̄ moꝛtale. ℄ p̃. Oratio dñica quotidie dicitur pro remiſſione venialiū vt Aug. dicit: ſed conſenſum in delectationem Aug. docet eſſe abolēdū p oꝛonē dñicã. Dicit eīn in. xij. de tri. q; hoc eſt longe minus peccatū quã ſi opere ſtatuatur implendū, ⁊ iõ de talibus quoq; cogitationib⁹ venia petēda eſt, pectuſq; percutiendū atq; dõm. Dimitte nobis debita noſtra. ergo conſenſus in delectationem eſt peccatum veniale.

Sed ȝ eſt, q; aug. poſt pauca ſubdit. Totus homo dãnabit̃ niſi hec q̃ ſine volũtate operãdi, ſed tamē cũ voluntate animũ talibus oblectãdi ſolius cogitationis ſentiunt̃ eē pctã p mediatoꝛis grãm remittãt̃: ſȝ nullus dãnat̃ niſi pro peccato moꝛtali. ḡ conſenſus in delectationē, eſt pctm̄ moꝛtale.

Rñdeo Dõȝ, q; circa hoc aliq̃ diuerſimode opinati ſũt. Quidã eīn dixerũt q; cõſenſus in delectationē nō eſt peccatū moꝛtale, ſed veniale tm̄. Alij vero dixerũt q; eſt peccatū moꝛtale, ⁊ hec opinio ē cõmunioꝛ ⁊ veriſimilioꝛ. ℄ Eſt eīn cõſiderandū q; cũ oīs delectatio conſequatur aliquã operationē: vt dicitur in. x. ethico. ⁊ iterū cũ omnis delectatio habeat aliquod obiectū: delectatio quelibet pōt cõparari ad duo ſcilicet ad operationē quã cõſequit̃, ⁊ ad obiectũ in quo quis delectatur. Cõtingit aũt q; aliqua operatio ſit obiectũ delectationis: ſicut ⁊ aliqua alia res: qr ipa operatio poteſt accipi vt bonũ ⁊ finis in quo quis delectatus requieſcit, ⁊ qñq; quidem ipſamet operatio quã conſequitur delectatio eſt obm̄ delectationis: inquãtũ ſcilicet vis appetitiua cuius eſt delectari reflectitur in ipſam operationē ſicut in quoddam bonum: puta cuȝ aliquis cogitat ⁊ delectat̃ de hoc ipſo q; cogitat, inquãtū ſua cogitatio placet. Quãdoq; vero delectatio conſequens vnam operationē (puta cogitationē aliquam) habet pro obiecto aliam operationē quaſi rem cogitatam: ⁊ tunc talis delectatio

id quod diximus dum duas rñſiones videt. primã ꝙ conſenſus in delectationẽ põt eſſe vtriuſqʒ rõnis. ſcḋam ꝙ qñ eſt rõnis inferioris eſt eius auerſe ab eternis regulis: qꝛ deſi- cit in ea ordinatio ſu- perioris rõnis ꝑ rõnes eternas: ex hoc. n. ma- nifeſte ptʒ quod dictũ eſt. ſ. ↄſenſum l delecta tionẽ moroſaʒ inferio ris rõnis ſẽp eſſe etiã ſuperioris ſaltẽ negati- ue alioqn nõ ſaluaret diſtinctio peti ſupradi cta ꝙ eſt ꝫ legẽ eter- nã. ℂ In rñſione ad quartũ eiuſdẽ articu- li iuncta corpori articu li habes ꝙ ꝛ quare dele- ctatio moroſa cõiuga ti de actu infimonĩ co gitato nõ eſt peccatuʒ mortale: eadẽ eñ rõ eſt de ↄſenſu in actũ ꝛ in delectationẽ cogita ti act⁹, ꝛ ꝓpterea ſicut coniugi conſenſus in actũ nõ ꝓhibet ita nec delectatio eius tam in opere ꝙ̃ in cogitatio- ne per ſe loquẽdo. ſe- cus per accidẽs: puta qꝛ vane cogitat, quia periculoſe in abſentia peccaret.

ℂ In rñſiõe ad q̈ntuʒ aduerte ꝙ inter mãm luxurie ꝛ ire lʒ in veri- tate nõ ſit diria quo ad rõnem peti mortalis: qꝛ tñ in his ꝙ in cete- ris materijs mortalib⁹ conſenſus in delecta- tionem cogitati actus rõne cogitationis nõ eſt mortale ſed venia- le qñqʒ vel nullũ: rõ- ne vero cogitati act⁹ ſemper eſt mortale, tñ qꝛ in mã luxurie ma- xime timet hoc petm multoties forte credit petm vbi nõ eſt, ꝛ ecõ- tra, vbi eſt delectatio de cogitata vindicta. quã tñ facere nõ vult nõ eſtimatur. ꝓpter ꝙ autor in corpore arti- culi affectum hois ad actũ ſm ſe penſandũ docet in hmõi diſcre- tione: inclinat⁹ eñ ad vindictã facile de illa cogitata delectatur et alienus a venereis nõ facile de cogitatis ei⁹ delectatur: quãuis ca ro concupiſcat aduer- ſus ſpiritum.

ℂ Sup arti. 9. et. 10.
I ſup arti. 9. et. 10. eiuſdem. 7 4. qõ.
nihil ſcribendum oc- currit terminatum eñ notitiam habentibus omnia clara ſunt. op⁹ eſt vt nouitijs lectori di ſtinguat ex Auguſtino: ta in litera duas ope- rationes ſuperioris rationis. ſ. intuitum et conſultationem, ꝛ ad hanc ſecundã ſpectat deliberatio ꝛ conſen- ſus: ꝛ ſm hanc dirigit

1. 2. 10. ꝛ locis ibi al' indu ctis.

procedit ex inclinatiõe appetit⁹: nõ quidẽ in cogitationẽ, ſʒ in operationẽ cogitatã. Sic igit aliqs de fornicatione cogitans de duo- bus pt delectari. Uno mõ de ipſa cogitatio ne. alio modo de ipſa fornicatiõe cogitata. Delectatio ãt de cogitatiõe ipſa ſequit incli- nationẽ affectus in cogitationẽ ipſam. co- gitatio aũt ipſa ſm ſe nõ ẽ peccatũ mortale. imo qñqʒ eſt veniale tñ puta cũ aliqs inuti liter cogitat de ea, qñqʒ aũt ſine pctõ oĩno: puta cũ aliqs vtilr de ea cogitat: ſicẽ cũ vult de ea ꝑdicare vel diſputare, ꝛ ideo per ↄñs affectio ꝛ delectatio que ſic eſt de cogitatiõe fornicationis nõ eſt de gñe peti mortalis, ſʒ qñqʒ eſt petm veniale: qñqʒ nullũ. vñ nec cõ- ſenſus in talẽ delectationẽ ẽ petm mortale, ꝛ ſm hoc prima opinio habet veritatẽ. Qḋ aũt aliqs cogitãs de fornicatiõe delectetur de ipſo actu cogitato, hoc ↄtingit ex hoc qḋ affectio eius inclinata eſt in hũc actũ. vnde qḋ aliqs cõſentiat in talẽ delectationẽ, hoc nihil aliud eſt ꝙ̃ qḋ ipſe cõſentiat in hoc qḋ affect⁹ ſuus ſit inclinat⁹ in fornicationẽ: nul lus eñ delectatur niſi in eo qḋ eſt cõforme appetitui ei⁹, qḋ aũt aliquis ex deliberatio ne eligat qḋ affect⁹ ſuus cõformet his que ſm ſe ſunt pctã mortalia ẽ petm mortale. vñ talis ↄſenſus in delectationẽ peccati morta lis eſt petm mortale: vt ſecũda opinio ponit.

Ad Primũ ergo dõm, ꝙ cõſenſus in dele ctationẽ põt eſſe nõ ſolũ rationis infe rioris, ſed etiã ſuperioris: vt dictum eſt. ꝛ tñ ipſa rõ inferior poteſt auerti a rõnibus eter nis: qꝛ etſi nõ intẽdit eis vt ſʒ eas regulãs, ꝙ eſt ꝓpriũ ſuperioris rõnis: intẽdit tñ eis, vt ſm eas regulata, ꝛ hoc mõ ab eis ſe auer tẽs põt peccare mortalr: nam et act⁹ infe- riorũ viriũ, ꝛ etiã exteriorũ mẽbrox poſſunt eſſe pctã mortalia ſm qḋ deficit ordinatio ſuperioris rõnis regulantis eos ſm rões eternas. ℂ Ad ſcḋm dõm, ꝙ cõſenſus in petm qḋ eſt veniale ex gñe eſt veniale peccatum: ꝛ ſm hoc põt cõcludi ꝙ cõſenſus in delecta tionẽ que eſt de ipſa vana cogitatione forni cationis eſt petm veniale, ſʒ delectatio que eſt in ipſo actu fornicationis de gñe ſuo eſt peccatũ mortale, ſed qḋ ante cõſenſum ſit veniale petm tantũ, hoc eſt per accidẽs. ſ. propter imperfectionẽ actus, que quidem imperfectio tollit ꝑ cõſenſum deliberatũ ſu perueniẽtẽ: vñ ex hoc adducitur in ſuã nãʒ, vt ſit petm mortale. ℂ Ad tertiũ dõm: qḋ rõ illa ꝓcedit de delectatione q̃ habet cogita- tionẽ pro obiecto. ℂ Ad quartũ dõm, ꝙ de- lectatio que hʒ actũ exteriorẽ ꝓ obiecto nõ põt eſſe abſqʒ cõplacẽtia exterioris act⁹ ſm ſe, etiã ſi nõ ſtatuatur implẽdũ ꝓpter ꝓhi- bitionẽ alicuius ſuperioris: vnde actus fit inordinat⁹, ꝛ ꝑ ↄñs delectatio erit inordina ta. ℂ Ad quintũ dõʒ, ꝙ etiã cõſenſus in de- lectationẽ q̃ ꝓcedit ex cõplacẽtia actus ho- micidij cogitati eſt petm mortale: nõ aũt cõ ſenſus in delectationẽ q̃ ꝓcedit ex cõplacẽ- tia cogitatiõis de homicidio. ℂ Ad ſextum dõʒ, ꝙ oratio dñica nõ ſolũ ꝫ peccata venia lia dicenda eſt: ſed etiam contra mortalia.

ℂ Utrum in ſuperiori ratione poſſit eẽ pec- catum veniale ſm quod eſt directiua infe- riorum virium. Arti. 9.

AD Nonũ ſic ꝓcedit. Uf ꝙ in ſuperiori rõne nõ poſ ſit eſſe petm veniale ſm qḋ eſt directiua inferiorũ viriũ. i. ſm qḋ cõſentit in actũ peccati. Di cit. n. aug. in. xij. de tri. ꝙ rõ ſu perior inheret rõnib⁹ eternis ſʒ peccare mor taliter eſt ꝑ auerſionẽ a rõnibus eternis. er- go videtur qḋ in ſuperiori rõne nõ poſſit eẽ peccatũ, niſi peccatum mortale. ℂ P̃. Supe- rior rõ ſe hʒ in vita ſpñali tãꝙ̃ ꝑncipiũ, ſicut ꝛ cor in vita corporali: ſʒ infirmitates cordis ſunt mortales. ergo peccata ſuperioris rõnis ſunt mortalia. ℂ P̃. Peccatũ veniale fit mor tale ſi fiat ex cõtẽptu, ſʒ hec nõ videtur eſſe ſine cõtemptu, quod aliquis ex deliberatio ne peccet etiã venialiter, cũ ergo ↄſenſus rõ nis ſuperioris ſemper ſit cũ deliberatiõe le- gis diuine, videt qḋ nõ poſſit eſſe ſine pecca to mortali propter cõtemptũ diuine legis.

Sed Contra conſenſus in actum pec- cati ꝑtinet ad rõnem ſuperiorẽ: vt ſupra dictũ eſt: ſed ↄſenſus in actũ pecca ti venialis eſt peccatum veniale. ergo in ſu- periori ratione poteſt eſſe peccatuʒ veniale.

Rñdeo Dicendum, qḋ ſicut Augu. dicit in. xij. de trini. ratio ſuperior inheret rationibus eternis cõſpi ciendis aut conſulendis. Cõſpiciẽdis quidẽ ſm qḋ earũ veritatem ſpeculatur. Conſulẽdis aũt ſm qḋ per rõnes eternas de aliis iudicat ꝛ ordinat. ad qḋ pertinet qḋ deliberãdo ꝑ rõnes eternas cõſentit in aliquẽ actũ vel diſſentit ab eo. Contingit aũt qḋ inordinatio act⁹ in quẽ cõſentit nõ contrariatur rõni- bus eternis: qꝛ non eſt cum auerſione a fine vltimo ſicut con- trariat actus peccati mortalis: ſed eſt preter eas ſicut act⁹ pec cati venialis. vñ qñ ratio ſuperior in actũ peccati venialis con ſentit, non auertitur a rationibus eternis. vñ non peccat mor- taliter: ſed venialiter. ¶ Et per hoc patet reſponſio ad primũ.

Ad Secunduʒ dõm, qḋ duplex eſt infirmitas cordis. Una que eſt in ipſa ſubſtantia cordis, ꝛ immutat nãlem cõ- plexionẽʒ ipſius, ꝛ talis infirmitas ſemp eſt mortalis. Alia eſt autem infirmitas cordis propter aliquã inordinationem vel motus eius, vel alicuius eorũ que circunſtant cor: ꝛ talis infir mitas non ſemp eſt mortalis. Et ſimiliter in ratione ſuperiori ſemper eſt peccatũ mortale qñ tollitur totaliter ipſa ordinatio rationis ſuperioris ad ꝓpriũ obiectũ quod eſt rõnis eterne: ſʒ quãdo eſt inordinatio circa hoc nõ eſt peccatũ mortale, ſed veniale. ℂ Ad tertiũ dõm, qḋ deliberatus conſenſus in pecca tũ nõ ſemper pertinet ad contemptuʒ legis diuine: ſed ſolum quando peccatum legi diuine contrariatur.

interiora: ꝛ reflectitur ſuper ſeipſam ꝛ voca- tur in litera altior con- ſideratio de proprio obiecto vt attingibili ab eadem. Altius eñ conſideratur deus vt non creditus per deli- berationem quã per ſubitum motum, qñ hic deus eſt tantum obiectum, ibi eſt obie- ctum ꝛ lex. Et ꝓpterea hic contra primam operationem: ibi cõ- tra ſecundam, hic nõ eſt conſenſus ibi con- ſenſus: qꝛ legis ↄſulta tio hic non eſt petm mortale ibi mortale.

ℂ Utrũ in rõe ſuperiori poſſit eẽ petm veniale ſʒ ſeipſam. ar. 10. 2. q. 24. q. 3. ar. 5 Et ſi. q. 15. ar. 5 Et mal. ar. 1. ad 12. ꝛ 17 ꝛ q̃. 5. ad 17. ꝛ ar. 5.

AD Decimum ſic proceditur. Uidetur quod in ſu- periori ratione non poſſit eſſe peccatum venia- le ſm ſeipſam. i. ſm quod inſpicit rationes eternas. Actus enim potentie non inuenitur eſſe deficiens ni- ſi per hoc qḋ inordinate ſe hʒ circa ſuum obm. ſed obm ſupe- rioris rationis ſunt eterne rationes, a quibus deordinari non eſt ſine peccato mortali. ergo in ſuperiori ratione non poteſt eſſe peccatũ veniale ſm ſeipſam. ℂ P̃. Cũ rõ ſit vis deliberati- ua actus rationis ſemper eſt cum deliberatione: ſed omnis inordinatus motus in his que dei ſunt, ſi ſit cum deliberatio- ne, eſt peccatum mortale. ergo in ratione ſuperiori ſm ſeipſam nunquã eſt peccatum veniale. ℂ P̃. Cõtingit qñqʒ quod pecca tum ex ſurreptione eſt peccatum veniale, peccatum autem ex deliberatione eſt peccatum mortale per hoc quod ratio delibe rans recurrit ad aliquod maius bonũ, contra qḋ homo agẽs grauius peccat. ſicut cum de actu delectabili inordinato ratio deliberat qḋ eſt contra legem dei, graui⁹ peccat conſentiendo quam ſi ſolum conſideraret qḋ eſt contra virtutem moralem: ſed ratio ſuperior non poteſt recurrere ad aliquod altius quã ſit ſuum obiectum. ergo ſi motus ex ſurreptione non ſit pecca- tum mortale, neqʒ etiã deliberatio ſuperueniens faciet ipſum eſſe peccatum mortale: qḋ patet eſſe falſum: non ergo in ratio- ne ſuperiori ſecundum ſeipſam poteſt eſſe peccatum veniale.

Sed Contra motus ſurreptitius infidelitatis, eſt pecca- tum veniale: ſed pertinet ad ſuperiorem rationem ſecundum ſeipſam. ergo in ratione ſuperiori poteſt eſſe pecca- tum veniale ſecundum ſeipſam.

Rñdeo Dõm, ꝙ ratio ſuperior aliter fertur in ſuũ obʒ: atqʒ aliter in oba inferiorũ viriũ q̃ per ipſam di- rigunt. In oba eñ inferiorũ viriũ non fertur niſi inquantũ de eis conſulit rationes eternas. vnde non fert in ea niſi ꝑ modũ deliberatiõis. deliberat⁹ aũt conſenſus in his q̃ ex genere ſuo ſunt mortalia, eſt mortale peccatũ: ꝛ ideo ratio ſuperioris ſemp

mortaliter peccat, ſi actus inferiorū viriū in quos cōſentit ſint pctā mortalia. Sed circa ꝓpriū obm hʒ duos act⁹.ſ. ſimplicē intuitū ꝛ deliberationē ſm ꝙ etiā de ꝓprio obo cōſulit rōes eternas, ſm āt ſimplicē intuitum pt aliquē inordinatū motū hre circa diuina puta cū qs patiē ſubitū īfidelitatis motū, ꝛ quāuis infidelitas ſm ſuū gen⁹ ſit peccatū mortale, tñ ſubit⁹ mot⁹ infidelitatis eſt pctm veniale: qꝛ pctm mortale nō ē niſi ꝯ legē dei. pōt āt aliqd horū q̄ ptinēt ad fidē ſubito rōni occurrere ſub q̄da alia rōne añq̄ ſup h̄ cōſulaē vl̄ ꝯſuli poſſit rō eterna.i.lex dei: puta cū qs reſurrectionē mortuorū ſubito ꝓprehēdit vt impoſſibilē ſm nāʒ, ꝛ ſimul apprehēdēdo remittiē anteq̄ tps habeat deliberādi ꝙ hoc eſt nobis traditū vt credēdū ſʒ legē diuinā. Si ꝟo poſt hāc deliberationē mot⁹ infidelitatis maneat eſt pctm mortale, ꝛ ideo circa ꝓpriū obiectū etſi ſit pctm mortale ex genere, pt rō ſuperior peccare venialiter in ſubitis motib⁹, vel etiā mortaliter ꝑ deliberatū ꝯſenſum. In his aūt que ptinēt ad inferiores vires ſemꝑ peccat mortaliter in his q̄ ſūt peccata mortalia ex ſuo gñe nō aūt in his q̄ ſm ſuū gen⁹ ſunt venialia pcā.

Ad Primum ergo dōm, ꝙ pctm qd eſt ꝯ rōnes eternas, etſi ſit pctm mortale ex gñe poteſt tñ eſſe pctm veniale ꝓpter imperfectionē actus ſubiti: vt dictū eſt. ¶ Ad ſecundū dōm, ꝙ in operatiuis ad rōnē ad quā ꝑtinet deliberatio ꝑtinet etiā ſimplex intuitus eorū ex quibus deliberatio ꝓcedit ſicut etiā in ſpeculatiuis ad rōnem ꝑtinet ꝛ ſyllogizare ꝛ ꝓpōnes formare, ꝛ ideo etiam rō pt hre ſubitū motū. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ vna ꝛ eadē res poteſt diuerſas ꝯſiderationes habere: quarum vna eſt altera altior: ſicut deum eſſe poteſt conſiderari vel inquātum eſt cognoſcibile rōne humana, vel inq̄tum traditur reuelatione diuina, que eſt cōſideratio altior, ꝛ iō q̄uis obiectū rōnis ſuperioris ſit quiddā ſm nām rei altiſſimū: tñ poteſt etiā reduci in quādaʒ altiorem conſiderationē: ꝛ hac rōne qd in motu ſubito nō erat peccatum mortale per deliberationem reducentē in altiorem conſiderationē fit peccatum mortale ſicut ſupra expoſitum eſt.

¶ De cauſis peccatorū in generali. Qō.75.

Deinde Cōſiderandum eſt de cauſis peccatorū. Et primo in gñali. ſcdo in ſpeciali. Circa primū querunē quatuor. Primo, vtrū peccatum habeat cauſam. Scdo, vtrum habeat cauſam interiorē. Tertio, vtrū habeat cām exteriorē. Quarto, vtrū peccatū ſit cauſa peccati.

¶ Utrum peccatū habeat cauſam. Arti.1.

Ad Primum ſic pceditur. Uī, ꝙ pctm non habeat cām. Pctm eñ hʒ rōnem mali vt dictū eſt: ſed malū nō hʒ cām, vt dio. dicit. 4. c. de di. no. ḡ pctm nō hʒ cām. ¶ p̄. Cauſa eſt ad quā de neceſſitate ſequiē aliud: ſʒ qd eſt ex neceſſitate nō vī eſſe peccatū eo ꝙ oē pctm eſt volūtariū. ergo peccatū non hʒ cām. ¶ p̄. Si peccatuʒ hʒ cām, aut hʒ pro cauſa bonū aut malū. nō aūt bonū: qꝛ bonū nō facit niſi bonū, nō eñ pōt arbor bona fructus malos facere: vt dr mat. 7. ſimiliter aūt nec malū poteſt eſſe cā peccati, qꝛ malū pene ſequitur ad peccatum, malum aūt culpe eſt idem quod peccatum. peccatum igitur non habet cauſam.

Sed ꝯ oē ꝙ fit hʒ cām. qꝛ vt dr Job. 5. Nihil in terra ſine cauſa fit, ſʒ peccatum fit: eſt. n. dictū vel factū, vel cōcupitū cōtra legē dei. ergo peccatū habet cauſam.

Rñdeo Dōm, ꝙ pctm eſt quidā act⁹ inordinat⁹ ex pte igitur act⁹ poteſt habere per ſe cauſaʒ: ſicut ꝛ qlʒ alius actus. ex pte aūt inordinationis hʒ cām eo mō quo negō vel puatio poteſt hre cauſam. Negationis aūt alicui⁹ pōt 2ᵉ cā aſſignari. Primo quidem defectus cāe affirmationis.i. ipſius cauſe negō eſt cā negōnis ſʒ ſeipſam. ad remotionē eñ cāe ſequiē remotio effect⁹. ſicē obſcuritatis cā eſt abſentia ſol. alio mō cā affirmationis ad q̄ ſequitur negō eſt per accñs cā negōnis ꝯſītis: ſicut ignis cāndo calorē ex principali intētiōe ꝯñr cāt puationē frigiditatis quorum pᵐ pt ſufficere ad ſimplicē negōnē: ſʒ cū inordinatio peccati ꝛ qdlʒ malum non ſit ſimplex negō, ſʒ priuatio ei⁹ ꝙ qdē natum eſt ꝛ debet hre, neceſſe eſt ꝙ talis inordinatio hēat cām agenteʒ ꝑ accñs. ꝙ eñ natū eſt ineſſe ꝛ dʒ, nūquā abeſſet niſi ꝓpter cām aliq̄ impedientem. ꝛ ſm hoc conſueuit dici ꝙ malū ꝙ in quadā puatione conſiſtit hʒ cām deficientē vel agētē ꝑ accñs ols aūt cā per accñs reduciē ad cāʒ ꝑ ſe. Cū igitur pctm ex parte inordinatiōis hēat cām agentē ꝑ accñs ex pte aūt act⁹ habeat cām agentē ꝑ ſe, ſequitur ꝙ inordinatio pcti ꝯſequaē ex ipſa cā act⁹. Sic igitur voluntas carēs directiōe rle rōnis ꝛ legis diuine intēdēs aliqd bonū cōmutabile cāt actū qdē pcti ꝑ ſe: ſʒ inordinationē act⁹ per accñs pter itētionē. ꝓuenit. n. defect⁹ ordis in actu ex defectu directiōis in voluntate.

Ad Primuʒ ergo dōm, ꝙ ꝙ pctm non ſolum ſignat ipſam priuationem boni, que eſt inordinatio: ſʒ ſignat actum ſub tali puatione que habet rationem mali qd qdē quaē habeat cām dictū eſt. ¶ Ad 2ᵐ dōʒ, ꝙ ſi illa diffō cāe vlr debeat verificari: oportet vt intelligaē de cā ſufficiēti ꝛ nō impedita. cōtingit eñ aliqd eſſe cām ſufficientē alteri⁹, ꝛ tñ nō ex neceſſitate ſeqtur effect⁹ ꝑꝑ aliqd impedimētum ſuperuenitēs, alioquin ſequereē ꝙ ola ex neceſſitate cōtingerēt: vt patet in. 6. meta. Sic igiē etſi pctm hēat cām nō tñ ſequiē, ꝙ ſit neceſſaria: qꝛ effect⁹ pt impedire. ¶ Ad tertiū dicēdū, ꝙ ſicē dcm ē, volūtas ſine adhibitiōe rle rōis vl̄ legis diue eſt cā pcti. h̄ āt ꝙ ē ñ adhibere regulā rōnis vl̄ legis diue ſm ſe ñ hʒ rōnē mali, nec pene nec culpe anteq̄ appliceē ad actū. vnde ſm hoc peccati primi nō eſt cauſa malū ſed bonū aliqd cū abſentia alicuius alteri⁹ boni.

¶ Utrū pctm habeat cām interiorē. Ar. 2.

Ad Secundum ſic procediē. Uī, ꝙ pctm non hēat cām interiorem. Id eñ ꝙ eſt interius alicui rei ſꝑ adeſt ei, ſi igiē pctm hēat cām interiorem ſemꝑ hō peccaret, cū poſita cauſa ponatur effectus. ¶ p̄. Idē non eſt cauſa ſuipſius, ſed interiores mot⁹ hois ſūt pctm ergo nō ſūt cā pcti. ¶ p̄. Quicqd ē intra hominē aut eſt nāle, aut volūtariū: ſed id ꝙ eſt naturale nō pōt eſſe pcti cauſa. qꝛ peccatum eſt cōtra nām vt dicit dama. ꝙ aūt eſt volūtariū ſi ſit inordinatū iā eſt pctm. non ergo aliqd intrinſecū poteſt eſſe cā pmi peccati.

Sed ꝯ eſt, ꝙ aug. dicit quod voluntas eſt cauſa peccati.

Rñdeo Dōm, ꝙ ſicut iam dictū eſt, ꝑ ſe cauſam peccati oportet accipere ex pte ipſius act⁹. act⁹ aūtē humani pōt accipi cauſa interior, ꝛ mediata ꝛ immediata. Immediata quidē cā humani act⁹ ē ratio ꝛ volūtas ſm quā homo eſt liber ar-

¶ Super queſt. 75. articul. 1.

In corpore primi articuli qō. 75. dubium eſt qꝛ author ſub disiunctionis nota dicit quod malum habet cauſam deficientē vel agētē ꝑ accñs: an idē intelligat ꝑ vtrūq̄ an diuerſa, ꝛ ſi idem quomodo explanat: ꝛ ſimiliē ſi diuerſa. quomodo proſequitur: nō enim liquet.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ author concludit illā disiunctionē ſecundū veritatē disiūctionis. Et intendit qd ꝓpter ea quoniā cauſā ꝓpria mali aſſignaē aut aſſignaē cauſa deficiens, aut aſſignaē cauſa ꝑ accidēs. Et hoc qꝛ cauſam efficientē ꝑ ſe habere nō pōt: poſitiuaʒ eñ hre non pōt negōi negatiua aūt q̄ ꝑ ſe ē cā negationis nō ſufficit ad priuationem: qꝛ opʒ aliquā cām aliā a negatione ponere impedientē oppoſitū habitū vt fiat puatio. verū qꝛ cā deficiens ꝛ cauſa ꝑ accidens ſunt idem ſubo ꝛ diſtincte formaliter in vno ſenſu, ꝛ ſunt idē ſubo et formaliter in alio ſenſu: ideo author ſimul ꝯſequitur ꝛ ola explanauit, ad cuius euidētiā recolere opʒ ꝙ cā per accñs dupliciter dr.ſ. accidēte in cā, et accñte in effectu: ꝛ ꝙ vterq̄ modus in propoſito inuenitur, volūtas nanq̄ carēs directione legis intēdēſq̄ aliqd bonū cōmutabile cauſat actū peccati ꝑ ſe ꝛ inordinationē ꝑ accñs: ita ꝙ defectus ordinis in actu eſt ex defectu directionis in volūtate: vt in lr̄a dr, vbi habes pmo ꝙ volūtas ꝑ ſe cā ꝑ act⁹ eſt cauſa per accñs ex pte effect⁹ reſpectu inordinationis dū cāt actū cui cōiungiē inordinatio. habes ſcdo ꝙ volūtas cauſando actū ꝛ nō dādo ei ordinē illi debitū eſt cā deficiens respectu inordinationis: deficit eñ dando illi debitū ordinē quū teneaē ad hoc, habes tertio ꝙ qꝛ defectus directionis in volūtate eſt cā defectus ordinis in actu, ꝛ non ꝑ ſe vt dictū eſt niſi in rōne negationis, ergo ꝑ accñs ex pte cauſe: qꝛ eſt cōiūct⁹ volūtati defectiua igiē in voluntate vt volūtas eſt cā deficiens eſt idē ſubo et formaliē cauſe ꝑ accñs ex parte cauſe: qꝛ eſt ipſamet, ꝛ eſt idē ſubiecto tñ eē ꝑ accñs ex pte effectus tñ: qꝛ

j. ar. 2. ꝛ 4. co. et ad 1ᵐ. ꝛ q. 77. ā. 4. co. Et 2. di. 35. ar. 1. co.

eſt idē ſubo volūtati ꝛ dat volūtati eſſe cauſam deficientē nō dādo cauſalitatē, ſʒ deficientiā. hec eſt doctrina authoris: ꝛ vera et manifeſtata in lr̄a breuiter. ſʒ cōtra cā affeꝛuntur multa a ſco. in 2. ſen. di. 35. verū quia ipſe in vno tantū quo ad ꝓpoſitū diſcordare videē ideo ceteris omiſſis affero illud, nō vult ipſe qd deficiens in voluntate ſit actus per accñs accidētalitate ex pte cauſe inordinati actus accipiēdo defectū ꝓpterea qd ex ipſo ꝛ noſtra volūtate fiat vnū per accñs ſicut ex homine ꝛ nō albo, ꝛ vnā iāſī rōnē adducit qꝛ ante primū defectū volūtatis eſſet defectus. Sʒ hoc faciliime ſoluitur negādo ſeqlam vtendo terminis vt ſignificant: qꝛ eſt ſtat⁹ in defectu regule preueniēte ſecundū ſe rōnem mali tam culpe q̄ pene vt in reſpōſione ad 3ᵐ in lr̄a dr. vtēdo aūt terminis ad bonū ſenſum.i. aū pm defectū actu pcti eſſet defect⁹ pʒ riſio ꝙ nō inconuenit aū talē pm defectū dari defectū abſq̄ rōne mali culpe ꝛ pene.

¶ Super Articulum ſecundum.

In articulo ſcdo eiuſdem. 75. qō. collige cauſas interiores peccati diſtinguēdo eas ex pte peccātis ꝛ obiecti ꝛ inuenire cauſas ex parte peccātis q̄tuor: duas proximas rōnem ꝛ voluntatē inter quas volūtas eſt proximior: ꝛ duas remotas ſenſum ꝛ ei⁹ appetitū: inter q̄s ſenſus eſt remotior, ex parte vero obi vnā iuxta vnitatē cōpleti obiecti plura tñ cōplectentis rñdentia ꝑdictis potentiis: ita tñ qd mouēs peccātes potētie.ſ. ſenſus appetit⁹ ſenſitiu⁹ ꝛ rō ſunt velut ꝑparātes ꝛ faciētes obm pcti bonū.ſ. apparēs diſſonū rōni: volūtas aūt eſt pficiēs ipm pctm. ꝑꝑ qd ille ꝯcurrūt ad pctm ex pte obi volūtas ex parte ſubi. Ille cāe pctm q̄ ad ſpecificationē actus volūtas quo ad exercitiū ꝓpera ſimul in lr̄a traduntē cauſe ꝑdicte vnite in obiecto vt in lr̄a clare pʒ. ꝛ fecit hoc author vt haberes reſolutionē pcti vſq̄ ad primā cauſaʒ. appetibile eñ eſt mouēs nō motum: vt patet in tertio de anima, quā nāi audio bonū apparēs in obiecto ſpectare ad ſenſuʒ

j. ā. 3. co.

dirio, cauſa autem remota eſt apprehenſio ſenſitiue partis, ꝛ etiam appetitus ſenſitiuus. Sicut em̄ ex iudicio rōnis voluntas mouetur ad aliqđ ſm̄ rationem, ita etiam ex apprehenſione ſenſus appetitus ſenſitiuus in aliqđ inclinatur: que quidē inclinatio interdum trahit voluntatē ꝛ rōnē, ſicut infra patebit. Sic igit̄ duplex cauſa peccati interior pōt aſſignari, vna ꝓxima ex parte rōnis ꝛ voluntatis, alia vero remota ex parte imaginationis vel appetitus ſenſitiui. Sed qꝛ ſupra dictū eſt, ꝙ cā peccati eſt aliqđ bonū apparens, motiuū cū defectu debiti motiui, ſ. regule rōnis vel legis diuine, ipſum motiuū ꝙ eſt apparēs bonū ꝑtinet ad apprehēſionē ſenſus ꝛ appetitū: ipſa aūt abſentia debite regule ꝑtinet ad rōnē q̄ nata ē hm̄ōi regulam conſiderare, ſed ipſa perfectio voluntarij actus peccati pertinet ad voluntatem: ita ꝙ ipſe voluntatis actus p̄miſſis ſuppoſitis iam eſt quoddam peccatum.

Ad Primum ergo dōm, ꝙ id qđ eſt intrinſecum ſicut potētia naturalis ſemper ineſt, id autem qđ eſt intrinſecum ſicut actus interior appetitiue vel apprehenſiue virtutis non ſem̄ ineſt. ipſa aūt potentia voluntatis eſt cauſa peccati potentia, ſed reducitur in actum per motus p̄cedentes, ꝛ ſenſitiue partis p̄mo, ꝛ rationis ꝯñr: ex hoc em̄ qđ aliquid ꝓponitur vt appetibile ſm̄ ſenſum, ꝛ appetitus ſenſitiuus inclinatur in illud ratio interdum ceſſat a conſiderōne regule debite, ꝛ ſic volūtas ꝓducit actū peccati. Qꝛ igitur motus p̄cedētes nō ſemper ſunt in actu neq; pctm̄ ſemꝑ eſt in actu. ¶ Ad ſm̄ dōz, quod nō oēs motus interiores ſunt de ſubſtantia peccati, qđ cōſiſtit p̄ncipaliter in actu voluntatis: ſed quidā p̄cedunt, ꝛ quidam cōſequunt̄ ipſum pctm̄. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ illud ꝙ eſt cauſa peccati ſicut potentia producens actū eſt nāle, mot⁹ etiam ſenſitiue partis ex quo ſequitur peccatū interdū eſt naturalis ſicut cū ꝓpter appetitum cibi aliquis peccat. Sed efficitur peccatū innaturale ex hoc ipſo qđ deficit regula naturalis: quam homo ſecundum naturam ſuam debet attendere.

¶ Utrum peccatum habeat cauſam exteriorem. Arti. 3.

f. q. 80. ar. 1. ꝛ 3. Et. 2. q. 215. art. 4. co. Et. 22. q. 75. ar. 3. co. ꝛ ad 2. et qđ. 115. ā. 2. ad. 1. ꝛ 2. Et mal. q. 3. ar. 3. per to. ꝛ art. 4. co.

AD Tertiū ſic ꝓceditur. Uī ꝙ peccatū non habeat cauſam exteriorē. Pctm̄ enim eſt act⁹ volūtarius. volūtaria aūt ſunt eorū que ſunt in nobis, ꝛ ita nō habēt exteriorē cām. ergo pctm̄ nō hȝ exteriorē cauſam. ¶ P̄. Sicut nā eſt p̄n^m interius, ita etiā voluntas, ſed pctm̄ in reb⁹ nālibus nunq̄ accidit niſi ex aliqua interiori cā: vt puta mōſtruoſi partus ꝓueniūt ex corruptione alicuius p̄ncipij interioris. ergo neq; in moralib⁹ pōt cōtingere peccatū niſi ex interiori cauſa, nō ergo hȝ pctm̄ cauſam exteriorem. ¶ P̄. Multiplicata cauſa multiplicat̄ effect⁹, ſȝ quāto plura ſunt ꝛ maiora exteri⁹ inducētia ad peccandū: tanto minus id qđ quis inordinate agit ei imputatur ad peccatum. ergo nihil exterius eſt cauſa peccati.

Sed ꝯ eſt; ꝙ dī numeri. 31. Nōne iſte ſūt q̄ deceperūt filios Iſrael, ꝛ p̄uaricari vos fecerūt in dn̄o ſuper peccato phogor. ergo aliqđ exterius pōt eſſe cauſa faciēs peccare.

Rñdeo Dōm, ꝙ ſicut ſupra dictū ē, cā interior pcti eſt ꝛ volūtas vt ꝑficiēs actū peccati, ꝛ rō quantū ad carētiā debite regule, ꝛ appetit⁹ ſenſitiuus inclināa. Sic ergo aliqđ extrinſecū tripl̄r poſſet eſſe cauſa peccati, vl̄ qꝛ moueret immediate ipſam volūtatē, vl̄ qꝛ moueret rōnē, vl̄ qꝛ moueret appetitū ſenſitiuū. volūtatē aūt vt ſupra dictū eſt, interius mouere non pōt niſi de⁹, q̄ non pōt eſſe cā pcti, vt infra oſtendet̄. Uñ relinquit̄ ꝙ nihil exteri⁹ pōt eſſe cā pcti niſi vel inq̄tū mouet rōnē: ſicut hō vel demō ꝑſuadēs pctm̄, vel ſicut mouēs appetitū ſenſitiuū: ſicut aliqua ſenſibilia exteriora mouent appetitū ſenſitiuum. Sed neq; ꝑſuaſio exterior in rebus agēdis ex neceſſitate mouet rationē, neq; etiā res exteri⁹ ꝓpoſite ex neceſſitate mouēt appetitū ſenſitiuū: niſi forte aliquo mō diſpoſitū, ꝛ tñ etiā appetit⁹ ſenſitiuus nō ex neceſſitate mouet rōnem ꝛ volūtatē. Unde aliquid exterius poteſt eſſe aliqua cauſa mouēs ad peccandū, nō tamen ſufficiēter ad peccandū inducēs, ſed cauſa ſufficienter complens peccatum eſt ſola voluntas.

Ad Primū ergo dōm, qđ ex hoc ipſo ꝙ exteriora mouentia ad pecandū, nō ſufficienter ꝛ ex neceſſitate inducūt: ſequit̄ qđ remaneat in nobis peccare ꝛ nō peccare. ¶ Ad ſcđm dōz, qđ ꝑ hoc ꝙ ponit̄ interior cā peccati nō excludit̄ exterior: nō em̄ id qđ ē exteri⁹ eſt cā peccati niſi mediāte cauſa interiori, vt dictū eſt. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ multiplicatis exterioribus cauſis inclinātib⁹ ad peccādū, multiplicat̄ act⁹ pcti: qꝛ plures ex illis cauſis, ꝛ pluries inclināt ad act⁹ peccati, ſȝ tñ minuit̄ rō culpe: q̄ conſiſtit in hoc ꝙ aliquid ſit volūtariū ꝛ in nobis.

¶ Utrum peccatum ſit cauſa peccati. Arti. 4.

AD Quartum ſic proceditur. Uī ꝙ pctm̄ non ſit cauſa peccati. Sunt enim quatuor gñā cauſarum, quorum nullum pōt ad hoc congruere quod peccatum ſit cauſa peccati, finis enim habet rōnem boni: qđ non cōpetit pctō qđ de ſua rōne eſt malū, ꝛ eadē rōne nec pctm̄ pōt eſſe cauſa efficiēs: qꝛ malū nō eſt cauſa agēs, ſed eſt infirmum ꝛ impotens: vt dio. dicit. 4. ca. de di. no. cauſa autē materialis ꝛ formalis videntur habere ſolum locum in naturalibus corporibus, que ſunt cōpoſita ex materia ꝛ forma. ergo peccatum non poteſt habere cauſam materialem ꝛ formalē. ¶ P̄. Agere ſibi ſimile eſt rei perfecte: vt dī in. 4. metheo. ſed peccatū de ſui ratione eſt imperfectum. ergo peccatum non poteſt eſſe cauſa peccati. ¶ P̄. Si huius peccati ſit cauſa aliud peccatum, eadem ratiōe ꝛ illius erit cauſa aliquod aliud peccatū, ꝛ ſic ꝓcedetur in infinitū, qđ eſt inconueniēs. non ergo pctm̄ eſt cauſa peccati.

Sed Cōtra eſt, ꝙ greg. dī ſuper ezech. Pctm̄ qđ per penitentiam citius non deletur peccatum eſt ꝛ cauſa peccati.

Rñdeo Dicendū, qđ cū peccatū habeat cauſam ex parte actus, hoc modo vnum peccatum poſſet eſſe cauſa alterius, ſicut vnus actus humanus poteſt eſſe cauſa alterius. Contingit igitur vnum peccatum eſſe cauſam alterius ſm̄ quatuor genera cauſarum. Primo quidem ſm̄ modū cauſe efficientis vel mouētis: ꝛ per ſe, ꝛ per accñs. Per accñs quidē: ſicut remouens ꝓhibens dī mouēs per accñs, cū enim ꝑ vnū actū peccati homo amittit gratiā vel charitatem: vel verecūdiā vel quodcūq; aliud retrahēs a peccato, incidit ex hoc in aliud peccatū, ꝛ ſic p̄mū peccatū eſt cauſa ſecundi ꝑ accñs. Per ſe q̄dē, ſicut cū ex vno actu peccati homo diſponit̄ ad hoc quod aliū actuȝ cōſimilē facili⁹ cōmittit: ex actib⁹ enim cauſantur diſpōnes ꝛ habit⁹ inclināntes ad ſimiles act⁹. Scđm vero genus cauſe materialis vnū peccatū eſt cā alteri⁹ inq̄tū ꝓparat ei mām: ſicut auaritia ꝓparat mām litigio qđ plerūq; eſt de diuitijs ꝯgregatis. Scđm vero genus cauſe finalis vnū peccatū eſt cā alterius inquātū ꝓpter finē vnius peccati aliq̄s cōmittit aliud peccatū: ſicut cū aliq̄s committit ſimoniā ꝓpter finē ambitionis, vel fornicationem propter furtū. Et qꝛ finis dat formam in moralib⁹ (vt ſupra habitum eſt) ex hoc etiā ſequitur quod vnum peccatū ſit formalis cauſa alterius, in actu enim fornicationis que propter furtum committitur, eſt quidem fornicatio ſicut materiale, furtum vero ſicut formale.

Ad Primum ergo dōm, ꝙ peccatum inquantum eſt inordinatū habet rōnē mali: ſed inquantum eſt actus quidam habet aliquod bonū ſaltē apparens pro fine, ꝛ ita ex ꝑte actus poteſt eſſe cauſa ꝛ finalis ꝛ effectiua alterius peccati, licet non ex parte inordinationis: materiam autem habet peccatum non ex qua, ſed circa quam: formā autem habet ex fine. Et ideo ſm̄ quatuor genera cauſarum peccatum poteſt dici cauſa peccati: vt dictum eſt. ¶ Ad ſecundum dicēdum, ꝙ peccatum eſt imperfectum imperfectione morali ex parte inordinationis, ſed ex parte actus poteſt habere perfectionem nature, ꝛ ſcđm hoc poteſt eſſe cauſa peccati. ¶ Ad tertium dōm, ꝙ nō oīs cauſa peccati eſt peccatū. vnde non oportet vt procedatur in infinitum: ſed poteſt perueniri ad aliqđ peccatū, cuius cauſa non eſt aliud peccatū.

et ei⁹ appetitū. intelligẽ nō ip ſȝ qñ ſeoſus ꝛ appetit⁹ ſenſitiu⁹ cōn. ſant pctm̄. ſz nāq; bonū apparens diſſonās legi idāis vel dei mouere ad pctm̄ ꝛ peccari abſq; cōcurſu appetibil̄ ſm̄ ſenſitiuā partē: vt pȝ de infidelitate. ¶ In rñſione ad ꝑmū quā legis ꝙ volūtas reducit̄ ad actū ꝑ p̄cedētes act⁹ intellige ex pte obi, nā ad exercitiū actus a ſeipſa reducit̄ in actū (vt ſupra dictū eſt) phie ih obo obiīne mouēre: ſ. ꝙ nec a ſeipſa pōt volūtas exire in actum niſi cōcurrat obm̄. ꝛ ꝓpterea illa ꝯcludit̄. ꝙ qꝛ p̄cedētes mot⁹ q̄ ſe tenēt ex parte obi non ſunt ſemꝑ in actu. pctm̄ nō ſemper eſt in actu.

¶ Super Articulum tertium.

In artic. 3. eiuſdem q. occurrit ſuggerēdū. p̄mo ꝙ coniugas extrīnſecas cās peccati. ꝛ ex pte ſubiecti nullā: qꝛ ſolus deus hinc eſt extra. ex pte obi duas retineas ſcȝ ꝑſuaſorē, ꝛ ſenſibilia. De obis autē obis q̄ non mouēt niſi in alio nullo ſit mētio: qꝛ iter cās interiores ꝯputantur. ſ. a. d̄ris ob ari. in 2. de ala data ē ꝙ obā intellib ſunt inter⁹, ſenſus ꝟo extra. ſ. dō ꝙ id. autor dī ſenſibilis nō neceſſario mouere appetitum ſenſitiuū niſi forte aliq̄ mō diſpm̄. q ꝛ appetit⁹ ſenſitiuus in an bis eſt liber participatiue: vt dictū ē ꝛ iō nō neceſſitat̄ ab appetibili extrāobo. verū qꝛ nō eſt ſic liber, quin hēat mollitiē diſſuaſionē ſi habitu ſuperinducto vel alī aliqua inclinatione vel applicatione ſz deſtinante ſit aliquis diſpoſitio neceſſitari videmus appetitum vt patet in timoribus doloribus ꝛ delectationibus inuoluntarijs pſtibus motiuis. Dixit aūt autor forte: vel quia determinādi de hoc locus hic non erat vel qꝛ hm̄ōi diſpoſitio forte. i. nō per ſe inuenitur appetitui vt liber eſt conuenire. vñ tales mot⁹ inq̄tū alieni ſunt a nr̄a poteſtate, etiā alieni a ratione peccati ſunt.

¶ Super arti. 4.

In arti. 4. in reſponſione ad ſecūdū: nota ꝙ qꝛ ſpēs differētie bonorum ꝛ malorū moralium ſunt entis poſitiua, ꝛ vere nature in latitudine entiū: ideo author dicit qđ peccatū ex parte conuerſionis habet

f. q. 84. Et. 2. di. 30. ar. 1. ꝛ di. 42. q. 2. ar. 1. 2. 3. ꝛ. 5. co. Et mal. q. 8. ar. 1. co. Et ro. 1. l. 7. co. 5 ſi.

¶ De cauſis peccati in ſpeciali. Q̄ō.76.

DEinde Conſiderandu͛ eſt de cauſis peccati in ſpāli. Et primo de cauſis interioribus peccati. 2º de exterioribus. Tertio, de peccatis que ſunt cauſa aliorum peccatorum. Prima autem conſideratio ſecundum premiſſa erit tripartita, nam primo agetur de ignorantia que eſt cauſa peccati ex parte rationis. Secundo de infirmitate ſeu paſſione que eſt cauſa peccati ex parte appetitus ſenſitivi. Tertio de malitia que eſt cā pcti ex parte voluntatis. ¶ Circa primum queruntur q̄tuor. Primo, vtrū ignorātia ſit cā peccati. Secundo, vtrū ignorantia ſit peccatum. Tertio, vtrū totaliter a peccato excuſet. Quarto, vtrū diminuat peccatum.

¶ Utrū ignorātia poſſit eſſe cā pcti. Ar.1.

AD Primum ſic ꝓceditur. Uī qḋ ignorantia non poſſit eſſe cauſa peccati: q2 quod non eſt, nullius eſt cā, ſ3 ignorantia eſt nō ens, cū ſit priuatio quedam ſcie. ergo ignorantia nō eſt cā peccati. ¶ P̄. Cauſe pcti ſūt accipiēde ex pte cōuerſionis: vt ex ſupradictis p3. ſed ignorātia vī reſpicere auerſionē. ergo nō d3 poni cā pcti. ¶ P̄. Oē pcm̄ in volūtate ꝯſiſtit: vt ſupra dictū eſt: ſ3 volūtas nō fert̄ niſi in aliqḋ cognitū: q2 bonū apprehēſum eſt obiectū volūtatis. ergo ignorātia nō poteſt eſſe cā peccati.

Sed ꝯ̄ eſt, q̄ aug. dicit in li. de nā ꝛ gratia: q̄ quidā ꝑ ignorantiā peccāt.

Rn̄deo Dōm, q̄ ſm p̄hm in. 8. phyſi. cauſa mouēs eſt duplex. vna per ſe, ꝛ alia ꝑ accn̄s. Per ſe quidē ē que ꝓpria ꝟtute mouet, ſicut generans eſt cā mouens grauia ꝛ leuia. Per accn̄s aūt ſicut remouēs prohibēs vel ſicut ipſa remotio ꝓhibētis. ꝛ hoc mō ignorātia ꝑtēt ē cā act⁹ pcti, eſt eni͛ priuatio ſcie ꝑficiētis rōnē q̄ ꝓhibet actū pcti inquātū dirigit actus humanos. Conſiderandum eſt aūt q̄ rō ſm duplicem ſciam eſt humanorū actuum directiua. ſ. ſm ſciam vl̄em ꝛ particularem, conferēs. n. de agendis vtitur quodā ſyllogiſmo, cuius cōcluſio eſt iudicium, ſeu electio vel operatio, actiones aūt in ſingularibus ſunt. vn̄ cōcluſio ſyllogiſmi operatiui eſt ſingularis, ſingularis aūt propoſitio nō cōcludit̄ ex vl̄i niſi mediante aliqua ꝓpōne ſingulari. ſicut homo prohibetur ab actu parricidij per hoc q̄ ſcit patrē non eſſe occidendum, ꝛ per hoc q̄ ſcit hunc eſſe patrem. vtriuſq3 ergo ignorantia poteſt cauſare parricidij actum. ſ. ꝛ vl̄is ꝑn cipij qḋ eſt quedā regula rōis: ꝛ ſingularis circunſtantie. vn̄ p3 q̄ nō quel3 ignorantia peccantis eſt cā peccati, ſed illa tm̄ que tollit ſciam prohibentē actū peccati, vn̄ ſi voluntas alicuius eſſet ſic diſpoſita q̄ non ꝓhiberet̄ ab actu parricidij etiā ſi patrem agnoſceret, ignorantia pr̄is non eſt huic cauſa pcti, ſ3 cōcomitāter ſe h3 ad pcm̄, ꝛ ideo talis nō peccat propter ignorantiā: ſed peccat ignorans ſecundū philoſophū in. 3. ethi.

Ad Primum ergo dōm, q̄ nō ens nō pōt eſſe alicuius cā ꝑ ſe: pōt tn̄ eſſe cauſa per accn̄s ſicut remotio ꝓhibētis. ¶ Ad ꝫ3 dōm, q̄ ſicut ſcia q̄ tollit ignorantia reſpicit pcm̄ ex ꝑte conuerſionis, ita etiam ignorātia ex pte cōuerſionis eſt cā pcti. vt remouēs ꝓhibens. ¶ Ad tertiū dōm, q̄ in illud qḋ eſt ꝯ̄tm̄ ad oīa ignotū nō pōt ferri volūtas, ſ3 ſi aliqḋ eſt ſm aliqḋ notū, ꝛ ſm aliqḋ ignotū, ꝑt volūtas illud velle, ꝛ hoc modo ignorātia ē cā pcti: ſic̄ cū aliq̄s ſcit hūc quē occidit eſſe hoīem, ſ3 neſcit eum eſſe patrē: vel cū aliquis ſcit aliquem actum eſſe delectabilem, neſcit tamen eum eſſe peccatum.

¶ Utrum ignorantia ſit peccatum. Art.2.

AD Secundum ſic ꝓceditur. Uī, quod ignorantia nō ſit pcm̄. Pcm̄ eni͛ eſt dcm̄ vel factū vel concupitum contra legem dei: vt ſupra habitum eſt: ſed ignorantia non importat aliquē actum neq3 interiorē neq3 exteriorem. ergo ignorantia non eſt pcm̄. ¶ P̄. Pcm̄ directius opponitur gratie q̄ ſcie: ſed ꝑuatio grē nō eſt pcm̄, ſed magis pena quedā ꝯ̄ñs pcm̄. ergo ignorantia que eſt priuatio ſcie non eſt pcm̄. ¶ P̄. Si ignorantia eſt peccatū hoc nō eſt niſi inquantū eſt volūtaria: ſed ſi ignorātia ſit pcm̄ inquantū eſt voluntaria, vī pcm̄ in ipſo actu volūtatis conſiſtere magis q̄ı ignorātia. ergo in ignorātia nō erit peccatū, ſ3 magis aliqḋ ꝯ̄ñs ad pcm̄. ¶ P̄. Omne peccatū ꝑ penitētiā tollit̄: nec aliqḋ peccati trāſiēs reatu remanet actu niſi ſolū originale, ignorātia āt nō tollit̄ ꝑ penitētiā: ſed adhuc remanet actu omni reatu ꝑ penitētiā remoto. ergo ignorātia nō eſt peccatū niſi forte ſit originale. ¶ P̄. Si ipſa ignorātia ſit peccātū q̄diu remaneret ignorātia in hoīe tādiu actu peccaret: ſ3 cōtinue manet ignorātia in ignorāte. ḡ ignorāſ cōtinue peccaret qḋ p3 eſſe falſum: q2 ſic ignorantia eēt grauiſſimū, nō ergo ignorātia eſt pcm̄.

Sed ꝯ̄ nihil meret̄ penā niſi peccatū: ſed ignorātia meretur penam: ſm illud. 1. ad cor. 14. Si quis ignorat ignorabitur. ergo ignorantia eſt peccatum.

Rn̄deo Dōm, q̄ ignorantia in hoc a neſciētia dr̄t, q̄ neſciētia dicit ſimplicē ſcie negationē. vn̄ cuicūq3 deeſt aliquarū rerū ſcia ꝑt dici neſcire illas: ſm quē modū dio. in angelis neſciētiā ponit. 6. ca. ce. hierar. ignorātia vero importat ſciētie priuationē, dū. ſ. alicui deeſt ſciētia eorū que apt⁹ natus eſt ſcire. Horū aūt quedā aliq̄s ſcire tenet̄, illa. ſ. ſine quoꝝ ſcia nō ꝑt debitū actum recte exercere. vnde oēs tenētur ſcire cōmuniter eaq̄ ſūt fidei ꝛ vl̄ia iuris ꝓcepta, ſinguli aūt ea q̄ ad eoꝝ ſtatū vel officiū ſpectāt. Quedā vero ſunt que etſi aliqui natus eſt ſcire, ſi tn̄ ea ſcire tenet̄: ſicut theoremata geometrie ꝛ cōtingentia ꝑticularia niſi in caſu. Manifeſtū ē āt q̄ quicūq3 negligit habere vl̄ facere id q̄ tenet̄ hr̄e vel facere peccat pctō omiſſionis. vn̄ ꝑꝑ negligentiā ignorātia eorū q̄ aliq̄s ſcire tenet̄ eſt peccatū, nō āt imputat̄ homini ad negligētiā, ſi neſciat ea q̄ ſcire nō ꝑt vn̄ horū ignorātia inuincibilis dr̄: q2 ſtudio ſuperari nō ꝑt, ꝛ ꝑꝑ hoc talis ignorātia cū nō ſit volūtaria eo q̄ nō ē ī poteſtate n̄ ſ ea ā repellere, nō ē pcm̄. Ex q̄ p3 q̄ nulla ignorātia inuincibilis eſt peccatum, ignorantia autem vincibilis eſt peccatum ſi ſit eorum que aliquis ſcire tenetur: nō autē ſi ſit eorum que quis ſcire non tenetur.

Ad Primum ergo dicēdū, q̄ ſicut ſupra dictum eſt, in hoc q̄ dicitur dictū vel factū vel cōcupitū, ſunt intelligende etiam negationes oppoſite ſecundum q̄ omiſſio habet rōnē peccati, ꝛ ita negligentia ſm q̄ ignorantia eſt peccatū, cōtinet̄ ſub predicta diffinitiōe peccati inq̄tū pretermittit̄ aliqḋ q̄ debuit dici vel fieri, vel cōcupiſci ad ſcia3 debitā acquirendā. ¶ Ad ſm dicēdū, q̄ priuatio grē etſi ſm ſe non ſit peccatū, tn̄ rōne negligētie preparandi ſe ad gratiam ꝑt hr̄e rōnē pcti, ſicut ꝛ ignorātia ꝛ tn̄ quantum ad hoc eſt diſſimile: q2 homo poteſt aliq̄ ſciam

perfectionē nature et hinc cauſat actus ꝛ ſi naliter: vt in rn̄ſione ad primū dr̄: inordinatio aūt q̄ eſt priuatio moralis rectitudinis: ideo hic dicit pcm̄: im perfectū imperfectione morali. Hec aūt dixerim vt ceſſet admiratio quare author in ordinationem in ghe moris ꝛ conuerſionē in genere nature poſuerit cā vtrūq3 ad genus moris ſpectet.

¶ Sup. q. 75. art. 1.

In articulo p̄mo q̄ō. 76. aduerte quod quum in titulo queritur, ꝛ poſtmodum determinatur q̄ ignorantia eſt cā peccati non ſumitur peccatū pro inordinatione nec pro actu in genere nature ſ3 formaliter pro ipſo actu peccati: tā eni͛ dictū eſt qḋ peccatū nō eſt deordinatio nec act⁹, ſ3 act⁹ cōtrarius virtuti. Nec eſt cure in propoſito, vtrū illud pcm̄ cuius cā dr̄ ignorātia ſit imputabile aut nō incurrēti ipſum ſat. n. eſt ꝓpoſito q̄ pcm̄ ipſum ab ignorantia cauſet̄ ſiue imputabilr̄ ſiue nō imputabilr̄. hoc. n. ad ſequētia ſpectat q̄rere ꝛ decidere. Ex h̄ aūt qḋ pcm̄ eſt actus ꝛ ſpē ꝯ poſitiua manifeſte habes q̄re ignorantia ponit̄ cauſa ꝑ accn̄s eius: nō ens. n. nō eſt per ſe cā entis, ꝛ ponit̄ cauſa vt remouens prohibēs ſeu remotio prohibentis: q2 ſicut graui inclinato ad motum deorſum ablatio prohibētis colūne dat per accidens motū deorſum ita voluntati inclinate in actum peccati ſiue imputabiliter ſiue non negatio ſcientie que prohiberet talem actū ſi adeſſet dare dr̄ talē actū. ¶ Scḋs articul⁹ in 2ª 2ᵉ vbi de negligentia tractabitur clarius erit in ſpāli: qm̄. ſ. eſt mortale vel veniale q̄ ſi ho actualr̄ peccatur quū de tpe affirmatiui ꝓcepti erit ſermo dicendum eſt.

¶ Super Articulum ſecundum.

In ſecunda articulo eiuſdē. 76. q. dubiū occurrit: quia author vr̄ ſibi cōtrarius aut obſcur⁹. Autem ſatendū q̄ ignorantia eſt peccatū ſm ſe ſicut alia peccata. aut intendat q̄ negligētia cauſante ignorantiam ſit pcm̄ ſi p̄ᵐ: ad qḋ in rn̄ſione ad 3ᵐ, ꝛ clarius in rn̄ſione ad 4ᵐ reſoluit ſe ad negligētiam expreſſe dicēdo, nō remanente negligentia ſecundū quā ignorantia eſt peccatū ſi ſecundū extra propoſitū eſt q2 queſtio de negligentia inferius in ſecūda ſecūde tractāda eſt ꝛ non eſt formalis queſtio: q2 effectus ſeu materia peccati negligentie q̄rere dū ignorantia diſcutitur.

¶ Ad hoc dr̄ qḋ quia omne ſecundū ſe viciū morale opponit̄ ſecundum ſe alicui virtuti morali, ꝛ ignorātia nō opponit alicui virtuti morali ſ3 ſcientie ideo ignorātia nō eſt ſm ſe pcm̄: ꝓpter qḋ nō tractatur de ea in 2ª 2ᵉ ſed tractat̄ hic de ea inter ꝑnales cās pcti. Et q2 ſm ſe nō eſt peccatū opz ſm illud eſſe peccatū ſm qḋ ingreditur mali moralis ordinē. qḋ ex ei⁹ oppoſito ſcientia. ſ. ſeu cognitione patere pōt. Conſtat autem q̄ cognitio materia eſt illius moralis virtutis, q̄ vocat̄ ſtudioſitas, ꝛ contrariorū vitiorū ſm exceſſum ꝛ defectū, quarū primū vocat̄ curioſitas: alterū vero innominatū vī, ꝛ cōi nomine vocatur negligentia. Ignorātia igitur que eſt omiſſio ſcientie ex pte vitij deficientis ſe tenet: ac per hec peccati rationem intantū h3, inquantū ſub illo negligentia cadit ꝛ h̄ intendit hic author. Nec ꝓpterea eſt q̄ſtio iſta nō formalis, aut extra propoſitū, ſ3 fore maxime de ignorantia ſi eſt pcm̄ in ꝓprio tractatu neceſſaria. vt cauſam peccati pcm̄ quoq3 eſſe agnoſcat, ꝛ non excuſare ſequentia: ſed quia nō eſt ſm ſe peccatū oportuit rn̄dendo dicere ſm quid eſt peccatū, ꝛ dictū eſt ſm negligentiā. Et ſcito q̄ negligētia eſt nomen equiuocū vel quaſi equiuocū ad peccatū oppoᵐ prudētie, ꝛ ad peccatū oppoſitū ſtudioſitati: ꝛ illa eſt in intellectu, iſta in volūtate. illa defectū ſolicitudinis ꝓcipiēdi in q̄libet mā ex remiſſa voluntate oppoſiti boni ꝓcedentē ſignificat, iſta voluntatē remiſſam reᵘ ꝯmiſſionis ſcientie: ꝛ remiſſa3 reᵘ omiſſionis ſtudioſitatis. ſic̄ cetera vitia moralia defectiua. vn̄ ad iſtā ſpectat ignorātia affectata ꝛ ignorātia negligēs, illa ꝑ cōmiſſionē hec ꝑ omiſſionē. ſic̄ ad puſillanimitatē ſpectat ex affectata puſillanimitas ꝛ omiſſa magnitudo; eiuſdem

I.5.co. Et.2.di. 41.ar.1 ꝛ ad 3ᵐ. Et mal. q.3 ꝛ.3.ꝑ.10. ꝛ.q.7. cor. ſ. ꝛ ad 6ᵐ.

J.q.84. ar.4. ad 3ᵐ. q. 105. ſ. ꝛ ad 9ᵐ. et 2ª 2ᵉ q.53. ſ. 2. ad 2. Et. 2. di. 42. q. 2. ſ. 2. q. 1. ad 3ᵐ. Et mal. q.3. ꝛ. 7. co. ꝛ ad 1ᵐ. 7ᵐ. ꝛ ſ. 1ᵐ. et diſt. 1. ar. 19. co. ſ.

nanq; rōnis eſt cōmiſſio cōtrarij ⁊ omiſſio virtutis. vñ negligētia oppoſita ſolicitudini eſt effectus negligētie oppoſite ſtudioſitati ꝓ quanto eſt volūtas remiſſa circa ſtudioſitatē, ⁊ ꝓp hanc ꝓꝓinquitatē ⁊ cōnexionē in nobis non curauit autor diſcernere de qua negligētia loqueret: veritatē preſertim ſemꝑ ſaluā videat: qꝛ vna infert aliam, vt patet. ¶ Super Artic. 3.

In art. 3. dubiū occurrit circa prima verba corporis. ſ. ignorantia de ſe hꝫ ꝙ actū quē cauſat faciat inuoluntariū: primo quia voluntarium eſt ens poſitiuū cōtrariū. ſ. volūtaria. ignorātia autē eſt negatio, nullū autē non ens de ſe hꝫ qḋ faciat ens. ſecundo quia ſi ignorantia cauſans actū ꝑ accñs cauſat ꝑ ſe inuoluntarium illius actus ſequit quod ignorantia ſemper excuſet a toto ſuo ꝑ ſe effectu ſcilicet inuoluntario quamuis non excuſet ab effectu per accidens: et ſic falſum eſſet per ſe loquendo quod ignorātia a quandoq; excuſat a tanto, ſed non a toto.

¶ Ad h' dr ꝙ in ignorantia cāne ē cōſiderare duo mām. ſ. ⁊ formā. ſi. n. cōſiderek ignorātia vt remotio ꝓhibētis formalr, et hac per habet ꝙ ſiſſicā per accidens. qꝛ remotio ꝓhibēns ē cā ꝑ accñs, ⁊ effect⁹ eī ſit id ꝙ ꝓhibebat: ⁊ ꝯtr oppoſitus effectui cāto a ꝓhibēte. Remotio nāq; colūne ſuſtinētis grauē ex hoc ipo ꝙ ē remotio ꝓhibētis deſceſſum grauis hꝫ ⁊ ꝙ ſit cā ꝑ accñs, ⁊ ꝙ effect⁹ eius ſit deſcenſus ꝓhibit⁹ ꝯtrari⁹ ꝗdē ſurſū ꝗ cāhat colūna. Si aūt cōſiderek mālr. i. ſm id ꝙ eſt ipa ignorātia ꝗ denominatk cā ꝑ accñ. ex hac pte hꝫ ꝙ effectus ei⁹ ſit ꝯtrari⁹ ſcie: qm̄ ex ſeip̄a hꝫ oppōnem ad ſciam. Effect⁹ aūt ꝯtrius effectui ſcie in tali mā. ſ. volūtaria ē inuolūtarius: qꝛ effect⁹ ꝓprius ſcie ē volūtari⁹. Ignorātia igitur cāſ ꝑ accñs actū vt remotiu ꝓhibētis de ſe. i. de ſua ꝓpria rōne ſibi vēdicat ꝙ actus ille ſit inuolūtarius. Et h' intēdit actor i lra. h' aūt nō ē ignorātiā ꝑ ſe cāre inuolūtariū ſꝫ ē ignorātiā determinare, vel applicare ad mām effectum ꝑ accñs. quā em̄ cōe ſit oī remotioni ꝓhibētis cāre ꝓhibitū ꝯtiū inueniēo: ⁊ h' ſit formale i cā remouēte ꝓhibēs ſic ignorātia applicat ad talē mām. ſ. ad ſcībam talē cāe rōnē, ita applicat ad talē mām. ſ. inuolūtariū talē effect⁹ rōnē. Cōtinet em̄ ſub ꝓhibito ⁊ ꝯtio inuoluntariū vt mālē ſub formali. ſicut ignorātia ſub remouente ꝓhibens. Vñ ex hac pte ignorātia nō niſi cā per accñs inuoluntarij ē. ſicē priuatio ꝓhibētis deſcenſum ia eſſet nōis impoſita ꝑ accñs cā eēt mot⁹ ꝯtij motui ſurſum. Cum his th̄ ſtat ꝙ ſi grā mālr reſolū inuolūtariū in ignorātiā agēda ē, īueniek ꝙ ignorātia eſt ꝑ ſe cā inuoluntarij ſicut abſētia naute ſubmerſiōis nauis: ⁊ ꝓpterea qcqd inuolūtarij ex ignorātia in nr̄is inuenit actib⁹ ſit vt ſic reſolui in ignorātiā vt ꝑ ſe cām: ꝓpꝫ qḋ autoꝛa ꝟba ignorantiā de ſe facere inuolūtariū ſonātia ſup hoc fūdata credo ſunt. Ad ꝓmū ḡ obiectionē iā oppm̄ pꝫ rñſio duplex. Pria ꝙ ignorātia vt remotio ꝓhibētis ē cā nō ꝑ ſe ſꝫ ꝑ accñs inuolūtarij. Scḋa ignorātia vt abſētia ſcie ē cā ꝑ ſe inuoluntarij: vt ſupi⁹ declaratū fuit ex. 5. meta. Ad ſecūdū ḡ dr cōcedēda ꝙ ignorātia ſꝑ excuſat a toto inuolūtario vt ſic. ⁊ qm̄ dr ꝙ qnq; excuſat a tanto ſꝫ nō a toto itelligit de ipo inꝗtū hꝫ rōnē volūtarij: qḋ em̄ volūtariū ſit ignorānter minus culpabile eſt ꝗ volūtariū malitioſe: ꝗtū em̄ hꝫ de rōne inuolūtarij, tm̄ hꝫ de rōne inculpabilis. ¶ In eodē. 3. art. dubiū occurrit circa id qḋ dr de ignorantia cōcomitāte ſeu ꝗ nō eſt cā act⁹ peti. vr aūt falſum ꝙ nō excuſet a petō ⁊ eius rō nihil valere: qꝛ nō cāt inuolūtariū. Jā em̄ qḋ tollit laudē vl vituperationē act⁹ excuſat a petō. Cōſtat em̄ ꝙ liberās patriam nō ſciēs nec volēs ꝗ īo vellet ſi ſciret illū actū eſſe pt̄ie liberatiuū nō laudatur niſi de facto m̄ ilr: ⁊ occidēs inimicū totalr̄ inter venies vacādo venationi ꝑmiſſa diligētiſſima inquiſitione ne ꝑ nobis illis hō ſit, excuſat a petō homicidij ꝗuis ſi ſciuiſſet occidiſſet. ergo. Ꝯ rōnem vo lre eſt: qꝛ ad excuſandū a petō ſufficit tollere rōnē volūtarij vt in ſequenti articulo ⁊ autor fatek: volūtariū aūt tollit nō ſolū ꝑ inuolūtariū ſꝫ ꝑ non volūtarium: ſi-

ſ. q. 74. a. 1. ad 2m. ⁊. 2. 3. cō. ⁊ ad 1m. Et. d. 22 q. 2. ā. 2 Et. 4. d. 9. ā. 3. q. 2. Et mal. q. 3 ā. 8. Et ꝗl. 9. ar. 15. co. et pſal. 24 co. 4. Et ro. 1. lec. 7. ꝑn⁹.

acquirere per ſuos actus, gr̄a vō nō acquiritur ex nr̄is actib⁹, ſꝫ ex dei munere. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ ſicut in petō tranſgreſſionis petm̄ non cōſiſtit in ſolo actu volūtatis ſed etiā in actu volito ꝗ eſt imperatus a voluntate, ita in petō omiſſionis non ſolum actus voluntatis eſt petm̄, ſed etiā ipſa omiſſio inquantū eſt aliqualiter voluntaria, ⁊ hoc mō ipſa negligētia ſciēdi vel etiā ipſa incōſideratio eſt peccatū. ¶ Ad quartum dōm, ꝙ licet trāſeunte reatu per penitētiā remaneat ignorātia ſm ꝙ eſt priuatio ſcie: nō tn̄ remanet negligētia ſm quā ignorātia petm̄ dicit. ¶ Ad quintū dōm, ꝙ ſicut in alijs peccatis omiſſionis ſolo illo tempore homo actu peccat pro quo preceptū affirmatiuū obligat: ita eſt etiā de petō ignorantie, nō em̄ continuo ignorās actu peccat: ſed ſolū qn̄ eſt tp̄s acquirendi ſcientiā quam habere tenetur.

¶ Utrū ignorātia excuſet ex toto a petō. Ar. 3.

AD Tertiū ſic proceditur. Uidetur, ꝙ ignorātia ex toto excuſet a peccato, qꝛ vt aug. dicit, omne peccatum voluntariū eſt: ſed ignorantia cauſat inuoluntarium: vt ſupra habitum eſt. ergo ignorantia totaliter excuſat peccatum. ¶ P̄. Id ꝙ aliquis facit ꝑter intētionē ꝑ accñs agit, ſꝫ intētio nō poteſt eē de eo ꝙ eſt ignotū ergo id ꝙ per ignorantiā homo agit per accñs ſe hꝫ in actibus humanis: ſed ꝙ eſt per accñs non dat ſpeciē: nihil ergo quod eſt per ignorantiam factum debet iudicari peccatū vel virtuoſum in humanis actibus. ¶ P̄. Homo eſt ſubiectum virtutis ⁊ peccati inquantum eſt particeps rationis: ſed ignorantia excludit ſciam per quam ratio perficitur. ergo ignorantia totaliter excuſat a peccato.

Sed ꝯ eſt, ꝙ Aug. dicit in li. de libe. ar. ꝙ ꝗdā per ignorantiā facta recte improbātur: ſed ſolum illa recte improbank ꝗ ſunt petā. ergo ꝗdā ꝑ ignorātiā facta ſunt petā, nō ḡ ignorātia oīno excuſat peccatū.

Rñdeo dōm, qḋ ignorantia de ſe hꝫ ꝙ faciat actū quē cāt inuolūtariū eſſe, iā aūt dictū eſt ꝙ ignorātia dr cauſare actū quē ſcia oppoſita ꝓhibebat, et ita talis actus ſi ſcia adeſſet, eſſet ꝯtrari⁹ volūtati qḋ importat nomē inuolūtarij: ſi vō ſcia ꝗ ꝑ ignorātiā priuak nō ꝓhiberet actū ꝓpter inclinationē volūtatis in ipſum, ignorātia huius ſcie nō facit hoiem inuolūtariū, ſꝫ nō volētē: vt dr in. 3. ethi. ⁊ talis ignorātia ꝗ non eſt cā actus peti (vt dictū eſt) qꝛ nō cāt inuolūtariū, nō excuſat a petō. Et eadē rō eſt de ꝗcūq; ignorātia nō cāte, ſꝫ ꝯſite vel ꝯcōmitāte actū peti. ſꝫ ignorātia ꝗ eſt cā act⁹ qꝛ cāt inuolūtarium, de ſe hꝫ ꝙ excuſet a petō: eo ꝙ volūtarium eſt de rōne peti. Sed qḋ aliqn̄ nō totalr excuſet a petō pōt cōtingere ex duobus. Uno mō ex pte rei ipſi⁹ ignorate: in tm̄ em̄ ignorantia excuſat a petō inquantuꝫ ignoratur aliquid eſſe petm̄. pōt aūt ꝯtingere ꝙ aliqs ignoret ꝗdem aliquā circunſtantiā peti, ꝗ ſi ſciret retraheretur a peccādo, ſiue illa circunſtantia faciat ad rōnem peti ſiue nō, et tn̄ adhuc remanet eius ſcia per aliqd per qḋ cognoſcit illud eſſe actū peti: puta ſi aliqs ꝑcutiēs aliquē ſciat ꝗdē ipm eſſe hominem (qḋ ſufficit ad rōnem peti) nō tn̄ ſcit eum eſſe prem, qḋ eſt circunſtantia conſtituens nouā ſpēm peti: vel forte neſcit ꝙ ille ſe defendens repercutiat eum, qḋ ſi ſciret nō ꝑcuteret, qḋ nō pertinet ad rōnē peccati. vñ licet talis ꝓp ignorātiā peccet, nō tn̄ totaliter excuſak a petō: qꝛ adhuc remanet ei cognitio peti. Alio modo pōt hoc cōtingere ex pte ipſius ignorantie: qꝛ. ſ. ipſa ignorātia eſt volūtaria. vl directe, ſicut cū aliquis ſtudio ſe vult neſcire aliqua vt liberius peccet. vel indirecte: ſicut cum aliquis propter laboreꝫ vel propter alias occupationes negligit addiſcere id per quod a peccato retraheretur: talis enim negligentia facit ignorantiam ipſam eſſe voluntariam et peccatum. dummodo ſit eorūꝫ que quis ſcire tenetur ⁊ pōt.

cut albū ꝑ nigrū tollit ē nō albū. Ex hoc ergo ꝙ non cauſat inuoluntarium inferre no excuſationem a petō eſt ſophiſma ꝯſequentis. ¶ Ad hoc dr ꝙ ignorātia cōcomitās hꝫ duas cōdōnes. Prima eſt ꝙ facit ꝗtēte nō volentē nec cauſantē volūtarie id ignoꝛ. Scḋa eſt ꝙ ꝑmittit actū ꝗ ſit eſſe totalr volūtariū: ⁊ ex hac cōdōne ſeqt ꝙ ꝗcꝗd imputaret agēti ſine illa ignorātia imputat agēti cū illa: ac ꝑ hoc nec excuſet nec accuſet. Ex primo vō cōditōe hꝫ ꝙ non det, ſeu apponat petm̄ aut peti circūſtantiā ex ignoꝛo, et ſi hoc vocat excuſare diſtiguit dr ꝙ excuſare a peccato cōtingit dupr. ſ. excuſando a per ſe pertinētib⁹ ad actū, ⁊ hoc modo ignorantia nō excuſat: quoꝛ vt dictum eſt relinquit ipſum eſſe ſimplr voluntariū: et noo facit ipſum inuoluntarium eſſe vt in lra dr. Alio mō excuſando ob eīno ꝑ accñs cōcurrētibus, et ab his excuſat: quia nō meremur nec demeremur habitibus ſed actibus, et actos penſant ſm per ſe ꝑtinētia: ⁊ nō ſꝫ eī no ꝑ accñs, ꝗ ſub rōne lio nō cadūt. et qm̄ ois ſcia ⁊ ero eſt de his ꝗ ſunt per ſe, iō actor negauit ignorantiam talem excuſare. ⁊ rano ſua fuit ex primo relata ad actū peti: in ordine ad quem in hac qōne tractat de ignorantia ſꝫ nanque voluntariū tollat per ꝯdictoriū ⁊ ꝯtrariū: qꝛ tn̄ negatio cōtradictoria nihil ponit, ⁊ actus aliqd ponit, impoſſe eſt ꝙ voluntarium tollat per actum quin tollat per inuoluntariū: ſicut album per nullum poſitiuum tollit niſi per nigrum. intēdit ergo litera ꝙ qꝛ ignorantia cōcomitās nō cāt inuoluntariū actū, iō nō excuſat a per ſe ſpectantibus ad actū illuꝫ qḋ eſt clarum. cum quo tamen ſtat quod excuſet ab omnino per accidens: quia nullus ſit ex illa ignorātia in eo actus volendi illo. vt patet in exemplo dato: et in eo qui propio lecto vacans actui coniugali alienam ſe ſupponentem cognoſcit ſola ignorantia concomitante. ¶ In eodē tertio art. circa primū modum quo ignorantia nō excuſat totaliter a petō. ſ. ex parte rei ignorate ꝗ eſt ignorantia facti vel faciēdi: dubiuꝫ occurrit an excuſet taliter peccans totaliter ab illa mala circunſtantia ignorata. Et eſt ratio dubij: qꝛ talis dat operam rei illicite: ex quo in ſcientia eius vt in litera dicitur remanet qḋ ille actus quem facit eſt malus. ver. g. Judas qui cognouit thamar quam neſciebat eſſe nurum ſuam, an ſit totaliter ab inceſtus vitio excuſatus ſciens actum illum eſſe fornicationem, ſed ignorans inceſtum. ¶ Ad hoc dicitur, ꝙ totaliter eſt excuſatus ab inceſtu: licet nō a fornicatione quam voluntarie cōmittebat pro regula nanq; gn̄ali habendum eſt ꝙ ignorantia ex parte rei ignorate tn̄. i. nō ex pte ignorātis. i. nō culpabilis, excuſat totaliter ab inuoluntario id qḋ eſt proprius effectus ignorātie ſiue det operam rei licite ſiue illicite. nō em̄ in hoc differunt dantes operam rei licite ſiue illicite: ſꝫ in voluntate licite et illicite rei cognite. vnde qꝛ conueniunt in cauſa inuolūtarij ſimpliciter. ſ. ignorantia inculpabili oportet ꝙ conueniant in effectu per ſe eius. ſ. inuolūtario ſimplr. vñ iacob cognoſcēs illam prima nocte, etiam ſi cā delectationis vacaſſet actui cōiugali, credito ꝙ fuiſſet dare operā rei illicite, nihil minus excuſat⁹ eſſet a fornicatione. Judas igit nō peccauit petō inceſtus, ſed fornicationis. Et ſi fuiſſet lata ſnia ꝯ inceſtū cōmittētes, non incurriſſet illā: qꝛ excōicatio ꝑſupponit illā culpā. Sec⁹ aūt forte eſſet de irregularitate ſi fuiſſet annexa: qꝛ ſequit factū, et nō requirit culpā. Et h' rōne ꝓbat: qꝛ petm̄ adeo eſt volūtarium ſm aug. ꝙ ſi volūtariū nō eſt petm̄ nō eſt. Quantum ḡ act⁹ ille peti nō totalr excuſat⁹ hꝫ de volūtario, ac ꝑ hoc ſcito (qm̄ volūtariū opꝫ eſſe cognitū) tm̄ hꝫ de petō. ſꝫ ꝗtū ad h' nō eſt ꝓpri⁹ effect⁹ ignorātie: ſed ſcie potius. Quātū vō hꝫ de inuolūtario, tm̄ hꝫ error nō peti. h' aūt eſt qḋ proprie ex ignorātia ſit. Nec oppoſitum intelligo in litera: qm̄ de toto actu dictum accipio, ⁊ non de illa conditione que eſt effectus inculpabilis ignorantie: quā dr ꝙ ignorantia ex parte rei ignorate nō excuſat totaliter a petō

ꝛ ꝙ percutiens hominem quem neſcit eſſe patrem: non totaliter excuſatur a peccato: quia adhuc remanet ei cognitio peccati. ¶ In eodem articulo dubium occurrit circa ſcḋm modum. ſ. ex parte ignorantie eius qḋ tenetur ſcire: quia inſufficienter duo tm̄ modi numerant̄. ſ. affectata vt liberius peccet ꝛ per negligentiā. paulus namqꝫ apl̄s de ſeipſo dicit, ꝙ ignorans peccauit. i. ad thi. i. ꝛ tamē neutro iſtoꝝ modoꝝ ignorauit, quū ipſe dicat ꝙ paternarū monitionum emulator extiti ꝯ fecerit ad Gal. i.

¶ Ad pᵐ dicēdū ꝙ ois ignorātia nō excuſans a pctō reducitur ad hos duos modos ſ. directe vel indirecte. Quotum autem memi nit: ſed non numerat oēs eoꝝ ſpāles modos ſed duos extremos: vt ex his medios pcipiamus. Summū em̄ locum vt obtinere ſic ſtudio ſe volita vt libere peccare liceat: infimū aūt qñ aliqs occupatus in aliis ſcipue bonis negligit ſcire. i. amittit ſolicitudinē ſciēdi. inter has āt mediat ignorātia pauli q̄ fuit directe volita p quāto noluit cognē fidei xp̄i. Ignorantia nāqꝫ eius fuit ignorantia oppoſita cognitioni fidei xp̄i quā voluntarie noluit, non ad libertatē peccādi, ſꝫ ad obſequiū dei: arbitrabat̄ em̄ iniuriam deo facere fidē talem ſuſcipiendo. vn̄ ibidē ipſe dicit ignorans feci in credulitate.

¶ In eodē tertio articulo in rñſiōe ad ſcḋm dubiū occurrit: quia author in illa rñſione deſtruere videt̄ doctrinā ſuperꝰ datā de ſpecificatione pctōꝝ. Superiꝰ nāqꝫ dictū eſt, ꝙ rō inuoluntarii non ſufficit ad ſpēm dādā, ſꝫ oportꝫ eſſe intentū: mō aūt dī ꝙ i ignorāte quātū remanet de voluntario, tm̄ remanet de intētione pctī: ꝛ ꝓpꝫ non erit pctm̄ p accñs. Et qḋ loquatur author directe ad ꝓpoſitū de ſpecificatione, pꝫ ex ipſo argumēto cui p hec ſola vba ſatiſfieri vult. ¶ Ad hoc dī, ꝙ verba līe poſſunt ſuſcipi in hoc ꝙ quicqḋ eſt voluntariū cadit ſub aliq̄ intentione. Et hoc ſupponit̄ in littera, cōſtat eſſe veriſſimū: oportꝫ nāqꝫ ꝙ oē a voluntate emanās ad finem aliquē fieri, quū finis ſit obm̄ voluntatis. Sed hoc nō ſatiſfacit līe, quia expreſſe dicitur, qḋ quantum remanet de voluntario, tantū de intentione peccati, ꝛ ideo nō eſt per accñs: refert ergo littera ad idem. ſ. ad pctm̄ voluntariū ꝛ intentū. Ad hoc dī, ꝙ littera nō dicit ꝙ quātū ꝛ tm̄, ſed in quantum in tantum. Inter que eſt tanta differentia ꝙ prima verba important primū ſenſum. ſcḋa ſtant cū ſcḋo. Qḋ aūt referātur ad idē. ſ. pctm̄ veriſſimū eſt: quia ſi in ignorante remanet voluntariū pctī, oportꝫ voluntarie ineſſe cōuerſionem ad aliqḋ diſſonās legi eterne, qḋ eſt hr̄e intētionē pctī. Sed ex eo ꝙ in tali mā. ſ. pctī qḋ ſumat ſpecificatū ab intētō: ſequit̄ ſi eſt voluntariū ē intentū nō ſequit̄ ſimplr̄. a. eſt voluntariū, ergo intētū. ſunt. n. multa in vno et eodē pctō voluntaria mala, vnū tm̄ intētū vn̄ eſt ſpēs: vt pꝫ in pcurādo adulteriū conſenſum eſt em̄ ibi in primis ouerſio a lege dei ꝛ rōne ꝛ iuſſio ſpūalis mortis, ꝛ nocumēto penarū inferni, ꝛ appetitꝰ delectabilis alieni. Et quuis oia ſint voluntaria, ab vltimo tm̄ ꝙ eſt p ſe intentū actus ſpecificat̄: ita ꝙ reliqua ſub hac intentione concludontur. ¶ Super Arti. 4.

In articulo quarto in calce corporis articuli dubium difficile occurrit de ſpē peccati quod fit ex ignorantia: an. ſ. ſit eiuſdem ſpēi in qua eſſet ſi fieret ſcienter. Et ratio dubii: quia ſpecies peccati ſumit̄ ex p ſe obto intento a peccante: vt in. q. 72. ſuperius pꝫ: ſed ex ignorātia peccās nō tendit per ſe in obiectum illius pctī, ſed p accñs: vt in līa hac dī. ergo peccans ex ignorantia nō peccat illa ſpē pctī qua peccaret faciendo idē ſciens. ¶ In oppᵐ aūt eſt: quia nihil eſt in ſpē qḋ nō ē in aliq̄ eiꝰ ſpē: ꝛ ꝓpea ſi peccās ex ignorātia nō incurrit pctm̄ illiꝰ ſpē, erit aliqḋ pctm̄ in nulla ſpē: nō ē. n. maior rō de vno q̄ de alio in reliqꝭ ſpēbꝰ. Preterea. paulꝰ apl̄s. i. ad thim. i. ex ignorātia peccauit: et tn̄ fatet̄ ſe peccaſſe pctis eiuſdē ſpēi ac ſi ſcienter, dicēs ꝙ fuit blaſphemꝰ ꝛ pſecutor ꝛ contumelioſus: diſtinguēdo nāqꝫ pctā in illis ſpēbꝰ peccaſſe ſe iſtorum ar. ¶ Ad euidētiā huiꝰ dubii, ſciēdū ē ꝙ duplex ē ignorātia voluntaria. Una priuās vſu rōnis: vt ebrietas ꝛ amētia qñ qs pcuraret amētiā. Altera priuans ſola ſcia eius qḋ tenet̄ ſcire. Et hec ē duplex. ſ. ignorantia iuris ſiue vlis ſiue particularis. vt qñ qs neſcit hūc actū eſſe peccatū. Et ignorantia facti: vt qñ quis neſcit ſua negligētia hoiem eſſe in loco quo pꝫcit ſagittā. Pctā aūt lcētā ex ignorātia iuris ſunt duplicia. qdā ſm̄ ſe mala: vt fornicatio furtū ꝛ ſilia. quedam ſolo iuris poſitiui ſtatuto mala. vt ieiunare tali die ꝛ ſilia. Inchoando aūt a pctis q̄ ſunt ſm̄ ſe mala, ꝛ fiunt ex ignorātia iuris, dōm ē ꝙ ſunt pctā eiuſdē ſpēi, cuiꝰ eēnt ſi fierēt a ſciēte. Et rō eſt ꝙ ſunt actꝰ voluntarii in ſeipſis p ſe ꝛ directe: nō ſolū nālr̄, ſꝫ moralr̄ ſm̄ cōuerſionē ad obm̄: quāuis ſm̄ contrarietatē ad ſtatutē indirecte ꝛ p accñs ſint voluntarii gentiles nāqꝫ neſcientes ſim-

ſ. ſ. et locus ibi dē anno tatis.

ꝛ iō talis ignorātia nō totalr̄ excuſat a pctō. Si ꝟo ſit talis ignorātia q̄ omnino ſit inuoluntaria, ſiue quia eſt inuincibilis ſiue quia eſt eius quod quis ſcire nō tenetur, talis ignorantia omnino excuſat a peccato.

Ad pimū Ergo dōm, ꝙ nō ois ignorantia cauſat inuoluntariū, ſicut ſupra dictū eſt. vn̄ nō ois ignorātia totaliter excuſat a pctō. ¶ Ad ſcḋm dōm, ꝙ inquantū remanet in ignorante de voluntario, intm̄ remanet de intentione pctī. ꝛ ſm̄ hoc nō erit p accñs pctm̄. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ ſi eſſet talis ignorātia q̄ totalr̄ vſuꝫ rōnis excluderet oino a pctō excuſaret, ſicut patet in furioſis ꝛ amentibus, non autem ſemper ignorātia cauſans pctm̄ eſt talis, ꝛ ideo nō ſemper totaliter excuſat a peccato.

¶ Utrū ignorātia diminuat pctm̄. Ar. 4.

Ad Quartum ſic proceditur. Uidetur, ꝙ ignorantia non diminuit peccatum. Illud enim qḋ eſt commune in omni peccato non diminuit peccatum: ſed ignorantia eſt communis in omni peccato. Dicit enim philoſophus in. 3. ethi. quod omnis malus eſt ignorans. ergo ignorantia non diminuit peccatum. ¶ P̄. Peccatum additum peccato facit maius peccatū: ſed ipſa ignorātia eſt peccatum: vt dictum eſt. ergo non diminuit peccatum. ¶ P̄. Nō eſt eiuſdem aggrauare ꝛ diminuere peccatū, ſꝫ ignorātia aggrauat pctm̄. qm̄ ſup illud apoſtoli. Ignoras qm̄ benignitas dei ꝛc. dicit ambro. Grauiſſime peccas ſi ignoras. ergo ignorantia nō diminuit peccatum. ¶ P̄. Si aliqua ignorātia diminuit peccatum hoc maxime videt̄ de illa que totaliter tollit vſum rationis, ſed huiuſmodi ignorantia non minuit peccatum: ſed magis auget. Dicit em̄ philoſophus in ſecūdo ethico. ꝙ ebrius meretur duplices maledictiones. ergo ignorantia non minuit peccatum.

Sed Contra. Quicquid eſt ratio remiſſionis peccati alleuiat peccatum: ſed ignorantia eſt huiuſmodi: vt patet i. ad thimo. primo. Miſericordiam non ſecutus ſum quia ignorans feci. ergo ignorantia diminuit vel alleuiat peccatum.

Rn̄deo Dicēdū, ꝙ quia omne peccatum eſt voluntariū, intātum ignorantia poteſt diminuere peccatum inquantum diminuit voluntariū. ſi autem voluntarium nō diminuat, nullo modo diminuet peccatum. Manifeſtum eſt autē quod ignorātia que totaliter a peccato excuſat, quia totaliter voluntariū tollit, peccatum nō minuit: ſed oino aufert. ignorātia vero que nō eſt cauſa peccati, ſed concomitanter ſe habet ad peccatum, nec minuit peccatum nec auget. Illa igitur ſola ignorātia poteſt peccatum minuere que eſt cauſa peccati. ꝛ tamē totaliter a pctō non excuſat. Contingit autem quandoqꝫ ꝙ talis ignorantia directe ꝛ

plicē fornicationē eſſe pctm̄, voluntarie ꝯſentiebāt in actū cognitionis mulieris nō ſue vxoris vn̄ ſumūt fornicationis ſpēm: quis lcēt aliq̄ eoꝝ ſi ſciuiſſent eſſe pctm̄ nō feciſſent: ꝛ ſic nō directe ꝛ p ſe, ſꝫ p accñs in actū illū ex pte contrarietatis ad ſtatutē ꝯſenſiſſent. Et hoc mō paulꝰ ꝯſenſit in mortē ſtephani ꝯſtitētis Ieſum oratio. vn̄ ſumit pctm̄ ſpēm. quis nō niſi p accñs ꝯſenſerit in contrarietatē illi actui intrinſecā. q̄ ſi cognouiſſet nō dē nō ꝯſenſiſſet actui. ꝛ ſilr̄ ē de aliis. Nec author eſt expoſitꝰ ſꝫ dēpſi: ſꝫ ſunt ꝑbolis ſolū totalr̄ intelligēda. Non. n. dī hic ꝙ ſi ſi dici ꝙ voluntas peccantis ex ignorantia directe ꝛ p ſe ferat in ſpēm pctī. ſꝫ in pctm̄. pctm̄ em̄ ſe habet quū ex ꝓpria rōne cōiugat ꝯtrarietatē ad legem dei (vt patet ex diffōne aug.) tūc tm̄ ē directe ꝛ p ſe volitū, quū ipſe actꝰ ꝯtrarꝰ ē directe ꝛ p ſe volitꝰ: ita ꝙ non ſit p ſe volitꝰ actꝰ q̄ eſt ꝯtrarꝰ ſed actꝰ ꝯtrarꝰ. Conſtat aūt ꝙ inter fornicationē ꝯmuniter ex ignorātia q̄ ſit pctm̄, ꝛ ſcienter, hic ē differentia, ꝙ ſciēs voluntarie fert in actum ꝯtrarium directe ꝛ p ſe: ſciens em̄ actū illū eſſe ꝯtrarium ſtatui, ꝛ ꝯtra legē ꝛ vult illū: ignorās aūt voluntarie directe ꝛ per ſe fert in actū q̄ ē ꝯtrarꝰ ꝛ p accidēs in actū contrariū. ꝛ ꝓpea illa dr̄ ꝙ p accñs fert in pctm̄ cū ſꝫ. n. cōſtat ꝙ p ſe fertur in obm̄, vn̄ pctm̄ ſumit ſpēm: vt pꝫ. ſpēs em̄ pctī nō ſumit̄ ex contrarietate ſed ex obō: ſicut nec ſpēs albi ſumitur ex contrarietate ad nigrū ſꝫ ex abūdātia lucis in ſe. Et quum hec legeris, aduerte ꝙ nō loquor de ouerſiōe q̄ ſequit̄ pctī ſpēm (qm̄ illa p accñs ē ſciēter peccātibꝰ ē volita) ſꝫ ꝯtrietate intrinſeca ipſi pctō, qua eſt actꝰ ꝯtrarꝰ virtuti: hec em̄ a ſciēter peccāte ē directe ꝛ p ſe volita, ab ignorāter aūt errāte p accñs tripl̄r. primo ex pte actꝰ: quia eſt volitꝰ ad volitionē actꝰ. ſcḋo ex pte ignorātie voluntarie quia in ipſa volitꝰ ſunt volitꝰ oēs eius effectꝰ quoꝝ vnꝰ eſt incurrere ī hoc ꝯtrarium: ſicut qui ſibi voluntarie oculis velatis, vult in ſua cā quicqḋ mali inde ſeq̄ nātū ē. vn̄ ſi impinget in leſiuū aliqḋ voluntarie impingit volūtate ſue cāe ſ. velationis vel velati inceſſus. ¶ 3ᵒ ex pte acceſſoriis nō in ipſa ignorātia, ꝛ hoc q̄ ad illos q̄ neſciūt ſe ignorare: q̄ ſi ſcirēt ſe ignorātes darēt operā vt ſcirēt: in iſtis em̄ etiā ipm̄ ignorātie pctm̄ eſt voluntariū per accidēs, ſicut accidit in paulo apoſtolo. ¶ De peccatis aūt que fiūt ex voluntaria ignorantia priuāte totaliter vſum rationis (qualia ſunt peccata ebrioꝝ rum ꝛ amentium voluntarie) littera in precedenti arti. in reſponſione ad vltimum dicens, quod ignorātia priuans vſum rationis totaliter excuſat a toto contrarium videt̄ ſibi ipſi hic ad ſecundū ꝛ quartū dicenti peccatū ebrietatis minuere peccatū ſequēs: qḋ enim diminuit̄ nō totaliter tollit̄, et rurſus ibidem dicenti duo pctā eſſe ebrietatē ꝛ homicidiū ſequēs. Sūt ergo in ꝓpriis ſpēbꝰ pctā ſeq̄ntia, aut ſunt pctā in nulla ſpē: qḋ eſt impoſſe. Et iꝫ ſeq̄la: quia ex q̄ ſunt diſſicta a ſpē ſue cāe. ſ. ebrietatis, eo ipſo ꝙ ſunt duo pctā aut in ꝓpriis ſpēbꝰ aut in nulla erūt. Cōtra hoc aūt ē ꝙ actus iſti nō ſunt voluntarii: et ꝯſeꝗnter nec morales homani, quum ſint hoīs. ¶ In hac ambiguitate cauēdū eſt ab vtroqꝫ extremo, vt nec dicamus hmōi ſeq̄ntia pctā eſſe genꝰ mutis: vt qdā videntur dicere conſiderātes iſtos actus in ſeipſis. ꝛ ꝓpea dicentes ꝙ hmōi ebrii excuſant̄ a toto quo ad culpam. Nec fateamur predicta eſſe ſm̄ ſe pctā: vt ex hac līa forte acceptum eſt. Sed dicamus eſſe circonſtantias pctōꝝ, ꝛ pertinentes ad circunſtantiā q̄dā ſignificātē effectū: ꝛ ꝓpea obſeruādas in iſtis regulas datas de euētibꝰ ꝛ nocumētis pctōꝝ ſupius in. q. 20. ar. 5. et. q. 63. ar. 8. Et rō eſt: quia hec ſunt voluntaria in ſuis tm̄ cāis. Ex hoc nāqꝫ ꝙ ſunt quodam modo voluntaria: eſſe. n. voluntariū in cā eſt eſſe aliquo mō voluntarium) ſunt in genere humanoꝝ ꝛ moraliū ꝛ nō excuſantū a toto culpa. Ex eo aūt ē ꝙ in ſolis cāis non ſunt ſm̄ ſe pctā, ſed a ꝓpriis ſpēbus diſtracta, circūſtantie ſunt pctōꝝ quoꝝ ſunt effectus: ꝛ ad illoꝝ pctōꝝ ſpēs ſpectant in quibus ſunt voluntaria ꝛ intēta. ¶ Et ex hoc pꝫ ſequit̄ vlterius ꝙ primū peccatum, puta ebrietas, plus minuat de 2ᵒ puta homicidio vel blaſphemia dei, quam ſit grauitas primi, ſi enim verbi gratia ebrietas in tota ſua latitudine ad plus eſt grauitatis vt duo, ꝛ homicidium vt decem, ex hoc quod homicidiuꝫ diſtrahitur a ſua ſpecie cōſequenter diſtrahitur a ſua grauitate: ꝛ quia reducitur ad ſpeciem ebrietatis reducetur quoqꝫ ad grauitatem eius circunſtantionate tamen. Et ſic reducit̄ ad grauitatem nō excedentem duo: ac per hoc plus minuetur de propria grauitate homicidiū ab ebrietate quam ſit grauitas ebrietatis: trāſlatū em̄ de gradibus decē grauitatis ad gradꝰ duos longe plus diminutū eſt quā in duobus q̄ ſunt gradus ebrietatis. Atteſtat̄ autē dicens auguſtinus in lib. 22. contra fauſtū dicens, ꝙ loth culpādus eſt non quantum ille inceſtus, ſed quantum ebrietas meruit: quoniā inceſtus nō niſi in

cauſa ebrietatis. ſ. culpabilis eſſe potuit. Atteſtaē etiā autor dum rñdens argumēto. 2. ſ. pctm̄ additū pctō facit maius: qꝛ mai⁹ includit vnitatē cū eo q̄ facit mai⁹: dat duas rñſiōes. p̄ª ē q̄ h' ꝓpō ē vlr falſa: qꝛ nō ſp pctm̄ addit pctō in vnitate. ſ. ita q̄ faciat vnū cū eo: ꝛ ꝺ q̄ ſufficit q̄ faciat plura pctā: deinde qꝛ potuiſſe q̄s dicere q̄ illa ꝓpō ē ſ̄a in pctis cocūtib⁹ in vnū, dat ſcdaꝫ rñſionē dicēs. q̄ nec ſic ē ſ̄a, qꝛ ꝯiungit p̄m̄ pctm̄ plus minuere de. 2. q̄̄ ſit grauitas primi vt declaratū eſt

per ſe eſt voluntaria: ſicut cū aliqs ſua ſponte neſcit aliqd vt liberi⁹ peccet, ꝛ talis ignorātia videtur augere voluntariū ꝛ peccatū. ex intētione em̄ voluntatis ad peccādū ꝓuenit q̄ aliqs vult ſubire ignorātie damnū ꝓpter libertatē peccādi: qñq3 vero ignorātia q̄ eſt cauſa peccati nō eſt directe voluntaria, ſꝫ indirecte vel p accñs: puta cū aliquis nō vult laborare in ſtudio: ex quo ſequitur eum eſſe ignorantē, vel cum aliquis vult bibere vinū immoderate: ex quo ſequitur eū inebriari, ꝛ diſcretiōe carere, ꝛ talis ignorātia diminuit voluntarium: ꝛ per ꝯñs pctm̄: cum enim aliquid nō cognoſcitur eſſe peccatum, non poteſt dici q̄ voluntas directe ꝛ per ſe feratur in peccatū, ſed per accñs vnde ibi eſt minor contemptus ꝛ per ꝯñs minus peccatum.

Ad primū Ergo dōm, q̄ ignorantia ſm quam omnis malus eſt ignorans non eſt cauſa peccati, ſed aliquid conſequens ad cām. ſ. ad paſſionē vel habitū inclinantem in pctm̄. ¶ Ad ſcdm dicēdū, q̄ pcm̄ pctō additū facit plura pctā, non tñ facit ſemper maius pctm̄: qꝛ forte nō coincidunt in idem peccatum: ſed ſunt plura, ꝛ poteſt contingere ſi primum diminuat

ꝛ inducit ad hoc q̄ inducēs ē de ebrietate et homicidio ex hoc inſinuans q̄ putat ambo in vnum pctm̄ coire. ꝛ 2m eē circūſtātiā. iſte eiū. ſ. p̄mi. Cōſonatq̄ ꝺ doctrine ſupē⁹ habite de ſpē pctōꝝ ex ſine ſeu obiecto ītēto. Que autē in opp^m videtur authoris verba facile explanātur, nam q̄ in ꝑcedēti articulo dcm̄ eſt q̄ ignorātia tollēs totaliter vſū rationis excuſat a toto eſt verū p ſe loquēdo: qm̄ actus a tali facti p ſe loquendo nō ſunt humani, ſꝫ p accñs cōtingit nō excuſari: qm̄ etiam ignorātie tali ꝯiungit q̄ ē voluntaria culpabilr. ſūc rōne illius accñtis nō excuſat a toto: ꝛ ꝺ hic dr. Qđ ēt pluries dicatur ab authore in ebrio duo pctā inueniri. ſ. ebrietatē ꝛ peccatū ſequens intelligendū ē ṽz ſubiectā mām id eſt ſecundū ſe duo pctā. non q̄ in hoc retineant dualitatem ſꝫ alterū tranſit in circūſtātiā p̄mi. Cogimur aūt in hac materia his vocabulis vti, vt oſtendamus quod q̄ ſm ſe ſunt pctā voluntarij rōnem induūt etiā cāta ab hmōi ignorantie pctō ꝛ comparatione vtriuſq̄ pcti adinuicē: cōparatio enim diſtinctionem extremorum exigit loquētes: vt multi intelligentes vt ſapiētes. ¶ De peccatis vo q̄ ſiunt ex culpabili pp negligentiam ignorantia facti (vt quum vacans venationi ſagittat hominem loco ceruī ex incircumſpectione) an ſit eiuſdē ſpēi cuius eſſent facta a ſciēte, dōm eſſet quod nō ſꝫ ſpeciāt ad ſpēs peccatorum directe volitoꝝ puta venationis periculoſe ꝛ ſimiliū actuuꝫ a quibus illa pctā cāntur, ꝛ ratio eſt qꝛ plus requiriē ad rōnē ſpeciei proprie quam ratio voluntarij: opꝫ enim eſſe p ſe intētū id vnde ſpēs pcti ſumitur vñ licet iſta pctā ſint voluntaria in ſuis cauſis: qꝛ tamen non ſunt voluntaria in ſeipſis non ſunt p ſe intenta: ac p hoc nō ſunt ſm ſe pctā: nec vt actus eliciti, nec vt actus imperati ſed ſunt euentus ſeu effectus pctōꝝ non prouiſi nec intenti quāuis preuiſibiles, ac p hoc circumſtantie aggrauantes nō trahentes tñ in ſua ſpēs ſed diſtracte in ſuarum cauſarum ſpēs. ſumiē etiam ex litera huius articuli rō ad idem ex parte ignorantie ex illis verbis. quum enim aliquid eſſe peccatum ignoraē non poteſt dici qđ voluntas directe ꝛ p ſe feratur in pctm̄, ſed p accñs. loquitur de ignorantia voluntaria indirecte ꝛ culpabiliter, ex quibus hꝫ q̄ in id qđ ignorantia hmōi velaē non per ſe ſed per accñs voluntas fertur: par. n. eſt rō de pctō ꝛ quocunq̄ alio, ꝛ ſic quum cointelligaē altera ſupradicta. ſ. q̄ ab intentis p accñs non ſpecificanē actus morales ſequeē q̄ ſagittatio illa temeraria nō ſpecificabitur ab homicidio ſubſequuto ex ignorantia illa: ſꝫ erit circūſtantia qđ aggrauās valde actū, ex his aūt hēs drīam velaminis inter pctā primo diſcuſſa ex ignorātia iuris ꝛ hec ex ignorātia facti: qꝛ in illis ignorantia non velat obm̄: ſed ꝯtrarietatē ad legē ſeu ſtatutē. In iſtis ignorantia velat obm̄: ꝛ iō illa in eadē ſunt ſpē, iſta aūt vt dictū eſt, qꝛ ab alio p ſe intento ſpēs eſt. Ex hoc tñ loco ne fallaris accipiēs q̄ qꝛ hic venator non eſt reus homicidij, ꝓpterea nō ſit irregularis ꝛ ſimilia: qm̄ vnaqueq̄ ars ꝓprijs vocabulis gaudet, ꝛ in iure vbi talis vocatur homicida voluntari⁹. ita eſt vocādus. In philia aūt morali de ſpēb⁹ pctōꝝ differentiis ſua q̄q̄ ſpē vocādū eſt ſi nomē hꝫ. ¶ De pctis demū q̄ ſiūt ex ignorātia iuris poſitiui que nō ſm ſe ſunt mala ſꝫ ſolū qꝛ ꝓhibita: ꝯſiderādum eēt ꝓpter additū an ignorātia velet obm̄ formale illi⁹ act⁹ vt eſt in gñe moris: an velet ſolū ꝯtrietatē ad legē. ſi em̄ ſolā ꝯtrietas velaē eiuſdē ſunt ſpēi a ſciente ꝛ ignorante fctā. ſi ho obm̄ formale velaē nō ſunt eiuſdē ſpēi, vt pꝫ ex ahdictis. Ad ꝺ aūt diſcernendū effectū iuris poſitiui in actib⁹ obo opꝫ videre. ſi em̄ lex cōſtituit rōnē formalē obi pꝫ q̄ ignorātia velat obm̄. ſi aūt conſtituit ſolā auerſionē ab ipſa vel ꝯuerſionē ad ipſam pꝫ q̄ ignorātia nō velat obm̄ ſꝫ ꝯtrietatē. Quū igiē qđ lege poniē, vt pꝫ in. 5. ethi. ſit id qđ a p̄n⁹ nihil differt vtrū ſic vel alr̄ fiat, ſꝫ poſt legē differt ſic vel alr̄ bonitate ꝛ malitia morali, opꝫ, qm̄ ex vi legis hmōi collocēt in gñe boni vel mali moralis. Et quum illa collocatio vt dr̄ inferius in tractatu de lege fiat p modū determinationis ſoꝛe cōis ad ſpālē, ꝯñs ē vt lex nō ſolū gen⁹ ſꝫ ſpēm actib⁹ hmōi pbeat moralē nō faciēdo nouā ſpēm virtutis aut vitij ſꝫ applicādo ſeu extēdēdo ſpeciſicatas ſpēs virtutū ꝛ vitioꝝ ad hmōi actus. verbi gratia ſtatuens q̄ cū lumine et ſchola caſula ecclēſia celebreē applicat religionis ſpēm ad iſtos act⁹ ꝛ ſacrilegij vitiū ad oppoſitos: ꝛ ſtatuens ieiunia applicat tēperantie ſpeciem ad vnicā comeſtionē hora none abſq̄ carnib⁹, ꝛ intēperātiā ad e⁹ oppoſita: ꝛ ſic de alijs. ex hoc aūt pꝫ drīa inter pctā ex ignorātia iuris facta ſm ſe mala ꝛ

non ſm ſe mala quo ad velamē: qꝛ in ſm ſe malis ſcitū eſt id vñ ſpēs pcti ſumitur, qꝛ eſt obm̄ ſm ſe diſſonās rōni: velatū aūt eſt ipſa diſſonātia vt pꝫ ex dicēs. In iſtis aūt non ſm ſe malis ſcitum nihil claudit vñ ſpēs pcti imo nec grauis mortis ſumiē vt pꝫ in comedēte bis in dieb⁹ ieiunij ex ignorātia iuris, ſcitum em̄ ab hoc aū eſt bina comeſtio carniū hodie. Cōſtat em̄ q̄ hoc totum nihil includit diſſonās, niſi q̄s dicat q̄ in ly hodie, qꝛ ſignat ipſo ieiunū clau-

ſcdm, q̄ ambo ſimul non habeant tantā grauitatem q̄̄tam vnum ſolū hēret: ſicut homicidium grauius pctm̄ eſt ſi ſit a ſobrio hoīe factū q̄̄ ſi fiat ab ebrio homine. q̄uis hec ſint duo peccata: qꝛ ebrietas pl⁹ diminuit de rōne ſequentis pcti, q̄̄ ſit ſua grauitas. ¶ Ad tertiū dōm, qđ verbū ambroſij poteſt intelligi de ignorantia ſimplr affectata, vel pōt intelligi in genere pcti ingratitudinis: in qua ſumm⁹ gradus eſt q̄ hō etiam beneficia nō recognoſcat, vel poteſt intelligi de ignorātia infidelitatis que fundamentum ſpiritualis edificij ſubuertit. ¶ Ad quartum dōm, q̄ ebrius meret quidem duplices maledictiones ꝓpter duo peccata q̄ committit. ſ. ebrietatem, ꝛ aliud pcm̄ qđ ex ebrietate ſequitur: tñ ebrietas rōne ignorantie adiuncte diminuit ſequēs peccatum. ꝛ forte plus q̄̄ ſit grauitas ipſius ebrietatis: vt dictū eſt. Vel poteſt dici q̄ illud illud verbum inducitur ſm ordinationem cuiuſdam pythaci legiſlatoris q̄ ſtatuit ebrios ſi percuſſerint amplius puniēdos non ad veniam reſpiciens quam ebrij debēt magis habere: ſed ad vtilitatem quia pluries iniuriantur ebrij quam ſobrij. vt patet per philoſophum in. 2. politicoꝝ.

dit vñ ſpēs intēperantie ſumiē. Sed lꝫ reuera ſic ſit, aūt hoc non clauditur ſub ſcitu, ſꝫ ſub velato ex iuris ignorantia: ꝛ ꝓpterea relinqē q̄ in ſcito nihil eſt vñ ſpēs ſumatur, et ſi huic adiungas q̄ ex ignoto p negligentiaꝫ non ſumiē ſpēs: qꝛ vt in lr̄a dr̄ nō poteſt dici q̄ voluntas in hmōi ignarū p ſe ſed p accidens feratur, ſequiē q̄ hmōi pctā qꝛ obm̄ ſut male velatur nō ſunt eiuſdem ſpēi facta ab ignorāte iuꝫ ꝛ a ſciente. Sꝫ tūc obſtāt duo primo, qꝛ opꝫ aſſignare ſpeciem vitij in qua hmōi pctm̄ eſt. nihil em̄ eſt in gñe qđ non ſit in aliqua eius ſpē. ¶ Scdo qꝛ opꝫ ſaluare illā regulā, circumſtātia faciens actū de non malo malum dat ſpēm. quum enim non appareat aliqua vitij ſpēs in tali bina comeſtione ꝛ ſimilibus: et ſola circunſtantia determinate temperātie a iure in vnica comeſtione tali die reddat hūc actū malū: ꝯñs eſt vt ad ipſam intēperātie ſpēm talis tranſgreſſio reducatur, cuius oppoſitū ex precedentibus ſequebaē. Ad hoc dōm eſt q̄ licet actus iſti ex ignorātia cāti nō ſunt p ſe in talibus ſpēbus pp rōnes allatas: reductiue tñ ſunt in eiſdē ſpēbus in quibus eſſent cōmiſſi a ſciēte. ꝛ ratio eſt qꝛ velamen ignorātie legis, quā teneē nūc hic iſte ſcire: qꝛ voluntariū eſt, impediē a locādo ignotū illud extra voluntariū ꝛ intētū: ꝛ voluntas veluti actus reducit actum ad nām ſue ſpēi, ſicut ēt facit voluntariū velamē ignorātie facti. pp qđ ſicut in credēte occidere ceruum ꝛ occidēte hoīeꝫ ex ignorantia culpabili actus occiſionis redit ad nām ſue ſpēi ꝛ eſt homicidium, ita in comedente bis ex culpabili ignorātia legis in die ieiunij: act⁹ cōmeſtiōis redit ad naturā ſue ſpēi ꝛ eſt intemperantia. Intelligēda ſunt ergo q̄ dr̄ de iſto q̄ ſ. nō ſpecificat, quo ad repoſita p ſe i ſpē, ſec⁹ aūt eſt de reductiue ad ſpēm ptinētib⁹. ꝛ ſic oia ꝯſonant. Et hēc ex ꝺ ſolone dubij relicti in. q. 72. ar. 9. ꝛ reſolōneꝫ ſimplr duoꝝ vltimo tractatoꝝ. ſ. q̄. ſ. facta pctā ex ignorātia facti culpabilr ſiue ſint ſm ſe mala ſiue nō: reducunt ad nām ſue ſpēi: qꝛ culpa impedit velamen ignorātie a locādo actum extra intētū. dicunt aūt hoc: qꝛ iā leuis poſſet eſſe culpa negligētie, vt nō reduceret actū ad ꝓpriā ſpēm ſalē pfecte, vt pꝫ in eo qui ex leuiſſima culpa negligētie in diſcernēdo vina ignorāter inebriaē: nō. n. redit tunc ebrietas in nām ſue ſpēi pfecte. ꝛ ſcito q̄ in hac difficultate multo tpe fui nō reſolut⁹: ꝛ iō vage ſcripſi ſed nolui mutare iā ſcripta pp exercitiū.

¶ In eodem quarto articulo in rñſiōe ad primū nota q̄ hec rñſio exponitur inferius in. q. 78. ā. p̄mo ad primū vbi diſtinguiē triplex ignorantia ex parte rei ſcite ſm triplicē ſcientiam. prima eſt qua ſciē indiuiduū actum eſſe malum puta hanc acceptationeꝫ rei aliene eſſe malā. ¶ Secunda qua ſciē indiuiduū actum ꝛ tpis eius. ſ. hoc nūc eſſe malū. ¶ Tertia eſt qua ſciē indiuiduum actum tpis ꝛ executiōis. ſ. hoc nūc nō eſſe faciēdū. Ignorātia oppoſita prime ſcie eſt cauſa peccati. Ignorantia ſcda ꝛ tertia eſt ignorātia electionis quam author negat hic eſſe cauſam pcti. nō q̄ putet eā nō cāre pctm̄ vt alij tenent: ſed qꝛ negat eam annumerari inter generales cauſas peccati de quib⁹ modo tractat, quoniam peccata q̄ ſiunt ex ſecunda ꝛ tertia ignorantia non ſunt pctā ex ignorantia, ſed ex paſſione vel habitu vt in illa queſtiōe declaratur.

¶ In eodem quarto articulo dubium ꝓ nouitijs occurrit de rñſione ad ſm: qꝛ ſtātibus etiā obm̄ dictis adhuc illa ꝓpō. pctm̄ additū pctō facit maius, vē efficax argumentum ſuſtinere in ꝓpoſito: qꝛ quā ignorātia ſeu ebrietas fuerit peccatū ſi ſibi addaē ſequens peccatū quantūcunq̄ minimū faciet maius. ¶ Ad hoc dr̄ q̄ argumētū hoc cōcludit verū, ſed in lr̄a nō affert ad hoc: non em̄ eſt qđ an ſeqñs pctm̄ diminuat pctm̄ ignorātie: ſed affert ad argumētum qđ ignorātia nō diminuat ſeu augeat ſequēs pctm̄. q̄ꝫ de hoc eſt qđ philoſo arguit. ꝛ in lr̄a ad hoc rñdeē optime, q̄ ipſa ignorātia adiuncta ſeqnti pctō nō augeat illud ſed diminuat illud: ꝛ totū ꝯpoſitū eſt ex vtroq̄ ſi ꝯponētia ſm ſe ſumantē: qꝛ plus adimit de grauitate illius q̄̄ apponat de grauitate ꝓprie: vñ in lr̄a nō dr̄ q̄ ambo ſimul nō hēt tātā grauitatē quātā qđcunq̄ eoꝝ ſecūſum hꝫ, ſed quantū vnū eoꝝ. ſ. ſequens ſm ſe grauius (vt dictum eſt) haberet.

¶ In eodem articulo quarto dubium eſt de quantitate diminutionis an ſcilicet ignorantia ſecundum ſe peccatum veniale excuſet ſequens peccatum ex ea a mortali: ꝛ ſimiliter ignorans a mortalis leuioris ordinis excuſet ſequens a mortali grauioris ordinis vel econtra mortale peccatum ſequens ex ignorantia veniali faciat illam mortalem: ꝛ ſimiliter mortale grauioris ordinis aggrauet ignorantiam mortalem in grauiorem ordinem trahendo.

¶ Ad hec & hec q̄ ex dictis de ſpẽb⁹ peccatoꝝ ex ignorātia pẽdet: q̄ nanq; ignorantia nõ auferet ꝓpriā et perfectā ſpẽm deliberato peccato ꝙ ex ea ſit non auferet ꝯñs id q̄ ex ꝓpria ſpẽ ſibi vendicat ſcilicet eē mortale, ⁊ eē mortale grauioris ordinis. ꝓpter quod in his q̄ ſunt ſm ſe pctā mortalia ⁊ deliberate ſunt in ſeipſis quãuis ex ignorantia mortalia ſint: q̄ñ vero ignorantia diſtrahit ſequens peccatum vt ſpẽm alterius pcti puta ebrietatis vel venationis nõ diſcrenſiſſime tunc, q̄r pctm̃ ſequens non ſortit ꝓpriā ſpẽm quãtūcūq; ſm ſe eſſet mortale aut grauioris ordinis non facit actū ex veniali mortalem nec ex mortali leuioris ordinis mortalem grauioris ordinis quãuis aggrauet vt circunſtantia. ⁊ ratio eſt q̄r circūſtantia non hñs ꝓpriā ſpẽm nũq̄ aggrauat in infinitum, nũq̄ trãſfert in ꝓpriū ordinē vt in.q.88. inferius patet. vnde ſi ebrietas in aliq̄ ſit peccatum veniale homicidiū ꝯñs nõ faciet peccatū mortale: ⁊ ſilr ſi circumſpecta aliqualr venatio eſt pctm̃ veniale, homicidium ſequẽs non faciet pctm̃ mortale: ⁊ ſi ebrietas vel venatio ſunt pctā leuioris ordinis q̄ homicidiū nõ trahent in ordinē grauitatis homicidij quãuis aggrauentur ex tali effectu.

B.q. 9.a. 2.et.q. 10.a. 3. Et.22.q 15.6.a. 1.co.Et 3.q.46. ar.7.ad 3. Et ſi. q.3.art. 10.co. ⁊.q.23. ar.9.ad 3.⁊.6.

¶ Sup.q.77.Arti.1.

In primo articulo q̄ō. 77. ſolus modus quo paſſio mouet voluntatem declarandus occurrit addendo ad dicta in articulo ſecūdo.q.9. vbi eadem.q. ex parte voluntatis abſolute agitata eſt: modus eñ in ordine ad cauſandum peccatum ex pte ipſius paſſionis tractatur. Modus igitur ē ꝙ paſſio afficiēs appetitū afficit ꝓportionalr per viā redūdantie phãtaſiā, ſunt eñ vt in ſcdo de aia dī appetitiuū ⁊ phantaſticū aie indiſtincta loco, extremis deciſio atteſtantibus. ⁊ ſicut ad linguam colera infectam guſtus iudiciuz erroneū ſit, ita ad appetitū paſſiõe infectū immutat phãtaſie et iudiciū etiā eſtimatiue pñr. ⁊ q̄r intellectus mouetur a phantaſmate conſequens eſt vt a phantaſmatibus

¶ De cauſa peccati ex parte appetitus ſenſitiui. Queſt. 77.

DEinde Conſiderãdū eſt de cauſa pcti ex pte appetitus ſenſitiui: vtrū paſſio aīe ſit cauſa pcti. ¶ Et circa h̄ querunt̄ octo. Primo vtrū paſſio appetitus ſenſitiui poſſit mouere vel inclinare voluntatē. Scdo vtrū poſſit ſuperare rationem cõtra ei⁹ ſcientiā. Tertio vtrū pctm̃ q̄ ex paſſione prouenit ſit pctm̃ ex infirmitate. Quarto vtrū hec paſſio q̄ eſt amor ſui ſit cā oīs pcti. Quinto de illis tribus cauſis que ponuntur.1.Jo.3. cõcupiſcentia oculorum, ꝯcupiſcentia carnis, ⁊ ſuperbia vite. Sexto vtruz paſſio que eſt cauſa peccati diminuat ipſum. Septimo vtrum totaliter excuſet. Octauo vtrum peccatum quod ex paſſione eſt poſſit eſſe mortale.

¶ Utrū voluntas moueatur a paſſione appetitus ſenſitiui. Art.1.

AD primū Sic pcedit̄. Uidetur ꝙ voluntas non moueatur a paſſione appetitus ſenſitiui. nulla enim potentia paſſiua mouetur niſi a ſuo obiecto: voluntas aūt eſt potentia paſſiua ⁊ actiua ſimul inquantum eſt mouens ⁊ mota ſicut philoſoph⁹ dicit in.3.de aīa vīr de vi appetitiua cum ergo obiectū volūtatis non ſit paſſio appetitus ſenſitiui: ſʒ magis bonū rationis vī ꝙ paſſio appetit⁹ ſenſitiui non moueat volūtatē. ¶ P̄. Superior motor non mouet̄ ab inferiori: ſicut aīa nõ mouet̄ a corpe: ſʒ volūtas q̄ eſt appetitus rõnis cõparat̄ ad appetitū ſenſitiuū ſicut motor ſupior ad īferiorē. Dicit.n.ph̄s in.3.de aīa, ꝙ appetit⁹ rõis mouet appetitū ſenſitiuū, ſicut in corporib⁹ celeſtib⁹ ſphera mouet ſpherā. ḡ volūtas nõ poteſt moueri a paſſione appetit⁹ ſenſitiui. ¶ P̄. Nullum immãle p̄t moueri ab aliquo mãli. ſʒ volūtas ē po⁹ q̄dā imãlis: nõ.n.vtit̄ organo corpali cum ſit in rõe: vt dī in.3.de aīa. appetit⁹ aūt ſenſitiu⁹ ē vis mãlis, vtpote fūdata in organo corpali. ḡ paſſio appetit⁹ ſenſitiui nõ p̄t mouere appetitū itellectiuū.

Sed ꝯ eſt, ꝙ dī Danie.13. Concupiſcentia ſubuertit cor tuum.

Rñdeo Dicendum, ꝙ paſſio appetitus ſenſitiui non poteſt directe trahere aut mouere voluntatem: ſʒ indirecte poteſt. ⁊ hoc dupliciter. Uno quidem modo ſm quādā abſtractionē: cū.n.oēs potentie aīe in vna eſſentia anime radicentur, neceſſe eſt ꝙ q̄ñ vna potentia intenditur in ſuo actu, altera in ſuo actu remittatur, vel etiam totaliter in ſuo actu impediatur: tum q̄r oīs v̄tus ad plura diſperſa ſit minor. vñ econtrario quando intenditur circa vnū minus põt ad alia diſpergi, tū q̄r in operib⁹ aīe requirit̄ quedā intentio: que dum vehementer applicatur ad vnū nõ p̄t alteri vehemēter attendere ⁊ ſecundū hūc modum p quādā diſtractionē quādo motus appetit⁹ ſenſitiui fortificat̄ ſecundum quācūq; paſſionē neceſſe eſt ꝙ remittat̄ vel totaliter impediatur motus proprius appetitus rationalis q̄ eſt voluntas. Alio modo ex pte obiecti voluntatis q̄ eſt bonū ratione apprehenſuz: impeditur eñ iudicium ⁊ apprehenſio rationis pp vehementem ⁊ inordinatā apprehenſionem imaginationis ⁊ iudicium v̄tutis eſtimatiue: vt p3 in amentibus. Manifeſtū eſt autem ꝙ paſſionē appetit⁹ ſenſitiui ſequit̄ imaginationis apprehenſio ⁊ iudiciū eſtimatiue: ſicut etiam diſpoſitionem lingue ſequit̄ iudiciū guſtus. vñ videmus ꝙ hoīes in aliqua paſſiõe exiſtentes nõ facile imaginationē auertūt ab his circa q̄ afficiūtur. vñ p ꝯñs iudiciū rõnis plerūq; ſeq̄t̄ paſſionē appetit⁹ ſenſitiui ⁊ p ꝯñs mot⁹ volūtatis qui nat⁹ eſt ſemper ſequi iudiciū rõnis.

Ad Primum ergo dōm, ꝙ per paſſionem appetitus ſenſitiui ſit aliqua immutatio circa iudiciū de obiecto voluntatis: ſicut dictū eſt. quãuis ipſa paſſio appetitus ſenſitiui non ſit directe voluntatis obiectū. ¶ Ad ſecundum dōm, ꝙ ſuperius non mouetur ab inferiori directe, ſed indirecte quodammodo moueri poteſt ſicut dictum eſt. ¶ Et ſimiliter dicendum eſt ad tertium.

¶ Utrum ratio poſſit ſuperari a paſſione contra ſuam ſcientiam. Articu.2.

AD Scdm ſic procedit̄. Uī ꝙ rõ non poſſit ſuperari a paſſiõe ꝯ ſuam ſciam. Fortius.n.non vincitur a debiliori: ſʒ ſcia pp ſuā certitudinem eſt fortiſſimū eorū q̄ in nobis ſunt: ergo non põt ſupari a paſſione q̄ eſt debilis ⁊ cito tranſiens. ¶ P̄. Uoluntas non eſt niſi boni vel apparentis boni: ſed cū paſſio trahit voluntatem in id q̄ eſt vere bonum nõ inclinat rõnē contra ſciam. cū aūt trahit eā in id q̄ eſt apparens bonū ⁊ non exñs trahit eā i id q̄ rõni vī. hoc aūt eſt in ſcia rõnis q̄ ei vī. ergo paſſio nunq̄ inclinat rõnem cõtra ſuam ſciam. ¶ Si dicatur ꝙ trahit rõnem ſcientem aliq̄d in vniuerſali vt contrarium iudicet in particulari. ¶ Cõtra. Uñ ⁊ particularis ꝓpoſitio ſi opponātur, opponuntur ſm contradictionē: ſicut omnis homo ⁊ non oīs homo: ſʒ due opiniones q̄ ſunt cõtradictorie ſunt contrarie: vt dī in.2.perihermenias. ſi igitur aliquis ſciens aliquid in vlī iudicaret oppoſitū in ſingulari, ſequeretur ꝙ haberet ſimul cõtrarias opiniones: q̄ eſt impoſſe. ¶ P̄. Quicunq; ſcit vlē ſcit ēt particulare ꝙ nouit ſub vlī cõtineri: ſicut qui ſcit oēm mulam eſſe ſterilem, ſcit hoc aīal eſſe ſterile dūmodo ipſum ſciat eſſe mulā: vt p3 p id q̄ dī in.1.poſterioꝝ. ſed ille qui ſcit aliq̄d in vlī, puta nullā fornicationē eſſe faciendam, ſcit hoc particulare ſub vniuerſali cõtineri, puta hūc actū eſſe fornicariū. ergo vī q̄ etiā in particulari ſciat. ¶ P̄. Ea que ſunt in voce ſunt ſigna intellectus aīe ſcdm ph̄m: ſʒ hō in paſſiõe exñs frequēter cõfitet̄ id q̄ eligit eſſe malū etiā in particulari. ergo etiā in particulari h3 ſciam: ſic igit̄ videt̄ ꝙ paſſiones nõ poſſint trahere rõnem contra ſciam vlēm: q̄r nõ poteſt eſſe ꝙ habeat ſcientiaz vlem ⁊ eſtimet oppoſitū in particulari.

Sʒ Cõtra eſt, ꝙ dicit ap̄ls ro.7. Uideo aliā legem in mēbris meis repugnātem legi mentis mee: ⁊ captiuantem me in lege peccati: lex autem que eſt in mēbris eſt cõcupiſcētia de qua. ſ. locutus fuerat: cum igit̄ cõcupiſcentia ſit paſſio quedā, videtur ꝙ paſſio trahat rõnē etiā contra hoc ꝙ ſcit.

Rñdeo Dōm, ꝙ opio ſocratis fuit vt ph̄s dicit in.7.ethi. ꝙ ſciētia nunq̄ poſſet ſuperari a paſſiõe. vñ ponebat oēs virtutes eſſe ſcias: ⁊ oīa pctā eſſe ignorantias. in quo quidē aliqualr recte ſapiebat: q̄r cum voluntas ſit boni vel apparētis boni nunquā volūtas in malū moueretur niſi id q̄ non eſt bonū aliqualr rõni bonū appareat: ⁊ propter hoc volūtas nunq̄ in malū tēderet, niſi cū aliqua ignorātia vel errore rõnis. Uñ dī puer.14. Errāt q̄ operant̄ malū. Sed q̄r experimēto p3 ꝙ multi agūt cõtra ea quoꝝ ſciam hñt (⁊ hoc etiam authori

ſic compoſitio iudicio eſtimatiue mouentur intellectus ad iudicandum idem: preſertim quia iudicium eſt de ſingulari in quo plurimā vim obtinet iudiciū cogitatiue. Rurſus ex hoc ꝙ appetit⁹ ſenſitiuus paſſione vehementi afficitur hic homo non ſolum ſm illam partem ſed abſolute mutat̄ animaliter ⁊ eſt aliter diſpoſitus. ⁊ ratio eſt, q̄r appetitus aīalis eſt prio propter totū ſuppoſitū vt ex dictis in prima pte p3. In hoc eñ differt ab appetitu naturali ſingularū potētiarū ⁊ partium. ⁊ propter hoc dat⁹ eſt a nā aīali. ex hoc aūt ꝙ hic hō eſt alr diſpoſit⁹ ſequit̄ vt aliquid ſit ſibi durāte illa diſpõne cõueniens q̄ prius non erat: q̄ abſolute et ſm rõnē eſt diſconueniens. Incipit nanque cõuenientia ex altero extremorū variato ex hoc autem ꝙ aliq̄d eſt cõueniēs mõ huic ſic diſpoſito ſequitur ⁊ ꝙ ſm iudicium eſtimatiue ⁊ rationis iudicet illud ſibi nunc conueniens: q̄r qualis vnuſquiſq; eſt talis ei finis videt̄. ⁊ ſic diſpõ ſubi paſſiõe facta mutat iudicium rõnis de obiecto q̄ eſt motiuū voluntatis: ⁊ ſic ex parte obiecti paſſio mouet voluntatem. hec via ex parte obiecti eſt tutior prima ex parte ipſarum potentiarum hanc adiuuat. ex neutra aūt vt video ſi memores dictorum voluntas neceſſitatur: q̄r ex parte obiecti motiua eſt et ad neceſſitatem requiritur alter motor ex parte ſubiecti, ad exercitiuz actus propter quod voluntas libere ſequēs huiuſmodi obiectum, peccat.

Mal.q. 3.art.p.

¶ Super artic. 2.

In artic. 2. 77. queſtio du⁰ occurrit pe concluſione approbantis opinionis Socratis. ſ. voluntas nunq̄ in malum tendit niſi cum aliqua ignorantia vel errore rõnis: et de eius rõne q̄r. ſ. voluntas eſt ſolū boni, vel apparentis boni. Cõtra concluſionē nãq; currunt argumēta Scot. in.3. ſent. diſtin. 36.1⁰. et arti. piſ. ſtante ſcientia in vniuerſali ⁊ pri⁹ voluntatē nõ poſſe in oppo^m errorē. ¶ 2⁰ āt multis autoritatib⁹ autoꝝ. dicētib⁹ ꝙ quandoq; ſcientes peccamus. ¶ 3⁰ ex

tate diuina ꝯfirmaṫ ſꝫ illud luc.12. Seruus qui cognouit voluntatē dñi ſui ⁊ nō fecit plagis vapulabit multis. Et iac.4. dr, Scienti bonū facere ⁊ nō facienti pctm̄ illi (non ſimplr verū dixit) ſꝫ oꝫ diſtinguere vt phs tradit ī 7.ethi. Cū.n. ad recte agendū hō dirigatur duplici ſcia.ſ.vlī ⁊ pticulari: vtriuſqʒ defect⁹ ſufficit ad hͦ ꝙ īpediaṫ rectitudo voluntatis ⁊ opis: vt.ſ. dictū eſt. cōtingit ergo ꝙ aliqs hꝫ ſciā in vlī, puta nullā fornicationē eē faciēdā: ſꝫ tn̄ ñ cognoſcat ī pticulari hūc actū q̄ eſt fornicatio nō eſſe faciēdū: ⁊ hoc ſufficit ad hͦ ꝙ volūtas nō ſequaṫ vlem ſcientiā rōnis. Et iterū ꝯſiderandū eſt ꝙ nihil ꝓhibet aliqđ ſciri in hitu qđ tn̄ actu nō ꝯſideratur. pōt igiṫ ꝯtingere ꝙ aliqs ēt rectā ſciā hēat in ſingulari ⁊ ñ ſolū in vlī, ſꝫ tn̄ in actu nō cōſideret: ⁊ tūc nō vṙ difficile, ꝙ pter id ꝙ actu nō ꝯſiderat hō agat. Qđ āt hō nō ꝯſideret ī pticulari id ꝙ hitualr ſcit, qn̄qʒ q̄dē ꝯtingit ex ſolo defectu itētiōis, puta cū hō ſciēs geometriā nō itēdit ad cōſiderādū geometrie cōcluſiones. q̄s ſtatim in ꝓptu hꝫ ꝯſiderare. qn̄qʒ aūt hō ñ ꝯſiderat id ꝙ hꝫ ī hitu pp aliqđ īpedimētū ſuꝑueniēs puta pp aliquā occupatiōnē exteriorē, vṫ pp aliq̄ infirmitatē corpalē. ⁊ hoc mō ille q̄ eſt in paſſione cōſtitutus non ꝯſideraṫ in pticulari id ꝙ ſcit in vlī, inq̄ntū paſſio impedit talē ꝯſiderationē. Impedit aūt tripl̄r. Pmo q̄dē per q̄ndā diſtractionē: ſicut ſupra expoſitū eſt. Scđo per ꝯtrarietatē: qꝛ plerūqʒ paſſio īclinat ad ꝯtrariū huius ꝙ ſcia vlis hꝫ. tertio p quādā immutationē corpalē, in qua rō quodāmō ligaṫ ne libere in actū exeat: ſicut ēt ſomn⁹ vṫ ebrietas quadā corpali trāſmutatiōe facta ligat vſū rōnis. ⁊ ꝙ hoc ꝯtingat in paſſionib⁹ pꝫ ex hͦ ꝙ aliqn̄ cū paſſiōes multū intēdunṫ hō amittit totalr vſū rōnis: multi ēnī pp abūdātiā amoris ⁊ irē ſūt in inſaniā ꝯuerſi. ⁊ p hūc modū paſſio trahit rōnē ad iudicādū in pticulari ꝯ ſciā q̄ hꝫ in vlī.

Ad Primū ergo dōm, ꝙ ſcia vlis que eſt certiſſima non hꝫ pncipalitatem in operatione: ſed magis ſcia pticularis eo ꝙ opōnes ſunt circa ſingularia. vñ non eſt mirum ſi in operabilibus paſſio agit ꝯ ſciam vlem abſente cōſideratione in particulari. ¶ Ad ſm dōm ꝙ hoc ipm qđ rōni videṫ in pticulari aliqđ bonū ꝙ nō eſt bonū, contingit ex aliqua paſſione. ⁊ tn̄ hoc pticulare iudiciū eſt ꝯ vlem ſciam rōnis. ¶ Ad tertium dōm, ꝙ nō poſſet cōtingere ꝙ aliqs hēret ſimul in actu ſciam aut opinionē veram de vlī affirmatiuo, ⁊ opinionē falſam de particulari negatiuo, aut ecōuerſo: ſed bñ pōt cōtingere ꝙ aliquis habeat vera ſciam habitualiter de vlī affirmatiuo ⁊ falſam opinionē in actu de particulari negatiuo. actus.n. directe nō contrariaṫ hitui, ſed actui. ¶ Ad q̄rtū dōꝫ, ꝙ ille q̄ hꝫ ſciā ī vlī pp paſſionē īpeditṫ ne poſſit ſub illa vlī ſumere ⁊ ad ꝯclōnē ꝑuenire: ſꝫ aſſumit ſub alia vlī q̄ ſuggerit inclinatio paſſionis ⁊ ſub ea ꝯcludit. vñ phs dicit in.7.eth. ꝙ ſyllogiſm⁹ incōtinētis hꝫ q̄tuor ꝓpōnes: duas vles: quarū vna eſt rōnis, puta nullā fornicationē eē committēdam. alia eſt paſſiōis, puta delectationē eē ſectādā. Paſſio igiṫ ligat rationem ne aſſumat ⁊ cōcludat ſub prima. vñ ea durāte aſſumit ⁊ ꝯcludit ſub ſcđa. ¶ Ad q̄ntū dōm, ꝙ ſicut ebri⁹ qnqʒ ꝓferre pōt ꝟba ſignificātia ꝓfundas ſententias, quas tamē mēte dijudicare nō pōt ebrietate ꝓhibēte, ita in paſſione exñs etſi ore ꝓferat hoc non eſſe faciēdum, tamē interius hoc animo ſentit qđ ſit faciēdum: vt dicitur in.7.ethi.

¶ Utrum peccatum quod eſt ex paſſione, debeat dici ex infirmitate. Articu.3.

AD Tertium ſic proceditur. Ur, ꝙ peccatum qđ eſt paſſione non debeat dici ex infirmitate. paſſio enī eſt quidam vehemēs motus appetit⁹ ſenſitiui: vt dictum eſt. vehementia aūt mot⁹ magis atteſtaṫ fortitudini q̄ infirmitati. ergo pctm̄ qđ eſt ex paſſione non dꝫ dici ex infirmitate. ¶ P̄. Infirmitas hoīs maxime attendiṫ ſm illud qđ eſt in eo fragili⁹, hoc autē eſt caro. vñ diciṫ in pſ. Recordatus eſt qꝛ caro ſunt. ergo magis debet dici peccatum ex infirmitate quod eſt ex aliquo corporis defectu quam quod eſt ex anime paſſione. ¶ P̄. Ad ea non videtur homo eſſe infirmus que eius voluntati ſubduntur: ſed facere vel nō facere ea ad que paſſio inclinat, hominis voluntati ſubditur: ſecūdum illud gen.4. Subter te erit appetitus tuus et tu dominaberis illius ergo peccatum quod eſt ex paſſione non eſt ex infirmitate.

Sed Contra eſt, quod Tullius in.4. lib. de tuſcu. queſtionibus paſſiones aīe egritudines vocat. egritudines aūt alio nomine infirmitates dicuntur. ergo peccatū ꝙ eſt ex paſſione dꝫ dici ex infirmitate.

Rñdeo Dōm, ꝙ cā pcti ꝓpria eſt ex pte aīe in qua pncipalr eſt pctm̄. pōt autē dici infirmitas in aīa ad ſimilitudinē infirmitatis corpis. dṙ aūt corp⁹ hominis eſſe infirmū qn̄ debilitaṫ vel impediṫ in executione ꝓprie opationis pp aliquā inordinationē partium corpis. ita.ſ. ꝙ humores ⁊ mēbra hoīs non ſubdanṫ ꝟtuti regitiue ⁊ motiue corpis. vñ ⁊ mēbrum dṙ eſſe infirmū qn̄ nō pōt perficere opationē mēbri ſani: ſicut oculus qn̄ non poteſt clare videre: vt dicit phs in.ꝫ. de hiſtorijs animalium. vñ ⁊ infirmitas anime dicitur qn̄ impeditur anima in ꝓpria operatione ꝓpter inordinationem partium ipſius. ſicut autem partes corporis dicuntur eſſe inordinate qn̄ non ſequunṫ ordinē nature. ita ⁊ partes anime dicuntur eſſe inordinate qn̄ non ſubduntur ordini rationis: ratio enī eſt vis regitiua partium anime. Sic ergo quando extra ordineꝫ rationis vis concupiſcibilis aut iraſcibilis aliqua paſſione afficitur ⁊ per hoc impedimentum preſtaṫ modo predicto debite actioni hoīs, dicitur peccatum eſſe ex infirmitate: vnde ⁊ philoſophus in.1.ethi. comparat incontinentem paralytico, cuius partes mouentur in contrariuꝫ eius qđ ipſe diſponit.

Ad Primum ergo dicendum, quod ſicut quanto fuerit motus fortior in corpore pter ordinem nature, tanto eſt maior infirmitas, ita q̄ato fuerit motus fortior paſſionis preter ordinem rationis, tanto eſt maior infirmitas anime. ¶ Ad ſecundum dicendum, quod peccatuꝫ pncipaliter conſiſtit in actu voluntatis: qui non impeditur per corporis infirmitatem. poteſt enim qui eſt corpore infirmus promptam habere voluntatem ad aliquid faciendum. impeditur autem per paſſionem: vt ſupra dictum eſt. vnde cum dicitur peccatum eſſe ex infirmitate magis eſt referendum ad infirmitatem anime quam ad infirmitatem corporis. Dicitur tamen etiam ipſa infirmitas anime infirmitas carnis, inquantum ex conditione carnis paſſiones anime inſurgunt in nobis: eo quod appetitus ſenſitiu⁹ eſt virtus vtēs organo corporali. ¶ Ad tertium dicendum, qđ in poteſtate quidem voluntatis eſt aſſen

auctoritate Ariſt. ſcdo ethi ꝙ ſcire parū aut nihil valet ad virtutē. ſi eñ recte iudicio i intellectus exigit ad bñ velle tūc ſcire multum valeret ad virtutē: imo ſequiṫ ꝙ nō eſſet ꝑſuadendū alicui ꝙ bñ vellet, ſed ꝙ recte conſideraret. ¶ Preterea. Rectitudo rōnis in practicis ſicut in ſpeculatiuis ꝯſtat ex terminis ⁊ forma illa perfecti, igiṫ rō practica erit ex ſe perfecta q̄cqđ ī appetitu ſequatur: ⁊ ꝯſr pōt volūtas male eligere intellectu exiſte perfecto. ¶ Preterea. Arguo ad idē: qꝛ ſtat ꝙ rō oſtēdat vtrunqʒ oppoſitū ſꝫ ꝙ eſt: puta furari ⁊ nō furari, eſt.n. oppoſitorum ⁊ ꝙ voluntas determinet ſe ad vnum qđ vult. ⁊ ꝙ ſic ſit teſtaṫ Ariſt. in.9.meta. vbi vult ꝙ ſcia ſit oppoſitoꝝ: ſed a prohere ſi.i. ab electiōe determinaṫ ad vnū. nō igitur opꝫ intellectū errare vel ignorare ad hoc ꝙ voluntas male velit. ¶ Cōtra rōnem vero qꝛ inefficax vṙ, ſtat enī intellectum in nullo errare ⁊ voluntatem peccare ⁊ appetēdo ſic bonū apprehēſum nō debito mō.

¶ Ad hāc dubitatiōnē: ſꝫ in pmo articulo ſequentis. q. in reſponſione ad pmū videaṫ tractanda, qꝛ ibi conſummatur qđ hec de pctō ꝯ ſciam q̄ hec tractaṫ ex vna pte tm̄.ſ. ex pte paſſionis. Propter opinionē tamen ſocratis hic approbatam ab eo authore: ꝙ impoſſibile eſt voluntatem peccare abſqʒ ignorantia vel errore intellect⁹ ꝓpter rōnē in ipſa aſſignatā. Sꝫ ſunt hec duo aduertenda. pmo ꝙ ignorātie noīe in ꝓpoſito intelligiṫ etiā actualis inconſideratio. Et ex hoc ſoluūtur oīa argumenta ꝯ poſitū errorē intellectus: ex hoc enī habes qđ ſufficit ad apparens bonum qđ actuali in conſideratione tranſferatur de ordine veri boni in non vere bonū: vt de peccato angeli in prima parte dictum eſt. Et per hoc ſoluitur obiectio ꝯ rationem aſſignatā. ¶ Secundo qđ apprehēſio requiſita ad hoc ꝙ voluntas appetat aliqđ, non enim ferri poteſt niſi in apprehenſum non eſt quecūqʒ cognitio aliqua intellectiua ſpeculatiua ſufficeret, cuius oppoſitum habetur ex tertio de anima: ſed eſt cognitio

iudicans ⁊ percipiens hoc eſſe appetendum nunquā enim aliquis aliquid appetit quod non iudicat appetendū iudicio ſubito vel deliberato expedito vel impedito ⁊c. Nunquam etiam aliquis iudicata appetenda eſſe eliget niſi impediret ſibi ipſi animus appetendum eſſe. Ex hoc autem patet quod ſi appetendum aliquod eſt vere iudicatum bonum quando ſicut vbi ⁊c. ⁊ ſufficienter perceptum oportet ſequi electionem vt patet per augu. in octauo confeſſ. ⁊ ariſt. in ſeptimo ethi. ⁊ ſic predicatur ſic erit electio bona. Si autem appetendum non eſt vere iudicatum, aut ſufficienter perceptum bonum. tunc cum malo in electione, defectus poſitiue vel negatiue eſt in intellectu, dum voluntas fertur in bonum non vere, ſed apparens ex illo defectu. et quia hec duo membra diſtinguuntur contradictione conſequens eſt vt non ſit dare medium. Ad obiecta autem in oppoſitum dicitur ꝙ autoritates omnes dicentes hominem appetere contra ſcientiam intelligunt cōtra ſcientiam habitualem vel actualem in vniuerſali, vel actualem particularem abſolute vt in reſponſione ad primum articuli primi ſequentis qđ dicitur. Unde articulus pariſienſis de intellectu in vniuerſali ⁊ particulari ſm ſe conſiderato in actu verus eſt, cum quo ſtat ignorantia particularis in cōparatiōe. poſſet quoqʒ dici ꝙ eſt verus de particulari ī actu cuꝫ relato: quo ad actum iudicij non perceptiui. cum tali enim iudicio ſtat oppoſitum iudicium perceptiuum in quo eſt defectus. Authoritas ariſto. loquitur de ſcientia morali diſtincta contra ſcire prudentie. et de illa quam ſic valuere ſolum conſtat parum vel nihil valere, de iſta autem conſtat eſſe formam et diffinitionem virtutis. Et quoniam hec dependet ab appetitu recto et econtra. ideo oportet virtuoſo ſuadere et qđ conſideret iudicet et ſollicitetur recte, ⁊ qđ moueat appetitum: alterum enim ſine altero inſufficiens monitur. ¶ Ad primum

ſ.q.85. ar.5. ad 4. Et. 1.2.q.22. 2.art. ad.5. et 1.2.q. Et 4.dis. 10.q. ar.5.q. ad.2. Et mal. q.3.ar. ad.5.et ar.9.10. ⁊ ſꝫ. et 22 ... Et pſal. 9...

tire vel nō aſſentire his in q̄ paſſio inclinat, ⁊ pro tanto dr̄ nr̄ appetitus ſub nobis eſſe, ſed tn̄ iſte aſſenſus vel diſſenſus voluntaris impeditur per paſſionem modo predicto.

¶ Utrū amor ſui ſit prin^m oīs pcti. Art. 4.

Ad Quartū ſic proceditur. Uidetur q̄ amor ſui nō ſit principium oīs pcti. Id em̄ qd̄ eſt ſm ſe bonū ⁊ debitū nō eſt ꝓpria cā pcti: ſed amor ſui eſt ſm ſe bonū ⁊ debitū. Un̄ precipitur hoī, vt diligat proximū ſicut ſeipſm. leui. 19. ergo amor ſui non pōt eſſe propria cauſa peccati. ¶ P̄. Apl's dicit rom. 7. Occaſione accepta pctm̄ per mandatum operatum eſt in me omnē cōcupiſcentiā, vbi glo. dicit: q̄ bona eſt lex que dum concupiſcentiam prohibet, omne malū prohibet, q̄ dī propter hoc: quia cōcupiſcentia eſt cauſa oīs peccati: ſed cōcupiſcentia eſt alia paſſio ab amore: vt ſupra habitū eſt. ergo amor ſui nō eſt cauſa oīs pcti. ¶ P̄. Augu. ſuper illud pſal. Incenſa igni ⁊ ſuffoſſa, dicit q̄ omne peccatum eſt ex amore male inflammante vel ex timore male humiliante. nō ergo ſolus amor eſt cauſa pcti. ¶ P̄. Sicut homo peccat quandoq̄ ꝓpter inordinatū ſui amorem, ita etiā interdū peccat propter inordinatum amorem proximi. ergo amor ſui non eſt cauſa omnis peccati.

Sed contra eſt, q̄ aug. dicit. 14. de ci. dei, qd̄ amor ſui vſq̄ ad contemptum dei facit ciuitatem babylonis: ſed per quodlibet peccatū pertinet hō ad ciuitatē babylonis. ergo amor ſui eſt cauſa omnis peccati.

Rn̄deo dicendū, q̄ ſicut ſupra dcm̄ eſt: ꝓpria ⁊ ꝑ ſe cā pcti accipienda eſt ex pte ꝯuerſiōis ad cōmutabile bonū ex qua q̄dē pte ois act^9 pcti ꝓcedit ex aliq̄ inordinato appetitu alicui^9 tpalis boni, qd̄ aūt aliq̄s appetat inordinate aliqd̄ tēporale bonum ꝓcedit ex hoc q̄ inordinate amat ſeipſum: hoc enim eſt amare aliquē velle ei bonum. Unde manifeſtū eſt, q̄ inordinatus amor ſui, eſt cauſa omnis peccati.

Ad Primum ergo dicendum, q̄ amor ſui ordinatus eſt debitus ⁊ naturalis, ita. ſ. q̄ velit ſibi bonum qd̄ cōgruit: ſʒ amor ſui inordinatus q̄ perducit ad cōtemptum dei ponitur eſſe cā pcti ſm aug. ¶ Ad ſcdm̄ dicendū, q̄ cōcupīa qua aliq̄s appetit ſibi bonū reducitur ad amorē ſui ſicut ſicut ad cām: vt iā dictū eſt. ¶ Ad tertiū dicēdū, q̄ aliq̄s dicitur amare ⁊ illud bonū q̄ optat ſibi: ⁊ ſeipſum cui bonū optat. Amor igitur ſm q̄ dicitur eius eē q̄ optatur: puta q̄ aliq̄s dicitur amare vinū ſvel pecuniā, recipit ꝓ cā timorē q̄ pertinet ad fugā mali: oē em̄ pctm̄ ꝓuenit vel ex inordinato appetitu alicui^9 boni, vel ex inordinata fuga alicui^9 mali: ſʒ vtrūq̄ horū reducitur ad amorē ſui: ꝓpter hoc em̄ hō vel appetit bona vel fugit mala: quia amat ſeipſum. ¶ Ad quartū dicēdū, q̄ amic^9 eſt quaſi alter ipſe: ⁊ ideoq̄ peccatur ꝓpter amorē amici: videtur propter amorem ſui peccari.

¶ Utrum conuenienter ponantur cauſe peccatorum concupiſcentia carnis, concupiſcētia oculorum, ⁊ ſuperbia vite. Art. 5.

Ad Quintū ſic pcedit. Uidetur q̄ inconuenienter ponantur cāe peccatorū eſſe ꝯcupīa carnis, cōcupiſcētia oculoꝝ, ⁊ ſuperbia vite: quia ſʒ apl'm. 1. ad thi. vlti. Radix oim malorū eſt cupiditas, ſʒ ſupbia vite ſub cupiditate n̄ cōtinetur. ergo n̄ dʒ poni inter cās pctorū. ¶ P̄. Cōcupiſcētia carnis maxime ex viſiōe oculorū excitatur ſʒ illud Danie. 13. Species decepit te. ergo nō dʒ diuidi cōcupīa oculorū cōtra cōcupiſcētiā carnis. ¶ P̄. Cōcupiſcentia eſt delectabilis appetitus: vt. ſ. habitū eſt. delectatiōes aūt ꝯtingūt nō ſolū ſm viſum, ſʒ ēt ſʒ alios ſenſus. ergo deberet ēt poni ꝯcupīa auditus ⁊ alioꝝ ſenſuū. ¶ P̄. Sicut hō inducitur ad peccandū ex inordinata cōcupiſcētia boni, ita etiā ex inordinata fuga mali: vt dcm̄ eſt. ſʒ nihil hic enumeratur ptinēs ad fugā mali: ergo inſufficiēter cauſe peccatoꝝ tāguntur.

Sʒ contra eſt, qd̄ dr̄. 1. Ioā. 2. Omne qd̄ eſt in mūdo: aut eſt cōcupīa carnis aut eſt concupiſcentia oculorū: aut ſuperbia vite. In mūdo aūt dr̄ aliquid eſſe propter pctm̄. vn̄ ⁊ ibidē dr̄ q̄ totus mundus in ligno poſitus eſt. ergo p̄dicta tria ſunt cāe peccatorū.

Rn̄deo dicendū, q̄ ſicut iā dcm̄ eſt: inordinatus amor ſui ē cā oīs pcti. in amore aūt ſui includitur inordinatus appetitus boni, vnuſq̄ſq̄ em̄ appetit bonū ei quē amat. Un̄ manifeſtū eſt q̄ inordinatus appetitus boni eſt cā oīs pcti. bonū autē dupl'r eſt obm̄ ſenſibilis appetitus: in quo ſunt aīe paſſiōes q̄ ſunt cā pcti. Uno mō abſolute ſm q̄ eſt obm̄ concupiſcibilis. Alio modo ſub rōne ardui, put eſt obm̄ iraſcibilis: vt. ſ. dictū eſt. Eſt autē duplex cōcupīa: ſicut ſupra dictū eſt. Una quidē naturalis q̄ eſt eorū quib^9 natura corpis ſuſtentatur. ſiue quātū ad cōſeruationē indiuidui ſicut cibus ⁊ potus ⁊ alia hmōi. ſiue quantum ad ꝯſeruationē ſpēi: ſicut in venereis. ⁊ horū inordinatus appetitus dr̄ concupīa carnis. Alia eſt cōcupiſcentia aīalis eorū. ſ. que per ſenſum carnis ſuſtētationem aut delectationē nō afferunt: ſed ſunt delectabilia ſm apprehenſionē imaginatiōis aut alicuius hmōi acceptatiōis: ſicut ſunt pecunia, ornatus veſtium, ⁊ alia huiuſmodi. ⁊ hec quidē aīalis ꝯcupīa vocatur cōcupiſcentia oculorū: ſiue intelligatur cōcupiſcētia oculi. i. ipſius viſionis que fit per oculos: vt referatur ad curioſitatē ſm quod Augu. exponit in. x. confeſ. ſiue referatur ad concupiſcentiam rerum que exterius oculis proponuntur: vt referatur ad cupiditatem ſm quod ab aliis exponitur. Appetitus autem inordinatus boni ardui pertinet ad ſuperbiā vite: nā ſuperbia eſt appetitus inordinatus excellentie: vt inferius dicetur. Et ſic patet qd̄ ad iſta tria reduci poſſunt omnes paſſiones que ſunt cauſa peccati: nā ad duo prima reducūtur omnes paſſiōes cōcupiſcibilis. ad tertiū autem oēs paſſiones iraſcibilis: qd̄ ideo non diuiditur in duo: quia omnes paſſiones iraſcibilis naturaliter conformantur concupiſcentie animali.

Ad Primū ergo dicēdū, q̄ ſm q̄ cupiditas importat vl'r appetitū cuiuſlibet boni. ſic ēt ſupbia vite cōtinetur ſub cupiditate. q̄mō aūt cupiditas ſm q̄ eſt ſpāle vitium qd̄ auaritia nōiatur ſit radix oim pctōrū infra dicetur. ¶ Ad ſcdm̄ dicēdū, q̄ concupiſcentia oculorū nō dr̄ hic cōcupiſcentia oim rerū que videri oculis p̄nt: ſʒ ſolū earū in quib^9 nō queritur delectatio carnis que eſt ſm tactū, ſed ſolū delectatio oculi. i. cuiuſcūq̄ apprehēſiue virtutis. ¶ Ad tertium dicēdū; qd̄ ſenſus viſus eſt excellētior inter oēs alios ſenſus et ad plura ſe extēdēs: vt dr̄ in. 1. meta. ⁊ iō nomē eius trāſfertur ad oēs alios ſenſus ⁊ etiā ad oēs interiores apprehēſiones vt Aug. dicit in li. de verbis domini. ¶ Ad quartū dicendū, q̄ fuga mali cauſatur ex appetitu boni (vt ſupra dictum eſt) ⁊ ideo ponuntur ſolū paſſiones inclinātes ad bonum tanquam cauſe earum que faciunt inordinate fugā mali.

---

ar. 3. co.
c. q. 8 ar. 4.
ar. 2. ad
3^m. Et
24. q. 5.
25. ar. 7.
ad 1^m. e
q. 153 ar.
3. ad. 3.
Et. 2. d.
42. q. 2.
ar. 1. co.
Et mal.
q. 8 ar. 1.
ad. 1 g.

rōnē q̄ rectitudo rōnis pēdet ex ſolis terminis in forma ſyllogiſtica dicatur quod maior iſta eſt falſiſſima [illegible]. Et rō eſt q̄ q̄dā rō eſt in ratione ſecundum ſe, ⁊ hec ex ſolis terminis pendet: quedam eſt in ratione nō ſecundū ſe: ſed vt mota ab appetitu: et iſta dependet non ex ſolis terminis ſed ex conceptione conſuetudine appetitus recto. vnde in ſexto ethic. dicitur q̄ verum intellectus practici eſt confeſſe ſe habere appetitui recto. vnde quum pendentie ſcientia ſiue intellectus vt ſubeſt volūtati vt pʒ ex dictis rectitudo rōnis ei^9 nō ex euidentia terminorū ad rōnē abſolute ſed ad rōnē motā a recto appetitu dependet: et ſi [illegible] nō eſt capax diſtinguere q̄ rectitudo rōnis ſm ſe pendet ex terminis ⁊ forma ſyllogiſtica: ſʒ vt inducēda a nobis ⁊ ſpeculatiua pēdet ex appetitu i moralib^9: q̄ qualis vnuſq̄ſq̄ ē talis ei ſi. [illegible] ⁊ iō ē ipoſſibile qd̄ ſit perfecta rō ſola ex terminis ⁊ ſyllogiſmo [illegible] in volūtate [illegible] voluntatē eſſe bn̄ diſpoſitā ſi rō perfecta ſit rōe moralis particulariſſima ſiue defectu, vt dictū eſt. [illegible] que [illegible] bona vr̄: ſed [illegible] eſt formalis ⁊ profunda. Ad rōnē aliā q̄ eſt oim difficillima: q̄ri tāgit [illegible] radicē dr̄ q̄ in hoc iſto q̄ voluntas determinat ſe ad alterū oppoſitorū q̄ eſt malū, interuenit ignorātia aliq̄ [illegible] volūtate aliqd̄ appetere illō iudicari appetēdū [illegible] hic ec. Et quā in [illegible] non ſit appetēdū pʒ ignorātia aliq̄: ſʒ an ignorātia ſit prius natura q̄ appetit^9 difficile ē videre. Ex eo aūt q̄ obm̄ eſt voluntario ſi. [illegible] ſic iudicarē prius nā vr̄, ex eo [illegible] q̄ eſſe eius volūtatis vr̄ determinatiis intellectū iuxta doctrinā ariſto. poſterius ali videtur.

q. 108
art. 3. ad
4. et. 2.
diſt. 4 2.
q. 2. ar. 1.
Et mal.
q. 8. ar. 1
ad. 23

¶ Ad hoc dr̄ q̄ determinatio intellect^9 ad alterā partē in moralibus quā cōtingentia [illegible] ex paſſiōe ꝓuenit. [illegible] manifeſte electionē. vt pʒ ex ſupra declaratis, ſed q̄ri hoc eſt per accñs, abſolute loquēdo de determinatione intellect^9 dicēdū ſimplr eſt qd̄ voluntas determinat intellectū ad iudicandum alterum oppoſitorū faciendum:

ſed diuerſimode in bonis ⁊ in malis: q̄ quā neutrū oppoſitoꝝ hʒ rationem mali moralis inter voluntas ex ſe ſola facit iudicium quo vult, ad alterum vero oppoſitorū moraliter malum voluntas ipſa facere iudiciū, ſʒ non niſi ꝯcurrente ad hāc aliquo alio defectu intellectus ſaltē nō conſiderationē oim conſiderandorū q̄ ſufficit ad hoc q̄ ois malus ignorās ſit vt de peccato angeli dictū fuit. Iudiciū igitur de agēdo vel appetendo morali malo quā in rōne ꝓpoſiti ſit prius natura volūtate mala ⁊ in rōne acceptati ſit poſterius natura eadēʒ ⁊ acceptatur ex aliquo defectu intellectus. q̄ri malum ſm ſe non eſt acceptabile. reſoluendum eſt in tria in ipſm iudicium ſeu iudicatum qd̄ acceptatur, ⁊ in defectum intellect^9 vnde quodāmodo acceptatur, ⁊ ipſum poſt ſiue acceptionē mala voluntate illatam. et quo ad duo prima precedit voluntatē malā vt obiectū, ⁊ conditio nonnullis eius ſiue ex parte eius. ſiue ex parte intelligentis: quo ad tertium autem eſt effectus voluntaris. et ſic omnia conſonantia veniuntur.

¶ In eodem articulo nono ſingulariſſime vltimas rēſiōes ⁊ memorate p̄dicta diſtinctione cōſiderata ſerua per q̄ ꝓpōnes ſcire et ignorare in particulari in actu practico non ſunt ꝯdictorie: ḡ enim eſſe in paſſione credat hanc hic fornicationem ſm ſe non eſſe faciendam, credit ſi omnibus concurrentibus nunc hanc fornicationem eſſe committendam niſi enim hoc alio ſentiret nō faceret eam. Conſtat autē non eſſe contradictorias illas que nō ſunt ad idem ſimplr ec. Et ſi ille in maiore aut paſſione exiſte dicitur ſe ſentire in animo cōtradictionem in actu, mentitur.

¶ Utrũ pctm̃ alleuief pp paſſionẽ. Art. 6.

Ad Sextũ ſic procedif. Uidef q̃ pctm̃ non alleuietur propter paſſionẽ. Augmẽtũ.n. cauſe auget effectũ: ſi em̃ calidum diſſoluit, magis calidum magis diſſoluit: ſed paſſio eſt cauſa pctĩ: vt habitũ eſt. ergo quãto eſt intẽſior paſſio tãto eſt maius pctm̃. paſſio igitur nõ minuit pctm̃ ſed auget. ¶ p̃. Sicut ſe hʒ paſſio bona ad meritũ, ita ſe hʒ mala paſſio ad pctũ: ſʒ bona paſſio auget meritũ: tanto em̃ aliq̃s magis videf mereri quanto ex maiori mĩa pauperi ſubuenit. ergo etiam mala paſſio magis aggrauat peccatũ q̃ alleuiet. ¶ p̃. Quanto intentiori voluntate aliquis facit peccatum tanto grauius videtur peccare: ſed paſſio impellens voluntatem, facit eam vehementius ferri in actum peccati. ergo paſſio aggrauat peccatum.

Sed Contra. paſſio ipſa concupiſcentie vocatur tentatio carnis: ſed quanto aliquis maiori tentatione proſternitur, tanto minus peccat: vt patet per Aug. ergo paſſio deminuit peccatum.

Rñdeo Dicendum, q̃ pctm̃ eſſentialiter cõſiſtit in actu libe.arb. quod eſt facultas voluntatis ⁊ rõnis: paſſio autẽ eſt motus appetitus ſenſitiui, appetitus autẽ ſenſitiuus poteſt ſe habere ad lib.arb. ⁊ añter ⁊ conſequenter. Antecedenter quidẽ ſm̃ q̃ paſſio appetit⁹ ſenſitiui trahit vl̃ inclinat rõnẽ vl̃ volũtatẽ, vt ſupra dictum eſt. Cõſequenter aũt ſm̃ q̃ motus ſuperiorum viriũ ſi ſint vehemẽtes redundãt in inferiores: nõ em̃ p̃t volũtas intẽſe moueri in aliquid quin excitef aliq̃ paſſio in appetitu ſenſitiuo. Si igif accipit paſſio ſm̃ q̃ precedit actũ pcti, ſic neceſſe eſt q̃ diminuat pctm̃. actus enim intãtũ eſt pctm̃ inquãtũ eſt volũtariũ ⁊ in nobis exñs. eẽ aũt aliq̃d in nobis dĩ p rõnẽ ⁊ volũtatẽ: vñ q̃to rõ ⁊ volũtas ex ſe aliq̃d agit nõ ex impulſu paſſionis magis eſt volũtariũ ⁊ ĩ nobis exñs: ⁊ ſʒ hoc paſſio minuit peccatũ inq̃tũ minuit voluntarium, paſſio aũt ꝯñs nõ diminuit pctm̃ ſed magis auget vel potius eſt ſignum magnitudinis eius: inquãtum. ſ. demonſtrat intẽtionem voluntatis ad actũ pcti, ⁊ ſic verũ eſt q̃ quanto aliquis maiori libidine vel cõcupiſcentia peccat, tanto magis peccat.

Ad Primum ergo dicendum, q̃ paſſio eſt cã peccati ex parte conuerſionis: grauitas autem peccati magis attenditur ex parte auerſionis, que quidem ex cõuerſiõe ſequif per accñs id eſt p̃ter intentionẽ peccãtis: cãe aũt per accñs augmentate non augmẽtãte effectus ſed ſolum cauſe per ſe. ¶ Ad ſm̃ dõm, q̃ bona paſſio ꝯñs iudiciuʒ rõnis augmẽtat meritũ: ſi aũt p̃cedat (vt ſ. hõ magis ex paſſione quã ex iudicio rõnis moueaf ad bñ agẽdũ) talis paſſio diminuit bonitatẽ ⁊ laudẽ actus. ¶ Ad tertiũ dõm, q̃ etſi motus voluntatis ſit intẽſior ex paſſione incitatus: nõ tñ ita eſt voluntatis p̃pri⁹, ſicut ſi ſola rõe mouereſ ad peccandũ.

¶ Utrum paſſio totaliter excuſet a peccato. Articu. 7.

Ad ſeptimũ Sic procedif. Uidetur q̃ paſſio totaliter excuſet a pctõ. Quicq̃d em̃ cauſat inuoluntariũ excuſat totalr̃ a pctõ: ſʒ cõcupiſcẽtia carnis q̃ eſt quedã paſſio cauſat inuolũtariũ: ſm̃ illud gal. 5. Caro concupiſcit aduerſus ſpiritũ vt nõ quecũq; vultis illa faciatis. ḡ paſſio totalr̃ excuſat a pctõ. ¶ p̃. Paſſio cauſat ignorãtiã quãdã in particulari: vt dictũ eſt. ſʒ ignorãtia p̃ticularis totalr̃ excuſat a pctõ: ſicut ſupra habitũ eſt. ergo paſſio totalr̃ excuſat a pctõ. ¶ p̃. Infirmitas anime grauior eſt quaʒ infirmitas corporis, ſed infirmitas corporis totaliter excuſat a peccato: vt pʒ in freneticis. ergo multo magis paſſio que eſt infirmitas anime.

Sed ꝯ eſt q̃ aplr̃s ro. 7. vocat paſſiões pctõrũ nõ niſi q̃ pctã cauſant: q̃ nõ eſſet ſi a pctõ totaliter excuſarent. ergo paſſiones non totaliter a peccato excuſant.

Rñdeo Dõm, q̃ ſm̃ hoc ſolũ act⁹ aliq̃s q̃ de genere ſuo eſt malus totaliter a pctõ excuſat q̃ totaliter inuolũtarius reddif: vñ ſi ſit talis paſſio q̃ totalr̃ inuoluntariũ reddat actũ ſequẽtẽ totaliter a pcõ excuſat. alioq̃n nõ totalr̃. ¶ Circa q̃ duo ꝯſiderãda videntur. Primo quidẽ quod aliq̃d põt eſſe volũtarium vel ſm̃ ſe: ſicut qñ volũtas directe in ipſum fertur. vel ſm̃ ſuaʒ cauſam: qñ voluntas ferſ in cauſaʒ ⁊ non in effectum: vt patet in eo qui voluntarie inebriatur: ex hoc.n. quaſi voluntarium ei imputatur q̃ per ebrietatẽ cõmittit. ¶ Scd̃o cõſiderãdũ eſt q̃ aliq̃d dr̃ voluntariũ directe ⁊ indirecte. directe q̃dẽ id in q̃ volũtas ferſ. indirecte aũt illud q̃ volũtas potuit p̃hibere ſʒ nõ p̃hibet ſm̃ hoc igitur diſtinguẽdũ eſt: q̃ paſſio q̃nq; q̃dẽ eſt tãta q̃ totaliter aufert vſum rõnis. ſicut pʒ in his q̃ pp amorẽ vel irã inſaniũt. ⁊ tũc ſi talr̃ paſſio a principio fuerit volũtaria, imputaſ act⁹ ad pctm̃: q̃ eſt voluntari⁹ in ſua cã: ſicut etiã de ebrietate dctm̃ eſt. Si ṽo cã nõ fuerit volũtaria ſʒ nãl: puta cũ aliq̃s ex egritudine vel aliq̃ hmõi cã incidit in talẽ paſſionẽ q̃ totalr̃ aufert vſum rõnis, act⁹ oĩo reddif inuolũtari⁹ ⁊ p ꝯñs totalr̃ a pctõ excuſaſ. Q̃nq; ṽo paſſio nõ eſt tãta q̃ totalr̃ intercipiat vſum rõnis, ⁊ tũc rõ põt paſſionẽ excludere diuertẽdo ad alias cogitatiões: vel ĩpedire ne ſuuʒ cõſequatur effectũ: q̃ mẽbra nõ applicãtur operi niſi per cõſenſuʒ rõnis: vt. ſ. dictũ eſt. vñ talis paſſio nõ totalr̃ excuſat a peccato.

Ad Primũ ergo dõm, q̃ hoc quod dicif. Ut nõ quecũq; vultis illa faciatis: nõ eſt referẽdũ ad ea que fiunt p exteriorem actum ſed ad interiorẽ cõcupiſcẽtie motũ: vellet em̃ hõ nunq̃ ꝯcupiſcere malũ. ſicut etiã exponitur id q̃ dr̃ ro. 7. Quod odi malũ illud facio. vel põt referri ad volũtatẽ precedentem paſſionẽ: vt pʒ in incõtinentib⁹ qui contra ſuũ propoſitum agunt propter ſuam concupiſcẽtiã. ¶ Ad ſecundũ dõm, q̃ ignorãtia p̃ticularis que totalr̃ excuſat eſt ignorãtia circunſtãtie, quã quidẽ quis ſcire non põt debita diligẽtia adhibita. ſʒ paſſio cauſat ignorãtiã iuris in particulari dũ impedit applicationẽ cõis ſcie ad particularem actum, quã quidem paſſionẽ ratio repellere põt: vt dictum eſt. ¶ Ad tertiũ dõm, q̃ infirmitas corporis eſt inuoluntaria: eſſet autem ſile ſi eẽt voluntaria, ſicut de ebrietate dictũ eſt: que eſt quedam corporalis infirmitas.

¶ Utrum peccatũ quod eſt ex paſſione poſſit eſſe mortale. Articu. 8.

Ad Octauum ſic proceditur. Uidetur quod peccatum quod eſt ex paſſione non poſſit eſſe mortale. Ueniale enim peccatum diuiditur cõtra mortale: ſed peccatũ q̃ eſt ex infirmitate eſt veniale: cum habeat in ſe cauſam venie. cum igitur peccatũ quod eſt ex paſſione ſit ex infirmitate: videtur q̃ non poſſit eſſe mortale. ¶ p̃.

ã.q.25. ar.3. ad 3. ⁊ q̃. 47. ã.2. cõ. Et hĩ.q. 26. ã.7. Et mal. q.3. ã.11.

¶ Super articulum ſextum.

In articulo ſexto, obmiſſis tertio, quarto, ⁊ quinto: duo dubia occurrunt circa reſponſioneʒ ad primũ ſuperius namq; in queſtione. 73. artic. tertio dictum eſt quod grauitas eſſentialis peccatorũ attenditur ſecundũ obiecta: nunc vero dicatur quod magis attendif ſm̃ auerſioneʒ: ⁊ ex hoc naſcif 2[m] dubiũ: q̃ ſi grauitas peccati attenditur ſm̃ obiectum augmẽtata conuerſione ad obiectum augebitur peccatum; quoniam conuerſio non per accidens, ſed per ſe reſpicit obiectum vnde eſt grauitas.

¶ Ad p[m] dicẽdũ dr̃ q̃ grauitas peccatorum attẽduntur ſm̃ obiecta cãliter, ſm̃ dr̃ auerſiones formaliter: quia grauitas conditio eſt malitie q̃ in auerſione peccati cõſiſtit. Et pp̃ea h̃ dr̃ ⁊ magis attẽdif ex p̃te auerſionis. ¶ Ad ſcd̃m dr̃ q̃ alib̃i eſt loq̃ de obiecto peccati ⁊ alib̃ de cõuerſione ad obiectum ꝯ augmẽtato n̄ūq; obiectũ augeſ auerſio ⁊ malitia q̃ p̃ ſe ſequiſ ad illud vt ſup⁹ pʒ. Augmentata aũt conuerſiõe ad ipſm̃ non opʒ augeri auerſionẽ: q̃ cõuerſio ex intentione mẽſurat: que per accñs reſpicit obiectũ vt cauſa auerſionẽ: ⁊ p̃pterea in iſta augmentata cõuerſio cã per accidẽs ponif re⁹ auerſionis.

¶ In rñſione ad tertiam eiuſdem articuli ſexti ſcias q̃ author intẽdit q̃ motus voluntaria dupl̃r põt attendi. ſ. inq̃tũ p̃prius voluntati: ⁊ inquantum cõis voluntati ⁊ paſſioni: ſi ſit intenſus vt proprius voluntati. i. ex ipſa inclinatiõe voluntatis quanto intẽſiat tanto grauior culpa ⁊ ſimiliter maius meritum. ſi autem ſit intenſus vt cõis. i. ex paſſionis incitatione: ſic non quanto intenſior tãto grauior culpa: nec maius meritum. Et ratio eſt quia intenſio iſta conſurgit ex cauſa diminuente rationem voluntarij: peccatum aũt et meritum conſiſtunt in ratione voluntarij.

3. art. 8. ad. 3. Et mal. q.3. arti. 10. cor.

¶ Super Articulum ſeptimum.

In articul 7. habes q̃ peccata ſequentia amentiam ebrietatem ⁊ ſimilia quãdo fuerunt voluntaria, imputantur, mentientis q̃ non imputantur vt peccata illarum ſpecierum ſed vt circunſtãtie p̃dmotũ peccatorũ: quod autem dicta q̃ infirmitas corporis voluntaria nõ excuſat a peccatis ſequentibus. intellige durante illius infirmitatis affectu: poſt penitentiã em̃ ſi corporis infirmitas perſeueret excuſaf a peccatis ſequentibus. Et hec de iſto articulo ⁊ me ſub breuitate dicta ſufficiãt: q̃ nihil aliud neceſſarium et notione dignum ſcribendum occurrit.

¶ Super Arti. 8.

In articulo octauo in reſponſione ad ſecundum ſcito q̃ primus motus adulterij ⁊ ipſm̃ adulterium in conuerſione conueniunt. eiuſdem enim ſunt ſpeciei. ⁊ in auerſione differũt: hoc enim eſt mortale illud veniale. ⁊ hinc videbis q̃ auerſio p accidens ſequif ad cõuerſionẽ quã cauſat paſſio. Ac ſi ex parte obiecti mentatur difficultas diſtinguatur vt in articulo ſexto paulo ante diſtinctum eſt de ꝯuerſiõe ⁊ obiecto.

ma. q.3. arti. 10. ⁊ 5. eth. lect. 17.

Cauſa nõ eſt potior effectu: ſed paſſio nõ poteſt eſſe pctm̃ mortale: nõ eñ in ſenſualitate eſt pctm̃ mortale: vt ſupra habitum eſt. ergo pctm̃ qđ eſt ex paſſione nõ põt eſſe mortale. ℂ P̃. Paſſio abducit a rõne, vt ex dictis ptꝫ. ſꝫ rõnis eſt cõuerti ad deũ vel auerti a deo, in quo ↄſiſtit rõ pctĩ mortalis. peccatũ ergo qđ eſt ex paſſione non põt eſſe mortale.

Sed Contra eſt, ꝙ apl's dicit Ro. 7. ꝙ paſſiones peccatorum operantur membris noſtris ad fructificandum morti. hoc autẽ eſt proprium mortalis pctĩ ꝙ fructificet morti. ergo peccatũ quod eſt ex paſſione poteſt eſſe mortale.

Rñdeo Dõm, ꝙ pctm̃ mortale vt ſupra dictũ eſt: cõſiſtit in auerſione ab vltimo fine qui eſt de⁹. que quidem auerſio pertinet ad rõnẽ deliberantẽ, cuius etiã eſt ordinare in finẽ: hoc igitur ſolummõ poteſt cõtingere ꝙ inclinatio aĩe in aliquid qđ cõtrariatur vltimo fini non ſit pctm̃ mortale, qꝛ rõ deliberãs nõ põt occurrere, ꝙ contingit in ſubitis motib⁹. Cũ aũt ex paſſione aliqs ꝓcedit ad actũ pctĩ vel ad ↄſenſuꝫ deliberatũ, hoc nõ fit ſubito. vñ rõ deliberans põt hic occurrere: põt eñ excludere vel ſaltẽ impedire paſſionem: vt dictum eſt. vnde ſi non occurrat eſt peccatum mortale. ſicut videmus ꝙ multa homicidia ꝛ multa adulteria per paſſionem committuntur.

Ad Primum ergo dicendum, ꝙ veniale dicitur tripliciter. Uno modo ex cauſa: quia ſcilicet habet aliquam cauſam venie que diminuit peccatum. ꝛ ſic peccatum ex infirmitate vel ignorantia dicitur veniale. Alio modo ex euentu: ſicut omne peccatũ per penitentiã fit veniale. i. veniam cõſequitur. Tertio modo dr̃ veniale ex genere: ſicut verbum otioſum. ꝛ hoc ſolum veniale opponitur mortali, obiectio autem procedit de primo. ℂ Ad ſm̃ dõm, ꝙ paſſio eſt cauſa peccati ex parte conuerſionis. ꝙ autem ſit mortale ẽ ex pte auerſionis que per accidens ſequitur ad conuerſioneꝫ: vt dictũ eſt. vñ rõ non ſequit̃. ℂ Ad tertiuꝫ dõm, ꝙ rõ non ſemper in ſuo actu totaliter a paſſione impeditur. vñ remanet ei liberum arbitriuꝫ vt poſſit auerti vel conuerti ad deum. ſi aũt totaliter tolleretur vſus rationis, iam non eſſet peccatum nec mortale nec veniale.

ℂ De cauſa peccati q̃ eſt malitia. Q̃ õ. 78.

Deinde Conſiderãdum eſt de cauſa peccati que eſt ex parte voluntatis que dicitur malitia. ℂ Et circa hoc queruntur quatuor. Primo vtrum aliquis poſſit ex certa malitia ſeu induſtria peccare. Secundo vtrum quicunque peccat ex habitu peccet ex certa malitia. Tertio vtrum quicunqꝫ peccat ex certa malitia peccet ex habitu. Quarto vtrum ille qui peccat ex certa malitia grauius peccet ꝙ̃ ille qui peccet ex paſſione.

ℂ Utrũ aliqs peccet ex certa malitia. Ar. 1.

Ad primũ Sic procedit̃, uidet̃. ꝙ nullus peccet ex induſtria ſiue ex certa malitia. Ignorantia enim opponit̃ induſtrie ſeu certe malitie: ſed omnis malus eſt ignorans ſecũdũ ph̃m: ꝛ puer. 14. dicitur. Errant qui operãtur malũ: ergo null⁹ peccat ex certa malitia. ℂ P̃. Dio. dicit. 4. ca. de diui. no. qđ null⁹ intendens ad malũ operat̃: ſed hoc videt̃ eſſe peccare ex malitia intẽdere maluꝫ in peccãdo: quod enim eſt preter intentionem eſt quaſi per accidens ꝛ nõ denominat actum. ergo nullus ex malitia peccat. ℂ P̃. Malitia ipſa peccatum eſt. ſi igitur malitia ſit cauſa peccati ſequetur quod peccatum ſit cauſa peccati in infinitum. quod eſt inconueniens. nullus igitur ex malitia peccat.

Sꝫ Contra eſt, quod dicitur iob. 34. Quaſi de induſtria receſſerunt a deo ꝛ vias eius intelligere noluerunt: ſed recedere a deo eſt peccare. ergo aliqui peccant ex induſtria ſeu ex certa malitia.

Rñdeo Dõꝫ, ꝙ hõ ſicut ꝛ quelibet alia res naturalr̃ hꝫ appetitũ boni. vñ ꝙ ad malũ eius appetit⁹ declinet contingit ex aliqua corruptione ſeu inordinatione in aliquo principiorũ hoĩs: ſic. n. in actionibus rerum naturalium pctm̃ inuenit̃. principia autem humanorum actuum ſunt intellectus ꝛ appetitus tam rõnalis qui dr̃ voluntas ꝙ̃ ſenſitiuus. Peccatum igitur in humanis actibus cõtingit qñqꝫ ſicut ex defectu intellectus. puta cũ aliqs ꝑ ignorãtiã peccat: ꝛ ex defectu appetit⁹ ſenſitiui. ſicut cũ aliquis ex paſſione peccat. Ita etiaꝫ ex defectu voluntatis qui eſt inordinatio ipſius. Eſt aũt voluntas inordinata, qñ minus bonum magis amat. ↄñs autem eſt vt aliquis eligat pati detrimentum in bono minus amato ad hoc qđ potiatur bono magis amato: ſicut cum homo vult pati abſciſionẽ mẽbri etiã ſcienter vt cõſeruet vitã ꝙ̃ magis amat. Ita ꝑ hunc modũ qñ aliqua inordinata voluntas aliquod bonũ tpale plus amat (puta diuitias vel voluptatẽ) ꝙ̃ ordinem rõnis vel legis diuine vel charitatẽ dei vel aliqđ hmõi, ſequit̃ ꝙ velit diſpendiũ pati in aliquo ſpũaliũ bonoꝝ vt potiatur aliquo temporali bono. nihil aũt eſt aliud malum ꝙ̃ priuatio alicuius boni. ꝛ ſm̃ hoc aliquis ſcienter vult aliquod malum ſpirituale quod eſt malum ſimpliciter, ꝑ quod bonum ſpirituale priuatur vt bono temporali potiatur. Uñ dicitur ex certa malitia vel induſtria peccare quaſi ſcienter malum eligens.

Ad Primum ergo dõm, qđ ignorantia qñqꝫ quidẽ excludit ſcientiam qua aliquis ſimplr̃ ſcit hoc eſſe malum quod agitur: ꝛ tunc dicit̃ ex ignorantia peccare. qñqꝫ autem excludit ſcientiam qua homo ſcit hoc nũc eſſe malum, ſicut cum ex paſſione peccatur. qñqꝫ autem excludit ſcientiam qua aliquis ſcit hoc malum nõ ſuſtinendũ eſſe ꝑꝑ cõſecutioneꝫ illius boni: ſcit tñ ſimplr̃ hoc eſſe malum: ꝛ ſic dr̃ ignorare qui ex certa malitia peccat. ℂ Ad ſm̃ dõm, ꝙ malum non põt eſſe ſm̃ ſe intentum ab aliquo, põt tñ eſſe intentum ad vitandum aliud malum, vel ad cõſequendum aliud bonum: vt dictum eſt. ꝛ in tali caſu aliquis eligeret cõſequi bonum ꝑ ſe intentum abſqꝫ hoc ꝙ pateretur detrimentũ alteri⁹ boni: ſicut aliquis laſciuus vellet frui delectatione abſqꝫ offenſa dei: ſed duob⁹ ꝓpoſitis magis vult peccãdo incurrere offenſam dei ꝙ̃ delectatiõe priuetur. ℂ Ad tertiũ dõm, ꝙ malitia ex q̃ aliqs dr̃ peccare põt intelligi malitia habitualis: ſm̃ ꝙ habit⁹ mal⁹ a philoſopho nomina malitia ſicut habitus bon⁹ nominatur virtus. ꝛ ſecundum hoc aliquis dicitur ex malitia peccare, qui peccat ex inclinatione habitus. Poteſt etiam intelligi malitia actualis: ſiue ipſa mali electio malitia nominet̃: ꝛ ſic dicitur aliqs ex malitia peccare inquantum ex mali electione peccat ſiue etiã malitia dicatur aliqua precedens culpa ex qua oritur ſubſequẽs culpa: ſicut cum aliquis impugnat fraternam gratiã ex inuidia. ꝛ tunc idẽ non eſt cauſa ſuipſius ſed act⁹ interior eſt cauſa actus exterioris, ꝛ vnum peccatum eſt cauſa alterius. non tamen in infinitum: quia eſt deuenire ad aliquod primum peccatum quod non cauſatur ex aliquo priori peccato: vt ex ſupra dictis patet.

ℂ Utrũ q̃cũqꝫ peccat ex habitu peccet ex certa malitia. Ar. 2.

Ad Scdm̃ ſic ꝓceditur. Ur̃ quod nõ omnis qui peccat ex habitu peccet ex certa malitia. Peccatuꝫ. n. quod eſt ex certa malitia vr̃ eſſe grauiſſimum. ſed qñqꝫ homo aliquod leue peccatũ cõmittit ex habitu: ſicut cum dicit ꝟbum otioſuꝫ. nõ ergo omne peccatum quod eſt ex habitu eſt ex certa malitia. ℂ P̃. Actus ex habitu ꝓcedẽtes ſunt ſimiles actibus ex quibus habitus generantur: vt dicitur in. 2. ethi. ſed actus precedentes habitum vitioſum nõ ſunt ex certa malitia: ergo etiã peccata que ſunt ex habitu non ſunt ex certa malitia. ℂ P̃. In his que aliqs ex certa malitia cõmittit gaudet poſtꝙ̃ commiſit: ſecundũ illud puer. 2. Qui letant̃ cuꝫ male fecerint ꝛ exultant in rebus peſſimis. ꝛ hoc ideo qꝛ vnicuiqꝫ eſt delectabile cum cõſequit̃ id quod intẽdit, ꝛ qui operatur qđ eſt ei quodãmõ cõnãle ſm̃ habitum: ſed illi qui peccant ex hitu poſt pctm̃ cõmiſſum dolẽt. penitudine enim replentur praui. i. hñtes habitũ vitioſum: vt dr̃ in. 9. ethi. ergo peccata q̃ ſunt

ℂ Super queſt. 78. Articulum primum.

In articulo primo queſti. 77. aduerte quod licet omne peccatũ humanum reducatur in hec tria principia. Ignorantiam, paſſionem ꝛ malitiã. in omni tamẽ peccato inuenit̃ mala voluntas et ignorantia. ꝛ de ignorantia qđ eſt in reſponſione ad primũ habes vltimaꝫ reſolutionem et ſemꝑ aliqua triũ ignorãtiarum actualiuꝫ ſiue ſit ignorantia priuatiue ſiue ↄue interuenit. Et quoniã priuatio ꝑ habitum cognoſcitur diſtingue pro nouitijs triplicem ſcientiam actualem particularis ↄſequẽdi vel fugiendi. Primam qua ſcitur hoc eſſe malum. Secũdam qua ſcitur hoc nunc eſſe malum. Tertiã qua ſcit̃ hoc nunc malum relatum ad illud aliud eſſe ſibi peius. ꝛ reſpice ꝙ peccans ex ignorãtia laborat ignorãtia oppoſita prime ſcientie. peccãs ex paſſiõe ſeu infirmitate laborat ignorãtia oppoſita ſecũde ſcie. peccãs ꝟo ex malitia laborat ignorantia oppoſita tertie ſcientie. Et ſic errant intellectu omnes qui operantur maluꝫ. De malitia aũt voluntatis in reſponſione ad tertium ſingulariter ſpecificatur, qñ q̃s peccat ex certa malitia quod oportet ipſum peccare ex ipſa electione mali. i. non ex ignorantia, nec ex infirmitate ſed ex ipſa voluntaria electione mali, ſcienter preponendo bonum ſibi coniunctum bono coniuncto illius preamati boni abſentie. preponit enim malitioſe iniuſtus bonum lucri iniũctum malo iniuſtitie bono iuſtitie iuncto abſentie lucri. Ita ꝙ electio mali non ex ignorantia aut paſſione, eſt malitia qua peccatur ex induſtria. electio autem quomodolibet mala communis eſt omni peccato perfecto: vt clare habes inferius articulo quarto in reſponſione ad vltimum.

22. q6. 162. art. 2. co. Et. 3. q. 18. a. 4. col. Et. 2 5. 7. q. 1. 3. 1. col. Et mal. q. 2. a. 8. ad. 4. et q. 3. a. 2. p. 10. e. i 14. col. e ad. 7. et 8. Et ad 10. 2. le. 1. co. 3.

ℂ Super Articulum ſecundum.

In articulo ſcdo eiuſdem q̃õnis 78. aduerte diligenter quod quis peccatum ex certa malitia ꝛ ex paſſione no ſpecie ſed gradu perfectionis ꝛ imperfectionis diffe

1. art. 2. Et rom. 1. lect. 6. col. 3.

ſunt ex habitu non ſunt ex certa malitia.

Sed Cōtra peccatū ex certa malitia dr̄ eſſe qđ eſt ex electione mali. ſed vnicuiꝙ eſt eligibile id ad ꝙ inclinatꝛ ꝑ propriū hītū, vt dr̄ in vi. ethi. de hītu ꝟtuoſo. ģ peccatū quod eſt ex hītu ē ex certa malitia.

Rn̄deo Dicēdum, ꝙ nō eſt idē peccare hn̄tē hītū: ⁊ peccare ex habitu. Uti .n. hītu nō ē neceſſariū, ſʒ ſubiacet volūtati hn̄tis. vn̄ ⁊ hit⁹ diffinitꝛ eſſe quo qs vtitꝛ cū voluerit. ⁊ ideo ſicut pt̄ cōtingere ꝙ aliqs hn̄s hītū vitioſuʒ ꝓrumpat in actum virtutis, eo ꝙ rō nō totalr̄ corrūpitꝛ ꝑ malū habitū: ſʒ aliqđ eius integrū manet, ex quo ꝓuenit ꝙ peccator aliqua operatꝛ de genere bonoꝝ, ita etiā pt̄ cōtingere ꝙ aliqs habēs habitū vitioſum interdū nō ex habitu operetꝛ, ſʒ ex paſſione inſurgēte vel etiā ex ignorātia, ſʒ qn̄cūꝙ vtitꝛ habitu vitioſo neceſſe ē ꝙ ex certa malitia peccet: qꝛ vnicuiꝙ habēti habitū eſt ꝑ ſe diligibile id ꝙ eſt ei cōueniēs ſʒ ꝓpriū habitū: qꝛ ſic fit ei quodāmō cōnāle ſm ꝙ cōſuetudo ⁊ habit⁹ vertitꝛ in naturā. h̄ autē ꝙ eſt alicui conueniens ſm habitum vitioſum, eſt id quod excludit bonū ſpūale: ex quo ſequitur ꝙ hō eligat malum ſpūale vt adipiſcatur bonum qđ eſt ei ſm habituʒ cōueniēs. ⁊ hoc eſt ex certa malitia peccare. Un̄ manifeſtum eſt ꝙ quicūꝙ peccat ex habitu peccet ex certa malitia.

Ad Primū ergo dicēdū, ꝙ pctā venialia nō excludūt bonū ſpūale qđ eſt gratia dei vel charitas vn̄ non dicuntur mala ſimplr̄ ſʒ ſm qđ. ⁊ pp̄ hoc nec habit⁹ ipſorū pn̄t dici ſimplr̄ mali, ſed ſolū ſm qđ. ¶ Ad ſm dicēdū, ꝙ act⁹ q ꝓcedūt ex habitib⁹ ſūt ſilēs ſʒ ſpēm actib⁹ ex quib⁹ habit⁹ gn̄antꝛ: differūt tn̄ ab eis ſicut pfectum ab imperfecto: ⁊ talis eſt differētia peccati ꝙ ꝯmittitꝛ ex certa malitia ad peccatum qđ cōmittitur ex aliqua paſſione. ¶ Ad tertiū dicēdū, ꝙ ille qui peccat ex habitu ſemper gaudet de hoc qđ ex habitu opatꝛ q̄diu habitu vtitꝛ: ſʒ quia pōt habitu nō vti ſed per rōneʒ que non eſt totaliter corrupta aliqđ aliud meditari, pt̄ cōtingere ꝙ nō vtēs habitu doleat de hoc qđ per habitū cōmiſit, plerūꝙ tn̄ tales penitēt de peccato, non quia eis peccatum ſm ſe diſpliceat: ſed propter aliquod incommodum quod ex peccato incurrunt.

¶ Utrū ille qui peccat ex certa malitia peccet ex habitu. Arti. 3.

AD Tertiū ſic ꝓceditꝛ. Ur̄ ꝙ quicūꝙ peccat ex certa malitia peccet ex habitu. Dicit .n. phs in 5. eth. ꝙ non eſt cuiuſlibet iniuſta facere qualiter iniuſtus facit. ſ. ex electione, ſed ſolum hn̄tis habitū: ſed peccare ex certa malitia eſt peccare ex electione mali, vt dictuʒ eſt. ergo peccare ex certa malitia nō eſt niſi habentis habitum. ¶ P̄. Origenes dicit in .1. ꝑiarchō. ꝙ nō ad ſubitum q̄s euacuatꝛ aut deficit, ſed paulatim per partes defluere neceſſe eſt, ſed maximus defluxus eſſe videtur, vt aliqs ex certa malitia peccet. ergo nō ſtatim a principio, ſed per multā conſuetudinē ex qua habitus gn̄ari pōt aliqs ad hoc deuenit vt ex certa malitia peccet. ¶ P̄. Qn̄cūque aliqs ex certa malitia peccat opʒ ꝙ ipſa volūtas de ſe inclinetꝛ ad malū qđ eligit, ſed ex natura potentie non inclinatur homo ad malū ſed magis ad bonū. ergo opʒ ſi eligit malū ꝙ hoc ſit ex aliquo ſuperueniēti qđ eſt paſſio vel hītus, ſʒ qn̄ aliqs peccat ex paſſione, nō peccat ex certa malitia ſed ex infirmitate vt dcm̄ eſt. ergo qn̄cunꝙ aliquis peccat ex certa malitia, opʒ ꝙ peccet ex habitu.

Sed ꝯ ſicut ſe hʒ habit⁹ bonus ad electionē boni, ita hit⁹ malus ad electionē mali, ſʒ qn̄ꝙ aliqs nō hn̄s habitū ꝟtutis eligit id qđ eſt bonū ſm ꝟtutē. ergo etiā qn̄ꝙ aliqs nō hn̄s habitū vitioſum pōt eligere malū qđ eſt ex certa malitia peccare.

Rn̄deo Dicēdū, ꝙ volūtas alr̄ ſe hʒ ad bonū ⁊ alr̄ ad malū: ex natura eni ſue potentie inclinatur ad bonum rōnis ſicut ad ꝓpriū obiectū. vn̄ ⁊ oē pctm̄ dr̄ eē ꝯ naturā. ꝙ ergo i aliqđ malū volūtas eligēdo inclinetꝛ, opʒ ꝙ aliūde cōtingat. Et qn̄ꝙ qdē cōtingit ex defectu rōnis ſicut cū aliqs ex ignorantia peccat. Qn̄ꝙ aūt ex impulſu appetit⁹ ſenſitiui: ſicut cū peccat ex paſſiōe: ſed neutrū hoꝝ ē ex certa malitia peccare. ſʒ tunc ſolum ex certa malitia aliqs peccat, qn̄ ipſa volūtas ex ſeipſa mouetꝛ ad malū ꝙ pōt contingere dupr̄. Uno qdē mō per hoc ꝙ hō hʒ aliq̄ diſpōnem corruptam inclinātem ad malum, ita ꝙ ſm illā diſpōnē fit hoi quaſi conueniens ⁊ ſile aliquod malū. ⁊ in hoc rōe cōuenientie tēdit volūtas quaſi in bonū: qꝛ vnūquodꝙ ſʒ ſe tendit in id ꝙ ſibi eſt cōueniēs. talis aūt diſpō corrupta vl̄ eſt aliqs hit⁹ acquiſitus ex cōſuetudine q vertitur in naturā vel eſt aliqua egritudinalis hītudo ex pte corpis ſicut aliqs hn̄s quaſdā nāles inclinationes ad aliqua pctā pp̄ corruptionē nāe in ipſo. Alio mō cōtingit ꝙ volūtas ꝑ ſe tēdit in aliqđ malū ꝑ remotionē alicuius ꝓhibentis: puta ſi aliquis ꝓhibeat peccare, nō qꝛ pctm̄ ei ſm ſe diſpliceat, ſʒ pp̄ ſpē vite eterne vel pp̄ timorē gehēne: remota ſpe ꝑ deſperationē vel timore ꝑ preſumptionē, ſeqtꝛ ꝙ ex certa malitia q̄ſi abſꝙ freno peccet. Sic igitꝛ pʒ ꝙ peccatū quod ē ex certa malitia ſemꝑ pñſupponit in hoie aliq̄ inordinationē: que tamen nō ſemꝑ eſt habitus. vn̄ non eſt neceſſariū ꝙ quicunque peccat ex certa malitia, peccet ex habitu.

Ad Primū ergo dicendum, ꝙ opari q̄lr iniuſtus operatꝛ non ſolum eſt operari iniuſta ex certa malitia, ſʒ etiam delectabilr̄ ⁊ ſine graui reniſu rōnis: qđ nō eſt niſi ei⁹ q hʒ habitū. ¶ Ad ſm dōm, ꝙ nō ſtatim ad hoc aliqs labitꝛ ꝙ ex certa malitia peccet. ſʒ pñſupponitꝛ aliqđ: qđ tn̄ nō ſemper eſt habit⁹, vt dictū eſt. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ illud pp̄ qđ volūtas inclinatꝛ ad malū nō ſemper habit⁹ eſt vel paſſio: ſʒ qddā aliud. vt dictū eſt. ¶ Ad quartū dicendū, ꝙ non eſt ſimilis ratio de elcōne boni ⁊ de elcōne mali: quia malum nunquam eſt ſine bono nature, ſed bonum poteſt eſſe ſine malo culpe perfecte.

¶ Utrum ille q peccat ex certa malitia grauius peccet q̄ qui ex paſſione. Arti. 4.

AD Quartū ſic ꝓceditur. Ur̄ ꝙ ille qui peccat ex certa malitia non peccet grauius q̄ ille qui peccat ex paſſione. Ignorātia eni excuſat peccatum vel in toto vel in parte, ſʒ maior eſt ignorantia in eo qui peccat ex certa malitia q̄ in eo qui peccat ex paſſione: nā ille qui peccat ex certa malitia patitꝛ ignorātiā ꝑncipij que eſt maxima vt phs dr̄ in. 7. ethi. hʒ .n. malā exiſtimationem de fine q eſt ꝑncipiū in opatiuis. ģ magis excuſatꝛ a peccato qui peccat ex certa malitia q̄ ille q peccat ex paſſione. ¶ P̄. Quāto aliqs hʒ maius impellēs ad peccādū, tāto min⁹ peccat: ſicut pʒ de eo q maiori ipetu paſſionis deijcitꝛ in pctm̄: ſʒ ille q peccat ex certa malitia impellitꝛ ab hītu: cui⁹ eſt fortior ipulſio q̄ paſſionis, ergo ille qui peccat ex hītu min⁹ peccat

runt: ꝓuenit ꝙ in eādem ſpē qui pri⁹ adulteriū ex paſſione commiſit poſtmodum habituatus ex certa malitia adulteratur: ⁊ ꝙ primo a parte inferiori pturbatus priuabitur poſtmodū tranſeuntis actuali iudicio ꝙ hic act⁹ delectabilis nunc eſt malus poſtmodū a ſuperiori inchoans ipſe ſ. electione non turbatus ſed connāliter ꝑnus ad tale delectabile ſolo actuali iudicio vere ꝯpōnis huius boni delectabilis ad bonum rationis charitatis ꝑuat⁹ fertur. vn̄ tales habituati v. g. aiunt dicentes ſe cognoſcere qđ male faciunt: ⁊ ꝙ volunt nihilominus facere. ſciūt .n. actualiter hoc eſſe nunc malū qđ in ipſa paſſione poſiti dicētes ſe ſcire mentiuntur: q̄uis etiā hītuati vt dcm̄ eſt laborēt veluti volūti ignorantia actualis recti iudicij practici ꝯpōnis proſequende vel fugiende.

¶ Super articu. 3.

IN articu. 3. eiuſdem. 78. qō. dubium occurrit quomodo ſtant hec duo ſimul quod peccare ex malitia nihil aliud ſit: quā voluntatem ex ſeipſa moueri ad malum et quod peccat ex malitia qui ex egritudinali habitudine corporis ad malum mouetur. vtrunꝙ .n. in hoc arti. dicitur. ⁊ non conſonat: quia magis diſtat a voluntate infirmitas corporis quā infirmitas anime que in deordinatione appetitus ſenſitiui conſiſtit: vt in qō. precedenti dictum eſt: ⁊ conſtat quod peccans ex infirmitate animi peccat non ex malitia ſʒ ex paſſione. igitur peccans ex egritudinali diſpoſitione corpis non peccat ex malitia. Et confirmatꝛ qꝛ neutra infirmitas ponit aliqđ in voluntate ꝑ quā inclinetꝛ ſe ipſa in malum qđ eſt igitꝛ ad primū modum in ſ. a poſitiuʒ quo voluntas ex ſeipſa moueatur in malum.

¶ Ad hoc dr̄ ꝙ qꝛ inter appetitū aīalem ⁊ nālē hec eſt dr̄a ꝙ nālis eſt p⁹ partis: aīalis vero eſt primo totius: appetitus .n. oculi ad videndū eſt ꝑmo oculi, voluntas aūt iraſcibilis ⁊ concupiſcibilis ſunt primo toti⁹. ideo appetitus naturalis non variatꝛ niſi ſm diſpoſitionē illius ptis. qualitercunꝙ .n. hō ſit diſpoſitus mō non reddendet in oculum eodem modo ſe habebit appetitus oculi ad videndum ⁊ non videndum: appetitus autē aīalis non ſolum ſcdm ꝓpriam diſpōnē variatur ſed ſm totius ſeu ſuppoſiti diſpoſitionē. nam non ſolū alr̄ ſe hʒ voluntas diſpoſitione vel habitu in ſeipſa affecta ⁊ non affecta ſed etiam aliter ſe habet voluntas hominis affecti aliqua diſpoſitione vel habitu. Et inde prouenit ꝙ homo ꝗ ſm appetitum ſenſitiuū habituatus aliquo vitio quā ſm corporalē cōplexionem inclinatus in aliquod delectabile ꝯ uum recte rōni alr̄ ſe hʒ ſm voluntatē q̄ ſi non ſit habituatus aut inclinatus qꝛ eni qualis vnuſqſꝙ eſt talis ei cōſonant ⁊ naturale eſt voluntati ferri in conſonans ipſi volēti. ideo etiam ſi voluntas ipſa ſm ſe non ſit alr̄ diſpoſita qꝛ tn̄ ſm ſuū ſuppoſitum eſt alr̄ diſpoſita habitu vel pluſquā habitu naturali ſcilicet egritudine dicitur ex ſeipſa moueri in malū. vtroꝙ nonꝙ modo. ſ. ex ꝓpria diſpōne, ⁊ ex diſpōne ſuppoſiti recte dicitur ex ſeipſa voluntas moueri: que etiā voluntati non ſolū ꝓplamet, ſed ſuppoſitum intrinſecum in ratione mouentis eſt. quamuis differenter: quia primum conuenit ei vt conuenit cuʒ appetitu naturali ſm aūt vl. eſt appetitus aīalis preſertim intellectualis vnde lʒ ex ipſa non diſtinguitur contra ſuppoſitum, ſed contra alias partes vt ſic que ſunt principia humanorum actuum intellectum ſcilicet ⁊ appetitū ſenſitiuum. Et ſi nō intelligis inclinationes has corporales vide ſuperius in. q. 31. articu. 7.

¶ Super arti. 4.

IN articulo. 4. in reſpōſione ad primum occurrit dubium: quoniam videtur contrariari ſupradictis in primo articulo huiuſmet queſtionis. dictum naꝙ fuit quod maior eſt ignorantia peccātis ex paſſione quā ex malitia: quia ille ignorat hoc nunc eſſe malum: iſte vero ſcit hoc nunc eſſe malum quamuis ignoret hoc nūc eſſe petēs ſibi. modo autem dicitur ꝙ maior eſt ignorantia peccātis ex malitia.

¶ Ad hoc dicitur ꝙb

ſ. art. 2. Et ro. 1. l. 8. co. 5.

ſ. q. 47. ā. 2. cor. Et. 32ᶜ. q. 73. ā. 3. cor. Et. 2. d. 7. q. 1. ā. 2. cor. ā. Et mal. q 3. ā. 13 Et dl. 2. ā. 15. co.

plicíter ꝙ ignorantia pōt referri ad duo. ſ. ad ipm pctm̄ vel ad rōnem peccā
di ſi referatur ad ipm pctm̄ ſic maior eſt ignorantia peccātis ex paſſione: quia
ignorat hic actum nūc eſſe malū: qḋ non latet peccantē ex malitia. Si vero
referat ad ronē peccandi ſic ignorantia peccātis ex mali⁹ eſt maior: q: ex
affectu ſuo ad minus bonū errat circa finem pponēdū: ꝙ eſt rō peccādi.
Ex hoc nāq ꝙ affectus ſuus eſt plus ad lucrū ꝙ̄ ad bonū iuſtitie iudicatur
bonum lucri magis ſe

ꝙ̄ ille qui peccat ex paſſione. ¶ P̄. Peccare ex certa malitia eſt peccare ex electione mali. ſed ille qui peccat ex paſſione etiā eligit malū. ergo nō minus peccat ꝙ̄ ille qui peccat ex certa malitia.

Sed Contra eſt, ꝙ pctm̄ ꝙ ex induſtria cōmittitur ex hoc ipſo grauiorem penā meret: ſꝫ illud Iob. 34. Quaſi impios percuſſit eos in loco videntiū, qui quaſi de induſtria receſſerunt a deo, ſed pena nō augeṫ niſi pp grauitatē culpe. ergo pctm̄ ex hoc aggrauaṫ ꝙ eſt ex induſtria ſeu certa malitia.

Rñdeo Dicēdū, ꝙ pctm̄ qḋ ē ex certa malitia ē grauius pctō qḋ eſt ex paſſione triplici rōne. Primo quidem q: cū pctm̄ pncipr in volūtate cōſiſtat, quāto mot⁹ pcī eſt magis ꝓpri⁹ volūtati, tāto pctm̄ eſt graui⁹ ceteris parib⁹. cū aūt ex certa malitia peccaṫ, mot⁹ pcī ē magis ꝓpri⁹ volūtati q̄ ex ſeipſa in malū mouet ꝙ̄ qñ ex paſſiōe peccaṫ: quaſi ex qdā extrinſeco impulſa ad peccādū. vñ pctm̄ ex hoc ipſo ꝙ ē ex malitia aggrauaṫ. ⁊ tāto magis quāto fuerit vehemētior malitia: ex eo vō qḋ eſt ex paſſiōe diminuiṫ tāto magis quāto paſſio fuerit magis vehemēs. Scḋo q: paſſio q̄ inclinat volūtatē ad peccādū cito trāſit. ⁊ ſic hō cito redit ad bonū ꝓpoſitū penitēs de pctō, ſꝫ hīr⁹ q̄ hō ex malitia peccat ē q̄litas ꝑmanēs. ⁊ iō qui ex malitia peccat diuturni⁹ peccat. vñ phs in. 7. eth. cōpat intēperatū q̄ peccat ex malitia infirmo q̄ cōtinue laborat: incōtinētē aūt q̄ peccat ex paſſiōe ei q̄ laborat interpollate. Tertio q: ille q̄ peccat ex certa malitia ē male diſpoſit⁹ quātū ad ipſꝫ finē q̄ ē pn̄ᵐ in operabilib⁹. ⁊ ſic eius defectus eſt periculoſior ꝙ̄ eius q̄ ex paſſiōe peccat, cui⁹ ꝓpoſitū tēdit in bonū finē, lꝫ hoc ꝓpoſitū interrūpaṫ ad horā pp paſſionē. Sempꝫ aūt defect⁹ pncipii eſt peſſim⁹. vñ manifeſtū ē ꝙ graui⁹ eſt peccatū qḋ eſt ex malitia ꝙ̄ qḋ eſt ex paſſione.

Ad Primū ergo dicēdū, ꝙ ignorantia electiōis de qua obiō ꝓcedit neqꝫ excuſat neqꝫ diminuit pctm̄. vt. ſ. dcm̄ eſt. vnde neqꝫ maior ignorātia tallis facit eſſe minus pctm̄. ¶ Ad ſcḋm dicēdū, ꝙ impulſio que eſt ex paſſione eſt quaſi ex exteriori defectu reſpectu voluntatis. ſed per habitū inclinaṫ voluntas quaſi ab interiori. vñ nō eſt ſimilis rō. ¶ Ad tertiū dicēdū, ꝙ aliud eſt peccare eligentē, ⁊ aliud peccare ex electione. ille eñ q̄ peccat ex paſſione peccat quidem eligēs. nō tn̄ ex electiōe: q: electō non eſt in eo pmū pcī pn̄ᵐ. ſꝫ inducit ex paſſione ad eligēdū id qḋ extra paſſionē exiſtēs nō eligeret.

ſtandū. Et inde prouenit ꝙ ſcienter eligit prīuari iuſtitia vt lucretur: ſcit ergo iſte lucruꝫ eſſe nunc iniuſtū qḋ ex paſſione peccās ignorat: ſed ex nimio amore lucri neſcit poſtponendū eſſe bono iuſtitie ꝙ eſt magis ignorare quo ad rationem peccādi: q: in paſſione erit non ex ipſo amore vnius boni: ſed ex impulſu paſſionis perturbātis iudiciū nunc re⁹ huius peccati. Et ex hoc ſeq̄t ſcḋa riſio. ſ. ꝙ ignorātia peccantis ex mali⁹ eſt maior formaliter: q: formaliter ignoratur rō cōcluſiōis prīncipium vt ē ex 7. ethi. hī: qḋ in peccante ex paſſione non accidit vt pꝫ. Ignorātia aūt peccantis ex paſſione eſt maior quaſi virtualiter ſeu cōcomitanter pro quanto eſt re⁹ ſpōſio obiectiōis eſt hoc malū nūc: ꝙ̄ h malū nūc eſſe peius altero: ac ꝑ hoc ignorās formaliter hoc nūc eſſe malū: ex ꝯñti neſcit hoc nunc eſſe peius ⁊ nō econuerſo. Tertio pōt dici qḋ ignorantia peccantis ex malitia eſt maior: q: per modū habitus. Ignorantia aūt peccantis ex paſſione eſt ꝑ modū interruptionis: malus enim circa finem malū in affectu ⁊ in rōne ē male diſpoſitus: paſſione vō ductus male ſe hꝫ circa finē dū paſſio iſta intercipit vt in corpore articuli dicitur.

¶ Sup. q. 79. Articulum. 1. ⁊ 2.

In Part. 1. ⁊ 2. qō. 79. arduum occurrit dubium in doctrina precipue autoris quomodo poſſit hec duo ſil ſtare ꝙ actus peccati ſit a deo ⁊ defectus concomitans nullo mō ſit a deo ſed a cā creata ſola. ⁊ quā uis multe afferantur in. 37. diſ. 2. ſen. in capreolo ex aure. ⁊ durando obiōnes due tamen ſolummodo afferende ſunt: quibus diſcuſſis omnia vt puto ꝓpria clara erūt. Primo eſt ex parte habitudinis cauſantis poſitiue actus ad deformitatē pcī. Scḋo ex parte habitudinis entitatis poſitiue actus ad cām effectiuam. Ex prima igitur via eſt talis difficultas: deformitas peccati eſt priuatio contrarie rectitudinis poſitiue ſpēi moralis vitij inherentis actui ſubſtrato. ergo neceſſario cauſatur a cauſante illam poſitiuam ſpeciem moralis vitij in ſubſtrato actui. ergo cauſatur a deo ſi ab ipſo cauſaṫ omnis poſitiua entitas actus pcī. aīs declaratur reſumendo ꝙ in pctō ſunt tria: actus ſpecies moralis vitij ⁊ deformitas. ver. g. in intemperantia ſunt tria: actus interior vel exterior: entitas poſitiua repoſita in ſpecie intemperantie afficiens actum: ⁊ deformitas priuatiua: ⁊ quā conſtet ꝙ entitas intemperantie eſt contraria entitati temperantie vt frigus calori. ⁊ ꝙ ad vnum contrarium poſitum in aliquo neceſſario ſequitur priuatio alterius contrarij in eodem: vt ad poſitū frigus in manu ſequitur priuatio caloris in eadem. Et quod in hac priuatione conſiſtit deformitas peccati intemperantie, quia conſiſtit in priuatione rectitudinis debite in eſſe

ſubſtrato actui: conſtat enim ꝙ rectitudo debita in eſſe actui ſubſtrato intemperantie eſt rectitudo temperantie. conſequentia autem probatur inductione ⁊ ratione. inductione quidē: q: diſcurrēdo omnia inuenimus inſtantiam quia efficiēs vnū contrariū in aliquo priuat ꝯſe reliquo illud met ſcḋm vt pꝫ in calefaciente ⁊ dealbante ⁊ aliis. Rōne autem q: agens quantum dat eſſe tm̄ dat de priuatione contrarij illi eſſe in eiuſ ſignū agēs qḋ non pōt priuare ſcḋm contrario nō dat illud inuentum eſſe. Calefactiuum nāqꝫ nō calefacit ſi nō pōt calefactibile priuare frigore: eiuſdem ergo rōis eſt ponē vnū contrariū in aliquo ⁊ priuaṫ illud altero. Cuius differentia gradus ⁊ mō q: ponere eſt principaliter ⁊ p ſe: priuare vō ex ꝯñti ⁊ per accidēs. Ex ſcḋa vero via difficultas talis eſt, act⁹ peccati q̄ ad ſuā moralem entitatē eſt a deo mediate. ergo pōt eſſe ab eodē immediate: ergo pōt deus immediate cāre pctm̄: ⁊ peccare in quit durandus quātū videt. Aīs eſt cōclō auctoris. Primo ꝓ ſeq̄la pꝫ ꝑ illā maximā. qcqd pōt deus mediante cauſa 2ª effectus ⁊c. Scḋa aūt q̄ ad primā pbaṫ: q: ipſa priuatio: in qua ꝯſiſtit malū pcī pertinet ad ſpēm act⁹ ꝯſtitutiue: vt ē in ipſa dr in reſpōſ. ad 2ᵐ ⁊ ſed tur inſeꝑabilis ad cam obſolute: vt etiā ex ſupradictis pꝫ. ſūt nāqꝫ quidā actus ſcḋm ſuam ſpēm abſolute mali q̄ non poſſūt bñ fieri vt negare deum: odio hēre deum q̄ oīs ſunt indiſpenſabiles: ⁊ ipſe deus ſeipſum negare nō pōt: vt apls inquit 2ª ad thimo. quo ad reliquā demū partē. ſ. ꝙ pōt peccare pbaṫ q: oīs defectus culpabilis imputatur agenti immediate hñti dominium ſuper actum ⁊ non ignoranti.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis ſciendum eſt ꝙ pctm̄ morale de quo ſola eſt ſermo claudit tria ſcꝫ actum ſpēm moralē ⁊ deformitatem: ⁊ de duobus extremis ſcilicet de actu abſolute, ⁊ deformitate nō eſt dubiū ſꝫ de ſpē. i. actu ſpecificato malitia morali que ſit ne eſt an ſit a deo: propter quod tria agenda ſunt. Primo quō ſe hꝫ actus malus moraliter ad deformitatem pcī

ſed ille qui peccat ex certa malitia, ſcḋm ſe eligit malum eo mō quo dictū eſt. ⁊ iō electio que eſt in ipſo eſt principium peccati, ⁊ propter hoc dr ex electione peccare.

¶ De cauſis exterioribus peccati. Qō. 79.

Deinde Conſiderādum eſt de cauſis exterioribus peccati. Et primo ex parte dei. Secundo ex parte diaboli. Tertio ex parte hominis. ¶ Circa primū queruntur quatuor. Primo vtrū deus ſit cauſa peccati. Scḋo vtrum act⁹ peccati ſit a deo. Tertio vtrū de⁹ ſit cā excecationis ⁊ obdurationis. Quarto vtrum hec ordinentur ad ſalutem eorū qui excecantur vel obduranṫ.

¶ Utrū deus ſit cauſa peccati. Arti. 1.

Ad Primum videtur qḋ deus ſit cauſa peccati. Dicit eñ apls Ro. 1. de quibuſdā, Tradidit eos deus in reprobum ſenſuꝫ vt faciāt ea que non conueniunt. Et glo. ibidē dicit: ꝙ deus operatur in cordibus hominum inclinando volūtates eorū in quodcūqꝫ voluerit ſiue in bonum ſiue in malum: ſed facere que non conueniant ⁊ inclinari ſcḋm voluntatem ad malū eſt pctm̄ ergo de⁹ hoībus eſt cā pcī. ¶ P̄. Sap. 14. dr. Creature dei in odium facte ſunt, ⁊ in tētationē anime hominum, ſed tētatio ſolet dici ꝓuocatio ad peccandum, cum ergo creature nō ſint facte niſi a deo (vt in primo habitū eſt) vr̄ ꝙ deus ſit cauſa peccati ꝓuocans hoīem ad peccandum. ¶ P̄. Quicquid eſt cauſa cāe eſt cā effectus. ſed deus eſt cā li. arb. qḋ eſt cā pcī. ergo deus eſt cā peccati. ¶ P̄. Omne maluꝫ opponiṫ bono, ſed nō repugnat diuine bonitati ꝙ ipſe ſit cā mali pene. de iſto eñ malo dr Eſaie. 45. ꝙ deus eſt creans malum. Et amos. 3. Si eſt malū in ciuitate qḋ deus non fecerit. ergo etiam diuine bonitati non repugnat ꝙ deus ſit cauſa culpe.

Sed ꝯ̄ Sap. xi. dr. Nihil odiſti eorum q̄ feciſti. odit autē deus peccatum: ſcḋm illud Sap. 14. Odio eſt deo impius ⁊ impietas eius. ergo deus nō eſt cā peccati

Rñdeo Dicēdū, ꝙ hō dupliciter eſt cauſa peccati vł ſui vł alterius. Uno mō directe inclinando. ſ. voluntatē ſuā vel alterius ad peccandum. Alio modo indirecte. dum. ſ. non retrahit aliquos a pctō. vñ Ezechi. 3. ſpeculatori dr. Si non dixeris impio, morte morieris ſanguinem eius de manu tua requiram. deus aūt nō pōt eē directe cā pcī vel ſui vel alteri⁹: q: oē pctm̄ eſt

1. q. 80. ā. 1. cor. Et mal. q. 3. ā. 1.

ſecundo quō ſe hꝫ ad agens. tertio ſatiſfiet obiectis. quo ad primum q: pctm̄ cōſtat ex conuerſione ad obiectum cōtrariuꝫ obiecto ſtatuto: ⁊ ex auerſione a lege: ſunt in peccato due malitie. ad primam neceſſario ſequitur ſecunda: ad odium nanqꝫ ⁊ negationem dei abſolute ſumpta ſecundum has proprie ſpecies formaliter ſumpta conſequitur neceſſario priuatio obſeruationis legis: ita ꝙ oppoſitum non eſt intelligibile. Et hoc eſt quod communiter dicitur ꝙ ſunt quidam actus ſpecifici in moralibus qui ſunt ſecundum ſe mali ⁊ non poſſunt bene vlla ratione fieri: hec de primo. Quo ad ſecundum quia de ratione peccati moralis eſt voluntarium voluntate mala, oppoſitū eñ non eſt intelligibile: nec morale. morale eñ abſqꝫ voluntario intelligi nec peccatum morale abſqꝫ moraliter peccante poteſt. Cum peccare nihil aliud ſit quam aliquem voluntarie declinare: quia inquā de ratione peccati moralis eſt voluntarium voluntate mala moraliter: oportet vt de rōne peccati moralis ſit eſſe a voluntate deficiente ac per hoc impoſſibile ſit ipſum eſſe a deo immediate. ⁊ ſi hec adiuncteris quod dictum eſt, ſcilicet ꝙ conuerſio actus mali parit neceſſario auerſionem: videbis ꝙ de ratione

talis conuerſionis eſt etiā volūtarium voluntate deficiēte ac per hoc impoſſibile ſit ipſam eſſe a deo immediate. ⁊ vere ſi cum actus malus puta odiū vel negatio dei, ſecundum ſuam moralem ſpeciem ⁊ includit ly voluntariū directe, ⁊ ly voluntate deficiente ex conſequenti: ſicut ipſe actus eſt ſecundū ſe eſſentialiter voluntarius: deficiens autem ex ꝯñti. Ex hoc aūt ꝙ de ratiōe talis actus eſt eſſe ab agente deficiente ſequit̄ ꝙ pro ꝗto eſt ab agente ſit a deo primo agente: pro ꝗto a deficiente nō ſit a deo. Sequitur ſcđo, ꝙ dicere deformitatē peccati comitari actū talem abſolute ⁊ dicere ipſam comitari talem actum vt eſt ab agente deficiente idem eſt quia de ratione talis actus eſt eſſe ab agente deficiente. Sequitur tertio quod nō eſt idē ꝯcurrerē ad talē actum ſm id qđ hʒ ab agente vt ſic, ⁊ ſm id qđ hʒ ab agente vt deficiente: ſicut nō eſt idem eſſe agēs, ⁊ eſſe deficiēs: nec eē ab agēte ⁊ eē a deficiente. Ex quo ſequit̄ ꝗrtū ꝙ non vʒ. a. eſt cā act⁹ moral̄ mali ſm ſuā ſpēʒ ꝗ eſt cā pcti ſeu deformitatis: nō ſm hñ vʒ. a. ē cā deficiens act⁹ moral̄ mali ſm ſuaʒ ſpēm. ergo eſt cā peccati ⁊ deformitatis: quia deformitas ⁊ completa rō peccati ſequit̄ ad ſpeciem mali moralis, vt ē ab agēte deficiente ⁊ non vt eſt ab agente. Ex his aūt hēs ꝙ quam actus moralis malus ſm ſuam ſpēm poſſit dupl̄r diſtingui. Primo vt ſumptus abſolute diſtinguatur ꝯ ſe ipſum ſumptum vt eſt ab agente deficiēte: dicēdo ꝙ ſpecies moralis mali ſumitur dupliciter: abſolute vt eſt a lib. ar. humano: ⁊ ſic diſtinguūt ꝗdā dicentes ꝙ deformitas conſequit̄ actū malū moralē non abſolute: ſed vt ē a li. ar. ⁊ ꝓpterea deformitas actus nō eſt a deo: qꝛ nō ſequitur ipſum abſolute. vel ſecūdo tamen diſtinguit̄ ſcđo mō. ſ. vt abſolute ſumptus diſtinguat̄ contra ſeipſum. vt eſt ab agente vt ſic: quia abſolute ſumptus vendicat ſibi duo. ſ. ꝙ ſit ab agente. ⁊ ſit a deficiente: ac per hoc quum ſumitur vt eſt ab agente vt ſic ſumitur quaſi ſecundum quid. vel ⁊ in idē redit diſtinguatur ſic actus moralis malus ſm ſuam ſpēm dupl̄r. primo abſolute ſeu ſimpl̄r. Secūdo ſm id qđ hʒ perfectionis. Et primo modo ſequitur ad eam deformitas ſcđo non. Primo modo eſt ab agente deficiente ſecundo ab agente tantū: ac per hoc a deo. Et ſic totum oppoſitum videt̄ eſſe eius qđ illi dicunt: cōparatū tñ virtūq; viā in veritate dicendo verius ſecundo modo diſtingui: qꝛ ad bonum ſenſum ſaluari creditur vt patebit. ꝙ autem hec ſint de mente autoris ex hoc loco patet vbi in rñ. ad ſecundum art. 2. dicitur ꝙ defectus qui dicitur nō eſſe a deo pertinet ad ſpēm actus conſequenter: qđ clarius ē ſi conſequitur ad ſpeciem actus tanꝗ pertinens ꝯñr ad eam: igitur ad eā ſimpl̄r cōſequitur: hoc de ſecundo. Quo ad tertium prime rationis in oppoſitum negat aſſū. nā vnum contrarium directe priuat reliquo ex ea parte qua eſt illi cōtrarium. vitium autē virtuti contrariatur ex parte cōuerſionis: qꝛ ad cōtraria obiecta cōuertuntur. ⁊ ſic vitiū ſpēs in actu poſita priuat per ſe loquendo conuerſione ad obiectum virtutis: quod eſt priuare rectitudine cōuerſionis inuenta in virtutis actu in ordine ad proprium obiectum: talem autem priuationē ſic cauſari a deo nullum inconueniens eſt: ſicut nec cāri ipſam vitiū ſpēm. Dico autem ſic: qꝛ ſecus eſt vt ſubſtat auerſioni: deformitas autē peccati in ipſa auerſione conſiſtit. Cuius ſignum eſt ꝙ habituatum intemperantie vitio ſtatim vt penitet nō comitatur deformitas: quia ſublata eſt auerſio: ⁊ perſeuerat priuatio habitus temperantie acquiſite perſeuerante ꝑuitate cōuerſionis ad obiectum intemperantie. nō eſt ſtatim deſinit. Ad ꝓbationē vero qꝛ

ꝙ receſſuʒ ab ordine ꝗdē in deū ſicut in finē deus aūt oīa inclinat ⁊ cōuertit in ſeipʒ ſicut in vltimū finē: ſicē Dio. dt. 2. c. de di no. vñ impoſſe eſt ꝙ ſit ſibi vl̄ alijs cā deſcedēdi ab ordie ꝗ ē in ipm. vñ ñ pt directe eē cā pcti. ſilr̄ ēt neqʒ indirecte: ꝯtingit. n. ꝙ de⁹ aliqb⁹ nō ꝑbet auxiliū ad euitādū pctā: qđ ſi preberet nō peccarēt, ſʒ ħ totū facit ſm ordinē ſue ſapiētie ⁊ iuſtitie: cū ipe ſit ſapiā ⁊ iuſtitia. vñ nō iputat̄ ei ꝙ ali⁹ peccet ſicē cāe pcī: ſicē gubernator ñ dr̄ cā ſubmerſionis nauis, ex ħ ꝙ nō gubernat nauē, niſi qñ ſubtrahit gubernationē potens ⁊ debens gubernare. Et ſic patet ꝙ deus nullo mō eſt cauſa peccati.

Ad Primū ergo dōm, ꝙ ꝗtum ad verba apłi ex ipſo textu pʒ ſolutio: ſi. n. de⁹ tradit aliquos in reprobum ſenſum, iam ergo reprobū ſenſum hñt ad faciendū ea que nō conueniunt. dr̄ ergo tradere eos in reprobū ſenſuʒ inꝗtū non ꝓhibet eos ꝗn ſuum ſenſum reprobū ſequant̄: ſicut dicimur exponere illos quos nō tuemur, ꝙ aūt aug. dicit in li. de gratia ⁊ lib. ar. vñ ſumpta eſt glo. ꝙ de⁹ inclinat volūtates hoīuʒ in bonū ⁊ malū. ſic intelligēdū eſt ꝙ in bonū ꝗdē directe inclinat volūtatē, in malū aūt inꝗtū nō ꝓhibet. ſicē dcm̄ ē. ⁊ tñ hoc ēt cōtingit ex merito ꝓcedētis pcī. ¶ Ad ſm dōm, ꝙ cum dr̄, Creature dei facte ſunt in odiū ⁊ in tētationē aīe hominū hec ꝓpoſitio in, ñ ponit̄ cāl̄r, ſʒ cōſecutiue: nō. n. deus fecit creaturas ad malū hoīuʒ ſʒ ħ cōſecutū eſt ꝓꝑ inſipientiā hoīum. vñ ſubdit̄. Et in muſcipulaʒ pedib⁹ inſipientiū: ꝗ. ſ. per ſuā inſipiētiā vtunt̄ creaturis ad aliud ꝗ ad ꝙ facte ſunt. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ effcūs cāe me⁹ ꝓcedēs ab ea ſm ꝙ ſbdit̄ ordini cāe p̄ie reducit̄ ēt in cām p̄mā: ſed ſi ꝓcedat a cā me⁹ ſm ꝙ exit ordinē cāe p̄e nō reducit̄ in cām ꝓmā: ſicut ſi miſter faciat aliꝗd ꝯ mandatum dñi, hoc nō reducit̄ in dñm ſicut in cām. Et ſilr̄ pcīm qđ lib. arb. cōmittit ꝯ ꝓceptū dei, nō reducit̄ in deū ſicut in cām. ¶ Ad ꝗrtū dōm, ꝙ pena opponit̄ bono eius qui punit̄, ꝗ ꝓuat̄ quocūqʒ bono ſʒ culpa opponit̄ bono ordinis qui eſt in deum. vñ directe opponit̄ bonitati diuine. ⁊ ꝓpter hoc nō ē ſilis ratio de culpa ⁊ pena.

¶ Utrum actus peccati ſit a deo. Art. 2.

conſiſtit in priuatiōe rectitudinis debite ineſſe actui, dicitur qđ eſt ſophiſma conſequentis: conceſſo. n. hoc non ſequitur: ergo in priuatione huius rectitudinis ſcilicet obiectiue: dico. n. ꝙ cōſiſtit in priuatione rectitudinis debite in eſſe ſubſtrato actui in ordine ad legem: que vocatur conformitas ad legem: cuius priuatio vocatur auerſio: in qua conſiſtit deformitas peccati. Et ſi propter hanc veritatem mutetur argumentum, ⁊ arguatur de deformitate ſeu auerſiōe: ex hoc qđ inſeparabiliter ſequitur ad ſpeciē abſolute: iam patet reſponſio: ꝙ quādo aliqua ſpēs vēdicat ſibi nō ſolū agēs: ſʒ agens deficiens: non opʒ oē agens cauſam illam ſpeciē cāre defectum comitantē illā: qꝛ ſtat ꝙ defectus ille adueniat ex deficiente ſicut ſi ꝯtingeret duos agentes non opʒ omne agens cāre totum quod inuenitur in illo. Et ſi inſtetur quia ſpecies moralis mali non eſt diuiſibilis in plures: ꝗrum vnum ſit ab agente deficiente, ⁊ alterū ab altero: facilis eſt reſponſio. ꝙ in reſolutione effectuū in cauſas nō conſideratur diſtinctio rei: ſʒ rationum rei: ⁊ ſic ſpecies mali moralis ſimpliciter reſoluitur in agens deficiens: ſecundū id aūt qđ perfectionis hʒ vt ſic reſoluitur ſolum in agens. ¶ Ad obiectionem ex ſecunda viā: negatur prima ſequela. Et ad probationē quicquid deus ⁊c. reſpondetur quando eſt ibi ſola habitudo effectiua ad efficiens: ſecus aūt eſt vbi alia interuenit habitudo. Comedere nā que facit deus in animalibus comedenti ſibi: mediante cauſa ſecunda nec poteſt tamen fieri comedere ſine comedente: implicat namqʒ contradictionem vitaliter operari quod importat comedere: ⁊ nullum viuens illo vitali opere operantem eſſe. vnde licet poſſit fieri comeſtionis ſimilitudo vt ſit in corporibus aſſumptis ab angelis non tamen vera vitalis comeſtio abſqʒ vere comedente. Et ſi dicatur deus poteſt cōſeruare opus vitale puta comedere: vel actuale odium dei in actu exercito poſito nunc annihilando comedentem vel odientem. ergo poteſt etiam immediate talia facere. quicquid namqʒ poteſt immediate conſeruare poteſt immediate facere. reſpondetur ꝙ ſi deus conſeruaret iſta ſic non remanerent eiuſdem rationis non enim remanerent in ratione actuum vitalium in actu exercito ſed per modum formarum. ſicut ſi conſeruaretur albedo ſine omni quantitate non remaneret eiuſdē rationis: quia non remaneret in ratione ſenſibilis, ⁊ ad hunc ſenſum accipiendo has ſpecies abſolute creduntur ſaluari via ſupradicta ſcilicet ꝙ ad ſpeciem moralem actus mali abſolute non ſequitur deformitas: ſi eſt ſic conſeruaretur aut fieret: non comitaretur deformitas: quoniam deformitas ſequitur ſpeciem moralis actus mali in actu ſuo exercito: ⁊ non ſeparatam in alia ratione eſſendi. Hec de ſecundo.

¶ Super arti. 2.

In corpore. 2. ar. in calce nota noſtrie declarationem litere quod deus eſt cauſa actus: qui eſt peccatum tam ſecundum eſſe ꝙ̄ ꝗ motus: nō tamen eſt cauſa pcti: qꝛ non eſt cauſa ꝙ actus ſit cū defectu. nō eſt cā cōcomitantie ſeu coniunctionis defectus cum actu: coniunctio namqʒ iſta non vndecunque prouenit: ſed ex deficiente libe. arbi. nec conuenit actui qđlibet ſumpto: ſed vt a deficiente pendet. vñ in 4. q. de malo: queſ. 3. a. ſcđo ad ſm dicit ꝙ deformitas conſequitur ſpēm actus ſm ꝙ eſt moralis prout cauſatur ex lib. ar. quaſi diceret ꝙ deformitas ſeꝗtur ſpēm moralē non quomōlibet ſumptā quia non ſm ꝙ eſt ab agente perfectio ꝗdā ſed prout cāntur ex lib. ar. deficiēte: ſic. n. ſequitur id mali culpe in priuatione virtutis ⁊ auerſio-

Ad Secundū ſic proceditur. Uꝫ ꝙ actus peccati nō ſit a deo. Dicit. n. aug. in lib. de ꝑfectione iuſtitie ꝙ act⁹ pcti nō eſt res aliꝗ. oē aūt ꝙ a deo eſt res aliqua. ergo act⁹ pcti nō eſt a deo. ¶ P̄. Hō non dr̄ eſſe cā pcti niſi qꝛ hō eſt cā actus peccati, nullus. n. intēdēs ad malū opat̄. vt Dio. dicit. 4. ca. de di. no. ſʒ de⁹ nō eſt cā pcti, vt dcm̄ eſt. ergo de⁹ nō eſt cā act⁹ pcti. ¶ P̄. Aliꝗ actus ſm ſuā ſpēʒ ſunt mali ⁊ pctā. vt ex. ſ. dictis pʒ ſed ꝗcꝗd eſt cā alicuius eſt cā eius qđ cōuenit ei ſm ſuam ſpēm. ſi ergo deus eſſet cā actus pcti, ſequeret̄ ꝙ eſſet cā pcti: ſed hoc nō eſt verū. vt oñſum eſt, ergo de⁹ non eſt cā actus pcti.

Sed Cōtra actus peccati eſt ꝗdaʒ motus lib. ar. ſʒ volūtas dei eſt cauſa omnium motionū vt aug. dicit. 3. de tri. ergo voluntas dei eſt cauſa actus peccati.

Rñdeo Dicēdū, ꝙ act⁹ peccati ⁊ eſt ens ⁊ eſt actus. ⁊ vtrobiqʒ hʒ ꝙ ſit a deo: oē. n. ens quocūqʒ mō ſit opʒ ꝙ deriuet̄ a p̄io ente. vt pʒ p Dio. 5. ca. de di. no. oīs aūt actio cāt̄ ab aliꝗ exñte in actu: qꝛ nihil agit niſi ſʒ ꝙ eſt actu. oē aūt ens actu reducit̄ in p̄mū actū. ſ. deū ſicut in cāʒ ꝗ eſt p ſuā eſſentiaʒ actus. vñ relinquit̄ ꝙ de⁹ ſit cā oīs actionis inꝗtum eſt actio. ſʒ peccatum noīat ens ⁊ actionē cū ꝗdā defectu. defect⁹ aūt ille eſt ex cā creata. ſ. lib. arb. inꝗtū deficit ab ordine primi agentis. ſ. dei. vñ defectus iſte nō reducit̄ in deū ſicut in cām: ſʒ in lib. arb. ſicut defect⁹ claudicationis reducit̄ in tibiā curuā ſicut in cām, nō aūt in virtutē motiuā: a qua tñ cāt̄ur quicquid eſt motionis in claudicatione. ⁊ ſm hoc deus eſt cā actus peccati, nō tñ eſt cā peccati: quia non eſt cā huius qđ actus ſit cum defectu.

Ad Primū ergo dōm, ꝙ aug. noīat ibi rē id qđ ē res ſimpl̄r ſcʒ ſbaʒ: ſic. n. act⁹ peccati nō ē res. ¶ Ad ſm dōm, ꝙ in hoīem ſicut in cām reducit̄ non ſolū actus, ſed etiā ipſe defect⁹: qꝛ. ſ. nō ſubdit̄ ei cui dʒ ſubdi, lʒ hoc ipſe non intendat principal̄r ⁊ iđ homo eſt cā peccati: ſʒ deus ſic eſt cā actus ꝙ nullomō ē cā defect⁹ ꝯcomitātis actū ⁊ iđ nō ē cā peccati. ¶ Ad tertiū dōʒ, ꝙ ſicut dictū eſt ſ. act⁹ ⁊ habitus non recipiunt ſpēm ex ipſa

j. q. 80. ar. 1. co. Et. 1. d. 40. q. 4 ar. 2. et di. 42. q. 2. ar. 1. Et. 2. d. 37. q. 2. ⁊ di. 44. q. 1. ar. 2 Et. 3. ſ. ca. 162. Et mal. q. 3. ā. 2. Et ro. 1e le. 5. co. 4.

qõ.23. ar.3. ad 3m. Et.22e. q.15.ar.1 Et.1.dĩ. 4e.q.4. ar.2. Et.3o.ſ ca.162. Et ſi.q. 24.art. 5.cor. et 10.12. le.6.co. 2.Et ro. 1.lec.7. cor.4.et c.9.lect. 5.co.7. Et.1.co. 4.co.2. fin.

¶ Super Articulum tertium.

In artic.3.eiuſdem.79.qõ. aduerte nouitie ordinem cauſalitatis. Primo enim homo põit obſtaculum diuino lumini:eſt cauſa meritoria quod ſol iuſtitie ſubtrahat radios efficaces ad illuminandum remouendo obſtaculum:quod eſt pena ſecundo loco cõueniẽs. Tertio ex hac pena ſequitur excecatio aggrauatio ⁊ obduratio propter bonum diuine glorie ad minus vt in quarto artic. dicitur.in quo nihil aliud occurrit.

¶ Super qõ.80.ar.1. In artic.1.q.80. dubium occurrit circa propoſitionem in litera poſitam. ſcʒ eſſe cauſam directe alicuius actus non contingit niſi per hoc, qḋ propriũ principium illius actus mouet ad agendũ qui nãqʒ hec propoſitio intelligitur abſolute vt ſonat ſcʒ nihil eſt directe cauſa actus niſi ⁊c. aut limitate ad actum alterĩ propter materiam ſubiectã:de qua eſt ſermo cauſa.ſ. extrinſeca qḋ hõ peccet. Si primo modo obſtat illi ſila maxima: deus poteſt ſupplere vitem cauſe ſecunde. Si ſecundo modo obſtat iſta: que principium actus voluntariũ.voluntatẽ ſcʒ ad agendum moueri ſubiungit non ſolũ a deo ſed a ſe.ſi enim de extrinſeco tãtũ moto re eſſet ſermo in illa ꝓpoſitiõe ipſum met nõ connumeraretur ſubſumendo.

¶ Ad hoc dicitᷣ quõ ſtro mõ ꝓpoſitio litere intelligitur. Quod eñ non intelligatur primo mõ:pʒ ex hoc, qḋ nullum principiũ mere nãle eſſet cauſa directe actus propriĩ, eo qḋ nullum tale mouet ſeipſum ad agendũ. Si eñ ad cauſandum directe actũ exigitᷣ qḋ moueat ad agendum proprium illius actus principium, abſqʒ vlla ambiguitate ſequitur qḋ nec calor ſit directe cauſa calefaciẽdi: nec frigus. frigefaciendi: nec lux illuminandi ⁊c. qḋ vero nec ſecũdo modo intelligatur ex ipſa ſumptione patet:quãuis namqʒ diceret quiſpiam qḋ ad bonitatem doctrine addit author etiaʒ voluntatem moueri a ſe. Si tamen formaliter contextus litere

priuatiõe in qḋ cõſiſtit rõ mali,ſʒ ex aliqḋ obiecto cui cõiungitᷣ talis ꝓuatio,⁊ ſic iſte defectꝰ qḋ dicitᷣ nõ eſſe a deo,ꝑtinet ad ſpeciem actus conſequẽter,⁊ nõ quaſi differẽtia ſpecifica.

¶ Utrum deus ſit cauſa excecationis ⁊ indurationis. Articu.3.

AD Tertiũ videtᷣ qḋ deus nõ ſit cauſa excecatiõis ⁊ indurationis. Dicit eñ Aug. lib.83. q.qḋ deꝰ non eſt cã eius qḋ hõ ſit deterior. ſʒ ꝑ excecatiõ. ⁊ obdurationẽ fit hõ deterior. ergo deus nõ eſt cã excecationis ⁊ obdurationis. ¶ P̃. Fulgẽtius dicit qḋ deus non eſt vltor illius rei,cuius eſt auctor:ſed deus eſt vltor cordis obdurati:ſm illud eccle.3. Cor durũ male habebit in nouiſſimo. ergo deus non eſt cauſa obdurationis. ¶ P̃. Idem effectus non attribuitur cauſis contrariis. ſed cauſa excecationis dr̃ eſſe malitia hoĩs:ſm illud ſap.2. Excecauit eñ eos malitia eorũ. Et ẽt diabolꝰ ſm illud.2.ad cor.4. Deꝰ huius ſeculi excecauit mẽtes infideliũ que quidem cauſe videntur eſſe cõtrarie deo. ergo deꝰ nõ eſt cauſa excecatiõis ⁊ obduratiõis.

Sed Cõtra eſt,qḋ dr̃ Eſaie.6. Exceca cor populi huius:⁊ aures eius aggraua. Et Ro.9.dicitur, Cuius vult,miſeretur,⁊ quem vult,indurat.

Rñdeo Dõm,qḋ excecatio ⁊ obduratio duo importat. Quorũ vnũ eſt motus animi hũani inherẽtis malo ⁊ auerſi a diuino lumine.⁊ q̃tũ ad hoc deꝰ nõ eſt cã,excecationis ⁊ obdurationis:ſicut nõ eſt cauſa peccati. Aliud aũt eſt ſubtractio gr̃e:ex qua ſequitᷣ qḋ mens diuinitꝰ nõ illuminetᷣ ad recte videndũ.⁊ cor hoĩs non emolliatur ad recte viuendũ.⁊ q̃tũ ad hoc deus eſt cauſa excecationis ⁊ obdurations. Eſt aũt cõſiderandũ qḋ deus eſt vñis illuminationis aiarũ:ſm illud Jo.1. Erat lux vera qḋ illuminat oẽm hominẽ venientẽ in hũc mũdũ.ſicut ſol eſt vñis cã illuminationis corporũ:alr̃ tñ ⁊ alr̃. Nã ſol agit illuminando ꝑ neceſſitatẽ nãe:deus aũt agit voluntarie ꝑ ordinẽ ſue ſapie:ſol ãt lʒ q̃tũ eſt de ſe oĩa corpa illuminet,ſi qḋ impedimentum inueniat in aliquo corpe relinqt illud tenebroſum:ſicut patet de domo cuius feneſtre ſunt clauſe.ſed tñ illius obſcurationis nullo mõ cauſa eſt ſol:nõ eñ ſuo iudicio agit vt lumẽ interiũ nõ immittat,ſʒ cã eius eſt ſolũ ille qḋ claudit feneſtrã. deus autẽ ꝓprio iudicio lumen gr̃e nõ immittit illis in quibus obſtaculũ inuenit. vñ cã ſubtractionis gr̃e eſt nõ ſolũ ille qui ponit obſtaculũ gr̃e, ſʒ ẽt deus qui ſuo iudicio gr̃am nõ apponit.⁊ per hũc modũ deus eſt cã excecationis ⁊ aggrauationis aurium ⁊ obdurationis cordis. que quidẽ diſtinguuntᷣ ſm effectus gr̃e:que ⁊ perficit intellectũ dono ſapie ⁊ effectuum emollit igne charitatis. Et qꝛ ad cognitionẽ intellectus maxĩe deſeruiunt duo ſenſus.ſ.viſus ⁊ auditꝰ quoꝝ vnꝰ deſeruit intẽtioni.ſ.viſus, alius diſcipline.ſ.auditꝰ: iõ q̃tũ ad viſum ponitur excecatio,q̃tũ ad auditũ auriũ aggrauatio,q̃tum ad effectum obduratio.

Ad Primũ ergo dõm, qḋ cũ excecatio et induratio ex parte ſubtractiõis gr̃e ſint quedã pene,ex hac pte eis hõ nõ fit deterior ſʒ deterior factus per culpã hec incurrit ſicut ⁊ ceteras penas. ¶ Ad ſecundum dõm, qḋ obiectio illa procedit de obduratiõne ſm qḋ eſt culpa. ¶ Ad tertium dõm qḋ malitia eſt cauſa excecationis meritoria ſicut culpa eſt cã pene,⁊ hoc ẽt modo diabolus excecare dicitur inquantum inducit ad culpam.

¶ Utrum excecatio ⁊ obduratio ſemper ordinentur ad ſalutẽ eius qui excecatur ⁊ obduratur. Art.4.

AD Quartũ vr̃ qḋ excecatio ⁊ obduratio ſemp ordinentur ad ſalutez eiꝰ qḋ excecatur ⁊ obduratur. Dicit enim aug.in ench. qḋ deus cũ ſit ſumme bonus nullo mõ ꝑmitteret fieri aliqḋ malũ niſi poſſet ex quolibet malo elicere bonũ. multo igitᷣ magis ordinat ad bonum illud malum cuius ipſe eſt cauſa.ſed excecationis ⁊ obdurationis deus eſt cã vt dictũ eſt.ergo hec ordinantur ad ſalutez eius qḋ excecatᷣ vl̃ obduratᷣ. ¶ P̃. Sap.1.dr̃,qḋ deꝰ non delectatur in ꝑditione impiorũ,videtᷣ aũt in perditione eorum delectari ſi eorum excecationẽ in bonũ eoꝝ nõ cõuerteret:ſicut medicꝰ videretᷣ delectari afflictiõe infirmi ſi medicinã amarã quã infirmo ꝓpinat ad eiꝰ ſanitatẽ non ordinaret.ergo deꝰ excecationẽ cõuertit in bonũ excecatorũ. ¶ P̃. Deus nõ eſt pſonarũ acceptor: vt dr̃ act.x. Sʒ quorũdã excecationẽ ordinat ad eorũ ſalutẽ:ſicut quorũdã iudeorũ qḋ excecati ſunt vt xp̃o nõ crederent,⁊ nõ credẽtes occiderẽt,⁊ poſtmodũ cõpuncti cõuerterentur: ſicut de quibuſdã legitᷣ act.2.vt pʒ ꝑ aug.in li.de qõnibꝰ euangeliſ. ergo deus omnium excecationem cõuertit in eorum ſalutem.

Sed Contra non ſunt facienda mala vt veniãt bona: vt dicitur Ro.3.ſed excecatio eſt malum.ergo deus nõ excecat aliquos propter eorum bonum.

Rñdeo Dõm,qḋ excecatio eſt quoddã ꝑambulũ ad peccatũ peccatũ ãt ad duo ordinatᷣ. ad vnũ quidẽ ꝑ ſe.ſ.ad dãnationẽ.ad aliḋ ãt ex diuina miſericordia vl̃ ꝓuidẽtia.ſ.ad ſanationẽ:inq̃tũ deꝰ ꝑmittit aliqs cadere i peccatũ,vt peccatũ ſuũ agnoſcẽtes hũilientᷣ ⁊ ꝯuertãtᷣ,ſicut aug.dicit i li.de nã ⁊ gr̃a. vñ ⁊ excecatio ex ſui nã ordinatᷣ ad dãnationẽ eius qui excecatᷣ (ꝓpter qḋ ponitᷣ ẽt reprobatiõis effectus) ſʒ ex diuina miſericordia excecatio ad tp̃s ordinatᷣ medicinalr̃ ad ſalutẽ eoꝝ qḋ excecãtᷣ.ſʒ hec miſericordia nõ oibꝰ impenditᷣ excecatis ,ſʒ ꝑdeſtinatis ſolũ:qbꝰ oĩa cooperãtur in bonũ.ſicut dr̃ Ro.8.vñ q̃tũ ad quoſdã excecatio ordinatᷣ ad ſanationẽ , q̃tũ aũt ad alios ad damnationem,vt Aug.dicit in.3.de queſtionibus euangeliſ.

Ad Primũ ergo dõm , qḋ omnia mala qḋ deus facit vel permittit fieri ordinantur in aliquod bonum:nõ tamẽ ſemper in bonuz eius in quo eſt malũ.ſed quãqʒ ad bonum alterꝰ. vel etiam totius vniuerſi:ſicut culpã tyrãnorũ ordinat in bonum martyrũ,⁊ penã dãnatorũ ordinat ad gl̃iam iuſtitie ſue. ¶ Ad ſecundũ dõm,qḋ deus non delectatᷣ in perditione hominum q̃tum ad ipſum perditionem:ſed rõne ſue iuſtitie vel ꝓpter bonũ qḋ inde prouenit. ¶ Ad tertium dõʒ, qḋ hoc qḋ deus aliquorũ excecationem ordinat in eorum ſalutez , miſericordie eſt,qḋ aũt excecatio aliorum ordinetᷣ ad eorum dãnationem iuſtitie eſt.qḋ aũt miſericordiam quibuſdam impendit ⁊ non omnibus,nõ facit perſonarũ acceptionẽ in deo:ſicut in ꝑmo dictũ eſt. ¶ Ad quartũ dõm,qḋ mala culpe nõ ſũt facẽda vt veniant bona:ſed mala pene ſunt inferenda propter bonum.

¶ De cauſa peccati ex parte diaboli. Qõ.80.

DEinde Cõſiderãdũ eſt de cã peccati ex parte diaboli. Et circa hoc queruntᷣ quatuor. Primo vtrũ diabolꝰ ſit directe cauſa peccati. Scḋo vtruʒ diabolus inducat ad peccandũ interius perſuadendo. Tertio vtrum poſſit neceſſitatez peccandi inducere. Quarto vtrũ omnia peccata ex diaboli ſuggeſtione proueniant.

1.qõ.75 art.3. Et.3.q. 8.ar.7. Et mal. q.3.ar.3 c.4. Et quol.3. ar.8.co.

¶ Utrum diabolus ſit homini directe cauſa peccandi. Ar.1.

AD Primũ vr̃ qḋ diabolus ſit homini directe cauſa peccandi. Peccatum enim directe in affectu cõſiſtit, ſed aug.dicit.4.de trini. qḋ diabolus ſue ſocietati malignos affectus inſpirat. Et beda ſuper act. dicit qḋ diabolus aiam in affectum malitie trahit.⁊ Iſido. dicit in lib. de ſummo bono, qḋ diabolus corda hominum occultis cupiditatibus replet.ergo diabolus directe eſt cã peccati. ¶ P̃. Hiero.dicit quod ſicut deus eſt perfector boni , ita diabolus eſt perfector mali.ſed deus eſt directe cã bonorũ noſtrorũ.ergo diabolꝰ eſt directe cã peccatorũ noſtroꝝ. ¶ P̃. Phõ dicit in quodã.c.ethice endit.qḋ opʒ eſſe quoddã ꝑncipiũ extrinſecũ humani conſilij:cõſiliũ aũt hũanũ nõ ſolum eſt de bonis ſʒ etiã de malis.ergo ſicut deꝰ mouet ad cõſiliũ bonũ.⁊ ꝑ hoc directe eſt cauſa boni,ita diabolus mouet hominẽ ad cõſiliũ malum.⁊ per hoc ſequitur qḋ diabolus directe ſit cauſa peccati.

Sed Cõ eſt,qḋ aug.ꝓbat in.1.⁊.3.de li.arb. qḋ nulla alia re fit mẽs hominis ſerua libidini niſi ꝓpria voluntate ſʒ hõ nõ fit ſeruus libidinis niſi ꝑ peccatũ.ergo cã peccati nõ fit

conſpiciatur apparēdi quod eſt vera z ſoi malis ſubſumptio: ac per hoc ops maiorem ꝓpōnē cōmunē eē ad cauſas intus z extra z vere ſic eſt. Intendit igitur autho: quod ad eſſe directe cauſaꝫ actus qui eſt alicuius actio, ſiue illud aliquid ſit idem ſiue diuerſum a cā, exigitur q cā ꝓpriū principiū illius actus moueat ad agendum. ita q in hac propoſitione duo continētur. Alterū qd̄ ſupponitur ſcꝫ actum exiſtere alicuius principii executiui: z per hoc includuntur oīa principia ꝓpria actuū tam naturaliū q̄ aialium. Alterū qd̄ docetur ſcꝫ quid requirat ad eſſe cauſaꝫ directe actus exiſtentis ab aliquo principio executiuo. z dicimus quod exigitur, q moueat illud ꝓpriū principiū ad agendū ſiue ſit idem cum illo principio executiuo ſiue diuerſum. Eſt igitur ſenſus ꝓpoſitionis q preſuppoſito q actus ſit alicuius principii principiantis ipſum exequutiue (vt calor calefacit, ocul⁹ videt, voluntas vult z huiuſmodi) ad hoc qd̄ aliqd ſiue idem ſiue diuerſum ſit cauſa directe calefactionis, viſionis, volitionis illius vltra illud principium: non abſolute: ſed inquantū eſt cauſa executiua: eſt q moueat principium illud exequēs ad agēdū. Et hic ſenſus inſinuatur ab auctore in ly alicuius: nō eſt ly alicui⁹ cadit ſuper ly actus, ſed cadit ſupra ſubintellectum principium: ac ſi diceret actus qui eſt alicuius. Et per hoc ſoluuntur obiectiones. nam neqꝫ nullis principiis excluduntur a directa cauſalitate executiua actuum nec omnipotentie diuine aliquid adimitur: oportet eni ſi ipſe cauſat actum meum: quod me moueat ad agendum: q̄ mus actus qui eſſet meus poſſet ſine me cauſare.

mal.q.3 ar.4.r.q. 16.ar.11. Et ql.5. ar.8.c.

Super Articulum ſecundum.

In arti. ſecundo nota qd̄ hinc habes quomodo in mulieribus iſtis que dicuntur viſiones habere, cauſari ex demonum illuſione aut humorum z ſpirituū commutatione poteſt vt vigilantes imaginētur: vt appareat eis ſic eſſe in re ſicut contingit dormientibus quando ſomniāt. Accidit enim quod aliquis patiat vigilans qd̄ alter patitur dormiēs: vt manifeſte patet in freneticis. Notēt autem hoc rectores religioſarū perſonarum, ne diuinitatē induentes: qd̄ nature aut demonis eſt errēt erraréque alios faciant ec.

Super Articulum tertium.

In articu. 3. in reſponſione ad tertium dubium occurrit. nam hec doctrina retractatur inferius in tertia parte in queſtio. de tentatione chriſti vbi ex iſtamet autoritate Augu. autho: dicit: quod nō pōt eſſe abſqꝫ peccato tentatio a carne non enī cōpatiuntur ſe dicta hic z ibi: nam ibi dicitur q concupiſcentia carnis aduerſus ſpiritum non poteſt eſſe abſque peccato: hic dicitur q non eſt peccatum: qñ ei rō actualiter reſiſtit: non ſemꝑ ergo eſt peccatum.

Ad hoc dicitur qd̄ iſta nō cōtrariātur ad inuicē ibi nanqꝫ dicit q ſemꝑ eſt pctm̄ quãdo caro ɔcupiſcit aduerſus ſpm̄. qd̄ ibi diſcutiendū eſt dño concedente: hic autē nihil ē dictum vlem dicit: nō enim dicit q aliqñ nō eſt peccatum ſed dicitur q qñ ei rō actualiter reſiſtit nō eſt peccatum: qd̄ nihil repugnat illi. quoniā verū tale quando inueniatur non affirmatur: nā non aſſeritur quod cōcupiſcētia carnis aduerſus ipſum aliquando ratio totaliter reſiſtit: hoc enim illi vniuerſali contradiceret ſed aſſeritur quod quando ratio reſiſtit nō eſt peccatum: quod equiualet conditionali: ſi ratio reſiſtit non eſt peccatum. Et intendit autho: hic ſolum ſatiſfacere argumento pro preſenti materia que tractatur de poteſtate diaboli. Et dicere qd̄ concupiſcentie carne aduerſus ſpiritum nō conſurgit peccatū ex concupiſcentia quam poteſt facere diabolus: ſed ex non reſiſtentia rationis que non ſubiacet poteſtati demonis quia concupiſcentia iſta ſi ratio ei reſiſtit non eſt peccatum: ſed materia exercende virtutis. Et hoc ſat eſt argumēto quia dato quod ſemper ſit peccatum (vt Augu. dicit) non tamen ad

mal.q.3 ar.3.ad 9.r.ad 4 c.r.q.16 ar.11.ad 10.r ar.12.ad 10.

eſſe diabolus, ſed ſola propria voluntas.

Rñdeo Dicēdū, q pctm̄ actus quidam eſt. vnde hoc mō pōt eſſe aliquid directe cā pctī p quē modū aliquid directe eſt cā alicuius actus. qd̄ quidē nō cōtingit niſi p hoc q ꝓpriū pn̄m illi⁹ act⁹ mouet ad agendū ꝓpriū aūt principiū act⁹ pctī eſt voluntas: qꝛ oē pctm̄ eſt voluntariū. vñ nihil pōt directe eē cā pctī niſi qd̄ pōt mouere voluntatē ad agendū. Voluntas aūt ſicut. ſ. dictū eſt, a duobus moueri pōt. Uno mō ab obō: ſicut dr̄ q appetibile apphenſum mouet appetitū. Alio mō ab eo qd̄ interi⁹ inclinat voluntatē ad volēdū: h̄ aūt nō eſt niſi vel ipa voluntas vel de⁹, vt. ſ. oñſum eſt. deus aūt nō pt eē cā pctī: vt dcm̄ ē. Relinqt ergo q ex hac pte ſola voluntas hoīs ſit directe cā pctī ei⁹. Ex pte aūt obī pt itelligi q aliqd moueat voluntatē tripl̄r. Uno mō ipm obm ꝓpoſitū ſicut dicim⁹ q cibus excitat deſideriū hoīs ad comedēdū. Alio mō ille q ꝓponit vl̄ offert hmōi obm. tertio mō ille q pſuadet obz ꝓpoſitū hr̄e rōnē boni. qꝛ z h̄ aliq̄lr ꝓponit ꝓpriū obz voluntati q eſt rōis boni verū vl̄ apparēs. p̄mo igit mō res ſenſibiles exteri⁹ apparētes mouēt voluntatē hoīs ad peccādū. ſcdo aūt z tertio mō vl̄ diabol⁹ vel ēt hō pōt incitare ad peccandū, vl̄ offerēdo aliqd appetibile ſenſui vl̄ pſuadēdo rōi. Sz nullo iſtorū triū modorū pōt aliqd eſſe directe cā pctī: qꝛ voluntas nō ex neceſſitate mouet ab aliquo obō niſi ab vltimo fine: vt. ſ. dictū ē. vñ nō ē ſufficiēs cā pctī, neqꝫ res exteri⁹ oblata, neqꝫ ille q eā ꝓponit, neqꝫ ille qui pſuadet. vnde ſequit q diabolus non ſit cauſa peccati directe vel ſufficiēter, ſed ſolū per modum perſuadentis vel proponentis appetibile.

Ad Primū ergo dicēdū, q omnes ille autoritates z ſi que ſilēs inueniant ſunt referēde ad hoc q diabolus ſuggerēdo vel aliq̄ appetibilia ꝓponēdo inducit in affectū pctī. Ad ſcḋm dicēdū, q ſilitudo illa ē attēdēda q̄ntū ad hoc q diabol⁹ q̄dāmō ē cā pctōrū nr̄orū ſicut de⁹ ē aliq̄ mō cā bonorū nr̄orū. nō tn̄ attēdit q̄ntū ad modū cāādi: nā de⁹ cāt bona interi⁹ mouēdo voluntatē, q diabolo ɔuenire nō pt. Ad tertiū dicēdū, q de⁹ ē vle pn̄m oīs interioris mot⁹ hūani: ſz q determinet ad malū ɔſiliū voluntas hūana, hoc directe q̄dē eſt ex voluntate humana. z a diabolo p modū pſuadentis vel appetibilia proponentis.

Utrum diabolus poſſit inducere ad peccandum interius inſtigando. Art.2.

AD Secundum ſic pcedit. vr̄ q diabolus nō poſſit inducere ad peccandū interius inſtigando. Interiores. n. motus aie ſunt q̄dā opera vite. ſz nullū op⁹ vite pt eē niſi a principio intrinſeco. nec ēt op⁹ aie vegetabilis: qd̄ eſt infimū inter opera vite ergo diabol⁹ ſm interiores motus nō pōt hoīem inſtigare ad malū. ℣. Oēs interiores motus ſm ordinē nāe a ſenſibus exterioribus oriūtur. ſed preter ordinē nāe aliqd operari eſt ſolius dei, vt in p̄mo dictū eſt. ergo diabol⁹ nō pt in interioribus motib⁹ hoīs aliqd operari niſi ſꝫ ea q in exteriorib⁹ ſenſib⁹ apparēt. ℣. Interiores act⁹ aie ſūt itelligere z imaginari. ſz q̄ntū ad neutrū horū pt diabolus aliqd operari: qꝛ vt in p̄mo hitū ē diabol⁹ nō imp̄mit in intellectū hūanū. in fantaſiā etiā vr̄ q imprimere nō poſſit: qꝛ forme imaginate tanqꝫ magis ſpūales ſunt digniores q̄ forme q ſunt in materia ſenſibili: quas tn̄ diabol⁹ imprimere nō pōt, vt pꝫ ex his q in p̄mo habita ſūt. ergo diabolus nō pōt ſm interiores motus inducere hominem ad peccatum.

Sed Cōtra eſt, qꝛ ſm hoc nunqꝫ tentaret hominem niſi viſibiliter apparendo: quod patet eſſe falſum.

Rñdeo Dicēdū, q interior ps aie eſt intellectiua z ſenſitiua. intellectiua aūt cōtinet intellectū z voluntatē. z de volūtate q̄dē iā dcm̄ ē quomō ad eā diabolus ſe hꝫ. Intellect⁹ aūt p ſe q̄dē mouetur ab aliq̄ illuminante ipſum ad cognitionē veritatis. q diabolus circa hoīem nō intendit: ſz magis obtenebrat rōnem eius ad cōſentiēdū pcō. q quidē obtenebratio ɔuenit ex fantaſia et appetitu ſenſitiuo. vnde tota iterior operatio diaboli eſſe vr̄ circa fantaſiā z appetitū ſenſitiuū quorū vtrūqꝫ commouendo pt inducere ad pctm̄: pt. n. operari ad hoc q imaginationi alique forme imaginarie p̄ſentent: pōt ēt facere q appetitus ſenſitiuus cōcitet ad aliquā paſſionē. Dictū eſt. n. in. 1. li. qd̄ nā corporalis ſpūali nāliter obedit ad motū localē. vñ z diabolus oīa cāre pt q ex motu locali corporū inferiorū prouenire pñt niſi virtute diuina reprimat. q aūt aliq̄ forme repreſentent imaginationi, ſequit qñqꝫ ad motū localē. dicit enī pħo li. de ſomno z vigilia, q cū aial dormierit deſcēdēte plurimo ſanguine ad p̄ncipiū ſenſitiuū ſimul deſcēdūt mot⁹ ſiue impſſiōes relicte ex ſenſibiliū motionib⁹ q in ſenſibilib⁹ ſpēbus cōſeruant: z mouēt principiū appꝛehēſiuū, ita q appent ac ſi tūc principiū ſenſitiuū a reb⁹ ipſis exterioribus immutaret. vñ talis mot⁹ localis ſpūum vel humorū pcurari pōt a demonibus ſiue dormiāt ſiue vigilēt hoīes. z ſic ſequit q hō aliqua imaginet. Silr etiā appetit⁹ ſenſitiu⁹ ɔcitat ad aliq̄s paſſiones ſm quēdā determinatū motū cordis z ſpūum. vñ ad hoc etiā diabolus pōt cooperari. Et ex hoc q paſſiōes aliq̄ cōcitant in appetitu ſenſitiuo, ſequit q z motū ſiue intētionē ſenſibilē p̄dicto mō reductā ad principiū appꝛehenſiuū magis hō pcipiat: qꝛ vt pħs in eodē li. dicit, amātes modica ſilitudine in apphēſione rei amate mouent. Cōtingit ēt ex hoc q paſſio eſt cōcitata vt id qd̄ ꝓponit imaginationi iudicet pſequēdū: qꝛ ei q a paſſione detinet, videt eſſe bonū id ad qd̄ per paſſionem inclinat. Et per hūc modū interius diabolus inducit ad peccandum.

Ad Primū ergo dicēdū, q opa vite ſemper etſi ſint ab aliq̄ pricipio intrinſeco, tñ ad ea pōt coopari aliqd̄ exteri⁹ agēs: ſicut ēt ad opa aie vegetabilis operat calor exterior vt facili⁹ digerat cib⁹. Ad ſcḋm dicēdū, q huiuſmodi apparitio formarū imaginabiliū nō eſt oīno pter ordinē nāe, nec eſt p ſolū imperiū, ſz per motū localē. vt dictū eſt. Unde patet reſpōſio ad tertiū: qꝛ forme ille ſunt a ſenſib⁹ accepte p̄mordialiter.

Utrum diabolus poſſit neceſſitatē inferre ad peccandum. Artic.3.

AD Tertium ſic proceditur. Uidetur q diabolus poſſit neceſſitatem inferre ad peccandum. Poteſtas enim maior poteſt neceſſitatem inferre minori. ſed de diabolo dicitur Job. 41. Non eſt poteſtas ſuper terram que ei valeat comparari. ergo poteſt homini terreno neceſſitatem inferre ad peccandum.

Preterea. Ratio hominis non poteſt moueri niſi ſm ea que exterius ſenſibus proponuntur z imaginationi repreſentātur: quia omnis noſtra cognitio ortum habet a ſenſu z nō eſt intelligere ſine fantaſmate: vt dicit

illud neceſſitat demon qui ad nõ reſiſtẽtiam rationis neceſſitare nequit. vtrum autem poſſibile ſit rationem concupiſcentie actualiter carni totaliter reſiſtere: indiſcuſſum dimittitur vt impertinens.
¶ De quarto articu. eiuſdẽ 80.q. nihil occurrit ſcribendum.

¶ Super queſtionis 81. Articu. 1.

In artic. 1. q. 81. dubium primo nouitiorum occurrit: quo pacto ſtat declaratio autoris de modo quo originale peccatũ traducitur. propoſitionalis nanq ſimilitudo de peccato membri ac voluntatis mouentis illud: e huius hominis ad primum parentem generantem ipſum conſona eſt. nã quia voluntas membrum qđ eſt mouet ad executionem culpe: ideo membrum culpe particeps fit: generans autem nõ mouet generationis motione hunc hoiem exiſtẽtem ad culpam: ſed facit hunc hominem eſſe cum tali defectu: quo nõ fit participans culpe: ſed pene vel defectus poſitiuo.
¶ Ad hoc dicit q ſimilitudo conſonat: e optime declarat intentum ſi attẽdimus ad illud quod eſt per ſe. in motione enim membri a voluntate per ſe fit q membrum conſtituitur in hoc quod eſt eſſe inſtrumentum voluntatis ad tale opus e ex hoc ipſo ſuppoſito qđ ſit capax culpe inſtrumentum illud culpe fit particeps: e ſimiliter in generatione huius hominis ab adã per ſe fit q hic homo cõſtituit in hoc qđ eſt eſſe membrum Adeve capitis. Ex hoc nanq qđ per ſemen ab ipſo generatur, eius membrum ſit: adeo q ſi aliter generaretur: aut fieret: non eſſet eius membrum. ex hoc aũt q eius membrum eſt ſuppoſito quod ſuſceptiuum culpe participeps ſit culpe: e non ſolum pene. generatiua ergo motio reſpondet motioni imperatiue in hoc quod eſt vtranq conſtituere motum in hoc quod eſt eſſe aliquid mouentis: vt ſic poſſit ei imputari ad culpam preſuppoſita eius capacitate. Quod autem ibi membrum preſſit: e hic non, nihil efficit: imo proportionalitatem ad-

1. q. 83. ar. 2 co. e.q. 114 ar. 3. Et 3. q. 8. ã. 7. ad. 2 Et mal. q. 3. ã. 5.

in lib. de anima. ſed diabolus poteſt mouere imaginationem hoĩs (vt dctm̃ eſt) e etiã exteriores ſenſus. Dicit em̃ Aug. in lib. 83. qđ. qđ ſerpit hoc malũ. ſ. qđ eſt a diabolo p oẽs aditus ſenſibiles, dat ſe figuris accõmodat ſe coloribus, adheret ſonis, infundit ſe ſaporibus, ergo põt rationem hominis ex neceſſitate inclinare ad peccãdum. ¶ P̃. Secundum Aug. nõnullum pctm̃ eſt cum caro concupiſcit aduerſus ſpũm. ſed concupiſcẽtiam carnis diabolus põt cãre ſicut e ceteras paſſiões eo mõ quo ſupra dctm̃ eſt. ergo ex neceſſitate põt inducere ad peccandum.

Sed Contra eſt, q dr̃. 1. Pe. vlt. Aduerſarius veſter diabolus tanq̃ leo rugiẽs circuit q̃rẽs quẽ deuoret, cui reſiſtite fortes in fide. fruſtra aũt talis admonitio daret, ſi hõ ei ex neceſſitate ſuccũberet. nõ g̃ põt hoĩ neceſſitatẽ iducere ad peccandũ.

Rñdeo Dõm, q diabolus ppria virtute niſi refrenetur a deo poteſt aliquẽ inducere ex neceſſitate ad faciendũ aliquẽ actũ, qui de ſuo genere pctm̃ eſt: non aũt põt inducere neceſſitatẽ peccandi. q pz ex hoc q hõ motiuo ad peccãdũ nõ reſiſtit niſi p rõnẽ: cuius vſum totalr̃ impedire põt mouendo imaginationez e appetitũ ſenſitiuum, ſicut in arrepticijs pz, ſed tunc rõne ſic ligata quicquid hõ agat non imputat̃ ei ad pctm̃: ſed ſi rõ nõ ſit totalr̃ ligata, ex ea parte qua eſt libera põt reſiſtere pctõ, ſicut ſupra dictũ eſt. Unde manifeſtum eſt qđ diabolus nullo mõ põt neceſſitatem inducere homini ad peccandum.

Ad Primũ ergo dõm, q non quelz ptãs maior homine põt mouere voluntatẽ hoĩs, ſed ſolus deus: vt ſupra habituz eſt. ¶ Ad ſecundum dõm, q illud q eſt apprehenſum per ſenſum vel imaginationem nõ ex neceſſitate mouet voluntatẽ ſi hõ habeat vſum rationis: nec ſemper huiuſmodi apprehenſio ligat rationez. ¶ Ad tertiũ dõm q concupiſcentia carnis contra ſpũm qñ rõ ei actualr̃ reſiſtit non eſt peccatum, ſed materia exercende virtutis: q autem ratio ei non reſiſtat non eſt in poteſtate diaboli. e ideo nõ poteſt inducere neceſſitatẽ peccati.

¶ Utrum omnia peccata hominum ſint ex ſuggeſtione diaboli. Arti. 4.

AD Quartum ſic proceditur. Ur̃ q omnia peccata hominuz ſint ex ſuggeſtione diaboli. Dicit enim Dio. 4. ca. de di. no. q multitudo demonum cã eſt oĩum malorũ, e ſibi e alijs. ¶ P̃. Quicunque peccat mortaliter efficitur ſeruus diaboli: ẜz illud Jo. 8. Qui facit peccatum ſeruus eſt peccati. ſed ei aliquis in ſeruitutem addicitur a quo eſt ſuperatus: vt dr̃. 2. Pe. 2. ergo quicũq facit peccatum ſuperatus eſt a diabolo. ¶ P̃. Grego. dicit q peccatum diaboli eſt irreparabile, qr cecidit nullo ſuggerente, ſi igitur aliqui hoĩes peccarent per lib. arb. nullo ſuggerente, eorum peccatum eſſet irremediabile: quod patet eſſe falſum. ergo omnia peccata humana a diabolo ſuggeruntur.

Sed Cõtra eſt, q dicitur in li. de eccleſiaſticis dogmatib⁹. Non omnes cogitationes noſtre male a diabolo excitantur: ſed aliquoties ex noſtri arbitrij motu emergunt.

Rñdeo Dõm, q occaſionaliter quidez e indirecte diabolus eſt cã oĩm peccatorũ noſtrorũ. inq̃tũ induxit primũ hominẽ ad peccãdũ: ex cuius peccato intãtũ viciata eſt humana natura, vt oẽs ad peccandũ pcliues ſimus. ſicut diceret̃ eſſe cã combuſtionis lignorũ qui ligna ſiccaret, ex quo ſequeretur q facile incenderentur. directe aũt nõ eſt cã omnium peccatorum humanoruz ita q ſingula peccata pſuadeat. Quod origenes pbat ex hoc: qr etiã ſi diabolus non eſſet hoĩes haberẽt appetitum ciborũ e venereorum e ſimilium: qui poſſet eſſe inordinatus niſi ratione ordinaretur: quod ſubiacet libero arbitrio.

Ad Primum ergo dõm, q multitudo demonum eſt cauſa omnium malorum noſtrorũ ẜm primã originẽ, vt dictũ eſt. ¶ Ad ẜm dõm, q non ſolum fit ſeruus alicuius qui ab eo ſuperatur, ſed etiam qui ei voluntarie ſe ſubijcit. e hoc modo fit ſeruus diaboli qui motu pprio peccat. ¶ Ad tertium dõm, q peccatũ diaboli fuit irremediabile, qr nec aliquo ſuggerẽte peccauit nec habuit aliquã pronitatẽ ad peccandũ ex precedẽti ſuggeſtione cauſatã: qđ de nullo hoĩs peccato dici poteſt.

¶ De cauſa peccati ex parte hominis. Q. 81.

DEinde Conſiderandũ eſt de cã pcti ex pte hoĩs. Cũ autẽ homo ſit cã peccati alteri homini exterius ſuggerendo, ſicut e diabolus, hz quẽdã ſpecialẽ modũ cauſandi peccatũ in alterũ p originẽ. vñ de peccato originali dicẽdũ eſt. ¶ Et circa h̃ tria ꝯſiderãda occurrũt. Primo de eius traductione. Scđo de eius eſſentia. Tertio de eius ſubiecto. ¶ Et circa primũ querunt̃ qnq. Primo vtrũ primũ peccatũ hoĩs deriuet̃ p originẽ in poſteros. Scđo vtrũ oĩa alia peccata pmi parẽtis, vel etiã aliorũ parẽtũ per originẽ in poſteros deriuẽntur. Tertio vtrũ peccatum originale deriuet̃ ad omnes qui ex adam per viaz ſeminis generantur. Quarto vtrum deriuaretur ad illos qui miracoloſe ex aliqua parte humani corporis formarẽtur. Quinto vtrum ſi femina peccaſſet viro non peccante, traduceretur originale peccatum.

¶ Utrum primum peccatum primi parentis traducatur per originem in poſteros. Articu. 1. 3. qđ. 19 ar. 4. ad 1m.

AD Primum videtur q primũ peccatum primi parentis nõ traducatur ad alios per originẽ. Dicitur em̃ ezech. 18. Filius nõ portabit iniquitatem patris: portaret aũt ſi ab eo iniquitatem traheret. ergo nullus trahit ab aliquo parẽtum per originem aliquod pctm̃. ¶ P̃. Accidens non traducit̃ per originem niſi traducto ſubiecto, eo q accidens nõ trãſit de ſubiecto in ſubiectũ. ſed aĩa rõnalis que eſt ſubiectũ culpe nõ traducit̃ per originẽ: vt in pzlo oſtẽſum eſt. ergo neq aliqua culpa p originẽ traduci pt. ¶ P̃. Omne illud qđ traducitur p originẽ humanã cauſat̃ ex ſemine. ſed ſemen non põt cãre pctm̃ eo q cãret rationali parte anime. que ſola põt eſſe cauſa peccati. ergo nullũ pctm̃ põt trahi p originem. ¶ P̃. Qđ eſt pfectius in natura vtuoſius eſt ad agendũ. ẜz caro pfecta nõ põt inficere aĩam ſibi vnitã: alioquin aĩa nõ poſſet emũdari a culpa originali dũ ẽ carni vnita. ergo multo minus ſemẽ põt inficere aĩam. ¶ P̃. Pħs dicit in. 3. ethi. q ppter naturam turpes null⁹ increpat ẜz eos q̃ pp̃ deſidiam e negligẽtiã: dicunt̃ aũt nã turpes qui hñt turpitudinẽ ex ſua origine. ergo nihil qđ eſt per originem, eſt increpabile neq peccatum.

Et. 1. dĩ. 33. qđ. 1. ar. 1. Et. 4. ẜ. c. 50. 51. e. 5. Et mal. q. 4. ã. 1. et opuſ. 3. c. 201 202. 203. et c. 204. et ro. 5. lec. 3. ca. Et ro. 5. lec. 3. ca. 3.

Sed Cõtra eſt q apls dicit Ro. 5. Per vnũ hominẽ peccatum in hunc mundũ intrauit. q non põt intelligi per modum imitationis vel incitationis: pp̃ hoc q dicit ſap. 2. inuidia diaboli mors intrauit orbẽ terrarum. reſtat ergo qđ per originem a primo homine peccatum in mundum intrauit.

Rñdeo Dõm q ẜm fidẽ catholicã eſt tenendũ q pmũ pctm̃ pmi hoĩs originalr̃ trãſit in poſteros: pp̃ qđ etiã pueri mox nati deferuntur ad baptiſmũ tanq̃ ab aliqua infectione culpe abluendi. Zriũ eſt aũt hereſis pelagiane: vt pz p aug. in plurimis ſuis libris. ¶ Ad inueſtigandum aũt qualr̃ pctm̃ pmi parẽtis originalr̃ poſſit tranſire in poſteros, diuerſi diuerſis vijs pceſſerunt. Quidã em̃ conſiderantes q peccati ſubm̃ eſt aĩa eſt rõnalis, poſuerunt q cũ ſemine rõnal̃ aĩa traducat̃ vt ſic ex infecta aĩa infecte aĩe deriuari videant̃. Alij ꝟo hoc repudiãtes tanq̃ erroneũ. conati ſunt oſtendere quomõ culpa aĩe parẽtis traducitur in plẽ etiã ſi aĩa non traducatur, p hoc q corporis defect⁹ traducuntur a parẽte in plem: ſicut leproſus generat leproſum e podagricus podagricũ pp̃ aliquã corruptionẽ ſeminis: lz talis corruptio non dicatur lepra vel podagra. Cum aũt corpus ſit pportionatũ aĩe e defectus aĩe redũdent in corp⁹, e ecõuerſo, ſimili mõ dĩ q culpabilis defectus aĩe p traductionem ſeminis in prolẽ deriuat̃, q̃uis ſemẽ actualr̃ non ſit culpe ſubm̃. Sed oẽs huiõi vie inſuf-

ficientes ſunt: q2 dato ꝙ aliqui defect⁹ cor-
porales a parente tranſeant in prolē ꝑ ori-
ginē. ⁊ etiā aliqui defectus aīe ex cōſequēti
ꝓꝑ corporis indiſpoſitionē (ſicut interdū ex
fatuis fatui generant̄) tñ hoc ipſum qḋ eſt
ex origine aliquē defectū habere, videt̄ ex-
cludere rationē culpe de cuius rōne eſt qḋ
ſit voluntaria. vnde etiā poſito ꝙ anima rōna
lis traduceret̄, ex hoc ꝙ ipſo ⁊ infectio ani-
me prolis nō eſſet in eius voluntate amittere
rōnē culpe obligātis ad penā, q2 vt phs di-
cit in. 3. ethi. null⁹ improperabit ceco nato,
ſed magis miſerebit̄. ¶ Et ideo alia via pro
cedēdū ē dicēdo ꝙ oēs hoīes q̄ naſcuntur
ex adā pñt cōſiderari vt vnus hō, inq̄ntū cō-
ueniūt in natura quā a primo parente acci-
piūt: ſm ꝙ in ciuilib⁹ oēs homines q̄ ſunt
vnius cōitatis reputant̄ quaſi vnū corp⁹, ⁊
tota cōitas q̄ſi vnus homo. ſicut etiaz por-
phyrius dicit ꝙ ꝑticipatiōe ſpeciei plures
homines ſunt vnus hō. Sic igitur multi
hoīes ex adā deriuati ſunt tanq̄ multa mē-
bra vnius corporis: act⁹ aūt vnius membri
corporalis, putā man⁹, nō eſt voluntarius vo
luntate ipſius manus, ſ3 volūtate anime q̄
primo mouet mēbrum. vnde homicidiū qḋ
man⁹ cōmittit nō imputaret̄ manui ad pec
catū ſi cōſideraretur man⁹ ſm ſe vt diuiſa
a corpore, ſed imputat̄ ei inquantum eſt ali-
qd hoīs ꝙ mō mouet̄ a primo principio mo-
tiuo hoīs. Sic igit̄ inordinatio q̄ eſt in iſto
hoīe ex adā generato nō eſt voluntaria volū
tate ipſius ſed volūtate primi parētis qui
mouet motiōe generatiōis oēs qui ex eius
origine deriuant̄, ſicut voluntas aīe mouet
oīa mēbra ad actū. vnde peccatū qḋ ſic a ꝓ-
mo parēte in poſteros deriuat̄, dicit̄ origi-
nale ſicut peccatū qḋ ab aīa deriuat̄ ad mē
bra corporis dicitur actuale. ⁊ ſicut peccatū
actuale qḋ ꝑ mēbrū aliqḋ cōmittitur nō eſt
peccatū illius mēbri, niſi inquātū illud mē-
brū eſt aliquid ipſius hominis propter qḋ
vocatur peccatū humanū, ita peccatū ori-
ginale nō eſt peccatū huius perſone niſi in
quātum hec perſona recipit naturam a pri-
mo parente. vnde ⁊ vocatur peccatū natu-
re. ſ3 illud Eph. 2. Eramus natura filij ire.

Ad Primū ergo dicendum, ꝙ filius dici-
tur non portare peccatum patris, q2
non punitur pro peccato patris, niſi ſit par
ticeps culpe. ⁊ ſic eſt in propoſito: deriuatur
enim per originem culpa a patre in filium:
ſicut ⁊ peccatum actuale per imitationem.
¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ etſi anima
non traducat̄: q2 virtus ſeminis non poteſt
cauſare animam rationalē: mouet tamen tñ
ad ipſam diſpoſitiue. vnde per virtutem ſe-
minis traducitur humana natura a paren-
te in prolē, ⁊ ſimul cū nā nature infectio: ex
hoc em̄ ſit iſte qui naſcit̄ cōſors culpe primi
parentis ꝙ naturā ab eo ſortitur per quan-
dam generatiuam motionē. ¶ Ad tertiū di
cendū, ꝙ etſi culpa nō ſit actu in ſemine: eſt
tñ ibi virtute hūane nature quā cōcomitat̄
talis culpa. ¶ Ad quartū dicendū, ꝙ ſemen
eſt principiū generationis, que eſt proprius
actus nature eius propagationi deſeruiēs.
⁊ ideo magis inficitur anima per ſemen q̄
per carnē iam perfectam, q̄ iam determina-
ta eſt ad perſonā. ¶ Ad q̄ntū dōm ꝙ illud
qḋ eſt per originē non eſt increpabile ſi cō-
ſideretur iſte qui naſcitur ſm ſe, ſed ſi conſi-
deretur put refertur ad aliquod principiū
ſic pōt eſſe ei increpabile: ſicut aliquis q̄ na-
ſcitur patitur ignominiam generis ex cul-
pa alicuius progenitorum cauſatam.

¶ Utrū etiā alia pctā ꝑmi parētis vł pri-
moꝝ parētū traducant̄ in poſteros. Ar. 2.

AD Secundum ſic ꝓcedit̄. Uı̄ ꝙ
etiam alia peccata vel ipſius
primi parentis vel ꝓrimorū paren
tum traducātur in poſteros: pena
enim nunq̄ debetur niſi culpe, ſed aliqui pu
niuntur iudicio diuino pro peccato ꝓrimo-
rum parentum ſm illud exo. 20. Ego ſum
deus zelotes viſitans iniquitatem patrum
in filios in tertiā ⁊ quartam generationem.
iudicio etiam humano in crimine leſe maie-
ſtatis filij exheredantur pro peccato paren-
tum. ergo etiā culpa ꝓximorum parentū
trāſit ad poſteros. ¶ p̄. Magis poteſt trāſ-
ferre in alteruz id qḋ habet aliquis a ſeipſo
q̄ id qḋ habet ex alio: ſicut ignis magis pt
calefacere, q̄ aqua calefacta, ſed homo trāſ
fert in ꝓlē per originē peccatum qḋ h3 ab
adā. ergo multomagis peccatum qḋ ipſe cō
miſit. ¶ p̄. Ideo contrahimus a primo pa-
rente peccatum originale, q2 in eo fuimus
ſicut in principio nature quam ipſe corru-
pit, ſ3 ſimiliter fuimus in ꝓrimis parentib⁹
ſicut in quibuſdā nāe principijs. q̄ etſi ſit
corrupta, pt adhuc magis corrūpi ꝑ pecca-
tū: ſ3 illud apoc. vlti. Qui in ſordib⁹ ē ſorde
ſcat adhuc. ḡ filij cōtrahūt pctā ꝓrimorū pa
rentum per originem ſicut ⁊ primi parētis.

Sed ꝯ bonum eſt magis diffuſiuū ſui
quam malum. ſed merita ꝓxi-
morum parentum non traducuntur ad po-
ſteros. ergo multominus peccata.

Rñdeo Dicendū, ꝙ aug. hāc rationē
mouet in Ench. ⁊ inſolutam
relinquit. ſed ſi aliquis diligenter attendat
impoſſibile eſt ꝙ aliqua peccata ꝓrimoꝛ3
parentum, vel etiam primi parentis ꝑter pri
mum per originem traducantur. Cuius rō
eſt: q2 homo generat ſibi idem in ſpecie non
aūt ſm indiuiduū. ⁊ ideo ea que directe ꝑ-
tinēt ad indiuiduum (ſicut perſonales act⁹,
⁊ qui ad eos pertinent) nō traducuntur a
parentibus in filios: nō em̄ grammaticus
traducit in filiū ſcientiā grammatice quā ꝓ
prio ſtudio acquiſiuit: ſ3 ea que pertinēt ad
naturam ſpeciei traducuntur a parentibus
in filios: niſi ſit defectus nature ſicut ocula
tus generat oculatum niſi natura deficiat:
⁊ ſi natura ſit fortis etiam aliqua accidētia
indiuidualia ꝓpagātur in filios ꝑtinentia
ad diſpōnē nature: ſicut velocitas corporis
bonitas ingenij ⁊ alia hmōi, nullo autem
modo ea q̄ ſūt pure perſonalia: vt dictū eſt.
Sicut aūt ad ꝑſonam pertinet aliquid ſm
ſeipſam ⁊ aliquid ex dono gratie, ita etiam
ad naturā pōt aliquid pertinere ſm ſeipſaz
ſcilicet ꝙ cauſatur ex ꝓncipijs eius. ⁊ aliqd
ex dono gratie: ⁊ hoc modo iuſtitia origina-
lis (ſicut in primo dictū eſt) erat qḋdam do-
nū gratie toti humane nature diuinitus col
latum in primo parēte: quod quidem prim⁹
homo amiſit per primum peccatū. vnde ſi-
cut illa originalis iuſtitia traducta fuiſſet
in poſteros ſimul cū natura, ita etiam inor-
dinatio oppoſita. S3 alia pctā actualia, vel
primi parētis, vel aliorū non corrūpūt nām
q̄tū ad id qḋ nature eſt, ſed ſolū q̄tum ad
id qḋ perſone eſt. i. ſm pronitatē ad actum.
vnde alia peccata non traducuntur.

Ad Primū ergo dōm, ꝙ pena ſpirituali
(ſicut aug. dicit in epla ad Auitum)
nunq̄ puniunt̄ filij pro parentib⁹ niſi cōicēt
in culpa, vł ꝑ originē vel per imitationē: q2
oēs aīe immediate ſunt dei: vt dr̄ eze. 18. ſed
pena corporali interdum iudicio diuino vel

luunt: q2 ſicut ad cul-
pam actualem mouet
preexiſtentes, ita mo-
uens ad culpam ori-
ginalem mouet .i. du-
cit de potētia ad actū.
non preexiſtens. con-
tra rationem nanque
eius quod arguitur eſt,
preexiſtere.

¶ In eodem articulo
aduerte quod autho-
poſitionem quam in
ſecundo ſen. di. 30. ſe-
quutus eſt licet non
totaliter arguere vi-
deatur: ſi tñ diligen-
tius conſideretur lite-
ra dum arguitur inſuf
ficientie ſecunda via
poſt no illa olim ſua re
prehenditur. nam ibi
tenuit peccatum origi
nale contrahi per ori-
ginem ſicut podagrā
vel ſtoliditatem, redū-
dantem in formam con-
ditione materie ⁊ ha
bere rationem culpe
propter voluntatem
parentis. Hic autem
licet de iſto voluntario
non fiat mentio refe-
rendo illam opinio-
nem: ſubintelligit̄ tñ
vt pito tanq̄ commu
ne confeſſum ab om-
nibus: ꝙ hoc eſt volū-
tarium aliena volun-
tate. Reprehenditur
autem hec poſitio tñ.
q̄ inſufficiens q2 non
ſaluat rationem volū
tarij etiam aliena vo-
luntate. ſic ꝙ ſufficiat
ad rationem culpe in
hoc genito: quoniam
totum hoc quod illa
poſitio dicit acceptarū
verificatur de forte ſe-
cundū ſe. Eſt nāq̄ ſm
ſe habens conditio-
nes forme coaptatas
materie conditioni-
bus: voluntarie ade
voluntate contractas
ab eo: ſi defectus iſte
non eſt culpa fortis ſ3
ſe. Cu ergo op3 ad ſal
uandum voluntariu3
requiſitum ad culpam
huius abſque propria
voluntate, ponere hūc
homine3 eſſe aliquid
alicuius voluntatis vt
ſic ſit voluntarius de-
fectus voluntate pro-
pria non ſecundu3 ſe:
ſed ſm qḋ membrum
alterius a quo in-
choat hec culpa. Et
hoc nō poſitū eſt a pre
dictis poſitionibus,
ideo arguuntur. ⁊ po-
nitur alia via, qua ſal
uatur ſufficienter ra-
tio voluntarij per hoc
ꝙ ponitur in forte hoc
peccatum vt eſt mem-
brum ade: ⁊ ex conſe-
quenti in ipſo ſcḋm ſe.

¶ In reſponſione ad
tertium in codē ar-
ticu. nota ꝙ culpā eſſe
virtualiter in ſemine
accipiendum eſt con-
comitanter ⁊ non prin
cipaliter: in ſemine nā
que eſt virtualiter nā

humana quam con-
comitatur culpa origi
nalis ita qḋ non op3
aliquam intentiona-
lem qualitatem in ſe-
mine fingere: qua pro
ductiuu3 ſit culpe. hoc
enim nec ſomniauit
author cum culpa ni-
hil entitatis ſit ⁊ con-
comitanter fiat ⁊ ſuffi
ciens ſit ſemen deci-
ſum a natura deſtitu-
ta iuſtitia originali.
Uerba autem autho
ris in queſtiōe de ma-
lo qōne. 4. artic. 1. ad
nonum nō ſignificant
oppoſitum: ſed ꝙ pri-
uatio iuſtitie origina-
lis in ſemine illo mo-
do quo in ſemine ſal-
uatur: ex defectu ſpe-
ctat ad genus moris
virtualiter non quia
eſt actu moralis: ſed
quia tendit ad mora-
le peccatum ⁊ ſic iſta
priuatio eſt quedam
intentio mali moralis
⁊ malum morale eſt in
ea intentionaliter, ſi-
cut color in aere: ⁊ ani-
ma in ſemine. Et tenet
ſimilitudo q̄ ad hoc:
quia intentia ordina-
tur ad illud cuius di-
citur intentio non quo
ad eſſe cuius poſitiua:
quum hoc de priuatio
ne dici nō poſſit, etiaz
ſi fingendi detur licen
tia.

¶ Et hec de iſta mate
ria dicta ſufficiāt. quo
niā3 euacuant omnes
difficultates neceſſa-
rias.

2. di. 30.
q. 2. ar.
3. ad. 1.
et di. 32
q. 1. ar. 1.
Et. 4. J.
c. 52. ad
13.
et ma. q.
4. ar. 8.

C Super articulum tertium.

IN articul.3.eiuſdem.81.q. aduerte duo ꝙ ad fidem catholicam ſpectat ꝙ omnes preter ſolum Chriſtum contrahant peccatum originale: quod dictum non intelligendum eſt alr q̄ de morte: que eſt pena peccati originalis: ita ꝙ ſicut omnes incurrunt mortem .i. neceſſitatem moriendi: ita omnes incurrunt peccatum originale .i. neceſſitatem habendi peccatum
originale. Sed nō ſpe
ctat ad fidem an ali
quis ex ſpeciali prero:
gatiua gratie non in:
currat actualr origina
le peccatum. de vtroq
enim ſimul inq̄ apls
ad ro.5. p vnū hoīem
pctm introiuit in mun
dum: ⁊ p pctm mors.
Eſt igitur neceſſarium
ſm catholicā fidē cre
dere qꝺ oīa vtriuſque
ſexus ad adam ſm ra
1.q.100. tionem ſeminalē pue:
ā.1. col. niens ex ipſa ſua ge:
et.3.qō. neratione ſit obnoxi⁹
31.ar.8. peccato originali. ⁊ cō
1.qō.52 tra pelagianos dicen:
ar.7.ad tes oppoſitum. Aug.
2ᵐ.1.q. diffinit ⁊ diffinit. De
ea.ā.9. ſolo autem Jeſu xpo
co.Et.a. verum eſt ꝙ ex ipſa ge
di.31.q. neratione nulli obno:
2.art.2. xius eſt peccato: iuxta
Et.3.di. verorum angeli ad bea
3.qō.4. tam virginem ante fi:
ar.2.Et lii conceptionem (que
4.ā.ca. vocatur annunciatio in
Jo.1.⁊3 a vtero) dictum quod ex
Et mal. te naſcetur ſanctum.⁊
q.4.ā.6 iuxta hunc ſenſum mi
Et ḡl.6. litat ratio autoris. ſ.qꝛ
artic.7. alr non indigerent re:
Et.ro.5. demptione que per Je
lec.3.ā. ſum chriſtum facta eſt.
ſi enim pctm originale
vel in actu, vel in ne:
ceſſitate hñdi illud
quis non incurreret
nō egeret redēptione:
qꝺ hereticum eſſet di:
cere: ſed ſi oēs obno:
xii ſunt pctō origina:
li ſufficit ad indigen:
tiam redemptionis:
neq3 eīn ſolum redem
ptione eget actualiter
captiuus: ſed etiā ob:
noxi⁹ captiuitati. Se:
cundum notandū eſt
ꝙ licet (vt dictū eſt) ad
fidem nō ſpectet tñ q̄
neceſſario credendum
virum aliquis actualr
non habuerit ex ſpāli
gratia originale pec:
catum p hoc nō exclu:
ditur quin ſpectare
poſſit tanq̄ probabi:
le propter auctoritates
ſanctorū. in principio
nanq3 prime partis di
ffinxit autor quomō
multiplr aliqua ſpe:
ctent ad ſacram theo:
logiam: pp qꝺ opꝫ ſo
bric ſe habere homi:
nem in re hac. ſicut et
de actuali morte eo:
rum de quibus loquitur
apls prime ad theſſa.
4. ⁊ diabolicas emu:
lationes: detractio:
nes rixaſque tam ſub
zeli quaz ſub pietatis
vmbra euitare ac ſpi:
ritu ſancto obicem nō
ponere iureiurando
firmando hoc vel il:
lud.

C In reſponſione ad ſcdm in eodem articu.

humano puniūtur filii pro parētib⁹ inq̄ntū filius eſt aliquid patris ſm corpus. C Ad ſecundum dōm ꝙ illud qꝺ hꝫ aliquis ex ſe magis poteſt traducere dummodo ſit traducibile, ſed peccata actualia proximorū parentum non ſunt traducibilia: qꝛ ſunt pure perſonalia: vt dictū eſt. C Ad tertiū dōm, ꝙ primum peccatum corrupit naturam humanam corruptione ad naturā pertinente. alia vero peccata corrumpunt eam corruptione pertinente ad ſolam perſonam.

C Utrum peccatū primi parentis tranſeat per originē in omnes homines. Art.3.

AD Tertium videtur ꝙ peccatū primi parentis non tranſeat per originem in omnes homines: mors enim eſt pena conſequēs originale peccatum. ſed non omnes qui procedunt ſeminalr ex adā morientur: illi eīn qui viui reperiētur in aduentum dñi nunq̄ morientur: vt vr p hoc ꝙ dr.1.Theſ.4. Nos q̄ viuimus nō preueniemus in aduentu dñi eos qui dormierunt: ergo illi non contrahūt originale peccatum. C p̄. Nullus dat alteri qꝺ ipſe nō hꝫ. ſed homo baptizatus non hꝫ peccatū originale. ergo non traducit ipſum in prolem. C p̄. Donum chriſti eſt maius quā peccatū Ade. vt apls dicit Rom.5. Sed donum chriſti non tranſit in omnes homines. ergo nec peccatum Ade.

Sed ꝯ eſt, ꝙ apls dr Rom.5. Mors in oēs pertrāſiit i quo oēs peccauerūt.

Rñdeo Dōm, ꝙ ſm fidem catholicā firmiter eſt tenendum ꝙ oēs homines preter ſolum xpm ex adam deriuatū peccatum originale ex adam contrahunt: alioquin non omnes indigerēt redemptiōe que eſt per chriſtum: qꝺ eſt erroneū. Ratio autem ſumi pōt ex hoc qꝺ ſupra dictū eſt. ſ. ꝙ ſic ex peccato primi parentis traducitur culpa originalis in poſteros ſicut a voluntate anime per motionem membrorum traducitur peccatum actuale ad membra corporis. manifeſtum eſt aūt ꝙ peccatum actuale traduci pōt ad oīa membra que nata ſunt moueri a volūtate. vnde ⁊ culpa originalis traducitur ad omnes illos qui mouētur ab adam motione generationis.

Ad Primū ergo dōm, ꝙ probabilius ⁊ cōuenientius tenetur ꝙ omnes illi qui in aduentu domini reperientur morientur, ⁊ poſt modicū reſurgēt: vt in tertio plenius dicetur. Si tñ hoc verum ſit qꝺ alii dicunt ꝙ illi nunq̄ morient (ſicut Hiero. narrat diuerſorū opiniōes in quadā epiſtola ad Mineruium de reſurrectione carnis) dōm eſt ad argumētū ꝙ illi etſi nō moriant: eſt tñ in eis reatus mortis, ſed pena auffertur a deo, qui etiā peccatorū actualiū penas condonare poteſt. C Ad ſm dōm, ꝙ peccatū originale per baptiſmū aufertur reatu, inquātum anima recuperat gratiam quantū ad mentē remanet tñ peccatū originale actu quantū ad fomitē, qui eſt inordinatio partiū inferiorū ale ⁊ ipſius corporis: ſm ꝙ hō generat ⁊ nō ſm mentē. ⁊ iō baptizati traducūt peccatū originale: nō eīn parētes generant inq̄ntū ſūt renouati p baptiſmū, ſꝫ inq̄ntū retinēt adhuc aliquid de vetuſtate primi peccati. C Ad tertium dōꝫ, ꝙ ſicut peccatum ade traducit in

ſcito ꝙ pctm originale in baptizato dr remanere actu ⁊ tranſire reatu i quo: ⁊ vere actu remanet priuatio iuſtitie originalis (ſumus eīn adhuc illa priuati: qꝛ q̄uis habeamus gratiā gratū facientem coniungentem ſupremum hominis deo) non tamen habemus eam ſm hunc effectum. qui eſt iuſtitia originalis in ſtatu iſto: gratia enim vt in prima parte dictum fuit, eſt radix originalis iuſtitie que olim, cum ſuo fructu perdita, per baptiſmum
reparatur ſm ſanctū,
fructum factura iuſti:
tie originalē poſt re:
ſurrectionem. Et ve:
re tranſit reatu qꝛ non
remanet in baptiza:
tis priuatio originalis
iuſtitie ſub rōne cul:
pe: non enim amplius
eis imputatur ad cul:
pam nec reſeruatur pu
nienda.

C Super Articulum quartum. 2.di.31.
IN artic.4.eiuſ: q.1.ar.2
dem.81.q.in rñ. ad 3ᵐ.⁊
ad 2ᵐ dubium occur: di.33.q.
rit; quia autor in.2. 1.art.2.
ſent.⁊ hic in artic.1. ad 4ᵐ.
ad 4ᵐ tenet animam Et.3.di.
inficiꝭ ex carne que eſt 2.q.1.ā.
pars generis: quā con: 2.qō.2.
ſtat nō eſſe principium ad 4ᵐ.
actiuū in generatione: Et mal.
nunc vero dicit ꝙ ca: q.4.ar.
ro nō inficit niſi inq̄: 7.
tum eſt prīm actiuū
in generatione. non enim
ſtant hee duo ſimul.
C Ad hoc dr ꝙ car:
nis noīe quatuor ac:
cipere poſſumus. cor:
pus paternum ex quo
deciditur ſemen ipſum
ſemen ſm virtutē acti
uam in ipſo ſpirituoſo
carnem que fit pars
prolis in ipſa vnione
ad animā. ⁊ carnē vt
perſeuerantē in prole
⁊ retrogrado ordine
procedendo caro per:
ſeuerans inficit ani:
mam mediante pro:
pria conſenſu dū cōcu
piſcit aduerſus ſpi:
ritum. Caro vero in
vnione, vt ſtat ſub ra:
tiōe ſeminis generanda
vincentis inficere dici
poteſt: vt mā eni cō:
pratur forma in prīo,
in cōſtitutiōe nāe ma:
gis th ⁊ vt ſtus dr ꝙ
ſemen inficit cui ꝓprie
conuenit actio nāe: ex
eadem rōne iꝫ remote
paternum corpus in:
q̄ntum mediāte ſemine
actiue ḡnat. Ex qui:
bus pꝫ ꝙ veriſſimum
eſt, ꝙ caro non inficit
ſola: qꝛ dico p̄ car:
nem vt perſeuerantē
niſi pro q̄nto eſt prīm
actiuū quia ſi caro in 2.di.31.
vnione inficit h̄ hꝫ vt q.1.ar.2
ſtat ſub prīo actiuo. et ad 4ᵐ.
ſic verificatur ⁊ illud et.4.di.
cōparatiuū magis in 1.q.2.ā.
1.ar. peſſimum ad quar 2.qō.2.
tum: magis nāq inſi: ad 1ᵐ.
cit ſemen q̄ caro in Et mal.
vnione: qꝛ pꝫ illud: et q.4.art.
q̄ caro perſeuerās: qꝛ 7.ad.4.
nō niſi diminute inſi: ⁊ 5m.
cit (vt dictum eſt) con: Et ro.5.
cupiſcendo. lec.3.co.

C Super Articulum 4.Et.1.
quintum. corin.15
IN artic.5.eiuſ lec.3.co.
dem.q.81.in rñ. 2. mēs.
aduerte autem re:

oēs qui ab Adam corporaliter generantur, ita gratia chriſti traducit in oēs qui ab eo ſpiritualr generātur per fidē ⁊ baptiſmū: ⁊ non ſolū ad remouendā culpā primi parentis, ſed etiam ad remouendū peccata actualia. ⁊ ad introducendum in gloriam.

C Utrū ſi aliquis ex humana carne formaretur miraculoſe, contraheret originale peccatum. Articulus.4.

AD Quartum videtur, ꝙ ſi aliquis formaret ex carne humana miraculoſe, cōtraheret originale peccatum, dicit enim quedā gloſ. Gen.3. ꝙ in lumbis Ade fuit tota poſteritas corrupta: qꝛ non eſt ſeparata prius in loco vite, ſed poſtea in loco exilii. ſed ſi aliquis homo ſic formaretur ſicut dictum eſt, caro eius ſepararetur in loco exilii: ergo cōtraheret originale peccatum. C p̄. Peccatū originale cauſat in nobis inquātum ala inficitur ex carne: ſꝫ caro tota hominis eſt infecta. ergo ex quacunq3 parte carnis homo formaretur ala eius inficeret infectiōe originalis peccati. C p̄. Peccatum originale a primo parēte puenit in oēs inquātū oēs in eo peccante fuerūt: ſed illi qui ex carne humana formarentur in Adam fuiſſent. Ergo peccatum originale contraherent.

Sed ꝯ eſt. qꝛ nō fuiſſent in adam ſm ſeminalem rōnem: qꝺ ſolū cauſant traductionem peccati originalis: vt Aug. dicit.10. ſuper Gene. ad literam.

Rñdeo Dōm, ꝙ ſicut iam dictū eſt: peccatū originale a primo parēte traducitur in poſteros inq̄ntū mouent ab ipſo p generationē ſicut mēbra mouent ab ala ad peccatū actuale. nō aūt eſt motio ad generationē niſi p virtutē actiuam in generatione. vñ illi ſoli peccatū originale contrahunt qui ab adam deſcēdūt p virtutem actiuam in generatione originaliter ab Adam deriuatā: ꝙ eſt ſm ſeminalem rationē ab eo deſcēdere: nam ratio ſeminalis nihil aliud eſt q̄ vis actiua in generatione. Si aūt aliquis formaretur virtute diuina ex carne hūana manifeſtum eſt ꝙ vis actiua nō deriuaret ab adā. vñ nō cōtraheret peccatum originale: ſicut nec actus manus ptineret ad peccatum humanū ſi manus nō moueret a volūtate hominis, ſed ab aliquo extrinſeco mouente.

Ad Primū ergo dōm, ꝙ adā nō fuit in loco exilii niſi poſt pctm. vnde nō propter locū exilii, ſed propter pctm traducit originalis culpa ad oēs ad quos actiua ei⁹ generatio puenit. C Ad ſm dōm, ꝙ caro nō inficit animā, niſi inq̄ntum eſt principium actiuum in generatione: vt dictum eſt. C Ad tertiū dōm. ꝙ ille q̄ formaret ex carne hūana fuiſſet in adā ſm corpulentā ſubām, ſꝫ non ſm ſeminalem rationē: vt dictum eſt. ⁊ ideo nō cōtraheret originale peccatum.

C Utrum ſi adā nō peccaſſet eua peccante, filii originale peccatū contraherent. Ar.5.

AD quintum videtur ꝙ ſi adam nō peccaſſet eua peccante filii originale peccatū contraherent: peccatum enim originale a parentibus contrahimus inq̄ntum in eis fuimus: ſecundū

apprehendere opinionem quam ſequutus fuerat in ſecundo ſent. diſt. 30.

¶ Super queſt. 82. art. 1.

In titulo primi articuli. q. 82. ſumitur habitus, et proprie non ſolum vt diſtinguitur contra actum: vt patet ex corpore vbi diſtinguit de habitu proprie ſumpto de quo ſuperius dictum fuit et eſt queſtio ſingularis.

¶ In corpore articuli dubium primo eſt: an inordinatio diſpoſitionis que in littera dicitur, ſit inordinatio priuatiue aut contrarie. ſi enim priuatiue ſumitur inordinate diſpō. i. diſpoſitio priuata tali ordine ſequitur ꝙ nō ſit habitus, ſed priuatio pctī originale in tali inordinatione conſiſtens. ſi vero ſumit̃ contrarie, oꝫ aſſignare qđ ſit illud poſitiuū fundans hāc contrarietatē. ¶ Dubiuꝫ 2ᵘ eſt quomodo pctm̄ originale ſit vere habitus loquendo de habitu in ordine ad naturam: qꝛ nulla eſt in nobis ex pctō originali qualitas ſuperaddita: ſiue in eſſentia ſiue in potētiis anime vbi ponitur originale pctm̄: cōſtat enim habitum eſſe ſpēm qualitatis. ¶ Dubiū 3ᵘ eſt quō peccatū originale eſt languor nature. Aut enī hoc dr̄ de nā nr̄a abſolute, aut donata iuſtitia originali. Nō abſolute: qꝛ natura priuata originali iuſtitia nullā habet imbecillitatē: ſed eſt ſibi ipſi relicta ꝙ ad aīam et quo ad corpus. et ſicut tendentia elementorū io propria non eſt languor nature abſolute: ita nec tendentia partiū aīe in propria. Nec de donata iuſtitia originali: qꝛ cū natura nr̄a non differat a ſeipſa donata iuſtitia originali: niſi priuatione illius voluntate ade: non apparet in ꝙ conſiſtat iſte languor. ¶ Dubium 4ᵘ eſt in rn̄ſione ad pmū. quomodo pctm̄ originale eſt habitus corruptꝰ. Nā habitꝰ corruptus non eſt habitus: ſicut nec albedo corrupta eſt albedo. Si igitur pctm̄ originale eſt habitus corruptus, falſo dictum eſt in corpore ꝙ eſt habitꝰ: ly enī corruptus eſt conditio diminuens.

¶ Ad pmū horū dicitur ꝙ inordinatio ſumitur cōtrarie: eſt enī in nobis conſiderare partes aīe diſpoſitas dupliciter. ſ. cū armonia conformi natore noſtre rationali, et ſine illa. Et quā ſunt ſine tali armonia prone ſunt vt ferantur ſm̄ pprios impetus pter cōſonantiā ad armoniā illā. hoc aūt eſt partes aīe eſſe inordinatas contrarie: ſicut humores corporis quā ſunt ſine regimine virtutis aīe mouent̄ ſm̄ pprias inclinationes nō ſolū extra armoniā ſanitatis, ſed ꝯtra illā. Fundat̄ igit̄ inordinatio ꝯrie ſup pꝛitate ad ea ꝙ ſunt ꝯ armoniā cōcupiſcibiliū enī ex hoc ipſo, ꝙ pna eſt ad delectabile ſm̄ ſenſum pluſꝙ opꝫ ſm̄ rationē rectam, eſt cōtrarie diſpoſita. ¶ Ad ſecundum dubium dicitur, ꝙ author non putauit peccatū originale eſſe habitum ſed ꝙdā habitualē pronitatē nō poſitiue ſed per ſubſtractionem retinēns: vt in ſecundo ſen. et in q. de malo patet. Sed hec reſpōſio non notauit in authore hunc ſingularē articulū cū rn̄ſione ad tertium. Ex hoc nāꝙ apparet ꝙ author altius contemplans naturā peccati originalis nouam tradidit doctrinam: vlterius non oblitus. Diſtinxit ſiquidē habitū vel ad opus vel ad naturam: et dixit duo. primum eſt, quod peccatum originale non eſt habitum in ordine ad opus [illegible] directe per remotionem prohibentis et ſic gloſauit ſeipſum alibi. Al[illegible] ꝙ peccatum originale eſt habitꝰ in ordine ad naturam ſicut egritud[illegible] ad morā difficultatem: qꝛ habitus ſignificat quid poſitiuum diſtinctum contra priuationem dixit in rn̄ſione ad primū. ꝙ pra peſſimo hic ſunt partes aīe inordinate ꝯrie. Quod dictum ſm̄ triplicē de habitu ad naturā opinionem tripliciter ſolet vnt habitum nā ſm̄ tenentes habituꝫ hmōi (puta ſanitatē vel pulchritudinem) formaliter conſiſtere in relatione et mālr in qualitatibus ꝯſonantibꝰ facile ptꝫ quō pctm̄ originale eſt qualitas. Sed hec via nō eſt ſm̄ viāꝫ authoris expreſſe ſuperius in q̄ō. 49. ponentis ſanitatē eſſe eſſentialiter et formalr qualitatem nō relationeꝫ. Scdm̄ dicētes ſo habitū eſſe collectionem ordinatā partialiū diſpōnum facile quoque ptꝫ pctm̄ originale eſſe qualitateꝫ. i. collectionē qualitatuꝫ inordinatarꝫ. Sed hec quoꝙ via ſuperius cōfutata eſt: qꝛ habitus nō eſſet qualitatis ſpēs: collectio nāꝙ qualitatū nō eſt qualitas. Scdm̄ autē tenētes habitū eſſe qualitatē exiſtētē ſubiectiue in vno principali non abſolute ſꝫ vt cōſonātī vel diſſonantī alijs ſubtilius ſaluatur de pctō originali ꝙ eſt qualitas: ſicut et de ſanitate et egritudine. Ita ꝙ ſicut egritudo eſt qualitas non cōpoſita aut collecta ex pluribus qualitatibus diſſonis in ordine ad naturam ſꝫ ꝯſurgēs ex talibus diſſonātiis in principali pte ſic originale pctm̄ nō ē collectio aut ordo inordinatarum partium in prīcipali, ſꝫ inordinata partes prime ptis aīe non abſolute ſed vt illa prima pars aliis inordinate coheret, qualitas ꝙ ē habitꝰ rōnē hꝫ. Et hoc ē idē dicere, quod vt eſt in toto primo, equiualet enī eſſe in pte vt coheret alijs et eſſe in toto coheret nāꝙ pp totū vñ et in quinto meta: habitus ponit̄ diſpō nō partiū ſed habentis ptes. Nō vt aliꝙ ter[illegible] tant̄ qꝛ ex diſpōnibꝰ partiū reſultat i toto qualitas ꝙ eſt habitꝰ: pota ſanitas vel pulchritudo: ſꝫ qꝛ qualitas ptis pte in ordine ad alias ſeu vt eſt hītudinalis ſic diſpoſitas eſt habitus. In cuiꝰ ſignū ariſto. in primo ſpē qualitatis poſuit calorē vt cōmēſuratū nāe in pdicamētis: et inferius in hac eadē. q. dr̄ ꝙ pctm̄ originale eſt in pluribus partibus aīe vt ſunt partes vnius totius. Et ꝙ eſt formalr in prima parte anime in ſeq. q. dicetur in ceteris aūt materialr. putādū eſt igitur ꝙ ſicut humoribꝰ inordinate diſpoſitis eſt infirmitas, ſic ꝙ in vno eſt formalr, et in reliquis mālr: ita et de peccato originali. Et ſic qualitas que nata eſt determinare et modificare potentiaꝫ ſubiecti habentis partes vt ſic in ordine ad nām ec. eſt habitus: et ſic peccatū originale eſt habitus et qualitas. ¶ Ad tertiū dubium dicitur. ꝙ peccatū originale eſt languor nature etiam abſolute: qꝛ ꝯſiſtit in cōtraria diſpōne nō ſolum iuſtitie originalis: ſed ſanitati naturali ipſius hoīs, inquantum rationa

illud apl̄i ro. 5. In quo oēs peccauerūt, ſed ſicut hō ꝯtraxiſſet ī pr̄e ſuo, ita ī mr̄e. ꝙ ex pctō matris hō pctm̄ originale ꝯtraheret: ſicut et ex pctō pr̄is. ¶ P̄. Si eua peccaſſet adā nō peccante, filij paſſibiles et mortales naſcerent̄, mr̄ enī dat māam in gn̄atione: vt dicit phꝰ l. 2. de gn̄atiōe aīaliū. mors aūt et oīs paſſibilitas ꝓuenit ex neccitate māe ſꝫ paſſibilitas et neceſſitas moriēdi ſunt pena pcti originalis. ꝙ ſi eua peccaſſet adā nō peccāte, filij ꝯtraherēt originale pctm̄. ¶ P̄. Dam. dicit li. 3. q. ſ. ſ. ꝑue nit in ꝟginē de ꝙ xp̄o erat abſꝙ pctō originali naſciturꝰ purgās eā: ſed illa purgō nō fuiſſet necia ſi īfectio originalis pcti nō ꝯtraheret̄ ex mr̄e. ꝙ infectio originalis pcti ex mr̄e trahit̄. et ſic eua peccāte eius filij pctm̄ originale cōtrahent etiā ſi adam nō peccaſſet.

Sed ꝯ eſt, ꝙ apl̄s dicit ro. 5. Per vnū holeꝫ pctm̄ in hūc mūdū intrauit, magis aūt fuiſſet dōm, ꝙ p duos intraſſet, cū ambo peccauerint, vel potius p mulierē que prio peccauit ſi femina peccatum originale in prolē trāſmitteret. nō ergo peccatū originale deriuat̄ in filios a matre, ſꝫ a pr̄e.

R̃ndeo Dōm, ꝙ huius dubitationis ſolo ex pmiſſis pꝫ. dcm̄ ē enī ſ. ꝙ pcm̄ originale a prio parēte traducitur inꝙtū ip̄e mouet ad gn̄ationē natorū. vñ dictū ē, ꝙ ſi mālr tm̄ aliꝙs ex carne hūana generaret̄ originale pctm̄ nō ꝯtraheret manifm eſt aūt ſꝫ doctrinā phoꝝ ꝙ pnm actiuū in gn̄atiōe ē a pr̄e: māꝫ aūt mr̄ miniſtrat. vñ pctm̄ originale ñ ꝯhit̄ a mr̄e ſꝫ a pr̄e. et ſꝫ h ſi adā nō peccāte eua peccaſſet, filij orilc pctm̄ nō ꝯherēt ecōuerſo aūt eēt ſi adā peccaſſet et eua nō.

Ad Primū ergo dōꝫ, ꝙ in pr̄e ꝓexiſtit ſilius ſicut in pnō actiuo ſed in mr̄e ſicut in pnō mālr et paſſiuo. vñ nō ē ſilis rō. ¶ Ad 2m dōꝫ, ꝙ ꝙbuſdā vr̄ ꝙ eua peccāte ſi adā nō peccaſſet filij eēnt immunes a culpa: paterent̄ tm̄ neceſſitatē moriēdi, et alias paſſibilitates ꝓueniētes ex neceſſitate māe quam mr̄ miniſtrat non ſub rōne pene, ſed ſicut ꝙſdā nāles defectus. Sꝫ hoc nō vr̄ cōueniens. immortalitas. n. et impaſſibilitas pmi ſtatꝰ nō erat ex cōdōe māe: vt in pmo dictū eſt. ſꝫ ex originali iuſ ꝑ quā corpꝰ ſubdebat̄ ēt aīe ꝙdiu aīa eſſet ſubd deo. defectꝰ aūt originalis iuſtic eſt pctm̄ originale. Si igit̄ adā nō peccāte peccatū originale non trāſfunderet̄ in poſteros pp pctm̄ eue, manifeſtū eſt ꝙ in filijs nō eſſet defectꝰ originalis iuſtic. vñ nō eſſet in eis paſſibilitas vel neceſſitas moriēdi. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ illa purgatio ꝓueniēs in btā ꝟgine nō reqrebat̄ ad auferēdā trāſfuſionē originalis pcti: ſꝫ qꝛ oportebat vt mr̄ dei maxima puritate niteret. nō enī eſt aliꝙd digne receptaculū dei niſi ſit mundum: ſecundum illud pſal. Domum tuam domine decet ſanctitudo.

¶ De peccato originali quantum ad ſuam eſſentiam. Queſtio. 82.

DEinde Conſiderandū eſt de peccato originali quātū ad ſuā eſſentiā. ¶ Et circa hoc ꝙrūtur quatuor. Primo vtrū originale peccatum ſit habitus. Secundo vtrum ſit vnum tantum in vno homine. Tertio vtrum ſit concupiſcentia. Quarto vtrum equaliter ſit in omnibus.

¶ Utrum originale pctm̄ ſit habitus. Ar. 1.

AD Primū ſic procedit̄. Uidetur ꝙ originale pctm̄ nō ſit hītꝰ originale. n. pctm̄ eſt carentia originalis iuſtitie. vt anſel. dt in li. de ꝯceptu virginali. et ſic originale peccatū eſt ꝙdā priuatio. ſed priuatio opponit̄ habitui: ergo originale pctm̄ nō eſt habitus. ¶ P̄. Actuale pctm̄ hꝫ plus de rōne culpe ꝙ originale inꝙtū hꝫ plus de rōne volūtarij: ſed habitꝰ actualis pcti nō hꝫ rōnem culpe: alioquin ſequeretur ꝙ homo dormiēs culpabilr peccaret. ergo nullꝰ habitus originalis hꝫ rōnem culpe. ¶ P̄. In malis actus ſemꝑ precedit habitum: nullus enim habitus malus eſt infuſus: ſed acquiſitus: ſed originale pctm̄ non precedit aliquis actus: ergo originale pctm̄ non eſt habitus.

Sed Contra eſt, ꝙ augu. dicit in lib. de baptiſmo puerorū, ꝙ ſm̄ pctm̄ originale paruuli ſunt concupiſcibiles, etſi nō ſint actu concupiſcētes: ſꝫ habilitas dr̄ ſm̄ aliquē habitū: ergo pctm̄ originale eſt hītꝰ.

R̃ndeo Dōm, ꝙ ſicut. ſ. dictū eſt: duplex eſt hītꝰ. Unꝰ quidē quo inclinatur potētia ad agēdū: ſicut ſciētie et virtutes dr̄ habitꝰ: et hoc mō peccatū originale nō eſt habitus. Alio mō dicit̄ habitus diſpoſitio alicuius nāe ex multis cōpoſite, ſm̄ quā bene ſe habet vel male ad aliquid, et precipue cum talis diſpoſitio fuerit quaſi in nām verſa: vt pꝫ de egritudine et ſanitate: et hoc mō pctm̄ originale eſt habitus: eſt. n. quedam inordinata diſpoſitio prouenicns ex diſſolutione illius armonie in qua conſiſtebat rō originalis iuſtitie: ſicut etiam egritudo corporalis eſt quedam inordinata diſpoſitio corporis ſm̄ quam ſoluitur equalitas in qua conſiſtit ratio ſanitatis. vnde peccatum originale languor nature dicitur.

Ad Primum ergo dōm, ꝙ ſicut egritudo corporalis habet aliquid de priuatione inquantū tollit̄ equalitas ſanitatis: et aliquid hꝫ poſitiue ſcilicet ipſos humores inordinate diſpoſitos: ita etiam peccatum originale habet priuationem originalis iuſtitie,

t. b. 5. q. 1. ac. 1. c. et diſt. 7. q. 1. ar. 1. ad. 2. Et. 2. dſ. 30. q. 1. ā. 5. ad 2. Et ſn. q. 20. ā. 1. ad. 2. Et mal. q. 4. ā. 2.

lis. In ſtatu nanq̃ armonie illi⁹ que erat ſub iuſtitia originali duo erāt. ſ. ipſa cōſonantia viriū aīe ⁊ ſupernāle donū cōſeruās illā armoniā. mō non ſolum ſumus priuati illo ſupernāli dono: ſed etiā illa armonia: dum nobis relicto in ppria ſingulis pribus rēdentib⁹, ad ꝯriā diſſonantiā totus homo pronus inuenit. Qđ aūt armonia illa nālis ſit p3 ex hoc: q: eſt ſm nām: nāle n̄aq̃ (vt in 2. phyſi. habet) ōi de eo ꝙ eſt ſm naturā. Conſtat eē ſm naturā noſtrā qua rōnales ſum⁹ eſſe bonū ſm rōnē: in oībus prib⁹ aīe rōnis partici pibus: vt dion. 10. 4. c. de di. no. dicit. Nālia aūt eēſi nō ſint ablata a nobis ſunt tñ infirmata. ſed de hoc infer⁹ latior erit ſermo. ⁋ Ad quartū dubiu3 prima fronte vr̄ dōm ꝙ iſta eſt corrupta: et ꝙ d3 legi: ſed eſt habitus ꝯrius. Iuxta hūc nanq̃ ſenſum directe ſatiſfacit argumento, ⁊ ꝯſonat toti illi reſpōſioni qua vult ꝙ ſicut egritudo non eſt pura priuatio ſanitatis: ita pctm̄ originale non eſt pura priuatio origina lis iuſtitie: ſed eſt hit⁹ ꝯrarius illi. Si q̄s in ſequētis articuli corpore expreſſe dr̄ ꝙ pctm̄ originale eſt diſpō corrupta: ⁊ par eſt qđ de

2.di.33. habitu corrupto ⁊ di-
q.1.ar.1. ſpoſitiōe corrupta (qm̄
Et mala corrupta eſt condō di-
q.4.ā.1. minuēs vtrobiq̃) ideo
cor. ſi et alr̄ dōm eſt qđqđ ſit de
ar.2. ſu correctione huius lre.
cipio et Non intendit igr̄ au-
or.8. ad thor p hitū corruptum
a.e pſal. hitū q̄ deſiit: ſicut p ho
31. co.2. minē mortuū itelligi-
Et rōa. tur hō qui deſiit: ſic. n.
4. lect.1. corruptū eſt ꝯdō dimi-
co. 4. et nuēs. ſ3 intēdit pecca-
ca. 5. lec. tū originale eſſe tā hi-
3. co.3. ſi. tū ꝙ diſpōnē in corru-
ptiōe ꝯſiſtētē: ſicut eſt egritudo ē hit⁹ ꝯſiſtēs in corruptiōe hūo rū: ita pctm̄ originale ē hitus ꝯſiſtēs in corruptiōe priū aīe. Corruptionis. n. nomē: vt p3 in. 8. phyſi. ad oēm aliquā deceſſionē extenditur: ⁊ ſic corruptio ꝯ purā priuatōnē diſtinguitur l iſta. Priuatio eīn dicit negationem in ſubo apto nato: corruptio vero addit poſitiuum ꝯrū fundās illā negationē. Non ſonū eīn priuatiue dr̄ ſanitatis negationem in corpore capaci ſanitatis. Egrū ho dicit humores corruptos per ꝯrias diſpōnes ad ſanitatē: ac p hoc ⁊ dicit aliqđ poſitiuū: ⁊ ē hit⁹ corrupt⁹. i. in corruptione ꝯſiſtēs. Cū q̄ ſtat ꝙ ē hit⁹. Et ſilr̄ eſt de pctō originali qui langnor eſt nature.

⁊ cū hoc inordinatā diſpōnē ptiū aīe. vñ nō ē priuatio pura: ſ3 ē qđā hit⁹ corrupt⁹. ⁋ Ad ſcḋm dōz, ꝙ actuale pctm̄ eſt inordinatio q̄dā act⁹. originale aūt cū ſit pctm̄ nāe ē q̄dā inordinata diſpō ipſi⁹ nāe, q̄ h3 rōnē culpe inq̄tū deriuat ex pmo parēte, vt dictū eſt: hmōi aūt diſpō nāe iordinata h3 rōnē hit⁹: ſ3 inordinata diſpō act⁹ nō h3 rōnē habit⁹: ⁊ pp̄ h̄ pctm̄ originale pt eē hit⁹: nō aūt pctm̄ actuale. ⁋ Ad tertiā dōm, ꝙ obtio illa pcedit de habitu quo po³ inclinaē in actū. talis aūt habit⁹ nō eſt pctm̄ originale. Quāuis ēt ex pctō originali ſequatur aliqua inclinatio in actū inordinatū: nō directe ſ3 indirecte. ſ. p remotionē phibentis. i. originalis iuſtitie: q̄ phibebat inordinatos mot⁹: ſicut ēt ex egritudine corpali indirecte ſequiē iclinatio ad motus corpales inordinatos: nec d3 dici ꝙ pctm̄ originale ſit habit⁹ infuſus, aut acq̄ſitus p actū niſi primi parētis: nō aūt huius perſone: ſed p vitiatam originem innatus.

⁋ Utrū3 in vno homine ſint multa origina lia peccata. Artic. 2.

Ad Scḋm ſic pceditur. Ur̄ ꝙ in vno hoīe ſint multa originalia pcā. Dr̄. n. in pſal. Ecce. n. in iniqtatib⁹ cōceptus ſum, ⁊ in peccatis concepit me mr̄ mea: ſed peccatū in quo hō concipiē, eſt originale: ergo plura pcā originalia ſunt in vno hoīe. ⁋ P̄. Unus ⁊ idem habit⁹ nō inclinat ad cōtraria: habit⁹. n. inclinat per modū nature q̄ tendit in vnū: ſed peccati originale etiam in vno hoīe inclinat ad diuerſa pcā ⁊ cōtraria: ergo peccatū originale nō eſt vnus habitus, ſed plures. ⁋ P̄. Peccatū originale inficit oēs anime ptes: ſed diuerſe partes anime ſunt diuerſa ſubā pcti: vt ex premiſſis p3. cum igitur vnū peccatū nō poſſit eſſe in diuerſis ſubis videē ꝙ peccatum originale nō ſit vnum: ſed multa.

Sz Contra eſt, ꝙ dicit Joannis. 1. Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccatū mundi: qđ ſingulr̄ dr̄ q: pctm̄ mūdi qđ eſt pctm̄ originale eſt vnū: vt gl. ibidē exponit.

Rn̄deo Dōm, ꝙ in vno hoīe eſt vnū pctm̄ originale: cui⁹ rō dupl̄r accipi pt. Uno mō ex pte cāe pcti origialis. dictū eſt. n. ſ. ꝙ ſolū primum pctm̄ primi parentis in poſteros traduciē. vñ pctm̄ originale in vno hoīe eſt vnum numero: ⁊ in oībus hoībus ē vnū pportiōe in reſpectu. ſ. ad primū principiū. Alio mō pōt accipi rō eius ex ipſa eſſentia originalis pcti: in omni. n. inordinata diſpōne vnitas ſpēi conſideraē ex pte cāe, vnitas aūt ſm numerū ex pte ſubi: ſicut p3 in egritudine corpali: ſunt. n. diuerſe egritudines ſpē q̄ ex diuerſis cāis pcedūt, puta ex ſupabūdātia calidi vl̄ frigidi: vel ex leſione pulmonis vel epatis: vna aūt egritudo ſm ſpēm in vno hoīe non eſt niſi vna numero. Cauſa autē huius corrupte diſpōnis q̄ dr̄ originale pctm̄ eſt vna tm̄. ſ. priuatio originalis iuſtitie per quam ſublata eſt ſubiectio humane mentis ad deū: ⁊ iō pctm̄ originale eſt vnū ſpē, ⁊ in vno hoīe non pōt eſſe niſi vnū numero: in diuerſis aūt hominibus eſt vnū ſpē ⁊ pportione diuerſum numero.

Ad Primū ergo dō3, ꝙ pluraliē dr̄ in peccatis ſm illū more3 diuine ſcripture quo frequēter poniē pluralis numer⁹ p ſingulari: ſicut Matt. 2. defuncti ſunt q̄ q̄rebant aiam pueri: vel q: in pctō originali virtualiē preexiſtūt oīa pctā actualia ſicut in quodā principio: vñ eſt multiplex ꝟtute: vel q: ī pctō primi parētis qđ p originē traducitur fuerunt plures deformitates. ſ. ſupbie, inobedientie, gule, ⁊ alia hmōi. vel q: multe ⁊ ptes aīe inficianē p pctm̄ originale. ⁋ Ad ſcḋm dōm, ꝙ vn⁹ habit⁹ nō pōt inclinare p ſe ⁊ directe. i. p ppriā formā ad ꝯria: ſed indirecte ⁊ per accñs. ſ. p remotionē phibētis: ſicut ſoluta armōia corporis mixti elemēta tēdūt in loca ꝯ-ria: ⁊ ſilr̄ ſoluta armonia originalis iuſtitie diuerſe aīe potentie ī diuerſa feruntē. ⁋ Ad tertiu3 dōm, ꝙ pctm̄ originale inficit diuerſas ptes aīe ſm ꝙ ſunt ptes vni⁹ toti⁹. ſicut ⁊ iuſtitia originalis continebat oēs aīe partes in vnū: ⁊ ideo eſt vnū tm̄ pctm̄ originale: ſicut etiam eſt vna febris in vno homine, q̄uis diuerſe partes corporis grauentur.

⁋ Utrum originale peccatum ſit concupiſcentia. Arti. 3.

Ad Tertiū ſic pcediē. Uidetur ꝙ peccatū originale nō ſit cōcupiſcētia: omne. n. pctm̄ eſt ꝯ naturā vt dicit Damaſ. in. 2. lib. ſed cōcupiſcentia eſt ſm naturā: eſt enim pprius actus virtutis concupiſcibilis que eſt potentia nālis: ergo concupiſcentia nō eſt pctm̄ originale. ⁋ P̄. Per peccatū originale ſunt in nobis paſſiones pctōrum vt p3 p apl̄m Ro. 7. ſed multe alie ſunt paſſiones preter cōcupiſcentiam: vt. ſ. habitum eſt: ergo peccatum originale nō magis eſt cōcupiſcentia q̄ aliq̄ alia paſſio. ⁋ P̄. Per peccatum originale deordinanē oēs aīe partes: vt dictū eſt: ſed intellectus eſt ſuprem⁹ inter anime ptes: vt p3 per phm̄ in. 10. ethi. ergo peccatū originale magis eſt ignorantia quam concupiſcentia.

Sed Contra eſt, ꝙ aug. dicit in lib. retractationu3. Concupiſcentia eſt reatus originalis peccati.

Rn̄deo Dōm, ꝙ vnūqđq̃ h3 ſpēm a ſua forma: dictū eſt autem ſupra: ꝙ ſpēs pcī originalis ſumiē ex ſua cā. vñ op3 ꝙ id qđ eſt formale in originali pctō accipiaē ex pte cāe pcī originalis: oppoſitoꝝ āt oppoſite ſūt cāe: ē igiē attēdēda cā originalis

tptus diſpoſitionis vel reliquarum partium: verbi gratia: in febre cholerica exceſſiuus calor eſt et quaſi pars febris ⁊ radix febris in reliquis partibus corporis. Inter has autem quaſi partes illa vim cauſe obtinet: vnde talis diſpoſitio ſimpliciter ponitur in eſſe: ⁊ de tali cauſa verificatur litera: quāuis indiſtincte loquatur. Eſt nanq̃ huiuſmodi quaſi pars cauſa ⁊ actiue formalis: vt p3 in exemplis litere. Exceſſiuus nanq̃ calor ⁊ facit febrē ⁊ formalis in febre eſt. vnde litera de intrinſeca vel quaſi intrinſeca cauſa propere verificaē: non malū vt ſic: q̄m nulla res ponitur in eſſe per malū: ſed ex q̄ poniē in eſſe: q̄ eſt vt formalis ⁊ actiua: ⁊ non ſolum mālr̄ rōnē hēs diuerſimode. Et ſic p3 ſolo primi dubij ſit ⁊ ſcḋi. Nā ex hoc p3 ꝙ priuatio originalis iuſtitie: q: eſt p⁹ intrinſeca radix originalis peccati: cauſa eius ponitur non qualitercunq̃: ſed formalis: vt ex diſcurſu litere patet.

⁋ Super Art. 3.

In articu. 3. duo occurrunt du⁹. primo quomodo ſe habeat inordinatio voluntaria ad peccatum originale materiali ⁊ cetera: ⁊ ad priuationem originalis iuſti⁹: nā lr̄a nanq̃ nihil vr̄ de hac exprimi. mālr̄. n. in pctō originali poniē ꝯcu⁹: q̄ in aliis virib⁹ ꝯſiſtere ex eo p3 ꝙ lra reddens rōnē quare dicaē ꝯcu⁹ indr̄. inordinatio aliorū viriū aīe precipue ī hoc ꝯcedit ꝙ ad bo⁹ ꝯmu⁹ cōuertuntur: ⁊ in q̄ō. de malo q. 4. art. 2. expreſſe poniē malitia ex parte lōis malis in pctō originali: ſz defectus aūt aliarū viriū mālr̄: ſed p ſcḋa le in iſta hac nō concludit inordinatio voluntaria ſ3 priuatio iuſti⁹ originalis: q̄ ꝯſtat aliud eē ab iordinatiōe volūtatis. ⁋ Scḋo dubiu3 eſt an formale in pctō originali ſit priuatio iuſtitie originalis totius an in hoc ptis in volūtate: litera eīn in calce corporis articuli infert ſimplr̄ ꝙ priuatio iuſtitie originalis: in corpe illarū erat de priuatione iuſtitie originalis per q̄ voluntas ſubdita erat deo: ⁊ cōfirmatur hoc q: alter vano fuiſſet tāt⁹ labor de voluntate ꝙ eſt cā et ſi ſic eſt: quare totaliē in fine abſolute. ꝙ eſt priuatio originalis iuſtitie. ⁋ Ad euidētia3 horū ſciendū eſt ꝙ originalis iuſtitia dicit

3. q̄ō. 23.
or. 5. co.
Et. 2. d.
30. q. 1.
ā. 3. co. ⁊
ad. 4. et
in expo.
lr̄. ⁊ di. 32
q. 2. ā. 1.
ad. 3. et
di. 32. q.
1. ā. 1. ad
1. 3 ⁊. 4.
Et mal.
q. 3. ā. 7.
cor. fin. ⁊
q. 4. art.
2. p̄ tu. ⁊
ar. 4. ad
2. ⁊. ā. 6.
ad. 16.

⁋ Super Articulum ſecundum.

In articulis. 2. ⁊. 3. eiuſdem queſtio. dubia duo occurrunt. Primum eſt de qua cauſa eſt ſermo in illa propoſitione ſecundi articuli. In omni ordinata diſpoſitione vnitas ſpecifica ſumitur ex parte cauſe extrinſece vel intrinſece effectiue vel formalis: non enim liquet quia potius litera affert cauſam materialem: puta calorem excedentem reſpectu febris ⁊ ſimilis. Secundum eſt quo pacto priuatio originalis iuſtitie ponitur cauſa originalis peccati in. 2. articu. ⁊ in. 3. ponitur quod eſt formale in ipſo peccato originali. ⁋ Ad euidentiam horum ſcito quod cum diſpoſitio ſit ordo habentis partes in omni inordinata diſpoſitione plura concurrere oportet ſpectantia ad illa quaſi partes integrales, ⁊ aliquid tanquam radicem vel

tria ſcilicet bonum ſupernaturale ſubiectionem mentis ad deum, rectum ordinem voluntatis ⁊ omnium potentiarum anime ad bonum. Et per oppoſitum priuatio iuſtitie originalis multipliciter poteſt ſumi, vt priuat hoc vel illo. Et licet author alibi dixerit quod vterq̃ defectus voluntatis ſcilicet ſubiectionis ad deum: ⁊ diſpoſitionis ad bonum obiectum: ſpectat ad formale originalis peccati. In hoc tamen loco ad defectum nullum voluntatis aut ſolius ſubiectionis ad deum poſuit claudi ſub formali originalis peccati. Si enim diſcurſus litere formaliter inſpiciaē: apparebit quod cu3 author debuiſſet inferre ſic: ergo auerſio voluntatis a deo eſt formale in originali peccato: quia talis auerſio eſt directe contraria ſubiectioni voluntatis ad deum que erat cauſa originalis iuſtitie: non intulit hoc: ſed intulit ſic, ergo priua-

tie iuſtitie originalis per quã voluntas ſubdebat deo eſt formale in originali pctõ. Juſtificans per hoc q non ipſius ſubiectionis priuatio quã ſi ſit auerſio: ſed ſola doni facientis illã ſubiectionẽ priuatio formale in pctõ originali eſſe ſm hoc nullã voluntatis defectum in formali originalis pcti clauſit. Si tamẽ ſubiuncta verba quis cõſiderauerit ſ. oẽs aũt alia inordinatio viriũ aie ad materiale ſpectat: cõiectura fiet q intẽderit q quedã inordinatio virium aie ſpectat ad formale: et omnis alia ſpectat ad male. niſi eni hoc intẽderit non dixiſſet oẽs alias: ſz dixiſſet omnis inordinatio virium ec. Et ſm h defect' ſubiectiõis humane mẽtis precipue ſm volũtatẽ ad formale originalis pcti ſpectat. Uñ mihi q ſicutcum loquimur d iuſtitia originali nõ d illo eni dono loquimur: ſed de ipſa ſubiectiõe mẽtis ad deum q per illã ſit dũ dr q iuſtitia originalis conſiſtit in ſubiõne mẽtis ad deũ ab effectu doni illud declarantes ita cũ dr priuatio originalis iuſtitie põt intelligi cum priuatione primi effectus ei põt ita concordari diſtinguẽdo q ad formale pcti originalis aliquid ſpectat pº, et aliquid ſcdario. et q formale priº ẽ ſola priuatio doni illiº, q ſubdebat mẽtem, et precipue volũtatẽ deo ſcdario aũt ẽ eiũ ipſa priuatio ipſiº ſubiõnis et q ppter pᵐ autor ita concludẽdo dixerit ab auerſione volũtatis ad priuationẽ iuſtitie. Et pp 2ᵐ ſubiũxit omnis ãt alia inordinatio ec. et his aũt facile ſoluuntur mota duº. Et ad pᵐ dr qd inordinatio voluntatis ẽ duplex. quedã oppoſita ſubiõi ad deũ quedã recte cõuerſiõi a i olbm. pª ſignatur p auerſionẽ. 2ª p cõuerſionẽ. pª ſpectat ſcdario ad formale peccati originalẽ abſolute ſcda autem ſpectat ad male ſz hanc literam dicentẽ omnis alia inordinatio viriũ aie et non dixit: omnis aliarũ viriũ inordinatio. Cõſtat nãq q pronitas voluntatis eſt alia inordinatio ab inordinatione auerſionis, et eſt alicuius potentie anime ipſius. ſ. voluntatis. Cum hoc iã ſtat q pronitas hec voluntatis ad malum inter materialia peccati originalis ſe habeat vt formale: quia id quod ſe tenet ex parte actiui ſe habet vt formale. vt dicamº quod de formali et materiali peccati originalis dupliciter loqui poſſumus. Primo abſolute et ſic dicitur q formale eſt priuatio originalis iuſtitie materiale eſt habitus concupiſcentie conſtans (vt dictum eſt) ex inordinata diſpoſitione viriũ anime. Secundo vt eſt habitus: et ſic formale in eo eſt inordinatio voluntatis priuãs originali iuſtitia. Et ſic poteſt verificari quod alibi dicitur ab authore.

¶ Ad ſecundum dubium dicitur, q cum totus proceſſus litere ad hoc tendat vt formale in peccato originali ſumatur ex parte cauſe et cauſa ad mẽtem et voluntatem ſpectare precipue dicatur. Et ipſa mentis et voluntatis

2.di.32. q.1.ar.3

pcti ex eo originalis iuſtitie q ei opponit. to⸗ta aũt ordinatio originalis iuſtitie ex h eſt q volũtas hois eſt deo ſuba. que quidẽ ſubiõ primo et principalr erat p voluntatẽ, cuiº eſt mouere oẽs alias ptes in finẽ: vt. ſ. dictũ eſt. vñ ex auerſiõe volũtatis a deo ↄſecuta ẽ inordinatio in olbus aliis aie virib'. Sic ergo priuatio originalis iuſtitie per quã volũtas ſubdebatur deo eſt formale in pctõ originali: ols ãt alia inordinatio viriũ aie ſe hz i pctõ originali ſicẽ qddã mãle. inordinatio ãt alia rũ viriũ aie pcipue i h attẽdit q inordinate ↄuertunt ad bonũ cõmutabile. q quidẽ inordinatio cõi noie põt dici ↄcupia. et ita pctm originale mãliter quidẽ eſt ↄcupia: formalr vero eſt defectus originalis iuſtitie.

Ad Primũ ergo dicendũ, q qr in hoie cõcupiſcibilis naturalr regitur ratiõe intantũ ↄcupiſcere eſt hoi nãle inqñtũ eſt ſz rõnis ordinẽ. ↄcupia aũt q traſcẽdit limites rõnis ineſt hoi cõtra naturam, et talis eſt cõcupia originalr pcti. ¶ Ad ſcdm dõm, q ſicut ſ. dctm eſt, paſſiões iraſcibilis ad paſſiões ↄcupiſcibilis reducuntur ſicut ad principaliores. inter q̃s cõcupia vehemẽtiº mouet, et magis ſentit: vt. ſ. habitũ eſt. et iõ cõcupie attribuit tãq̃ pncipaliori. et in qua quodãmodo oẽs alie paſſiões includũt. ¶ Ad 3ᵐ dõm, q ſicut in bonis itelle et rõ pncipalitatẽ hñt, ita ecõuerſo in malis inferior ps aie pncipalior inuenitur, que obnubilat et trahit rõnẽ: vt. ſ. dctm eſt. pp h pctm originale magº dr eẽ cõcupia q̃ ignoꝛã. lz ẽt ignorãtia inter defectº mãles pcti originalr cõtineat.

¶ Utrum peccatum originale ſit equaliter in omnibus. Articu. 4.

AD Quartũ videtur qd pctm originale nõ ſit equalr in oibus. eſt eni pctm originale concupia inordinata: vt dictũ eſt. ſed non oẽs equalr ſunt pni ad concupiſcendum. ergo pctm originale nõ eſt equalr in oibº. ¶ p. Pctm originale eſt qdã inordinata diſpoſitio aie, ſicut egritudo eſt quedã inordinata diſpõ corpis, ſz egritudo recipit magis et minus. q pctm originale recipit magis et minº. ¶ p. Aug. dicit in li. de nup. et ↄcupia, q libido traſmittit originale pctm in plẽs; ↄtingit eẽ maiorẽ libidinẽ vnius in actu generationis q̃ alterius. ergo peccatum originale poteſt eſſe maius in vno q̃ in alio.

Sz ↄ eſt: qr peccatũ originale eſt pctm nature: vt dictũ eſt: ſed natura equaliter eſt in olbus. ergo et peccatũ originale.

Rñdeo Dõm, q in originali pctõ ſũt duo: q̃z vnũ ẽ defectº originalis iuſtitie, aliud ãt eſt relatio huiº defectº ad pctm pmi parẽtis, a q p vitiatã originẽ deducit. Quãtũ aũt ad primũ pctm originale nõ recipit magis et minº: qr totũ donũ originalis iuſtitie eſt ſublatũ: priuationes aũt totaliter aliqd priuãtes (vt mors et tenebre) nõ recipiunt magis et minus: ſicut. ſ. dctum eſt. Silr etiam nec q̃tũ ad ſm equalr. n. oẽs relationẽ hñt ad primũ principiũ vitiate originis: ex quo pctm originale recipit rõnẽ culpe, relationes. n. nõ recipiũt magis et minº. vnde manifeſtum eſt q peccatum originale non poteſt eſſe magis in vno quam in alio.

Ad Primum ergo dõm, q ſoluto vinculo originalis iuſtitie ſub quo q̃dã ordine omnes vires aie continebant, vnaq̃q; vis aie tẽdit in ſuũ ppriũ motũ et tãto vehemẽtius q̃to fuerit fortior contingit aũt vires aliq̃s aie eſſe fortiores in vno q̃ in alio pp diuerſas corpis cõplexiões. q ergo vnº hõ ſit pronior ad concupiſcẽdũ q̃ alter nõ eſt ex rõne pcti originalr, cum in in olbus equalr ſoluat vinculũ originalr iuſtitie, et equalr in olbus ptes inferiores aie ſibi relinquant: ſed accidit hoc ex diuerſa diſpõne potẽtiaꝝ ſicẽ dctm eſt. ¶ Ad ſm dõm, q egritudo corpalis nõ hz in olbº eq̃lẽ cãm et ſi ſit eiuſdẽ ſpẽi: puta ſi ſit febris ex cholera putrefacta: põt eſſe maior vel minor putrefactio et ppinquior vel remotior a pncipio vite: ſed cã originalis pcti in olbº eſt equalis: vñ nõ eſt ſilr. ¶ Ad tertiũ dõm, q libido, q transmittit pctm originale in plẽ nõ eſt libido actualr: qr dato q virtute diuina cõcederet q nullã inordinatam libidinẽ in actu gñationis ſentiret adhuc trãſmitteret in plẽ originale pctm: ſed libido illa eſt intelligẽda habitualr ſm q appetiº ſenſitiuº nõ cõtinet ſub rõnẽ ſoluto vĩculo originalis iuſtitie: et talis libido in olbº eſt equalis.

¶ De ſubiecto originalis peccati. Queſ. 83.

DEinde Cõſiderandum eſt de ſubo originalis peccati. ¶ Et circa hoc queruntur quatuor. Primo vtrũ ſubm originalis pcti p priº ſit caro vel anima. Scdo ſi anima vtrũ p eẽntiã aut p poᵃs ſuas. Tertio vtrũ volũtas p priº ſit ſubz pcti originalis q̃ alie poᵉ aie. Quarto vtrũ aliq̃ poᵉ aie ſint ſpãlr infecte. ſ. gñatiua vis ↄcupiſcibilis et ſenſus tactº.

¶ Utrũ oriˡᵉ pctm ſit magis i carne q̃ i aia. ã. 1.

AD Primũ ſic procedit. Uĩ q pctm originale magis ſit in carne quã in aia. repugnãtia. n. carnis ad mentẽ ex corruptiõe originalr pcti pcedit: ſed radix huiº repugnãtie in carne cõſiſtit. Dicit eni apſs ad ro. 7. Uideo aliã legẽ in mẽbris meis repugnantẽ legi mẽtis mee: ergo originale pctm in carne principalr conſiſtit. ¶ p. Unũquodq; potius eſt in cã q̃ in effectu: ſicut calor magis eſt in igne calefaciẽte q̃ in aq̃ calefacta: ſed aia inficit infectione originalis pcti p ſemẽ carnale: ergo pctm originale magis eſt in carne quã in anima. ¶ p. Pctm originale ex primo parẽte cõtrahimus, put in eo fuimº ſm rõnẽ ſeminalẽ: ſic aũt nõ fuit ibi aia: ſed

originali ſed priuatio doni facientis ſubiectionem: conſequens eſt vt ſola priuatio iuſtitie originalis nõ in quacunque parte anime: ſed in ſuprema que exprimitur per primo dicta verba ... ctum. ſ. priuationem ſubiectionis voluntatis ad deum ſit formale in originali peccato: priuatio autem eiuſdem iuſtitie in reliquis ſobiectis ad materiale ſpectat cum ipſis inordinationibus priuationibus ec. Si enim priuatio totius vt ſic ad formale ſpectaret fruſtra ad ſignationem cauſe inueſtigandã opoꝛtere recurri dictum fuiſſet et recurſum eſſet in litera vnde in litera expſſe concluditur ex cauſa originalis iuſtitie q priuatio iuſtitie originalis per quam volũtas ſubdebatur deo ẽ formale: ly enim per quã voluntas reſtringitur applicanda ad ſupremã anime. et eni priuatio iuſtitie originalis in ſuprema anime non eſt eius priuatio ſecundum quid: imo eſt priuatio principalis et totius virtualiter: quoniam ex illa ſequitur totius priuatio, idco abſolute verum eſt q priuatio originalis iuſtitie eſt formale i peccato originali: vt in calce corporis articuli concluditur.

¶ Super arti. 4.

IN articulo quarto eiuſdem. 92. queſtionis dubium eſt cur author qui poſuit peccatum originale eſſe habitum concupiſcentiam, et componi ex materiali et formali in corpore huius articuli ſola duo diſtinguit in pctõ originali: quorum vtrũq; ſpectat ad formale nullam de aliis faciens memoriam.

¶ Ad hoc breuiter dr q in peccato originali ſunt quedam cõmunia peccato et nature et quedam propria ipſi peccato. cõmunia ſunt inordinationes viriũ anime: quoniam hec vt infra patebit ex natura aliquo mõ ſunt: ſicut mors et infirmitas corporalis, ppria vero ſunt priuatio doni iuſtitie originalis: et ratio culpe: ppter qd vt ex propriis peccati originalis oſtendere tur ipſum non ineſſe inequaliter: ppria tm diſtinxit author in lra, in quo oſtenditur intentum: et communia reſeruata ſunt reſponſionibus argumentorum in quibus obiectiones ſoluuntur.

2.di.18. q.2.ã.2. ad.3 Et diſt.30. q.1.ã.2. ad.4.a di.31.q. 1.ã.1.ad 2.a.4.et q.2.ã.1. p totũ. Et in.q. 25.ã.6. co.a qõ. 27.ar 6 ad.2.Et mal.qõ. 4.ã.3.a 4.Et ro ma.5.l. 3.co.2. q.3.

¶ Super.q.83.Arti.1.

IN artic.1.q.83.ad.1.aduerte q peccatum originale in Adam fuit et actuale et originale ſom aliter: nam adam peccauit actuali auerſione voluntatis a deo: et priuata eſt natura ſua in ipſo dono iuſtitie originalis debite ſibi cum inordinatione viriũ ec. vnde minº correcte loqui vr qui peccatum originale ab adam negat: eo q in eo nõ fuerit per originẽ. Modus. n. quo fit peccatũ originale nõ eſt de eſſentia eius ſicut nec ipſum fieri: qr nõ conſiſtit in fieri ſicut peccatũ actuale ſed in eſſe ſicut habitus. Dicendũ ergo eſt q in Adã fuit priori modo inductum et priuus: qr per actum proprium et in actu proprio

¶ Super arti.2m.

In articulo. 2.
& 3. queſtio. du-
bia occurrit circa prin
cipalem concluſionē 3
ex duplici capite. pri-
mo ex Scoto in. 3. 2. di
ſtinc. 2. Ex eo q eſſen-
tia anime vt eſſentia
non eſt ſuſceptiua cul
pe: non igitur in ea eſt
primo peccatum origi
nale: ſecundo ex au-
thoritate quia concluſum
eſt in artic. 3. q. prece-
dentis q ſola priua-
tio originalis iuſtitie
per quam voluntas
ſubdebatur deo eſt for
male in peccato origi-
nali. Et hoc namq ſe-
quitur q peccatū ori-
ginale formale aut eſt
in ſola voluntate: aut
eſt in ea principaliter:
probatur ſequela: q
iuſtitia originalis qua
voluntas ſubdebatur
deo erat aut in ſola vo
luntate: aut in ea prin
cipaliter. Et confirma
tur quia voluntas eſt
precipuum in mente
ſubiecta deo. Et precí-
puum in mente non
ſubiecta deo: propter
qḋ ex parte eius ſum-
pta eſt cauſa & forma-
litas peccati origina-
lis in. q. precedente: er-
go in voluntate eſt prin
cipaliter: et non in eſ-
ſentia anime. Et hec
confirmatio eſt enā di
recte obio contra rñ-
ſionē ad ſm & tertium
huiꝰ articuli & ad ſm
ſequentis articuli: ſi
nāq ex parte volunta
tis ē cauſa originalis
iuſtitie et peccati, non
ergo primordialiter &
principaliter eſt in eſ-
ſentia: nec ab eſſentia
generationis & perfe-
ctionis ordine ad vo-
luntatem deriuatur.

¶ Ad primum horū
negat q eſſentia ani-
me vt eſſentia id eſt vt
diſtincta contra poten
tias non ſit capax cul-
pe. Et declaratur hoc
qr anima ſm eſſentiā
qnuis ſit rationalis &
primū ſpm ac ſubm
actuū moralium malo
rū: opꝫ eſſe ſubm cul-
pe immediatū mediā
te. ſ. poꝰ: ita q poten-
tia eſt ſubm quo & aīa
ſubm qḋ: iuxta illḋ ter
tij de anima. de parte
autem anime qua in-
telligit & ſapit aīa: & ſi
aīa eſſet abſq media
potentia pncipiū cul-
pe actualis immedia-
te eſſet capax culpe
actualis. Tota ergo
ratio quare eēntia ani
me non eſt ſubiectum
actualis culpe ē, quia
mediante potentia il-
lam habet: & non in-
capacitas eius reſpe-
ctu culpe. Si igitur eſt
aliqua culpa ad quā

ſola caro: ergo originale pctm̄ nō eſt in aīa:
ſed in carne. ¶ P̄. Aīa rōnalis creata a deo
corpori infunditꝰ: ſi igiꝰ aīa p pctm̄ originale
inficeretꝰ, ſeqna eſſet q ex ſua creatiōe vel infu
ſione inquinaretꝰ: & ſic deꝰ eſſet cā pcti q eſt
actor creationis & infuſionis. ¶ P̄. Nullus
ſapiēs liquorē preciosum vaſi infecto infun
deret: ex quo ſciret ipſum liquorē inficiꝭ: ſꝫ aīa
rationalis eſt precioſior omni liquore: ſi ergo
anima ex corporis vnione infici poſſet infectio
ne originalis culpe, deꝰ qui ipſa ſapiētia eſt,
nunq̄ animā tali corpi infunderet: infundit
aūt: nō ergo inquinatꝰ ex carne: ſic igiꝰ pec-
catū originale nō eſt in anima ſed in carne.

Sed Cōtra eſt, q idē eſt ſubm virtutis
& vitij ſiue pcti qḋ ꝯtratꝰ virtuti: ſed
caro non pōt eſſe ſubm virtutis: dicit. n. apls
ad ro. 7. Scio q non habitat in me hoc eſt
in carne mea bonum: ergo caro non pōt eſſe
ſubm originalis peccati: ſed ſolum anima.

Rñdeo Dōm, q aliqd pōt eſſe i aliq
dupl'r. vno mō ſicꝰ in cā vl' pn
cipali vel inſtrūli. alio mō ſicut i ſubō. Pctm̄
ergo originale oim̄ hoium fuit quidē in ipſo
adā ſicut in prima cā principali: ſcōm illud
apli, Ro. 5. In quo oēs peccauerūt. In ſemi
ne autē corporali eſt pctm̄ originale ſicut in
cā inſtrumentali: eo q p virtutē actiuā ſemi
nis traducitꝰ pctm̄ originale in prolē ſimul
cū nā hūana. ¶ Sꝫ ſicut in ſubo pctm̄ origi-
nale nullo mō pōt eſſe i carne, ſꝫ ſolū in aīa.
Cuiꝰ rō eſt: qr ſicut. ſ. dictum eſt: hoc mō ex
volūtate primi parētis pctm̄ originale tra-
ducitꝰ i poſteros p q̄dā gn̄atiuā motionē, ſi-
cut a volūtate alicuius hoīs deriuatꝰ pecca-
tum actuale ad alīa ptes eiꝰ. In q̄ qdē deri-
uatione pōt attēdi q qcqd puenit ex motio
ne volūtatis pcti ad q̄cūq ptē hoīs, q̄ quo
cūq mō pōt eſſe pticeps pcti, vel p modum
ſubi vel p modū īſtrī, hꝫ rōnē culpe: ſicut ex
volūtate gule puenit ꝯcupiſcētia cibi ad cō
cupiſcibilē: & ſumptio cibi ad manꝰ & os: q̄ in
quātū mouentꝰ a volūtate ad peccādū ſunt
inſtrā pcti. Qḋ vero vlteriꝰ deriuatꝰ ad vim
nutritiuā, & ad interiora mēbra q̄ nō ſunt na-
ta moueri a volūtate, nō hꝫ rōnē culpe. Sic
igiꝰ cum aīa poſſit eſſe ſubm culpe, caro aūt
de ſe nō habeat q ſit ſubm culpe, qcqd per-
uenit de corruptiōe primi pcti ad animā ha
bet rationē culpe: qḋ aūt peruenit ad carnē
nō hꝫ rōnem culpe, ſꝫ pene: ſic igitur aīa eſt
ſubm peccati originalis: non autem caro.

Ad Primum ergo dōm, q ſicut aug. dicit
in li. retractationū apoſtolus loquiꝰ
ibi de hoīe iam redempto, q̄ liberatus eſt a
culpa, ſed ſubiacet pene ratiōe cuius pecca-
tum dꝛ̄ hītare in carne: vñ ex hoc nō ſeqꝰ
q caro ſit ſubm culpe, ſed ſolum pene. ¶ Ad
ſm dōm, q peccatum originale cāturꝰ ex ſe-
mine ſicut ex cā inſtrūli: nō autem opꝫ q ali
quid ſit principalius in cā inſtrūli q̄ in effe-
ctu ſed ſolum in cā principali: & hoc mō pctm̄
originale potiori mō fuit in adā, in quo fuit
ſm rōnem actualis pcti. ¶ Ad tertium dōꝫ,
q aīa huius hoīs nō fuit ſm ſeminalē rōnē
in adā peccāte ſicut in pncipio effectiuo, ſed
ſicut in principio diſpoſitiuo: eo q ſemē cor-
porale, qḋ ex adā traducitur: ſua vtute nō ef
ficit aīam rōnalē, ſed ad eā diſponit. ¶ Ad
quartum dōm, q infectio originalis peccati
nullo mō cātur a deo: ſed ex ſolo pctō primi
parentis p carnalem generationem: & iō cū
creatio importet reſpectum aīe ad ſolū deū,
non pōt dici q aīa ex ſua creatione inquine-
tur. Sꝫ infuſio importat reſpectū & ad deū
infundentem: & ad carnē cui infunditꝰ aīa: et

ideo habito reſpectu ad deū infundentē, nō pōt dici q aīa per
infuſionē maculetꝰ: ſed ſolū habito reſpectu ad corpus cui in-
funditur. ¶ Ad quintū dōm, q bonū cōe preferꝰ bono ſingula
ri: vñ deus ſm ſuā ſapientiā nō pretermittit vlem ordinem re-
rum, q̄ eſt vt tali corpori talis anima fundatꝰ vt vitetꝰ ſingula-
ris infectio huius anime preſertim cum natura anime hoc ha-
beat: vt eſſe nō incipiat niſi in corpore, vt in primo habitū eſt.
Melius eſt autem ei ſic eſſe ſcōm naturam quam nullo modo
eſſe: preſertim cum poſſit per gratiam damnationem euadere.

¶ Utrum peccatum originale ſit per prius in eſſentia anime,
quam in potentijs. Articu. 2.

Ad Scōm ſic pcedꝰ. Uꝛ̄ q pctm̄ originale nō ſit p j. ſ. 5. c.
prius in eſſentia aīe q̄ in potentijs: aīa. n. nata Et. 2. di.
eſt eſſe ſubm pcti q̄tū ad id q pōt a voluntate moue 31. q. 2.
ri: ſꝫ aīa nō mouetꝰ a voluntate ſm ſuā eſſentiam: ſed a. 1. & ml.
ſolū ſm potētias: ergo pctm̄ originale nō eſt i aīa ſcōm ſuam eſ q̄ne. 25
ſentiā: ſed ſolū ſcōm potentias. ¶ P̄. Peccatum originale op- a. 6. cor.
ponitꝰ originali iuſtitie: ſed originalis iuſtitia erat in aliqua po &. q. 27.
tentia anime que eſt ſubm virtutis: ergo & pctm̄ originale eſt ar. 6. ad
magis in potentia aīe quā in eius eſſentia. ¶ P̄. Sicut a carne 2. Et i. q.
pctm̄ originale deriuatꝰ ad aīam, ita ab eſſentia aīe deriuatꝰ ad 4. ar. 4.
potentias: ſed pctm̄ originale magis eſt in anima quā in car-
ne: ergo etiā magis eſt in potētijs aīe q̄ in eius eſſentia. ¶ P̄.
Pctm̄ originale dꝛ̄ eſſe concupiſcentia: vt dictum eſt: ſed con-
cupiſcentia eſt in potentijs anime: ergo & peccatum originale.

Sed Cōtra eſt, q pctm̄ originale dꝛ̄ eſſe pctm̄ nāle: vt. ſ.
dictū eſt: aīa aūt eſt forma & natura corpis ſm eſſen
tiā ſuam: & nō ſm potentias: vt in primo habitum eſt: ergo aīa
eſt ſubm originalis peccati principaliter ſcōm ſuam eſſentiā.

Rñdeo Dōm, q illud aīe eſt principal'r ſubiectū alicu-
ius peccati, ad qḋ primo ptinet cā motiua illiꝰ
pcti: ſicut ſi cā motiua ad peccandū ſit delectatio ſenſus q̄ per
tinet ad vim cōcupiſcibilē ſicut obm ꝓpriū eius: ſeqꝰ: q vis
cōcupiſcibilis ſit ꝓpriū ſubm illius peccati. Manifeſtū eſt aūt
q pctm̄ originale cātꝰ p originē: vñ illud aīe qḋ primo attingitꝰ
ab origine hoīs, eſt primum ſubm originalis peccati. Attingit
aūt origo animā vt terminū gn̄ationis ſm q eſt forma corpis:
quod qdē cōuenit ei ſm eſſentiā ꝓpriā: vt in primo habitū eſt.
vnde aīa ſm eſſentiam eſt primum ſubiectū originalis peccati.

Ad Primū ergo dicēdū, q ſicut motio voluntatis alicuius
ꝓprie puenit ad potētias aīe, nō aūt ad aīe eēntiā, ita
motio volūtatis primi gn̄antis p viam gn̄ationis puenit pri-
mo ad aīe eſſentiā: vt dictū eſt. ¶ Ad ſm dōm, q etiā origina-
lis iuſtitia ptinebat primordialiter ad eſſentiā aīe erat. n. do-
nū diuinitꝰ humane nāe: q̄ p prius reſpicit eſſentiā aīe q̄ po-
tētias po'. n. magis vīr ptinere ad pſonā, inq̄tū ſunt pncipia p-
ſonaliū actuum. vñ ſunt ꝓpria ſubiecta peccatoꝝ actualium, q̄
ſunt peccata pſonalia. ¶ Ad tertium dicendum, q corpus cō-
paratꝰ ad animam ſicut mā ad formā, q̄ etſi ſit poſterior ordine
gn̄ationis: eſt tñ prior ordine pfectionis & nāe: eſſentia aūt aīe
cōparatꝰ ad potētias ſicut ſuba ad accñtia ꝓpria: q̄ ſunt poſte-
riora ſuba & ordine gn̄ationis & etiā pfectionis. vnde nō eſt ſi-
milis rō. ¶ Ad quartū dōm q cōcupiſcētia ſe habet materia-
liter & ex conſequenti in peccato originali: vt. ſ. dictum eſt.

¶ Utrum peccatum originale per prius inficiat voluntatem
quam alias potentias. Articu. 3.

Ad Tertiū ſic pcedꝰ. Uꝛ̄ q pctm̄ originale nō p i art. 4.
priꝰ inficiat voluntatē q̄ alīs potētias: oē. n. ad. 1. Et
pctm̄ pncipal'r ptinet ad potētiā, p cuiꝰ actū cātur: 2. d. 30.
ſꝫ pctm̄ originale cātꝰ p actum gn̄atiue potentie: q̄ in q. 1. ar. 3.
ter ceteras potētias aīe vꝛ̄ magis ptinere ad gn̄ati co. & ad
uā poām. ¶ P̄. Pctm̄ origīale p ſemē carnale traducitꝰ: ſꝫ alie vi 4. Et ml.
res aīe ꝓpinquiores ſunt carni q̄ volūtas: ſicut pꝫ de oibus ſen q. 25. ar.
ſitiuis q̄ vtunꝰ organo corpali: ergo in eis magis eſt pctm̄ ori- 6. cō. &.
ginale q̄ in voluntate. ¶ P̄. Intell'ꝯ eſt prior volūtate: nō. n. eſt q. 27. ſ.
volūtas niſi de bono intellꝰuo: ſi ergo pctm̄ origīale inficit oēs 6. ad. 2.
potētias aīe vꝛ̄ q per priꝰ inficiat intellectum tanq̄ priorem. Et mal.
q. 4. art.
Sꝫ ꝯ eſt, q iuſtitia originalis p priꝰ reſpicit volūtatē: eſt. n. 5.
rectitudo volūtatis. vt anſel. dr̄ i lib. de ꝯcepta vgina-
li: ergo pctm̄ originale qḋ ei opponitꝰ p prius reſpicit volūtatē.

Rñdeo Dōm, q in infectione peccati originalis duo eſt
conſiderare: primo quidem inherētiam eius ad
ſubm. Et ſm hoc primo reſpicit eſſentiam anime: vt dictū eſt:
deinde oportet cōſiderare inclinationem eius ad actum: & hoc
mō reſpicit potentias anime: oportet ergo q illam per priꝰ re-
ſpiciat, q̄ primam inclinationem habet ad peccādū: hec aūt eſt

non requirit medita‑
no potentie p ſeipſam
ſubm illius eſſe poteſt
ꝛ q̄ culpa originalʼ eſt
hmōi: q̄ſi per originē
ꝛ non p actū ꝓpriū hʼ
relinquit ꝙ culpe ori‑
ginalis aīa ſm eſſen‑
tiam capax ſit: vt in li‑
tera monſtratur.
¶ Ad ſcōm dī ꝙ volū
tas nō eſt cauſa prin‑
cipalis originalis iu‑
ſtitie aut peccati ſim‑
pliciter: ſed inter pte
nie: vt patet ex rōne in
lʼa reddita in allega‑
to art. q̄r. ſ. ipſa volun
tas eſt motiua omniū
aīe partiū in finē obie
ctiones aūt procedūt
q̄ſi voluntas eſſet pri
ma cā ſimplr ſ. at in ma
priuatio quoq; origi‑
nalis iuſtitie p quam
voluntas ſubdebatur
deo que eſt formale in
peccato originali. non
ſumitur p priuatione
iuſtitie originalis in
voluntate preciſe: ſed
pro priuatione iuſtitie
originalis in ipſa vo‑
luntate ꝛ precedenti‑
bus naturaliter eam.
Dictio nāq; excluſiua
non excludit a conco‑
mitantibus ꝛ preſup‑
poſitis: vt patet. vnde
et author non dixit ꝙ
priuatio iuſtitie origi‑
nalis in volūtate: ſed
per quā voluntas ſub
debatur deo. Hec eniꝫ
claudit in ſe primor‑
dialem priuationē in
eſſentia vſq; ad volū‑
tatē. ꝛ hoc eſt forma‑
le in peccato origina‑
li. putandum eſt enim
ꝙ ſicut gratia ꝛ chari‑
tas in anima in ordi‑
ne ad meritū vel de‑
meritum pro eodē cō‑
putantur: et cum hoc
ꝙ gratia eſt cā charita‑
tis ſm ſe: ſtat ꝙ volun
tas in qua eſt chari‑
tas, eſt conſeruatiua
ꝛ deſtructiua gratie
ex parte noſtri: quia
ipſa eſt prima pars
anime. Ita in propo‑
ſito iuſtitia originalis
in anima pro q̄to ex
ea manat voluntatis
ſubiectio nō ponit in
numerum cum eius in
voluntate effectu. ꝛ cū
hoc ꝙ illa eſt huius
cauſa ſm ſe voluntas
dicitur cauſa quia ab
ipſa ex parte noſtri de
pendet conſeruari et
deſinere iuſtitie totius
ꝛ ſimile eſt de priua‑
tione oppoſita. Et per
hoc patet ſolutio obie
ctionum. volūtas enim
non eſt ſimpliciter, ſꝫ
ex parte noſtri: ſed in‑
ter partes anime po‑
ſtra eſt cauſa iuſtitie et
peccati originalis. Eſ‑
ſentia autem ponitur
cā ſimpliciter ex par‑
te rei ſm ſe. Et licet vo
luntas ſit in ſupremo
anime precipuum in‑

2.di.24 q.2.art. 3.ad 3m ꝛ diſt.31 q.1.ar.2 et.4.di. 31.q.1.ā 2.ad 1m Et ſri.q. 25.ar.6 cor. Et mal. q.4.art. 2.ad.12 ꝛ art. 5. ad 2m.

volūtas: vt ex ſupradictis pꝫ. Unde pctm̄ originale per prius reſpicit voluntatem.

Ad Primū ergo dōm, ꝙ pctm̄ originale nō cauſatʼ in hōie per potentiā gnāti‑uam prolis: ſed p actū potētie gnātiue parē‑tis. vñ nō opꝫ ꝙ ſua potentia generatiua ſit primū ſubm originalis pcti. ¶ Ad ſcōm dicendū, ꝙ pctm̄ originale hꝫ duplicē ꝓceſſuꝫ vnū quidē a carne ad aiam. aliū ꝟo ab eſſentia aīe ad potētias. primus quidē proceſſus eſt ſm ordinē gnātionis, ſcōs autē ſm ordinē ꝑfectiōis. Et iō q̄uis alie poʼ. ſ. ſenſitiue ꝓpinquiores ſint carni: q̄r tñ voluntas eſt ꝓpinquior eſſentie aīe tāq; ſupior poᵃ, primo ꝑuenit ad ipſā īfectio originalis pcti. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ intelʼs q̄dāmō precedit volūtatē in q̄tū ꝓponit ei ſuū obm. alio vero mō volūtas precedit intelʼm ſm ordinē motionis ad actū, q̄ quidē motio ꝑtinet ad pctm̄.

¶ Utrū p̄fate potētie ſint magis infecte qoam alie. Artic. 4.

AD Quartū videtʼ ꝙ predicte potētie nō ſint magis infecte q̄; alie. infectio eñ originalis peccati magis videtur pertinere ad illā anime partem que prius pōt eē ſubm pcti. hec aūt ē rōnalis ps ꝛ p̄cipue volūtas. ergo ipſa eſt magis infecta ꝑ pctm̄ originale. ¶ P̄. Nulla vis anime inficitur ꝑ culpā niſi inq̄tū pōt obedire rōni. gnātiua āt nō poteſt obedire: vt dīr in .1. eth. ergo gnātiua nō eſt maxime infecta ꝑ originale pctm̄. ¶ P̄. Uiſus inter alios ſenſus eſt ſp̄ualior ꝛ propinquior rōni inq̄tuꝫ plures differētias rerum oſidit. vt dī in p̄io meta. ſed infectio culpe primo eſt in ratione. ergo viſus magis eſt infectus q̄; tactus.

Sed ꝯ eſt, ꝙ aug. dicit in .14. de ciuit. dei, ꝙ infectio originalis culpe maxie appet in motu genitaliū mēbrorū, q̄ rōni nō ſubdtʼ: ſꝫ illa mēbra deſeruiūt gnātiue ꝟtuti ī ꝯmixtiōe ſexuū in q̄ eſt delectatio ſm tactū q̄ maxie ꝯcupiaꝫ mouet. ḡ infectio originalʼ pcti maxie ꝑtinet ad iſta tria. ſ. potētiā gnātiuā, vī ꝯcupiſcibilē ꝛ ſenſuꝫ tactꝰ.

Rñdeo Dōꝫ, ꝙ illa corruptio p̄cipue infectio nolari ſolet q̄ nata ē in aliud transferri. vñ ꝛ morbi cōtagioſi (ſicut lepra ꝛ ſcabies ꝛ hmōi) infectiones dñr. Corruptio autē originalis peccati traducitʼ per actū gnātionis: ſicut. ſ. dictō eſt. vñ potentie que ad hmōi actū cōcurrūt maxime dicuntʼ eſſe infecte, hmōi autē actus deſeruit gnātiue inquantū ad generationem ordinatur. habet autē in ſe delectationē tactus que eſt maximū obiectū cōcupiſcibilis. ꝛ ideo cū oēs partes anime dicātur eſſe corrupte per peccatum originale ſpecialiter tres p̄dicte dicuntur eſſe corrupte ꝛ infecte.

Ad primū Ergo dōꝫ, ꝙ pctm̄ originale ex ea ꝑte qua inclinat in pctā actualia p̄cipue ꝑtinet ad voluntatē: vt dictū eſt, ſꝫ ex ea parte qua traducitʼ in prolem, ꝑtinet ꝓpinque ad potētias predictas, ad volūtatē autē remote. ¶ Ad ſm dōm, ꝙ infectio actualis culpe non pertinet niſi ad potentias q̄ mouentʼ a voluntate peccantis: ſed infectio originalis culpe nō deriuatur a volūtate eius q̄ ipſum cōtrahit: ſꝫ ꝑ originē nāe cui deſeruit potentia gnātiua: ꝛ ideo in ea eſt infectio originalis pcti. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ viſus nō ꝑtinet ad actū gnātionis niſi ſm diſpōnē remotaꝫ: prout. ſ. per viſum apparet ſpecies cōcupiſcibilis: ſꝫ delectatio ꝑficitʼ in tactu: ꝛ ideo talis infectio magis attribuitur tactui q̄; viſui.

¶ De cauſa peccati ſecundum ꝙ vnum peccatum eſt cauſa alterius. Queſtio. 84.

DEinde Cōſiderandum eſt de cā peccati ſm ꝙ vnuꝫ peccatū eſt cā alterius. ¶ Et circa hoc q̄runtʼ q̄tuor. Primo vtrū cupiditas ſit radix oīum peccatoꝝ. Scōo vtrum ſupbia ſit initiū omnis peccati. Tertio vtrū preter ſuperbiam ꝛ auaritiam debeantʼ dici capitalia vitia aliqua ſpālia peccata. Quarto quot et que ſint capitalia vitia.

¶ Utrum cupiditas ſit radix omnium peccatorum. Articu. 1.

AD Primū ſic ꝓcedit. Uidetʼ ꝙ cupiditas nō ſit radix oīum peccatorū. cupiditas. n. q̄ eſt immoderatus appetitus diuitiarū opponitur virtuti liberalitatis: ſꝫ liberalitas nō eſt radix oīum ꝟtutū. ergo cupiditas nō eſt radix oīum pctōꝝ. ¶ P̄. Appetitꝰ eoꝝ q̄ ſunt ad finē ꝓcedit ex appetitu finis: ſed diuitie q̄rū appetitꝰ eſt cupiditas nō appetuntʼ niſi vt vtiles ad aliquē finē: ſicut dī in primo eth. ergo cupiditas nō eſt radix omnis peccati: ſed ꝓcedit ex alia priori radice. ¶ P̄. Frequēter inuenitʼ ꝙ auaritia q̄ cupiditas nominatur oritʼ ex aliis pctis: puta cuꝫ quis appetit pecuniā ꝓpter ambitioneꝫ vel vt ſatiſfaciat gule: non ergo eſt radix omniū peccatorum.

Sꝫ Cōtra eſt, ꝙ dicit apls. 1. ad thi. vlti. radix oīum malorum eſt cupiditas.

Rñdeo Dōm, ꝙ ſm quoſdam cupiditas tripl̄r dī. Uno mō prout eſt appetitꝰ inordinatꝰ diuitiaꝝ: ꝛ ſic eſt ſpāle pctm̄. Alio mō ſm ꝙ ſignificat inordinatum appetitū cuiuſcūq; boni tꝑalis: ꝛ ſic eſt genꝰ oīs pcti. nam in omni pctō eſt inordinata cōuerſio ad cōmutabile bonū: vt dcm̄ eſt. Tertio mō ſumitʼ ꝓut ſignat quandā inclinationē nāe corrupte ad bona corruptibilia inordinate appetēda: ꝛ ſic dñt cupiditatē eſſe radicē oīum pctōꝝ ad ſimilitudinem radicis arboris q̄ ex terra trahit alimētū: ſic n. ex amore rerū tꝑaliū omne pctm̄ ꝓcedit. Et hec q̄dē q̄uis vera ſint nō tñ vñr eſſe ſm intētionē aplī: q̄ dixit cupiditatem eſſe radicē oīum pctōꝝ: manifeſte. n. ibi loquitur cōtra eos q̄ cū velint diuites fieri incidūt in tentationes: ꝛ in laqueū diaboli, eo ꝙ radix oīum maloꝝ eſt cupiditas. vñ manifeſtū eſt ꝙ loquitʼ de cupiditate ſm ꝙ eſt appetitus inordinatꝰ diuitiarū: ꝛ ſm hoc dōm eſt ꝙ cupiditas ſm ꝙ eſt ſpāle pctm̄ dī radix oīum pctōꝝ ad ſilitudinē radicis arboris, q̄ alimētū p̄ſtat toti arbori. Uidemus. n. ꝙ ꝑ diuitias hō acq̄rit facultatē ꝑpetrādi q̄dcūq; pctm̄, ꝛ adhibēdi deſideriū cuiuſcunq; pcti: eo ꝙ ad hñda q̄cūq; tꝑalia bona pōt hō per pecuniam iuuari: ſm ꝙ dī Eccle. 10. Pecunie obediūt oīa. ¶ Et ſm hoc pꝫ ꝙ cupiditas diuitiarū eſt radix omniū peccatorum.

Ad Primū ergo dōm, ꝙ nō ab eodem oritur virtus ꝛ pctm̄. oritur enim peccatum ex appetitu commutabilis boni, ꝛ iō appetitus illius boni q̄d iuuat ad ꝯñda omnia tꝑalia bona radix peccatorū dī, ꝟtus autē oritʼ ex appetitu incōmutabilis boni, ꝛ ideo charitas que eſt amor dei ponitʼ radix virtutum: ſm illud eph. 3. In charitate radicati ꝛ fundati. ¶ Ad ſcōm dōm, ꝙ appetitus pecuniarum dī eſſe radix peccatorū, nō quidē q̄r diuitie ꝓpter ſe q̄rantʼ tanquā vltimus finis: ſꝫ q̄r multū q̄runtʼ vt vtiles ad oēm tꝑalem finē, ꝛ q̄r vlē bonū eſt appetibilius q̄; aliq̄d particulare bonum, ideo magis mouet appetitum quam quedam bona ſingularia

ter partes anime imo
uenda ad actum: niſi ta‑
men in ipſo ſupremo
voluntas ad eſſentiaꝫ
comparetur inferiorꝫ
uenitur.
¶ De tertio et quarto
articulis eiuſdem que
ſtionis nihil nunc ne‑
ceſſario ſcribendū oc‑
currit.

¶ Super q. 84. ar. 1.

IN articulo pri‑
mo q̄ō. 84. du‑
bium occurrit ex do‑
cendo in ſecundo ſen.
diſtin. 42. quia aut ſer
mo eſt formalis aut
materialis. ſi forma‑
lis: falſus eſt: quia cu‑
piditas eſt inordina‑
tus amor habendi pe‑
cunias ad retinēdam
nō ad expendendum.
Conſtat autem ꝙ pe‑
cunia non vt retinen‑
da, ſed vt expenden‑
da eſt cui obediūt om‑
nia. ergo cupiditas
non eſt radix omniaꝫ
malorum vt eſt ſpāle
peccatum: imo ex hoc
ſequitur ꝙ cupiditas
impedit multa ma‑
la: quia contrariatur
deſtructioni pecunie,
vñ multa mala oriun‑
tur: vnde ꝛ auaros vi‑
demus a multis ma‑
lis abſtinere ne expen‑
dant. Si materialis,
tūc ab arte receditur:
ꝛ quia ſenſus eſſet: ꝙ
materia cupiditatis. ſ.
pecunia eſt radix om‑
nium malorum: pari
vel maiori ratione poſ
ſet dici ꝙ prodigali‑
tas eſt radix omnium
malorum.
¶ Ad hoc dicitʼ quod
ſermo eſt formalis: pe
cunia nanq; eſt mate‑
ria non ſolum vitiorū
ſed virtutum. Et pro‑
pterea non eſt vitupe‑
randa hoc cognomi‑
ne vt ſit radix omniuꝫ
malorum: ſed inordi‑
natus amor haben‑
di eam que cupiditas
vocatur (cum ſit quod
dam malum quod nō
poteſt eſſe via ad bo‑
num: dicente Apoſto‑
lo non ſunt facienda
mala vt eueniat bo‑
num) radix omnium
malorū eſt metapho‑
rice: quia velut os cor‑
poris ſeu arboris vi‑
tiorum eſt per quod
alimentum ſuſcipiunt
ſcilicet pecuniam ſub
mala intentione: ita
quod ſicut habens pe
cuniam habet pabu‑
lum omnium deſide‑
riorum: quia pecunia
vtimur quaſi fideiuſ‑
ſore ad omnia ſecun‑
dum Ariſtotelem ter‑
tio ethicorum ita in‑
ordinate volens eam
habere: vult ex ipſa
ſua inordinatione ha‑
bere pabulū omnium
vitiorū: manifeſte vos
que poteſt diſcurrendo

1. ar. 2. c. ſ. 1. ar. 3 ad. 1 et ar. 4. ad 4. Et 22ᵉ. q. 119. ā. 2. ad. 10 Et mal. q. 8. ā. 1. ad. 1. ꝛ q. 13. ar. 1. ad. 5. 1. co. 12. lect. 4. co. 1. ſm. Et. 1. th. 6. co. 6.

ꝙ iſtum inordinate ha bere pecuniam: a ſup bie et inanis glorie, a lu xurie, et gule, ire, a in uidie, et accidie, e ſuo contrario. ſ. prodigali tati fomentum preſtat. Cum autem dicitur ꝙ pecunie non vt retente: ſed ve diſtracte. tc. rñdetur ꝙ retentionẽ e diſtractionem prece dit habere: e nihil ho rum eſt proprium cu pidi aliſi habere. nam cupidus non ſemper vult habere vt retine at: ſed quãdoqȝ vt det vt patet in male con gregantibus: vt ſol us in militibus vel me retricibus ⁊c. vnde nõ eſt iudicanda cupidi tas ex retẽtione: vt ar gumentũ credidit: ſed ex poſſeſſionis inordi natione que licet i hoc vel illo ordinetur ad vitandum multa ma la: vt experientia do cet in quibuſdã iuxta illud eccleſiaſti. homo cuius deus ⁊c. õtum iſt eſt ex ſe: apta natã eſt nutrire omnia ma la. ⁊ propter: a dicta ẽ radix omnium malorũ ſm ſe. quo autem capi dicas ſit vitium capi tale alia queſtio eſt: ⁊ ex fine penſabitur.

22ª. q. 162. ar. 2. c. & 5. ad. 6. et & 7. ad 1. Et. 2. diſt. 42. q. 2. & 1. ad 7. et 4. d. 17. q. 2. & 1. q. 1. co. Et ro. 12 la. 8. co. 4. ſi. 1. c. 7. lec. 2. co. 1. Et 2. co. 11. le. 4. co. 1. fin.

℃ Super Articulum ſecundum.

In arti. 2. 2. 84. dubium occur rit ex Durando contra mente eam Scoto in 6. diſt. ſecũdi ad pri mum in hoc ꝙ ſuper bia initium omnia pec cati nõ eſt ſpeciale pec catum: vt litera dicit. Sed de Scoto in pri ma parte cum de pec cato angelorum eſſet queſtio: ſermo habitus eſt. Nunc duriſdi mo tiuum e contra que ſtionem et contra re ſponſionem ad 3. quo dicitur ꝙ ad idem per tinet ꝙ ponatur initiũ omnis peccati ſuper bia ⁊ amor proprius in. 2. ſenten. diſtin. 10. contra queſtionem ar guit: quia nec appeti tus turpium delecta tionum: nec fuga tri ſtium in rebus belli cis ex ſuperbia oritur. probatur: quia ex ſu perbia illa ſola oriun tur vitia que circa p mouẽtia vel impedie tia proprium excellen tiam ſunt: neutrũ ho rum eſt hmõi ergo.

℃ Contra reſponſio nem vero ad tertium arguit: quia inordina tus amor ſui ⁊ inordi natus amor proprie excellentie ſe habent vt magis commune ⁊ minus cõmune: vt pa tet. et ille vtpote com muniſſimus eſt initiũ omnis peccati: iſte vn

que ſimul cũ multis aliis p pecuniã hri põt. ℃ Ad. 3. dõm, ꝙ ſicut in reb⁹ nãlib⁹ nõ quer it qd ſp fiat, ſed qd i plib⁹ accidit: eo ꝙ nã corruptibiliũ rerũ ipediri põt, vt nõ ſp eodẽ mõ opet: ita etiã in moralib⁹ ꝯſideraĩ ꝙ vt in plib⁹ eſt, nõ aũt ꝙ ſemp eſt. eo ꝙ voluntas nõ ex neceſſitate opaĩ. nõ igitur dr auaritia radix oim maloꝝ quin interdũ aliqđ aliud malum ſit radix eius: ſed qꝛ ex ipſa frequen tius alia mala oriuntur ratione predicta.

℃ Utrũ ſupbia ſit initiũ ois pcti. Art. 2.

AD Scdm ſic pcedit. Uidetur ꝙ ſuperbia nõ ſit initiũ ois pec cati. radix eñi eſt quoddam princi pium arboris, ⁊ ita vr̃ idem eſſe ra dix ⁊ initiũ pcti: ſed cupiditas eſt radix ois peccati vt dictũ eſt: ergo ipſa etiã eſt initiuȝ ois pcti: nõ autẽ ſuperbia. ℃ ꝓ. Eccl. 10. dr Initiuȝ ſuperbie hois eſt apoſtatare a deo, ſed apoſtaſia a deo eſt quoddã pctm̃. ergo aliqđ pctm̃ eſt initiũ ſuperbie. ergo ⁊ ipſa nõ eſt initiũ ois pcti. ℃ ꝓ. Illud videĩ eſſe ini tiũ ois pcti, ꝙ facit oĩa pctã, ſed hoc eſt inor dinat⁹ amor ſui, q̃ facit ciuitatẽ babylonis, vt aug. dicit in. 14. de ciui. dei. ergo amor ſui eſt initium ois pcti. non autem ſuperbia.

Sed Cõtra eſt, ꝙ dr Eccl. 10. Initium omnis peccati ſuperbia.

Rñdeo Dõm, ꝙ qdã dñt ſuperbiam dici tripliciter. Uno mõ ſm ꝙ ſuperbia ſignificat inordinatũ appetituȝ ꝓprie excellẽtie. ⁊ ſic eſt ſpãle peccatũ. Alio mõ ſm importat quendã actualẽ contem ptũ dei ꝗ̃tũ ad hunc effectũ q̃ eſt non ſubdi tum precepto. ⁊ ſic dñt ꝙ eſt gñale pctm̃. ter tio mõ ſm ꝙ importat quendã inclinatio nem ad hmõi cõtemptuȝ ex corruptiõe nãe ⁊ ſic dñt ꝙ eſt initiũ ois peccati. Et differt a cupiditate: qꝛ cupiditas reſpicit peccatũ ex parte cõuerſionis ad bonũ commutabile ex quo pctm̃ quodãmõ nutriĩ ⁊ foueĩ: ⁊ pp hoc cupiditas dr radix. ſed ſupbia reſpicit pctm̃ ex parte auerſionis a deo: cuius prece pto hõ ſubdi recuſat. ⁊ ideo vocatur initiũ: qꝛ ex parte auerſionis incipit ratio mali. Et hec quidẽ õnia vera ſint, tamen nõ ſũt ſm intentionem ſapientis: qui dicit, Initiũ ois pcti eſt ſuperbia: manifeſte eñi loquitur de ſuperbia: ſm ꝙ eſt inordinatus appetitus proprie excellentie. vt pꝫ per hoc ꝙ ſubdit, Sedes ducum ſuperborũ deſtruxit deus. ⁊ de hac mã loquiĩ ibi fere in toto capitulo. Et ideo dicẽdũ eſt ꝙ ſuperbia etiam ſm ꝙ eſt ſpãle pctm̃ eſt initiũ omnis peccati. Con ſiderandũ eſt. n. ꝙ in actibus volũtariis cu iuſmodi ſunt pctã duplex ordo inuenitur. ſ. intẽtionis ⁊ executionis. In pmo quidem ordine hꝫ rõnẽ pncipii ⁊ finis: vt ſupra mul toties dcm̃ eſt. Finis ãt in oib⁹ bonis tpali bus acqrẽdis ẽ vt hõ p illã qndã pfectionẽ ſinglẽ ⁊ excellẽtiã hẽat. ⁊ iõ ex hac pte ſup bia q̃ eſt appetit⁹ excellẽtie poniĩ initiũ ois pcti. Sꝫ ex pte executionis eſt primũ id qđ prebet opportunitatẽ adimplẽdi oĩa deſide ria pcti ꝙ hꝫ rõnẽ radicis ſcꝫ diuitie. ⁊ ideo ex hac pte auaritia ponitur eſſe radix oium maloꝝ: vt dictũ ẽ. ℣ Et p hꝫ p ꝫ rñſio ad pmũ.

Ad Secundũ dõm, ꝙ apoſtatare a deo dr eſſe initiũ ſupbie ex parte auerſio nis. ex hoc eñi ꝙ hõ nõ vult ſubdi deo: ſeq tur ꝙ inordinate velit ꝓpriã excellentiã in reb⁹ tpalib⁹: ⁊ ſic apoſtaſia a deo non ſumi tur ibi quaſi ſpãle pctm̃. ſed magis vt q̃dã cõditio gñalis ois pcti, q̃ eſt auerſio ab in cõmutabili bono. Uel pt dici ꝙ apoſtatare a deo dr eſſe initiũ ſuperbie qꝛ eſt pma ſup bie ſpẽs: ad ſupbiam. n. ptinet cuiqȝ ſuperio ri nolle ſubiici ⁊ precipue nolle ſubdi deo: ex quo cõtingit ꝙ hõ ſupra ſeipſum indebite ex tollaĩ q̃tum ad alias ſupbie ſpecies. ℃ Ad tertiũ dõm, ꝙ in hoc hõ ſe amat ꝙ ſui excel lẽtiã vult: idem. n. eſt ſe amare qđ ſibi velle bonũ: vnde ad idẽ ptinet ꝙ ponatur initiuȝ omnis peccati ſuperbia vel amor proprius.

℃ Utrum preter ſupbiam ⁊ auaritiam ſint alia pcã ſpãlia q̃ dici debeant capitalia. Ar. 3.

AD Tertiũ ſic pcedit. Ur̃ ꝙ preter ſupbiã ⁊ auaritiã nõ ſint qdã alia pctã ſpãlia q̃ dicanĩ capitalia: ita. n. ſe vr̃ ha bere caput ad animalia ſicut radix ad plãtas: vt dr̃ in. 2. de aia: nã radices ſunt ori ſimiles. Si igiĩ cupidi tas dr̃ radix oim malorũ: vr̃ ꝙ ipſa ſola de beat dici vitiũ capitale, ⁊ nullũ aliud pctm̃. ℃ ꝓ. Caput hꝫ quendã ordinẽ ad alia mem bra inquantũ a capite in oĩa mẽbra diffun ditur quodãmõ ſenſus ⁊ motus: ſed pctm̃ dr̃ p priuationẽ ordinis: ergo pctm̃ nõ hꝫ rõnẽ capitis: ⁊ ita nõ debent poni aliq̃ capitalia peccata. ℃ ꝓ. Capitalia crimina dicũĩ q̃ ca pite plectũĩ: ſꝫ tali pena puniunĩ qdã pcã in ſingulis generibus, ergo vitia capitalia nõ ſunt aliqua determinata ſecũdum ſpeciem.

Sed Contra eſt, quod Greg. 31. moral. enumerat quedam ſpecialia vitia que dicit eſſe capitalia.

Rñdeo Dõm, ꝙ capitale dr̃ a capite. caput aũt ꝓprie qdẽ ẽ qđdã membrũ aialis: qđ eſt principiũ ⁊ directiuȝ totius aialis: vñ metaphorice oẽ principiuȝ caput vocaĩ ⁊ etiã hoies q̃ alios dirigũt ⁊ gubernant capita aliorum eſſe dñr. Dr̃ ergo vitium capitale vno mõ a capite proprie di cto. ⁊ ſm hoc pctm̃ capitale dr̃ pctm̃ qđ capi tis pena punitur: ſed ſic nũc nõ intendimus de capitalibus pctis: ſed ſm ꝙ alio mõ dr̃ peccatũ capitale, prout metaphorice ſignat pn[m]: vel directiuũ aliorum. Et ſic dr̃ vitium capitale ex q̃ alia vitia oriunĩ: ⁊ pcipue ſm originẽ cauſe finaĩ q̃ eſt formaĩ origo: vt. ſ. dctm̃ eſt: ⁊ iõ vitiũ capitale nõ ſolũ eſt pn[m] aliorũ: ſed etiã eſt directiuũ, ⁊ qdãmõ ducti uũ aliorũ. Semp. n. ars vel virtus ad quã p tinet finis principaĩ ⁊ imperat circa ea que ſunt ad finem. Uñ gre. 31. moraĩ. hmõi vitia capitalia ducibus exercituuȝ comparat.

Ad Primũ ergo dõm, ꝙ capitale dr̃ de nominatiue a capite: qđ quidẽ eſt p quãdã deriuationem vel pticipationẽ capi tis: ſicut hñs aliq̃ ꝓprietatem capitis: ⁊ nõ ſicut ſimplr̃ caput. Et ideo capitalia vitia dñr nõ ſolũ illa q̃ hñt rõnẽ prime originis: ſi cut auaritia q̃ dr̃ radix: ⁊ ſupbia q̃ dr̃ initiũ: ſed etiã illa q̃ hñt rõnem originis ꝓpinque reſpectu pluriũ pctõrum. ℃ Ad ſm dõm, ꝙ pctm̃ caret ordine ex pte auerſionis: ex hac eñi pte hꝫ rõnẽ mali: malum aũt ſm aug. in li. de nã boni eſt priuatio modi ſpeciei ⁊ ordi nis: ſed ex pte cõuerſionis reſpicit qđdã bo num: ⁊ ideo ex hac parte dicií hñe ordinem. ℃ Ad tertium dicendum, ꝙ illa ratio proce dit de capitali peccato ſecundum ꝙ dicitur a reatu pene: ſic autem hic non loquimur.

℃ Utrum conuenienter dicãtur ſeptem vi tia capitalia. Articu. 4.

AD Quartũ ſic pceditur. Ur̃ ꝙ non ſit dicendum ſeptẽ eſſe vitia capitalia: que ſunt inanis gloria, inuidia, ira, auaritia, triſti tia, gula, luxuria. pctã enim virtu tibus opponunĩ: virtutes autẽ principales

pote particularis nouit vnde ſophiſma conſe quentis eſt ab illo ad iſtum procedere: quod ſi ille eſt initium pecca ti omnis, quod iſte e tiam ſit initium pecca ti omnis.

℃ Ad vtrãqȝ obiectio nem ex eodem funda mento liſt reſpondentũ dum eſt: ex hoc ſcꝫ ꝙ ſuperbia initiũ omnis peccati dr ſm ordinez intentionis: ex parte ſcꝫ finis: qꝛ obiectum ſuum eſt finis omniũ bonorum commutabi lium ad que alia vi tia conuertuntur. Ex hoc nanqȝ dicitur pri ma quod intẽperantia ⁊ timiditas oriuntur ex ſuperbia: e ꝙ tam bonum delectabile ad quod conuertitur in temperatus q̃ bonuȝ cuſtionis ad quod cõ uertitur timidus quã bonum quoddam ſit, natuȝ eſt apparere vt conferens ad propriã excellentiam. Dicitur ſecundo ꝙ licet totum ⁊ pars non ſint idem equiualent tamen quo ad aliquid, totum et prima pars virtualis ter extẽſa ad reliquas vt patet de toto corpo re ⁊ corde reſpectu mo tus: ac per hoc amor ſui vt totum, ⁊ amor proprie excellentie vt prima pars quia eſt reſpectu finis cetero rum recte ponitur ini tium omnis peccati ex eadem parte. Et vnaqȝ inferre reliquuȝ abſqȝ vllo ſophiſmate. In li tera tamen nec identi tas nec cõuertibilitas habetur ſed ſolũ quod ad idem pertinet quia ſm eſt pars primi: ſi tamen diceretur: recte diceretur vt oſtenſum eſt. Et hinc habere po tes ꝙ in prima parte dictum eſt ꝙ primum bonum concupituȝ eſt propria excellẽtia tan quã ceterorũ finis et per hoc primum pec catum eſt ſuperbia. vn de que propoſituȝ pri mo eſt: erit a ſicut vl. Et per hec patet ſolu tio obiectorũ omnium que ſuperius a me q̃ breuiſſime potui tacta fuere. Que aũ ſufficiẽ ter a me ſoluta fuerint lectoris iudicio relin quaĩ: qui ſi recte om nia penſitauerit: pro fecto videbit me nihil ꝙ ad materiam atti net neceſſarium indiſ cuſſum reliqſſe: ideo amplius circa iſtã ma teriam non inſiſtam.

f. ar. 4. e locis ibi citatis.

2. d. 42. q. 2. & 1. Et mal. q. 8. & 1.

℃ Super ar. 3. ⁊. 4.

In articulis. 3. ⁊. 4. eiuſdem. 48. queſtio aũ aliud occur rit ſcribẽdum niſi redi dere te attentum quod

ſunt quatuor:vt.ſ.dictū eſt.ḡ et vitia principalia ſiue capitalia nō ſunt niſi q̄tuor. ¶ .ꝑ. Pa ſſiones aīe ſunt q̄dā cauſe pctī,vt.ſ. dictū eſt:ſ3 paſſiones aīe principales ſunt q̄tuor de quarū duabus nulla fit mētio inter p̄dicta pctā.ſ. de ſpe et timore.enumerantur aūt aliq̄ vitia ad q̄ ptinet delectatio et triſtitia:nā delectatio ptinet ad gulā et luxuriā,triſtitia vero ad accidiā et inuidiā ergo incōuenienter enumerantur principalia pctā. ¶ .ꝑ. Ira non eſt principalis paſſio. nō ḡ debuit poni inter principalia vitia. ¶ .ꝑ. Sicut cupiditas ſiue auaritia eſt radix pctī,ita ſupbia eſt pctī initiū:vt ſupra dictū eſt.ſed auaritia ponitur vnū de ſeptē vitiis capitalib⁹.ergo ſupbia inter vitia capitalia enumerāda eēt. ¶ .ꝑ. Quedā pctā cōmittuntur q̄ ex nullo hor̄ cauſari p̄nt:ſicut cū aliquis errat ex ignorātia,vel cū aliquis ex aliqua bona intentione cōmittit aliqd̄ pctm̄.puta cū aliquis furatur vt det eleemoſynā.ergo inſufficienter capitalia vitia enumerantur.

Sed in cōtrariū Eſt autoritas Greg.ſic enumerantis.31.moralium.

Rn̄deo Dicēdum,ꝙ ſicut dictū eſt, vitia capitalia dicūtur ex q̄bus alia oriuntur,p̄cipue ſ3 rōnē cāe finalis. Huius aūt origo pōt attēdi dupl̄r. Uno quidē mō ſm cōdōnē peccantis:q̄ ſic diſpoſitus eſt vt maxime afficiatur ad vnū finē ex quo vt plurimum in alia pctā procedat.ſ3 iſte modus originis ſub arte cadere nō pōt: eo ꝙ infinite ſunt particulares hoīm diſpōnes. Alio mō ſm naturalē habitudinē ipſor̄ finiū adinuicē:et ſm hoc vt in plurib⁹ vnū vitium ex alio oritur. vnde iſte modus originis ſub arte cadere pōt. Scdm̄ hoc ergo illa vitia capitalia dicūtur quorū fines hn̄t quaſdā primarias rōnes mouendi appetitū.et ſm harum rōnū diſtinctionē diſtinguuntur capitalia vitia. Mouet aūt aliquid appetitū dupl̄r. Uno mō directe et per ſe.et hoc mō bonū mouet appetitū ad proſequendum,malū aūt ſm eandē rationem ad fugiendū,alio mō indirecte et quaſi per aliud:ſicut aliquis aliqd̄ malū proſequitur pp aliqd̄ bonū adiūctum,vel aliquod bonū fugit pp aliqd̄ malū adiunctū. Bonū aūt hoīs ē triplex. eſt enim primo quoddā bonū aīe qd̄.ſ.ex ſola apphēſione rōnē appetibilitatis h3:ſicut excellētia laudis vel honoris.et hoc bonū inordinate proſequitur inanis glīa. Aliud eſt bonū corpis.et hoc vel pertinet ad conſeruationē indiuidui:ſicut cib⁹ et pot⁹.et hoc bonū inordinate proſequitur gula. Aut ad cōſeruationē ſpēi:ſicut coitus.et ad hoc ordinatur luxuria. Tertiū bonū eſt exterius.ſ.diuitie.et ad hoc ordinatur auaritia. Et eadē q̄tuor vitia inordinate fugiūt quatuor mala cōtraria. ¶ Uel aliter,bonū p̄cipue mouet appetitū ex hoc ꝙ participat aliqd̄ de proprietate felicitatis q̄ naturaliter oēs appetūt. De cui⁹ rōne eſt primo q̄dā perfectio.nā felicitas ē perfectū bonū.ad ꝙ ptinet excellētia vel claritas q̄ appetit ſupbia vel inanis glīa. Scdo de rōne ei⁹ ē ſufficiētia q̄ appetit auaritia in diuitijs eā pmittētib⁹. Tertio eſt de cōdōne ei⁹ delectatio ſine q̄ felicitas eē nō pōt:vt dī l.1.et.10.eth.et hāc appetūt gula et luxuria. ¶ Qd̄ aliqd̄ bonū fugiat pp aliqd̄ malū cōiūctū,hoc cōtingit dupl̄r:q2 aut hoc ē reſpectu boni proprij.et ſic ē accidia,q̄ triſtatur de bono ſpūali pp laborē corporalē adiūctū. Aut ē de bono alieno.et hoc ſi ſit ſine inſurrectiōe ptinet ad inuidiā,q̄ triſtatur de bono alieno inq̄tū ē impeditiuū proprie excellētie. Aut ē cū quadā inſurrectiōe ad vindictā. et ſic ē ira. Et ad eadē etiā vitia ptinet proſecutio mali oppoſiti.

Ad Primum ergo dicendū,ꝙ nō eſt eadē ratio originis in virtutibus et vitijs.nā virtutes cauſantur per ordinem appetitus ad rōnem,vel etiā ad ad bonū incōmutabile,qd̄ eſt deus. vitia aūt oriuntur ex appetitu boni cōmutabilis. vnde nō opꝫ ꝙ principalia vitia opponātur principalibus virtutibus. ¶ Ad ſm̄ dicendū,ꝙ timor et ſpes ſunt paſſiones iraſcibilis et oēs aūt paſſiones iraſcibilis oriuntur ex paſſionibus cōcupiſcibilis que etiā oēs ordinantur quodāmō ad delectationē et triſtitiā.et ideo delectatio et triſtitia principaliter cōnumerātur in peccatis capitalibus tanq̄ principaliſſime paſſiones:vt.ſ. habitum eſt. ¶ Ad tertiū dicendū ꝙ ira l3 non ſit principalis paſſio:q2 tn̄ h3 ſpālem rōnem appetitiui motus (put aliquis impugnat bonum alterius ſub rōne honeſti.i.iuſti vindicatiui) ideo diſtinguitur ab alijs capitalibus vitijs. ¶ Ad quartū dicēdū, ꝙ ſuperbia dī eſſe initiū oīs oīs pctī ſm rōnē finis:vt dictū ē. et ſm eandē rōnē accipitur principalitas vitiorū capitaliū. et ideo ſupbia nō quaſi vniuerſale vitiū cōnumeratur alijs:ſ3 magis ponitur velut regina quedā oīm vitiorū:ſicut Grego.dicit.auaritia aūt dī radix ſm aliā rōnē:ſicut.ſ.dictū eſt. ¶ Ad quintū dicendū,ꝙ iſta vitia dicūtur capitalia,q2 ex eis vt frequētius alia oriuntur. vn̄ nihil prohibet aliq̄ peccata interdū ex alijs cāis oriri. Pōt tn̄ dici ꝙ oīa peccata q̄ ex ignorātia proueniūt,pōt reduci ad accidiā:ad quā ptinet negligētia q̄ aliqs recuſat bona ſpūalia acq̄rere pp laborē. ignorantia.n.q̄ pōt eſſe cā peccati ex negligētia prouenit:vt.ſ.dictū eſt.ꝙ aūt aliquis cōmittat aliqd̄ peccatū ex bona intētione videtur ad ignorantiam pertinere inquantum.ſ.ignorat ꝙ non ſunt facienda mala,vt veniāt bona.

¶ De effectibus peccati. Queſtio.85.

DEinde Cōſiderandum eſt de effectib⁹ peccati. ¶ Et primo quidem de corruptione boni nature. Secundo de malitia anime. Tertio de reatu pene. ¶ Circa primum queruntur ſex. Primo vtrum bonū nature diminuatur per peccatū. Secundo vtrum totaliter tolli poſſit. Tertio de quatuor vulneribus que Beda ponit quib⁹ natura humana vulnerata eſt propter peccatū. Quarto vtrū priuatio modi ſpeciei et ordinis ſint effect⁹ pctī. Quīto vtrū mors et alij defect⁹ corporales ſint effectus peccati. Sexto vtrū ſint aliquomō homini naturales.

¶ Utrum peccatum diminuat bonum nature. Artic.1.

AD Primū ſic proceditur. Uidetur ꝙ peccatum nō diminuat bonum nature:pctm̄.n.hoīs nō eſt grauius q̄ pctm̄ demonis:ſed bona nālia in demonib⁹ manēt integra poſt pctm̄:vt Dio.dī.4.de di.no.ergo pctm̄ etiā bonū nature hūane nō diminuit. ¶ .ꝑ. Tranſmutato poſteriori nō trāſmutatur prius:manet enim ſubā eadē trāſmutatis accītibus:ſed nā preexiſtit actioni volūtarie: ergo facta deordinatiōe circa actionē volūtariā per pctm̄ nō tranſmutatur pp hoc natura,ita ꝙ bonū nature diminuatur. ¶ .ꝑ. Pctm̄ eſt actus quidā diminutio autem eſt paſſio: nullū aūt agēs ex hoc ipſo ꝙ agit patitur:pōt autē cōtingere ꝙ in vnū agat et ab alio patiatur:ergo ille qui peccat per pctm̄ nō diminuit bonū ſue nāe. ¶ .ꝑ. Nullū accidēs agit in ſuū ſubm̄:q2 qd̄ patitur eſt potētia ens: qd̄ aūt ſubijcitur accīti,iam eſt actu ens ſ3 accīs illud:ſed pctm̄ eſt in bono nāe ſicut accīs in ſubo:ergo pctm̄ non diminuit bonum nature: diminuere enim quoddam agere eſt.

S3 Cōtra,eſt ꝙ ſicut dicitur luc.10.Hō deſcendens a hieruſalem in hiericho.i.in defectum peccati expoliatur gratuitis:et vulneratur in naturalibus:vt Beda exponit:ergo peccatum diminuit bonum nature.

Rn̄deo Dicē3,ꝙ bonū nāe humane poteſt tripl̄r dici. Primo ipſa principia nāe ex quibus ipſa nā conſtituitur:et proprietates ex his cāte:ſicut potētie aīe:et alia hmōi. Scdo q2 hō a nā h3 inclinationem ad virtutē (vt.ſ.hitū eſt) ipſa inclinatio ad virtutē eſt qddā bonū nāe. Tertio mō pōt dici bonū nāe donū originalis iuſtitie:ꝙ fuit in primo hoīe collatū toti humane nāe. Primū igitur bonū nāe,nec tollitur nec diminuitur p pctm̄. Tertiū vero bonū nāe totaliter eſt ablatū per pctm̄ primi parētis. Sed mediū bonū nāe.ſ. ipſa nālis inclinatio ad virtutē diminuitur per pctm̄:p actus eñ hūanos fit q̄dā inclinatio ad ſiles act⁹: vt.ſ.habitū eſt:oportet aūt ꝙ ex hoc ꝙ aliquid inclinatur ad vnū contrariorū:diminuatur inclinatio ei⁹ ad aliud:vn̄ cū pctm̄ ſit cōtrariū virtuti ex hoc ipſo ꝙ hō peccat, diminuitur bonū nāe:qd̄ ē inclinatio ad virtutē.

Ad primū Ergo dicēdum, ꝙ Dio.loquitur de bono primo nāe qd̄ eſt eſſe viuere et intelligere:vt pꝫ eius verba intuēti. ¶ Ad ſm̄ dicēdum:ꝙ nā etſi ſit prior q̄ volūtaria actio:tn̄ habet inclinationē ad

aliud eſt loqui de ſufficientia vitiorum abſolute,et aliud de ſufficientia vitiorum capitalium.hoc enim hic queritur non illud. Et vt in reſponſione ad quintum in litera dicitur non oportet hanc capitalium ſufficientiā ſic intelligere quin aliquod peccatum poſſit a nullo horum oriri ſed quia frequentius ex aliquo horū oritur.

¶ Super.q.85.art.1.

IN primo articulo queſ.85 nota gloſam authoritatis Dionyſij, quomodo naturalia maneant integra, in reſponſione ad primum et inuicem reſponſionem ad tertium,declaratam in reſponſione ad quartū:vt radices philoſophie perſpicias et alterius contemplentur vnde in anima generantur habitus. Et potes intelligere quod dicitur in reſponſione ad tertium ꝙ actio voluntaria procedit ex diuerſis potētijs:vel potētias anime:q2 actio voluntatis procedit ab intellectu et voluntate: et intellectus procedit ab intellectu agente et poſſ.dicitur:vel potentias quecunꝙ ſint ille partes obiecti actiuam:et ſubiecti paſſiuā:vtcunꝙ enim ſenſus in calce reſponſionis ad quartum ponitur dum dicitur ſecundum ꝙ obiectum agit in potentiam, et vna potentia in aliā.

1.q.48.artic.4. Et.2.di.3.q.4.ā.1.ad.5. et.q.4.ā.1.ad.5. et di.30.1.arti.1.ad.2. Et.3.dī.20.ar.1.q.1.ad.2. Et.3.ꝯ.ca.12. Et mal.q.2.art.11.

¶ Super Articulum ſecundum.

In articulo ſecundo eiuſdē. q. 55. pretermiſſis argumentis Scoti in. 35. diſtin. ſecundi: qui afferuntur ad probandum q̄ nihil ſubtrahatur nāe, q̄ author concedit: et ipſe Scotus ibidem tractans vulnera peccati concedit habilitatem ad recidiuum minui per peccm̄. Solutio Durandi in. 34. diſt. ſecūdi obiectiones occurrunt directe impugnantis hanc doctrinam: quia per nihil non inherens ſubiecto augetur habilitas ſubiecti. ergo nec minuitur. Antecedens dupliciter declaratur. Primo quia augetur per iniectionē alicuius in eo. Scḋo ad propoſitum: quia inclinatio ad bonum opus eſt duplex. remota que eſt in primis principiis: ⁊ hec nec tollitur nec minuitur. et propinqua que eſt in habitibus: ⁊ hec tollitur ⁊ augetur. et minuitur intenſione ⁊ remiſſione. ¶ Ad hoc faciliime dicitur q̄ iſte voluit eſſe cecus expreſſe nāq̄ author diſtinxit habilitatem ex parte ſubiecti et ex parte termini: ⁊ dixit q̄ ex parte ſubiecti non minuitur: ſed ex parte termini. Obiectiones autem iſtius ſunt ex parte ſubiecti. ex hac enim parte verum eſt nō intendi aliquid q̄ non eſt in eo: ſed attingentiam ad terminū conſtat minui ex appoſitione impedimētorū extra: ⁊ augeri ex remotione eorundē. Et ad hoc optime deſeruit exemplum de diaphano ⁊ de obſtaculis appoſitis. Et hoc modo habilitas anime ex ſinderesi diminuitur in infinitum: et tamen ipſa ſinderesis nec tollitur nec minuitur.

f. q. 95. ar. 6. ad 2. Et. 1. q. 48. f. 4. Et. 2. di. 6 ar. 4. ad. 3. ⁊ di. 34. ar. 3. Et 3. f. ca. 12. Et mal. q. 2. art. 12. et. 3. f. c. 118.

¶ Super arti. 3.

In articu. 3 eiuſdem. 85. queſti. dubium occurrit circa vulnera humana quo ad duo. Primo quomodo vulnera iſta cōſiſtant in deſtitutione virium anime a proprio ordine naturali ad virtutem: quia in articulis imediate precedentibus dictum eſt q̄ peccatū nullum nature bonum tollit: ſed minuit tm̄ habilitatem per appoſitionem. hec enim ſibimuicem aduerſantur tollere ordinem naturalem potentie ad bonum. et nihil tollere: ſed impedimentum apponere. Secundo quomodo ordo

q̄dā voluntariā actionē: vñ ipſa nā ſm ſe nō variaē pp variationē volūtarie actiōis: ſed ipſa inclinatio variaē ex illa pte q̄ ordinaē ad deū. ¶ Ad tertiū dōm, q̄ actio voluntaria procedit ex diuerſis potētiis quarū vna eſt actiua ⁊ alia paſſiua: ⁊ ex hoc ɔtingit q̄ p actiones volūtarias cātur aliquid vel auferē ab hoīe ſic agēte: vt. ſ. dictū ē, cū de gn̄atiōe habituū ageretur. ¶ Ad quartū dōm, q̄ actio nō agit effectiue in ſabm: agit tn̄ formaīr in ipſum eo mō loquēdi quo dr̄ q̄ albedo facit albū: ⁊ ſic nihel phibet q̄ pctm̄ diminuat bonū nāe; eo tn̄ mō quo eſt ipſa diminutio boni nāe inquantū ptinet ad inordinationē act᷒: ſed q̄ntū ad inordinationē agētis opꝫ dicere q̄ talis inordinatio cātur p hoc q̄ i actibus anime aliq̄d eſt actiuū ⁊ aliq̄d paſſiuū: ſicut ſenſibile mouet appetitū ſenſitiuū: ⁊ appetitus ſenſitiu᷒ inclinat rōnē ⁊ volūtatē: vt. ſ. dictū eſt: ⁊ ex hoc cātur inordinatio: nō q̄dē ita q̄ accidens agat in proprium ſubiectum: ſed ſm q̄ obm agit in potentiā: ⁊ vna potentia agit in aliam, ⁊ deordinat ipſam.

¶ Utrū totū bonū humane nature poſſit auferri per peccatum. Arti. 2.

Ad ſcḋm ſic procediē. Uidetur q̄ totum bonum hūane nature poſſit per peccatum auferri: bonū enim nature hūane finitum eſt: cum ⁊ ipſa natura humana ſit finita: ſꝫ quodlibet finitū totaliter cōſumiē facta cōtinua ablatione: cū ergo bonū nāe cōtinue p pctm̄ diminui poſſit, vr̄ q̄ poſſit q̄nq̄ totaīr cōſumi. ¶ P̄. Bonū q̄ ſunt vnius nāe ſimilis eſt rō de toto ⁊ de ptib᷒: ſicut pꝫ in aere, ⁊ in aqua, ⁊ carne, ⁊ oīb᷒ corporibus ſimiliū partiū: ſed bonū nāe eſt totaīr vniforme, cū igiē pars ei᷒ poſſit auferri per pctm̄, totū etiā p pctm̄ auferri poſſe vr̄. ¶ P̄. Bonum nāe q̄ p pctm̄ minuiē ē habilitas ad virtutē: ſꝫ in q̄buſdā pp pctm̄ habilitas p̄dicta totaīr tolliē: vt pꝫ i dānatis q̄ reparari ad virtutē non pn̄t, ſicut nec cecus ad viſum. ergo peccatum poteſt totaliter tollere bonum nature.

Sed contra eſt, q̄ augu. dicit i Ench. q̄ malū non eſt niſi in bono: ſed malum culpe non pōt eſſe in bono virtutis vel grē: q̄ eſt ei cōtrarium: ergo opꝫ q̄ ſit in bono nature: non ergo totaliter tollit ipſum.

Rn̄deo dōm, q̄ ſicut dictū eſt, bonū nāe q̄ per pctm̄ diminuitur, eſt nālis inclinatio ad virtutē: q̄ q̄dē cōuenit hoī ex hoc ipſo q̄ rōnalis eſt: ex hoc eī̄ hꝫ q̄ ſm rōnē opeē, q̄ eſt agere ſm virtutem per pctm̄ aūt non pōt totaīr ab hoīe tolli q̄ ſit rōnalis: q̄ iā nō eſſet capax pcti: vñ non eſt poīe q̄ p̄dictū nāe bonū totaīr tollatur. Cum aūt inueniaē hmōi bonū continue diminui p pctm̄ q̄dā ad hui᷒ manifeſtationē vſi ſunt quodā exēplo in quo inueniē aliq̄d finitū in infinitū diminui: tn̄ nūq̄ totaliter ɔſumi. Dicit eī̄ pħa l. 3. phyſi. q̄ ſi ab aliq̄ magnitudine finita continue auferaē aliq̄d ſꝫ eādē q̄titatē totaīr tādē cōſumeē (puta ſi a q̄cūq̄ q̄titate finita ſemper ſubtraxero menſuram palmi) ſi vero fiat ſubtractio ſm eandē propoītionē, ⁊ nō ſm eādez q̄titatē, poterit in infinitū ſubtrahi: puta ſi quantitas diuidatur in duas partes, ⁊ a dimidio ſubtrahaē dimidiū, ita poterit i infinitū procedi: ita tn̄ q̄ ſemp q̄ poſteri᷒ ſubtrahiē erit min᷒ eo q̄ prius ſubtrahebaē. Sed hoc in propoſito nō habet locū nō eī̄ ſequēs peccatū min᷒ diminuit bonū nāe q̄ precedēs: ſed forte magis ſi ſit graui᷒. Et ideo aliter eſt dōm, q̄ predicta inclinatio intelligitur vt media inter duo: fundaē eī̄ ſicut in radice in nā rōnali, ⁊ tēdit in bonū virtutis ſicut in terminū ⁊ finē. Dupīr igiē pōt intelligi eius diminutio: vno mō ex parte radicis: alio modo ex parte termini, pmo quidē mō nō diminuiē per pctm̄: eo q̄ pctm̄ nō diminuit ipſam nām: vt. ſ. dictū eſt: ſed diminuiē ſcḋo mō inq̄ntū. ſ. poniē impedimētū ptingendi ad terminū. Si autē primo mō diminuereē oporteret q̄ q̄nq̄ totaīr ɔſumereē nā rōnali totaīr cōſumpta: ſꝫ q̄ diminuiē ex pte īpedimēti, q̄ apponiē ne ptingat ad terminū: manifeſtū eſt q̄ diminui q̄dē pōt in infinitū: q̄ in infinitū pn̄t impedimēta apponi ſꝫ q̄ hō pōt in infinitū addere pctm̄ pctō: nō tn̄ pōt totaīr cōſumi, q̄ ſemp manet radix talis inclinatiōis: ſicut pꝫ de diaphano corpoīe q̄ quidem habet inclinationē ad ſuſceptionē lucis ex hoc ipſo q̄ eſt diaphanū, diminuitur autem inclinatio vel habilitas ex parte nebularum ſuperuenientium: cum tamen ſemper maneat in radice nature.

Ad primū ergo dōm, q̄ obio illa pcedit q̄n fit diminutio p ſubtractionē: hic aūt fit diminutio p appoſitionē impedimēti q̄ neq̄ tollit neq̄ diminuit radicē inclinationis: vt dictū eſt. ¶ Ad ſm dōm, q̄ inclinatio nālis eſt quidē tota vniformis: ſꝫ tn̄ hꝫ reſpectū ⁊ ad principiū ⁊ ad terminū: ſm quā diuerſitatē quodāmō diminuiē ⁊ quodāmō nō diminuiē. ¶ Ad tertiū dōm, q̄ etiā in damnatis manet nālis inclinatio ad virtutē. alioq̄n nō eſſet in eis remorſus ɔſciētie ſed q̄ nō reducaē in actū cōtingit q̄ deeſt grā ſm diuinā iuſtitiā: ſicut ēt in ceco remanet aptitudo ad videndū in ipſa radice nāe inquantū eſt aīal nāīr hn̄s viſum: ſed nō reduciē in actū: quia deeſt cā que reducere poſſit formando organū q̄ requiritur ad videndum.

¶ Utrū conuenienter ponātur vulnera nature ex peccato cōſequētia, infirmitas, ignorātia, malitia ⁊ concupiſcentia. Ar. 3.

Ad tertiū ſic pcediē. Uī q̄ inconuenienter ponanē vulnera nāe eſſe ex pctō ɔn̄tia. ſ. infirmitas ignorantia malitia ⁊ concupiſcentia: nō. n. idē eſt effectus ⁊ cauſa eiuſdem: ſed iſta ponunē cauſe peccatorū: vt ex ſupradictis patet ergo nō debent poni inter effectus peccati. ¶ P̄. Malitia nominaē quoddā pctm̄: non ergo debet poni inter effectus peccati. ¶ P̄. Cōcupiſcētia eſt q̄ddā naturale: cū ſit actus virtutis concupiſcibilis: ſed illud q̄ eſt nāle non dꝫ poni vulnus nāe: ergo concupiſcentia non dꝫ poni vulnus nāe. ¶ P̄. Dictū eſt q̄ idem eſt peccare ex infirmitate ⁊ ex paſſione: ſeu concupiſcētia paſſio q̄dā eſt: ergo non dꝫ contra infirmitatē diuidi. ¶ P̄. Aug. in lib. de natura ⁊ gratia poniē duo penalia anime peccāti. ſ. ignorātiā ⁊ difficultatem: ex quibus oritur error ⁊ cruciatus. que quidē quatuor nō concordant iſtis quatuor: ergo videtur q̄ alterum eorum inſufficienter ponatur. f. ſ. 5. c. Et mal. q. 2. art. 11. cō ſ. Et pa. 3. lec. 7.

In cōtrarium autem eſt authoritas Bede.

Rn̄deo dōm, q̄ p iuſtitiā originalē pfecte rō continebat inferiores aīe vires: ⁊ ipſa rō a deo perficiebaē ei ſubd. hec autē originalis iuſtitia ſubtracta eſt p pctm̄ primi parētis: ſicut iam dictū eſt: ⁊ iō oēs vires aīe remanēt quodāmō deſtitute proprio ordine quo nāīr ordinanē ad virtutē: ⁊ ipſa deſtitutio vulneratio dr̄ nāe. Sūt autē quatuor potētie aīe q̄ poſſunt eē ſubīa virtutū: vt. ſ. dctm̄ eſt. ſ. rō in qua eſt prudētia: volūtas in qua ē iuſtitia: iraſcibilis in qua ē fortitudo: ɔcupiſcibilis i q̄ eſt tēperātia. Inq̄ntū ergo rō deſtituiē ſuo ordine ad verū eſt vuln᷒ ignorātie. Inq̄ntū vo volūtas deſtituiē ordine ad bonū ē vuln᷒ malitie. Inq̄ntū vo iraſcibilis deſtituitur ſuo ordīe ad arduū ē vuln᷒ infirmitatis. Inq̄ntū vo cōcupiſcētia deſtituiē ordine ad delectabile moderatū rōne, eſt vuln᷒ cōcupiſcētie. Sic igiē iſta q̄tuor ſunt vulnera inflicta toti hūane nature ex pctō primi parētis. Sꝫ q̄ inclinatio ad bonū virtutis in vnoquoq̄ diminuiē p pctm̄ actuale (vt ex dictis pꝫ) ēt iſta ſunt q̄tuor vulnera ex aliis pctīs ɔn̄tia inq̄ntū. ſ. p pctm̄ ⁊ rō hebetaē p̄cipue in agēdis: ⁊ volūtas induraē ad bonū, ⁊ maior difficultas bn̄ agēdi accreſcit: ⁊ ɔcupiſcētia magis exardeſcit.

Ad primū ergo dōm, q̄ nihil phibet id q̄ eſt effect᷒ vnius pcti eſſe alteri᷒ pcti cām: ex hoc. n. q̄ anima deordinaē per pctm̄ precedēs facilius inclinaē ad peccandū. ¶ Ad ſcḋm dōm, q̄ malitia non ſumiē hic pro pctō: ſed pro quadā pronitate voluntatis ad malū: ſm q̄ dr̄ gen̄. 6. Proni ſunt ſenſus hoīs ad malū ab adoleſcentia ſua. ¶ Ad tertium dōm, q̄ ſicut ſ. dictū eſt: cōcupiſcētia in tm̄ eſt nālis hoī inq̄ntū ſubditur rōni: q̄ aūt excedat limites rōnis hoc eſt hoī ɔtra nām. ¶ Ad quartū dōꝫ, q̄ infirmitas cōiter pōt dici oīs paſſio inq̄ntū debilitat robur aīe ⁊ impedit rōnē, ſꝫ Beda accepit infirmitatez ſtricte

ſm q̄

ſtē eſt nālis,ꝛ tñ nõ remanet ĩ vir.bꝰ aĩe ſibi derelicta:ꝙ.n.ẽ nāle alicui nõ remouet ab eo.ex ꝙ ſibi reiũgiꝰ ſublato ſupnāli bono:uno ĩ nālibꝰ relinq̃: repugnare ẽ vĩ nālium tal'ordĩs ñ remiſſiõi euiſdẽ ĩ nā ſibi ꝑſi derelicta. ¶ Ad pᵐ hoꝝ dĩ ꝙ ipa deſtõ virtũ aĩe ab ordĩe debito nihil ẽ aliud ẽ q̃ diminutio hĩlitaꝰ ad bonũ ẽtutis ꝑp aꝑpᵐ ĩpedimẽtũ:ſublato nãq origial' iuſtitie freno pꝛes ad ꝓpria hĩles reddite ſunt ꝛ ex h̃ ipo minꝰ hĩles ad bonũ ẽtutis. Ex h̃ appz ꝙd dĩt aĩa minꝰ hĩlis ad vnũ ꝯrioꝝ.ꝙ magĩ ĩ clinat ĩ reliquũ:ꝛ ſic actuale pctm ẽ diſpõ ꝛ ĩpedimẽtũ cuiꝰ appellatiõe manifẽ hĩlitas ad bonũ ẽtutis ſignificatur, ita ꝓnitas vniuſcuiuſq pt' aĩe ĩ poriũ. q̃ ĩ nā'e ĩ pcõ origiali ẽ ĩpedimẽtũ cuius appellatione hĩlitas ad ẽtutẽ minuta eſt. Et tal' diminutio deſtitutio viriũ in lr̃a dĩ: nõ ꝙ ſint deſtitute olno ab ordĩe nãli ad ẽtutẽ ꝛ ſꝫ qꝛ ſunt deſtitute ab ĩtegritate illiꝰ nãlis ordĩs:ꝙ eſt eſſe diminutã hãbilitatẽ ad ẽtutẽ.vñ nulla eſt repugnãtia inter ꝑdicta ꝛ phĩe articulũ. Et ſciẽ q̃ vulnera iſta ĩ deſtõe dcã ꝯſiſtentia dupl'r pñt ꝯſiderari.pmo ex parte nr̃e vĩ.ſ.ex nr̃o pcõ ꝯſurgũt, ꝛ ſic qꝛ prior ẽ ĩ pcõ ꝯuerſio q̃ auerſio.pmo ẽ ĩpedimẽtũ ꝓnitatis aĩe ad malum q̃ deſtõ a bono.2ᵒ ex pte deſectus grẽ:ꝛ ſic ẽ ꝯuã nã priꝰ ꝑ ablatione grẽ ſeq̃r deſtõ viriũ a bono ẽtutis:ꝛ ſic iſte deſtitute tẽdũt ĩ ꝓpa ꝛ q̃ñ ĩ pcõ originali pᵐ locũ tenet ꝑuatio grẽ: iõ vulnera iſtet inſẽ ex pcõ origiali ĩflicta ſꝫ ſic ꝙ.ſ.appetitũ ꝛ ĩpedimẽtũ pcti originalis.ſ.ꝑuatiõis iuſtẽ origialis debite ĩ nobis ꝛ deinde deſtitute ſunt vires ab ordĩe ad bonũ ꝛ 3ᵒ ꝓni ſunt ad malũ. ¶ Ad ẽ ſꝫ dĩ,ꝙ cũ nã hũana ſꝫ corpus ſit nãl'r cõpoſita ex ꝯriis elẽtis, ꝛ ſm aĩa ſit ꝯpoſita ex ꝯriis appetitibꝰ:quẽadmodũ mors ꝛ nãlẽ ẽ cũ h̃ pena pcti originalis (.vt ĩ.5.ꝛ.6.ar.pꝫ)ita ĩordinatio aĩe ẽ ꝛ nãlis ꝛ pena pcti origial' vtrobiq nãq ĩſurgit infirmitas.ex h̃ ꝙ ꝯria tendũt ĩ ꝓpa nec plene ſubdunẽ armonie debite,ſꝫ ab illa exorbitãt.ꝛ h̃ ex h̃ ipſo ꝙ ꝯria ſunt nãl'r natũ eſt ꝓuenire:ꝛ ex h̃ ꝙ ſublatiõe iuſtitie origialis donũ ꝓhibẽs talem exorbitantiam prouenit. Cũ qbꝰ tñ

Uirt.q. 1.art.8. ad.12.

ſm ꝙ opponit fortitudini q̃ ptinet ad iraſcibilẽ. ¶ Ad 5ᵐ dõm, ꝙ difficultas q̃ ponitur ab aug.includit iſta tria q̃ ptinẽt ad appetitiuas potẽtias.ſ.malitiã infirmitatẽ ꝛ ꝯcupiſcẽtiã.Ex his.n.tribꝰ ꝯtingit ꝙ aliquis nõ facile tendit ĩ bonũ,error aũt ꝛ dolor ſunt vulnera ꝯña:ex hoc.n.aliquis dolet ꝙ infirmatur circa ea que concupiſcit.

¶ Utrum priuatio modi ſpeciei ꝛ ordinis ſit effectus peccati. Articu.4.

Ad quartũ Sic ꝓcedit. Uĩ,quod priuatio modi ſpeciei ꝛ ordinis non ſit effectꝰ pcti.dĩ.n.Aug.in lib. de natura boni ꝙ vbi hec tria magna ſunt magnum bonũ eſt,vbi parua paruũ, vbi nulla nullũ:ſꝫ pctm nõ annullat bonũ nãe.Ergo nõ priuat modũ ſpẽm ꝛ ordinẽ. ¶ P̃.Nihil eſt cauſa ſuiꝑſius:ſed peccatũ eſt priuatio modi ſpeciei ꝛ ordinis:vt aug. dicit in lib. de natura boni.ergo priuatio modi ſpẽi ꝛ ordinis non eſt effectus pcti. ¶ P̃.Diuerſa pctã diuerſos hñt effectus:ſed modus ſpẽs ꝛ ordo cũ ſint quedã diuerſa diuerſas priuationes hñe vñr.ergo per diuerſa pctã priuantur,nõ ergo eſt effectus cuiuſlibet peccati priuatio modi ſpeciei ꝛ ordinis.

Sed ꝯ Eſt,ꝙ pcm̃ eſt in anima ſicut infirmitas in corpore: ſm illud pſal. Miſerere mei domine:qm̃ infirmꝰ ſum:ſed infirmitas priuat modũ ſpẽm ꝛ ordinem ipſius corporis.ergo peccatum priuat modum ſpeciem ꝛ ordinem anime.

Rñdeo Dõm,ꝙ ſicut in pmo dictũ eſt,modus ſpẽs ꝛ ordo cõſequunẽ vnũqđq bonũ creatũ inq̃tũ hmõi, ꝛ etiã vnũqđq ens:omne.n.eſſe ꝛ bonũ cõſideratur ꝑ aliquã formã ſm quã ſumitur ſpẽs forã aũt vniuſcuiuſq rei q̃liſcunq ſit ſiue ſubſtantialis ſiue accñtalis eſt ſm aliquã menſurã.vñ ꝛ in.8.metaphy.dĩ. ꝙ forẽ rerũ ſunt ſicut numeri:ꝛ ex h̃ hꝫ modũ quẽdam q̃ menſuram reſpicit,ex forma ỽo ſua vnũqđq ordinaẽ ad aliud.Sic igiẽ ſm diuerſos gradus bonoꝝ ſunt diuerſi gradus modi ſpẽi ꝛ ordĩs.Eſt ẽ qđdã bonũ ptinẽs ad ipſam ſubam nãe: ꝙ hꝫ ſuũ modũ ſpẽm ꝛ ordinẽ,ꝛ illud nec priuaẽ nec diminuiẽ ꝑ pctm̃.Eſt etiã qđdam bonũ nãlis inclinatiõis:ꝛ h̃ ẽt hꝫ ſuũ modũ ſpẽm ꝛ ordinẽ, ꝛ diminuiẽ ꝑ pctm̃:vt dictũ eſt:ſed nõ totalr tolliẽ.Et eſt ẽt qđdã bonũ ẽtutis ꝛ grẽ:qđ etiã hꝫ ſuũ modũ ſpẽm ꝛ ordinẽ,ꝛ hoc totalr tollitur ꝑ pctm̃ mortale.Eſt etiã qđdã bonũ qđ eſt ipſe actus ordinatus:ꝙ etiã hꝫ ſuũ modũ ſpẽm ꝛ ordinẽ, ꝛ huius priuatio eſt eſſentialr ipm̃ pctm̃.Et ſic pꝫ qualr peccatũ eſt priuatio modi ꝛ ſpẽi ꝛ ordinis ꝛ priuat vel diminuit modũ ſpeciem ꝛ ordinem. ¶ Unde pꝫ reſponſio ad duo prima. ¶ Ad tertium dicendum,quod modus ſpecies ꝛ ordo ſe conſequuntur:ſicut ex dictis patet, vnde ſimul priuantur ꝛ diminuuntur.

grã ẽt ĩ nālibꝰ.i.ĩ nã ꝛ his q̃ ſẽ nã.i.ꝑncipiis ꝛ potẽtiis ꝛ ĩordĩatiõibꝰ ex pte ſubiꝫ:nihil ꝑ ſubtractione abiatũ ẽ. Et h̃ mõ ĩ nã ſibi derelicta remanere nalia ſufficiẽ ꝛ ſaluari ĩtegra.Eſt q̃ꝫ nã hũana ꝛ vulnerata ꝛ ĩfirma ſm nãm rõnalẽ vt ſic.Eſt ãt ĩ nãlibꝰ ĩtegra ſm vtriuſq mixtionem nãe rõnalis.ſ.ꝛ ſenſitiue.Et eſt tertio nã humana vulnerata ꝛ ĩfirma ſꝫ nãm donatã grã iuſtẽ origialis.Et ſcito ꝙ h̃ vulnera vt ſic ſẽ credita ſꝫ ꝛ pctm̃ originale: ſꝫ nãq nãꝫ abſolute obſolute imꝑfectiões q̃dã ſunt ex neceſſitate mãerq.ſ. ꝯpoſita eſt ex ꝯriis.vt ĩ 4ᵒ ꝯ gẽ. ca.52.pꝫ. ¶ In codẽ ar.5.q.85 dubiũ occurrit qđo vulnera h̃ ponãẽ effectꝰ pcti:cũ ſupiꝰ dictũ ſit ꝙ ꝯcupiſcentia q̃ ĩportat h̃ vulnera ẽ ipm̃ pctm̃ originale:nihil.n ſuiipſiꝰ effectꝰ. ¶ Ad h̃ dĩ 2ᵒ.i.ꝙ h̃ vulnera nõ tractanẽ,vt ſẽ pcti originalis: ſꝫ ĩ cõi vt ſiñt pcti:ꝯſtat ãt ea ñ eẽ ipa pctã ſꝫ effectꝰ. 2ᵒ ꝙ ẽt vt ſẽ pcti originalis cũ mãlr ꝛ ex ꝯſti in pctõ originali cõcupiſcẽtia ſe hẽat (vt ĩ.q.83.art.2.ad 4ᵐ dictũ eſt) ꝛ ꝯcupiſcẽtie importat.ſ. ꝓnitatẽ ad ꝓpa vulnera aũt diſtõnẽ a bono ẽtutiſ ſunt effectꝰ pcti originalis formaliter ꝛ ꝑncipalr ſum pti. Ex ꝑuatiõe nãq iuſtitie originalis cõcupiſcẽtia ſubſequnta eſt in potẽtiis aĩe cum vulneribus.

¶ Utrum mors ꝛ alij corporales defectus ſint effectus peccati. Articu.5.

Ad quintũ Sic procediẽ. Uĩ, ꝙ mors ꝛ alij corporales defectus nõ ſint effectꝰ pcti.ſi.n.cauſa fuerit equalis ꝛ effectꝰ erit equalis.ſed hmõi defectus nõ ſunt equales in olbꝰ:ſꝫ in q̃buſdã hmõi defectus magis abũdãt.cũ tñ pctm̃ originale ſit in olbus equale (ſicut dictũ eſt) cuius videnẽ hmõi defectꝰ maxie eſſe effectꝰ ergo mors ꝛ hmõi defectus nõ ſunt effectꝰ pcti. ¶ P̃.Remota cauſa,remouẽẽ effectꝰ:ſed remoto oĩ pctõ ꝑ baptiſmũ vel pniam nõ remouenẽ hmõi defectꝰ.ẽ nõ ſunt effectꝰ pcti. ¶ P̃.Pcm̃ actuale hꝫ plus de rõne culpe q̃ originale ſed pctm̃ actuale nõ tranſmutat nãm corporis ad aliquẽ defectũ.ergo multo minus pctm̃ originale:non ergo mors ꝛ alij defectus corpales ſunt effectꝰ peccati.

Sed cõtra Eſt,ꝙ apls dĩ rom.5. Per vnum hominem pctm̃ in hũc mũdũ intrauit:ꝛ ꝑ pctm̃ mors.

Rñdeo Dõm,ꝙ aliqđ eſt cã alteriꝰ dupl'r,vnomõ quidem ꝑ ſe: alĩmodo ꝑ accñs.ꝑ ſe quidẽ eſt cã alterius qđ ſm virtutẽ ſue nãe vel forme producit effectũ.vñ ſequiẽ ꝙ effectus ſit ꝑ ſe intentꝰ a cã.vnde cum mors ꝛ hmõi defectꝰ ſint ꝓter intentionẽ peccantis, manifeſtum eſt ꝙ peccatũ nõ eſt ꝑ ſe cã iſtorũ defectuũ. Per accñs aũt aliqđ eſt cã alteriꝰ ſi ſit cã remouens ꝓhibens.ſicut dĩ in.8.phyſi.qđ diuellens columnã per accñs mouet lapidem columne ſuppoſitũ.ꝛ h̃ mõ pctm̃ primi parẽtis eſt cã mortis ꝛ oĩm hmõi defectuũ in nã humana:inquãtũ ꝑ pctm̃ primi parẽtis ſublata eſt originalis iuſtitia,ꝑ quã nõ ſolũ inferiores aĩe vires continebantur ſub rõne abſq omni deordinatione,ſed totũ corpus continebaẽ ſub anima abſq omni defectu: vt in primo habitum eſt.ꝛ iõ ſubtracta hac originali iuſtitia ꝑ pctm̃ primi parentis, ſicut vulnerata eſt humana nã quãtũ ad animam ꝑ deordinationẽ potentiarum (vt.ſ. dictũ eſt,ita etiã eſt corruptibilis effecta ꝑ deordinationẽ ipſius corporis. ſubtractio autẽ originalis iuſtitie habet rõnem pene ſicut etiam ſubtractio grẽ.vnde etiã mors ꝛ omnes defectus corpales ꝯñtes ſunt quedam pene originalis pcti,ꝛ q̃uis hmõi defectus non ſint intenti a peccante: ſunt tñ ordinati ſecundum iuſtitiaꝫ dei punientis.

Ad pmũ Ergo dõm,ꝙ eq̃litas cãe ꝑ ſe cãt eq̃lẽ effectum: augmẽtata enĩ vel diminuta cã ꝑ ſe augetur vel diminuitur effectꝰ.ſed equalitas cauſe remouentis ꝓhibens nõ oſtẽdit equalitatẽ effectuũ,ſiquis enim equali impulſu diuellat duas columnas,nõ ſequiẽ qđ lapides ſuperpoſiti eq̃liter moueanẽ: ſed ille velociꝰ mouebiẽ q̃ grauior erit ſm ꝓprietatem ſue nature,cui relinquiẽ remoto ꝓhibente ſic

22.q. 164. Et 2.di.30 q.1.ar.1 Et 3.di. 16.q.1. arti.1.et 4. plo. pnᵒ. Et di. 4. q. 2. ar. 1. q.3. Et 4.ꝯ.c. 52. Et mal.q. 5.ar. 4. Et opu. 3.c.127 196. 196. 300. 241.et 241.Et ro.5.le. 4.co.5. Et he.9 li.

¶ Super Artic. 4.

In art. 4ᵒ eiuſdem.q.85.nota duo. pᵐ.ꝙ cũ in lr̃a dĩ:ꝛ huiꝰ ꝑuatio eſt eſſentialr ipm̃ pctm̃ nõ intẽdit pctm̃ eſſentialr vt ſit priuatio: hic.n.ſuperius eſt reprobatũ ꝛ dictũ ꝙ ẽ actus priuatꝰ ſꝫ intẽdit ꝙ cũ pctm̃ ꝑuet multis ſpeciebꝰ mõis ꝛ ordinibꝰ priuat eis diuerſimode nã ptinẽtibus ad bonũ grẽ ꝑuat demeritorie pertinẽtibꝰ ad bonũ hĩlitatis priuat effectiue:ptinẽtibꝰ ad boᵐ ipſiꝰ actꝰ ꝑuat formalr ita ꝙ qꝛ ꝑuat formalr iõ dictũ ẽ ꝙ ẽ eſſentialr priuatio. Uel ꝛ meliꝰ intẽdit.ꝙ pctm̃ vt eſt ĩ grẽ mali ſimpliciter eſt eſſentialr ꝑuatio mõi,ſpẽi ꝛ ordinis ptinẽtiũ ad bonũ ordiati actus. 2ᵒ nota ꝙ nõ ſpectat ad authoris doctrinã rñdere rõnibus impugnãtibꝰ pctm̃ eẽ priuationẽ grẽ,aut boni nãe:hec.n. ꝯtra ſunt non eſſentialia.

¶ Super Ar. 5.ꝛ 6.

In artic. 5.ꝛ 6. nihil notale occurrit ſcribendum.

ſtat ꝙ qꝛ armonia virtũ aĩe eſt ſꝫ nãm rõnalẽ diſſonantia aũt ꝯ eandem, merito dici põt ꝙ ordo virtuum anime ad virtutis bonũ a quo deſtitute ſunt eſt nãlis.Eſt igitur humana natura ſibi derelicta ſublata originali iuſtitia vulnerata:ac per hoc infirma in naturalibus.i.in his que ſunt ſm nãm.i.in habilitatibꝰ ad virtute.ꝛ bonũ:ꝛ hoc ꝑ appoſitionẽ ꝛ inte

Notato tu hinc quid eſt natura partialis ꝛ vniuerſalis:ꝛ que ſint conditiones materie electe ꝛ comitantes:vt in multis clarum habeas intellectum.habes quoq hinc vnde philoſophis deridentibus fidem.ꝛ putantibus nos credere mortem non eſſe naturalem ſatiſfacere poſſis ı ſicut ꝛ de vulneribus dictum eſt anime.

igitur remota originali iuſtitia natura corporis humani relicta eſt ſibi. et ſecundum hoc ſecundum diuerſitatem naturalis cõplexionis quedam corpora pluribus defectibus ſubiacent. quedam vero paucioribus: quamuis exiſtente originali peccato equali. ¶ Ad ſecundum dicendum, quod culpa originalis et actualis remouetur ab eodem a quo etiam remouentur et huiuſmodi defectus: ſecundum illud apoſtoli ro. 8. Uiuificabit mortalia corpora veſtra propter inhabitantem ſpiritum eius in vobis. ſed vtrunque fit ſecundum ordinem diuine ſapientie congruo tempore: oportet enim quod ad immortalitatem et impaſſibilitatem glorie que in chriſto inchoata eſt et per chriſtum nobis acquiſita peruenimus, conformati primo paſſionibus eius. vnde oportet quod ad tempus eius paſſibilitas in noſtris corporibus remaneat ad impaſſibilitatem glorie promerendam conformiter chriſto. ¶ Ad tertium dicendum, quod in peccato actuali duo poſſumus conſiderare. ſcilicet ipſam ſubſtantiam actus et rationem culpe. ex parte quidem ſubſtantie actus poteſt peccatum actuale aliquem defectum corporalem cauſare: ſicut ex ſuperfluo cibo aliqui infirmantur et moriuntur: ſed ex parte culpe priuat gratiam que datur homini ad rectificandum anime actus: non autem ad cohibendum defectus corporales ſicut originalis iuſtitia cohibebat. et ideo peccatum actuale non cauſat huiuſmodi defectus ſicut originale.

¶ Utrum mors et alij defectus ſint naturales homini. Artic. 6.

Ad ſextum ſic proceditur. Uidetur quod mors, et huiuſmodi defectus ſint homini naturales. corruptibile enim et incorruptibile differunt genere vt dicitur in x. metaph. ſed homo eſt eiuſdem generis cum aliis animalibus que ſunt naturaliter corruptibilia. ergo homo naturaliter corruptibilis. ¶ Preterea. Omne quod eſt compoſitum ex contrariis eſt naturaliter corruptibile: quaſi habens in ſe cauſam corruptionis ſue: ſed corpus humanum eſt huiuſmodi. ergo eſt naturaliter corruptibile. ¶ Preterea. Calidum naturaliter conſumit humidum: vita autem hominis conſeruatur per calidum et humidum: cum igitur operationes vite expleantur per actum caloris naturalis (vt dicitur in. 2. de anima) videtur quod mors et huiuſmodi defectus ſint hominum naturales.

Sed contra. Quicquid eſt homini naturale deus in homine fecit: ſed deus mortem non fecit: vt dicitur ſap. 1. ergo mors non eſt homini naturalis. ¶ Preterea. Id quod eſt ſecundum naturam non poteſt dici pena nec malum: quia vnicuique rei eſt conueniens id quod eſt ei naturale ſed mors et huiuſmodi defectus ſunt pena peccati originalis: vt ſupra dictum eſt. Ergo non ſunt homini naturales. ¶ Preterea. Materia proportionatur forme et quelibet res ſuo fini. finis autem hominis eſt beatitudo perpetua: vt ſupra dictum eſt. forma etiam humani corporis eſt anima rationalis que eſt incorruptibilis: vt in. 1. habitum eſt. ergo corpus humanum eſt naturaliter incorruptibile.

Reſpondeo dicendum, quod de vnaquaque re corruptibili dupliciter loqui poſſumus. vno modo ſecundum naturam vniuerſalem: alio modo ſecundum naturam particularem. Natura quidem particularis eſt propria virtus actiua et conſeruatiua vniuſcuiuſque rei, et ſecundum hanc omnis corruptio et defectus eſt contra naturam: vt dicitur in l. 2. de ce. quia huiuſmodi virtus intendit eſſe et conſeruationem eius cuius eſt. Natura vero vniuerſalis eſt virtus actiua in aliquo vniuerſali principio nature: puta in aliquo celeſtium corporum vel alicuius ſuperioris ſubſtantie: ſecundum quod etiam deus a quibuſdam dicitur natura naturans que quidem virtus intendit bonum et conſeruationem vniuerſi ad quod exigitur alternatio generationis et corruptionis in rebus. et ſecundum hoc corruptiones et defectus rerum ſunt naturales: non quidem ſecundum inclinationem forme que eſt principium eſſendi et perfectionis: ſed ſecundum inclinationem materie que proportionaliter attribuitur tali forme ſecundum diſtributionem vniuerſalis agentis. Et quamuis omnis forma intendat perpetuum eſſe quantum poteſt, nulla tamen forma rei corruptibilis poteſt aſſequi perpetuitatem ſui preter animam rationalem: eo quod ipſa non eſt ſubiecta omnino materie corporali, ſicut alie forme: quinimo habet propriam operationem immaterialem: vt in primo habitum eſt. vnde ex parte ſue forme naturalior eſt homini incorruptio quam aliis rebus corruptibilibus ſed quia et ipſa habet materiam ex contrariis compoſitam ex inclinatione materie ſequitur corruptibilitas in toto: et ſecundum hoc homo eſt naturaliter corruptibilis ſecundum naturam materie ſibi relicte, ſed non ſecundum naturam forme. ¶ Tres autem prime rationes procedunt ex parte materie: alie vero tres ex parte forme. vnde ad earum ſolutionem conſiderandum eſt quod forma hominis que eſt anima rationalis ſecundum ſuam incorruptibilitatem proportionata eſt ſuo fini qui eſt beatitudo perpetua: ſed corpus humanum quod eſt incorruptibile ſecundum ſuam naturam conſiderata quodammodo proportionatum eſt ſue forme et quodammodo non. Duplex enim conditio poteſt attendi in aliqua materia. vna ſcilicet quam agens eligit. alia que non eſt ab agente electa ſed eſt ſecundum conditionem naturalem materie: ſicut faber ad faciendum cultellum eligit materiam duram et ductilem que ſubtiliari poſſit, vt ſit apta inciſioni: et ſecundum hanc conditionem ferrum eſt materia proportionata cultello: ſed hoc quod ferrum ſit frangibile et rubiginem contrahens conſequitur ex naturali diſpoſitione ferri, nec hoc eligit artifex in ferro, ſed magis repudiaret ſi poſſet. vnde hec diſpoſitio materie non eſt proportionata intentioni artificis nec intentioni artis. Similiter corpus humanum eſt materia electa a natura quantum ad hoc quod eſt temperate complexionis, vt poſſit eſſe conuenientiſſimum organum tactus et aliarum virtutum ſenſitiuarum et motiuarum: ſed quod ſit corruptibile hoc eſt ex conditione materie, nec eſt electum a natura: quin potius natura eligeret materiam incorruptibilem ſi poſſet. Sed deus cui ſubiacet omnis natura in ipſa inſtitutione hominis ſuppleuit defectum nature, et dono iuſtitie originalis dedit corpori incorruptibilitatem quandam: vt in primo dictum eſt, et ſecundum hoc dicitur quod deus mortem non fecit, et quod mors eſt pena peccati. ¶ Unde patet reſponſio ad obiecta.

¶ De macula peccati. Queſtio. 86.

Deinde Conſiderandum eſt de macula peccati. ¶ Et circa hoc queruntur duo. Primo vtrum macula anime ſit effectus peccati. Secundo vtrum remaneat in anima poſt actum peccati. ... 1.q. 89. ar. 1. Et 22e. q. 87. ſ. 6 co. Et 4 d. 18. q. 1. art. 2. q. 1. co.

¶ Utrum peccatum cauſet aliquam maculam in anima. Articulus. 1.

Ad primum ſic proceditur. Uidetur quod peccatum non cauſet aliquam maculam in anima. natura enim ſuperior non poteſt inquinari ex contactu nature inferioris vnde radius ſolaris non inquinatur per tactum corporum fetidorum: vt aug. dicit in li. contra quinque hereſes: ſed anima humana eſt multo ſuperioris nature quam res commutabiles ad quas peccando conuertitur. ergo ex eis maculam non contrahit peccando. ¶ Preterea. Peccatum eſt principaliter in voluntate: vt ſupra dictum eſt, voluntas autem eſt in ratione: vt dicitur in. 3. de anima. ſed ratio ſiue intellectus non maculatur ex conſideratione quarumcunque rerum, ſed magis perficitur. ergo nec voluntas ex peccato maculatur. ¶ Preterea. Si peccatum maculam cauſat, aut macula illa eſt aliquid poſitiue: aut eſt priuatio pura. ſi ſit aliquid poſitiue, non poteſt eſſe niſi diſpoſitio vel habitus: nihil enim aliud videtur ex actu cauſari, diſpoſitio autem et habitus non eſt: contingit enim remota diſpoſitione vel habitu adhuc remanere maculam: vt patet in eo qui peccauit mortaliter prodigalitate, et poſtea tranſmutatur mortaliter peccando in habitum vitij oppoſiti. non ergo macula ponit aliquid poſitiue in anima. Similiter etiam nec eſt priuatio pura: quia omnia peccata conueniunt ex parte auerſionis et priuationis gratie: ſequeretur ergo quod omnium peccatorum eſſet vna macula. ergo macula non eſt effectus peccati.

Sed contra. Eſt quod dicitur eccle. 47. Salomoni dediſti maculam in gloria tua, et ephe. Ut exhiberet ſibi glorioſam eccleſiam non habentem maculam aut rugam, et vtrobique loquitur de macula peccati. Ergo macula eſt effectus peccati.

Reſpondeo dicendum, quod macula proprie dicitur in corporalibus quando aliquod corpus nitidum perdit ſuum nitorem ex contactu alterius corporis: ſicut veſtis et aurum et argentum aut aliud huiuſmodi. In rebus autem ſpiritualibus ad ſimilitudinem huius oportet maculam dici. Habet autem anima hominis duplicem nitorem. vnum quidem ex refulgentia luminis naturalis rationis per quam dirigitur in ſuis actibus. alium vero ex refulgentia diuini luminis. ſcilicet ſapientie et gratie per quam etiam homo perficitur ad bene et decenter agendum. Eſt autem quaſi quidam anime tactus quando inheret aliquibus rebus per amorem, cum autem peccat adheret rebus aliquibus contra lumen rationis et diuine legis: vt ex ſupradictis patet. vnde ipſum detrimentum nitoris ex tali contactu proueniens macula anime metaphorice vocatur.

Ad primum Ergo dicendum, quod anima non inquinatur ex rebus inferioribus virtute earum quaſi agentibus eis in animam: ſed magis econuerſo anima ſua actione ſe inquinat inordinate eis inherendo contra lumen rationis et diuine legis. ¶ Ad 2m dicendum, quod actio intellectus perficitur ſecundum quod res intelligibiles ſunt in intellectu per modum ipſius intellectus: et ideo intellectus ex eis non inficitur, ſed magis perficitur: ſed actus voluntatis conſiſtit in motu ad ipſas res: ita

¶ Super q. 86.

In 1. artic. vtrorum q. 85. dubium occurrit ex ſcoto l. 4. diſt. quarti ſen. volente quod macula non ſit priuatio. ſed relatio rationis in anima obliqua diuino intellectui et voluntati vt ordinata ad penam correſpondentem peccato. Et quod non ſit priuatio probatur dupliciter. primo quia priuatio coniunctionis ad deum per gratiam vel charitatem non ſuſcipit magis et minus: macula autem que peccator poſt peccatum dicitur peccator ſuſcipit magis et minus. Eſt namque vnus magis peccator altero et ſeipſo nunc quam primo. Secundo. quia macula ſummi odij a. et ſummus inordinatus amor a. repugnant. ergo macula vnius peccati expelleretur per aliud: quod eſt falſum. Quod autem macula ſit relatio, probatur auctoritate aug. ſuper illud pſal. Beati quorum remiſſe ſunt iniquitates vbi vult quod peccata videri deo eſt illa ad penam imputari. Tegi autem eſt ad penam non reſeruare ſeu nolle punire Ex quo patet quod nihil aliud eſt hunc remanere peccatorem quam reſeruari ſeu ordinari ad penam per actum diuine voluntatis. Et confirmatur inde. ex eo quia in offendente principem poſt non remanet aliquid in eo quo dicitur inimicus ſed relatio rationis in ipſo ex voluntate domini ordinantis eum ad penam. ¶ Ad euidentiam huius difficultatis non oportet aliud iacere fundamentum quam id quod in litera poſitum eſt in. 1 art. in reſponſione ad 1m. ſcilicet quod macula non ſignificat puram priuationem: ſed priuationem in ordine ad cauſam ſcilicet ad peccatum a quo cauſatur. Et hoc enim ſoluuntur omnes difficultates adductee in re: licet enim priuatio coniunctionis, ſimilitudinis, refulgentie etc. charitatis non ſuſcipiat magis et minus quia conſiſtit in facto eſſe. cauſa tamen eius. ſcilicet peccatum ſuſcipit magis et minus: ac per hoc macula que ſignificat priuationem non abſolute ſed vt ex peccato, ſuſcipit magis et minus: non in ſe ſed in cauſa, et ex hoc prouenit quod iſte eſt magis maculatus: eadem macula ſpecie altero: et magis peccator altero poſt actus peccatorum. Et hoc ſufficit contra ſolutionem et rationes ſcoti et aureoli allatas a capreolo in. 14 diſtin. quarti.
¶ Ad 2m autem rationem

2. di. 30 q. 1. ar. 1 co. fin. et ad 1m. Et. 5. d. 16. q. 1. art. 1. ad 3m. Et mal. q. 5. art. 5. Et ro. 5 le. 3. co. 6. Et he. 9. ſ.

[illegible] Wille.n. petõeſi macule adimitiẽ nec aliqua alicui pte auerſiõis petõis ꝓſurgũt. vñ nõ ẽ ꝯuetas. poſito baſa ẽ. falſa ſ[illegible] qꝛ petõꝛ vt ſic nõ ẽ a volũtate diua: hꝫ petõꝛ ordiatio ãt ad penã ẽ a volũtate diuina. [illegible] vt ſic ẽ peti a malo ex petõ relicto: qꝛ eẽ petõꝛ eſt eſſe ad penã eſt bonũ: tñ ſit a deo. [illegible] ꝓpterea ꝙ ineruditi [illegible]

rio cõiunctionis ex petõ oppoſita faciat elongatio. diſſimilitudo [illegible] ſio[illegible] ꝓpter quod dõm eſt quod licet autho: maculam [illegible] noie ſignificatione declaret: intendit tamen macule noie [illegible] nem vt ex actu qua formalr ẽ poſt actũ peccatoꝛ. Cuius ſignum eſt ꝙ de effectibus peccati tractans: tres tñ numerat corruptionem [illegible] lam, ⁊ reatum. Et conſtat ꝙ o peccati effectũ peccato: poſt actũ [illegible]

quod amoꝛ cõglutinat aĩam rei amate, ⁊ ex hoc anima maculatur qñ inordinate inheret: ſm illud oſee. 9. Facti ſunt abominabiles ſicut ea que dilexerunt. ¶ Ad tertiũ dicendũ, ꝙ macula nõ eſt aliqd poſitiue ĩ aĩa: nec ſignificat puatione ſolã: ſed ſignificat puationẽ quandã nitoris aĩe in ordine ad ſuã cauſam q̃ eſt petm̃: ⁊ ideo diuerſa petã diuerſas maculas inducunt, ⁊ eſt ſimile de vmbra q̃ eſt puatio luminis ex obo alicuius corporis: ⁊ ſm diuerſitatem corporum obiectorum diuerſificantur vmbꝛe.

¶ Utrum macula maneat in anima poſt actum peccati. Artic. 2.

Ad ſcdm Sic pcedit. Uꝛ, ꝙ macula nõ maneat in aĩa poſt actũ peccati: nihil.n. manet in aĩa poſt actũ niſi habitus vel diſpoſitio: ſed macula non eſt habitus vel diſpõ: vt. s. habitũ eſt. ergo macula nõ manet in aĩa poſt actum pcti. ¶ P. hoc modo ſe hꝫ macula ad peccatũ ſicẽ vmbꝛa ad corpus: vt. s. dictũ eſt: ſed tranſeunte corpe nõ manet vmbꝛa. ergo ⁊ tranſeunte actu peti non manet macula. ¶ P. Omis effectus dependet ex ſua cã: cauſa aũt macule eſt act⁹ peccati. ergo remoto actu peccati non remanet macula in anima.

Sed ꝯ Eſt, ꝙ dicit ioſue. 22. An parum eſt vobis qꝛ peccaſtis in beelphegoꝛ ⁊ vſq; in pꝛeſentem diem macula huius ſceleris in vobis permanet.

Rñdeo Dõm, ꝙ macula peti remanet in aĩa etiã trãſeũte actu peti, cuius rõ eſt: qꝛ macula ſicut dictũ eſt, impoꝛtat quẽdã defectũ nitoris ꝓp receſſum a lumĩe rõnis vel diuine legis; ⁊ iõ q̃diu hõ manet extra hmõi lumẽ manet ĩ eo macula peti: ſꝫ poſtq̃ redit ad lumẽ rõnis ⁊ ad lumẽ diuinũ qđ fit ꝑ grãm, tunc macula ceſſat. Licet autẽ ceſſet actus peti quo hõ diſceſſit a lumine rõnis vel legis diuine, nõ tñ ſtatim hõ ad illud redit in quo fuerat, ſed requirit aliquis motus voluntatis ꝯtrarius pꝛio motui, ſicut ſi aliquis ſit diſtãs alicui per aliquem motũ, nõ ſtatim ceſſante motu fit ei ꝓpinquus. ſed opꝫ ꝙ appꝛopinquet rediens per motum contrarium.

Ad pꝛimũ Ergo dõm, ꝙ poſt actũ peti nihil poſitiue remanet in aĩa niſi diſpõ vel habitus: remanet tñ aliquid priuatiue. ſ. priuatio cõiunctionis ad diuinũ lumen. ¶ Ad 2m dõm, ꝙ tranſeunte obſtaculo coꝛpis remanet coꝛpus diaphanũ in equali ꝓpinquitate ⁊ habitudine ad coꝛpus illuminans: ⁊ iõ ſtatim vmbꝛa tranſit, ſꝫ remoto actu peti nõ remanet aĩa in eadẽ habitudine ad deũ. vñ nõ ẽ ſimilis rõ. ¶ Ad 3m dõm, ꝙ actus peti facit diſtantiã a deo: quã quidẽ diſtantiã ſequit defectus nitoꝛis, hoc modo ſicut motus localis facit localẽ diſtantiã. Unde ſicut ceſſante motu locali non tollitur diſtantia localis, ita nec ceſſante actu peccati tollitur macula.

¶ De reatu pene. Queſt. 87.

Deinde Cõſiderandũ eſt de reatu pene. Et pꝛimo de ipſo reatu. Secundo de moꝛtali ⁊ veniali petõ que diſtinguunt ſm reatũ. ¶ Et circa pꝛimũ q̃runt octo. Pꝛio vtrũ reat⁹ pene ſit effectus peti. ſcdo vtrũ petm̃ poſſit eẽ pena alteri⁹ peti. tertio vtrũ aliqđ petm̃ faciat reũ eterna pena. q̃rto, vtrũ faciat reũ pena infinita ſm q̃titatẽ. 5o an oẽ petm̃ faciat reũ eterna ⁊ infinita pena. ſexto, vtrũ reatus pene poſſit remanere poſt petm̃. ſeptimo, vtrum ois pena inferat ꝓ aliquo peccato. octauo vtrum vnus ſit reus pene ꝓ petõ alterius.

¶ Utrũ reat⁹ pene ſit effectus peti. Art. 1.

Ad pꝛimũ Sic pcedit. Uꝛ, ꝙ reat⁹ pene non ſit effectus peti: ꝙ enĩ ꝑ accñs ſe hꝫ ad aliqđ nõ vr̃ eſſe ꝓpꝛius effectus eius: ſed reat⁹ pene per accñs ſe habet ad petm̃: cũ ſit pꝛeter intentionẽ peccantis. ergo reatus pene non eſt effectus peti. ¶ P. Malũ nõ eſt cã boni: ſꝫ pena bona eſt, cum ſit iuſta ⁊ a deo, ergo non eſt effectus peccati quod eſt malũ. ¶ P. Aug. dicit in. 1. confeſ. ꝙ ois inoꝛdinatus animus ſibipſi eſt pena: ſed pena non cauſat reatum alterius pene: qꝛ ſic iretur in infinitũ. ergo peccatum non cauſat reatum pene.

Sed ꝯ Eſt, ꝙ dr̃ ro. 2. Tribulatio ⁊ anguſtia in animã omnẽ operantis malum: ſed operari malũ eſt peccare. ergo peccatum inducit penam: q̃ noĩe tribulationis ⁊ anguſtie deſignatur.

Rñdeo Dõm, qđ ex rebus nãlibus ad res humanas deriuat vt id qđ contra aliqd inſurgit ab eo detrimentum patiatur. videmus. n. in rebus nãlibus ꝙ vnũ ꝯtrariũ vehementius agit altero ꝯtrario ſuperueniente: ꝓpter qđ aque calefacte magis cõgelant: vt dr̃ in. 2. metheoꝛoꝝ. vñ in hoĩbus hoc ex nãli inclinatione inuenitur vt vnuſquiſq; depꝛimat eũ qui cõtra ipſum inſurgit. Manifeſtũ eſt aũt qđ quecũq; cõtinent ſub aliquo oꝛdine ſunt quodãmodo vnũ in oꝛdine ad pꝛincipiũ oꝛdinis. vñ q̃cq̃d ꝯ oꝛdinẽ aliquẽ inſurgit ꝯñs eſt vt ab eo oꝛdine ⁊ pꝛincipe oꝛdinis depꝛimatur. Cũ aũt petm̃ ſit actus inoꝛdinatus, manifeſtũ eſt ꝙ q̃cunq; peccat ꝯ aliquẽ oꝛdinẽ agit: ⁊ iõ ab ipſo oꝛdine ꝯñs eſt ꝙ depꝛimat: que quidẽ repꝛeſſio pena eſt. Unde ſꝫ tres oꝛdines quibus ſubdit humana voluntas, triplici pena põt homo puniri pꝛimo quidẽ. n. ſubditur humana nã oꝛdini ꝓpꝛie rationis. Secũdo oꝛdini exterioꝛis hoĩs gubernãtis vel ſpũaliter vel tpalr, politice ſeu iconomice. Tertio ſubditur vñi oꝛdini diuini regiminis. Quilibet aũt hoꝝ oꝛdinũ ꝑ petm̃ peruertit: dum ille qui peccat agit ⁊ ꝯ rõnem ⁊ ꝯ legem humanam ⁊ ꝯ legem diuinã. vnde triplicem penam incurrit. vnam quidẽ a ſeipſo, que eſt conſcientie remoꝛſus, aliam vero ab homine: tertiam vero a deo.

Ad pꝛimũ Ergo dõm, ꝙ pena conſequit petm̃ inquantũ malũ eſt ratione ſue inoꝛdinationis, vnde ſicut malũ eſt ꝑ accñs in actu peccantis pꝛeter intentionẽ ipſius, ita ⁊ reatus pene. ¶ Ad ſecundã dõm, ꝙ pena quidem iuſta eſſe poteſt, ⁊ a deo ⁊ ab homine inflicta. vnde ipſa pena non eſt effectus peccati directe, ſed ſolum diſpoſitiue. Sed peccatum facit hominem eſſe reum pene, quod eſt malũ. Di-

Super q. 87. arti. 1. In articulo. 1. q. 87. aduerte qđ autho: in coꝛpore articuli loquitur de extremo [illegible]

¶ Super artic. 1.

IN art. i. eiuſdē. 87. q. dubiū pᵒ occurrit ſimplr. ⁊ ad hoīem an inordinatio q̄ eſt eēntialr malū culpe ſit pena. Et ſimplr q̄dē dubiū eſt ex ſco. in. 36. d. qm̄ ꝯ tenētis ex eo ꝙ pena ſoᷓalr ē carētia boni ꝯuenietis volūtati ⁊ volētiꝫ ꝯuatio rectitudinis debite i actu volūtatis ē carentia boni ꝯuenietis ḡ. Probaꝫ minor: qꝛ magis ꝯuenit ē voluntati bonū honeſtū ꝙ cōmodū.

Et ꝯfirmaꝫ, qꝛ ablatio boni ꝯmodi ē ſimplr pena: ḡ magis ⁊ maior pena ē ablatio boni iuſti ꝙto mag̃ ꝯuenit volūtati ⁊ magis ē. ¶ Ad hū ꝫ ſᵒ authorē ſ. qꝛ ipſemet l. q. ꝺ malo. q. i. ar. 4. ad 2ᵐ, tractās illud Aug. iuſſiſti dn̄e ⁊ ſic ē, vt oīs lordiatᵒ aīus ſibiipſi ſit pena, ꝺ. ꝙ ex eo ꝙ lordiatio nē illā iuſte ꝙ q̄dā mō patiꝫ [illegible] pene. In oppᵐ ē i qꝛ lordiatio illa vel volūtate eēt cūpa ⁊ [illegible] [illegible]

2ᵉ. q. 35. a. 2. ad 4ᵐ. Et. 1. d. 45. a. 2. ad 4ᵐ. Et. 2. d. 36. a. 3. Et mal. q. 1. a. 4. ad 1ᵐ. Et ro. 1. le. 7. co. 3. fin.

dicit. n. Diony. 4. c. de diui. no. ꝙ puniri nō eſt malū, ſꝫ fieri pena dignū: vn̄ reatᵒ pene directe ponit effectᵒ pcti. ¶ Ad 3ᵐ dōꝫ, ꝙ pena illa inordinati aīi debeꝫ pctō ex h̄ ꝙ ordinē rōnis ꝯuertit, fit aūt reus alteriᵒ pene ꝑ h̄ ꝙ ꝯuertit ordinē legis diuine vl' hūane.

¶ Utrū pctm̄ poſſit eſſe pena pcti. Arti. 2.

AD ſcꝺꝫ Sic pcediꝫ. Uꝛ ꝙ pctm̄ nō poſſit eſſe pena pcti, pene. n. ſunt inducte vt ꝑ eas hoīes reducanꝫ ad bonū virtutis: vt pꝫ ꝑ phm̄. in. x. ethic. ſꝫ ꝑ pctm̄ nō reduciꝫ homo i bonū virtutis, ſꝫ i oppoſitū. Ergo pctm̄ nō eſt pena pcti. ¶ Pꝛ. Pene iuſte ſunt a deo, vt pꝫ ꝑ Aug. in lib. 83. q. peccatū aūt nō eſt a deo, ⁊ eſt iniuſtū: nō ḡ peccatū pōt eē pena peccati. ¶ Pꝛ. De rōne pene eſt ꝙ ſit ꝯ voluntatē: ſed pctm̄ eſt a voluntate: vt ex ſupradictis patet. Ergo peccatum non poteſt eſſe pena peccati.

Sꝫ ꝯ Eſt, ꝙ grē. dicit ſuꝑ ezec. ꝙ q̄dā peccata ſunt pene peccati.

Rn̄deo Dōm, ꝙ de pctō dupl'r loq̄ poſſum' ꝑ ſe. ſ. ⁊ per accn̄s. Per ſe quidē nulloᵒ pctm̄ pōt eē pena peccati: pctm̄. n. ꝑ ſe cōſideraꝫ ſm ꝙ egrediꝫ a volūtate: ſic. n. hꝫ rōnē culpe, de rōne aūt pene eſt ꝙ ſit ꝯ volūtatē. vt. in. i. habitū ē. Un̄ manifeſtū eſt ꝙ pctm̄ per ſe loq̄ndo nulloᵒ pōt eē pena pcti. ¶ Per accidens aūt pctm̄ pōt eē pena pcti tripl'r. Primo q̄dē ex pte cāe q̄ eſt remotio ꝓhibētis: ſunt. n. cāe icitātes ad pctm̄ paſſiones, tētatio diaboli, ⁊ alia hmōi, q̄ q̄dē cāe īpediunꝫ ꝑ auxiliū diuine grē: q̄ ſubtrahiꝫ ꝑ pctm̄. vn̄ cū ipſa ſubtractio grē ſit q̄dā pena ⁊ a deo (vt. s. dcm̄ eſt) ſequiꝫ ꝙ ꝑ accn̄s ēt pctm̄ qᵒ ex h̄ ſequitur pena dicaꝫ, ⁊ hoc mō loquiꝫ aplus ro. i.

aut ponit effectᵒ actiōis inordiate q̄ ē pctm̄ aut nō. Si poniꝫ effectᵒ aut ſoᷓalr, ⁊ tūc idē ē iudiciū ꝺ cīpa ⁊ tali effectu: ſic̄ idē ē iudiciū de cecitate ⁊ eē cecū, albedie ⁊ eē albū. Sic alr ꝺn̄ ſicut paſſio ē effectᵒ actiōis, tūc nō eēt dōꝫ ꝙ ipa eēntia pcti ē pena ſꝫ ſꝫ ſuū effectū ⁊ ꝯuenit h̄ ſub 3ᵒ mēbro poſito i lra. Si n̄ poniꝫ effectᵒ, ſꝫ poniꝫ idē tīce idē ⁊ teᵐ diſſicta eꝫ volūtarū ñ ē neqꝫ. n. volūtarie tm̄ peccās agit: ſꝫ ſic i pctō pōīt, ⁊ i pctō ꝑſeuerat. ¶ Solū ꝺr q̄ daꝫ a ſcoto ad rōnē factā ꝑ pte negatiua ꝙ iordiatio ſtaꝫ a ꝺo ñ iſligētē ſꝫ deſerēte, nihil oīno vꝫ: qꝛ ad rōnē pēe exigit ꝙ ſit a deo coᵒ ꝙ cīpa ñ ē ab eo. ſ. vt i ipꝫ reſoluiꝫ tādꝫ in pᵐ cām poſitiue vl' negᵉ ſicut ceteris iuſtaꝫ reduci i deū vt deſerētē ñ ē reduci i ipm vt pᵐ cāꝫ: ḡ. Probaꝫ minor qꝛ hꝫre deū vt cāꝫ deſerēt, cōe eſt culpe ⁊ pene ē. n. deᵒ cā mali culpe deſerēdo: ⁊ tñ ſimplr negaꝫ, ꝙ ſit i tiᵒcā, vt affirmaꝫ ſimplr ꝙ ē cā pene. Deᵒ igꝫ vt deſerēs ñ ē a q̄ eſt pena: ſꝫ plᵒ opꝫ addē. Et ꝯfirmaꝫ qꝛ [illegible]

dicens. Propter qᵒ tradidit eos deᵒ i deſideria cordis eoꝝ, q̄ ſunt aīe paſſiones: qꝛ. ſ. deſerti hoīes ab auxilio diuine grē vincunꝫ a paſſionibᵒ, ⁊ hoc modo ſemꝑ pctm̄ ꝺ i eſſe pena ꝑcedētis pcti. Alioᵒ ex pte ſubē actᵒ, que afflictionem inducit, ſiue ſit actus interior: vt pꝫ in ipſa ira ⁊ inuidia, ſiue actᵒ exterior: vt pꝫ cum aliqui graui labore opprimunꝫ ⁊ dāno vt expleāt actum pcti: ſm illᵒ ſap. 5. Laſſati ſumᵒ in via iniquitatis. Tertio mō ex pte effectᵒ: vt. ſ. aliqᵒ pctm̄ dicaꝫ pena reſpectu effectᵒ ꝯñtis: ſꝫ in his duobᵒ vltimis modis vnum pctm̄ non ſolū eſt pena precedentis peccati, ſed etiam ſui.

Ad primū Ergo dōm ꝙ hoc etiaꝫ ꝙ aliqui puniunꝫ adeo dum permittit eos in aliq pctā ꝓruere, ad bonū virtutis ordinaꝫ, q̄nq; quidē etiā ipſorum q̄ peccāt: cū. ſ. poſt pctm̄ humiliores ⁊ cautiores reſurgūt: ſemꝑ aūt ē ad emēdationem alioꝝ qui videntes aliquos ruere de pctō i pctm̄ magis reformidāt peccare. In alijs aūt duobus modis manifeſtū eſt ꝙ pena ordinaꝫ ad emendationē: qꝛ h̄ ipm qᵒ homo laborē ⁊ detrimentū patiꝫ in peccādo, natū eſt retrahere homies a peccato. ¶ Ad 2ᵐ dōm, qᵒ rō illa ꝓcedit de peccato ſm ſe. ¶ Et ſilr dōm eſt ad tertium.

¶ Utrum aliquod peccatum inducat reatum eterne pene. Artic. 3.

AD tertiū Sic proceditur. Uꝛ, quod nullum peccatum inducat reatum eterne pene. Pena eñ iuſta adeq̄aꝫ culpe iuſtitia eñ equalitas eſt: vnde dicitur Eſaie. 27. In menſura contra menſurā cū adiecta fuerit iudicabit eā: ſed pctm̄ eſt tpale. Ergo non inducit reatum pene eterne.

2ᵉ. q. 35. a. 3. Et. 3. d. 8. Et q. 42. q. 1. a. 3. d. 3. Et. 4. d. 45. q. 1. a. 1. Et 3. d. 3. Et 147. Et 144. Et li. 4. c. 93. Et opuſ. 3. c. 5. 88. Et q. 1. le. 14.

[illegible]

ſonis aliq̄d peccatum h₃ deum pro obiecto: vt patet de odio dei. Et ex hoc p₃ etiā q̄ nō vbi eſt verū q̄ conuerſio in omni pctō ſit ad cōmutabile bonū. Eſt n. in hmōi pctis conuerſio ad incōmutabile bonū nolēdū ne gādū ꝛc. vt pprium obm pctī. Et cōfirmat̄ q̄ ipſe author ſupius in .q. 72 expſſe dixit q̄ diuiſio pctī ꝯ deū ſe. ꝓm ꝛ primū eſt diuiſio penes obā, vñ pctā ſpecificant̄. Et ſequit̄ etiā ex hoc vt talibus peccatis debeat̄ infinita pena intēſiue.

¶ P̄. Pene medicine quedā ſunt: vt d̄r in. 2. ethi. ſed nulla medicina d₃ eſſe infinita q̄ ordinatur ad finem: qḋ aūt ordinat̄ ad finē nō eſt infinitum, vt ph̄s dicit in. 1. politicorum ergo nulla pena debet eſſe infinita. ¶ P̄. Nullus ſapiens facit aliquid niſi propter ſe in ipſo delectetur: ſed deus nō delectatur in perditione hoim: vt d̄r ſap. 1. ergo nō puniet hoiēs pena ſempiterna. ¶ P̄. Nihil qḋ eſt p̄ accñs eſt īfinitū: ſed pena eſt p̄ accñs: nō eſt eñ ꝓm naturā eius qui punit. Ergo non poteſt in infinitum durare.

Sed ꝯtra Eſt, qḋ d̄r matt. 25. ibūt hi in ſupplicium eternū. Et marci. 3. d̄r. Qui autem blaſphemauerit in ſpūſctm̄ non habebit remiſſionem in eternum: ſed erit reus eterni delicti.

R̄ñdeo Dōm, q̄ ſicut. ſ. dictū, pctm̄ ex h̄ inducit reatū pene qḋ peruertit aliquē ordinē. manēte aūt cā manet effectus: vñ q̄diu puerſitas ordinis remanet, neceſſe eſt qḋ remaneat reatus pene. Peruertit aūt aliquis ordinē q̄nq₃ quidem reparabiliter, q̄nq₃ aūt irreparabilr: ſemp. n. defectus quo ſubtrahitur p̄n^m irreparabilis eſt, ſi aūt ſaluet̄ principiū eius virtute aliq defectus repari poſſunt ſicut ſi corrumpat̄ principiū viſiuum. nō pōt fieri viſiōis reparatio niſi ſola v̄tute diuina: ſi v̄o ſaluo principio viſiuo aliqua impedimenta adueniant viſioni repari pñt p̄ naturā vel p̄ artē. Cuiuſlibet aūt ordinis eſt aliquod p̄n^m p̄ qḋ aliquis fit pticeps illi^9 ordinis. ꝛ ideo ſi p̄ pctm̄ corrūpat̄ principiū ordis quo volūtas hoīs ſubdit̄ deo erit inordinatio q̄tū eſt de ſe irreparabilis: etſi reparari poſſit virtute diuina. principium aūt huius ordinis eſt vltim^9 finis, cui hō inheret per charitatē ꝛ ideo quecunq₃ pctā auertunt a deo charitatem auferentia. quantum eſt de ſe inducunt reatum eterne pene.

Ad p̄mū Ergo dōm, q̄ pena pctō ꝓportionat̄ ꝓm acerbitatē tam in iudicio diuino q̄ in humano. ſed ſicut aug. dicit. 21. de ci. dei. in nullo iudicio requirit̄ vt pena adequet̄ culpe ꝓ₃ durationē: ñ. n. q̄ adulteriū vel homicidiū i momēto cōmittit̄, ꝓp hoc momētanea pena punitur: ſ₃ q̄nq₃ quidē perpetuo carcere vel exilio: q̄nq₃ etiā morte. in qua nō ꝯſiderat̄ occiſionis mora: ſed potius q̄ in ꝑpetuū auferatur a ſocietate viuentiū: ꝛ ſic repñtat ſuo modo eternitatē pene inflicte diuinit^9. Iuſtum tñ eſt ꝓm Greg. q̄ q̄ in ſuo eterno peccauit cōtra deū, in eterno dei puniat̄. Dicit̄ aūt aliq̄s in ſuo eterno peccaſſe nō ſolū ꝓ₃ cōtinuationē actus in tota hoīs vita durātis: ſ₃ q̄ ex hoc ipſo q̄ finem in pctō ꝯſtituit, voluntatē h₃ ineternū peccādi. Vñ. d. greg. 34. moralis. q̄ iniqui voluiſſent ſine fine viuere, vt ſine fine potuiſſent in iniq̄tatibus ꝑmanere. ¶ Ad ſm dōm, q̄ pena q̄ etiā ꝓm leges humanas infligit̄ nō ſemp eſt medicinalis ei qui punitur, ſed ſolum aliīs: ſicut cū latro ſuſpendit̄ nō vt ipſe emendetur: ſ₃ ꝓp alios vt ſaltem metu pene peccare deſiſtant: ꝓm illud ꝓuerb. 19. Peſtilēte flagellato ſtult^9 ſapiētior erit. Sic igit̄ ꝛ eterne pene reprobo₄ a deo inflicte ſunt medicinales his qui cōſideratione penarū abſtinent

¶ Ad ſcḋm. q̄ q̄ ipoſſibile ē aliquē hr̄e ſiſt plures vltimos fines vt in p̄n^9 iſtius op̄is habuim^9, ꝛ necē eſt peccantē hr̄e aliquā vltimū finem op₃ vt auerſio a deo vltimo fine ſit cū cōuerſione ad aliū vltimū finē: q̄ cū nō ſit de^9, cōmutabile bonū vocatur. Et qm̄ vltimus finis in oīb^9 tā ꝓſequēdo q̄ fugiēdo appetit̄. ꝛ eſt primū appetitū formalr̄ q̄ius ꝯſter ꝯhs ē vt i oī pctō ſit ꝯuerſio ad ꝯmutabile bonū. Q̄uāuis diuerſimode: q̄ in ꝓſequendo bonū ſaluat̄ ꝯuerſio ad illud directe i fugiēdo v̄o malū ſaluat̄ ꝯuerſio ad aliud idirecte: dū fugitur directe malū. q̄ ꝯtrat̄ illi ꝯmutabili bono pctōr nāq₃ nimis ſeipm amās. ac p̄ h̄ ſeipm ꝯſtituens ſibi vt finē vltimum refutato deo amando deſiderādoq₃ inordinate aliq̄d ſeipm amat ac deſiderat participatū in illo deſiderato. Odiendo v̄o inordinate aliq̄d. nō odit ſeip₃ ſ₃ odit aliud vt ꝯtiū ſibi amato. Et ſic ēt i odio cōuertit̄ ad ſeip₃ radicalr̄ ꝛ idirecte. Et h̄ aūt ſoluēdū eſt motū dubiū: ꝛ dō₃ q̄ pctm̄ eſſe ꝯ deū ex pte conuerſiōis pōt dupl̄r itelligi. ſ. ꝑ ſe vel in ordine ad cōmutabile bonū ꝛ ob₃ ꝯ deū p̄ciſe nullū pctm̄ ē ex pte conuerſionis: q̄ ex hac pte omne pctm̄ fundat̄ ſup cōmutabili bono p̄ ſe appetito. ſed multa pctā ſunt ꝯ deum ex hac pte. i. ordie ad bonū cōmutabile: ꝛ ſic odiū dei ē ꝯ deū: h̄ nāq₃ odio de^9 nō ꝓciſe ſ₃ vt ꝯtius cōmutabili bono nimis amato a pctōre illum odio hr̄e. Sed ꝯ h̄ inſtat̄ q̄ ſicͭ charū^9 amat deū in ſe p̄uret ita odiū dei terminatur ad ipm̄ deū in ſe p̄ure. ꝛ nō vt contrarium amato bono.

¶ Ad h̄ d̄r, q̄ de^9 in ſeipſo ꝓ₃ ſe ē qḋ terminat odiū. ꝛ eſſe cōtrariū bono cōmutabili eſt q̄ de^9 eſt ob₃ odiī: q̄m deus nō eſt obm odiī niſi vt apparēs malū peccāti. Odiī enim obiectum eſt malū vel apparēs malū: ſicut amoris bonū vel apparens bonū. Nec per aliq̄d apparet illi deus malus niſi q̄ diſcōuenit bono cōmutabili a ſe amato. In rōne autē mali qḋ eſt vel apphēdit̄ malū alicui claudit̄ priuatio oppoſiti boni. ꝛ ꝓpterea op₃ q̄ cū de^9 ꝓ₃ ſe nō hēat rōnē mali nec ſimplr̄ nec alicui^9 (q̄ eſt de bonū. ſi odiī obm eſt q̄ apphēdat̄ vt indut^9 priuatiōe boni cōmutabilis nimis amati: ꝛ ſub hac rōne ipſe ēt i ſeipo ob₃ ſit odiī: ꝛ q̄ odio hr̄. ꝛ h̄ ſufficit ad ꝯrietatē inter charitatē ꝛ odiū dei. ſunt. n. circa idē ob₃ q̄: ꝛ nō circa idē obm q̄re p₃ ꝛ ſic ſaluat̄ iſta q̄ pctm̄ ex pte ꝯuerſionis ad ob₃ nō ē īfinitū: q̄ ē bonū cōmutabile. De^9 n. l₃ vt obm q̄ odiī ſit īfinit^9 ip̄e tñ vt cōſtat ex qḋ ꝛ q̄. i. ſub rōne mali: nō eſt īfinitus: q̄ nō ē ꝓuatiuū boni īfiniti ſ₃ cōmutabil̄ boni. Dic ḡ q̄ l₃ De^9 ſit ob₃ qḋ alicuius pctī, nulli^9 tñ pctī ē obm̄ nō ſub rōne aliq̄ finitā q̄ ꝓ niſi depēdente a cōmutabili bono nimis amato: ꝓpterea nullū pctm̄ ex pte cōuerſionis eſt infinitum.

a peccatis: ꝓm illud pſal. Dediſti metuentibus te ſignificationem, vt fugiant a facie arcus: vt liberentur dilecti tui. ¶ Ad tertiū dicendum, qḋ deus nō delectatur in penis propter ipſas: ſed, delectatur in ordine ſue iuſtitie que hec requirit. ¶ Ad quartū dicēdū, q̄ pena etſi per accidens ordinet̄ ad naturam: per ſe tamen ordinatur ad priuationem ordinis ꝛ ad dei iuſtitiam. ꝛ ideo durāte inordinatione ſemper durat pena.

¶ Utrum peccato debeatur pena infinita ſecundum quantitatem. Articu. 4.

AD quartū Sic ꝓcedit̄. Uī qḋ pctō debeat̄ pena infinita ꝓm q̄titatē. Dicitur eñ hiere. x. Corripe me dñe: veruntñ in iudicio ꝛ non in furore tuo, ne forte ad nihilū redigas me. ira autē dei vel furor metaphorice ſignificat vīdictā diuine iuſtitie. redigi autem in nihilum eſt pena infinita, ſicut ꝛ ex nihilo aliquid facere eſt virtutis infinite. ergo ꝓm vindictam diuinam pctm̄ punitur pena infinita ꝓm quātitatē. ¶ P̄. Quātitati culpe reſpondet q̄titas pene: ꝓm illud deute. 25. Pro menſura pctī erit ꝛ plagarū modus. ſ₃ pctm̄ quod ꝯ deū cōmittit̄ eſt infinitū. tāto. n. grauī^9 eſt pctm̄ quanto maior eſt ꝑſona cōtra quam peccat̄: ſicut grauī^9 pctm̄ eſt percutere p̄ncipem quam percutere hoīem priuatum. dei autē magnitudo eſt infinita. ergo pena infinita debetur pro pctō quod cōtra deū cōmittitur. ¶ P̄. Dupliciter eſt aliquid infinitū duratione. ſ. ꝛ quantitate: ſed duratione eſt pena infinita. Ergo ꝛ quantitate.

Sed cōtra Eſt, quia ꝓm hoc oīu₃ peccatorum mortaliū pene eſſent equales: non enim eſt infinitum infinito maius.

R̄ñdeo Dōm, q̄ pena ꝓportionatur peccato. In pctō autē duo ſunt. Quorū vnū eſt auerſio ab incōmutabili bono qḋ eſt infinitū. vnde ex hac parte peccatū eſt infinitū. Aliud qḋ eſt i pctō eſt inordinata cōuerſio ad cōmutabile bonū: ꝛ ex hac parte pctm̄ eſt finitū. tū q̄ ipſum bonū cōmutabile eſt finitū. tum etiam q̄ ipſa cōuerſio eſt finita: nō eñ poſſunt eſſe actus creature infiniti. Ex parte igitur auerſiōis r̄ñdet pctō pena dāni: que etiā eſt infinita: eſt. n. amiſſio infiniti boni. ſ. dei. Ex parte autem inordinate conuerſionis reſpondet ei pena ſenſus, que etiam eſt finita.

Ad primū Ergo dō₃, q̄ oīno redigi in nihilū eſt q̄ peccat nō ꝯuenit diuine iuſtitie: q̄ repugnat ꝑpetuitati pene q̄ eſt ꝓm diuinā iuſtitiā, vt dictū eſt, ſ₃ in nihilū redigi d̄r qui ſpūalib^9 bonis priuat̄: ꝓ₃ illud. 1. cor. 13. Si nō habuero charitatem nihil ſum. ¶ Ad ſm dōm, q̄ rō illa ꝓcedit de pctō ex pte auerſionis. ſic. n. hō ꝯ deū peccat. ¶ Ad tertium dōm, qḋ duratio pene r̄ñdet durationi culpe, nō quidē ex pte actus: ſed ex pte macule, qua durante manet reatus pene: ſ₃ acerbitas pene r̄ñdet grauitati culpe. culpa aūt q̄ ē irreparabilis de ſe h₃ quod perpetuo duret: ꝛ iō debetur ei pena eterna. nō aūt ex pte conuerſionis h₃ infinitatem: ꝛ ideo non debet̄ ei ex hac parte pena infinita ſecundum quantitatē.

¶ In codē. 4° art. in rñſione ad p̄mū aduerte q̄ l₃ pctm̄ ex pte ſui. q̄ auerſione aufert q̄tū ex ſe eſt a deo diuinitatē ſuā q̄ ſibi debet̄ q̄ ſit oīm finis vltimus ꝛ ꝯuerſiōe ꝯfert diuinā ꝓprietatē bono cōmutabili. reatū icurrat ānihilatiōis. nāq₃ re^9 leſe maieſtatis neq₃. n. min^9 meret̄ dā ꝓuari bñficio eſſendi a deo q̄ ab hoīe: ſed ꝯſtat ab hoīe iuſte ꝓuari aliquē ip̄o eſſe. ꝛ q̄rū ab hoīe fieri pōt ānihilari dū occidit̄. incinerat̄, diſpgit̄ cīnis ꝛc. p̄ accñs nāq₃ eſt ad iuſtitiā humanā q̄ remaneat mā ꝛ aīa ſepata ergo multo magis pōt priuari pctōr ip̄o eſſe totalr̄ qḋ nō ab hōīe. ſ₃ ip̄o deo gratioſo bñficio ſuſcepit ꝛ conſeruat̄. Si tñ cōſideret̄ pctm̄ vt ſtat ſub ſtatuto ordine a diuina iuſtitia que ꝑpetuam ſtatuit penā. ſic pctm̄ nō incurrit reatū ānihilationis: q̄ pena ānihilatiōis repugnat pene ꝑpetuitati. Et ꝓm hāc diſtinctionē v̄ificare potes dicta h̄ ꝛ alibi ab authore: ꝛ ſpāliter in. 46. diſti. 4. q. 2. art. 2. qō. 1. ad quartū: vbi vult q̄ de rigore iuſtitie etiā ꝓ peccato originali meremur ānihilari: hoc eñ ex noſtro demerito intelligēdo ꝓ₃ cōuenientiā diuine iuſtitie. que circa dignum ſub materia punitiua eſt. dicimus nō incurri reatum annihilationis.

¶ Super Articu. 5.

In artic. 5° dubium occurrit ex ſcoto in. 1. di. quarti ſen. volente q̄ pena peccato veniali reſpondens in inferno finietur. Probatq̄ hoc tripliciter. primo q2 deus punit citra condignū: perpetuare autem tēporalem penā non eſt punire citra condignum. ergo ſecundo, q2 etiam ſm rigorem iuſtitie iniquum eſt penā eternam infligere p illo cui ſm ſe debetur pena temporalis. Nec per accidēs quia ſcilicet iunctum
ſ. d.3.e est mortali hoc licet:
loc3 ibi quia coniunctio cum
dē nota altero non facit hic
ſis. exire in infinitū iſtiud genꝰ culpe ergo nec iuſte reſpondere penam in infinitū excedentem. Tertio quia peccator poſt ſuſceptam penitentiam in gratia a confeſſore ꝛ impletam pro parte, ſi recidiuāo in mortale decidit p recidiuio pene ultima temporalis in inferno temporaliter punietur. ergo ꝛ in veniali ſiſr.

¶ Ad euidentiā horum ſcito et litera q̄ q2 ſola gratia eſt principiū remiſſionis pene (quia ſola ponit hominem in ſtatu capaci et condigno remiſſionis: non ſolum culpe ſed pene) idcirco remiſſibilitas ꝛ irremiſſibilitas tā culpe quam pene poſſet ne ſumpte attenduntur penes ſtatū ſubiecti ſcilicet eſſe in gratia vel nō: ꝛ non attenduntur vniuerſaliter penes ipſa peccata, ꝛ nō aduertere h̄ multos decipit. Exiſtēs n. in gr̄a vt ſic habet in ſe vnde debeatur ſibi quādoq̄ remiſſio omnis culpe ꝛ pene: quis habet in ſe vnde debetur ſibi vita eterna: que non cōpatitur culpam aut penā. ꝛ ſic ſtatui gratie cōuenit remiſſibilitas poſſe iuerrēdi: cat enim ſibi illam. Statui vo culpe extra gratiam conuenit irremiſſibilitas poſitiue quia ſi affirmatio eſt cā affirmationis negatio eſt cā negationis ita quod q2 talis ſtatus ſit p priuationē principij cās remiſſionis .charitatis. ſ. ꝛ gr̄e. iō ex hoc ipſa ſibi vendicat irremiſſibilitatē poſitiue. Penes culpas aūt loquēdo nulla culpa eſt remiſſibilis poſitiue q2 nullā ſibi vendicat remiſſionē: q2 nulla ponit pn̄m remiſſionis, que eſt charitas. ſ3 aliq̄. ſ. venialis d̄r ſm ſe remiſſibilis negatiue. i. p non ablationē principij remiſſionis: pctm̄. n. veniale ſm ſe nō priuat charitate. Ad irremiſſibilitatē aūt culpa ſe h3 ſic q̄ mortalē irremiſſibilis poſitiue. q2 ꝯtrariat charitati, venialis aūt p accn̄s q2. ſ. ē i ſubiecto exiſtēte in ſtatu n̄ capaci remiſſionis. Et q2 tēporalitas pene rn̄det remiſſibilitati. eternitas vo irremiſſibilitati (vt in lr̄a ei d̄r) iō oz eē cautū. ꝛ diſtiguē d̄ debito pēe tpal' ꝛ eterne, vt ſoluāt obta. ¶ Ex his igr̄ rn̄det argumētis. Et ad 1m d̄r. q̄ d̄ pctō veniali 2ᵒ lōq̄ ꝯtēt. ſ. ſ3 ſe. i. ſolitarie ſūpto: ꝛ ſic ei debet pena tpal' negatiue ſic ꝛ remiſſibile ē negatiue, ꝛ vt ſic negamꝰ q̄ puniat pena etna. Aliōr i tali ſuppoſito ꝛ nūc iuxta illiꝰ ſuppoſiti ſtatū iudicādū ē: nā in ſuppoſito hn̄te gr̄a3 puniēdū ē pena tpali: i nō hn̄te gr̄a3 pena etna. Et q̄ iudiciū pēe ſi ſit d̄ pcō ſ3 ſe. i. ſolitarie ſūpto: ſ3 ſimplr vt ē i h̄. iō ſim plr dōm ē q̄ pctō veniali i ſtatu gr̄e debet pena tpalis. ex illā etna. Et abſtrahēdo ab his nec tpal' nec eterna poſitiue: ſ3 tpalis negatiue. q2 nō ponit ex ſe eternitatē. Et g d̄ etiā p3 ſolutio ad 2m: Diſtingue tamē lz ſm ſe debetur pena tpalis, dupl' intelligi primo per ſe poſitiue. ſ. vt culpa venialis exigat per ſe penā temporalē: ſicut mortale vēdicat ſibi eternā. Et nō in hoc ſenſu falſum aſſumit. Alio modo ſolitarie ꝛ negatiue: ſicut diaphanum ſm ſe eſt tenebroſum. quia ex ſe nō ponit lumen excluſiuū tenebre. Et ſic verū eſt q̄ veniali debetur pena tpalis: quia ex ſe nō ponit vnde pena ſibi debita perpetuetur, cū hoc tū ſtat q̄ aliunde poſſit pena ſibi debita iuſte pptuari. ſ. ex conditione ſubiecti ſicut ſtat q̄ diaphano ſm ſe tenebroſo aliunde adueniat lumen. Et ſic ſcotus decepꝰ videtur in non diſtinguendo inter hos duos ſenſus, neq̄ enim inuiſum eſt perpetuare quod conditio ſubiecti perpetuandi exigit. Nec ppterea recedit deꝰ a lege ſua vt citra cōdignū puniat. Cum damnato enim cum ex mortali
annihilari mererētur 2. di. 42
gratioſe agitur quod q. 1. ā. 2
ſolū perpetuant pe Et 4. d.
ne ei debite, pro qui 14 q. 2.
buſcunq̄ peccatis cō ā. 3. q. 2
ſeruata ei ſubſtātia: ad. 1m.
iuxta illud: miſericor Et ſi.
die domini quod nō q. 21. ā.
conſumpti ſumꝰ. Ad 2. ad
excluſionem autē hu 2m.
ius reſpōſionis d̄r quod culpam venialem exire ſtatum genꝰ culpe in infinitum ex coniunctione cū alio contingit dupliciter. Primo quantum ad rationem culpe. ꝛ ſic dicitur quod nō exit in infinitum, imo nec pariunt: in ſuo namq̄ genere ꝛ ſua ſpecie ac quātitate manet. Secundo quantū ad rationem remiſſibilis, ꝛ ſic exit in infinitum: quia de nō irremiſſibili fit irremiſſibilis: ꝛ ꝯſequenter de reatu ad penā nō eternam trāſit in reatum pene eterne. Totum enim hoc eſt propter conditionē ſubiecti: nō aliquam mutationem in ipſa culpa veniali aut eius reatu. Propter quod rectius diceret quod in argumento eſt ſophiſma conſequentis: non enim ex hoc ſolo quod culpa venialis in infinitū exit debetur ei pena eterna: ſed ex hoc vel ex ꝯtraria ſubiecti poſiti ex ſtatū ſatiſfactionis. vel ex pmanētia eterna ipſius culpe: q2 durāte culpa durat pena vñ falla ꝯſiis eſt a plurib' cauſis ad vnā determinate. In ppoſito. n. due vltīe cāe inueniunt Ad 3m d̄r. q̄ etiā illa reſidua pena eterna erit pp cōdōnē ſubiecti: q2 vt. ſn lr̄a d̄r in rn̄ſione ad 2m, remiſſio pene fit ſola gr̄a gratū faciente. Nec oppoſitū putes docuiſſe authorē in. 4. ſen di. 21. q. 1. artic. ... ad 3m: qm̄ ibi reprehendit ſola ſimilitudo cauſe eternitatis pene i veniali ꝛ in hoc reſiduo, ꝛ bn̄ d̄r: vt. n. dictū eſt in veniali cā eſt duplex. ſ. perſeuerantia culpe, ꝛ ſtatus nō ſatiſfactorius: in hoc reſiduo cā eſt ſolus ſtatus. Et ibi diff' nulla ratio reddit quo ad primam cauſam: hic vero ſola ſecunda cauſa que cōis eſt omnibus ponitur. ¶ Nec rurſus accipias reſponſionē ibidē ſecundo loco datam, niſi recitatiue: ipſe nāq̄ ex propria determinat hic quod in eodem. 4. di. 13. q. 1. arti. 3. q. 2. docuerat.

¶ Utrum omne peccatum inducat reatum pene eterne. Articu. 5.

Ad quintū Sic proceditur. Uī, p omne pctm̄ inducat reatū pene eterne. Pena. n. vt dictū eſt pportionat culpe: ſed pena eterna differt a tpali in infinitum, nullū aūtē peccatum differre vr̄ ab altero in infinitū: cum oē pctm̄ ſit humanus actus: qui infinitus eſſe nō pōt, cū ergo alicui peccato debeat pena eterna ſicut dictū eſt, vr̄ quod nulli pctō debeatur pena tpalis tantum. ¶ P̄. Pctm̄ originale eſt minimum pctōrū. vñ ꝛ Aug. d. in enchi, q̄ mitiſſima pena eſt eorū qui p ſolo pctō originali puniunt: ſed pctō originali debetur pena perpetua: nunq̄. n. videbunt regnū dei pueri qui ſine baptiſmo deceſſerūt cū originali pctō: vt p3 p id q̄ dn̄s dicit Jo. 3. Niſi q̄s renatus fuerit denuo nō pōt videre regnū dei. Ergo multo magis oīum aliorū pctōr penā erit eterna. ¶ P̄. Peccato non debet maior pena ex hoc q̄ alteri pctō adiungit: cū vtrūq̄ pctm̄ ſuā habeat penā taxatā ſm diuinā iuſtitiā: ſed pctō veniali debet pena eterna ſi cū mortali pctō inueniat i aliquo damnato: q2 in inferno nulla poteſt eſſe remiſſio: ergo pctō veniali ſimplr debet pena eterna: nulli ergo pctō debet pena tpalis.

Sed ꝯ Eſt, quod greg. dicit in. 4. dialogorū3 quod quedā leuiores culpe poſt hanc vitam remittuntur: nō ergo omnia peccata eterna pena puniunt.

Rn̄deo Dōm, q̄ ſicut. ſ. dictum eſt, peccatū cauſat reatū pene eterne, inq̄tū irreparabilr repugnat ordini diuine iuſtitie, p hoc. ſ. q̄ ꝯtrariat ipſi pncipio ordinis q̄ eſt vltimus finis, manifeſtū eſt q̄ in quibuſdā pctis eſt quidē aliqua inordinatio, nō tn̄ p ꝯtrarietatē ad vltimū finē, ſed ſolū circa ea q̄ ſunt ad finē, inq̄tū plus vel minus debite eis intēdit, ſaluato tn̄ ordine ad vltimū finē: puta cū hō etſi nimis ad aliquā rem tpalem afficiatur, non tn̄ p ea vellet deū offendere aliqd ꝯ preceptum eius faciēdo. vnde huiuſmodi peccatis nō debetur eterna pena: ſed temporalis.

Ad primū Ergo dōm, quod peccata nō dr̄nt in infinitum ex parte cōuerſionis ad bonū cōmutabile, in qua cōſiſtit ſubſtantia actus, dr̄nt aūt in infinitum ex parte auerſionis, nā quedam pctā cōmittunt p auerſionem ab vltimo fine: quedā vero p inordinationē circa ea q̄ ſunt ad finem: finis autem vltimus ab his que ſunt ad finē in infinitū differt. ¶ Ad ſecundū dōm, q̄ pctō originali nō debet pena eterna rōne ſue grauitatis: ſed rōne cōditiōis ſubti. ſ. hoīs q̄ ſine gr̄a inuenit, per quā ſoluz fit remiſſio pene ꝛ ſiſr dō3 eſt ad tertium, de veniali pctō. Eternitas eni pene non reſpondet quantitati culpe, ſed irremiſſibilitati ipſius: vt dictum eſt.

¶ Utrum reatus pene remaneat poſt peccatum. Articu. 6.

Ad ſextū Sic proceditur. Uidetur q̄ reatꝰ pene nō remaneat poſt peccatū. Remota eni cā remouet effectus: ſed pctm̄ eſt cā reatus pene. ergo remoto peccato ceſſat reatus pene. ¶ P̄. Peccatum remouetur per hoc quod homo ad virtutē redit: ſed virtuoſo nō debet pena, ſed magis premium. Ergo remoto peccato non remanet reatus pene. ¶ P̄. Pene ſunt medicine: vt dicitur in. 2. ethic. ſed poſt aliquis iam eſt ab infirmitate curatus non adhibetur ſibi medicina. Ergo remoto peccato non remanet debitum pene.

Sed ꝯ Eſt, q̄ d̄r. 2. reg. 12. q̄ dauid dixit ad nathā. Peccaui dn̄o, dixitq̄ nathan ad dauid. Dn̄s q̄3 tranſtulit pctm̄ tuū, nō morieris: veruntn̄ q2 blaſphemare feciſti inimicos nomē dn̄i, filiꝰ qui natus eſt tibi morte morieť. Punit ḡ aliquis a deo etiā poſtq̄ ei pctm̄ dimittit, ꝛ ſic reatꝰ pene eterne remanet peccato remoto.

Rn̄deo Dōm, q̄ in pctō duo pn̄t cōſiderari. ſ. actus culpe, ꝛ macula ſequēs. Planū eſt aūt q̄ ceſſante actu peccati remanet reatus in oībus pctis actualibus, actus. n. pcti facit hoīem reū pene inq̄tū tranſgredit ordinē diuine iuſtitie ad quem nō redit niſi p quādā recōpēſationē pene q̄ ad equalitatē iuſtitie reducit: vt ſc3 qui plus voluntati ſue indulſit q̄ debuit ꝯ mādatū dei agens, ſm ordinē diuine iuſtitie aliqd ꝯ illud quod vellet ſpōtaneus vel inuitus patiať, q̄ etiā in iniurijs hoībus factis obſeruať: vt per recōpenſationē pene reintegreť equalitas iuſtitie. vñ p3 q̄ ceſſante actu pcti vel iniurie illate, adhuc remanet debitū pene. S3 ſi loq̄mur de ablatione pcti q̄tū ad maculā: ſic manifeſtū eſt q̄ macula pcti ab aīa auferri nō pōt, niſi per hoc q̄ aīa deo cōiungitur, per cuius diſtantiā detrimētū ꝓprij lītoris incurrebat quod eſt macula: vt. ſ. dictū eſt. Coniungiť

¶ Super Artic. 6.

In arti. ſexto eiuſdē. q. 87. hoc ſolum notandū occurrit: q̄ q2 deleta macula non remanet reatus pene ſimplr ſatiſfactorie ex hoc ipſo manifeſte liquet quod poſt conſequutionē venire remanet ille qui peccauit reus pene ſatiſfactorie: ac per hoc ſi in ſtatu ſatiſfactorio nō ſoluit

aūt deo hō ꝑ voluntatē. vñ macula pctī ab hoīe tolli nō pōt niſi voluntas hoīs ordinē diuine iuſtitie acceptet: vt. ſ. vel ipſe ſibi penā ſpōtaneus aſſumat in recōpenſationē culpe pterite vel ēt a deo illatā patiēter ſuſtineat, vtroqꝫ. n. mō pēa rōnē ſatiſfactionis hꝫ. Pena āt ſatiſfactoria diminuit aliqd de rōne pene: ē. n. de rōne pene ꝙ ſit ꝯ voluntatē. pena aūt ſatiſfactoria etſi ſm abſolutā conſiderationē ſit cōtra voluntatē, nō tamen vt nūc: ꝛ ꝑ hoc eſt voluntaria. vñ ſimplr eſt voluntaria. ſm qd aūt inuoluntaria: ſicut pꝫ ex his q̄. ſ̄. de voluntario ꝛ inuoluntario dicta ſunt. Dōm eſt ergo ꝙ remota macula culpe poteſt quidem remanere reatus nō pene ſimpliciter: ſed ſatiſfactorie.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ ſicut ceſſante actu pctī remanet macula (vt. ſ̄. dictū ē) ita ēt pōt remanere reat⁹. ceſſante vō macula nō remanet reat⁹ ſm eandē rōnem: vt dictū eſt. ¶ Ad ſm dōm, ꝙ virtuoſo nō debetur pena ſimplr. pōt tñ ſibi deberi pena vt ſatiſfactoria: qꝛ hoc ipm ad ꝟtutē ptinet, vt ſatiſfaciat ꝓ his in qbus offendit, vel deū vel hoīem. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ remota macula ſanatū eſt vulnus pctī quātū ad voluntatē. Requirit aūt adhuc pena ad ſanationē aliarū viriū aīe q̄ ꝑ pctm̄ precedēs deordinate fuerūt: vt. ſ. ꝑ ꝯria curent. Requirit ēt ad reſtituendū equalitatē iuſtitie, ꝛ ad amouendū ſcādalū alioꝝ: vt edificent in pena q̄ ſunt ſcandalizati culpa: vt patet ex exemplo de dauid inducto.

s.q.14. ā.1. ad 3. Et. 2. diſ. 30. q.1.art. 2. ꝛ diſ. 36. ā. 4. Et. 4. d. 15. q.1. ar. 4. q. 2. ad. 3. Et. 3. ꝯ. 141. mal. q. 3. 4 co.

¶ Utrum omnis pena ſit ꝑpter aliquā culpam. Artic. 7.

AD ſeptimū Sic pcedit. Uī ꝙ nō ois pena ſit pp aliquā culpā. Dicit eñ Jo. 9. de ceco nato. Neqꝫ hic peccauit, neqꝫ parentes ei⁹, vt naſceret cecus. Et ſilr videmus ꝙ multi pueri ēt baptizati graues penas patiūtur (vt puta febres, demonū oppreſſiōes, ꝛ multa hmōi) cū tñ in eis nō ſit pctm̄ poſtqꝫ ſunt baptizati, ꝛ anteqꝫ ſint baptizati nō ē i eis plus de pctō q̄ i aliis pueris q̄ h̄ nō patiunt. nō ḡ ois pena ꝓ pctō eſt. ¶ P̄. Eiuſdē rōnis eē vr̄ ꝙ pctōres ꝓſperent, ꝛ ꝙ alıq̄ innocentes puniant. vtrūqꝫ aūt in reb⁹ hūanis freqūēter inuenimus: dꝛ. n. de malis in pſal. In labore hoīm nō ſunt, ꝛ cū hoībus non flagellabunt. Et iob. 21. Impij viuūt, ſublenati ſunt, cōfortatiqꝫ diuitijs. Et abacuc. 1. dꝛ. Quare reſpicis cōtēptores, ꝛ taces conculcāte impio iuſtiorem ſe. nō ergo ois pena infligitur pro culpa. ¶ P̄. De xp̄o dꝛ. 1. per. 2. ꝙ pctm̄ nō fecit, nec inuētus eſt dol⁹ in ore eius, ꝛ tamen ibidem dꝛ ꝙ paſſus eſt pro nobis. Ergo nō ſemper pena a deo diſpenſatur pro culpa.

Sed ꝯ Eſt, ꝙ dꝛ Job. 4. Quis vnqꝫ innocēs periit: aut qñ recti deleti ſunt qn potius vidi eos qui operātur iniquitatē flante deo periiſſe. Et aug. dicit in. 1. retractationum ꝙ ois pena iuſta eſt ꝛ ꝓ peccato aliquo impenditur.

Rñdeo Dōm ꝙ ſicut iā dictū eſt pena pōt duplr ꝯſiderari ſimplr, ꝛ inqꝫtū ſatiſfactoria. Pena qdē ſatiſfactoria eſt quodāmō voluntaria. ꝛ qꝛ cōtingit eos qui differūt in reatu pene eſſe vnū ſm voluntatē vnione amoris, inde ē ꝙ interdū aliqs qui nō peccauit, penā voluntari⁹ ꝓ alio portat: ſicut ēt in rebus hūanis videmus ꝙ aliqs in ſe trāſfert alterius debitū. Si vō loquamur de pena ſimplr ſꝫ ꝙ hꝫ rōnē pene, ſic ſemꝑ habet ordinē ad culpā ꝓpriā. ſed qñqꝫ quidē ad culpam actualē: puta qñ aliqs vel a deo vel ab hoīe ꝓ pctō cōmiſſo punit. Qñqꝫ vō ad culpā originalē. ꝛ hoc quidē vel pncipalr, vel ꝯñr. Principalr quidē pena originalis pctī eſt ꝙ nā humana ſibi relinquit deſtituta auxilio originalis iuſtitie: ſed ad hoc conſequunt oēs penalitates que ex defectu nāe in hoīb⁹ cōtingūt. ¶ Sciēdū tñ eſt ꝙ qñqꝫ aliqd vr̄ eē penale, qđ tñ nō hꝫ ſimplr rōnē pene. Pena. n. eſt ſpēs mali: vt in. ſ. dictū eſt. malū aūt eſt priuatio boni. cū aūt ſint plura hoīs bona. ſ. aīe corpis ꝛ exteriorū rerum, cōtingit interdū ꝙ hō patiat detrimentū in minori bono vt augeat in maiori: ſicut cū patit detrimētū pecunie pp ſanitatē corpis, vel in vtroqꝫ horū pp ſalutē aīe, ꝛ pp glīaꝫ dei. ꝛ tūc tale detrimentū nō eſt ſimplr malū hoīs: ſꝫ ſm qd. vñ nō hꝫ ſimplr rōnē pene: ſꝫ medicine. Nā ꝛ medici auſteras potiones ꝓpināt infirmis vt cōferāt ſanitatē, ꝛ qꝛ hmōi nō ꝓprie hñt rōnē pene, nō reducunt ad culpā ſicut ad cām: niſi ꝓ tāto. qꝛ hoc ipſum ꝙ opꝫ hūane nature medicinas penales exhibere, eſt ex corruptione nature q̄ eſt pena originalis pctī. In ſtatu eñ innocentie nō opoꝛtuiſſet aliquē ad profectum virtutis inducere per penalia exercitia. vñ hoc ipm qđ eſt penale in talibus reducitur ad originalem culpam ſicut ad cauſam.

Ad pmū Ergo dōm, ꝙ hmōi defectus coꝝ q̄ naſcunt vel etiā pueroꝝ: ſunt effect⁹ ꝛ pene originalis peccati (vt dictū eſt) ꝛ manēt ēt poſt baptiſmū pp cām ſuperius dictā. ꝛ ꝙ nō ſint equaliter in oīb⁹ cōtingit pp nature diuerſitatē q̄ ſibi relinquitur: vt. ſ̄. dictū eſt. Ordinant tñ hmōi defectus ſm diuinā ꝓuidētiā ad ſalutē hoīum, vel eoꝝ q̄ patiunt. vel alioꝝ q̄ penis admonent: ꝛ etiam ad glīam dei. ¶ Ad ſm dōm, ꝙ bona tpalia ꝛ corporalia ſunt quidē aliqua bona hoīs, ſed parua: bona vō ſpūalia ſunt magna hoīs bona. Pertinet igitur ad diuinā iuſtitiā vt virtuoſis det ſpūalia bona: ꝛ de tpalibus bonis vel malis tātū det eis quantū ſufficit ad virtutē. Ut eñ dio. dicit. 8. cap. de di. no. diuine iuſtitie eſt non emolire optimorum fortitudinē materialiū donationibus. aliis vero hoc ipm qđ tpalia dant in malū ſpūaliū cedit. vnde in pſalm. concluditur. Ideo tenuit eos ſupbia. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ xp̄s penam ſuſtinuit ſatiſfactoriam: nō pro ſuis, ſed pro nr̄is peccatis.

¶ Utrū aliqs puniat ꝓ pctō alteri⁹. Art. 8.

AD octauū Sic procedit. Uī ꝙ aliquis puniatur ꝓ pctō alteri⁹. Dicit. n. exo. 20. ego ſum deus zelotes viſitans iniqtatē patrū in filios in tertiā ꝛ q̄rtam gñonē his q̄ oderunt me. ꝛ matth. 23. dꝛ. Ut veniat ſup vos ois ſanguis iuſtus q̄ effuſus eſt ſup terrā. ¶ P̄. Juſtitia humana deriuat a iuſtitia diuina, ſed ſm iuſtitiā humanā aliqñ filij puniunt ꝓ parētib⁹ ſicut patꝫ in crimine leſe maieſtatis. ergo etiā ſm diuinā iuſtitiā vn⁹ punit pro peccato alteri⁹. ¶ P̄. Si dicat filius nō puniri ꝓ pctō pr̄is. ſed ꝓ peccato ꝓprio inquantū imitatur maliciā paternā, nō magis hoc diceretur de filijs q̄ꝫ de extraneis: qui ſimili pena puniuntur his quorum peccata imitantur. nō ergo videtur quod filij pro peccatis proprijs puniantur, ſed pro peccatis parentum.

Sꝫ ꝯ Eſt, quod dicitur ezech. 18. Filı⁹ non portabit iniquitatē patris.

Rñdeo Dōm. ꝙ ſi loquamur de pena ſatiſfactoria q̄ voluntarie aſſumitur, cōtingit ꝙ vnus portet penā alterius inquantū ſunt quodāmodo vnū: ſicut iam dictū eſt. Si aūt loquamur de pena ꝓ peccato inflicta, inquantū hꝫ rōnē pene. ſic ſolū vnuſquiſqꝫ ꝓ pctō ſuo punit: qꝛ act⁹ peccati aliqd perſonale eſt. Si aūt loquamur de pena que habet rōnē medicine: cōtingit qđ vn⁹ punitur pro peccato alteri⁹. Dictum eſt. n. ꝙ detrimēta corporalium rerū vel ēt ipſius corpis ſunt quedā penales medicine ordinate ad ſalutem anime. vnde nihil prohibet talibus penis aliquem puniri pro pctō alterius, vel a deo vel ab hoīe: vtpote filios ꝓ patrib⁹, ꝛ ſubditos pro dominis inquantū ſunt quedā res eoꝝ. ita tñ ꝙ ſi filius vel ſubditus eſt particeps culpe hmōi penalis defect⁹ hꝫ rationē pene quātum ad vtrunqꝫ. ſ. eū qui punitur ꝛ eum pro quo punit. Si vō non ſit particeps culpe, habet rōnē pene quantū ad eum ꝓ quo punitur: q̄ꝫtum vō ad eū qui punit rōnē medicine tantū: niſi per accñs inquantū peccato alterius conſentit. ordinatur. n. ei ad bonū anime ſi patienter ſuſtineat. Pene vero ſpiritualeſ nō ſunt medicinales tantum: quia bonū aīe nō ordinatur ad aliud melius bonum. vnde in bonis anime nullus patitur detrimentum ſine culpa propria. ꝛ propter hoc etiā talibus penis (vt dicit hiero. i ep̄la ad auitum) vnus nō punitur pro alio: quia quantū ad animam filius non eſt res pr̄is. vnde ꝛ huius cauſam dominus aſſignans dicit ezech. 18. Omnes anime mee ſunt.

eā. nūqꝫ ſoluet eā. Et ꝑpea ſi aū ſatiſfactionē recadmat. nō ſatiſfaciet extra ſatiſfactorium ſtatū poſit⁹: ꝛ ſic nec i inferno (vbi ñ ſatiſfacere. ſed ſatis pat poni poſſe a quibuſdā credit) nō ſatiſfaciet, ſꝫ eternalr punietur. ꝛ in hac vita durāte ſtatu pct̄i mortalis non ſatiſfaciet ex defectu ſtatus.

¶ Super Artic. 8.

In articu. 8. obmiſſo. 7. dubiū occurrit de pena ſpirituali. In litera eñ dicitur qđ ideo non ſunt tñ medicinales: qꝛ bonum anime nō ordinat in aliud bonum maius. Falſum in primis hoc eſt: qꝛ bonū aīe ordinat in bonum diuinum qđ eſt longe me ius. In efficax de inde eſt: qꝛ inter ipſa bona aīe vnū ordinat ad aliđ bonū melius: ꝛ expedit qñqꝫ alicui priuari aliqđ bono ſpirituali (puta ꝯfeſſiōe nolo rebi vt cantus humiliſqꝫ reſurgat: vt pe tro neganti chriſtum accidit. Grego. qꝫ in tertio dialogoꝝ. ſerōs viros deficere qñqꝫ in aliqua virtute docet ob cuſtodiā humilitatis. Ratio igitur ꝛ concluſio nō vera videtur.

¶ Ad hoc dī ꝙ bonū ſpūale in h̄ differt a tpali quod hoc non eſt ſꝫ ſe bonū aīe: ſꝫ in ordine ad aliđ. Bonum autē ſpūale eſt ſm ſe bonū aīe per ſe loquendo: ꝛ ꝓpea ſicut ſe hñt ad hoc ꝙ ſint bona. ita ad hoc quod priuationes eorum ſint mala. Temporalia enim qꝛ in ordine ad aliud ſunt bona i ordine quoqꝫ ad aliud priuationes eoꝝ maliciam vel bonitatem ſortiuntur. ꝛ pene eſſe poſſunt: ꝓpter quod contingit eſſe pure medicinales. Spūalia vero qꝛ ſm ſe ſunt bona aīe. ſm ſe quoqꝫ priuationes eoꝝ ſunt mala: ꝛ ac per hoc nūqꝫ ſunt pure medicine: ſꝫ qñ ſunt medicinales ſunt pene ꝛ medicine reſpectu eiuſdē. Et hoc intendit litera.

¶ Ad primum in oppoſitū dicitur ꝙ male intelliguntur verba litere. intendit. n. ꝙ ſunt bona nō in ordine ad aliud ſed ſꝫ ſeipſa: quo ſtat quod ordinentur in deum tanqꝫ finem vltimū. Rurſus intendit con

22. qō. 108. ar. 4. co. ꝛ ad. 1. Et 2. di. 33. q. 1. art. Et 4. d. 46. q. 1. ar. 2. q. 3. co. ꝛ q. 2. ā. 2 q. 2. ad 3. Et mal. q. 4. arti cu. 1. ad 19. ꝛ ā. 8. ad 6. 7. 8. 9. 12. ꝛ. 15 ꝛ. qō. 5. ā. 4. co. ꝛ q̄l. 12 art. 24. ad. 1. Et rſ. 18. ſ̄. Et iſ. 14 co. 3 ſ̄. Et 10. 9. cot. 1. ſ̄. ꝛ co. 3. pn⁹.

parare ad bona noſtra. que ſunt quaſi noſtra bona formaliter. Deus autem eſt bonum obiectiue. Rurſus quia obiectum et adeptio obiecti finis et acquiſitio eius non ponunt numerum: ſed pro vnico computantur, et bona anime quibus acquirimus finem pro eodem computari poſſunt et nihil melius bono ſpirituali dici poteſt.

¶ Ad ſecūdum dicitur qđ per accidens contingit priuari eū quē bono aliquo ſpirituali propter bonū melius ſpirituale: ſed nunc priuatio illa nō eſt pure medicinalis: ſed etiam pena illius. Et ſic accidit petro de priuatiōe gratie. et ſanctis quibuſdam de priuatione alicuius ſpiritualis boni. Nec oppoſitū dicit greg. quamuis ſolus medicine rationē nem reddat in defectibus quibuſdā ſanctorum. Aduerte tamen hic quod pena ſpecies mali eſt, qđ priuationē boni debiti. qđ ſicut tc. leſiōdū ne putes oēm negationē boni ſpūalis pene rationē habere.

¶ Sup. q. 88. Art. 1.

In primo artic. q. 88. dub. occurrit ex ſco. in. 21. diſt. 2' ſen. expreſſe impugnāte qđ veniale et mortale non diſtinguuntur ex eo qđ mortale inordinationem circa finem, veniale autem circa ea que ſunt ad finem importent quia vtrūq; poteſt eſſe et circa finem, et circa ea q̄ ſunt ad finem: cum tamen author hic diſtiguat veniale contra mortale ex dicta differētia.

2. d. 42. q. 1. art. 3. 4. 5. c. 159. fin. c. 1 45. §. 1. Et mal. q. 7. art. 1.

¶ Ad hoc dicitur dupliciter. Primo qđ author non intendit niſi de veniali et mortali ex genere: hec. n. diſtinguuntur ex obiectis. ſ. fine, et his q̄ ſunt ad finē. obiectio aūt procedit de mortali et veniali quomodolibet. Sed remanet tunc q̄ſtio quare abſolute author de mortali et vēiali tractās, ad veniale et mortale ex genere deſcendit: in hoc. n. erraſſe videtur manifeſte qđ i cōmuni tractās. de ſpecialibus determinat, relicto cōmuni. Propterea 2ā dicta reſpōſio ſit ita quo ad materias. formaliter tñ dicendum eſt, qđ author hic loquitur de per

Ad primū

Ergo dicendum, qđ vtrūq; dictū videtur eſſe referendum ad penas tpales vel corporales inquātum filij ſunt q̄dā res parētū et ſucceſſores predeceſſorum, vel ſi referant ad penas ſpirituales, hoc dr ppter imitationē culpe: vnde in exo. additur. his q̄ oderūt me. Et matt. dr. Et vos implete menſurā patrū veſtrorū. Dicit aūt puniri pctā patrū in filijs: qr filij in pctis parentū nutriti, proniores ſunt ad peccandum, tum ppter conſuetudinem, tum etiam ppter exemplum patrum quaſi authoritatē ſequentes, ſunt etiā maiori pena digni ſi penas patrū videntes correcti nō ſunt. Ideo aūt addidit, in tertiā et quartā gñationē: qr tm̄ cōſueuerunt hoīes viuere vt tertiā et quartā gñationē videant: et ſic mutuo videre pñt et filij pctā parentum ad imitandū, et pr̄es penas filiorū ad dolendū. ¶ Ad ſecundū dicendū qđ pene ille ſunt corporales et tpales quas iuſtitia humana vni pro peccato alterius infligit: et ſunt remedia q̄dam vel medicine contra culpas ſequētes, vt vel ipſi qui puniuntur, vel alij cohibeantur a ſimilibus culpis. ¶ Ad tertium dicendum qđ magis debent puniri pro peccatis aliorū propinqui quam extranei, tum qr pena propinquorum quodammodo redūdat in illos qui peccauerunt: vt dictum eſt inquantum filius eſt quedam res patris. Tum etiā qr et domeſtica exempla et domeſtice pene magis mouent. vñ qñ aliquis nutritus eſt in peccatis parentū vehemētius ea ſequitur, etſi ex eorū penis nō eſt deterritus, obſtinatior videt: vnde et eſt maiori pena dignus.

¶ De peccato veniali et mortali. Qō. 88.

Deinde

Quia peccatū veniale et mortale diſtinguunt ſm reatū cōſiderandum eſt de eis. Et primo cōſiderandū eſt de veniali per comparationem ad mortale. Scđo de veniali ſm ſe. ¶ Circa primum queruntur ſex. Primo vtrum veniale peccatum conuenienter diuidatur contra mortale. Secundo, vtrum diſtinguant genere. Tertio, vtrum veniale pctm̄ ſit diſpō ad mortale. Quarto, vtrum veniale peccatū poſſit fieri mortale. Quinto, vtrum circunſtātiam aggrauans poſſit de veniali pctō facere mortale. Sexto, vtrū peccatum mortale poſſit fieri veniale.

¶ Utrum veniale peccatum conuenienter diuidatur contra mortale. Arti. 1.

Ad primū

Sic pcedit. Uidetur quod veniale peccatū nō cōuenienter diuidatur contra mortale. Dicit. n. Aug. 22. lib. cōtra fauſtū, peccatum eſt dictum vel factum vel concupitum cōtra legem eternam: ſed eſſe cōtra legem eternam dat pctō quod ſit mortale: ergo omne peccatum eſt mortale. non ergo pctm̄ veniale diuidit cōtra mortale. ¶ P̄. Apoſtolus dicit. 1. ad cor. x. Siue manducaueritis ſiue biberitis ſiue aliquid aliud facitis. oīa in gloriam dei facite: ſed contra hoc pceptum facit quicunq; peccat: nō eniz pctm̄ fit ppter gloriam dei. cū ergo facere cōtra preceptū ſit pctm̄ mortale. vr qđ quicunq; peccat mortaliter peccet. ¶ P̄. Quicunq; amore alicui rei inheret, inheret ei vel ſicut fruens vel ſicut vtens: vt ptz p aug. in. 1. de doc. chriſtiana: ſed nullus peccans inheret bono commutabili quaſi vtens: nō eñ refert ipm ad bonum quod nos beatos facit: quod pprie eſt vti, vt Augu. dicit ibidem ergo quicunq; peccat fruitur bono cōmutabili: ſed frui rebus vtendis eſt humana peruerſitas: vt aug. dicit in lib. 83. q. cū ergo peruerſitas peccatū mortale nominet, vr qđ quicūq; peccat mortaliter peccet. ¶ P̄. Quicūq; accedit ad vnū terminū ex hoc ipſo recedit ab alio: ſed quicunq; peccat accedit ad bonum cōmutabile. ergo recedit a bono incommutabili. ergo peccat mortaliter, non ergo conuenienter peccatū veniale contra mortale diuiditur.

Sed contra

Eſt, qđ aug. dicit in homil. 7. ſup Io. qđ crimen eſt qđ dānationē meret, veniale autem eſt qđ nō meretur damnationem. Sed crimen notat peccatū mortale. ergo veniale pctm̄ conuenienter diuiditur contra mortale.

Rñdeo

Dicendum, qđ aliqua ſm qđ pprie accipiunt nō vident eſſe oppoſita, que ſi metaphorice accipiant opponi inueniunt: ſicut ridere nō opponit ei qđ eſt areſcere, ſed ſm quod ridere metaphorice de prato dr propter eius floritionē et virorem. opponitur ei quod eſt areſcere. Silr ſi mortale proprie accipiatur prout referē ad mortem corporalem, non videtur oppoſitum habere cum veniali: nec ad idē genus pertinere. Sed ſi mortale accipiatur metaphorice ſm qđ dr in peccatis mortale opponitur ei qđ eſt veniale. Cū eñ pctm̄ ſit quedam infirmitas anime (vt ſupra habitū eſt) pctm̄ aliqđ mortale dr ad ſilitudinem morbi qui dr mortalis ex eo qđ inducit defectū irreparabilem per deſtitutionē alicui' principij: vt dictū eſt. Principium autem ſpūalis vite que eſt ſm virtutē, eſt ordo ad vltimum finem: vt. ſ. dictum eſt, qui quidem ſi deſtitutus fuerit reparari non poteſt p aliquod principium intrinſecum, ſed ſolum p virtutem diuinam (vt ſupra dictum eſt) qr inordinationes eorū que ſunt ad finem reparantur ex fine: ſicut error qui accidit circa cōcluſiones per veritatem principiorū. Defectus ergo ordinis vltimi finis nō pōt per aliquid aliud reparari qđ ſit principalius: ſicut nec error qui eſt circa principia, et ideo hmōi peccata dicunt mortalia quaſi irreparabilia. Pctā aūt que habent inordinationem circa ea que ſunt ad finem cōſeruato ordine ad vltimum finem, reparabilia ſunt, et hec dicuntur venialia. Tūc. n. pctm̄ veniam hz qñ reatus pene tollitur, qui ceſſat ceſſante pctō: vt dictū eſt. Scđz hoc ergo mortale et veniale opponunt ſicut reparabile et irreparabile, et hoc dico per principium interius: nō aūt per comparationem ad virtutem diuinā: que omnem morbum et corporalem et ſpiritualem poteſt reparare, et propter hoc veniale peccatum conuenientēr diuiditur contra mortale.

Ad primū

Ergo dicendum, qđ diuiſio peccati in veniale et mortale nō eſt diuiſio generis in ſpecies que equaliter participant rationē generis, ſed analogi in ea de quibus predicatur ſm prius et poſterius, et ideo perfecta ratio peccati quam Aug. ponit conuenit pctō mortali. Pctm̄ aūt veniale dr pctm̄ ſm rationē imperfectam et in ordine ad peccatum mortale: ſicut accidens dr ens in ordine ad ſubſtantiā ſm imperfectam rationē entis, non enim eſt cōtra legem: quia venialiter peccans nō facit quod lex prohibet, nec pretermittit id ad qđ lex per preceptum obligat, ſed facit preter legē: quia non obſeruat modum rationis quam lex intendit. ¶ Ad ſecundum dicendum, quod illud preceptum

ſe mortali et per ſe veniali: ſemper enim iſ per ſe ſubintelligit et qđ hec per ſe ſumpta ex obiectis diſtinguuntur fine et his q̄ ſunt ad finem.

¶ Et quum dr quod vtrunq; pōt eſſe circa vtrunq;. Reſpondetur quod hoc non eſt per ſe. ſed per accidens: motus. n. animi ad adulterium vel infidelitatem per accidens tantum eſt veniale: quia ſcilicet eſt imperfectus ex parte agētis: ppote nō deliberatus. Et ſimiliter motus animi in ſuperfluum riſum p accidens eſt mortale: qr ſcilicet ordinatur ab hoc in contemptū fidei: per ſe aūt loquēdo et iudicando actus ſecundū proprias materias et fines eorundem nec mortale circa id quod ad finem pure nec veniale circa finem inordinatus eſt actus. Et formaliter litera ſaluatur quo de mortali et veniali in communi per ſe tamen docet materialiter eſt. Et quia per ſe mortali et veniale, et ex genere mortale et veniale coincidūt. iō prima reſponſio fuit vera: quamuis non explicaret formalem proceſſum.

¶ In reſponſione ad primum in eodem articulo q. 88. dubium occurrit ex duranda in ſecundo ſent. diſt. 42. impugnāte hanc reſponſionem, et quo ad analogiam ſecundū rem et ſecundū nominis rationem, et ſm expoſitionē de iſ cōtra legem et preter legem. Arguit primo qđ diuiſio pctī in mortale et veniale non ſit diuiſio analogi in perfectum et imperfectū ſimpliciter et ſm quid: quia actus voluntari' ſimpliciter. i. deliberatus cadens ſuper materiā ſimpliciter indebitam: puta vocem ſignificatiuā contra id quod eſt in mēte eſt ſimpliciter peccatum: ſed mendaciū iocoſum ſcienter et deliberate eſt huiuſmodi. ergo peccatum veniale ex genere ſuo per ſe eſt ſimpliciter et perfecte peccatum.

¶ Preterea Si l peccatis eſt ſimplr et ſm q̄d. ergo et in actibus virtutū: qr ſi vnū contrarium positorum multipl. et alterum ... Arguit ſecundo de ... ſm nominis rationem ... qr ſm hoc peccatum

apoſtoli eſt affirmatiuũ: vnde nõ obligat ad ſemper, ⁊ ſic nõ facit cõtra h̃ p̃ceptũ, q̃cũq; nõ actu refert in gloriã dei omne qđ facit. Sufficit ergo qđ aliq̃s habitualr̃ referat ſe ⁊ oĩa ſua in deum ad hoc ꝙ nõ ſemp mortaliter peccet, cũ aliquẽ actũ non refert in gloria dei actualr̃. Veniale aũt peccatũ nõ excludit habitualẽ ordinationẽ act⁹ humani in gloriã dei, ſʒ ſolũ actualẽ: q2 nõ excludit charitatẽ que habitualr̃ ordinat in deũ. Vñ non ſequit̃ ꝙ ille qui peccat venialr̃ peccet mortaliter. ¶ Ad tertiũ dõm, ꝙ ille qui peccat venialr̃ inheret bono tẽporali, nõ vt fruẽs: q2 nõ cõſtituit in eo finẽ: ſʒ vt vtẽs referens in deum non actu, ſed habitu. ¶ Ad quartũ dicendũ, ꝙ bonũ commutabile non accipitur terminus cõtra poſitus incõmutabili bono niſi quãdo cõſtituit̃ in eo finis: quod eñ eſt ad finẽ nõ h̃ʒ rationẽ termini.

¶ Utrum peccatum mortale ⁊ veniale differant genere. Articulus. 2.

AD ſcđm ſic proceditur. Vĩ ꝙ pctm̃ veniale ⁊ mortale nõ differãt gñe. ſ. quod aliqđ ſit pctm̃ mortale ex gñe, ⁊ aliquod veniale ex genere. Bonũ eñ ⁊ maluʒ ex gñe in actib⁹ humanis accipit̃ p cõparationẽ ad mãm ſiue ad obm: vt ſupra dictum eſt: ſʒ ſm qđlibet obm vel mãm cõtingit peccare mortaliter ⁊ venialr̃: quodlibet eñ bonũ cõmutabile pt̃ hõ diligere, vel infra deũ, quod eſt peccare venialiter: vel ſupra deuʒ, quod eſt peccare mortaliter. Ergo peccatũ veniale ⁊ mortale nõ differũt genere. ¶ P̃. Sicut dictũ eſt ſupra, pctm̃ mortale d̃r qđ eſt irreparabile, pctm̃ autem veniale qđ eſt reparabile: ſʒ eſſe irreparabile cõuenit peccato ꝙ fit ex malitia, qđ ſm quoſdam irremiſſibile d̃r. eſſe aũt irreparabile conuenit pctõ qđ fit p infirmitatẽ vel ignorantiã, qđ d̃r remiſſibile. ergo pctm̃ mortale ⁊ veniale differũt ſicut pctm̃ qđ eſt ex malitia cõmiſſuʒ, vel ex infirmitate ⁊ ignorãtia: ſʒ ſm h̃ nõ differũt pctã gñe, ſʒ cã: vt ſupra dictũ eſt. Ergo pctm̃ veniale ⁊ mortale non differunt gñe. ¶ P̃. Supra dictũ eſt, ꝙ ſubiti mot⁹ tã ſenſualitatis quã rõnis ſunt peccata venialia: ſed ſubiti mot⁹ inueniunt̃ in quolibet pctĩ gñe. Ergo nõ ſũt aliq̃ pctã venialia ex gñe.

Sed cõtra eſt, ꝙ Aug. in ſermone de purgatorio enumerat quedã genera peccatorũ venialium, ⁊ quedam genera peccatorum mortalium.

Rñdeo dĩm, qđ pctm̃ veniale a venia d̃r. Põt igit̃ aliqđ pctm̃ dici veniale vno mõ, q2 eſt veniã conſecutũ. ⁊ ſic dicit Amb. ꝙ oẽ pctm̃ p pniãʒ fit veniale: ⁊ hoc d̃r veniale ex euẽtu. Alio mõ d̃r veniale q2 nõ h̃ʒ in ſe vñ veniã nõ cõſequatur, vel totalr̃, vel in parte, in pte q̃dẽ ſicut cum h̃ʒ i ſe aliq̃d diminuẽs culpã: vt cũ fit ex infirmitate vel ignorantia, ⁊ h̃ d̃r veniale ex cã. In toto aũt ex eo qđ nõ tollit ordinẽ ad vltimũ finẽ. vñ nõ meret̃ penã eternã ſʒ tẽporalẽ, ⁊ de hoc veniali ad pñs intẽdimus: de primis eñ duob⁹ cõſtat ꝙ nõ h̃ñt genus aliquod determinatum. Sed veniale tertio modo dictum põt h̃re genus determinatũ: ita ꝙ aliqđ pctm̃ dicat̃ veniale ex gñe, ⁊ aliquod mortale ex gñe, ſm ꝙ gen⁹ vel ſpecies act⁹ determinat̃ ex obo. Cũ eñ volũtas fertur in aliq̃d qđ ſm ſe repugnat charitati p q̃ hõ ordinat̃ in vltimũ finem illud pctm̃ ex ſuo obo h̃ʒ ꝙ ſit mortale: vñ eſt mortale ex gñe, ſiue ſit ꝯ dilectionẽ dei, ſicut blaſphemia, piuriũ, ⁊ hmõi: ſiue ꝯ dilectionẽ proximi, ſicut homicidiũ: adulteriũ ⁊ ſilia: vnde hmõi ſunt pctã mortalia ex ſuo gñe. Qñq; vero volũtas peccãtis fertur in id qđ in ſe cõtinet quãdã inordinationẽ, nõ tñ ꝯtrariatur dilectioni dei ⁊ pximi: ſicut verbũ otioſum riſus ſuperflu⁹, ⁊ alia hmõi, ⁊ talia ſunt pctã venialia ex ſuo gñe: vt ſupra h̃ituʒ eſt. Sʒ q2 act⁹ morales recipiũt rõnẽ boni ⁊ mali. nõ ſolũ ex obo ſʒ etiã ex aliq̃ diſpõne agẽtis: vt ſupra habitũ eſt: cõtingit qñq; ꝙ id qđ eſt pctm̃ veniale ex gñe rõne ſui obi fit mortale ex parte agẽtis: vel q2 in eo conſtituit finẽ vltimũ. vel q2 ordinat ipm ad aliq̃d qđ eſt peccatũ mortale ex gñe, puta cũ aliq̃s ordinat v̈bũ otioſum ad adulteriũ ꝯmittẽdum. Silr̃ etiã ex parte agẽtis contingit ꝙ aliqđ pctm̃ qđ ex ſuo genere eſt mortale fit veniale ꝓpter hoc. ſ. ꝙ act⁹ eſt impfect⁹ ideſt non deliberatus ratione que eſt principium ꝓpriũ mali actus: ſicut ſupra dictuʒ eſt de ſubitis motibus infidelitatis.

Ad primũ ergo dõm, ꝙ ex h̃ ipſo ꝙ aliq̃s eligit id qđ repugnat diuine charitati, cõuincit̃ pferre illud charitati diuine: ⁊ per ꝯñs plus amare ipſum q̃ deũ. ⁊ ideo aliq̃ peccata ex gñe que de ſe repugnãt charitati. h̃ñt ꝙ aliquid diligatur ſupra deum: ⁊ ſic ſunt ex gñe ſuo mortalia. ¶ Ad ſm dõm, ꝙ rõ illa procedit de peccato veniali ex cauſa. ¶ Ad tertiũ dicendũ, ꝙ ratio illa procedit de peccato qđ eſt veniale propter imperfectionem actus.

¶ Utr. pctm̃ vẽiale ſit diſpõ ad mor̃. ar. 3.

AD tertiũ ſic proceditur. Videt̃, ꝙ peccatum veniale non ſit diſpoſitio ad mortale: vnum eñ oppoſitum non diſponit ad aliud: ſed pctm̃ veniale ⁊ mor-

veniale nõ diceret̃ pctm̃ niſi i ordine ad mortale: ſic̃ accñs nõ d̃r ens niſi q2 entis: ſʒ h̃ eſt falſũ: q2 ſi pctm̃ mortale ſi eẽt, nihilominus eẽt veniale. ꝙ. ¶ Breuit̃ dĩcũ ꝯ illã expõnẽ, ꝙ mortale ẽ ꝯ legẽ, veniale p̃ter: q2 oẽ pctm̃ ẽ ꝯ aliq̃ legẽ vt pʒ de mẽdacio iocoſo: qđ ẽ directe ꝯ dictam̃ nãlis legi. ¶ Ad pᵐ hoꝝ negãdũ ẽ minor. nulli⁹. n. pctĩ venialr̃ p ſe mã ẽ ſimr̃ indebita, ſʒ ſʒ qđ iſtẽ. Qr. n. pñᵐ i operabilib⁹ ẽ finis, ⁊ id qđ ẽ ad finẽ eſt ſicut ꝯclo in ſpeculabilib⁹ opʒ ꝯſpicẽ ꝙ quẽad modũ ad pfectionem ſimpr̃ intell⁹ nõ ſpectãt ꝯclones ꝯtingẽtes. q̃ ſʒ ſe nõ habẽt neccĩam ꝯnexionẽ cũ principijs. ſʒ ſola pñᵃ ⁊ ꝯclones necẽ q̃ nate ſunt eẽ euidentes ſpectãt ad pfectionẽ ſimplr̃ intell⁹. reliq̃ aũt ad pfectiones ⁊ imperfectionẽ ſʒ qđ eiuſdẽ: aduuiãc n nõ nihil pfectiõis eſt recte ſe h̃re circa illa, ita ad appetit⁹ moralẽ pfectionẽ ⁊ impfectionẽ ſimr̃. ſol⁹ finis ⁊ fini neceo coherẽtia ſpectãt: circa q̃ eſt peccatũ mortale: reliqua aũt q̃ ſunt ad finẽ cõtingẽter. circa que eſt peccatũ veniale non ſpectãt ad pfectionẽ ⁊ imperfectionẽ ſimplr̃ ſʒ ſm quid eiuſdẽ. Vñ vterque mod⁹ venialium peccatoꝝ ponit impfectum peccatũ, indeliberati nãq; mot⁹ in mala mortalia ſũt peccata imperfecta ex parte agẽtis: q2 act⁹ non ex deliberatione fit, deliberati aũt motus in mala venialia ſunt imperfecta pctã ex parte obiecti: q2 obiectũ nõ ẽ ita indebita mã appetit⁹ vt ꝯtrariũ finis mã nãq; act⁹ moralis opʒ ꝙ ſit indebita in ordine ad finẽ. i. ꝯtra debito ad finẽ: debito aũt neceſſario nõ ꝯtingẽti, qđ i materia venialiũ nõ h̃ʒ locũ indebiti eẽ eñ rõ in eis inuenitur nõ tollit debitũ neceſſariũ ad finem. Et pp hãc imperfectionẽ mã venialis pctĩ nõ d̃r indebita niſi ſʒ qđ. ¶ Ad ꝯfirmationẽ d̃r. ꝙ ẽt in virtutũ actib⁹ dici ſʒ ſimplr̃ ⁊ ſʒ qđ. Eutrapelia nãq; ſm qđ in h̃. ſ. e nõ ſimplr̃ virtuoſi d̃r: ſicut ſan⁹ pede ſi ſimplr̃ ſed ſm hanc partẽ ſanus dicitur. Quãuis melius dicatur ꝙ nõ eſt eadẽ rõ de virtute ⁊ vitio ſic nec de bono ⁊ malo: q2 bonũ vno mõ ex cã. ſ. integra malũ aũt omnifariã cõtingit. Et ꝓpterea appetit⁹ bon⁹ circa materias hmõi ꝯtingẽtes ꝓpe loquẽdo nõ ad bonitatẽ ſʒ qđ. ſʒ bonitatis cõſummationẽ ſpectat: appetitus aũt malus in hmõi nõ ad cõſummationẽ malitie. ſed ad ſm qđ maliciã ſpectat ꝓpter rõnẽ dictã. Allata aũt regula de oppoſitis nõ tenet qñ nõ eſt eadẽ rõ multiplicationis vtriuſq;. nõ eñ opʒ eius ſumpſit. ſ. ſubiectũ multiplicare ſicut eius ſʒ qđ. ſ. accñs in. 9. eñ diſtinguit̃: q2 nõ ẽ vtriuſq; eadẽ ratio. Et ſic eſt in ꝓpoſito vt pʒ ex dictis. ¶ Ad ſm d̃r, qđ ſicut oĩs morb⁹ d̃r infirmitas in ordie ad priuationẽ vite q̃ eſt infirmitas mortalis ⁊ ſimplr̃. ita oẽ pctm̃ d̃r pctm̃ i ordine ad pctm̃ qđ priuat fine qđ eſt pñᵐ vite moralis. Et vt ex diffinitiõe iſta ex Aug. pʒ. cũ pctm̃ ſit dictũ factũ vel ꝯcupitũ ꝯ legẽ dei. ⁊ mortale ſit ꝯ legẽ dei ſine additiõe aliq̃. veniale vero cũ additione. ſ. ſm qđ. eſt eñ ꝯ legẽ dei ſm quid) ꝯſtat qđ ꝯ legem dei ſm quid nõ põt intelligi nõ ſintellecto ꝯ legẽ dei abſo(lute), ſicut nec albũ ſm qđ ſine albo ſimplr̃ ⁊c. pʒ vt pctm̃ veniale nõ ſolũ ſʒ rẽ, ſed ſm nois rõnẽ in ordine ad mortale dicet̃. pp qđ in lr̃a d̃r qđ veniale d̃r pctm̃ ſm rõnẽ impfectã ⁊ in ordine ad pctm̃ mortale. ¶ Et licet pctm̃ veniale poſſit eẽ in h̃ vel illo abſq; mortali ſimplr̃ tñ nõ d̃r eẽ abſq; mortali: ſicut nec infirmitas curabilis abſq; incurabili q̃lis eſt mortalis: imo ſi nõ eẽt peccatũ mortale nec veniale eẽt: ſicut ſi nõ eſſet mors, non eſſet egritudo. ¶ Ad tertiũ d̃r. qđ i ſtbis laborat equiuo. concedim⁹ grãtis oẽ pctm̃ veniale eſſe cõtra legẽ ſʒ q̃d: ⁊ hoc eſt eſſe preter legem. Eſt eñ ꝯ legẽ q̃d a lege i fine diſcordat. ſi ſimplr̃ ſimpliciter. ſi ſm quid ſm quid. Sed ſimpliciter a fine nõ diſcordat. niſi qđ ꝯtrariũ inducit finẽ: ſecundũ qđ vero qđ finis aſſequtionẽ impedit: illud in mortali. hoc in veniali reperit̃. Et venialia quidem ex imperfectiõe act⁹ ſunt ſm quid. i. ſm imperfectũ modũ ꝯ legẽ dei: vt primi motus infidelitatis ⁊ adulterij teſtantur. venialia autẽ ex gñe ſunt ſm qđ. i. ſm imperfectã mãm ꝯ legẽ dei: vt mendaciũ iocoſum ⁊ riſus ſuperfluus teſtant̃. hoc aũt ꝯ ſm quid vocatur vno vocabulo preter legẽ. ¶ Ad pleniorẽ tñ doctrinam ſcito ꝙ qđ d̃r veniale ex genere eſſe preter nõ ꝯ legẽ: poteſt dupliciter intelligi. Primo vt ita ſit preter legẽ, vt cõtra nullã ſit legem. Et in hoc ſenſu falſum eſt: nã mendaciũ eſt ſm ſe prauũ ⁊ ꝯtrariũ virtuti: ac p h̃ cõtra legẽ illius virtutis: ⁊ tñ nõ eſt mortale ex genere ſuo. Alio mõ vt ſit preter legem ⁊ non ꝯ q2 nõ eſt cõtra intentũ finẽ legis. Et hoc mõ contra nullã legẽ eſt veniale: q2 finis cuiuſq; legis eſt dilectio dei ſui ac proximi: ⁊ cõtra [illegible] ſm quid nõ ſit p veniale. Preter autẽ legem eſt: q2 vt in littera d̃r debit⁹ modus rõnis a lege intentus non ſeruatur. in venialibus q̃dẽ ex imperfectione actus violatur debitus modus rationis preueniendo rationem vel deliberationem: in venialibus vero ex genere violatur debitus modus quo ſm rõnem referenda eſt materia illa ad finem.

¶ Super artic. 2.

IN art. 2. eiuſdem. 88. q. nota diſtinctionẽ peccati. tam venialis. q̃ mortalis ex gñe ⁊ ex parte agẽtis. Et memento rõnis ad ſecundũ qđ. 72. ſuperius articulo. 5. qua dctm̃ eſt ꝙ ex hoc ꝙ veniale ⁊ mortale inueniuntur differre genere ex parte obiecti non habetur ꝙ differentie venialis ⁊ mortalis ſint ſpecifica. i. cõſtitutiua generis vel ſpẽi ſubalternei: ſed ꝙ conſequantur diſtinctionem ſpecificam ſeu genericam in his.

¶ Super articulum. 3.

IN art. 3. eiuſdẽ. 88. q. recole nũcnũt dictã diſtõnẽ ex q̃tuor exiſtẽtib⁹ mẽbris. ſ. mortali ex gñe mortali. ex agẽte. veniali ex gñe veniali ex agẽte ſeu imperfectiõe actus, ꝯſidera hoc vltimũ mẽbrũ pretermittẽ-

ſ. q. 72. ar. 5. e. 2. d. 24. q. 3. ar. 6. ad. 6m. ⁊ di. 42 q. 1. ar. 4 co. et. 4. d. 18. q. 3. art. 2. q. 4. ad 3m. Et mal. q. 1. ar. 8 co. ⁊ q. 7. ar. 1. et opuſ. 3. c. 178

22. qõ. 24. art. 10. cor. ſ. ⁊. qõ. 185. ar. 9. cor. et. 1. dſ. 17. q. 2. ar. 3. co. ſ. Et. 2. diſ. 42. q. 1. ar. 3 Et hi. q. 25. ar. 6. ad. 16 Et mal. q. 7. ar. e ad. 7. et ar. 3. co. ⁊ ad. 1. ⁊. 3. c. 3. 6. ad. 5. ⁊. q. 14. ar. 2. co.

q2 cōſtat q hmōi veniale p ſe diſponit ad mortale vtpote eiuſdē ſpēi ſre= quenter, cū motus adulterii negligēter hīs p ſe diſponit ad aliud. Et de veniali ex gñe loquēs cōparat illud ad mortale vtroq3 mō. pmo ad mor= tale ex parte agētis: ſcdo ad mortale ex gñe. Et docet q diſponit p quā= dā ꝯſiam ad mortale ex pte agētis: vt remouēdo ꝓhibens ad mortale ex gñe. ¶ Ubi ſciēdū eſt, q l veniali ex gñe puta verbis iocoſis, ꝯcurrūt duo. primū eſt affectio ad delectabile in verbis iocoſis. alterū decli= natio affectiua a regu la. Primū eſt ꝯuerſio ad ꝯmutabile bonū: ſcdm eſt quaſi auer= ſio. Ex pmo pctm ve niale diſponit animū ad ꝯſtituendū finem ſuū i tali bono (vt p3 p rōnez lre) ⁊ ſic di= ſponit manifeſte ad peccatū mortale non ex gñe, ſz ex pte agē= tis. Qui eñ intēſe de= lectaret verbis iocoſis q finē in tali delecta bili ꝯſtitueret, pecca ret quidē mortaliter pferēdo creaturaz creatori. ſed hoc non eēt ex nā obiecti qm̄ nō ꝯtrariat charitati ſi ni, ſz ex diſpōne agē tis ſic affecti. Ex ſcdo pctm veniale diſpo= nit ad mortale ex ge nere, q2 q̄ſi auerſio di ſponit ad auerſionē. q̄ tollit ſubiectionē vo lūtatis ad deū: q ſubo ꝓhibet volūtatē fer ri in obm ꝯtra charita tis ob ecto. ¶ In rñ= ſione ad ſcdm dubiū occurrit qūo veniale ⁊ mortale nō dicant cōuenire in gñe. ⁊ in articulo p̄cedēte di ctū eſt qđ diſtinguūt gñe: ⁊ in hoc eodē ar ticulo in rñſiōe ad p= mū dr q ſi diſtinguū tur ſicut ſpēs vni⁹ gñis ſz ſicut ſuba ⁊ acciñs. ¶ Ad h̄ breuiter di= cunt, q cōuenietia in gñe nō affirmatur in lra ſimplr. ſz cū ſpe= cificatione inquātum vtrūq3 importat defe ctū debiti ordinis: h̄ eſt eñ cōuenire in ge nere analogo mali, dum vtrūq3 ex parte auerſiōis in mali rō= ne conuenit. Alr tñ ⁊ aliter: q2 l mortali eſt auerſio ſimplr. h̄ ſm quid. Cū hoc tñ ſtat q diſtinguantur gñe ex parte obiecti, ⁊ q ordinez habeāt inter ſe ſicut ſuba et accñs, vt p3 ex dictis. ¶ In rñſione ad ter= tium dubiū occurrit quo pacto verum ſit, qđ veniale per ſe di= ſponit ad mortale: quū nō niſi p quādā conſequentiā vel re= mouendo prohibens cōcurrat (vt in corpo re articuli dictū eſt) quod enim per cōſe= quentiā ab aliquo e= manat per accidens permutatur: ⁊ ſimiliter remouens prohibens mouet per accidens. ¶ Ad hoc dr. quod litera intēdit qđ veniale per ſe diſponit primo tan= tum modo: quia illa diſpoſitio eſt per modum ſimilis. vt patet in exēplo allato de verbis iocoſis: eiuſdē nanq̄ ſpeciei ſunt ſm ſeuerba iocoſa mi=

tale ex oppoſito diuidūt: vt dictū eſt. Ergo pctm veniale non eſt diſpoſitio ad mortale. ¶ P̄. Actus diſponit ad aliqđ ſimile in ſpe= cie ſibi. vñ in. 2. ethic. dr q ex ſilib⁹ actibus gñant ſimiles diſpōnes ⁊ habit⁹. ſed pctm mortale ⁊ veniale differūt gñe ſeu ſpē: vt di ctum eſt. ergo pctm veniale nō diſponit ad mortale. ¶ P̄. Si pctm dicat veniale qđ di= ſponit ad mortale, oportebit q q̄cūq3 diſpo nūt ad mortale pctm ſint pctā venialia, ſed oīa bona opa diſponūt ad pctm mortale: di cit eñ Aug. in regla q ſuperbia bonis ope= rib⁹ inſidiat vt pereant. ergo etiā bona opa erūt pctā venialia: quod eſt inconueniens.

Sz ꝯtra Eſt, q dr eccl. 18. Qui ſper nit minima paulati defluit: ſz ille qui peccat venialiter videtur minima ſpernere: ergo paulatim diſponitur ad hoc quod totalr defluat per peccatuz mortale.

Rñdeo Dōm, qđ diſponēs eſt q̄daz modo cā: vñ ſz duplicē mo= dum cauſe eſt duplex diſpōnis modus. Eſt eñ cā q̄dā mouēs directe ad effectū: ſicut calidū calefacit. Eſt etiā cauſa idirecte mo= uēs remouēdo prohibēs: ſicut remouēs co lumnā dr remouere lapidē ſuppoſitū ⁊ ſm hoc act⁹ dupliciter ad aliqđ diſponit. Uno q̄dē mō directe, ⁊ ſic diſponit ad actū ſimi= lem ſm ſpeciē. Et hoc modo primo ⁊ per ſe pctm veniale ex gñe nō diſponit ad morta= le ex genere, cū differant ſpecie, ſed p hunc modū pctm veniale pōt diſponere p quan= dam ꝯſiam ad pctm qđ eſt mortale ex pte agētis: augmētata eñ diſpoſitione vel ha= bitu per actus pctōꝝ venialiū, intātū pōt libido peccādi creſcere qđ ille q peccat finē ſuū ꝯſtituet l peccato veniali. Nā vnicuiq3 habēti, habitū inquātū huiuſmodi finis eſt opatio ſm habitū: ⁊ ſic multoties peccādo venialiter diſponetur ad peccatū mortale. Aliomodo actus humanus diſponit ad ali quid remouēdo prohibēs, ⁊ hoc modo pec= catū veniale ex genere poteſt diſponere ad mortale peccatū ex gñe: qui eñ peccat ve= nialiter ex genere pretermittit aliquē ordi= ne: ⁊ ex hoc quod cōſueſcit volūtatē ſuaz in minorib⁹ debito ordini non ſubijcere, diſpo nitur ad hoc quod etiā voluntatem ſuā non ſubijciat ordini vltimi finis eligendo id qđ eſt peccatum mortale ex genere.

Ad pmū Ergo dōm, qđ peccatū ve niale ⁊ mortale non diui= dunt ex oppoſito: ſicut due ſpecies vni⁹ ge= neris, vt dictū eſt: ſed ſicut accñs ꝯ ſubſtan tiam diuiditur. vnde ſicut accñs poteſt eſſe diſpoſitio ad formā ſubalem, ita ⁊ veniale pctm ad mortale. ¶ Ad ſcdm dōm, qđ pec catū veniale nō eſt ſimile mortali in ſpecie: eſt tamē ſimile ei l genere inquantū vtrūq3 importat defectū debiti ordinis licet aliter ⁊ aliter: vt dictuz eſt. ¶ Ad tertiū dōm, qđ opus bonum nō eſt p ſe diſpoſitio ad mor= tale peccatum: poteſt tamē eſſe materia vel occaſio pcti mortalis p accñs, ſz pctm ve= niale p ſe diſponit ad mortale: vt dictū eſt.

¶ Utrum peccatū veniale poſſit fieri mor= tale. Articulus. 4.

Ad quartū Sic procedit. Uidet, q pec= catum veniale poſſit fieri morta= le. Dicit. n. aug. exponēs illud Jo. Qui incredulus eſt filio nō videbit vitam, peccata minima. i. venialia, ſi negligant oc= cidūt: ſed ex hoc dr pctm mortale q2 ſpiri= tualiter occidit aīam: ergo peccatū veniale pōt fieri mortale. ¶ P̄. Motus ſenſualitatis ante cōſenſum rōnis eſt pctm veniale, poſt conſenſum vero eſt pctm mortale: vt ſupra dictū ē: ergo pctm veniale pōt fieri mortale. ¶ P̄. Peccatū veniale ⁊ mortale differunt ſicut morbus curabilis ⁊ incurabilis: vt di= ctū ē: ſz morb⁹ curabilis pōt fieri incurabi= lis: ergo peccatū veniale pōt fieri mortale. ¶ P̄. Diſpoſitio pōt fieri habit⁹ ſed pctm ve niale eſt diſpoſitio ad mortale: vt dictū eſt: ergo veniale peccatū poteſt fieri mortale.

Sz ꝯtra Ea q̄ differūt i infinitū nō trāſ mutant in inuicē: ſz pctm mortale ⁊ veniale differūt l infinitū: vt ex p̄= dictis p3: ergo veniale nō poteſt fieri mortale.

Rñdeo Dōm, q peccatū veniale fie ri mortale pōt tripli̇r intelli= gi. Uno modo ſic q idē actus numero pmo ſit peccatū veniale ⁊ poſtea mortale, ⁊ h̄ eē nō pōt: q2 pctm pncipalr ꝯſiſtit in actu vo= lūtatis, ſicut ⁊ quilz act⁹ moralis. vñ nō dr vnus actus moralr ſi volūtas mutet: quā= uis etiā actio ſm nām ſit cōtinua. Si autē volūtas nō mutet non pōt eē q de veniali fiat mortale. Alio mō pōt intelligi vt id qđ eſt veniale ex genere fiat mortale, ⁊ hoc q̄dē poſſibile eſt inquantū cōſtituit i eo finis, vl inquātū refert ad mortale pctm ſicut ad fi= nem vt dictū eſt. Tertio modo pōt intelligi ita qđ multa venialia pctā ꝯſtituāt vnū pec catū mortale, q ſi ſic intelligat q ex multis peccatis venialib⁹ integralr ꝯſtituat vnum peccatū mortale, fſm: eſt: nō. n. oīa pctā ve= nialia de mūdo poſſūt hr̄e tm̄ de reatu quā= tū vnū peccatū mortale qđ p3 ex pte dura= tionis: q2 pctm mortale h3 reatū pene eter= ne: peccatū autē veniale reatū pene tēpora lis vt dictū eſt. Patet etiā ex pte pene da= mni: q2 peccatū mortale meret carentiā vi= ſionis diuine: cui nulla alia pena cōparari pōt: vt Chryſoſtomus dicit. Patet etiaz ex parte pene ſenſus quantū ad vermē cōſcie tie: licet forte quantū ad penā ignis nō ſint improportionabiles pene. Si vero intelli= gatur q multa peccata venialia faciūt vnū mortale diſpoſitiue, ſic verū eſt. ſicut ſupra oſtenſum eſt, ſm duos modos diſpoſitionis quo peccatuz veniale diſponit ad mortale.

Ad primū ḡ dōm. q aug. loquit in illo ſenſu q multa pctā venialia diſpoſitiue cāīt mortale. ¶ Ad ſz dōm, q ille idē mot⁹ ſenſualitatis q̄ p̄ceſſit cōſenſuz rōnis nunquā fit pctm mortale: ſz ipe act⁹ rōnis ꝯſentiētis. ¶ Ad tertiū dōz, qđ morbus corpalis nō eſt act⁹: ſed diſpoſi=

nus amata vt ſunt oībus pctīs venialibus, ⁊ maxime amata vt ſunt oībus pecca ti mortalis ex parte agentis. Dici aūt diſpoſitio eſſe per quandā ꝯſiam ad mortale ex parte agentis: q2 nō eſt diſpoſitio neceſſitans ad talē appe titū cū auerſione ſimpliciter ſicut neceſſitat ad ſimilem appetitum iocan di abſolute, ſed quando eſt intenſa valde natum eſt conſequi vt appetit⁹ in tale mortale trahat. Sic aūt diſponere nō eſt omnino extra p ſe diſpo nere: q2 actib⁹ amari diſponere ad ſiles cō uenit p ſe p ſuā pro priā nām ⁊ virtutes, quis aliud impfecti bēat q2 nō ſint ſiles in auerſione iſti act⁹ venialis ac illi mor talis ad quē pp incre mentū dictā per ꝯſiam quādā dr diſponere. Ita q veniale in quātū ſile ex pte cō uerſionis diſponit p ſe ſimiliū ad diſſimi le ex pte auerſiōis di ſponēs ſm quandam ꝯſiam ad idē mortale ex pte agētis. Scdo aūt mod⁹ lz poſſit di= ci p ſe q2 q̄ſi auerſio ſit a gñe eſt auerſio ni ac p hoc p ſe etiaz diſponit ad illā. au= thori tñ nō recedēs a formali ſermōe ⁊ fun damēto dicit q eſt p accñs: q2 quū ſtabilit ſit qđ pctm genus ⁊ ſpēm ac p hoc nām ſuā l ordine ad obm ſoꝛtiū eſt qđ cauſat pctm ex pte auerſio= nis ponit cāre illō vt remouēs ꝓhibēs: q2 remouet ſubiectionē q̄ ꝓhibētē alaz fer ri in obm ꝯtra deo. Tu tñ potes diſtin= guere. ⁊ dicere qđ ve niale ex gñe ad mor= tale ex agēte diſpo= nit p ſe ex pte conuer ſionis ad ꝯmutabile bonū, ad mortale vo ex gñe diſponit re= mouēdo ꝓhibēs quo ad auerſionē ⁊ p ſe q̄ ad auerſionē ſz ꝯſiaz vt l pmo mō declara tū eſt. Et hinc habe= mus q̄tū a vialiū cō ſuetudine cauēdū ſit quū tot modis ⁊ illis piculoſis diſponāt ad mortale: ⁊ p. qđ fre= quētib⁹ ꝯtritionib⁹ nō ſufficietem⁹ ſin= gula ſz ſuas ſpēs di ſtinguēda ſunt ne ha bituatis nobis l illis occurrentes tentatio nes animos diſpoſi= tos propinqs ad mor tale inueniant.

¶ Iā art. 1. co. ⁊ 2. diſt. 24. q. 3. a. 7. Et mal. q. 7. a. 5. et pſal. 19. col. 10.

¶ Super artic. 4.

In arti. 4. eiuſ= dem. 88. q. oc= currūt illa verba lre notāda: lz forte q̄tū ad penā ignis nō ſint iproportionabiles pe ne. Dicit hoc q2 quū vtriuſq3. ſ. mortalis ⁊ venialis pena ignis ſit intenſiue finita, ⁊ oīs finiti ad oē finitū ſit aliq̄ pportio, ꝯ h̄o eſt vt pene vtriuſq3 quātū ad ignē ſint pportionabiles. Et h̄ ē dicere q nō ē infinit⁹ exceſſus inter penā ignis p mortali ⁊ p veniali: imo procedendo iuxta doctrinā. 8. phy. tm̄ poſſet multiplicari pene venialiū vt ſufficiēte excedāt penā vni⁹ mor talis de hac ſola pena loq̄ndo. Nec ly forte ē dubitātis, ſz nō determinātis.

22ª q. 110. ar. 4 ad 3m. Et 4. dist. 16. q. 2. ar. 2. qō. 4. Et mal. q. 2. a. 6 et q. 7. ar. 4. ꝑ 10. ar. 7. co. pu.

¶ Super artic. 5.

In artic. 5 eiuſdem 88. q. dubiu͂ occurrit quo pacto dictum eſt quod de veniali ex genere fit mortale ex parte agentis dum conſtituit̃ in eo finis: cũ nõ dr̃ ꝙ circũſtãtia non facit de veniali mortale niſi mutãdo ſpeciẽ. manẽte nãq; eodẽ peccati venialis ſolo impoſſe eſt eſſe mutationez ſpeciei: q: oĩs mutatio ſpẽcĩe eſt ex eſſentia aliq̃ dr̃ia: conſtat aũt ꝙ in ꝓpoſito ſic eſt: ꝗ nõ quã de intãtũ delectat̃ i verbis iocoſis ꝙ finẽ in eis conſtituit manet idẽ oĩno ꝗ nõ apponit̃ aliq̃ differẽtia obiectiua: vt pꝫ ex hoc qꝺ l illamet ſola ſpecie ponit̃ reponit̃: non eñ facile eſt fingere ad quã alĩã ſpẽm reducit̃. nõ igit̃ apꝫ q̃ſtio de veniali ex genere fit mortale mutari ſpẽm. ¶ Ad euidẽtiã hui⁹ ſciendũ eſt. qꝺ ſicut in ſpeculabilib⁹ ꝑncipia ꝗ cõcluſiones hñt duas rõnes formales. alterã ſecũdũ res ſignificatas i alterã ſm quod ſũt cognoſcibilia parte namq; varietas rationum formaliũ ex hoc qꝺ ꝑncipia inter ſe ꝗ concluſiones inter ſe in diuerſis naturis cõſtituũtur, oĩa tñ ꝑnª conueniũt in hoc ꝙ vno modo cognoſcibilia ſũt. ſ. p ſeipſa ꝗ ſimiliter oẽs ꝯcluſiones ſunt cognoſcibiles p aliud. Ita in ꝑpetibilibus finis ꝗ qꝺ eſt ad finẽ duas hñt rõnes formales. alterã ſecũdũ res que ſunt finis ꝗ ad finẽ alterã ſꝫ qꝺ ſunt appetibilia. nã oẽs fines diſtinguuntur ſꝫ diuerſas naturas rerũ, ꝗ cõueniũt in vno modo appetitus. ſ. p ſe: ſimiliter ea que ſunt ad finem ſm naturas ſuas diſtinguũtur ꝗ ꝯueniũt in vno modo appetibilitatis. ſ. pp aliud. Cõſiderandũ quoq; eſt ꝙ ſicut in ſpeculabilibus dupliciter cõtigit aliq̃d eſſe cognitũ ſm ſe vel p aliud ſcꝫ ex pte rei vel ex pte cognoſcẽtis. nã ꝑnª q̃ ſunt ex ſe ꝑnª ſũt cognita per ſe ex meritis rei ꝓfecto nec aũt q̃ a nobis vt per ſe note accipiũt̃ ſm ſe aũt habẽt mediũ. ex parte cognoſcẽtis ſunt cognite p ſe. Et ſicut ꝓpoſitio q̃ ex meritis rei ſignificate eſt cõclo ex pte cognoſcẽtis tranſit in

tio q̃dã permanẽs: vñ eadẽ manẽs põt mutari, ſꝫ pctm̃ veniale eſt act⁹ trãſiẽs, qui reſumi nõ põt, ꝗ quãtũ ad h̃ nõ eſt ſile. ¶ Ad 4m dõꝫ, ꝙ diſpoſitio q̃ fit habit⁹ eſt ſic imperfectũ in eadẽ ſpẽ: ſicut imꝑfecta ſcia dũ perficitur fit habit⁹: ſed veniale peccatũ eſt diſpoſitio alteri⁹ generis: ſicut accidẽs ad formã ſubſtantialẽ in quã nunquã mutat̃.

¶ Utrum circunſtantia poſſit facere de veniali mortale. Artic. 5.

Ad quintũ Sic procedit̃. Uidet̃ qꝺ circunſtantia poſſit de veniali peccato facere mortale. Dicit eñ aug. in ſermone de purgatorio quod ſi diu teneat̃ iracundia, ꝗ ebrietas ſi aſſidua ſit, trãſeunt in numerum peccatorum mortaliũ: ſed ira ꝗ ebrietas nõ ſunt ex ſuo genere pctã mortalia, ſed venialia alioquin ſemꝑ eſſent mortalia. ergo circunſtantia facit pctm̃ veniale eſſe mortale. ¶ P̃. Magiſter dicit. 24. di. 2. li. ſen. quod delectatio ſi ſit moroſa eſt peccatuꝫ mortale, ſi aũt nõ ſit moroſa eſt pctm̃ veniale: ſꝫ moroſitas eſt quedã circũſtãtia: ergo circũſtãtia facit de pctõ veniali mortale. ¶ P̃. Plus differũt malum ꝗ bonũ quã veniale pctm̃ ꝗ mortale: quorũ vtrunq; eſt in genere mali. ſed circũſtãtia facit de actu bono maluꝫ: ſicut patet cũ quis dat eleemoſynaꝫ propter inanẽ gloriã. ergo multo magis põt facere de peccato veniali mortale.

Sꝫ ꝯtra Eſt, ꝙ cũ circunſtantia ſit accñs, q̃titas eius nõ põt excedere quãtitatẽ ipſi⁹ act⁹ quã hꝫ ex ſuo gñe: ſemꝑ eñ ſubm̃ preeminet accñti: ſi igit̃ actus ex ſuo gñe ſit pctm̃ veniale nõ poterit per circũſtantiã fieri pctm̃ mortale: cum pctm̃ mortale in infinitũ quodãmodo excedat quãtitatem venialis: vt ex dictis patet.

R̃ñdeo Dõm, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt cum de circunſtãtiis ageretur, circũſtãtia inquãtum hmõi eſt accñs moralis actus, contingit tñ circũſtantiã accipi vt differẽtiã ſpecificam actus moralis. ꝗ tunc amittit rationẽ circunſtantie ꝗ cõſtituit ſpẽm moralis actus, hoc aũt cõtingit in pctis qñ circũſtãtia addit deformitatem alterius generis: ſicut cum aliquis accedit ad non ſuam eſt actus deformis deformitate oppoſita caſtitati: ſed ſi accedat ad non ſuã que eſt alteri⁹ vxor, additur deformitas oppoſita iuſtitie: ꝯ quã eſt vt aliq̃s vſurpet rem alienã, ꝗ ſm hoc hmõi circũſtãtia cõſtituit nouã ſpẽm peccati q̃ dr̃ adulteriũ. impoſſe eſt aũt qꝺ circũſtãtia de pctõ veniali faciat mortale niſi afferat deformitatẽ alterius gñis. Dictum eſt eñ qꝺ pctm̃ veniale hꝫ deformitatẽ p hoc ꝙ importat deordinationẽ circa ea q̃ ſunt ad finẽ, pctm̃ aũt mortale hꝫ deformitatẽ per hoc qꝺ ĩportat deordinationẽ reſpectu vltimi finis. vñ manifeſtũ eſt ꝙ circũſtãtia nõ põt de veniali peccato facere mortale manẽte circunſtantia: ſed ſolũ tũc qñ tranſfert in aliã ſpeciẽ, ꝗ fit quodammodo dr̃ia ſpecifica moralis act⁹.

Ad ꝑmũ Ergo dõm, ꝙ diuturnitas non eſt circũſtãtia trahẽs in aliã ſpẽm, ſilr̃ nec frequentia vel aſſiduitas: niſi forte p accñs ex aliquo ſuperueniẽti. Non eñ aliquid acquirit nouã ſpeciẽ ex hoc ꝙ multiplicat̃ vel protelatur: niſi forte in actu protelato vel multiplicato ſuperueniat aliquid qꝺ variet ſpeciẽ: puta inobediẽtia vel cõtemptus, vel aliq̃d hmõi. Dõꝫ eſt ergo qꝺ cũ ira ſit motus animi ad nocendũ ꝓximo: ſi ſit tale nocumẽtũ in qꝺ tẽdit motus ire, qꝺ ex genere ſuo ſit peccatũ mortale; ſicut homicidiũ, vel furtũ; talis ira ex genere ſuo eſt pctm̃ mortale, ſꝫ quod ſit peccatũ veniale hꝫ ex imperfectione act⁹ inquantum eſt motus ſubitus ſenſualitatis. ſit vero ſit diuturna redit ad naturam ſui generis per conſenſum rõnis. Si vero nocumentum in quod tendit motus ire eſſet veniale ex genere ſuo (puta cũ aliquis in hoc iraſcitur cõtra aliquẽ ꝙ vult ei dicere aliqꝺ verbũ leue ꝗ iocoſuꝫ qꝺ modicũ ipm̃ cõtriſtet) non erit ira pctm̃ mortale quantũcunq; ſit diuturna, niſi forte per accñs: puta ſi ex hoc graue ſcandalũ oriat̃ vel ꝓpter aliquid huiuſmodi. ¶ De ebrietate vero dõm eſt, quod ſm ſuã rationẽ hꝫ qꝺ ſit pctm̃ mortale, qꝺ enim hõ abſq; neceſſitate reddat ſe impotẽtem ad vtendũ ratione per quã hõ in deuꝫ ordinatur, ꝗ multa pctã occurrẽtia vitiat ex ſola voluptate vini, expreſſe cõtrariat̃ virtuti. ſꝫ ꝙ ſit pctm̃ veniale cõtingit ꝓpter ignorantiã quandã vel infirmitatẽ: puta cũ hõ neſcit virtutẽ vini aut propriã debilitatem, vnde nõ putat ſe inebriari: tũc enim nõ imputatur ei ebrietas ad peccatũ, ſed ſolũ ſuperabũdantia potus. Sed qñ frequẽter inebriatur, nõ põt per hanc ignorantiã excuſari quin videatur volũtas eius eligere magis pati ebrietatem q̃ abſtinere a vino ſuperfluo. vnde redit peccati ad ſuam nãm. ¶ Ad ſm dõm, ꝙ delectatio moroſa nõ dicitur eſſe peccatũ mortale niſi in hiis que ex ſuo genere ſunt peccata mortalia. In quib⁹ ſi delectatio nõ moroſa ſit peccatũ veniale eſt ex imperfectione actus: ſicut ꝗ de ira dictũ eſt. dicitur enim ira diuturna ꝗ delectatio moroſa ꝓpter approbationẽ rõnis deliberãtis. ¶ Ad 3m dõm, quod circunſtantia non facit de bono actu malũ niſi cõſtituẽs ſpeciem peccati: vt ſupra etiam habituꝫ eſt.

¶ Utrum peccatum mortale poſſit fieri veniale. Articulus. 6.

Ad ſextũ Sic procedit̃. Uidetur, ꝙ peccatum mortale poſſit fieri veniale. Equaliter enim diſtat peccatum veniale a mortali ꝗ ecõtrario: ſed peccatũ veniale fit mortale: vt dictum eſt. ergo etiam peccatum mortale põt fieri veniale. ¶ P̃. Peccatũ veniale ꝗ mortale ponunt̃ differre ſm hoc, ꝙ peccans mortaliter diligit creaturã pluſq; deũ, peccans autẽ venialiter diligit creaturaꝫ infra deũ. cõtingit aũt ꝙ aliquis cõmittẽs id qꝺ eſt ex genere ſuo pctm̃ mortale, diligat creaturam infra deũ: puta ſi aliquis neſciens fornicationeꝫ ſimplicem eſſe peccatum mortale ꝗ cõtrariam diuino amori fornicetur, ita tamen quod ꝓpter diuinũ amorem paratus eſſet fornicationẽ pretermittere ſi ſciret fornicando ſe cõtra diuinũ amorẽ agere: ergo peccabit venialiter. ꝗ ſic peccatum mortale poteſt veniale fieri. ¶ P̃. Sicut dictum eſt, plus differt bonum a malo quaꝫ veniale a mortali. ſed act⁹ qui eſt de ſe malus poteſt fieri bon⁹: ſicut homicidium poteſt fieri act⁹ iuſtitie: ſicut patet in iudice q̃ occidit latronẽ. ergo multo magis peccatum mortale poteſt fieri veniale.

Sꝫ ꝯtra Eſt, quod eternuꝫ nunquã poteſt fieri temporale: ſed peccatum mortale meretur penam eternã, peccatũ autẽ veniale temporalẽ penã. ergo peccatũ mortale nunquã põt fieri veniale.

R̃ñdeo Dõm, ꝙ veniale ꝗ mortale differũt ſicut perfectũ ꝗ imperfectum in genere peccati: vt dictum eſt.

nã in principio nõ ſm rem ſed ſm cognoſcibilis rõnẽ (qꝺ eſt mutare ſpeciem nõ rei) ſꝫ cognoſcibilis: ita i appetibilib⁹ duob⁹ modis ꝯtingit aliq̃d eſſe appetitũ p ſe vl̃ per aliud. ſ. ex meritis rei vt bonũ honeſtuꝫ ꝗ amabile p ſe, ꝗ vtile ꝓpter aliud vl̃ ex pte appetẽtis i et ſic ꝯtingit appetibile pp ſe trãſire in appetibile ꝓpter aliud ꝗ ecõuerſo: vt pꝫ in peruerſis appetitib⁹ vtentib⁹ fruendis, et fruẽtib⁹ vtendis. Et ſic ꝯtingit vnũ appetibile tranſire in ſpeciẽ alteri⁹ appetibilis: nõ ſꝫ mutationẽ rei ſꝫ ſm mutationẽ rõnis appetibilis in ordine ad appetẽtẽ. Et ſic eſt in ꝓpoſito, nã quã q̃s ponit finẽ i peccato veniali. vnia in ṽbis iocoſis ṽba iocoſa q̃ ex meritis rei ſunt in ſpẽ appetibilis pp aliud ex mala diſpõne appetẽtis mutant̃ in appetibile per ſe. ſꝫ l eis finis conſtituit̃. ꝗ ſic interuenit ibi mutatio ſpeciei nõ ſm rẽ appetitã, ſꝫ rõne appetibilis in ordĩe ad appetentẽ. Et p hoc patet reſſo ad obiectionem nã cũ hoc ꝙ peccatũ illud mortale eſt in illamet ꝗ ſola ſpẽ in q̃ eſt veniale ſꝫ rationem rei obiecte, ſtat quod ſit in alia ſpecie ſm rationẽ formalem appetibilis vt ſic ꝗ propterea ꝗ prius ꝗ nũc dicta ſunt vera diuerſimode intellecta. Merito ãt ſic dicimus: q: circũſtãtia finis qua vocat̃ cur, ſicut dupliciter ſuperuenit veniali ex genere faciẽdo de veniali mortale, ita dupli̇r variat ſpẽm ꝓportionalitate ſeruata: hmõi nãq; iocoſum dupliciter fit ex fine mortale. primo ex pte obiecti puta ſi ordinatur ad adulteriũ. Scdo ex parte agẽtis: puta ſi ꝯſtituatur in eo finis. ꝗ ſicut nunc fit mortale ex parte agẽtis, ita ſpecies apponitur ex parte appetentis: ita quod de veniali ex genere fit mortale ex parte agentis ꝗ mutat ſpeciem in ordine ad agẽtẽ: quod eſt mutare ſpeciem appetibilis vt ſic. mal. q. 7. ar. 2. ad. 10. ꝗ artic. 3. ad. 9.

¶ Super art. 6.

In articulo. 6. eiuſdem. 88. q. dubium occurrit circa vltima verba corporis articuli ſcꝫ ꝙ

per ſubtractionē de-liberationis ſoluitur ſpecies act⁹ moralis ſi enim hoc eſt veruz ſequitur quod indeliberati motus infideli tat.s.adulteriū, furti, ⁊ huiuſmodi nō ſunt eiuſdem ſpeciei cum ipſis peccatis perfectis: cuius oppoſitū dictum eſt, ⁊ conſtat eſſe verum.q2 ad obiectum idem tendūt ⁊ ſi indeliberati motus p̄dicti ſunt eiuſdem ſpeciei cū perfectis ergo non ſoluitur ſpecies moraliū actuū ex ſubtractione deliberationis.vt in litera nunc dicit. ¶ Ad hoc dicitur ꝙ quia iuxta quadruplicem bonitatē act⁹ moralis quadruplex ſpecies ſumi pōt (vt in.q.18. ſuperi⁹ pʒ) ideo de entitate act⁹ moralis inquantum actus moralis eſt, vere dici poteſt ꝙ ſpēs ſeu ratio formalis ſumitur a ratione deliberata:q2 ex hoc habet actus hominis ꝙ ſit moralis.vnde iſta ſpecies ſubalterna puta actus moralis ſub genere actus cōſtituitur per eſſe a ratione deliberata. Et propterea actus imperfectus ex defectu deliberationis nō eſt eiuſdeʒ ſpeciei vt habēs naturā illi⁹ ſpeciei.Quis ſit eiuſdeʒ ſpeciei vt tendēs ad illam: ſicut embrio eſt in ſpecie ho.generandi.Et ſoluit ergo ſpecies actus moralis vt ſic ex ſubtractione deliberationis ⁊ eiuſdem tamē ſpeciei eſt act⁹ indeliberatus cum deliberato reductiue:ſicut im perfecti ad perfectū ⁊ via ad terminū ſpeciem reductiue. ¶ In eodeʒ articulo nota reſponſionē ad ſecundū innixā autē reſpōſioni ad primum precedentis articuli:quoniā hic habes manifeſte. vnde videre potes deciſionem ſuperi⁹ factam de ſpeciebus peccatorum ex ignorantia.

5.q.87. ar.2.ad 3.⁊.4. ⁊.16.q. 2.art.1. q.2.ad 3.⁊.qō. 2.ad.3. ⁊.qō.3. ad.1.⁊ ar.2.q. 2.ad.1. Et mal. q.7.ar. 11. co. Et pſal. 54.co.2

Imperfectū aūt p aliq̄ʒ additionē pōt ad pfectionē venire. vn̄ ⁊ veniale ꝑ hoc qd̄ additur ei deformitas ꝑtinēs ad gen⁹ pcti mortalis efficit mortale:ſicut cū aliq̄s dicit verbū otioſum vt fornicet. Sʒ id qd̄ eſt pfectū nō pōt fieri imperfectū ꝑ additionē. ⁊ ideo pctm̄ mortale nō fit veniale ꝑ h̄ ꝙ addit ei aliqua deformitas pertinēs ad genus pcti venialis:non enī diminuitur pctm̄ eius qui fornicat vt dicat v̄bū otioſum, ſed magis aggrauat ꝑꝑ deformitatē adiunctā. ¶ Pōt tn̄ id qd̄ eſt ex gn̄e mortale eſſe veniale ꝑꝑ imperfectionē act⁹, q2 nō pfecte ꝑtingit ad rationē act⁹ moralis: cū nō ſit deliberatus, ſʒ ſubit⁹:vt ex dictis pʒ, ⁊ h̄ fit ꝑ ſubtractionē quādā.ſ.deliberate rōnis, ⁊ q2 a rōne deliberata h̄ʒ ſpeciē moralis act⁹, inde eſt quod per talem ſubtractionem ſoluitur ſpecies.

Ad primū Ergo dōm, qd̄ veniale differt a mortali ſicut imperfectū a pfecto, vt puer a viro. fit aūt ex puero vir. ſed nō ↄuertit. Vn̄ rō non cogit. ¶ Ad ſcd̄m dōm, ꝙ ſi ſit talis ignorātia q̄ pctm̄ oīno excuſet (ſicut eſt furioſi vel amētis) tunc ex tali ignorātia fornicationē committens nec venialr̄ nec mortaliter peccat. Si v̄o ſit ignorantia nō inuincibil', tūc ignorātia ipſa eſt pctm̄: ⁊ cōtinet in ſe defectum diuini amoris inq̄ntū negligit hō addiſcere ea ꝑ q̄ pōt ſe in diuino amore conſeruare. ¶ Ad tertiū dōm, qd̄ ſicut aug. dicit in lib. ↄ mendaciū. Ea q̄ ſunt ſm̄ ſe mala nullo fine bn̄ fieri pn̄t:homicidiū aūt eſt occiſio innocentis: ⁊ h̄ nullo mō bene fieri pōt. Sed iudex qui occidit latronē, vel miles q̄ occidit hoſtem reipublice nō appellantur homicide: vt Aug. dicit in lib. de libe. arbi.

¶ De peccato veniali ſm̄ ſe. Qō.89.

DEinde Conſiderandū eſt de pctō veniali ſʒ ſe. ¶ Et circa hoc q̄rūt ſex. Primo: vtrum pctm̄ veniale cauſet maculā in aīa. Scd̄o de diſtōne peccati venialis prout figuratur per lignuʒ fenum ⁊ ſtipulā.1.co.3. Tertio, vtrū homo in ſtatu innocētie potuerit peccare venialiter. ¶ Quarto, vtrū angelus bonus vel malus poſſit peccare venialr̄. Quinto, vtrum primi motus infidelium ſint peccata venialia. ¶ Sexto, vtrū veniale poſſit eſſe in aliquo ſimul cum ſolo peccato originali.

¶ Utrum peccatū veniale cauſet maculā in anima. Articulus.1.

AD primū Sic ꝓceditur. Uidetur ꝙ peccatū veniale cauſet maculā in aīa. Dicit enī Aug. in lib. de pn̄ia: quod peccata venialia ſi multiplicent decorē noſtrū ita extermināt, vt a celeſtis ſponſi amplexib⁹ nos ſeparēt: ſʒ nihil aliō eſt macula q̄ʒ detrimētū decoris. Ergo pctā venialia cāuſant maculā in aīa. ¶ Pꝰ. Pctm̄ mortale cāt maculā i aīa ꝑꝑ ioꝛdinationē act⁹ ⁊ affect⁹ ipſi⁹ peccāt': ſʒ i pctō veniali ē q̄dā deordinatio act⁹ ⁊ affect⁹. Ergo pctm̄ veniale cāt maculā i aīa. ¶ Pꝰ. Macula aīe cauſat ex ↄtactu rei tpalis ꝑ amorē: vt ſupra dictū ē: ſʒ i pctō veniali aīa ioꝛdinato amore ↄtingit rē tpalē. Ergo pctm̄ veniale inducit maculā in aīa.

Sʒ ↄ̄ Eſt, quod ō i eph.5. Ut exhiberet ipſe ſibi glōſam eccleſiam non habentē maculā, aut rugā: gloſ. i. aliqd̄ peccatū criminale. Ergo ꝓpriū peccati mortalis eſſe videt quod maculā in anima cauſet.

Rn̄deo Dōm, ꝙ ſicut ex dictis pʒ, macula īportat detrimentuʒ nitoris ex aliq̄ ↄtactu: ſicut i corꝑalib⁹ pʒ ex q̄b⁹ ꝑ ſilitudinē nomē macule ad aīaʒ trāſfert. Sicut aūt i corꝑe ē duplex nitoꝛ. vn⁹ q̄dē ex intriſeca diſpōne mēbroꝝ ⁊ coloꝝ: ali⁹ aūt ex exterioꝛi claritate ſuꝑuenietē. ita ēt i aīa eſt duplex nitoꝛ. Vn⁹ q̄dē habitualis q̄ſi intrinſec⁹. Ali⁹ aūt actualr̄ q̄ſi exterioꝛ fulgoꝛ. Pctm̄ aūt veniale īpedit q̄dē nitorē actualē, nō tn̄ habitualē: q2 nō excludit neq̄ʒ diminuit habitū charitatꝭ ⁊ aliarū v̄tutū (vt infra patebit) ſʒ ſolū impedit earū actū. macula aūt importat aliq̄d manēs in re maculata: vn̄ magis videt pertinere ad detrimentū h̄itualr̄ nitoris q̄ʒ actualis. vn̄ ꝓprie loquēdo peccatū veniale nō cauſat maculā i aīa. Et ſi alicubi dicat maculā inducere, hoc eſt ſm̄ q̄d, inq̄ntū impedit nitorē q̄ eſt ex actibus virtutuʒ.

Ad pmū Ḡ dōʒ, ꝙ aug. loq̇t i eo caſu i q̄ m̄lta pctā venialia diſpoſitiue īducūt ad mortale. aīr aūt nō ſeparēt ab āplexu celeſtis ſpōſi. ¶ Ad ſʒ dōʒ, ꝙ inoꝛdiatio act⁹ in pctō mortali corrūpit h̄itū v̄tutꝭ, nō āt in pctō veniali. ¶ Ad 3ᵐ dōʒ, ꝙ i pctō mortali aīa ꝑ amorē ↄtigit rē tpalē q̄ſi finē: ⁊ ꝑ h̄ totalr̄ īpedit influx⁹ ſplēdoris grē q̄ ꝓuenit in eos q̄ deo adherēt vt vltimo fini per charitatē, ſed in pctō veniali nō adheret homo creature tanq̄ʒ fini vltimo. vnde non eſt ſimile.

¶ Utrū ↄuenientr̄ pcā venialia ꝑ lignū fenū ⁊ ſtipulā d̄ſignāt. ā.2.

AD ſcd̄m Ut ꝙ incōuenientr̄ pctā venialia ꝑ lignū, fenū ⁊ ſtipulā deſignent. Lignū enī fenū ⁊ ſtipula dr̄ ſuꝑedificari ſpūali fundamēto, ſʒ pctā venialia ſunt p̄ter ſpūale edificiū: ſicut etiā q̄libʒ falſe opiniones ſunt p̄ter ſciam. Ergo pctā venialia nō ↄuenientr̄ deſignant ꝑ lignū, fenū ⁊ ſtipulā. ¶ Pꝰ. Ille q̄ edificat lignū, fenū ⁊ ſtipulā, ſic ſalu⁹ erit q̄ſi ꝑ ignē, ſʒ q̄nq̄ʒ ille q̄ committit pcā venialia nō erit ſalu⁹ etiā ꝑ ignē: puta cū pctā venialia inueniunt in eo q̄ decedit cū pctō mortali. Ergo incōuenientr̄ ꝑ lignū fenū ⁊ ſtipulā pctā venialia deſignāt. 4.di.21 q.ar.2. q.2.1. ¶ Pꝰ. Scd̄ʒ apl'ʒ alij ſunt q̄ edificāt aurū, argentū, lapidea p̄cioſa. i. amorē dei ⁊ p̄rimi ⁊ bona opa, ⁊ alij q̄ edificāt lignū, fenū, ⁊ ſtipulam, ſed pctā venialia cōmittūt etiā illi q̄ diligūt deū ⁊ p̄rimū, ⁊ bona opa faciūt. ō i.n. 1. Jo. 2. Si dixerim⁹ q2 pctm̄ nō habem⁹, noſ-ipſos ſeducim⁹. Ergo nō ↄuenientr̄ deſignāt pctā venialia ꝑ iſta tria. co.⁊.q. 2.o.⁊ diſ.45. q.2.ā 5 q.3.ad 5. ¶ Pꝰ. Multo plures differētie ⁊ grad⁹ ſūt pctōrum venialium q̄ʒ tres. ergo incōuenientr̄ ſub his tribus cōp̄hendunt.

Sʒ ↄ̄ Eſt, ꝙ apl's. 1. ad coꝛ. ō t de eo q̄ ſuꝑedificat lignū, fenū ⁊ ſtipulā, ꝙ ſalu⁹ erit q̄ſi ꝑ ignē, ⁊ ſic patiet penā, ſed non eternā. reatus aūt pene tpalis pertinet ad peccatū veniale. vt dictū eſt. Ergo ꝑ illa tria ſignāt peccata venialia.

Rn̄deo Dōʒ, ꝙ q̄dā itellexerūt fundamētū eē fidē iformē: ſuꝑ quā aliq̄ edificāt bona opa, q̄ figurāt ꝑ aurū, argētū ⁊ lapides p̄cioſos, q̄dā v̄o pctā etiā mortalia: q̄ ſigurant ſm̄ eos ꝑ lignū, fenū, ⁊ ſtipulā. Sʒ hanc expōnē iprobat Aug. in lib. de fide ⁊ opib⁹: q2 vt apl's ō t ad gal.5. Qui opa carnis facit regnū dei nō cōſequet, qd̄ eſt ſaluū fieri. Apl's āt dicit ꝙ ille q̄ edificat lignū fenū ⁊ ſtipulā ſalu⁹ erit q̄ſi ꝑ ignē. vn̄ nō pōt intelligi ꝙ ꝑ lignū, fenū ⁊ ſtipulā pctā mortalia deſignent. Dicūt ergo q̄dā, qd̄ ꝑ lignū, fenū ⁊ ſtipulā ſignāt opa bona q̄ ſuꝑedificant q̄dē ſpūali edificio, ſʒ tn̄ cōmiſcent ſe eis peccata venialia: ſicut cū aliq̄s h̄ʒ curā rei familiarꝭ, qd̄ bonū eſt, cōmiſcet ſe ſuperfluus amoꝛ, vel vxoris, vel filioꝝ, vel poſſeſſionū: ſub deo tn̄, ita. ſ. ꝙ ꝓ his hō nihil vellet facere ↄ deū. Sʒ h̄ iterū nō v̄r ↄuenientr̄ dici. Manifeſtū eſt enī ꝙ oīa opa bona referunt ad charitatē dei ⁊ p̄rimi. vn̄ ꝑtinēt ad aurū, argentū ⁊ lapidea p̄cioſos. nō ergo ad lignū, fenū, ⁊ ſtipulā. ¶ Et iō dōm eſt, ꝙ ipſa pctā venialia q̄ admiſcēt ſe ꝓcurātib⁹ terrena ſignāt ꝑ lignū fenū ⁊ ſtipulā. ſicut enī h̄mōi ↄgregant i domo, ⁊ nō ꝑtinēt ad ſubām edificij, ⁊ pn̄t ↄburi edificio remanēte: ita etiam peccata venialia multiplicant in homine manēte ſpūali edificio, ⁊ ꝓ iſtis patit ignē, vel tpalis tribulationis in hac vita, vel purgatorij poſt hanc vitam, ⁊ tamē ſalutē cōſequitur eternaʒ.

Ad primū Ergo dōʒ, ꝙ pctā venialia nō dr̄ ſuꝑedificari ſpūali fundamēto q̄ſi directe ſ. ipſum poſita, ſed q2 ponunt iuxta ipm̄: ſicut accipit ibi. Suꝑ flumina babylonis. i. iuxta, q2 pctā venialia nō deſtruūt ſpūale edificiū vt dictū eſt. ¶ Ad ſʒ dōʒ, ꝙ nō ō i de q̄cūq̄ʒ edificāte lignū, fenū ⁊ ſtipulā, ꝙ ſaluus ſit q̄ſi ꝑ ignē: ſed ſolū de eo q̄ edificat. ſ. fundamentū, qd̄ q̄dē nō eſt fides informis: vt q̄dā eſtimabāt: ſʒ fides formata charitate: ſʒ illud ephe.3. In charitate radicati ⁊ fundati. Ille ergo q̄ decedit cū pctō mortali ⁊ venialibus h̄ʒ quidem lignū, fenum ⁊ ſtipulā, ſed non ſunt ſuperedificata ſupra fundamentū ſpirituale, ⁊ ideo non erit ſaluus ſic quaſi per ignem. ¶ Ad tertiū dicendū, quod illi qui ſunt abſtracti a cura

tēporaliū rerū, etſi aliqñ venialiter peccēt tñ leuia peccata venialia cōmittūt: ⁊ frequētiſſime per feruorē charitatis purgātur. vñ tales nō ſuperedificāt venialia. q2 l eis modicū manēt: ſ3 pctā venialia ipſorū ꝙ circa terrena occupanť diutius manent: q2 nō ita frequēter recurrere pñt ad hmōi pctā venialia delenda ꝑ charitatis feruorē. ℭ Ad quartū dōm, ꝙ ſicut phs dicit in .1. de celo. Oia trib' includunť. ſ. ꝑncipio, medio, ⁊ fine ⁊ ſ3 h̄ oēs grad' venialiū pctōꝝ ad tria reducūť. ſ. ad lignum qd̄ diuti' manet in igne: ad ſtipulā ꝙ citiſſime expediť: ad fenū qd̄ medio mō ſe h3 ſ3 ꝙ pctā venialia ſūt maioris vel minoris adherētie vel gratuitatis citi' vel tardi' per ignē purgantur.

ℭ Utrū hō in ſtatu innocētie potuerit peccare venialr. Ar. 3.

2. di. 21 q. 2. ā. 3 et 3. di. 34. ō. 4 ad 4m. Et mal. q. 2. ā. 8 ad. 1m. ⁊ qō. 7. artic. 8.

AD tertiū Sic ꝓcediť. Uř ꝙ hō in ſtatu innocentie potuerit peccare venialr q2 ſuper illud. 1. ad thim. 2. Adam non eſt ſeductus dicit glo. Inexpert' diuine ſeueritatis in eo falli potuit: vt crederet veniale eſſe cōmiſſum: ſ3 hoc nō crediſſet niſi venialiter peccare potuiſſet. Ergo venialiter peccare potuit nō peccando mortalr. ℭ ꝑ. Aug. dicit. 2. ſup geñ. ad literā. Nō eſt arbitrandū ꝙ eſſet hoīem deiecturus tētator, niſi preceſſiſſet in anima hoīs quedā elatio cōpmenda, elatio autem deiectionem precedēs que facta eſt per pctm̄ mortale, nō potuit eē niſi pctm̄ veniale. Similr etiā in codē aug. dicit. ꝙ viru ſolicitauit aliqua experiēdi cupiditas cū mulierē vidiſſet ſumpto vetito pomo nō eſſe mortuā: vř etiam fuiſſe in eua aliq̄s infidelitatis motus in h̄ ꝙ de verbis dñi dubitauit: vt patet per hoc qd̄ dixit. Ne forte moriamur: vt hř geñ. 3. h̄ aūt videnť venialia pctā. Ergo hō potuit venialr peccare antequam mortalr peccaret. ℭ ꝑ. Pctm̄ mortale magis opponitur integritati ꝑmi ſtatus quā peccatū veniale: ſed hō potuit peccare mortalr nō obſtāte integritate ꝑmi ſtatus. Ergo etiam potuit peccare venialr.

Sz ɔtra Eſt, ꝙ cuilibet peccato debetur aliq̄ pena: ſed nihil penale eſſe potuit in ſtatu innocentie: vt aug. dicit. 24. de ci. dei. ergo nō potuit peccare aliquo pctō. quo nō eijcereť ab illo integritatis ſtatu: ſed peccatū veniale non mutat ſtatū hominis. Ergo non potuit peccare venialr.

Rñdeo Dōm, ꝙ cōiter poniť ꝙ homo in ſtatu innocentie non potuit venialr peccare, hoc etiā non eſt ſic intelligendū quaſi id qd̄ nobis eſt veniale ſi ipſe cōmitteret eſſet ſibi mortale propter altitudinē ſui ſtatus: dignitas enim perſone eſt q̄dam circumſtantia aggrauans pctm̄, nō tñ transfert in aliā ſpēm: niſi forte ſuperueniēte deformitate inobediētie, vel voti, vel alicuius hmōi. Quod in propoſito dici nō poteſt: vnde id quod eſt de ſe veniale nō potuit transferri in mortale propter dignitatem ꝑmi ſtatus. ſic ergo intelligendū eſt ꝙ non potuit peccare venialiter: quia non potuit eſſe vt committeret aliquid quod eſſet de ſe pctm̄ veniale antequā integritatem ꝑmi ſtatus amitteret peccādo mortalr. ¶ Cuius ratio eſt q2 peccatū veniale in nobis cōtingit, vel ꝓpter imperfectionem actus: ſicut ſubiti motus in gñe pctōꝝ mortaliū, vel propter inordinationē exiſtentē circa ea ꝙ ſunt ad finē ſeruato debito ordine ad finē. vtrūq3 aūt hoꝝ ɔtingit ꝑꝑ quēdā defectu3 ordinis ex eo ꝙ inferi' nō cōtineť firmiter ſub ſuperiori: ꝙ eñ in nobis inſurgat ſubitus mot' ſenſualitatis, contingit ex hoc ꝙ ſenſualitas nō eſt oīno ſubdita rōni. Qd̄ vero inſurgat ſubitus mot' in rōne ipſa, ꝓuenit in nobis ex hoc ꝙ ipſa executio act' rōnis non ſubdiť deliberationi, ꝙ eſt ex altiori bono: vt ſupra dictū eſt. Qd̄ vero humanus animus inordineť circa ea ꝙ ſunt ad finē ſeruato debito ordine ad finez, ꝓuenit ex hoc ꝙ ea que ſunt ad finē nō ordinanť infallibilr ſub fine qui tenet ſummum locū q̄ſi principium in appetibilib': vt ſupra dctm̄ eſt. In ſtatu aūt innocētie (vt in ꝑo habitū eſt) erat infallibilis ordinis firmitas, vt ſemp inferi' ɔtineret ſub ſuperiori q̄diu ſummū hoīs ɔtineret ſub deo: vt etiā Aug. dt. 14. de ciui. dei, ⁊ iō oportebat ꝙ inordiatio l hoīe nō eſſet niſi inciperet ab h̄ ꝙ ſummū hoīs nō ſubdereť deo: qd̄ fit ꝑ pctm̄ mortale. Ex ꝙ p3 ꝙ hō in ſtatu innocētie nō potuit peccare venialr antequā peccaret mortalr.

Ad ꝑmū Ergo dōm, ꝙ veniale nō ſumitur ibi ſm qd̄ nūc de veniali loquimur: ſ3 dr̄ veniale qd̄ eſt facile remiſſibile. ℭ Ad ſm dō3, ꝙ illa elatio ꝙ preceſſit in aīo hoīs fuit ꝑmū hoīs pctm̄ mortale: dr̄ aūt ꝑceſſiſſe deiectionez ei' in exteriorē actū pcti. hmōi āt elationē ſubſecuta eſt, ⁊ experiēdi cupiditas i viro ⁊ dubitatio in muliere: ꝙ ex h̄ ſolo in q̄dā aliā elationē ꝓruppit ꝙ pcepti mētionē a ſerpēte audiuit q̄ſi nollet ſub pcepto cōtineri. ℭ Ad 3m dō3, ꝙ pctm̄ mortale intātū opponiť integritati ꝑmi ſtat' qd̄ corrūpit ipm̄: ꝙ pctm̄ veniale facere nō pōt, ⁊ q2 nō pōt ſimul eſſe quecūq3 inordinatio cū integritate ꝑmi ſtatus, ɔſ̄ns eſt qd̄ ꝑim' hō nō potuerit peccare venialiter anteq̄ peccaret mortaliter.

ℭ Utrum angelus bonus vel malus poſſit peccare venialiter. Artic. 4.

AD quartū Sic ꝓcediť Uidetur quod angelus bonus vel malus poſſit peccare venialr. Hō eñ cum angelis cōuenit in ſuperiori anime parte que mēs vocať: ſm illud greg. in hom. Hō intelligit cū angelis: ſ3 hō ſ3 ſuperiorē ptez aīe pōt peccare venialr. Ergo ⁊ angelus. ℭ ꝑ. Quicūq3 pōt qd̄ eſt plus, pōt etiā ꝙ eſt minus, ſ3 angelus potuit diligere bonū creatū plus ꝙ deū, qd̄ fecit peccādo mortalr. Ergo etiā potuit bonū creatū diligere ifra deū inordiate venialr peccādo. ℭ ꝑ. Angeli mali videnť aliq̄ facere ꝙ ſunt ex gñe ſuo venialia pctā ꝓuocādo hoīes ad riſu3, ⁊ ad alia hmōi leuitates: ſ3 circūſtātia pſone nō facit de veniali mortale vt dctm̄ ē: niſi ſpāli ꝓhibitione ſupueniēte: qd̄ nō eſt in ꝓpoſito. Ergo angelus poteſt peccare venialiter.

Sz ɔtra Eſt, ꝙ maior ē ꝑfectio angeli ꝙ ꝑfectio hoīs l ꝑmo ſtatu: ſ3 homo in ꝑmo ſtatu nō potuit peccare venialr. Ergo multo minus angelus.

Rñdeo Dōm, ꝙ intellēs angeli ſicut in ꝑmo dictū eſt, nō eſt diſcurſiuus: vt. ſ. ꝓcedat a principijs in cōcluſiones, ſeorſum vtrunq3 intelligens ſicut in nobis contingit. vñ opz ꝙ q̄ñcūq3 cōſiderat concluſiones cōſideret eas ꝓut ſunt in principijs. In appetibilibus aūt ſicut multotiēs dictum eſt, fines ſunt ſicut principia; ea vero que ſunt ad finem ſunt ſicut concluſiones. vnde mens angeli nō ferť in ea que ſunt ad finē, niſi ſm ꝙ ſtant ſub ordine finis: ꝑꝑ hoc ex nā ſua hñt ꝙ non poſſit in eis eſſe deordinatio circa ea que ſunt ad finem, niſi ſimul ſit deordinatio circa finē ipſum quod eſt ꝑ pctm̄ mortale. Sz angeli boni non mouenť in ea que ſunt ad finem, niſi in ordine ad finē debitum qui eſt deus. ⁊ ꝓpter hoc oēs eorum actus ſunt actus charitatis, ⁊ ſic in eis nō pōt eſſe pctm̄ veniale. angeli ꝟo mali in nihil mouenť niſi in ordine ad finē peccati ſuperbie ipſoꝝ: ⁊ ideo in omnibus peccant mortaliter quecūq3 ꝓpria voluntate agunt. Secus autē eſt de appetitu naturalis boni qui eſt in eis: vt in ꝑmo dictū eſt.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ hō cōuenit quid' cū angelis in mēte, ſiue in intellectu: ſ3 differt in mō intelligēdi vt dictū eſt. ℭ Ad ſm dō3, ꝙ angel' non potuit minus diligere creaturam quā deū, niſi ſimul referēs eā in deū ſicut in vltimū finē, vel aliquē finem inordinatum, ra-

ℭ Super queſtionis. 89. articulum. 5.

Obmiſſis articulis primus. q. 89. m. 5. artic. dubiū occurrit ex ſco. in. 21. di. ſcdi ſen. tenēte ꝙ i ſtatu innocētie potuit hō peccare venialr abſq3 mortali pctō: arguitq3 quatuor ad h̄ ꝑmo q2 donū originalis iuſtitie nō ꝑfecti' cōiūgebat hoīez vltimo fini q̄ ꝗcūq3 grā gratū faciēs cōiūgit nūc viatorē: ſ3 cū grā ꝗcūq3 viatoris nūc ſtat veniale pctm̄ q2 ſi dixerimus q2 pctm̄ nō habemus ⁊c. ergo. Preterea. Adā tūc potuit ɔmittere veniale ex genere ꝑuta dicere ꝟbū ocioſu3. ergo. ꝑ. Sequereť ꝙ mortale ⁊ veniale eque repugnarent rectitudini ſtatus inocētie: ei ꝙ vtrūq3 eſt ei impoſſe ⁊ corrūperet eū. ꝑ. Ab extremo ad extremū non fit tranſitum niſi ꝑ mediū: ſed veniale mediū eſt inter iuſtitiā ⁊ mortale. ℞. ℭ Ad ꝑm hoꝝ diciť qd̄ peccat ſ3 nō cōm vt cōm: ⁊ ſ3 ſiturā dictionis mutādo ſic vel plura in mortis. vel ecōuerſo. iuſtitia eñ originalis nō q2 magis ſed q2 ſic vel plurib' modis ɔiungebat vltimo fini repugnat pctō veniali: q2 ſic cōiungebat vltimo fini vt oīno inferi' infallibilr ordinaret ſub ſuo ſuperiore. Et cū ɔ hāc rōnez inſtat ſco. q2 pctm̄ veniale cōmitti' etiā in pte ſupiori: ⁊ vt p3 de ꝑm o motib' infidelitatis: p3 rñ' ex lra ſcl3 qd̄ ipſa rō ſuperior vt hñs mot' indeliberatos h3 rōnē inferiorꝭ reſpectu ſuiipſius vt deliberans eſt. vñ ꝟ inferi' ⁊ ſuperi' h̄ nō ipſe preſ ole intelligēde ſz ſ3 officiōſita ꝙ ille ſupi' hēat ꝙ q̄diu ſupmū offm̄ deo ſuberat. Iſeriora officia cum ſcd̄is que prio fine infallibili ordie recte ſupiori officio ſubdebanť. vñ ſco. ab officio ad portionē aīe declinauit. Et qm̄ h̄ doctrina (vt p3 in lra et aug. 14. de ci. dei) eſt recta ſic exponiť: q2 apud ipm̄ inferi' ⁊ ſupius officio diſtinguunť. ℭ Ad ſcdm̄ dicitur qd̄ Adam in illo ſtatu non potuit dicere verbū ocioſum ꝓpter rōnē dictā añq3 peccaſſet mortalr. ℭ Ad tertiū negať ſeqla. ⁊ ad ꝓbationē dr̄ ꝙ l3 vtrūq3 ſit ei impoſſe mortale aūt vltra h̄ eſt corruptiuū illius ſtatus veniale autez non: vt in lra dr̄ in reſponſione ad tertiū. ℭ Ad quartū diciť quod maior eſt vera vbi eſt vere mediū eſſentialiter ordinatū veniale autē nō eſt mediū ſm veritatem ſed extremū: ſub malo nanq3 ⁊ peccato ⁊ huius claudit vtrunq3 peccatum mortale ſc3 ⁊ veniale: iuſtitia autē eſt ſub altero extremo. ſ. bono recto ⁊ huiuſmodi.

Super artic. 4.

IN artic. quarto aduerte duo. Primo quod author plus determinat quā queſiuerat: nam ratio allata in litera non ſolū concludit de angelo bono ⁊ malo. ſed abſolute: quoniam ſuper conditione ſue nature fundatur. Secundo quod aliud eſt loqui de peccare mortaliter, ⁊ aliud de demereri: ſicut aliud eſt loqui de actu charitatis, ⁊ aliud de merito: quoniam meritū ⁊ demeritū viatoris ſunt quia in expectatiōe cōſiſtunt.

mal' qō. 7. ar. 3.

male aũt ꝛ bñ agere. volitione agẽtis ſimt ꝑp qḋ ⁊ demones i oib⁹ ſuis actib⁹ peccẽt mortalr, nõ tñ demerent̃ ; q꞉ extra viã ſunt in termino ſunt.

¶ Super articulum. 5.

In art. 5. nota ſimilr̃ q̃ loquit̃ ſſt̃ de primis motib⁹ ſenſualitatis ꝛ non de omnib⁹ motib⁹ infidelitatis nõ inuenis ſi differo diſputationem de aliis in locum proprium.

Super artic. 6.

In art. 6. eiuſdẽ, 89. q̃. dubium duplex occurrit circa illa verba ꝛ multo magis excuſat eum a peccato veniali ꝛc. [illegible]

libertatis exacte ad ꝓueniẽdũ ipediẽdũ ꝛ dñandũ his motib⁹. [illegible] Sufficiẽter itaq̃ author decernit de perfectis actib⁹ moralib⁹ in ḡne mortalis ꝛ venialis in actũ, vt ex illis imperfectos etiã ſcirem⁹ vt declaratũ eſt. ¶ Ad obiectiones [illegible]

tione iã dicta. Ad tertiũ dõm, qḋ oĩa illa q̃ videt̃ eſſe venialia demones ꝓcurãt vt homines ad ſui familiaritatẽ attrahant, ꝛ ſic deducãt eos in pctm̃ mortale: vñ in oĩbus mortalr̃ peccant ꝓpter intentionem finis.

¶ Utrum primi motus ſenſualitatis in infidelibus ſint peccata mortalia. Artic. 5.

Ad quintũ ſic proceditur. Videtur quod primi motus ſenſualitatis in infidelibus ſint pctã mortalia. Dicit enĩ apl's ad ro. 8. q̃ nihil eſt dãnationis his q̃ ſunt in xp̃o ieſu, q̃ non ſm̃ carnẽ ambulant, ꝛ loquit̃ ibi de ↄcupiſcẽtia ſenſualitatis: vt ex p̃miſſis appet. hec ḡ cã eſt quare ↄcupiſcere nõ ſit dãnabile his q̃ nõ ſ꞉ carnẽ ambulãt, ↄſentiẽdo. ſ. ↄcupiſcẽtie, q꞉ ſunt in xp̃o ieſu: ſꝫ infideles nõ ſunt in xp̃o ieſu. Ergo in infidelib⁹ eſt dãnabile. primi igit̃ motus infideliũ ſunt pctã mortalia. ¶ P̃. Anſelmus dicit in libro de grã ꝛ lib. arb. Qui non ſunt in xp̃o ſentientes carnẽ ſequunt̃ dãnationẽ, etiam ſi nõ ſm̃ carnẽ ambulant: ſed dãnatio non debetur niſi pctõ mortali. ergo cũ homo ſentiat carnẽ ſm̃ p̃mũ motũ ↄcupiſcẽtie, vr̃ q̃ prim⁹ mot⁹ ↄcupiſcẽtie in infidelib⁹ ſit pctm̃ mortale. ¶ P̃. Anſelmus dicit in eodẽ libro, Sic eſt factus hõ, vt ↄcupiſcẽtiam ſentire nõ deberet. hoc aũt debitũ videt̃ homini remiſſum ꝑ gratiã baptiſmalẽ quã infideles nõ hñt. Ergo quandocũq̃ infidelis concupiſcit etiamſi non conſentiat peccat mortaliter contra debitum faciens.

Sꝫ ↄ. Eſt quod dicitur act. 10. Non eſt perſonarũ acceptor deus. qḋ ergo vni nõ imputat ad dãnationẽ, nec alteri. ſꝫ primos motus fidelibus nõ imputat ad damnationem. Ergo etiam nec infidelibus.

Rñdeo dõm, q̃ irrõnabilr̃ dr̃ q̃ primi mot⁹ infideliũ ſint peccata mortalia ſi eis nõ ↄſentiãt. ꝛ hoc pꝫ dupľr. Primo quidẽ, q꞉ ipſa ſenſualitas non põt eſſe ſbm̃ pcti mortalis: vt ſupra eſt habitũ. eſt aũt eadẽ nã ſenſualitatis i infidelib⁹ ꝛ fidelib⁹. vñ nõ põt eẽ q̃ ſolus mot⁹ ſenſualitatis in infidelibus ſit pctm̃ mortale. Alio mõ ex ſtatu ipſi⁹ peccãtis: nunq̃ eñ dignitas pſone diminuit peccatũ, ſꝫ magis auget: vt ex ſupra dictis pꝫ. vñ nec pctm̃ ẽ mĩ⁹ i fideli, q̃ i infideli; ſꝫ multo maius. Nã ꝛ infideliũ pctã magis merent̃ veniã ꝑp ignorãtiã: ſꝫ illud 1. ad thim. 1. Miſericordiã dei ↄſecut⁹ ſum, q꞉ ignorãs feci in incredulitate mea, ꝛ pctã fideliũ aggrauant̃ ꝑp gratie ſacrã: ſm̃ illud heb. 10. Quanto magis putatis deteriora mereri ſupplicia qui ſanguinem teſtamenti in quo ſanctificatus eſt pollutum duxerit.

Ad primũ ergo dõm, q̃ apl's loquitur de dãnatione debita peccato originali que aufertur ꝑ gratiaꝫ Ieſu xp̃i q̃uis maneat ↄcupiſcẽtie fomes. vnde hoc q̃ fideles ↄcupiſcũt, nõ eſt in eis ſignũ dãnationis originalis pcti: ſicut eſt in infidelib⁹. Et hoc etiã modo intelligendũ eſt dictũ Anſelmi. Unde pꝫ ſolutio ad ſcdm̃. ¶ Ad tertiũ dõꝫ, q̃ illud debitum non concupiſcendi erat per originalẽ iuſtitiam vñ id qḋ opponit̃ tali debito non pertinet ad pctm̃ actuale, ſed ad peccatum originale.

¶ Utrum peccatũ veniale poſſit eſſe in aliquo cum ſolo originali. Art. 6.

Ad ſextũ ſic procedit̃. Videt̃ qḋ peccatũ veniale poſſit eſſe in aliquo cum ſolo originali. Diſpoſitio enĩ precedit habitũ. ſed veniale eſt diſpoſitio ad mortale: vt ſupra dictũ eſt. ergo veniale in infideli cui non remittitur originale inuenitur ante mortale: ꝛ ſic quandoq̃ infideles hñt peccata venialia cum originali ſine mortalibus. ¶ P̃. Minus hꝫ de ↄnexiõe ꝛ ↄuenientiã veniale cũ mortali, q̃ mortale pctm̃ cum mortali, ſed infidelis ſubiectus originali peccato põt ↄmittere vnũ pctm̃ mortale ꝛ non aliud. Ergo põt ↄmittere pctm̃ veniale ꝛ nõ mortale. ¶ P̃. Determinari põt tp̃s in quo puer primo põt eſſe actor pcti actualis, ad qḋ tp̃s cũ peruenerit põt ad min⁹ ꝑ aliquod breue ſpatiũ ſtare q̃n peccet mortalr̃ q꞉ hoc etiã in maximis ſceleratis ↄtingit. In illo aũt ſpatio quãtũcunq̃ breui poteſt peccare venialiter. Ergo pctm̃ veniale poteſt eẽ in aliquo cũ originali peccato abſq̃ mortali.

Sꝫ ↄtra. Eſt q꞉ ꝑ pctõ originali puniunt̃ hoies in limbo puerorũ: vbi nõ eſt pena ſenſus: vt infra dicet̃. In inferno aũt detrudũtur hoies propter ſolum peccatum mortale. Ergo non erit locus in quo poſſit puniri ille qui habet peccatum veniale cum originali ſolo.

Rñdeo dõm, q̃ impoſſibile eſt q̃ pctm̃ veniale ſit in aliquo cũ originali pctõ abſq̃ mortali. Cui⁹ rõ eſt, q꞉ anq̃ ad annos diſcretionis perueniat defect⁹ etatis prohibens vſum rõnis excuſat eũ a peccato mortali: vnde multo magis excuſat eũ a peccato veniali ſi committat aliqḋ qḋ ſit ex genere ſuo tale, cũ vero vſum rõnis habere

[illegible]

veniali ꝛ multo magis. Et q̃ excuſet eos veniali i pũo [illegible] libertatẽ exigit, ꝛ ↄuenit in hoc qḋ eſt fieri poſſe deliberate [illegible]

libertatis. Denique q꞉ nõ experimur in nobis q̃ nobis primo occurrat. ¶ Si de intelligat̃ de debito, ꝓbandũ eſſet [illegible]

[illegible]

finis occurrens appetẽti.eſt ipſemet q̃ eſt finis oim ↄcupiſcibiliũ. ad quẽ oia ↄcupiſcibilia nãliter ordinant:q: ſi finis eſt prior ĩ intẽtiõe:ↄ ipſemet puer ẽ finis pmo amat⁹ amicitia.cui pmo ↄcupiſcit de facto:ppͥ q pͥm⁹ de facto occurrẽs pueri volũtati ſit ipſemet.ad quẽ alia ↄcupiſcibilia or dinet.Cõpleto ãt hoc nãli occurſu.q̃ puer vult nãlr ſibi bonũ.ac beatitu dinẽ:ↄſiõ ẽ,vt ſtatiz de ſcipue amato,qꝺ iã occurrit.i.ð ſeipſo ſolicit⁹ ſit, qd ei appetendũ ſit.

Ex h̃.n.pẽdet. qd ordinãdũ. qd ſolicitan dũ.qd panẽdũ:z deqd aliud ſideſt eius pcãn. Et qm ipſe ſm ſeipſm ẽ magis ama t⁹.q̃ ſibemet ſʒ pies ſeu priales rationes ſuas.ↄſeqũs ẽ q pmũ ſolicitũs pueri, eſt deliberare. qd ſibi ſʒ ſeipſm totũ non ſm hũc vel illũ reſpe ctũ appetẽdũ ẽ. hoc aũt eſt deliberare de ſeipſo, z ordinare ſe ad finẽ:q: id qꝺ ſibi ipſi ſcipue amato ſʒ ſe totũ eſt appetẽdũ. eſt finis ad quẽ ipſe ordinat̃. Unde ſi ſibi appetendum cenſuerit bonum honeſtum in ↄfuſo (vt etas illa cõſueuit) bene deliberauit de ſeipſo ſinẽ ſuũ in vera beatitudie collocãdo:ↄ̃nis iperfecte z inchoatiue:nõ plus eñ exigitur a puero.ſi nõ obmiſſionis reus erit: vt i litera dicitur in riſſione ad tertium. ❡ Ex his aũt dicẽ ad oꝫ cõtra primũ. q de facto occurrere ſeipſum.et finẽ amatũ amicitia: vñ pmo cõcupiſcit bonũ,rõne cõiunctũ: q: oẽ ↄcupitũ alicui cõcupiſcit: z cũ cõſtet.q nõ alteri.ꝗ ſibi.ſilr qꝺ de facto occurrit ipſemet, vt deliberabilis. ↄ̃tum eſt ex rerũ ordine probatũ eſt: qi eſt pcipue amat⁹ re. Et quia rerum ordo nul la tunc culpa puerilis eſt:ideo nãc ordinem facti ſerico,ↄ̃ ad occurſum ſequit̃. Uerũ ñ eſt qꝺ occurſum illũ nõ nectio voluntas amplectit̃:ſed poteſt nõ cogitare z omittere vt in litera dr.vñ nihil obſtat cõ bonũ aut btitudo pmo occurrat:q: vt cõ cupiſcibile vtrũq; occurrit, nec q ipſe pri mo occurrit vt finis: imo ex h̃ hꝫ rõ q nõ volũtarie dr. q: finis eſt ſcipue amantis e

1.q.81.
ar.1.co.
2.q.92.
ar.1.cor.
1.q.94
ar.1.cor.

inceperit:nõ oĩno excuſat̃ a culpa venialis z mortalis peccati:ſed pmũ qꝺ tũc hoĩ cogitãdũ occurrit eſt deliberare de ſeipſo:z ſi quidem ſeipſum ordinauerit ad debitũ finem, per gratiam cõſequetur remiſſionem originalis peccati. Si vero non ordinet ſeipſum ad debitum finem,ſecundũ quod in illa etate eſt capax diſcretionis, peccabit mortaliter non faciens qꝺ in ſe eſt: z ex tunc non erit ĩ eo pctm̃ veniale ſine mortali,niſi poſtquã totum fuerit ſibi per gratiã remiſſum.

Ad primũ Ergo dõꝫ,q veniale nõ eſt diſpoſitio ex neceſſitate precedẽs mortale,ſed cõtingẽter:ſicut q̃nq; labor diſponit ad febrẽ:nõ aũt ſicut calor diſponit ad formã ignis. ❡ Ad ſecundũ dicendũ,q nõ impedit̃ pctm̃ veniale eſſe ſimul cũ ſolo originali propter diſtantiã eius vel cõuenientiã:ſʒ pͥter defectũ vſus rõnis vt dictum eſt. ❡ Ad tertiũ dõm, q ab aliis peccatis mortalib⁹ põt puer incipiens habere vſum rõnis p aliqꝺ tp̃s abſtinere: ſed a petõ omiſſionis pͥdicte ñ liberat̃ niſi q̃ cito põt ſe cõuertat ad deũ. Primũ eñ quod occurrit homini diſcretionẽ hñti eſt qꝺ de ſeipſo cogitet ad quẽ alia ordinet ſicͭ ad finẽ. Finis eñ eſt prior in intẽtiõe.z ideo hoc eſt tp̃s p quo obligat̃ ex dei ꝓcepto affirmatiuo:quo dñs dicit Cõuertimini ad me z ego conuertar ad vos, Zacharie pͥmo:

❡ De legibus. Qõ.90.

Conſequẽter Cõſiderandum eſt de principiis exterioribus actuum. Principiũ aũt exteri⁹ ad malũ inclinãs eſt diabolus, de cuius tentatione in primo dictũ eſt. Principiũ autẽ exteri⁹ mouẽs ad bonũ eſt deus,q̃ z nos inſtruit per legem,z iuuat per gratiã. ❡ Unde primo de lege. Secundo de gratia dõm eſt. ❡ Circa legem aũt primo oportet conſiderare de ipſa lege in cõi.Secundo de partibus eius. ❡ Circa legẽ autẽ in cõmuni tria occurrũt cõſiderãda. Primo quidem de eſſentia ipſius. Secundo de dĩa legum. Tertio de effectibus legis. ❡ Circa primũ querunt̃ quatuor. Primo, vtrũ lex ſit aliqd rõnis. Secũdo de fine legis. Tertio de cã eius. Quarto de promulgatione ipſius.

❡ Utrum lex ſit aliquid rationis. Art.1.

Ad primũ Sic proceditur. Uidet̃ qꝺ lex nõ ſit aliquid rationis. Dicit eñ apl's ad ro.7. Uideo aliam legẽ in mẽbris meis zc.ſed nihil quod eſt rationis eſt in membris: quia ratio non vtitur organo corporali.Ergo lex non eſt aliquid rationis.

de ipſo pmo ſolicitudo ſequit̃.z ſic eẽ finẽ amatũ amicitia ſequit̃ ipm eẽ primũ deliberabilẽ: eñ ſic finis q ſit eẽ ad aliũ ſidẽ z z ppea nõ eſt falſum ipm eẽ finẽ nec impertinẽs intentiõe cõcſeni.Et p h p z ſolutio reliquarũ o bonũ. ❡ In eodẽ.6.ar.q.89.dubiũ adhuc ſupeſt in tertiũ argumenti riſſione:q: quia deliberatio de ipſo fiat in tpe:q: deliberare in tpe ſit ĩtra ipſa deliberationẽ mẽſurãs ſi puer peccare venialr puta curioſe vidẽdo trãſeũtẽ equũ inter deliberãdũ de fine:z ſit quia nõ teneat̃ ad eligẽdũ finẽ debitũ ante terminatã deliberationẽ ſequit̃ q poterit peccare venialr ante peccatũ mortale: z ĩñ q̃ cito põt dat operã deliberationi de ſeipſo. ❡ Ad hoc dr.q nõ q̃ citius põt deliberat q̃ inter deliberandũ ad aliud diuertit:quia eñ lex⁹ vn.ta ſit maior ſcipſa diſpoſita z a maiori ↄtute citi⁹ fiat aliquid q̃ a minore ceteris par b⁹.ↄñs eſt vt citi⁹ deliberet nõ diuertens q̃ diuertẽs: ac o hoc q̃ ad aliud aſpicit tanc nõ q̃ cito poteſt deliberat,libere vim ſuã minuẽs:z ſic reus eſt obmiſſionis precepti diuertẽs

do nõ q̃ cito põt deliberãdo.z q̃uis nõ tenet̃ aũ terminũ deliberatiõis eligere:tenet̃ tñ aũ terminũ nullũ ipedimẽtũ apponere charitati. z ppea apponẽdo peccat mortalr aũ terminũ: ſicut deliberationi operã nõ dans aũ inſtãs qꝺ terminaſſet deliberationẽ peccat obmiſſiõe. ❡ Circa eũdẽ.ar. 6.q.89.duplex.q.ex dictis inſurgit.pͥ⁹ eſt an infans baptizat⁹ tenet̃ in pͥn⁹ ſue diſcretiõis ad ↄuerſionẽ in deũ ſicut de non baptizato dictũ eſt.

❡ 3. In rõne nõ eſt niſi potẽtia habitus z actus:ſʒ lex nõ eſt ipſa potẽtia rõnis. Silr etiam nõ eſt aliqs habitus rõnis: q: habit⁹ rõnis ſunt virtutes intellectuales:de q̃bus ſupra dictũ eſt. nec etiã actus rõnis eſt : q: ceſſante rõnis actu lex ceſſaret:puta in dormiẽtib⁹. Ergo lex non eſt aliquid rationis. ❡ 3. Lex mouet eos q̃ ſubiiciunt̃ legi ad recte agẽdũ.ſʒ mouere ad agendũ ppͥe ptinet ad volũtatẽ:vt patet ex premiſſis. ergo lex nõ ptinet ad rationẽ, ſed magis ad voluntatẽ:ſʒ quod etiã iuriſperitus dicit, Qꝺ placuit principi legis habet vigorem.

Sʒ ↄ̃ Eſt quod ad legem pertinet precipere z prohibere:ſed imperare eſt rationis: vt ſupra habitum eſt. Ergo lex eſt aliquid rationis.

Rñdeo Dõm, qꝺ lex q̃dã regula eſt z mẽſura actuũ,ſʒ quã inducit̃ aliqs ad agendũ vel ab agẽdo retrahit̃. Dicit̃ eñ lex a ligãdo:q: obligat ad agẽdũ. regula aũt z mẽſura humanorũ actuum eſt rõ q̃ eſt principiũ primũ actuũ humanorũ: vt ex predictis patet. Rationis eñ eſt ordinare ad finẽ:qui eſt primũ principiũ in agẽdis ſm pħm. In vnoquoq; aũt genere id qꝺ eſt principium eſt menſura z regula illi⁹ generis:ſicut vnitas in genere numeri, z motus primus in genere motuũ,vnde relinquitur q lex ſit aliquid pertinẽs ad rationem.

Ad pmũ Ergo dõm, q cũ lex ſit regula quedam z mẽſura dicitur dupliciter eſſe in aliquo. Unomodo ſicut in menſurante z regulante : z q: hoc eſt proprium rationis,ideo per hunc modũ lex eſt in ratione ſola. Aliomodo ſicut in regulato z mẽſurato. z ſic lex eſt in omnib⁹ que inclinantur in aliquid ex aliqua lege: ita q quelibet inclinatio proueniens ex aliqua lege poteſt dici lex non eſſentialiter,ſed quaſi pticipatiue.z hoc modo inclinatio ipa mẽbrorũ ad cõcupiſcendũ lex mẽbrorũ vocat̃. ❡ Ad ſm dõm, q ſicut in actib⁹ exteriorib⁹ eſt cõſiderare operationẽ z operatum (puta edificationem z edificatũ) ita in operibus rationis eſt cõſiderare ipſum actũ rationis q̃ eſt intelligere z ratiocinari,z aliqd p hmõi actũ conſtitutũ quod quidẽ in ſpeculatiua rõne pͥmo quidẽ eſt diffinitio. Secundo enuntiatio. Tertio vero ſyllus vel argumentatio. Et q: ratio etiam practica vtit̃ quodã ſyllo in operabilib⁹:vt ſupra habitũ eſt ſm q pħs docet in.7. ethi. ideo eſt inuenire aliquid in ratiõe practica qꝺ ita ſe habeat ad operatiões ſicut ſe hꝫ propoſitio in ratione ſpeculatiua ad concluſiões. z huiuſmodi propoſitiões vniuerſales ratio-

ſcꝺa eſt q ſi tenet̃ an q̃z baptizat⁹ ſit de hac ꝓcepti obſeruatiõe dubius:z tenet̃ pͥn⁹ eẽ liberi tanq; de dubio. ❡ Ad pmũ.q. dõm eſt, q quiũ ꝓceptũ iſtud fundet̃ ſup pceſſum nãe z gr̃a pͥncipiat nãs p modũ nãe abſq; dubio tenetur puer baptizat⁹ ad deliberãdũ de ſeipſo in pͥncipio ſue diſcretionis vna rõne.ſ.pp implectionẽ ꝓcepti ñ baptizat⁹ ſo duab⁹ rationib⁹.ſʒ pp ꝓceptũ z pp delendũ pctm̃ originale ❡ Ad ſcꝺaꝫ ſo liberi⁹ audirẽ qd dõm q̃ dicerẽ: vt ſi mihi q q: nũquã eſt amor dei ocioſus charitas infuſa baptiſmo infanti ex iz ĩ actũ in pͥmo actu nãli: ſic de angelis creatis in gr̃a dem fuit.z q ſtatim occurrẽte,ſe.pſo vt deliber abili infuſa fides z deliberãdi ſollicitãdaꝫ foueat ad bonũ honeſtũ pͥtiãdũ cooperãdo,inclinãdo ad h ſeꝫ z ↄſiter charitas inclinet appetitũ ad honeſtũ pſequẽdũ:z ſic ↄſtituet ſibi verũ vltimũ finẽ q̃uis cõſiſt. Et licet h videat̃ verũ vt in pluriib⁹:nõ opʒ iñ in oib⁹ ſic eẽ nõ ſolũ pͥter libertatẽ ſed ꝓpter cõplonẽ z malã aſſuetudinẽ aũ ꝗ̃ci⁹ diſcretionis vñ fit q pars ſenſitiua mag e mouebit ad aſſueta delectabilia mala q̃ fides z charitas ad honeſtũ: pp q ñ pui refert vt aſſueſcat puer ad audiendũ ſpũalia z honeſta. Determinat̃ n.habit⁹ fidei infuſus ex ↄpoſitis ex ↄſuetu ↄ charitas aliã ſequit̃ De confeſſionis aũt neceſſitate pꝫ ergo qd dõꝫ: dꝫ eñ cõteri z cõfiteri quis ſicut de aliis incertis niſi qꝺ aliqd minus ad ↄfeſſionẽ hui⁹ ſufficere vt.ſ.in cõi cõfiteri de occultis intendẽdo de omnib⁹ z

quia incertitudo iſta cõis eſt toti generi humano. ppͥter quod nemo ſcit vtrum odio vel amore dignus ſit. ❡ Super qõnis.90. artic.pͥmum.

In reſponſione ad ſcꝺm primi artic.qõ.90.nota ꝓportionem inter ſyllm ſpeculatiuũ z practicũ : quod ille totus in intellectu eſt: iſte autem in intellectu principiis que ſunt leges. concluſionẽ autẽ in operatione habet:onꝫ de practico in actu practici exercito intelligitur vt ex ſuprradictis patet. In actu ſiquidem operationis habet ſuam ſingularẽ concluſionem ſicut eſt ſpeculatiuus intellectus:propter quod electio.que eſt voluntatis actus concluſio d citur conſilii. ❡ In reſponſione ad tertium eiuſdem articuli nota quod intellectus opus ad hoc quod lex ſit ſola motione voluntatis egeat : voluntatis autem opus ad hoc quod lex ſit egeat z motione z regulatione intellectus:motione quidem quia voluntas non mouetur niſi a cognito. Regulatione autem quia voluntas irregulata eſt iniquitas.z eſt ſermo de voluntate creata:diuina enim eſt lex legum.

¶ Super art. 2.

In ar. 2. eiuſdē q. in riſione ad primum nota in quo differunt precepta. ⁊ in lege contenta ⁊ a principibus ſeu prelatis facta. lex ordinē ad cōmune bonū continet. Preceptū autē ordinē illum applicat ad ſingulares fines ſubordinatos bono cōi: ꝓpter qḋ hec ꝑta que bono cōi nō ſubordinantur precepti vim non habent.

¶ Super art. 3.

In artic. 3. eiuſdem queſtionis dubium occurrit circa illa verba: ordinare aliquid in bonum commune eſt totius multitudinis vel alicuius vicem gerentis totius multitudinis. hoc enim eſſe falſū ꝫ. conſtat non ſolum in deo qui ordinat in bonum commune totius vniuerſi, ⁊ non eſt vicarius vniuerſi: ſed in papa qui nec eſt multitudo populi Chriſtiani nec eſt eius vicarius ſꝫ Ieſu chriſti ⁊ legem poteſt eccleſie condere, ⁊ in patrefamilias qui ordinat ad commune bonum familie ⁊ nō eſt eius vicarius.

¶ Ad hoc dicit qḋ dupliciter poſſunt auctoris verba intelligi. Primo vt ſignificāt ex vi ſermonis: ⁊ tūc dicit qḋ nō loquitur vniuerſaliter ſed in multitudine humana perfecta ⁊ ſecundum humanum ordinem: ſecuſ namque diuina lege in multitudine generis humani nullus eſt princeps ſed ipſa multitudo cōe bonū primo reſpicit ꝑ ſeipſam vel committit alteri. Alioquin non princeps ſꝫ tyrānus eſſet qui multitudini preeſſet. Obiectiones autem de deo ⁊ papa extra humanum ſunt ordinem: de patre autē familias extra cōmunitatē perfectam. Secūdo dicitur ⁊ melius ⁊ formalius qḋ ꝑ gerentē vices multitudinis nō limitat ſe author ad vicariū multitudinis: ſed ad deū qui quouis modo vices multitudinis in hoc qḋ eſt ordinare in cōe bonum ſupplere poteſt. Conſtat autem quod deus preeminenter poteſt ordinare in bonum commune multitudinis multo melius q̄ ipſa multitudo poſſet in illud ordinare. Et ſimiliter Ieſus Chriſtus per ſuum vicarium vices multitudinis ſupplet: ⁊ ſimiliter paterfamilias reſpectu ſue familie. vnde author cōcluſione formaliter inferendo declarat quid per vices gerētem intellexerit cum dicit: ⁊ ideo condere legem pertinet ad totā multitudinē vel ad perſonā publicā que totius multitudinis curam habet. vbi manifeſte aperit quod idē intellexit ꝑ gerere vicem multitudinis ⁊ per habere curam illius. ¶ In eodem articulo aduerte ꝙ qꝛ legiſlator apud authorem eſt vel multitudo tota vel multitudinis totius curam habēs: ⁊ conſtat ꝙ nulla eſt hic variatio terminorum. ⁊ ꝙ papa eſt legiſlator in multitudine tota populi Chriſtiani oportet dicere qḋ eſt habens curā totius multitudinis populi chriſtiani eo modo accipiendo totā multitudinē quo poſſet condere legē ſi nō ſubdita eſſet. Conſtat autem ꝙ condere leges pertinet ad multitudinem totam non ſecundū ſingulas partes ſed collectiue id eſt ad communitates multitudinis: papa ergo eſt habēs curā non ſolum ſingulorū ſed communitatis totius multitudinis chriſtianorum. Et hec dixerim ꝓpter ſciolos quoſdam qui papam paſtorem ſingularū eccleſiarum non communitatis totius eccleſie Chriſtiane eſſe cōtendunt. errāt quippe grauiter. Et hinc habes qḋ tota multitudo vt legiſlatoris officiū hꝫ eſt ſub cura illius qui legiſlator eſt. quod etiam ex ratione conuincitur quia finis proprius cōitatis. ſ. cōe bonuꝫ eſt ꝓprius finis legiſlatoris. Quis diuerſimode: q: pmunitatis vt ordinate. ⁊ legiſlatoris vt ordinantis.

1.q.91. ã.5.cor. ⁊ art.6. ad.3. ⁊ q.36.ã. 1.2.5. 4 ⁊.5. co. ⁊.22.q. 38.ã.3. cor.⁊.3. q.70.ã. 2.ad.2. et.3 ꝫ. ca.133. co.1.ſ.

nis practice ordinate ad actiões hn̄t rōneꝫ legis, que quidē ꝓpōnes aliqñ actualr cōſiderantur, aliqñ vero habitualr a rōne tenent. ¶ Ad tertiū dōꝫ, qḋ rō habet vim mouēdi a volūtate: vt ſupra dictū eſt. Ex hoc enī ꝙ aliqs vult finē rō imperat de his q̄ ſunt ad finē, ſed volūtas de his q̄ imperāt ad hoc ꝙ legis rōnē habeat, opꝫ ꝙ ſit aliq̄ rōne regulata: ⁊ hoc mō intelligit ꝙ volūtas principis habet vigorē legis: alioquin voluntas principis magis eſſet iniquitas quam lex.

¶ Utrū lex ordinet ſp ad bonū cōe. Art. 2.

Ad ſcdm Sic procedit. Uidetur quod lex nō ordinet ſemp ad bonū cōe ſicut ad finem: ad legem enim pertinet precipere ⁊ prohibere: ſed precepta ordinantur ad q̄dā ſingularia bona. Non ergo ſemp finis legis eſt bonū cōe. ¶ P̄. Lex dirigit hominem ad agendū: ſed actus humani ſunt in particularib⁹. Ergo ⁊ lex ad aliqḋ particulare bonū ordinat. ¶ P̄. Iſidorus dīc in lib. ethimologiarū. Si ratiōe lex cōſtat, lex erit omne qḋ rōne conſtiterit: ſꝫ rōne cōſiſtit nō ſolum qḋ ordinat ad bonū cōe, ſꝫ etiam qḋ ordinatur ad priuatum bonum vnius ergo.

Sꝫ 𝔠 Eſt, ꝙ Iſidorus dicit in. 5. ethimologiarū. qḋ lex eſt nullo priuato ꝯmodo: ſed ꝓ cōi vtilitate ciuiū conſcripta.

Rn̄deo Dōm, ꝙ ſicut dictū eſt, lex pertinet ad id qḋ eſt principium humanorū actuū: ex eo ꝙ eſt regula ⁊ menſura. Sicut aūt rō eſt pn̄m humanoruꝫ actuum ita etiā in ipſa rōne eſt aliquid qḋ eſt prin̄m reſpectu oīm aliorū. vn̄ ad ħ opꝫ ꝙ principalr ⁊ maxime pertineat lex. primū aūt pn̄m in operatiuis, quorꝫ eſt rō practica eſt finis vltimus. Eſt aūt vltimus finis humane vite felicitas vel beatitudo: vt ſupra habitum eſt. vnde opꝫ ꝙ lex maxime reſpiciat ordinē qui eſt in beatitudine. Rurſus cū oīs pars ordinet ad totū ſicut imperfectū ad perfectū, vnus aūt hō eſt pars cōitatis perfecte, neceſſe eſt ꝙ lex proprie reſpiciat ordinē ad felicitatē cōem. vn̄ ⁊ phs in premiſſa diffinitione legaliū mētionem facit ⁊ de felicitate ⁊ cōione politica. Dicit enī in 5. ethi. ꝙ legalia iuſta dicimus factiua ⁊ cōſeruatiua felicitatis ⁊ particularū ipſi⁹ politica cōicatione. Perfecta enī cōitas ciuitas eſt: vt dicit in primo politice. In quolibet autē gn̄e id quod maxime dicit, eſt principiū aliorū, ⁊ alia dn̄r ſm ordinē ad ipſum: ſicut ignis qui eſt maxime calidus eſt cauſa caliditatis in corꝑibus mixtis que intantū dicunt calida inq̄tū ꝑticipant de igne. vn̄ opꝫ quod cū lex maxime dicatur ſm ordinē ad bonū cōmune, qḋ quodcūqꝫ aliud preceptum de particulari opere nō habeat rōnē legis niſi ſꝫ ordinē ad bonū cōmune, ⁊ ideo omnis lex ad bonum commune ordinatur.

Ad p̄mū Ergo dōm, ꝙ preceptum importat applicationē legis ad ea q̄ ex lege regulantur. ordo aūt ad bonū cōe qui ꝑtinet ad legē, eſt applicabilis ad ſingulares fines: ⁊ ſm hoc etiā de particularibus quibuſdā precepta dant. ¶ Ad ſcdm dōꝫ, ꝙ operationes q̄dē ſunt in particularib⁹: ſed illa particularia referri pn̄t ad bonuꝫ cōe non quidē cōitate gn̄is vel ſpeciei: ſed cōitate cauſe finalis, ſm qḋ bonū cōe dr̄ finis cōis. ¶ Ad tertiū dōꝫ, qḋ ſicut nihil cōſtat firmiter ſm rōnē ſpeculatiuā, niſi ꝑ reſolutionē ad prima principia indemōſtrabilia, ita firmiter nihil cōſtat ꝑ rōnē practicā niſi per ordinationē ad vltimū finē q̄ eſt bonum commune, quod autem hoc modo ratione conſtat, legis rationem habet.

¶ Utrū rō cuiuſꝫ ſit factiua legis. Art. 3.

Ad tertiū Sic procedit. Ur ꝙ cuiuſꝫ ratio ſit factiua legis. Dicit enī apſs ad ro. 2. qḋ cū gentes que legē nō habent, naturaliter ea q̄ legis ſunt faciūt, ipſi ſibi ſunt lex: hoc autē cōiter de oīb⁹ dicit. Ergo quilibet pōt facere ſibi legē. ¶ P̄. Sicut phs dicit in. 2. ethi. intētio legiſlatoris eſt vt inducat hoīem ad virtutem, ſed quilibet homo poteſt aliū inducere ad virtutem. Ergo cuiuſꝫ hominis rō eſt factiua legis. ¶ P̄. Sicut princeps ciuitatis eſt ciuitatis gubernator, ita qlibet prīfamilias eſt gubernator dom⁹: ſꝫ princeps ciuitatis pōt in ciuitate legē facere. Ergo qlꝫ prīfamilias pōt in ſua domo facere legē.

Sed 𝔠tra Eſt, ꝙ Iſidorus dicit in lib. ethimo. ⁊ hr̄ in decretis diſt. 2. Lex eſt cōſtitutio populi ſm quā maiores natu ſimul cū plebib⁹ aliquid ſanxerunt. Non eſt ergo cuiuſlibet facere legē.

Rn̄deo Dōm, qḋ lex ꝓprie primo ⁊ principaliter reſpicit ordinē ad bonū cōmune ordinare autem aliquid in bonum cōmune eſt vel toti⁹ multitudinis, vel alicuius gerentis vicem totius multitudinis, ⁊ ideo condere legem vel pertinet ad totaꝫ multitudinē vel pertinet ad perſonam publicā, que totius multitudinis curā habet, qꝛ ⁊ in omnibus aliis ordinare in finem eſt eius cuius eſt proprius ille finis.

Ad primū Ergo dōm, qḋ ſicut ſupra dictū eſt, lex eſt in aliquo non ſolum ſicut in regulante: ſꝫ etiā participatiue ſicut in regulato. ⁊ hoc modo vnuſquiſqꝫ ſibi eſt lex inquātum participat ordinem alicuius regulantis: vnde ⁊ ibideꝫ ſubditur, Qui oſtēdunt opus legis ſcriptū in cordibus ſuis. ¶ Ad ſcdm dōm, qḋ perſona priuata non poteſt inducere efficaciter ad virtutem: poteſt enim ſolum mouere: ſed ſi ſua motio non recipiatur, nō habet vim coactiuam quā debet habere lex ad hoc ꝙ efficaciter inducat ad virtutem: vt phs dicit in. 10. ethi. hanc autem virtutem coactiuam habet multitudo vel perſona publica ad quam pertinet penas infligere: vt infra dicetur, ⁊ ideo ſolius eius eſt leges facere. ¶ Ad tertium dicēdum, qḋ ſicut homo eſt pars domus, ita domus eſt pars ciuitatis. ciuitas autem eſt cōmunitas perfecta: vt dicitur in primo politico. ⁊ ideo ſicut bonum vnius hominis nō eſt vltimus finis, ſed ad cōe bonū ordinatur: ita etiā ⁊ bonum vnius domus ordinatur ad bonum vnius ciuitatis que eſt cōmunitas perfecta. vnde ille q̄ gubernat aliquā familiam poteſt quidē facere aliqua precepta, vel ſtatuta: non tamē que proprie habeant rationem legis.

¶ Utrū pmulgatio ſit de rōne legꝭ. Ar. 4.

Ad quartū Sic procedit. Ur ꝙ promulgatio nō ſit de ratione legis. Lex enim naturalis maxime habet rationem legis: ſed lex naturalis non indiget promulgatione. Ergo non eſt de ratione legis quod promulgetur. ¶ P̄. Ad legem pertinet proprie obligare ad aliquid faciendū, vel non faciendum: ſed non ſolum obligantur ad implendam legem illi coram quibus promulgatur lex: ſed etiam alii. Ergo promulgatio nō eſt de rōne legis. ¶ P̄. Obligatio legis extenditur etiam in futurum: quia leges

1.q.92. ar.2.ad 2.⁊.qõ. 95.ã.4. cor.⁊.4. 96.ã.1. ⁊.4.co. ⁊.22.q. 57.ã.1. ad.5. ⁊.q.57. ã.2.cor. ⁊.q.60 ã.6.co. ⁊.q.67 ã.1.cor.

¶ Super arti. 4.

In articulo q̄rto in reſponſione ad ſecundum nota quod ob illa verba vel deuenire poteſt non intelligitur de potentia logicali quia ſcilicet non implicat contradictionem: ſed de potentia politica id eſt ſecundum ordinem ſeu curſum politicum. vnde deuenire poteſt primo gn̄ eſt ſꝑ alios ⁊ ⁊

2.diſt. 24.q.5. ã.5.cor. ⁊.ad.1. ⁊.4.di. 3.ã.5.q 3.cor.

leges futuris negotijs neceſſitatē imponūt vt iura dicūt: ſʒ ꝓmulgatio fit ad pñtes. ḡ ꝓmulgatio nō eſt de neceſſitate legꝭ.

Sed ꝯ Eſt, ꝙ dicitur in decretis quarta diſ. ꝙ leges inſtituuntur cum promulgantur.

Rñdeo Dicendū, ꝙ ſicut dictū eſt, lex imponiꝭ alijs ꝑ modū regule ⁊ menſure. Regula aūt ⁊ menſura imponiꝭ ꝑ hoc ꝙ applicaꝭ his que regulanꝭ ⁊ menſuranꝭ. vnde ad hoc ꝙ lex virtutē obligandi obtineat qḋ eſt ꝓpriū legis, oportet ꝙ appliceꝭ hominib⁹ qui ſm eā regulari debēt. talis aūt applicatio fit ꝑ hoc ꝙ in notitiā eoꝝ deduciꝭ ex ipſa promulgatione. vñ ꝓmulgatio ipſa neceſſaria eſt ad hoc ꝙ lex habeat ſuam virtutem. Et ſic ex quatuor predictis poteſt colligi diffinitio legis. q̄ nihil eſt aliud ꝗ̄ quedā rōnis ordinatio ad bonū cōe ab eo q̄ curā cōitatis habet promulgata.

Ad primū Ergo dicendum: ꝙ promulgatio legis nature eſt ex hoc ipſo ꝙ deus eam mentibus hoim inſeruit naturalr̄ cognoſcendā. ¶ Ad ſm dōm, ꝙ illi coram quibus lex nō promulgatur, obligantur ad legem obſeruandā, inquantū in eorum notitiam deuenit per alios, vel deuenire pōt promulgatione facta. ¶ Ad tertium dōm, ꝙ ꝓmulgatio preſens in futurū extenditur per firmitatem ſcripture, que quodāmodo ſemꝑ eam promulgat. vñ iſidorus dicit in. 1. ethimologiarum, ꝙ lex a legendo vocata eſt: quia ſcripta eſt.

¶ De diuerſitate legum. Queſtio. 91.

Deinde Cōſiderandū eſt diuerſitate legum. ¶ Et circa hoc queruntꝭ ſex. ¶ Primo vtrū ſit aliqua lex eterna. ¶ Scḋo vtrū ſit aliqua lex nālis. ¶ Tertio vtrum ſit aliqua lex humana. ¶ Quarto vtrū ſit aliqua lex dīna. ¶ Quinto vtrū ſit vna tm̄ vel plures. ¶ Sexto vtrum ſit aliqua lex peccati.

[Margin: ſ.q. 93. arti. 1. ꝑ to. ⁊ ar. 3. ⁊. 4. ⁊ ar. 5 ad. 3. Et. 4. d. 33 q. 1. ar. 1. Et 3. ꝯ. ca. 115. Et rom. 8. co. 3. ſi.]

¶ Vtrum ſit aliqua lex eterna. Articulus. 1.

Ad primū Sic preceditur. Videtur ꝙ nō ſit aliqua lex eterna. Omnis. n. lex aliquibus imponitur, ſed non fuit ab eterno cui aliqua lex poſſet imponi, ſolus enī deus fuit ab eterno. ergo nulla lex eſt eterna. ¶ Preterea. Promulgatio eſt de ratione legis: ſed promulgatio non potuit eſſe ab eterno. quia nō erat ab eterno cui promulgaretur, ergo nulla lex poteſt eſſe eterna. ¶ Preterea. Lex importat ordinem ad finem. ſed nihil eſt eternum quod ordinetur ad finem: ſolus enī vltimus finis eſt eternus. ergo nulla lex eſt eterna.

Sed cōtra Eſt, ꝙ aug. dicit in. 1. de lib. arbi. Lex que ſumma ratio nominatur nō poteſt cuipiā intelligenti non incommutabilis eternaq; videri.

Rñdeo Dicendū, ꝙ ſicut. ſ. dictū eſt. nihil eſt aliud lex ꝗ̄ dictamē practice rōnis in ꝑncipe q̄ gubernat aliquā cōitatē ꝑfectā. manifeſtū ē aūt ſuppoſito ꝙ mūdus diuina ꝓuidētia regaꝭ. vt in. 1. habitū eſt, ꝙ tota cōitas vniuerſi gubernaꝭ ratione diuina. ⁊ iḋ ipſa rō gubernationis rerum in deo ſicut in principe vniuerſitatis exiſtēs legis hʒ rōnē: ⁊ qꝛ diuina rō nihil concipit ex tpe, ſed hʒ eternū ꝯceptū (vt dr̄ prouer. 8.) inde eſt ꝙ hmōi legem oportet dicere eternam.

Ad pmū Ergo dicēdū, ꝙ ea q̄ in ſeipſis nō ſunt apud deū exiſtūt inꝗ̄tū ſūt ab ipo cognita ⁊ ꝓordinata: ſʒ illud ro. 4. Qui vocat ea q̄ nō ſūt tāꝗ̄ ea q̄ ſūt ſic igiꝭ etern⁹ diuine legis ꝯcept⁹ hʒ rōnē legis eterne, ſʒ ꝙ a deo ordinaꝭ ad gubernationē rex ab ipo ꝓcognitaꝝ. ¶ Ad ſm dōm, ꝙ ꝓmulgatio fit ⁊ ꝟbo ⁊ ſcripto. ⁊ vtroq; modo lex eterna hʒ ꝓmulgationē ex ꝑte dei ꝓmulgātis qꝛ ⁊ ꝟbū diuinū ē eternū, ⁊ ſcriptura libri vite eſt eterna. ſʒ ex ꝑte creature audiētis aut inſpiciētis nō pōt eē ꝓmulgatio eterna. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ lex importat ordinē ad finē actiue in ꝗ̄tū. ſ. ꝑ eā ordinaꝭ aliq̄ in finē: nō āt paſſiue. i. ꝙ ipſa lex ordineꝭ ad finē. niſi ꝑ accidēs in gubernāte cui⁹ finis ē extra ipʒ: ad quē etiā neceſſe ē vt lex ei⁹ ordinetur, ſed finis diuine gubernationis eſt ipſe deus nec eius lex eſt aliud ab ipſo: vñ lex eterna nō ordinaꝭ in aliū finē.

[Margin: ſ.q. 86. ā. 2. ad 3. ⁊ qō. 97. art. 1. ad. 1. et. 4. d. 33 q. 1. ar. 1. co. Et ro. 8 co. 3. ſi.]

¶ Vtrum ſit in nobis aliqua lex naturalis. Articulus. 2.

Ad ſcḋm Sic proceditur. Videtur ꝙ non ſit in nobis aliqua lex naturalis. Sufficienter enim homo gubernatur per legem eternam dicit enī aug. in primo de lib. arb. ꝙ lex eterna eſt qua iuſtū eſt vt omnia ſint ordinatiſſima ſed natura nō abūdat in ſuperfluis, ſicut nec deficit in neceſſarijs. ergo nō eſt homini aliqua lex naturalis. ¶ P̄. Per legem ordinatur homo in ſuis actibus ad finem: vt ſupra habitum eſt. ſed ordinatio humanorū actuū ad finem nō eſt per naturam (ſicut accidit in creaturis irrationabilib⁹: q̄ ſolo appetitu nāli agūt ꝓpter finē) ſʒ agit hō ꝑ ꝑ finē per rōn̄ ⁊ volūtatē ergo nō eſt aliq̄ lex hoi nālis. ¶ P̄. Quanto aliquis eſt liberior, tāto min⁹ eſt ſub lege: ſʒ homo eſt liberior omnib⁹ alijs aialibus ꝓpter libe. arb. qḋ pre alijs aialibus hʒ: cum igitur alia aialia non ſubdātur legi naturali, nec homo alicui legi naturali ſubdetur.

Sʒ ꝯtra Eſt, ꝙ ro. 2. ſup illḋ, Cū gētes q̄ legē nō hñt, nālr̄ ea q̄ legis ſunt faciūt. Dicit gl. ꝙ ſi nō hñt legē ſcriptā, hñt tn̄ legē nālē: q̄ qlibet intelligit ⁊ ſibi conſcius eſt qd ſit bonū ⁊ quid malū.

Rñdeo Dicēdū, ꝙ ſicut ſupradictuʒ eſt, lex cū ſit regula ⁊ mēſura dupl'r pōt eē i aliquo. vno modo ſicut in regulāte ⁊ mēſurāte. alio mō ſicut in regulato ⁊ menſurato: qꝛ inquantū ꝑticipat aliquid de regula vel mēſura, ſic regulatur vel mēſuraꝭ. vnde cū omnia que diuine ꝓuidētie ſubdunꝭ, a lege eterna regulenꝭ ⁊ mēſurenꝭ (vt ex dictis patet) manifeſtū eſt ꝙ oia ꝑticipant aliqualr̄ legē eternā. inquātū. ſ. ex impreſſione eius hñt inclinationes in ꝓprios actus ⁊ fines. Inter cetera aūt rōnalis creatura excellētiori quodāmodo diuine ꝓuidētie ſubiacet, inquantū ⁊ ipſa fit ꝓuidētie ꝑticeps, ſibipſi ⁊ alijs ꝓuidēs. vnde ⁊ in ipſa participaꝭ ratio eterna ꝑ quā habet naturalem inclinationē ad debitum actū ⁊ finē. Et talꝭ participatio legis eterne in rationali creatura lex naturalis diciꝭ vnde cum pſal. dixiſſet. Sacrificate ſacrificiū iuſtitie: quaſi quibuſdā querētib⁹ q̄ ſunt iuſtitie opera ſubiūgit. Multi dicunt quis oſtēdit nobis bona? Cui queſtioni rñdens dicit. Signatū eſt ſup nos lumē vultus tui dñe. quaſi lumē rationis naturalis, quo diſcernimus quid ſit bonum: ⁊ quid malū, qḋ ꝑtinet ad naturalē legē nihil aliud ſit quā impreſſio diuini luminis in nobis. vnde patet ꝙ lex naturalis nihil aliud eſt ꝗ̄ participatio legis eterne in rationali creatura.

Ad pmū Ergo dicēdū, ꝙ rō illa ꝓcederet ſi lex naturalis eſſet aliqd diuerſum a lege eterna nō aūt eſt niſi quedā participatio eius: vt dictum eſt. ¶ Ad ſcḋʒ dicēdū, ꝙ ois operatio rationis ⁊ volūtatis deriuaꝭ in nobis ab eo ꝙ eſt ſcḋʒ naturā: vt ſupra habitū eſt. nā ois rōcinatio deriuaꝭ a principijs naturaliter notis: ⁊ ois appetit⁹ eoꝝ q̄ ſunt ad finē deriuatur a nāli appetitu vltimi finꝭ ⁊ ſic etiā opʒ ꝙ ꝑ̄ directio actuū noſtroꝝ ad finē fiat ꝑ legē naturalē. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ etiā animalia irrōnalia ꝑticipāt rōnē eternā ſuo mō: ſicut ⁊ rōnalis creatura: ſʒ qꝛ rōnalꝭ creatura participat eā intellectualr̄ ⁊ rōnaliter, ideo participatio legis eterne in creatura rationali ꝓprie lex vocaꝭ: nā lex eſt aliquid rationis: vt ſupra dictū eſt. in creatura aūt irrationali non participaꝭ rationaliter vñ non poteſt dici lex niſi per ſimilitudinem.

¶ Vtrum ſit aliqua lex humana. Art. 3.

Ad tertiū Sic proceditur. Videtur ꝙ non ſit aliqua lex humana. Lex enim naturalis eſt participatio legis eterne: vt dictum eſt, ſed per legem eternā omnia ſunt ordinatiſſima: vt aug. dicit in

[Commentary column:]

intendit author ꝙ abſentes a ꝓmulgatione obligantꝭ vel qꝛ per alios ꝓmulgatio ad eos deuenit vel ꝑ alios deuenire potuit: ſʒ ex parte abſentiū ꝯſequēs eſt vt neſcirēt vel qꝛ noluerūt: vel qꝛ neglexerūt facere qḋ in eis erat ad ſciēdū. Alioqn abſentes neſcij ꝓmulgate legis nō ligantꝭ ꝓpter qḋ ſi rome noua lex promulgaꝭ ⁊ nec curia ibi ꝓcurat vt ꝓmulgatio ad eccl'ias cathedrales deueniat nec prelati q̄ ibi ſunt inſinuant ſuis eccleſijs: accuſari nec apud deū: nec apud hoies ignorātie poſſunt abſentes neſcij.

¶ Sup. q. 91. Art. 1.

In articulo primo. q. 91. nihil aliud notandum occurrit niſi quod ipſa prouidentia dei q̄ eſt ratio gubernationis rerum pro quanto eſt mēſura ⁊ regula obligat. ita rerum oium in ſuos actus ⁊ fines ad finem vltimum legis rationem induit quātū a legi ſubiecta non eodem modo ab illa reguntꝭ ⁊ obligātꝭ: nā alia rōnabiliter vt intellm̄ habētia: alia nālr̄ vt intellectu carētia ſubdūꝭ.

¶ Sup Ar. 1. 2. ⁊. 5.

In articulis ꝑ̄ ſecūdo ⁊ 3⁰ eiuſdē q. colligit qḋ hōr b⁹ legib⁹ eēt ad ſui rectitud nē moralē ſecluſa rectitudine requiſita ꝓ celeſti patria. nā eēt lege eterna nāli ⁊ humana: q̄ nihil aliḋ ſunt ꝗ̄ rō diuine gubernationꝭ in deo: i ꝑn⁹ practica nālr̄ ꝑ ſe nō: ⁊ ꝯcluſiones eoꝝ ꝑ diſcurſus rōis adinuēte qb⁹ ſi ꝯiūgaꝭ ꝙ hō ſup ꝑ̄ ē ordinat⁹ ad finē ſupnālē a ſcriptura eiuſ celeſtꝭ patrie manifeſtū erit ꝙ opʒ legem quartā ſup addē. ſ. diuinā vt in q̄rto art⁰ dr̄: q̄ ſm diuerſitatē ſtat⁹ hoiꝭ in ordine illo ſupnāli diſtīcta ē in veterem ⁊ nouam.

¶ In reſiōe ad ꝯ ter tij ar. eiuſdē. q. nota dr̄iā īter res nāles ⁊ morales ꝙ ille mēſurāt nō mēſurātꝭ tpore cāe etiā morales ꝯmēſurantꝭ ab intellu nro non quocūq; ſed nāli indito a deo: qꝛ effect⁹ ſunt rōnis nālꝭ vt ꝑmi principiū moraliū que ſunt a nobis.

¶ Super Artic. 5.

In ar⁰ quinto ſi cut nec in 4⁰ nihil occurrit ſcribendum. In q. ſiquidē 107. inferius patebūt ſi qua ſunt dr̄a in quinto ar⁰. In 6⁰ ſit articulo nota illa verba de deſtitutione originali iuſtitia ⁊ vigore rōnꝭ ꝓ q. 190. vbi ō integritate ⁊ corruptione nature humane erit ſermo. habes etiā ex hoc articulo quid ꝓprie ſignificat fomes: inclinationē ſcilicet paſſio ſenſitiue exeuntꝭ a rationis ordine.

[Margin: ſ. q. 95. arti. 1. Et. 2. d. 9. ā. 2. ⁊ coz. 2. ⁊ ad. 5. Et. 3. d. 40. ā. 2. Et ro. 8 co. ⁊ ſi. Et. 3. d. 37. ā. 2. q. 2. c. 1. Et. 2. met. le. 5. co. 2. ſi.]

nõ intrabitis in regnũ celorũ: ⁊ ideo dr̃ ꝙ lex vet' cohibet manũ, lex nouã animũ. ¶ Tertio ad legẽ ptinet īducere hoĩes ad obſeruãtias mãdatorũ. ⁊ hoc quidem lex vetus faciebat timore penarũ: lex aũt noua facit hoc ꝑ amorẽ q̃ in cordibus noſtris infunditur ꝑ grãm xpĩ q̃ in lege noua cõfertur: ſed in lege veteri figurabat: ⁊ ideo dicit aug. ꝯ adamantium manichei diſcipulũ ꝙ breuis differentia eſt legis ⁊ euangelij: timor ⁊ amor.

Ad primũ Ergo dicendũ, ꝙ ſicut paterfamilias ī domo alia mãdata ꝓponit pueris ⁊ adultis: ita etiã vn' rex deus in vno ſuo regno aliã legẽ dedit hoĩbus adhuc imperfectis exĩtibus, ⁊ aliã pfectiorẽ iã manuductis ꝑ priorem legẽ ad maiorẽ capacitatẽ diuinorũ. ¶ Ad ſm dõm, ꝙ ſalus hoĩm nõ poterat eſſe niſi per xpm: ſm illud actuũ. 4. Non eſt aliud nomen datũ hoĩbus in quo oporteat nos ſaluos fieri. ⁊ ideo lex perfecte oẽs ad ſalutem inducẽs dari non potuit niſi poſt xpĩ aduentũ: an eã vo dari oportuit pplo ex quo xpõs erat naſcitur' legẽ preparatoriã ad xpĩ ſuſceptionẽ, in qua qdã rudimenta ſalutaris iuſtitie continerent. ¶ Ad 3m dõm, ꝙ lex nãlis dirigit hoĩem ſm quedã ꝑcepta cõia in quibus cõueniunt tam perfecti q̃ imperfecti. ⁊ ideo eſt vna omniũ. Sed lex diuina dirigit hoĩem etiam in particularibus quibuſdam ad que nõ ſilr ſe habent perfecti ⁊ imperfecti. ⁊ ideo oportuit legem diuinam eſſe duplicem: ſicut iam dictum eſt.

¶ Utrum ſit aliqua lex fomitis. Artic. 6.

I. q. 92. ar. 3. ad 1. Et ro. 7. lec. 4 ca. 1 fin. c. 8. c. 1. ...

Ad ſextũ Sic ꝓceditur. Uꝛ ꝙ nõ ſit aliq̃ lex fomitis. Dicit n. Iſidorus in. 2. ethi. ꝙ lex ratione conſiſtit: fomes aũt non conſiſtit in rõne, ſed magis a ratione deuiat. ergo fomes non hꝫ rationem legis. ¶ P̃. Omnis lex obligatoria eſt ita ꝙ qui eã nõ ſeruant trãſgreſſores dicunt, ſed fomes nõ cõſtituit aliquẽ tranſgreſſorem ex hoc quod ipſum non ſequitur, ſed magis tranſgreſſor redditur ſiquis ipſum ſequatur. ergo fomes non habet rationem legis. ¶ P̃. Lex ordinatur ad bonũ cõe: vt. ſ. habitũ eſt: ſed fomes non īclinat ad bonũ cõe, ſed magis ad bonũ priuatum. ergo fomes non habet rationem legis.

Sed ꝯ Eſt, ꝙ apl's dicit Ro. 7. Uideo legem aliã in mẽbris meis repugnantem legi mentis mee.

Rñdeo Dicendũ, ꝙ ſicut. ſ. dictũ eſt, lex eſſentialiter inuenitur in regulante ⁊ menſurante, participatiue aũt in eo qd' menſurat ⁊ regulatur: ita ꝙ oĩs inclinatio vel ordinatio q̃ inuenitur in his q̃ ſubiecta ſunt legi, participatiue dicitur lex: vt ex ſupradictis pꝫ. poteſt aũt in his q̃ ſubdunt legi aliqua inclinatio inueniri dupĺr a legiſlatore. Unomodo inquantũ directe ſuos inclinat ſubditos ad aliquid ⁊ diuerſos interdũ ad diuerſos actus: ſm quem modũ põt dici ꝙ alia eſt lex militum, ⁊ alia eſt lex mercatorũ. Aliomodo indirecte inquantum. ſ. per hoc ꝙ legiſlator deſtituit aliquẽ ſibi ſubditum aliqua dignitate, ſequitur ꝙ tranſeat in aliũ ordinem ⁊ quaſi in aliã legẽ: puta ſimiles ex militia deſtituatur tranſibit in legem ruſticorũ vel mercatorũ. Sic igit ſub deo legiſlatore diuerſe creature diuerſas habent nãles inclinationes, ita vt qđ vni eſt quodãmodo lex alteri ſit cõtra legẽ: vt ſi dicã ꝙ furibundũ eſſe eſt quodãmõ lex canis, eſt autẽ cõtra legẽ ouis vel alteri' mãſueti aĩalis. Eſt ergo hoĩs lex quã ſortit ex ordinatiõe diuina ſm ꝓpriã conditionẽ. vt ſm rõnẽ operet. q̃ quidẽ lex fuit tã valida in primo ſtatu, vt nihil vel preter rõnẽ vel cõtra rõnez poſſet ſurrepere hoĩ: ſꝫ dũ hõ a deo receſſit incurrit in hoc ꝙ ferat ſm impetũ ſenſualitatis. ⁊ vnicuiqꝫ etiã particulariter hoc ꝯtingit quãto magis a rõne receſſerit: vt ſic quodãmõ beſtijs aſſimilerur q̃ ſenſualitatis impetu ferunt: ſm illud pſal. Hõ cũ in honore eſſet nõ intellexit ꝯparat' eſt iumẽtis inſipientibus, ⁊ ſimilis factus eſt illis. Sic igit ipſa ſenſualitatis inclinatio q̃ fomes dr̃, in alijs qdẽ animalib' ſimpliciter hꝫ rõnez legis illo tñ mõ quo in talib' lex dici põt ꝑ directã inclinationẽ legis. In hoĩb' aũt ſm hoc nõ hꝫ rõnẽ legis, ſed magis eſt deuiatio a lege rationis ſed inquantũ ꝑ diuinã iuſtitiã hõ deſtituit originali iuſtitia ⁊ vigore rationis, ipſe impetus ſenſualitatis qui eũ ducit, hꝫ rationẽ legis inquantũ eſt penalis, ⁊ ex lege diuina cõſequens hominẽ deſtitutum propria dignitate.

Ad pmũ Ergo dicendũ, ꝙ ratio illa ꝓcedit de fomite ſm ſe conſiderato prout inclinat ad malum: ſic em̃ nõ habet rõnẽ legis: vt dictũ eſt, ſed ſm ꝙ ſequit ex diuine legis iuſtitia: ⁊ ẽquã ſi diceret lex eſſe, ꝙ aliqs nobilis propter ſuã culpã ad ſeruilia opera induci permitteret. ¶ Ad ſecundũ dõm, ꝙ obiectio illa procedit de eo qđ eſt lex quaſi regula ⁊ menſura: ſic. n. deuiãtes a lege trãſgreſſores cõſtituunt ſic aũt fomes nõ eſt lex, ſꝫ per q̃ndam participationẽ: vt ſupra dictũ eſt. ¶ Ad tertium dicẽdũ, ꝙ ratio illa procedit de fomite q̃tũ ad inclinationẽ propriã: nõ aũt q̃tũ ad ſuã originẽ. ⁊ tñ ſi cõſideret inclinatio ſenſualitatis prout eſt in alijs animalibus ſic ordinat ad bonum cõmune. ſ. ad cõſeruationem nature in ſpẽ vel indiuiduo. ⁊ hoc eſt etiam in homine: put ſenſualitas ſubdit rationi, ſed fomes dicit ſm ꝙ exit rationis ordinẽ.

¶ De effectibus legis. Q̃. 92.

Deinde Conſiderandũ eſt de effectib' legis. ¶ Et circa hoc queruntur duo. Primo vtrum effectus legis ſit homines facere bonos. ſecundo vtrum effectus legis ſint imperare, vetare, permittere ⁊ punire: ſicut legiſperitus dicit.

¶ Utrum effectus legis ſit facere homines bonos. Articulus. 1.

Ad primũ Sic ꝓcedit. Uidetur ꝙ legis effectus nõ ſit facere homines bonos. Homines enim ſunt boni per virtutem: virtus enim eſt que bonum facit habentem vt dicit in 2. ethi. ſed virtus eſt homini a ſolo deo: ipſe enim eam facit in nobis ſine nobis: vt ſupra dictum eſt in diffinitione virtutis: ergo legis non eſt homines facere bonos. ¶ P̃. Lex non ꝓdeſt homini niſi legi obediat: ſed hoc ipſum quod homo obedit legi eſt ex bonitate: ergo bonitas preexigitur in homine ad legem: non igitur lex facit bonos homines. ¶ P̃. Lex ordinatur ad bonum commune: vt ſupra dictum eſt: ſed quidam bene ſe habent in his que ad commune pertinent: qui tamen in proprijs nõ bene ſe habent: non ergo ad legem pertinet quod faciat homines bonos. ¶ P̃. Quedam leges ſunt tyrannice: vt phs dicit in ſua politica: ſed tyrannus nõ intendit ad bonitatẽ ſubditorum: ſed ſolum ad propriam vtilitatẽ non ergo legis eſt facere homines bonos.

Sꝫ ꝯtra Et ꝙ phs dicit in. 2. eth. ꝙ voluntas cuiuſlibet legiſlatoris hec eſt vt faciat homines bonos.

Rñdeo Dicẽdũ, quod ſicut ſupra dictum eſt lex nihil eſt aliud quam dictamẽ rationis in preſidente quo ſubditi gubernãtur: cuiuſlibet autem ſubditi virt' eſt vt bene ſubdatur ei a quo gubernatur: ſicut virtus iraſcibilis ⁊ concupiſcibilis in hoc conſiſtit quod ſint bene obedientes rationi: ⁊ per hunc modum virtus cuiuſlibet ſubiecti eſt vt bene ſubijciatur principanti: vt philoſophus dicit in. 1. politice. Ad hoc autem ordinatur vnaquequ lex vt obediatur ei a ſubditis: vnde manifeſtum eſt quod hoc ſit proprium legis inducere ſubiectos ad propriam ipſorum virtutem. Cum igitur virtus ſit que facit bonũ habentem, ſequitur ꝙ proprius effectus legis ſit bonos facere eos quibus datur vel ſimpliciter, vel ſm quid. Si em̃ intentio ferentis legẽ tẽdat in verum bonũ ꝙ eſt bonum cõmune ſm iuſtitiã diuinam regulatum, ſequitur ꝙ per legẽ homines fiant boni ſimpliciter. Si vero intẽtio legiſlatoris feratur ad id ꝙ non eſt bonum ſimpliciter, ſed vtile vel delectabile ſibi vel repugnãs iuſtitie diuine, tunc lex non bonos facit homines ſimpliciter ſed ſm qđ ſcilicet in ordine ad tale regimen. Sic autem bonum inuenitur etiam per ſe malis: ſicut aliquis

¶ Sup. q. 92. art. 1. In articulo primo. q. 92. dubiũ occurrit circa rationem ex eo ꝙ aut falſum aſſumit aut mẽtum non infert. propoſitio nãqꝫ fundamentalis litere eſt iſta virt' cuiuſlibet ſubditi eſt vt bene ſubijciat principãti: hec autem propoſitio aut intelligit formaliter de ſubdito inqꝫtum ſubditus. aut materialiter de eo q̃ eſt ſubditus ſi formaliter propoſitio eſt vera: ſꝫ nõ infert niſi ꝙ lex facit ſubditos inquantum ſubditos bonos: hoc aũt nõ eſt facere homines bonos: q ſicut aliud eſt eẽ hominem, ⁊ aliud eſſe ſubditum, ita a'ia eſt bonitas hominis ⁊ alia eſt bonitas ſubditi: tamẽ titulus articuli querit an ſit legis facere homines bonos: ⁊ in corpore articuli infertur ex iſta ppoſitiõe ꝙ legis ẽ inducere ſubiectos ad propriã ipſorũ virtutẽ. ſi vero mãlr intelligitur: tũc ꝫ inferret intẽtũ: ſꝫ tñ vniuerſaliter ẽ falſa: ⁊ ſubuerſionem pareret toti' doctrine: materialis eñ ſermo ẽ doctrina alien' ẽ. ¶ Ad h dr̃ ꝙ ſermo eſt formalis. verus ⁊ efficax ad intẽtũ inferendum. Aduertẽdũ nãqꝫ eſt ꝙ nõ eſt ſermo de hac vel illa lege: ſed de lege in cõi cõiunctĩ eternam diuinã ⁊c. ⁊ ꝙ hõ nõ ſolum in ordine ad hoc vel illud. ſꝫ etiã in ordine ad felicitatẽ nãlem ⁊ propriã ⁊ politicã ⁊ ſupernãle eſt ſubditus. Ex his nãqꝫ habet ꝙ bonitas hominis inquantũ hõ ⁊ bonitas hoĩs inquãtũ ſubditi lꝫ vñ vniuerſaliter non coincidãt qꝫ tñ coinc dũt. ſ. rõne legis ordinantis hominem ad verã felicitatem ſiue naturalem ſiue ſupernaturalem. ac per hoc ꝙ lex facit ea bonitate ſubdito in ordine ad felicitatem eſt etiã factiua bonitatis proprie in hoĩe: quoniã illa mẽ eſt qua ſubditus ordinatur ad verã felicitatem. Eſt ergo propoſitio litere formaliter intelligẽda. quod ex eo pꝫ ꝙ auctor ſub illa ſubſumit de bona ⁊ mala lege: ⁊ cõcludit ꝙ legis eſt facere ſubditos bonos ſimpliciter. vel ſꝫ qđ vt bonos latrones. Et cum dicitur ꝙ nõ infert intentum: q alia eſt ratio ſubditi ⁊

I. arti. 2 ad. 4. Et. 5. 5. c. 11. 6. 2. 3. 4. 4 Et ro. 10. 2. ſ.

hominis. iam patet reſponſio, q lʒ vniuerſaliter non ſit eadem rō reſpectu tamen legis ad veram felicitatē ſub qua infert author fieri hoies bonos eadem eſt rō hominis ꝛ ſubditi:mō ſm relationem ſignificatam p ly ſubditus:ſed ſm rationem fundantē ſubiectionē ꝛ homo eſt ex hoc q hō ordinē hʒ ad felicitatē mediante virtute ꝓpria. ¶ In reſponſione ad 3m eiuſdem arti. primū dubium occurrit:ex eo q author vr̄ contradicere ſibi ꝛ falſum dicere. cōtradicere quidem ſibi:q2 in pncipio ſi: lius rñſionis dicit q impoſſibile eſt vt aliquis hō ſit bonus niſi bñ ꝓportionat⁹ bono cōi. ꝛ in calce dicit qđ alia eſt virt⁹ boni viri ꝛ boni ciuis, ſi nāq diuerſa ē virt⁹ viri ꝛ ciuis pt eſſe vir bon⁹ ꝛ ciuis non bonus:ꝛ ecōuerſo ciuis bonus ꝛ vir non bon⁹:ꝛ ſi impoſſibile eſt aliquem eē virum bonū ꝛ nō bonum ciuem quomodo alia eſt virtus boni viri ꝛ boni ciuis. Falſum autē dr̄ quia vir ſolitarius ſapiētie cōtemplatione contentus eſt bonus vir vt pote virtutis heroice ꝛ tamen nō ē bonus ciuis ꝛ quia nec eſt ciuis. ¶ In eadem rñſione eſt aliud dubiū:quia falſum vr̄ q eadē ſit virt⁹ boni viri ꝛ bone principis. nam virtus boni viri eſt monaſtica:principis ƀo politica. Et nihilominus voluntaria etiaʒ videt̄ differentia inter neceſſitatē virtutis ſimplr̄ in principe ꝛ nō in ciue. nam ſicut ad bonum communitatis ſufficit, q ciues ſubditi principū mandatis obediant ita ſufficit q princeps recta operunº ad bonū cōitatis mandet ꝛ exequatur ꝗtum ſua intereſt proportionaliter ſicut alij. quid eni ad cōitatem magis ƀ malitia ꝑuata rectorum ꝗ ciuium. ſi ad cōmune omnes faciāt quod oportet. nulla enī apparet ſoꝛ mal.o differentia ꝛ ſʒ ſolū ſm magis ꝛ minus. Cōſtat enim q principis priuata malitia magis nocet:q2 conſpectius in ſe crimen habet:ſed nō q noceat per ſe cōmuni bono, ꝛ malitia ciuium per accidens. ¶ Ad primum dubiū dicitur, q nō falſitas nec cōtradictio eſt in litera. Ad cuius euidentiam recolendū eſt ex prima parte q bonum ſimplr̄ attēditur ſm vltimam perfectionem : ꝛ q non refert quo ad dici ꝛ eſſe bonum ſimpliciter an illa vltima perfectio ſit diſtincta a precedentib:an ſit eadem cum precedēte. vnde homo dicitur bonus ſimpliciter non ſm perfectionē ſubſtantialem ſed accidentalem non qualitercunq ſed virtutis moralis. propter qđ queſtio de identitate ꝛ diuerſitate virtutis hominis ꝛ ciuis nō repugnat propoſitioni prime in reſponſione poſite. ſ. q impoſſibile eſt q aliquis ſit bonus. ꝛ nō ſit bene proportionatus bono communi:ſiue enim eadem ſiue alia ſit virtus boni hominis ꝛ boni ciuis impoſſibile eſt q homo ſit bonus ſine additione aliqua, ꝛ nō bonus ciuis ciuitate ordinata ad felicitatē veram: q2 homo inquantum homo eſt pars ciuitatis:quia eſt animal politicū: ſicut homo inquantum homo eſt diſciplinabilis. ac per hoc ꝛ in habendo bonitatem hominis oportet q habeat proportionem ad bonum cōmune ciuitatis ſaltē in preparatione animi:nō enim eſt recte diſpoſitus ſm prudētiam ꝛ alias cardinales virtutes qui nō eſt preparatus ad id ad quod

tenetur:ꝛ in habendo bonitatem ſimpliciter oportet q habeat bonitatem primam.qua eſt in ſe bonus:ꝛ conſequētem, quia eſt pars bona:aliter nō poſſet talis homo dici bonus niſi ſm quid. Si ergo homo eſt bonus cū bonitas ſua ſit aut pars aut parte bonitatis ciuilis: impoſſibile eſt quin ſit recte commenſuratus communitati, quod eſt eſſe bonum ciuem: ꝗuis econtra eueniat vt. ſ. aliquis ſit bonus ciuis ꝛ non ſimpliciter bonus:q2 bonū ſimpliciter cōſurgit ex cauſa integra:ꝛ bonum autem ſecundum quid q aliquo particulari. Ciuis autem bonus nō niſi bonitatem ſecundum quid importat: ꝛ ideo in litera dicitur quod ſuff cit q obediant mandatis principium. vnde patet nullas eſſe cōtradictiones. Quod etiā nullus ſit falſitas ꝓpter hominem heroicum ex eo patet : q2 de hominibus ſermo eſt : heroicus autem huiuſmodi pluſquā homo eſt diuinam vitam imitans: ꝛ quia etiā heroicus in preparatione animi eſt recte diſpoſitus ad cōmunitatis bonum : ꝛ rurſus eſt optime cōmēſuratus celeſti patrie. ¶ Ad ſʒ dubiū dicit̄ q in ſcđa ſcđe de hoc concedēte ex propoſito tractabit: de idētitate ꝛ diuerſitate prudētie monaſtice ꝛ politice in. 47.q. vbi dicetur quare magis virtus boni viri idētificatur virtuti principis ꝗ ciuis. cū in virtute boni viri claudatur vtrūq. ſ. poſſe bene preeſſe ꝛ bene ſubeſſe. De neceſſitate vero virtutis monaſtice in principe magis ꝗ in ciue de qua hic tractatur, dicendū eſt: q cum inter principem ꝛ ciues tantum interſit q princeps vices totius multitudinis in ſe gerit ꝛ ipſe curā illius habens, ciues autem partes ſunt eoꝝ ſequens eſt q priuata malitia principis ad male precipiendū toti multitudini eū inducens ſic communi bono ſufficienter eſt nocere. Priuatum autē malitia ciuium bono exiſtente principe cōmuni bono ꝛ ſi diſſonet non tamen nocere ſufficit:quia efficacē actionem ad commune non habet ſed diminutam. Propter quod oportet ſi commune bonum publicum recte ſe habeat habere principem qui ſit ꝛ vir ꝛ princeps bonus. vnde eccleſiaſtes. 10. dicitur. veh terre. cuius rex eſt puer ꝛ cuius principes mane comedunt. ſ. ſine prudentia vt pueri ꝛ ſine temperantia indulgentes primum ventri: vtraq autem virtus eſt monaſtica.

dr̄ bon⁹ latro, q2 operat̄ accōmode ad finē.

Ad pmū Ergo dōʒ, qđ duplex ē virtus:vt ex ſupra dictis pʒ. ſ. acqſita ꝛ infuſa. Ad vtrāq aūt aliqđ opatur operū aſſuetudo, ſʒ diuerſimode. Nā virtutē quidē acquiſitā cauſat. ad virtutē aūt infuſam diſponit, ꝛ eā iam habitā cōſeruat ꝛ ꝓmouet. ꝛ q2 lex ad hoc dat̄ vt dirigat actus hūanos, inquantū actus humani operant̄ ad virtutē intm̄ lex facit homines bonos. vñ ꝛ phs. d. in. 2. politico. qđ legiſlatores aſſuefaciētes faciunt bonos. ¶ Ad 2m dōm, qđ nō ſemꝑ aliqs obedit legi ex bonitate ꝑfecta virtutis:ſʒ qñq qđē ex timore pene, qñq aūt ex ſolo dictamine rōnis qđ eſt qđdam principiū virtutis : vt. ƀ. habitū eſt. ¶ Ad tertium dōm, qđ bonitas cuiuſlibet ptis ɔſiderat̄ in ꝓportione ad ſuū totū. vñ ꝛ aug. d. in. 1. cōfeſ. qđ turpis ē ois pars que ſuo toti nō cōgruit. Cum igit̄ quilibet hō ſit pars ciuitatis, impoſſe ē q aliqs hō ſit bonus niſi ſit bñ ꝓportionat⁹ bono cōi: nec totū pōt bñ exiſtere niſi ex ptibus ſibi ꝓportionatis. Vñ impoſſe eſt qđ bonū cōe ciuitatis bñ ſe habeat niſi ciues ſint virtuoſi, ad minus illi quib⁹ conuenit principari. ſufficit aūt ꝗtum ad bonū cōitatis q alij intm̄ ſint ꝟtuoſi qđ principū mādatis obediant. iō phs dicit in. 3. politico, qđ eadē eſt virtus principis ꝛ boni viri:nō aūt eadē eſt virtus cuiuſcūq ciuis ꝛ boni viri. ¶ Ad. 4. dōm, qđ lex tyrānica cū nō ſit ſm rōnē non eſt ſimplr̄ lex:ſed magis eſt quedā peruerſitas legis. Et tñ inꝗtum hʒ aliquid de rōne legis intendit ad hoc q ciues ſint boni: non enī hʒ de rōne legis niſi ſm hoc quod eſt dictamē alicuius preſidentis in ſubditis. ꝛ ad hoc tendit vt ſubditi legi ſint bene obediētes. q eſt eos eſſe bonos:nō ſimplr̄, ſed in ordine ad tale regimen.

¶ Vtrū leg̃ act⁹ ɔuenieter aſſignēt̄. Ar. 2.

AD ſcđʒ Videt̄, q legis act⁹ nō ſint cōuenieter aſſignati in hoc q dr̄, q legis act⁹ eſt imperare, vetare, permittere, ꝛ punire. Lex enim omnis preceptū cōmune eſt:vt legiſconſultus dicit:ſed idē eſt imperare quod precipere. ergo alia tria ſupfluūt. ¶ Effect⁹ legis eſt vt inducat ſubditos ad bonum:ſicut ſupra dictum eſt:ſed conſiliuʒ eſt de meliori bono quam preceptum. ergo magis pertinet ad legē cōſulere ꝗ precipere. ¶ P. Sicut hō aliqs incitat̄ ad bonū per penas ita etiā ꝛ ꝑ premia, ergo ſicut punire ponitur effectus legis, ita etiā ꝛ premiare. ¶ P. Intentio legiſlatoris eſt, vt hoies faciat bonos ſicut ſupra dictū eſt: ſʒ ille q ſolo metu penaꝝ obedit legi nō eſt bon⁹: nam timor ſeruilis q eſt timor penarū, etſi bonū aliquis faciat, nō tñ aliquid bene fit:vt aug. dicit. non ergo vr̄ ē ꝓpriū legis q puniat.

Sʒ ɔtra Eſt q Iſidorus dr̄ l. 2. eth. Ois lex aut ꝑmittit aliqd vt vir fortis ꝑmiū petat:aut vetat, vt ſacrarū virginū nuptias nulli liceat petere : aut punit, vt qui cedem fecerit capite plectat̄.

Rñdeo Dōm, q ſicut enunciatio eſt rōnis dictamen per modum enunciandi, ita etiā lex ꝑ modū precipiendi. Rationis autē ꝓpriū eſt vt ex aliquo ad aliquid inducat vñ ſicut in demonſtratiuis ſcientijs ratio inducit vt aſſentiat̄ cōcluſioni per qđā principia: ita etiā inducit vt aſſentiat̄ legis ꝓcepto per aliquid. Precepta autē legis ſunt de actib⁹ humanis, in qbus lex dirigit:vt ſupra dictū eſt. Sunt autem tres differētie humanorū actuū. Nā ſicut ſupra dictū eſt, quidā act⁹ ſunt boni ex gñe q ſunt actus virtutū. ꝛ reſpectu hoꝝ ponit̄ legis actus ꝓcipere vel imperare. Precipit enim lex oēs actus virtutū. vt dr̄ in. 5. ethi. Quidā vero ſunt actus mali ex gñe : ſicut act⁹ vitioſi. ꝛ reſpectu hoꝝ lex hʒ ꝓhibere. Quidā vero ex gñe ſuo ſunt actus indifferētes:ꝛ reſpectu hoꝝ lex hʒ ꝑmittere. ꝛ pñt ēt indifferētes dici oēs illi act⁹ qui ſunt vel parū boni, vl̄ parū mali. Id aūt ꝑ q inducit lex ad hoc, q ſibi obediat̄, eſt timor pene. ꝛ quantū ad hoc ponitur legis effect⁹ punire.

Ad pmū Ergo dōʒ, q ſicut ceſſare a malo hʒ qđdā rōnem boni, ita ēt ꝓhibitio hʒ qđdā rationē ꝓcepti. ꝛ ſm hoc large accipiēdo ꝓceptū vr̄ lex ꝓceptū dr̄. ¶ Ad ſm dōm, q cōſulere nō eſt ꝓprius actus legis:ſed pōt ꝑtinere ēt ad ꝑſonā priuatā, cuius nō eſt cōdere legē. vñ ēt Apoſtol⁹. 1. ad Cor. 7. cū cōſiliū quoddā daret:dixit, Ego dico, nō dñs. ꝛ ideo nō ponit̄ inter effect⁹ legis. ¶ Ad tertiū dōm, q ēt premiare pōt ad quēlibet ptinere:ſed punire nō ꝑtinet niſi ad miniſtrū legis: cuius authoritate pena infert̄. ꝛ ideo ꝑmiare nō ponitur actus legis:ſed ſolū punire. ¶ Ad quartū dōʒ, q ꝑ hƀ q aliqs incipit aſſueſieri ad vitādū mala, ꝛ ad implēdū bona ꝓp metū pene, ꝑducit̄ qñq ad hƀ q delectabiliter ꝛ ex ꝓpria volūtate hƀ faciat. ꝛ ſʒ hƀ lex ēt puniēdo ꝑducit ad hƀ q hoies ſint boni.

¶ Super art. 2.

In articulo ſecundo nihil aliud ſcribendum occurrit niſi q aduertas q quia de proprijs actibus legis eſt ſermo vt reſpōſiones ad argumenta inſinuantes permittere inter legis actus ponitur quod ſolum ſuperioris proprie eſt permittere. Alij autem non obuiantes malo quum poſſint nec licentias aut tacentes potius quā permittentes exercent ore factum niſi viendo lege participatiue dicantur permittere. ſicut peccat in fratre permittente monitum fratrem recidere in malum vel adhibeat ſecum teſtes ſecundum legē donat̄ pro communi bono ꝛ ſimil.

¶ De lege eterna. Queſtio.93.

DEinde Cõſiderãdũ eſt de ſingulis. ¶ Et p̄ri mo de lege eterna. Secũdo de lege naturali. Tertio de lege humana. Quarto de lege veteri. Quinto de lege noua q̄ eſt lex euangelij. ¶ De ſexta aũt lege que eſt lex fomitis ſufficiat ꝙ dictuꝫ eſt, cum de peccato originali ageretur. ¶ Circa primum queruntur ſex. Primo quid ſit lex eterna. Secundo vtrum ſit oībus nota. Tertio vtrum omnis lex ab ea deriuet̃. Quarto vtrũ neceſſaria ſubijciantur legi eterne. Quinto vtrum contingentia naturalia ſubijciantur legi eterne. Sexto vtrum omnes res humane ei ſubijciantur.

¶ Utrum lex eterna ſit ſumma rõ in deo exiſtens. Artic.1.

3.q.91.
a.1.ꝛ.3.
phil.q.
a.3.ꝛ.4
cor.ꝛ a.
5.ad.3.
Et 4.d.
33.q.1.
arti.1.
Et 3.3
ca.113.

AD primũ Sic ꝓcedit̃. Ut̃ ꝙ lex eterna nõ ſit ſumma rõ in deo exiſtens. Lex.n. eterna eſt vna tñ: ſꝫ rõnes rerũ in mẽte diuina ſunt plures. Dicit.n.aug.in lib.83.q. ꝙ deus ſingula fecit ꝓprijs rationib⁹. ḡ lex eterna non vr̃ eſſe idẽ qđ rõ in mẽte diuina exiſtens. ¶ P̄. De ratione legis eſt ꝙ verbo ꝓmulgetur: vt.s̃.dictũ eſt: ſed verbũ in diuinis dicitur perſonaliter vt in primo habitum eſt; ratio autem dicitur eſſentialiter. nõ igitur idem eſt lex eterna quod ratio diuina. ¶ Preterea. Augu. dicit in lib. de vera religione, apparet ſupra mentem noſtram legem eſſe que veritas dicitur. lex autem ſupra mentẽ noſtrã exiſtens eſt lex eterna. ergo veritas eſt lex eterna: ſꝫ nõ eſt eadẽ rõ veritatis rationis, ergo lex eterna nõ eſt idem qđ ratio ſumma.

Sed ꝯ Eſt, ꝙ aug. dicit in.1.de lib.arbi. ꝙ lex eterna eſt ſumma ratio cui ſemper obtemperandum eſt.

Rñdeo Dõm, ꝙ ſicut in q̄libet artifice p̄exiſtit rõ eorũ q̄ cõſtituunt̃ per artẽ, ita ẽt in quolibet gubernãte opꝫ ꝙ p̄exiſtat ratio ordinis eoꝝ q̄ agẽda ſunt per eos q̄ gubernationi ſubdunt̃. ꝛ ſicut ratio rerũ fiendarũ ꝑ artem vocat̃ ars vel exẽplar rerũ artificiataꝝ, ita etiã ratio gubernãtis actus ſubditorum rõnem legis obtinet ſeruatis alijs q̄ ſupra eẽ diximus de legis ratione. Deus aũt ꝑ ſuã ſapiẽtiã cõditor eſt vniuerſaꝝ rerũ: ad q̄ comparat̃ ſicut artifex ad artificiata: vt in.1.habitum eſt. Eſt etiã gubernator omnium actuum ꝛ motionum que inueniunt̃ in ſingulis creaturis: vt etiam in.1.habitũ eſt. Un̄ ſicut ratio diuine ſapientie inq̃ntũ ꝑ eã cuncta ſunt creata rõnem hꝫ artis vel exẽplaris vel idee: ita ratione diuine ſapientie mouentis omnia ad debitum finem obtinet rationem legis: ꝛ ſm̄ hoc lex eterna nihil aliud eſt q̄ ratio diuine ſapientie ſm̄ ꝙ eſt directiua omnium actuum ꝛ motionum.

Ad p̄mũ Ergo dõm, ꝙ aug. loquitur ibi de rationibus idealibus q̄ reſpiciũt ꝓprias naturas ſingularum rerũ. ꝛ iõ in eis inueniũt q̄dã diſtinctio ꝛ pluralitas ſm̄ diuerſos reſpectus ad res: vt in.1.habitũ eſt: ſed lex dr̄ directiua actuum in ordine ad bonũ cõe: vt.s̃.dictũ eſt. Ea aũt que ſunt in ſeipſis diuerſa conſiderant̃ vt vnũ ſm̄ ꝙ ordinant̃ ad aliqđ cõe: ꝛ iõ lex eterna eſt vna q̄ eſt rõ hui⁹ ordinis. ¶ Ad ſm̄ dicẽdum qđ circa v̄bũ quodcũq; duo poſſunt cõſiderari. ſ. ipm̄ verbum, ꝛ ea q̄ verbo exprimunt̃. verbũ em̄ vocale eſt quiddaꝫ ab ore hoīs ꝓlatũ: ſꝫ hoc verbo exprimũt̃ q̄ verbis hũana ſignificant̃ ꝛ eadẽ rõ eſt de v̄bo hoīs mẽtali qđ nihil eſt aliud q̄ q̄ddã mente ꝯceptũ q̄ hõ exp̄mit mẽtaliter ea de q̄b⁹ cogitat. Sic igit̃ in diuinis ipm̄ verbũ qđ eſt cõceptio p̄ri intel̃ſ pſonalr̃ dicit̃: ſꝫ oīa q̄cũq; ſunt ĩ ſcia patris, ſiue eſſentialia: ſiue pſonalia, ſiue etiã dei opa exprimũt̃ hoc verbo: vt pꝫ ꝑ augu.in.15. de tri. ꝛ inter cetera que hoc verbo exprimũt̃ etiã ipa lex eterna v̄bo ipſo exprimit̃. Nec tñ ꝓpter hoc ſequit̃ ꝙ lex eterna pſonaliter in diuinis dicat̃: appropriat̃ tñ filio ꝓpter cõueniẽtiã quã hꝫ rõ ad v̄bũ. ¶ Ad tertiũ dõm, ꝙ rõ intellect⁹ diuini alr̃ ſe hꝫ ad res q̄ rõ humani intel̃ſ. Intellect⁹ em̄ humanus eſt mẽſuratus a reb⁹: vt. ſ. cõceptus hoīs nõ ſit verus ꝓpter ſeipſꝫ, ſꝫ dicit̃ verus ex hoc ꝙ cõſonat rebus. ex hoc em̄ ꝙ res eſt vel non eſt opinio vera vel falſa eſt. Intellectus vero diuinus eſt menſura reꝝ: q2 vnaqueq; res intñ hꝫ de veritate inquãtũ imitatur intellectũ diuinũ: vt in primo dictũ eſt. ꝛ ideo intellectus diuinus eſt verus ſm̄ ſe. vnde ratio eius eſt ipſa veritas.

¶ Utrum lex eterna ſit omnibus nota. Artic.2.

3.q.19.
a.4.ad
3.ꝛ art.
5.ꝛ.6.

AD ſcđm Sic proceditur. Uidetur ꝙ lex eterna non ſit omnibus nota. Quia vt dicit apoſtolus.1.ad corin.2. Que ſunt dei nemo nouit niſi ſpiritus dei: ſed lex eterna eſt quedã ratio in mẽte diuina exñs. ergo oībus eſt ignota niſi ſoli deo. ¶ P̄. Sicut aug. dicit li. de li. ar. lex eterna eſt q̄ iuſtũ eſt vt oīa ſint ordinatiſſima ſꝫ nõ oēs cognoſcũt q̄lr̃ oīa ſint ordinatiſſima: ḡ non oēs cog̃ſcunt legẽ eternaꝫ. ¶ P̄. Aug. dicit in lib. de vera religio. ꝙ lex eterna eſt de q̄ hoīes iudicare nõ pñt: ſed ſicut in.1.ethi. dr̄, vnuſq̄ſq; bñ iudicat que cognoſcit. ergo lex eterna non eſt nobis nota.

Sed contra Eſt, quod Aug. dicit in lib. de lib.arb. quod eterne legis notio nobis impreſſa eſt.

Rñdeo Dõm, ꝙ dupl̃r aliq̄d cognoſci põt. Unomodo in ſeipſo aliomõ in ſuo effectu, in quo aliqua ſilr̃tudo eius inuenit̃: ſicut aliq̄s nõ videñs ſolẽ ĩ ſua ſubſtãtia cognoſcit ipm̄ in ſua irradiatione. Sic igit̃ dõm ẽ ꝙ legẽ eternã null⁹ põt cognoſcere ſꝫ ꝙ ĩ ſeipſa ẽ niſi ſol⁹ de⁹ ꝛ beati q̄ deũ ꝑ eſſentiã vidẽt: ſꝫ oīs creatura rõnalis ipaꝫ cog̃ſcit ſꝫ aliquã ei⁹ irradiationẽ vl̃ maiorẽ vl̃ minorẽ. oīs.n. cognitio v̄itatꝫ eſt q̄dã irradiatio ꝛ participatio legis eterne que eſt veritas incõmutabilis: vt aug. dicit in lib. de v̄a religione. Ueritatẽ aũt oēs aliqualiter cognoſcũt ad minus quantum ad principia communia legis naturalꝫ: in alijs vero quidã pl⁹, ꝛ q̄dam min⁹ participant de cognitione veritatis. ꝛ ſm̄ hoc etiam plus vel minus cognoſcunt legem eternam.

Ad p̄mũ Ergo dõm. ꝙ ea que ſunt dei in ſeipſis quidẽ cognoſci a nobis nõ pñt: ſed tñ in effectibus ſuis nobis manifeſtant̃, ſm̄ illud ro.1. Inuiſibilia dei ꝑ ea q̄ facta ſunt intellecta cõſpiciũtur. ¶ Ad ſm̄ dõm, ꝙ legẽ eternã etſi vnuſquiſq; cognoſcat ꝓ ſua capacitate ſm̄ modũ p̄dictũ, null⁹ tñ eã cõprehẽdere põt. Nõ em̄ totalr̃ manifeſtari põt ꝑ ſuos effectus ꝛ ideo nõ opꝫ ꝙ q̄cũq; cognoſcit legẽ eternã ſm̄ modũ p̄dictũ: cognoſcat totũ ordinẽ rerũ quo oīa ſunt ordinatiſſima. ¶ Ad tertiũ dõm, ꝙ iudicare de aliquo põt intelligi dupl̃r. Unomõ ſicẽ vis cognitiua diiudicat de ꝓprio obiecto: ſꝫ illud iob.12. Nõne auris verba diiudicat ꝛ fauces comedẽtꝫ ſaporẽ. ꝛ ſꝫ iſtũ modũ iudicij ph̄s dicit, ꝙ vnuſq̄ſq; bene diiudicat q̄ cognoſcit iudicãdo ſcilicet an ſit verũ ꝙ ꝓponitur. Aliomodo ſꝫ ꝙ ſuperior iudicat de inferiori quodã practico iudicio: an. ſ. ita debeat eſſe vel non ita. ꝛ ſic nullus poteſt iudicare de lege eterna.

¶ Utr̃ oīs lex a lege eterna deriuet̃. Ar.3.

AD tertiũ Sic ꝓceditur. Uidetur ꝙ nõ oīs lex a lege eterna deriuetur. Eſt.n. q̄dã lex fomitis: vt ſupra dictũ eſt. ipſa aũt nõ deriuatur a lege diuina q̄ eſt lex eterna: ad ipſam em̄ pertinet prudẽtia carnis: de qua apoſtolus dicit ad ro.8. ꝙ legi dei nõ poteſt eſſe ſubiecta ergo non oīs lex ꝓcedit a lege eterna. ¶ P̄. A lege eterna nihil iniquũ procedere põt: q2 ſicut dictũ eſt, lex eterna eſt ſm̄ quã iuſtũ eſt vt oīa ſint ordinatiſſima: ſed quedã leges ſunt iniq̄: ſꝫ illud iſa.10. Ue q̄ cõdũt leges iniquas. ergo nõ omnis lex ꝓcedit a lege eterna. ¶ P̄. Augu. dicit in.1.de lib.ar. quod lex que populo regendo ſcribitur, recte multa p̄mittit que per diuinã prouidẽtiã vindicantur: ſed ratio diuine ꝓuidẽtie eſt lex eterna: vt dictũ eſt. ergo nec etiã omnis lex recta procedit a lege eterna.

Super queſtionis.93.articulum tertium.

OBmiſſo primo articulo ter[t]i⁹ difficultates in primo parte clare ſunt ꝛ ſecundo quia clarus eſt. In tertio dubiũ occurrit: quia author deficere videtur ab intento aut falſum dicere: quum dicit rationes inferiorum gubernantium ſunt quecunq; alie leges preter eternam. ſi nanq; de omni lege preter eternã loquitur: falſum dicit: q2 lex diuina nõ eſt ratio inferioris gubernatoris: ſed dei ꝛ eſt alia ab eterna: vt patet in q.91. ſi aũt nõ intendit de lege diuia nõ hꝫ concluſio intenta ſcilicet ꝙ omnis lex ab eterna deriuatur. ¶ Ad hoc dr̄ ꝙ author intendit etiã de lege diuia ꝙ deriuat̃ ab eterna: q2 ponit ipſaꝫ eſſe ꝑ participationẽ legis eterne: vt expreſſe pꝫ ſupi⁹ in q.91. artic.4.ad 3m. vbi dixit ꝛ iõ ſupeaddit̃ lex diuinitus data: ꝑ quã lex eterna participat̃ altiori mõ. Necẽ vex ꝙ lex diuina ſit rõ ĩferiorũ gubernantiũ: q̄ſi lex diuia nõ dr̄ diuina a ſubiecto tanq̃ ſit aliquid in deo: ſola em̄ lex eterna eſt formaliter in deo: ſed dr̄ diuina ab authoritate a q̄ mõ ꝛ a fine. Eſt nãq; a deo ſupernalr̃ data ad ducendũ in deum ſupnãlem finẽ: ꝛ eſt lex diuina: rõ ſupnãlis data hoī vt ſeipſm̃ gubernet: ꝛ ꝓprie ea eſt rõ inferioꝝ gubernãtium. ſ. hoīum nõ ab eis adinuẽta: ſꝫ a deo ſuſcepta. Et ſic lege veteri pꝫ actuũ.7. accepiſtis legem in diſpõne angelorũ de noua aũt inferius habebitur: ꝙ eſt ipſa gratia ſpiritusſancti. Neutrũ aũt horum eſt in deo niſi cauſaliter: ſꝫ in hominis aīa vtrũque primum ꝑ intellectũ ꝛ memoriã. ſꝫ per eſſentiam anime ꝛ voluntatẽ. Et per hoc pꝫ ꝙ iã lex eterna q̄ naturalꝫ ꝛ diuina ſit rõnis ordinatio ad bonum cõe a deo qui curam hꝫ cõitatꝫ promulgata. Et inter eternam ꝛ alias hec eſt dr̄ia ꝙ eterna ẽ in deo ac ꝑ hoc eſt ipſe deus: alie autem non ſunt in deo: ſꝫ effect⁹ ei⁹ in creaturis rõnalibus ac ꝑ hoc illa ẽ cauſa: cetere ſunt participationes illius: illa eterna relique tẽporales.

¶ Super arti.5.

IN articulo quarto quinto ꝛ ſexto eiuſdẽ queſtionis nihil aliud occurrit ſcribendum niſi qđ in quinto articulo notes illud: iuſtius proprie loquendo ſuis actibus legem imponit. et hoc pro difficultate illa: vtrum princeps ſubdatur legibus.

Sed ꝯ Eſt, ꝙ ꝓuerb. 8. diuina ſapientia dicit, Per me reges regnant ⁊ legū conditores iuſta decernunt. ratio autem diuine ſapientie eſt lex eterna: vt ſupra dictuȝ eſt. ergo omnes leges a lege eterna procedunt.

Rn̄deo Dicēdū, ꝙ ſicut. ſ. dictū eſt, lex īportat rōnē quādā directiuā actuū ad finē. In oībus aūt mouentibus ordiatis opȝ ꝙ ỽtus ſcdi mouētis deriuet a ỽtute mouētis ꝓmi: q2 mouēs ſ3 nō mouet niſi inq̄ꝫtū mouet a ꝓīo. vñ ī oībus gubernātibus idē videmus ꝙ rō gubernatiōis a ꝓīo gubernante ad ſcdos deriuat: ſicꝫ rō coꝝ q̄ ſunt agēda ī ciuitate deriuat a rege ꝑ ꝓceptū ī īferiores admiſtratores. Et ī artificialibus ēt rō artificialiū actuū deriuat ab architectore ad īferiores artifices q̄ manu opant. Cū ģ lex eterna ſit rō gubernatiōis ī ſupremo gubernāte, neceē ē, ꝙ oēs rōnes gubernatiōis q̄ ſunt ī inferioribus gubernātibus a lege eterna deriuent. H̄moī āt rōnes īferioꝝ gubernātiū ſunt q̄cūqꝫ alie leges ꝓter legē eternā. vñ oēs leges īq̄ꝫtū ꝑticipāt d̄ rōne recta intm̄ deriuant a lege eterna. Et ꝓꝑ h̄ aug. d. in. 1. de lib. arb. ꝙ in tꝑali lege nihil eſt iuſtū ac legitimum qd̄ non ex lege eterna homines ſibi deriuauerunt.

Ad primū Ergo dicēdū, ꝙ fomes hȝ rōnē legis in hoīe inq̄ꝫtū eſt pena ꝯñs diuinā iuſtitiā, ⁊ ſm̄ h̄ manifeſtū eſt ꝙ deriuat a lege eterna. Inquātū ỽo inclinat ad pctm̄, ſic ꝯrat legi dei ⁊ nō hȝ rōnē legis: vt ex ſupradictis pȝ. ¶ Ad ſcdm̄ dicēdū, ꝙ lex hūana intm̄ hȝ rōnem legis inq̄ꝫtū eſt ſm̄ rōnē rectā. ⁊ ſ3 h̄ manifeſtū ē ꝙ a lege eterna deriuat: inquātū ỽo a rōne recedit, ſic d̄r lex iniq̄: ⁊ ſic nō hȝ rōnē legis, ſ3 magꝭ violētie cuiuſdā. Et tñ ī ipſa lege iniq̄ inq̄ꝫtū ſeruat aliq̄d de ſilitudine legis ꝓꝑ ordinē ꝓtātis eius q̄ legē fecit: ſm̄ h̄ ēt deriuat a lege eterna. Omnis. n. ꝓtās a dño deo eſt: vt d̄r rom. 13. ¶ Ad tertiū dicēdū, ꝙ lex humana d̄r aliqua ꝑmittere, nō quaſi ea approbans: ſed quaſi ea dirigere nō potēs. multa aūt diriguntur lege diuina que dirigi nō pōt humana: plura eñ ſubduntur cauſe ſuperiori q̄ꝫ inferiori. vnde hoc ipſum ꝙ lex humana non ſe intromittit de his que dirigere non poteſt, ex ordine legis eterne prouenit. Secus aūt eſſet ſi approbaret ea q̄ lex eterna reprobat. vnde ex hoc nō hr̄ ꝙ lex humana nō deriuetur a lege eterna: ſed ꝙ non perfecte eā aſſequi poſſit.

¶ Utrū neceſſaria ⁊ eterna ſubijciant legi eterne. Arti. 4.

1. q. 22. ar. 2 ad 3m. ⁊ ar. 4. ad 3. ⁊ q. 105 ar. 1. ad 3m. Et 22e q. 49. ā. 6. co.

Ad quartū Ur̄ ꝙ neceſſaria ⁊ eterna ſubijciātur legi eterne. Omne. n. qd̄ rōnabile eſt rōni ſubdit: ſed voluntas diuina eſt rōnabilis cū ſit iuſta, ergo rōni ſubdit. ſ3 lex eterna eſt rō diuina: ergo voluntas dei ſubdit legi eterne. voluntas aūt dei eſt aliquid eternum. ergo etiā eterna ⁊ neceīa legi eterne ſubdunt. ¶ p. Quicquid ſubijcit regi ſubijcitur legi regis. Filius autē vt d̄r. 1. ad cor. 1. ſubiectus erit deo ⁊ pr̄i cū tradiderit ei regnum: ergo filius qui eſt eternus ſubijcitur legi eterne. ¶ 3. Lex eterna eſt ratio diuine ꝓuidētie: ſed multa neceſſaria ſubduntur diuine ꝓuidētie ſicut ꝑmanentia ſubſtātiarū incorporaliū ⁊ corporum celeſtium. ergo legi eterne ſubduntur etiam neceſſaria.

Sed ꝯ Ea q̄ ſūt neceīa īpoſſē eſt alr̄ ſe hr̄e, vñ cohibitiōe nō indigēt: ſ3 imponit hoīb lex vt cohibeat a malis: vt ex ſupradictis pȝ. ergo ea q̄ ſunt neceīa legi non ſubdunt.

Rn̄deo Dicēdū, ꝙ ſicut. ſ. dictū ē: lex eterna ē rō diuine gubernatiōis. Quecūqꝫ ergo diuine gubernationi ſubdūt, ſubijciūt ēt legi eterne: q̄ ỽo gubernatiōi eterne nō ſubdūtur neqꝫ legi eterne ſubdūt. H̄oꝝ aūt diſtinctio attēdi pōt ex his q̄ circa nos ſunt. hūane eñ gubernatiōi ſubdunt ea q̄ ꝑ hoīes fieri pñt: q̄ ỽo ad nāȝ hoīs ꝑtinēt, nō ſubdūt gubernationi hūane. ſ. ꝙ hō hēat aīaȝ, vl̄ manū, aut pedes. Sic igit legi eterne ſubdunt oīa q̄ ſunt in rebus a deo creatis, ſiue ſint ꝯtingētia, ſiue ſint neceſſaria. ea ỽo q̄ ꝑtinēt ad naturā vl̄ eſſentiā diuinā legi eterne nō ſubduntur: ſed ſunt realiter ipſa lex eterna.

Ad primū Ergo dicēdū, ꝙ de volūtate dei dupl̄r poſſumus loqui. Uno mō q̄ꝫtū ad ipſam volūtatē. ⁊ ſic cū volūtas dei ſit ipā eſſentia eius, nō ſubdit gubernationi diuine, neqꝫ legi eterne: ſ3 idē ē qd̄ lex eterna. Alio mō poſſumus loqui de volūtate diuina q̄ꝫtū ad ipā q̄ deus vult circa creaturas. q̄ q̄dē ſubiecta ſunt legi eterne inquantū hoꝝ rō eſt ī diuina ſapiētia. ⁊ rōne hoꝝ volūtas dei d̄r rōnabilis: alioqn̄ rōne ſuipſius magis eſt dicēda ipſa rō. ¶ Ad ſcdm̄ dicēdū, ꝙ filius dei nō eſt a deo factus, ſed nālr̄ ab ipſo genitus. ⁊ ideo non ſubdit diuine prouidētie aut legi eterne: ſ3 magis ipſe eſt lex eterna ꝑ quandā appropriationē: vt pȝ ꝑ aug. in lib. de vera religione. Dicit aūt eſſe ſubiectus ꝓpt rōne hūane nature ſm̄ quā ēt pr̄ d̄r eſſe maior eo. ¶ Tertiū ꝯcedimus: q2 ꝓcedit de neceſſarijs creatis. ¶ Ad quartū dicēdū, ꝙ ſicut phs dicit in. 5. meta. q̄dā neceſſaria hñt cām ſue neceſſitatis. ⁊ ſic hoc ipm̄ ꝙ impoſſē eſt ea aliter ſe habere hñt ab alio: ⁊ hoc ipſum eſt cohibitio quedam efficaciſſima. Nam quecunqꝫ cohibent in cōi, intm̄ cohiberi dicunt, inquantū non poſſunt aliter facere q̄ꝫ de eis diſponatur.

¶ Utrum contingentia ſubſint legi eterne. Artic. 5.

Ad quintū Uidetur ꝙ nālia cōtingētia non ſubſint legi eterne. Promulgatio enim eſt de rōne legis: vt ſupra dictū eſt. ſed promulgatio nō poteſt fieri niſi ad creaturas rationales quibus poteſt aliquid denūtiari. ergo ſole creature rōnales ſubſunt legi eterne, nō ergo naturalia cōtingētia. ¶ 3. Ea q̄ obediūt rationi participant aliqualr̄ rōne: vt d̄r in 1. ethi. Lex autē eterna eſt rō ſumma: vt. ſ. dictū eſt. cū igit nālia cōtingētia nō ꝑticipēt aliqualr̄ rōne, ſ3 penitus ſint irrōnabilia, videt ꝙ non ſubſint legi eterne. ¶ 3. Lex eterna eſt efficaciſſima: ſed in nālibus contingentibus accidit defectus. nō ergo ſubſunt legi eterne.

1. q. 22. ar. 2. et. 1. diſ. 39. q. 2. ā. 2. co. Et. 3. ꝯ. c. 71. ⁊ 72. ⁊ 75. et ſi. q. 5. ar. 3. ⁊ 4. et opuſ. 2. c. 132 vſqꝫ 135. et opuſ. 15. c. 12. vſqꝫ 15. Et Job 37. co. 1.

Sed ꝯtra Eſt, quod dicitur prouer. 8. Quando circundabat mare terminum ſuum, ⁊ legem ponebat aquis ne tranſirent fines ſuos.

Rn̄deo Dicēdū, ꝙ alr̄ eſt de lege hoīs dicēdū, ⁊ alr̄ de lege eterna q̄ eſt lex dei. Lex eñ hoīs nō ſe extendit niſi ad creaturas rōnales q̄ hoī ſubijciūt. Cuius rō eſt: q2 lex eſt directiua actuū q̄ ꝯueniūt ſubiectis gubernationi alicuius. vñ nullus ꝓprie loquēdo ſuis actibus legē imponit. Quecūqꝫ aūt agunt circa vſum reꝝ irrōnaliū hoī ſubditarū, agunt ꝑ actū ipſius hoīs mouētis h̄moī res. nā h̄moī irrōnales creature non agūt ſeipſas, ſed ab alijs agunt vt ſupra habitū eſt. ⁊ ideo rebus irrationalibus hō legē imponere nō pōt q̄ꝫtuncūqꝫ ei ſubijciant. rebus aūt rationalibus ſibi ſubiectis poteſt imponere legē, inquantū ſuo precepto vel denūtiatione quacūqꝫ imprimit menti earū quādā regulā que eſt ꝓncipiū agēdi. Sicut aūt hō imprimit denūtiādo quoddā interius ꝓncipiū actuū hominī ſibi ſubiecto, ita etiā deus imprimit toti nature ꝓncipia ꝓpriorū actuū. ⁊ ideo per hūc modum deus dicit precipere toti nature: ſm̄ illud pſal. Preceptum poſuit ⁊ nō preteribit. ⁊ per hāc etiam rationē omnes motus ⁊ actiones totius nature legi eterne ſubduntur. Unde alio modo creature irrationales ſubduntur legi eterne, inquātū mouentur a diuina ꝓuidētia, nō aūt per intellectū diuini ꝓcepti ſicut creature rationales.

Ad pmū Ergo dicēdū, ꝙ hoc mō ſe hȝ impreſſio actiui ꝓncipij intrinſeci q̄ꝫtū ad res nāles, ſicut ſe hȝ ꝓmulgatio legꝭ q̄ꝫtū ad hoīes: q2 ꝑ legis ꝓmulgationē imprimit hoībus quoddā directiuū ꝓncipiū humanoꝝ actuū: vt dictū eſt. ¶ Ad ſcdm̄ dicēdū, ꝙ creature irrōnales nō participāt rōne humana, nec ei obediūt: participāt tñ ꝑ modū obediētie ratione diuina. Ad plura eñ ſe extēdit virtus rōnis diuine q̄ꝫ virtus rōnis hūane. Et ſicut mēbra corporꝭ humani mouent ad imperiū rōnis, nō tñ participāt rōne q2 nō hñt aliq̄ꝫ apprehenſionē ordinatā ad rōnē; ita etiā creature irrōnales mouent a deo nec tm̄ ꝓꝑ hoc ſunt rōnales. ¶ Ad 3m dicēdū, ꝙ defectus qui accidūt in rebus naturalibus q̄ꝫuis ſint ꝓter ordinē cauſarū particularium, nō tamē ſunt ꝓter ordinē cauſarū vniuerſaliū: ⁊ ꝓcipue cauſe prime q̄ deus eſt: cuius ꝓuidētiā nihil ſubterfugere pōt, vt in pmo dictū eſt. Et q2 lex eterna eſt rō diuine ꝓuidētie (vt dictū eſt,) ideo defectus reꝝ naturaliū legi eterne ſubdunt.

¶ Utrum oēs res humane ſubijciant legi eterne. Art. 6

1. q. 22. ā. 2. co. ⁊ ad. 2. Et. 1. d. 39. q. 2. ā. 2. co. ⁊ ad 3m Et 3. ꝯ ca. 1. 64 93. 112. ⁊ 112. Et ỽi. q. 5. ar. 5. Et opu. 3. c. 145

Ad ſextū Uidet ꝙ non oēs res humane ſubijciantur legi eterne. Dicit enim apl̄s ad gal. 6. Si ſpū dei ducimini nō eſtis ſub lege: ſed viri iuſti q̄ ſunt filij dei ꝑ adoptionē ſpū dei agunt: ſm̄ illud ro. 8. Qui ſpū dei agunt hi filij dei ſunt. ergo nō oēs hoīes ſunt ſub lege eterna. ¶ p. Apoſtolus dicit ad ro. 8. Prudētia carnꝭ inimica eſt deo, legi eñ dei ſubiecta nō eſt. ſed multi hoīes ſunt in quibus ꝓuidētia carnis dñatur. ģ legi eterne q̄ eſt lex dei nō ſubijciunt oēs hoīes. ¶ 3. Auguſt. dicit in. 1. de lib. arb. ꝙ lex eterna eſt qua mali miſeriam, boni vitam beatam merentur. ſed homines iam beati vel iam dānati nō ſunt in ſtatu merendi. ergo non ſubſunt legi eterne.

Sed ꝯtra Eſt, quod aug. dicit. 9. de ci. dei, Nullo mō aliquid legibus ſummi creatoris ordinatioīque ſubtrahitur a quo pax vniuerſitatis adminiſtratur.

Rn̄deo Dicēdū, ꝙ duplex ē modus q̄ aliq̄d ſubdit legi eterne: vt ex ſupradictꝭ pȝ. Uno mō inq̄ꝫtū ꝑticipat lex eterna per modū cognitionis. Alio modo ꝑ modū actionꝭ

⁊ paſſiõis, inq̃tũ ꝑticipat̃ ꝑ modũ interioris ꝑncipij motiui. ⁊ hoc ſcđo mõ ſubdunt̃ legi eterne irrõnales creature: vt dictũ eſt. Sʒ q: rõnalis nã cũ eo qđ ẽ cõe oĩb⁹ creaturis hʒ aliq̃d ſibi ꝓpriũ inq̃tũ eſt rõnalis, iõ ſʒ vtrũq; modũ legi eterne ſubditur: q: ⁊ notionẽ legis eterne aliq̃ mõ hʒ: vt. ŝ. dictũ ẽ. ⁊ iterũ vnicuiq; rõnali creature ineſt nãlis inclinatio ad id qđ eſt conſonũ legi eterne. Sum⁹. n. innati ad hñdũ ꝟtutes: vt đr in. 2. ethi. Vterq; tñ mod⁹ imꝑfect⁹ q̃dᷓ ẽ ⁊ quodãmõ corrupt⁹ ĩ malis: in q̃b⁹ ⁊ inclinatio nãlis ad ꝟtutẽ depꝛauat̃ ꝑ habitũ vitioſum: ⁊ iterũ ipa nãlis cognitio boni in eis obtenebrat̃ ꝑ paſſiones ⁊ hĩtus pctõꝝ. In bonis aũt vterq; mod⁹ ĩuenit̃ ꝑfectior: q: ⁊. ŝ. cognitionẽ nãlẽ boni ſupaddit̃ eis cognitio fidei ⁊ ſapie: ⁊ ſupra nãlẽ inclinationẽ ad bonũ ſupaddit̃ eis interi⁹ motiuũ gr̃e ⁊ ꝟtutis. Sic igit̃ boni ꝑfecte ſubſunt legi eterne tanq̃ ſp̃ ſm eã agẽtes mali aũt ſubſunt q̃dẽ legi eterne, imꝑfecte q̃dẽ q̃tũ ad actiões ipſoꝝ: ꝓut imꝑfecte cognoſcũt, ⁊ imꝑfecte inclinant̃ ad bonũ: ſʒ q̃tũ deficit ex ꝑte actiõis ſupplet̃ ex parte paſſiõis: ꝓut. ſ. intm̃ patiũt̃ qđ lex eterna dictat de eis. ĩquãtũ deficiũt facere qđ legi eterne ꝯuenit. vñ aug. d. in. 1. de lib. arb. Iuſtos ſub eterna lege agere exiſtimo. ⁊ I lib. de cathecizãdis rudib⁹ dicit ꝙ de⁹ ex iuſta miſeria alaꝝ ſe deſerẽtiũ ꝯuenientiſſimis legibus inferiores partes creature ſue nouit ordinare.

Ad primũ Ergo dõm. ꝙ illud ꝟbũ apľi põt intelligi dupľr. Uno° vt eſſe ſub lege intelligat̃ ille q̃ nolẽs obligationẽ legis ſubdit̃ q̃ſi cuidã põderi. vñ gl. ibidẽ dicit, ꝙ ſub lege eſt q̃ timore ſupplicij qđ lex minat̃, nõ amore iuſtitie a malo oꝑe abſtinet. ⁊ h̃ modo ſpũales viri nõ ſunt ſub lege: q: ꝑ charitatẽ quã ſpũſſanctus cordibus eoꝝ infundit voluntarie id qđ legis eſt implẽt. Alio° põt etiã itelligi inquantũ hois oꝑa q̃ ſpũſctõ agit̃ magis dñr eſſe oꝑa ſpũſſancti quam ipſi⁹ hoĩs. vñ cũ ſpũſſctũs nõ ſit ſub lege ſicut nec filius (vt ſupra dictũ eſt) ſequit̃ ꝙ hmõi oꝑa inquantũ ſunt ſpũſſancti nõ ſint ſub lege. ⁊ huic atteſtat̃ qđ apľs dicit. 2. ad cor. 3. Ubi ſpiritus dñi, ibi libertas. ¶ Ad ſm dõm, ꝙ prudẽtia carnis nõ pt̃ ſubijci legi dei ex ꝑte actiõis: q: inclinãt ad actiones ꝯrias legi dñe. ſubijcitur tñ legi dei ex parte paſſionis: q: meret̃ pati penã ſm legẽ diuine iuſtitie. Nihilominus tñ in nullo hoie ita prudẽtia carnis dñat̃ ꝙ totũ bonũ nature corrũpat̃. ⁊ iõ remanet in hoie inclinatio ad agẽdũ ea q̃ ſunt legis eterne. Habitũ eſt. n. ŝ. ꝙ peccatũ nõ tollit totũ bonũ nãe. ¶ Ad tertiũ dõʒ, ꝙ idẽ eſt ꝑ qđ aliq̃d ꝯſeruat̃ in fine ⁊ ꝑ qđ mouet̃ ad finẽ: ſicẽ corpus graue grauitate q̃ſcit in loco inferiori, ꝑ quã etiã ad locũ ipſum mouet̃. Et ſic dõm eſt, ꝙ ſicẽ ſm legẽ eternã aliq̃ merent̃ btitudinẽ vel miſeriã, ita ꝑ eãdẽ legẽ in btitudine vel miſeria conſeruantur. ⁊ ſm hoc ⁊ bti ⁊ dãnati ſubſunt legi eterne.

¶ De lege naturali. Queſtio 94.

Deinde Cõſiderandum eſt de lege naturali. ¶ Et circa hoc querunt̃ ſex. Primo quid ſit lex naturalis. Secundo que ſint precepta legis naturalis. Tertio vtrũ oẽs actus virtutum ſint de lege nature. Quarto vtrũ lex naturalis ſit vna apud omnes. Quinto vtrum ſit mutabilis. Sexto vtrum poſſit a mente hominis deleri.

¶ Utrum lex naturalis ſit habitus. Articulus. 1.

Ad primũ Sic procedit̃. Uidetur ꝙ lex cauſalis ſit habit⁹. Quia vt phs dicit in 2. ethi. Tria ſunt in anima, potẽtia, habitus ⁊ paſſio: ſed naturalis lex non eſt aliqua potẽtiarũ anime, nec aliqua paſſionũ: vt patet enumerãdo per ſingula. ergo lex naturalis eſt habitus. ¶ Þ. Baſilius dicit, ꝙ conſcientia ſiue ſinderesis eſt lex intellectus noſtri, qđ nõ põt intelligi niſi de lege naturali: ſed ſinderesis eſt habit⁹ q̃dã: vt in primo habitũ eſt. ergo lex naturalis eſt habitus. ¶ Þ. Lex naturalis ſemꝑ ĩ hoie manet: vt infra patebit: ſʒ nõ ſꝑ rõ hois ad quã lex ꝑtinet cogitat de naturali lege. ergo lex naturalis nõ eſt act⁹, ſed habit⁹.

Sʒ ꝯtra Eſt, ꝙ aug. dicit in lib. de bono ꝯiugali, ꝙ habitus eſt quo aliq̃d agitur cũ opus eſt, ſed naturalis lex nõ eſt huiuſmodi: eſt eñ in paruulis ⁊ dãnatis qui per eam agere non poſſunt. ergo lex naturalis nõ eſt habitus.

Rñdeo Dõm, ꝙ aliq̃d põt dici eſſe habit⁹ dupľr. Uno modo ꝓprie ⁊ eſſentialiter. ⁊ ſic lex naturalis non eſt habitus. Dictum eſt eñ ſupra ꝙ lex nãlis eſt aliquid ꝑ rationem conſtitutũ: ſicut etiã ꝓpoſitio eſt qđ dã opus rõnis. nõ eſt aũt idẽ qđ q̃s agit ⁊ quo q̃s agit: aliq̃s eñ ꝑ habitũ grãmatice agit orõnẽ ꝯgruã. Cũ igit̃ habitus ſit quo q̃s agit, non põt eſſe ꝙ lex aliqua ſit habitus ꝓprie ⁊ eſſentialiter. Alio modo põt dici habit⁹ id qđ hĩtu tenet̃: ſicut đr fides id qđ fide tenet̃. ⁊ hoc mõ q: ꝑcepta legis naturalis q̃nq; ꝯſiderãtur in actu a rõne, q̃nq; aũt ſunt in ea habitualr̃ tñ, ſʒ hũc modũ poteſt dici, ꝙ lex naturalis ſit habitus: ſicut etiã principia indemonſtrabilia in ſpeculatiuis non ſunt ipſi habit⁹ principiorum, ſed ſunt principia quoꝝ eſt habitus.

Ad pmũ Ergo dõm, ꝙ phs intẽdit ibi inueſtigare genus virtutis. ⁊ cũ manifeſtũ ſit ꝙ virtus ſit qđdaʒ ꝑncipiũ act⁹, illa tñ ponit q̃ ſunt principia hũanoꝝ actuũ. ſ. potẽtias, habit⁹ ⁊ paſſiones. ꝑter hec aũt tria ſunt q̃dã alia in anima ſicut q̃dã act⁹: vt velle eſt in volẽte, ⁊ ẽt cognita ſunt ĩ cognoſcẽte: ⁊ ꝓprietates nãles ale inſunt ei, vt immortalitas ⁊ alia hmõi. ¶ Ad ſm dõm, ꝙ ſinderesis đr lex intellꝰ nr̃i, inquãtũ ẽ hĩtus cõtinens ꝑcepta legis nãlis q̃ ſunt ꝑma principia opum hũanoꝝ. ¶ Ad tertiũ dõm, ꝙ rõ illa concludit ꝙ lex nãlis hĩtualiter tenet̃: ⁊ h̃ cõcedim⁹. ¶ Ad id ꝟo qđ in ꝯriũ obijcit̃ dõʒ ꝙ eo qđ hĩtualiter ineſt q̃nq; aliq̃s vti nõ pt̃ ꝑp aliqđ impedimẽtũ: ſicut homo nõ põt vti habitu ſcie ꝓpter ſomnũ: ſic puer nõ poteſt vti habitu intellect⁹ principioꝝ, vel etiã lege nãli q̃ ei hĩtualr̃ ineſt propter defectũ etatis.

¶ Utrũ lex naturalis contineat plura precepta vel vnum tantum. Artic. 2.

Ad ſcđm Sic ꝓcedit̃. Uidetur ꝙ lex naturalis nõ cõtineat plura precepta, ſed vnũ tñ. Lex eñ cõtinet̃ in genere ꝑcepti: vt ſupra habitũ ẽ. ſi igit̃ eſſent multa precepta legis naturalis, ſequeret̃ ꝙ ẽt eſſent multe leges nãles. ¶ Þ. Lex naturalis cõſequit̃ hois naturã: ſed humana natura eſt vna ſm totũ, licet ſit multiplex ſm partes. aut ergo eſt vnũ preceptũ tñ legis nature ꝓpter vnitatẽ totius, aut ſunt multa ſʒ multitudinẽ ptiũ nature hũane. ⁊ ſic oportebit ꝙ ẽt ea q̃ ſunt de inclinatione cõcupiſcibilis ꝑtineãt ad legẽ naturalẽ. ¶ Þ. Lex eſt aliq̃d ad rationẽ ꝑtinẽs: vt ſupradictũ eſt: ſed ratio in homine eſt vna tñ. ergo ſolum vnum preceptũ eſt legis naturalis.

Sed ꝯ Eſt, q: ſic ſe hʒ ꝑcepta legis nãlis in hoie q̃tũ ad operabilia ſicut ſe hñt prima principia in demſtrationibꝰ: ſʒ prĩa ꝑncipia indemſtrabilia ſunt plura. ergo etiã precepta leg̃ nature ſunt plura.

Rñdeo Dõm, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt, ꝑcepta leg̃ nãe hoc mõ ſe hñt ad rõnẽ practicã ſicut ꝑncipia ꝑma demſtrationũ ſe habẽt ad rõnẽ ſpeculatiuã: vtraq; eñ ſunt quedã ꝑncipia ꝑ ſe nota. Dicit̃ autẽ aliq̃d ꝑ ſe notũ dupľr. Uno mõ ſm ſe. Alio modo quo ad nos. ſm ſe q̃dẽ q̃libet ꝓpõ đr ꝑ ſe nota, cuius ꝑdicatũ eſt de rõne ſubti: cõtingit tñ ꝙ ignorãti diffõnẽ ſubti talis ꝓpõ nõ erit ꝑ ſe nota: ſicut iſta ꝓpõ, hõ eſt rõnale eſt ꝑ ſe nota ſm ſui naturam. q: q̃ dicit hoiem dicit rõnale, ⁊ tñ ignorãti q̃d ſit hõ, hec ꝓpõ nõ eſt ꝑ ſe nota ⁊ inde ẽ ꝙ ſicut dicit boetius in lib. de hebdomadib⁹, q̃dã ſunt dignitates vel ꝓpõnes per ſe note cõiter oĩbus, ⁊ huiuſmodi ſunt ille ꝓpõnes quarũ termini ſunt oĩbus noti: vt oẽ totũ eſt mai⁹ ſua parte: ⁊ que vni ⁊ eidẽ ſunt equalia ſibimuicẽ ſunt equalia, q̃dã vero ꝓpõnes ſunt ꝑ ſe note ſolis ſapiẽtib⁹ q̃ terminos ꝓpõnũ intelligũt q̃d ſignificẽt: ſicut intelligẽti ꝙ angelus nõ eſt corpus, ꝑ ſe notũ eſt ꝙ non eſt circũſcriptiue in loco: ꝙ non eſt manifeſtũ rudibus, qui hoc non

¶ Super. q. 94.

In q. 94. primo notãdum eſt ꝓ intellectu multorum articulorum conuniter: deinde ſigillatim dicetur. In cõmuni igit̃ ſcito ꝙ quẽadmodum in ſpeculatiuis preter prima principia per ſe nota in geometria in arithmetica ⁊c. ita ĩ practicis preter cõmuniſſima precepta prima ſcilʒ eſſe bonũ perſequendũ, malũ eſſe vitãdũ. ſunt ꝓpria precepta etiam prima in illo ordine. ita ꝙ ſm vnumquẽq; inclinationis naturalis gradũ ſunt aliqua precepta prima vt principia propria per ſe nota, ⁊ reliqua ꝑcepta ſecunda, vt cõcluſiones ex eis dependentes. v. g. in hoie ſunt tres inclinationes naturales. ſ. ad eſſe ⁊ viuere. ad generationẽ ⁊ ad rationaliter ſe habendum ad ſe ⁊ ad alios. prima ꝑcepta in ſingulis inclinationibus ſunt de fine primario illius habẽdo: conſeruando, conſequendo ⁊ de illius cõtrarijs vitand. ſ. ſecũda autẽ precepta ſunt de fine ſecũdario eiuſdẽ inclinationis: ⁊ illius contrarijs. ⁊ etiã facilitatem ⁊ difficultatem prebẽtibus primario fini. v. g. in inclinatione noſtra eſſe ⁊ viuere: comedere ſ. comedere ꝑtinent ad prima precepta: q: comeſtione conſeruatur vita que eſt primarius finis illius ⁊ nõ comedendo abſq; dubio deſtruit̃. Tali autem cibo vel potu vti quibus hõ ad ꝓlongitudinem vite que eſt finis ſecundarius eiuſdem vtitur pertinet ad ſecundaria precepta eiuſdẽ inclinationis, ad que etiam ſpectat moderamẽ cibi pot⁹ ⁊ exercitiũ quibus facilius vita conſeruatur ⁊ horum cõtraria iuxta doctrinã authoris in quarto ſententiarum. diſtin. 33. q. prima. Propter qđ quãdo legis aliquid eſſe contra prima precepta legis nature nõ [illegible] ſtatim ad cõmuniſſima ſimpliciter: ſed reſpice in qua materia eſt ſermo: ⁊ [illegible] precepta primum in illo ordine [illegible] nuendo primum [illegible] non, [illegible] que ad [illegible] ne [illegible]: ſʒ quo ad eſſe perſpicies quid veritatis habeat [illegible] legis ⁊c. Et quoniam principia prima in eo

li ordine reducuntur ad prīa ſimplr̄ ⁊ depēdent ab eis: ⁊ defendũtur ab illis. ⁊ rurſus pncipia prīa in tali ordine. lʒ ſm ſe ſint p ſe nota non opʒ eē p ſe nota quo ad nos: ac p hoc contingit, q̄ ſunt ſm ſe pncipia p ſe nota eē quo ad nos ꝯcloneſ: idcirco prima pcepta ꝓpria illi inclinatiōi ad viuere appellanꝰ q̄ſi concluſiones. ⁊ ſcōaria precepta reꝰ primoꝝ ſimplr̄ quo ad nos. ¶ Ad ſingulos aũt articulos deueniēdo in primo mā da memorie q̄ ſinderesis eſt habitꝰ legis nālis nō lex ipſa ꝓprie loquēdo. In ſecũdo q̄ oīa pcepta legis nāe ꝓdicantur in vno primo rōne eiꝰ de lex vna. In tertio q̄ actus ſm ſuam ſpēm vocantur nāliter ſimpl'r. v.g. comedere in cena aut prādio gallinā eſt actꝰ ꝟtuoſus vni. ⁊ vitioſus alteri: ⁊ ſic de alio. In q̄rto q̄ reſolutio doctris authoꝝ ex calce corpis articuli ſumēda eſt q̄̄o. ſ. recti tudo in ꝓprijs concluſionibus nālis legis non eſt eadē apō omnes. ſ. ꝓpter defectum in paucioribꝰ. ⁊ caue ne miſceas ius humanum: ſed infra latitudinem naturalis iuris vel contra aut pter illud moraꝛe ⁊ diſcurre. In q̄nto q̄ ꝓprie loquiꝛ de primis preceptis ⁊ ſecūdis non ſolum nāq̄ prima ſimplr̄ ſed prīa in quolibet ordine ſunt īmutabilia omnino, ſalua tāmen diſpēſatione diuina (vt ſtra diffuſꝰ patebit) cui nā oīs ſubiecta eſt. In ſexto autem articulo ſecundaria precepta etiaꝫ pro primis pncipijs in tali ordine ſuppoſunt: ⁊ deleri ſic dicūtur a cordibꝰ hominū. que non apud omnes p ſe nota ſunt: vt precepta prīa ſimpliciter. Ex tali nāq̄ ignorantia vmanat illud. omne ſtuprum ſtatuit Juppiter eē pꝫ.

4 diſ. 5. q. 1. a. 5. q̄ō. 1. ad 4ᵐ.

capiūt. In his aũt q̄ in appꝛehēſione hoiꝫ cadũt quidā ordo inueniꝭ. Nā illud q̄ pꝛio cadit in appꝛehēſione eſt ens. cuiꝰ intellectꝰ includiꝭ in oībus q̄cūq̄ q̄s appꝛehēdit. ⁊ iō pꝛimū pncipiū indemōſtrabile ē, q̄ nō ē ſil affirmare ⁊ negare. qd̄ fundaꝭ ſupꝛa rōnem entis ⁊ nō entis: ſup h̄ pnꝰ oīa alia fundāntur: vt dꝛ. in. 4. meta. Sicut aũt ens ē pꝛimū qd̄ cadit in appꝛhēſione ſimplr̄, ita bonū eſt pꝛimū qd̄ cadit in appꝛhēſione practice rōis que oꝛdinaꝭ ad opus. Ome. n. agēs agit ꝓp finē, q̄ hꝫ rōnē boni. ⁊ iō pꝛimū pncipiū in rōne practica eſt qd̄ fundaꝭ ſupꝛa rōneꝫ boni, q̄ eſt bonū ē qd̄ oīa appetūt. hoc eſt ḡ pꝛimū pceptū legis qd̄ bonū eſt faciendū ⁊ ꝓſequendū: ⁊ malū vitādū. ⁊ ſup h̄ fundanꭍ oīa alia pcepta legis nāe: vt. ſ. oīa illa faciēda vel vitāda pertineāt ad pcepta legꝭ nāe: q̄ rō practica nālr̄ appꝛhēdit eē bona hūana. q: oē bonū hꝫ rōnē finis malū aũt rōnē ꝯrij. inde ē q̄ oīa illa ad q̄ hō hꝫ nālem inclinationē rō nālr̄ appꝛhēdit vt bona ⁊ p ꝯſequēs vt ope ꝓſequēda, ⁊ ꝯria eoꝝ vt mala ⁊ vitanda. Sm igiꭍ oꝛdinem inclinationū nāliū ē oꝛdo pceptoꝝ legis nāe. Ineſt eīm pꝛimo inclinatio hoīs ad bonū ſm nām in qua cōicat cū oībus ſubſtātijs ꝓut. ſ. q̄libet ſubā appetit ꝯſeruationē ſui eē ſm ſuam nām: ⁊ ſm hāc inclinationē pertinēt ad legē nālē ea p q̄ vita hoīs ꝯſeruaꭍ ⁊ ꝯriū impeditur. Scdō ineſt hoī inclinatio ad aliq̄ magis ſpālia ſm naturā in q̄ cōicat cum ceteris aīalibus. ⁊ ſm hoc dñr ea eē de lege nāli que nā oīa aīalia docuit: vt eſt cōmixtio maris ⁊ femine, ⁊ educatio liberoꝝ ⁊ ſilia. Tertio modo ineſt homini inclinatio ad bonum ſm nām rōnis q̄ eſt ſibi ꝓpꝛia: ſicut homo hꝫ naturalē iclinationē ad hoc q̄ veritatē cognoſcat de deo, ⁊ ad hoc q̄ in ſocietate viuat. ⁊ ſm hoc ad legē naturalē pertinent ea que ad hmōi inclinationē ſpectant: vtpote q̄ homo ignorātiam vitet, q̄ alios non offendat cū quibus debet cōuerſari, ⁊c. huiuſmodi que ad hoc ſpectant.

Ad pmū Ergo dōm, q̄ oīa iſta pcepta legis nature inquantū referūtur ad vnū pꝛimū pceptū hñt rationē vnius legis nālis. ¶ Ad ſm dōm, q̄ omnes hmōi inclinationes quarūcunq̄ partiū nature hūane (puta concupiſcibilis ⁊ iraſcibilis) ſm q̄ regulanꭍ rōne, ptinēt ad legē naturalē ⁊ reducunꭍ ad vnū pꝛimū pceptū: vt dictū eſt. ⁊ ſm hoc ſunt multa pcepta legis nature in ſeipſis: que tñ cōicāt i vna radice. ¶ Ad tertiū dōm, q̄ ratio eſt i ſe vna ſit, tñ eſt oꝛdinatiua omnium que ad homines ſpectant. ⁊ ſm hoc ſub lege rationis continentur oīa ea que ratione regulari poſſunt.

¶ Utrum omnes actus virtutum ſint de lege nature. Art. 3.

AD tertium Uidetur qd̄ non omnes actus virtutum ſint de lege nature. Quia vt ſupꝛa dictū eſt, de ratione legis eſt vt oꝛdinetur ad bonū cōmune. ſed quidam virtutū actus oꝛdinanꭍ ad bonū pꝛiuatū alicuiꝰ: vt pꝫ pꝛecipue in actibꝰ temperāntie. nō ergo omnes actus virtutū legi ſubduntur naturali. ¶ P. Omnia peccata aliquibꝰ virtuoſis actibus opponunꭍ. ſi igitur omnes actus virtutum ſint de lege nature, videtur ex conſequenti q̄ omnia peccata ſint cōtra naturam: quod tamen ſpecialiter de quibuſdam peccatis dicitur. ¶ P. In his q̄ ſunt ſm nām oēs cōueniūt. ſed in actibꝰ virtutū non oēs conueniūt: aliquid eīm eſt virtuoſum vni qd̄ eſt alteri vitioſum. ergo non omnes actus virtutū ſunt de lege nature.

Sꝫ ꝯ Eſt, quod Dam. dicit in. 3. lib. quod virtutes ſunt naturales. ergo ⁊ actus virtuoſi ſubiacēt legi nature.

Rñdco Dōꝫ, q̄ de actibꝰ virtuoſis dupl'r loq̄ poſſumꝰ. Uno mō inq̄ntū ſunt ꝟtuoſi. alio mō inq̄tū ſūt tales actꝰ in ꝓprijs ſpēbꝰ ꝯſiderati. Si igiꭍ loq̄mur de actibꝰ ꝟtutū inq̄tū ſūt ꝟtuoſi, ſic oēs actꝰ ꝟtuoſi ptinēt ad legē nāe. Dcm̄ ē. n. q̄ ad legē nāe ptīet oē illō ad q̄ hō iclinaꭍ ſꝫ ſuā nāꝫ. Inclinaꭍ āt vnūq̄dq̄ nālr̄ ad oꝑationē ſibi ꝯuenientē ſm ſuam formā: ſicut ignis ad calefaciendū. vñ cū aīa rōnalis ſit ꝓpꝛia foꝛma hoīs, nālis iclinatio ineſt cuilibet hoī ad h̄ q̄ agat ſꝫ rationē: ⁊ h̄ ē agere ſꝫ ꝟtutē. vñ ſꝫ h̄ oēs actꝰ ꝟtutū ſunt de lege nāli: dictat eīm h̄ nālr̄ vnicuiq̄ ꝓpꝛia rō vt ꝟtuoſe agat. Sed ſi loq̄mur de actibꝰ ꝟtuoſis ſm ſeipſos, put. ſ. in ꝓprijs ſpeciebus cōſiderāꭍ: ſic nō oēs actus ꝟtuoſi ſunt de lege nāe. multa eīm ſm ꝟtutē fiunt ad q̄ nā nō pꝰ inclinat: ſꝫ p rōnis inquiſitionem ea hoīes adinuenerunt quaſi vtilia ad bene viuendum.

Ad pmū Ergo dōm, q̄ tēperātia eſt circa cōcupiſcentias nāles cibi ⁊ potus ⁊ venereoꝝ. q̄ q̄dem oꝛdinanꭍ ad bonū cōe nāe: ſicut ⁊ alia legalia oꝛdināꭍ ad bonū cōe moꝛale. ¶ Ad ſm dōm, q̄ nā hoīs pōt dici vel illa que eſt ꝓpꝛia hoīs: ⁊ ſm hoc oīa pctā inq̄ntū ſunt ꝯ rōnē, ſunt ēt cōtra nāꝫ: vt pꝫ p Dam. in. 2. lib. vel illa q̄ eſt cōis hoī ⁊ alijs aīalibꝰ. ⁊ ſꝫ h̄ q̄dā ſpālia pctā dicunꭍ eē ꝯ nāꝫ: ſicut ꝯ cōmixtioneꝫ maris ⁊ femine q̄ eſt nālis oībꝰ aīalibꝰ eſt cōcubitꝰ maſculoꝝ qd̄ ſpālr̄ dꝛ vitiū cōtra nām. ¶ Ad tertiū dōm, q̄ rō illa ꝓcedit de actibꝰ ſꝫ ſeipſos ꝯſideratis. ſic eīm ꝓp diuerſas hoīs cōditiōes cōtingit q̄ aliq̄ actꝰ ſūt aliq̄bꝰ ꝟtuoſi tanq̄ eis ꝓpoꝛtionati ⁊ cōuenientes: q̄ tñ ſunt alijs vitioſi tanq̄ eis nō ꝓpoꝛtionati.

¶ Utrum lex nature ſit vna apud omnes. Art. 4.

AD q̄rtū Uꝛ q̄ lex nāe nō ſit vna apud oēs. Dicit eīm in decretis diſt. 1. q̄ ius nāle eſt q̄ in lege ⁊ in euāgelio cōtineꭍ: ſꝫ hoc nō eſt cōe oībꝰ: q: vt dꝛ ro. 10. Nō oēs obediūt euāgelio. ergo lex nālis nō eſt vna apud oēs. ¶ P. Que ſunt ſm legē iuſta eſſe dñr: vt dꝛ in. 5. ethic. ſꝫ in eo. lib. dꝛ q̄ nihil eſt ita iuſtum apud oēs quin apud aliquos diuerſificeꭍ. ergo etiā lex nālis nō eſt apud oēs eadē. ¶ P. Ad legē nāe ptinet id ad q̄ hō ſm nām ſuā inclinaꭍ: vt ſupꝛa dictū eſt. ſed diuerſi hoīes naturalr̄ ad diuerſa inclinanꭍ, alij q̄dē ad cōcupiſcētiā voluptatū, alij ad deſideria honoꝝ, alij ad alia. ergo non eſt vna lex naturalis apud oēs. 3. d. 37. q. 3. co. Et 4. d. 33 q. 1. a. 1. co. ⁊ ar. 2. ad 1ᵐ.

Sed ꝯtra Eſt, q̄ Iſidorus dicit in li. etymologiarū. Ius naturale eſt cōmune omni nationi.

Rñdco Dōm, q̄ ſicut ſupꝛa dictū eſt, ad legē nature ptinēt ea ad q̄ hō naturalr̄ inclinaꭍ: inter que hoī ꝓpꝛiū eſt vt inclineꭍ ad agēdū ſm rationē. ad rōnē aũt ptinet ex cōmunibꝰ ad ꝓpꝛia ꝓcedere: vt pꝫ ex pꝛimo phyſicoꝝ. Alr̄ tñ circa hoc ſe habet rō ſpeculatiua, ⁊ alr̄ practica. q: eīm rō ſpeculatiua pcipue negotiaꭍ circa neceſſaria q̄ impoſſibile eſt alr̄ ſe hře, abſq̄ aliquo defectu inuenitur veritas in cōcluſionibꝰ ꝓprijs, ſicut ⁊ in pꝛincipijs cōibus: ſed ratio practica negotiatur circa cōtingētia: in quibꝰ ſunt oꝑationes humane: ⁊ iō ſi in cōibꝰ ſit aliqua neceſſitas, quāto magis ad ꝓpꝛia deſcēditur tāto magis inueniꭍ defectꝰ. Sic igiꭍ in ſpeculatiuis eſt eadē veritas apud oēs tā in pꝛincipijs q̄ in cōcluſionibus: lꝫ veritas nō apud oēs cognoſcaꭍ in cōcluſionibꝰ, ſed ſolū in pꝛincipijs que dñꭍ cōes cōceptiones. In oꝑatiuis aũt nō eſt eadē veritas vel rectitudo practica apud oēs q̄ntū ad ꝓpꝛia, ſed ſolū q̄ntū ad cōia: ⁊ apud illos apud quos eſt eadē rectitudo in ꝓpꝛijs: nō eſt equaliter oībꝰ nota. Sic igiꭍ pꝫ q̄ q̄ntū ad cōia pncipia rōnis ſiue ſpeculatiue ſiue practice eſt eadē veritas ſeu rectitudo apud oēs ⁊ equalr̄ nota. ¶ Quātū vero ad ꝓpꝛias cōcluſiones rationis ſpeculatiue eſt eadē veritas apud oēs, nō tamē equaliter oībꝰ nota. Apud oēs eīm verū eſt q̄ triāgulꝰ hꝫ tres angulos equales duobꝰ rectis, q̄uis hoc nō ſit oībꝰ notū: ſed q̄ntū ad ꝓpꝛias cōcluſiones rōnis practice nec eſt eadē veritas ſeu rectitudo apud oēs: nec etiā apud quos eſt eadē eſt equalr̄ nota. Apud oēs eīm hoc rectū ē ⁊ verū vt ſm rōnē agaꭍ. Ex hoc aũt pꝛincipio ſequiꭍ quaſi cōclō ꝓpꝛia, q̄ depoſita ſint reddēda. ⁊ h̄ q̄dē vt in pluribus verū eſt ſed pōt in aliquo caſu cōtingere q̄ ſit dānoſum ⁊ p ꝯñs irrōnabile ſi depoſita reddanꭍ: puta ſi aliq̄s petat ad impugnādā pꝛiam ⁊ h̄ tāto magꝭ inueniꭍ deficere q̄nto magis ad pticularia deſcēdiꭍ puta ſi dicaꭍ q̄ depoſita ſunt reddēda cū tali cautione vel tali mō. Quāto. n. plꝛes cōditiōes pticulares apponunꭍ tāto pluribꝰ modꝭ poterit deficere vt ñ ſit rectū vel in reddēdo, vel in nō reddēdo. Sic igiꭍ dōꝫ ē: q̄ lex nāe q̄ntū ad pꝛia pncipia cōia ē eadē apud oēs ⁊ ſꝫ rectitudinē ⁊ ſꝫ notitiā: ſꝫ q̄ntū ad q̄dā ꝓpꝛia q̄ ſunt q̄ſi cōcl'ones pncipioꝝ cōiū, eſt eadē apud oēs ēt Alr̄ veritas

vt in plurib⁹ ⁊ ſm rectitudinē ⁊ ſm notitiā: ſed vt in paucio2ib⁹ pōt deficere, ⁊ quātū ad rectitudinē pp aliqua particularia impedimēta. (Sicut ēt nature generabiles ⁊ corruptibiles deficiūt vt in paucio2ib⁹ pp impedimēta ⁊ ēt q̄tū ad notitiam. ⁊ hoc ꝓpter hoc ꝙ aliqui hñt deprauatā rōnē ex paſſione, ſeu ex mala cōſuetudine, ſeu ex mala habitudine nāe: ſicē apud germanos olim latrocinium nō reputabaꝭ iniquū (cū tñ ſit expreſſe cōtra legē nature) vt refert iulius ceſar in lib. de bello gallico.

Ad pmū Ergo dōm, ꝓverbū illud nō ē ſic intelligēdū quaſi oīa q̄ in lege ⁊ in euāgelio cōtinenꝭ ſint de lege nature: cū multa tradanꝭ ibi ſupra naturā. ſed q2 ea q̄ ſunt de lege nāe plenarie ibi tradunꝭ. vñ cū dixiſſet gratian⁹ ꝙ ius nāle eſt ꝙ in lege ⁊ in euāgelio ꝯtineꝭ: ſtatim explicādo ſubiūxit, quo quiſq3 iubeꝭ alij facere ꝙ ſibi vult fieri. ¶ Ad ſm dōm, ꝙ verbū phi eſt intelligēdū de his q̄ ſunt nālr iuſta, nō ſicut ṗncipia cōia, ſed ſicut q̄dā ꝯcl'ones ex his deriuate. q̄ vt in plurib⁹ hñt rectitudinē, ⁊ vt in paucio2ibus deficiūt. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ ſicut ratio in homine dñatur ⁊ imperat alijs potētijs, ita opꝫ ꝙ oēs inclinatiōes naturales ad alias potētias ꝑtinētes o2dinenꝭ ſm rationē. vnde hoc eſt apud oēs cōiter receptū, vt ſm rationem dirigātur omnes hominū inclinationes.

¶ Utrum lex nature mutari poſſit. Art. 5.

ſ.ar.4. co.⁊ ad 2m.⁊.ſ. q.97.ā. 1.ad 1m Et.3.d. 37.ā.3. cor. Et.4.d 33.q.1. ā.1.cor. ⁊.ar.2. ad 1m.

AD qntū Uidetur, ꝙ lex nature mutari poſſit. Quia ſuper illud eccle.17. Addidit eis diſciplinā ⁊ legē vite. vt dicit gloſ. legē litere quantū ad correctionē legis naturalis ſcribi voluit: ſed illud ꝙ corrigitur mutatur, ergo lex naturalis poteſt mutari. ¶ P̄. Contra legem naturalē eſt occiſio innocentis, ⁊ etiā adulterium ⁊ furtū: ſed iſta inueniuntur eſſe mutata a deo: puta cum deus precepit abrae ꝙ occideret filiū innocentē: vt habetur gen.22. Et cū precepit iudeis vt mutuata egyptio2ū vaſa ſubriperēt: vt habeꝭ exo.12. Et cū p̄cepit oſee vt vxorem fornicariā acciperet: vt habetur oſee.1. ergo lex naturalis pōt mutari. ¶ P̄. Iſidorus dicit in lib. etymologiarū, ꝙ cōmunis omnium poſſeſſio ⁊ vna libertas ē de iure nāli: ſꝫ hec videm⁹ eē mutata p leges humanas. ergo videꝭ qḋ lex naturalis ſit mutabilis.

Sed cōtra Eſt, quod dicitur in decretis diſt.5. Naturale ius ab exo2dio rationalis creature nec variatur tempo2e: ſed immutabile permanet.

Rñdeo Dōm, ꝙ lex nālis pōt intelligi mutari dupliciter. Uno mō p hoc ꝙ aliqḋ ei addaꝭ. ⁊ ſic nihil ꝓhibet legē nālem mutari: multa eñ ſupra legē nālē ſuperaddita ſunt ad humanā vitā vtilia, tā p legē diuinā q̄ etiā per leges humanas. Alio modo pōt intelligi mutatio legis nālis p modū ſubtractionis: vt. ſ. aliquid deſinat eſſe de lege nāli ꝙ prius fuit ſm legē naturalē: ⁊ ſic q̄tū ad prima principia legꝭ nāe lex nāe eſt oīno immutabilis. Quātū autē ad ſecūda precepta que dixim⁹ eſſe quaſi quaſdā ꝓprias ꝯcluſiones ꝓpinquas primis ṗncipijs. ſic lex naturalis nō immutaꝭ quin vt in pluribus ſit rectū ſemp ꝙ lex naturalis hꝫ. pōt tñ mutari ⁊ in aliquo particulari ⁊ in paucio2ibus ꝓpter aliquas ſpeciales cauſas impedientes obſeruantiā taliū precepto2ū: vt ſupra dictum eſt.

Ad pmū Ergo dicēdū, ꝙ lex ſcripta dicitur eſſe data ad correctionē legis naturalis: vel q2 p legē ſcriptā ſuppletū eſt ꝙ legi nature deerat: vel q2 lex nature in aliquo2ū co2dibus quantū ad aliqua corrupta erat, intātū vt exiſtimarēt eſſe bona que naturaliter ſunt mala. ⁊ talis corruptio correctione indigebat. ¶ Ad ſm dicēdū ꝙ naturali morte moriūtur oēs cōiter tā nocētes q̄ innocētes, q̄ quidē naturalis mors diuina poteſtate induciꝭ pp peccatū o2iginale: ſm illud .1. regū.2. Dñs mortificat ⁊ viuificat. ⁊ iō abſq3 aliqua iniuſtitia ſm mādatū dei pōt infligi mors cuicūq3 hoi vel nocēti vel innocēti. Silr etiā adulteriū eſt cōcubit⁹ cū vxore aliena, q̄ quidē eſt ei deputata ſm legē dei diuinitus traditā. vñ ad quacūq3 mulierē aliquis accedat ex mādato diuino, nō eſt adulteriū: nec fo2nicatio. Et eadē rō ē de furto ꝙ eſt acceptio rei aliene. quicqḋ eñ accipit aliqs ex mādato dei qui eſt dñs vniuerſo2ū, nō accipit abſq3 volūtate dñi: ꝙ eſt furari. Nec ſolū in rebus humanis quicquid a deo mādaꝭ hoc ipſo eſt debitū, ſed etiā in reb⁹ naturalib⁹ q̄cqḋ a deo fit eſt naturale quodāmō: vt in primo dictū eſt. ¶ Ad 3m dōm, ꝙ aliqḋ dr eſſe de iure nāli dupłr. Uno mō q2 ad hoc nā inclinat: ſicut nō eſſe iniuriā alteri faciēdā. Alio mō q2 nā nō inducit ꝯtrariū: ſicut poſſemus dicere ꝙ hoiem eſſe nudum eſt de iure naturali: q2 nā nō dedit ei veſtitū, ſed ars adinuenit. ⁊ hoc mō cōis oīum poſſeſſio ⁊ oīum vna libertas dr eſſe de iure nāli, q2. ſ. diſtinctio poſſeſſionū ⁊ ſeruit⁹ nō ſunꭍ inducte a nā: ſꝫ p hoīuꝫ rōnē ad vtilitatē hūane vite. ⁊ ſic ēt lex nāe nō ē mutata niſi p additionē.

¶ Utrū lex nature poſſit a co2de hoīs aboleri. Art. 6.

AD ſextū Sic ꝓcediꭍ. U3 ꝙ lex nāe poſſit a co2de hoīs aboleri. Quia ro.2. ſup illud, Cū gētes q̄ legē nō hñt ⁊c. Dicit gloſ. ꝙ in interio2i hoīe p gratiā innouato, lex iuſtitie inſcribiꭍ q̄ deleuerat culpa: ſꝫ lex iuſtitie eſt lex nature: ꝗ lex nāe pōt deleri. ¶ P̄. Lex grē eſt efficacio2 q̄ lex nāe: ſed lex grē deleꝭ p culpā. ergo multo magꝭ lex nāe pōt deleri. ¶ P̄ Illud ꝙ lege ſtatuiꭍ inducꭍ q̄ſi iuſtū: ſꝫ multa ſunt ab hoīb⁹ ſtatuta ꝯ legē nature. ꝗ lex nāe pōt a co2dib⁹ hoīum aboleri. ſ.q.99. ā.2. ad 2.

Sed cōtra Eſt, ꝙ aug. dicit in.2. confeſ. Lex tua ſcripta eſt in co2dibus hominū: quā nec vlla quidem delet iniquitas: ſed lex ſcripta in co2dibus hominum eſt lex naturalis. ergo lex naturalis deleri non poteſt.

Rñdeo Dōm, ꝙ ſicut ſupra dictū eſt, ad legē naturalē pertinēt primo quedā precepta cōmuniſſima q̄ ſunt oīb⁹ nota. quedā aūt ſecūdaria precepta magis p2opria: q̄ ſunt quaſi cōcluſiones p2opinque principijs. Quantū ergo ad illa principia cōia lex nālis nullo modo pōt a co2dibus hoīum deleri in vlī: deleꝭ tñ in particulari operabili ſm ꝙ ratio impediꭍ applicare cōe principiū ad particulare opabile pp cōcupiſcētiā vel aliq̄ aliā paſſionē: vt ſupra dictū eſt. Quantū vero ad alia precepta ſecūdaria poteſt lex naturalis deleri de co2dib⁹ hominum: vel ꝓpter malas perſuaſiones eo modo quo etiam in ſpeculatiuis errores contingunt circa cōcluſiones neceſſarias: vel etiā ꝓpter prauas conſuetudines ⁊ habitus corruptos: ſicut apud quoſdā nō reputabantur latrocinia peccata, vel vitia contra naturam: vt etiam apoſtolus dicit ad ro.1.

Ad pmū Ergo dōm, ꝙ culpa delet legē nāe in particulari: nō aūt in vlī: niſi fo2te q̄tū ad ſcḋa p̄cepta legꝭ nāe eo mō q̄ dctm̄ eſt. ¶ Ad ſꝫ dōꝫ, ꝙ grā ⁊ſi ſit efficacio2 q̄ nā: tñ nā eſſentialio2 eſt homini: ⁊ iō magis ꝑmanēs. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ ratio illa ꝓcedit de ſecūdis p̄ceptis legis nāe: cōtra q̄ aliq̄ legiſlato2es ſtatuta aliqua fecerūt, q̄ ſunt iniqua.

De lege humana. Qō.95.

DEinde Cōſiderādū ē de lege humana. ¶ Et primo quidē de ipſa lege ſm ſe. ſcḋo de poteſtate eius. tertio, de eius mutabilitate.

¶ Circa primū queruntꭍ quatuo2. Primo de vtilitate ipſius. ſecūdo, de o2igine eius. tertio, de qualitate ipſius. quarto, de diuiſione eiuſdem.

¶ Utrum fuerit vtile aliquas leges poni ab hoīb⁹. Art. 1.

AD pmū Sic ꝓcediꭍ. Uꝭ ꝙ nō fuerit vtile aliquas leges poni ab hoībus. Intētio eñ cuiuſlibet legis eſt vt per eam homines fiāt boni: ſicut ſupra dictū eſt: ſed homines magis inducūtur ad bonū voluntarij p monitiones q̄ coacti p leges: ergo nō fuit neceſſarium leges ponere. ¶ P̄. Sicꭍ dicit phs in.5. ethi. Ad iudicē cōfugiūt hoīes ſicut ad iuſtū aīatū: ſꝫ iuſtitia aīata eſt melio2 q̄ inaīata q̄ legib⁹ ꝯtineꭍ: ꝗ meli⁹ fuiſſet vt executio iuſtitie ꝯmitteretꭍ arbitrio iudicū q̄ ꝙ ſup hoc lex aliq̄ ꝯdereꭍ. ¶ P̄. Lex oīs directiua eſt actuū hūano2ū: vt ex ſupradictis pꝫ: ſed cū hūani act⁹ cōſiſtāt in ſingularib⁹ que ſunt infinita, nō pñt ea q̄ ad directionē humano2ū actuū ꝑtinēt ſufficiēter cōſiderari: niſi ab aliquo ſapiēte q̄ inſpiciat ſingula: ꝗ melius fuiſſet arbitrio ſapiētū dirigi act⁹ humanos q̄ aliqua lege poſita: ergo nō fuit neceſſarium leges humanas ponere. ſ.q.91. ā.3. Et 2.diſt.9 ā.3.co. 2.⁊ ad 3. Et 2.d. 40.ā.2

Sꝫ ꝯtra Eſt, ꝙ iſido2⁹ dicꭍ in lib. etymolo. Facte ſunt leges vt earū metu hūana coerceretꭍ audacia, tutaq3 ſit inter imꝓbos innocētia: ⁊ in ipſis impꝛob⁹ fo2midato ſupplicio refrenetꭍ nocēdi facultas: ſꝫ hec ſunt neceſſaria maxime hūano generi: ꝗ neceſſariū fuit ponere leges humanas.

Rñdeo Dōꝫ, ꝙ ſicut ex ſupradictis pꝫ: hoī naturaliter ineſt quedā aptitudo ad virtutē: ſed ipſa virtutꝭ perfectio neceſſe eſt ꝙ homini adueniat per aliquā diſciplinā: ſicut etiā videm⁹ ꝙ per aliquā induſtriā ſubueniꭍ hoī in ſuis neceſſitatib⁹: puta in cibo ⁊ veſtitu quo2ū initia q̄dā hꝫ a natura. ſ. rōnē ⁊ man⁹: nō autē ipſum cōplementū ſicut cetera animalia quibus natura dedit ſufficienter tegumentum ⁊ cibum. Ad hāc autē diſciplinā nō de facili inuenitur homo ſibi ſufficiēs: q2 ꝑfectio virtutis precipue cōſiſtit in retrahēdo hoiem ab indebitis delectationib⁹: ad quas precipue hoīes ſunt ꝓni ⁊ maxime iuuenes circa quos ē efficacio2 diſciplina: ⁊ iō opꝫ ꝙ hmōi diſciplinā p quam ad virtutē ꝑueniāꭍ homines ab alio

ſortiant᷑: ⁊ q̈dē ɋ̃tū ad illos iuuenes q̄ ſunt ꝓni ad act⁹ ꝟtutū ex bona diſpōne nāe vel cōſuetudine, vel magis diuino munere: ſuf ficit diſciplina p̄na q̄ ē p monitiōes. Sȝ q̄ꝛ inueniunt᷑ q̈dā ꝓterui ⁊ ad vitia ꝓni q̄ ver bis de facili moueri nō pñt, neceſſ̄ fuit ꝙ p vim vel metū cohiberent᷑ a malo: vt ſalt ē ſic male facere deſiſtētes, ⁊ aliis q̈etā vitā red derēt, ⁊ ipſi tādē p hmōi aſſuetudinē ad ħ ꝑducerent᷑ ꝙ volūtarie facerēt q̄ p̄ꝛ⁹ metu implebāt ⁊ ſic fierēt virtuoſi. Hmōi āt di ſciplina cogēs metu pene eſt diſciplina le gū. vñ neceſſariū fuit ad pacē hoīm ⁊ ꝟtutē ꝙ leges ponerent᷑: quia ſicut phs dicit in. 1. politice: ſicut homo ſi ſit perfectus virtute eſt optimū animaliū: ſic ſi ſit ſeparatus a lege ⁊ iuſtitia eſt peſſimū omnium: quia hō habet arma rationis ad explendas cōcupi ſcētias ⁊ ſeuitias que nō habēt alia aīalia.

Ad p̄mū Ergo dōȝ, ꝙ hoīes bñ di ſpoſiti meli⁹ inducunt᷑ ad ꝟtutē monitionib⁹ volūtariis q̄ꝫ coactione: ſȝ q̈dā male diſpoſiti nō ducunt᷑ ad virtutē niſi cogant᷑. ℭ Ad ſ̄ȝ dōȝ, ꝙ ſicut phs dic̄. 1. rhet. Melius ē oīa ordinari lege q̄ꝫ dimit tere iudiciū arbitrio: ⁊ ħ ꝓpter tria. Primo q̄ dē q̄ꝛ facili⁹ eſt inuenire paucos ſapiētes q̄ ſufficiāt ad rectas leges ponēdas q̄ꝫ mul tos q̄ reqrerent᷑ ad recte iudicādū de ſingu lis. Scdo q̄ꝛ illi q̄ leges ponūt ex multo tpe cōſiderāt q̄d lege ferēdū ſit: ſed iudicia de ſingularib⁹ factis fiūt ex caſib⁹ ſubito exor tis. Facili⁹ autē ex multis cōſideratis pōt homo videre q̄d rectū ſit q̄ꝫ ſolū ex aliquo vno facto. Tertio q̄ꝛ legiſlatores iudicāt in vlī ⁊ de futuris: ſed homines iudiciis p̄ſidē tes iudicāt de p̄ntibus ad que afficiuntur amore vel odio aut aliqua cupiditate: ⁊ ſic eoꝝ deprauat᷑ iudiciū. Qꝛ ergo iuſtitia ani mata iudicis nō inuenit᷑ in multis: ⁊ q̄ꝛ fle xibilis ē: io neceſſariū fuit in q̈buſcūqꝫ poſſe legē determiare q̄d iudicādū ſit, ⁊ pauciſſi ma arbitrio hoīꝫ cōmittere. ℭ Ad 3ᵐ dōȝ, ꝙ q̈dā ſingl'aria q̄ nō pñt lege cōphēdi, neceſſe ē cōmittere iudicib⁹ vt ibidē phs dic̄ puta de eo ꝙ ē factū eē vel nō eē, ⁊ de aliis hmōi.

ℭ Utrum omnis lex humanit⁹ poſita a le ge naturali deriuetur. Ar̄t. 2.

AD ſ̄m Sic ꝓceditur. Uꝛ ꝙ nō oīs lex humanitus poſita a lege nāli deriuet᷑. Dicit. n. phs in. 5. ethi. ꝙ iuſtū legale eſt ꝙ ex ꝑncipio quidē nihil dr̄t vtrū ſic vel alr̄ fiat: ſed in his que oriūtur ex lege nāli dr̄t vtrū ſic vel aliter fiat: ergo ea que ſunt legi b⁹ humanis ſtatuta nō oīa deriuant᷑ a lege nāe. ℭ P̄. Ius poſitiuū diuiditur cōtra ius nāle: vt patet per iſidoꝝ in lib. etymolo. ⁊ per phm in. 5. ethic. ſed ea que deriuantur a ꝑncipiis cōibus legis nature (ſicut cōclu ſiones) ꝑtinēt ad legē nāe, vt. ſ. dictū eſt: ergo ea q̄ ſunt de lege humana nō deriuant᷑ a lege nāe. ℭ P̄. Lex nāe ē eadē apud oēs. Dicit eñ phs in. 5. ethi. ꝙ nāle ius eſt quod vbiqꝫ hȝ eādē potētiā: ſi igit᷑ leges humane a nāli lege deriuarent᷑: ſequeret᷑ etiā ꝙ ipſe eſſent eedē apud omnes: ꝙ patet eſſe fl̄m. ℭ P̄. Eoꝝ q̄ a lege nāli deriuant᷑ pōt aliq̄ rō aſſignari: ſȝ nō oīuꝫ q̄ a maiorib⁹ lege ſtatu ta ſunt rō reddi pōt: vt iuriſpit⁹ dicit: ḡ nō oēs leges humane deriuantur a lege nāli.

Sȝ ɔtra Eſt, ꝙ tul. dē in ſua rheto. Res a nā ꝓfectas ⁊ a ɔſue tudine ꝓbatas legū metus ⁊ religio ſanxit.

Rñdeo Dōȝ, ꝙ ſicut aug. dicit in. 1. de libe. arbit. Nō vr̄ eſſe lex q̄ iuſta nō fuerit: vñ inquātū hȝ de iuſtitia in tātū hȝ de ꝟtute legis. In reb⁹ āt humanis dr̄ eſſe aliq̄d iuſtū ex eo ꝙ eſt rectū ſm̄ re gulā rōnis. Rationis aūt prima regula eſt lex nāe: vt ex ſupradictis pȝ: vñ oīs lex hu manitus poſita intātū hȝ de rōne legis in quātū a lege nāe deriuat᷑. Si vero in aliquo a lege nāli diſcordet, iā nō erit lex: ſed le gis corruptio. ℭ Sȝ ſciēdū eſt ꝙ a lege nāli dupl'r pōt aliq̄d deriuari. Uno mō ſicut cō cluſiones ex ꝑncipiis. Alio mō ſicut deter minationes quedā aliquoꝝ cōiuȝ. Prim⁹ quidē modus ſimilis eſt ei quo in ſciētiis ⁊ ꝑncipiis cōcluſiones demōſtratiue ꝓdu cūtur. ſcdo vero mō ſimile eſt ꝙ in artibus forme cōmunes determinant᷑ ad aliq̄d ſpā le: ſicut artifex formā cōmunē domus ne ceſſe eſt ꝙ determinet ad hāc vel illā dom⁹ figurā. Deriuant᷑ ergo quedā a ꝑncipiis cōmunibus legis nāe p modū cōcluſionū: ſicut hoc ꝙ eſt nō eſſe occidēdū, vt cōclu ſio q̈dā deriuari pōt ab eo ꝙ eſt nulli eſſe faciēdū malū. Quedā vero per modū deter minationis: ſicut lex nāe hȝ ꝙ ille qui pec cat puniat᷑: ſed qȯ tali pena vel tali puniat᷑ hoc eſt quedā determinatio legis nature. Utraqꝫ igit᷑ inueniunt᷑ in lege humana po ſita: ſȝ ea que ſunt primi modi cōtinent᷑ in lege humana nō tanq̄ꝫ ſint ſolū lege poſi ta: ſed habēt etiā aliquid vigoris ex lege naturali: ſed ea que ſunt ſecundi modi, ex ſola lege humana vigorem habent.

Ad p̄mū Ergo dōȝ, qȯ phs loqtur de illis q̄ ſunt lege poſita per determinationē vel ſpecificationē quā dā preceptoꝝ legis nature. ℭ Ad ſm̄ dōȝ, qȯ ratio illa ꝓcedit de his que deriuantur a lege nature tanquam cōcluſiones. ℭ Ad tertiū dicēdū, qȯ ꝑncipia cōmunia legis nature nō eodē modo applicari pñt oībus ꝓpter multā varietatem rerum humana rū: ⁊ ex hoc ꝓuenit diuerſitas legis poſiti ue apud diuerſos. ℭ Ad quartū dōm, qȯ verbū iuriſperiti intellig̃dū eſt in his que introducta ſunt a maiorib⁹ circa particu lares determinationes legis naturalis ad quas quidē determinationes ſe hȝ experto rū ⁊ prudentū iudiciū ſicut ad quedā ꝑn cipia: inquātū. ſ. ſtatim vidēt q̄d cōgruētı⁹ ſit ꝑticulariter determinandū: vñ phs dicit in. 6. ethi. ꝙ in talibus oportet attēdere ex pertoꝝ ⁊ ſenioꝝ vel prudentū indemon ſtrabilibus enunciationibus ⁊ opinionibus non minus quam demonſtrationibus.

ℭ Utrum Iſidorus conuenienter qualita tem legis poſitiue deſcribat. Ar. 3.

AD tertiū Sic procedit᷑. Uidetur quod iſidorus incōueniēter qualita tem legis poſitiue deſcribat di cēs, Erit lex honeſta, iuſta, poſ ſibilis ſm̄ nām, ſm̄ conſuetudinem patrie, loco temporiqꝫ cōueniēs, neceſſaria, vtilis, manifeſta quoqꝫ ne aliquid per obſcuritatē in captione contineat, nullo priuato cōmo do, ſȝ p cōi vtilitate ciuiū ſcripta. Supra. n. in trib⁹ cōditionib⁹ q̈litatē legis explicaue rat dicēs, Lex erit omne quod rōne cōſtite rit dūtaxat, ꝙ religioni cōgruat quod diſci pline cōueniat, ꝙ ſaluti proficiat: ergo ſup flue poſtmodū conditiones legis multipli cat. ℭ P̄. Iuſtitia eſt pars honeſtatis: vt tul lius dicit in primo de officiis: ergo poſtquā dixerat honeſta: ſuperflue additur iuſta. ℭ P̄. Lex ſcripta ſm̄ iſidoꝝ contra cōſue tudinem diuidit᷑: non ergo debuit in diffini

ℭ Sup. q. 95. arti. 2. In arti. 2. q. 95. obmiſſo primo duorum occurrit de ſcdo modo deriuatio nis a lege naturali. ſ. per modū determina tionis inquantū dici tur ꝙ eſt ſimilis de terminationi forme artificialis cōmunis ad ſpiritualem: ſicut artifex formā domus ad hanc vel illam fi gurā determinat: q̄ꝛ nūc intendis de deter minatione vlis ad mi nus vl'e vel ſingula re: ⁊ hoc non: tū quia fruſtra de artificiali bus eſſet ſermo ma gis q̄ꝫ de aliis ꝙ q̄ꝛ tā minus vl'e q̄ꝫ ſingu lare ex vli deriuat᷑ vt p cōclo ex ꝑncipio: ex ħ ſ. q̄ ꝙ oē malū ē fu giendū deducitur ſyl logiſtice concluſio ꝙ tale malū. ⁊ hoc ma lū eſt fugiēdum: ⁊ ſic ſcdus modus coincide ret cū p̄mo. Aut intē dit determinationem forme ad mām vel ecō uerſo. Et hoc nō quia vtriqꝫ ſcdā ſcit declara tio ſua ſic artifex de terminat formā cōem dom⁹ ad hāc vel illā figuram dom⁹: forma naqꝫ dom⁹ ⁊ tal' fi gura dom⁹ nō ſe hñt vt mā ⁊ forma: ſȝ vt magis ⁊ minus com mune: vt pȝ. ℭ Ad ħ dr̄ ꝙ in lege cōſidera ri pñt tria. Primo ipſa mā legis puta quiā de punitione vel de ta li pena. Secundo ipſa vis legis de q̄ iā dcm̄ eſt: in q̄ cōſiſtit. Ter tio act⁹ ꝑcepi⁹ vel ꝓ hibit⁹ a lege. Si cōſi derem⁹ originē legis pure poſitiue a nāli quo ad mām: verifica tū inuenim⁹ ꝙ orit᷑ a nāli p modū deter minationis: vt in lra dr̄: vt pȝ facile indu ctiue. Ex ħ eñ iure nāe ꝙ mali ſunt pu niēdi deriuat᷑ deter minādo punitionē ad talē punitionē ⁊ ma los ad tales malos, ꝙ fures ſunt ſuſpen dēdi ſilr̄ ex hoc iure nature ꝙ abſtinendū eſt ꝓpter ɔtēplationē ⁊c. deriuat᷑ determi nādo abſtinētiam ad punitionē eſus carniū ⁊c. ꝙ ieiunādū ē. Et ſilr̄ ex ħ nature iure ꝙ dei cultui tpōaliqꝫ impendendū eſt deri uat᷑ determinatio tē poris ⁊ cultus, ꝙ die dñica audiatur miſſa ⁊ ſic d a ſīs. Ex ſi huic ɔiūgas, ꝙ hmōi de terminatio non cōdat vim legis niſi hat ad cōe bonū ab hñte cu rā multitudinis rōci nante ⁊ eligente ma gis hoc q̄ꝫ illud ſub

1. 5. ca. 13. co.

illo cōi rīdebis ⁊ ꝙ per modum artis. ſ. p rōnem ⁊ proheréſim hec determinatio fit ⁊ ꝙ hac determina tione non ſolū mate ria leg' pure poſitiue vt deriuat᷑ a iure na ture vt ſpeciale a cō muni: ſed etiam ipſa vis legis poſitiue vt dearticulatio quedā iori: naturē proficiſci tur eodem modo vt merito in litera non dicat᷑ ꝙ ius poſitiuū quo ad materiam aut quo ad vim deriuat᷑ a naturali: ſed abſolu te vt complecteretur vtrūqꝫ. Ex ſilis enim cōibus cōceptionib⁹ habētibus vim legis a natura determinā do per electionem au thoritatem habentis veniunt propoſitio nes minus cōmunes habentes vim legis ab ipſa determinatio ne artis gubernatiue que a naturali lege ꝓ ficiſcitur. Si autem actus ꝑceptos vel ꝓ hibitos a iure poſiti ua lege intuitus fue ris: videbis ꝙ dum conditur lex poſitiua determinatur ius na turale ad poſitiuū vt forma ad materiā. Ex hoc enim ꝙ abſtinen tia a carnibus ⁊ lacti cinijs ⁊c. iure ponit᷑ eſſe ieiuniū, ſuppont᷑ tur virtuti tēperan tie talis act⁹, ⁊ vitio intemperantie cōtra rius act⁹: ⁊ ſic deter minat᷑ forma virtutis tēpantie ad talē mām Et ſi huic immerſus formale in virtute eſt de iure nature (vt in qōne ꝑcedēte habitū eſt) clarū erit ꝙ iuxta iſtā determinationē ius poſitiuum deter minat nāle vt formā ad mām. Et ſcito ꝙ hec tria q̄ diximus: ſȝ ſic ordinata videntur ꝙ primus nā eſt deter minatio māe ſpecialis ſub cōi, deinde appli catio forme vel vitij ad mām: tertio eſt ius le gis: nā ꝑus ē ɔſtitue re hos act⁹ eſſe virtu oſos vel vitioſos q̄ꝫ ꝑcipere vel ꝓhibere il los. Si diligenter iſta ɔ ſiderata fuerit dr̄in iter intellm practicū ⁊ ſpeculatiuū. ⁊ inter maiorem ſe ⁊ qd ꝓhibi ta: apparebit ꝙ ſcdo loco eſt ius legis q̄ ꝑ cipiendo cōſtituit bo na ⁊ prohibendo ma la: ⁊ ſic tertio loco fit applicatio virtutis ad materiam. Et qm̄ cō mune formaliter reſpe ctu ſpecialis eſt: ⁊ in ipſa determinatione communis ad ſpecia le gubernatoris arte authoritatiue facta.

tione legis poni q̄ eſſet ſm̄ conſuetudinē patrie. ¶ P̄. Neceſſarium dupl̄r dicitur. ſ. id q̄ eſt neceſſariū ſimpl̄r, q̄ impoſſibile eſt aliter ſe habere: ⁊ huiuſmodi neceſſariū nō ſubiacet humano iudicio. vnde talis neceſſitas ad legē humanā nō pertinet. Eſt etiā aliquid neceſſariū ꝓpter finē: ⁊ talis neceſſitas idē eſt q̄ vtilitas ergo ſuperflue vtrunque ponitur neceſſaria ⁊ vtilis

Sed contra Eſt authoritas ipſius Iſidori.

Rn̄deo Dōm, q̄ vniuſcuiuſq̄ rei que eſt propter finem neceſſe eſt q̄ forma determinetur ſm̄ ꝓportionē ad finē: ſicut forma ſerre talis eſt qualis conuenit ſectioni: vt patet in. 2. phy. quelibet etiā res recta ⁊ menſurata oportet q̄ habeat formā ꝓportionatā ſue regule ⁊ mēſure. Lex autem humana vtrunq̄ habet: q: ⁊ eſt aliquid ordinatū ad finē, ⁊ eſt quedā regula vel mēſura regulata vel menſurata quadā ſuperiori menſura. que quidē eſt duplex. ſ. diuina lex, ⁊ lex nature: vt ex ſup̄adictis p̄z. Finis aūt humane legis eſt vtilitas hominū: ſicut etiā iuriſperitus dicit. Et ideo Iſidorus in cōditione legis primo quidē tria poſuit. ſ. q̄ religioni cōgruat inquantū. ſ. eſt ꝓportionata legi diuine: q̄ diſcipline conueniat. inquātū eſt ꝓportionata legi nature: q̄ ſaluti ꝓficiat, inquātū eſt ꝓportionata vtilitati humane. ⁊ ad hec tria omnes alie cōditiones quas poſtea ponit reducūtur. Nam q̄ dicit̄ honeſta, refertur ad hoc q̄ religioni congruat. Quod autem ſubditur, iuſta poſſibilis ſecundū naturā ſecundū conſuetudinē patrie: loco tēporiq̄ conueniens: additur ad hoc q̄ conueniat diſcipline. Attēditur enim humana diſciplina primū quidem q̄tū ad ordinē rationis: qui importatur in hoc q̄ dicit̄ iuſta. ſcdō quantū ad facultatem agētium: debet enim eſſe diſciplina cōueniens vnicuiq̄ ſm̄ ſuam poſſibilitatē, obſeruata etiā poſſibilitate nature: nō em̄ eadē ſunt imponēda pueris que imponūt̄ viris perfectis. Et ſm̄ humanā cōſuetudinē non enim poteſt homo ſolus in ſocietate viuere aliorū morē nō gerens. Tertio quantū ad debitas circunſtantias dicit, loco temporiq̄ conueniens. q̄ vero ſubditur, neceſſaria, vtilis ⁊c. refertur ad hoc q̄ expediat ſaluti: vt neceſſitas referat̄ ad remotionē malorū, vtilitas ad conſecutionē bonorum, manifeſtatio vero ad cauēdū nocumētū q̄ ex ipſa lege poſſet prouenire. Et quia ſicut ſupra dictū eſt, lex ordinat̄ ad bonū cōmune, hoc ipſum in vltima pte determinationis oſtēdit̄. ¶ Et p̄ h̄ patet reſpōſio ad obiecta.

¶ Utrum Iſido. conuenienter ponat diuiſionem humanarū legum. Artic. 4.

A D quartū Uidetur q̄ inconuenienter Iſidorus diuiſionē legū humanarum ponat, ſiue iuris humani. Sub hoc enim iure comprehendit ius gentiū, q̄ ideo ſic nominat̄ (vt ipſe dicit) quia eo oēs fere gētes vtūtur: ſed ſicut ipſe dicit, ius naturale eſt q̄ eſt cōmune omniū nationū. ergo ius gentiū non cōtinet̄ ſub iure poſitiuo humano, ſed magis ſub iure naturali. ¶ P̄. Ea que habēt eandē vim nō videntur formaliter differre, ſed ſolū materialiter: ſed leges, plebiſcita, ſenatuſconſulta ⁊ alia huiuſmodi que ponit, oia habēt eandē vim. ergo videt̄ q̄ nō differāt niſi materialiter. ſed tal̄ diſtinctio in arte nō eſt curāda cū poſſit eſſe in infinitū: ergo inconuenienter hmōi diuiſio humanarū legū introducit̄. ¶ P̄. Sicut in ciuitate ſunt ꝓncipes, ſacerdotes ⁊ milites, ita etiā ſunt ⁊ alia hominū officia. ergo videtur q̄ ſicut ponitur quoddā ius militare ⁊ ius publicū q̄ cōſiſtit in ſacerdotib⁹ ⁊ magiſtratib⁹, ita etiā debeāt poni alia iura ad alia officia ciuitatis pertinētia. ¶ P̄. Ea q̄ ſunt per accidēs, ſunt pretermittēda: ſed accidit legi vt ab hoc vel ab illo homine feratur, ergo incōuenienter ponit̄ diuiſio legū humanarū ex nominibus legiſlatorum: vt. ſ. quedā dicatur cornelia (quedam falcidia ⁊c.

In contrarium Authoritas Iſidori ſufficiat.

Rn̄deo Dōm, q̄ vnūquodq̄ poteſt p̄ ſe diuidi ſm̄ id q̄ in eius ratione continet̄: ſicut in ratione animalis continetur anima, que eſt rationalis vel irrationalis. ⁊ ideo animal proprie ⁊ per ſe diuiditur ſm̄ rationale ⁊ irrationale, non autē ſecundū album ⁊ nigrum, que ſunt omnino preter rationem eius. Sunt autem multa de ratione legis humane, ſm̄ quorū quodlibet lex humana, proprie ⁊ per ſe diuidi poteſt. Eſt enim primo de ratione legis humane quod ſit deriuata a lege nature: vt ex dictis patet. ⁊ ſecundum hoc diuiditur ius poſitiuum in ius gentium ⁊ ius ciuile, ſecundum duos modos quibus aliquid deriuatur a lege nature: vt ſupra dictū eſt. Nā ad ius gentium pertinent ea que deriuantur ex lege nature ſicut cōcluſiones ex principiis: vt iuſte emptiones, vēditiones, ⁊ alia huiuſmodi: ſine quibus homines adinuicem cōuiuere non poſſunt, q̄ eſt de lege nature: q: homo eſt naturaliter animal ſociale: vt ꝓbatur in primo politice. Que vero deriuant̄ a lege nature p̄ modū particularis determinationis, ꝑtinēt ad ius ciuile: ſm̄ qd̄ quelibet ciuitas aliq̄d ſibi accōmode determinat. ¶ Scdō eſt de ratione legis humane qd̄ ordinetur ad bonum cōe ciuitatis. Et ſm̄ hoc lex humana diuidi poteſt ſm̄ diuerſitatē eorū q̄ ſpecialiter dant operā ad bonū cōmune: ſicut ſacerdotes pro populo deum orantes, principes populū gubernantes, ⁊ milites pro ſalute populi pugnantes: ⁊ ideo iſtis hominibus ſpecialia quedam iura aptant̄. ¶ Tertio eſt de ratione legis humane, vt inſtituatur a gubernante communitatē ciuitatis: ſicut ſupra dictū eſt. Et ſecūdū hoc diſtinguuntur leges humane ſecūdū diuerſa regimina ciuitatū: quorum vnum ſecundū p̄hm in. 3. politice eſt regnum quando, ſcilicet ciuitas gubernatur ab vno: ⁊ ſecūdum hoc accipiuntur conſtitutiones principum. Aliud vero regimē eſt ariſtocratia. i. principatus optimorū vel optimatum: ⁊ ſecūdū hoc ſumitur reſpōſa prudentum ⁊ etiam ſenatuſconſulta. Aliud regimen eſt oligarchia. i. principatus paucorum diuitum ⁊ potentiū: ⁊ ſm̄ hoc ſumitur ius pretorium quod etiā honorariū dicit̄. Aliud autem regimē eſt populi quod nominat̄ democratia: ⁊ ſm̄ hoc ſumitur plebiſcita. Aliud aūt eſt tyrānicū qd̄ eſt oino corruptū: vnde ex hoc nō ſumitur aliqua lex. Eſt etiam aliqd̄ regimē ex iſtis cōmixtū: qd̄ eſt optimū ⁊ ſm̄ hoc ſumitur lex. quā maiores natu ſimul cū plebibus ſanxerunt: vt Iſidor⁹ dicit. ¶ Quarto vero de rōne legis humane eſt, qd̄ ſit directiua humanorū actuū: ⁊ ſ3 hoc ſm̄ diuerſa de quibus leges ferūtur diſtinguūtur leges que interdū ab actoribus nominant̄: ſicut diſtinguit̄ lex iulia de adulteriis, lex cornelia de ſicariis, ⁊ ſic de aliis: nō ꝓpter actores: ſed ꝓpter res de q̄bus ſunt.

Ad p̄mū Ergo dōm, qd̄ ius gentiū eſt quidem aliquo modo naturale homini ſ3 qd̄ eſt rational̄: inquātū deriuatur a lege nāli p̄ modū cōcluſionis q̄ nō eſt multū remota a principiis: vñ de facili in hmōi hoies cōſenſerunt: diſtinguitur tñ a lege nāli maxime ab eo quod eſt omnibus animalibus commune. ¶ Ad alia patet reſponſio ex his que dicta ſunt.

¶ De poteſtate legis humane. Qō. 96.

D Einde Cōſiderādum eſt de poteſtate legis humane. ¶ Et circa hoc queruntur ſex. Primo, vtrum humana lex debeat poni in communi. ſecundo, vtrum lex humana debeat omnia vitia cohibere. tertio, vtrum omnium virtutum actus habeat ordinare. quarto, vtrum imponat homini neceſſitatem quantum ad forum cōſcientie. quinto, vtrum omnes homines legi humane ſubdantur. ſexto, vtrum his qui ſunt ſub lege liceat agere preter verba legis.

applicatio forme virtutis ad materiā cōſiſtit: cōſeq̄ns eſt q̄ bñ author ius poſitiuū a naturali originari dicit per modum determinationis quo ars formā cōmunē ad ſpecialē determinat: nihil dictorū ꝑtermiſit: ſ3 dicta oia ſub illo determinatiōis mō cōcluſit: quo ⁊ ſpeciale formali quodā fluxu a cōmuniori vt mā̄le a formali deriuat̄. ¶ Ad obiecta aūt dicit̄: q̄ aliud eſt loq̄ de cōi ⁊ aliud de eodē vl̄r diſtributo. nā ſ3 in primo ſophiſma ꝯſiſtit ad min⁹ cōmune determinate deſcēdendo cōmittit̄: in ſcdō ſ. lex āt nature relata ad ius poſitiuum nō cōis vl̄r diſtributi: ſ3 rōnis indefinite rationē habet: verbi gratia: non eſt lex nāe q̄ malus puniat̄ omni pena: ſed q̄ puniat̄ indefinite. Et ex hoc ceſſat ſcdā obiectio. meminiſ aūt artificialium: quia determinatio iſta p̄ rōnē ⁊ electionē fit eſt arte gubernatiua fit ſicut ⁊ alia artificialia.

¶ In eodē 1° ar° nota q̄ quid eſt ius ſ pte poſitiuū ex. 5. ethi. ſ. q̄ a p̄n° nihil differt: vt ex eo ſcias diſcernere qn̄ aliquid eſt ſolū de iure poſitiuo. ⁊ quādo de iure nature vel gentium.

¶ Super art. 4.

In articulo. 4. eiuſdē. q. obmiſſo. 5. dubiū eſt circa illa verba, eſt ⁊ aliquod regimen ex iſtis cōmixtū, q̄ eſt optimum: quia hoc aduerſatur doctrine authoris in plurib⁹ locis: vt p3 in prima parte. q. 130. ar. 3. ⁊ in. 4. 9 gen. c. 76. vbi tz q̄ optimum regimen eſt regimen vnius: vt probat vt p3 ibidem.

¶ Ad h̄ multipliciter reſpōdet̄: primo q̄ regimē vni⁹ eſt optimū reſpectu aliorū regiminum ſimplicium nō autē cōmixtorum: ⁊ ideo nulla eſt contrarietas. ſecūdo q̄ regimen vni⁹ eſt optimū ſecūdum ſpeciē regiminis. Regimē autē cōmixtū eſt optimum ſm̄ partiū diſpoſitionē: vt inferius in. q. 105. ā. 1. explicatur dum litera iſta ibi explanatur, dicendo q̄ regimen compoſitum ex regimine vnius ꝓpter virtutem ⁊ ꝓpōnem multorū ſub iſto principantium propter virtutē. per electionem populi eſt optimū: vtpote mixtum ex regno. ariſtocratia ⁊ democratia. ¶ Tertio dicitur q̄ quia comparatio eſt inter ſe diſtincta. ſecūdum id in quo diſtinguitur ⁊ potetes quū vnum ⁊ idem claudit̄ in vtroq̄ comparatorum: ne cōparetur idē ad ſeipſum comparatio intelligitur ſecundum adiun-

I.q.98. ā.6. ad 2.2.22. q.147. ā.3.c.4 sot.

ſta.ac per hoc quum regimen vni⁹ ⁊ regimen cōmixtū ex regimine ⁊ plebis comparanť: ex vna parte ſumitť regimen vnius: ⁊ ex alia regimē mixtū non quatenus includit regimen vnius ⁊ addit aliā bonitatē: ſed ſm bonitates adiunctas: ⁊ dī ꝙ regimen vni⁹ eſt optimū: vt in pluribus locis a pħo ⁊ diuo tho. habes. Cum hoc iā ſtat ꝙ loquendo de regimine pure humano conſideratis omnib⁹ que ſunt in mixto regimen mixtū eſt optimum vt hic ⁊ inferi⁹ loco allegato habeť. Uerum q: in primo ſenſu cōparatio formaliter ⁊ ſimpliciter exercetur: in ſcōo aūt comparatur vnum ⁊ idem ſm ſe ad ſeipſm cum adiunctis bonitatibus cōparatio nō eſt multū artificioſa: ideo primus ſermo.ſ. ꝙ regimen vnius eſt optimū amplectend⁹ eſt ſimpliciter. ſecundus autē.ſ. ꝙ regimē cōmixtū eſt optimum pie exponendus ⁊ nō extendēdus eſt ne ſit cauſa erroris: ⁊ hanc tertiam reſpōſionem ſequere vir docte.

Super.q.96. arti.1. 2.⁊.3.

In ſtis articulis 2.2 3.66.q. hoc notandū occurrit pmo ꝙ quū in ſecūdo articulo cōcluditur negatiua de prohibitione omniū vitiorū intelligitur de omnibus vitiis ſecundū totā ſuā latitudinem.i. omnes eorū actus ⁊ non de omnibus vitiis.i. habitib⁹ vitioſis: vt patet ex rñſione ad primū in articulo tertio vbi dicit ꝙ ꝓhibenť omnia vitia ſed non ſm oēs actus eorum.

¶ Super artic.3.

In ſtō articulo 3° ſubtiliter occurrit du^m^ illa ꝓpoſitione omnia verba oīa virtutū referri pſit ad bonū priuatū alicui⁹ perſone vel ad bonū cōmune multitudinis. Nā ꝙ obm ſapientie virtutis in cuius actione cōſiſtit felicitas nō poteſt referri ad bonū priuatū aut cōmune: ⁊ q: eſt ſuperioris nāe: ⁊ vt pʒ in 10.ethicorum. ¶ Ad hoc dupľr dī: pº ꝙ author nō loquitur de omnib⁹: ſed illisquorum oppoſita ſunt vitia: ⁊ vt pʒ in toto proceſſu arti. virtutes aūt intellectuales ſpeculatiue de qb⁹ fit obiectio nō opponunť vi

¶ Utrum lex humana debeat poni in cōi magis quā in particulari. Art.1.

Ad primū Sic ꝓcediť. Uidetur ꝙ lex humana nō debeat poni in cōi ſed magis in particulari. Dicit enim pħs in.5. ethi. ꝙ legalia ſunt quecūqʒ in ſingularib⁹ legē ponūť, ⁊ etiā ſententialia que ſunt etiā ſingularia: quia de ſingularib⁹ actib⁹ ſententie feruntť: ergo lex nō ſolū poniť in cōmuni: ſed etiā in ſingulari. ¶ P̄. Lex eſt directiua humanorū actuū: vt ſupra dictū eſt: ſed humani act⁹ in ſingularib⁹ cōſiſtunt: ergo lex humana nō debet in vli ferri: ſed magis in ſingulari. ¶ P̄. Lex eſt regula ⁊ menſura humanorū actuū: vt ſupra dictū eſt: ſed menſura debet eſſe certiſſima: vt diciť in.10. meta. cū ergo in actibus humanis non poſſit eſſe aliquod vle ita certum quin in particularibus deficiat, videtur ꝙ neceſſe ſit leges nō in vniuerſali ſed in ſingularibus poni.

Sʒ ꝯtra Eſt, ꝙ iuriſperitus dicit. ꝙ iura cōſtitui oportet in his que ſepius accidunt: ex his autē que forte vno caſu accidere pñt: iura nō cōſtituūtur.

Rn̄deo Dōm, ꝙ q: vnūquodqʒ qḋ eſt pp̄ finē, neceſſe ē ꝙ ſit fini ꝓportionatū: finis aūt legis ē bonū cōmune: quia vt iſidorus dicit in lib. etymologiarū, nullo priuato cōmodo ſʒ ꝓ cōi vtilitate ciuiū lex dʒ eſſe cōſcripta: vnde opʒ leges humanas eē ꝓportionatas ad bonū cōe. bonū aūt cōe cōſtat ex multis: ⁊ ideo opʒ ꝙ lex ad multa reſpiciat: ⁊ ſʒ pſonas, ⁊ ſʒ negotia, ⁊ ſʒ tp̄a. Cōſtituiť em̄ cōitas ciuitatis ex multis pſonis: ⁊ ei⁹ bonū p multiplices actiones ꝓcurať: nec ad hoc inſtituiť ꝙ aliquo tēpore modico duret: ſʒ ꝙ oī tēpore pſeueret p ciuiū ſucceſſionē: vt aug. dī in.2. de ci. dei.

Ad primū Ergo dōm, qḋ pħs in.5. ethi. ponit tres ſpēs iuris legalis ꝙ eſt ius poſitiuū: ſunt em̄ quedam que ſimpľr in cōmuni ponunť: ⁊ hec ſunt leges cōes: quantū ad hmōi dicit ꝙ legale eſt ꝙ ex principio quidem nihil differt ſic vel aliter: quādo autē ponitur differt: puta ꝙ captiui ſtatuto pretio redimantur. Quedam vero ſunt que ſunt cōmunia quātū ad aliqḋ: ⁊ ſingularia quātū ad aliqḋ: ⁊ huiuſmodi dicūtur priuilegia: quaſi leges priuate quia reſpiciunt ſingulares perſonas, ⁊ tñ poteſtas eorū extēditur ad multa negotia: ⁊ quātū ad hoc ſubdit. Adhuc quecunqʒ in ſingularibus legē ponūt. Dicūtur etiā quedā legalia nō q: ſint leges: ſed ꝓpter applicationē legū cōium ad aliqua particularia facta: ſicut ſunt ſententie q̄ p iure habenť: ⁊ quātū ad hoc ſubdit. Et ſententialia. ¶ Ad ſm dicēdū, ꝙ illud ꝙ eſt directiuū opʒ eſſe pluriū directiuū: vnde in.10. meta. pħus dicit ꝙ oīa que ſunt vni⁹ generis mēſurātur aliquo vno ꝙ eſt primū in genere illo. ſi em̄ eſſent tot regule vel mēſure quot ſunt menſurata vel regulata: ceſſaret vtiqʒ vtilitas regule vel mēſure: que eſt vt ex vno multa poſſint cognoſci: ⁊ ita nulla eſſet vtilitas legis ſi nō ſe extēderet niſi ad vnū ſingularē actū. Ad ſingulares em̄ actus dirigendos dantur ſingularia precepta preſidentium: ſed lex eſt preceptū cōmune: vt ſupra dictū eſt. ¶ Ad tertium dicendū: ꝙ nō eſt eadem certitudo querenda in omnibus: vt in.1. ethic. dicitur: vnde in rebus contingentib⁹ (ſicut ſunt naturalia ⁊ res humane) ſufficit talis certitudo vt aliquid ſit verum vt in plurib⁹: licet interdū deficiat in paucioribus.

¶ Utrū ad legē humanā ptineat oīa vitia cohibere. Art.2.

Ad ſecūm Sic ꝓcediť. Uideť ꝙ ad legē humanā pertineat omnia vitia cohibere. Dicit em̄ iſidorus in lib. etymologiarū, ꝙ leges ſunt facte vt earū metu coerceať audacia. Non autem ſufficienter coerceretur niſi quelibet mala cohiberētur per legē: ergo lex humana debet quelibet mala cohibere. ¶ P̄. Intētio legiſlatoris eſt ciues facere virtuoſos: ſed non poteſt aliquis eſſe virtuoſus niſi ab omnibus vitiis cōpeſcatur: ergo ad legē humanā pertinet omnia vitia cōpeſcere. ¶ P̄. Lex humana a lege naturali deriuať: vt ſupra dictū eſt: ſed omnia vitia repugnant legi nature: ergo lex humana oīa vitia dʒ cohibere. | ā.q.91. ā.4 co. fin.⁊.q. 95.ā.3 ad.3.⁊ I.q.63. ā.1 cor. Et 22ᵉ q.69.ā 2.ad 1. ⁊ q.77. ar.1.ad 1.⁊.q. 78.ā.1. ad 4. Et mal. q.3.ā.4 ad 6. Et ql.2 art.10. ad 1.⁊ 2 Et iob. 11.co.1. fin.

Sʒ cōtra Eſt, quod dicitur in.1. de libero arbi. Uideť mihi legem iſtam que populo regendo ſcribitur, recte iſta permittere: ⁊ diuinam prouidentiā vindicare: ſed diuina prouidentia non vindicat niſi vitia: ergo recte lex humana permittit aliqua vitia non cohibendo ipſa.

Rn̄deo Dōm, ꝙ ſicut iā dictū eſt, lex poniť vt quedā regula vel menſura humanorū actuū: mēſura aūt debet eſſe homogenea mēſurato: vt dī in.10. meta. diuerſa em̄ diuerſis mēſuranť: vñ opʒ ꝙ etiā leges imponanť hoībus ſm eorū cōditionē: q: vt iſidor⁹ dicit lex dʒ eſſe poſſibilis ⁊ ſʒ nāʒ ⁊ ſʒ cōſuetudinē patrie. Poteſtas āt ſiue facultas operādi ex interiori habitu ſeu diſpoſitione procedit. non em̄ idē eſt poſſibile ei qui nō hʒ habitū virtutis: ⁊ virtuoſo: ſicut etiā nō ē idē poſſibile puero ⁊ viro pfecto: ⁊ ꝓpter hoc non poniť eadē lex pueris que poniť adultis, multa em̄ pueris pmittuntur que in adultis lege puniuntur: vel etiā vituperanť: ⁊ ſiľr multa ſunt pmittēda hominibus nō pfectis virtute que non eſſent tolerāda in hoībus virtuoſis. Lex autē humana poniť multitudini hoīuʒ in qua maior pars eſt hoīuʒ non pfectorū virtute: ⁊ ideo lege humana nō ꝓhibenť oīa vitia a quibus virtuoſi abſtinēt: ſed ſolū grauiora a quib⁹ poſſibile eſt maiorē partē multitudinis abſtinere: ⁊ precipue que ſunt in nocumentū aliorū, ſine quorum prohibitione ſocietas humana cōſeruari non poſſet: ſicut prohibenť lege humana homicidia ⁊ furta ⁊ huiuſmodi.

Ad primū Ergo dōʒ: ꝙ audacia pertinere videtur ad inuaſionē aliorū: vnde precipue ptinet ad illa peccata quib⁹ iniuria primis irrogať: que lege humana prohibentur: vt dictū eſt. ¶ Ad ſm dōʒ, ꝙ lex humana intendit homines inducere ad virtutē, nō ſubito ſed gradatim: ⁊ ideo non ſtatim multitudini imperfectorū imponit ea que ſunt iam virtuoſorū: vt.ſ. ab oībus malis abſtineāt: alioquin imperfecti huiuſmodi p̄cepta ferre nō valētes in deteriora mala prorūperēt: ſicut diciť puer.30. Qui nimis emūgit, elicit ſanguinē: ⁊ mat.9. ꝙ ſi vinū nouū.i. precepta pfecte vite, mittatur in vtres veteres.i. in homines imꝑfectos: vtres rūpunť ⁊ vinū effundiť.i. precepta contēnunť: ⁊ hoīes ex contēptu ad peiora mala prorūpūt. ¶ Ad 3^m^ dicēdū, ꝙ lex naturalis eſt q̄dā participatio legis eterne in nobis: lex āt humana deficit a lege eterna. Dicit em̄ aug. in.1. de lib. arbi. Lex iſta q̄ regēdis ciuitatib⁹ ferť multa cōcedit atqʒ impunita relinquit q̄ p diuinā ꝓuidētiā vindicanť: neqʒ em̄ q: non oīa facit: ideo que facit improbāda ſunt: vñ etiā lex humana non oīa pōt ꝓhibere q̄ ꝓhibet lex nature. | ā.q.93. ar.3.ad 3.⁊.ā.q 100.ā. 2.cor.

¶ Utrū lex humana p̄cipiat act⁹ omniū virtutū. Art.3.

Ad tertiū Sic ꝓcediť. Uideť ꝙ lex humana non precipiat actus omniū virtutū. Actibus enim virtutū, opponūtur actus vitioſi: ſed lex humana non ꝓhibet oīa vitia: vt dictū eſt: ergo etiā non precipit actus omniū virtutū. ¶ P̄. Actus virtutis a virtute procedit: ſed virtus eſt finis legis, et ita quod eſt ex virtute ſub precepto legis cadere non poteſt: ergo lex humana non precipit actus omniū virtutū. ¶ P̄. Lex humana ordinatur ad bonum commune: vt dictum eſt: ſed quidam actus virtutū non ordinanť ad bonū commune: ſed ad bonū priuatum: ergo lex non precipit actus omnium virtutū.

Sed cōtra Eſt, quod pħs dicit in.5. ethic. quod precipit lex fortis opera facere: ⁊ que temperati ⁊ que manſueti. Similiter autem ſecundum alias virtutes ⁊ malitias: hec quidem iubens: hec autem prohibens.

Rn̄deo Dōm, ꝙ ſpēs virtutū diſtinguunť ſm obiecta: vt ex.ſ. dictis pʒ: oīa aūt obiecta virtutū referri pñt vel ad bonū priuatū alicuius pſone: vel ad bonū cōe multitudinis: ſicut ea q̄ ſunt fortitudinis pōt aliquis exequi vel ꝓpter cōſeruationē ciuitatis: vel ad ꝯſeruādū ius amici ſui. ⁊ ſimile eſt in aliis. Lex aūt vt dictū eſt, ordinať ad bonū cōe: ⁊ iō nulla

tiuis ſʒ ignorātie praue diſpōnꝫ. Sʒ hec rñſio diſſonat ab vꝫ ſimpliciter, vt in litera ſʒ. ꝛ a calce corporis arti.ͥ ubi dr̄ ꝙ a legiſlatore ordinant̄ pꝛeſtātia ad bonā diſciplinā ꝑ quā ciues informant̄, vt cōe bonū iuſtitie ꝛ pacis cōſeruēt. Cōſtat eñ nōnihil ad hec cōferre diſciplinā ſpeculatiuā ī ſʒ mediate. Secūdo ꝙ dr̄ ꝙ ōis actus virtutū pōt referri ſimpl. ꝓ bo ſm ſe. ꝛ ſic falſum ē ꝙ pōt recte referri in bonū priuatū aut publicū. 2º ſʒ actꝰ qbꝰ hō attingit illa. ꝛ ſic nihil ꝓhibet oīum virtutū obiecta ad priuatū vel publicū bonū recte referri poſſe. nā licet deꝰ glorioſus nō ſit referibilis recte in meū vel cuiuſqꝫ creature bonū: actꝰ tñ qbꝰ cōtēplamur illū in nr̄m bonū recte referunt̄ ꝛ ſcđm ſe ꝛ ſʒ vtilitates ꝑſītes. Et h̄ ſufficit phīs intētioni ad cōcludēdū ꝙ lex hūana de actibꝰ oīum virtutū intellectualiū ꝛ moraliū diſponere pōt: ꝛ diſponit de ſpeculatiua ſapiētia dū homines aliqs illiteratos iubet ꝛ vt ſapientes facit etiam ad minora iudicanda potentiores ſint ꝛc.

¶ Super Artic. 4.

In artic. 4. eiuſdē. q. aduerte diligenter vt ſcias applicare cōditiones legis iuſte vel iniuſte ad particulares leges: qꝛ inde multos caſus cōſciētie in gabellis ꝛ grauaminibus ꝛ huiuſmodi publicꝭ clarificabis: preſertim ex fine ꝛ equalitate proportionali quā tenetur ſaluare iuſtitia diſtributiua.

22ª. q. 60. a. 5. ad 1m.

¶ In eodem art. 4. dubium occurrit an lex humana ita obliget in foro conſcīe. ꝙ hō teneatur mori pro eius obſeruatione. Et eſt occaſio dubitandi qꝛ qdā dicūt ꝙ ius poſitiuū nō hʒ hanc ꝑtātē niſi in cā fidei, vel tuēde reipublice: ꝓpterea inquiūt ꝙ licite ꝓp euitādā mortē celebrare qs pōt cū excōicatis nominatim ꝛc. ꝛ ſic ius poſitiuū iura nō ſeruat̄. ¶ Sʒ hāc opinionē eſſe erroneā multiplr̄ monſtrat̄. Primo ex rōne tacta in litera ſcʒ qꝛ quilibet homo nō ſolū ſʒ id ꝙ hʒ, ſed ſʒ ipſum ꝙ eſt, multitudinis eſt: ſicut qlibet pars id ꝙ eſt, totius eſt. Ex hoc nanqꝫ ſeqtur ꝙ lex humana q ſicut quelibet alia lex ad cōe bonū reſpicit poteſtatem habet ſupra id quod eſt quilibet homo: ac per hoc ſuper vitam ipſiꝰ: ac per hoc poteſt diſponere ꝛ ordinare de expoſitione vite cuiuſqꝫ ꝓ cōi bono pro quo ſit ōis lex: vt in q. 90. articulo ſecundo dictū eſt. Amplꝰ lex humana eſt preceptiua ꝛ obligatiua ad peccatū mortale: vt manifeſte patet quā precipit aliquid ſub pena excōmunicationis late ſententie vel ſub pena capitis ergo eſt cōſtitutiua alicuiꝰ actus in hoc ꝙ ſit peccatum mortale. ergo eſt obligatiua ad euitandū magis actū illū, quā mortem corporalē: qꝛ mors ale fugienda eſt magis ꝙ mors corporis. Perinde eſt ergo dicere, ꝙ lex humana nō pōt obligare hoīem ad mortē pro ſui obſeruatione: ꝛ dicere ꝙ lex humana nō pōt conſtituere aliquē actū in hoc ꝙ ſit peccatum mortale: imo in hoc ꝙ ſit peccatū: qꝛ etiā ꝓ vitādo veniali tenet̄ homo mori. Et cōfirmat̄ qꝛ homo tenet̄ potius mori ꝙ contrahere matrimonium ſine diſpēſatione cū ſorore cōſobrina: ꝛ tñ hoc ſolo poſitiuo iure eſt prohibitū ſicut ſacerdos tenetur mori potius ꝙ miſſam celebrare abſqꝫ calice: corporali altari: ꝛ lumine: veſtibus ſacerdotalibus: ꝛ aliis requiſitis ex iure humano. Accedit ad hec capi. Sacris. de his que vi metuſve cā fiunt: vbi in materia iuris poſitiui ſcʒ de incurſu excōicationis ꝓpter ꝑticipationē cū excōicato innocentius tertius dicit ꝙ metꝰ nō excuſat ab excōicatione: qꝛ potiꝰ dʒ mori quā peccare mortaliter. vnde totū oppoſitū illius opinionis ē verū. Illa nāqꝫ putat ꝙ regulariter lex poſitiua nō obligat ad mortē ꝓ ſui obſeruatione quibuſcūqꝫ precipiat. In caſu aūt ſ. ꝓ fide vel prima ſe. ¶ Nos aūt ſm veritatem dicimus ꝙ vir lex ſeptima obligat ad mortem pro ſui obſeruatiōe in caſu aūt non, ex benignitate legiſlatoris ſorte accidit ī lege de vitandis excōmunicatis: de ꝙ qꝛ ſʒ ē ad ꝓpoſitū niſi exēplariter. nihil dico niſi ꝙ dicētes ꝙ līs lʒ ex metu cadēte in cōſtātē virū celebrare corā excōicatis: qꝛ lex humana non obligat ad mortē pro ſui obſeruantia ꝛ vñ. ꝛ niſi aliunde huic metui ſubueniant falſa doctrina eſt excuſās participationē ex metu: ſicut de aliis dictū eſt. Et aduerte hic diligentiſſime quod qꝛ lex poſitiua precipiendo ſeu ſtatuendo facit de actibus indifferētibus virtuoſos vel vitioſos: eos dū ſub aliquo virtute aut vicio actū determinat fore: precipiendo enim abſtinētiam ponit actū illū ſub ſeparāria ſpecie ꝑcipiēdo ſolui gabellē ponit actum illum ſub iuſtitias precipiē do cultum diuinum ponit ſub religione: ꝛ ſic de aliis. Et ꝓpterea ſicut in foro conſcientie tenetur quis ad actus virtutum, ꝛ ad euitandos actus vitioſū nec excuſatur metu ꝛc. ita non excuſatur ab iniuſtitia ſacrilegio ꝛc. qui determinata ſic ꝯ lege contemnit aut incurrit ꝛc.

virtus ē de cuiꝰ actibꝰ lex ꝑcipere nō poſſit: nō tñ de oībꝰ actibꝰ oīum virtutū lex hūana precipit: ſed ſolū de illis q ordinabiles ſunt ad bonū cōe, vel immediate: ſicut cū aliqua directe ꝓpter bonū cōe fiūt. vel mediate: ſicut cū aliqua ordinant̄ a legiſlatore ꝑtinentia ad bonā diſciplinā ꝑ quā ciues informant̄ vt cōmune bonū iuſtitie ꝛ pacis conſeruēt.

Ad pᵐū Ergo dōʒ, ꝙ lex humana nō ꝓhibet oēs actus vitioſos ſʒ obligationē ꝑcepti ſicut nec ꝑcipit oēs actꝰ virtuoſos: ꝓhibet tñ aliquos actꝰ ſingloꝝ vitioꝝ, ſicut ēt ꝑcipit quoſdā actꝰ ſingulaꝝ virtutū. ¶ Ad ſʒ dōʒ, ꝙ aliqs actꝰ dr̄ eē virtutis 2ʳ. Uno mō ex eo ꝙ hō opat̄ virtuoſa: ſicut actꝰ virtutis iuſtitie ē facere recta: ꝛ actꝰ fortitudinis facere fortia: ꝛ ſic lex ꝑcipit aliqs actꝰ virtutū. Alio mō dr̄ actꝰ virtutꝭ qꝛ aliquis opat̄ virtuoſa eo mō q virtuoſus opat̄. ꝛ talis actꝰ ſemꝑ ꝓcedit a virtute: nec cadit ſub precepto legis. ſʒ ē finis ad quē legiſlator ducere intēdit. ¶ Ad 3ᵐ dōʒ, ꝙ nō ē aliq̄ virtus cuiꝰ actus nō ſint ordinabiles ad bonū cōe vt dictum eſt (vel mediate) vel immediate.

¶ Utrū lex humana imponat homini neceſſitatē in foro conſcientie. Artic. 4.

AD quartū Uidetur ꝙ lex humana nō imponat homini neceſſitatē in foro cōſciētie. Inferior enī ꝑtās nō pōt imponere legē in iudicio ſuperioris ꝑtātis: ſʒ ꝑtās hūana que fert legē humanā eſt infra ꝑtātē diuinā. ergo lex humana nō pōt imponere legē quantū ad iudiciū diuinū ꝙ eſt iudiciū cōſciētie. ¶ Pꝛ. Iudiciū conſciētie maxime depēdet ex diuinis mandatis: ſed qñqꝫ diuina mādata euacuant̄ ꝑ leges humanas: ſm illud matth. xv. Irritū feciſtis mādatū dei propter traditiones veſtras. ꝙ lex humana nō imponit homini neceſſitatē ꝗntū ad cōſcientiā. ¶ Pꝛ. Leges humane frequēter ingerūt calūniā ꝛ iniuriam hominibus, ſm illud Eſa. 10. Ue qui cōdūt leges iniquas ꝛ ſcribētes iniuſtitias ſcripſerunt vt opprimerēt in iudicio pauperes, ꝛ vim facerent cauſe humiliū populi mei, ſed licitū eſt vnicuiqꝫ oppreſſionē ꝛ violentiā euitare. Ergo leges humane nō imponūt neceſſitatem homini, quātū ad conſcientiam.

Sed ꝯtra Eſt, ꝙ dr̄ .1. Petri. 2. Hec eſt gratia, ſi ꝓpter conſcītiā ſuſtineat qs triſtitias, patiēs iniuſte.

Rñdeo Dōʒ, ꝙ leges poſite hūanitus ſunt iuſte vel iniuſte. Si qdē iuſte ſint: habēt vim obligandi in foro cōſcientie a lege eterna, a qua deriuantur: ſm illud prouerb. 8. Per me reges regnāt, ꝛ legum conditores iuſta decernūt. Dicūtur aūt leges iuſte ꝛ ex fine: qñ. ſ. ordināntur ad bonū cōmune: ꝛ ex actore, qñ. ſ. lex lata non excedit poteſtatem ferentis. ꝛ ex forma: qñ ſcilicet ſʒ equalitatē ꝓportionꝭ imponunt ſubditis onera in ordine ad bonū cōmune. cū. n. vnꝰ hō ſit ꝑs multitudinis, qlibet hō hoc ipm ꝙ ē ꝛ ꝙ hʒ, ē multitudinis: ſicut ꝛ quelʒ ꝑs id ꝙ eſt, eſt totꝰ. vñ ꝛ nā aliquod detrimētū infert pti vt ſaluet totū. Et ſcđʒ hoc leges hmōi onera ꝓportionabilr̄ inferētes iuſte ſunt, ꝛ obligāt ī foro cōſciētie, ꝛ ſunt leges legales. ¶ Iniuſte aūt ſunt leges duplr̄. Uno mō per cōtrarietatē ad bonū hūanū e cōtrario ꝑdictis. Uel ex fine: ſicut cū aliqs ꝑſidēs leges iponit oneroſas ſubditis nō ꝑtinētes ad vtilitatē cōem, ſʒ magis ad ꝓpriā cupiditatē vel gloriā. Uel ēt ex actore: ſicut cū aliquis legē fert vltra ſibi cōmiſſam ꝑtātē. Uel etiā ex forma: puta cū inequaliter onera multitudini diſpenſant̄ ēt ſi ordinent̄ ad bonū cōe. Et hmōi magꝭ ſunt violētie ꝙ leges: qꝛ ſicut aug. dicit ī li. de lib. arb. lex eſſe nō videtur que iuſta non fuerit vñ tales leges nō obligāt in foro cōſcētie niſi forte ꝓp vitādū ſcādalū vel turbationē ꝓp ꝙ etiā hō iuri ſuo dʒ cedere: ſʒ illud matth. v. q angariauerit te mille paſſus vade cū eo alia duo ꝛ q abſtulerit tibi tunicā, da ei ꝛ palliū. ¶ Alio modo leges pñt eſſe iniuſte ꝑ cōtrarietatē ad bonū diuinū: ſicut leges tyrānoꝝ inducētes ad idolatriā, vel ad quodcūqꝫ aliud ꝙ ſit cōtra legē diuinam. ꝛ tales leges nullo modo licet obſeruare: quia ſicut dicitur actuū. 4. Obedire oportet deo magis quam hominibus.

Ad pᵐū Ergo dōm, ꝙ ſicut apoſtolus dr̄ ad rom. 13. Omnis poteſtas humana a deo eſt: ꝛ ideo q ꝑtāti reſiſtit in his qui ad poteſtatis ordinē ꝑtinēt, dei ordinationi reſiſtit: ꝛ ſm hoc efficit̄ reꝰ ꝗntū ad cōſcientiā. ¶ Ad ſm dōm, ꝙ rō illa ꝓcedit de legibꝰ humanis q ordinant̄ cōtra dei mādatū, ꝛ ad hoc ordo ꝑtātis nō ſe extēdit. vnde in talibꝰ legi humane nō eſt parendū. ¶ Ad tertiū dicēdū, ꝙ ratio illa ꝓcedit de lege q infert grauamē iniuſtum ſubditis, ad ꝙ etiā ordo poteſtatis diuinitus cōceſſus nō ſe extēdit. vnde nec in talibus hō obligatur vt obediat legi ſi ſine ſcādalo vel maiori detrimēto reſiſtere poſſit.

¶ Utrum omnes ſubiiciantur legi. Arti. 5.

AD qntū Sic procedit̄. Uidetur ꝙ nō oēs legi ſubiiciantur. Illi enim ſoli ſubiiciuntur legi quibus lex ponitur: ſed apoſtolus dicit. 1. ad thimo. 1. ꝙ iuſto nō eſt lex poſita. ergo iuſti nō ſubiiciuntur legi humane. ¶ Pꝛ. Urbanus papa dicit ꝛ hētur in decre. 19. q. 2. Qui lege priuata ducit̄ nulla ratio exigit vt publica cōſtringat̄ lege aūt priuata ſpūſſan. ducunt̄ oēs viri ſpūales q ſunt filii dei: ſʒ illō ro. 8. Qui ſpū dei aguntur hi filii dei ſunt. ꝙ nō oēs hoīes legi hūane ſubiiciunt̄. ¶ Pꝛ. Iuriſperitus dicit ꝙ princeps legibꝰ ſolutꝰ ē. q aūt eſt ſolutꝰ a lege nō ſubdit̄ legi. ꝙ nō oēs ſbti ſunt legi.

¶ Super articulum quintum.

In articulo. 5. eiuſdem. q. 96. nota quod quum in litera dicitur ꝙ iuſti non ſubſunt legi vt coactiue: poteſt dupliciter intelligi. Primo quod lex non habet vim coactiuam ſuper iuſtos. Et hic ſenſus eſt falſus: quia ſuper omnes ſubditos tam lex vina ꝙ qua promulgant habet poteſtatem coactiuam: quamuis in iuſtos nō exerceat coactionē: quia nō oportet. Secundo quod iuſtus ex parte ſua non ſubdit̄ legi vt coactꝰ: ꝛ hic ſenſus eſt verus, ꝛ intentus: quia iuſtus voluntarie legi ſubiicitur.

¶ In eodẽ .5. ar. in reſponſione ad .3. du^m occurrit quõ ſtãt hec duo ſ. q principeps obliget q̃ ad deũ: ita q peccat non ſeruãdo legẽ: ⁊ q lex nõ hꝫ vim coactiuã ſup eũ ſit eñ peccat humanã legẽ trãſgrediẽdo obligat⁹ eſt legi ꝓculdubio obligãti eũ: ac ꝑ hoc vim coact. nã in eũ hñti: quã nõ exercet: ⁊ ſi eũ nõ põt cogere: lex eũ nõ obligat: ⁊ ſi nõ obligat lex principẽ: princeps nõ obligatur: ⁊ ſi nõ obligatur nõ peccat nõ ſeruãdo eã. Et ꝯfirmatur declarãdo: qꝛ quãuis que ſapiẽs aliquis (vt plato: vel ariſto.) leges excogitet optimas ꝓ bono cõi ⁊ diuulgentur: quia nõ habet vim coactiuã: ſed directiuã tñ cõſtat q ſi obligãt principẽ aut alios: ḡ lex a principe cõdita illã directiuã vim hẽat quõ debeat ipſe ſe hẽre nõ tñ obligat eũ: qꝛ coactiuã vim ſuper eũ nõ hꝫ. Et arguitur du^m ex rõne in lr̃a aſſignata de vi coactiua legis arguẽdo ſic: lex nõ habet vim directiuã: niſi ex principis poteſtate: ergo ꝑ vim directiuã nõ obligat principẽ. Aſſũptũ pꝫ: qꝛ ſecluſa poteſtate principis lex nõ eſt lex niſi equiuoce: vt leges platonis q̃ mõſtrãt tñ ꝯſequẽtia eſt nota: qꝛ nulli⁹ a ꝓpria poteſtate obligatur: ſicut nec cogit vt in lr̃a dr̃. Et cõfirmatur qꝛ aſſerẽda eſt cã obligatiua principis ad obſeruãtiã ſue legis

Sed contra Eſt q apl̃s dicit ro. 13. Omnis aĩa poteſtatib⁹ ſublimiorib⁹ ſubdita ſit: ſed non videtur eſſe ſubdit⁹ poteſtati qui nõ ſubijcitur legi quam fert poteſtas: ḡ omnes homines debent eſſe legi ſubiecti.

Reſpondeo Dicendũ q ſicut ex ſupradictis pꝫ lex de ſui rõne duo hꝫ. Primo quidẽ q eſt regula humanorũ actuũ. Scdo q hꝫ vim coactiuã. Dupliciter ḡ aliq̃s hõ põt eſſe legi ſubiect⁹. Uno mõ ſicut regulatũ regule: ⁊ hoc mõ oẽs illi q̃ ſubdunt poteſtati ſubdunt legi q̃ fert poteſtas. Q̃ aũt aliq̃s poteſtati nõ ſubdatur: põt contingere dupliciter. Uno mõ qꝛ eſt ſimpliciter abſolut⁹ ab ei⁹ ſubiectione: vñ illi q̃ ſunt de vna ciuitate vel regno nõ ſubdunt legib⁹ principis alterius ciuitatis vel regni: ſicut nec ei⁹ dominio. Alio mõ ſcḋm q regitur ſuperiori lege: puta ſi aliquis ſubiect⁹ ſit ꝓcõſuli: regulari dꝫ ei⁹ mandato, nõ tamẽ in his q̃ diſpenſant ei ab imperatore: quãtũ eñ ad illa nõ aſtringitur mandato inferioris cũ ſuperiori mãdato dirigatur: ⁊ ſcḋm hoc cõtingit q aliq̃s ſimpliciter ſubiectus legi ſcḋm aliq̃ legi nõ aſtringitur ſcḋm q̃ regitur ſuperiori lege. Alio vero mõ dr̃ aliq̃s ſubdi legi ſicut coactũ cogẽti: ⁊ hoc mõ hoĩes virtuoſi ⁊ iuſti nõ ſubdunt legi: ſed ſoli mali: q enim

de⁹ immediate non eſt. qꝛ nullũ eſt ibi opus dei immediate: vt pꝫ. Cõitas multitudinis nõ eſt: qꝛ ſubiecta eſt principi: vt ſupponitur: de tali eñ principe ẽ ſermo: vel ſaltẽ de lege ꝓpria principis, q̃ nõ fit a multitudine: voluntas ꝓpria nõ: pacto nõ: voto: nõ iuramẽto: ⁊ breuiter nõ cõtractu aut vinculo quocũq̃ interueniẽte: eſt ergo ⁊c. Cõfirmatur hoc qꝛ nõ eſt minus libera in ſe volũtas principis ex hoc q precepit ſubditis q̃ ſi nõ precepiſſet eiſdẽ. Sed lex nihil aliud eſt q̃ preceptũ ad ſubditos: quia eſt effect⁹ poteſtatis gubernatiue: que eſt prĩ^m dirigẽdi aliud inquantũ aliud: vt pꝫ in .5. ⁊ .6. metha. ſ. ¶ Ad h̃ du^m tãto difficilius q̃to litera ſola auctoritate doctrinã vedit hãc: dr̃ q quã princeps nõ ſubijciatur legi niſi q̃ ad deũ (q idẽ eſt q ſubijci legi in foro conſcie) ex eodẽ hꝫ vim lex obligãdi principẽ, vñ hꝫ vim obligãdi in foro cõſcie: vt aũt in ar. 4 dcm̃ eſt lex habet vim obligatiuã in foro cõſcie ab eterna lege a q̃ deriuatur: opꝫ igitur vt lex hẽat vim obligatiuã principis ab eterna lege: ⁊ quẽadmodũ lex humana nõ deriuatur ab eterna immediate: ſꝫ mediãte lege nãli: ita hꝫ mediãte illa vim obligatiuã in foro cõſcie. Eſt nãq̃ de iure nãe: vt q tibi non vis fieri, alteri ne feceris: ⁊ ꝯñr vt ius q tibi nõ vis alteri nõ ſtatuas: ac ꝑ hoc quã quis alteri legẽ põit ⁊ nõ ſibi: nãe ius violat: ſicut etiã ſubdit⁹ inobediẽs principis legitimãe ius dictãs q iuſtis ad cõe bonũ ab hñte poteſtatem ſtatutis parẽdũ eſt violat: ab eterna lege vim humane legi tribuẽs. Et hãc rõnẽ quo ad primã eius partem author in lr̃a ſub authoritate canonis induxit: ex hac aũt radice q. ſ. lex humana eſt obligatiua in foro ꝯſcie ⁊ principis ⁊ ſubditorũ ex lege eterna medio iure nãe ꝓuenit: q quã in lege ſint due vires. ſ. directiua ⁊ coactiua: ⁊ inter eas ſit habita ſuperi⁹ ex ar. 2. q. 92. differẽtia talis q vis directiua reſpicit ipſos act⁹ licitos vel illicitos aut in differẽtes: coactiua autẽ penã inductiuã ad obſeruantiã legis. Prouenit inq̃ primo q vis obligatiua humane legis in foro cõſcie ad vim directiuã legis, impoſitiua autẽ pene ad vim coactiuam legis ſpectat. Prouenit ſcḋo q licet vtraq̃ vis directa. ſ. ⁊ coactiua ſuper poteſtate principis fundetur: qꝛ neutra vis in ſuo robore eſt niſi ab hñte poteſtatẽ: differũt tamẽ multũ quo ad actũ: qꝛ vis coactiua actũ ſuũ q̃ eſt cogere ⁊ punire inuitũ nõ põt exercere niſi ſola poteſtate principis: nemo eñ põt aliquẽ punire inuitũ niſi principis auctoritate: vis autẽ directiua actũ ſuũ q̃ ẽ dirigere exercet ex eterna legis auctoritate: ex q̃ ſemel ab humana poteſtate lex ẽ cõdita. Et qꝛ fruſtra ẽ potẽtia q̃ nõ ẽ reducibilis ad actũ: iõ vis coactiua legis humane nõ extẽdit ſe ad eũ re^a cui⁹ nõ ẽ reducibilis ad actũ: ac ꝑ hoc nõ extẽdit ſe ad principẽ q̃ nõ põt a ſua poteſtate cogi (vt in lr̃a dr̃) ſꝫ ad alios q̃ ⁊ ſi nõ puniant: puniri tamẽ poſſũt a principis poteſtate inuiti: vis autẽ directiua euiſdẽ extẽdit ſe ad oẽs principes. ſ. ⁊ ſubditos: quia actus eius re^a omniũ exercetur: dirigitur eñ q̃s a ſcḋo ⁊ ab alio. Et rurſus nõ ẽ ampli⁹ in poteſtate principis op⁹ ad actũ directiõis ex quo cõdita ẽ lex ſꝫ auctoritate eterne legis humana lex actũ directionis exercet. ¶ Ex his ãt facile pꝫ ſolo oboꝝ. Ad p^m ſiq̃dẽ dr̃ q nulla repugnãtia ẽ dicẽdo: qꝛ alterã ẽ vis obligatiua legis humane i foro ꝯſcie ſeu q̃ ad deũ: ⁊ altera vis coactiua euiſdẽ qua hõ hoĩem puniẽdo iudicat: ⁊ q p^a hꝫ locũ in principe nõ ſcḋa: qꝛ hoĩem nõ hꝫ ſupra ſe vt in lr̃a dr̃. Et ex h̃ ꝓuenit q papa nulla iuris humani pena ligatur quãtãcũq̃ ꝯ leges faciat. Ad cõfirmationem ſeu declarationẽ dr̃ q leges ſcripte a ſapiẽtib⁹ nõ hñtib⁹ curã cõitatis nõ ſolũ carẽt vi coactiua: ſꝫ etiã directiua: ſꝫ hñt eñ ſolã vim ꝯſilij vt ex dictis pꝫ. Ad au

gmẽtũ dubij dr̃ q vis directiua legis humane põt ſumi vel quo ad ſubam vel quo ad opationẽ. Et ſꝫ ſubaꝫ nõ eſt niſi a poteſtate principis ſicut vis coactiua: ſcḋm vero operationẽ falſum eſt. q nõ eſt niſi a poteſtate principis: qm̃ vt oſtenſum fuit ex quo lex cõdita eſt a poteſtate principis vis directiua dirigit obligãdo in cõſcie foro auctẽte legis eterne abſq̃ quacũq̃ cooperatione poteſtatis principis q nõ accidit in vi coactiua quo ad ei⁹ operationẽ: vt ex dictis pꝫ. Dicitur ſcḋo q eſſe a ſola poteſtate principis ſꝫ ſui rõ q vis coactiua nõ ſe extendit ad principẽ: nõ tñ ẽ rõ q vis directiua nõ ſe extẽdat ad eundẽ: qꝛ nemo cogitur a ſeipſo ſed dirigitur ⁊ obligatur a ſeipſo. Prima reſpõſio negat aſſumptum quo ad actũ ſcḋa ſequelã. Ad ꝯfirmationẽ petitẽ tamẽ obligatiuã principis ad obſeruãtiã ꝓprie legis dicitur q eſt cã duplex i. ꝓpria voluntas: ⁊ lex eterna. Propria autẽ voluntas nõ q̃ eligit obligationẽ libere vel cõtractu aliquo: ſꝫ q̃ eligit legem ꝓmulgare. Ex hoc nãq̃ ipſo q voluntarie legẽ ꝓmulgat vult ordinationẽ illã hẽre vim legis: ⁊ quia ordinationem aliquã obtinere vim legis eſt ſortiri ab eterna lege vim directiuam in foro conſciẽtie: cui etiam princeps ſubijcitur: ideo

eſt coactũ ⁊ violentũ eſt contrariũ volũtati. volũtas aũt bonorũ cõſonat legi a qua malorũ volũtas diſcordat: ⁊ ideo ſecundũ hoc boni non ſunt ſub lege: ſed ſolum mali.

Ad primũ Ergo dicendũ q rõ illa procedit de ſubiectione q̃ eſt ꝑ modũ coactionis: ſic eñ iuſto nõ eſt lex poſita: qꝛ ipſi ſibi ſunt lex dũ oſtendũt opus legis ſcriptũ in cordib⁹ ſuis: ſicut apl̃s ad ro. 2. dicit: vñ in eos nõ hꝫ lex vim coactiuã ſicut hꝫ in iniuſtos. ¶ Ad ſcḋm dicendũ q lex ſpũſſancti eſt ſuperior oĩ lege humanit⁹ poſita: ⁊ ideo viri ſpũales ſcḋm hoc q lege ſpũſſancti ducũtur, nõ ſubdunt legi q̃tũ ad ea q̃ repugnãt ductioni ſpũſſancti: ſꝫ tamẽ hoc ipſũ ẽ de ductu ſpũſſãcti q hoĩes ſpũales legib⁹ humanis ſubdant: ſcḋm illud. 1. pet. 2. Subiecti eſtote oĩ humane creature ꝓpter deũ. ¶ Ad 3^m dicẽdũ, q princeps dicitur eſſe ſolut⁹ a lege quantũ ad vim coactiuã legis: nullus enim ꝓprie cogitur a ſeipſo: lex ãt nõ hꝫ vim coactiuã niſi ex principis poteſtate. Sic igitur princeps dr̃ eſſe ſolut⁹ a lege qꝛ nullus in ipſum poteſt iudiciũ cõdẽnationis ferre ſi cõtra legẽ agat: vnde ſuper illud pſal. Tibi ſoli peccaui ⁊c. dicit glo. q rex nõ habet hoĩem qui ſua facta diiudicet: ſed q̃tũ ad vim di-

ex propria voluntate principis ⁊ ex eterna lege vim obligatiuã principis in foro cõſcie lex humana hꝫ: diuiſis diuerſimode: qꝛ ab eterna lege ſicut a cauſa a qua eſt vis obligatiua huiuſmodi: a volũtate vero principis ſicut a determinãte cauſam vlẽm ad effectũ ſpãlẽ: ſicut in nãlibus cauſa vniuerſalis puta ſaturn⁹ reſpectu rerũ ſigarũ determinatur ad ſpãlem effectũ puta oſſa a ſemine talis ꝓducẽtis animal hñs oſſa: ſicut eñ producere tale animal ſub ſaturno eſt determinare ipſum ad oſſa ꝓducẽda in illo: ita cõſtituere legẽ ſub deo eſt determinare deũ ad cõicandã vim obligatiuã in foro conſcientie legis: ⁊ ſicut oſſa reducunt in ſaturnum vt cãm: ita vis iſta obligatiua in legẽ eternã. Et ꝑ h̃ pꝫ rñſio tũ ad id q dicitur q de⁹ nihil hic agit immediate: nõ eñ opꝫ hoc dicere ſed ſufficit q dcm̃ eſt: tũ ad id q dicitur de volũtate principis: pꝫ eñ q ex ſuppõne q legẽ voluerit obligat⁹ remanet: ⁊ nõ min⁹ liber quo ad velle ⁊ nolle: ſed quo ad bene vel male velle id q lege poſitũ eſt. Aduertẽdũ tñ eſt hic q q̃dã ſunt leges de cõmunib⁹ toti multitudini: q̃dã de ꝓprijs aliquoꝝ actib⁹: puta de militib⁹: quã dr̃ q princeps ſubijcitur legi nõ intelligit de lege ſpeciali: puta militũ niſi ipſe ſit miles: ſꝫ intelligitur de lege cõmuni. In calce euiſdẽ rñſionis ad 3^m du^m etiã difficile occurrit: quõ ſtãt iſta ſimul quod princeps põt legẽ tollere, mutare, ⁊ in ea diſpẽſare: ⁊ q ipſe in foro cõſciẽtie ſubdatur legi: vt determinatũ eſt. Et cõfirmatur hoc qꝛ nõ deterioris cõditionis eſt ipſe q̃ aliquis ſubditus: ſed princeps poteſt eximere vnum ſubditũ a lege cõi: qui apud deũ nõ erit re⁹ violate legis de cetero nõ ſeruãs eã: ergo põt eximere ſeipſũ: ⁊ ſi hoc põt ſua obligatio ad legẽ ſtat in vo^ce ſua ſola: ⁊ nõ eſt ex lege eterna, vt ex lr̃a cã. Cui⁹ opp^m cõcluditur ẽ. ¶ Ad hoc dubiũ premittẽda ſunt aliqua certa acceptata ab omnibus: deinde ſinguli modi dicẽdi. Certũ ⁊ cõfeſſum ab oĩb⁹ eſt: q princeps poteſt ſecũ diſpẽſare ſicut cum alijs ꝓprie loquẽdo de diſpẽſatione: ⁊ q põt q̃n ⁊ quantũ expediens fuerit eximere aliquem ſubditũ ⁊ ſeipſum a lege: ⁊ q poteſt legẽ mutare ſiue aliã cõdẽdo loco ei⁹ ſiue totaliter tollẽdo. Et nihil horũ cõtradicit determinationi facte. ſ. q princeps ſubijcitur legi in foro conſcientie. Subijcitur nanq̃ vt princeps poteſtatẽ hñs precepta ſtatuendi: hec ſunt cõfeſſa communiter. Sed de mota dubitatione triplex ẽ opinio. Prima eſt q princeps licet ſubijciatur legi humane ſimpliciter ⁊ abſolute habenti vim legis: nõ ſubditur tamen legi habenti vim legis cum exceptione ſue perſone: ⁊ ſicut princeps a principio cõſtituendo legẽ potuiſſet excipere ſe: ita etiam poſt legẽ conditã poteſt ſe excipere ſicut ⁊ aliquem alium ſubditum ⁊ ſic ſi princeps non tollit a ſe legem obligatur. ſi autem tollit non obligatur. Sed contra hanc opinionem eſt: quia ſi princeps poteſt ſe eximere a lege obligatio ſua ad legem eſt ridiculoſa: poſſet nanq̃ eximendo ſe dicenti: patere legem quã ipſe tuleris ⁊ quare alligas onera grauia in humeros hominũ ⁊ digito tuo non moues ea re ſpondere cum bona conſciẽtia: qꝛ exemi me ipſum quod eſt ridiculũ. Alia opinio eſt q q̃diu lex non eſt totaliter ſublata princeps obligatur. Et licet poſſit ſecũ diſpẽſare ⁊ tollere eã totaliter: nõ põt eã tollere quo ad libitũ: vnde ſi vult ſe abſoluere a vinculo legis tollat eã abſolute: alioquin illi ſubiacet. Et fundatur hec opinio ſuper hoc: quia aliter obligatio principis ad obſeruantiã legis eſſet ridiculoſa. Cõtra hãc aũt opinionẽ eſt: qꝛ princeps põt etiã ſine cã qꝛ ſibi placet eximere vnũ ſubditũ a cõi lege. ḡ põt ſe ipſum eximere quã nõ ſit deterioris cõdõis q̃ ſuus ſubdit⁹. Inter has aũt

extremas opiniones medis occurrit opinioꝝ ſola vera eſt. ſ. ꝙ princeps poteſt ad libitū ſe ⁊ ſubditū aliquē eximere a lege cōi iā ꝓmulgata. ſic ꝙ exēptus nō ſit reus violati ꝑcepti legis nō ſeruādo illā. non tamē pōt eximere ſic vt ipſe eximēs ⁊ exēptus ad libitū nō ſit reus violati nirꝫ na tura: quo q̄lꝫ ps cōformari dꝫ ſuo toti ⁊ ꝑcipue capiti. hec opio duo dicitur potet. Et in pᵒ cōuenit cū pma opione ⁊ diſcrepat a ſecūda. in ſcdo aūt conuenit cū ſcda

aliq̄liter ⁊ diſcrepat a prima. Et ſi bñ cōſideret opio hec apparebit ꝙ ſaluat vtrūq; ꝙ mētibus humanis impſſum vř. ſ. ⁊ ꝙ princeps male facit eximendo ſe vel alium ad libitum a legis iugo. Et ꝙ nihilominᵒ exēptus non eſt reus fracte legis. Si enim papa licentiet ſe vel aliū, qr placet ad nō dōm horas canonicas vel carnes comedendū in quadrageſimai licētiatᵒ male facit non dicēdo horas aut carnes comedendo qr turpis eſt ps q̄ non conſonat ſuo toti ex nāe iure: ꝙ violatᵣ a ſubdito ⁊ ⁊ multo magis a capite. Cui etiā a diuo iure minꝑ pperatᵣ dicēs ⁊ nō faciens alligās onus graue ⁊c. Matthe. 23. ⁊ nihilominus licet peccet ſic licētiatᵒ nō tñ eſt reus violati pcepti de horis canonicꝭ dicēdis aut de carnibᵒ nō comedēdis. Fūdatur hec opinio quo ad primam ptē ſuper ptāte princip̄ qua pōt tollere legē ⁊ ſimplr ⁊ quo ad aliquem: vt quotidiana experientia teſtatᵣ in priuilegiis eximentibᵒ hos vel illos a ſolutione decimarum. In quibus etiam ſi nulla cauſa exprimatᵣ ſꝫ ſolo motu principis ſiant robur non deeſt. Quo ad ſecūdā ꝑo ptē ſup nāli iure: quo turpis eſt omnis pars que nō cōſonat ſuo toti: ⁊ quo in moralibᵒ magis mouēt exēpla q̄ ꝟba, ⁊ princeps nō ſolū vt preſit ſed ꝓſit creatᵣ: ⁊ aliis huiuſmodi que naturalis ratio dictat. Et ſecūdū hanc opinionē nihil eſt ridiculoꝝ omnia cōſonāt: ⁊ oēs obiectiones ſoluūtᵣ: obſeruantiarū ⁊ reprehēſionū rō reddetur. vnde vt ſententia vera in medio poſita amplectenda eſt.

¶ Super articulum ſextum.

In articulo ſexto eiuſdē. 96. q. nota quod quadrupliciter occurrere poteſt

f. q. 97.
ā. 3. ad 1.
Et 22ᵉ.
q. 60. ā.
5. ad. 2.
⁊. 3. q.
120. ā. 1
⁊. queſ.
147. ā.
4. coi.
Et. 3. d;
33. q. 3.
ā. 4. q.
3. coi. ⁊
ad. 5. ⁊
d. 87. ā.
4. co. ſi.
Et. 4. d
15. q. 3.
ā. 2. q. 1
⁊ 4. coᵒ

rectiuā legis princeps ſubditᵣ legi ꝓpria voluntate: ſm ꝙ dr extra de cōſtitutionibᵒ. c. cū oēs. Qd̄ q̄ſq; iurꝭ in alterū ſtatuit, ipſe eodē iure vti dꝫ. ⁊ ſapientis dicit authoritas. Patere legē q̄s ipſe tuleris. Improperatᵣ ēt his a dn̄o, qui dicūt ⁊ nō faciūt. ⁊ q̄ aliis onera grauia imponunt ⁊ ipſi nec digito volūt ea mouere: vt dr matt. 23. Vñ q̄tum ad dei iudiciū princeps nō eſt abſolutᵒ a lege q̄tū ad vim directiuā eius, ſꝫ dꝫ volūtariᵒ nō coactᵒ legē implere. Eſt ēt pnceps ſupra legē inquātū ſi expediēs fuerit poteſt legē mutare, ⁊ in ea diſpēſare pro loco ⁊ tēpore.

¶ Utrum ei qui ſubditur legi liceat preter verba legis agere. Art. 6.

Ad ſextū Videtᵣ ꝙ nō liceat ei q̄ ſubditᵣ legi ꝑter verba legis agere. Dicit enim Aug. in lib. de vera religione. In tēporalibᵒ legibus quāuis homines iudicent de his cum eas inſtituūt, tamē quādo ſunt inſtitute ⁊ firmate nō licebit de ipſis iudicare, ſed ſecūdū ipſas: ſed ſi aliquis pretermittat verba legis dicēs ſe intentionem legiſlatoris ſeruare, videtur iudicare de lege. ergo nō licet ei qui ſubditᵣ legi vt pretermittat verba legꝭ vt intētionē legiſlatoris ſeruet. ¶ P̄. Ad eū ſolū ptinet leges interptari cuiᵒ eſt cōdere leges: ſed omniū ſubditorū legi nō eſt leges cōdere. ergo eorū nō eſt interpretari legiſlatoris intentionē, ſed ſemper ſm verba legis agere debent. ¶ P̄. Ois ſapiēs intentionē ſuā verbis nouit explicare: ſed illi q̄ leges cōdiderūt reputari dn̄t ſapiētes. Dicit em̄ ſapiētia prouerb. 8. Per me reges regnāt ⁊ legū cōditores iuſta decernūt. ergo de intētione legiſlatoris nō eſt iudicandū niſi per verba legis.

Sꝫ ↄtra eſt, ꝙ hylariᵒ dicit in. 13. de trini. Intelligētia dictorū ex cauſis eſt aſſumēda dicēdi: quia nō ſermoni res, ſed rei debet eſſe ſermo ſubiectᵒ. ergo magis eſt attendendū ad cauſam que mouit legiſlatorē quā ad ipſa verba legis.

Rn̄deo Dōm, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt: omnis lex ordinatur ad cōmunē hominū ſalutē, ⁊ intātum obtinet vim ⁊ rationē legis ſm ꝟo ꝙ ab hoc deficit ꝟtutē obligādi nō hꝫ. vñ iuriſpitus dicit ꝙ nulla rō iuris aut equitatis benignitas patitᵣ: vt qui ſalubriter ꝓ ſalute hominū introducuntur, ea nos duriori interpretatione ↄ̄ ipſorū cōmodū pducamᵒ ad ſeueritatē. Cōtingit aūt multotiēs ꝙ aliq̄d obſeruari cōi ſaluti eſt vtile vt in pluribᵒ, ꝙ tñ in aliq̄bus caſibus eſt maxime nociuū quia igitᵣ legiſlator nō pōt oēs ſingulares caſus intueri, ꝓponit legē ſm ea q̄ in pluribus accidūt ferēs intētionē ſuā ad cōmunē vtilitatē. vnde ſi emergat caſus in quo obſeruatio talis legis ſit dānoſa cōmuni ſaluti non eſt obſeruāda: ſicut ſi in ciuitate obſeſſa ſtatuatᵣ lex ꝙ porte ciuitatis maneāt clauſe, hoc eſt vtile cōmuni ſaluti: vt in pluribᵒ. Si tñ cōtingat caſus ꝙ hoſtes inſequantᵣ aliquos ciues p quos ciuitas cōſeruatᵣ dānoſiſſimū eſſet ciuitati niſi eis porte aperirentᵣ ⁊ ideo in tali caſu eſſent porte aperiēde cōtra verba legis vt ſeruaretᵣ vtilitas cōmunis quā legiſlator intēdit. Sed tñ hoc eſt cōſiderādū ꝙ ſi obſeruatio legis ſecūdū verba nō habeat ſubitū piculū cui oporteat ſtatim occurri, nō ptinet ad quēlibet, vt interpretetᵣ q̄d ſit vtile ciuitati ⁊ quid inutile ciuitati: ſed hoc ſolū ptinet ad principes qui ꝓpter hmōi caſus hñt authoritatē in legibus diſpēſandi. Si vero ſit ſubitū periculū nō patiēs tantā morā vt ad ſuperiorem recurri poſſit, ipſa neceſſitas diſpēſationem habet annexam: quia neceſſitas nō ſubditur legi.

Ad pmū Ergo dōm, ꝙ ille q̄ in caſu neceſſitatis agit preter verba legis, non iudicat de ipſa lege: ſed iudicat de caſu ſingulari in quo videt verba legis obſeruāda nō eſſe. ¶ Ad ſm dōm, ꝙ ille qui ſequitᵣ intētionē legiſlatoris, nō interpretatᵣ legē ſimplr: ſed in caſu in quo manifeſtū eſt per euidētiā documēti legiſlatorē aliud intēdiſſe. Si enim dubiū ſit, dꝫ vel ſꝫ verba legꝭ agere: vel ſuperiorē ↄſulere. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ nulliᵒ hoīs ſapiētia tāta eſt, vt poſſit oēs ſingulares caſus excogitare: ⁊ ideo nō pōt ſufficienter p verba ſua exprimere ea que cōueniūt ad finē intētū: ⁊ ſi poſſet legiſlator oēs caſus conſiderare, non oporteret vt omnes exprimeret ꝓpter confuſionem vitandam: ſed legem ferre deberet ſecundū ea que in pluribus accidūt.

¶ De mutatione legum. Qō. 97.

Deinde Cōſiderandum eſt de mutatione legū. ¶ Et circa h̄ querūtᵣ quatuor. Primo vtrū lex humana ſit mutabilis. ſecūdo, vtrum ſemp debeat mutari qn̄ aliquid melius occurrerit. tertio, vtrū per conſuetudinem aboleatur: et vtrum conſuetudo obtineat vim legis. quarto, vtrum vſus legis humane per diſpenſationem rectorum immutari debeat.

¶ Utrum lex humana debeat mutari aliquo modo. Arti. 1.

Ad pmū Sic pceditur. Videtur ꝙ lex humana nullo modo debeat mutari. Lex enim humana deriuatur a lege nāli: vt ſupra dictū eſt: ſed lex naturalis immobilis permanet: ergo ⁊ lex humana debet immobilis permanere. ¶ P̄. Sicut phs dicit in. 5. ethi. Menſura maxime debet eſſe permanens: ſed lex humana eſt menſura humanorum actuum: vt ſupra dictum eſt ergo debetᵣ immobiliter permanere. ¶ P̄. De ratione legis eſt quod ſit iuſta ⁊ recta: vt ſupra dictum eſt: ſed illud quod ſemel eſt rectum ſemper eſt rectum: ergo illud quod eſt ſemel lex ſemper dꝫ eſſe lex.

⁊ tunc duce gnome ⁊ epicheia ſine ſuperioris conſultatione pretermittuntur verba legis: ⁊ ſeruatur intentio eius: quia in manifeſtis non eſt opus interpretatione que ſpectat ad ſuperiorem: ſed executione vt in ſecunda ſecunde queſtio. de epicheia author dicit. Quod ergo in litera dicitur ꝙ extra ſubitum periculum non pertinet ad quemlibet interpretari: in caſu dubio eſt ſermo. Interpretatione enim non eſt opus in manifeſtis. ¶ Sed tunc inſurgit queſtio quo pacto ſaluatur diſtinctio facta in corpore articuli inter caſum neceſſitatis habentis diſpēſationē annexā ⁊ caſum nō neceſſitatis quo recurrendum eſt ad interpretationē ſuperioris. ſi nāq; de ambiguis caſibus eſt ſermo: cōtradicit dictis ex reſponſione ad ſecundū. ſ. ꝙ ſm verba agendū eſt in neceſſitatis caſu ambiguo. ſi de manifeſtis: contradicit dictꝭ ex ſecūda ſecūde: ꝙ in manifeſtis extra caſum neceſſitatis non eſt opus interpretatione ſed virtus epicheie ſufficit: ſi in pᵒ mēbro de ambiguis ⁊ in ſcdo de manifeſtis eſt ſermo. diſtinctio eſt inutilis ⁊ extra artē tacēs principale in differentia ſcꝫ eſſe manifeſtū vel ambiguū. Verū queſtio h̄ citius ſoluetᵣ ſi videri nus ꝙ in ambiguis datur latitudo. Nam quedā ſic occurrunt ambigua vt in ſua ambiguitate remaneāt. Quedā vero ſic ſunt ambigua vt rōnabile ſit ꝙ ſi legiſlator adeſſet hāc ꝑcul dubio partē determinaret nūc hic ſeruandā. Sermo ergo litere eſt de ambiguis ⁊ de eis vlt decet ꝙ interpretatio ſpectat ad ſuperiores quādo poteſt ad eos recurri. qn̄ vero nō poteſt recurri ſi ſunt ambigua 2ᵒ modo, neceſſitas hꝫ diſpēſationē annexā: ſi vero ſunt ambigua pᵒ mō, tunc ſm ꝟba legis agēdū eſt. Et ꝙ mēs authoris ſit iſta pꝫ ex h̄ ꝙ dicit ſ. ꝙ neceſſitas hꝫ diſpēſationē annexā: cōſtat em̄ ꝙ diſpēſatio ex interpretatione legis pcedit. Interpretatū aūt locū nō hꝫ in manifeſtis. De ambiguis igitᵣ 2ᵒ intēdit.

f. q. 96.
ā. 5. ad
3. ⁊ ā. 6
q. 10. ⁊. ſ
q. 104.
ā. 3. ad
2.

¶ In rn̄ſione ad 3ᵐ collige cās quare leges humane ſūt ſm id ꝙ vt in pluribᵒ agēdū eſt. Prima eſt ex defectu humani ingenij. Scda ē ex pte ↄfuſionis vitande. Tertia q̄ in līa tacetᵣ, ponitur tamen. 5. ethi. eſt ex variabilitate rerū de q̄bᵒ fit lex humana ⁊ hec variabilitas mūe inculpabilē reddit humanū intellm in ſtatuendo leges vt in pluribus.

casus agendi contra legis verba pro ſeruanda eius intentione. Primo ambiguus ⁊ impatiens more. ⁊ tunc ſeruanda ſunt verba legis: vt dicitur in reſponſione ad ſecundum. Secundo ambiguus ⁊ ſuſtinens morā: ⁊ tunc conſulendus eſt ſuperior qui propter huiuſmodi caſus habet authoritatem interpretandi legē. ⁊ hoc intendit litera in corpore articuli. Tertio manifeſtus ⁊ impatiens more: ⁊ tunc conſtat ꝙ debet nō ſeruare verba legis ſed intentionem. Quartus manifeſtus ſed ſuſtinens moram

¶ Super. q. 97. artic. 1. ⁊ 2.

In articulis primo ⁊ ſecūdo nō occurrit aliud reſcribēdū q̄ ꝙ optime notentᵣ cauſe mutationis legū: vt ⁊ qn̄ oportet nutenᵒ ⁊ qn̄ non oportet reſiſtentia fiat mutationi: neceſſitas vel vtilitas penſanda eſt nō ad preſens tantum tempus ſed perpetuum ſeu diuturnū, pro quo lex fit.

℄ Super arti. 3.
In articulo ter⸗tio in reſponſio⸗ne ad ſecundum ad⸗uerte quod licet au⸗thor ſatiſfaciat argu⸗mento diuū manife⸗ſtat non oportere ab actu illicito incboare conſuetudinem dero⸗gantem legi ſi tamen ab illicitis tunc acti⸗b⁹ inchoaſſet: ex quo conualuit ⁊ iam con⸗ſuetudinis vim ha⸗bet legi ſcripte dero⸗gat: non oportet nan⸗que poſteros ſolici⸗tos eſſe an licite vel illicite introducta ſit conſuetudo quã ſine dubio licite inueniũt obſeruari relicta le⸗ge ſcripta.

Sed 9tra Eſt, ꝙ aug. dicit in .1. de lib. arb. Lex tpal' quãuis iuſta ſit cõmutari tamen ꝑ tpa iuſte poteſt.

Rñdeo Dõz ꝙ ſicut ſupra dictũ eſt: lex hũana eſt qđdã dictamẽ rõnis quo dirigunt̃ hũani act⁹: ⁊ ſꝫ hoc du plex cã põt eẽ ꝙ lex humana iuſte mutet̃. Una q̃dẽ ex parte rõnis: alia vero ex parte hominũ: quorũ act⁹ lege regulant̃. Ex pte quidẽ rationis: q: humane rõni naturale eſſe videt̃, vt gradatim ab imperfecto ad ꝑfectũ ꝑueniat: vnde videm⁹ in ſciẽtijs ſpeculatiuis ꝙ qui ꝑmo phati ſunt quedã imperfecta tradiderũt, que poſtmodũ per poſteriores ſunt tradita mag' ꝑfecte: ita etiã ⁊ in operabilibus. Nã primi qui intẽderũt inuenire aliquid vtile cõitati hominũ non valẽtes oĩa ex ſeipſis cõſiderare, inſtituerũt quedã impfecta in multis deficiẽtia: q̃ poſteriores mutauerũt inſtituẽtes aliqua que in pauciorib' deficere poſſunt a cõi vtilitate. Ex parte vero hominũ quorũ act⁹ lege regulant̃, lex recte mutari poteſt ꝓpter mutationẽ conditionũ hominũ quib' ſecundũ diuerſas eorũ cõditiones diuerſa expediũt ſicut aug. ponit exẽplũ in .1. de libe. arbi. ꝙ ſi populus ſit bene moderat⁹ ⁊ grauis, cõmuniſq; vtilitatis diligẽtiſſimus cuſtos, recte lex fertur qua tali populo liceat creare ſibi magiſtratus: ꝑ quos res publica adminiſtretur: porro ſi paulatim idẽ populus depriuatus habeat venale ſuffragiũ, ⁊ regimẽ flagitioſis ſceleratiſq; cõmittat, recte adimitur populo talis poteſtas dandi honores, ⁊ ad paucorum bonorum redit arbitrium.

Ad pmũ Ergo dicẽdũ, ꝙ naturalis lex eſt ꝑticipatio quedã legis eterne: vt ſupra dictũ eſt: ⁊ ideo immobilis ꝑſeuerat ꝙ habet ex immobilitate ⁊ ꝑfectione diuine rationis inſtituẽtis naturã: ſed rõ humana mutabilis eſt ⁊ imperfecta: ⁊ ideo eius lex mutabilis eſt. Et p̃terea lex nãlis cõtinet quedã vniuerſalia precepta que ſemꝑ manẽt: lex vero poſita ab homine cõtinet p̃cepta quedã particularia ſꝫ diuerſos caſus q̃ emergũt. ℄ Ad ſm dõm, ꝙ menſura debet eſſe ꝑmanẽs q̃tũ eſt poſſibile: ſed in rebus mutabilibus nõ põt eſſe aliquid omnino immutabiliter ꝑmanens, ⁊ ideo lex humana nõ põt eſſe omnino immutabilis. ℄ Ad tertiũ dõm, ꝙ rectũ in reb' corporalibus dicitur abſolute: ⁊ ideo ſemper quantũ eſt de ſe manet rectũ: ſed rectitudo legis dicit̃ in ordine ad vtilitatem communẽ: cui non ſemꝑ ꝓportionatur vna eademque res: ſicut ſupra dictum eſt: ⁊ ideo talis rectitudo mutatur.

℄ Utrũ lex humana ſemper ſit mutanda quando occurrit aliquid melius. Art. 2.

Ad ſcdm Sic ꝓceditur. Videt̃ ꝙ ſemꝑ lex humana quãdo aliqđ melius occurrit ſit mutanda. Leges eñ humane ſunt adinuẽte ꝑ rationẽ humanam: ſicut etiã alie artes: ſed in alijs artibus mutatur id ꝙ prius tenebatur ſi aliquid melius occurrat: ergo idẽ eſt etiã faciendũ in legibus humanis. ℄ p̃. Ex hijs que p̃terita ſunt ꝓuidere poſſumus de futuris: ſed niſi leges humane mutate fuiſſent ſuꝑuenientibus melioribus adinuẽtionibus, multa incõueniẽtia ſequerẽtur: eo ꝙ leges antiq; inueniunt̃ multas ruditates cõtinere: ergo videt̃ ꝙ leges ſunt mutãde quotieſcunq; aliqđ meli⁹ occurrit ſtatuẽdũ. ℄ p̃. Leges humane circa act' ſingulares holuꝫ ſtatuunt̃: in ſingularibus autẽ ꝑfectã cognitionẽ adipiſci nõ poſſumus niſi ꝑ experiẽtiã que tpe indiget: vt dicit̃ in .2. ethi. ergo videt̃ ꝙ ꝑ ſucceſſionẽ temporis poſſit aliquid meli⁹ occurrere ſtatuendum.

Sed cõtra Eſt: ꝙ dĩ in decretis diſt. 12. Ridiculum eſt ⁊ ſatis abominabile dedecus: vt traditiones quas antiquit⁹ a patrib⁹ ſuſcepim⁹ infringi patiamur.

Rñdeo Dicẽdũ, ꝙ ſicut dictũ eſt, lex humana intantũ recte mutat̃ inquãtũ ꝑ eius mutationẽ cõmuni vtilitati ꝓuidetur. Habet autẽ ipſa legis mutatio quantũ in ſe eſt detrimentũ quoddã cõmunis ſalutis: quia ad obſeruantiã legũ plurimum valet conſuetudo, in tantum quod ea que cõtra cõmunẽ cõſuetudinẽ fiunt etiã ſi ſint leuiora de ſe, grauiora vident̃: vnde quando mutat̃ lex, diminuitur vis conſtrictiua legis inquantũ tollit̃ cõſuetudo. ⁊ ideo nunquam debet mutari lex humana niſi ex aliqua pte tñ recõpenſet̃ cõi ſaluti quantum ex iſta parte derogatur. Quod quidem cõtingit vel ex h̃ aliq̃ maxima ⁊ euidentiſſima vtilitas ex nouo ſtatuto ꝓuenit: vel ex eo ꝙ ẽ maxima neceſſitas, ex eo ꝙ lex cõſueta aut manifeſtã iniq̃tatẽ cõtinet, aut ei⁹ obſeruatio eſt plurimũ nociua: vnde dicit̃ a iuriſperito, ꝙ in reb' nouis cõſtituẽdis euidẽs dꝫ eſſe vtilitas vt recte recedat̃ ab eo iure ꝙ diu equũ viſum ẽ.

Ad pmũ Ergo dicẽdũ, ꝙ ea que ſunt artis habẽt efficaciã ex ſola ratione: ⁊ ideo vbicũq; melioratio occurrit eſt mutandũ ꝙ prius tenebatur: ſed leges habent maximam virtutem ex conſuetudine: vt philoſophus dicit in 2. politi. ⁊ ideo non ſunt de facili mutande. ℄ Ad ſecundũ dicendum, ꝙ ratio illa concludit ꝙ leges ſunt mutande: non tamen ꝓ quacunque melioratione: ſed pro magna vtilitate vel neceſſitate: vt dictum eſt. ℄ Et ſimiliter dicẽdum eſt ad tertiũ.

℄ Utrum conſuetudo poſſit obtinere vim legis. Art. 3.

Ad tertiũ Sic ꝓcedit̃. Videtur ꝙ conſuetudo nõ poſſit obtinere vim legis, nec legem amouere. Lex eñ humana deriuatur a lege nature, ⁊ a lege diuina, vt ex ſupradictis patet: ſed conſuetudo hominũ non poteſt mutare legẽ nature, nec legẽ diuinã: ergo etiã nec legẽ humanã immutare poteſt. ℄ p̃. Ex multis malis nõ poteſt fieri vnũ bonũ: ſed ille qui incipit primo cõtra legẽ agere malefacit: ergo multiplicatis ſimilibus actibus nõ efficiet̃ aliquod bonũ: lex autẽ eſt quoddã bonum, cũ ſit regula humanorũ actuũ: ergo ꝑ cõſuetudinẽ non poteſt remoueri lex: vt ipſa conſuetudo vim legis obtineat. ℄ p̃. ferre leges pertinẽt ad publicas perſononas: ad quas pertinet regere cõmunitatẽ. vnde priuate perſone legẽ facere nõ pñt: ſe conſuetudo inualeſcit per actus priuatarũ perſonarũ: ergo conſuetudo nõ poteſt obtinere vim legis, per quã lex remoueat̃.

21ª q. 79. art. 2. ad. 2. ⁊ 1. queſt 100. ã 2. con. Et q̃l. 2 ã 8. co. ꝑncipio ⁊ q̃l. 9. arti. 15. coti. 2. ⁊ 3.

Sed contra Eſt, ꝙ aug. dicit in epiſtola ad caſulanũ. Mos populi dei ⁊ inſtituta maiorũ pro lege ſunt tenenda, ⁊ ſicut preuaricatores legũ diuinarũ, ita ⁊ cõtẽptores cõſuetudinũ eccleſiaſticarũ coercẽdi ſunt.

Rñdeo Dicendũ, ꝙ omnis lex ꝑficiſcit̃ a ratione ⁊ volũtate legiſlatoris. Lex quidẽ diuina ⁊ naturalis a rationabili dei volũtate, lex autẽ humana a volũtate hominis ratione regulata. Sicut autẽ ratio ⁊ volũtas hominis manifeſtantur verbo in rebus agẽdis: ita etiã manifeſtantur facto: hoc eñ vnuſquiſq; eligere videtur vt bonũ, ꝙ opere implet: manifeſtũ eſt autẽ ꝙ verbo humano poteſt ⁊ mutari lex: ⁊ etiã exponi: inquãtũ manifeſtat interiorẽ motũ ⁊ cõceptũ rationis humane: vnde etiã ⁊ per actus maxime multiplicatos qui cõſuetudinẽ efficiũt, mutari poteſt lex: ⁊ exponi: ⁊ etiã aliquid cauſari ꝙ legis virtutẽ obtineat: inquantũ, ſ. ꝑ exteriores actus multiplicatos interior volũtatis motus ⁊ ration' conceptus efficaciſſime declaratur. Cũ eñ aliquid multoties fit: videtur ex deliberato rationis iudicio ꝓuenire: ⁊ ſm hoc cõſuetudo: ⁊ hꝫ vim legis, ⁊ legẽ abolet, ⁊ eſt legũ interpretatrix.

Ad pmũ Ergo dõm, ꝙ lex nãlis ⁊ diuina ꝓcedit a volũtate diuina: vt dictũ eſt: vñ non põt mutari per cõſuetudinẽ ꝓcedentẽ a volũtate hoĩs. ſed ſolũ per auctoritatẽ diuinã mutari poſſet: ⁊ inde eſt ꝙ nulla cõſuetudo vim legis obtinere põt cõtra legẽ diuinã vel legẽ nãlem. Dicit eñ Iſido. in ſynonymis. Uſus auctoritati cedat: prauũ vſum lex ⁊ ratio vincat. ℄ Ad ſm dõm: ꝙ ſicut ſupra dictũ eſt, leges humane in aliquibus caſibus deficiũt: vnde poſſibile eſt quãdoq; preter legẽ agere: in caſu. ſ. in quo deficit lex: ⁊ tamẽ actus nõ erit malus: ⁊ cũ tales caſus multiplicant̃ ꝓpter aliquam mutationẽ hominũ, tunc manifeſtatur per cõſuetudinẽ ꝙ lex vlterius non eſt vtilis: ſicut etiam manifeſtaretur ſi lex contraria verbo ꝓmulgaretur. Si autẽ adhuc maneat ratio eadẽ ꝓpter quã prima lex vtilis erat nõ cõſuetudo legẽ ſed lex cõſuetudinẽ vincit: niſi forte ꝓpter hoc ſolũ inutilis lex videatur: quia nõ eſt poſſibilis ſm cõſuetudinẽ patrie que erat vna de conditionib' legis: difficile eñ eſt cõſuetudinẽ multitudinis remouere. ℄ Ad tertiũ dõm, ꝙ multitudo in qua cõſuetudo introducit̃ duplicis cõditionis eẽ põt. Si eñ ſit libera multitudo q̃ poſſit ſibi legẽ facere, pl⁹ ẽ cõſenſus tot⁹ multitudin' ad aliquid obſeruãdũ q̃ cõſuetudo manifeſtat. q̃ authoritas ꝑncipis, q̃ nõ hꝫ poteſtatẽ cõdẽdi legẽ niſi inq̃tũ gerit ꝑſonã multitudin': vñ lꝫ ſingule ꝑſone ñ poſſint cõdere legẽ, tñ tot⁹ ppl's cõdere legẽ põt. Si vero multitudo nõ hʒat liberã ptãtẽ cõdẽdi ſibi legẽ, vel legẽ a ſuꝑiori ptãte poſitã remouẽdi: tñ ipa cõſuetudo in tali multitudine p̃ualẽs, obtinet vim leg' inquantũ ꝑ eos toleratur ad quos ptinet multitudini legem imponere: ex hoc eñ ipſo videtur approbare ꝙ cõſuetudo introducit.

℄ Unum

¶ Super art. 4.
In titulo articu
li quarti aduer
1.q.96. te quod non de prin-
a.5. co. cipe ſpecialiter ſed
2.2.q6. de rectore multitudi
100.a. nis ſiue principe ſiue
8.co.ꝛ ſiue non queſtio eſt.
22.q6. ¶ In corpore articu
88.art. li eiuſdē aduerte duo
10.co.ꝛ primo quid ſubiacet
ad.2.ꝛ diſpēſationi rectoris
q.89.a. exprimitur namq; in
9.ꝛ q6. litera ꝙ hoc eſt defe
147.ar. ctus legis in perſona
4 co.ꝛ vel caſu: quando eſt
ad.1.et non eſt nec apparet
3.di.37 nec dubitatur defe-
ar.4.et ctus legis nulla eſt
4.di.15 rō licentiam tribuen
q.3.art. di quod nō ſeruetur
2.q.1.ꝛ legis preceptum: ac
baſ.27. per hoc nulla eſt ratio
q.3.a.3 diſpenſandi, quando
ad.4.et autem apparet quod
3.5.c. lex in hoc caſu impe-
125.ſt. diret maius bonum
vel caderet in malum ꝛ huiuſmodi. tūc deficere dr̄ lex in caſu illo. vnde ꝓ ſola volūtate non fit diſpenſatio ſꝫ diſſipatio. Secundo quis rector in qua lege poſſit diſpēſare. In litera em̄ nihil aliud exprimitur niſi ꝙ rector multitudinis habet poteſtatē diſpēſandi in lege humana que ſue authoritati innitit̄. Et in rñſione ad tertium in lege humana publica nō pōt diſpenſare niſi ille a quo lex authoritatem habet vel is cui ipſe cōmiſerit.

¶ Uidetur autē mihi quod ſecluſa conſuetudine que authoritatem diſpenſandi inferioribus rectoribꝰ cōmittit ꝛ adimit, ex hoc ipſo quod aliquis cōſtitutꝰ eſt rector: mul[illegible] commiſſa quoq; eſt ſibi authoritas diſpenſandi in lege ſuperioris q̄ ad ea q̄ ſūt ſui regiminis: quo ad frequentia: que ad propria. Leue autem eſt qđcunq; ceteris paribus non ꝑcepto ꝓprie dicto, ſed ſimplici ſtatuto poſitū eſt. Non enim eſt rationi conſonum vt ad principem pro diſpenſatione in leuire recurrēdū ſit. Frequenter quoq; occurrētibus graue nimis eſſet ad principes ſepe valde remotum loco vel commoditate recurrere, vbi lex iſta iudicanda: ꝛ tandem eſſet nō ſeruanda, vt patet in lege ieiunij eccleſiaſtici quod credo ſoluendum accidit ex rationabili ſꝫ extimationem ſalutē cauſa: nec eſt rationi conſonum vt ſemidebiles aut volēs quis

¶ Utrum rectores multitudinis poſſint in legibus humanis diſpenſare. Art. 4.

Ad quartū ſic procedit. Uidet ꝙ rectores multitudinis non poſſint in legibus humanis diſpenſare. Lex enim ſtatuta eſt pro cōi vtilitate: vt Iſido. dicit, ſed cōe bonum non debet intermitti pro priuato commodo alicuius perſone: quia vt dicit phs in .1. ethi. Bonū gentis diuiniꝰ eſt quā bonū vnius hoīs. ergo vꝫ ꝙ non debeat diſpēſari cū aliquo vt ꝯ legē cōmunē agat. ¶ Pꝫ. Illis qui ſuper alios cōſtituunt precipit Deut. 1. Ita paruū audietis vt magnū: nec accipietis cuiuſq; perſonā, quia dei iudiciū eſt, ſed ꝯcedere alicui qđ cōiter denegatur omnibꝰ, videtur eſſe acceptio perſonarū. ergo huiuſmodi diſpēſationes facere rectores multitudinis nō pñt: cū hoc ſit ꝯ ꝑceptū legis diuine. ¶ Pꝫ. Lex humana ſi ſit recta opꝫ ꝙ ꝯſonet legi nālī ꝛ legi diuine: aliter em̄ nō cōgrueret religioni, nec cōueniret diſciplinę. qđ requirit ad legē: vt Iſid. dicit. ſꝫ in lege naturali ꝛ diuina nullus homo pōt diſpenſare. ergo nec etiam in lege hūana.

Sꝫ ꝯ Eſt, ꝙ dicit apoſtolus. 1. ad cor. 9. Diſpenſatio mihi credita eſt.

Rñdeo Dīm, ꝙ diſpenſatio ꝓprie importat cōmenſurationem alicuius cōis ad ſingula. vñ etiā gubernator familie dr̄ diſpenſator inq̄tū vnicuiq; de familia cum pōdere ꝛ menſura diſtribuit ꝛ operationes ꝛ neceſſaria vite. Sic igitur ꝛ in quacūq; multitudine ex eo dr̄ aliquis diſpenſare, quia ordinat qualr̄ aliqđ cōe preceptū ſit a ſingulis adimplendū. Cōtingit aūt qñq; ꝙ aliqđ preceptū qđ eſt ad cōmodū multitudinis vt in pluribꝰ non eſt cōueniens huic ꝑſone vel in hoc caſu: quia vel per hoc impediretur aliqđ melius vel etiam induceretur aliqđ malū: ſicut ex ſupradictis patet. Periculoſū aūt eſſet vt hoc iudicio cuiuſlibet cōmitteret: niſi forte propter euidens ꝛ ſubitū piculū: vt .ſ. dictū eſt. ꝛ ideo ille q hꝫ regere multitudinē hꝫ ptātē diſpēſandi in lege hūana que ſue authoritati innititur: vt .ſ. in ꝑſonis vl̄ in caſibꝰ in qbꝰ lex deficit licentiā tribuat vt ꝑceptū legis non ſeruet. Si aūt abſq; hac rōne ꝓ ſola volūtate licētiā tribuat, nō erit fidelis in diſpēſatiōe, aut erit īprudēs. Infidelis quidē ſi nō hꝫ intētionē ad bonū cōe. Imprudēs aūt ſi rōnē diſpēſandi ignoret: ꝓpter qđ dñs dicit Luc. 12. Quis putas eſt fidelis diſpēſator ꝛ prudēs quē ꝯſtituit dominus ſup familiā ſuā.

Ad pmū Ergo dīm, ꝙ qñ cum aliquo diſpenſat vt legē communē nō ſeruet, nō dꝫ fieri in preiudiciū boni cōis: ſed ea intētione vt ad bonū cōe ꝓficiat. ¶ Ad ſm̄ dīm dꝫ, ꝙ nō eſt acceptio ꝑſonarū ſi nō ſeruent̄ equalia in ꝑſonis inequalibꝰ. vñ qñ cōditio alicuꝰ ꝑſone requirit rōnabilr̄ vt in ea aliqđ ſpālr̄ obſeruet, non eſt ꝑſonarū acceptio ſi ſibi aliq̄ ſpālis gr̄a fiat. ¶ Ad 3ᵐ dīm, ꝙ lex nālis inq̄tū cōtinet ꝑcepta cōia que nunq̄ fallunt, diſpenſationem recipere nō pōt. in alijs vero ꝑceptis q ſunt q̄ſi cōcluſiōes ꝑceptorū cōium, qñq; ꝑ hoīem diſpēſatur: puta ꝙ mutuū nō reddat̄ proditori patrie, vel aliqđ hmōi. ad legē autem diuinā ita ſe habet quilibet homo ſicut perſona priuata ad legē publicam cui ſubijcitur. vnde ſicut in lege humana publica nō poteſt diſpenſare niſi ille a quo lex authoritatem habet, vel is cui ipſe commiſerit, ita in preceptis iuris diuini q ſunt a deo nullus poteſt diſpenſare niſi deus vel is cui ipſe ſpecialiter committeret.

¶ De lege veteri. Queſtio. 98.

Conſequenter conſiderandum eſt de lege veteri. ¶ Et primo de ipſa lege. Secūdo, de preceptis eius. ¶ Circa primū queruntur ſex. Primo, vtrum lex vetus ſit bona. Secundo, vtrū ſit a deo. Tertio, vtrū ſit a deo mediātibꝰ angelis. Quarto, vtrum data ſit omnibus. Quinto, vtrum oēs obliget. Sexto, vtrū cōgruo tēpore fuerit data.

¶ Utrum lex vetus fuerit bona. Artic. 1.

Ad primum ſic proceditur. Uidet ꝙ lex vetus nō fuerit bona. Dicitur enim Ezech. 20. Dedi eis precepta non bona, ꝛ iudicia in quibus non viuent, ſed lex nō dicit bona niſi ꝓpter bonitatem preceptorū que cōtinet. ergo lex vetus non fuit bona. ¶ Pꝫ. Ad bonitatem legis pertinet vt cōi ſaluti ꝓficiat: ſicut Iſido. dicit: ſed lex vetus nō fuit ſalutifera, ſed magis mortifera ꝛ nociua. Dicit em̄ apoſtolus Ro. 7. Sine lege pctm̄ mortuum erat: ego autem viuebā ſine lege aliquādo, ſꝫ cū veniſſet mandatū pctm̄ reuixit. ego aūt mortuus ſum. ꝛ ro. 5. Lex ſubintrauit vt abundaret delictū. ergo lex vetus non fuit bona. ¶ Pꝫ. Ad bonitatē legis pertinet qđ ſit poſſibilis ad obſeruandū, ꝛ ſm naturam ꝛ ſꝫ humanam conſuetudinem: ſed hoc non habuit lex vetus. Dicit enim Petrus act. 15. Quid tentatis imponere iugum ſuper ceruicem diſcipulorū, quod neq; nos neq; patres noſtri portare potuimus? ergo videtur quod lex vetus non fuerit bona.

Sꝫ ꝯtra Eſt, quod apl's dicit Ro. 7. Itaq; lex quidem ſancta eſt, ꝛ mandatum ſanctū ꝛ iuſtum ꝛ bonum.

Rñdeo Dīm, qđ abſq; omni dubio lex vetus bona fuit. Sicut enim doctrina oſtēditur eſſe vera ex hoc qđ cōſonat rationi recte, ita etiam lex aliqua oſtendit̄ eſſe bona ex hoc ꝙ conſonat rōni. Lex autē vetus rōni cōſonabat: quia ꝯcupiſcentiā reprimebat que rōni aduerſat̄: vt pꝫ in illo mandato, Nō cōcupiſces rem proximi tui. qđ ponitur Exo. 20. Ipſa etiā oīa peccata prohibebat que ſunt ꝯ rationē. vñ manifeſtū eſt, ꝙ bona erat. ꝛ hoc eſt ratio apl'i Ro. 7. Condelector inquit legi dei ſm interiorem hoīem. ꝛ iterum. Conſentio legi qm̄ bona eſt. ¶ Sed notādū eſt qđ boni diuerſos gradus hꝫ: vt Dyon. dicit .4. cap. de diui. no. Eſt em̄ aliquod bonū perfectū, ꝛ aliquod bonū imperfectū. Perfecta quidē bonitas eſt in his que ad finem ordinātur, qñ aliquid eſt tale quod per ſe eſt ſufficiēs inducere ad finem. Imperfectū autem bonū eſt quod operatur aliquid ad hoc qđ perueniatur ad finem, non tamen ſufficit ad hoc quod ad finē perducat: ſicut medicina perfecte bona eſt que hominē ſanat. imperfecta autem eſt que hominem adiuuat, ſed tamē ſanare nō poteſt. Eſt autem ſciendum quod eſt alius finis legis humane. ꝛ alius legis diuine. Legis em̄ humane finis eſt temporalis tranquillitas ciuitatis. ad quē finē puenit lex cohibēdo exteriores actus quātū ad illa mala que poſſunt perturbare pacificum ſtatum ciuitatis. Finis autē legis diuine eſt perducere hominē ad finē felicitatis eterne qui quidē finis impedit ꝑ quodcūq; peccatum: ꝛ non ſolū per actus exteriores,

equitate aut poſſe ire ſine neceſſitate cogente ꝛ periculo ſe nō poſſe ſeruare ieiuniū debere ad papam recurrere: ſed ſuf videtur ꝙ arbitrio epiſcopi in aliud piū opus cōmutetur, ſaluo legis fine. Quod etiam eſt vt ea q ſunt iuris proprij alicuiꝰ multitudinis quod non rñdundant in cōmunitatem totius regni vel reipublice chriſtiane alterꝰ multitudinis rectori qui notitiā ſpecialem eius hꝫ moderanda relicta ſunt niſi forte adeo notabilis caſus ſit vt maturo ſuperior conſilio dignus occurrat. vnde ſi lex ſuperioris de ciuilitate ſit eā eſſe ciuem [illegible] ſic ergo
1.art.2. precium huic ciuitati
ad.1.et quod nihil ad alias
2.et ro. ſpectet, poteſt rector
7.lc.2. diſpēſare in lege illa.
c.3 et ſecus autem eſt de
gal.5.l. communibus que ſci-
7.c.7. licet licet his ſiue redundant in alios vt ſi lex ſuperioris ſit de doctoratu, aut de matrimonio, quoniam [illegible] ꝛ cōſimiles vbique [illegible] non in illa tantum ciuitate [illegible] non ſpectat ad rectorē huiꝰ multitudinis ſed totius diſpēſare. In quibꝰ autem [illegible] poſſit epiſcopus diſpenſare, non eſt preſentis negotij, vbi in communi eſt ſermo de legibus ꝛ rectoribus.

¶ Sup queſtio. 98. articulum. 1.

In queſtionis 98. primis tribus articulis nihil aliud ſcribendū occurrit: niſi vt caute intelligatur dictū in reſponſione ad ſecundū tertij articuli: quod ſanctus duplicitur intelligi. primo vt negetur moyſen vidiſſe diuinam eſſentiam. Secūdo vt negetur [illegible] vidiſſe [illegible] in illa viſione qua loquebatur facie ad faciem. Iſte ſecundus ſenſus eſt intentus ab authore ꝛ non primus: vt inferius in ſecunda ſecunde q. 174 aperitur. vbi ex hoc quod moyſes palam ꝛ non per enigmata deum vidiſſe dicitur numeri. 12. cōcluditur interueniente Auguſtino ipſum vidiſſe deū per eſſentiam: cū quo tm̄ ſtat ꝙ legē per angelos acceperit [illegible] vt hic dr̄ ex authoritate ſcripture.

ſed etiã p̄ ulteriores, ⁊ ideo illud qđ ſufficit ad pfectionẽ legis humane: vt ſcʒ peccatũ p̄hibeat, ⁊ penã apponat: nõ ſufficit ad pfectionẽ legis diuine: ſed opʒ q̄ hoiem totalr̃ faciat idoneũ ad participationẽ felicitatis eterne, qđ quidẽ fieri nõ põt niſi per gratiã ſpiritusſancti, per quã diffundit̃ charitas in cordib⁹ noſtris q̃ legẽ adimplet. Gratia eñ dei ẽ vita eterna: vt đr Ro. 6. hanc aũt grãm lex vet⁹ cõferre non potuit, reſeruabat̃ eñ hoc chriſto: q2 vt đr Jo. 1. Lex p̄ Moyſen data eſt gratia ⁊ veritas p̄ ieſum xp̄m facta eſt, ⁊ inde eſt q̄ lex vetus bona quidẽ eſt, ſed imperfecta: ſm̃ illud Heb. 7. Nihil ad perfectum adduxit lex.

Ad p̄mũ Ergo dõm: q̄ dñs loquit̃ ibi de preceptis ceremonialib⁹, que quidẽ dicuntur non bona, q2 gratiam nõ cõferebant per quã hoies a peccato mũdarentur: cũ tamen per huiuſmodi ſe peccatores oſtenderent. vñ ſignanter đr, Et iudicia in quibus nõ viuẽt .i. per que vitã gratie obtinere non poſſunt. ⁊ poſtea ſubditur, Et polluí eos in muneribus ſuis .i. pollutos oſtẽdi cum offerrent omne qđ aperit vuluam propter delicta ſua. ¶ Ad ſecũdũ dõm, q̄ lex đr occidiſſe nõ quidẽ effectiue, ſed occaſionaliter ex ſua imperfectione, inquãtũ .ſ. gratiã nõ cõferebat per quã hoies implere poſſent qđ mãdabat, vel vitare qđ vetabat, ⁊ ſic occaſio iſta non erat data, ſed ſumpta ab hominib⁹. vnde ⁊ apoſtolus ibidẽ dicit. Occaſione accepta peccatũ per mãdatum ſeduxit me, ⁊ per illud occidit. Et hac etiam ratione dicit̃ q̄ lex ſubintrauit vt abundaret delictũ, vt ly vt, teneatur cõſecutiue nõ cauſaliter, inquãtum .ſ. hoies accipiẽtes occaſionẽ a lege abũdantius peccauerũt, tum q2 grauius fuit peccatũ poſt legis p̄hibitionem, tum etiã q2 cõcupiſcẽtia creuit. magis eñ cõcupiſcimus qđ nobis prohibet. ¶ Ad tertiũ dõm, q̄ iugũ legis ſeruari non poterat ſine gratia adiuuante: quã lex nõ dabat. Dicitur eñ Ro. 9. Nõ eſt volentis neqʒ currentis ſcilicet velle ⁊ currere in preceptis dei, ſed miſerentis dei. vnde in pſal. đr. Uiam mandatorũ tuorũ cucurri cũ dilataſti cor meũ .ſ. per donũ gratie ⁊ charitatis.

I.q.10? ar.2.ad 3m.⁊ I. 4.ad.3. ⁊ q. 107.ar. 1.co.ſi. Et.3.q. 41.art. 4 ad 2m. ¶ Utrum lex vetus fuerit a deo. Arti. 2.

Ad ſcđm Sic procedit̃. Uf̃ q̄ lex vetus non fuerit a deo. Dicitur eñ deutero. 32. Dei perfecta ſunt opera: ſed lex fuit imperfecta: vt ſ. dictũ eſt. ergo lex vetus nõ fuit a deo. ¶ P̄. Eccle. 3. dicitur, Didici q̄ oĩa opera que fecit deus pſeuerẽt in eternum: ſed lex vetus nõ perſeuerat in eternũ. Dicit enim apoſtolus ad Heb. 7. Reprobatio fit quidẽ precedẽtis mãdati propter infirmitatem eius ⁊ inutilitatem. ergo lex vetus non fuit a deo. ¶ P̄. Ad ſapientẽ legiſlatorẽ pertinet non ſolũ mala auferre, ſed etiã occaſiones maloꝝ: ſed vetus lex fuit occaſio peccati: vt ſupra dictum eſt. ergo ad deum cui nullus eſt ſimilis in legiſlatoribus (vt dicitur Job. 36.) non pertinebat legem talem dare. ¶ P̄. Dicitur ad Thimo. 2. dicitur, q̄ de⁹ vult omnes homines ſaluos fieri: ſed lex vetus non ſufficiebat ad ſalutem hominum: vt ſupra dictum eſt: ergo ad deum non pertinebat talem legem dare, lex ergo vetus non eſt a deo.

Sʒ ɔtra Eſt q̄ dñs dicit Matth. 15. loquẽs iudeis quibus erat lex vetus data, Irritum feciſtis mandatum dei propter traditiones veſtras, ⁊ paulo ante premittitur, Honora patrem tuum ⁊ matrem tuam, quod manifeſte in lege veteri continetur. ergo lex vetus eſt a deo.

Rñdeo Dõm, q̄ lex vetus a bono deo data eſt, q̃ eſt pater dñi nr̃i ieſu xp̄i. lex eñ vetus hoies ordinabat ad xp̄m dupliciter. Uno quidẽ mõ, teſtimoniũ xp̄o perhibẽdo. vnde ipſe dicit Luc. vlt. Opʒ impleri oĩa que ſcripta ſunt in lege ⁊ in pſalmis, ⁊ in prophetis de me. ⁊ Jo. 5. Si crederetis Moyſi crederetis forſitan ⁊ mihi: de me enim ille ſcripſit. Alio modo per modũ cuiuſdã diſpoſitionis: dum retrahẽs hoies a cultu idolatrie concludebat eos ſub cultu vnius dei, a quo ſaluandũ erat humanũ genus per xp̄m. vñ apoſtol⁹ dicit ad Gal. 3. Priuſq̃ veniret fides, ſub lege cuſtodiebamur concluſi in eã fidẽ que reuelanda erat. Manifeſtum eſt aũt q̄ eiuſdẽ eſt diſponere ad finẽ ⁊ ad finẽ perducere, ⁊ dico eiuſdem per ſe, vel per ſuos ſubditos. Nõ enim diabolus legem tuliſſet per quam homines adducerentur ad chriſtum per quem erat eiciendus: ſecundum illud Matth. 12. Si ſathanas ſathanam eiicit, diuiſum eſt regnum eius, ⁊ ideo ab eodem deo a quo facta eſt ſalus hominum per gratiam Chriſti lex vetus data eſt.

Ad p̄mũ Ergo dõm, q̄ nihil p̄hibet aliqđ nõ eſſe perfectũ ſimplr̃, qđ tñ eſt perfectũ ſm̃ tp̄s: ſicut đr aliqs puer perfect⁹ nõ ſimplr̃, ſed ſm̃ tp̄is cõditionẽ, ita etiã p̄cepta q̃ pueris dant̃, ſunt qđẽ pfecta ſm̃ cõditionẽ eoꝝ qb⁹ dant̃, etſi nõ ſint perfecta ſimplr̃, ⁊ talia fuerũt p̄cepta legis. vñ apl's dicit ad Gal. 3. Lex pedagogus noſter fuit in chriſto. ¶ Ad ſecundũ dicendũ, q̄ opera dei perſeuerãt in eternũ que ſic deus fecit vt in eternũ perſeuerent, ⁊ hec ſunt ea que ſunt perfecta: lex autem vetus reprobatur tempore perfectionis gratie, non tanq̃ mala: ſed tanquam infirma ⁊ inutilis pro iſto tp̄e: q2 vt ſubdit, Nihil ad perfectum adduxit lex. vnde ⁊ ad Gal. 3. dicit apoſtolus. Ubi venit fides iam non ſum⁹ ſub pedagogo. ¶ Ad tertiũ dõm, q̄ ſicut ſupra dictum eſt, deus aliqñ permittit aliquos cadere in peccatũ, vt exinde humilient̃, ita etiam voluit talem legẽ dare quã ſuis virib⁹ homines implere non poſſent: vt ſic dum homines preſumentes de ſe peccatores inuenirent humiliati recurrerẽt ad auxiliũ grẽ. ¶ Ad quartũ dõm, q̄ q̃uis lex vetus non ſufficeret ad ſaluandũ homines: tñ aderat aliud auxilium a deo hominib⁹ ſimul cum lege per quod ſaluari poterant .ſ. fides mediatoris, per quam iuſtificati ſunt antiqui patres, ſicut etiam nos iuſtificamur, ⁊ ſic deus non deficiebat hominibus quin daret eis ſalutis auxilia.

¶ Utrum lex vetus data fuerit per angelos. Art. 3. I. art. 6. argumẽto p̄ hi.

Ad tertiũ Sic proceditur. Uf̃ q̄ lex vetus nõ fuerit data per angelos, ſed immediate a deo, angelus eñ nuncius đr: ⁊ ſic nomen angeli miniſterium importat, non dñium: ſm̃ illud pſal. Benedicite dño oẽs angeli eius miniſtri eius: ſed vetus lex a dño tradita eſſe perhibetur. đr eñ Exod. 20. Locutuſq̃ eſt dominus ſermones hos, ⁊ poſtea ſubdit̃, Ego enim ſum dominus deus tuus, ⁊ idẽ modus loquendi frequenter reperitur in Exo. ⁊ in libris ſeq̄ntib⁹ legẽ. ergo lex eſt immediate data a deo. ¶ P̄. Sicut dicitur Jo. 1. Lex p̄ Moyſen data eſt: ſed Moyſes immediate accepit a deo: đr enim Exo. 33. Loquebatur dñs ad Moyſen facie ad faciem ſicut loqui ſolet amicus ad amicum ſuũ. ergo lex vetus immediate data eſt a deo. ¶ P̄. Ad ſolũ p̄ncipem pertinet legem ferre: vt ſupra dictum eſt: ſed ſolus deus eſt princeps ſalutis animarum, angeli vero ſunt adminiſtratorij ſpiritus: vt dicitur ad Heb. p̄mo. ergo lex vetus per angelos dari non debuit cum ordinaretur ad animarum ſalutem.

Et Iſa. 6. co. 3. Et pſal. 3. lec. 7. co. 2. Et co. 2. ſi. 4. co. 2. ſi. Et hebre. 1. c. 3. ⁊ c. 2. ſi. ⁊ c. 5

Sʒ ɔtra Eſt, q̄ dicit apl's ad Gal. 3. Lex data eſt p̄ angelos in manu mediatoris. ⁊ Actuum. 7. dicit Stephanus, accepiſtis legem in diſpoſitione angeloꝝ.

Rñdeo Dõm, q̄ lex data eſt a deo p̄ angelos, ⁊ p̄ter rõnem gñalem quam Dio. aſſignat in. 4. c. cele. hie. rar. quod diuina debent deferri ad hoies mediantib⁹ angelis, ſpecialis ratio eſt quare legem veterem per angelos dari oportuit. Dictum eſt enim q̄ lex vetus imperfecta erat, ſed diſponebat ad ſalutẽ perfectã generis humani que futura erat p̄ xp̄m. Sic aũt videt̃ in oĩbus p̄tãtibus ⁊ artib⁹ ordinatis q̄ ille q̃ eſt ſuperior p̄ncipalem ⁊ perfectũ actũ operat̃ p̄ ſeipſum, ea vero que diſponunt ad perfectionem vltimã operat̃ per ſuos miniſtros: ſicut nauifactor cõpaginat nauem per ſeipſuʒ, ſed preparat materiã p̄ artifices ſubminiſtrãtes, ⁊ ideo cõueniẽs fuit vt lex perfecta noui teſtamẽti daret̃ immediate per ipſum deũ hominem factum, lex autem vetus per miniſtros dei ſcʒ per angelos daretur hominib⁹. Et per hunc modum apoſtolus. i. ad Heb. probat eminẽtiam noue legis ad veterẽ: quia in nouo teſtamẽto locutus eſt nobis deus in filio ſuo, in veteri autem teſtamento eſt ſermo factus per angelos.

Ad p̄mũ Ergo dõm, q̄ ſicut Grego. dicit in principio moraliũ, angel⁹ qui Moyſi appatuiſſe deſcribitur, modo angelus modo dñs memoratur, angelus vcʒ p̄pter hoc q̄ exterius loquendo ſeruiebat. dñs aũt đr, q2 interius preſidens loquendi efficaciam miniſtrabat: ⁊ inde eſt etiã q̄ quaſi ex perſona dñi angelus loquebatur. ¶ Ad ſecundum dicendum, q̄ ſicut Auguſti. dicit. 12. ſuper Gen. ad literam in Exo. dicitur, Locutus eſt dominus Moyſi facie ad faciem, ⁊ paulo poſt ſubditur, Oſtende mihi gloriam tuam ſentiebat ergo quod videbat, ⁊ quod non videbat deſiderabat non ergo videbat ipſam dei eſſentiam: ⁊ ita non immediate ab eo inſtruebatur. Quod ergo dicitur quod loquebatur ei facie ad faciem, ſm̃ opinionem populi loquitur ſcriptura qui putabat Moyſen ore ad os loqui cum deo, cum per ſubiectam creaturam idest per angelum ⁊ nubem ei loqueretur et appareret. Uel per viſionem faciei intelligitur quedam eminens contemplatio et familiaris infra eſſentie diuine viſionem. ¶ Ad tertium dicendum, quod ſolius p̄ncipis eſt ſua authoritate legem inſtituere: ſed quandoq̃ legem inſtitutã per alios promulgat, ⁊ ita de⁹ ſua authoritate inſtituit legem, ſed per angelos promulgauit:

¶ Utrum lex vetus dari debuerit ſoli populo iudeorum. Art. 4.

J. art. 5. co. & 3. d. 23. q. 2. ar. 2. q. 2. ad 3.

AD quartū Sic procedit. Uidetur q̄ lex vetus nō debuit dari ſoli populo iudeorū. Lex em̄ vetus diſponebat ad ſalutē que futura erat per xp̄m: vt dictū eſt. ſed ſalus illa non erat futura ſolum in iudeis, ſed in oībus gētibus: ſm̄ illud Eſa. 49. Paruū eſt vt ſis mihi ſeruus ad ſuſcitandas trib⁹ Jacob. & fecẽs iſrael cōuertendas: dedi te in lucem gentium vt ſis ſalus mea vſq; ad extremū terre: ergo lex vetus dari debuit omnibus gentibus, & non vni populo tm̄. ¶ P̄. Sicut dr̄ act. 10. Non eſt perſonarū acceptor deus: ſz in omni gente qui timet deū, & facit iuſtitiā, acceptus eſt illi. nō ergo magis vni populo q̄ alijs viam ſalutis debuit aperire. ¶ Lex data eſt per angelos: ſicut iam dictū eſt. ſed miniſteria angelorū deus non ſolum iudeis ſed omnib⁹ gētibus ſemper exhibuit. Dicitur enim Eccl. 17. In vnāquāq; gentem prepoſuit rectorem. omnibus etiam gentib⁹ temporalia bona largitur, que minus ſunt cure deo quam ſpiritualia bona. ergo etiam legem omnibus populis debuit dare.

Sed cōtra Eſt, quod dr̄ Ro. 3. Quid ergo amplius iudeo multū quidē p omnē modū: primū quidē quia credita ſunt illis eloquia dei. & in pſal. dicitur. Nō fecit taliter omni nationi, & iudicia ſua non manifeſtauit eis.

Rn̄deo Dicēdum, q̄ poſſet vna ratio aſſignari quare potius populo iudeorū data ſit lex q̄ alijs populis: q: alijs populis ad idolatriam declinantibus ſolus pp̄ls iudeorū in cultu vnius dei remāſit, & ideo alij populi indigni erāt legē recipere, ne ſanctū canib⁹ daretur. Sed iſta ratio cōueniēs nō videtur: q: populus ille etiā poſt legē latā ad idolatriā declinauit, quod grauius fuit: vt p3 Exo. 32. & amos. 5. Nunquid hoſtias & ſacrificiū obtuliſtis mihi in deſerto. 40. annis domus iſrael, & portaſtis tabernaculū moloch dei veſtri, & imaginem idolorū veſtrorū. ſidus dei veſtri, que feciſtis vobis. Expreſſe etiā dr̄ deut. 9. Scito q̄ nō propter iuſtitias tuas domin⁹ de⁹ tuus dedit tibi terrā hāc in poſſeſſionem cum duriſſime ceruicis ſis populus: ſed ratio ibi determinatur vt cōpleret verbū ſuū dn̄s qd ſub iuramēto pollicitus eſt patribus tuis Abraam Iſaac & Jacob que aūt promiſſio eis ſit facta oſtendit apl's ad Gal. 3. dicens, abrahe dicte ſunt promiſſiones & ſemini ei⁹, non dicit ſeminibus quaſi in multis: ſed quaſi in vno, & ſemini tuo qui eſt xp̄s. Deus igitur & legē & alia beneficia ſpecialia illi populo exhibuit propter promiſſionem eorum patribus factam: vt ex eis Chriſtus naſceretur. decebat eñ vt ille populus ex quo xp̄s naſciturus erat quadā ſpeciali ſanctificatione polleret: ſm̄ illud quod dr̄ Leui. 19. Sancti eritis: q: ego ſanct⁹ ſum. Nec etiā fuit pp meritū ipſius abrahe vt talis pmiſſio ei fieret: vt. ſ. xp̄s ex ei⁹ ſemine naſceret: ſz ex gratuita dei electiōe & vocatione. vñ dr̄ Eſa. 41. Quis ſuſcitauit ab oriente iuſtū, vocauit eū vt ſequeret ſe. Sic ergo p3 qd ex ſola gratuita electiōe p̄res pmiſſionē acceperūt, & populus ex eis progenitus legē accepit. ſ3 illud deute. 4. audiſtis verba illius de medio ignis, q: dilexit p̄res, & elegit ſemen eorū poſt illos. Si aūt rurſus queratur quare hunc populū elegit vt ex eo Chriſt⁹ naſceret & nō aliū. cōueniet reſponſio Aug. quam dicit ſuper Joan. Quare hunc trahat, & illum nō trahat, noli velle diiudicare ſi nō vis errare.

Ad p̄mū Ergo dicēdū, qd q̄uis ſalus futura p xp̄m eſſet omnib⁹ gentib⁹ p̄parata: tñ oportebat ex vno populo xp̄m naſci, qui ꝓpter hoc pre alijs prerogatiuas habuit ſm̄ illud Ro. 9. Quorū. ſ. iudeorū eſt adoptio filiorū dei & teſtamentū, & legiſlatio, quorum patres ex quibus Chriſtus eſt ſm̄ carnem. ¶ Ad ſcōm dicēdū, q̄ acceptio perſonarū locū h3 in his que ex debito dātur. In his vo q̄ ex gratuita volūtate conferuntur acceptio perſonarū locū nō h3: non eñ eſt perſonarum acceptor q̄ ex liberalitate de ſuo dat vni & nō alteri: ſed ſi eſſet diſpenſator bonorū communiū, & non diſtribueret equalr̄ ſm̄ merita pſonarū eſſet pſonarū acceptor. Salutaria aūt beneficia deus humano generi cōfert ex ſua gratia. vñ nō eſt pſonarum acceptor ſi quibuſdā pre alijs ꝯferat. vñ Aug. dicit in lib. de predeſtinatiōe ſanctorū, Omnes quos de⁹ docet miſericordia docet, quos aūt nō docet iudicio nō docet: hoc enim venit ex damnatione humani generis pro peccato primi parentis. ¶ Ad tertiū dicēdū: q̄ beneficia gratie ſubtrahuntur homini ꝓpter culpam, ſed beneficia naturalia non ſubtrahuntur, inter que ſunt miniſteria angelorum: que ipſe naturarū ordo requirit, vt. ſ. per media gubernentur infima, & etiam corporalia ſubſidia: que non ſolum hominibus: ſed etiam iumentis deus adminiſtrat: ſm̄ illud pſal. Homines & iumēta ſaluabis domine.

¶ Utrum omnes homines obligantur ſeruare veterem legem. Artic. 5.

AD quintū Sic procedit. Uidetur quod omnes homines obligabantur ad obſeruandā veterē legē. Quicūq; enim ſubdit regi op3 qd ſubdat legi ipſius: ſed vetus lex eſt data a deo qui eſt rex oīs terre vt in pſ. dr̄. ergo omnes habitantes terram tenebantur ad obſeruantiam legis. ¶ P̄. Judei ſaluari nō poterāt niſi legē veterem obſeruarent: dr̄ eñ deut. 27. Maledictus qui non permanet in ſermonib⁹ legis huius, nec eos opere perficit: ſi igit alij homines ſine obſeruātia legis veteris potuiſſent ſaluari, peior fuiſſet cōditio iudeorum q̄ aliorum hoim. ¶ P̄. Gentiles ad ritū iudaicum & ad obſeruantias legis admittebātur. Dicit enim Exo. 12. Si quis peregrinorū in veſtrā voluerit tranſire coloniā, & facere phaſe dn̄i circumcidet prius omne maſculinū eius, & tunc rite celebrabit, eritq; ſimul ſicut indigena terre. Fruſtra aūt ad obſeruantias legales fuiſſent extranei admiſſi ex ordinatione diuina ſi abſq; legalib⁹ obſeruantijs ſaluari potuiſſent. ergo nullus ſaluari poterat niſi legem obſeruaret.

Sz ō Eſt, q̄ Dion. dicit. 9. ca. cele. hierar. q̄ multi gentiliū per angelos ſunt reducti in deū: ſed conſtat q̄ gentiles legem non obſeruabant. ergo abſq; obſeruantia legis potuerunt aliqui ſaluari.

Rn̄deo Dicēdū, quod lex vetus manifeſtabat p̄cepta legis nature, & ſuperaddebat quedā propria precepta, quantum igitur ad illa que vetus cōtinebat de lege nature omnes tenebātur ad obſeruantiā veteris legis: non q: erāt de veteri lege, ſed q: erant de lege nature, ſed quantum ad illa que lex vetus ſuperaddebat, non tenebātur aliqui ad obſeruātiam veteris legis niſi ſolus populus iudeorū. Cui⁹ ratio eſt: q: lex vetus ſicut dictū eſt, data eſt populo iudeorum. vt quandam prerogatiuā ſanctitatis obtineret propter reuerentiam Chriſti qui ex illo populo naſciturus erat. queeunq; aūt ſtatuuntur ad ſpecialem aliquorū ſanctificationem non obligant niſi illos: ſicut ad quedā obligantur clerici qui mancipantur diuino miniſterio ad que laici nō obligantur, ſimiliter & religioſi ad quedam perfectionis opera obligātur ex ſua profeſſione ad que ſeculares nō obligant. & ſimiliter ad q̄dā ſpecialia obligabatur populus ille ad que alij populi nō obligabātur. vnde dicitur deut. 18. Perfectus eris, & abſq; macula coram domino deo tuo. & propter hoc etiam quadam profeſſione vtebātur: vt patet Deut. 26. Profiteor hodie coram domino deo tuo &c.

Ad primū Ergo dicēdū, q̄ quicunq; ſubdūtur regi, obligantur ad legem eius obſeruandam quam omnibus communiter proponit: ſed ſi inſtituat aliqua obſeruāda a ſuis familiaribus miniſtris, ad hec ceteri non obligātur. ¶ Ad ſecundum dicendum quod homo quanto deo magis cōiungitur tanto efficitur melioris conditionis: & ideo quāto populus iudeorum erat aſtrictius magis ad diuinum cultum dignior alijs populis erat. vnde dicitur deute. 4. Que eſt alia gens ſic inclita, vt habeat cerimonias iuſtaq; iudicia, & vniuerſam legem, & ſimiliter etiam quantum ad hoc ſunt melioris cōditionis clerici quam laici, & religioſi quā ſeculares. ¶ Ad tertium dicendum, quod gentiles perfectius & ſecurius ſalutem conſequebantur ſub obſeruantijs legis quam ſub ſola lege naturali, & ideo ad eas admittebantur. Sicut etiam nunc laici tranſeunt ad clericatum, & ſeculares ad religionem, quamuis abſq; hoc poſſint ſaluari.

¶ Utrum lex vetus cōuenienter data fuerit tpe moyſi. Ar. 6.

3. q. 70 ar. 2. ad 2. & 4. d. 1. q. 1. art. 2. q. 4 co. Et gal. 3. lec. 7. co. 2.

AD ſextū Sic proceditur. Uidetur quod lex vetus non conuenienter fuerit data tempore Moyſi. Lex enim vetus diſponebat ad ſalutem que erat futura per Chriſtum: ſicut dictū eſt. ſed ſtatim homo poſt peccatū indiguit huiuſmodi ſalutis remedio. ergo ſtatim poſt peccatū lex vetus debuit dari. ¶ P̄. Lex vetus data eſt propter ſanctificationē eorū ex quibus Chriſtus naſciturus erat, ſz abrae incepit fieri pmiſſio de ſemine qd eſt

¶ Super artic. 4.

In arti. 4. eiuſdem queſtionis in calce reſponſionis ad ſecundum accipe rationem Augu. ſ. q̄ ex peccato primi parentis puenit q̄ nō docet a deo . . . rationem particularem. ſ. poſt naturā . . . pſos ſimplr̄ nulla reddi alia ratio pōt niſi ſicut reprobationis de qua in prima pte diffuſe tractatum eſt.

¶ Super art. 5. & 6.

In artic. 5. & 6. eiuſdem nota q̄ licet in 6. artic. queſtio ſit de tempore Moyſi & in corpore articuli non concludatur determinate tempus Moyſi nec ratione durorum & ſuperborum nec ratione bonorum ſed tps mediuz inter legem nature & legem gratie: in reſponſionib⁹ tñ terminatur illud tempus medium ad tempus Moyſi. eo q̄ primo domus iſrael fuit populus habens pp̄m ſtatum.

12. q. 85. art. 4 ad. 1. & 3 dif. 25. q. 2. ar. 2. q. 2. ad. 3. et ro. 2. lc. 3. co. 2.

¶ Super qō. 99. artic. 2. ⁊ 3.

In articulo ſecundo ⁊ tertio q. 99. obmiſſo primo articulo dubium occurrit de differentia aſſignata inter legē humanam ⁊ diuinā in hoc, quod diuina intēdit principaliter amicitiam ad deum, humana autem intendit principaliter amicitiam hominū inter ſe. videtur enim qꝫ lex humana neceſſario eſt peruerſa ex tali fine. qm̄ lex humana de actu religiōis quo deus colitur diſponit ſicut de actib⁹ aliarum virtutum: et quum omnia diſponat in ordine ad principalem finem (quoniā reliqua ſunt propter illum): ſequitur quod cultum dei in quo cōſiſtit amicitia hominis ad deum ordinet ad amicitiā hominum inter ſe. q̄ eſt eius principalis finis. ⁊ hoc etiā in corpore tertii artic. iſta ſonat dicens. leges⁹ hūane nō curauerūt aliquid inſtituere de cultu diuino niſi in ordine ad bonū cōe hominum.

¶ Ad euidētiā hui⁹ ambiguitatis duo oportꝫ declarare. ſ. quō amicitia hoīs inter ſe ponitur recte finis principalis humane legis. Et quo diuin⁹ cult⁹ vel amicitia hoīs ad deum ordinabilis ſit ad amicitiā hoīs inter ſe ⁊ ecōtra. Scito ergo q quēadmodū ars aliq̄ prima domificatiua h3 pro principali fine opus ſuum puta domū nec aliud ad ipſaꝫ ſpectat: cuꝫ quo tñ ſtat q artifex ipſe puta domificator vt mouet a iuſtitia legali ordinet opus artis ad bonum cōe: hmōi nāq ordinatio ñ ſpectat ad artez ſm ſe, ſed vt ſtat ſub lege cuius eſt ad bonuꝫ cōe ordinare. Ita proportionaliter cōtingit i lege hūana q principalis finis intentus ab ea ſm ſe: ipſam eſt cōe bonum hoīm amicitia, ⁊ pax hoīꝫ inter ſe, nec ad ipſam ſpectat ordinare hoc in amicitiā et pacē hoīs ad deū ſꝫ hoc ſpectat ad legeꝫ diuinā q̄ eſt ſuperior. Et ppea lex humana nō ſm ſe. ſꝫ vt ſubſtat diuine legi. dirigit amicitiam hominum in amicitiā dei. amicitia aūt hoīs ad deū dupl'r pōt ſumi. p⁹ ſimpl'r q. ſ. eſt per grām ⁊ charitatē 2°.

ꝑpha: vt hꝫ gen. 12. q̄ ſtatim tpe abrae debuit lex dari. ¶ p. Sicut xp̄s nō eſt nat⁹ ex aliis deſcēdētib⁹ ex Noe niſi ex Abraā cui facta eſt ꝓmiſſio, ita etiā nō eſt nat⁹ ex aliis filiis abrae niſi ex Dauid, cui eſt ꝓmiſſio renouata: ſm illud. 2. reg. 23. Dixitvir cui cōſtitutū eſt de xp̄o dei Jacob. ergo lex vetus debuit dari poſt Dauid ſicut data eſt poſt Abraā.

Sed ↄ̄ Eſt, q aplſ dicit ad gal. 3. quod lex ꝓp tranſgreſſionē poſita eſt, donec veniret ſemen cui promiſerat ordinata per angelos in manu mediatoris. i. ordinabilr data vt gl. dicit. ergo congruum fuit vt lex vetus illo temporis ordine traderet.

Rn̄deo Dōm, q cōuenientiſſime lex vetus data fuit tpe Moyſi. Cui⁹ rō pōt accipi ex duob⁹ ſm qꝫ ōlꝫ lex duob⁹ gnib⁹ hoim imponit. Imponit enim qbuſdā duris ⁊ ſupbis q̄ p legē cōpeſcunt ⁊ domant. Imponit etiā bonis q̄ p legē inſtructi adiuuāt ad implēdū qꝫ intēdūt. Cōueniēs igit fuit tali tēpore legē veterē dari ad ſupbiā hominū cōuincendā. De duobus enim homo ſupbiebat. ſ. de ſcia ⁊ de potentia. de ſcia qdē qſi ratio nālis ei poſſit ſufficere ad ſalutē. Et ideo vt de hoc ei⁹ ſupbia ↄuinceret, ꝑmiſſus eſt hō regimini ſue rationis abſq adminiculo legis ſcripte: ⁊ experimento hō diſcere potuit qꝫ patiebatur rōnis defectū p h̄ q hoīes vſq ad idolatriā ⁊ turpiſſima vitia circa tēpora abrahe ſunt ↄlapſi. ⁊ iō poſt hec tpa fuit neceſſariū legē ſcriptā dari in remediū hūane ignorātie: qꝛ p legē eſt cognitio pcti, vt d̄r Ro. 3. Sꝫ poſtq̄ hoc eſt inſtruct⁹ p legē ↄuicta eſt eius ſupbia de infirmitate: dū īplere nō poterat q cognoſcebat, ⁊ iō ſic aplſ ↄcludit ad Ro. 8. qꝫ impoſſe erat legi in qua infirmabat p carnē, miſit de⁹ filiū ſuū, vt iuſtificatio legꝫ impleret i nobis. ¶ Ex pte vo bonoꝝ lex data eſt in auxiliū. qꝫ qdē tūc marie pplo neceſſariū fuit qꝛ lex nālis obſcurari incipiebat ꝓp exuperātiā pctōꝝ. Oportebat. n. huiuſmodi auxiliū qdā ordie dari, vt p īpfecta ad pfectionē manuducerent. ⁊ iō inter legē nāe ⁊ legē gratie oportuit legē veterē dari.

Ad pmū Ergo dōm, q ſtatim poſt pctm̄ primi hoīs nō cōpetebat legē veterē dari: tū qꝛ nondū hō recognoſcebat ſe ea indigere de ſua rōne confiſus. tum qꝛ adhuc dictamē legis nāe nōdū erat obtenebratū p cōſuetudinem peccādi. ¶ Ad ſm dicendū, q lex nō debet dari niſi populo. eſt eñ preceptū cōe: vt dictum eſt. ⁊ ideo tēpore abrae data ſunt quedā familiaria pcepta ⁊ quaſi domeſtica dei ad homines ſꝫ poſtmodū multiplicatis ei⁹ poſteris intantum q pplſ eſſet, ⁊ liberatis eis a ſeruitute, lex cōuenienter potuit dari. nā ſerui nō ſunt pars ppl̄i vel ciuitatis cui legeꝫ dari cōpetit: vt phs dicit l. 3. politice. ¶ Ad 3m dōm, quod qꝛ legē oportebat alicui populo dari nō ſolū illi ex quib⁹ eſt Chriſtus nat⁹ legē acceperunt ſed totus populus cōſignatus ſignaculo circumciſionis, que fuit ſignū ꝓmiſſiōis abrae facte ⁊ ab eo credite: vt dicit aplſ ro. 4. ⁊ ideo etiam ante dauid oportuit legē dari tali populo iam collecto.

¶ De preceptis veteris legis. Qō. 99.

DEinde Conſiderandum eſt de preceptis ve. le. ¶ Et primo de diſtinctiōe ipſorum. Secundo de ſingulis generibus diſtinctis. ¶ Circa primum queruntur ſex. Primo vtrū legis veteris ſint plura precepta, vel vnum tantum. Secundo vtrum lex vetus contineat aliqua precepta moralia. Tertio vtrum preter moralia cōtineat cerimonialia. Quarto vtrum contineat preter hec iudicialia. Quinto vtrum preter iſta tria contineat aliqua alia. Sexto de modo quo lex inducebat ad obſeruantiam predictorum.

¶ Utrum in lege veteri contineatur ſolū vnū preceptū. Ar. 1.

AD primū Sic proceditur. Uidetur q in lege veteri nō cōtineatur niſi vnuꝫ preceptum. Lex enim nihil aliud eſt quam preceptum: vt ſupra habitū eſt: ſed lex vetus eſt vna. ergo non continet niſi vnum preceptum. ¶ p. Apoſtolus dicit Ro. 13. Si qꝫ eſt aliud mādatum in hoc verbo inſtauratur, diliges proximū tuum ſicut teipſum: ſed iſtud mandatum eſt vnum. ergo lex vetus non continet niſi vnum mandatum. ¶ p. Matth. 7. dicit. Omnia quecunq vultis vt faciant vobis hoīes, ⁊ vos facite illis, hec eſt enim lex ⁊ prophete: ſed tota lex vetus continet in legē ⁊ prophetis. ergo lex vetus non habet niſi vnū preceptū.

Sed ↄ̄ Eſt, q aplſ dicit ad ephe. 2. Legem mādatorum decretis euacuās; ⁊ loquit de lege veteri: vt patet p glo. ibidem. ergo lex vetus continet in ſe multa mādata.

Rn̄deo Dōm, q preceptū legis cū ſit obligatorium eſt de aliquo quod fieri debet. q aūt aliqd debeat fieri hoc ꝓuenit ex neceſſitate alicui⁹ finis. vnde manifeſtū eſt qꝫ de ratione precepti eſt q importet ordinē ad finē. inquātuꝫ ſcꝫ illud precipit qꝫ eſt neceſſariū vel expediēs ad finē. Cōtingit autē ad vnū finē multa eſſe neceſſaria vel expeditētia. ⁊ ſecundum hoc poſſunt de diuerſis rebus dari diuerſa precepta inquantū ordinant ad vnū finem. Unde dōm eſt q omnia precepta legis veteris ſunt vnū ſm ordinē ad vnum finē. ſunt tamen multa ſm diuerſitatem eoꝝ que ordinantur ad illuꝫ finē.

Ad primū Ergo dōm, q lex vetus dicitur eſſe vna ſecundum ordinē ad finē vnū: ⁊ tamē continet diuerſa precepta ſm diſtinctionem eorum que ordināt ad finē. Sicut etiā ars edificatiua eſt vna ſecundū vnitatē finis, qꝛ tendit ad edificationē domus: tamē continet diuerſa precepta ſm diuerſos actus ad hoc ordinatos. Ad ſecundū dicēdū, q ſicut aplſ dicit prime ad Thimo. 1. Finis precepti charitas eſt: ad hoc enim omnis lex tendit vt amicitiam conſtituat. vel hominum adinuicem, vel hominis ad deum. ⁊ ideo tota lex impletur in hoc vno mandato. diliges proximū tuuꝫ ſicut teipſm, ſicut in quodā fine mandatorū omniū. In dilectione eñ proximi includitur etiam dei dilectio, quando proximus diligit propter deū. vñ apoſtolus hoc vnū preceptū poſuit pro duob⁹ que ſunt de dilectione dei ⁊ proximi de quibus dicit dñs matt. 22. In his duobus mandatis pendet omnis lex ⁊ prophete. ¶ Ad tertium dicēdū, q ſicut dicitur in. 9. ethic. amicabilia que ſunt ad alterū venerūt ex amicabilibus que ſunt homini ad ſeipſm: dum. ſ. homo ita ſe habet ad alterū ſicut ad ſe. ⁊ ideo in hoc qꝫ dicitur, omnia quecūq vultis vt faciāt vobis homines. ⁊ vos facite illis, explicatur quedā regula dilectionis proximi que etiam implicite cōtinetur in hoc q dicitur. Diliges proximuꝫ tuū ſicut teipſum. vnde eſt quedam explicatio iſtius mandati. S. q. 98. ar. 5. co. ⁊. 1 pſal q. art. 2. ad 2m. ⁊ ar. 4. co.

¶ Utrum lex vetus contineat precepta moralia. Artic. 2. Et pſal. 18. co. 7 8. ⁊. 9.

AD ſcdm Sic proceditur. Uidetur quod lex vetus non contineat precepta moralia. Lex enim vetus diſtinguitur a lege nature. vt ſupra habituꝫ eſt: ſed precepta moralia pertinēt ad legem nature: ergo non pertinent ad legem veterem. ¶ p. Ibi ſubuenire debuit homini lex diuina vbi deficit ratio humana: ſicut patet in his que ad fidem pertinent que ſunt ſupra rationem: ſed ad precepta moralia ratio hominis ſufficere videtur. ergo precepta moralia non ſunt de lege veteri que eſt lex diuina. ¶ p. Lex vetus dicitur litera occidens vt patet. 2. ad Cor. 3. ſed precepta moralia non occidunt, ſed viuificant: ſecundum illud pſal. In eternum non obliuiſcar iuſtificationes tuas, quia in ipſis viuificaſti me. ergo precepta moralia non pertinent ad veterem legem.

Sꝫ ↄtra Eſt, q dicitur Eccl. 17. addidit illis diſciplinā ⁊ legē vite, hereditauit eos. diſciplina aūt pertinet ad mores. Dicit enim gloſ. ad Hebre. 12. ſuper illud, Omnis diſciplina ⁊c. Diſciplina eſt eruditio morum per difficilia. ergo lex a deo data precepta moralia continebat.

Rn̄deo Dōm, q lex vetus continebat precepta quedā moralia: vt pꝫ exo. 20. Non occides. nō furtū facies. ⁊ hoc rationabiliter: nā ſicut intētio principalis legis humane eſt, vt faciat amicitiā hominū adinuicē, ita intētio diui=

ne legis eſt vt ꝯſtituat principalr amicitiã hoĩs ad deũ. ¶Cum autẽ ſimilitudo ſit rõ amoris (ſm illud Eccl.13. Omne animal diligit ſimile ſibi) impoſſibile eſt eſſe amicitiã hoĩs ad deũ qui eſt optimus niſi homines efficiãtur boni. vñ dr Leui.19. Sancti eritis, qm̃ ego ſanctus ſum. Bonitas aũt hominis eſt ꝟtus que facit bonũ habentẽ, ⁊ ideo oportuit precepta legis veteris etiã de actib⁹ virtutũ dari, ⁊ hec ſunt moralia legis precepta.

Ad primũ Ergo dĩm. ꝙ lex vetus diſtinguit a lege nãe, nõ tanq̃ ab ea oĩno aliena: ſed tanq̃ ei aliqd ſuperaddẽs. Sicut eñ gr̃a ꝓſupponit nãm, ita opꝫ ꝙ lex diuina preſupponat legẽ nãlem. ¶Ad ſcðm dĩm, quod legi diuine cõueniẽs erat vt nõ ſolũ ꝓuideret homini in his ad que ratio nõ poteſt ſed etiã in his circa q̃ contingit rõnem hominis impediri. Ratio aũt hoĩs circa precepta moralia q̃tum ad ipſa cõiſſima precepta legis nãe nõ poterat errare in vlr̃: ſꝫ tñ propter cõſuetudinẽ peccãdi obſcurabaẽ in particularibus agẽdis. Circa alia vero ꝑcepta moralia que ſunt quaſi cõcluſiones deducte ex cõibus ꝓncipijs legis nature, multorum ratio oberrabat: ita vt quedã q̃ ſunt ſm ſe mala ratio multorum licita iudicaret. vñ oportuit ꝯ vtrũqꝫ defectũ homini ſubueniri per authoritatẽ legis diuine. Sicut etiã inter credẽda nobis ꝓponũt nõ ſolũ ea ad q̃ ratio attingere nõ poteſt (vt deũ eſſe trinũ) ſed etiã ea ad q̃ rõ recta ꝑtingere põt, vt deũ eſſe vnum, ad excludendũ rõnis humane errorẽ qui accidebat in multis. ¶Ad 3m dĩm, ꝙ ſicut Aug. ꝓbat in lib. de ſpũ ⁊ lr̃a, etiã lr̃a legis q̃tũ ad ꝑcepta moralia occidere dr̃ occaſionalr: inquantũ ſcꝫ ꝑcipit qd̓ bonũ eſt, nõ prebẽs auxiliũ gratie ad implendũ.

¶Vtrũ lex vet⁹ ꝯtineat ꝑcepta cerimonialia ꝑter moralia. ar̃.3.

J.art.4. ⁊.3.co. ⁊.q.101 art.1.2. ⁊.4.co. ⁊.q.103 ar.1.co. ⁊ ad.3. ⁊ q.104 art.4. ⁊ 22. q6. a22. ar. 1. ad 2. Et q1.2 ar.1.co. et q1.4. a.13.co.

AD tertiũ Sic procedit. Videt ꝙ lex vet⁹ non contineat ꝑcepta cerimonialia preter moralia. Oĩs eñ lex que hoĩbus dat eſt directiua humanorũ actuũ actus autẽ humani morales dicuntur: vt ſupra dictũ eſt. ergo videt ꝙ in lege veteri hominibus data nõ debeant cõtineri niſi precepta moralia. ¶2. Precepta que dicũtur cerimonialia vidẽtur ad diuinũ cultũ ꝑtinere, ſꝫ diuinus cultus eſt actus ꝟtutis. ſ. religionis, q̃ vt Tull⁹ dicit in ſua rhetori. diuine nature cultũ cerimoniamqꝫ affert, cũ igitur precepta moralia ſint de actib⁹ virtutum (vt dictum eſt) videtur quod precepta cerimonialia non ſint diſtinguenda a moralibus. ¶3. Precepta cerimonialia eſſe videntur que figuratiue aliquid ſignificant. ſed ſicut Aug. dicit in. 2. de doctrina chriſtiana, Verba inter homines obtinuerũt principatũ ſignificandi. ergo nulla neceſſitas fuit vt in lege continerentur precepta cerimonialia de aliquibus actibus figuratiuis.

Sꝫ ꝯtra Eſt, ꝙ dicit Deut.14. Decem verba ſcripſit in duabus tabulis lapideis, mihiqꝫ iniunxit in illo tpe, vt docerem vos cerimonias ⁊ iudicia que facere debeatis. Sed decem precepta legis ſunt cerimonialia. ergo preter precepta moralia ſunt etiam alia precepta cerimonialia.

Rñdeo Dĩm, qd̓ ſicut dictũ eſt, lex diuina ꝑncipaliter inſtituit ad ordinãdũ hoĩes ad deũ, lex aũt humana ꝑncipalr ad ordinãdũ hoĩes adinuicẽ, ⁊ ideo leges humane nõ curauerunt aliquid inſtituere de cultu diuino niſi in ordine ad bonũ cõe hoĩm, ⁊ pp hoc etiã multa cõfinxerũt circa res diuinas ſm ꝙ videbaẽ eis expediẽs ad informãdos mores hoĩm: ſicut patꝫ in ritu gẽtiliũ, ſꝫ lex diuina ecõuerſo hoĩes adinuicem ordinauit ſm ꝙ cõueniebat ordini q̃ eſt in deũ quẽ principaliter intẽdebat. Ordinaẽ aũt homo in deũ non ſolum per interiores actus mẽtis (qui ſunt credere, ſperare, ⁊ amare) ſed etiam per quedam exteriora opera quib⁹ hõ diuinã ſeruitutem ꝓfitetur. Et iſta opa dicũtur ad cultum dei pertinere, qui quidẽ cultus cerimonia vocaẽ: quaſi munia. i. dona cereris que dicebaẽ dea frugũ, eo ꝙ primo ex frugib⁹ oblationes deo offerebantur. Siue vt maximus valerius refert, nomen cerimonie introductum eſt ad ſignificandum cultũ diuinũ apud latinos a quodam oppido iuxta romam quod cere vocabatur: eo quod roma capta a gallis. illic ſacra romanorum oblata ſunt, ⁊ reuerendiſſime habita. Sic igitur illa precepta que in lege ꝑtinent ad cultum dei ſpecialiter cerimonialia dicuntur.

Ad ꝑmũ Ergo dĩm, qd̓ humani act⁹ ſe extendunt etiã ad cultũ diuinũ, ⁊ ideo etiam de his continet precepta lex vetus hoĩbus data. ¶Ad ſm dĩm, quod ſicut ſupra dictũ eſt ꝑcepta legis nãe cõia ſũt ⁊ indigẽt determinatione. Determinanẽ autẽ ⁊ per legẽ hũanã ⁊ per legem diuinã. Et ſicut ipſe determinatiões q̃ fiũt ꝑ legẽ humanã nõ dicũẽ eſſe de lege nãe, ſꝫ de iure poſitiuo, ita ipſe determinatiões ꝑceptorũ legis nãe q̃ fiũt ꝑ legẽ diuinã, diſtinguunẽ a preceptis moralib⁹ que pertinent ad legẽ nature. Colere ergo deũ cũ ſit actus ꝟtutis pertinet ad preceptũ morale: ſed determinatio huius ꝑcepti (vt. ſ. colaẽ talib⁹ hoſtijs, ⁊ talib⁹ muneribus) hoc pertinet ad precepta cerimonialia, ⁊ ideo ꝑcepta cerimonialia diſtinguũtur a ꝑceptꝭ moralib⁹. ¶Ad tertiũ dĩm, qd̓ ſicut Diony. dicit ꝑmo ca. celi hierar. Diuina hoĩb⁹ manifeſtari non poſſunt, niſi ſub aliquib⁹ ſimilitudinib⁹ ſenſibilib⁹, ipſe aũt ſimilitudines magis mouẽt animũ qñ nõ ſolũ ꝟbo exprimũtur, ſed etiã ſenſui offerũtur, ⁊ ideo diuina tradũtur in ſcripturis nõ ſolum ꝑ ſimilitudines ꝟbo expreſſas (ſicut patet in methaphoricis locutionib⁹) ſed etiã ꝑ ſimilitudines rerꝫ que viſui ꝓponũtur, qd̓ ꝑtinet ad precepta cerimonialia.

¶Vtrũ preter ꝑcepta moralia ⁊ cerimonialia ſint etiam precepta iudicialia. Artic.4.

J.art.5. co. ⁊.q. 101. ã.1. co. ⁊.q. 105. ar. 1.co. ⁊ q. 104. arti.1. ⁊ 22.q6. 87.art. 1.cor. ⁊ q.122. ar.1. ad 2. Et.3. ꝯ.c.12 ei q1.2. ar.8.co. et .q.4. a.1.cor.

AD quartũ Sic procedit. Videtur ꝙ preter precepta moralia ⁊ cerimonialia nõ ſint aliqua ꝑcepta iudicialia in veteri lege. Dicit enim Aug. ꝯ fauſtũ, qd̓ in lege veteri ſunt precepta vite agẽde, ⁊ precepta vite ſignificande: ſed precepta vite agende ſunt moralia: precepta aũt vite ſignificãde ſunt cerimonialia. ergo preter hec duo gña ꝑceptorꝫ nõ ſunt ponẽda in lege alia precepta iudicialia. ¶2. Sup illud pſ. a iudicijs tuis nõ declinaui, dicit glo. i. ab his que conſtituiſti regulam viuendi: ſed regula viuendi ꝑtinet ad precepta moralia. ergo precepta iudicialia nõ ſunt diſtinguẽda a moralib⁹. ¶3. Iudicium vr̃ eſſe actus iuſtitie: ſm illud pſal. Quoadvſqꝫ iuſtitia cõuertatur in iudicium, ſed actus iuſtitie ſicut ⁊ actus ceterarũ virtutum pertinet ad precepta moralia. ergo precepta moralia includũt in ſe iudicialia, ⁊ ſic non debent ab eis diſtingui.

Sꝫ ꝯtra Eſt, ꝙ dr Deut.6. Hec ſunt precepta ⁊ cerimonie atqꝫ iudicia. precepta autem antonomaſtice dicuntur moralia. ergo preter precepta moralia ⁊ cerimonialia ſunt etiam iudicialia.

Rñdeo Dĩm, qd̓ ſicut dictũ eſt, ad legẽ diuinã pertinet vt ordinet hoĩes adinuicẽ ⁊ ad deũ. vtrũqꝫ aũt horum in cõi quidẽ pertinet ad dictamẽ legis nãe ad quod referũtur moralia precepta, ſꝫ oportet qd̓ determinetẽ vtrunqꝫ per legẽ diuinam vel humanam: qꝛ principia naturaliter nota ſunt cõia tam in ſpeculatiuis quã in actiuis. Sicut igitur determinatio cõis precepti de cultu diuino fit per precepta cerimonialia, ſic ⁊ determinatio cõis precepti de iuſtitia obſeruãda inter homines determinatur per precepta iudicialia ⁊ ſcðm hoc opꝫ tria precepta legis veteris ponere ſcꝫ moralia q̃ ſunt de dictamine legis nature, cerimonialia que ſunt determinationes cultus diuini, ⁊ iudicialia que ſunt determinationes iuſtitie inter hoĩes obſeruãde. vñ cũ apl̃s ro.7. dixiſſet qd̓ lex eſt ſancta, ſubiungit quod mandatũ eſt iuſtum ⁊ bonum, ⁊ ſanctum. iuſtum quidem quantum ad iudicialia, ſanctum quantũ ad cerimonialia (nã ſanctum dicitur quod eſt deo dicatum) bonum, id eſt honeſtum quantum ad moralia.

Ad ꝑmũ Ergo dicendũ, qd̓ tã precepta moralia q̃ etiam iudicialia pertinent ad directionẽ vite humane, ⁊ ideo vtraqꝫ cõtinentur ſub vno mẽbro illorum que ponit Aug. ſ. ſub preceptis vite

ſm qd̓: ⁊ q̃ ſe ſ. excluſa gr̃a eſſe põt inter hominẽ in puris nãlib⁹ ⁊ deũ. Et vtroqꝫ põt ſumi dupl̓r. ſ. ex parte dei amati, ⁊ ex parte hoĩs amãtis. quocũqꝫ amicitia ſumaẽ ſi ex parte dei ſumitur nõ põt recte ordinari in bonũ humanũ: cũ eñ puerſitas magna ſit fruendis. Si aũt ſumaẽ ex parte hoĩs põt recte ordinari ad bonũ cõe humanum tũ qꝛ hõ ſm id quod eſt ⁊ ſua eſt pars ciuitatis: tũ qꝛ vtile honeſto tali annexũ ad augmentũ ſeu cõſeruationem boni cõis ſpectat. Ad obiectionẽ ergo in oppoſitum dr̃ ꝙ ſi lex humana diſponeret de cultu diuino ex parte dei ordinãdo illũ ad pacem hoĩꝫ) puta ꝙ ꝓpter hoc ꝑncipaliter colaẽ de⁹ ꝑuerſo eẽt. ſed hoc non facit lex humana ⁊ q̃uis forte multi legiſlatores impij ꝟ inuẽderint, ⁊ adinuenerint multas fabulas pp dr vt in. 2. meta. innotuit. ſꝫ lex hũana multis exiſtẽtibus rõnibus diuini cult⁹ de illis que ad ipſa ſpectãt diſponit ad finẽ ſuũ cõe bonũ ab alijs attrahẽs vt ipſa ad ſe nõ ꝑtinentib⁹ abſtrahẽs: nã nõ eſt mẽdaciũ nec ꝑuerſitas. vñ q̃ſ ſa ꝓ ſicut nõ deſtruit nãm, lex hũana ſic hꝫ pro fine principali bonũ cõe hoĩm inter ſe vt nõ repugnet illi ſubordinatio ad altiorem finẽ ex altiori ꝑn⁹ vt de arte dictũ eſt. ⁊ ſic diſponendo alijs ad hoc vt nõ excedat limites ordinabilis recte ⁊ aliꝭ. ¶In eiſdẽ articulis aduerte diligẽtiſſime rector eccleſiaſtice i qꝛ ſꝫ diuinas leges principaliter regere teneris ⁊ finis principalis diuine legis eſt amicitia hoĩs ad deũ. vt ad animaꝝ ſalutẽ ꝑncipaliter reſpicias ſtudeas ⁊ ſolicitus ſis, nec ſat eſt tibi extrinſeca trãquillitas eccl̃ie tibi cõmiſſe. que ſufficit rectori ſeculari in ſuo populo opꝫ nunqꝫ te arte artiũ vti in regimine aiaꝝ, ⁊ ſꝫ eã vigilare ſup gregẽ tuũ ⁊ in ſingulis amicitiã ad deum procurare, ⁊ in vniuerſis. vt poſſis dicere, pulchra es amica mea.

¶Super art.4.⁊.5.

In 4.⁊.5. arti. 90. qõ. aduerte p⁹ ꝙ b hec expoſitiõ terminoꝝ frequẽter in pſalmis

poſitorũ vt poſſ. e ꝛ in cis ꝛ i religiũ ſcri pturã clare inſpicere teſtimonia, precepta, mãdata, iuſtificatio= nes, iudicia. Aduerte ſcdo in rñſiõe ad pᵐ articuli quinti doctrinam vtilem, ꝙ moralia oĩa determinant̃ le= ge inquãtũ hñt rõnẽ debiti ac p hoc lex hũa nat pfecte cõſequat̃ finẽ ſuũ .ſ. cõe bonum integrũ diſponere dʒ de diuo cultu vt de= bito deo a ciuitate ꝛ ciuib⁹ ſicut diſponit de debitis exhibẽdis aliis vt cõe bonũ pfe ctionẽ integrã hẽat. ꝛ ſic clare vides ꝙ aũ dixim⁹ ꝙ vlr diuin⁹ cult⁹ ordinat̃ i bonũ cõe vt pars in totũ.

¶ Sup ar. 5ᵐ. ꝛ 6ᵐ.

In arti. 5° ꝛ 6° dubiũ occurrit nã ſuperi⁹ in q̃. 92. articulo 2° ad 5ᵐ ex preſſe dictũ eſt. ꝙ p̃= miare nõ eſt act⁹ le= gis: ſed punire tm̃ modo aũt dr ꝙ legis eſt nõ ſolũ ex penis, ſed premiis inducere ad obſeruantiã ſui. quõ ſtant hec ſimul. ¶ Ad hoc breuiter dr ꝙ ibi de pprijs a= ctibus legis agebat̃, inter quos nõ eſt p̃= miare: q̃t vt ibi dictũ eſt q̃libet põt hoc fa= cere hic aũt eſt ſer= mo nõ ſolũ de pprijs, ſed de cõibus: ꝛ ideo premiare ꝙ eſt cõe le gi ꝛ principi pſone ꝛ nõ ſuſcere qd eſt etiam cõe vtriq; legi attri= buitur. ꝛ vere ſicut hoĩ vere attribuitur videre, quãuis ſit cõe ſibi ꝛ aliis aĩalibus; ꝛ negat̃ ꝙ ſit ppri⁹ actus hoĩs. ¶ In eo= dẽ 6° ar. ſiendũ oc= currit miſeria noſtra quã offert ſtatus ho= minũ noui teſtamẽti, ꝙ .ſ. nõ ſufficit ꝙ de= ſideremus bona tẽpo ralia, ſaluo tamẽ or= dine ad deũ i q̃ hoc imperfectorum e ſub veteri lege eſtis, op; vt cõtẽptis tẽporali= bus ſpũalibus inhe= reamus. hic enim no ue legis perfectionis eſt ſtatus: ꝛ heu heu quã pauci hodie ad ad noue legis ſtatum ſpectant: ꝛ vtinã ad veteris ſtatum ſaltẽ pertineremus.

2.2. q. 81. ar. 4. co. Et q. 2. ad 8. co. Et gal. 5. le. 3. co. 2. Et he breo. 7. lect. 2, co. 2.

agende. ¶ Ad ſecundũ dicendũ, quod iudiciũ ſignificat executionẽ iuſtitie, que quidẽ eſt ſecundũ applicationẽ rõnis ad aliqua par= ticularia determinate. vnde p̃cepta iudicia lia cõicant in aliquo cũ moralibus, inquan= tũ ſcilicet a ratione deriuantur. ꝛ in aliquo cũ cerimonialibus, inquantũ ſcʒ ſunt quedã determinationes cõiũ p̃ceptorũ. ꝛ ideo qñ= que ſub iudicijs cõprehẽdũtur p̃cepta iudi cialia ꝛ moralia: ſicut dr deute. 5. Audi Iſ= rael cerimonias atq; iudicia. Qñq; vero iu dicialia ꝛ cerimonialia: ſicut dr leui. 18. Fa= cietis iudicia mea, ꝛ precepta mea ſeruabi= tis. vbi p̃cepta ad moralia referũtur. iudicia vero ad iudicialia ꝛ cerimonialia. ¶ Ad ter tiũ dicendũ, ꝙ actus iuſtitie in generali ptinet ad precepta moralia, ſed determinatio eius in ſpeciali pertinet ad precepta iudicialia.

¶ Utrũ aliq̃ alia precepta contineantur in lege veteri preter moralia, iudicialia ꝛ ce= rimonialia. Artic. 5.

Ad quintũ Sic pcedit̃. vr̃, ꝙ aliqua alia precepta contineãtur in lege veteri preter moralia, iudicialia, ꝛ cerimonialia. Iudicialia enĩ precepta pti= nẽt ad actũ iuſtitie q̃ eſt hominis ad hoiẽʒ; cerimonialia vero pertinẽt ad actũ religio= nis qua de⁹ colit̃. Sed preter has ſunt mul te alie virtutes .ſ. tẽperãtia, fortitudo, libe= ralitas, ꝛ alie plures. vt ſupra dictũ eſt. er= go preter p̃dicta op; plura alia in lege ve= teri contineri. ¶ P̃. Deute. 11. dr, Ama dñm deũ tuũ, ꝛ obſerua ei⁹ p̃cepta, ꝛ cerimonias ꝛ iudicia atq; mãdata. Sed p̃cepta ptinent ad moralia, vt dictũ eſt. ergo p̃ter moralia: iudicialia, ꝛ cerimonialia, adhuc alia conti= nent̃ in lege q̃ dicũtur mãdata. ¶ P̃. Deute. 6. dr. Cuſtodi precepta dñi dei tui, ꝛ teſti= monia, ꝛ cerimonias quas tibi precepi. er= go preter omnia precepta adhuc in lege te= ſtimonia cõtinẽtur. ¶ P̃. In pſal. dicit̃, In eternũ non obliuiſcar iuſtificationes tuas. glo. i. legẽ. ergo precepta legis veteris non ſolum ſunt moralia, cerimonialia, ꝛ iudicia= lia; ſed etiam iuſtificationes.

Sed cõtra Eſt, ꝙ dr deut. 6. Hec ſunt precepta cerimo= nie atq; iudicia que mandauit dñs deus vo bis ꝛ hec ponunt̃ i principio legis. ergo oĩa precepta legis ſub his comprehenduntur.

Rñdeo Dicendũ, ꝙ in lege ponũtur ali qua tãquã precepta. aliqua vero tanquã ad preceptorũ impletionẽ or= dinata. Precepta quidẽ ſunt de his q̃ ſunt agenda. ad quorũ impletionẽ ex duobus ho mo inducitur ſcʒ ex authoritate precipien= tis, ꝛ ex vtilitate impletionis. que quidẽ eſt conſecutio alicuius boni vtilis, delectabi= lis vel honeſti, aut fuga alicuius mali con= trarij. Oportuit igitur in veteri lege propo ni quedã que authoritatẽ dei precipientis iu dicarẽt: ſicut illud deute. 6. audi Iſrael do= minus deus tuus, de⁹ vnus eſt. ꝛ illud geñ. 1. In principio creauit deus celum ꝛ terrã. ꝛ huiuſmodi dicũtur teſtimonia. Oportuit etiã ꝙ in lege proponerẽtur quedã premia obſeruantiũ legẽ, ꝛ pene tranſgredientiũ vt patet deute. 28. Si audieris vocẽ domi ni dei tui, faciet te excellentiorẽ cunctis gentibus ꝛc. ꝛ huiuſ= modi dicũtur iuſtificationes: ſecundũ quod deus aliquos iuſte punit vel p̃emiat. Ipſa autẽ agẽda ſub precepto nõ cadũt ni= ſi inquantũ habẽt aliquã debiti rationẽ. Eſt autẽ duplex debi= tum. vnũ quidẽ ſcdm regulã rõnis, aliud autẽ ſcdm regulã legis determinantis: ſicut philoſoph⁹ in. 8. ethi. diſtinguit duplex iu= ſtũ .ſ. morale ꝛ legale. Debitũ aũt morale eſt duplex. dictat enĩ ratio aliquid faciendũ vel tãquã neceſſariũ ſine quo nõ poteſt

eſſe ordo virtutis, vel tanquã vtile ad hoc quod ordo virtutis melius cõſeruetur. ꝛ ſm hoc quedã moraliũ preciſe precipiun tur vel prohibẽtur in lege: ſicut nõ occides, nõ furtum facies. ꝛ hec proprie dicuntur precepta. Quedam vero precipiuntur vel prohibentur non quaſi preciſe debita ſed propter melius. ꝛ iſta poſſunt dici mandata: quia quandã inductionem habent ꝛ perſuaſionẽ: ſicut illud Exo. 22. Si pignus acceperis veſtimẽ tũ a primo tuo ante ſolis occaſum reddas ei, ꝛ aliqua ſimilia. vnde Hiero. dicit, quod in preceptis eſt iuſtitia, in mãdatis ve ro charitas. Debitũ autem ex determinatione legis, in rebus quidẽ humanis pertinet ad iudicialia in reb⁹ autẽ diuinis ad cerimonialia. quãuis etiã ea que pertinẽt ad penã vel premia dici poſſint teſtimonia inquantũ ſunt proteſtationes quedã di uine iuſtitie. omnia vero precepta legis poſſunt dici iuſtifica= tiones inquantũ ſunt quedã executiones legalis iuſtitie. Poſ= ſunt etiã aliter mãdata a preceptis diſtingui: vt precepta dicã tur q̃ de⁹ per ſeipſum iuſſit. mãdata autẽ que per alios mãda= uit. vt ipſum nomẽ ſonare videt̃. Ex quib⁹ omnibus apparet ꝙ oĩa legis precepta cõtinent̃ ſub moralibus, cerimonialibus. ꝛ iudicialibus: alia vero non habent rationem preceptorum, ſed ordinantur ad preceptorum ordinationem: vt dictum eſt.

Ad primũ Ergo dicendũ, ꝙ ſola iuſtitia inter alias virtu tes importat rõnem debiti. ꝛ ideo moralia intantũ ſunt lege determinabilia inquantũ pertinẽt ad iuſtitiã cuius etiã quedã pars eſt religio: vt Tullius dicit. vnde iuſtũ legale nõ poteſt eſſe aliquod preter cerimonialia ꝛ iudicialia precepta. ¶ Ad alia patet reſponſio per ea que dicta ſunt.

¶ Utrũ lex vetus debuerit inducere ad obſeruationem precep torum per tẽporales promiſſiones ꝛ comminationes. Art. 6.

Ad ſextũ Sic proceditur. Videt̃ ꝙ lex vetus nõ debuerit inducere ad obſeruantiã pre ceptorũ per tẽporales pmiſſiones ꝛ cõminationes. Intẽtio enim legis diuine eſt, vt hoĩes deo ſubdat p timorẽ ꝛ amorẽ. vñ dr deut. 10. Et nũc iſrael q̃d dñs tuus petit a te, niſi vt timeas dñm deũ tuũ, ꝛ ambules in vijs eius, ꝛ dili= gas eũ: ſed cupiditas rerũ tẽporaliũ abducit a deo. Dicit enĩ Augu. in lib. 83. queſtionũ. ꝙ venenũ charitatis eſt cupiditas. ergo promiſſiones ꝛ cõminationes tẽporales videntur contra= riari intẽtioni legiſlatoris. qd facit legẽ reprobabilẽ facit: vt patet p phm in. 2. politice. ¶ P̃. Lex diuina eſt excellẽtior quã lex humana, videmus aũt in ſciẽtijs ꝙ quãto aliqua eſt altior, tanto per altiora media procedit. ergo cũ lex humana pcedat ad inducendũ homines per tẽporales cõminationes ꝛ promiſ= ſiones. lex diuina nõ debuit ex his procedere ſed p aliqua ma= iora. ¶ P̃. Id non põt eſſe premiũ iuſtitie vel pena culpe quod equaliter euenit ꝛ bonis ꝛ malis: ſed ſicut dicit̃ Eccle. 9. Uni= uerſa tẽporalia eque eueniunt iuſto ꝛ impio, bono ꝛ malo, mũ= do ꝛ immundo; immolanti victimas ꝛ ſacrificia contemnenti. ergo temporalia bona vel mala non conuenienter ponũtur vt pena vel premia mandatorum legis diuine.

Sʒ ɔtra Eſt, ꝙ dr Eſaie primo, Si volueritis ꝛ audie= ritis me, bona terre comedetis. ꝙ ſi nolueri= tis, ꝛ me ad iracundiã prouocaueritis, gladius deuorabit vos.

Rñdeo Dicendũ, ꝙ ſicut in ſciẽtijs ſpeculatiuis inducũtur homines ad aſſentiendũ cõcluſionibus per me= dia ſyllogiſtica, ita etiã in quibuſlibet legibus homines indu= cuntur ad obſeruantias preceptorũ per penas ꝛ premia. vide= mus autẽ in ſcientijs ſpeculatiuis quod media proponuntur auditori ſecundũ eius cõditionem. Unde ſicut op; ordinate in ſciẽtijs procedere vt ex notioribus diſciplina incipiat, ita etiã oportet eũ qui vult inducere hominẽ ad obſeruantiã precepto rum vt ex illis eũ mouere incipiat que ſunt in ei⁹ affectu: ſicut pueri prouocantur ad aliquid faciendũ aliquibus puerilibus munuſculis. Dictũ eſt autem ſupra ꝙ lex vetus diſponebat ad chriſtum, ſicut imperfectum ad perfectum. vnde dabatur popu lo adhuc imperfecto in cõparatione ad perfectionem que erat futura per chriſtũ. ꝛ ideo populus ille comparatur puero ſub pedagogo exiſtenti: vt patet gal. 3. Perfectio autem hominis eſt, vt contemptis tẽporalibus, ſpiritualibus inhereat: vt pa tet p illud quod apoſtolus dicit Phil. 3. Que quidẽ retro ſunt obliuiſcẽs ad ea que priora ſunt me extẽdo. quicũq; ergo per= fecti ſumus hec ſentiamus. Imperfectorum autẽ eſt quod tẽ poralia bona deſiderẽt, in ordine tamen ad deũ. peruerſorum autem eſt quod in temporalibus bonis finem conſtituant. Un de legi veteri conueniebat, vt per temporalia que erant in affe ctu hominũ imperfectorum, manuduceret homines ad deum.

2.q. 91. ar. 5. co. ꝛ 1. 2. q̃. 107. ã. 1. ad 2ᵐ Et. 3. di ſtinc. 4. ar. 2. co. ꝛ ã. 4. Et ro. 8 lec. 3. co rin. 2. c. 10. cor. 2. c. 6. cor. 11. le. 6. co. 2.

Ad primũ Ergo dõm, ꝙ cupiditas qua hõ cõſtituit ſinẽ in tẽporalib⁹ bonis eſt charitas venenũ ſed cõſecutio tp̃aliũ bonorũ, que homo deſiderat in ordine ad deum eſt quedã via inducens imperfectos ad dei amorem: ſm̃ illud pſal. Confitebitur tibi cũ benefeceris illi. ¶ Ad ſcõm dicendũ, qõ lex humana inducit hoĩes ex tẽporalib⁹ premijs vel penis ꝑ hoĩes inducendis. lex vero diuina ex premijs vel penis, exhibẽdis per deũ, ⁊ in hoc ꝓcedit ꝑ media altiora. ¶ Ad tertiũ dõm, ꝙ ſicut pʒ hiſtorias veteris teſtamẽti reuoluenti, cõis ſtatus populi ſemꝑ ſub lege in proſperitate fuit q̃diu legẽ obſeruabãt: ⁊ ſtatim declinantes a preceptis legis diuine in multas aduerſitates incidebãt. Sed alique perſone particulares etiã iuſtitiã legis obſeruãtes in aliquas aduerſitates incidebãt, vel q꞉ iã erant ſpũales effecti: vt ꝑ hoc magis ab affectu tẽporaliũ abſtraherent, ⁊ eorũ virtus ꝓbata redderet, aut q꞉ opera legis exterius implẽtes cor totũ habebãt in tẽporalibus defixum, ⁊ a deo elongatum: ſm̃ qõ dicitur Eſa. 29. Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe eſt a me.

¶ De preceptis moralibus veteris legis. Queſtio. 100.

DEinde Conſiderãdũ eſt de ſingulis generib⁹ preceptorum veteris legis. ¶ Et primo de preceptis moralibus. Secundo de cerimonialibus. Tertio de iudicialib⁹. ¶ Circa primum querũtur duodecim. Primo, vtrũ omnia precepta moralia veteris legis ſint de lege nature. Secũdo, vtrum precepta moralia veteris legis ſint de actibus omniũ virtutum. Tertio, vtrum omnia precepta moralia veteris legis reducantur ad decẽ precepta decalogi. Quarto, de diſtinctione preceptorum decalogi. Quinto, de numero eorum. Sexto, de ordine. Septimo, de modo tradendi ipſa. Octauo, vtrũ ſint diſpenſabilia. Nono, vtrum modus obſeruandi virtutẽ cadat ſub precepto. Decimo, vtrũ mod⁹ charitatis cadat ſub precepto. Undecimo, de diſtinctione aliorũ preceptorũ moraliũ. Duodecimo, vtrum precepta moralia veteris legis iuſtificent.

¶ Utrũ omnia precepta moralia pertineãt ad legẽ nãe. art. 1.

AD primũ Sic procedit. Uidet ꝙ nõ oĩa precepta moralia ꝑtineãt ad legẽ nãe. Dicitur eñ Eccl. 17. Addidit illis diſciplinã ⁊ legẽ vite hereditauit illos: ſed diſciplina diuiditur ꝯ legẽ nãe, eo ꝙ lex nãlis nõ addiſcitur, ſed ex nãli inſtinctu habetur ergo nõ oĩa ꝑcepta moralia ſunt de lege nãe. ¶ P̃. Lex diuĩa ꝑfectior eſt q̃ʒ lex hũana: ſʒ lex hũana ſupaddit aliqua ad bonos mores ꝑtinẽtia his q̃ ſunt de lege nãe, qõ pʒ ex h̃ ꝙ lex nãe eſt eadẽ apud oẽs, hmõi aũt moꝝ inſtituta ſũt diuerſa apud diuerſos. ergo multo fortius diuina lex aliqua ad bonos mores ꝑtinẽtia debuit addere ſupra legẽ nãe. ¶ P̃. Sicut ratio nãlis inducit ad aliquos bonos mores, ita ⁊ fides. vnde etiã dicit ad gal. 5. quod fides ꝑ dilectionẽ operatur, ſed fides nõ cõtinetur ſub lege nature: q꞉ ea q̃ ſunt fidei ſunt ſupra rõnem nãlẽ, ergo nõ omnia precepta moralia legis diuine pertinẽt ad legẽ nãe.

Sed ꝯtra Eſt, ꝙ dicit apo. ro. 2. quod gentes q̃ legem non habent, naturaliter ea que legis ſunt faciunt, quod opʒ intelligi de his que pertinẽt ad bonos mores. ergo omnia moralia precepta legis ſunt de lege nature.

Rñdeo Dõm, ꝙ ꝑcepta moralia a cerimonialib⁹ ⁊ iudicialib⁹ ſunt diſtincta. Moralia eñ ſunt de illis que ſm̃ ſe ad bonos mores pertinẽt: cũ aũt humani mores dicantur in ordine ad rõnẽ, q̃ eſt ꝓpriũ ꝑñm humanorũ actuum, illi mores dicuntur boni q̃ rõni cõgruũt, mali aũt q̃ a rõne diſcordant. Sicut aũt omne iudiciũ rõnis ſpeculatiue ꝓcedit a naturali cognitione primorũ principiorum, ita etiã omne iudiciũ rõnis practice procedit ex quibuſdã principijs nãliter cognitis: vt ſupra dictũ eſt. Ex q̃b⁹ diuerſimode ꝓcedi põt ad iudicandũ de diuerſis. Quedã eñ ſunt in humanis actib⁹ adeo explicita, qõ ſtatim cũ modica conſideratione poſſunt approbari vel reprobari per illa cõmunia ⁊ prima principia. Quedã ṽo ſunt ad quorũ iudiciũ requirit multa cõſideratio diuerſaꝝ circũſtãtiarũ: quas cõſiderare diligẽter nõ eſt cuiuſlibet ſed ſapientũ: ſicut cõſiderare particulares ꝯcluſiones ſcientiarũ nõ ꝑtinet ad oẽs, ſed ad ſolos phõs. Quedã vero ſunt ad q̃ dijudicãda indiget hõ adiuuari ꝑ inſtructionẽ diuinã: ſicut eſt circa credẽda. Sic igit pʒ qõ cũ moralia ꝑcepta ſunt de his q̃ ꝑtinẽt ad bonos mores, hec aũt ſunt q̃ rationi ꝯueniũt, omne aũt rationis humane iudiciũ aliqualiter a nãli rõne deriuat, neceſſe eſt ꝙ oĩa ꝑcepta moralia ꝑtineãt ad legẽ nãe, ſed diuerſimode. Quedã .n. ſũt q̃ ſtatĩ ꝑ ſe rõ nãlis cuiuſlibet hoĩs dijudicat eſſe faciẽda, vel nõ faciẽda: ſicut, honora patrẽ tuũ ⁊ matrẽ, ⁊ nõ occides, nõ furtum facies, ⁊ hmõi ſũt abſolute de lege nãe. Quedã vero ſunt q̃ ſubtiliori cõſideratiõe rõnis a ſapientib⁹ iudicãtur eſſe obſeruãda, ⁊ iſta ſic ſunt de lege nature, vt tñ indigeãt diſciplina q̃ minores a ſapiẽtiorib⁹ inſtruantur. ſicut illud. Corã cano capite cõſurge. ⁊ honora ꝑſonã ſenis: ⁊ alia hmõi. Quedã vero ſunt ad q̃ iudicãda rõ hũana indiget inſtructione diuina ꝑ quã erudimur de diuinis: ſicut eſt illud, Non facies tibi ſculptile neq꞉ oẽm ſilitudinẽ, nõ aſſumes nomẽ dei tui in vanũ. ¶ Et per hoc patet rñſio ad obiecta.

¶ Utrum precepta moralia legis ſint de omnibus actibus virtutum. Artic. 2.

AD ſcõm Sic procedit. Uidet ꝙ ꝑcepta moralia legis nõ ſint de omnib⁹ actibus virtutũ. Obſeruatio eñ preceptorum veteris legis iuſtificatio noĩatur: ſm̃ illud pſal. Juſtificationes tuas cuſtodiã: ſed iuſtificatio eſt executio iuſtitie. ergo precepta moralia non ſunt niſi de actib⁹ iuſtitie. ¶ P̃. Id qõ cadit ſub precepto, hʒ rationẽ debiti: ſed ratio debiti nõ pertinet ad alias virtutes niſi ad ſolam iuſtitiã, cuius proprius act⁹ eſt reddere vnicuiq꞉ debitũ. ergo precepta legis moralia nõ ſunt de actibus aliarũ virtutũ: ſʒ ſolũ de actib⁹ iuſtitie. ¶ P̃. Oĩs lex ponitur ꝓpter bonũ cõe: vt dicit Iſido. ſed inter ꝟtutes ſola iuſtitia reſpicit bonũ cõe: vt phs dicit in. 5. ethi. ergo precepta moralia ſunt ſolum de actib⁹ iuſtitie.

Sʒ ꝯ Eſt, ꝙ Amb. dicit, quod pctm̃ eſt trãſgreſſio legꝭ diuine ⁊ celeſtiũ inobedientia mandatorũ: ſʒ peccata cõtrariantur omnibus actib⁹ virtutũ. ergo lex diuina hʒ ordinare de actibus oĩum virtutũ.

Rñdeo Dõʒ, qõ cũ ꝑcepta legis ordinẽtur ad bonum cõe (ſicut ſupra habitũ eſt) neceſſe eſt quod precepta legis diuerſificent ſm̃ diuerſos modos cõitatum. vnde phs in ſua politica docet quod alias leges opʒ ſtatuere in ciuitate que regitur rege, ⁊ alias in ea que regitur per populum, vel per aliquos potentes de ciuitate. Eſt aũt alius modus communitatis ad quam ordinatur lex humana ⁊ ad quã ordinatur lex diuina. Lex enim humana ordinatur ad cõmunitatẽ ciuilem, que eſt hominũ adinuicem. Homines aũt ordinantur adinuicem per exteriores actus, quibus hoĩes ſibijnuicẽ cõicant. hmõi aũt cõicatio ꝑtinet ad rationẽ iuſtitie, que eſt ꝓprie directiua cõicationis humane, ⁊ ideo lex humana nõ proponit precepta niſi de actibus iuſtitie, ⁊ ſi precipiat actus aliarũ virtutũ, hoc nõ eſt niſi inq̃ʒtum aſſumunt rõnẽ iuſtitie: vt pʒ per phm̃ in. 5. ethic. Sed cõitas ad quã ordinat lex diuina eſt hominũ ad deũ vel in preſenti, vel in futura vita: ⁊ ideo lex diuina precepta proponit de omnibus illis, per q̃ homines bene ordinentur ad cõicationem cũ deo, homo aũt deo coniungitur ratione ſiue mẽte in qua eſt dei imago, ⁊ ideo lex diuina precepta proponit de omnib⁹ illis ꝑ que ratio hominis bene ordinata eſt. hoc aũt cõtingit per actus omniũ virtutũ, nã ꝟtutes intellectuales ordinãt bene actus rõnis in ſeipſis, virtutes aũt morales ordinãt bene actus rationis circa interiores paſſiones ⁊ exteriores operatiões. ⁊ ideo manifeſtũ eſt quod lex diuina cõuenienter ꝓponit ꝑcepta de actibus omniũ virtutũ. ita nõ qõ quedã ſine quib⁹ ordo virtutis qui eſt ordo rõnis

¶ Sup. q. 100. ar. 1.

IN. 1. ar. q. 100. nota quod appellatione moralium in hoc loco intelligũtur nõ ſolum ea que ex rõne nãli pura determinantur vt cõcluſiones ex principijs, ſʒ etiã q̃ eidẽ adiũcto aliꝯ lumine fidei conſonãt. Et propterea quã in lr̃a dr̃ ꝙ moralia ſũt de illis q̃ ꝑ ſe ad bonos mores pertinent lꝫ ꝑ ſe nõ diſtinguitur ꝯ adiunctã fidem ⁊ ſʒ ꝯ inſtitutionem. Ita qõ moralia ſunt, q̃ ſi nũq̃ʒ eſſent lege aliq̃ ſtatuta, ſeruãda ſunt ex nãli rõne, vel ſola vel fidei lumine adiuta. Cerimonialia aũt ⁊ iudicialia, q̃ antequã lege ponerentur, indifferẽs erat ſic vl' alr̃ poni: puta ꝙ blaſphemus lapidaretur magis q̃ʒ decapitaretur, ⁊ qõ offeratur agnus magis quã hedus ⁊ huiuſmodi.

¶ Super artic. 2.

IN artic. 2. eiuſdem q. nota differentias duas in litera inter legẽ humanam ⁊ diuinã quo ad diſponẽdũ de omniũ virtutum actibus ex ſibꝫ earum diuerſitate illatas. Prima eſt q꞉ lex humana diſponit de ſola iuſtitia formalr̃, de aliis autem virtutibus vt induunt rationem iuſtitie: lex aũt diuina diſponit de oĩb⁹ virtutibus abſolute. Et ratio huius eſt: quia illa attendit rationẽ debiti reſpectu cõmunis boni, iſta aũt attendit rationẽ cõiunctionis ad deũ. coniunctio aũt ad deũ oĩ ꝟtute abſolute ſumpta ſimpliciter bene diſponitur mẽs ſcõm ſuã totã latitudinẽ. Secũda eſt, ꝙ qꝛ iuſticiari nõ poteſt quin oĩa ad aliquam debiti rationem nõ ſe vertat quia niſi debitũ eſſet aut fieret lege poſitũ ſub lege nõ caderet, lex hũana rõnẽ debiti ꝓprie dicti reſpicit: lex aũt diuĩa rõnẽ debiti metaphorice, vel debiti obediẽtie. ¶ Quod ſi non penetras ſcito, quod iſta triplex debiti rõ ita ſe habet qõ debitum obedientie eſt cõmune omni legi: ⁊ ꝯſurgit ex ratiõe principatus ⁊ ſubditi. Et de tali debito nõ eſt ſermo, quum queritur ſub qua ratione actus virtutum cadãt ſub lege: quia debitũ obediẽtie nõ ponit in actibus rationem

ꝯ. q. 49. ar. 3. ad 2. ⁊ art. 4. cor. ⁊ ꝯ. q. 104 ar. 1. co. et matt. 23. c. 1b.

obſeruari nõ põt, cadũt ſub obligatiões ꝑce pti: quedã vero que pertinẽt ad bñ eſſe vir tutis ꝑfecte cadũt ſub admonitione cõſilij.

Ad pmũ Ergo dõm, ꝙ adimpletio mandatorum legis etiam que ſunt de actib⁹ aliarũ virtutũ hʒ rõnem iuſtificationis inq̃tũ iuſtum eſt vt hõ obe diat deo, vel etiã inq̃tũ iuſtũ eſt ꝙ oĩa que ſunt hominis rõni ſubdant̃. ¶ Ad 2m dõʒ, qḋ iuſtitia ꝓprie dicta attẽdit debitũ vni⁹ hominis ad aliũ: ſed in omnib⁹ alijs virtu tibus attenditur debitũ inferiorũ viriũ ad rationem. ⁊ ſecundũ rationeʒ huius debiti philoſophus aſſignat in .5. ethic. quandã iu ſtitiã metaphoricã. ¶ Ad tertiũ ptʒ rñſio ꝑ ea q̃ dicta ſunt de diuerſitate cõmunitatis.

¶ Utrũ oĩa ꝑcepta moralia veteris legis reducant̃ ad decẽ precepta decalogi. Ar. 3.

AD tertiũ Sic procedit̃. Ui detur quod nõ omnia precepta moralia veteris le gis reducantur ad decẽ precepta decalogi. Prima enim ⁊ principalia legis precepta ſunt. Diliges dominum deũ tuũ, ⁊ diliges proximum tuũ: vt habet̃ Matth. 22. ſed iſta duo non cõtinentur in preceptis decalogi. ergo nõ oĩa precepta moralia cõ tinentur in preceptis decalogi. ¶ P̃. Precepta moralia nõ reducũtur ad precepta ceri monialia, ſʒ potius ecõuerſo: ſʒ inter prece pta decalogi eſt vnũ cerimoniale. ſ. memen to vt diẽ ſabbati ſanctifices. ergo precepta moralia non reducũtur ad omnia precepta decalogi. ¶ P̃. Precepta moralia ſunt de o mnib⁹ actib⁹ ꝟtutũ, ſʒ inter ꝑcepta decalo gi ponũt̃ ſola ꝑcepta ꝑtinẽtia ad act⁹ iuſti tie: vt pʒ diſcurrẽti ꝑ ſingula. ergo precepta decalogi nõ ꝯtinẽt omnia ꝑcepta moralia.

Sʒ ꝯ̃ Eſt, ꝙ Matt. 5. ſuper illḋ Beati eſtis cũ male dixerit ⁊c. dicit gl. ꝙ Moyſes. 10. precepta proponens, poſtea per partes explicat. ergo oĩa ꝑcepta legis ſunt quedam partes preceptorũ decalogi.

Rñdeo Dõm, ꝙ precepta decalogi ab alijs preceptis legis dif ferũt in hoc ꝙ precepta decalogi ꝑ ſeipſum deus dicit̃ populo ꝓpoſuiſſe. alia vero pre cepta propoſuit populo ꝑ Moſen. illa ergo precepta ad decalogum pertinẽt, quorũ no titiam homo habet per ſeipſũ a deo. hmõi vero ſunt illa que ſtatim ex principijs cõib⁹ primis cognoſci poſſunt modica cõſidera tione. ⁊ iterũ illa que ſtatim ex fide diuinit⁹ infuſa innoteſcũt. Inter precepta ergo de calogi nõ cõputant̃ duo genera preceptorũ: illa. ſ. que ſunt prima ⁊ cõia, quorũ non opʒ aliquã editionem eſſe, niſi ꝙ ſunt ſcripta in rõne nãli quaſi per ſe nota: ſicut ꝙ hõ nulli debet malefacere, ⁊ alia hmõi. ⁊ iterũ illa q̃ per diligentẽ inquiſitionẽ ſapiẽtũ inueniũ tur rõni cõuenire: hec enim ꝓueniunt adeo ad populũ mediante diſciplina ſapientum. Utraqʒ tñ horũ preceptorũ cõtinent̃ in pre ceptis decalogi, ſed diuerſimode. nã illa q̃ ſunt prima ⁊ cõia cõtinent̃ in eis ſicut prin cipia in cõcluſionibus proximis. illa vero q̃ per ſapientes cognoſcuntur ꝯtinent̃ in eis econuerſo ſicut concluſiones in principijs.

Ad pmũ Ergo dõm, ꝙ illa duo pre cepta ſunt prima ⁊ cõmu nia precepta legis nature que ſunt ꝑ ſe no ta rationi humane, vel per naturam vel per fidem. ⁊ ideo omnia precepta decalogi ad illa duo referũtur ſicut cõcluſiones ad ꝑnci pia cõmunia. ¶ Ad 2m dõm, quod prece ptum de obſeruatione ſabbati eſt ſecundũ aliquid morale, inquantũ. ſ. per hoc precipitur ꝙ homo aliquo tpe vacet rebus diuinis: ſm illud pſal. Uacate ⁊ videre quoniã ego ſum deus. ⁊ ſm hoc inter precepta decalogi computat̃. nõ autẽ quantũ ad taxationẽ temporis: q2 ſecũdũ hoc eſt cerimo niale. ¶ Ad tertium dicendũ, quod ratio debiti in alijs virtuti bus eſt magis latens quã in iuſtitia. ⁊ ideo precepta de actib⁹ aliarum virtutum nõ ſunt ita nota populo ſicut precepta de actibus iuſtitie. ⁊ propter hoc actus iuſtitie ſpecialiter cadũt ſub preceptis decalogi. que ſunt prima legis elementa.

¶ Utrum precepta decalogi cõuenienter diſtinguant̃. Art. 4.

AD quartũ Sic procedit̃. Uidet̃ ꝙ inconue nienter precepta decalogi diſtin guant̃. Latria enim eſt alia virtus a fide. ſed precepta dantur de actibus virtutũ. ⁊ hoc quod dicitur in prin cipio decalogi. Non habebis deos alienos coram me. pertinet ad fidẽ, quod autem ſubditur. Non facies ſculptile ⁊c. pertinet ad latriam. ergo ſunt duo precepta ⁊ nõ vnum ſicut Aug. dicit. ¶ P̃. Precepta affirmatiua in lege diſtinguuntur a negatiuis. ſicut honora patrem ⁊ matrem, ⁊ non occides. ſed hoc quod di citur. Ego ſum dominus deus tuus. eſt affirmatiuũ. quod au tem ſubditur. Non habebis deos alienos coram me, eſt nega tiuum. ergo ſunt duo precepta ⁊ non cõtinent̃ ſub vno: vt aug. ponit. ¶ P̃. Apoſtolus ad ro. 7. dicit Concupiſcentiã neſciebã niſi lex diceret. Nõ cõcupiſces. ⁊ ſic videtur qḋ hoc preceptũ. Nõ ꝯcupiſces: ſit vnũ ꝑceptũ. nõ ergo debuit diſtingui in duo.

Sed ꝯ̃ Eſt authoritas aug. in gl. ſup Exo. vbi ponit tria precepta pertinentia ad deũ ⁊. 7. ad proximum.

Rñdeo Dõm, ꝙ precepta decalogi diuerſimode a di uerſis diſtinguũtur. Eſitius enĩ leui. 26. ſuper illud. Decem mulieres in vno clibano coquũt panes. dicit pre ceptum de obſeruatione ſabbati non eſſe de decem preceptis: quia non eſt obſeruandum ſm literã ſm omne tempus. Diſtin guit tamẽ quatuor precepta pertinentia ad deũ: vt primuʒ ſit. Ego ſum dñs deus tuus. ſecundũ ſit. Non habebis deos alie nos coram me. ⁊ ſic etiã diſtinguit hec duo hiero. Oſee. 10. ſup illud. Propter duas iniquitates tuas. Tertiũ vero preceptuʒ eſſe dicit. Non facies tibi ſculptile. Quartum vero. Non aſſu mes nomen dei tui in vanũ. Pertinẽtia vero ad proximum di cit eſſe ſex: vt primũ ſit. Honora patrẽ ⁊ matrem tuam. Secun dum. Non occides. Tertium. Non mechaberis. Quartũ. Non furtum facies. Quintũ. Nõ falſum teſtimonium dices. Sextũ. Non cõcupiſces. ¶ Sed primo hoc videt̃ incõueniẽs, ꝙ prece ptum de obſeruatione ſabbati preceptis decalogi interponat̃ ſi nullo modo ad decalogum pertineat. Secũdo q2 cũ ſcriptuʒ ſit matt. 7. Nemo poteſt duobus dominis ſeruire eiuſdem ra tionis eſſe videtur ⁊ ſub eodẽ precepto cadere. Ego ſum dñs deus tuus, ⁊ non habebis deos alienos. vnde origenes diſtin guens etiam quatuor precepta ordinantia ad deum, ponit iſta duo pro vno precepto ſecundũ vero ponit. Nõ facies ſculptile. tertium vero. Non aſſumes nomen dei tui in vanum. quartum memento vt diẽ ſabbati ſanctifices. Alia vero ſex ponit ſicut Eſitius. ¶ Sed q2 facere ſculptile vel ſimilitudinẽ nõ eſt pro hibitũ niſi ſm hoc vt non colant̃ pro dijs (nam in tabernaculo deus precepit fieri imagin̄ Seraphin vt dr Exo. 25.) conue niẽtius aug. ponit ſub vno ꝑcepto. Non habebis deos alienos, ⁊ non facies ſculptile. Similiter etiã cõcupiſcẽtia vxoris alie ne ad cõmixtionẽ ꝑtinet ad cõcupiſcentiã carnis. Concupiſcẽ tie aũt aliarum rerũ que deſiderantur ad poſſidendũ, ꝑtinent ad cõcupiſcentiã oculorũ. vñ etiã aug. ponit duo ꝑcepta de nõ cõcupiſcendo rẽ alienã ⁊ vxorẽ alienã. ⁊ ſic ponit tria ꝑcepta in ordine ad deũ, ⁊ ſeptẽ in ordine ad proximũ. ⁊ hoc meli⁹ eſt.

Ad primũ Ergo dõm, ꝙ latria non eſt niſi quedã ꝓ teſtatio fidei. vnde non ſunt alia precepta danda de latria: ⁊ alia de fide. potius tamen ſunt aliqua prece pta danda de latria quam de fide: q2 preceptum fidei preſuppo nitur ad precepta decalogi, ſicut preceptuʒ dilectionis. Sicut enim prima precepta cõmunia legis nature ſunt per ſe nota habenti rationem naturalem, ⁊ promulgatione non indigent, ita etiã ⁊ hoc quod eſt credere in deũ, eſt primũ ⁊ per ſe notum ei qui habet fidem. accedẽtem enim ad deũ oportet credere q2 eſt vt dicitur ad heb. 2. ⁊ ideo nõ indiget alia promulgatione niſi infuſione fidei. ¶ Ad ſecundũ dicendũ, quod precepta af firmatiua diſtinguuntur a negatiuis quando vnum non com prehenditur in alio: ſicut in honoratione parentum nõ includi tur, ꝙ nullus homo occidatur, nec ecõuerſo ⁊ ꝓpter hoc dãtur diuerſa precepta ſuper hoc. Sed qñ affirmatiuũ cõprehendit

que ordinatur in fi nem legis. ſʒ obliga tionẽ ad exequenduʒ lege poſita. Debituʒ autem inferiorum ad ſuperius in eodẽ ho mine (quod metapho rice debituʒ dicitur) iuſtitiam proprie di ctam non fundat: vt ex. 5. ethic. habetur. Debitũ verũ ꝓprie dictum vnius homi nis ad alterum, ⁊ ad commune bonum ad iuſtitiam proprie di ctam ſpectat. Et pro pterea lex humana q̃ debiti proprie dicti rationeʒ dirigit, nul lius virtutis act⁹ niſi ſub ratiõe iuſtitie im perat: lex autem diui na que totum homi nem ſanat ſecundum ſeipſum (quia ſecun dum ſeipſum ingitur deo) omnium virtu tum actus ordinat ab ſoluto ſub ratiõe de biti metaphorice, et concurrente commu niſſimo debito obe diente, vt obligante ad parendum. ⁊ pro pterea i litera virtuſ que author meminit in reſponſionibus ar gumentorum.

¶ Et ſcito. qḋ in eiſ dẽ reſponſionib⁹ no mine ratiõis author intendit ſupremã in homine: nomine vero virtutum inferiorum reliqua que ſunt ho minis vt reſpõſio ad primũ iuncta reſpon ſioni ad ſecũdũ ape rit. oportet enim ſu preme regule conſo nare reliqua.

¶ Super art. 3m.

Articulum ter tium eiuſdem qõ. 100. ſi non plene diſcernis. vide articu lum vndecimuʒ eiuſ dẽ: ⁊ intelligas diffe rentiam inter prima principia moralia ⁊ precepta decalogi, q̃ ſunt prima legis ele mẽta. illa enĩ ſtatim notis terminis ex nã vel fide infuſa cogno ſcimus iſta autem ſta tim ex primis predi ctis cognoſcim⁹. Et propterea illa deum per naturam vel fidẽ dicit̃ indidiſſe vel in fudiſſe: iſta autem ꝑ noſipſos tanqʒ a deo propoſita mediantibus illis cognoſcere. reliqua aũt ꝑ inſtru ctionẽ humanam di ligenti inueſtigatio ne aut diſciplina.

¶ Super arti. 4.

In arti. 4. eiuſ dem queſtionis in reſponſione ad pri mum nota duo.

¶ Primo ꝙ author excludit fidei ethi cā ... actus a prece ptis decalogi ⁊ q̃ñ

ſ. art. 11. et. 22e. q. 122. ar. 6. ad 2. Et. 3. diſ. 37. ar. 2. q. 1. cor. ⁊ 3. ꝑ 10. Et mal. q. 14. ã. 2. ad 14m. Et ql. 7 art. 17. ad 1m.

ſ. art. 5. et. 3. di. 37. in expo. lit. pñ⁹.

ſiue negatiuo vel ecõuerſo nõ dant̄ ſup h̄ diuerſa p̄cepta.ſic̄ nõ dat̄ aliud p̄ceptū de h̄,qḋ eſt.Nõ furtū facies:⁊ de hoc qḋ eſt ꝯſeruare rē alienā,vel reſtituere eā.⁊ eadē rõne ñ ſunt diuerſa p̄cepta de credēdo ī deū,⁊ de hoc ꝙ nõ credat̄ ī alienos deos. ¶Ad tertiū dõm,ꝙ oīs cõcupiſcētia ꝯuenit in vna cõi rõne:⁊ iõ aplūs ſingulr̄ de mādato ꝯcupiſcēdi loquit̄:q2 tñ in ſpāli diuerſe ſunt rõnes ꝯcupiſcēdi,iõ Aug.diſtinguit diuerſa p̄cepta de nõ ꝯcupiſcēdo:differūt.n.ſpē cõcupiſcētie.ſm diuerſitatem actionum vel concupiſcibilium:vt phūs dicit in.10.ethico.

3.di. 37 art. 2.q. 2.Eil 3. 3.c.120 li.2,124 ¶Utrum p̄cepta decalogi cõuenienter enumerentur. Art. 5.

AD quintū Sic p̄cedit̄.Uī ꝙ incõuenienter p̄cepta decalogi enumerent̄.Peccatū.n.vt Amb.d.eſt trāſgreſſio legis diuine ⁊ celeſtiū inobediētia mandatoꝝ:ſed peccā diſtinguunt̄ ꝑ hoc qḋ hõ peccat vel in deū vel in ꝓximū, vel in ſeipſum:cū igit̄ in preceptis decalogi nõ ponant̄ aliq̄ p̄cepta ordinātia hominē ad ſeipſm ſed ſolū ordinātia ipm ad deū ⁊ ꝓximū,vr̄ ꝙ inſufficiēs ſit enūeratio p̄ceptoꝝ decalogi. ¶P̄.Sicut ad cultū dei pertinebat obſeruatio ſabbati,ita ēt obſeruatio aliarum ſolennitatū,⁊ immolatio ſacrificioꝝ.ſ3 inter p̄cepta decalogi eſt vnū ꝑtinens ad obſeruātiā ſabbati.ergo ēt debēt eſſe aliq̄ ꝑtinentia ad alīs ſolēnitates,⁊ ad ritum ſacrificioꝝ. ¶P̄.Sicut ꝯ deū peccare ꝯtingit ꝑiurādo,ita etiā blaſphemādo, vel alīs ꝯ doctrinā diuinā mētiendo.ſ3 ponit̄ vnū p̄ceptū ꝓhibēs ꝑiuriū cū d̄r.Nõ aſſumes nomē dei tui ī vanū.ergo pctm̄ blaſphemie ⁊ falſe doctrine dʒ aliq̄ p̄cepto decalogi ꝓhiberi. ¶P̄.Sicut hõ nālē dilectionē h3 ad parētes,ita ēt ad filios:mādatum etiā charitatis ad oēs ꝓximos extēdit̄:ſ3 p̄cepta decalogi ordinant̄ ad charitatē:ſm illḋ.1.Thi.1.finis p̄cepti charitas eſt. ergo ſic̄ ponit̄ qḋdā p̄ceptū ꝑtinēs ad parētes,ita ēt debuerūt poni aliq̄ p̄cepta ꝑtinētia ad filios,⁊ ad alios ꝓxios. ¶P̄. In quol3 gñe pcti ꝯtingit peccare corde ⁊ ope.ſ3 ī q̄buſdā gñibus pctoꝝ.ſ.in furto ⁊ adulterio ſeorſuꝫ ꝓhibet̄ pctm̄ opis cū d̄r. Nõ mechaberis,nõ furtū facies,⁊ ſeorſuꝫ pctm̄ cordis:cū d̄r. Nõ cõcupiſces rē ꝓximi tui,⁊ nõ ꝯcupiſces vxorē ꝓximi tui. ḡ ēt idē debuit poni ī pctõ hõicidij ⁊ falſi teſtimonij. ¶P̄.Sicut ꝯtigit pctm̄ ꝓuenire ex inordiatiõe ꝯcupiſcibilis,ita ēt ex inordinatiõe iraſcibilis.ſ3 q̄buſdā p̄ceptis ꝓhibet̄ inordinata ꝯcupiſcētia cū d̄r.Nõ ꝯcupiſces.ḡ ēt aliq̄ p̄cepta in decalogo debuerunt poni ꝑ que ꝓhiberet̄ inordinatio iraſcibilis:nõ ergo videtur ꝙ cõuenienter decē p̄cepta decalogi enumerentur.

Sed ꝯ Eſt,ꝙ dicitur Deut.4.Oſtendit vobis pactum ſuum quod precepit vt faceretis,⁊ decē verba q̄ ſcripſit in duabus tabulis lapideis.

Rñdeo Dõm.ꝙ ſic̄.ſ.dictū eſt.ſic̄ p̄cepta legis hūane ordināt hoiem ad ad q̄dā cõitatē hūanā,ita p̄cepta legis diue ordināt hoiēz ad q̄dā cõitatē ſeu rēpub.hoiꝫ ſub deo. Ad hoc aūt ꝙ aliqs in aliq̄ cõitate bñ cõmoret̄,duo requirunt̄.quoꝝ p̄m eſt vt bñ ſe hēat ad eū q̄ p̄eſt cõitati. Aliud aūt ē vt hõ bñ ſe hēat ad alios cõitatis ꝯſocios ⁊ ꝯparticipes. op3 igit̄ ꝙ in lege diña p̄io ferant̄ q̄dā p̄cepta ordinātia hoiēz ad deū:⁊ ideo alia q̄dā p̄cepta ordinantia hoiem ad alios ꝓximos ſil̄ ꝯuenientes ſub deo. Principi aūt cõitatis tria d3 hõ.1. fidelitatē.2° reuerētiā.3° famulatū. Fidelitas q̄dē ad dñm in h̄ ꝯſiſtit vt honorē p̄ncipat̄ ad aliū nõ deferat.⁊ q̄tū ad h̄ accipit̄ p̄m p̄ceptū cū d̄r,nõ hēbis deos alienos. Reuerētia aūt ad dñm req̄rit̄ vt nihil iniurioſum in eū cõmittat̄. ⁊ q̄tū ad h̄ accipit̄ ſm p̄ceptū ꝙ eſt.Nõ aſſumes nomē dñi dei tui ī vanū. Famulat̄ aūt debet̄ dño ī recõpēſationē bñficioꝝ q̄ ab ipo ꝑcipiūt ſubditi.⁊ ad h̄ ꝑtinet tertiū p̄ceptū de ſctificatiõe ſabbati in memoriā creatiõis reꝝ. ¶Ad ꝓximos aūt aliqs bñ ſe h3 ⁊ ſpālr̄:⁊ gñaliter.Spālr̄ q̄dē q̄tū ad alios quoꝝ ē debitor vt eis d̄bitū reddat.⁊ q̄tū ad h̄ accipit̄ p̄ceptū de honoratiõe parētū.Gñalr̄ aūt q̄tū ad oēs vt nulli nocu̅m inferat̄, neqꝫ ope, neqꝫ ore,neqꝫ corde.Ope q̄dē īfert̄ nocu̅m ꝓximo:q̄nqꝫ q̄dē in ꝑpriā ꝑſonā q̄tū ad ꝯſiſtentiā ꝑſone.⁊ hoc ꝓhibet̄ ꝑ h̄ ꝙ d̄r. Nõ occides.Q̄nqꝫ aūt ī ꝑſonā ꝯiunctā q̄tū ad ꝓpagationē ꝓlis.⁊ h̄ ꝓhibetur cū d̄r.Nõ mechaberis.Q̄nqꝫ aūt in rē poſſeſſam q̄ ordinat̄ ad vtrūqꝫ.⁊ q̄tū ad h̄ d̄r.Nõ furtū facies. Nocu̅m aūt oris ꝓhibet̄ cū d̄r.Nõ loq̄ris ꝯ ꝓximū tuū falſum teſtimoniū.Nocu̅m aūt cordis ꝓhibet̄ cū d̄r.Nõ ꝯcupiſces.Et ſm hāc ēt drīam poſſent diſtingui tria p̄cepta ordinātia ī deū, quorū p̄m ꝑtinet ad op°.vñ ibi d̄r.Nõ facies ſculptile. Scõm ad os.vñ d̄r.Nõ aſſumes nomē dei tui in vanū.Tertiū ꝑtinet ad cor:q2 in ſanctificatiõe ſabbati ſm ꝙ eſt morale p̄ceptū precipitur quies cordis in deū.vel ſm Aug.ꝑ p̄imū p̄ceptū reueremur vnitatē p̄imi principij.ꝑ ſm v̄itatē diuinā.ꝑ tertiū eius bonitatē qua ſanctificamur,⁊ in qua quieſcimus ſicut in fine.

Ad primū Ergo põt rñderi 2r.p̄imo q̄dē q2 p̄cepta decalogi referunt̄ ad p̄cepta dilectiõis. Fuit autem dandū p̄ceptū hoi de dilectiõe dei ⁊ ꝓximi:q2 q̄tū ad h̄ lex nālis obſcurata erat ꝑꝑ pctm̄,nõ aūt q̄tū ad dilectionē ſuiipſi°:q2 q̄tum ad hoc lex nālis vigebat.vel q2 ēt dilectio ſuiipſi° includit̄ in dilectione dei ⁊ ꝓximi.In h̄.n.hõ vere ſe diligit ꝙ ſe ordinat in deū:⁊ iõ in p̄ceptis decalogi ponūt̄ ſolū p̄cepta ꝑtinētia ad ꝓximū ⁊ ad deum. Alr̄ põt dici ꝙ p̄cepta decalogi ſunt illa q̄ immediate ppl̄s recipit a deo vñ d̄r Deu.r. Scripſit ī tabulis iuxta id ꝙ p̄i° ſcripſerat v̄ba decē q̄ locut° ē ad vos dñs.vñ op3 p̄cepta decalogi talia eē q̄ ſtatim in mēte ppl̄i cadere pñt.p̄ceptū aūt h3 rõnem debiti.qḋ aūt hõ ex necītate dēat aliq̄d deo vel ꝓximo, hoc de facili cadit in ꝯceptiõe hoīs, ⁊ p̄cipue fidelis. ſed ꝙ aliq̄d ex necītate ſit debitū hoi de his q̄ ꝑtinēt ad ſeipſm ⁊ nõ ad aliū, hoc nõ ita ī ꝓmptu apparet.vr̄.n.p̄io aſpectu ꝙ q̄libet ſit liber in his q̄ ad ip3 ꝑtinēt. ⁊ iõ p̄cepta q̄b° ꝓhibent̄ inordinatiões hominis ad ſeipſm ꝑueniūt ad pplm̄ mediātē inſtructiõe ſapiētū vñ nõ ꝑtinēt ad decalogū. ¶Ad ſm dõm ꝙ oēs ſolēnitates legis veteris ſunt inſtitute in cõmemorationē alicui° diuini bñficij vel p̄teriti cõmemorati, vel futuri p̄figurati:⁊ ſilr̄ ꝑꝑ hoc oīa ſacrificia offerebant̄:inter oīa aūt bñficia dei cõmemorāda p̄m ⁊ p̄cipuū erat bñficiū creationis,qḋ cõmemorat̄ in ſctificatiõe ſabbati.vñ Exo.20.p rõne hui° p̄cepti ponitur. Sex eñ dieb° fecit de° celū ⁊ terrā ⁊c. Inter oīa aūt futura bñficia q̄ erāt figuranda p̄cipuū ⁊ finale erat quies mētis in deo,vel in p̄nti ꝑ grāꝫ. vel in futuro ꝑ gloriā:q̄ etiā figurabat̄ ꝑ obſeruātiā ſabbati.vñ d̄r Eſa. 58.Si auerteris a ſabbato pedē tuū,vocaberis ſabbatū dñi delicatū ⁊ ſctm̄ dñi glorioſum.Hec.n.beneficia p̄io ⁊ p̄ncipalr̄ ſunt in mēte hoim maxime fideliū,alie v̄o ſolēnitates celebrant̄ ꝑꝑ aliq̄ ꝑticularia bñficia tpalr̄ trāſeūtia.ſicut celebratio phaſe ꝑꝑ bñficiū p̄terite liberatiõis ī egypto,⁊ ꝓpter futurā paſſionē xp̄i q̄ tpalr̄ trāſiuit, īducēs nos in quietē ſabbati ſpūalis,⁊ ideo p̄termiſſis oīb° aliis ſolēnitatibus ⁊ ſacrificijs de ſolo ſabbato fiebat mētio inter p̄cepta decalogi. ¶Ad tertium dõm,ꝙ ſicut Apl̄us dicit ad Heb.7. Hoies ꝑ maiorem ſui iurant:⁊ oīs controuerſie eoꝝ finis ad ꝯfirmationem eſt iuramentū,⁊ ideo q2 iurm̄ eſt oībus cõe: ꝓpter hoc ꝓhibitio inordinationis circa iur̄m ſpecialr̄ precepto decalogi ꝓhibetur, peccatum v̄o falſe doctrine non pertinet niſi ad paucos.vñ nõ oportebat vt de hoc fieret mentio inter p̄cepta decalogi, quāuis etiā quantū ad aliquem intellm̄ in hoc ꝙ d̄r.Nõ aſſumes nomē dei tui in vanū,ꝓhiberet̄ falſitas doctrine,vna.n.gloſſa exponit.Nõ dices xp̄m eē creaturā. ¶Ad 4.m dõm,ꝙ ſtatim rõ naturalis hoi dictat,ꝙ nulli iniuriā faciat,⁊ iõ p̄cepta decalogi ꝓhibentia nocumentū extendūt ſe ad oēs,ſed rõ naturalis nõ ſtatim dictat ꝙ aliq̄d ſit ꝑ alio faciēdū niſi cui hõ aliq̄d debet,debitū aūt filij ad patrē adeo eſt manifeſtū ꝙ nulla tergiuerſatione põt negari:eo qḋ pater eſt p̄ncipium gñationis ⁊ eſſe ⁊ inſup educationis ⁊ doctrine ⁊ ideo non ponitur ſub precepto decalogi vt aliquod beneficiū vel obſequiū alicui impendatur niſi parentibus,parentes autem non videntur eſſe debitores filiis ꝓpter aliqua beneficia ſuſcepta , ſed potius econuerſo.Filius etiam eſt aliquid patris,⁊ patres amant filios vt aliquid ipſorum:ſicut dicit philoſophus in.8.ethic.vnde eiſdē rationibus non ponunt̄ aliqua precepta decalogi pertinentia ad amorē filioꝝ ſicut neqꝫ etiā aliqua ordinantia hominē ad

vult ea pertinere ad p̄ncipia p̄ceptorū decalogi ſic̄ ꝑ p̄n° naturaliter nota.Et de charitate q̄dē p3 ex eo ꝙ finis p̄cepti ē charitas 1.ad thi.1.de fide ēt ad heb.11. accedentē ad deū ⁊c. Nõ in lr̄a affert̄ q2 nõ egēt alia ꝓmulgatione. ſed ex ipa nā vel īfuſiõe ad ſunt. ¶Scḋo qḋ l3 p̄cepta nõ ſint diſtinguēda ſ3 diſtīctionē ſcḋe ta latria aut ceſſit īn diſtiguēda penes diuerſa ꝑtinentia ad latriā ſeu religionē: quia iſta eſt pars iuſtitie ⁊ ſpectat ad ipſum decalo̅m. vnde tria prima p̄cepta decalogi de actib° religioſis ſūt.⁊ ꝑꝑea auithor h̄ dixit in lr̄a.

¶Super Artic. 5.

IN ar. 5.eiuſdē qḋ.nota ꝙ illa verba lr̄e in ſabbati ſctificatione ſm ꝙ ē morale p̄ceptū p̄cipitur quies cordis in deū intelligunt̄ q̄ ad finē p̄cepti,ñ aūt quo ad rē p̄ceptā. Quies n cordis ī deū ꝑ gratiā ⁊ vacationē interiorē ad deū eſt finis illi° p̄cepti vt ē morale:qm̄ ad h̄ rõ dictat ipē aliqḋ eximēdum ab aliis opib° impedientib°. Et ꝙ hec ſit mens authoris nõ ſolum ex.q.122.art.4.22. ſed ex dictis in hac qõne p3.ſ.ꝙ charitas eſt finis p̄ceptorum decalogi,⁊ non ſpectat ad ea.

¶Super Ar.4.⁊.7.

IN arti.4.⁊ 7. vide 20.c.exodi vt perſpicias q̄d author olleerat aut ſupponit:q̄m ibi oīa p̄cepta ſimul ⁊ ponūtur ⁊ ſimul ⁊ comminationes ⁊c.

¶Sextus articulus notandus non exponendus occurrit.

ſeipſum. ¶ Ad quintum dõm quod delectatio adulterij ⁊ vtilitas diuitiarū ſunt ꝓpter ſeipſa appetibilia, inquantū habēt rationem boni delectabilis vel vtilis: ⁊ ꝓpter hoc oportuit in eio prohiberi non ſolum opus, ſed etiam concupiſcentiam. ſed homicidium ⁊ falſitas ſunt ſecundū ſeipſa horribilia: quia proximus ⁊ veritas naturaliter amantur, ⁊ non deſiderantur niſi ꝓpter aliud: ⁊ ideo nō oportuit circa peccatum homicidij ⁊ falſi teſtimonij prohibere peccatum cordis, ſed ſolum operis. ¶ Ad ſextū dõm, ꝙ ſicut. ſ. dictū eſt, oēs paſſiones iraſcibilis deriuanꝶ a paſſionib⁹ cōcupiſcibilis: ⁊ ideo in preceptis decalogi q̄ ſunt quaſi prima elemēta legis, nō erat mētio facienda de paſſionib⁹ iraſcibilis, ſꝫ ſolū de paſſionibus cōcupiſcibilis.

¶ Utrū cōueniēter ordinenꝶ decē ꝑcepta decalogi. Art. 6.

3.d.37. q.1.a.2. q6.

AD ſextū Sic ꝓcedit. Uidetur ꝙ incōuenienter ordinentur decem precepta decalogi. Dilectio enim proximi videtur etiam preuia ad dilectionem dei: quia proximus eſt nobis magis notus quam deus: ſecundum illud. 1. Joā. 3. Qui fratrem ſuū quē videt non diligit, deū⁊ quē nō videt quomodo poteſt diligere? ſed tria prima precepta pertinent ad dilectionem dei, ſeptem vero alia ad dilectionē ꝓximi. ergo incōuenienter precepta decalogi ordinanꝶ. ¶ p̄. Per precepta affirmatiua imperanꝶ act⁹ virtutum: per precepta vero negatiua prohibentur actus vitiorum. ſed ſecundū Boetium in commento predicamentoꝝ. prius ſunt extirpanda vitia q̄ inſerantur virtutes. ergo inter precepta pertinentia ad ꝓximum primo ponenda fuerunt precepta negatiua q̄ affirmatiua. ¶ p̄. Precepta legis dantur de actibus hominum. ſed prior eſt actus cordis q̄ oris vel exterioris operis. ergo inconuenienti ordine precepta de non concupiſcendo que pertinent ad cor vltimo ponuntur.

Sed ꝯ Eſt, quod Apoſtolus dicit Roma. 13. Que a deo ſunt, ordinata ſunt. ſed precepta decalogi ſunt immediate data a deo: vt dictum eſt. ergo conuenientem ordinem habent.

Rñdeo Dõm, ꝙ ſicut dictum eſt, ꝑcepta decalogi dantur de his que ſtatim in promptu mens hominis ſuſcipit. Manifeſtū eſt autē ꝙ tāto aliq̄d magis a ratione ſuſcipitur q̄to ꝯtrium eſt grauius, ⁊ magis repugnās rationi. Manifeſtū eſt aūt ꝙ cū rōnis ordo a fine incipiat: maxime eſt contra rationē vt homo inordinate habeat ſe circa finē. Finis aūt humane vite ⁊ ſocietatis eſt de⁹. ⁊ idō. ſ. oportuit ꝑ ꝑcepta decalogi hominem ordinare ad deum, cū eius contrarium ſit grauiſſimū: ſicut etiā in exercitu qui ordinaꝶ ad ducē ſicut ad finē primū eſt ꝙ miles ſubdatur duci, ⁊ huius ꝯriū eſt grauiſſimum. ſm vero vt alijs coordinetur. Inter ipſa aūt ꝑ q̄ ordinamur in deū primū occurrit ꝙ hō fideliter ei ſubdaꝶ nullam participationē cū inimicis hñs. Scdm aūt eſt ꝙ ei reuerentiā exhibeat. Tertiū aūt eſt ꝙ etiā famulatum impendat. maiuſq; pctm̄ eſt in exercitu ſi miles infideliter agens cū hoſte pactum habeat, q̄ ſi aliquā irreuerentiā faciat duci. ⁊ hoc eſt ēt grau⁹ quā ſi in aliquo obſequio ducis deficiens inueniatur. In ꝑceptis autem ordinantibus ad proximum manifeſtū eſt ꝙ magis repugnat rationi ⁊ grauius pctm̄ eſt, ſi homo nō ſeruet ordinē debitū ad ꝑſonas quib⁹ eſt magis debitor: ⁊ ideo inter ꝑcepta ordinātia ad ꝓximū primo ponꝶ ꝑceptū ꝑtinēs ad parētes. Inter alia ꝟo ꝑcepta etiā apparet ordo ſm ordinē grauitatis pctōꝝ. Grauius eſt. n. ⁊ magis rōni repugnans peccare opere q̄ ore, ⁊ ore q̄ corde, ⁊ inter pctā opis grauius eſt homicidiū per qđ tollitur vita hōis iā exiſtētis, q̄ adulterium ꝑ qđ impeditur certitudo prolis naſciture: ⁊ adulteriū grauius eſt quam furtum, quod pertinet ad bona exteriora.

Ad p̄mū Ergo dõm, ꝙ q̄uis ſm viam ſenſus ꝓximus ſit magis notus q̄ deus: tñ dilectio dei eſt rō dilectionis ꝓximi: vt infra patebit. ⁊ ideo precepta ordinantia ad deū fuerūt preordināda. ¶ Ad ſm dõm, ꝙ ſicut de⁹ eſt vle principiū eſſendi oībus, ita ⁊ pr̄ eſt principiū quoddā eſſendi filio. ⁊ idō cōuenienter poſt ꝑcepta ꝑtinētia ad deū ponꝶ ꝑceptū ꝑtinens ad parētes. rō aūt ꝓcedit qñ affirmatiua ⁊ negatiua ꝑtinent ad idē genus opis. q̄uis etiā ⁊ in h̄ nō habeat omodā efficaciā. Etſi. n. in executione opis prius extirpāda ſint vitia q̄ inſerēde ꝟtutes (ſꝫ illud pſal. Declina a malo ⁊ fac bonum. ⁊ Eſa. 1. Quieſcite agere peruerſe, diſcite bene facere) tñ in cognitione prior eſt virtus q̄ pctm̄: q2 ꝑ rectum cognoſciꝶ obliquum: vt dr̄ in. 1. de aīa. ꝑ legem autem cognitio peccati habetur, vt Rom. 3. dr̄: ⁊ ſm hoc ꝑceptum affirmatiuū debuiſſet primo poni. Sed nō eſt iſta ratio ordinis: ſed quē. ſ. poſita eſt, q2 in preceptis pertinentibus ad deū que ſunt prime tabule, vltimo ponitur preceptum affirmatiuum: quia eius trāgreſſio minorem reatum inducit. ¶ Ad tertium dicendum, ꝙ etſi peccatum cordis ſit prius in executione: tamen eius prohibitio poſterius cadit in ratione.

¶ Utrum precepta decalogi conuenienter tradantur. Arti. 7. 3.d.37. a.2.q.1

AD ſeptimū Sic ꝓceditur. Uī ꝙ precepta decalogi icōueniēter tradanꝶ. Precepta. n. affirmatiua ordināt ad act⁹ ꝟtutū, ꝑcepta aūt negatiua abſtrahūt ab actib⁹ vitioꝝ. ſꝫ circa q̄libet materiā opponunꝶ ſibi ꝟtutes ⁊ vitia. ergo in qualibet materia de qua ordinat preceptum decalogi, debuit poni preceptum affirmatiuum ⁊ negatiuum. inconuenienter igitur ponuntur quedam affirmatiua, ⁊ quedam negatiua. ¶ p̄. Iſidorus dicit ꝙ omnis lex ratione conſtat. ſed omnia ꝑcepta decalogi pertinent ad legem diuinā. ergo in omnibus debuit ratio aſſignari, ⁊ non ſolum in primo ⁊ tertio ꝑcepto. ¶ p̄. Per obſeruantiam preceptorum meretur aliq̄s ꝑmia a deo. ſed diuine promiſſiones ſunt de ꝑmijs preceptorum. ergo promiſſio debuit poni in omnibus ꝑceptis, ⁊ nō ſolū in primo ⁊ quarto. ¶ p̄. Lex vetus dicitur lex timoris, inquantū per comminationes penarū inducebat ad obſeruationes preceptoꝝ. ſed oīa precepta decalogi pertinent ad legē veterem. ergo in omnib⁹ debuit poni cōminatio pene, ⁊ non ſolum in primo ⁊ ſecundo. ¶ p̄. Omnia ꝑcepta dei ſunt in memoria retinenda. dr̄ eñ prouerb. 3. Deſcribe ea in tabulis cordis tui. inconuenienter ergo in ſolo tertio precepto fit mentio de memoria. ⁊ ita videnꝶ precepta decalogi inconuenienter tradita eſſe.

Sed ꝯ Eſt, ꝙ dr̄ Sapientie. 2. ꝙ deus omnia fecit in numero, pondere, ⁊ menſura. multo magis ergo in preceptis ſue legis congruum modum tradendi ſeruauit.

Rñdeo Dõm, ꝙ in ꝑceptis diuine legis maxima ſapiētia continenꝶ. vnde dr̄ Deut. 4. hec eſt veſtra ſapientia ⁊ intellectus coram populis. Sapientis autem eſt oīa debito modo ⁊ ordine diſponere. ⁊ ideo manifeſtum eſſe debet quod precepta legis conuenienti modo ſunt tradita.

Ad p̄mū Ergo dõm, ꝙ ſemper ad affirmationē ſequiꝶ negatio oppoſiti. non autem ſemper ad negationem vnius oppoſiti ſequitur affirmatio alterius: ſequiꝶ eñ ſi eſt album: nō eſt nigrū. nō tamen ſequitur, ſi non eſt nigrum, ergo eſt album: q2 ad plura ſeſe extendit negatio q̄ affirmatio. ⁊ inde eſt etiā ꝙ nō eſſe faciendū iniuriam, qđ pertinet ad ꝑcepta negatiua, ad plures ꝑſonas ſe extendit ſm primū dictamē rōnis, quā eſſe debitū vel alteri obſequium vel beneficiū impēdatur. Ineſt aūt primo dictamē rōnis ꝙ hō debitor eſt beneficij vel obſequij exhibendi illis a quib⁹ beneficia accepit. ſi non dum recōpenſauit. Duo ſunt autem, quoꝝ beneficijs ſufficienter nullus recōpenſare poteſt. ſ. deus ⁊ pater: vt dr̄ in. 8. ethic. ⁊ ideo ſola duo ꝑcepta affirmatiua ponuntur: vnū de honoratione parentū, aliud de celebratione ſabbati in cōmemorationem diuini beneficij. ¶ Ad ſecundū dõm, ꝙ illa precepta que ſunt pure moralia habent manifeſtā rationē. vnde nō oportuit ꝙ in eis aliqua ratio adderetur ſed quibuſdā ꝑceptis additur ceremoniale determinatiuum precepti moralis communis: ſicut in primo precepto. Non facies ſculptile. ⁊ in tertio ꝑcepto determinatur dies ſabbati. ⁊ ideo vtrobiq; oportuit rationem aſſignari. ¶ Ad tertium dõm, ꝙ homines vt plurimum actus ſuos ad aliquā vtilitatem ordinant. ⁊ ideo in illis preceptis neceſſe fuit promiſſionē premij apponere, ex quibus videbaꝶ nulla vtilitas ſequi: vel aliqua vtilitas impediri. quia vero parentes ſunt iam in recedendo, ab eis non expectaꝶ vtilitas. ⁊ ideo precepto de honore parentū additur promiſſio. Similiter etiā in precepto de prohibitione idolatrie: quia per hoc videbatur impediri apparens vtilitas quam homines credunt ſe poſſe conſequi per pactum cū demonibus initum. ¶ Ad quartū dicendum, ꝙ pene precipue neceſſarie ſunt contra illos qui ſunt proni ad malum, vt dicitur in. 10. ethi. ⁊ ideo illis ſolis ꝑceptis legis additur comminatio penarū in quibus erat pronitas ad malū: erant autem hoīes proni ad idolatriam ꝓpter generalē conſuetudinem gentiū. Et ſimiliter ſunt etiam hoīes proni ad periurium ꝓpter frequentiam iuramenti. ⁊ ideo primis duob⁹ ꝑceptis adiungiꝶ cōminatio. ¶ Ad quintū dõm, ꝙ ꝑceptū de ſabbato ponitur vt commemoratiuum beneficij preteriti. ⁊ idō ſpecialiter in eo fit mētio de memoria. Uel q2 preceptū de ſabbato habet determinationē adiunctā que non eſt de lege nature. ⁊ ideo hoc preceptum ſpeciali admonitione indiguit.

¶ Super Artic. 8.

In art. 8. dubium occurrit ex sco. in 27. di. 3. sen. tenete, q̄ precepta 2e tabule non sunt de iure nāe sūe vt pn̄a sūe vt pclōnes necīe. sed solū vt valde ꝯsona iuri nāe. Probat aūt hec precepta nō esse de iure nāe vt pclōnes necīas a pncipiis nāe. pᵒ qꝛ seqret q̄ essent oīno indispēsabilia. cuius oppᵐ appꝫ in ope abrahe. Probat seqlāqꝫ pclōnes tales pus sunt ſm se vere q̄ relate ad quēcūq̧ intēᵐ velle vel ad ſtituatē ac p volūtas diuina nō pōt eē recta reᵃ ea volēdo oppa ſtrāꝛ ꝯsir nō pōt dispensare. ¶ Scdo qꝛ seqret q̄ volūtas diuina determinaret necessario simplr ēē alia q̄ volibilia alia a se. Cꝫ seqlaꝫ: qꝛ ad h̄ precepta necīo bona ꝛ opposita mala determīata eēt: sic intelligēdum ista necīo fo. ¶ Tertio qꝛ h̄ oꝫ q̄ precipiunt ū ē bōiꝛūs necīa ad bonitatē vltī finꝫ cōuertendo ad vltᵐ finē. ꝛ ſuit l h̄is q̄ ꝓhibent nō ē maliᵃ necīo auertēs a fine vltᵒ. q̄n ſi boᵐ illō ū eēt preceptū. posset finꝫ vltimᵘ amari ꝛ attigi. ꝛ ſi illō malū ū eēt ꝓhibitū ſtaret cū eo acquisitio finꝫ vltī. q̄ ū sūt pclōes necīo deducte ex pncipiis nālibᵘ. Hec ſt ex q̄bᵘ sco. mouet ꝯ ſniaꝫ ſrāꝫ. f. q̄ precepta oīa decalogi ſt pclōes necīe ꝛ necīo deducte ex pncipiis nālibᵘ. ita q̄ iō ſt precepta qꝛ bona, ꝛ ꝓhibita qꝛ mala, ꝛ ū ecō uerso. ¶ Ad pmū ſt eiᵘ rōnē s. qꝛ seqret q̄ eēnt idispēsabilia et a deo. Dicit q̄ precepta decalogi (vt in lrā dr) pūt dupl̄r ꝯſiderari. pᵒ ſꝫ ordinē iustitie quē cōtinēt ꝛ ſic ꝯceditur q̄ sunt indispēsabilia ēt a deo vt in rñ. ad 2ᵐ author ꝓbat. Scdo ſm applicationē ad aliquē singularē actū. ꝛ ſic dr q̄ precepta scōe tabule (de quibus est questio) sunt dispēsabilia a deo: sed talis dispēsatio nō est relaxatio precepti aut declaratio illius in hoc casu seu actu, vt sco. arguit: ſꝫ est facere q̄ iste actus non est homicidiū. q̄ sine hac authoritate ēt homicidiū. ꝛ sile est de alijs vt in lrā dr in rñ. ad 3ᵐ. ¶ Nec fallaris, intelligēs per ordinē iustitie in preceptis istis contētam rōnē debiti vel indebiti in cōi: ſb. n. nō cōstitueret precepta in spālis: ſꝫ duo cōia precepta: nulli faciēdū est indebitū, ꝛ cuilibet faciēdū est debitū. Sꝫ intellige spālē rōnē debiti vel idebiti iuxta māam subiaꝫ. v. g. nō occides. ordo iustitie l h̄ precepto ē, q̄ nō occidas hoiem innocētē cū ceteris ꝯditionibᵘ requisitis: hic. n. cōtinet ordinē iustitie quē deᵘ negare nō pōt. ¶ Et vt plenius intelligas. scito q̄ sicut h̄ enūtiatio, mortui nō pūt resurgere est necessaria: ꝛ ex pncipiis primis naturalr notis demōstratiue concludi pt. ꝛ in sensu in q̄ sit ꝛ ꝯcludit. f. q̄ ꝑ pōt. dicit potētiā naturalē, impoꝫ est q̄ oīr sit. ꝛ q̄n deᵘ resuscitat aliquē nō falsificat illam ꝓpōnē, aut excipit ab illa: sꝫ opat nō ꝯ sed supra nām. Ita ꝓposito h̄ cōcsō. nō est pccidēdū in sensu in quo sit. f. priuata authoritate cū ceteris ꝯditionibus est pclō necessaria ꝛ necessario ꝯsq̄ ex primis pncipiis practicis per se notis, ita q̄ est impoꝫ oīr se hr̄e nec deᵘ vnq̄ eā falsificat, aut ab ea excipit: ſꝫ quū iubet fieri actū q̄ sine iussu suo esset homicidiū. adulteriū. vel furtū, opari iubet nō p̄ter aut ꝯ preceptū: sed quasi. ſ. illud dū a superiori ꝓpāte actū imperatū exerceri iubet: oīa sigdē precepto hec subintellectā hñt. hāc clausulam scilicet. f. q̄ ex nāli mēsura actᵘ isti fiant vel nō fiant: sic. n. ordinem iustitie insolubilē cōtinēt. Ita q̄ sensus est nō naturali rōne cōmittendū actū substratū rōni homicidij adulterij furti ꝛc. hoc. n. est idem q̄ dicere nō esse occidendū, adulterādū, furandū: i. q̄n actus illi substrati relati ad naturalem rōnē ꝛ mēsurā a qua discordat, ē homicidiū, adulteriū, furtū ꝛc. rōnē induūt. hoc aūt oīno indispensabile esse cōstituit. f. actus illi naturali rōne exerciti homicidia adulteria ꝛc. nō sint: ꝛ diuina fieri posse vt actus illi diuina rōne exerciti non sint homicidia adulteria ꝛc. ꝛ p hoc nec petā. Sicut. n. fieri nequit vt mortuus naturali potētia resurgat, ita fieri nequit vt homo naturali ratione occidat licite: diuina potentia mortuus resurgat ꝛ diuina ratione hō occidat licite. sed hec non esse cōtraria lūdo ꝯstat. vnde per quod ista duo stant simul precepta decalogi sunt cōclōnes necessarie ex iure nature strictissime, ꝛ ipsa sunt a deo dispensabilia quodāmodo. veriꝰ dñr indispēsabilia oīno, ꝛ pie exponant authoritates dicentes deum in preceptis scōe tabule dispensare: vt dictum est. ¶ Ad scdam ranonē dicitur, q̄ volūtatem diuinam determinari ad aliquid potest intelligi dupl̄r. primo vt determinet ad volēdū aliqd extra se esse vel nō esse, ꝛ sic est impossibile q̄ determinetur nisi a seipsa libere ꝛ hoc determinatur in libro sniarū, ꝛ gratis conceditur. alio modo vt determinetur ad rectitudinem vel obliquitatem alicuius: ꝛ sic respectu complexorum non incōueniens voluntatem diuinā esse determinatam: ꝛ hoc oportet etiā ipsum scot. ꝛ oēs fateri dicētes dari aliqua precepta p se bona ꝛ ꝓhibita p se mala. vt prima precepta iuris nāe. ꝛ prima precepta decalogi: ad hec qp̄pe nō q̄ sint vel non sint. sed ad eoꝝ rectitudinē ꝛ obliquitatē voluntas diuina est determinata sic vt a rectie nō possit dissonare, nec obliq̄e possit concordari. Si tamen cum debita reuerentia loquendū, ꝛ altiori veritate vtēdū est, dicere debemus, q̄ sicut diuinᵘ intellectus nāliter determinatus est ad deū ipm tm̄ intelligendū ꝛ in se oīa nāliter relucētia, ita diuina voluntas ad deū ipm tm̄ volendū, ꝛ in seipsa oīa naturaliter recta: q̄lia sūt hmōi, q̄ non nisi l deo sunt antequā ab ipso communicarentur.

¶ Ad tertiā rōnē dr q̄ argumētū manifeste peccat a bonitate ꝛ malitia preceptoꝝ l seipsis ad bonitatē vl malitiā nobis necessariā ꝯuis ēt sic nō cōcludat intentū. Ad quoꝝ euidētiā scito: q̄ quēadmodū l speculatiuis pnā pncipiū ꝛ cōclusiones necessarie sic se hñt q̄ pncipiū veritas nō ꝑret veritate cōclusionis, sꝫ ecōuerso nec ſm se nec quo ad cognitionē nostrā: qꝛ veritas pncipij est cā veritatis cōclusionis ꝛ notitia principij p se noti est cā notitie pclusiōis nōte ex illo. ad cōtradictoriā aūt conclusionū necessariarū, ita se habet principium primum, q̄ cū ipsis nō stat nec ſm se nec quo ad nos, ſi nota est connexio admiicem vl pꝫ. ita in practicis moralibus finis vltimus, ꝛ ea q̄ sunt simplr necessaria ex illo sic se hñt q̄ finis bonitatis nō depēdet a bonitate alioꝝ, nec in esse, nec amari: sed ecōuerso. Ad opposita aūt mala se hꝫ vltimᵘ finis sic q̄ eiꝰ bonitas ꝯ amor eiᵘ ob illis necessario discordat. cū ergo. d. arguēs q̄ in istis nō est necessaria bonitas ad vltimū finē ꝛc. tripl̄r intelligi pt. pᵒ q̄ in istis nō est bonitas necessaria cōnexionē hñs cū vltimo fine, ꝛ silr malitia necᵐ auersionē hñs ab eo: ꝛ sic negat assumptū: qꝛ sicut l pclōnibᵘ necīis ē necessaria veritas necessario cōnexa. i. pncipio, ita l istis ē bonitas necīa necessario cōnexa vltimo fini. Et ad ꝓbōnē si ista nō eēnt precepta posset amari ꝛ attingi vltimᵘ finis in eē ꝛ amari ab istis. dr q̄ ū ꝓbat ꝯtingētē ꝯnexionē: ex h̄. n. q̄ pnᵃ pria sunt ſta ꝛ scita absq̄ pclōnibᵘ necessariis nō ꝓbat q̄ pclōnes nō sint necīo ꝯnexe pncipiis, ꝛ in se necīe: ſꝫ q̄ nec veritas nec notitia pnᵒꝝ pendet. ex eis: sic aūt ē l ꝓposito. vñ in dcō sensu nihil ꝓbat: qꝛ aīs est silis: ꝛ ꝓbō nō ꝯcludit illud. Scdo pōt intelligi q̄ l istis nō ē bonitas necessaria ad eē vel amorē vltimi finis. ꝛ hmōi sensus est verᵘ: qꝛ vltimᵘ finis nec in esse nec in amari depēdet ab istoꝝ bonitate: ſꝫ ecōuerso. Tertio pōt intelligi: q̄ l istis nō est bonitas necessario ꝯuertēs ad vltimū finē, nec malitia necessario auertēs ab illo. ꝛ in h̄ sensu assumptū est silr: qꝛ sicut in pclōnibus necessariis est veritas necessario ducēs a posteriori in pᵃ pnᵃ, ita in istis est bonitas necessario ducēs in vltimū finē eis ꝓportionatū. q̄ dico ne ingrediamur qōnē de deo vt fine nāli vel supnāli: ꝛ q̄ sic istis deus ꝓportionatus finis. Et ad ꝓbationē: qꝛ si nō essent hec precepta vel ꝓhibita nihilominus vltimus finis posset amari ꝛ attingi: dr q̄ est sophisma cōsequentis: qꝛ licꝫ ista sint necessario ꝯuertentia vel auertētia, ꝯuersio tñ vel auersio nō dependet ab his solis sed aliunde esse potest. hec. n. vt dictū est a posteriori conuertunt vel auertunt vt cōclusiones respectu principioꝝ. ꝛ tamen cum his teneas q̄ hec sunt adeo necessarie cōnexa fini vltimo, et saltem in prepositione animi cōuersio ad hec bona, ꝛ auersio ab his mala inseparabilis. sit ab amore finis vltimi.

ℨ. q. 99. ā. 3. co. Et 22ᵉ. q. 104. ā. 4. ad 2ᵐ. Et 1. d. 47. ā. 4. co. Et 3. d. 37. ā. 4. Et 4. d. 17. q. 3. ā. 1. q. 5. Et mal. q. 3. ā. 1. ad 17ᵐ. ꝛ. q. 15. ar. 1. ad 8ᵐ.

¶ Utrum precepta decalogi sint dispensabilia. Artic. 8.

Ad octauū Sic proceditur. Uꝫ q̄ precepta decalogi sint dispensabilia. Precepta. n. decalogi sunt de iure nāli. ſꝫ ius nāle in aliq̄bus deficit ꝛ mutabile est sicut ꝛ natura humana: vt phs dicit in. 5. ethi. defectus aūt legis in aliquibus particularibus casibᵘ est rō dispensandi. vt ſ. dictū ē. ꝗ in preceptis decalogi pōt fieri dispēsatio. ¶ P. Sicut se hꝫ hō ad legē humanam, ita se hꝫ deᵘ ad legē datā diuinitᵘ. sed hō pōt dispēsare in preceptis legis q̄ hō statuit. ergo cū precepta decalogi sint instituta a deo, vr̄ q̄ deus in eis possit dispēsare. sed prelati vice dei fungunt in terris. Dicit enim Apls. 2. ad cor. 2. Nā ꝛ ego ſi qd donaui propter vos donaui in persona xp̄i. ergo etiā ꝛ prelati pūt in preceptis decalogi dispensare. ¶ P. Inter precepta decalogi cōtinet ꝓhibitio homicidij. sed in isto precepto vr̄ dispēsari pp hoīes: puta cū ſm preceptū legis humane hoīes licite occidant. puta malefactores, vel hostes. ergo precepta decalogi sunt dispēsabilia. ¶ P. Obseruatio sabbati continetur inter precepta decalogi. ſꝫ in hoc precepto fuit dispensatū. Dicitur eīm. 1. Mach. 2. Et cogitauerūt in die illa dicētes, oīs homo quicūq̧ venerit ad nos in bello die sabbatoꝝ pugnemus aduersus eum. ergo precepta decalogi sunt dispensabilia.

Sed ꝯ Est, q̄ dicitur Esa. 24. Quidam reprehenduntur de hoc q̄ mutauerīt ius, dissipauerūt fedus sempiternum: q̄ maxime videtur intelligendū de preceptis decalogi. ergo precepta decalogi mutari per dispensationē non possunt.

Rñdeo Dicēdū, q̄ sicut ſ. dictū est. tūc in preceptis dꝫ fieri dispēsatio q̄n occurrit aliqs particularis casus, l q̄ ſi ad verbū legis obseruaret, ꝯtrariet intētioni legislatoris. Intētio aūt legislatoris cuiuslibet ordinatur pᵒ qdē ꝛ pncipalr ad bonū cōe, scōdo aūt ad ordinē iustitie ꝛ vtutis: ſm quē bonū cōe ꝯseruat, ꝛ ad ipm puenit. Si qua ḡ precepta dent q̄ ꝯtineāt ipsam ꝯseruationē boni cōis, vel ipm ordinē iustitie ꝛ vtutis, hmōi precepta ꝯtinēt intētionē legislatoris, ꝛ iō indispēsabilia sunt: puta ſi poneret hoc preceptū in aliq̄ cōitate, q̄ nullᵘ destrueret rempublicā, neq̧ ꝓderet ciuitatē hostibᵘ, siue q̄ nullᵘ faceret aliqd iniuste vel male, hmōi precepta essent indispensabilia. Sed ſi aliqua alia precepta traderent ordinata ad ista precepta, quibᵘ determinant aliqui speciales modi in talibus preceptis dispensatio posset fieri inq̄ntū p omissionē hmōi preceptorū in aliquibus casibus nō fieret ꝑiudiciū primis preceptis q̄ ꝯtinēt intentionē legislatoris: puta ſi ad ꝯseruationē reipublice statueret in aliq̄ ciuitate, q̄ de singulis vicis aliq̄ vigilarēt ad custodiā ciuitatis obsesse: posset, cū aliq̄bus dispēsari pp aliquā maiorē vtilitatē. Precepta autem decalogi cōtinēt ipsam intētionē legislatoris. f. dei: nā precepta prime tabule q̄ ordināt ad deū, continēt bonū cōe ꝛ finale q̄ deus est. Precepta autē secunde tabule continent ordinē iustitie inter homines obseruande: vt. f. nulli fiat indebitum, ꝛ cuilibet reddatur debitū: ſm hanc enim rationem sunt intelligenda precepta decalogi, ꝛ ideo precepta decalogi sunt omnino indispensabilia.

Ad primū Ergo dicēdū, q̄ philosophus nō loquit de iusto

naturali qđ cõtinet ipm ordinē iuſtitie: hoc eñ nūq̄ deficit. ſ. iuſtitiā eſſe ſeruādā. ſʒ loquēdo q̄tū ad determinatos modos obſeruationis iuſtitie qui in aliq̄bus fallūt. ❡ Ad ſecundū dicendū, ꝙ ſicut Apl's. 2. ad Thimo. ij. deus fidelis ꝑmanet, negare ſeipſum nō pōt. Negare aūt ſeipſm ſi ordinē ſue iuſtitie auferret: cū ipſe ſit ipſa ſua iuſtitia. ⁊ ideo in hoc deus diſpēſare nō pōt, vt hoi liceat nō ordinate ſe habere ad deū, vel non ſubdi ordini iuſtitie ei' etiā in his ſm q̄ homines adinuicē ordinant'. ❡ Ad 3m dicendum, ꝙ occiſio hois ꝓhibet' in decalogo ſm ꝙ hʒ rōnē indebiti: ſic. n. pceptū cõtinet ipſam rōnē iuſtitie. lex aūt hūana h̄ cõcedere non pōt, ꝙ licite homo indebite occidat'. ſed malefactores occidi, vel hoſtes rei publice h̄ nō eſt indebitū. vñ hoc ñ ꝯriat' pcepto decalogi. nec talis occiſio eſt homicidiū qđ precepto decalogi ꝓhibetur: vt Augu. dicit in primo de lib. arb. Et ſimiliter ſi alicui auferatur qđ ſuū erat. ſi debitū eſt ꝙ ipm amittat, hoc nō eſt furtū vel rapina, que pcepto decalogi ꝓhibent'. Et ideo qñ filij Iſrael pcepto dei tulerunt egyptioꝝ ſpolia nõ fuit furtum: quia hoc eis debebatur ex ſnia dei. Silr ⁊ Abraā cū conſenſit occidere filiū, nõ cõſenſit in homicidiū: q2 debitū erat eū occidi per mandatū dei, qui eſt dñs vite ⁊ mortis. Ipſe. n. eſt qui penā mortis infligit oibus hominibus iuſtis ⁊ iniuſtis pro peccato primi parentis: cuius ſententie ſi hō ſit executor auctoritate diuina, nõ erit homicida: ſicut nec deus. Et ſilr etiā Oſee accedens ad vxorē fornicariā, vel mulierē adulteram nõ eſt mechatus nec fornicat': q2 acceſſit ad eā q̄ ſua erat ſm mandatū diuinū qui eſt actor inſtõnis matrimonij. Sic igit' pcepta ipſa decalogi quantū ad rōnē iuſtitie quā cõtinēt, immutabilia ſunt: ſed q̄tū ad aliquā determinationē ꝑ applicationē ad ſingulares actus (vt. ſ. hoc vel illud ſit homicidiū, furtū vel adulteriū, aut nõ) hoc quidē eſt mutabile q̄nq3 ſola auctoritate diuina, in his. ſ. que a ſolo deo ſunt inſtituta: ſicut in matrimonio ⁊ in alijs huiuſmodi. q̄nq3 etiam auctoritate humana: ſicut in his que ſunt commiſſa hominū iuriſdictioni. quantū enim ad hoc homines gerūt vicem dei, non autem quantum ad omnia.

❡ Ad quartum dicendum, ꝙ illa excogitatio magis fuit interpretatio pcepti q̄ diſpēſatio. Non eñ intelligitur violare ſabbatū quod eſt neceſſarium ad ſalutem humanā: ſicut dominus probat matth. xij.

❡ Utrum modus virtutis cadat ſub precepto legis. Articu. 9.

Ad nonū ſic pcedit'. Uidet' quod modus virtutis cadat ſub pcepto legis. Eſt enim modus virtutis vt aliquis iuſte operetur iuſta, ⁊ fortiter fortia, ⁊ ſimiliter de alijs virtutibus. Sed deut. 16. precipit', iuſte quod iuſtū eſt exequeris. ergo modus virtutis cadit ſub precepto.

❡ P̄. Illud maxime cadit ſub precepto, qđ eſt de intentione legiſlatoris. Sed intentio legiſlatoris ad hoc fertur principalr vt homines faciat virtuoſos: ſicut dicitur in. 2. ethic. Uirtuoſi aūt eſt virtuoſe agere. ergo modus virtutis cadit ſub pcepto. ❡ P̄. Modus virtutis ꝓprie eſſe videtur vt aliq̄s voluntarie ⁊ delectabiliter operetur. Sed hoc cadit ſub pcepto legis diuine. dicitur enim in pſal. Seruite dño in letitia. ⁊ 2. ad cor. 9. Non ex triſtitia aut ex neceſſitate: hilarem enim datorem diligit deus. vbi gloſ. dicit, Quicquid boni facis cum hilaritate fac, et tunc bene facis: ſi autem cū triſtitia facis, ſit de te non tu facis. ergo modus virtutis cadit ſub precepto legis.

Sed ꝯ. Nullus pōt operari eo modo quo opat' virtuoſus niſi habeat habitū virtutis: vt pꝫ ꝑ phm in. ij. ⁊ v. ethi. Quicunq3 aūt tranſgreditur preceptum legis meretur penā. ſequeret' ergo ꝙ ille qui non habet habitū virtutis: q̄cq̄d faceret mereretur penam. hoc aūt eſt cõtra intētionē legis q̄ intendit hoiem aſſuefaciēdo ad bona opera inducere ad virtutē: non ergo modus virtutis cadit ſub precepto.

Reſpondeo dicendū, ꝙ ſicut. ſ. dictū eſt, preceptum legis hʒ vim coactiuam. illud ergo directe cadit ſub precepto legis ad qđ lex cogit. coactio autem legis eſt per metū pene: vt dr. x. ethic. Nam illud ꝓprie cadit ſub precepto legis ꝓ quo pena legis infligitur. ad inſtituendā aūt penam alr ſe habet lex diuina ⁊ alr lex humana. Non. n. pena legis infligitur niſi ꝓ illis de q̄bus legiſlator hʒ iudicare: q2 ex iudicio lex punit: homo aūt qui eſt legiſlator hūane, nō hʒ iudicare niſi de exterioꝛib' actib': quia hoies vidēt ea q̄ patent: vt dr. i. Reg. xvi. ſed ſolius dei qui eſt lator legis diuine eſt iudicare de interioꝛibus motibus voluntatū: ſm illud pſal. Scrutans corda ⁊ renes deus. Secundū hoc igitur dicendum eſt ꝙ modus virtutis quātū ad aliqđ reſpicit' a lege hūana ⁊ diuina: q̄tū ad aliqđ aūt a lege diuina, ſʒ nō a lege hūana: q̄tū ad aliquid vero nec a lege hūana, nec a lege diuina. Modus eñ virtutis in tribus cõſiſtit ſm phm in. 2. ethi. quoꝝ primū eſt ſi aliq̄s operet' ſciens. hoc aūt diiudicat' ⁊ a lege diuina ⁊ a lege hūana. qđ. n. aliq̄s facit ignorãs ꝑ accñs facit. vñ ſm ignorãtiā, aliq̄ diiudicant' ad penam vel veniā tā ſm legē hūanā q̄ ſm legē diuinā. Scđm aūt eſt vt aliq̄s operet' volens vel eligēs, ⁊ ꝓp hoc eligēs: in quo importatur duplex motus interior. ſ. voluntatis ⁊ intētionis: de quibus. ſ. dictum eſt, ⁊ iſta duo nō diiudicat lex hūana: ſed ſolū lex diuina. lex. n. humana nõ punit eum q̄ vult occidere ⁊ non occidit: punit aūt eū lex diuina: ſm illud mat. 5. q̄ iraſcit' fratri ſuo, reus erit iudicio. Tertiū aūt vt firmiter ⁊ immobiliter hēat ⁊ opet'. ⁊ iſta firmitas ꝓprie ꝑtinet ad habitū: vt. ſ. aliq̄s ex habitu radicato operet'. ⁊ q̄tū ad hoc mod' virtutis non cadit ſub precepto neq3 legis diuine neq3 legis humane. neq3 eñ ab homine neq3 a deo punitur tanq̄ precepti tranſgreſſor qui debitum parentibus honorem impendit: quāuis non habeat habitum pietatis.

Ad primū ergo dicendum, ꝙ modus faciendi actū iuſtitie q̄ cadit ſub pcepto eſt vt fiat aliquid ſm ordinē iuris: non aūt ꝙ fiat ex habitu iuſtitie. ❡ Ad ſm dicendum, ꝙ intētio legiſlatoris eſt de duobus. de vno quidē ad qđ intēdit ꝑ precepta legis inducere: ⁊ hoc eſt virt'. Aliud aūt eſt de quo intēdit preceptum ferre: ⁊ hoc eſt qđ ducit vel diſponit ad virtutē. ſ. actus virtutis. Nō eñ idē eſt finis pcepti, ⁊ id de q̄ pceptū dat': ſicut neq3 in alijs rebus idem eſt finis ⁊ qđ eſt ad finē. ❡ Ad tertiū dicendum, ꝙ operari ſine triſtitia opus virtutis cadit ſub pcepto legis diuine, q2 quicūq3 cū triſtitia opat' nō volens opat'. ſed delectabilr opari ſiue cum letitia vel hilaritate quodā modo cadit ſub pcepto. ſ. ſm quod ſequitur

❡ Super Arti. 9.

In art. 9 eiuſdē q. nota ꝙ actus interior eſt duplex ſm phm. Primo puri. ⁊ ſic nō ſubiacent hūanis legib' ⁊ iudicijs. Scđo iacēt actibus exterioꝛib'. ⁊ ſic ſubiacēt hūanis legibus ⁊ iudicijs. Et vtrūq3 in lra ſummatur. Primū3 cū dr ꝙ volētē occidere ⁊ nō occidentē lex hūana nō punit. Scđm quū dr. ꝙ alr ſe hʒ lex ad facientē aliqđ ex ignorantia. ⁊ ad facientes ſcienter. Et ſilr eſt de faciente ex metu vel ſponte, deliberate vl ſubito.

❡ In eodē. 9. ar. dubium occurrit: q2 auctor male pbare vr. ꝙ modus ille virtutis. ſ. volēs ⁊ eligēs non cadat ſub hūana lege. manifeſte. n. digrediē a voluntate ⁊ electione ⁊ ſunt modi act' virtuoſi ad voluntatē ⁊ electionē abſolute ſolū dʒ pbare. ꝙ h̄ ⁊ modus nō ſubſunt legi hūane, ⁊ pbat ꝙ h̄ abſolute nō ſubſunt legi hūane. dū affert ꝓ rōne ꝙ lex hūana nō punit volētē occidere ⁊ nō occidentē.

❡ Et ꝯfirmatq3 aut auctor intēdit h̄ iſtis modis vt modi ſunt abſolute, aut vtroq3 mō. Si de iſtis abſolute aut vtroq3 mō, dicendum erat de primo mō. ſ. ꝙ ſcientes non cadit ſub lege humana abſolute q2 eſt actus interior: nō. n. lex humana punit ignorantē legē ſi nihil operet' ꝯ eam. Si vt modi ſunt, h̄ rōne alr iudicat' ad penā. ⁊ el ad veniā a lege hūana ignoranter faciēs ꝓ ri rōne male libēter faciens ⁊ nō ex inētione deliberata: vt pꝫ in lege de ciuitatib' refugij.

3.q.96. ar.3. ad 2. Et 22 q. 44. ar.4.ad 2. ⁊ ā.8 cor. Et d.28.q. 3.cor. Et 4.d. 35.q.3. ar.4.q. 1.ad.3. Et mal. q.2.ā.5 ad 7.

❡ Ad h̄ dr ꝙ qr doctrinā opꝫ eē formalē ⁊ qđ ē de mō loquutio ſermo lre eſt de iſtis vt ſunt modi et non abſolute. Et q̄ſi legi hūane ſubſunt actus virtutū ſub rōne iuſtitie (vt. ſ. dictū ē) ⁊ ad act' iuſtitie nō refert quo ad exteriorē forū q̄ ꝗs voluntate aut intētiōe faciat dūmō debitū reddat (vt pꝫ in actib' iuſtitie cōmutatiue ⁊ diſtributiue: nihil. n. refert quo ad iuſtitiā, ſi mala intētione reddas mihi debitū pecuniā vel honorē ⁊ hmōi) iō modus iſte. ſ. voluntarie ex intētione ſinis illi' virtutis opari. non cadit ſub lege hūana que actus oēs pcipit ſub rōne debiti. vñ lex hūana nō punit militē in bello occidentē hoſtē, ſi ex odio vel ob auaritiā pmenet vl occidat. Et ſimile eſt in alijs.

❡ Ad primā aūt obiectionē dr. ꝙ velle occidere hʒ ſumi dupl'r. Primo vt ē act' voluntatis hñs ꝓ obiecto occiſionē intellectā. ⁊ ſic ſumit' abſolute ⁊ nō eſt ad ꝓpoſitū. Scđo vt eſt modus occiſiōis virtuoſe exercēde q̄ſi inchoās ipam. Et ſic ē ad ꝓpoſitū ⁊ intēdit lra ꝙ q2 occiſio i tali mō. ſ. voluntarie et ex intētione etiā nō cadit ſub pcepto homicidij inſtitutū eſt a lege hūana i ꝓho eſt ꝙ modus iſte nō cadat ſub lege hūana. Uñ nulla eſt digreſſio.

❡ Ad ſcđam aūt obiectionē dr. negando ꝙ lex hūana inſtituta eſt coactiua alr ſe habeat ad opantē voluntarie ⁊ ex intētiōe ⁊ alr ad opantē nō voluntarie vel nō ex intētione: q2 vt dictū ē ad debitū rōnē reſpicit ad qđ nō eſt impertinēs ſcienter vl ignoranter. ſicut volēdo ⁊ intendēdo vt declaratū eſt. ❡ Inſtantie aūt q̄ afferunt' de homicida ex occurrēte ira. ⁊ opante ſub' metu vl ſubito. nō ſunt ad ꝓpoſitū q2 in his nō attēdit' dria ſm velle ⁊ nō velle intēdere ⁊ nō intendere in oib'. n. ſolnat' ⁊ velle ⁊ intendere. Sed dria eſt in cā voluntatis vel in modo. vel aliquo huiuſmodi.

❡ In rñſione ad ſm in eodem artic. nota has regulas quibus totiens vti opꝫ. ſ. nō eſſe idem finē precepti. ⁊ id de quo preceptum datur, illud finis. hoc ad finem. q̄ finis precepti non cadit ſub precepto vt id quod precipitur, ſed vt intentū a legiſlatore ⁊ q̄ſi ex his habes ſolutionē multarum queſtionū proximus eruditis ⁊ bonis mentibus timentibus culpam vbi nō eſt.

delectatio ex dilectiõe dei ꝛ ꝓximi, q̄ cadit ſub ꝑcepto: cũ amoꝛ ſit cũ delectatiõis, ꝛ quodãmõ ñ ſꝫ ꝙ delectatio cõſeqͥᷓ bitũ. Delectatio.n. opis ē ſignũ hĩtᵘˢ gñati: vt dr̃ in.2.ethi. Põt eñ aliq̃s actᵘˢ eẽ delectabilis vł ꝑꝑ finẽ. vel ꝑꝑ ꝯuenictĩã habitᵘˢ.

¶ Utrũ modᵘˢ charitatis cadat ſub ꝑcepto dĩne legis. Ar. 10.

AD decimũ Sic ꝓcedit. Uĩ ꝙ modᵘˢ charitatis cadat ſub ꝑcepto diuine legis. Dr̃.n. mat. 19. Si vis ad vitã ingredi ſerua mandata. ex q̃ vĩ ꝙ obſeruatio mãdatoꝝ ſufficiat ad introducẽdũ ad vitã: ſed opa bona nõ ſufficiũt ad introducendũ in vitã niſi ex charitate ſiãt. Dicit.n. prime ad coꝛ. 13. Si diſtribuero ĩ cibos pauperũ oẽs facultates meas etſi tradidero coꝛpus meũ ita vt ardeã: charitatẽ aũt nõ habuero, nihil mihi ꝓdeſt. q̄ modus charitatis eſt ĩ ꝑcepto. ¶ 2. Ad modũ charitatꝭ ꝓꝑie ꝑtinet vt oĩa ſiant ꝑꝑ deũ: ſꝫ iſtud cadit ſub ꝑcepto. Dicit eñ apꝉs prime ad coꝛ. 10. Oĩa in gł̃iam dei facite. q̄ modus charitatis cadit ſub precepto. ¶ 3. Si modus charitatis non cadat ſub ꝑcepto. ergo aliq̃s põt implere ꝑcepta legis nõ hñs charitatẽ: ſed qõ põt fieri ſine charitate põt fieri ſine gr̃a: que ſemper adiũcta eſt charitati. ergo aliquis põt implere precepta legis ſine gr̃a, hoc ē aũt pelegiani erroꝛis: vt ꝑꝫ ꝑ Aug. in lib. de hereſibus. ergo modus charitatis eſt in precepto.

Sed ꝯ̃ Eſt, q: q̃cunq; nõ ſeruat ꝑceptũ peccat moꝛtalr̃, ſi igit̃ modᵘˢ charitatis cadat ſub precepto ſequitur ꝙ q̃cunq; opat̃ aliq̃d ꝛ nõ ex charitate peccet moꝛtaliter. Sed q̃cunq; nõ hꝫ charitatẽ opatur nõ ex charitate. ergo ſeq̃tur ꝙ q̃cũq; nõ hꝫ charitatẽ peccet moꝛtalr̃ in oĩ ope quod facit q̃ntũcũq; ſit de genere bonoꝝ: quod eſt inconueniens.

Rñdeo Dr̃m, ꝙ circa hoc fuerũt ꝯ̃rie opiniones. Quidam.n. dixerũt abſolute modũ charitatis eẽ ſub precepto, nec ē impoſſibile obſeruare h̃ ꝑceptũ charitatẽ non hñti: q: põt ſe diſponere ad hoc ꝙ charitas ei infundat̃ a deo. nec q̃cunq; aliquis non hñs charitatẽ facit aliq̃d de gñe bonoꝝ peccat moꝛtalr̃: quia hoc eſt ꝑceptũ affirmatiuũ, vt ex charitate operetur: ꝛ nõ obligat ad ſemꝑ, ſꝫ ꝓ tpe illo quo aliquis hꝫ charitatem. Alĩ vero dixerunt, ꝙ oĩno modᵘˢ charitatis non cadit ſub ꝑcepto. ¶ Utriq; autẽ quantũ ad aliq̃d verũ dixerũt. Actus eñ charitatis dupłr ꝯſiderari põt. Uno modo ſm ꝙ quidã actus ꝑ ſe, ꝛ hoc modo cadit ſub ꝑcepto legis qõ de hoc ſpẽalr̃ datur. ſ. diliges dñm deũ tuũ, ꝛ diliges ꝓximum tuũ, ꝛ q̃ntũ ad hoc primi verũ dixerũt. Nõ.n. ē impoſſe hoc ꝑceptũ obſeruare, q̄ ē de actu charitatis q: hõ ꝑt ſe diſponere ad charitatẽ hñdã, ꝛ q̄ ĩ habuerit eã põt ea vti. Alio mõ põt ꝯſiderari actus charitatis: ſm qõ ē modus actuũ aliarũ virtutũ: hoc ē ſm ꝙ actus aliarũ ꝟtutũ oꝛdinant̃ ad charitatẽ. q̄ eſt finis ꝑcepti. vt dr̃. 1. ad Thim. 1. dictũ ē eñ. ſ. ꝙ intẽtio finis eſt q̃dã modus foꝛmalis, ſuperioꝛis oꝛdinis actus oꝛdinati in finẽ. Et hoc mõ verũ eſt qõ ſecundi dixerũt quod modus charitatis nõ cadit ſub precepto: hoc eſt dictũ qõ in hoc precepto. Honoꝛa patrẽ, non includit̃ qõ honoꝛetur pater ex charitate, ſed ſolũ ꝙ honoꝛet̃ pr̃. vñ q̃ honoꝛat pr̃em, lꝫ nõ hẽat charitatẽ, nõ efficit̃ trãſgreſſoꝛ huiᵘˢ ꝑcepti, etſi ſit tranſgreſſoꝛ ꝑcepti qõ eſt de actu charitatis: ꝑꝑ q̃ tranſgreſſionẽ meretur penã.

Ad primũ Ergo dr̃m, ꝙ dñs nõ dixit. Si vis ad vitã ingredi ſerua vnũ mãdatum, ſed ſerua oĩa mãdata: inter q̄ etiã ꝯtinet̃ mandatũ de dilectiõe dei ꝛ ꝓximi. ¶ Ad ſm dr̃m, ꝙ ſub ꝑcepto charitatis ꝯtinet̃ vt diligat̃ deᵘˢ ex toto coꝛde: ad qõ ꝑtinet vt oĩa referant̃ in deum, ꝛ ideo ꝑceptum charitatis implere hõ nõ põt, niſi etiã oĩa referant̃ ĩ deũ. Sic ergo qui honoꝛat parẽtes tenet̃ ex charitate honoꝛare nõ ex vi huius ꝑcepti. qõ ē honoꝛa parẽtes: ſed ex vi huius precepti. Diliges dñm deũ tuum ex toto coꝛde tuo. Et cum iſta ſint duo ꝑcepta affirmatiua nõ obligãtia ad ſemꝑ, ꝓñt ꝓ diuerſis tẽpoꝛibᵘˢ obligare, ꝛ ita põt cõtingere, ꝙ aliq̃s implẽs ꝑceptũ de honoꝛatione parentũ non tunc tranſgrediatur ꝑceptum de omiſſione modi charitatis. ¶ Ad tertiũ dr̃m, ꝙ obſeruare oĩa precepta legis homo non põt niſi impleat preceptum charitatis: qõ nõ fit ſine gratia, ꝛ ideo impoſſibile eſt quod Pelagius dixit hominem implere legem ſine gratia.

¶ Utrum conuenienter diſtinguantur alia moꝛalia precepta legis preter decalogum. Artic. 11.

AD vndecimũ Sic ꝓcedit̃. Uidet̃ ꝙ incõuenienter diſtinguant̃ alia moꝛalia ꝑcepta legis preter decalogum. Quia vt dominus dicit Matth. 22. In duobᵘˢ ꝑceptis charitatis pendet oĩs lex ꝛ prophete. ſed hec duo precepta explicant̃ per decem precepta decalogi. ergo nõ opoꝛtet alia precepta moꝛalia tradere. ¶ 2. Preterea. Precepta moꝛalia a iudicialibᵘˢ ꝛ cerimonialibus diſtinguuntur: vt dictum eſt, ſed determinationes cõmunium ꝑceptoꝝ moꝛalium ꝑtinent ad iudicialia ꝛ cerimonialia ꝑcepta: cõmunia autem precepta moralia ſub decalogo continentur, vel etiam decalogo ꝓſupponuntur: vt dictum eſt. ergo inconuenienter traduntur alia precepta moꝛalia preter decalogum. ¶ 3. Precepta moꝛalia ſunt de actibus omnium virtutũ: vt ſupꝛa dictum eſt ſicut igitur in lege ponuntur precepta moꝛalia ꝑter decalogum pertinentia ad latriam liberalitatem, ꝛ miſericoꝛdiam, ꝛ caſtitatem, ita etiam deberent poni aliqua precepta pertinentia ad alias virtutes: puta ad foꝛtitudinem, ſobrietatem ꝛ alia huiuſmodi. quod tamen non inuenitur. non ergo conuenienter diſtinguuntur in lege alia precepta moꝛalia preter decalogum.

Sed ꝯ̃ Eſt, quod in pſal. dicit̃, Lex domini immaculata conuertens animas, ſed per alia etiã moꝛalia que decalogo ſuperadduntur, homo conſeruatur abſq; macula peccati, ꝛ anima eius ad deum conuertitur. ergo ad legem pertinebat etiam alia precepta moꝛalia tradere.

Rñdeo Dicẽdum, ꝙ ſicut ex dictis patet. ꝑcepta iudicialia ꝛ cerimonialia ex ſola inſtitutione vim habent: q: anteq̃ inſtituerent̃ nõ videbatur differre vtrũ ſic vel aliter fieret. ſed ꝑcepta moꝛalia ex ipſo dictamine naturalis ratiõis efficaciam habẽt etiã ſi nunq̃ in lege ſtatuantur. Moꝛaliũ autẽ triplex eſt gradus. nã quedam ſunt communiſſima, ꝛ adeo manifeſta ꝙ editione nõ indigẽt: ſicut mãdata de dilectione dei ꝛ ꝓximi. ꝛ alia hmõi (vt. ſ. dictum eſt) q̄ ſunt quaſi fines ꝑceptoꝝ. vnde in eis nullus põt errare ſecundum iudicium rationis. Quedam vero ſunt magis determinata quoꝝ rationem ſtatim quilibet etiã popularis põt de facili videre. ꝛ tamen quia in paucioꝛibus circa huiuſmodi contingit iudicium humanum peruerti, huiuſmodi editione indigẽt ꝛ hec ſunt precepta decalogi. Quedã vero ſunt quoꝛum ratio non eſt adeo cuilibet manifeſta, ſed ſolũ ſapientibus. ꝛ iſta ſunt precepta moꝛalia ſuperaddita decalogo tradita a deo populo per Moyſen ꝛ aaron. ¶ Sed quia ea q̄ ſunt manifeſta ſunt principia cognoſcendi eoꝛum que nõ ſunt manifeſta, alia precepta moꝛalia ſuperaddita decalogo, reducunt̃ ad ꝑcepta decalogi per modũ cuiuſdã additionis ad ipſa. Nam in primo precepto decalogi prohibentur cultus alienoꝝ deoꝝ: cui ſuperadduntur alia ꝑcepta ꝓhibitiua eoꝛum que oꝛdinant̃ in cultum idoloꝛum: ſicut habetur Deute. 18. Nõ inueniatur in te qui luſtret filium ſuum: aut filiã ſuam ducẽs per ignem, nec ſit maleficus atq; incãtatoꝛ: nec phitones cõſulat neq; diuinos, ꝛ querat a moꝛtuis veritatẽ. Secundũ aũt preceptuꝫ prohibet periurium: ſuperadditur autẽ ei prohibitio blaſphemie Leuit. 24. ꝛ prohibitio falſe doctrine Deut. 13. Tertio ꝟo precepto ſuperadduntur omnia cerimonialia. Quarto autẽ precepto de honoꝛe parentũ ſuperadditur preceptũ de honoꝛatione ſeniũ: ſm illud Leuit. 19. Coꝛã cano capite cõſurge ꝛ honoꝛa pſonã ſenis. ꝛ vniuerſaliter oĩa precepta inducẽtia ad reuerentiã exhibendã maioꝛibus, vel ad bñficia exhibenda

¶ Super Arti. 10.

IN art. 10. eiuſdẽ q. qõ. nota duo. Primo q: autoꝛ tẽdit ad demõſtrãdum ꝙ modᵘˢ charitat̃ ñ cadit ſub aliis ꝑceptis, [illegible] ad diuerſa ꝑcepta docet [illegible] ad 2ᵐ [illegible] ꝓtinet ad ꝑceptũ charitatis [illegible] nõ ꝑceptũ charitatis [illegible] ſub ꝑcepto charitat̃ cadit dilectio dei ex toto coꝛde [illegible] ꝑceptoꝝ o charitate [illegible] obligat ꝑceptũ charitatis [illegible] ꝑcepti charitatis ad q̃ ñ ſolũ ſpectat ꝓpꝛius actᵘˢ ſm ſe, ſꝫ et mos [illegible] charitat̃ ꝑcepto nõ [illegible] ordinare [illegible] deũ [illegible] oĩa referibilia ĩ deũ [illegible] et ꝑcepto [illegible] charitate diligit ꝓculdubio deũ ex toto coꝛde [illegible] ſine [illegible] ĩ charitate ñ eẽt [illegible] cirto ñ ops pios mẽtes ſcrupulo agitari quõ ꝑceptũ ipleãt. vt oĩa ĩ gl̃iam dei faciãt. [illegible] dubiũ. 1. q. 21. [illegible] ex charitate niſi [illegible] cãda ſcde. q. 44. ar. 4 et ꝓpoſito differẽdũ eſſet id vñ pendet tota vis [illegible] ſub precepto charitatis claudatur totalitas referibiliũ: ꝓpter quod illuc vſq; differetur.

¶ Super Artic. 11.

IN artic. 11. dubiũ occurrit ex eo ꝙ ſuperiꝰ in ar. 6. huius q. dictũ eſt, ꝙ oꝛdo preceptoꝝ diuine legis attendit̃ ſecundum maioꝛẽ et minoꝛem grauitatẽ: q: q̃to oliq̃d malũ contrariũ eſt grauiᵘˢ tanto magis repugnat rationi: ꝛ oppoſitum bonum magis ratione ſuſcipitur vt conſonũ. nũc ꝟo minoꝛa mala locant̃ [illegible] preceptis decalogi ꝛ grauiꝰ ſub ꝑcepto adiuncta: vt patet de blaſphemo reſpectu

21ᵉ. q. 44. d. 1. ad 1ᵐ. Et 3. d. 27. q. 1. art. 4. ꝛ d. 37. d. Et veri. q. 23. ar. 7. ad 6. ꝛ qõ. 24 art. 12. ad 16ᵐ. Et mal. q. 2. ar. 5. ad 7ᵐ. Et opu. 17. c. 6.

ꝑ. 3. q. 3. ꝛ loc̃ĩ ibi dẽ anno tatis.

periurio ꝛ de odio ꝗ uſuraꝝ ꝛ beſtialita tis reſpectu adulte rii. ꝛ de rapina reſpe ctu furti debebant ſe cũdũ grauitatẽ hec ve re magis diſſona ꝛ pũr magis ſuſcepti o illa ꝛ ſolũ ꝓcepta decalogi ponit, ꝛ minus grauia ad ꝯ re duci ſi ſũt grauiora ꝓceptorũ ordo eſt vt ſuꝑius dictum ē.

¶ Ad ſcdm dr ꝙ ad oñ ſtendum ꝓcepta decalogi q ſunt prima elemẽ ta legis cõia oĩbus de ꝑplo ex regiis cõtractus. ꝙ ſunt de illis q cõſtat in genere [illegible] ꝙ principalia cõia ꝓ cepta decalogi cõſti tuere [illegible] ꝛ inter iſta prima de cõia [illegible] grauiora tanta [illegible] ꝓpterea ꝛ rapina beſtialitas ꝛ blaſphe mia ſunt grauiora ꝙ furtũ adulteriũ ꝛ periuriũ [illegible] hoc grauiora non ſunt faci le cõiter accidunt ſi cut illa minꝰ grauia. iõ illa ꝛ ſpore cõſtã ꝓma loca in elemen tis legis obtinuerit. ꝛ hec ad illa non vt grauiora ſed vt ꝑ ſo ra ſuꝑexceſſione redu cunt in hoc ar. ꝛ illa inter ſe ſm grauita tẽ ordinata ſunt i ar. 6. ſubdẽ ergo cõtrarie tatis micruentis.

¶ Super Artic. 12.

In arti. 12 eiuſ dem. c. q. aduer te ꝙ omnes quoſui di codices ſcripti ꝛ impreſſi falſi ſimẽ ha bent .n. in corpore ar ticuli hec verba. Si vero accipiat iuſti tia ꝑ executione iu ſtitie ſic ꝓcepta mo ralia iuſtificabãt in quantũ cõtinebãt id qḋ eſt ſm ſe iuſtũ: ſꝫ facta illa veteris le gis grãm nõ cõfere bãt ſicut cõferunt ſa cra noue legis, q̃ ꝓp hoc iuſtificare dicũt: ꝛ ſtatim ſubditur ſi vo accipiat iuſtitia pro executiõe iuſtitie ꝛc.
1.q.98. vbi pꝫ ꝙ aut oĩa illa
arti 1.ꝛ
1.q.103 ſuperflua ſunt aut cũ
a. 2. Et dixiſſet ꝙ moralia iu
3. diſti. ſtificare nõ poterant
40. a. 3 iuſtitiã cauſando ad debat ꝙ nec cerimo nialia hoc poterãt ꝓ pter quod codices in quire veros.

¶ Sup. q. 101. ꝛ 102

In q. 101. ꝛ 102 multa ſcriben da eſſent ꝑ certa ſcri pture, ꝗ biblicis re linquo qui hic colli gere poſſunt ſumma rie omnia cerimonia lia. ꝛ aditum ad ſcri pture intelligentiam ꝓbũt non ſolum litera lem ſed figuralem.

vel equalibus vel minoribus. Quinto autẽ precepto qḋ eſt de ꝓhibitiõe homicidii ad ditur ꝓhibitio odii ꝛ cuiuſlibet violationis contra proximũ: ſicut illud Leui. 19. Nõ ſtabis contra ſanguinẽ proximi tui. ꝛ ẽt ꝓhibitio odii fratris: ſm illud. Ne oderis fratrẽ tuum in corde tuo. Precepto autem ſexto quod eſt de ꝓhibitiõe adulterii, ſuperadditur prece ptum de prohibitiõe meretricis: ſm illud, Deut. 24. Nõ erit meretrix de filiabus iſ rael, neqꝫ fornicator de filiis iſrael. ꝛ iterũ prohibitio vitii cõtra naturã: ſm illud Le uit. 18. Cũ maſculo non cõmiſceberis, cum omni pecore nõ coibis. Septimo aũt pre cepto de ꝓhibitione furti adiungit̃ ꝓceptũ de ꝓhibitione vſure: ſm illud Deut. 18. Nõ feneraberis fratri tuo ad vſurã. ꝛ ꝓhibitio fraudis: ſm illud Deu. 25. Non habebis in ſacculo diuerſa põdera. ꝛ vniuerſaliter oĩa q̃ ad ꝓhibitionẽ calumnie, ꝛ rapine ꝑtinẽt. Octauo vo precepto qḋ eſt de ꝓhibitione falſi teſtimonii addit̃ ꝓhibitio falſi iudicii: ſm illud exo. 23. Nec in iudicio, plurimorũ acquieſces ſñie, vt a veritate deuies, ꝛ ꝓhibi tio mendacii: ſicut ibi ſubdit̃. Mẽdaciũ fu gies. ꝛ ꝓhibitio detractionis: ſm illud Le uit. xix. Nõ eris criminator ꝛ ſuſurro in po pulis. Aliis aũt duobus ꝓceptis nulla alia adiungunt̃ q̃ per ea vniuerſaliter omnis mala concupiſcentia prohibetur.

Ad primũ Ergo dõm, ꝙ ad dile ctionẽ dei ꝛ proximi or dinant̃ quedã ꝓcepta decalogi ſm manife ſtam rõnem debitꝰ alia vero ſm rationem magis occultam. ¶ Ad ſm dõm, ꝙ ꝓcepta cerimonialia ꝛ iudicialia ſunt determinati ua preceptorum decalogi ex vi inſtitutio nis, nõ aũt ex vi naturalis inſtinctus: ſicut precepta moralia ſuperaddita. ¶ Ad ter tium dicendũ, ꝙ precepta legis ordinantur ad bonũ cõmune: vt ſupra dictum eſt. ꝛ qꝛ virtutes ordinantes ad aliũ directe perti nent ad bonũ cõmune, ꝛ ſimiliter virtus ca ſtitatis inquantũ actus generationis deſer uit bono cõmuni ſpeciei: ideo de iſtis virtu tibus directe dãtur precepta decalogi ꝛ ſu peraddita. De actu autẽ fortitudinis datur preceptũ proponendũ per duces exhortan tes in bello qḋ ꝓ bono cõmuni ſuſcipitur: vt patet Deut. xx. vbi mãdat̃ ſacerdoti. No lite metuere: nolite cedere. Siliꝛ etiã actus gule ꝓhibendus cõmittit̃ monitioni pater ne: qꝛ cõtrariat̃ bono domeſtico. vnde dicit̃ Deute. xxi. ex perſona parentum, Monita noſtra audire contemnit. comeſſationibus vacat luxurie atqꝫ conuiuiis.

¶ Utrum precepta moralia veteris legis iuſtificarent. Artic. 12.

AD duodecimum Sic ꝓcedit̃. Uꝛ ꝙ ꝓcepta moralia veteris legis iuſtificarẽt. Dicit .n. Apl's ro. 2. Nõ .n. auditores legis iuſti ſunt apud deũ, ſed factores legis iuſtificabunt̃. ſed factores legis dñr qui implent ꝓcepta legis: ergo ꝓcepta legis adimpleta iuſtifi cabãt. ¶ P̃. Leuit. 18. dicit̃. Cuſtodite leges meas atqꝫ iudicia: q̃ faciẽs hõ viuet in eis. ſed vita ſpũalis hoĩs eſt ꝑ iuſtitiã. ergo ꝓ cepta legis adimpleta iuſtificabant. ¶ P̃. Lex diuina efficacior eſt q̃ lex humana: ſꝫ lex humana iuſtificat: eſt eñ quedam iuſti tia in hoc ꝙ precepta leges adimplent̃. er go precepta legis iuſtificabant.

Sed contra Eſt, ꝙ apl's .2. ad cor. iii. Li tera occidit. quod ſm Aug. in lib. de ſpiritu ꝛ litera, intelligitur etiam de preceptis mora libus. ergo precepta moralia non iuſtificabant.

Rñdeo Dicendum, ꝙ ſicut ſanũ ꝓprie ꝛ primo dr quod habet ſanitatẽ, per poſteriꝰ aũt quod ſignificat ſanitatem, vel quod cõſeruat ſanitatem. Ita iuſtificatio primo ꝛ proprie dicitur ipſa factio iuſtitie. ſecũdario vero ꝛ quaſi im proprie poteſt dici iuſtificatio ſignificatio iuſtitie, vel diſpoſi tio ad iuſtitiam. quibus duobus modis manifeſtum eſt, ꝙ pre cepta legis iuſtificabãt inquantũ .ſ. diſponebãt homines ad gra tiã xp̃i iuſtificantem. quam etiã ſignificabãt: qꝛ ſicut dicit Au gu. contra Fauſtum, Etiã vita illius ꝑpli ꝓphetica erat ꝛ xp̃i figuratiua. ſed ſi loquamur de iuſtificatione ꝓprie dicta, ſic cõ ſiderandum eſt, ꝙ iuſtitia põt accipi ꝓut eſt in habitu, vel ꝓut eſt in actu: ꝛ ſm hoc iuſtificatio dupliciter dr. Uno quidem modo ſm ꝙ homo fit iuſtus adipiſcens habitũ iuſtitie. Alio vero mo do ſm ꝙ opa iuſtitie opatur: vt ſm hoc iuſtificatio nihil aliud ſit q̃ iuſtitie executio. Iuſtitia autem ſicut ꝛ alie virtutes põt accipi ꝛ acquiſita ꝛ infuſa, vt ex ſupradictis patet. Acquiſita quidem cauſatur ex operibus ſed infuſa cauſatur ab ipſo deo per eius grãm. ꝛ hec eſt vera iuſtitia, de qua nũc loquimur: ſe cundum quã aliquis dr iuſtus apud deũ: ſm illud Rom. 4. Si abrãã ex operibus legis iuſtificatus eſt, habet gloriã, ſed non apud deum. Hec igitur iuſtitia cauſari nõ poterat per ꝓcepta moralia q̃ ſunt de actibus humanis. ꝛ ſm hoc ꝓcepta moralia iuſtificare non poterant iuſtitiã cauſando. Si vero accipiatur iuſtificatio pro executione iuſtitie, ſic precepta moralia iuſtifi cabant inquantũ cõtinebant id qḋ eſt ſm ſe iuſtũ. ſꝫ facta illa veteris legis gratiam non conferebant, ſicut conferunt ſacra menta noue legis, que ꝓpter hoc iuſtificare dicuntur. Si vero accipiatur iuſtificatio pro executione iuſtitie. ſic omnia prece pta legis iuſtificabant: aliter tamen ꝛ aliter. nam precepta ce rimonialia continebant quidẽ iuſtitiã ſm ſe in generali, prout ſcꝫ exhibebant̃ in cultu dei: in ſpeciali vero nõ cõtinebãt ſm ſe iuſtitiã niſi ex ſola determinatiõe legis diuine. Et iõ de hmõi preceptis dr ꝙ non iuſtificabant niſi ex deuotione ꝛ obedien tia facientiũ. Precepta vero moralia ꝛ iudicialia cõtinebãt id qḋ erat ſm ſe iuſtũ vel in generali, vel etiã in ſpeciali, ſc. mo ralia precepta continebant id qḋ eſt ſm ſe iuſtum ſm iuſtitiã gñalẽ, q̃ eſt omnis virtus, vt dr in .5. ethi. Precepta vero iudi cialia pertinebant ad iuſtitiã ſpecialem, que conſiſtit circa cõ tractus humane vite, qui ſunt inter homines adinuicem.

Ad ꝓmũ Ergo dõm, ꝙ apl's accipit ibi iuſtificationem ꝓ executione iuſtitie. ¶ Ad ſm dõꝫ, ꝙ homo faciens precepta legis dr viuere in eis, qꝛ nõ incurrebat penã mortis quã lex trãſgreſſoribus infligebat in quo ſenſu inducit hoc Apl's Gal. 3. ¶ Ad tertium dõm, ꝙ precepta legis huma ne iuſtificãt iuſtitia acquiſita. de qua nõ queritur ad preſens, ſed ſolum de iuſtitia que eſt apud deum.

¶ De preceptis cerimonialibus ſm ſe. Queſtio. 101.

COnſequenter Conſiderandum eſt de preceptis cerimo nialibus. ¶ Et primo de ipſis ſm ſe. Secundo de cauſa eorum. Tertio de duratione ipſorum.
¶ Circa primum queruntur quatuor. Primo 1.q.99.
que ſit ratio preceptorum cerimonialium. Se ar.3. Et
cundo vtrum ſint figuralia. Tertio vtrum debuerint eſſe mul 1 q.104
ta. Quarto de diſtinctione ipſorum. arti.1.ꝛ
¶ Utrum ratio preceptorum ceremonialium in hoc conſiſtat q.109.
quod pertinent ad cultum dei. Arti. 1. a.2.co.
Et 22.

AD primũ Sic proceditur. Uidetur ꝙ ratio qõ.122.
preceptorum cerimonialium non art.1.ad
in hoc conſiſtat ꝙ pertinent ad cultum dei. In lege 2. Et q.
enim veteri dantur iudeis quedam precepta de abſti 2.ar.8.
nentia ciborum: vt patet Leuit. xi. ꝛ etiam de abſtinendo ab ali c. Et q1.
quibus veſtimentis: ſecundum illud Leuit. xix. Ueſtem que 4.a.13.
ex duobus texta eſt non induetis. ꝛ iterum quod ꝓcipitur Nu meri. 15. Ut faciant ſibi fimbrias ꝑ angulos palliorũ. ſed hu iuſmodi non ſunt ꝓcepta moralia: quia non manent in noua le ge. nec etiam iudicialia: quia non pertinẽt ad iudicium facien dum inter homines. ergo ſunt cerimonialia. ſed in nullo ꝑtine re videntur ad cultum dei. ergo non eſt cerimonialium ꝓcepto rum ratio ꝙ pertineant ad cultum dei. ¶ P̃. Dicunt quidã qḋ ꝓcepta cerimonialia dicunt̃ illa que pertinẽt ad ſolennitates: quaſi diceretur a cereis, qui in ſolennitatibus accenduntur: ſed multa alia ſunt pertinentia ad cultum dei ꝓter ſolẽnitates er go videt̃ ꝙ legis ꝓcepta cerimonialia nõ ea ratione dicantur,

quia ptinent ad cultũ dei. ¶ 5. Scđm quoſdã ꝓcepta cerimonialia dicunt̃ quaſi nõ mune. i. regule ſalutiſ. Nã cere in greco idẽ eſt qḋ ſalus: ſʒ oĩa ꝓcepta legis ſunt regule ſalutis, ⁊ nõ ſolũ illa q̃ ptinẽt ad dei cultũ: ḡ nõ ſolũ illa ꝓcepta dñr cerimonialia q̃ ptinẽt ad cultũ dei. ¶ 6. Rabbi moyſes. d. ꝙ ꝓcepta cerimonialia dñr, quoꝝ rõ nõ ẽ manifeſta, ſʒ multa ptinẽtia ad cultũ dei hñt rõnẽ manifeſtam: ſicut ſabbati obſeruatio, ⁊ celebratio phaſe ⁊ ſcenophegie, ⁊ multorũ alioꝝ, quoꝝ rõ aſſignat̃ in lege. ergo cerimonialia non ſunt, que pertinent ad cultum dei.

Sʒ ꝯ Eſt, ꝙ d̃r exo. 18. Eſto pplo in his que ad deũ pertinent oſtẽdaſqꝫ pplo cerimonias ⁊ ritum colendi.

Rñdeo Dĩm, ꝙ ſicut. s. dictũ eſt, ꝙ cerimonialia precepta determinãt precepta moralia in ordine ad deũ, ſicẽ iudicialia determinãt ꝓcepta moralia i ordine ad pximũ. Hõ aũt ordinat̃ ad deũ p debitũ cultũ: ⁊ iõ cerimonialia ꝓpͥe dñr q̃ ad cultũ dei ptinẽt. Ratio autem huius nois poſita eſt. s. vbi precepta cerimonialia ab aliis ſunt diſtincta.

Ad primũ Ergo dĩm, ꝙ ad cultũ dei ptinẽt nõ ſolũ ſacrificia ⁊ alia hm̃ői, q̃ immediate ad deũ ordinari vñr, ſʒ ẽt debita ꝑparatio colẽtiũ deũ ad cultũ ipſi⁹: ſicut etiã i aliis q̃cunqꝫ ſunt ꝑparatoria ad finẽ cadũt ſub ſcĩa q̃ eſt de fine. Hm̃õi aũt ꝓcepta q̃ dant̃ in lege de veſtibus ⁊ cibis colentiũ deũ ⁊ aliis hm̃õi, pertinẽt ad quãdã ꝑparationẽ ipſoꝝ miniſtrantiũ, vt ſint idonei ad cultũ dei: ſicut ẽt ſpãlib⁹ obſeruãtiis aliq̇ vtunt̃ q̃ ſunt in miniſterio regis. vñ ẽt ſub ꝓceptis cerimonialib⁹ ꝯtinent̃. ¶ Ad ſcđm dĩm, ꝙ illa expoſitio nominis nõ vr̃ eſſe multũ ꝯueniẽs: ꝑſertim cũ nõ multũ inueniat̃ in lege qḋ in ſolẽnitatib⁹ cerei accenderent̃, ſed in ipſo ẽt cãdelabro lucerne cũ oleo oliuarũ preparabant̃: vt pꝫ Leui. 24. Nihilominus tñ põt dici ꝙ in ſolẽnitatib⁹ oĩa alia que pertinebant ad cultum dei diligentius obſeruabant̃, ⁊ ſcđm hoc in obſeruatione ſolẽnitatũ oĩa cerimonialia includunt̃. ¶ Ad tertiũ dĩm, qḋ nec illa expoſitio nois vr̃ eſſe multum ꝯueniens: nomen eñ cerimonie nõ eſt grecũ ſed latinũ. Poteſt dici tamẽ ꝙ cum ſalus hois ſit a deo, ꝑcipue illa precepta vñr eſſe ſalutis regule que hominẽ ordinãt ad deum: ⁊ ſic cerimonialia dicunt̃, que ad cultum dei pertinent. ¶ Ad quartum dicendum, quod illa ratio cerimonialium eſt quodãmodo probabilis: non quia ex eo dicantur cerimonialia, quia eorum ratio non eſt manifeſta, ſed hoc eſt quoddam conſequens: quia enim precepta ad cultum dei pertinentia oportet eſſe figuralia (vt infra dicetur) inde eſt quod eorum ratio non eſt a deo manifeſta.

¶ Vtrum precepta cerimonialia ſint figuralia. Artic. 2.

i. q. 103 ar. 1. co. Et q. 104. ã. 2. ⁊ loc̃ ibidem citatis.

Ad ſcđm Sic ꝓcedit̃. Vr̃ ꝙ precepta cerimonialia non ſint figuralia. Pertinet enim ad officium cuiuſlibet doctoris, vt ſic pnũciet vt de facili intelligi poſſit: ſicut Aug. dicit in. 4. de doctri. chriſtiana. ⁊ hoc maxime videtur eſſe neceſſarium in legiſlatione: quia precepta legis populo proponuntur. vnde lex debet eſſe manifeſta: vt Iſido. dicit. ſi igitur precepta cerimonialia data ſint in alicuius rei figuram, videtur inconuenienter tradidiſſe hm̃õi ꝓcepta Moyſes nõ exponens quid figurarent. ¶ 2. Ea que in cultum dei agunt̃ maxime debent honeſtatem hr̃e. ſed facere aliqua facta ad aliqua repreſentanda vr̃ eſſe theatricũ ſiue poeticum. In theatris. n. repreſentabant̃ olim per aliqua que ibi ingerebantur, quedam aliorum facta. ergo videtur qḋ hm̃õi nõ debeãt fieri ad cultũ dei, ſed cerimonialia ordinant̃ ad cultum dei: vt dictũ eſt. ergo cerimonialia nõ debent eſſe figuralia. ¶ 3. Aug. dicit in enchi. qḋ deus maxime colitur fide ſpe ⁊ charitate: ſed precepta que dantur de fide, ſpe ⁊ charitate non ſunt figuralia. ergo precepta cerimonialia non debent eſſe figuralia. ¶ 4. Dñs dicit Ioã. 4. Spiritus eſt deus ⁊ eos qui adorant eũ in ſpiritu ⁊ veritate adorare oportet. ſed figura nõ eſt ipſa veritas immo cõtra ſeinuicem diuidunt̃. ergo cerimonialia que ptinent ad cultũ dei non debent eſſe figuralia.

Sed ꝯ Eſt, ꝙ Apl's dicit ad Col. 2. Nemo iudicet vos in cibo aut in potu, aut in parte diei feſti aut neomenie aut ſabbatorum, que ſunt vmbra futurorum.

Rñdeo Dĩm, ꝙ ſicut iam dictum eſt, precepta cerimonialia dicuntur que ordinantur ad cultum dei. Eſt autem duplex cultus dei, interior ⁊ exterior. Cum enim homo ſit compoſitus ex anima ⁊ corpore, vtrũqꝫ debet applicari ad colendũ deum: vt. ſ. anima colat interiori cultu, ⁊ corpus exteriori. vnde dicit̃ in pſal. Cor meum ⁊ caro mea exultauerunt in deũ viuum, ⁊ ſicut corpus ordinatur in deum per animam, ita cultus exterior ordinat̃ ad interiorem cultum. Conſiſtit autem interior cultus in hoc ꝙ anima ꝯiungat̃ deo per intellectum ⁊ affectum: ⁊ ideo ſcđm ꝙ diuerſimode intellectus ⁊ affect⁹ colẽtis deum deo recte ꝯiungit̃, ſcđm hoc diuerſimode exteriores actus hominis ad cultũ dei applicant̃. In ſtatu eñ future beatitudinis intellectus humanus ipſam diuinam veritatem in ſeipſa intuebitur: ⁊ ideo exterior cultus nõ ꝯſiſtet in aliqua figura, ſed ſolũ in laude dei, que ꝓcedit ex interiori cognitione ⁊ affectione. ſcđm illud Eſa. 51. Gaudium ⁊ letitia inuenientur in ea, gratiarum actio ⁊ vox laudis. In ſtatu autẽ preſentis vite non poſſumus diuinam veritatẽ in ſeipſa intueri, ſed opꝫ ꝙ radius diuine veritatis nobis illuceſcat ſub aliquibus ſenſibilibus figuris. ſicut Dio. dicit. i. ca. cel. hierar. diuerſimode tamẽ ſcđm diuerſum ſtatũ cognitionis humane. In veteri eñ lege neqꝫ ipſa diuina veritas in ſeipſa manifeſta erat, neqꝫ etiam adhuc ꝓpalata erat via ad hoc perueniẽdi: ſicut Apl's. d. ad Heb. 7. Et ideo oportebat exteriorẽ cultũ veteris legis nõ ſolũ eſſe figuratiuum future veritatis manifeſtande in patria ſed etiam eſſe figuratiuũ xp̄i qui eſt via ducẽs ad illã prie veritatẽ. Sed in ſtatu noue legis hec via iã eſt reuelata. vnde hanc prefigurari non opꝫ ſicut futuram: ſed commemorari oportet per modũ preteriti vel preſentis, ſed ſolum oportet prefigurari futuram veritatem glorie nondum reuelatam: ⁊ hoc eſt qḋ Apl's dicit ad Heb. 10. Vmbram hꝫ lex futuroꝝ bonoꝝ: nõ ipſam imaginẽ rerum. Vmbra enim minus eſt q̃ imago. tanq̃ imago pertineat ad nouam legem, vmbra vero ad veterem.

Ad primũ Ergo dĩm, ꝙ diuina non ſunt reuelanda hominibus, niſi ſcđm eorũ capacitatẽ: alioqñ daretur eis ꝑcipitiũ materia dũ ꝯtemnerẽt q̃ capere nõ poſſent. Et ideo vtilius fuit vt ſub quodã figurarum velamine diuina myſteria rudi populo traderentur: vt ſic ſaltẽ ea implicite cognoſcerẽt, dũ illis figuris deſeruirent ad honorem dei. ¶ Ad ſcđm dicendum, quod ſicut poetica non capiunt̃ a ratione humana ꝓpter defectum veritatis qui eſt in eis, ita etiam rõ humana perfecte capere nõ põt diuina ꝓpter excedentẽ ipſoꝝ veritatẽ. ⁊ ideo vtrobiqꝫ opus eſt repñtatione per ſenſibiles figuras. ¶ Ad tertiũ dĩm, ꝙ Aug. ibi loquitur de cultu interiori: ad quem tamen ordinari oportet exteriorẽ cultum: vt dictum eſt. ¶ Et ſimiliter dĩm eſt ad quartũ: quia per xp̄m homines plenius ad ſpiritualem dei cultum ſunt introducti.

¶ Vtrũ debuerint eſſe multa cerimonialia precepta. Arti. 3.

Ad tertiũ Sic ꝓcedit̃. Vr̃ ꝙ nõ debuerint eſſe multa cerimonialia ꝓcepta. Ea. n. q̃ ſunt ad finẽ debẽt eſſe fini proportionata. ſed cerimonialia precepta ſicut dictum eſt, ordinãtur ad cultum dei, ⁊ in figurã xp̄i: eſt autem vnus deus a quo omnia, ⁊ vnus dñs Ieſus xp̄s p quẽ oĩa vt dicitur 1. ad Corin. 8. ergo cerimonialia non debuerunt multiplicari. 4. diſ. 1.
¶ 2. Multitudo cerimonialium preceptoꝝ trãſgreſſionis erat q. 1. ã. 5.
occaſio: ſcđm illud qḋ dicit Petrus act. 15. Quid tentatis deum q. 2. ad
imponere iugum ſuper ceruicem diſcipulorum: quod neqꝫ nos 2. Et ro.
neqꝫ patres noſtri portare potuimus. ſed tranſgreſſio diuinoꝝ 5. lec. 6. c. 3.
ꝓceptoꝝ ꝯtrariatur humane ſaluti: cum igitur lex oĩs debeat ſaluti ꝯgruere hoim (vt Iſid. dicit) videtur ꝙ nõ debuerint multa ꝓcepta cerimonialia dari. ¶ 3. Precepta cerimonialia pertinebãt ad cultũ dei exteriorẽ ⁊ corpalẽ, vt dictũ eſt. ſed hm̃õi cultum corporalẽ lex debebat diminuere: quia ordinabat ad xp̄m, qui docuit homines deum colere in ſpiritu ⁊ veritate, vt habetur Io. 4. Nõ ergo debuerũt multa ꝓcepta cerimonialia dari.

Sed contra Eſt, ꝙ d̃r Oſee. 8. Scribam eis multiplices leges meas: ⁊ Iob. 11. Vt oſtenderem tibi ſecreta ſapientie: ꝙ multiplex ſit lex eius.

Rñdeo Dĩm, ꝙ ſicut. s. dictũ eſt, oĩs lex alicui pplo datur. In pplo aũt duo gña hoim ꝯtinent̃. q̃dam proni ad malũ qui ſunt per ꝓcepta legis coercẽdi: vt ſupra dictum eſt. quidã hñtes inclinationẽ ad bonũ vel ex natura vel ex conſuetudine, vel etiã ex gr̃a: ⁊ tales ſunt p legis preceptum inſtruendi, ⁊ in melius ꝓmouẽdi. Quantũ igitur ad vtrũqꝫ genus hominum expediebat ꝓcepta cerimonialia in veteri lege multiplicari. Erant. n. in illo populo aliqui ad idolatriam proni, ⁊ ideo neceſſe erat vt ab idolatrie cultu p precepta cerimonialia reuocarentur ad cultum dei. ⁊ quia multipliciter homines idolatrie deſeruiebãt, oportebat econtrario multa inſtitui ad ſingula reprimenda: ⁊ iterũ multa talibus imponi vt quaſi onerati ex his qui ad cultũ dei impẽderẽt, nõ vacarent idolatrie deſeruire. Ex parte vero eoꝝ qui erãt proni ad bonũ, etiã neceſſaria fuit multiplicatio cerimonialiũ ꝓceptorum: tum quia

per h̄ diuerſimode mens eoꝝ referebat̃ in deum ⁊ magis aſſidue, tū etiā q: myſteriū xpi, qḋ p hmõi cerimonialia figurabat̃, multiplices vtilitates attulit mūdo: ⁊ multa circa ipm conſideranda erant, que oportuit p diuerſa cerimonialia figurari.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ qñ id qḋ ordinat̃ ad finē eſt ſufficiēs ad ducēdū in finē, tūc ſufficit vnū ad vnū finē: ſicut vna medicina ſi ſit efficax ſufficit quãq; ad ſanitatē inducēdā: ⁊ tūc nō op; multiplicari medicinā, ſ; pp debilitatē ⁊ imꝑfectionē ei⁹ qḋ ē ad finē op; eā multiplicari: ſicut multa adhibent̃ remedia infirmo qñ vnū nō ſufficit ad ſanãdū. Cerimonie aūt veteris legis inualide, ⁊ imꝑfecte erāt ad repñtãdū xpi myſteriū qḋ ē ſupexcellens: ⁊ ad ſubiugandū mētes hoim deo: vñ apl's. d. ad Heb. 7. Reprobatio ſit p̄cedētis mãdati pp infirmitatē ⁊ inutilitatē: nihil. n. ad pfectū adduxit lex: ⁊ ideo oportuit ſm ſi cerimonias multiplicari. ¶ Ad ſm dōm, ꝙ ſapiētis legiſlatoris eſt minores trãſgreſſiões ꝑmittere, vt maiores caueãt̃. ⁊ iō vt caueret̃ trãſgreſſio idolatrie ⁊ ſupbie, q̄ in iudeoꝝ cordib⁹ naſceret̃ ſi oīa p̄cepta legis impleret̃, nō pp hoc pretermiſit de⁹ multa cerimonialia p̄cepta tradere. qꝛ ƀ facilē ſumebãt ex h̄ trãſgrediendi occaſionē. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ vetus lex in multis diminuit corporalē cultū: pp qḋ ſtatuit ꝙ nō in oī loco ſacrificia offerrent̃, neq; a q̄buſlibet: ⁊ multa hmõi ſtatuit ad diminutionē exterioris cult⁹: ſicut etiā Rabbi moyſes egyptius dicit. Oportebat tñ non ita attenuare corporalē cultum dei, vt homines ad cultum demonum declinarent.

¶ Utrum cerimonie veteris legis cōuenienter diuidantur in ſacrificia, ſacramenta, ſacra, ⁊ obſeruantias. Artic. 4.

col. 2. ſc. 4 ꝑ principio.

AD quartū Sic p̄cedit̃. Uꝫ ꝙ cerimonie veteris legis incōuenienter diuidantur in ſacrificia, ſcrã, ſacra, ⁊ obſeruãtias. Cerimonie eñ veteris legis figurabãt xpm. ſed hoc ſolū fiebat p ſacrificia q̄ que figurabat ſacrificium quo xp̄s ſe obtulit oblationē ⁊ hoſtiã deo: vt dr ad Ephe. 5. Ergo ſola ſacrificia erant cerimonialia. ¶ P̄. Uetus lex ordinabat̃ ad nouã. ſ; in noua lege ipm ſacrificiū eſt ſacrm altaris. ergo in veteri lege non debuerūt diſtingui ſacra ꝯ ſacrificia. ¶ P̄. Sacrum dr. qḋ eſt deo dedicatū: ſm quē modū tabernaculū ⁊ vaſa ei⁹ ſacrificari dicebant̃. ſ; oīa cerimonialia erãt ordiata ad cultū dei: vt dictū ē. ergo cerimonialia oīa ſacra erãt. nō q̄ vna pars cerimonialiū dꝫ ſacra nõiari. ¶ P̄. Obſeruãtie ab obſeruãdo dicunt̃. ſ; oīa p̄cepta legis obſeruari debēt. Dicit̃. n. Deu. 8. Obſerua ⁊ caue neq̄ obliuiſcaris dñi dei tui, ⁊ negligas mãdata ei⁹ atq; iudicia ⁊ cerimonias. nō ergo obſeruãtie debēt poni vna ps cerimonialiū. ¶ P̄. Solemnitates inter cerimonialia cōputant̃, cū ſint in vmbrã futuri (vt pꝫ ad Col. 2.) ſilr ēt oblationes ⁊ munera, vt pꝫ p apl'm ad Heb. 9. Que tñ ſub nullo hoꝝ cōtineri vident̃. ergo inconueniens eſt predicta diſtinctio cerimonialium.

Sed ꝯ Eſt ꝙ i veteri lege ſingula p̄dicta cerimonie vocant̃: ſacrificia. n. dñr cerimonie Num. 15. Offerat vitulū ⁊ ſacrificia eius ad libamēta vt cerimonie ei⁹ poſtulãt. De ſacramēto ēt ordinis dr Leuit. 7. Hec eſt vnctio Aaron ⁊ filioꝝ eius in cerimonijs. De ſacris etiã dr Exo. 38. Hec ſunt inſtrã tabernaculi teſtimonij in cerimonijs leuitarū. De obſeruantijs etiam dicit̃. 3. Reg. 9. Si auerſi fueritis non ſequentes me, nec obſeruantes cerimonias, quas propoſui vobis.

Rñdeo Dōm, ꝙ ſicut. ſ. dictū eſt, cerimonialia p̄cepta ordinant̃ ad cultū dei. In quo q̄dē cultu cōſiderari pñt ⁊ ipſe cultus, ⁊ colētes, ⁊ inſtra colēdi. Ipſe autē cult⁹ ſpãliter cōſiſtit in ſacrificijs q̄ in dei reuerentiã offerunt̃. Inſtrumenta aūt colendi ꝑtinent ad ſacra: ſicut eſt tabernaculum, ⁊ vaſa, ⁊ alia hmõi. Ex parte aūt colentiū duo pñt conſiderari. ſ. eoꝝ inſtitutio ad cultū diuinū: qḋ fit p quandam cōſecrationē ppl'i vel miniſtroꝝ: ⁊ ad hoc pertinent ſacrã. ⁊ iterū eoꝝ ſingularis conuerſatio per quam diſtinguuntur ab his qui deum non colunt. ⁊ ad hoc pertinent obſeruantie puta in cibis ⁊ veſtimentis ⁊ alijs huiuſmodi.

Ad pmū Ergo dōm, ꝙ ſacrificia offerri oportebat ⁊ in aliq̄bus locis ⁊ p aliquos hoies: ⁊ totū hoc ad cultū dei ꝑtinet. vnde ſicut per ſacrificia ſignificat̃ xp̄s immolatus ita etiã per ſacrã ⁊ ſacra illorū figurabant̃ ſacrã ⁊ ſacra noue legis, ⁊ p eorū obſeruãtias figurabat̃ cōuerſatio populi noue legis que oīa ad xpm ꝑtinent. ¶ Ad ſm dōm, ꝙ ſacrificiū noue legis. i. euchariſtia cōtinet ipm xpm qui eſt ſanctificationis autor. Sanctificauit. n. per ſuū ſanguinē ppl'm: vt dr ad Heb. vltimo: ⁊ ideo hoc ſacrificiū etiã ſacramentum eſt. ſed ſacrificia veteris legis non cōtinebant chriſtū, ſed ipſum figurabãt: ⁊ ideo non dicunt̃ ſacrã: ſed ad h̄ deſignandū ſeorſum erant q̄dã ſacrã in veteri lege. q̄ erãt figure future cōſecrationis. quãuis ēt cōſecrationib⁹ q̄dã ſacrificia adiungerentur. ¶ Ad tertium dōm, qḋ ſacra aut ſacrificia ⁊ ſacrã erant. ſed quedam erant ſacra, vtpote ad cultum dei dicata, nec tamen erant ſacrificia nec ſacrã, ⁊ iō retinebant ſibi cōmune nomē ſacrorū. ¶ Ad quartū dōm, ꝙ ea q̄ ꝑtinebãt ad cōuerſationē populi dei colētis: retinebãt ſibi cōe nomē obſeruantiarū: inq̄tū a p̄miſſis deficiebant. Non. n. dicebant̃ ſacra: qꝛ nō habebãt immediatū reſpectū ad cultū dei: ſicut tabernaculū ⁊ vaſa ei⁹, ſed p quãdã ꝯſequētiã erant cerimonialia: inq̄tū pertinebãt ad quandã idoneitatem ppl'i colētis deum. ¶ Ad 5m dōm, ꝙ ſicut ſacrificia offerebant̃ in determinato loco, ita etiã offerebant̃ in determinatis tpibus, vnde etiã ⁊ ſolemnitates inter ſacra cōputari vĩr. Oblationes aūt ⁊ munera ꝯputant̃ cū ſacrificijs: q: deo offerebant̃. vñ Apl's dicit ad Heb. 5. Oīs pōtifex ex hoībus aſſumpt⁹ pro hoībus ꝯſtituitur in his que ſunt ad deum vt offerat dona ⁊ ſacrificia pro peccatis.

¶ De cauſis cerimonialium preceptorum. Queſtio. 102.

DEinde Cōſiderandum eſt de cauſis cerimonialium preceptorum. Et circa hoc queruntur ſex. Primo vtrum precepta cerimonialia habeant cauſam. Secundo vtrū habeant cauſam literalem, vel ſolum figuralē. Tertio de cauſis ſacrificiorum. Quarto, de cauſis ſacramentorum. Quinto, de cauſis ſacrorum. Sexto de cauſis obſeruantiarum.

¶ Utrum cerimonialia precepta habeant cauſam. Art. 1. ro. 4. ſc. 1. col. 2. e. 3.

AD pmū Sic p̄ceditur. Uĩ ꝙ cerimonialia p̄cepta nō habeãt cãm. Quia ſuper illud Ephe. 2. Legē mandatoꝝ decretis euacuans. d. gloſ. i. euacuans legē veterē q̄tū ad carnales obſeruantias decretis. i. preceptis euangelicis que ex ratione ſunt. ſed ſi obſeruãtie veteris legis ex rōne erant fruſtra euacuarentur p rōnabilia decreta noue legis. nō ergo cerimoniales obſeruãtie veteris legis habebant aliquam rationem. ¶ P̄. Uetus lex ſucceſſit legi nature. ſed in lege nature fuit aliqḋ preceptum qḋ nullam rōnem habebat niſi vt hois obedientia probaretur: ſicut Augu. dicit. 8. ſuper Geñ. ad literam de prohibitione ligni vite. ergo etiam in veteri lege aliqua precepta dãda erant in quibus hominis obedientia probaretur: que de ſe nullam rationem haberent. ¶ P̄. Opera hominis dñr moralia ſm ꝙ ſunt a ratione: ſi igitur cerimonialium preceptorū ſit aliqua ratio, non differrent a moralibus preceptis. videtur ergo quod cerimonialia precepta non habeant aliquam cauſam: ratio enim precepti ex aliqua cauſa ſumitur.

Sed ꝯ Eſt, ꝙ dr in pſ. Preceptum dñi lucidū illuminãs oculos. ſed cerimonialia ſunt p̄cepta dei. q̄ ſunt lucida, quod non eſſet. niſi haberent rationabilem cauſam.

Rñdeo Dōm, ꝙ cū ſapientis ſit ordinare ſm phm in. 1. met. ea q̄ ex diuina ſapīa p̄cedūt: op; eſſe ordinata: vt apl's dicit ad Ro. 13. Ad hoc aūt ꝙ aliqua ſint ordinata duo requirunt̃. Primo q̄dē ꝙ aliq̄ ordinent̃ ad debitū finē qui eſt principiū totius ordinis in rebus agendis: ea eñ q̄ caſu eueniunt preter intentionē finis, vel q̄ nō ſerio fiunt ſ; ludo, dicimus eſſe inordinata. Scḋo op; ꝙ id qḋ eſt ad finē ſit ꝓportionatū fini: ⁊ ex hoc ſequit̃ ꝙ rō eoꝝ q̄ ſunt ad finem ſumitur ex fine: ſicut rō diſpōis ſerre ſumitur ex ſectione q̄ eſt finis eius vt dr in. 2. phyſi. Manifeſtum eſt aūt ꝙ precepta cerimonialia ſicut ⁊ oīa alia p̄cepta legis ſunt ex diuina ſapīa inſtituta. vnde dr Deut. 4. hec eſt ſapīa vr̃a ⁊ intellectus coram ppl'is. vñ neceſſe eſt dicere ꝙ precepta cerimonialia ſint ordinata ad aliquē finē: ex q̄ eoꝝ rōnabiles cãe aſſignari poſſunt.

Ad pmū Ergo dōm, ꝙ obſeruãtie veteris legis poſſunt dici ſine rōne q̄tū ad hoc ꝙ ipſa facta in ſui natura rationē nō habebãt: puta ꝙ veſtis non cōficeretur ex lana ⁊ lino. Poterãt tamen habere rōnem ex ordine ad aliud: inquantū. ſ. vel aliquid per hoc figurabat̃, vel aliquid excludebat̃. ſed decreta noue legis, que precipue conſiſtunt in fide ⁊ dilectione dei, ex ipſa natura actus rationabilia ſunt. ¶ Ad ſecundū dōm, ꝙ ꝓhibitio ligni ſcientie boni ⁊ mali non fuit ꝓpter hoc ꝙ illud lignum eſſet naturaliter malū, ſed tñ ipſa ꝓhibitio habuit aliquã rōnem ex ordine ad aliud: inq̄tum. ſ. per hoc aliqḋ figurabat̃. ⁊ ſic etiam cerimonialia precepta veteris legis habent rōnem in ordine ad aliud. ¶ Ad tertium dicendum, ꝙ precepta moralia ſm ſuam naturam habent rationabiles cauſas: ſicut nō occides, nō furtū facies. ſed precepta

cerimonialia hñt rõnales cãs ex ordine ad aliud, vt dictũ eſt.

ℭ Utrũ precepta cerimonialia habeant cauſam literalem vel figuralem tantum. Articu. 2.

ro.4.le. AD ſcdm ſic ꝓcedit. Uĩ ꝙ precepta cerimonialia nõ
2.co.2. habeãt cauſam literalẽ, ſꝫ figuralẽ tñ. Inter pre
et.3. cepta.n.cerimonialia precipua erãt circũciſio ⁊ immo

latio agni paſchalis: ſꝫ vtrũqꝫ iſtoꝝ nõ hẽbat niſi cãm figuralẽ, qꝛ vtrũqꝫ iſtoꝝ datũ eſt I ſignũ. Dicit.n.geñ.17. Circũcideris carnẽ preputij vři, vt ſit in ſignũ federis inter me ⁊ vos. ⁊ de celebratiõe phaſe dı exo.13. Erit quaſi ſignũ in manu tua, ⁊ quaſi monumentũ ante oculos tuos. Ergo multo magis alia cerimonialia nõ hñt niſi cauſam figuralẽ. ℭ P̃. Effectꝰ ꝓportionatur ſue cauſe. ſed oĩa cerimonialia ſunt figuralia: vt.ſ. dictũ eſt. Ergo nõ hñt niſi cauſam figuralẽ. ℭ P̃. Illud qđ de ſe eſt indifferẽs vtrũ ſic vel nõ ſic fiat, nõ videt hẽre aliquã literalẽ cauſam. ſꝫ quedã ſunt in preceptis cerimonialibꝰ, que nõ videntur differre vtrũ ſic vel ſic fiant: ſicut eſt de numero alaliuꝫ offerendorum, ⁊ aliis hmõi particularibus circunſtantijs. Ergo precepta veteris legis non habent rationem literalem.

Sed ꝯ, ſicut ꝓcepta cerimonialia figurabãt xp̃m: ita etiã hiſtorie veteris teſtm̃i. Dr em̃.1.ad co2.10. ꝙ oĩa in figurã ꝯtingebãt illis: ſꝫ in hiſtorijs veteris teſtm̃i ꝑter intellm myſticũ ſeu figuralẽ, eſt etiã intelle lr̃alis. Ergo etiã precepta cerimonialia preter cauſas figurales hẽbant etiã cãs literales.

Rñdeo Dõm, ꝙ ſicut ſupra dictũ eſt, rõ eoꝝ q̃ ſunt ad finẽ oꝫ ꝙ a fine ſumat. finis aũt ꝓceptoꝝ cerimonialiũ eſt duplex. Ordinabant em̃ ad cultũ dei ꝓ tpe illo, ⁊ ad figurandũ xp̃m, ſicut etiã verba ꝓphetarũ ſic reſpiciebant pñs tps, ꝙ etiã in figurã futuri dicebãt: vt hiero. dicit ſup oſee. Sic igit rõnes preceptoꝝ cerimonialiũ veteris legis duplr accipi pñt. Uno mõ ex rõne cultꝰ diuini q̃ erat ꝓ tpe illo obſeruãdus. ⁊ rõnes ille ſunt lr̃ales: ſiue pertineãt ad vitandũ idolatrie cultũ, ſiue ad rememorãda aliqua dei bñficia, ſiue ad inſinuandaꝫ excellentiã diuinã, vel etiã ad deſignandã diſpõnem mentis q̃ tunc requirebat in colentibꝰ deũ. Alio mõ pñt eoꝝ rõnes aſſignari ſm ꝙ ordinant ad figuradũ xp̃m ⁊ ſic hñt rationes figurales ⁊ myſticas: ſiue accipiant ex ipſo chriſto ⁊ eccleſia, quod pertinet ad allegoriã: ſiue ad mores populi chriſtiani, ꝙ ꝑtinet ad moralitatẽ: ſiue ſtatum future glorie, prout in eam introducimur per chriſtum, quod pertinet ad analogiam.

Ad Primũ ergo dõm, ꝙ ſicut intellꝰ metaphorice locutiõis in ſcripturis eſt literalis (qꝛ verba ad hoc proferunt, vt hoc ſignificent) ita etiã ſignificationes cerimoniarũ legis, que ſunt cõmemoratiue beneficioꝝ dei propter q̃ inſtituta ſunt, vel alioꝝ hmõi q̃ ad illũ ſtatum pertinebant, nõ tranſcẽdunt ordinẽ lr̃aliũ cauſarũ, vñ opꝫ ꝙ aſſignet cauſa celebrationis phaſe, qđ eſt ſignũ liberationis ex egypto: ⁊ ꝙ circunciſio eſt ſignũ pacti qđ deus habuit cũ abrahã ꝑtinet ad cauſam literalẽ. ℭ Ad ſcdm dicendum, ꝙ ratio illa ꝓcederet ſi cerimonialia precepta eſſent data ſolũ ad figurandũ futurum: nõ autẽ ad preſentialr deũ colendũ. ℭ Ad tertiũ dicendum, ꝙ ſicut in legibus humanis dictũ eſt, ꝙ in vniuerſali habẽt rationẽ, non autẽ quãtum ad particulares cõditiones, ſed hec ſunt ex arbitrio inſtituẽtiũ ita etiã multe particulares determinationes in cerimonijs veteris legis non habent aliquam cauſam literalẽ, ſed ſolam figuralem: in communi vero habent etiam cauſam literalem.

ℭ Utrum poſſit aſſignari conueniens ratio cerimoniarũ que ad ſacrificia pertinent. Artic.3.

iſa.1.le. AD Tertiũ Sic procedit. Uĩ ꝙ nõ poſſit conueniẽs ratio aſſignari cerimoniarum que ad ſacrificia
4.fin. pertinẽt. Ea em̃ que in ſacrificiũ offerebãtur, ſunt illa
Ex pſal. q̃ ſunt neceſſaria ad ſuſtentandã humanã vitam: ſicut
26.co.2 animalia quedã ⁊ panes quidã, ſed deus tali ſuſtentamẽto nõ
et hebr. indiget: ſm illud pſal. Nunquid mãducabo carnes tauroꝝ, aut
10.le.1. ſanguinẽ hircoꝝ potabo? Ergo incõuenienter hmõi ſacrificia
co.3.4. deo offerebantur. ℭ P̃. In ſacrificiũ diuinum nõ offerebat niſi
et.5. de tribus generibꝰ aĩalium quadrupedũ.ſ. de gñe boum, ouiũ, ⁊ capraruꝫ: ⁊ de auibus cõiter quidẽ turtur, ⁊ columba. Specialiter autẽ in emundatione leproſi fiebat ſacrificiũ de paſſeribus: multa autẽ aĩalia alia ſunt eis nobiliora. Cũ igitur oẽ qđ eſt optimũ deo ſit exhibendũ, videt ꝙ nõ ſolũ de iſtis rebꝰ fuerint deo ſacrificia offerenda. ℭ P̃. Sicut hõ a deo hꝫ dñium volatiliũ ⁊ beſtiarũ: ita etiã piſciũ: inconuenienter igitur piſces a diuino ſacrificio excludebãtur. ℭ P̃. Indifferenter offerri mandabantur turtures ⁊ colũbe: ſicut igitur mãdabant offerri pulli columbarũ, ita ⁊ pulli turturũ. ℭ P̃. Deus eſt actor vite nõ ſolum hoĩm, ſed etiã animaliũ: vt patet per id ꝙ dı geñ.1. Mors autẽ opponit vite: nõ ergo debuerunt deo offerri aĩalia occiſa ſed magis aĩalia viuẽtia: precipue qꝛ etiã aplꝯ monet ro.12. vt exhibeamus corpora noſtra hoſtiã viuentẽ ſanctã deo placẽtẽ. ℭ P̃. Si aĩalia deo in ſacrificiũ nõ offerebant niſi occiſa, nulla videt eſſe dĩa qualr occidant. incõuenienter igit determinat modus immolationis precipue in auibꝰ. vt pꝫ leui.1. ℭ P̃. Oĩs defectus aĩalis via eſt ad corruptionẽ ⁊ mortẽ. ſi igitur aĩalia occiſa deo offerebant, inconueniẽs fuit ꝓhibere oblationẽ aĩalia imperfecti, puta claudi, aut ceci, aut alr maculoſi. ℭ P̃. Illi qui offerunt hoſtias deo hñt de his participare: ſm illud aplꝯ 1.ad co2.10. Nonne qui edunt hoſtias participes ſunt altaris: incõueniẽter igit quedã partes hoſtiarũ offerentibꝰ ſubtrahebant.ſ. ſanguis ⁊ adeps, pectuſculũ, ⁊ armꝰ dexter. ℭ P̃. Sicut holocauſta offerebant in honorẽ dei, ita etiã hoſtie pacifice, et hoſtie pro pctõ, ſed nullũ aĩal feminini ſexus offerebat deo in holocauſtũ, fiebãt tñ holocauſta tã de quadrupedibꝰ q̃ de auibus. Ergo incõuenienter in hoſtijs pacificis ⁊ ꝓ pctõ offerebãtur aĩalia feminini ſexus, ⁊ tñ in hoſtijs pacificis nõ offerebant aues. ℭ P̃. Oẽs hoſtie pacifice vniꝰ gñis eſſe vident: non ergo debuit poni iſta dĩa ꝙ quorundã pacificoꝝ carnes nõ poſſent veſci in craſtino, quorũdã autẽ poſſent: vt mãdat leuit.7. ℭ P̃. Oĩa pctã in hoc ꝯueniũt ꝙ a deo auertunt. Ergo ꝓ oĩbꝰ pctis I dei recõciliationẽ vniũ genꝰ ſacrificij debuit offerri. ℭ P̃. Oĩa aĩalia q̃ offerebant in ſacrificiũ, vno mõ offerebant.ſ. occiſa. nõ videtur ẽ ꝯueniens ꝙ de terra naſcentibꝰ diuerſimode fiebat oblatio: nunc em̃ offerebant ſpice, nunc ſimila, nũc panis qñqꝫ quidem coctus in clibano, qñqꝫ in ſartagine, qñqꝫ in craticula. ℭ P̃. Oĩa que in vſum nr̃m veniũt, a deo recognoſcere debemꝰ. Incõuenienter ergo preter aĩalia ſolũ hec deo offerebãtur, panis, vinũ, oleum, thus, ſal. ℭ P̃. Sacrificia corporalia exprimũt interiꝰ ſacrificiũ cordis quo hõ ſpm̃ ſuum offert deo. ſed in interiori ſacrificio plus eſt dulcedinis quã repñtat mel, q̃ de mordacitate quã repñtat ſal. Dicitur eccl.24. Spũs meus ſuper mel dulcis. Ergo inconuenienter prohibebatur in ſacrificio apponi mel ⁊ fermentũ, quod etiam facit panem ſapidum, ⁊ precipiebatur ibi apponi ſal, quod mordacitatiuum, ⁊ thus, qđ habet ſaporem amarum. Uidetur ergo ꝙ ea que pertinent ad cerimonias ſacrificiorum non habeant rationabilem cauſam.

Sed ꝯ eſt ꝙ dı leui.1. Oblata oĩa adolebit ſacerdos ſuper altare I holocauſtũ ⁊ odorẽ ſuauiſſimũ dño. Sꝫ ſicut dı ſap.7. neminẽ diligit deꝰ niſi q̃ cũ ſapĩa inhabitat: ex q̃ põt accipi ꝙ q̃cq̃d eſt, deo acceptũ eſt cũ ſapĩa. Ergo ille cerimonie ſacrificioꝝ cũ ſapiẽtia erãt velut hñtes rationales cauſas.

Rñdeo Dõm, ꝙ ſicut ſupra dictũ eſt, cerimonie veteris legis duplicẽ cauſam habebãt, vnã.ſ. literalẽ ſꝫ ꝙ ordinabãtur ad cultũ dei. aliã vero figuralẽ ſiue myſticã ſm ꝙ ordinabãtur ad figurandũ xp̃m. Et ex vtraqꝫ parte põt conueniẽter aſſignari cauſa cerimoniarũ que ad ſacrificia pertinebãt. ſm em̃ ꝙ ſacrificia ordinabãtur ad cultũ dei, cauſa ſacrificioꝝ duplr accipi põt. Uno mõ ſm ꝙ per ſacrificia repreſentabatur ordinatio mẽtis in deũ, ad quã excitabat ſacrificiũ offerens. ad rectã autẽ ordinationẽ mẽtis in deũ pertinet ꝙ oĩa q̃ hõ hꝫ recognoſcat a deo tanq̃ a primo pricipio, ⁊ ordinet in deuꝫ tanq̃ in vltimũ finẽ. ⁊ hoc repreſentabat in oblationibꝰ ⁊ ſacrificijs: ſm ꝙ homo ex rebus ſuis quaſi in recognitionẽ ꝙ haberet ea a deo in honorẽ dei ea offerebat: ſm ꝙ dixit dauid.1.paralip.29. Tua ſunt oĩa, ⁊ ꝙ de manu tua accepimus dedimus tibi. ⁊ ideo in oblatione ſacrificioꝝ ꝓteſtabatur homo ꝙ deus eſſet primũ principium creationis rerũ, ⁊ vltimꝰ finis ad quẽ eſſent oĩa referẽda. Et qꝛ pertinet ad rectã ordinationẽ mẽtis in deũ vt mens humana nõ recognoſcat aliũ primũ actorẽ rerũ niſi ſolum deũ, neqꝫ in aliquo alio finẽ ſuum cõſtituat: ꝓpter hoc prohibebat in lege offerri ſacrificiũ alicui alteri, niſi deo: ſm illud exo.22. Qui immolat dijs occidet preter dño ſoli. ⁊ ideo de cauſa cerimoniarũ circa ſacrificia põt aſſignari ratio. Alio modo ex hoc ꝙ per hmõi homines retrahebãtur a ſacrificijs idoloꝝ. vnde etiã precepta de ſacrificijs nõ fuerũt data ꝑpl̃o iudeorũ, niſi poſtq̃ declinauit ad idolatriã adorando vitulũ cõflatilem quaſi hmõi ſacrificia ſint inſtituta, vt populus ad ſacrificandũ promptus hmõi ſacrificia magis deo q̃ idolis offerret. vnde dicitur hiere.7. Non ſum locutus cũ patribus veſtris, ⁊ non precepi eis in die qua eduxi eos de terra egypti, de verbo holocauſtomatum ⁊ victimarum. Inter oĩa autẽ dona q̃ deus humano generi iã ꝑ pctm̃ lapſo dedit: precipuũ eſt ꝙ dedit filiũ ſuũ. vñ dı Jo.3. Sic deus dilexit mundũ, vt filiũ ſuũ vnigenitũ daret:

vt oīs qui credit in ipſum non pereat, ſed habeat vitā eternā, ⁊ ideo potiſſimū ſacrificiū eſt quo ipſe xp̄s ſeipm̄ obtulit deo in odorē ſuauitatis: vt dr̄ ad eph. 5. ⁊ ꝓpter hoc oīa alia ſacrificia offerebant̄ in veteri lege, vt hoc vnū ſingulare ⁊ precipuū ſacrificium figuraret̄ tanq̄ perfectū ꝑ imperfecta: vñ apl's dicit ad hebr. 10. ꝙ ſacerdos veteris legis eaſdē ſepe offerebat hoſtias, que nunq̄ poſſunt auferre peccata. Chriſtus autem pro peccatis obtulit vnam in ſempiternum. Et quia ex figurato ſumitur ratio figure: ideo rationes ſacrificiorum figuralium veteris legis ſunt ſumende ex vero ſacrificio chriſti.

Ad Primum ergo dōm, ꝙ deus nō volebat hm̄oi ſacrificia ſibi offerri ꝓpter ipſas res q̄ offerebātur quaſi eis indigeret. vñ dr̄ eſaie. 1. Holocauſta arietū ⁊ adipē pinguiū, ⁊ ſanguinem vitulorꝫ ⁊ hircorꝫ ⁊ agnorꝫ nolui. ſꝫ volebat ea ſibi offerri, vt ſupra dictū eſt, tū ad excludendā idolatriā, tū ad ſignificandum debitū ordinē mētis humane in deū, tū etiā ad ſignificandum myſteriū redēptionis humane ꝑ xp̄m. ¶ Ad ſcd̄z dōm, ꝙ q̄tum ad oīa ꝓdicta rō cōueniens fuit quare iſta aīalia offerebant̄ deo in ſacrificiū, ⁊ nō alia. Primo quidē ad excludendam idolatriā: qr̄ oīa alia aīalia offerebāt idolatre diis ſuis, vel eis ad maleficia vtebant̄. iſta aūt aīalia apud egyptios, cū quibus cōuerſati erāt abominabilia erāt ad occidendū: vñ ea nō offerebant in ſacrificiū diis ſuis. vñ dr̄ exo. 8. Abominationes egyptiorꝫ immolabimus dño deo nr̄o. oues eñ colebāt, hircos venerabant̄: qr̄ in eorꝫ figura demones apparebāt. Bobus ēt vtebantur ad agriculturā quā inter res ſacras hēbant. Scd̄o hoc cōueniens erat ad predictā ordinationē mentis in deum: ⁊ hoc dupl'r. Primo quidē qr̄ hm̄oi aīalia maxime ſunt ꝑ q̄ ſuſtentat̄ humana vita: ⁊ cū hoc mūdiſſima ſunt, ⁊ mūdiſſimū hn̄t nutrimentū. alia vero aīalia vel ſunt ſilueſtria, ⁊ non ſunt cōiter hominū vſui deputata: vel ſi ſunt domeſtica immundū hn̄t nutrimentū: vt porcus ⁊ gallina. ſolū autē id qđ eſt purū deo eſt attribuēdū. Hm̄oi autē aues ſpecial'r offerebant̄: qr̄ hr̄ir in copia in terra ꝓmiſſionis. Scd̄o, qr̄ ꝑ immolationē hm̄oi aīaliuꝫ puritas mētis deſignatur: qr̄ vt dr̄ in glo. leui. Vitulū offerimus cū carnis ſuperbiā vincimus: agnū cū irrationales mot' corrigimus, hedū cū laſciuiā ſuperamus: turturē dum caſtitatē ſeruamus: panes azymos cū in azymis ſinceritatis epulamur. In columba vero manifeſtū eſt ꝙ ſignificat̄ caſtitas ⁊ ſimplicitas mētis. Tertio vero cōueniens fuit hec aīalia offerri in figurā xp̄i: qr̄ vt in eadē glo. dr̄, xp̄s in vitulo offertur ꝓpter virtutē crucis: in agno ꝓpter innocētiā: in ariete ꝓpter principatū: in hirco ꝓpter ſimilitudinem carnis peccati. In turture ⁊ columba duarū naturarū cōiunctio monſtrabat̄: vel in turture caſtitas, in colūba charitas ſignificabat̄: in ſimilagine, aſperſio credentium per aquā baptiſmi figurabat̄. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ piſces q̄ in aqua viuūt magis ſunt alieni ab hoīe q̄ cetera aīalia: q̄ viuunt in aere ſicut ⁊ homo, ⁊ iterū piſces ex aqua extracti ſtatiꝫ moriuntur: vnde nō poterāt in templo offerri, ſicut alia aīalia. ¶ Ad quartū dōm, ꝙ in turturibus meliores ſunt maiores q̄ pulli: in colūbis aūt ecōuerſo. ⁊ idō vt rabbi moyſes dicit, mādātur offerri turtures ⁊ pulli columbarū: qr̄ omne qđ eſt optimū deo eſt attribuendū. ¶ Ad quintū dōꝫ, ꝙ aīalia in ſacrificium oblata occidebant̄, qr̄ veniunt in vſum hoīs occiſa ſcḋm ꝙ a deo dātur homini ad eſum. ⁊ idō etiā igni cremabantur: qr̄ per ignē decocta fiunt apta humano vſui. Sil'r etiam per occiſionē animalium ſignificat̄ deſtructio pctōꝝ: ⁊ ꝙ hoīes erāt digni occiſione ꝓ pctīs ſuis, ac ſi illa aīalia loco eorū occiderent̄ ad ſignificandā expiationē pctōꝝ. Per occiſionē etiā hm̄oi aīalium ſignificabatur occiſio xp̄i. ¶ Ad ſextū dōm, ꝙ ſpecialis modus occidendi animalia immolata determinabat̄ in lege ad excludendū alios modos quib' idolatre aīalia idolis immolabant. Vel etiā vt rabbi moyſes dicit. lex elegit genus occiſionis quo aīalia minus affligebātur occiſa: ꝑ ꝙ etiā excludebat̄ ⁊ immia offerentiū ⁊ deterioratio aīalium occiſorꝫ. ¶ Ad ſeptimū dōm, ꝙ qr̄ aīalia maculoſa ſolent haberi cōtēptui etiā apud hoīes, ideo prohibitū eſt ne deo in ſacrificiū offerrētur: ꝓpter ꝙ etiaꝫ ꝓhibitū erat ne mercedē proſtibuli aut pretiū canis in domū dei offerrēt. ⁊ eadē etiā rōne non offerebāt animalia ante ſeptimum diē: qr̄ talia aīalia erāt quaſi abortiua nondū plene conſiſtentia ꝓpter teneritudinē. ¶ Ad octauuꝫ dōm, ꝙ triplex erat ſacrificiorꝫ genus, quoddā erat ꝙ totū cōburebatur. ⁊ hoc dicebatur holocauſtū quaſi totū incenſum: hm̄oi eñ ſacrificiū offerebatur deo ſpecialiter ad reuerentiā maieſtatis ipſius, ⁊ amorem bonitatis eius, ⁊ cōueniebat perfectionis ſtatui in impletione cōſiliorꝫ. ⁊ ideo totū cōburebat̄, vt ſicut totū aīal reſolutū in vaporē ſurſum aſcendebat, ita etiā ſignificaret̄ totū hominē ⁊ oīa que ipſius ſunt, dei dñio eſſe ſubiecta, ⁊ ei eſſe offerenda. Aliud autē erat ſacrificiū pro pctō, qđ offerebat̄ deo ex neceſſitate remiſſionis pcti: ⁊ cōueniebat ſtatui penitētium in ſatiſfactione pctōꝝ: ꝙ diuidebatur in duas partes. Nā vna pars ei' cōburebat̄: altera vero cedebat in vſum ſacerdotū, ad ſignificādum ꝙ expiatio pctōꝝ fit a deo per miniſteriuꝫ ſacerdotū, niſi qñ offerebat̄ ſacrificiū ꝓ pctō totius populi. vel ſpecialiter pro pctō ſacerdotis: tunc eñ totū cōburebat̄, nō. n. debebāt in vſuꝫ ſacerdotū venire ea que ꝓ pctō eorꝫ offerebant̄, vt nihil pcti in eis remaneret. ⁊ qr̄ hoc nō eſſet ſatiſfactio pro pctō: ſi eñ cederet in vſum eorꝫ pro quorꝫ pctīs offerebat̄, idem eſſe videretur, ac ſi nō offerretur. Tertiū ſacrificiū vocabat̄ hoſtia pacifica, q̄ offerebat̄ deo, vel pro gratiarū actione, vel pro ſalute ⁊ proſperitate offerētium ex debito beneficii vel accipiēdi vel accepti. Et cōuenit ſtatui ꝓficientium in impletione mandatorꝫ. ⁊ iſta diuidebantur in tres partes. Nā vna pars incēdebatur ad honorē dei, alia pars cedebat in vſum ſacerdotum, tertia vero pars in vſum offerentiū, ad ſignificādum ꝙ ſalus hoīs procedit a deo dirigentibus miniſtris dei, ⁊ cooperātibus ipſis hoībus q̄ ſaluantur. ¶ Hoc autē gñaliter obſeruabatur ꝙ ſanguis ⁊ adeps nō veniebant neq̄ in vſum ſacerdotū, neq̄ in vſum offerentiū. ſꝫ ſanguis effundebatur ad crepitudinē altaris in honorē dei, adeps vero adurebatur in igne. Cuius ratio vna quidē fuit ad excludendā idolatriā. Idolatre eñ bibebant de ſanguine victimarum, ⁊ comedebant adipes, ſcḋm illud deuter. 32. De quorꝫ victimis comedebant adipes, ⁊ bibebant vinū libaminum. Secunda ratio eſt ad informationē humane vite. Prohibebat̄ eñ eis vſus ſanguinis ad hoc ꝙ horrerent humani ſanguinis effuſionem: vñ dr̄ geñ. 9. carnem cum ſanguine non comedetis, ſanguinē eñ animarū veſtrarū requirā. Eſus vero adipum prohibebatur eis ad vitandā laſciuiam: vnde dr̄ Ezech. 34. Quod craſſum erat occidebatis. Tertia vero ratio eſt ꝓpter reuerentiam diuinam: quia ſanguis eſt maxime neceſſarius ad vitam ratione cuius dr̄ aīa eſſe in ſanguine: adeps autē abundantiaꝫ nutrimēti demonſtrat, ⁊ ideo vt oſtēderetur ꝙ a deo nobis eſt ⁊ vita ⁊ oīs bonorꝫ ſufficientia, ad honorē dei effundebatur ſanguis ⁊ adurebatur adeps. Quarta ratio eſt: qr̄ ꝑ hoc figurabatur effuſio ſanguinis xp̄i: ⁊ pinguedo charitatis eius per quaꝫ ſe obtulit deo pro nobis. De hoſtiis autē pacificis in vſuꝫ ſacerdotis cedebat pectuſculum ⁊ armus dexter, ad excludendum quandā diuinationis ſpeciē, que vocatur ſpatulamantia: qr̄. ſ. in ſpatulis animalium immolatorꝫ diuinabant: ⁊ ſil'r in oſſe pectoris: ⁊ ideo iſta offerentibus ſubtrahebātur. Per hoc etiā ſignificabatur ꝙ ſacerdoti erat neceſſaria ſapientia cordis ad inſtruendum ppl'm, qđ ſignificabatur per pectus qđ eſt tegumētum cordis. ⁊ etiā fortitudo ad ſuſtentandū. defectus, que ſignificatur per armum dextrū. ¶ Ad nonū dōm, ꝙ qr̄ holocauſtuꝫ erat perfectiſſimū inter ſacrificia, ideo non offerebatur in holocauſtum niſi maſculus: nam femina eſt aīal imperfectū. Oblatio autem turturū aut columbarū erat ꝓpter paupertatē offerentium: qr̄ maiora animalia offerre nō poterāt, ⁊ qr̄ hoſtie pacifice gratis offerebantur, ⁊ nullus eas offerre cogebatur, niſi ſpontaneus: ideo hm̄oi aues nō offerebantur inter hoſtias pacificas: ſed inter holocauſta, ⁊ hoſtias pro peccato quas quandoq̄ oportebat offerre. Aues etiā hm̄oi ꝓpter altitudinē volatus cōgruunt perfectioni holocauſtorꝫ, ⁊ etiā hoſtiis pro pctō: qr̄ habent gemitū pro cantu. ¶ Ad decimū dōm, ꝙ inter oīa ſacrificia holocauſtuꝫ erat precipuū: qr̄ totum cōburebat̄ in honorem dei: ⁊ nihil ex eo comedebatur. Secundum vero locum in ſanctitate tenebat hoſtia pro peccato, que comedebatur ſolum in atrio a ſacerdotibus in ipſa die ſacrificii. Tertium vero gradum tenebant hoſtie pacifice pro gratiarū actione, que comedebantur ipſo die, ſed vbiq̄ in hierl'm. Quartū vero locū tenebāt hoſtie pacifice ex voto, quarum carnes poterāt etiā in craſtino comedi. Et eſt ratio huius ordinis: qr̄ maxime obligatur homo deo ꝓpter eius maieſtatē: ſcd̄o propter offenſam cōmiſſam: tertio ꝓpter bñficia iam ſuſcepta: quarto ꝓpter beneficia ſperata. ¶ Ad vndecimū dōm, ꝙ pctā aggrauant̄ ex ſtatu peccātis: vt ſupra dictū eſt. ⁊ idō alia hoſtia mādabat̄ offerri ꝓ pctō ſacerdotis ⁊ principis, vel alteri' priuate perſone. Eſt autē attēdendū (vt rabbi moyſes dicit) ꝙ quāto grauius erat pctm̄, tāto vilior ſpecies aīalis offerebatur pro eo. vñ capra, ꝙ eſt viliſſimū aīal, offerebatur pro idolatria, qđ eſt grauiſſimū pctm̄: ꝓ ignorātia vero ſacerdotis, offerebatur vitulus: ꝓ negligētia autē principis, hircus. ¶ Ad duodecimū dōꝫ, ꝙ lex in ſacrificiis ꝓuidere

voluit paupertati offerentiũ: vt qui nõ poſſet hr̃e aīal quadru-pes, ſaltẽ offerret auem: quã ꝙ hr̃e n̄ poſſet ſaltẽ offerret panẽ: ⁊ ſi hunc hr̃e nõ poſſet, ſaltẽ offerret farinã vel ſpicas. ¶ Cã vera figuralis eſt: q: panis ſigt̃ xp̄m ꝙ eſt panis viuus. vt d̄r Joã. 6. Qui quidẽ erat velut in ſpica ꝓ ſtatu legis nãe in fide patrũ: erat aũt ſicut ſimila in doctrina legis ꝓphetarũ: erat aũt ſicut panis formatꝰ poſt humanitatẽ aſſumptã, coctus igne .i. forma tus ſpũſctõ in clibano vteri virginis: ꝙ etiã fuit coctus in ſarta gine ꝑ labores quos in mũdo ſuſtinebat: in cruce vero quaſi in craticula adustus. ¶ Ad 13m dõm, ꝙ ea ꝙ in vſum hoīs veniũt de terrenaſcentibꝰ, vel ſunt in cibũ, ⁊ de eis offerebat̃ panẽ: vel ſunt in potũ, ⁊ de his offerebat̃ vinũ: vel ſunt in cõdimentũ, et de his offerebat̃ oleũ ⁊ ſal: vl̃ ſunt in medicamẽtũ, ⁊ de his offe rebat̃ thus ꝙ eſt aromaticũ ⁊ cõſolidatiuũ. Per panẽ aũt figu-ratur caro xp̄i: ꝑ vinũ autẽ ſanguis eius ꝑ quẽ redẽpti ſumus, oleũ figurat gratiã xp̄i, ſal ſciam, thus orõnẽ. ¶ Ad 14m dõm ꝙ mel nõ offerebat̃ in ſacrificijs dei, tũ q: cõſueuerat offerri in ſacrificijs idolorũ, tum etiã ad excludendã oẽm carnalẽ dulce-dinẽ ⁊ voluptatẽ ab his qui deo ſacrificare intendunt. Fermẽ-tum vero nõ offerebat̃ ad excludendã corruptionẽ: ⁊ forte etiã in ſacrificijs idolorũ ſolitum erat offerri. Sal autẽ offerebat̃, q: impedit corruptionẽ putredinis, ſacrificia autẽ dei dñt eſſe in-corrupta: ⁊ etiã q: in ſale ſignificat̃ diſcretio ſapiẽ, vel etiã mor tificatio carnis. Thus aũt offerebat̃ deo ad deſignandã deuo-tionẽ mentis ꝙ eſt neceſſaria offerẽtibus ⁊ etiã ad deſignandũ odorẽ bone fame. nam thus ⁊ pingue eſt, ⁊ odoriferum, ⁊ quia ſacrificium zelotipie non procedebat ex deuotione, ſed magis ex ſuſpicione, ideo in eo in offerebatur thus.

¶ Utrum aſſignari poſſit certa ratio cerimoniarũ que ad ſacra pertinent. Artic. 4.

AD Quartũ ſic ꝓcedit̃. Uĩ ꝙ cerimoniarũ vete. leg. ꝙ ad ſacra pertinẽt ſufficiẽs rõ aſſignari nõ poſ-ſit. dicit eñ paulus actuũ. 17. deꝰ ꝙ fecit mundũ ⁊ oia ꝙ in eo ſunt, hic celi ⁊ terre cũ ſit dñs, nõ ĩ manufactis tẽplis habitat: incõuenienter igit̃ ad cultũ dei tabernaculũ vel templũ in lege veteri eſt inſtitutũ. ¶ P̄. Status vete. legis non fuit immutatꝰ niſi per xp̄m, ſꝫ tabernaculũ deſignabat ſtatũ ve teris legis. Nõ ḡ debuit mutari ꝑ edificationẽ alicuius tẽpli. ¶ P̄. Diuina lex precipue dꝫ hoīes inducere ad diuinũ cultũ, ſꝫ ad augmentũ diuini cultꝰ pertinet, ꝙ fiãt multa altaria ⁊ mul-ta tẽpla: ſicut pꝫ in noua lege. Ergo vr̃ ꝙ etiã in veteri lege nõ debuit eſſe ſolũ vnũ tẽplum, aut vnũ tabernaculũ, ſed multa. ¶ P̄. Tabernaculũ ſeu tẽplũ ad cultũ dei ordinabat̃: ſꝫ in deo precipue opꝫ venerari vnitatẽ ⁊ ſimplicitatẽ. Nõ vr̃ igit̃ fuiſſe cõueniẽs, vt tabernaculũ ſeu tẽplum ꝑ ꝗdã vela diſtingueret̃. ¶ P̄. Uirtꝰ primi mouẽtis ꝙ eſt deꝰ prĩo apparet in parte orien tis a ꝙ pte incipit primꝰ motꝰ, ſꝫ tabernaculũ fuit inſtitutũ ad dei adorationẽ. Ergo debebat eſſe diſpoſitũ magis verſus oriẽtẽ ꝙ verſus occidẽtẽ. ¶ P̄. Exo. 20. dñs precepit vt n̄ facerẽt ſcul ptile neqꝫ aliquã ſimilitudinẽ. incõuenienter igit̃ ĩ tabernaculo vel in tẽplo fuerũt ſculpte imagines cherubin. ſilr̃ etiã ⁊ archa ⁊ ꝓpitiatoriũ, ⁊ cãdelabrũ, ⁊ mẽſa, ⁊ duplex altare ſine rõnabi-licã ibi fuiſſe vr̃. ¶ P̄. Dñs precepit Exo. 20. Altare de terra facietis mihi, ⁊ iterũ. Nõ aſcendes ad altare meũ ꝑ gradus, in cõueniẽter igit̃ mãdat̃ poſtmodũ altare fieri de lignis auro vl̃ ere cõtextis, ⁊ tãte altitudinis, vt ad illud niſi ꝑ gradus aſcẽdi non poſſit. Dr̃. n. exo. 27. Facies altare de lignis ſethim, ꝙ ha-bebit qnqꝫ cubitos in lõgitudine, ⁊ totidẽ in latitudine, ⁊ tres cubitos in altitudine, ⁊ operies illud ere. ⁊ Exod. 30. d̄r, Facies altare ad adolendũ thimiamata de lignis ſethim veſtieſqꝫ illõ auro puriſſimo. ¶ P̄. In operibꝰ dei nihil debet eſſe ſuperfluũ: q: nec in operibꝰ nature aliqd ſuperfluũ inuenit̃: ſꝫ vni taberna culo vel domui ſufficit vnum operimentũ. incõuenienter igit̃ ta bernaculo fuerũt appoſita multa tegumẽta. ſ. cortine, ſaga cili-cina, pelles arietũ rubricate, ⁊ pelles hyacintine. ¶ P̄. Cõſecra tio exterior interiorẽ ſanctitatẽ ſignificat: cuiꝰ ſubm̄ eſt aīa. in-cõuenienter igit̃ tabernaculũ ⁊ eius vaſa cõſecrabant̃, cũ eſſent quedã corpa inaīata. ¶ P̄. In pſal. d̄r, Benedicã dñm in oĩ tp̄e, ſemꝑ laus eiꝰ in ore meo, ſed ſolẽnitates inſtituunt̃ ad laudan dum deum. Non ergo fuit conueniens, vt aliqui certi dies ſta-tuerentur ad ſolennitates peragendas: ſic igitur videtur ꝙ ce rimonie ſacrorum conuenientes cauſas non haberent.

SED Contra eſt, ꝙ apl̃s dicit ad heb. 8. ꝙ illi qui offerunt ſcḋm legem munera, exemplari ⁊ vmbre deſeruiũt cele-ſtium, ſicut reſponſum eſt moyſi cum conſummaret taberna-culum. Uide, inquit, oia facito ſcḋm exemplar quod tibi in mõte monſtratum eſt: ſed valde rationabile eſt ꝙ imaginem celeſtiũ repñtat, ergo cerimonie ſacrorũ rationabilẽ cauſam habebant.

RĩDEO Dõm, ꝙ totꝰ exterior cultꝰ dei ad h̄ ꝓcipue ordi nat̃, vt hoīes deũ ĩ reuerẽ hẽant. Hꝫ aũt hoc hu-manꝰ affectꝰ, vt ea ꝙ cõia ſunt ⁊ nõ diſtincta ab alijs minꝰ reue reat̃, ea vero ꝙ hñt aliquã excellẽtie diſcretionẽ ab alijs magis ad-miret̃ ⁊ reuereat̃. Et inde etiã hoīꝫ ꝯſuetudo inoleuit, vt reges ⁊ principes q̄s opꝫ in reuerẽ haberi a ſubditis: ꝓcioſioribꝰ veſ-tibꝰ oruentur, ⁊ etiã ampliores ⁊ pulchriores hitationes poſſi-deant. Et ꝑꝑ hoc oportuit vt aliqua ſpũlia tp̄a, ⁊ ſpũle taberna culũ, ⁊ ſpũlia vaſa, ⁊ ſpũles miniſtri ad cultũ dei ordinarent̃: vt ꝑ hoc animi hoīꝫ ad maiorẽ dei reuerẽtiã adducerent̃. ¶ Silr̃ etiã ſtatus vete. legis, ſicut dictũ eſt, inſtitutꝰ erat ad figurãdũ myſteriũ xp̄i. Opꝫ autẽ eſſe aliqd determinatũ id ꝑ ꝙ aliquid figurari debet: vt. ſ. eiꝰ aliqꝫ ſilitudinẽ repñtet. ⁊ ideo oportuit aliqua ſpũlia obſeruari in his ꝙ pertinent ad cultũ dei.

AD Primũ ḡ dõm, ꝙ cultus dei duo reſpicit. ſ. deũ ꝙ colitur, ⁊ hoīes colentes, ipſe igit̃ deꝰ ꝙ colit̃, nullo corꝑali loco claudit̃: vñ ꝑꝑ ipm̄ nõ oportuit ſpũle tabernaculũ fieri aut tẽ-plum. ¶ Sed hoīes ipm̄ colẽtes corꝑales ſunt, ⁊ ꝑꝑ eos opor-tuit ſpũle tabernaculũ vel tẽplũ inſtitui ad cultũ dei ꝑꝑ duo. Primo qdẽ, vt ad hmõi locũ ꝯuenientes cũ hac cogitatione ꝙ deputaret̃ ad colendũ deũ cũ maiori reuerẽtia accederẽt. Scḋo vt ꝑ diſpoſitionẽ talis tẽpli vel tabernaculi ſigarẽtur aliq̄ per tinẽtia ad excellentiã diuinitatis vel hũanitatis xp̄i. ⁊ hoc eſt ꝙ ſalomon dicit. 3. reg. 8. Si celũ ⁊ celi celorũ te capere nõ pñt, quãto magis domꝰ hec quã edificaui tibi. ⁊ poſtea ſubdit. Sint oculi tui aperti ſuꝑ domũ hanc de qua dixiſti, Erit nomẽ meũ ibi vt exaudias deprecationẽ ſerui tui ⁊ ppl̃i tui iſrael. Ex quo pꝫ ꝙ domus ſanctuarij non eſt inſtituta ad hoc ꝙ deũ capiat, qſi localr̃ inhabitantẽ, ſed ad hoc ꝙ nomẽ dei inhabitet ibi. ſ. vt notitia dei ibi manifeſtet̃ ꝑ aliqua ꝙ ibi fiebãt vel dicebant̃: ⁊ ꝙ ꝑꝑ reuerentiã loci orõnes fierẽt ibi magis exaudibiles ex deuotiõe orãtiũ. ¶ Ad 2m dõm, ꝙ ſtatꝰ vete. legis nõ fuit im-mutatus ante xp̄m q̄tũ ad impletionẽ legis ꝙ facta eſt ſolũ per xp̄m: eſt tñ immutatꝰ q̄tũ ad ꝯditionẽ ppl̃i ꝙ erat ſub lege. nã p̄o ppl̃s fuit in deſerto nõ hñs certã mãſionẽ, poſtmodũ aũt ha buerunt varia bella cũ finitimis gẽtibꝰ. Ultimo aũt tp̄e dauid regis ⁊ ſalomonis ppl̃s ille habuit quietiſſimũ ſtatũ. ⁊ tũc p̄o edi ficatũ fuit tẽplũ ĩ loco quẽ deſignauerat abraã ex diuina demõ ſtratiõe ad immolãdũ. Dicit̃. n. geñ. 20. ꝙ dñs mãdauit abrae vt offerret filiũ ſuũ ĩ holocauſtũ ſuꝑ vnũ mõtiũ quẽ mõſtraue-ro tibi: ⁊ poſtea d̄r ꝙ appellauit nomẽ illiꝰ loci, Dñs videt. q̄ſi ſcḋm dei preuiſionẽ eſſet locꝰ ille electꝰ ad cultũ diuinũ: ꝑꝑ ꝙ d̄r deut̃. 12. ad locũ quẽ elegerit dñs deꝰ veſter, venietis ⁊ offeretis holocauſta ⁊ victimas vr̃as. ¶ Locus aũt ille deſignari nõ de buit ꝑ edificationẽ tẽpli añ ipꝫ ꝓdictũ ꝑꝑ tres rõnes q̄s rabbi moyſes aſſignat. Prima ẽ ne gẽtes appropriarẽt ſibi locũ illũ. Scḋa eſt ne gẽtes ipm̄ deſtruerẽt. Tertia vero rõ eſt ne quelꝫ tri bus vellet hr̃e locũ illũ in ſorte ſua: ⁊ ꝑꝑ hoc orirent̃ lites ⁊ iur gia. ⁊ iõ nõ fuit edificatũ tẽplũ, donec haberẽt regẽ ꝑ quẽ poſ-ſet hmõi iurgiũ cõpeſci. antea vero ad cultũ dei erat ordinatũ tabernaculũ portatile ꝑ diuerſa loca, quaſi nondũ exñte deter-minato loco diuini cultꝰ. Et hec eſt rõ lr̃alis diuerſitatis taber naculi ⁊ tẽpli. Rõ aũt figuralis eſſe põt: q: ꝑ hec duo ſignificat̃ duplex ſtatus. Per tabernaculũ eñ ꝙ eſt mutabile ſigt̃ur ſtatꝰ pñtis vite mutabilis. Per tẽplũ vero ꝙ erat fixũ ⁊ ſtans ſignifi catur ſtatus future vite ꝙ oĩno immutabilis eſt, ⁊ ꝑꝑ h̄ in edifi catione tẽpli d̄r, ꝙ nõ eſt auditꝰ ſonitꝰ mallei vel ſecuris ad ſi-gnificãdũ ꝙ oĩs ꝑturbationis tumultꝰ lõge erit a ſtatu futuro. Uel ꝑ tabernaculũ ſignificat̃ ſtatꝰ veteris legis. Per tẽplũ aũt a ſalomone ꝯſtructũ, ſtatꝰ noue legis. vñ ad ꝯſtructionẽ taber-naculi ſoli iudei ſunt operati, ad edificationẽ vero tẽpli coopati ſunt etiã gẽtiles. ſ. thirij ⁊ ſidonij. ¶ Ad 3m dõꝫ, ꝙ rõ vnitatis tẽpli vel tabernaculi põt eſſe ⁊ lr̃alis ⁊ figuralis: lr̃alis quidẽ eſt rõ ad excluſionẽ idolatrie: q: gentiles diuerſis dijs diuerſa tẽpla cõſtituebãt. ⁊ iõ vt firmaret̃ in animis hoīm fides vnita-tis diuine, voluit deꝰ vt in vno loco tñ ſibi ſacrificiũ offerret̃, ⁊ iterũ vt ꝑ hoc oñderet ꝙ corporalis cultꝰ nõ ꝑꝑ ſe erat ei accep-tus. ⁊ ideo cõpeſcebant̃: ne paſſim, ⁊ vbiqꝫ ſacrificia offerrẽt. Sed cultꝰ noue legis, in cuius ſacrificio ſpũalis grã ꝯtinet̃, eſt ſcḋm ſe deo acceptus: ⁊ ideo multiplicatio altariũ ⁊ tẽplorũ acce-ptatur in noua lege. Quantum vero ad ea que pertinebant ad ſpiritualem cultum dei, qui conſiſtit in doctrina legis et pro-phetarum, etiam in veteri lege diuerſa loca deputata, in qui-bus conueniebant ad laudem dei: que dicebantur ſynagoge,

ſicut ⁊ nūc dr̄ eccl̄ie,in qb⁹ pplˀs xp̄ian⁹ ad laudē dei ꝯgregaꝛ
⁊ ſic eccl̄ia nr̄a ſuccedit i locū ⁊ tēpli ⁊ ſynagoge: qꝛ ip̄m ſacrifi
ſic eccl̄ie ſpūale eſt:vñ nō diſtinguiꝛ apud nos locus ſacrificij a
loco doctrine. Rō aūt figuralis eſſe pōt:qꝛ ꝑ hoc ſiḡbaꝛ vnitas
eccl̄ie vl̄ militātis,vl̄ triūphātis. ¶ Ad 4.m dōm,ꝙ ſicˀ i vnita
te tēpli vl̄ tabernaculi repn̄tabaꝛ vnitas dei vl̄ vnitas eccl̄. ita
ēt i diſtōne tabernacli vel tēpli repn̄tabaꝛ diſtō eoꝝ q̄ deo ſunt
ſubā,ex q̄b⁹ i dei venerationē ꝯſurgim⁹. Diſtinguebaꝛ āt taber
naclˀz i duas ptes.i vnā q̄ vocabaꝛ ſctā ſctōꝝ,q̄ erat occidētal̄.
⁊ aliā q̄ vocabaꝛ ſctā,q̄ erat ad oriētē:⁊ iterū añ tabernaclˀz erat
atriū. Hec igiꝛ diſtō duplicē hꝫ rōnē:vnā q̄dē ſꝫ ꝙ tabernaclˀz
ordinaꝛ ad cultū dei:ſic.n.diuerſe ptes mūdi i diſtōne taberna
culi figurāꝛ:nā ꝑs illa q̄ ſctā ſctōꝝ dr̄ figurabat ſcl̄m alti⁹ q̄d ē
ſpūaliū ſubārū. Pars ꝟo illa q̄ dr̄ ſctā exprimebat mūdū corpo
ralē:⁊ iō ſctā a ſctis ſctōꝝ diſtinguebaꝛ q̄dā velo ꝙ q̄tuor colo
rib⁹ erat diſtinctū:ꝑ quos q̄tuor elemēta deſignanꝛ. ſ. byſſo,ꝑ
ꝙ deſignaꝛ terra:qꝛ byſſ⁹.i.linū de terra naſciꝛ:purpura ꝑ quā
ſiḡaꝛ aq̄: fiebat.n.purpure⁹ color ex q̄buſdā cōchis q̄ inueniūꝛ
in mari:hyacyntho,ꝑ quē ſiḡaꝛ aer:qꝛ hꝫ aereū colorē: ⁊ cocco
bis tincto,ꝑ quē deſignaꝛ ignis. Et iō qꝛ mā q̄tuor elemētoꝝ ē
impedimētū,ꝑ ꝙ velāꝛ nobis incorꝑales ſubē,in interi⁹ taber
naculū.i. ſctā ſctōꝝ ſol⁹ ſumm⁹ ſacerdos,⁊ ſemel i anno intro
ibat,vt deſignareꝛ ꝙ hec eſt finalis ꝑfectio hoīs,vt ad illud ſe
culū introducaꝛ:in tabernaculū ꝟo exteri⁹.i.in ſctā introibant
ſacerdotes quotidie: nō aūt pplˀs q̄ ſolū ad atriū accedebat,qꝛ
ipſa corꝑalia pplˀs percipere pōt: ad interiores aūt eoꝝ rōnes
Alo+ ſoli ſapiētes + ꝑ ꝯſiderationē attingere poſſunt. ſm̄ ꝟo rōnem
ſacer- figuralē per exterius tabernaculū ꝙ dr̄ ſctā ſiḡaꝛ ſtat⁹ veteris
dotes. legis,vt ap̄ls dicit ad heb.9.qꝛ illud tabernaculū ſemꝑ intro
ibant ſacerdotes ſacrificioꝝ officia cōſummātes. Per interius
vero tabernaculū ꝙ dr̄ ſctā ſctōꝝ:ſiḡatur vel celeſtis gloria vel
etiā ſtatus ſpiritualis noue legis:q̄ eſt quedā inchoatio futu
re glorie:in quē ſtatū nos xp̄s introduxit:ꝙ figurabaꝛ per hoc
ꝙ ſumm⁹ ſacerdos ſemel in anno ſolus in ſctā ſctōꝝ introibat.
velum aūt figurabat ſpiritualiū occultationē ſacrificioꝝ in ve
teribus ſacrificijs:ꝙ velum quatuor colorib⁹ erat ornatū byſſo
quidē ad deſignandā carnis puritatē: purpura autē ad figu
randum paſſiones quas ſcti ſuſtinuerunt pro deo:cocco bis tin
cto ad ſignificandā charitatē geminā dei ⁊ proximi:hyacintho
autē ſignificabaꝛ celeſtis meditatio. Ad ſtatū autē veteris le
gis aliter ſe habebat pplˀs: ⁊ aliter ſacerdotes:nam pplˀs ipſa
corporalia ſacrificia ꝯſiderabat q̄ in atrio offerebātur,ſacerdo
ter ꝟo rōnē ſacrificioꝝ cōſiderabant, hn̄tes fidem magis expli
citā de myſterijs xp̄i:⁊ ideo intrabant in exteri⁹ tabernaculuꝫ
ꝙ etiā quodā velo diſtinguebatur ab atrio:qꝛ quedā erāt vela
ta pplˀo circa myſteriū xp̄i q̄ ſacerdotib⁹ erāt nota: nō tñ erant
eis plene reuelata,ſicut poſtea in nouo teſtō,vt habeꝛ ephe.3.
¶ Ad quintū dōm,ꝙ adoratio ad occidentē fuit introducta in
lege ad excludendā idolatriā: nam olim gentiles in reuerentiā
ſolis adorabāt ad orientē:vñ dr̄ Ezech.8.ꝙ quidā habebāt dor
ſa cōtra templū dn̄i:⁊ facies ad orientē:⁊ adorabāt ad ortū ſo
lis:vñ ad hoc excludendū tabernaculuꝫ habebat ſctā ſctōꝝ ad
occidentē:vt verſus occidentē adorarent. Ratio etiā figuralis
eſſe pōt:qꝛ totus ſtatus prioris tabernaculi ordinabatur ad ſi
gnificandā mortem xp̄i,q̄ figuratur ꝑ occaſum: ſm̄ illud pſal.
Qui aſcendit ſuꝑ occaſum dn̄s nomē illi. ¶ Ad ſextū dōm,ꝙ
eoꝝ q̄ in tabernaculo ꝯtinebātur,rō reddi pōt ⁊ literalis ⁊ figu
ralis. Literalis quidē ꝑ relationē ad cultū diuinū: ⁊ qꝛ dictuꝫ
eſt,ꝙ ꝑ terbernaculū interi⁹,ꝙ dicebatur ſctā ſctōꝝ ſiḡatur ſe
culū alti⁹ ſpūalium ſubarū:ideo in illo tabernaculo tria ꝯtine
bātur.ſ.archa teſtamenti,in qua erat vrna aurea hn̄s māna,⁊
virga aaron q̄ fronduerat,⁊ tabule in quib⁹ erāt ſcripta decem
ꝑcepta legis. Hec aūt archa ſita erat inter duos cherubim q̄ ſe
mutuis vultib⁹ reſpiciebāt:⁊ ſuꝑ archā erat q̄dā tabula lapi
dea q̄ dicebaꝛ ꝓpitiatoriū ſuꝑ alas cherubim:q̄ſi ab ipſis che
rubim portareꝛ: ac ſi imaginareꝛ ꝙ illa tabula eſſet ſedes dei:
vñ ⁊ ꝓpitiatoriū dicebaꝛ,q̄ſi exinde pplˀo ꝓpitiareꝛ ad preces
ſummi ſacerdotis:⁊ iō q̄ſi portabaꝛ a cherubim quaſi deo obſe
quētib⁹:archa ꝟo teſtamēti erat tāq̄ ſcabellū ſedētis ſupra ꝓ
pitiatoriū. Per hec aūt tria deſignanꝛ tria q̄ ſunt in illo altiori
ſeculo.ſ.deus q̄ ſuꝑ oīa eſt ⁊ incōprehēſibilis omni creature:et
ꝓpter hoc nulla ſilitudo eius ponebaꝛ ad repſentandā eius in
uiſibilitatē:ſed ponebaꝛ quedā figura ſedis eius:qꝛ.ſ.creatura
cōprehenſibilis eſt q̄ eſt ſuba deo,ſicut ſedes ſedenti. Sunt etiā
in illo altiori ſeculo ſpūales ſubē q̄ angeli dn̄r:⁊ hi ſignificanꝛ
ꝑ duos cherubim mutuo ſe reſpiciētes ad deſignādā cōcordiā
eoꝝ adinuicē:ſm̄ illud Job.25. Qui facit cōcordiā in ſublimi
bus. Et ꝓꝑ hoc etiā nō fuit vnū tm̄ cherub,vt deſignareꝛ multi
tudo celeſtiū ſpirituū:⁊ excludereꝛ cult⁹ eoꝝ ab his quib⁹ ꝑce
ptum erat vt ſolū vnū deū colerent. Sunt etiā in illo intelligi
bili ſeculo rōnes oīm eoꝝ q̄ in hoc ſeculo ꝑficiuntur quodāmō
clauſe:ſicut ⁊ rōnes effectuum clauduntur in ſuis cauſis:⁊ rōnes
artificiatoꝝ in artifice:⁊ h̄ ſignificabaꝛ ꝑ archā:in qua repſita
bantur ꝑ tria ibi cōtenta tria q̄ ſunt potiſſima in reb⁹ hūanis
ſcꝫ ſapiā q̄ repſitabaꝛ ꝑ tabulas teſtamēti,ptās regiminis q̄ re
pn̄tabaꝛ ꝑ virgā Aaron:vita q̄ repſitabaꝛ ꝑ māna: ꝙ fuit ſuſtē
tamētū vite. Vel ꝑ hec tria ſiḡabanꝛ tria deo attributa.ſ.ſapiā
in tabulis,po^a in virga,bonitas in manna: tum ꝓꝑ dulcedinē
tū qꝛ ex dei mīa eſt pplˀo ſuo datū: ⁊ iō in memoriā diuine mīe
ꝯſeruabaꝛ:⁊ hec tria ēt figurata ſunt i viſiōe eſaie. Vidit.n.dn̄ꝫ
ſedētē ſuꝑ ſoliū excelſum ⁊ eleuatū,⁊ ſeraphin aſſiſtentes,⁊ do
mū impleri a glīa dei,vñ ⁊ ſeraphin dicebāt, Plena eſt oīs ter
ra glīa ei⁹:⁊ ſic ſilitudines ſeraphin nō ponebātur ad cultū ꝙ
ꝓhibebaꝛ primo legis ꝑcepto: ſꝫ i ſignū miniſterij,vt dictū eſt.
¶ In exteriori vero tabernaculo ꝙ ſiḡabat pn̄s ſeculū,contine
bantur etiā tria.ſ.altare thymiamatis, ꝙ directe erat ꝯtra ar
cham:mēſa aūt ꝓpōnis ſuꝑ quā.12. panes apponebātur, erat
poſita ex parte aquilonari: cādelabrum vero ex parte auſtrali.
Que tria vir̄ rn̄dere trib⁹ q̄ erāt in archa clauſa:ſed magis ma
nifeſte eadē repn̄tabant: oꝑꝫ eñ rōnes rerū ad manifeſtiorem
demonſtrationē ꝑduci q̄ ſint in mente diuina ⁊ angelorum ad
hoc ꝙ hoīes ſapientes eas cognoſcere poſſint:q̄ ſignificātur ꝑ
ſacerdotes ingredientes tabernaculū. In cādelabro igitur de
ſignabatur ſicut i ſigno ſenſibili ſapiā: q̄ intelligibilib⁹ verbis
exprimebaꝛ in tabulis. Per altare ꝟo thymiamatis ſiḡabatur
offm̄ ſacerdotū, quoꝝ erat pplˀm ad deum reducere: ⁊ hoc etiā
ſiḡabaꝛ ꝑ virgā:nā i illo altari incēdebaꝛ thymiama boni odo
ris:per q̄d ſiḡabaꝛ ſanctitas pplˀi acceptabilis deo. Dicitur eñ
apoc.7.ꝙ per fumū aromatū ſiḡantur iuſtificationes ſctōrum.
Cōuenienter aūt ſacerdotalis dignitas in archa ſiḡabatur ꝑ
virgā,in exteriori vero tabernaculo ꝑ altare thymiamatis:qꝛ
ſacerdos mediator eſt inter deū ⁊ pplˀm, regens pplˀm ꝑ ꝓtātē
diuinā,quā virga ſiḡt,⁊ fructū ſui regiminis.ſ.ſctitatē pplˀi ac
ceptā deo offerre,quaſi in altari thymiamatis. Per mēſam aūt
ſiḡtur tꝑale nutrimentū vite,ſicut ⁊ ꝑ manna: ſed hoc eſt cōue
nientius ⁊ groſſius nutrimentū,illud autē ſuaui⁹ ⁊ ſubtilius.
Cōuenienter autē candelabrū ponebaꝛ ex parte auſtrali:mēſa
autē ex pte aquilonari:qꝛ auſtralis pars eſt dextera pars mun
di,aquilonaris autē ſiniſtra, vt dr̄ in.2.de ce.⁊ mun. ſapiā aūt
pertinet ad dextrā,ſicut ⁊ cetera ſpūalia bona:tꝑale aūt nutri
trimentū ad ſiniſtrā:ſm̄ illud prouer.3. In ſiniſtra illi⁹ diuitie
⁊ glīa. Ptās aūt ſacerdotalis media eſt inter tꝑalis ⁊ ſpūalem
ſapientiā:qꝛ ꝑ eā ⁊ ſpūalis ſapiā,⁊ tꝑalis diſpenſantur. ¶ Pōt
aūt ⁊ horū alia rō aſſignari magis lr̄alis. In archa eñ cōtine
banꝛ tabule legis ad tollendā legis obliuionē: vñ dr̄ Exo.24.
Dabo tibi duas tabulas lapideas,⁊ legē ac mandata q̄ ſcripſi
vt doceas filios iſrael. Virga vero Aaron ponebatur ibi ad cō
primendā diſſenſionē populi de ſacerdotio Aaron:vñ dicitur
Numeri.17. Refert virgā Aaron in tabernaculū teſtimonij: vt
reſeruetur in ſignū rebellium filioꝝ iſrael. Manna autē cōſer
uabatur in archa ad cōmemorandū beneficium quod dn̄s pre
ſtitit filijs iſrael in deſerto:vñ dicitur exo.16. Imple gomor ex
eo, ⁊ cuſtodiatur in futuras retro gn̄ationes:vt nouint panes
quibus alui vos in ſolitudine. Candelabrū vero erat inſtitutū
ad honorificentiā tabernaculi:pertinet eñ ad magnificentiam
domus,ꝙ ſit bene luminoſa. Habebat autē cādelabrum ſeptē
calamos (vt Joſephus dicit) ad ſignificandū ſeptem planetas
quib⁹ tot⁹ mundus illuminatur:⁊ iō ponebatur candelabrū ex
parte auſtrali:qꝛ ex illa parte eſt nobis planetarū curſus. Alta
re vero thymiamatis erat inſtitutū: vt iugiter in tabernaculo
eſſet fumus boni odoris: tum ꝓpter venerationē tabernaculi,
tum etiā in remediū fetoris quem oportebat accidere ex effuſio
ne ſanguinis ⁊ occiſione alalium. Ea eñ que ſunt fetida deſpi
ciuntur quaſi vilia:que vero ſunt boni odoris,hoīes magis ap
pretiantur. Menſa autē apponebatur ad ſignificandū ꝙ ſacer
dotes tēplo ſeruiētes in tēplo victū hr̄e debebāt:vñ.12.panes
ſuppoſitos mēſe in memoriā.12.tribuū ſolis ſacerdotib⁹ edere
licitū erat:vt habetur matth.12. Menſa autē nō ponebatur di
recte in medio ante ꝓpitiatoriū ad excludendū ritū idolatrie:
nam gentiles in ſacris lune proponebāt menſam coram idolo
lune.vñ dicitur hiere.7. Mulieres conſpergunt adipem;vt fa
ciant placentas regine celi. In atrio vero extra tabernaculum

cõtinebatur altare holocauſtoꝝ, in quo offerebantur deo ſacri
ficia de his q̄ erant a pplō poſſeſſa. ⁊ ideo in atrio poterat eſſe
pplˢ q̄ hmōi deo offerebat̄ p manus ſacerdotū: ſꝫ ad interius
altare in quo ipſa deuotio ⁊ ſctitas ppłi offerebat̄, nō poterāt
accedere niſi ſacerdotes, q̄rū erat deo offerre pplꝫ. Eſt aūt hoc
altare extra tabernaculū in atrio ꝯſtitutū ad remouēdū cultū
idolatrie: nā gētiles infra tēpla altaria ꝯſtituebāt ad imolādū
idolis. ¶ Figuralis vero rō oim hoꝝ aſſignari pōt ex relatio-
ne tabernaculi ad xp̄m q̄ figurabatur. Eſt aūt conſiderandū ꝙ
ad deſignādā imꝑfectionē legaliū figuraꝝ diuerſe figure fue-
runt inſtitute in tēplo ad ſignificādū xp̄ꝫ. Ipſe eñ ſignificat̄ p
ꝓpitiatoriū: qꝛ ipſe eſt ꝓpitiatio ꝓ pctīs nr̄is. vt dr̄. i. Jo. 2. Et
cōuenienter hoc ꝓpitiatoriū a cherubim portat̄: qꝛ de eo ſcriptū
eſt. Adorēt eū oēs angeli dei: vt hr̄ heb. i. Ipſe etiā ſignificat̄ p
archā: qꝛ ſicut archa erat ꝯſtructa de lignis ſethim, ita corpus
xp̄i de mēbris puriſſimis cōſtabat. Erat autē deaurata: qꝛ xp̄s
fuit plenˢ ſapia ⁊ charitate q̄ p aurū ſigñatur. Intra archā autē
erat vrna aurea. i. ſctā aīa hn̄s mānā. i. oēm plenitudinē ſctita-
tis ⁊ diuinitatis. Erat ēt in archa virga. i. ptās ſacerdotalis: qꝛ
ipſe eſt factus ſacerdos in eternū. Erat etiā ibi tabule teſtamē
ti ad deſignandū ꝙ ipſe xp̄s eſt legiſlator. ipſe etiā xp̄s ſigni-
ficat̄ p cādelabrū: qꝛ ipſe dicit, ego ſum lux mundi. Per ſeptē lu
cernas ſeptē dona ſcti ſpūs. Ipſe etiā ſignificatur p mēſam: qꝛ
ipſe eſt ſpūalis cibus: ſm illud Joā. 6. Ego ſum panis viuus.
Duodecim eñ panes ſignificabāt. 12. aplōs vel doctrinā eoꝝ.
Siue per cādelabrum ⁊ mēſam pōt ſignificari doctrina ⁊ fides
eccleſie: q̄ etiā illuminat ⁊ ſpūaliter reficit. Ipſe etiā xp̄s ſigni-
ficatur p duplex altare. ſ. holocauſtoꝝ ⁊ thymiamatis: qꝛ p ipꝫ
opꝫ nos deo offerre oīa virtutū opa. ſiue illa quibˢ carnē affli-
gimus, q̄ offerūtur quaſi in altari holocauſtoꝝ. ſiue illa q̄ maio
re mētis ꝑfectione p ſpūalia perfectoꝝ deſideria deo offerunt̄
in xp̄o quaſi in altari thymiamatis: ſm illud ad heb. vlti. Per
ipm ergo offeramus hoſtiā laudis ſemꝑ deo. ¶ Ad ſeptimum
dōm, ꝙ dn̄s precepit altare conſtrui ad ſacrificia ⁊ munera offe
rēda in honorē dei ⁊ ſuſtentationē miniſtroꝝ q̄ tabernaculo de
ſeruiebāt. De cōſtructione autē altaris datur a dn̄o duplex pre
ceptū. Unū quidē in priñ legis exo. 20. vbi dn̄s mandauit ꝙ
facerēt altare de terra, vel ſaltē de lapidibˢ nō ſectis. ⁊ iterū ꝙ
nō facerēt altare excelſum ad qđ oporteret per gradus aſcēde-
re: ⁊ h̄ ad deteſtandū idolatrie cultū: gētiles eñ idolis cōſtrue
bant altaria ornata ⁊ ſublimia, in quibˢ credebāt aliquid ſan-
ctitatis ⁊ numinis eſſe: ꝓpter ꝙ etiā dn̄s mādauit deut. 16. Nō
plantabis lucū ⁊ oēm arborē iuxta altare dn̄i dei tui. Idolatre
eñ cōſueuerūt ſub arboribˢ ſacrificare pp amenitatē ⁊ vmbro-
ſitatē. ¶ Quoꝝ etiā preceptoꝝ ratio figuralis fuit: qꝛ in xp̄o q̄
noſtrū altare, debemˢ cōfiteri verā carnis naturā q̄tum ad hu
manitatē, ꝙ eſt altare de terra facere, ⁊ q̄tum ad diuinitatem
debemus in eo ꝯfiteri patris equalitatē, ꝙ eſt nō aſcēdere per
gradus ad altare. Nec etiā iuxta xp̄m debemus admittere do-
ctrinā gentiliū ad laſciuiā prouocantē. Sed facto tabernaculo
ad honorē dei, nō erant timende hmōi occaſiones idolatrie. et
ideo dn̄s mandauit ꝙ fieret altare holocauſtoꝝ de ere ꝙ eſſet
oīmi pplō cōſpicuū ⁊ altare thymiamatis de auro qđ ſoli ſacer
dotes videbant. Nec erat tāta precioſitas eris, vt per eius co-
piam pplˢ ad aliquā idolatriā prouocaret. Sed qꝛ exo. 20. po
nitur ꝓ rōne huiˢ precepti: nō aſcendes per gradus ad altare
meū, id qđ ſubdit̄. Ne reueletur turpitudo tua, ꝯſiderandū eſt
ꝙ hoc etiā fuit inſtitutū ad excludendā idolatriā: nā in ſacris
priapi ſua pudēda gentiles pplō denudabant. poſtmodū autē
indictˢ eſt ſacerdotibˢ feminaliū vſus ad tegmē pudendoꝝ. et
ideo ſine periculo inſtitui poterat tāta altaris altitudo, vt per
aliquos gradus ligneos nō ſtātes: ſed portatiles in hora ſacri
ficii ſacerdotes ad altare aſcenderēt ſacrificia offerētes. ¶ Ad
octauū dōm, ꝙ corpus tabernaculi cōſtabat ex quibuſdā tabu
lis in longitudinē erectis q̄ quidē interius tegebant̄ quibuſdā
cortinis ex quatuor coloribˢ variatis. ſ. de byſſo retorta, ⁊ hya-
cintho, ac purpura, coccoqꝫ bis tincto, ſꝫ hmōi cortine tegebāt
ſolū latera tabernaculi. In tecto autē tabernaculi erat operi-
mentū vnum de pellibus hyacinthinis: ⁊ ſuꝑ hoc aliud de pel-
libus arietū rubricatis: ⁊ deſuper tertium de quibuſdam ſagis
ciliciniis que nō tm̄ operiebant tectū tabernaculi, ſed etiam de-
ſcendebāt vſqꝫ ad terrā, ⁊ tegebāt tabulas tabernaculi exteriˢ.
Horū autem opertimētorū ratio literalis in cōi erat ornatus ⁊
protectio tabernaculi, vt in reuerentia haberetur. In ſpeciali
vero ſm quoſdā per cortinas deſignabatur celum ſydereū, qđ
eſt diuerſis ſtellis variatū, per ſaga aque que ſunt ſupra firma-
mentū, per pelles rubricatas celū empyreū in quo ſunt angeli:
per hyacinthinas celum ſancte trinitatis. ¶ Figuralis autem
ratio horū eſt, qꝛ per tabulas ex quibus conſtruebatur taberna
culū ſignificantur chriſti fideles ex quibus cōſtruitur eccleſia.
Tegebantur autē interius tabule cortinis quatuor coloribus,
qꝛ fideles interius ornantur quatuor virtutibus, nam in byſſo
retorta (vt glo. dicit) ſignificatur caro caſtitate renitens: in hya
cintho mens ſuperna cupiēs in purpura caro paſſionibus ſub
iacens: in cocco bis tincto, mens inter paſſiones dei ⁊ proximi
dilectione prefulgens. Per opertimēta vero tecti deſignant̄ pre
lati ⁊ doctores: in quibus debet renitere celeſtis conuerſatio,
ꝙ ſignificat̄ p pelles hyacinthinas: promptitudo ad martyriū
ꝙ ſignificant pelles rubricate: auſteritas vite ⁊ tolerantia ad-
uerſoꝝ, que ſignificantur per ſaga cilicina que erant expoſita
ventis ⁊ pluuiis, vt glo. dicit. ¶ Ad nonū dōm, ꝙ ſanctificatio
tabernaculi ⁊ vaſoꝝ eius habebat cauſam literalē, vt in maio-
ri reuerentia haberetur: quaſi per hmōi cōſecrationem diuino
cultui deputatam. ¶ Figuralis autē ratio eſt, qꝛ per hmōi ſan
ctificationē ſignificatur ſpiritualis ſanctificatio viuētis taber
naculi. ſ. fideliū ex quibˢ cōſtituit̄ eccl̄ia chriſti. ¶ Ad 10m dōꝫ,
ꝙ in veteri lege erant ſeptē ſolennitates tēporales, ⁊ vna cōti-
nua: vt pōt colligi numeri. 28. ⁊. 29. Erat eñ quaſi continuum
feſtū, qꝛ quotidie mane ⁊ veſpere immolabat̄ agnus ⁊ per illud
continuū feſtum iugis ſacrificii repreſentabat̄ perpetuitas di-
uine beatitudinis. Feſtoꝝ autē temporaliū primū erat ꝙ itera
batur qualibet ſeptimana, ⁊ hec erat ſolennitas ſabbati ꝙ cele
brabatur in memoriā creationis rerum, vt ſupra dictū eſt. Alia
autē ſolennitas iterabatur quolibet menſe. ſ. feſtū neomenie: ꝙ
celebrabat̄ ad cōmemorādum opus diuine gubernationis. Nā
hec inferiora precipue variantur ſm motum lune: ⁊ ideo cele-
brabat̄ hoc feſtū in nouitate lune, nō aūt in eius plenitudine,
ad euitandū idolatrarū cultū qui in tali tēpore lune ſacrifica-
bant. Hec duo beneficia ſunt cōmunia toti humano generi, ⁊
ideo frequētius iterabant̄. alia vero quinqꝫ feſta celebrābātur
ſemel in anno, ⁊ recolebātur in eis beneficia ſpecialiter illi po-
pulo exhibita. Celebrabatur eñ feſtum phaſe primo menſe ad
commemorandum liberationis beneficium ex egypto. Celebra
batur autem feſtum penthecoſtes poſt quinquaginta dies ad
recolendum beneficium legis date. alia vero tria feſta celebra-
bantur in menſe ſeptimo qui quaſi totus apud eos erat ſolen-
nis, ſicut ⁊ ſeptimus dies. In prima enim die menſis ſeptimi
erat feſtū tubarū in memoriā liberationis iſaac quando abraā
inuenit arietem herentem cornibus quem repreſentabant per
cornua, quibus buccinabant. ¶ Erat autem feſtum tubarum
quaſi quedā imitatio, vt prepararēt ſe ad ſequens feſtū quod
celebrabatur decimo die. ⁊ hoc erat feſtum expiationis in me-
moriam illius beneficii quo deus propitiatus eſt peccato popu
li de adoratione vituli ad preces moyſi. ¶ Poſt hoc autē cele-
brabatur feſtum ſcenophegie. i. tabernaculorum ſeptem diebus
ad cōmemorādum beneficium diuine protectionis ⁊ deductio-
nis per deſertū: vbi in tabernaculis habitauerunt. vnde in hoc
feſto debebant habere fructum arboris pulcherrime. i. citrum
⁊ lignum denſarū frondiū. i. myrtum, que ſunt odorifera, ⁊ ſpa
tulas palmarū, ⁊ ſalices de torrente, q̄ diu retinent ſuū virorē: ⁊
⁊ hec inueniuntur in terra promiſſionis ad ſignificandū ꝙ per
aridam terrā deſerti eos deduxerat deus ad terrā delitioſam.
Octauo autē die celebrabat̄ aliud feſtum. ſ. cetus atqꝫ collecte
in quo colligebantur a populo ea que erāt neceſſaria ad expen
ſas cultus diuini ⁊ ſignificabatur adunatio populi, ⁊ pax pre-
ſtita in terra promiſſionis. ¶ Figuralis autē ratio horū feſto-
rum eſt, qꝛ per iuge ſacrificium agni figuratur perpetuitas xp̄i
qui eſt agnus dei, ſm illud heb. vltimo. Jeſus chriſtus heri et
hodie ipſe ⁊ in ſecula. Per ſabbatū autē deſignatur ſpiritualis
requies nobis data per chriſtū, vt habetur ad heb. 4. Per neo-
meniam autē que eſt inceptio noue lune, ſignificatur illumina-
tio primitiue eccl̄ie per xp̄m eo predicante ⁊ miracula faciente.
Per feſtū autē penthecoſtes ſignificatur deſcenſus ſpūſſancti
in apoſtolos. Per feſtum aūt tubarum ſignificatur predicatio
apoſtoloꝝ. Per feſtum autē expiationis ſignificatur emunda-
tio a peccatis populi chriſtiani. Per feſtum autē tabernaculo-
rum peregrinatio eoꝝ in hoc mundo, in quo ambulant in vir-
tutibˢ proficiendo. Per feſtū autē cetus atqꝫ collecte ſignifica-
tur cōgregatio fidelium in regno celoꝝ: ideo iſtud feſtum dica-
batur ſanctiſſimum eſſe. Et hec tria feſta erant continua a diu-
icem: qꝛ oportet expiatos a vitiis proficere in virtute quouſqꝫ
perueniant ad dei viſionem vt dicitur in pſal.

¶ Utrū̄ ſacroꝝ veteris legis ꝯuenīēs cauſa eſſe poſſit. Ar. 5.

AD Quintū ſic ꝓcedit. Uꝺ ꝙ ſacroꝝ veteris legis cō ueniēs cauſa eſſe nō poſſit. Ea enī q̄ ad cultū diuinū fiunt, nō debent eſſe ſilia his q̄ idolatre obſeruabant: vñ dꝛ deut. 12. nō facies ſilr dño deo tuo: oīa .n. abominationes quibꝰ aduerſat dñs fecerūt dijs ſuis. Sed cultores idoloꝝ in cultu eoꝝ cultris ſe incidebāt vſq ad effuſionē ſanguinis. Dicit enī in .3. reg. 18. ꝙ incidebāt ſe iuxta ritū ſuū cultris ꝛ lanceolis donec perfunderent ſanguine: ꝓpter ꝙ dñs mandauit deut. 14. Nō vos incidetis nec facietis caluitiū ſup mortuos: incōuenienter igit circūciſio erat inſtituta in lege. ¶ P. Ea q̄ in cultū diuinū fiunt debēt honeſtatē ꝛ grauitatē habere: ſm illud pſal. In ꝓplo graui laudabo te: ſꝫ ad leuitatē q̄dā pertinere vr vt hoīes feſtinanter comedant: incōuenienter igit ꝓceptū eſt exo. 12. vt comederēt feſtinanter agnū paſchalē: ꝛ alia etiā circa hmōi comeſtionē ſunt inſtituta q̄ vñr oīno irrōnabilia eſſe. ¶ P. Sacra vete. leg. figure fuerūt ſacroꝝ noue legis: ſꝫ per agnū paſchalē ſignat ſacrm̄ euchariſtie: ſm illud .1. ad cor. 5. paſcha nrm̄ immolatꝰ eſt xp̄s. Ergo etiā debuerūt eſſe aliqua ſacramenta in lege q̄ ꝑfigurarent alia ſacra noue legis: ſicut confirmationē ꝛ extremā vnctionē ꝛ matrimoniū ꝛ alia ſacra. ¶ P. Purificatio non pōt cōuenienter fieri niſi ab aliquibꝰ immundicijs: ſꝫ q̄ntum ad deū nullū corporale reputat immundū qꝛ omne corpus creatura dei eſt: ꝛ oīs creatura dei bona, ꝛ nihil ejiciendū ꝙ cū gratiarū actiōe ꝑcipit, vt dꝛ .1. ad thi. 4. incōuenienter igit purificabant ꝓpter cōtactū hoīs mortui, vel ꝓpter alicuiꝰ hmōi corpalia infectionis. ¶ P. Eccl. 34. dꝛ, Ab immūdo quid mūdabit: ſed cinis vitule rufe q̄ cōburebat immūdus erat: qꝛ immundū reddebat. Dicit enī numeri. 19. ꝙ ſacerdos q̄ immolabat eā cōmaculatꝰ erat vſq ad veſperū. Silr ꝛ ille qui eā cōburebat: ꝛ etiā ille q̄ eius cineres colligebat. Ergo incōuenienter preceptū ibi fuit, vt p hmōi cinerē ibi aſperſū immūdi purificarent. ¶ P. Pctā nō ſunt aliq̄d corporale ꝙ poſſit deferri de loco ad locū, neq etiā p aliq̄d immundū pōt hō a pctō mūdari: incōuenienter igit ad expiationē pctōꝝ ꝓpli ſacerdos ſup vnū hircoꝝ ꝯfitebat pctā filioꝝ iſrael: vt portaret ea in deſertū: p aliū aūt quo vtebant ad purificationē, ſimul cū vitulo cōburentes extra caſtra immūdi reddebātur, ita ꝙ oportebat eos lauare veſtimēta ꝛ carnē aqua. ¶ P. Illud ꝙ iam eſt mundatū nō opꝫ iterū mūdari: incōuenienter igitur mūdata lepra hoīs vel etiā eius domus, alia purificatio adhibebat: vt habet leuit. 14. ¶ P. Spūalis immūditia nō pōt p corporalē aquā vel piloꝝ raſurā emūdari: irrōnabile igit vr ꝙ dñs cepit ꝓexo. 30. vt fieret labiū eneū cū baſi ſua ad lauandū manus ꝛ pedes ſacerdotū q̄ ingreſſuri erāt tabernaculū: ꝛ qꝺ precipit numeri. 8. ꝙ leuite abſtergerent aqua luſtrationis, ꝛ raderēt oēs pilos carnis ſue. ¶ P. Qꝺ maius eſt nō pōt ſctificari p illud qꝺ minus eſt: incōuenienter igit p quandā vnctionē corporē, ꝛ corporalia ſacrificia, ꝛ oblationes corporales fiebat in lege cōſecratio maiorum ꝛ minorū ſacerdotū, vt habet leui. 8. ꝛ leuitarū: vt habet numeri. 8. ¶ P. Sicut dicit .1. reg. 16. hoīes vidēt ea q̄ patēt, deꝰ aūt intuet cor: ſꝫ ea q̄ exteriꝰ patēt in hoīe eſt corporalis diſpō et indumenta: incōuenienter igit ſacerdotibꝰ maioribꝰ ꝛ minoribꝰ quedā ſpūalia veſtimēta deputabant: de quibꝰ hꝛ exo. 28. ꝛ ſine rōne videt ꝙ ꝓhiberet aliq̄s a ſacerdotio ꝓp corporales defectꝰ ſm ꝙ dꝛ leuit. 21. Homo de ſemine tuo familias qui habuerit maculā non offeret panes deo ſuo, ſi cecus fuerit vel claudus ꝛc. ſic igit videt ꝙ ſacra veteris legis irrationabilia fuerint.

Sed Cōtra eſt ꝙ dꝛ leui. 20. Ego ſum dñs q̄ ſctifico vos. Sed a deo nihil ſine rōne fit: dꝛ .n. in pſal. oīa i ſapiā feciſti. Ergo in ſacramentis veteris legis que ordinabātur ad hoīm ſanctificationem nihil erat ſine rationabili cauſa.

Rñdeo Dicēdū, ꝙ ſicut ſupra dictū eſt, ſacra ꝓprie dicūr illa que adhibebant dei cultoribꝰ ad quandā conſecrationē, p quā .ſ. deputabāt quodāmodo ad cultū dei. Cultꝰ aūt dei gn̄ali quidē modo pertinebat ad totū ꝓplm̄: ſꝫ ſpeciali modo pertinebat ad ſacerdotes ꝛ leuitas q̄ erant miniſtri cultus diuini: ꝛ ideo in iſtis ſacramētis veteris legis q̄dā pertinebāt cōiter ad totū ꝓplm̄, q̄dā aūt ſpūaliter ad miniſtros: ꝛ circa vtroſq tria erāt neceſſaria. Quoꝝ primū eſt inſtitutio in ſtatu colendi deum: ꝛ hec quidē inſtitutio cōiter quantū ad oēs fiebat p circūciſionē ſine qua nullus admittebat ad aliquid legaliū, quantū vero ad ſacerdotes per ſacerdotū cōſecrationē. Scḋo requirebat vſus eoꝝ que pertinēt ad diuinū cultū, ꝛ ſic quantū ad ꝓplm̄ erat eſus paſchalis cōuiuij, ad quem nullus incircuncīſus admittebatur: vt ꝑꝫ exo. 12. ꝛ quantū ad ſacerdotes oblatio victimarū, ꝛ eſus panum ꝓpōnis, ꝛ alioꝝ q̄ erāt ſacerdotū vſibus deputata. Tertio requirebat remotio eoꝝ p que aliqui impediebant a cultu diuino .ſ. immunditiarum: ꝛ ſic quantū ad ꝓplm̄ erāt inſtitute quedā purificationes a quibuſdam exterioribus immundicijs, ꝛ etiā expiationes a peccatis. Quātū vero ad ſacerdotes ꝛ leuitas erat inſtituta ablutio manuum ꝛ pedū: ꝛ raſio piloꝝ. Et hec oīa habebant rationabiles cauſas, ꝛ literales ſm ꝙ ordinabantur ad cultum dei pro tempore illo: ꝛ figurales ſm ꝙ ordinabantur ad figurandum chriſtum, vt patebit per ſingula diſcurrenti.

Ad Primū ergo dicēdū, ꝙ literalis ratio circunſionis principalis quidē fuit ad proteſtationē fidei vnius dei: ꝛ quia Abraā fuit primus q̄ ſe ab infidelibꝰ ſeparauit exiens de domo ſua ꝛ de cognatione ſua, ideo ipſe primꝰ circūciſionē accepit. ꝛ hanc cām aſſignat apl̄s ad ro. 4. Signū accepit circūciſionis ſignaculū iuſtitie fidei q̄ eſt in preputio: qꝛ .ſ. in hoc legit abrae fides reputata ad iuſtitiā, ꝙ ꝯtra ſpem in ſpem credidit .ſ. ꝯtra ſpem nature in ſpem grē, vt fieret pater multarū gentiū: cū ipſe eſſet ſenex: ꝛ vxor ſua eſſet anus ꝛ ſterilis. Et hec proteſtatio ꝛ imitatio fidei abrae firmaret i cordibꝰ iudeoꝝ, acceperāt ſignū in carne ſua, cuiꝰ obliuiſci nō poſſent: vñ dꝛ gen̄. 17. Erit pactū meū in carne vrā in fedus eternū. Ideo autē fiebat octaua die qꝛ antea puer eſt valde tenellus, ꝛ poſſet ex hoc grauiter ledi, ꝛ reputat adhuc quaſi quiddā non ſolidatū: vñ etiā nec aīalia offerebant an̄ octauā diē. Ideo aūt nō magis tardabat ne ꝓp dolorē aliqui ſignū circūciſionis refugerēt, ꝛ ne parentes etiā quoꝝ amor increſcit ad filios poſt frequētē ꝯuerſationē ꝛ eoꝝ augmentū, eos circunciſioni ſubtraherent. Scḋa ratio eſſe potuit ad debilitationē cōcupiſcentie in mēbro illo. Tertia rō eſt in ſugillationē ſacroꝝ veneris ꝛ priapi: in quibꝰ illa pars corporis honorabat. Dñs aūt nō ꝓhibuit niſi inciſionē q̄ in cultū idoloꝝ fiebat: cui nō erat ſimilis predicta circūciſio. ¶ Figuralis vero rō circūciſionis erat: qꝛ figurabat oblatio corruptionis fienda per xp̄m, q̄ perfecte cōplebit in octaua etate, que eſt etas reſurgentiū. Et qꝛ oīs corruptio culpe ꝛ pene prouenit in nos p carnalē originē ex pctō primi parentis, ideo talis circunciſio fiebat in mēbro gn̄onis: vñ apl̄s dicit ad col. 2. Circunciſi eſtis in chriſto circuncisione nō manufacta in expoliatione corporis carnis: ſed in circūciſione dñi noſtri ieſu chriſti. ¶ Ad ſecundū dicēdū, ꝙ literalis ratio cōuiuij paſchalis fuit in cōmemorationē beneficij quo deus eduxit eos de egypto: vñ per hmōi cōuiuij celebrationē profitebant ſe ad illū ꝓplm̄ pertinere quē deꝰ ſibi aſſumpſerat ex egypto. Qñ enī fuerūt ex egypto liberati preceptū eſt eis vt ſanguine agni linirēt ſuperliminaria domorū, quaſi proteſtantes ſe recedere a ritibꝰ egyptioꝝ qui arietem colebant: vnde ꝛ liberati ſunt per ſanguinis agni aſperſionē vel liniitionē in poſtibus domoꝝ, a periculo exterminij qꝺ imminebat egyptijs. In illo aūt exitu eoꝝ de egypto duo fuerunt .ſ. feſtinātia ad egrediendū: impellebāt enī eos egyptij vt exirēt velociter, vt hꝛ exo. 12. Imminebatq piculū ei q̄ nō feſtinaret exire cū multitudine, ne remanēs occideret ab egyptijs. Feſtinantia aūt deſignabat dupliciter. Uno quidē modo p ea que comedebāt: preceptū enī eis erat ꝙ comederēt panes azymos, in huius ſignū ꝙ non poterāt fermentari cogentibꝰ exire egyptijs, ꝛ ꝙ comederēt aſſum igni: ſic enī velocius preparabatur, ꝛ ꝙ os nō cōminuerent ex eo: qꝛ in feſtināntia nō vacat oſſa frangere. Alio modo quantū ad modū comedendi: dicitur enī Renes veſtros accingetis, calciamēta habebitis in pedibus tenentes baculos in manibus, ꝛ comedetis feſtināter: qꝺ manifeſte deſignat homines exiſtentes in promptu itineris. Ad idē etiā pertinet qꝺ eis precipitur. In vna domo comedetis: neq feretis de carnibus eius foras: qꝛ ſcꝫ ꝓpter feſtinantiā nō vacabat inuicem mittere exenia. Amaritudo autem quam paſſi fuerant in egypto ſignificabatur per lactucas agreſtes. ¶ Figuralis autem ratio patet: qꝛ per immolationē agni paſchalis ſignificabatur immolatio chriſti, ſm illud .1. ad cor. 5. Paſcha noſtrum immolatus eſt chriſtus. Sanguis vero agni liberans ab exterminatore linitis ſupliminaribꝰ domoꝝ ſignificat fidē paſſionis chriſti in corde ꝛ ore fideliū per quā liberamur a pctō ꝛ morte, ſm illud .1. pet. 1. Redēpti eſtis pretioſo ſanguine agni immaculati. comedebant aūt carnes ille ad ſignificandū eſum corporis chriſti in ſacramento. Erant autē aſſe igni ad ſignificandā paſſionem vel charitatē chriſti. Comedebātur aūt cum azymis panibus, ad ſignificandā purā cōuerſationē fidelium ſumentiū corpus xp̄i: ſm illud .1. ad cor. 5. Epulemur in azymis ſynceritatis ꝛ veritatis. Lactuce aūt agreſtes addebantur, in

ſignum penitētie peccatoꝝ: que neceſſaria eſt ſumentibus corpus xp̄i. Renes autē accingendi ſunt cingulo caſtitatis: calciamenta autē pedū ſunt exēpla mortuoꝝ patrum: baculi aūt habendi in manib⁹ ſignificāt paſtoralē cuſtodiā. Precipit̄ autē ꝙ in vna domo agnus paſchalis comedat̄. i. in eccl'ia catholicoꝝ, nō in conuenticulis hereticoꝝ. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ quedā ſacra noue legis habuerunt in veteri lege ſacra figuralia ſibi correſpondentia. nā circunciſioni rn̄det baptiſmus, q̄ eſt fidei ſacr̄m vn̄ dr̄ ad col. 2. Circuncisi eſtis in circunciſione dn̄i noſtri ieſu xp̄i, cōſepulti ei in baptiſmo. Cōuiuio vero agni paſchalis rn̄det in noua lege ſacr̄m euchariſtie. Oībus aūt purificationib⁹ veteris legis rn̄det in noua lege ſacr̄m pnie. Cōſecrationi aūt pontificis ⁊ ſacerdotū rn̄det ſacr̄m ordinis. Sacramēto aūt confirmationis qḋ eſt ſacr̄m plenitudinis gratie: nō pōt rn̄dere in veteri lege aliqḋ ſacr̄m: q2 nondū aduenerat tēpus plenitudinis eo ꝙ neminē ad pfectū adduxit lex. Silr̄ autē ⁊ ſacro extreme vnctionis, ꝙ eſt quedā immediata preparatio ad introitū glie cuius aditus nondū patebat in veteri lege pretio nondū ſoluto. Matrimoniū aūt fuit quidē in veteri lege prout erat in officium nature: nō aūt prout eſt ſacr̄m cōiunctionis xp̄i ⁊ eccl'ie q̄ nondū erat facta. vn̄ ⁊ in veteri lege dabat̄ libellus repudij, qḋ eſt cōtra ſacri rationē. ¶ Ad quartū dōm, ꝙ ſicut dictū eſt, purificationes veteris legis ordinabant̄ ad remouendū impedimenta cult⁹ diuini. Qui quidē eſt duplex. ſ. ſpūalis, q̄ ↄſiſtit in deuotione mētis ad deū. ⁊ corporalis qui conſiſtit in ſacrificijs ⁊ oblationib⁹ ⁊ alijs hmōi. A cultu aūt ſpūali impediūt̄ hoīes p pctā quib⁹ hoīes polluti dicebant̄: ſicut p idolatriā ⁊ homicidium, p adulteria ⁊ inceſtus. Et ab iſtis pollutionib⁹ purificabantur hoīes p aliqua ſacrificia: vel cōīter oblata pro tota multitudine vel etiā pro pctis ſinguloꝝ. Nō ꝙ ſacrificia illa carnalia haberent ex ſeipſis virtutē expiandi pctm̄: ſed q2 ſignificabant expiationē pctōꝝ futurā per xp̄m: cuius participes erant etiā antiqui, proteſtātes fidē redēptoris in figuris ſacrificioꝝ. A cultu vero exteriori impediebant̄ hoīes per quaſdā immūditias corporales, q̄ quidē primo cōſiderabant̄ in hoībus, ⁊ ↄſr̄ etiā in alijs animalibus, ⁊ in veſtimētis, ⁊ domib⁹, ⁊ vaſis. In hoībus quidem immunditia reputabat̄ partim quidē ex ipſis hoībus: partim autē ex contactu rerum immundarū. Ex ipſis aūt hoībus immundū reputabat̄ oē illud ꝙ corruptionē aliquā iam habebat, vel erat corruptioni expoſitū: ⁊ ideo q2 mors eſt corruptio quedā, cadauer hoīs reputabat̄ immundū. Silr̄ etiā q2 lepra ex corruptione humoꝝ cōtingit, qui etiā exterius erumpunt ⁊ alios inficiunt, leproſi etiā reputabant̄ immundi. Silr̄ etiā mulieres patientes ſanguinis fluxū, ſiue per infirmitatē ſiue etiā p naturā, vel tpibus menſtruis, vel etiā tpe ↄceptionis, ⁊ eadē ratione viri reputabant̄ immundi fluxū ſeminis patientes, vel p infirmitatē vel per pollutionē nocturnā, vel etiā per coitum. Nam oīs humiditas predictis modis ab hoīe egrediens, quandā immundā infectionē habet. Inerat etiā hoīb⁹ immunditia quedā ex cōtactu quarūcunqȝ rerū immundaruȝ. ¶ Iſtarū aūt immunditiarū erat rō ⁊ literalis ⁊ figuralis. Literalis quidē ꝓpter reuerentiā eoꝝ q̄ ad diuinū cultum pertinēt: tum q2 hoīes pretioſas res contingere nō ſolēt cū fuerint immundi: tum etiā vt ex raro acceſſu ad ſacra, ea magis venerarentur. Cū enim oēs hmōi immunditias raro aliquis cauere poſſit, ↄtingebat ꝙ raro poterāt hoīes accedere ad attingendū ea q̄ pertinebāt ad diuinū cultū: ⁊ ſic qn̄ accedebant, cū maiori reuerētia ⁊ humilitate mētis accedebāt. Erat aūt in quibuſdā horū ratio literalis, vt hoīes nō reformidarent accedere ad diuinum cultū: quaſi refugientes ↄſortiū leproſoꝝ ⁊ ſimiliū infirmorum: quoꝝ morbus abominabilis erat ⁊ ↄtagioſus. In quibuſdā etiā ratio erat ad vitandū idolatrie cultū: q2 gentiles in ritu ſuoꝝ ſacrificioꝝ vtebātur qn̄qȝ ⁊ humano ſanguine ⁊ ſemine. Oēs autem hmōi immunditie corporales purificabant̄ vel per ſolam aſperſionē aque: vel que maiores erant p aliqḋ ſacrificium ad expiandū peccatū, ex quo tales infirmitates contingebant. ¶ Ratio autē figuralis harū immūditiarū fuit: q2 per hmōi exteriores immunditias figurabantur diuerſa peccata. Nam immunditia cadaueris cuiuſcūqȝ ſignificat immunditiā peccati, ꝙ eſt mors anime. Immunditia autem lepre ſignificat immunditiam heretice doctrine. tum q2 heretica doctrina cōtagioſa eſt ſicut ⁊ lepra. tum q2 nulla etiā falſa doctrina eſt q̄ vera falſis non admiſceat, ſicut etiā in ſuperficie corporis leproſi apparet quedā diſtinctio quarundā macularū ab alia carne integra. Per immūditiā aūt mulieris ſanguiflue deſignat̄ immūditia idolatrie, ꝓpter immolātium ✝ cruorē: per immunditiā vero

Als ✝ immaculati.

viri ſeminiflui deſignat̄ immunditia vane locutionis: eo ꝙ ſemē eſt verbū dei. Per immūditiā vero coitus ⁊ mulieris parientis deſignat̄ immūditia pcti originalis. Per immunditiā vero mulieris menſtruate deſignatur immūditia mentis p voluptates emollite. Uniuerſalr̄ vero p immunditiā ↄtactus rei immūde deſignat̄ immūditia cōſenſus in pctm̄ alterius, ſm̄ illud. 2. ad cor. 6. Exite de medio eoꝝ ⁊ ſeparamini ⁊ immundū ne tetigeritis. ¶ Hmōi aūt immūditia cōtactus deriuabat̄ etiā ad res inanimatas: quicqd eñ quocunqȝ modo tangebat immundus immundū erat. In quo lex attenuauit ſuperſtitionē gentiliū, qui nō ſolū per ↄtactū immūdi dicebāt immūditiā cōtrahi, ſed etiā p collocutionē aut p aſpectū, vt rabbi moyſes dicit de muliere mēſtruata. Per hoc aūt myſtice ſignificabat̄ id qḋ dr̄ ſap. 14. Silr̄ odio ſunt deo impius ⁊ impietas eius. Erat aūt ⁊ immunditia quedā ipſarū rerū inanimatarū ſm̄ ſe: ſicut erat immunditia lepre in domo ⁊ in veſtimētis. Sicut eñ morb⁹ lepre accidit in hoībus ex humore corrupto putrefaciēte carnē ⁊ corrūpente, ita etiā ꝓpter aliquā corruptionē ⁊ exceſſuȝ humiditatis vel ſiccitatis fit qn̄qȝ aliqua corroſio in lapidibus domus vel etiā in veſtimentis. Et ideo hāc corruptionē vocabat lex leprā ex q̄ dom⁹ vel veſtis immūda iudicaret̄: tū q2 oīs corruptio ad immūditiā pertinebat vt dictū eſt, tum etiā q2 circa hmōi corruptionē gentiles deos penates colebāt, ⁊ ideo lex precepit hmōi domus in quibus fuerit talis corruptio perſeuerans, deſtrui: ⁊ veſtes cōburi, ad tollendā idolatrie occaſionē. Erat etiā ⁊ q̄dā immūditia vaſoꝝ: de qua dr̄ numeri. 19. Uas qḋ nō habuit coopculū ⁊ ligaturā deſuper immundū erit. Cuius immunditie cauſa eſt: q2 in talia vaſa de facili poterat aliquid immundū cadere: vn̄ poterāt immūdari. ¶ Erat etiā hoc preceptū ad declinandā idolatriā. Credebant eñ idolatre, ꝙ ſi mures aut lacerte vel aliquid hmōi q̄ immolabāt idolis caderēt in vaſa vel in aquas ꝙ eſſent dijs gratioſa. Adhuc etiā alique muliercule vaſa dimittunt diſcooperta in obſequiū nocturnoꝝ numinū, que ianas vocant. ¶ Harū autē immunditiarū ratio eſt figuralis, q2 per leprā domus ſiḡat̄ immūditia cōgregationis hereticoꝝ, per leprā vero in veſte linea ſiḡatur peruerſitas morū ex amaritudine mētis: per leprā vero veſtis lanee ſiḡatur peruerſitas adulatorū. Per leprā in ſtamine ſiḡtur vitia anime: per leprā vero in ſubtegmine ſiḡnt̄ pctā carnalia: ſicut. n. ſtamē eſt in ſubtegmine, ita aīa in corpe. Per vas aūt ꝙ nō habet cooperculū nec ligaturā ſiḡat̄ homo q̄ nō hȝ aliqḋ velamē taciturnitatis, ⁊ q̄ nō ↄſtringit̄ aliqua cenſura diſcipline. ¶ Ad quintū dōm, ꝙ ſicut dictū eſt, duplex erat immunditia in lege. Una quidē p aliquā corruptionē mentis vel corporis: ⁊ hec etiā immunditia maior erat. Alia vero erat immunditia ex ſolo cōtactu rei immunde: ⁊ hec minor erat, ⁊ faciliori ritu expiabat̄: nā immunditia prima expiabatur per ſacrificia pro pctō (q2 oīs corruptio procedit ex pctō ⁊ pctm̄ ſiḡat) ſed ſcd̄a immunditia expiabatur per ſolā aſperſionē aque cuiuſdā: de qua quidē aqua expiationis hr̄ numeri. 19. Mādatur eñ ibi a dn̄o ꝙ accipiant vaccam rufam in memoriā pcti qḋ cōmiſerunt in adoratione vituli. Et dicitur vacca magis q̄ vitulus: q2 ſic dn̄s ſynagogā vocare cōſueuit, ſm̄ illud oſee. 5. ſicut vacca laſciuiens declinauit iſrael. Et hoc forte ideo, q2 vaccas in morē egyptij coluerūt, ſm̄ illud oſee. 10. Uaccas bethauē coluerunt. Et in deteſtationē peccati idolatrie immolabatur extra caſtra: ⁊ vbicūqȝ ſacrificiū fiebat pro expiatione multitudinis peccatorum cremabatur extra caſtra totū. Et vt ſignificaretur per hoc ſacrificium emundari populus ab vniuerſitate peccatorū intingebat ſacerdos digitum in ſangine eius, ⁊ aſpergebat contra fores ſanctuarij ſeptem vicibus: q2 ſeptenarius numerus vniuerſitatē ſignificat. Et ipſa etiaȝ aſperſio ſanguinis pertinebat ad deteſtationē idolatrie, in qua ſanguis immolatitius nō effundebatur, ſed congregabatur ⁊ circa ipſum hoīes comedebant in honorem idolorum. Cōburebatur autē in igne vel q2 deus moyſi in igne apparuit ⁊ in igne data eſt lex: vel q2 per hoc ſignificabat̄ ꝙ idolatria totaliter erat extirpāda, ⁊ oē qḋ ad idolatriā ꝑtinebat, ſicut vacca cremabatur cū pelle ⁊ carnibus: ſanguine ⁊ fimo flamme traditis adiungebat̄ etiā in cōbuſtione lignū cedrinum, hyſopus, coccuſqȝ bis tinctus, ad ſignificandū ꝙ ſicut ligna cedrina nō de facili putreſcunt, ⁊ coccus bis tinctus non amittit colorem ⁊ hyſopus retinet etiā odorē poſtq̄ fuerit deſiccatus, ita etiaȝ hoc ſacrificiū erat in cōſeruationē ipſius populi ⁊ honeſtatis ⁊ deuotionis ipſius, vn̄ dicitur de cineribus vacce, vt ſint multitudini filioꝝ iſrael in cuſtodiā. ¶ Uel ſm̄ ioſephum quatuor elementa ſiḡta ſunt (igni eñ apponebatur cedrus, ſignificans

terrã propter ſui terreſtreitatẽ: hyſopus ſignificãs odorẽ ꝓpter odorẽ, coccus ſignificãs aquã eadẽ rõne, qua etiã purpura ꝓpter tincturas, que ex aquis ſumunt) vt ꝑ hoc exprimeret ꝙ illud ſacrificiũ offerebat creatori quatuor elemẽtoꝝ. Et qꝛ hmõi ſacrificiũ offerebat ꝓ pctõ idolatrie, in eius deteſtationẽ: ⁊ cõburẽs ⁊ cineres colligens: ⁊ ille qui aſpergit aquas in quib' cinis ponebatur, immũdi reputabant: vt ꝑ hoc oſtẽderetur ꝙ quicquid quocunq; mõ ad idolatriã ꝑtinet, quaſi immundũ eſt abiiciendum. Ab hac aũt immundicia purificabant ꝑ ſolã veſtimẽtoꝝ ablutionẽ. Nec indigebãt aqua aſpergi ꝓp hmõi immundiciã: qꝛ ſic eſſet ꝓceſſus in infinitũ. Ille eñ qui aſpergebat aquã, immũdus fiebat: ⁊ ſic ſi ipſe ſeipſm aſpergeret, immũdus remaneret. Si aũt ali' eũ aſpgeret, ille immũdus eſſet: ⁊ ſilr ille q̃ illũ aſpgeret, ⁊ ſic in infinitũ. ¶ Figuralis aũt rõ hui' ſacrificij eſt, qꝛ ꝑ vaccã rufam ſignificat xp̄s ſm infirmitatẽ aſſumptã, quã femini' ſexus deſignat: ſanguinẽ autẽ paſſionis ei' deſignat vacce color. Erat autẽ vacca rufa etatis integre, qꝛ oĩs operatio xp̄i eſt ꝑfecta: in qua nulla erat macula, nec portauit iugũ pctĩ. Precipit aũt adduci ad moyſen: qꝛ imputabãt ei trãſgreſſionẽ moſaice legis in violatione ſabbati. Precipitur aũt tradi eleazaro ſacerdoti: qꝛ xp̄s occidendus in manus ſacerdotũ tradit' eſt. Immolatur aũt extra caſtra, qꝛ extra portã xp̄s paſſus eſt. Intingit aũt ſacerdos digitum in ſanguine eius, qꝛ per diſcretionẽ quã digitus ſignificat, myſteriũ paſſionis xp̄i eſt cõſiderandum ⁊ imitandũ. Aſpergitur autẽ contra tabernaculũ (per qđ ſynagoga deſignatur) vel ad cõdemnationẽ iudeoꝝ nõ credentiũ, vel ad purificationẽ credentiũ. Et hoc ſeptẽ vicib', vel propter ſeptẽ dona ſpũſſcti, vel propter ſeptẽ dies, in quib' oẽ tẽpus intelligitur. Sunt autẽ oĩa que ad chriſti incarnationẽ pertinẽt igne cremanda. i. ſpũaliter intelligenda: nam per pellem ⁊ carnẽ exterior xp̄i operatio ſignificatur, per ſanguinẽ ſubtilis ⁊ interna virtus exteriora facta viuificãs: ꝑ fimũ laſſitudo, ſitis, ⁊ oĩa hmõi ad infirmitatẽ pertinẽtia. Adduntur aũt tria ſcʒ cedrus, ꝙ ſignificat altitudinẽ ſpei vel cõtẽplationis: hyſopus, qđ ſignificat humilitatẽ vel fidẽ: coccus bis tinctus, qđ ſignificat geminã charitatẽ: per hec eñ debemus xp̄o paſſo adherere. Iſte autẽ cinis cõbuſtionis colligitur a viro mundo: qꝛ reliquie paſſionis peruenerũt ad gẽtiles, qui nõ fuerunt culpabiles in xp̄i morte. Apponũtur aũt cineres in aqua ad expiandum, qꝛ ex paſſione xp̄i baptiſmus ſortitur virtutẽ emundandi pctã. Sacerdos autẽ q̃ immolabat ⁊ cõburebat vaccã, ⁊ ille q̃ cõburebat ⁊ qui colligebat cineres immundus erat, ⁊ etiã qui aſpergebat aquã: vel qꝛ iudei ſunt facti immundi ex occiſione xp̄i, per quã noſtra pctã expiantur: ⁊ hoc vſq; ad veſperum. i. vſq; ad finem mundi qñ reliquie iſrael conuertentur: vel qꝛ illi qui tractant ſancta intendentes ad emundationem alioꝝ, ipſi etiã aliquas immundicias cõtrahunt (vt greg. dicit in paſtorali) ⁊ hoc vſq; ad veſperũ. i. vſq; ad finem pñtis vite. ¶ Ad ſextũ dm̃, ꝙ ſicut dictũ eſt, immundicia que ex corruptione proueniebat vel mentis vel corporis, expiabatur ꝑ ſacrificia ꝓ pctõ. Offerebantur aũt ſpecialia ſacrificia pro pctis ſingulorum: ſed qꝛ aliqui negligentes erant circa expiationẽ hmõi pctõꝝ ⁊ immundiciarũ, vel etiam propter ignorantiã ab expiatione hmõi deſiſtebant, inſtitutũ fuit vt ſemel in anno decima die ſeptimi menſis fieret ſacrificiũ expiationis pro toto populo. Et qꝛ ſicut apoſtolus dicit ad heb. 7. lex cõſtituit homines ſacerdotes infirmitatẽ hñtes, oportebat ꝙ ſacerdos prius offerret pro ſeipſo vitulũ pro pctõ in cõmemorationẽ peccati qđ aaron fecerat in conflatione vituli aurei: ⁊ arietẽ in holocauſtum: per qđ ſignificabatur ꝙ ſacerdotis prelatio (quam aries deſignat, qui eſt dux gregis) erat ordinanda ad honorem dei. Deinde aũt offerebat pro pplo duos hircos: quoꝝ vnus immolabat ad expiandum pctã multitudinis: hirc' eñ aĩal fetidũ eſt, ⁊ de pilis ei' fiunt veſtimenta pungentia: vt per hoc ſignificaretur fetor ⁊ immundicia ⁊ ſtimuli pctõꝝ. Huius autẽ hirci immolati ſanguis inferebatur ſimul etiã cũ ſanguine vituli in ſancta ſctõꝝ. ⁊ aſpergebatur ex eo totũ ſanctuariũ, ad ſignificandũ ꝙ tabernaculũ emũdabat ob immũdicias filiorum iſrael. Corpus vero hirci ⁊ vituli que immolata ſunt pro peccato, oportebat cõburi, ad oſtendendã conſummationem peccatorum. Non autem in altari: qꝛ ibi non comburebantur totaliter niſi holocauſta: vnde mandatũ erat vt cõburerẽtur extra caſtra in deteſtationem peccati: hoc enim fiebat quandocunq; immolabatur ſacrificium pro aliquo graui peccato, vel pro multitudine peccatorum. Alter vero hircus emittebatur in deſertum: non quidẽ vt offerretur demonibus, quos colebãt gentiles in deſertis (qꝛ eis nõ licebat immolari) ſed ad ſignificandum effectum illius ſacrificij immolati: ⁊ ideo ſacerdos imponebat manum ſuper caput eius confitens peccata filiorum iſrael, ac ſi ille hircus deportaret ea in deſertum vbi a beſtijs comederetur, quaſi portãs penam pro peccatis populi. Dicebatur autem portare peccata populi, vel quia in eius emiſſione ſignificabatur remiſſio peccatorum populi: vel qꝛ colligabatur ſuper caput eius aliqua cedula vbi erãt ſcripta peccata. ¶ Ratio autem figuralis horum erat, qꝛ chriſtus ſignificatur, ⁊ per vitulum propter virtutem, ⁊ per arietem quia ipſe eſt dux fidelium, ⁊ per hircum propter ſimilitudinem carnis peccati: ⁊ ipſe eſt immolatus pro peccatis ⁊ ſacerdotum ⁊ populi: qꝛ per eius paſſionem ⁊ maiores ⁊ minores a peccato mundantur. Sanguis autem vituli ⁊ hirci infertur in ſancta per pontificem: quia per ſanguinem paſſionis chriſti patet nobis introitus in regnum celorum. Comburuntur autem eorum corpora extra caſtra: quia extra portam xp̄s paſſus eſt: vt apl's dicit ad heb. vlti. Per hircũ autẽ qui emittebatur, poteſt ſignificari vel ipſa diuinitas chriſti: que in ſolitudinem abijt homine chriſto patiente: non quidẽ locum mutans, ſed virtutem cohibẽs, vel ſignificatur concupiſcẽtia mala quã debemus a nobis abijcere, virtuoſos autẽ motus dño immolare. De immundicia vero eorũ qui hmõi ſacrificia cõburebant, eadem ratio eſt que in ſacrificio vitule rufe dicta eſt. ¶ Ad ſeptimũ dm̃ ꝙ per ritum legis leproſus non emundabatur a macula lepre: ſed emundat' oſtendebatur. Et hoc ſignificatur leuit. 14. cũ dicitur de ſacerdote, Cum inuenerit lepram eſſe mundatã, precipiet ei qui purificatur. Iam ergo lepra mundata erat: ſed purificari dicebat tanq̃ʒ iudicio ſacerdotis reſtituebatur cõſortio hominũ ⁊ cultui diuino. Contingebat tñ qñq; vt diuino miraculo per ritum legis corporalis mundaretur lepra: qñ ſacerdos decipiebatur in iudicio. Hmõi autẽ purificatio leproſi dupliciter fiebat. nam primo iudicabatur eſſe mundus, ſecundo aũt reſtituebat tanq̃ mundus conſortio hominum ⁊ cultui diuino. ſ. poſt ſeptẽ dies. In prima autem purificatione offerebat pro ſe leproſus mundandus duos paſſeres viuos, ⁊ lignũ cedrinũ, ⁊ vermiculum ⁊ hyſopũ, hoc modo vt filo coccineo ligarentur paſſer ⁊ hyſopus ſimul cuʒ ligno cedrino: ita. ſ. ꝙ lignũ cedrinũ eſſet quaſi manubriũ aſperſorij: hyſopus vero ⁊ paſſer erãt id qđ de aſperſorio tingebat in ſanguine alterius paſſeris immolati in aquis viuis. Hec autẽ quatuor offerebat ꝯtra quatuor defectus lepre nam cõtra putredinẽ offerebatur cedrus, q̃ eſt arbor imputribilis: cõtra fetorẽ hyſopus, que eſt herba odorifera: ꝯtra inſenſibilitatem paſſer viuus: contra turpitudinẽ coloris vermiculus, qui habet viuum colorẽ. Paſſer vero viuus auolare dimittebatur in agrum: qꝛ leproſus reſtituebatur priſtine libertati. In octauo vero die admittebatur ad cultum diuinũ ⁊ reſtituebatur conſortio hoiũ. Primo tñ raſis pilis totius corporis ⁊ veſtimentis, eo ꝙ lepra pilos corrodit, ⁊ veſtimenta coinquinat ⁊ fetida reddit. Et poſtmodũ ſacrificium offerebatur ꝓ delicto eius: qꝛ lepra plerunq; inducit pro pctõ. De ſanguine aũt ſacrificij tingebatur extremũ auricule eius qui erat mundandus ⁊ pollices manus dextre ⁊ pedis, quia in iſtis partibus primum lepre dignoſcitur ⁊ ſentitur. Adhibebant etiã huic ritui tres liquores. ſ. ſanguis contra ſanguinis corruptionẽ: oleum ad deſignandã ſanationẽ morbi: aqua viua ad emundandam ſpurcitiã. ¶ Figuralis autẽ ratio erat, qꝛ per duos paſſeres ſignificantur diuinitas ⁊ humanitas xp̄i. Quorũ vnus. ſ. humanitas immolatur in vaſe fictili ſuper aquas viuentes: qꝛ ꝑ paſſionem chriſti aque baptiſmi conſecrantur. Alius autem. ſ. impaſſibilis diuinitas viuus remanebat: qꝛ diuinitas mori non poteſt: vnde ⁊ euolabat: qꝛ paſſione aſtringi non poterat. Hic autem paſſer viuus ſimul cũ ligno cedrino ⁊ cocco, vermiculo ⁊ hyſopo. i. fide, ſpe ⁊ charitate (vt ſupra dictum eſt) mittitur in aquam ad aſpergendum: qꝛ in fide dei ⁊ hominis baptizamur. Lauat autẽ homo per aquam baptiſmi ⁊ lachrymarum veſtimẽta ſua. i. opera, ⁊ omnes pilos. i. cogitationes. Tingitur autem extremum auricule dextre eius qui mundatur de ſanguine ⁊ de oleo, vt eius auditum muniat contra corrumpentia verba. Pollices autẽ manus dextre ⁊ pedis tinguntur, vt ſit eius actio ſancta. Alia vero que ad hanc purificationẽ pertinẽt, vel etiã aliarũ immundiciarũ, nõ hñt aliquid ſpeciale preter alia ſacrificia pro peccatis vel pro delictis. ¶ Ad octauum dm̃, ꝙ ſicut populus inſtituebatur ad cultum dei per circunciſionem, ita miniſter ꝑ aliquã ſpecialẽ purificationẽ vel conſecrationẽ: vnde ⁊ ſeparati ab alijs precipiuntur quaſi ſpecialiter ad miniſterium cultus diuini pre alijs deputati. Et totũ qđ circa eos

Al's vermiculum.

ſiebat in eorũ cõſecratione vel inſtitutiõe, ad hoc ꝑtinebat, vt oſtẽderet eos hr̃e q̃dã prerogatiuã puritatis ⁊ virtutis ⁊ dignitatis. Et iõ in inſtitutiõe miniſtroꝝ tria ſiebãt. p̃mo. n. purificabãtur, ſcḋo ordinabãtur ⁊ cõſecrabãtur, tertio applicabãtur ad vſum miniſterij. Purificabant quidẽ cõiter oẽs ꝑ ablutionem aque ⁊ ꝑ q̃dã ſacrificia. ſpãliter aũt leuite radebãt oẽs pilos carnis ſue: vt hr̃ leui. 8. Cõſecratio ṽo circa põtifices et ſacerdotes hoc ordine ſiebat. p̃mo. n. poſtq̃ abluti erãt, induebant q̃buſdã veſtimẽtis ſpãlibꝰ, ꝑtinẽtibꝰ ad deſignãdã dignitatẽ ipſoꝝ. Spãliter autem põtifex oleo vnctiõis in capite vngebatur: vt deſignaret ꝙ ab ipſo diffundebat ꝑtãs conſecrãdi ad alios, ſicut oleũ a capite deriuat ad inferiora: vt hr̃ in pſal. ſicut vnguentũ in capite qḋ deſcendit in barbã barbã aaron. Leuite ṽo nõ hẽbãt aliã ↄſecrationem niſi qḋ offerebant dño a filijs iſrael ꝑ manus pontificis: qui orabat ꝓ eis. Minorum vero ſacerdotũ ſole manus ↄſecrabãtur, q̃ erant applicãde ad ſacrificia. Et de ſanguine aĩalis immolatitij tingebat extremũ auricule dextre ipſorũ, ⁊ policea pedis aut manus dextre, vt. ſ. eſſent obediẽtes legi dei in oblatiõe ſacrificiorũ: ꝙ ſignatur in intinctiõe auris dextre. ⁊ ꝙ eẽt ſoliciti et prõpti in executione ſacrificioꝝ, ꝙ ſignatur in intinctione pedis et manus dextre. Aſpergebant etiã ipſi et veſtimẽta eorũ ſanguine aĩalis immolati in memoriã ſanguinis agni: ꝑ quem fuerũt liberati in egypto. Offerebãtur aũt in eorũ cõſecratiõe hmõi ſacrificia. Vitulus pro peccato, in memoriã remiſſionis peccati aarõ circa conflatione vituli. Aries ĩ holocauſtũ, ĩ memoriã oblatiõis abrae, cuius obediẽtiam põtifex imitari dẽbat. Aries etiam cõſecrationis q̃ erat quaſi hoſtia pacifica, in memoriam liberationis de egypto ꝑ ſanguinẽ agni. Caniſtrũ aũt panũ in memoriam manne p̃ſtiti ppl̃o. Pertinebat aũt ad applicationẽ miniſterij ꝙ imponebant ſuꝑ manus eorum, adeps arietis, ⁊ torta panis vnius, ⁊ armus dexter, vt oñderet ꝙ accipiebant ꝑtãtẽ hmõi offerendi dño. Leuite ṽo applicant ad miniſteriũ ꝑ hoc ꝙ intromittebant in tabernaculũ federis, quaſi ad miniſtrandum circa vaſa ſanctuarij. ¶ Figuralis ṽo horũ rõ erat: q̃ illi q̃ ſunt cõſecrandi ad ſpũale miniſteriuꝫ xp̃i, dñt p̃io purificari ꝑ aq̃ baptiſmi et lachrymarũ in fide paſſionis xp̃i: qḋ eſt expiatiuũ et purgatiuum ſacrificium. Et dñt radere oẽs pilos carnis. i. oẽs prauas cogitationes. dñt etiam ordinari virtutibus, ⁊ cõſecrari oleo ſpũſſancti, et aſpſiõe ſanguis xp̃i. Et ſic dñt eſſe intenti ad exequenda ſpũalia miniſteria. ¶ Ad nonũ dcm̃, ꝙ ſicut iam dcm̃ eſt, intentio legis erat inducere ad reuerentiã diuini cultꝰ. et hoc dupl̃r. Vno mõ excludẽdo a cultu diuino oẽ id qḋ poterat eſſe cõtemptibile. alio mõ apponẽdo ad cultũ diuinum oẽ illud qḋ videbatur ad honorificẽtiam ꝑtinere. Et ſi hoc quidẽ obſeruabat in tabernaculo et vaſis eius et aĩalibus immolandis, multo magis hoc obſeruandũ erat in ipſis miniſtris. Et iõ ad remouendum cõtẽptum miniſtroꝝ, p̃ceptũ fuit vt nõ hẽrẽt maculã vel defectum corꝑalẽ: q̃ hmõi hoĩes ſolẽt apḋ alios in cõtẽptu haberi. Propter qḋ ẽt inſtitutum fuit, vt nõ ſparſim ex quolibet gñe ad dei miniſteriũ applicarent, ſed ex certa ꝓſapia ſm̃ gñis ſucceſſionẽ, vt ex hoc clariores et nobiliores haberent. Ad hoc aũt ꝙ in reuerẽtia haberent, adhibebat eis ſpecialis ornatꝰ veſtiũ ⁊ ſpãlis ↄſecratio. Et hec eſt in cõi cã ornatꝰ veſtiũ. ¶ In ſpeciali autẽ ſciendum eſt, ꝙ põtifex hẽbat octo ornamenta. P̃mo. n. hẽbat veſtẽ lineam. Scḋo hẽbat tunicam hyacinthinam: in cuiꝰ extremitate ṽſus pedes ponebant ꝑ circuitum tintinabula q̃dam ⁊ mala punica facta ex hyacintho et purpura coccoq̃ bis tincto. Tertio hẽbat ſuphumerale, qḋ tegebat humeros et anterioreꝫ ꝑtẽ vſq̃ ad cingulũ: qḋ erat ex auro ⁊ hyacintho, ⁊ purpura coccoq̃ bis tincto, ⁊ biſſo retorta. ⁊ ſuꝑ humeros hẽbat duos onychinos: in q̇bꝰ erant ſculpta nõia filioꝝ iſrael. Quartum erat rõnale, ex eadẽ materia factum qḋ erat quadratum, et ponebat in pectore, et cõiungebat ſuphumerali. Et in hoc rõnali erant duodecim lapides p̃tioſi diſtincti ꝑ q̃tuor ordines. in q̇bꝰ ẽt ſculpta erant nõia filioꝝ iſrael, quaſi ad deſignanduꝫ, ꝙ ferret onꝰ totiꝰ ppl̃i ꝑ hoc ꝙ hẽbat nõia eoꝝ in hũeris: et ꝙ iugiter debebat de eoꝝ ſalute cogitare, ꝑ hoc ꝙ portabat eos in pectore quaſi in corde hñs. In quo ẽt rõnali mandauit dñs poni doctrinam ⁊ ṽitateꝫ: q̃ q̃dam ꝑtinentia ad ṽitatem iuſtitie et doctrine ſcribebant in illo rõnali. Iudei tñ fabulant ꝙ in rõnali erat lapis q̃ ſm̃ diuerſos colores mutabatur ſm̃ diuerſa q̃ debebant accidere filijs iſrael: et hoc vocant ṽitatem et doctrinam. Quintum erat balthe. i. cingulꝰ q̃dam factꝰ ex p̃dictis q̃tuor coloribꝰ. Sextũ erat tiara. i. mitra q̃dam de byſſo. Septimum aũt erat lamina aurea pendens in fronte eius: in qua erat ſcriptum nomẽ dñi. Octauum aũt erat femoralia linea, vt operirent carnem turpitudinis ſue qñ accederent ad ſanctuariuꝫ vel ad altare. Ex iſtis aũt octo ornamentis minores ſacerdotes habebant quatuor. ſ. tunicam lineam, femoralia, baltheum et tiaram. ¶ Horꝝ ornamentoꝝ quidaꝫ rõnem lr̃alem aſſignãt dicentes, ꝙ in iſtis ornamentis deſignabatur diſpoſitio orbis terrarum: quaſi põtifex ꝓteſtaretur ſe eſſe miniſtrum creatoris mundi. vñ etiã ſap. 18. dr̃ ꝙ in veſte aaron erat deſcriptus orbis terraꝝ. Nam femoralia linea figurabant terram ex qua linũ naſcitur. balthei circumuolutio ſignabat oceanum, qui circũcingit terram. Tunica hyacinthina, ſuo colore ſignabat aerem: ꝑ cuius tintinnabula ſignabãtur tonitrua, ꝑ mala granata coruſcationes. Superhumerale ṽo ſignabat ſua varietate celum ſydereum. duo onychini duo hemiſpia, vel ſolem ⁊ lunam. Duodecim gemme in pectore, duodecim ſigna in zodiaco: que dicebantur poſita in rõnali: q̃ in celeſtibus ſunt rationes terrenorum: ſm̃ illud Iob. 38. nunquid noſti ordineꝫ celi, et ponis rõnem eius in terra? Cidaris autem vel tiara ſignabat celum empyreum: lamina aurea deum oĩbus preſidentem. ¶ Figuralis ṽo ratio manifeſta eſt. Nam macule vel defectus corꝑales, a quibus debebant ſacerdotes eſſe immunes, ſignant diuerſa vitia ⁊ peccata quibꝰ dñt carere. Prohibet. n. eſſe cecus. i. ne ſit ignorans. Ne ſit claudꝰ. i. inſtabilis, ⁊ ad diuerſa ſe inclinans. Ne ſit ꝑuo vel grandi, vel torto naſo. i. ne ꝑ defectũ diſcretionis, vel in plꝰ vel in minus excedat, aut etiam aliq̃ praua exerceat. per naſum. n. diſcretio deſignatur: q̃ eſt diſcretiuꝰ odoris. Ne ſit fracto pede vel manu. i. ne amittat ṽtutem bene operandi vel ꝓcedendi in virtutem. Repudiatur etiaꝫ ſi hẽat gibbum vel ante vel retro: ꝑ quem ſignatur ſuꝑfluus amor terrenoꝝ. Si eſt lippus. i. per carnalem affectũ, eius ingenium obſcuratur: contingit. n. lippitudo ex fluxu humoris. Repudiat etiã ſi hẽat albuginẽ in oculo. i. p̃ſumptionẽ candoris iuſtitie in ſua cogitatiõe. Repudiat etiã ſi hẽat iugẽ ſcabiẽ. i. petulantiã carnis. Et ſi habuerit impetiginẽ: que ſine dolore corpus occupat ⁊ mẽbroꝝ decorẽ fedat: ꝑ q̃ auaritia deſignatur. Et etiã ſi ſit hernioſus vel ponderoſus: q̃. ſ. geſtat pondus turpitudinis in corde, lꝫ nõ exerceat in opere. ¶ Per ornamenta vero deſignãtur virtutes miniſtroꝝ dei. Sunt aũt quatuor q̃ ſunt neceſſarie omnibus miniſtris. ſ. caſtitas, que ſignatur ꝑ femoralia. Puritas ṽo vite, q̃ ſignificatur per lineam tunicam. Moderatio diſcretionis, que ſignificat per cingulum. Et rectitudo intentionis que ſignificatur per tiarã protegentem caput. Sed pre his pontifices debẽt quatuor habere. P̃mo quidem iugem dei memoriaꝫ in cõtemplatione. ⁊ hoc ſignificat lamina aurea habens nomen dei in fronte. Secundo ꝙ ſupportẽt infirmitates populi: qḋ ſignificat ſuperhumerale. Tertio ꝙ habeãt populum in corde et in viſceribus ꝑ ſolicitudinẽ charitatis: qḋ ſignificat per rõnale. Quarto ꝙ habeãt cõuerſationẽ celeſtẽ ꝑ opa ꝑfectionis: qḋ ſignificat ꝑ tunicã hyacinthinã. Vñ ⁊ tunice hyacinthine adiũgunt in extremitate tintinabula aurea: ꝑ q̃ ſignificatur doctrina diuinorum, q̃ debet coniungi celeſti conuerſationi pontificis. Adiũguntur etiã mala punica, per que ſignificatur vnitas fidei et concordia in bonis moribus: q̃ ſic coniuncta debet eſſe eius doctrina, vt per eam fidei et pacis vnitas non rumpatur.

¶ Utrum fuerit aliqua rationabilis cauſa obſeruantiarum cerimonialium. Artic. 6.

Ad Sextum ſic proceditur. Videtur ꝙ obſeruantiarum cerimonialium nulla fuerit rõnabilis cã. Quia vt apoſtolus dicit. 1. ad thimo. 4. omnis creatura dei eſt bona, et nihil reijciendum quod cum gratiarum actione percipitur. Inconuenienter igitur prohibiti ſunt abeſu quorundam ciborum tanquã immundorũ: vt p̃ꝫ leuit. 10. ¶ Preterea. Sicut animalia dantur in cibum hominis, ita etiã ⁊ herbe. vnde dicitur gen. 9. quaſi olera virentia dedi vobis omnem carnem. Sed in herbis lex non diſtinxit aliquas immundas: cum tñ alique illarũ ſint maxime nociue, vtputa venenoſe. ergo videt ꝙ nec de animalibꝰ aliqua debuerint ꝓhiberi tanq̃ immũda. ¶ P̃. Si materia eſt immunda ex qua aliquid gñatur, pari rõne vr̃ ꝙ id qḋ gñatur ex ea ſit immundum. Sed ex ſanguine gñatur caro. Cũ igitur nõ oẽs carnes ꝓhiberent tanq̃ immũde, pari rõne nec ſanguis debuit ꝓhiberi quaſi immundus aut adeps, qui ex ſanguine gñatur. ¶ Preterea. Dñs dicit matth. 10. eos non eſſe timendos qui occidunt corpus, q̃ poſt mortem non hñt quid faciãt: qḋ non eſſet verũ ſi in nocumentuꝫ homini cederet quid ex eo

fierēt:multo igitur minus ptinet ad aial iā occiſum q̄lr ei⁹ carnes decoquant̄:irrōnabile igitur vr̄ eſſe qđ dr̄ exo.23. Non coques hedū in lacte mr̄is ſue. ¶ Pr̄. Ea q̄ ſunt primitiua in hominibus ⁊ aialib⁹ tanq̄ pfectiora precipiunt̄ dn̄o offerri:incōuenienter igitur precipit̄ leuit.19. Qñ ingreſſi fueritis terram et plantaueritis in ea ligna pomifera,auferetis pputia eoꝝ ideſt prima germina ⁊ immunda erūt vobis,nec edetis ex eis. ¶ Pr̄. Veſtimentū extra corpus hois eſt:nō igitur debuerūt quedā ſpālia veſtimēta iudeis interdici:puta quod dr̄ leuit.19. Veſte q̄ ex duob⁹ texta eſt nō indueris. ⁊ deut.20. Nō induet̄ mulier veſte virili,⁊ vir nō induet̄ veſte feminea.⁊ infra. Nō indueris veſtimēto qđ ex lana linoq̄ ꝯtextū eſt. ¶ Pr̄. Memoria mandatorū dei nō ptinet ad corp⁹,ſꝫ ad cor:incōuenient̄er igit̄ p̄cipit̄ deut.6. qđ ligarent p̄cepta dei quaſi ſignum in manu ſua,et q̄ ſcriberentur in limine oſtioꝝ,⁊ q̄ p angulos pallioꝝ facerent fimbrias in quib⁹ ponerent vittas hyacinthinas in memoriā mandatoꝝ dei:vt hr̄ numeri.15. ¶ Pr̄. Apoſtolus dicit.1.ad cor.6. q̄ nō eſt cura deo de bobus,⁊ p cōſequēs neq̄ de alijs aialibus irrōnalibus:incōuenienter igit̄ precipit̄ deut.22. Si ambulaueris p viam ⁊ inueneris nidū auis nō tenebis m̄rem cū filijs. deut.25. Non alligabis os bouis triturantis. ⁊ leuit.19. Iumenta tua nō facies coire cū alteri⁹ gn̄is aiantib⁹. ¶ Pr̄. Inter plātas nō fiebat diſcretio mūdoꝝ ab immūdis. Ergo multo minus circa culturā plātaꝝ debuit aliq̄ diſcretio adhiberi. ergo incōueniēter p̄cipit̄ leuit.19. Agrū nō ſeres diuerſo ſemine.⁊ deu.22. Nō ſeres vineam tuā altero ſemine,⁊ nō arabis in boue ſimul et aſino. ¶ Pr̄. Ea q̄ ſunt inaīata maxie vir̄ hoīum ptāti eē ſubta:incōueniēter igit̄ arcet̄ hō ab argēto et auro ex q̄b⁹ fabricata ſunt idola ⁊ ab alijs q̄ i idoloꝝ domib⁹ inueniuat̄ p̄cepto legis qđ hr̄ deu.7. Ridiculū ēt vr̄ eē p̄ceptū qđ hr̄ deu.23. Ut geſtiones hamo operirent fodiētes in terra. ¶ Pr̄. Pietas maxie in ſacerdotib⁹ requirit̄:ſꝫ ad pietatē ptinere vr̄ q̄ aliqs funerib⁹ amicoꝝ interſit. vñ etiā de hoc Tobias laudat̄ vt hr̄ Tob.1. Silr̄ ēt q̄nq̄ ad pietatē ptinet q̄ aliqs i vxorē accipiat meretricē:qꝛ per hoc eaꝫ a pctō et infamia liberat. ergo videt̄ q̄ hec inconuenienter prohibeantur ſacerdotibus. leuitici.21.

Sꝫ Contra eſt,q̄ dr̄ deut.18. Tu autem a dn̄o deo tuo aliter inſtitutus es.ex quo poteſt accipi q̄ huiuſmodi obſeruantie ſunt inſtitute a deo ad quādā ſpecialē illius populi prerogatiuam. non ergo ſunt irrationabiles aut ſine cauſa.

Rñdeo dōm,q̄ pplſ iudeoꝝ (vt.ſ̄. dictū eſt) ſpālr̄ erat deputat⁹ ad cultū diuinū,et inter eos ſpālr̄ ſacerdotes. et ſicut alie res q̄ applicant̄ ad cultū diuinū aliquaꝫ ſpālitatē dn̄t hr̄e qđ ptineat ad honorificentiā diuini cultus, ita etiā et in cōuerſatione illi⁹ ppli ⁊ p̄cipue ſacerdotū debuerūt eſſe aliq̄ ſpālia cōgruentia ad cultū diuinū, vel ſpūalē vel corpalē. Cult⁹ aūt legis figurabat myſteriū chr̄i. vñ oīa eorum geſta figurabāt ea q̄ ad chr̄m ptinēt:ſꝫ illud.1.ad cor.10. Oia in figurā ꝯtingebāt illis.⁊ iđ rōnes harū obſeruātiarū dupliciter aſſignari pn̄t. Uno modo ſm̄ cōgruentiā ad diuinum cultum. Alio modo ſcđm q̄ figurāt aliqđ circa chr̄ianoꝝ vitam.

Ad Primū ergo dōm,q̄ ſicut.ſ̄. dictum eſt,duplex pollutio vel immunditia obſeruabat̄ in lege. Una quideꝫ culpe: p quā polluebatur aīa. alia autem corruptionis cuiuſdam per quā quodāmodo inquinat̄ corpus. Loquēdo igitur de prima immūditia nulla genera ciboꝝ immūda ſunt, vel hominem inquinare poſſunt ſm̄ ſuam naturam. vñ dr̄ matth.15. Non quod intrat in os coinq̄nat hoiem, ſed que procedunt de ore hec coinq̄nant hoiem. ⁊ exponit̄ hoc de pctīs. ¶ Pn̄t tn̄ aliq̄ cibi p accidēs inq̄nare aiam:inquātū.ſ. contra obediētiā, vel votum, vel ex nimia cōcupiſcētia comedunt̄, vel inquātū prebent fomentum luxurie, pꝑter qđ aliqui a vino ⁊ carnib⁹ abſtinēt. Scđm autem corporalē immunditiā que eſt corruptionis cuiuſdam, alique animalium carnes immunditiā habent. vel quia ex rebus immūdis nutriunt̄:ſicut porcus. aut immūde cōuerſant̄:ſicut q̄dā aīalia ſub terra habitātia:ſicut talpe ⁊ mures ⁊ alia hmōi, vñ ēt quēdā fetorem cōtrahūt. vel qꝛ eoꝝ carnes pp ſupfluaꝫ humiditatē vel ſiccitatē corruptos humores i corpib⁹ hūanis gn̄ant. ⁊ iđ phibite ſunt eis carnes aīaliū hn̄tiū ſoleas.i. vngulā ꝯtinuā nō fiſſam, pp eoꝝ terreſtreitatē. ⁊ ſilr̄ ſunt eis phibite carnes aīaliū habētiū multas fiſſuras in pedib⁹:qꝛ ſunt nimis colerica ⁊ adaſta:ſicut carnes leonis ⁊ hmōi. ⁊ eadē rōne phibite ſunt eis aues q̄dā rapaces:q̄ ſunt nimie ſiccitatis. ⁊ q̄dā aues aquatice pp exceſſum hūiditatis. Silr̄ ēt q̄dā piſces nō hn̄tes pēnulas ⁊ ſquāmas:vt anguille ⁊ hmōi, pp exceſſum humiditatis. Sūt aūt eis cōceſſa ad eſuꝫ aīalia ruminantia ⁊ findētia vngulā:qꝛ hn̄t humores bn̄ digeſtos ⁊ ſunt medie complexionis:qꝛ nec ſunt nimis humida, qđ ſignant vngule. neq̄ ſunt nimis terreſtria:cū nō habeant vngulā cōtinuam ſed fiſſam. In piſcibus etiā ꝯceſſi ſunt eis piſces ſicciores:qđ ſignat̄ p hoc qđ hn̄t ſquāmas ⁊ pennulas:p hoc.n. efficit̄ tēpata cōplexio humida piſcium. In auib⁹ ēt ſunt eis cōceſſe magis tēpate: ſicut galline, pdices ⁊ alie hmōi. Alia rō fuit in deteſtationē idolatrie. nam gētiles ⁊ p̄cipue egyptij inter quos erāt nutriti, hmōi aīalia phibita idolis immolabant:vel eis ad maleficia vtebātur. Animalia vō q̄ iudeis ſunt conceſſa ad eſum nō comedebāt:ſed ea tanq̄ deos colebāt, vel pp aliam cām ab eis abſtinebāt:vt.ſ̄. dictū eſt. Tertia ratio eſt ad tollendā nimiaꝫ diligētiam circa cibaria. ⁊ iđ concedūtur illa aīalia que de facili ⁊ in prompta haberi pn̄t. Gn̄aliter tn̄ prohibitus eſt eis eſus oīs ſanguinis ⁊ adipis cuiuſlibet aīalis. ſanguinis quidē tum ad vitandam crudelitatē vt deteſtarent̄ humanū ſanguinē effundere:ſicut.ſ̄. dictū eſt. tn̄ ēt ad vitandū idolatrie ritū:qꝛ eorū cōſuetudo erat vt circa ſanguinem congregatū adunarent̄ ad comedendū in honorē idoloꝝ:quibus reputabant ſanguinē accepriſſimū eſſe. ⁊ iđ dn̄s mādauit q̄ ſanguis effunderet̄ ⁊ q̄ puluere operiret̄. Et pp hoc etiā prohibitum eſt eis comedere aīalia ſuffocata vel ſtrangulata:qꝛ ſanguis eoꝝ non ſeparat̄ a carne. vel qꝛ in tali morte aīalia multū affligūtur:⁊ dn̄s voluit eos a crudelitate phibere etiaꝫ circa aīalia bruta:vt p hoc magis recederent a crudelitate hoīs, hn̄tes exercitiuꝫ pietatis ēt circa beſtias. Adipis ēt eſus phibitus eſt eis. tū qꝛ idolatre comedebāt illū in honorē deoꝝ ſuoꝝ. tū ēt qꝛ cremabatur in honorem dei. tū etiam qꝛ ſanguis ⁊ adeps nō gn̄ant bonū nutrimentum:qđ p cauſa inducit rabbi Moyſes. Cauſa aūt phibitionis eſus neruoꝝ exprimit̄ gen.32. vbi dr̄,q̄ nō comedūt filij iſrael neruū:eo q̄ tetigerit neruum femoris iacob ⁊ obſtupuerit. ¶ Figuralis aūtē rō hoꝝ eſt:qꝛ p oīa hmōi aīalia phibita deſignantur aliqua peccata:in quoꝝ figuram illa aīalia phibebantur. vñ dicit aug. in li. ꝯ fauſtū. Si de porco ⁊ agno requiratur, vtrunq̄ nā mundū eſt:qꝛ oīs creatura dei bona eſt. quadam vō ſignatione agnus mundus, porcus immūdus eſt, tanq̄ ſi ſtultū ⁊ ſapientē diceres:vtrūq̄ hoc vbum natura vocis ⁊ literarum ⁊ ſyllabarū ex quib⁹ cōſtat mundū eſt:ſignatione aūt vnū eſt mundū ⁊ aliud immundū. Animal.n. qđ ruminat ⁊ vngulam findit mundū eſt ſignatione:qꝛ fiſſio vngule ſignat diſtinctionem duoꝝ teſtamētoꝝ, vel patris ⁊ filij, vel duaꝝ naturarū in xp̄o, vel diſcretionem boni ⁊ mali. Ruminatio autem ſignat meditationē ſcripturarū ⁊ ſanū intellectum earaꝫ. Cuicunq̄ aūt hoꝝ alterū deeſt ſpūaliter immundus eſt. Similr̄ etiam in piſcibus illi qui hn̄t ſquāmas ⁊ pennulas ſignatione mundi ſunt:qꝛ p pennulas ſignatur vita ſublimis:vel cōtemplatio:p ſquāmas aūt ſignatur aſpera vita:quoꝝ vtrūq̄ neceſſarium eſt ad munditiam ſpiritualem. In auib⁹ autē ſpecialis quedam gn̄a phibentur. In aquila.n. q̄ alte volitat phibetur ſupbia. In gryphe aūt qui equis ⁊ hominib⁹ infeſt⁹ eſt, crudelitas potentum phibetur. In alyeto aūt qui paſcit̄ minutis auibus, ſignantur illi qui ſunt pauperibus moleſti. In miluo autem qui maxime in inſidijs vtitur, deſignant̄ fraudulenti. In vulture aūt qui ſeq̄tur exercitū expectās comedere cadauera mortuorum:ſignificantur illi qui mortes ⁊ ſeditiones hominum affectant vt inde lucrentur. Per animalia coruini generis ſignificantur illi qui ſunt voluptatibus denigrati, vel qui ſunt expertes bone affectionis:qꝛ coruus ſemel emiſſus ab arca non eſt reuerſus. Per ſtruthionem qui cū ſit auis volare non poteſt, ſed ſemp eſt circa terram:ſignificantur deo militantes ⁊ ſe negotijs ſecularibus implicantes. Nycticorax q̄ nocte acuti eſt viſus, in die autem non videt:ſignat eos qui in tpālibus ſunt aſtuti, in ſpiritualibus hebetes. Larus aūt qui ⁊ volat in aere ⁊ natat in aq̄ ſignat eos qui ⁊ circumciſionem ⁊ baptiſmū venerant̄. vel ſignat eos q̄ per contēplationem volare volunt et tn̄ viuant in aq̄s voluptatum. Accipiter vō qui deſeruit hominib⁹ ad predam, ſignificat eos qui miniſtrant potētibus ad depredandum pauperes. Per babonē q̄ in nocte victū q̄rit, de die autē latet, ſignantur luxurioſi qui occultari querūt nocturnis opibus que agunt. Mergulus aūt cuius natura eſt vt ſub vndis diutius immoretur:ſignificat guloſos qui in aquis delitiarum ſe immergunt. Ibis vero auis eſt in aphrica hn̄s longum roſtrum que ſerpentibus paſcitur, et forte eſt idem quod ciconia:et ſignificat inuidos:qui de malis alioꝝ quaſi de ſerpentibus reficiuntur. Cygnus aūt eſt coloris candidi ⁊ longū collum hꝫ qui ex profunditate terre vel aque cibum trahit, et

pōt ſignare hoīes q̄ per exterioꝛē iuſtitie cādoꝛem lucra terrena q̄rūt. Onocrotalus aūt auis eſt in ꝑtibus oꝛiētis longo roſtro: q̄ in faucib⁹ hʒ quoſdā folliculos in q̄bus p̄mo cibū reponit, ꝛ poſt horā in ventrem mittit. ꝛ ſignat auaros qui immoderata ſollicitudine neceſſaria vite cōgregant. Poꝛphyrio aūt p̄ter modū aliaꝝ auiū hʒ vnū pedē latum ad natandū, aliū fiſſum ad ambulandū: qꝛ ꝛ in aqua natat vt anates, ꝛ in terra ambulat vt ꝑdices: ſolo moꝛſu bibit, oēm cibum aq̄ tingens. ꝛ ſignat eos q̄ nihil ad alteri⁹ arbitriū facere volunt: ſʒ ſolum qđ fuerit tinctum aq̄ ꝓpꝛie voluntatis. Per herodionē q̄ vulgariter falco dr̄: ſignant illi quoꝝ pedes ſunt veloces ad effundum ſanguinem. Caladriō autē q̄ eſt auis garrula, ſignat loq̄ces. Upupa aūt q̄ nidificat in ſtercoꝛib⁹, et fetēti paſcit fimo, et gemitū in cantu ſimulat, ſigt triſtitiā ſeculi q̄ in hoīb⁹ immundis moꝛtem opat̄. Per veſptilionē autē q̄ circa terrā volitat: ſignant̄ illi q̄ ſeculari ſcīa p̄diti ſola terrena ſapiunt. Circa volatilia aūt et q̄drupedia illa ſola cōcedunt̄ eis q̄ poſterioꝛa crura hūt longioꝛa, vt ſalire poſſint, alia vͦ q̄ terre magis adherēt ꝓhibent̄: qꝛ illi qui abutunt̄ doctrina q̄tuoꝛ euāgeliſtaꝝ, vt ꝑ eam in altum nō ſubleuent̄, immundi reputant̄. In ſanguine vͦ ꝛ adipe ꝛ neutro intelligitur ꝓhiberi crudelitas ꝛ voluptas ꝛ foꝛtitudo ad peccandum. ¶ Ad ſm dcm̄, ꝙ eſus plantaꝝ et aliorum terrenaſcentium fuit apud hoīes etiam an̄ diluuium: ſed eſus carnium vr̄ eſſe poſt diluuium introduct⁹. Dr̄.n.gen̄.9. Quaſi olera virentia dedi vobis oēm carnem. ꝛ hoc iō qꝛ eſus terrenaſcentium magis ꝑtinet ad q̄ſdam ſimplicitatē vite, eſus aūt carnium ad q̄ſdam delitias ꝛ curioſitatē viuendi. ſpōte.n. terra herbā germinat, vel cum modico ſtudio hmōi terrenaſcētia in magna copia ꝓcurant̄: opʒ aūt cum magno ſtudio aīalia nutrire, vel etiā capē. ꝛ iō volēs dn̄s pplm̄ ſuum reducere ad ſimplicioꝛē victum, multa in gn̄e aīalium eis ꝓhibuit, non aūt in gn̄e terrenaſcētiū. Uel etiam qꝛ aīalia immolabant̄ idolis, nō aūt terrenaſcētia. ¶ Ad 3m pʒ rñſio ex dictis. ¶ Ad 4m dcm̄, ꝙ etſi hedus occiſus nō ſentiat q̄lr carnes ei⁹ coq̄nt̄: tn̄ in aīo decoquentis ad q̄ſdam crudelitatē ꝑtinere vr̄, ſi lac mr̄is qđ datū eſt ei ꝓ nutrimēto adhibeat̄ ad ꝯſumptionē carniū ipſi⁹. Uel pōt dici, ꝙ gētiles in ſolēnitatib⁹ idoloꝝ talr̄ carnes hedi decoq̄bāt ad immolādū vl̄ ad comedēdū. ꝛ iō exo.23. poſtq̄ȝ predictū fuerat de ſolēnitatib⁹ celebꝛandis in lege, ſubdit̄, Nō coques hedū in lacte mr̄is ſue. ¶ Figuralis aūt rō hui⁹ ꝓhibitionis eſt: qꝛ p̄figurabat̄ ꝙ xp̄s q̄ eſt hedus ꝓp ſilitudinē carnis pcti, nō erat a iudeis coq̄ndus. i. occidēdus, in lacte mr̄is. i. in tp̄e īfantie. vel ſignat̄ ꝙ hedus. i. pctōꝛ non coq̄ndus in lacte mr̄is. i. nō eſt blanditijs deliniēdus. ¶ Ad quintū dcm̄, ꝙ gentiles fruct⁹ p̄mitiuos q̄s foꝛtunatos eſtimabāt dijs ſuis offerebāt, vl̄ ēt cōburebāt eos ad q̄dā magica faciēda. ꝛ iō p̄ceptū eſt eis vt fruct⁹ triū p̄imoꝝ annoꝝ immūdos reputarēt. In trib⁹.n. annis fere oēs arboꝛes terre illi⁹ fructū ꝓducunt: q̄.ſ. vel ſeminādo, vel īſerēdo, vel plantādo colunt̄. Raro autē cōtingit ꝙ oſſa fructuū arboꝛis vel ſemina latentia ſeminent̄: hec.n. tardi⁹ facerent fructū. ſed lex reſpexit ad id qđ frequenti⁹ fit. Poma aūt q̄rti anni tāq̄ȝ p̄mitie mūdoꝝ fructuū deo offerebant̄. Quīto aūt anno ꝛ deīceps comedebant̄. ¶ Figuralis aūt rō eſt, qꝛ ꝑ hoc p̄figurat̄, ꝙ poſt tres ſtat⁹ legis (quoꝝ vn⁹ eſt ab abꝛaā, vſq̄ ad dauid, ſcd̄s, vſq̄ ad trāſmigrationē babilonis: terti⁹ vſq̄ ad xp̄m) erat xp̄s deo offerend⁹, q̄ eſt fruct⁹ legis. vel qꝛ p̄moꝛdia nr̄oꝝ operū debent eſſe nobis ſuſpecta, ꝓp imꝑfectionē. ¶ Ad ſextum dcm̄, ꝙ ſicut dr̄ eccl̄.19. amict⁹ coꝛpis enūtiat de hoīe. Et iō voluit dn̄s, vt ppl's ei⁹ diſtingueret̄ ab alijs pplis: nō ſolū ſigno circūciſionis, qđ erat in carne: ſed etiā certa habit⁹ diſtinctione. Et iō ꝓhibitū fuit eis, ne induerent̄ veſtimēto ex lana ꝛ lino ꝯtexto: ꝛ ne mulier indueret̄ veſte virili, aut ecōuerſo, ꝓp duo. Pꝛio q̄dē ad vitādū idolatrie cultū. Hmōi.n. varijs veſtib⁹ ex diuerſis ꝯtextis, gētiles in cultu ſuoꝝ deoꝝ vtebātur. ꝛ ēt in cultu mr̄is, mulieres vtebantur armis viroꝝ: in cultu autē veneris ecōuerſo viri vtebant̄ veſtibus mulieꝝ. Alia rō eſt, ad declinādam luxuriā: nā ꝑ ꝯmixtiones varias in veſtimētis, ois oꝛdinata cōmixtio coitus excludit̄. Qđ autē mulier induat̄ veſte virili, aut ecōuerſo, incentiuū eſt ꝯcupiſcētie, ꝛ occaſionē libidini p̄ſtat. ¶ Figuralis autē rō eſt: qꝛ in veſtimēto ꝯtexto ex lana ꝛ lino interdicit̄ ꝯiūctio ſimplicitatis ꝛ innocētie q̄ figurat̄ ꝑ lanā, ꝛ ſubtilitatis malitie q̄ figurat̄ ꝑ linū. ꝓhibet̄ ēt ꝙ mulier nō vſurpet ſibi doctrinā vl̄ alia viroꝝ officia, vel ne vir declinet ad mollities mulierum. ¶ Ad ſeptimum dicendum, quod ſicut hieronymus dicit ſuper matth. dn̄s iuſſit vt in quatuoꝛ angulis palliorum hyacinthinas fimbꝛias facerent, ad pplm̄ iſrael dignoſcendū ab alijs populis: vn̄ ꝑ hoc ſe eſſe iudeos ꝓfitebantur. ꝛ ideo ꝑ aſpectū huius ſigni inducebantur in memoꝛiā ſue legis. Qđ autem dr̄, Ligabis ea in manu tua ꝛ erunt ſemꝑ an̄ oculos tuos: phariſei male interp̄tabantur ſcribentes in membꝛanis decalogum Moyſi, ꝛ ligabant in fronte quaſi coronā vt an̄ oculos mouerentur: cū tn̄ intentio dn̄i mandantis fuerit, vt ſignarentur in manu. i. in opatione, ꝛ eſſent an̄ oculos. i. in meditatione. In hyacinthinis aūt vittis q̄ pallijs inſerebantur, ſignatur celeſtis intentio, q̄ oībus opib⁹ noſtris dʒ adiungi. Pōt tn̄ dici ꝙ qꝛ popul⁹ ille carnalis erat ꝛ dure ceruicis: opoꝛtuit etiam ꝑ hmōi ſenſibilia eos ad legis obſeruantiam excitari. ¶ Ad octauū dicendū, ꝙ affect⁹ hoīs eſt duplex. Un⁹ quidem ſm rōnem: alius vͦ ſm paſſionem. Scdm̄ igitur affectū rōnis nō refert q̄d homo circa bꝛuta aīalia agat: qꝛ oīa ſunt ſubiecta ei⁹ p̄tāti a deo: ſm illud pſal. Oīa ſubiecīſti ſub pedib⁹ eius. ꝛ ſm hoc apoſtolus dicit ꝙ non eſt cura deo de bobus: qꝛ de⁹ nō req̄rit ab hoīe q̄d circa boues agat vel circa alia aīalia. Quantum vͦ ad affectum paſſionis mouetur affect⁹ hoīs etiam circa alia aīalia: qꝛ.n. paſſio miſericoꝛdie cōſurgit ex afflictionibus alioꝝ, cōtingit autē etiam bꝛuta aīalia penas ſentire, pōt in hoīe ꝯſurgere miſericoꝛdie affect⁹ etiam circa afflictiones aīalium. Pꝛoximū autē eſt vt qui exercetur in affectu miſericoꝛdie circa aīalia, magis ex hoc diſponatur ad effectum miſericoꝛdie circa hoīes. vn̄ dr̄ ꝓuer.12. Nouit iuſtus aīas iumentoꝝ ſuoꝝum: viſcera autē impioꝝ crudelia. Et iō vt dn̄s populum iudaicum ad crudelitatem ꝓnum ad miſericoꝛdiam reuocaret, voluit eos exercere ad miſericoꝛdiam etiam circa bꝛuta aīalia: ꝓhibens q̄dam circa aīalia fieri q̄ ad crudelitatem q̄ſdam ꝑtinere videntur: ꝛ iō ꝓhibuit ne coqueretur hedus in lacte matris: ꝛ ꝙ nō alligaretur os boui trituranti: ꝛ qđ nō occideretur mr̄ cum filijs. Quāuis etiam dici poſſit ꝙ hec ꝓhibita ſunt eis in deteſtationem idolatrie: nam egyptij nefarium reputabāt vt boues triturantes de frugib⁹ comederent. aliq̄ etiam malefici vtebant̄ matre auis incubante ꝛ pullis ei⁹ ſimul captis ad fecunditatē ꝛ foꝛtunam circa nutritionē filioꝝ: ꝛ qꝛ etiam in augurijs reputabatur hoc eſſe foꝛtunatū ꝙ inueniretur mr̄ incubans filijs. Circa commixtionem vͦ aīalium diuerſe ſpeciei: rō līalis potuit eſſe triplex. Una quidem ad deteſtationem idolatrie egyptioꝝ qui diuerſis ꝯmixtionib⁹ vtebantur in ſeruitium planetaꝝ: qui ſʒ diuerſas coniunctiones hn̄t diuerſos effectus: ꝛ ſup diuerſas ſpecies rerum. Alia ratio eſt ad excludendum concubitus contra nām. Tertia rō eſt ad tollendam vl̄r occaſionem concupiſcentie. Aīalia.n. diuerſarum ſpecierum non commiſcentur de facili adinuicem niſi hoc ꝑ hoīes ꝓcuretur: ꝛ in aſpectu coitus aīalium excitatur homini cōcupiſcentie mot⁹: vn̄ ꝛ in traditionibus iudeoꝝ p̄ceptum inuenitur (vt rabbi Moyſes dicit) vt hoīes auertant oculos ab aīalibus coeuntib⁹. ¶ Figuralis aūt hoꝝ ratio eſt: qꝛ boni trituranti. i. p̄dicatori deferenti ſegetes doctrine non ſunt neceſſaria vict⁹ ſubtrahenda: vt apl's dicit 1. ad coꝛ.9. Mr̄em etiam non ſimul debemus tenere cum filijs: qꝛ in quibuſdam retinendi ſunt ſpūales ſenſus quaſi filij: ꝛ dimittēda eſt līalis obſeruantia quaſi mr̄: ſicut in oībus cerimonijs legis. Pꝛohibet̄ etiam ꝙ iumenta. i. populares hoīes non faciamus coire. i. coniunctionem hr̄e cum alterius gn̄is aīantibus. i. cum gentibus vel iudeis. ¶ Ad nonum dcm̄, ꝙ oēs ille commixtiones in agricultura ſunt ꝓhibite ad līam in deteſtationem idolatrie: qꝛ egyptij in venerationem ſtellarum diuerſas commixtiones faciebant ꝛ in ſeminibus ꝛ in aīalibus ꝛ in veſtib⁹ rep̄ſentantes diuerſas coniunctiones ſtellaruȝ. Uel oēs hmōi commixtiones varie ꝓhibentur ad deteſtationeȝ coitus contra nām. ¶ Hn̄t tn̄ figuraleȝ rōnem: qꝛ qđ dr̄, Non ſeres vineam tuam altero ſemine: eſt ſpiritualr̄ intelligendum ꝙ in eccleſia q̄ eſt ſpiritualis vinea non eſt ſeminanda aliena doctrina, ꝛ ſimilr̄ ager. i. eccl'ia non eſt ſeminandus diuerſo ſemine. i. catholica doctrina ꝛ heretica. Non eſt etiam ſimul arandū in boue ꝛ aſino: qꝛ fatu⁹ ſapienti in p̄dicatione non eſt ſociandus: qꝛ vnus impedit alium. ¶ Ad decimum dcm̄, ꝙ malefici et ſacerdotes idoloꝝ vtebant̄ in ſuis ritib⁹ oſſib⁹ vel carnib⁹ hoīuȝ moꝛtuoꝝ: et iō ad extirpanduȝ idolatrie cultum p̄cedit dn̄s vt ſacerdotes minoꝛes q̄ ꝑ tp̄a certa miniſtrabant in ſanctuario: non inq̄narent̄ in moꝛtib⁹ niſi valde ꝓpinquoꝝ. ſ. p̄ris ꝛ mr̄is ꝛ hmōi coniunctaꝝ ꝑſonaꝝ. Pontifex autem ſemꝑ debebat eſſe paratus ad miniſterium ſanctuarij: et ideo totalr̄ ꝓhibitus erat ei acceſſus ad moꝛtuos quantumcunq̄ ꝓpinquos. Pꝛeceptum etiam eſt eis ne ducerent vxoꝛem meretricem ac te-

¶ Super queſt. 103. Articu. 1.

In articulo pri mo. q. 103. nota duo. Primum in re ſponſione ad tertium, q ſacerdotium ante le gem nõ diuina ſed hu mana determinatione dignitas erat pmege nitis: vt hinc habeas q ſacrũ fuerit. Scdm in rñſione ad quartum, q author non dicit q nihil fuerit ante legẽ immũdũ iudicatum a deo quantũ ad eſum: ſed dicit q non fuit diſtinctio animaliũ im mundorum a mundis tunc a deo. Hoc eñ eſt verum. Primũ autem falſum: q ad noe dictũ eſt geñ. 9. quaſi olera virẽtia tradidi vobis oĩa, excepto q carnem cum ſanguine non co medens: et cepit hec obſeruantia ante legẽ ſicut circunciſio.

¶ Super Artic. 2.

Hebr. 7. co. 2. In articulo ſecũ do eiuſdem que ſtio. difficultas de cõti nentia gratie in ſacra mentis noue legis re linquetur diſcutienda inferius in tertia par te: vbi de ſacramentis tractabitur et de cir cunciſione.

pudiatam, ſed virginem tũ propter reuerẽ tiam ſacerdotũ: quorũ dignitas quodãmõ ex tali coniugio diminui videretur. tum etiã propter filios quibus eſſet ad ignominiam turpitudo matris: qd maxime tũc erat vitã dum quando ſacerdotij dignitas ſecũdum ſucceſſionem generis conferebatur. Precẽ ptum etiã erat eis vt nõ raderent caput nec barbam nec in carnibus ſuis facerẽt inciſu ram, ad remouendum idolatrie ritum. Nã ſacerdotes gẽtilium radebant caput ⁊ bar bam. vñ dicitur Baruc ſexto. Sacerdotes ſedẽt habẽtes tunicas ſciſſas ⁊ capita ⁊ bar bam raſam. ⁊ etiam in cultu idolorum inci debant ſe cultris lanceolis vt dr̃ tertio regũ decimooctauo. vnde cõtraria precepta ſunt ſacerdotib⁹ veteris legis. ¶ Spiritualis au tem rõ horum eſt: q ſacerdotes oĩno debent eſſe immunes ab opibus mortuis que ſunt opera peccati: ⁊ etiam nõ debent radere ca put. ideſt deponere ſapientiam neq; depone re barbam ideſt ſapientie perfectionẽ: neq; etiam ſcindere veſtimenta aut incidere car nem, vt ſcilicet vitiũ ſciſmatis nõ incurrãt.

¶ De duratione preceptorum cerimonia lium. Queſtio. 103.

DEinde Conſiderãdum eſt de duratione cerimonia liũ preceptorũ. ¶ Et circa hoc que runtur quatuor. Primo vtrũ prece pta cerimonialia fuerint ante legẽ. 2° vtrũ in lege aliquam virtutem habuerint iuſtifi candi. tertio vtrum ceſſauerint chriſto ve niente. Quarto vtrum ſit peccatum morta le obſeruare ea poſt chriſtum.

¶ Utrum cerimonie legis fuerint ante legem. Articu. 1.

AD Primũ ſic proceditur. Ur q cerimonie legis fuerint ante legẽ. Sacrificia. n. ⁊ holocauſta pertinent ad cerimonias veteris legis: vt. ſ. dictũ eſt: ſed ſacrificia ⁊ holocauſta fuerũt ante legẽ. Di citur enim geñ. 4. q cayn obtulit de fructibus terre munera dño: abel autem obtulit de primogenitis gregis ſui, ⁊ de adipibus eorũ. Noe etiã obtulit holocauſta dño: vt dicitur geñ. 8. ⁊ abraam ſimiliter vt dr̃ geñ. 22. ergo cerimonie veteris legis fuerunt ante legem. ¶ P̃. Ad cerimonias ſacrorũ perti net cõſtructio altaris ⁊ eius inunctio. ſed iſta fuerunt ante le gẽ: legitur. n. geñ. 13. q abraã edificauit altare dño. ⁊ de Jacob dicitur geñ. 28. q tulit lapidem ⁊ erexit in titulũ fundens oleũ deſuper. ergo cerimonie legales fuerunt ante legem. ¶ P̃. In ter ſacramẽta legalia primũ dicitur fuiſſe circunciſio: ſed circũ ciſio fuit ante legem: vt patet geñ. 17. ſimiliter etiam ſacerdo tiũ fuit añ legem. Dr̃. n. geñ. 14. q melchiſedech erat ſacerdos dei ſummi. ergo cerimonie ſacramẽtorũ fuerunt añ legẽ. ¶ P̃. Diſcretio mũdorũ aĩaliũ ab immũdis ptinet ad cerimõias ob ſeruãtiarũ: vt. ſ. dcm̃ eſt. Sz tal' diſtĩõ fuit añ legẽ: dr̃. n. geñ. 7. Ex oĩb⁹ mũdis aĩalib⁹ tolle ſeptena ⁊ ſeptena. de aĩantib⁹ ṽo immũdis duo ⁊ duo. ergo cerimonie legales fuerũt ante legẽ.

Sed contra Eſt, quod dicitur deu. 6. Hec ſunt pre cepta ⁊ cerimonie que mandauit do minus deus noſter vt docerẽ vos: non autem indiguiſſent ſu per his doceri, ſi prius predicte cerimonie fuiſſent. ergo ceri monie legis non fuerunt ante legem.

Rñdeo Dõm, q ſicut ex dictis patet, cerimõie legis ad duo ordinabant. ſ. ad cultũ dei, ⁊ ad figurãdum chrm̃. Quicunq; aũt colit deũ, opz q p aliqua determinata eũ colat q̃ ad exteriorem cultum ptinẽt. Determinatio aũt diuini cultus ptinet ad cerimonias: ſicut etiã determinatio eorũ per que ordinamur ad proximũ pertinet ad precepta iudicialia: vt ſupra dictũ eſt. ⁊ ideo ſicut inter homines cõiter erant aliqua iudicialia, non tñ ex autoritate legis diuine inſtituta, ſed rõne hominũ ordinata: ita etiã erãt quedam cerimonie non quidẽ ex autoritate alicuius legis determinate, ſed ſolũ ſcdm volũta tẽ ⁊ deuotionẽ hoĩum deũ colẽtium. Sed q etiam añ legẽ fue rũt q̃dã viri pcipui ꝓphetico ſpũ pollentes, credendũ eſt q ex inſtinctu diuino q̃ſi ex q̃dã priuata lege inducerẽt ad aliquẽ cer tũ modũ colẽdi deũ, q̃ ⁊ cõueniẽs eſſet interiori cultui, ⁊ etiam cõgrueret ad ſignificãdũ chriſti myſteria q̃ figurabãtur etiam per alia eorũ geſta: ſecundum illud. 1. ad co. 10. Oĩa in figurã cõ tingebant illis. Fuerũt igit̃ añ legem quedam cerimonie, non tñ cerimõie legis q nõ erant p aliquã legiſlationem inſtitute.

Ad Primũ ergo dõm, q hmõi oblationes ⁊ ſacrificia ⁊ ho locauſta offerebant antiqui añ legẽ ex q̃dã deuotiõe ꝓ prie volũtatis: ſm q eis videbatur cõueniẽs, vt in rebus q̃s a deo acceperãt q̃s in reuerẽtiã diuinã offerrent, pteſtarent ſe colere deũ q̃ eſt oĩum pñ[m] et finis. ¶ Ad 2[m] dõm, q ẽt ſacra quedam inſtituerãt: q videbat̃ eis cõueniẽs vt in reuerẽtiam diuinam eſſent aliq̃ loca ab alijs diſtincta diuino cultui man cipata. ¶ Ad 3[m] dõm q ſacrm̃ circũciſionis precepto diuino fuit ſtatutũ añ legẽ. vñ nõ pt dici ſacrum legis q̃ſi i legẽ inſtitu tũ: ſz ſolũ q̃ſi in lege obſeruatũ. ⁊ h̃ ẽ qd dñs dic̃ Jo. 7. Circũ ciſio nõ ex moyſe ẽ, ſz ex prib⁹. Sacerdotiũ ẽt erat añ legẽ apd colẽtes deũ ſz hũanã determinationẽ: q̃ hanc dignitatẽ p̃[ri]ge nitis attribuebãt. ¶ Ad 4[m] dõm, q diſtĩõ mũdorũ aĩaliũ ⁊ im mundorũ nõ fuit ante legẽ quantũ ad eſum: cũ dcm̃ ſit geñ. 9. Oẽ qd mouet̃ ⁊ viuit, erit vobis in cibũ. ſz ſolũ q̃tũ ad ſacrifi ciorũ oblationẽ: q de q̃buſdã determinatis aĩalibus ſacrificia offerebãt. Si tñ q̃tũ ad eſum erat aliq̃ aĩaliũ diſcretio, hoc nõ erat: q eſus illorũ reputaret̃ illicitus, cũ nulla lege eẽt ꝓhibi tus: ſed pp abominationẽ vel cõſuetudinẽ: ſicut ⁊ nũc videm⁹ q aliq̃ cibaria ſunt i aliq̃b⁹ terris abominabilia q̃ i alijs comedũt̃.

¶ Utrum cerimonie veteris legis haberent virtutem iuſtifi candi tempore legis. Articu. 2.

AD Scdm ſic pcedit̃. Ur q cerimonie veteris legis hẽbant virtutẽ iuſtificandi tempore legis. Ex piatio. n. a pctõ ⁊ cõſecratio hominis ad iuſtificatio nem ptinẽt. ſed exo. 29. dicitur, qd p aſpſionem ſan guinis ⁊ inunctionẽ olei conſecrabantur ſacerdotes ⁊ veſtes eorum: ⁊ leuit. 16. dicitur, quod ſacerdos per aſperſionem ſan guinis vituli expiabat ſanctuariũ ab immũdicijs filiorũ iſrael, ⁊ a preuaricationibus eorum atq; peccatis. ergo cerimõie vete ris legis hẽbãt ṽtutẽ iuſtificandi. ¶ P̃. Id p qd hõ plz deo, ad iuſtitiã ptinet: ſz illud pſal. Juſt⁹ dñs ⁊ iuſtitias dilexit. ſed p cerimonias aliq deo placebant: ſz illd leuit. 10. Quõ potui pla cere dño in cerimonijs mente lugubri. ergo cerimõie veteris le gis habebãt virtutẽ iuſtificãdi. Preterea. Ea q̃ ſunt diui cult⁹ magis ptinẽt ad animã quã ad corpus: ſm illud pſal̃. Lex dñi immaculata cõuertens animas. ſed per cerimonias veteris le gis mũdabat̃ leproſus: vt dicitur leuit. 14. Ergo multo magis cerimonie veteris legis poterãt mundare animã iuſtificãdo. 3.q. 98. a. 1. 2. q. 100. articu. 12. Et 3. di. 40. a. 5.

Sz Contra eſt, q apoſtol⁹ dr̃ gal̃. 2. Si data eẽt lex q̃ poſ ſet iuſtificare, chrs gratis mortu⁹ eſſet ideſt ſine cã: ſed hoc eſt incõueniens. g̃ cerimõie veteris legis nõ iuſtificabãt.

Rñdeo Dõm; q ſicut. ſ. dictũ eſt, in veteri lege duplex immũditia obſeruabat̃. Una q̃dẽ ſpũalis q̃ eſt immunditia culpe. alia ṽo corpalis que tollebat idoneitatem ad cultum diuinum: ſicut leproſus dicebatur immũdus vel il le qui tangebat aliqd morticiniũ. ⁊ ſic immunditia nihil aliud erat quã irregularitas quedam. Ab hac igitur immunditia ce rimonie veteris legis habebant virtutem emũdandi: q hmõi cerimonie erant q̃dam remedia adhibita ex ordinatione legis ad tollendas p̃dictas immũditias ex ſtatuto legis inductas: ⁊ ideo apoſtolus dicit ad heb. 9. q ſanguis hyrcorum ⁊ tauro rum ⁊ cinis vitule aſperſus inquinatos ſanctificat ad emũda tiõem carnis. Et ſicut iſta immũditia q̃ p hmõdi cerimõias e mũdabat̃ erat magis carnis quam mẽtis, etiã ipſe cerimonie iuſtitie carnis dicitur ab ipſo apoſtolo parum. ſ. Juſtitijs in quit carnis vſq; ad tempus correctiõis impoſitis. Ab immun ditia ṽo mẽtis q̃ eſt immũditia culpe nõ hẽbãt ṽtutẽ expiãdi. ⁊ h̃ idõ: q expiatio a pctis nũq̃ fieri potuit niſi p chrm̃ q̃ tollit pcã mũdi: vt dr̃ ioã. 1. Et q myſteriũ incarnatiõis ⁊ paſſionis chri nõdũ erat realr̃ pactũ, veteris legis cerimõie nõ poterãt in ſe cõtinere realr̃ ṽtutẽ ꝓfluẽtẽ a chrõ incarnato ⁊ paſſo, et ſicut ꝯtinẽt ſacrã noue legis. ⁊ idõ nõ poterãt a pcõ mũdare: ſicut a pl's dic̃ ad heb. 10. q impoſ eſt ſanguine taurorũ aut hyrcorũ au ferri pcã. ⁊ h̃ eſt qd gal̃. 4. Apl's vocat ea egena ⁊ infirma elẽnta. infirma q̃dẽ q nõ pñt a pctõ mũdare: ſz hec infirmitas ꝓuẽit ex eo q ſunt egena. i. eo q nõ cõtinẽt in ſe grãz. Poterat aũt mẽs fideliũ tpe legis p fidẽ cõiungi chrõ incarnato ⁊ paſſo: et ita ex fide chri iuſtificabãt̃ cui⁹ fidei q̃dã pteſtatio erat hmõi ceri moniarũ obſeruatio in q̃tũ erant figura chri. ⁊ idõ p pctis offe rebant̃ ſacrificia q̃dã in veteri lege: nõ q ipſa ſacrificia a pctõ emũdarẽt: ſed q erãt q̃dam pteſtationes fidei q̃ a pctõ mun

dabant: ⁊ hoc ēt ipſa lex innuit ex mō loquēdi. Dī.n. leui.4.⁊.5. ꝙ in oblatione hoſtiarū ꝓ peccato orabit ꝓ eo ſacerdos ⁊ dimittetur ei quaſi peccatū dimittatur nō ex vi ſacrificiorum, ſed ex fide ⁊ deuotiōe offerentiū. ¶ Sciendū eſt tñ ꝙ hoc ipſum ꝙ veteris legis cerimonie a corpalib⁹ immūditiis expiabāt, erat in figura expiationis a peccatis q̄ fit ꝑ xp̄m. Sic igitur pz quod cerimonie in ſtatu veteris legis nō habebāt ↄtutē iuſtificādi.

Ad Primū ergo dōm, ꝙ illa ſanctificatio ſacerdotū, ⁊ filiorū ei⁹ ⁊ veſtiū ipſorū vel quorūcūq3 aliorū per aſpſionez ſanguinis nihil aliud erat q̄ deputatio ad diuinum cultum, ⁊ remotio impedimētorum ad emūdationē carnis: ⁊ apl̄s dicit in ꝑfigurationē illi⁹ ſctificatiōis q̄ ieſus ꝑ ſuū ſanguinē ſctificauit populū. Expiatio ēt ad remotionē hmōi corporaliū3 immunditiarum referenda eſt, nō ad remotionē culpe vñ etiam ſanctuariū3 expiari dr: ꝙ culpe ſubiectū eſſe nō poterat. ¶ Ad ſcōm dōm, ꝙ ſacerdotes placebant deo in cerimoniis ꝑꝑ obedientiā ⁊ deuotionem ⁊ finē rei pꝛefigurate, non aūt ꝑꝑ ipſas res ſcōm ſe conſideratas. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ cerimonie ille que erant inſtitute in emūdatione leproſi, nō ordinabātur ad tollēdam immunditiam infirmitatis lepre: qđ patet ex hoc ꝙ non adhibebant huiuſmodi cerimonie niſi iam emundato. vñ dicitur leui.14. ꝙ ſacerdos egreſſus de caſtris cūm inuenerit leprā eſſe mūdatā precipiet ei q̄ purificat vt offerat ⁊c. Ex quo pz ꝙ ſacerdos cōſtituebat iudex lepre mūdate, nō aūt emundande. Adhibebant aūt hmōi cerimonie ad tollēdā immundiciā irregularitatis. Dicūt tñ ꝙ quāq3 ſi cōtingeret ſacerdotē errare in iudicando, miraculoſe leproſus mundabatur a deo virtute diuina: non aūt virtute ſacrificiorū: ſicut etiam miraculoſe mulieris adultere cōputreſcebat femur bibitis aquis in quibus ſacerdos maledicta congeſſerat: vt habetur numeri.5.

22ª q̄ō. 96.ā.4. ad.1. ¶ Utrum cerimonie veteris legis ceſſauerint in aduentu chriſti. Articu.3.

Et.1.dī. 44.q.2. ar.2.ad 3m.

AD Tertium ſic ꝑcedit. Uī ꝙ cerimonie veteris legis nō ceſſauerint in chriſti aduentu. Dī.n. baruch.5. Hic eſt liber mandatorū dei, ⁊ lex q̄ eſt in eternum: ſ3 ad legē ꝑtinebant legis cerimonie. ergo legis

e.4.diſ. 1.q.2.ā. 5.q.1.⁊ 2.⁊ d.2. q.1.ā.4 q.5.cor. Et ā.2. ar.6.co. Et roñ. 14.co.1. ⁊.2.

cerimōie in eternū durature erāt. ¶ p̄. Oblatio mundati leproſi ad legis cerimonias pertinebat: ſed etiā in euangelio precipitur leproſo emundato vt hmōi oblationes offerat. ergo cerimōie veteris legis nō ceſſauerūt chřo veniente. ¶ p̄. Manēte cā manet effect⁹: ſed cerimōie veteris legis habebāt quaſdam rōnabiles cās inq̄tū ordinabantur ad diuinū cultū etiā p̄ter hoc ꝙ ordinabant in figurā chřī. ḡ cerimōie veterīs legis ceſſare nō debuerūt. ¶ p̄. Circūciſio erat inſtituta in ſignū fidei abrae, ⁊ obſeruatio aūt ſabbati ad recolēdū bñficiū creatiōis, ⁊ alie ſolēnitates legis ad recolēdū alia bñficia dei: vt.s. dictū eſt. ſed fides abrae eſt ſemper imitanda etiā a nobis, et bñficiū creationis ⁊ alia dei beneficia ſemper ſunt recolenda. ergo ad minus circunciſio et ſolennitates legis ceſſare non debuerūt.

Sz ↄ̄ eſt, ꝙ apl̄s dič ad col.2. Nemo vos iudicet i cibo, aut in potu, aut in pꝛte diei feſti, aut neomenie aut ſabbatorū: q̄ ſunt vmbra futurorū. ⁊ ad heb.8. dī, ꝙ dicēdo nouū teſtm̄ veterauit prius: qđ aūt antiquat ⁊ ſeneſcit ꝓpe interitum eſt.

Rñdeo Dōm, ꝙ oīa p̄cepta cerimonialia veteris legis ad cultū dei ſunt ordinata: vt.s. dcm̄ ē. exterior aūt cult⁹ ꝓportiōari dz interiori cultui q̄ ↄſiſtit in fide, ſpe, et charitate: vñ ſm diuerſitatē interioris cult⁹ debuit diuerſificari exterior cult⁹. Pōt autē tripl'r ſtat⁹ diſtingui interioris cultus. Un⁹ quidē ſm quē hr̄ fides et ſpes, ⁊ de bonis celeſtibus, ⁊ de his ꝑ q̄ in celeſtia introducimur: de vtriſq3 quidē ſicut de quibuſdam futuris. ⁊ talis fuit ſtat⁹ fidei ⁊ ſpei in veteri lege. Alius aūt eſt ſtat⁹ interioris cultus in quo hr̄ fides ⁊ ſpes de celeſtib⁹ bonis ſicut de quibuſdā futuris: ſed de his ꝑ q̄ introducimur in celeſtia ſicut de p̄ntibus: vel p̄teritis. ⁊ iſte eſt ſtatus noue legis. Terti⁹ aūt ſtat⁹ eſt in quo vtraq3 hētur vt p̄ñtia, ⁊ nihil credit vt abſens, neq3 ſperat vt futurū. ⁊ iſte ſtatus beatorū. In illo ergo ſtatu beatorū3 nihil erit figurale ad diuinū cultū ꝑtinēs: ſ3 ſolū gratiarū actio ⁊ vox laudis. et iđ dr̄ apo.21. de ciuitate beatorū, Tēplū nō vidi in ea. dñs.n. de⁹ oīpotēs tēplū illi⁹ eſt ⁊ agn⁹. Pari igit rōne cerimonie p̄mi ſtatus per quas figurabat ⁊ ſecundus ⁊ tertius, veniente ſcđo ſtatu ceſſare debuerunt, ⁊ alie cerimonie induci, q̄ cōuenirent ſtatui cultus diuini ꝓ tpe illo in quo bona celeſtia ſunt futura, beneficia autem dei per que ad celeſtia introducimur ſunt pꝛeſentia.

Ad Primum ergo dōm, ꝙ lex vetus dr̄ eſſe in eternum, ſecundū moralia quidē3 ſimpl'r ⁊ abſolute: ſm cerimonialia vero quantum ad veritatem per ea figuratam. ¶ Ad ſm dicendum, ꝙ myſterium redemptionis humani generis completum fuit in paſſione chriſti. vnde tunc dñs dixit, cōſummatum eſt: vt habetur ioan.19. ⁊ ideo tunc totaliter debuerūt ceſſare legalia, quaſi iam veritate eorum conſummata. in cuius ſignum in paſſione chriſti velum templi legitur eſſe ſciſſum matth.27. ⁊ ideo ante paſſionē chriſti chriſto predicante, ⁊ miracula faciente currebant ſimul lex ⁊ euangeliū: quia iam myſterium chriſti erat inchoatum, ſed nondum conſummatum. ⁊ propter hoc mandauit chriſtus dñs ante paſſionē leproſo: vt legales cerimonias obſeruaret. ¶ Ad tertium dicēdum, ꝙ rationes literales cerimoniarum ſupra aſſignate referuntur ad diuinum cultum: qui quidem cultus erat in fide venturi. ⁊ ideo iam veniente eo qui venturus erat, ⁊ cultus ille ceſſat, ⁊ omnes ratiōes ad hunc cultum ordinate. ¶ Ad quartum dicēdum, quod fides abrae fuit commendata in hoc, quod credidit diuine promiſſioni de futuro ſemine, in quo benedicerentur omnes gētes. et ideo quandiu hoc erat futurum, oportebat proteſtari fidē abrae in circunciſione: ſed poſtquā iam hoc eſt perfectum, oportet idem alio ſigno declarari ſcilicet baptiſmo: qui in hoc circunciſioni ſuccedit: ſecundū illud apoſtoli ad col.2. Circuncīſi eſtis circunciſione non manufacta in expoliatione corporis carnis: ſed in circūciſione domini noſtri Jeſu Chriſti conſepulti ei in baptiſmo. Sabbatum autē quod ſignificabat primum creationem mutatur in diem dominicum: in quo commemoratur noua creatura inchoata in reſurrectione Chriſti: et ſimiliter aliis ſolennitatibus veteris legis noue ſolennitates ſuccedunt: quia beneficia illi populo exhibita ſignificant beneficia nobis conceſſa per Chriſtum. Unde feſto phaſe ſuccedit feſtum paſſionis Chriſti ⁊ reſurrectionis. Feſto penthecoſtes in quo fuit data lex vetus ſuccedit feſtum penthecoſtes in quo fuit data lex ſpiritus vite. Feſto neomenie ſuccedit feſtū beate Uirginis: in qua primo apparuit illuminatio ſolis id eſt Chriſti per copiam gratie. Feſto tubarum ſuccedunt feſta apoſtolorum. Feſto expiationis ſuccedunt feſta martyrum ⁊ confeſſorum. Feſto tabernaculorum ſuccedit feſtum conſecrationis eccleſie. Feſto cetus atque collecte ſuccedit feſtum angelorum: vel etiam feſtum omnium ſanctorum.

¶ Utrum poſt paſſionez Chriſti legalia poſſint ſeruari ſine peccato mortali. Articu.4.

AD Quartum ſic proceditur. Uidetur quod poſt paſſionem Chriſti legalia poſſint ſine peccato mortali obſeruari. Non eſt enim credendum, quod apoſtoli poſt acceptum ſpiritum ſanctum mortaliter peccauerint: eius enim plenitudine ſunt induti virtute ex alto: vt dicitur luce vltimo. Sed apoſtoli poſt aduentum ſpiritusſancti legalia obſeruauerunt. Dicitur enim actuum.16. quod paulus circuncidit thimotheum: ⁊ actuum.21. dicitur quod paulus ſecundum conſilium Jacobi aſſumptis viris purificatus cum eis intrauit in templum annuncians expletionem dierum purificationis donec offerretur pro vnoquoque eorum oblatio. Ergo ſine peccato mortali poſſunt poſt chriſti paſſionem legalia obſeruari.

¶ p̄. Uitare conſortia gentilium ad cerimonias…

¶ Super Articu.4.

IN artic.4. eiuſdem.103. queſtio. cōmiſſo 3° articulo dubium occurrit circa rationem aſſignatam in littera: quare legalia poſt paſſionem chriſti ceſſauerūt ſic ꝙ abſq3 mortali pctō ſeruari nō pñt. Uī aūt qđ aug. ⁊ author in ea decepti ſunt. naz aut effi caciter concludit aut nō ſi efficax eſt ḡ duo iſta tpa diſtinguenda ſunt cum hiero. ſ. ante paſſionem ⁊ poſt vt in corpore articuli et ex hac rōne diſtinguitur. Et tz ſequela: q2 quia3 idē ſit iudiciū ſm hāc rōnem de verbis ⁊ factis cerimonialibus ſicut duo iſta tpa diſtinguunt q̄ ad vba ita ꝙ ad facta cerimonialia ⁊ ſicut poſt paſſionem chriſti immediate peccaſſent mortalr apl̄i dicentes Jeſum chriſtū naſciturum paſſurum, reſurrecturum: ⁊ ita exercētes facta p̄ſtentia ipſum naſciturum. paſſurum reſurrecturū peccabāt mortalr: ſuper hoc quippe vis rationis ſtat ꝙ paria ſint mentiri verbo ⁊ facto ſiat qđ dedurimus nō admittimr: q2 ↄdicit tribus tpib⁹ in iſſione ad 3m abenſu. poſtea ſequit ꝙ rō efficax nō ſit ad ↄcludendū ꝙ legalia ſeruari nō pñt abſq3 pctō mortali: qđ tñ in corpore articuli concluditur nō magis nāq3 eſt mēdaciū dicere nūc xp̄m naſciturum paſſurū reſurrecturū aſcēſuꝝ et ſcriſſet legē daturum ꝙ poſt penthecoſten tempore apoſtolorū.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ quia non ſolum ex aug. ⁊ authoris ſed eccleſie autoritate diſſō: nō triū tēporū ⁊ rōnez in lr̄a allatā ⁊ cōcl'onē vt in cōcilio florentino ſub euge. 4. pz dēm⁹ ideo vtrunq3 ſaluare opz. Dōm eſt ergo ꝙ ratio illa de mendacio verbo vel facto efficax ē: ⁊ cōcludit ꝙ cerimonialia abſolute ⁊ ſimpl'r nō potuerunt poſt chriſtum immediate obſeruari abſq3 mendacio pnicioſo: ⁊ propterea hodie ſeruari non poſſunt. nec tunc ſeruari potuerunt abſolute: quoniam abſolute ſeruata ſeruāt vt viua et neceſſaria ad ſalutem ex lege veteri: qđ poſt chriſtū nūquā licuit. Quare oīt quoſdam tpe tantū ſcilicet vſq3 ad diuulgationez euangelū licuerit ſeruare eadem vt mortua, eſt quiſque ad tu…

1.q.104. ar.3.co. Et 22ª. q.87.ā. 1.cc2. p9 med. ⁊ q.93.ā. 1.⁊ q6. 94.ā.5. ad.3.⁊ 4.D.1.q. 2.ā.5.q. 3.⁊.4. Et ro. 14.co.2. Et gal. 2.co.2.⁊ 3.⁊.c.5. cor.1.⁊ 2. Et co. 2.ſ.

monias legis ꝯtiebat: ſ; hoc obſeruauit pri- mꝰ paſtor eccleſie. Dr̃.n. ad Gal.2.ꝙ cum ve niſſent ꝗdam antiochiã ſubtrahebat ⁊ ſegre gabat ſe petrꝰ a gentilibus. ergo abſq; pctõ poſt paſſionẽ chr̃i legis cerimonie obſerua- ri poſſunt. ¶ Preterea. Precepta aplõrum non induxerũt hoies ad pctm̃: ſed ex decre- to apoſtolorum ſtatutũ fuit, ꝙ gẽtiles que- dam de cerimonijs legis obſeruarẽt. Dicit̃ n. actuũ.xv. Uiſum ſpũiſctõ ⁊ nobis nihil vl tra imponere oneris vobis quam hec neceſ- ſaria, vt abſtineatis vos ab immolatis ſimu lacrorum ⁊ ſanguine ⁊ ſuffocato, ⁊ fornica- tione. Ergo abſq; peccato cerimonie lega- les poſſunt poſt chriſti paſſionẽ obſeruari.

Sed Contra eſt, ꝙ apoſtolus dicit ad gal.5. Si circuncidimini chr̃s ni- hil vobis proderit: ſed nihil excludit fructũ chriſti, niſi peccatum mortale. ergo circunci- di ⁊ alias cerimonias obſeruare poſt paſſio nem chriſti eſt peccatum mortale.

Rñdeo Dĩm, ꝙ oẽs cerimonie ſunt ꝗdã pteſtatiões fidei in q̃ cõ ſiſtit interior dei cultꝰ. ſic aũt fidẽ interiorẽ põt hõ pteſtari factis ſicͭ ⁊ verbis, ⁊ in vtra q; pteſtatiõe ſi aliqͩ hõ falſum pteſtat̃ pec cat mortalr̃. Quãuis aũt ſit eadẽ fides quã habemus de chr̃o, ⁊ quam antiq̃ patres ha- buerunt: tñ qr ipſi p̃ceſſerũt chr̃m, nos aũt ſeq̃mur. eadẽ fides diuerſis ṽbis ſignificat̃ a nobis ⁊ ab eis: nã ab eis dicebat̃. Ecce vir go concipiet ⁊ pariet filiũ: q̃ ſunt ṽba futuri tp̃is. Nos aũt idem repñtamus p ṽba prete riti tp̃is dicẽtes ꝙ cõcepit ⁊ peperit. ⁊ ſimili ter cerimonie veteris legis ſignificabãt chri ſtum vt naſciturum ⁊ paſſurum: noſtra aũt ſacramẽta ſignificãt ipm̃ vt natũ ⁊ paſſum. Sicut igit̃ peccaret mortalr̃. q̃ nũc ſuã fidem proteſtando diceret chriſtũ naſciturũ, quod antiqui pie ⁊ veraciter dicebant, ita etiã pec caret mortalr̃ ſiq̃s nũc cerimonias obſerua ret, q̃s antiq̃ pie ⁊ fidelr̃ obſeruabãt. Et hoc eſt qð aug dicit cõtra fauſtũ. Jam nõ pmit titur naſciturꝰ, paſſurꝰ, reſurrecturus qð il- la ſacramenta quodammõ pſonabãt: ſ; an- nunciat̃ ꝙ natꝰ ſit, paſſus ſit, reſurrexerit: qð hec ſacrã q̃ a chriſtianis agunt̃, iã pſonant.

Ad Primũ ergo dĩm, ꝙ circa hoc diuerſi mode ſenſiſſe videntur hiero. ⁊ augu. Hieronymus. n. diſtinxit duo tp̃a vnu; tp̃s ante paſſionẽ chr̃i: in quo legalia non erant mortua, quaſi non hñtia vim obligatoriam, aut expiatiuã p ſuo mõ nec etiã mortifera: qr nõ peccabãt ea obſeruãtes. Statim autẽ poſt paſſionẽ chr̃i ĩceperũt eſſe nõ ſolũ mor- tua. i. nõ hñtia ṽtutẽ ⁊ obligationem: ſ; etiã mortifera, ita. ſ. ꝙ peccabant mortaliter qui- cunq; ea obſeruabãt. vñ dicebat ꝙ apli nun q̃ legalia obſeruauerunt poſt paſſionẽ: ſm veritatẽ, ſ; ſolũ q̃dã pia ſimulatiõe: ne. ſ. ſcã dalizarẽt iudeos, ⁊ eoꝝ ↄuerſionẽ ĩpedirẽt. q̃ q̃dẽ ſimulatio ſic intelligenda eſt, nõ qui- dem ita ꝙ illos actus ſecundum rei verita- tem non facerent, ſ; quia non faciebant tan quam legis cerimonias obſeruantes. ſicut ſi quis pelliculam virilis membri abſcindere propter ſanitatem non cã legalis circũciſio- nis obſeruãde. Sed qr indecẽs vr̃ ꝙ aplĩca occultarẽt pp ſcãdalum: q̃ pertinẽt ad veri- tatẽ vite ⁊ doctrine, ⁊ ꝙ ſimulatiõe vterent̃ in his q̃ ptinẽt ad ſalutẽm fideliũ: ideo cõue nientiꝰ aug. diſtinxit tria tp̃a. Unũ quidem ante chr̃i paſſionem in quo legalia neq; erãt mortifera, neq; mortua. Aliud autẽ poſt tp̃s euangelij diuulgati in quo legalia ſunt mor tua ⁊ mortifera. Tertium autem eſt tp̃s me- dium. ſ. a paſſiõe chr̃i vſq; ad diuulgationem euãgelij. In quo legalia quidẽ fuerunt mortua: qr neq; vim aliq̃; habebant, ne- que aliquis ea obſeruare tenebatur. nõ tñ fuerunt mortifera: qr illi q̃ conuerſi erant ad chriſtum ex iudeis poterant illa le- galia licite obſeruare: dummodo non ſic ponerent ſpem in eis ꝙ ea reputarent ſibi neceſſaria ad ſalutem quaſi ſine legalibꝰ fides chriſti iuſtificare nõ poſſet. His aũt qui conuertebantur ex gentilitate ad xp̃m nõ inerat cauſa vt ea obſeruarẽt. ⁊ ideo paulus circũcidit thimoteũ. qui ex matre iudea genitus erat. Titũ aũt qui ex gentilibꝰ natus erat circũcidere noluit. Ideo autẽ noluit ſpũſctũs, vt ſtatim inhiberetur his qui ex iudeis conuertebant̃ obſeruatio legaliũ, ſicut inhibebat̃ his q̃ ex gen- tilibꝰ ↄuertebant̃ gẽtilitatis ritus: vt q̃dã differẽtia inter hos ritus oñdeꝛet̃. Nã gẽtilitatis ritus repudiabatur, tanq̃; omino illicitus: ⁊ a deo ſemper prohibitus. Ritus aũt legis ceſſabat tanq̃; impletus p chr̃i paſſionẽ: vtpote a deo in figuram chri- ſti inſtitutus. ¶ Ad ſcdm̃ dĩm, ꝙ ſm hiero. petrus ſimulato- rie ſe a gentilibus ſubtrahebat, vt vitaret iudeorum ſcandalũ, quorum erat aplũs. vñ in hoc nullomõ peccauit: ſed paulꝰ eũ ſi- militer ſimulatorie reprehẽdit, vt vitaret ſcandalum gentiliu; quorum erat apoſtolus. S; aug. hoc improbat: qr paulꝰ in ca- nonica ſcriptura. ſ. gal.2. in qua nefas eſt credere aliquid fal- ſum eſſe, dicit quod petrus reprehenſibilis erat. vñ verũ eſt ꝙ petrus peccauit, ⁊ paulus vere eu; nõ ſimulatorie reprehẽdit. Non autem peccauit petrus in hoc, ꝙ ad tempus legalia ob- ſeruabat: qr hoc ſibi licebat tanq̃; ex iudeis cõuerſo: ſed pecca- bat in hoc ꝙ circa legaliũ obſeruãtiã nimiã diligẽtiam adhi- bebat ne ſcandalizaret iudeos: ita ꝙ ex hoc ſequebatur genti- liũ ſcandalum. ¶ Ad tertium dĩm, ꝙ quidam dixeront ꝙ illa ꝓhibitio apoſtolorum nõ eſt intelligẽda ad lr̃am, ſed ſm ſpiri- tualem intellectum: vt. ſ. in prohibitione ſanguinis intelligat̃ ꝓhibitio homicidij: in ꝓhibitione ſuffocati intelligatur prohi- bitio violẽtie ⁊ rapine: in ꝓhibitione immolatorum intelligat̃ prohibitio idolatrie: fornicatio aũt ꝓhibet̃ tanquam per ſe ma- lum. ⁊ hanc opinionẽ accipiũt ex q̃buſdã gloſis q̃ hmõi prece- pta myſtice exponũt. ¶ S; qr homicidiũ ⁊ rapina ẽt apud gẽ- tiles reputabant̃ illicita: nõ oportuiſſet ſup hoc ſpãle mãdatũ dari his qui erant ex gentilitate ↄuerſi ad chr̃m. Unde alij di- cunt ꝙ ad literam illa comeſtibilia fuerũt prohibita: nõ pp ob ſeruãtiam legaliũ, ſed pp gulã cõprimendam. vnde dicit hiero nymus ſup illud ezech.44. Omne morticinum ⁊c. condẽnat ſacerdotes qui in cibis ⁊ ceteris hmõi hec cupiditate gule nõ cuſtodiunt. ¶ Sed qr ſunt q̃dam cibaria magis delicata ad gu lam ꝓuocantia, non vr̃ rõ quare fuerunt hec magis q̃; alia ꝓ- hibita. Et ideo dicendum ſm tertia; opinionem ꝙ ad literam iſta ſunt ꝓhibita non ad obſeruandum cerimonia legis: ſed ad hoc ꝙ poſſet coaleſcere vnio gentilium ⁊ iudeorum inſimul ha bitantium. iudeis. n. ꝓpter antiquam conſuetudinem ſanguis ⁊ ſuffocatum erant abominabilia. Comeſtio autem immolato rum ſimulacris poterat in iudeis aggenerare circa gentiles ſuſpicionem reditus ad idolatriam. ⁊ ideo fuerunt prohibita pro tempore illo, in quo de nouo oportebat conuenire in vnum gentiles ⁊ iudeos. Procedente autem tempore ceſſante cauſa ceſſat effectus, manifeſtata euangelice doctrine ṽitate: in qua dominꝰ docet quod nihil quod per os intrat, coinquinat ho- minem: vt dicitur matth.15. et quod nihil eſt reijciendu; quod cum gratiarum actione percipitur: vt prime ad thimoth.4. di citur. Fornicatio autem prohibetur ſpecialiter: quia gentiles non reputabant eam eſſe peccatum.

¶ De preceptis iudicialibus. Queſtio.104.

Conſequenter Conſiderandum eſt de preceptis iudicialibus. ¶ Et primo conſiderandu; eſt de ipſis in commu- ni. Secundo de rationibus eoꝝ. ¶ Circa primum queruntur quatuor. Primo que ſunt iudicialia pre cepta. Secundo vtrum ſint figuralia. Tertio de duratione eo- rum. Quarto de diuiſione eorum.

¶ Utrum ratio preceptoꝝ iudicialium conſiſtat in hoc quod ſunt ordinantia ad proximum. Articu.1.

Ad Primũ ſic ꝓcedit̃. Uĩ ꝙ rõ ꝓceptoꝝ iudicialiũ nõ cõſiſtat in hoc ꝙ ſunt ordinantia ad ꝓximũ. Judicialia. n. precepta a iudicio dicũt̃. ſed multa ſunt alia q̃bus hõ ad ꝓximũ ordinatur q̃ non pertinẽt ad ordinationem iudiciorũ. nõ ergo precepta iudicialia dicuntur quibus homo ordinatur ad proximũ. ¶ Preterea. Precepta iu dicialia a moralibus diſtinguuntur: vt. ſ. dictũ eſt. Sed multa

S.q.90. ar.4. Et locis ibi inductis.

multum tantũ mortua perſona vt mortua tñ cuſtodit̃. vñ ſpũſſancti auctoritate vt in lr̃a di- citur quaſi diſpẽſatiue conceſſum eſt ipſis non moriendi ſacto: qr non eſt cõceſſum vt viderẽ- tur eis vt viuis: ſic. n. ꝯfitent xp̃m naſciturũ paſſurũ ⁊c ſ; deferẽdi mortuam ſynagogam matrẽ cum honore ad tumulũ. Tunc quippe tumulata eſt qñ euan- geliũ eſt diuulgatum. propter qð nunc nec vt viua pp mẽdacium nec vt mortua pp ſe- pulturam iam ſeruari põt cerimonialia illa abſq; pctõ mortali. Et ſic p;; oĩa conſonare. ¶ In reſponſione ad tertium ſcito, ꝙ in eo- dem florentino conci- lio canonizata eſt qua ſi adhuc hec doctrina.

¶ Super.q.104.

In queſtio.104. nihil ſcribendu; occurrit, niſi qð duo ſpecialiter aduertas. primum eſt quare oĩa illius populi erant fi- guralia: aſſignat̃ nãq; in.2.art.ad 2m pro cauſa, qr xp̃s ex popu- lo illo erat naſciturus. i. qr ſtatus illius popu li erat propter xp̃m ve turum ex eo: pñs eſt vt verbis ⁊ factis premun ciarẽt xp̃m ⁊ pertinen tia ad ipſum. Et hoc ex diua inſtitutione cuius ſolius eſt facere ꝙ fa- cta totius populi ſint in figuram. ſcdm̃ eſt ꝙ differentia inter ceri- monialia ⁊ iudicialia in figurãdo, non con ſiſtit in hoc: ꝙ cerimo- nialia ſunt p ſe primo inſtituta ad figuran- dum, ⁊ iudicialia ſint inſtituta ad figurãdũ p ſe ſcdo. hoc eñ nõ di in lr̃a. Et ſi concederetur non poſſent hodie a quocũq; pᵉcipi pn cipe ſicut nec cerimo- nialia: qm̃ p ſe licet 2o haberẽt annexam ſi- gnificationem rei ven turi. ſed cõſiſtit in hoc ꝙ cerimonialia vt ſic per ſe primo. i. ſm pri- mariam intentionem dei inſtituentis figu- rant xp̃m venturum: iudicialia vero vt ſic nec p ſe primo nec per ſe ſcdo continent ra- tionem figure, ſed ex ↄñti. i. p accidens inſti tuta. ſ. data ſunt pplo cuius totus ſtatꝰ erat figuratiuus. ſic eñ om nia in figuram contin gebãt illis: cũ ſiquidẽ iſta iudicialia ſint p vna omniũ contingẽ- tiũ illis, oportet etiam iſta ex cõſequẽti eẽ fi- guralia. Et ppea pñi hec ſtatui ⁊ ſeruari. ¶ Et ſic intellige ſecũ dũ ⁊ tertiũ articulos.

precepta moralia ſunt quibꝰ hō ordinat̄ ad ꝓximū: ſicut patet in ſeptē ꝓceptis ſcd̄e tabule. nō ergo ꝓcepta iudicialia dr̄ ex hoc ꝙ ad ꝓximū ordināt. ¶ P̄. Sicut ſe hn̄t ꝓcepta cerimonialia ad deū, ita ſe hn̄t iudicialia ꝓcepta ad ꝓximū: vt. ſ. dcm̄ eſt. ſ3 inter ꝓcepta cerimonialia ſunt q̄dā q̄ ꝑtinēt ad ſeipm̄: ſicut obſeruātie ciboꝝ ⁊ veſtimētoꝝ. de quibꝰ. ſ. dcm̄ eſt. Ergo ꝓcepta iudicialia nō ex hoc dr̄ ꝙ ordinent hominē ad ꝓximū.

Sz ꝯ eſt, ꝙ dr̄ ezech. 19. Inter cetera bona opera viri iuſti ſi iudicium verum fecerit inter virum ⁊ virū: ſed iudicialia precepta a iudicio dr̄. Ergo precepta iudicialia videntur dici illa que pertinent ad ordinationem holum adinuicez.

Rn̄deo Dōm, ꝙ ſicut ex ſupradictis pz, ꝓceptorum cuiuſcunq3 legis, quedā hn̄t vim obligādi ex ipſo dictamine ratiōis: qr nālis rō dictat hoc eſſe debitum fieri vel vitari. ⁊ hmōi ꝓcepta dr̄ moralia eo ꝙ a rōne dr̄ mores humani. Alia vero ꝓcepta ſunt, q̄ nō hn̄t vim obligādi ex ipſo dictamine rōnis: qr. ſ. in ſe cōſiderata nō hn̄t abſolute rōnē debiti vel indebiti: ſed hn̄t vim obligādi ex aliqua inſtōne diuina, vel humana. ⁊ hmōi ſunt determinatiōes q̄dā moraliū preceptorū. Si igit̄ determinent̄ moralia precepta ꝑ inſtōnē diuinā in his ꝑ q̄ ordinat̄ hō ad deū, talia dicent̄ precepta cerimonialia: ſi aūt in his q̄ ꝑtinēt ad ordinationē hominū adinuicē, talia dicent̄ ꝓcepta iudicialia. In duobus ergo cōſiſtit rō iudicialiū ꝓceptorū. ſ. vt ꝑtineāt ad ordinationē holum adinuicē, ⁊ vt nō habeāt vim obligandi ex ſola rōne, ſed ex inſtitutione.

Ad Primū ergo dōm, ꝙ iudicia exercentur officio aliquorum principum qui hn̄t ptātem iudicandi. Ad principē autē ꝑtinet nō ſolum ordinare de his que veniūt in litigium: ſed etiā de volūtarijs ꝯctibus qui inter homines fiunt, ⁊ de omnibus pertinētibus ad ppl̄i cōitatē ⁊ regimē. vn̄ ꝓcepta iudicialia nō ſolū ſunt illa, que ꝑtinēt ad lites iudiciorū: ſed etiā quecunq3 ꝑtinent ad ordinationē holum adinuicē que ſubeſt ordinationi principis tanq3 ſupremi iudicis. ¶ Ad ſcd̄m dōz, ꝙ rō illa ꝓcedit de ꝓceptis ordinantibꝰ ad ꝓximū que hn̄t viz obligandi ex ſolo dictamine rōnis. ¶ Ad tertium dōm, ꝙ etiā in his q̄ ordināt ad deū quedam ſunt moralia, que ipſa rō fide informata dictat ſicut deū eſſe amādū ⁊ colēdum. Quedā ꝟo ſunt cerimonialia que nō hn̄t vim obligationis, niſi ex inſtōne diuina. Ad deū aūt ꝑtinēt nō ſolū ſacrificia oblata deo: ſ3 etiā q̄cunq3 ꝑtinēt ad idoneitatē offerentiū, deū colētiū. Hoīes eñ ordinant̄ in deum ſicut in finē: ⁊ iō ad cultū dei ꝑtinet, ⁊ ꝑ conſequens ad cerimonialia precepta ꝙ homo habeat quandam idoneitatē reſpectu cultus diuini: ſed homo nō ordinat̄ ad ꝓximum ſicut in finē: vt oporteat eū diſponi in ſeipſo in ordine ad ꝓximū. Hec eñ eſt ꝯparatio ſeruorū ad dn̄os: q̄ id qđ ſunt, dn̄orū ſunt: ſm̄ ph̄m in. 1. politi. ⁊ ideo non ſunt aliqua ꝓcepta iudicialia ordinātia hoīez in ſeipſo: ſed oīa talia ſunt moralia: qr rō que eſt principium moraliū ſe hz in hoīe reſpectu eorum que ad ip̄m ꝑtinēt, ſicut princeps vel iudex in ciuitate. Sciendū tn̄ ꝙ qr ordo hoīs ad ꝓximū magis ſubiacet rōni q̄3 ordo hoīs ad deū, plura ꝓcepta moralia inueniunt̄ ꝑ que ordinatur homo ad proximum q̄3 per que ordinatur homo ad deū: et ꝓp hoc etiā oportuit plura eſſe cerimonialia in lege q̄3 iudicialia.

¶ Utrum precepta iudicialia aliquid figurent. Articu. 2.

f. ar. 3. c. Et. 22ᵉ. q. 87. ā. 1. co.

AD Scd̄m ſic ꝓceditur. Videt̄ ꝙ ꝓcepta iudicialia nō figurēt aliq̄d. Hoc eñ vr̄ eſſe ꝓpriū cerimonialiū preceptorū ꝙ ſint in figuram alicuius rei inſtituta. ſi igit̄ etiā precepta iudicialia aliq̄d figurēt nō erit differentia inter iudicialia ⁊ cerimonialia precepta. ¶ P̄. Sicut illi populo iudeoꝝ data ſunt q̄dā iudicialia ꝓcepta, ita etiā alijs ppl̄is gentiliū: ſ3 iudicialia precepta alioꝝ populoꝝ nō figurāt aliq̄d, ſ3 ordināt quid fieri debeat ergo videt̄ ꝙ neque ꝓcepta iudicialia veteris legis aliquid figurarēt. ¶ Preterea. Ea q̄ ad cultū diuinū ꝑtinēt figuris q̄buſdā tradi oportuit: qr ea q̄ dei ſunt ſupra noſtraz rationē ſunt: vt. ſ. dictū eſt. ſ3 ea q̄ ſunt ꝓximoꝝ, nō excedūt rōnē noſtrā. ergo per iudicialia q̄ ad ꝓximū nos ordināt, non oportuit aliquid figurari.

Sed Contra eſt, quod exo. 21. iudicialia precepta allegorice ⁊ moraliter exponuntur.

Rn̄deo Dōm, ꝙ dupl̄r cōtingit aliqđ ꝓceptū eſſe figurale. Unomodo primo ⁊ ꝑ ſe: qr. ſ. principal̄r eſt inſtitutū ad aliq̄d figurandū. ⁊ hoc mō precepta cerimonialia ſunt figuralia: ad hoc. n. ſunt inſtituta: vt aliq̄d figurēt ꝑtinēs ad cultū dei, ⁊ ad miſteriū chriſti. Quedam ꝟo precepta ſunt figuralia nō primo ⁊ per ſe ſ3 ex conſequenti. ⁊ hoc mō precepta iudicialia veteris legis ſunt figuralia: non. n. ſunt inſtituta ad aliq̄d figurādū: ſ3 ad ordinādū ſtatū illiꝰ populi ſm̄ iuſtitiā et eq̄tatē: ſed ex cōſequēti aliq̄d figurabāt in ꝯ̄ſtū. ſ. totus ſtatꝰ illius populi qui ꝑ hmōi precepta diſponebatur figuralis erat: ſm̄ illud. 1. ad corin. 10. Omnia in figuram contingebant illis.

Ad Primū ergo dōm, ꝙ ꝓcepta cerimōialia alio modo ſunt figuralia q̄3 iudicialia: vt dictum eſt. ¶ Ad ſm̄ dōm, ꝙ populus iudeoꝝ ad hoc electus erat a deo ꝙ ex eo chriſtus naſceret̄. et ideo oportuit totū illius populi ſtatū eſſe ꝓpheticū ⁊ figuralē: vt augu. dicit ꝯ fauſtū. et ꝓp hoc etiam iudicialia illi populo tradita magis ſunt figuralia quā iudicia alijs populis tradita: ſicut etiā bella ⁊ geſta illius populi exponunt̄ myſtice: nō aūt bella vel geſta aſſyrioꝝ vel romanoꝝ, q̄uis longe clariora ſm̄ hoīes fuerīt. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ ordo ad ꝓximū in pplo illo, ſm̄ ſe ꝯſideratꝰ perviꝰ erat rōni: ſ3 ſm̄ ꝙ referebat̄ ad cultum dei ſupabat rationem, ⁊ ex hac parte erat figuralis.

¶ Utrum precepta iudicialia veteris legis perpetuam obligationem habeant. Articu. 3.

AD Tertiū ſic ꝓcedit̄. Uī ꝙ precepta iudicialia veteris legis ꝑpetuā obligationez habeant. Precepta. n. iudicialia pertinent ad virtutem iuſtitie: nā iudiciū dicitur iuſtitie executio. iuſtitia aūt eſt ꝑpetua ⁊ immortalis: vt dicit̄ ſap. primo. Ergo obligatio preceptoꝝ iudicialiū eſt perpetua. ¶ P̄. Inſtitutio diuina eſt ſtabilior q̄3 inſtitutio humana: ſed precepta iudicialia humanarum legū hn̄t perpetuam obligationē. Ergo multo magis precepta iudicialia legis diuine. ¶ P̄. Apoſtolus dicit ad hebr. 7. ꝙ reprobatio fit precedentis mandati propter infirmitatem ipſius et inutilitatem: quod quidem verum eſt de mandato cerimoniali; quod non poterat facere perfectum iuxta conſcientiā ſeruientem ſolummodo in cibis et in potibus, ⁊ varijs baptiſmatibus ⁊ iuſtitijs carnis: vt apoſtolus dicit ad hebr. 9. ſed precepta iudicialia erant vtilia et efficacia ad id ad quod ordinabantur. ſ. ad iuſtitiam ⁊ equitatem inter homines conſtituendam. Ergo precepta iudicialia veteris legis non reprobantur: ſed adhuc efficaciam habent.

f. q. 108. ar. 1. co. ⁊ ar. 2. c. ⁊ ad 4ᵐ. Et 22ᵉ. q. 62. ā. 5. ad. 1. ⁊. q. 87. ā. 1. co. Et. 4. di ſti. 15. q. 1. ā. 5. q. 2. ad. 5. Et di. 2. ar. 8. co. Et. q̄. 4. ā. 13. co. Et heb. 7. lec. 2. co. 2.

Sz ꝯ eſt, ꝙ apoſtolus dicit ad heb. 7. ꝙ trāſlato ſacerdotio neceſſe eſt vt legis trāſlatio fiat: ſ3 ſacerdotiū eſt tranſlatum ab Aaron ad Chriſtum. Ergo etiam ⁊ tota lex eſt trāſlata: non ergo iudicialia precepta adhuc obligationem habent.

Rn̄deo Dōm, ꝙ iudicialia precepta nō habuerūt ꝑpetuā obligationē: ſed ſunt euacuata ꝑ aduentū Chr̄i: aliter tn̄ quā cerimonialia: nam cerimonialia a deo ſunt euacuata, vt non ſolum ſint mortua: ſed etiam mortifera obſeruātibus poſt Chriſtum: maxime poſt euangelium diuulgatū: precepta aūt iudicialia ſunt quidem mortua (quia non habent vim obligandi) non tamen ſunt mortifera: qr ſiquis princeps ordinaret in regno ſuo illa iudicialia obſeruari nō peccaret: niſi forte hoc modo obſeruarentur vel obſeruari mandarentur tanquā habentia vim obligandi ex veteris legis inſtōne: talis enim intentio obſeruandi eſſet mortifera: ⁊ huiꝰ differentie rō poteſt accipi ex premiſſis. Dictū eſt. n. ꝙ ꝓcepta cerimonialia ſunt figuralia primo ⁊ per ſe tanq3 inſtituta principaliter ad figurāda Chriſti myſteria vt futura: et ideo ipſa obſeruatio eorū preiudicat fidei veritati ſm̄ quā cōfitemur illa myſteria iaz eſſe cōpleta. Precepta aūt iudicialia nō ſunt inſtituta ad figurandū: ſed ad diſponendū ſtatū illius populi qui ordinabatur ad Chriſtū: ⁊ ideo mutato ſtatu illius populi Chr̄o iam veniēte iudicialia precepta obligationem amiſerunt. Lex. n. fuit pedagogus ducens ad Chr̄m: vt dicit̄ ad gal. 3. quia tn̄ huiuſmodi iudicialia precepta non ordinantur ad figurādum: ſed ad aliquid fiendū: ipſa eorum obſeruatio abſolute nō preiudicat fidei veritatis: ſed intentio obſeruandi tanq3 ex obligatione legis preiudicat veritati fidei quia per hoc haberetur ꝙ ſtatus prioris populi adhuc duraret: ⁊ ꝙ Chriſtus nondum veniſſet.

Ad Primū ergo dōm, ꝙ iuſtitia quidem perpetuo eſt obſeruanda: ſed determinatio eoꝝ que ſunt iuſta ſm̄ inſtitutionem humanā vel diuinā: opz ꝙ varietur ſm̄ diuerſum hominum ſtatū. ¶ Ad ſm̄ dōm, ꝙ precepta iudicialia ab hoībus inſtituta hn̄t perpetuā obligationē manēte illo ſtatu regiminis: ſed ſi ciuitas vel gens ad aliud regimen deueniat opz leges mutari: nō. n. eedē leges conueniunt in democratia que eſt poteſtas populi: ⁊ in oligarchia que eſt ptās diuitum: vt pz per ph̄m in ſua politica: ⁊ ideo etiā mutato ſtatu illiꝰ populi oportuit ꝓcepta iudicialia mutari. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ illa ꝓcepta iudicialia diſponebāt populū ad iuſtitiā ⁊ equitatē ſm̄ ꝙ conueniebat illi ſtatui: ſed poſt Chriſtū ſtatū illiꝰ populi oportuit

mutari:vt tā in.Chʼo nō eſſet diſcretio gentilis ⁊ iudei, ſicut antea erat:et ꝓp hoc oportuit etiā precepta iudicialia mutari.

¶ Utrum precepta iudicialia poſſunt habere aliquam certam diuiſionem. Articu.4.

AD Quartū ſic ꝓcedit. Uī ꝙ precepta iudicialia nō poſſint hr̄e aliq̄ certā diuiſionē. Precepta.n.iudicialia ordinant hoīes adinuicē:ſed ea q̄ inter hoīes ordinari opꝫ:in vſum eorū venientia nō cadūt ſub certa diſtōne:cū ſint infinita:ergo precepta iudicialia nō pñt hr̄e certā diſtōnē. ¶ P̄. Precepta iudicialia ſunt determiatiōes moraliū.ſed moralia p̄cepta nō videnꝭ hr̄e aliquā diſtōnē niſi ſm ꝙ reducunꝭ ad precepta decalogi:ergo p̄cepta iudicialia non hn̄t aliq̄ certā diſtōnē. ¶ P̄. Precepta cerimonialia,q̄ certam diſtōnē hn̄t:eoꝝ diſtō in lege innuiꝭ dū q̄dā vocanꝭ ſacrificia: quedā obſeruātie:ſed nulla diſtinctio innuiꝭ in lege preceptorū iudicialiū. Ergo vī ꝙ non habeant certam diſtinctionem.

Sed Cōtra. Ubi eſt ordo,opꝫ ꝙ ſit diſtō:ſꝫ rō ordinis maxime pertinet precepta iudicialia:per que populus ille ordinabatur. Ergo maxime debēt hr̄e diſtinctionē certā.

Rñdeo Dōm,ꝙ cū lex ſit q̄ſi q̄dā ars hūane vite inſtituende vel ordinādē,ſicut in vnaq̄q̄ arte eſt certa diſtō regularū artis,ita opꝫ in q̄lꝫ lege eē certā diſtōnē p̄ceptorū:alr̄.n.ipſa confuſio vtilitatē legis auferret:⁊ iō dōm eſt ꝙ p̄cepta iudicialia veteris legis per que hoīes adinuicē ordinabanꝭ,diſtinctionē hn̄t ſm diſtōnem ordinationis humane. Quadruplex aūt ordo in aliquo ppl̄o inueniri pōt. Unus q̄dē p̄ncipiū ppl̄i ad ſubditos:alius aūt ſubditoꝝ adinuicē:tertiꝰ aūt eoꝝ q̄ ſunt de ppl̄o ad extraneos.quartus aūt ad domeſticos:ſicˀ p̄ris ad filiū,vxoris ad virū ⁊ dn̄i ad ſeruū:et ſm iſtos q̄tuor ordines diſtingui pñt precepta iudicialia veteris legis. Dātur aūt q̄dā p̄cepta de inſtōne p̄ncipū et officio eorū,⁊ de reuerētia eis exhibēda: et hec eſt vna ꝑs iudicialiū p̄ceptorū. Dantur etiā quedā precepta pertinentia ad conciues adinuicem:puta circa emptiones ⁊ vēditiōes, et iudicia et penas:et hec eſt ſcd̄a pars iudicialiū preceptorū. Danꝭ etiam q̄dā precepta pertinentia ad extraneos: puta de bellis cōtra hoſtes et de ſuſceptione peregrinorū et aduenarū:et hec eſt tertia pars iudicialiū preceptorū. Dantur etiā in lege quedā precepta pertinētia ad domeſticam cōuerſationem:ſicut de ſeruis et vxoribus et filijs: et hec eſt quarta pars iudicialium preceptorum.

Ad Primū ergo dōm,ꝙ ea q̄ ꝑtinēt ad ordinationē hoīum adinuicē.ſunt q̄dē numero infinita:ſꝫ tñ reduci pñt ad aliq̄ certa ſm dr̄iā ordinationis hūane:vt dictū eſt. ¶ Ad ſm dōm,ꝙ p̄cepta decalogi ſunt p̄ᵃ in gn̄e moraliū:vt.ſ.dictū eſt. ⁊ iō ꝯuenienter alia p̄cepta moralia ſm ea diſtinguunꝭ. Sꝫ p̄cepta iudicialia ⁊ cerimōialia hn̄t aliā rōnē obligatiōis nō q̄dē ex rōne naturali ſꝫ ex ſola inſtōne:⁊ ideo diſtōnis eoꝝ alia eſt rō. ¶ Ad tertiū dōm,ꝙ ex ipſis rebꝰ que per p̄cepta iudicialia ordinanꝭ in lege,innuit lex diſtinctionē iudicialiū preceptorū.

¶ De rōne iudicialiū preceptorū. Q̄ō.105.

¶ Super.q.105.
IN queſtio.105. hoc ſolum ſcribendū occurrit quod tam ex lege veteri quā ex autoritate ariſ.⁊ autoris apparet: ꝙ non irrationabiliter ordinaretur ꝙ tam eccleſia quam quicunq̄ alius nō poſſet vltra rīn agri in ciuitatis territorio vt propriū habere:ſed donatū vel ſucceſſione vel q̄olibet aliter obueniens plus quilibet teneretur vendere ne poſſeſſiones ad paucos deuenirēt: vt hoc videtur pluribus in locis accidere.

DEinde Conſiderandū eſt de ratione iudicialiū preceptorum. ¶ Et circa hoc queruntur quatuor. Primo de ratione preceptorum iudicialiū que pertinent ad principes. ſecundo de his que pertinent ad conuictum hominum adinuicem. tertio de his que pertinent ad extraneos. quarto de his que pertinent ad domeſticam cōuerſionē.

¶ Utrum conuenienter lex vetus de principibus ordinauerit. Articu.1.

AD Primum ſic ꝓceditur. Uidetur ꝙ inconuenienter lex vetus de principibꝰ ordinauerit. Quia vt philoſophus dicit in.3.polit.ordinatio populi precipue dependet ex maximo principatu:ſed in lege nō inuenitur qualiter debeat inſtitui ſupremus princeps. Inuenitur autem de inferioribus principibus.primo quidē exo.18. Prouide de omni plebe viros ſapiētes ⁊c.⁊ numeri.xi. Cōgrega mihi.70.viros de ſenioribus iſrael:⁊ deut.1. Date ex vobis viros ſapientes et gnaros ⁊c.ergo inſufficienter lex vetus principes populi ordinauit. ¶ P̄. Optimi eſt optima adducere:vt plato dicit:ſed optima ordinatio ciuitatis vel populi cuiuſcunq̄ eſt vt gubernetur per regem:quia huiuſmodi regnū maxime repreſentat diuinum regimen quo vnus deus mundum gubernat a principio:igiꝭ lex debuit regē ppl̄o inſtituere,⁊ nō ꝑmittere hoc eoꝝ arbitrio:ſicut ꝑmittitur deut.17. Cū dixeris.cōſtituam ſuꝑ me regem, eum conſtitues ⁊c. ¶ P̄. Sicut dr̄ matt.12. Omne regnum in ſeipſum diuiſum deſolabiꝭ: qḋ etiam experimento patuit in ppl̄o iudeoꝝ:in quo fuit diuiſio regni deſtructionis cā: ſed lex precipue dꝫ intendere ea q̄ ꝑtinēt ad cōem ſalutē ppl̄i.ergo debuit in lege ꝓhiberi diuiſio regni in duos reges:nec etiā debuit hoc auc̄te diuina introduci ſicut legiꝭ introductū autoritate dn̄i ꝑ abdiā ſyloniē ꝓphā.3.reg.xi. ¶ P̄. Sicut ſacerdotes inſtituunꝭ ad vtilitatē ppl̄i in his q̄ ad deū ꝑtinēt (vt pꝫ heb.5.) ita principes etiā inſtituunꝭ ad vtilitatē ppl̄i in rebꝰ hūanis: ſed ſacerdotibꝰ ⁊ leuitis qui ſunt in lege deputanꝭ aliq̄ ex q̄bus viuere dēant: ſicut decime ⁊ primitie,⁊ multa alia hmōi:ergo ſilr̄ principibus ppl̄i debuerūt aliq̄ ordinari vñ ſuſtētarent:⁊ p̄cipue cū ꝓhibita ſit eis munerꝝ acceptio:vt pꝫ exo.23. Nō accipietis munera q̄ excecāt ē prudētes: ⁊ ſubuertūt vba iuſtorū. ¶ P̄. Sicˀ regnum eſt optimū regimē:ita tyrānis eſt peſſima corruptio regimis:ſꝫ dn̄s regem inſtituēdo inſtituiꝭ ius tyrānicū. Dr̄.n.1.regū.8. Hoc erit ius regis q̄ imꝑaturꝰ eſt vobis,filios veſtros tollet ⁊c. Ergo inconueniēter fuit ꝓuiſum ꝑ legem circa principū ordinationē.

Sꝫ Contra eſt,ꝙ populus iſrael de plenitudine ordinationis commendatur numeri.24.quod pulchra ſunt tabernacula tua iacob:⁊ tentoria tua iſrael:ſed pulchritudo ordinationis populi dependet ex principibus bene inſtitutis: ergo per legem populus fuit circa principes bene inſtitutus.

Rñdeo Dōm,ꝙ circa bonā ordinationē p̄ncipū in aliq̄ ciuitate vel gēte duo ſunt attēdēda:q̄rū vnū eſt vt oēs aliq̄ ꝑtē hēant in p̄ncipatu:ꝑ hoc.n.ꝯſeruaꝭ pax ppl̄i ⁊ oēs talē ordinationē amāt ⁊ cuſtodiūt:vt dr̄ i.2.poli. Aliud eſt qḋ attenditur ſm ſpēm regiminis vel ordinatiōis p̄ncipatuū:cuius cum ſint diuerſe ſpecies (vt ph̄s tradit in.3.politi.) p̄cipue tñ eſt vnum regimen in quo vnꝰ principatur ſm ꝟtutē, ⁊ ariſtocratia.i.ꝑtās optimoꝝ i q̄ aliq̄ pauci p̄ncipanꝭ ſꝫ ꝟtutē:vñ optima ordinatio principū eſt in aliq̄ ciuitate vel regno in q̄ vnꝰ p̄ficiꝭ ſm ꝟtutem q̄ oībꝰ preſit:⁊ ſub ipſo ſunt aliq̄ p̄ncipantes ſm ꝟtutem:⁊ tñ talis principatꝰ ad oēs ꝑtinet:tū q̄ ex omnibꝰ eligi pñt:tū q̄ etiā ab oībꝰ eligunꝭ. Talis.n.eſt optima politia bñ cōmixta ex regno inq̄ātū vnꝰ p̄eſt, ⁊ ariſtocratia inq̄ntum multi principanꝭ ſm virtutem:⁊ ex democratia.i.ꝑtāte ppl̄i inq̄ntū ex popularibus pñt eligi principes:⁊ ad populū ꝑtinet electio p̄ncipū:⁊ hoc fuit inſtitutum ſm legē diuinā. Nā Moyſes ⁊ eiꝰ ſucceſſores gubernabant pplm quaſi ſingulr̄ oībꝰ p̄ncipātes,qḋ eſt quedā ſpēs regni. Eligebātur autē 72.ſeniores ſm virtutem. Dicitur.n.deuter.1. Tuli de veſtris tribubus viros ſapientes ⁊ nobiles,⁊ conſtitui eos principes: et hoc erat ariſtocraticum:ſed democraticū erat quod iſti de omni populo eligebantur. Dicitur enim exo.18. Prouide de omni plebe viros ſapientes ⁊c.et etiā ꝙ populus eos eligebat vnde dicitur deuter.1. Date ex vobis viros ſapientes ⁊c.vnde patet qḋ optima fuit ordinatio principum quam lex inſtituit.

Ad Primū ergo dōm,ꝙ ppl̄s ille ſub ſpāli cura dei regebatur.vñ dr̄ deut.7. Te elegit dn̄s deus tuꝰ vt ſis ei ppl̄s peculiaris:⁊ ideo inſtitutionē ſummi p̄ncipis dn̄s ſibi reſeruauit: et hoc eſt qḋ Moyſes petiuit numeri.27. Prouideat dn̄s deus ſpūum oīs carnis hoīem q̄ ſit ſuꝑ multitudinem hanc:⁊ ſic ex dei ordinatione inſtitutus eſt Joſue in principatu poſt Moyſen: ⁊ de ſingulis iudicibꝰ qui poſt Joſue fuerunt legiꝭ ꝙ deꝰ ſuſcitauit ppl̄o ſaluatorē,⁊ ꝙ ſpūs dn̄i fuit in eis:vt pꝫ iudicū.2. Et iō etiā electionē regis nō cōmiſit dn̄s ppl̄o ſꝫ ſibi reſeruauit:pꝫ deut.17. Cum cōſtitues regē quē dn̄s deꝰ tuꝰ elegerit. ¶ Ad ſm dōm,ꝙ regnū eſt optimū regimē ppl̄i ſi nō corrūpaꝭ:ſed ꝓp magnā ꝑtātē q̄ regi cōcediꝭ:de facili regimē degñat in tyrānidē:niſi ſit ꝑfcā virtꝰ eiꝰ cui talis ꝑtās cōcediꝭ: q̄ nō eſt niſi ꝟtuoſi dn̄i ferre bonas fortunas: vt ph̄s dt in.10.eth̄.ꝑfecta aūt virtꝰ in paucis inueniꝭ:⁊ p̄cipue iudei crudeles erant et ad auaritiā ꝓni:ꝑ q̄ vitia maxie hoīes in tyrannidem decidūt. Et iō dn̄s a principio eis regē nō inſtituit cum plena ꝑtāte:ſed iudicē et gubernatorem in eorū cuſtodiā:ſed poſtea regē ad petitionē populi quaſi indignatus cōceſſit:vt pꝫ per hoc qḋ dixit ad Samuelē.1.regū.8. Non te abiecerunt:ſed me, ne regnē ſuꝑ eos. Inſtituit tñ a principio circa regē inſtituendum primo quidē modum eligendi,in quo duo determinauit: vt ſcilicet in eius electione expectarent iudicium dn̄i:et vt non facerent regem alterius gentis:quia tales reges ſolent parum affici ad gentē cui preficiuntur:⁊ ꝑ conſequens non curare de

eis.ſcd̄o

eis. Scḋo ordinauit circa reges inſtitutos qualr̄ deberēt ſe hr̄e q̄tū ad ſeipſos: vt. ſ. nō multiplicarēt curr⁹ ⁊ equos, neq̄ vxores. neq̄ etiā immēſas diuitias: q2 ex cupiditate hoꝝ ꝓncipes ad tyrānidē declināt, ⁊ iuſtitiā derelinquūt. Inſtituit ēt qualiter ſe deberēt hr̄e ad deū: vt. ſ. ſemꝑ legerēt ⁊ cogitarēt de lege dei: ⁊ ſemꝑ eſſent in dei timore ⁊ obediētia. Inſtituit etiam qualr̄ ſe hr̄ent ad ſubditos ſuos: vt. ſ. non ſupbe eos ꝯtēnerent aut opprimerēt, neq̄ ēt a iuſtitia declinarēt. ¶ Ad tertiū dō3, q̄ð diuiſio regni ⁊ multitudo regū magis eſt ꝑplo illi data in penā ꝓ multis diſſenſionib⁹ eoꝝ q̄s maxīe ꝯ regē dauid iuſtū mouerāt q̄ ad eoꝝ ꝓfectū. vñ ð2 Oſee. 13. Dabo tibi regē i furore meo: ⁊ Oſee. 8. Ipſi regnauerūt, ⁊ nō ex me: principes extiterūt. ⁊ nō cognoui. ¶ Ad q̄rtū dō3, q̄ ſacerdotes ꝑ ſucceſſionē originis ſacris deputabant: ⁊ hoc iō vt i maiori reuerētia haberent̄ ſi nō quil3 ex ꝑplo poſſet ſacerdos fieri: quoꝝ honor cedebat in reuerētiā diuini cult⁹, ⁊ iō oportuit vt eis ſpālia q̄dā deputarent̄ tā in decimis q̄ in p̄mitijs: q̄ ēt in oblatiōib⁹ ⁊ ſacrificijs ex q̄b⁹ viuerēt. S3 ꝓncipes ſicut dictū eſt aſſumebāt̄ ex toto ꝑplo. ⁊ iō habebāt certas poſſeſſiōes ꝓprias ex quib⁹ viuere poterāt, ⁊ ꝓcipue cū dn̄s ꝓhiberet ēt in lege ne ſupabūdarēt diuitijs, aut magnifico apparatu, tū q2 nō erat facile q̄n ex his in ſupbiā ⁊ tyrannidē erigerent̄, tū ēt q2 ſi ꝓncipes non erāt multū diuites, ⁊ erat laborioſus principat⁹ ⁊ ſolicitudine plen⁹: nō multū affectabat̄ a popularib⁹: ⁊ ſic tollebat̄ ſeditionis mā. ¶ Ad quintū dōm, q̄ illud ius nō debebat̄ regi ex inſtitutiōe diuina: ſ3 magis ꝓnūtiabat̄ vſurpatio regū, q̄ ſibi ius iniquū cōſtituūt in tyrānidē degenerātes ⁊ ſubditos deꝑdātes, ⁊ h̄ p3 ꝑ hoc q̄ in fine ſubdit, Voſq̄ eritis ei ſerui: q̄ð ꝓprie ꝑtinet ad tyrānidē: q2 tyrāni ſuis ſubditis principant̄ vt ſeruis. vñ h̄ dicebat ſamuel ad terrēdū eos ne regē peterēt ſeq̄t̄ eñ. Noluit āt audire popul⁹ vocē ſamuelis. Pōt tñ ꝯtigere q̄ð bon⁹ rex abſq̄ tyrānide filios tollat ⁊ cōſtituat tribunos ⁊ cēturiōes: ⁊ m̄lta accipiat a ſubditis ſuis ꝑp cōe bo\m ꝓcurādū.

¶ Utrū conuenienter fuerint tradita precepta iudicialia quātum ad popularium coniunctum. Artic. 2.

Ad ſcḋm ſic ꝓceditur. Vr̄ q̄ incōuenientēr fuerint tradita ꝓcepta iudicialia quātū ad populariū ꝯiūctū. Nō. n. pn̄t hoīes pacifice viuere adinuicē ſi vnus accipiat ea q̄ ſunt alteri⁹: ſed hoc videt̄ eſſe inductū in lege: ð2 eñ deut. 23. Ingreſſus vineā pximi tui comede vuas quātū tibi placuerit. q̄ lex vetus nō cōuenientēr prouidebat hoīm paci. ¶ p̄. Ex hoc maxime multe ciuitates ⁊ regna deſtruunt̄ q̄ poſſeſſiōes ad mulieres perueniūt. vt ph̄s dicit in. 2. politi. ſed hoc fuit introductū in veteri lege. Dicitur eñ nume. 27. Hō cū mortu⁹ fuerit abſq̄ filio ad filiā ei⁹ trāſibit hereditas. ergo nō cōuenientēr ꝓuidit lex ſaluti populi. ¶ p̄. Societas hoīm maxīe cōſeruat̄ ꝑ h̄ q̄ hoīes emēdo ⁊ vēdendo ſibi inuicē res ſuas cōmutāt q̄b⁹ indigēt: vt ð2 in. 1. polit. ſed lex vet⁹ abſtulit vrtutē vēditionis: mādauit eñ quod poſſeſſio vēdita reuerteret̄ ad vēditorē i. 50. anno iubilei: vt p3 Leui. 22. incōuenientēr igit̄ lex ꝑplm̄ illum circa hoc inſtituit. ¶ p̄. Neceſſitatib⁹ hoī3 maxīe expedit vt hoīes ſint ꝓmpti ad mutuū concedēdū. q̄ q̄dem ꝓmptitudo tollit ꝑ hoc q̄ creditores accepta nō reddūt. vñ ð2 eccl̄. 29. Multi nō cā neq̄tie feneraṫi ſunt: ſed fraudari gratis timuerunt. hoc aūt induxit lex p̄mo quidē: q2 mādauit deut. 15. Cui debet̄ aliq̄d ab amico vel ꝓximo ac fratre ſuo repetere nō poterit: q2 annus remiſſionis eſt dn̄i ⁊ exod. 22. ð2, q̄ð ſi p̄ſte dn̄o aīal mutuatū mortuū fuerit, reddere nō tenet̄. Scḋo q2 auferi̇̄ ei ſecuritas q̄ hr̄ ꝑ pign⁹. ð2 eñ deut. 24. Cū repetes a ꝓximo tuo rē aliquā quā 3 tibi: nō ingredieris domū ei⁹, vt pign⁹ auferas, ⁊ iterū. Nō pnoctabit apud te pign⁹: ſ3 ſtatim reddes ei. ergo inſufficiētēr fuit ordinatū in lege de mutuis. ¶ p̄. Ex defraudatione depoſiti maximū periculū imminet, ⁊ iō eſt maxima cautela adhibēda. vñ ēt ð2. 2. Mach. 3. q̄ ſacerdotes inuocabant eū de celo: q̄ de depoſitis legē poſuit vt his q̄ depoſuerāt ea ſalua cuſtodirēt: ſed in preceptis veteris legis parua cautela circa depoſita adhibetur. Dicit̄ enim Exod. 22. q̄ in amiſſione depoſiti ſtat̄ iuramēto ei⁹ apud quē fuit depoſitū. ergo nō fuit circa h̄ legis ordinatio cōueniēs. ¶ p̄. Sicut aliq̄s mercenarius locat operas ſuas, ita etiā aliqui locāt domū vel quecūq̄ alia hmōi. ſed nō eſt neceſſariū vt ſtatim ꝓtiū locate dom⁹ cōductor exhibeat. q̄ etiā nimis durū fuit q̄ð ꝓcipit̄ Leui. 19. Non morabit̄ opus mercenarij tui apud te vſq̄ mane. ¶ p̄. Cū frequētēr immineat iudiciorū neceſſitas facilis d3 eſſe acceſſus ad iudicē: inconuenienter igitur ſtatuit lex deut. 17. vt irent ad vnū locu3 expetitari iudiciū de ſuis dubijs. ¶ p̄. Poſſibile eſt nō ſolū duos, ſ3 etiā tres vel plures cōcordare ad mētiēdū: inconuenientēr igit̄ ð2 deut. 19. In ore duorū vel triū teſtium ſtabit omne verbu3. ¶ p̄. Pena debet taxari ſ3 quātitatē culpe. vnde ð2 etiā deut. 25. Pro mēſura peccati erit ⁊ plagaꝝ mod⁹: ſ3 quibuſdā equalib⁹ culpis lex ſtatuit inequales penas. Dicit̄ eñ Exod. 22. q̄ð reſtituet fur quinq̄ boues ꝓ vno boue, ⁊ quatuor oues ꝓ vna oue. quedā etiā nō multū grauia pctā graui pena puniūt̄: ſicut numeri. 15. lapidatus eſt q̄ collegerat ligna in ſabbato. Filius etiā ꝓteruus propter parua delicta: q2. ſ. comeſſationib⁹ vacabat ⁊ cōuiuijs mādabat̄ lapidari deut. 21. igitur incōuenientēr in lege ſunt inſtitute pene. ¶ p̄. Sicut Augu. dicit. 21. de ciui. dei, octo genera penarū in legib⁹ eſſe ſcribit tullius. Dāna, vincula, verbera, talionē, ignominiā, exiliū, ſeruitutē. Ex q̄bus aliqua ſunt in lege ſtatuta. Dāna quidē ſicut cū fur cōdēnabatur ad quintuplum vel quadruplum. Uincula xō ſicut numeri 15. mādatur de quodā q̄ in carcerem includat̄. Verbera xō ſicut deut. 25. Si eū qui peccauit dignū viderint plagis ꝓſternent, ⁊ corā ſe faciēt verberari. Ignominiā etiā inferebat illi qui nolebat accipere vxorē fratris ſui defuncti: q̄ tollebat calciamentū illius, ⁊ ſpuebat in faciē illius. Mortē etiā inferebat: vt patet etiā Leui. 20. Qui maledixerit patri ſuo aut matri morte moriat̄. Penam etiā talionis lex induxit dicēs Exod. 21. Oculū pro oculo, dētē ꝓ dente. incōueniēs igit̄ vr̄ q̄ alias duas penas. ſ. exiliū ⁊ ſeruitutē lex vetus non inſtituit. ¶ p̄. Pena non debetur niſi culpe: ſed bruta animalia nō poſſunt habere culpā. ergo incōuenientēr eis infligit̄ pena. Exo. 21. Bos lapidibus obruet̄ qui occiderit virū aut mulierē. ⁊ Leui. 21. dicit̄. Mulier q̄ ſuccubuerit cuilibet iumēto ſimul interficiat̄ cū eo: ſic igitur videt̄ q̄ð incōuenientēr ea q̄ pertinent ad conuictū hominū adinuicē fuerint in lege veteri ordinata. ¶ p̄. Dn̄s mādauit Exo. 21. q̄ homicidiū morte hoīs puniretur: ſed mors bruti animalis multo minus reputat̄ q̄ occiſio hoīs. ergo nō poteſt ſufficiētēr recompēſari pena homicidij per occiſionē bruti animalis, incōuenientēr igit̄ mādat̄ deut. 21. q̄ð q̄n inuētum fuerit cadauer occiſi hoīs, ⁊ ignorabit̄ cedis reus, ſeniores ꝓpinq̄oris ciuitatis tollāt vitulā de armēto que nō traxit iugū: nec terrā ſcidit vomere, ⁊ ducēt eā ad vallem aſperā atq̄ ſaxoſam q̄ nunquam arata eſt nec ſemēta recepit. ⁊ cedēt i ea ceruices vitule.

Sz ō eſt, q̄ ꝓ ſpeciali bñficio cōmemorat̄ in pſ. Nō fecit talr̄ omni natiōi ⁊ iudicia ſua nō manifeſtauit eis.

Rn̄deo dōm, q̄ð ſicut Aug. in. 2. de ciui. dei introducit a tullio dictū, Populus eſt cetus multitudinis iuris conſenſu, ⁊ vtilitatis cōione ſociatus. vñ ad rationem populi pertinet, vt cōicatio hominū adinuicem iuſtis ꝓceptis legis ordinetur. Eſt aūt duplex cōicatio hoīm adinuicē. Una q̄dem que fit authoritate principū. Alia aūt fit ꝓpria volūtate priuatarū perſonarū. Et q2 volūtate vniuſcuiuſq̄ diſponi poteſt quod eius ſubditur poteſtati, ideo authoritate principum quib⁹ ſubiecti ſunt hoīes, op3 q̄ iudicia inter hoīes exerceantur, ⁊ pene malefactoribus inferantur. Poteſtati vero priuatarū perſonarū ſubdunt̄ res poſſeſſe, ⁊ ideo ꝓpria authoritate in his poſſunt ſibi inuicē cōicare: puta emēdo, vendendo, donando, ⁊ alijs hmōi. Circa vtranq̄ autē cōicationē lex ſufficiētēr ordinauit. Statuit eñ iudices: vt patet deute. 16. Iudices ⁊ magiſtros cōſtitues in oīb⁹ portis ei⁹, vt iudicēt populū iuſto iudicio. Inſtituit etiā iuſtū iudicij ordinē, vbi ð2 deut. 1. Q̄ð iuſtū eſt iudicate: ſiue ciuis ille ſit, ſiue ꝑegrin⁹ nulla erit perſonaꝝ diſtantia. ſuſtulit etiā occaſionē iniuſti iudicij acceptionē munerū iudicib⁹ ꝓhibēdo: vt p3 Exo. 23. ⁊ deut. 16. Inſtituit etiā numerū teſtiū duorū vel trium: vt p3 deut. 17. ⁊. 19. Inſtituit etiā certas penas ꝓ diuerſis delictis: vt poſt dicet̄. Sed circa res poſſeſſas optimū eſt, ſicut dicit philoſophus in 2. politi. q̄ð poſſeſſiones ſint diſtincte, ⁊ vſus ſit partim cōmunis partim autem per volūtatem poſſeſſorum cōmunicetur. ⁊ hec tria fuerūt in lege ſtatuta. Primo enim ipſe poſſeſſiones diuiſe erant in ſingulos: dicitur enim numero. 34. Ego dedi vobis terrā in poſſeſſionē quam ſorte diuideris vobis. Et q2 per poſſeſſionum irregularitatē plures ciuitates deſtruuntur (vt philoſophus dicit in ſecundo politico.) ideo circa poſſeſſiones regulādas triplex remedium lex adhibuit. Unū quidem vt ſecundum numerū hominum equaliter diuiderentur. vnde dicitur numero. 34. Pluribus dabitis latiorē: ⁊ paucioribus anguſtiorem. Aliud remedium eſt: vt poſſeſſiones nō in perpetuum alienentur: ſed certo tempore ad ſuos poſſeſſores reuertantur, vt non confundantur ſortes poſſeſſionum. Tertium reme-

dium eſt ad huiuſmodi confuſionem tollendam vt proximi ſuccedant morientibus. Primo quidem gradu filius. Secũdo autem filia. Tertio fratres. Quarto patrui. Quinto quicũqꝫ propinqui. Et ad diſtĩctionem ſortiũ conſeruãdã vlterius lex ſtatuit, vt mulieres que ſunt heredes nuberẽt ſue tribꝰ hoĩbus: vt habetur numeri. 36. ¶ Secũdo vero inſtituit lex, vt quãtum ad aliqua vſus rerũ eſſet cõis: τ quantum ad curã: ꝓceptũ eſt enĩ deut. 20. Nõ videbis bouẽ τ ouẽ fratris tui errantẽ, τ preteribis, ſed reduces fratri tuo: τ ſilr de alijs. ſecũdo quantũ ad fructũ. Cõcedebaꝭ.n. cõiter quãtũ ad ocõ, vt ingreſſus in vineã amici licite comedere poſſet, dũ tñ extra nõ deferret. Quantũ ad pauperes vo ſpãlr, vt eis relinquerenꝭ manipuli obliti, τ fructus, τ racemi remanẽtes: vt habeꝭ leuit. 19. τ deut. 24. τ etiã cõicabãꝭ ea q̃ naſcebanꝭ in ſeptimo anno: vt habeꝭ exod. 23. τ leuit. 26. ¶ Tertio vero ſtatuit lex cõicationẽ factã per eos q̃ ſunt rerum dñi vnã pure gratuitã vñ dr deut. 14. Anno tertio ſeparabis aliã decimã veniẽtqꝫ leuites τ pegrinꝰ, τ pupillꝰ, τ vidua, τ comedẽt, τ ſaturabũtur. Aliã vero cũ recõpẽſatione vtilitatis: ſicut per venditionẽ τ emptionem, τ locationem: τ conductionem, τ per mutuũ. τ iterum per depoſitũ: de quibus omnibꝰ inueniuntur ordinationes certe in lege. vnde patet qȯ lex vetus ſufficienter ordinauit conuictum illius populi.

Ad primũ Ergo dõꝫ, ꝙ ſicẽ aplꝰs dicit ro. 13. Qui diligit primũ legẽ impleuit: qꝛ ſ. oĩa precepta legis pcipue ordinata ad proximũ ad hunc finẽ ordinari videntur vt hoĩes ſeinuicem diligant: ex dilectione autẽ pcedit quod hoĩes ſibinuicẽ bona ſua cõicent: qꝛ dr .1. Joã. 3. Qui viderit fratrẽ ſuũ neceſſitatẽ patiẽtẽ, τ clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodo charitas dei manet in illo? τ iȯ intẽdebat lex hoĩes aſſuefacere, vt facile ſubinuicẽ ſua cõicarẽt: ſicꝫ τ aplꝰs .1. ad timo. 6. diuitibus mãdat facile tribuere τ cõicare. Nõ aũt facile cõicatiuus eſt qui nõ ſuſtinet, ꝙ proximꝰ aliqd modicũ de ſuo accipiat abſqꝫ magno ſui detrimẽto. τ ideo lex ordinauit vt liceret intrantẽ in vineã proximi racemos ibi comedere: nõ autẽ extra deferre, ne ex hoc dareꝭ occaſio grauis dãni inferendi, ex quo pax perturbareꝭ: q̃ inter diſciplinatos nõ ꝑturbaꝭ ex modicorũ acceptione: ſed magis amicitia confirmaꝭ, τ aſſueſcunt hoĩes ad aliquid facile cõicandũ. ¶ Ad ſecundũ dõꝫ, ꝙ lex nõ ſtatuit qȯ mulieres ſuccederẽt in bonis pr̃is, niſi ex defectu filiorũ maſculoꝝ. Tũc autẽ neceſſariũ erat vt ſucceſſio mulieribꝰ concederetur in cõſolationẽ pr̃is: cui graue fuiſſet ſi eiꝰ hereditas omnino ad extraneos trãſiret. Adhibuit tamẽ circa hoc lex cautelam debitã ꝑcipiẽs: vt mulieres ſuccedẽtes in hereditate paterna nuberẽt ſue tribꝰ hoĩbꝰ. ad hoc ꝙ ſortes tribuum non confunderenꝭ: vt hꝛ nũeri vlti. ¶ Ad tertiũ dõm, ꝙ ſicut phs dicit in .2. politi. regulatio poſſeſſionũ multũ cõfert ad cõſeruationẽ ciuitatis vel gẽtis vñ ſicut ipſe dicit apud quaſdã gẽtiliũ ciuitates ſtatutũ fuit, vt nullꝰ poſſeſſionẽ vẽdere poſſet, niſi ꝓ manifeſto detrimẽto. Si enĩ paſſim poſſeſſiones vẽdanꝭ põt contingere ꝙ oẽs poſſeſſiões ad paucos deueniãt: τ ita neceſſe erit ciuitatẽ vel regionẽ habitatoribꝰ euacuari. τ iȯ lex vetꝰ ad huiuſmodi periculũ remouẽdũ ſic ordinauit ꝙ τ neceſſitatibus hominũ ſubueniref, cõcedẽs poſſeſſionũ vẽditionem vſqꝫ ad certũ tẽpus: τ tamẽ periculũ remouit, precipiens vt certo tẽpore poſſeſſio vẽdita ad vẽdentẽ rediret. Et hoc inſtituit, vt ſortes non cõfunderenꝭ: ſed ſemꝑ remaneret eadẽ diſtinctio determinata in tribubꝰ. Quia vero domus vrbane nõ erant ſorte diſtincte, iȯ cõceſſit ꝙ in ꝑpetuũ vẽdi poſſent: ſicut τ mobilia bona. Nõ enim erat ſtatutꝰ numerus domoꝝ ciuitatis ſicut erat certa mẽſura poſſeſſionis ad quam non addebaꝭ. Poterat autem aliqd addi ad numerũ domorũ ciuitatis. Domus vero que nõ erãt in vrbe ſed in villa muros non hñtes in perpetuũ vendi nõ poterãt: qꝛ hmõi domus nõ conſtruuntur niſi ad cultum, τ ad cuſtodiã poſſeſſionũ. τ ideo lex cõgrue ſtatuit ius circa vtrũqꝫ. ¶ Ad quartũ dicẽdũ, ꝙ ſicut dictum eſt, intẽtio legis erat aſſuefacere homines ſuis preceptis ad hoc quod ſibinuicẽ de facili in neceſſitatibꝰ ſubuenirẽt: qꝛ hoc maxime eſt amicitie fomẽtũ. Et hãc quidẽ facultatẽ ſubueniẽdi nõ ſolum ſtatuit in his que gratis τ abſolute donanꝭ ſed ẽt in his que mutuo cõceduntꝭ: quia huiuſmodi ſubuẽtio frequẽtior eſt, τ pluribꝰ neceſſaria. Hmõi autẽ ſubuentionis facultatẽ multipliciter inſtituit. Primo quidem vt faciles ſe preberẽt ad mutuũ exhibẽdũ. nec ab hoc retraherẽꝭ anno remiſſiõis appropinquãte: vt habeꝭ deut. 15. Scȯo ne eũ cui mutuũ cõcederẽt grauarẽt vel vſuris, vel etiã aliqua pignora omnino vite neceſſaria accipiẽdo, τ ſi accepta fuerint qȯ ſtatim reſtituerenꝭ. Dicitꝭ enim deut. 23. Nõ feneraberis fratri tuo ad vſurã: τ .24. Non accipies loco pignoris inferiorẽ τ ſuperiorẽ molam, qꝛ animã ſuã appoſuit tibi: τ exo. 22. dicꝭ. Si pignus a proximo tuo acceperis veſtimentũ añ ſolis occaſum reddes ei. Tertio vt nõ importune exigerẽt. vñ dr exo. 23. Si pecuniã mutuã dederis populo meo paupi qui habitat tecũ, nõ vrgebis eũ quaſi exactor. τ ꝓpter hoc etiã mandaꝭ deut. 24. Cum repetes a proximo tuo rem aliquã quã dꝫ tibi, nõ ingredieris in domũ eiꝰ, vt pignꝰ auferas. ſꝫ ſtabis foris: τ ille tibi ꝓferet qȯ habuerit. tũ qꝛ domꝰ eſt tutiſſimũ vniuſcuiuſqꝫ receptaculũ. vnde moleſtũ homini eſt: vt in domo ſua inuadaꝭ. nĩ etiã qꝛ nõ concedit creditori, vt accipiat pignus quod voluerit, ſed magis debitori, vt det quo minus indiguerit. Quarto inſtituit ꝙ in ſeptimo anno debita penitus remitterẽꝭ. Probabile enim erat vt illi q̃ cõmode reddere poſſent, ante ſeptimũ annũ redderẽt, τ gratis mutuantes nõ defraudarẽt. Si aũt oĩno impotentes eſſent eadẽ rõne eis erat debitũ remittendũ ea dilectione, qua etiã erat eis de nouo dandũ ꝓpter indigentiã. ¶ Circa aĩalia vero mutuata hec lex ſtatuit, vt propter negligentiã eius cui mutuata ſunt, ſi in ipſius abſentia morianꝭ vel debilitenꝭ, reddere ea cõpellatur. Si vero eo pñte τ diligẽter cuſtodiẽte mortua fuerint vel debilitata nõ cogebaꝭ reſtituere, τ maxime ſi erãt mercede cõducta: qꝛ ita ẽt potuiſſent mori τ debilitari apud mutuãtẽ. τ ita ſi cõſeruationẽ animalis cõſequereꝭ, iam aliqȯ lucrũ reportaret ex mutuo: τ nõ eſſet gratuitũ mutuũ. Et maxime hoc obſeruãdũ erat qñ aĩalia erãt mercede cõducta: qꝛ tũc habebat certũ pretium pro vſu animaliũ. vñ nihil accreſcere debebat per reſtitutionẽ aĩalium niſi propter negligentiã cuſtodiẽtis. Si aũt nõ eſſent mercede conducta, potuiſſet habere aliquã equitatem, vt ſaltem tñ reſtitueret quantũ vſus animalis mortui vel debilitati conduci potuiſſet. ¶ Ad quintum dicendũ, ꝙ hec differentia eſt inter mutuũ τ depoſitũ: qꝛ mutuũ tradiꝭ in vtilitatẽ eiꝰ cui traditur, ſed depoſitũ tradiꝭ in vtilitatẽ deponentis. τ ideo magis arctabaꝭ aliqũ in aliquibꝰ caſibꝰ ad reſtituẽdũ mutuũ q̃ ad reſtituendũ depoſitum. Depoſitũ enĩ perdi poterat dupliciter. Uno modo ex cauſa ineuitabili vel naturali: puta ſi eſſet mortuum vel debilitatum animal depoſitũ. vel extrinſeca: puta ſi eſſet captũ ab hoſtibus, vel ſi eſſet comeſtũ a beſtijs. in quo tñ caſu tenebaꝭ deferre ad dominum animalis id quod de animali occiſo ſupererat. in alijs autem ſupra dictis caſibꝰ nihil reddere tenebaꝭ: ſed ſolum ad expurgandam ſuſpicionem fraudis tenebaꝭ iuramentũ preſtare. Alio modo poterat perdi ex cauſa euitabili: puta per furtũ τ tunc propter negligẽtiam cuſtodis reddere tenebaꝭ. Sed ſicut dictum eſt, ille qui mutuo accipiebat animal tenebaꝭ reddere etiã ſi debilitatũ aut mortuum fuiſſet in eius abſentia: de minori enim negligẽtia tenebatur q̃ depoſitariꝰ, qui non tenebaꝭ niſi de furto. ¶ Ad ſextũ dicẽdũ, ꝙ mercenarij qui locãt operas ſuas pauperes ſunt de laboribus ſuis victũ querentes quotidianũ: τ ideo lex prouide ordinauit, vt ſtatim eis merces ſolutereꝭ ne victꝰ eis deficeret. Sed illi qui locãt alias res diuites eſſe cõſueuerũt, nec ita indigent locationis ꝓtio ad ſuum victũ quotidianũ, τ ideo nõ eſt eadẽ ratio in vtroqꝫ. ¶ Ad ſeptimũ dõꝫ, qȯ iudices ad hoc inter hoĩes conſtituunꝭ ꝙ determinẽt qȯ ambiguũ inter hoĩes circa iuſtitiã eſſe põt. Dupl̃r ẽt aliqd põt eſſe ambiguum. Uno modo apȯ ſimplices, τ ad hoc dubiũ tollẽdũ mandaꝭ deut. 16. vt iudices τ magiſtri cõſtituerẽꝭ ꝑ ſingulas tribꝰ, vt iudicarẽt populũ iuſto iudicio. Alio mõ cõtingit aliqd eſſe dubiũ etiam apud peritos. ideo ad hoc dubiũ tollendũ conſtituit lex, vt oẽs recurrerẽt ad locũ ꝑncipalẽ a deo electũ: in quo τ ſummus ſacerdos eſſet q̃ determinaret dubia circa cerimonias diuini cultus: τ ſummus iudex populi qui determinaret q̃ ꝑtinẽt ad iudicia hominũ: ſicut etiã nunc ꝑ appellationẽ vel ꝑ conſultationẽ cauſe ab inferioribus iudicibꝰ ad ſuperiores deferuntur. vnde dicitur deut. 17. Si difficile τ ambiguum apud te iudiciũ perſpexeris, τ iudicium intra portas tuas videris verba variari, aſcende ad locum quem legerit dominus: veniesqꝫ ad ſacerdotes leuitici generis τ ad iudicẽ qui fuerit in illo tẽpore. huiuſmodi autem ambigua iudicia non frequẽter emergebant. vnde ex hoc populus nõ grauabatur. ¶ Ad octauũ dicendum, quod in negotijs humanis non põt haberi demõſtratiua probatio τ infallibilis, ſed ſufficit aliqua coniecturalis probabilitas: ſecũdum quam rhetor perſuadet. τ ideo licet ſit poſſibile duos aut tres teſtes in mendacium conuenire: non tamen eſt facile nec probabile quod conueniant. τ ideo accipitur eorum teſtimonium tanquam verum: τ precipue ſi in ſuo teſtimento non va:

cellent, vel alias ſuſpecti nõ fuerint. Et ad hoc ĕt ꝙ nõ de facili
a veritate teſtes declinarẽt, inſtituit lex vt teſtes diligentiſſi-
me examinarentur, ⁊ grauiter punirentur ꝗ inuenirentur mẽdaces:
vt habetur deute. 19. Fuit tñ aliqua ratio hmõi numeri determi-
nandi ad ſignificandã infallibilẽ veritatẽ pſonarũ diuinarũ: ꝗ
qñqȝ numerantur due, qꝛ ſpũſſctus eſt nexus duorũ: qñqȝ expri-
muntur tres. vt aug. dicit ſup illud io. 8. In lege vr̃a ſcriptũ eſt:
qꝛ duorũ hoim teſtimoniũ verũ eſt. ¶ Ad nonũ dĩm, ꝙ nõ ſo-
lum ꝑpter grauitatẽ culpe, ſȝ etiã ꝑpter alias cauſas grauis
pena infligitur. Primo quidẽ ꝑpter quantitatẽ peccati: qꝛ ma
iori pctõ ceteris parib⁹ pena grauior debetur. Scđo ꝑpter pcti
cõſuetudinẽ: qꝛ a pctis cõſuetis nõ faciliter hoies abſtrahuntur
niſi p graues penas. Tertio ꝑpter multã cõcupiſcentiã vel de
lectationẽ in pctõ. ab his eñi nõ de facili hoies abſtrahuntur
niſi ꝑpter graues penas. Quarto ꝑpter facilitatem cõmittẽ-
di pctm̃, ⁊ lacẽti in ipſo. hmõi eñi pctã qñ manifeſtantur ſunt ma
gis puniẽda ad aliorũ terrorẽ. ¶ Circa ipſam ĕt q̃titatẽ pcti
quadruplex grad⁹ eſt attendẽdus ĕt circa vnũ ⁊ idem factũ.
Quorum prim⁹ eſt qñ inuolũtarius pctm̃ cõmittit: tunc eñi ſi
oino eſt inuolũtari⁹ totaliter excuſatur a pena. Dicitur eñi deu. 20.
ꝙ puella que opprimitur in agro nõ eſt rea mortis: qꝛ clamauit,
⁊ nullus affuit qui liberaret eã. Si vo aliquo mõ fuerit volun
tarius, ſed tñ ex ĩfirmitate peccat. puta cũ ꝗs peccat ex paſſio-
ne, minuitur pctm̃: ⁊ pena ſm veritatẽ iudicii diminui dȝ. niſi for
te ꝑpter cõmunẽ vtilitatẽ pena aggrauetur ad abſtrahendũ ho
mines ab hmõi pctis: ſicut dictũ eſt. Scđs gradus eſt qñ ꝗs p
ignorãtiã peccauit. ⁊ tũc aliquo mõ re⁹ reputabatur pp negligẽ
tiã addiſcẽdi. ſed tñ nõ puniebatur per iudices ſed expiabat pec
catũ ſuũ per ſacrificia. vñ ꝺ ꝛ Leui. 4. aĩa ꝗ peccauerit p igno-
rãtiã ⁊c. ſȝ hoc intelligẽdũ eſt de ignorãtia facti: nõ aũt de igno
rãtia ꝑcepti diui, qđ oẽs ſcire tenebantur. Terti⁹ gradus eſt qñ
aliꝗs ex ſupbia peccabat. i. ex certa electione vel ex certa mali
tia: ⁊ tunc puniebatur ſcđm q̃titatẽ delicti. Quartus aũt grad⁹
eſt qñ peccabat p ꝑteruiã ⁊ pertinaciã. ⁊ tũc q̃ſi rebellis ⁊ de-
ſtructor ordinationis legis oino occidẽdus erat. ¶ Scđm hoc
dĩm eſt, ꝙ in pena furti cõſiderabatur ſm legẽ id qđ frequẽter
accidere poterat: ⁊ iđ ꝑ furto aliarũ rerũ ꝗ de facili cuſtodiri
pñt a furib⁹, nõ reddebat fur niſi duplũ. Oues aũt nõ de facili
pñt cuſtodiri a furto: qꝛ paſcuntur in agris: ⁊ iđ frequẽti⁹ cõtin-
gebat, ꝙ oues furto ſubtraherentur. vñ lex maiorẽ penã appo-
ſuit vt. ſ. q̃tuor oues ꝑ vna oue redderentur. Adhuc aũt boues
difficilius cuſtodiuntur: qꝛ habentur in agris, ⁊ nõ ita paſcuntur gre
gatim ſicut oues. ⁊ ideo adhuc hic maiorẽ penã appoſuit: vt. ſ.
q̃nqȝ boues ꝑ vno boue redderentur. ⁊ hoc dico niſi forte idẽ aĩal
inuentũ fuerit viuẽs apud eũ qꝛ tũc ſolũ duplũ reſtituebat. ſi-
cut ⁊ in ceteris furtis: poterat eñi haberi pſumptio ꝙ cogita
ret reſtituere. ex quo viuũ ſeruaſſet. Uel põt dici ſm gloſam ꝙ
bos hȝ q̃nqȝ vtilitates: qꝛ immolatur. ⁊ arat, ⁊ paſcit carnib⁹. lac
dat, ⁊ coriũ ĕt diuerſis vſibus miniſtrat: ⁊ iđ ꝑ vno boue q̃nqȝ
boues reddebantur. Ouis ĕt hȝ quatuor vtilitates immolatur, pa-
ſcit, lac dat, lanã miniſtrat. Fili⁹ aũt cõtumax nõ: qꝛ comede-
bat ⁊ bibebat: occidebatur: ſed propter contumaciã ⁊ rebellionẽ
que ſemper morte puniebatur: vt dictũ eſt. Ille vero qui colli-
gebat ligna in ſabbato lapidatus fuit tanquam legis viola-
tor: que ſabbatum obſeruari ꝑcipiebat in cõmemorationẽ fidei
nouitatis mũdi: ſicut ſupra dictũ eſt. vnde occiſus fuit tanquã
infidelis. ¶ Ad decimũ dĩm, ꝙ lex vet⁹ penã mortis inflixit in
grauiorib⁹ criminib⁹. ſ. in his ꝗ ꝯ deũ peccant, ⁊ in homicidio:
⁊ in furto hoim, ⁊ in irreuerentia ad parentes, ⁊ in adulterio,
⁊ in inceſtibus. In furto aliarũ rerum adhibuit penam damni.
In percuſſuris aũt ⁊ mutilationib⁹ induxit penã talionis: ⁊ ſi
militer in pctõ falſi teſtimonii. In aliis aũt minoribus culpis
induxit penã flagellationis vel ignominie. Penã autem ſerui-
tutis induxit in duobus caſibus. In vno quidẽ, qñ ſeptimo an
no remiſſionis ille qui erat ſeruus, nolebat beneficio legis vti,
vt liber exiret: vñ pro pena ei infligebatur, vt in perpetuũ ſeruus
remaneret. Scđo infligebatur furi qñ non habebat qđ poſſet re-
ſtituere: ſicut hr̃ exod. 22. Penam aũt exilii vlr̃ lex non ſtatuit:
qꝛ in ſolo ꝑplo illo deus colebatur: oibus aliis populis p idola-
triam corruptis. vñ ſi ꝗs a ꝑplo illo vl̃r excluſus eẽt: daretur ei
occaſio idolatrie: ⁊ iđ. 1. regum. 29. ꝺꝛ, qđ dauid dixit ad ſaul,
Maledicti ſunt ꝗ eiecerũt me hodie. vt nõ habitẽ in heredita
te dñi dicentes: vade, ſerui diis alienis. Erat tñ aliqđ particu-
lare exiliũ. Dicitur eñi deut. 9. Qđ qui percuſſerit proximũ ſuũ
neſciens, ⁊ qui nullũ cõtra ipſum habuiſſe odiũ comprobatur,
ad vnam vrbiũ refugii cõfugiebat: ⁊ ibi manebat vſqȝ ad mor
tem ſummi ſacerdotis. tũc eñi ei licebat ad domũ ſuã redire:
qꝛ in vniuerſali dãno ꝑpli cõſueuerũt particulares ire ſedari,
⁊ ita ꝑximi defuncti nõ ſic proni erãt ad eius occiſionẽ. ¶ Ad
vndecimũ dĩm, ꝙ aĩalia bruta mandabantur occidi, non ꝑpter
aliquam ipſorũ culpã: ſed in penã dñorũ ꝗ talia aĩalia non cu-
ſtodierant ab hmõi pctis. ⁊ iđ magis puniebatur dñs, ſi bos cor-
nupeta fuerat ab heri ⁊ nudiuſtertius: in quo caſu poterat oc
currere periculo, quã ſi ſubito cornupeta efficeretur. Uel occide-
bantur animalia in deteſtationẽ pcti. ⁊ ne ex eorũ aſpectu ali-
quis horror hoibus incuteretur. ¶ Ad duodecimũ dĩm, ꝙ rõ li-
teralis iſtius mãdati fuit, vt rabbi moyſes dicit, qꝛ frequenter
interfector eſt de ciuitate ꝓpinquiori. vñ occiſio vitule fiebat
ad explorandũ homicidiũ occultũ: qđ quidem fiebat per tria.
Quorũ vnũ eſt quo ſeniores ciuitatis iurabãt nihil ſe ꝑtermi-
ſiſſe in cuſtodia viarũ. Aliud eſt, qꝛ ille cui⁹ erat vitula dãnifi-
cabatur in occiſione aĩalis: ⁊ ſi prius manifeſtaretur homicidiũ,
aĩal nõ occideretur. tertiũ eſt: qꝛ loc⁹ in quo occidebatur vitula re-
manebat incult⁹. ⁊ ideo ad euitandũ vtrunqȝ damnũ homines
ciuitatis de facili manifeſtarent homicidã ſi ſcirent: ⁊ raro po
terat eſſe qñ aliqua vba, vel idicia ſup hoc facta eſſent. Uel hoc
fiebat ad terrorẽ in deteſtationẽ homicidii. Per occiſionẽ eñi
vitule que eſt aĩal vtile ⁊ fortitudine plenũ precipue antequã
laboret ſub iugo ſignificabatur ꝙ quicunqȝ homicidium feciſſet q̃uis
eſſet vtilis, ⁊ fortis, occidendus erat. ⁊ morte crudeli, qđ cru-
cis conciſio ſignificabat. ⁊ quod tanquam vilis ⁊ abiectus a conſor-
tio hoim excludendus erat: qđ ſignificabatur p hoc ꝙ vitula
occiſa in loco aſpero ⁊ inculto relinquebatur in putredinẽ con-
uertenda. ¶ Myſtice aũt per vitulã de armẽto ſignificatur caro
chriſti: ꝗ nõ traxit iugũ, qꝛ nõ fecit peccatum nec terrã ſcidit
vomere. i. ſeditionis maculã nõ admiſit. Per hoc eñi qđ in valle
inculta occidebatur, ſignificatur deſpecta mors chriſti: per quam
purgantur oia peccata. ⁊ diabol⁹ eſſe homicidii author oſtẽditur.

¶ Utrũ iudicialia precepta ſint conuenienter tradita, quantũ
ad extraneos. Articulus. 3.

Ad tertiũ Sic procedit. Uidetur ꝙ iudicialia
precepta nõ ſint cõuenienter tradi-
ta quantũ ad extraneos. Dicit eñi petrus actuũ. 10.
In [illegible] cõperi qñ non eſt acceptor perſonarum
deus. ſed in omni gente, qui timet deũ ⁊ operatur iuſtitiam, ac-
ceptus eſt illi. ſed illi qui ſunt deo accepti non ſunt ab eccl̃ia
dei excludendi. incõuenienter igitur mandatur deut. 23. ꝙ am-
monites ⁊ moabites etiã poſt decimã gñationẽ nõ intrabunt
in eccleſiam domini in eternũ, econtrario aũt ibidẽ precipitur
de quibuſdam gentibus. Non abominaberis idumeũ qꝛ frater
tuus eſt: nec egyptium, quia aduena fuiſti in terra ei⁹. ¶ P̃. Ea
que nõ ſunt in poteſtate noſtra nõ merentur aliquam penã: ſȝ
quod hõ ſit eunuchus vel ex ſcorto natus non eſt in poteſtate
eius. ergo inconuenienter mandatur deut. 23. quod eunuchus ⁊
ex ſcorto natus non ingrediatur eccleſiam dñi. ¶ P̃. Lex vetus
miſericorditer mãdauit vt aduene nõ affligantur. Dr̃ .n. Exo.
20. Aduenã nõ contriſtabis, neqȝ affliges eũ: aduene enim ⁊
ipſi fuiſtis in terra egypti. ⁊ 23. Peregrino moleſtus non eritis
ſcitis. n. aduenarum animas, qꝛ ⁊ ipſi peregrini fuiſtis in terra
egypti. ſed ad afflictionẽ alicui⁹ ptinet ꝙ vſuris opprimatur:
inconuenienter igitur lex permiſit deu. 23. vt alienis ad vſurã pe-
cuniam mutuaret. ¶ P̃. Multo magis appropinquant nobis
hoies quã arbores. ſed his que ſunt nobis magis propinqua,
magis debem⁹ affectũ ⁊ effectũ dilectionis impẽdere: ſm illd
eccl. 13. Omne animal diligit ſibi ſimile: ſic ⁊ ois homo proximũ
ſibi. incõuenienter igitur dñs deute. 20. mandauit quod de ci-
uitatibus hoſtium captis oẽs interficerent: ⁊ tñ arbores fru-
ctiferas non ſuccideret. ¶ P̃. Bonum cõe ſm virtutẽ eſt bono
priuato preferendum ab vnoquoqȝ: ſed in bello quod commit-
titur ꝯ hoſtes queritur bonũ cõe: inconuenienter igitur mandatur
deut. 20. ꝙ imminente prelio aliꝗ domũ remittantur: puta qui
edificauit domũ nouã, ꝗ plãtauit vineã, vel qui deſpondit vxo
rem. ¶ P̃. Ex culpa nõ debet ꝗs cõmmodum reportare: ſed qđ
homo ſit formidoloſus ⁊ corde pauidus culpabile eſt. ꝯtrariũ
eñi eſt virtuti fortitudinis: inconuenienter igitur a labore prelii
excuſabantur formidoloſi ⁊ pauidum cor habentes.

Sed ꝯ Eſt, ꝙ ſapientia diuina dicit prouer. 8. Iſti ſunt
omnes ſermones mei: non eſt in eis prauum ꝗd
neqȝ peruerſum.

Rñdeo Dĩm, ꝙ cũ extraneis põt eſſe hoim cõuerſatio
dupliciter. Uno mõ pacifice: alio mõ hoſtiliter. ⁊ quã-
tum ad vtrũqȝ modũ ordinãdũ lex cõuenientia ꝑcepta cõtine

bat. Tripl'r.n.offerebaꝫ Judeis occaſio vt cū extraneis pacifice cōicarent. Uno qdē qñ extranei ꝑ terrā eoꝝ trāſitū faciebāt, quaſi peregrini. Alio mō qñ in terrā eoꝝ adueniebant ad inhabitandū ſicut aduene: ⁊ quantū ad vtrunqꝫ lex miſericordie precepta poſuit. Nā exo. 22. dr, Aduenā nō contriſtabis: ⁊ xxiij. dr, Peregrino moleſt⁹ nō eris. tertio vō qñ aliq̄ extranei totalr̄ in eoꝝ cōſortiū ⁊ ritum admitti volebāt. Et in his quidā ordo attendebaꝫ: nō.n. ſtatim recipiebanꝫ quaſi ciues ſicut ēt apud quoſdā gētiliū ſtatutum erat, vt nō reputarenꝫ ciues niſi qui ex auo vel atauo ciues exiſterēt. vt phs. d. in tertio politi. ⁊ hoc ideo, qꝛ ſi ſtatim extranei aduenientes reciperenꝫ ad tractandū ea que ſunt ppl'i poſſent multa pericula ɔtingere: dum extranei non hñtes adhuc amorē firmatū ad bonū publicū aliqua contra ppl'm attentarēt. ⁊ ideo lex ſtatuit vt de quibuſdā gentib⁹ hñtibus aliquā affinitatem ad iudeos. ſ. de egyptijs, apud quos nati fuerant ⁊ nutriti, ⁊ de idumeis filijs eſau fratris iacob in tertia gñatione recipenꝫ in conſortiū ppl'i. Quidā vō qꝛ hoſtiliter ſe ad eos habuerāt, ſicut ammonite ⁊ moabite nunq̄ in cōſortiū ppl'i admitterenꝫ. Amalachite aūt qui magis eis fuerāt aduerſati ⁊ cū eis nullū cognationis habebant conſortiū: q̄ſi hoſtes ꝑpetui haberenꝫ. Dr̄.n. exo. 17. Bellum dei erit ɔ amalech a gñatione in gñationē. Silr̄ ēt q̄tū ad hoſtilē cōicationē cū extraneis lex cōuenientia ꝑcepta tradidit. Nā primo qdē inſtituit vt bellū iuſte miretur. Mandaꝫ eñ deut. xx. ꝙ cū accederēt ad expugnandā ciuitatē offerrent ei primo pacē. Scdo inſtituit vt fortiter bellū inceptū exequerenꝫ hñtes de deo fiduciam. ⁊ ad hoc melius obſeruandū inſtituit quod imminēte prelio ſacerdos eos cōfortaret promittēdo auxiliū dei. Tertio mādauit vt impedimēta prelij remouerenꝫ remittendo quoſdā ad domū q̄ poſſent impedimēta p̄ſtare. Quarto inſtituit vt victoria moderate vterenꝫ parcēdo mulieribus ⁊ paruulis: ⁊ ēt ligna fructifera regiōis nō incidēdo.

Ad p̄mū Ergo dōm, ꝙ hoīes nulli⁹ gētis excluſit lex a cultu dei, ⁊ ab his q̄ ptinent ad aīe ſalutē. Dr̄ eñ exo. xij. Si qs peregrinoꝝ in vr̄am voluerit trāſire coloniā ⁊ facere phaſe dñi, circūcidenꝫ prius oē maſculinū ei⁹: ⁊ tūc rite celebrabit, eritqꝫ ſil'r ſicut indigena terre. Sꝫ in tꝑalib⁹ q̄tū ad ea q̄ pertinebāt ad cōitatē ppl'i nō ſtatim qlꝫ admittebaꝫ rōne ſupradicta: ſed qdā in tertia gñone. ſ. egyptij ⁊ idumei. Alij vō ꝑpetuo excludebanꝫ in deteſtationē culpe p̄terite: ſicut moabite ⁊ ammonite ⁊ amalachite. Sicut.n. puniꝫ vn⁹ hō pp pc̄m qd̄ cōmiſit vt alij vidētes timeāt ⁊ peccare deſiſtāt: ita ēt pp aliqd̄ pc̄m gens vel ciuitas pōt puniri vt alij a ſilī pc̄ō abſtineāt. Poterat tñ diſpēſatiue aliq̄s in collegiū ppl'i admitti pp aliquē virtutis actū: ſicut iudith. 14. dr, ꝙ achior dux filiorum amon appoſitus eſt ad ppl'm iſrl' ⁊ oīs ſucceſſio gñis eius. Et ſil'r ruth moabitis q̄ mulier virtutis erat: lꝫ poſſit dici ꝙ illa ꝓhibitio extendebaꝫ ad viros nō ad mulieres q̄b⁹ nō ɔpetit ſimplr̄ eē ciues. ¶ Ad ſcdm dōm, ꝙ ſicē phs. d. in. 3. politi. dupl'r aliqs dr eſſe ciuis. Uno⁹ ſimpl'r: ⁊ alio mō ſm qd. Simpl'r quidē ciuis eſt q̄ pōt agere ea que ſunt ciuiū: puta dare conſiliū vel iudicium in ppl'o. ſm quid aūt ciuis dici poteſt quicūqꝫ ciuitatem inhabitat: ēt viles pſone ⁊ pueri ⁊ ſenes q̄ nō ſunt idonei ad hoc ꝙ habeāt ptātē i his q̄ ptinēt ad cōe. Jō ergo ſpurij ꝓpter vilitatē originis, excludebanꝫ ab eccl'ia. i. a collegio ppl'i vſqꝫ ad decimā gñonē. ⁊ ſil'r eunuchi: quib⁹ nō poterat ɔpetere honor qui prībus debebaꝫ. ⁊ p̄cipue in ppl'o iudeoꝝ: in q̄ dei cultus cōſeruabaꝫ ꝑ carnis gñonē. Nā ēt apud gētiles q̄ multos filios genuerāt aliquo iſigni honore donabanꝫ: ſicut phs dicit in. ij. polit. tñ q̄tū ad ea q̄ ad gratiā dei ptinebāt, eunuchi ab alijs nō ſepabanꝫ, ſicut nec aduene: vt dictū eſt. Dr̄.n. eſa. 56. Nō dicat filius aduene qui adheret dño dicēs. Separatiōe diuidet me dñs a ppl'o ſuo. ⁊ non dicat eunuchus ecce ego lignum aridū. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ accipere vſuras ab alienis non erat ſecundū intentionē legis: ſed ex quadam permiſſione propter pronitatē iudeoꝝ ad auaritiam. ⁊ vt magis pacifice ſe haberent ad extraneos a quibus lucrabanꝫ. ¶ Ad 4ᵐ dōꝫ, quod circa ciuitates hoſtiū quedam diſtinctio adhibebatur: quedā.n. erant remote non de numero illarū vrbiū q̄ eis erant repromiſſe: ⁊ in talib⁹ vrbibus expugnatis occidebanꝫ maſculi qui pugnauerāt ɔtra populum dei mulieribus aūt ⁊ infantib⁹ parcebatur. Sed in ciuitatibus vicinis que erāt eis repromiſſe oēs mādabanꝫ interfici ꝓpter iniq̄tates eoꝝ priores: ad q̄s puniēdas dñs ppl'm iſrael diuine iuſticie executorē mittebat. Dicitꝫ.n. deut. 9. Quia ille egerunt impie, introeunte te delete ſunt. Ligna aūt fructifera mādabāt̄ reſeruari ꝓpter vtilitatem ipſius ppl'i: cui⁹ ditioni ciuitas ⁊ eius territoriū erat ſubijciendū. ¶ Ad quintū dōm, ꝙ nouus edificator dom⁹, aut plātator vinee, vel deſponſator vxoris excludebanꝫ a prelio ꝓpter duo. Primo qdē: qꝛ ea que hō de nouo habet vel ſtatim paratus eſt ad habendū magis ſolet amare: ⁊ per conſequēs eoꝝ amiſſionē timere. vñ ꝓbabile erat ꝙ ex tali amore magis mortem timerēt: ⁊ ſic minus fortes eſſent ad pugnandū. Scdo qꝛ ſicut phs. d. in. ij. phyſi. infortuniū vr̄ qñ aliqs appropinq̄t ad aliqd̄ bonū hñdū ſi poſtea impediaꝫ ab illo. Et ne ꝓpinqui remanētes magis cōtriſtarenꝫ de morte taliū qui bonis ſibi paratis potiti nō fuerūt, ⁊ ēt ppl's cōſiderās hoc horreret, hmōi hoīes a mortis periculo ſunt ſequeſtrati per ſubſtractionē a prelio. ¶ Ad ſextū dōm, ꝙ timidi remittebanꝫ ad domū nō vt ipſi ex hoc cōmodū cōſequerenꝫ: ſed ne ppl's ex eoꝝ pñtia incōmodū conſequeretur: dum per eorum timorem ⁊ fugam etiam alij ad timendum ⁊ fugiendum prouocarentur.

¶ Utrum conuenienter lex vetus precepta edideꝛit circa domeſticas perſonas. Articulus. 4.

AD quartū Sic ꝓcediꝫ. Ur̄ ꝙ incōuenienter lex vetus precepta ediderit circa pſonas domeſticas. Seru⁹ eñ id ꝙ eſt domini eſt: vt phs dicit in. j. politico. ſed id qd̄ eſt alicuius ꝑpetuo eius eſſe dꝫ ergo inconueniēter lex mādauit exod. xxj. qd̄ ſerui ſeptimo anno liberi abſcederent. ¶ P̄. Sicut animal aliquod vt aſinus aut bos eſt poſſeſſio dñi: ita etiam ſeruus: ſed de aīalib⁹ precipitur deut. xxiij. non tradas ſeruū dño ſuo qui ad te confugerit. ¶ P̄. Lex diuina debet magis ad miſericordiā ꝓuocare quā ēt lex hūana: ſed ſm leges humanas grauiter puniuntur q̄ nimis aſpere affligūt ſeruos aut ancillas. aſperrima aūt vr̄ eſſe afflictio ex qua ſequitur mors: incōueniēter igiꝫ ſtatuiꝫ exo. 21. ꝙ qui ꝑcuſſerit ſeruū ſuū vel ancillā virga, ſi vno die ſuperuixerit non ſubiacebit pene, qꝛ pecunia illi⁹ eſt. ¶ P̄. Alius eſt principatus dñi ad ſeruum ⁊ patris ad filiū: vt dr in pmo ⁊ tertio politi. ſed hoc ad principatū dñi: ad ſeruum pertinet, vt aliquis ſeruum vel ancillā vendere poſſit. incōueniēter igitur lex permiſit qd̄ aliquis venderet filiam ſuam in famulā vel ancillam. ¶ P̄. Pater hꝫ ſui filij poteſtatē: ſed eius eſt punire exceſſus qui habet poteſtatem ſuꝑ peccantē: incōuenienter igiꝫ mandatur deut. 21. ꝙ pater ducat filium ſuum ad ſeniores ciuitatis puniendum. ¶ P̄. Dñs ꝓhibuit deut. 7. vt cum alienigenis non ſociarent coniugia ⁊ cōiuncta etiā ſepararent: vt pꝫ. 1. eſdre. 10. inconueniēter igitur deut. 21. cōcediꝫ eis vt captiuas alienigenarū ducere poſſint vxores. ¶ P̄. Dñs in vxoribus ducendis quoſdam conſanguinitatis ⁊ affinitatis gradus precepit eſſe vitandos: vt pꝫ leuit. 18. incōueniēter igitur mandatur deut. xxv. ꝙ ſi aliquis eſſet mortuus abſqꝫ liberis, vxorē ipſius frater eius acciperet. ¶ P̄. Inter virum ⁊ vxorem ſicut eſt maxima familiaritas, ita dꝫ eſſe fides firmiſſima: ſed hoc non pōt eſſe ſi matrimonium diſſolubile fuerit: incōueniēter igitur dñs permiſit deut. 24. ꝙ aliqs poſſet vxorē dimittere ſcripto libello repudij, ⁊ qd̄ etiā vlterius eā recuperare nō poſſet. ¶ P̄. Sicut vxor pōt frangere fidem marito, ita etiā ſeru⁹ dño ⁊ filius patri: ſed ad inueſtigādam iniuriam ſerui in dñm vel filij in patrem nō eſt inſtitutū in lege aliquod ſacrificiū: ſuperflue igitur videtur inſtitui ſacrificium zelotypie ad inueſtigandū vxoris adulterium nume. 5. ſic igitur inconuenienter videntur eſſe tradita in lege precepta iudicialia circa perſonas domeſticas.

Sed ɔtra Eſt, quod dicitur in pſal. Judicia domini vera iuſtificata in ſemetipſa.

Rñdeo Dōm. ꝙ cōio domeſticarū pſonarū adinuicē vt phs. d. in. j. politi. eſt ſm quotidianos actus qui ordinātur ad neceſſitatem vite. Uita aūt hoīs ɔſeruaꝫ dupl'r. Uno mō quantū ad indiuiduū: put. ſ. homo idem numero viuit. ⁊ ad talē vite conſeruationē opitulantur hominis exteriora bona: ex quibus homo habet victum ⁊ veſtitū ⁊ alia hmōi neceſſaria vite, in quibus adminiſtrandis indiget homo ſeruo. Alio modo conſeruatur vita hominis ſecundum ſpeciem per generationē: ad quam indiget homo vxore vt ex ea generet filium. Sic igitur in domeſtica cōione ſunt tres combinationes ſcilicet dñi ad ſeruum, viri ad vxorē, patris ad filium. Et q̄tū ad omnia iſta lex vetus cōuenientia precepta tradit. nam quātum ad ſeruos inſtituit vt modeſte tractarentur: ⁊ quantū ad labores ne. ſ. immoderatis laboribus affligerenꝫ. vnde deut. 5. dñs mandauit vt in die ſabbati requieſceret ſeruus ⁊ ancilla tua, ſicut ⁊ tu. Iterū quātū ad penas infligendas: impoſuit eñ multiplicatoribus ſeruorū vt dimitterēt eos liberos: ſicut hr̄ exod. 21.

⁊ ſimile etiã ſtatuit in ancilla quã in vxorẽ aliqs duxerit. Statuit aũt ſpecialiter circa ſeruos qui erãt ex populo, vt ſeptimo anno liberi egrederent̃ cũ oĩb' q̃ apportauerant etiã veſtimẽtis: vt hr̃ Exo.21. Mãdat̃ etiã inſup deut.15. vt ei det̃ viaticũ. ¶ Circa vxores vero ſtatunt̃ in lege quãtũ ad vxores ducẽdas: vt. ſ. ducãt vxores ſue tribus: ſicut habet̃ nume. vlti. ⁊ hoc ideo ne ſortes tribuũ confundant̃. Et ꝙ aliquis in vxorẽ ducat vxorem fratris defuncti ſine liberis: vt hr̃ deute.25. ⁊ hoc ideo vt ille q̃ non potuit hr̃e ſucceſſores ſm̃ carnis originẽ, ſaltem habeat ꝑ quandã adoptionẽ: ⁊ ſic non totalr̃ memoria defuncti deleatur. Prohibuit etiã quaſdã perſonas ne in coniugiũ ducerent̃. ſ. alienigenas ꝓpter periculũ ſeditionis: ⁊ propinquas ꝓpter reuerentiam naturalẽ q̃ eis debetur. Statuit etiã qualiter vxores iam ducte tractari deberẽt: vt. ſ. nõ leuiter infamarẽtur. vnde mãdat̃ puniri ille q̃ falſo crimen imponit vxori: vt habet̃ deut.22. ⁊ qd̃ etiã ꝓpter vxoris odiũ filij detrimẽtũ nõ pateret̃: vt habet̃ deut.21. ⁊ etiã qd̃ ꝓpter odiũ vxorẽ non affligeret: ſʒ poti' ſcripto libello eã dimitteret: vt pʒ deut.24. Et vt etiã maior dilectio inter cõiuges a principio cõtrahat̃, precipit̃ qd̃ cũ aliqs nuper vxorẽ acceperit, nihil ei publice neceſſitatis iniũgat̃ vt libere poſſit letari cũ vxore ſua. ¶ Circa filios aũt inſtituit, vt pr̃es eis diſciplinã adhiberẽt inſtruẽdo eos in fide. vñ dr̃ Exod.12. Cũ dixerint vobis filij veſtri q̃ eſt iſta religio? dicetis eis, victima trãſitus dñi ẽ, ⁊ qd̃ ẽt inſtruerẽt eos in morib'. vñ dr̃ deut.21. ꝙ patres dicere debẽt: monita noſtra audire cõtẽnit, comeſſationib' vacat ⁊ luxurie atqʒ conuiuijs.

Ad primũ Ergo dicẽdũ, ꝙ qꝛ filij iſrael erant a dño de ſeruitute liberati: ⁊ per hoc diuine ſeruituti addicti: noluit dñs vt in perpetuũ ſerui eſſent. vnde dr̃ Leui. 25. Si paupertate compulſus vẽdiderit ſe tibi frater tuus, nõ eum opprimes ſeruitute famulorum: ſed quaſi mercenarius ⁊ colonus erit: mei enim ſunt ſerui ⁊ ego eduxi eos de terra egypti, vt nõ veneant conditione ſeruorũ, ⁊ ideo qꝛ ſimplr̃ ſerui nõ erãt, ſed ſm̃ qd̃. finito tẽpore dimittebant̃ liberi. ¶ Ad ſecũdũ dicẽdũ, ꝙ mãdatũ illud intelligit̃ de ſeruo q̃ a dño querit̃ ad occidẽdũ. vel ad aliquod peccati miniſteriũ. ¶ Ad tertiũ dicẽdũ, ꝙ circa leſiones ſeruis illatas lex cõſideraſſe videt̃ vtrum ſit certa vel incerta: ſi eñ leſio certa eſſet lex penã adhibuit. pro mutilatione q̃dẽ amiſſionẽ ſerui q̃ mandabatur libertati donãdus. pro morte autẽ homicidij penã cũ ſeruus in manu domini verberantis moreret̃. Si vero leſio nõ eſſet certa, ſed aliquã apparentiã haberet, lex nullã penã infligebat in ꝓprio ſeruo: puta cum percuſſus ſeruus nõ ſtatim moriebatur, ſed poſt aliquos dies. Incertum eñ erat vtrũ ex ꝑcuſſione mortu' eſſet: qꝛ ſi ꝑcuſſiſſet liberũ hoīeʒ, ita tñ qd̃ ſtatim nõ moreret̃ ſʒ ſup baculũ ſuũ ambularet: nõ erat homicidij reus qui percuſſerat etiã ſi poſtea moreret̃: tenebat̃ tñ ad ĩpẽſas ſoluẽdas quas percuſſus in medicos fecerat. Sʒ hoc in ſeruo ꝓprio locũ non habebat: qꝛ quicquid ſeruus habebat ⁊ etiã ipſa pſona ſerui erat q̃dã poſſeſſio dñi, ⁊ ideo ꝓ cã aſſignat̃, q̃re non ſubiaceat pene pecuniarie, qꝛ pecunia illi' eſt. ¶ Ad q̃rtũ dicẽdũ, ꝙ ſicut dictuʒ eſt, nullus iudeus poterat poſſidere iudeũ q̃ſi ſimplr̃ ſeruũ: ſʒ erat ſeruus ſʒ q̃d quaſi mercenari' vſqʒ ad tps, ⁊ ꝑ hũc modũ permittebat lex ꝙ paupertate cogẽte aliqs filiũ vel filiã venderet. ⁊ hoc etiã vba ipſius legis oſtẽdũt: dicit eñ. Si quis vẽdiderit filiã ſuã in famulã. nõ egredietur ſicut exire ancille cõſueuerũt. Per hũc etiã modũ non ſolũ filiũ ſuũ, ſʒ etiã ſeipſum aliquis vẽdere poterat magis quaſi mercenariũ q̃ʒ q̃ſi ſeruũ: ſecundũ illud Leui. 25. Si paupertate cõpulſus vẽdiderit ſe tibi frater tu', nõ eñ opprimes ſeruitute famulorũ: ſed quaſi mercenari' ⁊ colonus erit. ¶ Ad quintũ dicẽdũ, ꝙ ſicut ph̃s dicit in.10. eth. principatus paternus hʒ ſolũ admonẽdi poteſtatẽ: nõ aũt hʒ vim coactiuã, ꝑ quã rebelles ⁊ contumaces cõpeſci poſſint. ⁊ ideo in hoc caſu lex mandabat vt fili' contumax a principib' ciuitatis puniret̃. ¶ Ad ſextũ dicẽdũ. ꝙ dñs alienigenas ꝓhibuit in matrimoniũ duci ꝓpter periculũ ſeductionis ne inducerent̃ in idolatriã, ⁊ ſpãlr̃ hoc ꝓhibuit de illis gẽtibus q̃ in vicino habitabant: de quib' erat magis probabile qd̃ ſuos ritus retinerẽt. Si q̃ vero idolatrie cultũ dimittere vellet ⁊ ad legis cultũ ſe trãſferre, poterat in matrimoniũ duci: ſicut pʒ de ruth quã duxit booz in vxorẽ. vñ ipſa dixerat ſocrui ſue, Populus tuus populus me', de' tuus de' meus: vt hr̃ ruth.1. ⁊ ideo captiua non aliter ꝑmittebat̃ in vxorẽ duci: niſi prius raſa ceſarie ⁊ circũciſis vnguib' ⁊ depoſita veſte in qua capta eſt, ⁊ fleret patrẽ ⁊ matrẽ, ꝑ q̃ ſignificat̃ idolatrie ꝑpetua abiectio. ¶ Ad ſeptimũ dicẽdũ, qd̃ ſicut Chryſo. dic̃ ſup Mat. qꝛ immitigabile malũ erat mors apud iudeos qui oĩa ꝓ pn̄ti vita faciebãt, ſtatutũ fuit, vt defuncto filius naſceretur ex fr̃e qd̃ erat quedã mortis mitigatio. Non autẽ alius q̃ʒ frater vel ꝓpinquus iubebat̃ accipere vxorẽ defuncti: qꝛ nõ ita crederet̃ q̃ ex tali cõiunctione erat naſciturus eſſe eius filius q̃ obijt, ⁊ iterũ extrane' nõ ita haberet neceſſitatẽ ſtatuere domum eius q̃ obierat ſicut frater cui ẽt ex cognatione hoc facere iuſtũ erat. Ex quo pʒ ꝙ frater in accipiẽdo vxorẽ fratris ſui, pſona fratris ſui defuncti fungebat̃. ¶ Ad octauũ dicẽdũ, ꝙ lex permiſit repudiũ vxoris, non quia ſimplr̃ iuſtum eſſet: ſed ꝓpter duritiã iudeorum: vt dño dicit Mat.19. ſʒ de hoc opʒ plenius tractari cũ de matrimonio agetur. ¶ Ad nonũ dicẽdũ, ꝙ vxores fidẽ matrimonij frangũt per adulterium: ⁊ de facili ꝓpter delectationẽ: ⁊ latenter qꝛ oculus adulteri obſeruat caliginẽ, vt dicit̃ Job.24. Non aũt eſt ſimilis ratio de filio ad patrẽ, vel de ſeruo ad dñm: qꝛ talis infidelitas nõ procedit ex tali concupiſcẽtia delectationis: ſʒ magis ex malitia: q̃ non põt ita latere ſicut infidelitas mulieris adultere.

¶ De lege euangelica (que dicitur lex noua) ſecundum ſe. Queſtio.106.

Conſequẽter Cõſiderandum eſt de lege euangelij que dr̃ lex noua. ¶ Et primo de ipſa ſecundum ſe. Secundo de ipſa per cõparationem ad legem veterem. Tertio de his que in lege noua continentur. ¶ Circa primum queruntur quatuor. Primo qualis ſit, vtrum ſcilicet ſit ſcripta vel indita. Secundo, de virtute eius, vtrũ iuſtificet. Tertio, de principio eius vtrum debuerit dari a principio mũdi. Quarto: de termino ei': vtrum ſcilicet ſit duratura vſqʒ ad finem, an debeat ei alia lex ſuccedere.

¶ Super q.106. In q.106. duo occurrũt ſcribẽda. Primũ eſt vt in artic.3. memor ſis ꝙ nõ eſt qd̃ de lege noua quo ad ſuũ principale. ſ. gratiã ſpiritusſancti: hec enim ab initio mũdi data eſt. ſed de lege noua ſecundum ſe totam vt claudit in ſe ⁊ gratiã ſpiritusſancti ⁊ doctrinã noui teſtamenti: hec enim abundãtiã gratie ⁊ pfectionem vite, ⁊ ſacra gratie cõtinet. Secundũ eſt vt non mireris ſi audis nouã reperiri gentẽ que nihil ſciat de xp̃o. ſufficit eñ ꝙ ante mũdi cõſummationẽ euãgeliũ ſuſcepit in vniuerſo ſuo orbe: ſm veritatẽ predicatũ q̃ppe dꝛ ẽt ipſe apl'um in orbe vniuerſo ſm reputationẽ: ſicut ⁊ exijt edictũ a ceſare auguſto vt deſcriberetur vniuerſus orbis. de orbe n. noſtram notitiam habitato hec ⁊ ſil'a intelligũtur: q̃uis ſm poſſim veritatem in alijs terre quartis affirmari poſſint antipodes. Et niſi fallor iã inuenta dicit̃ q̃rta meridionalis habitata: quãquã polus antarticus eleuat̃ eis.

¶ Utrum lex noua ſit lex ſcripta. Articulus.1.

Ad primũ ſic procedit̃. Uidetur ꝙ lex noua ſit lex ſcripta. Lex enim noua eſt ipſum euãgelium: ſed euangeliũ eſt deſcriptũ. Jo.20. Hec autem ſcripta ſunt vt credatis. ergo et noua eſt lex ſcripta. ¶ P̃. Lex indita eſt lex nãe: ſʒ illud Ro.2. Naturalr̃ ea q̃ legis ſunt faciunt qui habẽt opus legis ſcriptũ in cordibus ſuis. ſi igit̃ lex euãgelij eſſet lex indita non differret a lege nature. ¶ P̃. Lex euangelij, ꝓpria eſt eoruʒ qui ſunt in ſtatu noui teſtamẽti: ſed lex indita cõis eſt ⁊ eis q̃ ſunt in nouo teſtamẽto, ⁊ eis q̃ ſunt in veteri teſtõ. Dicit̃ eñ ſap.7. quod diuina ſapientia ꝑ nationes in animas ſanctas ſe transfert amicos dei ⁊ ꝓphetas cõſtituit. ergo lex noua ẽ lex indita.

ſ. ar. 2. ⁊ 3. cor. ⁊ q. 107 ar. 1. ad 2. ⁊ 3. ⁊ q. 108. ã. 1. cor. ⁊ ad. ſ. et q̃l. 4. ã. 13. co.

Sʒ contra Eſt, ꝙ lex noua eſt lex noui teſtamẽti: ſed lex noui teſtamẽti eſt idita in corde. Apl's eñ ad heb.8. dicit inducẽs authoritatẽ q̃ hr̃ Hiere.31. Ecce dies veniẽt dicit dñs, ⁊ cõſummabo ſup domũ iſrael ⁊ ſup domũ iuda teſtm̃ nouũ, ⁊ exponẽs qd̃ ſit hoc teſtm̃ dicit, Qꝛ hoc eſt teſtm̃: qd̃ diſponam domui iſrael dando leges meas in mẽtes eorũ, ⁊ in corda eorũ ſuperſcribam eas. ergo lex noua eſt lex indita.

Rñdeo Dicẽdũ, qd̃ vnaqueqʒ res illud videt̃ eſſe qd̃ i ea eſt potiſſimũ: vt ph̃s dicit in.9. ethi. id autẽ qd̃ eſt potiſſimũ in lege noui teſtamẽti, ⁊ in quo tota virtus ei' cõſiſtit eſt gratia ſpiritusſancti que datur per fidẽ chriſti: ⁊ ideo principaliter lex noua eſt ipſa gratia ſpiritusſancti que datur chriſti fidelibus: ⁊ hoc manifeſte apparet per aplm̃ qui ad ro.3. dicit, Ubi eſt ergo gloriatio tua? Excluſa eſt. per quã legem, factorum? non. ſed per legem fidei: ipſam enim fidei gratiam legẽ appellat. ⁊ expreſſius ad ro.8. dicitur. Lex ſpirit' vite in Chriſto Jeſu liberauit me a lege peccati ⁊ mortis. vnde ⁊ Auguſt. dicit in lib. de ſpiritu ⁊ litera, quod ſicut lex factoruʒ ſcripta fuit in tabulis lapideis, ita lex fidei ſcripta eſt in cordib' fidelium, ⁊ alibi dicit eodem libro. Que ſunt leges dei ab ipſo deo ſcripte in cordibus niſi ipſa preſentia ſpiritusſancti? Habet tamen lex noua quedam ſicut diſpoſitiua ad gratiam ſpiritusſancti ⁊ ad vſum huius gr̃e ꝑtinẽtia: que ſunt q̃ſi ſcd̃aria in

lege noua: de quibus oportuit inſtrui fideles chri ꝛ ꝟbis ꝛ ſcriptis tam circa credenda ꝙ̄ circa agēda. Et iō dōꝫ eſt, ꝙ principaliter lex noua eſt lex indita, ſcdario autem eſt lex ſcripta.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ in ſcriptura euāgelij nō continentur niſi ea que ꝑtinēt ad grāꝫ ſpūſſancti, vel ſicut diſpoſitiua vel ſicut ordinatiua ad vſum huius grē. ſicut diſpoſitiua quidē quātū ad intellectū ꝑ fidē ꝑ quā daꝛ ſpiritu ſancti grā, cōtinenꝛ in euāgelio ea q̄ ꝑtinēt ad manifeſtandū diuinitatē vel humanitatē chri. Scdm affectū vo cōtinentur in euāgelio ea q̄ ꝑtinēt ad cōtēptū mūdi: ꝑ quā homo fit capax ſpiritu ſancti grā. Mundus eñ .i. amatores mūdi non pōt capere ſpm̄ ſctm̄: vt hꝛ Jo. 14. Uſus vero ſpūalis grē eſt in opib' ꝟtutū ad q̄ multipꝛ ſcriptura noui teſtamenti hoīes exhortaꝛ. ¶ Ad ſecundū dōm, ꝙ dupꝛ eſt aliqd inditū homini. Uno modo pertinens ad nām humanā. ꝛ ſic lex nālis eſt lex indita homini. Alio modo eſt aliquid inditum homini quaſi ſuperadditum ꝑ grē donum. ꝛ hoc modo lex noua eſt indita homini, non ſolū indicans quid ſit faciendū, ſed etiam adiuuans ad implendū. Ad tertium dōm, ꝙ nullus vnꝗ̄ habuit gratiaꝫ ſpūſſcti, niſi ꝑ fidem chri explicitā vel implicitā. Per fidē aūt chri pertinet homo ad nouum teſtamentum. vnde quibuſcunqꝫ fuit lex gratie indita. ſecundū hoc ad nouū teſtamētū pertinebāt.

¶ Utrum lex noua iuſtificet. Articulus. 2.

AD ſcdm Sic ꝓceditur. Uidetur qd lex noua non iuſtificet. Nullus ēm iuſtificatur niſi legi dei obediat: ſm illud ad heb. 5. Factus eſt ſcilꝫ chrs omnib' obtēperātibus ſibi cauſa ſalutis eterne: ſed euāgeliū nō ſemꝑ hoc opaꝛ ꝙ hoīes ei obediāt. Dꝛ. n. ro. 10. Non oēs obediunt euāgelio. ergo lex noua non iuſtificat. ¶ P̄. Apls ꝓbat ad rom. ꝙ lex vetus nō iuſtificabat, quia ea adueniēte preuaricatio creuit. Dicitꝛ eñ ad ro. 4. Lex irā operatur: vbi eñ nō eſt lex, nec preuaricatio. ſed multo magis lex noua preuaricationē addidit: maiori eñ pena eſt dignus qui poſt legē nouā datā adhuc peccat: ſecundum illud heb. 10. Irritā qs faciens legē moyſi ſine vlla miſeratione duob' vel tribus teſtibus moriꝛ, quāto magis putatis deteriora mereri ſupplicia qui filium dei cōculcauerit ꝛc. ergo lex noua nō iuſtificat ſicut nec vetus. ¶ P̄. Iuſtificare eſt proprius effectus dei: ſecundū illud ad ro. 8. Deus eſt q̄ iuſtificat: ſꝫ lex vetus fuit a deo, ſicut ꝛ lex noua. ergo lex noua non magis iuſtificat quam lex vetus.

Sꝫ ɔtra Eſt, ꝙ apls dicit ad rom. 1. nō erubeſco euangelium: virtus. n. dei eſt in ſalutē oī credenti, non autē eſt ſalus niſi iuſtificatis. ergo lex euangelij iuſtificat.

R̄ndeo Dicendū, ꝙ ſicut dcm̄ eſt, ad legē euāgelij duo pertinēt. Unū qdē principaꝛ. ſ. ipa grā ſpūſſcti interius data. ꝛ quātū ad hoc noua lex iuſtificat. vnde aug. dicit in lib. de ſpū ꝛ litera. ibi ſcilicet in veteri teſtamento lex extrinſecus eſt poſita qua iniuſti terrerenꝛ: hic. ſ. in nouo teſtamento intrinſecus data eſt qua iuſtificarenꝛ. Aliud ꝑtinet ad legē euāgelij ſecūdario. ſ. documēta fidei, ꝛ ꝓcepta ordinantia affectum humanū ꝛ humanos act'. Et quā tū ad hoc lex noua non iuſtificat. vñ apls dicit. 2. ad cor. 3. Litera occidit, ſpiritus autem viuificat. ꝛ aug. exponit in lib. de ſpiritu ꝛ lrā, ꝙ per lrām intelligitur quelibet ſcriptura extra hoīes exiſtens etiam moralium preceptorū qualia continenꝛ in euāgelio. vnde etiā litera euangelij occideret niſi adeſſet interi' gratia fidei ſanans.

Ad primū Ergo dōm, quod illa obiectio procedit de lege noua non quantū ad id quod eſt principale in ipſa: ſed quantū ad id quod eſt ſecūdariū in ipſa ſcilicet quantū ad documēta ꝛ precepta exteri' homini propoſita vel ſcripto vel verbo. ¶ Ad ſecundū dicendū, quod gratia noui teſtamenti etſi adiuuet hominē ad non peccandū: non tamē ita cōfirmat in bono vt homo peccare nō poſſit: hoc enim pertinet ad ſtatum glorie. ꝛ ideo ſiquis poſt acceptam gratiā noui teſtamenti peccauerit maiori pena eſt dignus tanquam maioribus beneficijs ingratus ꝛ auxilio ſibi dato non vtens. nec tamē propter hoc dicitꝛ qd lex noua irā operaꝛ. q2 quantum eſt de ſe ſufficiēs auxiliū dat ad non peccādū. ¶ Ad tertiū dicendū, ꝙ legē nouā ꝛ veterē vnus de' dedit: ſed aliter ꝛ aliter. nam legē veterē dedit ſcriptā in tabulis lapideis, legē autem nouā dedit ſcriptā in tabulis cordis carnalib': vt apls dicit. 2. ad cor. 3. Proinde ſicut aug. dicit in lib. de ſpū ꝛ lrā. literā iſtā extra hominē ſcriptā ꝛ miniſtrationē mortis ꝛ miniſtrationeꝫ dānationis apls appellat: hāc aūt. ſ. noui teſtamēti legē miniſtrationē ſpūs ꝛ miniſtrationē iuſtitie dicit: q2 per donuꝫ ſpūs operamur iuſtitiā ꝛ a preuaricationis damnatione liberamur.

¶ Utrum lex noua debuerit dari a principio mundi. Artic. 3.

AD tertiū Sic proceditꝛ. Uꝛ ꝙ lex noua debuerit dari a principio mundi. Non eñ eſt perſonarum acceptio apud deum: vt dicitur ad ro. 2. ſed oēs hoīes peccauerūt ꝛ egēt gratia dei: vt dicitur ad ro. 3. ergo a principio mūdi lex euangelij dari debuit. vt omnibus per eā ſubueniretꝛ. ¶ P̄. Sicut in diuerſis locis ſunt diuerſi hoīes, ita etiā in diuerſis tꝑib'. ſed de' qui vult oēs homines ſaluos fieri (vt dꝛ. 1. ad timo. 2.) mādauit euāgeliū predicari in omnibus locis: vt pꝫ matth. vltio. ꝛ marci vlt. ḡ oīb' tꝑib' debuit adeſſe lex euāgelij: ita ꝙ a pn° mundi dareꝛ. ¶ P̄. Magis eſt neceſſaria homini ſal' ſpiritualis q̄ eſt eterna quā ſalus corpalis, que eſt tēporalis: ſed deus ab initio mūdi prouidit homini ea que ſunt neceſſaria ad ſalutem corporaleꝫ tradens eius poteſtati omnia que erāt propter hominē creata: vt patet gen. 1. ergo etiam lex noua q̄ maxime eſt neceſſaria ad ſalutem ſpūalem, debuit hominibus a principio mundi dari.

ſ. q. 91. ā. 5. ad 2m.

Sꝫ ɔtra Eſt ꝙ apls dicit. 1. ad co. 15. Nō prius qd ſpirituale eſt, ſꝫ qd aīale: ſꝫ lex noua eſt maxime ſpiritualis. ergo lex noua nō debuit dari a principio mundi.

R̄ndeo Dicendum, ꝙ triplex ratio poteſt aſſignari q̄re lex noua non debuit dari a principio mūdi. Quarum prima eſt: q2 lex noua ſicut dcm̄ eſt principaꝛ eſt gratia ſpiritusſancti: quum abundanter dari non debuit antequā impedimentū peccati ab humano genere tolleretꝛ cōſummata redemptione per chrm̄. vñ dꝛ io. 7. Nondū erat ſpirit' dat' q2 Ieſus nondum erat glorificatus. Et hanc rōnem manifeſte aſſignat apls ad ro. 8. vbi poſtq̄ premiſerat de lege ſpūs vite ſubiūgit. Deus filium ſuū mittēs in ſimilitudinē carnis peccati, de peccato dānauit peccm̄ in carne vt iuſtificatio legis impleretur in nobis. ¶ Scda rō pōt aſſignari ex ꝑfectiōe legis noue. Nō eñ aliqd ad ꝑfectū adducitꝛ ſtatiꝫ a principio ſꝫ quodā tꝑali ſucceſſionis ordine: ſicut aliqs prius fit puer ꝛ poſtmodū vir. Et hanc rōneꝫ aſſignat apls ad gal. 3. lex pedagogus noſter fuit in xpo, vt ex fide iuſtificemur: at vbi venit fides iam nō ſum' ſub pedagogo. ¶ Tertia rō ſumitur ex hoc ꝙ lex noua eſt lex gratie: ꝛ ideo primo oportuit quod homo relinqueretur ſibi in ſtatu veteris legis, vt in peccatū cadendo ſuam infirmitatē cognoſcēs recognoſceret ſe gratia indigere. Et hanc rationē aſſignat apoſtolus ad ro. 5. dicens, Lex ſubintrauit vt abundaret delictuꝫ: vbi autem abundauit delictum, ſuperabundauit ꝛ gratia.

Ad primū Ergo dicendum, ꝙ humanum genus propter peccatum primi parentis meruit priuari auxilio gratie. ꝛ ideo quibuſcunqꝫ non daꝛ hoc eſt ex iuſtitia, quibuſcunqꝫ aūt daꝛ hoc eſt ex grā: vt aug. dicit in lib. de ꝑfectione iuſtitie. vnde non eſt acceptio perſonarū apud deū ex hoc ꝙ non omnibus a principio mundi legē gratie propoſuit: que erat debito ordine proponenda: vt dcm̄ eſt. ¶ Ad ſecundū dicendū, ꝙ diuerſitas locoꝝ nō variat diuerſum ſtatū humani generis: qui variaꝛ per tēporis ſucceſſionē. ꝛ ideo omnib' locis proponitur lex noua, nō autē oībus tēporib'. Licet omni tēpore fuerint aliqui ad nouū teſtm̄ pertinētes, vt ſupra dctm̄ eſt. ¶ Ad tertium dōm, quod ea que pertinēt ad ſalutem corporalem deſeruiunt homini quantum ad naturam que non tolliꝛ ꝑ peccm̄: ſed ea que pertinēt ad ſpūalē ſalutē ordinanꝛ ad gratiā qua amittitur peccatum. ꝛ ideo nō eſt ſimilis ratio de vtriſqꝫ.

¶ Utrum lex noua ſit duratura vſqꝫ ad finem mūdi. Artic. 4.

AD quartū Sic proceditꝛ. Uideꝛ ꝙ lex noua non ſit duratura vſqꝫ ad finē mundi. Quia vt apls dicit. 1. ad co. 13. Cum venerit quod perfectū eſt euacuabitur qd ex parte eſt. ſed lex noua ex parte eſt. Dicit eñ apls ibidē. Ex parte cognoſcimus ꝛ ex parte prophetamus. ergo lex noua euacuanda eſt alio perfectiori ſtatu ſuccedēte. ¶ P̄. Dñs io. 16. pmiſit diſcipulis ſuis in aduentu ſpiritusſancti paracleti cognitionē omnis veritatis: ſed nondum eccleſia oēm veritatem cognoſcit in ſtatu noui teſtamēti. ergo expectandus eſt ali' ſtatus in quo ꝑ ſpm̄ ſcm̄ oīs veritas manifeſtetꝛ. ¶ P̄. Sicut pater eſt ali' a filio ꝛ filius a prē: ita ſpūſſanct' a prē ꝛ filio. ſ. fuit qdā ſtat' cōueniēs pſone prīs. ſ. ſtat' veteris legis: in quo hoīes generationi intēdebāt: ſimiliter ēt ē ali' ſtat' cōueniēs pſone filij. ſ. ſtatus noue legis in quo clerici intendentes ſapiētie, que appropriaꝛ filio principātur: ergo erit ſtatus tertius ſpiritusſancti in quo ſpūales viri principabunꝛ. ¶ P̄. Dominus dicit matth. 24. Predicabitꝛ hoc euāgeliū regni ī vniuerſo orbe: ꝛ tūc veniet ɔſummatio. ſꝫ euāgeliū chriſti iādiu ē pdicatū ī vniuerſo orbe: nec tñ adhuc venit

conſummatio. ergo euangelium Chriſti nō eſt euāgeliū regni. ſed futurum eſt aliud euangelium ſpiritusſancti quaſi alia lex.

Sʒ ɔtra Eſt, ꝙ dñs dicit Matth. 24. Dico vobis quia nō preteribit gñatio hec donec oīa fiant: quod chryſoſtomus exponit de gñatione fidelium Chriſti. Ergo ſtatus fidelium Chriſti manebit vſqʒ ad conſummationem ſeculi.

Rñdeo dōm, qd̄ ſtatus mundi variari pōt dupl̄r. Uno modo ſʒ diuerſitatē legis. Et ſic huic ſtatui noue legis nullus alius ſtatus ſuccedet. ſucceſſit eñ ſtatus noue legis ſtatui veteris legis tanꝗ̄ perfectior imperfectiori. null⁹ autē ſtatus preſentis vite pōt eſſe perfectior ꝗ̄ ſtatus noue legis. Nihil eñ poteſt eſſe propinquius fini vltimo quam quod immediate in finē vltimū introducit: hoc autē facit noua lex. vnde apoſtolus dicit ad Heb. 10. Habentes itaqʒ fratres fiduciā in introitu ſanctorum in ſanguine Chriſti: quam initiauit nobis viam nouā accedamus ad eū. Unde non poteſt eſſe aliquis perfectior ſtatus preſentis vite quam ſtatus noue legis: qꝛ tanto eſt vnūquodqʒ perfectius quāto eſt vltimo fini ꝓpinquius. ¶ Alio modo ſtatus hominū variari poteſt ſm qd̄ homines diuerſimode ſe habent ad eandē legē vel perfectius vel minus pfecte, ꝛ ſic ſtatus veteris legis frequēter fuit mutat⁹: cum quādoqʒ leges optime cuſtodirenṫ, qñqʒ autē omnino pretermitterentur. Sic etiā ꝛ ſtatus noue legis diuerſificaṫ ſm diuerſa loca ꝛ tempora ꝛ perſonas, in quātum gratia ſpiritusſancti perfectius vel minus perfecte ab aliquibus habetur nō eſt tamen expectandum, quod ſit aliquis ſtatus futurus, in quo perfectius gratia ſpiritusſancti habeatur, quam hactenus habita fuerit: ꝛ maxime ab apoſtolis qui primitias ſpiritus acceperūt. i. ꝛ tēpore pri⁹ ꝛ ceteris abundantius: vt glo. dicit ro. 8.

Ad pmū Ergo dōm, qd̄ ſicut diony. dicit in eccl̄. hierar. triplex eſt hoim ſtatus. Primus quidē veteris legis. Secundus noue legis. Tertius ſtatus ſuccedit nō in hac vita ſed in futura. ſ. in patria. Sed ſicut primus ſtatus eſt figuralis ꝛ imperfectus reſpectu ſtatus euāgelij, ita hic ſtatus eſt figuralis ꝛ imperfectus reſpectu ſtatus patrie, quo veniēte iſte ſtatus euacuatur: ſicut dicitur. 1. ad cor. 13. Uidemus nunc per ſpeculum in enigmate, tunc autem facie ad faciem. ¶ Ad ſecundum dicendum, quod ſicut Aug. dicit in lib. cōtra fauſtum, Montanus ꝛ priſcilla poſuerunt quod promiſſio domini de ſpiritusſancto dando nō fuit completa in apoſtolis, ſed in eis. Et ſimiliter manichei poſuerunt quod fuit completa in manicheo: quem dicebant eſſe ſpiritum paracletū, ꝛ ideo vtrique non recipiebant actus apoſtolorū: in quib⁹ manifeſte oſtenditur quod illa promiſſio fuit in apoſtolis completa: ſicut dñs iterato eis promiſit act. 1. Baptizabimini in ſpiritusſancto non poſt multos hos dies: quod impletum legitur act. 2. Sed iſte vanitates excluduntur per hoc ꝙ dicitur Jo. 7. Nōdum erat ſpiritus datus: qꝛ nondū Jeſus erat glorificatus. Ex quo datur intelligi ꝙ ſtatim glorificato Chriſto in reſurrectione ꝛ aſcenſione fuit ſpiritusſanctus datus. Et per hoc etiā excluditur quorumcunqʒ vanitas qui dicerent eſſe expectandum aliud tempus. ſ. ſpiritusſancti. ¶ Docuit autem ſpiritusſanctus apoſtolos omnem veritatē de his que pertinent ad neceſſitatē ſalutis. ſ. de credendis ꝛ de agendis, nō tamē docuit eos de oib⁹ futuris euētibus: hoc enim ad eos nō pertinebat: ſm illud act. 1. Non eſt veſtrū noſſe tempora vel momēta, que pater poſuit in poteſtate ſua. ¶ Ad tertiū dicendū, qd̄ lex vetus non ſolum fuit patris, ſed etiā filij: quia Chriſtus in veteri lege figurabatur: vnde dñs dicit Jo. 5. Si crederetis moyſi, crederetis forſitan ꝛ mihi: de me enim ille ſcripſit. Similiter etiam lex noua non ſolum eſt Chriſti, ſed etiam ſpiritusſancti: ſm illud rom. 8. Lex ſpiritus vite in Chriſto Jeſu ꝛc. vnde non eſt expectanda alia lex que ſit ſpiritusſancti. ¶ Ad quartū dicendū, quod cum Chriſtus ſtatim in principio euangelice predicationis dixerit, Appropinquauit regnum celorum, ſtultiſſimū eſt dicere: quod euangeliū Chriſti non ſit euāgeliū regni. Sed predicatio euāgelij Chriſti poteſt intelligi dupliciter. Uno modo quantū ad diuulgationē notitie Chriſti, ꝛ ſic predicatū fuit euāgelium in vniuerſo orbe etiā tēpore apoſtolorū: vt Chryſo. dicit, ꝛ ſcdm hoc qd̄ addiṫ, Et tunc erit cōſummatio: intelligitur hoc de deſtructione hieruſalem: de qua tūc ad literā loquebaṫ. Alio modo poteſt intelligi predicatio euangelij in vniuerſo orbe cum pleno effectu: ita. ſ. qd̄ in qualibet gente fundeṫ eccleſia, ꝛ ita ſicut dicit Aug. in epl̄a ad euſicheū, Nondū eſt predicatū euāgeliū in vniuerſo orbe, ſed hoc facto veniet cōſummatio mūdi.

¶ De cōparatione legis noue ad veterem. Queſtio, 107.

Deinde Conſiderādum eſt de cōparatione legis noue ad legē veterem. ¶ Et circa hoc queruntur quatuor. Primo, vtrum lex noua ſit alia lex a lege veteri. Secundo, vtrum lex noua impleat veterem. Tertio, vtrum lex noua contineatur in veteri. Quarto, que ſit grauior vtrum lex noua vel vetus.

¶ Super qd̄. 107. ꝛ 108.

In queſtion: h⁹ 107. ꝛ 108. nihil ſcribendum occurrit niſi vt mandes tue memorie vt intelligas euangelij legē, ꝛ reddere ſcias rationem Chriſtiane legis.

¶ Utrū lex noua ſit alia a lege veteri. Ar. 1.

Ad primū Sic proceditur. Uideṫ ꝙ lex noua non ſit alia a lege veteri. Utraque enim lex datur fidem dei habētibus: quia ſine fide eſt impoſſibile placere deo: vt dī Heb. 11. ſed eadeʒ fides eſt antiquorū ꝛ modernorū: vt diciṫ in gl. Mat. 21. ergo etiam eſt eadem lex. ¶ P̄. Aug. dicit in lib. cōtra adamātiū manichei diſcipulū, ꝙ breuis differētia legis ꝛ euāgelij eſt timor ꝛ amor, ſed ſm hec duo noua lex ꝛ vetus diuerſificari nō poſſunt: quia etiam in veteri lege proponunṫ precepta charitatis. Leui. 19. Diliges ꝓximū tuum. ꝛ deut. 6. diliges dñm deū tuū. Silr̄ etiā diuerſificari non poſſunt per aliam differentiā quā Aug. aſſignat cōtra fauſtū, quod vetus teſtm̄ habuit ꝓmiſſa tpalia, nouum teſtm̄ habet promiſſa ſpiritualia ꝛ eterna: quia etiā in nouo teſtamēto ꝓmittunṫ aliqua promiſſa tēporalia: ſecundum illud Marci. 10. Accipiet cēties tantū in tpe hoc, domos ꝛ fratres ꝛc. Et in veteri teſtō ſperabanṫ ꝓmiſſa ſpūalia ꝛ eterna: ſm illud ad Heb. 11. Nūc aūt meliorē patriā appetūt. i. celeſtē: quod dr̄ de antiquis patrib⁹. ergo videṫ ꝙ noua lex nō ſit alia a veteri. ¶ P̄. Apoſtolus videtur diſtinguere vtranqʒ legeʒ ad ro. 4. veterē legē appellās legē factoꝝ, legē vero nouā appellans legē fidei, ſʒ lex vetus fuit etiā fidei: ſʒ illud Heb. 11. Oēs teſtimonio fidei probati ſunt: quod dicit de patrib⁹ veteris teſtamenti. Silr̄ etiā lex noua eſt lex factoꝝ. Diciṫ eñ Matt. 5. Benefacite his qui oderunt vos. ꝛ Luc. 22. Hoc facite in meā commemorationem. ergo lex noua non eſt alia a lege veteri.

S.q. 91. art. 5. Et gal. 1. lec. 2. co. 1. A

Sʒ ɔtra Eſt, quod apoſtolus dicit ad Heb. 7. Tranſlato ſacerdotio, neceſſe eſt vt legis trāſlatio fiat ſed aliud eſt ſacerdotium noui ꝛ veteris teſtamenti: vt ibidem apoſtolus probat. ergo eſt etiam alia lex.

Rñdeo Dōm, qd̄ ſicut ſupra dictum eſt, oīs lex ordinat conuerſationē humanā in ordine ad aliquem finem, ea autem que ordinātur ad finem ſm rationē finis dupliciter diuerſificari poſſunt. Uno modo quia ordinantur ad diuerſos fines, ꝛ hec eſt diuerſitas ſpeciei maxime ſi ſit finis ꝓximus. Alio modo ſcdm propinquitatē ad finē vel diſtantiā ab ipſo. ſicut patet quod motus differunt ſpecie ſecundū quod ordinantur ad diuerſos terminos: ſm vero quod vna pars mot⁹ eſt propinquior termino ꝗ̄ alia attenditur differentia in motu ſm perfectuʒ ꝛ imperfectū. Sic ergo due leges diſtingui poſſunt dupliciter. Uno modo quaſi omnino diuerſe: vtpote ordinate ad diuerſos fines: ſicut lex ciuitatis que eſſet ordinata ad hoc qd̄ populus dñaretur eſſet ſpecie differēs ab illa lege que eſſet ad hoc ordinata quod optimates ciuitatis dñarenṫ. Alio modo due leges diſtingui poſſunt ſm qd̄ vna propinquius ordinat ad finem: alia vero remotius, puta in vna ꝛ eadē ciuitate dicitur alia lex que imponiṫ viris perfectis qui ſtatim poſſunt exequi ea que pertinent ad bonū cōe: ꝛ alia lex datur de diſciplina puerorū qui ſunt inſtruēdi qualiter poſtmodū opera virorum exequantur. Dicendū eſt ergo qd̄ ſm primū modū lex noua nō eſt alia a lege veteri: qꝛ vtriuſqʒ eſt vnus finis. ſ. vt hoies ſubdanṫ deo: eſt autē vnus deus ꝛ noui ꝛ veteris teſtamēti: ſm illud ro. 4. Unus deus eſt qui iuſtificat circūciſionē ex fide ꝛ preputium per fidē. Alio modo lex noua eſt alia a veteri: qꝛ lex vetus eſt quaſi pedagogus puerorū vt apl̄s dicit ad gal. 3. lex aūt noua eſt lex perfectionis: qꝛ eſt lex charitatis: de qua apoſtolus dicit ad col. 3. quod eſt vinculum perfectionis.

Ad primū Ergo dōm, quod vnitas fidei vtriuſqʒ teſtamēti atteſtaṫ vnitati finis. dictū eſt eñ ſupra ꝙ obiectū theologicaꝝ virtutū inter quas eſt fides, eſt finis vltimus, ſed tamen fides habet aliū ſtatū in veteri ꝛ in noua lege: nam qd̄ illi credebāt futurū, nos credim⁹ factū. ¶ Ad ſecundū, qd̄ omnes differentie que aſſignātur inter nouam legem ꝛ veterem accipiuntur ſecūdum perfectum ꝛ imperfectū. precepta enim legis cuiuſlibet dātur de actibus virtutum. ad operāda autem virtutū opera aliter inclinātur imperfecti qui nondum habent virtutis habitum, ꝛ aliter illi qui ſunt per ha-

bitum virtutis ꝑfecti. Illi autem qui nõdum hñt habitũ virtutis inclinantur ad agendũ ṽtutis opera ex aliqua cã extrinſeca puta ex comminatiõe penarũ, vel ex ꝓmiſſione aliquarũ extrinſecarũ remunerationũ: puta honoris vel diuitiarũ vel alicuius huiuſmodi. ⁊ ideo lex vetus que dabaᷓ iperfectis .i. nondum conſecutis grãtiã ſpũalem, dicebaᷓ lex timoris, inquãtũ inducebat ad obſeruantiã preceptorũ ꝑ cõmmatione quarũdã penarũ: ⁊ dr̃ hr̃e tẽporalia quedã ꝓmiſſa. Illi aũt qui hñt virtutẽ inclinanᷓ ad ṽtutis opera agẽda ꝓꝑ amorẽ ṽtutis nõ ꝓpter aliquã penã aut remunerationẽ extrinſecã. ⁊ ideo lex noua: cuius principalitas cõſiſtit in ipſa ſpũali grã indita cordibus, dr̃ lex amoris: ⁊ dr̃ habere ꝓmiſſa ſpũalia ⁊ eterna: q̃ ſunt obiecta ṽtutis precipue charitatis: ⁊ ita ꝑ ſe in ea inclinantur nõ quaſi in extranea ſed quaſi in ꝓpria. Et ꝓꝑ hoc etiam lex vetus dr̃ cohibere manũ nõ animũ: qꝛ qui timore pene ab aliquo peccato abſtinet nõ ſimplr̃ eiꝰ volũtas a peccato recedit: ſicut recedit volũtas eiꝰ qui amore iuſtitie abſtinet a peccato, propter hoc lex noua que eſt lex amoris dicitur animũ cohibere. ¶ Fuerũt tamẽ aliqui in ſtatu veteris teſtamẽti habẽtes charitatem ⁊ gratiã ſpiritusſancti qui principalr̃ expectabãt promiſſiones ſpũales ⁊ eternas ⁊ ſm hoc pertinebant ad legẽ nouam. Silr̃ etiã in nouo teſtamẽto ſunt aliqui carnales nondũ pertingẽtes ad ꝑfectionẽ noue legis. quos oportuit etiã in nouo teſtamẽto induci ad ṽtutis opa ꝑ timorẽ penarũ: ⁊ per aliqua tpalia ꝓmiſſa. lex aũt veṫ etſi precepta charitatis daret, non tñ ꝑ eã dabaᷓ ſpũſſancṫ: ꝑ quẽ diffundiᷓ charitas in cordibus nr̃is. vt dr̃ ro. 5. ¶ Ad tertiũ dd̃m, ꝙ ſicut ſupra dictũ eſt, lex noua diciᷓ lex fidei inquãtũ eiꝰ ꝑncipalitas ꝯſiſtit in ipã grã q̃ interiꝰ daᷓ credẽtibꝰ: vñ dr̃ grã fidei. Habet aũt ſecũdario aliqua facta ⁊ moralia ⁊ ſacramẽtalia: ſ; in his nõ ꝯſiſtit principalitas legis noue, ſicut ꝑncipalitas veteris legᷓ i eis ꝯſiſtebat. Illi aũt q̃ in veteri teſtõ deo fuerũt accepti ꝑ fidẽ, ſ; hoc ad nouũ teſtm̃ pertinebant: nõ eñ iuſtificabanᷓ niſi per fidẽ chriſti q̃ eſt actor noui teſti. vñ ⁊ de moyſe dr̃ aplꝰs ad heb. xi. ꝙ maiores diuitias eſtimabat theſauro egyptiorũ improperiũ chriſti.

22e. q. 104. a. 6. ad 2m. Et 2. d. 9. ar. 8. ad 4m. Et. 4. d. 44. q. 2. a. 2. ad 5m. Et ro. 3. li. 2. ephe. 2. lec. 5. co. 2. li.

¶ Utrum lex noua legem veterem impleat. Artic. 2.

Ad ſcdm ſic ꝓcediᷓ. Videᷓ ꝙ lex noua legem veterem non impleat. Impleto enim cõtrariaᷓ euacuationi. ſ; lex noua euacuat vl' excludit obſeruãtias legis veteris. Dicit eñ aplꝰs ad gal. 5. Si circuncidimini chriſtus nihil vobis proderit. ergo lex noua nõ eſt impletiua veteris legis. ¶ P̃. Contrariũ nõ eſt impletiuum ſui cõtrarij: ſed dñs in lege noua ꝓpoſuit quedã precepta contraria preceptis veteris legis. Dicitur enim matth. 5. Audiſtis qꝛ dctm̃ eſt antiq̃s. Quicũq; dimiſerit vxorẽ ſuã det ei libellum repudij: ego aũt dico vobis q̃cũq; dimiſerit vxorẽ ſuã facit eã mechari. ⁊ idẽ ꝯñr patet in ꝓhibitione iuramẽti, ⁊ ẽt in ꝓhibitione talionis ⁊ in odio inimicorũ. Silr̃ etiã vr̃ dñs excluſiſſe precepta veteris legis de diſcretione ciborũ matth. 15. dicẽs, Nõ qd̃ intrat in os coinq̃nat hoiẽ. ḡ lex noua nõ ẽ impletiua veteris. ¶ P̃. Quicũq; ꝯtra legẽ agit nõ iplet legẽ. ſ; chrĩs in aliq̃bꝰ ꝯtra legẽ fecit: tetigit. n. leproſũ: vt dr̃ matt. 8. ꝙ erat cõtra legẽ. Silr̃ ẽt vr̃ ſabbatũ pluries violaſſe. vñ de eo dicebãt iudei Io. 9. Nõ ẽ h̄ hõ a deo q̃ ſabbatũ nõ cuſtodit. ḡ chrĩs nõ impleuit legẽ. ⁊ ita lex noua data a chrõ nõ ẽ veteris impletiua. ¶ P̃. In veteri lege ꝯtinebãᷓ precepta moralia, cerimonialia ⁊ iudicialia: vt ſupradctm̃ eſt. ſed dñs matt. 5. vbi q̃ſtum ad aliq̃ legẽ iplent, nullã mẽtionẽ vr̃ facere de iudicialibꝰ ⁊ cerimonialibꝰ. ḡ videᷓ qd̃ lex noua nõ ſit totalr̃ veteris impletiua.

Sed ꝯtra Eſt, ꝙ dñs dicit matth. 5. Nõ veni ſoluere legem ſed adimplere: ⁊ poſtea ſubdit. Iota vnum aut vnus apex non preteribit a lege donec omnia fiant.

Rñdeo Dd̃m, ꝙ ſicut dctm̃ eſt, lex noua comparaᷓ ad veterẽ ſicut ꝑfectũ ad imꝑfectũ. omne aũt ꝑfectũ adimplet id qd̃ imperfecto deeſt: ⁊ ſm hoc lex noua adimplet veterem legẽ inquantũ ſupplet illud quod veteri legi deerat. In veteri autẽ lege duo poſſunt cõſiderari. ſ. finis ⁊ ꝑcepta cõtenta in lege. Finis vero cuiuſl; legis eſt vt hoies efficiãᷓ iuſti ⁊ virtuoſi: vt ſupra dictum eſt, vnde ⁊ finis veteris legis erat iuſtificatio hominũ. quam quidẽ lex efficere nõ poterat, ſed figurabat quibuſdã cerimonialibꝰ factis ⁊ promittebat verbis. ⁊ quantum ad hoc lex noua implet veterẽ legem iuſtificando per virtutẽ paſſionis chriſti. ⁊ hoc eſt ꝙ apoſtolus dicit ad ro. 8. ꝙ impoſſ̃e erat legi deꝰ filiũ ſuũ mittẽs in ſilitudinem carnis peccati. dãnauit pctm̃ i carne, vt iuſtificatio legis impleretᷓ in nobis. Et q̃tũ ad h̄ lex noua exhibet qd̃ lex veṫ ꝓmittebat: ſ; illud. 2. ad co. 1. Quot quot promiſſiones dei ſunt in illo eſt. i. in chrõ. ⁊ iterũ quãtũ ad hoc cõplet etiã qd̃ veṫ lex figurabat: vñ ad col. 2. diciᷓ de cerimonialibꝰ ꝙ erãt vmbra futurorũ, corpꝰ autẽ chriſti. i. veritas pertinet ad chrm̃. vñ lex noua dr̃ lex veritatis: lex autẽ veṫ vmbre vel figure. ¶ Precepta vero veteris legis adimpleuit chriſtus ⁊ ope ⁊ doctrina: ope quidẽ: qꝛ circuncidi voluit, ⁊ alia legalia obſeruare que erãt tpe illo obſeruãda, ſm illud gal. 4. factũ ſub lege. Sua aũt doctrina adimpleuit ꝑcepta legis tripl'r. Primo q̃dẽ verũ intell'ꝫ legis exprimẽdo. ſicut patet in homicidio ⁊ adulterio, in quorũ ꝓhibitione ſcribe ⁊ phariſei non intelligebant niſi exteriorem actũ ꝓhibitum. vñ dñs legẽ adimpleuit oſtendendo etiã interiores actus peccatorũ cadere ſub ꝓhibitione. Secũdo adimpleuit dñs precepta legis ordinando q̃ñ tutiꝰ obſeruaretur ꝙ lex vetus ſtatuerat: ſicut lex vetus ſtatuerat vt hõ nõ periuraret: ⁊ hoc tutius obſeruaᷓ ſi oĩo a iuramẽto abſtineat niſi in cauſa neceſſitatꝭ. Tertio adimpleuit dñs ꝑcepta legis ſuperaddẽdo q̃dã ꝑfectionis ꝯſilia. vt p; mat. 19. vbi dicẽti ſe obſuaſſe ꝑcepta veteris legis dicit. Vnũ tibi deeſt: ſi vis ꝑfectꝰ eẽ vade ⁊ vẽde oĩa q̃ hẽs ⁊c.

Ad primũ Ergo dd̃ꝫ: ꝙ lex noua nõ eneruat obſeruãtiam veteris legis niſi quantũ ad cerimonialia: vt ſupra dictũ eſt. hec aũt erãt in figurã futuri. vñ ex hoc ipſo quod cerimonialia ꝑcepta ſunt ipleta ꝑfectis his q̃ figurabanᷓ, nõ ſunt vlteriꝰ obſeruãda: qꝛ ſi obſeruarenᷓ adhuc ſignificareᷓ aliquid vt futurũ ⁊ nõ ipletũ: ſicut etiã ꝓmiſſio futuri doni locũ iã nõ h; ꝓmiſſione iã impleta ꝑ doni exhibitionẽ ⁊ ꝑ hunc modũ cerimonie legis tolluntur cũ implenᷓ. ¶ Ad ſcd̃ꝫ dd̃m, ꝙ ſicut aug. dicit cõtra fauſtũ. Precepta illa dñi nõ ſunt cõtraria ꝑceptis veteris legis: quod eñ dñs ꝑcepit de vxore dimittenda nõ eſt cõtrariũ ei qd̃ lex precepit. neq; eñ ait lex qui voluerit dimittat vxorẽ: cui eſſet ꝯtrariũ nõ dimittere: ſ; vtiq; nolebat dimitti vxorẽ a viro qui hãc interpoſuit moram vt in diſſidium animꝰ preceps libelli cõſcriptiõe refractꝰ abſiſteret. vnde dñs ad h̄ cõfirmandũ vt non facile vxor dimittaᷓ, ſolam cauſam fornicationis excepit. ¶ Et idẽ etiã dicẽdũ eſt in ꝓhibitione iuramẽti ſicut dctm̃ eſt ⁊ idẽ ẽt p; in prohibitione talionis. Taxauit eñ modũ vindicte lex vt nõ ꝓcedereᷓ ad immoderatã vindictã: a qua dñs ꝑfectiꝰ remouit eũ quẽ monuit oĩo a vindicta abſtinere. Circa odiũ ṽo inimicorũ remouit falſum phariſeorũ intell'm. nos monens vt ꝑſona odio nõ habereᷓ, ſed culpa. Circa diſcretionẽ ṽo ciborũ q̃ ceremonialis erat dñs nõ mãdauit vt tũc nõ obſeruarenᷓ. ſed oñdit ꝙ nulli cibi ſm ſuam nãm erãt immũdi: ſ; ſolũ ſm figuram. vt ſupra dctm̃ eſt. ¶ Ad tertium dd̃m, ꝙ tactꝰ leproſi erat ꝓhibitꝰ in veteri lege, qꝛ ex hoc incurrebat hõ quãdã irregularitatis immũditiã, ſicut ⁊ ex tactu mortui: vt ſupra dictũ eſt. ſed dñs q̃ erat mũdator leproſi immũditiã incurrere nõ poterat. Per ea aũt que fecit in ſabbato, ſabbatũ nõ ſoluit ſm rei veritatẽ: ſicut ipſe matth. in euangelio oſtendit: tũ qꝛ opabaᷓ miracula ṽtute diuina, q̃ ſemꝑ operaᷓ in rebꝰ tũ qꝛ ſalutis humane opa faciebat cũ phariſei etiã saluti aĩaliũ in die ſabbati ꝓuiderẽt. tũ etiã qꝛ rõne neceſſitatis diſcipulos excuſauit in ſabbato ſpicas colligẽtes. Sed videbaᷓ ſoluere ſm ſupſtitioſũ intell'm phariſeorũ qui credebãt etiã a ſalubribꝰ opibꝰ eſſe in die ſabbati abſtinendũ: ꝙ erat contra intentionẽ legis. ¶ Ad quartũ dd̃m, ꝙ cerimonialia precepta legis nõ cõmemoranᷓ matth. 5. qꝛ eorũ obſeruantia totalr̃ excludiᷓ ꝑ impletionẽ: vt dctm̃ eſt. De iudicialibꝰ ṽo ꝑceptis ꝯmemorauit ꝑceptũ talionis: vt qd̃ de hoc diceretᷓ de omnibꝰ alijs eſſet intelligẽdũ in quo quidẽ ꝑcepto docuit legis intentionẽ nõ eſſe ad hoc ꝙ pena taliõis q̃reretᷓ ꝓꝑ liuorẽ vindicte: quẽ ipſe excludit monẽs ꝙ hõ d; eẽ paratꝰ ẽt maiores iniurias ſufferre, ſ; ſolũ ꝓꝑ amorẽ iuſtĩ: qd̃ adhuc i noua lege remanet.

¶ Utrum lex noua in lege veteri contineatur. Artic. 3.

Gal. 1. lec. 2. co. 1. li.

Ad tertiũ ſic ꝓcediᷓ. Videtur ꝙ lex noua in lege veteri nõ cõtineatur. Lex enim noua precipue in fide conſiſtit. vnde diciᷓ lex fidei, vt patet ro. 4. ſed multa credenda traduntur in noua lege que in veteri lege non continentur. ergo lex noua non continetur in veteri. ¶ P̃. Quedam glo. dicit matth. 5. ſuper illud. Qui ſoluerit vnum de mandatis iſtis minimis, quod mandata legis ſunt minora, in euangelio vero ſunt mandata maiora: maius autem nõ poteſt contineri in minori. ergo lex noua nõ continetur in veteri. ¶ P̃. Quod cõtinetur in altero ſil' habeᷓ habito illo: ſi igiᷓ lex noua contineretur in veteri ſequereᷓ qd̃ habita veteri lege habeaᷓ ⁊ noua: ſuperfluũ igiᷓ fuit habita veteri lege iterũ dari nouã: non ergo noua lex continetᷓ in veteri.

Sed ɔtra Eſt, q dicitur ezech. 1. Rota erat in rota. i. nouum teſtm̄ in veteri: vt greg. exponit.

Rn̄dco Dicēdū, q aliquid cōtinetur in alio dupliciter. Uno modo in actu: ſicut locatū in loco. Alio modo virtute ſicut effectus in cā vel cōplemētū in cōpleto: ſicut genus ɔtinet ſpēs ptāte et ſicut tota arbor ɔtinetur in ſemine. et p hūc modū noua lex ɔtinetur in veteri. Dictū ē. q noua lex cōparatur ad veterē ſicut pfectum ad imperfectū. vñ chriſ. exponēs illud qd̄ hr̄ marci. 4. Ultro terra fructificat. pmū herbā, deinde ſpicā. deinde plenū frumentū in ſpica: ſic dicit. ſ. herbam fructificat in lege nāe, poſtmodum ſpicas in lege moyſi, poſtea plenū frumētū in euāgelio. Sic igitur eſt lex noua in veteri ſicut fructus in ſpica.

Ad pmū Ergo dicēdū, q oia q̄ credēda tradūtur in nouo teſtō explicite et apte tradūtur credēda in veteri teſtō: ſed implicite ſub figura. et ſm hoc etiā quantū ad credenda lex noua cōtinetur in veteri. ¶ Ad 2m dicēdū, q pcepta noue legis dicūtur eſſe maiora q̄ pcepta veteris legis quātū ad explicitā manifeſtationē: ſed quantū ad ipſam ſubſtantiam preceptorum noui teſtamēti oia continentur in veteri teſtō. vñ aug. dicit ɔ fauſtū q pene oia q̄ monuit vel pcepit dñs vbi adiungebat. ego aūt dico vobis: inueniūtur etiam in illis veteribus libris: ſed qr nō itelligebāt homicidiū niſi p emptionē corporis hūani, apparuit dñs oēm iniquū motū ad nocēdū fratri in homicidiū gñe deputari. et quantū ad hmōi manifeſtationes pcepta noue legis dicūtur maiora pceptis veteris legis. ¶ Nihil tñ phibet maius in minori virtute cōtineri: ſicut arbor continetur in ſemine. ¶ Ad tertiū dicēdū, qd̄ illud q implicite datū ē opꝫ explicari. et ideo poſt veterē legem latam oportuit etiam nouā legē dari.

3.d. 40 ar. 4 q. 4. Et q. c. 3. 11. 3or. Et mat. 11.

¶ Utrum lex noua ſit grauior quam vetus. Articu. 4.

AD quartū Sic pceditur. Uꝫ q lex noua ſit grauior q̄ lex vetus. matt. n. 5. ſup illud. Qui ſoluerit vnū de mādatis his minimis: dicit chriſ. Mādata moyſi in actu facilia ſunt: vt nō occides, nō adulterabis. mādata chri aūt. ſ. non iraſcaris, nō concupiſcas, in actu difficilia ſunt. ergo lex noua eſt grauior q̄ vetus. ¶ Pr̄. Facilius eſt terrena pſperitate vti quā tribulationes perpeti. ſꝫ in veteri teſtō obſeruationē veteris legis ɔſequebatur pſperitas tpalis: vt pꝫ deut. 28. Obſeruatores aūt noue legis cōſequitur multiplex aduerſitas: put dr̄ 2. ad cor. 6. Exhibeamus noſmetipſos ſicut dei miniſtros in multa patiētia, in tribulatiōibus, in neceſſitatibus, in anguſtiis et c. ergo lex noua eſt grauior q̄ lex vetus. ¶ Pr̄. Quod ſe habet ex additione ad alterū videtur eſſe difficilius. ſed lex noua ſe hꝫ ex additione ad veterē. nā lex vetus phibuit periurium, lex noua et iuramētū. lex vetus phibuit diſſidium vxoris ſine libello repudii, lex aūt noua omnino diſſidium phibuit: vt pꝫ matth. 5. ſecundum expoſitionem aug. ergo lex noua eſt grauior quam vetus.

Sed ɔ Eſt, q dr̄ matt. 6. Uenite ad me oēs qui laboratis et onerati eſtis. qd̄ exponens hylarius. d. legis difficultatibus laborātes, et pctis ſeculi oneratos ad ſe aduocat. et poſtmodū de iugo euāgelii ſubdit. Iugum. n. meū ſuaue eſt, et onus meum leue. ergo lex noua eſt leuior quam vetus.

Rn̄dco Dicēdū, q circa opa virtutis de quibus precepta legis dantur duplex difficultas attendi pōt. Una quidē ex pte exteriorū operū. q̄ ex ſeipſis quādā difficultatē habēt et grauitatē. et quātū ad hoc lex vetus eſt multo grauior q̄ noua: qr ad plures actus exteriores obligabat lex vetus in multiplicibus cerimoniis q̄ lex noua: q̄ pter pcepta legis nāe pauciſſima ſupaddidit i doctrina chri et aplorū. lꝫ alia ſint poſtmodū ſuperaddita ex inſtitutiōe ſctōꝝ patrū in quibus etiam aug. dicē eſſe moderationē attendēdā, ne ɔuerſatio fideliū onerosa reddatur. Dicit. n. ad inqſitiones ianuarii de qbuſdā q ipſam religionem nr̄am quā in manifeſtiſſimis et pauciſſimis celebrationū ſacris dei voluit miſericordia eſſe liberā, ſeruilibus pmūt oneribus adeo vt tolerabilior ſit cōditio iudeorū q̄ legalibus ſacris nō hūanis pſumptiōibus ſubiiciuntur. Alia aūt difficultas ē circa opa virtutū in interioribus actibus: puta qd̄ aliquis opus virtutis exerceat prompte et delectabiliter, et circa hoc difficile eſt virtus: hoc. n. nō hñti virtutē eſt valde difficile, ſꝫ p virtutē redditur facile. Et quantū ad hoc pcepta noue legis ſunt grauiora pceptis veteris legis: qr in noua lege phibentur interiores motus animi qui expſſe i veteri lege nō phibebantur in oibus, et ſi in aliqbus phiberentur: i qbus tñ phibēdis pena n̄ apponebatur. hoc aūt ē difficillimū nō hñti virtutē: ſicut et phs dicit in. 5. ethi. q opari ea q̄ iuſtus opatur facile eſt, ſꝫ opari ea eo mō quo iuſtus opatur. ſ. delectabiliter et prompte eſt difficile nō hñti iuſtitiam. et ſic etiam dr̄ 1. Ioā. 5. quod mādata eius grauia non ſunt: q exponens auguſti. dicit quod non ſunt grauia amanti, ſed non amanti ſunt grauia.

Ad pmū Ergo dicēdū, q authoritas illa loquitur expſſe de difficultate noue legis quātū ad expreſſam cohibitionē interiorū motuū. ¶ Ad 2m dicēdū, q aduerſitates q̄s patiūtur obſeruatores noue legis nō ſunt ab ipſa lege impoſite: ſed tñ pp amorē in quo ipſa lex cōſiſtit faciliter tolerantur: qr ſicut aug. dicit in li. de vbis dñi oia ſeua et immania, et facilia et pene nulla efficit amor. ¶ Ad tertiū dicēdū, q ille additiōes ad pcepta veteris legis ad hoc ordinantur, vt facilius impleatur qd̄ vetus lex mandabat: ſicut aug. d. et ideo per hoc non oſtenditur, quod noua lex ſit grauior: ſed magis quod ſit facilior.

¶ De his que continentur in lege noua. Queſtio. 108.

DEinde Cōſiderādū eſt de his q̄ continentur in lege noua. ¶ Et circa hoc queruntur quatuor. Primo vtrū lex noua debeat aliqua opa exteriora precipere vel phibere. ſcdo vtrū ſufficiēter ſe habeat in exterioribus actibus precipiendis vel prohibendis. tertio vtrum conuenienter inſtituat homines quantum ad actus interiores. quarto vtrum conuenienter ſuperaddat conſilia preceptis.

¶ Utrum lex noua aliquos exteriores actus debeat precipere vel prohibere. Articulus. 1.

AD primū Sic pceditur. Uꝫ q lex noua nullos exteriores actus debeat pcipere vel phibere. Lex. n. noua eſt euangelium regni ſm illud matt. 24. Predicabitur hoc euāgeliū regni in vniuerſo orbe: ſed regnū dei non conſiſtit in exterioribus actibus ſed ſolum in interioribus. ſm illud luc. 17. Regnū dei intra vos eſt. et ro. 14. Nō eſt regnū dei eſca et potus: ſed iuſtitia et pax et gaudiū in ſpū ſctō. ergo lex noua nō dꝫ precipere vel prohibere aliquos exteriores actus. ¶ Pr̄. Lex noua eſt lex ſpūs vt dr̄ ro. 8. ſed vbi ſpūs dñi ibi libertas. vt dr̄ 2. ad cor. 3. Non eſt autem libertas vbi hō obligatur ad aliqua opa exteriora faciēda vel vitanda. q̄ lex noua nō cōtinet aliq̄ precepta vel phibitiones exteriorū actuū. ¶ Pr̄. Oēs exteriores actus ptinere intelliguntur ad manum, ſicut interiores actus ptinēt ad animū: ſed hec ponitur dr̄ia inter nouā legē et veterē, q vetus lex cohibet manū, ſꝫ lex noua cohibet animū. ergo in lege noua non debent poni prohibitiones et precepta exteriorū actuum, ſed ſolum interiorum.

1. ar. 4. Et q. 1. 4 artic. 13 cor.

Sed ɔ Eſt, q p legem nouā efficiuntur hoies filii lucis. vñ dicitur Io. 12. Credite in lucē, vt filii lucis ſitis. ſed filios lucis decet opera lucis facere, et opera tenebrarum abiicere: ſm illud ephe. 5. Eratis aliquando tenebre, nunc autē lux in domino, vt filii lucis ambulate. ergo lex noua quedā exteriora opera debuit prohibere et quedam precipere.

Rn̄dco Dicēdū, q ſicut. ſ. dictū ē, pncipalitas legis noue eſt grā ſpūſſcti: q̄ manifeſtatur in fide p dilectionē opante. hāc aūt grām ɔſequuntur hoies p dei filiū hoiem factum: cuius humanitatē. ſ. repleuit grā, et exinde ē ad nos deriuata. vñ dr̄ Io. 1. Uerbū caro factū eſt. et poſtea ſubditur. Plenum grē et veritatis. et infra de plenitudine eius nos oēs accepimus, et grām p gratia. vñ ſubditur q grā et vitas p Ieſum chrm̄ facta eſt. Et iō cōuenit vt p aliq̄ exteriora ſenſibilia grā a vbo incarnato pfluēs in nos deducatur: et ex grā interiori p quā caro ſpūi ſubditur exteriora q̄dā opa ſenſibilia pducantur. Sic igitur exteriora opa dupliciter ad grām ptinere pñt. Unomodo ſicut inducētia aliqualiter ad grām, et talia ſunt opa ſacramētorū que i noua lege ſunt inſtituta: ſicut baptiſmus, eucharistia et alia hmōi. Alia vero ſunt opa exteriora q̄ ex inſtinctu gratie pducuntur: et in his eſt quedam dr̄ia attēdēda. Quedā. n. habēt neceſſariā conuenientiā vel contrarietatē ad interiorē grām que in fide p dilectionē opante cōſiſtit. et hmōi exteriora opa ſunt pcepta vel phibita in lege noua ſicut pcepta eſt cōfeſſio fidei, et prohibita negatio. Dr̄. n. matth. 10. Qui cōfitebitur me coram hoibus cōfitebor et ego eum corā patre meo: qui autem negauerit me coram hominibus negabo et ego eum corā pr̄e meo. Alia vero ſunt opera que nō habent neceſſariā ɔtrietatē vel cōueniētiā ad fidem p dilectionē opantē. et talia opa non ſunt in noua lege pcepta vel phibita ex ipa pria legis inſtōne: ſed relicta ſunt a legiſlatore. ſ. chriſto vnicuiqꝫ ſm q aliqs alicuius curā gerere dꝫ et ſic vnicuiqꝫ liberū eſt circa talia determinare qd ſibi expediat facere vel vitare, et cuicūqꝫ preſidēti circa talia ordinare ſuis ſubditis qd ſit in talibus faciendū vel vitandū. vñ et quātū ad hoc dr̄ lex euangelii, lex libertatis: nā lex vetus multa determinabat, et pauca relinquebat hominum libertati determinanda.

Ad pmū Ergo dōm, ꝙ regnū dei in interiorib⁹ actib⁹ cōſiſtit pncipalr, ſ; ex ꝯñti ēt ad regnū dei ptinent oia illa ſine qb⁹ interiores actus ēē nō pñt. Sicut ſi regnum dei eſt interior iuſtitia ⁊ pax ⁊ gaudiū ſpūale, neceē eſt ꝙ oēs exteriores actus q̄ repugnāt iuſtitie, aut paci, aut gaudio ſpūali, repugnēt ēt regno dei. ⁊ iō ſunt in euāgelio regni phibendi. illa ꝟo que indifferēter ſe hñt reſpectu hoꝝ puta comedere hos vel illos cibos, i his nō ē regnū dei. vñ aplˀs ꝑmittit, Nō eſt regnū dei eſca ⁊ pot⁹. ¶ Ad 2ᵐ dōm, ꝙ ſm phm in .i. meta. liber ē q̄ ſui cā ē. ille ergo libe aliq̄d agit q̄ ex ſeipo agit ꝙ aūt hō agit ex hītu ſue nāe cōuenienti ex ſeipo agit: qꝛ hītus inclinat i modū nāe. ſi ꝟo hītus eſſet nāe repugnāns, hō non ageret ſm ꝙ eſt ipe, ſ; ſm aliquā corruptionē ſibi ſupuenietē. Quia igit grā ſpūſſcī ē ſicut interior hītus nobis infuſus inclinās nos ad recte operandū, facit nos libere opari ea q̄ ꝯueniunt grē, ⁊ vitare ea q̄ grē repugnāt. Sic igit lex noua ḋ lex libertatis duplr. Uno° qꝛ nō arctat nos ad faciēda vel vitanda aliqua niſi que de ſe ſunt vel necīa vel repugnātia ſaluti, q̄ cadūt ſub pcepto, vel phibitione legis. Secūdo. qꝛ hmōi pcepta vel phibitiones facit nos libere implere, inqñtū ex interiori inſtinctu grē ea implemus. ⁊ pp hec duo lex noua ḋ lex pfecte libertatis iaco. i. ¶ Ad 3ᵐ dōm, ꝙ lex noua phibendo animū ab inordinatis motib⁹, opꝫ etiam ꝙ cohibeat manum ab inordinatis actibus: qui ſunt effectus interiorum motuū.

¶ Utrū lex noua ſufficiēter exteriores act⁹ ordinauerit. Ar. 2

f. art. 4. Et q̄l. 4 ar. 13 cor.

AD ſcdꝫ Sic pcedit. Ur ꝙ lex noua inſufficiēter exteriores act⁹ ordinauerit. Ad legem n. nouā pcipue ptinere vr fides per dilectionē operās; ſm illud ad gal. 5. In xpo ieſu neqꝫ circūciſio aliq̄d vꝫ neqꝫ pputiū, ſed fides que per dilectionē operatr: ſed lex noua explicauit q̄dā credēda q̄ nō erāt in veteri lege explicita: ſicut de fide trinitatis. g̊ ēt debuit ſupaddere aliq̄ exteriora opa moralia q̄ nō erāt in veteri lege determinata. ¶ p̈. In veteri lege nō ſolū ſunt inſtituta ſacra, ſ; etiā aliqua ſacra: vt. ſ̄. dictū eſt: ſ; in noua lege etſi ſint inſtituta aliq̄ ſacrā, nulla tñ ſacra inſtituta a deo vñr: puta q̄ pertineāt vel ad ſcīficationē alicui⁹ tēpli vel vaſoꝝ, vel etiā ad aliquā ſolēnitatē celebrādā, g̊ lex noua inſufficiēter exteriora opa ordinauit. ¶ p̈. In veteri lege ſicˀ erāt q̄dā obſeruātie ptinētes ad dei miniſtros, ita ēt erāt q̄dā obſeruātie ptinētes ad pplm: vt. ſ̄. dictū ē cū de cerimonialib⁹ veteris legis agereł. ſ; in noua lege videnł aliq̄ obſuātie eē date miniſtris dei: vt pꝫ matth. 10. Nolite poſſidere aurū, neqꝫ argētū, neqꝫ pecūias in zonis vrīs, ⁊ cetera q̄ ibi ſequunł ⁊ q̄ dīr luc. 9. ⁊ 10. g̊ etiā debuerūt aliq̄ obſeruātie inſtitui in noua lege ad pplm fidelem pertinentes. ¶ p̈. In veteri lege pter moralia ⁊ cerimonialia fuerunt quedā iudicialia pcepta: ſed in lege noua nō tradunł aliq̄ iudicialia pcepta. ergo lex noua inſufficiēter exteriora opera ordinauit.

Sꝫ ꝯ Eſt, ꝙ dñs. ḋ. matth. 7. Omis qui audit verba mea hec ⁊ facit ea aſſimilabił viro ſapienti qui edificauit domū ſuam ſupra petrā. ſed ſapiēs edificator nihil omittit eoꝝ q̄ ſunt neceſſaria ad edificiū. ergo in verbis xpi ſufficiēter ſunt omnia poſita que pertinent ad ſalutem humanam.

Rñdeo Dōm, ꝙ ſicut dictū eſt, lex noua in exteriorib⁹ illa ſolū precipere debuit vel phibere ꝑ que in grām introducimur, vel q̄ ptinēt ad rectū grē vſum ex neceſſitate. ⁊ qꝛ grām ex nobis cōſeq̄ nō poſſumus, ſed ꝑ xpm ſolū, iō ſacrā ꝑ que grām ꝯſeqmur ipſe dñs inſtituit ꝑ ſeipm. ſ. baptiſmū, eucharistiā, ordinē miniſtroꝝ noue legis inſtituēdo aplos ⁊ 72. diſcipulos, ⁊ pniam, ⁊ matrimoniū indiuiſibile: ꝯfirmationē ēt pmiſit ꝑ ſpūſſcī miſſionē. ex ei⁹ ēt inſtitutiōe apłi legūtur oleo infirmos vngēdo ſanaſſe: vt hr matth. 6. q̄ ſunt noue legis ſacrā. Rect⁹ aūt grē vſus eſt ꝑ opa charitatis, q̄ quidem ſm ꝙ ſunt de necītate ꝟtutis ptinēt ad pcepta moralia, q̄ ēt in veteri lege tradebanł. vñ q̄tū ad h̄ lex noua ſup veterē addere nō debuit circa exteriora agēda. Determinatio aūt pdictoꝝ opeꝝ, in ordine ad cultū dei ptinet ad pcepta cerimonialia legis, in ordine ꝟo ad pximū ad iudicialia: vt. ſ̄. dictū ē. ⁊ iō qꝛ iſte determinatiōes ñ ſunt ſ; ſe de necītate iterioris grē in qua lex cōſiſtit, idcirco nō cadūt ſub pcepto noue legis: ſed relinqunł humano arbitrio. q̄dā q̄dē q̄tū ad ſubditos q̄. ſ. pertinent ſigillatim ad vnūquēqꝫ: quedā ꝟo ad prelatos tpales vel ſpūales, q̄. ſ. ptinent ad vtilitatem cōem. Sic igit lex noua nulla alia exteriora opa determinare debuit pcipiēdo vel phibēdo niſi ſacrā ⁊ moralia pcepta q̄ de ſe ptinēt ad rōnē ꝟtutis puta nō eſſe occidendū, non eſſe furandum, ⁊ alia huiuſmodi.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ ea q̄ ſunt fidei, ſunt. ſ̄. rōnem humanā. vñ in ea nō poſſum⁹ puenire niſi per grām: ⁊ iō abūdātiori grā ſupueniēte oportuit plura credenda explicari. Sꝫ ad opa virtutū dirigimur ꝑ rōnē nālē: q̄ eſt regula q̄dā opōnis humane: vt. ſ̄. dictū eſt. ⁊ iō in his non oportuit aliena pcepta dari vltra moralia legis precepta, que ſunt de dictamine rōnis. ¶ Ad ſm dōꝫ, ꝙ in ſacrīs noue legis dał grā q̄ nō eſt niſi a xpo: ⁊ iō oportuit ꝙ ab ipſo inſtōnē haberēt. Sed in ſacris nō dał aliqua grā: puta in conſecratione templi vel altaris, vel alioꝝ hmōi, aut etiā in ipſa celebritate ſolēnitatū, ⁊ iō qꝛ talia ſm ſeipſa nō ptinēt ad neceſſitatē interioris grē dñs fidelib⁹ inſtituēda reliq̄t ꝑ ſuo arbitrio. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ illa pcepta dñs dedit aplis nō tāq̄ cerimoniales obſeruātias ſed tanq̄ moralia inſtituta. ⁊ pñt intelligi dupłr. Uno° ſm aug. in lib. de ꝯſenſu euāgeliſtarū, vt nō ſint pcepta ſ; ꝯceſſiones: cōceſſit. n. eis vt poſſent pgere ad pdicatōis offm ſine pera ⁊ baculo ⁊ alijs hmōi tanq̄ hñtes ptātē necīa vite accipiēdi ab illis quib⁹ pdicabāt. vñ ſubdit. Dign⁹ eſt ēm oparius cibo ſuo. non aūt peccat ſ; ſuperogat. q̄ ſua portat et quib⁹ viuat in pdicationis offō, nō accipiēs ſumptū ab his q̄bus euāgeliū pdicat: ſicut paulus fecit. Alio° pñt intelligi ſm alioꝝ ſctōꝝ expōnē, vt ſint q̄dā ſtatuta tpalia aplis data pro illo tpe quo mittebanł ad pdicādū in iudeā añ xpi paſſionem. Indigebant. n. diſcipuli, quaſi adhuc paruuli ſub xpi cura exiſtentes accipe aliqua ſpālia inſtituta a xpo ſicut quilibet ſubditi a ſuis plātis, pcipue qꝛ erāt paulatim exercitādi vt tpalium ſolicitudinē abdicarēt: ꝑ qđ reddebanł idonei ad hoc ꝙ euāgeliū ꝑ vniuerſum orbē pdicarēt. Nec eſt mirū ſi adhuc durāte ſtatu veteris legis ⁊ nōdū pfectā libertatē ſpūs cōſecutis quoſdā determinatos modos viuendi inſtituit: q̄ q̄dem ſtatuta imminēte paſſiōe remouit tanq̄ diſcipulis iā ꝑ ea ſufficiēter exercitatis, vñ luc. 22. dixit. Qñ miſi vos ſine ſacculo, ⁊ pera, ⁊ calciamētis, nunq̄d defuit aliq̄d vobis? at illi dixerūt. nihil. dixit g̊ eis, ſed nunc q̄ hꝫ ſacculū, tollat ſimr ⁊ perā. iā. n. imminebat tpa pfecte libertatis, vt totalr ſuo dimitterenł arbitrio in his q̄ ſm ſe nō ptinent ad neceſſitatem ꝟtutis. ¶ Ad quartū dōm, ꝙ iudicialia ēt ſm ſe cōſiderata non ſunt de neceſſitate virtutis quantū ad talē determinationē: ſed ſolū quātum ad cōem rōnē iuſtitie. ⁊ iō iudicialia precepta reliq̄t dñs diſponēda his qui curā alioꝝ erant habituri vel ſpiritualē vel tpalem. Sed circa iudicialia precepta veteris legis quedam explanauit ppter malū intellectū phariſeoꝝ: vt infra dicetur.

¶ Utrum lex noua hominem circa interiores actus ſufficiēter ordinauerit. Articulus. 3.

AD tertiū Sic pcedit. Ur ꝙ circa interiores actus lex noua inſufficienter hoiem ordinauerit. Sunt. n. decem pcepta decalogi ordināntia hoiem ad deū ⁊ pximum ſed dñs ſolum circa tria illoꝝ aliq̄d adimpleuit. ſ. circa prohibitionē homicidij, ⁊ circa phibitionē adulterij, ⁊ circa prohibitionē periurij. g̊ vr ꝙ inſufficiēter hoiem ordinauerit ad impletionem aliorum preceptorū pretermittēs. ¶ p̈. Dñs nihil ordinauit i euāgelio de iudicialibus pceptis niſi circa repudiū vxoris, ⁊ circa penā talionis, ⁊ circa perſecutionē inimicoꝝ. ſed multa ſunt alia iudicialia pcepta veteris legis: vt. ſ̄. dictū eſt. ergo quātū ad h̄ inſufficienter vitā hoim ordinauit. ¶ p̈. In veteri lege pter precepta moralia ⁊ iudicialia erāt q̄dā cerimonialia, circa q̄ dñs nihil ordinauit. ergo vr inſufficienter ordinaſſe. ¶ p̈. Ad interiorem bonam mentis diſpōnē ptinet, vt nullū bonū opus hō faciat ppter quēcunqꝫ tpalē finē: ſed multa ſunt alia tpalia bona, q̄ꝫ fauor hūan⁹, multa etiā ſunt alia bona opa q̄ꝫ ieiuniū: eleemoſyna ⁊ orō. g̊ incōueniēs fuit, ꝙ dñs docuit ſolū circa hec tria opa gloriam fauoris humani vitari, ⁊ nihil aliud terrenorum bonoꝝ. ¶ p̈. Naturaliter homini inditum eſt, vt ſoliciteł circa ea que ſunt ſibi neceſſaria ad viuendum, in qua etiam ſolicitudine alia animalia cū hoie cōueniūt. vñ ḋ prouer. 6. Uade ad formicam o piger, ⁊ conſidera viam eius: que cum nō habeat preceptorem vel ducē parat in eſtate cibum ſibi, ⁊ cōgregat in meſſe quod comedat. ſed omne preceptū quod datur cōtra inclinationem nature eſt iniquum, vtpote contra legē naturalē exiſtens ergo incōueniēter videtur dñs prohibuiſſe ſolicitudinem victus ⁊ veſtitus. ¶ p̈. Nullus actus virtutis eſt prohibendus. ſed iudicium eſt actus iuſtitie: ſecundum illud pſal. Quouſqꝫ iuſtitia conuertatur in iudicium. ergo inconueniēter videtur dominus iudicium prohibuiſſe. ⁊ ita videtur lex noua inſufficienter hominem ordinaſſe circa interiores actus.

Sʒ ꝯ Eſt, quod aug. dicit in lib. de ſermone domini in mōte. Conſiderandum eſt, quia cum dixit: qui audit verba mea: hic, ſatis ſignificat ſermonem iſtum domini omnibus preceptis quibus chriſtiana vita formatur, eſſe perfectū.

Rn̄deo Dōm ꝙ ſicut ex inducta auc̄te aug. appꝫ, ſmo quē dn̄s in mōte ꝓpoſuit totā informationem chr̄iane vite cōtinet. in q̄ pfecte interiores mot᷒ hoīs ordinantur. Nā poſt declaratū btitudinis finē, cōmēdata ap̄lica dignitate p q̄s erat doctrina euāgelica ꝓmulgāda, ordīat īteriores hoīs mot᷒. ſ. q̄dē q̄tū ad ſeipm: ⁊ deide q̄tū ad ꝓximū. Quantū aūt ad ſeipm dupl̄r ſm duos interiores hoīs motus circa agenda: q̄ ſunt volūtas de agēdis. ⁊ intētio de fine. vn̄. ſ. ordinat hoīs volūtatē ſʒ diuerſa legis p̄cepta: vt. ſ. abſtineat aliq̄s nō ſolū ab exterioribꝰ opibꝰ q̄ ſunt ſʒ ſe mala, ſʒ ēt ab interioribus, ⁊ ab occaſionibꝰ maloꝝ. Deinde ordinat intētionē hoīs dicēs, ꝙ i bonis q̄ agimꝰ, neqꝫ q̄ramꝰ hūanā gloriā neqꝫ mūdanas diuitias qḋ ē theſauriſare ī terra. Cōſequēter aūt ordinat interiorē hoīs motū q̄ ad ꝓximū: vt. ſ. eū nō temerarie aut iniuſte iudicemꝰ, aut p̄ſumptuoſe. neqꝫ tn̄ ſic ſimꝰ apud ꝓximū remiſſi, vt eis ſacra cōmittamus ſi ſint indigni. Ultio aūt docet modū adīplēdi euāgelicā doctrinā. ſ. īplorādo diuīū auxiliū ⁊ conatū apponēdo ad ingrediēdū p anguſtā portā pfecte v̄tutis, ⁊ cautelā adhibēdo ne a ſeductoribꝰ corrūpamur. ⁊ ꝙ obſeruatio mādatoꝝ eiꝰ eſt neceſſaria ad virtutē: non aūt ſufficit ſola ꝯfeſſio fidei, vel miraculoꝝ opatio, vel ſolus auditus.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ dn̄s circa illa legꝭ precepta adimpletionē appoſuit: in q̄bꝰ ſcribe ⁊ phariſei nō rectū itellectū habebāt, ⁊ hoc ꝯtingebat p̄cipue circa tria p̄cepta decalogi. Nā circa ꝓhibitionē adulterij ⁊ homicidij eſtimabāt ſolū exteriorē actū ꝓhiberi: nō aūt interiorē appetitū. qḋ magis credebāt circa homicidiū ⁊ adulteriū q̄ circa furtū vel falſum teſtimoniū: q: motꝰ ire in homicidiū tēdēs, ⁊ ꝯcupiſcentie motꝰ tendēs in adulteriū vīr aliq̄l̄r nobis a nā ineſſe: nō aūt appetitꝰ furādi vel falſum teſtimonium dicēdi. Circa piuriū v̄o hēbant falſum intelſm credētes piuriū q̄dē eſſe pctm̄, iurm̄ aūt p ſe eē appetēdū ⁊ frequentādum, q: vr̄ ad dei reuerētiā ptinere. ⁊ iō dn̄s oñdit iuramētū nō eē appetēdū tāq̄ bonū: ſʒ melius eſſe abſqꝫ iuramēto loq̄ niſi neceſſitas cogat. ¶ Ad 2m̄ dōm, ꝙ circa iudicialia p̄cepta dupl̄r ſcribe ⁊ phariſei errabāt. Pͥo q̄dē q: q̄dā q̄ in lege moyſi erāt tradita tāq̄ pmiſſiōes eſtimabāt eē p ſe iuſta. ſ. repudiū vxoris, ⁊ vſuras accipere ab extraneis. ⁊ iō dn̄s ꝓhibuit vxoris repudium mat. 5. ⁊ vſuraꝝ acceptionē luc. 6. dicēs. Date mutuū nihil inde ſperātes. Alioꝰ errabāt credētes q̄dā q̄ lex vetꝰ inſtituerat faciēda pp iuſtitiā eſſe exequēda ex appetitu vindicte, vel ex cupiditate tpalium reꝝ, vel ex odio inimicoꝝ. ⁊ h̄ in tribus p̄ceptis. Appetitū. n. vindicte credebāt eē licitū pp p̄ceptū datū de pena talionis. qḋ quidē fuit datū vt iuſtitia ſeruaret̄, nō vt hō vindictā q̄reret. ⁊ iō dn̄s ad h̄ remouēdū docet animum hoīs ſic debere eē p̄paratū, vt ſic neceſ ſit ēt paratꝰ ſit plura ſuſtinere. Motū aūt cupiditatis eſtimabāt eſſe licitū pp p̄cepta iudicialia: ī q̄bꝰ mādabat̄ reſtō rei ablate fieri ēt cū aliq̄ additiōe (vt. s̄. dictū eſt) ⁊ h̄ q̄dē lex mādauit pp iuſtitiā obſeruandā: nō vt daret cupiditati locū, ⁊ iō dn̄s docet vt ex cupiditate nr̄a nō repetamꝰ: ſʒ ſimꝰ parati ſi neceſſe fuerit ēt ampliora dare. Motū v̄o odij credebāt eē licitū pp p̄cepta legis data de hoſtiū interfectiōe. qḋ q̄dē lex ſtatuit pp iuſtitiā implendā (vt s̄. dictū eſt) nō pp odia exaturāda. ⁊ iō dn̄s docet, vt ad inimicos dilectionē hēamꝰ, ⁊ parati ſimꝰ ſi neceſſe fuerit etiā bn̄facere: hec. n. p̄cepta ſm p̄parationem animi ſunt accipienda: vt Aug. exponit. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ p̄cepta moralia oīno ī noua lege remanere debebāt: q: ſm ſe ptinēt ad rōnē v̄tutis. p̄cepta aūt iudicialia nō remanebāt ex neceſſitate ſm modū quē lex determinauit: ſʒ relinq̄bat̄ arbitrio hoīm vtrū ſic vel al̄r eēt determinādū, ⁊ iō ꝯuenīēter dn̄s circa h̄ duo gn̄a p̄ceptorum nos ordinauit. Preceptorū aūt cerimonialiū obſeruatio total̄r p rei impletionē tollebat̄: ⁊ ideo circa hmōi p̄cepta in illa cōi doctrina nihil ordinauit. Oſtēdit tn̄ alibi ꝙ totꝰ corpalis cultꝰ qui erat determinatus in lege erat in ſpūalē cōmutādus: vt pꝫ Jo. 4. vbi dixit, Uenit hora q̄n neqꝫ in monte hoc neqꝫ in hieroſolymis adorabitis patrē, ſed veri adoratores adorabūt patrē in ſpū ⁊ veritate. ¶ Ad quartū dōʒ, ꝙ oēs res mūdane ad tria reducunt̄. ſ. ad honores, diuitias ⁊ delitias: ſm illud. 1. Jo. 2. Omne qḋ eſt in mūdo concupiſcentia carnis eſt, qḋ pertinet ad delitias carnis: ⁊ cōcupiſcentia oculoꝝ, qḋ ptinet ad diuitias: ⁊ ſupbia vite, qḋ pertinet ad ambitū glorie ⁊ honoris.

Superfluas aūt carnis delitias lex nō ꝑmiſit: ſed magis ꝓhibuit: repromiſit aūt celſitudinē honoris ⁊ abundātiā diuitiarū. Dicitur. n. deu. 28. Si audieris vocē dn̄i dei tui, faciet te excelſiorē cūctis gētibꝰ q̄ tūc ad. ſ. ⁊ poſt pauca ſubdit. Abundare faciet te oībus bonis, quantū ad ſm. Que q̄dem ꝓmiſſa ſic praue intelligebāt iudei, vt ꝓpterea eſſet deo ſeruiēdū ſicut pp finē, ⁊ ideo dn̄s h̄ remouit oñdens. ſ. ꝙ opa v̄tutū nō ſunt facienda pp humanā gloriā: ⁊ ponit tria opa ad q̄ oīa alia reducunt̄. Nā oīa q̄ aliq̄s facit ad refrenandū ſeipm in ſuis ꝯcupiſcētijs reducuntur ad ieiuniū. quecūqꝫ v̄o fiunt pp dilectionē ꝓximi reducūt̄ ad elemoſynā: q̄cunqꝫ v̄o ꝓpter cultū dei fiūt: reducunt̄ ad orōnē. Ponit aūt hec tria ſpāl̄r q̄ſi p̄cipua: ⁊ per que hoīes maxime ſolēt gloriā venari. Scḋo docuit ꝙ nō debemus finē cōſtituere in diuitijs cum dixit, Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra. ¶ Ad 5m̄ dōm, ꝙ dn̄s ſolicitudinem neceſſariā nō prohibuit: ſʒ ſolicitudinē inordinatam. Eſt aūt quadruplex ordinatio ſolicitudinis vitanda circa tpalia. Primo q̄dem vt in eis finē nō conſtituamꝰ, neqꝫ deo ſeruiamꝰ ꝓpter nec̄ia victus ⁊ veſtitus. vn̄ dicit, Nolite theſaurizare vobis ⁊c. Scḋo vt nō ſic ſolicitemur de tpalibus cū deſperatione diuini auxilij. vn̄ dn̄s dicit, Scit pr̄ vr̄ ꝙ his oībꝰ indigetis. Tertio ne ſit ſolicitudo p̄ſumptuoſa: vt. ſ. homo confidat ſe neceſſaria vite per ſuam ſolicitudinem poſſe ꝓcurare abſqꝫ diuino auxilio, quod dn̄s remouet per hoc, ꝙ homo non pōt aliq̄d adijcere ad ſtaturam ſuam. Quarto per hoc ꝙ homo ſolicitudinis tp̄s preoccupat: q: ſ. de hoc ſolicitus eſt nūc, qḋ nō pertinet ad curam preſentis tpis: ſed ad curā futuri. vnde. d. Nolite ſoliciti eſſe in craſtinum. ¶ Ad ſextum dōm, ꝙ dn̄s nō prohibet iudicium iuſtitie, ſine quo nō poſſent ſancta ſubtrahi ab indignis. ſed prohibet iudicium inordinatum: vt dictum eſt. 3. s̄. ca. 130. Et q̄. 3. ā. 19. cor.

¶ Utrum conuenienter in lege noua conſilia quedam determinata ſint propoſita. Articu. 4.

AD quartū Sic ꝓceditur. Uī ꝙ incōuenienter in lege noua cōſilia quedam determiata ſint ꝓpoſita. Cōſilia. n. dant̄ de rebus expedientibus ad finē: vt. s̄. dictū eſt cū de cōſilio ageretur: ſʒ nō eadē oībus expediūt. ergo non ſunt aliqua cōſilia determinata oībus ꝓponenda. ¶ P̄. Cōſilia dant̄ de meliori bono: ſʒ nō ſunt determinati gradus melioris boni. ḡ nō debēt aliqua determinata conſilia dari. ¶ P̄. Cōſilia pertinent ad pfectionē vite. ſed obediētia ptinet ad pfectionē vite. ergo incōuenienter de ea cōſiliū nō dat̄ in euāgelio. ¶ P̄. Multa ad perfectionē vite ptinētia inter p̄cepta ponunt̄: ſicut hoc ꝙ ḋr. Diligite inimicos vr̄os: ⁊ p̄cepta ēt q̄ dedit, dn̄s ap̄lis matth. x. ḡ incōuenienter tradunt̄ cōſilia in noua lege: tum q: non oīa ponuntur, tum etiam quia a preceptis non diſtinguuntur.

Sʒ ꝯ Cōſilia ſapiētis amici magnā afferunt vtilitatē ſʒ illud ꝓuer. 27. Unguēto ⁊ varijs odoribꝰ delectat̄ cor: ⁊ bonis amici ꝯſilijs aīa dulcorat̄, ſʒ xp̄s maxie ē ſpūalis ⁊ amicus. ḡ eiꝰ ꝯſilia maximā vtilitatē ꝯtinēt: ⁊ cōuenientia ſunt.

Rn̄deo Dōm, ꝙ h̄ ē dn̄ia īter ꝯſiliū ⁊ p̄ceptū: ꝙ p̄ceptū īportat nec̄itatē: ꝯſiliū aūt in optiōe ponit̄ eius cui datur. ⁊ ideo cōuenienter in lege noua q̄ eſt lex libertatis ſupra p̄cepta ſunt addita cōſilia: nō aūt in veteri lege q̄ erat lex ſeruitutis. Oportet igit̄ ꝙ p̄cepta legis intelligant̄ eſſe data de his q̄ ſunt neceſſaria ad conſequendū finē eterne beatitudinis, in quē lex noua immediate introducit. Cōſilia v̄o opꝫ eſſe de illis per que melius ⁊ expeditius poteſt homo conſequi finem predictum. Eſt autē homo conſtitutus inter res mūdi huius, ⁊ ſpūalia bona in quibus eterna beatitudo cōſiſtit. ita qḋ q̄to plus inheret vni eoꝝ. tāto plus recedit ab altero, ⁊ econuerſo. Qui ergo total̄r inheret rebꝰ huiꝰ mundi, vt in his finē conſtituat, habens eas quaſi rationes ⁊ regulas ſuoꝝ operū, total̄r excidit a ſpiritualibus bonis. ⁊ ideo hmōi inordinatio tollitur p precepta. Sed ꝙ hō total̄r ea q̄ ſunt mundi abijciat, nō eſt neceſſarium ad ꝑueniendū in finē predictū: q: pōt homo vtens rebus huius mūdi dūmodo in eis finem non conſtituat ad btitudinē eternā ꝑuenire, ſed expeditius ꝑueniet total̄r bona huiꝰ mūdi abdicādo. ⁊ iō de h̄ dant̄ cōſilia euangelij. Bona aūt huius mundi q̄ pertinent ad vſum humane vite, in tribꝰ cōſiſtunt. ſ. in diuitijs exteriorū bonorum, que pertinent ad cōcupiſcentiā oculorū: ⁊ in delitijs carnis, que pertinent ad concupiſcentiam carnis: ⁊ in honoribus que pertinent ad ſuperbiā vite: ſicut patet. 1. Joan. 2. Hec autem tria totaliter derelinq̄re ſm ꝙ poſſe eſt ptinet ad cōſilia euāgelica. In quibꝰ etiā tribꝰ fundat̄ oīs religio q̄ ſtatū pfectionis ꝓfitetur: nā diuitie abdi-

¶ Sup.q.109.ar.1. In q.109.ar.1. habes.1. modicā phiſeorꝫ ꝙ dicūt qꝺ ignis ꝯbureret ſtipu am ceſſante motu celi: nō.n.diſcernunt depēdētiam motorꝫ ſcḋ a pɼo. Sꝫ ꝺ h̄ i pᵃ pte tractatū ē nūc explariꝭ afferꝭ .ad oſtēdū ꝙ ñ ſolū depēdem⁹ ī ceꝭ ꝯſuarꝭ a pɼo agēte ꝺo glɼ̄io ſo.ſed in opar̃i: ita ꝙ ſb̄o ñ coopante ñ poſſem⁹ opari ꝗcūqꝫ opa tñ ōc ꝯ ſi ꝯſuaret nobis eē ꝛ opatiua oīa pn̄ ī nob. Hec āt in morali doctrīa ſupponaꝭ: ī ſpeculatiua āt diſcutiēda ſūt. ꝛ vide ſi vis ppea ī li.3ᵒ ꝯ gentī.ca.57. in vltimis rationibus.

¶ Scḋo 2ᵒ ꝙ intellꝰ hūanus ex ſtatu ſue nāe ṗt cogſcere oīa verū ñ ſupnāle. Qꝺ qꝛ ſdiſtincte dr.ſ.nō diſtiguēdo ſtatū nāe integre ꝛ corrupte diffīcultatē parꝭ pp vulnus igñrātie.dictū ḋ pe ē ſupi⁹ ī.q.85.ar.3ᵒ.ꝙ vln⁹ igñrātie cōſiſtit ī deſtōne rōnis ab ordie ad verū.ſi.n. rō deſtituaꝭ ē a recto quē hēbat ordine ad verū,ꝯſñs ē vt p ſeipſā ñ poſſit oē verū aſſeqꝫ: ꝛ ſi pōt p ſeipſam oē verū aſſeqꝫ ꝯſñs ē ꝙ nō ſit ifirma ad verū aſſeqndū: ſine nanqꝫ rōnis opus mar⁹ ñ ē ꝗ aſſequi oē verū nō ſupernaturale.

¶ Ad ꝺ ōr ꝙ qꝛ vulnus igñrātie ē ī rōe vt ē ſubiectū prudentie (vt ex pallet⁹ loco accipio) ꝛ rō non abſt⁹ ſꝫ vt mota a volū⁹ ē ſubꝫ prudētie.ꝯſñs ē vt vln⁹ igñrātie deſtituat rōnē ab ordie ad verum ſpectāoad prudētiā.qꝺ ñ ī ſola cogñe ſꝫ ī volūtate ꝯſiſtit: tm̄ verꝫ itellꝰ pctici vrōr ī.6.eth.) ē ꝯfeſſe ſe h̄ñsappetitui recto.vñ doꝫ ē ꝙ ſmo iſte eſt de cogñe pura: ipi⁹ ſ⁹ꝛ obo ſit de cogñe cū appetitu pp ꝙ ex puriꝫ nālib⁹ et ī ꝺ ſtatu poſſumus cogſcē ñ ſolū ſpeculatiua ſꝫ mora⁹ ꝯñ⁹ in ꝺ ſtatu ñ poſſim⁹ et eiſdē eē prudētes, idē ē.n. iudiciū ꝺ prudē⁹ e ſtruib⁹ morālib⁹ ꝛ de ꝗb⁹ in ſeqñtib⁹ trib⁹ art.erit ſermo. Et hāc riſionem bñ no.qꝛ latius gr. de art.l.ij.ſen.a diſ.6. vſqꝫ ad.29.incluſiue ꝛ alios etiam th.

¶ Tertio habes qꝺ hō in nullo ſtatu pōt ex ſolis naturalibus verū aliqꝺ ſupernāle cognoſcere. Et cōꝫ

caro ꝑ paupertatē,delitie carnī ꝑ ꝑpetuā caſtitatē,ſupbia vite ꝑ obedientie ſeruitutē. Hec aūt ſimplr̄ obſeruata ptinēt ad ꝯſilia ſimplr̄ ꝓpoſita: ſꝫ obſeruatio vniuſcuiuſqꝫ corū ī aliquo ſpāli caſu ptinet ad ꝯſiliū ſꝫ ꝗd.ſ.ī caſu illo: puta cū hō dat aliquā eleemoſynā paupi qꝛ dare ñ teneꝭ ꝯſiliū ſequiꝭ ꝗtū ad facerū illud. Silr̄ ēt qñ aliq̄ tpe determinato a delectationib⁹ carnis abſtinet vt oṙonib⁹ vacet,ꝯſiliū ſeqꝭ ꝑ tpe illo. Silr̄ ēt qñ aliqa nō ſequiꝭ volūtatē ſuā in aliquo factō qꝺ licite poſſet facere ꝯſiliū ſequitur in illo caſu: puta ſi benefaciat inimicis ſuis qñ nō tenetur, vel ſi offenſam remittat cuius iuſte poſſet exigere vindictam. ꝛ ſic etiam omnia conſilia particularia ad illa tria generabilia ꝛ perfecta reducuntur.

Ad primū Ergo dōꝫ, ꝙ ṗdicta cōſilia ꝗtū ē de ſe ſunt oībus expediētia: ſꝫ ex indiſpōne aliquorꝫ cōtingit ꝙ alicui expediētia nō ſunt, qꝛ corū affect⁹ ad ꝺ nō inclinaꝭ: ꝛ iō dñs ꝯſilia euāgelica ꝓponēs ſemꝑ facit mētionē de idoneitate hoīm ad obſeruātiā ꝯſiliorꝫ: dans enī cōſiliū ꝑpetue paupertatis matth.19.ṗmittit, Si vis ꝑfect⁹ eē: ꝛ poſtea ſubdit, vade ꝛ vēde oīa q̄ habes. Silr̄ dās cōſiliū perpetue caſtitatis cū dixit, Sunt eunuchi q̄ caſtrauerūt ſeipſos ꝑꝑ regnū celorꝫ: ſtatim ſubdit q̄ pōt capere capiat. Et ſilr̄ apl̄us.1. ad cor.7.ṗmiſſo ꝯſilio virginitatis.d. Porro hoc ad vtilitatem veſtram dico nō vt laqueū vobis iniiciam. ¶ Ad 2ᵐ dōm,ꝙ meliora bona pticulariter in ſingulis ſunt indeterminata: ſꝫ illa q̄ ſunt ſimplr̄ ꝛ abſolute meliora, bona ī vlī, ſunt determinata. ad q̄ ēt oīa illa pticularia reducunꭲ: vt dictū ē. ¶ Ad 3ᵐ dōm,ꝙ ēt ꝯſiliū obediētie dñs itelligiꭲ dediſſe in ꝺ ꝙ dixit, Et ſequaꭲ me. quē ſequimur nō ſolū imitādo opa,ſed etiā obediēdo mādatis ipſius: ſm illud Joā.x. Oues mee vocē meā audiūt, ꝛ ſequunꭲ me. ¶ Ad 4ᵐ dōm,ꝙ ea que de vera dilectione inimicorū, ꝛ ſilibus dñs dicit matth.5.ꝛ luc.6.ſi referanꭲ ad ṗparationē animi ſunt de neceſſitate ſalutis: vt.ſ.hō ſit parat⁹ benefacere inimicis, ꝛ alia hmōi facere cū neceſſitas hoc requirat, ꝛ iō inter ṗcepta ponunꭲ. Sed vt aliqs inimicis hoc exhibeat ꝓmpte ī actu, vbi ſpālis neceſſitas nō occurrit ptinet ad ꝯſilia pticularia, vt dictū eſt. Illa aūt q̄ ponunꭲ matth.x.ꝛ luc.ix.ꝛ.x. fuerūt q̄dā ṗcepta diſcipline ꝑ tpe illo, vel cōceſſiones q̄dā. vt.ſ.dictū eſt. ꝛ iō non inducuntur tanquam conſilia.

¶ De exteriori principio humanorū actuū ſcilicet de gratia dei. Queſtio 109.

Conſequēter Conſiderandum eſt de exteriori principio humanorū actuū.ſ.de deo, prout ab ipſo per gratiaꝫ adiuuamur ad recte agendū. Et primo cōſiderandū eſt de gratia dei. Secūdo de cauſa eius. Tertio de eius effectibus. ¶ Primo aūt cōſideratio erit tripartita. Nā primo cōſiderabiꭲ de neceſſitate gratie. Secundo de ipſa gratia quantū ad eius eſſentiā. Tertio de eius diuiſione. ¶ Circa primū querunꭲ decem. Primo vtrū abſqꝫ gr̄a poſſit homo aliquod verū cognoſcere. Secundo vtrū abſqꝫ gr̄a dei poſſit homo aliquod bonum facere vel velle. Tertio vtrū hō abſqꝫ gr̄a poſſit deū diligere ſup oīa. Quarto vtrū abſqꝫ gratia poſſit ꝑ ſua nāl'a ṗcepta legis obſeruare. Quinto vtrū abſqꝫ gr̄a poſſit mereri vitam eternam. Sexto vtrū hō poſſit ſe ad gr̄am preparare ſine gr̄a. Septimo vtrū abſqꝫ gr̄a poſſit reſurgere a pctō. Octauo vtrū abſqꝫ gr̄a poſſit hō vitare pctm̄. Nono vtrū hō gr̄aꝫ cōſecutus poſſit abſqꝫ alio diuino auxilio bonū facere, ꝛ vitare peccatū. Decimo vtrum poſſit perſeuerare in bono per ſeipſum. J.art 11 ad 5.

¶ Utrū hō ſine gr̄a aliqꝺ verū cognoſcere poſſit. Artic.1. Et.2.d.

Ad primum Sic ṗcedítur. Uꝭ ꝙ hō ſine gr̄a nullū verū cognoſcere poſſit: qꝛ ſup illud.1.cor.12. Nemo pōt dicere dñs ieſus niſi in ſpūſancto. dicit glo.ambr. Oē verum a quocūqꝫ dicaꭲ a ſpūſancto eſt: ſed ſpiritusſanctus habitat in nobis per gratiam. ergo veritatem cognoſcere non poſſumus ſine gr̄a. fim.28. artic.5.

¶ P̄.aug.dicit in primo ſoliloquiorū, ꝙ diſciplinarū certiſſima talia ſunt, qualia illa que a ſole illuſtrantur vt videri poſſint: deus autem ipſe eſt qui illuſtrat. Ratio aūt ita eſt in mētibus vt in oculis eſt aſpectus: mentis autē oculi ſunt ſenſus anime. ſed ſenſus corporis quantūcunqꝫ ſit purus non pōt aliqꝺ viſibile videre ſine ſolis illuſtratione. ergo humana mēs quantūcunqꝫ ſit perfecta, non pōt rōcinādo ꝟitatē cognoſcere abſqꝫ illuſtratione diuina que ad auxiliū gr̄e pertinet. ¶ P̄.Humana mens nō pōt veritatē intelligere niſi cogitādo: vt pꝫ per aug.xiij.de trin. ſed apl̄s dicit.ij.ad cor.3. Non ſufficientes ſum⁹ aliqꝺ cogitare a nobis quaſi ex nobis. ergo homo non poteſt cognoſcere veritatem per ſeipſum ſine auxilio gratie.

Sed ꝯ Eſt,ꝙ aug.dicit ī pmo retractationū, Nō approbo ꝙ in orōne dixi. Deus qui nō niſi mūdos verū ſcire voluiſti. rñderi.n.pōt multos ēt nō mundos multa ſcire vera. ſed ꝑ gratiā hō mundus efficitur, ſm illud pſal. Cor mūdū crea in me de⁹, ꝛ ſpm̄ rectū innoua in viſceribus meis. ergo ſine gr̄a poteſt homo per ſeipſum veritatem cognoſcere.

Rñdeo Dōm,ꝙ cognoſcere veritatē eſt vſus q̄dā vel actus intellectualis luminis: qꝛ ſm apl̄um ad ephe.5. Omne qꝺ manifeſtaꭲ lumē eſt. vſus aūt q̄lꝫcūqꝫ quēdā motū importat large accipiēdo motū, ſm ꝙ intelligere ꝛ velle motus quidā eſſe dñr: vt pꝫ per ph̄m in.3.de anima. Uidemus autē in corporalibus, ꝙ ad motum non ſolū requiritur ipſa forma que eſt principium motus vel actionis: ſed etiam requiritur motio primi mouentis. primum autem mouens in ordine corporaliū eſt corpus celeſte. vnde quātūcunqꝫ ignis habeat calorē perfectū nō alteraret niſi ꝑ motionē corporis celeſtis. Manifeſtū eſt aūt ꝙ ſicut motus oēs corpales reducunꭲ ī motū celeſtis corpis ſicut ī ṗᵐ mouēs corpale, ita oēs mot⁹ tam corpales quā ſpūales reducunꭲ ī ṗᵐ mouēs ſimplr̄ ꝙ eſt de⁹, ꝛ iō q̄tūcunqꝫ nā aliq̄ corpalis vel ſpūalis ponaꭲ pfecta ñ pt ī ſuū actū ꝓcedere niſi moueaꭲ a deo. q̄ q̄dē motio ē ſꝫ ſue ꝓuidētie rōnē nō ſꝫ neceſſitatē nāe: ſicꝫ motio corpis celeſtꝭ. nō ſolū aūt a deo eſt oīs motio ſicꝫ a ṗᵒ mouēte: ſꝫ ēt ab ipſo eſt oīs formalis pfectio ſicut a.ī. actu. Sic agiꭲ actio intellꝰ ꝛ cuiuſcunqꝫ entis creati depēdet a deo inq̄tū ad duo. vno modo, inquantū ab ipſo hꝫ perfectionē ſiue formā per quam agit. alio modo inquantū ab ipſo moueꭲ ad agendū. Unaqueqꝫ autem forma indita rebus creatis a deo hꝫ efficaciā reſpectu alicui⁹ actus determinati, in quē pōt ſm ſuā ꝓprietatē, vltra aūt non pōt niſi ꝑ aliquā formā ſuperadditā: ſicut aq̄ nō pōt calefacere niſi calefacta ab igne. Sic igiꭲ intellꝰ humanus hꝫ aliquā formā.ſ.ipm̄ intelligibile lumen qꝺ eſt de ſe ſufficiens ad quedā itelligibilia cognoſcēda: ad ea.ſ.in quorꝫ notitiā ꝑ ſenſibilia poſſumus deuenire, altiora vero itelligibilia intellꝰ humanus cognoſcere nō pōt niſi fortiori lumine pficiaꭲ: ſicut lumīe fidei, vel ꝓphetie: qꝺ ōr lumē gr̄e inq̄tuꝫ eſt nāe ſuperadditū. Sic igiꭲ dōm eſt, ꝙ ad cognitionē cuiuſcūqꝫ veri hō indiget auxilio diuino, vt intellꝰ a deo moueatur ad ſuū actū: non aūt indiget ad cognoſcendā veritatē in omnibus noua illuſtratione ſupaddita nāli illuſtrationi: ſꝫ in q̄buſdā q̄ excedunt nālem cognitionē. ꝛ tñ q̄nqꝫ de⁹ miraculoſe per ſuā gratiam aliquos inſtruit de his que per naturalem rationem cognoſci poſſunt: ſicut ꝛ q̄nqꝫ miraculoſe facit quedā que natura facere poteſt.

Ad primū Ergo dōm,ꝙ oē verum a quocūqꝫ dicaꭲ eſt a ſpū ſctō ſicut ab infundente nāle lumē, ꝛ mouēte ad intelligēdū ꝛ loquēdū veritatē: nō aūt ſicut ab inhabitante ꝑ gr̄am gratū facientē: vel ſicut largiente aliquod habitꝰale donū nature in ſuperadditū. Sed hoc ſolū eſt in q̄buſdā veris cognoſcēdis ꝛ loquendis: ꝛ maxime in illis q̄ pertinent ad fidem, de quibus apoſtolus loquebaꭲ. ¶ Ad ſm dicendum, qꝺ ſol corporalis illuſtrat exteri⁹, ſed ſol intelligibilis qui eſt deus illuſtrat interi⁹. vñ ipſum lumen nāle aīe inditū eſt illu-

tra h obijcit̄ ꝯ durādꝰ i. 28. di. 2. ſen. q. 1. q2 demones ꝛ heretici de facto abſqꝫ aliq̄ dono ſupnāli addito cognoſcūt ſupnaturalia fidei dū credūt ea: ꝛ idē ē iud:cū de nobis quantum ad aſſentiendū his que ſunt fidei. ¶ Ad hoc dr̄ q2 ſi ſit ſmo h nālibꝰ ſol excludēdo oē ſupnāle opꝰ tā intriſecū q̄ extrinſecū cuiuſcūqꝫ: p ſe notū ē q2 ex ſolis nālibꝰ nō pt nā aliqua ſupnalia cogſce: qm̄ niſi deꝰ reuelādo vl' miracula faciēdo ſupnālia poneret neſciremꝰ et ea e: vt deū eē trinū ꝛ hmōi. Si āt ē ſermo h ſolnālibꝰ excludēdo eē intrinſecū donū ſupnāle ꝓſuppoſita obe phtatiōe p aūdnū vl' ſiaᵐ ſic dicimꝰ q2 hō ꝑter nālibꝰ ſol. aſſētire his q̄ ſūt fidei: ſꝫ n ſic ex fide. Et h mō demones ꝛ hoies aſſēt.re pñt ex his q̄ ſūt fidei. Et qm̄ quū q̄rit̄ vtrum ſine gr̄a poſſit hō aliqd ſupnāle verū cognoſcere, n q̄rit̄ ſine hac vel illa gr̄a ſeu gr̄e effectu ſꝫ abſolute ſine ol gr̄a vt gr̄a eſt h totū ordinē nālū. ꝛ i lr̄a manifeſte ꝓbatur ꝯclō negatiue ret

stratio dei: q̄ illuſtramur ab ipo ad cognoſcēdū ea q̄ ꝑtinēt ad naturalē cognitionē. ꝛ ad hoc nō req̄rit̄ alia illuſtratio: ſꝫ ſolū ad illa q̄ nālē cognitionē excedūt. ¶ Ad 3ᵐ dō 3, q2 ſemꝑ indigemꝰ diuino auxilio ad cogitandū quodcunque, inquantum mouet intellectū ad agendū: actu eī intelligere aliqd, eſt cogitare: vt patet per augu. 14. de trini.

¶ Utrum homo poſſit velle ꝛ facere bonū abſque gratia. Articulus. 2.

Ad ſcdm Sic proceditur. Uidetur q2 hō poſſit velle ꝛ facere bonum abſque gratia. Illud enim eſt in hominis poteſtate cuius ipſe eſt dñs: ſed homo eſt dñs ſuorum actuū, ꝛ maxime eius quod eſt velle: vt ſupra dictum eſt. ergo homo pōt velle ꝛ facere bonū per ſeipſuꝫ abſqꝫ auxilio gr̄e. ¶ P̄. Unūqdqꝫ pōt magis in id quod eſt ſibi ſꝫ nāꝫ q̄ in id qd ē ſibi preter naturā, ſꝫ pctm̄ ē ꝯ nāꝫ: vt dam. dt li. 2. li. opꝰ āt virtutis eſt hoiꝫ ſꝫ naturā: vt ſupra dictū eſt, cum igitur hō p ſeipm̄ poſſit peccare, vr̄ qd multo magꝭ p ſeipm̄ poſſit bonū velle ꝛ facere. ¶ P̄. Bonū intellectꝰ eſt verū: vt phs dicit in. 6. ethi. ſꝫ intellꝰ pōt cognoſcere verū p ſeipm̄ ſicut ꝛ q̄libet alia res pōt ſuam nālēꝫ oꝑationē p ſe facere. ergo multo magis hō pt p ſeipſum facere ꝛ velle bonum.

Sꝫ ꝯ Eſt, q2 aplꝯ dicit roꝫ. 9. Non eſt volētis. ſ. velle, neqꝫ currētis. ſcꝫ currere: ſꝫ miſerētis dei. ꝛ Aug. dicit in lib. de correctione ꝛ gr̄a, q2 ſine gratia nullum prorſus ſiue cogitando ſiue volendo ꝛ amādo ſiue agendo faciunt homines bonum.

Rn̄deo dōm, q2 nā hoīs pōt dupl'r ꝯſiderari. vno mō i ſui integritate: ſicut fuit i p'mo parēte añ pctm̄. alio

J. art. 6. co. ꝛ. d. 28. ar. 1 ꝛ. d. 59. in expo. lr̄. ꝛ. 4. d. 17. q. 1. art. 2. q. 2. ad 1. ꝛ 3ᵐ. Et di. q. 24. ā. 1. ad 2ᵐ. 6ᵐ. ꝛ ad 9ᵐ. ꝛ ſ. 14 p to. ꝛ. q. 25. ar. 6. ad ꝛ 2ᵐ. Et q̄l. 1. ar. 7. co. et col. 5. ā. 2. Et i. col. 12. co. 2.

pter obti nālr motiui intellꝰ. (Et ꝯſiſtit vis rōnis in h q2 intellꝰ nō pōt nālr cogſcē niſi q2 i vr̄e nāli ſuo obto hr̄: ꝯſtatqꝫ n ſolū nr̄i intellꝰ: ſꝫ cuiuſqꝫ creati intellꝰ nāle obꝫ ad nāꝫ tm̄ ſe nālr extēdere, iō oꝫ abſ ꝯcludere vt i lr̄a fit, q2 ſine gr̄a ipoīe ē ſupnāle verꝫ cogſcere. Ad gr̄aꝫ ſidē ſpectat reuelatio ſperātū ad fidē, ꝛ miraclꝫ opō ꝛ ſi qdē olis eminendi ꝛ luminis nōnulli rōnē hn̄t motiū manifeſtatiua ſꝫ eoꝫ q̄ ſꝫ fidei: iuxta illud ad eph. 5. eē qd manifeſtat lumē ē: ſine q̄ ſaltēꝫ impoꝫ ē vt naturale lumē intellꝰ ad ſupnaturalia ſe extēdat: vt i lr̄a ꝯcludit̄ q̄ nālēꝫ potētiā luminis naturalꝭ obto naturali adeq̄t nālr i cogſcēdo. De aſſenſu āt poſt h ꝯnitū lumē reuelatiōis aut miraculi aᵃ. q. ꝛ q̄ in cōi qdē ſpectat ad q̄rtū hnꝰ. q. art. vbi querit̄ vtrū hō poſſit ꝑcepta diuine legis ex ſol naturalibꝰ implere: nā inter diuina ꝑcepta ꝯtinet ꝑceptū fidei. In ſpāli autēꝫ ſpectat ad queſtionē ſextā, 2 2ᵉ, vbi deo gratioſe concedēte durandi obiectis ſatiſfieri ſigīllatim poterit. in h. ꝛ tamē dictis īitas cōſiſtit.

¶ Super articulum ſecundum tertium ꝛ quartum.

In articulis ſecundo tertio ꝛ quarto eiuſdē. 109. q. dubiū occurrit duplex. Primū eſt an p holem in ſtatu nature integre intelligat author holem ꝯciſe in naturalibꝰ ſeclꝰ ol gratuito dono ꝛ oī pctō premio an holeꝫ hn̄teꝫ donū iuſtitie originalis. Si eī eſt ſermo de homine iu puris naturalibꝰ quomō cōſiderat̄ a phis: ſic falſa eſt doctrīa iſta homo in puris nālibꝰ eſt cōpoſitꝰ ex duabꝰ naturis ſenſitiua. ſ. ꝛ rōnali. q̄ ſibiīuicē ꝯdūerſant̄ altera ad ſenſibile bonū altera ad bonū rōis tēdente. Si āt eſt ſermo de hole hn̄te donū original' iuſtitie, male dr̄ q2 hō in ſtatu nature integre p ſua naturalia h poſſit: qd. n. hō pōt p donū originalis iuſtitie, nō pōt p ſua nālia. ¶ Scdꝫ dubiū ꝑdicto proximū eſt qd p naturā corruptā intelligēdū ſit. Aut. n. ſigt naturā ſibiipſi derelictā ſola iuſtitia originali ꝑuatā: aut naturā vltra illā ꝑuationē aliquē defectū habētē. Si nā cū ſola ꝑuatione iuſtitie original' intelligit̄, qm̄ priuatio iſta nō ſit negatio alicuiꝰ naturalis ſꝫ ꝯtuiti tm̄, ꝛ nihil ponat in hole niſi naturā obediētial'r aptā natā hr̄e illā, ſequit̄ q2 nā corrupta ꝛ natura in puris naturalibꝰ equalcāt q̄ ad naturaleꝫ ſufficiētiā oꝑandi bonū nature ꝓportionatū, q̄le eſt bonū ꝟtutꝭ acq̄ſite. ꝛ ſic nihilminꝰ ſufficiētius ad bonū hn̄tē naturā lapſaꝫ. Si ꝟo intelligat̄ nā cū illa ꝑuatiōe ꝛ aliq̄ defectu pura ꝓnitate pcīū aīe ad ꝓpa tūc ꝛ ſaluādū ē qūo p pctm̄ nō pſonale in naturalibꝰ puniti ſumꝰ: qūū ſupiꝰ punitio i ꝯtuitis ꝛ non in nālibꝰ dicta ſitis qūo nā in pctibꝰ aīe incurrit hos defectꝰ ꝛ in corpe nullū ex vna ꝛ eadē cā p acceñs. ſ. ꝑuatiōe originalis iuſtitie. ¶ Ad euidētiā huiꝰ rei tria facere oꝫ. p'mo qd clarū ꝛ qd obſcurꝭ h ſit. ſcdo qd ꝟuaſ hēat. tertio qūo obiectiones ſoluēde ſunt. Quo ad p'm nā nī a q̄tū ad ꝓpoᵐ ſpectat in q̄tuor ſtatibꝰ ſeu modis ꝯſiderari pt. p'ᵒ in purꝭ nālibꝰ. ſcdo in ſtatu ꝯſono nāe rōnal' vt. ſ. ſeruet̄ rectitudo rōnal' i pctibꝰ aīe. tertio in ſtatu boni iuſtitie original' pctibꝰ ſecluſa gr̄a ḡtū faciēte ſꝫ rē vel rōneꝫ. q̄rto i ſtatu gr̄e ḡtū faciētis. q̄nto i ſtatu nāe lapſe. Et lꝫ in his ſtatibus plura examināda induci pñt: i ꝓpoſito tn̄ tota difficultas ꝯſiſtit in dr̄ia inter ſꝫ ꝛ tertiū. aliorꝫ nāqꝫ dr̄ie facile patēt. nā in ꝓ̄ptu ſunt: niſi ꝗs nō penetret dr̄iaꝫ inter nāꝫ i purꝭ nālibꝰ ꝛ nāꝫ lapſaꝫ. q̄ vt vnico ꝟbo dicaē tāta ē q̄nta ē inter pſonā nudā ab initio ꝛ pſonā expoliatā. Et rō ē: q2 deſtō ſequēs expoliationē gr̄e ꝛ iuſtitie original' nō eſt effectꝰ illiꝰ niſi p accñs vt remouētis ꝓhibēs: expō. n abſtulit gr̄aꝫ ꝛ iuſtitiā q̄ ꝓhibebat vires aīe ſꝫ ſeipſas diſpōi: ex remouēte nāqꝫ ꝓhibēs nō ſeq̄t̄ maior aut minor effectꝰ nāl' ex nā ſeq̄t̄: nō. n. magis aut minꝰ mouet̄ lapꝭ remoto ꝓhibēte q̄ ꝯ ꝯuitate ꝓpe abꝰᵉ fuiſſet motꝰ. pp qd quū nā ex pcō originali ſit ſibiipſi derelicta iā i aīa q̄ i corpe nō maior deſtitutio ē in nā lapſa q̄ in natura i puris naturalibꝰ, ſicut nō ē magꝭ redditū corruptibile corpꝰ nrꝫ ex pcō original' ſibi derelictū q̄ ex nā fuiſſet ſimpliciter. Sed quātū ad rōnes rerū magna differētia eſt: q2 ſicut in perſona nuda nuditas negatiōis rōnē hꝫ: in expoliata ꝟo hꝫ rōnē priuatiōis veſtis debite conſeruari ꝛc. ita defectꝰ aīe ꝛ corporis nature in puris naturalibus nec culpe, nec pene, nec vulneris ꝛc. rationē habēt ſed naturalū

ꝯditōnū: in nā āt lapſa hn̄t rōnē corruptionū, vulnerū, pene ꝛ culpe in pre ſuſceptiua illiꝰ. Un̄ pꝫ q2 iſtū ad ſufficiētiā nāe hn̄tē ad opa nāe ꝓportionata idē ē iudiciū de nā i purꝭ nālibꝰ ꝛ de nā lapſa: q2 vtrobiqꝫ vires ſſ eō diſpoſite: lꝫ nō ſit idē h eis iudiciū q̄tū ad meritū vl' demeritū tā i agēdo q̄ i patiēdo pp rōnē culpe ꝛc. Inter nāꝫ āt i purꝭ nālibꝰ ꝛ nām i ſtatu ꝯſono nāe rōnali dr̄ia clara ē q2 i purꝭ nālibꝰ ꝯtrār̄ appetitꝰ ſenſibil' ꝛ rōnal' dū n pleno rōnalꝭ ſubijcit̄ ſenſibil' ſꝫ ſ. liber tēdēs q̄nqꝫ i ꝓpriū bonum ꝑter rōnis ordinē. in ſtatu āt ꝯſono nāe rōnali pe ſupior reſcte ſe hꝫ ad deum vt p'm oiꝫ nālr notū. ꝛ iſteriors a rōnis ordine ceſſ exorbitare poſſunt nō tn̄ ꝑmittunt. In mōi nāqꝫ vita nāl' ē hol ſꝫ rōnalē nāꝫ: qm̄ nāle bonū eiꝰ eſt ſꝫ rōnē eē: vnā l'āt nō vt ex principijs nāe fluens. ſꝫ vt ſꝫ nām eius rōnlē. Sup hūc ſtatum addit iuſtitia original' indefectibilē ordinē ꝛ corꝑis ſub aīa ꝛ iferiorꝫ ſub ſuperiori q̄diu ſupiꝰ ē ſub ſūmo deo. ſ. p'nꝰ nāe. gr̄a āt addit p'nᵐ meritoriū vite diuīe in eternitate. ¶ Quo ad ſꝫ ſcīēdū ē, q2 vita hūana i ꝛ ex puris naturalibꝰ pagi nō pt abſqꝫ pctō. ꝛ h itriſeco defectu virtū aīe: q̄ quē appetituū diuerſitas teſtat̄. Et q2 eq̄lis ē ſufficiētia nature lapſe, ꝛ nāe i purꝭ nālibꝰ ꝯſtꝫ ē q2 appellatiōe nāe itegre nō itellꝭ i lr̄a i purꝭ nālibꝰ: ſꝫ itellꝭ nā i ſtatu cōſono nāe rōnali: q̄ addit. ſ. pure nālia vigorē rōis ſeu ſupioris ptis aīe ad cōſeruādū ſtatū rōi i nullo diſſonū. Nō ē āt vigor h gr̄e ſol nāe ſimplr, ſꝫ q̄dāmō gr̄e ꝛ q̄dāmō nāe. Nō ē ſimplr nāe: q2 nō fluit ex nā. Nō ſimplr gr̄e: q2 ad nihil ſe extēdit niſi ad nāe rōnalis ꝓportionatū bonum ſꝫ. vivere ſꝫ rōnē. Eſt q̄dāmō gr̄e ꝛ q̄dāmō nāe, p q̄to hō nūqꝫ hꝫ aut hr̄e potuit ex nālibꝰ hūc vigorē: ſꝫ ex ꝯiūctiōe ad donū original' iuſtitie. ¶ Et no. q2 n dico q2 iſte vigor ſit portio original' iuſtitie. h eī eēt dicere q2 natura integra ſigt naturā in ſtatu original' iuſtitie: ſꝫ dico q2 iſtū vigorē ſortit̄ rō i cōiūnctiōe ad original' iuſtitiā: ſicut cogitatiua in cōiunctiōe ad intellꝫ meliꝰ oꝑat̄ q̄ itellꝰ tacētis vir ſuhmā i vno q̄ꝫ ordine iūcta ſupiori n ſolū pfectionē ſupiorꝭ ꝑticipat, ſꝫ ēt ſꝫ ꝓpa meliorat̄ meliꝰ el opat̄ vegetatiua iūcta ſenſitiue q̄ ſepata ab illa. Diſcernēdū ꝙ ꝑpe ē inter iuſtitiā original' ꝛ vigorē hūc ob effectū nā cū iuſtitie original' dono nō poterat p'ꝰ peccari venial'r iꝫ mortal'r vt i p'ᵒ pte dictū ē: ih aūt vigor: ꝑmittit p'ꝰ offēdi venial'r: poſſet n. hōi vigore h ꝑdito ſubrepere pua aliq̄ declinatio citra finē: ꝛ nō vna ſola. ſꝫ multe: q2 nō ꝯpareret integritas ſtatꝰ original' iuſtitie. Ut igit̄ vigor iſte poſſeſſiue ē ꝯtuitꝰ (q2 non hꝫ niſi i ꝯiūctiōe ad ſtatū ꝯtuitū original' iuſtitie) ꝛ eēntial'r ē nālis: q2 vigor ē ſupiorꝭ ptis aīe nr̄e ſꝫ nāꝫ rōnalē ad ſolū ꝛ oē bonū rōi ꝓportiōnatū ſe extēdētis: ſic adiūctꝰ puris nālibꝰ ꝯſtituit ſtatū nāe integre. ꝛ p iſtius deꝑditionē nā eſt corrupta. Uocabuloꝝ qꝫ itegri ꝛ corrupti rō cōſonat: q2 nā natura integra ē qn̄ nihil nāliū n ſolū ꝯſtituētiū naturā ꝛ ſuſcētiū ex ea ſꝫ req̄ſitorꝫ ſꝫ eā deeſt: corrupta āt ſi ꝗd horꝫ ꝑdiderit: dicitꝰ āt vigor ſꝫ naturā ē rōal'. Et ne putes me eē inuētorē huiꝰ vigorꝭ: lege ſupiꝰ authorē i. q. 95. art. vlt. dicētē, q2 qꝛ hō deſtituit̄ original' iuſtitia ꝛ vigore rationis ipſe iperꝰ ſenſualitatꝭ ꝛc. vbi manifeſte vult q2 p pctm̄ original' hō ꝑdit duo. ſ. original' iuſtitiā ꝛ vigorē rōis: copulatiōis. n. nota diuerſitatē oſidit. Hec de 2ᵒ. ¶ Quo ad tertiū rn̄dēdū ē p'ᵒ dūᵒ. q2 p hoieꝫ i ſtatu nature itegre author intēdit holeꝫ n i purꝭ nālibꝰ. ſꝫ hn̄tē donū iuſtiᵉ originalꝭ n indꝫtū opat̄ ex vi iuſtitie originalis, ſꝫ indꝫtū opat̄ ex vigore nālis. Et ſic oīa ꝟba lrē ꝯſonāt. ſ. in ſui integritate ſicut fuit i p'ᵒ parēte añ pctm̄, ꝛ poterat hō p ſua naturalia velle ꝛ opari bonum ꝛc. Et q2 hec ſit mens authoris apparet ex eo, q2 eꝑ aut ſic dicere aut q2 intēdat holem ex vi original' iuſtitie opantē. Sꝫ hec expoſitio nō ꝯſonat doctrine authoris. tū q2 apud ipm̄ de rōne originalis iuſtitie eſt gr̄a gratū faciens: ac per hoc pari rōne potuiſſet dici q2 hō in tali ſtatu p ſua naturalia potuit velle ꝛ operari bonū ſupnaturale: cuius oppoſitū expreſſe dr̄ in lr̄a. Tum q2 author iā ſolicite diſtinguit de dono cōis auxilij dei p'mi agētis ꝛ dono ſuperaddito nature: ꝛ cōſtat q2 iuſtitia original' eſt donuꝫ ſuperadditū nature. Scdo aūt dubio ſatiſſit dicēdo. q2 p naturā corruptā intellꝭ natura ꝑuata dono iuſtitie originalis ꝛ vigore rōnis: ac p hoc priuata dono ſupnaturali ꝛ dono naturali nō fluēte ex natura. ſꝫ ſm naturā debitis ſibi ꝛc. Et ſic vltra diſtōnē in puris naturalibꝰ includit rōnē defectꝰ mali culpe ꝛ pene i aīa. in corpe vero mali pene tm̄. Et huic nihil obſtat: q2 vt predictū eſt. nō negat̄ equa ſufficiētia nature corrupte ꝛ in puris naturalibꝰ ad operādū bonū virtutis: ſed neutra ſufficit. Nec incōuenit nos punitos eſſe in naturalibꝰ nō fluētibus ex natura ſed ſm naturā abſqꝫ perſonali peccato: ꝓpter defectū quippe talis vigoris, ſumus deſtituti in noſtra ꝓnitate ad malū: que ꝯcupiſcētia habitualis ſuperius nominata fuit quum de peccato originali tractaret̄. ¶ In eodeꝫ ſecundo art q. 109. duᵐ occurrit ad holem ꝛ ſimpliciter. Ad hominē q̄dē an author intēdat q2 hō in ſtatu nāe corrupte nō poſſit moral'r bonū ex ꝓprijs naturalibꝰ facere. Et ē rō dubitādi: q2 ſi h aſſirꝫ lectio ſua, ſeꝫ q2 oīa opō exñtꝭ i pcō mortali ꝛ ēt cuiuſcūqꝫ infidel' ſit mala moral'r: q̄d ē

modo ſm ꝙ eſt corrupta ī nobis poſt peccm̄ primi parentis. ſm aūt vtrūqꝫ ſtatū nā hūana indiget auxilio diuino ad faciēdū vel volendū qdcūqꝫ bonū ſicꝫ p̄mo mouēte: vt dcm̄ eſt. Sꝫ in ſtatu nāe īteg̾re qūtū ad ſufficientiā operatiue v̄tutꝭ poterat hō per ſua nālia velle ⁊ opari bonū ſue nāe ꝓportionatū: qle ē bonū v̄tutꝭ acq̄ſite: nō āt bonū ſuperexcedēs qle ē bonū v̄tutꝭ infuſe. ſꝫ ī ſtatu nāe corrupte ē deficit hō ab hoc ꝙ ſcd̄ꝫ ſuā nāz pōt vt nō poſſet totū hmōi bonū īplere per ſua nālia. Quia tn̄ nā hūana p peccm̄ nō ē totalr̄ corrupta, vt.ſ. toto bono nāe priuet̄, poteſt qdē ēt in ſtatu nāe corrupte per virtutē ſue nāe aliqd̄ bonū pticulare agere ſicut edificare domos, plātare vineas, ⁊ alia huiuſmodi, non tn̄ totū bonum ſibi cōnaturale, ita ꝙ in nullo deficiat: ſicut hō infirmus poteſt p ſeipſum aliquē motū habere, nō tamē perfecte pōt moueri motu hoīs ſani niſi ſanet̄ auxilio medicine. Sic igitur virtute gratuita ſuperaddita virtuti nature indiget homo in ſtatu nāe integre quātū ad vnū.ſ. ad operādū ⁊ volēdū bonū ſupnāle. Sed in ſtatu nāe corrupte quātū ad duo.ſ. vt ſanet̄, ⁊ vlteri9 vt bonū ſupnālis v̄tutis opet̄: qd̄ eſt meritorium. Ulterius autem in vtroque ſtatu indiget homo auxilio diuino, vt ab ipſo moueatur ad bene agendum.

Ad primū Ergo dm̄, ꝙ hō eſt dn̄s ſuorū actuū. ⁊ volēdi ⁊ nō volēdi ꝑꝑ deliberationē rōnis que pōt flecti ad vnā partē vel ad aliā: ſꝫ qd̄ deliberet vel nō deliberet, ⁊ ſi hmōi etiā ſit dn̄s oꝫ ꝙ hoc ſit p deliberationē p̄cedētē. ⁊ cū h̄ non pcedat in infinitū, oꝫ ꝙ finalr̄ deueniat̄ ad h̄. ꝙ liberū arb. hōīs moueat̄ ab aliq̄ exteriori p̄ncipio ꝙ ē ſupra mētē hūanā.ſ. a deo: vt ēt phs ꝓbat ī caplo de bona fortuna. vn̄ mēs hoīs ēt ſani nō ita hꝫ dn̄iū ſui act9 qn indigeat moueri a deo: ⁊ multo magis liberū arb. hoīs infirmi poſt peccm̄, p ꝙ īpedit̄ a bono p corruptionē nāe. ¶ Ad ſcd̄ꝫ dōꝫ, qd̄ peccare nihil aliō ē qꝫ deficere a bono ꝙ cōuenit alicui ſm ſuā nāz. vnaqꝫ āt res creata ſic ēē nō hꝫ niſi ab alio, ⁊ ī ſe ꝯſiderata nihil ē, ita idiget cōſeruari ī bono ſue nāe cōueniēti ab alio: pt eīn p ſeipāꝫ deficere a bono ſicut ⁊ p ſeipāꝫ pōt deficere ī nō eſſe niſi diuinit9 cōſeruaret̄. ¶ Ad tertium dōm, ꝙ etiā verū nō pt hō cognoſcere ſine auxilio diuino: ſicut ſupra dcm̄ eſt: ⁊ tn̄ magis ē nā hūana corrupta p peccatū quātū ad appetitū boni, quā quantū ad cognitionem veri.

¶ Utrū homo poſſit diligere deū ſup oīa ex ſolis naturalibus ſine gratia. Artic. 3.

AD tertiū Sic procedit̄. Uꝫ ꝙ homo nō poſſit diligere deū ſup oīa ex ſolis nālibus ſine gr̄a. Diligere.n. deū ſuper oīa eſt ꝓpri9 ⁊ p̄ncipalis charitatis act9. Sꝫ charitatē hō nō pōt hr̄e p ſeipꝫ: qꝛ charitas dei diffuſa ē ī cordib9 nr̄is p ſpm̄ ſctm̄ q̄ dat9 ē nob̄: vt dr̄ ro. 5. ḡ hō ex ſol9 nālib9 nō pt deū diligere ſup oīa. ¶ 2. Nulla nā pt ſupra ſeipſaꝫ. Sꝫ diligere aliqd̄ plus qꝫ ſe, ē

manifeſte ꝯ doctrinā authoris. Et aūt negat̄ hāc eē intētionē author̄, occurrit ī p̄mis greg. h̄ ari. ī loco alleg. aſſerēs ſ tho. ī h̄ ⁊ ſeq artic. duob9 h̄ ſentire. Nō deſūt qꝫ thomiſte id ſimināteſ. Et oꝫ aſſiḡre qd intēdit author ī h̄ loco. ſic.n. pticulr̄ inq̄rēs an hō poſſit abſqꝫ gr̄a aliqd̄ bonū facere: vt pꝫ ī ti. hui9 art. ꝓpoſito ī dubitatiōe.q. determiat ꝙ aliqd̄ bonū particulare facere. vt edificare domos plantare vineas ⁊ hmōi, pōt ſine gr̄a nāe: ī ſtatu āt nāe integre poterat ī ſua nālia opari bonū nature ſue ꝓportionatum qle ē bo9 virtutꝭ acq̄ſite. Ex hac nāqꝫ differētia manifeſtat intētionē ſuā eē ꝙ hō ī ſtatu nāe corrupte poteſt p ſua nālia bonū proportionatū nature qle eſt bonū virtutis acq̄ſite. Simpliciter āt dubiū ē qd tenendū ſit de hac.q.ſ. an hō ī ſtatu iſto poſſit p ſua nālia facere actum moralr̄ bonū. gregor. ſiqdē de ari. ī loco alleg. tꝫ partē negatiuā ex multis auctoritatib9 ⁊ vna rōne poſitiue: ita ꝙ quātū ad p̄nt̄ ſpectat articulū p̄ter auctoritates q̄ vna glo. forte ſunt cōtēte.ſ. ꝙ loquit̄ de bono actu reddēte hoīes bonos ſimplr̄ in ordine ad vitam eternā. ⁊ non de bono pure morali infra limites nāe quoniā tale nō reddēte hominē in ordine ad celeſtem patriā bonum ſimplr̄ ſꝫ ſꝫ qd. Et ſi hoc aduertiſſet h̄ doctor nō tn̄ ſe ī authoritatibus fundaſſet. Preter unquā authoritates in trib9 pars negatiua fundat̄ p̄mo ī infirmitate nāe: qꝛ opus moraliter bonū eſt ꝓpriū opus nature integre: p h̄ dr̄ nā corrupta ab integra. Scd̄o in circūſtātia vltimi finis cuiuſlibet act9 qꝛ.ſ. nō ſit ꝓpter deū ꝓpter ſeipm̄ deū ad qd̄ tn̄ obligat̄ quicūqꝫ eīn ī qcūqꝫ hꝫ aliū vltimū finē qꝫ deū ꝑꝑ ipſum deū manifeſte peccat: ⁊ hāc circūſtantiā ſaltē deficere inquit greg. in actib9 puris naturalib9 in ſtatu iſto. Tertio in victoria tentationū: qꝛ mūdus caro demonia diuerſa mouēt ꝓlia, ⁊ egemus adiutorio illius a quo petendū eſt ⁊ ne nos inducas in tētationē qd̄ non eēt ſimplr̄ neceſſarium ſi ex puris naturalib9 actū moralr̄ bonū facere poſſemus. Pars vero affirmatiua fundat̄ ſuper hoc. ꝙ hō pōt naturalr̄ noſſe aliquē actū; puta honorare parentē iuxta oꝫ vndiqꝫ circūſtātias veſtitū vt patet ex articulo precedēte ⁊ pōt ī eas deliberate cōſentire ⁊ exequi. ¶ Ad euidentiā huius difficultatis dr̄ ꝙ ducēdo ad incōueniens qꝛ niſi poſſet aliqd̄ bonū moralr̄ facere, ſeq̄ret̄ vt deductū ē qd̄ infidelis ⁊ extra gr̄a quilibet in mortali in oī ſuo actu deliberato peccaret: ⁊ niſi impotēs eſſet ad faciēdū vniuerſitatē ſuoꝝ operū bonā moralr̄ ſeq̄ret̄ ꝙ poſſet ſe ꝓſeruare a quolꝫ defectu moralr̄. ac p hoc poſſet nunqꝫ peccare in moralibus: cuius oppoſitū mōſtratū eſt. Deinde oſtēſiue. prima qdē pars: qꝛ experimur qd̄ extra gr̄a in mortali etiā ꝑtinaciter ſecluſa fide poſſum9 reddere mutuū qn̄ opꝫ cui oꝫ ⁊c. ⁊ ꝑꝑ qd oꝫ qꝛ.ſ. iuſtū eſt, ⁊ ordiat̄ ad deū vt ſummū bonū. ac p h̄ finē vniuerſi mōſtratū.12 meta. Scd̄a āt pars qꝛ ſumim9 ex ꝯtrarijs appetitib9 cōpoſiti, ⁊ īpoſſē ē qn ꝓpria qꝫqꝫ aſſequāt̄: ⁊ rurſus qꝛ nature integre ꝓpriū eſt vniuerſitatē opeꝝ bonā moralr̄ pagere poſſe. ac p hoc dr̄ a corrupta hic via media vt patet quā in lr̄a author determiat. Un̄ nō dr̄ ꝙ in ſtatu nature corrupte nullū op9 morale pt: ſꝫ dicit ꝙ non pōt totū hmōi bonū p ſua nālia iplere: ⁊ replicat. nō tn̄ totum bonū ſibi cōnāle ita ꝙ in nullo deficiat. Hec media via ē iqūā inferi9 in ſcd̄a ſcd̄e author firmat docēs ꝙ nō qlꝫ actio deliberata infidelis ē peccm̄. hāc ergo ſectādo ſoluūt9 obones: ⁊ ad eos q̄ hūc artic. ⁊ ſequētes alr̄ intellexerūt dōm ē ꝙ ſi ꝑſpicaci9 īſpexiſſent ſenſum talē nō accepiſſent. ¶ Ad particularitatē titu. hui9 arti dr̄: ꝙ ita eſt particularis iſte ſicut p̄cedēs vt ibidē pꝫ. Et ſicut ibi omne verum proportionatū nature humane eſt quoddam particulare reſpectu veri cōis ad verū ſupernaturale ⁊ naturale: ita hic omne bonum proportionatū nature humane eſt quoddam particulare bonum reſpectu boni cōis ad naturale ⁊ ſupnaturale. exēpla autē litere de edificatione ⁊ agricultura exēpla ſunt operū virtutis acquiſite: ars nāqꝫ vna quinqꝫ virtutū intellectualium eſt: vt patet in ſexto ethi. nec in lr̄a de opere bono virtutis moralis explicite mentio fit: ſed virtutis acquiſite in cōi. quin etiā ex hoc quod homo poteſt per ſua naturalia edificare domos quando oportet ſicut oportet ⁊c. ſequit̄ qd̄ poſſit aliqd̄ opus moraliter bonū per ſua naturalia facere: alioquin edificādo domū peccaret moralr̄. pꝫ igit̄ authoris intētio. Authoritates aūt que oppoīm ſonare vi̾ illa gloſſa optie ſaluat. ⁊ ꝓſeruat ab errore pelagij: vt pꝫ applicāti. Ad primū fundamētū dr̄: ꝙ ſicut hō corpalr̄ īfirm9 nō differt a ſano ī h̄ ꝙ ſanus op9 ſani īfirm9 nullū op9 ſani poſſit: pt nāqꝫ īfirm9 videre vel audire vel odorare vt ſan9 ī ⁊ nō poſſit ambulare vt ſan9. ſꝫ differt ī h̄ ꝙ ſan9 oēs ſuos act9 infirm9 nō oēs ſuos act9 pt vt ſan9 facere. vn̄ ⁊ in lr̄a dr̄: homo infirm9 pt aliq̄ motu moueri, nō tn̄ ꝑfecte pōt moueri motu hoīs ſani nō tū eīn quū ſit idē qd̄ pfectū pfecte ⁊ totaliter idēꝫ ſunt. ita nā integra ⁊ corrupta nā differt ī h̄ ꝙ illa pōt oēs ſuos act9 facere bonos iſta nullos. ſꝫ ꝙ illa oēs iſta nō oēs bonū ḡ moralr̄ ī ſīlibus actib9 ē ꝓpriū nā integre nō in aliꝗ quo actu. ¶ Ad ſcd̄m fundamētū ꝙ tātꝭ ſit ſit ꝙ ēt infidelis pōt in aliq̄ actu hr̄e deū vt finē nāe ⁊ vltimū finē ꝑꝑ ſeipm̄ deum ſummū bonū: pt.n. vt dictū ē cognoſcere ex phīa deū eē ſummū bonū vniuerſi extra illud. ⁊ finē vltimum oīm ⁊ operari iuſtū aliqd̄. ⁊ eligere vitationē malorum: puta homicidij adulterij. ne faciat iniuſtū: qd̄ qꝛ malū eſt diſſonat ſūmo bono. ⁊ ſilr̄ ī ſacēdis bonis, qꝛ cōſonāt ſūmo bono. ī hac tn̄re ſcio ꝙ deū eē vltimū finē alicuius act9 hūani pōt ꝯtingere dupl̄r. primo ꝙ ſit finis explicite intētus ab operāte hoīe. ⁊ hoc mō dictuꝫ eſt. qd̄ poſt ē hoīem infidelē hr̄e deū vt vltimū finē ⁊ ꝓſeuerare ſine gr̄a ſcd̄o ꝙ ſit finis nō explicite intētus: ſꝫ īplicite ab opante hoīe: ⁊ vt directe ab explicite intēdēte illū vltimū finē ꝙ ſi aliqs infidelis vel in mortali petō exiſtēs nihil cogitāns de deo honoret parentē reddat depoſitū ⁊ hmōi fac at qn̄ opꝫ, vbi opꝫ, ſicut opꝫ, ⁊ ꝑꝑ hūc finē .ſ. qꝛ debitū ē ꝙ ſic fiat, tūc ex h̄ ipo ꝙ nulla mala circūſtātia immiſcet̄ nullius finis mali9 appōit̄ ⁊ eē debitū ſeu virtuoſum ¶ Affirmat qdē ſinitoꝝ ſꝫ nō vltimꝭ tot vltimus ſimplr̄: ſꝫ inter occurrentes aut cognitos ſibi relinquit ordo illi9 finis primi ad finē vltimū inuolut9: ac p h̄ faciēs explicite propter finem proximū facit implicite ꝓpter finē vltimuꝫ illius finis primi quicunqꝫ ille ſit. ⁊ rurſus faciēs explicite ꝑꝑ hmōi finē primū agit vt dirigēs ſeipſum ī eū illi9 finis primi ⁊ vt directus a datore rōnis agit̄ reſpectu finis vltimi. Et hoc ſcd̄o mō aliq̄ ſufficit hr̄e deū p vltio fine actus hūani ad hoc vt act9 nō ſit mal9 ex defectu circūſtātie vltimi finis naturalis: p̄ceptū nāqꝫ nāe de hn̄do deū p vltio fine explicite quū ſit affirmatiuū nō obligat ad ſemp: ⁊ qnm̄ ſit de eo qd̄ poſt multū ſtudiū adiplendū eſt poſtqꝫ ī hō explicite didicit eſſe vnū deū ⁊c. ꝯſtat ꝙ nō obligat p oī tpe q̄ hō opat̄ hūana apa ac p hoc ſufficit qꝫqꝫ iplicite hr̄e deū p vltio fine nāli: De deo āt vt finis eſt ſupnaturalis nō ē ad phs ſermo. Et qlibet ſꝫ certas circūſtātias faciēs actū moralr̄ bonū. pōt actus multos ex puris naturalib9 ſic facere. ꝯſtat ē vt hō in ſtatu corrupte nature ad minus ēt ſtatu pcti mortalis pt facere aliquē actū moralr̄ bonū ſm oēs circūſtātias: ita quod in nullo deficiat quo ad illum actū ſingularē. ¶ Ad tertiū fundamentū dr̄: quod qꝛ tentationes nō ſolum cōtra moralia ſunt ⁊ incētiuū ſunt a demone excūt innuens nālium īpedimētoꝝ ēt reſpectū moralium iō nō ſpectat ad ꝓpm̄ obiō de tētatiōe vt ē a demone. ꝑꝑ qd̄ ī lr̄a etiā de nā integra dr̄, ꝙ qūtum ad ſufficiētiā operatiue v̄tutꝭ poterat homo per ſua nālia opari bonū. Dixit nāqꝫ h̄ vt ꝓſeruaret doctrinā ſuā ab hmōi ex nāꝫ īpedimētis: ita ꝙ dicim9 ꝙ qūtū ē ex ſufficiētia virtū oīe ac p hoc relataꝝ ad nālia īpedimēta ſic.n oꝫ referre ꝓportionalr̄ ſingla ſingul̄ hō nāe integre oēs ſuos act9 nāe vō corrupte n̄ oēs ſꝫ aliqs pt bonos moralr̄ facere. Utrū āt ex his q̄ nālē ordinē excūt alr̄ ſit nō ē phis intētionis vbi neceſſitatē gr̄e ex inſufficiētia nr̄a nāli q̄rim9. ¶ In rn̄ſiōe ad p̄mū vt dēdū eēt qūo volūtas eget diuina motiōe ad p̄mū actū niſi ſuperi9 in. q. 9. ar. 4. diſcuſſum fuiſſet ¶ In rn̄ſiōe ad 3m̄ nota, ꝙ magis corrupta dr̄ pars appetitiua: qꝛ volūtas vt ſupi9 dictū eſt) p̄ruſqꝫ intell̄s infectionē ſuſcepit. Intell̄s tn̄ immunis nō eſt: ſed vuln9 ignorātie ſuſcepit quo impeditur homo ne ſit totaliter prudens per ſua naturalia ¶ Sup artic. 3.

IN art. 3 eiuſdē. 109. q. dubiū occurrit de cōcluſione ⁊ rōne ei9. De cōcluſione qdē qꝛ fa ſa vr̄. nā hō p ſtatu iſto pt ex ſuis nālib9 ſolis.ſ. abſqꝫ gr̄a cognoſcere ꝙ de9 eſt naturalr̄ diligendus ſup oīa ab hominē vt patet. ⁊ hoc cognito pt ꝯſentire in actū diligēdi deū vt finem naturalem vniuerſi ⁊ omnium ſuper oīa tanqꝫ ſummum oīm bonoꝝ a quo ſunt

1.q.60. artic. 5. et. 2. di. 3. q. 4. et. 3. di. 29. ā. 5. et ſe. q. 2. art. 2. ad. 1⁊6. ⁊. q. 4. artic. 1. ad. 9. Et ql. 1. artic. 8.

extēdere i aliqd.s. seipāz. q̄ nulla nā crea ta pōt deū diligere supra seipām sine auxi lio gr̄e. ¶ P̄. Deo cū sit summū bonū debe tur summus amor, q̄ est vt sup oīa diligat. Sz ad summū amorē deo ipendendū q̄ ei a nobis debet hō nō sufficit sine gr̄a aliodn frustra adderet gr̄a. g̃ hō nō pōt sine gr̄a ex solis naturalib' diligere deū sup omnia.

Sz ō Pum' hō in solis nālibus cōsti tur' fuit (vt a qbusdā ponit) in q̄ statu manifestū est q̄ aliquā'r deuz dilexit. Sed nō dilexit deū equalr sibi vel min' se: quia sm hoc peccasset. ergo dilexit deū su pra se. ergo hō ex solis naturalib' deū pōt diligere plus quam se, ⁊ super omnia.

Rūdeo Dōm, q̄ sicut supra dictum est in primo (in quo et circa naturalē dilectionem angelor̄ diuerse opi niones sunt posite) hō in statu nāe integre poterat opari virtute sue nāe bonū qd̄ est sibi connaturale absq̄ supadditione gratui ti doni, lz nō absq̄ auxilio dei mouentis. Di ligere aūt deū super oīa est quiddam cōna turale hoī, ⁊ etiā cuilibet creature non solū rōnali, sed irrōnali, ⁊ etiā inaiate sm modū amor̄ q̄ vnicuiq̄ creature cōpetere potest. Cuius rō e: q̄ vnicuiq̄ nāle est qd̄ appe tat ⁊ amet aliqd sm qd̄ aptum natū est eē. Sic igit agit vnūqdq̄ prout aptum natū est esse: vt dr in .2. phy. manifestū est aūt q̄ bonū ptis est pp̄ter bonū totius. vn̄ nāli ap petitu vel amore vnaqueq̄ res pticularis amat bonū suū ppriū pp̄ bonū cōe totius vniuersi, qd̄ est deus: vn̄ ⁊ Dio. dicit in lib. de di. no. q̄ deus cōuertit oīa ad amorē sui ipsius. vn̄ hō in statu nāe integre dilectio nem sui ipsius referebat ad amorē dei sicut ad finē: ⁊ silr dilectionē oīum aliarū rerū: ⁊ ita deū diligebat plus q̄ seipsum ⁊ sup oīa. Sed in statu nāe corrupte hō ab h̄ deficit sm appetitū voluntatis rōnalis: q̄ pp̄ cor ruptionē nāe sequit bonū puatū nisi sanet

oīa bona. ¶ Et ɔfirmat h̄ q̄ sicut pt hō in statu isto aliū actū mora'r bo nū facē, puta actū iustitie reddēdo alteri hoī q̄ illi debet: ita pt reddere deo hūc actū diligēdi ⁊ magnificādi ipz sup oīa act'.n. qdā pticularl ē iste, sub morali bono sūt ⁊ qbz act'. ¶ De rōne āūt medi 'termin' i lra e, q: diligere deū sup oīa ē opus ɔn'ale hoī. Si.n. h̄ nō valeret, seqre tur q̄ nullū opus ɔnāle hoī possit hoī in statu isto ex nālib' pficere: cui' oppo'm dictū ē. Et si dicatur qd̄ in lra ad iungitur aliqd aliud huic medio vz subiūgitur q̄ ab h̄ hō deficit secundum appetitū voluntatis nālis q̄ ꝓpter corruptionem nature sequitur bonū priuatū nisi sanetur p gr̄am: ista q̄ vis mediū cōsistit in hac, q̄ est esse opus connaturale hoī a q̄ deficit nā corrupta. Si sic iguā dicatur, cōmittit petitio pn̄cipij ad ꝓbandū q̄ i statu nature corrupte homo nō pōt diligere deū sup oīa. nā in premissis ap3 assumere q̄ diligere deū est ɔnāle a quo deficit corrupta natura: qd̄ est probandum. ¶ Ad euidētiā hui' dubij p̄notāda sunt duo. p̄' q̄ diligere deū sup oīa h̄ sumit p actu 2' q̄ ē amare terminato ad deū nō ipl. esse, sz explicite ex rōne ipm mōstran te volūtati. Et ppea aduerte caute, q̄ nō ē idē hr̄e deū p vltio fine alicui' act', ⁊ di ligere deū sup oīa q: ad illud sufficit ipli cite ferri in deū ad h̄ requirit explicite fer ri i ipm. ¶ Scd̄o q̄ diligere deū sup oīa pōt duplr cōtingere. vno' simplr: alio mō sm pn̄tem statū. Diligere deum sup oīa simplr ē deū diligere vt finē oīuz .i. pp̄ quē diligat oīa. Diligere deū sup oīa sz pn̄tē statū ē diligere deū vt finē omniū referibilium in ipm deū. Cōueniūt hi duo modi diligēdi deū sup oīa in duobus. primo in hoc q̄ sunt precepta affirmatiua. scd̄o in h̄ q̄ vtriq̄ repugnat diligere aliqd aliud a deo vt vltimū finē cuiuscūq̄ act', vt p3. Differūt aūt in h̄ q̄ p̄imo mō diligen di deū sup oīa repugnat oē malū culpe. scd̄o aūt nō. Ad hr̄dū nāq̄ actū diligendi deū sup oīa simplr, op3 oīa sua hr̄e talia vt possint in deū re ferri. si enī aliqd sic diligit vt nō sit referibile in deū, iā impedimentum ponit ad h̄ vt suor̄ oīm possit deū hr̄e finē ac p h̄ impotētē se reddit ad diligēdū deū sup oīa simplr. Et q: malū culpe qdcūq̄ sit illd̄ repugnat referibilitati i deū vt finē, id oē malū culpe repugnat obseruatiōi hui' p̄cepti. Diliges deū sup oīa simplr. Sz ad hr̄dū actū diligēdi deū sup oīa referibilia i ipz nō ipotētē reddit hoīez qdcūq̄ malū culpe: vt experiētia testat i hr̄tib' charitatē, q̄ diligūt deū sup oīa ⁊ vt finē nāe ⁊ vt finē beatitudinis: q: gr̄a pficit nām: ⁊ tn̄ hn̄t multa mala culpe ⁊ i voluntate faciēdi puta dicēdo mēdaciū officiosum comedēdo nimis ⁊ hmōi. ¶ His p̄missis ad dubiū motū dr, q̄ lz hō i statu nāe corrupte ostēsū ē ex sufficiētia sua possit ex puris nālib' diligere deū sup oīa referibilia in ipz, q̄ tūc sunt i sua ptāte vt rō ꝓbat: nō tn̄ pt diligere deū sup oīa sua simplr: q: nō pōt nō peccare, ac p h̄ nō pt nō ponere ipedimētū dilectiōi dei sup oīa sicut pōt i statu nāe integre in quo pōt pseruare se ab oī petō: ⁊ ɔtr qn̄ ipse est extra i actū diligēdi deū sup oīa sua simplr: q: nihil sui ē irreferibile ad deū. ¶ Ad cōfirmationē dr, q̄ nō est eadē rō de isto actu ⁊ de aliis mora libus: tū q: iste act' est suprem' oīm nāliū moraliū (vt p3) q: re'a vltimū finis simplr. ac p hoc p̄mū pn̄cipiū reliquor̄: ⁊ reliq aūt act' sub isto sunt ⁊ maioris aūt virtutis ē posse i actū summū q̄ i act' inferiores: vn̄ ⁊ virtus vltimū po' dr p̄mo celi. Tū q: act' iste vniuersitatē actuū hūanorū bo nā exigit vt nām nō aūt alij. nō.n. qdcūq̄ malū aliqd facit impedimentū p̄stat sibi vt nō possit qn̄ op3 reddere mutuū: sz quicūq̄ malū aliqd facit ipso facto reddit actū illū ⁊ seipm illo infectū vt sic irreferibilē in deū vt finē: ac p h̄ nō pōt oīa a se dilecta referre in deū vt vltimū finē: qd̄ faciebat hō in nā integra, vt in lra dr. Et sic p3 veritas cōclonis q̄tū ad

p gr̄az dei. Et iō dōm est q̄ hō in statu nāe integre nō indigebat dono gr̄e supaddite n āliibus bonis ad diligēdū deū nāliter sup oīa, lz idigeret auxilio dei ad hoc eū mouē tis, sed in statu nāe corrupte indiget hō et ad hoc auxilio gratie naturam sanantis.

Ad primū Ergo dōm, q̄ charitas diligit deuz sup omnia eminētius q̄ natura: nā eī nā diligit deū sup oīa put est p̄ncipiū ⁊ finis nālis boni, cha ritas aūt sm q̄ est obm btitudinis, ⁊ sm qd̄ hō h3 quandā societatem spūalem cū deo. addit et charitas sup naturalē dilectionē dei ꝓmptitudinē quādā ⁊ delectationē: si cut habitus qlibet v̄tutis addit. s. dictum bonū q̄ sit ex sola nāli rōne hoīs v̄tut̃ habi tū nō hn̄tis. ¶ Ad scd̄m dōm, q̄ cū dr qd̄ nulla nā pōt supra seipsam, nō est intelligē gendū quod non possit ferri in aliqd̄ obm qd̄ est supra se: manifestū est enim quod in tellectus noster nāli cognitione potest ali qua cognoscere que sunt supra seipsum: vt p3 in nāli cognitione dei: sed illud intelli gendū est q̄ nā non pōt in actū excedēre ꝓ portionē sue v̄tutis: talis aūt actus nō est diligere deū sup oīa: h̄.n. est nāle cuilibet na ture create: vt dictū est. ¶ Ad tertiū dōm, q̄ amor dr summ' nō solū q̄tū ad gdū dile ctionis: sed etiā q̄tū ad rōnem diligendi, ⁊ dilectionis modū. ⁊ secūdū h̄ summus gra dus dilectionis est quo charitas diligit deum vt beatificantem: sicut dictum est.

¶ Utrum hō sine gr̄a per sua nālia legis precepta implere possit. Articulus. 4.

Ad quartū Sic proceditur. Uidetur q̄ homo sine gr̄a p sua nālia possit precepta legis implere. Dicit enim apostolus ad roñ. 2. quod gētes que legem non habent, naturaliter ea que le gis sunt faciunt: sed illud quod natura liter homo facit per seipsum potest face

virūq̄ ptē. s. q̄ integra nā h̄ poterat ⁊ q̄ corrupta nō p̄tnisi adiutorio gr̄e sanātis in pn̄ti vita inchoatiue p charitatē vie q̄ nihil ɔ dei dile ctionē admittun', ⁊ sup oīa nr̄a nō sumpit sz referibilia ipz diligim' cō summate aūt i pr̄ia i q̄ oīa sumpit in deū dirigent, q: ipse erit oīa i oīb'. ¶ Ad dub. rationē morā ɔ rōnē lre dr, qd̄ mediū est oē op' ɔnāle: sz nā le pt sumi duplr. Uno mō p eo qd̄ fluit ex nā. Et sic sumēdo nāle sufficeret ad iferēdā p̄maz ptē ɔclonis. s. q̄ nā integra pt: ⁊ sic accipit obionāle. Sz q: sic minor esset falsa: q: diligere deū sup oīa appetitu rōnali (vt expositū est) nō ē nob' sic nāle vt fluat ex nā (vt p3) iō alio mō sumit nāle p eo qd̄ est sz nām. Et sic diligere deū sup oīa est nāle, ⁊ sic sumit h̄: ⁊ infert p̄mā ptē cōclonis cū veritate vtriusq̄ p̄misse. Secūda aūt conclonis ps. s. qd̄ nā corrupta h̄ nō pōt, nō ꝓbat in lra ex illo medio, vt p3 intuēti lrām vbi post ꝓbatā ɔclonem directe ɔsiluam q̄stio qd̄ in nā itegra hō h̄ poterat sine gr̄a i subiungit author ex p̄o nitate nāe corrupte ad bonū ꝓpriū, q̄ de ficit nā corrupta ab actu illo. vn̄ mediū ad scd̄az ptē ɔclon: ⁊ seu ad scd̄az cōclonē est pronitas volūta tis ad priuatū bonū: hec enim ꝓditio vigo re in nobis adeo vi get vt oporteat in malū aliquod cade re: vt ex dict̃ patet. ¶ In eodē tertio ar ticulo discutiendum esset an diligere deū super oīa sit nāle ho mini nisi in prima pe te discussum fuisset. Uerū q̄n sit q̄rat cuius virtutis moralis sit act' diligere deū su per oīa. dōm est, quā iste act' sit ad alterū cui non pōt reddi equiualens. q̄ ad iustitiā spectat cuius pars est pietas: q̄ parētib' (quibus etiā nō est reddere equiualens) debitū reddit: ⁊ religio que cultū deo exhibet ⁊c.

j. art. 5. ad. 2. Et. 2. d. 28. art. 5. ⁊ dis. 41. i ex po. lib. ar. 5. Et hi. qd̄. 24. arti. 14

Super articulum 4.

In artic. quarto eiusdē .c. xi q. dubiū circa ⁊ tiulū occurrit: an sit qd̄ de omnib' p̄ceptis oīs legis. Qd̄.n. sit sermo de oībus appet ⁊ tum ex eo q̄ indistincte qd̄ ꝓponit: tum ex eo q̄ si de p̄ceptis veteris legis tm̄ esset sermo iam determinat' eēt in p̄ced: tib'. Quod vero nō appa ret ex eo q̄ p̄cepta noue legis non nominantur nec examinantur in toto discursu articulitum ex eo q̄ impossibile notorie constat esse, q̄ p̄cepta fidei possint sine lumine fidei seruari.

¶ Ad hoc dr. q̄ certū hic est q̄ articulus iste intelligit de omnibus pre ceptis diuine legis siue noue siue veteris. Qd̄ eīn sit sermo de lege diui na ex corpore articuli p3 vbi affert p rōne q̄ nihil aliud dr esse pecca tum q̄ diuinor̄ mādatorū transgressio. Qd̄ vero de oībus preceptis sit sermo ibidem p3 qn̄ bis replicatur hī omnia mandata.

¶ In corpe art. eiusdē du' occurrit, vbi author dr q̄ hō i statu nāe inte gre pt oīa dina mādata iplere q̄tū ad subaz oper. Hoc n. legit: sz h̄ p̄ce pta dinis vlr sūm cē ɔstat. nā nec credere supnālia fidei nec adimplere actiōes sacrales i quocūq̄ statu pt hō p sua sola nālia. etiā quātum ad subam oper: ⁊ qn̄ opus ē ad credēdū diuina reuelatiōe faith mōstrante: ⁊ ad actiones sacramentales potestate supernaturali. alioquin nihil fit.

¶ Ad h̄ dr duplr. p̄io q̄ mādata dina sunt 2a'. qdā hn̄tia vim mādati q̄tū ad vtrūq̄ seorsum. s. q̄tū ad subam oper ⁊ q̄tū ad modū supnālē. Quedā āt nō hn̄tia vim mādati sine mō supnāli. In p̄io gn̄e sunt oīa p̄ cepta q̄ iplera ex nālib' satisfaciūt p̄cepto alicui i 2' āt sūtq̄ etsi ex puris nālib' hāt nulli p̄cepto satisfit. Et qn̄ articul' iste cōuat nām gr̄e necie ad operandū. ⁊ p̄cepta q̄ n̄ hn̄t vim p̄cepti nisi cū mō supnāli ad cādem gr̄e spectāt. ideo sub noīe p̄ceptor̄ diuine legis q̄tū ad subam operum obseruabiliū, nō veniunt nisi precepta in quib' h3 locum distinctio pre cepti vtroq̄ modo obseruabilis. Et secundū hoc p̄cepta fidei ⁊ spei ⁊ q: nō sunt precepta nisi inq̄tum ex fide ⁊ spe fiunt, nō cadūt sub hac distri

buriõe: ꝓpterea au thoꝛ ſoli᷒ ꝑcepti dile ctiõis iter ſpeciãlia ad theologales ſtiti: tes meminit i rñſiõe ad 3ᵐ: ret inuueret ꝙ de his diſputabat ꝗ ſolã grãm nõ ↄtine: bãt. a doctrali nãq3 diſputatiõe nedũ pue rili remotiſſimũ ē vt ſtra in dubiũ de ꝑ: ceptis ſoli᷒ gfeñ ꝑ nãlia expleri pñt. Et ſm hoc ſtitui᷒ arti culs fuerit de legis ꝑ cepti; indiſtincte tñ ꝑ ꝑ de olbus rñſio : tñ cũ tali diſtictiõe. ſ ꝗ ad ſubam operũ vel modũ ſupnãlẽ ſtinui nit ꝙ illa ꝗ nõ niſi ſu pernãliter ſuari pñt diſcuſſiõe nõ egent. Sʒ huic rñſioni ob: uiat palo ꝙ auctoꝛ: ñ diſtiguit obſeruatio nẽ mãdatoꝝ ꝗtũ ad ſubam ↄ obſeruatio: nẽ ↄmũdẽ ſupnãlr. ſʒ ex charitate. Dici tñ pōt ꝙ ↄcn᷒ a ſtẽ no minant ſupernãle a charitate: q2 ia ꝓpo ſito equiualent. ℭ Ob: uiat 2ᵒ ꝙ q2 fides ē ex auditũ: vt 8: ad ro ma. 10. nõ tñ illũ ꝑce ptũ ē vt hõ auditis fidei ſe ꝑbeat ꝗ̃ ē dʒ ſe exhibet i obſequiũ fidei. Vñ 8: ſcdo qd aliud ē qd de cognitio ne ſupnãliũ ꝑceptoꝝ ↄ alia d facultate ad iplendi iã cognita. ↄ ꝙ iã determinatũ ē ꝙ tã lex diua ſupnãl e ē ꝗ̃ ꝙ excedit cogni tionẽ nãlẽ. Et ꝙ nũc ē qd nõ d cognitiõe. ſʒ adimpletiõe: pp ꝙ articulus iſte directe tractat qõnẽ illã, ꝗ pelagio tribui vr̃ an ſ. hõ poſſit ꝑ ſua nã: lia iplere diua ꝑce: pta ꝑſupt᷒ lege mõ: ſtrãte illa opinatũ ē n. ꝙ hõ eget grã mõ ſtrãte ꝑcepta. ſʒ ñ ſa cietẽ ad iplere illa. Et ↄ d ē determinatio hu iuſ articuli: vt au᷒ho ritas ſonat. in corpe articuli allegata teſta. Scdʒ ꝗ̃ q dõ i eſt ꝙ rñſio data ad 3ᵐ in lra extẽdit ad olã ꝑ. cepta ſtutũ theolo: ga iã: ita ꝙ ē credere ſpare diligere deũ ↄſiteri ip̃ʒ teſtiʒ ↄpʒ. ſʒ hõ ꝑ ſua nãlia ꝗ̃: tũ ad ſubam operum adiplere: ↄ ñ ſtũ i plent ↄ ſpe ↄ fide ↄ charitate. Et ꝙ d ſit verũ ex eo ꝓuincere poſſum᷒ ꝙ ↄtili: edo ct᷒ fidẽ nolẽ eẽ xp̃ia nus poſſet credere to tã fidẽ eẽ verã vt ec: cleſia tʒ: ↄſitet eñ qd tal is nulla ſupnãli grã adiut᷒ crederet. poſſet ꝗ̃ʒ idẽ ſpera: re ſe fore beatũ in ce lo, ſuis manis eſſet

1.q. 114 artic. 2. Et. ſ. q. 5 1. ꝗ̃. 4. coꝛ. Et. ſ. di. 14. q. 2. ar. 2. ↄ q. 3. Et 1. di. 24 q. 1. ꝗ̃. 4 ↄ di. 26 art. 3. ↄ diſ. 29. ar. 1. Et 3. 3. c. 147. et 150. Et ꝗ̃ l. 1. ar. 7. coꝛ.

re abſq3 grã. ꝗ hõ pt legis precepta facere abſq3 gratia. ℭ p̃. Hieronymus dicit in ex: poſitiõe catholice fidei: illos eſſe maledicẽ dos qui deũ ꝑcepiſſe hoĩ aliqd impoſſibile dicit: ſʒ impoſſibile ē hoĩ qd᷒ ꝑ ſcipm̃ iplere nõ pōt. ergo hõ pōt iplere olã ꝑcepta legis ꝑ ſcipſum. ℭ p̃. Inter olã ꝑcepta legis ma ximum eſt illud, Diliges dñm deum tuum ex toto corde tuo, vt pʒ matth. 22. ſed hoc mãdatum poteſt homo implere ex ſolis na turalibus diligendo deum ſuper omnia: vt ſupra dictum eſt. ergo omnia mandata le: gis poteſt homo implere ſine gratia.

Sed cõtra Eſt, ꝙ aug. 8t in li. de hẽrſibus ꝗ ꝑtinere ad hereſim pelagianoꝝ: vt credãt ſine grã ho: minẽ poſſe facere omnia diuina mandata.

Rñdeo Dõm, ꝙ iplere mãdata legꝭ cõtigit dupl̃r. Vno᷒ ꝗtũ ad ſubaʒ operũ, ꝓut. ſ. hõ operat̃ iuſtas for tia, ↄ alia virtutis opa. ↄ ꝗ mõ hõ in ſtatu nãe integre potuit olã mandata legis implere: alio qn hõ nõ potuiſſet in ſtatu illo nõ pec: care: cũ nihil aliud ſit peccare ꝗ̃ trãſgredi diuina mãdata. ſʒ in ſtatu nãe corrupte non pōt hõ implere olã mandata diuĩa ſine grã ſanãte. Alio mõ pñt ipleri mãdata legis ñ ſolũ ꝗtũ ad ſubam operis ſed etiã ꝗtũ ad modũ agẽdi: vt ſcʒ ex charitate fiant. ↄ ſic neq3 in ſtatu nãe integre, neq3 i ſtatu natu: re corrupte pōt hõ implere abſq3 grã legis mãdata. vñ augu. in libro de correctione ↄ grã, cũ dixiſſet qd ſine gratia nullũ prorſus bonũ hoĩes faciũt ſubdit. Nõ ſolũ vt mõſtrã te ipſa qd faciẽdũ ſit ſciãt: verũ etiã vt p̃ſtãte ipſa faciãt cũ dilectiõe qd ſciũt. indi: gẽt inſuper in vtroq3 ſtatu auxilio dei mo: uentis ad mandata implenda: vt dictũ eſt.

Ad p̃mũ Ergo dõm, ꝙ ſicut augu. dicit in lib. de ſpũ ↄ lra: nõ moueat ꝙ nãliter dixit eos ꝗ legis ſunt fa: cere: hoc eñ agit ſpiritus gratie, vt imagi: nem dei in qua naturaliter facti ſumus in: ſtauret i nobis. ℭ Ad 2ᵐ dõʒ, qd illud qd poſſumus cũ auxilio diuino nõ eſt nobis oĩ: no impoſſibile: ſcdm illud phĩ in 3ᵒ ethic. ꝗ per amicos poſſum᷒ aliqualiter nos poſſu: mus. vnde hiero. ibidem confitetur ſic nr̃m liberum eſſe arbitriũ, vt dicamus nos ſem: per indigere dei auxilio. ℭ Ad tertiũ dõʒ, ꝙ ꝑceptũ de dilectiõe dei nõ pōt hõ iplere ex puris naturalib᷒ ſecundũ quod ex cha: ritate impletur: vt ex ſupradictis patet.

ℭ Utrum homo poſſit mereri vitam eter: nam ſine gratia. Articulus. 5.

AD quãtũ Sic procedit. Ur̃ quod homo poſ: ſit mereri vitã eternam ſine gra: tia. Dicit enim dñs Matth. 19. Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata, ex quo videtur quod ingredi in vitam eternã ſit cõſtitutũ in hoĩs voluntate. ſʒ id ꝙ in nr̃a voluntate cõſtitutũ eſt, per nos ipſos poſ: ſumus. ergo vr̃ ꝙ hõ per ſeipſum poſſit vi: tam eternã mereri. ℭ p̃. Vita eterna ē mer: ces vel premiũ que hoĩbus reddit̃ a deo: ſe: cundũ illud Matth. 5. Merces veſtra mul ta eſt in celis. ſed merces vel premiũ reddi tur a deo hoĩ ſcdm opera ei᷒: ſecundũ illõ pſal. Tu reddes vnicuique ſecundũ opera eius. cũ igit̃ homo ſit dñs ſuorũ operũ, vr̃ ꝙ in eius poteſtate cõſtitutum ſit ad vitã eternã peruenire. ℭ p̃. Vita eterna eſt vlti: mus finis vite humane: ſed quelibet res na turalis ꝑ ſua nãlia poteſt cõſequi finẽ ſuũ ergo multo magis homo qui eſt altioris na ture per ſua naturalia poteſt peruenire ad vitam eternam abſq3 aliqua gratia.

Sʒ ↄ Eſt, ꝙ apl̃s dicit ad rom. 6. Grã dei vita eterna: qd iõ 8 ↄ ſicẽ gloſa ibidẽ dicit, vt intelligeremus deum ad vitã eternã ꝑ ſua miſeratione nos perducere.

Rñdeo Dõm, quod actus ꝑducen: tes ad finẽ opoꝛtet eſſe fini ꝓpoꝛtionatos. Nullus aũt act᷒ excedit ꝓ: poꝛtionẽ principij actiui. Et iõ videm᷒ in reb᷒ nãlib᷒ ꝙ nulla res pōt ꝑficere effectũ ꝑ ſuã opationẽ ꝗ excedat virtutẽ actiuã, ſʒ ſolũ pōt ꝑducere ꝑ operationẽ ſuã effectũ ſue ꝟtuti ꝓpoꝛtionatũ. Vita aũt eterna eſt finis excedẽs ꝓpoꝛtionem nãe humane: vt ex ſupradictis pʒ. Et iõ hõ ꝑ ſua naturalia nõ pōt ꝑducere opera meritoꝛia ꝓpoꝛtio nata vite eterne: ſed ad hoc exigit̃ altioꝛ vir tus, que eſt virtus grẽ. Et ideo ſine gratia homo non pōt mereri vitam eternã. pōt tñ facere opa ꝑducẽtia ad bonũ aliqd hoĩ connaturale: ſicut laboꝛare in agro bibere manducare ↄ habere amicũ ↄ alia hmõi, vt aug. dicit in tertia rñſione ↄ pelagianos.

Ad p̃mũ Ergo dõm, ꝙ hõ ſua vo lũtate facit opa merito ria vite eterne: ſed ſicut augu. in eo. lib. di: cit, ad hoc exigitur quod volũtas hoĩs p̃e: paret̃ a deo ꝑ grãm. ℭ Ad 2ᵐ dõm, ꝙ ſicut ſicut glo. dicit ro. 6. ſup illud, Grã dei vita eterna. certũ eſt vitã eternã bonis operib᷒ reddi. ſed ipſa opa quib᷒ reddit̃ ad dei gra: tiam pertinent: cum etiam ſupra dictum ſit quod ad implendũ mandata legis ſm de: bitũ modũ per quẽ eoꝝ impletio eſt meri: toꝛia requiritur gratia. ℭ Ad tertiũ dõm, ꝙ obio illa procedit de fine hoĩ cõnaturali. natura aũt hũana ex ꝗ ipſo ꝙ nobilioꝛ eſt pōt ad altioꝛẽ finẽ ꝑduci ſaltẽ auxilio grẽ, ad quẽ inferioꝛes nature nullo mõ ꝑtinge: re pñt: ſicut hõ eſt melius diſpoſitus ad ſa: nitatẽ ꝗ aliquib᷒ auxilijs medicine poteſt ſanitatẽ cõſequi quam ille qui nullo modo vt philoſophus introducit in. 2. de celo.

ℭ Utrũ hõ poſſit ſeipm̃ ad grãʒ ꝑparare ꝑ ſeipſum abſq3 exterioꝛi auxilio grẽ. Arti. 6.

AD ſextũ Sic proceditur. Ur̃ ꝙ homo poſ: ſit ſeipſum ad grãm ꝑparare per ſeipm̃ abſq3 exterioꝛi auxilio grẽ. Nihil eñ imponit̃ homini qd ſit ei impoſ: ſibile: vt ſupra dictum eſt. ſed zacha. 1. dicit̃. Conuertimini ad me ↄ ego ↄuertar ad vos. nihil autem eſt aliud ſe ad grãm ꝑparare quam ad deũ conuerti. ergo vr̃ ꝙ homo per ſeipm̃ poſſit ſe ad grãm p̃parare abſq3 au xilio gratie. ℭ p̃. Homo ſe ad grãm p̃pa: rat faciendo qd in ſe eſt: q2 ſi homo facit qd in ſe eſt de᷒ ei non denegat grãm. Dicitur enim matth. 7. quod deus dat ſpm̃ bonum petentibus ſe ſed illud in nobis eſſe dicitur eſt in noſtra ꝑtãte. ergo vr̃ ꝙ in noſtra po: teſtate ſit conſtitutũ vt nos ad grãm p̃e: paremus. ℭ p̃. Si homo indiget gratia ad hoc quod p̃paret ſe ad grãm: pari ratione indigebit gratia ad hoc ꝙ p̃paret ſe ad illam grãm: ↄ ſic ꝓcedet̃ in infinitũ: qd eſt inconueniens. ergo videtur ſtandum in p̃ri mo, vt ſcilicet homo ſine gratia poſſit ſe ad gratiam ꝑparare. ℭ p̃. Prouer. 16. dicitur, ꝙ hominis eſt p̃parare animũ: ſed illud dicitur eſſe hominis quod per ſeipſum pōt. ergo videtur quod homo per ſeipſum ſe poſ ſit ad gratiam p̃parare.

Sed ↄtra Eſt, ꝙ 8ↄ Ioã. 6. Nemo poteſt venire ad me, niſi

ſpes eius, ſicut ↄ fi: des. Sed ad ꝓpoſitũ ſatis eſt de ſufficiens ↄ a ad ſubſtãtiã opa rum: quã in heretic; ꝗtum ad cõfeſſionẽ exterioꝛẽ ↄ actus in: terioꝛes ↄ ſuſceptio: nẽ ſacroꝝum experi: mur: qui actus fidei ſpei ↄ charitatis ꝗ: tum ad ſubſtantiam operũ ins᷒ ↄ eẽ exer: cent ſine vllo ſupna turali dono in eis. De ſacramẽtalibus autem actibus facile 8ↄ ꝙ quia precepta dant̃ de actibus vir: tutũ: act᷒ aũt ſacrã: les non ſunt actus ꝓ prie aut pure virtu: tũ ſed poteſtatũ ſupe naturaliũ: nõ facie: tes habentes bonos ſed poꝛtẽtes. ideo hu: iuſmodi opera nullo modo poſſe hoĩẽ in ſtatu nature inte: gre non obſtat pro: poſito vbi de prece: ptis agitur.

ℭ Circa tres ſimul articulos immediate expoſitos aduerte, ꝙ licet conueniant in ꝗ ꝙ quilibet claudit i ſe qõnẽ de neceſſita: te grẽ reſpectu vni: uerſoꝝ actuum hu: manoꝝ, ↄ propterea ad vnam qõnẽ ſpe: ctant. Diuerſitas tñ difficultatum diſtin: ctos articulos ꝓpo: ſcit. Nã in ſcdo arti: culo ex ipſa rõne bo: ni operis, in tertio ex celſitudine obi dei. ſ. ↄ actus. ſ. ſuper olã, in quarto ex diuina iuſſiõne difficultas ē. poſt deciſionem ſiq: dem prime difficul: tates, ſecũde ex pro: piſio explanãda erat ↄ ſimiliter tertia. Et rurſus appet ꝙ dili: gere deũ ſup omnia naturevires excedat. ↄ ſimiliter diuine le: gis obſeruatio.

ℭ Super arti: culũ. 5.

IN articulo 5ᵒ quecunq3 dicen da eſſent reſeruo pro qõne vltima in arti culo primo de meri: toꝛ articulo ſecũ: de neceſſitate gratie reſpectu meriti ad vi tam eternam. Incog: nito namq3 merito nõ plene queſtio ſcitur.

ℭ Super articu. 6.

IN articulo ſex: to eiuſdẽ. 109. qd. dubium occurrit ex durando in ſecũ do ſent. diſt. 28. q. 1. arti. vlti: duplex. Al terũ ↄ concluſionẽ. al rum contra rationem in litera allatam. Cõ tra concluſionem qui dem: quia homo po teſt abſq3 ſpeciali dei

1. q. 62. ar. 2. ad 3. Et. 2. diſ. 5. q. 2. art. 1. ↄ di. 28 art. 4. Et 1. b. 24. art. 13. Et ꝗ li. 1. ꝗ̃. 7 Et ad he. 12. lec. 3. coꝛ. 3.

pater qui miſit me traxerit eũ. Si aũt hõ ſeipm ꝑparare poſſet non oporteret quod ab alio traheretur. ergo homo nõ poteſt ſe ad gratiam preparare abſq; auxilio gratie.

Rñdeo Dõm, ꝙ duplex ẽ ꝑpatio voluntatis hũane ad bonũ. Una qdẽ q̃ ꝑpaꝛ ad bñ opandũ ⁊ a deo fruendũ. ⁊ talis ꝑpatio voluntatis nõ põt fieri ſine hituali grẽ dono qḋ ſit pñm opis meritoꝛii: vt dcm̃ eſt. Alio mõ põt itelligi ꝑpatio voluntatis hũane ad ꝯſequẽdũ ipm grẽ hitualis donũ ad h̄ aũt ꝙ ꝑparet ſe hõ ad ſuſceptionẽ huiꝰ doni, nõ opꝫ ꝑſupponere aliqḋ aliḋ donũ hituale i aĩa: qꝛ ſic ꝓcederet i infinitũ ſꝫ opꝫ ꝑſuppponi aliqḋ auxiliũ gratuitũ dei interiꝰ aĩaꝫ mouẽtis ſiue inſpirantis bonũ ꝓpoſitũ. His .n. duobꝰ modis indigemꝰ auxilio diuio: vt .ſ. dictũ eſt. ꝙ aũt ad h̄ indigeamus auxilio dei mouẽtis manifeſtũ eſt. Neceſſe ẽ .n. cũ oẽ agẽs agat ꝑꝑ finẽ: ꝙ oĩs cã ꝯuertat ſuos effectꝰ ad ſuũ finẽ. ⁊ iõ cũ ſꝫ ordinẽ agentiũ ſiue mouẽtiũ ſit ordo finiũ neceſſe eſt ꝙ ad vltimũ finẽ ꝯuertaꝛ hõ ꝑ motionẽ pmi mouẽtis, ad finẽ aũt ꝓximũ ꝑ motionẽ alicuiꝰ inferioꝛũ mouẽtiũ ſicut animꝰ militis ꝯuertiꝛ ad q̃rendũ victoꝛiã ex motiõe ducis exercitꝰ, ad ſequẽdũ autẽ vexillũ alicuiꝰ aciei ex motiõe tribuni. Sic igiꝛ cũ deꝰ ſit pmũ mouẽs ſimplr̃, ex ciꝰ motiõe eſt ꝙ oĩa in ipm ꝯuertant ſꝫ cõem itẽtionẽ boni, ꝑ quã vnũqḋq; itẽdit aſſimilari deo ſm ſuũ modũ. Unde dio. in li. de di. no. dicit ꝙ deꝰ ꝯuertit oĩa ad ſeipm: ſꝫ hoies iuſtos ꝯuertit ad ſeipm ſicut ad ſpãlem finẽ quẽ intẽdũt ⁊ cui cupiũt adherere ſicut bono ꝓꝓꝛio ſm illḋ pſal. Mihi adherere deo bonũ ẽ. ⁊ iõ ꝙ hõ ꝯuertaꝛ ad deũ h̄ nõ põt eſſe niſi deo ipm ꝯuertẽte. H̄ aũt eſt ꝑpare ſe ad grãm q̃ſi ad deũ ꝯuerti. ſicut ille qui hꝫ oculũ auerſum a lumine ſolis ꝑ h̄ ſe ꝑpat ad recipiẽdũ lumẽ ſolis ꝙ oculos ſuos ꝯuertit verſus ſolẽ. vñ pꝫ ꝙ hõ non põt ſe ꝑparare ad lumẽ grẽ ſuſcipiendum niſi per auxilium gratuitum dei interius mouẽtis.

Ad primũ Ergo dõm, ꝙ ꝯuerſio hoĩs ad deũ fit qdẽ per li. ar. ẽ ſꝫ hõ h̄ hoĩ ꝑcipiꝛ ꝙ ſe ad deũ ꝯuertat. ſꝫ li. ar. ad deũ ꝯuerti nõ põt niſi deo ipſꝫ ad ſe ꝯuertẽte. ſm illud hier. 33. Conuerte me ⁊ ꝯuertar: qꝛ tu dñs deꝰ meꝰ. Et trenoꝛ. vltio. Conuerte nos dñe ad te ⁊ ꝯuertemur.

¶ Ad 2m dõm, ꝙ nihil hõ põt facere niſi a deo moueaꝛ: ſꝫ illud Jo. 15. Sine me nihil poteſtis facere. ⁊ iõ cũ dr̃ hõ facere qḋ i ſe ẽ, dr̃ h̄ eſt in ptãte hoĩs ſm ꝙ eſt motꝰ a deo.

¶ Ad tertiũ dõm, ꝙ illa obiectio ꝓcedit de grã hituali ad quã reqꝛiꝛ aliqua ꝑparatio: qꝛ oĩs forma reqꝛit ſuſceptibile diſpoſitũ, ſꝫ hoc qḋ hõ moueaꝛ a deo nõ ꝑexigit aliquã aliã motionẽ cũ deꝰ ſit pmũ mouẽs. vñ nõ opꝫ abire in infinitũ. ¶ Ad 4m dõm, ꝙ hoĩs eſt ꝑparare animũ: qꝛ h̄ facit ꝑ lib. arg. ſed tamen hoc nõ facit ſine auxilio dei mouentis ⁊ ad ſe attrahentis: vt dictũ eſt.

¶ Utrum homo poſſit reſurgere a peccato ſine auxilio gratie. Artic. 7.

AD ſeptimũ Sic ꝓcediꝛ. Uꝛ, ꝙ homo poſſit reſurgere a pctõ ſine auxilio grẽ. Illud .n. qḋ ꝑexigitur ad grãm fit ſine grã: ſꝫ reſurgere a pctõ ꝑexigitur ad illuminationẽ grẽ. Diciꝛ enim ad ephe. 5. Exurge a mortuis ⁊ illuminabit te xp̃s: ḡ hõ põt reſurgere a pctõ ſine gratia.

¶ P̃. Pctm̃ virtuti opponiꝛ ſicut morbꝰ ſanitati: vt .ſ. dictũ eſt. ſed hõ ꝑ virtutẽ nãe põt reſurgere de egritudine ad ſanitatẽ ſine auxilio exterioꝛis medicine ꝑꝑ h̄ ꝙ intꝰ manet pñm vite a quo ꝓcedit opatio nãlis. ergo vr̃ ꝙ hõ ſili rõne poſſit repari ꝑ ſeipꝫ redeundo de ſtatu pcti ad ſtatum iuſtitie abſq; auxilio exterioꝛis grẽ. ¶ P̃. Quelibet res nãlis põt redire ad actũ ꝯuenientẽ ſue nãe: ſicut aq̃ calefacta ꝑ ſeipſam redit ad nãlẽ frigiditatẽ, ⁊ lapis ſurſum ꝓiectꝰ ꝑ ſeipꝫ redit ad ſuũ motũ naturalẽ: ſed pctm̃ eſt q̃dam actus contra naturam vt pꝫ ꝑ damaſ. in .2. lib. ergo videtur ꝙ homo poſſit per ſe ipſum redire de pctõ ad ſtatum iuſtitie.

Sed Cõtra eſt, ꝙ apl̃s dicit ad gal. 2. Si data eſt lex q̃ põt iuſtificare ḡ xp̃s gratis mortuꝰ eſt .i. ſine cã. pari ḡ rõne hꝫ nã ꝑ q̃ põt iuſtificari, xp̃s gratis .i. ſine cã mortuus eſt. ſed h̄ eſt incõueniẽs dicere. ergo nõ põt ꝑ ſeipſum iuſtificari .i. redire de ſtatu culpe ad ſtatum iuſtitie.

Rñdeo Dõm, ꝙ hõ nullo mõ põt reſurgere a pctõ ꝑ ſeipſuꝫ ſine auxilio grẽ. Cũ .n. pctm̃ trãſiens actu remaneat reatu (vt .ſ. dictũ eſt) nõ eſt idẽ reſurgere a peccato qḋ ceſſare ab actu pctĩ: ſed reſurgere a pctõ eſt reparari hoĩem ad ea q̃ peccãdo amiſit. Incurrit aũt hõ triplex detrimentũ peccando vt ex ſupradictis pꝫ .ſ. maculã coꝛruptionẽ nãlis boni, ⁊ reatũ pene. Maculã qdẽ incurrit inquantũ priuaꝛ decoꝛe grẽ ex defoꝛmitate pctĩ. Bonũ aũt nãe coꝛrũpiꝛ inquantũ nã hoĩs deoꝛdinaꝛ voluntate hoĩs deo nõ ſubiecta. H̄ eñ oꝛdine ſublato ꝯñs eſt vt tota nã hoĩs peccãtis

de adiutorio ꝑ ſua nãlia opari opus moralr̃ bonum ḡ põt ꝑparare ſe ad grãm. Anteceñs pꝫ ex dictis. Cõſequẽtia ꝓbaꝛ: qꝛ bonũ morale hꝫ immediatũ ordinẽ ad bonũ grẽ: ac ꝑ hoc eſt ꝑparatoꝛiũ ad grãm. Et augetur hoc dubiũ: qꝛ author etiã in ſecũdo ſen. di. 28. ar. 4. videẽ ſentire dũ expreſſe vult ꝙ hõ faciendo qḋ in ſe eſt preparat ſe ad grãm: vt patet ibi.

¶ Cõtra rõnẽ ħo qꝛ illa ꝓpoſitio, ſolius primi agẽtis eſt ꝑparare ad vltimum finem. eſt falſa: qm̃ lꝫ ꝑducere ad vltimũ finẽ ſit ipſiꝰ ſolius, diſponere tñ ad illũ põt et inferioꝛis agẽtis, qḋ ꝓbaꝛ ex hoc ꝙ in gñatiõe hominis lꝫ ſolus deꝰ ꝓducat aĩam: nõ tñ virtute ꝓpria diſponit mãm ad aĩam. Et ſic eſt i ꝓpoſito, ꝙ lꝫ ſolus deus det gratiaꝫ, bono tamen diſponere ſe poteſt ad grãm virtute pꝛopria.

¶ Ad hoꝛũ euidẽtiã ſciẽ ꝙ rõ litere ex ꝑſe notis quodãmõ ꝓcedit. nã ꝙ ſm ordinẽ finiũ ſit ordo agẽtiũ clarũ eſt: ex eo qḋ oẽ agẽs agit ꝑꝑ finẽ aliquẽ ſibi ꝓpꝛiũ: i. ⁊ cõſtat ꝙ i finẽ ꝓpꝛiũ alicuiꝰ agẽtis tẽdere nihil põt niſi ꝑꝑ ipſꝫ agẽs: ſicut nec alia ꝓpꝛia alicui conuenire põt alteri niſi ꝑꝑ illud cui ꝓꝛio ꝯuenitit. Jd eñ ꝓmo alicui cõuenit, qḋ ſibi nõ ꝑ aliud ⁊ aliis quibuſq; ꝑꝑ ipm cõuenit. Quo fit vt tẽdere in finem vltimũ ita ſit ꝓpꝛiũ primi agentis ſibi ꝙ nõ ꝑ aliud: ceteris vero ꝑꝑ ipm conueniat in quocũq; ordine ſiue tendãt vt agentia ſiue vt patientia. Unde ⁊ in lr̃a manifeſtatur hoc de victoria i quã tendit miles non niſi motus a duce ꝑꝑ qḋ multo magis diſponẽs ipm patiẽs ad finem vltimũ opꝫ moueri a primo agente. Sꝫ qḋ multos fallit eſt: qꝛ nõ diſtinguunt inter diſponere ſeu ꝑparare ad finẽ formaliter ⁊ mãlr̃. Diſponere ad victoriã formaliter eſt pugnare cũ intẽtione operãdi ad victoriã: diſponere mãliter ad victoriã i eſt pugnare tñ. Inter militẽ autẽ pugnãtẽ tñ ⁊ pugnãtẽ cũ illa intẽtiõe manifeſta eſt dr̃ia: i ꝙ ille nõ intẽdit finẽ vltimũ ꝯtinuis pugna ſua ab alio ordinatꝛ ad h̄: iſte aũt ad finẽ vltimũ reſpicit. ⁊ ꝓpterea iſte pugnat vt mouens motum a primo duce: ille vt motũ tantũ. De motu intentionis (de quo eſt ſermo) loquẽdo ad ꝓpoſitum deſcendendo dicitur: ꝙ illa ꝓpõ: ſolius primi agẽtis eſt tendere in finẽ vltimũ eſt veriſſima formalr̃ intellecta de tẽdentia i illũ: qꝛ nulla materias nullũ diſponens nullũ adiuuans tẽdit in illũ finẽ niſi ex primi agentis motione cui cõuenit ꝑtendere in illũ. ¶ Allata aũt inſtantia de natura diſponẽte ad aĩam intellectiuã: peccat in hoc ꝙ nõ aduertit qḋ nunq̃ natura diſponeret vltima diſpõne ad aĩaꝫ intellectiuã niſi ageret in virtute aĩe intellectiue hoĩs gñantis. agit eñ virtute nature hũane cuiꝰ eſſentialis ⁊ ꝑncipalioꝛ pars eſt anima intellectiua: ac ꝑ hoc in virtute agit primi agentis a quo ſolo eſt anima intellectiua. ¶ Ad obiecta cõtra concluſionem dicitur: ꝙ facere opus moralr̃ bonũ etiam in oĩbus humanis actibus nõ eſt ꝓpinqua preparatio ad gratiã: ſꝫ opꝫ addere ꝙ fiat cum conuerſione ad deũ vt finẽ ſupernaturalem: qm̃ preparatio ad gratiam inchoatio eſt intentionis creature reſpectu beatitudinis ſupernaturalis. Et qm̃ ad ſupremũ agens ſpectat intẽdere in vltimũ finem: ſine ſpeciali adiutorio dei nulla creatura rationalis põt ꝑparare ſe ad dei gratiam: q̃ eſt ſpecialis vltimus finis vt cõiunctio ſpecialis ⁊ ſupnaturalis ad deũ. ¶ Ad ꝓbationem aũt dicitur: ꝙ licet inter opus morale ⁊ opus gratie ſit immediatus ordo: nõ tñ eſt immediatus ordo inter opus pure morale ⁊ tale opus gratie .ſ. donũ habituale gratie gratum facientis: qꝛ mediat aliqḋ opus grẽ .ſ. conuerſio ad deũ: q̃ i ſui termis eſt meritoꝛia vtpote grã informata: vt ſic etiam nullum conſummatum opus inueniatur medium inter opus gratie meritoꝛium ⁊ morale.

¶ Nec obſtat his qḋ cõiter diciꝛ ꝙ homo faciẽdo qḋ in ſe eſt diſponit ſe ad grãꝫ: qꝛ h̄ oẽ intelligiꝛ de diſpoſitione ⁊ ꝑparatione non ſimplr̃: ſed q̃tũ eſt ex parte ſua. Et rurſus de diſpoſitione ſimplr̃ accipiẽdo intelligitur vt faciat ꝙ in ſe eſt motus ſpãlr̃ a deo: obſequendo .ſ. motioni diuine: vt in rñſione ad ſm author hic dicit: dicta ſua in ſecũdo ſen. ad meliorẽ ſenſum reducẽs declarãdo ⁊ addendo. ¶ In rñſione ad 3m dubiũ occurrit: qꝛ author in equiuoco laboꝛare videꝛ. nã inſtãs concluſio defendenda eſt de ſpãli adiutorio dei neceſſario ad ꝑparationem gratie. authoritas ħo inducta ex Jo. 15. ſine me nihil poteſtis facere de cõmuni operatione dei q̃ oĩa ab ipſo ſicut a primo agente pendent cõcludit nõ eſt igitur efficax proceſſus ille.

¶ Ad hoc diciꝛ qḋ nulla eſt equiuocatio ſed inſtãs concluſio optime defenditur: qm̃ authoritas illa nõ eſt limitanda ad cõem influxũ tñ ſed eſt vniuerſalr̃ vt ſonat intelligẽda: vt ꝓpoꝛtionaliter diſtribuẽda. Ita ꝙ quẽadmodũ nihil i nature ſine deo vt principio nãlium nihil grẽ ſine eo vt ꝑncipio grẽ facere poſſumus. ac ꝑ hoc qꝛ facere hominem qḋ in ſe eſt ⁊ ita vt per hoc ſit ſufficienter preparatus ad gratiam (ſic eñ in ꝓpoſito ſumiꝰ facere qḋ in ſe eſt) aliquid gratie eſt: ideo ſine deo vt ſpecialiter influit gratiã (quod eſt dicere ſine ſpeciali adiutorio dei) nõ põt homo facere quod in ſe eſt: ⁊ non poteſt ꝑparare ſe ad gratiam: quicquid in ſecundo ſen minus digeſtum fuerit.

¶ Super Artic. 7.

IN artic. 7. eiuſdẽ q. aduerte primo ordinẽ articuloꝛũ. Hactenus ſiquidem de neceſſitate gratie in hoĩe ad bonũ. in duobus autẽ nunc ſequentibus articulis de neceſſitate eiuſdem reſpectu mali: ⁊ demum in vltimis duobus de neceſſitate eiuſdem in homine iam conſtituto in gratia tractatur: ⁊ vt nulla neceſſitas pretermiſſa videatur.

¶ In coꝛpe articuli eiuſdẽ ⁊ rñſione ad tertiũ dubiũ occurrit circa illud ſcꝫ ꝙ ordo nature repari nõ põt niſi deo volũtatẽ hoĩs ad ſe trahẽte ꝑ gratiã. Ex duplici ſiqdẽ capite hoc hꝫ difficultatẽ primo ex parte dei: ex eo ꝙ qualẽcũq; ꝑt deus creare hoĩem: tale ꝑciſe põt repareꝛ: ſꝫ hoĩem recte ordinatũ ſine grã poteſt creare: ergo ⁊ poſt lapſum reparare ſine gratia. Scdo ex pte hoĩs: qꝛ vt dr̃ in predicamentis: ⁊ approbaꝛ ab autho-

1.q.113. art.2. ⁊ q.12.ar. 2.c. Et 22e.q. 137.ã.5 ad.3. Et 3.q.36. art.3.c. Et.2.d. 20.q.2 ar.3. ad 5. ⁊ di. 28.ar.2 cor. Et 3.3.ca. 157. ⁊ libro. 4. ca. 72. pn. Et ... q̃. 24.ar.1 ad 10. ⁊ 12. ⁊. q. 28.ã.2.

re in. 2. ſen. di. 28. in expōne lr̄e prauus ad meliores exercitatiōes deductus pficiet. Et cōſiſtit difficultas in hoc: q actus ⁊ habitus praui nō ita diminuūt nāe bonū vt neceſſitet ad manendū i malo: ſed pōt voluntas mutari in oppoſitū bonū ⁊ cōtinua exercitatiōe volūtaē ſtabilire in ſubiectione ad deū vt prin^m^ nāe: ⁊ ſic ordo nāe reparatus erit ſine auxilio grē ⁊ homo ad bonum ſibi connaturale per ſeipſum aſſurget: cuius oppoſitū in litera dicitur.

¶ Ad primū homum di q non eſt ad ppoſitū pñtis articuli: vbi de neceſſitate grē ad vires hoīs qō eſt: quū āt q̄ref de remiſſione culpe an poſſit ſine gratia fieri examinabit̄ conclō illi⁹ rōn: o q̄ ſcōnis vtit̄.

¶ Ad ſcḋz aūt qō eſt directe ꝯ ppo^m^ dī q ordine nāe repari ſic vt voluntas hoīs deo ſubijciat̄ pōt intelligi tripl'r. Vno° de ſubtione limitata ſeu ſm̄ quid. Alio° de ſubtione ſimpl'r.

¶ Et ſcito vt penetres terminos, q ſi fingam⁹ hoī nō fuiſſe reuelatū aliqd ſpeciano ad ordinē grē: tūc eſſe ſubm deo vt principio nāe ⁊ eſſe ſubm deo ſimpl'r coinciderent: mō āt vbi cōſtat eſſe ordinē grē reuelatū: hec duo nō coincidunt. ſed eſſe ſubm deo vt pncipio nāe, eſt eē ſubm deo

inordinata remaneat. Reatus vo pene eſt per quē hō peccādo mortalr meref dānatione eterna. Manifeſtū eſt āt de ſingulis hoꝝ triū q nō pōt repari niſi p deū. Cū n. decor grē pueniat ex illuſtratiōe diuini luminis, nō pōt talis decor in aīa repari niſi deo denuo illuſtrāte. vñ reqrit̄ hītuale donū qḋ eſt grē lumen. Silr ordo nāe repari nō pōt: vt. ſ. volūtas hoīs deo ſubijciat̄ niſi deo volūtatē hoīs ad ſe trahente: ſicut dictū eſt. Silr ēt reatus pene eterne remitti nō pt niſi a deo, in quē eſt offenſa cōmiſſa ⁊ q̄ eſt hoīz iudex. ⁊ iō reqrit̄ auxiliū grē ad h̄ q hō a pctō reſurgat, ⁊ q̄tū ad habituale donum, ⁊ q̄tū ad interiorē dei motionem.

Ad pmū Ergo dōm, q illud indicit̄ hoī qḋ ꝑtinet ad actū liberi arbi. q̄ reqrit̄ in h̄ q hō a pctō reſurgat. ⁊ iō cū dr̄. Exurge ⁊ illuminabit te xp̄s. nō eſt intelligēdū q tota exurrectio a pctō pcedat illuminationē grē, ſed q: cū hō per lib. arb. a deo motū ſurgere conat̄ a pctō, recipit lumē grē iuſtificantis. ¶ Ad. 2^m^ dōz, q nālis rō nō eſt ſufficiēs pncipiū hui⁹ ſanitatis q̄ eſt in hoīe p grām iuſtificātē, ſed hui⁹ principiū eſt grā q̄ tollit̄ p pctm̄. ⁊ iō nō pōt hō per ſeipm̄ repari: ſed indiget vt

ſm̄ qd: eſſe aūt ſubm deo ſimpl'r. eſt ſubijci ſibi vt m̄ prin° ⁊ fini nāe grē ⁊ oīm quolibet. Vñ dī q l3 volūtas hūana ſicut pōt ſine grā mutari de īmperātia in eſſe iperatū: ita pt mutari de inobediētia dei vt prin^m^. eſt nāe ad ſubiectionē illi⁹ etiā vt principiū eſt finis nāe: ſ3 hoc non eſt volūtate ſubam eſſe deo ſimpl'r ſed ſm̄ qd. vt. ſ. eſt caput nāe. nō pōt tñ mutari ſine grā ad obediēdū deo ſimpl'r. i. ſine determinatiōe a iqua: q: talis ſubio volūtat; a ſpāli auxilio grē eſt; vt i ar. pcedēti dictū e; ⁊ terminat̄ ad donū hītuale grē gratū facientis. ⁊ hoc mediū lr̄a remittēs ſe ad pcedentē ar. Et ſi inſtet̄ q talis ſubio non ſpectat ad ordinē nāe: ſed grē. rñdet̄ q l3 hec ſubio excedat vires nāe ⁊ ſpectet ad grē ordinē (vt in pcedēti arc dictū eſt) ipſa tñ eſt neceſſario reqſita ad hoc q voluntas ſubijciat̄ deo ſ3 nāe ordinē. Et rō eſt. q: poſt lapſum nō dat̄ medi⁹ ſtat⁹ inter ꝯuerſionē ad deū ſupnaturalē finē. ⁊ auerſionē ab ipſo: l3 ante lapſum dari potuerit medi⁹ ſtatus, quo in nā itegra nec auerſus nec conuerſus erat hō ad deū p ſupnaturalē finē fuiſſet quippe tūc hō ſubiect⁹ deo ſimpl'r nō includendo nec excludēdo ordinē grē poſt lapſum autem op3 in conuerſione ad deū ſimpliciter includi ordinē grē. Et ſic nec ariſt. nec authoris dicta in ſcḋo ſen. preſentibus magis digeſtis obuiant.

¶ Super Artic. 8.

In ar. 8. eiuſdē. q. dubiū pmo occurrit circa illud hō in ſtatu nāe integre poterat vitare oīa pctā ex ſuis nālibus: q̄m nō poterat vitare pctā obmiſſionis pceptorū grē. non eñ poterat ex naturalibus implere pceptū charitatis ſ. diliges dñm deum tuū ⁊ ſimilia vt ſunt precepta charitatis: vt patet ex dictis: ergo non poterat ex naturalibus vitare pctm̄ obmiſſionis taliū. ¶ Ad hoc dubiū (qḋ apud durandū in ſecundo ſen. di. 2. ar. 3. cōclon.) dōm eſt. q aliud eſt poſſe implere pcepta hmōi: ⁊ aliud eſt poſſe vitare pctā oppoſita: q̄m adimpletio preceptorū horum claudit in ſe de neceſſitate donū ſupernaturale in hñte quo ſit potēs adimplere ea ex quo precipi adimplere: qūm eñ dī diliges dñm deū tuū vt eſt pceptū charitatis ſubintelligitur diliges ex charitate dñm deum tuū: vbi manifeſte p3 claudi charitatē in facultate adimplēdi. Ad vitandum aūt pctm̄ obmiſſionis nō exigit̄ ſupnaturale donū: ſed ſufficit ex nālibus nullū ponere obicē in nulloq̄ renīti diuine motioni indūtū pceptum obligat p tali ſtatu alr eñ ad aliū ſtatum pertinet. Et ppterea ſi ponat̄ hō in ſtatu nāe integre q̄uis nūq̄ ſine ſupernaturali dono impleſſet preceptū charitatis vt ſic, ſine tñ ſupnaturali dono vitaſſet pctm̄ obmiſſionis omniū pceptorū: dū nullū impedimētū pſtitiſſet ſupnāli dono tā habitualis grē q̄ diuine motionis ſpālis quo pparari ad grām ⁊ adimplere preceptū potuiſſet: pp qḋ authorē eo q hō in ſtatu nāe integre poterat nō recedere a toto qḋ eſt ſ3 naturā, pbat q potuit pctā vitare. ¶ In eodē octauo ar. dubiū eſt primo ex ipſo authore: q: in. 2. ſentē. di. 28. q. 1. ar. 2. recitat hanc viam quam hic tenet pro ſententia: ⁊ arguit contra eā ſoluens rationē eius. ⁊ dimittit eā vt falſam: in hoc autem loco non reſpōdet ſuis rationib⁹ ibidem factis ⁊ tamen determinat oppoſitum. Rationes ſue ſunt in primo p cōclone oppoſita: quia naturalia p peccatum naturale non ſunt oblata ſed infirmata: ac per hoc libera ſuga mali que eſt de ratione liberi arbi. non eſt ablata ſed infirmata: ⁊ conſequenter non incurrit non poſſe ſed non poſſe facile fugere malum.

¶ Deinde contra rōnem litere quantum ad ſimilitudinem venialium ⁊

mortaliū: q: nō valet ſim. liūdo, pptera q venialia abſq deliberatione cōmittuntur: mortalia cum deliberatione tantum. vi. de qua rōne pōt vitare vnū pōt vitare oīa. Et q̄tū ad tpis diuturnitatē: q: liberū ar. multo fortius ſit ad cauendū aliud pctm̄ poſt vitatū vnū q̄ ante. ¶ Secūdo occurrit dubiū ex ſco. ⁊ durā. in. 28. di. 2. ſen. Et vt clari⁹ mod⁹ ⁊ ſnas eluceſcat: ſonnet ſic rō cōtra literā. Author affert ad hoc i lr̄a treo priuationes ⁊ tria poſitiua. ex q̄b⁹ in hoīe exiſte in pctō mortali ipotentiā ad vitandum diu oīa pctā mortalia. prouenīſſe dicit. pria priuatio eſt grē. Scḋa veri finis vltimi. Tertia pmeditationis aſſidue quādo op3 ⁊c. pmū poſitiuū eſt mor⁹ multiplex occurrētiū agēdorū vel vitādorū. ſcḋm ſinis mali⁹ pcōceptus. tertiū prauus habitus. ⁊ prim⁹ loco ponitur in lr̄a tertia priuatio ⁊ ſm̄ poſitiuū. ſ. immeditatio aſſidue cū malo ſine precōcepto. Hec oīa parēt inuenti lrām Tūc primo ſic. pctm̄ mortale exñs in hoīe non comitantur hec oīa. nec ſcḋpta: ergo author ex his male infert impo^m^ exñtis i pctō mortali. Cōſequētia nota Et aſſūptū pbat̄: q: ſtat hoīe cōmiſiſſe adulterū ſemel ⁊ nolle

denuo ei lumē gratie infundat̄. ſicut ſi corpori mortuo reſuſcitando denuo infundere tur anima. ¶ Ad 3^m^ dōm, q qñ nā eſt integra per ſeipſā pōt reparari ad id qḋ eſt ſibi conueniens ⁊ pportionatū: ſed ad id qḋ ſuperexcedit ſuā pportionē reparari nō poteſt ſine exteriori auxilio. Sic igitur humana natura defluens per actum peccati, q: nō manet integra, ſed corrumpitur (vt. ſ. dictum eſt) non poteſt per ſeipſam reparari neq̄ etiā ad bonū ſibi cōnaturale: ⁊ multo minus ad bonum ſupernaturale iuſtitie.

¶ Utrū hō ſine grā poſſit nō peccare. Ar. 8.

Ad Octauū Ur, qḋ homo ſine grā non poſſit peccare. Nullus eñ peccat in eo qḋ vitare nō poteſt: vt aug. dicit in libro de duab' animab⁹ ⁊ de li. arb. ſi ergo homo exñs in pctō mortali nō poſſit vitare pctm̄, vr̄ q peccando nō peccet, quod eſt inconueniens. ¶ P̄. Ad hoc corrigitur homo vt non peccet. ſi igitur homo in pctō mortali exiſtēs nō pōt nō pecare, videtur q fruſtra ei correctio adhibeatur: quod eſt inconueniens. ¶ Preterea. Eccl. 15. dicitur. Ante hominem vita ⁊ mors, bonum ⁊ malū, quod placuerit ei dabitur illi:

S. q. 63. ar. 2. ad 2^m^. Et 3. ꝯ. ca. 160. Et i. q. 22. ā. 5. ad 7^m^. ⁊ q. 24. ar. 1. ad 10. ⁊. 1. 2 ⁊ ar. 12. p 10. Et 2. co. 1. 2 co. 2. ſ. ⁊ co. 4. Et heb. 10. lec. 3. co. 4.

ampli⁹ cōmittere: ⁊ pctm̄ illud nō eē deletū p grām ⁊ cū hoc habere habitū tēperātie acqſitū: q: ex vno actu intēperātie nō corrūpit habit⁹ acquiſitus: ⁊ ſic nō habebit habitū prauum neq̄ finem precōceptū malum: nec egebit ex hoc pmeditatione magis q̄ prius. ¶ Secūdo ſic. cōcomitātia pctm̄ mortale neceſſario ad ppoſitū ſpectantia ſunt h̄ tria ſ. priuatio grē, priuatio ſubiectionis ſimpl'r ad deū vltimū finē, ⁊ inordinata cōuerſio ad cōmutabile bonū q̄ tranſit. ſed hec nō inferūt talē impotentiā. ergo. Quod priuatio ſubiectionis ad deū vltimū finē hoc nō inferat. pbat̄: q: talis priuatio nō plus priuat neceſſario q̄ inheſione ad deū ex charitate: cū tali aūt priuatione quūm ſtet bonitas moralis (vt p3 in hereticis ſola hereſi maculatis) ꝯñs eſt q diu pōt hō ſine reb'dio viuere: pōt eñ per multos annos nihil cogitare de illa ſua hereſi (puta q: ſ. non pcedat a patre) ⁊ in alijs continue recte ſe habere abſq̄ mortali hñdo in affectu ſuo ſtabilitū decrer ſic vt p nullo cōſequēdo aut vitādo vellet offendere. Et eſt ſermo pñs ſeclufis preceptis eccl'ie de cōicando ⁊ confitēdo ſolicet in ſolo eñ diuine ⁊ nāe iure loquitur. Quod inordinata conuerſio pcti ad cōmutabile bonū nō inferat talē impotentiā probat̄: q: in ſe quidē nō exiſtit iam eñ tranſijt. In affectu quoq̄ non op3 q remanſerit: q: vnus actus vt dictū eſt, nō gñat talē affectū. ſicut nec vna hirūdo facit ver. ⁊ etiā hō ex puris nālib⁹ pōt ſe mutare de affectu ad quodcunq̄ cōmutabile bonū in aliud: vt experientia teſtat̄. Quod demū oīa hec ſimul nō inferāt talē impotentiā pbat̄ ex hoc, q non ſe hñt vt partiales cauſe eiuſdē rōnis cōponentes vnā totalem vt multi trahētes nauē: nec ex eis concurrentibus ſimul aliud ht̄ q̄ effectus illorū ſimul qḋ nō eſt impotētia: ſed nō poſſe mereri nec regulare actus ſuos ex charitate cū macula ⁊ reatu pcti. ¶ Deinde ꝯtra poſitionem primo q: ſequitur ad eā q hō poſſet ſe ſcire habere grām dei certe. Probatur ſequela: q: pōt ſcire certe ſe diu non commiſiſſe pctm̄ mortale ſi eñ effect⁹ neceſſarius ſtatus exñtis in pctō mortali eſt nō poſſe diu vitare pctm̄ mortale cōmittendū: ex deſtructione ꝯñtis infert̄ deſtructio añtis. Secundo arguit ſco. in. 28. di. 2. ſic exñs in pctō mortali pōt in hoc tpe cauere ab hoc mortali ⁊ illo: ⁊ dū cauet hoc cauet oē: ⁊ ſilr de tpe ꝯñte: ⁊ ſic de ſemp: ergo pōt cauere ſemp ſimul oīa. Aſſūptū p prima pte eſt poſitio tua. pro ſcḋa pbatur: q: voluntas nō pōt ſimul habere diuerſos cōſenſus qui requiruntur ad actum cauēdi hoc ⁊ actū cōmittendi aliud mortale: ⁊ q: reſiſtens vni ſit fortior ad reſiſtendū alijs. ¶ Ad euidentiā hui⁹ difficultatis, ſciendum eſt q tota difficultas conſiſtit in hoc q homo etiā poſt pctm̄ mortale ⁊ malū habitū eſt lib. arb. quo ad actū deliberandi: alioquin nō peccaret vnq̄ mortalr: q: ſine voluntaria deliberatione poſitiue vel negatiue nō pōt pctm̄ mortale incurri: vt p3 ex ſupradictis. voluntate aūt exñte libera ad deliberādum implicatio ꝯdictionis vr̄ dicere q nō pōt vitare oīa pctā mortalia. nā ſi libera eſt pōt in vtrūq̄ oppoſitorū. ſ. ſe liberare vitationem vel cōmiſſionem pcti: ⁊ ſi nō poteſt de vtroq̄ vt libet deliberare non eſt libera in deliberando. Nec ſatiſfit qōni huic dōs q pro tanto dī no poſſe vitare omne pctm̄ mortale p q̄to non pōt adimplere preceptū charitatis ⁊ ſuſceptionis ſacrorū. hec nāq̄ fuga excluſa eſt p pdicta. ſ. q plus requirit̄ ad implēdū h̄ pcepta q̄ ad vitandū pctm̄: q̄m ad vitandū pctm̄ ſufficit nō ponere ipedimētū diuine motioni: ſ3 obſeqēntē ſe illi prebere q eſt in ptāte volūtatis pctōris. ſicut peccare mortalr: q: ipedimentū nō pſtat̄

niſi per pctm̄ mortale. et ſequela diuine motionis opus eſt liberi arb. nec plus exigit p ſua precepta ab hoie de⁹ in tali ſtatu q̄ nō precipit hoi in quocūqꝫ ſtatu vt faciat qđ impoſſibile eſt ab eo fieri: quāuis in pōte eius nō ſit tollere appoſitū a ſe prius impedimētū pctī mortalis cōmiſſi: vt in articulo pcedēti dctm̄ eſt. Sic precipit hoi lapſo in pctō vt tollat ipm a ſe: ſed vt deſcet et in q̄tū in ſe eſt operet vt a deo auferat: iuxta illud fili peccaſti, ne adijcias iterū: ſed de priſtinis depcare vt dimittant̄ tibi. Rōne igit̄ pcedēte in difficultate non graui. Dōm eſt q poſſe nos aliqd duplr intelligi poteſt. ſ. vel iuxta modū quo dicit̄ poſſe a nāli potentia, vel iuxta modū q̄ dr poſſe a facultate habitus ſicut aliquis dr poſſe ſcire cōcluſiones geometricas, vel ex nāli potentia intellectus, vel ex cognitis principijs geōetrie. Uno qꝫ ſiqdē modo dicit̄ poſſe: ſꝫ primo ſm potētiā remotā. ſecūdo ſm potētiā ꝓpinquā. In ꝓpoſito nō eſt qđ de poſſe vel nō poſſe ſm q a nāli potētia ſumit̄, q̄ eſt potētia remota reſpectu vitatio-

ſed aliqs peccādo nō deſinit eſſe hō: q̄ adhuc in ei⁹ ptāte eſt eligere bonū vel malū: et ita pōt homo ſine gratia vitare peccatū.

Sed cōtra Eſt, q Augu. dicit in lib. de pfectione iuſticie, Quiſqs negat nos orare debere ne intremus in tētationē, negat aūt h q̄ ꝯtēdit ad nō peccādū grē dei adiutorium nō eſſe hoi neceſſariū, ſꝫ ſola lege accepta hūanā ſufficere volūtatē: ab aurib⁹ oīm remouendū et ore omniū anathematizādū eſſe nō dubito.

Rñdeo Dōm, q d hoie duplr loqui poſſum⁹. Uno mō ſm ſtatū nāe integre. Alio modo ſm ſtatū nāe corrupte. Scdm ſtatū quidē nāe integre ēt ſine grā hituali poterat hō nō peccare nec mortalr nec venialr: qꝫ peccare nihil aliud eſt quam recedere ab eo quod eſt ſm nām, qđ vitare hō poterat in ſtatu nāe integre. nō tñ h poterat ſine auxilio dei in bono conſeruantis: quo ſubtracto etiā ipſa nā in nihilū

nis oīm pctōꝝ: ſed ſm q ſumit̄ a q̄li habitu. i. ſupadditiōe potētie. Et ꝓpterea deficiunt rationes q̄ ſup libertate deliberatiua fundātur. Manifeſte aūt patet, q potētia ꝓpinqua vitādi oē malū culpe, ex duob⁹ cōſtabat. ſ. ex vigore rationis et ſubiectionis ſimplr volūtatis ad deū: his enim naturalibus potētijs adiectis potuit hō vitare oē peccatū, vt pdictū fuit: perdito aūt p originale pctm rōnis vigore, amiſſa eſt ſimul potētia vitādi oē peccatū actuale. potētia vero vitādi oē pctm mortale: in altero cōſiſtit. ſ. ſubiectione volūtatis ad deum: talis nāqꝫ ſubiectio ſm veritatē poſita nō ſtat cū pctō mortali: remota potius hoiem in pctō mortali: et eſt ꝓpriū principiū vitādi pctī mortalis. Quāuis em̄ tale pctm mortale puta intēperantie poſſit ex alio principio vitari: vlr tñ et abſolute vitationis pctī mortalis nulla eſt ꝓpria cauſa niſi talis ſubiectio. opꝫ ſiquidē effectum vniuerſalē cām vlem vt ꝓpriā rñdere: vt pꝫ i phia. Nullus em̄ actus hūs ſiue diſpō nō includēs talē ſubiōnē talis eſt nāe et ſufficiētie ex ſe, vt poſſit vitationē pctī mortalis vlr: vt pꝫ diſcurrēdo. Et qm̄ i cauſis ꝓprijs tenet argumētū. ſi affirmatio eſt cā affirmationis, negatio eſt cā negōnis: ꝯñs eſt q qꝫ affirmatio talis ſubiōnis ponit potētiā ꝓpinquā vitādi peccatū mortale, priuatio talis ſubiōnis priuabit potētia ꝓpinqua vitandi peccatū mortale. Et qꝫ talis ſubiectio auferē per pctm mortale vt pſeuerat vſqꝫ ad remiſſionē eiuſdē: ſequit̄ q homo in peccato mortali exiſtēs niſi p gratiam dei reparet̄: impotēs eſt ad vitādū peccatū mortale. Nec propterea nō libere peccat qui ſingula pōt vitare: ſicut etiā nō excuſat̄ a voluntario in cōmiſſione venialiū, lꝫ nō poſſit veniale vitare: eadē ratione qꝫ ſingula pōt vitare. ¶ Uerū qꝫ in litera nō ſolū ponit̄ dicta cōclo. ſ. q homo in mortali nō pōt vitare mortale: ſed adiūgit̄ lꝫ diu, et ſimul pbatur totū. id vt cā etiā poſitiua ꝓpoſite impotētie habeat̄: adiūgit̄ id qđ cōcomitat̄ priuatione ādictā. et eſt mal⁹ finis precōcept⁹. Scire nāqꝫ oportet q ſicut in actib⁹ virtutū ſunt duo fines. ſ. ꝓprius illi⁹ virtutis et cōmunis omniū (puta i actu ſpante bonū rōnis vt deus) ita in peccatis mortalib⁹ eſt vltra ſpeciale malū etiā cōmune malū. ſ. inordinat⁹ amor ſui vt pꝫ ex ādictis et Aug. duas ciuitates duo faciunt amores hieruſalē amor dei vſqꝫ ad ꝯtēptū ſui babylonē amor ſui vſqꝫ ad cōtēptū dei. hi em̄ mutuo ſe excludūt, et ſibiīuicē infallibiliter ſuccedūt qcūqꝫ em̄ eſt extra pctm mortale i hoc ſtatu amat deū vſqꝫ ad cōtēptū ſui: et qcūqꝫ eſt in pctō mortali amat ſe vſqꝫ ad cōtēptū dei. Hō ḡ exiſtēs i pctō mortali nō ſolū eſt priuat⁹ grā et ſubiōe dctā (q̄ idē eſt qđ amor dei vſqꝫ ad ꝯtēptū ſui) ſed eſt indut⁹ amorē ſui vſqꝫ ad cōtēptū dei. Nō ſolū igit̄ cecidit a bono fine: ſꝫ hꝫ malū finē cōem de q̄ ſaltē lra de fine precōcepto. Et qꝫ finis talis cōis eſt oi pctō mortali, et ex fine ſuperiori ſumit̄ rō et initiū reliquoꝝ. ꝯñs eſt vt hō exiſtēs in pctō mortali habeat poſitiuū principiū ex nā ſua inclināte ad peccandū mortalr. ſ. amorē ſui vſqꝫ ad cōtemptum dei: niſi em̄ h amor pſeueraret in eo habitualr ſeu virtualr ſm affectum vel ſaltē veritatē, iā eſſet in altero ꝯdictorio. ſ. in amore dei vſqꝫ ad cōtēptū ſui: nō em̄ dat̄ mediū. Dico ſm affectū ꝓpter eos q̄ ſciunt ſe eſſe in pctō mortali et nō agūt penitētiā: et eos q̄ ſciūt ſe eſſe in tali ſtatu, puta credētes ſpiritūſanctū nō eſſe a filio, nō tñ credūt ſe eſſe i pctō mortali. Patet hec etiā ex eo q quilibet dānat⁹ deſcēdit ad iferos cū armis ſuis. i. cū aliqua mala volūtate in q̄ obſtinat⁹ pſeuerat et nō ſolū cū auerſione ab vltimo fine vero. ¶ His ita ſe habētibus aduertemus q̄ in lra dr vt vis rōnis pſpiciat̄. In litera aliq̄ ponūt̄ ſpectātia ad pctm mortale, aliqua ad cōditionē hois et aliqua ſuppoūnt̄ manifeſta. Ad pctm mortale ſpectantia aſſerunt̄ tria vel quatuor. ſ. priuatio grē, priuatio ſubiōnis ſui et ſuperioꝝ vlm deo precōceptus mal⁹ finis et malus habit⁹ qui vel in omnibus non habet locū ſi formalr intelligat̄, vel declarat ꝑ tertiū ſi modaliter intelligat̄: ꝓpterea dixi tria vel quatuor. Ad ꝯdōnē hois ſpectātia: aſſerunt̄ tria. occurſus tot vitādoꝝ et agēdoꝝ. ꝓnitas ad operandum ſm precōceptū finē vel habitum, et impotētia premeditatio aſſidua. Manifeſta ſuppo-

ſita ſunt infirmitas nāe. a q̄ inchoat īpotentia vitandi malū, et ꝓnitas ad malum: de qua gen. 6. ꝓni ſunt ſenſus hominis &c. ¶ Et conſidera qđ diuinū authoris ingeniū cās tñ cōes pctī mortalis inducit: qꝫ de vitatione non talis aut talis ſed pctī mortalis abſolute qđ eſt, vt effectus vlis cauſa vlis aſſignaret. Eſt igit̄ rō lre iſta: hō in pctō mortali pſeuerās eſt deſtitutus grā ac ſubiōne ſimplr ad deū, hēs malum finē vel malum habitū

decideret. In ſtatu autē nāe corrupte, idiget hō grā habituali ſanāte nām ad hoc q oino a pctō abſtineat. q̄ qdē ſanatio primo fit in pñti vita ſm mētē: appetitu carnali nondū oio reparato. Unde aplūs ad ro. 7. in pſona hois reparati, dicit, Ego ipſe mēte ſeruio legi dei, carne aūt legi pctī. In q̄ qdē ſtatu pōt hō abſtinere ab oi pctō mortali, qđ in rōne cōſiſtit: vt ſ. habitū eſt. nō aūt pōt hō abſtinere ab oi pctō veniali, ꝓpter corruptionē iferioris appetit⁹ ſenſualitatis: cui⁹ mot⁹ ſingulos q̄dē rō reprimere pōt (et ex h hñt rōnē pctī et volūtarij) nō aūt oēs: qꝫ dū vni reſiſtere nitit̄, fortaſſis ali⁹ inſurgit: et etiā qꝫ rō nō ſemp pōt eſſe puigil ad hmōi mot⁹ vitādos, vt ſ. dctm eſt. Silr ēt anq̄ hois rō, in q̄ eſt pctm mortale, repet̄ p grāꝫ iuſtificantē, pōt ſingula pctā mortalia vitare, et ſm aliqđ tempus (qꝫ nō eſt neceſſe q continuo peccet in actu) ſed quod diu maneat abſqꝫ peccato mortali eſſe non poteſt. vnde et gregor. dicit

cōſtitutuſqꝫ inter multa occurrentia agēda vel vitanda ꝯ deū: ergo eget pmeditatiōe ad vitādum oē pctm mortale: ergo non poteſt diu ſic pſeuerare quin peccet mortalr. Aſſumptū pꝫ ex pdeclaratis. Prima ſeqla pba in litera: qꝫ deficiente fine regulatiuo oīm et oppoſito ꝯrio fine inter tot occurrentia et prouocantia ad mortale, ꝯñs nālr ordine eſt vt ſequatur pctm mortale, niſi vigilans meditatio impediat has cās a ſuo effectu. Premeditatio nāqꝫ eſt ex q̄ ſola hō nō ſequi cōiter habitū ſeu pcōceptū finē ſm ꝓnitatē ſuam. Cuius ſignū eſt q in repētinis in qb⁹ abē pmeditatio hō opatur ſm ſuā ꝓnitatē. Firmat̄ qꝫ ſeqla ex pte poſitiui principij ex authoritate ſcripture. nā ſi cū extrinſeco ſctō ſctūs eris et cū puerſo puerteris: q̄uo cū intrinſeco puerſo fine ſeu affectu non puerteris? Et ex pte ſꝯ priuatiui ex auctē chriſo. tractātis illud ſoluite et adducite mihi ſicut inqt nauis fracto gubernaculo nō quo vult vadit: ſed quo tēpeſtas impellit: ita hō diuine grē auxilio pdit⁹ nō agit qđ vult ſꝫ qđ diabol⁹ ei intēdit: qđ vult. i. qđ vellet ſm velleitatē nō tñ peccat inuitus aut impotēs hoc nūc vitare. Scda aūt ſeqla pba: qua hō nō pōt ſemꝑ ſtare in tali pmeditatiōe. et tñ frequētia occurrētiū et ꝓuocātiū eget aſſidua pmeditatiōe vt euitet mortale pctm ab hoie ſic male diſpoſito. Hec eſt rō lre. Que manifeſte ꝯuincit q liberū arb. cū hoc q eſt liberū: ꝑꝑ tñ has malas diſpōnes et cōdōnes impotēs eſt ex ſe ad vitādū diu mortale: ſi in mortali cōmiſſo pſeuerat. ¶ Nūc ſupeſt obiectionib⁹ i ꝯriū ſatiſfacere. Et ad dicta authoris i ſcdo ſen. dr: q h retractata ſunt. Et prima ratio de facultate liberi arb. ſoluta in rñſione ad primū et tertiū: et in corpe articuli. Ubi dr q ſaluata libertas ei⁹ infirmata infert facultatē vitandi ſingula non oia mortalia in ſic diſpoſito. ¶ Similitudo inter mot⁹ iſurgētes venialiū et ꝯ deū pōt duplr intelligi primo q̄ ad occurſum frequētiā et deordinationē. ſecūdo q̄ ad modū deordinationis. Si primo mō intelligat̄ ſimilitudo tenet: et ſic vtit̄ ea h author. Si ſcdo mō nō tꝫ. Et h ꝯcludit obiectio ſctāmod⁹ nāqꝫ in venialib⁹ offendēdi eſt p negligētiā abſqꝫ deliberatione: in mortalib⁹ aūt nō niſi deliberādo offendit. Sed tñ ſicut ibi ꝑꝑ deꝑditū vigorē rōnis fieri neqt quin volūtas erret libera in ſingulis: ita h ꝑꝑ deꝑditam ſubiōnē ad finē vltimū vt per ꝯ appoſitū ꝯriū finē fieri neqt vt volūtas libera circa ſingula oia vitet ſemꝑ pmeditādo. ꝯditio qppe hois infirmi et ſic diſpoſiti nō pmittit. Obiectio aūt allata ꝯ h q diu vitare nō pōt mortale: ſoluit̄ ex eodē fundamēto. ſ. q ꝑter ꝓnitatē ꝯ frequētiā tot ꝓuocātiū ſe ſeruare diu et aſſidua pmeditatione depēdet: que eſt impoſſibilis hoi hmōi. Quāuis em̄ reſiſtēdo vni mortali firmior fiat ad vitādū aliud: nō tñ tāta ſit firmitas vt nō ſit pmeditatione aſſidua opus ad vitandū omnia ingruentibus tam frequēter impulſiuis: et ꝓpterea non diu vitare poterit caſum. ¶ Ad primā obiōnē factā ꝯ rōnē negat: aſſumptū de oib⁹ pterq̄ de habitu proprie dicto: qui nō exigit̄ ad ꝓpoſitū. ut em̄ pꝫ ex pctō mortali et cōditione ac diſpōne hois q oia numerata inueniunt̄ in q̄lꝫ exiſtēte in pctō mortali. is em̄ q̄ ſemel adulteriū cōmiſit: nec intēdit amplius cōmittere: ſine dilectione culpe pōt referri ad duplicē finē: ꝓpriū ſcꝫ habit⁹ acqſitū et reſpectu hui⁹ nō hēt ꝯriū finē pcōceptū nec eget pmeditatione ꝓpter inclinationē talis ꝯrij finis. et quo ad hoc obiectio bene dicit. Et pōt referri ad cōmunē finē oīm vitiorū. ſ. ipſummet amatū vſqꝫ ad cōtēptū dei. Et hic finis pcōceptus in vl vitioſo actu mortali pſeuerat habitualiter: donec reparetur per gratiam. Et ratione huius finis cōtrarij vitationi mortalis peccati: oportet deſtitutū hominē inter tot pmeditari aut cadere. ¶ Ad ſcdam obiōnē dr: q lꝫ negatio grē nō inferat hāc impotentiam: priuatio tñ ei⁹ ex tali cā. ſ. pctō mortali: in hoie infert talē impotētiā. Sic aūt nō erat negō grē i nā integra. Falſuꝫ q̄ꝫ ē q grā nō pl⁹ det q̄ efficaciā pciſe merēdi: dat em̄ ſubiōnē ſimplr volūtatis vltimo fini p charitatē: ſanat nām: adiuuat vires et illuſtrat. priuatio qꝫ ſubiōis ſimplr decoriꝫ ſtet cū bonitate morali: nō tñ ſtat cū bono ſimplr. ¶ Uerūtamē aduerte hic q eſſe i pctō mortali ꝯtingit triplr q̄tū ad ꝓpoſitū peccat. ſ. formalr et p ſe vt eſt ille q̄ ſcit ſe ēe i pctō mortali: et nō ꝓuidet ſibi hic em̄ ſcit et vult ſe eſſe i pctō mortali. Uel formalr et p ſe ex pte obiti: per accñs aūt ex pte operātis, vt q̄ fecit ex ignorātia iuris nō excuſante ꝯtrū vſurariū: hic em̄ ſcit et vult ſe eſſe i tali facto qđ eſt formalr pctm mortale: nō tñ ſcit aut vult ſe eſſe i pctō mortali ignorātia velāte ipm. Uel p accñs: vt ſi qs diligēter et ſi nō ſufficiēter ſe diſcuſſit: et putat ſe eſſe in grā: et cū tamen ſit in pctō mortali: hic em̄ nec ſcit nec vult ſe eſſe in peccato mortali: et nec in

aliq̃ qđ hēat pctī mortal' rōnē. Inter hoc aūt tres hec eſt dr̃ia ad ppoſitū. q̄ primº eſt in pctō mortali nō ſolū facto ſed affectu p ſe:ſcđs affectu quoq̄ ꝛ p ſe ex pte obi:ſz p accńs ex pte ſui ꝓpter ignorātiā. tertiº facto tm̄. Et ꝓpterea in pmo locū p ſe hz precōceptº fin' malº, ꝛ deſtitutio affectus a fine virtuoſo ꝛ cetera q̃ in lr̃a dr̃r. In 2º hec eadē locū hñt partim p ſe. ſ. ex pte obi, ꝛ partim p accńs. ſ. ex pte operātis: ac per hoc iuxta illius p accńs frequentiā erit caſº. Iſte eñ pōt hr̄e cor ſuū ſtabilitū ī deo ex intētione ꝛ affectu: ꝛ ꝓpea cauebit a ceteris q̄tus p accńs, affectus ad lucrū p illū ꝯtrum ignorāś quo ad vſurā (vt dictū eſt) ſit infectus. In tertio locum hñt hec eadē facto tm̄. vñ hic pōt magis vitare quam aliq̄ mortale pctm̄: dū nō affectu ſed facto ſolo malum ſinē ꝑeconceptum ſeruat: affectu nanq̄ ſe ſimplr̄ deo ſubijcit ac p illum regulaẗ. Quia ergo ſermones doctrinales ſont males ꝛ per ſe eſſe opꝫ: ideo pħs lr̄a de exñte in pctō mortali formaliter ꝛ p ſe intelligenda eſt. Et primo de exñte formalr̄ ꝛ p ſe ſcđdū q. ſcđo de exñte formalr̄ ꝛ p ſe ex pte obiecti: p accidēs autē ex pte ſui: neuter eñ pōt diu pſeuerare abſq̄ nouo caſu in mortale. Nec obſtat in ſcđo q̄ cōtingit caſum ignorantū eſſe de raro cōtingētibº: rarū eñ ē ex parte exñtis in ſtatu illo ꝓnus eſt ad illud faciendum infinities ſi infinities occurreret ex quo ad illud affectº eſt abſq̄ freno ꝓpter ignorātiā. ꝛ ꝓpterea q̄rū eſt ex pte ſue potētie nō pōt diu ſtare quī cadat q̄uis materia caſus nō ſepe occurrat. De exñte autē in peccato mortali tertio modo nō accipio hāc litteram ſed loco illā liter eos qui incipiūt ꝯ diuinā grām repari. vñ iſte non peccat mortalr̄, ſuſcipiens ſic factū: vt alibi diffinitū eſt. ¶ Et p hec pꝫ ſolo quo cōuerſio ad commutabile bonū preterita infert vel non infert hāc impotentiā. Si eñ pſeuerat in affectu iā opº eſt premeditatione: aut qđ plus eſt ſciētia. Si aūt facto tm̄ nō opº eſt ſciētia aut ꝑmeditatione: ſed diuino intellectu ad intelligendū delicta. ꝛ de hoc (vt dictū eſt) nō ſermo pħi: q̄ñ ab arte relinquitur id qđ eſt p accidēs. Ex his aūt facile pꝫ quo modo ex his omnibº vna impotētia cōſtat vt diuerſis cōditionibº requiſitis cōcurrētibus ad eius ꝑfectionē vt pꝫ in. 5. meta. capitulo de vno) ꝛ ſingulos effectus ſingulorū male eſſe obijciēdo numeratos: vt patet ex dictis. ¶ Ad argumentum cōtra cōcluſionē. ſ. q̄ ſequereẗ q̄ poſſet quis ſcire ſe eſſe in gratia: negamus ſequela. Et quum dicit pōt ſcire ſe diu nō deliberaſſe in pctm̄ mortale. reſpōdeẗ q̄ quicquid ſit de peccatis cōmiſſionis quis ſcit ſe diu non cecidiſſe in pctm̄ mortale obmiſſionis: ꝛ q̃ nō eget deliberatiōe poſitiua: ſed ſufficit nō deliberare q̄ñ teneẗ: ſcriptū eſt eñ delicta q̄s intelligit? delictū eñ ꝓprie obmittētis eſt. ꝛ ꝓpterea ſubdi: ab occultis meis mūda me domine. Dicis ſcđo q̄ impotētia talis eſt effectus ſtantis peccati mortalis formaliter ꝛ p ſe, ꝛ nō per accidēs tm̄ ſcđo facto vt dictū eſt. ꝛ propterea ex hoc q̄ quis diu nō cecidit nō poteſt ſcire ſe de facto non eſſe in mortali: ſed non eſſe in affectu mortalis. vnde apoſtolus nihil mihi

pſal. 43. c. 5.

ſup ezech. q̄ pctm̄ qđ mox p pniām nō deleẗ ſuo pōdere ad aliud trahit. Et huiº rō ē: q: ſicē rōni ſubdi dꝫ inferior appetitº, ita ēt rō ſubdi dꝫ deo, ꝛ in ipſo cōſtituere finē ſue volūtatẜ. Per finē aūt opꝫ q̄ regulenẗ oēs actº humani, ſicē p rōnẜ iudiciū regulari debēt motº inferioris appetitº. Sicut ḡ inferiori appetitu nō totalr̄ ſubīo rōni: nō pōt eſſe q̄n cōtingāt inordinati motº in appetitu ſenſitiuo, ita ēt rōe hoīs non totalr̄ exñte ſubīa deo. ꝯñs eſt vt cōtingāt multe inordinatiōes ī ipſis actibº rōnis. Cū eñ hō nō hꝫ cor ſuū firmatū in deo, vt ꝓ nullo bono cōſequēdo vel malo vitādo ab eo ſepari vellet, occurrūt multa ꝓꝑ q̃ ꝯñda vel vitāda hō recedit a deo cōtēnēdo ꝑcepta ipſius: ꝛ ita peccat mortalr̄. ꝑcipue q: in repētinis hō opaẗ ſm̄ finem ꝑcōceptū ꝛ ſm̄ habitū ꝑexñtē: vt pħs dicit in. 3. ethi. q̄uīs ex ꝑmeditatione rōnis homo poſſit aliqđ agere ꝑter ordinē finis ꝑconcepti ꝛ pīter inclinationē habitº. Sꝫ q: hō nō pōt ſemꝑ eſſe in tali ꝑmeditatione, nō pōt cōtingere vt diu permaneat quin opereẗ ſm̄ ꝯñam voluntatis deordinate a deo, niſi cito per gratiam ad debitum ordinem reparetur.

Ad Primū ergo dōm, q̄ hō pōt vitare ſingulos actº pctī, nō tn̄ oēs niſi per grāz: vt dictū ē. Et tn̄ q: ex eiº defectu eſt, q̄ hō ſe ad grāz hñdā nō ꝑparet ꝓꝑ hoc a pctō nō excuſaẗ q̄ ſine grā pctm̄ vitare nō pōt. ¶ Ad ſcđ3 dōm, q̄ correctio vtilis eſt vt ex dolore correctiōis volūtas regeneratiōis oriaẗ. ſi tn̄ q̃ corripiẗ filiº ē ꝓmiſſionẜ, vt ſtrepitu correctionẜ forinſecº inſonāte aut flagellāte, deº in illo īrinſecº occulta inſpiratiōe opeẗ ꝛ velle: vt aug. dicit in li. de correctiōe ꝛ grā. Iđ ḡ neceſſaria ē correctio: q: volūtas hoīs reqriẗ ad hoc q̄ a pctō abſtineat. ſꝫ tn̄ correctio nō ē ſufficiēs ſine dei auxilio. vñ eccle. 7. Cōſidera opa dei q̄ nemo poſſit corrigere, quem ille deſpexerit. ¶ Ad 3m dōꝫ, q̄ ſicē aug. d. in hyponoſticō, ꝓbū illud itelligiẗ de hoīe ſm̄ ſtatū nāe īte gre q̄ñ nōdū erat ſeruº pctī. vñ poterat peccare ꝛ nō peccare, nūc ēt qđcūq̄ vult hō daẗ ei: ſed ħ q̄ bonū velit, hꝫ ex auxilio grē. ¶ Utrū ille qui iam cōſecutus eſt grām, p ſeipſum poſſit opari bonum ꝛ vitare pctm̄ abſq̄ auxilio gratie. Artic. 9.

AD nonū Uideẗ q̄ ille q̃ iā cōſecutº eſt grāz, p ſeipſum poſſit opari bonū ꝛ vitare pctm̄ abſq̄ alio auxilio grē.

conſcius ſum: ſed nō in hoc iuſtificatus ſum. ¶ Ad rationē ſcđi dr̄. q̄ multiplr̄ peccat. pmo in aſſte aſſumit falſum. ſ. dū cauet hoc cauet oē: q: pōt ſimul cauere vnū ꝛ trāſgredi aliud ꝑceptū. ꝓbatio quoq̄ aſſumit falſum. ſ. q̄ volūtas nō pōt illos duos cōſenſus habere. pro quāto expertimur aliquē ſimul velle rapere ſed nō res ſacras: ac pre hoc vitare ſacrilegiū ꝛ cōmittere rapinā: ꝛ ſimiliter in multis. Et rurſus q: ad pctm̄ obmiſſionis nō requiritur actus alius, poteſt ſimul implere preceptū vnū ꝛ obmittere aliud ad quod pro tunc teneẗ abſq̄ duobus ſimul cōſenſibus poſitiuis, vñ ꝓbatio eſt falſa ꝛ fallax. Cōſequētia quoq̄ ꝑncipalis peccat ſophiſmate diuiſionis ꝛ cōpoſitionis: quoniam non valet in ſingulis pōt ſigillatim: ergo ſemꝑ q̄ñ alia ꝛ alia eſt rō. ibi volūtas libera, hic ꝑmeditatio aſſidua cōtra habitū implicaẗ. Patet autē ſophiſma applicādo ad cauendū ſingula venialia, ꝛ ꝑcedendo ad cauendum oīa ſemper vt ipſe facit: ſunt enim ſingula voluntaria. ¶ Et in his omnibus aduerte, q̄ in materia morali ꝛ potentia inclinationis p modum nāe, eſt ſermo: vt intelligas doctrinam hanc verā more moralium ꝛ naturalium. ¶ In rñſione ad primum eiuſdē artic. 8. dubium occurrit ex ſcđo. vbi ſupra argulē te cōtra hāc rñſionem ſic. Stans in culpa mortali ꝛ non diſponēs ſe ad grām, non pōt ꝓ tūc ſe ſeruare a culpa: ergo ꝓ tunc eſt ſibi impoẗ ſeruare ſe a culpa mortali. Quod eſt falſum: quia omnis culpa eſt volūtaria. Aſſo habetur ex rñſione iſta q: dicit q̄ ſi non diſponit ſe ad gratiā. ſibi imputatur impotentia vitandi peccatum mortale. Conſequentia vero p ſe nota eſt. ¶ Ad hoc dicitur, q̄ nihil ꝓhibet eſſe voluntariū ſimpliciter q̄ñ tamē ex ſuppoſitione eſt impoſſibile alr̄ ſe habere: ſicut nauigare eſt volūtariū ſimpliciter, ſed ſuppoſito, q̄ aliqs abſens velit eſſe in inſula neceſſariū eſt nauigare ꝛ inuidere voluntariū eſt (alīter peccatum non eſſet) ſuppoſita iā ſuperbia eſt neceſſariū. vñ aug. dicit in lib. de vera religione. q̄ natura ſuperba neceſſe hꝫ aliī inuidere. Et ratio eſt eadē: q: ſuppoſito q̄ quis querat inordinate propriā excellentiā, opꝫ quod ex aliorum excellentiis vtpote derogante propriē percutiatur. Sic igitur exiſtens in peccato mortali, ꝛ non ſe diſponens ad gratiam ex hac ſuppoſitione. ſ. q̄ vult permanere in ſtatu tali neceſſe h̄ obet peccare mortaliter ꝛ impoſſibile eſt ei nō peccare mortaliter: ſed talis neceſſitas ꝛ impoſſibilitas ex ſuppoſitione non repugnat voluntario: ꝛ ꝓpterea voluntarie ſimul ꝛ neceſſario ex ſuppoſitione peccabit mortalr̄.

¶ Super Articu. 9.

IN art. 9. eiuſdē. q. 109. dubium occurrit de tituli ꝛ concluſionis principalis ſenſu. poteſt ſiquidem tripliciter intelligi. primo vt ſit ſermo de bono morali ſeu meritorio. indefinite. ꝛ tunc eſſet queſtio vtrum poſſit aliquod bonum moraliter vel meritorie operari: ꝛ concluſio eſt q̄ non. Et hic ſenſus licet thomiſtis quibuſdam apparuerit, accipientibus hinc quod apud anthorem homo ſine ſpeciali auxilio nō

Unūqđq̄ eñ aut fruſtra eſt aut imꝑfectū ſi nō implet illud ad qđ datur. Sed grā ad hoc datur nobis vt poſſimus bonū facere ꝛ vitare pctm̄. ſi igiẗ p grāz ħ hō nō pt vr q̄ vel grā ſit fruſtra data vel ſit imꝑfecta. ¶ P. Per grāz ipe ſpūſſancº in nobº habitat: ſm̄ illud. 1. ad cor. 3. Neſcitẜ q: templū dei eſtẜ, ꝛ ſpūs dei habitat in vobº. Sꝫ ſpūſ ſancº cū ſit oīpotēs, ſufficiēs eēt nos inducat ad bñ operādū, ꝛ vt nos a pctō cuſtodiat. ḡ hō grātiā cōſecutº pōt vtrūq̄ ꝑdictorū abſq̄ alio auxilio grē. ¶ Si hō cōſecutº grāz, adhuc alio auxilio grē indiget ad hoc q̄ recte viuat ꝛ a pctō abſtineat, pari rōne etſi illud aliud auxiliū grē cōſecutus fuerit adhuc alio auxilio grē idigebit: pcedeẗ ḡ in īfinitū: qđ ē incōueniēs. Ergo ille q̃ ē in grā, nō indiget alio auxilio grē ad ħ quod bene operetur ꝛ a peccato abſtineat.

Sed ꝯ Eſt, q̄ Aug. dicit in li. de nā ꝛ grātia, q̄ ſicē oculº corporẜ pleniſſime ſanus niſi cādore lucis adiutº non pōt cernere, ſic ꝛ hō ꝑfectiſſime ēt iuſtificatus niſi eterna luce iuſtitie diuinitº adiuuetur recte nō pōt viuere. Sed iuſtificatio fit p grām: ſm̄ illud ro. 3. Iuſtificati gratis p grām ipſiº. Ergo ēt hō iā habens grām indiget alio auxilio grē ad hoc q̄ recte viuat.

Rñdeo Dōm, q̄ ſicē. ſ. dictū eſt, hō ad recte viuēdū duplr̄ auxilio dei indiget. Uno qđē mō q̄ntū ad aliqđ habituale donū p qđ nā humana corrupta ſaneẗ: ꝛ ēt ſanata eleueẗ ad opandā opa meritoria vite eterne que excedūt ꝓportionē nāe. Alio mō indiget hō auxilio grē. vt a deo moueaẗ ad agēdū. ¶ Quātū igiẗ ad primū auxilij modū hō in grā exñs, nō idiget alio auxilio grē q̄ſi aliq̄ alio habitu infuſo, indiget tn̄ auxilio grē ſm̄ aliū modū: vt. ſ. a deo moueaẗ ad recte agēdū ꝛ hoc ꝓꝑ duo. Primo qđē rōne gñali ꝓꝑ ħ q̄ ſicē. ſ. dictū eſt, nulla res creata pōt ī quēcūq̄ actū ꝓdire niſi ꝟtute motiōis diuine. Scđo rōne ſpāli ꝓꝑ cōditionē ſtatº hūane nāe. q̃ qđē lꝫ p grāz ſaneẗ quantū ad mentē, remanet tn̄ in ea corruptio ꝛ infectio q̄ntū ad carnē, p quā ſeruit legi peccati: vt ḋ ad ro. 7. Remanet etiā q̄đā ignorantie obſcuritas in intellectu: ſm̄ q̄ (vt ēt ḋ ro. 8.) quid oremº ſicē opꝫ neſcimº. ꝓꝑ varios. n. rerū. euētº, ꝛ q: ēt noſipſos nō ꝑfecte cognoſcimus, non poſſumº ad plenū ſcire q̄đ nobis expediat: ſm̄ illud ſap. 9. Cogitationes mortaliū timide, ꝛ īcerte ꝓuidētie nr̄e. Et iđ neceſſe ē

poteſt q̄cūq̄ opus moralr̄ bonū facere. falſus tñ eſt: q: hō ⁊ ſine grā (vt p̄mus probatū fuit) pōt aliqđ opus moralr̄ bonū facere. in grā conſtitut⁹ hʒ ipſam gratiā ſanātē ⁊ eleuātē q̄ eſt potēs opari opa bona etiā merito rie. Et q̄ hec ſit mēs authoris ex hoc patet q̄ rō indigētie ſpālis auxilij vltra grām ponit̄ infirmitas in carne, obſcuritas in intel̄l. Conſtat autem q̄ nec infirmitas carnis nec obſcuritas in intel̄l tanta eſt aut intātum vi get ⁊ extendit̄, vt im pediat hominē ī grā cōſtitutū a quolibet bo no operū manifeſte pateat q̄ nec exiſten tes in pc̄ō mortali im pediuntur a q̄libȝ bono opere. ¶ Scđo, vt ſic ſermo de bono ⁊ malo vl̄r ⁊ tūc eſſet qđ vtrū hō in gratia poſſit oē ſuum opus facere bo nū, ⁊ oē malū vitare. ⁊ p̄clō eſſet negatiua. Et hic ſenſus lʒ clau dat̄ ī cōcluſiōe huius articuli: nō tñ vr̄ dire cte intēt⁹. tū q: rōnes l̄re nō tēdunt ad hoc q̄ hō nō pōt eſſe ſine veniali aliquo poſt cō ſecutā gratiā. tū q: in ſequēti articulo ex de ciſione iſtius articuli concludi: q̄ hō ſine ſpāl: auxilio dei non poteſt vitare mortale poſt cōſecutā gratiā: q: eget illo ad pſeue rādū in grā, q̄ nō per di. niſi per mortale. Non agi: ſtatu iſ arti culi huius in pſerua tione a malo veniali. ſȝ ad plus indigētia tali auxilij extēdit̄ ibi. ¶ Tertio poteſt intel ligi titulus et conclu ſio ſimplr̄. i. abſq̄ de terminatione aliq̄ vt ſit ſermo de bono cō ſono grē ⁊ malo diſſo nāti: hoc. n. ſubintelli gi pʒ rōne ſōte mā̄e de q̄ tractat̄ ⁊ de opa tione boni ⁊ vitatiōe mali: nō ad horā aut reſpectu huius. hoc etiā ſubintelligi pʒ ex eo q̄ nō dicit̄ ſim plr̄ aliqđ poſſe ambu lare. q̄ pōt ad horā aut in ſolario plano am bulare. Et tūc in q̄ō ne verſa: an hō cōſe cut⁹ grām bona opa q̄ cōtinuo facit, ⁊ mala que vitat non hic aut nūc, ſed abſolute ope tur ⁊ vitet ex ſola grā habituali an ex ſpāli etiam auxilio dei. Et hic ſenſus eſt intētus ab authore: et r̄ndet plano ſenſu litere. et eſt cōcluſio negatiua

j.q.114 ar.2.c. Et 23c. q.138. art.4. Et.2.d. 29.1 ex po.lit. ad.2. Et.3.5. ca.155. Et 4.q. 24.ā.13 P to. ⁊ q.27.ā. 5.ad.3. Et pſ. 31.co.6 Et 30.7 lec.2.c. p̄in⁹.

nobis, vt a deo dirigamur ⁊ ptegamur qui oīa nouit ⁊ oīa pt. Et pp̄ h̄ ēt renatis in fi lios dei per gratiam conuenit dicere, ⁊ ne nos inducas in tentationem, ⁊ fiat volūtas tua ſicut in celo ⁊ in terra ⁊c. que in oratio ne dñica cōtinentur ad hoc pertinentia.

Ad p̄mū Ergo dōm, q̄ donū habi tualis grē nō ad h̄ dat̄ no bis vt p ipm nō indigeam⁹ vlteri⁹ diuio au xilio: indiget enī q̄libet creatura vt a deo cō ſeruet̄ī bono qđ ab eo accepit. Et iō ſi poſt acceptā grām hō adhuc idiget diuino auxi lio, nō pōt cōcludi q̄ grā ſit ī vanū data vel q̄ ſit impfecta: q: etiā in ſtatu glīe qn̄ grā erit oīno pfecta, hō diuio auxilio idigebit. Hic aūt aliq̄lr̄ grā impfecta eſt inquātum holēȝ nō totalr̄ ſanat: vt dcm̄ eſt. ¶ Ad ſm dōm, q̄ opatio ſpūſſcī q̄ nos mouet ⁊ p̄te git, nō circūſcribit̄ p effectū habitualis do ni qđ in nobis cāt: ſȝ pter hūc effectū nos mouet ⁊ ptegit ſimul cū patre ⁊ filio. ¶ Ad tertium dicendum, q̄ ratio illa concludit q̄ homo non indigeat alia habituali gratia.

¶ Utrū homo in grā cōſtitutus indigeat auxilio gratie ad perſeuerandum. Art. 10.

AD decimū Sic pcedi tur. Uīr q̄ hō in grā cōſtitut⁹ nō indigeat auxilio grē ad pſeuerādū. Per ſeuerantia. n. eſt aliqđ min⁹ vir tute, ſicut ⁊ cōtinētia: vt pʒ p phm ī 7. ethi. Sed hō nō idiget alio auxilio grē ad hñdū virtutes ex quo eſt iuſtificat⁹ per grām. Er go multo min⁹ indiget auxilio grē ad hñdā perſeuerātiā. ¶ p̄. Oēs vtutes ſimul infun dunt̄. Sȝ pſeuerātia ponit̄ q̄dā virt⁹. Ergo vr̄ q̄ ſil cū grā infuſis alijs virtutib⁹ pſeue rātia def. ¶ p̄. Sic aplš ōt ad ro. 6. plus re ſtitutū ē hoī p donū chri q̄ȝ amiſerit p pcm̄ ade. Sed adā ad accepit vñ poſſet perſeue rare. ergo multo magis nobis reſtituit̄ per gratiā xp̄i vt pſeuerare poſſimus: ⁊ ita ho mo non indiget gratia ad perſeuerandum.

Sȝ ↄ̄ Eſt, q̄ aug. dicit in lib. de pſeue rātia. Cur pſeuerantia poſcit̄ a deo ſi non datur a deo. an ⁊ iſta irriſoria pe titio eſt, cum id ab eo petitur quod ſcitur non ipſum dare, ſed ipſo nō dante eſſe in ho minis poteſtate. Sed pſeuerantia petit̄ etiā ab illis qui ſunt per gratiā ſanctificati: qđ in telligitur cum dicimus ſanctificetur nomē tuum: vt ibidem augu. confirmat per verba cypriani. Ergo hō etiā in gratia cōſtitutus indiget vt ei perſeuerantia a deo detur.

R̄ñdeo Dicēdū, q̄ pſeuerātia triplr̄ ō̄r. Quñq̄ enī ſiḡt habitū mē tis p quē hō firmiter ſtat, ne remoueat ab eo qđ eſt ſ̄m virtutē p triſtitias irruētes. vt ſic ſe habeat pſeuerātia ad triſtitias ſicut ↄtinētia ad ↄcupias ⁊ delectatiōes: vt phs dicit ī 7. ethi. ¶ Aliomō pōt dici pſeueran tia habit⁹ q̄dā ſ̄m quē hō hʒ ppoſitū pſeue rādi in bono vſq̄ in finē. Et vtroq̄ iſtorum modorū pſeuerātia ſil̄ cū grā infundit̄, ſicut ⁊ cōtinētia ⁊ cetere vtutes. ¶ Aliomō ō̄r pſeuerātia ↄtinuatio q̄dā boni vſq̄ ad finē vite. Et ad talē pſeuerātiā hñdā hō in grā ↄſtitut⁹ nō q̄dē indiget aliq̄ alia habituali grā: ſed diuino auxilio ipm dirigēte ⁊ pte gēte ↄ̄ tētationū impulſus: ſicut ex pcedēti q̄ōne appet. Et ideo poſtq̄ȝ aliq̄s eſt iuſtifi catus p grām neċe hʒ a deo petere p̄dictū perſeuerantie donū. vt. ſ. cuſtodiatur a ma lo vſq̄ ad finem vite: multis enī datur gra tia quibus nō datur pſeuerare in gratia.

Ad primū Ergo dōm, q̄ obio illa pcedit de p̄mo mō p ſeuerātie: ſicut ⁊ ſcđa obio pcedit de ſecū do. ¶ Uñ pʒ ſolutio ad ſm. ¶ Ad tertium dōm, q̄ ſic aug. ōt in li. de nā ⁊ grā, hō ī p̄mo ſtatu accepit donū p qđ pſeuerare poſ ſet: nō autē accepit vt pſeuerāret. nūc autē per grām chriſti multi accipiūt ⁊ donū grē quo pſeuerare pñt, ⁊ vlterius eis dat̄ q̄ pſe uerēt. Et ſic donum chriſti eſt maius q̄ȝ de lictū ade. ¶ Et tñ facilius hō p grē donū pſeuerare poterat ī ſtatu innocentie in quo nulla erat rebellio carnis ad ſpiritū, q̄ȝ nūc poſſim⁹: q: reparatio grē chriſti etſi ſit in choata q̄ntū ad mentem, nōdū tñ eſt con ſummata quantū ad carnem. quod erit in patria: vbi homo non ſolum perſeuerare po terit ſed etiam peccare non poterit.

¶ De grā dei q̄ntū ad ei⁹ eſſentiā. Q̄ō. 110.

DEinde Conſiderandū eſt de grā dei q̄n tum ad eius eſſentiā. Et circa hoc querūtur quatuor. Primo, vtrum gratia ponat aliquid in anima. Secūdo. vtrum gratia ſit qualitas Tertio, vtrum gratia differat a virtute in fuſa. Quarto de ſubiecto gratie.

¶ Utrū gratia ponat aliqđ in aīa. Art. 1.

AD primū Sic proceditur Uidetur q̄ grā nō ponat aliquid in anima. Sicut enī hō dicit̄ habere gratiā dei, ita etiam gratiā hoīs. vñ dicitur geñ. quod do

in litera q̄. ſ. homo per ſolū donū gratie nō pōt opari bona opanda. ⁊ vi tare mala vitāda: ſȝ ad hoc eget ſpāli auxilio dei vltra grām. Et rō līe eſt: q: gratia nō dat quicquid opus eſt ad hec duo. nā relinqt carnē in firmam ⁊ intellectū obſcurū: quibus niſi ſpāli dei auxilio ſubuenia: in ter tot occurrētia infirmitas carnis ⁊ obſcuritas intellect⁹ abducet libe rū ar. a grā tollendo vſum grē ⁊ trahendo ad infirma carnis: ⁊ expediē tia ſ̄m apparētiā infirmi viſus. Cū quo tñ ſtat q̄ hō ex ſola grā pōt ipa gratia vti bene faciendo ⁊ mala vitando nūc ad hoc. ¶ Et debes ſcire: q̄ licet minima grā ſufficiens ſit quantū eſt ex ſe reſiſtere oībus emer gentib⁹ tā ex infirmitate carnis q̄ȝ ex obſcuritate intellect⁹: q: tñ poſita in tali ſubiecto nō tollit hec duo ſibi aduerſantia. ideo eget etiā extrin ſeco auxilio homo inter hec cōtraria cōſtitut⁹ vt ſequat̄ operationē bono rū ⁊ vitationē malorū, vt nō declinet ipſe in hec cōtraria. Et ſi cōtēplat⁹ fueris q̄ obſcuritas intellect⁹ eſt ignorātia expedientiū ad vitā eternam videbis q̄ nō ſolū in ſtatu nature corrupte ſȝ integre hō egebat h̄ auxilio ex vna parte tantum: ſed ignorantijs ſuperuenientium ⁊c. vt habes in li tera. Expecta dicenda in ſequenti articulo vt clarius hunc intelligas.

¶ Super artic. 10.

IN artic. 10. eiuſdē. q. 10 ⁊. dubium occurrit circa dicta ī reſpōſione ad tertiū quo pacto ſtant hec duo ſil̄. hō hʒ donū gratie quo pōt perſe uerare ⁊ hō nō pōt ex ſola grā perſeuerare. Utrūq̄ ſiquidem in lr̄a hr̄. primum ex 3a. ſm ex authore in corpore articuli. Et eſt idē dubium ex tendēdū ad materiā precedentis articuli. q: hō hʒ donū grē quo poteſt bñ opari ⁊ mala cuſ pe vitare: ⁊ tñ cōclu di: q̄ nō pōt ex ſola hītuali grā bñ opari ⁊ pc̄m vitare. Qđ enī grā ⁊ charitate hō ſit potēs opari bonū p ſe notū ē: q: ſūt p̄n cipia p̄xima bonorū operū. Qđ ſo ſit po tēs vitare malū ex ſe q̄ȝ pʒ: q: p idē prin cipiū vitam⁹ ↄ̄trariū p qđ pellimus in reli quū: ⁊ p idē enī ignis calefacit ⁊ fugat fri guo: ⁊ ſ̄m q̄ deſcēdit ⁊ reſiſtit aſcenſui: ⁊ fortis pugnat p liber tate: ⁊ reſiſtit ſeruituti. ¶ Ad h̄ dr̄ q̄ q̄ntū q̄ vſus ſeu opō potētie alicui⁹ aliūde pēdet q̄ȝ ex potētia: tūc ex ſola potētia nō pt in ferri vſus ſeu opatio illi⁹ ī actu exercito. Uerbi grā po⁴ viſi ua hʒ p ppio actu ſuo videre qđ depen det ⁊ ab obio ⁊ lumi ne. ⁊ ppea nō pt ex h̄ ſolo q̄ hō hʒ potētiā viſiuā īferri q̄ ex ſo la po⁴ viſiua pt vide re qn̄ ſine extrinſeco lumine nunq̄ȝ exibit in actū. Potētia ergo exigēs aliqđ extrin ſecū ad executionem ſui act⁹: nō ſufficit ſo la ad ppriū actū. vñ quēadmodū ſtāt hec duo ſil̄: hō hʒ poten tiā q̄ pt videre, ⁊ hō pt nō ex ſola po⁴ viſi ua videre: ita ī p̄po ſito q: grā eſt q̄ hō ē potēs elicere opōnē bonā ⁊ reſiſtere ipul ſionib⁹ tentationū: ⁊ cōtinuare in h̄ qđ eſt pſeuerare. iō hō do natus ibi dono q̄ hec pōt. Sȝ q: grā nō pt exercēre hos act⁹ ſim plr̄ qn̄ oȝ. vbi oȝ ⁊c. Quis poſſit ad horā ſine ſanitate carnis miniſtre ei⁹ ⁊ lumi ne intellectus coope rātis eidē: q: horū op poſita ſubtrahūt ar bitriū ab vſu gratie ſine extrinſeco lumi ne ⁊ ope (altera pp ob ſcuritatē: altera pp infirmitatē) ideo ōt q̄ ex ſola grā ſine ſpāli auxilio nō pōt in hec ſimplr̄. Et eſſet ſimile ſi ponamus hoīem infirmū ſȝ vires miniſtrātes intellectui: tūc. n. hō int̄⁴ vt prin⁴ intelligēdi etiā hītuato ē potēs intelligere: ⁊ vitare errores: ⁊ in h̄ cōtinuare: q: inte ⁊ cōtinue ma gis intelligēdo fortifica. Uerūtñ q: ad cōtinuationē ⁊ pfectionē act⁹ in tellect⁹ qn̄ oȝ exigit̄ ſanitas viriū interiorū: iō hō talis nō poterit qn̄ oȝ vti mte⁴ in iudicādo ⁊c. pp infirmitatē vir. Uñ ſi opem ds ferat ſanita tis: q̄ſius poſſet ſine tali ope ad horā recte iudicare. ¶ Et ſic habes, q̄ hi duo art. de neceſſitate diuini auxilij ad vſum grē ſunt qm̄ mult̄ dat̄ grā: q̄b⁹ nō da⁴ vti ea qn̄ opʒ: ſȝ diuina pmiſſiōe abijcere eam. Et ſic dat̄ donū quo pñt bñ opari ⁊ reſiſtere tentationib⁹ ⁊ pſeuerare oībus q̄bus datur grā: nō tñ oībus datur executio hoȝ ſimplr̄ (vt experiētia teſta⁴) q: nō oībus dantur extrinſeca requiſita ad talē executionem: ⁊ ideo opʒ orare ne proijcias nos in tempore ſenectutis: quum defecerit virtus no ſtra ne derelinquas nos domine: ⁊ ne nos inducas in tentationem.

2.di.28 art.2. Et.3.3 ca.155. Et 4i.q. 27.ar.4.

¶ Super. q. 110. artic. 1.

IN artic. primo ⁊ 2o. q. 110. nil dubitandū occurrit. Notet̄ tñ radix

ↄcluſiõis pmi articu li in rñſione ad pmū. q. ſ. gr̃a tam dei quã hoīs ponit aliqd in grato lʒ differenter. Et redeam⁹ ad noſmetipſos in cõtēplatione 2ª art. inſpiciētes ſi has qualitates habeã⁹ qb⁹ ppter mouemur ad diuina eternaq̧ bona. Lingua quoq̧ ex rñſione ad 5ᵐ diſce cohibere, ne dicas gr̃az annihilari quãm homo pdit eã: qꝛ nec fit nec corrũpitur, nec creat, nec annihilatur (vt in lr̃a dicitur, ſʒ ſm ipſam homo creatur in tale eſſe.

¶ Super arti. 3.

In ↄtrc. 3. e. uſdem q. dubium occurrit ex ſcoto in 2. ſen. diſt. 27. c ꝯ rõnem litere. ꝛ ptra cõclnſionẽ. Soluit ſiq̄dẽ rõnē illã q̄ ponit in calce corporis art. ſicut lumen naturale rationis ꝛc. ꝛ dicit q̧ ſilitudo ſaluatur in hoc q̧ ſicut virtutes acquiſite pficiunt in ordine ad lumen qd̓ eſt prudētia. ꝛ illa ad lumen intellect⁹ agētis: ita infuſe i ordine ad lumē charitat. n. ꝛ illa ad finē ſupnālē. Arguit ēt ꝯ eã: qꝛ ſeqretur q̧ fides non poſſet manere informis: qꝛ nõ poſſet perficere deficiēte lumine in ordine ad quod perficit. ſicut nec virtus acqſita pot eẽ manere virtus, non manēte habitudine ei⁹ naturali ad illud qd̓ reſpicit.

¶ Contra cõcluſionē triplex motiuũ affert. Primo qꝛ quecũq̧ excellentia attribuitur gr̃e, attribuit charitati ꝛ ꝯuerſo: ergo gr̃a ꝛ charitas ſunt idē. Aſſumptū patet tripl'r. Primo i hoc q̧ vtraq̧ diuidit formaliter eq̄l'r inter fil eos regni ꝛ perditionis. Secundo in hoc q̧ vtraq̧ eſt formatiuum ꝛ non poteſt eſſe informis. Tertio in hoc q̧ vtraq̧ cõiungit vltimo fini perfecta coniunctione qualis poteſt eſſe in via. Scdo i qꝛ ſi ponūtur diſtincte, altera ſupflua. probat. qꝛ reliqua ſufficit. Tertio qꝛ eodē habitu quo ſpũſanct⁹ inhabitat animã voluntas inclinatur in ſuum actum meritorium, ꝛ ꝯuerſo: nõ ſic aũt eſt de habitu fidei ꝛ ſpei propter eorũ imꝑfectionē. ¶ Ad obiecta cõtra rõnem ſcoti de qt q̧ ſolutio ipſa

Alis nõ tamen.

min⁹ dedit Joſeph gr̃am in ↄſpectu principis carceris. Sʒ p h̓ q̧ homo dr̓ hr̃e gr̃am hoīs, nihil ponit in eo q̄ gr̃az alteri⁹ hʒ, ſʒ in eo cui⁹ gr̃am hʒ ponit acceptatio q̄dam. Ergo p h̓ q̧ hō hr̃e gratiã dei dr̓, nihil ponit in aīa ſed ſolum ſignatur acceptatio diuina. ¶ P̄. Sicut aīa viuificat corpus, ita de⁹ viuificat aīaz: vñ dr̓ deutro. 30. Ipſe eſt vita tua. Sed aīa viuificat corp⁹ immediate. q̄ etiam nihil cadit mediū inter deū ꝛ aīaz. Nõ ergo gr̃a ponit aliq̄d creatū in aīa. ¶ P̄. Ad ro. 1. ſup illud. gr̃a vobis ꝛ pax. dicit gloſ. Gr̃a .i. remiſſio peccatorū. Sed remiſſio peccatoꝝ nõ ponit in aīa aliq̄d, ſʒ ſolū i deo nõ imputãte peccm̃: ſʒ illd̓ pſal. beatꝰ vir cui nõ imputauit dñs peccm̃. q̄ nec gr̃a ponit aliq̄d i aīa.

Sed cõtra Lux ponit aliquid in illuminato. Sed gratia eſt q̄dã lux anime. vnde aug. dicit in lib. de natura ꝛ gratia. Preuaricatorē legis diuine lux deſerit veritatis, qua deſert⁹ vtiq̧ fit cecus. ergo gr̃a ponit aliquid in anima.

Rñdeo Dõm, q̧ ſm cõem modū loquēdi, tripl'r gr̃a accipi ↄſueuit. Uno mõ pro dilectiõe alicui⁹: ſicut cõſueuim⁹ dicere q̧ iſte miles hʒ gratiã regis .i. rex hʒ eū gratū. Scdo ſumit p aliq̄ dono gratis dato: ſicut ↄſueuim dicere. hãc gr̃az facio tibi. Tertio mõ ſumit pro recõpenſatione bñficij gratis dati: ſʒ q̧ dicimur agere gr̃as bñficioꝝ. ¶ Quoꝝ triu ſcdm depēdet ex pmo: ex amore em̄ quo aliqs hʒ aliū gratū, pcedit q̧ aliq̄d ei gratis impēdat. Ex ſcdo aũt pcedit tertiū: qꝛ ex bñficijs gratis exhibitis gr̃arū actio ↄſurgit. ¶ Quãtū igit ad duo vltima manifeſtū ē, q̧ gr̃a aliq̄d ponit in eo q̄ gratiã accipit. Primo q̄dē ipſuꝫ donū gratis datū, ſcdo hui⁹ doni recognitionē. Sed quãtū ad pmū eſt differentia attendēda circa gr̃am dei ꝛ gr̃am hoīs: qꝛ em̄ bonū creature puenit ex voluntate diuina, id ex dilectione dei q̄ vult creature bonū profluit aliqd̓ bonū in creatura. Voluntas aũt hoīs mouet ex bono preexiſtēte in reb⁹, ꝛ inde eſt q̧ dilectio hoīs nõ cauſat totaľr rei bonitatē: ſʒ pſupponit ipſam vel in parte vł toto. Patet igit q̧ q̄libet dei dilectionē ſequit aliqd̓ bonū in creatura cauſatū, q̄nq̧ tñ nõ dilectiõi eterne coeternū. Et ſm huiuſmodi boni differētiã differēs ↄſiderat dilectio dei ad creaturã. Una quidē cõis, ſm quã diligit oīa que ſunt: vt dr̓ ſap. xi. ſcdm quã eſſe nãle rebus creatis largit. Alia aũt dilectio eſt ſpãlis, ſm q̄ trahit creaturã rõnalē ſupra conditionē nãe ad participationē diuini boni. ꝛ ſʒ hanc dilectionē dr̓ aliquē diligere ſimpľr, qꝛ ſm hãc dilectionem vult deus ſimpľr creature bonū eternū qd̓ eſt ipſe. ¶ Sic igit p hoc q̧ dr̓ hõ gr̃am dei hr̃e ſignatur q̄dã ſupernãle in hoīe a deo pueniēs. Quãq̧ tñ gr̃a dei dr̓ ipſa eterna dei dilectio: ſm q̧ dr̓ etiã gr̃a pdeſtinatiõis inquantū deus gratuito ꝛ nõ ex meritis aliquos predeſtinauit ſiue elegit. Dicit em̄ ad ephe. j. Predeſtinauit nos in adoptionē filiorum in laudem glorie gratie ſue.

Ad pmū Ergo dõm q̧ ēt in hoc q̧ dr̓ aliqs hr̃e gratiã hoīs intelligit in aliquo eſſe aliquid q̧ ſit homini gratū, ſicut ꝛ in hoc q̧ dr̓ aliquis gratiã dei hr̃e. Sʒ tñ differēter. nã illud qd̓ eſt homini gratū in alio hoīe pſupponit ei⁹ dilectionē, cauſat aũt ex dilectione diuina qd̓ eſt in hoīe deo gratum: vt dictum eſt. ¶ Ad ſecundū dõm, q̧ de⁹ eſt vita aīe per modum cauſe efficiētis: ſed aīa eſt vita corpis per modū cauſe formalis. Inter formã aũt ꝛ mãm nõ cadit aliqd̓ mediū: qꝛ forma p ſeipãz informat mãm vel ſubiectū. Sʒ agēs informat ſubm nõ p ſuã ſubſtãtiã, ſʒ p formã quã cauſat i mã. ¶ Ad tertiū dõʒ, q̧ aug. dicit in lib. retractationū. vbi dixi gratiã eſſe i remiſſionē pctõꝝ. pacē xp̃o in recõciliationē dei: non ſic accipiēdū ē ac ſi pax ipſa ꝛ recõciliatio nõ ptineãt ad gr̃az gñalē: ſʒ q̧ ſpãľr gratie noīe remiſſionē ſignificauerit peccatorū. Non ergo ſola remiſſio peccatoꝝ ad gratiã ptinet: ſed etiã multa alia dei dona. Et etiam remiſſio peccatoꝝ non fit ſine aliquo effectu diuinitus in nobis cauſato: vt infra patebit.

¶ Utrum gratia ſit qualitas anime. Arti. 2.

A Dſcdm Uidet q̧ gr̃a nõ ſit q̄litas aīe. Nulla em̄ q̄litas agit in ſuū ſubm: qꝛ actio q̄litatis nõ ē abſq̧ actiõe ſubi, ꝛ ſic oporteret q̧ ſubm ageret in ſeipm̃. Sʒ gr̃a agit in aīaz iuſtificãdo ipaz. Ergo gr̃a nõ eſt q̄litas. ¶ P̄. Subã eſt nobilior q̄litate. Sʒ gr̃a eſt nobilior q̄ nã aīe: multa em̄ poſſumus p gr̃am ad q̄ nã non ſufficit: vt ſupra dictū ē. Ergo gr̃a nõ eſt q̄litas. ¶ P̄. Nulla q̄litas remanet poſtq̄ deſinit eẽ in ſubo. Sed gr̃a remanet: non em̄ corrũpit, qꝛ ſic in nihilū redigeret, ſicut ex nihilo creat. vnde ꝛ dr̓ noua creatura ad gal. vlti. ergo gratia nõ eſt qualitas. 2. diſt. 26. articul. 2.

Sed ↄ̃ Eſt, q̧ ſup illud pſal. Ut exhilaret faciē in oleo. dicit gloſ. q̧ gr̃a eſt nitor aīe ſanctū cõciliãs amorem. Sed nitor aīe eſt quedã qualitas ſicut ꝛ pulchritudo corporis. Ergo gratia eſt quedam qualitas.

Rñdeo Dõm, q̧ ſicut iã dictū eſt, i eo q̄ dr̓ gr̃am dei hr̃e, ſignat eſſe q̄dã effect⁹ gratuite dei volũtatis. Dictū eſt aũt ſupra. q̧ dupľr ex gratuita dei volũtate hõ adiuuatur. Uno mõ inq̄tū aīa hoīs mouet a deo ad aliq̄d cognoſcēdū vł volēdū vel agēdū. Et hoc mõ ipſe gratuit⁹ effect⁹ i hoīe nõ eſt qualitas, ſʒ mot⁹ q̄dã aīe: act⁹ em̄ mouētis in moto ē motus: vt dr̓ in. 3. phyſi. ¶ Alio mõ adiuuat hõ ex gratuita dei volũtate ſm q̧ aliqd̓ habituale donū a deo aīe infundit. Et h̓ id qꝛ nõ eſt ↄueniēs q̧ de⁹ min⁹ puideat his q̄s diligit ad ſupnãle bonū habēdū, q̄ creaturis q̄s diligit ad bonū nãle habēdū. Creaturis aũt nãlib⁹ ſic puidet, vt nõ ſolū moueat eas ad act⁹ nãles, ſʒ ēt largiat eis formas ꝛ virtutes quaſdã q̄ ſunt pncipia actuū, vt ſm ſeipãs inclinent ad hmõi motus. Et ſic mot⁹ q̄b⁹ a deo mouent, fiunt creaturis cõnãles ꝛ faciles: ſm illud ſap. 8. ꝛ diſponit oīa ſuauiter. Multo igit magis illis quos mouet ad conſequendū bonū ſupnãle eternū, infundit aliq̄s formas ſeu q̄litates ſupnãles, ſm q̄s ſuauiter ꝛ prompte ab ipſo moueant ad bonū eternū ↄſeq̄dū. Et ſic donuꝫ gr̃e qualitas q̄dã eſt.

Ad primū Ergo dõm, q̧ gratia ſʒ q̧ ē qualitas, dicit agere in aīam, nõ p modū cauſe efficientꝭ, ſʒ p modū cauſe formalis: ſicut albedo facit albū, ꝛ iuſtitia iuſtū. ¶ Ad ſcdm dicēdū, q̧ oīs ſubã vel eſt ipſa nã rei cui⁹ eſt ſbã, vel eſt pars nãe: ſm quē modū materia vel forma ſubã dr̓. Et qꝛ gr̃a eſt naturã humanam non põt eſſe q̧ ſit ſubã aut forma ſubſtantialis: ſʒ eſt forma accidentalis ipſius anime. Id enim qd̓ ſubſtãtialiter eſt in deo, accidētaliter fit in aīa participãte diuinã bonitatē: vt de ſcia pʒ. Scdm hoc ergo qꝛ aīa impfecte participat diuinã bonitatē, ipſa pticipatio diuine bonitatis q̄ eſt gr̃a, impfectiori mõ hʒ eẽ in aīa q̄ aīa in ſeipſa ſubſiſtat. eſt tñ nobilior q̄ nã anime inq̄tū eſt expſſio vel pticipatio diuine bonitatis, nõ aũt quãtū ad modū eſſendi. ¶ Ad tertiū dõm, q̧ ſicut dicit boetius accidētis eẽ eſt ineſſe. Unde oē accidēs nõ dr̓ ens quaſi ipſum eſſe habeat: ſed qꝛ eo aliquid eſt. vñ ꝛ magꝭ dr̓ eſſe entis quã ens: vt dicitur in. xj. meta. Et qꝛ eius eſt fieri vel corrumpi cuius eſt eſſe. ideo pprie loquēdo nullū accidēs neq̧ fit neq̧ corrumpitur: ſed dr̓ fieri vel corrumpi ſm q̧ ſubm incipit vel deſinit eſſe in actu ſecūdū illud accidēs. Et ſm hoc etiã gratia dicit creari, ex eo q̧ hoīes ſm ipſam creantur, id eſt in nouo eſſe conſtituunt ex nihilo, id eſt non ex meritis ſecūdū illud ad ephe. 2. Creati in chriſto ieſu in operibus bonis.

¶ Utrum gratia ſit idem quod virtus. Articulus. 3. 3. q. 7. ꝛ 1. co. 7. q. 62 ꝫ. 2. cor. Et. 2. di

A Dtertiū Sic procedit. Uidet q̧ gr̃a ſit idem quod virtus. Dicit em̄ aug. q̧ gratia operãs eſt fides, que per dilectionē operat: vt habet in lib. de ſpiritu ꝛ litera. Sed fides que per dilectionē operat, eſt virtus. Ergo gratia eſt virtus. ¶ P̄. Cuicũq̧ cõuenit diffinitio conuenit ꝛ diffinitū. Sed diffinitiones de virtute date ſiue a ſanctis ſiue a phis conueniunt gratie: ipſa enim bonū facit habentem ꝛ opus eius bonum reddit. ipſa etiam eſt bona qualitas mentis qua recte viuitur ꝛc. Ergo gratia eſt virtus. ¶ Preterea. Gratia eſt qualitas quedam. Sed 26. d. 4. et. 6. Et 4. di. 1. q. 1. art. 4 q. 5. Et veri. qd̓. 27. artic. 2.

re accuſat.nā lumini nāli non rñdere facit lumen ſupnāle ſicut prudentie charitatē. Vñ ſilitudo lr̃e ſtat in hoc.ꝙ ſicut lumē nāle eſt qōdā ſuppo ſitū principiū ⁊ origo virtutū in nobis nālr ꝑexñtiū in eo. ſupnālr opꝫ ponere lumen ſupernāle principiū ⁊ originē oīum infuſaꝝ virtutū. ❡ Et videt ꝙ hāc ſilitudinē authoꝛ poſt ꝓbatā cōclōnē inducit ex rōne ſtutis: vt oſtenderet ꝙ nā illa ſuppoſita eſſet ⁊ nā ⁊ lumē ad qḋ perficerēt virtutes vt ad nām ⁊ lumen. ſicut in acq̄ſitis virtutibus vtrūqꝫ inuenit vt l lr̃a ldncif.

❡ Ad argumentū autem ꝯ ipſam rōnem, dr ꝙ fides informis nō eſt virt⁹ ſimplr ſꝫ ſm q̄d vt inferius in ſecūda ſecūde pꝫ. Et ꝓpea cōcedimꝰ ꝙ nō manente lumine grē fides non remanet in eſſe virtutis ſimplr.

❡ Ad p̄m ꝯꝛ que ꝯ cōclōnē obijciunt. dr ꝙ lꝫ multe excellētie ſint cōes grē ⁊ charitati ꝓpter earꝫ cōnexionē: nō tñ eis cōueniūt eodē mō: q: grē vt p̄me radici charitati vt fructui illius. Et rurſus aliq̄ excellētia eſt grē q̄ nō cōuenit charitati. ſ. p̄mum p̄n^m formale eſſe ſupnālr. Falſuꝫ q̄ꝫ eſt.ꝙ diuidere inter filios regni ⁊ ꝑditiōis eq̄ formaliter ꝯueniat vtriqꝫ nā grā facit filiū dei formalr, charitas autē operatiue. illa eñ ē p̄ncipiū eſſendi in nā diuina ꝑtic parā: iſta eſt p̄n^m opandi ſm nām diuinā ꝑticipatā. Et ſimiliter diuerſimode vtraqꝫ ē for^a virtutū ⁊ cōiungit fini vltimo q: charitas vt proximū opandi princip̄iū illa vt primū. ❡ Et ex hoc pꝫ rñſio ad ſm ꝙ neutra ſupfluit ⁊ altera ſine reliq̄ non ſufficeret: opꝫ eñ ⁊ primū ⁊ ꝓximū principium habere: nām ⁊ potētiā. lumē ⁊ virtutes.

❡ Et p idē ſolui^t 3^m motiuū. nā lꝫ ħitus q̄ ſpūs inhabitat alam inclinat volūtatē ad merēdū vt prima radix meritiz nō tñ exeq̄tur hoc p ſeipſūꝫ immediate: ſed mediāte ħitu charitatis: quo formalr volūtas inclinatur: gratia aūt radicaliter tantum.

❡ Super Arti. 4.

In articlo quarto eiuſdē.q. dubiū occurrit ex ſcot. in ſecūdo ſen di. 26. qui multiplr probat ꝙ gratia eſt ſubiectiue in volūtate: ⁊ nō in eſſentia ale immediate quatruplicitur.
❡ Et p̄lo. gratia eſt idē quod gloria vel per ſe diſponit ad eā: ergo eſt in eodē ſubiecto in quo eſt beatitudo: ergo non eſt in eſſentia. ❡ Secundo gratia perficit alam ſolū i ordine ad determinatū actū ſcilicet

manifeſtū eſt,ꝙ nō eſt in quarta ſpecie qualitatis q̄ eſt forma ⁊ circa aliq̄d ꝯſtās figura: q: nō ꝑtinet ad corp⁹. neqꝫ etiā in tertia eſt, q: nō eſt paſſio vel paſſibilis q̄litas, q̄ eſt in ꝑte ale ſenſitiua: vt ꝓbat in.7.phy. ipſa autē grā pūcipaliter eſt in mēte. neqꝫ iterū eſt in ſecūda ſpecie, q̄ eſt potentia vel impotētia nālis: q: grā eſt ſupra nām, ⁊ nō ſe ħꝫ ad bonum ⁊ malū ſicut potētia nālis ergo relinquitur ꝙ ſit in prima ſpecie, q̄ eſt habitus vel diſpō. Habitus autem mentis ſunt virtutes: q: etiā ipſa ſcientia quodam modo eſt virtus, vt ſupra dictum eſt. Ergo gratia eſt idem quod virtus.

Sed ꝯ. Si grā ē virt⁹, maxime videt ꝙ ſit aliq̄ triū theologicarū virtutū. Sed grā non eſt fides vel ſpes: q: hec pñt eſſe ſine gratia gratū faciente. neqꝫ etiā charitas: q: gratia preuenit charitatē: vt auguſtinus dicit in lib. de predeſtinatione ſanctoꝛum. Ergo gratia non eſt virtus.

Rñdeo Dōm, ꝙ q̄dā poſuerūt idem eſſe gratiā ⁊ ꝟtutē ſm eſſentiā, ſed differre ſolum ſm rōnē: vt grā dicat ſm ꝙ facit hoīem deo ḡtū, vel ſm ꝙ gratis dat, virt⁹ aūt ſm ꝙ ꝑficit ad bene operādū. Et ħ videt ſenſiſſe magiſter in.2.ſen.di.16. Sed ſiqs recte cōſideret rōnē virtutꝫ, hoc ſtare nō pōt: q: vt pħs dicit in.7.phy. virt⁹ eſt q̄dā diſpō ꝑfecti. dico aūt ꝑfectū qḋ eſt diſpoſitū ſm nām. Ex q̄ pꝫ qḋ virt⁹ vniuſcuiuſqꝫ rei dr in ordine ad aliquā nām p̄exiſtētē: q̄n ſcꝫ vnūqḋqꝫ ſic ē diſpoſitū ſꝫ ꝙ cōgruit ſue nāe. Manifeſtū eſt aūt, ꝙ ꝟtutes acq̄ſite p act⁹ humanos (de q̄bus ſupra dictū eſt) ſunt diſpōnes q̄b⁹ hō ꝯuenienter diſponit i ordine ad nāꝫ q̄ hō ē. Virtutes autem infuſe diſponūt hoīem altioꝛi mō ⁊ ad altiorē finē. vñ etiā opꝫ ꝙ in ordine ad aliquā altiorē nām. ħ eſt in ordine ad nām diuinā ꝑticipatā, q̄ dr lumē grē: ſm ꝙ dr.2.pe.1. Maxima ⁊ p̄tioſa nobis ꝓmiſſa donauit, vt p ħ efficiamini diuine ꝯſortes nāe. ⁊ ſm acceptionē hmōi nāe dicimur regñari in filios dei. ❡ Sicut igit lumē nāle rōnis eſt aliq̄d p̄ter ꝟtutes acq̄ſitas q̄ dr̄ i ordine ad ipm lumē nāle, ita etiā ipm lumē grē qḋ ē ꝑticipatio diuine nāe, ē aliq̄d p̄ter virtutes infuſas q̄ a lumine illo deriuantur ⁊ ad illḋ lumē ordinant. Unde aplo dicit ad ephe.5. Eratis aliq̄n tenebre nūc aūt lux in dño, vt filij lucis ambulate. Sicut.n. virtutes acq̄ſite ꝑficiūt hoīeꝫ ad ambulādū ſm ꝙ cōgruit lumini naturali rationis, ita virtutes infuſe perficiunt hominem ad ambulandum ſm ꝙ congruit lumini gratie.

Ad p̄mū Ergo dōm, ꝙ aug. nolat fidē per dilectionē operātem gratiā, q: actus fidei p dilectionē operantis eſt p̄mus actus in quo grā gratuꝫ faciēs manifeſtat. ❡ Ad ſecūdū dōm, ꝙ bonum poſitū in diffinitione ꝟtutis dicit ſm cōuenientiā ad aliquā nām preexiſtentē vel eſſentialē vel participatā. ſic aūt bonū non attribuit gratie, ſed ſicut radici bonitatis in homine: vt dictū eſt. ❡ Ad tertiū dicendum, ꝙ gratia reducit ad p̄mam ſpeciem qualitatis. Nec tamē eſt idē qḋ virtus: ſed habitudo quedā q̄ preſupponit virtutibus infuſis ſicut earum principium ⁊ radix.

meritoriū: ergo nō ꝑficit alam ſm eſſentiā: ſed ſm ꝙ eſt p̄n^m actus meritorij. Aſſumptū pꝫ. Et ꝯña ꝓbatur: q: eſſentia eſt de ſe indeterminata principiū multoꝝ: ac p hoc nō ꝑfici⁹ vt ſic a ꝑfectiuo ad vnū tñ: ſed ſm ꝙ eſt p̄n^m act⁹ meritorij. Et ꝯfirmat ińdē: q: ſi ꝑficeret eēntiā ale poſſet redūdare in actū prioris potentie. ſ. intellꝰ. ⁊ ſic act⁹ intellectus vt ꝑcedit actū volūtatis poſſet eſſe gratificabilis ⁊ meritori⁹: imo ſi ſol⁹ intellect⁹ eēt: i illa eēntia poſſꝫ eē grās meritū.
❡ Tertio grā ꝑficit i ordie ad obm ⁊ actū determinatū volūtatis: ergo nō eſt i eſſentia ſꝫ i volūtate. Añs pꝫ q̄ ad actū: ⁊ ꝯñs obꝫ: q: ad meritoriū tātū q̄ ſoli⁹ eſt voluntatis apō āſel.c.4. de ꝯcep. virginali. Cōſequētia ꝓbat: q: eēntia vt ſic nullū reſpicit actum aut obm. Et cōfirmat p anſel. in capi.iij de conceptione virg. oīs iuſtitia eſt formaliter in volūtate: grā eſt q̄dam iuſtitia ⁊ rectitudo: ergo. ❡ Quarto. grā eſt aliqua forma in ala: ⁊ nō eſt paſſio vel potētia: ergo ħitus: ſm illā diuiſionē pħi in ſexto ethi. oīs autē ħit⁹ eſt in potētia: quia opus habentis reddit bonū ergo.
❡ Ad p̄m hoꝝ negatur ꝯñtia: q: nec grā nec glia eſſentialr eſt in eodē ſubto in quo ē btitudo: btitudo q̄dē eſt act⁹ ſcḋs (vt pꝫ) glia aūt ⁊ grā actus primus: ac p ħ illa eſt propria po⁹ iſta cōis eēntie ⁊ po^e ſm diuerſa. ❡ Ad ſcḋm negat aſſumptū: nā grā lꝫ ꝑficiat ad actū meritoriū: nō tñ tm̄ ad ħ nec p̄lo ad hoc: q: grā primo perficit ad dei formitatē: ad ꝑticipationē diuine nāe iuxta illud.1.pe.2. diuine nāe cōſortes: ad actū autē meritorium ſcḋario. Vñ infantes p grām regñati ſunt i filios dei: ħñtes p̄m ⁊ principalē effectum grē ⁊ carētes ſecūdario. ſ. merito ꝓprio.
❡ Ad cōfirmationem dr: ꝙ effect⁹ grē ē duplex. ſ. gratū reddere ⁊ mereri. Et rurſus potētia prior duplr. ſ. ſimplr ⁊ in mouendo ad exercitiū act⁹. Si ergo eſt ſermo de grā ſm primum effectum nullū icōueniens eſt ꝙ grā redūdet in intellectū vt ꝑcedit voluntatē: q̄ ſicut eſſentia eſt nālr pri⁹ grata q̄ voluntas. ita et intellꝰ. Sed ſi ſit ſermo de grā ſm inclinationē ad meritū p actum ꝓprium (qḋ dico ꝓp meritū chriſti cōicatū p gratiā) tūc eſt incōueniens ꝙ prius redūdet in intellectum: ſꝫ opꝫ ꝙ redūdet primo in potentiam non prioꝛē ſimpliciter: ſed prioꝛē in hoc. ſ. in age

❡ Utrum grā ſit in eſſentia anime ſicut in ſubiecto, an in aliqua potētiarū. Arti. 4.

Ad q̄rtū Sic ꝓcedit. Videt ꝙ grā nō ſit eſſentia ale ſicut i ſubiecto, ſed in aliq̄ potentiarū. Dicit enim aug. in hypognoſtico, ꝙ gratia ꝯparat ad volūtatē ſiue ad libe. arbi. ſicut ſeſſoꝛ ad equū. Sed volūtas ſiue libe. arbi. eſt potentia quedam: vt in primo dictū eſt. Ergo grā eſt in potētia ale ſicut in ſubiecto. ❡ P̄. Ex grā incipiunt merita hoīs: vt Aug. dicit. ſed meritū conſiſtit in actu q̄ ex aliqua potentia procedit. Ergo videt ꝙ gratia ſit perfectio alicuius potētie ale. ❡ P̄. Si eſſentia aie ſit ꝓprium ſubiectū gratie, opꝫ ꝙ anima inquantū ħꝫ eſſentiā ſit capax grē. Sed hoc eſt falſum: q: ſic ſeq̄retur ꝙ oīs aīa eſſet gratie capax. Nō ergo eſſentia ale ē ꝓpriū ſubiectū grē. ❡ P̄. Eſſentia ale eſt prioꝛ potentijs eius. Prius aūt pōt intelligi ſine poſterioꝛi. ergo ſequetur ꝙ gratia poſſit intelligi in anima nulla parte vel potētia anime intellecta. ſ. neque voluntate, neque intellectu, neque aliquo hmōi quod eſt inconueniens.

Sed ꝯ Eſt, ꝙ grāꝫ regñamur i filios dei. Sed ḡnatio p pri⁹ terminatur ad eſſentiā q̄ꝫ ad potētias. Ergo grā per prius eſt in eſſentia ale q̄ꝫ in potentijs.

Rñdeo Dōꝫ, ꝙ iſta q̄ſtio ex p̄cedēti depēdet. Si eñ grā ſit ideꝫ qḋ virtus, neceſſe eſt ꝙ ſit in potentia ale ſicut in ſubiecto: nā potētia ale eſt ꝓprium ſubiectū ꝟtutꝫ: vt ſupra dictū ē. Si aūt grā differt a ꝟtute, nō pōt dici ꝙ potētia ale ſit grē ſubiectū: q: oīs ꝑfectio potentie ale ħꝫ rōnē ꝟtutꝫ: vt ſupra dictū eſt. Vñ relinquit ꝙ grā ſicut eſt pri⁹ ꝟtute, ita habeat ſubiectū pri⁹ potētijs ale: ita. ſ. ꝙ ſit i eſſētia ale. Sicut eñ p potētiā intellectiuā homo ꝑticipat cognitionē diuinā p ꝟtutē fidei, ⁊ ſm potētiā volūtatis amorē diuinū p virtutē charitatꝫ, ita etiā p nām anime participat ſm quādā ſimilitudinē nām diuinā p quādam regenerationē ſiue recreationem.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ ſicut ab eſſentia ale effluūt eius potētie que ſunt operū pūcipia, ita etiam ab ipſa gratia effluūt virtutes in potentias anime, per quas potētie mouent ad actus. Et ſecūdū hoc gratia cōparat ad volūtatē vt mouēs ad motū, q̄ eſt cōparatio ſeſſoꝛꝫ ad equū: nō aūt ſicut accidēs ad ſubiectū. ❡ Et per hoc etiā pꝫ ſolutio ad ſm. eſt eñ grā principiū meritorij operis mediātibus virtutibus ſicut eſſentia anime eſt principium operum vite mediantibus potentijs. ❡ Ad tertiū dōm, ꝙ aīa eſt ſubiectū gratie ſm ꝙ eſt in ſpecie intellectualis vel rōnalis nature: nō aūt cōſtituitur anima in ſpē per aliquā potētiā, cū potētie ſint ꝓprietates nāles ale ſpēm ꝯñtes. Et ideo aīa ſm ſuā eſſentiā differt ſpecie ab alijs aīabus. ſ. brutoꝝ alaliū ⁊ plātarū. Et ꝓpter hoc non ſequit, ſi eſſentia humane ale ſit ſubiectum grē, ꝙ q̄libet anima poſſit eſſe grē ſubiectū: hoc enim cōuenit eſſentie anime inquantū eſt talis ſpeciei. ❡ Ad quartū dicēdum, ꝙ cum potētie ale ſint naturales ꝓprietates ſpeciē conſequentes. anima nō pōt ſine his

3. q. 7. art. 2. c. ⁊. q. 62 artic. 2. cor. Et 2. diſt. 26. art. 3. Ethi. qō. 27. ar. 4.

do que eſt volūtas:qꝛ meritū conſiſtit in agere. Sicut eadē rōne dicitū ſuit ꝙ peccm originale q̄tū ad inclinatione ad actū ab eſſentia aīe prius inficeit volūtatē. Vñ argu- ͻ pmiſſe iuſtūs gratificabile ⁊ meritum debuiſſet diſtinguere:⁊ vidiſſet ꝙ ſi ſol⁹ intell'o eſſet:ĩeſſet gr͞a ⁊ eſſet gr͞a ⁊ meritū ꝓ̄ nō p actū ꝓpriū. ❡ Ad 3m iam p3 ex ħ cōſilo:qꝛ ꝓpō dices habꝰ pficiēs in ordine ad determinatū obm ⁊ actū ē in potētia illa diſtinguenda eſt:qꝛ dupli' hoc cōtingit. ſ. pꝛio ⁊ ſcðario. Et dr ꝙ gr͞a pꝛio pficit ad eē ⁊ nō pꝛio ad opari:⁊ ꝓpea nō ad obm. Nec ad actū pꝛio pficit. ſed ſcðario:facit eñ pꝛio hoīem filium dei ⁊ cōſeq̄nter potētem mereri vitā eternā. Sequela ergo nō ga ꝯq̄n nō tenet niſi de hītu pꝛio perficiēte ad actū ⁊ obiectū. ❡ Ad confirmationē ex anſel. dr ꝙ anſelmus pōt verificari de iuſtitia actuali p:o q̄ꝫ to ois operatio bona eſt in voluntate ſm aliqd puta volitionē:ſed q̄tū ad iuſtitiam hītualē lato vocabulo accipiēdo iuſtitiā falſum eſt qð dicitur. ❡ Ad quartū negat ꝙ omnis habitus ſit ſubiue ī aliqua po^a. Et ꝙ habitus qui ad hoc pꝛio eſt vt opus hītis reddat bonum, in po^a aliq̄ eſt cuius eſt opus:grā aūt non ꝓp opus eſt pꝛimo ſꝫ ſcðario. ꝓncipalr eñ eſt ꝓp eē cōſortē diuine nāe qð eſt pꝛius ol virtute:⁊ iō eſt ī ſubo pꝛiore quacunq̄ po^a, vt ꝓportionalr forme reſpondeat materia.

3. queſt. 7. ar. 7. co. 1 ad 3m. 3 q. 62. art. 2. cor. 3.3. ſ.c. 354 ſi. Et veri. q. 27. ā. 2. et. 5. cor. Et opuſ cul. 3. c. 221. Et pſal. 14. cor. 4. Etro. 1. lect. 3. co. 2. Ec ephe. 1. lectu. 2. co. 1.

❡ Sup. q. 111. Ar. 2. In arti. 2. q. 111. dubiū occurrit circa differentiā inter gratiam operantem et cooperantem pro gratuita dei motione ſumptam. Implicantur ſiquidē duo contraria ſil. nā aſſignādo differentiam dicitur ꝙ mens noſtra ſe habet vt mouens ⁊ mota:applicādo aūt ad actus noſtros ſubiungitur ꝙ quū mouemur ad velle ē grā operans:quum vero mouemur ad exteriꝰ opus eſt gratia cooperans. conſtat autem ꝙ ad velle voluntas ſe habet non vt mota tantummam velle a voluntate eſt ⁊ in voluntate aliodn non eſſet liberum.
❡ Et confirmatur:qꝛ mouere ad velle, nihil aliud eſt quam facere vt velimꝰ:vt Auguſt. aliamis in litera teſtatur:facere autem vt velimus. eſt facere vt moti moueamus nos ad volendum.

eſſe. Dato aūt ꝙ ſine his eēt, adhuc tñ aīa diceret ſm ſpēm ſuā itellectualē vel rōnalē nō qꝛ actu hēet has potētias:ſꝫ ꝓp ſpēꝫ talis eſſentie, ex q̄ nate ſunt hmōi po effluere.

❡ De diuiſione gratie. Queſtio. iii.

DEinde Conſiderādum eſt de diuiſione grē.
❡ Et circa hoc q̄runt quinq̄. Primo. vtrum cōuenienter diuidatur gratia per gratiā gratis datam, ⁊ gratiam gratum facientem. Secundo de diuiſione gratie gratū facientis, per operantem ⁊ cooperantem. Tertio de diuiſione eiuſdem per gratiam preuenientē ⁊ ſubſequentē. Quarto, de diuiſione gratie gratis date. Quinto de cōparatione gratie gratum facientis ⁊ gratis date.

❡ Utrū grā ꝯuenienter diuidat p grām grātū faciētē ⁊ gratiā gratis datā. Arti. 1.

AD primū Ur̄ ꝙ grā nō conuenienter diuidat p grām gratū facientem ⁊ gratiā gratꝭ datā. Gratia enim eſt qðdam donum dei:vt ex ſupradictis p3. Homo aūt ideo nō eſt deo gratꝰ, qꝛ aliquid eſt ei datū a deo, ſꝫ potius econuerſo:ideo eñ aliqd datur alicui gratꝭ a deo, qꝛ eſt hō gratus ei. ergo nulla eſt grā gratū faciens. ❡ P̄. Quecūq̄ nō dant ex meritis p̄cedentibus, dant gratis. Sꝫ ēt ipſum bonū nature dat homini abſq̄ merito p̄cedēti:qꝛ natura preſupponit ad meritum. Ergo ipſa natura eſt ēt gratis data a deo. natura aūt diuidit cōtra gratiā. Incōuenienter igitur hoc ꝙ eſt ḡtis datū, ponit vt grē drīa:qꝛ inuenit etiā extra gratie gen̄s. ❡ P̄. Ois diuiſio dꝫ eſſe p oppoſita. Sed ēt ipa grā gratū faciēs per quā iuſtificamur, gratis nobis adeo ꝯcedit: ſm illud ro. 3. iuſtificati gratis per gratiam ipſius. Ergo gratia gratū faciēs non debet diuidi contra gratiam gratis datam.

Sed ꝯ Eſt, ꝙ apl's vtrumq̄ attribuit grē. ſ. ⁊ gratū facere ⁊ eſſe gratꝭ datū. Dicit eñ q̄tū ad p̄mū ad ephe. 1. gratificauit nos in dilecto filio ſuo. Quantū vo ad ſcðꝫ dr ad ro. 2. ſi aūt grā iā nō ex operibus, alioquin grā iam nō eſt grā. pōt ergo diſtingui grā q̄ vel hꝫ vnū tm̄ vel vtrunq̄.

Rñdeo Dōm, ꝙ ſicut aplus dicit ad rom. 13. q̄ a deo ſunt, ordinata ſunt. In ħ aūt ordo rerū ꝯſiſtit, ꝙ q̄dam p alia ī deū reducunt:vt dio. dicit ī ce. hierar. Cū igit grā ad hoc ordinet vt hō reducat in deū, ordine quodā hoc agit:vt. ſ. quidā p alios in deū reducant. Scðm ħ igit duplex eſt grā. Una quidē p quā ipſe homo deo cōiungit:q̄ vocat grā gratū faciēs. Alia vero per quā vnus homo cooperatur alteri ad hoc ꝙ ad deum reducatur. Huiuſmodi aūt donū vocat grā gratis data. qꝛ ſupra facultatē nāe ⁊ ſupra meritū perſone hoī ꝯcedit. Sꝫ qꝛ nō dat ad hoc vt hō ipe p eam iuſtificet, ſed potiꝰ vt ad iuſtificationem alterius cooperetur, ideo non vocatur gratū faciēs. Et de hac dicit apl's. 1. ad co. 12. Unicuiq̄ dat manifeſtatio ſpūs ad vtilitatē. ſ. aliorū.

Ad primū Ergo dðꝫ, ꝙ grā nō dr facere gratū effectiue, ſꝫ formalr. ſ. qꝛ per hāc hō iuſtificat ⁊ dignus efficit vocari deo gratꝰ:ſm qð dr ad col. 1. Dignos nos fecit in ptē ſortis ſcōꝝ in lumine. ❡ Ad ſm dōm, ꝙ grā ſm ꝙ ḡtis dat, excludit rōnē debiti. Pōt autē intelligi duplex debitū. Unū quidē ex merito ꝓueniēs, ꝙ refert ad pſonā, cuiꝰ eſt agere meritoria opa:ſm illud ad ro. 4. ei q̄ opat merces imputat ſm debitū, nō ſm grām. Aliud eſt debitū ſm ꝯdōnē nāe:puta ſi dicamus debitū eſſe hoī ꝙ hēat rōnē, ⁊ alia q̄ ad hūanā ptinēt nām. Neutro aūt mō dr debitū ꝓp ħ ꝙ deꝰ creature obliget:ſꝫ potiꝰ inq̄tū creatura dꝫ ſubiici deo, vt ī ea diuina ordinatio impleat. q̄ quidē ē vt talis nā tales ꝯdōnes vel ꝓprietates hēat, ⁊ ꝙ talia operās talia cōſequat. Dona igit nālia carēt pꝛio debito: nō autē carēt ſcðo debito. ſꝫ dona ſup nālia vtroq̄ debito carēt:⁊ iō ſpālꝰ ſibi nomen grē vēdicāt. ❡ Ad 3m dōm, ꝙ grā ḡtū faciēs addit aliqd ſup rōnē grē gratꝭ date, ꝙ ēt ad rōnē grē ptinet:qꝛ. ſ. hominē gratū facit deo. ⁊ iō grā ḡtis data, que ħ nō facit, retinet ſibi nomē cōe ſicut in pluribus aliis ꝯtingit. Et ſic opponunt due ptes diuiſionis ſicut gratū faciēs ⁊ nō faciens gratum.

❡ Utrū gratia conuenienter diuidatur per operātem ⁊ cooperātem. Articulus. 2.

AD ſcðm Videt ꝙ grā incōuenienter diuidat p operātē ⁊ cooperātē. Gratia. n. accñs qðdā ē:vt. ſ. dictū eſt. Sed accñs nō pōt agere in ſbm ergo nulla grā dꝫ dici operās. ❡ P̄. Si grā aliqd operet ī nob, maxime operat in nobis iuſtificationē. Sꝫ ħ nō ſolū grā operat in nob:dicit eñ augu. ſup illud Jo. 14. opa q̄ ego facio ⁊ ipſe faciet. q̄ creauit te ſine te nō iuſtificabit te ſine te. Ergo nulla grā dꝫ dici ſimplicit operās. ❡ P̄. Coopari alicui, vr̄ ptinere ad inferius agēs, nō aūt ad ꝓncipalē. Sꝫ grā ꝓncipaliꝰ opat ī nob q̄ꝫ liberū arbi. ſm illud ro. 9. nō ē currentis neq̄ volētis, ſed miſerentis dei. Ergo grā nō dꝫ dici cooperans. ❡ P̄. Diuiſio dꝫ dari p oppoſita. Sed opari ⁊ cooperari nō ſunt oppoſita:idē enim pōt operari ⁊ cooperari. Ergo inconuenienter diuiditur gratia per operantem ⁊ cooperantem.

Sꝫ ꝯ Eſt, ꝙ augu. dicit in li. de li. arb. Cooperando deus in nobis perficit qð operando incepit:quia ipſe vt velimus operatur incipiēs qui volētibꝰ cooperatur perficiēs. Sed operationes dei q̄bus mouet nos ad bonū, ad grāꝫ ptinēt. ergo cōuenienter grā diuidit p opantē ⁊ cooperātē.

Rñdeo Dōm, ꝙ ſicut ſupra dictū eſt grā dupliciter pōt intelligi. Uno mō diuī auxiliū quo nos mouet ad bñ volēdū ⁊ agēdū. Alio modo hītuale donum nobis diuinitꝰ inditum. Utroq̄ autem modo gratia dicta conuenienter diuiditur per operātē ⁊ cooperātē. Operatio enim alicu

par eſt etiam ratio de vtraq̄ quo ad hoc ꝙ eſt a volūtate mota a deo. ❡ Ad hoc dr dupli' pꝛio ꝙ nulla eſt inter dicta ꝯtrietas:qꝛ nō dr in lra ꝙ reſpectu ois actꝰ īterioꝝ voluntas; dr grā operās:ſꝫ dr idefinite remittēdo ſe ad ſupradicta in q. 9. ā. 4 ibi eñ habitū ꝙ reſpectu pꝛimi actꝰ volūtas ſe hꝫ vt mota tm̄. ⁊ deus vt mouēs. Et nō ſic pꝛie actus nō meritꝰ ſolus ille quē volūtas in primꝰ operationū ſuarū omnium habet:ſꝫ quicunq̄ pꝛimus abſq̄ cōſilio ⁊ pꝛuio motiuo ad bom. Et ꝓpea autor dixit:⁊ preſertim cū volūtas incipit bonum velle que pꝛ⁹ malum volebat. Sit igitur ſe hꝫ voluntas mota a deo ad hmōi velle ſicut graue ad motum deorſum. Et ꝓpea ſicut graue non mouet ſeipſum ad deſcenſum. ſed eſt motū a gñante:ita volūtas mota a deo ad hmōi nouū velle nō mouet ſeipſam ad hoc. ſed ē tm̄ mota a deo Et eſt liberū qꝛ pōt diſſentire a tali velle:deus etiam mouet ſuauiter liberum arbi. ſm conditionē eiꝰ. Et p hoc p3 rñſio ad cetera: nā facere vt velimus nō contingit vno mō ſꝫ duobꝰ. ſ. vt velimꝰ mouendo nos ipſos ad ħ:⁊ vt velimꝰ moti tantū ab ipſo deo.
Scðo mō ſpectat ad grām operātē:pꝛimo ad cooperantē, iuxta calcē corporis articuli de opere meritorio. Et ſimiliter non ois actus elicitus a volūtate eſt imperatus ab ea:⁊ ꝓpterea non eſt eadē aut par ratio de actu ⁊ bonitate meritoria intus ⁊ extra. Secūdo dicitur ꝙ in tentio authoris eſt loqui de bono meritorio:ꝙ dupli' inuenit volūtas ſe habere ad bonū meritoriū ſcilicet vt mota tm̄ et vt mouēs mota:qn.c quid ſit de actu ſubſtrato. Et q. et. ā. l. ſ. manifeſte diſtinguit inter actum interiorem meritorium vt eſt ex gratia. i. habituali dono ⁊ vt eſt a gratia. i. gratuita dei motione:⁊ pꝛimo modo attribuitur gratie cooperāti:ſcðo vero operāti:quia etiā ex litera habetur ꝙ effectus gratie operantis habet rationem pꝛimi boni meritorii:effectꝰ vero cooperantis habet rationē ſcðarii extenſo nomine boni meritorii etiam ad eſſe quo conſtituitur aliquis in ſtatu meritorio conſequēs eſt quod intentio authoris eſt dicere, quod tunc voluntas ſe habet ad bonum meritorium vt mouens ⁊ quando ex precedenti eſſe vel actu meritorio facta in actu iam mouet ſe ad meritorium bonum. Sunt enim tunc duo operantes ſcilicet deus ⁊ voluntas facta in actu in tali eſſe et propterea gratia cooperans dicitur tam confirmans voluntatem ad exterius opus facultatemq̄ exterioris operis prebens, quam vt eſt pꝛīns

J. ā. 5. c. Et 2. di. 26. ā. 5. Ethi. q. 27. ā. 5. ad. 1. 2. Et. co 6. cor. ſi.

❡ Preterea. Aut author intendit ꝙ mens noſtra ſe habeat ſic reſpectu actus interioris et exterioris aut reſpectu forme actus:puta bonitatis meritorie. Si reſpectu actus cū vterq̄ ſit a voluntate imperatus:reſpectu vtriuſq̄ gratia dice: cooperans. iuxta doctrinam litere. Si reſpectu bonitatis meritorie cū vtraq̄ ſit a volūtate informata charitate ⁊ gratia

cipiũ interioris operis meritorij ſecundũ habituale donũ iam datũ facultati li. arb. ad vtendũ quã vult. Tunc aũt voluntas ſe hꝫ vt mota tñ in hoc eſſe. q2 nõ ex ꝓcedẽti merito aut eſſe meritorio ad actũ vel ſtatũ meritoriũ duci. Et ꝓpterea gr̃a operãs dr̃ tã gratuita dei motio ad actũ interiorẽ meritoriũ qui nõ ꝓcedit ex habitu vel actu altero meritorio: qꝫ gr̃a ipſa habitualis vt dat eſſe. Ad nihil em̃ hoꝝ ſunt duo operãtes ꝓprie loquẽdo: ſed vnꝰ tm̃. ſ. deus. Voluntas autem eſt ad actus ſubſtratos ſe habeat vt operans: ad rõnem tñ meritorij eum eam non ꝓhabeat in actu, non ſe hꝫ vt operans ſed vt obſequens: vt in rñſione ad ſcdm̃ in litera habes.

¶ Unde patet rñſio ad obiecta. quoniam in equoco laboratur de eſſe a voluntate. aliud quippe eſt eſſe a volũtate ⁊ aliud ẽe a voluntate in actu in tali eſſe ita vt moueat ſe ad meritum: longe plus ad hoc exigitur qñã ad illud vt patet. ¶ Ex hoc etiã ꝙ primo nõ primus actus volũtar. eſt ab ea (vt predictũ eſt) ⁊ tñ non eſt ab ea vt mouere ſe, ſicut nec deſcenſus deorſum eſt a graui vt mouẽte ſe ꝓportionaliter loquẽdo ſemꝑ vnũ ſupereſt dubium an actus idẽ interior poſſit ſimul eſſe a gr̃a operãte ⁊ cooperãte. verbi gr̃a deus gratuita motione excitat petrũ iã exiſtẽ in gr̃a ad interiorẽ actũ charitatis: ⁊ cũ ſentit petrus nouo quodã zelo honoris dei tãn actus ille ſit ab vtraqꝫ gr̃a:
2. diſt. ⁊ vt eſt ab habitu ſit
26. ꝗ. 5. cooperantis: vt a gra
Et vi. q. tuita dei motione ſit
27. ꝗ. 5. operantis gratie: ⁊ an
ad. 6. ipſa gratuita dei mo-
Et pſal. tio propter precedẽ-
21. ſi. tem habitũ ſpectet ad
Et. 1. c. gratiam cooperãtem.
6. c. 1. ſi. ¶ Sed hoc non eſt difficile ſoluere: intuenti rationem litere: ⁊ formaliter rationes actuum conſideranti. Nam actus meritorius preexiſtentis in gratia: aut eſt imperatus a gratia. ⁊ tunc ſine dubio ad ſolam gratiam cooperantem ſpectat: ſicut et actus exterior. Aut nõ imperatus a gr̃a: ſed gratia ſe habet ad illum conſequenter vt cõiungere videtur in nouis actibus ex-

tus effectꝰ nõ attribuit mobili, ſed mouẽti. In illo ergo effectu in quo mẽs noſtra ẽ mota ⁊ nõ mouẽs, ſolus aũt deus mouẽs, operatio deo attribuit. ⁊ ſm̃ hoc dr̃ gr̃a operãs. In illo aũt effectu in quo mẽs noſtra ⁊ mouet ⁊ mouet, operatio nõ ſolũ attribuit deo, ſed etiã anime. ⁊ ſm̃ hoc dr̃ gr̃a cooperãs. Eſt aũt in nobis duplex actꝰ. Primꝰ quidẽ interior voluntatis. Et quantũ ad iſtũ actũ voluntas ſe hꝫ vt mota, deꝰ autẽ vt mouẽs: ⁊ ꝑſertim cũ voluntas incipit bonũ velle que prius malũ volebat. Et iõ ſm̃ ꝙ deꝰ mouet humanã mẽtẽ ad hũc actũ, dr̃ gr̃a operãs. ¶ Aliꝰ aũt actꝰ eſt exterior. q̃ cũ a voluntate imperet (vt. ſ. habitũ eſt) ꝯñs eſt ꝙ ad hũc actũ operatio attribuat voluntati. Et q2 etiã ad hũc actũ deꝰ nos adiuuat, ⁊ interiꝰ cõfirmãdo voluntatẽ vt ad actũ ꝑueniat, ⁊ exteriꝰ facultatẽ operãdi ꝓbẽdo, reſpectu hm̃õi actꝰ dr̃ gr̃a cooperãs. Unde poſt ꝓmiſſa verba ſubdit augu. Ut aũt velimus operat, cũ aũt volumꝰ vt ꝑficiamus nobis cooperat. ¶ Si igit gr̃a accipiat ꝓ gratuita dei motiõe q̃ mouet nos ad bonũ meritoriũ, cõueniẽter diuidit gr̃a ꝑ operantẽ ⁊ cooperãtẽ. Si vero accipiat gr̃a ꝓ habituali dono, ſic ẽ duplex gr̃e effectꝰ, ſicut ⁊ cuiuſlibet alteriꝰ forme. Quoꝝ primꝰ ẽ eſſe, ſecũdꝰ eſt operatio: ſicut caloris operatio eſt facere calidũ, ⁊ exterior calefactio. Sic igit habitualis gr̃a inquãtũ alam ſanat vel iuſtificat ſiue gratam deo facit, dr̃ gratia operans: inquantum vero eſt principium operis meritorij quod ex libero arbitrio procedit dicitur cooperans.

Ad primũ Ergo dm̃, ꝙ ſm̃ ꝙ gr̃a eſt q̃dã q̃litas accñtalis nõ agit in alam effectiue, ſꝫ formaliter: ſicut albedo dr̃ facere albã ſupficiẽ. ¶ Ad ſcdm̃ dñ, ꝙ deꝰ nõ ſine nobis nos iuſtificat: q2 ꝑ motũ lib. arb. dum iuſtificamur dei iuſtitie cõſentimꝰ. Ille tñ motus non eſt cauſa gr̃e, ſꝫ effectꝰ. vñ tota operatio ꝑtinet ad gr̃am. ¶ Ad 3m dm̃, ꝙ cooperari dr̃ aliqs alicui nõ ſolũ ſicut ſecũdariũ agẽs principali agẽti: ſꝫ ſicut adiuuãs ad ꝑſuppoſitũ finẽ. hõ aũt per gratiam operantem adiuuatur a deo vt bonũ velit. Et ideo preſuppoſito iam fine, conſequens eſt vt gratia nobis cooperetur. ¶ Ad quartũ dm̃, ꝙ gr̃a operãs ⁊ cooperãs eſt eadẽ gr̃a: ſed diſtinguitur ſecũdum diuerſos effectus: vt ex ſupradictis patet.

¶ Utrum gratia conuenienter diuidatur in preuenientem ⁊ ſubſequentem. Arti. 3.

AD tertiũ Sic ꝓcedit. Uidet ꝙ gr̃a incõueniẽter diuidat in ꝑuenientẽ et ſubſequẽtẽ. Gratia em̃ eſt diuine dilectionꝰ effectꝰ. Sꝫ dei dilectio nũq̃ eſt ſubſequẽs, ſꝫ ſemper ꝑueniẽs: ſm̃ illud. 1. Io. 4. Nõ quaſi nos dilexerimꝰ deũ, ſꝫ q2 ipſe prior dilexit nos. ergo gr̃a nõ dꝫ poni ꝑueniẽs ⁊ ſubſequẽs. ¶ P̃. Gr̃a gratũ faciẽs ẽ vna tm̃ in hõie: cũ ſit ſufficiẽs: ſm̃ illud. 2. ad cor. 12. Sufficit tibi gratia mea. Sꝫ idẽ nõ põt eſſe prius ⁊ poſteriꝰ. ergo gratia inconueniẽter diuiditur in preuenientem ⁊ ſubſequentem. ¶ P̃. Gratia cognoſcit ꝑ effectꝰ. Sꝫ infiniti ſunt effectus gr̃e quoꝝ vnus ꝓcedit alium. ergo ſi penes hoc gratia deberet diuidi in preuenientẽ ⁊ ſubſequentẽ, videt ꝙ infinite eſſent ſpecies gratie. infinita aũt relinquunt a qualibet arte. non ergo gr̃a conuenienter diuiditur in preuenientem ⁊ ſubſequentem.

Sed cõtra Eſt, ꝙ gr̃a dei ex eius miſericordia ꝑuenit. Sed vtrunqꝫ in pſ. legit miſericordia eius preueniet me. ⁊ iterũ, miſericordia eius ſubſequet me. ergo gratia conuenienter diuidit in preuenientem ⁊ ſubſequentem.

Rñdeo Dñ, ꝙ ſicut gr̃a diuidit in operãtẽ ⁊ cooperãtẽ ſm̃ diuerſos effectꝰ, ita etiã in ꝑueniẽtẽ ⁊ ſubſequẽtẽ q̃litercũqꝫ gr̃a accipiat. Sunt aũt q̃nqꝫ effectꝰ gr̃e in nobis quoꝝ primꝰ eſt vt aĩa ſanet: ſecũdus vt bonũ velit. tertiꝰ ẽ: vt bonũ quod vult efficaciter operet: quartꝰ eſt vt in bono ꝑſeueret: quintꝰ eſt vt ad gloriã ꝑueniat. Et iõ gr̃a ſm̃ ꝙ cauſat in nobis primũ effectũ vocat preueniẽs reſpectu ſecũdi effectus et prout cauſat in nobis ſecũdũ vocat ſubſequẽs reſpectu primi effectꝰ. Et ſicut vnꝰ effectꝰ eſt poſterior vno effectu ⁊ prior alio, ita gr̃a poteſt dici preueniens ⁊ ſubſequẽs ſm̃ eundem effectũ reſpectu diuerſoꝝ: ⁊ hoc eſt quod augu. dicit in lib. de natura et gr̃a. Preuenit vt ſanemur, ſubſequitur vt ſanati vegetemur: preuenit vt vocemur, ſubſequitur vt glorificemur.

Ad primũ Ergo dm̃, ꝙ dilectio dei noiat aliq̃d eternum ⁊ iõ nunq̃ poteſt dici niſi preueniẽs. Sꝫ gr̃a ſignificat effectũ tꝑalẽ, q̃ põt ꝓcedere aliq̃d ⁊ ad aliq̃d ſubſeq̃. ⁊ iõ gr̃a põt dici ꝑueniẽs ⁊ ſubſequẽs. ¶ Ad ſm̃ dñ, ꝙ gr̃a nõ diuerſificat ꝑ hoc ꝙ ẽ ꝑueniẽs ⁊ ſubſequẽs ſm̃ eſſentiã ſed ſolũ ſm̃ effectũ: ſicut ⁊ de operãte ⁊ cooperãte dictum eſt. Quia etiã ſm̃ ꝙ gr̃a ſubſequẽs ad gloriã pertinet, nõ eſt alia numero a gr̃a ꝑueniẽte ꝑ quã nũc iuſtificamur. Sicut em̃ charitas vie nõ euacuat ſed perficit in patria, ita etiam ⁊ de lumine gratie eſt dm̃: q2 neutrũ in ſui rõne imperfectionẽ importat. ¶ Ad tertium dicendũ, ꝙ quamuis effectus gratie poſſint eſſe infiniti numero, ſicut ſunt infiniti actꝰ humani: tamẽ omnes reducuntur ad aliqua determinata in ſpecie: ⁊ preterea omnes conueniunt in hoc ꝙ vnus alium precedit.

¶ Utrũ gr̃a gr̃is data cõueniẽter ab apoſtolo diuidat. Art. 4.

AD quartũ Sic procedit. Uidet ꝙ gr̃a gratis data inconuenienter ab apoſtolo diſtinguatur. Omne enim donum quod nobis a deo gratis datur, poteſt dici gratia gratis data. Sed infinita ſunt dona que nobis gratis a deo conceduntur tam in bonis anime quam in nobis corporis: que tñ nos deo gratos non faciunt: ergo gratie gratis date non poſſunt comprehendi ſub aliqua certa diuiſione. ¶ Preterea. Gratia gratis data diſtinguit contra gratiã gratum facientẽ. Sed fides pertinet ad gratiã gratũ faciẽtẽ: q2 per ipſam iuſtificamur: ſm̃ illud Ro. 5. iuſtificati igit ex fide ⁊c. Ergo incõueniẽter ponit fides inter gratias grat. datas: preſertim cũ alie virtutes ibi nõ ponant: vt ſpes ⁊ charitas. ¶ P̃. Operatio ſanitatũ ⁊ loqui diuerſa genera linguarũ, miracula quedã ſunt interꝑtatio etiã ſermonũ ad ſapiẽtiã vel ſciẽtiã ꝑtinet: ſm̃ illud Dan. 1. Pueris his dedit deus ſciẽtiã ⁊ diſciplinã in omni libro ⁊ ſapientia: ergo inconuenienter diuidunt gr̃a ſanitatum ⁊ genera linguarum contra operationẽ virtutũ, ⁊ interpretatio ſermonũ cõtra ſermonem ſapientie ⁊ ſcientie. ¶ P̃. Sicut ſapientia ⁊ ſcientia ſunt quedã dona ſpiritus ſancti: ita etiam intellectus, conſilium, pietas ⁊ fortitudo ⁊ timor: vt ſupradictum eſt. Ergo hec etiam debent poni inter gratias gratis datas.

3. ꝗ. ca. 154. Et 1. co. 12. lec. 2.

Sed cõtra Eſt, ꝙ apl's dicit. 1. ad cor. 12. Alij ꝑ ſpiritũ dat ſermo ſapientie: alij autẽ ſermo ſcientie ſm̃ eundẽ ſpiritũ, alteri fides in eodẽ ſpiritu: alij gratia ſanitatũ: alij operatio virtutũ, alij prophetia, alij diſcretio ſpirituũ, alij genera linguarũ, alij interpretatio ſermonum.

Rñdeo Dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt, gr̃a gratis data ordinatur ad hoc ꝙ homo alteri cooperet vt reducatur ad deum. Homo autem ad hoc operari nõ poteſt interiꝰ mouẽdo (hoc enim ſoliꝰ dei eſt) ſed ſolũ exteriꝰ docẽdo vel perſuadẽdo. Et ideo gratia gratis data, illa ſub ſe cõtinet quibus homo indiget ad hoc ꝙ alterum inſtruat in rebus diuinis que ſunt ſupra rationem. ¶ Ad hoc autem tria requirunt. primo quidẽ ꝙ homo ſit ſortitꝰ plenitudinẽ cognitionis diuinoꝝ: vt ex hoc inſtruere alios poſſit. Secundo vt poſſit confirmare vel probare ea que dicit: alios nõ eſſet efficax eius doctrina. Tertio vt ea que concipit, poſſit conuenienter auditoribus proferre. ¶ Quantũ igitur ad primũ tria ſunt neceſſaria: ſicut etiam apparet in magiſterio humano. Oportet enim ꝙ ille qui debet alium inſtruere in aliqua ſcientia, primo quidẽ vt principia illius ſciẽtie ſint ei certiſſima: ⁊ quantum ad hoc ponitur fides: que eſt certitudo de rebus inuiſibilibus, que ſupponuntur vt principia in catholica doctrina. Secundo oportet ꝙ doctor recte ſe habeat circa principales concluſiones ſcientie: ⁊ ſic ponit ſermo ſapientie: que eſt cognitio di-

cedentibus propoſitio nem gratie: q̄n. illam valde augent: ꝛ tunc gratuita dei motio operantis gratie rō nem habet ad talem actum ſub tali ratio ne: quāuis ſub commu ni ratione meritoꝝ etiā a gratia coope rante ſit quando vt ſic a gratia habituali imperatur ꝓpter pre exiſtētem finem in eo. Et ex hoc habes ꝙ gratia operans non ſolum inuenitur in infuſione gratie ꝛ iu ſtificatione impij: ſed poſt acceptam grati am plurics quamuis manifeſtius in iuſtifi catione impij. Et ꝓpterea in littera dicit quod quantum ad a ctū interioris meriti voluntas ſe habet vt mota: deus autem vt mouens: ꝛ preſertim quoniā voluntas que prius malū volebat incipit bonum velle. ¶ Hec ſecunda ſolu tio principalis dubij magis videt ad men tem authoris vna ta men alteram clarificat.

In reliquis tri bus huius q̄ſtio nis articulis nihil ſcribendum occurrit. ¶ Super .q.112.ar.1.

In arti.1.q.112. dubium occurrit quoniam in prima par te q.45.ar.4. diffini tum eſt: ꝙ nulla crea tura poteſt creare ſiue principaliter ſiue in ſtrumentaliter: nunc autem dicitur ꝙ ali qua res creata poteſt inſtrumentaliter cau ſare grām: qḋ eſt crea re: cū gratia nō educa tur de potentia ſubti. ¶ Ad hec dicitur ne gando ꝙ gratia pro prie creet: quia vt in prima parte. qō. 45. ar. 4. dictum fuit: cre ari eſt proprie ſubſi ſtentium: gratia autē licet non educatur de potētia ſubiecti ſicut nec anima intellecti ua: differt ab ea in hec quod non ſubſiſtit ſi cut anima: et ideo vt paulo ante in queſtio. 110. articul. 2. ad. 3. dictum eſt: non pro prie fit: ꝛ conſequen ter nec creatur. Sed dicitur creari quando educitur de potentia ſubiecti nec datur ex meritis: proprie enim homo ſit gratus ex aliquo ſcilicet ex ho mine non grato. Quā ergo dicitur ꝙ nec prin cipaliter, nec inſtru mentaliter poteſt res creata creare, proprie intelligitur de crea re proprie ſimpliciter vt patet diffuſe in ſe cūdo cōtra gen. c. 21.

uinoꝝ. Tertio opꝫ vt etiā abūdet exēplis ꝛ cognitione effectuū: ꝑ q̄s iterū opꝫ mani feſtare cauſas: ꝛ q̄ntū ad h̄ ponit ſermo ſcie q̄ eſt cognitio reꝝ humanaꝝ: q2 inuiſibilia dei ꝑ ea q̄ facta ſunt intellecta conſpiciunt. ¶ Cōfirmatio aūt in his q̄ ſubdunt rōni eſt ꝑ argumēta. In his aūt q̄ ſunt ſupra rōnē diuinit⁹ reuelata: cōfirmatio eſt ꝑ ea q̄ ſunt diuine ꝟtuti ꝓpria: ꝛ h̄ duplr. Uno q̄dē mō vt doctor ſacre doctrie faciat q̄ ſol⁹ de⁹ face re pōt in operib⁹ miraculoſis. Siue ſint ad ſalutē corpoꝝ: ꝛ quātum ad hoc ponit gr̄a ſanitatū. Siue ordinēt ad ſolū diuine ptātꝫ manifeſtationē: ſicut ꝙ ſol ſtet aut tenebre ſcat, ꝙ mare diuidat: ꝛ q̄tum ad hoc ponit opatio ꝟtutū. Scdō vt poſſit manifeſtare ea q̄ ſoli⁹ dei ē ſcire: ꝛ h̄ ſūt ꝯtingētia futura: ꝛ q̄tū ad h̄ ponit ꝓphetia: ꝛ etiam occulta cordiū: ꝛ q̄tū ad hoc ponit diſcretio ſpūū. ¶ Facultas aūt ꝓnuntiandi pōt attēdi vel quātū ad idioma in quo aliquis poſſit intel ligi: ꝛ ſm hoc ponuntur gr̄a linguarū. Uel quantū ad ſenſum eoꝝ que ſunt ꝓferēda: ꝛ quantū ad hoc ponit interp̄tatio ſermonū.

Ad pmū Ergo dōm, ꝙ ſicē ſupra di ctū ē, nō oīa bñficia q̄ nobꝫ diuinit⁹ cōcedunt grē gratis date dnr: ſed ſolū illa q̄ excedūt facultatē nāe: ſicut ꝙ p̄ dicator abūdet ſermone ſapie ꝛ ſcie ꝛ alija huiuſmodi: ꝛ talia ponunt hic ſub gr̄a gra tis data. ¶ Ad ſm dōm, ꝙ fides nō nume rat hic inter gratias gratis datas ſm ꝙ eſt q̄dā virtus iuſtificās hoiem in ſeipſo: ſꝫ ſm hoc ꝙ importat quandā ſupereminentē cer titudinē fidei ex qua hō fit idoneus ad in ſtruendū alios de his q̄ ad fidē pertinent. Spes aūt ꝛ charitas ꝑtinēt ad vim appeti tiuā, ſꝫ ꝙ ꝑ eā homo in deū ordinat. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ gr̄a ſanitatū diſtinguit a gr̄a li opōne virtu ū: q2 hꝫ ſpālē rōnē inducēdi ad fidē: ad quā aliq̄s magis ꝓmpt⁹ reddit ꝑ bñficiū corpalꝫ ſanitatꝫ, quā ꝑ fidei ꝟtu tē aſſequit. Similr etiā loq̄ varijs linguis ꝛ interp̄tari ſermones, hñt ſpāles q̄ſdā rō nes mouendi ad fidē: ꝛ iō ponuntur ſpāles grē gratis date. ¶ Ad quartū dōꝫ, ꝙ ſapia ꝛ ſcia nō cōputant inter gr̄as gratis datas ſm ꝙ enumerant inter dona ſpūſcti ꝓut. ſ. mēs hoies eſt bñ mobilis ꝑ ſpūſctm ad ea q̄ ſunt ſapie ꝛ ſcie: ſic eñ ſunt dona ſpūſcti: vt ſupra dictū eſt. Sꝫ cōputant inter gr̄as gratis datas ſm ꝙ importāt quādā abun dātiā ſcie ꝛ ſapie: vt hō poſſit nō ſolū in ſe ipſo recte ſapere de diuinis, ſꝫ etiā alios in ſtruere ꝛ ꝯdicētes reuincere. Et ideo inter gr̄as gratis datas ſignificant primo ✝ ſer mo ſapie ꝛ ſermo ſcie: q2 vt Augu. dicit. 14. de trini. aliud eſt ſcire tm̄ mō q̄d homo cre dere debeat ꝓpter adipiſcēdā vitā beatā: aliud eſt ſcire quēadmodū hoc ipſuꝫ ꝛ pijs opituletur ꝛ contra impios defendatur.

¶ Utrū gratia gratis data ſit dignior quā gratia gratum faciens. Arti. 5.

AD qntū Sic pcedit. Uī ꝙ gr̄a gratis data ſit dignior quā gratia gratū faciens. Bonū eñ gentis eſt melius quam bonū vni⁹: vt phs dicit in. 1. ethic. Sed gr̄a gratū faciens ordinat ſolū ad bonū vnius hois, gr̄a aūt gratis data ordinat ad bonū cōe totius eccĺie: vt ſupra dictum eſt: ergo gratia gratis data eſt dignior quam gratia faciēs. ¶ P̄. Maioris virtutis eſt ꝙ aliquid poſſit agere in aliud quā qḋ ſolū in ſeipſo perficiatur: ſicut maior eſt claritas corpoꝛꝫ quod pōt etiā alia corpora illuminare quā eī⁹ ꝙ ita ī ſe lucet ꝙ alia illuminare nō pōt. ꝓpter qḋ etiā phs dicit in. 5. ethic. ꝙ iuſtitia ē p̄clariſſima ꝟtutū, ꝑ q̄ȝ hō recte ſe hꝫ etiā ad alios. Sꝫ ꝑ grām gratū faciētē hō, perficit in ſeipſo, per gratiā autē gratꝫ datā hō operat ad pfectionē alioꝝ: ergo gr̄a gratꝫ data eſt dignior q̄ȝ gr̄a gratū faciēs. ¶ P̄. Id qḋ eſt ꝓpriū melioꝝ, digni⁹ eſt q̄ȝ id qḋ ē cōe oīm: ſicut rōcinari qḋ eſt ꝓpriū hois digni⁹ eſt q̄ȝ ſentire qḋ ē cōe omnib⁹ animalib⁹. Sed gratia gratū faciēs eſt cōis oībus mēbus eccleſie, gratia aūt gratis data eſt ꝓpriū donū dignioꝝ mēbroꝝ eccĺie. ergo gratia gratis data eſt dignior quā gratia gratum faciens.

Sed cōtra Eſt, ꝙ apſs. 1. ad co. 12. enumeratis gra tijs gratis datis ſubdit, Adhuc excellen tiorē viā vobis demonſtro. Et ſicut ꝑ ſubſequētia patet, loqui tur de charitate q̄ pertinet ad gratiā gratū facientē. ergo gr̄a gratum faciens excellentior eſt quam gratia gratis data.

Rñdeo Dōm, ꝙ vnaqueq̄ȝ virtus tanto excellentior eſt q̄to ad alti⁹ bonū ordinat. Semper autē finis potior eſt his que ſunt ad finem: gr̄a eñ gratū faciens ordinat hoiem immediate ad cōiūctionē vltimi finꝫ, grē aūt gratꝫ date ordinant hominē ad quedā preparatoria finis vltimi: ſicut per prophetiam ꝛ miracula ꝛ alia huiuſmodi homines inducētur ad hoc ꝙ vltimo fini cōiungantur. Et ideo gratia gratū faciēs eſt multo excellentior quam gratia gratis data.

Ad pmū Ergo dōm, ꝙ ſicē phs dicit in. xi. meta. bonū multitudinꝫ, ſicut exercit⁹, ē duplex. Unū q̄dē qḋ eſt in ipſa multitudine: puta ordo exercit⁹: aliud aūt eſt qḋ eſt ſeparatū a multitudine: ſicut bonū ducis. Et hoc meli⁹ eſt: q2 ad hoc etiā illud aliud ordinat. Gr̄a aūt gratꝫ data ordinat ad bonū cōe eccleſie, qḋ eſt ordo eccĺiaſticus: ſed gr̄a gratum faciēs ordinat ad bonū cōe ſeparatū, qḋ eſt ipſe de⁹. Et ideo gr̄a gratū faciēs eſt nobilior. ¶ Ad ſm dōm, ꝙ ſi gr̄a grꝫ data poſſet hoc agere in altero qḋ hō ꝑ grām g̃tū faciētē cōſequit: ſeq̄ret qḋ gr̄a gratꝫ data eſſet nobilior: ſicut excellētior eſt cla ritas ſolis illuminātis q̄ȝ corporis illuminati. Sed per gratiam datā hō nō pōt cāre in alio cōiūctionē ad deū quā ipſe hꝫ per grām gratū faciētē: ſꝫ cauſat quaſdam diſpōnes ad hoc. Et iō non opꝫ ꝙ gratis data ſit excellentior: ſicut nec in igne calor manifeſtatiuus ſpēi eius per quā agit ad inducēdū calorē in alia, eſt nobilior quā forma ſubalis ipſius. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ ſentire ordinatur ad rōcinari ſicut ad finem: ꝛ ideo rōcinari eſt nobilius. Hic autem eſt econuerſo: q2 id quod eſt proprium ordinatur ad id qḋ eſt cōe ſicut ad finē. Unde non eſt ſimile.

De cauſa gratie. Queſtio. 112.

DEinde Conſiderandum eſt de cauſa gratie. ¶ Et circa hoc queruntur quinque. Primo vtrum ſolus deus ſit cauſa efficiens gratie. ſcdō vtrū req̄rat aliqua diſpoſitio ad grām ex pte recipiētis ipſam ꝑ actū liberi arbi. tertio vtrū talꝫ diſpoſitio poſſit eſſe neceſſitas ad grām. q̄rto vtrū gr̄a ſit eq̄lis in omnib⁹. quinto vtrū aliquis poſſit ſcire ſe habere gratiam.

¶ Utrum ſolus deus ſit cauſa gratie. Articulus. 1.

AD primū Sic pcedit. Uī ꝙ nō ſolus de⁹ ſit cauſa grē. Dicit eñ Io. 1. gratia ꝛ veritas per Ieſum Chriſtū facta eſt. Sꝫ in nomine Ieſu Chriſti intelligitur non ſolum natura diuina aſſumēs, ſed etiam natura creata aſſumpta. Ergo aliqua crea tura poteſt eſſe cauſa gratie. ¶ Preterea. Iſta differentia po nitur inter ſacramēta noue legis ꝛ veteris, ꝙ ſacramēta noue legis cauſant gratiam quam ſacramenta veteris legis ſolum ſignificant. Sꝫ ſacramēta noue legis ſunt quedā viſibilia ele menta. Ergo nō ſolus deus eſt cauſa gratie. ¶ Preterea. Se cundum diony. in libro ce. hierar. angeli purgant ꝛ illuminant ꝛ perficiūt, ꝛ angelos inferiores ꝛ etiā homines. Sed rationa lis creatura purgatur, illuminat ꝛ perficitur per gratiā. Ergo non ſolus deus eſt cauſa gratie.

Sed ꝯ Eſt, ꝙ pſal. 82. Gratiā ꝛ gloriā dabit dominus.

Rñdeo Dōm, ꝙ nulla res pōt agere vltra ſuā ſpēm: q2 ſemper oportet ꝙ cauſa potior ſit effectu. Donū autem gratie excedit omnem facultatem nature create: cum nihil aliud ſit, quā quedā participatio diuine nature, que exce dit omnem aliam naturā: ꝛ ideo impoſſibile eſt ꝙ aliqua crea tura gratiā cauſet. Sic enim neceſſe eſt ꝙ ſolus deus deificet cōicando conſortiū diuine nāe per quandā ſimilitudinis par ticipationē, ſicut impoſſibile eſt ꝙ aliq̄d igniat niſi ſol⁹ ignis.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ humanitas xp̄i eſt ſicut q̄d dam organū diuinitatis ei⁹: vt damaſ. di

Alia tñ ſignificāter ponitur.

1. qō. 7. artic. 7. ad. 1.

1. q̄ſtio. 109. ar. 7. corꝑ. Et. 3. q. 62. ā. 1. Coal. 2. ad. 2. ꝛ 1. di. 16. artic. 4. Et. 4. diſt. 14. q. 2. ā. 2. Et veri. q. 27. ā. 3. ꝛ eph. 2. lec. 3. co. 2.

cit l.3.lib. Inſtrm aũt nõ agit actionẽ agẽtis pncipalis ppria virtute, ſ; vtute pncipalis agẽtis. ⁊ ideo hũanitas xpi nõ cauſat gr̃am ppria vtute, ſ; vtute diuinitatꝭ adiũcte, ex q̃ actiões hũanitatis xpi ſũt ſalutares. ❡ Ad ſcd̃z dõm, ꝙ ſicut i ipſa pſona chri hũanitas cauſat ſalutẽ nr̃am p gratiã vtute diuina principalr operãte, ita ẽt in ſacr̃is noue legis q̃ deriuãt a xpo cauſat gr̃a inſtr̃aliter qdẽ p ipſa ſacra, ſed principalr p virtutẽ ſpũſſancti in ſacr̃is operãtis: ſm illud Jo.3. Niſi q̃s renat' fuerit ex aqua ⁊ ſpũſctõ ⁊c. ❡ Ad tertiũ dõz, ꝙ angel' purgat illuminat ⁊ pficit angelũ vl hoiez p modũ iſtructiõis cuiuſdã: nõ ãt iuſtificãdo p grãz. Un̄ Dio. dt.7.c. de di.no. ꝙ hmõi purgatio, illumiatio ⁊ pfectio, nihil eſt aliõ q̃ʒ diuine ſcie aſſumptio.

1.q.113. a.3.cor. t.7.cor. Et 22ᵉ. q.24.3. 10.ad 3. Et.4.d. 17.q.1. art.2.q. 1.t.2.t 3.t.q.1. Et pſal. 2.cor.5. Et heb. 12.lec.5 cor.2.

❡ Utrum requiratur aliqua preparatio ⁊ diſpoſitio ad gratiã ex parte hominis. Articulus.2.

AD ſcd̃m Uidet ꝙ nõ requirat aliqua preparatio ſiue diſpõ ad gr̃am ex parte hois. Qr vt apl̃s dicit Ro.4. ei q̃ opat merces nõ imputat ſm gr̃az, ſed ſm debitũ. S; preparatio hominis p liberũ arb. nõ eſt niſi p aliquã operationẽ ergo tolleret rõ gr̃e. ❡ P. Ille qui in peccato pgreditur, non ſe preparat ad gr̃am habendã. Sed aliqb' in peccato progrediẽtibus data eſt gr̃a: ſicut p; de paulo, qui gratiã cõſecut' eſt dũ eſſet ſpirãs minarũ ⁊ cedis in diſcipl̃os dñi: vt dicit act.9. Ergo nulla p̃paratio ad gr̃az requirit ex pte hois. ❡ P. Agẽs infinite virtutis nõ requirit diſpoſitionẽ in materia: cũ nec ip̃az materiam requirat: ſicut in creatione apparet, cui collatio gr̃e cõparat, que dr̃ noua creatura ad gal'. vlt. Sed ſolu; deus qui eſt infinite virtutis gr̃am cauſat: vt dictũ eſt. Ergo nulla p̃paratio requiritur ex parte hominis ad gratiam conſequendam.

Sed ꝯ Eſt, ꝙ dr̃ i amos.4. Prepara te in occurſũ dei tui iſrael. ⁊ 1. regñ.8. dr̃ p̃parate corda veſtra dño.

Rñdeo Dõz, ꝙ ſicut. ſ. dictũ ẽ, gr̃a dr̃ dupl'r. Qñq; qdẽ ipſum hituale donũ dei: q̃nq; ãt auxiliũ dei mouẽtis animã ad bonũ. Pr̃o igit mõ accipiẽdo gr̃az p̃exigit ad gratiã aliqua gr̃e p̃paratio: qr nulla forma põt eẽ niſi in mã diſpoſita. Sed ſi loquamur de gr̃a ſm ꝙ ſignificat auxiliũ dei mouẽtis ad bonũ, ſic nulla p̃paratio req̃rit ex parte hois quaſi preueniẽs diuinũ auxiliũ: ſed poti' quecũq; p̃paratio in hoie eẽ põt, eſt ex auxilio dei mouẽtis aiaz ad bonũ. Et ſ; hoc ipſe bonus motus libe. arbi. quo q̃s p̃parat ad donũ gratie ſuſcipiẽdũ: eſt actus libe. arb. moti a deo. Et q̃ntũ ad hoc dr̃ hõ ſe p̃parare: ſ; illud puer.16. hois eſt p̃parare animũ. Et eſt principaliter a deo mouẽte liberũ arbitriũ. Et ſm hoc dicitur a deo voluntas hominis preparari, ⁊ a domino greſſus hominis dirigi.

Ad pumũ Ergo dõm, ꝙ p̃paratio hois ad gr̃am habendã que q̃ eſt ſil' cũ ip̃a infuſiõe gr̃e. Et talis opatio eſt qdẽ meritoria: ſ; nõ gr̃e, q̃ iã hr̃, ſ; glĩe, q̃ nondum hr̃. ¶ Eſt autẽ alia p̃paratio gr̃e impfecta: q̃ aliqñ p̃cedit donũ gr̃e gratũ faciẽs qñ eſt a deo mouẽte. Sed iſta nõ ſufficit ad meritũ, nondũ hoie p gr̃am iuſtificato: qr nullũ meritum poteſt eẽ niſi ex gr̃a: vt infra dicet. ❡ Ad ſm dõz, ꝙ cũ hõ ad gr̃az ſe p̃parare nõ poſſit niſi deo eũ p̃ueniẽte ⁊ mouẽte ad bonũ, nõ refert vtrũ ſubito vel paulatiz aliq̃s ad pfectã p̃parationẽ pueniat. dr̃ eñi eccl'. ij. Facile eſt in oculis dei, ſubito honeſtare pauperẽ. Cõtingit aũt q̃nq; ꝙ de' mouet hoiem ad aliqd bonũ, nõ tñ pfectũ. ⁊ talis preparatio precedit gr̃am. S; q̃nq; ſtatim pfecte mouet ipm ad bonum. ⁊ ſubito gratiã hõ accipit ſm illud Jo.6. ois q̃ audit a pr̃e ⁊ didicit, venit ad me. Et ita contigit paulo: qr ſubito cũ eẽt in progreſſu peccati, perfecte motũ eſt cor ei' a deo audiẽdo ⁊ addiſcẽdo, ⁊ veniendo. ⁊ ideo

4.d.17. q.1.a.2. q.3.per to.t.q. 3.3.q 3.t.t.d. 20.a.1. q.140.

ſubito eſt gr̃az cõſecut'. ❡ Ad tertiũ dõm, ꝙ agẽs infinite virtutis nõ exigit mãm vel diſpõnẽ mãe q̃ſi p̃ſuppoſitã ex alteri' cãe actiõe: ſ; tñ opz ꝙ ſ; cõditionẽ rei cauſande, in ip̃a re cauſet ⁊ mãz ⁊ diſpõnẽ debitã ad formã. Et ſilr ad hoc ꝙ de' gratiã infundat aie, nulla p̃paratio exigitur quam ipſe non faciat.

❡ Utrum neceſſario detur gratia ſe preparanti ad gratiã vel facienti quod in ſe eſt. Articulus.3.

AD tertiũ Sic pcedit. Ur ꝙ ex neceſſitate det gr̃a ſe p̃parãti ad gr̃az, vel facienti qd̃ in ſe eſt. Qr ſup illud Ro.5. iuſtificati ex fide pacẽ hẽam' ⁊c. dt glo. De' recipit eũ q̃ ad ſe cõfugit. alr eẽt in eo iniq̃tas. S; ipoſſe ẽ in deo iniq̃tatẽ eẽ. ergo eſt ipoſſe ꝙ de' nõ recipiat eũ q̃ ad ſe cõfugit. ex neceſſitate igit gr̃az aſſeq̃t. ❡ P. Aug. dt in li. de caſu diaboli, qd̃ iſta eſt cã q̃re de' nõ ꝯced t diabolo gr̃az, qr ipſe nõ voluit accipere, nec parat' fuit. Sed remota cã neceſſe eſt remoueri effectũ. ergo ſi aliq̃s velit accipere gratiã neceſſe eſt ꝙ ei detur. ❡ P. Bonum eſt cõicatiuum ſui: vt p; per dionẏ. in.4. ca. de di. no. Sed bonũ gratie eſt meli' q̃ʒ bonũ nature. Cũ igit forma nãlis ex neceſſitate aduẽiat mãe diſpoſite, videt ꝙ multo magis gratia ex neceſſitate det preparanti ſe ad gratiaz.

Sz ꝯ Eſt, ꝙ homo cõparat ad deũ, ſicut lutũ ad figulũ: ſm illud hiere.18. Sicut lutum in manu figuli, ſic vos in manu mea. S; lutũ nõ ex neceſſitate accipit formã a figulo quãtuncunq; ſit preparatũ. Ergo neq; homo recipit ex neceſſitate gratiam a deo quantũcunque ſe preparet.

Rñdeo Dicẽdũ, ꝙ ſicut ſupra dictũ eſt, p̃paratio hois ad gratiã eſt a deo ſicut a mouẽte, a libero autez arbitrio ſicut a moto. ❡ Põt igit p̃paratio dupliciter conſiderari. Uno qdẽ modo ſm qd̃ eſt a libero arbitrio. ⁊ ſm hoc nullã neceſſitatez habet ad gratie cõſecutionẽ: qr donũ gratie excedit oẽm p̃parationẽ virtutis humane. Alio modo põt cõſiderari ſm ꝙ eſt a deo mouẽte. ⁊ tunc hr̃ neceſſitatẽ ad id ad qd̃ ordinat a deo, nõ qdẽ coactiõis, ſ; infallibilitatis: qr intẽtio dei deficere nõ põt: ſ; ꝙ aug. dicit in li. de p̃deſtinatiõe ſanctorũ, ꝙ p beneficia dei certiſſime liberant q̃cũq; liberant. Un̄ ſi ex intẽtione dei mouentis ẽ ꝙ hõ cuius cor mouet gr̃am conſequat, infallibil'r ipſam conſequit: ſm illud Joan.6. ois qui audit a patre ⁊ didicit, venit ad me.

Ad pmũ Ergo dicendũ, ꝙ gl. illa loquit de illo q̃ confugit ad deum per actũ meritoriũ liberi arbitrij iaz per gratiã informati: quẽ ſi nõ reciperet eẽt cõtra iuſtitiã quã ipſe ſtatuit. Uel ſi referat ad motum liberi arbitrij añ gratiã, loquit ſm ꝙ ipſum cõfugium hois ad deũ eſt p motionẽ diuinã: q̃ʒ iuſtũ eſt non deficere. ❡ Ad ſ; dicẽdũ, ꝙ defect' gr̃e prima cã eſt ex nobis: ſed collationis gr̃e prima cã eſt a deo: ſm illud Oſee.13. Perditio tua iſrael, tñmodo ex me auxiliuz tuum. ❡ Ad tertiũ dõm, ꝙ etiã in rebus nãlib' diſpoſitio mãe nõ ex neceſſitate cõſequitur formã, niſi per virtutẽ agentis qui diſpoſitionem cauſat.

❡ Utrum gratia ſit maior in vno quam in alio. Articulus 4.

AD q̃rtũ Sic proceditur. Uidetur ꝙ gratia non ſit maior in vno q̃ʒ in alio. gr̃a eñi cauſatur in nobis ex dilectione diuina: vt dictũ eſt. Sed ſap.6. dicitur: puſilluz ⁊ magnũ ipſe fecit: ⁊ equaliter eſt illi cura de oib' q̃ oẽs eq̃lr gr̃am a deo cõſequunt. ❡ P. Ea que in ſummo dnt, non recipiunt magis ⁊ minus. Sed gr̃a in ſummo dicit: qr cõiungit vltimo fini. ergo nõ recipit magis ⁊ minus: non eſt ergo maior in vno quaz in alio. ❡ Preterea. Gratia eſt vita anime: vt ſupra dictum eſt. Sed viuere nõ dicit ſecundũ magis ⁊ minus: ergo etiam neq; gratia.

Sz ꝯtra Eſt, ꝙ dicit ad eph.4. Unicuiq; data eſt gratia ſcd̃m menſuram donationis Chriſti. Quod autẽ menſurate datur, nõ omnibus equaliter datur: ergo non omnes equalem gr̃am habẽt.

Rñdeo Dicendum, quod ſicut. ſ. dictum eſt: habitus duplicem magnitudinem habere poteſt. Unã ex parte finis vel obiecti: ſecundũ quod dicit vna virt' alia nobilior inq̃ntum ad maius bonũ ordinatur. Aliam vero ex parte ſubiecti, qd̃ magis vel min' pticipat habitũ inherentẽ. ¶ Secundũ igit primã magnitudinẽ gratia

❡ Super arti 2.

IN articulo ſecundo eiuſdem queſtionis dubiũ occurrit circa illud ſcilz ꝙ gratie donũ habituale exigit p̃parationẽ qr nulla forma põt eẽ niſi i materia diſpoſita. Uidet eñi hoc eẽ falſũ ppterea ꝙ gratia ẽ forma ſ; ſe nõ exigẽs diſpoſitionẽ. nã ſi exigeret diſpoſitionẽ ſeq̃retur ꝙ nõ poſſet cõferri infanti. in q̃ nõ eſt vſ' liberi arbitrij. Nec ẽ fingere aliquã qualitatẽ in eſſentia aie aut i q̃cũq; potẽtia diſponẽte p gr̃a. ❡ Ad hoc dicit, qd̃ cum gratia ſit deificatiua formaliter nature rationis cõſequẽs eſt vt ſicut q̃libet forma cõſtitutiua alicuius in aliqua natura requirit materiã diſpoſitam ad illam: ita gratia. Si eñi homo in diuinã eleuari debet nãm: oportz vt primo in illã naturã diuinã per propriũ actum ſe cõuertat: aut per alteri' actum prius ſui captiuo. Et ppterea nũq; dat gratia, niſi diſpoſitio p actum propriũ ſi eſt adultus vel per actũ Chriſti ſi eſt infans. Uerũ; quia naturas formarum deſcribentes non intendũt diuinam potentiam deſcribere: ideo i preſenti loco vbi de gratia abſolute eſt ſermo dicit ꝙ exigit materiã diſpoſitã: ⁊ ꝙ propria diſpoſitio aſſignatur act' liberi arbitrij cõuerſi in deũ. Cũ hoc tamẽ ſtat: ⁊ ꝙ deus ſuppleat talẽ diſpoſitionem in infantib' p meritũ Jeſu Chriſti: ⁊ ꝙ poſſet de potẽtia abſoluta etiam ſine tali merito ⁊ ſupplemẽto illam dare. Propterea in litera nec de gratia data infantibus cũ ſupplemento diſpoſitionis, nec de potẽtia dei fit mentio n ſ; negatiue. Dũ ſcilicet in reſponſione ad tertiũ dicit, ꝙ nulla p̃paratio exigitur a diuina potentia: que non fiat ab ipſo: ⁊ non affirmatur quod ſemper exigatur diſpoſitio.

3.q.66. ar.2.ad 2.q.22ᵉ. q.4.ar. 4.ad.3.

¶ Super Arti.5.
In articu. 5. ⁊.4 nihil occur-
rit ſcribendum. ¶ In
quinto autẽ aduerte
primo, quod notitia
experimentalis per
actus de qua fit men-
tio pluries in litera,
licet ſufficiens ſit ad
certe ſciendum nos
habere animam ⁊ in-
tellectũ ⁊c. Non ta-
men ſufficit ad certe
ſciendum nos habere
grãm propter ſimilitu-
dinẽ actuũ in gratis
⁊ extra grãm ex natu-
ralibus prouenientium.
¶ Aduerte ſecundo,
ꝙ id qḋ in reſpõſione
ad ſecundũ dr, ꝙ ha-
bens fidem ſcit certe
ſe habere fidẽ, poteſt
intelligi multipliciter.
Primo de fide acqui-
ſita, ⁊ hoc eſt manife-
ſtũ. Secundo de fide
infuſa, ⁊ tunc diſtin-
gue certitudinem. Et
dic ꝙ certitudine ſci-
entie nemo ſcit ſe ha-
bere fidem ex actu fi-
dei, puta credere, quo-
niã hoc põt ex ꝓpria
volũtate ⁊ intellectu
ꝓuenire. Certitudine
autẽ fidei quilibet ſcit
certe ſe habere donũ
infuſum fidei. Et in
hoc differt certitudo
experimentalis fidei
⁊ gratie: quia ex acti-
bus grẽ huiuſmodi homo
putet ſe eſſe in gratia,
ſtat tamen cũ formi-
dine partis oppoſite.
Ex actibꝰ vero fidei:
1.di.16. ar.2.ad 3.Et.4. di.21.q. 2.ar.2. ⁊c.
homo credit abſq; for-
midine alterius ptis
ſe habere fidem: ſicut
⁊ credit alia credi-
ta, ſ. incarnationẽ xpi
⁊c. Et quoniã litera
in rñſione ad ſm loqui-
tur de certitudine q̃
eſt de rõne fidei: ideo de
hac certitudine in-
telligenda eſt quo ad
fidem infuſam.

¶ Super.q.113.ar.1.
In art. .q.113.
nota qḋ auctor
non dicit quod iu-
ſtificatio impij de qua
nũc ſermo ſit motus:
ſed ꝙ eſt ſm rõnẽ mo-
tus de contrario in
contrarium. Et dico
hoc: quia iuſtificatio
impij non oñ quod
ſit de ꝯtrio in ꝯtriũ pro-
prie: qm cum de macu-
la q̃ eſt terminꝰ a quo
nõ ẽ res poſitiua: ſed
eſt de hñte ſe p modũ
ꝯtrij in alterum: ſic eñ
ſe hz macula ad gra-
tiam. Et ꝑꝑ ea iuſtifi-
catio impij eſt p mo-
dum motus in nobis:
in angelis autem et
adã in principio fuit
per modum ſimplicis
generationis.
¶ Cetera que ſpectãt
ad oppoſitionẽ gra-
tie et culpe inferius
tractabuntur.

grãm faciẽs nõ põt eẽ maior ⁊ minor: q: grã
ſz ſui rõnẽ ꝯiungit hoiẽ ſũmo bõo, ꝙ ẽ deꝰ.
Sz ex pte ſubi grã põt ſuſcipe magꝭ vl' minꝰ:
pt. ſ. vnꝰ pfectiꝰ illuſtraẽ a lumie grẽ ꝙ̃ aliꝰ.
Cuiꝰ diuerſitatꝭ rõ q̃dẽ ẽ aliq̃ ex pte ꝑparã-
tis ſe ad grãz: q̃ eñ magis ſe ad grãz ꝑpat,
pleniorẽ grãz accipit. Sz ex hac pte nõ põt
accipi ꝑma rõ huiꝰ diuerſitatꝭ: q: ꝑparatio ad
grãz, nõ ẽ hoĩs, niſi inq̃ʒtũ liberũ arbitriũ eiꝰ
ꝑpaẽ a deo. Uñ ꝑma cã huiꝰ diuerſitatꝭ ac-
cipiẽda ẽ ex pte ipſiꝰ dei, q̃ diuerſimode ſue
grẽ dona diſpẽſat ad h ꝙ ex diuerſis gradi-
bus pulchritudo ⁊ pfectio eccl'ie ꝯſurgat,
ſicut ẽt diuerſos gradꝰ rerũ inſtituit, vt eẽt
vniuerſuz pfectũ. Uñ aplˢ ad eph.4. poſt-
q̃ʒ dixerat: vnicuiq; data eſt grã ſcd'z mẽ-
ſurã donationis Chriſti: enumeratis diuer-
ſis gratijs ſubiũgit: ad cõſummationẽ ſan-
ctorum in edificationem corporis Chriſti.

Ad pͥmũ Ergo dõm, ꝙ cura diuina
dupl'r ꝯſiderari põt. Uno
mõ q̃ʒtũ ad ipz diuinũ actũ q̃ ẽ ſimplex ⁊ vni-
formis. Et ſm h eq̃l'r ſe hz eiꝰ cura ad oẽs
q: ſ. vno actu ſimplici ⁊ maiora ⁊ minora
diſpẽſat. ¶ Alio mõ põt ꝯſiderari ex pte eo-
rũ q̃ in creaturis ex diuina cura ꝓueniunt.
Et ſm h inueniẽ ineq̃litas, inq̃ʒtũ. ſ. deꝰ ſua
cura quibuſdã maiora quibuſdã minora ꝓui-
det dona. ¶ Ad ſm dõm, ꝙ rõ illa ꝓcedit
ſm ꝑmũ modũ magnitudinis grẽ: nõ eñ põt
grã ſm h maior eſſe, ꝙ ad maiꝰ bonũ ordi-
net: ſz ex eo ꝙ magis vel minus ordinat ad
idẽ bonũ magis vel minꝰ participãdũ. Põt
eñ eẽ diuerſitas intẽtiõis ⁊ remiſſiõis ſm
pticipationẽ ſubi, ⁊ i ipã grã, ⁊ i finali gl'ia.
¶ Ad tertiũ dõm, ꝙ vita nãlis ptinet ad
ſubam hoĩs, ⁊ ideo nõ recipit magis ⁊ mi-
nus. Sed vitã grẽ pticipat hõ accñtaliter
et ideo eam põt hõ magis vel minus hr̃e.

¶ Utrũ hõ poſſit ſcire ſe hr̃e grãm. Arti.5.

AD quĩtũ Sic proceditur. Uiẽ
ꝙ homo poſſit ſci-
re ſe habere gratiã. Grã eñ eſt in
aĩa p ſui eſſentiã. Sz certiſſima co-
gnitio aĩe eſt eoꝝ q̃ ſunt i aĩa p ſui eẽntiã:
vt pz p Aug.12. ſup gen. ad lr̃am: g grã cer-
tiſſime põt cognoſci ab eo qui gratiã habz.
¶ P. Sicut ſciẽtia eſt donũ dei, ita ⁊ grã.
Sz q̃ a deo ſciam accipit: ſcit ſe ſciam hr̃e.
ſm illud ſap.7. dñs dedit mihi hoꝝ q̃ ſunt
verã ſciam: g pari rõne q̃ accipit gratiã a
deo: ſcit ſe grãm hr̃e. ¶ P. Lumẽ eſt magis
cognoſcibile ꝙ̃ tenebra: q: ſm apoſtolũ ad
Ephe.5. omne ꝙ manifeſtaẽ, lumẽ eſt. Sed
pctm̃ qḋ ẽ ſpũalia tenebra, p certitudinẽ põt
ſciri ab eo q̃ hz pctm̃. ergo mlto magis grã
q̃ ẽ ſpũale lumẽ. ¶ P. Aplˢ dicit. 1. ad cor.
2. Nos aũt nõ ſpũm huiꝰ mũdi accepimus:
ſed ſpũm q̃ a deo eſt: vt ſciamꝰ q̃ a deo do-
nata ſunt nobis. Sz grã eſt ꝑmũ donũ dei:
ergo hõ q̃ accipit grãz p ſpũmſctm̃, p eũdẽ
ſpũz ſcit gratiã eẽ ſibi datã. ¶ P. Gen.22.
ex pſona dñi dr ad Abrã. Nũc cognoui ꝙ
timeas dñm. i. cognoſcere te feci. Loquiẽ
autẽ ibi de timore caſto, q̃ non eſt ſine grã:
ergo homo põt cognoſcere ſe hr̃e gratiam.

Sed contra Eſt, ꝙ dr Eccle.9.
ꝙ nemo ſcit vtrum
ſit dignus odio vel amore. Sed gratia gra-
tũ faciens facit hominem dignũ dei amo-
re. Ergo nullus poteſt ſcire vtrum habeat
gratiam gratum facientem.

Rñdeo Dõm, ꝙ tripl'r aliq̃d cogno-
ſci põt. Uno mõ p reuelatio-
nem. Et hoc mõ põt aliq̃s ſcire ſe hr̃e gra-
tiã, reuelat eñ deꝰ hoc aliq̃n aliquibꝰ ex ſpe-
ciali priuilegio: vt ſecuritatis gaudiũ etiã in hac vita in eis
incipiat, ⁊ confidentiꝰ, ⁊ fortius magnifica opera ꝓſequanẽ, ⁊
mala pñtis vite ſuſtineãt: ſicut paulo dictũ eſt. 2. ad cor.12.
ſufficit tibi grã mea. ¶ Alio mõ hõ cognoſcit aliquid p ſeipm̃:
et hoc certitudinal'r. Et ſic nullꝰ põt ſcire ſe hr̃e gratiã. certi-
tudo eñ nõ põt haberi de aliquo niſi poſſit diiudicari p ꝓpriũ
ꝑncipiũ: ſic eñ certitudo hr̃ de ꝯcl'onibꝰ demõſtratiuis p inde-
mõſtrabilia vl'a ꝑncipia. Nullus aũt poſſet ſcire ſe hr̃e ſciam
alicuiꝰ ꝯcl'onis, ſi ꝑncipiũ ignoraret. Principiũ aũt grẽ ⁊ obm̃
eiꝰ eſt ipſe deꝰ, q̃ ꝓp ſui excellẽtiã eſt nobis ignotus: ſm illud
Job.36. ecce deꝰ magnꝰ vincẽs ſciam nr̃am. Et iõ eiꝰ pñtia in
nobis ⁊ abſentia p certitudinẽ cognoſci nõ põt: ſz illud iob.9.
Si venerit ad me nõ videbo eum. ſi aũt abierit nõ intelligam.
Et iõ hõ non põt per certitudinẽ diiudicare vtrũ ipſe habeat
grãm: ſm illud. 1. ad cor.4. ſed neq; meipſum iudico: qui aũt
iudicat me dñs eſt. ¶ Tertio mõ cognoſcit aliq̃d coniectural'r
p aliqua ſigna. Et hoc mõ aliquis cognoſcere põt ſe hr̃e gra-
tiã: inq̃ʒtũ. ſ. pcipit ſe delectari in deo, ⁊ cõtẽnere rea munda-
na: ⁊ inq̃ʒtũ hõ nõ eſt ꝯſciꝰ ſibi alicuius pcti mortal'. Scd'z
quem modũ põt intelligi qḋ hr̃ apoca.2. vincenti dabo mãna
abſcõditũ, qḋ nemo nouit niſi q̃ accipit: q: ſ. ille qui accipit ✠ Aliꝰ accipit gratiã.
per quandã experientiã dulcedinis nouit, quã non experiẽ ille q̃
non accipit. Iſta tñ cognitio imꝑfecta eſt. vñ aplˢ dicit. 1. ad
Cor.4. nihil mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatꝰ ſuz:
quia vt dicitur in pſal. Delicta quis intelligit: ab occultis ⁊c.

Ad pͥmũ Ergo dõz, ꝙ illa q̃ ſunt p eẽntiã ſui in aĩa co-
gnoſcunẽ experimẽtali experiẽtia, inq̃ʒtũ hõ exp'i-
tur p actꝰ ꝑncipia intrinſeca: ſicut volũtatẽ pcipimꝰ volẽdo: ⁊
vitã in opibꝰ vite. ¶ Ad ſm dõm, ꝙ de rõne ſcie eſt ꝙ hõ cer-
titudinẽ hẽat de his quoꝝ hz ſciaz: ⁊ ſil'r de rõne fidei eſt ꝙ hõ
ſit certꝰ de his quoꝝ hz fidẽ. Et hoc ideo: q: certitudo ptinet
ad pfectionẽ intellectꝰ: in q̃ ꝑdicta dona exiſtũt: ⁊ ideo q̃cũq;
hz ſciam vel fidẽ, certus eſt ſe hr̃e. Nõ eſt aũt ſil'r rõ de grã ⁊
charitate: ⁊ alijs hmõi q̃ pficiũt vim appetitiuã. ¶ Ad tertiũ
dõm, ꝙ pctm̃ hz p ꝑncipio ⁊ pro obo bonũ cõmutabile: qḋ no-
bis eſt notũ. Obm̃ aũt vel finis grẽ eſt nobis ignotũ ꝓp ſui lu-
minis immẽſitatẽ: ſm illud. 1. ad Thimo. vltimo, Lucẽ hitat
inacceſſibilẽ. ¶ Ad quartũ dõm, ꝙ aplˢ ibi loquiẽ de donis
gl'ie q̃ ſunt nobis data in ſpe: q̃ certiſſime cognoſcimꝰ p fidẽ. lz
nõ cognoſcamꝰ p certitudinẽ nos hr̃e grãm: p quã nos poſſi-
mus ea ꝓmereri. ¶ Uel põt dici, ꝙ loquiẽ de notitia ꝑuilegiata,
q̃ eſt p reuelationẽ: vñ ſubdit, nobis aũt reuelauit deꝰ per ſpm̃
ſctm̃. ¶ Ad quintũ dõm, ꝙ illud vbũ abrae dctm̃ põt referri ad
notitiã experimẽtalẽ q̃ eſt p exhibitionẽ operis. In ope eñ illo
qḋ fecerat abrã, cognoſcere potuit experimẽtaliter ſe dei timo-
rem habere. ¶ Uel poteſt hoc etiam ad reuelationem referri.

¶ De effectibus gratie. Queſtio.113.

DEinde Conſiderãdũ eſt de effectibus gratie.
Et primo de iuſtificatione impij q̃ eſt
effectus gratie operantis. Secundo de merito, qḋ
eſt effectus gratie cooperantis. ¶ Circa primum
queruntur decem. Primo qd ſit iuſtificatio impij.
Secũdo vtrũ ad eam requiratur gratie infuſio. Tertio vtrũ
ad eam requiratur aliquis motus liberi arbitrij. Quarto vtrũ
ad iuſtificationẽ impij requiraẽ motꝰ fidei. Quinto vtrũ ad eã
reqraẽ motus liberi arbitrij cõtra peccatũ. Sexto vtrũ ꝑmiſſis
ſit cõnumerãda remiſſio peccatoꝝ. Septio vtrũ i iuſtificatiõe
impij ſit ordo tpis: aut ſit ſubito. Octauo de naturali ordine
corũ q̃ ad iuſtificationẽ cõcurrũt. Nono vtrũ iuſtificatio impij
ſit maximũ opꝰ dei. Decio vtrũ iuſtificatio ipij ſit miraculoſa.

¶ Utrũ iuſtificatio impij ſit remiſſio peccatorũ. Ar.1.

AD pͥmũ Sic procediẽ. Uideẽ ꝙ iuſtificatio 1.art.6. ad.1.Et
impij nõ ſit remiſſio peccatorum. 4.diſt.
Peccatũ eñ nõ ſolũ iuſtitie opponitur: ſed omnibus 17.q.1.
virtutibus: vt ex ſupradictis pz. Sed iuſtificatio ſi- ar.1.qõ.
gnificat motũ quendã ad iuſtitiã: non ergo omnis peccati re- Et veri.
miſſio eſt iuſtificatio: cũ oĩs motꝰ ſit de ꝯtrio in contrariũ. ¶ P. qõ.28.
Unumquodq; debet nominari ab eo qḋ eſt potiſſimũ in ipſo: ar.1.
vt dr in.2. de aĩa. Sed remiſſio pctõꝝ pcipue fit per fidẽ,
ſm illud ac.15. fide purificãs corda eoꝝ: ⁊ p charitatẽ: ſm illud
prouer.10. vniuerſa delicta opit charitas. Magis ergo remiſſio
peccatorũ debuit denoĩari a fide: vel a charitate ꝙ̃ a iuſtitia.
¶ P. Remiſſio peccatorum idem eſſe videtur quod vocatio:
vocaẽ enim qui diſtat. Diſtat autem aliquis a deo per pctm̃.
Sz vocatio iuſtificationẽ ꝓcedit: ſm illud ro.8. quos vocauit,
hos ⁊ iuſtificauit: ergo iuſtificatio nõ eſt remiſſio peccatorum.

¶ Super articulum ſecundum.

In ar. 2. q. 113. dubiū occurrit circa rōnē litere quo ad illam ppoſitionē. Effectus diui ne dilectionis in nobis q̄ p pctm̄ tollit̄ eſt gr̄a qua homo fit dign⁹ vita eterna. Uī nāq̧ φ hec ppō ſit manifeſte falſa: nā pctm̄ luxurie nō tollit niſi rectitudinē nālē p ſervt pȝ ſi penem⁹ holeȝ in pur̄ nālib⁹. Et cōfirmat̄. qr nō plus tollit priuatio ꝙ̄ habitu⁹ oppoſit⁹ ponat: ſȝ ītēperātia nō ponit gratiā. ḡ pctm̄ mortale oppoſitū nō tollit niſi tēperantiā. ¶ Ad h̄ dr, φ pctm̄ mortale tollit gratiā nō directe. ſȝ ex ꝯñti ſi inuenit eā: aut ponit illi obicē ſi nō inuenit eā: ſic̄ negāo aīal negat ex ꝯñti holem: ꝙuis ponēs aīal nō ponat holeȝ. Sȝ hec rñſio lȝ vera ſit impti nēo th̄ eſt: qm̄ ex hoc lr̄e pceſſ⁹ nō ſaluaretur efficax. qm̄ ad negationē aīalis lȝ ſequatur negō hoīs th̄ reparato aīali reparatū eſt quicqd ablatū erat ex negōne aīal̄. Et ſitr̄ eſſet in ppoſito. φ lȝ ad priuationē rectitudinis nālis ſequat̄ negatio rectitudinis gr̄e: th̄ reparata rectitudine nāli reparatum eſſet quicquid ablatū erat. Et cōfirmat̄ h̄: qr aūt ē ſmo de rectitudine nāli iā era actualiter receptā diuī gr̄e: aut de rectitudine nāli abſolute. Si pmo cōſtat φ h̄ ē per accñs, quā accidit nāli rectitudini cōiūgi ſupernālis aīal homini. ſi 2° cōſtat φ reparata rectitudine reſtauratū eſt totū φ deperditū eſt. Dōȝ ē ḡ φ qr oē pctm̄ mortale icludit i ſe ꝯtrietatē ad charitatē (vt in. 2. 2ᵉ. q. 24. ar. vlt. habebimus) qr ē trāſgreſſio ūlaris pcepti charitat̄ negatiui. ſ. nihil eſt pferēdū amicitie diuine: ideo oē pctm̄ mortale ē priuāo recti tudine naturalē ꝓuat etiā rectitudine gr̄e. Ito φ nō ꝓuat rectitudine gr̄e ex ꝯñti: ſic̄ ꝓuatio aīalis eſt priuatio holēt ſȝ priuat ea formalr̄. nō φ priuatio rectitudinis nālis ſit formalr̄ priuatio rectitudinis ſupnaturalis: qm̄ priuationes diſtinguūtur penes habit⁹: ſȝ qr a ambe priuatiōes. ſ. vtriuſq̧ rectitudinis in pctō mortali hm̄ōi inueniūt̄, qr ꝯ vtrāq̧ legē cōmittun⁹. ſ. nature ⁊ charitat̄ eadē trāſgreſſione. ⁊ ſic hic inueniat̄ ſiue nō in illo ſubo aduiter trāſgredit̄ vtrāq̧ legē ac p h̄ tollit gr̄ā ni ſi inuenit aut ponit illi obicē. Et ſic intellecta ppoſitiōe efficax eſt pceſſus lr̄e: nā ex h̄ ſenſu ſequit̄. φ nō ſit repatio p ſolā reſtōnem nālis rectitudinis: nā ſicut duplex rectitudo ē ablata duplicē oȝ reſtitui. Et per h̄ pȝ rñſio ad primā obiōnē ⁊ ad ſcdā: ſȝ nā nō dicim⁹. φ plus priuatio tollat ꝙ̄ habitus oppoſit⁹ ponat: ſed dicimus ⁊ bene, φ priuatio vna plus includit aliā quā oppoſit⁹ habitus includat aliū oppoſitū illi: nāq̧ morale mortale includit malū oppoſitū gr̄e. ⁊ th̄ bonū morale nō includit bonū gr̄e. Et rō eſt, qr bonū cōſurgit ex cauſa integra: malū aūt ex ſingularibus defectibus. Ad trāſgrediēdū. n. charitatis preceptū ſat eſt tranſgredi quodcūq̧ pceptū cuiuſcūq̧: ad adimplēdū aūt ex charitate (ſic eñ ſolū charitatis bonū participatur obediēdo) precepta nō ſufficit quodcūq̧ preceptū implere: ſȝ exigitur infuſa gratia: vt patet ex dictis. ¶ In rñſione a primū eiuſdē. 2. ar. dubiū occurrit de ppōne illa: gr̄a ⁊

Sȝ ꝯ Eſt, φ ro. 8. ſuper illud, quos vocauit hos, ⁊ iuſtificauit. dicit gloſſ. remiſſione peccatorum. Ergo remiſſio peccatorum eſt iuſtificatio.

Rñdeo Dōm, φ iuſtificatio paſſiue accepta iportat motū ad iuſtitiā ſic̄ ⁊ calefactio motū ad calorē. Cū āt iuſti^a de ſui rōne iportet ꝗndā rectitudinē ordis dupl̄r accipi pt. ¶ Unomō ſȝ φ iportat ordinē rectū in ipō actu hoīs, Et ſm̄ h̄ iuſtitia ponit̄ virt⁹ ꝗdā. Siue ſit pticularis iuſti^a ꝗ ordinat actū hoīs ſm̄ rectitudinē i cōparatione ad aliū ſinglarē hoīeȝ. Siue ſit iuſti^a legal: ꝗ ordinat ſm̄ rectitudinē actū hoīs i cōpatiōe ad bonū cōe multitudīs: vt pȝ i. 5. eth. ¶ Aliomō ō i iuſtitia, put iportat rectitudinē ꝗndā ordinis in ipa iteriori diſpōne hoīs: put. ſ. ſupmū hoīs ſubdit̄ deo, ⁊ iteriores vires aīe ſubdunt̄ ſupme. ſ. rōni. Et hāc ēt diſpōnē vocat phs in. 5. ethi. iuſtitiā metaphorice dictā. Hec āt iuſtitia in hoīe pōt fieri 2ʳ. vno ꝗdē mō p motū ſimplicis gñonē: ꝗ ē ex ꝓuatiōe ad formā. Et h̄ mō iuſtificatio poſſet cōpetere ēt ei ꝗ ñ eēt i pctō dū hm̄ōi iuſtitiā a deo acciperet: ſic̄ adā dr̄ ac cepiſſe originalem iuſtitiā. Alio⁰ pōt fieri hm̄ōi iuſti^a i hoīe ſȝ rōnē mot⁹, ꝗ ē de ꝯrio i ꝯriū. ⁊ ſm̄ h̄ iuſtificatio iportat trāſmutationē ꝗndā de ſtatu iuſti^e ad ſtatū iuſti^e ꝓdicte. Et h̄ mō loqmur h̄ de iuſtificatione ipij ſȝ illō apl̄i ad ro. 4. ei ꝗ ñ opat̄ credēti āt i eū ꝗ iuſtificat ipiū ⁊c. Et qr mot⁹ denoiat̄ mag̾ a termio ad quē ꝙ̄ a termio a ꝗ, ideo hm̄ōi trāſmutatio ꝗ alıqs trāſmutat̄ a ſtatu iniuſtitie p remiſſionē pcti ſortit̄ nomē a termino ad quē: ⁊ vocat̄ iuſtificatio impij.

Ad pmū Ergo dōȝ, φ oē pctm̄ ſȝ φ iportat ꝗndā iordinationē mēt̄ ñ ſubdite deo, iniuſtitia pōt dici ꝓdicte iuſti^e ꝯria: ſm̄ illō. i. io. 3. oīs ꝗ facit pctm̄ ⁊ iniqtatē facit, ⁊ pctm̄ ē iniqtas. ⁊ ſȝ h̄ remotio cuiuſlibet pcti dr̄ i iuſtificatio. ¶ Ad ſcd̄ dōȝ, φ fides ⁊ charitas dīt ordīē ſpālē mēt̄ hūa^e ad deū ſȝ itelm̄ vel affectū: ſȝ iuſti^a iportat gñal̄r totā rectitudinē ordis. Et iō magi̾ denoiat̄ hm̄ōi trāſmutatio a iuſti^a ꝙ̄ a charitate vl̄ fide. ¶ Ad 3ᵐ dōȝ, φ vocatio refert̄ ad auxiliū dei iteri⁹ mouētis ⁊ excitāt̄ mētē ad deſerēdū pctm̄. Que ꝗdē motio dei nō eſt ipſa remiſſio pcti: ſȝ cā eius.

4. d. 17. q. 1. a. 3. q. 1.
Ex hi. q. a. 8. & 8.

¶ Utrū ad remiſſionē clpe ꝗ ē iuſtifi⁰ ipij reqrat̄ gr̄e infuſio. Ar. 2.

Ad ſcdm Sic pcedit̄. Uī φ ad remiſſionē

culpe ꝗ eſt iuſtificatio impij, nō reqrat̄ gr̄e infuſio. Pōt. n. alıqs remoueri ab ꝯrio ſine h̄ φ pducat̄ ad alterū ſi ꝯria ſint mediata. Sȝ ſtatus culpe ⁊ ſtatus ſunt ꝯria mediata ē eñ medi⁹ ſtat⁹ inocētie, in ꝗ hō nec gr̄aȝ hȝ, nec culpā. ergo pōt alicui remitti culpa ſine hoc φ pducat̄ ad gr̄am. ¶ p̄. Remiſſio culpe cōſiſtit i reputatiōe diua: ſm̄ illō pſ. beāus vir cui nō iputauit dñs pctm̄. Sȝ iſuſio gr̄e ponit ēt alıqd i nobis: vt. ſ. hitū eſt. ḡ infuſio gr̄e nō reqrit̄ ad remiſſionē culpe. ¶ p̄. Null⁹ ſubijcit̄ ſil̄ duob⁹ ꝯrijs. Sȝ ꝗdā pctā ſunt ꝯria ſicut pdigalitas ⁊ illiberalitas. ḡ ꝗ ſubijcit̄ pctō pdigalitatis non ſimul ſubijcit̄ pctō illiberalitat̄. Pōt tñ cōtingere φ prius ei ſubijciebatur. ergo peccādo vitio pdigalitat̄ liberat̄ a pctō illiberalitatis, ⁊ ſic remittit̄ alıqd pctm̄ ſine gr̄a.

Sed ꝯ Eſt, φ dicitur Ro. 3. Juſtificati gratis per gratiam ipſius.

Rñdeo Dōm, φ hō peccādo deū offendit: ſic̄ ex ſup̄adictis patet. Offenſa aūt nō remittit̄ alicui niſi p h̄ φ aius offenſi pacat̄ offēdēti. Et iō ſm̄ h̄ pctm̄ nobis remitti dr̄ i φ de⁹ nobis pacat̄. Que ꝗdē pax cōſiſtit i dilectiōe, qua de⁹ diligit nos. Dilectio aūt dei quātū ē ex pte actus diuini, eſt eterna ⁊ imutabilis: ſȝ ꝗntū ē ad effectū quē nob̄ iꝓmit, quāq̧ interrūpit̄ put. ſ. ab ipo quāq̧ deficim⁹, ⁊ quāq̧ iterū recupam⁹. Effect⁹ āt diuine dilectiōis i nobis ꝗ p pctm̄ tollit̄, ē gr̄a ꝗ hō fit dign⁹ vita etna, a ꝗ pctm̄ mortale excludit. Et iō ñ poſſet itelligi remiſſio culpe ſi ñ adeſſet infuſio gr̄e.

Ad primū Ergo dōȝ, φ plus reqritur ad hoc φ offendenti remittat̄ offenſa ꝙ̄ ad h̄ φ ſimpl̄r alıqs nō offendens nō habeatur odio. Pōt eñ apud hoīes ꝯtingere, φ vnus hō aliquē aliū nec diligat nec odiat: ſȝ ſi eū offendat, φ ei dimittat offenſam, hoc nō pōt cōtingere abſque ſpeciali beniuolētia. Beniuolētia āt dei ad hoīeȝ reparari dr̄ i per donū gr̄e: ⁊ ideo lȝ hō antequā peccet potuerit eſſe ſine gr̄a ⁊ ſine culpa: tñ poſt pctm̄ ñ pōt eē ſine culpa niſi gr̄ā hēat. ¶ Ad ſm̄ dōm, φ ſicut dilectio dei nō ſolū ꝯſiſtit in actu volūtat̄ diuine, ſȝ etiā iportat quēdā gr̄e effectū (vt ſupra dictū eſt) ita etiā ⁊ hoc qō eſt deū nō imputare pctm̄ homini, importat quēdā effectū in ipſo cui pctm̄ nō imputat̄, φ eñ alicui non imputet̄ pctm̄ a deo ex diuina dilectiōe pcedit. Ad tertiū dōȝ, φ ſic̄ aug. dicit in lib. de nuptijs ⁊ cōcupiſcētia, Si a pctō deſiſtere

culpe ſunt oppoſita immediata re^u hoīs lapſi. ſed nō r^u hoīs abſolute. ⁊ de rōne ei⁹. ſ. qr h̄ fit ſine ſpāli beniuolētia. Uī in pmiſſis φ rō nihil valeat. ſȝ ſit ſophiſma a ſpāli beniuolētia ad talē. Spālis ſiqdē beniuolētia ad inimicū pōt hr̄i ꝗ ad tris pilo φ nō habeat̄ ampli⁹ p inimico. ꝯ̄rius nec p amico: experimur eñ in nobis φ inimico remittim⁹ abſq̧ eo φ velimus illū ad cōſortiū nr̄m. Sedo ꝗ ad rectitudinē nālē, qr p pctm̄ ē ablata. ⁊ ſic reſtitueret hoīeȝ in ſtatū priſtinū abſq̧ gr̄a 3⁰ ꝗ ad dignitatem vite eterne ⁊ h̄ ſit p gr̄aȝ. Uñ author ex ſpālē beniuolētia inimicit infertis ſpāle beniuolentiā dignitatē vite eterne erraut: cū iſti effectus beniuolentie ſic ſe habeāt qō primus a 2⁰ ⁊ ſcdo a 3⁰ ſit ſeparabilis etiam in inimico. Ppoſitio deinde ipſa falſa reſtat: qm̄ ex ꝗ gr̄a ⁊ culpa non ſunt oppoſita immediata ſȝ ſe, nec re^u hoīs nec re^u ιιυιη ei nec re^u dilectionis an po^e diuine ſequit̄ qō nō ſunt oppoſita immediata. ¶ Ad h̄ dubiū ꝗ ad vtrunq̧ dr̄ φ gr̄a ⁊ culpa in hoīe lapſo ſunt oppoſita aūerata: nō ex nā oppoſitorū: ſȝ ex diuo ſtatuto ꝗ ordinauit nūq̧ remittēdū pctm̄ niſi p donū gr̄e ꝗtū facientis: ⁊ ppea op⁹ ē tali beniuolētia ſpāli. Et ſic ceſſant oīa. ¶ Sȝ hec ſolo lȝ ab alıqbus teneat̄ vt ꝟa, ſȝ doctrinā author̄ nō eſt ꝟa: vt in ſequenti dubio patebit. Unde alr̄ dōm eſt φ gr̄a ⁊ culpa lȝ abſolute ⁊ re^u hoīs ñ ſint oppoſita imeᵗ a re^u th̄ hominis lapſi ſūt oppoſita ime^{ta} ex hitudine exteriori. ad tale ſōm ſic̄ eñ lıer cecū ⁊ videñs re^u canis abſolute dat̄ mediū per abnegationem: ⁊ re^u eiuſdē poſt nonū diē nō dat̄ mediū (canis eñ añ nonū diē nec ē cec⁹ nec videns poſt nonū āt diē aut ē cecus aut vidēs) ita lr̄ ter gr̄aȝ ⁊ culpā re^u hoīs abſolute datur mediū p abnegatiōnē: ſȝ re^u hoīs lapſi nō dat̄ mediū. Et rō ē: qr hō lapſus ſe hȝ ad hec vt ad ꝓuatiōnē ⁊ hitū: qm̄ ex hoc φ peccauit ſub ē ꝓuationi rectitudinis gr̄e. i. ꝓuationi cōuerſiōis ad deū ob ſm̄ charitat̄: qr ex actuali auerſiōe ab icōmutabili bono ꝙ̄ peccādo habuit remanet ꝙ̄ſi hitualr̄ auerſio ab eodē: ꝗ obicē retinet ⁊ impedimētū diuine infuſionis gr̄e. Et ppea op⁹ eſt ſpāli beniuolētia dei ꝗ ad hūc effectū: ꝗ ē gr̄a gratū faciēs: qm̄ op⁹ ē beniuolētia auferēte ꝓuationē illā ꝓuatio āt nō auferi niſi oppoſitū habitū. Uñ error null⁹ i pceſſu lr̄e eſt. ¶ Ad obiōnē āt dr̄ φ nō eſt eadē rō in nobis ⁊ deo: qr remiſſio nr̄a pōt eē ex pte remittētis ſolū ſȝ remiſſio dei opȝ φ ſit ex pte ei⁹ cui remittit̄: qm̄ abominabilis ē dño impi⁹ ⁊ impietas ei⁹. Et ppea opȝ illū mutari ab impij ꝓuatiōe ad habitū oppoſitū: ſi eñ ad rectitudinē nālē ſolū reduceretur: adhuc impius remaneret ppter obicē oppoſitū charitati diuine nō ablatū: qui nō erat in eo: qn̄ eēt in rectitudine naturali ante caſum. ¶ In eodē. 2. articu. dubium occurrit an gratia gratum faciens ita exigatur ad iuſtificationem impij: quod impoſſibile ſit per quācunq̧ potentiā aliter iuſtificari impium. ¶ Scotus nāq̧ in. 2. ſenten. tenet φ de potētia abſoluta dei poteſt iuſtificari impi⁹ abſq̧ gr̄e dono hituali. Author aūt

in hoc art. tȝ oppoſitū: vt̄ i corpe articli dr̄ q̄ nō poſſet intelligi remiſſio culpe ſi nō adeſſet īfuſio gr̄e: cōſtat eīn q̄ ſi eſſet poſſ ſm po^m in abſolutū q̄ poſſet intelli. Fūdamētū ſco. ē: q̄ hō p^ cōmiſſum pctm̄ dr̄ pctōr ex ſolo reatu .ſ. obligatiōe ad penā p actū diuine volūtatis: ex q̄ eīn ſequitur q̄ hō pōt trāſire de ſtatu obligatiōis ad ſtatū nō obligationis ex hoc ſolo q̄ diuina volūtas ab eterno ordinaſſet ſe: ſic q̄ heri peccauit ōē obligatū pene vſq̄ ad p̄mā horā diei craſtine excluſiue: ſ̄ta tūc el adueniēte illa hora nō eſſet ampli^ obligat^ ad penā ad p̄ ō ſ̄ eēt i pctō mor tali abſq̄ īfuſiōe gr̄e [illegible] ¶ Probat aūt cōclō nē ſuā dupl̄r. Primo ſic gr̄a t̄ culpa nō ſunt immediate oppoſita ſȝ ſemel p cōpōnēt ad potētiā faciētis [illegible]

hoc eēt nō hr̄e pctm̄, ſufficeret vt hoc moneret ſcriptura: fili peccaſti nō adiicias iterum. Hoc aūt nō ſufficit: ſȝ addit. Et de p̄iſtinis deprecare vt tibi remittant: trāſit eīn pctm̄ actu, ꝛ remanet reatu: vt .ſ. dictū eſt: ꝛ iō cū aliq̄s a pctō vni^ vitij trāſit in pctm̄ ꝯrij vitij, deſinit quidē hr̄e actū p̄teriti ſed non deſinit hr̄e reatū. Vñ ſimul hȝ reatum vtriuſq̄ pcti: non eīn pctā ſunt ſibi ꝯria ex pte auerſiōis a deo, ex q̄ pte pctm̄ reatū hȝ.

¶ Utrum ad iuſtificationē impij requiratur motus liberi arbitrij. Art. 3.

Ad tertiū ſic pcedit. Uī, q̄ ad iuſtificationē impij nō reqrat mot^ lib. arb. Uidemus eīn q̄ p ſacrm̄ baptiſmi iuſtificant pueri abſq̄ motu lib. arb. ꝛ etiā interdū adulti: dicit eīn aug. in .4. cōfeſ. q̄ cum quidā ſuus amicus laboraret febribus, iacuit diu ſine ſenſu in ſudore letali, ꝛ dum deſperaret baptizat^ eſt neſciens. ꝛ renat^ eſt: qđ fit per gr̄am iuſtificantē. Sȝ deus potentiā ſuā nō alligauit ſacr̄is, ergo etiā poteſt iuſtificare hoīeȝ ſine ſacramentis abſq̄ omni motu lib. arb. ¶ P̄. In dormiendo homo nō hȝ vſum rōnis ſine quo nō poteſt eſſe motus lib. arbi. ſȝ ſalomō in dormiēdo cōſecut^ eſt a deo donū ſapie: vt hr̄. 3. reg. 3. ꝛ 2. paral. 1. Ergo etiā pari rōne donū gr̄e iuſtificantis q̄nq̄ dat hoi a deo abſq̄ motu lib. ar. ¶ P̄. Per eādē cāȝ gr̄a pducitur in eſſe, ꝛ cōſeruat. Dicit enim aug. 8. ſuper gen̄. ad literā, q̄ ita ſe dȝ homo ad deum conuertere: vt ab illo ſemper fiat iuſtus. Sed abſq̄ motu lib. arbi. gratia in homine conſeruatur ergo abſq̄ motu liberi arbi. poteſt a principio infundi.

Sȝ ꝯ eſt, qđ dr̄ io. 6. Ōis q̄ audit a pr̄e ꝛ didicit: venit ad me. Sȝ diſcere nō eſt ſine motu liberi arbi. addiſcens .n. cōſentit docēti ergo null^ venit ad deū p gratiam iuſtificantē abſq̄ motu liberi arbitrij.

Rn̄deo dōm, q̄ iuſtificatio impij fit deo mouēte hoīem ad iuſtitiā: ipſe .n. ē q̄ iuſtificat impiū: vt dr̄ ro. 3. De^ aūt mouet oīa ſȝ modū vniuſcuiuſq̄: ſicut i nālibus videmus q̄ alr̄ mouentur ab ipſo grauia: ꝛ alr̄ leuia ppter diuerſam nām vtriuſq̄. Vñ ꝛ hoīem ad iuſtitiā mouet ſm cōditionē nāe humāe. Hō aūt ſm ppriā nām hȝ q̄ ſit liberi arb. ꝛ ideo in eo q̄ hȝ vſum liberi arb. nō fit motio a deo ad iuſtitiā abſq̄ motu libe. arbi. ſȝ ita infundit donū gratie iuſtificantis, q̄ etiā ſimul cū hoc mouet liberum arbi. ad donum gratie acceptandū in his qui ſunt huius motionis capaces.

Ad p̄mū ergo dōm, q̄ pueri non ſunt capaces motus libe. arbi. ꝛ ideo mouent a deo ad iuſtitiā p ſolā informationē aīe ipſorū. Hoc aūt nō fit ſine ſacramēto: q2 ſicut pctm̄ originale a q̄ iuſtificant nō ppria volūtate ad eos puenit ſed p carnalē originē, ita etiā p ſpiritualē regenerationē a chriſto in eos gr̄a deriuat. ¶ Et eadē ratio eſt de furioſis ꝛ amētib^ qui nūq̄ vſum libe. arb. habuerūt. Sed ſi q̄s aliqñ habuit vſum lib. arb. ꝛ poſtmodū eo careat, vel p infirmitatē, vel per ſomnū, nō cōſequit gr̄am iuſtificantē p baptiſmū exteri^ adhibitū aut p aliqđ aliud ſacramentum, niſi prius habuerit ſacrm̄ in propoſito: qđ ſine vſu lib. arbi. nō cōtingit. Et hoc mō ille de quo loquit aug. renatus fuit: q2 ꝛ pri^ ꝛ poſtea baptiſmū acceptauit. ¶ Ad ſecūdū dōm, q̄ etiā ſalomon dormiēdo nō meruit ſapiētiā nec accepit. ſȝ in ſomno declaratū eſt ei q̄ ppter precedēs deſideriū ei a deo ſapientia infunderet. Unde ex eius perſona dr̄ ſapiētie. 7. optaui, ꝛ datus eſt mihi ſenſus. ¶ Uel pōt dici q̄ ille ſomnus non fuit nālis: ſed ſomnus pphie: ſm q̄ dr̄ numeri 12. Si q̄s fuerit inter vos propheta dñi, per ſomnū aut in viſione loquar ad eū. In quo caſu aliq̄s vſum libe. arbi. hȝ. Et tñ ſciendū eſt q̄ nō eſt eadē ratio de dono ſapiētie ꝛ de dono gratie iuſtificātis. nā donū gratie iuſtificantis precipue ordinat hoīem ad bonū, qđ eſt obiectū volūtatis. ꝛ ideo ad ipm̄ mouet hō per motū volūtatis, qui eſt mot^ libe. arbi. ſȝ ſapiētia pficit intellectū qui precedit volūtatē. vñ abſq̄ cōpleto motu lib. arb. pōt intell̄s dono ſapie illuminari: ſicut etiā videmus q̄ in dormiēdo aliq̄ hoib^ reuelant ſicut dr̄ Job. 33. Qñ irruit ſopor ſup hoīes, ꝛ dormiūt in lectulo: tūc apit aures viror: ꝛ erudiēs eos inſtruit diſciplinā. ¶ Ad 3^m dōȝ, q̄ in infuſiōe gr̄e iuſtificātis eſt q̄dā trāſmutatio aīe hūane. ꝛ iō reqrit mot^ ppri^ aīe hūane, vt aīa moueat ſȝ modū ſuū. Sȝ ꝯſeruatio gr̄e ē abſq̄ trāſmutatiōe. vñ nō requirit aliq̄s mot^ ex parte aīe, ſed ſola cōtinuatio influx^ diuini

[illegible] ¶ Ex hoc dico ſo[illegible] liter non curando de effectu: quo ex peccato punit peccator in nālibus. Nec fallar [illegible]

tione que nō eſt nec eſſe pōt a deo: cū ſit malū culpe formaliter p modū habitus; peccator poſt pctm̄ cōmiſſum ē formaliter peccator: ꝛ h̄ p̄uatio eſt terminus a q̄ iuſtificatione impij p modū cōtrarij: vt in articulo p̄cedēti author dixit. Et ex hoc pȝ: q̄ q2 nō pōt intelligi remiſſio culpe niſi adueniēte cōuerſione ad deū charitatis obm̄ q̄ eſt effect^ formalis charitatis: ideo nō ē intelligibile q̄ fiat remiſſio culpe abſq̄ infuſione gr̄e. ¶ Ad obta aūt oppoſitū dr̄ q̄ ſco. errauit in radice errore magno i ponēs hoīem poſt peccatū eſſe formaliter peccatorē p relationē rōnis ꝯſeq̄ actus volūtatis diuine. Cōſtat nāq̄ quod eſſe in peccato mortali eſt eſſe in malo culpe: ꝗ nō eſt in ſola obl̄ōne ad penā per actū diuine voluntatis: nā hoc eſt ē in malo pene. Unde nō eſt mirū q̄ errauit in ꝯſ̄bus. ¶ Ad illā aūt ꝓpoſitionē: q̄ qualēcūq̄ poteſt deus facere voluntate reſpōdetur cōcedendo ad bonū ſenſum, ſicut poteſt virginē reparare: ſed nega^ iſta ſequela circa quā nō cogitauit ſco. ſ. homo lapſus eſt reparatus ad rectitudinē naturalē ſine gratia gratū faciēte: ergo nō eſt in pctō mortali. Stat nāq̄ q̄ prima p̄uatio rectitudinis naturalis ſit expulſa: ꝛ ſcda ſcȝ rectitudinis charitatis remāſerit: ac per hoc remanſerit ob [illegible] [illegible]

Et per hoc excludit duo primo q̄ lȝ volūtas diuina dupliciter poſſit cōparari ad creaturā .ſ. vt obm̄ ꝛ vt effectū eſt enim ab ea ꝛ volita ꝛ facta: ꝛ eſſe volitū precedat eſſe factū: q2 illud eſt eternum hoc tēporale: nihil tñ eſt volitū ꝛ non factū ab eo qui quecūq̄ voluit fecit. Et cū omnis volitio dilectio quedā ſit: nihil eſt dilectū niſi cū effectu: ac p hoc ſortes q̄ peccauit ſi eſt a deo dilectus ꝛ non imputet ei pctm̄: effectū opȝ aliquem in eo ponere huius voluntatis diuine: ꝛ ſm hunc effectum dicitur deus auertere faciem a peccatis ꝛ non reſeruare ea ad penā. Secundo q̄ non eſt ſimile de dilectione ꝛ non imputatione hominis ꝛ dei: q2 humana cōſiſtit in ſolo actu diligentis ꝛ non imputantis: diuina non.

¶ Super articulum tertium.

In artic. tertio eiuſdem qōnis. 113 aduerte q̄ actus liberi arbi eius qui iuſtificatur cōcurrens ad iuſtificationē impij: non ſic concurrit q̄ iuſtificatio ſine eo fieri nequeat: vt patet in pueris ꝛ amentibus ex reſponſione ad primum: quibus ſufficit meritū Jeſu chriſti. Et quādo cōcurrit nō vno modo cōcurrit: nā q̄nq̄ cōcurrit ſimultaneus: ꝛ hoc eſt regulare: ꝛ eſt motus acceptātis gr̄am: vt in lr̄a dr̄. Quod nō intelligas: ſic quaſi gratia ſit obiectū illius actus: qui ſit acceptatio: ſed in actu exercito q̄ſi ſcilicet eſt motus lib. arb. exercentis acceptationem gratie: exercetur enim hic per hoc q̄ volūtas mouetur in bonum principium gratie in remiſſionem peccatorū amādo ipm̄ cū deteſtatione offenſe ſue. Quando p

cõcurrit preueniẽs:vt in dormiẽtib⁹ vl nõ ſubſiſtẽtib⁹:vt in ãmẽtib⁹ ad pri nã dr. ¶ Et ſcito ꝙ ſi diligenter inſpiciamus vim rõnis aſſignate in lr̃a ſcʒ ꝙ deus mouet aĩa ſuauiter.ac ꝑ hoc capaces lib.arbi. ꝑ liberũ arbi. videbimus ꝙ qñ ↄtingeret adultũ m̃rio cõpote viuiſicãte ac cõſciũ ſuſci pere ſacr̃m abſqȝ actuali deuotiõe ſimultanea cũ ſacr̃o. quinĩo precedẽs fuerit deuotio:nõ infundit̃ tunc gratia: ex quo enĩn deus infundẽdo gra tiã iuſtificantẽ ſimul mouet libe.arbi ſi li= berum arbitrium nõ ſimul mouet̃ conſe= quẽs eſt ꝙ gr̃a nõ in fundat̃. Nec eſt ſilr̃ in ãmẽtib⁹ ⁊ dormiẽ tibus inſenſibilr̃ con ſtitutis: qñ conditiõ ſtat⁹ taliũm facit vt ſuauit mouet̃ abſqȝ motione libe arb. ſi= multanea. Et ſi inſte tur.ergo ſi poſt prece dentem deuotionem euaget̃ quis in ſuſce ptiõe ſacr̃i obicẽ gra tie ponit:⁊ ↄñr pec= cat mortalr̃. r̃ñdet̃ ꝙ qr motio lib arbi. ſi= multanea gratie in= fuſioni miſerẽtis dei rp⁹ eſt: ⁊ nõ habere illã eſt ſignũ non ſu= ſcipiendi gr̃am: ↄ̃ñs eſt ꝙ idẽ ſit iudiciuʒ de tali motiõe ⁊ gr̃e infuſione. Unde ſicut euagatio non ponit obicẽ gratie: ita nec dicte motioni nec eſt pctm̃ mortale. Sed ſi per aduentens ſacra= mentũ non reducitur euagatus ad actũ li= beri arbi actualr̃ tẽ= dẽtis in deũ iuſtifica torem: manifeſtũ eſt ꝙ non ſit iuſtificatio impĩj tũc ꝑ gr̃e infu= ſionẽ. Nec th̃ opʒ qꝺ peccet quis ꝓpterea mortalr̃:ſed priuatur fructu ſacr̃i ꝑ obiceʒ quẽ hʒ. etſi nunc non ponat illũ de nouo: vt pʒ de eo qui dili gẽter ⁊ nõ ſufficiẽter ſe diſcuſſit. Et hec ſunt valde notãda:nõ vt ſciam⁹,ſʒ vt diſcu tiamus noſmetipſos.

3.q.86. ar.6.ad 1m.⁊ 3. et.3.di. 26.q.4 ad.4m. et.5.di. 30.ar.3 ad.3m. et 4.di. 17.q.1. art.3.q. 3.Et ki. qō.28. art.4.

¶ Super arti.4.

In arti. quarto eiuſdem.q.in re ſponſione ad primũ: ſcito nouitie qꝺ miſe ricordie actus ſimul= tane⁹ in iuſtificatio= ne impĩj in litera po= ſitus prout clauditur in dilectiõe proximi eſt ille de quo ſcri= ptũ eſt. Miſerere ai̅e tue placens deo. Cõprehẽdor eñ ego ſub dilectiõe ꝓximi q̃ teneor diligere ꝓ= ximũ ſicut meipſum.

¶ Super arti.5.

In artic. 5.eiuſ= dem.q. dubium accurrit de oppoſitio ne iuſtitie ⁊ culpe terminoꝝ iuſtificationis impĩj: qm̃ ſuper hoc magna controuerſia videt̃ ⁊ tamen fundat quodãmodo totã preſentẽ doctrinã. Scotus igitur in.4. diſt.14.q.1.probat dupl'r gratiã ⁊ culpam nõ opponi formaliter. Primo quia vni gratie vna tantum priuatio per ſe opponitur:ſed gratia eſt vna ⁊ priuatio culpe eſt multiplex diuerſarum rationum: vt patet de tanta diuerſitate peccatorum.ergo. Secundo quia agens potens effectiue vel defectiue ſuper vnum oppoſitoꝝ poteſt eodem modo ſuper non eſſe al= terius: ſed homo poteſt ſuper eſſe culpe effectiue vel defectiue: ⁊ nõ po

¶ Utrum ad iuſtificationem impĩj requira= tur motus fidei. Artic.4.

Ad quartũ Uidet̃, qꝺ ad iuſtificationeʒ impĩj non requiratur motus fidei. Sicut eñ ꝑ fidẽ iuſtificat̃ homo, ita etiã ⁊ ꝑ quedã alia.ſ.per timorẽ: de quo dicitur eccl'.1. timor dñi expellit pctm̃:nam qui ſine timore eſt,non poterit iuſtificari. ⁊ iterũ per charitatẽ: ſm̃ illud luc.7. Dimiſſa ſunt ei p̃ctã multa qm̃ dilexit multũ. ⁊ iterũ ꝑ humilitatẽ: ſm̃ illud iac.4. De⁹ ſupbis re ſiſtit.humilib⁹ aũt dat gr̃am. ⁊ iterꝝ ꝑ miaʒ: ſm̃ illud puer.15. Per miaʒ ⁊ fidẽ purgant̃ pctã. Nõ g̃ magis mot⁹ fidei reqrit̃ ad iuſti ficationẽ ipĩj q̃ mot⁹ ꝓdictaꝝ virtutũ. ¶ P̃. Actus fidei nõ reqrit̃ ad iuſtificationẽ, niſi inq̃ztũ ꝑ fidẽ hõ cognoſcit deũ: ſʒ etiã aliis modis põt hõ deũ cognoſcere.ſ.ꝑ cognitio nẽ nãlẽ, ⁊ ꝑ donũ ſapie.g̃ ñ reqrit̃ act⁹ fidei ad iuſtificationẽ ipĩj. ¶ P̃. Diuerſi ſunt arti culi fidei.ſi igit̃ act⁹ fidei requirat̃ ad iuſtifi cationẽ impĩj, vr̃ ꝙ oporteret hoĩeʒ qñ ꝑmo iuſtificat̃, de omnib⁹ articulis fidei cogita= re: ſʒ hoc vr̃ inconueniẽs,cũ talis cogitatio longã tp̃is morã reqrat.g̃ videt̃ ꝙ actus fi= dei nõ requiratur ad iuſtificationem impĩj.

Sed ↄ̃ Eſt, ꝙ dr ro.5. Juſtificati igit̃ ex fide pacẽ habeam⁹ ad deũ.

Rñdeo Dõm, ꝙ ſicut dictũ eſt, mot⁹ lib.ar. reqrit̃ ad iuſtificatio= nẽ impĩj ſm̃ ꝙ mẽs hoĩs mouet̃ a deo. de⁹ aũt mouet aĩam hoĩs cõuertendo eã ad ſe= ipſum: vt dr in pſal. ſʒ aliã lr̃am. De⁹ tu cõ uertens viuificabis nos. ⁊ ideo ad iuſtifica= tionem impĩj requirit̃ motus mẽtis quo cõ uertit̃ in deũ. P̃ma autẽ conuerſio in deũ fit per fidẽ ſm̃ illud ad heb.xi. accedentẽ ad deũ oportet credere quia eſt. ⁊ ideo motus fidei requiritur ad iuſtificationem impĩj.

Ad primũ Ergo dõʒ, ꝙ mot⁹ fidei nõ ẽ ꝑfect⁹ niſi ſit chari tate informat⁹. vñ ſil'r in iuſtificatiõe ipĩj cũ motu fidei ẽ ẽt motus charitatꝭ. mouet̃ aũt lib.arb. i deũ ad h̃ ꝙ ei ſe ſubiiciat: vñ ẽt cõ= currit act⁹ timoris filialis ⁊ act⁹ humilita= tis. Cõtingit.n. vnũ ⁊ eũdẽ actũ lib. arbi. di uerſarũ virtutũ eſſe, ſʒ ꝙ vna ĩpat, ⁊ alia im perat̃: put.ſ.act⁹ ẽ ordinabilis ad diuerſos fines. Act⁹ aũt mie opat̃ circa pctm̃ ꝑ mo= dũ ſatiſfactiõis: ⁊ ſic ſeqt̃ iuſtificationẽ. vel ꝑ modũ ꝓparatiõis inq̃ztũ miſericordes mi ſericordiã ↄſequñt̃, ⁊ ſic ẽt pt̃ p̃cedere iuſti= ficationẽ, vl' ẽt ad iuſtificationẽ concurrere ſil'r cũ p̃dictꝭ ↄ̃tutib⁹ ſʒ ꝙ mia includit̃ i di= lectiõe ꝓximi. ¶ Ad ſʒ dõʒ, ꝙ ꝑ cognitiõeʒ nãlem hõ nõ ↄuertit̃ in deũ inq̃ztũ eſt oĩm beatitudinis ⁊ iuſtificatiõis cã. vñ talis co= gnitio nõ ſufficit ad iuſtificationẽ. Donum aũt ſapiẽtie ꝓſupponit cognitionẽ fidei: vt ex ſupradictꝭ pʒ. ¶ Ad 3m dõʒ, ꝙ ſicut aplš

teſt ſuper non eſſe gratie: quia non eſſe gratie eſt nihil ad quod creata potentia nõ ſe extendit. ergo non ſunt formaliter oppoſita. ¶ Ad euidẽ tiam horũ ſciẽdũ eſt: ꝙ de culpa ⁊ de gratia dupliciter loqui poſſumus ſcilicet in actu ſecundo: in actu.ſ. peccati mortalis: ⁊ in actu informato gr̃a. ⁊ ſic clarũ eſt ꝙ opponunt̃ formaliter: pro q̃zto rectitudo actus cha= ritatis ⁊ obliquitas peccati mortalis opponũtur formaliter oppoſitiõe priuatiua. Et hoc iã probatũ eſt ex hoc ꝙ peccatum mortale di recte eſt tranſgreſſio p̃cepti charitatꝭ: quo nihil diuine amicitie equãdũ eſt. ⁊ ſic non eſt pñs qõ: qm̃ õ cul pa remanẽte poſt a= ctũ ⁊ habitũ gr̃e lo= qmur. Alio ergo mõ poſſumus loq̃ de cul pa ⁊ gratia.ſ. de ma= cula q̃ peccator poſt peccatũ dicit̃ pecca= tor ⁊ gratia.i. dono habituali quo forma liter ẽ do grat⁹ deo: nõ curãdo nũc de di ſtinctiõe inter gratiã charitatẽ ⁊ ſibi neceſ ſario ↄnexa. Et ſic eſt ſermo pñs ⁊ dicim⁹ ꝙ gr̃a ⁊ culpa ſunt formal'r oppoſita pri uatiue: ⁊ ſicut tenebra ⁊ lumen. Qꝺ proba= tur ex hoc: ꝙ auerſio ab incõmutabili bo= no ⁊ q̃ formal'r pctõr poſt actũ ẽ pctõr ⁊ auerſus a deo charita= tiſ oboꝛ ↄ̃riat̃ dire= cte ꝑuatiue cõuerſio= ni ad deũ charitatis a bm. Cõſtat autẽ ꝙ culpa ⁊ gr̃a hec ĩpor tãt.ſ. auerſionẽ ⁊ cõ= uerſionẽ hmõi ⁊c. ¶ Ad primã obiõnẽ ſco.hẽs r̃ñſionẽ i lr̃a ex ar.1.hui⁹.q. in r̃ñ= ſione ad ꝑmũ: ꝙ ſicut terminus ad quẽ iu= ſtificatiõis eſt vn⁹.ſ. iuſtitia metaphorice dicta: ita terminus a quo iniuſtitia ſeu ini quitas: ⁊ in hoc cõue niũt oĩa pctm̃. Uñ dr ꝙ priuatio culpe põt dupl'r ſumi.ſ. in ordi ne ad cãm ſuã.ſ. con uerſionẽ ad cõmu⁹ bonũ. ⁊ ſic ẽ eſt vni⁹: ſed diuerſarũ rõnum iuncta ſpecificã diuer ſitatẽ pctõrum. Alio mõ ſm̃ cõem rationẽ auerſiõis ab incõmu tabili bono: ⁊ ſic eſt vna vnit⁹.ſ. rõnis. Uñ oĩa pctã mortalia cõ ueniũt ex pte auerſio nis: ⁊ nõ multiplicãt auerſionẽ ex hac pte ſed intendũt ea: ſicut appõ impedimẽtorũ in medio auget elon gationem a lumine. Et quia culpa eſt for maliter oppoſita gra tie inquantum eſt pri uatio cõuerſionis ad deum (vt dictũ eſt) ideo negatur quod culpa vt priuatiue oppoſita gratie non ſit vna. ¶ Ad ſcdã põt ꝑmo negari maior: ⁊ dici ꝙ ſufficit poſſe i nõ eſſe alte= ri⁹ demeritorietib eñ nõ hõ poteſt ſup nõ eſſe gr̃e. Et rõ iſti⁹ terñi mẽ= bri eſt qñdo alterum oppoſitum eſt ex altiori principio pendẽs. Secũ= do poteſt negari minor pro quanto homo poteſt defectiue ſuper non eſſe gratie quia deficiẽdo ponit obicẽ diuine infuſioni: ⁊ conſeruationi gra= tie in ſe. Ad probationem de annihilatione pluries dictum eſt: ꝙ gratia quãdo deſinit haberi nõ annihilat̃: propter plures ratiões alias dictas.

dicit ad ro.4. Credẽti in eũ q̃ iuſtificat im= pium reputabit̃ fides eius ad iuſtitiam ſm̃ propoſitum gratie dei. Ex quo patet ꝙ in iuſtificatione impĩj requirit̃ act⁹ fidei quan tum ad hoc quod homo credat deũ eſſe iu= ſtificatorem hominum per myſteriũ chriſti.

¶ Utrũ ad iuſtificationẽ impĩj requiratur motus libe.arbi.in peccatum. Artic.5.

Ad quintũ Sic proceditur,ꝙ ad iuſti ficationẽ impĩj,non requirat̃ mot⁹ lib.ar.in pctm̃. Sola eñ charitas ſufficit ad deletionẽ pcti.ſm̃ illud puer.10. Uniuerſa delicta operit charitas: ſʒ chari= tatis obm nõ eſt pctm̃. ergo nõ requirit̃ ad iuſtificationẽ impĩj mot⁹ lib.arb. i peccatũ. ¶ P̃. Qui in anteriora tendit ad poſteriora reſpicere nõ debet: ſm̃ illud apl̃i ad phil'.3. Que q̃dẽ retro ſunt obliuiſcens, ad ea vero que ſunt priora extẽdẽs meipſum, ad deſti= natũ perſequor brauiũ ſupne vocatiõis. ſed tẽdenti in iuſtitiã retrorſum ſunt pctã pre= terita. g̃ eorũ dʒ obliuiſci, nec in ea ſe dʒ ex= tẽdere ꝑ motũ lib.ar. ¶ P̃. Jn iuſtificatione impĩj nõ remittit̃ vnũ pctm̃ ſine alio: impiũ eñ eſt a deo dimidiã ſpare veniã. ſi igit̃ i iu ſtificatiõe ipĩj opʒ liberũ arb. moueri cõtra pctm̃, oporteret ꝙ de oĩb⁹ pctis ſuis cogita ret. qꝺ vr̃ incõueniẽs: tũ qr reqreret̃ magnũ tp̃s ad hmõi cogitationẽ. tũ ẽt qr pctõꝝ q̃ꝝ eſt hõ oblit⁹ veniã hr̃e ñ põſſet g̃ motus lib. arb.in pctm̃ nõ reqrit̃ ad iuſtificationẽ ipĩj.

Sʒ ↄ̃tra Eſt, qꝺ dr in pſ. Dixi cõfi= tebor aduerſuʒ me iniuſtitiã meã dño, ⁊ tu remiſiſti ĩpietatẽ peccati mei.

Rñdeo Dõʒ, ꝙ ſicut ſupra dcm̃ ẽ, iu ſtificatio ipĩj ẽ q̃dã motus, q̃ hũana mẽs mouet̃ a deo a ſtatu pcti i ſtatũ iuſtitie opʒ igit̃ ꝙ hũana mẽs ſe habeat ad vtrũqȝ extremoꝝ ſʒ motũ li.ar. ſic̃ ſe hʒ cor pus local'r motũ ab aliq̃ mouente ad duos terminos mot⁹. Manifeſtũ ẽ aũt in motu lo= cali corpoꝝ ꝙ corp⁹ motũ recedit a termino a q̃, ⁊ accedit ad terminum ad quẽ. vñ opʒ ꝙ mẽs hũana dũ iuſtificat̃ ꝑ modũ lib.ar. re= cedat a pctõ, ⁊ accedat ad iuſtitiã: receſſus aũt ⁊ acceſſus i motu lib.ar. accipit̃ ſm̃ dete ſtationẽ ⁊ deſideriũ. Dicit eñ aug. ſup io. exponẽs illud, Mercenari⁹ aũt fugit. Affe= ctiões nr̃e mot⁹ aiorũ ſunt. Letitia aĩ diffu ſio: timor aĩ fuga ẽ. ꝑgrederꝭ aĩo cũ appetꝭ, fugꝭ aĩo cũ metuis. opʒ igr̃ ꝙ i iuſti^ca ipĩj ſit mot⁹ lib.ar. dupl'r. Un⁹ q̃ ꝑ deſideriũ tẽdat in dei iuſtitiã: ⁊ alt⁹ quo deteſtet̃ peccatũ.

Ad p̃mũ Ergo dõʒ, ꝙ ad eãdẽ ↄ̃tu tẽ ꝑtinet ↄſeq̃ vnũ oppoſi= torũ, ⁊ refugere aliud: ⁊ ideo ſic̃ ad charitatẽ ꝑ= tinet diligere deũ, ita ẽt deteſtari pctã ꝑ q̃ aĩa ſepat̃ a deo. ¶ Ad ſcõm dõm, ꝙ ad po= ſteriora nõ dʒ hõ regredi ꝑ amorẽ: ſʒ quãtũ ad hoc debet ea obliuiſci: vt ad ea non af=

I.S.7. ad.1. ⁊ 2.⁊ qõ. 88.art. 2.cor. et.4.di. 17.q.1. ii.3.q.4 Et.3.S. cn.138. Et ki.q. 28.ii.5.

¶ In eodẽ. 5. arti. nota dr̃iam inter motũ nãlẽ & volũtari͛. ꝙ in nã idem nũero ẽ mot⁹ localis q̃ acced. a termio ad quẽ: & recedit a termio a q̃. In volũtate aũt qꝛ ꝯ aliter opꝫ vtrũqꝫ fieri: alter act⁹ eſt cui⁹ obm̃ ẽ ma lũ a q̃ ala p medũ recedẽtis ſe hꝫ: & alter cui⁹ obm̃ ẽ bonũ, ad qḋ ala n modũ accedẽtis ſe hꝫ. Et ꝓpea l͛ra dr̃ ꝙ 2ˣ motus liberi arbi. requirit: alter deteſtationis mali & alter affectiõis ad bonũ: ex q̃b⁹ duob⁹ integrat q̃ſi vn⁹ mod⁹ volũtatis a malo in bonũ a culpa ad iuſtitiã grẽ. ¶ In eodẽ art. i rñſione ad tertiũ aduerte ꝙ illud verbũ opꝫ ꝙ hõ ſingula pctã q̃ cõmiſit &c. nõ ſtãt ne ceſſitatem ſimplr̃ ad ꝯſeq̃dã iuſtificationẽ: qꝛ vnic⁹ act⁹ quo deteſtat̃ vlr̃ oĩa pctã ꝓpter deũ: ẽt ſi nũc no lit cogitare de ſingulis q̃ hꝫ in memoria pat⁹ cogitare tpe cõfeſſiõis ſufficit ad iuſtificationẽ ipĩ: t qꝛ ꝓceptũ de reuelatiõe pticulari affirmatiuũ eſt: & ꝓ ſemel tñ obligat. ſ. tpe ꝯfeſſionis abſolute loquendo. Sꝫ ſignificat neceſſitatẽ nãlis ꝑfect ſue infirmitatis humane o e malo in bonũ iuſtitie gratuite ꝑ imperfecta bona. ſ. ꝑ ſingulares attritiões pctõr̃ in vltimã cõtritionẽ eor̃. paulatim eñ innatũ eſt nobis moueri de extremo i extremũ. Hec. n. nr̃e cõditione nõ obſtãte põt abſqꝫ hmõi attributionib⁹ deo iuſtificari vt de paulo pꝫ: & frequẽter deo gr̃a operãte accidit in repẽtinis cõuerſionib⁹ peccator̃ q̃ in veritate cõuertunt. Utrũ aũt ꝓpter vlt̃ã cõtritionẽ req̃rat̃ ſingulariꝫ de ſingulis cõtritionẽ ſpectat ad p̃ſtẽ locũ: vbi de deteſtationib⁹ ꝓcedẽtib⁹ iuſtificationẽ impĩ eſt ſermo.

8. q. 86. ar. 6. ad 1. & 2. & q. 68. ar. 2. co. & 4. di. 17. q. 1. art. 3. q. 5. cor. Et. 4. ꝯ cap. 72 Et. 1. q. 28. ar. 6 Et Ioã. 4. ñ. Et ephe. 5. lec. 5. ñ.

ficiatur debet tamẽ eor̃ recordari per conſiderationẽ: vt ea deteſtet̃ ſic enim ab eis recedit. ¶ Ad tertiũ dñm, ꝙ in tpe ꝓcedẽte iuſtificationẽ opꝫ ꝙ hõ ſingula pctã q̃ ꝯmiſit deteſtet̃, quor̃ memoriã hꝫ: & ex tali cõſideratiõe ꝓcedẽti ſubſequit̃ in ala quidã mot⁹ deteſtãtis vlr̃ oĩa pctã cõmiſſa, inter q̃ etiã includunt̃ pctã obliuioni tradita: qꝛ hõ i ſtatu illo eſt ſic diſpoſitus: vt etiã de his q̃ nõ meminerit cõtereretur ſi memorie adeſſent: & iſte motus concurrit ad iuſtificationem.

¶ Utrũ remiſſio pctõr̃ debeat nũerari inter ea q̃ req̃runt̃ ad iuſtificationẽ ipĩ. ar. 6.

AD SEXTUM Sic proceditur. Uĩ, ꝙ remiſſio peccator̃ nõ debeat numerari inter ea que requiruntur ad iuſtificationem impĩ. Subſtãtia enim rei non cõnumeratur his q̃ ad rẽ requirũt̃: ſicut homo nõ dꝫ cõnumerari anime & corpori: ſed ipſa iuſtificatio impĩ eſt remiſſio pctõrum: vt dictũ eſt: ergo remiſſio pctõr̃ nõ debet cõputari inter ea que ad iuſtificationẽ impĩ requiruntur. ¶ P̃. Idẽ eſt gratie infuſio, & culpe remiſſio: ſicut idẽ eſt illuminatio, & tenebrar̃ expulſio: ſꝫ idẽ nõ debet cõnumerari ſibiipſi: vnũ eñ multitudini opponit̃: ergo nõ dꝫ culpe remiſſio cõnumerari infuſioni grẽ. ¶ P̃. Remiſſio pctõr̃ cõſequit̃ ad motũ liberi arbi. in deũ & in peccatũ, ſicut effect⁹ ad cãm: ꝑ fidẽ eñ & cõtritionẽ remittunt̃ pctã: ſꝫ effectus nõ dꝫ connumerari ſue cauſe: qꝛ ea que connumerant̃ quaſi adinuicẽ cõdiuiſa ſunt ſimul nã: ergo remiſſio culpe non debet cõnumerari aliis que requiruntur ad iuſtificationem impĩ.

SED CONTRA Eſt, ꝙ in enumeratiõe eor̃ q̃ requirũtur ad rẽ nõ dꝫ ꝑtermitti finis q̃ eſt potiſſimũ in vnoq̃qꝫ: ſed remiſſio pctõr̃ eſt finis in iuſtificatiõe impĩ. Dr̃ eñ eſaie. 27. Iſte ẽ oĩs fruct⁹, vt auferat̃ pctm̃. q̃ remiſſio pctõr̃ dꝫ cõnũerari inter ea q̃ requirit̃ ad iuſtificationẽ impĩ.

RESPONDEO Dĩcẽdũ, ꝙ quatuor enumerant̃ q̃ requirit̃ ad iuſtificationẽ impĩ. ſ. gratie infuſio, mot⁹ liberi arbi. i deũ per fidem, & motus liberi arbi. in pctm̃, & remiſſio culpe. cuius rõ eſt: quia ſicut dictum eſt iuſtificatio eſt quidã motus quo anima mouetur a deo a ſtatu culpe in ſtatu iuſtitie. in quolibet autem motu quo aliquid ab altero mouet̃, tria requirunt̃. Primo quidẽ motio ipſius mouẽtis. Secũdo motus mobilis. & tertio cõſummatio motus, ſiue peruentio ad finẽ. Ex pte igitur motiõis diuine accipit̃ grẽ infuſio, ex pte vero liberi arbi. moti accipiunt̃ duo motus ipſi⁹ ſm̃ receſſum a termino a quo, & acceſſum ad terminũ ad quem. Conſummatio aũt ſiue peruẽtio ad terminũ hui⁹ mot⁹ ĩportat̃ ꝑ remiſſionẽ culpe. i hoc. n. iuſtificatio ꝯſummatur.

AD PRIMUM Ergo dicẽdũ, ꝙ iuſtificatio impĩ dicitur eſſe ipſa remiſſio pctõrum ſecũdũ ꝙ omnia motuo accipit ſpẽm a termino, tñ ad terminuꝫ cõſequendũ multa alia requirũtur: vt ex ſupradictis pꝫ. Ad ſm̃ dicẽdũ, ꝙ grẽ infuſio & remiſſio culpe dupl̃r cõſiderari pñt. Uno modo ſm̃ ipſam ſubãm act⁹. & ſic idẽ ſunt. eodẽ eñ actu de⁹ & largit̃ grãm, & remittit culpã. Alio mõ poſſunt cõſiderari ex parte obiector̃. & ſic differũt ſm̃ dr̃iaꝫ culpe que tollitur, & grẽ q̃ infundit̃. ſicut etiã in rebus naturalib⁹ generatio & corruptio differunt, q̃uis generatio vni⁹ ſit corruptio alterius. ¶ Ad tertiũ dicẽdũ, ꝙ iſta nõ eſt cõnũeratio ſm̃ diuiſionẽ gñis in ſpecies, in qua opꝫ ꝙ cõnumerata ſint ſimul: ſꝫ ſm̃ dr̃iam eor̃ q̃ requirũt̃ ad completionẽ alicui⁹. in q̃ q̃dẽ enumeratiõe aliquid poteſt eſſe prius & aliquid poſterius: quia principior̃ & partium rei compoſite poteſt eſſe aliquid alio prius.

Cõſtat aũt has ſingulares deteſtationes non eſſe contritiones: quia non ſunt informate charitate: ſed attritiones. Que vt ipſum nomen ſonat precedunt generationis ordine contritionem: prius enim aliquid atteritur quam conteratur.

Super arti. ſextum.

In arti. ſexto in calce corpis articuli: vbi dr̃ ꝙ remiſſio peccator̃ eſt cõſummatio ſiue peruentio ad terminũ huius motus qui eſt iuſtificatio impĩ dubiũ occurrit. Tum qꝛ iuſtitia vt in primo articulo dictũ fuit eſt terminus ad quem in cuius conſecutione cõſummatur iſte motus: tum quia expulſio termini a quo in nullo motu habet ratiõnẽ termini ad quem: vt patet inductiue. Conſtat autem ꝙ remiſſio peccatorum eſt expulſio culpe. que eſt terminus a quo: & iſte eſt motus. ergo &c.

¶ Ad hoc dr̃, ꝙ quẽadmodũ in omni mutatiõe ordo nãe ex parte agẽtis exigit ꝙ duor̃ que inueniũtur in termino ad quẽ. ſ. inductiõis forme intente & expulſionis oppoſite: primo ſit inductio forme intẽte: & vltimo ſit expulſio oppoſiti vt patet in illuminatiõe in qua licet ſimul aer illuminet̃ & excluda a tenebris: ex hoc tñ ꝙ illuminat̃ excluditur a tenebris: ac per hoc excluſio eſt conſummatio & peruẽtio ad terminũ. Ita in hoc motu iuſtificationis impĩ termin⁹ ad quẽ hꝫ in ſe duo. ſ. inductionẽ iuſtitie & remiſſionẽ culpe: & hec hꝫ vltimi rõnẽꝫ. & ꝓpterea in l͛ra dr̃ ꝙ in remiſſione peccator̃ cõſummat̃ iuſtificatio impĩ. ¶ In rñſione ad primum dubiũ conſurgit circa illa verba: iuſtificatio impĩ dr̃ eſſe ipſa remiſſio pctõr̃ ſꝫ ſecundum ꝙ oĩs motus ſpeciẽ accipit a termino: & nã plus requiritur ad eſſe terminũ ſpecificãtem motũ q̃ ad eſſe terminũ eiuſdẽ. Et ꝓpterea licet expulſio oppoſiti habeat rõnẽ vltimi termini: nõ hꝫ tñ rõnẽ termini ſpecificãtis: nõ eñ ſpecificatur illuminatio ab expulſione tenebre: ſꝫ a lumine: nã ale ergo vr̃ dictũ ꝙ motus iſte dicit̃ remiſſio pctõr̃ ſm̃ ꝙ oĩs motus ſpeciẽ ſumit a termino: tanq̃ remiſſio culpe ſit terminus ſpecificãs talẽ motũ. ¶ Ad hoc dr̃ ꝙ motus ſeu mutatio eſt duplex. Quedã de cui⁹ termini inductionis ratione eſt expulſio cõtrarij ſeu priuationis: quedã cui accidit hoc exemplũ. primi eſt omnis motus ſeu mutatio tam ſucceſſiua quam per ſe terminus ſucceſſiue. Exemplum ſecundi eſt illuminatio partium orbis ſolis coetis ſoliquia nunquam fuerunt in tenebris nec terminat illuminatio illa aliquem motũ. Ut patet in primis motib⁹ ſpecies ſunitur ab inductione termini & nõ ab expulſione oppoſiti. In ſcdis qꝛ inueniri põt dupl̃r. ſ. cõiuncte expulſioni oppoſiti & ſeparate ab illis (vt pꝫ de illuminatiõe) q̃ inueniũt̃ vtroqꝫ mõ ad denotãdã dr̃iaꝫ inter vtrũqꝫ modũ q̃ occurrit cũ expulſiõe oppoſiti ſpecificatio ſit ab excluſiõe oppoſiti tanq̃ ab vltima rõne termini ad quẽ: ex q̃ ſumit̃ ꝯpria dr̃a ipſi⁹. Uerbi grã qꝛ dupl̃r ſit illuminatio. ſ. ꝑ modũ ſimplicis gñatiõis: vt pꝫ qñ ꝑtes orbis coetis ſemꝑ illuminãt̃. & ꝑ modũ mot⁹ vt pꝫ quũ aer ex tenebroſo ſit illumiat⁹. Et in primo mõ ſit lumẽ tantũ & nõ ſit lumẽ expel. & tenebrã. In ſecundo aũt ſit totũ hoc. ſ. lumen expellens tenebrã. Et ex hoc iſta illuminatio differt ab illa: q̃ ex hoc habet rõnem motus ſeu mutationis de ꝯ̃rio ſeu priuatiuo in cõtrariũ ſeu formã: ꝓp qḋ differt a pma q̃ hꝫ rõnẽ ſimplicis ꝓductiõis ex ſimplici negatiõe in affirmationẽ) ideo ab iſta vltima ratione termini ad quem qua expellit oppoſitũ, mot⁹ hmõi dꝫ ſumere ſpeciẽ. Sic aũt eſſe i ꝓpoſito pꝫ ex pmo ar. huius. q. vbi dictũ ẽ ꝙ iuſtificatio dupl̃r fieri põt. ſ. per modũ ſimplicis gñationis ex negatiõe iuſti ad faciendũ iuſtitiã & per modum motus de ꝯ̃rio i ꝯ̃riũ de culpa in iuſtitiã. Qñ pᵒ modo ſit termin⁹ ad quẽ eſt ſola iuſtitia: qñ ſcdo mõ ſit terminus ad quẽ ẽ iuſtitia expellẽs culpam. Et qꝛ ex hoc hꝫ vltiam differẽtiã iuſtificatio iſta per quã differt a iuſtificatione etiã cõpari. ideo ex hac iuſtificatio impĩ dr̃ ſumere ſpẽm ſicut mot⁹ a ſuo termio. Et ex hoc ſoluitur argumẽtum litere: qꝛ ad iuſtificationẽ impĩ cõcurrit remiſſio culpe vt ſubã ei⁹ nõ abſolute: ſed ꝓ q̃to ſpẽꝫ hꝫ mot⁹ ex termino: & qꝛ plura alia ad iuſtificationem requirũt̃ ideo remiſſio cõnumerat̃ aliis. ¶ In rñſione ad ſm̃ eiuſdẽ 6ⁱ articuli dubiũ occurrit de intẽtione authoris an intendat ꝙ gratie infuſio & remiſſio culpe ſint idẽ ſm̃ ſubãm & diſtinguant̃ ſm̃ terminos: an intendat ꝙ ſint cõueniant & diſtinguant̃ ſicut generatio & corruptio: q̃ñ gñatio vnius eſt corruptio alteri⁹. ¶ Ratio dubij eſt: qꝛ in litera vtrũqꝫ dr̃, & vtrunqꝫ ſimul verũ eſſe nõ põt: nã quũ ex aqua ſit ignis ſunt ibi ſimul due mutationes ſm̃ ſubãm & q̃tuor termini. Altera eſt gñatio de nõ eſſe ad eſſe ignis: altera eſt corruptio de eſſe in non eſſe aque. Et ſi ſic eſt in ꝓpoſito: nõ eſt idẽ ſm̃ ſubãm gratie infuſio & remiſſio culpe: & ſi nõ eſt ſic nõ differũt & cõueniunt vt generatio & corruptio: vt in litera dicit̃.

¶ Ad hoc dr̃ ꝙ hic opꝫ cautũ eſſe ne diuertam⁹ de vno in aliud & fallamur: nã diſtinguere opꝫ de generatiõe & corruptiõe: vt ſunt actiões & vt ſunt mutatiões. Si nãqꝫ eſt ſermo de actiõe gñatiua & corruptiua: ſic dꝫ eſt ꝙ eſt eadẽ ſꝫ ſubãꝫ & diſtinguit̃ ſꝫ terminos: eadẽ nãqꝫ actio eſt qua calidũ gñat calorẽ & corrũpit frigus. ſ. calefactio: q̃ inquãtũ terminat̃ ad expulſionẽ frigoris dr̃ corruptio actiue: & inquantũ terminat̃ ad calorẽ dr̃ generatio actiue. Et ad hũc ſenſum directe tẽdit l͛ra: qñ tã grẽ infuſio quã remiſſio culpe actionẽ ſignificãt illã gñatiuã: iſta expulſiuã. Si aũt eſt ſermo de gñatiõe & cor. vt ſunt mutatiões: tũc dĩcẽdũ eſt ꝙ nõ ẽ ſilẽ de eis & de ꝓpoſitis: nã gñatio & corruptio vt dictũ eſt: ſunt due mutationes inter q̃tuor terminos in iuſtificatione aũt impĩ eſt vna ſola mutatio inter duos terminos. ſ. de culpa ad grãꝫ ſeu iuſtitiã. Et rõ eſt: qꝛ culpa nõ eſt aliqḋ poſitiuũ a cui⁹ eſſe ad nõ eſſe oporteat eſſe mutationẽ q̃ eſt corruptio: ſꝫ eſt priuatio grẽ: vt dictũ eſt. Et, q̃ ſcto. in. 4. di. 14. q. 1. hoc impugnat aſſerẽde ſunt due rõnes ſue: vt veritas magis eluceſcat. ¶ Brauit pmo. Idẽ ſimpl̃r nõ poteſt plurificari: & hoc accipiẽdo terminos vniformiter. ſꝫ remiſſio culpe plurificatur: ꝯſequutio grẽ nõ plurificatur: ergo. Probatur minor: quia cuilibet culpe reſpõdet propria remiſſio. Probatur qꝛ poteſt remiſſio vnius ſeparari ab altera: puta ſi nõ commiſiſſet tot culpas. Secundo ſic: idem non ſeparatur ab eodem &c. & hoc vniformiter ſumendo terminos: ſed expulſio culpe & acquiſitio gratie ſeparantur ab inuicem vt patet

vt patet ex eo quod gratia datur innocentibus angelis & ade in principio. & deus põt de potentia abſoluta parcere abſq; infuſione gratie. Reliq̃ rationes ſcoti attulimus ſuperius de oppoſitione terminorũ ſcilicet gratie, & culpe, & remiſſionis culpe abſq; gratia.

¶ Sed hec parum etiã apparentie habent apud exercitatos & diſcernẽtes quod non eſt de rerum omnium identitate par ratio vtrobiq;ſed queda ſunt que ita ſe habẽt, q; etſi vnũ poſſit abſolui ab altero, illud tamen alterũ nõ põt abſolui ab illo: & non ſolum non poteſt abſolui ſed concurru in identitatem realem cum illo. Animal enim licet poſſit eſſe ſine homine homo tamen non poteſt eſſe ſine animali & ita quod oportet quod ſit idem qđ animal & albedo poteſt eſſe ſine hoc qđ ſit intenſa, intenſus tamen gradus albedinis nõ poteſt eſſe ſine ea & identificatur illi. Et quod ad propoſitum facit, illuminari poteſt abſolui ab exitu a tenebris. exire tamen e tenebris nõ poteſt abſolui ab illuminari. vnde ſicut illuminari abſolute eſt mutatio ex non lumine ad lumen. illuminari autem tenebroſum eſt mutatio ex lumine priuatiue in lumen. & eſt vna mutatio ſimplex de tenebris ad lumen inter duos tantũ terminos ſcilicet priuationem et formam & ſimplex nunq; negatio contracta ad priuationem eandẽ conſtituit terminum a quo, ita in propoſito cõſequutio gratie abſolute loquendo eſt mutatio de ſimplici negatione gratie ad gratiam. & poteſt abſolui ab exitu a culpa ſed nõ econuerſo. Exire quippe a culpa impoſſibile eſt niſi conſequendo gratiam: ita quod eſt vna mutatio exire a culpa & conſequi gratiam inter duos terminos: ſcilicet culpã que eſt priuatio contraria gratie. & gratiam. Nec ſunt duo termini a quo negatio gratie & priuatio gratie: ſed priuatio contrahit negationẽ & cõſtituit vnum terminum a quo,

¶ Et per hoc patet quid dicẽdum ſit ad queſtionem, qua queritur vtrum in infuſione gr̃e & remiſſiõe culpe ſit vna ſimplex mutatio inter duos tantum terminos formaliter oppoſitos: vt predeclaratum fuit.

¶ Et ad obiectionem primam, Scõ dicitur quod remiſſio culpe non multiplicatur ſecundũ p̃ ſe terminum: quia vt dictum fuit, omne peccatum conuenit cum alio in auerſione; ſed multitudo eſt in terminis per accidens quod non inconueniens. Poteſt etiã dici quod idem inquantũ idem inconuenit multiplicari & non multiplicari: ſed inquantũ aliquo modo differens eſt a ſeipſo, poteſt multiplicari & non multiplicari. Et ſic eſt in propoſito: quia exitus a culpa inquantum eſt idem conſequutioni gratie. ſ. inquantum eſt eadem mutatio ſm ſubſtantiam, non habet hoc qđ multiplicatur, & nõ multiplicatur: ſed inquantũ eſt aliquo modo differens ab ea. i. a ſeipſa vt identificatur illi: differt enĩ in hoc qđ ſe tenet ex parte termini a quo, illa vero ex parte termini ad quẽ vt ſic põt multiplicari ex hoc parte & non multiplicari ex parte alia.

¶ Ad ſecundum dicitur qđ idem realiter & conuertibiliter impoſſibile eſt ſeparari: ſʒ que ſunt idem realiter & non conuertibiliter poſſunt ſeparari ex parte: qua nõ eſt cõuertibilitas: vt patet de animali et homine, albedine et albedine intenſa &c. & ſic eſt in propoſito, vt patet ex dictis.

I. art. 8. co. Et 4 di. 3. q. 2. ar. 2. q. 3. ad 1. & diſ. 17. q. 1. ar. 3 q. 5. & di. q. 26. 3. 2. ad. 12 & q. 28. ar. 5. ad 10. & 19 & ar. 9.

Utrum iuſtificatio impij fiat in inſtanti vel ſucceſſiue Articulus. 7.

AD ſeptimum Sic proceditur. Uidetur quod iuſtificatio impij non fiat in inſtanti, ſed ſucceſſiue: quia vt dictũ eſt, ad iuſtificationem impij requiritur motus liberi arbit. Actus autem liberi arbit. eſt eligere, qui preexigit deliberationem conſilij vt dictum eſt. Cum igitur deliberatio diſcurſum quendam importet qui ſucceſſionem quandam habet, videtur quod iuſtificatio impij ſit ſucceſſiua.

¶ Preterea. Motus liberi arbitrij non eſt abſq; actuali conſideratione: ſed impoſſibile eſt ſimul multa intelligere in actu: vt in primo dictum eſt. cum igitur ad iuſtificationem impij requirantur motus liberi arbitrij in diuerſa ſcilicet in deum & in peccatum, videtur quod iuſtificatio impij nõ poſſit eſſe in inſtanti.

¶ Preterea. Forma que ſuſcipit magis & minus ſucceſſiue recipitur in ſubiecto: ſicut patet de albedine & nigredine: ſed gratia ſuſcipit magis & minus, vt ſupra dictuʒ eſt. ergo non recipitur ſubito in ſubiecto. cum igitur ad iuſtificationem impij requiratur gratie infuſio, videtur quod iuſtificatio impij non poſſit eſſe in inſtanti.

¶ Preterea. Motus liberi arbitrij qui ad iuſtificationẽ impij concurrit, eſt meritorius & ita oportet quod procedat a gratia, ſine qua nullum eſt meritum: vt infra dicetur. ſed prius eſt aliquid conſequi formam, quam ſecundum formã operari. ergo prius infunditur gratia, & poſtea liberum arbitrium mouetur in deum, & in deteſtationem peccati; non ergo iuſtificatio eſt tota ſimul.

¶ Preterea. Si gratia infundatur anime oportet dare aliquod inſtans in quo primo anime inſit, ſimiliter ſi culpa remittitur, oportet vltimum inſtans dare in quo homo culpe ſubiaceat, ſed nõ poteſt eſſe idem inſtans: quia ſic oppoſita ſimul ineſſent eidem. ergo oportet eſſe duo inſtãtia ſibi ſuccedentia, inter que ſecundum philoſophum in ſexto phyſico. oportet eſſe tempus medium. nõ ergo iuſtificatio fit tota ſimul ſed ſucceſſiue.

Sed contra Eſt, quod iuſtificatio impij fit per gratiam ſpiritusſancti iuſtificantis, ſed ſpiritusſanct⁹ ſubito aduenit mentibus hominum: ſecundum illud Actuum ſecundo. Factus eſt repẽte de celo ſonus tanquam aduenientis ſpiritus vehementis. vbi dicit gloſ. quod neſcit tarda molimina ſpiritusſancti gratia. ergo iuſtificatio impij non eſt ſucceſſiua, ſed inſtantanea.

Reſpondeo Dicendum, quod tota iuſtificatio impij originaliter conſiſtit in gratie infuſione. Per eam enim et liberum arbitrium mouetur, et culpa remittitur. gratie autem infuſio fit in inſtanti abſq; ſucceſſione. Cuius ratio eſt: quia quod aliqua forma non ſubito imprimatur ſubiecto contingit ex hoc quod ſubiectum non eſt diſpoſitum, & agẽs indiget tempore ad hoc quod ſubiectum diſponat. & ideo videmus quod ſtatim cuʒ materia eſt diſpoſita per alterationem precedentem, forma ſubſtantialis acquiritur materie. & eadem ratione quia diaphanuʒ eſt ſecundum ſe diſpoſitum ad lumen recipiendum, ſubito illuminatur a corpore lucido in actu. Dictum eſt autem ſupra quod deus ad hoc quod gratiam infundat anime non requirit aliquam diſpoſitionẽ, niſi q̃ ipſe facit. Facit autem huiuſmodi diſpoſitionem ſufficientem ad ſuſceptionem gratie, quandoq; quidem ſubito, quandoq; autem paulatim & ſucceſſiue: vt ſupra dictum eſt. Quod enim agens naturale non ſubito poſſit diſponere materiam, contingit ex hoc quod eſt aliqua proportio eius quod in materia reſiſtit ad virtutem agentis. & propter hoc videmus quod quanto virtus agentis fuerit fortior, tanto materia citius diſponitur. Cum igitur virtus diuina ſit infinita, poteſt quancunq; materiã creatam ſubito diſponere ad formã: & multo magis liberum arbitrium hominis cuius motus poteſt eſſe inſtantaneus ſecundum naturam. ſic igitur iuſtificatio impij fit a deo in inſtanti.

Ad primum Ergo dicendum, q; motus liberi arbitrij qui concurrit ad iuſtificationem impij, eſt conſenſus ad deteſtandum peccatum, & ad accedendum ad deum: qui quidem conſenſus ſubito fit. Contingit autem quandoq; quod precedit aliqua deliberatio que non eſt de ſubſtantia iuſtificationis, ſed via in iuſtificationem: ſicut motus localis eſt via ad illuminationem, & alteratio ad generationem.

¶ Ad ſecundum dicendum, quod ſicut in primo dictum eſt, nihil prohibet duo ſimul intelligere actu ſecundum quod ſunt quodammodo vnum: ſicut ſimul intelligimus ſubiectum & predicatum inquantum vniuntur in ordine affirmationis vnius. Et per eundem modum liberum arbitrium poteſt in duo ſimul moueri ſecundum quod vnum ordinatur in aliud. motus autem liberi arbitrij in peccatum ordinatur ad motum liberi arbitrij in deum: propter hec enim homo deteſtatur peccatum, quia eſt contra deum cui vult adherere, & ideo liberum arbitrium in iuſtificatione impij ſimul deteſtatur peccatum, et conuertit ſe ad deum: ſicut etiam corpus ſimul recedendo ab vno loco accedit ad aliud.

¶ Ad tertium dicendum, quod non eſt ratio quare forma ſubito in materia non recipiatur, quia magis & minus poteſt ineſſe: ſic enim lumen non ſubito reciperetur in aere, qui poteſt magis & minus illuminari, ſed ratio eſt accipienda ex parte diſpoſitionis materie vel ſubiecti: vt dictum eſt.

¶ Ad quartum dicendum, q; in eodem inſtanti in quo forma acquiritur incipit res operari ſecundum formam: ſicut ignis ſtatim cum eſt generatus mouetur ſurſum: et ſi motus eius eſſet inſtantaneus in eodem

¶ Super Artic. 7.

IN artic. 7. eiuſdem. q. 113. nota duas radices ex philoſophia. Alterã vnde prouenit quod forma non fiat in inſtanti: alteram vnde prouenit quod agens egeat tempore ad diſponendam materiã ſufficienter pro forma. Et prima in duobus ſimul iunctis cõſiſtit. ſ. in diſpoſitiõe ſubiecti & indigẽtia tẽporis ad diſponendum. Secunda autẽ in vno ſcilicet in proportione reſiſtentis indiſpoſitiõis ad virtutem agentis diſponentis. Et eſt ſermo de forma permanente. De ſucceſſiua nãq; nulla eſt qđ quia implicat eam eſſe in inſtanti. Et quoniam he radices cauſe pro priis dictorum effectuũ accep tantur: ideo autho. vectis poſteriori ſtica doctrina. ſi affirmatio eſt cã affirmationis &c. ex negatione harum cauſarum concludit gratiam infundi in inſtanti.

¶ In reſpõſione ad ſecundum, aduerte quod non dicitur qđ vnico actu liberũ arbitrium moueatur in deum & peccatũ: ſed quod ſimul ſecundũ q; vnum eſt ratio alterius. Exemplũ aũt de intellectu plus dicit quaʒ oporteat: q; dicit ſam vnitatem actus ſed abundans cautela non nocet.

¶ In reſponſione ad tertiũ.aduerte maximã negatiuam ex doctrina antedicta.quod ſuſcipere magis ⁊ minus nõ eſt ratio quare formã oportet fieri ſucceſſiue. Et probat hoc author ex lumine. Et hinc habes φ falſa ſit illa propoſitio.nulla latitudo forme acquiritur aut deperdit in inſtanti:patet enim quod nõ ſolum falſa eſt quã aliquid fit cõſequutiue (puta quando calor fit cõſequendo formam ignis:ſed etiam quã fit per ſe, vt proprius terminus factionis. vt patet de lumine. Et rurſus patet quod nõ ſolum eſt hoc verũ de latitudine intenſiua. ſed etiã extẽſiua:cõtingit eñ totum aliquod ſimul illuminari,imo ⁊ coagulari inquit philoſophus in de ſenſu ⁊ ſenſato. Sed diſcuſſiones extrauagantibus relinquam⁹ queſtionib⁹, moralis proſequamur hic.

¶ In reſponſione ad quintũ quẽ dicenda eſſent de tempore diſcreto ⁊ quomodo loquendũ eſt de eo ſecundũ ſe,⁊ quomodo coexiſtenter ad tempus noſtrum, require in cõmentarijs ſuper prima parte. Quomodo ante datur primũ eſſe gratie quod eſt idem quod primum nõ eſſe culpe, non eſt aliquid ſpeciale, ſed cõmune omni generationi permanentiũ. Ex hoc ergo habes quod liberũ arbitriũ in iuſtificationis inſtanti mouetur in deteſtationem culpe, non que eſt, ſed que immediate añ hoc fuit ⁊ nunc primo nõ eſt.

inſtanti compleretur. Motus autem liberi arbit.qui eſt velle, non eſt ſucceſſiuus, ſed inſtantaneus, ⁊ ideo non oportet quod iuſtificatio impij ſit ſucceſſiua. ¶ Ad quintũ dicendum,quod ſucceſſio duorum oppoſitorum in eodem ſubiecto aliter eſt conſiderãda in his que ſubiacent tempori ⁊ aliter in his que ſunt ſupra tẽpus. In his enim que ſubiacent tempori non eſt dare vltimum inſtans in quo forma prior ſubiecto ineſt: eſt autem dare vltimum tempus, ⁊ primum inſtans in quo forma ſubſequens ineſt materie vel ſubiecto. Cuius ratio eſt:quia in tempore non poteſt accipi ante vnum inſtans aliud inſtans precedẽs immediate:eo quod inſtantia non conſequenter ſe habeant in tempore, ſicut nec puncta in linea (vt probatur in.6.phyſicorum) ſed tempus terminatur ad inſtans, ⁊ ideo in toto tempore precedenti quo aliquid mouetur ad vnam formã, ſubeſt forme oppoſite, ⁊ in vltimo inſtanti illius temporis quod eſt primum inſtans ſequentis temporis, habet formam que eſt terminus motus.

¶ Sed in his que ſunt ſupra tempus aliter ſe habet:ſiqua enim ſucceſſio ſit ibi affectuũ vel intellectualium conceptionum (puta in angelis) talis ſucceſſio nõ menſuratur tempore continuo, ſed tempore diſcreto: ſicut ⁊ ipſa que menſurantur non ſunt continua: vt in primo habitum eſt. Unde in talibus eſt dandum vltimum inſtans in quo primum fuit, ⁊ primum inſtans in quo eſt id quod ſequitur. Nec oportet eſſe tempus medium: quia non eſt ibi continuitas temporis que hoc requirebat.

¶ Mens autem humana que iuſtificatur ſecundum ſe quidem eſt ſupra tempus, ſed per accidens ſubditur tempori: inquantum ſcilicet intelligit cum continuo ⁊ tempore ſecũdum fantaſmata in quibus ſpecies intelligibiles conſiderat: vt in primo dictum eſt. Et ideo iudicandum eſt ſecundum hoc de eius mutatione ſecundum conditionem motuum temporalium: vt ſcilicet dicamus quod non eſt dare vltimum inſtans in quo culpa infuit, ſed vltimum tempus: eſt autem dare primum inſtans in quo gratia ineſt, in toto autem tempore precedenti inerat culpa.

¶ Utrum gratie infuſio ſit prima ordine nature inter ea que requiruntur ad iuſtificationem impij. Artic.8.

Ad octauum ſic proceditur. Uidetur quod gratie infuſio non ſit prima ordine nature inter ea que requiruntur ad iuſtificationẽ impij. Prius enim eſt recedere a malo, quam accedere ad bonum: ſecundum illud pſalmi, Declina a malo, ⁊ fac bonum. Sed remiſſio culpe pertinet ad receſſum a malo, infuſio autem gratie pertinet ad proſecutionem boni. ergo naturaliter prius eſt remiſſio culpe quã infuſio gratie.

¶ Preterea. Diſpoſitio precedit naturaliter formam ad quam diſponit:ſed motus liberi arbitrij eſt quedam diſpoſitio ad ſuſceptionem gratie.ergo naturaliter precedit infuſionem gratie.

¶ Super articulum octauum.

In articulo octauo eiuſdẽ queſtionis in reſponſione ad primum nota ingenium ⁊ reuerentiam authoris. Nam primo cõputando tantum quatuor que numerari ſolent in iuſtificatiõe impij, ⁊ indiſtincte accipiendo gratiam cũ per ſe et neceſſario conſequentibus bonis ex parte termini ad quem, ſol-
4.d.17. q.1.art. 4.q.1.⁊ q.2.art. 3.q.1. ad ſcdm. Et veri. q.29.articul. 7.
uit argumentum de prioritate gratie reſpectu remiſſiõis peccatorum aut econtra. Deinde diſtinguendo inter donũ gratie quod dictum eſt eſſe in eſſentia anime.et donum iuſtitie cõſequentis gratiã.quod dictum eſt in primo articulo huius.q. eſſe terminum ad quẽ in iuſtificatione impij aliter ſoluit quaſi quintum adiungens ꝑdictis quatuor. Nõ nouiter adinuentum. ſed ipſam iuſtificationem.que a iuſtitie bono terminante di-

cta eſt. conſequẽs ⁊ vt ſic iuſtificatio impij ex parte termini ad quem ſit quintum integrans iuſtificationem impij. Et quia ſic ordo naturalis in iuſtificatione impij eſt,quod primo eſt infuſio gratie,ſecundo motus liberi arbitrij in deum.tertio motus liberi arbitrij in peccatum.quarto conſequutio iuſtitie quinto excluſio culpe. Et vt melius penetres ordinem hunc,aduerte quod actio dei infuſiuã gratie impio habet quaſi duo officia:quia eſt inductiua ⁊ expulſiua.

¶ Preterea. Peccatum impedit animam ne libere tendat in deum.ſed prius eſt remouere id quod prohibet motũ quam motus ſequatur. ergo pri⁹ eſt naturaliter remiſſio culpe ⁊ motus liberi arbitrij in deum quam infuſio gratie.

Sed contra. Cauſa eſt prior naturaliter ſuo effectu ſed gratie infuſio cauſa eſt omnium aliorũ que requiruntur ad iuſtificationem impij: vt ſupra dictum eſt. ergo eſt naturaliter prior.

Reſpondeo dicendum, quod predicta quatuor que requiruntur ad iuſtificationem impij, tempore quidem ſunt ſimul: quia iuſtificatio impij non eſt ſucceſſiua: vt dictum eſt. Sed ordine nature vnum eorum eſt prius altero, ⁊ inter ea naturali ordine primum eſt gratie infuſio: ſecundum motus liberi arbitrij in deum, tertium eſt motus liberi arbitrij in peccatum. quartum vero eſt remiſſio culpe. Cuius ratio eſt:quia in quolibet motu naturaliter primũ eſt motio ipſi⁹ mouentis, ſecundum autem eſt diſpoſitio materie ſiue motus ipſius mobilis: vltimũ vero eſt finis vel terminus motus ad quem terminatur motio mouentis. Ipſa igitur dei mouentis motio eſt gratie infuſio: vt dictum eſt ſupra. motus autem vel diſpoſitio mobilis eſt duplex motus liberi arbitrij. terminus autem vel finis motus eſt remiſſio culpe: vt ex ſupradictis patet. Et ideo naturali ordine primum in iuſtificatione impij eſt gratie infuſio, ſecundum eſt motus liberi arbitrij in deum. tertium vero eſt motus liberi arbitrij in peccatum. Propter hoc enim ille qui iuſtificatur deteſtatur peccatum, quia eſt contra deum, vnde motus liberi arbitrij in deum, precedit naturaliter motum liberi arbitrij in peccatum, cum ſit cauſa ⁊ ratio eius. quartum vero ⁊ vltimum eſt remiſſio culpe: ad quam tota iſta tranſmutatio ordinatur ſicut ad finem, vt dictum eſt.

Ad primũ ergo dicendum, quod receſſus a termino, ⁊ acceſſus ad terminum dupliciter conſiderari poſſunt. Uno modo ex parte mobilis. ⁊ ſic naturaliter receſſus a termino precedit acceſſum ad terminum: prius enim eſt in ſubiecto mobili oppoſitum quod abijcitur, ⁊ poſtmodum eſt id quod per motum aſſequitur mobile. Sed ex parte agentis eſt econuerſo. agens enim per formã que in eo preexiſtit agit ad remouendum contrarium: ſicut ſol per ſuam lucem agit ad remouendũ tenebras. Et ideo ex parte ſolis prius eſt illuminare quam tenebras remouere: ex parte autem aeris illuminandi prius eſt purgari a tenebris, quam conſequi lumen ordine nature, licet vtrunque ſit ſimul tempore. Et quia infuſio gratie ⁊ remiſſio culpe dicuntur ex parte dei iuſtificantis, ideo ordine nature prior eſt gratie infuſio, quam culpe remiſſio. Sed ſi ſumantur ea que ſunt ex parte hominis iuſtificati eſt econuerſo: nam prius eſt ordine nature liberatio a culpa, quam conſecutio gratie iuſtificantis.

¶ Uel poteſt dici, quod termini iuſtifica-

Ita eſt inductiua ⁊ expulſiua. ⁊ ſi actio ſine medio motu liberi arbitrij per modum naturalium actionum ſortiretur effectum (vt in infantibus contingit baptizatis) tunc ad gratie infuſionem.duo tantum conſequerentur, ſcilicet iuſtitia ⁊ remotio culpe. primum ex primo officio.ſecũdum ex ſecũdo. Sed quoniam in adultis non ſortitur effectus per modum actionis naturalis: ſed medio libero arbitrio. vt omnia fiant ſuauiter. ad infuſionem gratie conſequũtur quatuor. duo ex primo officio, ſcilicet motus liberi arbitrij in deum.⁊ cõſequutio iuſtitie. et duo ex ſecundo officio ſcilicet motus liberi arbitrij in peccatum ⁊ expurgatio a peccato. Ita qđ gratia cauſat duos motus. alterum per modum liberi arbitrij quaſi imperando eius acceſſum ad deum et receſſum a peccato: alterum per modum nature quaſi exequẽdo inductionem iuſtitie ⁊ remiſſionem peccati. Et quoniam totus ordo medij precedit naturaliter ordinem termini. ⁊ totus ordo imperij prior naturaliter eſt toto ordine executionis. idcirco conſequutionẽ iuſtitie que terminus ad quem in executione iſtius motus eſt, quarto loco poſt totum motum liberi arbitrij locaui. ⁊ ſic ponitur iuſtitia terminus ad quẽ.⁊ culpa terminus a quo iuſtificationis impij (vt in litera dicitur) ⁊ gratia cauſa vtriuſque ſcilicet adeptionis ⁊ remiſſionis.

Ulis ergo p⁹ eſt naturaliter remiſſio culpe ⁊ motus liberi arbitrij in peccatũ φ motus lib.arbitrij in deum et φ infuſio gratie.

¶ In reſponſione ad ſecundum dubiũ occurrit quia author videtur equiuocare ante male probare quod diſpoſitio liberi arbitrij ſequitur gratie infuſionem:quia diſpoſitio ſubiecti ſequitur actionem agentis per quam etiam ipſum ſubiectum diſponitur. nam in cõmuni loquendo actio agentis eſt duplex: vna inductiua forme ⁊ altera diſpoſitiua vbi opus eſt diſpoſitione. Et cõſtat φ di-

tionis ſunt culpa ſicut a quo, ⁊ iuſtitia ſicut ad quē: gratia vero eſt cā remiſſionis culpe ⁊ adeptionis iuſtitie. ¶ Ad ſecundū dōm, ꝙ diſpoſitio ſubiecti p̄cedit ſuſceptionez forme ordine nature, ſequitur tamen actionē agentis, per quā etiā ipm ſubiectum diſponit, ⁊ ideo motus lib. arb. nāe ordine precedit conſecutionem gr̄e ſequit̄ aūt gr̄e infuſionē. ¶ Ad tertiū dōm, qđ ſicut pħo. d. in. 2. phy. in motibus animi omnino precedit motus in principiū ſpeculationis vel in finem actionis: ſed in exterioribus motib⁹ remotio impedimenti precedit aſſecutionē finis, ⁊ quia motus lib. arb. eſt motus animi prius nature ordine mouetur in deum ſicut in finem, quam ad remouendum impedimentum peccati.

¶ Utrum iuſtificatio impij ſit maximum opus dei. Arti. 9.

Ad nonū Sic p̄cedit. Uidetur qđ iuſtificatio impij non ſit maximum opus dei. Per iuſtificationem eñ impij conſequitur aliqs gratiā vie, ſed per glorificationē conſequitur aliqs gratiā patrie q̄ maior eſt. ergo glorificatio angelorū vel hominū eſt maius opus quā iuſtificatio impij. ¶ P̄. Juſtificatio impij ordinatur ad bonum particulare vnius hoīs, ſed bonū vniuerſi eſt maius quā bonū vnius hoīs: vt pꝫ in. 1. ethi. ergo maius opus eſt creatio celi ⁊ terre, quam iuſtificatio impij. ¶ P̄. Maius eſt ex nihilo aliquid facere ⁊ vbi nihil cooperatur agenti, q̄ꝫ ex aliquo facere aliquid cū aliqua cooperatione patientis, ſed in opere creationis ex nihilo ſit aliquid, vñ nihil poteſt cooperari agenti, ſed in iuſtificatione impij deus ex aliquo aliquid facit. idest ex impio iuſtū, ⁊ eſt ibi aliqua cooperatio ex parte hominis: quia eſt ibi motus libe. arbi. vt dictum eſt. ergo iuſtificatio impij non eſt maximum opus dei.

Sed ꝯ Eſt, quod in pſal. dicitur. Miſerationes eius ſuper omnia opera eius, ⁊ in collecta đi, Deus qui omnipotentiam tuam parcendo maxime ⁊ miſerendo manifeſtas. ⁊ Augu. dicit exponens illud Jo. 14. Maiora horum faciet, quod maius opus eſt vt ex impio iuſtus fiat quā creare celum ⁊ terram.

R̄ndeo Dōm, qđ opus aliqđ poteſt dici magnū dupl̄r. Uno mō ex parte modi agēdi, ⁊ ſic maximū opus eſt creatio, in q̄ ex nihilo ſit aliqđ. Alio⁹ pōt dici opus magnū pp magnitudinē eius qđ fit, ⁊ ſm h̄ maius opus eſt iuſtificatio impij que terminat̄ ad bonū eternū diuine participationis q̄ꝫ creatio celi ⁊ terre q̄ terminat̄ ad bonū nāe mutabilis. ⁊ iđ Aug. cū dixiſſet qđ mai⁹ eſt qđ ex impio fiat iuſt⁹ q̄ꝫ creare celū ⁊ terrā: ſubiūgit, Celū. n. ⁊ terra trāſibit: p̄deſtinatoꝝ aūt ſal⁹ ⁊ iuſtificatio p̄manebit. ¶ Sed ſciendum eſt qđ aliqđ magnū đr dupl̄r. Uno⁹ ſm quātitatē abſolutā, ⁊ h̄ mō donū gl̄e eſt maius q̄ꝫ donū gr̄e iuſtificātis impiū, ⁊ ſm h̄ glorificatio iuſtorū eſt maius opus quam iuſtificatio impij. Alio mō đr aliqđ magnū q̄ꝫtitate p̄portionis: ſicut đr mons paruus ⁊ miliū magnū, ⁊ hoc mō donū gr̄e impiū iuſtificātis ē maius q̄ꝫ donū gl̄e beatificātis iuſtū: qꝛ plus excedit donū gratie dignitatē impij q̄ erat dignus pena, q̄ꝫ donū gl̄e dignitatē iuſti, q̄ ex hoc ipſo qđ iuſtificatus eſt dignus gloria. ⁊ iđ Aug. d. ibidē. Judicet qui pōt, vtrū maius ſit iuſtos angelos creare quam impios iuſtificare: certe ſi eq̄lis eſt vtriuſqꝫ potentie hoc maioris eſt miſericordie. ¶ Et p hoc patet reſponſio ad primum.

Ad ſcđm Dōm, qđ bonum vniuerſi eſt maius q̄ꝫ bonū particulare vnius ſi accipiat̄ vtrunqꝫ in eodē gn̄e, ſed bonū gr̄e vnius maius eſt q̄ꝫ bonū nature totius vniuerſi. ¶ Ad tertiuz dōm, ꝙ rō illa procedit ex parte modi agendi: ſm quem creatio eſt maximum opus dei.

¶ Utrum iuſtificatio impij ſit miraculoſa. Articulus 10.

Ad decimū Sic p̄cedit. Uꝛ ꝙ iuſtificatio impij ſit opus miraculoſum. Opa. n. miraculoſa ſunt maiora non miraculoſis. ſed iuſtificatio impij eſt maius opus q̄ꝫ alia opa miraculoſa: vt pꝫ per Aug. in authoritate inducta. ergo iuſtificatio impij eſt opus miraculoſum. ¶ P̄. Motus volūtatis ita eſt in anima ſicut inclinatio naturalis in rebus naturalibus, ſꝫ qñ deus aliqđ opat̄ in reb⁹ naturalibus ꝯ inclinationē nature eſt opus miraculoſuꝫ: ſicut cum illuminat cecū vel ſuſcitat mortuum. Uolūtas aūt impij tendit in maluz cū igitur deus iuſtificando hoīem moueat eū in bonū, videtur qđ iuſtificatio impij ſit miraculoſa. ¶ P̄. Sicut ſapientia eſt donuz dei, ita ⁊ iuſtitia: ſed miraculoſum eſt quod aliquis ſubito ſine ſtudio ſapientiam aſſequatur a deo. ergo miraculoſum eſt quod aliquis impius iuſtificetur a deo.

Sed ꝯ Opera miraculoſa ſunt ſupra potentiam naturalē, ſed iuſtificatio impij non eſt ſupra potentiam naturalem. Dicit enim Aug. in predeſtinatione ſanctorum, quod poſſe habere fidem ſicut poſſe habere charitatē nature eſt hominū, h̄re aūt bonum gr̄e eſt fideliū. ergo iuſtificatio impij non eſt miraculoſa.

R̄ndeo Dōm, qđ in opib⁹ miraculoſis tria ꝯſueuerūt inueniri, quoꝝ vnū eſt ex p̄te potētie agentis: qꝛ ſola diuina virtute fieri pñt, ⁊ iđ ſunt ſimpl̄r mira quaſi habentia cauſam occultā: vt in primo dictū eſt, ⁊ ſm hoc tā iuſtificatio impij q̄ꝫ creatio mundi ⁊ vl̄r oē opus qđ a ſolo deo fieri pōt miraculoſum dici pōt. Secūdo in q̄buſdā miraculoſis opib⁹ inuenit̄ ꝙ forma inducta eſt . ſ. nālē potentiā talis materie: ſicut in ſuſcitatiōe mortui vita eſt ſupra nālē potentiā talis corporis, ⁊ quantū ad hoc iuſtificatio impij nō eſt miraculoſa: qꝛ nāliter anima eſt gratie capax. eo eñ ipſo ꝙ facta eſt ad imaginem dei capax eſt dei p gratiā: vt Aug. dicit. Tertio modo in operib⁹ miraculoſis inuenitur aliqđ preter ſolitum ⁊ cōſuetum ordinem cauſandi effectum: ſicut cum aliquis infirmus ſanitatē perfectam aſſequitur ſubito preter ſolitum curſum ſanatiōis q̄ fit a natura vel arte, et quantū ad hoc iuſtificatio impij quandoqꝫ eſt miraculoſa ⁊ quādoqꝫ nō. Eſt enim iſte cōmunis ⁊ conſuetus curſus iuſtificationis, vt deo mouēte interius animam homo conuertatur ad deū. primo quidem cōuerſione imperfecta, vt poſtmodū ad perfectaz deueniat: quia charitas inchoata meretur augeri vt aucta mereatur perfici: ſicut Augu. dicit. Quandoqꝫ vero tam vehementer deus animam mouet vt ſtatim quandā perfectionē iuſtitie aſſequatur. ſicut fuit in cōuerſione Pauli adhibita etiā exterius miraculoſa p̄ſtratione. ⁊ ideo conuerſio Pauli tanq̄ꝫ miraculoſa in eccleſia commemo-

ſpoſitio ſubiecti ſequitur actionem diſpoſitiuam non actionem inductiuā. Ubi autez non eſt opus diſpoſitione (vt in illuminatione) actionem agētis nulla ſequit̄ diſpoſitio in ſpeciali q̄ꝫ propoſito loquendo, actio dei eſt duplex. ſ. infuſio gr̄e ⁊ gratuita dei motio. Prima induc. ⁊ formā gratie. Secunda preparat ſeu diſponit gratiam: vt pꝫ ex ſupradictis. Et ſic diſpoſitio ad gratiā ſequitur actionem agētis. i. gratuitam dei motionem: precedit autem nature ordine actionem agentis id eſt infuſionem gr̄e ⁊ cuius oppoſitum in litera dicitur.

¶ Ad h̄ đi ꝙ ſi gratie donum habituale perficeret ſolū per modum nature, idem eſſet iudicium de infuſione gr̄e ⁊ diſpoſitione ad illaz ⁊ aliqs actionibus formis ⁊ diſpoſitionibus naturalibus et oporteret ponere ſm nature leges aliam actionem inductiuam forme, ⁊ aliā diſpoſitiuā. Sꝫ qꝛ iaz declaratū eſt, ꝙ gr̄a operat̄ vtroqꝫ mō. ſ. ⁊ per modū liberi ar. ⁊ per modū nature, ideo infuſio gr̄e gratū facientis inquantum operatur per modū libe. arbit. gratuite mouet libe. arbi. ad actus duos antedictos: ⁊ ſic preuenit ⁊ eoſdē vt ſūt maiores gratia ⁊ ſequitur ipſam grām vt gratum facientē. Jta qđ non ſolum ſimul ſed vnica actiōe deus infundēdo grām gratuite mouet ⁊ gratū facit, ⁊ inquantū gratuite mouet lib. arbi. diſponit, ſimul ⁊ diſpoſitū reddit p lib. arbi. hominē ad gratiam qm ipſo actu libe. ar. hō reddit ſubiectū preparatū ⁊ coaptatū gr̄e cuius oppoſito actu poſuerat obicem gratie. Et h̄ p̄paratio. eſt que ſuperius in q. 112. ar. 2 ad primum, dicta eſt meritoria. ¶ Nec obſtat his qđ q̄ꝫqꝫ gratuita dei motio fit nō per gratiam gratum facientē poteſt nanqꝫ ⁊ p ipſam ⁊ ſine ipſa deus gratuite mouere. Hanc aūtē quam diximus eſſe mentez autoris. ex eo patet ꝙ non dicit diſpoſitionem nature ordine ſequi actionē agētis quācunqꝫ ſed eaz per quam etiā ſubm

diſponitur, quaſi diceret ꝙ actionē que nō ſolū eſt inductiua ſed etiaz diſpoſitiua diſpoſitio ſubiecti ſequitur: ſic nihil reſtat ambiguum.

¶ Super Artic. 9.

In articu. 9. eiuſdem q. duo nota. Primo ꝙ iuſtificationē impij que conſiſtit vt eſt dictum in gratie infuſione originaliter ⁊ principaliter, author diſtinguit cōtra creationē: qꝛ ex impio fit iuſtus ⁊ qꝛ i adultis cooperatur motus libe. arbi. Quod p tanto notādū diximus, vt gratiā non creari apud authoris doctrinā cōfirmē. Secūdo teneante oculos tuos ſemper die noctuqꝫ qđ bonum gratie vnius eſt melius q̄ꝫ bonum nature totius vniuerſi: vt cōtinue videas damnationem imminentē nō exiſtimanti tm̄ bonum oblatum.

¶ Super Arti. 10.

In art. 10. eiuſdem q. dubium triplex occurrit. Primum eſt circa illud. anima naturaliter eſt capax gratie. videt̄ enim ꝙ ſm preſentē doctrinam in anima ſit potentia naturalis ad gratiam, ac p hoc ad fidem ⁊ alia huiuſmodi: cuius oppoſitū in prima parte diximus cōtra ſcotum.

¶ Secundum eſt circa illud. ꝙ gratia nō eſt ſuper naturalē potentiā impij ſicut vita ſupra potētiam in corpore mortuo. Sicut enim in corpore mortuo eſt potētia remota ad vitam ⁊ nō propinqua. ita i anima impia eſt potētia remota ad gratiam ⁊ non propinqua. imo magis vita eſt in potentia naturali talis corporis quā gratia in potentia naturali anime impie: quia illud poteſt per multas tranſmutationes reduci in vitā ab agēte naturali, gratia vero non.

¶ Tertium eſt in reſponſione ad ſecundū. Circa illud quod non eſt ſimile de illuminatione ceci ⁊ iuſtificatiōe impij: quoniam expreſſe author in tertio cōtra genti. cap. 161. dicit ꝙ iuſtificatio impij ē ſupra id quod ordo rerum exigit, ⁊ iđ ſicut de⁹

Prima ſecunde. s. Tho. ꝑ 2

nō oēs cecos illuminat, ita nō impios iuſtificat. Hic aūt argumento 2o ꝙ hoc tangit, vult ſm ordiné rerū ipſam iuſtificationé fieri. ⁊ propterea non eſſe miraculum. ſicut ergo hic aut ibi a vero declinat.
¶ Ad euidentiā hoꝝ ſciēdū ē. ꝙ quū cōe ſit oi formē nō hr̄e māꝫ ex q̄ conſtat quū de po^a nāli ad formā qūo eſt. nō niſi de mā i qua eſt forma. Uerū hmōi mā in qua dupl'r pōt ſe ad formā hr̄e. nā qñqꝫ eſt nō ſolum in qua fit ⁊ eſt forma ſed eſt materia ex q̄ educitur forma. ⁊ tūc eſt potentia nālis ad formā, vtpote ex ſua potentia educendaꝫ. Qñqꝫ autem eſt ſolū materia in qua fit et eſt, non autem ex qua educitur. Et hoc adhuc cōtingit dupl'r. vno modo ſic ꝙ licet forma non educat̃ de potētia materie, diſpoſitio tamen ꝓpria ad formam educitur de potētia materie ꝑ naturale agēs. ⁊ tūc eſt etiam potētia naturalis ad formaꝫ. ⁊ hoc modo eſt i corpore organico po^a naturalis ad aīaꝫ intellectiuā. Alio^a ſic ꝙ ꝓpa diſpō educat̃ o po^a ſubiecti, ſed per agens nāle clādēdo ſub nāli agente totū ordiné nāe. Et tūc eſt po^a quodāmō nālis ⁊ quodāmō non nālis: qm̄ ex eo ꝙ etiaꝫ ꝓpria diſpō ad formā excedit facultaté nālis motiui talis potentie, ſequit̃ ꝙ po^a ad talé formā ſit ſupra po^am nālé illi^o. ex eo āt ꝙ illa diſpō educibilis eſt de po^a ꝓpria, quādā nālitaté hꝫ. Et h̄ mō po^a aīe ad grām eſt quodāmō nālis, ꝓ quāto actus lib. arb. quo ꝑparat̃ ad grāꝫ educitur ō po^a nāli lib. arb. Eſt aūt ſupnālis ꝓ quāto actus ille vt diſpō ad grāꝫ, a ſola gratuita dei motione eē pōt. Et forma ipa. ſ. grā ſupmi ordinis eſt ſup totū nāe ordiné. vt in p̄cedenti articulo ad 2^m habes. Et qꝛ mediū
§.q. 21. nūc hoc nūc illud induit extremū iō po^a
§.4. Et aīe ad grām qñqꝫ nā
2.2.d.5 lis qñqꝫ nō nālis ſed
q.2.ā. 1 obedientialis: io aut ſu
1 di.28 pernālis vocat̃. Sim
§.4. Et pl'r aūt nō eſt nālis:
heb. 1e. qm̄ ad res ſupnı ordinis eſt. Sed deficit
3.co. 2. a rōne miraculi iuſtificatio, ꝓpter illud nāle ratio qđ ē in aīa ꝑcipue a theologo ꝯſiderata i. ꝙ qm̄ de^o ab initio inſtituit creaturā rōnalē ad hūc ſupmū ordiné eleuādā ꝑ ſua ē opa iō vi nāle ē accepit qđ ñ acciperet ſi de^o ſolū nālē ordiné rerū creaſſet ac inſtituiſſet. Et ꝑ hoc pꝫ rñſio ad primū dubiū. ¶ Ad ſcꝫ dī. ꝙ licet mortuū ſeu cecū ⁊ ipiū ñ hereticꝫ ꝙ in ipio ē velut po^a occupata ſub altero ꝯtrio ſic̃ poteſt calefieri actu frigidū etiā i mortuo āt aut ceco ñ ē po^a ſub altero ꝯtrio. ſꝫ olo nō ē po^a: qꝛ de ꝑuatiōe ad hitū nō ē regreſſ^o niſi ꝑ reſolutioné ad p̄m. Uñ obo nihil obſtat: qꝛ de po^a ꝓpinqua ē ſmo. Quis occupatamō de po^a remota ꝑ reſolutioné ad vltimū. ¶ Ad 3^m demū dubiū dī ꝙ duplex ordo ē hic ꝯſiderādus. ſ. ordo meritoꝝ nroꝝ ſm iuſtitiā. ⁊ ordo cāndi. Si attendim^o ad ordiné iuſtitie ſic ꝑter rerū ordiné: ſic iuſtificatio ipiū: iuxta vt in p̄cedēti ā. dictū ſit. ꝙ plus excedit donū grē ꝓportionaliter ipiū ꝙ donū glīe iuſtū ⁊ iuxta hūc ordiné author loq̄t̃ i libro ꝯ gent. in loco allegato. Si aūt ꝯſideret̃ ordo cauſandi iuſtificationem ipſam ſic (vt in lr̄a dr̄) qñqꝫ fit ſm cōſuetū curſum cauſandi ipſam, qñqꝫ ſupra ipſam. ⁊ iuxta hunc ordiné loquutus eſt hic author. Et quia ratio miraculi attendit̃ iuxta ſuper exceſſum ordinis cauſandi, ⁊ nō iuxta ſup exceſſum ordinis iuſtitie: nō iō negat̃ eē miraculū iuſtificatioñ impij. qđ tñ conceditur de illuminatione ceci, qꝛ ordo cauſandi ibi mutatur.

ratur celebrantes.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ quedam miraculoſa opera etſi ſint minora quam iuſtificatio impij quantum ad bonum quod fit, ſunt tamen preter conſuetum ordinem talium effectuum. ⁊ ideo plus habent de ratione miraculi. ¶ Ad ſecundū dicendū, ꝙ non quandocunqꝫ res naturalis mouetur contra ſuā inclinationem eſt opus miraculoſum (alioquin miraculoſum eſſet quod aqua calefieret vel quod lapis ſurſum proijceretur) ſed quādo hoc fit preter ordinem proprie cauſe que nata eſt facere hoc. Juſtificare autem impium nulla alia cauſa poteſt niſi deus, ſicut nec aquā calefacere niſi ignis. ⁊ ideo iuſtificatio impij a deo quantū ad hoc nō eſt miraculoſa. ¶ Ad tertium dicendum, ꝙ ſapientiam ⁊ ſcientiā homo natus eſt acquirere a deo per propꝛium ingeniū ⁊ ſtudiū, ⁊ ideo quando preter hunc modum homo ſapiens vel ſciēs efficitur eſt miraculoſuꝫ. ſed gratiam iuſtificantem non eſt hō natus acquirere per ſuam operationem ſed deo operante. Unde non eſt ſimile.

¶ De merito quod eſt effectus gratie cooperantis. Queſtio. 114.

DEinde Conſiderandū eſt de merito qđ eſt effectus gratie cooperantis.
¶ Et circa hoc queruntur decem. Primo vtrum homo poſſit aliquid mereri a deo. Secundo vtrum aliquis ſine gratia poſſit mereri vitam eternam. Tertio vtrum aliquis per gratiā poſſit mereri vitam eternā ex cōdigno. Quarto vtrum gratia ſit principiuꝫ merendi mediante charitate ꝑncipaliter. Quinto vtrū homo poſſit ſibi mereri primam gratiā. Sexto vtrū homo poſſit eam mereri alij. Septimo vtrū poſſit ſibi aliqs mereri reparationem poſt lapſum. Octauo vtrum poſſit ſibi aliquis mereri augmentum gratie vel charitatis. Nono vtrū poſſit ſibi mereri finalem perſeuerantiam. Decimo vtrū bona temporalia cadant ſub merito.

¶ Utrū homo poſſit aliquid mereri a deo. Articulus 1.

AD p̄mū Sic proceditur. Uidetur quod homo non poſſit aliquid mereri a deo. Nullus enim videtur mercedem mereri ex hoc quod reddit alteri qđ debet. ſed per omnia bona que facimus non poſſumus ſufficiēter recompenſare deo quod debemus quin ſemper amplius debeamus: vt etiam philoſophus dicit in. 8. ethi. vnde et Luce. 17. dicitur. Cum omnia que precepta ſunt feceritis dicite, ſerui inutiles ſumus quod debuimus facere fecimus. ergo homo non poteſt aliquid mereri a deo. ¶ p̄. Ex eo quod aliquis ſibi proficit nihil videtur mereri apud eum cui nihil proficit: ſed homo bene operando ſibi proficit vel alteri homini: non autem deo. Dicitur enim Job. 35. Si iuſte egeris quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet? ergo homo non poteſt aliquid a deo mereri. ¶ p̄. Quicunqꝫ apud aliquem aliquid meretur conſtituit eum ſibi debitorem. debitum enim eſt vt aliqs merenti mercedem rependat. ſed deus nulli eſt debitor. vnde dicitur Rom. xj. Quis prior dedit ei ⁊ retribuetur ei? ergo nullus a deo poteſt aliquid mereri.

Sed cōtra Eſt, ꝙ dī Hierem. 31. Eſt merces opi tuo: ſed merces dicit̃ ꝙ ꝑ merito redditur. ergo videtur quod homo poſſit a deo mereri.

Rn̄deo Dicendum, quod meritum ⁊ merces ad idem referuntur. Jd enim merces dicitur, quod alicui recōpenſatur pro retributione operis vel laboris quaſi quoddam pretium ipſius. vnde ſicut reddere iuſtum pretium pro re accepta ab aliquo eſt actus iuſtitie, ita etiam recompenſare mercedem operis vel laboris eſt actus iuſtitie. iuſtitia autem equalitas quedam eſt, vt pꝫ per philoſophum in. 5. ethic. ⁊ ideo ſimpliciter eſt iuſtitia inter eos quorum eſt ſimpliciter equalitas: eorū ꝟo quorum non eſt ſimpliciter equalitas: non eſt ſimpliciter iuſtitia, ſed quidam iuſtitie modus poteſt eſſe: ſicut dicitur quoddā ius paternum ſiue dominatiuū, vt in eodem lib. philoſophus dicit. ⁊ ꝓpter hoc in his in quibus eſt ſimpliciter iuſtū, eſt etiam ſimpliciter ratio meriti ⁊ mercedis. in quib^o autem eſt ſecundū quid iuſtum ⁊ non ſimpliciter, in his etiā non ſimpliciter eſt ratio meriti, ſed ſecundū quid, inquantum ſaluat̃ ibi iuſtitie rō. ſic. n. ⁊ filius meret̃ aliquid a patre ⁊ ſeruus a dño. Manifeſtū eſt aūt ꝙ inter deum ⁊ hoīem eſt maxima inequalitas (in infinitū. n. diſtant) totū ꝙ eſt hoīs bonum, eſt a deo vnde non poteſt hoīs a deo eſſe iuſtitia ſecundū abſolutam equalitatem, ſed ſm ꝓportioné q̄dā: inquātū ſcilicet vterqꝫ operatur ſecundum modum ſuum. modus aūt ⁊ menſura humane virtutis homini eſt a deo. ⁊ ideo meritum hoīs apud deū eſſe non poteſt niſi ſecundū preſuppoſitionem diuine ordinationis, ita ſcilicet vt id homo

¶ Super qōn. 114. Arti. 1^m.
IN titulo primi art. 114. ⁊ vltimi aduerte tres terminos, ly homo ly mereri, ly a deo. Nā ſermo eſt de homine ⁊ nō de homine adoptato in filium dei, non de homine ī ſtatu peccati vel gratie, ſed abſolute. Mereri autem primo in ſeruitijs inuentum videt̃ quibus mercedē merentur: in quibus primo merces nominata apparet. vnde ⁊ mercenarij dicti ſunt qui vt mercātur mercedē, ſeruiunt. Uerū a ſeruitijs ad obſequia ⁊ beneficia extēſuꝫ experimur vbi ⁊ obſequentes ⁊ benefacientes benemeritos de nobis ſeu republica vocam^o. Et cum multipl'r meritatio contingat, hic ſumitur in communi vt comprehendat ſub ſe meritum congrui ⁊ condigni. Et quia experientia teſtatur aliqué communi iudicio mereri bonum aliquod propter ſua opera vel penam aliquam, ſed non' a me vel illo i iō adiūgit̃ ly a deo. vt determinet retributorē mercedis. Eſt igr̄ ſenſ^o tituli vtrū hō poſſit aliqđ facere, cui debeat merces a deo.
¶ Jn corpe ar. aduerte. ꝙ in cōi loq̄ndo ī merito ꝯcurrūt quatuor. ſ. pſona merens ſeu merita. ipm meritum, merces, ⁊ perſona reddens mercedē. Et licet iſta ꝯueniēt quant' nō ſoluꝫ merito ſed pmiō. tñ ordo ad oia exigit̃ ad rōné meriti ⁊ pꝫ. n. meritū eē alicui^o vt merentis. ⁊ alicui^o vt debite mercedē, ⁊ ad aliqué redditoré mercedis: fruſtra. n. opat̃ ⁊ laborat qui ꝑ mercede a nullo hr̄da. Exhibitio aūt meriti ⁊ redditio mercedis. actus ad alterū ſunt ſm eq̄litaté rei ad ré. ſ. meriti ad mercedé, ⁊ ecōuerſo, iō ad rōné meriti exigit̃ rō iuſti. Imo ñ ſufficiat pl^o nāqꝫ ad rōné meriti ex gl'r. nā iuſti ⁊ debiti iō ſine lib. ar. inueniunt̃ i reb^o iuſtū nāqꝫ ē q̄le nāe vi hēat voſtrū. hoi vt hēat man^o. ⁊ grauib^o ⁊ leuib^o vt i loc̃ ſuū, feminino ſexui vt ſubſt̃ maſclo ec. ⁊ h̄ ſī debita illo. Sꝫ ad rōné meriti exigit̃ volūtariū: nullus. n. meret̃ aut demeret̃ nālib^o vel iuitis paſſionib^o vł actib^o. Et qm̄ iuſtū iter duos ē ⁊ ad diuerſos diuerſimode. ⁊ volūtariū niſi ad aliqué alterū ordinet̃ nullū alteꝝ reſpicit. iō rō meriti ex rōe iuſti volūtarij ⁊ ordis ad alterū itegrari dr̄ i lr̄a: vū p^o ō iuſto. ide ō ꝓordiatiōe dei. ⁊ demū ō li. ar. intentū ꝯcludit̃. Et qm̄ in ſpāli de merito a deo quo modo eſt. ⁊ redditor mercedis debitor eſt. ⁊ oīs debitor alicuius debitor eſt ⁊ deus nulli pōt eē debitor niſi ſibi. ideirco ſicut in reb^o nālib^o deus dando man^o homini maré femine ec. dat debita rebus ex ordina. ſibe ſua ſ. ipſi^o dei: ⁊ ꝑ hoc quaſi ſibiipſi ſoluit debitū, ⁊ ſic ibi eſt ratio iuſti. vt in

ſcdo ʒ gen. ca. 19. habes diffuſe) ita in redditione mercedis debite meri to humano deus nõ alr põt cõſtitui debitor niſi p quãto ab ipſomet deo p̃ſuppoñit ordinat⁹ act⁹ ille ad cõſequẽdũ mercedẽ illã. ſic.n. de⁹ cõſtituit̃ debitor ſibiipſi: ⁊ reddẽdo nobis mercedẽ, ſibi ſatiſfacit ordinationi. Uñ, ⁊ p̃rfamilias redditur⁹ mercedẽ opario vinee, pri⁹ cõduxit eos cõuẽtiõe vl̃ pmiſſiõe facta de mercede p ſeipm. Propter qđ in lr̃a author rõnẽ meriti hũani ipoſſe eẽ cõſtituit niſi ex preordinatione diuina: ⁊ ex q̃ meritorius actus hʒ quod reſpiciat deum vt debitorem.

¶ In eodẽ arti. circa rõnẽ iuſti inẽtã i merito hoĩs apud deuʒ aduerte, q̃ meritũ relevitra reſpect⁹ quos hʒ ad hoĩem merẽtẽ ⁊ deũ vt p̃ordinantẽ hʒ duos alios. Alterũ ad mercedẽ, alterũ ad redditorẽ mercedis. Et qđe ſi cõparetur meritũ hoĩs ad deũ. nũq̃ inuenit̃ iuſtũ ſimplr̃: vt in lr̃a dr̃. Sʒ ſi cõparet̃ meritũ hoĩs ad mercedem debitã ſm ſe ſic nõ incõueniẽt inueniri iuſtum ſimplr̃: qm̃ nõ icouenit equalere meritũ p̃mio reddendo, ⁊ ordinari a deo actũ meriti tãti valoris ad equiualẽs premium. Et qm̃ merces reddẽda a deo q̃ntũcũq; ſm ſe ſit equiualens merito, vt tñ reddi a deo excedit meritũ hoĩs. cui⁹ ad deũ nõ ẽ eq̃litas ſimplr̃ in aliq̃) ideo ſimplr̃ hoĩs ad deũ non põt eſſe meritũ ſimplr̃, ſʒ ſm cõpportionẽ ⁊ vt i lr̃a dr̃, q̃uiſ hoĩs ad ipſaʒ mercedẽ abſolute poſſit eẽ meritum ſimplr̃ ſiẽt ⁊ iuſtũ. ¶ In eodẽ p̃mo art. circa ordinationẽ diuinã cõcurrentẽ ad rationẽ meriti apud deũ. dubiũ occurrit an talis p̃ordinatio diuina fiat vl̃r p cõiſcatũ p̃ncipiũ operis meritorij an rõ meritorij q̃liq; fiat p ſolã diuinã ordinationem act⁹ ad tale premiũ. Sʒ qm̃ in arti. 5. res hec in ſpeciali de merito vite eterne diſcutiẽda eſt. iõ ſm ſie p nũc ſcire dubitare ⁊ notare quod id dr̃ eẽ merces reddenda a deo noſtro merito ad

cõſequatur a deo per ſuã operationẽ quaſi mercedem, ad qđ deus ei virtutẽ operandi deputauit: ſicut etiã res nãles hoc conſequun͞t p pprios motus ⁊ operationes, ad qđ a deo ſunt ordinate. Differẽter tñ: q: creatura rõnalis ſeipſam mouet ad agendũ p lib. arbi. vnde ſua actio habet rationem meriti, quod non eſt in alijs creaturis.

Ad p̃mũ Ergo dõm, q̃ hõ inquãtũ propria volũtate facit illud quod dʒ, meret̃: alioquin actus iuſtitie quo quis reddit debitũ, nõ eſſet meritoriu⁹. ¶ Ad ſcõm dõm, q̃ deus ex bonis noſtris non querit vtilitatem, ſed gloriam. i. manifeſtationem ſue bonitatis, qđ etiam ex ſuis operibus querit. Ex hoc autem qđ eũ colimus, nihil ei accreſcit, ſed nobis: ⁊ iõ meremur aliquid a deo non quaſi ex nr̃is operibus aliqđ ei accreſcat: ſed inquantũ propter eius gloriã opamur. ¶ Ad tertiũ dõʒ, qđ q: actio noſtra non hʒ rõnẽ meriti niſi ex preſuppoſitione diuine ordinationis, nõ ſequitur qđ deus efficiatur ſimplr̃ debitor nobis: ſed ſibiipſi inquãtum debitum eſt vt ſua ordinatio impleatur.

¶ Utrum aliquis ſine gratia poſſit mereri vitam eternam. Arti. 2.

Ad ſcdm Sic p̃cedit̃. Uĩ q̃ aliq̃s ſine gratia poſſit mereri vitam eternã. Illud.n. hõ a deo meretur, ad quod diuinitus ordinatur: ſicut dictum eſt. Sed hõ ſm ſuã naturã ordinat̃ ad beatitudineʒ ſicut ad finẽ, vnde etiã naturaliter appetit eſſe beatus. ergo hõ per ſua naturalia abſq; gratia mereri põt beatitudinẽ que eſt vita eterna. ¶ P̃. Idem opus quanto eſt minus debitũ, tãto eſt magis meritoriũ. ſʒ minus debitum eſt bonũ qđ fit ab eo qui minorib⁹ beneficijs eſt preuentus. Cũ igitur ille qui habet ſolum bona naturalia minora beneficia ſit conſecutus a deo q̃ ille qui cum naturalibus hʒ gratuita, videtur qđ eius opera ſint apud deum magis meritoria, ⁊ ita ſi ille qui hʒ grãm poteſt mereri aliquo modo vitam eternam, multo magis ille qui nõ habet. ¶ P̃. Miſericordia ⁊ liberalitas dei in infinitum excedit miſericordiam et liberalitatem humanam, ſed vnus hõ poteſt apud alium mereri etiam ſi nunq̃ ſuam gratiam ante habuerit. ergo videtur quod multo magis homo abſq; gratia vitam eternam poſſit a deo mereri.

S.q.109 ar.5.et locis ibidem inductis.

quod conſequendum deus dedit nobis virtutem operatiuam liberam.

¶ In eodem p̃mo arti. aduerte nouitie. q̃ p̃ordinationem diuinam noſtri actus in rõne meritorij. nec ab ipſo deo nec ab alio retributore oportet ſortiri illam mercedẽ: vt patet in eo qui aliquanto tpe perſeuerans in bono, obicem ponit premio ante retributionis tempus. Et rõ eſt: quia nõ oĩs preordinatio eſt preordinatio predeſtinationis, que effectum infallibiliter cõſequitur: ſed aliqua preordinatio eſt prouidentie non euentus ſed cauſe. ⁊ p̃pterea mater benemerita de filio quandoq; mercedem honoris debiti a filio nec ab ipſo filio ſortitur, nec a deo qui preordinauit matri benemerite talem honorẽ deberi. ſi vt filius honorem huiuſmodi impendat. Et ex eadem radice euenit, vt iudas poſt multa merita vite eterne non conſequutus fuerit eam: nihil enim ex huiuſmodi euentibus diuine ordinationi deperit.

¶ Super Artic. 2.

In artic. 2. eiuſdem. q. dubium occurrit de ſuperfluitate: q: author in q. 109. eundem articulum mouit.

¶ Ad hoc dicitur, quod non inconuenit diuerſis rationibus in diuerſis locis eandem q̃ſtionem mouere, vt vnuſquiſq; tractatus integer fiat. Hoc

ergo qđ de merito vite eterne per gratiam poteſt dupli͛r occurrere. P̃mo de merito hmõi vt hʒ rõnem finis reſpectu gr̃e. Et ſic ſpectat ad. q. de neceſſitate gr̃e: que eſt neceſſitas ex ſuppoſitione. ſ. ad habendũ tale qđ que vocatur neceſſitas finis. Et hoc mõ ſuperius hec qđ integrauit tractatũ de neceſſitate gr̃e. ¶ Scdo de merito hmõi vt hʒ rõnem effect⁹ reſpectu gratie. Et ſic tractatur ad integritatẽ tractat⁹ de ſcdo effectu gr̃e, quod eſt meritũ: i vt patet ex initio tractatus huius ⁊ precedẽtis queſtionis.

Sed ɔ̃ Eſt, quod Ap̃ſus dicit Ro. 6. Gratia dei, vita eterna.

R̃ñdeo Dõm, qđ hoĩs ſine gr̃a duplex ſtatus conſiderari põt: ſicut ſupra dictuʒ eſt. Unus quidẽ nature integre, qualis fuit in adam ante peccatuʒ. Alius aũt nature corrupte: ſicut eſt in nobis ante reparationẽ gr̃e. ⸿ Si ergo loquamur de hoĩe quo ad p̃mũ ſtatum, ſic vna rõ nõ põt mereri abſq; gratia vitam eternam per pura naturalia: q: ſ. meritum hominis dependet ex preordinatione diuina. Actus aũt cuiuſcunq; rei nõ ordinat̃ diuinitus ad aliquid excedens p̃portionẽ virtutis que eſt principiuʒ actus: hoc.n. eſt ex inſtitutione diuine p̃uidentie vt nihil agat vltra ſuã virtutẽ. Uita aũt eterna eſt quoddam bonũ excedens proportionem nature create: q: etiã excedit cognitionẽ ⁊ deſiderium eius: ſm illud. 1. ad cor. Nec oculus vidit nec auris audiuit nec in cor hoĩs aſcendit. Et inde eſt qđ nulla natura creata eſt ſufficiens p̃n͞m actus meritorij vite eterne, niſi ſuperaddat̃ aliquod ſupernãle donum quod gr̃a dr̃. ⸿ Si vero loquamur de homine ſub pctõ exiſtẽte, additur cũ hoc ſcđa ratio p̃pter impedimentũ peccati. Cum.n. peccatũ ſit quedã dei offenſa excludens a vita eterna (vt pʒ per ſupradicta) nullus in ſtatu peccati exiſtens poteſt vitam eternaʒ mereri niſi p̃us deo reconcilietur dimiſſo peccato, quod fit per gratiam, peccatori.n. non debetur vita ſed mors: ſecundum illud Rom. 6. Stipendia peccati mors.

Ad p̃mũ Ergo dõm, q̃ deus ordinauit humanã naturam ad finẽ vite eterne cõſequẽdũ, non propria virtute: ſʒ per auxilium gratie. Et hoc modo ei⁹ actus poteſt eſſe meritorius vite eterne. ¶ Ad ſm dõm, qđ hõ ſine gr̃a non poteſt habere equale opus operi qđ ex gr̃a procedit: q: quanto eſt perfectius principium actionis tãto eſt perfectior actio. Se quereret̃ aũt rõ ſuppoſita equalitate operationis vtrobiq;. ¶ Ad tertiũ dõm. q̃ quantum ad p̃mã rationẽ inductã diſſimiliter ſe habet in deo ⁊ in homine, nam homo virtutem benefaciendi habet a deo, non autem ab homine, ⁊ ideo a deo non poteſt homo aliquid mereri niſi per donũ ei⁹: quod apoſtolus ſignanter exprimit dicens. Quis prior dedit ei, ⁊ retribuet̃ illi? ſed ab homine poteſt q̃s mereri antequã ab eo acceperit

quod eſt meritũ: i vt patet ex initio tractatus huius ⁊ precedẽtis queſtionis.

¶ In eodẽ arti. 2. aduerte, q̃ q: nec ex titulo arti. nec ex rõne allata in lr̃a hr̃, qđ hic ſit ſermo de po͞a dei abſoluta: ſed tm̃ eſt de po͞a meritoria vite eterne an ſit propria gr̃e ita q̃ ipſa ſola hoc poſſit inter creatas nãs: hoc ẽ.n. querere an ſine gr̃a ⁊c. Nõ q̃ʒ licere ſup diuina p̃uidẽtia que ſtatu. ⁊ actum nõ ordinari ad aliqđ excedẽs p̃portionẽ hũaniũs q̃ eſt p̃n͞m actus fundat̃. Iõ ex hoc loco null⁹ ſumat eẽ doctrinam authoris. qđ hõ ſine gr̃e habituali dono per diuinam potẽtiã nõ poſſit mereri vitã eternã. Dicet forte q̃ſpiã nõ eẽ ɔ̃ authoris doctrinã, q̃ hõ ex gratuita dei ordinatiõe abſq; habituali dono meret̃ p actũ lib. arbi. pura opera p̃eratis vitam eternam.

¶ In r̃ñſione ad tertiũ eiuſdẽ articuli dubiũ occurrit circa illud. ſ. q̃ hõ non põt mereri ab alio hoĩe quẽ p̃us offendit. niſi ei ſatiſfaciens reconciliet̃. Uidet̃ eñ hoc falſum: nam põt q̃s opari p eo quem offendit ante reconciliationem ſic vt cõſtituat eundẽ ſibi debitorem ad reddẽdam mercedẽ: i vt patet ſi ponam⁹ Joannẽ offendiſſe petrũ cõtumelia vel rapina. et poſtmodũ videntẽ eiuſdem petri filiũ inuaſum ab inimicis ad mortẽ liberet illum, periculo mortis ſeipm exponẽs p hoc: conſtat nãq; qđ tunc Joannes meret̃ a petro quẽ p̃us offenderat. ⁊ tamen non erat ſibi recõciliatus. Preterea. Aliquis põt ſeruire locãdo operas ſuas ei quẽ offendit contumelia vel furto manẽte offenſa. ⁊ meretur mercedeʒ ab eo: alioquin operarius qui ſeruiuit pro centũ, poſſet priuari ab illo propter furtum decem. vel propter contumeliam.

¶ Ad hoc dicitur breuiter quod in his ⁊ ſimilibus, licet nõ p̃us tempore tamẽ p̃us natura intelligitur ſatiſfactio ⁊ reconciliatio facta q̃ meritum. Nam quia in maiore clauditur minus, petro ſatiſfeciſſe intelligitur Joannes qui pro eo vitam diſcrimini expoſuit, ⁊ ſic meret̃ veniã ac amicitiã a petro a quib⁹ offenſa excludebat. ¶ Ad ſecundũ dicitur, qđ quia offenſa p tanto excludit meritũ, p quanto excludit debitum mercedis ab offenſo: ſi offenſa precedens non purgat̃ per ſequens ſeruitiũ nunquam merebitur mercedem. ſed ſeruitium ſuum per modum ſolutionis debiti ſatiſfacit in toto vel in parte. Si autem purgatur ⁊ abundat. ſam redduntur p̃mi argumenti ſolutio. ⁊ ſic homo ab homine offenſo nõ põt mereri antequam ſatiſfaciat. Poſſet quoq; dici ad hoc dubiũ vnico verbo. quod author intendat de merito apud amicum ſeu patrem: i quale eſt meritum noſtrum apud deum, vt ſic ſimile ſit de deo ⁊ homine offenſo. Prima tamen reſponſio formalis eſt.

3. q. 48 artic. 1. Et 3. d. 27 art. 3. et ſ. 3. co. Et 3. d. 4. q. 5. ar. 1. ad 3m. Et ſum. 4. co. 3. et c. 6. ſi. e c. 8. lec. 4. ſi.

¶ Super Art. 3. In arti. 3. tituli, ſcito quod mereri ex cōdigno ē mereri ſic vt ſecundum iuſtitiam ſibi debeatur: ita quod iniuſtū eſſet non reddi mercedem merito ex condigno. Unde ⁊ nomē accepit ab equa dignitate meriti ad mercedem.

¶ In corpore ar. aduerte quod illa duo ſcilicet motio ſpūſſancti ⁊ grā nō ſunt due diſparate cauſe meriti: ſed ſunt cauſe ſubordinate. Motio quidē ſpiritusſancti vt actio cauſe prime, ⁊ gratia vt cauſa ſecunda operis inquātum meritorij: mouet enim ſpiritusſanctus hominem ad merendum mediāte gratia propter quod litera de motione ſpūſſancti loquens affert illud Joan. 4 fit in eo fons aque ſaliētis in vitā eternam. Et intendit author, quod quia opus elicitur a grā, habet quod ſit meritoriū ex condigno ex vtraqꝫ ſui ꝓpria cauſa ſcilicet prima ⁊ ꝓxima. Nec altera ſuperfluit: quoniam nō ſunt eiuſdē ordinis. Et cōtra prime quidem cauſe ſufficientiam non occurrunt contradictores.

¶ Contra 2dam autē occurrit ſcot⁹ in primo ſen. di. 17. q. 1. tenens ꝙ actus elicit⁹ a gratia nō eſt meritorius ſimpliciter vite eterne, ſed oportet ꝙ vltra hoc ꝙ ſit in format⁹ gratia ſit acceptus deo. i. ordinatus a deo ad conſequendam vitā eternā. Et in tali ordinatione ſeu acceptatiōe paſſiua compleri dicit rationē meriti ex condigno.

¶ Arguitqꝫ ꝑ ſic. ſi act⁹ ex ſolis intrinſecis agentis eſſet ſic ordinat⁹ ad beatitudinem, ſequeretur ꝙ deus nō poſſet ei qui ſic operatus eſt nō retribuere btitudinē, niſi iniuſte eā ſubtrahēdo: hoc eſt falſum. ergo talis ordo ē ex ſola volūtate diua.

¶ Secundo ſic: premiū ſemper eſt mai⁹ bonum meritor⁊ iuſtitia ſtricta non reddit melius ꝓ minus bono. ergo actus meritorius nō eſt dign⁹ tali ꝓmio ex bonitate quā habet ex ſuis principijs.

¶ Sed hec facile ſoluuntur. Nam ad ꝓm dicit ꝙ iniuſte ſub-

per id quod accepit a deo. ¶ Sed quantum ad ſecundā rationem ſumptam ex impedimento peccati, ſimile eſt de hoīe ⁊ de deo: qꝛ etiā homo ab alio mereri non pōt quem offendit prius, niſi ei ſatiſfaciēs recōcilietur.

¶ Utrum homo in gratia conſtitutus poſſit mereri vitam eternam ex condigno.

Articulus 3.

Ad tertiū ſic proceditur. Uidetur qḋ homo in gratia cōſtitutus non poſſit mereri vitam eternam ex condigno. Dicit enim Apoſtolus ad Ro. viij. Non ſunt condigne paſſiones huius tēporis ad futurā gloriā que reuelabitur in nobis. Sed inter alia opera meritoria maxime videtur eſſe meritorie ſanctorum paſſiones. ergo nulla opera hominum ſunt meritoria vite eterne ex condigno. ¶ Pꝛ. Super illud Ro. 6. gratia dei vita eterna. dicit gloſ. poſſet recte dicere ſtipendium iuſtitie vita eterna: ſed maluit dicere, gratia dei vita eterna: vt intelligeremus deum ad eternam vitam pro ſua miſeratione nos ꝑducere, nō meritis nr̄is. Sed id qḋ ex cōdigno quis meretur: nō ex miſeratione, ſed ex merito accipit. ergo videtur qḋ homo non poſſit per gratiā mereri vitā eternā ex cōdigno. ¶ Pꝛ. Illud meritum videtur eſſe condignum, quod equatur mercedi. Sed nullus actus pꝛeſentis vite poteſt equari vite eterne, que cognitionem ⁊ deſiderium noſtrū excedit, excedit etiā charitatem vel dilectionē vite ſicut ⁊ excedit naturam. ergo homo non poteſt per gratiam mereri vitam eternam ex condigno.

Sed cō. Id quod redditur ſm iuſtum iudicium, videtur eſſe merces condigna. Sed vita eterna redditur a deo ſecundum iudicium iuſtitie: ſm illud. 2. ad Thimo. 4. In reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitie, quam reddet mihi dominus in illa die iuſtus iudex. ergo homo meretur vitam eternam ex condigno.

Rn̄deo Dicendū, quod opus meritoriū hominis dupliciter cōſiderari poteſt. Uno modo ſecundum quod procedit ex libe. arbi. Alio modo ſecundum quod procedit ex gratia ſpiritusſancti. Si conſideretur ſecundum ſubſtantiam operis, ⁊ ſecundum quod procedit ex libe. arb. ſic non poteſt ibi eſſe condignitas propter maximā inequalitatē: ſed eſt ibi cōgruitas propter quandā equalitatē proportionis. Uidetur enī congruum vt homini operāti ſm ſuā virtutē deus recōpenſet ſm excellētiam ſue virtutis. ¶ Si autem loquamur de opere meritorio ſm ꝙ procedit ex grā ſpiritusſancti, ſic eſt meritoriū vite eterne ex cōdigno. Sic enī valor meriti attenditur ſm virtutē ſpūſſancti mouētis nos in vitā eternā: ſm illud Jo. 4. Fiet in eo fons aque ſalientis in vitā eternā. Attēditur etiā pꝛetiū operis ſm dignitatē grē, ꝑ quā homo conſors factus diuine nāe adoptatur in filiū dei cui debetur hereditas ex ipſo iure adoptionis: ſecundū illud Ro. 8. Si filij, ⁊ heredes.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ Apl's loquitur de paſſionibus ſanctorū ſm eorum ſubſtantiam. ¶ Ad ſm dōm, ꝙ verbū illius glo. intelligendum eſt quantū ad pꝛimam cām perueniendi ad vitam eternā, que eſt miſeratio dei: meritum autem noſtrū eſt cā ſubſequens. ¶ Ad 3m dōm, ꝙ gratia ſpiritusſancti quā in pꝛeſenti habemus etſi nō ſit equalis glorie in actu,

eſt tamen equalis in virtute: ſicut ſemen arborum in quo eſt virtus ad totam arborē. Et ſimiliter per gratiam inhabitat hominē ſpiritusſanctus qui eſt ſufficiens cauſa vite eterne. vnde ⁊ dicitur eſſe pignus hereditatis noſtre. 2. ad Corin. 1.

¶ Utrum gratia ſit principium meriti pꝛincipalius per charitatē quam per alias virtutes.

Artic. 4.

Ad quartū ſic proceditur. Uidetur quod gratia non ſit pꝛincipiū meriti pꝛincipalius per charitatem quam per alias virtutes. Merces enī operi debetur ſecundū illud matt. 20. voca operarios ⁊ redde illis mercedem ſuam. Sed quelibet virtus eſt pꝛincipiū alicuius operis: eſt enī virtus habitus operatiuus, vt ſupra habitū eſt. ergo quelibet virt⁹ eſt equaliter pꝛincipium merendi.

¶ Preterea. Apoſtolus dicit. 1. ad corin. 3. Unuſquiſqꝫ pꝛopꝛiam mercedem accipiet ſecundū pꝛopꝛium laborem. Sed charitas magis diminuit laborē quam augeat: qꝛ ſicut Augu. dicit in lib. de verbis dn̄i. omnia ſeua ⁊ immania facilia ⁊ pꝛope nulla facit amor. ergo charitas non eſt pꝛincipalius pꝛincipium merendi quam alia virtus.

¶ Pꝛ. Illa virtus videtur pꝛincipalius eſſe pꝛincipium merendi, cuius actus ſunt maxime meritorij. Sed maxime meritorij videtur eſſe actus fidei ⁊ patientie ſiue fortitudinis: ſicut patet in martyribus qui pro fide patienter ⁊ fortiter vſqꝫ ad mortem certauerunt. ergo alie virtutes pꝛincipali⁹ ſunt pꝛincipium merendi quam charitas.

Sed cō Eſt, quod dominus Joā. 14. dicit. Si quis diligit me, diligetur a patre meo, ⁊ ego diligā eum, ⁊ manifeſtabo ei meipſum. Sed in manifeſta dei cognitionē conſiſtit vita eterna: ſecundum illud Joan. 17. hec eſt vita eterna vt cognoſcant te ſolum deum verum ⁊ viuum. ergo meritum vite eterne maxime reſidet penes charitatem.

Rn̄deo Dicendum, quod ſicut ex dictis accipi poteſt, humanus actus habet rationem merendi ex duobus. Pꝛimo quidem ⁊ pꝛincipaliter ex diuina ordinatione: ſm quod actus dicitur eſſe meritorius illius boni ad qḋ homo diuinitus ordinatur. Secundo vero ex parte liberi arbitrij: inquātū ſcilicet homo habet pꝛe ceteris creaturis vt ꝑ ſe agat voluntarie agēs. Et quantum ad vtrunqꝫ pꝛincipalitas meriti penes charitatem conſiſtit.

¶ Pꝛimo enī conſiderandum eſt quod vita eterna in dei fruitione conſiſtit: motus aūt humane mētis ad fruitionē diuini boni eſt pꝛopꝛius actus charitatis: per quem omnes actus aliarum virtutū ordināntur in hūc finem ſecundū quod alie virtutes imperāntur a charitate. ⁊ ideo meritū vite eterne pꝛimo ptinet ad charitatē, ad alias aūt virtutes ſecūdario ſm quod eorū actus a charitate imperantur. Similiter etiā manifeſtū eſt quod id quod ex amore facimus, maxime voluntarie facimus. vnde etiā ſecundū qḋ ad rationē meriti requiritur qḋ ſit voluntariū pꝛincipaliter meritum charitati attribuitur.

Ad pꝛimum Ergo dicendū, qḋ charitas inquantū habet vltimū finē pro obiecto mouet alias virtutes ad operandū: ſemper enim habitus ad quem pertinet finis imperat habitibus ad quos pertinent ea que ſunt ad fi-

traheret mercedem tempore debito ei ꝗ operatus eſt ex gratia. ⁊ deus ꝗ eſt debitor ſibiipſi, qui ordinauit nō per ſuperadditā ordinationē (vt ſcotus putauit) ſed per ipſam gratiam eius actum eſſe meritoriū ex hoc ipſo ſolo quod eſt a gratia. quod eſt talis nature ſicut nō poteſt cōtra ſeipſum facere. ita non poteſt ſubtrahere mercedē. Cum quo tamē ſtat quod poteſt etiā beatos omnes annihilare de potentia abſoluta: ſꝫ hoc eſt extra queſtionē pꝛeſentem.

¶ Ad ſecūdum dicitur, quod liberalitas diuina remunerās ſupra meritum nō adimit merito vim ſuā. Ex hoc namqꝫ quod de⁹ actui meriti gloriam vt vnum reddit gloriam vt duo, non adimit actum illi qui meruerit ſecūdū ſtrictam iuſtitiā gloriam vt vnū. Unde ratio illa nō pꝛobat quod actus nō ſit meritorius: ſed hoc qḋ non ſit meritorius totius pꝛemij quod dat de⁹ ſuppoſita tali liberalitate.

¶ Et tu habes in litera ꝑ doctrina ſcti Thome. authoritatē apl'i. Si filij heredes ⁊c. vbi potes fundare rationē: quia filio obedienti ⁊ vt filio operanti debetur hereditas pꝛīna ex ſolo ipſo iure ſtricto ⁊ ita quod nō niſi iniuſte poteſt pꝛiuari: ſed ſola gratia cōſtituit filios dei ſecluſa quacunqꝫ ordinatione ergo. Superflua quoqꝫ eſt ſuperaddita ordinatio illa: qꝛ quicquid per illā fit, ſaluatur meli⁹ per motionē ſpūſſancti mediante gratia. Ut dicat quoqꝫ gratiā poſitio illa: dū ei ꝓpꝛiū opus ſubtrahit. ſ. merituꝫ: non non poſſe per gratiam mereri niſi diſpoſitiue ponit que omnia aliena a theologis realiſtis.

Et tu potes ſcire hanc eſſe veram mentem authoris ex doctrina eius in q. 21a ſuperius. vbi oſtēſum eſt quod actus humanus ex hoc quod eſt bonus vel malus habet rationem meriti vel demeriti etiā apud deum. Ex hoc namqꝫ ſequitur, ꝙ ex hoc ipſo quod actus eſt bon⁹ eſt ordinatus a deo ad premiū. ⁊ hoc vt ibi dicitur, quātū eſt ex ra-

22e. q. 182. ar. 2. co. Et 3. d. 30. ar. 5. Et 4. d. 20. ar. 2. q. 3. ſ. d. 49. q. 1. ar. 4. q. 4. Et po. q. 6. ſ. 9. co. Et ro. 8 lec. 5. ſm. Et hebr. 6. le. 3 co. 2. ſm.

nem: vt ex ſupradictis patet. ¶ Ad ſecundum dicendum, quod opus aliquod poteſt eſſe laborioſuʒ ꝛ difficile dupliciter. Uno modo ex magnitudine operis: ꝛ ſic magnitudo laboris pertinet ad augmentum meriti, ꝛ ſic charitas non diminuit laborem, imo facit aggredi opera maxima: magna enim operatur ſi eſt: vt Gregorius dicit in quadam homelia. Alio modo ex defectu ipſius operantis. vnicuiqꝫ enim eſt laborioſum ꝛ difficile quō non prompta voluntate facit, ꝛ talis labor diminuit meritum ꝛ a charitate tollitur. ¶ Ad tertium dicendū, quod fidei actus non eſt meritorius niſi fides per dilectioneʒ operetur: vt dicitur ad Galatas quinto. Similiter etiam actus patientie ꝛ fortitudinis non eſt meritorius niſi aliquis ex charitate hec operetur: ſecundum illud prime ad Corinthios decimotertio, Si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem nō habuero nihil mihi prodeſt.

¶ Utrum homo poſſit ſibi mereri primam gratiam. Art. 5.

Ad quintū Sic proceditur. Uidetur quod homo poſſit ſibi mereri primam gratiam. Quia vt Aug. dicit, fides meretur iuſtificationem. iuſtificatur autem homo per primaʒ gratiā. ergo homo poteſt mereri ſibi primam gratiam. ¶ P. Deus nō dat gratiam niſi dignis: ſed non dicitur aliquis dignus aliquo dono niſi qui ipſum promeruit ex condigno. ergo aliquis ex cō digno poteſt mereri primam gratiam. ¶ P. Apud homines aliquis poteſt promereri donū iam acceptum: ſicut qui accepit equum a domino, meretur ipſum bene vtendo eo in ſeruitio domini. ſed deus liberalior eſt quam homo. ergo multo magis primam gratiam iam ſuſceptam poteſt homo promereri a deo per ſubſequentia opera.

Sʒ ꝯtra Eſt, quod ratio gratie repugnat mercedi operum: ſecundū illud ro. 4. Ei qui operatur merces non imputatur ſecundū gratiam, ſed ſecundum debitum: ſed illud meretur homo qđ imputat̄ ſibi ſm debitū quaſi merces operū eius: ergo primam gratiam nō poteſt homo mereri.

Rñdeo Dōm, quod donum gratie cōſiderari poteſt dupliciter. Uno modo ſecundum rationeʒ gratuiti doni, ꝛ ſic manifeſtum eſt quod omne merituʒ repugnat gratie: qꝛ vt ad ro. 2. Apoſtolus dicit, Si ex operibus iam non ex gratia. Aliomodo poteſt conſiderari ſecundum naturam ipſiꝰ rei que donatur, ꝛ ſic etiam non poteſt cadere ſub merito non habentis gratiam: tum quia excedit proportioneʒ nature: tum etiam quia ante gratiam in ſtatu peccati homo habet impedimentum promerendi gratiam. ſ. ipſum peccatum. Poſtquam autem iam aliquis habet gratiam non poteſt gratia iam habita ſub merito cadere: quia merces eſt terminus operis: gratia vero eſt principiuʒ cuiuſlibet boni operis in nobis: vt ſupra dictum eſt. Si vero aliud donum gratuitū aliquis mereatur virtute gratie precedentis, iam non erit prima, vnde manifeſtum eſt quod nullus poteſt ſibi mereri primam gratiam.

Ad primū Ergo dicendum, ꝙ ſicut aug. dicit in lib. retractationum, Ipſe aliqñ in hoc fuit deceptus, quod credidit initium fidei eſſe ex nobis, ſed conſummationem nobis dari ex deo: quod ipſe ibidē retractat, ꝛ ad hunc ſenſum videt̄ pertinere quod fides iuſtificationem mereatur. Sed ſi ſupponamus ſicut fidei ✠ veritas habet quod initiū fidei ſit in nobis a deo, iam etiam ipſe actus fidei conſequitur primam gratiam, ꝛ ita nō poteſt eſſe meritorius prime gratie. per fidem igitur iuſtificatur homo non quaſi homo credendo mereatur iuſtificationem, ſed quia dum iuſtificatur credit: eo quod motus fidei requiritur ad iuſtificationem impii: vt ſupra dictum eſt. ¶ Ad ſecundum dicendum, quod deus nō dat gratiam niſi dignis, non tamen ita quod prius digni fuerint, ſed quia ipſe per gratiam eos facit dignos qui ſolus poteſt facere mundū de immundo conceptum ſemine. ¶ Ad tertium dicendum, quod omne bonū opus hominis procedit a prima gratia ſicut a principio, non autē procedit a quocūqꝫ humano dono. Et ideo non eſt ſimilis ratio de dono grē, ꝛ de dono humano.

¶ Utrum homo poſſit alteri mereri primam gratiam. Arti. 6.

Ad ſextū Sic proceditur, videtur quod homo poſſit alteri mereri primam gratiam: quia Matth. 9. ſuper illud, videns Ieſus fidem illorum ꝛc. dicit gloſſ. Quantum valet apud deum fides propria apud quem ſic valuit aliena vt intus ꝛ extra ſanaret hominem: ſed interior ſanatio hominis eſt per primam gratiā. ergo homo poteſt alteri mereri primam gratiam. ¶ Preterea. Orationes iuſtorum non ſunt vacue ſed efficaces: ſecundum illud Iaco. vltimo, Multum valet deprecatio iuſti aſſidua. ſed ibidem premittitur, Orate pro inuicem vt ſaluemini. cum igitur ſalus hominis non poſſit eſſe niſi per gratiam, videtur quod vnus homo poſſit alteri mereri primam gratiam. ¶ Preterea. Luce. 16. dicitur, Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cū defeceritis recipiant vos in eterna tabernacula: ſed nullus recipitur in eterna tabernacula niſi per gratiam per quam ſolam aliquis meretur vitam: vt ſupra dictum eſt. ergo vnus homo poteſt alteri acquirere merendo primam gratiam.

Sed contra Eſt, quod dicitur Hieremie. 15. Si ſteterit Moyſes ꝛ Samuel coram me, non eſt anima mea ad populum iſtum: qui tamen fuerunt maximi meriti apud deum. videtur ergo quod nullus poſſit alteri mereri primam gratiam.

Reſpondeo Dicēdum, quod ſicut ex ſupradictis patet: opus noſtrum habet rationem meriti ex duobus. Primo quidem ex vi motionis diuine: ꝛ ſic meretur aliquis ex condigno. Alio modo habet rationem meriti ſecundum quod procedit ex libero arbitrio inquātum voluntarie aliquid facimus, ꝛ ex hac parte eſt meritum congrui: quia congruum eſt vt dum homo bene vtitur ſua virtute deus ſecundum ſuperexcellētem virtutem excellentius operetur. Ex quo patet quod merito condigni nullus poteſt mereri alteri primam gratiam niſi ſolus chriſtus: quia vnuſquiſqꝫ noſtrum mouetur a deo per donum gratie, vt ipſe ad vitam eternam perueniat, ꝛ ideo meritum condigni vltra hanc motionem non ſe extendit. Sed anima chriſti mota eſt a deo per gratiam non ſolum vt ipſe perueniret ad gloriam vite eterne, ſed etiam vt alios in eam adduceret, inquā tum eſt caput eccleſie ꝛ author ſalutis humane: ſecundum illud ad Hebre. 2. Qui multos filios in gloriam adduxerat authorem ſalutis ꝛc. Sed merito congrui poteſt aliquis alteri mereri primam gratiam. Quia enim homo in gratia conſtitutus implet dei voluntatem, congruum eſt ſecundum amicitie proportionem, vt deus impleat hominis voluntatem in ſaluatione alterius: licet quandoqꝫ poſſit habere impedimentum ex parte illius cuius aliquis ſanctus iuſtificationem deſiderat. Et in hoc caſu loquitur authoritas Hiere. vltimo inducta.

Ad primū Ergo dicendum, quod fides aliorum valet alij ad ſalutem merito congrui non merito condigni.

¶ Ad ſecundum dicendum, quod impetratio orationis innititur miſericordie, meritum autē condigni innititur iuſtitie, ꝛ ideo multa orando impetrat homo ex diuina miſericordia, que tamen non meretur ſecundum iuſtitiam: ſecundum illud danielis. 9. Neque enim in iuſtificationibus noſtris proſternimus preces ante faciem tuam: ſed in miſerationibus tuis multis.

¶ Ad tertium dicendum, quod pauperes eleemoſynas recipiētes dicuntur recipere alios in eterna tabernacula, vel impetrando eis veniam orando, vel merendo per alia bona ex congruo: vel etiam materialiter loquendo: quia per ipſa opera miſericordie que quis in pauperes exercet, meretur recipi in eterna tabernacula.

[Left margin:] 3. qō. 2. ā. 11. co. Et 2. d. 17. ā. 4. 6. Et 3. di. 19 c. 1. art. 1. q. 1. co. 2. 3. ꝫ. c 143. et 150. Et ve. q. 27. arti. 6. ꝛ 7. co. Et Io. 10. le. 4. co. 2. Et ephe. 2. le. 2. co. 2.

✠ aliās rei.

2 di. 27 art. 6. et. 3. di. 19. q. 1. art. 2. q. 1. cor. et 8. 15. q. 3 ad. 5. ꝛ. 4 di. 45. q. 2 ā. 1. q. 1. cor. ꝛ. 1. thi. 4. lec. 2 fi.

[Right margin:] tione actus nec oportet aliam ordinationem ſuperaddere.

¶ In eodem articulo dubiuʒ occurrit, quo pacto poſſit homo p gratiā mereri ex condigno vitā eternam: cū inter deum ꝛ creaturā quācunqꝫ multo minus ꝙ inter patrē ꝛ filiū poſſit eſſe iuſtum ſimpliciter: cōſtat enim ꝙ homo in gratia creatura pura eſt, ꝛ filius adoptiuꝰ nos plus iuſti ſortitur apud patrem ꝙ filiꝰ ſimpliciter: mereri autem ex condigno ad iuſtum ſimpliciter ſpectat.

¶ Ad hoc dī ꝙ opꝰ meritorius ex gratia ꝛ ſpirituſancto procedens poteſt cōparari ad deū retributorē. Et ſic ꝑpter rationes aliās ſolam rationem iuſti dominatiui ſeu paterni videō iuxta illud apli ſecūde ad thimo. 4. quam reddet dn̄s iuſtus iudex. Si aūt referat̄ ad mercedē ſcꝫ vitā eternā ſic eſt ratio iuſti ſimpliciter ꝛ equalitas. Et ad hāc equalitatem tendunt verba lr̄e vt pꝫ in reſponſione ad tertiū. Qđ ſi quis dicere velit ꝙ inter opus meritoriū vt eſt a ſpiritu ſancto ꝛ deū eſt iuſtū ſimpliciter, aduertat ꝙ iuſtum querit̄ inter retributorē ꝛ operatores q̄ remunerat̄, ꝛ nō inter primam cauſam mercedis ꝛ meriti.

¶ Sup ar. 4. 5. ꝛ 6.

In artic. 4. 5. ꝛ 6. nihil occurrit ſcribēdum, niſi quod in quarto ꝛ clarius in ſexto apparet qđ diſtinguere eſſe de mente authoris, ſcilicet ꝙ diuina motio ad meritum per gratiā eſt etiam in chriſto: ꝛ vt vna meriti radix cōputata diſtinguitur contra aliam ſcilicet liberum arbitrium.

¶ Super artic. 7.

In art. 7. dubiū occurrit circa rationē litere ad probandum quod nullꝰ poteſt mereri ex cōdigno ſibi reparationē poſt lapſum: qꝛ. ſ. motio diuine gratie interrūpit̄ per lapſum. Contra hanc ſiquidē rationē inſtatur. primo qꝛ nō exigitur ad hoc quod aliqua ſit merces reddenda ex condigno quod motio diuine gratie non interrumpatur. ergo ratio litere que ex interruptione infert non meritum, nihil

valet. Aſſumptum patet: q: iudas q̄nq3 meruit vitam eternā ex cōdigno. ⁊ tamē motio diuine gratie fuit interrupta. Et confirmat: q: tantum eſt dicere, quod interruptio gratie facit vel exigit aliquid non cadere ſub merito condigni. q̄ntū dicere nihil meremur ex condigno niſi ad quod continuata gratia peruenimus. quod eſt falſum. ¶ Ad euidentiā huius difficultatis ſciendum eſt, q̄ gr̄a dupl'r concurrit ad meritum. primo vt cōſtituens hominē in ſtatu remunerabili: ⁊ h̄ facit gr̄a conſtituēdo hoīes diuine nature cōſortes. ſcd̄o vt principiū actus meritorii. ⁊ q̄ ſ3 nō ſolū ſupponit ſ̄mū l rōne principii (ſicut agere ſuppōnit eſſe; ſ3 coexigit in rōne cōſtituētis ſtatū remunerabilis, ita q̄ nullus ex cōdigno meret ſibi homini. ſ3 ſibi cōſtituto l gr̄a mercedē vel premiū ſimpl'r. ideo de rōne meriti ex condigno ſibi eſt cōſtituere mercedē debitam ſibi in ſtatu gratie. Ita q̄ gr̄a nō ſolū exigit ad conſtituendā pſonā q̄ meretur ⁊ cui meret. ſed cui exhibendū ſit p̄mium. Et rō huiꝰ eſt vtiq: q:. ſ. quodlibet meritū efficit mercedē debitā ſibi in ſolo ſtatu digno mercede. nullus enī meret aliquid exhibendū ſibi in ſtatu indigno mercede. Ex h̄ aūt q̄ ſtatus dignus mercede debita merito ex condigno cōſtituit gr̄a. ſequit quod impoſſe eſt habere rōnē mercedis debite merito ex cōdigno q̄ in ratione ſua claudit ſtatum oppoſitū, vt p3: ⁊ q: reparatio poſt lapſus in rōne ſua claudit ſtatū in ſtatu oppoſito. q: l pctō mortali p lapſu3 ideo impoſſe eſt q̄ reparatio poſt lapſum habeat rōnem mercedis debite merito ex condigno, ⁊ h̄ intēdit auctor in paucīſſimis verbis litere.

2.di.27 ar.4.ad 5.

Ad heb. 6.lec.3. fo.2.

¶ Quod vt clariꝰ intelligas ſil'r cū dictis nūc ſcito interruptionē gr̄e dupl'r inueniri poſſe. p'mo vt impedimētū ad cōſequendam mercedē merito debitā. ⁊ de tali interruptione loquitur author hic in rñſione ad tertiū. De qua ⁊ loquunt' obiones in oppoſitū ⁊ alias ⁊ qua etiā iudas nō aſſecutus ē vitā eternā quā meruerat. ſi aliquando fuit bonꝰ. Et talis interruptio (vt in lr̄a dr̄) īpedit cōſecutionē mercedis ſicut vlr cū nullis impedibilis orta ſemē p̄feccū alīq̄to tpe operare ppriū effectū. ſi eradicet' vel alr occupet. īpedit a cōſecutione effectꝰ ad quē ſm nāꝫ ſuā erat ordinatū: ita

eſt dictū ē q̄ actꝰ meritoriꝰ eſt ordinatꝰ p gr̄e ſemē o deo ad eſſendā vitā eternā. ſicut alii actꝰ n'les ad ſuos terios. Et hmō i interruptio p accñs ſe h3 ad meritū ⁊ mercedē: i q̄uis p ſeſe hēat ad ꝯſecutionē vtpote directe ꝯtra illā. ¶ Scd̄o ā mō inuenit interruptio vt clauſa in rōne termini. Et ſic eſt implicatio in adiecto dicere q̄ eſt merces l ſtatu interruptiōis ſicut dicere lumē in opaco vt p3 ex dictis. Et de hmōi interruptiōe loqu' lr̄a in hac rōne que motionē diuine gr̄e interruptā p ſequens peccatū vt incluſam in rōne mercedis aſſert p q̄ ꝯ̄re non cadit reparatio poſt lapſus in merito. ¶ Et p hoc patet rñſio ad obā. nā ⁊ vita eterna ⁊ augmētū gr̄e ⁊ deīde q̄d cadit ſimpl'r ſub merito ꝯdigni. ad cōſequutionē aūt ſui exigit ꝯtinuitatē ſeu pſeuerātiā ſtatus ad hoc ā q̄ ſit merces debita. nō aūt ſec interruptio q: impedit talem cōtinuitatē. īpedit reparationē h̄re rationē mercedis. ſ3 q: reparatio poſt lapſum includit in ratione ſua interruptionē vt lumen diaphanū: non ſic aūt eſt de vita eterna ⁊ aliis que merentur ex condigno.

2.d.27. art.3. et.4.ti. 20.&.2 q.3.cor.

¶ Utrum homo poſſit ſibi mereri reparationem poſt lapſum. Artic.7.

AD ſeptimū Sic proceditur. Uidetur quod aliquis poſſit ſibi mereri reparationem poſt lapſum. Illud enim quod iuſte a deo petitur, homo videtur poſſe mereri. ſed nihil iuſtius a deo petitur (vt Aug. dicit) q̄ quod reparet poſt lapſum: ſecundū illud pſal. Cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me domine. ergo homo poteſt mereri vt reparetur poſt lapſum. ¶ P̄. Multo magis homini proſunt opera ſua quā proſint alii: ſed homo poteſt aliquo modo alteri mereri reparationē poſt lapſum ſicut ⁊ primam gratia3. ergo multo magis ſibi mereri poteſt vt reparetur poſt lapſum. ¶ P̄. Homo qui aliquando fuit in gratia per bona opera, que fecit meruit ſibi vitam eternam: vt ex ſupradictis patet, ſed ad vitam eternam non pōt quis peruenire niſi reparetur per gratiam. ergo videtur q̄ ſibi meruit reparationem per gratiam.

Sed ꝯtra Eſt, q̄ dicitur Ezech.18. Si auerterit ſe iuſtus a iuſtitia ſua ⁊ fecerit iniquitatem, omnes iuſtitie eius quas fecerat nō recordabuntur. ergo nihil valebunt ei precedentia merita ad hoc q̄ reſurgat. nō ergo aliquis pōt ſibi mereri reparationem poſt lapſum futuru3.

Rñdeo Dicendum, q̄ nullus pōt ſibi mereri reparatione3 poſt lapſum futurā, neq3 merito cōdigni, neque merito congrui. Merito quidem condigni hoc ſibi mereri non poteſt: quia ratio huius meriti dependet ex motione diuine gratie: que quidem motio interrumpit' per ſequēs peccatū, vnde omnia beneficia que poſtmodum aliquis a deo cōſequitur, quibꝰ reparatur, non cadunt ſub merito, tanquā motiōe prioris gratie vſq3 ad hec nō ſe extendente. Meritum etiā congrui quo quis alteri primam gratiam meretur, impeditur ne conſequat' effectum propter impedimentū peccati in eo cui quis meretur. multo igit' magis impedit' talis meriti efficacia p impedimentum qd̄ eſt ⁊ in eo qui meret' ⁊ in eo cui meretur: hic enim vtrunq3 in vnam perſonam concurrit, ⁊ ideo nullo modo aliquis poteſt ſibi mereri reparationem poſt lapſum.

Ad primū Ergo dōm, q̄ deſideriū quo quis deſiderat reparationem poſt lapſum iuſtū dr̄, ⁊ ſil'r orō q: tendit ad iuſtitiā. nō tñ ita quod iuſtitie innitatur per modum meriti: ſed ſolum miſericordie. ¶ Ad ſecundum dicendū, q̄ aliquis poteſt alteri mereri ex congruo primā gratiam: q: non eſt ibi impedimentum ſaltem ex parte merentis, qd̄ inuenit' dum aliquis poſt meritū gratie a iuſtitia recedit. ¶ Ad tertium dōm, quod quidam dixerūt q̄ nullus meretur abſolute vitam eternā niſi per actū finalis gr̄e: ſed ſolum ſub conditione ſi pſeuerat. S3 hoc irrationabil'r dr̄: q: q̄nq3 actus vltime gr̄e nō eſt magis meritorius, ſ3 minus q̄ actus precedētes pp egritudinis oppreſſionē. Unde dōm, q̄ q̄libet actus charitatis meretur abſolute vitam eternā: ſed p peccatū ſequēs ponit' impedimentum precedēti merito vt nō ſortiat' effectū: ſicut

etiam cauſe naturales deficiunt a ſuis effectibus propter ſuperueniens impedimētū.

¶ Utrum homo poſſit mereri augmentum gratie vel charitatis. Artic.8.

AD octauum Sic proceditur. Uidetur quod homo non poſſit mereri augmentum gratie vel charitatis. Cum enim aliquis receperit premium quod meruit non debetur ei alia merces: ſicut de quibuſdam dicitur matth.6. Receperunt mercedem ſuam. ſi igitur aliquis meretur augmentu3 charitatis vel gratie, ſequeretur quod gratia augmentata non poſſet vlterius expectare aliud premium: quod eſt inconueniens. ¶ P̄. Nihil agit vltra ſuā ſpeciem ſed principiū meriti eſt gratia vel charitas: vt ex ſupradictis patet. ergo nullꝰ poteſt maiorem gratiam vel charitate3 mereri quam habeat. ¶ P̄. Id quod cadit ſub merito meretur homo per quemlibet actum a gratia vel charitate procedentem: ſicut per quemlibet talem actum meretur homo vitam eternam. ſi igitur augmentum gratie vel charitatis cadat ſub merito videt' quod per quemlibet actum charitate informatu3 aliquis mereatur augmentum charitatis: ſed id quod homo meretur infallibiliter a deo conſequitur niſi impediatur per peccatum ſequens. Dicitur enim. 2. ad Thimo.1. Scio cui credidi ⁊ certus ſum, quia potens eſt depoſitum meum ſeruare. ſic ergo ſequeretur quod per quemlibet actum meritoriū gratia vel charitas augeretur. quod videt' inconueniens: cum q̄nq3 actus meritorii nō ſint multum feruentes, ita quod ſufficiant ad charitatis augmentum. non ergo augmentum charitatis cadit ſub merito.

S3 ꝯtra Eſt, quod Aug. dicit ſuper epiſtolam Io. quod charitas meretur augeri vt aucta mereatur ⁊ perfici. ergo augmētum charitatis vel gratie cadit ſub merito.

Rñdeo Dōm, quod ſicut ſupra dictum eſt, illud cadit ſub merito condigni ad quod motio gratie ſe extēdit, motio autem alicuius mouentis non ſolum ſe extendit ad vltimum terminum motus, ſed etiam ad totum progreſſum in motu. terminus autem motus gratie eſt vita eterna, progreſſus autem in hoc motu eſt ſecundū augmentum charitatis vel gratie: ſm illud prouer.4. Iuſtorum ſemita quaſi lux ſplendens ꝓcedit ⁊ creſcit vſq3 ad perfectum diē: qui eſt dies glorie. Sic igitur augmentum gratie cadit ſub merito cōdigni.

Ad primū Ergo dōm, q̄ premium eſt terminꝰ meriti. Eſt autem duplex terminus motus: ſcilicet vltimus, ⁊ medius qui eſt ⁊ principium ⁊ terminus, ⁊ talis terminus eſt merces augmenti. Merces autem fauoris humani eſt ſicut vltimus terminus his qui finem in hoc conſtituunt. vnde tales nullam aliam mercedē recipiunt. ¶ Ad ſecundum dicendum, quod augmentum gratie non eſt ſupra virtutem preexiſtentis gratie, licet ſit ſupra quantitatem ipſius: ſicut arbor etſi ſit ſupra quantitatem ſeminis, non eſt tamē ſupra virtutē ipſius. ¶ Ad tertium dicendū, q̄ quolibet

¶ Super. art.8.

IN art.8. eiuſdē q. no. quod author vti vr̄ gr̄a quaſi motore in principio corporis articuli: ⁊ q: gr̄a eſt velut organū ſeu mediū quo ſpūs ſctūs mouet nos. ac p hoc eadē motio attribuitur ſpūi ſancto ⁊ gratie, ⁊ ad idem ſe extēdere dr̄. ¶ In reſponſione ad ſm eiuſde articuli dubiū occurrit. 1ᵒ. p'lo circa id q̄ dr̄. ſc̄do circa id qd̄ ſupponit'. Falſitas q̄dē vr̄ q̄ augmentum gr̄e ſit ſupra q̄ntitatē ⁊ nō. ſ. virtutē ꝑcedētis gr̄e. nā in his q̄ non mole magna ſunt idē eſt maius ⁊ meliꝰ: vt aug. dicit. Et ꝯſtat q̄ l maiori q̄ntitate gr̄e eſt maior virꝰ l minoritas: ac p h̄ augmentum gratie ſicut excedit q̄ntitatem ita excedit virtute3 preexiſtentis gr̄e. nō ſic aūt eſt de ſemine ⁊ arbore ⁊ animali paruo creſcēte in magnitudine: in quibꝰ virtus augtiua diſtinguit' a q̄ntitate perfecta ad quā mouet. falſitas q̄3 ſuppoitū vr̄. ſ. q̄ augeat' ſicut ſemē aſſimilatur vt ſolus deꝰ effectiue cōcurrit augeat gr̄am. ¶ Ad h̄ dr̄, q: augmentu3 nō niſi metaphorice in formis ex q̄ntitate tantū dr̄ eſt cū motꝰ intenſionis angl'io gr̄e ſicut ⁊ albas formarū ideo nō op3 h̄ attēdere q̄ ſicut alal aut animatū auget ſeipm ita gr̄a auget ſeipam vt de ſemine ⁊ arbore ſiliudo aſſert. S3 ius

huiuſmodi augmento gratie que vere intenſio eſt eſt: attēdendū eſt quod cauſa agens que efficit formam in ſubiecto diſpoſito auget eam mediante ſeipſa cooperante per actum ſuum ad diſponendum capacius ad reddendum ſubiectum maioris gratie ⁊ ad faciendum ſibi debitum, id eſt, merendum huiuſmodi augmentum. Et licet augmentum gratie ſit maioris quantitatis ac virtutis quam gratia preexiſtens (vt manifeſte patet quum augetur vſque ad conſummationem patrie) non tamē excedit efficaciā gratie preexiſtētis in diſponendo ac merēdo eā: ſed eſt ꝓportionat⁹ terminus illius. Et hoc eſt non excedere illam in virtute quā-

4.b.45 uis in quantitate.
q.2.ã.1 Unde obtio primi du-
q.1.co. bū in equiuoco laborat nam duplr intelligi poteſt eſſe ſupra virtutē. vnomodo habere maiorem virtutem. Aliomodo eſſe improportionatū effectum ſeu terminum illius virtutis. Et in ſecundo ſenſu ſumitͬ in lucro non in primo: qꝛ primus coincidit cum alio membro litere, ſcꝫ eſſe ſupra ꝗtitatem tam in e uſdez rōnis eſt eſſe ſupra ꝗtitatē ⁊ virtutē in primo ſenſu.

¶ Ad ſecundam dicitur ꝙ litera nō ſupponit gratiā augere ſeipſam, ſed ita ſe habere ad augmentum ſuum cauſandū ac ſi cauſaret illud: ſicut actus habitus acquiſiti auget ipſum. Et hoc eſt verū i qm̄ in ſolo actu gratie augetur gratia ꝗ ita ſe habet ad augmentū ꝙ ſi eſſet cauſabile per actum noſtrum tunc cauſaretur. Statuit ſiquidem ſic de⁹ augmentū cauſare, qꝛ ſi vis nr̄a cauſaret illd ſi in nr̄a eſſet poteſtate. Et hec dicta ſūt de gratia inquantum efficiēte augmentum vt exponeretur etiaz verbaliter rn̄ſio ad 2ᵐ. Sed loquēdo de gratia vt merente augmentū ꝗ̄o loquitur totus articulus ⁊ argumentū 3ᵐ facil⁹ patet meritū augmēti nō eſſe ſupra virtutem gratie modo expoſito: ⁊ nō preſupponit augᵐ fieri a gr̄a ſed meritū illi⁹ ex cōdigno eſſe a gratia.

¶ In rn̄ſione ad 3ᵐ, aduerte ꝙ author ꝗ in ſcḋo ſen. diſt. 27. q.1.ar.5. augᵐ gr̄e. cōſiderauit ſolū vt effectū gr̄e. ⁊ propterea poſuit ipſuz vt p̄miū cōcomitans actū meritoriū: hic pſpiciens intuit⁹ augᵐ eē terminū mediū mot⁹ meritorij poſuit ipm eſſe premū reddituz merito directe ſicut ⁊ vitā eternā. Et propterea licet ibi in reſponſione ad ſecūdū nō poſuerit quolibet actu meritorio mereri nos augmentū gr̄e. hic hoc affirmat: ſuo tn̄ tpe reddendū quum ſ. aliquis fuerit ſufficienter diſpoſitus ad augᵐ gr̄e. Qd̄ tunc ſolum eſt quum aliquis ita vtitur accepta gratia ſecūdum proportionem virium ſuarum, vt in nullo gratie dei deſit per negligentiam: vt ibidem author dicit.

¶ Super Artic. 9.

In ar. 9. eiuſdē q. dubiū ſtatim occurrit circa rōnem litere quare perſeuerantia non cadit ſub merito, qꝛ dependet ſolum ex motione diuina ⁊c. Si enim hec rō vꝫ augmentū gr̄e nō caderet ſub merito: qꝛ depēdet ſolū ex motiōe diuina. Nec valet dicere. ꝙ depēdet ex nobis diſpoſitiue: quia etiā perſeuerātia depēdet ex nobis diſpoſitiue. 22.qõ. 121.art. 5.ad 4.

¶ Ad hoc dr̄ ꝙ rō litere non conſiſtit in depēdentia ſolum ex motione diuina effectiue. ſed conſiſtit in hoc ꝙ depēdet ſolū ex motione diuina ꝗ eſt p̄mᵐ gratie. Ita ꝙ duob⁹ exhib⁹ mē bris diſtinctiōis in litera. ſ. eſſe terminum. ⁊ eē p̄mᵐ actiōis gratie. ⁊ p̄mo cadēre ſub merito. ſcḋo nō cum pſeuerātia vie cōſiſtat in p̄mo ſolū (ita ꝙ ly ſolū excludit ob oppoſito mēbro. ſ. terminare motionē ꝯn̄s eſt ꝙ pſeueͣ vie non cadit ſub merito. Et Et ex h appet dr̄ia inter augᵐ gr̄e ⁊ pſeuerātiā vie: qꝛ licet cōueniant in hoc ꝙ vtrūqꝫ ex ſolo deo depēdet effectiue differūt tn̄ in hoc. ꝙ augmētatio eſt talis actio dei ꝗ h̄ꝫ terminātē motū gr̄e pri⁹ date vt pꝫ: pſeueͣ vero qꝛ ꝯſiſtit i ſola gr̄e ꝯſeruatiōe. ⁊ ꝯſeruatio gr̄e nihil aliḋ ē ꝗ̄ ꝓductio ei⁹ cōtinuata ſeu nō interrupta nullū h̄ꝫ terminū nouū ꝗ ſit termin⁹ mot⁹ gr̄e iā exhit. Cōſtat. n. ꝙ ipa p̄ͩ gr̄a nō nouo⁹ ſe h̄ñs, ſꝫ eedē mō ſe h̄ñs terminat ꝯſeruatione ⁊c ideo non cadit ſub merito.

¶ Super Artic. 10.

In ã. 10. eiuſdē q. ⁊ vlt. toti⁹ libri huiꝰ not. tria. p̄º ꝙ quū dr̄ oīa illa q̄b⁹ hō adiuuat ad puenīedū ad btitudinez poſt p̄mā gr̄az cadet ſb me. ⁹ ſimplr. intelligēdū ē b oib⁹ h̄ntib⁹ rōnē termini i ne ſit q. b ꝯſeruatiōe ⁊ pſeueͣ. ꝗ tn̄ ad p̄mā gratiā ſpectare dici pñt. ¶ 2º ꝙ ſic boᵐ ē 2ᵗ, ſimplr ⁊ ſm quid. ita meritū. ⁊ merito ſimpliciter eb eſt meritū gratie r̄ſdet bonum ſimpliciter. merito ſecundū quid reſpon

actu meritorio meretur homo augmentum gratie, ſicut ⁊ gratie conſummationem que eſt vita eterna. Sed ſicut vita eterna nō ſtatim redditur ſed ſuo tempore, ita nec gratia ſtatim augetur ſed ſuo tēpore: cum. ſ. aliqs ſufficiēter fuerit diſpoſit⁹ ad gr̄e augmētū.

¶ Utrū hō poſſit pſeuerātiā mereri. art. 9.

Ad nonū Sic proceditur. Uidetͬ quod aliquis poſſit perſeuerantiam mereri. Illud enim quod homo obtinet petendo, poteſt cadere ſub merito habentis gratiam. ſed perſeuerantiam petendo homines a deo obtinent, alioquin fruſtra peteretur a deo in petitionib⁹ orationis dominice: vt aug. exponit in lib. de bono perſeuerātie. ergo perſeuerātia poteſt cadere ſub merito habentis gratiam. ¶ P̄. Magis eſt nō poſſe peccare quam non peccare. ſed non poſſe peccare cadit ſub merito, meretur eñ aliquis vitam eternam de cuius ratione eſt impeccabilitas. ergo multo magis poteſt aliquis mereri vt non peccet, quod eſt perſeuerare. ¶ P̄. Maius eſt augmentum gr̄e quam perſeuerātia in gratia quā ꝗs habet ſed homo pōt mereri augmētū gratie: vt ſupra dictū eſt. ergo multo magis pōt mereri perſeuerātiam in gratia quam quis habet.

Sed ꝯ Eſt, quod omne quod ꝗs meretͬ a deo cōſequitͬ niſi impeditͬ per peccatū: ſed multi habent opa meritoria, qui non conſequuntur perſeuerātiā. nec poteſt dici quod hic fiat propter impedimentum peccati quia hoc ipſum quod eſt peccare opponitur perſeuerantie, ita quod ſi aliquis perſeuerantiam mereretur deus non permitteret aliquē cadere in peccatuz. non igitur perſeuerantia cadit ſub merito.

Rn̄deo Dōm. ꝙ cū homo nāliter habeat lib. ar. flexibile ad bonū ⁊ ad malū dupliciter pōt aliquid perſeuerātiā in bono obtinere a deo. Uno quidē mō ꝑ hoc ꝙ lib. arb. determinatͬ ad bonū per gratiā cōſummatā: quod erit in gloria. Aliomō ex parte motiōis diuine, que hoiez inclinat ad bonū vſqꝫ ad finē. Sicut autez ex dictis pꝫ illud cadit ſub humano merito qḋ comparatͬ ad motū lib. arb. directi a deo mouente ſicut termin⁹ nō aūt id quod cōparatur ad predictū motū ſicut principiū. Unde patet quod perſeuerantia glorie que eſt terminus predicti motus cadit ſub merito. pſeuerantia autem vie non cadit ſub merito: quia depēdet ſolum ex motiōe diuina, ꝗ eſt principiū omnis meriti, ſed de⁹ gratis perſeuerantie bonū largitur cuicūqꝫ illud largitur.

Ad p̄mū Ergo dōꝫ, ꝙ etiam ea que non meremur, orando impetramus: nam ⁊ peccatores de⁹ audit peccatorū veniā petentes, quam nō merentur: vt patet per aug. ſuper illud Io. Scim⁹ qꝛ petōres deus nō exaudit, alioqn fruſtra dixiſſet publicanus, Deus propiti⁹ eſto mihi peccatori: vt dr̄ Luce. 18. Et ſilr perſeuerātie donū aliquis petēdo a deo impetrat vel ſibi vel alij, quanuis ſub merito non cadat.

¶ Ad ſecundū dicendū, quod perſeuerantia que erit in gloria comparatur ad motuz lib. arb. meritoriū ſicut terminus, non autē perſeuerātia vie ratione predicta. ¶ Et ſimiliter dicendum eſt ad tertium de augmēto gratie: vt per predicta patet.

¶ Utrū tpalia bona cadāt ſub merito. ã. 10.

Ad decimū Sic ꝓcedit. Uͬ ꝙ tpalia bona cadāt ſub merito. Illud eñ qḋ ꝓmittitͬ aliqb⁹ vt premiū iuſtitie, cadit ſub merito, ſꝫ tpalia bona ꝓmiſſa ſunt in lege veteri ſicͭ merces iuſtitie: vt pꝫ deut. 28. ꝗ vͬ ꝙ bōa tpalia cadāt ſb merito. ¶ P̄. Illud vͬ ſub merito cadere qḋ de⁹ alicui retribuit ꝓ aliq̄ ſeruitio qḋ fecit: ſꝫ de⁹ aliqn̄ recōpēſat hoībus ꝓ ſeruitio ſibi facto aliq̄ bona tpalia. Dicit eñ Exo. 1. Et qꝛ timuerūt obſtetrices deū edificauit illis domos. vbi gl. Greg. dicit, ꝙ benignitatꝫ earū merces potuit i eterna vita retribui: ſꝫ culpa mēdacij terrenā recōpēſationem accepit. ⁊ Ezech. 29. dr̄, Rex babylonis ſeruire fecit exercitū ſuū ſuitute magna aduerſus tyꝛū, ⁊ merces nō eſt reddita ei. ⁊ poſtea ſubdit. Erit merces exercitui illi⁹, ⁊ dedit ei terraꝫ egypti ꝓ eo ꝙ laborauerit mihi. ꝗ bōa tpalia cadūt ſb merito. ¶ P̄. Sicͭ bonū ſe h̄ꝫ ad meritū, ita malū ſe h̄ꝫ ad demeritū, ſed ꝑꝑ demeritū peccati aliqui puniūtͬ a deo tpalibus penis: ſicut pꝫ de ſodomitis Geñ. 19. ergo ⁊ bona tēporalia cadunt ſub merito.

Sꝫ ꝯ Eſt, ꝙ illa ꝗ cadūt ſub merito nō ſilr ſe h̄ñt ad oēs: ſed bona tpalia ⁊ mala ſilr ſe habent ad bonos ⁊ malos: ſm illud Eccle. 9. Uniuerſa eque eueniunt iuſto ⁊ impio, bono ⁊ malo mūdo ⁊ immūdo, immolāti victimas ⁊ ſacrificia contēnenti. ergo bona tpalia non cadunt ſub merito.

Rn̄deo Dōꝫ ꝙ illud qḋ ſub merito cadit eſt premiū vel merces. qḋ h̄ꝫ rōnē alicuius boni. Bonū aūt hoīs ē duplex: vnū ſimplr: aliud ſꝫ ꝗd. Bonū hoīs ſimplr ē vltim⁹ finis ei⁹: ſm illḋ pſal. Mihi aūt adherere deo bonū eſt: ⁊ ꝑ ꝯñs oīa illa ꝗ ordinantͬ vt ducētia ad hunc finē ⁊ talia ſimplr cadūt ſub merito. Bonū aūt ſm ꝗd ⁊ nō ſimpliciter hominis eſt qḋ eſt bonū ei, vt nunc: vel qḋ ei eſt ſm quid bonum. ⁊ huiuſmodi nō cadūt ſub merito ſimpliciter, ſꝫ ſecundū quid. ¶ Secundū hoc ergo dicēdū eſt, qḋ ſi temporalia bona cōſiderentur ꝓut ſunt vtilia ad opera virtutū quibus perducimur in vitā eternā: ſm hoc directe ⁊ ſimpliciter cadūt ſub merito: ſicut ⁊ augmentū gratie ⁊ omnia illa quibus homo adiuuatͬ ad perueniendū in beatitudinē poſt primā gratiā: tantum eñ dat deus viris iuſtis de bonis tēporalib⁹ ⁊ etiā de malis, quantum eis expedit ad perueniendū ad vitam eternam, ⁊ intantū ſunt ſimpliciter bona huiuſmodi temporalia, vnde dicitͬ in pſalͬ. Timētes autem dominuꝫ nō minuētur omni bono. ⁊ alibi, Non vidi iuſtum derelictum ⁊c. ¶ Si autē cōſiderentur huiuſmodi tēporalia bona ſꝫ ſe, ſic nō ſunt ſimplr bona hoīs, ſed ſm ꝗd. ⁊ ita nō ſimpliciter cadunt ſub merito, ſed ſm quid: inquantū. ſ. hoīes mouentur a deo ad aliqua tēporaliter agēda, in quibus ſuū ꝓpoſitū cōſequuntur deo fauente: vt ſicut vita eterna eſt ſimpliciter p̄miū operum iuſtitie per relationem ad motionē diuinam (ſicut ſupra dictū eſt) ita tēporalia bona in ſe cōſiderata habeāt ratio-

nem mercedis habito reſpectu ad motionē diuinam qua voluntates hominum mouentur ad hec proſequenda: lꝫ interdum in his nō habeant homines rectam intentionem.

Ad primū Ergo dōm, quod ſicut Aug. dicit contra Fauſtum lib. 4. In illis temporalibus promiſſis figure fuerunt futurorum ſpiritualium que implentur in nobis. Carnalis enim populus promiſſis vite preſentis inherebat: ꝛ illorum non tantum lingua, ſed etiam vita prophetica fuit. ¶ Ad ſm dicendum, quod ille retributiones dicūtur eſſe diuinitus facte ſm cōparationem ad diuinam motionē, non autem ſm reſpectum ad maliciam voluntatis. precipue quantum ad regem babylonis: qui non impugnauit tyrum quaſi volens deo ſeruire, ſed potius vt ſibi dominiū vſurparet. Similiter etiam obſtetrices licet habuerint bonam voluntatem quantū ad liberationem puerorum, non tamen fuit earum recta voluntas quantū ad hoc quod mendacium confixerunt.

¶ Ad tertium dicendum, quod temporalia mala infliguntur in penam impijs, inquantum per ea non adiuuantur ad conſecutionem vite eterne. Iuſtis autem qui per huiuſmodi mala iuuantur non ſunt pene, ſed magis medicine: vt ſupra dictum eſt. ¶ Ad quartum dicendum, quod omnia eque eueniunt bonis ꝛ malis quantū ad ipſam ſubſtantiam bonorum vel malorum temporalium: ſed non quantum ad finem: quia boni per huiuſmodi manuducuntur ad beatitudinem, non autem mali. ¶ Et hec de moralibus in communi dicta ſufficiant.

¶ Finis.

¶ Laus vni ꝛ trino.

det bonum ſm quid ſcilicet bonum temporale ſecundum ſe. ¶ Tertio ꝙ quemadmodum in merito ſimpliciter inuenitur prima radix ordinatio diuina per gratie donum, ꝛ ſecunda liberum arbitrium, ita in merito ſm quid inuenitur ordinatio diuina non per gratiam (quia non eſt aliquid excedens naturam) ſed per propoſitum conſequēdi illud tēporale, ꝛ liberum arbitrium operans pro cōſequutione illiꝰ. Ut ſic ſit meritum ſm quid hoīs apud deum proportionaliter ſicut meritum

ſimplr, ꝛ merces ab eodem reddatur, qui tāta bonitate affluit vt etiam inter malos noſtras voluntates gaudeat ſe ordinare opera que remuneret. Cui ſit honor et gloria in ſecula ſeculorum Amen.

¶ Et hec quo ad preſentis operis expoſitionem ſm ꝓprium ingenioli facul. que dicta ſunt, ad exaltationē veritatis ꝛ doctrine diui Thome. Rome, anno ſalutis. 1511. Etatis vero mee. 43. die. 29. menſis decembris. Deo, diue Marie, diuo Thome vniuerſeqꝫ celeſti curie gratias. Amen.

¶ Sanctiſſimi Doctoris, diui Thome Aquinatis, Summa Secunde, preclariſſimis Reuerendiſſimi domini, domini Thome a Uio, tituli ſancti Xiſti preſbyteri, Cardinalis Caietani commentationibus illuſtrata, multiſqꝫ pariter magno ſtudio collatis exemplaribus, ab innumeris, quibus antea ſcatebat, mendis, vindicata: Reſtitutis etiam ſuis locis, que in integrum deficiebant, infinitis prope ſententijs, Finit feliciter.

Regeſtum.

✠ a b c d e f g h i k l m n o p q r s t v x y. Omnes quaterni: preter y, ternum.

398992